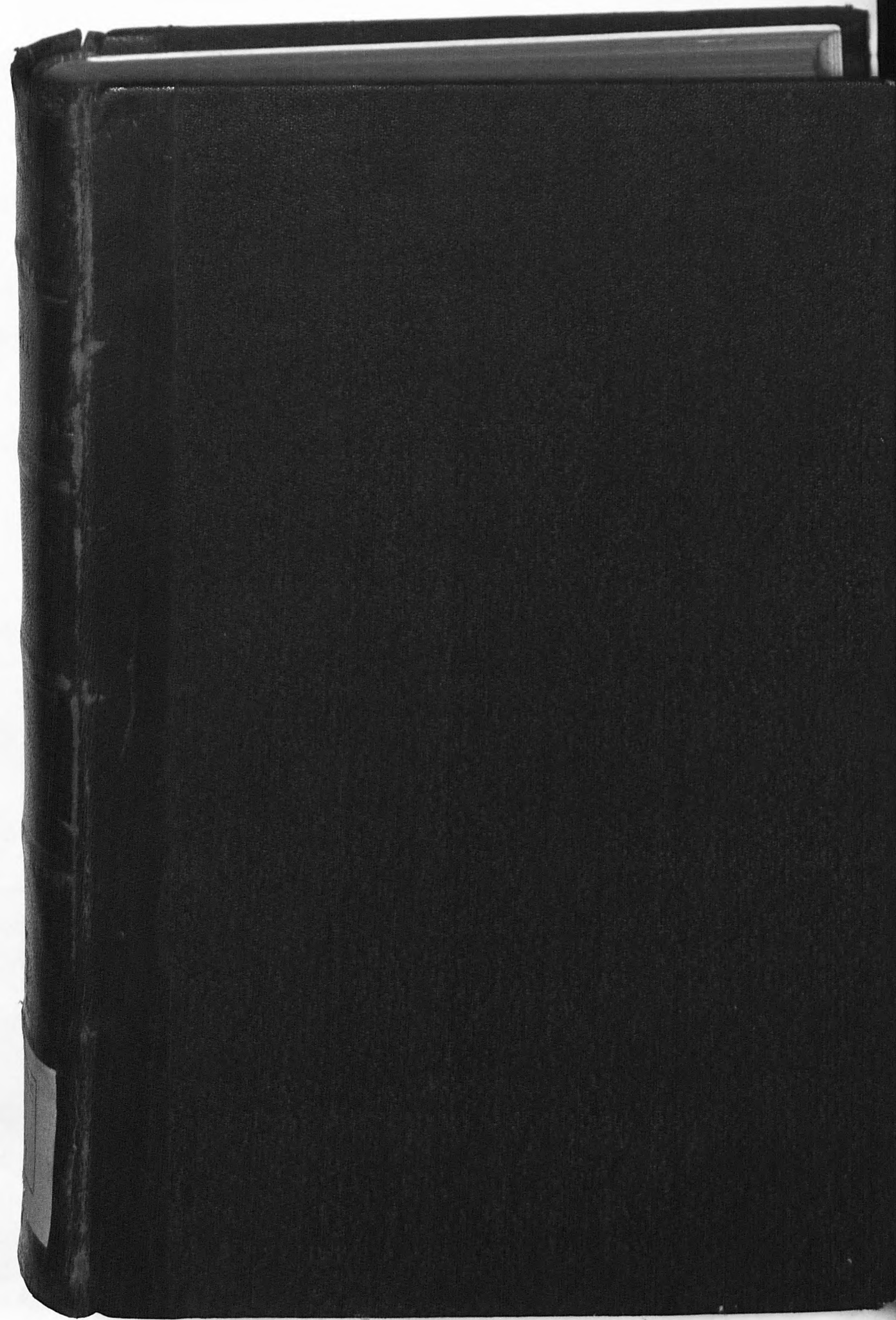

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

1400 2825
*Αριθ. ειλ. 25

ΔΩΡΕΑ *Η. 48*

68768-00009

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΚΚΡΙΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΕ ΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙ
ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΜΗ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ, ΤΩΝ Κ.Κ.

ΣΠ. ΒΑΣΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Γ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.),
ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, Σ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Π.
ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Α. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ (καθ. τῆς φιλ.), ΣΠΥΡ.
Π. ΔΑΜΠΡΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Μ. ΔΑΠΠΑ (δ. φ.), Θ. ΔΙΒΑΔΑ
(δ. φ.), Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ (καθ.
ἐν τῷ Πανεπ.), Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ (καθ. γυμν.), Ν. Γ. ΠΟ-
ΛΙΤΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΙΟΥ (δ. φ.), Ε. ΡΟΙΔΟΥ
(δ. ν.), Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Ι. ΣΒΟ-
ΡΩΝΟΥ (διευθ. νομισμ. μουσ.), Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ (γυμνασιάρχ.), ΧΡ.
ΤΣΟΥΝΤΑ (ἐφ. τ. ἀρχ.), Δ. ΦΙΛΙΟΥ (ἐφ. τ. ἀρχ.), Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ (καθ. ἐν
τῷ Πανεπ.) καὶ ἄλλων λογίων

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΙ ΔΕ

ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

W. CHRIST

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ

ΕΚ ΤΗΣ Γ' ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΥΠΟ

ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

Δ. Φ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ

1900

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

W. CHRIST

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ

ΕΚ ΤΗΣ Γ' ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΓΠΟ

ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

Δ. Φ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Αρ. Ε16. 28

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1900

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

1. Ἡ λέξις *Litteratur*, ἣν μεταχειρίζονται πάντες οἱ παιδείας ἀντιποιοῦμενοι λαοί, κατὰγεται μὲν ἐκ τῆς λατινικῆς, ἀλλ' ἐπλάσθη κατ' ἀναλογίαν ἐλληνικῆς λέξεως. Μεταφράζοντες δὴ οἱ Λατῖνοι πιστῶς τὴν ἐλληνικὴν λέξιν γραμματικὴν, ἀπέκάλουν αὐτὴν *litteraturam*, «*grammaticae, quam in latinum transferentes litteraturam vocaverunt*»¹⁾, καὶ ἐσήμαινον διὰ τῆς λέξεως ταύτης καθ' ὅλου τὴν γνῶσιν τῶν γραμμάτων, *litterarum*. Καὶ ἂν μὲν ἐλαμβάνετο ἡ λέξις *litterae* ἐν τῇ ἀρχικῇ σημασίᾳ, ἡ *litteratura* ἐσήμαινε τὴν στοιχειώδη γραμματικὴν, ἥτοι τὴν γνῶσιν τῶν γραμμάτων τῆς ἀλφαβήτου κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Ἀλλὰ πρὸς τὴν στοιχειώδη ταύτην γραμματικὴν, ἥτις ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔργον τοῦ γραμματιστοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ γραμματικοῦ²⁾, οὐδὲν κοινὸν ἔχομεν ἐνταῦθα. Διότι οἱ νεώτεροι μεταχειρίζονται τὴν λέξιν ἐν τῇ ὑψηλοτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ ὡς τὸ σύνολον παντὸς ὅ,τι διὰ τῆς γραφῆς ἐγράφη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνα, ὅσα ἐπὶ μαρμάρων ἢ διὰ χρωμάτων ἐξεδηλώθησαν, ἢ ἐν ταῖς πολιτικαῖς διατάξεσι καὶ ἐν τῷ βίῳ λαοῦ τινος ἐνεσωματώθη-

1) M. F. Quintiliani, *Institutiones oratoriae* II, 1, 14, ἐκδόσεως L. Bonell.

2) [Περὶ τῶν λέξεων γραμματιστής καὶ γραμματικός ἴδε Κ. Ἀσωπίου, Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, Τόμ. Α'. προλ. σελ. ια' καὶ ἐξῆς καὶ νδ', καὶ ἐξῆς. Σ. Μ.]

σαν. Ἐκ τούτου ἅπασαι μὲν αἱ ἐλληνιστὶ συγγραφεῖσαι συγγραφαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐλληνικὴν Litteraturam ἢ λογοτεχνίαν¹⁾, ἀλλὰ φυσικῶς ἀκριβέστερον πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ἐκεῖναι, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὸν κύκλον τῆς τῶν πάντων παιδεύσεως καὶ κατ'ἀκολουθίαν εἰς ἅπαν τὸ ἔθνος καὶ ἐν αἷς μείζων προσοχὴ δίδεται περὶ τὴν μορφήν, ἣτοι τὴν ἔντεχνον ἔκφανσιν τῶν ἐννοιῶν. Ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας ὀφείλει ἐν ταύτῳ νὰ ἔχῃ ἱστορικόν τινα χαρακτῆρα. Ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ ἄρκεσθῇ εἰς ἀπλὴν ἀναγραφὴν τῶν λογοτεχνικῶν μνημείων λαοῦ τινος, ἀλλ' ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ἐν ταύτῳ, πῶς σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἀνεπτύχθησαν παρὰ τινι λαῷ αἱ διάφοροι ἐννοιαὶ καὶ μάλιστα ἡ τέχνη τῆς διὰ τῆς γλώσσης ἐκφραῖς αὐτῶν.

Διὰ τούτων ἐχαράχθησαν αἱ κύρια γραμμαὶ τοῦ ἔργου, ὅπερ πρόκειται ἡμῖν ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ. Ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ ἄλλα πολλὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῶσι διότι ἡ τέχνη ἀδύνατον εἶναι νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ τεχνίτου, ὡς καὶ τὸ ποίημα ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ. Δι' ὃ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος προαγόμεθα νὰ τρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν οὐ μόνον εἰς τὰς συγγραφάς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὸν βίον αὐτῶν. Καὶ φυσικὸν μὲν εἶναι νὰ προηγηθῶσι κατὰ τὴν ἐξέτασιν αἱ σωζόμεναι συγγραφαί, ἀλλ', ἐπειδὴ ἐλίγαι μὲν περιεσώθησαν, αἱ δὲ περισπωθεῖσαι ἀποτελοῦσιν ἀπομεινωμένους τινὰς κρίκους τῆς μεγάλης ἀλύσεως τῆς ἀναπτύξεως τῶν διανοημάτων καὶ τῆς τέχνης, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι νὰ μὴ παραλειφθῶσι μήτε τὰ ἀποσπάσματα, μήτε οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι, περὶ ὧν παρ' ἄλλων ἐμάθομέν τι. Καὶ τῶν συγγραφέων

1) [Ἐρωτήσαμεν ἐν καιρῷ τοὺς πλείστους τῶν παρ' ἡμῖν λογίων, διὰ τίνας λέξεις δυνάμεθα πιστῶς νὰ μεταφράσωμεν τὴν κοινὴν εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας λέξιν Litteratur, Litterature, ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίνατο πλὴν τοῦ ἀειδήμου Κουμανούδη. Οὗτος δ' ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὸν εὐκρινείᾳ καὶ ἀπλότῃ ἐγράφε ταῦτα· «ἐγὼ μὲν δὲν γνωρίζω, ὡς ἀποφανθῶσιν οἱ σοφώτεροι». Ἐκ τούτου ἠναγκάσθημεν νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὴν λέξιν λογοτεχνίαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς παράγωγα, καίπερ πεπεισμένοι ὅτι δὲν ἀποδίδει τὸ βάθος τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως Litteratur, τὸ μὲν διότι μεταχειρίζονται ἤδη αὐτὴν πάντες οἱ συνεργάται τῆς «Βιβλιοθήκης», τὸ δὲ διότι εἶναι καιρὸς νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τις ἄλλας.]

δὲ ἕκαστος καὶ τῶν συγγραφῶν ἐκάστη ἔχουσιν ἰδίαν ἱστορίαν. Καὶ τούτων ἄρα ἐπιβάλλεται νὰ λάβωμεν ἐπιμέλειαν· διότι ἄξιον εἶναι νὰ ἀποδείξωμεν, ὅποιας ὑποδοχῆς ἔτυχον οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς παρὰ τῶν ἐπιγενομένων γενεῶν καὶ διὰ τίνων ὁδῶν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς αἱ συγγραφαὶ αὐτῶν. Ὅθεν καὶ τὰ σχόλια καὶ τὰ χειρόγραφα ἀξιοῦσι νὰ καταλάβωσι τὴν οἰκίαν αὐτῶν τάξιν ἐν ἐκάστη λογοτεχνικῇ τῶν ἀρχαίων ἱστορίᾳ. Ἄν δ' εἰς ταῦτα προστεθῇσαν ἐν μέτρῳ τινὶ καὶ βιβλιογραφικαὶ τινες ὑποδείξεις περὶ τῶν κυρίων ἐκδόσεων καὶ τῶν σπουδαιοτάτων ἐρμηνευτικῶν συγγραμμάτων, φοβούμεθα μὴ οὐχὶ πολλὰ, ἀλλὰ μᾶλλον ὀλίγα τῶν ὠφελίμων εἰς τοὺς πολλοὺς παρέχωμεν.

2. Ἡ ἀφήγησις τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας δυνατὸν εἶτε νὰ ἐξυφαινῇται κατὰ χρονολογικὸν μίτον, αὕτη δ' εἶναι ἡ συγχρονιστικὴ μέθοδος, εἴτε νὰ ὁρμᾶται ἀπὸ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν συγγραμμάτων καὶ ἐν αὐτοῖς καὶ μόνοις νὰ προσέχῃ εἰς τὴν χρονικὴν ἀκολουθίαν, αὕτη δ' εἶναι ἡ εἰδολογικὴ μέθοδος¹⁾. Ποία δὲ τῶν δύο τούτων μεθόδων εἶναι ἡ προτιμητέα, δὲν δύναται τις καθ' ἑαυτοῦ νὰ ὀρίσῃ· διότι τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐκάστοτε πραγματευτέας λογοτεχνίας. Προκειμένου ὅμως περὶ τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας, πρὶν ἢ κρίνωμεν, ὅποτέρα τῶν δύο μεθόδων εἶναι προτιμητέα, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν πρότερον ἐν κεφαλαίῳ τὰς βάσεις ἐκατέρας αὐτῶν.

3. Εἶδη τῆς λογοτεχνίας. Τὰ κύρια εἶδη τῆς λογοτεχνίας εἶναι ἡ ποίησις καὶ ὁ λόγος, ἀκριβέστερον πεζὸς λόγος, ἢ τὰ καταλογάδην γεγραμμένα²⁾. Καὶ ἐξωτερικῶς μὲν διαφέρουσιν ἄλ-

¹⁾ Böckh, Encyclopädie und Methodologie der philologischen Wissenschaften 708 καὶ ἐξῆς ἐκδόσεις Bratuscheck, ἐνθα μερίζεται εἰς εἶδη ἡ λογοτεχνία

²⁾ Καταλογάδην συγγράφειν παρὰ Πλάτ. ἐν Σομπ. 177 b καὶ Ἰσοκράτ. Πρὸς Νικοκλέα 2,7. [καὶ συγγράμματα κατὰ λόγον εἰρημένα μόνον παρὰ Πλάτ. ἐν Νόμ. VI, 810 b.] Περὶ πεζοῦ λόγου = oratio pedestris ἴδε Στράβ. Γεωγραφικῶν I, 2, 6 ἐκδ. G Kramer, «καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πεζὸν λεχθῆναι τὸν ἄνευ τοῦ μέτρου λόγον ἐμφαίνει τὸν ἀπὸ ὕψους τινὸς καταδάντα καὶ ὀχήματος εἰς τοῦδαφος». Ἡδὲ ὁ Πλάτων ἐν Σοφιστ. 237 a λέγει «πεζῇ τε λέγων καὶ μετὰ μέτρων». Ὡς ἀντίθεσις ἴσως παρίστατο εἰς τοὺς γραμματικοὺς τὸ ἄρμα τοῦ

λήλων τὰ εἶδη ταῦτα ἐν τούτῳ, ὅτι τὰ μὲν ἔργα τῆς ποιήσεως εἶναι δεδεμένα ἐν μέτρῳ (*oratio vineta*), τὰ δὲ τοῦ πεζοῦ λόγου ἀπηλλαγμένα τοιοῦτου δεσμοῦ (*oratio soluta*) κινουνται ἐλευθέρως εἰς τὸ πρόσω ἄνευ ὑποστροφῆς εἰς τὴν αὐτὴν συναρμογὴν (*prosa i. e. proversa oratio*) ¹⁾. Ἀλλὰ τὸ μέτρον καὶ ἡ λέξις εἶναι μόνον ἐξωτερικὰ διακριτικὰ σημεῖα. Οὐχὶ ἐν τούτοις λοιπόν, ἀλλὰ βαθύτερον ἔγκειται ἡ κυρία διαφορὰ καὶ ἄπτεται τῆς ἐσωτερικῆς οὐσίας τῶν δύο εἰδῶν τῶν συγγραμμάτων τῆς λογοτεχνίας. Ἡ μὲν ποίησις δῆλα δὴ ἀποτείνεται εἰς τὴν φαντασίαν ἢ εἰς τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων παραστατικὴν δύναμιν, ὁ δὲ πεζὺς λόγος εἰς τὸν λογισμὸν καὶ τὸ καθαρῶς νοητικόν ²⁾. Ἐν τῇ ποιήσει ἄρα τὸ ἐξωτερικόν, τὸ εἰς τὴν αἴσθησιν προσπίπτον στοιχεῖον τῆς ἀφηγήσεως, ἡ σύνθεσις τῶν λέξεων καὶ ὁ ῥυθμὸς ἔχουσι πολλῶ μείζονα σπουδαιότητα ἢ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λογοτεχνικὴ ἱστορία ἐπισκοπεῖ οὐχὶ τὰ γεγραμμένα καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ τὸ ἐν ἐντέχνῳ τύπῳ κεχυμένον περιεχόμενον, διὰ τοῦτο ἐνδιαφέρει αὐτῇ μᾶλλον ἡ ποίησις καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἥττον προσέχει εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔργα τοῦ πεζοῦ λόγου, ὧν ἡ ἀξία ἐν τοῖς γεγραμμένοις μόνοις ἔγκειται, ὡς εἰς τὰ περὶ τῶν μαθηματικῶν, τῆς μηχανικῆς καὶ τὰ τοιαῦτα συγγράμματα.

4. Διαιροῦσι δὲ συνήθως τὴν ποίησιν εἰς ἐπικὴν, ἢ ἔπος, λυρικήν καὶ δραματικήν. Καὶ ταύτην μὲν τὴν διαίρεσιν θὰ ὑποβά-

Παρμενίδου ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ ποιήματος [*Περὶ φύσεως*: ἴδε H Stein, *Die Fragmenta des Parmenides* ἐν τοῖς *Symbola philologorum Bonnensium* 1864 — 67 σελ. 765.] Κατὰ ταῦτα δ' ἐψάλλε καὶ ὁ Πίνδαρος ἐν Ἰσθμ. II, 1 «οἱ μὲν πάλαι, ὦ θρασυβούλε, φῶτες, οἳ χρυσαμπύκων εἰς δίφρον Μαισᾶν ἔδαινον κλυτὰ φόρμιγγι συναντόμενοι», Παράβ. καὶ Γρηγόρ. τὸν Ναξίανζ. ἐν λόγῳ 20, σελ. 332 α ἐκδ. Κολων. «πεζῇ ἤμεν παρὰ Λύδιον ἄρμα θέοντες».

¹⁾ Donatus ad Terent. *Eunuch* II, 3, 14 *prorsum est porro versum... hinc et prorsa oratio, quam non inflexit cantilena*.

²⁾ Συχνάκις ἀναφέρεται ὡς ἀπόδειξις τοῦτου ὁ τρόπος, δι' οὗ ὁ Ὅμηρος ἐν Ἰλ. B 123 δηλοῖ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ. Ἐνδιαφέρουσα δὲ καὶ ἀξία ἀκριβεστεράς ἐρεῦνης εἶναι ἡ μεταβολὴ τῆς γλώσσης, ἥτις ἐπὶ τοσούτον μᾶλλον καταφανὴς γίνεται ἐφ' ὅσον μᾶλλον ἐπικρατεῖ ὁ πεζὺς λόγος, ἵδρα δὲ ἡ ἐπικράτης τῶν εἰς *σεις, ια, σύνη* ἀφηρημένων.

λωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς βάσιν τῆς ἀφηγήσεως ἡμῶν, ἀλλ' ὀφείλομεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οἱ τεχνικοὶ οὗτοι ὅροι δὲν ἀρμόζουσι τέλεον πρὸς τὰ εἶδη τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες σοφοὶ προέβαλλον διάφορόν πῶς τινὰ διαίρεσιν. Ὁρῶμενοι δὴ ἡλὰ δὴ ἔκ τινος χωρίου τοῦ Πλάτωνος¹⁾ διέκρινον μὲν πρῶτον τὸ μιμητικόν, ἢ δραματικόν γένος ἀπὸ τοῦ διηγηματικοῦ ἢ ἀπαγγελτικοῦ, προσέθετον δ' εἶτα εἰς τοῦτο καὶ μέσον τι γένος, τὸ κοινὸν ἢ μικτόν²⁾. Καὶ εἰς τοῦτο μὲν τὸ τελευταῖον γένος κατέλεγον τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν, διότι ἐν αὐταῖς ὅτε μὲν διηγείται ὁ ποιητής, ὅτε δ' ἐν ταῖς ῥήσεσιν ὁ Ἀγαμέμνων τὸν λόγον ἔχει, ἢ ὁ Ἀχιλλεύς, ἢ ἄλλος τις. Τὰ δὲ Ἔργα τοῦ Ἡσιόδου, ἐν οἷς οὐδέποτε εἰσάγεται πρόσωπόν τι λέγον, κατέλεγον εἰς τὸ καθαρώς διηγηματικὸν εἶδος. Ἀλλ' αὐτὰ δὴ τὰ παραδείγματα καταφανέστατα ἀποδεικνύουσι τὸ ἐλλιπὲς τῆς τῶν παλαιῶν θεωρίας καὶ συνιστῶσι τὴν σήμερον συνήθη διαίρεσιν. Κατὰ ταύτην δὲ τὸ μὲν ἔπος ἔχει τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ἀντιθέσεως τῶν λεγομένων, τῶν ἐπῶν, πρὸς τὰ ᾄδόμενα ποιήματα, τὰ ᾄσματα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδιάζοντος εἰς τὸ εἶδος τοῦτο παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τυπικοῦ ἀποθάντος μέτρου, τοῦ δακτυλικοῦ ἐξαμέτρου, ὅς ὑπὸ τῶν μετρικῶν ἔπος ἐκαλεῖτο³⁾. Τὸ δ' ὄνομα λυρική ποίησις, τὸ πρὸς λύραν ᾄδόμενον ᾄσμα, εἶναι κατὰ τοσοῦτον οὐχὶ ὅλως δηλωτικὸν τοῦ εἶδους, καθ' ὅσον πρὸς ἐν μόνον μέρος τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἐφαρμόζε-

1) Πλάτ. Πολιτ. III, 394b: «τῆς ποιήσεώς τε καὶ μυθολογίας ἡ μὲν διὰ μίμησεως ὅλη ἐστίν... τραγωδία τε καὶ κωμωδία, ἡ δὲ δι' ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ εὗροις δ' ἂν αὐτὴν μάλιστα πού ἐν διθυράμβοις· ἡ δ' αὖ δι' ἀμφοτέρων ἐν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολλὰ γὰρ δὲ καὶ ἄλλοι». Τὰ αὐτὰ τρία κύρια εἶδη διακρίνει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ποιητ. I.

2) Πρόκλου Διαδόχου, Προλεγόμενα εἰς Ἡσιόδον σελ. 4 [ἐκδόσεις Gaisford]. Πρόκλου Χρηστομάθεια A' 230 [ἐκδ. Westphal, Scriptores metrici Graeci I]. Προκλ. Προλεγόμενα εἰς Θεόφρ. VI [ἐκδόσεις Meineke] Σχόλ. εἰς Ὀμηρ. Ἰλ. A. 16, Z. 46 Εὐριπ. Φοιν. 1225 Suetoni de poetis 3. Probus, in Vergili Bucol. 7, 12 κ. ἐξ. [ed. Keil]. Παράβ. καὶ Reifferscheid, Suetoni Tranquilli reliquiae: de Poetis σελ. 4, 3.

3) Πλάτ. Πολιτ. III, 386c. Ἀριστοτέλ. Τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ N. 6 [193a 30]. Συνεβάλοντο δὲ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῶν τεχνικῶν ὄρων αἱ δημηρικαὶ φράσεις: ἔπειτα πτερόεντα προσηύδα μελιχίοισι ἔπαισι κ. ἄ. ὅ.

ται, τὰ κυρίως μέλη, ἐν ᾧ ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ περιλαμβάνομεν καὶ τὴν ἱαμβικὴν καὶ τὴν ἐλεγειακὴν ποίησιν.

Πρὸς τὰ τρία δ' εἶδη τῆς ποιήσεως ἀντιστοιχοῦσιν ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ἡ ἱστοριογραφία, ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία. Τούτων δ' ἡ μὲν ἱστορία πολλαχῶς ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἔπος, διότι ἀμφοτέρων ἰδία εἶναι ἡ διηγηματικὴ μορφή τῆς ἀφηγήσεως καὶ ἐκάτερον τῶν εἰδῶν τούτων ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάσσονι Ἀσίᾳ Ἰώνων ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ἰδίᾳ δ' αἱ τῶν πόλεων κτίσεις τῶν λογογράφων συνδέονται στενότερα πρὸς τὸ γενεαλογικὸν ἔπος τοῦ Εὐμήλου καὶ τοῦ Ἀσίου. Καὶ τὸ δράμα δὲ ὡς καὶ τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ, ἡ ῥητορικὴ, ἦλθον εἰς ἀκμὴν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ἐν Ἀθήναις, καὶ οἱ κατηγορικοὶ καὶ ἀπολογητικοὶ λόγοι ἔχουσιν ἐν τῷ ἀνάλογον πρὸς τὰς ἐν τῷ δράματι λογομαχίας καὶ μακρὰς ῥήσεις. Ἦττον ἐμφανῆ εἶναι τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς τῆς λυρικῆς ποιήσεως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων δύναται νὰ λεχθῇ δικαίως, ὅτι ἐπ' ἔσσης ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ πάντων τῶν ἐλληνικῶν φύλων καὶ ὅτι ἀμφοτέραι μετὰγουσι τὴν ὅψιν ἀπὸ τῶν ἐντὸς εἰς τὰ ἐκτὸς ἡμῶν γιγνόμενα.

Β. Αἱ περίοδοι τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας. Ἡ χρονολογικὴ ἀφήγησις, ἣν ἀποβῇ εὐσύννοπτος καὶ μὴ ἀρκῆται εἰς μονότονόν τινα ἀλληλουχίαν, πρέπει νὰ ἐξεύρῃ σπουδαῖά τινα σημεῖα ἐπενεγκόντα μεταβολὴν τινα εἰς τὸν βίον τῶν ἐθνῶν. Τοιοῦτόν τι κύριον σημεῖον ῥοπῆς ἐμφαίνει ἡ ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας τῶν ἐλληνικῶν πόλεων ἅμα τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο οὐ μόνον πολιτικὴν ἔχει σημασίαν, ἀλλὰ καὶ διορίζει τοὺς χρόνους τῆς φαιδρᾶς καὶ γονίμου δημιουργίας ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐργώδους συλλογῆς καὶ ξηρᾶς πολυμαθίας. Ἐντὸς δὲ τῆς πρώτης περιόδου ἀποτελοῦσιν ἄλλιν οἱ Περσικοὶ πόλεμοι σπουδαῖον ὅρον οὐχὶ τόσον διὰ τὴν ἥτταν τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐχθροῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξόχως συνετέλεσαν εἰς τὴν νίκην, νῦν δὴ προβαίνουν αἱ Ἀθῆναι πρόμαχοι τοῦ πολιτικοῦ καὶ πνευμα-

τικοῦ βίου τοῦ ἔθνους. Διότι, ἐνῷ πρότερον ἕκαστον φύλον καθ' ἐ-
αυτὸ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐαυτοῦ διαλέκτῳ ἐκοινωνεῖ τῆς ἀναπτύξεως
τῶν γραμμάτων, ἀφῆρπασαν νῦν αἱ Ἀθῆναι τὴν πνευματικὴν
ἡγεμονίαν καὶ δὴ τὸ μονοπῶλιον τῆς παιδείας. Τοῦτο δὲ σημαί-
νει πλεόν τι ἢ ἀπλὴν τινα τόπου μεταβολήν. Διότι ἡ λογοτεχνία
λαμβάνει παγκοσμιωτέραν τινὰ τροπὴν ¹⁾ καὶ δέχεται τὸν τύπον
τοῦ ἀθηναικοῦ λαοῦ, δῆλα δὴ τὸν χαρακτῆρα πνευματικῆς παι-
δεύσεως, πρακτικῆς σωφροσύνης, ὑψιπετοῦς φιλελευθερίας. Ἐν
δὲ τῇ δευτέρᾳ μεγάλῃ περιόδῳ ἡ τελεία καθαίρεσις τῶν ἐκ τῆς
κυριαρχίας τοῦ Ἀλεξάνδρου προελθόντων ἐλληνιστικῶν βασι-
λείων ὀρίζει σπουδαίαν περίοδον, ἣς τὸ τέλος συμπίπτει πρὸς τὸν
χρόνον τῆς ἐν Ἀκτίῳ μάχης (31 π. Χ.) καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ
βασιλείου τοῦ Πτολεμαίου. Διότι ἐντεῦθεν καὶ ἐξῆς ἀποτελοῦσιν οἱ
Ἕλληνες ὑπηρετικὰ μέρη τῆς μεγάλης ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατο-
ρίας. Τὴν περίοδον δὲ ταύτην διατείνομεν μέχρι τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν
καταστάσεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527 μ. Χ.) ἢ μέ-
χρι τῆς τελείας διαλύσεως τῶν παλαιῶν ἐλληνικῶν, νῦν δὲ ὀνει-
διστικῶς ἐθνικῶν καλουμένων φιλοσοφικῶν σχολῶν. Καὶ ὅα ἦτο
μὲν δυνατὸν νὰ ὑποδιαιρεθῶσιν αἱ τέσσαρες αὗται περίοδοι, ἰδίᾳ δ' αἱ
δύο τελευταῖαι, εἰς πλείονας ὑποδιαίρεσεις, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἡμε-
τέραν ἀφήγησιν ἀρκοῦσιν εἰς ἡμᾶς τὸ πρῶτον αἱ μεγάλαι ἐκεῖναι
διαίρεσεις ²⁾).

¹⁾ Περὶ τῆς παγκοσμίου ἐκείνης τροπῆς τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες ἐδέξαντο τὸν πολιτισμὸν
τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Κορίνθου, εὐρίσκει τις πολλὰ καὶ καλὰ παρὰ Willamovitz, *Hom-
erische Untersuchungen* [ἐν τοῖς *Philologische Untersuchungen von Kiessling und
Willamowitz — Möllendorff* 7 τευχος, σ. 256 κ. ἐ.] Περὶ τῆς Ἀθίδος ἴδε Ἰσοκράτους
15, 295 [Περὶ Ἀντιδόσεως]. Περὶ τῶν ἐλληνικῶν φύλων καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν ἐν τῷ
πνευματικῷ βίῳ τοῦ ἔθνους ἴδε καθ' ὅλου Bergk, *Kleine philologische Schriften* II,
365 κ. ἐξῆς.

²⁾ Ὁ Fr. Aug. Wolf καὶ μετ' αὐτὸν ὁ G. Bernhardt προτάσσουσι τῶν 4 τούτων
περίοδων ἑτέραν τινὰ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους
μέχρις Ὀμήρου καὶ ἐπιτάσσουσιν ἑκτὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τῆς ἀλώσεως
τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τὴν μὲν τελευταίαν ταύτην περίοδον, τὴν βυζαντιακὴν, πραγ-
ματεῦται ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ ὁ Κρουμβάχερος [ἐκδ. β', μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου], ἡ δὲ πρώτη

6. Ἐπανερχόμενοι δ' εἰς τὸ ζήτημα, ποτέρα τῶν μεθόδων, ἡ εἰδολογικὴ ἢ ἡ συγχρονιστικὴ, ἀρμόζει μᾶλλον πρὸς πραγματείαν τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας, βλέπομεν καταφανῶς, ὅτι μεγάλως διαφέρει ἡ ἐλληνικὴ λογοτεχνία τῶν λογοτεχνιῶν τῶν νεωτέρων ἐθνῶν καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἐλληνικῇ λογοτεχνίᾳ μεγάλως διαφέρουσιν οἱ χρόνοι, οἱ πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τῶν μετ' αὐτόν. Ὁ Σίλλερὸς καὶ ὁ Γοίθιος ἔγραψαν καὶ περὶ καὶ ποιητικὰ ἔργα, ἐποίησαν καὶ λυρικά ᾄσματα καὶ ἔπη καὶ δράματα. Ἡ κατὰ τὴν εἰδολογικὴν μέθοδον ἄρα πραγματεία τῆς λογοτεχνίας ἤθελε διασπᾶσαι τὸ αὐτὸ πρόσωπον πολλαχῶς. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι ἀδύνατον νὰ συμβῇ ἐν τῇ ἐλληνικῇ λογοτεχνίᾳ καὶ δὴ ἐν τῇ τῶν ἐκκρίτων χρόνων, τῶν πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διότι ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις δὲν κατεμερίζοντο αἱ δυνάμεις τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἰς διάφορα, ἀλλὰ περὶ ἐν μόνον διατρίβων ἕκαστος ἀπεδεικνύετο δεινός. Παρὰ ταῦτα ἐν μὲν τῇ γερμανικῇ λογοτεχνίᾳ εὕρισκομεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πεζὸν ἔργον, ἐν δὲ τῇ ῥωμαϊκῇ ὡς πρῶτον συγγραφέα τὸν Λίβιον Ἀνδρόνικον, ποιητὴν τραγωδιῶν καὶ κωμωδιῶν. Τοῦτο δ' εἶναι διαστροφή τῆς φυσικῆς τάξεως ἐπελθοῦσα ἐκ τῆς ῥοπῆς, ἣν ἔσχε πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν λογοτεχνιῶν τούτων ἡ ξένη λογοτεχνία. Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα παρὰ τοῖς Ἑλλήσι. Διότι παρ' αὐτοῖς ἡ λογοτεχνία ἀνεπτύχθη ὅλως ἐξ ἑαυτῆς καὶ σχεδὸν ἄνευ τινὸς ξένης ἐπιδράσεως. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὰ διάφορα εἶδη τῶν συγγραμμάτων διαδέχονται ἄλληλα κατὰ φυσικὴν τινα τάξιν ¹⁾. Οὕτως ἐν μὲν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ τοῦ ἔθνους, ὅτε οὔτε γραφὴ οὔτε βιβλία ὑπῆρχον, ἦνθει ἡ παιδρὰ, εὐζωνὸς ποίησις, ἥτις ἠυξήθη ἐν τῷ κύκλῳ τῆς χαρᾶς, παιδρᾶς καὶ σφριγώσης καὶ εὐπαθοῦς νεότητος καὶ ἔζη ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ καὶ διὰ ζωσῆς φω-

παρίσταται παρ' ἡμῖν ὡς προπύλαιον τοῦ πρώτου μέρους. Διότι ἐποχὴ. ἐξ ἧς οὐδὲν περισσώθη, δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἰδίαν λογοτεχνικὴν περίοδον. Πλείους δ' ὑποδιαίρεσεις ἴδε παρὰ Th. Bergk, Griechische Litteraturgeschichte, I, 302 κ. ἑξῆς.

1) Κατὰ τοῦτο ὁμοιάζει τὰ μάλιστα ἡ ἐλληνικὴ λογοτεχνία πρὸς τὴν Ἰνδικήν, ἥς τὰ ἀνάλογα φαινόμενα συχνάκις θὰ ἀναφέρωμεν.

νῆς παραδιδόμενη οὐδεμίαν εἶχε χρεῖαν τῆς διὰ σημείων γραφῆς. Κατὰ τὰ περσικά δὲ τὸ πρῶτον, ὅτε παρῆλθε τὸ γλυκὺ ὄνειρον τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅτε τὸ ἔθνος εἰσῆλθεν ἤδη εἰς τὴν φρόνιμον ἀνδρικήν ἡλικίαν, ἀνεπτύχθησαν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, ὅστις ἀπαλλαγεῖς τῆς αἰσθητῆς χάριτος τοῦ μέτρου καὶ τῆς δι' εἰκόνων γλώσσης ἀποτείνεται ἀμέσως εἰς τὸ λογιστικὸν καὶ ἀπαιτεῖ πρὸς διάδοσιν αὐτοῦ τὴν διὰ τῆς γραφῆς στερεοποίησιν. Καὶ αὖθις ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως τὸ μὲν πρῶτον ἀνεπτύχθη τὸ ἔπος, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἀρέσκειται εἰς μύθους καὶ διηγήματα. Ἐπηκολούθησαν δ' εἰς τοῦτο τὰ διάφορα εἶδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἥτις ἐκ τοῦ χαριέστατα ἀναπτυχθέντος ἐκτὸς ἡμῶν κόσμου εἰσέδου εἰς τὰ βάθη τῶν ἐντὸς ἡμῶν αἰσθήσεων καὶ λογισμῶν καὶ εἶχε χρεῖαν πρὸς ἔκφρασιν τῶν ποικίλων αἰσθημάτων καὶ τεχνικώτερον συμπεπλεγμένης μορφῆς. Ὅτε δὲ τέλος καὶ τὸ ἔπος καὶ ἡ λυρική ποίησις ὑπερέβησαν τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς αὐτῶν, ἐπῆλθε τὸ ὄραμα, ὅπερ περιέλαβεν ἐν ἑαυτῷ τὰ δύο ἐκεῖνα στοιχεῖα καὶ ἐν ταύτῳ ἀνεγέννησε τοὺς παλαιοὺς μύθους ἐν νέᾳ, πρὸς τὸ ἀττικὸν πνεῦμα μᾶλλον ἀρμοζούσῃ μορφῇ. Ἐν δὲ τῷ πεζῷ λόγῳ εἶναι μὲν ἡ διαδοχὴ ἥττον κανονική, ἐν τούτοις ὅμως διατελεῖ ὃν πάντως χαρακτηριστικὸν τοῦτο, ὅτι τὰ πρῶτα μνημεῖα αὐτοῦ ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρὸς τὸ ἔπος ἀντιστοιχοῦσαν ἱστορίαν καὶ ὅτι ἡ ῥητορική ἀνεπτύχθη μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐκ τούτου καταφανέστατον γίγνεται, ὅτι, προκειμένου περὶ τῆς κλασσικῆς λεγομένης περιόδου τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ὡς μάλιστα εὐδόκιμος φαίνεται ἡ εἰδολογικὴ μέθοδος τῆς ἀφηγήσεως, ἥτις κατὰ τὰ εἰρημένα ἔχει ἀνεπιτηδεύτως ὡς ἀκόλουθον καὶ τὴν ὀρθὴν χρονικὴν τάξιν. Ἀλλ' ἥττον εὐνοϊκῶς παρίστανται τὰ πράγματα, προκειμένου περὶ τῶν μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνων. Ἐν τούτοις δῆλα δὴ περὶ μὲν τῆς φυσικῆς ἐκείνης ἀκολουθίας οὐδεὶς πλέον λόγος ἐνδέχεται, διότι δὲν φαίνεται ἐκ νέου ἀρχόμενος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ αὐτὸς κύκλος τῆς λογοτεχνίας. Ἀλλὰ καὶ τὰ εἶδη δὲν χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἐπίσης ἀκριβῶς. Ὁ Ἀπολ-

λώνιος καὶ ὁ Καλλίμαχος, ἐπὶ παραδείγματι, γράφουσιν ὡς λόγιοι ἐν πεζῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐδόλως ἀπαξιοῦσι νὰ λάμψωσι καὶ ὡς ποιηταὶ ἐλεγείων καὶ ἐπῶν. Ὡσαύτως καὶ ὁ Πλούταρχος στερεῖται μὲν ποιητικῆς εὐφυΐας, ἀλλ' ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ἀναφαίνεται ἐν ταύτῳ καὶ ὡς ἱστορικὸς καὶ ὡς φιλόσοφος καὶ ὡς ῥήτωρ. Πραγματευόμενοι ἄρα περὶ τῶν χρόνων τούτων, ὀφείλομεν νὰ μεταρρυθμίσωμεν τὴν μέθοδον καὶ νὰ λάβωμεν πλείονα ἐπιμέλειαν τοῦ συγχρονισμοῦ. Τίνι δὲ τρόπῳ θὰ κατορθώσωμεν τοῦτο, θὰ διασαφήσωμεν, προϊόντος τοῦ λόγου, ἐν καιρῷ. Πάντως ὅμως δὲν θὰ ἐπισύρωμεν χάριν τοῦ συστήματος τὴν μομφήν, ὅτι ἀσκόπως καὶ ἡκιστα πρακτικῶς βαίνομεν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι θὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἂν καὶ συνέγραψε καὶ ἱστορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἔργα. Ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς ποιητὰς τῆς νέας κωμωδίας δὲν θὰ χωρίσωμεν ἀπ' ἀλλήλων, ἂν καὶ ἡ ἀκμὴ πολλῶν ἐξ αὐτῶν, ἢ μᾶλλον τῶν πλείστων, καθήκει εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνους.

7. Αἱ μελέται τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Αἱ μελέται τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας ἄρχονται καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων¹⁾. Ἦσαν δ' αὖται βιογραφικῆς τὸ πρῶτον φύσεως, καθ' ἕσον οἱ περὶ τὴν λογοτεχνίαν διατρίβοντες ἐπειρῶντο νὰ ἐξερευνήσωσιν ἀκριβέστερόν πως τὰ τοῦ γένους καὶ τοῦ βίου τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Οὕτως ἀπ' αὐτῆς τῆς πέμπτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρεται συγγραφὴ τις, Γένος Ὁμήρου, Στῆσιμβρότου τοῦ Θεασίου²⁾. Ὡσαύτως ἀκούομεν καὶ περὶ τῶν λογοτεχνικῶν ἱστορημάτων Γλαύκου τοῦ Ῥηγίνου Περὶ τῶν ἀρχαίων ποιη-

¹⁾ Koepke, Quid et qua ratione jam Graeci ad litterarum historiam condendam elaboraverint. Berol. 1845.

²⁾ [Πρὸ τοῦ Στῆσιμβρότου ἔγραψε Περὶ Ὁμήρου Θεαγένης ὁ Ῥηγίνος. Ἴδε Σχολ. εἰς Ὀμ., Ἰλ. Υ, 67 «ὃς πρῶτος ἔγραψε περὶ Ὁμήρου» καὶ Σχολ. εἰς Ἀριστ. Εἰρ 927 καὶ εἰς Ὀρν., 823 Ἴδε καὶ Σουλῆαν ἐν λ. Ἐκάτειον καὶ Ὑηνεία Ὁ δὲ Στῆσιμβρότος ἔγραψε καὶ *Περὶ Θεμιστοκλέους* καὶ *Περικλέους* καὶ *Κίμωνος*. Τοῦ αὐτοῦ ἀναφέρεται καὶ συγγραφὴ *Περὶ τελετῶν* Ἴδε Μίγα Ἑτυμολ. καὶ Στράβ. Χ, 474. Σ.Μ.]

τῶν καὶ μουσικῶν συγγράψαντος ὡς καὶ περὶ τῶν ἀποπειρῶν Δαμάστου [τοῦ ἐκ Σιγείου] ¹⁾ περὶ ποιητῶν καὶ σοφιστῶν γράψαντος. Μείζων δ' ἦτο ἡ περὶ τὰς βιογραφικὰς ἐρεῦνας σπουδὴ ἐν τοῖς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνοις. Καὶ εἰς ταύτας δὲ ὡς καὶ εἰς παντοίας ἄλλας μελέτας τὴν παρόρμησιν ἔδωκε πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ παραστάτης αὐτοῦ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, ὁ ὁμόνους τοῦ Πλάτωνος μαθητής. Τὰ ἔχνη δὲ τοῦ μεγάλου αὐτῶν διδασκάλου μετῆλθον καὶ οἱ περιπατητικοὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, Φανίας, Ἀριστόξενος, Πραξιφάνης, Χαμαιλέων καὶ Σάτυρος ²⁾. Ἐκ τῶν αἰθουσῶν δὲ τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν μετεφυτεύθη εἴτα ἡ περὶ τὰς τοιαύτας μελέτας σπουδὴ καὶ εἰς τὰς γραμματικὰς σχολὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Περγᾶμου, ἐν αἷς ἐξόχως ἐπεμελήθησαν τῶν βιογραφικῶν ἐρευνῶν Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος καὶ οἱ Καλλιμάχειοι Ἑρμιππος καὶ Ἰστρος. Πάντα δ' ὅσα περὶ τοῦ βίου τῶν ἐξόχων ποιητῶν καὶ φιλοσόφων ἐξηρευνήθησαν ἢ ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῶν φιλοσόφων καὶ λογίων τούτων, περιῆλθον ἐπηυξημένα εἴτε εἰς τὰ ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν συγγραφέων προταχθέντα περὶ τοῦ γένους καὶ βίου, εἴτε εἰς τὰ μεγάλα περιεκτικὰ ἔργα Δημητρίου τοῦ Μάγνητος, Ἑρμίππου τοῦ Βηρυτίου ³⁾, Ἑρεννίου Φίλωνος, Αἰλίου Διονυσίου καὶ Ἡσυχίου τοῦ Μιλησίου ⁴⁾. Ἐκ πάντων δὲ τούτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς σχολίοις τῇδε ἀκαίεσε διεσπαρμένων βιογραφικῶν σημειώ-

1) [Τὸ Δαμάστου τοῦ ἐκ Σιγείου ἔργον ὑπὸ τοῦ Σουῖδα ἀναφερόμενον μικρὰν εἶχεν, ὡς φαίνεται, ἀξίαν καὶ διὰ τοῦτο μικρὰς ἠξιώθη προσοχῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Σ. Μ.]

2) [Θεόφραστος, Δικαίαρχος, Ἱερώνυμος ὁ Ῥόδιος, Μεγακλείδης, Κλέαρχος καὶ ἄλλοι. Τὰς περὶ τῶν κλασικῶν κρίσεις τῶν παλαιῶν ἴδε παρ' Egger, Essai sur l'histoire de la critique chez les Grecs suivi de la Poétique d'Aristote, Paris 1849. Σ. Μ.]

3) [Ὁδὸν τοῦ Βηρυτίου, ἀλλὰ τοῦ Καλλιμαχείου, Σμυρναίου ἐπικαλουμένου, ἴσως ἦτο τὸ μέγα ἔργον. οἱ βίοι 'Ο δ' ἐκ Βηρυτοῦ Ἑρμιππος, ἐκδουλος ὢν γένος, κατὰ Σουῖδαν, ἐξῆλθεν ἐπὶ Ἀδριανοῦ καὶ ἴσως ἔγραψε τὸ *Περὶ τῶν διαπρεψάντων ἐν παιδείᾳ δούλων*, ὃν ἡ γραφὴ τοῦ Σουῖδα ἐν-λέξει α' Ἰστρος ὁρθῶς ἔχει. Ἴδε Preller ἐν Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik τόμ. 17, 1836, σελ. 174 καὶ Ad. Lozynski, Hermippi Smyrnaei peripat. fragm. collecta, disposita, illustrata, Bonnæ 1832 καὶ Westermann 9, 1, Vossii, de Historicis Graecis I, 139. Σ. Μ.]

4) [Τοῦ Ἰλλουστρίου ἐπικαλουμένου (illustris) Σ. Μ.]

σεων καὶ τῶν εἰδικῶν ἔργων Διογένους τοῦ Λαερτίου καὶ Πλουτάρχου τοῦ Χαιρωνέως περὶ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ῥητόρων τὸ μέγα λεξικὸν τοῦ Σουῖδα (ἐκ τοῦ δεκάτου αἰῶνος) ¹⁾ καὶ τὸ χρονικὸν Εὐσεβίου [τοῦ Παμφίλου] ²⁾. Ἀλλὰ θὰ ἀπέβαιεν ἡμῖν ὑπερμέτρως δυσχερὲς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ κύριον ἡμῶν ἔργον, ἂν ἠθέλομεν ν' ἀκριβολογήσωμεν τοσοῦτον περὶ ἑνὸς ἐκάστου ὀνόματος καὶ συγγράμματος, ὅσον ἀπαιτεῖ κριτικὴ τις ἐξέτασις τῶν βιογραφικῶν μελετῶν τῶν ἀρχαίων. Διὰ τοῦτο ἀρκεῖ, ἂν σημειώσωμεν ἐν κεφαλαίῳ ἐνταῦθα, ὅτι τὰ μὲν ὀλίγα ἀκριβῆ ὑπομνήματα περὶ τοῦ βίου τῶν μεγάλων ἀνδρῶν συνεκράσθησαν ὑπ' αὐτῶν ἔτι τῶν περιπατητικῶν καὶ τῶν ἀλεξανδρίνων πρὸς ἄφθονα θαυμαστά ἐπινοήματα καὶ ἀνέκδοτα, αἱ δὲ χρονολογικαὶ ἐκ τῶν παλαιότερων χρόνων μαρτυρίαι στηρίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ πλαστῶν γενεαλογικῶν πινάκων καὶ συγχρόνων συνδυασμῶν οὕτως, ὥστε πλεῖστα τῶν εἰς ὠρισμένον τι ἔτος ἀναφερομένων μαρτυριῶν ἐπαναγόμεναι εἰς τὴν πηγὴν αὐτῶν ἐξελέγχονται ὅλως ἄοριστοι ³⁾.

Μετὰ τῶν βιογραφικῶν δ' ἐρευνῶν ἔβαινον ἐν τῇ Ἀλεξανδρεωτικῇ περιόδῳ καὶ αἱ ἐν εἵδει καταλόγων ἀναγραφαὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν συγγραφέων. Οὕτως εὐθὺς μετὰ τὴν ἰδρύσιν τῆς βιβλιοθήκης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνέγραψεν ὁ λογιώτατος βιβλιοθηκῆριος Καλλίμαχος Πίνακας τῶν συγγραφέων καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν [Πίναξ παντοδαπῶν συγγραμμάτων, ἡ Πί-

¹⁾ Τὰ λογοτεχνικὰ ἄρθρα τοῦ Σουῖδα ἐπεξεργασμένα ὑπὸ Flach, Hesychii Milesii Onomatologi roll. Lips. 1882.

²⁾ Eusebii Chronicorum libri duo ed. Schöne Berol. 1875. Ἐνταῦθα ἀναφέρονται καὶ τὸ ἀρχαιότερον τούτων (Ὁλυμπ. 129) Πάριον χρονικόν: Chronicon Parium recensuit et praefatus est J. Flach Tübingen 1884. [Τεμάχιον νέον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐν Πάρῳ ἐπίσης εὐρεθὲν ἐξεδόθη ὑπὸ Μ. Κρίσπη μεθ' ὑπομνήματος Ad. Wilhelm ἐν Athen. Mittheilungen, 1897. Σ. Μ.]

³⁾ Διευκρινήθησαν αἱ παλαιαὶ μαρτυρίαι κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους καὶ ἐγρησιμοποιήθησαν ἀκριβῶς ἐκτιμηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Erw. Rohde ἐν διαφόροις ἐν τῇ Rheinisches Museum für Philologie ἐκδοθείσαις διατριβαῖς, ἅς ἐν τῇ οἰκείῳ τόπῳ ἐκάστῃ θὰ ἀναφέρωμεν. Καὶ πρότερον δ' ἤδη εἶχεν ἐξακριβώσει τὴν ἀληθὴ ἀξίαν τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων ὁ Lehrs, Wahrheit und Dichtung in der griechischen Litteraturgeschichte ἐν τοῖς Populäre Aufsätze 2 ἐκδ. ἐν Λειψ 1875.

να κες τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμπάντων καὶ ὧν συνέ-
 γραψαν] ἀκριβῶς ὀρίσας ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὸν ἀρι-
 θμὸν τῶν στίχων ἐνὸς ἐκάστου συγγράμματος. Ὅμοιοι δὲ κατάλο-
 γοι συνετέθησαν καὶ ἐξεδόθησαν βραδύτερον καὶ ὑπὸ τῆς βιβλιο-
 θῆκης τοῦ Περγάμου. Εἰς τοὺς Πίνακας δὲ τοῦ Καλλιμάχου
 ἐπηκολούθησαν αἱ λογοτεχνικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἐρμηνεῖαι Ἀριστο-
 φάνους τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄλλων λογίων, αἵτινες συνετέλεσαν εἰς
 τὴν σύνταξιν καταλόγων τῶν καθ' ἕκαστον κλάδον βιβλίων καὶ
 μετὰ μικρὸν εἰς τὴν ὀριστικὴν σύνταξιν τοῦ κανόνος τῶν δοκί-
 μων συγγραφέων. Οἱ ἐντεῦθεν δὲ προελθόντες χαρακτηρισμοὶ τῶν
 κυριωτάτων συγγραφέων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ Κοϊντι-
 λιανοῦ *Institutiones oratoriae* X. Ἀκριβέστερον δ' εἰς τὰ καθ' ἕ-
 καστον εἰσέρχοντο αἱ τῶν καθ' ἕκαστον ἔργων, ἰδίᾳ τῶν ἔργων
 τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν ὑποθέσεις, εἰς ὧν τὴν συγγραφὴν
 ἡσχολήθησαν ἰδίᾳ ὁ Δικαίαρχος καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος¹).
 Καίπερ δὲ ἐν μέρει μόνον καὶ κεκολοῦσθαι περιελθοῦσαι εἰς
 ἡμᾶς καὶ αἱ ὑποθέσεις αὗται, ἐν τούτοις ἀποτελοῦσι μετὰ τῶν
 ἐν αὐταῖς σπουδαίων σημειώσεων περὶ τοῦ χρόνου τῆς συγγρα-
 φῆς καὶ τῶν μύθων, οὓς ἕκαστος τῶν συγγραφέων ἐξεκαρπώθη,
 μίαν τῶν κυρίων πηγῶν τῶν λογοτεχνικῶν ἡμῶν γνώσεων. Ἐπὶ
 τέλους πολλὰ ἔτι καὶ ποικίλα διδασκόμεθα περὶ ἔργων τινῶν τῆς
 ἐλληνικῆς λογοτεχνίας, ἅτινα οὐχὶ σφᾶ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ἐκ
 τῶν ἐπιτομῶν καὶ παρεκβολῶν, ἃς περὶ τὸ τέλος τῶν ἀρχαίων
 χρόνων καὶ κατὰ τὸν Βυζαντιακὸν μέσον αἰῶνα ἐφιλοπόννησαν λόγιοι
 ἄνδρες. Εἰς ταύτας δ' ἀνήκουσιν ἡ Χρηστομάθεια τοῦ Πρόκλου,
 τὸ Ἀνθολόγιον τοῦ Στοβαίου, ἡ Βιβλιοθήκη [ἡ μυριόβιβλος] Φω-
 τίου τοῦ Πατριάρχου καὶ τὰ ἱστορικὰ ἔργα, τοῦ αὐτοκράτορος
 Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

8. Τὰ νεώτερα συγγράμματα περὶ τῆς ἐλληνικῆς

¹ Schneidewin *De hypothesibus tragoediarum graecarum Aristophani Byzantio vindicatis* ἐν τοῖς *Abhandlungen der Göttinger Gesellschaft* τόμ. VI, 3-87. Παράβ. καὶ Willamowitz, *Eurip. Herakl.* I. 146 κ. ἑ.

λογοτεχνίας. Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος τοσοῦτον ἡσχολοῦντο οἱ λόγιοι περὶ τὴν ἔκδοσιν, διόρθωσιν, μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ὥστε οὐδεμίαν σχολὴν εἶχον εἰς συστηματικὴν πραγματείαν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Τὸ πολλάκις δ' ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ Γυράλδου, *De historia poetarum tam graecorum quam latinorum dialogus* (1545) οὐδὲν πλέον ἢ το ἢ παράθεσις τῶν βιογραφικῶν παραδόσεων τῶν παλαιῶν. Ἰδίαν τινὰ ἀξίαν εἶχον αἱ εἰδικαὶ ἔρευναι τοῦ Γ. Ι. Φουσίου, *De historicis Graecis* (1624)¹ καὶ αἱ τοῦ Ρουνκενίου, *Historia critica oratorum graecorum* (1768)². Ὁ Φαβρίκιος δὲ πρῶτος ἐπειράθη κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα νὰ συναγάγῃ τὴν ἀπειρον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας ἀναγκαίαν ὕλην εἰς ἓν μέγα ἔργον, τὴν ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην (*Bibliotheca graeca*), περιλαβὼν εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας καὶ τοὺς τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους παρῆχον ἀξίας λόγου συμβολὰς καὶ αἱ ἐν Zweibrücken ἐκδιδόμεναι *bipontinae* λεγόμεναι ἐκδόσεις³, ἐν αἷς προετάσσοντο τοῦ κειμένου τῶν συγγραφέων αἱ ἀρχαῖαι μαρτυρίαι (*testimonia*) περὶ τοῦ ἔργου καὶ ἀκριβεῖς βιογραφίαι (*vitae*). Ἀλλ' ἡ μεθοδικὴ πραγματεία τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Φρειδ. Αὐγούστου Βολφίου, ὅς καὶ ἐν τούτῳ ὡς καὶ ἐν ἄλλοις κλάδοις τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης φεύγων τὴν ψιλὴν συσσώρευσιν τῆς ὕλης ἐπεδίωξε τὴν συστηματικὴν διάπαξιν καὶ τὴν ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν. Αἱ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης γενόμεναι ὑπ' αὐτοῦ ἀκροάσεις περὶ

¹ Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐπεξεργάσθη ὁ Westermann καὶ ἐξέδωκεν ἐν Λειψία τῷ 1838. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ἔκδοσιν παραπέμπομεν.

² Ἐξεδόθη ὡς εἰσαγωγή εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ λατίνου ῥήτορος Ρουτίλιου Λούπου (Rutilius Lupus) καὶ περιελήφθη ἐν τοῖς *Opuscul. Ruhnkenii* I. 310 - 92 [1823].

³ [Ἐν τῇ πόλει Zweibrücken τῆς Βαυαρίας συνεστάθη τῷ 1779 ἑταιρεία λογίων, ὅτινες ἐξετύπωσαν ἐν τῷ δουρικῷ τυπογραφείῳ σειρὰν ὕλην κομψῶν ἐκδόσεων Ἑλλήνων, Λατίνων καὶ Γάλλων κλασικῶν συγγραφέων. Αἱ ἐκδόσεις δ' αὗται καλοῦνται *bipontinae editiones*. Σ. Μ].

τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γυρτλέρου τῷ 1831. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ στηρίζεται ὁ Βερνάρδους, ὅς ἐν τῷ ἀτυχῶς ἀτελεῖ καταλειφθέντι ἔργῳ, τῇ ὑποτυπώσει τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας, συνεπλήρωσε διὰ τῆς ὑπερμέτρου αὐτοῦ πολυμαθείας τὰ μέρη τοῦ ἔργου, ὧν τὰ διαγράμματα μόνον ὁ Βόλφιος εἰλκυσεν. Ὡσαύτως δ' ἀτελῆ κατελείφθησαν καὶ τὰ ἔργα τῶν δύο ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες μετὰ τοῦ Βερνάρδους ὡς μάλιστα ὠφέλησαν τὴν ἡμετέραν ἐπιστήμην καὶ ὑπερηκόντισαν αὐτὸν ἐν τῇ ζωηρᾷ καὶ θαλερᾷ ἀντιλήψει, τοῦ Κ. Ὁ. Μυλλέρου καὶ Θεοδώρου Βεργκίου. Ἐπὶ δὲ μᾶλλον συνετέλεσαν εἰς προαγωγὴν τοῦ ἔργου αἱ εἰδικαὶ περὶ τῶν ζητημάτων ἐκάστου κλάδου τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας ἔρευναι. Πάντως δ' ὑπερβάλλουσι κατὰ τὴν λάμπιν τοὺς περὶ τὰς τοιαύτας ἐρεῦνας ἀσχοληθέντας τρεῖς ἄνδρες, ὁ Φρ. Ἰακώβιος, ὅς ἐν τῷ δεκάτῳ τρίτῳ τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας (Anthologia graeca) καὶ ἐν τοῖς ἐπιμέτροις τῆς περὶ τῶν καλῶν ἐπιστημῶν θεωρίας τοῦ Σουλτσέρου κατέδειξε, τίνι τρόπῳ δύναται τις νὰ πραγματευέται λογοτεχνικά ζητήματα καὶ μετ' ἐπιστημοσύνης καὶ μετὰ χάριτος, ὁ Αὐγουστος Μείνκε, οὗτινος ἡ ἀπαράβλητος ἀκρίβεια περὶ τὴν συναγωγὴν καὶ κατὰταξιν τῶν ἀποσπασμάτων, ἰδίᾳ τῶν τῶν κωμικῶν, ἐπιτυχῶς ἐγεφύρωσε τὰ δύσπορα χάσματα τῆς διασωθείσης λογοτεχνίας, καὶ ὁ Φρειδ. Γοτλ. Βέλκκερος, ὅς ἰδίᾳ διὰ τῶν ἔργων περὶ τοῦ Ἐπικοῦ κύκλου καὶ τῶν ἐλληνικῶν τραγωιδιῶν νέας ὁδοὺς ὥδοποίησεν ἐν τῇ ἐπιστῇ τῆς λογοτεχνίας καὶ ἐκ νέου καλῶς συνῆψε τοὺς δεσμοὺς τοὺς συνδέοντας τὴν λογοτεχνίαν πρὸς τὰς καλὰς τέχνας.

Fabricii, Bibliotheca graeca sive notitia scriptorum veterum graecorum, Hamburg 1705-28 ἐν 14 τόμ. εἰς 4ον Τετάρτη ἔκδοσις ὑπὸ Harless, Hamburg 1790-1809 ἐν 12 τόμ. εἰς 4ον Bernhardy, Grundriss der Griechischen Litteratur, Α' τόμος Innere Gesch. der griech. Litter. 1876 Β' τόμος εἰς δύο μέρη. Gesch. der Griech. Litt. τὴν ποίησιν μόνον περιλαμβάνων Halle

τόμ. Α' 4η ἔκδ. 1876. καὶ 5η ἔκδ. ὑπὸ Volkmann 1892 τόμ. Β', 3η ἔκδ. 1880. K. Ott. Müller, Geschichte der Griechischen Litteratur bis auf das Zeitalter Alexanders εἰς 2 τόμ. Breslau 1841, συνεπληρώθη καὶ ἐπεξεργάσθη ὑπὸ τοῦ E. Heitz ἔκδ. 4. 1882-4, ὁ δὲ ἄγγλος Donaldson συνεπλήρωσε καὶ παρέτεινε τὸ ἔργον μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς 2 τόμ. ἐν Λονδίῳ 1858. Fr. Schöll, Histoire de la littérature grecque Paris 1813 [2me édit. 1852]. Th. Bergk, Griechische Litteraturgeschichte πρῶτος τόμος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἔκδοθις ἐν Βερολίῳ, 1872, τοὺς τρεῖς ἄλλους τόμους ἐξέδωκεν ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Βεργκίου ὁ Gustav Hinrichs καὶ ὁ Peppmüller 1883-7. [καὶ Register ὑπὸ Peppm. καὶ W. Hahn, Berl. 1894] Περιλαμβάνουσι δὲ τὸ ἔπος, τὴν λυρικὴν ποίησιν, τὸ δράμα μέχρις Εὐριπίδου καὶ τινα περὶ τοῦ πεζοῦ λόγου. Rudolf Nicolai, Geschichte der Griech. Litteratur νέα ἔκδ. ἐπεξεργασμένη ἐν Magdeburg 1873-1877 3 τόμ. μετὰ τῆς Βυζαντιακῆς λογοτεχνίας. Sittl, Geschichte der Griech. Litteratur bis auf Alexander d. Gros. München 1884-1887 3 τόμ. Mure, History of lang. and litt. of ancient Greece, London 1850-57, 2 ἔκδ. 1860, 5 τόμ. μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' ἄνευ τοῦ δράματος καὶ τῶν ῥητόρων. Mahaffy, History of classical greek literature, London 1883-95 2 τόμ. ἐκ δύο μερῶν ἕκαστος Alfred et Maurice Croiset, Histoire de la Litterature grecque 4 τόμ. 1890-1895 [ὁ πρῶτος ἐξεδόθη ἐκ δευτέρου τῷ 1896].

Ἑγχειρίδια: Passow, Grundzüge der griech. und römisch. Litteraturgeschichte und Kunstgeschichte 2 ἔκδ. Breslau 1829. Munk, Geschichte der Griech. Litter. mit vielen Auszügen in Uebersetzung 3 Aufl. besorgt von Volkmann Berlin 1880, 2 τόμ. Bergk, Griech. Litt. ἐν τῇ Ἑγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ersch und Gruber 1863. Kopp, Geschichte der Griech. Litt. für Gymnasiasten 4 Aufl. besorgt von Hubert, Berlin 1886, 5 Aufl. besorgt von G. J. Müller 1893. Mähly, Gesch. der antiken Litt. Leipzig 1880, 2 τόμ. Bender, Gesch. der Griech. Litteratur bis auf die Zeit der Ptolemäer 1886 ἐν τῇ παρὰ Φρειδερίκῳ ἐν Λειψίᾳ ἐκδιδομένῃ Geschichte der Weltlitteratur. Sitz-

ler, Abriss der griech. Litteraturgeschichte Leipzig 1 Band 1890. Kroker, Geschichte der Griech. Litteratur, Leipzig 1895. Häberlin, Jahresbericht über die Geschichte der griech. Litt. für 1879-1893 ἐν τῷ Jahresbericht über die Fortschritte der Klassischen Alterthumswissenschaft begründet von C. Bursian, herausgegeben von Iwan v. Müller [τόμ. 25, ἔτος 23, 1895 3^{ον} τμήμα, σ. 39 κ. ἔξ. Pierron, Histoire de la littérature grecque 14^η ἔκδ. Paris 1894.]

Βοηθητικαὶ συγγραφαί: Westermann biographi Græci seu vitarum scriptores græci minores Brunsvigæ 1845. Clinton, Fasti hellenici civiles et litterarias Græcorum res ab Olymp. LV^{ma} ad Olymp. CXXIV^{ma} explicantes ex altera anglicæ exemplaris editione conversi a C. G. Kruegero, Lips. 1830. Engelmann, Bibliotheca scriptorum classicorum et graecorum et latinorum 8 ἔκδ. ἐν Λειψ. 1880 περιέχουσα πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ 1700 ἐν Γερμανίᾳ ἐκδοθέντα βιβλία ὡς καὶ τὰς διατριβάς. Hoffmann, Lexikon bibliographicum, Lips. 1832, 3 τόμ. περιλαμβάνοντες καὶ τὰ παλαιότερα καὶ τὰ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας ἐκδοθέντα ἔργα. — Hübner, Bibliographie der Geschichte und Encyclopädie der Klass. Philol. 2 ἔκδ. Berl. 1889. — Bibliotheca philologica classica ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. καὶ ἀπὸ τοῦ 1877 ὡς παράρτημα τοῦ Jahresbericht über die Fortschritte der Klass. Alterthumswissenschaft von Bursian, Müller. — Pauly, Realencyclopädie der Klass. Alterthumswissenschaft, Stuttg. 1839-52 6 τόμοι, ὧν ὁ πρῶτος ἐξεδόθη ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει ἐπεξεργασμένος ὑπὸ τοῦ Teuffel 1861. Νῦν δὲ παρασκευάζεται νέα ἔκδοσις τοῦ ὅλου ἔργου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Wissowa, [ταύτης δ' ἐξεδόθησαν 3 τόμοι].

Σύγγραμμα δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κυρία πηγὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας, καὶ περιλαμβάνον ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς σχολίοις περιεχομένων βίων καὶ ὑποθέσεων τὰ λογοτεχνικὰ ἄρθρα τοῦ Σουίδα, τοῦ Εὐσεβίου καὶ τοῦ Παρίου χρονικοῦ, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς κανόνας τῶν Ἀλεξανδρίνων καὶ τὰς λογοτεχνικὰς ἐπιγραφὰς ἑλλείπει,

ἡ δ' ἔλλειψις εἶναι λίαν αἰσθητὴ καὶ εἰς τοὺς φιλολόγους καὶ εἰς τοὺς φίλους τῆς λογοτεχνίας.

[Καὶ τῶν ἡμετέρων δέ τινες ἔγραψαν ἢ μετέφρασαν λογογραφικὰ ἔργα, ὧν τὰ κύρια εἶναι τὰ ἑξῆς·

Ἄ. Γαζῆ, Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη ἐν Βενετίᾳ 1807 εἰς 2 τόμ. Κ. Ἀσωπίου, Ἱστορία τῶν ἐλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων κατ' εἰδογραφικὴν σειρὰν καὶ ἐν Ἀλφαριθμητικοῖς πίναξι τόμ. Α' α-ζ, ἐν Ἀθήναις 1850. Δυστυχῶς ἔμεινε τὸ ἔργον ἀτελές. Σκούφου, Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐν Βιέννῃ 1816 τόμ. Ι, μετάφρασις τοῦ ἀνωτέρω μνημονευομένου ἔργου τοῦ Schöll. Γ. Γενναδίου, Ἑλληνικὴ γραμματολογία, μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ Σχαιπφίου, ἐν Ἀθήναις τύποις Κορομηλᾶ 1849. Ν. Δ. Τρικκέως καὶ Β. Ι. Σχινᾶ, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς φιλολογίας, μετάφρασις ἐκ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ δανοῦ Τρέγδερ, Ἀθήνησι τύποις Φιλαδελφείως 1851. Α. Κυπριανοῦ, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ K. O. Müller, ἐν Ἀθήναις 1867, ἑκδοσις δευτέρα διασκευασθεῖσα ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ E. Heitz ἐπεξεργασθείσης τετάρτης ἐκδόσεως μετὰ σημειώσεων καὶ προσθηκῶν ὑπὸ Ἑμ. Γαλάνη, ἐν Ἀθήναις τύποις Βλαστοῦ 1885. Γ. Μιστριώτου, Ἑλληνικὴ γραμματολογία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἀθήναις τόμ. πρῶτος 1894, δεύτερος 1897, ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Α. Σακελλαρίου.

Νεώτερα ἔγχειρίδια. Β. Κοππίου, Ἐγχειρίδιον ἑλληνικῆς γραμματολογίας μεταφρασθὲν καὶ πλουτισθὲν κατὰ τὰ νεώτερα γερμανικὰ συγγράμματα ὑπὸ Ἑμ. Γαλάνη ἑκδ. 4 τύποις Βλαστοῦ 1889. Κ. Εὐσταθοπούλου, Σύνοψις τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑκδοσις β' ἐν Ἀθήναις τύποις Κρύπτης 1885. Σπυρ. Σακελλαροπούλου, Στοιχεῖα ἑλληνικῆς γραμματολογίας πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων, ἐν Ἀθήναις τύποις Κωνσταντινίδου 1886. Εἰς ταῦτα προσθετέον καὶ τὸ τοῦ Δ. Πανταζῆ, Συλλογὴ βίων ἀρχαίων ἐλλήνων πεζογράφων καὶ ποιητῶν ἑκδ. δ' ἐν Ἀθήναις τύποις Μαυρομάτη 1872].

Μ Ε Ρ Ο Σ Α'.

ΟΙ ΕΓΚΡΙΤΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ι. ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α. ΕΠΟΣ.

1. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ.

9. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα. Ὡς ὁ ναὸς θεότητός τινος ὑψοῦται ἐπὶ στερεᾶς κρηπίδος, οὕτω καὶ ὁ ναὸς τῆς λογοτεχνίας στηρίζεται ἐπὶ θεμελίων πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως αὐτοῦ τεθέντων. Τὰ θεμέλια δὲ ταῦτα εἶναι ἡ γλῶσσα. Ἐκ τούτου ὀφείλομεν πρότερον, πρὶν ἢ πραγματευθῶμεν τὴν ἐλληνικὴν λογοτεχνίαν, νὰ τρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν γλῶσσαν, ἥτοι τὴν μορφήν, ἐν ἣ καὶ δι' ἧς οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἐξέφρασαν τὰς ιδέας αὐτῶν.

Ἱαπετικὰ στοιχεῖα. Ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων σήμερον ὡς περιφανὴς ἀλήθεια, ὅτι ἀδίκως οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς αὐτόχθονας, ὅτι τοῦναντίον μετόκησαν ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ αὐτῶν ἔδρᾳ ἐλθόντες ἐκεῖσε ἐν παλαιοτάτοις χρόνοις ἐκ τῆς Ἀσίας ἢ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης διὰ τῆς βορείου χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ ὅτι ἐλθόντες ἐκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς πατρίδος γλῶσσαν ἱκανῶς ἀνεπτυγμένην καὶ ὀρθοκείμεν πολυμερῇ ἐκ τῆς ἀποθεώσεως τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἀναπτυχθεῖσαν¹⁾. Ἐπειδὴ

¹⁾ Περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἑλληνικῆς πρὸς τὴν Ἱαπετικὴν κυρίαν γλῶσσαν καὶ τὰς γλώσσας τῶν γειτόνων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐλάσσονος Ἀσίας κατὰ τὴν νῦν θέσιν τῶν περὶ τοῦ θέματος ἐρευνῶν παράδ. Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache*, Göttingen 1896. [Περὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἱαπετικῶν γλωσσῶν ἴδε Whitney

δὲ πάντως πᾶσα ποίησις ὡς αἰσθητὸν μὲν ὄργανον μεταχειρίζεται τὴν γλῶσσαν, ἐν ταῖς ὀρησκειτικαῖς δὲ τοῦ λαοῦ δοξασίαις ἔχει τὴν ρίζαν, δικαιούμεθα κατὰ ταῦτα νὰ ἀναγάγωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως εἰς τὴν ἱαπετικὴν ἐκείνην φυλὴν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει οὕτως νὰ ὑπολάβωμεν, ὡς εἰ παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς Ἀσίας ἄσματα πλήρη, ἢ ἴσως τελείους στίχους ὅλους, διότι πρὸς τοιαύτην τινὰ ὑπόθεσιν οὐδεμίαν ἀσφαλῆ ἀπόδειξιν ἔχομεν¹⁾. Πάντως ὅμως ἀπαντῶσιν ἐν τῇ παλαιστάτῃ ποιήσει τῶν Ἑλλήνων ποιητικαὶ λέξεις καὶ συνθέσεις λέξεων, αἵτινες ἐπιφανίζονται καὶ ἐν τοῖς παλαιστάτοις ἄσμασι τῶν Ἰνδῶν, ἐν τοῖς Βέδαῖς, πείθουσιν ἡμᾶς διὰ τοῦτο νὰ θεωρῶμεν αὐτὰς ὡς παλαιὰν κοινὴν κληρονομίαν τῶν δύο λαῶν. Εἰς ταῦτα καταλέγομεν τὸ πρῶτον ὀνόματά τινα θεῶν, ὡς τὸ Ζεὺ πάτερ = σανκρ. dyaus pitar = λατιν. Juppiter, Διώνη = λατιν. Diana ἐξ ἀρχικοῦ divānā = ἡ λάμπουσα, φωτίζουσα, Οὐρανὸς = σανσκρ. Varunas = ὁ περιβάλλων, Ἡὼς = σανσκρ. usās = λατιν. Aurora = ἡ αἴθουσα, ἡ φωτίζουσα, Ἡλῖος = σανσκρ. suryas (ἐκ τοῦ svaryas) = λατιν. sol, Κρόνος = σανσκρ. Krānas παρὰ β. τὸ ἰταλ. Cerus = ὁ τελειῶν (perficus), ὁ κράντωρ, Χάριτες = σανσκρ. haritas = οἱ ξανθοί, ἀκτινοβολοῦντες ἔπποι τοῦ Ἡλίου²⁾, Προμηθεὺς = σανσκρ. pramanthas, ὁ τὸ πῦρ παρασκευάζων τρίπτυς, Τιθωνὸς =

Jolly Ἀναγνώσματα περὶ τῶν γεν. ἀρχῶν τῆς συγκρ. γλωσσολ. μετάφρ. Κατζίδακι σελ. 298 κ. ἐξ.].

¹⁾ Τὴν ἐναντίαν γνώμην, ὅτι ὅπλα ὅη τὰ ἱαπετικά φύλα πρὸ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν εἶχον μορφῶσαι τελειὸν τινα στίχον, τὸν ὀκτασύλλαβον, καὶ τὸν ἐκ δύο ὀκτασύλλαβων συνιστάμενον διπλοῦν στίχον ὑποστηρίζει ὁ Westphal, Zur ältesten Metrik der indogermanischen Völker ἐν τῇ τοῦ Kuhn, Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung 9, 437 κ. ἐξ. καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτοῦ ἔργῳ Allgemeine Metrik, Berlin 1893.

²⁾ Ἡ ὑπὸ τοῦ Max Müller γενομένη ἐξομολογίσις αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσφαλεστάτη, ἀλλὰ μόνον πρέπει νὰ παρατηρήσῃ τις ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ haritas δὲν σημαίνει ἀμέσως τοὺς ἑππους τοῦ Ἡλίου, ἀλλὰ τοὺς λάμποντας. Ἡ δὲ σημασία εὐχαριστία, ἣν ἔχει ἡ ἑλλ. λέξις χάρις καὶ ἡ λατ. grātia, εἶναι φυσικῶς μεταφορικὴ καὶ κατ' ἀκολουθίαν μεταγενεστέρα. [Παρὰ β. M. Müller, Beiträge zu einer wissenschaftl. Mythologie, Leipzig. 1898 - 9 τόμ. I σελ. 125 κ. ἐ.]

σανσκρ. *didhyānas* = ὁ φλογίζων, ἴσως δὲ καὶ αὐτὴ ἡ λέξις
 θεός = σανσκρ. *dēvas* = λατιν. *deus* = ὁ λάμπων, φωτίζων.
 Εἰς τὰ τῆς ὀρησκειτικῆς θεωρίας ἀνήκουσιν ὡσαύτως αἱ λίαν
 ποιητικαὶ λέξεις ἀμβροσία = σανσκρ. *amṛtam* = ἐδωδὴ ἀθα-
 νασίας, καὶ βροτὸς = σανσκρ. *mṛtas*, ὁ θνητός, πότνια =
 σανσκρ. *patnī* = ἡ δέσποινα, ἄγιος = σανσκρ. *yag'yas* = ὁ
 σεμνός, σεβαστός, ἔρεβος = σανσκρ. *rag'as* = γοῦθ. *riquis* =
 σκότος, δῖος = λατιν. *dius* = σανσκρ. *deivyas* = ὁ οὐράνιος,
 ἑορτὴ καὶ βρέτας συγγενεῖς πρὸς τὸ σανσκρ. *vratam* = εὐχὴ.
 σεβασμός. Πολιτικὰ δὲ μᾶλλον ὀνόματα εἶναι τὰ πόλις =
 σανσκρ. *puris* = πόλις, δεσπότης = σανσκρ. *g'aspatis*, ὁ
 γενάρχης, κύριος = σανσκρ. *s'ūras* = ἰσχυρὸς ἥρως. Εἰς ταῦτα
 δὲ προστίθενται καὶ λέξεις τινές, αἵτινες ἐν χρήσει οὔσαι ἐν ταῖς
 τῶν θεῶν ἐπικλήσεσιν ἐχρησίμευον ἔπειτα εἰς ἐκδήλωσιν τοῦ
 κλέους τῶν ἡρώων¹⁾. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ πρέπει νὰ ἐκκληφῶσι
 μάλιστα πλείστοι σχηματισμοὶ τῆς ἄλλως ὅλως ἐξαφανισθείσης
 ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐδάφους ρίζης *kru* = ἀκούειν, ὡς *κλυθεῖ* =
 σανσκρ. *s'rudhi*, *κλυτὸς* = σανσκρ. *s'rutās* = λατιν. *inclutus*,
κλέφος = σανσκρ. *s'ravas*²⁾, *κλέος ἄφθιτον* = σανσκρ. *s'ravas*
aksitam. Ἀλλὰ δὲ τινες λέξεις ὁμηρικαὶ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἑλ-
 ληνας οὐχὶ πλέον λίαν σαφεῖς διαφωτίζονται ἐξ ὀνομάτων καὶ συν-
 δυασμῶν λέξεων τῶν συγγενῶν γλωσσῶν. Οὕτω παρὰ τῷ ὁμη-
 ρικῷ «δοτῆρες ἐάων»²⁾ ἵσταται ἐν τοῖς Βέδοις *datāras va-*
sūnām = δοτὴρ τῶν θησαυρῶν, τὸ ἐπίθετον Τριτογένεια περιέχει
 ὡς πρῶτον συνθετικὸν μέρος τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τῶν Ἰνδῶν Τρίτα
 καὶ τοῦ τῶν παλαιῶν Βακτριανῶν *Thraetaonō*, ὡσαύτως δὲ καὶ
 ἡ λέξις ὡκεανὸς κατὰ τὴν εὐφυᾶ ἐρμηνείαν τοῦ Ἀδ. Κουνίου
 (ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ αὐτοῦ [*Zeitschrift für vergleichende*

¹⁾ [Ἀντιβόησεις κατὰ τῆς τοιαύτης συντακτικῆς προεθνικῶν θεῶν, ἱερῶν καὶ πολιτι-
 κῶν ὀνομάτων ἴδε παρὰ O. Gruppe, *Die griechischen Culte u. Mythen* 1887 σελ. 79 -
 151. Ἀνασκευὴν δὲ τῶν ἀντιβόησεων ἴδε παρὰ M. Müller σημ. 2 προηγ. σελ.]

²⁾ Εἰς τὸ ἡρωϊκὸν ἔπος μετὰ γὰρ ἡμᾶς ἡ ὁῆσις· ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν
 Ἰλιάδ. I, 189, παρὰ δ', καὶ Ὀδυσ. θ, 73 καὶ Ἡσιόδ. Θεογ. 100.

Sprachforschung auf dem Gebiete der arischen, celtischen und slavischen Sprachen herausgegeben von A. Kuhn und A. Schleicher] IX, 240) σημαίνει ἀρχικῶς τὸ τὴν γῆν ὡς ὅφρι περιβάλλον ῥεῦμα. Τελευτῶντες δ' ἀναγράφομεν καὶ λέξεις τινὰς ἀμέσως τῆς ποιήσεως ἐχομένας, αἵτινες καταφανῶς ἐκ τῆς παλαιᾶς ἀρίας τὴν ἀρχὴν ἔχουσιν. Οὕτως, ἀφ' οὗ μετ' εὐτυχεῖς ἐρεῦνας ἀνευρέθη ἐν τοῖς Βέδαις ἡ λέξις *casman* = ἐπίκλησις, ἔπαινος, ὡς τὸ πρωτότυπον τῆς λατινικῆς λέξεως *Casmena*, οὐδὲν ὅλως τολμηροὶ φαινόμεθα παραβάλλοντες τὸν ὕμνον πρὸς τὸ ἐν τοῖς Βέδαις *sumnam* = εὐφρόσυνος ἐπίκλησις τῶν θεῶν¹⁾ καὶ συνδυάζοντες τὸν μάντιν καὶ τὴν συγγενῇ Μοῦσαν (ἐκ τοῦ *montja*) πρὸς τὸ σανσκρ. *mantram* = λόγιον²⁾).

Ἐκ τῆς ξένης δὲ παρέλαθεν ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων ἐξαιρετικῶς ὀλίγα μόνον. Καὶ ταχέως μὲν ἐπειράθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν πολιτισμοῦ τῶν ἐπιδράσεων τῶν παλαιότερων ἡμερωμένων λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου, πολὺ δὲ μᾶλλον προσέσχον εἰς τοῦτο, νὰ ἀποκαθάρσῃ τὴν ἀρμονικὴν αὐτῶν γλῶσσαν τῆς δυσφωνίας τῶν ξένων βαρβαρικῶν λέξεων³⁾. Τί παρὰ τῶν Καρῶν καὶ Λυκίων παρέλαβον, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ὀρίσωμεν διὰ τὴν ἐλλιπῆ ἡμῶν γνῶσιν τῶν γλωσσῶν τῶν λαῶν ἐκείνων. Πάντως ὅμως πιστεύομεν, ὅτι ὀνόματα μόνον θεῶν τινῶν ὡς τὸ τῆς Λητοῦς, τῆς Ἀή-

¹⁾ Οἱ Ἰνδοὶ γλωσσολόγοι ἀποφαίνονται, ὅτι τὸ τῶν Βεδῶν *sumnam* (ἴσως ἐκ τοῦ *sumnum*) εἶναι λέξις δηλωτικὴ εὐτυχίας. Ὁ Benfey ἐν τῷ λεξιλογίῳ τοῦ *Sama-Veda* γράφει *sumna* = ὕμνος, ὃ δὲ Roth ἐν τῷ ἐν Περτρούπολει ἐκδοθεμένῳ λεξικῷ = εὐχαί, προσευχή. Ὁ δὲ Fick, *Wörterbuch der indogermanischen Sprachen* I, 230 τῆς 3ης ἐκδ. συνδυάζει μὲν τὸ *sumnam* πρὸς τὸν ὕμνον, ἀλλὰ προσθέτει, ὅτι τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἀμφίβολον.

²⁾ Ἰσως καὶ τὸ τῶν Βεδῶν *stōmas* (αἶνος) καὶ *stōtā* (αἰνὸς αἰνῶν) ἔχει σέμειον πρὸς τὸ ὁμηρικὸν στεῦται τὸ μέσον τοῦ τῆς παλαιᾶς Ἰνδικῆς *stōti*, αἰνεῖ. Ὡσαύτως καὶ τὸ κότης (ἀρχαίωτ. κ ο F ης) καὶ θυοσκός ἴσως εἶναι συγγενῆ πρὸς τὸ σανσκρ. *kavis* (μάντις, σοφὸς αἰτιδός) λατιν. *cautus*.

³⁾ Ὁ βαρβαρισμὸς ἢ οἱ δυσηχεῖς φθόγγοι τῶν ἀκατάληπτα λαλούντων βαρβάρων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν ἔθωπεύτο ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς γλώσσης ὡς ἀμάρτημα, οὗ ἐντόνως ἀπέτρεπον οἱ γραμματικοὶ πάντοτε.

δας, τοῦ Ἀπόλλωνος ἐδανείσθησαν παρ' αὐτῶν καὶ οὐδὲν πλέον. Πλείονα βεβαίως παρέλαβον ἐκ τῆς γλώσσης ἐκείνου τοῦ λαοῦ, ὃς ἐξαιρέτως συνέπραξεν εἰς τὴν μετάδοσιν εἰς αὐτοὺς τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἀσίας, ἐκ τῆς γλώσσης τῶν ναυτίλων Φοινίκων. Διότι οὐ μόνον τὰ κύρια ὀνόματα Μελικέρτης, Σάμος, Μαραθῶν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐκ Φοινίκης, ἀλλὰ καὶ τὰ προσηγορικὰ δέλτος, βιβλίον, κάδος, μάχαιρα, μέγαρον, χιτῶν, ἄρραβών, δραχμή, μνᾶ, παλλακίς, σῦριγξ, κινύρα, ἴσως δὲ καὶ τὰ οἶνος, νέκταρ, χρυσός, ἐλέφας, ὀθόνη, γρύψ, μετὰ τῶν πραγμάτων διὰ τῶν Φοινίκων ἐγένοντο γνωστὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας¹⁾. Ἀλλὰ καὶ τὰ ξένα ταῦτα στοιχεῖα ὥς καὶ οἱ ἐκ τῆς ξένης παραληφθέντες ἔντεχνοι τύποι ὤφειλον ἀναγκαίως νὰ δεχθῶσι τὸν ἐλληνικὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ μετασχηματισθῶσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐγχωρίων λέξεων. Σπουδαιότεραι δὲ τοῦ γλωσσικοῦ κέρδους ἦσαν αἱ νέαι ἐννοιαί, καὶ δὴ αἱ θρησκευτικαί, ἃς οἱ Ἕλληνες ἐν παλαιότεροις χρόνοις παρέλαβον ἐκ τῶν ξένων λαῶν. Οὕτως ὀλίγοι μόνον τῶν τοῦ ἐλληνικοῦ Ὀλύμπου θεῶν ἦσαν ἐλληνικῆς καταγωγῆς, οἱ δὲ πλεῖστοι αὐτῶν ἦσαν ξένοι. Ἰδίᾳ δ' ἡ ἀρχὴ τῆς τῶν θεῶν λατρείας μετεδόθη ἐκ τῶν ἐν Κύπρῳ, Ἀσίᾳ, Αἰγύπτῳ θρησκείων διὰ τῆς ἐπικοινωνίας πρὸς ξένους ἐμπόρους καὶ ἱερεῖς εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες εἴτε ἀμέσως ἐκ τῆς ξένης παρέλαβον αὐτὴν, εἴτε ἀνέπτυξαν αὐτοτελῶς ἐκ τῶν εἰσαχθεῖσων ἐπὶ δακτυλίων καὶ χρυσῶν ἐλασμάτων εἰκόνων. Ἀλλὰ τὰ σκοτεινὰ ταῦτα, διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μυκηναίων θησαυρῶν μονομερῶς μόνον διευκρινηθέντα ζητήματα ἀκριβέστερον νὰ ἐξετάσωμεν, ἀποφεύγομεν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὰ ἔρευναι προσήκουσι

¹⁾ A. Müller, Semitische Lehnwörter im älteren Griechisch ἐν τῇ περιοδικῇ Beiträge zur Kunde der Indogermanischen Sprachen von Ad. Bezenberger I, 273 κ. ἐ 1877. Lewy, Die semitischen Fremdwörter im Griechischen, Berlin 1895. Muss-Arnoldt On Semitic words in Greek and Latin, ἐν Transactions of the American Philol. Association XXIII (1892) 35 - 156.

πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν μυθολογίαν καὶ ἀρχαιολογίαν, ἢ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας.

10. Διάλεκτοι ἐλληνικαί. Ὁ κλάδος ἐκεῖνος τῆς ἱστορικῆς φυλῆς, ὃς ὀψιαίτερον ἐκάλεσεν ἑαυτὸν διὰ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων ¹⁾, εἰς διάφορα φύλα διαιρεθεὶς ἐγκαθιδρύθη πολλοὺς πρὸ τῶν Τρωϊκῶν αἰῶνας ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ αὐτοῦ χώρᾳ. Καὶ βεβαίως μὲν αἱ πλεῖσται τῶν φυλετικῶν διαφορῶν ἐγένοντο σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἐναργέστεραι καὶ μείζονες ἕνεκα τοῦ τοπικοῦ χωρismoῦ, ἀλλ' αἱ κύρια αὐτῶν ὑφίσταντο ἤδη ἀπὸ τοῦ χρόνου αὐτῆς τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτῶν ἐν Εὐρώπῃ. Ἀπὸ τῆς βορείου δ' Ἑλλάδος καὶ τῆς Θεσσαλίας, τῆς παλαιοτάτης πιθανῶς κοινῆς ἑῴας, ²⁾ κατελθόντες οἱ Ἕλληνες ἐξετείνοντο κατὰ μικρὸν χωροῦντες πρὸς νότον καὶ δυσμὰς ἀνὰ σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα, τὰ μὲν ξένα τῶν ἐν οἰκούντων στοιχεῖα ἀπορρόφουντες τὰ δὲ συγγενῇ προσαρτῶμενοι. Οὕτως ἀπερρόφηθησαν τέλειον ὑπὸ τῶν νέων ἐλληνικῶν φύλων οὐδὲν ἴχνος καταλιπόντες καὶ συνεχωνεύθησαν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς χώρας, οἱ Πελασγοί, Κᾶρες καὶ Λέλεγες ³⁾, ὧν πλὴν τῆς νεωστὶ ἀνευρεθείσης ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ διπλῆς ἐπιγραφῆς μόνον ἀναμνήσεις τινὲς ἐν τοῖς παλαιαῖς νόμασιν ὀρέων καὶ ἄλλων τόπων

¹⁾ Τὸ ὄνομα Πανέλληνες ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐν τῷ Νεῶν κατὰ λόγον Ἰλ Β, 530, καὶ παρ' Ὁμήρῳ ἐν Ἔργ. καὶ Ἠμ. 528. Τὸ δ' ὄνομα Ἕλληνες ἔνδῃ μόνον θεσσαλικῷ φύλῳ ὅν ἐπεξετάθη ἔπειτα ἐφ' ἅπαν τὸ ἔθνος. Περὶ τούτου κυρίως Ἰδε Θουκ. Ι, 3, 2 κ. ἔξ. καὶ τὰ Ὀμηρ. Σχολ. παρὰ τῷ Lehrs, De Aristarchi Studiis homericeis ἐκδ. 3 σελ. 225. Παράδ. καὶ Willamowitz, Hellas vor der Völkerwanderung, ἐν Euripides Herakles Ι, 258.

²⁾ Ἐναντίον τῆς γνώμης ταύτης προεβαλεν ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ, Die Ionier vor der ionischen Wanderung 1855, τὴν σαθρὰν ὑπόθεσιν, ὅτι οἱ Ἴωνες ἦλθον αὐτοὶ κεχωρισμένοι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐκ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας διὰ τῶν νήσων εἰς τὰς παραλίους χώρας τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου. Παράδ. Pöhlmann, Grundriss der Griechischen Geschichte σελ. 10 τῆς 2ας ἐκδόσεως.

³⁾ Στράβ. XIV 661: «οἱ Κᾶρες ὑπὸ Μίνῳ ἐτάττοντο, τότε Λέλεγες καλούμενοι, καὶ τὰς νήσους ὥκουν· εἴτ' ἡπειρῶται γενόμενοι πολλὴν τῆς παραλίας καὶ τῆς μεσουγαίας κατέσχον, τοὺς προκατέχοντας ἀφελόμενοι· καὶ οὗτοι δ' ἦσαν οἱ πλείους Λέλεγες καὶ Πελασγοί· πάλιν δὲ τούτους ἀφείλοντο μέρος οἱ Ἕλληνες, Ἴωνές τε καὶ Δωριεῖς». Παράδ. καὶ Στράβ. V, 221 καὶ VII, 321 κέ.

δισσώθησαν ¹⁾. Τῶν δ' ἐλληνικῶν φύλων οἱ μὲν Δωριεῖς τελευταῖοι μετὰναστεύσαντες ἐπὶ τὴν νότιον χώραν περιῆλθον εἰς διαρκῆ κατοχὴν τοῦ μεγίστου μέρους τῆς νήσου τοῦ Πέλοπος. Τῶν δὲ πρότερον προελασάντων πρὸς νότον καὶ πρωϊαίτερον ἐκεῖ εἰς βαθμὸν ἀνώτερον ἡμερώσεως ἀνελθόντων φύλων τῶν Ἀχαιῶν καὶ Ἰώνων ὅσοι δὲν ὑπετάγησαν εἰς τοὺς νέους κυρίους τῆς χώρας εἴτε ἐξήτησαν νέας οἰκῆσεις ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ, εἴτε ἐπανῆλθον εἰς τὰς παλαιὰς τῶν ὁμοφύλων οἰκῆσεις. Διότι οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Ἀχαιοὶ δὲν μετενάστευσαν ἄθροοι εἰς Πελοπόννησον, ἀλλὰ παρέμειναν οἱ πλεῖστοι ἐν ταῖς πρότερον ὑπ' αὐτῶν καταληφθεῖσαις χώραις τῆς μέσης καὶ βορείου Ἑλλάδος ²⁾.

Ἡ διάκρισις δὲ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἰς διάφορα φύλα ἐξεδηλώθη ἐναργέστατα ἐν ταῖς διαλέκτοις. Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ γραμματικοὶ ἐξετάζοντες μόνον τὰ λογοτεχνικὰ μνημεῖα τέσσαρας κυρίως διέκρινον διαλέκτους, τὴν αἰολικὴν, τὴν δωρικὴν, τὴν ἰωνικὴν καὶ τὴν ἀττικὴν. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ ὀρμηθέντες ἐκ τῶν γλωσσικῶν διαφορῶν, αἵτινες ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς μάλιστα ἐξετυπώθησαν,

¹⁾ Αἱ δύο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου ἐν τῇ ἄλλοτε ὑπὸ Πελασγῶν οἰκουμένη νήσῳ Λήμνῳ (Στράβ. V, 221) εὐρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ κατὰ τὸ 1885 εἶναι δι' ἐλληνικῶν γραμμάτων γεγραμμέναι καὶ ἀνήκουσι, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γραφῆς εἰκάζεται, εἰς τὴν ἐξοδὸν ἐκατονταετηρίδα. Ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι Ἑλληνικὴ καὶ φαίνεται συγγενὴς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν Τυρρηνῶν, ὅστινες συνεταυτίζοντο πρὸς τοὺς Πελασγούς. Pauli, Eine vorgriechische Inschrift von Lemnos ἐν τοῖς *Altitalische Forschungen* II, 1, 1886 καὶ II, 2, 1894. Deecke, Die tyrrhenischen Inschriften von Lemnos ἐν τῷ *Rheinisches Museum* 41 (1886) 460 κ. ἐξ.

²⁾ Ἡ Ἀττικὴ ἀπὸ παλαιστάτων χρόνων κατοικεῖτο ὑπὸ Ἴωνων συμμιγνύμενων μετὰ τῶν Πελασγῶν, ὡς καὶ μέρος τῆς Εὐβοίας. Καὶ οἱ ἐν τῇ κοιλάδι δὲ τοῦ Ἀσωποῦ Γράτσοι ἀπεδείχθησαν ἐκ τίνος ἐκ τοῦ ἐν Ὠρωπῷ ἱεροῦ τοῦ Ἀμφιαράου ἐπιγραφῆς (ἴδε Wilamowitz ἐν *Hermes Zeitschrift für classische Philologie* 21, 98) ὡς Ἴωνες. Ὡσαύτως δὲ παρέμειναν Ἴωνες ἐν ταῖς παραλίσαις χώραις τῆς Πελοποννήσου, ὡς ἐν Κυνουρίᾳ, ὅστινες καὶ μετεῖχον τῆς ἐν Καλαυρίᾳ ἀμφικτυονίας. Ἐν δὲ τῇ περὶ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἰωλκὸν χώραν, ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ἐν *Νεμ.* IV, 54, ἄκει παλαιὸς τις προαιολικὸς λαός. Ἀλλ', ἂν οὗτοι ᾗσαν Ἴωνες, ὡς διατείνεται ὁ Ἑρν. Κούρτιος ἐν τῇ διατριβῇ *Die Ionier vor der Ionischen Wanderung* σημ. 33, ἢ Πελασγοὶ ὅστινες καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, ὡς ἐν Ἀττικῇ, ὑπεχώρησαν εἰς τὰ νεώτερα καὶ ἀκραιότερα φύλα τῶν Ἑλλήνων (ἴδε Σχολ. εἰς Ὀμ. Ἰλ. B, 591), τοῦτο δεῖται ἴτι ἀποδείξεως.

προέβησαν εἰς ὅλως ἄλλην διαίρεσιν ¹⁾. Κατ' αὐτοὺς δὴλα δὴ πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὸ πρῶτον δύο συμπλέγματα ²⁾, τὸ ἰωνικὸν καὶ τὸ οὐχὶ ἰωνικόν ³⁾. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἰωνικοῦ ἀπεχωρίσθη ὡς ἴδιος κλάδος ἕνεκα τοῦ τοπικοῦ χωρισμοῦ καὶ ἰδίαν ἀπετέλεσε διάλεκτον ἢ Ἀτθίς ⁴⁾. Ἐν δὲ τῷ οὐχὶ ἰωνικῷ συμπλέγματι ⁵⁾ αἱ διαφοραὶ τῆς δωρικῆς διαλέκτου (ἐν Λακωνίᾳ, Ἀργεὶ καὶ Κρήτῃ) ἀπὸ τῆς Αἰολικῆς (ἐν Θεσσαλίᾳ, Βοιωτίᾳ, Λέσβῳ) ἀνέρχονται εἰς παλαιότερους χρόνους ⁶⁾. Αἱ τέσσαρες δ' αὗται διαλέκτοι, ἡ Ἰὰς, ἡ Ἀτθίς, ἡ Δωρίς καὶ ἡ Αἰολίς σὺν τῷ χρόνῳ προΐοντι ἐγένοντο σπουδαῖοι παράγοντες τοῦ λογοτεχνικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος. Τοῦναντίον δὲ δὲν ἐνεφανίσθη ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐξηφανίσθη πρὸ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς λογοτεχνικῆς ὁρμῆς ἡ διάλεκτος τῶν Ἀχαιῶν, ἡ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, ἥς λείψανα ἐσώθησαν ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς ἀρκαδικῆς καὶ κυ-

¹⁾ Ahrens De graecae linguae dialectis, Gott. 1836 - 43, τέλειον ἐπεξεργάσθη τὸ ἔργον ὁ Meister Die griechischen Dialekte, ἀλλ' εἰσέτι δὲν ἐξέδωκεν ὅλον. Ο. Hoffmann Die griechischen Dialekte in ihrem historischen Zusammenhang, Gött. 1893 ἀτελής. H. W. Smith, The Sounds and Inflections of the Greek Dialects Oxford 1894 ἀτελής. Gust. Meyer, Griechische Grammatik ἐκδ. 3 σελ. XI - XII καὶ σελ. 6 κ. ε. Collitz, Die Verwandtschaft der griech. Dialekte, Göttingen 1885. Συλλογαὶ διαλεκτικῶν ἐπιγραφῶν, Collitz, Sammlung der griech. Dialektinschriften Göttingen 1888 κ.ε. Κύριον ἔργον Cauer, Delectus inscriptionum graecarum propter dialectum memorabilem. ἐκδ. 2 Lips. 1883.

²⁾ Ἡδὲ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ Στράβων VIII, 333 συνέστειλε τὰς 4 διαλέκτους εἰς δύο τάξας τὴν Ἀτθίδα παρὰ τῇ Ἰάδι καὶ τὴν Δωρίδα παρὰ τῇ Αἰολίδι.

³⁾ Κύριαι διαφοραὶ εἶναι, ὅτι ἡ Ἰὰς μετέβαλε πλείστα ᾠ εἰς η, ὅτι παρέλιπε πρῶτως, βεβαίως δ' ἦδη ἐν τῇ 7ῃ ἑκατονταετηρίδι, τὸ δίγαμμα, ὅτι μετεχειρίζετο εἰς ἔκφρασιν τῆς ἀπορίας τὸ ᾠ ἀντὶ τοῦ κέ.

⁴⁾ Τὴν κυρίαν μαρτυρίαν περὶ τῆς συγγενείας τῶν φύλων παρέχει ὁ Θουκυδίδης II 15, 4 λέγων: «τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια τῇ δωδεκάτῃ ποιεῖται ἐν μηνὶ Ἀνθεστηριῶνι, ὥσπερ καὶ οἱ ἄπ' Ἀθηναίων Ἴωνες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν».

⁵⁾ Κύριαι διαφοραὶ εἶναι, ὅτι ἡ Αἰολικὴ βαρυνονεὶ τὰς λέξεις καὶ ἀγαπᾷ τὸ φιλὸν πνεῦμα (ψίλωσιν). Εἵτα δ' ἐφύλαξε τὸν παλαιὸν φθόγγον υ=η ἐν μέρει τοῦλάχιστον καὶ ἴδια ἐν τῇ βοιωτικῇ καὶ ὅτι συχνὰ μεταβάλλει τὸ ο εἰς υ (ὄπις καὶ οἱ Λατῖνοι). Εἰς ταύτας δὲ προσετέθησαν βραδύτερον καὶ αἱ διαφοραὶ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ φωνήεντος μετὰ τὴν ἔκπτωσιν συμφώνου καὶ τῆς συναιρέσεως, ὧν ἕνεκα ἐκ τοῦ παλαιοῦ Μόντια προήλθε τὸ αἰολικὸν Μάισα, δωρικὸν Μῶσα, ἰωνιστὶ Μοῦσα καὶ ἐκ τοῦ παλαιοῦ τανς τὸ αἰολικὸν ταῖς, δωρ. καὶ ἰωνιστὶ τὰς.

πριακῆς διαλέκτου. Ὡσαύτως δ' ἐξ ἐπιγραφῶν μόνον γνωρίζομεν τὰς τοπικὰς διαφορὰς τῆς διαλέκτου τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος (Φωκίδος, Ἀκαρνανίας, Ἡπείρου) ὡς καὶ τῶν διαλέκτων τῶν Ἡλείων καὶ τῶν Παμφύλων¹⁾.

Αἱ διάλεκτοι ἔσχον ἐν τῇ ἐλληνικῇ λογοτεχνίᾳ πολὺ μείζονα σπουδαιότητα ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ λογοτεχνίᾳ τῶν παλαιῶν καὶ νέων χρόνων. Διότι ἡ ἀκριβὴς διάκρισις τῶν ἐλληνικῶν φύλων καὶ ἡ φιλοτιμία ἐκάστης πολιτείας πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτονομίας εἶχον ὡς ἐπακολούθημα, ὅτι μέχρι καὶ πέραν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οὐ μόνον οἱ ἰδιῶται καὶ αἱ ἀρχαὶ μετεχειρίζοντο καὶ ἐν τοῖς δημοσίοις γράμμασι καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τὴν ἐγχώριον διάλεκτον, ἀλλὰ καὶ οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ πεζοὶ συγγραφεῖς ἐλάλουν τὴν γλῶσσαν τοῦ ἰδίου αὐτῶν φύλου. Ἐκ τούτου πάντων τῶν εἰδῶν τῆς λογοτεχνίας τὰ παλαιότατα μνημεῖα εἶναι γεγραμμένα οὐχὶ ἐν τῇ κοινῇ τῶν Ἑλλήνων γλώσσῃ, ἀλλ' ἐν τινι διαλέκτῳ. Καὶ ὅτε δὲ οἱ συγγραφεῖς ἤρξαντο ἐκτρεπόμενοι ἀπὸ τῆς διαλέκτου τῶν ὁμοφύλων, δὲν μετέστησαν εὐθὺς εἰς κοινὴν τινα γλῶσσαν, ἀλλ' εἶχοντο τῆς γλώσσης καὶ τῆς διαλέκτου τοῦ πρωτοτύπου, εἰς ὃ ἀπέβλεπον. Οὕτω δὲ προῆλθεν ἐν Ἑλλάδι νέον τι εἶδος διαλέκτων, ἃς συνήθως ἀποκαλοῦσι λογοτεχνικάς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς τοπικὰς ἢ τὰς διαλέκτους ἐκάστου φύλου. Καὶ αὕτη ἡ γλῶσσα τοῦ Ὀμήρου ἐπὶ παραδείγματι δὲν ἀποδίδει καθαρῶς τοὺς τύπους καὶ τὰς λέξεις μιᾶς τινος ἐπιχωρίου διαλέκτου, ἀλλὰ μᾶλλον δικαιούται νὰ ἐπικληθῇ ἔντεχνος διάλεκτος, ὡς καὶ λέγεται ἐπικὴ διάλεκτος. Ἀλλ' ἐν τούτοις δυσχερέστατον εἶναι νὰ διακρίνωμεν, τί παρ' αὐτῷ καὶ σχεδὸν πολὺ πλέον παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ποιηταῖς, ὡς τῷ Πινδάρῳ, ἐλήφθη ἐκ τῆς διαλέκτου τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν καὶ πόσα ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ πρωτοτύπου, εἰς ὃ ἠκολούθησαν.

¹⁾ Ἡ διάλεκτος τῶν Ἡλείων εἶναι συγγενὴς πρὸς τὴν τῶν κατοίκων τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, ἐξ ἧς οἱ Αἰτωλοὶ καὶ Ἐπειοὶ μετέκλιναν εἰς τὴν Ἡλιν. Τῆς παμφυλικῆς διαλέκτου τὸ ὄνομα ἀναμνησκει τὴν θυρικὴν φυλὴν τῶν Παμφύλων, ἧς τὸ κύριον στοιχεῖον ἀποτελοῦν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῶν ὑπὸ τῶν Δωριέων καταληφθεῖσων χωρῶν.

11. Ἀρεταὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξ ἀρχῆς καθ' ὅλου κατεῖχεν ἐξόχους ἀρετάς συμβαλλούσας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λογοτεχνίας. Ἡ εὐφωνία τῶν φωνηέντων καὶ τὸ ἀπαλὸν τοῦ συνδυασμοῦ τῶν συμφώνων συνδεόμενα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνθέσεως τῶν λέξεων (ὀνομάτων) ἀπεδείκνυσαν αὐτὴν ἐξαίρετον ὄργανον πρὸς μουσικὴν ἀπαγγελίαν. Ὁ πλοῦτος τῶν γραμματικῶν τύπων ἦγεν ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς διαυγῆ, τὰς διαφορὰς σχέσεις ἀκριβῶς ὀρίζουσιν ἑκφράσιν τῶν ἐννοιῶν. Ἡ παρθενικὴ ἀγνότης τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ ἐξέφαινε τρανοτάτα τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Τέλος δ' ἡ ποικιλία τῶν διαλέκτων καθίστα δυνατὴν τοιαύτην τροποποίησιν τῶν γενικῶν τῆς γλώσσης μέσων, ὥστε νὰ προσαρμόττωνται πρὸς πάντα χαρακτῆρα τοῦ λόγου¹⁾. Ὡστε καὶ ἡ γλωσσικὴ μορφή παρεῖχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ ῥήτορας ἐξαίρετα ὄργανα πρὸς ἑκφράσιν τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν μυθολογικῶν καὶ ἐκπολιτιστικῶν ἰδεῶν, αἵτινες τὸ μὲν ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῇ τῶν Ἑλλήνων ἐξεφράσθησαν, τὸ δὲ ἐκ παρορμήσεως ἐξώθεν γονιμοποιούμεναι μέγα ἀπέφερον πλῆθος παραστάσεων καὶ μύθων.

12. Ἡ γραφή. Πρὸς τῇ γλώσσῃ καὶ ταῖς ἐν τῇ γλώσσῃ ἐκτυπωθείσαις ἰδέαις τρίτον στοιχεῖον τῆς λογοτεχνίας ἀπετέλει ἡ γραφή, διότι αὕτη μάλιστα παρέχει εἰς τὰ δημιουργήματα τοῦ πνεύματος μόνιμον διάρκειαν. Τοσοῦτον δὲ μάλιστα συμπεφυκυῖαν ἐθεώρουν οἱ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὴν γραφὴν πρὸς τὴν λογοτεχνίαν, ὥστε πρὸς δῆλωσιν ἀμφοτέρων τὸ αὐτὸ ὄνομα, γράμματα, litterae, μετεχειρίζοντο. Ἀλλ' ἐν τούτῳ ἐχώρουν πόρρω τῆς ἀληθείας, διότι οἱ ποιηταὶ τῶν παλαιῶν χρόνων εἶχον παραγάγει ἐξαίρετα ἔργα τῆς διηγηματικῆς ποιήσεως, πρὶν νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν γραφὴν εἰς διὰδοσιν αὐτῶν. Μόνον δὲ σὺν τῇ ἀρχῇ τῶν Ὀλυμπιάδων ἤρξαντο ἀναγράφοντες τὰ γινόμενα καὶ μόνον κατὰ τὴν ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα, ὡς μαρτυρεῖται, ἔκρινον οἱ νομοθέ-

¹⁾ Jacobs. Über einen Vorzug der griechischen Sprache in dem Gebrauche ihrer Mundarten, ἐν τοῖς Vermischte Schriften, III, 375 κ. εἰ.

ται, ὡς ὁ Λοκρὸς Ζάλευκος, ἀναγκαῖον νὰ θέσωσι ἐγγράπτους νόμους ἀντὶ τῶν ἀπὸ στόματος παραδιδόμενων ῥητρῶν¹⁾. Εἰς τὰς ἀναγραφὰς καὶ τοὺς νόμους ἠκολούθησαν τὰ βιβλία πρὸς ἀναγραφὴν τῶν ποιητικῶν δημιουργημάτων. Ἀλλὰ καὶ ἂν προὑποθέσωμεν ἀναγκαίως, ὅτι συνετάχθησαν ἤδη τοιαῦτα ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀργιλόχου²⁾, ὅμως οἱ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ βραδύτερον ἔτι ἐγνώρισαν τὰ ἔργα τῶν παλαιῶν ποιητῶν ἀκρωμένοι τῶν ῥαψωδῶν ἀπαγγελλόντων ἢ τῶν χορῶν ἀδόντων μᾶλλον, ἢ ἀναγιγνώσκοντες τὰ βιβλία.

Τὴν γραφὴν δὲ δὲν ἐξεύρον οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ, ἀλλὰ παρέλαβον ἐκ τῆς ξένης, παρὰ τῶν Φοινίκων, καὶ δὴ ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ἤδη αὕτη ἐπὶ αἰῶνα ὅλον ἀναπτυχθεῖσα εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἀληθῆ γραφὴν, ἱερογλυφικὴ οὖσα τὸ κατ' ἀρχάς. Καίπερ δ' ὕμνουںτες ἐν παρόδῳ τὸν Παλαμήδην ὡς ἐφευρετὴν τῆς γραφῆς, εἶχον ὅμως τὴν συνείδησιν οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἐκ τῆς ξένης κατήγετο τὸ σπουδαῖον τοῦτο βοήθημα τῆς λογοτεχνίας, διότι, ὡς ὁ Ἡρόδοτος (V, 58) μαρτυρεῖ, Φοινικῆα γράμματα ἀπεκάλουν τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου³⁾. Καὶ τὰ μὲν σημεῖα τῆς γραφῆς ἐγένοντο δεκτὰ ἴσως ἀπὸ τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος⁴⁾, ἀλλ' ἡ χρῆσις τῶν γραμμάτων πρὸς ἀναγραφὴν ὅλων ποιημάτων ἐπηκολούθησεν αἰῶνάς τινας βραδύτερον. Μετεχειρίζοντο δὲ πρὸς κατασκευὴν βιβλίων οἱ Ἕλληνες ὡς καὶ οἱ παλαιοὶ Πέρσαι τὸ ἄμορφον δέρμα

¹⁾ Στράβ. VI, 259: «πρῶτοι δὲ νόμοις ἐγγράπτους χρήσασθαι πιστευμένοι εἰσίν» (οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκροί).

²⁾ Ὁ Ἀργίλοχος ἐν τῷ 89ῳ ἀποσπάσματι ἀναφέρει ἤδη τὴν σκυτᾶλην, ἥτοι τὸν περὶ ξύλου περιελισσόμενον ἱμάντα πρὸς ἐπιστολιμαίαν συνουσίαν. [Περιγραφὴν τῆς σκυτᾶλης ἴδε παρὰ Πλουτ. ἐν βίῳ Λυσάνδρου 19, Γ].

³⁾ Τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων τῆς ἀλφαβήτου, ἡ διαδοχὴ αὐτῶν καὶ ἡ μορφή χρησιμεύουσι πρὸς μείζονα διαβεβαίωσιν τοῦ πράγματος. (Ἰδε καὶ Kirchhoff, Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets, 4 ἐκδ. Berlin 1887).

⁴⁾ Οὕτω κατὰ Ed Meyer, Geschichte des Alterthums, II, 380. Ὅτι οἱ Κύριοι δὲν παρέλαβον παρὰ τῶν Φοινίκων τὴν παρεκκλίνουσαν τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων γραφῆς αὐτῶν, ἐκτολογεῖ ὁ Meister, Griechische Dialekte, II, 130. Εἰκάζεται δ' ὅτι καὶ οἱ Μυκηναῖοι μετεχειρίζοντο σημεῖα γραφῆς, ἀλλὰ τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι ἀδέδαικα καὶ πάντως οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουσι διὰ τὴν λογοτεχνίαν.

τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων, τὰς διφθέρας ¹⁾. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ψαμμίτιχου (656-647), ἀφ' οὗ ἡ πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἐπικοινωνία ὅση-μέραι εὐκολωτέρα ἐγίνετο, ἤρξαντο μεταχειριζόμενοι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸν φλοιὸν τοῦ βύβλου καλουμένου θάμνου, ἕως οὗ περὶ τὸ 200 π. Χ. ἐν Περγᾶμῳ τὸ πρῶτον αἱ περγαμηναὶ ἤρξαντο ἀμιλλῶμεναι αὖθις πρὸς τὸν πάπυρον ὡς κάλλιον παρεσκευασμένα. Οὕτω δὲ διὰ τῆς ἀντιγραφῆς βιβλίων ἤρξατο ἀναπτυσσομένη κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἀθῆναις τὸ πρῶτον καὶ ζωηρότατα διεξαγομένη ἡ βιβλιοπωλία, ἥτις ἐν ταῦτῃ διευκόλυνε καὶ τὴν ἔδρυσιν βιβλιοθηκῶν ²⁾. Ἀλλὰ διὰ τούτων κατήλθομεν εἰς πολὺ νεωτέρους χρόνους. Ἐπανέλθωμεν λοιπὸν εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς δὲν ὑπῆρχον ἔτι βιβλία καὶ τὰ δημιουργήματα τοῦ πνεύματος μετεδίδοντο μόνον διὰ τοῦ στόματος.

13. Ἡ πρὸ τοῦ Ὀμήρου ποίησις. Ἐν τῷ ὁδῷ τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας ἴστανται δύο ποιήματα ἀνεπίκτου μεγαλείου καὶ τελειότητος, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια τοῦ Ὀμήρου. Ὁ ποιητὴς δ', ὃς ἐδημιούργησε τοσοῦτον μέγα καὶ τέλειον ἔργον, ὃς μετεχειρίζετο μετὰ τοσαύτης εὐχερείας καὶ δεινότητος τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐγένετο αὐτὸς ὁ πρῶτος· ἀλλ' ἀναγκαίως, καὶ ἂν μὴ ἐποίησεν αὐτὸς ὅλην τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, ἀλλὰ ῥαψωδίας μόνον τινὰς αὐτῶν, προηγῆθη αὐτοῦ, τάξιν ὅλη προγενεστέρων ποιητῶν, οἵτινες ἐμόρφωσαν ἐν ὀρισμένῳ τινὶ μέτρῳ τὴν γλωσσικὴν ὕλην καὶ ἐξωμάχισαν τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἡδύνατο νὰ ἀρθῇ μέγα τὸ ὑπερήφανον κτίριον τῶν μεγάλων ὁμηρικῶν ἐπῶν. Καὶ ἀληθῶς πρῶτον μὲν εἶναι κατὰ δῆλον, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ προέλθωσιν εἰς φῶς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δημιουργήματα τοσοῦτον μεγαλοπρεποῦς συνθέσεως καὶ πολυτεροῦς εὐρύτητος, ὅτι μᾶλλον

¹⁾ Ἡροδ. V, 58, 14. Παράδ. καὶ Blass, Paläographie ἐν τῷ Handbuch der Alterthumswissenschaft I. Einleitende und Hilfdisciplinen, 333 2ας ἐκδ. Καὶ οἱ Αἰγύπτιοι δὲ πρὸ τῆς χρήσεως τοῦ παπύρου μετεχειρίζοντο δέρματα.

²⁾ Birt, Das antike Buchwesen in seinem Verhältniss zur Litteratur, Berlin 1882.

προηγῆθη βεβαίως τῶν τοιούτων περίοδός τις, ἐν ᾗ ἐποιήθησαν βραχέα διηγήματα καὶ μικρὰ ἥρωϊκὰ ἄσματα. Εἴτα δ' αὐτὰ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς φανερώτατα τὰ ἴχνη τῶν παλαιοτέρων ἐκείνων ὠδίκων ἀσκημάτων, ἢ μᾶλλον περιέλαβον ἀναμφιλόγως ἐν τῷ νέῳ αὐτῶν πλαισίῳ πολλὰ τῶν παλαιοτέρων ἐκείνων μικρῶν ἄσμάτων. Ἐπειτα δὲ πρὸς τὴν κυρίαν βᾶσιν τῆς ὁμηρικῆς διαλέκτου, ἣτις εἶναι ἡ παλαιὰ Ἰάς, ἀνemieχθησαν πολλοὶ παλαιότεροι τύποι, ὅσον γενικαὶ εἰς οἰο καὶ αων, ὀργανικαὶ εἰς φι, ἀπαρέμφατα εἰς μεναι, οἵτινες ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς Αἰολίαν καὶ δὴ τινὲς αὐτῶν εἰς χρόνους παλαιοτέρους τῆς ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ ἐποικίας τῶν Αἰολέων καὶ οἵτινες εἰσέφρησαν εἰς τὴν ὁμηρικὴν διάλεκτον ἐκ παλαιοτέρων οὐχὶ ἰωνικῶν ποιημάτων. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μορφή τοῦ ἥρωϊκοῦ ἐξάμετρου ἀποδεικνύει πιθανώτατα, ὅτι δὲν ἦτο τὸ παλαιότατον καὶ ἀρχικὸν μέτρον τῶν Ἑλληνῶν, ἀλλ' ὅτι προῆλθεν ἐξ ἄλλων μορφῶν. Διότι ἡ συναγωγὴ ἐξ ποδῶν εἰς ἓνα στίχον ἐν τοσοῦτῳ παλαιῷ χρόνῳ καὶ ἐν δημοτικοῖς ἄσμασιν εἶναι τι ἀπίθανον. Ὡσαύτως δ' ἡ παρ' Ὀμήρῳ ἐπικρατοῦσα τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον συνδυαζομένη πρὸς λείψανα ἀσυναρτήτου συναρμογῆς τῶν δύο στοιχείων ὡς ἐν τοῖς στίχοις.

Ἄλλ' ἀκέουσα κἀθῆσο | ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ ('Ιλ. Α, 565).

Νῦν δ' ἄγε νῆα μέλαιναν | Φερούσομεν εἰς ἄλα διαν ('Ιλ. Α, 141)

παρέχουσι τὸ ἐνδόσιμον νὰ ὑποπτεύσωμεν, ὅτι τὸ ἐξάμετρον ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τὸ πάλαι ἐκ τῆς ἐνώσεως δύο μικροτέρων αὐτοτελῶν τριποδιῶν, ὅτι κατ' ἀκολουθίαν προηγῆθη τῆς ἐπικῆς ποιήσεως καὶ τῶν μακρῶν αὐτῆς στίχων ἄλλη τις, ἣτις ἡγάπα βραχυτέρους στίχους καὶ ἦτο πλησιεστέρα κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Εἰς τὴν ἀποδοχὴν δὲ τῶν τριποδικῶν στίχων ὡς βᾶσεως τοῦ ἐξάμετρου συμβάλλονται δύο τινά, ὁ γερμανικὸς νιβελούγγιος στίχος καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ ἀνάλογος ἐθνικὸς τῶν

Λατίνων στίχος, ὁ σατούρνιος, ὃς ἐπίσης εἰς δύο διαιρεῖται τριποδίας καὶ παρὰ τὸ μῆκος τῶν θέσεων ἐν τούτῳ μόνῳ διαφέρει τοῦ ἑλληνικοῦ ἐξαμέτρου, ὅτι ἐν αὐτῷ τὰ δύο μέλη κατ' ἀντίστροφον τάξιν διαδέχονται ἄλληλα μετ' ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ τοιαύτης π.χ.

$\begin{array}{cccccccc|cccccccc} \cup & \cup & \cup & - & \cup & \cup & \cup & | & \cup & \cup & - & \cup & \cup & \cup & \cup \\ \text{ma} & \text{lum} & \text{da} & \text{bunt} & \text{Me} & \text{tel} & \text{li} & | & \text{Na} & \text{ev} & \text{io} & \text{po} & \text{et} & \text{ae} & \\ \cup & \cup & \cup & - & \cup & \cup & \cup & | & \cup & \cup & \cup & - & \cup & \cup & \cup \\ \text{τὸν} & \delta' & \text{ὥς} & \text{οὖν} & \text{ἐνὸ} & \text{ρή} & \text{σεν} & | & \text{Ἀλέ} & \text{ξαν} & \text{δρος} & \text{θεο} & \text{ειδ} & \text{ής.} & \end{array}$

14. Πρὸς τοῖς λόγοις δέ, οἵτινες ἐκ τῆς μορφῆς τῆς παλαιότητας ποιήσεως πηγάζουσιν ¹⁾, ἔχομεν καὶ ἕτερόν τινα, ὃν ἐκ τοῦ περιεχομένου ἀρρῶμεθα. Ἡ ὁμηρικὴ δῆλα δὴ ποίησις ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ, ἐν ταῖς ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου προελθούσαις ἀποικίαις. Καὶ ἴσως μὲν αἱ περιστάσεις τῆς εὐπόρου καὶ διὰ τὸ εὐορμον καὶ πολύκολπον τοῦ αἰγιαλοῦ εἰς πάντας εὐεπιμίκτου καὶ πανταχοῦ γῆς ἐμπορευομένης χώρας καὶ ἡ πολυκύμων γειτνίασις πρὸς τὰ παλαιότερα ἡμερωμένα τῆς Φρυγίας, Λυδίας καὶ Λυκίας ἔθνη ἠνένησαν ἐξαιρέτως τὴν πρὸς ἀνάπτυξιν ὀρμὴν τῶν ἐποίκων ²⁾. Ἀλλ' ἄρά γε ἡ μητρὶς γῆ οὐδὲν ἄλλο ἔδωκεν εἰς τοὺς τὴν πατρίδα καταλιπόντας, ἢ ἰσχυροὺς βραχίονας καὶ ναυτικὴν δεξιότητα, οὐχὶ δὲ καὶ σπέρματα ἀνωτέρας τινὸς ἡμερώσεως; Μετὰ τῶν θρησκευτικῶν δὲ ἰδεῶν καὶ νομίμων δὲν παρέσχεν ἄρά γε εἰς αὐτοὺς καὶ θησαυρόν τινα ἱερῶν ᾠδῶν καὶ δημοτικῶν ᾠσμάτων; Τοῦτο δὲν θὰ διαμφισβητήσωμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' οὐδ' εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς γυμνὰς πιθανότητας. Διότι ἔχομεν ὠρισμένους μάρτυρας μαρτυροῦντας, ὅτι συμπαρέλαβον οἱ ἀποικοὶ καὶ ποίησίν τινα ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς πατρίδος. Τὰ τῆς

¹⁾ Bergk Ueber das älteste Versmass der Griechen ἐν Kleine Schriften II σ. 392 κ.έ. Usener, Altgriechischer Versbau, Bonn 1887· οὗτος ἐκφέρει προσέτι τὴν παράτολμον εἰκασίαν περὶ προελεύσεως τῶν τριποδιῶν ἐκ τετραποδιῶν, ἃς θεωρεῖ ὡς τὸ παλαιότατον μέτρον. Allen, Ueber den Ursprung des homer. Versmasses ἐν τῇ τοῦ Kuhn Zeitschr. τ. XXIV σ. 556 κ.έ.

²⁾ Ὁ Ὀλύμπος, ὁ μυθικὸς ἴσως ἀληθής, ἦτο Φρύξ· Ὡσαύτως κύριαι ἀρμονίαι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἡ λυδιστὶ καὶ φρυγιστὶ, Λύκιοι δὲ τέκτονες ᾠκοδόμησαν τὰ παλαιὰ ἱεράματα τῶν Ἀχαιῶν ἐν Ἀργεὶ καὶ Μυκῆναις.

Ἰλιάδος κλέα ἀνδρῶν ἐπιτελοῦνται βεβαίως ἐπὶ τοῦ ἀσιατικοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐν ταύτῃ συνηχεῖ λαμπρῶς δι' ὅλης τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ἀπήχησιν τις θηβαϊκῶν, θεσσαλικῶν, ἀργείων μύθων τοσοῦτον μαγευτικῶς εὐφθόγων, ὥστε καὶ περὶ τούτων ἐπιτρέπεται νὰ προϋποθέσωμεν, ὅτι μετεφυτεύθησαν οὐχὶ ξηραὶ διὰ τῶν διηγημάτων τῶν χωρικῶν, ἀλλὰ λαμπρυνθεῖσαι διὰ τοῦ μαγικοῦ στόματος τῆς ποιήσεως. Καὶ ποῦ τὰ ἔδη τῶν θεῶν; Ποῦ μέλπουσι φορμίζουσαι αἱ Μοῦσαι; Ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ ὑψικαρήνου, πολυδειράδος, ἀγαννίφου ὄρους τῆς Θεσσαλίας¹⁾. Ἐνταῦθα ἄρα ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ πολυτύχου Ὀλύμπου, ἐν τῇ χαρίεσσι κοιλιάδι τοῦ ἀργυροδίνου Πηνειοῦ δυνάμεθα πεποιθότως νὰ ζητήσωμεν τὰς ρίζας τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως. Δὲν δυνάμεθα ἄρα πραγματευόμενοι τὴν ἐλληνικὴν λογοτεχνίαν νὰ ὁρμηθῶμεν ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς παλαιότερους χρόνους, εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἡπειρον.

Τῶν πρώτων δ' ἀρχῶν τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν παλαιῶν πρὸ τοῦ Ὀμήρου ᾠσμάτων δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἔννοιάν τινα κυρίως ἐκ τούτων μόνων, ὅσα τὰ ὁμηρικὰ ἔπη διδάσκουσιν ἡμᾶς. Διότι τὰ παραδεδομένα ὀνόματα τῶν παλαιῶν ἀοιδῶν καὶ τὰ διηγήματα περὶ τοῦ βίου αὐτῶν εἶναι μᾶλλον κατάλληλα εἰς τὸ νὰ πλανήσωσιν ἡμᾶς, τὸ μὲν διότι τὰ πλεῖστα τῶν κυρίων τούτων ὀνομάτων, ὡς Δίνος, Μουσαῖος, Εὐμολπος, εἶναι πλαστά, τὸ δὲ διότι καὶ εἰς τὰ γνήσια ὀνόματα, ὡς τὸ τοῦ Ὀρφέως, προσήφθησαν παραστάσεις, αἵτινες ἰδιάζουσιν εἰς τὰ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Ἐν δὲ μόνον δυνάμεθα εὐχερῶς ν' ἀναγνῶρισθωμεν, ὅτι ἡ παλαιότερα πρὸ τοῦ Ὀμήρου ποίη-

¹⁾ Ἀληθῶς μὲν ἐν τῇ ἐν σχετικῶς νεωτέροις χρόνοις ποιηθέντι Νεῶν καταλόγῳ ὀνομάζονται αἱ Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες Μοῦσαι (Ἰλ. Β, 491), ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, ἐν Διὸς δώματι μέλπουσιν ἐν Ἰλ. Α, 604, καὶ Μοῦσαι, Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσιν ὀνομάζονται ἐν Α, 218, Ξ, 508, Π, 112. Ὅτι δ' ὁ Ὀλύμπος ἐν τῇ γνήσιῳ Ὀμήρῳ δὲν ἔχει τὴν ἄχρουν σημασίαν τοῦ οὐρανοῦ, τῆς κατοικίας τῶν θεῶν, ἀλλὰ τὴν συγκεκριμένην ὄρους ἐν Θεσσαλίᾳ, παρετήρησεν ἤδη ὁ Ἀρίσταρχος. Τὸ δὲ γνήσιον τῶν στίχων τῆς Ὀδυσσεΐας ζ, 42—47, ἐν οἷς φαίνεται τετριμμένη τις σημασία, διαμφισβητεῖται.

σις ἦτο διττὴ τις, ἱερὰ τις συνισταμένη ἐξ ἐπικλήσεων καὶ ἐξυμνήσεων τῶν θεῶν, καὶ μυθικὴ πραγματευομένη τὰς τύχας καὶ περιπετείας γενῶν τινων καὶ τῶν βασιλικῶν οἰκων αὐτῶν.

15. Ἱερὰ ποιήσις. Αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως προῆλθον ἐκ τῆς λατρείας τῶν Μουσῶν. Αὐταὶ δ' αἱ Μοῦσαι¹⁾, αἵτινες ὡς πάντες οἱ θεοὶ τῶν παλαιῶν χρόνων ἐλατρεύοντο ἐν εὐκρήνοις ἄλσεσι²⁾, κατῴκουν τὸ παλαιὸν ἐπὶ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Ὀλύμπου καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ἑλικῶνος³⁾. Ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου δὲ καὶ τῆς Πιερίας, ἔνθα κατῴκουν ἐν τῇ πηγῇ Πιμπλείᾳ καὶ ἐν τῷ ἄντρῳ τοῦ Λειβήθρου, ἐπεκλήθησαν Ὀλυμπιάδες καὶ Πιερίδες. Ὅτι δ' ἐνταῦθα τὸ πάλαι κατῴκουν, καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ἡσίοδος, ὁ Βοιωτὸς ἀοιδός, προσαγορεύων αὐτὰς Ἑλικωνιάδας ἀποκαλεῖ καὶ Ὀλυμπιάδας καὶ Πιερίδας διασώζων τὴν παλαιὰν προσηγορίαν. Θεράποντες δὲ τῶν Μουσῶν ἦσαν ἐν τοῖς παμπαλαιοῖς ἐκείνοις χρόνοις οἱ οὕτω δὴ καλούμενοι ὀρχαεὶς ἀοιδοί, οἵτινες διέτρίβον ἐν Πιερίᾳ, Βοιωτίᾳ καὶ Φωκίδι⁴⁾.

¹⁾ Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μουσῶν κυρία μαρτυρία εἶναι ἡ τοῦ Πausaniou ἐν IX 29, 2. Κατὰ ταύτην ὠνομάζοντο αἱ τρεῖς ἀρχαιόταται Μοῦσαι Μελέτη, Μνήμη, Ἀοιδή, τὰ δ' ὀνόματα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς διὰ τὴν ἑλλειψιν τῆς γραφῆς ἡ ἀσκησις τοῦ μνημονικοῦ θεωρεῖτο κυριώτατον. Ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν 9 Μουσῶν ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον ἐν Ὀδυσ. ε, 60.

²⁾ Ὁ Bergk, Griechische Litteraturgeschichte I, 320 πειρᾶται νὰ ταυτίσῃ τὰς Μούσας πρὸς τὰς Νύμφας καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ν' ἀναγάγῃ εἰς τὸ λυδικὸν μῦθον = ὕδωρ (καθ' Ἡσύγιον), ἀλλ' ἡμεῖς προτιμῶμεν νὰ θεωρήσῃμεν τὸ νύμφαι συμπληρωτικὸν τοῦ μετοχικοῦ μοῦσαι, ὥστε μοῦσαι νύμφαι = αἱ διαλογιζόμεναι παιδίσκαι.

³⁾ Pausan. IX, 29, Στράβ. IX, 410, X, 471

⁴⁾ Τοιοῦτους ὀρχαεὶς εὐρίσκειν ἐν Φωκίδι παρὰ Θουκυδ. II, 29, 3, ἐν τῇ βοιωτικῇ Ἀγνηδόνι παρὰ Λυκούφρονι 754 καὶ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ, ἐν Δελφοῖς παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ XVI, 24, 15. Καθ' ὅλου δὲ παράβαλε Ο. Müller, Orchomenos 379 καὶ ἐξ, καὶ Bode Geschichte der hellenischen Dichtkunst I, 99. καὶ ἐ. Διακρίνονται δὲ τῶν ἱστορικῶν ὀρχακῶν ὑπὸ Θουκ. II, 29, 3. Οἱ μεταγενέστεροι παρεδίδοντο τὴν ἀπὸ τοῦ Εὐρυκίδου καὶ ἐξῆς διαδοθείσαν γνῶμην, καθ' ἣν οἱ ὀρχαεὶς ἀοιδοὶ καὶ ὁ βάρβαρος ἱλαδὴς τῶν ὀρχακῶν ἐταῦτίζοντο. Ἐντεῦθεν ὁ Ὑρῦλος περὶ τῆς λύρας [καὶ τῆς κεφαλῆς] τοῦ Ὀρφέως, αἵτινες ἀπὸ τῆς ὀρχακικῆς ἀκτῆς εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Λέσβου Ἀντισσαν, τὴν πατρίδα τοῦ Τερπινδору προσηνέγονσαν ἐπιπλέουσιν. Παράβ. Στοβ., Ἀνθολ. 64, 14, καὶ Bode, Geschichte der hell. Dichtkunst, I, 143 κ. ἐ. Riese, Jahrbücher für klass. Phil. und Pädag. 1877 σελ. 225 κ. ἐξῆς. Ἐκ

Ὀνόματα τοιούτων Θρακῶν ἀοιδῶν παρεδόθησαν ἡμῖν πολλά. Τὸ μᾶλλον δὲ πολυύμνητον ἦτο τὸ τοῦ Ὀρφείως. Καὶ πατρὶς μὲν αὐτοῦ ὠνομάζετο ἢ ὑπὸ τῷ Ὀλύμπῳ Πιερίᾳ¹⁾, ἔνθα ἐδείκνυον καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ ἐν Πιμπλείᾳ καὶ Λειβήθρῳ καὶ Δίῳ, ταῖς παλαιαῖς ἐστίαις τῆς ὀρφικῆς λατρείας²⁾. Ἄλλ' οἱ θρύλοι, ὅτι ἦτο υἱὸς τῆς Μούσης Καλλιόπης, ὅτι τὴν λύραν κρούων ἐψυχάζει καὶ εἴλκεν ἐξόπισθεν ἑαυτοῦ καὶ δένδρα καὶ λίθους, ὅτι εἰς Ἄδου κατέβη, ἵνα ἐπαναγάγῃ εἰς τὸ φῶς τὴν πεφιλημένην γυναῖκα Εὐρυδίκην, ὅτι τοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν μετέσχε πλοῦ ὥς ἀοιδὸς καὶ ἐπὶ τέλους ὅτι ἀπέθανεν ὑπὸ βεβακχευμένων γυναικῶν διασπαρχθεῖς, τοσοῦτον σκότος ἐπέχεαν περὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὥστε ὁ μὲν Ἀριστοτέλης κατὰ τὸν Κικέρωνα (*de natura deorum* I, 38) διαβρόχῃδην ἀπηρνεῖτο τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ³⁾, οἱ δὲ κριτικοὶ πρωτίμως ἡμφισβήτησαν τὴν γνησιότητα τῶν ὑπὸ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ φερόμενων ποιημάτων⁴⁾. Ἴσως δ' ὁ μὲν Ὀρφεὺς ἐκπροσωπεῖ τὴν λα-

τῆς Ἰλιάδος I, 6 ἐπειράθησαν, ὡς ὁ Στραβ. I, 28 διδάσκει, νὰ ἐξαγάγωσιν, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐφαντάζετο τὴν Θράκην ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τῆς Θεσσαλίας. Ἐσφαλμένως δ' ὁ Kretschmer, *Einleitung in die Gesch. der griech. Sprache* 171 καὶ 242 ἰσχυρίζεται, ὅτι ἀπὸ τῶν ἐν Φωκίᾳ καὶ Βοιωτίᾳ ὁμοφύλων ἑλαδον τὸ ὄνομα καὶ οἱ βάρβαιοι Θράκες.

¹⁾ Εὐριπ. Βακχ. 561 κ. ἐξ. (παράβ. καὶ Ἀλκυστ. 967 κ. ἐξ. καὶ Ῥήσ. 944) Ἀπολλ' Ἀργοναυτ. I, 23 κ. ἐξ. καὶ Πaus. IX, 30, 3.

²⁾ Πaus. IX, 30, 3 εἰς Δίον δ' ἐλέγετο, ὅτι μετεκρίμisan δῆθεν τὰ ὀστέα τοῦ Ὀρφείως, ὅτε ἐπὶ Ἀρχελάου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας κατεστάθησαν ἐκεῖ μουσικαὶ ἀγῶνες.

³⁾ Παράβ. καὶ Σουίδα: «Ὀρφεὺς Ὀδρυσὴς ἐποποιός. Διονυσίους δὲ τοῦτον οὐδὲ γεγενῆσθαι λέγει» ὁμοῦς ἀναφέρονται εἰς αὐτὸν ποιήματα τινά.

⁴⁾ Ὁ Πλάτων, ὁ ἀρχαιότατος μάρτυς, ἀναφέρει ἐν Πρωταγ. 316 d τελετὰς καὶ χρησιμοδίας καὶ ἐν Κρατύλῳ 402 b (παράβ. καὶ Νόμ. IV, 175 d καὶ τὰ εἰς τὸ χωρίον σχόλια, εἶτα Φιλῆς 66 c, Φαίδων., 69 c, Ἰων. 536 b) δύο κοσμογονικοὺς τοῦ Ὀρφείως στίχους. Ἴδε καὶ Lobeck *Aglaophamus, sive de Theologiae mysticae graecorum causis libri tres, idemque poetarum orphicorum dispersas reliquias collegit* ἐν 2 τόμ. Regimonti 1829 σ. 529 κ. ἐξ. Ο Gruppe, *Die rhapsodische Theogonie und ihre Bedeutung innerhalb der orphischen Litteratur* ἐν τοῖς *Jahrbücher für Phil.* τόμ. παραρτ. 17 (1890) σελ. 687 - 747. Τὰ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ὀρφείως εἰς ἡμᾶς περιελθόντα ποιήματα Ἀργοναυτικὰ, Λιθικά, Ἕμνοι εἶναι ὑποβολιμαία ἔργα τῶν μ. Χ. χρόνων καὶ θὰ πραγματευθῶμεν περὶ αὐτῶν ἐν τῷ περὶ τῶν Ὀρφικῶν κεφαλαίῳ § 587. Περὶ τοῦ νόθου τῶν ἄλλων ὀρφικῶν καὶ περὶ τοῦ Ὀρφείως αὐτοῦ ἱκανὸν φῶς ἐπέχει τὸ πρῶτον ὁ

τρεῖαν τοῦ Ζαγρέως ἢ Διονύσου, οἱ δ' εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενοι στίχοι εἶναι ἔργα νεωτέρων θιασωτῶν τῆς ἐν τῇ ἔκτῃ ἑκατονταετηρίδι εἰς μυστικὴν μεταβύθμισθεις λατρείας, ἥτις στενῶς συνεδέθη πρὸς τὰς δόξας περὶ τῶν ἐν Ἀδου¹⁾ Μαθητῆς δὲ τοῦ Ὀρφείως ἐνομιζέτο ὁ Μουσαῖος²⁾, ὃς ἦλθε ἐκ τῆς παρὰ τῷ Ὀλύμπῳ Πιερίας εἰς τὸν ἐν Βοιωτίᾳ Ἑλικῶνα μετὰ τῶν Θρακῶν κατὰ Στράβωνα (X, 471) ὡς ἔποικος καὶ ἐν Ἀθήναις γήρᾳ ἀποθανὼν κατὰ Πausanίαν (I, 25, 7) ἐτάφη. Τὸ ὄνομα δ' αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ τοῦ υἱοῦ Εὐμόλπου ἦτο στενῶς συνδεδεμένον πρὸς τὰ εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος τελούμενα Ἑλευσίνια μυστήρια. Ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα τῶν δύο ἀοιδῶν ἐκ τῶν Μουσῶν καὶ τῆς μολπῆς ἐσχηματίσθησαν, μικρὰν ἐμποιεῖ πίστιν, ὅτι ἀληθῶς ὑπῆρξάν ποτε οἱ φορεῖς τῶν ὀνομάτων τούτων. Αὐτὸς ὁ Πausanίας (I, 22, 7) διαμφισβητεῖ περὶ τῆς γνησιότητος πάντων τῶν ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ εἰς τὴν Μουσαῖον ἀποδιδόμενων ποιημάτων πλὴν τοῦ εἰς Δήμητρα ὕμνου Λυκομίδαις³⁾.

Πρὸς τὴν ἐν Ἀττικῇ δὲ λατρείᾳ τῆς Δήμητρος συνεδέετο καὶ ὁ παλαιὸς ὕμνων ποιητὴς Πάμφως, ὃς κατὰ Πausanίαν (VIII, 37, 6) πρὸ τοῦ Ὀμήρου ἔζησε καὶ διαφορῶς ὕμνους ἐποίησεν, ἐν οἷς καὶ ὕμνον εἰς Ἑρώτα, (Πaus. IX, 27, 2).

Lobeck ἐν τῷ Aglaophamus 1829, II, 233 κ.έ. Τὸ δ' ὄνομα Ὀρφεύς, ὡς ἤδη παρετήρησεν ὁ Lassen ἐν τῇ Zeitschrift für Kunde des Morgenlandes III, 487, εἶναι παλαιὸν καὶ ἀκριβῶς συμφωνεῖ φθογγολογικῶς πρὸς τὸ τῶν Βεδῶν Ribhus, δι' οὗ ἐκδηλοῦνται ἐν τῇ Βεδᾷ οἱ θεοὶ τεχνίται.

¹⁾ Maas, Orpheus, München 1895, ἰδίᾳ ἐν σελ. 76 κ. ἐξ. Θεράπων δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο ὁ Ὀρφεύς κατὰ τοὺς παλαιότερους· ἴδε Πινδ. Πυθ. IV, 176 καὶ Αἰσχύλον ἐν Βασσαρίσιν.

²⁾ Σουλδας. «Μουσαῖος.... μαθητῆς Ὀρφεύς, μάλλον δὲ πρεσβύτερος» ἤμαζε γὰρ κατὰ τὸν δεῦτερον Κέκροπα.

³⁾ Ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. VIII, 6 (IV) 1339^b, 22 [σελ. 172 ἐκδ. Sussemlahl] ἀναφέρει ἐν ἡμιστίχιον τοῦ Μουσαίου «βροτοῖς ἡδίστον ἀείδειν». Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ἑκατονταετηρίδι μ. Χ., ὡς μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῆς ἑλευσινιακῆς Corpus Inscriptionum Graecarum 401 ἐξη τις ἱεροφάντης, ὃς τελετὰς ἀνέφηνε καὶ ὄργια πάννουχα μύσταις Εὐμόλπου προχέων ἱμερόεσσαν ὕμνα.

Ὁ νεώτατος δὲ τῶν θρακικῶν ποιητῶν ἦτο ὁ Θάμυρις (ἢ Θαμύρας), οὗ τὴν τύφλωσιν ὑπὸ τῶν Μουσῶν, ἃς προεκάλεσε εἰς ἀγῶνα ᾠδῆς, μνημονεύει ὁ ποιητὴς τοῦ καταλόγου τῶν νεῶν (Ίλ. Β. 595) ¹⁾. Ἦτο δ' οὗτος κατὰ τὸν σχολιαστὴν καὶ τὸν Σουΐδαν υἱὸς Φιλάμμωνος, ὃς κατὰ τὴν παράδοσιν τὴν αὐτὴν σημασίαν εἶχεν ἐν τοῖς ἐν Δελφοῖς ἱεροῖς, οἷαν ὁ Μουσαῖος ἐν τοῖς ἐν Ἐλευσίνι ²⁾. Μᾶλλον δὲ περὶ αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἦτο ἀληθῶς ποιητὴς τις, ὃν τότε πρέπει νὰ καταλέξωμεν εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Νεῶν Καταλόγου χρόνους ἢ εἰς τοὺς πρὸ τοῦ τέλους τῆς 7 ἑκατονταετηρίδος.

Ἀλλαχοῦ ἄγει ἡμᾶς ὁ ἐκ Λυκίας Ὡλὴν, ὃς κατὰ τὸν Πausanίαν ἐν VIII, 21,3 τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐποίησεν ὕμνους καὶ δὴ καὶ ὕμνον εἰς Εὐλείθουσαν καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (IV, 35) τοὺς παλαιούς ὕμνους τοὺς ἀδομένους ἐν Δήλῳ ³⁾. Ὁ αὐτὸς Pausanίας ἐν X, 5, 7 λέγει, ὅτι ὁ Ὡλὴν ἦτο ἐκ τῶν Ὑπερβορείων καὶ ὅτι κατὰ τινὰς μὲν αὐτὸς οὗτος, κατ' ἄλλους δ' ἡ πρόμαντις τοῦ θεοῦ Φημονόη ἐξεῦρε τὸ ἐξάμετρον ⁴⁾. Παρορῶντες δὲ νῦν τὴν ἐκ τῆς χώρας τῶν Ὑπερβορείων καταγωγὴν αὐτοῦ, ἥτις πάντως μετὰ τὸν Ἀριστέαν θὰ προῆλθεν εἰς τὸ μέσον, προαγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Ὡλὴν ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐκ Λυκίας προελθοῦσαν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἔχει τινὰ σχέσιν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἀποδοχὴν τῆς λατρείας τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος. Κατὰ

¹⁾ Ὁ Θάμυρις ἐτυφλώθη κατὰ τὸν Ὅμηρον ἐν Δωρίῳ τῆς Ἡλίδος, ἀλλ' ἴσως ἡ παλαιὰ παράδοσις ὠνόμαζε τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ Δῶτιον, ὅπερ ὑποδεικνύει ἡ πρὸς τὴν Οἰχαλίαν συνάφεια. Ἴδε Στέφ. Βυζάντι. ἐν λ. Δῶτιον καὶ Niese, Der Homerische Schiffskatalog 22. Τοῦ Θαμύριδος μνημονεύει ὁ Πλάτων ἐν Ἰωνί 533 b, καὶ Νόμοις 829e. ἐπάγων στίγους.

²⁾ Κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἔζη ὁ Φιλάμμων περὶ τὸ 1292 π. X, κατὰ δὲ τὸν Pausanίαν X, 7, 2 ὕστερον Χρυσοθέμιδος τοῦ ἐκ Κρήτης ᾧ δῶν ἐνίκησεν. Μνημονεύεται δ' ὁ Φιλάμμων τὸ πρῶτον ἐν στίγῳ τοῦ Ἡσιόδου νεωστὶ ἀνακαλυφθέντι καὶ ἔχοντι ὡς ἐξῆς ἢ (βλ. Φιλωνίς) τέκεν Ἀυτόλυκόν τε Φιλάμμονά τε κλυτὸν αὐδῆν. Παράβ. καὶ Σχόλ. εἰς Ὅδυσ. τ. 432.

³⁾ Κατὰ τὸν ὕμνον IV, 304 τοῦ Καλλιμάχου φαίνεται, ὅτι καὶ τότε ἔτι ᾄδον ὀρχούμενοι νόμον τινὰ τοῦ Ὡλῆνος ἐν Δήλῳ.

⁴⁾ Κατ' ἄλλους ὁ Ὀρφεὺς ἐξεῦρε τὸ ἐξάμετρον. Ἴδε Lobeck Aglaoph. II, 233

ταῦτα ἄρα οὐχὶ πρὸ τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἐγένετο γνωστός ἐν Ἑλλάδι ¹⁾).

Ὁ δὲ Λίνος, ὡς δυνατὸν ν' ἀποδειχθῇ, δὲν ἦτο ἰδιόν τι πρόσωπον, ἀλλὰ προσωποποιία παλαιᾶς τινος μελωδίας. Καὶ παρέδιδεν μὲν ὁ παρὰ τῷ Σουίδα ἐκ Περγάμου ἱστορικὸς Χάραξ καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀγῶνος, ὅτι ὁ Λίνος ἦτο πρόγονος τοῦ Ὀρφέως καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τοῦ Ὀμήρου ²⁾. ἀλλ', ἂν καὶ διεφύλαξεν ὁ Στοβαῖος στίχους τινὰς φέροντας τὸ ὄνομα τοῦ Λίνου καὶ ἐδεικνύετο ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐν τινι σπηλαίῳ ἐν τῷ Ἑλικῶνι ³⁾, ἐν τούτοις οὐδεμία ἀμφιβολία περὶ τούτου δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε ποιητὴς τις Λίνος καὶ ὅτι οἱ μυθοπλάσται μόνον ἀναγινώσκοντες τὴν ἐν τῇ Σ βραψωδίᾳ τῆς Ἰλιάδος στίχον 570,

ἱμερόεν κιθάριζε, λίνον δ' ὑπὸ καλὸν ᾄδειν ἔνν. ὁ παῖς)

ἐξέλαβον τὴν λέξιν λίνον ὡς κύριον ὄνομα ⁴⁾. Τοῦ Λίνου δὲ τούτου μαθητὴς ἐλέγετο ὁ μνημονευθεὶς ἀνωτέρω Πάμφως.

16. Ὡς τὰ τῶν κριτικῶν ἐρευνῶν σήμερον ἔχουσιν, οὐχὶ μικρὰς δεῖται ἀποδείξεως τὸ πρᾶγμα, ὅτι οὐ μόνον πάντες οἱ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἱερῶν ἀοιδῶν εἰς ἡμᾶς περιελθόντες

¹⁾ Καὶ τοῦ Κυμαίου δὲ Μελανώπου, ὃν οἱ λογογράφοι τάττουσιν εἰς τοὺς προγόνους τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου, ὑπάρχον κατὰ Πausanίαν V, 7, 8 ὕμνοι. Καθ' ὅλου δὲ περὶ τῶν ἱερῶν τούτων ποιητῶν ἴδε, ὅσα ὁ Πλούταρχος ἐν τῇ περὶ Μουσικῆς 3 λέγει παραλαβὼν ἐκ τῆς Συναγωγῆς τῶν ἐν Μουσικῇ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ. [Ἴδε καὶ Μυλλέρου, Ἱστορίαν τῆς Φιλολ. μετάφρ. Κυπριανοῦ Γαλάνη σελ. 39 κ. ἐξῆς].

²⁾ Τὴν γενεαλογίαν ἴδε παρὰ Sengebusch, *Dissertatio Homerica* prior σελ. 159.

³⁾ Paus. IX, 29, 5. Ὁ τάφος αὐτοῦ κατὰ Paus. II, 19, 8 εὕρισκετο ἐν Ἀργεῖ. Παρὰ Σουίδα ὀνομάζεται Χαλκιδεύς. Παράδ. Flach, *Griechische Lyriker* I, 5 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Ὁ στίχος ἀπαντᾷ ἐν τῇ νείᾳ περιγραφῇ τῆς ἀσπίδος, ἐνθα περὶ τοῦ τρυγητοῦ ὁ λόγος. Ὁ Λίνος ὡς προσωποποιία πενθήμου ἄσματος ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρ' Ἡσιόδῳ ἐν ἀποσπ. 132. Παράδ. καὶ *Carmina popularia* 2, [παρὰ Bergk *Poet. lyr. Graec.* III, 1026]. Εἶχε δ' ἡ μελωδία τοῦ Λίνου ἐξ Ἀσίας τὴν ἀρχὴν καὶ ἦτο κατὰ τὸν Ἡρόδοτον II, 79 (παράδ. καὶ Pausanίῳ IX, 29, 7) καθ' ὅλην τὴν Φοινικίην, Κύπρον, Αἴγυπτον (παρ. καὶ Πλουτ. Περὶ Ἰσίδος καὶ Ὀσίριδος 17) διαδεδομένη. Ἴδε καὶ Brugsch, *Die Adonisklage und das Linoslied*. Berlin 1852. O. Gruppe, *Die griechischen Kulte und Mythen* I, 543 κ. ἔ. Willamowitz, *Euripidis Herc.* II, 119 καὶ ἐξῆς.

στίχοι, ἀλλὰ καὶ πάντες ἐκεῖνοι, οὓς οἱ παλαιοὶ ιστόρουν, εἶναι ἔργα νοθευτῶν νεωτέρων. Τὸ ὄρθον ἐν τούτοις κατεῖδεν ἤδη αὐτὸς ὁ πατὴρ τῆς ιστορίας, ὁ εὐπιστος μὲν ἄλλως, ἀλλ' ἐν λογοτεχνικοῖς ζητήμασιν ὀρθότατα κρίνων Ἡρόδοτος, ὃς ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ 53 λέγει· «οἱ δὲ πρότερον ποιηταὶ λεγόμενοι τούτων τῶν ἀνδρῶν (Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου) γενέσθαι ὕστερον ἔμοιγε δοκέειν ἐγένοντο»¹⁾. Βραδύτερον λόγιός τις ἤκιστα ἄλλως γνωστός, ὁ Ἐπιγένης, ὃς κατὰ τὸν Ἀρποκρατίωνα ἐν λέξει Ἰωνι πρὸ τοῦ Καλλιμάχου βεβαίως ἔζησεν, ἐξετάσας ἰδίᾳ ἕκαστον τῶν παραδεδομένων ποιημάτων διευκρίνησε τὸ ζήτημα ἐν τῇ συγγραφῇ Περὶ τῆς εἰς Ὀρφέα ἀναφερομένης ποιήσεως²⁾ καὶ ἀπέδωκε τὰ πλεῖστα αὐτῶν εἰς τὸν φένακα Ὀνομάκριτον, ὃς, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον VII, 6, ἐφωράθη ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέως ἐμποιῶν χρησμούς εἰς τὰ τοῦ Μουσαίου. Καὶ οἱ ἄριστοι δὲ συγγραφεῖς, ὅσakis γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ὀρφέως καὶ τῶν ἄλλων ἐκείνων ποιητῶν, καταφεύγουσι πεφυλαγμένως εἰς ἀμφιβόλους φράσεις, ἂν μὴ ἀντικαθιστῶσιν ἀμέσως τὸ ὄνομα τοῦ Ὀνομακρίτου ἀντὶ τοῦ Ὀρφέως³⁾.

1) Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἰώσηπος κατὰ Ἀπίωνος I, 2: «ὅλως παρὰ τοῖς Ἕλλησιν οὐδὲν ὁμολογούμενον εὐρίσκεται τῆς Ὁμήρου ποιήσεως πρεσβύτερον». Σέξτος ὁ Ἑμπειρικός πρὸς Γραμματικούς 203 σ. 259 f. «ἀρχαιοτάτη ἐστὶν ἡ Ὁμήρου ποίησις· ποίημα γὰρ οὐδὲν πρεσβύτερον ἦκεν εἰς ἡμᾶς τῆς ἐκείνου ποιήσεως». Σχολ. Διονυσ. Θρακ. 785 ἐκδόσ. I. Bekker: «εἰ καὶ ιστοροῦσιν τινες ποιητὰς προγεγενῆσθαι Ὁμήρου Μουσαῖον καὶ Ὀρφέα καὶ Λίνον, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν πρεσβύτερον τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεύς· σῶζεσθαι ποίημα· ἀλλ' ἔρεῖ τις, πῶς; ἐπεὶ γράμματα σῶζονται πρεσβύτερα; καὶ φαμεν, ὅτι τὰ μὲν τούτων ἐφευσμένους ἔχουσι τοὺς χρόνους, τὰ δὲ νεωτέρων τινῶν ἐχόντων ὁμωνυμίαν τῶν παλαιῶν τὰς ἐπιγραφὰς ἔχουσι». Τοιαύτη δ' ἦτο ἀκριδῶς ἡ γνώμη τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας.

2) Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Στρωμ. I, 397 καὶ V, 675 P. Παράβ. καὶ Lobeck Aglaoph. 340.

3) Ἀρστού. Περὶ ζῳίων γενέσεως II, I, 734a 19: «ἐν τοῖς καλουμένοις Ὀρφέως ἔπεσιν». Ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ Περὶ ψυχῆς I 5, 410b 28, εἰς ἃ καὶ ὁ γραμματικός Φιλόπονος παρατηρεῖ ταῦτα: «ἐπεὶ δὲ μὴ δοκεῖ Ὀρφέως εἶναι τὰ ἔπη, ὥς καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λέγει· αὐτοῦ μὲν γὰρ εἶσι τὰ δόγματα, ταῦτα δὲ φησὶν Ὀνομάκριτον ἐν ἔπεσι κατατείναι». Ὁ δὲ

Ἀλλά, καίπερ ἀποδεχόμενοι τὴν ἀρνητικὴν ἐκείνην τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν νέων κριτικῶν γνώμην περὶ τῶν ἀποκρύφων τούτων ἔργων, πάντως ὅμως διατεινόμεθα, ὅτι πρὸ τοῦ Ὀμήρου ὑπῆρξε παλαιότερα τις περίοδος ἱερᾶς ποιήσεως, ἥς ἡ μνήμη παρέμεινεν ἀκμαία ἐν Θεσσαλίᾳ, Βοιωτίᾳ καὶ Ἀττικῇ καὶ πρὸς ἣν συνεδέοντο οἱ νόθοι ἐκεῖνοι στίχοι τοῦ ἀπὸ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος ἀναφανισμένου θιάσου τῶν Ὀρφικῶν. Καὶ ὁ μὲν Ὀμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος, ἐὰν παρίδωμεν τὸ ἐν τῶν Νεῶν καταλόγῳ Β, 395 χωρίον καὶ τὸ ἀμφίβολον τετράστιχον τοῦ 132 ἀποσπάσματος τοῦ Ἡσιόδου, πάντως οὐδὲν περὶ τῶν παλαιότερων ἐκείνων ἀοιδῶν λέγουσιν· ἀλλ' ἡ σιγὴ αὐτῶν δὲν εἶναι καὶ λίαν βαρύσταθμος. Διότι ἡ νέα ἐποποιία τοσοῦτον ὑπερεῖχε τῶν ἱερατικῶν ἐκείνων ποιητικῶν πρωτολειῶν καὶ τοσοῦτον ἐκ θεμελιῶν διέφερεν αὐτῶν, ὥστε οἱ θεράποντες αὐτῆς εὐκόλως ἠδύναντο νὰ παρίδωσι τέλεον τοὺς παλαιούς ἐκείνους ἀοιδούς. Πάντως ὅμως ἦσαν γνωστοὶ εἰς τὸν Ὀμηρον παιᾶνες, αἵτινες ἐψάλλοντο ὑπὸ ἀοιδῶν ὀρχουμένων εἰς ἐξιλέωσιν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος (Ἰλ. Α, 473, Χ, 391) καὶ καθ' ὅλου σκοπούμενός τις εὐρίσκει πιθανώτατον, ὅτι τοῦ ἡρωικοῦ ἔπους προηγῆθη παλαιότερα τις ποίησις ἱερὸν ἔχουσα χαρακτῆρα. Καὶ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς δὲ προηγῆθησαν τῆς Μαχαβαράτας οἱ Βέδαι. Ὡσαύτως καὶ ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις ἦτο ἡ Θεσσαλία ἡ κυρία ἔδρα τῶν θρησκευτικῶν ἐπιδῶν. Καὶ τὸ δακτυλικὸν δ' ἐξάμετρον διὰ τὸ σεμνὸν αὐτοῦ μῆκος καὶ τὸν μεγαλοπρεπῆ αὐτοῦ ρυθμὸν πρὸς μὲν τὴν ἱερὰν ποίησιν καὶ τὸν κιθαρωδικὸν νόμον¹⁾ ἤρμοζεν ἐξαιρέτως, πρὸς δὲ τὴν διηγηματικὴν ποίησιν τοῦ ἡρωικοῦ

Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός [ἐν Πυρρηνίωνων ὑποτυπώσεις III, 30] 126, 15 καὶ ἐν τῇ πρὸς Φουσιχοῦς IX, 361, 462, 2B λέγει διαβόηθην: «Ὁ νομᾶκριτος ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς». Τὸ δὲ τοῦ Πλάτωνος ἐν Πολιτ. II, 364 b: «βίβλων ὄμαδον παρέχονται Μουσαιοῦ καὶ Ὀρφέως», οὔτε ἀμφιβολίαν, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁμολογίαν ἐκφαίνει. Ἀλλ' ὁ σοφιστὴς Ἰππίας κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρεῖα ἐν Στρομ. VI, 745 φαίνεται οὐδόλως ἀπιστῶν εἰς τὸ γνήσιον τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀρφέως καὶ τοῦ Μουσαιοῦ. Ἰδε καὶ Lobeck, Aglaoph. 336.

1) Ὁ Ὀρφεὺς ἀπεικάζεται κρατῶν λύραν. Ὡσαύτως ὁ Θάμυρις κρούει τὴν κιθάραν. Ἐν τῇ 132 ἀποσπάσματι τοῦ Ἡσιόδου λέγεται: «ὅσοι βροτοὶ εἰσὶν ἀοιδοὶ καὶ κιθαρίσταί».

ἔπους δὲν ἦτο μὲν ἀνάρμοστον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ παντάπασιν ἐπιτήδειον. Πάντως δ' ἡ κροῦσις τῆς φόρμιγγος ὑπὸ τὴν ᾠδὴν ἀπλῶν διηγημάτων ἡτότις ἀνάρμοστος καὶ πρῶϊμως ἀποβληθεῖσα κληρονομία τῆς παλαιᾶς ποιήσεως, ἐν ᾗ, ὡς ἐν τοῖς εἰς τοὺς θεοὺς ὕμνοις, ἐπεκράτει τὸ λυρικὸν στοιχεῖον. Καὶ οἱ θεοὶ δὲ τέλος καὶ αἱ ἐπωνυμίαι αὐτῶν, αἵτινες τόσον ἀδιάστως προσαρμόζονται εἰς τὸν δακτυλικὸν ῥυθμόν, ὡς Φοῖβος Ἀπόλλων, Μοῦσα λῖγεια, φιλομμειδῆς Ἀφροδίτη, γαιήοχος Ἐννοσίγαιος, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπόλλων καὶ τόσα ἄλλα ἔχνη παλαιότερων γλωσσικῶν ιδιωμάτων, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν αὐτοῖς δὴ τοῖς ἱεροῖς τύποις, ὡς τὰ πότνια Ἥρη, νεφεληγερέτα Ζεὺς, δῖα θεάων, δοτῆρες ἐάων, Ἑρμείας ἀκάκητα, διάκτορος Ἀργεῖφόντης, κυδίστη Τριτογένεια, Δημήτερος ἀκτῆ, χθόνα βωτιάνειραν, ἡερόφοιτις Ἐρινὺς ἐπικυροῦσιν ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἡ παλαιὰ παράδοσις ἄγει ἡμᾶς δακτυλοδεικτοῦσα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις διετήρησέ τι ἡ ἐλληνικὴ ποίησις τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἀρχικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος. Διότι καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς ἱερεῖς τῶν Μουσῶν καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τῶν θεῶν εἶχον τὰς ρίζας τόσον ἡ χορικὴ λυρικὴ ποίησις, ὅσον καὶ σύμπασα ἡ δραματικὴ. Ἰδίᾳ δὲ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἀπηξίουσι οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν τὰς αἰσθήσεις μόνας νὰ ἐξεγείρῳσιν, ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπεδίωκον οὐ μόνον ἐπιπολαίως νὰ ψυχαγωγῶσι τοὺς ἀναγνώστας καὶ ἀκροατάς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἡθοποιῶσι καὶ νὰ διδάσκωσι τὸν λαόν ¹⁾.

17. Πρώτη μυθοποιία ²⁾. Ἐκ τοῦ στενοῦ ἐκείνου κύκλου τῶν θρησκευτικῶν ἐπικλήσεων καὶ ἁσμάτων ἐξήλθον οἱ ποιηταί,

¹⁾ Παράβ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1009 καὶ 1030 κ. ἑξῆς.

²⁾ G. W. Nitzsch, Sagenpoesie der Griechen, Braunschweig 1852 Müllenhoff, Deutsche Altertumskunde I, 8-73, ἐνθα ἐν τούτοις πλέον τοῦ δέοντος τονίζεται, ὅτι οἱ φοινικικοὶ μῦθοι ἦσαν ἡ βᾶσις τῶν Ἑλληνικῶν. Usener, Der Stoff des griechischen Ἔπος ἐν ταῖς Sitzungsbericht. der Wiener Akademie 1897.

ὅτε ἐν τοῖς ἡρωϊκοῖς χρόνοις σφοδρὰ κατέλαβε τὸ ἔθνος ὁρμὴ πρὸς ἔργα καὶ αἱ μεταναστώσεις τῶν φύλων ἐγένοντο αἰτίαι σφοδρῶν ἀγώνων καὶ εὐτόλμων κινδυνευμάτων. Οἱ ἀγῶνες δὲ τῶν ἵπποτῶν ἐκείνων ἡρώων, τὰ κλέα τῶν ἀνδρῶν καὶ αἱ κοιναὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις παρέσχον ἄφθονον τροφήν εἰς λόγους. Εὐκατάληπτον δ' εἶναι, ὅτι ἐν τούτῳ διὰ τὴν μυθοπλαστικὴν ὁρμὴν τῶν χρόνων ἐπλατύνθησαν, ὡς φυσικόν, καὶ ἐκοσμήθησαν καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ τὰ πρόσωπα διὰ τῆς ἀναμιξεως πρὸς συγγενῇ διηγήματα καὶ λείψανα τῶν περὶ θεῶν μύθων. Ἐκ τούτου δ' ἤδη συνέστη κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θησαυρὸς ὅλος μύθων ἐν τῇ ἡπείρῳ, ὅστις οὐσιωδῶς ηὔξήθη, ὅτε τῇ ἐνδεκάτῃ καὶ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι πρὸ Χριστοῦ¹⁾ ἕνεκα τῆς προελάσεως θεσσαλικῶν ἐθνῶν εἰς Βοιωτίαν καὶ τῆς εἰς Πελοπόννησον μεταναστώσεως τῶν Δωριέων κατέλιπον τὴν πατρίδα οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῶν πιεζομένων χωρῶν καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν ἐλάχισσιν Ἀσίαν ἱδρυσαν ἐκεῖ μετὰ παντοίους ἀγῶνας νέας ἀρχὰς καὶ ἀποικίας. Οἱ τοιοῦτοι δὲ μῦθοι ἐλάμβανον ἀφ' ἑαυτῶν τὴν μορφήν ἄσματος παρ' εὐφυεῖ λαῷ εἰθισμένῳ τὸν κιθαρισμὸν καὶ τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ἄσμα αὐτὸ περιῆπτε πάλιν λαμπρότητά τινα εἰς τοὺς μύθους καὶ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ποικιλωτέραν μορφήν καὶ ἀσφαλεστέραν διάρκειαν. Καὶ δὲν ἐποίει μὲν πάντως σύμπαν τὸ ἔθνος, εἷς δὲ μόνος θεοχαρίτωτος ἐκάστοτε αἰδὸς ἐποίει τὸ ἡρωϊκὸν ἄσμα. Ἀλλ', ἐν ᾧ ὁ εἷς ἐκεῖνος ποιητὴς ἀπέδιδε τὸν ἐν τῇ ψυχῇ σύμπαντος τοῦ ἔθνους ζῶντα μῦθον καὶ ᾄδων καὶ ποιῶν ἡσθάνετο ἑαυτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ ὄντα, ἀπέβαινε τὸ ἄσμα αὐτοῦ δημοτικόν καὶ αὐτὸς ἠφρανίζετο ὅπισθεν τῆς δημοτικῆς ὑποθέσεως τοῦ ποιήματος. Λέγοντες ἄρα περὶ δημοτικοῦ ἄσματος, τοιαύτην

¹⁾ Κατὰ τοὺς παλαιούς χρονολόγους, τὸν Ἑρατοσθένη καὶ Ἀπολλόδιωρον, ἡ μὲν ἄλωσις τῆς Τροίας ἐγένετο τῷ 1184, ἡ δωρικὴ μετανάστασις τῷ 1104, ἡ δὲ ἐξ Ἀττικῆς ἀποικίσις τῶν Ἰωάνων 140 ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκά, ἤτοι τῷ 1014 π. Χ. καὶ ταῦτα ἀποδεχόμεθα ἀπλῶς καὶ ἡμεῖς. καὶ περ φρονούντες, ὅτι ἀμφότεροι πέραν τοῦ ἀληθοῦς χωροῦσιν. Τὰς περὶ τῶν χρόνων τῶν Τρωϊκῶν διαφόρους ὑποθέσεις ἴδε παρὰ Flach, *Chronicon Parium* σ. X κ. ἐξῆς.

ἐννοίαν εἰς αὐτὸ ἀποδίδομεν καὶ ἀπέχομεν τοῦ νὰ διακρίνωμεν τὴν ἡρωϊκὴν μῦθον τοῦ ἔπους. Ὅπως δὲ παρὰ τοῖς παλαιαῖς Γερμανοῖς, τοῖς Ἰνδοῖς καὶ τοῖς Ἰσπανοῖς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἤκμασε τὸ ἡρωϊκὸν ἐκεῖνο ἔπος ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις, ἐν οἷς τὸ ἔθνος μετ' ἀγώνων καὶ εὐκλεῶν ἔργων ἤρξατο εἰτερχόμενον ἐκ τοῦ ἀδόξου παρελθόντος εἰς τὸ ἡμίφως τῆς πρώτης αὐτοῦ ἱστορίας καὶ ἔχον συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ θέσεως.

18. Τὸ ἡρωϊκὸν ἔπος ἔχει κατὰ φύσιν τὴν ἀρχὴν ἐκ μικροτέρων τινῶν ἄσμάτων. Προσφυές τι ἀνάλογον τούτου παρέχει τὸ τῶν Γερμανῶν ἐθνικὸν ἔπος, τὸ ἄσμη τῶν Νιβελούγγεν, οὗ ὡσαύτως προηγήθησαν μικρὰ ἄσματα, ὅσον τὸ σωζόμενον ἄσμα τοῦ Ἰλδενθράνδου¹⁾. Τοιούτων ἄσμάτων ποιηταὶ ἀποκαλοῦντες ἑαυτούς, ὡς καὶ πρότερον, θεράποντας τῶν Μουσῶν²⁾ ἐγένοντο φυσικῶς πολλοὶ πρὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ δὴ πιθανώτατον εἶναι, ὅτι οἱ Αἰολεῖς καὶ Ἀχαιοὶ ἐκόμισαν παραλαβόντες ἐκ τῆς ἐν Εὐρώπῃ πατρίδος εἰς Ἀσίαν τοιαῦτα ἡρωϊκὰ ἄσματα. Ἀλλὰ τὰ ὀνόματα τῶν παλαιότερων ἐκείνων ποιητῶν εἶναι ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς. Καὶ αὐτοὶ δ' οἱ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ μνημονευόμενοι, ὁ Φῆμιος καὶ ὁ Δημόδοκος, ἂν πάντως ὑπῆρξάν ποτε³⁾, κρινόμενοι ἐκ τῶν ἄσμάτων, ἅτινα ἐρράψωδον, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀνήκοντες εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἀνεπτύχθη πῶς ἢ

¹⁾ (Τὸ ἄσμα τοῦ Ἰλδενθράνδου εἶναι ἀπόσπασμα παλαιοῦ ἔπους ἐκ τῆς 8ης ἰσως ἐκατονταετηρίδος τελευτήσης Σ. Μ.).

²⁾ Διὰ τοῦτο ἀρχόμενοι ἐπεκαλοῦντο τὰς Μούσας. Ὁ τυπικὸς ἐν τοιαύτῃ ἐπικλήσει στίχος ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι εἶναι, ὡς καὶ τὸ προῖονικόν ἔσπετε καὶ ἡμνεῖα τοῦ Ὀλύμπου δεικνύουσι, τῶν παλαιῶν ἐκείνων πρὸ τοῦ Ὀμήρου χρόνων. Ὡστε τὸ ἄσμα αὐτῶν κατὰ τοῦτο θεωρεῖται ὡς θεῖα τις ἐπίνοια. Παράδ' καὶ Ὀμ. Ὀδυσ. ρ, 518 καὶ χ, 347.

³⁾ Ὁ Δημόδοκος, ὁ τυφλός, ἔνθους ποιητῆς (θεῖος ἀοιδός, ἴδ. Ὀδυσ. θ, 44, ν, 28) τῶν Φαιάκων φαίνεται ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον, διότι τῇ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ οὐδὲν τὸ πεποιημένον ἐμφαίνει. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὑποψίαν παρέχει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰθακῆσιου ἀοιδοῦ, Φῆμιος Τερπιάδης, ὅπερ φαίνεται ὅν ἀφαίρεσις τῆς φήμης = ὁ εὐφραίνων λόγος. Πάντως ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν τὸν Φῆμιον ὡς Ἰθακῆσιον καὶ ποιητὴν τοῦ Ἀχαιῶν νόστου, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ Bode, Gesch. der Hell. Dichtkunst I, 207. Ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ αὐτοὶ οἱ ἥρωες ἐπιμελοῦνται τῆς ᾠδῆς ὡς ὁ Ἀχιλλεύς, ἐν Δλ. I, 186 κ. ἐξῆς.

ἐπική ποιήσεις. Ἀλλὰ τὰ τῶν μύθων μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐπῶν, ἅτινα ἐξ αὐτῶν τὰς ὑποθέσεις ἐλάβανον καὶ ἐκ τῶν ὑποδείξεων, ὥς ὁ Ὅμηρος ἐξ αὐτῶν διέσωσε. Διηροῦντο δὲ εἰς διαφόρους κύκλους κατὰ τὰς χώρας, διότι ἐκάστη σχεδὸν χώρα εἶχεν ἴδιον ἀρχηγέτην καὶ ἴδιαν μυθικὴν ἱστορίαν, ὥστε γίγνεται λόγος περὶ Θεσσαλικῶν ¹⁾, Θηβαίων, ἀργείων, ἡλείων, ἀττικῶν, αἰτωλικῶν, κεραικῶν, κρητικῶν μύθων. Καὶ τῶν μὲν πλείστων χωρῶν καὶ πόλεων οἱ μῦθοι ἀνάγονται εἰς ἓνα ἀρχηγέτην, ὥς οἱ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Κέκροπα, οἱ τῶν Θηβαίων εἰς τὸν Κάδμον, οἱ τῶν Ἀργείων εἰς τὸν Δαναόν, οἱ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὸν Πέλοπα, οἱ τῶν Κρητῶν εἰς τὸν Μίνω. Ἀλλ' οἱ ἀρχηγέται οὗτοι ἐν οὐδενὶ τῶν παλαιῶν μύθων ὑποκρίνονται σπουδαῖόν τι πρόσωπον, διότι εἰς τὰ ὀνόματα αὐτῶν προσεκαλλᾶτό τι τὸ ξενικόν, ἢ ἐκ τῶν Φοινίκων, Αἰγυπτίων, Φρυγῶν καταγωγῇ, ἀντὶ δ' αὐτῶν προσεῖλκυσαν ὡς μάλιστα τὸ κοινῇ διαφέρων καὶ ἐγένοντο κύριον ὑποκείμενον τῆς δημοτικῆς διηγήσεως οἱ ἐθνικοὶ ἥρωες καὶ οἱ ἰσχυροὶ πρῶτοι ἡγεμόνες τῶν παλαιῶν χρόνων ὥς οἱ Ἀτρεΐδαι καὶ οἱ Πηλεΐδαι παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς, οἱ Λαβδακίδαι παρὰ τοῖς Θηβαίοις, ὁ Θησεὺς παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς, ὁ Πρακλῆς παρὰ τοῖς Δωριεῦσιν ²⁾. Ἀφορμὴν δ' εἰς τὴν ἐπὶ ταῦτο συναγωγὴν τῶν ἡρώων τῶν διαφόρων φύλων παρεῖχον αἱ ἀπὸ κοινοῦ γερόμεναι ἐπιχειρήσεις. Αὗται ἐγένοντο τὸ κύριον σημεῖον, ἀφ' οὗ ὠρμήθη τὸ ἐλληνικὸν ἔπος, τὸ ἐλληνικόν, ὅπερ εἶχε τοῦτο ἴδιον ἐξ ἀρχῆς, ἰσχυράν τινα πρὸς ἐθνικὴν ὁλότητα ὁρμήν. Ἐκ τούτου ἡδίσται ὑποθέσεις τῶν μύθων καὶ τοῦ ἡρωικοῦ ἔπους ἐγένοντο οἱ ἀγῶνες τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θή-

¹⁾ Ἐκ τῶν Θεσσαλικῶν μύθων ἐνωρίτερον πάντων ὑμνήθησαν ὁ πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν Λαπιθῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους. Εἰς τὸν πρῶτον ἀναφέρεται τὸ χωρίον τοῦ Ὀμήρου ἐν Ὀδυσ. μ, 69, εἰς δὲ τὸν τελευταῖον τὸ Ὀμ. Ίλ. Α, 262-8 καὶ Ψευδ. Παιοδ. Ἀσπ. Πρακλ. 178-190.

²⁾ Τί τὸ ξένον καὶ τί τὸ ἐγχώριον, πρέπει τις λίαν περισεκεμμένως νὰ διακρίνη, διότι ὁ μὲν Μίνως ἐπὶ παραδείγματι. (οὗ τὸ ὄνομα εἶναι συγγενὲς πρὸς τὸ Σανσκρ. Man us, ἀρχαῖον Γερμα. Manisco) ἀποδεικνύεται ἀνήκων εἰς τὴν Ἰαπετικὴν ὁμοφυλίαν (ἀνῆκε βεβαίως εἰς τοὺς Ἑτεόκρητας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἔπειτα ἐπιδραμόντας Ἀχαιοὺς καὶ Δωριεῖς· ἴδ. Ὀμ. Ὀδ. τ, 175), ὁ δ' Ἡρακλῆς ἔχει πολλοὺς χαρακτήρας τοῦ φοινικικοῦ Μέλκαρτ.

βας καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἐπιγόνων ἄλωσης τῆς πόλεως ¹⁾, ὁ ἐκ τοῦ λιμένος τῆς ἐν τῷ παγασητικῷ κόλπῳ Ἰωλκοῦ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν μακρὰν κειμένην Κολχίδα πλοῦς τῆς Ἀργεῖς ²⁾ καὶ ὁ δεκαετής περὶ τὸ μέγα ἄστυ Πριάμου, τὴν Ἰλίων, ἀγών. Οἱ μεγάλοι δ' οὗτοι κοινοὶ μυθικοὶ κύκλοι περιέλαβον ἐν ἑαυτοῖς τοὺς ἰδίους ἐνὸς ἐκάστου φύλου μύθους καὶ ὑφούμενοι ἀφ' ἑαυτῶν ὑπεράνω τοῦ ὀρίζοντος τῶν μικρῶν καὶ μεμονωμένων ἁσμάτων ἤγαγον εἰς τὰ μεγάλα ἔπη, ἢ τοὺς κύκλους τῶν ἁσμάτων.

19. Ὁ Τρωϊκὸς μυθικὸς κύκλος. Ἐκ τῶν διαφόρων μυθικῶν κύκλων ἀρεστότατος ἐγένετο, προϊόντος τοῦ χρόνου, ὁ νεώτατος, ἐν Ἀσίᾳ τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἀποικίσεως τέλεον μορφωθείς τρωϊκὸς κύκλος. Οὗτος οὐ μόνον ὁ νεώτατος ³⁾ ἦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκίνει ἐν ταύτῃ ἐξόχως τὸ διαφέρον τῶν ἀπογόνων τῶν πρὸ τῆς Τροίας ἀγωνισθέντων ἡρώων, τὸ μὲν διότι συνέδεε πρὸς τὰ νέα ἐν Ἀσίᾳ εὐκλεᾶ τῶν Διολέων ἔργα τὴν μνήμην τῶν παλαιῶν γενομένων τῆς ἐν Εὐρώπῃ πατρίδος, τὸ δὲ διότι ἐπεκταθεὶς ἀνὰ πάσας τὰς ἐν Ἰωνίᾳ ἀποικίας ἐνωρὶς ἀπώλεσε τὸν χαρακτῆρα αἰολικοῦ τοπικοῦ μύθου, ἅτε συμπεριλαβὼν καὶ τοὺς ἥρωας τῶν Ἀχαιῶν τῆς Πελοποννήσου, τῶν Ἰώνων τῆς Ἀττικῆς καὶ τελευταῖον καὶ αὐτὸν τὸν Δωριέα υἱὸν τοῦ Ἡρακλέους Τληπόλεμον, οὓς πάντας ποιεῖ κοινωνοὺς τῶν κατὰ τῆς Τροίας ἀγώνων. Ὡς δὲ πάντες οἱ δημοτικοὶ μῦθοι, εἶχε καὶ ὁ Τρωϊκὸς ἱστορικὴν τινα βᾶσιν. Ἡ βᾶσις δ' αὕτη συνίστατο εἰς τὰς τῶν Διολέων τῆς νοτίου Θεσσαλίας καὶ Βοιωτίας κατὰ τὴν 11^{ην} ἑκατονταετηρίδα ἐπιδρομάς

¹⁾ Μνημονεύμενοι ἐν Ἰλ. Δ, 378, 406 κ. Ἐ. Ε, 801 κ. Ἐξ Ζ, 222 κ. Ἐ.

²⁾ Ἐν Ὀδυσ. μ, 69 νεωτέρῳ τινὶ χωρίῳ λέγεται Ἀργὸν πᾶσι μέλοισα. Ἡ μέγρι Κολχίδος ἐπέκτασις τοῦ πλοῦ εἶναι, ὡς φυσικόν, μεταγενεστέρων γράνων. Εἰς τὸν Ἀργοναυτικὸν μῦθον ἀναφέρεται καὶ τὸ χωρίον ἐν Ἰλ. Η, 467 - 75 περὶ τοῦ Εὐδήνου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῆς Ὑψιπύλης, ὡς καὶ τὰ ἐν Ὀδυσ. κ, 137 - 9, μ, 61 - 72, λ, 14 - 19, ὧν τὰ πλείστα ὅμως ὡς νόθα ὑποπεύονται.

³⁾ Τί ἀποτελεῖ τὸ νέον τοῦ ἁσματος, ἐκφαίνεται ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Ὀδυσσεΐας α, 351, «τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι, ἢ τις ἀκούων τσεσι νεωτάτῃ ἀμφιπέληται».

ἐπὶ τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ὑπῆρχον δὲ βεβαίως ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ παλαιοὶ οἰκήτορες καὶ οἱ νέοι ἔποιοι οὐχὶ ἄνευ δεινῶν ἀγώνων ἀπέσπασαν ἀπ' αὐτῶν τὴν χώραν. Οἱ ἀγῶνες δ' οὗτοι παρέσχον εἰς τὸν μῦθον καὶ τὸ ἄσμα τροφήν. Καὶ ἀληθῶς μὲν θέατρον αὐτῶν ἐγένοντο αἱ ὑπὸ τῶν Αἰολέων τὸ πρῶτον κατακτηθεῖσαι νῆσοι, ἡ Λέσθος καὶ ἡ Τένεδος, καὶ αἱ ἐν τῷ ἄδραμυττηνῷ κόλπῳ μικραὶ πόλεις, μετέθηκεν ὅμως ἡ φαντασία αὐτάς εἰς τὴν παλαιὰν ἔνδοξον πρωτεύουσαν τῆς χώρας, τὸ ἄστυ τοῦ Πριάμου. Ὅτι δ' ἐκεῖ ἦτο τὸ θέατρον τῶν ἀγώνων μαρτυροῦσιν ἐπεισοδιὰ τινα ἐν τῇ Ἰλιάδι ὑποδεικνύμενα περὶ ἐπιδρομῆς τοῦ Ἀχιλλέως ἐπὶ τὴν Λέσθον (Ἰλ. Φ, 429) καὶ τὰς πόλεις Λυρνησσόν, Πήδασον, Χρύσην (Ἰλ. Υ, 92, Α, 431). Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὅμως χρόνοις αἱ ἐν Μυκῇνῃ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ προήγαγον εἰς φῶς τὴν ἔδραν παλαιότερου τινὸς κατὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας προηγηθέντος τῶν Αἰολικῶν ἀποικιῶν πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ Ἰλιάδι ὁ μὲν Ἀγαμέμνων, ὁ ἥρωας τῶν Μυκηνῶν, εἶναι ὁ κύριος ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ διὰ τῶν ἀρμάτων ἀγῶνες καὶ ὁ ὅπλισμός τῶν τρωϊκῶν ἡρώων καταφανεστάτην ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰς εἰκονικὰς παραστάσεις τῶν ἐν Μυκῇνῃ εὐρημάτων ¹⁾, προδήλως ἡδύνατο νὰ συνδεθῇ ὁ τρωϊκὸς μῦθος πρὸς τὸν ἐν Μυκῇνῃ πολιτισμὸν καὶ τὸ ἀρχαῖον βασιλεῖον ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Πέλοπος. Ὄντως δ' ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαιότητος Ἐδ. Μεύερς ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ § 133 ἐτόλμησε τὸν συνδυασμὸν τοῦτον καὶ ἐξήγαγεν ὅλον τὸν τρωϊκὸν μῦθον ἐκ τινος ἐκστρατείας τῶν πελοποννησίων ἡγεμόνων ἢ τοῦ βασιλέως τῶν Μυκηνῶν ἐπὶ τὸ βορειοδυτικὸν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ἀλλ' οὕτε περὶ παλαιᾶς τινος ἐπιδρομῆς τῶν πελοποννησίων ἡγεμόνων ἐπὶ τὸ βορειοδυτικὸν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας μανθάνομεν τι καὶ κύριος ἥρωας τῆς Ἰλιάδος εἶναι οὐχὶ ὁ Ἀγαμέμνων, ἀλλ' ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ ἡγεμὼν τῶν Αἰολέων τῆς νοτίου Θεσσαλίας,

¹⁾ Vgl. Wolfg. Reichel, Über homerische Waffen, Abhandlung des archäologischen Seminars in Wien 1894.

ὥς καὶ ἐν Αὐλίδι καὶ οὐχὶ ἐν λιμένι τινὶ τῆς Πελοποννήσου συναθροίζονται τὰ πλοῖα τῶν Ἀχαιῶν, ἵνα ἐκστρατεύσωσιν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ¹⁾. Θὰ ἐμμείνωμεν ἄρα εἰς τὴν ἀρχαίαν ὑπόθεσιν, ὅτι οὐχὶ ἐπιχειρήσεις τῶν Μυκηναίων ἀπετέλουν τὴν ἀφορμὴν τοῦ τρωϊκοῦ μύθου, ἀλλ' ὅτι τὸ κλέος τοῦ πανενδοξοτάτου ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Μυκηναίων ἐνεπλέχθη ἐν τῷ νεωτέρῳ αἰολικῷ μύθῳ.

2. ΟΜΗΡΟΥ ΗΛΙΑΣ ΚΑΙ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

20. Ἰλιάς. Ἐκ τοῦ τρωϊκοῦ κύκλου προῆλθον τὰ δύο μεγάλα, περικλεᾶ τοῦ Ὀμήρου ποιήματα, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, ὧν ἡ μὲν περιλαμβάνει πολεμικὰς σκηνὰς ἐκ τῶν πρὸ τῆς Ἰλίου ἀγώνων, ἡ δ' εἰρηνικὰς εἰκόνας τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐν ταῖς τῶν βασιλέων αὐλαῖς βίου, εἰκόνας συναφεῖς πρὸς τὸν νόστον τῶν ἡρώων. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα Ἰλιάς τοῦ πρώτου ποιήματος δὲν ἀρμόζει τέλεον πρὸς αὐτό, οὐδ' ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. Ἀληθῶς ὑπῆρχεν ἕτερόν τι μικρὸν ἔπος, ὃπερ ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ στίχου· «Ἴλιον αἰείδω καὶ Δαρδανίην εὐπύλων» εὐλόγως τοῦλάχιστον ἐκαλεῖτο Ἰλιάς ἐκ τούτου. Ἀλλ' ἡ εὐκλεία τῶν πρὸ τοῦ Ἰλίου ἡρώων συνεδέετο πρὸς τὸ παλαιότερον, μεῖζον καὶ περικλεέστερον ἔργον καὶ ἐκ τούτου αἱ Ὀμηρίδαι ὠνόμασαν τὸ μὲν μικρὸν ἐκεῖνο ποίημα Ἰλιάδα μικράν, τὸ δὲ μέγα τοῦ Ὀμήρου ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀπλῶς Ἰλιάδα. Ἀληθῶς δ' ἡ Ἰλιάς δὲν περιλαμβάνει ὅλον τὸν δεκαετῆ περὶ τὴν ἐρυμνὴν Ἴλιον πόλεμον, ἀλλὰ μέρος τι τοῦ τελευταίου τῶν δέκα ἐτῶν καὶ ὁμολογούμενον εἰς τὴν διάστασιν τοῦ ἀνακτος ἀνδρῶν Ἀγαμέμνονος πρὸς τὸ ἄλ-

¹⁾ Ἐναντίον τοῦ Ed. Meyer ὑπερήσπισε καλῶς τῆς παλαιᾶς θεωρίας περὶ τῆς αἰολικῆς βράσεως τοῦ τρωϊκοῦ μύθου ὁ P. Causer, Grandfragen der Homerkritik, Leipz. 1895 σελ. 133, ἃν καὶ ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ὀμηρὸς οὐχὶ τὸ ἐν Πελοποννήσῳ Ἄργος, ἀλλὰ τὸ θεσσαλικὸν ὑπονοεῖ, εἶναι ἐσφαλμένη. Ὅτι καὶ ποιητὴς τις μεταγενεστέρων χρόνων ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ ἔτι μορφήν τινα παλαιότερου τινὸς πολιτισμοῦ, ἀπέδειξεν ἐν σχέσει πρὸς τὸ μυκηναῖον καὶ τὸ ὀμηρικὸν ζήτημα ὁ Helbig, Sur la question mycénienne, Mémoires de l'académie des inscriptions 35 (1896) ἐν σελ. 291 κ. ἔ. καὶ μάλιστα ἐν σελ. 338.

κιμώτατον ἔρυμα τῶν Ἀχαιῶν, τὸν Ἀχιλλέα. Ἀπὸ τοῦ στίχου Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλλῆος ἤρχετο ἡ Ἰλιάς, ὥστε Μῆνις Ἀχιλλῆος, ἡ Ἀχιλλῆϊς θὰ ἐπεγράφετο βεβαίως καὶ τὸ ποίημα, ἂν μὴ περιελάμβανε καὶ ῥαψωδίας, αἵτινες ἔχουσι μὲν τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως ὡς ὑπόθεσιν, ἀλλ' εἰς τιμὴν ἄλλων ἡρώων ἔλως ἀφιερῶθησαν. Θεσπεσία δ' εἶναι ἡ τέχνη τοῦ ποιητοῦ, ὃς δὲν ἐπεχείρησε νὰ ὑμνήσῃ ὅλον τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀπέλαβε μίαν πρᾶξιν ¹⁾, ἐν μέρος αὐτοῦ, μέρος, ὅπερ ἐν ὀλίγαις, ἐν μιᾷ καὶ πεντήκοντα ἡμέραις ²⁾ ἐξυφαινόμενον προσδίδει εἰς τὸ ὅλον ἐνιαῖόν τι κέντρον. Ἡ μία δ' αὕτη πρᾶξις ἐξυμνήθη, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀπαιτεῖ, τέλος οὕτως, ὥστε τὸ ὅλον καὶ ἀρχὴν καὶ μέσον καὶ τέλος ἔχει. Οὕτω δὲ ἄνευ μὲν τῆς ἀνιαρᾶς ἐξετάσεως τῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν προγεγενημένων ἀγώνων εἰσαγόμεθα εἰς μέσα τὰ πράγματα ³⁾, εἰς αὐτὴν τὴν ἔκρηξιν τῆς ἔριδος τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος. Εἰς τὴν διάλυσιν δὲ τῆς ἔριδος καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἐκδίκησιν, ἣν ὁ Ἀχιλλεὺς παρὰ τοῦ Ἑκτορος, τοῦ νικητοῦ τοῦ φίλου αὐτοῦ Πατρόκλου, λαμβάνει, τελευτᾷ τὸ παλαιὸν ποίημα. Τὸ δὲ μέσον περιλαμβάνει τὰ μυρία ἄλγη, ὅσων ἐγένετο πρόξενος εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς ἡ οὐλομένη μῆνις. Ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια ἀπηγόρευεν εἰς ἑλληνα ὁιοδὸν νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ ἐν μιᾷ μόνῃ φάσει τοῦ πολέμου νὰ φαίνωνται συνεχῶς οἱ βάρβαροι νικηταί. Ἐκ τούτου ἀντιτάσσονται πρὸς τὴν δεινὴν ἦτταν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὴν ἐπιδρομὴν ἐπὶ τὸ ναυ-

1) Ἀριστοτέλ. Ποιητ. 23 σ. 1459α: «Διὸ . . . θεσπέσιος ἂν φανείη Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους, [τὰ] <τι> μὴδὲ τὸν πόλεμον καίπερ ἔχοντα ἀρχὴν καὶ τέλος ἐπιχειρῆσαι ποιεῖν ὅλον· ἵκαν ἂν γὰρ μέγα <ς> καὶ οὐκ εὐσύνοπτος ἐμελλεν εἶσεσθαι ἢ τῷ μετρίῳ μετριάζοντα καταπεπλεγμένον τῇ ποικιλίᾳ· νῦν δ' ἐν μέρος ἀπολαδὼν ἐπεισοδίοις κέχρηται [αὐτῶν] <ἐν αὐτῷ> πολλοῖς».

2) Ὁ Ζηνόδοτος ἡρίθμει 50 ἡμέρας, ἥτοι μίαν ὀλιγώτερον τοῦ Ἀριστάρχου καὶ εἰς τοῦτο πολλὰ σγόλια ἀναφέρονται. Περὶ τούτου ἴδε Lachmann, Betrachtungen über Homers Ilias σελ. 90 κ. ἔ. Bergk, Kleine Schriften II, 409 κ. ἔ. [ἴδε καὶ Φιλίστορας I, 489 κ. ἔ.].

3) Ἀριστα διείδε τοῦτο ὁ Ὅρατιος ἐν τῇ ποιητικῇ τέχνῃ 148 λέγων: in medias res non secus ac notas auditorem rapit.

τικόν στρατόπεδον αἱ ἀριστεῖται τοῦ Ἀγαμέμνονος, Διομήδους καὶ Αἴαντος. Ἵνα δὲ μὴ ὅλως ἄτεχνος χωρῇ ἡ πρᾶξις καὶ ἵνα ἐν ταύτῃ βραδύτερον ἐπέλθῃ καὶ αἰτιολογηθῇ ἡ διαλλαγή τοῦ Ἀχιλλέως, ἔρχεται πρῶτον ὁ Πάτροκλος ἡγούμενος τῶν Μυρμιδόνων τοῦ Ἀχιλλέως εἰς ἐπικουρίαν τῶν κακοπαθούντων Ἀχαιῶν καὶ τὸ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ φίλου ἄλγος κρατεῖ τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ εὐγενοῦς ἥρωος διὰ τὴν ἀτιμίαν μῆνιδος. Αὗται εἶναι αἱ κύριαι γραμμαὶ τῆς πράξεως, αἵτινες παρίσταντο ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ποιητοῦ. Διότι βεβαίως οὐχὶ ἀλόγως εἰσάγει τὸν Ἀχιλλέα ἀπειλοῦντα ἐν τῇ πρώτῃ ῥαψωδίᾳ ταῦτα·

ἦ ποτ' Ἀχιλλῆος ποθὴ ἴζεται νῆας Ἀχαιῶν
σύμπαντας· τότε δ' οὐκ ἔστι δυνήσασθαι ἀχνύμενός περ
χραιομεῖν, εὖν' ἂν πολλοὶ ὅφ' Ἐκτορος ἀνδροφρόνοιο
θνήσκοντες λίπῃσιν. (Ἰλ. Α. 240).

Ἀλλ' αἱ κύριαι ἐκεῖναι γραμμαὶ εἶναι οἱ ἄξονες μόνον τῆς πράξεως, τὸν δὲ θαυμάσιον κόσμον καὶ τὴν ἔκτασιν συνεπήγαγεν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου. Κατὰ ταύτην τὸ μὲν ἐνυφάνθησαν ἐπεισόδια, ὡς ἡ Ἐκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλία, ἡ νυκτερινὴ πολεμικὴ εἰκὼν τῆς Δολωνείας, ὁ θάνατος τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Λυκίων Σαρπηδόνης, ἡ Διὸς ἀπάτη, ἡ παραποτάμιος μάχη, τὸ δὲ ἐλήφθη πρόνοια πρὸς καταπράυνσιν τῶν ἐκ τοῦ θορύβου τῶν μαχῶν τεταραγμένων ψυχῶν διὰ τῶν ἁθλῶν ἐπὶ Πατρόκλῳ καὶ τῶν λυτῶν τοῦ Ἐκτορος, τὸ δὲ περιεπλέχθη ἔτι μᾶλλον ἡ κυρία πρᾶξις διὰ τῆς πρὸς τὸν σκληρόψυχον Ἀχιλλέα πρεσβείας¹.

Κατὰ τὴν σήμερον, ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων γενομένην διαίρεσιν διαιρεῖται τὸ ὅλον ποίημα εἰς εἴκοσι καὶ τέσσαρας ῥαψωδίας. Ἀλλ' ὡς βάσις τῆς διαιρέσεως ταύτης ὑπόκειται ὅλως ἑξωτερικαί τις, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γραμμῶν τῆς ἀλφαβήτου ληφθεῖσα ἀφορμὴ καὶ τούτου ἕνεκα τὸ μὲν ὅλως ἀνόμοια, ὡς ἡ ἀγορὰ καὶ ὁ

¹) Ἡ πρεσβεία τῆς Ἰ Ραψωδίας κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν προσθήκην τρίτης ἀτυχοῦς μάχης, τῆς Θ' Ῥαψωδίας, ἧς ἡ ἐπιγραφή κ ὁ λ ο ς μ ᾶ χ η.

Νεῶν κατάλογος, εἰς τὴν αὐτὴν ῥαψωδίαν συνεβλήθησαν, τὸ δὲ ὅμοια καὶ ἀκόλουθα, ὡς ἡ Διὸς ἀπάτη καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ἀκολουθίαι, εἰς δύο διεσπάσθησαν ῥαψωδίας. Ἐγγύτατα δὲ τῆς ἐπινοίας τοῦ Ὀμήρου καὶ τῆς συνηθείας τῶν ῥαψωδῶν ἄγουσιν ἡμᾶς τὰ παλαιὰ ὀνόματα τῶν μερῶν τῆς Ἰλιάδος, ὧν πλεῖστα διέσωσεν ὁ Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIII, 14 λέγων: «Τὰ Ὀμήρου ἔπη πρότερον διηρημένα ἦδον οἱ παλαιοί· οἷον ἔλεγον Τὴν ἐπὶ ναυσὶ μάχην (M) καὶ Δολώνειάν τινα (K) καὶ Ἀριστείαν Ἀγαμέμνονος (Λ) καὶ Νεῶν κατάλογον (B 484—760) καὶ Πατρόκλειαν (Π, P) καὶ Λύτρα (Ω) καὶ Ἐπὶ Πατρόκλῳ ὅθλα (Ψ 262—897) καὶ Ὀρκίων ἀφάνισιν (Δ 1—222)»¹⁾.

21) Ὀδύσσεια. Τὸ δ' ὄνομα τῆς Ὀδυσσεΐας ἀπὸ τοῦ Ὀδυσσεΐως τοῦ κυρίως ὁρῶντος ἐν αὐτῇ ἥρωος προῆλθε πιθανῶς ἐκ τοῦ πρώτου στίχου τοῦ προοιμίου «Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα πολύτροπον». Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τὸ ποίημα εἶναι παντάπασιν Ὀδύσσεια. Διότι ἀληθῶς μὲν πολλὰ τῶν τοῦ προτέρου ἢ τοῦ ὑστέρου βίου τοῦ ἥρωος ἐνυφάνθησαν εἰς τὸ ποίημα διὰ τῆς τέχνης τῆς τῶν ἐπεισοδίων παρενθῆκης, ὡς ἡ πλῆγῃ, ἣν ὑπὸ τοῦ ὕδου ἐν τῷ κυνηγίῳ ἔλαβεν, ὅτε πρὸς τὸν πάππον Λυτόλυκον ἦλθε (τ, 392—466), ὁ δόλος τοῦ Δουρείου ἔππου (θ 491—520, δ 271—289), ἡ τῶν ὀπλῶν τοῦ Ἀχιλλέως ἔρις (λ 545—567), ἡ κατασκόπευσις τῆς Τροίας (δ 242—264), ὁ ἥσυχος τοῦ ἥρωος ἐν προβεβηκυῖα ἡλικίᾳ θάνατος (λ 119—137), ἀλλ' ἡ κυρία διήγησις στρέφεται πάντως περὶ μίαν μόνην πρᾶξιν, τὸν νόστον τοῦ Ὀδυσσεΐως²⁾. Ἐν τούτοις δ' ὅμως δὲν ἦτο ἡ μία αὕτη πρᾶξις τόσον ἀπλῇ καὶ σύντομος καθ' ἑαυτήν, διότι δέκα ὅλα ἔτη περιεπλανᾶτο ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἐπανελθὼν νέους εὔρεν ἐν τῇ πατρίδι ἐχθρούς, τοὺς ὑπερφιάλους μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα κατώρθωσεν ἡ τέχνη τοῦ ποιητοῦ νὰ συσπειρώσῃ τὴν πρᾶξιν εἰς τὸν

1) Πλεῖονα ἴδε ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τῶν ὑπογεγραμμένων εἰς Ἰλιάδα ὑπὸ W. Christ.

2) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι πάντα τὰ ἐπεισόδια, ὅσα κατελέξαμεν, ἀνήκουσιν εἰς τὰ νεώτερα μέρη τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ πολλὰ αὐτῶν ἀσφαλῶς παρένθετα εἶναι.

βραχὺν χρόνον μιᾶς καὶ τεσσαράκοντα ἡμερῶν μετάγων μὲν ἡμᾶς εὐθύς ἐν τῷ προοίμῳ, ὡς ἐν τῇ Ἰλιάδι, εἰς τὸ τελευταῖον ἔτος τῶν πλανῶν, εἰσάγων δὲ τὸν Ὀδυσσεῖα εἰς τοῦ Ἀλκίνου, ἵνα ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀκούσωμεν τὰ πρότερα παθήματα. Τοῦτο δ' ὠφέλησεν αὐτόν, διότι οὕτως ἠδυνήθη νὰ διατρίψῃ μακρότερον περὶ τὴν περιγραφὴν τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φαιάκων καὶ νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὸ ποίημα αὐτοῦ καὶ τὰς χαριέσσας σκηνὰς τῆς συναντήσεως τοῦ Ὀδυσσεύος μετὰ τῆς βασιλόπαιδος Ναυσικῆς, τῶν κήπων τοῦ Ἀλκίνου, τῆς διηγέσεως τῶν πλανῶν. Ἐνὸς δὲ μόνου ἤττον εὐστόχησεν ὁ ποιητής, τῆς ἐνότητος τοῦ τόπου. Διότι οὐ μόνον καταλαμβάνομεν τὸν Ὀδυσσεῖα τὸ μὲν πρῶτον παρὰ τῇ Καλυψοῖ, εἶτα δὲ παρὰ τοῖς Φαίαισιν, ἔπειτα δὲ παρὰ τῷ συδῶτῃ Εὐμαίῳ, τέλος δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ οἰκίᾳ, ἀλλὰ καὶ παρίστανται ἡμῖν μέχρι τοῦ μέσου τοῦ ἔπους δύο θαλασσοπλαγκτοὶ παραλλήλως θαλασσοποροῦντες, ὁ κύριος ἥρως καὶ ὁ μικρὸν πρὸ τοῦ νόστου τοῦ πατρὸς ἐξελθὼν εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ υἱὸς Τηλέμαχος, οἵτινες συναντῶνται ἐπανακάμψαντες παρὰ τῷ συδῶτῃ Εὐμαίῳ. Τοῦτο δ' ἐγένετο τούτου τοῦ ἀγαθοῦ πρόξενον, ὅτι ὁ ποιητής ἠδύνατο εὐθύς ἐν ταῖς πρώταις ῥαψωδίαις νὰ καταδείξῃ μὲν ἡμῖν, πῶς τὰ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ὀδυσσεύος εἶχον, νὰ διασαφήσῃ δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων βασιλέων, τοῦ Νέστορος, Μενελάου, Ἀγαμέμνονος. Ἐκ τούτου ποικιλωτέρα μὲν καὶ μᾶλλον πεπλεγμένη ἐν ταύτῳ ἀπέβη ἡ διήγησις, ἀλλὰ πάντως οὐχὶ καὶ ἄνευ ἐλλείψεων τινων χωρεῖ, διότι ἀπὸ τῆς τετάρτης μέχρι τῆς δεκάτης πέμπτης ῥαψωδίας ἀφανίζεται ἐκ τῆς σκηνῆς ὁ Τηλέμαχος καὶ ἀναγκάζεται νὰ παραμείνῃ παρὰ τῷ Μενελάῳ μακρότερον, ἢ ὅσον ἤθελε καὶ ὤφειλε χρόνον (ἰδ. δ 594—599)¹⁾. Ἀλλὰ τὰς ἐλλείψεις ταύτας ἀναπληροῖ τέλεον ἡ ἔντεχνος διήγησις, ἥτις κρατεῖ ἐντεταμένην καὶ μετέωρον τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ, καὶ

¹⁾ Ὀκληροτέρα εἶναι ἡ ἐπανάλυψις τῆς σκηνῆς τῆς ἀρχῆς τῆς Ὀδυσσεύς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς πέμπτης ῥαψωδίας, ἀλλὰ τὸ μέρος τοῦτο ε, 1—27 εἶναι ἔλκενός κέντρων, ὅς ἐν τῇ μορφῇ ταύτῃ βεβαίως οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐποιήθη.

αἱ ἐκπλήξεις, ἅς αἱ σκηναὶ τῶν ἀναγνωρίσεων προκαλοῦσι¹⁾, καὶ δὴ καθ' ὅσον ὁ ποιητὴς ἐμπειρότατος ἦτο νὰ πραγματευῇται μετ' ἀπαραιμιλλήτου λεπτότητος τὰς τοιαύτας σκηνάς, οἷαι τὰ νίπτρα τοῦ ὡς ἐπαίτου ἐσκευασμένου Ὀδυσσέως (τ. 357—504)²⁾.

Ὁ ἥρωας δ', ἐξ οὗ τὸ ὄλον ἔπος τὸ ὄνομα ἔλαβεν, ὁ Ὀδυσσεύς, εἶναι ὅλως ἀνομοιότατος πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, τὸν ἥρωα τῆς Ἰλιάδος. Διότι ἐν ἐκείνῳ μὲν ἐνέσωματοῦτο ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἐπίτριπτος πανουργία, ἐν τούτῳ δὲ τὸ ἡρώϊκον φρόνημα καὶ ἡ νεανικὴ τόλμη. Οἱ δύο δ' οὗτοι χαρακτῆρες ὁμοῦ ἀπετέλουν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν Ἑλλήνων τὸ ἰδανικὸν τελείου Ἕλληνας ἀνδρός. Ἐν τῷ πολέμῳ ἰσχύει μεγάλως καὶ ἡ σύνεσις καὶ τοῦτο ἐξέφρασεν ἄριστα ὁ ποιητὴς τῆς Δολωνείας ἐκλέξας τὸν Ὀδυσσεά καὶ Διομήδην, ἵνα καταδείξῃ, ὅτι ἡ εὐτολμία καὶ τὸ πολυμήχανον πρέπει νὰ συμπράττωσιν εἰς ἐπιτυχίαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀλλ' ἡ σύνεσις καὶ τὸ πολυμήχανον ἐκφαίνονται μάλιστα ἐν ταῖς κατὰ θάλασσαν πορείαις, ἐν τῷ ἀγῶνι πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, ἐν ταῖς περιπετείαις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Ἦτο ἄρα εὖστοχος ἡ ἐπίνοια τοῦ ποιητοῦ τῆς Ὀδυσσεΐας, ὅτι ἐξέλεξε τὴν ὕλην πρὸς τὸ ἔπος ἐκ τοῦ μυθικοῦ κύκλου τῶν νόστων τῶν ἡρώων καὶ ἐνέπλεξεν εἰς αὐτὸν τοὺς θαυμαστοτάτους λόγους περὶ τῶν κατοίκων τῶν ἀγνώστων χωρῶν καὶ τῶν παρατόλμων κινδυνευμάτων τολμηρῶν ναυτίλων. Οὕτω δὲ παρεσκεύασεν ἐξαίρετον συμπλήρωμα τοῦ ἡρώϊκοῦ ποιήματος τῆς Ἰλιάδος, συμπλήρωμα, ὅπερ καὶ ἐπαγωγότατον ἦτο καὶ προσεκτικῶν ἀχροατῶν ἀναγκαίως ἔτυχε, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ προσοχὴ τοῦ ἔθνους

¹⁾ Καὶ περὶ τούτου ὀρθότατα κρίνει ὁ Ἀριστοτελὴς ἐν τῇ Ποιητ. 24 [σ. 1459 b] λέγων· «ἡ μὲν Ἰλιάς ἀπλοῦν καὶ παθητικὸν, ἡ δὲ Ὀδύσεια πεπλεγμένον (ἀναγνωρίσεις γὰρ δι' ὧν) καὶ ἡθικὴ». «Ὅτι δ' ἡ Ὀδύσεια μᾶλλον ἤρεσκεν εἰς τοὺς παλαιούς, μαρτυρεῖ τὸ σχόλιον εἰς Πινδ. Νεμ., VI 63 «μᾶλλον τῆς Ἰλιάδος ἢ Ὀδύσεια βραψυδεύεται». Ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἡσχίσις ἦτο ὅλως ἀνεστραμμένη.

²⁾ Καὶ ἡ εἰκαστικὴ τέχνη ἐπελήφθη τῆς λαμπρᾶς ταύτης ὑποθέσεως, ὡς βλέπομεν ἐκ τινος ἀναγλύφου τῆς Συλλογῆς Campana πίν. 71.

ἤρξατο στρεφομένη μᾶλλον πρὸς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὰς εἰρηνικὰς ἀσχολίας.

Ἡ δὲ διαίρεσις τῆς 'Οδυσσεΐας εἰς 24 βιβλία, ἅτινα νῦν διὰ τῶν μικρῶν στοιχείων τῆς ἀλφαβήτου συνήθως σημειοῦσιν, εἶναι ἐπίσης τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων. Ὁ αὐτὸς δ' Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIII, 14 περιέσωσε πλεῖστα τῶν παλαιῶν ὀνομάτων μερῶν τινων, ὡς Τὰ ἐν Πύλῳ (γ), Τὰ ἐν Λακεδαίμονι (δ), Καλυψοῦς ἄντρον (ε 1—281), Τὰ περὶ τὴν σχεδίαν (ε 282—493), Ἀλκίνου ἀπόλογος (ι—μ), ¹⁾ Κυκλώπεια (θ), Νέκυια (λ), Τὰ τῆς Κίρκης (κ), Νίπτρα (τ), Μνηστηρῶν φόνος (χ), Τὰ ἐν ἀγρῷ καὶ τὰ ἐν Λαέρτου (ω 205—548). Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ὑπερέχουσιν ἐν τῇ 'Οδυσσεΐᾳ τὰ μείζονος περιοχῆς μέρη, ὡς αἱ πλάναι τοῦ 'Οδυσσεύς (ι—μ), ἡ ἀποδημία τοῦ Τηλεμάχου (α—δ), ὁ νόστος τοῦ 'Οδυσσεύς καὶ ἡ μνηστηροφονία (ν—ψ), ὥστε αἱ καθ' ἕκαστον ῥαψωδίαί αἱ τὰ μέρη ταῦτα περιέχουσαι δὲν ἦσαν ἐπίσης ἐπιτήδεια εἰς τὴν κατὰ μόνας ῥαψωδίαν ὡς αἱ τῆς Ἰλιάδος καὶ τὰ πλήρη, διεξοδικῶς διαπραγματευμένα ἐπεισόδια σχεδὸν ὅλως ἐλλείπουσιν ²⁾.

22. Ὁ Όμηρος αὐτός. Ὁ Όμηρος, εἰς ὃν ἀποδίδονται τὰ δύο ποιήματα, ἀμαυροῦται καὶ ἐξατμίζεται τοσοῦτ' μᾶλλον, ὅσον τις ἐγγύτερον αὐτοῦ πειρᾶται νὰ προσέλθῃ. Καὶ ἔχομεν μὲν ἐννέα ἄλλους μὲν μακρολογωτέρους, ἄλλους δὲ βραχυτέρους βίους τοῦ Όμήρου, ἀλλ' ἅπαντες εἶναι μεταγενέστεροι καὶ ὃν ἐν μέρει πλαστὰ δημιουργήματα τῶν γραμματικῶν, οἵτινες παραδί-

¹⁾ Τὸ ἐν Ἀλκίνου ἀπόλογῳ ὡς καὶ τὸ ἐν ταῖς Νίπτροις ἀπαντῶσιν ἤδη παρ' Ἀριστοτ. ἐν Ποιητ. 16. 'Ὡς δ' ἐν ταῖς προλεγόμενοις εἰς Ἰλιάδα [ὑπὸ W. Christ] ἐν σελ. 4 ἀπεδείχθη προηλθεν ἡ ἔκφρασις ἐκ τοῦ ἀπόλογος ἐν Ἀλκίνου ὅπλα δὴ δόμῳ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διήγησιν παρὰ τῷ συδῶτῃ.

²⁾ Μικρότερα ἐπεισόδια ἐντὸς ῥαψωδίας τινὸς ἀπαντῶσι συχνότατα, ὡς τὸ ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης (θ 266—366), ἡ ἀπάτη τῶν Φοινίκων ναυτῶν (ο 403—484) τὸ ἐν τῇ κυνήγῳ τραῦμα τοῦ 'Οδυσσεύς (τ 399—466). Ἐν τῇ παραδεδομένη διαιρέσει ἀναγνωρίζομεν τὴν χαριτίαν τῶν γραμματικῶν ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ τέλος τῶν πλάνων συμπίπτει πρὸς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ἔργου (α — μ) καὶ ὅτι ἡ Τηλεμάχεια περιέχει τὴν ῥαψωδίαν (α—δ), ὅσας καὶ ὁ νόστος (ι — μ).

δουσιν ὡς παλαιὰς μαρτυρίας τοπικά τινα μυθολογήματα, ἣ παριστῶσιν ὡς βέβαιόν τι καὶ ἀληθές, ὅ,τι ἀρχικῶς εἰκασία ἢ συμπεράσμα ἦτο ¹⁾). Ἐχομεν δ' ὡσαύτως ἐκ τῶν παλαιῶν χρόνων πολλὰς προτομὰς τοῦ Ὀμήρου ²⁾), ἀλλ' αὐταὶ εἶναι ἰδανικὰ πλάσματα προελθόντα ἐκ τῆς παραστάσεως, ἣν εἶχον περὶ τυφλοῦ τινος ἀοιδοῦ, ἣτις προῆλθε πάλιν ἐκ τῆς σφαλερᾶς ὑποθέσεως, ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ἦτο εἷς καὶ ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν συγγραψάντα τὸν εἰς Ἀπόλλωνα Δῆλιον ὕμνον ³⁾). Ὡσαύτως ἀκούομεν περὶ τινος πατρὸς τοῦ ποιητοῦ, Μαίονός τινος ἐκ Σμύρνης, καὶ περὶ γένους τινὸς Ὀμηριδῶν ὑπάρχσαντος ἐν Χίῳ. Ἀλλ' ὁ μὲν Σμυρναῖος Μαίων ὀφείλει νὰ μεταδώσῃ τῆς τιμῆς τῆς πα-

1) Εἰς ἡμᾶς περιῆλθον 9 βίαι ἐκδοθέντες ὑπὸ Westermann, Biographi Graeci, περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ Sengebusch, Dissertationes homericae. Ὁ 6 βίος μετεδόθη ἡμῖν τελειότερος νῦν ἐκ τινος χειρογράφου graec. 6 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βίκτωρος Ἑμμανουὴλ ἀνακοινωθέντος ὑπὸ τοῦ Sittl ἐν Sitzungsbericht. der bayer. Akademie 1888 II, 274. Ἐκ τῶν 9 δὲ τούτων βίων οὐδεὶς εἶναι προγενέστερος τῶν χρόνων τοῦ Ἀδούστου. Ὁ πρῶτος εἶναι ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένος καὶ φέρει μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Ἡροδότου, ἀλλ' εἶναι νόθον πλάσμα τῶν μετὰ τὸν Στράβωνα χρόνων, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τοῦ 20 κεφ. πρὸς τὸ τοῦ Στράβ. χωρίον ἐν XIII, 596, διότι τάττει τὸν Ὀμηρον εἰς τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστασιν, ἐν ᾧ ὁ Ἡρόδοτος ἐν II, 53, εἰς τὰ μέσα τῆς 9 ἑκατονταετηρίδος τάττει αὐτόν. Ἡ δὲ συγγραφή Πλουτάρχου περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου εἶναι σύγγραμμα δύο συγγραφεῶν, ὧν ἡ μὲν πρώτη βεβαίως δὲν εἶναι τοῦ Πλουτάρχου, ἡ δὲ δευτέρα, ἣν ὁ R. Schmidt ἀποδίδει εἰς τὸν Πορφύριον, περιέχει ἀποσπάσματα μόνον ἐκ τοῦ Πλουτάρχου. Ἀξιολογώτατα εἶναι ἡ ἐκ τῆς Χρηστομαθείας τοῦ Πρόκλου ἐξαχθεῖσα βιογραφία καὶ ὁ Ἀγών Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου, ἀμφότερα τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ.

2) Ἰδε τὸν ἐν τέλει τοῦ βιβλίου πίνακα. Παράβ. καὶ Banmeister, Denkmäler des klass. Alterthums I, 698 καὶ Furtwängler, Denkmäler griech. Skulptur, Ausw. n. 37. Ἐκ τοῦ περιήμου δ' ἀναγλύφου τῆς ἀποθεώσεως τοῦ Ὀμήρου ὑπὸ Ἀρχελάου τοῦ ἐκ Πιρίνης (περὶ τὰ 100 π. Χ), ὅπερ εὑρέθη μετὰ τοῦ Διακοῦ πίνακος ἐν Bovillae, διαφαίνονται αἱ μελέται τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας.

3) Ὑμνος εἰς Ἀπόλλωνα Δῆλιον 172 «τυφλὸς ἀνὴρ οὐκ εἶ δὲ Χίῳ ἐνὶ παι-παλοέσσῃ». Παραδεχόμενοι δ', ὡς ὁ Θουκυδίδης ἐν III, 104, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐποίησε τοὺς στίχους τούτους, συνεδύασαν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν τυφλὸν ἀοιδὸν Δημόδοκον ἐν Ὀδυσ. θ, 64 καὶ τὸν τυφλωθέντα κιθαριστὴν Θάμυριν ἐν Ιλ. Β, 599. Ἀλλ' ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστ. 232 ἐκδ. Westph. «Τυφλὸν δὲ ὅσοι τοῦτον ἀπεφάναντο, αὐτοῖ μοι δοκοῦσι τὴν διάνοιαν τε τυφλῶσθαι». Ὁμοίως καὶ ὁ Vell. [Palerc.] I, 5 ἴσως κατ'ἐπιγραμμάτι. Τὰ δὲ τοῦ Πλάτωνος ἐν Φαίδρῳ 243 a ὡς παιδιὰν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν.

τρότητος καὶ εἰς τὸν ποτάμιον θεὸν Μέλητα ¹⁾, τὸ δ' ἐπιμελῶς γε-
γραμμένον ἄρθρον τοῦ Ἀρποκρατίωνος περὶ τῶν Ὀμηριδῶν ²⁾ δι-
δάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἐσφαλμένως ἀνῆγον τὴν ἀρχὴν τοῦ γένους τῶν
Ὀμηριδῶν εἰς τὸν Ὀμηρον ὡς ἀρχηγέτην αὐτῶν. Καὶ ἀπὸ τοῦ
Πλάτωνος μὲν καὶ Ἀριστάρχου θεωροῦμεν αὐτὸν ὡς τὸν ποιητὴν
τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ἀλλ' ἐν τοῖς πρὸ τοῦ Προδότου χρό-
νοις πολλοὶ ἐνόμιζον, ὅτι Ὀμηρος ἦτο τὸ περιεκτικὸν ὄνομα τοῦ
ποιητοῦ πάντων τῶν παλαιῶν ἡρωϊκῶν ἐπῶν ³⁾. Ὡσαύτως ἔχο-
μεν μὲν ὠρισμένως ὁμολογίας περὶ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ χρόνου,
καθ' ὃν ἔζησεν ὁ Ὀμηρος, ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν ἀμαυροῦται ὑπὸ
τῶν ἀντιθέτων παραδόσεων καὶ κατὰ μέγα μέρος ὑποβιβάζομενον
φαίνεται ἔχον ἀξίαν ἀπλῶν συνδυασμῶν. Οὕτως ἐπὶ πόλεις, ἡ
Κύμη, Σμύρνη, Χίος, Κολοφών, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι καὶ
ἄλλαι πολλαὶ ἤριζον περὶ τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος τοῦ Ὀμήρου ⁴⁾.

¹⁾ Μελήσιγενῆς καλεῖται παρ' Ἀθηναίων III, 125d ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ Σαμίου ποιητοῦ
[Ἀσίου. Ἄλλ' ἐν τῇ χωρίῳ τοῦ Ἀσίου ἀπλῶς λέγεται, εἴτε Μέλῃς ἐγάμει]. Ἐν Ψευ-
δοπλουτάρχῳ δὲ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου A, II ἀναφέρεται, ὅτι κατὰ τὸν
Ἐφορον Φῆμιος ὁ Σμυρναῖος διδάσκαλος γραμμάτων πατρὸς αὐτοῦ ἐγέ-
νετο. [Ἴδε καὶ Λουκιανοῦ Δημοσθ. ἐγκώμ. 9 κ. ε.].

²⁾ «Ὀμηριδαί» γένος ἐν Χίῳ, ὅπερ Ἀκουσίλαος ἐν γ', Ἑλλάνικος ἐν τῇ Ἀτλαντίδι ἀπὸ
τοῦ ποιητοῦ φησὶν ὀνομάσθαι, Σελευκος δὲ ἐν β' περὶ βίων ἀμαρτάνειν φησὶν Κράττηα νομί-
ζοντα τοὺς ἐν ταῖς ἱεροποιαῖς Ὀμηρίδας ἀπογόνους εἶναι τοῦ ποιητοῦ· ὀνομάσθησαν γὰρ ἀπὸ
τῶν ὁμήρων, ἐπεὶ αἱ γυναῖκες ποτε τῶν Χίων ἐν Διονυσίαις παραφρονήσασαι εἰς μάχην ἤλ-
θον τοῖς ἀνδράσι καὶ δόντες ἀλλήλοις ὄμματα νομφίους καὶ νύμφας ἐπαύσαντο, ὃν τοὺς ἀπο-
γόνους Ὀμηρίδας λέγουσιν». Παράβ. καὶ Στράβ. XIV, 645.

³⁾ Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστ. 293 ἐκδ. West. λέγει· «γέγραφε δὲ ποιήσεις δύο, Ἰλιάδα καὶ
Ὀδύσειαν, ἣν Ξένων καὶ Ἑλλάνικος ἀφαιροῦνται αὐτοῦ· οἱ μὲντοι γ' ἀρχαῖοι καὶ τὸν κύ-
κλον ἀναφέρουσιν εἰς αὐτόν». Παράβ. ἐν τούτοις τὰ κατωτέρω περὶ τῆς ἐν τούτῳ ἀμφιλο-
γίας ἐν § 52.

⁴⁾ Ἀνθολ. Πλαν. 297 καὶ 295, 296, 298, 299. Gellius [Noct. Attic. III, 11. Ἐπι-
φανίου πρὸς τοὺς αἵρετ. [ἐν Παναρίῳ κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων] I, 326. Τζέτζη
Χλ. XIII, 621 — 646. Ὁμοίαν ἀξίωσιν εἶχον ἡ Ἰός ἢ Κύπρος, ἡ Ἱθάκη καὶ αὐτὴ ἡ
Φρυγία καὶ ἡ Αἴγυπτος καὶ ἐκ τούτου ὁ Ἀντίπατρος παίζων ἔλεγεν, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἦτο
ἰδὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης· ἴδ. Ἀνθ. Πλαν. 296 καὶ Corp. inser. Graec.
6092. [Ἴδε καὶ Ψευδοπλ. Περὶ τοῦ β. καὶ τῆς ποιῆς. Ὀμ. A, IV]. Ὑπὲρ τῆς Σμύρνης ἐκη-
ρύττοντο οἱ πλείστοι τῶν παλαιῶν μαρτύρων, ὅτε Πίνδαρος καὶ ὁ Στρεσίμβροτος καὶ ὁ Ἐφο-
ρος καὶ ὁ Ἑλλάνικος καὶ ὁ Χάραξ. Ἴδε Rohde ἐν Rheinisches Museum 36, 388. Ὑπὲρ τῶν

Οὐχ ἥττον δίστανται αἱ μαρτυρίαι περὶ τοῦ χρόνου, καθ'ὃν ἔζησεν ὁ ποιητής. Οὕτως ὁ μὲν Ἑλλάνικος τάττει αὐτὸν εἰς τοὺς χρόνους τῶν Τρωϊκῶν (1194—1184), ὁ δὲ Κράτης εἰς τοὺς μεταξὺ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Βοιωτῶν καὶ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν (1130—1103), ὁ δ' Ἀρίσταρχος εἰς τοὺς τῆς μεταναστάσεως τῶν Ἰώνων (1044), ὁ δ' Ἀπολλόδωρος 100 ἔτη μετὰ ταῦτα (944), ὁ δὲ Κορνήλιος Νέπως τέσσαρας γενεάς μετὰ τὴν Ἰωνικὴν μετανάστασιν (910), ὁ δ' Ἐφορος καὶ ὁ Σωσίθιος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Λυκούργου (866), ὁ δὲ Θεόπομπος εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Κιμμερίων¹⁾. Ἐν ᾧ δ' οὕτως ὡς νέφος διαλύεται πρὸ τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς παραδόσεως ἡ μορφή τοῦ Ὀμήρου, νεώτεροί τινες κριτικοὶ περαιτέρω χωρήσαντες καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ Ὀμήρου ἠμφισβήτησαν πειραθέντες ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι τοῦτο ἦτο οὐχὶ κύριόν τι ὄνομα ὠρισμένου ἀνδρὸς ὑπάρχοντός ποτε, ἀλλὰ τι δηλωτικὸν καθ' ὅλου τοῦ συναρμωστοῦ παλαιότερων ᾠσμάτων, ἢ ἐταίρου ἐταιρείας ᾠιδῶν²⁾. Καὶ ἡ μὲν

Ἀθηνῶν ἐκηρύττετο ὁ Ἀρίσταρχος ὀρμώμενος ἐκ τούτου, ὅτι τῆς Ἀττικῆς ἀποικοὶ ἦσαν οἱ Σμυρναῖοι, ὅπερ εὗρισκε κυρούμενον καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀττικισμοῦ τοῦ Ὀμήρου. Ἴδε Αἰριτείδ. βήτ. I, 317 ἐκδ. Dindorf. Αἱ ἀξιώσεις τῆς Χίου στηρίζονται ἐπὶ τοῦ γένους τῶν Ὀμηριδῶν καὶ τοῦ ὕμνου εἰς Ἀπόλλ. Δήλιον 172, μετέπειτα δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σεμνοῦ θόκου τοῦ Ὀμήρου. Ἴδε E. Hoffmann, Homeros und die Homeridensaga von Chios, 1856. Ἡ δὲ Κολοφῶν ἀναφέρεται εἰς τὸν Μαργίτην, ὃς ἐθεωρεῖτο ἔργον τοῦ Ὀμήρου, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐκηρύττετο καὶ ὁ Κολοφώνιος Νικάνδρος ἐν τῇ συγγραφῇ περὶ τῶν ἐκ Κολοφῶνος ποιητῶν. Ἐν Ἰω. ἔθυσεν ἐπὶ τῇ λεγομένῃ τάφῳ τοῦ Ὀμήρου κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην παρὰ Γελλίῳ III, 11, καὶ τοῦτο ἐπιτρέπεται νὰ ὑποπιεῖσθωμεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ᾠιδῶν ἢ ᾠιδῶν σχολείων. Ὅτι πάντως ἐν τῇ ἐλλάσσονι Ἀσίᾳ εὗρίσκετο τὸ λίκνον τοῦ Ὀμήρου, ἀπέδειξεν ἐπιτυχῶς τὸ πρῶτον ὁ Wood, On the original genius of Homer.

¹⁾ Τὰς χρονολογίας ταύτας ὀφείλομεν καὶ εἰς τοὺς βίους Ὀμήρου, ἀλλὰ μάλιστα εἰς τοὺς χριστιανοὺς συγγραφεῖς κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρεῖα ἐν Στρωμ. I, κεφ. XXI, § 117 καὶ Τατιανὸν ἐν λόγῳ πρὸς τοὺς Ἑλληνας 31, ὃν περιέλαβε καὶ ὁ Sengebusch, ἐν Homer. Dissert. I, 14 κ. ἐξ. Τὸ ζήτημα, πόθεν προῆλθον αἱ διαφοραὶ αὗται χρονολογίαι, πραγματεύεται ὁ Rohde, Studien zur Chronologie der Griech. Litter. ἐν τῷ Rhein Museum 36, 380 κ. ἐξ. Παράδ. καὶ τὰ παλαιότερα ἔργα Bernhard Thiersch, Zeitalter und Vaterland des Homer, Hülberstadt 1832 καὶ Lauer, Geschichte der homerischen Poesie, Berlin 1851 σελ. 69 καὶ 124.

²⁾ Τὴν μὲν πρώτην ἐρμηνείαν προέτεινε καὶ ἐπειράθη νὰ ἀποδείξῃ στηριζόμενος ἐπὶ τῇ ἀναλογίᾳ τοῦ Vyāsa, συλλογῆος καὶ συναρμωστοῦ τῆς Mahabharata, ὁ Holtzmann. Τὴν

τελευταία αὕτη γνώμη εἶναι βεβαίως ἀπορηματική τις πλάνη προ-
 ελθοῦσα ἐκ τούτου, ὅτι καὶ τὸ Εὐμολπος = ὁ καλῶς ᾄδων καὶ
 τὸ Μουσαῖος = υἱὸς τῆς Μούσης πεπλασμένα ὀνόματα εἶναι.
 Ἀλλὰ τίς ἠδύνατο νὰ ὀνομάσῃ τὸν ἄνδρα, ὃς ἐδημιούργησεν Ἰλιάδα
 καὶ Ὀδύσσειαν, ὃς ἐγένετο τὸ πρότυπον, καθ' ὃ ἐμορφώθη γενεὰ
 ὅλη ποιητῶν, συναρμοστὴν ἢ ἐταῖρον ὁμοτέχνων ποιητῶν; Τίς
 ἠδύνατο νὰ τολμήσῃ τοσοῦτο ποταπὸν ὄνομα ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐ-
 τόν; Οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ ἀρνηθῶσι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ
 θεοῦ Ὀμήρου οἱ κριτικοὶ οἰονεὶ πρὸς ἐξίλασμόν, διότι δὴ οἱ με-
 ταγενέστεροι ἔπλασαν παντοίους μύθους. Ὅπωςδὴποτε ἡ πίστις,
 ὅτι ὑπῆρξεν ἀληθῶς ὁ Ὀμηρος, διεσείσθη σφοδρῶς διὰ τῆς ἐπι-
 στημονικῆς κριτικῆς καὶ οὐχὶ εὐχερῶς δύναται τις ν' ἀποδείξῃ
 ψευδῇ διδασκόντα ἐκείνον ἰδίως, ὅστις τὸ ὄνομα τοῦ Ὀμήρου ἀπο-
 δίδει οὐχὶ εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ παλαιοῦ πυρῆνος τῆς Ἰλιάδος,
 ἀλλ' εἰς νεώτερόν τινα, ὅστις τὰ παλαιότερα ἔπη συνέγραψεν.

23. Ὀμηρικὸν ζήτημα καὶ ἱστορία αὐτοῦ¹⁾. Ἀλλ' αἱ
 ἀπορίαι περὶ τοῦ Ὀμήρου αὐτοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὀμήρου
 προέβησαν περαιτέρω. Ἡ κριτικὴ ὑπερῶτα τὸ ἔδαφος τοῦτο ἐτράπη

δὲ δευτέραν ὁ Γ. Κούρτιος, De nomine Homeri, Kiel 1855. Τὸ ὅλον δὲ ζήτημα ἐπρα-
 γματεύθη ἐκ νέου ἐπιμελῶς ὁ Düntzer, Die homerischen Fragen, Leipzig 1874 σελ.
 13—33.

¹⁾ Συνοπτικὰ ἔργα περὶ τοῦ ζητήματος' W. Müller, Homerische Vorschule, Leipzig
 1836, ἀπρηγαιωμένον νυν. Minckwitz, Vorschule Homers, Leipzig 1863. Bonitz, Über
 den Urprung der homerischen Gedichte, ein Vortrag 5 ἔκδ. ἐπιμελεια Neubauer
 1881. Niese, Die Entwicklung der homerischen Poesie, Berlin 1882. W. Christ,
 Homer oder Homeriden 2 ἔκδ., München 1885. Πολλὰ ὀρθὰ εὐρίσκει τις παρὰ τῷ Dün-
 tzer, Homerische Abhandlungen Leipzig 1872. Wilamowitz, Homerische Untersuch-
 ungen, ἐν Philologische Untersuchungen τεύχ. 11, Julius Erhardt, Die Entsteh-
 ung der homerischen Gedichte, Leipzig 1894. [Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔγραψαν, Θερεϊα-
 νός, Νύξεις περὶ τοῦ Ὀμητικοῦ ζητήματος ἐν Τεργέστη 1866. Ἀ. Βλάχος, Τὸ Ὀμη-
 ρικὸν ζήτημα, ἦτοι ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἐν Ἀθήναις 1866. Δ. Βερναρδάκη, Τρία
 μαθήματα περὶ Ὀμήρου καὶ τοῦ ὁμητικοῦ ζητήματος, ἐν Πανδώρα τ. Γ' φυλ. 370, 371 καὶ
 372. Γ. Μιστριώτου, Ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἐν Λειψία 1867. Ἱ. Βαλέττα, Ὀμήρου
 βίος καὶ ποιήματα, πραγματεία ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ, ἐν Λονδίῳ 1867. Ἰδε καὶ Δ. Παν-
 ταζῆ, Συλλογὴ βίων ἀρχαίων Ἑλλήνων πεζογράφων καὶ ποιητῶν ἔκδ. 4, ἐν Ἀθήναις σελ.
 133—156].

ἐπ' αὐτὰ τὰ ἔργα τὰ εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδόμενα. Ἦρξαντο δὲ τῆς κριτικῆς ταύτης αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἡροδότου ἔτι διατεινόμενοι τὸ πρῶτον, ὅτι οὐχὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ἦτο καὶ ὁ ἐπικὸς κύκλος. Πῶς δ' ἔκρινον ἐν τούτοις, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ἡροδότου II, 117, ἐν ᾧ ὡς ἀπόδειξις τούτου, ὅτι τὰ Κύπρια ἔπη δὲν ἦσαν τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ' ἄλλου τινός, ἐφέρετο ἡ ἀντίφασις τῶν ἐν τοῖς Κυπρίοις πρὸς τὰ ἐν τῇ Ἰλιάδι περὶ τοῦ Πάριδος λεγόμενα. Ἐν μὲν τοῖς Κυπρίοις δὴλα δὴ ὁ Ἀλέξανδρος ἀφίκετο τριταῖος ἐκ Σπάρτης εἰς τὸ Ἴλιον μετὰ τῆς Ἑλένης, ἐν δὲ τῇ Ἰλιάδι Z, 291 ἐκ τοῦ ἐναντίου μακρὸν χρόνον ἐπλανᾶτο καὶ μέχρι τῆς Σιδῶνος ἤλθε. Περαιτέρω δ' ἐχώρησαν ἐν ταῖς Ἀλεξανδρεωτικαῖς χρόνοις οἱ λεγόμενοι Χωρίζοντες, ὁ Ξένων καὶ ὁ Ἑλλάνικος¹⁾, οἵτινες ἀπεδέχοντο, ὅτι ἄλλος ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ ἄλλος ὁ τῆς Ὀδυσσεΐας. Καὶ οὗτοι δὲ τὴν αὐτὴν μέθοδον μετεχειρίζοντο ὁρμώμενοι ἐκ τῶν ἀντιφάσεων τῶν τῆς Ἰλιάδος πρὸς τὰ τῆς Ὀδυσσεΐας. Οὕτως ἐξῆρον τοῦτο, ὅτι ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι Σ, 383 ἀναφέρεται ὡς σύνευνος τοῦ Ἡφαίστου ἡ Χάρις, ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσεΐα θ, 267 ἡ Ἀφροδίτη, ἥ ὅτι ὁ Νέστωρ ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι Λ, 692 ἀναφέρεται ἑνδεκα ἔχων ἀδελφούς, ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσεΐα λ, 286 δύο μόνον. Ὡσαύτως καὶ ταῦτα, ὅτι ἡ Ἰλιάς ἀγνοεῖ, ὅτι ὁ Αἰὼλος ἦτο ὁ ἄρχων τῶν ἀνέμων καὶ ὅτι ἡ Ἥβη, ἡ παρθενικὴ θεράπαινα τῶν θεῶν, ἐγένετο σύνευνος τοῦ δωρικοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος Ἡρακλέους²⁾. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν δὲν ἐπεκράτησε· διότι ὁ Ἀρίσταρχος, ὃς πλείονος λόγου ἀξίαν ἔκρινε τὴν συμφωνίαν τῶν δύο ποιημάτων ἐν τῷ συνόλῳ καὶ δὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐπικὸν κύκλον καὶ τοὺς Νεωτέρους, ἢ τὰς ὀλίγας παρέργους ἀνωμαλίας, αἵτινες

1) [Ὁ Ἑλλάνικος οὗτος ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἀριστάρχου].

2) Ὁ Geppert, Ursprung der homerischen Gedichte, Berlin 1840, I, 1—62 καὶ δ W. Christ, Homer oder Homeriden 8—15 (τῆς 2ας ἐκδ.) πραγματεύονται περὶ τῶν καθ' ἑκάστον διαφορῶν.

ἐν μέρει εὐχερῶς ἐξομαλίζονται ¹⁾, στερβῶς ἀντείχετο τῆς γνώμης, ὅτι τοῦ Ὀμήρου ἦσαν ἀμφοτέρω τὰ ποιήματα. Ἡ γνώμη δ' αὕτη διὰ τὸ κῦρος αὐτοῦ ἐπεκράτησεν ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ, ὥστε πάντες ἐθεώρουν τὸν Ὀμηρον ὡς τὸν ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ τοῦτο μόνον ἀπεδέχοντο, ὅτι ἡ μὲν ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ νεανικῇ, ἡ δ' ἐν προβεβηκυῖα ἡλικίᾳ ²⁾.

24. Σφοδρότατα δὲ ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος ὁ Φρειδερίκος Αὐγουστος Οὐόλφιος ἐν τοῖς εἰς Ὀμηρον Προλεγομένοις αὐτοῦ (*Prolegomena ad Homerum* 1795 ³⁾), ἐν οἷς ὁ ῥηξικέλευθος λόγιος ὁρμώμενος ἐκ τῶν ἀντιφάσεων καὶ τῶν περὶ τὴν σύνθεσιν ἐλλείψεων ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐκάτερον τῶν δύο μεγάλων ἔπων εἶναι ἔργον οὐχὶ ἐνὸς μόνου, ἀλλὰ πλειόνων ἀοιδῶν καὶ ὅτι ἡ συναρμογὴ τῶν παλαιῶν ἀσμάτων εἰς ἓν ἐνιαῖον ὅλον συντελέσθη μετὰ πολλὰς ἐκατονταετηρίδας ὑπὸ ἀφανῶν ἀνδρῶν καὶ δὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου διορισθέντων διατακτόρων. Ἡ τολμηρὰ δ' αὕτη ὑπόθεσις στηρίζεται μὲν ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀποριῶν ⁴⁾, εἰς ἃς δίδει ἀφορμὴν ἡ σύνθεσις τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ὡς ὅλων, καὶ αἵτινες φαίνονται τοσοῦτον μᾶλλον παράδοξοι, ὅσῳ ὀλιγώτερον δύναται νὰ διαμφισβητηθῇ ἡ τελειότης τῶν δύο ἔργων ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀνοικοδομεῖται δ' οὐχὶ τόσον ἐπὶ ἐπιμελοῦς ἀναλύσεως τῶν δύο ποιημάτων, ὅσον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν μαρτυριῶν τῶν παλαιῶν περὶ τῆς διὰ τοῦ Πεισιστράτου συν-

¹⁾ Μία τῶν ἐναργεστάτων ἀντιφάσεων λ, 603 πρὸς Ε, 905 ἤρθη εὐχερῶς διὰ τῆς ἀθετήσεως τῶν στίχων τῆς Ὀδυσ. λ, 565—627.

²⁾ Ψευδο-Λογγίνος περὶ ὕψους 9 [ἐκδ Spengel, *Rhetores Graeci*]. Χλευάζων δ' ὁ Σενέκας γράφει ἐν τῇ συγγραφῇ *De brevitate vitae* 13: *Graecorum iste morbus fuit quæ-rere, quem numerum Ulixes remigum habuisset, prior scripta esset Ilias an Odys-sæa, præterea an ejusdem esset auctoris.*

³⁾ Ἐκδόσις 3 ἐπιμελεία Peppmüller, Halle 1884 περιέχουσα καὶ τὰς ἐπιστολάς, ἃς ἀντήλλαξαν ὁ Heyne καὶ ὁ Wolf.

⁴⁾ Ὅπως ὁ Πυλαιμένος ἐν μὲν τῇ βραχυδίᾳ Ε, 576 ἀποθνήσκει, ἐν δὲ τῇ Ν, 658 φαίνεται μετὰ τῶν ζώντων. Ὡσαύτως κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς μάχης δις γίνεται μεσημβρία ἐν Α, 86 καὶ Β, 777. Πλείονα ἴδε κατωτέρω. Ἀλλὰ τὰς ἀντιφάσεις ταύτας παρετήρησεν οὐχὶ ὁ Οὐόλφιος, πρῶτος, διότι, ὡς ἐκ τῶν σχολίων ἐξάγεται, καὶ εἰς τοὺς παλαιούς γραμματικούς ἐφάνησαν αὐταὶ κατὰ μέγα μέρος παράδοξοι.

αγωγῆς τῶν πρότερον διεσπαρμένων ᾠσμάτων καὶ ἐπὶ δύο ἄλλων ἐξωτερικῶν λόγων. Τούτων δ' ὁ μὲν εἰς εἶναι, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ὀμήρου ἦτο ἄγνωστος ἡ γραφὴ καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἢ ποιήσεις τοσοῦτο μακροτόνων ποιημάτων ἄνευ γραφῆς εἶναι τι ἀδιανόητον. Ὁ δ' ἕτερος, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις οὐδεμία πρόφασις ὑπῆρχεν εἰς σύνθεσιν τοσούτων μεγάλων ἐπῶν, διότι οἱ ἄοιδοι τότε μικρά τινα ᾠσματα συνήθως ἐρράψιδουν. Ἡ ὑπὸ τοῦ μεγάλου δὲ φιλολόγου διεγεροεῖσα ἔρις, ἣτις διετάραξε τὰ πνεύματα οὐ μόνον τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος φιλολόγων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν πεπαιδευμένων, οὐχ ἦττον δὲ τῶν ἐξόχων ποιητῶν, τοῦ Γοιθίου ¹⁾ καὶ Σιλλέρου, συνετέλεσε μὲν σπουδαῖον μέρος σὺν τῷ χρόνῳ εἰς διασαφηνισμόν τοῦ πράγματος καὶ εἰς ὀρθοτέραν κατάληψιν τοῦ δημοτικοῦ ἔπους, δὲν διεπεράνθη ὁμως, οὐδ' ἡγαγεν εἰς κοινὴν τινα διομολόγησιν ²⁾. Διότι οἱ μὲν πρόμαχοι τῆς ἐνότητος, μεθ' ὧν ἐτάχθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Σιλλερος καὶ ὁ Φόσσιος, καὶ ὧν ἡγεῖτο ὁ Νίτσιος ³⁾, αὐτοὺς μάλιστα πρὸς πάντας διαμαχόμενος ἐν ἀδραῖς διατριβαῖς, ἡμφεσβήτουν περὶ τῆς κυρίας ἀφορμῆς τῆς τοῦ Οὐολφίου ὑποθέσεως, περὶ τῆς μὴ χρήσεως τῆς γραφῆς, καὶ κατεβόων ὡς βαρβάρου τῆς γνώμης τοῦ συνεβράμμένου Ὀμήρου. Οἱ δ' Οὐολφιδανοὶ δὲν ἐφησύχασαν εἰς τοῦτο, τὴν ἄρνησιν καθ' ἑλίου τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐνὸς Ὀμήρου, ἀλλ' ἀναλύσαντες λεπτομερῶς τὴν προβληθεῖσαν γνώμην ἄλλος ἄλλην ὁδὸν ἐτράποντο καὶ οὕτως οἱ μὲν ἐπλητίασαν πρὸς τοὺς προμάχους τῆς

¹⁾ Παρ. M. Bernays, Goethe's Briefe an Fr. A. Wolf, 1868. W. Christ, Homer und Homeriden σελ. 84.

²⁾ Volkmann, Geschichte und Kritik der Wolfsehen Prolegomena, Leipzig 1874. Ἐν τῇ ἔργῳ δὲ τούτῳ γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες πρὸ τοῦ Οὐολφίου ἐξηγέον ὁμοίαν γνώμην, οἷον τοῦ Vico (1686—1744) καὶ τοῦ Wood συγγράφαντος περὶ τῆς πρωτοτύπου εὐφυίας τοῦ Ὀμήρου (1769). [Περὶ τούτου ἴδε καὶ Croiset, Histoire de la litterature grecque I, 172].

³⁾ G. W. Nitzsch, Meletemata de historia Homeri 1830 Sagenpoesie der Griechen 1852, Beiträge zur Geschichte der epischen Poesie, 1862. Ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνώμης ἐμάχοντο καὶ ὁ Bäumlein, Commentatio de Homero ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Tauchnitz 1854 καὶ ὁ Nutzhorn, Entstehungsweise der homerischen Gedichte, Leipzig 1869.

ἐνότητος, οἱ δὲ εἰς ὑπερβολὴν περιπεσόντες ἀπεδέξαντο ἄπειρον ἀριθμὸν Ὀμηριδῶν.

Λίαν δ' ἀκολούθως μετῆλθε τὴν περὶ ᾠμάτων θεωρίαν τοῦ Οὐολφίου ὁ Κ. Λάχμαννος¹⁾. Οὗτος ἐρευνήσας τὴν παλαιὰν γερμανικὴν ἐπικὴν ποίησιν ἐπίσθη, ὅτι παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς ὁ χρόνος, ἐν ᾧ ἀκμάζει τὸ δημοτικὸν ἔπος, μικρὰ μόνον ᾠματα παράγει, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἐξήγαγεν ὁρμώμενος ἐξ ἐσωτερικῶν τινῶν κριτηρίων ὡς ἐκ τοῦ νιβελουγγείου ᾠματος 20, οὕτως καὶ ἐκ τῆς Ἰλιάδος δέκα καὶ πέντε²⁾ ἢ δέκα καὶ ἐξ μόνον ᾠματα³⁾. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Λάχμαννος ἐν μόνον ἐπεδίωξε, νὰ ἐξεύρῃ δῆλα δὴ τὸν παλαιὸν τῶν δημοτικῶν ᾠμάτων θησαυρόν, ἐξ οὗ μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας συνέστησαν τὰ μεγάλα ἔπη, τοῦ δὲ ζητήματος, τίνες καὶ πόσοι αἰοδοὶ τὰ δέκα καὶ ἐξ ἐκεῖνα ᾠματα ἐποίησαν, οὐδ' ἐπελήφθη παντάπασι. Βραδύτερον δὲ μόνον οἱ θιασῶται τῆς τοῦ Λαχμάννου θεωρίας τῶν ᾠμάτων, ὡς ὁ Βενικένιος, ἤξιωσαν, ὅτι εὗρον καὶ ἰδίους ποιητὰς ἐνὸς ἐκάστου τῶν δέκα καὶ ἐξ ᾠμάτων. Ἐννοεῖται δ', ὅτι ἀκολουθία τῆς θεωρίας ταύτης ἦτο, ὅτι ἄλλοι τινὲς δὲν ἤθελον πλέον νὰ βλέπωσιν ἐν τῇ Ὁμήρῳ τὸ κύριον ὄνομα θεοφιλοῦς ποιητοῦ, ἀλλὰ τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ συρράμματος διατάκτορος τινος.

Ἄλλην δ' ὁδὸν ἔτεμεν ὁ Γοδεφρείδος Ἑρμαννος πρὸ τοῦ Λαχμάννου ἥδη ἐν τῇ ἐγκρίτῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ *De interpolationibus Homeri* (1832)⁴⁾. Οὗτος ὠρμήθη ἐκ τῆς γνώμης, ὅτι ἄριστα ἐξηγεῖται τις τὰς ἀντιφάσεις τῆς ἀναμφιλόγου ἐνότητος

¹⁾ Lachmann, *Betrachtungen über Homers Ilias* (1846) 2 ἔκδ. μετὰ προσθηκῶν ὑπὸ Moritz Haupt, Berlin 1865.

²⁾ Ἡ διαφωνία προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Λάχμαννος ἐν σελ. 84 ὁμιλεῖ περὶ δεκάτου ἔκτου τινὸς μεγάλου ᾠματος, ἀληθῶς δὲ δέκα καὶ πέντε μόνον μικρότερα ᾠματα ἐξέφηνε καὶ σὺν τῇ 17ῃ βραβυδίᾳ συμπληροῖ τὴν παλαιὰν Ἰλιάδα.

³⁾ Τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λαχμάννου ἐφήρμοσεν μετὰ μικρῶν τινῶν μεταβολῶν ὁ Köchly ἐκδοὺς τὸ κείμενον κατ' αὐτὴν. *Iliadis Carmina* XVI, Lips 1861, ἐν τῇ *Bibliotheca Teubneriana*. Ἴδε καὶ τὰς ἀρίστας διατριβὰς *Dissertationes de Iliadis carminibus καὶ De Odysseae carminibus* ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν *Opuscula* τοῦ Köchly.

⁴⁾ Ἦδὲ ἐν τοῖς *Opusculis* V, 52—77.

τοῦ ὄλου καὶ τῶν ἀντιλογιῶν καὶ τῶν διαφωνιῶν ἐν τοῖς καθ' ἕκα-
στον, ἂν πεισθῇ, ὅτι ἐποιήθη πρώτη τις Ἰλιάς καὶ πρώτη τις Ὀδύσ-
σεια, αἵτινες σύντομοι τὸ κατ' ἀρχάς, εἴτα διὰ προσθηκῶν καὶ
παρενθηκῶν ηὐξήθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὰ μεγάλα ἔπη τοῦ Πει-
σιστράτου ¹⁾. Ἀλλὰ τὴν πρώτην ἐκείνην Ἰλιάδα καὶ τὴν πρώτην
Ὀδύσειαν οὐδ' ἐπειράθη καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ ὁ Ἑρμαννος, ἣ
μᾶλλον φαίνεται πιστεύσας, ὅτι τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ἔπη μεταγε-
νέστερον ὑπερεκλύσθησαν καὶ κατεχώσθησαν τέλεον διὰ τῶν νεω-
τέρων διασκευῶν καὶ ἐπαυξήσεων. Ἀλλὰ πάντων τούτων ἀπηλ-
λάγησαν οἱ νεώτεροι ἐρευνηταί. Οὗτοι δὲ ἤλα δὴ ὑπελάμβανον τοὺς
Ὅμηρίδας τοσοῦτον πιστοὺς φύλακας τοῦ παλαιοῦ θησαυροῦ τοῦ
ἀρχηγέτου, ὥστε δὲν ὑπώπτουν αὐτούς, ὅτι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ σφε-
τερισθῶσι τὴν πολύτιμον κληρονομίαν ²⁾. Ἐκ τούτου ἐπειρῶντο
νὰ ἐξεύρωσι τρόπον τινὰ καὶ μηχανήν, ὅπως διακρίνωσιν ἀπ' ἀλ-
λήλων τὰς διαφόρους διαφυὰς τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως. Οὕτω δὲ
τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα ἐξῆλθε κατὰ μικρὸν τῆς σφαίρας τῶν καθ' ὅ-
λου κρίσεων καὶ ἔλαβε πάντως ἀπτήν τινα μορφήν, ἂν καὶ πολλὰ
ἔτι τὰ ἀμφισβητήσιμα παραμένουσι καὶ βεβαίως καὶ ἐν τῷ μέλ-
λοντι ὡς τοιαῦτα θὰ παραμείνωσιν ³⁾.

25 Τὰ κατὰ τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα. Θὰ ἐφαινόμεθα λίαν
τολμηροί, ἐὰν ἠθέλομεν ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ σκιαγραφίᾳ νὰ λύ-

¹⁾ Ἰδε σελ. 15: Homerum duo non magni ambitus carmina de ira Achillis Uli-
xisque reditu composuisse, quae deinceps a multis cantata paullatimque aucta atque
expolita Homeri nomen ad posteros ut poetae vetustissimi propagaverint.

²⁾ Ταῦτα λέγοντες δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι οὐδὲ μικράς τινας μεταβολὰς ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ
τέλει ὑπέστησαν τὰ παλαιὰ ᾄσματα, ὅτε ἐπηυξήθησαν διὰ τῆς παρενθήκης νεωτέρων ποιη-
μάτων. Ἀλλ', ὅπόσον ἐπιμελῶς ἐφύλαττον τὸ παλαιὸν κτῆμα, καταφαίνεται μάλιστα ἐκ τῶν
χωρίων Ἰλ. Φ, 227 κ. ἐξ. Ω, 723 καὶ Ὀδυσ. π, 23—29, ἐνθα ἀναγκαῖα μὲν ἐφαίνετο ἡ
κατὰ τι μεταβολὴ τοῦ ἀρχαίου κειμένου μετὰ τὴν παρενθήκην, δὲν ἐγένετο ὅμως ἐξ εὐλα-
θείας πρὸς τὴν παλαιὰν παράδοσιν.

³⁾ Εἰς πᾶσαν ἔρουναν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀρμόζει ὡς λόγιον ἡ εὐφυὴς γνώμη τοῦ
περιουσιάρχου Emperius ἐν τῷ Rheinisches Museum I, 447: Homeri carminum qualis
fuerit antiquissima forma, quaeritur et quaeretur quousque philologia erit inter
aequales.

σωμεν ἢ καὶ τέλος νὰ ἐξετάσωμεν τὰ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος, περὶ οὗ κατὰ μικρὸν τσαυτὰ ἐγράφησαν. Ἀλλ' ὅμως εὐθετον φαίνεται νὰ ἀναγράψωμεν κατὰδηλὰ τινὰ συμπεράσματα.

Οὐδείς εὖ φρονῶν κηρύττει ἑαυτὸν σήμερον εἰλικρινῇ πρόμαχον τῆς ἐνότητος ἢ Οὐλοφινόν. Διότι οἱ μὲν ὑπέρμαχοι τοῦ ἐνὸς Ὀμήρου καὶ ἐν τούτοις οὐ μόνον οἱ περὶ τὸν Ἀήρσιον ¹⁾, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Νίτσιος ὡμολόγησαν κατὰ μικρόν, ὅτι ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια περιέχουσι πολλὰ νεώτερα, οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ποιηθέντα μέρη καὶ δὴ οὐ μόνον μικράς τινας, ἐξ ὀλίγων στίχων συγκειμένους διασκευάς ²⁾, ἀλλὰ καὶ μακροτέρας παρενθήκας ³⁾ καὶ δὴ καὶ ὅλας ῥαψωδίας, οἷα εἶναι ὁ ἐπίλογος τῆς Ὀδυσσεΐας ἀπὸ τοῦ ψ, 297 μέχρι τέλους, ὃν καὶ αὐτοὶ οἱ γραμματικοὶ Ἀριστοφάνης καὶ Ἀρίσταρχος ὡς νόθον ἀπέρριπτον, ἡ Δολώνεια, ἣν κατὰ παλαιόν τι σχόλιον ὁ Πεισίστρατος τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἰλιάδα παρενέθηκεν ⁴⁾, ἡ ληρώδης ἐξ ἀναμνήσεων συρροαφαῖσα μονομαχία τοῦ Αἰνείου καὶ τοῦ Ἀχιλλέως (Γ' 75—352) καὶ ὁ κατάλογος τῶν νεῶν Β, 484—779 μετὰ τοῦ συμπληρώματος II, 168—199. Ὡσαύτως δ' οὐδείς σήμερον μαθὼν παρὰ τοῦ Οὐλοφίου καὶ Λαχμάννου ὅα διίσχυρισθῇ, ὅτι ὁ Πεισίστρατος τὸ πρῶτον συνέθηκεν εἰς ἓν ὅλην τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ γενικῆς ἀποδοχῆς ἔτυχεν ἡ ὑπὸ τοῦ περιωνύμου τῆς Ἀγγλίας ιστορικοῦ Γροτίου, ὃς ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλά-

¹⁾ Ἡ τιμὴ τῆς μετ' ἐνεργείας ὑπερασπίσεως τῆς ἐνότητος τοῦ ὅλου ἀνήκει εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Σχολῆς τῆς Καινιοστέργης Λήρσιον (Lehrs), ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ αὐτὸς συχνάκις ἐξέφερε τὴν λειψὴν διασκευὴν. Περαιτέρον δ' ἔβησαν ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ τῶν διασκευῶν ὁ Friedländer καὶ πρὸ πάντων ὁ Kammer, *Einheit der Odyssee* Leipz. 1873. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Rohde διαβρῆδην κηρύττεται ὑπὲρ τῆς ἐνότητος καθ' ὅλου.

²⁾ Παντοίας τοιαύτας διασκευὰς ἀπέδειξεν ἐν ταῖς Προλεγομένοις εἰς Ἰλιάδα §§ 12—18 ὁ W. Christ.

³⁾ Ἰδε W. Christ, Προλεγ. εἰς Ἰλ. § 19 καὶ 20.

⁴⁾ Τοῦτο νοητέον οὕτως, ὅτι τινὲς τῶν μαθητῶν τῶν ῥαψωδῶν ἐπὶ τῇ βάσει παλαιᾶς τινος παραδόσεως ἴσως δὲν περιέλαβον τὴν Δολώνειαν εἰς τὸν κύκλον τῶν ᾠμάτων τῆς Ἰλιάδος. Διότι οὐχὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου, κατὰ τὴν ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα, ἐποιήθη τὸ πρῶτον ἡ Δολώνεια.

δος κεφάλαιον ὅλον εἰς τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα ἀφιέρωσε ¹⁾, γενομένη παρατήρησις, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ προηλθὲν ἔργον ὁμολογουμένως ἀποδεδειγμένης ἐνότητος ἐκ μεμονωμένων ἀσμάτων οὐχὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν πεποιημένων. Προδηλότερον δ' ἀποδεικνύει ἡ γλῶσσα, ἥς τὰ τῆς πορείας τῆς ἀναπτύξεως στάδια ἀπὸ τοῦ Οὐολφίου καὶ ἐξῆς ἀκριθέστερον ἐμάθομεν νὰ διακρίνωμεν, ὅτι ὅλαι αἱ ῥαψωδαὶ τοῦ Ὀμήρου ἐποιήθησαν ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γλώσσης καὶ ὅτι δὲν δύνανται ν' ἀπέχωνιν ἀλλήλων χρόνον δύο ἑκατονταετηρίδων. Ἐκατὸν καὶ πεντήκοντα ἔτη καὶ πλεόν πρὸ τοῦ Πεισιστράτου ἦσαν ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια συντετελεσμένα, οἱ δ' ἀττικοὶ διατάκτορες οὐδ' ἑκατὸν στίχους προσέθηκαν ἢ ἀφείλον. Τοιαῦτα δ' ἢ καὶ δυσμενέστερα ἔτι πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Οὐολφίου διακηρύττει ἡ κρίσις πάντων τῶν ἐμπείρων τοῦ ζητήματος ²⁾.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ἡ κυρία γνώμη τοῦ Λαχμάννου, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι προηγήθη τῶν χρόνων τῶν μεγάλων ἐπῶν χρόνος τις μικρῶν ἡρωϊκῶν ἀσμάτων καὶ ὅτι ἐν τοῖς παλαιότατοις μέρεσι τῆς Ἰλιάδος ἀπαντῶσιν ἀπηχῆσεις τινὲς ἢ καὶ λείψανα τῶν παλαιῶν ἐκείνων ᾠδικῶν δοκιμίων, εὐρίσκει ὅσημέραι πλείστους ὁπαδοὺς καὶ παρὰ τοῖς φίλοις καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις τοῦ ἀνδρός. Πάντες δὲ θὰ ὁμολογῶσι χάριτας καὶ εἰς τὸν Λάχμάννον καὶ εἰς τοὺς θιασώτας αὐτοῦ, ὅτι ἀνέτρεψαν τὸν αὐθαίρετον φραγμὸν τῆς μεταγενεστέρας διαιρέσεως εἰς 24 βιβλία καὶ ἐπειράθησαν νὰ διορίσωσι καὶ ἀποκαταστήσωσι τὰ ἄσματα, ὡς ἔψαλλον αὐτὰ ὁ Ὀμηρος καὶ οἱ Ὀμηρίδαι ἐν τοῖς ἀνδρῶνίτισιν ἢ ἐν ταῖς ἀγοραῖς κατὰ τὰς ἑορτάς. Ἐκ τῶν τοιούτων ἐρευνῶν προήχθημεν μὲν σπουδαίως εἰς κατάληψιν τῆς ἐντέχνου συνθέσεως τῶν

¹⁾ Παράβ. Friedländer, Die homerische Kritik von Wolf bis Grote, Berlin 1853.

²⁾ Ὁ Paley, Homeri quae nunc extant an reliquis cycli carminibus antiquiora jure habita sint, London πειράται, ἀληθῶς ἔτι ἐν ἔτει 1878, ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ Ἰλιάς ἐποιήθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀντιμάχου καὶ Πλάτωνος.

παλαιῶν ἀσμάτων¹⁾, σαφῶς δ' ἐν ταύτῃ ὑποδεικνύεται εἰς τοὺς ἐμπείρους παιδαγωγικούς, τὶς ἢ ὀρθὴ ἐκλογή τῶν ἀναγνωστέων ἐκ τῆς 'Ιλιάδος μερῶν. Πάντων δὲ τῶν ἄλλων, ὅσα περαιτέρω τοῦ ὀρίου τούτου βαίνουνσι, μόνοι οἱ ἀποτετυφλωμένοι ὀπαδοὶ τοῦ Λαχμάννου σήμερον ἀντέχονται καὶ δὴ καὶ οὗτοι μετὰ τινων περιορισμῶν. Διότι λέγων ὁ Όμηρος περὶ τοῦ ἀοιδοῦ Δημόδοκου ἐν Όδ. θ. 499,

φαῖνε δ' αἰοιδήν,

ἐνθεν ἔλων, ὥς οἱ μὲν εὐσέλμων ἐπὶ νηῶν

βάντες ἀπέπλειον...

μαρτυρεῖ αὐτὸς τοῦτο, ὅτι τὸ ἔθος τῶν ῥαψωδῶν ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀσμάτων ἰδίᾳ νὰ ῥαψωδῶσιν οὐδόλως ἀποκλείει τὴν ποιήσιν πλειόνων ἀσμάτων προσωρισμένων νὰ ἀποτελέσωσι μέρη μεγάλου τινὸς ὅλου. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἡ τρίτη ῥαψωδία τῆς 'Ιλιάδος ἡ πραγματευομένη τὰ τῆς μονομαχίας τοῦ Πάριδος καὶ Μενελάου καὶ χαρίεσσα εἶναι καὶ στρογγύλον τι ὅλον ἀποτελεῖ καὶ καταληλοτάτη καθ' ἑαυτὴν εἰς ῥαψωδίαν. Ἀλλ' ἡ αὐτὴ παρίσταται ἐν ταύτῃ ὡς πρόδρομος ὁρμαθοῦ ὅλου μειζόνων σκηνῶν καὶ ἔχει ὡς φυσικὴν κατακλειδὰ, τὴν τῶν ὀρκίων σύγχυσιν πρὸς τὰ ὀρκια, τὴν τετάρτην ῥαψωδίαν, ἥτις δὲν ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὴν σύνολόν τι. Παρὰ ταῦτα καὶ ἂν ἔτι θεωρήσαντες τὸ προοίμιον τῆς 'Ιλιάδος ὡς μεταγενεστέραν προσθήκην παρίδωμεν αὐτό, ἅμως ὅλη ἡ πρώτη ῥαψωδία καὶ δὴ τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς (Α, 1—305) ἐκτείνεται τοσοῦτον, ὥστε πρέπει νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸ οὐχὶ ὡς προοίμιον

¹⁾ Ἀποδεχόμενός τις τὴν ὑπαρξίν ἰδίων ἀσμάτων κατανοεῖ εὐκόλως τὴν εὐθυμον κατακλειδὰ τοῦ ἔξατος τῆς μονομαχίας τοῦ Πάριδος καὶ Μενελάου, ἥτοι τὴν ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ Πάριδος χαρίεσσαν σκηνὴν ὑπὸ τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Πάριδος εἰσαγομένην. Ὡσαύτως ἐννοεῖ τις, πῶς ἡ ῥαψωδία τῆς ἀριστείας τοῦ Ἀγαμέμνονος (Α, 1—595) ἐν τῇ κρισίμῃ ἑσπῇ τῆς πράξεως καταλύεται ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς σκηνογραφίας καὶ ἡ ἐπομένη ῥαψωδία (Μ) παρὰ τρέχουσα τὰ ἥτιον ἐπαγωγὰ ἐν τῇ μεταξύ γινόμενα ἄρχεται ἀπὸ νέας πλοκῆς τῆς πράξεως, ἀπὸ τῆς τειχομαχίας. Οἱ ἐν τῇ μεταξύ στίχοι καὶ αἱ σκηναὶ παρενετίθησαν μετέπειτα καὶ διὰ τοῦτο ὠρεῖλομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει τῆς 'Ιλιάδος περαιτέρω χωροῦντες νὰ μὴ καταδηλώσωμεν ὡς παλαιὰ τὰ Α 306—317 καὶ Χ 385—390.

βραχέος τινὸς διηγήματος, ἀλλ' ὥς εἰσαγωγὴν μεγάλου, πλατέως ἐξυφαινομένου ἔπους. Ἐκ τούτου καὶ ἀποδεχόμενοι, ὅτι ὅπως οὖν χωριστὰ ἄσματα, καθ' ἑαυτὰ ῥαψωδούμενα ὑπόκεινται ὡς βάσις τῆς Ἰλιάδος, ὀφείλομεν ὅμως πάντως νὰ ἀντεχώμεθα τῆς γνώμης, ὅτι τὰ χωριστὰ ἐκεῖνα ἄσματα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ συνηρμώσθησαν πρὸς ἀλλήλα καὶ πρὸς μέγαν τινὰ κοινὸν σκοπόν, οὗ αὐτὸς ἐστοχάζετο, διετάχθησαν οὕτως. Οὕτω δὲ καταντῶμεν εἰς κατὰ-ληψιν τῆς σημασίας τοῦ ἄσματος ἐν τῷ παλαιῷ ἔπει.

Ἐξ ἐτέρου δ' αὖθις ἡ διδασκαλία τοῦ Ἑρμάννου περὶ ἀρχικοῦ τινος μικροῦ πυρῆνος, ὅστις κατὰ μικρὸν διὰ προσθηκῶν αὐξηθεὶς μέγα ἔπος ἐγένετο, ἔλαβε τοιαύτην μορφήν κατὰ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν συζήτησιν, ὥστε εὐκόλως δύναται νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἁσμάτων. Πάντες δὴλα δῆ, ὅσοι μετῆλθον τὴν ἐπινόαν τοῦ Ἑρμάννου καὶ ἐπειράθησαν νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τῆς Ἰλιάδος τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα, κατήντησαν εἰς ἀρχικὴν τινα Ἰλιάδα συγκειμένην οὐχὶ ἐξ ἑκατοντάδων τινῶν, ἀλλ' ἐκ πολλῶν χιλιάδων στίχων. Ἀλλὰ ποῖνῃμα τοσοῦτον ἐκτενὲς δὲν ἦτο πλέον δυνατόν νὰ ῥαψωδῇ ἁπαξάπαν, ἀλλ' ἔπρεπεν ἀναγκαιῶς νὰ διαιρεθῇ εἰς πλείονα μέρη ἢ ἄσματα, ὥστε καὶ διὰ ταύτης τῆς ὁδοῦ πρέπει νὰ προτάξωμεν κύκλον τινὰ πλείονων συναφῶν ἁσμάτων, ὅσον συνιστῶντες τὸν μὲν πυρῆνα τῆς Ἰλιάδος, τὴν Ἀχιλλεΐδα, ἐκ τῆς Μήνιδος, Ἀριστείας Ἀγαμέμνονος, Πατροκλείας, Ἑκτορος ἀναιρέσεως, τὴν δὲ μεγάλην παρενθήκην, τὴν περὶ τὸ Ἴλιον μάχην, ἐκ τῆς Ἀγορᾶς, Ὀρκίων, Μενελάου καὶ Ἀλεξάνδρου μονομαχίας, Τειχοσκοπίας, Ὀρκίων συγχύσεως, Ἐπιπωλήσεως, Διομήδους ἀριστείας, Ἑκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλίας, Αἴαντος καὶ Ἑκτορος μονομαχίας.

26. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα, ὡς τοσαῦτα ἄλλα, εἰς οὐδὲν ἀπέληξεν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ οἱ πλείστοι ἔτειναν τὰς χεῖρας πρὸς ἀλλήλους καὶ κατήντησαν εἰς ἀμοιβαίαν τινὰ ὁμολογίαν περὶ τῶν μεγίστων. Ἀλλ' ἀληθῶς ἐν ταῖς ὁρίοις τούτοις δίστανται ἐτι σπουδαίως αἱ γνώμαι,

ὁσάκις περὶ τῶν καθ' ἕκαστον κρίσις πρόκειται. Τρία δὲ μάλιστα εἶναι τὰ ἀμφισβητούμενα, ἐν οἷς αἱ γνώμαι τῶν ἐρευνητῶν διίστανται ἀλλήλων καὶ τοῦτο οὐχὶ ἔκ τινος ἐκ τῶν ἀρχῶν προερχομένης διχογνωμοσύνης, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς διαφόρου κρίσεως τῶν καθ' ἕκαστον. Τούτων δὲ πρῶτον μὲν εἶναι τὰ μέρη ἐκεῖνα, περὶ ὧν ὑπὸ πάντων διομολογεῖται, ὅτι δὲν ἀπετέλουν μέρος τοῦ ἀρχικοῦ κύκλου τῶν ᾄσμάτων. Περὶ τούτων δῆλα δὴ ἀπορεῖται, τίς ἐποίησεν αὐτά, αὐτὸς ὁ ποιητής, ἢ ἕτερός τις; Ἀλλ' οὐδὲν ἀναγκάζει ἡμᾶς εἰς ἀποδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐποίησε τὰς διαφόρους ῥαψωδίας τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ἄλλην ἐπ' ἄλλην ἐν τοιαύτῃ ἀκολουθίᾳ ὡς σήμερον ἔχουσι. Διότι καὶ τῶν νεωτέρων ποιητῶν ἕκαστος διαγράψας ἅπαξ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ τὸ διάγραμμα τοῦ ἔργου ἔπειτα κατὰ τὴν ἐκάστοτε διάθεσιν τῆς ψυχῆς, ἢ δι' ἐξωτερικὴν τινα αἰτίαν ἐπιλαμβάνεται ἀκωλύτως ὅτε μὲν προτέρου τινός, ὅτε δὲ ὑστέρου τινός μέρους καὶ τοῦτο ἐπεξεργάζεται. Ἄν δὲ ταῦτα ὑπὸ τῶν νεωτέρων γίνονται, πολὺ μᾶλλον ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν ποιητῶν τοῦ δημοτικοῦ ἔπους τῶν χρόνων ἐκείνων, ὅτε οὐδέποτε ἐρράψωδεῖτο μέγα τι ἔπος ὅλον, ὅτε ἐκάστοτε χωριστὰ ᾄσματα ἀπητοῦντο καὶ ἐψάλλοντο. Οὕτως, ἂν ἐπὶ παραδείγματι ἐν μὲν τῇ Πατροκλείᾳ Π, 369 περὶ τάφρου μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τείχους περιβάλλοντος τὰς νῆας τῶν Ἀχαιῶν λόγος γίγνεται, ἐν δὲ ταῖς ῥαψωδίαις Μ, Ν, Ξ, Ο περὶ τὸ τεῖχος ὡς τὸ κέντρον τῆς ὅλης μάχης τὸ πᾶν στρέφεται, τοῦτο μόνον πάντως τεκμαιρόμεθα ἐκ τούτου, ὅτι αἱ τελευταῖαι αὗται ῥαψωδίαί, καίπερ πρὸ τῆς Πατροκλείας ἰστάμεναι, ὅμως μετ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐποικήθησαν ¹⁾. Ἀλλὰ παρὰ τοῦτο δὲν ἡδύνατο ὁ αὐτὸς ποιη-

¹⁾ Ἡ χρονολογία τῶν ὁμηρικῶν ῥαψωδιῶν, ὡς αὐτὴν ἐν ταῖς Προλεγομένοις εἰς Ἰλ. ἐν σελ. 55—78 καὶ 731—733, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῆς Ἰλιάδος, ὠρίσαμεν, πρέπει ν' ἀποτελέσῃ τὸν ἄξονα, περὶ ὃν νὰ στρέφονται αἱ περαιτέραι ἐρευναι περὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος. Καίπερ δ' ὀρίσαντες τὸ πρὸς τοῦτο ἔδαφος καὶ ἀντεχόμενοι στενῶς ἔτι καὶ νῦν τῶν κεφαλαίων, ὅμως ἀνατιθέμεθα τινα τῶν καθ' ἕκαστον. Οὕτω συνάπτομεν νῦν τὸ Α, 306—611 πρὸς τὸ Β, 1—52 καὶ ἀποδεχόμεθα τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ἐξῆς τοῦτο τοῦ Α, 1—305 ἐποικήθη οὐχὶ ἀμέσως μετὰ τὸ πρῶτον ᾄσμα. Πρὸς τούτοις ὁμολογοῦμεν

τῆς σὺν τῷ χρόνῳ αὐτὸς εὐρύνων τὸ ἔργον νὰ εἰσαγάγῃ εἰς αὐτὸ καὶ ἐν τείχεσσι; Τὴν αὐτὴν δ' ἐρώτησιν ἐπαναλαμβάνομεν, προκειμένου περὶ τῶν Λυκίων τοῦ μακρὰν κειμένου Ξάνθου καὶ τῶν περὶ τὴν Ἰδὴν, περὶ τῶν ἀγώνων τῶν πρώτων δύο ἡμερῶν τῆς μάχης, περὶ τῶν ἐν Ἄδου ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ, περὶ τῆς Τηλεμαχείας καὶ πολλῶν ἄλλων μερῶν. Ἀλλὰ διὰ τοιούτων γενικῶν ἀρχῶν οὐδὲν κατορθοῦται, δι' ὃ ἡ κρίσις τοῦ ζητήματος, ἂν ἕκαστον τῶν μερῶν τοῦτων ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ ἐποιήθῃ, ἢ ὑπὸ τινος τῶν μιμητῶν, θὰ ἐξαρτᾶται πάντοτε ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐρεύνης ἐκάστου αὐτῶν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἐπεισόδιον τῆς συναντήσεως τοῦ Διομήδους καὶ τοῦ Γλαύκου ἐν Ζ, 119—236 ἀποπληροῖ τέλειον τὸν χρόνον τὸν παρελθόντα ἀπὸ τῆς ἀπελεύσεως τοῦ Ἑκτορος Ζ, 116 μέχρι τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς τὰς Σκαίᾶς πύλας, Ζ, 237. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο πλὴν τῶν νοτίων Λυκίων οὐδὲν ἕτερον περιέχει, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἀπάδῃ πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν μῦθον τῶν παλαιῶν μερῶν τῆς Ἰλιάδος, παραδεχόμεθα ἀδιστάκτως παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν διεγείρουσαν παρατήρησιν τοῦ Σχολιαστοῦ Λ, μετατιθέασί τινες ἀλλαχόσε ταύτην τὴν σύστασιν, ὅτι ὁ Ὅμηρος αὐτὸς παρενέβαλεν ἐν προσθήκῃς μέρει τὸ ἐπεισόδιον, ἵνα παραστήσῃ τὸν ἡγεμόνα τῶν Λυκίων Γλαῦκον μετέχοντα τῶν ἀγώνων τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς μάχης, διότι δὴ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ ἔπους παριστᾷ αὐτὸν σπουδαιότατον πρόσωπον διδραματίζοντα. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι τὸν αὐτὸν λόγον ἔχει καὶ τὸ ἐπεισόδιον τῆς συναντήσεως τοῦ Σαρπηδόνος πρὸς τὸν Τηλεπόλεμον Ε, 628—698 καὶ δὴ ἕνεκα τριῶν λόγων, τὸ μὲν διότι ἡ πορεία τῆς διηγήσεως ὅν ἐπιτρέπει τὴν χρονοτριβὴν ταύτην, τὸ δὲ διότι ὁ δωρικὸς μῦθος τοῦ Ἡρακλείδου Τληπολέμου ἦτο ξένος εἰς τὸν Ἰῶνα ἀοιδόν, τὸ δὲ διότι ἐν τοῖς ἐξῆς

ὡς πιθανόν, ὅτι τὸ Η, 8—312 ἐποιήθη ἀμέσως μετὰ τὸ Ζ, 5—Η, 7 ὡς καὶ τὸ Μ—Ο πρὸ τοῦ Σ 243—335, Τ, 1—139. 357—424, Υ', 375—Φ. 227. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἀμφίβολον φαίνεται ἡμῖν νῦν, ἂν δικαίως κατελέξαμεν ὡς συστατικὸν μέρος τῆς Ἀχιλλείδος τὸν θάνατον τοῦ Ἑκτορος ἢ τὸν πυρῆνα τοῦ Φ, 526—Χ 394.

M, 101 κ. ἐ. οὐδεμία μνεία γίνεται τοῦ ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ τούτῳ περιγραφομένου βαρέος τραύματος τοῦ Σαρπηδόνος. Ὡσαύτως δὲν θέλομεν μὲν νὰ δεινοποιήσωμεν τὰς μικρὰς γλωσσικὰς ἀνωμαλίας, αἵτινες ἀναγκαίως προῆλθον ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν παλαιῶν ἀσμάτων, ἀλλὰ πάντως ὅλως ἄπιστον εἶναι, ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Πρεσβείας, ἂν αὐτὸς οὗτος προσέθηκε βραδύτερον εἰς τοὺς δύο ἀπεσταλμένους τῶν Ἀχαιῶν, τὸν Ὀδυσσεά καὶ Αἴαντα, ὡς τρίτον καὶ τὸν γέροντα Φοῖνικα, ἐφύλαξε καὶ τοὺς δυνικοὺς βᾶτην, εὐχομένῳ, ἐστὸν (I, 182, 183, 192, 198) τῆς παλαιᾶς διηγήσεως¹⁾.

Τὸ δεύτερον δ' ἀμφισβήτημα στρέφεται περὶ τὰς ἐν τοῖς δύο μεγάλοις ποιήμασιν ἀντιφάσεις²⁾. Ἀληθῶς δῆλα δὴ πολλὰ αὐτῶν, αἵτινες καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς παλαιούς γραμματικούς πράγματα παρέσχον, εἶναι ἀναμφισβήτητοι· ἀλλ' εἶναι αὗται καὶ πολλοὺ λόγου ἄξιοι; Ἡ πρέπει ἐκάστοτε εἰς τὰ ἔσχατα νὰ προβαίνωμεν, εἰς τὴν ἀποδοχὴν δῆλα δὴ διαφόρων συγγραφέων; Ὁμολογοῦμεν, ὅτι δὲν προθυμούμεθα νὰ καταφεύγωμεν εὐκόλως εἰς τὸ τοῦ Ὁρατίου [ἐν ποιητ. τέχνῃ 359] quandoque bonus dormitat Homerus, ἀλλ' ὅμως πιστεύομεν, ὅτι, ἂν ὁ Διομήδης ἐν τῇ πέμπτῃ

¹⁾ Παράβ. τὰ Προλεγόμενα εἰς Ἰλ. (W. Christ) σελ. 29 καὶ τὴν σημειῶσιν εἰς I, 168. Πολλὰκις δύναται τις νὰ ταλαντεύηται ἀγνοῶν, ἂν πρέπει ν' ἀποδώσῃ μέρος τι ὁλόκληρον εἰς νεωτέραν τινὰ περίσθον τοῦ ἐπικοῦ ἄσματος, ἢ ἀποκόψῃς τὰ νεώτερα μέρη νὰ κατατάξῃ αὐτὰ εἰς παλαιότερον χρόνον. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐνδεκάτης βιβλίδας Λ. 596 — 838 μετὰ τοῦ εἰσαγωγικοῦ μέρους Λ. 499 — 510 ἐποιήθη ἐκείνῳ μετὰ τὴν Πατρόκλειαν, διότι αὐτὸ μὲν προαναγγέλλει τὴν Πατρόκλειαν διὰ τῶν πάντων μετὰ τὴν Πατρόκλειαν καὶ δὴ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ὅλως ἀγνοεῖ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐνδεκάτης βιβλίδας. Ἀλλ' ἂν τὸ μέρος τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἐποιήθη ἢ ὑπὸ παλαιότερου τινὸς Ὀμηρίδου, ἢ καὶ ἐν νεωτέροις χρόνοις, ὅτε πλέον εἶχεν εἰσαχθῇ εἰς Ὀλυμπίαν ἢ ἀρματοδρομίαν (Λ. 699 — 702), τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξαρτάται ἐκ τούτου, ἂν τις θέλῃ ν' ἀποκόψῃ ἢ τούναντίον νὰ διατηρήσῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα, αἵτινα φέρουσιν ἔγνη νεωτέρων χρόνων καὶ κυρίως ἀπορίας διεγείρουσι, ὡς τοὺς στίχους Λ. 668 — 763 καὶ 706 — 838 καὶ Ο. 390. Ἡμεῖς κλίνομεν μᾶλλον πρὸς τὴν ἀποκοπὴν νῦν, διότι ἡ σύνδεσις πολεμικῆς τινος σκηνῆς πρὸς εἰρηνικὴν τινὰ λύσιν αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν ἔγκειται ἐν τῷ πνεύματι τῆς παλαιᾶς ὁμηρικῆς ποιήσεως.

²⁾ Περί τῶν ἀντιφάσεων τούτων ἄριστα λέγουσιν ὁ Frey, Zur Poetik Homers, Bern. Programm 1881 σελ. 31 κ. ἐ. ὁ C. Rothe, Die Bedeutung der Widersprüche für die homerische Frage, Programm des Berliner collège français 1894, ὁ Jelinek, Homerische Untersuchungen, Widersprüche im zweiten Theil der Odyssee, Wien 1896.

ῥαψωδία (330) τοσοῦτον παράβολος ὁρμῇ ἐπὶ τὴν Ἀφροδίτην, ἐν δὲ τῇ ἔκτῃ ὑπ' εὐλαθείας κατεχόμενος λέγει, οὐδ' ἂν ἐγὼ μακάρεσσι θεοῖσ' ἐθέλοιμι μάχεσθαι (Ζ, 141), τοῦτο οὐδόλως ἀναγκάζει ἡμᾶς εἰς ἀποδοχὴν διαφόρων ποιητῶν, ἀλλ' ἔχει ἀρίστην πρόφασιν ταύτην, τὴν διάφορον διάθεσιν καὶ ὅτι ἀπαντᾷ ἐν διαφόροις οὐχὶ ἀναγκαίως ἐν συνεχείᾳ ῥαψωδηταῖς ῥαψωδαίαις. Καὶ ἄνῃτι ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς πρώτης ῥαψωδίας ἡ Ἀθηνᾶ κατέρχεται ἐκ τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν (Α, 194), ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει (Α, 424) διατρίβει ἀπὸ τῆς προτε-
 ραίας μετὰ τῶν ἄλλων Ὀλυμπίων παρὰ τοῖς Λιθίοφιν, ἡδύνατο ἄριστα, νομίζομεν, καὶ τοῦτο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὸν ὁ ποιητὴς ὑπολαμβάνων, ὅτι οὐδόλως θὰ προσεῖχον τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀντί-
 φασιν οἱ εὐλαθεῶς ἀκροώμενοι αὐτοῦ ἀκροαταί, ἢ καὶ αἰσθανόμε-
 νοι τὴν ἀντίφασιν οὐδόλως θὰ ἐδυσχέρανον ἐπ' αὐτῇ. Ἀλλ', ἔταν ὁ Πυλαιμένης, οὐχὶ κοινός τις στρατιώτης, ἀλλ' ὁ ἀρχὸς τῶν μεγαθύμων Παφλαγόνων ἐν μὲν τῇ πέμπτῃ ῥαψωδίᾳ (Ε, 576) πίπτει μαχόμενος πρὸς τὸν Μενέλαον, ἐν δὲ τῇ δεκάτῃ τρίτῃ (Ν, 658) συμπροπέμπει τὸν νεκρὸν τοῦ υἱοῦ δάκρυα λείβων, τότε τοῦτο διεγείρει ὑπονοίας περὶ τῆς ἐνότητος τοῦ συγγραφέως, ὑπο-
 νοίας δυσκόλως ἀναιρουμένας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἥκιστα ἐγχω-
 ρεῖ μετὰ βεβαιότητος ἡ ἄρνησις τῆς ἐνότητος τοῦ συγγραφέως, διότι καὶ παρ' ἄλλοις ποιηταῖς ἀπαντῶσιν ὅμοιαι ἀνακρίθειαι καὶ ἐπὶ παραδείγματι αὐτὸς ὁ Ἀρίστος ἐν τῷ μαινομένῳ Ὀρλάνδῳ ἐν μὲν τῷ 18,45 λέγει ὅτι ὁ Βαλλούστριος ἔπαισεν, ἐν δὲ 40,73 καὶ 41,6 ἀναφέρει αὐτὸν διατρίβοντα μεταξὺ τῶν ζώντων¹⁾. Ἀλλ' ἂν καὶ ἐν τούτῳ ἐφαρμόζεται ἔτι τὸ *operi longo fas est obrepere somnum*, ἐπ' οὐδενὶ ὅμως λόγῳ ἐπιτρέπεται ὀλιγώρως νὰ κρίνωμεν τὰς ἀντιφάσεις, ἂν αὗται προέρχονται ἐκ παρανοήσεως

¹⁾ Εἰς τοῦτο ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἡμῶν ὁ M. Bernays. Δεινότερον ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς ὁ Max Koeh διδάσκει, παρὰ τῷ ἄγγλῳ Thakeray, ὅς ἐν τῇ μυθιστορίᾳ *New comes* ἐν τέλει αὐτὸς οὗτος, παραιτεῖται συγγνώμην ἐπὶ τούτῳ, ὅτι τὴν μητέρα τοῦ μνη-
 στῆρος *killed at one page and brought to life at an other*, ἥτοι ἐν μὲν τῇ μιᾷ σελίδι ὡς νεκράν, ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ ὡς ζῶσαν ἀναφέρει.

τῆς θέσεως ἢ τῆς φράσεως. Τοιαύτη τις παρανόησις ἀπαντᾷ ἐν τῇ ῥαψωδίᾳ τῆς παραποταμίου μάχης (Φ), ἐν ἣ ὁ μὲν παλαιότερος ποιητὴς φαντάζεται τὸν Ἀχιλλεῖα ἐρχόμενον ἐκ τῆς δεξιᾶς, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς ὁχθῆς τοῦ Σκαμάνδρου (Φ, 245). Ἐπὶ ἐμφανεστέρα παρανόησις εἶναι ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δωδεκάτης ῥαψωδίας τῆς Όδυσσεΐας, ἐνθα αἶφνης ἐκ τῆς δυτικῆς εἰς τὴν ἀνατολικὴν μεταφερόμεθα θάλασσαν¹⁾.

Τὸ δὲ τρίτον ἀμφισβήτημα ἔγκειται ἐν τῷ ζητήματι, ὅποια τὰ ἔρια τοῦ ἔργου τοῦ διατάκτορος ἢ διασκευαστοῦ. Διότι κατὰ τὸν Βέργκιον μὲν μάλιστα, οὐχ ἥττον δὲ καὶ κατὰ τὸν Κιρχόφφιον, τὸν Φίγκιον καὶ τὸν Βιλαμοβίτσιον²⁾ πολλαὶ καὶ μεγάλαι εἶναι αἱ ὑπὸ τούτου ἐπενεχθεῖσαι μεταβολαί. Ὁρμῶνται δ' οἱ λόγιοι οὗτοι εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐκ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι τὰ πρῶτα συστατικὰ τῆς Όλιάδος καὶ Όδυσσεΐας ὅλως αὐθυπόστατα ἦσαν, ἴδια ἔπη ἦσαν αὐτὰ καθ' ἐαυτά, καὶ ὅτι ἐν πολὺ μεταγενεστέροις χρόνοις διασκευαστῆς τις ἀποκόπτων, προσποιῶν, μεταποιῶν, μεταθέτων ἀπετέλεσεν ἐξ αὐτῶν τὰ νῦν προκείμενα ἔργα, τὴν Όλιάδα καὶ τὴν Όδύσειαν. Ὅλως ἀντίθετα πρὸς ταῦτα φρονεῖ ὁ Βενεδ. Νίσιος, καθ' ὃν οἱ εὐρύναντες καὶ προαγαγόντες τὸ ἔργον αὐτοὶ οὗτοι ἐπεμελήθησαν

¹⁾ Εἰς τὰ χωρία, ἐν οἷς μάλιστα παρενόησεν ὁ διάδοχος ποιητὴς φράσιν τινὰ τοῦ προγενεστέρου, ἀνήκει πρὸ πάντων τὸ I, 235 ἀντιπαραβαλλόμενον πρὸς τὸ M 107—126. (Ἐν τούτοις ὁ Ed. Göbel Programm, Fulda 1891 N. 380, 13—15 θεωρεῖ πιθανόν, ὅτι ἡ αὕτη φράσις ἦτο δυνατόν διαφόρως νὰ ἐκληφθῇ). Ἄν δὲ πρέπει νὰ εἰπωμεν τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ O, 196 ἀντιπαραβάλλοντες αὐτὸ πρὸς τὸ B, 190 οὐ σὲ ἔοικε κακὸν ὡς δειδίσσεσθαι, τοῦτο εἶναι σπουδαῖον μὲν, ἀλλὰ δύσκριτον ζήτημα. Ἡ ἐπαλάφησις τυπικῶν τινῶν φράσεων παρῆγεν ἀφορμὴν πολλᾶκις εἰς παρανοήσεις· οὕτως ἐν Όδ. α 424 «δὴ τότε κακκείοντες ἔθαν οἶκόν δε ἕκαστος» (δηλαδὴ σίμνηστῆρες ὡς καὶ ἐν σ, 428), ἀλλ' οἱ ἐκ Δουλιχίου, Σάμης, Ζακύνθου μνηστῆρες δὲν ἠδύναντο βεβαίως εἰς τὴν ἐαυτῶν οἰκίαν νὰ μεταδῶσι πρὸς ὕπνον. Παραβ. Mähly, Bayerische Gymnasial Blätter 25 (1889) 266.

²⁾ Bergk, Griechische Literaturgeschichte ἐν πλείστοις χωρίοις. Kirchhoff ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Όδυσσεΐας καὶ ἐν ἐξαρτήσει ἀπ' αὐτοῦ Pick ἐν τῇ ἐκδ. τῆς Όλ. καὶ Όδυσ., οὗ ἡ γνώμη περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως στρέφεται περὶ τὸν διασκευαστὴν ὡς περὶ ἄξονα. Wilamowitz, Homerische Untersuchungen ἰδίᾳ ἐν σελ. 228. Ed. Meyer, Geschichte des Altertums II. 406 κ. ἐξ., ὅς κυρίως ἀποδέχεται τὰ τῶν Kirchhoff καὶ Wilamowitz.

καὶ τῆς συναρμογῆς τῶν νεωτέρων πρὸς τὰ παλαιότερα ἄσματα, οὕτως ὥστε μικρόν τι ὑπελήφθη ἔργον εἰς τὸν διατάκτορα. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν γνώμην ἀποκλίνομεν διαρρήδην καὶ ἡμεῖς ¹⁾, ἀλλ' ἐν τούτῳ ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Κιρχοφφίου περὶ τοῦ παλαιοῦ νόστου, ὅτι ἀρχικῶς ἐν τρίτῳ προσώπῳ ἦτο γεγραμμένος καὶ ὀψιαιτέρον μετετράπη εἰς πρῶτον πρόσωπον ²⁾, ἔχει τι τὸ ἐπαγωγόν. Ὡσαύτως δ' ὁμολογοῦμεν, ὅτι οὐδεμία βεβαιότης ἔτι ἐπετεύχθη περὶ τούτου, ἂν τὰ μέρη τῆς Ὀδυσσεΐας α 88—144 καὶ ο 1—300 ἐποιήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ τῆς Τηλεμαχείας ἢ προστεθῇσαν πρὸς στενοτέραν συνάφειαν ὑπό τινος διασκευαστοῦ, ὅς τὴν Τηλεμάχειαν πρὸς τὴν παλαιάν Ὀδύσειαν εἰς ἓν συναφὲς ὅλον συνέδησεν ³⁾.

27. Ἐν τοῖς προηγουμένοις κατεδείξαμεν, πῶς ἔχουσι τὰ τοῦ Ὀμητικοῦ ζητήματος μετὰ τὰς ἐπιμελεῖς καὶ περιέργους ἐρεῦ-

¹⁾ Ἀλλ' ἐν ταύτῃ ἀποδεχόμεθα καὶ προσθήκας τινὰς γενομένας ὑπὸ τῶν μετέπειτα διατακτῶν. Ἴσως δὲ ὀψιαιτέρον μέρη τινὰ καὶ μετεκινήθησαν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι οὐδαμῶς ἀμφιγνοῦμεν ἐπὶ τούτου, ὅτι τὰ Θ, 1—27 καὶ α 1—87 εἶναι κυρίως παλαιά, ἀλλ' ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τὸ πρῶτον ἐτέθησαν εἰς τὴν σήμερον αὐτῶν θέσιν.

²⁾ Kirchhoff ἐν τῇ β' παρεκθάσει, ἐν ᾗ κυρίως ἐπὶ τοῦ μ. 374—390 στηρίζεται. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἱσχυρισθῶμεν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἄκων περιέπεσιν εἰς τὸν συνήθη εἰς αὐτὸν τρόπον τῆς κατὰ γ'. πρόσσωπον διηγήσεως, εἴτα δὲ παρεμβάλλων τὸν Ὀδυσσεῖα διηγούμενον, ὅσα ὁ ἑσπας αὐτὸς μόνον ἤρμοξε νὰ γνωρίζῃ, προσέθηκε καὶ τοὺς μ. 389 στίχους; Ὁ Mähly ἐν τῇ ἐπικρίσει τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ παρόντος ἔργου ἐν τοῖς Bayerische Gymnasial-Blätter 25 (1889) 267 κ. ἑ. ἀποδεικνύει δι' ἄλλων παραδειγμάτων, ὅτι ὁ ποιητὴς ἠδύνατο καὶ ὑπεράνθρωπα νὰ γνωρίζῃ, ἀλλὰ θεωρεῖ ὡς διασκευὴν τοὺς στίχους μ. 389 κ. ἑ. τοὺς περιορίζοντας τὴν ἄμεσον ἐκείνην γνώσιν. Καὶ ὁ Cauer, Homerkritik 295 τελευταῖον κηρύττεται κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Kirchhoff. Ἄλλως δὲ εὐκόλως συνάπτονται οἱ στίχοι μ. 391 κ. ἑ. πρὸς τὸν μ. 373, ὥστε εὐκόλως δύναται τις νὰ καταφύγῃ καὶ εἰς τὴν ἀθέτησιν τῶν στίχων μ. 378—390.

³⁾ Ἡ περὶ τούτου κρίσις ἐξαρτᾶται τέλος ἐκ γλωσσικῶν, μετρικῶν καὶ λογογραφικῶν λόγων καὶ οὗτοι φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἥκιστα εὐνοϊκῶς ἔχοντες πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Kirchhoff, ἣν πρὸ αὐτοῦ ἐξήνεγκεν ὁ Hennings, Über die Telemachie ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. und Pädagogik, Supplementband III, 135 κ. ἐξῆς. Οἱ στίχοι δ, 613—619 ἐπαναλαμβάνονται ἐν ο, 113—119, ὅπερ πάντως οὕτω πρέπει νὰ ἐρμηνεύσωμεν, ὅτι ἄλλοτε ποτε ἢ νῦν ἐν τῷ στίχῳ 620 διακοπεῖσα διήγησις ἐξηκολούθει ἐν ο, 121 κ. ἐξ. Ὡσαύτως διερωτᾶται, ἂν μὴ καὶ οἱ συμπληροῦντες τὸν κατάλογον νεῶν στίχοι II, 168—199 ἀρχικῶς μέρος αὐτῶν ἀπετέλουν, εἴτα δ' ὁ διασκευαστὴς μετεκίνησεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ B εἰς τὸ II.

νας. Καί πολλοί μὲν νῦν τῶν ἐρευνητῶν ἔμειναν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ Κόβητος, ἡ μένουσιν ἐν ταῖς γενικοῖς τοῦτοις θεωρήμασιν ὑπολαμβάνοντες πᾶσαν ἀπόπειραν πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ἀρχικῶν συστατικῶν μερῶν τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ὡς ὑδροφορίαν εἰς τὸν τῶν Δαναίδων πίθον, ἀφ' ἧς πρέπει νὰ ἀπέχῃ πᾶς ἔμφρων κριτικὸς μεμνημένος τῶν ὁρίων τῆς κριτικῆς τέχνης¹⁾. Ἄλλοι δέ τινες ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁρμώμενοι ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι τὸ κριτήριον τῆς ὀρθότητος τῶν γενικῶν τούτων θεωρημάτων πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῶν εἰς τὰ καθ' ἕκαστον, ἀποτολμῶσι τὴν ἀνατομὴν τῶν ποιημάτων, τὴν ἀνασκευὴν τῆς παλαιᾶς Όλιάδος καὶ Όδυσσεΐας καὶ τὴν ἀπόκρισιν τῶν διαφόρων παλαιότερων τε καὶ νεωτέρων προσθηκῶν. Ἀπετολμήσαμεν δὲ τὸ τόλμημα τοῦτο, καὶ δὴ οὕτως ὥστε καὶ διὰ τοῦ τύπου αἰσθητὰ νὰ κατασταθῶσι τὰ διάφορα συστατικὰ μέρη, ὁ Κιρχόφφιος μὲν ἐκδούς τὴν Όδύσειαν (ἐκδ. 6'. 1879)²⁾ καὶ ἡμεῖς ἐκδόντες τὰ Πιαdis carmina Lips. 1884³⁾. Εἰς δὲ τὴν ὁμοίαν ἐπιχείρησιν τοῦ Φικ-

¹⁾ Cobet, Miscellan. crit. σ. 402: quo saepius carmina Ionica, quae Homeri nomine feruntur, relego et diligenter omnia considero, eo magis magisque mihi confirmatur sententia eorum, qui haec non unius αὐτοῦ carmina esse arbitrantur, sed a compluribus cantoribus neque aetatis ejusdem neque patriae εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν olim composita et cantata fuisse, deinde in unum collecta et ordine disposita, ut εἰς ἓν σῶματιον coalescerent.... plura non addo, quia talia omnia sentiri possunt, sed demonstrari non possunt, et nolo videri ultra Lycurgi aetatem indagando procedere velle. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπόψεως θεωρεῖ τὸ ζήτημα καὶ ὁ Mühly, Bayerische Gymnas'al-Blätter 25 (1889) 263.

²⁾ Πολλὰ ὡς ἀφίσταται τοῦ Kirchhoff ἡ ὑπὸ τοῦ Wilamowitz γενομένη νέα ἀνασκευὴ τῆς Όδυσσεΐας ἐν ταῖς Όμηρικαῖς ἐρεῦναις καὶ δὴ πρὸ πάντων ἐν τούτῳ, ὅτι ἐκ τῶν τριῶν ἐπῶν, ἅτινα βεβαίως προέκειντο εἰς τὸν διασκευαστὴν, τὸ τρίτον, τὸ περὶ τοῦ φόνου τῶν μνηστήρων, εἶναι κατ' αὐτὸν νεώτερον τῆς Τηλεμαχεΐας. Ἀποπλανᾶται δ' ὅλως ὁ Seeck, Die Quellen der Odyssee, Berlin 1887, τολμήσας νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν Όδύσειαν τὴν τῶν πηγῶν ἔρευναν, ὡς γίνεται παρὰ τοῖς ιστορικοῖς.

³⁾ Ἐν μικρῷ διαγράμματι ὑπέδειξε τὰ χωριστέα μέρη ὁ Naber, Quaestiones Homericae, Amstel. 1877. Νέα τις ἀπόπειρα ἄνευ ἰσχυρῶν ἀποδείξεων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ E. H. Meyer, Indogermanische Mythen 2 τόμ. Achilleis, Berlin 1887. Ἀξιολογώτερα παρ' ἐστὶ ὁ K. Brandt Zur Geschichte und Komposition der Ilias ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie 1885|89. Ὁ P. Caener, Homerkritik 1895 σελ. 168 ὁρμώμενος ἐξ ιστορικῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ λόγων ἐπιβάλλεται μὲν νέον κατ' αὐτοὺς χωρισμὸν, δὲν διεξάγει ὁμοίως

κίου, ὅς ἄλλοθεν, ἐξ εἰδικῆς τινος γλωσσικῆς ἀρχῆς ὠρμήθη, περὶ ἧς βραδύτερον δεόν νὰ πραγματευθῶμεν, θὰ ἐπανέλθωμεν παρακατιόντες. Παρὰ ταῦτα περὶ μερικῶν τινων ῥαψωδιῶν καὶ μερῶν τινων πολλὰ ἔρευναι ἐγένοντο ἐν πολυαρίθμοις διατριβαῖς. Αἱ κύριαι δὲ γνῶμαι αὐτῶν ἐγένοντο προσιτώτεραι νῦν καὶ εἰς τοὺς ιδιώτας διὰ τῶν ἐπιμελῶν ὑπομνημάτων τῶν ἐν τοῖς ἐπιμέτροις τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἑντσίου ¹⁾).

28. Τελευταῖοντες δ', ἵνα καταδείξωμεν, πῶς καθ' ὅλου τὰ κεφάλαια τοῦ ζητήματος κατανοοῦμεν, προτάσσομεν μὲν πρῶτον γενικά τινα δόγματα, ἀναλύομεν δ' εἶτα τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν κατὰ τὰ τελικὰ συμπεράσματα τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος.

Α'. Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια ἐρεῖδονται ἐπὶ ἐθνικῶν, ἤδη ὑπὸ παλαιότερων αἰολικῶν αἰοιδῶν ποιητικὴν μορφήν λαβόντων λόγων, οἵτινες ἐτράφησαν κυρίως ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀγώνων τῶν ἐποικησάντων Λιολέων καὶ Ἀχαιῶν πρὸς τοὺς ἄλλοτε δεσπότες τῆς χώρας καὶ ἐκ τῶν κατὰ θάλασσαν κινδυνευμάτων τῶν Λιολέων καὶ Ἰώνων ²⁾. Ὁ νέος ποιητὴς Ὀμηρος κατ' ἀκολουθίαν εὔρε διαγεγραμμένους ὑπὸ τῶν μύθων καὶ τῶν παλαιότερων αἰοιδῶν τὰς μορφὰς τῶν κυρίων ἡρώων, τοῦ Ἀγαμέμνονος, Ἀχιλλέως, Αἴαντος, Νέστορος, Ὀδυσσεύς.

Β'. Τὰ μεγάλα νέα δημιουργήματα τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεύς ἐξύφηναν πλείονες βεβαίως ποιηταί, ἀλλ' εἰς τὴν κεφαλὴν

αὐτὸν ἐν τοῖς καθ' ἑκάστον. Ἀποπειραθέντες δ' ἡμεῖς τούτου περιήλθομεν εἰς δισταγμὸν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ τοιούτου χωρισμοῦ, διότι ὁ Ὀμηρος οὐδόλως ἀποκνεῖ νὰ συγχέῃ τὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν παλαιότερων χρόνων, οἷον ἐφαντάζετο αὐτόν, πρὸς τὸν τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζη. Τοῦτο καταφαίνεται ἐν τῇ παρεθέσει ὀπλων ἐκ χαλκοῦ καὶ ὀπλων ἐκ σιδήρου. Ἰδε Ὀδυσ. ι, 391.

¹⁾ Δὲν ἀναγράφωμεν ἐνταῦθα τοὺς τίτλους ἐκάστης τῶν διατριβῶν καὶ ἐκάστου ἔργου πραγματευομένου περὶ τοῦ ζητήματος, ἀλλ' ἀρκούμεθα νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὸν Hentze.

²⁾ Δὲν ἐλλείπουσι καὶ μυθολογικαὶ ὑποστάσεις ἐν τῇ τρωϊκῇ μύθῳ. Ἀφθόνους τοιαύτας ζητοῦσιν Ὁskar Mayer *Quaestiones Homericae*, Bonn 1846 καὶ Ὁ Efad H. Meyer, *Indogermanische Mythen* τομ. II. Ἐπὶ πολὺ χωρεῖ εἰς τὴν ἀποδοχὴν ἠθικῶν ἰδεῶν ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῷ τοῦ Ὀδυσσεύς ὁ Carriere, *Die Kunst im Zusammenhan zu der Kulturentwicklung* II, 49 κ. ἐ. Περὶ τοῦ μύθου τοῦ Ὀδυσσεύς εἰδικώτερα ἴδε παρὰ Müllendorf, *Deutsche Alterthumskunde* I, 30 — 58.

ένος καὶ μόνου μεγαλοφυοῦς ἀοιδοῦ ἐπῆλθεν ἡ ἔννοια τούτου, νὰ καταστήσῃ ὁῦλα δὴ τὴν ἔριν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος, οἷα ἐγένετο, κέντρον τοῦ ὅλου ποιήματος, ὡς καὶ εἰς μόνος ποιητῆς ἔσχε τὴν ἐπίνοιαν νὰ παραστήσῃ τὸν Ὀδυσσεῖα πρῶτον μὲν διηγούμενον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φαιάκων τὰς προτέρας πλάνας, εἶτα δὲ μετὰ τὸν νόστον φονεύοντα τοὺς ὑπερφιάλους μνηστῆρας τῆς πιστῆς συνεύνου Πηνελόπης.

Γ'. Ἀμφοτέρα τὰ ποιήματα ἐξῆλθον ἐκ τῆς αὐτῆς σχολῆς τῶν ἀοιδῶν καὶ ἴσως τινὰ τῶν νεωτέρων μερῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας ἔχουσιν ὡς συγγραφέα τὸν αὐτὸν ποιητὴν. Ἀλλ', ἵνα ἀποδώσωμεν μετὰ βεβαιότητος εἰς τὸν αὐτὸν ποιητὴν τὴν Ὀδύσειαν ὡς καὶ τὴν Ἰλιάδα, δὲν ἐπαρκεῖ ἡ καθ' ὅλου συμφωνία τῆς τέχνης καὶ τῆς γλώσσης¹⁾.

Δ'. Τόσον κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μέτρον, ὅσον καὶ ἐν τῷ μύθῳ²⁾ συμφωνεῖ ἐν τοῖς κεφαλαίοις ἡ Ὀδύσεια πρὸς τὴν Ἰλιάδα. Ἰδιᾶ δ' ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ποιήμασι διατηρεῖ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ τὸ δίγαμμα, ὅπερ πρῶτῳ ἤρξατο ἀφανιζόμενον παρὰ τοῖς Ἴωσι, καὶ μένουσιν ἀσυναίρετα τὰ ἄλλοτε διὰ s, v, j χωριζόμενα φωνήεντα, ὡς ἐν τοῖς ἔω, ἔειπε, τελέομεν³⁾. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν καὶ μικράς τινας διαφοράς. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὀλιγωρεῖται συχνότατα τὸ δίγαμμα ἐν τε τῇ Ὀδυσσεΐᾳ καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις ᾄσμασι τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ λέξει οἶνω⁴⁾. Ὡσαύτως ἀπαν-

1) [Ἰδε Μυλλέρου, Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. φιλολ. μεταφρ. Κυπρ. ἐκδ. 2 σελ. 107 κ. ἐ].

2) Οὕτως ὁ Ἡρακλῆς ἐν ἀμφοτέροις θεωρεῖται μιᾶ γενεῇ τῶν Τρωϊκῶν προγενέστερος. Ἰδ. Ἰλ. Ο, 638 καὶ Ὀδ. φ, 25. Ὡσαύτως ἡ αὐτὴ γνώμη ἐπικρατεῖ ἐν ἀμφοτέροις οὐ μόνον περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τοῦ Λαομέδοντος καὶ Ἀντήνορος.

3) Ἀκριβέστερα διδάσκουσιν ὁ Knös, De digammo Homérico, Ups. 1872 καὶ ὁ Menrad, De contractionis et synizeseos usu Homérico, Monachii 1886. Οὕτω δὲν μεταχειρίζεται ὁ Όμηρος ἔτι τὸ μεταγενέστερον καὶ ἤδη παρ' Ἡσιόδῳ ἀπαντῶν συχνάκις λόγος, λέγει πανταχοῦ μάρτυρος καὶ οὐχὶ ὡς οἱ μεταγενέστεροι μάρτυρ, μεταχειρίζεται τὸ προφυγεῖν ἐν τῇ ἔννοιά τοῦ ὑπεκφυγεῖν καὶ ἄπαξ μὲν ἐν Ἰλιάδι. I, 42, ἄπαξ δ' ἐν Ὀδυσσεΐᾳ p, 21 τὸ συμπερασματικόν ὥστε.

4) Ἰδε Προλεγόμ. ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ Christ σελ. 163. Περὶ τῆς κατὰ μίχρον ἐπικρατήσεως τῆς συναϊρέσεως ἐν τοῖς νεωτέροις μέρεσι τῆς Ὀδυσσεΐας ἴδε W. Christ, Homer und Homeriden σ. 60.

τῶσιν ἐν τοῖς τελευταίοις οἱ τύποι ἐκεῖνος ἀντὶ τοῦ κεῖνος, ἡμέας ἀντὶ ἄμμε, ὅμμεας ἀντὶ ὅμμε. Ἐπίσης ὀλιγώτερον διαδεδομένη εἶνε ἡ ἐφθημιμερῆς ἄνευ τομῆς ἐν τῷ τρίτῳ ποδὶ τομῇ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ ἢ ἐν τῇ Ἰλιάδι ¹⁾).

Ε'. Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια δὲν συνετελέσθησαν οὕτως, ὥς ὑπέθεσάν τινες ἀποδεχόμενοι, ὅτι διατάκτωρ τις μετεποίησεν εἰς ἐνιαῖα ἔργα παλαιά, ἀρχικῶς αὐθυπόστατα ἄσματα ἢ ἔπη, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξ ἀρχῆς οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ συνῆψαν πρὸς ἄλληλα τὰ καθ' ἐν πεποιημένα ἄσματα καὶ οἱ νεώτεροι Ὀμηρίδαι ἐξ ὑπαρχῆς ἐπεσκόπουν, ποῦ νὰ παρεμβάλλωσι τὰς εἰς ὠρισμένα χωρία προσθήκας αὐτῶν. Μικραὶ δὲ διαταράξεις τῆς ἀρχικῆς συναφείας, οἷας σημειοῦσι τὰ σχόλια εἰς Z, 149 καὶ K, 1, ἴσως εἰσεχώρησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς πρὸ τοῦ Πεισιστράτου διὰ τῆς αὐθαιρεσίας ῥαψωδῶν τινων.

29. Ἡ σύστασις τῆς Ἰλιάδος. Τὸν πυρῆνα τῆς Ἰλιάδος ἀποτελεῖ ἡ μῆνις Ἀχιλλέως. Ταύτην ἐξύμνησεν ὁ Ὅμηρος ἐν 4 μέρεσι. Τῶν τεσσάρων δὲ τούτων μερῶν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει τὴν ἔκρηξιν τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὴν πρὸς ἐκδίκησιν διὰ τὴν ἀτίμωσιν τοῦ υἱοῦ παρὰ κλησιν τῆς Θέτιδος (A Ῥαψ.). Τὸ δὲ δεύτερον, ἡ Ἀγαμέμνονος ἀριστεία, πραγματεύεται τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἀποπείρας τοῦ Ἀγαμέμνονος πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Ἑκτορος καὶ τῶν Τρώων ἄνευ τοῦ Ἀχιλλέως (A, 1—595 καὶ O 592—746). Τὸ δὲ τρίτον, ἡ Πατρόκλεια, περιλαμβάνει τὴν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς προσγενομένην διὰ τοῦ Πατρόκλου ἐπικουρίαν, τὸν θάνατον τοῦ ἥρωος τούτου καὶ τὴν περὶ τὸ πτώμα αὐτοῦ μάχην (Π—Σ 242). Τὸ δὲ τέταρτον μέρος (μέρη τῶν ραψ. T, Y, Φ καὶ Φ 526—X, 393) ²⁾

¹⁾ Lehrs, De Aristarchi studiis homericis [ἐκδ. 3 σελ. 387—413]. Seymour, On the homeric caesura and the close of the verse as related to the expression of thought, ἐν Harvard Studies in class. philol. III, (1892) 91 κ. ε.

²⁾ Περὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν μερῶν τῶν 4 ἐκείνων ἄσμάτων, ἅτινα ἀνήκον εἰς τὴν παλαιάν Ἀχιλλεΐδα, ὥς καὶ περὶ τοῦ ὁμοίου χωρισμοῦ τῆς Πατρόκλειας ἀπὸ τῶν ῥαψωδῶν ΠΡΣ παραπέμπομεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ Christ. Πρὸς τούτοις παράβαλε κα

ἄξιον εἶναι νὰ ὀνομασθῇ Ἀχιλλῆϊς κατὰ τοσοῦτον, καθ' ὅσον περὶ τὸν Ἀχιλλέα μόνον περιστρέφεται καὶ καταλήγει εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἑκτορος ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀνδ' ὁ Ὀμηρὸς ἐποίησε τὰ 4 ταῦτα μέρη τοῦ ἥρωϊκοῦ ἔσματος περὶ τῆς μῆνιδος τοῦ Ἀχιλλέως ἀδιαλείπτως τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἂν αὐτὰ ἀποτελοῦσι χρονικῶς τὰ παλαιότατα μέρη τῆς Ἰλιάδος, εἶναι πλέον τι ἢ ἀμφίβολον. Βεβαίως τὸ πρῶτον ἐποίησεν ὁ ποιητὴς μετὰ τὸ εἰς τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως ἔσμα τὴν ἀριστείαν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ προώρισεν αὐτήν, ἥτοι τὸ 11 ἔσμα, ὡς συνέχειαν τοῦ πρώτου ἔσματος (Α 1—305). Ἐν τούτῳ δὲ τῷ ἐνδεκάτῳ ἔσματι τραυματίζονται ταχέως ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Διομήδης, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Εὐρύπυλος καὶ ἀπάγονται ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, μόνος δ' ὁ Αἴας ἀνθίσταται μόλις πως καὶ πειρᾶται ν' ἀποκρούσῃ τὴν εἰς τὸ ναυτικὸν στρατόπεδον εἰσβολὴν τῶν Τρώων. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν παρῆχον ἀφορμὴν εἰς ἐκτενεστέραν τινὰ περιγραφὴν τῶν κλεῶν τῶν Ἀχαιῶν, οἷαν ἀπῆτει τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ὁ Ὀμηρὸς, πρὶν ἢ ἐπιληφθῇ τῆς Ἀχιλλῆϊδος καὶ ἴσως καὶ αὐτῆς τῆς Πατροκλείας, ἐποίησεν ἐν προσθήκης μέρει τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς μάχης καὶ προέταξε τὴν διήγησιν τῶν κατ' αὐτὴν τῆς ἀριστείας τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ἀποτελοῦσι δὲ ταύτην αἱ ῥαφιδαὶ Β—Ε ἢ Β—Π 312, ἐν αἷς ὑμνοῦνται ἐν ἐκτάσει καὶ ἐξαιρέτως ἡ ἀγορὰ πρὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἡ μονομαχία τοῦ αἰτίου τῶν κακῶν Πάριδος καὶ τοῦ Μενελάου, ἡ τειχοσκοπία, ἡ ἐπιπώλησις, ἡ ἀριστεία Διομήδους, ἡ ὁμιλία Ἑκτορος καὶ Ἀνδρομάχης καὶ τὸ τέλος τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς μάχης σὺν τῇ μονομαχίᾳ τοῦ Ἑκτορος καὶ τοῦ Αἴαντος. Καὶ ὁ μὲν Γρότιος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Δύντσερος καὶ ὁ Φίγκιος ἠθέλησαν νὰ θεωρήσωσι τὰς ἐξ ταύτας ῥαφιδὰς ὡς ἴδιον ἔπος πραγματευόμενον τὸν οἶτον Ἰλίου¹⁾, ἔπος

τὸν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον μὲν διαφωνοῦντα, ἐν συνόλῳ δὲ συμφωνοῦντα χωρισμὸν τοῦ Fick, *Ilias* σ. 18—75.

¹⁾ Εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο ἤγαγε τοὺς λογίους τοὺτους ὁ ἐν Ὀδυσσ. θ. 578 στίχος Ἀργείων Δαναῶν ἡ δ' Ἰλίου οἶτον ἀκαῶν.

ὅλως αὐθυπόστατον τὸ κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ παρεμβληθὲν εἰς τὸ ἔπος τῆς μῆνιδος τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀχιλλεύς δὲν μετέχει τῶν ἀγώνων τῆς μάχης τῆς πρώτης ἡμέρας, ἀποδεικνύει ἡλίου φαινότερον, ὅτι αἱ ἐξ ἐκεῖναι ῥαψωδίαὶ ἐποιήθησαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος καὶ ὠρίσθησαν ἐκ τῶν προτέρων εἰς παρεμβολὴν μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ ἑνδεκάτης ῥαψωδίας. Καὶ εἶναι μὲν πάντως ἀληθές, ὅτι ἡ μῆνις τοῦ Ἀχιλλέως ὅλως ἐπισκοτεῖται ¹⁾ ἐν αὐταῖς καὶ ὁ Ζεὺς φαίνεται ὅλως ἐπιλαθόμενος τῆς πρὸς τὴν Θέτιν δοθείσης ὑποσχέσεως ²⁾. Ἀλλὰ τοῦτο ἔχει τὸν λόγον ἐν τῇ πρὸς παρελκυσμὸν θέσει τῶν παρεμβληθέντων τούτων ἀσμάτων καὶ δὲν εἶναι καὶ λίαν παράδοξον ἔνεκα τοῦ κυκλοειδοῦς χαρακτῆρος τοῦ παλαιότερου ἡρώϊκοῦ ἔπους, τοῦ παραπλησίου πρὸς περιδέραιον συγκείμενον ἐκ διαλειπόντων μαργαριτῶν.

Ἡ πεπλατυσμένη δὲ καὶ ἐπὶ πολὺ διήκουσα περιγραφὴ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς μάχης εἶχεν ὡς ἀκολουθίαν τοῦτο, ὅτι ὁ ποιητὴς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας ἐπλάτυνε καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς μάχης. Κατ' ὥρῳ δὲ τοῦτο παρεμβάλων πολλὰς ῥαψωδίας εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στίχων Λ, 525 καὶ Ο, 592, οἵτινες ἄλλοτε ποτε ἦσαν συνεχεῖς. Ἐν τούτῳ δὲ εὗρυνεν ἐν ταύτῳ καθ' ὅλου τὸ ποίημα τὸ μὲν παραστήσας τὸ ναυτικὸν στρατόπεδον περιβαλλόμενον οὐ μόνον ὑπὸ τάφρου ὡς πρότερον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τείχους, τὸ δὲ προσθεῖς εἰς τὰς φάλαγγας τῶν Τρώων καὶ πηλοσισχωρῶν πολεμιστῶν καὶ τοὺς μεσημβρινοὺς Λυκίους ὑπὸ τὸν Σαρπηδόνα καὶ Γλαῦκον. Οὕτω δ' εἰς τὰς κατὰ μικρὸν μονοτόνους ἀποβάσας περιγραφὰς τῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἀγώνων προστετέθησαν νέαι εἰκόνες διὰ τῆς Τειχομαχίας καὶ τῆς ἐπὶ ναυσὶ μάχης.

Νέαν δὲ ζωὴν λαμβάνει ἰδίᾳ ἡ ἀφήγησις διὰ τῆς μαγευτικῆς

¹⁾ Ἡ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἐν τέλει τοῦ λόγου τοῦ Θερσίτου Β 239—242 ἀναφαιρᾶ εἶναι βεβαίως διασκευή, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ ὑπολαβάνων ὑπανειγμός ἐν Β, 376.

²⁾ Τοῦτο ἄλλως ὀλίγον σημαίνει, διότι τὸ δεύτερον μέρος τοῦ πρώτου ἔσματος Λ, 306—611 φαίνεται ποιηθὲν οὐχὶ ἀμέσως μετὰ τὸ πρῶτον.

ποίησεως τῆς ὑπὸ τῆς Ἥρας ἀπάτης τοῦ Διὸς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς προελούσης μεταβολῆς τῆς θέσεως πρὸς ὄφελος τῶν Ἀχαιῶν.

Ἡ δὲ Πατρόκλεια καὶ ἡ Ἀχιλλεὺς ἐξ ἀρχῆς εἶχον εὐρύτερα τὰ ὄρια, ὥστε ὀλιγωτέρας εὐρύνσεως ἀνάγκην εἶχον. Ἐν τούτοις καὶ αὐταὶ παρέλαβον ἐν τῷ ἀρχικῷ πλαισίῳ νέα ἐπεισόδια ἀγώνων καὶ μάλιστα ἡ Ἀχιλλεὺς, ἥς τὸ τέλος προσέλαβε ἐξίλασθηριον καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἀποπληροῦντα χαρακτῆρα διὰ τῆς προσθήκης τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ τοῦ Πατρόκλου (Ψ' 1 256) καὶ τῶν λύτρων ἐν τῇ Ω. Διότι δικαίως ἀπηξίωσεν ὁ Κοίχλιος νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι εἰς τὴν παλαιὰν ποίησιν ἀνῆκεν ἡ τελευταία αὕτη ῥαψωδία τῆς Ἰλιάδος, καίπερ πολλὰ τὰ κοινὰ ἔχουσα ἔν τε τῇ γλώσσῃ καὶ τῷ ὕφει πρὸς τὴν Ὀδύσσειαν¹), καὶ οὕτω νὰ ἀπογυμνώσῃ τὸν στέφανον τῆς δόξης τοῦ Ὀμήρου ἐνὸς τῶν καλλίστων φύλλων²).

Πάντα δὲ ταῦτα, περὶ ὧν τέως ἐπραγματεύθημεν, προέρχονται βεβαίως ἐξ ἐνὸς ποιητοῦ. Εἰς ταῦτα ὅμως προσετέθησαν βραδύτερον καὶ ποικίλλαι ἄλλαι προσθήκαι ὑπὸ Ὀμηριδῶν, αἵτινες δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν παρεμβολὴν στίχων τινῶν, ἀλλὰ παρενέβαλον καὶ ῥαψωδίας ὅλας. Ἡ σπουδαιότερα δὲ προσθήκη ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τινος εὐφυοῦς ποιητοῦ, ὅστις ἔσχε τὴν καλὴν ἐπίνοιαν ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸν μηνίοντα Ἀχιλλεὺς πρεσβείαν ἰκετευτικὴν (Ι). Ἀλλ', ἐπειδὴ ὁ Ἀγαμέμνων δὲν θὰ ἐπέιθετο εὐκόλως νὰ συγκαταβῇ εἰς τοιαύτην ταπεινώσιν, ἂν μὴ περιήρχετο πρότερον εἰς τὴν ἀπορωτάτην θέσιν, διὰ τοῦτο προσέθηκεν ὁ ποιητὴς τῆς πρεσβείας καὶ ἄλλην ἡμέραν μάχης (Κόλος μάχη), ἣτις τελευτᾷ εἰς τὴν τελείαν ἦτταν τῶν Ἀχαιῶν. Ἐξ ἄλλου δ' αὖθις, ἵνα ἐξυψώσῃ τὸ φρόνημα τῶν Ἀχαιῶν καὶ παρα-

¹) Διὰν ἐτόνισε τοῦτο καὶ ὑπεβίβασε τὴν ἀξίαν τῶν τελευταίων ὁ Peppmüller ἐν τῇ κατ' ἰδίαν ἐκδόσει τῆς 24 ῥαψωδίας.

²) Ἄνευ τῆς κατακλείδος ταύτης θὰ συνέβαινε καὶ εἰς τὴν Ἰλιάδα ὡς βραδύτερον εἰς τὴν Αἰνείδα τοῦ Βεργιλίου (περὶ τούτου δὲ παράβαλε Kern, *Supplemente zur Aeneis*, Progr. Nürnberg N. G. 1896) τοῦτο, ὅτι ἄλλος τις ποιητὴς θὰ προσέθετε συμπληρωματικὰς προσθήκας.

σκευάσῃ ἁρμοδιώτερον τὴν μετάβασιν εἰς τὴν Ἀγαμέμνωνος ἀριστείαν, παρενέβαλεν ὁ ποιητὴς τῆς Πρесеθείας ἢ ἑτερός τις νεώτερος εἰς τὸ μεταξὺ τῆς ἐνάτης καὶ ἐνδεκάτης ῥαψωδίας τὴν Δολιωνεῖαν, ἣτις ἐν ταύτῃ ἐνεῖχε νέον τι πλεονέκτημα ὡς παρέχουσα ἀφορμὴν εἰς περιγραφὴν νυκτερινῆς ἐπιδρομῆς. Πρὸς τοῦτοις παρενεβλήθησαν εἰς τὴν παλαιὰν Ἰλιάδα ὑπὸ νεωτέρων ποιητῶν ποιηθέντα ἢ ὀπλοποιία (Σ, 369—647), ἢ μάχη τῶν θεῶν (Φ, 383—514), τὰ ὅλα ἐπὶ Πατρόκλῳ (Ψ 257—817), ὁ Νεῶν κατάλογος (Β 484—759) μετ' ἐπιμέτρου (Π, 168—199). Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ποίημα ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ Βοιωτίας, ἐξ οὗ καὶ Βοιωτία ἐκλήθη, καὶ μετὰ γαί ἡμῶς εἰς τὴν εἰς καταλόγους ῥέπουσαν ἡσιόδειον σχολήν.

30. Π σύστασις τῆς Ὀδυσσεΐας. Ἡ δ' Ὀδύσσεια εἶναι δημιουργήμα νεώτερον τῆς Ἰλιάδος. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύουσιν ἐναργέστατα τὰ μὲν αἱ πολυάριθμοι ἀπομιμήσεις χωρίων τῆς Ἰλιάδος¹⁾, τὰ δὲ πρὸ πάντων ἡ ἐν αὐτῇ ἐκφαινομένη μείζων πρόσδος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ὅλη κατασκευὴ τοῦ ποιήματος. Διότι ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ τὸ μὲν καθ' ἕκαστον ἄσμα ἐξαφανίζεται, ἀντὶ δὲ ὁμαλῶς βαίνουσης διηγήσεως ἐμφανίζεται ἔντεχνος πλοκὴ τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν. Ὁ δὲ μῦθος συνέχεται μὲν πρὸς τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, ἀλλ' ἔχει τὰς ρίζας αὐτοῦ εἰς τὰ μυθολογήματα τῶν ναυτίλων Κεφαλλήνων καὶ ἄγει ἡμῶς εἰς Σάμον, ἣτις κατὰ Στράβωνα (XIV, 637) ὑπὸ Κεφαλλήνων ἀπεκρίσθη.

Τὸν παλαιότατον πυρῆνα τῆς Ὀδυσσεΐας ἀποτελεῖ ὁ νόστος τοῦ Ὀδυσσεύος (ι, κ, μ). Ὁ ιδιότροπος δὲ χαρακτήρ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου ἔπους, ὅπερ ὁ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσεΐας ἴσως εὗρεν ἤδη ὑπάρχον πρὸ αὐτοῦ καὶ μόνον μετὰ μικρῶν μεταβολῶν

¹⁾ Sittl, Die Wiederholungen in der Odyssee, München 1882. Αἱ ἀπομιμήσεις ἐν τούτοις δεῖκνύουσιν, ὅτι τὸ ἀνοτέρω ῥηθὲν ἰσχύει μόνον περὶ τῶν παλαιῶν μερῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας. Τὰ νεώτερα μέρη τῆς Ἰλιάδος ἐποιήθησαν σχεδὸν ταυτοχρόνως μετὰ τῆς Ὀδυσσεΐας, ὥστε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Δολιωνείᾳ καὶ τῇ Ὀπλοποιίᾳ ἀπαντῶσι χωρία τινά, ἅτινα φαίνονται πεποιημένα κατὰ τὸ πρότυπον στίχων τινῶν τῆς παλαιᾶς Ὀδυσσεΐας.

παρενέβαλεν εἰς αὐτοὺς τὸ νέον ποίημα, ἔγκειται ἐν τῇ μυθῳδῇ φύσει τῶν παραβόλων κινδυνευμάτων καὶ ἐν τῇ γλίσχρότητι τῆς ἀφελοῦς, ποιητικῶν εἰκόνων καὶ θεῶν ἐκ μηχανῆς ὅλως στερουμένης διηγήσεως.

Τὸ δὲ νέον ἔπος συνάπτεται πρὸς τὸν παλαιὸν νόστον διὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν θεῶν (α, 1—87), ἧς ἀκολουθία εἶναι ἢ ἐκ τῆς νήσου τῆς Καλυψοῦς ¹⁾ ἄφιξις τοῦ εὐγενοῦς πολυπλάγκτου ἀνδρὸς εἰς τὴν χώραν τῶν Φαιάκων (ε-θ), ἐνθα διηγεῖται εἴτα τὰς προτέρας πλάνας. Τὸ ἄσμα δὲ τοῦ νόστου (ν, ξ) χρησιμεύει εἴτα εἰς τὸν ποιητὴν ὡς γέφυρα ἄγουσα εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ μύθου τοῦ Ὀδυσσέως, εἰς τὴν δίκην, ἣν ὁ νοστήσας ἦρως μετὰ παντοίους δόλους λαμβάνει παρὰ τῶν ὑπερφιάλων μνηστήρων τῆς πιστῆς Πηνελόπης (π—ψ). Καὶ διαφαίνονται μὲν καὶ διασταυροῦνται καὶ ἐνταῦθα νέα ἐπινοήματα τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὰς ἐκ παλαιοῦ παραδεδομένας ὑποθέσεις, ἀλλ' αἱ διαφωνίαι εἶναι τόσον μικραὶ καὶ τὰ πάντα τόσον καλῶς πεπλεγμένα, ὥστε ἀδύνατος εἶναι ὁμαλή τις ἀπόκρισις καὶ ἀκριβὴς διορισμὸς τῶν διαφορῶν ἐπῶν ²⁾.

Εἰς τὴν Ὀδύσειαν δ' ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν προσετέθη βραδύτερον ἢ Τηλεμάχεια (α, β, γ, δ, ο, 1—557), ἣτις εἰς τὰς πλάνας τοῦ Ὀδυσσέως παρατάσσει τὴν ἀποδημίαν τοῦ υἱοῦ Τηλεμάχου πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρός. Προσετέθη δ' αὕτη εἰς τὸ παλαιὸν ποίημα ὑπὸ νεανικῆς χειρὸς Ὀμηρίδου τινός, διότι οὐ

¹⁾ Καὶ αὕτη ἡ Καλυψὼ εἶναι ἡ παλαιὰ μάγισσα Κίρκη ὑπὸ ἄλλην μορφήν, ὡς δύναται τις νὰ πεισθῇ ἐκ τῶν στίχων ι, 29—33.

²⁾ Τοιοῦτου τινὸς διορισμοῦ τῶν ἐπῶν ἐπειράθησαν ὁ Kirchhoff, Wilamowitz, Niese, Jelinek. Ἀλλὰ καὶ ὁ Cauer αὐτός, ὅς τοσοῦτον ἄσμενος ἀποδέχεται τὴν γνώμην τῶν ἀνδρῶν τούτων, ὁμολογεῖ τελευτῶν ἐν τῇ *Homerkritik*, 307, ὅτι ἀδύνατον νὰ εὕρεθῃ ἀκριβὲς τι ὅριον χωρίζον τὰ δύο κύρια μέρη τῆς Ὀδυσσεύς καὶ ὅτι κάλλιον νὰ ὁμολογήσωμεν τοῦτο, ἢ δι' ἀποτόμου τομῆς νὰ ἀποκόψωμεν τὸν δεσμόν. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀποκλείουσι τὸ δυνατόν τῆς ἀποδείξεως νεωτέρων τινῶν προσθηκῶν ὡς τῆς περιγραφῆς τῶν κήπων τοῦ Ἀλκίνοῦ (η 103—131), τῶν ἀναμνήσεων ἐκ τοῦ μύθου τῶν Ἀργοναυτῶν (μ 3—4, 61—72), τῶν φασμάτων τοῦ Θεοκλυμένου (σ 256—286, 508, 549, ρ 151—167, υ, 347—385). Ἡ δὲ μεταμόρφωσις τοῦ Ὀδυσσεύς ἐν λ 397 κ. ἐξ. δὲν ἐξευρέθη ἀναγκαιῶς, ὡς ὁ Κίρ-χόφφιος ἀποδέχεται, ἵνα καταδειχθῇ ἡ ἁρμονία τῆς διαφοροῦ μορφῆς τοῦ ἥρωος ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ μέρει τῆς Ὀδυσσεύς.

μόνον ἢ ἐπίνοια καὶ ἀφήγησις αὐτῆς ἀμοιρεῖ καλλονῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ κακὴ προσαρμογὴ εἰς τὸν νόστον προδίδει τὸν χαρακτήρα τῆς ξενικῆς καταγωγῆς ¹⁾. Ἀλλ', ὅτι ἡ Τηλεμάχεια ἀπετέλει ὅλως αὐτοπόστατον ἔπος, οὐδεὶς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, μᾶλλον δὲ τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἐξ ὑπαρχῆς ἐποιήθη, ἵνα ἀποτελέσῃ συμπλήρωμα καὶ κατ' ἀκολουθίαν μέρος τῆς Ὀδυσσεΐας.

Τελευταῖοντες δὲ προσθέτομεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ νεώτεροί τινες ποιηταὶ προσθέσαντες νέας ῥαψωδίας ἠΰρυναν τὸ παλαιὸν ἔπος. Τοιαύτη προσθήκη εἶναι ἡ Νεκυΐα ἢ ἡ εἰς Ἄδου κατάβασις (κ 490—μ 30), ἣτις ὅλως ἄχρηστος ἦτο, διότι, ὅτι ὁ μάντις Τειρεσίας προλέγει εἰς τὸν Ὀδυσσεῖα ἐν τῷ Ἄδῃ, εἶχεν ἤδη μάθει οὗτος ἐν τῷ παλαιῷ νόστῳ παρὰ τῆς Κίρκης ²⁾. Νεώτερον ἔτι εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἤδη γραμματικῶν ἀπορριφθὲν τέλος τῆς Ὀδυσσεΐας (ψ, 297—τέλους τοῦ ω), εἰς ὃ προστετέθη νεωτέρα τις Νεκυΐα (ω 1—202) κατ' ἀπομίμησιν τῆς παλαιότερας ἐκείνης ποιηθεῖσα. Καὶ αὐταὶ δ' αὐταὶ αἱ προσθήκαι καὶ δὴ ἡ Νεκυΐα, ἐδέχθησαν νέας προσθήκας ἔνεκα τοῦ ῥέοντος χαρακτήρος συμπάσης τῆς παλαιᾶς ποιήσεως. Τοιαῦται ἐπὶ παραδείγματι εἶναι ὁ ὑπὸ τινος ποιητοῦ τῆς ἡσιοδείου σχολῆς ποιηθεὶς κατάλογος γυναικῶν (λ, 225—337) καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ βασιλείου τῶν νεκρῶν, ὑπερδὲν ἐπάτησεν ὁ Ὀδυσσεύς (λ 565—627).

31. Ἡ ποιητικὴ τέχνη τοῦ Ὀμήρου ³⁾. Ἡ τέχνη τοῦ Ὀμήρου εἶναι μὲν ἀξία ἰδίᾳ σκέψεως καὶ ἐξετάσεως, οὐδὲν ἦπτον ὁμῶς ἀδύνατον νὰ χριθῇ ἀσχέτως πρὸς τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα, περὶ

¹⁾ "Ὁ δὲ ἀνωτέρω § 21. "Ἦδη ἐν τῷ παλαιῷ ἔπει συναντῶνται ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ὁ Τηλέμαχος παρὰ τῷ σπυῖτι Εὐμαίῳ, ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ ὁ Τηλέμαχος (π 27—29) τυχαίως μόνον ἐρχόμενος ἐκ τῆς πόλεως εὐρίσκεται ἐκεῖ. Ὁ παρεμβάλων δὲ τὴν Τηλεμάχειαν πρῶτον ὑπέδειξε διὰ στίχων, ὧν ἡ διασκευὴ καταφανεστάτη εἶναι (π 24—26), ἐν τῷ παλαιῷ ποιήματι τὴν Τηλεμάχειαν.

²⁾ Ἐπαναλαμβάνονται σχεδὸν οἱ αὐτοὶ στίχοι λ 110—114, μ 137—144. Παράβ. τὴν ἀρίστην ἐξήγησιν περὶ τῆς συστάσεως καὶ εὐρύνσεως τῆς Νεκυΐας ὑπὸ τοῦ Rohde ἐν τῷ Rheinisches Museum 50 (1895) 600 κ. ἐξ.

³⁾ Bergk, Griech. Litteraturgesch. I, 780—873.

οὗ προλαβόντες εἶπομεν. Διότι δαιμόνια μὲν πνεύματα, λέγουσιν, οἷον ὁ Όμηρος, ἐπιφαίνονται εἰς τὸν κόσμον ἅπαξ ἐν χιλίοις ἔτεσιν, ἡ δὲ μικρὰ Όινία ἦτο δυνατόν νά ἀναδείξῃ δωδεκάδα ὅλην τοιούτων πνευμάτων ; Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἐρώτησιν, ποῦ ἔγκειται ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ τέχνη τοῦ Όμήρου ; Σκοπούμενος δέ τις περὶ τούτου εὐρίσκει, ὅτι τινὲς μὲν τῶν ἀρετῶν δὲν εἶναι κοιναὶ ἀπάντων τῶν μερῶν τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως, ἄλλαι δὲ τινες δὲν ἰδιάζουσιν εἰς τὸν Όμηρον μόνον, ἀλλ' ἔχουσι τὰς ρίζας αὐτῶν ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ ἔθνους. Ἡ δὲ μεγαλοφυΐα ἐπίνοια, εἰς ἣν ἤλθε, νά εἰσαγάγῃ ἡμᾶς εἰς μέσα τὰ πράγματα καὶ νά συντάξῃ τὴν πᾶσαν διήγησιν περὶ μίαν ἐντονωτάτην πρᾶξιν δυναμένην διὰ τέλους μετέωρον νά κρατῇ τὸν ἀκροατὴν, προῆλθεν ἐν τῇ Όλιάδι, καθ' ἃ ὑπεδηλώσαμεν, ἀφ' ἑαυτῆς σχεδὸν ἐκ τῆς εὐρύνσεως τοῦ τὴν βᾶσιν ἀποτελοῦντος ἔπους. Καὶ αὐτὴ ἡ σύνθεσις τῆς Όδυσσεΐας προδίδει ἐν τούτῳ ἀπομίμησιν τῆς Όλιάδος μετὰ συνειδήσεως μὲν, ἀλλ' αὐτοτελῶς γενομένην. Ἄλλως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα, προκειμένου περὶ τῶν ἀμέσως θαυμαζομένων ἀρετῶν τοῦ Όμήρου, τοῦ νεανικοῦ σθένους καὶ τῆς ἐξευρετικῆς συνέσεως τῶν ἡρώων, τῆς ἱλαρᾶς, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν καταληπτῆς ἐννοίας περὶ τοῦ κράτους τῶν θεῶν, τῆς εὐγενείας καὶ τοῦ βᾶθους τῶν αἰσθημάτων καθ' ὅλην τὴν κλίμακα ἀπὸ τοῦ τρυφεροῦ ἐρωτικοῦ ὀνείρου τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Ναυσικᾶς μέχρι τοῦ συγκινητικοῦ ἀποχαιρετισμοῦ τῆς συζύγου, ἀπὸ τῆς ἀγρίας ὀργῆς διὰ τὴν γενομένην ὕβριν μέχρι τοῦ ἀλγεινοτάτου οἴκτου πρὸς τὸν γέροντα πατέρα τοῦ πεσόντος ἐχθροῦ. Αὗται εἶναι βεβαίως αἱ χορδαί, αἵτινες κρούονται ἐν πάσῃ εὐαισθητῇ καρδίᾳ, αἱ πτέρυγες, αἵτινες καὶ νῦν ἔτι ὑπεραίρουσι τὰς ψυχὰς ἡμῶν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Όμήρου ὑπεράνω τῶν ὄντων. Ἄλλ' αἱ ἀρεταὶ αὗται δὲν εἶναι τοῦ Όμήρου ἰδίαι. Αἱ ἀρεταὶ αὗται ἀνήκον εἰς σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῆς ἐν νεανικῇ ἀνθηρότητι ἀναπτύξεως, ὁ δὲ Όμηρος ἐν τούτῳ καταφαίνεται γνήσιος δημοτικὸς ποιητής, ὅς ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ ὕψοι τὴν

φωνὴν αὐτοῦ, καὶ καθιστᾷ τὰ ποιήματα αὐτοῦ κάτοπτρον τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζη, καὶ τῶν τρόπων τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ λέγοντες οὐδόλως ἐλαττοῦμεν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν γοητείαν τῆς ποιήσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποφαίνομεν μίαν τῶν κυρίων αὐτοῦ ἀρετῶν οὐχὶ ἰδίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ κοινὴν τοῦ τε ἔθνους καὶ τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ ἡ μελωδικὴ δ' εὐροια τῶν στίχων καὶ ἡ εὐκαμπτος καλλονὴ τῆς γλώσσης δὲν πρέπει νὰ κριθῇ ὡς ἴδιον κτῆμα ἐνὸς μόνου ποιητοῦ. Διότι τὰ λαμπρὰ ταῦτα ὄργανα τῆς παραστάσεως ἦλθον εἰς ἀκμὴν μετὰ μακρὰν ἀσκησιν καὶ διὰ τῆς συνεργίας πολλῶν ποιητῶν. Πάντες δ' ἦσαν ἐλεύθεροι εἰς χρῆσιν αὐτῶν καί, ὡς σήμερον πᾶς τις δύναται νὰ γράψῃ εὐκόλως ἐν πεζῷ λόγῳ, οὕτως ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις κοινὴ καὶ εὐκόλος ἦτο ἡ τέχνη τῆς στιχουργίας.

Ἄλλ' ὑπολείπονται καὶ ἄλλαι ἀρεταί, ἃς εἰς τὸ δαιμόνιον ποιητικὸν πνεῦμα τοῦ Ὀμήρου ἰδίᾳ ἀπονέμομεν, τὸ ἥρεμον δῆλα δὴ τῆς διηγήσεως, καθ' ἣν αὐτὸς μὲν ἐλάχιστα λέγει καὶ ὅλως ἀφανὴς εἶναι, αὐτὸ δὲ τὸ πρᾶγμα εἰσάγει λέγον, ἡ ἐνάργεια εἴτα τῶν περιγραφῶν¹⁾, δι' ἣν πάντα ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς ὅτι ὁρῶμεν καὶ αὐτοὶ ὅτι πάσχομεν νομίζομεν, ἡ ζωηρὰ μεταλλαγή τοῦ τρόπου τῆς διηγήσεως, ὅστις ἀπὸ τῶν ταραχωδῶν καὶ αἰματηρῶν σκηνῶν τῶν ἀγώνων μετὰγων ἡμᾶς εἰς σκηνὰς ἡρέμου καὶ γαληνοῦ βίου παρέχει ἡμῖν ἄνεσιν, ἡ εἰς τὸν περὶ τὴν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης ἀρμόζουσα εὐροια τοῦ λόγου ἔπειτα, ἥτις καταλαμβάνει τὰ πάντα ἐν τῇ γενέσει καὶ αὐξήσει καὶ ποιεῖ καὶ τὰς εἰκόνας τῆς

¹⁾ Ἄριστα τὰς πλείστας τῶν ἀρετῶν τούτων κατέλεξεν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ποιητικῇ 24 λέγων· «Ὁμηρος δὲ ἄλλα τε πολλὰ ἄξιως ἐπαινέσθαι καὶ δὴ ὅτι μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ, ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτῶν· αὐτὸν γὰρ δεῖ τὸν ποιητὴν ἐλάχιστα λέγειν· οὐ γάρ ἐστι κατὰ ταῦτα μιμητής· οἱ μὲν οὖν ἄλλοι αὐτοὶ μὲν δι' ὅλου ἀγωνίζονται, μιμοῦνται δὲ ὀλίγα καὶ ὀλιγάκις· ὁ δὲ ὀλίγα φρονιμασάμενος εὐθὺς εἰσάγει ἄνδρα ἢ γυναῖκα ἢ ἄλλο τι εἶδος καὶ οὐδὲν ἀήθη, ἀλλ' ἔχοντα ἥθη. . . . δεδιδόχε δὲ μάλιστα Ὁμηρος καὶ τοὺς ἄλλους ψευδῇ λέγειν ὡς δεῖ. . . . ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν Ὀδυσσεῖα ἄλογα τὰ περὶ τὴν ἔκθεσιν. . . . τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς ὁ ποιητὴς ἀφανίζει· ἡδύνων τὸ ἄτοπον». Προηγῆθη δ' ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ τοῦ φιλοσόφου ὁ ποιητὴς Πίνδαρος ἐν Νεμεονικῶν VII, 20 κ. ἐ.

ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως νὰ λαμβάνωσι τὴν σύστασιν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, οὐχὶ δ' ὥς ἐποίμους περιγράφει, ἡ ἀφρονία εἶτα καὶ καλλονὴ τῶν εἰκόνων καὶ παρομοιώσεων, ἡ τελεία τέχνη τῶν εἰς τὸν χαρακτῆρα ἐκάστου τῶν διαλεγομένων ἁρμοζόντων λόγων καὶ τέλος ἡ ἐν παντὶ εὐρυθμία καὶ συμμετρία. Ταῦτα πάντα εἶναι βεβαίως ἴδιαι ἀρεταί, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι βεβαίως ἐκ τῆς καθ' ὅλου οὐσίας τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Διότι τὰ δημοτικὰ ἔπη ἄλλων ἐθνῶν καὶ αὐτὸ τὸ Νιβελούγγιον ἄσμα τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ Μαχαβαράτα τῶν Ἰνδῶν δὲν εἶναι ἐφάμιλλα ἐν τούτοις πρὸς τὸν Όμηρον. Ἀλλ' ἐν τούτοις δὴ ἀφ' ἐτέρου καταφαίνεται καὶ σπουδαία τις διαφορὰ τῆς Ἰλιάδος πρὸς τὴν Ὀδύσειαν, διότι ἡ μὲν Ἰλιάς πλεονεκτεῖ τῆς Ὀδυσσεΐας κατὰ τὸν μεῖζονα ἀριθμὸν τῶν λεπτομερῶς ἐκτυλισσομένων παρομοιώσεων ¹⁾ καὶ τὰς λαμπρὰς εἰκόνας ἡρωικῶν μαχῶν, ὁ δὲ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσεΐας ὑπερέχει κατὰ τὸ ἐξευρετικὸν θαυμαστῶν μύθων καὶ τὴν βαθυτέραν ἀντίληψιν τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων. Διότι ἀληθῶς μὲν ἀποσπᾷ δάκρυα συγκινήσεως καὶ ἡ λαμπρὰ ἐκείνη σκηνὴ ἐν τῇ Ἰλιάδι, καθ' ἣν ὁ Ἐκτωρ ἀποχαιρετίζει τὴν Ἀνδρομάχην ἀποθέτει τὸ κράνος καὶ θωπεύει καὶ ἀσπάζεται τὸν Ἀστυάνακτα, ὃς κατελήφθη ὑπὸ τρόμου ἰδὼν τὸν λόφον τοῦ κράνους καὶ τὴν χαλκὴν πανοπλίαν τοῦ πατρὸς (Ζ, 466—496), ἀλλὰ βαθύτερον ἐπιτρέπει νὰ εἰσδύσῃ τὸ βλέμμα ἡμῶν εἰς τὸν ψυχικὸν βίον καὶ αὐτῶν τῶν ζώων τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆς δεκάτης ἐβδόμης ῥαψωδίας τῆς Ὀδυσσεΐας (ρ 290—327), ἐν ᾧ ὁ μὲν ἡμίθανῆς ἐν πολλῇ κόπρῳ κείμενος Ἀργος, ὁ πιστὸς κύων τοῦ Ὀδυσσεύς,

¹⁾ Ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι ἀπαντῶσιν 182, ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσεΐᾳ 39 τελείως ἐκτυλισσόμεναι παρομοιώσεις. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δ' ἀρκεῖται ὁ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσεΐας εἰς ἀπλὴν ὑπόδειξιν τοῦ πρὸς παρομοίωσιν προσαγομένου ἀντικειμένου. Ἐν τούτοις καὶ αἱ καθ' ἑκάστον ῥαψωδίαι τῆς Ἰλιάδος καὶ αὐταὶ αἱ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ἐπὶ τῆς αὐτῆς βαθμίδος ἰσάμεναι ἀφίστανται ἐν τούτῳ πολλὰ ἀλλήλων. Πασῶν δὲ τῶν ῥαψωδιῶν ὑπερέχει ἡ Ἀριστεία Ἀγαμέμνονος κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ζωηρῶν εἰκόνων. Παράβ. Arn. Passow, De comparationibus Homericis, Dissert. Berol. 1852.

ἀναγνωρίσας πρὸ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν δούλων τὸν ἀπονοστήσαντα ἥρωα ἅμα εἰσελθόντα εἰς τὴν οἰκίαν ἐκπνέει σαίνων τὴν οὐρὰν, ὃ δὲ δεσπότης αὐτοῦ ἀπομάσσει τὸ ἐκ τῆς συγκινήσεως δάκρυον ¹⁾. Μείζονες δ' ἔτι καταφαίνονται αἱ διαφοραὶ τῶν παλαιῶν πυρήνων ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων πρὸς τὰς ὁψιαιτέρας παρενθήκας. Καὶ ὑπερέχουσι μὲν τῶν ἄλλων πολλὰ τῶν ἀσμάτων ἐκείνων, ἅτινα ὡς μεταγενεστέρας παρενθήκας ὑπολαμβάνομεν, ὡς τὰ Ἑκτορος λύτρα, ἢ ἀσπίς τοῦ Ἀχιλλέως, κατὰ τὰς μεγάλας ποιητικὰς καλλονὰς καὶ ὀφείλομεν κατ' ἀκολουθίαν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὑπὸ τὸν ἄλγεον καὶ τινες τῶν Ὀμηριδῶν ²⁾. Ἀλλὰ τὰς πλείστας τῶν παρενθηκῶν ἀναγνωρίζομεν ὡς τοιαύτας ἐξ αὐτῆς δὴ τῆς πενιχρότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς ἀδεξιότητος τοῦ μιμητοῦ. Οἱ στίχοι ἐπὶ παραδείγματι τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Λινείου, οἵτινες πρὸ τῆς μάχης ἐπὶ μακρὸν ὀχληρῶς μακρολογοῦσι (Γ' 75—352), δὲν εἶναι βεβαίως *carmina Homeri semper ad eventum festinantis* ἤτοι ἔπη τοῦ πρὸς τὸ τέρμα ἀεισπεύδοντος Ὀμήρου. Καὶ ἡ ὀχληρὰ δὲ σπουδὴ τῆς Κόλου μάχης (Θ) οὐδὲν τοῦ ποιητοῦ τῆς παλαιᾶς Ἰλιάδος ἐξελέγχεται ἔχουσα, ὅς, καὶ ὁσάνκις τὰ πάντα ἐπέγουσιν, ἥρεμος τὰ ἑαυτοῦ πράττει. Ὡσαύτως καὶ ἡ ξηρὰ ἀπαρίθμησις τῶν πλοίων τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ἡγεμόνων οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὴν ζωηρὰν ἐκείνην μεταλλαγήν τῆς θέσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως, ἥτις ἀδιαλείπτως δεσμεύει ἡμᾶς ἐν ταῖς ἄλλαις ῥαψωδίαις.

Πολλῆς δὲ προσοχῆς ἄξια εἶναι ἐν τούτοις αἱ μιμήσεις καὶ

¹⁾ Ἡ σκηνὴ αὕτη ἀπεικονίζεται ἐπὶ τινος δακτυλιοῦ παρὰ Overbeck, *Galerie hoescher Bilder* 7, 33, 10.

²⁾ Ὁ Ὁ. Μύλλερ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας σελ. 81 [89 τῆς ἑλλ. μεταφράσεως Κυπρ.-Γαλάνη] λέγει περὶ τῆς ἐν τῇ τελευταίᾳ ῥαψωδίᾳ συνεντεύξεως τοῦ Ἀχιλλέως μετὰ τοῦ Πριάμου: «ὅμοια σκηνὴ κατὰ τὸ κάλλος δὲν εὐρίσκεται καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν ποίησιν». Καὶ ὁ Σίλλερ ἐπὶ ποτε: «καὶ ἂν τις ἔζη, μόνον ἵνα ἀναγνῷ τὴν 23ην ῥαψωδίαν, δὲν θὰ ἰδικαιούτο νὰ αἰτιάται ἑαυτὸν, ὅτι ματαίως ἔζησεν». Περὶ τῶν ποιητῶν τῶν ῥαψωδιῶν ἐκείνων ἴσχυε καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ τοῦ Γοιθίου «καὶ ὁ ἔσχατος τῶν Ὀμηριδῶν νὰ εἰναίτις, εἶναι καλόν».

ἐπαναλήψεις. Ἡ συγχή, δις καὶ τρεῖς πολλάκις ἐπαναλήψεις τῶν αὐτῶν στίχων εἶναι ἰδιὸν τι τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι σημεῖον διαφόρου ἀρχῆς, ἀλλὰ μᾶλλον συναφές τι πρὸς τὸ ἐπικὸν εἶδος τῆς διηγήσεως καὶ τὸ σταθερὸν τῶν ἐπιθέτων. Διότι, ὅταν ἀρχῇται ἐκ νέου ἀνατέλλων ὁ ἥλιος ἐν τῇ φύσει, ἄδει καὶ ὁ ποιητὴς ἐκ νέου ἄνευ παραλλαγῆς ἡ μὲν οὖν δ' ἡ ριγένεια φάνη ῥοδόδ' ἀκτυλος ἡ ὥς, ὡς πάντοτε προβάλλει ἐκ νέου πρὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ζωηράν τὴν εἰκόνα τῆς νεῶς ἀποκαλῶν αὐτὴν ἐύσσελμον ἢ μέλαιναν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιθετὸν δύναται οὐ μόνον περιττόν, ἀλλὰ καὶ ἀνάρμοστον νὰ ἀποδειχθῇ καὶ ὁ στίχος ἢ οἱ στίχοι δύνανται ἐν ἀναρμόστῳ συναφείᾳ καὶ ἐν παρεκδοχῇ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται καὶ χωρίον ὅλον δύναται ν' ἀποτελεῖται ἐκ πανταχόθεν συνειλεγμένων στίχων καὶ ἐξ ἡμιστίχων. Τοιοῦτοι δὲ κέντρωνες ἀπαντῶσι μὲν καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Ὀμήρῳ ὡς ἐν τῷ ὀνθυλεύματι τῷ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἡμέρας τῆς μάχης (H 313—482)¹⁾, ἀλλὰ δὲν εἶναι βεβαίως ἔργα τοῦ θείου Ὀμήρου, ἀλλὰ τινος τῶν μεταγενεστέρων Ὀμηριδῶν²⁾.

32. Χρόνος τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ὀμήρου. Καὶ νῦν δυνάμεθα νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς πλεῖστα τῶν ζητημάτων, ὧν προλαβόντες ἀκροθιγῶς μόνον ἠψάμεθα, καὶ δὴ τὸ πρῶτον εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐποιήθησαν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα. Ἐπειδὴ δὲ προφανῶς οἱ παλαιοὶ οὐδὲν ὠρισμένως εἶχον μαθόντες ἐκ παραδόσεως περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ Ὀμηρὸς ἔζησε καὶ ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια ἐγένοντο, καὶ ἡμεῖς κατ' ἀνάγκην θὰ τραπῶμεν ἐπὶ συνδυα-

¹⁾ Ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ τῆς Χρυσίδος (A 430—492) φαίνεται ὑπάρχουν ὁμοίους τις κέντρων, ἀλλὰ περὶ τούτου μόνον ἀμφισθετοῦμεν, ἂν οἱ ἀπειρόκαλοι οὗτοι στίχοι ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας ἐλήφθησαν ἢ μᾶλλον ἐκ παλαιότερου τινὸς ἱεροῦ ποιήματος.

²⁾ Εἰς τοῦτο προσέσχον μὲν ἤδη ὁ Κιργόφφιος καὶ ὁ Κοϊγλς, ἐπραγματεύθημεν δὲ καὶ ἡμεῖς περὶ αὐτοῦ ἐν διατριβῇ, Die Wiederholungen gleicher und ähnlicher Verse in der Ilias, δημοσιευθεῖσα ἐν τοῖς Sitzungsbericht der bayerischen Akademie 1880 σελ. 221—271.

σμούς μάλιστα, οἵτινες δέον νά ὁρμηθῶσιν ἐκ τοῦ χρονικοῦ πρὸς ἄλλα λόγου τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν ἐπῶν ¹⁾).

Ὁμολογούμενον καὶ ἐκ διαφόρων ἐνδείξεων τῶν ἀπομιμήσεων ἀποδεδειγμένον θεωρεῖται ὑπὸ πάντων νῦν, ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἦτο νεώτερος τοῦ Ὀμήρου καὶ ὅτι εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν οὐ μόνον τὴν Ἰλιάδα, ἀλλὰ καὶ τὴν Ὀδύσειαν, τὰ παλαιότερα τοῦλάχιστον συστατικὰ αὐτῆς μέρη. Ἀλλὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἡσίοδου δὲν δυνάμεθα νά καταδιδάσωμεν πέραν, ἢ τοῦλάχιστον πολὺ πέραν τοῦ 700. Παρὰ τοῦτο ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος καὶ ἀποδεικνύεται εὐκόλως ἐκ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μύθου, ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἐποιήθησαν, ὅτε ἤδη προέκειντο τέλεια τὰ δύο μεγάλα ὁμηρικὰ ἔπη ²⁾. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἀρκτίνος, ὁ ποιητὴς τῆς Λιθιοπίδος, τάττεται εἰς τὴν πρώτην, ἢ ἐνάτην Ὀλυμπιάδα, ὥστε, καὶ ἂν ὁ χρόνος οὗτος οὐχὶ ἐκτὸς πάντως ὅμως δυνάμεθα πεποιθότως ν' ἀναγάγωμεν τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς τῶν κυκλίων ἐπῶν εἰς τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα. Πλὴν δὲ τῶν ἐκ τῆς ἀντιπαράβολῆς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐποιήθησαν τὰ διάφορα ποιήματα, ἐξαγομένων ἔχομεν καὶ ἕτερόν τι σημεῖον ἀν-

¹⁾ Ἐκ τούτου ὁρμηθεὶς ἐπραγματεύθην περὶ τοῦ ζητήματος ἐν τῇ πραγματείᾳ, Zur Chronologie des altgriechischen Epos ἐν ταῖς Sitzungsber. der bayerischen Akademie 1884 σελ. 1—60, ἐν ᾗ ἀναιρεῖται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Γλάδστοinos ἐπὶ αἰγυπτιακῶν συνδυασμῶν στηριζομένη χρονολογία. Παράβ. καὶ Düntzer, Die homerischen Fragen, Leipzig 1874.

²⁾ Καθ' ἓνα ἀπεδείχθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ Welcker, Der epische Cyklus. Παράβ. καὶ Niese, Entwickelung der homerischen Poesie 27 κ. ἐξ. καὶ 225 κ. ἐξ. Συνεμφάσεις τῶν ἀναπτυσθέντων ἤδη μύθων τοῦ Κύκλου ἀπαντῶσι μὲν βεβαίως καὶ ἐν Ἰλιάδι, ἀλλ' ἐν παρεμβεβλημένοις χωρίοις T, 326—337, Ω, 28—30, Θ, 230—232 (B 699—709, 721—728). Τὰ δ' ἐν Ὀδυσσεΐᾳ, ἐν τῇ Τηλεμαχεΐᾳ καὶ Νεκυΐᾳ προϋποτιθέμενα ἄσματα περὶ τῆς Ἰλίου Πέρσεως διὰ τοῦ δουρείου ἵππου, περὶ τῆς ἔριδος περὶ τῶν ὀπλῶν τοῦ Ἀχιλλεύου, περὶ τῆς προσαγωγῆς τοῦ Φιλοκτήτου, Νεοπολέμου, Εὐρυπύλου, περὶ τοῦ νόστου τῶν βασιλέων καὶ τῆς τίσεως τοῦ Ὀρέστου εἶναι μὲν συναφῇ πρὸς τὰ ποιήματα τοῦ Ἀρκτίνου, Λέσχειο καὶ Ἀγίου, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ἀναγκάτως νά θεωρήσωμεν ὡς ἐξ ἐκείνων προερχόμενα, διότι καὶ τῶν ἐπῶν τῶν ποιητῶν τούτων προηγήθησαν ἴδια ἄσματα. Ὅτι δ' ὁ Ἀρκτίνος πρὸ τοῦ ποιητοῦ τῶν νεωτέρων μερῶν τῆς Ὀδυσσεΐας ἔζη φαίνεται ἡμῖν καὶ σήμερον ἔτι πιθανόν.

τιταραβολής, τὰ ἔργα τῆς πλαστικῆς. Οὕτως ἐπὶ τῷ Ἀμυκλαίῳ θρόνῳ ἦσαν ἐπειργασμένοι σκηναὶ τῆς Όλιάδος καὶ Όδυσσεΐας, ὡς ὁ ἄδων Δημόδοκος, ὁ Μενέλαος ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ Πρωτεύς¹⁾. Ὡστε κατὰ ταῦτα ἦσαν ἤδη εἰς πάντας γνωσταὶ τότε αἱ νεώταται βαψφδίαὶ τῆς Όδυσσεΐας, ἀλλ', ὡς μὴ ὤφελεν, ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ θρόνος ἐγένετο, δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς καὶ ἡ μαρτυρία, ὅτι ἰδρύθη ἐκ τῆς δεκάτης τοῦ πρὸς τοὺς Μεσσηνίους πολέμου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀξιόπιστος²⁾.

Παρά τῷ ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς δὲ ἐξαγομένῳ χρονικῷ ὀρίῳ ἴστανται καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐξωτερικαὶ μαρτυρίαι ἐν αὐτῷ τῷ Όμήρῳ ἀπαντῶσαι. Οὕτως ἐν τῷ νεῶν καταλόγῳ, ὅς προὔποτιθεται μὲν τὴν Όλιάδα καὶ τὰ ἄλλα ἐπὶ Πατρόκλῳ, ἐποιήθη δὲ προφανῶς πρὸ τῆς Τηλεμαχείας καὶ τῶν νεωτέρων μερῶν τῆς Όδυσσεΐας³⁾, ἀγνοεῖται τέλεον ἢ ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς πόλεως (Όλ. 10) ἀρξαμένη ἀκμὴ τῶν Μεγάρων⁴⁾ καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ὄνομα Μέγαρα, ἡ δὲ Νῆσα παρίσταται ἔτι ὡς μέρος τῆς Βοιωτίας (B, 508) ὡς καὶ ἡ Κόρινθος ὡς μέρος τοῦ Ἀργους (B, 570). Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τινὰ χρόνον, καθ' ὃν ἡ δὲν εἶχεν ἐπέλθῃ ἔτι ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων, ἢ ἡ παλαιὰ παρέμενεν ἔτι ζωηρὰ

¹⁾ Πaus. III, 18· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐκ τῶν Κυπρίων καὶ τῆς Αἰθιοπίδος ἦσαν ἐπειργασμένοι ἐπ' αὐτῷ σκηναί, ὡς ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος καὶ ἡ μονομαχία τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Μέμνονα.

²⁾ Ό Brunn ἐν τῇ Geschichte der griechischen Künstler I, 52 ἀνάγει τὴν κατασκευὴν τοῦ θρόνου εἰς τὴν 60ῃν Όλυμπιάδα. Ἄλλοι χωροῦσι περαιτέρω μέχρι τοῦ 580 καὶ 540 π. X. Παράβ. Overbeck, Geschichte der Griech. Plastik I, 68 (4ης ἐκδόσεως). Ἐσχάτως ὁ Wolfgang Reichel, Über vorhellenische Götterculte, Wien 1897 ἐν σελ. 15 ἀνάγει τὸ μὲν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπερ ὡς τρόπαιον ἐστάθη, εἰς τὴν ἐβδόμην ἐκατονταετηρίδα, τὸν δὲ θρόνον, ὃν ὁ Βαθυκλῆς πρὸς τὸ ἄγαλμα ἐποίησεν, εἰς πολὺ μεταγενέστερον χρόνον.

³⁾ Τὰ ἐπιθετα κοίλῃν Λακεδαίμονα κητώεσσαν ἀρμόζουσι μὲν εἰς τὴν χώραν (B, 581), ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν πόλιν (δ, 4)· δύναται ὅμως καὶ τὸ τελευταῖον χωρίον νὰ θεωρηθῇ ἀναφερόμενον εἰς τὴν χώραν Λακεδαίμονα. Ἀξίον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι καὶ ἡ Ἀσκρα, ἡ πατρὶς τοῦ Ἡσόδου, δὲν ἀπαντᾷ μετὰ τῶν βοιωτικῶν πόλεων ἐν τῷ νεῶν καταλόγῳ. Ἀλλὰ τοῦτο ἴσως προέρχεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἀσήμαντος ἦτο ἡ πόλις.

⁴⁾ Ἡδὲ κατὰ τὴν 15 Όλυμπιάδα ἀναφέρεται τις νικητὴς Όρσιππος Μεγαρέας.

ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἀνθρώπων. Ἐξ ἐτέρου δὲ τὸ μὲν ἀγνοεῖ ὁ νεῶν κατάλογος τὴν χώραν τῆς Μεσσηνίας, τὸ δὲ περιλαμβάνει ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Λακεδαιμόνος τὰς πόλεις Φᾶριν καὶ Ἀμύκλας καὶ Ἔλος (B, 582—584), αἵτινες κατεδουλώθησαν ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμίσει τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τῶν βασιλέων Τηλέκλου καὶ Ἀλκαμένους¹⁾. Ἐὰν δ' εἰς ταῦτα προσθέσωμεν, ὅτι ὁ νεῶν κἀλογος δὲν κυκλεῖται ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἡσιοδείου ποιήσεως, ἀλλ' ὑπαινίσσεται ἤδη καὶ μύθους, οἵτινες μυθολογοῦνται ἐν τοῖς Κυπρίοις καὶ τῇ Μικρᾷ Ἰλιάδι, ὡς ὁ θάνατος τοῦ Πρωτεσίλῃου καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Φιλοκτήτου²⁾, τότε δὲν δυνάμεθα νὰ τάζωμεν αὐτὸν πρὸ τοῦ 650, ἀλλ' ἐν ταῦτῳ ὀφείλομεν πάντως καὶ νὰ ἀποδεχθῶμεν, ὅτι βεβαίως ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις προέκειτο τελεία σύμπασα ἡ Ἰλιάς κατὰ πάντα τὰ κύρια αὐτῆς μέρη.

Πρὸς τούτοις φαίνεται ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς Ν Ῥαψωδίας, ὅτι ὁ ποιητὴς ἀγνοεῖ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ τὰς ἐν ταῖς ἀκταῖς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Μιλησίων ἰδρυθείσας κατὰ τὴν ὁδόσῃν καὶ ἐβδόμῃν ἑκατονταετηρίδα ἀποικίας. Ἐκ τούτου ὀφείλομεν ἄρα νὰ ἀναδιβάσωμεν τὸν χρόνον τῆς συστάσεως αὐτῆς εἰς τοὺς πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Τραπεζοῦντος καὶ Σινώπης χρόνους.

Περὶ δὲ τῆς συντάξεως τῆς τελευταίας ραψωδίας τῆς Ὀδυσσεΐας, ἥτοι μιᾶς τῶν νεωτέρων, παρέχει ἡμῖν κατὰ προσέγγισιν ὁ στίχος, ω 88 ζώννυνται τε νέοι καὶ ἐπεντύνονται ἄεθλα ὄριοντι, terminum ante quem. Διότι, ἐπειδὴ ἐν τῇ 15ῃ Ὀλυμπιάδι οἱ ἀθληταὶ ἀπεδύοντο τὴν ζώνην, ἡ δ' εἰσαγωγὴ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἐγένετο σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, βεβαίως ὁ στίχος ἐκεῖνος ἐποιήθη οὐχὶ πολὺ μετὰ τὸ 715

¹⁾ Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν νεῶν κἀλογον προϋποτίθεται ἡ Ἰλιάς (I, 149—156), ὅτι αἱ παράλοιπαι πόλεις, αἱ μεσσηνιακαὶ τοὐλάχιστον, κατεῖχοντο ἔτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἀχαιῶν ἡγεμόνων καὶ δὲν διετέλουν ὑποτεταγμένας εἰς τοὺς δωριεῖς κατακτητάς.

²⁾ Δὲν τολμῶμεν πλείον νὰ ἀποδῶμεν εἰς μεταγενεστέρων τινα διασκευαστὴν τὰ χωρία B 699—709 καὶ B 791—728, ὡς ἐπράξαμεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος. Ἄλλως τε καὶ οὕτω δὲν μεταβάλλονται τὰ τῆς χρονολογίας.

έτος¹⁾. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον ἄγει ἡμᾶς ἡ μνεία τῆς σικελικῆς ἀμφιπόλου ἐν τοῖς νεωτέροις μέρεσι τῆς 'Οδυσσεΐας (υ 383, ω 211, 366, 389) εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀποι-
 κισμοῦ τῆς Σικελίας ('Ολυμπ. 9), ἢ δὲ μνημονευομένη κρίνη
 'Αρτακία (κ 408) φαίνεται οὕσα ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἴδρυσιν τῆς
 Κυζίκου (756 ἢ 680 π. Χ. κατὰ Εὐσέβιον²⁾). Οὕτω δὲ μένο-
 μεν ἐν τῇ γνώμῃ, ὅτι πρὸ τοῦ τέλους τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρί-
 δος ἐποιήθησαν τὰ ποιήματα τοῦ 'Ομήρου, μόνον δ' αἱ μικραὶ
 διασκευαὶ τῆς τε 'Ιλιάδος καὶ τῆς 'Οδυσσεΐας ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς με-
 ταγενεστέρους χρόνους. Καὶ οἱ μὲν στίχοι Λ 699 κ. ἐξ. δὲν ἀνα-
 φέρονται ἀναγκαίως εἰς τοὺς κατὰ τὴν 25 'Ολυμπιάδα εἰσαχθέντας
 εἰς 'Ηλιν ἀγῶνας ἀρμάτων³⁾, ἀλλὰ τὸ ἐν 'Οδυσσεΐας φ 15—41
 χωρίον φαίνεται ὁρμώμενον ἐκ τῆς ὑπὸ τῆς Λακεδαιμόνος ὑποδο-
 λώσεως τῆς Μεσσηνίας⁴⁾, ἐποιήθη ἄρα μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου
 πρὸς Μεσσηνίους πολέμου. 'Αλλ' ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ζητήματος

¹⁾ Kirchhoff, Homers Odyssee 288 κ. ἐξ. Παράβ. τὰς ἀντιλογίας τοῦ Niese, Entwick-
 elung der homerischen Poesie 223 κ. ἐξ. Περὶ τοῦ χρόνου (ὅτι ἐν 'Ολυμπ. 15 καὶ
 οὐχὶ 32) πραγματεύεται ὁ Böckh ἐν Gesammelte Schriften IV, 137 κ. ἐξ. Ποῦρωτέρω
 δὲ βαίνειν ὁ Kirchhoff ἐν σελ. 340 τεκμαίρεται ἐκ τοῦ ω 417, ὅτι ὁ Εὐγάμμων, ὁ ποιη-
 τὴς τῆς Τηλεγονείας (περὶ τὴν 53 'Ολυμπ.) δὲν ἐγνώριζεν ἔτι τὸ τέλος τῆς 'Οδυσσεΐας.
 Οὕτω δὲ κρίνει καὶ ὁ Willamowitz, Homerische Untersuchungen 185. 'Αλλ' ἀπλου-
 στέρα εἶναι τὴ λύσιν, ὅτι ἢ ὁ Πρόχλος, ἢ ὁ ἑρانيστὴς μετέλαβεν ἐν τῷ οἱ μνηστῆρες
 ὑπὸ τῶν προσηκόντων θάπτονται τοὺς μνηστῆρας ἀντὶ τῶν ἐν τέλει τοῦ ω
 523 πεσόντων 'Ιθακησίων, ἢ ὅτι αἱ λέξεις τοῦ κειμένου ἀφύοντες ἐφοίτων ἐν ω 415
 μέχρι τοῦ τιθέντες ἐν ω, 419 προέρχονται ἐκ νεωτέρως τινὸς διασκευῆς.

²⁾ 'Εδείχθημεν εὐλαδέστεροι ἀποδλέψαντες εἰς ὅσα ὁ Rothe ἐν τῷ Jahresber. der
 Alterthumsw. XIII, 1, 182 ἀντίπεν. Περαιτέρω νὰ προσθῶμεν καὶ νὰ διαταθῶμεν, ὅτι τὸ
 ἥμισυ τῆς 'Οδυσσεΐας ἀνήκει εἰς τὴν 7 ἑκατονταετηρίδα, ὡς ὁ Wilamowitz ἰσχυρίζεται,
 κυλῶει ἡμᾶς ἡ γλῶσσα καὶ ἰδίως τὸ δῖγαμμα.

³⁾ Παράβ. August. Mommsen ἐν Philol. 8, 721 κ. ἐ., ἀλλὰ δὲν εἶναι πάντως ἀναγ-
 καίον νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἀγώνων κελήτων ἐν τοῖς ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσιν.
 Ὑπάρχει μάλιστα τὸ ἀντιστρατευόμενον εἰς τὴν τοιαύτην ἀποδοχὴν, διότι τὸ χωρίον
 Λ 700 ἀναφέρει ὡς ἄθλον τῶν ἀγῶνων τρίποδας, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τῆς 7ης 'Ολυμπιάδος ἀντὶ
 ἄθλων ὀλικῆς ἀξίας εἰδίδετο τιμητικὸν ἄθλον, ὁ στέφανος.

⁴⁾ 'Ἰδε τοὺς στίχους 13—15 ἠδῶρα τὰ οἱ ξείνας Λακεδαιμόνι δῶκε τυ-
 χήσας 'Ἰφίτος Εὐρυπιδίδης ἐπεικέλοιο ἀθανάτοισιν· τῷ δ' ἐν Μεσσηνίᾳ
 ξυμβλήτην ἀλλήλοισιν· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 15 στίχου ἄρχεται ἡ διασκευή.

πρέπει πάντοτε νὰ ἐνθυμώμεθα, ὅτι ῥαψωδία τινές, ὡς ἡ Δολώ-
νεια, ὁ Νεῶν κατάλογος, ἡ δευτέρα Νεκυία καὶ πρὸ πάντων μι-
κρότεραι παρενθῆκαι ὡς αἱ προσθῆκαι ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἀσπί-
δος (Σ 590—606), ἐν τοῖς ἄθλοις ἐπὶ Πατρόκλῳ (Ψ 788—897),
ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν κήπων τοῦ Ἀλκίνοῦ (η 103—113), ἐν τῇ
Νεκυίᾳ (λ 565—617), ἡ ἀνακεφαλαίωσις τῶν πλάνων τοῦ Ὀδυσ-
σέως (ψ 310—343) εὐχερῶς ἠδύναντο νὰ προστεθῶσιν ὑπὸ τῶν
Ὀμηριδῶν καὶ ῥαψωδῶν, ὅτε ἤδη ἀπὸ πολλοῦ προέκειτο τέλειος
ὁ σκελετὸς τῆς τε Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας, ἀλλ' ὅτι ἡ διεξα-
γωγή τοῦ ἀρχικοῦ διαγράμματος ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων δὲν
παρετάθη ἐπὶ πλέον τῶν δύο, ἢ τριῶν γενεῶν¹⁾.

Τελευτῶντες δ', ἵνα ὁρίσωμεν καὶ δι' ὠρισμένων ἀριθμῶν τὰ
πράγματα, λέγομεν, ὅτι ἐκ τῶν ὑποδειχθέντων συνδυασμῶν τε-
κμαιρόμεθα, ὅτι ἡ μὲν Ἰλιάς ἐποιήθη περὶ τὰ 850—780, ἡ
δ' Ὀδύσεια περὶ τὰ 800—720 καὶ ὅτι μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον
πλήν τοῦ νεῶν καταλόγου οὐδεμία πλήρης ῥαψωδία πλέον,
ἀλλὰ μόνον μικραὶ τινες διασκευαὶ προστεθήσαν καὶ δὴ πρὸς τε-
λειοτέραν συναρμογὴν τῶν μερῶν καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν διὰ
τῆς γραφῆς καθόρισιν τοῦ κειμένου. Καθ' ὅλου δ' ἀποδεχόμεθα
τὴν γνώμην τοῦ Ἡροδότου λέγοντος, ὅτι ὁ Ὀμηρος 400 ἔτη
πρεσβύτερος αὐτοῦ ἐγένετο, ἥτοι περὶ τὰ 840 ἔζησε²⁾. Τοῦτο δὲ

¹⁾ Περαιτέρω νὰ προδῶμεν ἀποτρέπει ἡμᾶς ἡ μικρὰ διαφορὰ τῆς γλώσσης καὶ δὴ ἐν
τῇ χρήσει τοῦ δίγαμμου καὶ ἐν τῇ ἀπεργείᾳ πρὸς τὰς συνακρίσεις. Οἱ ἱστορικῶς γνωστοὶ
Κιμμέριοι, οἵτινες περὶ τὸ 660 εἰσέβαλλον εἰς Λυδίαν καὶ Ἰωνίαν, οὐδὲν ἀποδεικνύουσι
περὶ τοῦ χρόνου τοῦ Ὀμήρου, διότι τὸν ἀντίον φαίνεται πιθανώτατον, ὅτι αἱ ληστρικαὶ
αὐταὶ ἐκ τοῦ ἀγνώστου βορρᾶ ἐπελθοῦσαι ἀέλαι παρεβάλλοντο ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν
χρόνον γενομένων πρὸς τοὺς ὀμηρικοὺς Κιμμέριους (λ 14) καὶ κατ' αὐτοὺς Κιμμέριοι
ἐκλήθησαν, ὡς ὀφθαίτερον τὰ γερμανικὰ φύλα τοῦ βορρᾶ Gimbrī, ἥτοι Κιμμέριοι ἐκαλοῦντο.
Παρὰ ταῦτα δὲ τὸ ὄνομα Κιμμέριοι ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς Ἀσίας, διότι ἐν ταῖς ἀσσυρι-
ακαῖς σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς οἱ βῆραιοι Σκύθαι Gimirai ὀνομάζονται, ὥστε καὶ οἱ Κιμ-
μέριοι (λ 14) καὶ οἱ Κήτειοι (λ 520) ἥτοι Chethitir, τῆς Ὀδυσσεΐας ἀποδεικνύουσι,
πῶς οἱ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας Ἑλληνες κατὰ μικρὸν ἦλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὰ μεγάλα περὶ
τὸν Ὀρόντην καὶ Εὐφράτην βασιλεία.

²⁾ Ἡροδ. II, 53 «Ἡσίδοι γὰρ καὶ Ὀμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι
ἔτεσι δοκῶμεν πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλείοσιν».

μόνον ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν μύθων, ὧν ἀπῆλθον εὐρίσκομεν παρ' Ὀμήρῳ, καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ὀμήρου ἐν μέρει περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχονται εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν. Ἐν τούτῳ μάλιστα θαυμαστὸν φαίνεται, ὅτι ὁ ποιητὴς τὴν Σιδῶνα ἔτι καὶ οὐχὶ τὴν Τύρον θεωρεῖ κρατοῦσαν τῆς θαλάσσης καὶ οὐχὶ τὴν Μέμφιν ἔτι, ἀλλὰ τὰς παλαιὰς Θήβας ἀναφέρει ὡς πρωτεύουσαν τῆς Αἰγύπτου ¹⁾.

33. Γλῶσσα καὶ πατρὶς τοῦ Ὀμήρου. Τὸ περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ ζήτημα συνδέεται στενῶς πρὸς τὸ τῆς γλώσσης αὐτοῦ. Ἡ γλῶσσα δ', ἐν ᾗ παρεδόθησαν ἡμῖν διὰ τῶν Ἀλεξανδρέων τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα, φέρει τὸν τύπον τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου, ὡς καὶ ἐν ὅλῳ τῷ τρόπῳ τῆς ποιήσεως ἀντικατοπτρίζεται ὁ φαιδρὸς τῆς Ἰωνίας βίος ²⁾. Καὶ ὅτι μὲν ὁ τύπος ἐκεῖνος πολλαχῶς διαφέρει τοῦ τῆς γλώσσης τοῦ Ἡροδότου, τὸ πάλαι ἤδη εὖρον ἱκανῶς εὐνόητον διὰ τὸ μέγεθος τῆς χρονικῆς ἀποστάσεως. Ἀλλὰ τοσοῦτον εὐκόλως δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ

¹⁾ Ἰλ. I 381 «οὐδ' ὅσ' ἐς Ὀρχομενὸν ποτινίσσεται, οὐδ' ὅσα Θήβας Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται, αἳ θ' ἐκατόμυλοι εἰσι, διηκρύσιοι δ' ἄν' ἐκάστας ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι σὺν ἱπποῖσιν καὶ ὄχεσφιν». Ὁ Kral, Diodor und Manetho ἐν Sitzungsber. der österreich. Akad. 96 (1880) 381 ἐνωρᾷ ἐν τούτοις ἀμυδρὰν τινα ἐν τοῖς ἔσμασιν διασπασμένην ἀνάμνησιν τῶν χρόνων τῶν Ῥαμνεσιδῶν, ὅτε ἑλληνικὰ φύλα (μᾶλλον Κᾶρες) ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν τότε πρωτεύουσαν αὐτῆς, τὰς Θήβας. Ἐξ Αἰγύπτου ἦλθεν εἰς τὰ ὄσα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἡ φήμη περὶ τῶν Πυγμαίων τῆς Ἀφρικῆς Γ, 6 οὐς καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνεῦρεν ὁ Stanley ἐν τοῖς δάσεσι πρὸς νότον τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου. Ὡσαύτως δὲ πρὸς τὴν Αἴγυπτον φαίνεται οὐσα ἐν συναφείᾳ ἢ τριὰς τῶν θεῶν, Ζεὺς καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπόλλων (παραδ. Ἰσιν, Ὀσίριν, Ὡρον), ἢ στάθμησις τῶν ψυχῶν X, 209, καὶ ἡ περὶ Ἀδου παράστασις. — Τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τὰ δημιουργήματα αὐτῶν ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες διὰ τῶν ἐκ Φοινίκης ἐμπόρων. Ἐκ τούτου πολλὴν σημασίαν ἔχει, ὅτι ὁ Helbig, Ein ägyptisches Grabgemälde und die mykenische Frage ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1896 ἀποδεικνύει δύο περιόδους ἐπιδράσεως τῆς Φοινίκης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, οὕτως ὥστε ἡ προγενεστέρη διακόπτεται κατὰ τὴν περίοδον τῶν Μυκηνῶν διὰ τῆς ἐπιδράσεως καὶ κατακτήσεως τῶν Δωριέων, εἴτα δὲ λαμβάνει νέαν ἐπίδοσιν κατὰ τὴν 7ην ἐκατονταετηρίδα.

²⁾ Πᾶν ὅ τι τῆς Ὀμηρικῆς ποιήσεως τὴν ἐκ τῆς Ἰωνίας καταγωγὴν ἀποδεικνύει, ἴδε παρὰ Μυλλέρῳ ἐν Ἱστορίᾳ τῆς Φιλολογ. κατὰ μετάφρ. Γαλάνη σελ. 79 κ. ἐξ., διότι οὐδεὶς τῶς ἀνῆρσε ταῦτα.

διαλλαγῶμεν πρὸς τὴν διαφορὰν ἐκείνην, ἀφ' οὗ διδαχθέντες ὑπὸ τοῦ Βεντλεύου ἐμάθομεν, ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὁδυσσεΐας προσέφερεν ἔτι τὸ δίγαμμα καὶ ἐν τισι λέξεσι κανονικῶς αὐτὸ μετεχειρίσθη, ὡς ἐν τῷ τρίτῳ προσώπῳ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας οὗ, οἴ, ἐ, ὅς καὶ ἐν ταῖς λέξεσιν ἄναξ, ἔθνος, ἔπος ¹⁾. Διότι τὸν φθόγγον τοῦτον εἶχον ἤδη τέλεον ἀπορρίψει κατὰ τὴν 7ην ἑκατονταετηρίδα οἱ ἐξ Ἰωνίας ὁμόφυλοι τῶν ἐλεγεισποικῶν καὶ ἱαμβογράφων, ὥστε δύσκολον εἶναι νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι ἐν τῇ ἐνάτῃ καὶ ὀγδόῃ ἑκατονταετηρίδι ἦτο ἐν χρήσει ἡδη ἐν τοσούτῳ μέτρῳ, ὅσον δέον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι μετεχειρίζοντο αὐτὸν οἱ σύγχρονοι καὶ ὁμόφυλοι τοῦ Ὀμήρου. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀποδοχή τῆς γνώμης, ὅτι Ὀμηρος πολλὰ ἴσως ἐκ τῆς γλώσσης τῶν προγενομένων παρέλαβεν ²⁾, οὐδόλως ἐπαρκεῖ εἰς ἐρμηνείαν τῆς γλωσσικῆς ἐκείνης διαφορᾶς. Διότι ἀληθῶς μὲν πιθανὸν εἶναι, ὅτι παρελήφθησαν ἐκ τῶν παλαιότερων ποιημάτων τυπικαὶ τινες φράσεις, οἷαι αἱ νεφεληγερέτα Ζεὺς, πότνια Ἥρη, πρόσθεν θαλάμοιο θυράων, μάντις ἀμύμων, ἱππότα Νέστωρ, ἀλλ' ἐν τῇ χρήσει φθόγγου ὅλου, οἷον τὸ δίγαμμα, ἐν τῇ διαιρέσει ἢ συνιζήσει τῶν φωνηέντων ³⁾, ἐν ταῖς τύποις τῶν ἀντωνυμιῶν ⁴⁾ καὶ τῶν λέξεων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἕκαστος τῶν δημοτικῶν καὶ φυσικῶν ποιητῶν ⁵⁾ ῥυθμίζει τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν οὐχὶ πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν προγεγενημένων, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν συγ-

¹⁾ Πλείστου ἄξιον πρέπει νὰ νομίσωμεν τοῦτο, ὅτι ἐν τισι λέξεσι πανταχοῦ κύριον τὸ δίγαμμα εἶναι, διότι διὰ τούτου καταπίπτει ἡ ἐξήγησις, ὅτι ὁ φθόγγος ἐκεῖνος μόνον ἐκ νομίμου κληρονομίας ἦτο ἐν χρήσει. Περὶ τούτου ἴδε Knös, De digammo homerico, Upsalae 1872 καὶ Christ Prolegomena Iliadis carm. σελ. 150 κ. ἐξῆς.

²⁾ Τῆς γνώμης ταύτης ὑπέρμαχος εἶναι ὁ Hinrichs, De homericæ elocutionis vestigiis æolicis, Jenæ 1875.

³⁾ Menrad, De contractionis et synizeseos usu Homericæ, Monachii 1886.

⁴⁾ Ἐν τῷ ὁμηρικῷ κειμένῳ ἀπαντῶσιν αἰολικοὶ καὶ ἰωνικοὶ τύποι τῶν ἀντωνυμιῶν. Καὶ οἱ μὲν αἰολικοὶ εἶναι πολυπληθέστεροι καὶ βεβαίως δύνανται νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἀριθμὸς αὐτῶν ἔτι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰωνικοὶ ὅτε δύνανται νὰ ἐκβληθῶσιν ἀνευ βίας.

⁵⁾ Ἐπίτηδες ἐξαίρων λέγω τῶν φυσικῶν ποιητῶν ἕκαστος, διότι οἱ μίμου-μενοι τοὺς ἄλλους ποιηταὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἀλλοίαν ὁδὸν ἐτρέποντο.

χρόνων και των περι έαυτόν. Έκ τούτου ή γλώσσα τής Όλιάδος και Όδυσείας προάγει ήμās νά ζητήσωμεν τούς πατριώτας του Όμήρου ούχι έν τή πατρίδι του Αρχιλόχου ή του Καλλίνου, άλλ', ώς ό Τρωικός μύθος, άγει ήμās εις Αιολίαν ή πρós βορειότερον αιολίζον μέρος τής Όωνίας. Διότι ούχι πάντες οι κάτοικοι τής Όωνίας τήν αύτήν έφθέγγοντο γλώσσαν, μάλλον δέ τέσσαρας διαφόρους διαλέκτους των Όώνων διακρίνει διαρρήδην ό Ηρόδοτος έν I, 142 ¹⁾. Ακριβώς δ' Αιολέα έχαρακτήρισε τον Όμηρον έν τοίς καθ' ήμās χρόνοις ό Αύγουστος Φίκκιος διατεινόμενος, ότι έλλη ή παλαιότερα Όλιάς και Όδύσεια έν αιολική έποιήθησαν άρχικώς διαλέκτω και βραδύτερον μόνον μεθερμηνευθεΐσαι έγράφησαν έν τή μικτή διαλέκτω των νεωτέρων παρενθηκών ²⁾. Αλλ' ή εύφυής αύτη ύπόθεσις ού μόνον ούδέν τό άνάλογον έχει έν τή έλληνική λογοτεχνία, έν ή έκ του έναντίου οι νεώτεροι ποιηται και εις άλλο φύλον άνήκοντες μετεχειρίζοντο συνήθως τήν διάλεκτον του παλαιότερου προτύπου, άλλα και μόνον μετά πολλής αυθαιρεσίας και βιαίων μεταβολών κατορθοϋται νά εφαρμοσθί διότι οϋτε οι σταθεροί ιωνικοί τύποι εις τās νεωτέρας ράψωδιας περιορίζονται, οϋτε

¹⁾ Η διαφορά αύτη τής γλώσσας είναι συναφής πρós τήν διαφοράν των έποικών. Οϋτως έπώκησαν έν Πριήνη Θηβαίοι υπό τον Φιλώταν (Στράβ. XIV, 633), έν Τέφ Μινύα υπό τον Αθάμαντα (Ανακρέοντ. άπόσπ. 114, Παισαν. VII, 3, 6, Στεφ. Βυζ.), εις Κολοφώνα δέ πλην των Κρητών ήλθε και ή Μαντώ και ό Μόψος (Παισ. VII, 3, 4 και Σχολ. Απολλ. (Ροδίου III, 74), οι δέ έν Μιλήτω άπόγονοι του Θάλεω ήσαν φοινικικής καταγωγής ή Καδμείοι, (παράδ. Όροδ. I, 170. Ίδε ώσαύτως και Ο. Immisch, Klaros έν τοίς Jahrbücher für Philol. Supplem. XVII 129 κ. έξής.

²⁾ Fick, Die homerische Odyssee 1883 (Supplementband von Bezenbergers Beiträgen zur Kunde der indogermanischen Sprachen.) Die homerische Ilias 1886, Das Lied vom Zorne Achills, Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprache 1895. Προηγίθη δ' αύτοϋ έν μέρει, άλλ' άνευ των αναγκαίων γλωσσικών γνώσεων και άνευ σαφούς έννοίας περί του ζητήματος ό άγγλος Payne-Knight έν τή έκδόσει του 1820. Και έν αύτē δέ τή άρχαιότητι των γραμματικών τινες ήξιουν νά έχωσιν αιολικόν τινα Όμηρον, περί οϋ ίδε Anecdota Rom. υπό Osann σελ. 15 «την δέ ποιήσιν αναγιγνώσκεισθαι αξιοί Ζώπυρος ό Μάγνης Αιολίδι διαλέκτω, τό δ' αύτό Δικαίταρχος.» Περί δέ τής αιολικής καταγωγής του Τρωικού μύθου ίδε Sittl, Die Griechen im Troerland und das homerische Epos έν Philologus 44, 201 κ. έξής.

οἱ σταθεροὶ αἰολικοὶ εἰς τὰς παλαιότερας ¹⁾). Ἐκ τούτου καὶ νῦν ὡς πρότερον ἐπιμένομεν ἐπὶ τῇ ἐτέρᾳ διεξόδῳ, ὅτι ὁ Ὅμηρος καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ ἤκμαζον οὐχὶ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰωνίᾳ, ἀλλ' ἐκεῖ ἔνθα μετάγουσιν ἡμᾶς καὶ αἱ ἄρισται τῶν παλαιῶν μαρτυριῶν ²⁾, ἐν τοῖς μεθορίοις τῆς Ἰωνίας καὶ Αἰολίδος. Ταῦτα δ' ἀποδεχόμενοι τὸ μὲν πρῶτον μεταγόμεθα εἰς Σμύρνην, ἥτις πάλαι μὲν ποτε ὑπὸ τῶν Αἰολέων ἀπωκίσθη, ἔπειτα δὲ προσετέθη εἰς τὴν ἰωνικὴν συμπολίτειαν ³⁾. Ἄλλ' εἰς ἄλλο τι σημεῖον ἄγουσιν ἡμᾶς δύο χωρία τῆς Ἰλιάδος Ψ 227 καὶ Ω 13, ἐν οἷς ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ὑπεράνω τῆς θαλάσσης ⁴⁾. Ὁ ποιητὴς ἄρα τῶν δύο τούτων χωρίων κατάρχει οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἡπείρου τῆς Ἀσίας, ἀλλ' ἐπὶ νήσου τινὸς ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἔκειντο παρὰ τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ὡς τοιαύτη δὲ προσφέρεται ἡμῖν ἐν τῇ βορείῳ Ἰωνίᾳ ἡ Χίος μόνη ⁵⁾, ἐφ' ἧς πρὸς τούτοις κατὰ τὸν γεωγράφον Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἔκειτο πόλις τις Βολισσὸς τὸ ὄνομα, αἰολικὴ τις

¹⁾ Τὰς ἀντιλογίας ἡμῶν ἀνεπτύξαμεν, ἐν οἷς περὶ τῆς τοῦ Fick Ὀδυσσεύς ἐγράψαμεν ἐν τῷ Philologischer Anzeiger XIV, 90. Ὁ τι δ' ὁ Fick ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν Ἰλιάδα ἐν σελ. III κ. ἐξ. ἀπεκρίνατο, δὲν φαίνεται ἔχον τὸ πιστὸν τῆς ἀποδείξεως. Ἐν τούτοις ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας πολλοὶ οὐχὶ ἰωτικοὶ τύποι ἐξηλείφθησαν καὶ ὑφ' ἡμῶν αὖθις νὰ ἀποκατασταθῶσι πρέπει, τοῦτο ὁμολογοῦμεν τέλεον. Εἰς τὰς γλωσσικὰς ἀντιλήψεις ὅμως προσέρχονται ἔτι καὶ αἱ ἐκ τῶν πραγματικῶν εἰλημμένας σχέσεις, περὶ ὧν ἐν τῇ προσεχεῖ παραγράφῳ πραγματευόμεθα.

²⁾ Αἱ μαρτυρίαι αὗται ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς Σμύρνην μὲν μάλα εἰς τὴν Παράδ., καὶ Düntzer, Homerische Fragen 33 κ. ἐξ.

³⁾ [Ἰδε καὶ Μυλλέρου Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Φιλολ. κατὰ μετάφρ. Γαλάνη σελ. 79 κ. ἐ.]

⁴⁾ Ἰλ. Ψ 227 Ὅν τε μέτα κροκόπεπλος ὑπεῖρ ἄλλα κίδνεται ἡώς.

Ω 13 Οὐδέ μιν ἡώς

φαινομένη λήθεσκεν ὑπεῖρ ἄλλα ἡύνας τε.

Καὶ οἱ μὲν στίχοι οὗτοι εὐρίσκονται οὐχὶ ἐν ταῖς παλαιότατοις μέρεσι τῆς Ἰλιάδος, ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἕλκτο τὴν σημασίαν αὐτῶν, διότι ἡ παλαιὰ ὁμηρικὴ σχολὴ δὲν ἠδύνατο ἄλλοθι νὰ εὐρίσκηται, ἢ ὅπου καὶ ὁ Ὅμηρος αὐτός. Ἡ σημασία τῶν χωρίων τούτων πρὸς τὸ ζήτημα ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Bergk, Griech. Litter. I, 451. Κούφος δ' ἀντιλέγει ὁ Düntzer Homer. Fragen, 81.

⁵⁾ Τὴν Λέσβον, ἣν οὐδεμία τῶν παλαιῶν παραδόσεων ὀνομάζει πατρίδα τοῦ Ὀμήρου, πονοεῖ ὁ Fick, Ilias σελ. 108.

ἀποικία, ἐν ᾗ κατὰ τὸν "Εφορον διέτριβεν ὁ "Ομηρος ¹⁾). Ὁ ἀρεσκόμενος ἄρα εἰς συνδυασμοὺς τοῦ φανταστικοῦ δύναται πιστεύων εἰς τοὺς παλαιούς ν' ἀποδέχεται, ὅτι ὁ "Ομηρος ἐν τῇ αἰολικῇ Σμύρνῃ γεννηθεὶς ²⁾ μετώκησε πρῶτως εἰς Χίον, ἐν ᾗ παρὰ τοῖς ἰωνικοῖς ἐν τῷ βορείῳ μέρει οἰκοῦσι κατοικοῖς καὶ αἰολικαὶ εὐρίσκοντο ἀποικίαι. Ἀλλὰ πρῶτως τὰ ὁμηρικὰ ἔπη μετηνέχθησαν πέραν τῶν μεθορίων τῆς Αἰολίδας καὶ Ἰωνίας καὶ εὖρον δευτέραν πατρίδα ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς τῆς Ἰωνίας. Ἐκεῖ δ' ἐν Ἰωνίᾳ εὗρεν ὁ μῦθος νέαν τροφήν καὶ βεβαίως ἔσχε ῥοπήν πρὸς τὴν τελείαν μόρφωσιν τοῦ μύθου τῆς "Οδυσσεύς ³⁾ ἢ Σάμος μάλιστα, ἥτις πρῶτως ὠρμήθη εἰς μακροὺς πλοῦς πρὸς τὴν ἐσπερίαν ⁴⁾).

34. "Οτι δ' ὁ "Ομηρος ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ὁρμώμενος ὡς πλάνης αἰοῖδος πολλὰς χώρας περιῆλθεν, ἀναμφίλογον εἶναι, ὡς τὰ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ποιήσεως τότε εἶχον. Εἰς ποίας δὲ χώρας ἦλθε, δυνάμεθα νὰ ἐξεύρωμεν ἐν μέρει ἐκ τοῦ περικαλύμματος τῶν διαφόρων μύθων περὶ τοῦ ποιητοῦ, ἂν καὶ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἀναφέρονται εἰς τοὺς "Ομηρίδας μᾶλλον, ἢ εἰς τὸν "Ομηρον αὐτόν. Οὕτως ἦλθεν εἰς Φώκαιαν, ἔνθα ἔτυχε ξενίας παρὰ τῷ Θεστορίδῃ ⁵⁾, εἰς Νέον τεῖχος παρὰ τῇ Κύμῃ, ἔνθα ἐβράψωδῃσε τὰ ἔπη χάριν τεμαχίου ἄρτου ⁶⁾, εἰς Κολοφῶνα, ἔνθα ἐποίησε τὸν Μαρ-

¹⁾ Στεφ. Βυζάντ. Βολισσός πόλις αἰολικὴ ἐπ' ἄκρου Χίου πλησίον... καὶ φασιν ὅτι "Ομηρος ἐν τούτῳ τῇ πόλει τὰς διατριβάς ἐποιεῖτο, ὡς "Εφορος.

²⁾ Παράβ. Böckh ἐν Pind. Fragm. inexc. 86 καὶ τὸν ῥήτορα "Αλκιδᾶμαντα παρὰ Ἀριστοτ. ῥητ. II, 23 σελ. 1398b, 2. [σελ. 154 ἐκδ. Roemer].

³⁾ Παράβ. H. D. Müller Historisch-mythologische Untersuchungen σελ. 49 κ. ἐξ. καὶ 129 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Ὁ Στράβων ἐν XIV, 637 λέγει, ὅτι ἡ Σάμος ἀπὸκίσθη ἐκ τῆς Ἰθάκης ἢ τῆς Κεφαλληνίας.

⁵⁾ Ἡρόδοτ. ἐν Βίῳ "Ομήρου 15. Ὁ Usener, De Iliadis carmine quodam Phocaeico, Bonn 1875 πειράσταιν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἐν Ἰλιάδῃς Α 15—42 περιγραφὴ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ ἡ ἐν Α 474—482 παρομοίωσις τοῦ τὴν ἔλαφον κατασπαράττοντος λέοντος ἀναμνησκαὶ τὴν πόλιν Φώκαιαν, ἥτις συχνὰ ἐπεκινῶναι πρὸς τοὺς Φοίνικας, ἡ δὲ ἀποικία αὐτῶν Ἑλέα [Πολλυχῶς τὸ ἴδιον τῆς πόλεως ταύτης γράφεται Ὑέλη, Ἑλλη, Βελία, Οὐέλιαι. Ἰδε Paulys, Real-Encyclopädie der class. Alterthumswiss. τόμ. 6² σελ. 2429], συμβόλον εἶχεν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὴν κατασπάραιν ἐκείνην ἐλάφου ὑπὸ λέοντος.

⁶⁾ Ἰδ. Ἡρόδ. Βίον "Ομήρου 9.

γίτην ¹⁾, εἰς Σάμον, ἔνθα ἐξενίσθη ὑπὸ τοῦ Κρεωφύλου ²⁾, εἰς Ἴον, ἔνθα ἐδεικνύετο ὁ τάφος αὐτοῦ ³⁾. Πέραν ἄρα τῆς Αἰολίδος πρὸς τὰς ἰωνικὰς ἀποικίας τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας πρωίμως εἰσέδυσεν ἡ ὁμηρικὴ ποίησις καὶ ἦλθεν ἐκεῖσε καὶ ὁ Ὅμηρος αὐτὸς κατὰ τὰς πορείας αὐτοῦ. Ὅμοια διδάσκουσιν ἡμῶς αὐτὴ ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια. Ὁ ποιητὴς αὐτῶν ἔδωκε τοὺς ἀγῶνας, οὓς ὑπέστησαν οἱ ἀχαιοὶ ἔποικοι μαχόμενοι πρὸς τοὺς παλαιούς δεσπότες τῆς χώρας, ἐξυμνεῖ ἐν ταύτῃ τοὺς ἡρωϊκοὺς γενάρχας τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ⁴⁾. Πρὸς τούτοις δὲ ὕμνων τὸν Νέστορα καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῶν Λυκίων, τὸν Σαρπηδόνα καὶ τὸν Γλαῦκον, κολακεύει τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἰώνων, οἵτινες ἀνῆγον τὸ γένος αὐτῶν εἰς τοὺς ἥρωας ἐκείνους ⁵⁾. Ὡσαύτως ἐξυμνῶν τὰ κλέα τοῦ Ἰδομενέως πλέκει εἰς τὸν στέφανον τοῦ αἰολικοῦ μύθου τοὺς θρύλους τῶν παλαιῶν κρητικῶν ἐποικῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ⁶⁾. Καὶ τὰς παρομοιώσεις δ' αὐτοῦ λαμβάνει ἀσπαστότερον ἐκ τῶν τῆς φύσεως, καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς μέσης παραλίου χώρας τῆς ἐλάσσονος Ἀ-

¹⁾ Ἰδ. Πεισίδου καὶ Ὀμήρου ἀγῶνα σελ. 319 g. [ἐκδοσις Flach].

²⁾ Στράβ. XIV, 18 (638) κατὰ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιμάχου. Ὑπαινιγμὸν ποιεῖται καὶ ὁ Πλάτ. ἐν Πολ. X, 600b. Ἀπόγονος τοῦ Κρεωφύλου ἦτο ὁ Ἑρμοδόμας, οὗ κατὰ Διογ. 8,2 ἠκουάσθη ὁ Πυθαγόρας.

³⁾ Ἰδ. Ἀριστοτ. παρὰ Γελλίῳ III, 11.

⁴⁾ Ἐν Λέσβῳ ἐκυρίαρχουν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Πενθίλου, τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ἀγαμέμνονος (Ἀριστοτ. Πολιτ. V, 8, 13), ἐν Τενέδῳ πρὸς τοῖς Βοιωταῖς ἀπόγονοι τοῦ ἐξ Ἀμφικλῶν Πεισάνδρου (Πινδ. ἐν Νεμ. XI, 34) καὶ τὸ μέγιστον δὲ μέρος τοῦ αἰολικοῦ πληθυσμοῦ ἦλθεν ἐκ Βοιωτίας καὶ μετήγαγε καὶ τὸν μῦθον τῶν Μυρμιδόνων καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Ἀχιλλέως.

⁵⁾ Ἡρόδ. I, 147. Εἰς τὸν ἐκ Πύλου Νέστορα ἀνῆγον τὸ γένος αὐτῶν οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τῆς Κολοφῶνος (Ἰδ. Μυμνέρμου ἀπόσπ. 9) καὶ Μιλήτου (Στράβ. XIV, 633), παρὰ, Tüpfier, Attische Genealogie 235 κ. ἐξ. Οἱ δωρικοὶ μῦθοι ἐκ τοῦ ἐναντίου εἶναι ξένοι εἰς τὸν Ὅμηρον. Οὕτω τὸ ἐπεισόδιον τῆς μονομαχίας τοῦ Σαρπηδόνα καὶ τοῦ ἡρακλείδου Τληπολέμου (Ε 628—698) φαίνεται ὡς ξένος κλάδος ἐγκεντρισθεὶς εἰς τὴν δένδρον καὶ δύναται εὐκρίως ν' ἀποκοπῇ. Τὰ λοιπὰ δὲ χωρία, ἐν οἷς γίνεται μνεία τοῦ τῶν δωριέων ἔθνικοῦ ἥρωος Ἡρακλέους T, 95 — 136, O, 639—644, Θ, 363, λ, 601—627 ἢ εἶναι διασκαυαί, ἢ ἀνήκουσιν εἰς τὰ νεώτατα μέρη τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν.

⁶⁾ Ὅτι Κρήτες ἦσαν οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς χώρας τῶν Μελιῶν, τῆς Μιλήτου καὶ τῆς Κολοφῶνος μαρτυροῦσιν ὁ Ἡρόδ. I, 173, VII, 171 καὶ ὁ Πaus. VII, 2,5, VIII, 3, 1.

σίας, ἐκ τῆς κλαγγῆς τῶν χηνῶν ἐν Ἀσίᾳ λειμῶνι ἀμ. φ. Καύστρου ῥέεθρα ¹⁾, ἐκ τῆς ὀρμῆς τῶν ἐκ Θράκης πνεόντων ἀνέμων, τοῦ Βορέου καὶ Ζεφύρου (I 14), ἐκ τοῦ ταύρου τοῦ θυομένου εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἐν τῷ Πανιωνίῳ (Γ' 404). Καὶ τὰς ἀκτὰς δὲ τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου φαίνεται λίαν καλῶς γνωρίζων ὥς καὶ τοὺς ἐξέχοντας τύμβους, οὓς ἔβλεπον οἱ παραπλέοντες τὸν πλατὺν αἰγιαλὸν τοῦ Ἑλλησπόντου (H, 86) ²⁾. Αἱ περιγραφαὶ δὲ τοῦ ὄρους τῆς Ἰδῆς, τῆς πεδιάδος τοῦ Σκαμάνδρου (E 773), τῆς ἀκροτάτης κορυφῆς τῆς Σαμοθράκης (N, 10) ἀποφαίνουσι τοσαύτην φυσικὴν ἀληθειαν, ὥστε μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι εἶδεν ἰδίοις ὄμμασι τὸ θέατρον τῶν ἀγώνων τῶν ἡρώων αὐτοῦ, ὅπερ ἡνέωξαν νῦν αὖθις εἰς πάντας τοὺς λογίους αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Σλιμάννου ³⁾. Ἄν δὲ πρὸς τούτοις ἐναντίον τῆς ἀληθείας φαντάζεται τὴν πόλιν τοῦ Πριάμου ἐπὶ λόφου κύκλῳ περιβεομένου καὶ πρὸ τοῦ τείχους δύο κρουνοὺς, ἀναβλύζοντας τὸν μὲν λιαρὸν τὸν δὲ ψυχρὸν ὕδωρ (X, 143), εἶναι ταῦτα ποιητικαὶ ἐλευθερίαι, ὥς καὶ ὁ Ὀμηρὸς ὥς καὶ πᾶς ἄλλος ποιητὴς ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτόν, καὶ δὴ προκειμένου περὶ πόλεως, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ κατηδαφίσθη τέλεον, καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς ἐλάχιστοι τῶν ἀκροατῶν ἐξ αὐτοψίας ἐγνώριζον.

Ἀλλὰ χροὺ δ' ἄγουσιν ἡμᾶς αἱ πλάναι τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ αἱ χῶραι τῆς Ὀδυσσεΐας. Τὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης καὶ ἡ φήμη περὶ

¹⁾ Ἐν τῇ κειμένῳ γράφεται Καύστριος, ἀλλὰ Καύστριος ποταμὸς δὲν ὑπάρχει, μόνον δὲ Κάστρος, διὰ τοῦτο γραπτέον ἐν B 461 Καύστρου ἀμφὶ ῥέεθρα.

²⁾ Προφανῶς, διότι εὖρε μὲν λείψανα τῆς Τροίας, ἀλλ' οὐδὲν πλεον ἐκ τοῦ ἀρχαίου στρατοπέδου κατὰ τὸν Ἑλλησπόντον, ἔπλασεν ὁ ποιητὴς τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν τοῦ στρατοπέδου διὰ τοῦ Ποσειδῶνος H, 459—463 καὶ M, 1—34.

³⁾ Ὅτι ὁ ποιητὴς ἰδίοις ὄμμασιν εἶδε τὴν περιγραφομένην χώραν ἀρνέεται ὑπερβολικῶς ἐνδοιάζων ὁ Hercher, Ueber die homerische Ebene von Troja, Abhandlung der Berliner Akademie 1876. Εἰς ὅλον δὲ τὸ ζήτημα πολὺ φῶς ἐπέβριψαν αἱ περιφανεῖς ἀνασκαφαὶ τοῦ Schliemann, ὧν τὰ ἀποτελέσματα καταφαίνονται ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ Ilios, Stadt und Land der Trojaner 1881. Troja 1884. Mykenä 1878. Ἦδη πρὸ τοῦ Schliemann ἐπέτυχεν τοῦ ὀρθοῦ ὁ G. von Eckenbrecher, Die Lage des homerischen Troja, Düsseldorf 1837, Die Lage von Troja, 1875. Εἰς τὴν ἀλήθειαν δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου περιγραφῶν τῆς φύσεως ἔτρεψε τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρῶτος ὁ Wood, On the original genius of Homer, London 1769.

τοῦ παλαιοῦ βασιλείου τῶν Κεφαλλήνων περιῆλθον μὲν βεβαίως εἰς τὴν ἀκοήν τοῦ ποιητοῦ ἐκ τοῦ παλαιοῦ μύθου τῶν εἰς τὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν ἀποικησάντων Πυλίων καὶ Κεφαλλήνων· ἀλλὰ χρῶμα καὶ ζῶν ἔλαβεν ἡ εἰκὼν ἐκ τῶν κινδύνων, οὓς οἱ Ἴωνες αὐτοῦ πατριῶται υπέστησαν κατὰ τοὺς πλοῦς αὐτῶν. Ὁ δ' Ὀμηρος αὐτὸς δὲν φαίνεται προχωρήσας ἐπὶ πολὺ πρὸς δυσμάς, διότι τὴν Σικελίαν καὶ τὴν δυτικὴν ἐντὸς θάλασσαν, ἃς διὰ τῆς φαντασίας κοσμῶν φαντάζεται ὡς κέντρον τῶν πλανῶν τοῦ Ὀδυσσεύς, δὲν εἶδεν αὐτὸς ἰδίους ὄμμασιν, ἀλλ' ἐγνώρισεν ἐκ τῶν μυθικῶν διηγήσεων κομπορρήμων πατριωτῶν καὶ φοινικικῶν ναυτῶν¹⁾. Καὶ αὐτὴν τὴν Ἰθάκην εἶδεν ἰδίως ὄμμασιν εἰς μόνος, ὁ ποιητὴς τῆς νέας Τηλεμαχείας, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ παλαιοῦ νόστου²⁾. Ἐκ τούτου δ' εὐνόητον εἶναι, ὅτι ἡ εἰκὼν, ἣν ἐκ τῶν περιγραφῶν τῆς Ὀδυσσεύς λαμβάνομεν, περὶ τῆς πατρίδος τοῦ ἥρωος αὐτῆς ἦτον συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἥ ὅσον ἡ εἰκὼν τῆς τρωϊκῆς πεδριάδος.

¹⁾ Περί τοῦ τόπου τῶν πλανῶν τοῦ Ὀδυσσεύς ἤρξον ἤδη σφοδρῶς αὐτοὶ οἱ παλαιοί, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Στράβωνος. Καὶ ἄλλοι μὲν αὐτῶν ἐζήτουν αὐτὸν περὶ τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν, ὡς ὁ Πολύβιος, ἄλλοι δὲ εὗρισκαν τὰς χώρας τῶν ἡμερικῶν περιγραφῶν περὶ τὸν Πόντον ἢ καὶ αὐτὸν τὸν βόρειον Ὠκεανόν, ὡς ὁ Κράτης, ἄλλοι δ' ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὡς ὁ Ἐρατοσθένης, συνετώς φερόμενοι υπελάμβανον ὡς ποιητικὰ πλάσματα πάσας τὰς χώρας καὶ ἀπέτρεπον καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ζητῶσι τι ἔξω τῆς μεσογείου θαλάσσης. Ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν ἐπλανήθησαν αὐτοὶ ὁ μέγας φυσιοδίφης K. von Baer, Die homerischen Lokalitäten in der Odyssee 1873, ζητῶν τὸ κέντρον τῶν πλανῶν ἀντὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ὁ Jarz ἐν τῇ Zeitschrift für wissenschaft. Geographie II, 10 κ. ἐ. καὶ ὁ Fr. Soltan, Die Mythen und Sagenkreise in Homer, Berl. 1887 ζητοῦντες αὐτὸν ἀντὶ τὴν Τενερίφην. Τὴν δὲ συνετὴν γνώμην τοῦ Ἐρατοσθένους ἀποδέχεται ὁ Herzt, Quam vere de Ulixis erroribus Eratosthenes indicaverit, Landshut 1887 καὶ Blätter für bayerisches Gymnasialw. 28 (1892) 83 κ. ἐξ. Ὡσαύτως ὁ Breusing, Die Irrfahrten des Odysseus, Bremen 1889. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὁ θαλάσσιος βόρς ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου περικύμπτον τὴν Πελοπόννησον φέρει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα (Ἰθάκην, Κέρκυραν) καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν.

²⁾ Κατὰ τῆς αὐτοφίας μαρτυρεῖ διαρρήδην ἡ ἐσφαλμένη γνώμη περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἰθάκης ἐν Ὀδ. ι, 25 καὶ ἐξ. Ἡ τῶν προγενεστέρων, τὴν Ἰθάκην λεπτομερῶς περιγράφοντων λογίων πεποιθήσις, ὅτι ὁ Ὀμηρος εἶδεν αὐτοῖς ὄμμασι τὴν Ἰθάκην, ἀνηρέθη ὑπὸ τῆς νηφαλίας κρίσεως τοῦ Hercher, Über Ithaka ἐν τῷ Hermes I, 265. Ἄν ὁ μῦθος τῆς ἀπολιθώσεως τοῦ εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστρέφοντος πλοῦ τοῦ Φαίακος (ν, 456 κ. ἐ.) ἔλαθε τὴν ἀρχὴν ἀληθῶς ἐκ τῆς πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Κερκύρας ὑψάλου πέτρας, καταλείπομεν ἀνεξέταστον.

Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἐλληνικὴν ἡπειρον βεβαίως οὐχὶ ἐξ αὐτοψίας ἐγνώρισεν ὁ Ὀμηρος. Ἐκ τούτου κάλλιον ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ παλαιοῦ μύθου τὰς ἀκροπόλεις τῶν Μυκηνῶν, τῆς Τίρυνθος, τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἢ ὅσον θὰ ἐγνώριζεν αὐτὸς ἐπισκεπτόμενος τὴν χώραν αὐτήν, διότι αὕτη ἐν τῷ μεταξὺ μεγάλας εἶχεν ὑποστῆ μεταβολάς.

Οὕτως ἄρα καὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν αἰολικὴν καὶ ἰωνικὴν ἐλάχισσιν Ἀσίαν καὶ δεικνύουσιν ἡμῖν τὸν μῦθον ἐν τῇ βαθυμίᾳ τῆς ἐξελιξεως, ἐν ᾗ διετέλει, καθ' ὃν χρόνον μετεβίβαστο ἐκ τῆς Αἰολίδας εἰς τὰς ἰωνικὰς ἀποικίας τῆς μέσης παραλίου χώρας, πρὶν ἢ εἰσδύσῃ ἔτι πρὸς δυσμὰς καὶ πλουτισθῇ ἐκεῖδιὰ τῆς ἀναμίξεως δωρικῶν στοιχείων.

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἰσχύουσι λεγόμενα περὶ τοῦ κυρίου πυρῆνος τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Αἱ δὲ παρενθῆκαι καὶ προσθῆκαι εἶναι γενήματα οὐ μόνον μεταγενεστέρων χρόνων, ἀλλὰ καὶ διαφόρων τόπων¹⁾. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐλάχισσιν Ἀσίας εἰς τὴν ἐλληνικὴν πατρίδα ἄγει μόνος ὁ Νεῶν κατάλογος, ὃς φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸν χαρακτῆρα τῆς βοιωτικῆς τῶν ἀοιδῶν σχολῆς καὶ βεβαίως ἐποιήθη ἐν Βοιωτίᾳ²⁾.

3ῃ. Ἀπὸ στόματος διὰδοσις. Ὁ Ὀμηρος λέγει μὲν, ὅτι ὁ θεὸς ἀοιδὸς Δημόδοκος καὶ ὁ Φήμιος ἦδον πρὸς φόρμιγγα τὰ κλέα ἄνδρῶν, ἀλλ' ἐπιτρέπεται νὰ ὑπονοήσωμεν, ὅτι ὑπὸ τῷ ὀνόματι ἐκείνων αὐτὸς αὗτος κρύπτεται ὁ θεὸς ἀοιδός. Ὁ Ὀμηρος ἄρα ἀπεμνημόνευε τὰ ἔπη αὐτοῦ καὶ ἔφαλλεν αὐτὰ ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἢ ἐν τοῖς συμποσίοις τῶν βασιλέων ἀπὸ μνήμης ἄνευ ἐγγράφου τινὸς ἢ ἄλλου βοηθήματος. Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ προβῶμεν καὶ περαιτέρω

¹⁾ Ὁ Pick ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος καὶ ἐν τῇ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἡσιόδου ἐν σελ. 124 πειράται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐν Κρήτῃ ἰδίᾳ ἐποιήθησαν ἡ Τηλεμάχεια καὶ ἡ Τίσις καὶ τῆς Ἰλιάδος αἱ ῥαψωδίαί Ν, Ξ, Ο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἶναι κεναὶ ὑποθέσεις, ἀκριθῆς δὲ γινώσκων τῶν μύθων τῶν μὲν Πυλίων καὶ Ἑπειῶν ἐκφαίνει τὸ ἐπιστόδιον Ἰλ. Α, 668-763, τῆς δ' Ἀττικῆς οἱ παρεμβεβλημένοι στίχοι Ὀδ. η, 80 κ. ἐ. καὶ τ, 518-524.

²⁾ Ὁ Νεῶν κατάλογος ἐκαλεῖτο καὶ Βοιωτία, διότι ἐκ τῆς Βοιωτίας ὁρμᾶται, ὅπερ συνδέεται καὶ πρὸς τὸν τόπον τῆς συναγωγῆς τῶν πλοίων ἐν Αὔλιδι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πατρίδα τοῦ ποιητοῦ. — Πρὸς τὸν Νεῶν κατάλογον συμφωνεῖ κατὰ τὸ ὕψος ὁ γυναικῶν κατάλογος ἐν τῇ Νεκυίᾳ Ὀδ. λ 225-337.

καὶ νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἠγγνέει τέλειον τὴν γραφὴν. Ἦδη καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας λόγιοι ἦσαν τῆς αὐτῆς γνώμης ¹⁾ καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ὡς προλαβόντες εἶπομεν, ἐκ τῆς γνώμης ταύτης ὠρμήθη ὁ Φρ. Λῦγ. Βόλφιος ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ θεωρίᾳ περὶ τῆς οὐσίας τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν καὶ εὐδοκίμησε παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Ὀμήρου ²⁾. Ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ πολλοὶ οἱ ὑπεναντίοι. Διότι οὐ μόνον ὁ Νίτσιος ἐν τῇ *Historia Homeri*, ἀλλὰ μετέπειτα καὶ ὁ Βέργκιος ³⁾ ἀπεδέχοντο τὴν γνώμην, ὅτι πρὸς τὴν ἀπὸ στόματος μὲν ἀπαγγελίαν ἦσαν ὠρισμένα τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἀλλὰ πάντως ὁ ποιητὴς ἔγραψεν αὐτά. Ἀλλ' ἡ λύσις τοῦ ζητήματος πρέπει νὰ ζητηθῇ τὸ πρῶτον ἐν αὐτῷ τῷ Ὀμήρῳ. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ χωρίου τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ Π ῥα-φωδία 173 κ. ἐξ. ἀσφαλέστατα τεκμαιρόμεθα, ὅτι οἱ ἥρωες, οἵτινες ἀνέστησαν, ἵνα ἀναλάβωσι τὴν πρὸς τὸν Ἑκτορα μονομαχίαν, δὲν ἔγραψαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ κλήρου, διότι τότε οὐδεμία ἀνάγκη θὰ ἦτο νὰ περιφέρωσι κύκλῳ τὸν ἐκπηδῆσαντα κληῖρον, ἀλλ' ἀπλῶς ὁ Νέστωρ ἢ ὁ κῆρυξ θ' ἀνεγίνωσκε καὶ θ' ἀνεκήρυττε τὸ ἐγγεγραμμένον ὄνομα. Ἦσαν ἄρα σήματα οὐχὶ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου τὰ ἐγγεγραμμένα ὑφ' ἐκάστου τῶν ἡρώων ἐπὶ τῶν κλήρων ⁴⁾. Ὅτι ὁμοίως δὲν ἦτο πάντῃ ἄγνωστος εἰς τὸν

¹⁾ Ὁ Ἰώσηπος κατὰ Ἀπίωνος I, 2 λέγει: «καὶ παρὶν οὐδὲ Ὅμηρον ἐν γράμμασι τὴν αὐτοῦ ποιήσιν καταλιπεῖν, ἀλλὰ διαμνημονευμένην ἐκ τῶν ἑσμάτων ὑστερον συντεθῆναι καὶ οὐκ τοῦτο πολλὰς ἐν αὐτῇ σχεῖν διαφοράς». Ὁ Ἀρίσταρχος ἐσημεῖου τὴν διπλὴν εἰς τὸν στίχον Πλ. II, 175 οἱ δὲ κληῖρον ἐσημείναντο ἕκαστος καὶ εἰς P, 599 γράψειν δὲ οἱ ὁστέον ἄλλοις αἰχμὴ Πουλυδάμαντος, ἵνα δηλώσῃ, ὅτι τὸ μὲν γράψειν πρέπει νὰ ληθῇ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἔχειν, ἐγγράσσειν τὸ δ' ἐσημείναντο ὑποδηλοῖ ἐγγεγραμμένα σημεῖα καὶ οὐχὶ γράμματα. Ἰδὲ Lehrs, De Aristarchi studiis homericiς ἐκδ. 3, 1882 σελ. 95.

²⁾ Wolf, *Prolegomena* 73 κ. ἐξ. Sengebusch, *Homer. dissert. poster.* 27 κ. ἐξ. Düntzer, *Die homerischen Fragen* σ. 175 κ. ἐξ. Friedländer, *Schicksale der homer. Poesie* σ. 9.

³⁾ Bergk, *Griech. Litter.* I σ. 526—531. Καὶ ὁ Wilamowitz, *Homer. Untersuchung* en 293 ἀποφαίνεται, ὅτι, ἐν οἷς χρόνοις ἐποιήθη ἡ Ὀδύσσεια, ἡ γραφὴ ἦτο ἐν χρήσει.

⁴⁾ Ὅτι ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ ἔθετεν ὁ Ἀρίσταρχος τὰ σημεῖα αὐτοῦ, ἀποδεικνύει ἰδίᾳ τὸ σχόλιον εἰς θ, 163, ὡς κατέδειξεν ὁ Römer ἐν *Bayerische Gymnasial-Blätter* XXI, 289 κ. ἐξ. (1885).

ποιητήν ή χρῆσις τῆς γραφῆς πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ἐννοιῶν, μαρτυροῦσιν ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ τῆς συναντήσεως τοῦ Διομήδους καὶ Γλαύκου οἱ λόγοι: πέμπε δέ μιν Λυκίηνδε, πόρε δ' ὄγε σήματα λυγρὰ, γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλὰ (Ζ, 168 κ. ἐξ). Διότι κατὰ ταῦτα εἶχε βεβαίως ἀκούσῃ τι ὁ ποιητὴς περὶ τῆς δι' ἐπιστολῶν ἐπικοινωνίας πρὸς ἀπόντας¹⁾. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις πιθανωτάτῃ φαίνεται ἡ γνώμη, ὅτι σήματα λέγων ὁ Όμηρος οὐχὶ γράμματα ἐννοεῖ, ἀλλὰ συμβολικὰ σημεῖα, ὅσον χίμαιραν, Ἀμαζόνα κτλ. Ὅτι δ' ἤκιστα ἐπίστευεν, ὅτι ἡ γραφή ἦτο γενικώτερον διαδεδομένη, καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι αὐτός, ὃς ἐναργεστὰν εἰκόνα παρέχει ἡμῖν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατ' αὐτὸν χρόνων καὶ ἐπίσταται νὰ διηγῇται τοσαῦτα περὶ τῶν τεκτόνων καὶ ἀσπιδοπηγῶν καὶ χαλκῶν καὶ χρυσοχῶν καὶ τῶν ἄλλων, οὐδαμοῦ οὐδ' ἐν ταῖς νεωτάταις ῥαψωδαῖς τῆς Όδυσσεΐας ποιεῖται μνείαν γραφῶν καὶ βιβλίων. Ἀμέσως δ' ἀντιστρατεύονται πρὸς τὴν γνώμην, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὠρίσθη διὰ τῆς γραφῆς τὸ κείμενον τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα, ὅσον ἡ συστολή τῶν φωνηέντων καὶ ὁ διπλασιασμός τῶν συμφώνων (Ἀπόλλων καὶ Ἀπόλλωνος, Ἀχιλλεὺς καὶ Ἀχιλλῆος), καὶ ὁ παντελής ἀφανισμός τοῦ δίγαμματος ἐκ τοῦ κειμένου τῶν ἐπῶν. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι, ὅτι ἡ παλαιότερα γραφή τῶν Ἑλλήνων οὐτε τὴν ποσότητα τῶν φωνηέντων ἐσήμαινεν, οὐτε τὸν διπλασιασμόν τῶν ὤγρων, καὶ ὅτι ἐν ἀνάγκῃ ἡδύνατο τὸ δίγαμμα, καὶ ἂν ἀρχικῶς ἔκειτο ἐν τῷ κειμένῳ, νὰ ἐξαφανισθῇ αὐθις βραδύτερον²⁾, ἀλλ' ἡ

¹⁾ Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη τῆς διὰ τῶν ἐπιστολῶν ἐπικοινωνίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς ξένον, λύκιον ἡγεμόνα, ἐν τῷ ἐν τῇ Όδυσσεΐᾳ κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἐθίμων καὶ σχέσεων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν οὐδὲν ἀπολύτως περὶ τῆς χρήσεως τῆς γραφῆς ἀκούομεν. Φαίνεται δὲ δηλῶν διὰ τούτου ὁ Όμηρος, ὅτι ἐν τοῖς τοιοῦτοις οἱ ξένοι προηγουντο τῶν Ἑλλήνων. Ὡσαύτως ἀναφέρει νόον τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Τρώων καὶ ἄγαλμα αὐτῆς ἐπὶ θρόνου καθήμενον ἐν Ζ, 303, ἀλλ' οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑποδηλοῖ ὑπάρχουσαν τοιαύτην πρόθεον τῆς λατρείας τῶν θεῶν.

²⁾ Ὁ Bergk. Griech. Litteraturgesch. I, 520 ἔτρεψε τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τὸν Πινδάρου ἰδίᾳ, ἐξ οὗ τῶν ποιημάτων διὰ τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν διάδοσιν ἐξηφανίσθη τὸ δίγαμμα. Ἀλλὰ τὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου δὲν ὑπέστησαν μεταβολὴν τινα ἐνεκα τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ δίγαμματος.

ὕψους τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης καὶ ἡ μεγάλη μεταβολὴ τοῦ και-
μένου διὰ τὸν ἀφανισμόν τοῦ διγαμμοῦ ἐρμηνεύεται εὐχερέστερον
διὰ μόνης τῆς ἀποδοχῆς, ὅτι τὰ ποιήματα δὲν ἔλαβον εὐθὺς ἐξ ἀρ-
χῆς ὠρισμένην μορφήν διὰ τῆς γραφῆς. Τέλος δ' ἡ ὅλη ἱστορία τῆς
χρήσεως τῆς γραφῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποδεικνύει τελείως
ἀπίθανον τὴν γνώμην, ὅτι τοσοῦτον πρῶτως ἐγράφησαν ποιήματα
τόσον ἐκτενῆ. Καὶ δυνατόν μὲν ἴσως εἶναι, ὅτι εἰσέχθη ἡ γραφή
εἰς Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν Φοινίκων πρὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπινικίου στή-
λης τοῦ τῶν Μωαβιτῶν βασιλέως Μησά περὶ τὰ 850, ἀλλὰ με-
γάλη χρῆσις αὐτῆς ἐγένετο ἐν Ἑλλάδι μόνον μετὰ τὴν ἀρχὴν τῶν
ὀλυμπιάδων, διότι μόλις ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι ἤρξαντο
ἀναγράφοντες τοὺς νόμους. Καὶ ὅμως ἔχρηζον ἀναγραφῆς πολὺ
μᾶλλον οὗτοι ἢ τὰ ποιήματα ¹⁾).

36. Οἱ Ῥαψωδοί. Διέδιδον δὲ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη μέχρι τοῦ χρό-
νου, καθ' ὃν ἀνεγράφησαν καὶ ἴσως καὶ ἑκατονταετηρίδας τινὰς πέ-
ραν τούτου, οἱ Ῥαψωδοί ²⁾). Οὗτοι κρατοῦντες ῥάβδον ἢ αἶσακον
καὶ ἐστεφανωμένοι στεφάνῳ ἐῤῥαψώδουν τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου ἐν
ἀγῶσιν ³⁾). Ἀλλ' ὁ Ὀμηρὸς οὔτε τὸ ὄνομα, οὔτε τὸ πρᾶγμα γνω-
ρίζει, διότι ἐκεῖνοι οἵτινες κατ' αὐτὸν ᾄδουσι τὰ κλέα ἀνδρῶν
ἡρώων ἐν τοῖς μεγάροις τῶν βασιλέων κατὰ τὰ συμπόσια κα-
λοῦνται αἰοδοί καὶ φέρουσι φόρμιγγα, οὐχὶ δὲ ῥάβδον ⁴⁾). Ὡστε ἐκ
τούτου φαίνεται, ὅτι ἐπῆλθε μεταβολὴ τις εἰς τὸν τρόπον τῆς ῥα-
ψωδῆσεως, ἥτοι ἡ μὲν κρούσις τῆς φόρμιγγος, ἥτις οὐδέποτε ἐσή-
μαινε πολὺ παρὰ τοῖς ἐπικοῖς ποιηταῖς ⁵⁾), ἐξέπεσε τέλος, ἀντὶ

1) Ἰδε ἀνωτέρω § 12. Ἀλλ' ὅτι δὲν ἦτο τι ἀνέκδοτον ἢ διὰ στόματος διὰδοσις καὶ ποιημάτων ἐκ πολλῶν συνιστάμενον χιλιᾶδων στίχων, τούτο ἀποδεικνύουσιν οἱ Ἰνδοί, ὧν οἱ Ἰνδοὶ, καὶ ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ γραφὴ ἦτο γνωστὴ, διὰ στόματος διετέλουν μεταδιδόμενοι.

2) Weleker, Der epische Cyclus I, 335 κ. ἔξ.

3) Περὶ τῆς στολῆς τῶν ῥαψωδῶν ἴδε κυρίως Πλάτ. Ἰωνά 535 d.

4) Ἢ πρὸς ἀναβολὴν κρουομένη φόρμιγξ τοῦ Ὀμήρου παραβάλλεται πρὸς τὴν γούσλαν, πρὸς ἣν ἔφαλλον ἀνακρούοντες τὰ ᾠσματα αὐτῶν οἱ παλαιοὶ Σέρβοι. Τὴν ἀπαγγελίαν δ' ἐν ὑψηλῇ αἰθούσῃ τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου ἔχει πρὸ ὑφ' αὐτῶν καὶ ὁ Οὐλάνδος ἐν τῇ ᾠσματι τοῦ τυφλοῦ αἰδοῦ.

5) Πολὺ ὑφαιέτερον περιέθεσαν τεχνικότερα μῦθον εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ὁ Τέρπανδρος

δὲ τῆς φόρμιγγος προσελήφθη ἡ ῥάβδος, ἣτις ἐχαρακτῆριζε τὸν ῥαψωδὸν ὡς τὸν ῥήτορα ἐν τῇ πανηγύρει ¹⁾. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεδόθη εἰς τὰ ὀνόματα καὶ ἄλλη τις σπουδαιότερα διαφορὰ. Ἐν ᾧ ὁ γὰρ οἱ ἀοιδοὶ ἦσαν ἐν ταύτῳ καὶ μελωδοὶ καὶ ποιηταί, ἡ τὰ-ξίς τῶν ῥαψωδῶν ἀπετελέσθη ἐξ ἀνδρῶν, οἵτινες ἀμοιροῦντες αὐτοὶ τοῦ θεοῦ δώρου τῆς ποιητικῆς ἐῤῥαψώδουν τὰ ποιήματα τῶν ἄλλων ὡς εὐμοιροῦντες ἰσχυροῦ μνημονικοῦ. Ἐν τούτοις τὸ ὄνομα ῥαψωδὸς ἀνέρχεται εἰς παλαιοτάτους χρόνους καὶ δὴ εἰς τοὺς χρό-νους τοῦ Ἡσιόδου. Διότι οὗτος διαῤῥήδην μνημονεύει τὸ σκῆπτρον ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Θεογονίας (29-30) λέγων·

ὣς ἔφασαν κοῦραι μέγαλον Αἰὼς ἀριτέπειαι
καὶ μοι σκῆπτρον ἔδον δάφνης ἐριθιλέος ὄζον ²⁾.

Τὴν ῥάβδον ὁμως δὲν πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν ἐν αὐτῇ τῇ λέ-ξει, τῷ ῥαψωδῷ, διότι τὸ πρῶτον συνθετικὸν μέρος τῆς λέξεως ταύ-της περιέχει ῥηματικὴν τινα μᾶλλον ἔννοιαν κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐγερσίμαχος, Ἀγησίλαος, ὁρσινεφής, ὥστε ἡ ἀρχικὴ σημασία τῆς λέξεως ἐρμηνεύεται ἀκριβῶς διὰ τοῦ στίχου τοῦ Ἡσιόδου (ἐν ἀποσπ. 227) μέλπομεν ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδὴν ³⁾.

κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν τῇ περὶ Μουσικῆς 3 καὶ ὁ Στήσανδρος κατὰ τοὺς Δειπνοσοφιστάς τοῦ Ἀθηναίου ἐν XIV, 638a καὶ XIV, 620 d. Ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι συνέχουν καὶ τοὺς χρόνους καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπαγγελίας ἀποφαινόμενοι ὡς ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός (παρ' Ἀθην. XIV, 632 d καὶ Πλουτ. περὶ Μουσ. 3) ὅτι ὁ Ὀμηρὸς αὐτὰς τὰ ἔπη ἐμελοποίησεν. Ἐν τούτοις ἐν ταῖς χρόνους ἔτι τοῦ Πλουτάρχου ἐῤῥαψώδουντο βεβαίως πρὸς λόραν στίχοι τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου. Ἰδε Πλουτ. II, 736 ε [Συμποσιακῶν προβλημάτων IX ² σελ. 359 ἐκδ. Βερν. καὶ 743 c [Συμποσιακῶν προβλημάτων IX. 14 σελ. 379 ἐκδ. Βερναρδ.].

¹⁾ Ὁ ῥήτωρ ἐν τῇ ἀρχῇ ἐκράτει τὸ σκῆπτρον κατὰ τὸν Ὀμηρον, ἴδε Γ, 218 καὶ Ψ, 568 καὶ δ, 37. Ὁ δὲ Welcker, Der Ep. Cycles I, 337 ποιῆται μνείαν καὶ τοῦ σκῆπτρου, ὅπερ ἔφερον οἱ Γάλλοι *nouvellistes*.

²⁾ Τὸ ἔθος τῶν ῥαψωδῶν μετέγαγε καὶ εἰς τὸν Ὀμηρον ὁ Πίνδαρος ἐν Ἰσθμίων. III 55 Ὀμηρος κατὰ ῥάβδον ἔφρασεν. Καὶ ὁ καλλιτέχνης δ' Ἀρχέλαος ἐν τῇ ἀποθεώσει τοῦ Ὀμήρου ἐκτυποῖ τὸν ποιητὴν κλάδον φέροντα. [Περὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου ἴδε Brunn, Geschichte der griech. Künstler I, 572 καὶ Overbeck, Geschichte der griech. Plastik II, 457 καὶ 463 κ.έ.]

³⁾ Παράδοξος εἶνε ὁ τόνος, ὅς θ' ἤγε μᾶλλον εἰς τὴν ἐρμηνείαν ῥαπτῶν ἀοιδῶν. Ἐν τούτοις ἴσως ἡ φαινόμενη ὁμοιότης πρὸς τὸ αὐλῶδες καὶ θαρῶδες ἐπήνεγκε τὸν ἐπὶ τῆς ληγομένης τόνου.

37. Ἐπειδὴ δ' οἱ ῥαψωδοὶ ἐρραψώδουν ἔργα διαφόρων ποιητῶν, διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο οἱ ἐκλέγοντες εἰς ῥαψωδίαν εἰδικῶς τὰ τοῦ Ὀμήρου Ὀμηρίδαι, ὡς ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ἐν Νέμ. Π, I «ὅθεν περ καὶ Ὀμηρίδαι ῥαπτῶν ἐπέων ταπόλλ' ἀοιδοὶ ἄρχονται»¹⁾. Ἐν τούτοις ἐνδέχεται, ἢ μᾶλλον πιθανώτατον φαίνεται, ὅτι ἀρχικῶς τὸ ὄνομα ἤρμοζεν εἰς ἐκείνους μόνους, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου τὸ γένος ἔχοντες ἔργον ἑαυτῶν εἶχον νὰ μεταδίδωσι ῥαψωδοῦντες τὰ ποιήματα τοῦ γενάρχου²⁾. Διὰ τῶν Ὀμηριδῶν ἄρα τούτων μετεδίδοντο τὰ ἔργα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἐγίνοντο γνωστὰ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν. Ἐν τῇ πολυμόρφῳ δὲ παραδόσει περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ὀμήρου δικαίως μὲν ἐπειράθη ὁ Σεργεβοῦσιος ν' ἀναγνωρίσῃ σημεῖα τῆς ὑπάρξεως σχολείων ῥαψωδῶν, ἀλλ' ὑπερβαίνει τὰ ἐσκαμμένα ὁ ἀγγίλους λόγιος ζητῶν νὰ εὕρῃ ἐν ταῖς περὶ ὧν ὁ λόγος χρονικαῖς παραδόσεσι μαρτύρια περὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰσαγωγῆς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν εἰς ἐκάστην πόλιν³⁾. Οὕτως ἄρα μετηνέχθησαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου κατὰ τὴν ὁδὸν καὶ ἐβδόμην ἐκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆς ἐν τῇ ἐλάχισσιν Ἀσίᾳ αἰολικῆς καὶ ἰωνικῆς αὐτῶν πατρίδος εἰς τὰς νήσους Ἴον, Ῥόδον, Κύπρον, Κρήτην, εἰς τὴν ἐν τῇ Προποντίδι Προκόννησον, εἰς τὰς ἐν τῇ Τρωάδι Κεγχρεάς καὶ ἔπειτα ἐκ Κύμης μὲν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐκ Σάμου δ' εἰς Σπάρτην, ἐκ Σμύρνης δ' εἰς τὴν Ἀττικὴν⁴⁾. Διότι, ἂν οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς παριστῶσι τὸ πρᾶγμα οὕτως, ὅτι τάχα Λυκοῦργος ἐκόμισε τὸν Ὀμηρον⁵⁾ εἰς Σπάρτην εἴτε ἐκ Σάμου, εἴτε ἐκ Χίου, εἴτε ἐκ Κρήτης, οἱ ὑπὸ τοῦ Μαξίμου Τυρίου (XXIII, 5) μνημονευόμενοι ἀγῶνες

1) [Περὶ τῶν ῥαπτῶν ἐπῶν καὶ ῥαψῶδου ἴδε καὶ Hartung, Die griech. Lyriker IerTheil, Pindars Werke. Einleitung σελ. X καὶ εἰς Νέμ. Π, 2 καὶ Ἰσθμ. III, 83].

2) Ὡσαύτως ἐκαλοῦντο κατ' Ἀριστοτέλη παρ' Ἀθηναίῳ XIV, 620b οἱ ῥαψωδοὶ καὶ Ὀμηρισταί, ἀλλὰ τὸ ὄνομα οὐκ σημαίνει τὴν συγγένειαν.

3) Ἰδε τὸν πίνακα παρὰ Sengebusch, Homer. Dissert. poster, 85 κ.ε.

4) Δλ. Ποικίλης Ἱστορίας XIII, 14.

5) Τὰς μαρτυρίας ταύτας ἀναφερομένας ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχ. ἐν βίῳ Λυκούργ. 4, Ἐφ' ὧν παρὰ Στράβ. X, 482 καὶ Διόνορος Χρυσοστόμ. II 45 [Τόμος I, λόγ. 2 σελ. 29 ἐκδ. Dindorf] θεωρεῖ ὁ Wilamowitz, Homer. Unters. 271 πλαστὰς ἐπαναλήψεις τῆς περὶ Σάμου παραδόσεως.

τῶν ῥαψωδῶν ἐν Σπάρτῃ καθιστῶσι πιθανήν τὴν γνώμην, ὅτι δὲν πρόκειται ἐν τούτοις περὶ γεγραμμένου τινὸς βιβλίου τοῦ Ὀμήρου, ἀλλὰ περὶ τῆς δημοσίας περὶ ῥαψωδίας τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν διατάξεως, πρὸς ἣν μετεπέμψαντο ἐκ τῶν ἐδρῶν τῶν ὁμηρικῶν ἀσμάτων ῥαψωδοὺς καὶ δὴ ἐκ τῆς φίλα φρονούσης Σάμου ¹⁾. Ἀκριβέστερόν τι δὲ περὶ τῆς ἀνὰ τὴν Σικελίαν διαδόσεως τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν μαρτυροῦμεν ἐκ τινος παλαιοῦ σχολίου εἰς Πινδάρου Νεμεον. II, 1 ²⁾, καθ' ὃ ὁ ἐκ Χίου ῥαψωδὸς Κύναιθος, εἰς ὃν ἀπεδίδετο καὶ ὁ εἰς Ἀπόλλωνα μῦθος, ἐῤῥαψώθησε πρῶτος ἐν Συρακούσαις τὰ Ὀμήρου, ἔπειτα κατὰ τὴν ἐξηκοστὴν ἐνάτην Ὀλυμπιάδα 5041 π. X. Ἀλλ' ἀτυχῶς τὰ τοῦ χρόνου δὲν ἔχουσιν ἀκριβῶς, διότι δὲν εἶναι πιστευτόν, ὅτι ὁ Ὀμηρος τοσοῦτον ὀψίμως ἤρξατο εἰσαγόμενος καὶ ῥαψωδοῦμενος παρὰ τοῖς φιλοτέχναις Συρακουσίαις. Ὁρισμένα δὲ μαρτύρια περὶ ῥαψωδικῶν ἀκροασμάτων καὶ ἀγώνων διεσώθησαν περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος ³⁾, περὶ τῆς Σπάρτης, τῆς Σικυῶνος ⁴⁾, τῆς Ἐπιδαύρου ⁵⁾, τῆς ἐν Ἀττικῇ Βραυρωνίας ⁶⁾ καὶ τῶν Ἀθηνῶν ⁷⁾. Ὀνομαστόταται δ' ἐγένοντο ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει αἱ ἐν τοῖς ἀνά

¹⁾ Ὁ Flach, Peisistratos 17 ἀποδέχεται, ὅτι βιβλίον ἐκόμισεν, ἀλλ' ἄνευ πειστικῶν τινῶν ἀποδείξεων.

²⁾ «Ὀμηρίδας ἔλεγον τὸ μὲν ἀρχαῖον τοὺς ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου γένους, οἳ καὶ τὴν ποιήσιν αὐτοῦ ἐκ διαδογῆς ἤδον» μετὰ δὲ ταῦτα καὶ οἱ ῥαψωδοὶ οὐκέτι τὸ γένος εἰς Ὀμηρον ἀνάγοντες· ἐπιφανεῖς δὲ ἐγένοντο οἱ περὶ Κύναιθον, οὓς φασὶ πολλὰ τῶν ἐπῶν ποιήσαντας ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὀμήρου ποιήσιν· ἣν δὲ ὁ Κύναιθος Χίος, ὃς καὶ τῶν ἐπιγραφομένων Ὀμήρου ποιημάτων τὸν εἰς Ἀπόλλωνα γεγραμμένον ὕμνον λέγεται πεποιηκέναι· οὗτος οὖν ὁ Κύναιθος πρῶτος ἐν Συρακούσαις ἐῤῥαψώθησε τὰ Ὀμήρου ἔπειτα κατὰ τὴν ἐξηκοστὴν ἐνάτην Ὀλυμπιάδα, ὡς Ἰππόστρατος φησιν. «Τὸ ἔτος τῆς Ὀλυμπιάδος, ὅπερ προφανῶς ἐσφαλμένον εἶναι, ἠθέλησαν νὰ διορθώσωσιν οὐχὶ λίαν πιθανῶς ὁ μὲν Βέλγκερος εἰς ἔκτῃν ἢ τὴν ἐνάτην, ὁ δὲ Δύνστερος εἰς ἐκκοστὴν ἐνάτην. Παρὰ τοῦτο ὁ Σουῖδας μνημονεύει Παρθένιον τινα Χίον, υἱὸν Θέστορος καὶ ἀπόγονον Ὀμήρου.

³⁾ Ὀμηρ. Ὀμν. [εἰς Ἀφροδ.] VI, 19 καὶ Ὀμν. [εἰς Ἀφροδ.] X, 4.

⁴⁾ Ἡρόδ. V, 67 «Κλεισθένης Ἀργεῖος πολέμῃσας ῥαψωδοὺς ἔπαυσεν ἐν Σικυῶνι ἀγωνίζεσθαι τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν.»

⁵⁾ Ἐν τοῖς Ἀσκληπιδείοις. Ἰδὲ Πλάτ. Ἰωνὰ ἐν σελ. 530 α.

⁶⁾ Ἡρόδ. ἐν λέξει Βραυρωνίας καὶ Ἀθην. VII, 275 β.

⁷⁾ Καὶ ὅτε δὲ προσετέθησαν οἱ μουσικοὶ ἀγῶνες, διετήρησαν οἱ ῥαψωδικοὶ τὴν πρώτην τάξιν, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ Ὀρωποῦ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. III, 128, ἢ καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ ἐν Corpus Inscriptionum Graecarum 1583 καὶ 1684 καὶ ὁ Ἀθῆναιος XII, 538f.

πᾶσαν πενταετηρίδα πανηγυριζομένοις Παναθηναίοις ῥαψωδίαι. Ὡρίσθησαν δ' αὖται κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Λυκούργου διὰ νόμου¹⁾, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σόλωνος ἐτέθη. Ἀδελφον δ' εἶναι, ἂν καὶ ἡ ἄλλη διάταξις, καθ' ἣν αἱ καθ' ἕκαστον ῥαψωδίαι κατὰ τάξιν ὤφειλον νὰ διαδέχωνται ἀλλήλας (ἐξ ὑπολήψεως) ῥαψωδοῦμεναι, ἐπίσης ἐκ τοῦ Σόλωνος προέρχεται, ἡ μᾶλλον ἐπὶ Πεισιστράτου τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Ἰππάρχου ἐγένετο²⁾.

38. Καταγραφὴ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων. Ἡ πρώτη ἀναγραφὴ καὶ σύνθεσις τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας παρεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου (560-527). Τὴν κυρίαν δὲ μαρτυρίαν περὶ τούτου παρέχει ἡμῖν ὁ Κικέρων ἐν τῷ de oratore III, 34, 137 λέγων: primus Homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus³⁾. Πρὸς ταῦτα συμφωνοῦσιν ἐν τοῖς οὐσιώδεσι καὶ τὸ ἐπίγραμμα ἐν Ἀνθολογίᾳ XI, 442 καὶ τὸ προμνημονευθὲν χωρίον τοῦ Αἰλιανοῦ ἐν Ποικίλῃ Ἱστορίᾳ XIII, 14. Ἐν τοῖς νεωτέροις δὲ χρόνοις ἐμάθομεν καὶ ἐκ τινος σχολίου τοῦ Βυζαντίου Τζέτζη περὶ τῶν τεσσάρων λογίων, οὓς παρέλαβεν ὁ Πεισίστρατος ὡς ἐπικούρους τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης. Καὶ τρεῖς μὲν τούτων ἦσαν ὁ ἐξ Ἀθηνῶν Ὀνομάκριτος, ὃν προλαβόντες ἐν § 16 ἐγνωρίσαμεν ὡς

1) Λυκούρ. κατὰ Λεωκρ. 102 ἀνόμον ἔθεντο (ἐνν. οἱ πατέρες ἡμῶν) καθ' ἐκάστην πενταετηρίδα τῶν Παναθηναίων νόμου (Ὁμήρου) τῶν ἄλλων ποιητῶν ῥαψωδεῖσθαι τὰ ἔπη. Παράδ. καὶ A. Mommsen, Heortologie 138.

2) Εἰς τὸν Σόλωνα ἀποδίδεται ἡ διάταξις ὑπὸ τοῦ Διογ. I, 57 κατὰ μαρτυρίαν τινὰ τοῦ ἱστορικοῦ Διευγέθους, ὃς ἔφη ἐπὶ Ἀλεξάνδρου. «Τὰ τε Ὀμήρου ἐξ ὑποβολῆς γέγραφε ῥαψωδεῖσθαι, οἷον ὅπου ὁ πρῶτος ἔλαβεν, ἐκείθεν ἀρχεσθαι τὸν ἐχόμενον», εἰς τὸν Ἰππάρχον δ', ὃς καθ' Ἡρόδοτον ἐν VII, 6 τὸν πατέρα Πεισίστρατον ἐν ταῖς καθ' ὅλου ἐπιστημονικαῖς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεσιν ὑπεστήριξεν, ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Ἰππίου 228 b καὶ τὰ Ὀμήρου ἔπη πρῶτος ἐκίριπεν εἰς τὴν γῆν ταυτηνί, καὶ ἠνάγκασε τοὺς ῥαψωδοῦς Παναθηναίους ἐξ ὑπολήψεως ἐφεξῆς αὐτὰ διέναι, ὡς περ νῦν ἐτι οἶδε ποιοῦσι. Τὸ «ἐξ ὑποβολῆς» καὶ «ἐξ ὑπολήψεως» ἴσως διαφέρουν ἀρχικῶς, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀμφοτέραι αἱ ἐκφράσεις τὸ αὐτὸ σημαίνουσιν. Ἡ δὲ σημασία τοῦ «ἐξ ὑποβολῆς», ὅπερ σημαίνει κατ' εἰσήγησιν, κατὰ τὸ πρότυπον ἐρμηνεύεται ἀκριβῶς ὑπὸ τινος ἐπιγραφῆς τῆς νήσου Τέου ἐν Corp. Inscr. graec. 3088, ἐν ᾗ ὡς ἀντίθετον ἀπαντᾷ τὸ «ἐξ ἀναποδόσεως». Ἰδὲ καὶ Nitzsch, Sagenpoesie 413 κ. ἐξῆς.

3) Ὁ Düntzer ἐν πραγματείᾳ Peisistratos und Homeros δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. und Pädag. 1865 ἐν σελ. 729 παρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Δικαιάρχος ἦτο ὁ ἀξιώχρεως μάρτυς τοῦ Κικέρωνος, εἰς τοῦτο ἀντιτίχει ὁ Volkmann, Wolfs Prolegomena 348 κ. ἐξῆς.

ἐμποιοῦντα στίχους εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Μουσαίου, ὁ ἐξ Ἡρακλείας Ζώπυρος καὶ Ὀρφεὺς ὁ ἐκ Κρότωνος· τοῦ δὲ τετάρτου τὸ ὄνομα ἄγνωστον διατελεῖ ὡς ἐσφαλμένως παραδεδομένον καὶ φαίνεται στηριζόμενον καθ' ὅλου ἐπὶ τινος παρανοήσεως¹⁾. Συνέχεται δὲ φανερώς ἡ ἔλλα ἐπιχείρησις τοῦ Πεισιστράτου πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὡς φιλοτέχνου τυράννου ἔδρυσιν βιβλιοθήκης καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Ἰππάρχου γενομένην διάταξιν τῆς πλήρους καὶ κατ' ἄλληλουχίαν ῥαψωδίας τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐν τοῖς Παναθηναίοις²⁾. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δυσκόλως ἀποδεχόμεθα τὴν γνώμην, ὅτι αὐτὸς πρῶτος κατέγραψεν, ἢ διέταξε ν' ἀναγράψωσι τι τῶν τοῦ Ὀμήρου. Διότι ἕκατὸν ἔτη πρὸ τοῦ Ἀθηναίου τυράννου ἐκέκτηντο οἱ Ἴωνες βιβλία καὶ παράδοξον θὰ ἐφαίνετο, ἂν ἡ τιμὴ τῆς ἀναγραφῆς προσενέμετο πρότερον εἰς ἱαμβογράφον τινά, ἢ ἐλεγείων ποιητὴν, ἢ εἰς τὸν μέγιστον ἐθνικὸν ποιητὴν. Ἐπειτα δὲ καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν παλαιῶν δηλοῦσι τοῦτο μόνον, ὅτι ἐπὶ Πεισιστράτου τὸ πρῶτον παρεσκευάσθη πλήρης τις Ἰλιάς καὶ πλήρης τις Ὀδύσεια. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως ἀπῆλθε πρὸς τὴν γνώμην, ὅτι πρότερον ἤδη οἱ ῥαψωδοὶ εἶχον ἀναγράψει ῥαψωδίας τινάς, οἷον τὸν Νεῶν κατὰ λόγον³⁾ πρὸ πάντων ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν καθ' ἕκαστον ῥαψωδιῶν, ἢ τῶν μερῶν, ἐξ

¹⁾ Προλεγόμενα εἰς Ἀριστοφάνη (ἴδε La Roche Homer. Textkritik σελ. 10 καὶ Ritschl, Opusc. I, 1 καὶ ἐξ.): «εἶπον συνθεῖναι τὸν Ὅμηρον ἐπὶ Πεισιστράτου ἐδόμηκοντα δύο σοφοί, ὧν ἑδομήκοντα δύο εἶνε καὶ τὸν Ζηνοδότῃ καὶ τὸν Ἀρίσταρχον, καίτοι τέσσαρσιν ὄντων (τῶν) ἐπὶ Πεισιστράτῳ συνθέντων τὸν Ὅμηρον, οἵτινές εἰσιν οὗτοι: Ἐπικόλυτος (ἴσως ἐκ παραφθορᾶς ἐπικός κύκλος) Ὀνομάκριτος Ἀθηναῖος, Ζώπυρος Ἡρακλειώτης καὶ Ὀρφεὺς Κροτωνιάτης». Οἱ δ' ἐδομήκοντα δύο σοφοὶ εἶνε βεβαίως συγχευμένης τῆς ἀνάμνησις τῶν μεταφραστῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Καὶ τοὺς τέσσαρας δὲ συνθέτας θεωρεῖ ὡς μεταγενέστερόν τι πλάσμα ὁ Wilamowitz, Homer. Unters. 254. Ὁ δὲ Flach, Peisistr., 12 ἀναφέρει αὐτοὺς κατὰ τινα παρεμβεβλημένην σημείωσιν τοῦ Παρισινοῦ κώδικος εἰς τὸν ἐκ Περγᾶμου σοφὸν Ἀθηνοδωρον, τὸν Κορυλλῖωνα ἐπικαλούμενον.

²⁾ Λυκούργ. κατὰ Λεωκρ. 102.

³⁾ Τὰ πολλὰ κύρια ὀνόματα τοῦ τῶν Νεῶν κατὰ λόγον κατέστησαν βεβαίως αἰσθητὴν τὸ πρῶτον τὴν ἀνάγκην βοηθείας τινὸς τοῦ μνημονικοῦ. Ὅτι δ' ἐν τῇ Καταλόγῳ δὲν ἀναφαίνεται τὸ ὄνομα τῆς Μεσσηνίας, φαίνεται προερχόμενον τοῦτο οὐχὶ ἐξ ἀπάτης τῆς μνήμης, ἀλλ' ἐκ τῆς καὶ ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Ἰληπτολέμου B, 658—670 καταδύλου γινομένης ἐπιθρόσεως τῆς Σπάρτης, ἔνθα συνέφερε νὰ ἐπικυρωθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου αὐτοῦ ἡ πολιτικὴ ὑποδοῦλσις τῆς χώρας, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ βασιλεὺς Διοκλῆς (E, 542, γ, 489, ο, 186).

ὧν ἕκαστος ἤρχετο ῥαψωδῶν, πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ μνημονικοῦ. Ὡσαύτως δ' ἤττον φυσικῶς συμπεραίνεται ἐκ τῶν προσαχθουσῶν μαρτυριῶν, ὅτι ὁ Πεισίστρατος πρῶτος ἀπέφηνε τὴν 'Ἰλιάδα καὶ 'Οδύσσειαν¹⁾. Καὶ ἐν τούτῳ μὲν βεβαίως πέραν τοῦ ὁρθοῦ χωροῦσιν ὅτε Οὐδῶλιος καὶ ὁ Λαχμάννος, ὡς πάντες τοῦτο σήμερον ὁμολογοῦσιν. Ἀλλ' ἐξ ἐτέρου λίαν σκεπτικῶς ἔχουσι καὶ τῶν νεωτέρων τινές, ὡς πρὸ πάντων ὁ Λήρσιος καὶ ὁ Λουδβίχος, ἀπιστοῦντες τέλεον εἰς ὅλην τὴν παράδοσιν, διότι δὴ οὐδὲν περὶ Πεισιστράτου λέγει ὁ Ἀρίσταρχος²⁾. Φυσικῶς δ' ὡσαύτως φαίνεται τοῦτο ἔχον, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ταύτην παρασκευὴν τελείας τινὸς ἐκδόσεως τοῦ Ὀμήρου οἱ συνθέται τὸ μὲν ἀποκατέστησαν ἐπεισόδιά τινα, ὡς τὸ Z, 119-236, εἰς τὴν ὁρθήν, ἤτοι εἰς ἣν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ κατετάχθησαν τάξιν, τὸ δὲ παρέλαβον εἰς τὴν τάξιν τῶν ῥαψωδιῶν νεωτέρας τινὰς ῥαψωδίας, ὡς τὴν Δολώνειαν, ἣν οὐχὶ πάντες οἱ Ὀμηρίδαι ὡς γνησίαν ἀνεγνώριζον, τὸ δὲ παρενέβαλον στίχους τινάς, ὡς τοὺς A, 265, A, 631, B, 558, F, 144, M, 372 ἢ μετεσχημάτισαν χάριν τῆς δόξης τῶν Ἀθηνῶν³⁾).

39. Δύναμις ὁμηρικῶν ποιημάτων. Ὁ Ὀμηρος ἦτο ὁ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἀνεγνωρισμένος ἐθνικὸς ποιητής, διότι ἐν ταῖς ἤρῳσι τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας εὑρισκον πάντες ἐνσωμάτους τὰς ἀρίστας ιδιότητας τοῦ ἔθνους, τὴν ἡρωϊκὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐξευρετικὴν σύνεσιν. Ὅτε δ' ἤρξαντο διαδιδόμενα διὰ τῆς γραφῆς τὰ ποιήματα ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ηὔξησε καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν ἐπὶ πᾶσαν τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους. Οὕτως αἱ περὶ τῶν θεῶν θεωρίαι τοῦ Ὀμήρου ὡς καὶ αἱ τοῦ Πισιόδου διετέλεσαν ἔχουσαι

¹⁾ Ἀληθῶς ἀναγινώσκωμεν παρ' Αἰλιανῶ ἐν Ποικ. Ἱστορίας XIII, 14: «ὕστερον δὲ Πεισίστρατος συναγαγὼν ἀπέφηνε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν.»

²⁾ Lehrs, Zur homerischen Interpolation, ἐν τῇ γ' ἐκδόσει τοῦ Aristarchi Stud. 425-449. Τάνασις λέγει ὁ Düntzer ἐν τῇ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ Peis. und Hom. 729 καὶ ὁ Wilamowitz, Homer. Unters. 235 κ. ἐ. Ἐξ ἄλλου δ' ὑπερακοντίζουσι τὸν Lehrs ὁ Flach ἐν θ. ἄν. καὶ ὁ Ludwig, Aristarch's homer. Textkritik II 390 κ. ἐ. μάλιστα, ὅς μαθολογήματα ἀποκαλεῖ τὴν περὶ Πεισιστράτου παράδοσιν.

³⁾ Παράδ. Christ. Proleg. σελ. 17.

πολύ τὸ ἀξίωμα ἐν τῇ τῶν πολλῶν πίστει, ὥστε ὁ Ἡρόδοτος II, 53 ἠδύνατο ν' ἀναφέρῃ εἰς αὐτοὺς σύμπασαν τὴν ἐλληνικὴν θεολογίαν¹⁾. Ὡσαύτως τὴν ἀρίστην τροφὴν ἐθήλαζεν ἐκ τῶν μύθων αὐτοῦ ἡ χορική λυρική ποίησις καὶ δὴ καὶ ἡ τραγωδία, ἐξ οὗ καὶ ὁ Αἰσχύλος ἀπεκάλει τὰ ἑαυτοῦ ἔργα τεμάχῃ ἐκ τῶν πλουσίων δείπνων τοῦ Ὀμήρου²⁾. Ἐπειτα δ' οἱ ὑπ' αὐτοῦ χαραχθέντες τύποι τῶν θεῶν καὶ ἡρώων παρίσταντο εἰς τὴν φαντασίαν τῶν δημιουργούντων καλλιτεχνῶν ὡς πρότυπα, ὡς ὁ Φειδίας, ἵνα ἐκφράσῃ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς στίχους τῆς πρώτης ῥαψωδίας Α, 528 κ. ἐξ.

ἦ καὶ κυανέην ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων
ἀμβροσίαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεροώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον³⁾.

Οὕτω διελύθησαν πρὸ τοῦ φωτεινοῦ βλέμματος τῶν ὁμηρικῶν ἰδανικῶν μορφῶν αἱ δυσειδεῖς καὶ δεισιδαιμονικαὶ παραστάσεις τῶν παλαιότερων χρόνων καὶ ὑπὸ τὴν θερμότητα τοῦ ὁμηρικοῦ ἡλίου κατέλαβε σύμπαν τὸ ἔθνος ὑψιπετές τι, ἰδανικὸν φρόνημα. Καὶ ἐν τοῖς σχολαίσις δὲ κρηπίς τῆς διδασκαλίας ἦτο ὁ Ὀμηρος καὶ πρωτίμως ἀνεγίγνωσκον αὐτὸν οἱ μαθηταὶ καὶ ἀπεμνημόνευον καὶ ἡρμηνεύον καὶ ὑπῆρχον πολλοί, οἵτινες σύμπασαν τὴν Ἰλιάδα ἀπεμάνθανον. Καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν εἰσέδυσεν ὁ Ὀμηρος, ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητῆς, πανταχῇ εἰς τὴν ἔθνικὴν συνείδησιν τῶν Ἑλλήνων τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων, ὃς ἥκιστα εὐνοϊκῶς διέκειτο πρὸς τοὺς ποιητάς, ἀπροκαλύπτως ἀπεκάλεισε τὸν Ὀμηρον παιδευτὴν τῆς Ἑλλάδος⁴⁾.

¹⁾ Παράβ. τὸ ἐν τῇ 65 § ἀναφερόμενον λόγιον τοῦ Σιμωνίδου.

²⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ποιητ. ἰ ἀνάγει τὴν τραγωδίαν εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν. Ἐν τῇ ἀποθεώσει δὲ τοῦ Ὀμήρου παρίστανται προσκυνοῦσαι τὸν Ὀμηρον αἱ ἀλληγορικαὶ μορφαὶ τῆς Ποιήσεως, Ἱστορίας, Τραγωδίας καὶ Κοιμῆσεως.

³⁾ Περὶ τῆς ῥοπῆς, ἣν ὁ Ὀμηρος ἔσχεν πρὸς μύθῳ τῶν ἰδανικοῦ ἐκάστου τῶν Θεῶν, ἴδε Brunn, Griechische Götterideale, München 1893.

⁴⁾ Πλάτ. Πολιτ. X, 606 «τὴν Ἑλλάδα πεπαίδευκεν οὗτος ὁ ποιητής» καὶ Πρωταγ. 339 «παιδείας μέγιστον μέρος περὶ ἐπῶν δεινὸν εἶναι».

40. Αἱ πρῶται τῶν περὶ τὸν Ὅμηρον μελέται. Ἀφ' οὗ δ' ἐπὶ Πεισιστράτου ἤδη ἔλαβον τὸ πρῶτον διὰ τῆς γραφῆς βεβαίαν τὴν μορφήν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα, οἱ μεταγενέστεροι μέχρι τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων οὔτε οὐσιώδη τινὰ μεταβολὴν τῆς μορφῆς τοῦ κειμένου ἐπὶνεγκον, οὔτε παρέσχον σπουδαίαν τινὰ συμβολὴν εἰς κατὰληψιν ἢ ἐρμηνείαν τοῦ ποιητοῦ. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐπὶ Πεισιστράτου φιλοπονηθὲν ἀντίτυπον σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἐξηφανίσθη ἀποκομισθὲν ἴσως μετὰ τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ἂν καὶ οὐδὲν ἀσφαλὲς περὶ τούτου δύναται ν' ἀποδειχθῇ διὰ τὸ ἀδέσβαιον τῆς παραδόσεως ¹⁾. Οὐχὶ δὲ μικροῦ λόγου ἀξία βεβαίως θὰ ἦτο ἡ ἐργασία τῶν μεταγραφακτηρισάντων, ἥτοι ἐκείνων, οἵτινες μετὰ τὰ Περσικὰ μετέγραψαν τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ γεγραμμένον κείμενον, ἂν καὶ πολλὰ τῶν εἰς ἡμᾶς ὡς κληρονομία περιελθόντων ἀμαρτημάτων τοῦ κειμένου πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν πλάνην καὶ ἀβεβαιότητα τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ²⁾. Καὶ δὲν ἔκρινον μὲν ἔτι ἀναγκαῖον ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις νὰ ὑπομνηματίζωσι τὸν Ὅμηρον, διότι καὶ ἐγγύτατα αὐτοῦ ἔτι ἦσαν καὶ ἔζων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς φαιδρᾶς γονιμότητος, ὥστε οὐδὲ διανοοῦντο καὶ νὰ διατρίβωσι περὶ τὴν ἀνιάραν διόρθωσιν τοῦ κειμένου καὶ τὰ συνειρμένα ὑπομνήματα. Ἐν τούτοις ἐγένετο καὶ τι τοιοῦτον, διότι τὸ μὲν ἐπειρῶντο ν' ἀνερευνήσωσιν ἀκριβὲς τι περὶ τοῦ Ὀμήρου αὐτοῦ, τοῦ γένους καὶ τῆς τύχης τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὸ δ' ἐσχωπτον ἀστείως καὶ κομψῶς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν λέξιν, τὸ δ' ἐπειρῶντο ν' ἀναιρέσωσι τὰς περὶ θεῶν δό-

¹⁾ Gellius, Noct. Att. VII, 17 Libros Athenis disciplinarum liberalium publice ad legendum praeibendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinceps studiosius accuratiusque ipsi Athenienses auxerunt; sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa praeter arcem incensa, abstulit asportavitque in Persas. Eos porro libros universos multis post tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est, referendos Athenas curavit.

²⁾ Οὕτως ἐν Ἰλ. Γ, 201 τράφη ἀντί τράφην, II, 434 ἔγρετο, ἀντί ἤγρετο μάχη σομαι παρὰ τῷ μάχῃ σῶμαί, τ ἐθνῆς παρὰ τῷ τ ἐθνῆς. Ἰδὲ καὶ Christ, Prolegomena 104—115. Τὴν μεταγραφὴν δὲ ταύτην ἀρνεῖται ὁ Wilamowitz, Homer. Unters. 286 κ. 45. καὶ ὁ Ludwich, Arist. hom. Textkritik II, 420 κ. 4. Ἰδὲ τάναντί παρὰ Cauer, Homerkritik 69 κ. 45ης.

ξας αὐτοῦ, ἡ ὑπέβαλλον εἰς τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους τοῦ ποιητοῦ μυστηριώδη τινὰ καὶ ἀλληγορικὴν ἔννοιαν. Περὶ ταῦτα καθ' ὅλου στρέφονται αἱ ἐργασίαι τῶν παλαιῶν ὁμηρικῶν, περὶ ὧν ὁ Ἀριστοτέλης¹⁾ εἶπε τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο, ὅτι μικρὰς μὲν ὁμοιότητας ὁρῶσι, μεγάλας δὲ παρορῶσιν. Ὀνόματα δὲ τοιούτων ὁμηρικῶν παραδίδει ἡμῖν ὁ Πλάτων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Ἴωνος²⁾. Εἰς τοὺς ἐκεῖ δὲ μνημονευομένους Μητροδώρον τὸν Λαμψακηνόν, Στῆσίμβροτον τὸν Θάσιον καὶ Γλαύκωνα³⁾ προστίθεται καὶ ὁ κατὰ Καμδύσῃν γεγωνὺς Θεαγένης ὁ Ῥηγίνος, ὃς πρῶτος περὶ Ὀμήρου ἔγραψε καὶ διὰ τοῦτο πρῶτος γραμματικὸς καλεῖται⁴⁾. Διάφοροί πως ἦσαν αἱ παρατηρήσεις τῶν φιλοσόφων καὶ σοφιστῶν, οἵτινες περὶ τὰς λέξεις μὲν ὡσαύτως διέτριθον, ἀλλὰ κυρίως ἐξίχνηον ἀντιφάσεις καὶ ἄλλα δυσερμηνεύτα καὶ ταύτας ἐπειρῶντο νὰ λύσωσιν ἐν τοῖς ζητήμασι καὶ λύσει. Καὶ τῶν μὲν ἀρχαιοτέρων τοῦ Δημοκρίτου, Ἀναξαγόρου καὶ Ἰππίου⁵⁾ οὐδὲν ἔργον περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ Ποιητικῇ 25 πρόκεινται πολλὰ τοιαῦτα ἀπορήματα, ἡ μᾶλλον παιδιαί. Πάντως δ' οὐδένα θαυμασμόν ἐμποιεῖ ἡ ἐρμηνευτικὴ τέχνη τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ὡς ὅταν ἡ ἐν τῇ Δολωνείᾳ ἀντίφασις ἡ ἐνυπάρχουσα ἐν τοῖς

¹⁾ Ἀριστ. ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ Ν. 6 1093a : «ὅμοιοι δὲ καὶ οὗτοι τοῖς ἀρχαίοις Ὀμηρικοῖς, οἱ μικρὰς ὁμοιότητος ὁρῶσι, μεγάλας δὲ παρορῶσιν».

²⁾ Παράδ. καὶ Sengbusch, Hom. dissert. prior 133 κ. ἐξ.

³⁾ Ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Ὀμ. Ἰλιάδα 636 γράφεται κακῶς Γ λ α ὁ κ ο ς· ὁρθὸν τὸ Γ λ α ὁ κ ω ν.

⁴⁾ Σχολ. εἰς Ἰλ. Υ', 67 σελ. 533a, 30 : «Οὗτος μὲν οὖν τρόπος ἀπολογίας ἀρχαῖος ὢν πάνυ καὶ ἀπὸ Θεαγένους τοῦ Ῥηγίνου, ὃς πρῶτος ἔγραψε περὶ Ὀμήρου». Ἴδε καὶ Τατιανὸν ἐν λόγῳ πρὸς Ἑλλήνας 31 : «περὶ γὰρ τῆς ποιήσεως τοῦ Ὀμήρου, γένους τε αὐτοῦ καὶ χρόνου, καθ' ὃν ἤκμασε, προηρεύνησαν οἱ πρεσβύτατοι Θεαγένης τε ὁ Ῥηγίνος κατὰ Καμδύσῃν γεγωνὺς, Στῆσίμβροτός τε ὁ Θάσιος καὶ Ἀντίμαχος ὁ Κολοφιόνιος, Ἡρόδοτός τε ὁ Ἀλικαρνασεὺς καὶ Διονύσιος ὁ Ὀλύμπιος, μετ' ἐκείνους Ἐφορος ὁ Κυμαῖος». Παράδ. καὶ Sengbusch ἐνθ. ἀν. 210 κ. ἐξ. Ἐνταῦθα δὲ πως ἀνήκουσι καὶ οἱ λογογράφοι Ἑλλάνικος, Χάραξ καὶ Δαμάστης.

⁵⁾ Ὡς ἔργον τοῦ Δημοκρίτου μνημονεύει Διογένης [ὁ Λαέρτιος] IX, 48 τὸ περὶ Ὀμήρου ἡ ὁρθοπεΐης καὶ γλωσσέων. Παράδ. Sengbusch, Dissert. prior σ. 135. Ὁ δ' Ἀναξαγόρας ἦτο διδάσκαλος τοῦ προμνημονευθέντος Μητροδώρου καὶ ἐπρωστάει τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας.

Πάντες μὲν ρα θεοὶ τε καὶ ἄνδρες ἵπποκορυσταὶ
εὖδον παννύχιοι. (K 1)

Ἦτοι ὅτ' ἐς πεδὶον τὸ Τρωικὸν ἀθρήσειεν
αὐλῶν συρίγγων θ' ὄμαδον. (K, 11)

οὕτως ἐρμηνεύηται, ὅτι τὸ πάντες μεταφορικῶς ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ πολλοὶ [τὸ γὰρ πᾶν πολὺ τι ¹⁾]. Τινὲς δ' εἰς τοσοῦτον προέβησαν, ὥστε καὶ δυσμενῶς καὶ ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Ὅμηρον διετέθησαν, ὡς ὁ Κολοφώνιος Ξενοφάνης, ὃς ἐμέμπετο καὶ τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πίσιοδον, ὅτι πάντα τὰ ἀνόσια κατηγόρησαν τῶν θεῶν ψευδόμενοι, καὶ ὁ σοφιστὴς Ζωΐλος, ὃς ἐκ τῶν σκωμμάτων αὐτοῦ καὶ Ὁμηρομᾶστις ἐκλήθη ²⁾. Παρὰ ταῦτα ἐν τούτοις διετέλεσεν ὁ Ὁμηρος ἔχων τὴν μεγίστην ῥοπὴν ἐπὶ τὸ ἔθνος ὅλον, ἐπὶ τὸ φρόνημα καὶ τὰ ἔργα τῶν τε πεπαιδευμένων καὶ τῶν ἰδιωτῶν.

41. Ὁ Ὅμηρος παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ³⁾. Ἡ μετ' ἐπιστημοσύνης μελέτη τοῦ Ὀμήρου ἄρχεται ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων. Καὶ ἐν τούτοις δὲ τοῖς χρόνοις κατεδείχθη ἡ ἀξία τοῦ Ὀμήρου ἐν τούτῳ, ὅτι ἐξ αὐτοῦ καθ' ὅλου ὠρμήθησαν αἱ ἐπιστημονικαὶ μελέται τῶν Ἀλεξανδρέων καὶ περὶ αὐτὸν περιελιχθεῖσαι ἢ τε φιλολογικὴ καὶ ἡ κριτικὴ τέχνη προῆλθον εἰς ἀκμὴν. Οἱ τρεῖς δ' ἐξοχώτατοι γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, Ζηνόδοτος, Ἀριστοφάνης καὶ Ἀρίσταρχος, ἐφιλοπόνησαν κριτικὰς ἐκδόσεις, διορθώσεις, ὡς ἔλεγον, καὶ ὁ δὲ τελευταῖος δύο. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τῆς ἐκδόσεως ἐσημειοῦντο ὡς βᾶσιν τῆς ἰδίας αὐτῶν κριτικῆς ἐρ-

¹⁾ Ἀριστοτ. Πoιητ. 25. Ἡ δυσκολία λύεται σήμερον διὰ τῆς γραφῆς· ἄλλοι μὲν παρὰ νηυσὶν ἀριστῆες Παναχαῖων. Ἰδε καὶ Römer, Die Homericitate und die homerischen Fragen des Aristoteles, ἐν τοῖς Sitzungsber. der bayer. Akad. der Wissensch. 1884 σ. 264—314.

²⁾ Περὶ τοῦ Ζωΐλου τούτου, ὃς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰσοκράτους ἐγένετο, ἴδε Σουΐδαν ἐν λέξει Ζωΐλου, «ρήτωρ δὲ ἦν καὶ φιλόσοφος, ἔγραψε μέντοι κατὰ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως λόγους θ'». Ὑπὸ δὲ τοῦ Ἡρακλείτου ἐν Ἀλληγορίαις ὁμηρικαῖς 14 καλεῖται Ὁρξικὸν ὄν ἀνὸρ ἀποδὸν ἐκ τῆς πατρίδος Ἀμφιπόλεως. Πλὴν ἴδε παρὰ Ulr. Friedländer, de Zoilo aliisque Homeri obtrectatoribus, Dissert. Königsberg 1895.

³⁾ La Roche, Die homerische Textkritik im Alterthum, Leipzig 1866.

γασίας τὰς γραφὰς τῶν παλαιῶν ἐκδόσεων. Μανθάνομεν δὲ παρὰ τῶν παλαιῶν, ὅτι πρὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν γραμματικῶν ὑπῆρχον δύο εἶδη χειρογράφων τοιαῦτα, οἷα αἱ διάφοροι πόλεις ἰδίᾳ ἐκέκτηντο, αἱ κατὰ πόλεις ἐκδόσεις, ἢ διορθώσεις, καὶ τοιαῦτα, οἷα οἱ ἰδιῶται κατεῖχον καὶ κατὰ τὴν χρῆσιν διώρθωσαν, αἱ κατ' ἄνδρας ἐκδόσεις. Καὶ εἰς τὴν πρώτην μὲν κατηγορίαν ἀνῆκον αἱ ἐκδόσεις τῆς Μασσαλίας, Χίου, Σινώπης, Κύπρου, Κρήτης, Λιολίδος καὶ Ἀργολίδος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν αἱ τοῦ Ἀντιμάχου, Εὐριπίδου, τοῦ νεωτέρου κατὰ Σουῖδαν, καὶ Ἀριστοτέλους¹⁾. Οὐτε δ' ἐξόχως παλαιαί, οὔτε ἐξόχως καλαὶ ἦσαν αἱ ἐκδόσεις αὗται²⁾. Λόγου δ' ἄξια ἦσαν αἱ ἐργασίαι τῶν γραμματικῶν, οἵτινες ὥρισαν τὴν σημασίαν τῶν εἰς ἀχρηστίαν περιελθουσῶν λέξεων καὶ ἠθέτησαν τὰ νόθα. Ὑπερεῖχε δ' ἐν τούτῳ τῶν πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἀρίσταρχος³⁾, ὃς ἀπαρამίλλητον ἔχων ἀγχίνοιαν καὶ λεπτοτάτην τὴν αἴσθησιν τῆς ποιητικῆς τέχνης ἠπίστατο νὰ διακρίνῃ τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς καὶ νὰ ἐξευρίσκῃ τὰ εἰς τὸν Ὀμηρον ἰδιάζοντα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους ποιητάς. Τὴν ἐκδοσιν δ' αὐτοῦ ἐφωδίασε διὰ σημείων⁴⁾ ἐν τοῖς περιθωρίοις, ὧν μάλιστα ὁ ὀβελὸς καὶ ἡ διπλῆ ἀναφέρονται⁵⁾. Παρὰ ταῦτα

¹⁾ ἴσως ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκδοσις εἶναι αὐτὴ ἐκείνη ἢ περίφημος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους χάριν τοῦ Ἀλεξανδρου διορθωθείσα καὶ Ἰλιάς ἢ ἑκ τοῦ νόθου κληθείσα, διότι ἐν πολυτελεῖ νάρθηκι διεφύλαττεν αὐτὴν ὁ Ἀλεξανδρος. Ἰδε Πλούτ. ἐν βίῳ Ἀλεξ. 8 καὶ Στράβ. XIII, 594.

²⁾ Römer, Homertextension des Zenodot ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akademie, XVII 662 κ. ἐξ. Περὶ τῶν χειρογραφικῶν παρασκευασμάτων τοῦ Ἀρισταρχοῦ πραγματεύεται ὁ Ludwich, Aristarchi hom. Textkritik κεφ. 1.

³⁾ Lehrs, de Aristarchi studiis homericis, editio tertia 1882, κύριον ἔργον πρὸς ὁμηρικὰς μελέτας. Ludwich, Aristarchi homerische Textkritik, Leipzig 1884, 2 τόμ.

⁴⁾ Τὰ σημεία ταῦτα εὐρίσκονται καὶ σήμερον ἐν τῇ ἐνετικῇ κώδικι Α, περὶ οὗ πρῶτος ὁ La Roche, Text, Zeichen und Scholien des berühmten Cod. Venetus der Ilias, Wiesbaden 1862 ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν. Περὶ τῶν κριτικῶν δὲ σημείων καὶ ὅλου ἔδε Reifferscheid, Sueton. reliqu. κ. 137 ἐξ. καὶ Osann, Anecdotum Romanum de notis veterum criticis, inprimis Aristarchi Homericis, Gissae 1851.

⁵⁾ Ὁ μὲν ὀβελὸς — ἐδῆλου, ὅτι ὁ στίχος ἦτο νόθος (ὀβελίζειν, ἀθετεῖν) ἢ δὲ διπλῆ > (ἐνν. γραμμῇ), ὅτι τὸ ἐν λόγῳ χωρίον πολὺ ἐσημεινεν εἰς λύσιν κριτικοῦ τινος ζητήματος, ἢ εἰς ἀναγνώρισιν ὁμηρικῆς τινος ιδιότητος.

δὲ κατέλιπε καὶ 48 βιβλία ὑπομνημάτων εἰς Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν καὶ ἰδίας πραγματείας περὶ τινων ζητημάτων, ὡς περὶ ναυστάθμου. Ὅτι δ' ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχει καὶ ἡ εἰς 24 βραψωδίας διαίρεσις τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, τοῦτο καὶ ἀναπόδεικτον καὶ οὐχὶ λίαν πιθανὸν εἶναι. Τοῦτο δὲ μόνον δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι ἐγνώριζεν ἤδη καὶ ἴσως ὁ Ζηγνόδοτος εἶχεν εἰσαγάγῃ αὐτὴν, διότι ὁ Ἀριστοτέλης τοῦλάχιστον φαίνεται ἀγνοῶν αὐτήν¹⁾.

Παρά τὰς τρεῖς δὲ περιφανεῖς διορθώσεις τοῦ Ζηγνόδοτου, Ἀριστοφάνους καὶ Ἀριστάρχου ὑπῆρχον καὶ τινες ἄλλαι, ὡς ἡ τοῦ Ἀράτου διόρθωσις (τῆς Ὀδυσσεΐας), ἡ τοῦ Πριανοῦ, Φιλήμονος, Σωσιγένης καὶ Καλλιστράτου τοῦ Ἀριστοφανείου²⁾. Κύριος δ' ἀντίπαλος τοῦ Ἀριστάρχου ἦτο ὁ περγαμηνὸς Κράτης, [ὁ Μαλλώτης], ὃς ἔγραψε διόρθωσιν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκλογῇ γραφῶν τινων ἀντεστρατεύετο πρὸς τὸν Ἀρίσταρχον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μεθόδῳ τῆς ἐρμηνείας τῶν μύθων καὶ ἐν τῇ γεωγραφικῇ ἐξηγήσει τῶν πλανῶν τοῦ Ὀδυσσεὺς ὠρμᾶτο ἐξ ἁλλοίας ἀπόψεως.

42. Πᾶν δ' ὅ,τι κατὰ τὰς ἐπιούσας ἑκατονταετηρίδας περὶ τῶν τῆς κριτικῆς τοῦ Ὀμήρου ἐγένετο, ὁρμᾶται σχεδὸν ἐκ τοῦ Ἀριστάρχου καὶ οὐδεμίαν ἀξίαν λόγου πρόοδον ἐκφαίνει. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς τὸν Ἀρίσταρχον αὐτὸν ἀνάγονται αἱ συγγραφαὶ δύο γραμματικῶν ἐπὶ Κικέρωνος καὶ Λυγούστου γεγονότων, εἰς ἃς πρὸ πάντων ὀφείλομεν, ὅτι περὶ τῆς κριτικῆς τοῦ Ἀριστάρχου ἐπιστάμεθα, ἡ τοῦ Διδύμου Περὶ τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως³⁾.

¹⁾ Βεβαίως ἡ εἰς 24 βραψωδίας διαίρεσις ἀνάγεται εἰς τοὺς μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἰωνικῆς ἀλφαβήτου χρόνους, διότι αἱ 24 βραψωδαὶ ἔχουσι τὰ ὀνόματα ἀπὸ τῶν 24 γραμμάτων τῆς νέας ἰωνικῆς ἀλφαβήτου. Περὶ δὲ τῆς ἀρχαιοτέρας εἰς μικρύτερον ἀριθμὸν βραψωδῶν διαιρέσεως, ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω ἐν § 20 καὶ 21.

²⁾ Ἀγνώστου χρόνου εἶναι ἡ κυκλική, ἡ ἐκ Μουσείου, ἡ πολύστιχος. Περὶ τοῦ μεζῶνος ἀριθμοῦ τῶν στίχων τῶν κοινῶν μὴ ἐπιδιωρθωμένων καὶ ἀπηλλαγμένων ἀνωφελῶν στίχων ἀντιτύπων, οὓς νέοι πάπυροι γνωρίζουσιν ἡμῖν, ἴδε Menrad, Sitzungsbericht der bayer. Akad. 1891. σελ. 551.

³⁾ Ludwig, Aristarch's hom. Textkritik nach den Fragmenten des Didymos, Leipzig 1881 2 τόμ. Ἰδε καὶ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Maass ἐν Hermes 19, 565 κ. ἐξ.

καὶ ἡ τοῦ Ἀριστονίκου. Περὶ σημείων τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας¹⁾. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τῶν συγγραφῶν ἐκ τῶν δύο ἐκδόσεων (διορθώσεων) καὶ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Ἀριστάρχου ὁρμωμένη ἐπραγματεύετο διὰ πολλῶν περὶ τῶν πολλαχῶν ἐν ἐκείνοις ἔτι τοῖς χρόνοις σκοτεινῶν γραφῶν τοῦ Ἀριστάρχου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ διεσαφηνίζοντο συντόμως καὶ ἀκριβῶς οἱ λόγοι τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου τεθέντων σημείων²⁾. Μᾶλλον δ' αὐθυπόστατα, ἀλλ' οὐχὶ ἀξιολογώτερα ἦσαν τὰ ἔργα ἐκείνων, οἵτινες τάξαντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν τάξιν τῶν πολεμίων ἢ τῶν ὑπερασπιστῶν διετέλεσαν εἴτε ἀπορρίπτοντες τὰς γραφὰς καὶ ἐρμηνείας τοῦ Ἀριστάρχου, εἴτε ἀμυνόμενοι ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ ἐπολέμουν μὲν πρὸς τὸν Ἀρίσταρχον μετὰ τὸν Κράτην ὁ Καλλίστρατος, ὃς ἐστράφη κατὰ τῶν ἀθετήσεων τοῦ Ἀριστάρχου, καὶ ὁ Πτολεμαῖος, μαθητὴς τις τοῦ χωρίζοντος Ἑλλαντίκου, ὃς ἐκ τῶν ἐπιθέσεων ὁ ἐπιθέτης ἐκλήθη. Ὑπέρμαχοι δὲ τοῦ Ἀριστάρχου, τοῦ περιφανοῦς ἀρχηγοῦ τῆς σχολῆς, ἦσαν οἱ Ἀριστάρχειοι Διονύσιος ὁ Θρᾷξ, ὁ Ἀμμώνιος, ὁ Παρμενίσκος, Διονύσιος ὁ Σιδώνιος, ὁ Χαῖρις, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος. Πάντες δ' οὗτοι ἔζων καὶ ἔγραψαν πρὸ τοῦ Διδύμου, μεθ' ὃν διετέλεσαν ἐρίζοντες Τυραννίων ὁ νεώτερος, Ἡρακλέων ὁ Λιγύπτιος, ὁ Ἀλεξίων, ὁ Φιλόξενος, ὁ Ἐπαφρόδιτος καὶ ὁ Ἀπίων. Ἰδίαν δὲ μᾶλλον ὁδὸν ἐπορεύθησαν ὁ ἐπὶ Ἀδριανοῦ Νικάνωρ, ὃς ἐπραγματεύθη περὶ ἀμφισβητησίμων στίξεων τοῦ Ὀμήρου³⁾, καὶ ὁ περιφανέστατος τῶν γραμματικῶν τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων Ἡρωδιανός, ὃς ἐπόμενος τῷ Ἀριστάρχῳ ἐπραγματεύθη περὶ τῆς Προσωδίας (τόνου, πνεύματος, ποσότητος) παρ' Ὀμήρῳ⁴⁾.

¹⁾ Aristonici perī σημείων Ἰλιάδος reliquiae edidit Friedländer, Göttingen 1853. Τὰ δὲ ἀποσπάσματα τοῦ περὶ σημείων τῆς Ὀδυσσεΐας περισυναγαγὼν ἐξέδωκεν ὁ Carnuth ἐν Λειψίᾳ 1870.

²⁾ Ἐκ τῆς πληθύος τῶν ὁμηρικῶν σχολίων ἐξεῦρον τὸ ἀνήκον εἰς τὸν Ἀριστόνικον ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ὅτι.

³⁾ Νικάνωρος, Περὶ τῆς στιγμῆς τῆς παρ' Ὀμήρῳ reliquiae edid. Friedlaender, Regiom. 1850. Περὶ Ὀδυσσειακῆς στιγμῆς edid. Carnuth, Berl. 1875.

⁴⁾ Τὸ ἔργον τοῦ Ἡρωδιανοῦ ἐπεγράφετο Ὀμηρικὴ προσωδία καὶ ἦτο διηρη-

43. Λεξικογραφικαὶ καὶ ἐρμηνευτικαὶ ἐργασίαι. Τὰς δ' ἐρμηνείαν χρηζούσας λέξεις τοῦ Ὀμήρου ἤδη αὐτὸς ὁ Ζηνοδότος ὑπέβαλεν ὑπόθεσιν τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ. Ἐκ τούτων περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς πλὴν τῆς ἐπιτομῆς ἐκ τοῦ Ἀπίωνος ¹⁾ καὶ τοῦ Ζηνοδώρου ²⁾ εἰδικόν τι ὁμηρικὸν λεξικὸν τοῦ Ἀρισταρχείου Ἀπολλωνίου τοῦ σοφιστοῦ ζήσαντος περὶ τὰ 100 μ. Χ. ὃς ἐπωφελήθη τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τὰς λέξεις τοῦ Ἀπίωνος ³⁾.

Ἀντίθετος δὲ πρὸς τὴν γραμματικὴν ἐρμηνείαν ἐπῆλθεν ἀπὸ παλαιῶν χρόνων ἡ ἀλληγορικὴ, εἰς ἣν προσέσχον μὲν καὶ οἱ γραμματικοί, ὡς ὁ Κράτης ὁ Μαλλώτης, πάντοτε ἔμως ἐθεωρήθη ὡς ἴδιον στάδιον τῶν φιλοσόφων. Ἐπελήφθησαν δὲ τῶν τοιούτων μάλιστα οἱ Στωικοὶ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αὐγούστου προήχθη ἡ ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία εἰς τέλειον σύστημα ⁴⁾. Ἐκ τούτων δὲ προῆλθε τὸ περισπωθὲν βιβλίον Ἀλληγορίαι Ὀμηρικαὶ τοῦ Ἡρακλείτου (οὐχὶ Ἡρακλείδου ⁵⁾). Καὶ εἶναι μὲν πολλαὶ τῶν ἐρμηνειῶν

μένον εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν ἐξήταζε τὴν Ἰλιάδα, τὸ δὲ τὴν Ὀδύσειαν. Ἐπραγματεύετο δ' ἰδίᾳ ἐν ἐκάστῃ βιβλίῳ ἕκαστον τῶν ἀμφισπῆτησίων χωρίων. Ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ Lenz, *Herodiani technici reliquiae*, Lips. 1867.

¹⁾ Τοῦ Ἀπίωνος αἱ γλῶσσαι Ὀμηρικαὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Sturz ὡς Ἐπίμετρον τοῦ Etymologicum Gudianum 601 εἶναι ἐλλειπόν τι ἐράνισμα. Ὅτι ὅμως εἰς τὸν Ἀπίωνα ἀνάγεται, ἀποδεικνύει ὁ Kopp ἐν *Hermes* 20, 161. Ἐτέραν ἐκλογὴν ἐκ τοῦ Ἀπίωνος ἐν τῷ βιενναίῳ κώδικι 169 ἐξέδωκεν ὁ Kopp ἐν τῷ *Rheinisches Museum* 42, 118—121.

²⁾ Τούτου τοῦ Ζηνοδώρου, ὃς ἔζη μετὰ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσία, οὗ χωρία ἀναφέρει, καὶ ὃν συχνάκις μνημονεύουσιν ὅτε Πορφύριος καὶ ὁ Εὐστάθιος, ἀναφέρει ὁ E. Miller, *Mélanges [de Litterature Grecque contenant un grand nombre de textes inédites]* 407—411, Ἐπιτομὴν τῶν περὶ συνηθείας ἐν 10 βιβλίοις, ἐν οἷς γίνεταί λόγος περὶ τῶν ἀπὸ τῆς συνηθείας χρήσεως διαφορῶν τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης.

³⁾ Ἀπολλωνίου τοῦ σοφιστοῦ λεξικὸν (ἐκ τινος κώδικος Sangermanensis) recens. Immanuel Bekker, Berol. 1838. Ὅτι δὲ τὸ λεξικὸν περιεχομένον εἰς ἡμᾶς περιῆλθεν, ἀποδεικνύει ὁ Leyde, *De Apollonii sophistae lex. Homericum*, Leipzig 1855. Παράβ. καὶ Kopp ἐνθ. ἀν.

⁴⁾ Diels, *Doxographi Graeci* [Berl. 1879]. σελ. 88 κ. ἐξ. "Πημασε δὲ μάλιστα ἡ παιδιὰ αὕτη τῶν ἀλληγορικῶν ἐρμηνειῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, περὶ οὗ ἴδε Kaufmann, *Geschichte der deutschen Universitäten I*, 25 κ. ἐ.

⁵⁾ Ἡρακλείτου Ὀμηρικαὶ Ἀλληγορίαι ed. Mehler, Lugd. Batav. 1851. Ὁ ἐκδότης

τούτων ὀρθαί, ὡς ἡ τοῦ στίχου Α, 50 οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπώχετο καὶ κύνας ἀργούς ἀποδίδουσα τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν κατὰ φύσιν πορείαν τῆς λοιμικῆς νόσου. Ἀλλ' αἱ πλεῖσται εἶναι πονηραί, ὡς ἡ ἀποδίδουσα τὴν ὑπὸ τοῦ Διομήδους ἦτταν τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὴν ἀλογιστίαν τῶν βαρβάρων ὡς πρὸς τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν τῶν Ἑλλήνων (κεφ. 30). Παρὰ ταῦτα δ' ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν οἱ πολυγράφοι κύκλοι τῶν γραμματικῶν καὶ φιλοσόφων καὶ εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν μέρος τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων καὶ δὴ πολλῆς προσοχῆς ἠξιώθη τὸ ἔργον Διοσκουρίδου τινὸς Περὶ τῶν παρ' Ὀμήρῳ νόμων, ἐξ οὗ ἠρανίσθη ὁ Ἀθηναῖος¹⁾ ἀλλὰ πρὸς τούτῳ καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ ῥήτωρ Δίων ὁ Χρυσόστομος²⁾. Ὁ ψιαιότερον δὲ περὶ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα ἐπανῆλθε πως ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ὀμήρου εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ πρὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων ὠρμήθη. Τοῦτο ἐγένετο διὰ τῶν Νεοπλατωνικῶν, παρ' οἷς ἡ φιλοσοφία τοῦ Ὀμήρου ἦτο σταθερὰ ὑπόθεσις ἐρεύνης³⁾. Αἱ θεωρίαι δ' αὐτῶν περιεσώθησαν ἐν τοῖς Ὀμηρικαῖς ζητήμασι τοῦ Πορφυρίου⁴⁾, ἐν οἷς κατὰ τὸν ἀρ-

ἐπιφελήθη πληρέστερα πὺς χειρῶν ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ. Νεωτέρας κριτικῆς συμβολῆς παρέχει ὁ Ludwig, Arist. Textkritik II, 642 κ. ἑξῆς.

1) Παρ' Ἀθηναίῳ I, 45 μνημονεύεται τὸ βιβλίον περὶ τοῦ τῶν καθ' Ὀμηρον βίου ἀνωνύμου.

2) R. Th. Weber, de Dioseuridis Περὶ τῶν παρ' Ὀμήρῳ νόμων, Lips. Dissert. 1888. Ἄλλοτε ποτε ἐταυτίζον τὸν στοιχὸν τοῦτον γραμματικὸν πρὸς τὸν ἱσοκρατικὸν Διοσκουρίδην πλανώμενοι ὑπὸ τοῦ Σουλδα ἐν λ. 5. Ὀμήρῳ. Ἀληθῶς ὁμοῦς ἐξ οὗτος καὶ ἔγραψε καὶ Ἀπομνημονεύματα καὶ περὶ τῆς τῶν Λακεδαιμονίων πολιτείας μετὰ τὸν Ἀρίσταρχον, ᾧ ἠκολούθησε, καὶ πρὸ τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσόστομου, ὃς ἠρανίσθη ἐξ αὐτοῦ πολλά. Ὁ Weber τάσσει αὐτὸν εἰς τοὺς χρόνους 160—60 π. Χ.

3) Ἦδη ὁ ἐπικούρειος Φιλόδημος εἶχε γράψῃ περὶ τοῦ ἰδανικοῦ τῶν ἡγεμόνων παρ' Ὀμήρῳ (Ἰδε Bücheler ἐν Rhein. Museum 42, 199 κ. ἑξ.) ὁ Λογγίνος, εἰ φιλόσοφος Ὀμηρος καὶ ὁ Πορφύριος, Περὶ τῆς Ὀμήρου φιλοσοφίας.

4) Porphyrii, Quaestionum Homericarum ad Iliadem pertinentium rell. edid. Herm. Schrader, Lips. 1882, μετ' ἐπιμέτρων ἐν τῷ Hermes 20 (1885) 380 κ. ἑξ. Porphyrii Quaest. Hom. ad Odysseam pertinentium, ed. Herm. Schrader, Lips. 1890. Περιεσώθη δὲ τὸ πρῶτον μέρος μετὰ τῆς ἀφιερωματικῆς ἐπιστολῆς ἐν κώδ. Βατικανῷ 305, τὸ δ' ὅλον ἐν ἐπιτομῇ ἐν τοῖς σχολίοις παρ' Εὐσταθίου καὶ Τζέτζη. Εἰς τὰ ἔγχη τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας τοῦ νεοπλατωνικοῦ Πορφυρίου ἠκολούθησεν ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι

χαῖον τρόπον προτίθενται ζητήματα πολλάκις λίαν ληρώδη καὶ λύονται κατὰ τὸν λεπτολόγον τρόπον τῶν σοφιστῶν ¹⁾).

44. Σχόλια. Τὰ ἔργα τῶν παλαιῶν γραμματικῶν περιτλή-
θον εἰς ἡμᾶς οὐχὶ ἐν πρωτοτύποις, ἀλλ' ἐν ἐπιτομαῖς. Ἡ κυρία
ἀνωνύμου τινὸς γραμματικοῦ ἐπιτομὴ γενομένη ἐκ τῶν ἔργων τοῦ
Ἀριστονίκου, Διδύμου, Ἡρωδιανοῦ καὶ Νικάνορος πιστοῦται ὑπὸ
τῶν ὑπογραφῶν τοῦ ἐνετικοῦ κώδικος Α, τῆς Ἰλιάδος, ἐνθα ἀνα-
γιγνώσκωμεν ταῦτα « παράκειται τὰ Ἀριστονίκου σημεῖα καὶ τὰ
Διδύμου περὶ τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως, τινὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς
Ἰλιακῆς προσφθίας Ἡρωδιανοῦ καὶ ἐκ τῶν Νικάνορος περὶ σι-
γμῆς » ²⁾ Εἰς ταῦτα δὲ προστετέθησαν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις καὶ
σχόλια ἐξ ἄλλων γραμματικῶν καὶ δὴ ἐκ τῶν Ζητημάτων τοῦ
Πορφυρίου. Εἰς ταύτας δὲ τὰς ἐπιτομὰς ἀνάγονται τῶν περισω-
θέντων χειρογράφων τὰ σχόλια, ἅτινα ἄριστα διετηρήθησαν ἐν τῷ
ἐνετικῷ κώδικι 454 (Α) καὶ δὴ ἐν διπλῇ μορφῇ, διότι ἐναὐτῷ ἀπαν-
τῶσι σχόλια ἐκτενῆ ἐν τῷ περιθωρίῳ ἢ κύρια σχόλια καὶ συντο-
μώτερα ἐν τῷ μεταξὺ ἢ σχόλια τοῦ κειμένου ³⁾. Τῆς αὐτῆς πηγῆς
εἶναι καὶ τὰ σχόλια τοῦ κώδικος Townleianus ⁴⁾, πρὸς ὃν συμ-
φωνεῖ ὁ Κωδὶξ βικτωριανὸς καὶ ὁ ἐνετικὸς 453 (Β) ⁵⁾. Μᾶλλον

ἢ ἐπίσης ἐκ τῶν κοσμογονικῶν ἰδεῶν τῶν νεοπλατωνικῶν ὁρμωμένη σχολιάστρια Δημώ,
περὶ ἧς ἴδε Ludwig, Die Homerdeuterin Demo, Leipz. 1895.

¹⁾ Οὕτως ἐν Ἰλ. Α, 298 « Διὰ τί ὁ Ἀχιλλεὺς τὴν μὲν Βρισηίδα φησὶ δῶσειν, τῶν
δ' ἄλλων οὐδὲν προέσθαι φησιν ἄνευ πολέμου; » ζητέον οὖν, ὅτι ὅπως μὴ ἀκρατὴς εἶναι δο-
κῇ. Ἰδιαίτερον δέ τι θακίμιον ἀλληγορικῶν ἐρμηνειῶν παρέχει ἡμῖν τὸ βιβλιάριον τοῦ
αὐτοῦ Πορφυρίου Περὶ τοῦ ἐν Ὁδυσσεείᾳ τῶν Νυμφῶν ἄντρου.

²⁾ Beccard, De Scholiis in Hom. Iliadem Venetis, Berlin 1850.

³⁾ Römer, Die Werke der Aristarcheer im Codice Veneto A ἐν τοῖς Sitzungsber.
der bayer. Akademie 1875 καὶ Ludwig, Arist. Textkr. I, 83 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Ὅτι ὁ ἐν Μονάχῳ Victorianus ἀντεγράφη κατ' εὐθείαν ἐκ τοῦ Townleianus διαμ-
φισθῆται ὁ Sittl ἐν τῇ Neue Philol. Rundschau 1889 σελ. 194. Παράβ. καὶ Römer, De
Scholiis victorianis, Monach. 1874 σελ. 24 κ. ἐξῆς.

⁵⁾ Τὰ σχόλια ταῦτα κατέστησε γνωστὰ πρῶτος ὁ Villoison, Ven. 1788 εἰς φύλλ.—
Νεωτέρα δ' ἔκδοσις εἶναι ἡ Scholia in Homeri Iliadem ex recen. Bekkeri, Berol. 1825.
Πλήρης δ' ἔκδοσις περιέχουσα τὰ σχόλια κατὰ τὰ χειρογράφα: Scholia Graeca in Homeri
Iliadem ex codicibus aucta et emendata ed. Gul. Dindorf τόμ. 1 — IV Oxf. 1875 τόμ.

δὲ τῆς ἐρμηνείας ἐπιμελούμενα εἶναι τὰ ἐσφαλμένως εἰς τὸν Δίδυμον ἀποδιδόμενα, ὑπὸ τοῦ Ἄλδου δ' ἐκδοθέντα ἤδη Scholia minora¹⁾. Ἐνδεέστερα εἶναι τὰ σχόλια, καὶ δὴ τὰ κριτικά, εἰς τὴν Ὀδύσειαν ἀξιολογώτατα διατηρηθέντα ἐν τῷ ἀρλεϊανῷ κώδικι 5674 τῷ ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ (H) καὶ ἐν τῷ ἐνετικῷ 613 (M)²⁾. Περιέχουσι δὲ τὰ σχόλια ταῦτα πλὴν τῶν ἐπιτομῶν τῶν ἐκ τῶν τεσσάρων γραμματικῶν καὶ κεφαλαίων τινῶν ἐκ τοῦ Πρακλείτου καὶ Πορφυρίου καὶ τινος λίαν ἀξιολόγους ἐρμηνευτικῆς παρατηρήσεως³⁾ καὶ πλείστας σημειώσεις ἐξ ἐκείνων, ἅτινα μυθικὴν ἱστορίαν (historia fabularis) καλοῦσιν⁴⁾.

45. Ὁ Ὀμηρος κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Ὁ μέσος αἰὼν οὐδὲν νέον καὶ ἔμμονον προήγαγεν εἰς φῶς ἐν τῇ κριτικῇ καὶ ἐρμηνευτικῇ τοῦ Ὀμήρου, διότι οἱ Εὐστάθιοι καὶ οἱ Τζέτζαι ἐπλάτυναν μόνον ἢ παρεμόρφωσαν ἐνίοτε, ὅ,τι ἐκ τῆς ἀρχαιότητος παρέλαβον. Οὕτω δὲ τὰ ἄλλοτε ὑπερτιμώμενα ὑπομνήματα τοῦ Εὐσταθίου (12 ἑκατοντ.)⁵⁾, αἱ Παρεκβολαὶ εἰς τὴν Ὀμήρου Ὀδύσειαν καὶ

V—VI περιέχον τὰ σχόλια Townleiana ὑπὸ Maass Oxf. 1888. Τὰ δὲ σχόλια τοῦ κώδικος Lipsiensis, ἅτινα ὁ Bachmann ἐξέδωκεν ἐν Λειψίᾳ 1835—8 οὐδεμίαν καθ' ἑαυτὰ ἔχουσιν ἀξίαν, διότι, ὡς ὁ Maass ἐν Hermes 19, 264 ἀπέδειξεν, ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ κώδικος Venetus B καὶ ἐκ τοῦ Townleianus. Περὶ δὲ τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος 32, 3 ἴδε Schrader ἐν Hermes 22, 282 κ. ἐ.

¹⁾ Παλαιὸς τις κώδιξ Μουρέτιος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Maass ἐν Hermes 19, 559.

²⁾ Scholia antiqua in Homeri Odysseam ed. Ph. Buttmann, Berol. 1821. Scholia graeca in Homeri Odysseam ex codicibus aucta et emendata ed. Gu. Dindorf, Oxon. 1855 εἰς 2 τόμ. Περὶ δὲ τῶν ἀμβροσιανῶν εἰς Ὀδύσειαν σχολίων ἴδε Schrader ἐν Hermes 22, 337 κ. ἐ.

³⁾ Römer, Die exegetischen Scholien der Ilias, München 1879. Πάντα δὲ σχεδὸν ταῦτα τὰ σχόλια εὐρίσκονται ἐν τῷ κώδικι B.

⁴⁾ Ed. Schwartz, De Scholiis Homericis ad Historiam fabularem pertinentibus ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. Supplem. XII, 405—463.

⁵⁾ Ὁ Εὐστάθιος, ὅς τὸ πρῶτον διάκονος ἦτο καὶ Ματθαίω τῶν ῥητόρων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀπὸ τοῦ 1175 Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ἐδημοσίευσε τὰ ὑπομνήματα εἰς Ὀμηρον, πρὶν χειροτονηθῆναι ἀρχιεπίσκοπος. Ὅτι δ' ἐπεξεργάσθη πρῶτον τὸ εἰς Ἰλιάδα ὑπόμνημα πρὸ τοῦ εἰς Ὀδύσειαν, καίπερ ἀμοιβαίως ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν εἰς τὸ ἄλλο ἀναφερόμενος, ἀποδεικνύει πιθανόν ὁ Fr. Kuhn, Quo ordine et quibus temporibus

Ἰλιάδα ¹⁾ μικρὰς νῦν ἀξιοῦνται προσοχῆς, ἐξ οὗ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Βιλλοαστῶν ἐγένοντο ἡμῖν προσιτὰ αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα σχόλια. Ἡ μεγίστη δ' αὐτῶν ἀξία εἰς τοῦτο κυρίως ἔγκειται, ὅ,τι ὁ Εὐστάθιος παρέλαβεν ἐκ παλαιῶν πηγῶν ²⁾, ἥτοι τῆς ἐπιτομῆς τοῦ ὑπομνήματος τῶν τεσσάρων γραμματικῶν, τῶν λέξεων τοῦ Ἀριστοφάνους, τῶν ῥητορικῶν λεξικῶν τοῦ Διονυσίου καὶ Πausanίου, τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἀπιδίου καὶ Ἡροδότου ³⁾ καὶ τῶν παραλειπομένων τοῦ Πορφυρίου. Ἡ τὸν λόγον ἀξία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Τζέτζη ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ (1143) συγγραφεῖσα Ἐξήγησις Ἰλιάδος ⁴⁾. Πρὸς τοῖς ὑπομνήμασι πολλοὺ ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν περὶ τοιαύτας μελέτας διατριβόντων Βυζαντιῶν αἱ παραφράσεις, ὧν πολλὰ ἡμῖν εἴτε ἐν χειρογράφοις εἴτε τύποις ἐκδομέναί πρόκεινται ⁵⁾.

Ἐνταῦθα ἀναφέρομεν καὶ παιδιὰν τινα ἀρξαμένην ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἀρχαιότητος. Συνίστατο δ' αὕτη εἰς τὸν σύνδεσμον ὁμηρικῶν στίχων ἢ ἡμιστιχίων πρὸς νέα ποιήματα. Τοιαῦτα δ' Ὀμηρόκεντρα ποιηθέντα ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείας Εὐδοκίας, τοῦ ἐπισκόπου Πατρικίου, τοῦ φιλοσόφου Ὀπτίμου καὶ τοῦ μελωδοῦ Κοσμᾶ περιῆλθον καὶ εἰς ἡμᾶς ⁶⁾.

Eustathius commentarios suos composuerit ἐν Comment. in honore Studemundi σελ. 249—257.

¹⁾ Ἡ παλαιότερα ἐκδοσις εἶδε τὸ φῶς ἐν Πρώμῃ τῇ 1542, ἡ δὲ νεωτάτη ἐν Λειψία 1825—1830. 2 τόμ. ἄνευ νέων βοηθημάτων.

²⁾ La Roche, Hom. Textkritik σελ. 151 κ. ἐξ. Max Neumann, Eustathios als kritische Quelle für den Iliastext ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Supplem. XX, 145 κ. ἐ. Cohn, De Aristophane Byzantio et Suetonio Tranquillo Eustathii auctoribus ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XII, 285 κ. ἐξῆς.

³⁾ Κατ' ἄλλην γραφὴν Ἡλιόδωρος, ἦν προτιμᾷ ὁ Naber, εἰς Phot. lexicon I, 119.

⁴⁾ Τοῦ Α 1—102 ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Δράκοντος [Στρατονικέως Lips. 1812] τῇ ὑπὸ τοῦ Got. Hermann. Παρὰ ταῦτα συνέγραψεν ὁ Τζέτζης Ἀλληγορίας εἰς Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, περὶ ὧν ἴδε Krumbacher, Gesch. der Byzant. Litteratur σελ. 529 2ας ἐκδ. [Μετάφρ. Σωτηρ. σελ.]

⁵⁾ Μίαν παράφρασιν ἐδημοσίευσεν ὁ Bekker, Scholia in Homeri Iliadem, ἐν τέλει. Νεώτερα περὶ τοιούτων παραφράσεων ἀνακονοῖ ὁ Ludwich, Arist. hom. Textkritik II, 486 κ. ἐξῆς.

⁶⁾ Eudociae Augustae fragmenta ed. Ludwich ἐν τῇ Biblioth. Teubneriana σελ. 79.

46. Ό Όμηρος παρ' άλλοις λαοίς. Ό Όμηρος, ός ήδη από της Αλεξανδρείας εις την ξένην καὶ μέχρι των Ίνδιων εισήλασε καὶ ἐν Ρώμῃ εύθὺς μετὰ τήν πρώτην εξέγερσιν τοῦ πνευματικοῦ βίου εύρε μεταφράστας ἐν τῷ Λιβίῳ Ἀνδρονίκῳ μεταφράσαντι τήν Όδύσσειαν καὶ ἐν τῷ Ματίῳ μεταφράσαντι τήν Όλιάδα¹⁾, κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐγένετο γνωστός εις τοὺς λαοὺς της Έσπερίας Εὐρώπης μόνον ἐξ ἐμμέτρου τινὸς ἐπιτομῆς της Όλιάδος, της οὕτω δὴ καλουμένης *Homerus latinus*. Ἀνέθαλε δ' ἐκ νέου νέαν λαβὼν ζωὴν ἐν τοῖς χρόνοις της ἀναγεννήσεως των ἐπιστημῶν²⁾. Ἐν ἔτει δὴλα δὴ 1488 εἶδε τὸ φῶς ἐν Φλωρεντίᾳ ἡ πρώτη ἔκδοσις μετὰ τήν ὑπὸ τοῦ ἐκ Καλαβρίας Πιλώτου γενομένην χάριν τοῦ Βοκκαίου λατινικὴν μετάφρασιν της Όλιάδος. Ἀλλά, καίπερ ἀπὸ τοῦ 1542 ἤδη ἐκδεδομένου τοῦ μακροῦ ὑπομνήματος τοῦ Εὐσταθίου, των Παρεκβολῶν, παρῆλθον ὅμως ἑκατονταετηρίδες ὅλαι, ἕως οὗ τέλεον κατενόηθη καὶ ἐξετιμήθη ὁ Όμηρος. Αἴτιον δὲ τούτου ἦτο, ὅτι διὰ τήν δύναμιν των τοῦ ῥωμανισμοῦ θιασωτῶν ἐπὶ πολὺ ἴσχυεν ἡ γνώμη, ἣν ὁ Ιούλιος Καῖσαρ Σκαλίγερος διεκήρυττεν ἐν τῇ ποιητικῇ αὐτοῦ, ὅτι ἡ δάφνη τοῦ ἐγκρίτου ποιητοῦ ἀνῆκεν εις τὸν Βεργίλιον μόνον, πρὸς οὗ τήν ποιήσιν παραβαλλομένη ἡ ὁμηρικὴ φαίνεται ὡς *plebeia ineptaque muliercula*, ἤτοι χυδαῖον καὶ ἀπειρόκαλον γύναιον. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ πρῶτον κατενόηθη ὁρθῶς ὁ Όμηρος, ἔνθα ὁ μὲν Πόπιος τῷ 1715 ἐφιλοτέχνησε τήν περιφανῆ μετάφρασιν τοῦ Όμήρου, ὁ δὲ τήν Ἑλλάδα πολλὰκις περιοδεύσας Βοόδιος διὰ της συγγραφῆς αὐτοῦ *On the original genius of Homer* (1719) προωδοποίησεν εις τήν κατάληψιν της φυσικῆς καὶ δημοτικῆς ποιήσεως. Σφοδρὰν δ' αἰσθησιν ἐνεποίησαν ἐν Γερμανίᾳ αἱ θεωρίαι των Ἀγγλων ἰδίᾳ εις τὸν Γοτττῆδον, Λεσσίγγιον, Βιγκελμάννον καὶ Εὐνιον. Οὕτω δὲ

¹⁾ Tolkiehn, De Homeri auctoritate in cotidiana Romanorum vita ἐν τοῖς *Jahrb. für class. Phil. Suppl.* XXIII, 1896.

²⁾ Friedländer, Schicksale der homerischen Poesie, ἐν τῷ της *Deutsche Rundschau*, τεύχ. τοῦ 1886.

διὰ μὲν τῆς μεταφράσεως τοῦ Φοσσίου ¹⁾ τὸ πρῶτον τοσοῦτον δη-
μοτικὸς ἐγένετο ὁ Ὅμηρος ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσι τοῦ γερμανικοῦ
λαοῦ, ὅσον συνήθως μόνον οἱ ἐθνικοὶ ποιηταὶ γίνονται, διὰ δὲ τῶν
Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου (1793) εἶτα ἤρξατο νέα τις ἐποχὴ
κριτικῶν μελετῶν καὶ βαθυτέρας κατανοήσεως τοῦ ποιητοῦ ὡφε-
λήσασα καὶ τὰς Ὀμηρικὰς ἐρεῦνας καὶ καθ' ὅλου σύμπασαν τὴν
φιλολογικὴν ἐπιστήμην.

Χειρόγραφα Ἰλιάδος. Πρὸς τοῖς μνημονευθεῖσιν ἤδη ἐν § 40
ἀναφέρομεν καὶ τὰ ἐξῆς* συριακόν τι παλίμνηστον ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Cu-
reton 1851, πολλοὺς παπύρους (πρὸς τοῖς παλαιότεροις ὑπὸ τοῦ Bek-
ker χρησιμοποιοῦντο) ἤλθον εἰς φῶς νέα ἀποσπάσματα παπύρων,
περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ Landwehr ἐν τῷ Philologus 44, 585 καὶ
ὁ Monrad ἐν τῷ Sitzungs. b. der bayer. Akad. 1891, 539 κ. ἐ.
1897, II.) καὶ κώδικά τινα Μεδιολανὸν μετὰ ζωγραφικῶν (Pliadis anti-
quissima fragmenta cum picturis, edid. Angelo Mai, Mediol.
1811, Romae 1835

Χειρόγραφα Ὀδυσσεΐας. Πρὸς τοῖς μνημονευθεῖσι ἐν § 40
μνημονεύομεν καὶ τοὺς Λαυρεντιανούς F καὶ G ὑπὸ La Roche καὶ
Ludwich χρησιμοποιοῦντας ἐν ταῖς κριτικαῖς σημειώσεσιν.

Σχόλια ἴδε § 42 καὶ 44.

Ἐκδόσεις. Πρώτη ἔκδοσις (editio princeps) ἡ ὑπὸ Δημητρίου
Χαλκοκονδύλη « Ἡ τοῦ Ὀμήρου ποίησις ἅπασα ἐκτυπωθεῖσα ἐν
Φλωρεντίᾳ » 1488, Ἐκδοσις I. A. Ernesti ἐπὶ τῇ βιάσει τοῦ ἐν τῇ
ἐκδόσει τοῦ S. Clarke κειμένου μετ' ὑπομνηματισμῶν τούτου καὶ τοῦ
Ernesti, ἐν Λιπ. 1759 - 1764 εἰς 5 τ. Ἡ αὐτὴ μετὰ προσθηκῶν ἐν
Ὁξονίᾳ 1800 εἰς 4 τ. Pias cum vers. lat. et annotat. cur.
Heyne, Lips. 1802 - 1822 (9 τόμ.). Μετὰ διορθωμένου κειμένου
καὶ τῶν διαρρημισθέντων Προλεγομένων ὑπὸ F. A. Wolf, Halle

¹⁾ Ἡ μὲν Ὀδυσσεΐα ἐξεδόθη ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς μορφῇ τῷ 1781, ἡ δὲ Ἰλιάς τῷ 1793.
Παράδ. καὶ M. Bernays, Einleitung zu Voss Homers Odyssee, Stuttg. 1881. Τὴν πρῶ-
την γερμανικὴν μετάφρασιν τῆς Ὀδυσσεΐας ἐφειλοτέχνησε τῷ 1537 ὁ Schaidenraisser,
ὑπ' ἀλλήλῳ τις ἐκ Μονάχου, περὶ ᾧς ἴδε Reinhardstöttner, Jahrbücher für Münchener
Geschichte I, 511 κ. ἐ. Τὴν πρῶτην δὲ τῆς Ἰλιάδος ὁ ἐξ Αὐγούστης (Augsburg) Spreng,
ὁ βαυαρὸς, περὶ ᾧς ἴδε. Keinz, Sitzungs. b. der bayer. Akad. 1893 I, 675.

1794-5. Payne-Knight, Lond. 1820 (ἀπόπειρα ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου). *Ilias recens.* Spitzner, 1835 τες. τόμ. μετὰ κριτικῶν σημειώσεων καὶ παρεμβολῶν. — Κριτικὴ κυρία ἔκδοσις μετὰ τοῦ δίγαμμου ἐν τῷ κειμένῳ καὶ μετὰ κριτικοῦ ἐπὶ τῶν σχολίων ἰδίως ἐρειδομένου ὑπομνήματος ὑπὸ Immanuel Bekker, *Bonnae* 1858 καὶ τοῦ αὐτοῦ *Homerische Blätter*, Berlin 1863 ἐν 2 τόμ. — *Homeri Odyssea ad fidem librorum optimorum edid.* La Roche, *Lipsiae* 1867, *Ilias* 1873 μετὰ κριτικῶν ἐκ τῶν σχολίων καὶ χειρογράφων ἀρυσθεισῶν σημειώσεων. — *Ilias et Odyssea*, edit. A. Nauck, Berl. 1877. — *Ilias et Odyssea cum apparatu critico recens.* Leeuwen et Mendes da Costa, *Lugd. Bat.*, edit. alt. 1897. — *Homeri carmina rec. et selecta lectionis varietate instruxit* Arth. Ludwich, *Lips.* ἡ Ὀδυσ. 1889.

Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου. Ἡ τῆς *Biblioth. Teubneriana* ὑπὸ Dindorf μετὰ τῶν *Hom. Dissertationes* τοῦ Sengebusch 1861, ἡ τῆς βιβλ. *Schenkeliana* ὑπὸ Rzach *Ilias*, ὑπὸ Cauer *Odyssea*. — Ἐκδόσεις λόγον ἔχουσαι καὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος. *Iliadis carmina* XVI edid. Köchly, *Lips.* 1861. *Die Homer. Odyssee von Kirchhoff.* 2 ἔκδ. Berl. 1879. *Iliadis carmina sejuncta emendata* ed. W. Christ, *Lipsiae* 1884. *Die homerische Odyssee, Die homerische Ilias, in der ursprünglichen Sprachform hergestellt von Fick*, Göttingen 1883 καὶ 1886. Ἐκδόσεις εἰς χοῇσιν τῶν σχολείων μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων Ameis-Henze μετὰ σπουδαίου, ἀναγκαιοτάτου ἐπιμέτρου. — Fäsi-Francke, La Roche, Düntzer. *Erklärende Anmerkungen zu Homers Odyssee von Nitzsch*, Hannover 1826 3, τόμ. *Ilias* I, XX καὶ XXI ed. Hoffmann, Clausthal 1864. *Anmerkungen zu Ilias A, B, Γ von Nägelsbach* νέα ἔκδ. ἐπεξεργ. ὑπὸ Autenrieth, Nürnberg 1864. Peppmüller, *Kommentar des XXIV Buches der Ilias*, Berlin 1874. Benicken, *Der 12 und 13 Gesang vom Zorn des Achilles*, Innsbruck 1884.

[Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ: Ὀμήρου Ἰλιάς μετὰ παλαιᾶς παραφράσεως ἐξ ἰδιοχείρου τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθείσης, ἣ προστίθεται καὶ Βατραχομομαχία σὺν τῇ ἰδίᾳ παραφράσει ἐκ-

διδομένη τὸ δεύτερον παρὰ Νικολάου Θησέως, Ἐν Φλωρεντία 1811-2 εἰς 4 τόμ. Ὀμήρου Ἰλιάδ. ῥαψ. ΑΒΓΔ μετ' ἐξηγήσεων παλαιῶν καὶ νέων, Ἐκδοσις Βολισσία (Ἀδ. Κοραῖ), Ἐν Παρίσ. 1811-1820 εἰς 4 τεύχη. Ὀμηρος παραφρασθεὶς, σχολιασθεὶς τε καὶ ἐκδοθεὶς ὑπὸ Νεοφ. Δούκα, Ἐν Αἰγίνῃ 1835 εἰς 6 τόμ. Γ. Μιστριώτου Ἰλιάς ἐν Ἀθήναις. Ἀ. Καραπαναγιώτου, Ὀμήρου Ἰλιάδος Α—Ζ μετὰ σχολίων καὶ ἐξηγήσεων ἐν Ἀθήναις. Τοῦ αὐτοῦ Ὀμήρου Ὀδυσσεΐας Α—Θ μετὰ σχολ. καὶ ἐξηγ. ἐν Ἀθήναις].

Βοηθητικὰ βιβλία. Index Homericus studio Seberi, ed. Oxon. 1780 (ἄξιος νέας ἐπεξεργασμένης ἐκδόσεως). Index Homericus compos. Aug. Gehring, Lips. 1891. Lexicon Homericum ed. Ebeling, Lips. 1885 ἐν 3 τόμ. Parallelhomer von C. Ed. Schmidt, Göttingen 1885. — Friedreich, Die Realien in der Iliade und Odyssee, Erlangen 1851. Buchholz, Die homerischen Realien, Leipz. 1871—85 ἐν τόμ. 3. — Helbig, Das homerische Epos aus den Denkmälern erläutert, 2 ἔκδ. Leip. 1887. Reichel, Ueber homerische Waffen, Wien 1894. — Overbeck, Gallerie historischer Bildwerke der alten Kunst Braunschweig 1853. Brunn, Troische Miscellen ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1868 καὶ 1880. Wörmann, Die antiken Odysseelandschaften vom Esquilin, München 1876. R. Engelmann, Bilderatlas zum Homer, Leipz. 1889. Völker, Homerische Geographie, Hannover 1830 (δέον νὰ ἐπεξεργασθῇ). — Nägelsbach, Homerische Theologie, 3 ἔκδ. ὑπὸ Autenrieth, Nürnberg 1884. Buttmann, Lexilogus 4 ἔκδ., Berlin 1865 ἐν 2 τόμ. — Hoffmann, Quaest. Homericae, Clausthal 1842. Knös, De digammo homerico, Ups. 1872. Classen, Beobachtungen über homer. Sprachgebrauch, Frankf. 1867. Hartel, Homer. Studien ἐν τῷ Sitzungsber. der Wiener Akad. 1871—1874. Menrad, De contractionis et synizeseos usu Homericis, München 1886. — Monro, Grammar of the hom. dialect. Oxf. 1882, 2 ἔκδ. 1890. Leeuwen et Mendes Da Costa, Enchiridium dictionis epicae, Leiden 1892. Vöginz, Grammatik des homerischen Dialektes, Paderborn 1889. W. Ribbek, Homer. Formenlehre, 2 ἔκδ., Berlin 1880.

Hartel, Abriss der Grammatik des homerischen und herodotischen Dialekts, Wien-Prag. 1887.

Βιβλιογραφία περὶ τοῦ βίου "Ομήρου ἐν § 22, περὶ τοῦ "Ομηρικοῦ ζητήματος ἐν § 23 καὶ 24, περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζησεν ὁ "Ομηρος, ἐν § 32, περὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του ἐν § 34.

[Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ· Λεξικὸν "Ομηρικὸν τὸ μὲν πρῶτον συνταχθὲν ὑπὸ Κρουσίου, πολλαχῶς δ' ἑπεκαθὲν καὶ διορθωθὲν ὑπὸ Ε. Ε. Σείλερ, διασκευασθὲν ἐκ τῆς 6ης ἐκδόσεως ὑπὸ Ι. Πανταζίδου, Ἐν Ἀθήναις, τύποις Κορομηλᾶ. G. Autenrieth, Λεξικὸν "Ομηρικὸν μετάφρ. ἐκ τῆς 5ης γερμ. ἐκδόσεως ὑπὸ Δ. "Ολυμπίου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Σακελλαρίου, ἔκδ. 2. Εὐ. Κοφινιώτου, "Ομηρικὸν Λεξικόν, ἐν Ἀθήναις, τύποις Παλαμίδου 1886. — Κρυγέρου, Περὶ διαλέκτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἰδίως τῆς ἐπικῆς καὶ ἰωνικῆς, μετάφρ. Α. Γ. Κωστοπούλου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Φιλαδελφείας 1856. β' ἔκδ. 1863. Σταυριανίδη, Σύντομος πραγματεία περὶ ὁμηρικῆς καὶ ἐπικῆς διαλέκτου, ἐν Κερκύρᾳ 1868. Θεοδ. Βουκύδου. Σύνοψις γραμματικῆς τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης. ἐν Ἀθ. 1875. Γ. Κ. Παπασλιώτου, Γραμματικὴ τοῖν διαλέκτοις "Ομηρικῆς καὶ Ἡροδοτείου ἐν Ἀθ. 1877. Δ. Ι. "Ολυμπίου, Γραμματικὴ τῆς "Ομηρικῆς διαλέκτου καὶ τῆς ἰωνικῆς τοῦ Ἡροδότου, τύποις Σακελλαρίου 1887. — Εὐαγγέλου Κοφινιώτου, Γραμματικὴ τῆς "Ομηρικῆς διαλέκτου μετὰ παραρτημάτων ἐν Ἀθήναις 1867, β' ἔκδ. 1886. Γ. Α. Ζηρίδου Γραμματικὴ ὁμηρικὴ, ἐν Ἀθ. 1899. Ἐμ. Φωτιάδου, Σύντομος πραγματεία περὶ ἐπικοῦ μέτρου καὶ ἐπικῆς διαλέκτου (κατὰ Θεέρσιον), ἐν Ἀθήναις, τύποις Βλαστοῦ 1854. — Κλέωνος Ῥαγκαβῆ, "Ο καθ' "Ομηρον οἰκιακὸς βίος, ἐν Λειψία, τύποις Δρουγουλίνου 1883. Ἰ. Πρωτοδίκου, Περὶ τῆς καθ' "Ομηρον οἰκίας, ἐν Λειψία, τύποις W. Wigand 1877. — Γ. Νικολαΐδου, Ἰλιάδος στρατηγικὴ διασκευή καὶ τοπογραφία, ἐν Ἀθήναις, τύποις Περγῇ 1883. Ἡ "Ομηρικὴ Ἑλλάς (ἐκ τῶν τοῦ Schömann) μετάφρ. Γ. Τσερέπη, ἐν Ἀθήναις, τύποις Καναριώτου 1867. — R. Hercher, "Ο "Ομηρος καὶ ἡ ἀληθὴς Ἰθάκη, ἔξελλ. ὑπὸ Σ. Κ. Παπαγεωργίου, ἐν Κερκύρᾳ, τύποις Ναχαμούλη 1883. Περὶ "Ομήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ὑπὸ Δε-Φόρτια. μετάφρ. Π. Ἐξακουστοῦ, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1859. Κόσμου νεότης,

τουτέστιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡρώϊκῆς ἐποχῆς, ὑπὸ Γλάδστωνος μετάφρ. Ἀ. Μ. Ἰδρωμένον ἐν Κερκύρα, τύποις Ναχαμούλη 1879—1882. Ἐρρίκου Σχλεϊμανν, Συνοπτικὴ ἀφήγησις τῆς γενομένης ἀνακαλύψεως τοῦ ὁμηρικοῦ Ἰλίου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Περγῇ 1885. Γ. Κωνσταντινίδου, Ὅμηρικὴ Θεολογία, ἐν Κων)πόλει, τύποις Βουτυρᾶ 1876. Εὐ. Κοφινιώτου, Ὅμηρικὴ γεωγραφία, ἐν Ἀθήναις, τύποις Παλαμῆδους 1884. Καὶ περὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος ἐγράφησαν τὰ ἑξῆς Δ. Ν. Βερναρδάκη, Τρία μαθήματα περὶ Ὀμήρου καὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος ἐν Πανδώρας τόμ. ις' (1865). Τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα, ἥτοι ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὑπὸ Ἀγγέλου Σ. Βλάχου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἀγγελοπούλου 1866. — Νύξεις περὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος ὑπὸ Διονυσίου Θερεϊανοῦ, ἐν Τεργέστη 1866. — Ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὑπὸ Γ. Μιστριώτου, ἐν Λειψία 1867. — Ὀμήρου βίος καὶ ποιήματα, πραγματεία ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ὑπὸ Ἱ. Βαλέττα, ἐν Λονδίνῳ 1887.

3. ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ ΚΑΙ ΠΑΙΓΝΙΑ.

47. Ὑμνοι. Ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ὀμήρου περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας Ὑμνοι καὶ παίγνια. Καὶ οἱ μὲν Ὑμνοι ἀποτελοῦσι συλλογὴν ὄλην 34 ὄντες τὸν ἀριθμὸν, ὧν οἱ πέντε ἱκανῶς ἐκτενεῖς. Ὡνομάζοντο δὲ ἴδιον ὄνομα προοίμια, ὅπερ καὶ παρὰ Θουκυδ. ΠΙ, 104 καὶ παρὰ Πινδάρῳ ἐν Νεμεον. Π, 2 ἀπαντᾷ, καὶ τοῦτο, διότι προηγοῦντο τῆς ῥάψωδίας τῶν ὁμηρικῶν ἡρώϊκων ποιημάτων ¹⁾ (παράβ. οἶμαι Ὀδ. 0, 481 καὶ γ 347). Ἐκ τούτου πολλοὶ ὕμνοι τελευτῶσιν οὕτως· αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σοῖο καὶ ἄλλης μνήσομαι· ἀοιδῆς, καὶ ὁ Ὑμνος εἰς τὸν Ἥλιον (31) τοιαύτην ἔχει τὴν κατακλειδᾶ· ἐκ σέο ἀρξάμενος κλήσω μερόπων γένος ἀνδρῶν. Οἱ Ὑμνοι δὴλα δὴ εὐρίσκονται ἐν συναφείᾳ τινὶ πρὸς τὰς ἐορτάς τῶν θεῶν καὶ

¹⁾ Πλὴν τῶν δακτυλικῶν Προοιμίων ὑπάρχον καὶ λυρικά καὶ κιθαρωδικά. Παράβ. Ἀνώνυμον Ῥήτορα παρὰ Spengel I, 427, 6 «προοίμια ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τὰ τῶν κιθαρωδικῶν». Παράβ. καὶ Πινδ. Πυθ. I, 4. Ὀλυμπ. VI, 88 καὶ Σουδα ἐν λ. Τιμοθέῳ.

έχουσι σχέσιν πρὸς τὴν μεθομηρικὴν συνήθειαν, καθ' ἣν τὰ ἡρωϊκὰ ἔσματα ἤδοντο οὐχὶ πλέον ἐν τοῖς μεγάλοις τῶν βασιλέων, ἀλλ' ἐν ταῖς δῆμοσίαις ἀγοραῖς κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν θεῶν ¹⁾, ἐν αἷς εὐλόγως τὸ πρῶτον ἔσμα ἀφιερῶτο εἰς τὸν θεόν, οὗ τὴν ἐορτὴν ἐώρταζον ²⁾. Οὕτως οἱ μὲν ὕμνοι εἰς Ἀπόλλωνα ἦσαν προωρισμένοι νὰ ψάλλωνται ἐν Δῆλῳ καὶ Δελφοῖς, ὁ δ' εἰς Δῆμητραν ἐν Ἀθῆναις κατὰ τὰ Παναθηναῖα, ὁ δ' εἰς Ἄρτεμιν (IX) ἐν τῷ ἐν Κλάρῳ παρὰ τῇ Κολοφῶνι ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος, οἱ δ' εἰς Ἀφροδίτην (VI καὶ X) ἐν τῇ ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνι κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Ἀφροδίτης, οἱ δ' εἰς Διοσκούρους (XVII καὶ XXXIII) κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Διοσκούρων ἐν Λακεδαιμόνι ἢ Σικελίᾳ ³⁾. Ὡς δὲ κατὰ ταῦτα ἐν ἑλως διαφόροις ἤδοντο οἱ ὕμνοι τόποις, ὁπουδὴποτε δῆλα δὴ οἱ Όμηρίδαι ἐκόμιζον τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, οὕτω καὶ ἐν ἑλως διαφόροις χρόνοις ἐποιήθησαν. Διότι, ἐν ᾧ οἱ παλαιότεροι εἰς τὴν 7 σχεδὸν ἑκατονταετηρίδα ἀνέρχονται καὶ εἰς τοὺς παλαιούς θεούς, τὸν Ἀπόλλωνα, Δία, Ἑρμῆν, Ἀφροδίτην ἀναφέρονται, ἀποτείνονται ἄλλοι εἰς ἡμιθέους, τὸν Ἡρακλέα (XV), τὸν Ἀσκληπιὸν (XVI), τοὺς Διοσκούρους (XVII καὶ XXXIII) καὶ ἐποιήθησαν ἐν πολὺ νεωτέροις χρόνοις. Οὕτως ὁ XIX εἰς τὸν Πᾶνα ἐποιήθη μετὰ τὴν ἐν Μαρα-

¹⁾ Ἐν τῇ ἀγορᾷ ᾄδεται παρὰ τῷ Όμῳ αὐτῇ ἡ νεωτέρα παρενθήκη, ἡ φιλότης τοῦ Ἀρείου καὶ τῆς Ἀφροδίτης, θ, 266—366. Ὡς δ' ὁ Όμηρος αὐτὸς ἀρχόμενος τῆς Όλιάδος καὶ τῆς Όδυσσεύς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀρχεται, οὕτως καὶ ὁ αἰοιδὸς Δημόδοκος ἀρχόμενος τῆς αἰοιδῆς ἐκ τοῦ θεοῦ ἀρχεται ἐν Όδ. θ, 499: «ὦς φάθ' ὁ δ' ὁρμηθεὶς θεοῦ ἤρχετο, φαῖνε δ' αἰοιδῆν». Ἐν τῷ ἑκτῷ δ' ὕμνῳ στίχ. 19 μνημονεύεται ἀγῶν αἰῶν δῶν ἐν τοιαύταις ἀγοραῖς.

²⁾ Πλουτ. Περὶ Μουσικῆς 6: «τὰ γὰρ πρὸς τοὺς θεούς ἀφροισσάμενοι ἐξέδαινον εὐθύς ἐπὶ τὴν Όμηρου καὶ τῶν ἄλλων ποίησιν» δῆλον δὲ τοῦτο ἐστὶ διὰ τῶν Τερπάνδρου προοιμίων». Παράβ. καὶ Πινδ. Όλυμπ. III, 1, ἐνθα μετὰ μικρὸν προοίμιον, ἐν τῷ μνημονεύει ὁ ποιητὴς τοὺς Τυνδαρίδας, ὧν ἡ ἐορτὴ ἐορτάζεται, μεταβαίνει εἰς τὴν ἐξόμνησιν τῶν νικητῶν.

³⁾ Κατὰ Πινδ. ἐν Νεμεον. II, α" Ὅθεν περ καὶ Όμηρίδαι βαπτῶν ἐπέων τὰ πύλλ' αἰοῖτο ἀρχονταὶ Διὸς ἐκ προοιμίου, ἤρχοντο οἱ βαφωδοὶ συνήθως ὕμνουντες τὸν Δία. Παράδοξος ὅμως ἐν τῇ σωζομένῃ συλλογῇ εἰς μόνον ὕμνος σώζεται καὶ δὴ λίαν σύντομος ἀναφερόμενος εἰς τὸν Δία, ὁ XXXIII.

θῶνι μάχην¹⁾, ἄλλοι δέ, ὡς μάλιστα ὁ εἰς Ἄρην (VIII), φαίνονται καθήκοντες εἰς τοὺς νεωτέρους ὀρφικούς²⁾. Καθ' ὅλου δὲ οἱ ἐν δακτυλικῷ μέτρῳ ποιηθέντες ὕμνοι ἔχουσι συνάφειάν τινα πρὸς τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ ὀρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ὅπερ βαθὺ κατέλαβε σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν καὶ ἐκδηλούμενον ἐν τῇ ἐξυμνήσει τῶν θεῶν κατὰ τὰς ἐορτάς μετεχειρίζετο κυρίως τὴν μόνην τότε τελείαν μορφήν τοῦ ἐπικοῦ ἄσματος.

48. Ὁ παλαιότατος καὶ κάλλιστος τῶν ὕμνων εἶναι ὁ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Δῆλιον, ὃς ἄλλοτε ποτε ἠνωμένος ἐν τοῖς χειρογράφοις καὶ ἐκδόσεσι μετὰ τοῦ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον ἕνα μετ' αὐτοῦ ἐφαίνετο ἀποτελῶν ὕμνον³⁾, Ἄλλ' ἑκάτερος τῶν ὕμνων προωρισμένος ἐν ἄλλῳ ἱερῷ νὰ ψαλῇ, ὅλως διάφορος τοῦ ἐτέρου ἦτο τὸν χαρακτῆρα. Ὁ μὲν εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον δῆλα δὴ ἦτο τῆς ἡσιοδείου σχολῆς⁴⁾, τοῦ δ' εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Δῆλιον ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποκαλεῖ τυφλὸν αἰοδὸν ἐκ Χίου, τῆς ἑδρας τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Ὡς δ' ἐν ἄλλῳ ἱερῷ ἑκάτερος τῶν ὕμνων ἦτο προωρισμένος νὰ ψαλῇ, οὕτω διάφορον ἦτο καὶ τὸ περιεχόμενον ἑατέρου. Ὁ μὲν δῆλα δὴ εἰς Δῆλιον πραγματεύεται τὰς ὠδῖνας τῆς πλανωμένης Λητοῦς καὶ τὴν γέννησιν τῶν διδυμῶν, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐπὶ τῆς νήσου Δῆλου, ὁ δ' εἰς Πύθιον τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Πύθωνος ἀνέ-

1) Ὁ ὕμνος ἦτο προωρισμένος νὰ ψαλῇ ἐν Ἀττικῇ, ἀλλ' εἰς Ἀττικὴν κατὰ τὸν Πρόδοτον VI, 105 εἰσῆλθη ἡ λατρεία τοῦ Πανός κατὰ τὰ Περσικά τὸ πρῶτον.

2) Ὁ Baumeister ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ὕμνων ἀποδίδει εἰς τὸν Ὀνομάχριτον τοῦ XV ὕμνου τὸν ὄγδον στίχον, ὅστις φαίνεται πεποιημένος κατὰ τὸν νόθον στίχον τῆς Ὀδυσσεΐας λ, 603. Ἄλλ' ὠρισμένοι μαρτυρία περὶ τούτου ἐλλείπουσιν.

3) Ἐχώρισεν αὐτοὺς ὁ Ruhken, Epist. critica. Ὁ Ἀθήναιος ἐν I, 226 γράφων ἐν τοῖς εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνοις δύο βεβαίως ἐγνώριζε ὕμνους. Παράδ. Lehrs, Populäre Aufsätze σελ. 423 2ας ἐκδ.

4) Καὶ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ τίγανμα ἀποδεικνύει, ὅτι οὐχὶ ἰωνικὴ ἦτο ἡ καταγωγὴ τοῦ ὕμνου. Καὶ τὸ σχόλιον εἰς Ὅμ. Ἰλ. B, 522 ἀναφέρει τὸν ὕμνον ὡς ἡσιώδειον. Ὁ δὲ Baumeister ἐν τῇ ἐκδ. τελ. 115 ἀποδεικνύει διὰ πολλῶν καὶ τὸ ὕψος ἡσιώδειον καὶ τὸν ποιητὴν ἐξ Εὐβοῆνης καταγόμενον καὶ μιμηθέντα τὸν παλαιότερον ὕμνον εἰς Ἀπόλ. τὸν Δῆλιον.

γερσιν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐκ Κρήτης ξένων ὡς ἱερέων τοῦ πυθίου θεοῦ. Καὶ ὁ μὲν Θουκυδίδης ἐν III, 104, 4 καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Ὀρνισι 575 ἀπεδέχοντο ἀναμφισβητήτως τὸν Ὀμηρον ὡς ποιητὴν τοῦ παλαιότερου εἰς τὸν Δῆλιον ὕμνου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ κατὰ τὸ σχολίον εἰς Πινδ. Νεμεον. II, 1 ἀπένειμον ἤδη αὐτὸν τινὲς τῶν Ἀλεξανδρέων εἰς τὸν Ὀμηρίδην Κύναιθον, ὃς εἰσῆγαγε τὴν ὁμηρικὴν ποιήσιν εἰς Συρακούσας¹⁾. Ἡ γνώμη δ' αὕτη ἡρείδετο μὲν προφανῶς ἐπὶ τῶν στίχων 16—18, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς φαντάζεται τὴν Ἀρτεμιν ἐν Ὀρτυγίᾳ, ἀλλ' οἱ στίχοι οὗτοι εἶναι νόθοι, ὡς ὀρθῶς διέγνω ὁ Γοδεφρ. Ἑρμαννος, καὶ ἐκ τούτου ὁ ῥαψῳδὸς Κύναιθος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διασκευαστὴς μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς ποιητὴς τοῦ ὕμνου²⁾. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐποιήθη ὁ εἰς τὸν Πύθιον ὕμνος, ὅστις προφανῶς ἐγένετο κατ' ἀπομίμησιν τοῦ εἰς τὸν Δῆλιον, φαίνονται ἐπιτρέποντες εἰκασίαν τινὰ οἱ τελευταῖοι στίχοι 362—365, οἵτινες προσφητεύουσι μεταβολὴν τινὰ τῆς θέσεως τῶν παλαιῶν ἐκ Κρήτης καταγομένων ἱερέων τοῦ ναοῦ. Οἱ στίχοι οὗτοι, δῆλα δὴ ἀναφέρονται εἰς τὴν ὑπερβάλλουσαν ῥοπήν, ἣν εἶχεν ὁ ἀμφικτυονικὸς δεσμὸς τότε πρὸς τοὺς θεσμοὺς τῆς ἐορτῆς τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τοὺς ἀμέσως πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν Πυθίων ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων (586).

Ἐκτενὴς καὶ παλαιὸς εἶναι καὶ ὁ εἰς Ἑρμῆν ὕμνος, ἐν ᾧ χαρίεστατα μὲν μυθολογοῦνται κατὰ τὸν τερπνὸν τρόπον τῶν Ἰωνῶν αἰδῶν τὰ τῆς γεννήσεως καὶ αἱ χαρίεσσαι πανουργίαι τοῦ θεοῦ, ἡ κατασκευή τῆς ἐκ τοῦ δστράκου τῆς χελώνης φόρμιγγος καὶ ἡ κλοπὴ

¹⁾ Ὡς πρὸς τὴν στάσιν τοῦ Ἀριστάρχου πρὸς τὸ ζήτημα ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι οὐδεὶς στίχος τῶν καλουμένων ὁμηρικῶν ὕμνων μνημονεύεται ἐν τοῖς σχολίοις ὡς ὁμηρικὸς.

²⁾ Περὶ Κυναιθου ἴδε ἀνωτέρω § 37. Ὁ Fick, *Homer. Odyssee* 280 μετ' ἀκριβεῖας περὶ τοῦ ὕμνου πραγματευθεὶς ἀποφαίνει τοὺς ἐν λόγῳ στίχους προελθόντας ἐκ διπλοῦ τινος ἀκροτελευτίου. Ὁ δὲ Sittl ἐν *Philol. Anzeiger* 1887 σελ. 346 τεκμαίρεται ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Στράβωνος I, 23, καθ' ὃ ὁ Ἡσίοδος πρῶτος μνημονεύει τὴν Ὀρτυγίαν, ὅτι ἡγνύει ὁ Στράβων τοὺς στίχους τούτους 14—18.

τῶν βοῶν τοῦ Ἀπόλλωνος, εἶτα δ' ἐν τέλει, ἐν τῷ νεωτέρῳ μέρει 507 — 580, ἐν ὁμονοίᾳ συνεννοοῦνται οἱ δύο ἀδελφοὶ Ἑρμῆς καὶ Ἀπόλλων περὶ τῶν ἰδίων ἐκάστω δικαίων. Καὶ οὗτος δ' ὁ ὕμνος ἀποδίδεται μὲν εἰς τὸν Ὅμηρον ὑπὸ τινος τῶν παλαιωτάτων γραμματικῶν, Ἀντιγόνου τοῦ Καρυστίου ἐν Ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγῇ 7, ἀληθῶς ὅμως ἀνῆκει εἰς τοὺς μετὰ τὸν Τέρπανδρον χρόνους, διότι ἐν στίχῳ 51 μνημονεύει τὴν ἐπτάχορον κιθάραν. Ὅλως δ' ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐξαρθᾶται ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου εἰς Ἀφροδίτην. Καὶ ἀληθῶς μὲν παρέλαβε παρ' αὐτοῦ πλείους στίχους καὶ ἡμιστίχια καὶ φράσεις ¹⁾, ἥτο ὅμως ἐμπειρότατος ἄλλως, ἅτε μετὰ πολλῆς χάριτος διηγούμενος τὰ τοῦ ἔρωτος τῆς θεοῦ πρὸς τὸν Ἀγχίσην. Ὁ δὲ μέγας εἰς Δήμητραν ὕμνος ἤχθη εἰς φῶς κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα τὸ πρῶτον ἔκ τινος ἐν Μόσχᾳ εὗρισκομένου χειρογράφου. Οὗτος διασαφεῖ ποιητικῶς τὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων παριστῶν, πῶς ὁ θεὸς τοῦ Ἄδου Πλούτων ἀπήγαγε τὴν Περσεφόνην, πῶς ἡ μήτηρ Δημήτηρ ἐπὶ μακρὸν ἐπλανᾶτο ἀναζητοῦσα τὴν θυγατέρα, ἕως οὗ τέλος ἐγκατέστη ἐν Ἐλευσίνι, ἐνθα ζῶσα τὰ δύο τρίτα τοῦ ἔτους μετὰ τῆς ἀνευρεθείσης θυγατρὸς εἰσηγεῖται τὰ ἱερὰ μυστήρια. Ὁ ὕμνος οὗτος ἐποιήθη, ὡς ὁ Φόσσιος ἐν τῇ ἐξαιρέτῳ αὐτοῦ ἐκδόσει τοῦ 1826 καὶ ἐκ γλωσσικῶν τεκμηρίων ἀπέδειξεν, ἐν Ἀττικῇ ἐν ἀρχῇ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος ²⁾. Ἄλλ' ἀτυχῶς ἡ κατάληψις τοῦ ποιήματος ἀποβαίνει δυσχερὴς διὰ τὰ πολλὰ χάσματα τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου χειρογράφου. Ὡσαύτως δὲν λανθάνει μὲν ἡμᾶς, ὅτι παλαιότερος τις μῦθος τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης βραδύτερον συνεδέθη πρὸς τὸν μῦθον τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἐν Ἐλευσίνι, ἀλλ' ἡ πληθὺς

¹⁾ Τοῦτο κατέδειξεν ὁ Sterrett ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ Bostoniae 1881. Παράδ. Thiele, Prolegomena ad hymnum in Venerem homericum, Halle 1872.

²⁾ Τὴν γνώμην τοῦ Φόσσίου ἀποδέχεται ὁ K. Franke, De hymni in Cererem Homerei compositione, Kiel 1881 λέγων· ut posse carmen compositum esse post Hesiodum ita non posse post Solonem.

τῶν μύθων δὲν αἰτιολογεῖ τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ὕμνος συνεῤῥάφη ἐκ ῥακῶν πλειόνων παλαιοτέρων μύθων.

Ἐξ Ἀττικῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν πιθανῶς καὶ ὁ ὕμνος εἰς Διόνυσον (VII) ¹⁾, ἐν ᾧ ἰστορεῖται χαριέντως καὶ ἐναργῶς ἡ, ὡς γνωστόν, καὶ ἐπὶ τοῦ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους ἀπεικονιζομένη περιπέτεια τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ θεοῦ ὑπὸ τυρρηνικῶν πειρατῶν καὶ ἡ μεταμόρφωσις αὐτῶν εἰς δελφίνας ²⁾).

Πότε δὲ καὶ ὑπὸ τίνος κατηρτίσθη ἡ συλλογὴ τῶν ὕμνων, ἀγνοοῦμεν τέλεον. Ἀλλ' ὁ συντάκτης προδήλως ἤρξατο ἀπὸ τῶν μειζόνων ὕμνων καὶ συνῆψε πρὸς αὐτοὺς εἴτα τοὺς ἐλάσσονας. Ἐν δὲ μόνον φαίνεται ἄπορον, ὅτι ὕμνοι εἰς τὸν αὐτὸν θεὸν ἀναφερόμενοι μακρὰν ἀλλήλων εὐρίσκονται τεταγμένοι καὶ ταῦτα, ἐν ᾧ οἱ ὕστερον τεταγμένοι οὔτε μικρότεροι εἶναι, οὔτε νεωτέρων προδίδουσι καταγωγὴν ³⁾. Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ νῦν συλλογὴ κατηρτίσθη κατὰ μικρὸν διὰ τῆς συνενώσεως πλειόνων παλαιοτέρων συλλογῶν.

Ἡ περὶ τῶν ὕμνων παράδοσις. Ἐν τῷ Ἀγῶνι Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου 326 ἀναγινώσκομεν περὶ τοῦ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Δῆλιον ὕμνου, ὅτι οἱ Δῆλιοι γράψαντες τὰ ἔπη εἰς λεύκωμα ἀνέθηκαν ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ, ὥς οἱ Ῥόδιοι τὸν εἰς Διαγόραν ἐπινίκιον τοῦ Πινδάρου. Τὰ χειρόγραφα δ' ἡμῶν ἀνάγονται εἰς δύο πη-

¹⁾ Ἦδη ὁ Weleklar, *Epischer Cyclus* I, 391 ἀπεδέχετο σέσαι τῶν ὕμνων πρὸς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν Βραυρωνί. Πρὸς τὸν Λουδοβίχον, ὃς τάσσει τὸν ὕμνον εἰς τοὺς χρόνους τῶν ὀρφικῶν, ἀντιστρατεύεται ὁ Crusius ἐν *Philol. neue Folge* II, 193 κ. ἐ. Μαρτυρίαν περὶ τῆς παλαιᾶς καταγωγῆς τοῦ ὕμνου περιέχει ἴσως ἐκ συμπληρώσεως ὁ Φιλόδημος, ἐν τῷ περὶ εὐσεβείας 48 λέγων· «(Διόνυσον δὲ Ὀμηρος ἐν τοῖς ὕμνοις) ὑπὸ ληστῶν ἀλ(κῶναι) γράφει καὶ Π(ίνδα)ρος δὲ διέρχεται περὶ τῆς ληστείας».

²⁾ Ταῦτά διηγείται καὶ ὁ Ὀδιδίος ἐν Μεταμορφώσεων III, 576 κ. ἔξης καὶ ὁ Νόννος ἐν Διονυσιακῶν XLV, 105 κ. ἔξ. Εἰκόνα στενῶς συναπτομένην πρὸς τὸν ὕμνον ἴδε παρὰ Φιλοστράτου, ἐν Εἰκόνων I, 19, Ὁ Maas *Ind. Gryph.* 1889 σελ. 9 ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς παλαιὸν τινα ἐξ Ἀττικῆς ἀμφορέα, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ὁ Διόνυσος μετὰ τῶν ἀκολούθων σατύρων ἐν διήρει.

³⁾ Νεώτεροι βεβαίως εἶναι οἱ ὕμνοι II, III, X παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς I, VI, XVI, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἱ XXVIII καὶ XXIX ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς XXIV καὶ XI.

γὰς, ὧν ἡ μὲν ὀριμαῖται ἐκ τοῦ ἐν Μόσχᾳ χειρογράφου τοῦ XIV αἰῶνος (ὁ Bücheler ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ὕμνου εἰς Δῆμητρα 1869 παρέχει ὕμιν πανομοιότυπον), ἡ δὲ ἐκ τινος κώδικος ὑπὸ τοῦ Aurispa ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρεθέντος τῷ 1423, ἐξ οὗ μόνον ἀντίγραφα ἐξ ἀντιγράφων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς. Περὶ τούτων ἴδε Hollander, Die handschriftliche Überlieferung der homerischen Hymnen. Progr. Osnabrück 1886 μετ' ἐπιμέτρου ὑπὸ Ludwich ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 145 (1892) 239 κ. ἐξῆς. — Ἐκδόσεις: Homeri hymni, epigrammata, ed. G Hermann, Lipsiae 1860. Die homerischen Hymnen herausgegeben von Gemoll, Leipz. 1886, Homeri hymni, epigram. Batrachom. edid. Abel ἐν τῇ Biblioth. Schenkeliana 1886. Ἰδιαιτέρα ἐκδοσις τοῦ ὕμνου εἰς Δῆμητρα ὑπὸ Bücheler, Lipsiae 1869, ὡσαύτως ὑπὸ Puntoni, Livorno 1896, ἐν ᾗ ὁ ὕμνος εἰς διάφορα κατατέμενεται μέρη ὡς ἐκ τριῶν ὕμνων καὶ διασκευῶν προσελθόν. Ἑρμηνευτικά. Eberhard, Die Sprache der homer. Hymnen verglichen mit derjenigen der Ilias und Odyssee, Husum Progr. 1873 καὶ 1874. Gutmann De hymnis homer. historia critica. Greifswald Dissert. 1869.

49. Ὀμηρικὰ ἐπιγράμματα. Ἐν τῷ ἐσφαλμένως τὸ ὄνομα τοῦ Προδότου φέροντι Βίῳ Ὀμήρου παραδίδονται ἡμῖν ποιητικά τινα παίγνια, ἅτινα μετὰ τοὺς ὕμνους συνήθως ὡς Ἐπιγράμματα Ὀμήρου προσλαμβάνονται ἐν παραρτήματι ἐν ταῖς παλαιότεραις ἐκδόσεσι τῆς Ὀδυσσεύς. Ἐν τούτοις μετὰ ἄλλων εὐρίσκεται ἐν μὲν πρὸς Νεοτειχεῖς, ἐν ᾧ δέεται ὁ ποιητὴς νὰ τύχη φιλοξενίας, ἕτερον πρὸς τοὺς Κυμαίους, ἐν ᾧ θρηνεῖ ἐπὶ τῇ ἀχαριστίᾳ τῆς ἀγνώμονος πατρίδος Σμύρνης, ἕτερον εἰς Κύμην ἀναστρέφων, ἐν ᾧ εὐχεται νὰ ἐπανέλθῃ τάχιστα εἰς τὴν πρόφρονον πόλιν, ἕτερον εἰς χαλκοῦν ἄγαλμα παρθένου ἰδρυμένον ἐπὶ τῷ σήματι τοῦ Μίδου ἀποθανόντος τῇ 21ῃ Ὀλυμπιάδι, ἕτερον ἐν ᾧ ἀπλῶς προσφωνεῖ τὴν πλουσίαν πόλιν Ἐρυθραίαν, εἶτα προσευχὴ εἰς τὸν Ποσειδῶνα, ἐν ᾗ δέεται οὐρίῳ πνεύματι νὰ πλεύσῃ ἐκ Χίου εἰς τὴν ὑπώρειαν τοῦ Μίμαντος, εἶτα ἡ χαριεστάτη Εἰρεσιώνη¹⁾,

¹⁾ Ἐγνωσθῇ οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐρίου ἐστεμμένου, παντοδαπῶν δὲ καρπῶν ἀναπλέου

ἦν ἄδουσι πτωχοὶ παῖδες Σαμίων ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀπόλλωνος μεταβαίνοντες ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ αἰτοῦντες δῶρα, εἴτα τὸ εὐχαρί ικετῆριον ἄσμα, οἱ κεραμεῖς ἢ κάμινος, ἐν ᾧ εὐχεται, ἂν μὲν δώσωσι μισθὸν οἱ κεραμεῖς, πολλὰ νὰ κερδαίνωσιν, ἂν δὲ μὴ δώσωσι κακῶς καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ἔργα νὰ πάθωσι, τέλος τὸ γνωστὸν αἰνίγμα «ὅσα' ἔλομεν, λιπόμεσθ', ὅσα δ' οὐχ' ἔλομεν, φερόμεσθαι», ὅπερ ἄπρακτοι μὲν ἐκ τῆς ἀλιείας, ἀποκεκαθαρμένοι δὲ πῶς τῶν φθειρῶν ἀλιεῖς προβάλλουσιν εἰς τὸν Ὀμηρον πρὸς λύσιν. Ὅτι δ' ἐκ τῶν παιγνίων τούτων, ὧν τινὰ μὲν ἐκφαίνουσι καλὴν δημοτικὴνποίησιν, τὰ πλεῖστα δ' εἶναι ἀτυχεῖς κέντρωνες ¹⁾, οὐδὲν εἰς τὸν Ὀμηρον ἀνάγεται, εἶναι αὐθομολογούμενον. Ἀξιὸν δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι τὸ εἰς Μίδαν ἐπίγραμμα, ὅπερ οἱ βιογράφοι τοῦ Ὀμήρου εἰς αὐτὸν ἀποδίδουσιν, ἀνωνύμως φέρεται παρὰ Πλάτωνι ²⁾.

50. Μαργίτης. Καὶ γελοῖα δ' ἄσματα ἀποδίδονται εἰς τὸν Ὀμηρον. Τούτων δὲ τὸ περιφανέστατον καὶ παλαιότατον ἦτο ὁ Μαργίτης, οὕτως ὀνομασθεὶς ἐκ τοῦ ἥρωος τοῦ ποιήματος, σκαιοῦ τινος καὶ ἀδεξίου, ὃς ἄριστα χαρακτηρίζεται ἐν τῷ στίχῳ, πολλ' ἠπίστατο ἔργα, κακῶς δ' ἠπίστατο πάντα. Ἐκ τῶν πρώτων δὲ σωζομένων στίχων φαίνεται, ὅτι ἡ Κολοφὼν ἦτο ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὰ τοῦ ποιήματος συνέβαινον, καὶ τοῦτο ἐγένετο αἰτία νὰ θεωρήσωσι τὸν Ὀμηρον Κολοφώνιον. Διότι ἤδη αὐτὸς ὁ Ἀρχίλοχος ³⁾ ἀπέδιδεν εἰς τὸν Ὀμηρον τὸ ποίημα καὶ ταύτης τῆς γνω-

κλάδου ἐλαίας, ὃν ἔφερον οἱ τὸν θεὸν ικετεύοντες παῖδες. Παράδ. Peppmüller, Drei bei Umgängen in Griechenland gesungene Bittlieder ἐν τοῖς Jahrb. für Klass. Philol. 1894 σελ. 15 κ. ἐξῆς.

¹⁾ Τὰ πλεῖστα ἐποιήσαν ὑπὸ τοῦ ἐκδόντος τὸν βίον ὑπὸ τῷ προσωπεῖο τοῦ Ἡρόδοτου. Ἀπορὸν φαίνεται, ὅτι ὁ Bergk, Griech. Litt. I, 77 εὕρισκε γνησίαν ποιήσιν καὶ ἐν τοῖς ἔλλεινοῖς τούτοις στίχοις.

²⁾ Πλάτ. ἐν Φαίδρῳ 264 d «ἐπιγράμματος, ὃ Μίδᾳ τῷ Φρυγί φασὶ τινες ἐπιγεγράφθαι». Ὁ δὲ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἐν I, 89 ἐπαγόμενος στίχους τινὰς τοῦ Σημωνίδου πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ ἐπίγραμμα εἶναι οὐχὶ τοῦ Ὀμήρου, ἀλλὰ τοῦ ἐκ Λίνδου Κλεοβούλου.

³⁾ Κατὰ τὸν Εὐστράτιον εἰς Ἀριστοτέλους Ἡθικὰ Νικομάχεια VI, 7.

μης εἶχοντο ἀναμφισβητήτως ὅτε Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Οὗτος μάλιστα τάττει τὸν Μαργίτην παρὰ τῇ Ἰλιάδι καὶ Ὀδυσσεΐα καὶ ἐξ αὐτοῦ παράγει τὴν κωμωδίαν, ὡς ἐξ ἐκείνων τὴν τραγωδίαν¹⁾. Ὁφικίτερον δὲ ἤρξαντο μὲν ἀμφιγνοοῦντες ἐπὶ τοῦ πράγματος, ἀλλ' εἰς προφάσεις καταφεύγοντες ἀπεδέχοντο, ὅτι ὡς ἢ Ὀδύσεια ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἐν προθεβηκυῖα ἡλικίᾳ ἐποιήθη [οὕτω καὶ ὁ Μαργίτης ὑπὸ νεωτέρου τε καὶ ἀποπειρωμένου τῆς ἐαυτοῦ φύσεως πρὸς ποίησιν]²⁾. Εἰς δὲ μόνος, ὁ συγγραφεὺς, ἐξ οὗ ἀρύεται ὁ Σουΐδας, διατείνεται, ὅτι ὁ ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ Κἄρ Πίγρης, ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἀρτεμισίας, ἐποίησε τὸν Μαργίτην. Ἀλλὰ πιθανὸν εἶνε, ὅτι καὶ ἐκεῖνος τοῦτο ἐνόει, ὅτι ὁ Πίγρης παρενέβαλεν ἱαμβικούς ἐπωδούς, ὡς, καθ' ὅμοιον τρόπον παίζων, καὶ τὸν Ὀμηρον διεσκεύασε παρεμβάλλων πενταμέτρους³⁾. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἢ μὲν Ἰλιάς κατ' αὐτὸν ἀπὸ τούτων ἤρχετο τῶν στίχων·

*Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
Μοῦσα· σὸν γὰρ πάσης πείραν ἔχεις σοφίης*

ὁ δὲ Μαργίτης·

**Ἠλθέ τις ἐς Κολοφῶνα γέρον καὶ θεῖος ἀοιδός,
Μουσάων θεράπων καὶ ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος,
φίλης ἔχων ἐν χερσὶν εὐφρογγον λύσσην,*

¹⁾ Πλάτ. Ἰππ. II, 147 c. Ἀριστοτ. Ποιητ. 4: «ὁ γὰρ Μαργίτης ἀνάλογον ἔχει ὥσπερ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδυσσεΐα πρὸς τὰς τραγωδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμωδίας». Ἀληθὺς δ' ἀρμύζουσιν εἰς κωμωδίαν πολλὰ τοῦ ποιήματος, ὡς ὅτε ὁ Μαργίτης θέλει μὲν νὰ νυμφευθῇ, ἀλλ' ἀρνοεῖ, πῶς νὰ κατορθώσῃ τοῦτο. [Περὶ Μαργίτου ἴδε καὶ Μαυροφρύδην ἐν Φιλίστορος 3 σελ. 28 κ. ἐ.].

²⁾ Ἰδε Δίωνος Χρυσστοί, Λόγον, 53, σελ. 275 ἐκδ. Reiske. [Ἐο συγγραφεὺς ἐκ παρὰδρόμης, πιστεύομεν, ἔγραψεν ἐν τῷ κειμένῳ, ὅτι καὶ ὁ Μαργίτης ἐποιήθη ὡς ἡ Ὀδύσεια ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου πρεσβύτου ἤδη, καὶ ταῦτα, ἐν ᾧ ἀναφέρεται εἰς τὸ παρατιθέμενον χωρίον τοῦ Δίωνος. Δι' ὃ διορθώσαντες ἐγράψαμεν κατὰ Δίωνα τὰ ἀνωτέρω].

³⁾ Ἰδε Welcker, Kleine Schriften IV, 27 κ. ἐξ. Ὁ Hiller ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 135 (1887) 13 κ. ἐξ. ἀπορρίπτει τὸν πρόσθετον τρίμετρον ἱαμβικὸν τοῦ Πίγρητος καὶ καθ' ὅλου διαμφισβητεῖ περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ προοιμίου. Ὁ Σουΐδας μνημονεύει καὶ ἄλλας μετρικὰς διασκευὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἰδαίου καὶ τοῦ Τιμολάου.

Ἔτερον δὲ τι τοιοῦτον ἐκ τῶν μετοπῶν τοῦ ἐν Σελινούντι ναοῦ περιβόητον γενόμενον ποίημα ἦσαν οἱ Κέρκωπες, ἐν οἷς περιεγράφοντο αἱ πονηρίαι τῶν πονηρῶν ἀδελφῶν καὶ ἡ χεῖρωσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ εἰς τὸν Ὀμηρον ἀποδιδόμενον ἔπος, τὴν Οἰχαλίας ἄλωσιν ¹⁾.

51. Βατραχομουμαχία. Περιῆλθε δ' εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ Βατραχομουμαχία (ἄλλη γρ. Βατραχομαχία) ²⁾, ἥτοι ὁ πόλεμος τῶν βατράχων πρὸς τοὺς μῦς, ἑτερόν τι παίγνιον. Εἶνε δὲ τοῦτο παρῳδία τις ἐπερειδομένη εἰς τοὺς μύθους τῶν ζώων ³⁾, εὐθυμος, ἀστεία, οὐδένα παρασκώπτουσα καίπερ ἄνευ τῆς βαθείας ἐκείνης καταλήψεως τοῦ ψυχικοῦ βίου τῶν ζώων, ἥτις κατακηλοῖ τοὺς ἀναγνώστας τοῦ γερμανικοῦ ποιήματος «Reinecke, ἡ ἄλῳπηξ». Ἡ δ' ὑπόθεσις εἶναι τοιαύτη τις. Ὁ μῦς Ψιχάρπαξ προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν βατράχων Φυσιγνάθου, υἱοῦ τοῦ Πηλέως, νὰ ἔλθῃ ἐπιβαίνων τῶν νώτων αὐτοῦ εἰς τὴν φιλόξενον αὐτοῦ οἰκίαν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τὰ τοῦ πλοῦ βαίνουνσι καλῶς, ἀλλ' αἰφνης ἐπιφαίνεται ὕδρος τις, ἥτοι ὑδρόβιος ὄφις, καὶ ἀμφοτέρωι τaráσσονται καὶ ὁ μὲν βάτραχος καταδύεται εἰς τὸ βάθος τῆς λίμνης, ὁ δὲ μῦς πνίγεται. Ἐκ τούτου δεινὸς ἐκρήγνυται πόλεμος τῶν μυῶν πρὸς τοὺς βατράχους, ὃν τέλος ὁ Κρονίδης Ζεὺς καταπαύει τὸ μὲν πρῶτον βαλὼν κεραυνόν, ἵνα χωρίσῃ τοὺς μαχομένους ἀπ' ἀλλήλων, εἶτα δ', ὥς συνελθόντες ἀνεθάρρησαν οἱ μῦες, πέμψας πρὸς τοὺς βατράχους ἄρωγους τοὺς ψαλιδοστόμους, ὀστρακοδέρμους καρκίνους. Χαριέστατα

¹⁾ Παράδ. Lobeck, Aglaophamus 1296 καὶ ἐξ. Πλὴν τούτων μνημονεύουσιν ὁ Σουλῆας, Πρόκλος καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου βίος καὶ τὰ παίγνια. Ἐπεπάκτιον (ἴσως Ἐπάκτιον), Ἀραχνομαχίαν, Γερανομαχίαν, Ψαρομαχίαν, Κεραμίδα, ἐξ ὧν ἡ Κεραμὶς καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονεύμενον Κεραμεὺς ἢ κάμινος, ὡς φαίνεται, εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ποίημα.

²⁾ Περὶ τῆς ἄλλης γραφῆς ἴδε Ludwig ἐν τῇ ἐκδόσει σελ. 11, ὅς βέπει ὑπὲρ τῆς γραφῆς Βατραχομαχία.

³⁾ Ὅμοίαν τινὰ ὑπόθεσιν περιέχει ὁ αἰσιώπειος μῦθος 298 ἐκδ. Halm=Babrinus 195, ἀλλὰ βεβαίως ὁ μῦθος οὗτος ἐποικῆθη κατὰ μίμησιν τοῦ ἔπους τούτου καὶ οὐχὶ τάνάπαλιν τὸ ἔπος προῆλθεν ἐκ τοῦ μύθου. Περὶ τοῦ συγγενοῦ ποιήματος, τῆς Κατομουμαχίας, τοῦ Προδρόμου ἴδε Krumbacher Byzant. Litterat. 751 ἐκδ. 2 [Ἑλ. μεταφρ. Σωτηρ. σελ.].

δ' εἶναι τὰ ὀνόματα καὶ τῶν μυῶν ὡς ὁ Λειχοπίναξ, ὁ Τρωξάρτης, ὁ Τυροφάγος, ὁ Μεριδάρπαξ, ὁ Πτερογλύφος, ὁ Ἐμβασίχυτρος, ὁ Ἀρτοφάγος, ὁ Τρωγλοδύτης, καὶ τῶν βατράχων ὡς ὁ Ὑψιβόας, ὁ Πολύφωνος, ὁ Βορβοροκοίτης, ὁ Πρασσαῖος, ὁ Λιμνόχαρις, ὁ Σευτλαῖος, ὁ Κραυγασίδης. Ἀστείως δὲ παρωδεῖται καὶ ἡ ἐξόπλισις τῶν δύο στρατῶν. Καὶ ἡ μὲν μάχη χωρεῖ γοργῶς καὶ ἄνευ πολλῶν ἐπεισοδίων καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς ἡ Κόλος μάχη τῆς Ἰλιύδος, ἐν τούτοις οὐδόλως θαυμαστόν, ὅτι τὸ ποίημα καὶ πολλοὺς ἀναγνώστας καὶ πολλοὺς μιμητὰς εὔρε καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι. Καὶ ὅτι μὲν τὸ ποίημα ὅθεν εἶναι τοῦ Ὀμήρου, τοῦτο βέβαιον θεωρεῖται¹⁾. Ἴσως δὲ εἶναι ἔργον τοῦ ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ Πίγρητος, τοῦ δῆθεν ἀδελφοῦ τῆς καρίας βασιλείας Ἀρτεμισίας, εἰς ὃν ἀποδίδουσιν αὐτὸν ὁ τε Σουΐδας καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ ἔργῳ Περὶ τῆς Προδότου κακοηθείας 43, καὶ εἰς ὃν, ὡς προλαβόντες, εἰδομεν, καὶ ἄλλα παίγνια ἀποδίδονται. Εἰς τοὺς χρόνους δὲ τῶν Περσικῶν δύναται ν' ἀναχθῇ καὶ διὰ τὴν μνείαν τῆς γραφῆς ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ (ἐν δέλτοις ἐθγκαν) καὶ διὰ τὴν ἐν στίχῳ 193 μνείαν τοῦ ἀλέκτορος, ὅστις ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Θεόγνιδος τὸ πρῶτον μετηνέχθη ἐκ Περσίας εἰς Ἑλλάδα²⁾. Ἐν τούτοις ὁ Herwerden ἐν τῇ Mnemosyne X, 163 ἀποφαίνεται ἐκ γλωσσικῶν καὶ μετρικῶν ὁρμώμενος λόγων, ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ ταχθῇ τὸ ποίημα εἰς τόσον παλαιούς χρόνους, καὶ εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος καταφεύγει εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἀνώνυμός τις ποιητὴς τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ὁ ποιήσας τὸ ἔργον. Ὁ δὲ Κρούσιος ἐν Philologus 54 (1886) 734 θεωρεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Πίγρητος ὡς ἐξεύρεσιν τοῦ ψευδολόγου Πτολεμαίου Χέννου³⁾.

Χειρόγραφα κατέχομεν μὲν ἄπειρα, ἀλλὰ τὰ πλείστα αὐτῶν λίαν διεσκευασμένα. Ἴδε Ludwig ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ, Τὰ παλαιότατα

¹⁾ Ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ μαρμαρίνου ἀναγλύφου, τῆς Ἀποθεώσεως Ὀμήρου, ὁ μῦς καὶ ὁ βάτραχος ἐν τῷ υποδάθρῳ υποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ Ὀμηρος εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ἔργου. Ἴδε Ludwig ἐν τῇ ἐκδ., σελ. 15.

²⁾ Hehn, Kulturpflanzen und Haustiere σελ. 282 κ. ἐξῆς.

³⁾ Περὶ τοῦ Πτολεμαίου τούτου ἴδε κατωτέρω ἐν § 559.]

χειρόγραφα εἶναι ὁ κώδ. Baroccianus 50 ἐν Oxford τοῦ I' ἢ IA' αἰῶνος, καὶ ὁ Laurentianus 32, 3, τοῦ IA' αἰῶνος. Σχόλια ἀνευ ἄξιας ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος ὑπὸ Μοσχοπούλου.

Ἐκδόσεις. Editio princeps: «Ὀμήρου Βατραχομιομαχία ἐν δέ τισι Τίγρητος τοῦ Καρὸς» ὑπὸ Λαονίκου «Κρητὸς καὶ πρωτοθύτου Χα- νίων» Βενετ. 1486. Μετὰ τοῦ ὕμνου ὑπὸ Πγεν ἀφιερωμένη εἰς τὸν Γοΐθιον. Κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Baumeister, Göttingen 1852 Κυρία ἔκδοσις ὑπὸ Ludwich, Die homer. Batrachomyomachie des Karers Pigres nebst Scholien und Paraphrase, Leipz. 1896. O Brandt ἐν Corpusculum poesis epicae graecae ludibundae ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Teubneriana περιέλαβε καὶ τοῦτο τὸ ποίημα.

4 Ο ΕΠΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ.

52. Καὶ τὰ ἔργα τοῦ οὗτω δὴ καλουμένου ἐπικοῦ Κύκλου ἀνεφέροντο ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις εἰς τὸν Ὀμηρον, τὸν προ- στάτην τοῦ παλαιοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους¹⁾. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν Περσι-

¹⁾ Ἴδε Πρόκλου Χρηστομ. 233 ἐκδ. Westph. «οἱ μέντοι γ' ἀρχαῖοι καὶ τὸν κύκλον ἀναφέρουσιν εἰς Ὀμηρον». Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Φιλύππος εἰς Ἀριστοτέλ. Ἀναλυτ. ὕστερα I, 12, καὶ εἰς σοφιστικούς ἐλέγχους 10 καὶ ὁ Σουλῆας ἐν λ. Ὀμήρου καὶ ὁ Ἡρόδ. ἐν Βίῳ Ὀμήρου 9. Ἰδίᾳ δ' ὁ Πίνδαρος κατ' Ἀλκιανὸν ἐν Ποικ. Ἱστορ. IX, 15 διηγείτο, ὅτι ὁ Ὀμη- ρος ἔδωκε τὰ Κύπρια εἰς τὴν θυγατέρα προῖκα, ἃν καὶ τὸ ἐν Ἰσθμίων. III, 74 χωρίον οὕτε εἰς τὴν Λίθιοπίδα οὕτε εἰς τὴν μικρὰν Ἰλιάδα ἀνάγκαιώς ἀναφέρεται. Παρὰ ταῦτα δ' ὁ μὲν Καλλίνος κατὰ Πausaniam IX, 9, ἡ ἀπέδιδεν εἰς τὸν Ὀμηρον καὶ τὴν Θηβαΐδα, ὁ δ' Ἡρόδοτος II, 117, καὶ IV, 32 (παράδ. καὶ V, 67) μαρτυρεῖ, ὅτι τινὲς ἀπεδέχοντο, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐποίησε τὰ Κύπρια ἔπη καὶ τοὺς Ἐπιγόνους. [Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος διαρρήδη ἀρνεῖται, ὅτι ὁ Ὀμηρος τὰ Κύπρια ἐποίησεν, ἐπάγεται δὲ καὶ τοὺς λόγους. Ἐν V, 67 δὲ ἔχει ἐν νῶ τὴν Θηβαΐδα καὶ τοὺς Ἐπιγόνους ἀναφέρων τὰ ὁμήρεια ἔπη]. Καὶ ὁ Σμιννίδης δ' ἐν 53 ἀποσπάζματι φαίνεται ἀποδίδων εἰς τὸν Ὀμηρον καὶ ἄλλα ποιήμα- τα καὶ οὐχὶ μόνον τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδυσσεῖαν, ὡς καὶ ὁ Δισχύλος, ὃς λέγων τὸ γνωστὸν ἐκείνο, ὅτι τεμάχη δειπνῶν Ὀμήρου εἶναι τὰ ἔργα αὐτοῦ, φαίνεται ὅτι θεωρεῖ τὸν Ὀμηρον ποιητὴν τοῦ ὅλου κύκλου. Καὶ ἐν τῷ εἰς τὸν Δημοσθένην δ' ἀποδιδομένῳ Ἐπι- ταρίῳ LX, 29 ὁ Ὀμηρος μνημονεύεται ὡς ποιητὴς τῶν Κυπρίων καὶ τῆς μικρᾶς Ἰλιά-δος. Καὶ Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος ἐν Παραδόξων 25 ἐπάγεται στίχον τινὰ τοῦ Ὀμήρου οὐδαμῶς τῆς Ἰλιάδος ἢ τῆς Ὀδυσσεΐας ἀπαντῶντα. Τὰ διάφορα δὲ χωρία τῶν ἀρχαίων ἐπιμελῶς ἐξετάσαντες ὁ μὲν R. Volkmann ἐν τῷ ἔργῳ Über Homer als Dichter des epischen Kyklos (Jauer 1884), ὁ δὲ Hiller ἐν τῇ Homer als Kollektivname πραγμα-τεία τῇ ἐκδοθείσῃ ἐν τῷ Rhein. Museum 42, 321 — 364 ἀποφαίνονται, ὅτι οὐχὶ ὑπὸ πάν-των τῶν παλαιῶν θεωρεῖται ὁ Ὀμηρος ὡς ποιητὴς τοῦ ἐπικοῦ Κύκλου. Ἄλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν φαίνεται ἥμισυ πεῖθουσα. Τὰ ἐναντία ἴδε παρὰ Kjellberg, De cyclo epico, Upsala

κῶν οἱ ἐμπειρότεροι καὶ ἐπιστημονέστεροι ἀντιπαρέβαλλον αὐτὰ ἀντικρυς πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Ὀμήρου καὶ ὠνόμαζον ἄλλους μὲν, ἀλλ' ἄληθῶς πολλαχῶς ἀμφίβολα ὀνόματα, ὡς συγγραφεῖς ἐνὸς ἐκάστου τῶν ποιημάτων. Οὕτως ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια ἦσαν ἄληθῶς οἱ δύο κράτιστοι κλῶνες τοῦ θαλεροῦ δένδρου τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ὅπερ παρὰ τούτοις καὶ ἄλλους μικροτέρους κλάδους ἔφυ-
σεν, οὔτινες ὡς θαλλοὶ ἐθεωροῦντο τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ. Τὸ δ' ὄνομα ἐπικλῶς κύκλος ὡς δηλωτικὸν τῆς ὅλης συλλογῆς τῶν πα-
λαιῶν ἐπικῶν ποιημάτων φαίνεται βεβαίως ἀναφανέν ἐν τοῖς μετὰ Χριστὸν χρόνοις ¹⁾). Καὶ βέβαιον μὲν εἶναι, ὅτι μετεχειρίζετο ἤδη ὁ Καλλίμαχος τὴν φράσιν, τὸ κυκλικὸν ποίημα, ἀλλ' ἄλη-
θῶς ἐν σημασίᾳ οὐδαμῶς προϋποτιθεμένη τὴν εἰς ἐν ὅλον σῶμα συλλογὴν τῶν ἐπικῶν ποιημάτων ²⁾). Διότι, ἂν αὐτὸς μὲν κυκλικὸν ποίημα λέγων κοινόν τι ποίημα ἐνόει, ὁ δ' Ὀράτιος ἐπειτα ἐν τῇ πρὸς Πείσωνας Ἐπιστολῇ ἐν τῷ 136 στίχῳ: nec sic incipies ut scriptor cyclicus olim περιφρονητικὴν τινα σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὸν scriptorem cyclicum, ἀμφότεροι βεβαίως ὠρμῶντο ἐκ τῆς σημασίας, ἣν συνήθως εἶχεν ἡ λέξις ἐγκύκλιος, σημαίνουσα τὸ εἰς τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ἀνήκον ³⁾). Ὡς δηλωτικὴ δὲ περιε-
1890. Πάντως δ' ἐν τούτῳ ὑπάρχει ἡ αὐτὴ σχέσις οἷα καὶ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς, ἅπερ οἱ μὲν πολλοὶ ἀνέφερον ἅπαντα εἰς τὸν Ὀρφέα, οἱ δ' ἐμπειρότεροι περὶ τὰ τοιαῦτα ἀνήγον εἰς ὀρισμένους ποιητάς. Καὶ τὰ ἔργα δὲ τοῦ Ἱπποκράτους παρέχουσι ἀνάλογόν τι φα-
νόμενον.

¹⁾ Ἰδὲ Φιλοστράτου Ἐπιστολὴν 73 «ὁ τῶν ἐποποιῶν κύκλος». Ἰδὲ καὶ Πρόκλου ἐνθ. ἀνωτέρω.

²⁾ Καλλίμαχος ἐν Ἀνθολ. XII, 43:

ἐχθαίρω τὸ ποίημα τὸ κυκλικὸν οὐδὲ κελεύθῳ
χαίρω, ἢ πολλοὺς ὧδε καὶ ὧδε φέρεϊ.

Παράδ. Merkel, Ἀπολλ. Ἀργοναυτ. proleg. I, 1, κεφ. 2. Καθ' ὅμοιον τρόπον μετεχει-
ρίσθησαν οἱ Ἀριστάρχαιοι ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Ἰλ. Z, 325, I, 222, Ὀδυσ. δ, 248, η, 115
τὸ κυκλικῶς ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ κοινοῦ. Εἰθὺς δὲ τὸν στίχον τοῦ Καλλιμάχου ἀναμι-
μνησκει τὸ τοῦ Πολλίου ἐπὶ Ἀδριανοῦ ζήσαντος ἐπιγράμμα ἐν Ἀνθολ. XI, 130:

τοὺς κυκλίους τούτους τοὺς αὐτὰρ ἔπειτα λέγοντας
μισῶ λομποδύτας ἄλλοιτρίων ἐπέων.

Ὁμοίως λέγει καὶ ὁ Statius ἐν Silvae II, 7, 51: trita vatibus orbita sequuntur.

³⁾ Ὁ Ἀριστοτ. ἐν Ἠθικ. Νικομ. I, 3 σ. 1096a, 3, λέγων: «εἰκανῶς γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις εἴρηται περὶ τούτων», ἔχει ἐν νῷ τὴν εἰς τοὺς πολλοὺς ἀρμύζουσαν πα-

κτικῆς συλλογῆς ἀπαντᾷ ἡ λέξις κύκλος βεβαίως τὸ πρῶτον παρὰ τοῖς νεωτέροις τῆς Ἀλεξανδρείας λογίοις, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐδήλουν κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς λέξεως οὐχὶ συλλογὴν ποιημάτων, ἀλλὰ συλλογὴν μύθων. Ὁ ὀνομαστότατος δὲ συγγραφεὺς τοιούτων μυθολογικῶν συλλογῶν ἦτο ὁ ἐκ τοῦ κύκλου ἐπικληθεὶς κυκλογράφος Διονύσιος, ὃς περὶ τὸ 100 π. Χ. ἐφιλοπόνησε κύκλον ἱστορικὸν = ἐν ἐπτὰ βιβλίοις, ἐν ᾧ περιέλαβεν ἐν χρονικῇ τινὶ τάξει ἐφεξῆς τοὺς μύθους ἢ τὰς παλαιὰς ἱστορίας καὶ πρὸς ἀποδείξιν ἐνὸς ἐκάστου μύθου παρέβαλλε χωρία καὶ στίχους τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μυθολόγων¹⁾. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ κύκλῳ τῶν μύθων, ὡς ἐν τῷ ἐπικῷ κύκλῳ τοῦ Πρόκλου, κατεχωρίζοντο καὶ τὰ μυθικὰ διηγήματα τοῦ Ὀμήρου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐν XI, 481e χωρίου τοῦ Ἀθηναίου, ἐν ᾧ ἀναφέρονται τὰ τοῦ Κύκλου πρὸς ἐκ τοῦ ἑκτοῦ βιβλίου τοῦ Διονυσίου²⁾. Ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι

ράστασιν ἐν ταῖς διαλόγοις αὐτοῦ. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ περὶ Οὐρανοῦ I, 9, 279a 30 λέγει: «καθάπερ ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις φιλοσοφίαις περὶ τὰ θεῖα πολλάκις προφαίνεται», εἰς ὃ ὁ Σιμπλίκιος παρατηρεῖ ταῦτα: «ἐγκύκλια δὲ καλεῖ φιλοσοφήματα τὰ κατὰ τὴν τάξιν ἐξ ἀρχῆς τοῖς πολλοῖς προτιθέμενα, ἅπερ καὶ ἐξωτερικὰ καλεῖν εἴωθεν». Ἄν δ' ἀληθῶς ἔχει γένειν τινὰ ὁ ἐπικός κύκλος ἢ κύκλος ἱστορικὸς πρὸς τὴν σημασίαν ταύτην τῶν ἐγκυκλίων, τότε βεβαίως ὁ ἀντιθέμενος οἱ γνωστοὶ μῦθοι τῶν ἀρχαιοτέρων ποιητῶν πρὸς τοὺς μᾶλλον ἐξεζητημένους τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν ἐλεγισμοῦ. Οὐχὶ δ' ὀρθῇ ἐξελέγχεται ἡ ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως Προτρεπτικόν II, 30 ἐρμηνεία οὕτως ἔχουσα: «κυκλικοὶ δὲ καλοῦνται ποιηταὶ οἱ τὰ κύκλῳ τῆς Ἰλιάδος, ἢ τὰ πρῶτα, ἢ τὰ μεταγενέστερα ἐξ αὐτῶν τῶν Ὀμηρικῶν συγγραψάντες». Βεβαίως τὸ περιεχόμενον τῶν ποιημάτων αἰτιολογεῖ τὸν ὀρισμὸν τοῦτον ὡς ὁ Bethe ἐν Hermes 26 (1891) 628 κ. ἐξαίρων τὸ πρᾶγμα λέγει.

1) Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης ἐν Βιβλιοθήκῃς Ἱστορικῆς III, 66 λέγει: «Διονυσίῳ τῷ συνταξαμένῳ τὰς παλαιὰς μυθοποιίας» οὗτος γὰρ τὰ τε περὶ τὸν Διόνυσον καὶ τὰς Ἀμαζόνας, ἔτι δὲ τοὺς Ἀργοναύτας καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον πραχθέντα καὶ πόλλ' ἑτέρα συντέτακται, παρατιθεῖς τὰ ποιήματα τῶν ἀρχαίων τῶν τε μυθολόγων καὶ τῶν ποιητῶν». Παράδ. καὶ Ed. Schwartz, De Dionysio Scytobrachioni, Bonn. 1880.

2) Διαβρῆδην μνημονεύουσι κυκλικὴν τινὰ ἑκδοσιν τοῦ Ὀμήρου τὰ σχόλια εἰς Ὀδυσ. π., 195 καὶ ρ., 25. Ἰχνη δ' αὐτῆς ἐν τῷ τέλει τῆς Ἰλιάδος ἀπέδειξεν ὁ Ὁ. Μύλλερὸς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς ἑλλ. φιλολ. I σελ. 104, 4ης ἐκδ. [μεταφρ. σελ. 115]. Ὡσαύτως, ὡς ὁ διασκεύασας τὸ ἔργον τοῦ Μυλλέρου Heitz ὁρθῶς παρατηρεῖ ἐν σελ. 113 σημ. 2 [122 σημ. 2 τῆς ἑλλ. μεταφρ.], ἐχρησίμευσεν ἴσως ὡς μετάδοσις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο ποίημα τὸ ἐκ τῶν Ἀριστοξένου Πραξιδαμντείων ἐν Anecdota Romanum μνημονευόμενον διάφορον τοῦ τῆς Ἰλιάδος προσίμιον.

μῦθοι, περὶ ὧν δὲν ἐπραγματεύθησαν οἱ νεώτεροι ἰωνικοὶ ποιηταί, ὡς ὁ τῶν Ἀργοναυτῶν, τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Διονύσου, περιελήφθησαν ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ. Τοιοῦτοι δὲ κύκλοι ὑφίσταντο μὲν βεβαίως πλείονες, ἀλλ' ὁ τοῦ Διονυσίου ἦτο πάντως ὁ σπουδαιότερος καὶ ἐκτενέστερος. Ἐτερος δὲ τοιοῦτος ἦτο ὁ τοῦ Λυσίμαχου¹⁾ καὶ ἄλλος ὁ τοῦ Θεοδώρου, ὅστις ὑπέκειτο βάσις τῶν εἰκότων τοῦ ἐν τῷ πολυχνίῳ Βοῦλαις (Bovillæ) ἀνευρεθέντος, εἴτα δ' εἰς τὸ ἐν Καπιτωλίῳ μουσεῖον, [ἐξ οὗ καὶ καπιτωλῖνος πίναξ], μετενεχθέντος Ἰλιακοῦ πίνακος²⁾. Καὶ θὰ ἠδύνατο μὲν τις ἐκ τούτου, ὅτι πρῶτον ἀπαντᾷ ὁ κύκλος ἱστορικός, νᾶ συμπεράνη, ὅτι κατ' αὐτὸν ἔπειτα ὠνομάσθη ἡ συλλογὴ τῶν ἐπικῶν ποιημάτων, ἅτινα παρέσχον τὴν ὕλην εἰς τὴν τῶν μύθων ἐκείνην ἱστορίαν, ἐπικὸς κύκλος. Ἀλλὰ τοιοῦτό τι συμπέρασμα εἶναι λίαν ἐπισφαλὲς ἕνεκα τῆς χαώδους καταστάσεως τῶν περιγενομένων εἰδήσεων. Ἴσως δὲ δύναται τις ὡσαύτως νὰ ἰσχυρισθῇ μετὰ λόγου, ὅτι καὶ πρότερον ἤδη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διὰ τοῦ Ζηνοδότου, τοῦ διατάξαντος τὰ τῶν ἐπῶν τῆς ἀλεξανδρεωτικῆς βιβλιοθήκης, καὶ δὴ καὶ ἔτι πρότερον ἴσως ἐν Ἀθήναις ἐν τοῖς χρόνοις τῶν τραγικῶν περιελήφθησαν τὰ παλαιά, διὰ τῶν ραψωδῶν περισωθέντα ποιήματα εἰς ἓν τι ὅλον, ὅπερ ὠνομάσθη κύκλος ἐπῶν.

53. Καὶ τὰ μὲν ποιήματα τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἀπώλοντο πάντα πλὴν μικρῶν τινῶν ἀποσπασμάτων, ἀλλὰ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀκριβῶς σχεδὸν μανθάνομεν ἐκ τῶν περισωθεισῶν ἐκ τῆς γραμματικῆς χρηστομαθείας τοῦ Πρόκλου ἐκλογῶν³⁾, ἃς περιέσωσεν ὁ Φώτιος ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ δ' αὐτῆς ἐν κώδικι 239 ἀναγινώσκο-

¹⁾ Λυσίμαχος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αὐγούστου. Ἴδε C. Müller, *Fragmenta historicorum graecorum*, III, 334 κ. ἐ.

²⁾ Ἐπὶ τοῦ πίνακος ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή: «ὦ φίλε καὶ Θεοδώρην μάθε τάξιν Ὀμήρου, ὅφρα δαεῖς πάσης μέτρον ἔχης σοφίας».

³⁾ Ὁ Weleker, *Der epische Cyclus* I, 3 κ. ἐ. διακρίνει παρὰ τὴν παράδοσιν τῶν παλαιῶν τὸν γραμματικὸν τοῦτον Πρόκλον τοῦ τῆς νέας τῶν Πλατωνικῶν σχολῆς φιλοσόφου Πρόκλου καὶ ἀνάγει αὐτὸν εἰς τὴν β'. μ. X. ἐκατονταετηρίδα. Ἀληθῶς δὲ θαυμαστόν ὅσον διαφέρει ἡ συνεστραμμένη γλῶσσα τῆς Χρηστομαθείας τῆς πεπλατυσμένης καὶ διαστρόφου τοῦ φιλοσόφου. [Ἴδε καὶ Croiset, *Histoire de Litter.* I, 409 σημ. 4].

μεν ταῦτα· « Ὁ οὕτω δὴ καλούμενος ἐπικός κύκλος ἄρχεται μὲν ἐκ
 » τῆς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς μυθολογουμένης μίξεως, ἐξ ἧς αὐτοὶ καὶ
 » τρεῖς παῖδας Ἑκατόγχειρας καὶ τρεῖς γεννῶσι Κύκλωπας, δια-
 » πορεύεται δὲ τὰ τε ἄλλως περὶ θεῶν τοῖς Ἑλλησι μυθολογούμενα
 » καὶ εἴ που τι καὶ πρὸς ἱστορίαν ἐξαληθίζεται· καὶ περατοῦται μέ-
 » γρι τῆς ἀποβάσεως Ὀδυσσεῶς τῆς εἰς Ἰθάκην ». Προηγεῖτο ἄρα
 ἐν τῷ ἐπικῷ κύκλῳ Θεογονία τις καὶ εἶποντο τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν
 παράδοσιν εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδόμενα ἔπη τῶν περὶ τῶν ἡρώων
 μύθων καὶ δὴ τὰ τοῦ τρωϊκοῦ κύκλου. Τούτων δὲ τῶν τελευταίων
 περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καὶ διὰ τῶν εἰς Ἰλιάδα σχολίων τὰ κεφάλαια¹⁾.
 Ἑρμηνεύονται δὲ καὶ καταπλουτίζονται τὰ αὐτὰ δι' εἰ-
 κονικῶν παραστάσεων ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ Ἰλιακοῦ πίνακος καὶ τοῦ Βορ-
 γιανοῦ, ὡς καὶ διὰ τῶν μύθων τῶν λυρικῶν καὶ τραγικῶν, εἰς οὓς
 ἦσαν τὰ ποιήματα τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἀσπαστὸν μεταλλεῖον, ὅπερ
 σπουδαίως ἐξεκαρποῦντο. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δὲν δυνάμεθα δυστυ-
 χῶς νὰ συλλάβωμεν καὶ σχηματίσωμεν πιστὴν εἰκόνα τοῦ περιε-
 χομένου τῶν ποιημάτων ἐκείνων, διότι ὁ μάλιστα ἀξιόχρεως μάρ-
 τυς, ὁ Πρόκλος, προεθυμεῖτο μᾶλλον νὰ εἰσαγάγῃ καθ' ὅλου τοῦς
 ἀναγνώστας εἰς τὸν μυθικὸν κόσμον τῶν Ἑλλήνων, ἢ νὰ παρά-
 σχῃ ἀκριβῆ ἐκλογὴν τῶν ποιημάτων ἐκείνων. Ἐκ τούτου δ' ἀπέ-
 διδε τὴν συνήθη μορφήν τοῦ μύθου καὶ ἐκεῖ ὅπου τὸ ποίημα, ἐξ οὗ
 τὴν ἐκλογὴν ἐποιεῖτο, ἀλλοίαν σύστασιν παρεῖχε τοῦ μύθου σπου-
 δαίως ἀπάδουσιν πρὸς τὴν συνήθη, ὡς ἐξ ἄλλων πηγῶν ἐπιστάμεθα.
 Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν Κυπρίων ὁ Πάρις ἀπο-
 νοστῶν ἔρχεται μετὰ τῆς ἀρπαγείσης Ἑλένης εἰς Σιδῶνα, ἐν ᾧ ἐκ
 τοῦ Ἡροδότου II, 117 μαρθάνομεν, ὅτι ὁ ποιητὴς τῶν Κυπρίων
 κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ὅμηρον εἶπεν, « τριταῖος ἐκ Σπάρτης Ἀλέ-
 ξανδρὸς ἀπῆκετο ἐς τὸ Ἴλιον ἄγων τὴν Ἑλένην, εὐαεῖ τε πνεύματι
 χρησάμενος καὶ θαλάσση λείῃ ». Ὡσαύτως δ' ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἑρι-

¹⁾ Ἐν τῷ Ἑνετικῷ κώδικι 454 (Α). Ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῶν Κυπρίων ἐλλείπει
 (ῥε Wissowa, Hermes 19, 198 κ. ε.) καὶ ἐπύθη ἐν τινι κώδικι τοῦ Escorial, εἰς ὃν πε-
 ριῆλθεν, ὅτε ἔτι ἐπύχτο σῶον τὸ ἐλλείπον φύλλον ἐκ τοῦ Ἑνετικοῦ κώδικος Α.

δος τῶν Διοσκούρων Κάστωρος καὶ Πολυδεύκους πρὸς τοὺς Ἀφάρητιδας Λυγκέα καὶ Ἴδαν φαίνεται ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν νεώτερόν τινα μῦθον, ὃν ἔπλασεν ὁ Πίνδαρος, καὶ οὐχὶ τὸν τοῦ παλαιοῦ ἔπους¹⁾. Ἀλλ' ἀληθῶς πέραν τοῦ ἀληθοῦς χωροῦσιν οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἀποδεχόμενοι, ὅτι ὁ Πρόκλος δὲν ἀνέγνω τὸ πρωτότυπον τῶν παλαιῶν ἐκείνων ποιημάτων, ἀλλ' ἤρκεσθη εἰς ἐκλογὰς ἀνακριβεῖς²⁾.

Τὰ τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ποιήματα ἦσαν τάδε· Θεογονία³⁾, Τιτανομαχία, Οἰδιπόδεια, Θηβαίς, Ἐπιγονοί, Κύπρια, (Ἰλιάς), Λιθιοπίς, Ἰλιάς μικρά, Ἰλίου πέρσις, Νόστοι (Ὀδύσσεια), Τηλεγένεια. Θὰ πραγματευθῶμεν δὲ πρῶτον περὶ ἐκείνων, ἅτινα πρὸς τὸν τρωϊκὸν κύκλον ἔχουσι σχέσιν, διότι ταῦτα δὴ καὶ στενῶς συνδέονται πρὸς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν καὶ ἐγγύτατα ἐκείνων κατὰ τὸν χρόνον ἴστανται. Ὡς δὲ τῆς Ἰλιάδος οὕτω καὶ ἐκείνων προηγήθησαν μεμονωμένα ἄσματα, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὸν μῦθον, διότι καὶ ἡ Ἰλιάς μνημονεύει τὸν θάνατον τοῦ Ἀχιλλέως (X, 339), τὸν στόλον τοῦ Ἑκτορος (Z, 290), τὴν συνάθροισιν τῶν πλοίων ἐν Αὐλίδι (B, 303) καὶ ἄλλα ἐν χωρίοις, ἐξ ὧν ἀποκλείεται ἡ ὑπόφια, ὅτι εἶναι μεταγενέστεραι διασκευαί.

54. Τὰ Κύπρια (ἐνν. ἔπη) ἐν ἑνδεκα βιβλίοις περιελάβανον πάντα τὰ προηγηθέντα τῆς Ἰλιάδος. Ὑπαινισσόμενα δὲ προφανῶς τὸ προοίμιον τῆς Ἰλιάδος⁴⁾ ἤρχοντο ἀπὸ τῆς γνώμης τοῦ Διὸς νὰ ἐπικουφίσῃ τὴν ὑπερπληθεῖσαν ἀνθρώπων γῆν διεγείρων τὸν τρωϊκὸν πόλεμον. Διηγοῦντο δ' εἶτα τὴν κρίσιν τοῦ Πάριδος,

¹⁾ Παράβ. τὸ σχόλιον εἰς Πινδ. Νεμ. X, 60 καὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ W. Christ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο.

²⁾ Μετὰ τὸν Willamowitz καὶ τὸν Robert, Bild und Lied προσέβαλε τὸ κύρος τοῦ Πρόκλου ἰδίᾳ ὁ Bethe ἐν Hermes 26 (1891) 593 καὶ ἐξ. καὶ ἐν Thebanische Heldenlieder 33 καὶ ἐξῆς.

³⁾ Ὁ Ἀθήναιος ἐν VII, 277 d λέγει· «οἶδα, ὅτι ὁ τὴν Τιτανομαχίαν [οὐχὶ ὡς ὁ συγγραφεὺς γράφει τὴν Θεογονίαν] ποιήσας εἶτ' Εὐμηλὸς ἐστίν ὁ Κορίνθιος ἢ Ἀρχτίνος. . . » ἀλλὰ πιθανῶς οὐδέτερος τούτων εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς Τιτανομαχίας.

⁴⁾ Κακῶς ἐνόησε τὸ ἡμιστίχιον «Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή» ὁ νεώτερος ποιητής, ἢ κακῶς μετεγείραθη αὐτό. Τὰ Κύπρια ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Εὐριπίδης ἐν Βλένης 29 στίχῳ κ. ἐξῆς.

τὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἑλένης, τὴν ἐν Αὐλίδι συνάθροισιν τῶν ἡγεμόνων, τὴν πρώτην ἐξ ἀγνοίας στρατείαν ἐπὶ τὴν Τευθρανίαν [τῆς Μυσίας], ἣς ἤρχεν ὁ Τήλεφος¹⁾ καὶ τὸν διασκορπισμὸν τῶν ἐκπλεόντων πλοίων ὑπὸ χειμῶνος. Ἐνταῦθα δὲ κατέληγε τὸ πρῶτον ἐκ ῥαψωδιῶν ἐξ ἀποτελούμενον μέρος τοῦ ποιήματος²⁾, ὅπερ φαίνεται, ὅτι ἀπετέλει τὸ πάλαι τέλειόν τι ὅλον καθ' ἑαυτό³⁾. Εἰς τοῦτο ἡκολούθουν πέντε ἔτι ῥαψωδίαί περιλαμβάνουσαι τὴν δευτέραν ἐπὶ τὴν Ἴλιον στρατείαν, τὴν ἐν Λήμνῳ⁴⁾ κατὰληψιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ὄφως ὠχθέντος Φιλοκτήτου, τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὰς πρώτας πρὸ τῆς Τροίας μάχας. Ἐν τέλει δὲ προσετίθετο καὶ κατάλογός τις τῶν συμμάχων τῶν Τρώων καὶ οὕτως ἔληγε τὸ ποίημα, καθ' ὃ παραδίδει ὁ Πρόκλος⁵⁾. Ὡστε, ὡς φαίνεται, τὰ Κύπρια προὔπετίθεντο γνωστὴν τὴν Ἰλιάδα ὅλην καὶ αὐτὸν τὸν Κατάλογον τῶν νεῶν⁶⁾. Ἀπεδίδετο δὲ τὸ ἔργον ὑπότινων μὲν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον II, 117 εἰς αὐτὸν τὸν Ὅμηρον, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος κατενόησεν ὁρθῶς ἐκ πραγματικῶν λόγων, ὅτι διάφορος ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος τοῦ τῶν Κυπρίων⁷⁾. Τῶν δὲ μεταγενεστέρων

¹⁾ Καὶ εἰς τὴν διήγησιν ταύτην, ὡς ὁρθῶς ὁ Ἀρίσταρχος κατενόησεν, ὑπέκειτο ἐσφαλμένη τις ἑρμηνεία τοῦ στίχου Λ 59 «νῦν ἄμμε πάλιν πλαγχθέντας (γρ. παλιμπλαγχθέντας) ὄλω ἅψ ἀπυνοστήσειν».

²⁾ Αἱ διάφοροι ῥαψωδίαί δύνανται ἐν μέρει καὶ ἐκ τῶν γλωσσικῶν νὰ διακριθῶσι διαφορῶν ἀκριβῶς.

³⁾ Τὸ αὐθόπαρκτον τοῦ πρώτου μέρους διασαφηνίζει εὐκόλως τὸ μέγα χρονικὸν διάστημα τὸ παρεμπίπτον μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας στρατείας, ὅπερ ἀναγκαιότατον ἦτο, ἵνα παρέλθοιαι τὰ 20 ἔτη (Ἰλ. Ω, 765) καὶ ἐκτραπῇ ὁ Νεοπτόλεμος.

⁴⁾ Παράδοξος εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστονίκου παρατηροῦντος εἰς Ἰλ. Β, 722, «ὅτι ἐν Λήμνῳ ἔμενε καταλειμμένος ὁ Φιλοκτήτης, οἱ δὲ νεώτεροι ἐν νησιδίῳ ἐρήμῳ». Μή τοι πρόκειται παρανόησις τις τοῦ Φιλοκτήτου τοῦ Σοφοκλέους;

⁵⁾ Ὁ Bothe ἐν Hermes 26 (1891) 61 πειράται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ κατάλογος οὗτος ἀποτελεῖ μέρος οὐχὶ τῶν Κυπρίων αὐτῶν, ἀλλὰ τινος τῶν μυθολογικῶν ἐγχειριδίων, ἐξ οὗ προήλθον ἴσως αἱ ἐκλογαὶ τοῦ Πρόκλου.

⁶⁾ Ἐκ τῶν Κυπρίων ἴσως ἐλήφθη ὁ ἐν Ἰλιάδι ὡς παράρτημα τοῦ Νεῶν καταλόγου κατάλογος τῶν Τρώων B, 816—877, ὑπὲρ οὗ μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Ἀστεροπαίου ἐκ τοῦ καταλόγου ἐκείνου. Ἰδε Μυλλέρου Ἱστορίαν τῆς Φιλολ. ἐν σελ. 91 τῆς 4ης ἐκδ. [μετὰφρ. Κυπρ. Γαλάνη σελ. 101]. Ἀτυχῶς δὲ δὲν διαφωτίζουσιν ἡμᾶς περὶ τούτου τὰ σγύλλια.

⁷⁾ Κατὰ τὰ Κύπρια ἔπη δὲν ἦλθεν ὁ Πάρις εἰς Σιδῶνα, καθ' ὃ ὁ Ὅμηρος Z, 291 φάλλ-

τινὲς μὲν ἀπέδιδον αὐτὸ εἰς τὸν Στασίῳνον τὸν Κύπριον, ἄλλοι δ' εἰς τὸν Ἠγησίαν ἢ Ἠγησίνουν τὸν Σαλαμίνιον ἢ Ἀλικαρνασσέα. Τοῦτο δὲ μόνον φαίνεται ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἑρωτικού ἥθους τῶν μύθων, ὅτι τὸ ποίημα ἐποιήθη ἐν Κύπρῳ καὶ ἐκεῖ ἤδετο ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Κύπριδος. Ἡ δὲ Κύπρος, ἣτις ἔκειτο μὲν μακράν, ἀλλὰ μεγάλην ἔσχε σπουδαιότητα ὡς μεσάζων σταθμὸς τοῦ ἀσιατικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, συνεδέετο στενῶς ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων πρὸς τὸν λαὸν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν ἐπείκων τῆς Τρωάδος. Τοῦτο δ' ἀποδείκνυσι τὸ μὲν οἱ στίχοι τῆς Ἰλιάδος Λ, 21 :

πεύθετο γὰρ Κύπρονδε μέγα κλέος, οὐνεκ' Ἀχαιοί,
ἐς Τροίην νήεσσιν ἀναπλεύσεσθαι ἔμελλον,

τὸ δ' ἡ ὁμοιότης τῶν παλαιωτάτων ἐκ κεράμου σκευῶν τῆς (Ἰσ-
σαρλίκ) Τροίας πρὸς τὰ τῆς Κύπρου καὶ ὁ μῦθος τοῦ διὰ τῶν ἐκ
Κύπρου Γεργίνων οἰκισμοῦ τῆς περὶ τὴν τρωϊκὴν Ἰδὴν πόλεως
Γεργίθης, περὶ ἧς λέγει ὁ Κλέαρχος παρ' Ἀθηναίῳ VI, 256 b.

ΒΒ. Ἡ δ' Αἰθιοπίς Ἀρκτίνου τοῦ Μιλησίου, τὸ ἀρχαιο-
τατον βεβαίως τῶν κυκλίων ἐπῶν ἐν πέντε βιβλίοις, ὀνομασθεῖσα
οὕτως ἀπὸ τοῦ Αἰθίοπος Μέμνονος ἤρχετο ἀπὸ τοῦ στίχου :

Ὡς οἷ γ' ἀμφίεπον τάφον Ἑκτορος, ἦλθε δ' Ἀμαζών,

καὶ οὕτω συνήπτετο στενῶς πρὸς τὴν τελευταίαν ῥαψωδίαν τῆς
Ἰλιάδος. Ἦσαν δὲ τὰ πέντε βιβλία καθ' ἑαυτὰ τέλειαι ῥαψωδίαί,
ἃς δυνάμεθα ἀσφαλῶς ν' ἀποκαταστήσωμεν, ἐξ ὧν ὁ Πρόκλος πα-
ραδίδει ἐν κεφαλαίοις. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ μὲν πρώτη ῥαψωδία πε-
ριεῖχε τὰ κλέα τῆς Πενθεσιλείας, βασιλίδος τῶν Ἀμαζόνων, τὸν
θάνατον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἐν τέλει τὴν ἀναίρεσιν τῶν
νεκρῶν. Ὡς ἐξόδιον δ' ἐπήρχετο ἡ δευτέρα ῥαψωδία, ἐν ἣ ὁ Ἀχιλ-

λει, ἀλλ' εὐθὺς εἰς Τροίαν ἐν διαστήματι τριῶν ἡμερῶν. Ἴδε ἀνωτέρω § 53. — Παρὰ τῇ
γραμματικῇ Γλαύκῃ ἐν σχολίῳ εἰς Εὐρύπ. Ἐκάστην 41 ἀνωνόμως ἀναφέρεται τὸ ποίημα.

λεὺς κακισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θερσίτου διὰ τὸν πρὸς τὴν Θανοῦσαν ἡρώδα ἔρωτα ἀποκτείνει τὸν βλάσφημον καὶ εἶτα μεταβαίνει εἰς Λέσθον, ἵνα ἀποκαθαρθῇ τοῦ ἄγους. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ράψωδι ἀναβιβάζεται ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὁ Μένων, ὁ υἱὸς τῆς Πούς, ὡς σύμμαχος τῶν Τρώων, ὃς ἅμα συμπλακέντων ἐκ νέου τῶν στρατῶν φονεύει τὸν Ἀντίλοχον τὸν νεαρὸν φίλον τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Ἀντιλόχου ἐξάπτει τὴν φοβεράν ὀργὴν τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ τὴν τετάρτην ράψωδιαν, ὃς ἐπιπίπτει εἰς τοὺς πολεμίους, φονεύει τὸν Μένωνα καὶ σοβεῖ ἀθρόους τοὺς Τρῶας, ἀλλὰ τέλος πίπτει καὶ αὐτός, ὅτε εἰς τὴν πόλιν εἰσέπεσε, τρωθεὶς ὑπὸ τοῦ βέλους τοῦ Πάριδος καὶ μόλις πῶς ἀνακομίζεται εἰς τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ Ὀδυσσεως. Τὴν κατακλιθεὶς δὲ τοῦ ὄλου ἀπετέλει ἡ ταφὴ τοῦ Ἀχιλλέως, οἱ κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἄθλων ἐπὶ Πατρόκλῳ τῆς Ἰλιάδος ἐπιτάφιοι ἀγῶνες καὶ ὁ περὶ τῶν ὅπλων τοῦ ἥρωος ἀγὼν τοῦ Ὀδυσσεως καὶ Αἴαντος. Ὡς ποιητῆς δὲ τοῦ μετέωρον τὸν ἀναγνώστην αἶροντος, ἐπὶ φιλοκαλίᾳ καὶ χάριτι ἐξέχοντος ἔπους ἐθεωρεῖτο Ἀρκτίνος ὁ Τέλητος [Τήλειω κατὰ Σουίδα] ἐκ Μιλήτου ¹⁾, ὃν ὁ μὲν Εὐσέβιος, ἀγνοοῦμεν ποῦ στηριζόμενος, εἰς τὴν πρώτην, ὁ δὲ Σουίδας εἰς τὴν ἐνάτην ἀνάγει Ὀλυμπιάδα ²⁾, πάντως δ' εἰς τὴν ὀγδόην ἐκα-

¹⁾ Ὅτι ὁ Ἀρκτίνος ἦτο ὁ ποιητῆς τῆς Αἰθιοπίδος, οὐδέποτε φαίνεται διαμφισβητηθέν. Εἰς τὸν Ὅμηρον ὁ ἀπεδίδετο τό ποίημα ὑπ' ἐκείνων μόνων, οἵτινες, ἐπειδὴ τινὰ τῶν ποιημάτων τοῦ ἐπικοῦ κύκλου εἰς τὸν Ὅμηρον ἀνεφέροντο, ἀνέφερον καὶ σύμπαντα τὸν κύκλον εἰς αὐτόν.

²⁾ Ἡ δευτέρα τοῦ Εὐσεβίου [Χρον. τόμ. II, σελ. 80 ἐκδ. Schöne] μαρτυρία ἡ ἀναγούσα τὸν Ἀρκτίνον εἰς τὴν 4 Ὀλυμπιάδα φαίνεται προελθοῦσα ἐκ τῆς συγχύσεως τοῦ Α καὶ Δ. Τὸ τοῦ Σουίδα «Ἀρκτίνος γεγονώς κατὰ τὴν θ' Ὀλυμπιάδα μετὰ τετρακῦσιν ἔτη τῶν Τρωϊκῶν» διορθωτέον οὕτω «κατὰ τὴν α' Ὀλυμ.», ἢ «μετὰ υμ' ἔτη». Εἰς νεωτέρους δὲ χρόνους θὰ ᾔγιν ἡμᾶς ὁ δὴ λεγόμενος ἀγὼν Λέσχειο καὶ Ἀρκτίνου, ἃν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς αὐτόν. Μῆγα δὲ δύναται πρὸς τὸν ὀρισμὸν τῶν χρόνων τοῦ Ἀρκτίνου τοῦτο, ὅτι τὸν μὲν Ἀχιλλεὺς πλάττει ὡς ἀναρπασθέντα καὶ διακομισθέντα εἰς τὴν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Λευκὴν νῆσον, ἀλλὰ τὰς Ἀμαζόνας ἐκ Θράκης, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ Καυκάσου εἰσάγει ἐρχομένας. Ὡστε κατὰ ταῦτα οἱ Μιλήσιοι διέπλεον καὶ τὸν Εὐξείνιον ποντοποροῦντες, ἀλλὰ δὲν εἶχον ἔλθῃ ἔτι εἰς Κολχίδα. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν οἱ διὰ τοῦ Ἀρκτίνου διαδοθέντες μῦθοι, πιθανὸν φαίνεται, ὅτι οὗτος ἔζη πρὸ τῶν χρόνων,

τονταετηρίδα ὅτι ἀνήκει ἀποδεχόμεθα. Ἡ ἐξαιρέτως δὲ ποιητικὴ ὕλη εἴλκυσεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τὸν Γοῖθιον νὰ ποιήσῃ ὡς τελευταῖος τῶν Ὀμηριδῶν τὸ δυστυχῶς ἀτελὲς ἀπομεινάν ἔπος, τὴν Ἀχιλλεΐδα.

56. Ἡ δ' Ἰλίου Πέρσις ἔργον τοῦ αὐτοῦ Ἀρκτίνου ἐν δύο βιβλίοις ἐτάσσεται ἐν τῷ ἐπικῷ κύκλῳ διὰ τὴν χρονικὴν ἀκολουθίαν μετὰ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ῥαψωδίᾳ ἐπραγματεύετο ὁ ποιητὴς τὴν πρὸς τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἰλίου προπαρασκευήν, τὸν δόλον τοῦ δουρείου ἵππου καὶ τὰ ἐκ τοῦ Βεργιλίου γνωστὰ τοῦ Λαοκῶντος καὶ Σίνωνος. Ἡ δὲ δευτέρα ῥαψωδία περιεῖχε τὴν Ὀλιβεράν εἰκόνα τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως καὶ τῶν γενομένων ὤμοστίων καὶ ἐν τέλει προσῆγε λίαν τεχνηέντως τὴν ἀπειλητικὴν μορφήν τῆς ὠργισμένης Παλλάδος ¹⁾. Ἦτος δὲ προηγείτο τῶν δύο βιβλίων, ἐξ ὧν ἡ ἐκλογή τοῦ Πρόκλου ἐγένετο, ἕτερόν τι βιβλίον, ἂν μὴ πλείονα, ἐν ᾧ περιεγράφετο ἡ κατασκευὴ τοῦ δουρείου ἵππου, ἡ προσποιητὴ ἀναχώρησις τῶν Ἀχαιῶν, ἡ μετὰ πεμφίς τοῦ Νεοπτολέμου καὶ ἡ κλοπὴ τοῦ Παλλαδίου ²⁾. Ὁ δὲ Ῥοβέρτος ἀποφαίνεται τὴν γνώμην, ὅτι ἡ Ἰλίου Πέρσις καὶ ἡ Λιθιοπὶς τοῦ Ἀρκτίνου ἐν τι συναφὲς κατ' ἀρχὰς ἀπετέλουν ἔπος ³⁾.

57. Ἡ δ' Ἰλιάς μικρὰ ἐκ τεσσάρων βιβλίων ἀποτελουμένη ἦτο τὸ περιεκτικώτατον τῶν τρωϊκῶν ποιημάτων. Ἦρχετο δέ, κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πρόκλου, ἀπὸ τῆς περὶ τῶν ὅπλων τοῦ

καθ' οὗς συνετελέσθη ἡ Ὀδύσεια, ἤτοι πρὸ τοῦ ποιητοῦ τῆς Τηλεμαχείας καὶ τῆς Νεκυίας. Ἐπὶ δὲ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου ἀπεικονίζοντο, ὡς προλαβόντες ἐν § 32 εἵπομεν, σκηναὶ ἐκ τῆς Λιθιοπιδος (ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Μένειον) καὶ τῶν Κυπρίων (ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος).

1) Ταῦτα κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Lehrs προταθεῖσαν μεταβολὴν τῶν τελευταίων προτάσεων τῆς ἐκλογῆς.

2) Τὴν κλοπὴν τοῦ Παλλαδίου εὗρεν ἐν πληρεῖ ἔτι βιβλίῳ τοῦ Ἀρκτίνου ὁ ἐγγύωρ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς. Ἦδε Ῥωμαῖν. Ἀρχαιολ. 1, 69.

3) Robert, Philol. Untersuchungen V, 223. Εἰς τὰ δύο δὲ ποιήματα ἠνωμένα βεβαίως ἀναφέρεται ἡ μαρτυρία τοῦ Βοργιανοῦ πίνακος, ὅτι τὸ ποίημα τοῦ Ἀρκτίνου συνέκειτο ἐξ 9500 στίχων. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ ἀριθμὸς ἀποδεικνύει, ὅτι ἐκ πλείονων τῶν 7 βιβλίων (5+2) ἀπετελοῦντο τὰ ἔπη ταῦτα.

Ἀχιλλέως έριδος καί κατέληγεν εις τήν ύποδοχήν τοῦ δουρείου ἔπου ὑπὸ τῶν Τρώων. Ἀληθῶς δ' ἦτο περιεκτικωτέρα καί δὲν ἐπραγματεύετο μόνον τήν ἄλωσιν τῆς πόλεως, ἣν ὁ Πρόκλος προϋτίμησε νά διηγηθῇ κατὰ τὸν Ἀρκτίνον, ἀλλὰ καί πολὺ παλαιότερα γεγονότα, ὡς τεκμαιρόμεθα ἐκ τοῦ περισπωθέντος προοιμίου:

Ἵλιον αἰίδω καὶ Λαοδανίην εὐπῶλον,
ἧς πέρι πολλὰ πάθον Λαῖοι θεράποντες Ἄρηος.

Τὸ ὅλον ἔργον ἄρα ἀπετελεῖτο ἐκ βιβλίων ἐξ τουλάχιστον, ἐξ ὧν ὁ Πρόκλος τέσσαρα μόνον ἔκρινεν ἀναγκαῖον νά μεταχειρισθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ¹⁾. Περιεῖχον δὲ ταῦτα τὸν περὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀχιλλέως ἀγῶνα τοῦ Αἴαντος καὶ Ὀδυσσεύς, τὴν τῶν Ἀχαιῶν καὶ Τρώων μετάπεμψιν νέων ἐπικουριῶν, τὸν θάνατον τοῦ Πάριδος ὑπὸ τοῦ βέλους τοῦ Φιλοκτήτου καὶ τὸν τοῦ Εὐρύπυλου ὑπὸ τοῦ Νεοπτολέμου, τοῦ ἡγεμόνος ἐν τῷ ἐπαναληφθέντι πολέμῳ. Ὡς δ' ἡ Αἰθιοπὶς προϋπετίθετο τὴν Ἰλιάδα, οὕτω καὶ ἡ μικρὰ Ἰλιάς ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Πρόκλου περισπωθείσῃ μορφῇ τὴν Αἰθιοπίδα, ἀλλ', ἂν ἐποιήθη μετὰ τὰ Κύπρια ἔπη ἡ τοῦναντίον πρὸ αὐτῶν, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νά εἰπώμεν. Ὡς ποιητῆς δὲ τοῦ ἔπους ἀνεφέρετο ὑπὸ πάντων σχεδὸν ὁ Λέσχης ἢ κατὰ παλαιότερον ἰωνικὸν τύπον Λέσχεως ὁ Λίσχυλίνου ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Πύρρας ²⁾, ὃν ἐφαντάσθη ἡ μυθοποιὸς κενὴ κριτικὴ τῶν νεωτέ-

¹⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ ποιητικῆς 23 φαίνεται ἀναγνούς ἐν τῇ Ἰλιάδι μικρὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως, ἐξ ἧς παρέλαβε τὴν διήγησιν περὶ τῶν αἰχμαλώτων Τρωάδων. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νά ἰσχυρισθῶμεν καὶ περὶ τοῦ Πausανίου (X, 25), καθ' ὃν ὁ Πολύγνωτος εἰς τὸν Λέσχην ἀκολουθῶν ἔγραψε τὴν εἰκόνα τῆς ἀλωθείσης Ἰλίου.

²⁾ Ὁ Ἡρόδοτος ἐν Βίῃ Ὀμήρου παρατίθεισιν ἡμῖν τὸν μῦθον, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐν Φωκαίᾳ διατρέψας ἐποίησε τὴν μικρὰν Ἰλιάδα καὶ κατέλιπεν αὐτὴν πρὸς ἀντιγραφὴν εἰς τὸν τραυματοδιδάσκαλον Θεστορίδην, ὃς αὐτὸν ἐξένισεν. Κατὰ δὲ τὸ σχῆλον εἰς Εὐρίπ. Τρωαδ. 821 ἀπεδίδοτο αὐτὴ καὶ εἰς τὸν Θεστορίδην τοῦτον, καὶ εἰς Κιναιθῶνα τὸν Λακεδαιμόνιον καὶ εἰς Διόδωρον τὸν Ἐρυθραῖον. Ἐκεῖνο δ', ὅπερ φαίνεται ἄξιον παρατηρήσεως, εἶναι, ὅτι ἡ περὶ Κιναιθῶνος παράδοσις αὐτοῦ στηρίζεται ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἑλλανίου. Ἰδε Robert, Philol. Unters. V, 326 κ. ἐξ. ὃς ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ κυκλογράφος Λυσίμαχος δὲν ἀνεγνώριζε τὸν Λέσχην ὡς συγγραφεὰ τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος.

ρων ὡς ἐκπροσωποῦντα τὸν ἐν τῇ λέσχῃ ἱστοροῦντα ¹⁾). Καὶ κατὰ μὲν τὸν Εὐσέβιον ἔζη οὗτος ἐν τῇ 30ῇ Ὀλυμπιάδι, ἀλλ' ὁ περιπατητικὸς Φανίας παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ ἐν Στρωματέων I, 144 τάττει μὲν αὐτὸν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀρχιλόχου, ἀλλ' ἐν ταύτῳ εἰσάγει αὐτὸν ἀγωνιζόμενον πρὸς τὸν Ἀρκτῖνον. Αὕτη δ' ἡ μαρτυρία παρέχει ἡμῖν πρᾶγματα, καὶ ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν, ἡ ὅτι ὁ Λέσχης ἐγένετο πρότερον τῶν χρόνων τούτων, ἡ ὅτι ὁ Ἀρκτῖνος ἔζησε μετὰ τὸν ἀνωτέρω ὀρισθέντα χρόνον. Ἀλλὰ πιθανὸν εἶναι, ὅτι ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος ἦτο πλάσμα ²⁾ προσελθὼν ἐκ τῆς ὀρθῆς παρατηρήσεως, ὅτι ὁ νεώτερος Λέσχης ἀντηγωνίζετο πρὸς τὸν πρεσβύτερον Ἀρκτῖνον ἐν τῇ πραγματείᾳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ³⁾).

58. Οἱ δὲ Νόστοι Ἀγίου τοῦ Τροϊζηνίου ⁴⁾ ἐν πέντε βιβλίοις ὠρμῶντο ἀπὸ τοῦ σημείου, εἰς ὃ κατέληγεν ἡ Ἰλίου πέρις τοῦ Ἀρκτῖνου, ἡ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς Ἀθηναῆς τῆς προκληθείσης ὑπὸ τῆς ὕβρεως τῶν νικητῶν ⁵⁾). Περιεῖχον δὲ τὴν τύχην τῶν ἀπο-

¹⁾ Τὴν γνώμην ἐξήνεγκεν ὁ Welcker, Der Ep. Cyclus I, 254 καὶ πάντες εἰκῇ συνήνεσαν. Παρὰ Πλούταρχον ἐν τῷ Τῶν ἐπὶ τῶν συμφῶν συμποσίῳ 10 ἀναγινώσκουμεν, ὅτι καὶ ὁ ἀγὼν Ὀμηροῦ καὶ Προδότη τοῦ ἀποδίδετο εἰς τὸν Λέσχην. Ἀλλὰ προφανῶς ἡ παράδοσις εἶναι ἐσφαλμένη καὶ προήλθε πιθανῶς ἐκ τινος παρασημεϊώσεως παρερρησάσεως εἰς τὸ κείμενον (Vd. Rhein. Mus. 25, 535), διότι ἀδόνατον ἦτο ν' ἀνακηρύξη Ὀμηρίδης τις τὸν Ἡσίοδον νικητὴν.

²⁾ Εἰς τὸ πλάσμα τοῦτο ἴσως παρέσχον ἀφορμὴν οἱ ἐν Μυτιλήνῃ τελοῦμενοι ἀγῶνες ποιητῶν, οὓς ἐθεάσατο καὶ ὁ Πομπήριος, ὡς ἀναγινώσκουμεν παρὰ Πλούτ., ἐν Βίῳ Πομπήριου 42 λέγοντι: «τὸν ἀγῶνα τὸν πάτριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν.»

³⁾ Ὁ Πausanίας ἀναφέρει ἐν X, 27, ὅτι ὁ μὲν Ἀρκτῖνος εἰσάγει τὸν Πρίαμον φονεῦμενον ἐπὶ τῇ ἐσχάτῃ Διὸς τοῦ Ἑρκείου, ὃ δὲ Λέσχης ἀποσπασθέντα ἀπὸ τοῦ βωμοῦ πρὸς ταῖς τῆς οἰκίας θύρας.

⁴⁾ Ὁ Εὐστάθιος εἰς Ὀδυσ. π, 118 ἀποκαλεῖ αὐτὸν Κολοφώνιον, ὅπερ ἴσως προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τῷ ἔπει πολλὺς λόγος ἐγένετο περὶ τῆς Κολοφῶνος καὶ τοῦ μαντείου αὐτῆς. Ἐν δὲ τοῖς σχολίοις εἰς Πενδ. Ὀλυμπ. XIII, 43 μνημονεύεται Νόστου τῶν Ἑλληνῶν ὑπὸ Εὐμόλπου (γρ. Εὐμήλου). [Ὁ Sengebuseh ἐν Dissert. homer. poster. 59] ἀποφαινεται, ὅτι ὁ Ἀγίας ἐξεκρούσατο ἀρχαιότερόν τι ποίημα, ἔργον Κολοφώνιου τινός.

⁵⁾ Σκοτεινὴ φαίνεται ἡ σχέσις τοῦ τελευταίου βιβλίου πρὸς τὸ παρ' Ἀθηναίου VII, 281 b μνημονευόμενον ἔπος, τὴν Ἀτρειδῶν κάθοδον, περὶ οὗ ἴδε Wilamowitz, Homer. Unters. 157.

νοστούντων ἡρώων τῶν Ἀχαιῶν, τοῦ Κάλχαντος, Λεοντέως καὶ Πολυποίτου, οἵτινες διελθόντες τὴν Κολοφῶνα ἔπλεον κατὰ μῆκος τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, τὴν τοῦ κυρίου στρατοῦ τῶν Ἀχαιῶν, ὅστις τὴν εὐθεῖαν διὰ τοῦ πελάγους ἐπορεύθη, ἀλλ' ἐν τῷ Καφηρεῖ, τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Εὐβοίας, ἐναυάγησε, τὴν τοῦ Νεοπτολέμου, ὃς κατὰ γῆν διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας ἀφίκετο εἰς τὴν χώραν τῶν Μολοσσῶν. Ἵνα δὲ μὴ ἀσύνδετα τὰ μέρη ἀποδῶσιν, ἐπανήρχετο αὖθις ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ Μενέλαον καὶ διηγεῖτο τὴν ἐκδίκησιν, ἣν ὁ Ὀρέστης ἔλαβε παρὰ τῶν φονέων τοῦ πατρός, καὶ τὴν σύγχρονον ἐπάνοδον τοῦ Μενελάου. Οὕτω δ' ἦτο προωρισμένον τὸ ἔργον νὰ συμπληρώσῃ τὰ μετὰ τῆς Ἰλίου πέρσεως καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας κενά. Καὶ ἀνεφέρετο μὲν διαβρῆδην ὁ ποιητὴς εἰς τὴν Ὀδύσειαν καὶ τὴν διατριβὴν τοῦ Ὀδυσσεύς παρὰ τῷ ἱερεῖ Μάρωνι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κικόνων (Ὀδ. ι, 197), ἀλλ' οὔτε Ἰλιάδα μεθ' Ὀμηρον ἔγραψεν, οὔτε τὸν νόστον τοῦ Ὀδυσσεύς ἐκ νέου διηγεῖτο ¹⁾.

59. Ἡ δὲ ἐν δύο βιβλίοις Τηλεγόνοια Εὐγάμμωνος (παρὰ Κλήμ. Εὐγάμμωνος) τοῦ Κυρηναίου ἀκμάσαντος περὶ τὴν 53 Ὀλυμπιάδα κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἦτο τὸ νεώτατον καὶ χεῖριστον τῶν ποιημάτων τοῦ κύκλου καὶ διηγεῖτο ἐν ἀνειμένῃ μορφῇ, ὡς συμπλήρωσις τις τῆς Ὀδυσσεΐας, τὰς τελευταίας τύχας τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα δ' ἔλαβεν ἐκ τοῦ δευτέρου μέρους, ἐν ᾧ ἱστορεῖτο ἡ τραγικὴ συμπλοκὴ τοῦ Ὀδυσσεύς πρὸς τὸν ἐκ τῆς Κίρκης υἱὸν Τηλέγονον καὶ ὁ ἀλλόκοτος ἐν τέλει γάμος τοῦ Τηλεγόνου μὲν καὶ τῆς Πηνελόπης ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ Τηλεμάχου καὶ τῆς Κίρκης ἀφ' ἑτέρου. Ἐξεκαρπώθη δ' ὁ συγγραφεὺς πρὸς σύνταξιν τοῦ πρώτου μέρους τοὺς ἐνδήμους ἰδίᾳ μύθους τῶν Θεσπρωτῶν, οὓς κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα ἐν Στρωμα-

¹⁾ Τὸ ἐναντίον διδάσκει ὁ Kirchhoff ἐν τῷ Exkurs zur Odyssee, οὗ τὴν γνώμην ἀποδέχεται ὁ Wilamowitz, Homer. Unters. 176 κ. ἐ. θεωρῶν τοὺς Νύστους ὡς σύμβαμα στίχων διαφόρων ποιητῶν καὶ χρόνων.

τέων VI, 266 ἠρύσθη ἐκ τῆς Θεςπρωτίδος τοῦ ἄλλως ἀγνώστου ποιητοῦ Μουσαίου.

60. Παρὰ ταῦτα δ' ἀνέκουσιν εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον καὶ ἄλλα εἰς τὸν Θηβαϊκὸν κύκλον τῶν μύθων ἀνέκοντα ποιήματα ¹⁾).

Τούτων ἡ μὲν Θηβαῖς ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων στίχων ²⁾ ἀποτελομένη καὶ κυκλικὴ Θηβαῖς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Θηβαΐδα τοῦ Ἀντιμάχου καλουμένη ³⁾ ἐπραγματεύετο τὰς τύχας τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν καὶ ἰδίᾳ τὸν πόλεμον τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Συνήπτετο ἄρα τὸ ποίημα πρὸς τὸ ἔπος, τὴν ἐξέλασιν Ἀμφιαράου, τοσοῦτον, ὥστε ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ δύο ὀνόματα ἦσαν διάφοροι ἐπιγραφαὶ τοῦ αὐτοῦ ποιήματος ⁴⁾. Ἐπαινεῖ δὲ τὸ ποίημα τοῦτο λίαν ὁ Παυσανίας ἐν IX, 9, ὃ καὶ παραβάλλει αὐτὸ πρὸς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν. Ὁ αὐτὸς δὲ Παυσανίας διηγεῖται ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, ὅτι κατὰ τὸν ἐλεγεῖοποιὸν Καλλίνον ὁ Ὅμηρος ἐποίησεν αὐτό ⁵⁾. Καὶ ὁ Σουΐδας δὲ καὶ ὁ ψευδῶς εἰς τὸν Ἡρόδοτον ἀποδιδόμενος βίος Ὀμήρου τὸν Ὅμηρον ὀνομάζουσι ποιητὴν αὐτοῦ προστιθέντες, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Σμύρνῃ ἐξέλασιν ἐποίησεν ὁ Ὅμηρος αὐτὸ ἐν Νέῳ τείχει τῷ παρὰ τῇ Κύμῃ. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ πρῶτος στίχος

Ἄργος αἶεδε, θεά, πολυδύμιον, ἐνθεν ἄνακτες

¹⁾ Bethé, Thebanische Heldenlieder, Leipzig 1891.

²⁾ Ἴδε Ὅμηρου καὶ Ἡσιόδου ἀγῶνα 323: αὐτὸ δ' Ὅμηρος ἀποτυχὼν τῆς νίκης περιεργόμενος ἔλεγε τὰ ποιήματα, πρῶτον μὲν τὴν Θηβαΐδα, ἔπειτα ἔπειτα Ἐπιγόνους, ἔπειτα ἔπειτα τὸν Βοργιανὸν πίνακα ἐγράφη στρογγύλος ἀριθμὸς 7000 ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς 6600. Καὶ ὁ Προπέρτιος δὲ I, 7, 3 ἀποδίδει τὸ ποίημα εἰς τὸν Ὅμηρον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου τὴν ἐν Ὀδῷ. O, 244 κ. ἐξ. δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰ τῆς Θηβαΐδος.

³⁾ Παράδ. Ἀθην. XI, 465 καὶ Ἀσκληπιάδην ἐν σχολ. εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. VI, 17, Συγλ. εἰς Σοφοκλ. Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 1375.

⁴⁾ O Immisch ἐν Jahrb. für Philol. Suppl. XVII, 171 πειράται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ Ἐξέλασις Ἀμφιαράου ἦτο ἴδιον τι ποίημα καὶ οὐχὶ βεβωβήα τις τῆς Θηβαΐδος, ὡς ὁ Welcker ἀποδέχεται.

⁵⁾ Καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδ. V, 67, ὅτι ὁ τῆς Σικυωνῶν τύραννος Κλεισθένης ἀπηγόρευσε τὴν βεβωβήαν τῶν Ὀμηρείων ἐπέων, διότι ἐν αὐτοῖς ἐξυμνοῦντο οἱ Ἀργεῖοι καὶ τὸ Ἄργος, ἀνέγνω μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος ὁ Grote, History of Greece II, 129 (τῆς 2ας ἐκδ.) εἰς τὴν Θηβαΐδα, διότι ἐν αὐτῇ πολὺ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ Ἰλιάδι λόγος γίνεται περὶ Ἀργεῖους.

ὀλιγωρῶν τοῦ δίγαμμα ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν ὑστέροις χρόνοις ἐποιήθη τὸ ποίημα ¹⁾).

Οἱ δ' ἐξ ἐπτὰ χιλιάδων στίχων ἀποτελούμενοι Ἐπίγονοι ἐπραγματεύοντο, ὥς τις τεκμαίρεται εὐκόλως ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, τὴν ὑπὸ τῶν ἐπιγόνων τῶν κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Θήβας πόλεμον πεσόντων ἡρώων κατέληψιν τῶν Θηβῶν. Ὅτι δ' ὁ Ὅμηρος ἐποίησε τὸ ἔπος τοῦτο, ἀμφισβητεῖ αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος ἐν IV, 32. Ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν σχολίῳ εἰς Εἰρήνης στίχ. 1269 ἀποδίδει τὸ ποίημα εἰς τινὰ Ἀντίμαχον Τήιον ²⁾).

Ἡ δ' Οἰδιπόδεια ἐξ 6000 στίχων ἀποτελουμένη ἐπραγματεύετο τὰς τύχας τοῦ βασιλέως Οἰδίποδος κατὰ τοὺς αὐτοὺς μύθους, οὓς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ποιητὴς τῆς Νεκυίας ἐν Ὀδυσ. λ, 271 — 280. Νέον ἐν τῇ διηγήσει ἦτο ἡ σχέσις τοῦ Λαίου ὡς παιδεραστοῦ πρὸς τὸν Χρῦσιππον, τὸν υἱὸν τοῦ Πέλοπος, καὶ ἡ ἐκ τούτου ὀργὴ τῆς Ἥρας, τῆς προστάτιδος τοῦ γάμου ³⁾). Τὸ ποίημα δ' ἀποδίδεται κατὰ τὸν Βοργιανὸν πίνακα εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον Κιναιθωνα, ὃν ὁ Εὐσέβιος, ἀγνοοῦμεν, τοῦ στηριζόμενος, εἰς τὴν πέμπτην τάττει Ὀλυμπιάδα.

61. Ἀλλὰ δ' ὡσαύτως ἐκ τῶν παλαιῶν χρόνων τοῦ ἡρωικοῦ ἔπους, ἀλλ' οὐχὶ ἀσφαλῶς εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον ἀνήκοντα ἔπη εἶναι ταῦτα.

Οἰχαλίας ἄλωσις. Τὸ ποίημα τοῦτο ἐπραγματεύετο τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἄλωσιν τῆς Οἰχαλίας καὶ συνεδέετο κατὰ τοῦτο μόνον πρὸς τὸν τρωικὸν μυθικὸν κύκλον, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς

¹⁾ Ὁ Bergk, Griech. Litterat. II, 40 ἀνάγει τὴν Θηβαίδα εἰς τοὺς πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων χρόνους, διότι ἐν τῇ 6ῃ Ὀλυμπιάδι συνεπλήρωσεν αὐτὴν ὁ Τήιος Ἀντίμαχος. Ἀλλ' ὁ τελευταῖος οὗτος συνδυασμὸς εἶναι ὅλως ἀδόκιμος.

²⁾ Ὁ Ἀντίμαχος οὗτος ὁ Τήιος ἐσποιοῦς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλουτ. ἐν Βίῳ Ρωμύλ. 12 καὶ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρείου ἐν Στρομ. VI, 2, 12. Παράδοξος εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ σχολιαστοῦ Πορφυρίωνος εἰς Ὁρατίου Ars poet. 146: Antimachus fuit cycli-cus poeta. hic adgressus est materiam, quam sic extendit, ut viginti quatuor volumina impleverit, antequam septem duces ad Thebas duceret.

³⁾ Τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιήματος ἀνευρίσκει ὁ Bethe ἐνθ. ἀνωτ. ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ Πεισάνδρου ἐν τῇ σχολίῳ εἰς Εὐριπ. Φοῖν. 1760.

τὸ τόξον αὐτοῦ ἔλαβε δῶρον παρὰ τοῦ Ἰφίτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Οἰχαλίας Εὐρύτου ¹⁾. Κατὰ τι δ' ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιμάχου ²⁾ ἦτο ἡ Οἰχαλίας ἄλωσις ἔργον τοῦ ἐκ Σάμου Ὀμηρίδου Κρεωφύλου. Ἀλλ', ἐπειδὴ κατ' ἄλλην τινὰ μαρτυρίαν εἰς τὸν Ὀμηρον ἀποδίδεται τὸ ἔργον, τινὲς τῶν διαλλακτικῶν ἐρευνητῶν συνδυάσαντες τὰς δύο μαρτυρίας ἀποφαίνονται, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἔδωκε τὸ ποίημα εἰς τὸν Κρεώφυλον δῶρον ἐπὶ τῇ ξενίᾳ.

Φωκαίς. Αὕτη ἔλαβε τὸ ὄνομα κατὰ τὸν εἰς τὸν Ἡρόδοτον ἀποδιδόμενον βίον Ὀμήρου ἐκ τούτου, ὅτι ἐν Φωκαίᾳ ἐποίησεν αὐτὴν ὁ Ὀμηρος. Κατὰ τὸν ἀγγλὸν δὲ συνδυασμὸν τοῦ Βελκέρου (ἐν ἐπικῷ κύκλῳ I, 237) ἦτο ἡ Φωκαίς αὕτη αὕτη ἡ Μινυάς, ἣν κατὰ τὸν Παυσανίαν IV, 33, 7 συνέγραψεν ὁ Φωκαεὺς Πρόδικος. Ἡ δὲ Μινυάς ἐπραγματεύετο τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἄλωσιν τοῦ τῶν Μινυῶν Ὀρχομενοῦ· παρενεβάλλετο δ' εἰς αὐτὴν καὶ σκηνή τις ἐν Ἄδου, ἐξ ἧς ὁ Πολύγνωτος ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ πορθιμέως Χάρωνος (Παυσ. 28, 2).

Δαναίς. Κατὰ τὸν Βοργιανὸν πίνακα ἐκ 5500 στίχων ἀποτελούμενον τὸ ἔπος τοῦτο ἐπραγματεύετο περὶ τῆς τύχης τοῦ Δαναοῦ καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ὁ τῶν Νόστων ποιητὴς Ἀγίας κατήγετο ἐκ Τροιζῆνος, ἐν Ἀργεὶ πρέπει νὰ ζήτησωμεν καὶ τὸν ποιητὴν τοῦ ἀργείου τούτου ἔπους. Ἴσως δ' ὠνομάζετο Κέρκωψ κατὰ τὸν Ἀπολλόδορον II, 6.

62. Περὶ τῆς ἀξίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς τέχνης τῶν κυκλικῶν ἐπῶν δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ κρίνωμεν ἕνεκα τῆς ὀλιγότητος τῶν ἀποσπασμάτων. Καὶ φαίνεται μὲν, ὅτι τινὰ αὐτῶν οὐχὶ πολὺ ἐνδεέστερα ἦσαν τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ὡς πρὸς τὴν ἐνάργειαν τῆς περιγραφῆς καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν ἡρώων, ἀλλ' ὅμως ὑπερεῖχεν ἐν αὐτοῖς καθ' ὅλου τὸ πρὸς τὸ ὕλικόν περιεχόμενον ἐνδιαφέρον, καὶ ὑπελείποντο κατὰ τὴν ἐντεχνον διάταξιν

¹⁾ Ὀδυσ. φ, 37.

²⁾ Στράβων XIV, 638, Σουΐδας ἐν λέξει Κρεωφύλω, Σχόλ. εἰς Πλάτ. Πολιτ. 600b κατὰ τὴν κοινὴν πηγὴν Πισυχίου τοῦ Μιλησίου.

τῆς ὕλης καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῆς δράσεως, ἥτις προκαλεῖ τὴν σύντασιν τῆς ψυχῆς. Ἐν τῇ προτιμῇσιν δὲ τῶν ἐρωτικῶν ὑποθέσεων καὶ τῇ ἐνθουσιαστικῇ μυθοπλαστικῇ ἀναγνωρίζομεν τὴν προσεγγίζουσαν πνοὴν τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τὸν μαρασμὸν τῆς κατὰ φύσιν ἀυξηθείσης δυνάμεως τοῦ παλαιοῦ ἔπους. Καὶ ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς δὲ παραστάσεσιν ἄρχονται λαμβάνοντα μέγα κύρος τὰ τῶν μαντείων ὡς καὶ αἱ διδασκαλῖαι τῶν ἱερέων. Καὶ τῶν ὀνομάτων μὲν καὶ τῶν κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν διαφόρων ἐπῶν οὐδεμίαν ἀκριβῆ προδήλως γνῶσιν εἶχον πλέον οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Περσικῶν γενόμενοι. Ἀλλὰ πάντως δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν ὀλίγων ἀποσπασμάτων καὶ τῶν πενιχρῶν μαρτυριῶν περὶ τῶν κυκλικῶν ποιητῶν, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τῶν κυκλικῶν, ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι, ἡ ἐπικὴ ποίησις ἐξεληθούσα ἐκ τῶν ὀρίων τῆς Σμύρνης καὶ Χίου διεδόθη οὐ μόνον ἀνὰ τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς ἰωνικῆς καὶ αἰολικῆς ἐλλάσσανος Ἀσίας, τὴν Κολοφῶνα, Μίλητον, Λέσβον, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῶν μέχρι τῆς Κύπρου, τοῦ Ἀργους, τῆς Λακεδαίμονος καὶ τῆς Κυρήνης¹⁾. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα τὸ πρὸς τὴν ἐπικὴν ποίησιν ἐνδιαφέρον ἤρξατο ὁσημέραι ἐλαττούμενον κατὰ τὴν ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα ἕνεκα τῆς ταχέως χωρούσης ἐξανθήσεως τῆς ἱαμβικῆς καὶ λυρικῆς ποιήσεως καὶ ἐκ τούτου οὐδὲν ποίημα τοῦ κύκλου ἠξιώθη ἐθνικῆς σημασίας ὡς ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια. Πάντως ὅμως οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ μεταγενέστεροι ποιηταὶ ἐξεμεταλλεύθησαν τὰ κύκλια ἔπη ἕνεκα τοῦ πλούτου τῆς ὕλης αὐτῶν πολὺ μᾶλλον ἢ τὴν Ἰλιάδα αὐτὴν καὶ τὴν Ὀδύσειαν. Τοῦτο δ' ἐνόει ἤδη καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγων ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς 23, «τοιγαροῦν ἐκ μὲν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας μία τραγωδία ποιεῖται ἑκατέρας ἢ δύο μόναι, ἐκ δὲ Κυπρίων πολλαὶ καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος πλέον ὀκτώ».

C. W. Müller, *De cyclo græcorum epico*, Lipsiae 1829. — Weleker, *Der epische Cyclus*, Bonn 1835 (1864) 2 τόμ. — Otto

¹⁾ Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι κατὰ Πινδ. Πυθιον. V, 83 οἱ Ἀντηγορίδαι ἦλθον εἰς Κυρήνην.

Jahn, Griechische Bilderchroniken, nach des Verfassers Tod herausgegeben von Michaelis, Bonn 1873. — Kinkel, Epicorum graccorum fragm. Lips. 1877. — Wilamowitz, Der epische cyclus ἐν ταῖς Homerische Unters. 328 — 380. — Robert, Bild und Lied ἐν ταῖς Philologische Untersuchungen τεῦχος 5. — Luckenbach, Das Verhältniss der griechischen Vasenbilder zu den Gedichten des epischen Kyclos ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie Suppl. XI, 491 — 637, ἐν ᾧ ἰδίᾳ ἐξαίρεται, ὁπόσον ἐλευθέως οἱ τεχνῖται προσεφέροντο πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν ποιητῶν. Ἀπὸ τοῦ Weleker δὲ καὶ Jahn προσετέθησαν ἤδη καὶ τὰ ἐξῆς: Homerische Becher, herausgegeben von Robert, Winckelmanns-Programm 1890 καὶ τὰ νῦν ἐν Βιέννῃ ἀνάγλυφα τοῦ ἐν Τρύσῃ τῆς Λυκίας (Γκέλμπασι) ἡρώου ἐκ τῆς πέμπτῃς ἑκατονταετηρίδος π. Χ., ἅτινα περιεῖχον κύκλον ὅλον παραστάσεων τοῦ θηβαϊκοῦ καὶ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ πρὸς τούτοις ἄλλους τοῦ Περσέως καὶ Θησέως Ἰδε Benndorf — Niemann, Das Heroon von Gjölbaschi - Trysa, Wien 1889.

5. ΗΣΙΟΔΟΣ.

63. Ὁ Ἡσιόδος. Ἡ ἐπικὴ ποίησις, ἣς ὁ σπόρος μετεκομισθῆ μέν ποτε ὑπὸ τῶν ἀποίκων ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν, ἐκεῖ δὲ λαμπρῶς ἀνέθλαε καὶ ἤρθησε, μετηνέχθη, πρὶν μαρανθῆ ἔτι ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι, καὶ αὖθις διὰ τὴν μεγάλην ἐπικοινωνίαν τῶν ἀποικίων πρὸς τὴν μητέρα χώραν εἰς τὴν ἡπειρον καὶ ἰδίᾳ εἰς Βοιωτίαν, ἵνα ἐν νέᾳ μορφῇ ἐκεῖ ἀναθάλῃ. Ἡ νέα δ' αὕτη μορφή, ἡ διδακτικὴ ποίησις, ἐνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου, εἰς ὃν ὕστερον ὡς εἰς τὸν Ὅμηρον ἐπηκολούθησε σχολὴ ὅλη ποιητῶν τοῦ αὐτοῦ εἶδους. Καὶ περὶ τοῦ βίου δὲ τοῦ Ἡσιόδου στερούμεθα ἀκριβῶν καὶ πολλῶν μαρτυριῶν, ἀλλ' ἡ μορφή αὐτοῦ δὲν διαλύεται, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ὡς νεφέλη. Τούτου δ' ἔλαβε πρόνοιαν αὐτὸς οὗτος, ἅτε πολλάκις λαβὼν ἀφορμὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ χαρακτῆρος τῆς διδακτικῆς ποιήσεως νὰ μνημονεύσῃ τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ ¹⁾).

¹⁾ Velleius Patercul. I, 7: vitavit (Hesiodus) ne in id quod Homerus incideret,

Ἄλλ' ὅ,τι αὐτὸς λέγει καὶ τὰ περισωθέντα ἔργα διδάσκουσιν, εἶναι σχεδὸν τὰ μόνα, ὅσα περὶ αὐτοῦ γινώσκουμεν. Διότι οὐ μόνον ὁ περισωθεὶς βίος, Ἡσιόδου γένος, ὑπὸ Τζέτζου εἶναι σύρραμμα τοῦ μέσου αἰῶνος¹⁾ μικροῦ λόγου ἄξιον, ἀλλὰ καὶ ὁ Πρόκλος καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας σοφοὶ οὐδὲν ἀκριβέστερον ἐγίνωσκον²⁾. Ἡ μόνη δ' ἀξία λόγου παράδοσις πλὴν τῶν ποιημάτων τοῦ Ἡσιόδου περιέχεται ἐν τῷ Ἀγῶνι Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου, ὅστις συνεγράφη μὲν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀδριανοῦ, ἀλλ' ἀνάγεται εἰς τὸν ῥήτορα Ἀλκιδάμαντα, τὸν μαθητὴν τοῦ Γοργίου.

64. Τὸ γένος τοῦ Ἡσιόδου, κατήγετο ἐκ τῆς αἰολικῆς Κύμης, ἐν ᾗ, κατὰ τὸν Στράβωνα XIII, 622, καὶ ἐγεννήθη ὁ ποιητής³⁾. Βιωτικά δ' ἀνάγκαι ἠνάγκασαν τὸν πατέρα⁴⁾ νὰ καταλίπη τὴν

patriamque et parentes testatus est. Τὰς παλαιὰς μαρτυρίας συνέλεξαν καὶ ἐξ αὐτῶν συνέταξαν τὸν βίον τοῦ Ἡσιόδου ὁ Robinson καὶ ὁ Götting-Flach ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν αὐτῶν.

1) Τὸ γένος Ἡσιόδου ἄλλοτε ποτε ἐσφαλμένως εἰς τὸν Πρόκλον ἀποδιδομένον φέρεται ἐν τοῖς πλείστοις χειρογράφοις τὸ ὄνομα τοῦ Τζέτζου. Ἴδε Flach proleg, LVIII.

2) Ὁ Πρόκλος ἀπτεταί τινῶν τῶν τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ περισωθέντι ὑπομνήματι. Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ εἶχε γράψει ὑπόμνημά τι ἐν 4 βιβλίοις περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἡσιόδου, περὶ οὗ μαρτυρεῖ ὁ τε Πρόκλος καὶ ὁ Γέλλιος XX, 8, ἀλλ' ὅπερ δὲν περιτλῆναι εἰς ἡμᾶς. Ἐκ τῶν ἀρχαιότερων γραμματικῶν ἔγραψαν περὶ Ἡσιόδου Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτη, V, 92, ὁ Κλεομένης κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρεῖα ἐν Στρωμ. I, 420, καὶ Αὐτόδωρος ὁ Κυμαῖος κατὰ Cramer Aneecdota Oxon. IV, 310.

3) Παράδ. Ἐφορον ἐν Πλούτ. Βίῳ Ὁμήρου 2 καὶ Στέφ. Βυζάντ. ἐν λέξει Κύμη. Εἰς ἐγχωρίους δ' ἐν Κύμῃ λόγους ἀνάγεται ἡ μαρτυρία τοῦ Σουῖδα καὶ Πλουτάρχου, ὅτι Μελαίνιος ὁ Κυμαῖος, ὃν ἀναφέρει ὁ Παυσ. ἐν V, 7, 8, ἦτο συγγενὴς τοῦ Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου.

4) Ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατὰ τινὰ παράδοσιν ἐκαλεῖτο Δίος, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἴσως ἐξήχθη ἐκ τοῦ ἐν Ἱβήροις καὶ Ἡμέραις στίχου 299 «ἐργάζεω, Πέρση, δῖον γένος», ὅπερ ὁ Rubinen διώρθωσε γράφας Δίου γένος κατ' ἀναλογίαν τοῦ παρ' Ὁρατίῳ ἐν Σατ. I, 6, 42 Laevium Valeri genus καὶ τοῦ παρὰ Βεργίλιῳ ἐν Αἰν. VI, 792 Augustus Caesar Divi genus καὶ ὡς ἴσως ἀνέγνωσαν καὶ ὁ Vellejus Patere, ἐν I, 7 καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἀγῶνα, Ἀλλὰ τὸ ὅτι γένος τοῦ Ἡσιόδου φαίνεται ληφθῆναι ἐκ τοῦ παρ' Ὁμήρῳ ἐν Ἰλ. I, 538, ἢ Ἀλλὰ τὸ ἐν Ἰλ. I, 538 καὶ Z, 480 ὅτι γένος διορβοῖ ὁ Düntzer γράφων ἀντὶ τούτου θείον γένος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος. Ἴδε καὶ Ameis Kritischer Anhang]. Ἦττον ἀξιόπιστον φαίνεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς τοῦ ποιητοῦ Πυκμιήδης, οὗτις οὐδαμῶς τοῦ ποιητοῦ ἀπαντᾷ, καὶ ὡς ἐτυμολογικὸν πλάσμα φαίνεται. Καὶ εἰς τὸ ὄνομα δὲ τοῦ Ἡσιόδου ἀπέδοσαν νεώτεροί τινες, ὡς ὁ Welcker, Hes. Theog. 5, γενικωτέραν τινὰ σημασίαν ὑπολαβόντες αὐτὸ ἴσον πρὸ τοῦ εἰς ὣδην καὶ ἐρμηνεύσαντες

πατρίδα καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος ἐν τῷ οἰζυρῷ χωρίῳ, τῇ Ἀσκρα, παρὰ τῇ μουσοφιλεῖ πόλει τῶν Θεσπιῶν ¹⁾). Ἐκεῖ δ' ἐγεννήθη ὁ Ἡσίοδος καὶ παιδίον ἔτι ἐποίμηνεν ἄρνas ἐν ταῖς ὑπὸ τῷ Ἑλικῶνι νομαῖς ²⁾). Πλὴν δὲ τῶν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατρίδος μαρθάνομεν ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Πέρσην. Οὗτος δὴλα δὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐρίσας πρὸς τὸν ποιητὴν περὶ τῆς καταλειφθείσης οὐσίας καὶ δεκάσας τοὺς δικαστὰς ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς κληρονομίας ³⁾), ἀλλὰ φυγόπονος ὢν ταχέως περιῆλθεν εἰς ἔνδειαν καὶ τελευτῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐπαιτήσῃ τὴν ἀρωγὴν τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ ἀπώλεσε μὲν οὕτως ἐκ τῆς ἀδικίας τῶν δικαστῶν τὴν οὐσίαν ὁ Ἡσίοδος, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐδωρήσαντο αὐτῷ αἱ Μοῦσαι ἕτερον ὄωρον, τὴν θυμαρῇ ὥδην. Καὶ ἡ μὲν ἀλαμπής καὶ ἄχρους αὐτοῦ ποιήσις ἦτο ἥκιστα κατάλληλος ν' ἀποδείξῃ αὐτὸν περιζήτητον ἀοιδὸν ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ἡγεμόνων, ἀλλὰ πρὸς μὲν τὰς κοινὰς περὶ γεωργίας καὶ οἰκονομίας διδασκαλίας αὐτοῦ διέκειντο λίαν εὐηκόως οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ναῦται ⁴⁾), εἰς δὲ τοὺς περὶ τὴν ὀρησκείαν καὶ τὰς ἐορτὰς διατρίβοντας ἀσπασιώτατοι ἦσαν οἱ ὕμνοι καὶ τὰ μυθολογικὰ ποιήματα ⁵⁾), ἅτινα οὕτως ἐνυφάνθησαν εἰς τὰ μέζονα αὐτοῦ ἔργα, ὥστε δυσχερῶς ἀναγνωρίζομεν καὶ νῦν, ὅτι ἦσαν ποτε αὐθύπαρκα. Ὅτι δὲ τὰ ποιήματα ταῦτα

οὕτως, Ἡσίοδος = ἀοιδός. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἀντιστρατεύεται ἡ γραμματικὴ, διότι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὸ ῥῆμα ἀοιδῆ καὶ οὐχὶ ὥδῃ ὀνομάζεται καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἐκαλεῖτο Ἡσιόδοδος.

¹⁾ Ἡσιόδ. Ἔργα καὶ Ἡμέραι 633. Τὸ ὄνομα Ἀσκρα ἀντὶ τοῦ παραδοθέντος «Ἀρνη» ἡθέλησε ν' ἀποκαταστήσῃ ὁ Ζηνόδοτος εἰς τὸ Ὀμηρικὸν κείμενον ἐν Β, 507.

²⁾ Ἡσιόδ. Θεογον. 22 κ. ἐξῆς.

³⁾ Ἡσιόδ. Ἔργ. κ. Ἡμ. 27 — 39, 213 κ. ἐξῆς, 248 κ. ἐξ. 274 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Οὕτως ἤρμωζον πρὸς μὲν τοὺς ναύτας τὰ ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 618 — 694, πρὸς δὲ τοὺς γεωργοὺς τὰ ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 383 — 617 πρὸς δὲ τοὺς δικαστὰς τὰ ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 213 — 269 ὡς καὶ πρὸς τοὺς εἰς γάμον ἐρχομένους τὰ ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 695 — 705.

⁵⁾ Οὕτως ἡ διήγησις τῆς Τιτανομαχίας ἐν Θεογ. 617 — 819, τοῦ μύθου τοῦ Προμηθεῖος ἐν Θεογ. 535 — 610, τοῦ μύθου τῆς Πανδώρας ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 42 — 89, τῶν πέντε γενῶν ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 109 — 201, οἱ ὕμνοι εἰς τὰς Μοῦσας καὶ τὴν Ἐκάτην ἐν Θεογ. 36 — 104 καὶ 413 — 449.

ἐγράφησαν οὐχὶ χάριν τοῦ πτωχοῦ χωρίου, τῆς Ἀσκλης, εἶναι ἀναμφίλογον, ὡς καὶ ὅτι καὶ ὁ Ἡσίοδος, ὡς ὁ Ὀμηρος, ὡς πλάνης αἰδοῦς τὴν χώραν περιήρχετο. Ἄλλ' οὐ μόνον ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Βοιωτίας, ὡς ἐν Θεσπιαῖς καὶ Ὀρχομενῷ¹⁾, ἔστεργον καὶ ἡγάπων τὸν ποιητὴν, ἀλλὰ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἰδίας πατρίδος εἰσέδου ἡ φήμη τῆς Μούσης αὐτοῦ. Οὕτως ἐν τοῖς Ἔργοις καὶ Ἡμέραις 650 καὶ ἐξῆς λέγει ὁ ποιητής, ὅτι ἄλλοτε ποτε ἐπέπλευσε τὸν εὐρὺν πόντον, ἵνα εἰσπεράσας ἐξ Λυλίδος εἰς Χαλκίδα τὴν ἐν Εὐβοίᾳ ἔλθῃ εἰς τοὺς ἐπιταφίους ἀγῶνας τοῦ Ἀμφιδάμαντος²⁾, ὅτε καὶ νικήσας ἐν ἀγῶνι ὕμνων ἔλαβε τρίποδα χαλκοῦν ὡς ἄθλον, ὃν καὶ ἀνέθηκεν εἰς τὰς Ἐλικωνιάδας Μούσας. Ἄλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη δὲν φαίνεται καὶ λίαν ἀξιόπιστος, διότι σύμπαντας τοὺς στίχους ἀπὸ τοῦ 646—662 ἠθέτουν καὶ δικαίως οἱ γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας³⁾. Καὶ αἱ περὶ τοῦ θανάτου δὲ τοῦ ποιητοῦ μαρτυρίαι⁴⁾ καταδεικνύουσιν, ὅτι ὁ ποιητής ἐκ τῆς

¹⁾ Ἐν Ὀρχομενῷ ἐδείκνυν τὸν τάφον τοῦ Ἡσίοδου ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς πόλεως εὐρισκόμενον. Ἴδε Ὀμήρ. καὶ Ἡσίοδου Ἀγῶνα 323 καὶ Πaus. IX, 38, 4 καὶ Βίων Ἡσιόδου. Ἡ μαρτυρία δ' αὕτη ἀνήκει εἰς τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἔργον, τὴν Ὀρχομενίαν πολιτείαν. Ἴδε Βίων Ἡσ. καὶ Πρόκλον εἰς Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμ. 631. Παράβ. καὶ Rose, Aristot. pseudop. 505 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Περὶ τοῦ Ἀμφιδάμαντος ἀναγινώσκωμεν παρὰ Πλούταρχον ἐν Συμπ. τῶν ζ' σοφῶν 10 ταῦτα ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους ἴσως ληφθέντα· «ἦν δ' Ἀμφιδάμας ἀνὴρ πολιτικός καὶ πολλὰ πράγματα παρασχὼν Ἑβρετιεῦσιν ἐν ταῖς περὶ Ἀηλάντου μάχαις ἔπεσεν», εἰς ἃ ἀνήγγεν ὁ Bergk, Griech. Litt. I, 930 τὴν ὑπὸ τοῦ Rhode ἐν ἀμφιδόλῳ τεθεῖσαν ὑπόθεσιν ἐν Rhein. Museum 36, 421 κ. ἐξῆς, ὅτι ὁ Ἀμφιδάμας ἀπέθανεν οὐχὶ πρὸ τῆς Ὀλυμπ. 29, 1. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς δὲ τοῦ Rhode ἴσως οἱ παλαιοὶ ὑπελόγιζον, ὅτι ὁ Ἀμφιδάμας ἔζησεν 160 ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκά.

³⁾ Ὁ Πρόκλος εὗρε πρὸ τοῦ στίχου 649 κριτικόν τι σημεῖον· ἀσημειοῦται ὁ στίχος οὗτος· εἰπὼν γὰρ εἶναι ἄπειρος ναυτιλίας πῶς ὑποτίθεται αὐτήν». Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ Πρόκλον ἐνθ. ἀνωτ. τὴν ἀθέτησιν τῶν στίχων ἐπεδοκίμαζε καὶ ὁ Πλούταρχος ὡς καὶ ὁ συγγραφεύς, ἐξ οὗ παραλαμβάνει ὁ Πausanias IX, 31, 3. Παράβ. καὶ Πρόκλον ἐν Χρηστομ. σελ. 232, 20 ἐκδ. Westph. λέγοντα· «ἄθλοι οὗτοι οἱ τὸ αἶνιγμα (γρ. ἐπίγραμμα) πλάσαντες τοῦτο,

*Ἡσίοδος Μούσαις Ἐλικωνίοις τόνδ' ἀνέθηκεν,
ὕμνῳ νικήσας ἐν Χαλκίδι δῖον Ὀμηρον.*

ἀλλὰ γὰρ ἐπλανήθησαν ἐκ τῶν Ἡσίοδου, ἡμερῶν ἕτερον γὰρ τι (γρ. τινα) σημαίνει». Ἐκ νῦν δὲ νῦν ὁ Kirchhoff ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἡσίοδου σελ. 72 ἀποδίδει τὸ χωρίον αὕτως εἰς τὸν παλαιὸν Ἡσίοδον.

⁴⁾ Ὑπάρχον δύο παραδόσεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ μία μὲν τοῦ Ἀμφιδάμαν-

ἐν Βοιωτίᾳ πατρίδος πρὸς δυσμὰς τραπεῖς καὶ διελθὼν τοὺς Δελφοὺς ἤλθεν εἰς Ναύπακτον, τὴν χώραν Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν. Διηγούνται δ' οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι λαβὼν χρησμὸν τινα τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, ὅς παρήγει αὐτῷ νὰ φυλάττηται τὸ ἄλλος Διὸς τοῦ Νεμεαίου, διότι ἦτο πεπρωμένον ν' ἀποθάνῃ ἐκεῖ, ἐτράπη εἰς Οἰνόνην τῆς Λοκρίδος οὐδόλως ὑποπεύσας, ὅτι ὁ χῶρος ἅπας ἐκεῖνος Διὸς Νεμείου ἱερὸν ἐκαλεῖτο ¹⁾. Εἰς Οἰνόνην δ' ἐλθὼν κατέλυσε παρὰ τοῖς υἱοῖς τοῦ Φηγέως, Ἀμφιφάνει καὶ Γανύκτορι ²⁾ καὶ πολὺ ἐκεῖ διέτριψε καὶ ἐγένετο ὑπόπτος, ὅτι ἐμοίχευσε τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Κλυμένην. Διὰ τοῦτο ὀργισθέντες οἱ ἀδελφοὶ ἀπέκτειναν αὐτὸν καὶ κατεπόντισαν τὸ σῶμα εἰς τὸ μετὰξὺ τῆς Εὐβοίας καὶ Λοκρίδος πέλαγος. Ἀλλὰ δελφῖνες προστήγαγον τὸν νεκρὸν εἰς τὴν ξηράν, ἔνθα ἐτάφη ἐν πετρώδει τάφῳ. Ταῦτα διηγεῖται ἡ παράδοσις. Καὶ βέβαιον μὲν εἶναι, ὅτι ἐκοσμήθη αὕτη ποιητικῶς, ἀλλ' ἱστορικός τις πυρὴν ὑπόκειται βεβαίως εἰς αὐτὴν οὗτος ἴσως, ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἀπέθανεν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λοκρῶν. Διότι ἐκεῖ ἐν Ναυπάκτῳ ἐκαλλιιεργεῖτο κληρονομικῶς τὸ εἶδος τῆς Ἡσιοδείου ποιήσεως, ὡς μαρτυροῦσι καὶ τὰ Ναυπάκτια ἔπη, ἔπος τι τῆς Ἡσιοδείου σχολῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ὀρχομενῷ ἐδεικνύετο ὁ τάφος τοῦ Ἡσίοδου. Τοῦτο δ' οἱ παλαιοὶ ἤδη οὕτως διεσάφουν ὅτι οἱ Ὀρχομενιοὶ μετεκόμισαν κατὰ τινα χρησμὸν τὰ ὅσα τοῦ ποιητοῦ ἐκ τῆς χώρας τῶν Λοκρῶν εἰς τὴν ἑαυτῶν ³⁾. Ἀπλού-

τος, ἑτέρα δὲ τοῦ Ἐρατοσθένους. ¹⁾ Ids Friedel, Die Sage von Hesiods Tod ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Supp. X, 235 κ. ἔξης.

¹⁾ Ἰδὲ Θουκυδ. III, 96 «ἐν τῇ τοῦ Διὸς τοῦ Νεμεαίου ἱερῇ Ἡσίοδος ὁ ποιητὴς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτῃ ἀποθανεῖν, χρησθὲν αὐτῷ ἐν Νεμέᾳ τοῦτο παθεῖν». Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνοῦσι τὰ ἐν τῇ Ἀγῶνι 322 καὶ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῇ Συμπόσ. τῶν Ζ' σοφῶν 19 καὶ τοῦ Πausan. IX, 31, 5 καὶ 38, 3 καὶ τὰ ἐν Βίῳ Ἡσίοδου καὶ ἐν Ἀνθολογίᾳ VII, 55.

²⁾ Οὕτως ὠνόμαζεν αὐτοὺς ὁ Ἀλκιδάμας, ὁ δὲ Ἐρατοσθένης ἐν Ἡσιόδῳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀγῶνος (καὶ ὁ Σουίδας) καλεῖ αὐτοὺς Κτίμενον καὶ Ἀντίφον τοὺς Γανύκτορας. [Καὶ ὁ Pausan. ἐν IX, 31, 5].

³⁾ Ἡ ἐξήγησις αὕτη θὰ ἦτο ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἂν ἦτο ἀξιόπιστος ἡ μαρτυρία, καθ' ἣν ὁ Πίνδαρος εἰς τὴν διπλὴν ἐκείνην ταφὴν ἀποστέλλων ἐποίησε τὸ ἐπίγραμμα:

Χαῖρε δις ἡβήρας καὶ δις τάφον ἀντιβολήσας
Ἡσίοδ', ἀνθρώποις μέτρον ἔχων σοφίης.

στερον δ' εἶναι νὰ υποθέσωμεν, ὅτι καὶ ἐν Ὀρχομενῶ, τῇ πάλαι πρωτευούσῃ τῆς Βοιωτίας, ὑφίσταντο ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἡσιόδου. Καὶ οἱ Θεσπιεῖς δὲ βραδύτερον ἔστησαν χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ¹⁾ καὶ ἐν Ἐλικῶνι ἐδείκνυσαν ἄγαλμα αὐτοῦ, ἐν ᾧ παρίστατο καθήμενος καὶ κιθάραν ἐπὶ τοῖς γόνασιν ἔχων, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Πausanίας ἔφεγε, διότι ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπῶν τοῦ ποιητοῦ τῆς Θεογονίας φαίνεται, ὅτι ῥάβδος δάφνης καὶ οὐχὶ κιθάρα ἤρμοζεν εἰς αὐτόν²⁾.

65. Βίου χρόνος τοῦ Ἡσιόδου. Περίπλοκον εἶναι τὸ ζήτημα περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζησεν ὁ Ἡσίοδος, περὶ οὗ ἦσαν διηρημένοι αἱ γνώμαι καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τούτῳ πρόκειται περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ἡσιόδου πρὸς τὸν Ὀμηρον. Διότι ὁ μὲν Ἡρόδοτος ἐν II, 53 ἀποφαίνεται αὐτοὺς συγχρόνους λέγει, ὅτι κατὰ 400 ἔτη ἐγένοντο πρεσβύτεροι αὐτοῦ, ὁ δ' Ἐφορος κατὰ τὸν ἐσφαλμένως εἰς τὸν Πλούταρχον ἀποδιδόμενον Βίον Ὀμήρου α' 2, θεωρεῖ τὸν Ἡσίοδον πρεσβύτερόν πως τοῦ Ὀμήρου, διότι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο θεῖος τῆς μητρὸς τοῦ Ὀμήρου³⁾. Τὴν σχέσιν δὲ ταύτην δι' ἀριθμῶν ἐξηγούμενον τὸ Πάριον Χρονικὸν ἀποδεικνύει τὸν Ἡσίοδον κατὰ τριάκοντα ἔτη πρεσβύτερον τοῦ Ὀμήρου⁴⁾. Πρὸς ταῦτα ἀντιστρατευόμενοι οἱ κριτικοὶ τῆς

¹⁾ Ἡ εἰς τοῦτο δ' ἀναφερομένη παροιμία, Ἡσιόδειον γῆρας, ἀνεφέρετο ἤδη κατὰ τοὺς Παροιμιογράφους τ. I, σ. 456 [Gotting. - App. prov. IV, 92] ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ὀρχομενίων πολιτείᾳ.

²⁾ Πausan. IX, 27, 4.

³⁾ Πausan. IX, 30, 2.

⁴⁾ Παράδ. Sengebusch, Homer. dissert. I, 160. Ὅτι δὲ πρὸ τοῦ Ἐφόρου ἤδη ἐξήνεγκε τὴν αὐτὴν γνώμην ὁ Σιμωνίδης ὁ Κεῖος ἀποδεικνύει ὁ Sternbach, Comment. Ribbeck, 358 ἐκ τοῦ βατικανοῦ Γνωμολογίου λέγοντος: «Σιμωνίδης τὸν Ἡσίοδον κηπουρὸν ἔλεγε, τὸν δὲ Ὀμηρον στεφανηπλόκον, τὸν μὲν ὡς φυτεύσαντα τὰς περὶ θεῶν καὶ ἡρώων μυθολογίας, τὸν δὲ ὡς ἐξ αὐτῶν συμπλέξαντα τὸν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας στέφανον».

⁵⁾ Ὡσαύτως καὶ ὁ Τζέτζης ἐν βίῳ Ἡσιόδου πρεσβύτερον αὐτόν θεωρεῖ, ἅτε τάττων αὐτόν μὲν εἰς τῆς ἀρχῆς, τὸν δ' Ὀμηρον εἰς τὸ τέλος τῆς τριακονταπενταετοῦς ἀρχῆς τοῦ Ἀρχιππου. Τῷ Ἐφόρῳ δ' ἑπεται καὶ ὁ Accius παρὰ Gellius III, 11 καὶ ὁ Φιλόστρατος ἐν Ἡρωϊκῇ 162, 5. Κατὰ τὸν Βίον Ὀμήρου 6 ὁ Ἡρακλείδης ἤδη ἐθεώρει τὸν Ὀμηρον πρεσβύτερον τοῦ Ἡσιόδου.

Ἀλεξανδρείας Ἐρατοσθένης καὶ Ἀρίσταρχος συνεπέρανον ἐκ τῶν εὐρυτέρων γεωγραφικῶν γνώσεων¹⁾ καὶ ἐκ τῶν μύθων τοῦ Ἡσιόδου²⁾, ὅτι οὗτος ἀναγκαίως ἔζησε μετὰ τὸν Ὀμηρον³⁾. Ἀλλὰ τὸ πιστὸν τῆς ἀποδείξεως τῶν ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ παρατιθεμένων χωρίων δὲν εἶναι πάντῃ ἀναμφισβήτητον, διότι ἐν τῇ κρίσει λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τὰ ἀρχαιότατα καὶ ἀναμφισβητήτως γνήσια ἔργα τοῦ Ἡσιόδου, τὰ Ἔργα καὶ ἡ Θεογονία, ἀλλὰ καὶ νεώτερα ποιήματα καὶ στίχοι ἀμφιβόλου γνησιότητος. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἡ περαιτέρω διαμόρφωσις τοῦ μύθου ἄριστα ἐρμηνεύεται διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τοῦ ἐν Ὀδυσσεΐα γ, 464 χωρίου, ἐν ᾧ ἡ νεωτάτη τῶν θυγατέρων τοῦ Νέστορος, ἡ καλὴ Πολυκάστη, λούει τοῦ ξένου Τηλεμάχου τοὺς πόδας, πρὸς τοὺς παρ' Εὐσταθίῳ ἐν Παρεκβολαῖς εἰς Ὀμήρου Ὀδυσσεΐαν π, 118 στίχους τοῦ Ἡσιόδου, καθ' οὓς ἐκ τοῦ ἀκάκου ἐκείνου ἔθους τῆς τῶν παλαιῶν φιλοξενίας ἐξάγεται, ὅτι ἐμίγη διὰ χρυσῆν Ἀφροδίτην καὶ ὅτι καρπὸς τῆς μίξεως ταύτης ἦτο ὁ ἥρως Περσέπολις⁴⁾. Ἀλλ' οἱ στίχοι οὗτοι δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς γνησίοις ἔργοις τοῦ Ἡσιόδου, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἡσιόδου προελθόντα Γυναικῶν κατάλογον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων ἀπαντῶσιν ἐν χωρίοις, ὧν τὸ γνήσιον διημφισβητήθη

¹⁾ Ἴδε Στράβ. I, 23 καὶ 29, ἐνθα ὁρθῶς ἐξαίρεται τοῦτο, ὅτι ὁ Ἡσιόδος ἐγνώριζε τὸν Νεῖλον (Θεογον. 388), τὴν Λῆταν (Θεογον. 860), τοὺς Τυρσηνοὺς (Θεογον. 1016) καὶ τὴν Ὀρτυγίαν, πάντα ἄγνωστα τῷ Ὀμήρῳ. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ ὀνόματα πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ τοῦ Λατίνου, υἱοῦ τῆς Κίρκης (Θεογον. 1013), τοῦ Ἡριδανοῦ καὶ Ἰστρου (Θεογον. 338), τῆς νήσου Ἐρυνθείας (Θεογον. 290) καὶ τῶν Ἑσπερίδων (Θεογον. 518).

²⁾ Ὁ Ἀρίσταρχος ταῦτα νοῶν ἐσημείου ἐν K, 431: πρὸς τὰ περὶ ἡλικίας Ἡσιόδου, ἐν I, 246, ὅτι τὴν ὅλην Πελοπόννησον οὐκ οἶδεν ὁ ποιητής, Ἡσιόδος δέ, ἐν Λ, 750 ὅτι ἐντεῖθεν Ἡσιόδος, Ἀκτορος κατ' ἐπικλησιν καὶ Μολιόνορος αὐτοὺς γεγενεαλόγηκεν. Ἴδε καὶ M, 22, E, 119, F, 683, Ω 527.

³⁾ Εἰς τὴν γνώμην τοῦ Ἀριστάρχου προσχωρεῖ καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀπολλόδορος παρὰ Στράβ. VII, 299 καὶ VIII, 370. Ὑπερβολικῶς δ' ἐκφράζεται ὁ Κικέρων ἐν τῷ de Senectute XV, 51 λέγων, Homerns, qui multis ut mihi videtur ante Hesiodum saeculis fuit. Καὶ πρὸ τῶν Ἀλεξανδρέων δ' εἶχεν ἤδη ἐξενέγκῃ τὴν αὐτὴν γνώμην ὁ Ξενοφάνης κατὰ Gellius, III, 11.

⁴⁾ Ἴδε Kirchhoff, Die homerische Odyssee 315 κ. ἐξῆς.

ὑπὸ τῶν νεωτέρων κριτικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν παραλίπωμεν διὰ τοῦ τρόπου τούτου πολλὰ τῶν ἀποδεικτικῶν τῶν τοιούτων χωρίων, ὑπολείπονται ἐν τούτοις πολλὰ ἔτι τοιαῦτα ἀποδεικνύοντα, οὐ μόνον ὅτι ἡ γνῶσις τῆς γεωγραφίας τῶν ἐσπερίων χωρῶν πολὺ μᾶλλον ἀνεπτυγμένη ἦτο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ "Ησιόδου διὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ναυτιλίας καὶ τὸν ἀποικισμὸν τῶν ἐξ Εὐβοίας Χαλκιδέων ¹⁾, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ "Ησιόδος οὐ μόνον τὸ χρῶμα τῆς διαλέκτου ἔλαβε παρὰ τοῦ "Ομήρου, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἀναμφισβητήτως γνησίοις στίχοις ἐμιμήθη χωρία τινὰ τοῦ "Ομήρου ²⁾. Προηγῆθη ἄρα τῶν ἔργων τοῦ "Ησιόδου ἡ "Ιλιάς ὅλη μετὰ καὶ τῆς τελευταίας βιβλίου ὡς καὶ ἡ "Οδύσσεια, ἡ τουλάχιστον τὰ ἀρχαιότερα μέρη αὐτῆς. Καὶ ἡ μετατροπὴ δὲ τοῦ ἀρχικῶς αἰολικοῦ κειμένου τοῦ "Ομήρου εἰς τὴν μικτὴν ἰωνικὴν προηγῆθη βεβαίως τοῦ "Ησιόδου, ὅτι ἄλλως ἀνερμήνευτον θὰ ἦτο, πῶς ὁ ἐν τῇ αἰολικῇ Βοιωτίᾳ γεννηθεὶς ποιητὴς ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἰωνικὴν διάλε-

¹⁾ Εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων ἀποικισθεῖσαν Κύμην ἄγει ὁμᾶς ἡ μνεία τοῦ Λατίνου ἐν Θεογον. 1013 «Κίρκη γέιναι» "Οδυσσεύς ταλασίφρονος ἐν φιλότῃ "Αγρίον ἢ δὲ Λατίνον». Διότι γνωστὴ εἶναι ἡ ἔσθῃ τῆς Κύμης πρὸς τὴν "Ρώμην καὶ τὸ Λάτιον. Καὶ ἡ μετὰ τὰς δὲ τῆς Κίρκης εἰς τὴν χώραν ἐκείνην προῆλθε βεβαίως ἐκ τῆς φαινομένης ὁμοιότητος τῆς λέξεως Κίρκης πρὸς τὸ promontorium Circeium. "Ισως δὲ καὶ τὸ "Αγρίος ἐκ τοῦ "Αφρίος προῆλθε καὶ ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν λίμνην "Ασρνον, τὴν ἔδραν τῆς Σιδύλλης.

²⁾ Ἀληθῶς στερούμεθα ἔτι ἐκδόσεως τινος τοῦ "Ησιόδου μετ' ἀντιπαραβολῆς τῶν παρὰ τῶν Χαλκιδέων χωρίων τοῦ "Ομήρου. Προκαταρκτικὰς συμβολὰς πρὸς τοιαύτην ἐκδοσιν παρέχει ὁ Ed. Kausch, Quatenus Hesiodi elocutio ab exemplo Homeri pendeat, Regiom. 1876 καὶ Elbing 1878, καὶ ὁ Martin, De Odyssea et Theogonia, Πρόογ. τοῦ Speier 1889. "Ὅτι ἀπεμιμήθη ὁ "Ησιόδος τὸν "Ομηρον εἶναι ἀναμφισβήτητον, τοῦτο δὲ μόνον ἀπορεῖται, ἂν καὶ κατὰ πόσον ἐμιμήθη καὶ χωρία τῶν νεωτέρων μερῶν τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων. Πρὸς τοῦτο πολλοῦ λόγου ἀξία εἶναι ἡ ἀντιπαραβολὴ τῶν ἐξῆς: "Εργ. καὶ "Ημ. 403 ἐπεὶ ν ο μ ὅς πρὸς "Ιλ. Υ', 249, "Εργ. 721 πρὸς "Ιλ. Υ', 250, "Εργ. 299 ὅ τ ο ν γ έ ν ο ς πρὸς "Ιλ. 1, 538, "Εργ. 648 μ έ τ ρ α θ α λ ά σ σ η ς καί μ έ τ ρ α κ ε λ ε ύ θ η ο πρὸς "Οδ. δ, 389 κ, 539, ἔπειτα "Εργ. 318 πρὸς "Ιλ. Ω, 45. Θεογον. 128—129 (μετὰ τοῦ συνηρημένου ν ο μ φ ὦ ν) πρὸς "Ιλ. Ω, 615—616, Θεογον. 341—342 πρὸς "Ιλ. Μ, 20—21. "Εν τῇ Τηλεμαχεΐᾳ δ' (α, 56) ἴσως τὸ αἰ μ υ λ ι ο ι σ ι λ ὀ γ ο ι σ ι ἐλήφθη ἐκ τῆς Θεογονίας 890 καὶ πιθανόν, ὅτι καὶ τὸ ἐν "Οδυσ. ω, 12 ὁ ἦ μ ο ν ὀ ν ε ἶ ρ ω ν ἐκ τῆς Θεογ. 212 φ ὦ λ ο ν ὀ ν ε ἶ ρ ω ν. Καὶ ἡ συχνότερα δὲ παράλειψις τοῦ δίγαμματος παρὰ τῷ "Ησιόδῳ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν ὑστέροις χρόνοις τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐποιήθησαν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἀναμφισβήτητον εἶναι, ὅτι οἱ πατριῶται αὐτοῦ προέφερον ἔτι τὸ δίγαμμα.

κτον τῶν ἐπικῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ἀλλ' ἐξ ἐτέρου καὶ τοῦτο βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ Ἡσιόδος ἦτο ἤδη γνωστὸς εἰς τοὺς Ἰαμβογράφους Σιμωνίδην καὶ Ἀρχίλοχον. Διότι βεβαίως οὐχὶ ἐκ τυφλῆς συμπτώσεως ἐνέπεσον εἰς ἀμφοτέρους οἱ στίχοι ἐν Ἑργ. καὶ Ἡμ. 702

οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζει ἄμεινον
τῆς ἀγαθῆς, τῆς δ' αὖτε κακῆς οὐ ξίγιον ἄλλο

καὶ οἱ τοῦ Σιμωνίδου ἐν ἀποσπ. 6

γυναικὸς οὐδὲν χρῆμ' ἀνὴρ ληΐζεται
ἔοθλῃς ἄμεινον οὐδὲ ξίγιον κακῆς ¹⁾).

Καὶ ὁ Κορίνθιος δ' ἐπικὸς παιητῆς Εὐμηλος, ὃς ὑπὸ τῶν παλαιῶν τάττεται εἰς τὴν ἕκτην ἢ ἐνάτην Ὀλυμπιάδα, ἔζη βεβαίως μετὰ τὸν Ἡρόδοτον. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἑμνηρικός Νεῶν κατὰ λόγος μᾶλλον ἐποιήθη μετὰ τὴν Θεογονίαν τοῦ Ἡσιόδου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἢ προηγήθη αὐτῆς.

Κατὰ ταῦτα ὑπολογίζοντες τὸν αἰῶνα τοῦ Ἡσιόδου δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀσφαλῶς ὅριόν τι, μεθ' ὃ ἔζησε, καὶ ὅριον, οὗ πρότερον ἔζησεν. Πᾶσαι δ' αἱ γενόμεναι ἀπόπειραι πρὸς ὀρισμὸν στενοτέρου τινὸς ὁρίου ἀπέβησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μάταιαι ²⁾ καὶ

¹⁾ Παράβ. καὶ Ἀρχιλόχου ἀπόσπ. 88 πρὸς Ἑργ. καὶ Ἡμ. 202 καὶ ἐξῆς καὶ 213 καὶ Ἀλκαίου ἀπόσπ. 39 πρὸς Ἑργ. 584 κ. ἐξ. καὶ Ἀλκμῆνος ἀπόσπ. 106 πρὸς Θεογ. 961. Παράβ. καὶ τοῦ Steitz τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑργων ἐν σελ. 3.

²⁾ Οἱ ἀστρονομικοὶ ὑπολογισμοὶ ἐκ τῆς κλίσεως τῶν ἀστέρων διεββάγησαν ὡς πομπόλυγες. Λόγου ἄξιοι φαίνονται ὄντες οἱ στίχοι Ἑργ. 566 καὶ 610, ἐν οἷς γίγνεται λόγος περὶ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἀρκτούρου. Παράβ. Robinson, Vita Hesiodi σελ. LIX κ. ἐξ. Ideler, Handbuch der Chronologie I, 246, Gallenmüller, Programm des alten Gymnasiums in Regensburg 1885. Ἡ μαρτυρία ἔπειτα, ὅτι ὁ Στησίχορος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῆς Κλυμένης (ἴδε σχόλ. εἰς Ἑργ. 271 καὶ Βίον Ἡσιόδου) φαίνεται κενὸν πλάσμα παραχθέν ἐκ τῆς συγγενείας τῶν μύθων. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὁ Ἀμφιδάμας (Ἑργ. 650) περὶ τὰ 1020 — 980 π. Χ. ἔζησε (ἴδε Rhode ἐν Rhein. Museum 36, 421), ἐρείδεται εἰς τὰ ἀτελῆ μέσα τῶν παλαιῶν χρονολόγων. Καὶ ἡ μεία δὲ τοῦ γυμνοῦ ἀγῶνος πάλης, ὅστις θὰ μετῆγεν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὴν 15 Ὀλυμπιάδα (ἴδε σχόλ. εἰς Ὀμήρ. Ἰλ. Ψ', 683. = Ἡσιόδ. Ἀπόσπασμα 127, παράβ. καὶ Voss, Mytho-

μόνον τὸ ἐξωτερικὸν τεκμήριον, τὸ ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐκρήξεως τῆς Αἴτνης ¹⁾, παρέχει ἀσφαλῆ ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ Θεογονία ἐποιήθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀποικίων τῆς Χαλκίδος, τῆς μητροπόλεως τῆς Νάξου, τῶν Λεοντίνων καὶ τῆς Κατάνης. Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα ὁ Φίγκιος ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἔταξεν ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ Hesiods Gedichte ἐν σελ. 4 τὴν ἀκμὴν τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸ 675 ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν τῷ ὅρισμῳ τοῦ χρόνου τούτου καὶ τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Στησίχορος ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ήσιόδου καὶ τῆς Κλυμένης. Συμπεραίνοντες δὲ καὶ ἡμεῖς τάττομεν τὸν Ήσιόδον εἰς τὰ 700 π. Χριστοῦ.

66. Χαρακτήρ τῆς ποιήσεως τοῦ Ήσιόδου. Ὁ Ήσιόδος θεωρεῖται ὡς πατὴρ καὶ προστάτης τοῦ διδακτικοῦ ἔπους, ὡς ὁ Ὅμηρος τοῦ ἥρωϊκοῦ. Ἡ νέα δ' αὕτη τροπὴ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως συνείχετο πρὸς τὸ ἰδιοφυὲς τοῦ ποιητοῦ. Ἦτο δὴλα δὴ ὁ Ήσιόδος ψυχρά τις, συνετὴ καὶ παρατηρητικὴ φύσις, ἐστερημένη τοῦ ὑψηλοῦς φανταστικοῦ καὶ ἥκιστα σφοδρὰν καὶ εὐκίνητον τὴν ψυχὴν ἔχουσα. Ἐπλάσθη ποιητὴς τῶν χωρικῶν, ὡς ὁ Ὅμηρος ποιητὴς τῶν βασιλέων. Εἶχε δὲ τὰς ρίζας αὐτῆς ἡ νέα αὕτη τροπὴ ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πατριωτῶν καὶ τῇ καταστάσει τῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ. Διότι ἐκεῖ μὲν ἐν Ἀσίᾳ ἐπεκράτει θαλερὰ ἀνάπτυξις ἐκπηγάζουσα ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀρχαιοτέρας, προκεχωρημένης ἡμερώσεως, ἥκμαζεν εὐκίνητος, ὑπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὰς μακρὰν χώρας προκαλούμενος λαός, ὑπῆρχον ἀχροαταὶ μετ' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἀκροώμενοι τῶν μύθων καὶ

logische Briefe 2), δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς γνησίοις ἔργοις τοῦ Ήσιόδου, ἀλλ' εὕρισκετο ἐν τινι τῶν παρεμβεβλημένων ἐπῶν.

¹⁾ Θεογον. 860 «οὐ ἔρεος ἐν βήσσησιν Αἴτνης παϊπαλοέσεσς», ἔνθα ὁ Schömann μετ' ἐπιτυχίας ἔγραψεν Αἴτνης ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου αἰῶνός. Καὶ αὐτός ὁ Ὅμηρος, οὐχὶ δ' ὁ ποιητὴς τοῦ Νεῶν κατὰ λόγον, ὡς συνήθως ἀποδέχονται, ἐμνημόνευσεν ἐν Β, 783 τὸν Τυφώα, τὸν ἐκπροσωποῦντα τὰ πῦρ ἐξερευγόμενα ὄρη, ὡς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀρίμων ζῶντα. Ἀλλ' ἐν ταύτῃ ἐνόει οὐχὶ τὴν Αἴτναν, ἀλλὰ τὸν Ἀργαῖον, τὸ ἐν Καππαδοκίᾳ ἡφαίστειον, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Partsch, Geologie und Mythologie in Kleinasien ἐν Philologische Abhandlungen zu Ehren von Hertz σ. 105 — 122.

τερατειῶν, ἐνταῦθα δ' ἐν Βοιωτίᾳ πενιχρά, ὀπισθοδρομοῦσα κατὰ-
στασις, λαὸς τεταγμένος ἐπὶ τῇ γεωργίᾳ καὶ κτηνοτροφίᾳ καὶ ἂν
μὴ ὅλως ἀμβλὺς τὴν φύσιν, πάντως ἄνευ ψυχικῆς ἐξάρσεως καὶ
διαχυτικῆς εὐκινήσιας. Κατὰ μὲν τὴν ὕλην ἅρα περιέχει ἡ ἡσιό-
δεις ποίησις σοφὰ διδάγματα περὶ τῶν κατὰ τὸν οἶκον καὶ τῆς γε-
ωργίας, συνοπτικὴν διδασκαλίαν περὶ παλαιῶν μυθικῶν παραδό-
σεων, ὀρησκευτικὰς εἰσηγήσεις, ἀλλὰ πάντα ταῦτα οὕτως, ὥστε
ἡ κυρία βάσις τοῦ ἔπους, ὁ μῦθος, οὐδέποτε καταπρολείπεται τέ-
λεον, ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ διδακτικὴ ὑφήγησις
διαφαίνεται διὰ μέσου ἐπεισοδίων τεχνηέντων καὶ ζωῆς ἐμπλέων.
Κατὰ δὲ τὴν μορφήν τὸ μὲν συνήπτετο ἡ ἡσιόδεις ποίησις πρὸς
τὴν ὁμηρικὴν, ἐξ ἧς παρέλαβε τὸ μέτρον ¹⁾, τὴν διάλεκτον ²⁾ καὶ
τὴν φράσιν, τὸ δ' ἀντέκειτο πρὸς αὐτὴν διὰ τὸ ἀπλοῖκόν τῆς διη-
γήσεως καὶ τὸ χαλαρὸν τοῦ συνευρισμοῦ ὕφους καὶ τὴν κλίσιν πρὸς
στροφικὰ κῶλα ³⁾. Τὸ ὕφος δὲ τοῦτο ἀπεκλύουν οἱ παλαιοὶ κριτι-

¹⁾ Ἐκ τοῦ δακτυλικοῦ ἐξαμέτρου ὠνομάσθησαν καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου ἔπη.

²⁾ Ὅτι ἡ Ὀμηρικὴ γλῶσσα ὑπόκειται ὡς βάσις τῆς ἡσιόδειου, εἶναι βέβαιον, παρεισ-
έφρησαν ὅμως εἰς αὐτὴν τοπικὰ τινα ἰδιώματα, ὡς αἱ εἰς ἃς αἰτιατικαὶ πληθυντικαὶ (κατὰ
τὴν διάλεκτον τῶν Δελφῶν καὶ Θεσσαλῶν), τὰ εἰς οὗς τρίτα πρόσωπα τοῦ πληθυντικοῦ
(ἔδιδον ἐν Ἑργ. 139, [ἔπερ ὁ Güttling-Flach διορθοῖ], ἔδον ἐν Θεογ. 30) ἡ λέξις Φῖκα
[ἐν Θεογ. 326] = Σφίγγα (κατὰ τὴν Βοιωτικὴν διάλεκτον). "Id. Forstemann, De diale-
cto Hesiodae, Halle 1863. Rzsch, Der Dialekt des Hesiod ἐν τοῖς Jahrbücher für Philo-
lol. Suppl. 8. Οἱ δελφικοὶ δὲ χρησμοὶ ἐν ὁμηρικῇ γεγραμμένοι γλῶσση ἐχρησίμευον ὡς
γέφυρα μεταδόσεως τῆς ὁμηρικῆς διαλέκτου εἰς τὴν ἡσιόδειον ποίησιν. Ἀλλ' ὁ Fick ἀπο-
δέχεται, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡσιόδου μετεποιήθη ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις καὶ πα-
ρέχει ὑμῖν δείγματα τῆς γλώσσης, ἐν ᾗ ἀρχικῶς ἐγράφη ὁ Ἡσιόδος, καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ
ἐκδόσει τῆς Ὀδυσσεύς ἐν σελ. 397 δείγματα ἐν παλαιᾷ Θεσσαλικῇ διαλέκτῳ, ἐν δὲ τῇ
περιοδικῇ τοῦ Bezzzenberger, Beiträge zur Kunde der Indogermanischen Sprachen XII,
1—37 (1886) δείγματα ἐν δελφικῇ διαλέκτῳ. Τὰς θεωρίας δὲ ταύτας ἐφαρμόζων καὶ με-
τατρέφας πῶς νῦν ὁ ἀγχίνους λόγιος ἐν τῇ συγγραφῇ Hesiods Gedichte 1887 ἀποδέχεται,
ὅτι ἡ μὲν Θεογονία ἐγράφη ἐν τῇ δελφικῇ διαλέκτῳ, τὰ δ' Ἑργα ἐν τῇ παλαιᾷ αἰολικῇ.
αἱ δὲ παρεμβολαὶ ἀμφοτέρων μάλιστα ἐν μικτῇ ἰωνικῇ. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν συμφωνοῦμεν πρὸς
ταῦτα κωλυόμενοι οὐ μόνον ὑπὸ τῆς παραδεδομένης μορφῆς τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς
μικρᾶς πιθανότητος τοιαύτης τινός μεταγραφῆς ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις. Παράβ. καὶ
Menrad ἐν Philol. Anzeiger 1887 ἀρ. 8.

³⁾ Τοιαῦτα συστήματα ἐκ τριῶν μὲν τὸ πλεῖστον, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ πέντε στίχων καὶ
ἐκ τεσσάρων ἀναγνωρίζομεν προδήλως ἐν τοῖς διηγηματικαῖς μέρεσι μάλιστα τῆς Θεογονίας

κοί Ἡσιόδειον χαρακτῆρα καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ παραδείγματι ἠθέτουν τοὺς ἐν Ἰλ. Σ, 39 — 49 στίχους, ἐν οἷς ἡ ξηρὰ ἀπαριθμησὶς τῶν Νηρηίδων, ὡς ἔχοντας ἠσιόδειον χαρακτῆρα ¹⁾. Πρὸς τοῦτο δὲ συνεδέετο ἡ ὡσαύτως ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἤδη ἀναγνωρισθεῖσα κλίσις πρὸς τὴν γνωμικὴν καὶ ἀλληγορικὴν ἀφήγησιν ²⁾, ἥτις ἦτο ὅλως ἐναντία πρὸς τὸ εὖθυμον φανταστικὸν καὶ τὴν πλαστικὴν κατὰ φύσιν ἀλήθειαν τοῦ Ὀμήρου. Ἀλλά, καὶ περ ἀναγκαίως ἀναγνωρίζοντες ἐκ πάντων τούτων, ὅτι μεγάλως ἀφίσταται τῆς ὁμηρικῆς λαμπρότητος ἡ ποίησις τοῦ Ἡσιόδου, πρέπει ὅμως πάντως νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν μεγάλην καὶ εὐεργετικὴν ῥοπήν, ἣν ἔσχε πρὸς τὴν παιδευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ ἠθικὴ ὑπόστασις τῆς ἠσιοδείου ποιήσεως καὶ αἱ παραινέσεις αὐτῆς πρὸς δραστηρίαν ἐργασίαν. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι, ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἐξόχων καλλιτεχνημάτων ψυχικὴ ἀπόλαυσις αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν μεγίστην ἔχει ῥοπήν πρὸς τὰ ἥθη καὶ τὰς σκέψεις λαοῦ τινος, ἀλλ' ἡ ἀγωγή τῶν νέων καὶ ἡ ἡμέρωσις τοῦ ὄχλου δεῖται ἀμέσου ἠθικῆς τροφῆς· δι' ὃ εὐτυχὴς ὁ λαός, εἰς ὃν αὕτη παρέχεται εὐθὺς ἐν τοῖς πρώτοις βήμασι διὰ τοῦ μελιβρύτου στόματος ποιητοῦ τινος.

Τὰ ἔργα τοῦ Ἡσιόδου εἶχον τὴν αὐτὴν τύχην, οἷαν καὶ τὰ τοῦ Ὀμήρου. Διότι καὶ εἰς τὸν Ἡσιόδον ἀπεδόθησαν πολλὰ ἔργα προελθόντα ἐκ τῆς σχολῆς αὐτοῦ καὶ τὰ γνήσια αὐτοῦ ἔργα ὑπέστησαν πλείστας διασκευάς, ὧν τοσοῦτον μᾶλλον ἦσαν ἐπιδεικτικά,

ἂν καὶ δὲν φαίνεται αὐστηρῶς ἐφαρμοζομένη ἡ στροφικὴ ἀρχή· Ἐξεζήτησε δ' αὐτὰ ὁ Gruppe, Über die Theogonie des Hesiod 1841 καὶ ὁ Gottfr. Hermann, De Theogoniae forma antiquissima 1844 (ἐν Opusculis VIII, 47 κ. ἐξ.)· καὶ ὁ Köchly δὲ κατέδειξεν αὐτὰ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκδόσει (παράβ. καὶ Köchly, Akadem. Vorträge I, 387). Νεωστὶ δ' ἐπειράθη ὁ Fick ν' ἀποκαταστήσῃ συστήματα ἐξ ἑξ. στίχων. Πρὸς ταῦτα δὲ πρέπει νὰ παραβληθῶσι καὶ τὰ στροφικὰ κῶλα ἐν τῷ λυρικοῦ θρήνου παρὰ τῷ φερέτρῳ τοῦ Ἑκτορος Ἰλ., Ω 725 — 750, περὶ ὧν ἐπραγματεύθη ἐσχάτως ὁ Seibel, Die Klage um Hektor, Programm, München 1881.

¹⁾ Ἰδε σχόλια Α εἰς Σ, 39 καὶ Ω, 614.

²⁾ Ἰδε σχόλια εἰς Ἰλ. Ο, 21 σελ. 410, 12 Β καὶ εἰς Ὀδ. ο, 74. Ἐκ τῆς ἐλλείψεως δὲ πλαστικῆς παραστάσεως προέρχεται καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἡσιόδου ἐλαχίστην παρίσχετο παρόρμησιν εἰς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας καὶ διῆλξεν τὴν γραφὴν τῶν ἀγγείων, περὶ οὗ ἴδε Brunn, Sitzungsbericht. der bayer. Akademie der Wissensch. 1889 II, 73.

ὅσῳ μᾶλλον χαλαρὸς ἦτο ὁ περιβάλλων αὐτὰ δεσμός. Καὶ προτάσσεται μὲν τῶν ἔργων τοῦ Ἡσιόδου συνήθως ἡ Θεογονία ὡς τὸ παλαιότερον ἔργον¹⁾, ἀλλ' ἡμεῖς προκρίνομεν νὰ προτάξωμεν τὰ Ἔργα, διότι ἡ γνησιότης αὐτῶν εἰς ἤττονας ὑποβάλλεται διαμφισβητήσεις.

67. Τὰ Ἔργα ἦσαν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν περὶ τὸν Ἑλικῶνα Βοιωτῶν τὸ μόνον γνήσιον ἔργον τοῦ Ἡσιόδου²⁾ καὶ πάντως εἶναι τὸ μόνον ἔργον, ἐν ᾧ εὐρίσκομεν ἐντετυπωμένην ὠρισμένην τινα φύσιν καὶ ἥθος. Ἀπευθύνεται δὲ τὸ ἔργον πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ ποιητοῦ Πέρσην καὶ φέρει διπλοῦν ὄνομα, Ἔργα καὶ Ἡμέραι καλούμενον, διότι περιέχει ὁδηγίας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων καὶ ἐν ἐπιμέτρῳ ἡμερολόγιον τῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν τοῦ μηνὸς ποιητέων ἔργων. Καὶ τελείαν μὲν ἐνότητα πάντως δὲν ἀποτελοῦσιν οἱ 828 οὔτοι στίχοι τοῦ ποιήματος, ἀλλ' ἄδηλον εἶναι καὶ ἐνταῦθα, ὡς παρ' Ὀμήρῳ, πότερον αὐτὸς ὁ ποιητὴς δὲν διενόηθη νὰ ποιήσῃ ἐν τι ὅλῳ, ὥστε ἡ σύνδεσις τῶν διαφόρων μερῶν ἐγένετο οὐχὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου, ἀλλ' ὑπὸ τινος μεταγενεστέρου διασκευαστοῦ, ὅς καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κύριος πατήρ τοῦ ὅλου ποιήματος, ἢ μὴ αἱ ἐλλείψεις τῆς διατάξεως προῆλθον ἐκ τῆς συρράφης πλειόνων, κατὰ διαφόρους χρόνους ποιηθέντων μερῶν καὶ διὰ τῆς παρεμβολῆς ξένων. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τῷ ζητήματι πυρετώδῃ ἀνέπτυξε δραστηριότητα ἡ τὰ πάντα ἀναλύουσα κριτικὴ τῶν

1) Ὁ ἐν Ἔργοις 11 στίχος «οὐκ ἄρα (ἄλλοτε ἴσως οὔτοι) μοῦνον ἔην Ἑλικῶν γένος» φαίνεται ὑπονοῶν τὸν ἐν Θεογονίᾳ 225, κατ' ἀκολουθίαν ἀποφαίνει ταύτην ὡς τὸ παλαιότερον ἔργον τοῦ ποιητοῦ. Μᾶλλον δ' ὠρισμένως ἀποφαίνει τὴν Θεογονίαν ὡς ἀρχαιότερον ἔργον ὁ στίχος 659, ἀλλὰ περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ στίχου τούτου διαμπτισθεῖται. Κατὰ τὸν Λουκιανὸν Περὶ Ὁρχήσεως 24 προηγέτο ἐν τοῖς χειρογράφοις ἡ Θεογονία. Μετὰ τῶν παλλαίων δὲ γραμματικῶν τάττουσι καὶ ὁ Kirchhoff καὶ ὁ Fick τὴν Θεογονίαν ὡς τὸ παλαιότερον ἔπος πρὸ τῶν Ἔργων.

2) Ὁ Πausanias ἐν IX, 31, 4 λέγει: «Βοιωτῶν οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οἰκούντες παρὲν λημμένα δόξῃ λέγουσιν ὡς ἄλλο Ἡσιόδου ποιῆσαι οὐδὲν ἢ τὰ Ἔργα». Ἀλλὰ μὴ τι οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οὔτοι ἀπέδιδον τὴν γνώμην τῶν λογίων Χωριζόντων, ὡς ὁ αὐτὸς Πausanias ἐν VI, 22, 6 ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τῶν Ἡλείων τινα ἐξ ἐκείνων, ὅσα οἱ λόγοι αὐτοῦ ἐξηρῶνυσαν;

νεωτέρων χρόνων ¹⁾. 'Αλλ' ὅσον προτρεπτικά εἰς ἐρεῦνας καὶ καρποφόροι καὶ ἂν ἀπέβησαν αἱ ἀποδείξεις τῆς ἐλλιποῦς συναφείας μερῶν τινων, πάντως ὁμῶς ὑπερτεροῦσι τὰ σημεῖα τὰ ἀποδεικνύοντα τὴν ὁμοιότητα καὶ ἀκολουθίαν τῶν κυρίων μερῶν. Οὕτως ἡ προσ-αγόρευσις τοῦ Πέρσου ἀναμφισβητήτως προέρχεται οὐχὶ ἔκ τινος μεταγενεστέρου διασκευαστοῦ, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ 'Ησιόδου. Ἐπειδὴ δ' αὕτη ἀπαντᾷ ἐν πολλοῖς πολὺ ἀλλήλων ἀπέχουσι χωρίοις, δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος ἀμέσως νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ταῦτα ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὡς μέρη ἐνὸς ὅλου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἐν οἷς δὲν ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα τοῦ Πέρσου, παρέχουσι μείζονα τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ὕστερον παρενεβλήθησαν. Ὡς τοιαῦτα δ' ἀποδεικνύονται οἱ ἐν προσθήκης μέρει στίχοι τῶν ἡμερῶν 765—828, αἱ δύο συνεῤῥαμμέναι συλλογαὶ γινωμῶν 317—382 καὶ 695—764, ἡ περιγραφὴ τῶν πέντε γενῶν 109—201 καὶ ὁ μῦθος τῆς Πανδώρας 49—104. Καὶ ἀληθῶς πάντα ταῦτα τὰ μέρη, καὶ περ συναφῇ ὄντα πῶς πρὸς τὴν κυρίαν ἰδέαν τοῦ ποιήματος, ὅτι ἐν τῷ παρόντι ἔργῳ καὶ μόχθῳ εἶναι πρὸ πάντων ἀνάγκη, ὁμῶς συνδέονται ὅλως χαλὰ πρὸς τὸ λοιπὸν ποίημα, ὥστε ἐμποιοῦσι τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὑφίσταντο ἀρχικῶς καθ' ἑαυτὰ καὶ ὅτι μετέπειτα ἐγκατετάχθησαν εἰς τὰ Ἔργα ἱσως ὑπὸ τοῦ 'Ησιόδου αὐτοῦ ²⁾. Περί δὲ τοῦ προοιμίου εἰς τὰς Μούσας (1—10),

¹⁾ Twisten, Comment. crit. de Hesiodi carmine quod inscribitur Opera, Kiel 1815. Lehrs, Quaestiones epicae 179—252, ἐνθα ἀποδεικνύεται ἡ κατὰ ἀλφάβητον τάξις τῶν ῥήσεων. Thiersch, De gnomis carminibus Graecorum ἐν Acta Philol. Monac. III, 402. Ἄλλως κρίνει ὁ Ranke, De Hesiodi operibus et diebus, Gott. 1838. Vollbehr, Hesiodi Opera et Dies, Kiel 1844. Διαλλακτικῶς δ' ἔχουσιν ὁ Steitz, De Operum et dierum compositione, forma pristina et interpolationibus Gott. 1856. Hetzel, De carminis quod Op. et D. inscriptione compositione et interpolationibus, Weillburg 1860. Παράβ. καὶ Susemihl, Zur Litteratur des Hesiod ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. und Pädagogik 89, 1 κ. ἑ. Τὰ καθ' ἑκάστον δὲ μέρη πειράτῃ ν' ἀποδείξῃ ὁ Fick ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 'Ησιόδου. Ὁ δὲ Kirchhoff ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ πειράτῃ νὰ διακρίνῃ διὰ διαφόρων γραμμάτων τὰ παλαιόν, εἰς τὸν 'Ησιόδον ἀποδιδόμενον κύριον μέρος, ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων προσθηκῶν καὶ νὰ διαιρέσῃ τὸ παλαιὸν ποίημα εἰς οἰκίῳ, ἄνισα ὅλως ἄσματα.

²⁾ Ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα φαίνεται ὁ τῆς Πανδώρας μῦθος συναφῆς πρὸς τὸ στέλεχος τοῦ ποιήματος καὶ συνδεδεμένος πρὸς τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν αὐτοῦ, διότι δὴ ἡ ἀποστολὴ τῆς

ὅτι μεταγενέστερον εἶναι, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Παυσανίας ἐν IX, 31, 4¹⁾. "Ὅ,τι ἄρα ὑπολείπεται μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν παρενθηκῶν τούτων καὶ ἄλλων τινῶν μικροτέρων διασκευῶν²⁾, δὲν εἶναι ἔτι τέλειόν τι ὅλον, ἀλλὰ συνίσταται ἐκ δύο ὁμοίων πρὸς τὸν Πέρσην ἀπενθυνομένων μερῶν, ἐνὸς ψεκτικοῦ (11—39, 203—316), ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς φέγει τὸν ἀδελφὸν καὶ τοὺς δωροφάγους δικαστὰς διὰ τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν ἀδικίαν, καὶ ἐτέρου διδακτικοῦ, ἐν ᾧ μετ' ἀπαθείας προπαιδεύει εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν (383—616 καὶ 618—694). Τὰ δύο δὲ ταῦτα μέρη δὲν ἐποιήθησαν μὲν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ³⁾, ἀλλ' ἦσαν πάντως προσωρισμένα ἐν ὅλῳ ν' ἀποτελέσωσιν. Ἐκ τούτου εἰς μόνος περιτετορνευμένος ἀπαντᾷ ἐπίλογος, (694) καὶ ὁ δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος, καὶ ἡ παρόρμησις εἰς ἐργασίαν διήκει δι' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὡς ἐρυθρός τις μίτος. Διότι αὐτῆς στοχάζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ προοίμιον περὶ τῶν δύο ἐρίδων, τῆς κακῆς ἐρίδος καὶ τῆς ἀγαθῆς ἀμίλλης, ὧν ἡ

Πανδώρας, ὡς ἡ ἀμαρτία τῆς Εὐας ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, ἐπήνεγκε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐργασίας. Ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ ἐξαίρετοι ῥήσεις καὶ τὸ ποίημα περὶ τῶν γενῶν, ὧν ἀπηχήματα ἀπέδειξεν ὁ Roth, *Der Mythos von den 5 Menschenaltern bei Hesiod und die Indische Lehre von den 4 Weltaltern*, Tübingen 1880, ἐν τῇ παλαιᾷ ἰνδικῇ ποιήσει, ἐμποιοῦσι τὴν ἐντύπωσιν γνησίας ἡσιοδοίου ποιήσεως. Ἰσως δὲ μεταγενέστερός τις ἐγκατέταξε καὶ αὐτὰ εἰς τὰ "Ἔργα, ἵνα μὴ ἀπολεσθῶσι μεμονωμένα.

1) Τὸ προοίμιον, ὅπερ ἡθέλουν καὶ ὁ Ἀρίσταρχος καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν Συμποσ. IX, 1, 2 εἶναι οἰκτρὸν σύρραγμα, οὗ τοῦτο μόνον φαίνεται θαυμαστόν, ὅτι ἔτυχε χάριτος παρὰ τοῦ Kirchhoff. Κατὰ τὰ σχόλια τοῦ Πρόκλου ὁ Πραξιφάνης, ὁ μαθητὴς τοῦ Θεοφράστου, ἐνέτυχεν ἐκδόσει τοῦ Ἡσιόδου ἄνευ μὲν τοῦ προοιμίου τούτου, ἀρχομένη δὲ ἀπὸ τοῦ στίχου «Οὐκ ἄρα μοῦνον ἔην Ἐρίδων γένος». Ὡς δ' ὁ Martin, *Das Proömium zu den Erga des Hesiod*, Dissert. München 1897, πιθανολογεῖ, τὸ προοίμιον ἐποιήθη καὶ εἰσέποιήθη ὑπὸ φαύλων τινῶν γραμματικῶν τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων, οἵτινες προσέκρουον εἰς τὴν ἀπότομον εἰσαγωγὴν τῶν γνησίων "Ἔργων.

2) Τοιαῦτα διασκευαὶ εἶναι οἱ στίχοι 504—536 περὶ τῶν δεινῶν τοῦ χειμῶνος, ἐν οἷς τὸ ἰωνικὸν ὄνομα τοῦ μηνὸς Ἀθηναιεύος (504) καὶ τὸ Πανέλληνες ἀποδεικνύουσι τὴν μεταγενεστέραν, οὐχὶ βοιωτικὴν καταγωγὴν, εἴτα οἱ στίχοι 60—68 καὶ πολλάι, χαλαρῶς παρεμβλημέναι μονόστιχοι ῥήσεις, ἴσως δὲ καὶ οἱ στίχοι 646—662 περὶ τῶν ἐπιταφίων ἀγώνων τοῦ Ἀμφιδάμαντος. Πέραν τοῦ δειντος προδίδει ἐν τῇ παραδοχῇ παρενθηκῶν ὁ Fick ἐν σελ. 43 κ. ἑξῆς, διότι μόνον 144 στίχοι γνήσιοι ὑπολείπονται τότε κατ' αὐτὸν ἐκ τῶν "Ἔργων.

3) Παράβ. στίχον 34 κ. ἑ, πρὸς τὸν 396.

τελευταία παρορμῇ καὶ τὸν ἀμήχανον εἰς ἐργασίαν, καὶ αὐτὴ χρησιμεύει καὶ ὡς γέφυρα μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον μέρος, ἐν ᾧ διακελεύεται τὸν Πέρσην ὁ ποιητὴς διὰ τῆς ἐργασίας νὰ πειρᾶται νὰ πορίζηται τὸν βίον καὶ οὐχὶ δι' ἀδίκων δικῶν (286 — 303, 315 κ. ἐξῆς).

68. Ἡ δὲ Θεογονία ἐκ 1022 στίχων ἀποτελουμένη εἶναι σεμνοπρεπὴς τις ἀπόπειρα ὑπαγωγῆς τῶν ποικίλων μορφῶν τῶν θεῶν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τι σύστημα. Εἰς τοῦτο δὲ τὸ μὲν συνεφορήθησαν οἱ τε παλαιοὶ καὶ ἐπιχώριοι καὶ ἐν ταύτῳ καὶ τινες νέοι θεοὶ καὶ ξένοι ¹⁾, τὸ δὲ συνηνώθησαν εἰς ἐν ποιητικὸν ἅμα τε καὶ φιλοσοφικὸν διδακτικὸν ἔπος οἱ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς λατρείαις καὶ τοῖς παλαιοῖς ὕμνοις παραδεδομένοι μῦθοι συγκερασθέντες πρὸς θεοσοφικὰς καὶ κοσμογονικὰς θεωρίας ²⁾. Λίαν δ' ἐπιτυχῶς διεξήγαγε τὸ σχέδιον αὐτοῦ ὁ ποιητὴς, διότι ἐμμείνας ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως συνέλαβε τὰ πράγματα ἐν τῷ γίγνεσθαι καὶ οὕτως ἐποίησεν ἱστορίαν τῆς κοσμοποιίας καὶ τῆς θεογονίας. Εἶχε δὲ συνεπικουρον ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ σχεδίου τούτου αὐτὸν τὸν χαρρακτῆρα τοῦ ἐλληνικοῦ μύθου, ὅστις πανταχοῦ λόγον ἐποιεῖτο

¹⁾ Τινὲς τῶν παρ' Ἡσιόδου ἀπαντωσῶν θεοτήτων, ἃς ἀγνοεῖ ὁ Ὅμηρος, ἀποδεικνύονται ὑπὸ τῆς συγκριτικῆς μυθολογίας παλαιόταται, ὡς Ἑστία = τῇ λατ. Vesta, Ὁρθρος = τῷ σανσκρ. Vratras, Ῥεῖα = σανσκρ. urvi (εὐρεῖα γῆ), Κέρβερος = σανσκρ. s'arvaras, ἐξ οὗ s'abaras, ὁ ποικιλόδεσμος κύων τοῦ Yamas κατὰ Benfey, Vedic 149 κ.έ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' εἰς μὲν τὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν ἄγει ἡμᾶς ἡ Χίμαιρα ὡς καὶ ὁ Τυφωεύς, εἰς τὴν Αἴγυπτον δ' ἡ Σφίγξ καὶ εἰς τοὺς Σημίτας ὁ Ἰαπετός καὶ ὁ Κάδμος. Τὰ ξένα δὲ ταῦτα συστατικὰ μέρη τῆς Θεογονίας δὲν πρέπει νὰ φαίνωνται ἡμῖν παράξενα ἐνθυμούμενοις τὸ αἰγυπτιακὸν ὄνομα τῶν Θεῶν καὶ τὸ αἰγυπτιακὸν πρότυπον ποικίλμα τοῦ ὑπὸ τοῦ Schliemann ἐκκαφέντος θησαυροῦ τοῦ Ὀρχομενοῦ. Ἀλλὰ καὶ παρ' Ὁμήρῳ ἀπαντῶσιν τινὰ τῶν ἀνατολικῶν ὀνομάτων ὡς Τυφωεύς, Κιμμέριοι, Ἀχέρων, ἄλλα δὲ τινὰ βραδύτερον διαδοθέντα ὡς Κάθεριοι, Ἀδωνις, Μελικέρτης, γρ. ὅπως δὲν ἀπαντῶσιν οὐδὲ παρ' αὐτῷ τῷ Ἡσιόδῳ.

²⁾ Ὁ Ἡσιόδου ἀποκαλεῖται θεολόγος καὶ ὁ πρῶτον θεολογήσας ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ σελ. 983b 29 καὶ 1000a 9. Ὅτι δ' ὑφίσταντο Θεογονίαι πρὸ τοῦ Ἡσιόδου, φαίνεται ἥκιστα πιθανόν, ἂν καὶ χωρὶς τινὰ τοῦ Ὁμήρου, μάλιστα δ' ἡ Διὸς ἀπάτη, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἐκυκλοφοροῦντο ἤδη θεολογικαὶ θεωρίαι καὶ ὕμνοι. Παράβ. Schömann, Comparatio theogoniæ Hesiodicæ cum Homericæ ἐν τοῖς Opusculis II, 25—29.

περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἢ θυγατρὸς καὶ εἶχεν ἀναγκάσει ἤδη καὶ αὐτὸν τὸν ἐξ Ἰωνίας ἀοιδὸν νὰ περικαλύψῃ ἐν ποιητικῷ ἱματίῳ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίνοντα ¹⁾). Ἴσως δὲ καὶ ἐκ τῶν παραδόσεων τῶν ἱερέων τῶν διαφόρων ναῶν παρέλαβεν ὁ ποιητὴς καὶ τινὰς ἀλληγορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς γνώμας. Διότι ἡ μεγάλη ἐπὶ παραδείγματι τιμὴ, ἣν ὁ ποιητὴς ἀπονέμει εἰς τὸν Ἑρωτα ἐν τῇ Θεογονίᾳ (120 κ. ἐ.), φαίνεται συνδεομένη πρὸς τὴν ἐν Θεσπιαῖς λατρείαν τοῦ θεοῦ τούτου ²⁾). Διεξήγαγε δ' ὁ ποιητὴς τὸ σχέδιον αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (1—115), ἥτις προῆλθεν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως δύο προοιμίων, ἐνὸς μὲν εἰς τὰς Ἑλικωνιάδας, ἐτέρου δὲ εἰς τὰς Ὀλυμπιάδας Μούσας³⁾), συνδέεται ἡ ἐπὶ κλησις τῶν Μουσῶν πρὸς τὴν μύησιν τοῦ ποιητοῦ τοσοῦτον ἐμφρόνως, ὥστε οἱ ἐπόμενοι στίχοι φαίνονται ὡς ἀπηχήματα τοῦ ἄσματος τῶν Μουσῶν. Ἀπὸ τοῦ 116 δὲ στίχου ἄρχεται τὸ παλαιὸν ποίημα, ἡ Κοσμογονία, ἥτις τὸ μὲν πρῶτον προσάγει ὅλως ἀμόρφους ἀφαι-

¹⁾ Οὗτοι νοητέα τὰ δεσμὰ τοῦ Διὸς καὶ ἡ λύτρωσις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θεᾶς τῆς θαλάσσης Θέτιδος καὶ τοῦ Βριάρεω ἐν Πλ. Α, 397 κ. ἐξ., αἱ 350 μέλαιναί βιᾶες (= νύκτες) καὶ τὰ 350 λευκὰ πρόβατα (= ἡμέραι) τοῦ Ἥλιου ἐν Ὀδ. μ, 128 κ. ἐξ. Αἱ κοσμογονικαὶ δ' αὗται θεωρίαι τοῦ μύθου ἀνάγονται εἰς τοὺς ἀρίστους χρόνους. Οὕτως ὁ ἐν τοῖς Βέδαις ἀγὼν τοῦ Vritra καὶ ἡ ἀρπαγὴ τῶν βοῶν ἀναφέρονται εἰς τὰς βρονταίας νεφέλας καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν συγκαλυπτομένας ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Αἱ γιγαντομαχίαι καὶ Τιτανομαχίαι τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν συνάπτονται πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ μὲν Indras πρὸς τοὺς Rakshasas παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, τοῦ Donar δὲ πρὸς τοὺς γίγαντας παρὰ τοῖς παλαιοῖς Γερμανοῖς.

²⁾ Ἡ θεοσοφικὴ ἀλληγορία εἶναι παλαιότερα τοῦ Ἡσιόδου, διότι αἱ μὲν Χάριτες, ἥτις θεαὶ τῆς χάριτος ἢ εὐμενείας, προῆλθον ἐκ τῶν αἰσθητῶν μορφῶν τῶν ξανθῶν ἱππῶν τοῦ Ἥλιου (haritas). (Ἰδε G. Curtius, Grundzüge der Griechischen Etymologie 5 ἐκδ. σελ. 121), ὁ δὲ φιλόκηνωρος θεὸς τοῦ πυρὸς Προμηθεὺς ἐκ τῆς θεωρίας ἐργαλείου προπαρασκευαστικοῦ τοῦ πυρὸς. (Ἰδε Ad. Kuhn, Herabkunft des Feuers). Κατὰ τινὰ δ' ὑπόθεσιν τοῦ Müller καὶ ὁ τῶν Θεσπιέων Ἑρως ἐστὶ μαινὴν ἀρχικῶς τὴν ἀκτῖνα τοῦ Ἥλιου, σανσchr. arusha.

³⁾ Ὅτι τὸ πρῶτον προοίμιον ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ μορφῇ (1—4, 9—12, 22—24, 26—34) ἐποικίθη ἐν τοῖς μετὰ τὸν Ἡσιόδον χρόνοις, δὲν τολμῶμεν νὰ ἰσχυρισθῶμεν, μεθ' ὧς οἱ νεώτεροι κριτικοὶ πεποιθήσεως. Πάντως ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν διασκευαστὴν τῶν Ἑργῶν στ. 659. Κατὰ δὲ τὸν Πλούταρχον ἐν Συμποσ. προβλήμ. IX, 14, 1 μέρος τι τοῦ προοιμίου στ. 36—67 ᾗδετο ὡς ἴδιος ὕμνος. Τρεῖς δὲ προοίμια καὶ τρεῖς Θεογονίας ἐξευρίσκει ὁ O. Gruppe, Die griech. Kulte I, 597 διδάσκων, ὅτι ἡ σύβραψις αὐτῶν ἐγένετο ἐν Κορίνθῳ ἐπὶ Περιάνδρῳ.

ρέσεις τῶν φυσικῶν δυνάμεων, εἶτα δέ, προϊόντος τοῦ ἔργου, εἰσάγει καὶ παλαιὰς μορφὰς τοῦ μυθικοῦ κόσμου καὶ προσωποποιήσεις ἡθικῶν ἐννοιῶν (116—452). Κατὰ ταύτην τὸ μὲν πρῶτον ἐγένετο τὸ Χάος, εἶτα ἡ εὐρύτερος Γαῖα, τὰ ἡερόεντα Τάρταρα (ἀρχικῶς ἡ πρὸς ἐσπέραν παρὰ τῇ Ταρτησσῷ χώρα) καὶ ὁ πανδαμάτωρ Ἔρως. Ἐκ τοῦ Χάους εἶτα ἐξεγένοντο τὸ Ἐρεβος καὶ ἡ μέλαινα Νύξ, ἐκ τῆς Γῆς ὁ Οὐρανός, τὰ Ὀρη καὶ ὁ Πόντος. Ἐκ τῶν πρώτων δὲ τούτων στοιχείων ἔπειτα φαίνονται ὡς δυνάμεις θεοὺς παράγουσαι ἡ Γῆ καὶ ὁ Οὐρανός (152—210), ἡ Νύξ (211—232), ὁ Πόντος (233—370), ὥστε ἐξ αὐτῶν μινυομένων φιλότῃ ἡ καὶ οὕτως προέρχονται καὶ ἀφηρημένα ὄντα, ὡς ἡ Θέμις, ὁ Θάνατος, ἡ Ἐρίς, ἡ Νίκη, ἡ Νέμεσις καὶ μυθολογικαὶ μορφαὶ ὡς οἱ Κύκλωπες, αἱ Ἑρινύες, αἱ Μοῖραι, αἱ Γοργόνες, ὁ Κρόνος, ὁ Νηρεὺς, ὁ Κέρβερος. Εἰς τὸ πρῶτον δὲ τοῦτο μέρος τῆς Θεογονίας προστίθεται ὡς ἐπιμετρον τὸ περὶ τῶν ἐκγόνων τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ, τῆς Θετιδος, τῆς Θείας, τοῦ Κρίου, τοῦ Κοίου, τῆς Φοίβης (211—276)¹⁾. Το ξηρὸν δὲ τῶν μερῶν τούτων ὕφος, ὅπερ διὰ τῆς παραλλήλου τῶν προτάσεων συντάξεως προσκτᾶται ἐνάργειαν μᾶλλον ἢ κάλλος²⁾, διακόπτεται χαριέντως ὑπὸ τῶν εὐρυτενῶν διηγημάτων τῆς ἐκτομῆς τοῦ Οὐρανοῦ (154—210), τῆς χειρώσεως ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους τοῦ Γηρυονέως καὶ τῆς λερναίας Ὑδρας (288—318), τῆς πῦρ πνεούσης Χιμαίρας καὶ τοῦ θανάτου αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Βελλεροφόντου ἐπιβαίνοντος τοῦ Πηγάσου (319—325). Ἀπὸ δὲ τοῦ στίχου 453 εἰσερχόμεθα εἰς αὐτὸν τὸν Ὀλυμπον τῶν φαινῶν θεῶν, ἐνθα μανθάνομεν πρῶ-

¹⁾ Ἡ παρενθήκη, ἣν ἀνέμενε τις εὐθὺς μετὰ τὸν στίχον 136, περιέχει ὀνόματα θεῶν, ἅτινα ἀναγκαιῶς ἀνεμένοντο, τοῦ Ἡλίου, τῆς Ἥρας, τῆς Λητοῦς, ὥστε καλῶς ποιῶντες δυνάμεθα νὰ ἀποδώμεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἡσίοδον. Ἀλλὰ λίαν ὑποπτος εἶναι ἡ ἐν τῇ παρενθήκῃ ταύτῃ νέα παρενθήκη περὶ τῆς Στυγὸς 383—403.

²⁾ Ἰδίᾳ ἐν τῷ πρώτῳ κοσμογονικῷ μέρει (116—152) δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ ἀσφαλῶς ἡ διαίρεσις εἰς τριστίχους στροφάς, ἐὰν ἀποχωρίσωμεν τὰς εὐκόλως ἀναγνωριζομένας διασκευάς (122, 128, 130, 136, 138, 144 κ. ἐξ., 215 κ. ἐ. 218 κ. ἐξ.).

τον μὲν τὰ τῆς γεννήσεως τοῦ πάντων πατὴρ Διὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, Ἑστίης, Δήμητρος, Ἥρας, Ἄδου καὶ Ποσειδῶνος (453—500) καὶ ἔπειτα περὶ τῶν ἀμοιβαίων ἐρίδων τοῦ παντοδυνάμου Κρονίδου καὶ τοῦ ποικιλομήτου Προμηθέως (501—616), περὶ τῶν φοβερῶν ἀγώνων τοῦ Διὸς πρὸς τοὺς Τιτῆνας καὶ τῆς καταταρταρώσεως αὐτῶν (617—819), περὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων τοῦ τε Διὸς καὶ τῶν ἄλλων Κρονιδῶν (886—962). Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μέρει τοῦ ποιήματος ἐξαίρεται ὁ ποιητῆς ὑπὸ τῆς θαψιλείας τῆς ὕλης ὑπεράνω τῆς ἀγόνου μορφῆς τῆς ἀνιαρᾶς διαριθμήσεως καὶ διδασκαλίας. Ἐν τῇ Τιτανομαχίᾳ δὲ πρὸ πάντων ἀμιλλᾶται μὲν ἐπιτυχῶς πρὸς τὸν Ὅμηρον, ἀλλ' ἀληθῶς μᾶλλον διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν σκιαγραφημάτων καὶ τῶν γιγαντιαίων φράσεων, ἢ διὰ τῆς ἐναργείας καὶ ποικιλίας τῆς περιγραφῆς.

Τὸν δ' ἐπίλογον ἀποτελεῖ παράρτημά τι χαλαρῶς συνειρμένον περὶ τῶν θεαινῶν, αἵτινες συμμιγεῖσθαι μετὰ θνητῶν ἐγέννησαν ἥρωας καὶ ἡρώϊνας (963—1022) καὶ οὕτω προωδοποιεῖτο ἡ μετέβασις ἀπὸ τῆς Θεογονίας εἰς τὸν Κ α τ ἄ λ ο γ ο ν Γ υ ν α ι κ ῶ ν.

Καὶ ἀληθῶς μὲν διήκει οὕτω δι' ὅλου τοῦ ποιήματος ἐνιαῖός τις μίτος, ἀλλὰ πάντως δὲν ἀποτελεῖ τοῦτο, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τεχνικόν τι ὅλον ἔχον ἐνιαῖον τὸν τρόπον. Ἡ συναφὴ μάλιστα τῶν ξηρῶν ἀπαριθμήσεων καὶ τῶν εὐρυτενῶν σκηνῶν ἀγώνων εἶναι ὀχληρά¹⁾. Ἀλλ' ἐκ τῶν 1022 στίχων μέγα μέρος πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς μεταγενεστέρας παρενθήκας²⁾. Οὕτω πρὸ πάντων μεταγενεστέρου τινὸς εἶναι τὸ παράρτημα 963—1022, ὅπερ ἀποφαίνουσιν ὡς νεώτερόν τι ποίημα αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν Τυρρηνῶν (1016), καὶ τοῦ Λατίνου (1013) καὶ ὁ ὑπαινιγμὸς τῆς Αἰθιοπίδος (984) καὶ τῶν Κυπρίων (1008—1010)³⁾. Ὡσαύτως δ' ὀχληρῶς διακόπτει τὴν

¹⁾ Ἑλλειψις εἶναι ὡσαύτως, ὅτι ἐν στίχῳ 935 (παράθ. καὶ στίχ. 121) αἰφνιδίως ἀναφαίνονται ἄνθρωποι, ἐν ᾧ οὐδεὶς λόγος ἐγένετο πρότερον περὶ τῆς γενέσεως αὐτῶν, καὶ ὅτι δὲν φαίνεται καταληπτόν, πῶς αἱ τῶν θνητῶν γενεαὶ ἐγένοντο πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Διὸς πρὸς συμφορὰν τῶν ἀνθρώπων δημιουργίας τῆς γυναικός.

²⁾ A. Meyer, De compositione Theogoniae, Berl. 1887

³⁾ Ὁ πλημμελής στίχος 1014 Τ η λ ἔ γ ο ν ὁ ν τ ε ἔ τ ι κ τ ε διὰ χ ρ υ σ ἔ η ν Ἀ φ ρ ο -

συνάφειαν ὁ τοῦ Τυφώεως μῦθος (820—880) καὶ δὲν ἐγράφη κατ' ἀκολουθίαν, ἵνα ταχθῇ ἐνταῦθα, ἢ ἴσως καθ' ὅλου εἰς τὴν Θεογονίαν, καὶ ἂν ἔτι ἐποιήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ "Ησιόδου ὁρμηθέντος ἔκ τινος ἐκρήξεως τῆς Αἴτνης ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ. Παρὰ ταῦτα δὲ νεώτερον βεβαίως εἶναι καὶ τὸ μακρὸν περὶ Ἑκάτης χωρίον (411—452), ὅπερ πιθανῶς προέρχεται ἔκ τινος ἰδίου ὕμνου εἰς τὴν Θεάν. Τέλος δ', ἵνα παραλίπωμεν τὰς μικροτέρας διασκευάς, καὶ τὸ προοίμιον ἀναμφισβητήτως εὐρύνθη διὰ τῆς παρεισαγωγῆς λειψάνων τινῶν ὕμνων εἰς τὰς Ὀλυμπιάδας Μούσας ¹⁾. Περὶ δὲ τοῦ συγγραφέως τῆς Θεογονίας πάντες οἱ ἀρχαῖοι, πλὴν ἐκείνων οὓς πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχεν ὁ Πausanias IX, 31, 4 ²⁾ συνεφώνουν ὁμολογοῦντες ὡς τοιοῦτον τὸν "Ησιόδον, μάλιστα δὲ πάντων ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος λέγων ἐν II, 53: «"Ησιόδος καὶ "Ομηρός εἰσιν οἱ ποιήσαντες Θεογονίην "Ελληνσι καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπὶ νυμίας δόντες καὶ τιμάς τε καὶ τέχνας διελόντες καὶ εἶδεα αὐτῶν σημήναντες» ³⁾. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνοις ὁ Σοίμαννος ἐπανελθὼν εἰς τὰς ἀμφιβολίας τοῦ Pausanias ἀπέφηνε τὴν Θεογονίαν ἔργον τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου ⁴⁾. Ἀλλὰ

διὰ τὴν δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῷ μέγῃ τὸ κύριον ἔχοντι Μεδικαίῳ κώδικι, δὲν δυνάμεθα ἄρα ἐξ αὐτοῦ νὰ τάξωμεν τὸ παράρτημα εἰς τοὺς μετὰ τὴν Τηλεγένειαν χρόνους. Φυσικὸν δ' εἶναι, ὅτι διὰ τῆς προσαρτήσεως τοῦ παραρτήματος ἐξέπεσεν ὁ παλαιὸς ἐπίλογος τῆς Θεογονίας μετὰ τὸν στίχον 962 ἢ, ὡς ἄλλοι ἀποδέχονται, μετὰ τὸν στίχον 955.

¹⁾ Τὴν παλαιὰν Θεογονίαν συσπᾷ εἰς ἓν ἢ μᾶλλον δύο μέρη ἐκ στροφῶν συγκείμενα ὁ Kœchly, *De diversis Hesiodae Theogoniae partibus* 1860, καὶ ἐν *Opusculis* σελ. 244—288. Ὁ δὲ Fick ἀποδέχεται 3 παλαιότερα ἄσματα τῆς Θεογονίας ἐξ 144 στίχων.

²⁾ Ἐν ἄλλῳ τινὶ χωρίῳ VIII, 18, 1 σιγῇ παρέχεται τὴν ἀμφιβολίαν αὐτὸς ὁ Pausanias.

³⁾ Ἡ παλαιότατη μαρτυρία περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ συγγραφέως τῶν Ἔργων καὶ τῆς Θεογονίας εὐρίσκεται ἐν τῷ στίχῳ τῶν Ἔργων 659: «ἐνθα με τὸ πρῶτον λιγυρῆς ἐπέθεσαν Ἄοιδῆς», ὅς καταφανῶς ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Θεογονίας καὶ ἂν εἶναι νόθος, πάντως ὅμως παλαιότατος εἶναι. Καὶ ἐν τοῖς Ἔργοις 48 ὑποδεικνύεται πως ἡ εὐρυτενὴς ἐν τῇ Θεογ. 535—553 διήγησις περὶ τῆς ἀπάτης τοῦ Προμηθέως. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Welcker ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Θεογονίας ἀποδέχεται, ὅτι ἄλλος ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς Θεογονίας.

⁴⁾ Schömann, *de compositione Theogoniae* ἐν τοῖς *Opusculis* II, 475 κ. ἐ. καὶ ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει τῆς Θεογονίας ἐν σελ. 20 κ. ἐ. Ὁ δὲ Gerhard, *Über die*

ταῦτα οὐδὲ λόγου ἄξια εἶναι, διότι ἀψευδὴς μαρτυρία ἐναντιοῦται εἰς αὐτά, ἡ γλῶσσα καὶ τὸ δίγαμμα. Καθ' ὅλου δὲ οἱ ἀποφαινόμενοι, ὅτι ἡ Θεογονία δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Ἡσιόδου, ἀποδεικνύονται ὑπερβαλλόντως σκεπτικοί. Διότι ἡ κατ' οὐσίαν ταυτότης τῆς γλώσσης καὶ ἡ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ποιήμασιν ὑπόδειξις ὡς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ τῆς ὑπὸ τῷ Ἑλικῶνι παρὰ ταῖς Θεσπιαῖς χώρας (Θεογ. 2 καὶ Ἔργ. 639, Θεογ. 120 κ. ἐξ.) πάντα ταῦτα μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς ταυτότητος τοῦ ποιητοῦ τῆς Θεογονίας καὶ τῶν Ἔργων. Ἡ δὲ τοῦ μύθου τῆς γενέσεως τῆς γυναικὸς διαφορὰ συνισταμένη ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν μὲν τῇ Θεογονίᾳ (370—612) περὶ τῆς γενέσεως τῆς γυναικὸς καθ' ὅλου, ἐν δὲ τοῖς Ἔργοις (47—104) περὶ τῆς γενέσεως ὠρισμένης γυναικὸς, τῆς Πανδώρας, λόγος γίγνεται, καὶ αὕτη καθ' ἑαυτὴν οὐδενὸς λόγου ἄξια εἶναι καὶ πρὸς τοῦτοις οὐδεμίαν ῥοπήν ἔχει πρὸς τὸ ζήτημα, διότι τὰ ἐν τοῖς Ἔργοις εἶναι ἔνεκα τῶν διασκευῶν λίαν συμπεφυρμένα ¹⁾).

69. Γυναικῶν κατάλογος δ' ἐκαλεῖτο τὸ τρίτον, ἀπολεσθὲν δυστυχῶς κύριον ἔργον τοῦ Ἡσιόδου. Πρὸς τοῦτο δὲ συναφῆς φαίνεται ὁ κατάλογος τῶν ἐπιφανῶν γυναικῶν τῶν ἐν Ἄδου ἐν τῇ Νεκυίᾳ τοῦ Ὀμήρου ἐν Ὀδ. λ, 233—237. Γυναικῶν κατάλογος δ' ἐκαλεῖτο τὸ ἔργον, διότι ἡτό τις εἰς καταλογὴν (καταλέγειν) προωρισμένος κατάλογος τῶν θνητῶν γυναικῶν, αἵτινες ἐγέννησαν ἐκ θεῶν ἥρωας. Ἦτο ἄρα συμπλήρωσις τις τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς Θεογονίας, ὅπερ πραγματεύεται περὶ ἡρώων, οἵτινες κατήγοντο ἐκ θεαινῶν καὶ θνητῶν ἀνδρῶν, ὡς περὶ τοῦ Τηλεγόνου, τοῦ υἱοῦ τῆς θείας Κίρκης καὶ τοῦ θνητοῦ Ὀδυσσεύς, ἢ περὶ τοῦ Αἰνείου, τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀγχίσου. Ὡς δ' ἡ Θεογονία, οὕτω καὶ ὁ Κατάλογος συνίστατο ἐκ μικρῶν, χαλαρῶς συ-

hesiodische Theogonie ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akad. 1856 ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Ὀνομάκριτος συνέταξε τὰ τε παλαιὰ συναφῆ ἡσιόδεια ἀποσπάσματα καὶ τὰς μεταγενεστέρως παρενθήκας.

¹⁾ Ὅτι νόθοι εἶναι οἱ στίχοι 69—82, ἀπέδειξεν ὁ R. Schöll, Saturae crit. Sauppio oblata σελ. 133—147.

ναιρμένων κώλων κατὰ τρόπον τῆς ἡσιοδείου σχολῆς καὶ ἀπετέλει ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, ὅτε δὲν ὑπῆρχον ἔτι ἱστορίαι τῶν πολιτειῶν, ἔμμετρόν τι διδακτικὸν βιβλίον τῆς ἱστορίας τῶν ἡρώων. Συνίστατο δὲ τὸ ὅλον ἐκ πέντε βιβλίων, ὧν τὰ δύο τελευταῖα εἰδικῶς ἐκαλοῦντο 'Ηοῖαι. Τὸ δ' ὄνομα 'Ηοῖαι ¹⁾, ὅπερ βεβαίως μὲν προσῆκεν εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον, πιθανῶς δ' εἰς τὰ δύο τελευταῖα ²⁾, προήλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἕκαστον τῶν κώλων ἤρχετο ἀπὸ τοῦ ἡ οἷ η, ὡς,

ἢ οἷην 'Υοῖη Βοιωτῇ ἔτρεφε κούρην.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐν τῷ Καταλόγῳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ σαφῶς ἐπισταμένου τὰ τοιαῦτα Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀπολλωνίου ἐν II, 181 καὶ IV, 57 *πολλάκις ἀντιθέτως* εἶχον πρὸς τὰ ἐν ταῖς 'Ηοῖαις ³⁾, πιθανὸν φαίνεται, ὅτι ἀρχικῶς ὑπῆρχον δύο διάφορα ἔργα, ὁ Γυναικῶν κατὰ λόγος καὶ αἱ 'Ηοῖαι, καὶ ὅτι ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ἴσως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ πρῶτον, συνηρμόσθησαν ἀμφότερα διὰ τὸ συγγενὲς τοῦ περιεχομένου εἰς ἓν ὅλον, ὅπερ ἐπεγράφετο Κατὰ λόγος ἢ 'Ηοῖαι μεγάλαι ⁴⁾. Ἡ ἐπίνοια δὲ τῆς συνυφάνσεως ἱστορίας τινὸς ἡρώων περὶ τὸν μίτον ἐπιφανῶν γυναικῶν συνδέεται πρὸς τὴν ἰδίαν τιμὴν, ἣν ἀπένεμον εἰς τὰς γυναῖκας οἱ Λοκροί, παρ' οἷς οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τῶν μητέρων, οὐχὶ δ' ἀπὸ

¹⁾ Μεγάλαι 'Ηοῖαι, ἡ ἐπιγραφή, ἣν εὐρίσκομεν παρὰ Πausaniam ἐν II, 2, 3 καὶ IX, 31, 7 καὶ Σχολ. Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου ἐν II, 181 καὶ IV, 57 ἢ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Kalkmann ἐν Rheinisches Museum 39, 563 ἡ ἐπιγραφή τοῦ ὅλου ἔργου. Ἄλλως κρίνει ὁ Bergk, Griech. Litter. I. 1003, σημ. 85, καὶ 1011, σημ. 109.

²⁾ Ἴδε τὴν ὑπόθεσιν γ' τῆς Ἀσπίδος ἐκδ. Göttling-Flach 118] ἔχουσιν οὕτως: «Τῆς Ἀσπίδος ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ δ' καταλόγῳ φέρεται». Ἄλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς Ἀσπίδος ἔχει οὕτως: «ἢ οἷη προλιποῦσα. . .». Ἐκ τούτου ἄρα φαίνεται, ὅτι ἀληθῶς ὁ δ' κατάλογος ἐπεγράφετο 'Ηοῖαι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ γ' κατάλογος ἀντιτίθεται ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀπολλωνίου ἐν II, 181 πρὸς τὰς 'Ηοῖας, ὁ Markscheffel, Hesiodi Eum. fragmenta κριφ. II ἀποφαίνεται, ὅτι τὰ μὲν τρία πρῶτα βιβλία ἀπετέλουν ἀρχικῶς τὸν Γυναικῶν κατάλογον, τὰ δὲ δύο τελευταῖα τὰς 'Ηοῖας καὶ ὅτι ἐν μεταγενεστέρα ἐποχῇ συνηρμόσθησαν τὰ πέντε βιβλία εἰς ἓν ὅλον.

³⁾ Markscheffel ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 106 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Ἴδε 'Ησύχιον ἐν λ. «'Ηοῖαι: ὁ κατάλογος 'Ησιόδου» καὶ Ἐτυμολ. Γουδενάν «'Ηοῖαι: ἔστι κατάλογος 'Ησιόδου».

τῶν πατέρων ἱστοροῦντο ¹⁾. Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λοκρῶν δ' ἀπέθανεν ὁ Ἡσίοδος, ὡς προλαβόντες ἐμάθομεν, καὶ ἐκεῖ μάλιστα ἤκμασεν καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ. Ὁ δὲ μυθικὸς θησαυρὸς τῶν δύο ποιημάτων, ὅς ἀπετέλει τὴν δαψιλεστάτην μυθικὴν ἱστορίαν, ἐξ ἧς ἀφθόνως ἦντλουν οἱ τε λυρικοὶ καὶ οἱ τραγικοὶ τῶν μετέπειτα χρόνων, ἐξετείνετο πέραν τοῦ ὀρίζοντος τῶν αἰολικῶν καὶ ἰωνικῶν ἐπικῶν τῆς ἐλάχιστονος Ἀσίας, διότι περιελάμβανε τοὺς μύθους ὅλων τῶν φύλων καὶ τῶν Ἰωνῶν καὶ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Αἰολέων ²⁾.

Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Καταλόγου οὐδ' οἱ ἄριστοι τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας διημφεσθήτησαν. Ὁ Φιλόχορος κατὰ Στράβωνα (ἐν VIII, 328) καὶ ὁ Ἀπολλοδώρος κατὰ τὸν αὐτὸν (ἐν VIII, 370) ἐπάγονται ἀνενδοιάστως χωρία ἐξ αὐτοῦ ὡς ἡσιοδείου ἔργου ³⁾, ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἀπολλοδώρου, οὐδόλως ἠμφεσθήτει περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ ⁴⁾. Μόνος δ' ὁ Παυσανίας (ἐν IX, 31, 4) πειθόμενος, εἰς ὅσα οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οἰκοῦντες διηγοῦντο, ἀρνεῖται, ὅτι ὁ Κατάλογος εἶναι τοῦ Ἡσιόδου, λέγων, ὅτι οὐδὲν οὗτος ἄλλο ἔγραψεν ἢ τὰ Ἔργα. Περὶ δὲ τῆς γνησιότητος τῶν Ἑοιῶν ἐνεδοιάσαν πῶς μᾶλλον οἱ γραμματικοί, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀμφιβολίας ἐκφαινούσης φράσεως τοῦ παλαιοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Πινδάρου (ἐν Πυθιον. III, 14) λέγοντος: «ἐν τοῖς εἰς Ἡσίοδον ἀναφερομένοις ἔπεσιν». Πάντως ὅμως ἡ

¹⁾ Ὁ Πολύβιος ἐν Ἱστοριῶν XII, 5 [ἐκδ. Hultsch, 1870] λέγει κατ' Ἀριστοτέλην ταῦτα: «ὅτι πάντα τὰ διὰ προγόνων ἐνδοξα παρ' αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γυναικῶν, οὐκ ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν ἱστέρουσι, οἷον εὐθέως εὐγενεῖς παρὰ σφίσι νομίζεσθαι τοὺς ἀπὸ τῶν ἐκατὸν οἰκιῶν λεγομένους κτλ». Παράδ. καὶ Πίνδ. ἐν Ὀλυμπ. IX καὶ Lübbert, De Pindaro Locorum Opuntiorum amico et patrono, Bonn, Index Scholarum 1883.

²⁾ Πρὸς τὸν πλοῦτον τῶν μύθων τοῦ Καταλόγου καὶ τῶν Ἑοιῶν ἀμιλλᾶται ὁ ἴσος πλοῦτος τῶν ἐκτύπων παραστάσεων τῆς ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ποιηθείσης λάρνακος τοῦ Κυψέλου. Καὶ ἐνταῦθα παρίσταντο παρ' ἀλλήλαις σκηναὶ ἐκ τῶν μύθων τῆς Τριῳδοῦ καὶ τῶν Θηεῶν, τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Θησέως, τοῦ Πέλλου καὶ τῆς Μηδείας.

³⁾ Ἡδὲ Murekscheffel ἐν σελ. 132 κ. ἐξ. Ὁ δ' Ἀσκληπιάδης ἐν Ἀνθολογίᾳ IX, 64 ἀπονέμει εἰς τὸν Ἡσίοδον «μ α κ α ρ ω ν γ έ ν υ ς (ἦτοι Θεογονίαν) Ἔ ρ γ α καὶ γ έ ν ο ς α ρ χ α ι ω ν ἡ ρ ω ω ν (Κατάλογον).

⁴⁾ Καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐν τῇ Διαλέξει πρὸς Ἡσίοδον ἀναγνωρίζει τὸ ἔργον ὡς γνήσιον καὶ ὀνομάζει αὐτὸ «Γ υ ν α ι κ ῶ ν ἄ ρ ε τ ᾶ ς».

εὐπιστία τοῦ Φιλοχόρου καὶ Ἀπολλοδώρου ἥμισυ τιμᾷ τὴν κριτικὴν αὐτῶν ἀγγίνοιαν, διότι πολλὰ τῶν περιωθέντων ἀποσπασμάτων δὲν δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸν Ἡσίοδον, ἀλλ' ἀναγκαιῶς εἰς ὑστέρους χρόνους πρέπει ν' ἀποδῶμεν αὐτά. Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς σήμερον δυσχερέστατον εἶναι νὰ κρίνωμεν βεβαίως περὶ τοῦ ζητήματος, διότι μόνον ἀποσπάσματα τινὰ περιεσώθησαν καὶ ἀγνοοῦμεν τέλος, καὶ ὅποιαν σχέσιν εἶχον πρὸς ἄλληλα τὰ πέντε βιβλία καὶ ὅποσον μετεβλήθη ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν μορφή διὰ τῶν διασκευῶν. Διότι, ὅτι οἱ διασκευασταὶ ἐπετέθρευσαν καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἀπειρόκαλον αὐτῶν τέχνην, τοῦτο καὶ ἐξ ὑπαρχῆς ὑποτίθεται ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἔργου ¹⁾ καὶ βεβαίως συμπεραίνεται ἐκ τῶν γλωσσικῶν διαφορῶν. Διότι, ἐν ᾧ ἐπὶ παραδείγματι ἐν ἄλλοις ἀποσπάσμασι τὸ δίγαμμα τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου εἶναι ἔμμονον, ὀλιγωρεῖται ὅλως ἐν τῷ 82, 2 ἀποσπάσματι ²⁾. Ἄν δὲ τὸ 81 ἀπόσπασμα, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἀφρικῇ ἰδρύσεως τῆς Κυρήνης, εὐρίσκετο ἐν τῷ παλαιῷ Καταλόγῳ, τότε πρέπει κατελθόντες εἰς τὸ ἔτος τῆς ἰδρύσεως τῆς Κυρήνης Ὀλυμπ. 37, 2 (630 π. Χ.) πέραν τούτου νὰ τάξωμεν τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ποιήματος ³⁾. Παρὰ τοῦτο δὲ καὶ ἄλλοι ἀγεί ἡμᾶς εἰς τὸν χρόνον τὸν μετὰ τὴν 15 Ὀλυμπιάδα, ἢ παράλειψις τῆς ζώνης τῆς Ἀταλάντης ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς πάλης, ἣν μαρτυροῦσι τὰ σχόλια εἰς Ὀμ. Ἰλ. Ψ, 683. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ γεωγραφικαὶ σημειώσεις καὶ ἡ τελειότερα μορφή τῶν μύθων ⁴⁾ ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς

¹⁾ Περὶ ἐμπεποιημένων στίχων γίνεται λόγος καὶ παρὰ Πλουτ. ἐν βίῳ Θησέως 20 καὶ παρὰ Πaus. II, 26, 6.

²⁾ Καὶ ἐν ἀποσπάσματι 80, ὅ ἀπαντᾷ ἡ αὐτὴ ὀλιγωρία τοῦ δίγαμμα, ἀλλ' ὁ στίχος εἶναι ἐφαρμένος. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἐν τῇ Ἡοίᾳ τῆς Ἀλκμήνης τηρεῖται τὸ δίγαμμα. Ἰδε' Ἀσπίδος στίχ. 11, 15, 20, 22, 34, 38, 40, 45.

³⁾ Ἰδε' Kirchhoff, *Odyssee* 315 κ. ἐξ. καὶ Niese, *Entwurf der homer. Poesie* 223, οἵτινες τάττουσι τὸν κατάλογον εἰς τὸν χρόνον τὸν μετὰ τῆς 40 καὶ 50 Ὀλυμπιάδος.

⁴⁾ Ἀξία παρατηρήσεως εἶναι ἡ συμφωνία τοῦ ἐν Ἰλιαδ. Α, 692 νεωτέρου χωρίου καὶ τοῦ Ἡσιόδου 45 ἀποσπάσματος ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Νηλῆως. Τὴν δὲ μνείαν τῶν Πυγμαίων, Μακροκεφάλων καὶ ἄλλων παραδόξων ἀνθρώπων ἀνάγει δικαίως ὁ Marekschoffel ἐν σελ. 137 εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου IV, 152 μνημονευομένου πλοῦς τοῦ ἐκ Σάμου

μεταγενεστέρους ἀναλόγως χρόνους, πρέπει ἀναγκαίως ν' ἀποδεχθῶμεν παρὰ τὸν ἀρχαῖκόν χαρακτήρα τῆς γλώσσης ¹⁾, ὅτι οὐχὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς 7 ἑκατονταετηρίδος ἐποιήθη τὸ ἔργον. Ἐκ τῶν δύο δὲ ποιημάτων συνήθως θεωροῦσι τὰς Ἡοίας νεωτέρας τοῦ κυρίου Καταλόγου, ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο μόνον δυνάμεθα βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι οὗτος ἐποιήθη ὠρισμένως, ἵνα προσκολληθῇ εἰς τὴν εὐρυνηῖσαν Θεογονίαν ²⁾. Καὶ τοῦτο δ' εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι τὸ χωρίον, ὅπερ ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ νεώτατον χρονικὸν ὄριον, τὴν ἰδρυσιν τῆς Κυρήνης, εὐρίσκετο ἐν ταῖς Ἡοίαις ³⁾.

70. Ἡ δ' Ἀσπίς Πρακλέους ἐκ 480 στίχων ἀποτελουμένη φέρει μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Ἡσιόδου, ἀλλ' ἤδη αὐτὸς ὁ γραμματικὸς Ἀριστοφάνης ἠρνεῖτο τὸ γνήσιον αὐτῆς ⁴⁾. Καὶ τὸ μὲν προσίμιον (1—36), ὡς ἐκ τῆς παλαιᾶς ὑποθέσεως διδασκόμεθα, ἐλήφθη ἐκ τοῦ δ' Καταλόγου γυναικῶν καὶ συνάπτεται ὅλως χαλαρῶς πρὸς τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος, ὥστε φαίνεται προταχθὲν βραδύτερον μόνον εἰς αὐτήν. Πρὸς τὸ προσίμιον δὲ συνάπτεται ὅλως ἐξωτερικῶς ἡ διήγησις περὶ τοῦ πρὸς τὸν ἀλάστορα Κύκνον ἐν τῷ παγασητικῷ τεμένει τοῦ Ἀπόλλωνος ἀγῶνος τοῦ Ἡρακλέους, ἐν ᾧ ὁ μὲν Κύκνος φονεύεται, ὁ δ' Ἄρης αὐτὸς εἰς ἐπικουρίαν τοῦ υἱοῦ ἐρχόμενος τιτρώσκεται. Ἀλλὰ τὸ μέγιστον

Κυροβίου ἐν Ὀλ. 30. Ἐξ ἑτέρου ἢ παράλειψις τῶν Ἀριστοφάνων, τῶν χρυσοφυλάκων γούπων καὶ τῶν Ὑπερβορείων ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Ἀριστοφάνους τοῦ Πρακοννησίου χρόνους.

1) Ἐν τούτοις πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ δίγαμμα ἐπὶ μακρότερον χρόνον πρὸς φέρετο ἐν τῇ πατρίδι τῆς ἡσιόδειου σχολῆς ἢ ἐν τῇ Ἰωνίᾳ, ὅπερ ἰσχύει λεγόμενον καὶ περὶ τοῦ δευτέρου ὕμνου εἰς Ἀπόλλωνα.

2) Ἦσως τὸ παράρτημα τῆς Θεογονίας 963—1022 ἐποιήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Καταλόγου. Εἰς τοῦτο δ' ἄγει ἡ εὐρύτερα γνῶσις τῶν τῆς Ἰταλίας (Θεογ. 1014—1016) καὶ ἡ προσφώνησις τοῦ Χείρωνος ἀπὸ τῆς μητρὸς, ἐξ ἧς Φαυρίδης. ἐν Θεογ. 1002.

3) Ἐκ τῶν Ἀλεξανδρετικῶν χρόνων μνημονεύονται Ἡσιόει, ἔργον Σωσιφράτους καὶ Γυναικῶν κατὰ λόγους, ἔργον Νικαινέτου τοῦ Σαμίου παρ' Ἀθηναίῳ XIII, 590 b.

4) Ἦδε ὑπόθεσιν Ἀσπίδος Γ': «Ὑπώπτεσκε δὲ Ἀριστοφάνης ὁ γραμματικὸς ὡς οὐκ αὖσαν αὐτὴν Ἡσιόδου, ἀλλ' ἑτέρου τινὸς τὴν Ὀμηρικὴν ἀσπίδα μιμήσασθαι προαιρουμένου». Ἐπεὶ τῆς γνησιότητος ἐκηρύττετο ὁ γραμματικὸς Ἀπολλωνίος ἀναφερόμενος εἰς αὐτὸν τὸν Κατάλογον. Ἀμφισβητοῦσι δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ὁ Λογγίνος Περὶ ὕψους 9, 5 καὶ ὁ ἀνώνυμος γραμματικὸς παρὰ Bekker, Anecdota Graeca 1165 καὶ Cramer, Anecdota Oxon. IV, 315.

μέρος τοῦ ποιήματος καταλαμβάνει ἡ περιγραφή τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους, ἐξ ἧς καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔλαβεν. Ἐκ τούτου κατὰ-
 ὄχλον γίνεσθαι, ὅτι ὁ συγγραφεὺς προϋτίθετο νὰ παράσχω ἔργον τι
 παρεμφερὲς πρὸς τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὅτι
 πολὺ ὑπελείφθη τοῦ Ὀμήρου. Το μέγιστον δ' αὐτοῦ ἀμάρτημα ἔγ-
 κειται, ὡς ὁ Λεσίγγιος διδάσκει ἐν τῷ Λαοκόωντι, ἐν τούτῳ, ὅτι,
 ἐν ᾧ ὁ Ὀμηρος ποιῶν τὴν ἀσπίδα καθιστᾷ ἡμᾶς αὐτόπτας τῆς
 κατασκευῆς αὐτῆς, προσάγονται ἡμῖν ἐν ταύτῃ τῇ ἀσπίδι ἑτοιμαί
 εἰκόνες ἐν καματηρᾷ περιγραφῇ. Ἀλλὰ πρόσδος τις τῆς τέχνης
 ἔγκειται ἐν τῷ τρόπῳ τῆς διακοσμήσεως τῆς ἀσπίδος. Διότι παρ' Ὀ-
 μῆρῳ μὲν εὐρίσκωμεν εἰκόνας τοῦ κοινοῦ βίου, ῥωπογραφικὰς
 σκηνὰς τοῦ πολέμου, τοῦ πρυγῆτοῦ, τοῦ γάμου, παρὰ δὲ τῷ
 Ἡσιόδῳ μυθολογικὰς μορφάς, οἷον τὸν Ἡρακλέα μαχόμενον πρὸς
 τοὺς δράκοντας, τὴν μάχην τῶν Λαπιθῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους,
 τὸν Ἀπόλλωνα ἐν μέσῳ τῶν Μουσῶν, τὸν πτερωτὸν Περσεά κα-
 ταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Γοργόνων καὶ ἄλλα ὅμοια. Τὴν αὐτὴν δὲ
 βαθμίδα τῆς τέχνης εὐρίσκωμεν ἐξετάζοντες τὴν Λάρνακα τοῦ Κυ-
 ψέλου (Παυσ. V, 17—19), ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶναι, ὅτι ὑπάρ-
 χει ἀμοιβαία τις σχέσις τῆς ποιήσεως καὶ τῆς γλυπτικῆς¹⁾. Ἐξ
 ἑτέρου δ' ἔξῃ ὁ ποιητὴς τῆς ἀσπίδος πρὸ τοῦ Στῆσιχόρου καὶ Πει-
 σάνδρου, ὧν ὁ μὲν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν [Γ'] ἐμνημόνευσέ που τὴν
 ἀσπίδα τοῦ Ἡσιόδου²⁾, ὁ δ' ἕτερος ἀπετύπου τὸν Ἡρακλέα οὐχὶ
 ὡς ὁ Ἡσιόδος φέροντα ἀσπίδα καὶ δόρυ, ἀλλ' ὡς ἐν τοῖς μετέπειτα
 χρόνοις ῥόπαλον ἐν χερσὶν ἔχοντα καὶ δορὰν λέοντος φοροῦντα. Ἐκ
 τούτου πιθανὸν φαίνεται, ὅτι τὸ ποίημα ἐποιήθη πρὸ τοῦ 600 π.
 X. Ἐν τῇ μυθικῇ δ' ἱστορίᾳ καταλαμβάνει τὸ ἔργον ἑξοχόν τινα

¹⁾ Brunn. Die Kunst bei Homer und ihr Verhältniss zu den Anfängen der griechischen Kunstgeschichte, Abhandlung der bayer. Akad. der Wissensch. XI, 17 κ. ε.
 [Ἰδε τοῦ αὐτοῦ Griech. Kunstgeschichte 1893 σ. 65 κ. εἰς.] Löschke, Archäol.
 Zeitsch. 1882 ἐν σελ. 46 κ. εἰς. Sittl. ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ 1887 σελ. 182 κ. εἰς.

²⁾ Ἰδε Γ' ὑπόθ. Ἀσπίδος λέγουσαν. «Ὡσαύτως δὲ καὶ Στῆσιχόρος φησιν Ἡσιόδου εἶναι
 τὸ ποίημα». Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Στῆσιχόρου ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ φαίνεται προσκρούον
 καὶ ἴσως εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος γραμματικοῦ τινος. Ἰδε καὶ Marekscheffel ἐν σελ. 149.

θέσιν τούτου μόνον ἕνεκα, ὅτι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ στρέφονται περὶ τὸ κλέος τοῦ Ἡρακλέους. Διότι παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὡς ἐν τῇ θρησκείᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ μυθολογίᾳ κατὰ διαφόρους χρόνους καταλαμβάνουσι διάφορα πρόσωπα ἔξοχόν τινα θέσιν. Οὕτως ὁ Ἡρακλῆς, περὶ οὗ μόλις γίγνεται λόγος παρ' Ὀμήρῳ καὶ τοῖς αἰολικοῖς καὶ ἰωνικοῖς ποιηταῖς, τιμᾶται τὰ μέγιστα ὡς ἀρχηγέτης τοῦ δωρικοῦ φύλου, ἀφ' οὗ ἄρχεται αὐξανομένη ἡ δύναμις τῶν Δωριέων. Ὁ μῦθος δὲ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἀνεπτύχθη ἐν Κύπρῳ, ἀφ' οὗ συνεκράσθη ὁ ἑλλην ἥρωας πρὸς τὸν φοινίκιον θεὸν Μέλκαρτ¹⁾. Ἀλλὰ καὶ πρότερον ἤδη διηγοῦντο οἱ Δωριεῖς, οἵτινες ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς τῆς χορικῆς λυρικῆς μείζονα ῥοπὴν πρὸς τὴν λογοτεχνίαν ὁσημέραι ἐλάμβανον, τοὺς ἄθλους τοῦ ἥρωος αὐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ μέσῃ Ἑλλάδι.

71. Παρὰ ταῦτα δ' ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Ἡσίοδον καὶ ἄλλα πολλὰ ἐκ τῆς σχολῆς αὐτοῦ προελθόντα ἔργα, ἐξ ὧν ἐλάχιστά τινα λείψανα περιεσώθησαν. Τοιαῦτα δ' ἔργα εἶναι

Κήρυκος γάμος, ἥτοι ὁ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Τραχίνος γάμος, εἰς ὃν παρεγένετο καὶ ὁ Ἡρακλῆς²⁾. Ἀλλὰ τοῦ ποιήματος τούτου τὴν γνησιότητα ὑπόπτειε καὶ ὁ Ἀθήναιος (ἐν II, 49b)³⁾ καὶ ὁ Πλούταρχος (ἐν Συμποσιακῶν VIII, 8, 4).

Ἐπιθάλλαμιον εἰς Πηλέα καὶ Θέτιν.

Θησέως εἰς Ἀδου κατὰ θάλασσαν, ὅπερ ὁ Παυσανίας ὡς νόθον μνημονεύει (ἐν IX, 31, 5).

Λιγίμιος, ὃν τινες εἰς Κέρκωπα τὸν Μιλήσιον ἀποδίδουσιν⁴⁾. Ἐξῆ δὲ ὁ Κέρκωψ ἐπὶ Ὀνομακρίτου καὶ εἰς αὐτὸν ἀποδίδει

¹⁾ Ἰδίως ὁ μῦθος τοῦ ἄθλου τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν λέοντα καὶ τὴν Γόραν μετηνέχθη εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος ἐκ Κύπρου καὶ τῶν παραστάσεων τοῦ Μέλκαρτ τῶν ἐκεῖ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν οἰκούντων Φοινίκων. Ἴδε Furtwängler ἐν τῷ τοῦ Roscher, *Mythologisches Lexikon* I, 2144.

²⁾ Παράδ. Ἀσπίδος στίχ. 355 κ. ἐξῆς.

³⁾ [Ὁ Ἀθήναιος ὁμῶς λέγει· «Κᾶν γὰρ γραμματικῶν παῖδες ἀποξενώσι τοῦ ποιητοῦ τὰ ἔπη ταῦτα, ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ ἀρχαῖα εἶναι»].

⁴⁾ Ἀθην. XI, 503 d. Ὁ δὲ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἐν II, 46 ἐπάγεται ταῦτα ἐκ τοῦ Ἀρ-ιστοτέλους «Κέρκωψ Ἡσίοδῳ ζῶντι, τελευτήσαντι δὲ Ξενοφάνης ἐφιλονεῖκε».

ὁ Φίγκιος τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς Θεογονίας καὶ τῶν Ἔργων. Ἐπραγματεύετο δὲ τὸ ποίημα τὸν ἀγῶνα τοῦ Αἰγυμίου πρὸς τοὺς Λαπίθας.

Μελαμποδία, ἐν πολλοῖς βιβλίοις ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ πυλίου μάντεως Μελάμποδος, οὗ τὸ γένος περιεπλέκετο ὡς ἐν τῇ Τηλεμαχείᾳ καὶ Θηβαίῳ οὕτως καὶ ἐν τῷ μύθῳ τῆς ἰδρύσεως τῆς Κολοφῶνος. Μεταξὺ ἄλλων δὲ παρίστατο ἐν τῷ ἔπει τούτῳ ὡς ἐν τῷ Ἀγῶνι Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου καὶ ἀγῶν τοῦ Κάλχαντος πρὸς τὸν Μόψον ¹⁾.

Χείρωνος ὑποθήκαι, ἐλληνικὴ χρηστομάθεια, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὰ μεσαιωνικὰ ἵπποτικά λεγόμενα κάτοπτρα· τοῦτο τοσοῦτον ἄξιον ἐθεωρεῖτο ἐν τῇ ἀγωγῇ τῶν παιδῶν, ὥστε ὁ Ἴσοκράτης (ἐν τῷ πρὸς Νικοκλέα 43) παραβάλλει αὐτὸ πρὸς τὰς ὑποθήκας τοῦ Θεόγνιδος καὶ Φωκυλίδου. Καὶ ὁ Πίνδαρος δ' ἐν Πυθιον. VI, 21 κ. ἐξῆς ὑπαινίσσεται ταύτας τὰς ὑποθήκας ἐπαγόμενος ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ τὰς 10 ἐντολὰς ὑπομιμνήσκον γυναικόν·

μάλιστα μὲν Κρονίδαν

θεῶν σέβεσθαι,

ταύτας δὲ μή ποτε τιμᾶς

ἀμείρειν γονέων . . .

Κατὰ τὸν Κοιντιλιανὸν δ' (ἐν I, 4, 15) ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἦσαν ἔργον τοῦ Ἡσιόδου αἱ ὑποθήκαι.

Ὅρνηθومانτεία, κατὰ μὲν τὴν μαρτυρίαν τῶν σχολίων ποίημα προσκολληθὲν εἰς τὸ τέλος τῶν Ἔργων, κατὰ δὲ τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον νόθον ²⁾.

Μεγάλα ἔργα, Ἀστρονομία ³⁾, Δάκτυλοι Ἰδαῖοι, Γῆς περίοδος, ἔλως ἀπόκρυφα ἔργα.

¹⁾ Παράβ. Στράβ. XIV, 642.

²⁾ Πρόκλος εἰς Ἡσιόδ. Ἔργα 824.

³⁾ Ἡ Ἀστρονομία πρὸ τοῦ 500 ποιηθεῖσα περιεῖχε τὰς ἀρχὰς τῶν μύθων τῶν ἀστερισμῶν, περὶ ὧν ἴδε Rehm, Mythograph. Untersuch. München, Gymn. Programm 1896

72. Ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσι τοῦ Ἡσιόδου περιλαμβάνεται καὶ ὁ Ἀγών Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου κατὰ τοὺς ἐπιταφίους ἀγῶνας τοῦ βασιλέως Ἀμφιδάμαντος ἐν Χαλκίδι. Τὸ ἐν πεζῷ δὲ λόγῳ γεγραμμένον τοῦτο ἔργον ἀνήκει μὲν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ, οὗ καὶ τὸ ὄνομα μνημονεύεται ἐν αὐτῷ¹⁾, ἀνάγεται ὁμῶς εἰς τι παλαιότερον διήγημα τοῦ ῥήτορος Ἀλκιδάμαντος. Πρὸς τὸν ἀγῶνα προσάγονται παλαιοὶ τε καὶ νεοτευχεῖς στίχοι τῶν δύο ποιητῶν, ἀλλὰ νικητῆς κηρύσσεται κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἀγωνοδίκου βασιλέως ὁ Ἡσιόδος, ὁ ἰδρυτῆς τῆς διδακτικῆς ποιήσεως, ἃν καὶ οἱ ἀκροαταὶ μᾶλλον θαυμάζουσι τὸν Ὀμηρον. Εἰς τὸν Ἀγῶνα δὲ προσάπτονται εἶτα καὶ ἄλλα τινὰ ἐκ τοῦ βίου τῶν δύο ποιητῶν. Ὡς συγγραφεὺς τοῦ Ἀγῶνος ἐθεωρεῖτο μὲν κατὰ τὸν Πλούταρχον (ἐν 7 σοφῶν συμπ. 40) ὁ Λέσχης, ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως προῆλθεν ἐκ τινος συγχύσεως πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ Λέσχου καὶ Ἀρκτίου.

73. Τὰ ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου ὡς καὶ τὰ τοῦ Ὀμήρου παρεδίδοντο βεβαίως ἀπὸ στόματος τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Οὕτω τοῦλάχιστον ἐξηγοῦμεθα ἄριστα τὴν πληθώραν τῶν ἀλλοτριῶν παρεμβολῶν. Πρωτίμως δ' ἐξηπλώθη ἡ γνῶσις αὐτῶν καὶ πέραν τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου ἀνὰ τὴν ἰωνικὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Μιλήσιος Κέρκωψ συγκατελέγετο εἰς τὸν κύκλον τῆς ἡσιοδείου σχολῆς τῶν ποιητῶν, καὶ ἐκ τῆς ῥοπῆς, ἣν τὰ Ἔργα ἔσχον πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἱαμβικῆς ποιήσεως. Ὅτι δὲ ἡ ἀναγραφὴ καὶ διέταξις αὐτῶν εἰς τὸν Πεισίστρατον ὀφείλεται καὶ ὅτι ὁ Ὀνομάκριτος μετέσχε τοῦ ἔργου, τοῦτο εἶναι ἀπλῆ τις ὑπόθεσις ἐρειδομένη κυρίως εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου (ἐν βίῳ Θησ. 20) περὶ τῆς ἀπαλείψεως ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου στίχου τινὸς τοῦ Ἡσιόδου καὶ εἰς

σελ. 36. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Maass, *Aratea* ἐν *Philol. Unters.* XII, 268 ἰσχυρίζεται, ὅτι βραδύτερον «ἴσως μετὰ τὸν Ἄρατον» ἐποιήθη.

¹⁾ Ἐν σελ. 358, 19 ἐκδ. Göttl. Flach «ὑπερ ἀκηκόαμεν ἐπὶ τοῦ θειοτάτου αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ εἰρημένον ὑπὸ τῆς Πυθίας περὶ Ὀμήρου».

τὴν ὁμοιότητα τοῦ ὁμηρικοῦ καὶ τοῦ ἡσιοδείου κειμένου. Βέβαιον ὁμῶς εἶναι, ὅτι ἦσαν ἤδη ἀναγεγραμμένα πρότερον πλείονα μέρη τοῦ Ήσιόδου ἢ τοῦ Ὀμήρου. Οὕτως οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οἰκοῦντες ἐδείκνυσαν εἰς τὸν Πausanίαν (κατὰ τὸ ἐν IX, 31, 4 χωρίον) μάλυδον λελυμασμένον ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἦσαν ἐγγεγραμμένα τὰ Ἔργα πάντα πλὴν τοῦ προοιμίου. Καὶ ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τοῖς μετὰ τὸν Πεισίστρατον ἀνεγιγνώσκοντο καὶ ἐπιμελῶς ἐξεμανθάνοντο καὶ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ κατ' οἶκον τὰ ἔργα τοῦ Ήσιόδου καὶ τὰ γνήσια καὶ τὰ νόθα ὡς πηγὴ τῆς μυθικῆς ἱστορίας καὶ θησαυρὸς πάσης πρακτικῆς σοφίας ¹⁾. Περὶ κριτικῆς δὲ τινος ἢ ὑπομνηματικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ποιητοῦ ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις οὐδὲν πλέον μανθάνομεν, ἢ τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ μὲν φιλόσοφος Ξενοφάνης ἐφιλονεῖκει πρὸς αὐτὸν ὡς εἰσηγούμενον ψευδεῖς περὶ θεῶν δοξάς ²⁾, ὁ δὲ λογογράφος Ἀκουσίλαος μετέλλαξε τὰ Ἔργα αὐτοῦ εἰς πεζὸν λόγον καὶ διώρθωσεν αὐτά ³⁾. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τοῖς ἀλεξανδρεωτικοῖς ἐπεξεργάσθησαν τὸ κείμενον τοῦ Ήσιόδου πρὸς τῷ τοῦ Ὀμήρου οἱ ἄριστοι τῶν κριτικῶν, ὁ Ζηνόδοτος, ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος, ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ Κράτης καὶ ὁ Σέλευκος. Τούτων δ' ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Ἀρίσταρχος μετεχειρίσθησαν καὶ παρ' αὐτῶν τὰ κριτικὰ γνωστὰ σημεῖα, ἅτινα ὁμοίως ὡς καὶ παρ' Ὀμήρῳ ἀπετέλεσαν τὴν ἀφετηρίαν τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Διδύμου καὶ τοῦ Ἀριστονίκου ⁴⁾. Κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον παρέσχεν ἔπειτα ἡ Θεολογία τοῦ Ήσιόδου καὶ εἰς τοὺς Στωϊ-

¹⁾ Ὁ ἐλεγειοποιὸς Ἑρμειάναξ ἐν στ. 22 ἀποκαλεῖ τὸν Ήσιόδον πάσης ἡρανον ἱστορίας. [Ἰδε Ἀθην. XIII, 597 d.].

²⁾ Σέξτος Ἑμπειρικός I, 289 καὶ IX, 193 Ἀθην. XI, 462 κ. ἐξ. Διογένης Λαέρτ. II, 46. Κέρκυφ Ήσιόδου ζῶντι (δηλ. ἐφιλονεῖκει), τελευτήσαντι δ' ὁ προειρημένος Ξενοφάνης.

³⁾ Κλήμ. ὁ Ἀλεξ. ἐν Στριωμ. VI, 267 «τὰ Ήσιόδου μετέλλαξεν εἰς πεζὸν λόγον». Ἰωσήπος κατὰ Ἀπ. I, 3, «ὅσα δὲ διωρθοῦτο τὸν Ήσιόδον Ἀκουσίλαος».

⁴⁾ Ὁ Σουῖδας (ἐν λέξει «Ἀριστονίκος») μνημονεύει συγγραφὴν τινὰ τοῦ Ἀριστονίκου περὶ τῶν σημείων τῶν ἐν τῇ Θεογονίᾳ Ήσιόδου. Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Flach, Glossen und Scholien zur hesiod. Theogonie σελ. 100 κ. ἐξ. Ὁ δὲ Διδύμος ἐπωφελήθη μάλιστα τὰ ἐκτενῆ ὑπομνήματα τοῦ Σελεύκου, περὶ οὗ παρὰ Flach ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 112 κ. ἐξης.

κοὺς καὶ εἰς τοὺς Νεοπλατωνικοὺς ἀσπαστὴν ἀφορμὴν εἰς ἀλληγορικὰς ἐρμηνευτικὰς ἀποπείρας. Καὶ ὁ Πλούταρχος δέ, ὁ πατριώτης καὶ ζήλωτής τοῦ Ἡσιόδου, ἔγραψε τέσσαρα βιβλία ὑπομνημάτων εἰς τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῶν περισωθέντων σχολίων τοῦ Νεοπλατωνικοῦ Πρόκλου (ὃ ἔκατοντ.). Καὶ ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς δὲ χρόνοις ὑπῆρξαν πολλοὶ ἐρμηνευταὶ τῶν Ἔργων καὶ τῆς Θεογονίας, ἀλλὰ τὰ ὑπομνήματα τοῦ Τζέτζου, τοῦ Μοσχοπούλου, τοῦ Πλανούδη καὶ αἱ Ἀλληγορίαι εἰς τὴν τοῦ Ἡσιόδου Θεογονίαν τοῦ Ἰωάννου Διακόνου Γαληνοῦ (11 ἑκατοντ.) ¹⁾ ἦσαν ἐπεξεργασίαι τῶν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους περιελθόντων παλαιῶν σχολίων, ὥστε ἔργον τῶν νεωτέρων φιλολόγων ἦτο νὰ ἐκσπῶσι τὸν πυρῆνα τῆς παλαιᾶς σοφίας ἐκ τοῦ περικαλύμματος τῆς βυζαντιακῆς ἀπεραντολογίας.

Κώδικες. Ὁ ἀρχαιότατος καὶ ἀριστος τῶν κωδίκων εἶναι ὁ Codex Mediceus 31, 39 τοῦ 12^{ου} αἰῶνος, ὃς περιλαμβάνει τὰ Ἔργα τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὰ ἀλιευτικά τοῦ Ὀπλιανοῦ. Μετ' αὐτὸν ἔρχονται δευτέρως τις Mediceus 32, 16 τοῦ 13^{ου} αἰῶνος περιλαμβάνων τὴν Θεογ. Ἀσπίδα, Ἔργα καὶ τὸν Νόννον, εἶτα ὁ Ambrosianus C, 222 τοῦ 13^{ου} αἰῶνος περιλαμβάνων τὰ Ἔργ. καὶ τὴν Ἀσπ., ἔπειτα ὁ Codex Messanius [ἐν Μεσσήνῃ] τοῦ 14^{ου} αἰῶνος περιλαμβάνων τὰ Ἔργα, ἔπειτα 2 Codices parisienses ἐξ Ἀθῶ ἀρ. 663 καὶ 679 περιέχοντες τὴν Θεογ. καὶ Ἀσπίδα, περὶ ὧν ἐπραγματεύθη ὁ Sittl ἐν τῷ Sitzungsbericht der bayer. Akad. 1889 σελ. 351 κ. ἐξῆς. Κριτικαὶ παρατηρήσεις ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Köchly-Kinkel, Lips. 1870, Rzach, ἐν τῇ Βιβλιοθ. Schenk. 1884, Sittl, ἐν τῇ Ζωγραφείῳ βιβλιοθ. ἐν Ἀθῇν. 1890. — Rzach, Die handschriftliche Überlieferung der hesiodischen Theogonie, Wiener Studien XIX 1897, 1. κ. ἐξῆς.

Σχόλια. Τὰ σχόλια, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν ἤδη ἐν § 73, ἐξέδωκεν ὁ Gaisford, Poetae graeci minores vol. II 1823. — Glossen

¹⁾ Ὁ χρόνος δὲν εἶναι ἀκριβῶς ὠρισμένος καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς ταυτότητος τοῦ Πεδιασίμου καὶ Γαληνοῦ. Ἴδε K. Krumbacher, Byzant. Litt. 557² Σημ. 3.

und Scholien zur hesiodischen Theogonie von Flach, Leipzig 1876.

Ἐκδόσεις. Ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐν Μεδιολάνοις 1493. [πιθανώτερον εἶναι, ὅτι τὰ ἔπη τοῦ Ἡσιόδου συνεξεδόθησαν τὸ πρῶτον μετὰ τοῦ Θεοκρίτου κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἄνευ σημειώσεως τόπου καὶ ἔτους, ὥς τινες εἰκάζουσιν, ἐν Φλωρεντία, ὡς δ' ἄλλοι ἐν Μεδιολάνοις περὶ τὸ 1481, πάντως οὐχὶ τῷ 1493. Ἡ πρώτη φέρουσα δῆλωσιν τοῦ ἔτους τῆς τυπώσεως ἔκδοσις εἶναι ἡ ἐν Βενετία παρ' Ἀλδῶ τῷ 1495 μετὰ τοῦ Θεοκρίτου καὶ ἄλλων ποιητῶν]. Hesiodi Asceraci quae exstant cum notis variorum curavit Lösner Lips. 1778 περιέχουσα πάντα ὅσα πρότερον ἐγράφησαν. Hesiodi carmina ed. Gaisford ἐν τοῖς Poetae graeci minores, Oxf. 1814 — 1820 καὶ Leipz. 1823 Hesiodi carmina recensuit et commentariis instruxit Götting, Gotha 1831 edit. tertia curavit Flach, Lips. 1878. Κριτικὴ ἔκδοσις μετ' ἐρμηνευτικῶν ὑπομνημάτων ὑπὸ Schömann Berol. 1869. Hesiods Gedichte von Fick Göttingen 1887. Τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὁ συγγραφεὺς πειράται νὰ ἐξεύρῃ τὰ ἀρχικὰ συστατικὰ μέρη καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτὰ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν μορφῇ.

Μερικαὶ ἔκδόσεις. Ἔργα comment. instruxit van Lennep Amstel. 1843. Die Werke und Tage des Hesiod von Steitz, Leip. 1869, von Kirchhoff 1889 Berlin. — Die hesiodische Theogonie von Welcker, Elberfeld 1865. — Schömann Berl. 1868. Hesiodi quod fertur scutum ed. Ranke, Quedlinburg 1840. Deiters de Hes. scuti descriptione, Bonn 1858 καὶ Lehrs Populäre Aufsätze 424 2te ἐκδ. Hesiodi, Eumeli, Cinaethonis Asii et carminis Naupactii fragm. coll. Marekscheffel, Lips. 1840. Certamen bearbeitet von Nietzsche ἐν Acta Lips. I, 1 — 23 καὶ ἐν Rhein. Mus. 25, 528. [Ἀπόσπασμα τοῦ Ἀγῶνος ἐκ παπύρου ἐν J. P. Mahaffy on the Plinders Petrie papyri. VIII. Dubl. 1891].

Ἑρμηνευτικά. Schömann, ποικίλαι διατριβαὶ κριτικαὶ καὶ μυθολογικαὶ περὶ Ἡσιόδου ἀναδημοσιευθεῖσαι ἐν τῷ β'. τόμῳ τῶν Opuscula academ. Berlin 1857. O. Gruppe. Die griechischen Kulte und Mythen I, 567 — 612.

6. ΟΙ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΟΙ ΕΠΟΠΟΙΟΙ.

74. Γενεαλογικὸν ἔπος. Μετὰ τὴν δύσιν τῶν δύο φαινῶν ἀστέρων, τοῦ Ὀμήρου καὶ Ὑσιόδου, ἄρχεται ἀποκλίνουσα εἰς μαρασμὸν ἡ ἀνθη τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, διότι ἐν τῇ ἐβδόμῃ καὶ ἕκτῃ ἑκατονταετηρίδι ἡ θαλερὰ ἐξανθοῦσα ἐλεγεία καὶ ἡ λυρική ποίησις ἐπισκοτοῦσι τὸ ἔπος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις ἐγίνοντο ἀπόπειραί τινες ἐν ἐπικῷ μέτρῳ. Πλὴν τῶν ἔργων τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἐποιοῦντο γενεαλογικὰ ἔπη, ἅτινα ἐκινούντο μὲν μᾶλλον ἐν τῇ τροχιᾷ τῆς ἡσιοδείου ποιήσεως, ἀλλ' ἔφερον προμετώπεια ὠρισμένως καταληπτὰ ἱστορικὰ ὀνόματα. Ἐκ τῶν ὀνομάτων δὲ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν περισωθέντων λειψάνων τῶν ποιημάτων αὐτῶν ἐξάγομεν, ὅτι τὸ ἔπος ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ πατρίδος καὶ ἤρξατο ῥιζοβολοῦν καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, μάλιστα δ' ἐν Κορίνθῳ, ἥτις καὶ πολιτικῶς καὶ διανοητικῶς ἠδύνατο τότε νὰ ἀμιλλᾷται πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἦσαν δὲ οἱ χρόνοι αὐτοὶ οὗτοι, καθ' οὓς ἡ πόλις τοῦ ἱσθμοῦ ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν ἀσυνήθη ὑπὸ τὴν κραταιὰν ἡγεμονίαν τοῦ εὐγενοῦς γένους τῶν Βακχιαδῶν καὶ τῶν δημοτικῶν τυράννων Κυψέλου (657 — 627) καὶ Περιάνδρου (627 — 587). Συνήχμαζον δ' ἐν αὐτῇ ἡ τε ἐπικὴ ποίησις τότε καὶ ἡ τορευτικὴ καὶ ἡ κεραμεία, διότι αἱ ὀνομασταὶ μετ' ἐμμέτρων ἐπιγραφῶν παραστήσεις τῆς Λάρνακος τοῦ Κυψέλου ¹⁾ δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ὡς αἱ παλαιόταται εἰκονογραφίαι τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ὀνομαστότατος δὲ τῶν κορινθίων ἐποποιῶν ἦτο·

Εὐμηλὸς ²⁾ ὁ Ἀμφιλύτου ἐκ τοῦ γένους τῶν Βακχιαδῶν. Ἡ ἀκμὴ δ' αὐτοῦ θεωρεῖται μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συμπίπτουσα εἰς τοὺς χρόνους Ἀρχίου τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν Συρακουσῶν, ἦτοι εἰς τὸ 740 ³⁾.

¹⁾ Ταῦτας γνωρίζομεν ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Πausανίου ἐν V, 17-19.

²⁾ Wilisch, Die Fragmente des Epikers Eumelos, Zittauer Progr. 1875, Spuren altkorinthischer Dichtungen ausser Eumelos ἐν Jahrb. für Phil. 123, σ. 161 κ. ἐξῆς.

³⁾ Οὕτως Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωμ. I, 144. Ὁ Εὐσεβίος τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 5 καὶ 9 Ὀλυμπιάδα. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καθόλου καὶ ἡ παράδοσις τοῦ Πausανίου ἐν IV, 4, 1.

ἀλλὰ πάντως πρέπει νὰ ταχθῇ οὐχὶ πρὸ τοῦ μέσου τῆς ἐβδόμης ἐκατονταετηρίδος, διότι βεβαίως, ὡς τὰ πράγματα εἶχον, ἢ ἐν Κορίνθῳ σχολή τῶν ποιητῶν μόλις μετὰ τὴν ἡσιόδειον ἢ βοιωτικὴν θὰ ἀνεπτύχθη. Τὸ σπουδαιότατον δὲ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἦσαν τὰ Κορινθιακά, ἐν οἷς ιστορεῖτο ἡ μυθικὴ ἱστορία τῆς Κορίνθου καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ ἀπόπεμψις τῆς Μηδείας καὶ ὁ γάμος τοῦ Ἰάσωνος μετὰ τῆς Κρεούσης, τῆς θυγατρὸς Κρέοντος τοῦ Κορινθίου βασιλέως¹⁾. Τὸ ποίημα τοῦτο φαίνεται μεταλλαγὴν ἐν ὑστέροις χρόνοις εἰς πεζὸν λόγον, διότι παρὰ Πausanίαν (ἐν II, 1, 1) περὶ συγγραφῆς γίνεταί λόγος. Πρὸς τοῦτω δ' ἐποίησεν ὁ Εὐμήλος καὶ Εὐρώπιαν, ἐν ἣ ἱστορεῖτο καὶ ὁ μῦθος τῆς Εὐρώπης, τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Φοινίκων Ἀγήνορος, πρὸς δὲ καὶ Βουγυνίαν, ἀγροτικόν τι ποίημα. Καὶ προσόδιόν τι δέ, λυρικόν τι ἄρα ποίημα ἐν ἐξαμέτρῳ, ἔγραψεν ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων προκληθεὶς εἰς τιμὴν τοῦ ἐν Δῆλῳ θεοῦ, ὡς ὁ Πausanίας μνημονεύει (ἐν IV, 4, 1 καὶ 33, 3). Ἄλλ' ἡ ὑπόνοια τοῦ περιηγητοῦ (ἐν V, 19, 10), ὅτι καὶ τὰ ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου ἐπιγράμματα ἐποίησεν ὁ Εὐμήλος, δύνανται μὲν νὰ εἶναι ὀρθή, ἀλλὰ δὲν συνάδει πρὸς τὰς ἄλλας μαρτυρίας περὶ τοῦ χρόνου τοῦ ποιητοῦ.

Marckscheffel, Hesiodi, Eumeli, Cinaethonis, Asii fragmenta, Lips 1840. Düntzer, Die Fragmente der epischen Poesie der Griechen, Köln 1840. Kinkel, Epicorum graecorum fragmenta, 1877 ἐν τῇ Βιβλιοθ. Teubneriana.

75. Εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀργείων μύθων ἀνεφέρετο ἡ Ἀλκμαί-

δι ἐποίησεν ἐπὶ Φίντα τοῦ βασιλέως τῶν Μεσσηνίων τὸ εἰς τὸν θεὸν προσόδιον. Πρὸς τὴν χρονικὴν αὐτῷ σχέσιν πρὸς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἔχει σημασίαν, ὅτι γινώσκει τοὺς εἰς τὸν Πόντον μέχρι τοῦ Βορυσθένους πλοῦς τῶν Μιλησίων (ἀπόσπ. 19) καὶ ὅτι ὀλιγωρεῖ τοῦ διγύμνου ὡς καὶ ὁ ποιήσας τοὺς στίχους τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου.

¹⁾ Ὁ μῦθος τῆς Μηδείας μετενέχθη βεβαίως ἐκ Ναυπάκτου, ἐξ ἧς ὠνομάσθησαν τὰ Ναυπάκτια ἔπη, εἰς Κόρινθον. Ἀφορμὴν δ' εἰς συνάφην αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐγγχώριον Κορινθίων μῦθον φαίνεται παρασχοῦσα ἡ παραδύοσις περὶ Κορινθίας τινὸς ἡρώιδος Μηδείας (ἴδε σχολ. εἰς Εὐριπ. Μήδ. 10) καὶ ἢ ἐν τῇ ἐν Κορίνθῳ ἄλλει "Ηρας τῆς ἀκραιας θυσία εἰς τοὺς τάφους τῶν οὐκ αἰδῶν (76. Εὐρ. Μήδ. 1379 καὶ Πausan. II, 3, 6).

ωνίς, ἥς ὁ ποιητὴς ἔζη οὐχὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος, διότι ἀναφέρει ὡς ἀδελφὸν τῆς Πηνελόπης τὸν Λευκάδιον (κατὰ Σπράβωνα ἐν X, 452), ὃς ἔχει τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Λευκάδος, τῆς ἐπὶ Κυψέλου ἢ Περιάνδρου ἰδρυθείσης ἀποικίας τῶν Κορινθίων¹⁾. Ἐπραγματεύετο δὲ τὸ ἔπος ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἑκστρατείαν ἐπὶ τὰς Θήβας τῶν Ἐπιγόνων, τὴν τύχην τοῦ ἀπονοστούντος Ἀλκμαίωνος καὶ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους. Εἰς τὸν μῦθον δὲ τοῦτον τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἄργους ἐνεπλέκοντο καὶ τὰ τοῦ Τυδέως καὶ Διομήδους²⁾. Βραδύτερον δὲ παρέσχον οἱ μῦθοι τοῦ ἔπους εἰς τοὺς τραγικούς πλουσίαν ὕλην εἰς ποίησιν δραμάτων.

Τῶν δὲ Ναυπακτίων ἐπῶν, γενεαλογικοῦ τινος ἔργου πεποιημένου εἰς ἐπιφανεῖς γυναῖκας καὶ ὁμοίου πρὸς τὰς Ἠοίας, συγγραφεὺς ἐθεωρεῖτο κατὰ Πausανίαν (ἐν X, 38, 11) ὑπὸ τινων μὲν Μιλήσιός τις (ἴσως ὁ Κέρκωψ), ὑπ' ἄλλων δ' ὁ ἐκ Ναυπάκτου Καρκίνος. Ἐλαβε δὲ πάντως τὸ ποίημα τὸ ὄνομα ἐκ τούτου, ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς ἐν Ναυπάκτῳ ἡσιοδείου σχολῆς. Ἐν τούτῳ τῷ ἔπει ἱστορεῖτο ἰδίᾳ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν Μῆδειαν καὶ ὁ Ἄργοναυτικός μῦθος, οὗ ἕνεκα πολλάκις μνημονεύουσιν αὐτὸ τὰ σχόλια εἰς Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον.

Κιναίθων δ' ὁ Λακεδαιμόνιος, ἄλλος οὗτος διάφορος Κυναίθου τοῦ Χίου³⁾ ῥαψωδοῦ, ἀναφέρεται ὑπὸ Πausανίου (ἐν II, 3, 7) ὡς γενεαλογήσας ἔπεσι ποιητῆς. Εἰς τι γενεαλογικὸν δὲ ποίημα ἀνῆκον τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα περὶ Μηδείας, Ἑλένης, Ὀρέστου, Τάλω. Φαίνεται δ' ἰδίᾳ πραγματευθεὶς ὡς Πελοποννήσιος αὐτὸς τὴν γενεαλογίαν καὶ τὴν μυθικὴν ἱστορίαν τῶν Δωριέων καὶ Ἡρακλειδῶν (Πaus. ἐν II, 18, 6), διότι ἐν τῶν εἰς αὐτὸν ἀποδιδωμένων ποιημάτων ἐκαλεῖτο Ἡράκλειος. Πρὸς τούτοις δ' εἰκάζουσιν οἱ παλαιοί, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ συγγραφεὺς τῆς

¹⁾ Oberhummer, Akarnanien σελ. 74.

²⁾ Ἴδε περὶ τούτου Immisch, Klaros ἐν τῷ Jahrb. für Phil. Suppl. XVII, 182-193.

³⁾ Εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν δύο ὀνομάτων ἀπέπεσεν ὁ Welcker, Der Epische Cyclus I, 237. Ἡ ἐτυμολογία τῶν δύο ὀνομάτων εἶναι σκοτεινὴ.

Οἰδιποδείας καὶ τῆς Ἰλιάδος τῆς μικρᾶς. Περὶ τοῦ χρόνου δ' οὐδὲν βέβαιον γνωρίζομεν, διότι ἡ εἰκασία τοῦ Εὐσεβίου τάττοντος αὐτὸν εἰς τὴν πέμπτην Ὀλυμπιάδα ὑπερβαίνει ἀναμφιλέκτως τὰ ὅρια. Ἴσως κρίνοντες, ἐξ ὧν ὁ Πausanias (ἐν II, 3, 8) ἐξ αὐτοῦ λαβὼν περὶ τῆς Μηδείας λέγει, πρέπει νὰ τάξωμεν αὐτὸν μετὰ τὸν Εὐμηλον ὡς πρὸς τὸν χρόνον.

Χερσείας δ' ὁ Ὀρχομένιος ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περιάνδρου, περὶ τὴν 40 Ὀλυμπιάδα¹⁾. Τὰ ἔπη αὐτοῦ οὐδ' ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Pausanias ἐσώζοντο ἔτι (Paus. ἐν IX, 38, 9). Ἐν τῷ βίῳ δὲ τοῦ Ἡσιόδου ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπὶ τῷ Ἡσιόδου τάφῳ ἐν Ὀρχομενῷ.

76. Καὶ Ἀσιος δ' ὁ Ἀμφιπολέμου ἐκ Σάμου εἶχε ποιήσῃ ὡσαύτως γενεαλογικά τινα ποιήματα, ἐξ ὧν πολλὰ ὁ Pausanias ἠρύσθη. Ὡς δ' εὐνόητον, τὰ ἔπη αὐτοῦ ἐπραγματεύοντο μὲν πρὸ πάντων τὴν γενεαλογίαν τῶν ἀρχόντων τῆς πατρίδος αὐτοῦ Σάμου (Paus. ἐν VII, 4), ἀλλὰ περιελάμβανον καὶ τὴν γενεαλογίαν ἄλλων ἡγεμονικῶν γενῶν, ὡς τοῦ τοῦ Φώκου (Paus. II, 29). Παρὰ ταῦτα δὲ διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος (ἐν XII, 525e) στίχους τινὰς ἀναφερομένους εἰς τὴν τρυφήν τῶν Σαμίων, οἷον ὅτι κατεκτενισμένοι τὰς κόμας ἐπὶ τὸ μετὰφρενον καὶ τοὺς ὤμους καὶ φέροντες χρυσοὺς τέτιγας²⁾ ἐν τῇ κόμῃ καὶ ποδήρεις χιτῶνας ἐβάδιζον εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Πρας. Ἀλλ' οἱ στίχοι οὗτοι δὲν ἀνῆκον βεβαίως εἰς τὸ γενεαλογικὸν ἔπος τοῦ Ἀσίου, ἀλλ' εἰς τι ἴδιον σατυρικὸν ποίημα. Ὁ αὐτὸς δ' Ἀθήναιος μνημονεύει (ἐν III, 125d) στίχους τινὰς ἔκ τινος σκωπτικῆς ἐλεγείας ποιηθείσης εἰς τὸν γάμον τοῦ ἐκ τοῦ βορβόρου τοῦ ποταμοῦ ἐξαναδυομένου θεοῦ Μέλητος. Οὗτοι δ' οἱ στίχοι ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ φράσις ἐκείνη τοῦ Ἀθηναίου (ἐν III, 125b) «Ἀσιον τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον» δὲν πρέπει νὰ ἐκλη-

¹⁾ Πλουτ. Ζ' σοφῶν συμπ. 156b [Τόμ. 1. σελ. 383 ἐκδ. Βερν.].

²⁾ Ὅμοιον κόσμημα τῆς κόμης ἐφόρουσαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι κατὰ Θουκυδ. ἐν I, 6 καὶ Ἀριστοφ. ἐν Ἰππεῦσι 1328 καὶ Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 980. Ὁστρακίνην τινὰ κεφαλὴν φέρουσαν τοιαῦτα κοσμήματα κέκτηται τὸ ἐν Μονάχῳ Μουσείῳ τῶν ἀρχαιοτήτων ἀρ. 35.

φθῆ τοσοῦτον ἀκριβῶς καὶ ἐκ τούτου ἀποδεχόμεθα τὰ τοῦ Οὐλ-
ριξίου (ἐν Rhein. Mus. 10, 3), ὅς τάττει τὸν ποιητὴν εἰς τὴν
Ὀλυμπιάδα 35—40.

Εἰς εἰδικούς δὲ κύκλους μύθων ἀνεφέροντο καὶ τὰ ἐξῆς ἔπη¹⁾

Ἡ Ἀθίς τοῦ Πηγήσιου, ἐξ ἧς 4 στίχους μνημονεύει
ὁ Παυσανίας (ἐν IX, 29, 1) ἐπιλέγων, «ταύτην τὴν ποιήσιν
οὐκ ἐπελεξάμην, ἀλλὰ πρότερον ἄρα ἐκλελοιπυῖα ἦν,
πρὶν ἐμὲ γενέσθαι».

Ἡ Φορωνίς ἀγνώστου τινὸς ποιητοῦ. Ἐκ τοῦ ἔργου δὲ τούτου
ὡς πηγῆς ἠρύσθησαν οἱ λογογράφοι Ἑλλάνικος καὶ Ἀκουσίλαος.

Ἡ Θεσπρωτίς μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (ἐν VIII,
12, 5) εἶναι ἴσως τὸ περὶ Θεσπρωτῶν ἔπος τοῦ Μουσαίου,
περὶ οὗ ἴδε καὶ ἐν § 59.

Ἡράκλειαι¹⁾, ὧν μία ἀποδίδεται ὅτε μὲν εἰς τὸν Κιναι-
θωνα²⁾, ὅτε δ' εἰς Κόνωνά τινα.

Θησηίς ὑπὸ τινος δῆθεν Διφίλου, πιθανὸν δὲ ὑπὸ Ἴωνός τινος
ποιητοῦ ποιηθεῖσα κατὰ τὸν τύπον τῶν Ἡρακλειῶν³⁾.

77) Τὰ δ' Ἀριμᾶσπεια ἔπη τοῦ Ἀριστέου τοῦ Προκοννη-
σίου ἐκ τριῶν ἀποτελούμενα βιβλίων κατεπλούτιζον τὸν μυθικὸν κό-
σμον τῶν Ἑλλήνων διὰ νέων μύθων⁴⁾. Περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν

¹⁾ Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ Περὶ ποιητικῆς 8 λέγει, «οἱ δὲ πάντες εὐόκασιν ἀμαρτάνειν ὅσοι τῶν
ποιητῶν Ἡρακλῆϊδα καὶ Θησηΐδα καὶ τὰ τοιαῦτα ποιήματα πεποιήκασιν οἴονται γὰρ ἐπεὶ
εἰς ἦν ὁ Ἡρακλῆς, ἕνα καὶ τὸν μῦθον εἶναι προσήκειν».

²⁾ Κιναιθός καλεῖται ὁ ποιητὴς κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ἀπόλλ. I 1,357, Κόνων κατὰ τὸ σχόλ.
εἰς I, 1165. Ὁ δὲ Wilamowitz, Euripid. Herakles I, 311 ἀποδέχεται λίαν τολμηρῶς, ὅτι
καὶ πρὸ τοῦ Παιόδου ἔζησε θωρικὸς τις ποιητὴς τῶν 12 ἔθλων τοῦ Ἡρακλέους.

³⁾ Μεταγενέστερος ἦτο ὁ Ζώπυρος, ὅς κατὰ Στράβ. ἐν Ἀνθολ. 64, 38 ἐν τῇ τρίτῃ βί-
βλῳ τῆς ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένης Θησηΐδος διηγείται τὸν μῦθον τῆς Μηδείας. Οἱ δ' εἰς
τὸν Διφίλον ἀποδιδόμενοι ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ εἰς Πινδάρου Ὀλυμπ. X, 83 χωλιαστικοὶ
τρίμετροι ἀνήκουσιν ἴσως εἰς τὸν Θησεῖα τοῦ κωμικοῦ Διφίλου, «Ἐκ τινος Θησηΐδος ἠρύσθη ὁ
Βακχυλίδης τὴν ἐν τῇ νεοιστί εὐρεθέντι ποιήματι 18 περιγραφὴν τῶν ἔθλων τοῦ Θησεῖος.
Κατὰ ταῦτα δ' ὀφείλομεν νὰ τάξωμεν τὴν Θησηΐδα εἰς τοὺς πρὸ τῶν Περσικῶν χρόνους.

⁴⁾ Ὁ Σουΐδας μνημονεύει καὶ Θεογονίαν αὐτοῦ καὶ περὶ τινὰ ἔργα. [Ὁ Σουΐδας λέγει
ταῦτα: «ἔγραψε δ' οὗτος καὶ κατὰ λυγὰ δὴν Θεογονίαν εἰς ἔπη α'» ἦτο ἄρα ἡ Θεογονία
γεγραμμένη ἐν πεζῷ λόγῳ, ἐπειδὴ περὶ ἄλλων πεζῶν ἔργων οὐκ γίνεται λόγος; Ἀλλὰ τότε

έν τοῖς ἔπεσιν αὐτοῦ κυρίαν πηγὴν ἔχομεν τὸν Ἡρόδοτον (έν IV, 13—16 καὶ III, 116). Κατὰ ταῦτα δὲ κατήγετο ὁ Ἀριστέας ἐξ ἐπισήμου γένους τῆς Προκοννήσου, ἀποικίας τινὸς τῶν Μιλησίων έν Προποντίδι, καὶ εἶχε τὴν φήμην φοιτολάμπτου. Ἐκ τῆς πατρίδος δ' ὁρμώμενος πολλὰς περιῆλθε χώρας τοῦ Βορρᾶ καὶ μέχρι τῶν Ἰσσηδόνων ἐλθὼν διηγείτο έν τοῖς ἔπεσιν αὐτοῦ θαυμαστά τινα περί τῶν κατοίκων τῶν χωρῶν ἐκείνων, περί τῶν μονοφθάλμων Ἀριμασπῶν ¹⁾ καὶ τῶν χρυσοφυλάκων γρυπῶν καὶ τῶν Ὑπερβορείων καὶ Κιμμερίων καὶ Σκυθῶν καὶ ἄλλων ²⁾. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σουῖδαν ἤμασεν ὁ Ἀριστέας περί τὴν 50 Ὀλυμπ. (58;) ἐπὶ Κύρου καὶ Κροίσου ³⁾, ἀλλ' ὁ Ἡρόδοτος (έν IV, 15) λέγει, ὅτι ἔζη 240 ἔτη πρὸ αὐτοῦ, 100 ἔτη ἄρα πρὸ τοῦ χρόνου, ὃν ὀρίζει ὁ Σουῖδας ⁴⁾.

78. Τὸ νεώτερον ἡρωϊκὸν ἔπος. Τὸ δημοτικὸν ἡρωϊκὸν ἔπος ἐξέλιπε τέλεον μετὰ τῶν τελευταίων Ὀμηριδῶν. Ὁ Ὀμηρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ εἶχον ἀντλήσει ἐκ τῆς νεαρᾶς πηγῆς τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἐκ τῶν δημοτικῶν μύθων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦσαν δημοτικοὶ ποιηταὶ έν τῇ κυριωτάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ καὶ ἴσταντο καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν έν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ.

τὸ εἰς ἔπη [πῶς πρέπει νὰ ἐκληφθῇ]. Ἀλλὰ περί τῆς γνησιότητος πάντων τούτων διαμνησθεῖ ὁ Διονύσιος έν τῷ περί Θουκυδ. χαρακτ. 28. Ἴδε καὶ Tournier, de Aristeo Proconnesio poemate, Paris 1863.

¹⁾ Ἡ λέξις εἶναι ἱρανικὴ καὶ σημαίνει τὸν «ἀγρίους ἔππους ἔχοντα».

²⁾ Ὁ Ἀριστέας περιέγραψε τὰς χώρας ἀπὸ τῆς Μαύρης θαλάσσης μέχρι τῆς Βαλτικῆς. «Ὅτι δ' ἀληθῶς τοιαῦτα ἐλληνικὰ ἐμπόρια καθῆκον ἐπὶ τοσαύτον, ἀποδεικνύουσι τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν παρὰ τῷ Νέτσω [παραποταμῷ έν Πρωσίᾳ] εἰς φῶς ἐλθόντα 39 ἀρχαῖα ἐλληνικὰ νομίσματα αὐτονόμων πόλεων καὶ τὰ μεγάλα χρυσᾶ σκεύη τὰ έν Οὐτεροφελδῇ ἐκασκαφέντα, περί ὧν πραγματεύεται ὁ Furtwängler έν τῷ 43 Winckelmannsprogr. Berl. 1883.

³⁾ Σουῖδας· «γέγονε δὲ κατὰ Κροῖσον καὶ Κύρον» Ὀλυμπιάδι ν' (νῆ διώρθωσεν ὁ Flach κατὰ Rohde).

⁴⁾ Ὁ Stein έν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἡροδ. ἔγραψε «τεσσαράκοντα καὶ διηκόσιον» ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου «τριηκόσιν». [Τὸ χωρίον τοῦ Ἡροδοτοῦ δὲν λέγει τοιούτων τι, ὅτι ἄλλα δὴ ὁ Ἀριστέας 240 ἔτη πρὸ αὐτοῦ εἰδῶσεν, ἀλλ' ὅτι μεταξὺ τῆς 2ας καὶ 3ης ἀφανίσεως τοῦ Ἀριστείου εἶχον παρέλθῃ 240 ἔτη. Ἴδε καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ Stein εἰς τὸ χωρίον].

ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φύλου αὐτῶν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐξέλιπον νῦν. Καί ὑπῆρχον μὲν ἔτι ποιηταί, οἵτινες ἐπειρῶντο νὰ παραστήσωσιν ἐκ νέου ποιητικῶς τοὺς παλαιούς μύθους, ἀλλὰ τοῦτο ἔπραττον αὐτοὶ χάριν ἑαυτῶν οὐδόλως συγκινουντες τὸ πλῆθος. Ὅτι ὅμως παρὰ ταῦτα προῆλθον καὶ ἔργα ἄξια λόγου, ἀποδεικνύει ἡ εἰς τὸν κανόνα τῶν Ἀλεξανδρέων τεχνοκριτῶν ἀποδοχὴ τριῶν τῶν ἐπικῶν τούτων ¹⁾. Ἐκ τούτων ὁ ἀρχαιότατος ἦτο

Πείσανδρος ὁ Πείσωνος καὶ Ἀρισταίχμης ἐκ Καμείρου τῆς ἐν Ῥόδῳ ²⁾, συγγραφεὺς ποιήματος Ἡρακλείας ἐν δύο βιβλίοις. Οἱ δώδεκα δ' ἄθλοι τοῦ ἥρωος, ἡ λεοντῇ καὶ τὸ ρόπαλον μετεβιδάσθησαν ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Πεισάνδρου εἰς τὴν μυθικὴν ἱστορίαν ³⁾. Εὐδοκίμει δὲ τὸ ποίημα τοῦτο μεγάλως διὰ τὴν δύναμιν τῆς παραστάσεως καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῆς ὅλης διηγήσεως εἰς ἓν μόνον πρόσωπον ⁴⁾. Ἐκ τοῦ ὅλου δὲ ποιήματος ὀλίγοι μὲν μόνον στίχοι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ἴσως ἡ περιγραφὴ τῶν 12 ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους ὑπὸ τοῦ μυθογράφου Ἀπολλοδώρου (ἐν II, 15) περιεῖχεν ἐκλογὰς ἐκ τοῦ Πεισάνδρου. Καὶ τάττεται μὲν ὁ ποιητὴς ὑπὸ τοῦ Σουΐδα εἰς τὴν 33 Ὀλυμπιάδα (περὶ τὸ 645), ἀλλ' ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ ποιήματος κρίνοντες δὲν δυνάμεθα νὰ τάξωμεν αὐτὸν πρὸ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος ⁵⁾. Διάφορος δ' αὐτοῦ ἦτο νεώτερός τις Πείσανδρος, ὃς ἐπὶ Ἀλεξανδρου τοῦ Σεβήρου ἔγραψεν Ἱστορίαν ποικίλην δι' ἐπῶν ⁶⁾, [τὴν ἐπιγράφει ἡ ρωϊκῶν θεογαμιῶν ἐν βιβλίοις ἑξ] ⁷⁾.

¹⁾ Πρόκλ. ἐν Χρηστομ. 230 ἐκδ. Westph. «γεγόναι δὲ τοῦ ἔπους ποιηταὶ κράτιστοι μὲν Ὅμηρος, Ἡσίοδος, Πείσανδρος, Πανόσιος, Ἀντίμαχος».

²⁾ Τὸ ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος αὐτοῦ προωρισμένον ν' ἀναγραφῇ, εἰς τὸν Θεόκριτον δ' ἀποδιδόμενον ποίημα εὐρίσκεται ἐν τῇ Ἀνθολογ. IX, 598.

³⁾ O. Müller, Die Doria II, 475 κ. ἑξ. Ἡδὲ ὁ Πίνδ. ἐν Ἰσθμ. VI, 48 καὶ Ὀλυμπ. III ἔχει πρὸ αὐτοῦ τοὺς ἄθλους ἐν ὠρισμένῃ τάξει.

⁴⁾ Ὁ Quintilianus ἐν X, I, 56 λέγει: Quid? Herculis acta (athla κατὰ Wolfflin) non bene Pisandros?

⁵⁾ Wilamowitz, Euripides Herakles I, 309.

⁶⁾ Εἰς τὸν μυθογράφον Πείσανδρον ἀναφέρονται τὰ σχόλια εἰς Εὐριπ. Φοινίσ. 834, 1760 καὶ εἰς Ἀπολλ. Ἀργοναυτικὰ I, 152, 471.

⁷⁾ [Ἦδε Σουΐδαν ἐν λείξει καὶ Vergil. Mar. ed Heyne ἐκδ. 4 ὑπὸ Wagner τόμ. 6'. Excursus I ad libr. II σελ. 395 κ. ἑξῆς].

79. Πανύασις δ' ὁ Ἀλικαρνασσεύς¹⁾, θεῖος τοῦ ἱστορικοῦ Προδότου, ὃς ἐν τῷ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνί τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ τυράννου Λυγδάμιδος, ἀνέστησε καὶ αὐθις τὴν σθεσθεῖσαν ἐπικὴν ποίησιν. Το λαμπρὸν δ' ὄνομα ὤφειλεν εἰς τὴν ἐκ 14 βιβλίων ἀποτελουμένην Ἡράκλειαν, εἰς ἣν συν-ἐπλεξε καὶ τὴν τοῦ Κρεωφύλου Οἰχαλίας ἄλωσιν²⁾. Πλὴν ταύτης δ' ἐποίησε καὶ τὰ Ἴωνικά ἐν ἐλεγειακῷ μέτρῳ, ἐν οἷς ἱστορεῖ τὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν ἰωνικῶν ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ ἀποικιών. Οἰνοχαρῇ καὶ φαιδρᾷ διάθεσιν ἀποπνέουσι τὰ περισωθέντα ἀποσπάσματα.

80. Ὁ δὲ Σάμιος Χοιρίλος³⁾, ὃς κατὰ τὸν αὐτὸν μὲν χρόνον, ἀλλὰ νεώτερος καὶ θαυμαστῆς τοῦ Προδότου ἐγένετο, εὐρίσκουμεν δ' αὐτὸν τὸ μὲν πρῶτον περὶ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὡς ἀκόλουθον τοῦ στρατηγοῦ Λυσάνδρου⁴⁾, εἶτα δὲ μετὰ τοῦ τραγικοῦ Ἀγάθωνος καὶ τοῦ κωμικοῦ Πλάτωνος καὶ ἄλλων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀρχελάου⁵⁾, ἐπελήφθη ἐν τῷ ἔπει αὐτοῦ, τῇ Περσῇ ἰδίᾳ, (ἢ Περσικοῖς κατὰ τὸν Ἡρωδιανόν) τῆς συγχρόνου ἱστορίας μιμηθεὶς τὸν Αἰσχύλον. Ἀριστα δ' ἐξηγεῖται τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐπινοίας ταύτης ἐν τῷ περισωθέντι προοιμίῳ λέγων, ὅτι οὐδὲν πλέον ὑπολείπεται εἰς τὸν θεράποντα τῶν Μουσῶν, ἀφ' οὗ τὰ πάντα διενεμήθησαν, ἢ νέαν ὁδὸν νὰ ζητήσῃ. Κέντρον δὲ τῆς Περσῆϊδος ἦτο ἡ τῶν Ἀθηναίων νίκη κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Ξέρξου. Ἐκ τούτου ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν διὰ ψηφίσματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἡ τιμὴ νὰ ἀναγιγνώσκηται δημοσίᾳ μετὰ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἴσως ἐν τοῖς

¹⁾ Ὁ ἱστορικὸς Δοῦρις παρὰ Σουλᾷ (ἐν λείξει) ἀνέγραψεν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Διοκλέους (κατ' ἄλλου τοῦ Πολυάρχου) καὶ Σάμιον ἐκ πατριωτισμοῦ ἴσως, διότι καὶ αὐτός, ὡς δ' Ἡρόδοτος, ἔζη ἐν Σάμῳ κατὰ τὴν ἑξορίαν. Ἐν διαφόροις ἐπιγραφαῖς γράφεται τὸ ὄνομα Πανύασις.

²⁾ Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. VI, 266.

³⁾ Choerili Samii quae supersunt coll Naeke Lips. 1817. [Dübner, Choerili fragmenta Par. 1840].

⁴⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Λυσάνδρου 18.

⁵⁾ Μαρκελλίνου ἐκ τῶν εἰς Θεουκυδίδην σχολίων περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ Θεουκυδίδου καὶ τῆς τοῦ λόγου ἰδέας 19.

Παναθηναίοις, ὡς ὁ Σουΐδας (ἐν λέξει) μαρτυρεῖ. Ἔτερον δέ τι ποίημα τοῦ Χοιρίλου, τὰ Σαμιακά, πρῶτως περιέπεσεν εἰς λήθην. Διάφορος δὲ τοῦ ποιητοῦ τῆς Περσηίδος ἦτο ὁ ἐξ Ἰάσου τῆς Καρίας ἐπικός Χοιρίλος, ὁ κῆρυξ τῶν εὐκλεῶν ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὃς πικράν φήμην ἔλαβε διὰ τῶν ἤχιστα εὐνοϊκῶν κρίσεων τοῦ Ὀρατίου¹⁾.

81. Ὁ δὲ Κολοφώνιος²⁾ Ἀντίμαχος, ὁ ποιητὴς τῆς Θηβαΐδος, ἔζη κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ μέχρι τῆς βασιλείας Ἀρταξέρξου τοῦ δευτέρου³⁾. Γνωστὸν δ' εἶναι τὸ ἀνέκδοτον περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ ἀξίας ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, δι' ἧς παρεμυθεῖτο ὁ ποιητὴς τὰς ἄλλας ἡττας αὐτοῦ λέγων, Plato mihi unus instar est milium⁴⁾. Κύριον αὐτοῦ ἔργον ἦτο τὸ μακρὸν ἔπος, ἡ Θηβαΐς. Ἀλλὰ μείζονα τιμὴν περιεποίησεν εἰς αὐτὸν παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἡ μεγάλη, ἐκ δύο τοῦλάχιστον βιβλίων ἀποτελουμένη ἐλεγεία, ἡ Λύδη, ἐν ᾗ ἐπειροῦτο νὰ παρηγορηθῇ διὰ τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς ἐρωμένης Λύδης λύπην διηγουμένος τοὺς ἀτυχεῖς ἔρωτας ἄλλων ἐν μυθικοῖς χρόνοις⁵⁾. Οἱ δὲ γραμματικοί, οἵτινες θεωροῦν αὐτὸν ὡς ἐκπροσωποῦντα τὴν αὐστηρὰν ἀρμονίαν⁶⁾, ἔταττον αὐτὸν παρὰ

¹⁾ Horat. Epist. II, 1, 232 καὶ II, 3, 357 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Κλάριον καλεῖ αὐτὸν ὁ Ὀβίδιος ἐν Trist. I, 6, 1 ἐκ τῆς γειτονικῆς πόλεως Κλάρου. Περὶ ἄλλου δὲ τινος ἀρχαιότερου ὤθην ἐπικοῦ Ἀντιμάχου ἐκ Τέω ἴδε Immisch ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XVII, 129 κ. εἰ.

³⁾ Ὁ Διόδωρος XII, 108 λέγει, ὅτι κατὰ τὸν χρονογράφον Ἀπολλόδιωρον ἦνθησεν ὁ Ἀντίμαχος ἐπὶ Ἀρταξέρξου τοῦ 6'.

⁴⁾ Cicero ἐν Bruto 51 καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Λυσάνδρου 18. Παράβ. καὶ Πρόκλον εἰς Πλάτ. Τίμαιον 28α. Ὅτι δ' ἄλλοι ἡμφεσθέτουν περὶ τοῦ χρόνου, καταφανὲς γίγνεται ἐκ τῆς παρρησίᾳς τοῦ Σουΐδα, γέγονε δὲ πρὸ Πλάτωνος. Ὁ δ' Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Πρόκλου εἰς Πλάτ. Τίμαιον I, 28α διηγέεται περὶ συλλογῆς τινος τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀντιμάχου, ἣν οὗτος παρесеκέυασε παρορμηθεὶς ὑπὸ τοῦ θαυμάζοντος αὐτὸν Πλάτωνος.

⁵⁾ Ὁ Ἀσκληπιάδης ἐν Ἀνθολογίᾳ IX, 63 ἐπαινεῖ ὑπερβαλλόντως τὸ ποίημα λέγων· τὸ ξυγόν Μουσῶν γράμμα καὶ Ἀντιμάχου. Περὶ τῶν διαφορῶν κρίσεων ἴδε Wentzel ἐν Pauly. Wissowa Real-Encycl. I, 2435.

⁶⁾ Διονύσιος. Ἀλικαρν. ἐν τῇ τῶν Ἀρχαίων κρίσει II, 3 καὶ ἐν τῷ Περὶ Συνθέσεως ὁνομάτων 22.

τὸν Ὅμηρον, ἐξ οὗ καὶ ἡ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ (ἐν X, 1, 53) εὖστο-
χος παρατήρησις: ut plane manifesto appareat, quanto sit
aliud proximum esse, aliud secundum.

82. Τερὰ ἔπη. Τὸ ἐπικὸν ἐξάμετρον καὶ τὴν ὁμηρικὴν διά-
λεκτον ἐξειδιοποιήθησαν οἱ χρησιμοδῶται καὶ οἱ ἱερεῖς τοσοῦτο μᾶλ-
λον, καθ' ὅσον ἡ ἱερὰ ποιήσις καὶ πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἤδη εἶχε με-
ταχειρισθῇ τὸ ἐξάμετρον. Τὰ τῶν μαντείων καὶ τῶν μυστικῶν
καθαρμῶν ἐπεκράτησαν μετὰ τὴν ὁγδόην ἑκατονταετηρίδα ¹⁾, διότι
ἐν τῇ Ἰλιάδι ἅπαξ μόνον καὶ δὴ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ῥαψωδίᾳ, τῇ
Πρεσβείᾳ, ἐν I, 404 μνημονεύονται οἱ θησαυροί, οὓς ἐγκλείει ὁ
λάϊνος ὁδὸς τοῦ ἐκαέργου Ἀπόλλωνος, καὶ μόνον ἐν τῷ εὐ-
ρυνθέντι Νόστῳ (ἐν Ὀδυσσεΐας θ, 79 κ. ἐξ.) ἀκούομεν τὸ πρῶτον
ἤδη περὶ χρησμοῦ, ὃν ὁ Ἀπόλλων ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς ἐν τῇ
ἱερᾷ Πυθῇ. Καὶ ὁ Ἡσίοδος δ' αὐτὸς ἀναφέρει ἐν τοῖς γνησίοις αὐ-
τοῦ ἔργοις τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον τόπον ²⁾, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι νο-
θευταὶ τὸ πρῶτον ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν μαντικὰ ἔπη. Ἐν δὲ τοῖς
μετέπειτα χρόνοις, ὅτε μέγα ἡδύνατο ἡ Ἀμφικτυονία τῶν Δελφῶν
καὶ ἡ ἐν τῇ ἑκτῇ ἑκατονταετηρίδι μεγάλως διαδοθεῖσα μυστικὴ
λατρεία τῶν Ὀρφικῶν, τότε ἐποιήθησαν ἀξιόλογα μυστικά ποιή-
ματα ἐν ἐπικῷ μέτρῳ καὶ ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ.

Εἰς ταῦτα δ' ἀνήκουσι πρὸ πάντων οἱ χρησμοὶ τῶν Δελ-
φῶν, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, ἐφ' ὅσον προήγετο
ἡ πολιτικὴ δύναμις τῶν δελφικῶν ἱερέων, καὶ πολυπληθέστεροι καὶ
τεχνικώτεροι ἐγίνοντο. Ἐκ τούτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς μόνον
ἐκεῖνοι, ὅσους τυχαίως οἱ γραμματικοὶ καὶ ἱστορικοὶ ἐμνημό-
νευσαν ³⁾.

¹⁾ Lobeck, Aglaopham. 304 — 317.

²⁾ Πυθῇ ἐν ἡ γ α θ ἔπη ἐν Θεογ. 499 ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τοῦ στίχου ὡς καὶ ἐν Ὀδυσ.
θ, 80, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν τῶν δύο χωρίων.

³⁾ Hendess, Oracula graeca ἐν Dissertationes Hallenses IV (1877). Πολλοὶ δὲ
τῶν ἀναφερομένων χρησμῶν ἐπλάσθησαν ἢ διεσκευάσθησαν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις
καὶ τοῦτο μάλιστα ἱσχύει, προκειμένου περὶ τῶν ἐν ἱαμβικῷ τριμέτρῳ καὶ ἐν διαλέκτῳ οὐχ ἰ-
ωνικῇ πεποιημένων.

Τοῦ δ' ὑπερβορέου Ἀθάριδος, ὃς κατὰ Ἡρόδοτον (ἐν IV, 36) περιέφερε ¹⁾ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος δωρηθέντα ὀϊστὸν μνημονεύει ὁ Σουίδας (ἐν λέξει) Σκυθικοὺς χρησμούς καὶ Ἀπόλλωνος ἄφιξιν εἰς Ὑπερβορέους καὶ καθαρμούς καὶ Θεογονίαν καταλογάδην. Προφανῶς δ' ἔζη ὁ ἀγύρτης μετὰ τὸν Ἀριστέαν. Ὁ Σουίδας τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 53 Ὀλυμπιάδα.

Τοῦ δὲ Κρητὸς Ἐπιμενίδου, ὃς κατὰ μὲν τὸν Διογένη καὶ Σουίδαν ἐκάθηρε κατὰ τὴν 46 Ὀλυμπιάδα τὰς Ἀθήνας τοῦ Κυλωνείου ἄγους ²⁾, κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα (ἐν Νόμ. I, 642d) μόνον δέκα ἔτη πρὸ τῶν Περσικῶν ἦλθεν ἐν ὁμοίᾳ ιδιότητι εἰς Ἀθήνας ³⁾, περιεφέροντο συλλογὴ τις χρησμῶν ⁴⁾, Θεογονία, ἔπος τι τὴν ἀργοναυτικὴν πραγματευόμενον ἐκστρατείαν καὶ πρὸς τοῦτοις συγγράμματά τινα περὶ θυσιῶν καὶ καθαρμῶν ⁵⁾. Ὡσαύτως δ' ἀπεδίδετο εἰς αὐτὸν ὑπότινων καὶ ἱστορία τις τῶν μυθωδῶν Τελγίνων ⁶⁾.

¹⁾ Κατὰ τὸν εἰς τὸν Πλάτωνα ἀποδιδόμενον διάλογον Ἀξίον 371 τὰς μυστικὰς διδασκαλίας περὶ Ἰδου ἐκόμισαν 25 ὑπερβορέων Ὡπίστε καὶ Ἐκαέργη εἰς Δῆλον ἐπὶ γαλκῶν δελτιῶν. Παράδ. καὶ Rhode, Psyche 381 σημ. 1.

²⁾ Διογ. Λαέρτ. I, 110. Παρὰ Σουίδαν ἀναγινώσκωμεν μὲν Ὀλυμπιάδα. Ὁ Ξενοφάνης κατὰ Διογένη ἔλεγεν, ὅτι 154 ἔτη ἔζησεν ὁ Ἐπιμενίδης, ἀλλ' οἱ Κρήτες ἰσχυρίζοντο, ὅτι 299 ἔζησεν ἔτη, ὅπερ συνδέεται πρὸς τὴν διάφορον ἀπόστασιν τῶν ἀναστάσεων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ τέχνη παρίστα αὐτὸν ὡς κοιμώμενον μάντιν μετὰ κεκλεισμένων ὀφθαλμῶν.

³⁾ Πλάτ. ἐν Νόμ. I, 642d. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀκμὴ αὐτοῦ πίπτει εἰς τὰ 500 π. Χ., καθ' ὃ ἔτος κατὰ τινα ἐπιγραφὴν ἐν Corp. Inscript. Atticarum I, 475 αἱ Ἀθηναὶ ἐμαστίζοντο ὑπὸ λοιμοῦ. Παρ. Töpffer, Att. Genealogie 140 κ. εἰ.

⁴⁾ Ἀριστοτ. Τέχνης ῥητορ. III, 17, 1418e 24, [221 ἐκδ. Roomer]. Πλουτάρχ. Περὶ τῶν ἐκλειπτότων χρηστηρίων 1 [Τόμ. 3, σελ. 69 ἐκδ. Βερν.].

⁵⁾ Ὁ Σουίδας λέγει «ἔγραψε δὲ πολλὰ ἐπικῶς καὶ καταλογάδην». Ὁ δὲ Διογ. ὁ Λαέρτ. I, 111 «ἐποίησε δὲ Κουρήτιον καὶ Κορυθάντιον γένεσιν καὶ Θεολογίαν, ἔπη πεντακισχίλια Ἀργεῦς ναυπηγίαν τε καὶ Ἰάκονος εἰς Κόλχους ἀπόπλουν ἔπη ἑξακισχίλια πεντακόσια» συνῆραψε δὲ καὶ καταλογάδην περὶ θυσιῶν καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ πολιτείας καὶ περὶ Μίνω καὶ Ῥαδαμάνθυος εἰς ἔπη τετρακισχίλια». Περὶ τῆς μικρᾶς ἀξίας τῶν μαρτυριῶν τούτων παράδ. Hiller ἐν Rhein. Mus. 37, 525 κ. εἰ. Περὶ τῶν ἀποσπασμάτων τῆς Θεογονίας πραγματεύεται ὁ Kern, De Orphei, Epimenidis, Pherecydis theogoniis, Berol. 1888. Diels, Über Epimenides von Kreta ἐν Sitzungsber. der preuss. Akad. 1891 σελ. 393 καὶ ἐξῆς.

⁶⁾ Ὁ Ἀθήναιος ἐν VII, 282 e λέγει «ὁ τὴν Τελγινιακὴν ἱστορίαν συνθεῖς, εἴτε Ἐπιμενίδης ἔστιν ὁ Κρής ἢ Τηλεκλείδης εἴτ' ἄλλος τις».

Ὁ δ' Ὀνομάκριτος ¹⁾, ὃς ἐξεδιώχθη μὲν ὑπὸ τοῦ Ἰππάρχου ἐξ Ἀθηῶν, διότι ἐφωράθη ὑπὸ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέως ὡς ἐμποίων ψευδεῖς χρησμούς εἰς τὰ τοῦ Μουσαίου, ἀνευρίσκομεν δ' αὐτὸν βραδύτερον παρὰ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ ὡς φίλον τῶν Πεισιστρατιδῶν ²⁾, οὐ μόνον ἐγένετο ἐπίκουρος τῶν φιλολογικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ φιλοτέχνου τυράννου, ἀλλὰ καὶ ἐποίησεν αὐτὸς ἔπη, ἅτινα κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Πausanίου παρατιθέμενα χωρία (ἐν VIII, 31, 1, IX, 35, 1) ἀνῆχονεῖς τὰ θεογονικά. Ἀλλὰ πρὸ πάντων φαίνεται καταδαπανήσας τὴν στιχουργικὴν αὐτοῦ εὐφυΐαν εἰς τὸ νὰ παρεισάγῃ εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἰδία ἑαυτοῦ ποιήματα ὡς ἔργα τοῦ Μουσαίου καὶ Ὀρφέως ³⁾. Ἀλλ' ἐπὶ πολὺ προέβησαν ἄλλοτε οἱ θελήσαντες ἀπονεύωσιν εἰς τὸν Ὀνομάκριτον πάντας τοὺς εἰς ἡμᾶς περιελθόντας ὀρφικοὺς ὕμνους.

Σὺν τῷ Ὀνομακρίτῳ δὲ μνημονεύονται καὶ ὁ ἐξ Ἡρακλείας Ζώπυρος καὶ ὁ Ἐλεάτης Νικίας καὶ οἱ Πυθαγόρειοι Κέρκωψ καὶ Βροντίνος ὡς συγγραφεῖς τοιούτων μυστικῶν ποιημάτων, εἰς ἃ θὰ ἐπανέλθωμεν καὶ αὖθις ἐν τῷ περὶ τῶν ὀρφικῶν λόγῳ. Πολυπληθέστερα δὲ τῶν εἰς ὠρισμένον τι ὄνομα ἀποδιδόμενων ἱερῶν ποιημάτων ἦσαν τὰ ἀνώνυμα, ἀνὰ τὰς διαφόρους πόλεις, ἐνθα ἐτελοῦντο μυστήρια καὶ ὑπῆρχον μαντεῖα, οἷον τὴν Ἐλευσίνα, Ἀνδανίαν, Σαμοθράκην, Δελφούς, Δωδώνην, κατὰ τὰς τελετάς, τοὺς καθαρμούς καὶ τὰς ἄλλας ἱερὰς τελετάς ἀδόμενα ἄσματα. Καὶ ἀστρολογικά δὲ ποιήματα μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος (ἐν II, 82) ἐκ τῶν παλαιῶν ἐκείνων χρόνων.

83. Φιλόσοφα ἔπη. Παραφυάδες δὲ τοῦ διδακτικοῦ ἔπους ἦσαν τὰ φιλόσοφα ἔπη. Καὶ αὕτῃ ἡ Θεογονία τοῦ Ἡσιόδου ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται καὶ νῦν ἔτι ὡς τὸ προπύλαιον τῶν φιλοσοφι-

¹⁾ Ritschl, Onomakritos von Athen ἐν τοῖς Opusculis I, 238 κ. ἔ.

²⁾ Ἡροδ. VII, 6.

³⁾ Κλήμ. Ἀλεξανδρ. ἐν Στρωμ. I, 143 σοῦ (Ὀνομακρίτου) τὰ εἰς Ὀρφέα ἀναφερόμενα ποιήματα λέγεται εἶναι . . . καὶ τοὺς μὲν ἀναφερομένους εἰς Μουσαῖον χρησμούς Ὀνομακρίτου εἶναι λέγουσιν».

κῶν θεωριῶν. Τί δὲ φυσικώτερον τούτου, ὅτι καὶ οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι, ἐν οἷς χρόνοις ὁ μὲν πεζὸς λόγος ἦτο ἄγνωστος, ἡ δὲ φιλοσοφία δὲν ἐπεζήτει τὸ ἰδανικὸν αὐτῆς ἐν τῇ ξηρότητι τῆς ἀφηρημένης παραστάσεως, μετεχειρίσθησαν καὶ τὴν ποιητικὴν μορφήν καὶ τὸ ἐπικὸν ἐξάμετρον; Ἐν τούτοις οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι, οἱ ἐν τῇ ἰωνικῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ Φυσικοὶ καὶ ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἠθικῆς καὶ μαθηματικῆς φιλοσοφίας Πυθαγόρας ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι οὐδὲν ἀπολύτως ἔγραψαν, ἀλλ' ἤρκουντο εἰς τὴν ἀπὸ στόματος διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν καὶ ἐταίρων αὐτῶν. Ἐκ τούτου ἡ ἐν ταῖς μετέπειτα χρόνοις εἰς τὸ κοινὸν παράδοσις τῆς διδασκαλίας αὐτῶν διὰ συγγραμμάτων ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ ἐκδοῦναι (edere). Τὸ δ' ἔθος τῆς εἰς τὸ κοινὸν ἐκδόσεως τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ ἐπαγωγῇ ποιητικῇ μορφῇ εἰσῆχθη ὑπὸ τῶν Ἑλεατῶν ἐν τῇ ἑκτῇ ἑκατονταετηρίδι. Καὶ δὲν περιεσώθη μὲν οὐδὲν τῶν τοιοῦτων φιλοσοφικῶν ποιημάτων τέλειον, ἀλλ' ὅμως περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἀποσπάσματα, ἅτινα ἀρεστὰ ποιεῖ τὸ ποιητικὸν σχεδὸν μᾶλλον κάλλος, ἢ ὁ πλοῦτος τῶν ἐν αὐτοῖς ἐννοιῶν ¹⁾. Τοιαῦτα δὲ φιλόσοφα ἔπη ἔγραψαν·

Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἑλεατικῆς σχολῆς. Ἠκμαζε δ' οὗτος κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος ²⁾ καὶ ἐλθὼν εἰς Ἑλέαν ἐκ τῆς πατρίδος, τῆς παλαιᾶς ἑώρας ἐμνηρικῆς σχολῆς, ἐρράψωδαι αὐτὸς τὰ ἑαυτοῦ ³⁾. Ἐποίησε

¹⁾ Τὰ ἀποσπάσματα ἐτυπώθησαν ἐν ταῖς Συλλογαῖς τῶν ἀποσπασμάτων τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ὑπὸ Ritter Preller. Karsten, Mullach.

²⁾ Zeller, Die Philosophie der Griechen, I. 486 4ης ἐκδ. Αἱ τῶν παλαιῶν περὶ τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς αὐτοῦ παραδόσεις θέστανται πολὺ ἀλλήλων, ὥστε ὁ μὲν Διογ. ὁ Λαέρτ. IX, 20 τάττει τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ εἰς τὴν 60 Ὀλυμπιάδα, ὁ δ' Ἀπολλόδορος παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I κεφ. XIV § 65 λέγει, ὅτι ἔζητε κατὰ τὴν 40 Ὀλυμπ. καὶ παρέτεινε τὸν βίον ἄχρι τῶν Δαρείου τε καὶ Κύρου χρόνων, (ἴδε καὶ Unger ἐν Philol. 43, 209 κ. ἐ.), ὁ δὲ Τίμαιος θεωρεῖ αὐτὸν σύγχρονον τοῦ Ἰέρωνος καὶ Ἐπιχάρμου. (ἴδε καὶ Πλούτ. ἐν Ἀποφθέγμ. Βασιλείων καὶ στρατηγῶν σ. 175 c. [τόμ. II, σελ. 10 ἐκδ. Βερν.]. Πρὸς λύσιν δὲ τοῦ ζητήματος συντελεῖ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Ξενοφάνης μνημονεύει τὸν Πυθαγόραν, αὐτὸν δ' ὁ Ἡράκλειτος.

³⁾ ἴδε Διογ. Λαέρτ. ἐν IX, 18e.

δὲ καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῶν τὰς γενεολογίας γραφάντων τὰ ἔπη, ἅτινα ἐπεγράφοντο Κολοφῶνος κτῆσις καὶ Ἀποικισμὸς εἰς Ἑλέαν τῆς Ἰταλίας. Ἄλλ' ὀνομαστότερον ἀπέδειξαν αὐτὸν τὸ φιλοσοφικὸν διδακτικὸν ἔπος Περὶ φύσεως καὶ τὰ στωϊκὰ τῶν ποιητῶν καὶ φιλοσόφων ποιήματα, οἱ σίλλοι¹⁾. Ὡς εἰλικρινῆς δὲ κῆρυξ τοῦ ἐνδὲς καὶ μόνου θεοῦ ὠργίζετο σφόδρα κατὰ τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου ὡς διαδιδόντων παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀναξίους περὶ θεῶν δόξας. Περιβόητοι δ' εἶναι οἱ στίχοι:

πάντα θεοῖς ἀνέθηκαν Ὀμηρος θ' Ἡσιόδος τε,
 ὅσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνείδεα καὶ νόμος ἐστίν . . .
 ὥς πλεῖστ' ἐφθέγγαντο θεῶν ἀθεμίτια ἔργα,
 κλέπτειν μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν²⁾.

Μεγάλως δ' ἐτιμῶντο καὶ αἱ ἐν μέρει περισωθεῖσαι ἐλεγείαι αὐτοῦ, ἐν αἷς ἐξύμνει ἐν μεγαλοπρεπεῖ γλώσσῃ τὴν σοφίαν καὶ ἐπειρᾶτο νὰ καταδείξῃ, ὅποσον προκριτέα εἶναι αἱ διδασκαλῖαι αὐτῆς τῶν ἀνοήτων θεωριῶν τοῦ ὄχλου.

Ὁ Παρμενίδης, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν ἐλεατικῶν φιλοσόφων, ὃς πλὴν τοῦ διδασκάλου Ξενοφάνους ἤκουσε μὲν τῶν πυθαγορείων Ἀμεινίου καὶ Διοχαίτου, ἤνθει δὲ κατὰ Διογένην (ἐν IX, 23) κατὰ τὴν 69 Ὀλυμπιάδα³⁾. Διότι ὁ Σωκράτης σφόδρα νέος ἔτι κατὰ τὸν Πλάτωνα Παρμενίδην (127^b καὶ^ο) ἤκουσεν αὐτοῦ ἤδη

¹⁾ Ὅτι δὲ τοιοῦτους σίλλους ἔγραψεν, ἂν καὶ τὸ ὄνομα σίλλος ἐδόθη ἐν ταῖς μετέπειτα χρόνοις εἰς τὰ ποιήματα ταῦτα, παραδίδει ὁ Στράβων ἐν XIV, 643 καὶ ἀποδεικνύει δ Wachsmuth, Sillographi Graeci 55 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Εἰς τοῦτο δ' ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀνέκδοτον παρὰ Πλουτ. ἐν Ἀποφθ. Βασ. καὶ Στρατ. σ. 175 ε ἀπρὸς δὲ Ξενοφάνην τὸν Κολοφώνιον εἰπόντα μολὶς οἰκέτας δύο τρέφειν, ἀλλ' Ὀμηρος, εἶπεν, ὃν σὺ διασύρεις, πλείονας ἢ μυρίους τρέφει τεθνηκώς.

³⁾ Ἐβδομηκοστὴν ἀντὶ ἐξηκοστὴν (460 ἀντὶ 500) ὑπώπτευσεν ἤδη ὁ Scaliger ὀρθῶς ἴσως, ὥστε οὕτως ὀρίζεται τὸ ἔτος, καθ' ὃ ὁ Παρμενίδης ἦλθεν εἰς Ἀθήνας. Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης γεννηθεὶς τῇ 4 ἔτει τῆς 77 Ὀλυμπ. ἦτο πάντως τότε ὀκτὼ μόνον ἐτῶν, ἀλλ' ἴσως τοῦτο ἤρκεσεν εἰς τὸν Πλάτωνα, ἵνα θεωρήσῃ πιθανὴν συνέντευξιν τινα τοῦ σφόδρα νέου Σωκράτους μετὰ τοῦ πολιοῦ ἤδη Παρμενίδου.

τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος ἄγοντος, ὅτε ἦλθεν ἐξ Ἰταλίας εἰς Ἀθήνας¹⁾. Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ Ξενοφάνους ἔγραψε καὶ αὐτὸς φιλόσοφα ἔπη. Ἐν τῷ προοιμίῳ δὲ τοῦ Περὶ φύσεως ἔργου αὐτοῦ περιέγραφε μετὰ μεγαλοπρεποῦς φανταστικῆς δυνάμεως, ὅτι ὁδηγούμενος ὑπὸ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἥλιου ἦλθεν ὁχούμενος εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Σοφίας, ἐν ᾧ ἐδέξατο ἐκ τοῦ στόματος τῆς θεᾶς τὰς αἰωνίους ἀληθείας καὶ κατενόησε τὰς ἀπατηλὰς τῶν θνητῶν γνώμας²⁾.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὃς περὶ τὰ 492 γεννηθεὶς αὐτὸς ἐκ πάντων τῶν Ἑλλήνων κατώρθωσε τὰ μέγιστα ἐν τῷ φιλοσοφικῷ διδακτικῷ ἔπει, ὥστε ὁ ῥωμαῖος Λουκρήτιος ὁ ποιητὴς μετὰ θαυμασμοῦ ἠτένιζεν εἰς αὐτὸν καὶ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ μάλιστα ἐπαιδεύθη³⁾. Κατήγετο δ' ἐξ ἐπιφανοῦς γένους τοῦ Ἀκράγαντος, ἐν ᾧ ἐγεννήθη, καὶ μέγα ἠδύνατο παρὰ τοῖς πολίταις, διότι πάντων ὑπερεῖχε κατὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ ἐντριβέστατος ἦτο περὶ τε τὴν ἰατρικὴν καὶ ῥητορικὴν⁴⁾ καὶ φιλοσοφίαν. Ἐκ τούτου πολλὰ μὲν τὴν πατρίδα ὠφέλησεν, ἀλλ' ἔτελεύτησε τὸν βίον μακρὰν αὐτῆς ἐν Πελοποννήσῳ⁵⁾ διὰ τὴν δυσμένειαν τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἐχθρῶν. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν καὶ ζῶν δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένος τῆς σεμνοτύφου ἐπάρσεως⁶⁾ καὶ μυστικῆς τινος πολυπραγμοσύνης⁷⁾ καὶ τὸν βίον

¹⁾ Πλάτ. Παρμ. 127b καὶ Θεαιτ. 183e. Ἀλλὰ τὸ ἀνακριδὲς τῆς μαρτυρίας παρέτρησεν ἤδη ὁ Ἀθηναιὸς ἐν XI, 505f.

²⁾ Stein, Die Fragmente des Parmenides περὶ φύσεως ἐν τοῖς Symbol. philol. Bonn. 755 κ. ἐξῆς. Diels, Parmenides Lehrgedicht griechisch und deutsch, Berl. 1897.

³⁾ Lucr. [De rerum natura] I, 716: Quae(Sicilia) cum magna modis multis miranda videtur, Nil tamen hoc habuisse viro praeclarior in se, Nec sanctum magis et mirum carumque videtur; Carmina quin etiam divini pectoris ejus Vociferantur et exponunt praeclara reperta. Ut vix humana videatur stirpe creatus. Παράδ. καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Ἀριστοτέλους παρὰ Διογ. τῷ Λαερτ. VIII, 57.

⁴⁾ Ὁ Σάτυρος κατὰ τὸν Διογένην ἐν VIII, 58 ἀναφέρει, ὅτι μαθητὴς αὐτοῦ ἐγένετο Γοργίας ὁ Λεοντῖνος [ἴδε καὶ Σουῖδαν ἐν λῆξει].

⁵⁾ Ὁ Διογένης ἐν VIII, 67 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τιμαίου.

⁶⁾ Ὁ Διογένης VIII, 66 φέρει εἰς ἀπόδειξιν τούτου τοὺς ἰδίους αὐτοῦ στίχους «Χαίρετ', ἐγὼ δ' ὕμνῳ θεὸς ἄμβροτος, οὐκέτι θνητὸς πωλεῦμαι».

⁷⁾ Διογ. VIII 59.

ἐπεσφράγισε διὰ πράξεως, ἣτις ἀπέδειξεν αὐτὸν παράδοξον ἄνδρα. Οὕτω τινὲς μὲν διηγούνται ¹⁾, ὅτι ἀναστήσας ποτὲ νεκρὰν γυναῖκα συνήγαγε μέγα ἱερὸν συμπόσιον καὶ κατὰ τὴν νύκτα, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι ἐκοιμῶντο, μετεκλήθη ὑπὸ μυστηριώδους τινὸς φωνῆς εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. "Αλλοι δ' ἐμυθολόγουν, ὅτι ἀναβὰς εἰς τὴν Αἴτναν ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς τὸν κρατῆρα, ἵνα ἐπισφραγίσῃ τὸ θεοειδὲς αὐτοῦ²⁾. Ἦνθησε δὲ κατὰ τοὺς παλαιούς κατὰ τὴν 84 Ὀλυμπιάδα, ἣτοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἰδρύσεως τῆς τῶν Ἀθηναίων ἀποικίας ἐν Θουρίοις τῷ 444. Κατέλιπε δὲ δύο φιλοσοφικὰ ποιήματα, ἐν μὲν θεωρητικὸν Περὶ φύσεως, πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Παυσανίαν ἀπεσταλμένον, ἐν ᾧ ἀνέπτυσσε τὴν ἐν τῷ αἰθέρι τῆς ποιήσεως γεννηθεῖσαν διδασκαλίαν περὶ Νείκους καὶ Φιλότῆτος, ἕτερον δ' ἠθικόν, τοὺς Καθαρμοὺς, ἐν ᾧ ὁρμώμενος ἐκ τῆς περὶ τῆς μετεμψυχώσεως διδασκαλίας προέτρεπε τοὺς πολίτας εἰς ἠθικὸν καθαρμόν. Ἐξ ἑκατέρου τούτων περιεσώθησαν δυστυχῶς ἀποσπάσματα μόνον, ἀλλ' ἱκανῶς πολλὰ καὶ τινα μάλιστα ἐκτενῆ³⁾. Πολὺ δὲ ποιητικὸν κάλλος ἐνεῖχεν ἡ περιγραφὴ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, ἐν ᾧ ἀναίμακτοι προσεφέροντο θυσίαι εἰς τὴν ἡπιόδωρον Κύπριν ἀντὶ τοῦ Ἄρεως (ἀπόσπ. 142).

¹⁾ Διογ. VIII, 67 καὶ ἐξ. κατὰ τὸν ποντικὸν Ἡρακλείδην.

²⁾ Διογ. VIII, 69. Ὁράτιος ἐν τῇ ποιητ. τέχνῃ (Epist. II, 3 ad Pis.) 463. Καὶ ὁ Τίμων αὐτὸς ἐν τοῖς σίλλοις σκοπὸν τῶν σκωμμάτων αὐτοῦ ἔθηκε τὴν σεμνοτυφίαν τοῦ Ἐμπεδοκλέους.

³⁾ Ἐν τινὶ κυλίνδρῳ ἐξ Herculannum ἀρ. 1012 εὑρέθη νέον τι ἀπόσπασμα τῶν Καθαρμῶν. Ἰδὲ Diels ἐν Sitzungsber. der preuss. Akad. 1897 σελ. 1062 καὶ ἐξῆς.

B. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ. 1)

I. Ἡ ΠΡΩΤΗ ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ, ΝΟΜΟΙ

84. Τὰ διάφορα εἶδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως δὲν ἀντετάττοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὡς ἐν τι ὅλον κοινὸν φέρον ὄνομα πρὸς τὴν ἐπικὴν καὶ δραματικὴν ποίησιν²⁾. Κύριον δὲ τούτου αἴτιον ἦτο, ὅτι τὸ διακριτικὸν σημεῖον τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἡ μελωδική προφορά, ἥ ὡς λέγομεν ἀπαγγελία, τὸ μὲν ἦτο καὶ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως ἰδίᾳ ἐν παλαιότεροις χρόνοις, τὸ δὲ πρῶτῳ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τινων εἰδῶν τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ὡς ὑπὸ τῶν ἰάμβων καὶ τῆς ἐλεγείας. Ἀλλ', ὅπως καὶ ἂν ἔχη, παρὰ τοῖς Ἑλλησι συνεδέετο πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς ἢ διαμόρφωσις τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἐν πολὺ μείζονι μοίρᾳ ἢ παρὰ τοῖς νεωτέροις ἔθνεσι. Καὶ ἐξωτερικῶς δ' ἐξεδηλοῦτο ὁ σύνδεσμος οὗτος διὰ τούτου, ὅτι οὐ μόνον τὸ ἔργον τοῦ μουσικοῦ καὶ τοῦ ποιητοῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ποιεῖν ἐσημαίνετο³⁾, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ διάθροψις,

1) Welcker, Kleine Schriften, Bonn 1844 εἰς τρεῖς τόμους, ὧν οἱ δύο πρῶτοι ἰδίᾳ εἰς τὴν λυρικὴν ἀφιεροῦνται ποίησιν. Flach, Geschichte der Griechischen Lyrik, Tübingen 1884 εἰς 2 τόμ. ἄνευ τοῦ Πινδάρου. Nageotte, Histoire de la poésie lyrique, grecque, Par. 1889 εἰς δύο τόμ. μετὰ τοῦ Πινδάρου. — Poetae lyrici Graeci, rec. Bergk τῆς τρίτης ἔκδοσις Leipzig 1878—1882 εἰς 3 μέρη. Anthologie aus den Lyrikern der Griechen, erklärt von E. Bucholz 4 ἔκδοσις. Leipz. 1887. Anthologia lyrica praeter Pindarum, ed. Hiller 1890 ἐν τῇ βιβλ. Teubner ἐπεξεργασθεῖσα ὑπὸ Crusius 1897.

2) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῷ Περὶ ποιητικῆς I λέγει· «ἐποποιία δὲ καὶ ἡ τῆς τραγωδίας ποίησις, ἔτι δὲ κομωδία(ς) καὶ ἡ διθυραμβοποιητικὴ καὶ τῆς αὐλητικῆς ἢ πλείστη καὶ κιθαριστικῆς». Καὶ ὁ Πρόκλ. ἐν Χρηστομ. α'. σελ. 230 ἐκδ. West. «τὸ διηγηματικὸν ἐκφέρεται δι' ἔπους, ἰάμβους τε καὶ ἐλεγείας καὶ μέλους». Τὰ τρία δ' εἶδη ὁ Ἰάμβος τὸ ἐλεγεῖον καὶ τὸ μέλος ὁμοῦ λαμβανόμενα ἀποτελοῦσιν, ὅ,τι ἡμεῖς γενικὸν ὄνομα μεταχειρίζομενοι λυρικὴν ὀνομάζομεν ποίησιν.

3) Ὁ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς 8, λέγει· «Σακάδας ποιητὴς μελῶν τε καὶ ἐλεγείων μεμελοποιημένων» καὶ ἐν 10 «αὐλοδικούς νόμους ἐποίησεν». Καὶ ὁ Atilius Fort. [ἐν Ars Fortunatiani] I, 9, 25 Graeci erant non tantum poetae perfectissimi, sed etiam musici. Ἡ αὐτὴ δὲ λέξις μέλος σημαίνει καὶ τὸ κείμενον καὶ τὴν μελωδίαν.

μέλος, υπετίθετο ως βάση καὶ τοῦ κειμένου τοῦ ᾄσματος, τῶν ἐπῶν, καὶ τῆς μελωδίας, διότι αὐτὸς δὴ ὁ ποιητὴς ἢ ἐποίει ἐν ταύτῃ καὶ τὸ ποίημα καὶ τὸ μέλος, ἢ ἐφῆρμοζεν τὸ ποίημα εἰς μελωδίαν πρότερον ἐξευρημένην¹⁾. Οὕτως ἄρα ἡ ἀρχὴ τῆς λυρικῆς ποιήσεως παρὰ τοῖς Ἑλλήσι συμπίπτει πρὸς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν μουσικῶν τρόπων καὶ ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς ἐξηρτάτο ἐκ τῆς διαμορφώσεως τεχνικωτέρων ῥυθμῶν καὶ μελωδιῶν, ἥτις ἀπετέλεισθαι, ὅτε ἀποσπῶντες οἱ ποιηταὶ τῆς μονοτόνου ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ στίχου μετέλλαξαν αὐτὸν καὶ μετεχειρίσθησαν τὸ μὲν διαφόρους μορφὰς τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ, οἷον τετραποδίας, τριποδίας, διποδίας καταληκτικὰς τε καὶ ἀκαταλήκτους, τὸ δὲ διάφορα εἶδη ῥυθμικά, οἷον δακτύλους, ἀναπαίστους, ἰάμβους, τροχαίους, παίωνας. Μέχρι μὲν λοιπὸν τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἐπεκράτει ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει μόνος ὁ δακτυλικὸς ἐξάμετρος, ἀπὸ τῆς ἐβδόμης δ' ἑκατονταετηρίδος ἀρχομένης ἀπαντῶσι τὸ πρῶτον νέαι καὶ μεταλλάσσουσιν μορφαὶ τοῦ μέτρου.

85. Ἀλλὰ ὁ Ὅμηρος ἤδη καὶ πρὸ τοῦ Ὀμήρου οἱ ἐκ Θράκης ἀοιδοί, ὁ Ὀρφεὺς καὶ ὁ Θάμυρις, ἔκρουον τὴν φόρμιγγα. Εἰς χρόνους ἄρα παλαιότερους τῆς διὰ τῶν Ὀλυμπιάδων καταμετρήσεως τοῦ χρόνου ἀνέρχεται ἡ ἀρχὴ τῆς Λυρικῆς ποιήσεως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ κιθάρισις κατὰ τὴν ῥαψωδίαν τῶν ἐπικῶν ᾄσμάτων συνίστατο εἰς ἀνακρουστικὴν τινα συνωδίαν, ἣν ὁ ἀοιδὸς προανέκρουε πρὸ τοῦ ᾄσματος. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν περὶ τῆς ἐξέλιξιν τῆς τέχνης τοῦ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἐν Β, 600 καὶ τοῦ Ἡσιόδου ἐν Θεογ. 95 ὁ θυμαζόμενου κιθαριστοῦ εἰς τὴν ἀσήμενον ταύτην καὶ ἐν παρέργου μέρει χρῆσιν τῆς κιθάρας. Διότι οὐ μόνον ὑπῆρχον ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ὀμήρου Ὕμνοι καὶ Παιᾶνες, οὐς ἐμελλον οἱ ἀοιδοὶ ἐν ταῖς ἐορταῖς τῶν θεῶν καὶ ἐν τοῖς νικητηρί-

¹⁾ Ἀλλὰ καὶ διακρίνονται ἀλλήλων ὑπὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος ἐν ἀποσπ. 17 «ἔπη τάδε καὶ μέλος Ἀλκμᾶν εὖρεν».

²⁾ Τοῦτο φαίνεται σημανόμενον διὰ τῆς προθέσεως ὑπὸ ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Ἰλιάδος Σ, 570 «ἴμερδεν κιθάριζεν, λίνον δ' ὑπὸ καλὸν ᾤειδεν».

οις ¹⁾, ἀλλὰ καὶ ὁ Ὅμηρος αὐτὸς γνωρίζει τὴν συνάρειαν τῆς ὀρχηστικῆς καὶ μουσικῆς, ἢ ὀρχηστικῆς, μουσικῆς καὶ ὠδικῆς καὶ μνημονεύει καὶ τὸν ἱερὸν παιῶνα καὶ τὰ βέβηλα ἄσματα τὰ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ γάμων καὶ τρυγητῶν ἀδόμενα ²⁾. Περιγράφει δὲ τὸ μὲν τοῦ τρυγητοῦ ἄσμα οὕτω· παῖς ἐν τῷ μέσῳ τῶν τρυγητῆρων ἱστάμενος κρούει λιγυρὰν φόρμιγγα καὶ ᾄδει μετὰ λεπτῆς φωνῆς τὸν Δίνον, αὐτοὶ δ' ἀκολουθοῦσι παίζοντες καὶ ὀλολύζοντες καὶ χοροαυτοῦντες. Ἐν δὲ τῷ γάμῳ ἀντήχουν αὐλοὶ καὶ κιθάραι ἐν ταύτῳ, ἐν ᾧ ἤδετο ὁ ὑμέναιος, νεανίαι δ' ὠρχοῦντο κύκλῳ καὶ θαυμαστοποιοὶ ἐξετέλουν μιμητικὴν τινα ὀρχησιν ³⁾. Καὶ ἀληθῶς μὲν τὰ χωρία, ἐν οἷς ταῦτα περιγράφονται, ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς νεωτέραις ὁμηρικαῖς ῥαψωδίαις καὶ δὴ τινα ἐν ταῖς διασκευαῖς τῶν νεωτέρων ῥαψωδιῶν, ἀλλὰ καὶ οὕτω πάντως μαρτυροῦσι περὶ τοῦτου, ὅτι καὶ ἐν χρόνοις προτέροις καὶ αὐτῶν τῶν ἀρχαιοτάτων λυρικῶν ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια τοῦ ᾄδειν καὶ ὀρχεῖσθαι ἐν ταῖς ἐορταῖς καὶ τοῖς γάμοις καὶ τῷ τρυγητῷ. Ὡσαύτως δὲ διηγεῖται ὁ Ὅμηρος καὶ περὶ ἐξάρχων (Ω, 721 καὶ Σ, 606) καὶ περὶ ἀμοιβαίας ὠδῆς τῶν Μουσῶν (Α, 604, ω, 60) καὶ ἐν τοῖς θρήνοις ἐπὶ τοῦ νεκροῦ Ἑκτορος (Ω, 763—776) παρέχει ἡμῖν ἤδη ἐκπεφρασμένην εἰκόνα τῆς συστάσεως πλειόνων στίχων καὶ στροφῶν.

86 Νόμοι. Τῆς ἀναπτύξεως τῆς λυρικῆς ποιήσεως προηγῆθησαν ἄλλα τινὰ στοιχεῖα, εἰς ἃ συνήθως ἀποδίδεται τὸ ὄνομα νόμοι. Δῆλα δὲ ἂν καὶ ἦσαν στενῶς συνδεδεμένα ἐν τῇ ἐλληνικῇ ποιήσει μέχρι τῶν χρόνων τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔπος καὶ μέλος, ἥτοι κείμενον καὶ μελωδία, οὕτως, ὥστε κατὰ κανόνα ὁ τὸ ποίημα ποιῶν ἐξεύρισκε καὶ τὴν εἰς αὐτὸ κατάλληλον μελωδίαν.

¹⁾ Ἰλ. Α, 472. X, 391. Ὁ δ' Ἀρίσταρχος παρατηρεῖ εἰς τὸ πρῶτον χωρίον, ὅτι τὸ μέλπω παρ' Ὀμήρῳ οὐχὶ περὶ τῆς ὠδῆς μόνον λέγεται. Παράδ. καὶ Ὀδυσ. ζ, 101, ἐνθα ἡ μόλπη τὴν σφαίρισιν σημαίνει. Περὶ δὲ τῆς ῥαψωδίας τῶν ὕμνων καὶ παιάνων παράδ. ὕμν. εἰς Ἀπόλ. Π30ιον 10 καὶ 336 καὶ Ἡσιόδ. Ἀσπ. 201.

²⁾ Ἰλ. Σ, 493 καὶ 569. Ὀδυσ. θ, 261—265.

³⁾ Ἰλ. Σ, 494 καὶ ἐξῆς καὶ 604 x. ἐξ. Ὀδυσ. δ, 18—20. Ἠγεμόνες δὲ τοῦ χοροῦ ἐν τῷ εἰς Ἀπόλ. Π30. ὕμνῳ V, 22 ἦσαν ὁ Ἄρης καὶ ὁ Ἑρμῆς.

ἐν τούτοις ἐν τῇ ἱστορικῇ πορείᾳ προηγήθη ἡ διαμόρφωσις τῆς μουσικῆς τῆς τῆς ποιήσεως καὶ πολλὰ μέλη κιθαριστικὰ καὶ μάλιστα αὐλητικὰ διεδόθησαν ἐν τῷ λαῷ, πρὶν ποιηθῶσι καὶ ποιήματα ἀρμόδια εἰς αὐτά. Οὕτως ἄρα ἐν τῷ προβαλάμῳ τῆς ἐλληνικῆς λυρικῆς ἴστανται οἱ νόμοι, παρ' οἷς αἱ μελωδίαί ἦσαν τὸ κύριον καὶ ἡ οὐδὲν ἢ ἀσήμαντα μόνον ποιήματα ὑπέκειντο εἰς αὐτάς. Ἡ δὲ λέξις νόμος, ἥτις δὲν ἀπαντᾷ ἔτι παρ' Ὀμήρῳ ἐν τοιαύτῃ σημασίᾳ¹⁾, σημαίνει τὴν σύμμετρον διάταξιν τοῦ ῥυθμοῦ²⁾ καὶ προσεπόρισεν εἰς τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα, τὸν προστάτην τῆς μουσικῆς, τὸ ἐπιθετὸν νόμιος. Διεκρίνοντο δὲ κιθαρίσματα καὶ αὐληματα καὶ ἐν ταύτῳ νόμοι κιθαριστικοὶ καὶ αὐλητικοὶ πρὸς ψιλλὴν μόνον μουσικὴν καὶ νόμοι κιθαρωδικοὶ καὶ αὐλωδικοὶ, ἧτοι προωρισμένοι νὰ ᾄδωνται πρὸς κροῦσιν κιθάρας ἢ αὐλοῦ. Τούτων οἱ μὲν αὐλωδικοὶ νόμοι προϋποτίθενται βεβαίως δύο μουσικούς, τὸν αὐλητὴν καὶ τὸν ἀοιδόν, ἐν δὲ τοῖς κιθαρωδικοῖς ὁ ἀοιδὸς ἦτο καὶ κιθαριστής. Περὶ χοροῦ δέ, ἧτοι περὶ πλειόνων ἀοιδῶν ᾄδόντων ἐν ὅσῳ δῆποτε εἶδος νόμων, οὐδὲν μανθάνομεν³⁾. Καὶ ἐν μὲν τῇ αὐλητικῇ προηγήθησαν μὲν οἱ αὐλητικοὶ

¹⁾ Νόμος παρ' Ὀμήρῳ σημαίνει τὴν νομήν. Τὴν δ' ἐννοίαν τοῦ νόμου ἔχει μόνον τὸ σύνθετον εὐνομήη (Ὀδ. ρ, 487). Παρ' Ἡσιόδῳ ἐν Ἔργ. 276 καὶ Θεογ. 417 ἀπαντᾷ καὶ τὸ ἀπλοῦν νόμος ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ. Τὸ δὲ ἐπὶ τῶν νόμῳ εὐρίσκεται ἐν νεωτέρῳ τινὶ στίχῳ τῆς Ἰλιάδος Υ', 249 καὶ ἐν Ἡσιόδ. Ἔργ. 403. Τὸ μέλος σημαίνει ἡ λέξις νόμος ἐν Ὑμν. εἰς Ἀπόλ. Δῆλ. 20 «πάντη γάρ τοι, Φοῖβε, νόμος βεβλήατ' ἀοιδῆς». [Ὁ Baumeister γράφει νόμοι βεβλήατ' ἀοιδῆς].

²⁾ Ὁ Πλούτ. ἐν τῷ Περὶ Μουσ. 6 λέγει: «νόμοι προσηγορεύθησαν, ἐπειδὴ οὐκ ἐξῆν παραδῆναι καθ' ἕκαστον νενομισμένον εἶδος τῆς τάσεως». Παράδ. καὶ τὸ παρὰ Θεουκυδ. V, 70 «Ἀνακταμνόνιοι δὲ βραδέως χοροῦντες καὶ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν νόμῳ ἐγκαθεστῶτων, οὗ τοῦ θεοῦ χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προέλθοιεν». Ἀλκμ. ἀπόσπ. 67 «οἶδα δ' ὀρνίχων νόμους πάντων». [Ἰδὲ περὶ τῶν Νόμων καὶ Croiset, Hist. de la litter. gr. II, 52].

³⁾ Ὅτι οἱ νόμοι ὑφ' ἐνὸς μόνου ἤδοντο καὶ οὐχὶ ὑπὸ χοροῦ, μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Προβλήμασι 19, 15. Ἐν τοῖς στίχοις τοῦ Ἡσιόδου Θεογ., 94 κ. ἐ. «ἐκ γὰρ Μουσάων καὶ Ἐκκεβόλου Ἀπόλλωνος ἄνδρες ἀοιδοὶ ἔασιν ἐπὶ χθόνα καὶ κιθαρισταὶ» πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι ἀοιδὸς καὶ κιθαριστής εἶναι δύο ὀνόματα ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὑποδηλοῦντα ἀοιδόν, ὡς καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ τῶν Νεῶν καταλόγου ἐν B, 600 περὶ τοῦ αὐτοῦ Θαμύριδος λέγει: «αὐτὰρ ἀοιδὸν θεσπισὴν ἀφέλονται καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν.»

νόμοι, ἐξέλιπον δὲ πάλιν πρωϊαίτερον οἱ αὐλωδικοί, ὥστε ἀπὸ τῆς δευτέρας πυθιάδος εἰσῆχθη εἰς τοὺς ἐν Δελφοῖς ἀγῶνας μόνος ὁ αὐλός. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἐν τῇ κιθαριστικῇ προηγήθησαν μὲν οἱ κιθαρωδικοί νόμοι, πρῶτος δ' ὁ Ἀριστόνικος ὁ Ἀργεῖος εἰσῆγαγε τὴν κιθαριστικὴν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀρχιλόχου ¹⁾. Ἀλλά, πρὶν τραπῶμεν ἐπὶ τοὺς ποιητάς νόμων, δεῖον νὰ προτάξωμέν τινα περὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων καὶ τῆς τῶν ξένων ῥοπῆς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς.

87. Μουσικά ὄργανα. Τὸ παλαιὸν ἐγχορδον ὄργανον τῶν ὁμηρικῶν χρόνων καλεῖται φόρμιγξ. Καὶ ἀπαντᾷ μὲν ἤδη παρ' Ὀμήρῳ καὶ τὸ ὄνομα κιθάρα ἢ κιθαρὶς ²⁾, ἐν δὲ τῷ Ὑμνῳ εἰς Ἑρμῆν καὶ τὸ μετέπειτα λίαν διαδοδόμενον λύρα, ἀλλὰ πρὸς τὰ τρία διάφορα ὀνόματα δὲν συνδέεται καὶ φανερά τις διαφορὰ τῆς μορφῆς τοῦ ὀργάνου ³⁾. Καὶ ὡς ἡγεῖον μὲν ἐχρησίμευε κανονικῶς τὸ δοστρακον χελώνης, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὅλον ὄργανον ἐκλήθη χέλυς (testudo). Ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐνετείνοντο χορδαί, τὸ μὲν πρῶτον τέσσαρες, ἀπὸ δὲ τοῦ Τερπάνδρου ἐπτά, ἐξ οὗ προήλθον καὶ τὰ ὀνόματα τετράχορδος καὶ ἐπτάχορδος, δῆλα δὴ λύρα. Καὶ ἐξεῦρε μὲν τὸ ὄργανον κατὰ τὸν μῦθον ὁ ἐγχώριος θεὸς Ἑρμῆς ⁴⁾ καὶ ἴσως καὶ τὸ ὄνομα φόρμιγξ εὐκόλως ἐρμηνεύεται καὶ ἀκριβῶς ὡς ἐκ τῆς ἐγχωρίου γλώσσης (ρίζης φρεμ λατινιστὶ fremo) παραγόμενον, ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται τὸ δυνατόν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ὀργάνου ἐκ τῆς ξένης, ἰδίᾳ ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐνθα ἀπαντῶμεν τοιαῦτα ἐγχορδα ὄργανα ἐπὶ παλαιστοτάτων μνημείων ἀπεικασμένα. Ἐν τοῖς ὕστερον δὲ χρόνοις προστετέθησαν βεβαίως διὰ τὴν συγχρὴν φοίτησιν ἀλλοδαπῶν ψαλτριῶν πλείστα ξένα ἐγχορδα

¹⁾ Ἀθην. XIV, 637 f.

²⁾ Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τοῖς Πολιτ. VIII E (Θ) 1311 a [177 ἐκδ. Susemihl] διακρίνει τὰ ἀπλὰ εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἐλευθέρων μόνον ἀρμύζοντα ἐγχορδα ὄργανα καὶ τὰ δεόμενα χειρουργικῆς ἐπιστήμης.

³⁾ Ἐν τῷ εἰς Ἑρμῆν ὕμνῳ λύρα καὶ κιθαρὶς εἶναι συνώνυμα.

⁴⁾ Ὑμν. εἰς Ἑρμῆν 30 κ. ἐξῆς.

ὄργανα, ὡς ἡ Πηκτίς ¹⁾, καὶ μάγαδεις ²⁾ ἐκ Λυδίας, τὸ τρίχορ-
δον τρίγωνον ³⁾ ἐκ Συρίας, ὁ νάβλας [καὶ ἡ νάβλα] ⁴⁾ καὶ ἡ
κινύρα ⁵⁾ ἐκ Φοινίκης καὶ τέλος ἡ ἀσιᾶτις κιθάρα ⁶⁾, ἡ
Σαμβύκη ⁷⁾ καὶ τὸ βάρβιτον ⁸⁾. Ἐν τοῖς παλαιοῖς δὲ χρόνοις μό-
νον ἐγχορδα ὄργανα ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Ὁ Ὀμη-
ρος καὶ ὁ Ἡσίοδος γνωρίζουσι μόνον κιθαριστάς. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ
παλαιὸν ὀρηνητικὸν ἄσμα, ὁ Λίνος, ἄδεται ἐν Ἰλιάδος Σ, 341
πρὸς κιθάραν καὶ οὐχὶ πρὸς αὐλόν. Ὅπόσον παλαιὸν δ' ὄργανον
εἶναι ἡ λύρα, μαρτυρεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ τὰ παλαιὰ ἔθιμα τῶν
Δωριέων πιστότατα τηροῦντες Κρήτες ἐστρατεύοντο μετὰ λύρας ⁹⁾.

Οἱ δ' αὐλοί, οὗς ὀρρότερον παραβάλλομεν πρὸς τὰ σήμερον
clarinette, ἀπαντῶσι συνήθως πληθυντικῶς μόνον παρὰ τοῖς Ἕλ-
λησι, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο ἐν ταύτῳ ἐφυσῶντο. Καὶ τὸ μὲν
ὄνομα ἐξ ἐλληνικῆς ἐγένετο ρίζης ¹⁰⁾, ἀλλὰ τοῦ ὀργάνου οὐ μόνον

¹⁾ Φωτ. «Πηκτίς» πανδοῦριον ἦτοι Λυδίων ὄργανον χωρὶς πλήκτρου φαλλόμενον». Καὶ ὁ Ἡρόδ. ἐν I, 47 λέγει περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν Ἀλυάττου «ἐστρατεύσατο ὑπὸ σφρίγγων τε καὶ πηκτίδων καὶ αὐλοῦ».

²⁾ Μάγαδεις = κιθάρα μετὰ 20 χορδῶν· ἀπαντᾷ παρ' Ἀνακρέοντι ἐν ἀποσπ. 18, μνημονεύεται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλκμ. ἐν ἀποσπ. 91.

³⁾ Μνημονεύεται ἐν ἀποσπ. Σοφοκλ. 219 καὶ 375. Τὴν δ' ἐκ Συρίας καταγωγὴν μαρ-
τυρεῖ ὁ Ἀθήναιος ἐν IV, 175 d. Παρὰ τῷ κωμικῷ Πλάτωνα κορίσκη ἄδει πρὸς τρίγωνον
ἰωνικὸν μέλος. Ἰδεῖ Ἀθην. ἐν XV, 665 d.

⁴⁾ Ἡ νάβλα [καὶ ὁ νάβλας] κύριον ὄργανον τῶν Ἰουδαίων (nebel), ἀναφέρεται τὸ
πρῶτον παρὰ Σοφ. ἐν ἀποσπ. 764 «οὐ νάβλα κωκυτοῖσιν, οὐ λύρα φίλη». | Ἰδεῖ καὶ Ἀθην.
IV, 175 b |.

⁵⁾ Πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν Kinnor ἀντιστοιχεῖ τὸ ἐλληνικὸν κινύρα, ἐκ τούτου δὲ φαίνε-
ται παραγόμενον τὸ ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα διαδεδομένον ῥῆμα κινύρασμα.

⁶⁾ Bekker, Anecd. Graeca 451 καὶ Μέγα Ἑτυμολ. 153, 32.

⁷⁾ Ἡ Σαμβύκη [καὶ ὁ Σαμβύκης] (ἴσως ἀραμαϊκόν) εἶναι εὐρημα Ἰδύκου τοῦ Ῥηγί-
νου κατὰ Ἀθην. IV, 175 e.

⁸⁾ Τὸ βάρβιτον [καὶ ἡ βάρβιτος] κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον τοῦ Ἀθηναίου ἐξεῦρεν ἡ
μᾶλλον μετεχειρίσθη ὁ Ἀνακρέων.

⁹⁾ Ἀθην. XIV 627 d καὶ Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Παιδαγ. 71.

¹⁰⁾ Ἡ ἀρχικὴ σημασία ἦτο κύλιος σωλὴν καὶ ταύτην τὴν σημασίαν ἔχει παρ' Ὀμήρῳ.
Ὅτι δὲ καὶ τοὺς ὀστεινοὺς σωλῆνας μετεχειρίζοντο πρὸς κατασκευὴν αὐλῶν, ἀποδεικνύει τὸ
λατινικὸν tibiae.

ὀψιαιότερον τῆς φόρμιγγος ἐγένετο χρήσις, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ξένης καὶ ὁ γὰρ τῆς Φρυγίας ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι, ἐν ᾧ οἱ ὁμηρικοὶ ἀοιδοὶ καὶ ἥρωες ἄδουσι πρὸς φόρμιγγα, τὸν θόρυβον τῶν αὐλῶν καὶ συρίγγων ἀκούομεν ἐν μόνῳ τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τρώων ¹⁾. Καὶ ὁ μῦθος δὲ τοῦ Μαρσίου καὶ αἱ περὶ Ὀλύμπου παραδόσεις ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς Φρυγίαν ὡς τὴν ἀρχικὴν ἔδραν τοῦ αὐλοῦ, πρὸς ὃν ἡ μὲν περὶ τὰς Κελαινὰς χώρα ἐξαίρετον παρεῖχε κάλαμον, ὃ δὲ βερεκύνθιος νομὸς τὸ ἄριστον ξύλον τῆς πύξου ²⁾. Πλὴν τούτων δὲ καὶ ἄλλα ἀλλοδαπὰ ἐμπνευστὰ ὄργανα ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ὡς οἱ βόμβυκες, οἵτινες ἐπαίζοντο κατὰ τὴν λατρείαν τῆς Θρακικῆς θεᾶς Κοτυτοῦς ³⁾, ὁ αἰγύπτιος μόναυλος ⁴⁾ καὶ οἱ καρικοὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀδωνίδος ἐν χρήσει γίγροι αὐλοὶ ⁵⁾.

Ἡ ῥοπή δ', ἣν ἡ ξένη καὶ τὰ ξενικά ἱερὰ ἔσχον πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς καὶ λυρικῆς, παρετηρήθη ἤδη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων ⁶⁾. Ὅσον δ' ὑπερβολικὰ καὶ ἂν θεωρήσωμεν τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενα, εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι εἰς τὰ τῆς

¹⁾ Πλ. K, 43. Τοῦτο παρετήρησεν ἡδὴ ὁ Ἀρίσταρχος εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ εἰς Σ. 495. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτικῶν VIII, 7, 1342b 5 [181 ἐκδ. Susemihl]. Παράβ. καὶ Ἡροδ. I, 17. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ δ' ὀπλοποιᾷ Σ, 495 μνημονεύονται ἀληθῶς καὶ οἱ αὐλοὶ πρὸς τῇ φόρμιγγι ἐν τῇ ὑμεναίῳ. Παράβ. καὶ Τελέστου ἀποσπ. 2 [παρὰ Bergk III, 1276]: «Φρύγα . . . αὐλόν, ἧς ἤρμωσε πρῶτος Δωριεὺς ἀντίπαλον μούσης». — Ὅμοιους δὲ ναοὺς καὶ ἀγάλματα θεῶν μόνον παρὰ τοῖς ξένοις οὐχὶ δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ὑπάρχοντα γινώσκει ὁ Ὅμηρος.

²⁾ Περὶ τοῦ εἰς τὰς γλώσσας τῶν αὐλῶν ἐπιτηδεῖου καλᾶμου ἐκ Κελαινῶν παράβ. Στράβ. XII, 578. Ἐκεῖ δὲ μεταφέρει ὁ μῦθος καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦ Μαρσίου πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, παράβ. Ἡροδ. VII, 26. Περὶ δὲ τῆς πύξου παράβ. Hehn, Kulturpflanzen 202 κ. ἐ. καὶ Ἀθην. ἐν IV, 176 f λέγοντα: «τοὺς γὰρ ἐλόμους αὐλοῦς, ὧν μνημονεύει Σοφοκλῆς ἐν Νιόβῃ τε καὶ Τυμπανισταῖς, οὐκ ἄλλους τινὰς εἶναι ἀκούομεν ἢ τοὺς Φρυγίους».

³⁾ Μνημονεύει αὐτῶν ὁ Αἰσχύλος κατὰ Στράβ. X, 470.

⁴⁾ Ἀθην. IV, 175 f καὶ Πολυδ. IV, 75. Κατὰ τὸ πρῶτον χωρίον μνημονεύει ὁ Σοφοκλῆς τοῦ μοναύλου. Πρὸς τοῦτο συνδέεται καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι ὁ αὐλὸς ἐξευρέθη ὑπὸ τῶν Λιδίων. Ἰδὲ καὶ Ἀθην. XIV, 618c καὶ Νόννον ἐν Διονυσιακοῖς 23, 622 καὶ 40, 227.

⁵⁾ Ἀθην. IV, 174 f καὶ XIV, 618c καὶ Πολυδ. IV, 102.

⁶⁾ Ἰδὲ Στράβ. X, 471 καὶ Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I, 132.

μουσικῆς πρὸ πάντων παρωρμήθησαν οἱ Ἕλληνες ἔξωθεν. Οὕτως ἐκ τῶν κυριωτάτων ἁρμονιῶν δωριστί, φρυγιστί, λυδιστί, αἰολιστί, ἰαστί, αἰδύο ἐκ ξένων χωρῶν, τῆς Φρυγίας καὶ Λυδίας, ἔχουσι τὸ ὄνομα ¹⁾ καὶ τὸ παλαιότατον ᾄσμα, οὗ τὸ ὄνομα παρεδόθη ἡμῖν, ὁ Λίνος, ἐκ τῆς Ἀνατολῆς κατὰγεται ²⁾. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ θρῆνοι, οἵτινες συνεπόμενα εἶχον τὴν μουσικὴν καὶ τὸ ᾄσμα καὶ τὰς ἐκστατικὰς κινήσεις, ἀνατολικὸν φέρουσι χαρακτῆρα ³⁾ καὶ ἡ ὀργιαστική, μετ' αὐλῶν καὶ τυμπάνων τελουμένη λατρεία τῆς Βερκυνοῦθας Κυβέλης καὶ τῆς θρακίας Βενδιδος ἐκ τῆς βαρβάρου ἧλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἀντίθεσις δὲ τοῦ αὐλοῦ πρὸς τὴν λύραν μεγάλως ἐξεδηλοῦτο οὐ μόνον ἐν ταῖς λατρείαις τῶν θεῶν καὶ ἐν ταῖς διαφόροις χώραις, ἀλλὰ καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἐξελίξει τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ δὴ συμβολικῶς ἐξεφράσθη ἐν τῷ μύθῳ περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Μαρσίου πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα. Καὶ ἐν μὲν τοῖς παλαιαῖς χρόνοις τῶν ἐκ θράκης αἰοιδῶν, ἐξ ὧν οὐδεμία μελωδία περιῆλθεν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἐπεκράτει ἡ φόρμιγξ μόνη. Ἄλλ' ἡ πρώτη ἐπίδοσις τῆς μουσικῆς ὀφείλεται εἰς τὸν αὐλὸν καὶ τὸν δεινότατον αὐλητὴν, τὸν φρύγιον Ὀλύμπον ⁴⁾. Ταχέως δὲ μετὰ τοῦ αὐλοῦ ἤρξατο καὶ ἡ προκοπὴ καὶ βελτίωσις τοῦ παλαιοῦ ἐγχόρδου ὀργάνου καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ ποίησις νέων μελῶν κιθαριστικῶν ὑπὸ

¹⁾ Δύο κυρίας ἁρμονίας, τὴν αὐστηρὰν ἐγχώριον θωρικὴν καὶ τὴν μαλακὴν καὶ ἀναιμὴν ξένην φρυγικὴν διακρίνει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. IV, 3, 1290a 12. [σ. 188 ἐκδ. Sussemihl]. Ἄλλ' ἂν ἡ φόρμιγξ ἦλθεν ἐξ Αἰγύπτου, τότε ἦλθεν ἐκ τῆς ξένης καὶ ἡ ὡς ἐγχώριος θεωρουμένη θωρικὴ ἁρμονία, ἀλλ' ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις.

²⁾ Παράβ. § 15. Πρὸς ταῦτα παράθεσ καὶ τὰ Τ ο ρ ρ ή θ ι α μέλη ἐκ τῆς λυδικῆς πόλεως Τορρόβου παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ.

³⁾ Μαριανδυνὸς θρηνητὴρ παρ' Ἀισχ. ἐν Πέρσ. 992. Παράβ. τὸ Καρικὴ μούση παρὰ Πλάτ. ἐν Νόμ. VII, 800e καὶ Καρικὸν μέλος παρὰ τῷ κωμικῷ Πλάτωνι ἐν τοῖς Λάκωνσιν [ἢ ποιηταῖς] I, 12 [Meineke Fragmenta Comicorum Graecorum τόμ. 2, σελ. 639].

⁴⁾ Ὁ Μαρσύας καὶ ὁ Ἰγάνης, οἱ λεγόμενοι γονεῖς τοῦ Ὀλύμπου, εἶναι οἱ μυθικοὶ ἐξευρεταὶ τῆς αὐλητικῆς. Ὁ Ὀλύμπος ὡς ὥραιος παῖς διδασκόμενος τὸν αὐλὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καθημένου Μαρσίου παρίστατο ἐν τινὶ εἰκόνι τοῦ Πολυγνώτου κατὰ Παισαν. X, 30, 9.

τοῦ Ἑρπάνδρου. Μετὰ ταῦτα δ' ἰσορρόπως εἶχον τὰ δύο εἶδη τῆς μουσικῆς ἐπὶ τινα χρόνον, ἀλλ' οὕτως, ὥστε κατὰ μικρὸν ἐπεκράτησε μὲν ὁ αὐλὸς ὡς ὄργανον ἀρμόδιον εἰς τὰς πομπὰς καὶ τὰς χορῳδίας, ἀλλ' ἄλλως ὁ ἄλυσρος ἰάλεμος διετέλει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ σεμνὰ καὶ ψυχαγωγικὰ καθαριστικὰ μέλη τοῦ θεοῦ τοῦ φωτὸς Ἀπόλλωνος ¹⁾. Καθ' ὅλου δὲ ἡθεραπεία καὶ ἡ γνῶσις τῆς μουσικῆς ἐθεωροῦντο παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὡς κύρια συστατικὰ τῶν ἐλευθέρων, ὥστε καὶ τῆς παιδείας τῶν παιδῶν κυριώτατον μάθημα ἦτο ἡ μουσικὴ καὶ ἄνευ αὐτῆς οὐδεὶς ἐθεωρεῖτο ἀληθῶς πεπαιδευμένος ²⁾. Σὺν τῇ μουσικῇ δὲ καὶ διὰ τῆς μουσικῆς καθιερώθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν καὶ αἱ ἀδελφαὶ τέχναι ἡ ὀρχηστικὴ καὶ ἡ ᾠδική.

88. Ὁ Ὀλύμπος, ὁ εὐρετὴς τῶν αὐλητικῶν νόμων, ὃς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν παλαιότερον μυθικὸν Ὀλύμπον ὁ νεώτερος ἐκαλεῖτο, ἔζη περὶ τὸ τέλος τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ Μίδου τοῦ Β', βασιλέως τῆς Φρυγίας (734 — 695) ³⁾. Ἀποκαλεῖται δ' ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς (11) ἁρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὅπερ κατὰ τοσοῦτον μόνον εἶναι ὀρθόν, καθ' ὅσον ἡ ἐπίδοσις τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς ὠρμήθη ἀπὸ τῶν νόμων τοῦ φρυγίου τούτου Ὀλύμπου. Ἀλλὰ περὶ ποιημάτων, ἅτινα

¹⁾ Ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι ἠρίστευον ἐν τῇ αὐλητικῇ οἱ Θηβαῖοι, διότι ἐκ Θηβῶν κατήγοντο οἱ εὐδόκιμοι αὐληταὶ Πράνομος, Διόδορος, Ἀντιγενίδης, Τιμόθεος, Θέων καὶ Δωρόθεος.

²⁾ Περὶ τούτου διδάσκει ἡμᾶς ἰδίως ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ τῶν Πολιτικῶν καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Συμπόσιῳ 187 d, ἐνθα ἡ γνῶσις τῶν μελῶν καὶ ἡ παιδεία ἐν καὶ τὸ αὐτὸ θεωροῦνται. Παράβ. καὶ Cic. Tuscul. I, 4 καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. 2 καὶ Κίμ. 4. Δι' εἰκόνας παρεστάθη ὁ εὐγενὴς οὗτος κλάδος τῆς παιδείας τῶν νέων ἐπὶ τῆς κύλικος τοῦ Δουριδὸς (περὶ τὰ 450). Ἴδε Michaelis, Attischer Schulunterricht auf einer Schale des Duris ἐν τῇ Archäol. Zeitung neue Folge 6 (1873).

³⁾ Περὶ ἑκατέρου ἔγραψεν ὁ Σουλῆας. Καὶ περὶ μὲν τοῦ προκειμένου, τοῦ ἱστορικοῦ ὁλῶα δὲ Ὀλύμπου λέγει· «Ὀλύμπος Φρύξ νεώτερος αὐλητὴς γεγονώς ἐπὶ Μίδου τοῦ Γορδίου». Περὶ δὲ τοῦ παλαιότερου λέγει, ὅτι ἐγένετο πρὸ τῶν Τρωικῶν. Ὁ δὲ Κλήμ. ὁ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I, 132 [76] διακρίνει Ὀλύμπον τὸν Μυσὸν Ὀλύμπου τοῦ Φρυγίου. Παράβ. καὶ Ritschl, Olympus der Anlete, ἐν Opusc. I, 258—270.

ἐποίησε πρὸς τὰ μέλη αὐτοῦ, οὐδὲν μακρόνομον ¹⁾. Τὰ μέλη δ' αὐτοῦ, ὡς εἰκός, δὲν ἔγραψεν, ἀλλ' αὐλῶν πρὸ τῶν μαθητῶν μετέδιδεν αὐτὰ εἰς αὐτούς. Ἐκ τούτου δ' εὐχερέστατα ἠδύναντο νὰ διεγερθῇ ἀμφισβήτησις περὶ τοῦ γνησίου τῶν εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενων νόμων. Ἀπεδίδοντο δ' εἰς αὐτὸν τὸ μὲν μετὰ λόγου, τὸ δ' ἀλόγως ταῦτα ὁ εἰς Ἀπόλλωνα πολυκέφαλος νόμος, οὕτως ὀνομασθεῖς κατὰ Πίνδαρον (ἐν Πυθ. XII) ἐκ τῶν πολλῶν κεφαλῶν τῆς Γοργούς, ἧς τὴν σκληρόφωνον οἰμωγὴν ἐμιμεῖτο ²⁾, ὁ ἀρμάτειος νόμος, ὃς ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ φαίνεται ὡς ὠρισμένος πρὸς τὰς ἀρματοδρομίας ³⁾, εἴτα νόμοι εἰς Ἀθηνᾶν, Ἀρην καὶ τὴν μεγίστην τῶν θεῶν μητέρα Κυβέλην ⁴⁾. Πρὸς τούτοις δ' ἐθεωρεῖτο ὡς εὐρετῆς τοῦ ἐναρμονίου μουσικοῦ γένους ⁵⁾, οὗ ἡ οὐσία ἐν τούτῳ συνίστατο, ὅτι παρέλιπεν ὠρισμένους τινὰς τόνους τῆς διατονικῆς κλίμακος ὡς μὴ χρησίμους εἰς τὴν μελωδίαν. Καὶ πλεῖστοι δὲ νέαι ῥυθμοί, ὡς ὁ προσοδιακός, (—υ—υ—) ὁ χορεῖος (—υ—υ—), ὁ βακχεῖος (—υ—υ—) εἰς αὐτὸν ἀνεφέροντο ⁶⁾.

Μαθητῆς δὲ τοῦ Ὀλύμπου ἦτο Ἰέραξ ὁ Ἀργεῖος, περὶ οὗ τῶν

¹⁾ Οὐδὲν ἀποδεικνύει τὸ εἰς Ἀριστοφ. Ἰππ. 10 σχόλιον ἔχον οὕτως: "Ὀλυμπος ἔγραψεν αὐλητικούς καὶ θρηνητικούς νόμους".

²⁾ Οἱ νεώτεροι νομίζουσιν, ὅτι ἐκλήθη οὕτως ἐκ τῶν πολλῶν κεφαλῶν, κώλων. Ἡ δ' εὐρεσις τοῦ πολυκεφάλου ἀποδίδεται ὑπὸ μὲν τοῦ Πινδάρου εἰς αὐτὴν τὴν Ἀθηνᾶν (ἐν Πυθ. XII), ὑπ' ἄλλων δὲ εἰς Κράτητα τὸν μαθητὴν τοῦ Ὀλύμπου. Ἰδε Πλουτ. περὶ Μουσ. 7.

³⁾ Πλουτ. περὶ Μουσ. 7. Παραδόξως δὲ πῶς ἐν Εὐριπ. Ὀρεστ. 1385 ἀναφέρεται ὁ αὐτὸς νόμος ὡς θρηνητικὸν μέλος.

⁴⁾ Πλουτ. περὶ Μουσ. 29. Παράβ. καὶ Ἀριστοφ. ἐν Ἰππ. 9.

⁵⁾ Πλουτ. περὶ Μουσ. 41.

⁶⁾ Περὶ τῶν ῥυθμῶν τούτων ἴδε Christ, Metrik der Griechen und Römer 2 ἐκδ. σελ. 253 καὶ 478. Ὁ Ritschl ἐν Opuscul. I, 260 τεκμαίρεται ἐκ τοῦ παρὰ Πλουτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 5 χωρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Πολυίστορος, «κρούματα Ὀλυμπόν πρῶτον εἰς τοὺς Ἕλληνας κομίσαι, ὅτι ὁ Ὀλυμπος πλὴν τῶν αὐλητικῶν καὶ κιθαριστικῶν μέλη ἐποίησεν. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἀντιστρατεύονται πάντα τὰ ἄλλα περὶ τούτου παραδιδόμενα εἰς ἡμᾶς. Πιθανώτατον δ' εἶναι, ὅτι ἡ λέξις κρούματα ἐνταῦθα ἐλήφθη ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ τοῦ νόμου, τῆς ἀρμονίας, οὐχὶ δ' ἐν τῇ εἰδικῇ τῶν κιθαριστικῶν μελῶν, ὡς ὁ Σουῖδας λέγει: «Ὀλυμπος ἤγειρον τῆς κρουματικῆς μουσικῆς τῆς διὰ τῶν κρουμάτων».

ἐφευρέσεων γίνεται λόγος παρὰ Πολυδεύκει ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ IV, 79 καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς 26.

89. Ὁ δ' ἐξ Ἀντίσσης τῆς ἐν Λέσβῳ Τέρπανδρος, οὗ ὁ χρόνος ἐκ τούτου ὁρίζεται, ὅτι ἐνίκησεν ἐν Σπάρτῃ τὰ Κάρνεια τῇ 26ῃ Ὀλυμπιάδι = 676|3 π. X.¹⁾, ἐπαινεῖται ὡς θεμελιωτῆς τῶν κιθαρωδικῶν νόμων καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως τῶν ἑλλήνων. Θεωρεῖται δ' ὡς τοιοῦτος, διότι ἀνύψωσε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν περιωπὴν τοὺς κιθαριστικούς νόμους, οὓς εἶχον ἐπισκοπήσῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον οἱ αὐλητικοὶ νόμοι τοῦ Φρυγίου Ὀλύμπου, καὶ ἀκολουθῶν εἰς τὰ ἔγνη τῶν παλαιῶν κιθαριστῶν ὑπέβαλε καὶ ποιήματα εἰς τὰ μέλη τῆς λύρας. Ἰδίᾳ δ' ὡς εὐρετῆς τῆς ἐπταχόρου²⁾ λύρας προσέθηκε τρεῖς νέας χορδὰς εἰς τὰς παλαιὰς τέσσαρας καὶ εἰσῆγαγεν εἰς τὴν ποίησιν πολλοὺς νέους ῥυθμοὺς πρὸς τῷ παλαιῷ δακτυλικῷ. Ἠκολούθησεν ἄρα ὁ Τέρπανδρος ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῦ εἰς τοὺς τρόπους τῶν θρακικῶν καὶ δελφικῶν ᾠοιδῶν καὶ κιθαριστῶν καὶ τούτου ἕνεκα ὁ μὲν μῦθος λέγει, ὅτι ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ λύρα τοῦ διασπασθέντος Ὀρφείου προσηνέχθη κολυμβῶσα εἰς τὴν ἐν Λέσβῳ Ἀντίσσαν³⁾, ὁ δὲ γραμματικὸς Πρόκλος θεωρεῖ τὸν Κρήτα Χρυσόθεμιν προγενέστερον τοῦ Τερπάνδρου ἐν τῇ ποιήσει τῶν νόμων⁴⁾. Πρὸς τοῦτοις δὲ, πρὸς

¹⁾ Ἀθην. XVI, 635b «τὰ Καρνεία πρῶτος πάντων Τέρπανδρος νικᾷ, ὡς Ἑλλάνικος ἱστορεῖ ἐν τε τοῖς ἑμμέτροις καρνεονίκαις καὶ τοῖς καταλογάδῃν» ἐγένετο δ' ἡ θείσι τῶν Καρνείων κατὰ τὴν ἑκτὴν καὶ εἰκοστὴν Ὀλυμπιάδα». Κατὰ ταῦτα δ' ἦτο δ Τέρπανδρος ὀλίγον τι πρεσβύτερος τοῦ Ἀρχιλόχου, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Γλαῦκος παρὰ Πλουτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 4 καὶ ὡς ὁ Westphal ἐν ταῖς Verhandlungen der 17 Versam. der Philol. ἐν σελ. 51—66 ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς μουσικῆς ἀποδεικνύει. Τούναντιον δὲ τάττουσι τὸν Τέρπανδρον μετὰ τὸν Ἀρχιλόχον ὃ τε περιπατητικὸς Φάνιας παρὰ Κλήμ. τῇ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I, 144 [88] καὶ τὸ Πάριον μάρμαρον, ὅπερ καταδιβάζει αὐτὸν εἰς τὴν 33, 4 Ὀλυμπ. = 645 π. X. καὶ ὁ Εὐσέβιος, ὃς τάττει αὐτὸν εἰς τὸ δεύτερον τοῦ τῆς 36 Ὀλυμπ. ἦτοι τὸ 635 π. X..

²⁾ Ὁ Στραβ. ἐν XIII, 618 λέγει· «Τέρπανδρος ἀντὶ τῆς τετραχόρου λύρας ἐπταχόρῳ ψηρησάμενος». Ἀκριδέστερα ἴδε παρὰ Πλουτ. περὶ Μουσ. 28.

³⁾ Φανοκλῆς παρὰ Στοβαῖον ἐν Ἀνθολογίῳ 64, 14. Ἀντιγόνη [Καρυστ. ἱστορικῶν παραδόξων συναγωγῆς] 5 Ovid. metamorph. XI, 50, Λουκ. πρὸς τὸν ἀπαιδεύτου 11.

⁴⁾ Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστημ. σελ. 245, 2 ἐκδ. West. λέγει· «Χρυσόθεμις ὁ Κρής πρῶτος· στολὴ χρησάμενος ἐκπρεπεῖ καὶ κιθάραν ἀναλαβὼν εἰς μῆσιν τοῦ Ἀπόλλωνος μόνος ᾤσεν».

τελειοτέραν μόρφωσιν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς μετεχειρίσθη τοὺς μουσικοὺς νόμους τῶν γειτόνων Λυδῶν. Οὕτως ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ 125 ἀποσπάζματι ἐπαινεῖ αὐτόν, ὅτι πρῶτος εὗρεν τὸ βάρβιτον ἀκούσας ἐν συμποσίῳ λυδικῷ τὸν ψαλμὸν τῆς ὑψηλῆς πηκτίδος. Μεγίστην δὲ ῥοπὴν πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς μουσικῆς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἔσχεν ἡ πρόσκλησις τοῦ Τερπάνδρου εἰς Σπάρτην, τὴν ἐστίαν τῆς μουσικῆς καὶ τῶν ἑορτῶν ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι, μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Μεσσηνίας. Καὶ τὰ μὲν μεταγενέστερα μυθικά κοσμήματα τῆς παραδόσεως ταύτης ὑπέβαλον εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην πολιτικόν τινα σκοπὸν, τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν στασιασασῶν πολιτικῶν μεριδίων ¹⁾. Ἄλλ' ὅπως δὴποτε καὶ ἂν ἔχῃ τοῦτο, βέβαιον εἶναι, ὅτι μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς ἐγένετο δεκτὸς ἐν Σπάρτῃ ὁ Λέσβιος μουσικός, ἐξ οὗ προήλθε καὶ τὸ παροιμιῶδες μετὰ Λέσβιον ᾠδόν, ἥτοι προηγείται μὲν ὁ Λέσβιος ἀοιδός, ἔπονται δ' οἱ ἄλλοι ²⁾. Ὀνομάζοντο δ' οἱ κιθαρωδικοὶ νόμοι τοῦ Τερπάνδρου Βοιωτικός, Αἰόλιος, Τροχαῖος, Ὁξύς, Κηπίων, Τερπάνδριος, Τετραοῖδιος. Παρὰ ταῦτα δ' ἐποίησε κιθαρωδικὰ προοίμια, ἥτοι ἐμελοποίησε ὕμνους τινάς ³⁾. Εἰς πάσας δὲ ταύτας τὰς μελωδίας ὑπέκειντο ποιήματα ⁴⁾ καὶ ὡς τοιαῦτα εἴτε μετεχειρίζετο τὰ τοῦ Ὀμήρου καὶ ἴσως καὶ ὁμηρικὺς ὕμνους

δοκεῖ δὲ Τέρπανδρος μὲν πρῶτος τελειῶσαι τὸν νόμον ἡρώϊον μέτρῳ χρησάμενος». Ὁ δὲ Ἡρακλείδης εἰς τὸν μυθικὸν Ἀμφίωνα ἀναφέρει τὴν κιθαρωδίαν καὶ τὴν κιθαρωδικὴν ποιήσιν κατὰ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 3.

¹⁾ Φιλοδήμου περὶ Μουσ. XIX, 18 καὶ XX, 2. Πλουτ. περὶ Μουσ. 42. Αἰλιαν. Ποικ. Ἱστορ. XII, 50 καὶ Ζηνοβίου 5, 9.

²⁾ Ἀριστοτ. ἀπόπ. 497, ἔνθα ὁ Rose πάντα κατέλεξε τὰ εἰς τοῦτο ἀναφερόμενα. Ὅτι δ' ὁ Τέρπανδρος τετράκις ἐνίκησε τὰ Πύθια, τοῦτο φαίνεται ὅν μεταγενέστερα ἐπινόησις, διότι οὐδὲν ἡμεῖς γινώσκουμεν περὶ ἀγώνων ἐν Δελφοῖς ἐν οὕτω πρώτοις χρόνοις.

³⁾ Πλούτ. περὶ Μουσ. 4 καὶ σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφέλ. 596.

⁴⁾ Ὁ Κλήμ. Ἀλέξ. ἐν Στρωμ. I, 133 [78] λέγει «μελὸς δ' αὖ πρῶτος περιέθηκε τοῖς ποιήμασι καὶ τοὺς Λακεδαιμονίων νόμους ἐμελοποίησε Τέρπανδρος ὁ Ἀντισσαῖος» καὶ ὁ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 3 «Τέρπανδρον . . . τοῖς Ὀμήρου μέλη περιθέντα ᾄδειν ἐν τοῖς ἀγῶσιν». Ἡ δὲ ψιλὴ κιθάρη εἰσῆχθη κατὰ τὸν Ἀθῆν. XIV, 637f ὑπὸ τοῦ Ἀργείου Ἀριστονίκου, ὅς κατ' Ἀργολογὸν ἐγένετο.

ἢ ἐποίει ἰδίους τινὰς στίχους ἐν μακροστίχοις ῥυθμοῖς, ὧν πενιχρά τινα λείψανα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, οἷον

Zeῦ πάντων ἀρχά,
πάντων ἀγήτωρ,
Zeῦ, Zeῦ, σοὶ σπένδω
Ταύτην ὕμνων ἀρχάν¹⁾.

Οἱ μερίζονες δὲ νόμοι διηροῦντο πάλιν ὡς αἱ τῶν νεωτέρων μουσικαὶ συμφωνίαι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πολυμερῆ ᾄσματα εἰς πολλὰ μέρη. Οὕτω κατὰ τὸν Πολυδεύκην ἐν Ὀνομαστικῷ IV, 66 συνέκειντο οἱ τοῦ Τερπάνδρου νόμοι ἐξ ἑπτὰ μερῶν. Ταῦτα δ' ἦσαν· ἀρχά, μεταρχά, κατατροπά, μετακατατροπά, ὁμφαλὸς (ἢ κατὰ Βεστροφάλιον ὁμφαλός, μετακατατροπά), σφραγίς, ἐπίλογος²⁾. Ἄν δὲ τέλος ἐπαινεῖται ὁ Τέρπανδρος ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς 28 καὶ ὡς ποιητῆς σκολιῶν ἤτοι παροινίων μελῶν, τοῦτο εὐκόλως ἐννοοῦμεν, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν, ὅπόσον ἡγάπων οἱ παλαιοὶ τὴν μουσικὴν καὶ τὰ ᾄσματα κατὰ τὰ εὐθυμα δεῖπνα, οἷα εὔρεν ὁ Τέρπανδρος κατὰ τὸ μνημονευθὲν ἀπόσπασμα τοῦ Πινδάρου παρὰ τοῖς Λυδοῖς καὶ μετένεγκεν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

90. Ὁ δὲ Κλονῆς, ὁ Πολύμνηστος, ὁ Σακάδας καὶ ὁ Ἐχέμβροτος ἦσαν οἱ ἀρχηγέται τῶν μετὰ τὸν Τέρπανδρον τῶν πρῶτον ἀναφανέντων αὐλωδικῶν νόμων. Τούτων δ' ὁ μὲν Κλονῆς, ὃν οἱ μὲν Τεγεάτην, οἱ δὲ Θηβαῖον ἀποδεικνύουσι³⁾, συνέθηκε τοὺς αὐλωδικούς νόμους καὶ ἐποίησεν ἐλεγείας καὶ ἔπη ἐν

¹⁾ Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, ὅπερ περιέσωσεν ὁ Κλήμης ἐν Στρωμ. VI, 279 [88] μόνον κατ' ὁπόθεσιν ἀποδίδεται εἰς τὸν Τέρπανδρον.

²⁾ Κατὰ τὸν Πολυδ. ἐν Ὀνομ. IV, 84 καὶ Στράβ. ἐν IX, 421 ὁ περιφανὴς Πυθικός νόμος τοῦ Σακάδα συνέκειτο ἐκ πέντε μερῶν, περὶ ὧν ἴδε Lübbert, De Pindari carminum compositione. Ὁ δὲ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 33 καὶ τριμερεῖς ἀναφέρει νόμους, ὧν τὰ μέρη, ἀρχή, μέσον, ἑκβάσεις καλοῦνται. Περὶ τῆς σημασίας δὲ τῶν μερῶν τούτων καὶ τῆς ῥοπῆς, ἣν ἔσχον πρὸς τὴν μεταγενεστέρανποίησιν, θὰ διαλάβωμεν ἐν τῷ περὶ Πινδάρου λόγῳ.

³⁾ Πλουτ. περὶ Μουσ. 3 καὶ 5.

ἑξαμέτροις πρὸς τὰ μέλη αὐτῶν¹⁾. Ἐκ τούτου δ', ὅτι καὶ προσόδια ἀπονέμονται εἰς αὐτόν, ἐξάγεται, ὅτι καὶ ἐν ἐκείνοις ἔτι τοῖς χρόνοις προωρίζοντο αὐλωδικὰ μέλη καὶ εἰς ἀκρόασιν κατὰ τὰς προσόδους²⁾).

Ὁ δ' Ἀργεῖος Σακάδας, ὁ ποιητὴς μελῶν τε καὶ ἐλεγεῖων μεμελοποιημένων³⁾, ἦτο ὁ ποιητὴς καὶ τοῦ ὀνομαστοῦ αὐλητικοῦ Πυθικοῦ νόμου, ὅστις ἐπραγματεύετο τὴν μάχην τοῦ Θεοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν δράκοντα Πύθωνα⁴⁾. Ὁ δὲ χρόνος, καθ' ὃν ἔζησεν, ὀρίζεται ἀκριβῶς ἐκ τούτου, ὅτι κατὰ τὸν Πausanίαν ἐν X, 7, 4 ἐνίκησε τὰ Πύθια τῷ 586, 582 καὶ 578. Αὐτοῦ δ' ἡ τοῦ Πολυμνήστου ἦτο καὶ ὁ τριμερὴς ἡ τριμελὴς νόμος, οὗ ἐκάστη τῶν τριῶν στροφῶν ἐν ἀλλοίᾳ μελωδίᾳ ἦτο πεποιημένη, ἥτοι ἐν τῇ λυδίᾳ μὲν ἡ πρώτη, ἐν τῇ φρυγίᾳ δ' ἡ δευτέρα καὶ ἐν τῇ λυδίᾳ ἡ τρίτη. Ἴσως δ' ἦτο ὁ Σακάδας καὶ εὐρετὴς τῶν ὀργανικῶν μουσικῶν σημείων, ἅτινα ἦσαν μὲν παλαιότερα τῶν σημείων τῆς φωνητικῆς μουσικῆς, ἀλλὰ συνεφώνουν πρὸς τὰ ἄλλα ἐν τούτῳ, ὅτι μετεχειρίζοντο τὰ φωνήεντα τῆς ἀλφαβήτου εἰς δῆλωσιν τοῦ ὕψους τῶν τόνων ἐν ταῖς διαφοραῖς ἀρμονίαις⁵⁾).

Σύγχρονος δὲ τοῦ Σακάδα ἦτο ὁ Ἀρκὰς Ἐχέμβροτος, ὃς ἐνίκησε μὲν ἐν τῷ πρώτῳ πυθικῷ μουσικῷ ἀγῶνι τῷ 586 ἢ 582 ἐν

¹⁾ Πλούτ. περὶ Μουσ. 3 καὶ 8.

²⁾ Ἐπειδὴ ὁ Πολύμνηστος μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλκμαῖνος ἐν ἀποσπ. 114 ἤκμασε πιθανῶς αὐτὸς μὲν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ὃ δὲ Κλονᾶς περὶ τὰ μέσα τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος.

³⁾ Πλούτ. περὶ Μουσ. 8.

⁴⁾ Guhrner, Der pythische Nomos, eine Studie zur griech. Musikgeschichte ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. 8. Ὁ δ' Ἀθήν. ἐν XIII, 610b μνημονεύει καὶ Ἰλίου πέρσιν τοῦ Σακάδα. Οἱ δ' εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενοι νόμοι ἐκαλοῦντο ἀπόθετος καὶ σχισνίων.

⁵⁾ Βάσις τῶν μουσικῶν σημείων τῆς φωνητικῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων ὑπέκειτο ἡ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων τελείως μορφωθείσα ἰωνικὴ ἐξ 24 γραμμάτων ἀλφαβήτου. Τὰ δὲ μουσικὰ σημεία τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς ἐκ τοῦ ἐναντίου διετήρησαν ἔτι οὐ μόνον τὸ δίγαμμα, ἀλλὰ καὶ τὰ j, ὅπερ κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς μόνον ἐν Ἀργεῖ ἦτο διαδεδομένον. Τοῦτο ἀγεί ἡμᾶς εἰς τὸν ἀργεῖον Σακάδαν. Παράβ. Monro, The modes of anc. greek music σελ. 75.

τῷ ἀγωνίσματι τῆς αὐλοφodίας, ἀλλ' ἐν ταύτῳ ἐγένετο αἴτιος νὰ ἐξαλειφθῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐπιτετραμμένων ἀγωνισμάτων τὸ γένος τῶν αὐλοφodικῶν νόμων διὰ τὸ σκυθρωπὸν καὶ οὐχὶ εὐφημον ἦθος αὐτοῦ¹⁾.

91. Ὀρχηστικὴ καὶ πρῶτα χορικὰ ἄσματα. Οἱ κιθαρωδικοὶ καὶ αὐλοφodικοὶ νόμοι ἤδοντο ὠρισμένως ὑφ' ἐνὸς μό-νου. Ἐκ τούτου ἡ ποίησις τῶν νόμων ἦτο ἡ ἀρετηρία τῆς κυρίως μουσικῆς ἢ τῆς ποιήσεως ἁσμάτων μάλιστα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τὸ χορικὸν ἄσμα, ἢ χορωδία, προῆλθεν ἐκ τῆς ὀρχήσεως, οἷοτι κατὰ τὰς ὀρχήσεις, αἵτινες πάντοτε ὑπὸ πολλῶν ἐξετελοῦντο, οἱ ὀρχούμενοι ἐξέφραζον τὰ συναισθήματα αὐτῶν καὶ διὰ λέξεων, καὶ δὴ δι' ἀπλῶν ἐπιφωνημάτων μὲν τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ καὶ δι' ὀλοκληρῶν προτάσεων. Ἡ δὲ λέξις χορὸς ἐν μὲν τοῖς παλαιότεροις χρόνοις καὶ παρ' αὐτῷ ἔτι τῷ Ὀμήρῳ ἐσθήμεναι τὸν τόπον, ἐν ᾧ ὠρχοῦντο, (συγ. τῇ λατ. eo-hors), εἶτα δὲ μεταφορικῶς καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐπὶ τοῦ τόπου ἐκείνου ὀρχουμένων ὀρχηστῶν. Καὶ ἦτο μὲν καθ' ὅλου παρ' ἅπασιν τοῖς Ἑλλήσι συνήθης ἡ ὀρχησις ἐν ταῖς ἐορταῖς καὶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν, ἀλλ' ἰδίως θεραπείας ἐτύγγανεν ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ. Αὐτὸς δ' Ὀμηρος ἤδη περιγράφει τὸν χορὸν τῆς Ἀριστόνης ἐν τῇ κρητικῇ Κνωσσῷ ἐν Ἰλιάδος Σ, 590 καὶ ἐξῆς καὶ ἀποκαλεῖ τὸν Κρήτα Μηριόνην ὀρχηστὴν ἐν Π, 617²⁾. Ὡς δ' αἱ ἄλλαι τέχναι, οὕτω καὶ ἡ ὀρχησις ἐν Κρήτῃ ἦτο ὑπερηφανία τῆς λατρείας τῶν θεῶν. Ἐκ τούτου δ' οἱ μὲν παιᾶνες ἐπεκράτουν ἐν ταῖς ἐορταῖς τοῦ Θεοῦ Ἀπόλλωνος, ἡ δὲ πυρρίχη, ἡ ἐνόπλιος

¹⁾ Ὁ Πaus. ἐν X, 7, 6 διέσωσε τὸ ἐπίγραμμα τοῦ χαλκοῦ τρίποδος, ὃν δ' Ἐγέμβροτος ἐπὶ τῇ νίκῃ ἀνέθηκεν εἰς Ἡρακλεῖα τὸν ἐν Θήβαις, ἔχον οὕτως:

Ἐγέμβροτος Ἀρκὰς ἔθηκε τῷ Ἡρακλεῖ
νικήσας τόδ' ἄγαλμα Ἀμφικιόνων ἐν ἀέθλοις
Ἑλλήων δ' ἄδων μέλας κλέγους.

²⁾ Καὶ ἡ Σαπφὼ ἐν τῇ ἀποσπασματι ὑμνεῖ τὴν ὀρχησιν τῶν Κρησῶν ἀμφὶ ἐρμέντα βωμόν. Καθ' ὅλου δὲ περὶ τῶν ὀρχήσεων τῶν Κρητῶν ἴδε Ἀριστόφενον παρ' Ἀθην. XIV, 630h καὶ Σωσίθεον ἐν ταῖς σχολαῖς εἰς Πινδάρου Πυθιον, Π, 127. Ἐκ τῆς Κρήτης δ' ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ Κρητικὸς βωμὸς ἔχων τὸ σχῆμα — — —

ὄρχησις, ἐν ταῖς τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου Ἄρεως ¹⁾). Δὲν φαίνεται δ' ἀποδεκτόν, ὅτι αἱ ὀρχήσεις αὗται ἦσαν παλαιοὶ ἐθνικοὶ χοροί, ἀλλὰ μᾶλλον προῆλθον ἐκ τῆς ξένης. Εἰς τοῦτο δ' ἄγει ἡμᾶς ἡ συγγένεια τῶν κρητικῶν Κουρήτων πρὸς τοὺς φρυγίους Κορύβαντας καὶ ἡ συνάφεια τῶν Ἰθαίων Δακτύλων καὶ Κουρήτων πρὸς τὴν λατρείαν τῆς μεγάλης θεᾶς Μητρὸς ²⁾). Ἐκ Κρήτης δ' εἶτα διεδόθη ἡ ἱερὰ ὄρχησις καὶ ᾠδὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἡπειρον καὶ δὴ εἰς Δελφοὺς καὶ Σπάρτην. Καὶ περὶ μὲν τῆς εἰς Δελφοὺς διαδόσεως ἔχομεν λογοτεχνικὴν τινά μαρτυρίαν ἐν τῷ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον ὕμνῳ ³⁾). Εἰς Σπάρτην δ' ἐκόμισε τὸ νέον εἶδος τῆς ἐξυμνήσεως τῶν θεῶν διὰ χορικῶν ᾠσμάτων ὁ Γορτύνιος Θαλήτας. Οὗτος κληθεὶς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ὅτε λοιμὸς ἐνέσκηπεν εἰς Σπάρτην, ἦλθε καὶ διὰ θρησκευτικῶν τινῶν ἐπεὶ ὧν καὶ τελειῶν ἀπῆλλαξε τὴν πόλιν τῆς νόσου καὶ κατεπράυνε τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ ⁴⁾). Τότε δέ, ἴσως τῷ 665, ὅτε κατὰ τὸν Εὐσέβιον εἰσῆχθησαν αἱ γυμνοπαιδαίαι εἰς Σπάρτην, εἰσήγαγεν ὁ Θαλήτας τοὺς ἐν μέγαλοπρεπεὶ ὀρχηθμῷ ἐκτελουμένους Παιᾶνας εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰς ἐν γοργῷ ῥυθμῷ ἐνοπλίους ὀρχήσεις τῆς πυρρίχης, τὰ ὑπορχήματα ⁵⁾). Διὰ τοῦτο δὲ καλεῖται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ Περὶ Μουσικῆς 9 καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ὁ ἐκ Κυθήρων Ξενοδόμας καὶ ὁ ἐκ τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν Ξενοκρίτος ⁶⁾), ἡγεμῶν καὶ

¹⁾ Τοιαύτη ἡ παρὰ Στράβωνι X, 480 ἐνοπλίος ὄρχησις καὶ τὰ παρὰ Πλάτ. ἐν Νόμ. VII, 796 b ἐνοπλῖα παίγνια.

²⁾ Διοδώρου Σικελ. Ἱστορ. Βιβλιοθ. XVII, 7 καὶ Στράβ. X, 473. Τὰς ἐνοπλίους ὀρχήσεις τῶν Κρητῶν ἀναμνησκουσιν αἱ ὀρχήσεις καὶ τὰ ᾠσματα τῶν Ῥωμαίων Σαλλίων. Προβληματικόν δ' εἶναι τοῦτο μόνον, ἂν ταῦτα εἶχον σχέσιν τινὰ πρὸς τὰ Ἑλληνικά. Ἐκ τῆς τοῦ Ὀλύμπου δ' αὐλήσεως ἐξεργάσατο ὁ Θαλήτας τὰ ἑαυτοῦ κατὰ Πλούτ. ἐν τῇ περὶ Μουσ. 10.

³⁾ Τὸ ἐναντίον ἀποδέχεται ὁ Wilamowitz ἐν Eurip. Herakl. I, 265 λέγων· ἂν ὁ εἰς Ἀπόλλ. ὁμηρικὸς ὕμνος, οὗ τὰ μέρη ταῦτα εἰς τὸ τέλος τῆς 7 ἐκατονταετηρίδος ἐποιήθησαν, διηγέται, ὅτι ἐκ Κρήτης ἦλθον οἱ δελφικοὶ ἱερεῖς, τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει ἢ τὴν παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἐπικρατοῦσαν γνώμην, ὅτι ἡ Κρήτη ἦτο ἡ ἔδρα τῶν γνησίων Δωριέων. Ἀλλ' οὕτω διαστρέφεται ἡ ἀλήθεια, διότι ἀληθῶς ἐκ Παρνασσοῦ ἦλθον οἱ Δωριεῖς εἰς Κρήτην.

⁴⁾ Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Πρατίνας ἐν τινι ᾠσματι κατὰ Πλούτ. ἐν τῇ περὶ Μουσ. 42.

⁵⁾ Πλούτ. περὶ Μουσ. 9. Σχόλ. εἰς Πινδ. Πυθιον. II 127 καὶ Στράβ. X 480.

⁶⁾ Ὅποια σημασία ἀπερρίθνητο εἰς τοῦτον τὸν Ξενοκρίτον ἐν τῇ μουσικῇ, ἀποδεικνύει τοῦτο, ὅτι οἱ Ἑλληνες καὶ λοκρικὴν τινὰ ἀρμονίαν ἀπέφηναν.

εἰσηγητῆς τῆς δευτέρας καταστάσεως τῶν περὶ τὴν μουσικὴν ἐν τῇ Σπάρτῃ, ἤτοι τῆς δευτέρας περιόδου, πρώτης περιόδου θεωρουμένης τῆς ἐκ τοῦ λεισβίου Τερπάνδρου ὁρμηθείσης, ὡς ἤδη εἶδομεν. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν δὲ τῶν Καρνείων καὶ Γυμνοπαιδιῶν εἰς Σπάρτην ἐπηκολούθησαν ταχέως καὶ ἄλλαι μετὰ μουσικῆς καὶ ὀρχήσεως τελούμεναι ἐορταὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσιν ὡς αἱ ἀποδείξεις (ἐπιδείξεις κατὰ Χίλλερν) ἐν Ἀρκαδίᾳ, τὰ Ἀποδυμάτια [ἢ Ἐνδυμάτια] ἐν Ἀργεῖ ¹⁾, αἱ ἐορταὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς (ἀπὸ τοῦ 586 ἢ 582) καὶ ἐν Δήλῳ ²⁾, τὰ Πύθια ἐν Σικυῶνι ³⁾, τὰ Παναθήναια ἐν Ἀθήναις ⁴⁾, τὰ Ἰακινθία ἐν Σάμῳ ⁵⁾ καὶ τὰ Μουσεῖα καὶ Ἐρωτίδια ἐν Θεσπιαῖς ⁶⁾. Ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐορτῶν κατεῖχε μέσην τινὰ τάξιν ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν ἐλληνικῶν ἀγώνων. Προηγέθησαν δὴλα δὴ οἱ καθαρῶς γυμνικοὶ ἀγῶνες, οἵτινες ἦσαν αὐτὸ τοῦτο ἐπίδειξις τῆς σωματικῆς ῥώμης ἐν τῷ δρόμῳ, τῷ ἄρματι καὶ τῇ πάλῃ. Πολὺ δὲ μεταγενέστερον περὶ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν ἤλθον εἰς ἀκμὴν τὰ Διονύσια, ἐξ ὧν ἀνεπτύχθη ἐν τῇ βορείῳ Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Ἀττικῇ ἡ δραματικὴ ποίησις. Ἐν τῷ μέσῳ δ' ἄρα ἴσταντο αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος μετὰ μουσικῶν καὶ ὀρχηστικῶν ἐπιδείξεων ἐορταί, αἵτινες, ὡς ἐκ τῶν Δωριέων τῆς Κρήτης προῆλθον, οὕτως ἰδίως ἀρεσταὶ ἦσαν εἰς τοὺς Δωριεῖς τῆς ἡπείρου, ἐν ᾧ οἱ Ἴωνες διετέλουν θεραπεύοντες ἐν ταῖς ἐορταῖς αὐτῶν τὸν παλαιότερον τρόπον, τὴν ῥαψωδίαν τῶν ἐπικῶν ἡρωικῶν ᾠσμάτων.

92. Ἐὰν δὲ τελευτῶντες στρέψωμεν καὶ αὐθις τὸ βλέμμα

¹⁾ Πλούτ. περὶ Μουσ., 9. Ἀθῆν. XIV, 626b Πολυδ. Ἱστορ. IV, 20, 8.

²⁾ Ὑμν. εἰς Ἀπόλ. Δήλ. 150. Πausan. X, 7, 4.

³⁾ Τὸ μὲν πρῶτον γυμνικοὶ ἀγῶνες, εἶτα δὲ ῥαψωδῶν καὶ λυρικῶν ποιητῶν. Ἰδὲ Bergk, *Gesch. der Litt.* II, 149.

⁴⁾ Βεβαίως ἀπὸ τοῦ Περικλέους καὶ ἐξῆς κατὰ Πλούτ. ἐν Βίῳ Περικλ. 13.

⁵⁾ Ἀθῆν. IV, 139d.

⁶⁾ Paus. IX, 31, 3. ἀλλὰ τούτων ὡς καὶ τῶν Ἰακινθίων δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον τῆς εἰσαγωγῆς. Παράδ. καὶ Reisch, *De musicis graecorum certaminibus*. Vind. 1885.

ὀπίσω πρὸς τὴν παλαιστοτάτην ἐκείνην, πενιχρὰν κειμένων ποιητικῶν κατὰστασιν τῆς ἐλληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς, βλέπομεν, ὅτι ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι προΐούσῃ ἀνεπτύχθησαν πάντα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα εὐρίσκομεν συνηνωμένα βραδύτερον ἐν ταῖς χρόνις τῆς ἀκμῆς καὶ λαμπρότητος τῆς ἐλληνικῆς λυρικῆς. Εἰς τὸν μονότονον δέ, σεμνὸν καὶ αὐστηρὸν ῥυθμὸν τοῦ δακτυλικοῦ ῥυθμικοῦ γένους ἐπηκολούθησεν ὁ ταχὺς ῥυθμὸς τοῦ πικροῦ ἰάμβου καὶ τοῦ τροχαλοῦ τροχαίου ὡς καὶ τὸ ἐνεργὸν βῆμα τοῦ προσοδιακοῦ ῥυθμοῦ. Μετὰ δὲ τὰς τριποδίας καὶ τὸν ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως ταύτης προελθόντα ἐξάμετρον ἐπεκράτησαν τὰ εὐρυθμότερα, ἐπὶ ἴσων ἀριθμητικῶν σχέσεων ἐποικοδομούμενα κῶλα, αἱ διποδία καὶ αἱ τετραποδία¹⁾. Καὶ ἦσαν μὲν αὖται ἐξ ἀρχῆς ἰδίαί τῶν ἱαμβικῶν, τροχαϊκῶν καὶ ἀναπαιστικῶν στίχων, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ εἰσῆχθησαν καὶ εἰς τὸν δακτυλικόν. Ἐπειτα δὲ προῆλθον νέαι μορφαὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἡ κατὰ ληξίς, ἥτις ἀρχικῶς ἐπετρέπετο εἰς τὸ τέλος μόνον τοῦ στίχου, ἐπετράπη καὶ εἰς τὰ πρῶτα κῶλα. Ἐκ τούτου δ' ἀνεπτύχθη ἐκ τοῦ καταληκτικοῦ τροχαϊκοῦ διμέτρου ὁ κρητικὸς (—) καὶ ὁ παίων (—), οἵτινες, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα ἐμφαίνουσιν, ἐνεφιλόχωρον εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὰ εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος χορικά ἄσματα. Ἡ τελεία διαμόρφωσις ὅλῃα δὴ τῶν ῥυθμικῶν γένων ἐξηρτάτο κυρίως ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τρίτου κυρίου παραγόντος τῆς ἐλληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως, τῆς ὀρχηστικῆς. Διότι ῥυθμὸς καὶ ὀρχησις τοσοῦτον συγγενῇ ἦσαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ὥστε εἰς ὀλῶσιν τῶν ῥυθμικῶν ἐννοιῶν μετεχειρίζοντο οὗτοι ἐκφράσεις ληφθεῖσας ἀμέσως ἐκ τῆς ὀρχήσεως καὶ τῆς βαδίσσεως

¹⁾ Ἡ συναρμογὴ δύο ποδῶν εἰς μίαν διποδίαν καὶ δύο διποδιῶν εἰς ἓνα διμέτρον καὶ κατὰ φύσιν λίαν ἀπλή εἶναι καὶ ἀποδεικνύεται ὡς λίαν διαδεδομένη καὶ παλαιότερα ὡς ἀπαντῶσα καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. Συμφωνοῦμεν ἄρα πληρέστατα πρὸς τὴν κυρίαν ταύτην γνώμην τοῦ ἔργου τοῦ Usener über den allgriechischen Versbau. Ἀλλὰ πειρώμενος οὗτος εἶτα ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ δύο ἡμίση τοῦ ἐξαμέτρου εἶναι δύο τοιαῦται τετραποδία ἐλέγχεται ματαιοπονῶν, διότι τὸ πάλαι ἐμέτρον τὸν ἀριθμὸν τῶν ῥυθμικῶν τόνων καὶ οὐχὶ τὸν τῶν συλλαβῶν.

οἶον πούς, βάσις, προσοδιακός, περίοδος, στροφή, ἀντιστροφή. Καὶ ὁ μὲν ἔρως πρὸς τὴν ὄρχησιν, οὐχὶ βεβαίως τὴν μονότονον μανίαν τῶν στροβιλιστῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀλλὰ πρὸς τὰς εὐρύθμους κινήσεις ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ ἦτο ἔμφυτος εἰς τοὺς Ἑλληνας ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου· διότι παρ' αὐτῷ οὐ μόνον ὀρχοῦνται οἱ νεανία ἐν τοῖς γάμοις καὶ τοῖς τρυγητοῖς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἱλασμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὀρχοῦνται ἄδοντες τὸν παιᾶνα οἱ κοῦροι Ἀχαιῶν (Α, 472) ¹⁾. Ἀλλὰ λαμπρότερον ἀνεπτύχθη ἡ ὀρχηστική ἐν τοῖς χρόνοις, περὶ ὧν νῦν πραγματευόμεθα, καὶ δὴ ἐν ταῖς δωρικαῖς πολιτείαις ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδεμία ἑορτή, οὐδεμία στρατιωτικὴ παράταξις ἐτελεῖτο ἀνευ ὀρχήσεως καὶ εὐρύθμου πομπῆς.

Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν τριῶν ἀδελφῶν τεχνῶν τῆς μουσικῆς, ῥυθμικῆς καὶ ὀρχηστικῆς συνετέλεσαν τὰ διάφορα ἑλληνικὰ φύλα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἔσχον ῥοπὴν πρὸς τούτοις καὶ ξένοι λαοὶ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, καὶ δὴ οἱ Φρύγες καὶ οἱ Λυδοί. Ἐπειδὴ δ' ἕκαστον τῶν φύλων καὶ ἴδιον ἦθος εἶχεν, ἐμορφώθησαν ἐν αὐτοῖς δὴ τοῖς παλαιοῖς χρόνοις διάφοροι ἀρμονίαι, ἡ δωριστί, αἰολιστί, φρυγιστί, λυδιστί, μιξολυδιστί καὶ ἰαστί ²⁾. Καὶ εἶναι μὲν αἱ ἀρμονίαι αὗται κατὰ τὴν τεχνικὴν αὐ-

¹⁾ Ἐν Ἀττικῇ ὑπῆρχε τὸ γένος τῶν Εὐνειδῶν, ὑπερὸ ὃ Παύσιος ἀναφέρει ὡς γένος ὀρχηστῶν καὶ κιθαριστῶν καὶ ὑπερὸ ἐν ταῖς ἱερουργίαις ἐπετελεῖ τὰ καθήκοντα ὀρχηστῶν, κιθαριστῶν καὶ αἰδῶν.

²⁾ Ὁ Πτολεμαῖος ἐν τοῖς Ἀρμονικοῖς 2, 6 καὶ ὁ Βακχῆσιος ἐν κεφ. 12 διακρίνουσι τρεῖς κυρίας ἀρμονίας Δωρικὴν, Φρυγίαν, Αἰολίαν, ὃ δ' Ἀριστοτέλης μόνον δύο τὴν Δωριστί καὶ φρυγιστί ἐν Πολιτ. Ζ (Δ) 1290 a 12 [188 ἐκδ. Sus.]. Οὐχὶ πολλῆς προσοχῆς ἄξια εἶναι τὰ τοῦ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ παρ' Ἀθην. XIV, 624c (Παράβ. καὶ Πολυδ. ἐν Ὀνομ. IV, 65), ὅς μονομερῶς ἐν καθαρῶς ἑλληνικῷ πνεύματι κρίνουσι τρεῖς ἀρμονίας ἀποδέχεται, διότι τρία Ἑλλήνων γένη ἐγένοντο, Δωριεῖς, Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες. Εἰς τὰς τρεῖς κυρίας ἀρμονίας τοῦ Πτολεμαίου προσετέθησαν ἡ ὑποδυριστί, ἡ αἰολιστί, ἡ ὑποφρυγιστί ἢ ἰαστί, ἡ μιξολυδιστί. Ἡ ἰαστί, περὶ ἧς ὁ μὲν Ἡρακλεῖδης (ἐνθ. ἀνωτ.) λέγει, ὅτι ἔχει τι τὸ αὐστηρὸν καὶ σκληρὸν, ὃ δὲ Πλάτ. ἐν τῇ Πολ. III, 398 ὁρθότερον, ὅτι ἔχει τι τὸ ἀπαλὸν καὶ μευστικὸν (ἴδε καὶ Λισχύλ. Ἰκετ. 69) ἐποικήθη ὑπὸ τοῦ Πυθέριμου, ὅς κατ' Ἀθην. XIV, 625c ἔσχσε πρὸ τοῦ Ἀνανίου καὶ Ἰππώνακτος. Τὴν δὲ μιξολυδιστί μετεχειρίσθη πρῶτῃ ἡ Σαπφὼ κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν τῷ περὶ Μουσ. 28 καὶ ἔπειτα ἡ τραγωδία.

τῶν σημασίαν διάφορά τινα διαπασῶν γένη καὶ μεταβατικά κλίμακες, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάφορον κλίμακα καὶ τὸν διάφορον τελικὸν τόνον συνεδέετο καὶ διάφορόν τι ἦθος, οὕτως ὥστε αἱ μὲν ὠριστὶ μελωδία ἀπέπνεον μεγαλοπρεπῇ ἡρεμίαν, αἱ δὲ φρυγιστὶ ὀργαστικὸν ἐνθουσιασμόν, αἱ δὲ λυδιστὶ ἀνειμένον τι καὶ μαλακόν, αἱ δ' αἰολιστὶ ἱπποτικὴν ὑπερηφάνειαν ¹⁾. Αἱ διαφοραὶ ὅμως αὗται τοῦ ἦθους δὲν ἐρμηνεύονται ἱκανῶς ἐκ τῆς φύσεως τῶν κλιμάκων, ἀλλὰ προήρχοντο ἐκ τούτου, ὅτι τὰ ἐν ἐκάστη τούτων τῶν ἁρμονιῶν συντεθειμένα ἄσματα εἶχον ἐξ ὑπαρχῆς ὠρισμένον τινὰ χαρακτήρα ἐν τῇ διαθέσει καὶ τῷ ῥυθμῷ καὶ ὅτι ὁ χαρακτήρ οὗτος διετηρήθη καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις χρόνοις ἐν ταῖς νεώτερον ποιηθείσαις μελωδίαις καὶ τοῖς νέοις ἄσμασιν ²⁾.

Οὕτω δ' ἄρα ἡ ἐλληνικὴ λυρική ποίησης ἐκκληρονόμησεν ἐκ τῶν παλαιότερων χρόνων πλούσιον θησαυρὸν μελωδιῶν καὶ ῥυθμῶν καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς ἐπομένης περιόδου, εἰς ἣν νῦν μεταβαίνομεν, ἔλαβον πρόνοιαν νὰ ποιήσωσιν ἱκανοὺς στίχους καὶ ποιήματα πρὸς τὸν μουσικὸν τοῦτον πλοῦτον τῶν μορφῶν. Συνέπιπτε δ' ἡ ἀκμὴ τοῦ νέου γένους τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἐν οἷς χρόνοις ἡ παλαιὰ τάξις τῆς πατριαρχικῆς βασιλείας κατελύθη καὶ νέοι χρόνοι δημοκρατικῶν πολιτειῶν καὶ ἐλευθέρως κινήσεως ἀνέτειλαν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ στάσεις. Καὶ ἦτο ἀσυγκρίτως ἁρμολωδέστερα τῆς ἐπικῆς ἡ λυρική ποίησης πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων καὶ παθῶν, ἅτινα διεγείροντο καὶ ἐτρέφοντο ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ὡστε οὐδὲν θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι ἐν τῇ ἐβδόμῃ καὶ ἕκτῃ ἐκατονταετηρίδι λίαν ἄρεστή ἦτο

¹⁾ Περὶ τοῦ ἦθους τῶν ἁρμονιῶν, ὅπερ εἶχε ῥοπήν καὶ πρὸς τὴν παιδείαν τῶν παιδίων πραγματεύεται ὁ Πλάτ. ἐν Πολιτ. III, 398, ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. E (Θ) 7, 1342a 15 [181 ἐκδ. Sub.], καὶ ἐν Προβλημ. 19, 48 καὶ ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός παρ' Ἀθην. XVI, 624 κ. ἐξῆς.

²⁾ Οὕτως οἱ μὲν βαρεῖς δακτυλικοὶ ἐπίτριτοι ἡμιόζον εἰς τὴν ὠριστὴν ἁρμονίαν, οἱ δὲ χαλαροὶ καὶ παῖωνες εἰς τὴν αἰολιστί, οἱ δὲ βακχεϊκοὶ καὶ προσοδιακοὶ εἰς τὴν φρυγιστί, οἱ δὲ λογαοιδικοὶ εἰς τὴν λυδιστί καὶ μισολυδιστί, οἱ δὲ ἰωνικοὶ εἰς τὴν ἰαστί.

ἡ λυρική ποιήσις καὶ μεγίστης ἡξιούτο θεραπείας, ἐπεκράτει δὲ μάλιστα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως.

Τὰ εἶδη τῆς ἐλληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως εἶναι, ἡ Ἑλεγεία, οἱ Ἰαμβοὶ, τὸ μέλος καὶ τὸ χορικόν ᾄσμα. Τούτων τὰ δύο τελευταία διακρίνονται τῶν δύο ἄλλων ὡς ἀνώτερα εἶδη κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν αὐτοῖς μόνοις εὐρίσκομεν τὴν ἔντεχον μορφήν τῆς στροφῆς. Τὰ τέσσαρα δὲ ταῦτα εἶδη ἤκμασαν ἀλληλοδιαδόχως τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο· μόνον δ' ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐθεραπεύοντο πάντα παρ' ἀλλήλοις, ἀλλὰ καὶ τότε οὕτως ὥστε πάντοτε ἐν τι εἶδος ἐν μείζονι τιμῇ ἦτο ἢ τὰ ἄλλα. Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα ῥυθμιζόντες τὰ βήματα ἡμῶν θὰ πραγματευθῶμεν καὶ ἡμεῖς περὶ ἐκάστου εἶδους τῆς λυρικῆς ποιήσεως.

2. Η ΕΛΕΓΕΙΑ ¹⁾.

93. Κατ' ἐλάχιστον ἀρίστατο τοῦ παλαιοῦ ᾠδικοῦ τρόπου τῆς ἐπικῆς ποιήσεως ἡ Ἑλεγεία. Ἐν τῷ ἐλεγειακῷ δηλαδὴ δίστιχῳ συνεδέοντο δύο μόνοι στίχοι εἰς ἐνιαίαν περίοδον καὶ ὁ δεύτερος στίχος ἀνῆκεν εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος τοῦ δακτυλικοῦ ῥυθμικοῦ γένους εἰς ὃ καὶ ὁ πρῶτος. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν δεύτερον στίχον, ὅστις συνίστατο ἐκ δύο καταληκτικῶν τριποδιῶν ²⁾, ἤρμοζεν ἰδίᾳ τὸ ὄνομα ἔλεγος. Διότι ἔλεγος μὲν ἐσήμαινεν ἀρχικῶς ὀρηγητικόν

¹⁾ Hartung, Die griechischen Elegiker μετ' ἐμμέτρου μεταφράσεως Leipz. 1859 (2 τόμ.). Francke, Callinus, sive questiones de origine carminis elegiaci, Altona 1816. — Bach, De lugubri Graecorum elegia, Breslau 1835, De symposiaca, Fulda 1837. — Caesar, De carminis Graecorum elegiaci origine et notione, Lips. 1837. — O. Immisch, Über den Ursprung der Elegie, ἐν ταῖς Verhandlungen der Philologenversam. in Görlitz 1889 σελ. 372. — Reitzenstein, Epigramm und Skolion, Giessen 1893 σελ. 65 κ. ἐξ. [Δ. Μαυροφρύδου. Περὶ Ἑλεγείας ἢ τῆς ἐλεγειακῆς ποιήσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐν Ἀθήναις 1867].

²⁾ Εὐρίπ. Τρωάδ. 119 « τοὺς ἀεὶ δακρύων ἐλέγους ». Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. 1091 « ἔλεγον οἰατρὸν ». Ἐλέν. 85 καὶ Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. 146 « ἄλλων ἐλεγον ». Σχόλιον εἰς Ἀριστοφ. Ὀρνθ. 217 « ἔλεγροι οἱ πρὸς αὐτὸν ᾄδόμενοι ὀρῆνοι ». Πρόκλος ἐν Χρηστομ. 242. 15 ἐκδ. Westphal. « τὸ γὰρ ὀρῆνος ἐλεγον ἐκάλουν οἱ παλαιοί ». Ἐτυμ. Μέρ. 326. 49 « ἔλεγος » ὀρῆνος ὁ τοῖς τεθνεῶσιν ἐπιλεγόμενος. Ἀπαντᾷ δ' ἡ λέξις τὸ πρῶτον ἐν τῷ Ἐπιγράμματι τοῦ Ἐχεμδρότου (ἴδ. σημ. § 90).

τι ἄσμα ¹⁾, εἰς ὁρῆνον δ' ἦτο ἐπιτήδειος ὡς μάλιστα ὁ στίχος ἐκεί-
νος, εἴτε διὰ παύσεων ἐπληροῦτο ἢ διακοπτομένη πορεία τοῦ στί-
χου, εἴτε παρετείνοντο αἱ ἐν τῷ τέλει τῶν τριποδίων μακραὶ συλ-
λαβαὶ εἰς μακροὺς γοῶδεις ἤχους ὡς ἐξῆς ²⁾.

— — — — — ἢ — — — — — Ἄ — — — — — Ἄ.

Ἐκ τοῦ ἀπλοῦ δ' ἐλέγου προῆλθε τὸ παράγωγον ἐλεγεῖον
δῆλα δὴ ἔπος ³⁾, ἡ ἐλεγεία δῆλα δὴ ῥοδή, εἰς δῆλωσιν τῆς ἐκ δύο
στίχων τοῦ δακτυλικοῦ ἐξαμέτρου καὶ τοῦ ἐλεγειακοῦ πενταμέτρου
ἀποτελουμένης περιόδου ⁴⁾. Ἡ ἀρχὴ δὲ τῆς λέξεως εἶναι σκο-
τεινὴ, διότι οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων
γενομένη παραγωγὴ ἐκ τοῦ εὖ λέγειν, εἰς ἣν ἐρείδεται ἡ ση-
μασία τῆς λατινικῆς λέξεως *elogium* ⁵⁾. Ὡσαύτως οὐχὶ ὀρ-
ώτερον ἔχει ἡ ὑπὲρ ἧς ὁ Σουΐδας καὶ τὸ Μέγα Ἑτυμολογικὸν ἐν
σελ. 326, 57 συνηγοροῦσι παραγωγὴ ἐκ τοῦ εἶ ἔ λέγε, εἰς ἣν
φαίνεται ἄγουσα ἡ παρ' Αἰσχύλῳ ἐν Ἀγαμέμνονος στίχῳ 121
ἐπωδὸς αἴλινον αἴλινον εἰπέ. Ἴσως δ' εἶναι ἡ λέξις ξενικὴ καὶ
παρεδόθη ἐξ Ἀρμενίας διὰ τῆς Φρυγίας ἐλθοῦσα εἰς τοὺς Ἰω-
νας τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ⁶⁾.

¹⁾ Συνήθως εὐρίσκεται ὁ δεύτερος οὗτος στίχος συνηνωμένος μετὰ τοῦ πρώτου, ἀλλ' ἐ-
νίστε ἐξαιρετικῶς ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ κατὰ στίχον ἐπαναλήψει ὡς ἐν ἀναθηματικῇ τινι πα-
λαιᾷ ἐπιγραφῇ ἐξ Ἀττικῆς παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ ἈΘ. Πολιτείᾳ 7 καὶ μόνος παρὰ τοῖς
τραγικοῖς. Ἰδε Christ, *Metrik* σελ. 241 δευτ. ἐκδόσεως.

²⁾ Οἱ ἔλεγχοι ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις εἶναι μὲν γεγραμμένοι ἐν ἀναπαιστικῷ μέτρῳ
καὶ οὐχὶ ἐν δακτυλικοῖς πενταμέτροις, ἀλλ' ἔχουσιν ὡς καὶ οὗτοι τὰς συχνὰς καταλήξεις,
ἐξ ὧν ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα θρηνητικοὶ ἀνάπαιστοι κληθέντες.

³⁾ Ἐλεγεῖον τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ παρὰ Θουκ. I, 132 καὶ παρὰ Κριτίῳ ἐν ἀποσπ. 3.

⁴⁾ Ἡ χρῆσις τοῦ θηλυκοῦ ἀναφαίνεται ἐν τοῖς χρόνοις Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῖος
καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐγένετο τὸ λατινικὸν *elegia*. Αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἀπόδειξιν διαφορᾶς τίνος
τῶν δύο λέξεων ἐλεγος καὶ ἐλεγείον κατεδείχθησαν μάταιαι ὑπὸ τοῦ Welcker ἐν τοῖς *Kleine
Schriften* I, 65. κ. ε.

⁵⁾ Πρώκλ. ἐν Χρηστομ. 242, 17, ἐκδ. Westph. Ἑτυμ. Μέγα 326, 52. Ὠρίωνος Ἑτυμ.
Λεξ. 58, 7 κ. ἐξῆς. Αἱ διάφοροι ἐτυμολογίαι ἀνάγονται εἰς τὸ περὶ ποιητῶν ἔργον τοῦ
Διόσκου. Ἰδε Δίδυμον παρ' Ὠρίωνι. Νέαν τινὰ παραγωγὴν ἴδε παρὰ Usener, *Altgriech-
ischer Versbau* ἐν σελ. 113.

⁶⁾ Ὁ Bötticher ἐν *Africa* σελ. 34 ἀνήγαγε μὲν τὴν λέξιν εἰς τὴν ἀρμενικὴν *elōgn* = κά-
λαμος, αὐλὸς καὶ τὸ ἀρμεν. *elern* = θυσιαγία, ἀλλ' ἀνεκάλεσε τὴν γνώμην ἀναγνούς, ὅσα

Τῶν δ' ἐν ἐλεγειακῷ μέτρῳ ποιημάτων προηγήθη ἡ ἐν τῇ μουσικῇ χρῆσις καὶ διαμόρφωσις τοῦ ἐλεγειακοῦ ῥυθμοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἡ μὲν ἀρχαιοτάτη ἐλεγεία ἦτο θρηνώδης, τὸ δ' οἰκεῖον τοῦ θρήνου ὄργανον ἦτο ὁ αὐλός¹⁾, φαίνεται ἐνυπάρχων πυρὴν τῆς ἀληθείας²⁾ ἐν τῇ παραδόσει τοῦ Σουΐδα, ὅτι ὁ "Ὀλυμπος αὐτὸς ἐποίησεν ἐλεγείας³⁾. Κατὰ μικρὸν δ' εἰθίσθησαν καὶ τοῦτο, νὰ μὴ ᾄδωσι κατὰ τινα μελωδίαν τὰ ἐν ἐλεγειακῷ μέτρῳ ποιούμενα ποιήματα, ἀλλὰ νὰ ῥαψωδῶσιν αὐτὰ ἐλευθέρως, καθ' ὃν καὶ τὰ ἐπικά ποιήματα τρόπον. Ὁ τρόπος δὲ τῆς ῥαψωδίας μετὰ μουσικῆς ἢ ἄνευ τοιαύτης διετηρήθη ἴσως ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διότι περὶ μὲν τῶν ἐλεγείων τοῦ Σόλωνος ὁ Πλάτων μετεχειρίζετο ἐν τῷ Τιμαίῳ ὅτε μὲν τὸ ᾄδειν, ὅτε δὲ τὸ ῥαψωδεῖν, περὶ δὲ τῶν τοῦ Φωκυλίδου ὁ μὲν Χαμαιλέων παρ' Ἀθηναίῳ (XIV, 620c) λέγει, ὅτι ἐμελωδίσθησαν, ἀνώνυμος δὲ τις μετρικὸς κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀθήναιον (XIV, 632 d) ἰσχυρίζεται, ὅτι τὰ τοῦ Φωκυλίδου καὶ Ξενοφάνους καὶ Σόλωνος καὶ Θεόγνιδος καὶ Περιάνδρου ἀνῆκον εἰς τὰ ἄνευ μέλους ποιήματα⁴⁾.

Διεμορφώθη δὲ τὸ πρῶτον ἡ ἐλεγεία ὡς ποίησις ἐν τῇ ἀσιατικῇ Ἰωνίᾳ. Τίς δ' ὁ εὐρετής τοῦ εἶδους τούτου τῆς ποιήσεως, περὶ τούτου ἡμφεσβήτουν οἱ παλαιοὶ⁵⁾ οἱ μὲν τὸν Ἀρχίλοχον, οἱ

Ἐγραψεν ὁ De Lagarde ἐν Armenische Studien σελ. 8. Εἰς τὴν Καρίαν δ' ἄγει ἡμᾶς ἡ γλῶσσα τοῦ Φωτίου «Καρικῆ μουσική τῇ θρηνώδει.» Ὁ Immisch ἐν ταῖς Verhandl. der 40 Versamml. der Philol. in Göttingen πειράζεται ν' ἀποδείξῃ τὴν λέξιν ἐκ τῆς Φοινικικῆς παραγομένην.

1) Παράβ. Πλούτ. Περὶ τοῦ Εἰ τοῦ ἐν Δελφοῖς [τόμ. 3 σελ. 26 ἐκδ. Βερν.].

2) Εἰς τῶν αὐλωδικῶν νόμων τοῦ Κλωνᾶ ἐκαλεῖτο ἔλεος κατὰ τὸν Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 4. Τὸ ᾄδειν δὲ πρὸς τούτους ἐκαλεῖτο ᾄδειν ἄδειν ὅπ' αὐλητῆρος παρ' Ἀρχιλόχῳ ἐν ἀποσπ. 123 καὶ Θεόγνιδι 533 [ἐκδόσεως Bergk]. Ὁ δὲ Πaus. ἐν X, 7, 5 ἀναφέρει ἐλεγεία προσاذόμενα τοῖς αὐλοῖς.

3) Ὁ Σουΐδας ἐν λέξει λέγει: «Ὀλυμπος Μαίονος Λαῶδος αὐλητῆς καὶ ποιητῆς μελῶν καὶ ἐλεγείων.» Ὁ δὲ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 15, «Ὀλυμπον γὰρ πρῶτον Ἀριστόφενος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ Μουσικῆς ἐπὶ τῷ Λύδῳ φησιν ἐπικήδειον αὐλῆσαι Λυδιστί.»

4) Ὁ Rohde, Griechischer Roman 140 καὶ ἐξῆς ἀποδέχεται ὡς ἥμισυ ἀξιόπιστον τὴν μαρτυρίαν ταύτην.

5) Ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ ποιητικῇ τέχνῃ [Epist. II, 3 ad Pis.] 77 λέγει:

δὲ τὸν Καλλῖνον, οἱ δὲ τὸν Μίμνερμον ὡς τοιοῦτον ἀποδεχόμενοι. Τὴν ἀρχὴν ἄρα ἔλαβεν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἐν ἣ ἡνθῆσε τὸ ἔπος, καὶ ἐκ τούτου εὐκατάληπτον εἶναι, ὅτι οἱ ἐλεγείων ποιηταὶ ἐν συνόλῳ μετεχειρίσθησαν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου καὶ ὅτι καὶ ὁ Δωριεὺς Θέογνις ἐφθέγγετο ἐν ταῖς ἐλεγείαις αὐτοῦ τὴν ἰωνικὴν γλῶσσαν ¹⁾. Τὸ πρῶτον δ' εἶδος τῆς ἐλεγείας κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν παλαιῶν ἦτο ἡ θρηνώδης ἐλεγεία ²⁾, ἐξ ἧς ἀνεπτύχθη, τοῦ χρόνου προϊόντος, τὸ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα ³⁾. Παρὰ τῇ θρηνώδει δ' ἐλεγείᾳ ἐπεκράτει ἐν παλαιοῖς ἤδη χρόνοις καὶ ἡ συμποτική, ἣν προτέραν τῆς θρηνώδους θεωρεῖ ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν ὁ Ρεῖτσενσταϊνός ⁴⁾. Ἴσως δὲ συνήπτοντο τὰ δύο εἶδη διὰ τούτου, ὅτι ἐν τοῖς συμποσίοις ἐμνημόνευον καὶ τοὺς νεκρούς, ὅπερ φαίνεται ὑποδηλοῦν παλαιόν τι ἐξ Ἀττικῆς σκόλιον παρ' Ἀριστοτέλει ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ (20) ἔχον οὕτως·

ἔρχει καὶ Κήδωνι, διάκονε, μῆδ' ἐπιλήθου,
εἰ χρεὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν οἶνοχοεῖν.

Ἡ συμποτικὴ δ' ἐλεγεία εἶχεν εἴτε ἐρωτικὸν χαρακτῆρα, ἢ παραινετικόν, ἢ πολιτικόν, διότι οἱ μὲν εὐθυμοὶ πόται ἀσμένως

Quis tamen exiguos elegos emisit auctor
Grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.

Παράβ. καὶ Διδυμον ἐν σελ. 387 ἐκδόσεως Schmidt.

¹⁾ Μικράς τινος διαφορὰς πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν διάλεκτον τῆς πατρίδος ὡς καὶ ἂν τι πῶς ἀπετόλμα ἦδη ὁ Καλλῖνος. Παρὰ ταῦτα δὲ ἀπέφευγον οἱ ἐλεγιογράφοι τοὺς παλαιούς ἢ αἰολικοὺς τύπους τοῦ Ὀμήρου, ὡς τὴν εἰς φῖ ὀργανικὴν καὶ τὰ εἰς μεναι ἀπαρέμματα. Παράβ. Renner, Quaestiones de dialecto antiquioris Graecorum poesis elegiacae et iambicae ἐν τοῖς Studien von Curtius I, 134 καὶ ἑξῆς.

²⁾ Ὁρατίου ars poet. 75: versibus impariter junctis querimonia primum, Post etiam inclusa est voti sententia compos

³⁾ Ἡσύχιος, «ἐλεγεία: τὰ ἐπιτάφια ποιήματα».

⁴⁾ Reitzenstein, Epigramm und Skolion 45 καὶ ἑξῆς. Ὁ Dietrich ἐν Philologus 51, 1 καὶ ἑξῆς καὶ 577 ἀποφαίνεται, ὅτι ἀμφότερα τὰ εἶδη τῆς ἐλεγείας προῆλθον ἐκ καινῆς ῥίξης, ἐκ θρησκευτικῶν ὁπλὰ δὴ φρυγικῶν ἀσμάτων εἰς τιμὴν τῆς μητρὸς θεᾶς Μίδης ἢ Μίσσης ἀδομένων.

ἐνθυμοῦνται καὶ τὸν ἔρωτα κατὰ τὸν πότον, οἱ δ' εὐφυχοὶ ἄνδρες καὶ ἐν συμποσίοις ἐμβάλλουσιν εἰς ἀλλήλους ἔρωτα πρὸς εὐθαρσῇ ἀνδραγαθήματα καὶ πολιτικὴν ὀρθῶσιν. Ὑπὸ τοῦ Ἀντιμάχου δέ, τοῦ ποιητοῦ τῆς Λύδης, προσήφθη εἰς τὴν ἐλεγείαν ὁ ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων ἐπὶ πλεόν ἀναπτυχθεὶς ἐπίχαρις ἐρωτικὸς καὶ παθητικὸς καὶ ἐνθουσιώδης χαρακτήρ. Θὰ διαλάβωμεν δὲ περὶ τῶν ἐλεγειογράφων κατὰ χρονικὴν τάξιν καὶ ἄνευ ὑποδιαίρεσεώς τινος τοῦτο μόνον παρατηροῦντες, ὅτι ὁ ἀξίων παρὰ τοῦ λυρικοῦ ποιητοῦ εὐγενεὶς, ὑψηλὰς ἰδέας καὶ πρακτικὴν σοφίαν ἐξυψοῦσαν τὴν ψυχὴν ἐν καλῇ καὶ ἐκλεκτῇ μορφῇ ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ εἶδει τῆς ποιήσεως εὐρίσκει τὸ ἰδανικόν τοῦτο ἔνσαρκον, ἢ ἐν τῇ ἐλεγειακῇ τῶν Ἑλλήνων ποιήσει. Ἀρχόμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ

94. Καλλίνου τοῦ Ἐφεσίου. Οὗτος κατὰ τοὺς αὐτοὺς μὲν χρόνους, ἀλλὰ πρεσβύτερος τοῦ Ἀρχιλόχου γενόμενος¹⁾ ἔζη κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε οἱ Κιμμέριοι ὀρμηθέντες ἐκ Βορρᾶ εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν τῶν Φρυγῶν καὶ Λυδῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικίων. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὸν πόλεμον τῆς πατρίδος αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐπὶ Μαιάνδρῳ Μαγνησίαν ἀναφέρονται τὰ ὀλίγα καὶ ἐν ταύτῃ ἀμφίβολα ἀποσπάσματα, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς παρορμᾷ τοὺς συμπολίτας εἰς ἔνδοξον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα.

95. Ὁ δὲ Τυρταῖος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐχεμβρότου, ἠκολούθησεν εἰς τὰ ἔχνη τοῦ Καλλίνου. Ἦχμαζε δὲ περὶ τὰ 632²⁾ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ δευτέρου μεσσηνιακοῦ πολέμου, πρὸς οὗ τὴν ἱστορίαν

1) Κατὰ τὸν Στράβωνα ἐν XIV, 647 ὁ μὲν Καλλίνος μνημονεύει τῶν Μαγνήτων ὡς ἐντυχόντων ἔτι, ὁ δὲ Ἀρχιλόχος φαίνεται γνωρίζων τὴν γενομένην εἰς αὐτοὺς συμφορὰν. Τὰ αὐτὰ δὲ λέγει καὶ ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωμ. I, 144 (397). Κατέλαβον δὲ τὰς Σάρδεϊς οἱ Κιμμέριοι ἐπὶ Ἀρδουοῦ τοῦ Γύγεω (687 - 652) ὡς ὁ Ἡρόδ. ἐν I, 15 παραδίδει. Περὶ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιδρομῆς ἐπὶ Γύγεω διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαι, περὶ ὧν ἴδε Geiger, De Callini aetate, Erlangen 1877, ὅς διατείνεται, ὅτι ἤχμασεν ὁ Καλλίνος περὶ τὸ 652. Παράβ. καὶ Caesar, De Callini aetate, Marburg 1837 καὶ τὸ ἐπὶ μετρον 1876.

2) Οὕτω κατὰ τὸν Εὐσέβιον. Κατὰ δὲ τὸν Σουΐδαν ἐν Ὀλυμπ. 35. Ἴδε Busolt Griech. Geschichte I. 591 2. ἐκδ.

συνεδέοντο τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ. Διότι, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι διηγοῦντο, ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐπὶ μακρὸν παρατεινομένου πολέμου ἐξητήσαντο τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, ἐπεμφαν οὗτοι χωλὸν τινα γραμματοδιδάσκαλον, τὸν Τυρταῖον, πρὸς αὐτούς, ὃς τοσοῦτον ἐνεθουσίασεν αὐτοὺς διὰ τῶν θυρίων αὐτοῦ ᾠσμάτων, ὥστε ἐκράτησαν τῶν πολεμίων¹⁾. Ἀλλ' ἴσως τοῦτο ἦτο μῦθος ἐξευρεθεὶς χάριν τῆς κενοδοξίας τῶν Ἀθηναίων, εἰς ὃν ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ παράδοσις, ὅτι ὁ Τυρταῖος ἐξ Ἀφιδνῶν, τῶν λακωνικῶν βεβαίως καὶ οὐχὶ τῶν ἀττικῶν, κατήγετο²⁾. Διότι ἄδων ὁ Τυρταῖος ἐν τῷ δευτέρῳ ἀποσπάσματι ταῦτα.

αὐτὸς γάρ Κρονίων, καλλιστέφανος πόσις Ἥρης.

Ζεὺς Ἡρακλείδης, τὴν δὲ δέδωκε πόλιν,

οἶον ἅμα προλιπόντες Ἑρίνεον ἡνεμόεντα

εὐρεῖαν Πέλοπος νῆσον ἀφικόμεθα.

προδήλως ὁμολογεῖ, ὅτι Λακεδαιμόνιος ἦτο· ἡ λέγων ἐν ἐτέρᾳ ἐλεγείᾳ (κατὰ Στράβ. VIII, 362), ὅτι ἐστρατήγει τῶν Λακεδαιμονίων³⁾, φανερὸν ποιεῖ τὸ αὐτό, διότι εἰς ξένον χωλὸν γραμματοδιδάσκαλον δὲν ἤρμοζον βεβαίως οἱ λόγοι οὗτοι. Σκοτεινὴ δ' εἶναι ἄλλη τις μαρτυρία τοῦ Σουίδα λέγοντος· Τυρταῖος· Ἀκων ἢ Μιλή-

¹⁾ Οἱ ἀρχαιότατοι μάρτυρες τοῦ λόγου τούτου εἶναι ὁ Πλάτων ἐν Νόμ. I, 629 π καὶ ὁ Λυκούρ. ἐν τῷ κατὰ Λεωκρ. 28. Ἐπανελάθον δ' αὐτὸν ὁ Διόδωρος ἐν Ἱστορ. Βιβλ. XV, 66, ὁ Πausan. ἐν IV, 15, ὁ Justinus ἐν [Historiarum epitome] III, 6, ὁ Θεμιστίας ἐν λόγῳ XV, 197 καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ. Ἡ δ' ἐναντία παράδοσις τοῦ Στράβ. ἐν VIII, 362 φαίνεται ὅτι ἀνάγεται εἰς τὸν τὰ τῶν Λακωνίων ἐρευνήσαντα Σωσίδιον. Τὸ ἐσφαλμένον τῆς παραδόσεως τῶν Ἀθηναίων κατέδειξεν ὁ Fr. Thiersch, De gnomiis carminibus Graecorum ἐν τοῖς Acta philol. Monach. IV, 587. Ὁμοίον τι ἀνέκδοτον ἴδε παρὰ Valer Maxim. [Dietorum et factorum memorabilium libri IX 1865.] σελ. 20 ἐκδ. Halm: Samii Priensibus auxilium adversus Cares petentibus in derisum sibyllam miserunt, hanc pro exercitu ac classe offerentes; qua duce usi Priensenses bellum consummaverunt. Ἴδε τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Bergk ἐν Criech. Litt. II, 244.

²⁾ Διακρίνει τὰς δύο Ἀφιδνας Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐν λίζει.

³⁾ Καὶ παρὰ Τζέτζη ἐν Χιλ. [Βιβλῳ Ἱστορικῶν] I, 692 καλεῖται Τυρταῖος Ἀκων στρατηγὸς καὶ ποιητής.

σιος. Ἀλλ' ἴσως διὰ τούτου ἐσημαίνεται, ὅτι ὁ Τυρταῖος μετεφύτευσε τὴν ἐλεγείαν ἐκ τῆς ἰωνικῆς Μιλήτου παραλαβὼν εἰς τὴν Λακεδαιμόνα. Τὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ περιέλαβον οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐν πέντε βιβλίοις. Τούτων τὸ μᾶλλον ἐγκωμιαζόμενον ἦτο ἡ Εὐνομία, δι' ἧς διήλλαξε τοὺς Λακεδαιμονίους στασιάζοντας ἕνεκα τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ταλαιπωριῶν. Ὀνομαστὸς δ' ἦτο ὁ στίχος¹⁾

ἀ φιλοχρηματία Σπάρταν ὀλεῖ, ἄλλο δ' οὐδέν¹⁾).

Ἐξ ἐτέρου δὲ βιβλίου, ἐκ τῶν ὑποθηκῶν, περιεσώθησαν τρεῖς πλήρεις ἐλεγείαι, αἵτινες ὅλως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Καλλίνου πεποιημέναι παρορμῶσιν εἰς ἀρετὴν καὶ ἀποτρέπουσιν ἀπὸ τοῦ αἵσχους τῆς δειλίας²⁾. Διάφορα τῶν ἐλεγείων ἦσαν τὰ ἐν ἀναπαιστικῷ ῥυθμῷ μετὰ πολεμικοῦ μένους Ἑμβατήρια, ὧν στίχοι τινὲς περιεσώθησαν). Ἦσαν δὲ πεποιημένα τὰ Ἑμβατήρια ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ, διότι ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς δὲν ἦτο ἡναγκασμέτος ὑπὸ παλαιοῦ τινος προτύπου ν' ἀποστῇ τῆς ἐγχωρίου διαλέκτου. Καὶ μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ ποιητοῦ ἀπένεμον οἱ μάχιμοι Δωριεῖς μεγάλην τιμὴν εἰς τὰ ποιήματα αὐτοῦ, διότι οὐ μόνον εἰς τὴν Κρήτην διεδόθησαν³⁾, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων τακτικῶς ἤδοντο ἐν ταῖς στρατείαις μετὰ τὸν παιᾶνα, ὅτε καὶ ὁ Πολέμαρχος ἔδιδε κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος ἄθλον εἰς τὸν νικῶντα τεμάχιον κρέατος⁴⁾.

96. Ὁ δὲ Κολοφώνιος Μίμνερμος⁵⁾ ἤκμαζε περὶ τὸ τέ-

¹⁾ Ὁ στίχος ἀποδίδεται εἰς ὁμηρικὸν γρησμόν. Ἰδὲ Λυκούργ. ἐν τῇ κατὰ Λεωκρ. 28 καὶ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. Θ. Ε, 6, 2 σελ. 1306 b [262 ἐκδ. Susemihl].

²⁾ Ἐκ τούτου λέγει ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ Παιρ. [epist. II, 3,] 402 Tyrtaeusque mares animos in Martia bella versibus evacuit. Ὑποτίθεται μάλιστα ὑπὸ τινῶν, ὅτι καὶ παρὰ Στοβ. ἐν Ἀνθολογίᾳ 51, 19 ἐξέπεσε τὸ ὄνομα τοῦ Τυρταίου, ὥστε καὶ ἡ μόνη μακροτέρα πῶς ἐλεγεία τοῦ Καλλίνου εἰς τὸν Τυρταῖον ἀνήκει.

³⁾ Cicero. Tuscul. disputat. II, 16. Δίων. Χρυσ. I. 34]. Ammian. Marcel [rerum gestarum qui de XXXI supersunt libri XVIII ad optimas editiones collati]. XXIV, 6.

⁴⁾ Πλάτ. ἐν Νομ. I, 629b.

⁵⁾ Φιλόχορος παρ' Ἀθην. XIV, 630 f. Παράδ. Λυκούργ. κατὰ Λεωκρ. 107

⁶⁾ Σουλῆας. « Μίμνερμος Λιγυρτιάδου, Κολοφώνιος ἢ Σμυρναῖος ἢ Ἀστυπαλαεὺς ».

λος τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος ¹⁾), ὅτε αἱ ἰωνικαὶ πόλεις τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, καὶ δὴ ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Κολοφών, ἡττηθεῖσαι καὶ χειρωθεῖσαι ὑπὸ τῶν βασιλέων τῶν Λυδῶν ἐξώκειλαν εἰς τρυφήν. Καὶ ἐν τινι μὲν τῶν ἐλεγείων αὐτοῦ, ἐν τῷ 14 ἀποσπάσματι, ἐχόμενος ἔτι τοῦ χαρακτῆρος τῆς παλαιότερας ἐλεγείας ἐγκωμιάζει τὸν ἀγῆνορα θυμὸν τῶν Σμυρναίων ἐν τῇ πρὸς τὸν Γύγην καὶ τοὺς Λυδοὺς μάχῃ, ἵνα παρορμήσῃ αὐτοὺς πιθανῶς καὶ αὖθις εἰς ὁμοίαν θαρράλεαν ἀντίστασιν κατὰ τῶν νέων ἐπιδρομῶν τοῦ βασιλέως Σαδουάττου. Ἀλλ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἐλεγείαις ὅπως διάφορον κρούων χοροδὴν ᾄδει ἐν μανικῷ πάθει τὸν ἔρωτα αὐτοῦ πρὸς τὴν καλὴν Ναννώ καὶ θρηνεῖ μετὰ πολλοῦ ἄλγους τὸν ταχέως ἐπερχόμενον μαρασμὸν τῆς νεότητος καὶ τὴν παρερχομένην ἐρωτικὴν εὐδαιμονίαν. Ὁ ἐρωτικὸς δ' οὗτος χαρακτῆρ τῶν ἐλεγείων αὐτοῦ κατέστησεν αὐτὸν ἀγαπητὸν εἰς τε τοὺς ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ τοὺς Ῥωμαίους ποιητάς ²⁾). Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἦτο ὁ Μίμνερμος οὐ μόνον ποιητής, ἀλλὰ καὶ αὐλητής καὶ εὐρετής νέων αὐλητικῶν νόμων, ἐξ ὧν ὁ Κραδίης νόμος εἶχεν ἰδιόρρυθμὸν τινα μελωδίαν ³⁾).

97. Ὁ δὲ Σόλων (περὶ τὰ 639—559) ⁴⁾, ὁ σοφὸς νομοθέτης καὶ μέγας φιλόπολις Ἀθηναῖος, εἶναι ἐν ταύτῃ ὁ πρῶτος Ἀθηναῖος, ὃς ὠδήγησε τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ποιητικῆς καὶ φιλολογικῆς δόξης. Διότι ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ἤδη ἑκατονταετη-

¹⁾ Ὁ Σόλων ἐν ἀποσπ. 20 προσφωνεῖ αὐτὸν Λιγυαστιάδῃ. Αὐτὸς δὲ ψάλλει ἐν τῷ 9 ἀποσπασμ. τὴν ὑπὸ τῶν Κολοφωνίων ἄλωσιν τῆς Σμύρνης.

²⁾ Ὁ Σουΐδας τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 37 Ὀλυμπ. καὶ τοῦτο διασφεῖ ὁ Bohde ἐν τῷ Rhein. Mus. 33, 201.

³⁾ Propertius, Eleg. I, 9, 11: plus in amore valet Mimnermi versus Homero. Χαρακτηριστικὸς δ' εἶναι ὁ στίχος « τίς δὲ βίος, τί δὲ τερπνὸν ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης; »

⁴⁾ Πλούτ. Περὶ Μουσ. 8 « καὶ ἄλλος δ' ἐστὶν ἀρχαῖος νόμος καλούμενος Κραδίης, ὃν φησιν Ἰππώναξ Μίμνερμον αὐλῆσαι· ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐλεγεία μεμελοποιημένα οἱ αὐλωδοὶ ᾄσαν ». Παράδ. καὶ Στράβ. XIV, 643. Ἡ λέξις ἐσημεινε κατὰ τὸν τρόπον κλάδου συκῆς. Ἰδὲ Μυλλέρου Ἱστορ. Φιλολ. μετάφρ. Κυπρ. Γαλ. σελ. 181.

⁵⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Σόλωνος. Κυρία αὐτοῦ πηγὴ ἦτο ὁ Ἑρμῖππος, ὃς ὅμως ὅπως μυθιστορικῶς παρέστησε τὸν βίον τοῦ σοφοῦ ἀνδρός, περὶ οὗ ὀλίγα ἀξιώπιστα ἡπίστατα. Ἄλλαι πηγαὶ εἶναι ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. Ἀθην. 5-12, Διωγ. ὁ Λαέρτ. ἐν I, 45, ὁ Σουΐδας, ὃν συμπληροῦ ὁ Σχολ. εἰς Πλάτ. Πολ. X, 599.

ρίδος ἢ πνευματικὴ καθ' ὅλου ζωὴ τῆς Ἑλλάδος προλιποῦσα τὴν ἐλάχιστον Ἀσίαν, ἐνθα τὸ μὲν πρῶτον ἦνθησεν ὑπὸ εὐνοϊκοῦς ὅρους, εἴτα δ' ἐμαράνθη καὶ ἐφθάρη ὑπὸ τῶν ἐπιβόλων τῶν βαρβάρων δεσποτῶν, ἤρξατο ἀναχωροῦσα κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἡπειρον. Αἱ δ' Ἀθηναὶ ἰδίᾳ ἤρξαντο τότε λαμβάνουσαι ἐπιδόσιν ὡς ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ δύναμις καὶ εὐτυχῆσαι ἐξῆλθον ἐκ τῆς κρίσεως τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν ἀκμαιότεραι. Ὁ Σόλων ἄρα ἐκ τοῦ γένους μὲν τῶν Κοδριδῶν αὐτὸς καταγόμενος, ἀλλ' εὐγενέστερον τίτλον ἔχων, ὃν ἐπὶ ῥίζεν εἰς αὐτὸν τὸ μέγα καὶ εὐγενὲς φρόνημα καὶ ἡ ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀσίαν¹⁾ ἀποδημιῶν αὐτοῦ μεγάλη πείρα καὶ μάθησις, ἦτο προωρισμένος νὰ πρωταγωνιστήσῃ ἐν τῇ πολιτικῇ ἐκείνῃ ἀναζυμώσῃ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν τοῖς χρόνοις τῶν ἐριδῶν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Σαλαμῖνος παρώρμησε τοὺς Ἀθηναίους νὰ καταλάβωσι τὰς τελευταίας ἐντείνοντες δυνάμεις τὴν θελκτικὴν νῆσον (604). Ὡς ἄρχων δὲ τῷ 594|3 κατηύνασε μὲν τὸ μῖσος τῶν καταχρέων πολιτῶν κατὰ τῶν πλουσίων ὑποβιβάσας τὸ βῆρος τοῦ νομίσματος²⁾, ἐξ οὗ ὀλίγον ἔπαθον οἱ πλούσιοι, ἐπελήφθη δὲ τῆς νομοθεσίας, ἣτις ἐπερατώθη, ὅτε κυρωθέντες οἱ νόμοι καὶ καταγραφέντες εἰς ξυλῖνους ἄξονας, τὰς κύρβεις, ἐστάθησαν ἐν τῷ Πρυτανεῖω³⁾. Ἐν τούτοις καὶ διὰ

1) Τὰς ἀποδημίας τοῦ Σόλωνος περιελάυψε μυθικὸς πέπλος. Αἱ δὲ μαρτυρίαι, ὅτι ἡ τυραννὶς τοῦ Πεισιστράτου καὶ ἡ κτίσις τῶν ἐν Κιλικίᾳ (καθ' Ἡσύχιον) Σόλων ἐγένοντο αἰτία τῶν πλάνων αὐτοῦ, εἶναι ἀδύνατοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διάλογος μετὰ τοῦ Κρείσσου, περὶ οὗ ὁ Πρόδοτος αὐτὸς ἐν I, 29 μαρτυρεῖ, διεγείρει ὑπονοίας, διότι, ἐν οἷς χρόνῳ ὁ Σόλων διέτριβεν ἐν Ἀσίᾳ, ὁ Κρείσσης δὲν εἶχεν ἔτι ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν. Τὰς ὑπονοίας δὲ ταύτας πειρᾶται νὰ διαλύσῃ ὁ Unger ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 1883 σελ. 383 καὶ ἐξῆς. Ἀσφαλῶς μαρτυρεῖται ἡ εἰς Αἴγυπτον ἀποδημία ὑπὸ τοῦ Προδότου ἐν I, 29, Πλάτωνος ἐν Κρίτ. 108 d. Πλουτ. ἐν βίῳ Σολ. 2 καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σόλωνος ἐν ἀποσπ. 28. Ὡσαύτως μαρτυρεῖται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σόλωνος ἐν ἀποσπ. 19 καὶ ἡ εἰς Κύπρον ἀποδημία. Κατὰ τὸν Πρόδ. I, 29 καὶ τὴν Ἀριστ. Ἀθ. Πολιτ. II ἡ δεκαετής ἀποδημία αὐτῆς ἐγένετο μετὰ τὴν νομοθεσίαν. Περὶ ἀποδημιῶν πρὸς ἐμπορίαν κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἴδε Πλουτ. ἐν βίῳ Σολ. 2.

2) Hultsch, Griechische und Römische Metrologie σελ. 200 x. ἐξ. 2ας ἐκδόσεως.

3) Περὶ τῶν νόμων τούτων ἀκριβέστερα ἴδε παρὰ Πλουτ. ἐν β. Σολ. 19-24 καὶ ἰδίᾳ πα-

τῆς νομοθεσίας δὲν κατώρθωσεν ἀληθῶς διαρκῆ τινα κατευνασμὸν τῶν πολιτικῶν ἐρίδων. Διότι, ἂν καὶ κεκμηκῶς ἐκ τῶν αἰωνίων ἐρίδων κατέλιπε τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπειράθη ν' ἀποφύγῃ διὰ δεκαετοῦς ἀπουσίας τὴν βίαν τῶν πολιτικῶν μερίδων, ἐν τούτοις ἔζη ἔτι, ὅτε ὁ Πεισίστρατος ἐρειδόμενος εἰς τοὺς δημοκρατικούς Διακρίους κατέλυσε τὴν δύναμιν τῶν εὐπατριδῶν καὶ κατέλαβε τὴν τυραννίδα (561). Ἐπέζησε δὲ δύο ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἄγων τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας ἐν Κύπρῳ ¹⁾, ἐνθα ἐν προτέροις χρόνοις συνέθετο φιλίαν πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν Σόλων.

Πρὸς τῇ σοφίᾳ δὲ καὶ τῇ πρακτικῇ δυνάμει πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ ἄλλα περιεποίησε δῶρα εἰς τὸν Σόλωνα ἢ μήτηρ φύσις καὶ δὴ τὸ δῶρον τῆς ποιήσεως. Καὶ ἐν μὲν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ ἐξύμνησε τὴν ἀμέριμνον χαρὰν τοῦ βίου καὶ τὴν ἀκόλαστον ἡδονὴν τοῦ ἔρωτος (ἀπόσπ. 23—26) ²⁾, ἐν δὲ τῇ ὀρίμῃ ἡλικίᾳ ἀποδείξας τὴν ποίησιν ὑπηρετικὴν τῆς πολιτικῆς, ὡς οἱ μετέπειτα διὰ τοῦ λόγου ³⁾, οὕτως αὐτὸς διὰ τῶν στίχων ἐπειρᾶτο νὰ πείθῃ καὶ νὰ προσελκύῃ τὸν λαόν, ὃν ὅτε μὲν παρεθάρρυνεν εἰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις, ὅτε δὲ παρώτρυνεν εἰς ὁμόνοιαν καὶ νομιμότητα διὰ τῶν ἐλεγείων αὐτοῦ. Κατὰ Διογένην δὲ τὸν Λαέρτιον (ἐν I, 69) περιῆλθον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐκ 5000 στίχων ἀποτελουμένων ἐλεγεῖαι καὶ ἱαμβοὶ καὶ ἐπῳδοί, ὧν ἄλλα ἄλλως ἐπεγράφοντο ὡς Σαλαμίς, ὑποθῆκαι εἰς ἑαυτόν, πρὸς Κριτίαν, πρὸς Φιλόκυρον. Ὡς πρὸς τὴν μορφήν ἤχο-

ρ' Ἀριστοτ. ἐν Ἀθην. Πολιτ. 5-12, ἐνθα ἐπάγονται καὶ χωρία ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων. ἴδε καὶ Willamovitz Aristoteles und Athen, II, 304 κ. ἑ.

¹⁾ Διογ. Λαερτ. I, 62 ἴδε καὶ Σχόλ. εἰς Πλάτ. Πολιτ. X, 599, ἐν ᾧ πληρέστερον ἀποδίδεται τὸ ἄρθρον τοῦ Ἰσχυίου ἢ παρὰ Σουῖδα. Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου ἔφ' ἧς Πγεστράτου ἄρχοντος ὀρίζει ὁ Φανίας παρὰ Πλουτ. ἐν β. Σόλ. 32, 3. Ὁ δ' Ἡρακλείδης κατὰ τὸν αὐτὸν Πλουτ. ἐν β. Σόλ. 31 παραδίδει, ὅτι ὁ Σόλων θιέτριδεν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Πεισιστράτῳ καὶ ἐτιμᾶτο ὑπ' αὐτοῦ καὶ σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο καὶ πολλὰ τῶν πραττομένων ἐπῆναι. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ εἶναι γεγραμμένη καὶ ἡ νόθος ἐπιστολὴ τοῦ Πεισιστράτου πρὸς τὸν Σόλωνα παρὰ Διογ. I, 53.

²⁾ Πλουτ. ἐν β. Σόλ. 3.

³⁾ Ὁ Διογ. Λαέρτ. ἐν I, 61 ἀποδίδει εἰς αὐτόν καὶ δημηγορίας.

λούθησε μὲν ὁ Σόλων εἰς τὰ ἰωνικά πρότυπα, ἀλλ' ἐτόλμησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τινὰς ἰδίους ἀττικοὺς τύπους¹⁾. Περιεσώθησαν δ' ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ μικρὰ μὲν τινὰ ἀποσπάσματα ἰάμβων καὶ τροχαϊκῶν τετραμέτρων καὶ σκολίων, πλείονες δ' ἐλεγείαι, ἐν αἷς ἐκφαίνεται ὅ,τι ἄριστον ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ διανοεῖσθαι τῶν Ἀττικῶν, ἢ φαιδρὰ δίαίτα, τὸ μέτρον ἐν ταῖς ἀπολαύσεσιν, ἢ συνετὴ δρᾶσις, ἢ δραστηρία ἀντίληψις τῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων καὶ ταῦτα ἐν αἰμύλοις στίχοις²⁾. Δικαίως ἄρα οἱ Ἀθηναῖοι ἐμιμνήσκοντο εὐγνωμόνως τῶν ποιημάτων τοῦ Σόλωνος, ὡς οἱ Σπαρτιάται τῶν τοῦ Τυρταίου, καὶ ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἀπατουρίων οἱ μὲν παῖδες ἀμιλλώμενοι ἔψαλλον αὐτά, οἱ δὲ πατέρες ἔδιδον ᾄθλα³⁾. Καὶ οὐ μόνον ὁ Πλάτων δαφιλίστατα ἐνεκωμίαζε τὸν διὰ τοῦ Κριτίου συγγενῇ πρὸς αὐτὸν ποιητὴν⁴⁾, ἀλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης εὐηχωτάτους διέθηκε τοὺς δικαστὰς, ὅτε ἐν τῷ περὶ τῆς Παραπρεσβείας ἀνέγνω εἰς αὐτοὺς ἐλεγείαν ὅλην τοῦ μεγάλου δημοκρατικοῦ ποιητοῦ⁵⁾. Ἀπλούστεροι δ' εἶναι οἱ ἱάμβοι αὐτοῦ δι' ὧν ἀμύνεται ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν ἐν λόγῳ σαφεῖ, εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν ἀποκλίνοντα. Καὶ ἐν τούτοις μὲν ἀληθῶς εὐρίσκομεν τὰ στοιχεῖα τοῦ δραματικοῦ διαλόγου, ἀλλ' ὅ,τι ὁ Πλούταρχος (ἐν βίῃ Σόλωνος 29) ἱστορεῖ περὶ τοῦ διαλόγου τοῦ Σόλωνος καὶ Θέσπιδος, εἶναι σοφιστικὸν ἀνέκδοτον, πρὸς οὗ τὸ ἱστορικῶς ἀξιόχρεον ἀντιστρατεύεται ἡ χρονολογία.

1) Ἴσως οἱ ἀττικισμοὶ οὗτοι ἐν μέρει ἐξέπεσον ἀντικατασταθέντες ἐν τοῖς κειμένοις, ἃ νῦν ἔχομεν, ὑπὸ τῶν γνωστοτέρων ἰωνικῶν τύπων. Ἰδε Fick ἐν τοῖς Beiträgen zur Kunde der indogermanischen Sprachen XIV, 252 κ. εἰ.

2) O Weil ἐν τῷ Rhein. Museum 17, 1 κ. εἰ. πειράται ν' ἀποδείξῃ ὑπάρχοντα στροφικὰ συστήματα.

3) Πλάτ. ἐν Τιμαίῳ 21 b.

4) Αὐτόθι «τὰ τε ἄλλα σοφώτατον γερονέαι Σόλωνα καὶ κατὰ τὴν ποίησιν αὐτῶν ποιητῶν πάντων ἐλευθεριώτατον . . . εἴ γε μὴ παρέργῳ τῇ ποιήσει κατεχρήσατο . . . κατὰ γ' ἐμὴν δόξαν οὔτε Ἰσίοδος οὔτε Ὀμηρος οὔτε ἄλλος οὐδεὶς ποιητὴς εὐδοκιμώτερος ἐγένετο ἢν ποτ' αὐτοῦ».

5) Δημοσθ. περὶ τῆς Παραπρεσβ. 286 [ἐκδ. Dindorf].

98. Ἐπειδὴ δ' ὁ Σόλων κατελέγετο ἐν ταύτῳ καὶ εἰς τοὺς ἐπτὰ σοφούς, οὐχὶ ἀπὸ σκοποῦ φαίνεται ὅν, ἂν παρεμβάλωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ αὐτῶν, ἂν καὶ ἦσαν ἄνδρες τῆς πρακτικῆς σοφίας μᾶλλον, ἢ τῆς θεωρίας καὶ τῶν γραμμάτων. Ἦσαν δ' οὗτοι κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὸν ἀρχαιότατον μάρτυρα ¹⁾, Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος, Βίας ὁ Πριηνεύς, Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος ²⁾, Μύσων ὁ Χηνεύς ³⁾, Χεῖλων ὁ Λακεδαιμόνιος. Ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι ἀντὶ τοῦ Μύσωνος ἔταττον Περίανδρον τὸν Κορίνθιον καὶ ὁ Ἐφέσιος Ἄνδρων ⁴⁾ ἀντὶ τοῦ Κλεοβούλου τὸν ἐκ Σπάρτης Ἀριστόδημον ⁵⁾. Ὅτι δ' ἐπτὰ ἦσαν, ἐθεωρεῖτο βέβαιον ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πινδάρου, διότι οὗτος συμφώνως πρὸς ταῦτα ἐφαντάσθη ἐν τῷ ἐπινικίῳ εἰς τὸν Ῥόδιον Διαγόραν (Ὀλυμ. VII 72) ἐπτὰ σοφούς υἱοὺς τοῦ θεοῦ Ἥλιου. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων δὲ χρόνων περιεφέροντο σύντομα ἀποφθέγματα τῶν ἐπτὰ σοφῶν, ὡς γινώθι σεαυτόν, μηδὲν ἄγαν, μέτρον ἄριστον, ἐγγύα παρὰ δ' ἄτα ⁶⁾. Ἰσως δ' ἡ συμπαράθεσις αὕτη

¹⁾ Πλάτ. Πρωταγ. 343a.

²⁾ Εἰς τοῦτον τὸν Κλεόβουλον ἀπεδίδετο κατὰ Διογ. I, 89 τὸ ἐπὶ Μίδα ἐπίγραμμα, μαρτυροῦντος τοῦ Σιμωνίδου.

³⁾ [Διογ. ὁ Λαέρτ. I, 106 « Χηνεύς ἀπὸ κώμης τινός Οἰτακῆς ἢ Λακωνικῆς »].

⁴⁾ Σχολ. εἰς Πινδ. Ἰσθμ. II, 17. Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I, 143 [129]. Ὁ Ἄνδρων οὗτος, ὃν ὁ Wulf (ἴδε τὴν κατωτέρω σημ.) τάττει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἑλλανίου, ἰσχύρει ἐν τινὶ βιβλίῳ, Τρίπτοδι ἐπιγραφομένῳ, τὸ καλόν, πολλάκις ἐπαναληφθὲν διήγημα, ὅτι τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἐκέλευσε νὰ ἀποδώσι τὸν χρυσὸν ἀγρευθέντα τρίπουν εἰς τὸν σοφώτατον τῶν ἀνδρῶν, ὅτι οὐδεὶς τῶν 7 ἐδέξατο αὐτόν, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν ἐκ μετρίου φρονήματος εἰς τὸν ἄλλον ἔπεμπε, ἕως οὗ ὁ τρίπους ἐπανήλθεν εἰς τὸν θεόν.

⁵⁾ Περὶ τῶν διαφόρων ὀνομάτων τῶν ἐπτὰ σοφῶν ἴδε Bohren, De septem sapientibus, Bonn. Dissert. 1867. Harro Wulf, De fabellis cum collegii septem sapientium memoria conjunctis quaestiones criticae, Dissert. phil. Hall. XIII. 1896.

⁶⁾ Τὰ ἀποφθέγματα ταῦτα συνέλεξε Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, ἐξ οὗ ἠρύσθησαν αὐτὰ ὁ Στοβαῖος ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ 3, 79 ἢ Παλατ. Ἀνθολ. IX, 366 καὶ οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνας τε καὶ Ῥωμαῖοι οἱ φιλοπονήσαντες συλλογὰς ἀποφθεγμάτων. Ἑλληνικὴν τινα συλλογὴν ἐν Ἰάμβοις ἐδημοσίευσεν ὁ Wölfflin ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1886 σελ. 287 κ. ἐ., δύο δὲ λατινικάς ὁ Brunco, Beyreuther Programm 1885. Περὶ δὲ τοῦ νόθου τῶν εἰς τοὺς 7 σοφούς ἀποδιδωμένων, ὑπὸ τοῦ Διογένοους δ' ἐν μέρει περισωθέντων ἀκολίῳ παρὰ. Müller, Griech. Litt. I, 343 [Μετάφρ. Κυπρ. Γαλ. σελ. 324].

τῶν ἐπτά σοφῶν συνέχεται μετὰ πίνακός τινος, κατόπτρου τινὸς σοφίας, ἐφ' οὗ ἦσαν ἀναγεγραμμένα πρὸς διδακτικὸν σκοπὸν τοιαῦτα ἀποφθέγματα μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως. Ἐν τοῖς μετέπειτα δὲ χρόνοις ἀπεδίδοντο εἰς αὐτοὺς οὐ μόνον πλείονα ὅση μέραι ἀποφθέγματα καὶ γινώμαι, ἀλλ' εἰς τινὰς αὐτῶν καὶ δὴ εἰς τὸν Χεῖλωνα, Πιττακὸν καὶ Περίανδρον καὶ ἐλεγεῖται καὶ γρίφοι καὶ σκόλια. Ἀλλὰ κατὰ τῆς γνησιότητος τῶν τελευταίων ἀντιστρατεύεται αὐτὸ τὸ μέτρον, ὅπερ ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς μετὰ τὸν Εὐριπίδην χρόνους¹⁾. Καὶ τῆς Κλεοβουλίνης δέ, τῆς θυγατρὸς τοῦ Κλεοβούλου, περιεσώθησαν γρίφοι τινες²⁾.

99. Ὁ δὲ Μιλήσιος Φωκυλίδης καὶ ὁ ἐκ τῆς νήσου Λέρου Δημόδοκος, σύγχρονοι γνωμικοὶ ποιηταί, ἔσκωπτον ἀλλήλους διὰ στίχων. Ἦκμασε δὲ ὁ ὀνομαστότερος τῶν δύο, ὁ Φωκυλίδης, κατὰ τὸν Σουῖδαν τῷ 537 π. Χ. καὶ ἔγραψε παραινέσεις ἐν ἑξαμέτροις καὶ διστίχοις, αἵτινες διὰ τὸ μονοτόνως ἐπαναλαμβάνόμενον καὶ τόδε Φωκυλίδεω κατετμήθησαν εἰς μικρὰ ποιήματα ἐξ ὀλίγων στίχων³⁾. Ἐκ τούτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ὀλίγα ὑπ' ἄλλων μνημονευόμενα ἰδίᾳ ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ τοῦ Στοβαίου. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου περιεσώθησαν τέλεια τὰ δὴ λεγόμενα Φωκυλίδεια, πολὺ γνωστόν τι, ἄλλοτε πρὸς τὰς δέκα ἐντολὰς παρβαλλόμενον διδακτικὸν ποίημα ἐκ 230 ἑξαμέτρων⁴⁾, οὗ ὁ πρῶτος εὐθὺς στίχος, πρῶτον θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας, ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς τὰς ἐντολὰς τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ἀμφιβολία μὲν περὶ τῆς γνησιότητος τούτου τοῦ ποιήματος ἤρ-

¹⁾ Εὐφάντατος ἐπινοητὴς τοιούτων ἔργων ἦτο ἰδίᾳ ὁ γραμματικὸς Λύδων [ὁ περὶ ποιητῶν γράψας], ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ δὲν μετεχειρίζοντο τοιαῦτα λυρικά μέτρα, οἷα τὰ εἰς τοὺς 7 σοφοὺς ἀποδιδόμενα, ὥστε τὰ ἀνωτέρω δὲν ἐπλασεν ὁ Λύδων ὡς ὁ Susenmihl Gesch. der Alex. Lit. I, 510 ἀποδέχεται. Παράδ. Hiller, Die litterarische Thätigkeit der 7 Weisen ἐν τῷ Rhein. Museum 33, 518 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Ὁ Crusius ἐν Philol. LV, 1 κ. ἐ. ἀποδέχεται, ὅτι οἱ γρίφοι ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν περὶ Αἰσώπου μυθοπλαστιῶν.

³⁾ Διονύσιος Χρυσσοστόμου λόγος Βορυσθενιτικός XXXVI, 52 [ἐκδ. Dindorf].

⁴⁾ Ὑπὸ τοῦ Σουῖδα ἀποκαλεῖται παραινέσεις, γινώμαι, κεφάλαια, ἐν δὲ τῇ πρώτῃ ἐκδύσει ποίημα νοουθετικόν.

ξαντο ὑποφώσκουσαι τὸ πρῶτον εἰς τὸν φιλόλογον Σουλβοῦργον¹⁾, ἀλλ' ὁ Ἰωσήφ Σκαλίγερος²⁾ ἀπέδειξεν εἰταώρισμένως τὴν συμφωνίαν χωρίων τινῶν, ὡς τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως (στ. 103) καὶ τὸ περὶ τῆς ἐξαιρέσεως τῶν καλιῶν (στ. 84), πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς καὶ ἐταλάντευε μόνον τὴν ἐκλογὴν ἰουδαίου ἢ χριστιανοῦ διασκευαστοῦ. Ἐλύσε δὲ τὸ ζήτημα ὁ Ἰάκωβος Βέρναυς ἐν τῇ κλασσικῇ πραγματείᾳ Περί τοῦ Φωκυλιδείου ποιήματος ἀποδείξας, ὅτι ὁ διασκευαστὴς ἦτο ἰουδαῖος ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ ἔζη πιθανῶς ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μεταξὺ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος π. Χ. καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος³⁾.

100. Ὁ δὲ Θέογνις εἶναι ὁ μόνος γνωμικὸς ποιητής, οὗ αἱ ἐλεγεῖαι σχεδὸν πλήρεις περιῆλθον εἰς ἡμᾶς. Περί τοῦ γένους δὲ καὶ περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζη ὁ Θέογνις, ἤριζον οἱ παλαιοί. Ὁ παλαιότατος δὴλα δὴ τῶν μαρτύρων, ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις I, 630a ἀποκαλεῖ αὐτὸν πολίτην τῶν ἐν Σικελίᾳ Μεγαρέων⁴⁾, ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως ἐσφαλμένως ἐλέγχθη. Διότι ἀληθῶς μὲν ἦλθεν ὁ Θέογνις εἰς Σικελίαν καὶ ἐξύμνησεν ἕν τινα ποιήματα τὰ ἐνδοξα κατορθώματα τῶν ὑβλαίων Μεγαρέων⁵⁾, ἀλλ' αὐτὸς

¹⁾ Διάσημος φιλόλογος γερμανὸς (1536-1596) βιβλιοθηκάρχος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἐυδελβέργης, ἐκδότης τοῦ Προδότη, Δ. Κασσίου, Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεύς καὶ τοῦ Etymologicum Graecum].

²⁾ [Διάσημος γάλλος φιλόλογος (1540-1609), υἱὸς τοῦ περιφήμου Ἰουλίου Καίσαρος Σκαλίγερου πολλὰ καὶ διάφορα ἐρμηνευτικὰ καὶ κριτικὰ συγγράμματα συγγράμματα].

³⁾ I. Bernays, Gesammelte Abhandlungen I, 192-261. Μόνος ὁ στίχος 129 τῆς δὲ θεωρητικῆς σοφίης λόγος ἐστὶν ἄριστος φαίνεται προὑποτιθέμενος τὴν περὶ λόγου χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ τοῦτου ἕνεκα ἀθετεῖ αὐτὸν ὁ Bernays. Πλεῖον ἴδε παρὰ Susenmihl, Gesch. der Alex. Lit. II, 642 σημ. 63.

⁴⁾ Καὶ ὁ Σουλδας συμφωνεῖ πρὸς τὸν Πλάτωνα, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ὁ Δίδυμος ἐν τοῖς σχολίοις εἰς τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Πλάτωνος θεωρεῖ τὰ τῶν Νισαίων Μεγάρα ὡς πατρίδα τοῦ ποιητοῦ ὡς καὶ ὁ Ἀρποκρατίων ἐν λέξει. Ὁ δὲ Beloch ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 137 (1888) σελ. 729 καταφεύγει εἰς τὴν ἀμφίβολον γνώμην, ὅτι ὁ Θέογνις ἐν Σικελίᾳ μὲν ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐξεδιώχθη ἐκεῖθεν τῷ 490 καὶ εὔρε καταφύγιον ἐν τοῖς τῶν Νισαίων Μεγάροις. Ὁ Reitzenstein, Epigr. 277 ἀποδέχεται δύο ποιητὰς φέροντας τὸ ὄνομα τοῦτο.

⁵⁾ Πιθανῶς ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Σουλδα ἀναφερομένη ἐλεγείᾳ εἰς τοὺς σιωθέντας τῶν Συρακουσίων ἐν τῇ πολιόρκιᾳ. Ὁ Πλάτων ἴσως ἀπεδέχετο τὴν γνώμην

οὗτος μαρτυρεῖ ἐν τῷ 773 ὡς καὶ ἐν τῷ 782 στίχῳ, ὅτι τὸ λίκνον αὐτοῦ ἴστατο οὐχὶ ἐν Σικελίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ πόλει τῶν νισαίων Μεγαρέων, τῇ πόλει τοῦ Ἀλκαθόου. Καὶ περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν ἔζησεν, ἐπεκράτουν οὐχ ἥττον πεπλανημένοι δόξαι παρὰ τοῖς παλαιοῖς. Ὁ μὲν Εὐσέβιος δῆλα δὴ καὶ ὁ Σουΐδας τάπτουσιν αὐτὸν εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς 58 Ὀλυμπιάδος. Ἀλλ' ὁ Θέογνις αὐτὸς ἐν στίχῳ 764 καὶ αὖθις ἐν στίχῳ 775 ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ ἐκ τῶν Μήδων κινδύνου τοῦ ἐπαπειλοῦντος τῇ πατρίδι αὐτοῦ. Ταῦτα ἄρα δυνάμεθα νὰ συνδέσωμεν πρὸς ἐκείνην τὴν παράδοσιν, ἐὰν μόνον ἀποδεχώμεν, ὅτι περὶ Μήδων λέγων ὁ Θέογνις ἐννοεῖ τὴν πρώτην ἐπιβολὴν τοῦ Ἀρπάγου κατὰ τῶν ἰωνικῶν πόλεων τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας). Ἀλλ' ὁ κίνδυνος τότε ἦτο λίαν μακρὰν τῶν Μεγάρων, ἀληθῶς δ' ἐκινδύνευον οἱ Μεγαρεῖς, ὅτε ὁ Μαρδόνιος ἐπήρχετο κατὰ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος τῷ 492. Εἰς τοῦτον ἄρα τὸν κίνδυνον ἀναφέρομεν τοὺς στίχους ἐκείνους καὶ δὴ ἀδεῶς, διότι καὶ ἕτερον χωρίον, οἱ στίχοι 891—894, ἐν οἷς μνεῖα γίγνεται τῆς φθορᾶς τοῦ Ἀηλαντίου πεδίου ὑπὸ τῶν Κυφελιδῶν, ἥτοι τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Κυφελίδην Μιλτιάδην, ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ ἔτος 506. Κατὰ ταῦτα ἄρα ἤκμαζεν ὁ Θέογνις κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐπεῖθε τὸν ἐκ τῶν ἐπερχομένων Περσῶν κίνδυνον. Ὁ βίος δ' αὐτοῦ ἦτο λίαν πολυκύμαντος, διότι συνέπεσε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν σφοδροτάτων ἐρίδων τῶν πολιτικῶν μερίδων. Ἐν τῇ ἕκτῃ δῆλα δὴ ἑκατονταετηρίδι ἤριζον ἀγριώτατα καὶ ἐπολέμουν πρὸς ἀλλήλους ὡς καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος οἱ παλαιοὶ εὐπατρίδαι καὶ ὁ ὑπὸ τῶν τυράννων ἢ τῶν δημαγωγῶν ἐρεθιζόμενος καὶ τῆς ἀρχῆς ὀρεγόμενος δῆμος. Ὁ Θέογνις δ' αὐτὸς ἦτο φανατικώτατος συστασιώτης τῶν Εὐπατριδῶν καὶ ἠτένιζε μεθ' ἑλλης

τῶν λογίων τῶν Συρακουσῶν, οἵτινες εἰς τὴν ἑλεγείαν ταύτην ἤρειδοντο. Ὁ δὲ Sitzler ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θεόγν. 52 καὶ ὁ Flach, Griech. Lyriker 412 ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ ἐλεγεία αὕτη δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸν Θεόγνιν.

1) Οὕτω κρίνει ὁ Rohde ἐν τῷ Rhein Mus. 33, 170, ὅς τοὺς στίχους ἐκείνους θεωρεῖ ποιηθέντας περὶ τὸ 540.

τῆς ὑπεροφίας ἀκραιφνοῦς εὐπατρίδου πρὸς τοὺς κακοὺς¹⁾. Ἄλλ' ἐτιμωρήθη σκληρῶς διὰ τὴν ὑπεροφίαν ταύτην, ὅτε ὁ δῆμος ἐπικρατήσας ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν. Διότι στερηθεὶς τῶν ὑπαρχόντων ἠναγκάσθη νὰ γευθῇ ἐπὶ μακρὸν τοῦ ἄρτου τῆς ἐξορίας καὶ τότε καιρὸν ἔχων ἦλθεν εἰς Σικελίαν καὶ Βοιωτίαν καὶ Εὐβοίαν καὶ Σπάρτην²⁾. Καὶ ἐπανῆλθε μὲν αὖθις, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἔστερξε τὴν νέαν πολιτείαν³⁾, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπελάθετο τῶν ἀπολεσθέντων ἀγαθῶν, οὐδ' ἀπέστη τῶν ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων.

Ἐγραψε δ' ὁ Θέογνις πλὴν τῆς εἰς τοὺς σωθέντας τῶν Συρακουσίων ἐν τῇ πολιορκίᾳ ἐλεγείας καὶ γνωμολογίαν δι' ἐλεγείων πρὸς τὸν ἐρώμενον Κύρνον καὶ ἐτέρας ὑποθήκας παραινετικάς πρὸς ἄλλους ἐταίρους⁴⁾. Ἐκ τούτων δὲ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς συλλογὴ τις ὑποθηκῶν ἐξ 694 στίχων ἐν δύο βιβλίοις, ὧν τὸ μὲν πρῶτον (1 — 1230) περιέχει ἠθικάς καὶ πολιτικάς γνώμας, τὸ δὲ δεύτερον, ὅπερ ἐν μόνῳ τῷ κώδικι τῆς Μοτίνης [Μοδένης] καὶ ἐν τούτῳ οὐχὶ πλήρως διεσώθη, ἐρωτικούς στίχους πρὸς τὰ παιδικά⁵⁾. Τὸ στέλεχος δὲ τῆς συλλογῆς ἀποτε-

¹⁾ Ἀνάγν. ἰδίᾳ τοὺς στίχους 847-850.

²⁾ Ἀνάγν. στίχ. 783 κ. ἑ. 789, 891, 1209. Τὰ δὲ περὶ Κύμης καὶ Μαγνησίας καὶ Κολοφῶνος (1103 καὶ ἑξ. καὶ 1024) παρέλαβε βεβαίως παρὰ τοῦ Καλλίνου.

³⁾ Ἀνάγν. στ. 945 κ. ἑ. Ἄλλ' ἀληθῶς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐξ ἐκείνων τῶν στίχων ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ, διότι δὲν εἶναι βεβαίον, ἂν ἀληθῶς τοῦ Θεόγνιδος εἶναι. Οὕτως οἱ στίχοι 945 κ. ἑξ. ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ Bergk καὶ Festa εἰς τὸν Σόλωνά.

⁴⁾ Ὁ Σουλῆας (ἐν λέξει) γράφει «ἔγραψεν ἐλεγείαν εἰς τοὺς σωθέντας τῶν Συρακουσίων ἐν τῇ πολιορκίᾳ, γνώμας δι' ἐλεγείας εἰς ἔπη, βίῳ [καὶ] πρὸς Κύρνον τὸν αὐτοῦ ἐρώμενον γνωμολογίαν δι' ἐλεγείων καὶ ἐτέρας ὑποθήκας παραινετικάς, τὰ πάντα ἐπικῶς». Ὅτι δὲ πλὴν τῶν ἐλεγείων ἔγραψε καὶ ποιήματα ἐν ἄλλοις μέτροις, τεκμαίρονται ὁ Bergk, Griech. Litt. II, 309 καὶ ὁ Reitzenstein, Epigr. 54 ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Πλάτωνος ἐν Μενεξένῳ 95d.

⁵⁾ Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ β' βιβλίου ἀμφισβητεῖ ὁ Hiller ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 1881 σελ. 471, ὁ Couat, Le second livre d' élégies attribué à Theognis, Bordeaux 1883, [ἐν τοῖς Annales de la Faculté des lettres de Bordeaux 5me année σελ. 527], ὁ Arth. Corsenn, Quaestiones Theognideae, Geestemünde, Progr. 1887. Νεωστὲ δ' ὁ Reitzenstein, Epigr. 81 ἀμύνεται αὐθις δικαίως ὑπὲρ τῆς σχετικῆς γνησιότητος τοῦ β' βιβλίου ἀποδεικνύον, ὅτι κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐποιήθη. Ἐπειδὴ καὶ ἐν τῷ β'. ὡς καὶ ἐν τῷ α' βιβλίῳ προσφωνεῖται ὁ Κύρνος, προφανῶς ὁ διασκευαστὴς ἐθεώρησε πρέπον νὰ συναγάγῃ τοὺς

λεῖται ὑπὸ τοῦ γνωμολογικοῦ ποιήματος εἰς Κύρνον τὸν Πολυπαΐδην, τὸν εὐγενῆ νεανίαν, ὃν ὁ ποιητὴς μετὰ πατρικῆς μὲν, ἀλλ' οὐχὶ τέλεον ἀπηλλαγμένης τῆς ἡδυπαθείας στοργῆς ¹⁾ πειρᾶται νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸν τρόπον τοῦ βίου καὶ τὰς ἀρχάς τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως. Παρενεβλήθησαν δὲ καὶ τινὰ μέρη ἐκ τῶν ἄλλων ὑποθηκῶν τοῦ Θεόγνιδος καὶ ὃν ἐκ τῶν ἐλεγείων εἰς τοὺς ἐταίρους καὶ συμπότας αὐτοῦ, τὸν Σιμωνίδην καὶ Κλεάριστον καὶ Ὀνομάκριτον καὶ Δαμοκλέα, οὓς πάντας ὡς τὸν Κύρνον ἐπανειλημμένως προσφωνεῖ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλων ποιητῶν στίχοι ἀπαντῶσιν ἐν τῇ συλλογῇ ἀναμεμιγμένοι ὡς τοῦ Σόλωνος 153—154, 227—232, 1233—1234, τοῦ Μιμνέρμου 793 κ. ἐ., 1017—1022, τοῦ Τυρταίου 933—938, τοῦ Εὐήνου 472, οἵτινες βεβαίως παρενεβλήθησαν ὡς ἀντιπαραβολαὶ πρὸς τὰς γνώμας τοῦ Θεόγνιδος. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ἀπαντῶσιν ἐν διαφόροις χωρίοις αἱ αὐταὶ γνώμαι διττῶς ἐκπεφρασμέναι, τὸ μὲν πιστῶς καὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ μορφῇ, τὸ δὲ συντόμως ἐν γλώσῃ μᾶλλον προσεγγιζούσῃ πρὸς τὴν κοινήν. Φανερώτατον δὲ παράδειγμα τούτου παρέχει ἡ σύγκρισις τῶν στίχων 213—218 πρὸς τοὺς 1071—1074 ²⁾. Πρόδηλον ἄρα ἐκ τούτου εἶναι, ὅτι τὰ σωζόμενα ποιήματα ἀποτελοῦσιν ἀνθολογίόν τι, εἰς ὃ, ὡς φέρον προμετώπειον τὸ ὄνομα τοῦ Θεόγνιδος, προφανῶς ὡς βάσις μὲν ὑπόκεινται καὶ αἱ ἐλεγεῖαι αὐτοῦ καὶ ἐν πρώτοις τὸ γνωμολογικὸν πρὸς τὸν Κύρνον ποίημα, ἀλλ' ἡ βάσις αὕτη βραδυτέρον ἐπλατύνθη περιλαβοῦσα καὶ ἀποφθέγματα ἄλλων παλαιῶν ἐλεγειοποιῶν καὶ παραποιήσεις νεωτέρων μιμητῶν. Ἡ διάκρισις

ἱρωτικῶς καὶ παιδεραστικῶς στίχους εἰς ἴδιον μέρος, ὡς ἐγένετο, ὡς γνωστὸν ἐν ταῖς ἐν Νεάπολει ἀρχαιολογικαῖς συλλογαῖς.

¹⁾ Ἰδ. στ. 1049 «σοὶ δ' ἐγὼ οἶά τε παιδὶ πατὴρ ὑποθήσομαι αὐτός». "Ὅτι δ' ἡ σχέσις οὐχὶ ὅλως ἀθῶα ἦτο, φαίνεται ἐκ τῶν στίχων 253 κ. ἐξῆς. Ἄλλως δὲ θέλων τις ν' ἀπαλλάξῃ τὸν Θεόγνιν τῆς μορφῆς ταύτης πειρᾶται τὸ δὴ λεγόμενον Ἀποπασμῆχεν. Περὶ τῶν παιδικῶν τῶν Μεγάρων παράβ. Θεοκρ. Εἰδυλλίων XII, 27 κ. ἐξῆς.

²⁾ M. Schäfer, De iteratis apud Theognidem distichis. Dissert. Halle 1891. Studemund, Index lect. Vrat. 1890. Reitzenstein, Epigramm und Skolion 60.

δὲ τῶν διαφόρων μερῶν εἶναι σισύφειον ἔργον, διότι δὴ πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο συνδέονται πλεῖστα ἄλλα ζητήματα καὶ δὴ τὸ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἡ ἐκλογή ἐγένετο ¹⁾. Ὁ Ρεϊτσενστέινος, ὅς τελευταῖος ἐπραγματεύθη περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ Epigramma und Skolion (ἐν σελ. 52—86) ἀποφαίνεται, ὅτι τὰ δύο βιβλία συνετάχθησαν περὶ τὸ 400 π. Χ. καὶ ἀποκρούων τὴν γνώμην, ὅτι πρὸς διδακτικὸν σκοπὸν ἐγένοντο ²⁾, ἀποδέχεται, ὅτι ἐχρησίμευσον ὡς συλλογὴ παροιγιῶν ἁσμάτων εἰς τὰ ἀττικὰ συμπόσια. Πάντως ὅμως ἀναγνωρίζομεν σαφῶς ἐκ τῆς συλλογῆς τὸ ἦθος τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς ποιήσεως αὐτοῦ. Φαίνεται ὅτ' ἡ ἀριδιήλως, ὅτι ὁ Θεόγνις ἦτο πικρὸς μὲν καὶ ἄτεγκτος ἀριστοκρατικὸς, ἀλλ' ἐν ταύτῃ καὶ πρωτότυπος ποιητικὴ φύσις καὶ ἐραστὴς τοῦ οἴνου καὶ τῆς ὥδης καὶ πρὸς τοῦτοις ἐμμανὴς ἐρωτόληπτος τῶν εὐνοουμένων ὑπ' αὐτοῦ. Δι' ἐλεγείαι δ' αὐτοῦ δὲν ἀπέβλεπον κυρίως καὶ ἀμέσως εἰς τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἦσαν προωρισμένα ν' ἄδωνται μάλιστα ἐν συμποσίοις ³⁾, ὡς τοῦτο ὁ ἦλον γίνεται ἐκ τῶν στίχων

καὶ σε σὺν ἀλλήλοισι λιγυφθόγοις νέοι ἄνδρες
εὐκόσμως ἐρατοὶ καλὰ τε καὶ λιγέα
ἄσονται·

¹⁾ Κατὰ τὸν Nietzsche, Zur Geschichte der Theogn. Spruchsammlung ἐν τῷ Rhein. Museum 22, 181 κ. ἐ. ἡ συλλογὴ ἐγένετο ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μεταξὺ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, μετὰ ταῦτα δ' ἐπλατύνθη. Ὁ δὲ Sitzler ἐν Προγράμματι τοῦ ἐν Tauberbischofsheimer γυμνασίου 1885 πειράζεται διὰ λεπτολόγων μετρικῶν καὶ προσφωδιακῶν παρατηρήσεων ν' ἀποχωρίσῃ τὰ μεταγενέστερα ἐκ τῶν ἀττικῶν καὶ ἀλεξανδρειατικῶν χρόνων μέρη ἀπὸ τῶν γνησίων τοῦ Θεόγνιδος. Παράβ. καὶ Em. von Geysso, Studia Theognidea, Dissert. Strassburg 1892, ὅς διακρίνει τρία ἀνθολόγια, ἠθικόν, συμποσιακόν καὶ ἐρωτικόν.

²⁾ Ἐν τῇ διακρίσει τῶν εἰς τὰ παιδικὰ ἀναφερομένων στίχων τοῦ θ', βιβλίου καταφαίνεται ἡδὴ ὁ διδακτικὸς σκοπός. Ἐκ τοῦ χωρίου δὲ τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῇ πρὸς Νικοκλέα 44 «ἔτι δ' εἴ τις ἐκλέξειε τῶν προσχόντων ποιητῶν τὰς καλουμένας γνώμας» ἐξάγεται, ὅτι ἐκλογὴ τις, οἷα ἡ προκειμένη ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Θεόγνιδος, δὲν ὑφίστατο μὲν ἔτι τότε, ἀλλ' ὁμολογεῖτο βεβαίως ὅτι ἦτο ἀναγκαῖα.

³⁾ Ἡ ἀρχὴ ἐνός διστίχου 1365 ὦ π α ἰ δ ω ν κ α λ λ ι σ τ ε ἀναγινώσκειται ἐπὶ Ταναγραίου κυπέλλου. Ἰδε Mittheilungen des archäologischen Instituts zu Athen IX, 1, κ. ἐ.

Πολὺ δὲ μεταγενέστερον ἀπηγγέλλοντο οὐχὶ πρὸς αὐτὸν ¹⁾ καὶ διὰ τῶν Σωκρατικῶν, Πλάτωνος, Ξενοφῶντος καὶ Ἰσοκράτους εἰσήχθησαν εἰς τὰ σχολεῖα ὡς κάτοπτρα τῆς ἀρετῆς. Εἰς τοῦτο δ' ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τῶν ἀρχαίων χρόνων ἤρεσκον εἰς πάντας καὶ ἀνεγινώσκοντο, ὀφείλομεν ἡμεῖς τὴν σωτηρίαν τῆς συλλογῆς, δι' ἣν ἐν τούτοις πρωίμως ἀπώλοντο αἱ ἀρχικαὶ ἐκδόσεις.

Χειρόγραφα. Ὁ σπουδαιότερος κῶδ. τοῦ Θεόγνιδος εἶναι ὁ codex mutinensis [Μοδένης] ἢ μᾶλλον veronensis τοῦ Χ αἰῶνος ὁ νῦν ἐν Παρισίοις (A) εὗρισκόμενος. Μετ' αὐτὸν ἔρχεται ὁ τοῦ Βατικανοῦ 915 τοῦ ΙΓ'. αἰῶνος (Ἰδε Jordan, Quaestiones Theognidaeae Regiom. 1885).

Ἐκδόσεις κριτικαὶ τοῦ Imm. Bekker Berol. 1815 καὶ 1827. — Ziegler, Theognidis Elegiae ἔκδ. 2. 1880. — Sitzler, Theognidis reliquiae Heidelberg 1880. Πρὸς δὲ ταύταις ἡ ἀρίστη τοῦ Bergk, Poetae lyrici Graeci II 1882. Μετ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων καὶ βραχέων προλεγομένων Welcker, Theognidis Megarensis reliquiae, Francof. 1826. Λατιν. μετάφρασις τῶν διστίχων ὑπὸ Hugo Grotius. Ἰδὲ καὶ τὴν κριτικὴν πραγματείαν τοῦ von Leutsch ἐν τῷ Philologus 29, 636—690.

101. Ἑλεγείας ἐποίησαν πρὸς τούτοις ἐν τοῖς ἀρχαιότεροις χρόνοις καὶ οἱ ποιηταί, περὶ ὧν ἐν οἰκείῳ τόπῳ πραγματευόμεθα, Ἀρχίλοχος, Ἄσιος, Ξενοφάνης καὶ Παρμενίδης, πρὸς οὓς τιμῆς χάριν προσάπτομεν καὶ τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Ἰππάρχου, ἅτινα ἐπέγραψε ἐπὶ τοὺς Ἑρμᾶς, οὓς αὐτὸς ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔστησεν ²⁾. Ἐθεραπεύθη δ' ἐν τῇ ἀττικῇ περιόδῳ, μετὰ τὰ περσικὰ τὸ ἐπίγραμμα καὶ ἡ ἐλεγεία, ἰδίᾳ ἢ συμποτικῇ, ἐπιμελῶς τοσοῦτον, ὥστε πάντες σχεδὸν οἱ μεγάλοι ποιηταί, ὡς ὁ Σιμωνίδης, ὁ Αἰσχύλος ὁ Ἴων, ὁ Ἀντίμαχος, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης,

¹⁾ Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀθηναίου ἐν XIV, 632d, ὅτι ὁ Θεόγνης οὐδεμίαν μελωδίαν προσήγαγε πρὸς τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐλήφθη βεβαίως ἐκ τῆς συνηθείας τῶν μεταγενεστέρων.

²⁾ Πλάτ. Ἰππαρχ. ἐν σελ. 228c κ. ἐξῆς.

ὡς ἐν παρέργῳ καὶ ἐλεγείας ἐποίουν. Ἰδίᾳ δ' ὡς ἐλεγειοποιοὶ ἐγένοντο ὀνομαστοὶ ὁ Διονύσιος, ὃς παραινέσας χαλκᾷ νὰ κόψωσι νομίσματα ἀντὶ τῶν ἀργυρῶν Χάλκοϋς ἐπωνομάσθη καὶ ἐν τισὶ τῶν ἐλεγείων ἐξ ἀπειροκαλίας προέταξε τοῦ ἐξαμέτρου τὸν πεντάμετρον, οἱ δὲ δύο πάριοι Εὐρηνοί, ὧν ὁ νεώτερος σύγχρονος τοῦ Σωκράτους γενόμενος μεγάλης ἡξιοῦτο τιμῆς ὑπὸ τῶν φιλοσόφων διὰ τὰς σοφὰς γνώμας, καὶ ὁ Κριτίας, ὁ τῶν τριάκοντα γενόμενος, ὃς πλὴν τῶν σοφιστικῶν λόγων καὶ τραγωδιῶν ἔγραψε καὶ παντοίας ἐλεγείας¹⁾. Εἰς νεωτέρους δὲ χρόνους ἀνήκουσι τὰ σοφὰ παίγνια τοῦ Θηβαίου φιλοσόφου Κράτητος, ὃς μαθητῆς γενόμενος τοῦ κυνικοῦ Διογένους ἐκήρυττεν ἐν εὐφρεστάτοις στίχοις καὶ λόγοις τὴν ἠθικὴν τῆς εὐτελείας.

3. ΠΕΡΙ ΙΑΜΒΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΜΕΘΩΝ

102. Ἡ τῶν ἱαμβοποιῶν ποίησις ἔχει τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἱαμβικοῦ ρυθμοῦ. Οὗτος δ' ὁ ρυθμός, ὃν εὗρομεν ἤδη ἐν ταῖς μελωδίαις τοῦ Τερπάνδρου, ἔχει τι τὸ κεκινημένον, τὸ ἀνήσυχον, ὕπερ ἐνέκειτο μὲν ἐν τῇ γοργῇ ἐπακολουθίᾳ τῶν ἄρσεων τοῦ τρισήμεου ρυθμοῦ $\frac{3}{8}$ (γένους διπλασίου), ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξεφαίνετο διὰ τῶν ἄρσεων τῶν ἱαμβικῶν στίχων. Ἐκ τούτου ἡ ἱαμβικὴ ποίησις ἀπέστη τῆς σεμνότητος τῶν δακτυλικῶν ὕμνων καὶ προσήγγισε πρὸς τὸ γοργὸν ἦθος τῆς τότε ὀμιλουμένης γλώσσης. Ἄλλ', ὅπως ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις, οὕτω καὶ ἐν τούτῳ τῷ εἶδει τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας τὸ ἰδιόρρυθμον τῆς μετρικῆς μορφῆς εἶχεν ἀκόλουθον ὁμοίαν καὶ ἀνάλογον ὕλην, διότι οἱ ἱαμβικοὶ στίχοι ἦσαν ἀπήχημα τῶν ἐρίδων τοῦ βίου καὶ τοῦ θαρύβου τῆς ἀγορᾶς. Καὶ ἀπαντᾷ μὲν ὁ ρυθμὸς οὗτος καὶ ἐν ἱεραῖς τελεταῖς, ἀλ-

¹⁾ Ἐν τινὶ τῶν περιωθεισῶν ἐλεγείων ἀπαριθμεῖ τὰς ἐξευρέσεις τῶν διαφόρων λαῶν καὶ πόλεων. Ἐν ἐξαμέτρῳ τινὶ ποιήματι ἐξυμνεῖ τὸν Ἀνακρέοντα (ἀπ. 7), ἀμφισβητεῖται δὲ μόνον, ἂν ἐπραγματεύθη ἐν στίχοις ἢ ἐν σοφιστικῇς λόγοις καὶ περὶ Ὀμήρου καὶ Ἀρχιλόχου. Καὶ ἐν πεζοῖς δὲ λόγοις ἔγραψε περὶ πολιτείων. Ἴδε Müller, *Fragmenta Historicorum Graecorum* II, 68-71.

λ' οὐχὶ ἐν τοῖς σεμνοῖς τρόποις τῶν ιερέων τοῦ Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος, ἀλλ' ἐν ταῖς ἀκολάστοις ἱεραῖς τελεταῖς τῶν νέων θεοτήτων, τοῦ Ἰάκχου καὶ τῆς Δήμητρος ¹⁾. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τοῖς Ἰωσιν ἐν Νάξῳ, Πάρῳ καὶ Ἀττικῇ ἐπεχωρίαζεν ἡ λατρεία τῶν θεῶν τούτων, εἰς τὸ ἰωνικὸν φύλον ἀνῆκε κυρίως ἡ ἱαμβικὴ ποίησις. Διότι ἐκ τῆς ἰωνικῆς ἐλάσσονος Ἀσίας κατήγοντο οἱ εὐρεταὶ αὐτῆς καὶ ἐν τῇ ὁμοφύλῳ Ἀττικῇ ἐβλάστησεν ἐξ αὐτῆς τὸ ἄριστον ἄνθος τῆς ποιήσεως, ἡ Κωμωδία καὶ ἡ Τραγωδία. Καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ αὐτῆς συμπίπτει πρὸς τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤρξατο ἀναφαινομένη ἡ ἐλεγεία, ἀλλ' ἡ ἀκμὴ ἐλάχιστον διήρκεσε, διότι ἡ μορφὴ αὐτῆς ὁ ἱαμβικὸς τρίμετρος καὶ ὁ τροχαϊκὸς τετράμετρος, ἥτο τοσοῦτον ἄτεχνος, ὥστε ἡ ἀδιάλειπτος ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ μέτρου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν γοργῶς εἰς τὰ πρόσω χωροῦσαν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς καὶ ῥυθμικῆς. Ἐκ τούτου δὲ παρασχοῦσα ὅ,τι νὰ παράσῃ ἠδύνατο καὶ ἐμποιήσασα νέον αἶμα εἰς τὰς φλέβας τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας παρεχώρησε τῆς τάξεως εἰς μελωδικωτέρας μορφὰς τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἢ παρελήφθη ὡς ζωτικὸν ἄλας εἰς ἄλλα εἶδη τῆς λογοτεχνίας. Ἐν τῷ κανόνι δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων περιελήφθησαν τρεῖς μόνον ἱαμβογράφοι, ὁ Ἀρχίλοχος, ὁ Σιμωνιδῆς καὶ ὁ Ἰππῶναξ.

103. Καὶ ὁ μὲν Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος κατὰ τοὺς αὐτοὺς μὲν χρόνους, ἀλλὰ νεώτερος τοῦ Καλλίνου ²⁾ γενόμενος ἤκμασε περὶ τὸ 650 ³⁾, ἢ πάντως οὐχὶ πρὸ τοῦ Γύγου, τοῦ Λυδῶν βασι-

¹⁾ Παράδ. Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 384-444. Ἐμυθολογεῖτο δὲ, ὅτι ἡ θεραπεινὴ Ἰάμβη ἢ εἰς γέλωτα κινήσασα διὰ τῶν γλευσμάτων αὐτῆς τὴν ἐπὶ τῇ ἀρπαγῇ τῆς θυγατρὸς ἀνωμένην Δήμητρα ἐξεῦρε τὸν ἱαμβόν. Παράδ. Πρύκλ. ἐν Χρηστομ. σελ. 242, 28 ἐκδόσ. Westphal.

²⁾ Ἰδὲ § 94.

³⁾ Τὸ παρ' Ἡροδότῳ I, 12 χωρίον « τοῦ (Γύγου) καὶ Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γενόμενος ἐν ἱάμβῳ τριμέτρῳ ἐπεμνήσθη », ἀθετεῖται. Ὁ Oppolzer, Sitzungber. der Wiener Akademie 1882 σελ. 1 τάττει τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρχίλοχου ἐν ἀποστ. 74 (ἐκδ. Bergk) περιγραφομένην ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου εἰς τὸ 648 π. Χ. Πρὸς ταῦτα συμφωνοῦσιν ἐν τοῖς οὐσιώδεσιν ὁ Εὐσέβιος, ὃς αὐτὸν εἰς τὸ 4 τάττει ἔτος τῆς 28 Ὀλυμπιάδος, τὸ Πάριον χρονικόν, καθ' ὃ ἐν τῷ 4 ἔτει τῆς 24 Ὀλ. π. ἤγαγε τοὺς

λέως (687—632), οὗ τοῦ πλούτου μνημονεύει ἐν τῷ στίχῳ, «οὐ μοι τὰ Γύγῃ τοῦ πολυχρύσου μέλει» ἐν ἀποσπ. σματι 25. Καὶ ὁ μὲν πατήρ αὐτοῦ Τελεσικλῆς ἡγούμενος ἀποίκων, οὓς ἐπεμψαν ἐκ Πάρου, ἀπώκισε τὴν Θάσον, τὸν δὲ προπάτορα Τέλλιν παρέστησεν ὁ Πολύγνωτος, καὶ αὐτὸς ἐκ Θάσου καταγόμενος, ἐν τῷ πίνακι τῷ παριστάνοντι τὴν εἰς Ἄδου κατάβασιν τοῦ Ὀδυσσεύς παρὰ τῇ Κλεοβοίᾳ, ἣτις μετῆνεγκεν εἰς Θάσον ἐκ Πάρου τὰ ὄργια τῆς Δήμητρος, καθ' ἃ ὁ Πausanias (ἐν X, 28, 3) διηγείται. Εἰς αὐτὸν δὲ τὸν Ἀρχιλόχον ἐπέκλωσεν ἡ Μοῖρα βίον εὐμετάβολον καὶ πλούσιον μόχθων καὶ ἀγώνων. Αὐτὸς δὲ περὶ ἑαυτοῦ λέγει ἐν τινι διστίχῳ (τοῦ 1 ἀποσπ.), ὅτι καὶ στρατιώτης καὶ τῶν Μουσῶν θεράπων ἦτο :

*Εἰμὶ δ' ἐγὼν θεράπων μὲν Ἐνναλίῳ ἀνακτος
καὶ Μουσέων ἑρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος.*

Ἐκ πενίας δὲ κατέλιπε τὴν πατρίδα Πάρον καὶ διήγνυσε τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν ἐπὶ τῆς τραχείας καὶ ἀξένου Θάσου¹⁾, εἰς ἣν συνέβρευσαν πάντα τὰ κακὰ τῆς Ἑλλάδος (ἀποσπ. 52 καὶ 53). Καὶ ἐν μὲν τῷ κατὰ τῶν θρακικῶν Σαίων πολέμῳ ἀπώλεσε τὴν ἀσπίδα, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ταύτῃ ἐλαφρὰν εἶχε τὴν ψυχὴν καὶ οὐδόλως ἐφρόντιζε, διότι ἐξέφυγε τὸν θάνατον καὶ ἠδύνατο καὶ ἄλλην εὐκόλως νὰ πορισθῇ ἀσπίδα²⁾. Οἴκοι δὲ ἐν Θάσῳ καὶ ἐν Πάρῳ πολλὰς ὑπέστη καταφρονήσεις καὶ ἀδικήματα. Οὕτω Πάριός τις Λυκάμβης κατηγγύησε μὲν εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα Νεοβού-

ἀποίκους εἰς Πάρον, καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπωσ, ὃς κατὰ τὸν χρονογράφον Ἀπολλόδωρον (Gellius XVII, 21, 8) ἀποφαίνει αὐτὸν ζῶντα ἐπὶ Τύλλου Ὀσπιλίου (670—638). Παράδ. καὶ Gelzer, Zeitalter des Gyges ἐν τῷ Rhein. Museum 35, 230 x. ἐ., Rohde Rhein. Mus 36, 557 καὶ ἀνωτέρω § 93. Τὸ περὶ Ἀρχιλόχου ἄρθρον τοῦ Σουλᾶ ἐκ τοῦ Ἰουγίου τοῦ Μιλησίου ἐξέπεσεν.

¹⁾ Ὁ Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. X, 13 διηγείται παραλαβὴν ἐκ τοῦ ἐλεγειοποιοῦ Κριτίου, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀρχιλόχος μαρτυρεῖ, «ὅτι καταλιπὼν Πάρον διὰ πενίαν καὶ ἀπορίαν ἦλθεν εἰς Θάσον». Εἰς τὴν ἀμνηχανίαν αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Πίνδ. ἐν Πυθιον. II, 54.

²⁾ Ἰδε τὸ ἀπόσπ. 6, ὅπερ ἀπεμνήθη ὁ Ἀλκαῖος κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐν V, 95, ὁ Ἀνακρέων ἐν ἀποσπ. 28 καὶ ὁ Ὀράτιος ἐν ᾠδῶν II, 7, 10.

λην, ἀλλ' ὕστερον μετανόησας ἔδωκε τὴν χεῖρα αὐτῆς εἰς ἄλλον. Ἐκ τούτου ἐξεδίκησεν ὁ ποιητὴς γράφας δηκτικωτάτους ἱαμβούς καὶ τὸν ἐπίδοξον πενθερὸν καὶ πάντας τοὺς περὶ αὐτόν ¹⁾. Εἴτα δὲ διῆγεν ὡς μισθοφόρος βίον φιλοκίνδυνον ²⁾, μετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Εὐβοίας πολέμου καὶ τέλος ἀπέθανεν ἐν τινι πολέμῳ πρὸς τοὺς Ναξίους ³⁾.

Ὡς ποιητὴν ἔταπτον οἱ ἀρχαῖοι τὸν Ἀρχίλοχον ἐγγύτατα τοῦ Ὀμήρου, διότι ὡς ἐκεῖνος ἐδημιούργησε καὶ τέλειον ἀπέδειξε τὸ ἔπος, οὕτω καὶ οὗτος τελείαν ἀπέδειξε τὴν ποίησιν τῶν ἰδίων αἰσθημάτων καὶ τοῦ δηκτικοῦ σκώμματος ⁴⁾. Μεγάλην δ' ἀξίαν ἀπένεμον εἰς αὐτόν καὶ ὡς ἐξευρόντα νέας μετρικὰς μορφάς ⁵⁾, διότι πλὴν τῶν ἑλεγείων ἐποίησε καὶ ἱαμβικοὺς τριμέτρους καὶ τροχαικοὺς τετραμέτρους καὶ συνάφας πρὸς τούτοις στίχους διαφόρου μήκους, ἱαμβικὸν τρίμετρον πρὸς ἱαμβικὸν δίμετρον, καὶ διαφόρου ρυθμοῦ, τοῦ τε ἴσου καὶ διπλασίου γένους, εἰς μίαν περίοδον εἰσῆγαγεν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐπωδοὺς καὶ τὰ ἀσυνάρτητα κῶλα ⁶⁾ καὶ

¹⁾ Ἀπόσπ. 28 καὶ 31, ὅπερ ὑπαινίττεται ὁ Ὁράτιος ἐν Ἐπιστολῶν I, 19, 25.

²⁾ Ἀπόσπ. 24 καὶ δὴ Πίκουρος ὥστε Κἄρ κεκλήσομαι. Τὴν ἐν Εὐβοίᾳ μάχην μνημονεύει ἐν τῷ 4 ἀποσπάσματι.

³⁾ Κατὰ τὸν Ποντικὸν Ἡρακλεῖδην ἐν τοῖς Müller, Fragmenta historicorum Graecorum II, 210. Τὸν Νάξιον Καλῶνδαν ἀπεδίωξεν ἡ δελφικὴ Πυθία ἀπὸ τοῦ ναοῦ εἰποῦσα ταῦτα· Μουσάων θεράποντα κατέκτανες· ἔξθι νηοῦ. Ἴδε Σουΐδαν ἐν λ. Ἀρχιλόχῳ, κατὰ Ἀλιανόν. Παράβ. Ἀριστοτ. Ῥητορ. II, 23 (154 ἐκδ. Boemer), ἵσως κατὰ τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἀλκιδάμαντος.

⁴⁾ Velleius Patere. I, 5: neque quemquam alium, ejus operis primus fuerit auctor, in eo perfectissimum praeter Homerum et Archilochum reperiemus. Ἡδὲ αὐτὸς ὁ Ποντικὸς Ἡρακλεῖδης κατὰ Διογ. τὸν Λαέρτ. ἐν V, κεφ. 6 § 86 εἶχε γράψει «Περὶ Ἀρχιλόχου καὶ Ὀμήρου». Ἀμφότεροι παρατίθενται ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου ἐν Ἀνθολ. XI, 20 καὶ ὑπὸ τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου ἐν πρώτῳ Ταρσικῷ (λογ. 33, 21). Ὡσαύτως δὲ συνηγομένους παριστᾷ αὐτοὺς ἡ τέχνη ὡς δεικνύει ὁ διπρόσωπος Ἑρμῆς τοῦ Βατικανοῦ, ἡ αὐστηρὰ γενειῆτις κεφαλὴ μετὰ σεσηρότων τῶν χαλιῶν παρὰ Visconti, Icon. gr. Plv. 2, 6 καὶ Baumeister, Denkmäler des klass. Alterthums 116.

⁵⁾ Marius Victorinus III, 2.

⁶⁾ Τὰ ἀσυνάρτητα, ὡς «Ἐρασμονίδῃ Χαρίλαε χρημὰ τι γέλοιον», ἦσαν ἑξωτερικῶς μόνον διάφορα τῶν ἐπωδῶν, διότι τὰ δύο διάφορα ἀσυνάρτητα κῶλα ἐγράφοντο ἐν ἐνὶ στίχῳ.

οὕτως ἐγένετο ὁ ἰδρυτής τῆς κυρίως λυρικῆς ποιήσεως ¹⁾. Καὶ νέον δὲ τρόπον καταλογῆς (ἀπαγγελίας) ἐξεῦρε, τὴν παρακαταλογῆν, δι' ἧς μέση τις ὁδὸς ἐτηρεῖτο μεταξὺ τῆς τελείας ᾠδῆς καὶ τῆς ἀπλῆς καταλογῆς, καθ' ὅσον ὁ καταλέγων ῥαψωδὸς τὸ μὲν ᾄδων, τὸ δ' ἀπαγγέλλων ἐν μόνοις τοῖς κυρίοις χωρίοις ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῆς κρούσεως ὀργάνου τινός, τῆς Ἰαμβύκης ²⁾. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον ὁ πλοῦτος καὶ ἡ τελειότης τῶν μετρικῶν μορφῶν ἀνύψωσαν τὸν Ἀρχιλόχον εἰς τὴν ἑξοχὸν τάξιν, ἣν κατεῖχεν ἐν τῇ ἐλληνικῇ λογοτεχνίᾳ, διότι παρὰ ταῦτα ἦτο ποιητῆς θεόπνευστος, ἔνθους, σφόδρα παθητικός, ὀξυδερκής καὶ διὰ μὲν τῶν σκωπτικῶν αὐτοῦ ἱάμβων σφοδρῶς ἐπετίθετο κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς φαυλότητος τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ³⁾, δι' εἰκόνων δὲ μεστῶν χάριτος ἐξύμνει τὸν ἐρώμενον αὐτοῦ (ἀποσπ. 7, 12). Λίαν δ' ἐπιτυχῶς περιέπλεκεν εἰς τὰ ἄσματα αὐτοῦ τὸ ἀρεστὸν εἰς τοὺς πολλοὺς στοιχεῖον τῶν μύθων (αἰνῶν) ⁴⁾, ἐξεῦρε τὴν τέχνην τῆς ἐξυψώσεως τῆς τιμῆς τῶν ἀναθημάτων διὰ τῶν χαριέντων ἐπιγραμμάτων (ἀποσπ. 18) καὶ ἀπέδειξε τοὺς εὐπτέρους τρόπους τῆς ποιήσεως αὐτοῦ ὑπηρετικούς τῶν ἐπινικίων ἐορτῶν ⁵⁾ καὶ τῆς δημοτικῆς λατρείας τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Δήμητρος ἐν τοῖς ἰοθαλασσοῖς. Εἶναι δ' ἀληθῶς λυπηρότατον, ὅτι τοῦ ποιητοῦ τούτου, ὅς τοσοῦτον ὑμνήθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὅς ἐγένετο τὸ πρότυπον καὶ τῆς παλαιᾶς κωμωδίας ⁶⁾ καὶ μετέπειτα ἐν Ῥώμῃ τοῦ οὐενου-

¹⁾ Θεοκρίτου Ἐπίγραμμα 19.

²⁾ Πλουτ. περὶ Μουσ. 28. Περὶ τῆς δεξιῆς δὲ τῶν στίχων τοῦ Ἀρχιλόχου ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν ἴδ. Πλάτ. ἐν Ἰωνί 530c [καὶ Ἀθην. XIV, 620c καὶ XIV, 636c. Ἀκριδέστερα περὶ τούτων ἴδε Croiset. Hist. de la litt. gr. II, 174]. Ὅτι δ' ἐποίησε καὶ ποιήματα πρὸς αὐτὸν ᾄδόμενα, λέγει αὐτὸς αὐτὸς ἐν ἀποσπ. 76 καὶ 123.

³⁾ Ὁ Quintilianus X, 1, 60 ἐπαινῶν τὸν Ἀρχιλόχον λέγει ταῦτα: *validae, tum breves vibrantesque sententiae, plurimum sanguinis atque nervorum, adeo ut videatur quibusdam quod quoquam minor est, materiae esse, non ingenii vitium.*

⁴⁾ Ἀποσπ. 86 καὶ 89. Παράδ. καὶ Ἰουλιανοῦ λόγ. VII, 207.

⁵⁾ Ἐν τῇ ἱαμβικῇ ποιήματι ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Ἡρακλείους καὶ τοῦ ἡνιόχου αὐτοῦ Ἰουλάου, ὅπερ ἐψάλλετο ἔτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πινδαροῦ εἰς τιμὴν τῶν νικητῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἰδε Πινδ. Ὀλυμπ. IX, 1 καὶ Sybel ἐν Hermes V, 192 x. ἔ.

⁶⁾ Ὁ Κρατίνος ἔγραψε τοὺς Ἀρχιλόχους, ὃς Ἀλέξιος τὸν Ἀρχιλόχον καὶ ὁ

σίνου ποιητοῦ, τοῦ Ὀρατίου, τοσοῦτον πενιχρὰ λείψανα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς.

104. Ὁ δὲ Σιμωνίδης (Σημωνίδης)¹⁾ ὁ Ἀμοργῖνος καλούμενος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν λυρικὸν Σιμωνίδην τὸν Κεῖον ἔλαβε τὴν ἐπὶ κλησιν ταύτην ἐκ τῆς μικρᾶς νήσου Ἀμοργοῦ, ἣν ἀπώρικεν αὐτὸς τὸ γένος Σάμιος ὦν, ὅτε ἐστάλη ὑπὸ τῶν Σαμίων ὡς ἡγεμὼν τῶν ἀποίκων. Ἦκεσε δὲ περὶ τὸ 625²⁾ π. Χ. καὶ ἔγραψε κατὰ Σουίδαν ἐλεγείας, ὧν μία τις ἐπραγματεύετο τὴν ἀρχαιολογίαν τῶν Σαμίων³⁾, καὶ ἰάμβους ἐν βιβλίοις δύο. Περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς ἐκ τούτων πλὴν μικρῶν ἀποσπασμάτων παρὰ τῷ Στοβαίῳ ἀπαισιόδοξόν τι ποίημα περὶ τῆς λυπηρᾶς εἰμαρμένης καὶ τοῦ ἐφημέρου τῶν βροτῶν καὶ ἕτερόν τι ἱκανῶς μέγα ποίημα σκωπτικὸν τῶν γυναικῶν⁴⁾. Ἐν τούτῳ δ' ἐξηγεῖται διὰ μακρῶν τὴν εἰς τὸν Ἡσίοδον ἀναγομένην γνώμην ἐν Ἑρμοῖς 702.

γυναικὸς οὐδὲν χοῆμ' ἀνὴρ ληΐζεται

ἔσθλης ἄμεινον οὐδὲ δόλιον κακῆς,

Ἀριστοφάνης ἐδανείσθη παρ' αὐτοῦ τὰ κάλλιστα τῶν μέτρων. Ὁ Πίνδαρος δὲ μόνος ἐν Πυθίων, II, 55, ψέγει αὐτὸν ἀποκαλῶν ψογερόν Ἀρχιλόχον καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ᾠδῇ ἀπυστρέφομένη τὰ σκώμματα Σπάρτη ἀπηγορεύοντο τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Ἴδε Πλουτάρ. Τὰ παλαιὰ τῶν Λακεδαιμ. ἐπιτηδεύματα 34 καὶ Valerii Maximi VI, 3 extr.

1) [Ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑτυμολογικῇ ἀναγινώσκομεν ταῦτα: «Σιμωνίδης ἐπὶ μὲν τοῦ λαμβουποῖο ὅ αὐτοῦ ἡ γράφεται καὶ ἴσως παρὰ τὸ σῆμά ἐστιν τὸ δ' ἐπὶ τοῦ λυρικοῦ διὰ τοῦ εἰ καὶ ἴσως παρὰ τὸ σιμός ἐστι. Χοιροβοσκός». Ἀλλ' ἐν τῇ Ὀρθογραφίᾳ τοῦ Χοιροβοσκοῦ, ἣν ὁ Cramer An. Oxf. τόμ. II ἐξέδωκεν, οὐδὲν περὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης παραδίδεται. Παράδ. Bergk Poet. Iyr. gr. II, 441].

2) Τὸ Πάριον μάρμαρον καὶ ὁ Σουίδας τάττουσιν αὐτὸν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἀρχιλόχου τὸ μὲν εἰς τὸ 4 ἔτος τῆς 28 Ὀλυμπ., ὃ δὲ 490 ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκά. Ἄν δ' ἡ μὲν κτίσις τῆς Θάσου εἰς τὴν 15 ἢ τὴν 18, ἣ δὲ τῆς Ἀμοργοῦ εἰς τὴν 22 τάττεται Ὀλυμπιάδα, ὀρίζεται ἐν ταύτῃ καὶ ἡ διαφορὰ τῶν χρόνων τοῦ Ἀρχιλόχου καὶ τοῦ Σιμωνίδου. Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστομ. 243 ἐκδ. Westph. τάττει τὸν μὲν Αρχιλόχον εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Γ' αἰῶνος, τὸν δὲ Σιμωνίδην εἰς τοὺς χρόνους Ἀνακρίου τινὸς βασιλέως τῶν Μακεδόνων, ὃς ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁ Ἀργαῖος καὶ ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ 640—610.

3) Εἰς τούτον τὸν Σιμωνίδην, τὸν λαμβουγράφον, ἀνήκει βεβαίως ἡ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι Σιμωνίδου τοῦ Κεῖου περιληφθεῖσα ἐλεγεία (ἀποσπ. 85), ἥς τὸ ἀπαισιόφορον ὕφος τέλειον ἀρμύζει εἰς τὸν Ἀμοργῖνον.

4) Τὰ ἀποσπάσματα ἐπεξεργασμένα ὑπὸ O. Hoffmann, Griech. Dial. II, 125—135.

παραβάλλων τὴν γυναικα πρὸς χοῖρον, ἀλώπεκα, κύνα, χῶμα, θάλασσαν, ὄνον, γαλῆν, ἵππον, πίθηκον καὶ μόνην τὴν ἐκ τῆς μελίσσης καταγομένην πολύτιμον ἀποφαίνων ¹⁾. Καὶ καθ' ὅλου μὲν εἶναι οἱ ἱαμβοὶ αὐτοῦ πρᾶντεροι τῶν τοῦ Ἀρχιλόχου, διότι ἀντὶ τοῦ προσωπικοῦ σκώμματος μετεχειρίσθη γενικὰς ἠθικὰς σκέψεις ²⁾. Ἐν τούτοις κατεῖχον οἱ παλαιοὶ καὶ δηκτικωτέρους τινὰς ἱάμβους τοῦ ποιητοῦ, δι' ὧν ἐμάστιζε Ὀροδοικίδην τινὰ ³⁾.

105. Ὁ δ' Ἴππῶναξ ὁ Ἐφέσιος ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς προελάσεως τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰς ἐλληνικὰς παραλίαις καὶ ἦτο ἡναγ-
κασμένος νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πατρίδος περὶ τὸ 542, ὅτε τῇ βοηθείᾳ τῶν Περσῶν ἐγκατέστη ἐν αὐτῇ ὡς τύραννος ὁ Ἀθηναγόρας ⁴⁾, καὶ
νὰ ἐγκαταστῇ ἐν Κλαζομεναῖς, ἐνθα διέτριψε τὸν λοιπὸν βίον ὡς
ἐπαίτης, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων 16—20. Ἐν τοῖς
ποιήμασι δ' αὐτοῦ ἀπεδείχθη λοῖδορος καὶ πλήρης χολῆς, ὡς ὁ
Ἀρχίλοχος, ὃν ὑπερέβαλε ὁμοῦς διὰ τῆς χυδαιότητος τῆς γλώσσης,
ἦν ἐκ τοῦ συρφετοῦ καὶ τῶν ἀγυιῶν ἔλαθεν. Οὕτω μετὰ σκώμ-
ματος μεστοῦ χολῆς κατεδίωκε τοὺς καλλιτέχνας ἀδελφοὺς Βού-
παλον καὶ Ἀθηνιν ὡς μιμηθέντας καὶ γελοιογραφήσαντας τὸ ἰσχνὸν
καὶ δυσειδὲς αὐτοῦ σῶμα. Θεωρεῖται δ' ὡς εὐρετὴς τῆς παρωδίας
καὶ τῶν χωλιάμβων ⁵⁾. Καὶ δὲν περιῆλθε μὲν εἰς ἡμᾶς οὐδὲν πλῆ-

¹⁾ Ἀνεμένομεν νὰ εὕρωμεν ἐν τῷ μεγάλῳ ἐξ 118 στίχων ἀποτελουμένῳ ποιήματι ὁμοιότητά τινα τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν. Τὴν ὁμοιότητα δὲ ταύτην ἐπειράθησαν ν' ἀποκα-
ταστήσωσι διὰ τολμηρῶν συνδυασμῶν ὁ Kiessling καὶ ὁ Ribbeck ἐν τῷ Rhein. Mus.
19, 136 κ. ἐ. καὶ 20, 74 κ. ἐ.

²⁾ Εἰς τούτους ἀνῆκεν ἴσως καὶ ὁ Σιμωνίδου μακρὸς λόγος (Ἀριστοτ. ἐν
ταῖς μετὰ τὰ φυσ. σελ. 1091α 7), ὃς κατ' Ἀλέξανδρον τὸν ἐξ Ἀφροδισιάδος περιεῖχε τὰς
ἀπολογίας τῶν θυλῶν.

³⁾ Ἴδε Λουκιανὸν ἐν Ψευδολογιστῇ 2.

⁴⁾ Εἰς ταῦτα ἀναφέρομεν τὰ τοῦ Παρίου μαρμάρου, ὅπερ τάττει αὐτὸν εἰς τὸ γ' ἔτος τῆς
59 Ὀλυμπιάδος. Ὁ δὲ Πλίνιος ἐν τῇ Historia naturalis XXXVI, 5 τάττει αὐτὸν εἰς τὴν
60 Ὀλυμπιάδα.

⁵⁾ Οἱ σκάζοντες ὠνομάσθησαν κατ' αὐτὸν ἱππωνάκτειοι. Ὁ δὲ Πολέμιον παρ' Ἀθη-
ναίῳ XV, 698b ἀποκαλεῖ αὐτὸν εὐρετὴν τῶν παρωδιῶν ἐπαγόμενος καὶ 4 παρωδικούς
ἐξαμέτρους.

ρες ἐν χωλιάμβοις ποίημα, ἐν τούτοις περιεσώθησάν τινες τρίμε-
καὶ τετράτροι μετροὶ σκάζοντες ὡς οἱ περιφρημοί·

δύ' ἡμέραι γυναικός εἰσιν ἡδισταί,
διὰν γαμῇ τις κἀκφέρῃ τεθνηκυῖαν.

Ἐκ τούτων αἰσθάνεται τις, μεθ' ὀπόσης ἐπιτηδεϊότητος συγκόπτων
τὸ γοργὸν τοῦ ρυθμοῦ ἀπομιμεῖται τὸ ἄτοπον καὶ αἰσχρὸν.

Παρὰ τοὺς τρεῖς δὲ τούτους ἱαμβογράφους δὲν ἐγένοντο ἄλλοι
ὀνομαστοὶ ἐν τούτῳ τῷ σκωπτικῷ εἶδει τῆς ποιήσεως. Ἐν τούτοις
ἀνεφέροντο ὀνόματά τινα καὶ μικρὰ ἔργα ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὡς τοῦ
Ἀνανίου, ὃς ὁμῆλιξ τοῦ Ἰππώνακτος ἐγένετο, τοῦ Ἑρμίππου
κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ζήσαντος καὶ κωμωδίας καὶ
ιάμβους γράψαντος, τοῦ Τηίου Σκυθίνου μετὰ τὸν Ἡράκλειτον
τὸν φιλόσοφον ζήσαντος, τοῦ ἐκ Μεγάλης πόλεως Κερκιδᾶ τοῦ
ἐξευρόντος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Φιλίππου τὸ εἶδος τῶν μελιάμ-
βων, ἥτοι λυρικῶν σκωπτικῶν ποιημάτων, τοῦ Μυτιληναίου
Λισχυρίωνος φίλου τοῦ Ἀριστοτέλους γενομένου, οὗ ἀστείαν τινὰ
ὑπεραπολογία τῆς Ἑταίρας Φιλαινίδος ἐν ἐπιγράμματι διέσωσεν
ὁ Ἀθήναιος ἐν VIII, 335c¹⁾, τοῦ Ἑρμείου τοῦ ἐκ τοῦ ἐν Κύπρῳ
Κουρίου, ἐξ οὗ ὁ Ἡφαιστίων (ἐν σελ. 67, 11) ἀναφέρει κρητικόν
τινασ τίχον, τοῦ Κολοφωνίου Φοίνικος, ὃς ἐποίησε περὶ τὴν 118
Ὀλυμπιάδα ἐπὶ Λυσιμάχου χωλιάμβους καὶ ποίημά τι πραγμα-
τευόμενον τὴν ἄλωσιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

106. Ὁ δὲ μῦθος (αἶνος, μῦθος, λόγος, ἀπόλογος)²⁾

¹⁾ Ὁ Ἀσχυρίων [Σάμιος κατὰ τὸν Ἀθήναιον] ἔγραψε καὶ ἐπικόν τι ποίημα τὰς Ἐφημερί-
δας. Ἰδε Σουῖδαν ἐν λέξει καὶ Τζέτζην ἐν Χιλ. VIII, 405.

²⁾ Αἶνος = διήγημα παρ' Ὀμ. ἐν Ὀδυσ. Ε, 508 = μῦθος ἐκ τῶν περὶ τῶν ζώων
παρ' Ἡσιόδου ἐν Ἑργ. 202 καὶ παρ' Ἀρχιλόχῳ ἐν ἀποσπ. 86 καὶ 89. Ὁ δὲ μῦθος, λατινιστὶ
fabula, ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρ' Ἀσχ. ἐν ἀποσπ. 135 καὶ παρὰ Πλάτωνα ἐν Φαίδωνι 61b
καὶ Πολιτείᾳ I, 350e Ὁ δὲ λόγος παρ' Ἡροδότῳ I, 141 καὶ II, 134. Ἀπόλογος δ' ἐν τῇ
ἐννοίᾳ διηγήματος ἐκ τοῦ κόσμου τῶν ζώων εὐρίσκεται παρὰ Quintil. VI, 3, 44 καὶ Gellius
II, 29, 1. Ἐπιμύθια δὲ καὶ ἐπίλογοι ὀνομάζονται αἱ ἐν τέλει τῶν μύθων ἐξ αὐτῶν
ἐξαγόμεναι ἥθικαι διδασκαλῖαι ἢ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν, αἵτινες προστεθῆσαν ἐν ταῖς σχολαίαις
τῶν γραμματικῶν καὶ παιδαγωγῶν.

ὡς τὸ παλαιότατον αὐτοῦ ὄνομα, ὁ αἶνος, δηλοῖ, ἦτο διήγημά τι διδακτικόν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν Ἡσίοδον καὶ Ἀρχιλόχον διήγημα ἐκ τοῦ κόσμου τῶν ζώων ¹⁾. Καὶ ὡς διήγημα μὲν περιλαμβάνεται ὁ μῦθος ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἀλλὰ προαγόμεθα νῦν πραγματευόμεν περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τὸ μὲν διὰ τὴν συγχοτάτην χρῆσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ιαμβικῶν ποιητῶν, τὸ δὲ διὰ τὸ ιαμβικὸν μέτρον, ὅπερ περιεβλήθησαν οἱ περιελθόντες εἰς ἡμᾶς μῦθοι τῶν ποιητῶν μύθων Φαίδρου καὶ Βαβρίου. Ἐπειδὴ δὲ μῦθοι ἀλόγων ζώων καὶ λόγοι ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα εἶδη τῆς λογοτεχνίας μεταδίδονται ἀπὸ λαοῦ εἰς λαόν, διὰ τοῦτο οὐ μόνον οἱ ἑλληνικοὶ μῦθοι μετεδόθησαν εἰς τοὺς Λατίνους, Γερμανοὺς, Ἰνδοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰνάπαλιν ἦλθον καὶ εἰς Ἑλλάδα ἐκ ξένων χωρῶν πολλὰ σοφαὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ βίου τῶν ζώων ²⁾. Ὅσον δ' ἀμφισβητήσιμον εἶναι, ἂν τὰ Ἰαπετικά ἔθνη ὡς ὁ Ἰάκωβος Γρίμμιος ἀπεδέχετο ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἰς Reinhart Fuchs, παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὰς χώρας, εἰς ἃς ἔπειτα ἐγκατέστησαν, καὶ θησαυρόν τινα μύθων, τόσον ἀναμφίλογον εἶναι, ὅτι πολλοὶ τῶν μύθων τῶν Ἑλλήνων κατάγονται ἐκ τῆς ξένης, ἐξ Αἰγύπτου, Ἰνδίας, Φρυγίας καὶ Καρίας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ ἐκ τῆς ξένης δοῦλοι μάλιστα ἐκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν τοιαῦτα διηγήματα ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν, δι' ὧν καὶ εὐδοκίμησαν παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, αἵτινες καὶ αὐτοὶ ἦσαν εἰθισμένοι εἰς τοιαύτας φυσικὰς παρατηρήσεις. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐγένοντο καὶ συλλογαὶ ὑπὸ τῶν φίλων τῆς δημώδους ταύτης ποιήσεως. Διότι αὐτὸς ὁ

¹⁾ Ἰδε Ἡσίοδ. Ἔργ. 198—208, Ἀρχιλ. ἀπόσπ. 86, Ludwig ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τῆς ὁμηρικῆς Βατραχομουμαχίας.

²⁾ Πλείω περὶ τούτων ἐν τῇ ἀδρᾷ πραγματείᾳ τοῦ O. Keller, Geschichte der griechischen Fabel ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Suppl. IV, 309—418, εἰς ἣν παραπέμπωμεν τοὺς διερευνῶντας τὰ διάφορα ἀμφισβητήσιμα ζητήματα τοῦ προκειμένου λόγου. Περὶ δὲ τῆς διαδόσεως τῶν μύθων διδάσκει ὁ Benfey ἐν τῇ περιωνύμῳ ἐπεξεργασίᾳ τοῦ Ἰνδικοῦ διτόμου ἔργου Panchatantram [Πενταδύλου] ἐν Λειψ. 1859. Παράβ. Lessing Ueber die äsopischen Fabeln ἐκδόσεως Lachmann V, 395, Prantl, Ueber das Thierrepos bei den Schriftstellern des späteren Alterthums ἐν τῷ Philol. VII (1852) 61—76.

Αἰσχύλος ἦδη, ὡς ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος 135 φαίνεται, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, καθ' ἃ ἐν τῇ ῥητορικῇ (II, 20) ἀναγινώσκουμεν, ἐγνώριζον πρὸς τοῖς μύθοις τοῦ Αἰσώπου καὶ τοὺς λιθυκοὺς λόγους¹⁾. Εἰς τοὺτους δὲ προσετέθησαν ὀφθαίτερον καὶ οἱ Συβαριτικοὶ γελοῖοι περὶ ἀνθρώπων λόγοι²⁾ καὶ οἱ Φρύγιοι καὶ οἱ Καρικοὶ καὶ οἱ Κιλικιοὶ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Κύπριοι μῦθοι ἀλόγων ζώων καὶ οἱ περὶ τῶν φυτῶν³⁾. Εὐκατάληπτον δ' εἶναι, ὅτι τὸ μὲν τὰ ὀνόματα τῶν ζώων κατὰ τὸπον μετέλλασσον⁴⁾, τὸ δὲ ὁ αὐτὸς μῦθος ἐλαμβάνετο κατ' ἀρχάς μὲν ἐν πολιτικῇ ἐννοίᾳ, εἶτα δ' ἐν ἠθικῇ⁵⁾. Οἱ δ' Ἕλληνες αὐτοὶ οὐ μόνον ἡγάπων τοὺς ταιούτους μύθους, ὡς πάντες οἱ κατὰ φύσιν ζῶντες λαοί, ἀλλὰ καὶ πρωτίμως μετεχειρίσθησαν αὐτοὺς εἰς παιδαγωγίαν τῶν νέων ὡς δυναμένους νὰ ρυθμίσωσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν πρὸς τὸ βέλτιον⁶⁾.

1) Ὁ Βάβριος [καὶ Βαβρίας] ἐν ἀρχῇ τοῦ β' τμήματος στ. 6 [σ. 98 Crusius] ὀνομάζει ὡς συγγραφεῖς τῶν λιθυκῶν μύθων τὸν Κυδίσσην ἢ Κιδύσσον καὶ Κυδισάν.

2) Ἀριστοφ. Σφήκ. 1259, 1427 καὶ 1437 Ἀἰσώπειον γέλοισιν ἢ Συβαριτικόν. Σχόλιον εἰς Ἀριστοφ. Ὀρνιθ. 471 «τῶν δὲ μύθων οἱ μὲν ἀλόγων ζώων εἰσὶν Αἰσώπου, οἱ δὲ περὶ ἀνθρώπων Συβαριτικοί». Εὐλήθη δὲ θεωρεῖ τὴν διαφέρειν ταύτην ὁ Θέων ἐν Προγυμνασμάτων κεφ. 3 σελ. 73, 9 ἐκδόσεως L. Spengel, Rhetores Graeci II.

3) Ὁ Θέων αὐτῶν «οἱ λόγοι καλοῦνται Αἰσώπειοι καὶ Λιθυτικοὶ ἢ Συβαριτικοὶ τε καὶ Φρύγιοι καὶ Κιλικιοὶ καὶ Καρικοὶ καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Κύπριοι». Μετὰ μικρὸν δ' ἀναφέρει καὶ συγγραφεῖς τῶν μύθων τὸν Αἰσώπον, Κόνειν τὸν Κίλικα, Θούρον τὸν Συβαρίτην καὶ Κυδίσσον τὸν ἐκ Λιθύης. Ἐκ τοῦ φυτικοῦ δὲ βίου εἶναι ὁ μῦθος περὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλαιᾶς καὶ Δάφνης παρὰ Καλλιμάχῳ ἐν ἀποσπ. 93. Παράδ. August. Wünsche, Die Pflanzenfabel in der orientalischen und classischen Litteratur ἐν τῇ Beilage der Münch. Allgemeinen Zeitung 1897 ἀρ. 59 — 61.

4) Τὸν θῶα ὡς σύμβουλον τοῦ λέοντος παρὰ Ἰνδοῖς ἀντικαθίστα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ ἀλώπηξ Ἰδε Keller ἐνθ. ἀνωτ. 337 καὶ τοῦ ἰδίου Thiere des klassischen Alterthums σελ. 193. Ἰσως δὲ καὶ τὸ ὄνομα ἀλώπηξ παράγεται ἐκ τοῦ ἰορῖθ' ἡ, ὅπερ ἐν τῇ σανακριτικῇ σημαίνει τὸν θῶα.

5) Οὕτω διηγέτο ὁ Σιτησίχουρος εἰς τοὺς ἡμεραίους τὸν μῦθον τοῦ ἵππου, ὅστις πρὸς τιμωρίαν τῆς ἐλάφου ἐδόχθη παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τὸν χαλινόν, ἵνα φυλάξῃ αὐτοῦς ἀπὸ τοῦ τυράννου Φαλάριδος. Ἰδε Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. II, 20. Ὡσαύτως ἀπέτρεπεν ὁ Αἰσώπος τοὺς Σαμίους τῶν δημαγωγῶν διηγούμενος τὸν μῦθον τῆς ἀλώπεκος, τῶν κυνοραιτεῶν καὶ τοῦ ἐχίνου. Παράβαλε καὶ τὸ διήγημα τοῦ Μενεῖου Ἀγρίππα. Παράδ. καὶ L. Spengel τὸ ὑπόμνημα εἰς Ἀριστοτ. Ῥητορ. II, 20, 8. Ὅπως δ' ἐστεργον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετέπειτα τοὺς μύθους ζώων, ἀποδεικνύουσι τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ῥήτορος Δημάδου.

6) Ἀριστ. Ὀρν. 471. Ἐν Ἑρμογένους Προγυμν. I ἀναγινώσκουμεν «Τὸν μῦθον πρῶτον ἀξιούσι προσάγειν τοῖς νέοις, ὅτι τὰς ψυχὰς αὐτῶν πρὸς τὸ βέλτιον ρυθμίζειν δύναται».

Οἱ κύριοι δ' ἑλληνικοὶ μῦθοι ἦσαν οἱ τοῦ Αἰσώπου καὶ περὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν θὰ διαλάβωμεν ἐνταῦθα διὰ βραχέων.

107. Ὁ Αἰσώπος ἦτο κατὰ τὴν μόνην ἀξιόπιστον μαρτυρίαν τοῦ Ἡρόδοτου (ἐν II 134) δοῦλος Ἰάδμονος τοῦ Σαμίου ζήσαντος ἐπὶ Ἀμάσιδος, ἥτοι περὶ τὰ μέσα τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος. Ὁ αὐτὸς δ' Ἡρόδοτος ἱστορήσας προφανῶς τὰ κατὰ τὸν Αἰσώπον κατὰ τὴν ἐν Σάμῳ διαμονὴν διηγεῖται, ὅτι ὁ ἑγγονος ἐκείνου τοῦ Ἰάδμονος ἐδέξατο παρὰ τῶν Δελφῶν χρηματικὴν ἀμοιβὴν πρὸς ἐξιλέωσιν διὰ τὸν φόνον τοῦ Αἰσώπου. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ἡ φήμη περὶ τοῦ βιαίου ἐν Δελφοῖς θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἦτο ἀπανταχοῦ διαδεδομένη. Καὶ ὁ μὲν Ἡρόδοτος οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ἀφορμῆς τοῦ θανάτου, ἀλλὰ τῶν μεταγενεστέρων ἄλλοι μὲν εἰς τὸ ἀχαλίνωτον στόμα τοῦ Αἰσώπου ἀπέδιδον τὴν ἀφορμὴν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἄλλοι δ' εἰς τὸν σφετερισμὸν τῶν δώρων τοῦ βασιλέως Κροίσου, ἄλλοι δ' εἰς τὴν κλοπὴν ἀργυρᾶς φιάλης¹⁾. Καὶ ἰκανῶς μὲν ἐν τούτοις καταφαίνεται ἡ ὁρμὴ τῶν ἀρχαίων πρὸς συμπλήρωσιν διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ φανταστικοῦ τῶν χασμάτων τῆς παραδόσεως, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον καταφανὴς γίνεται ἡ ὁρμὴ αὕτη ἐν πᾶσι τοῖς καθ' ἕκαστον, ὅσα οἱ μεταγενέστεροι περὶ τοῦ γένους, τοῦ βίου καὶ τῆς μορφῆς τοῦ πατρὸς τῆς ποιήσεως τῶν μύθων καὶ εἰς τὰ νέα καὶ εἰς τὰ πρεσβύτερα παιδία παρέθετον²⁾. Καὶ ὁ μὲν Ποντικὸς Ἡρακλείδης ἀπεδείκνυνεν αὐτὸν Θρᾶκα³⁾

1) Ὁ Ἀριστ. ἐν Σφηκ. 1446 συνδέει τὴν περὶ τῆς κλοπῆς κατηγορίαν πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Αἰσώπου περὶ τοῦ κανθάρου καὶ τοῦ ἀετοῦ. Περὶ τῆς Αἰσώπειον αἵμα ἐγένετο παροιμιώδης. Ἰδε καὶ Ζηνοβίου παροιμ. I, 47 καὶ Διογενιαν I, 47 καὶ Ἱερμίου λόγον. XIII, 5. Ὁ δ' Ἀριστοτέλης ἐμνημόνευσε τοῦ μύθου ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Σαμίων ἐν ἀποσπ. 445 ἐκδόσ. Rose.

2) Τελεία μυθιστορία περὶ τοῦ βίου τοῦ Αἰσώπου περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν χρόνων τοῦ μέσου αἰῶνος, ἥτις ἐσφαλμέναις, διότι ἔχομεν καὶ παλαιότερα χειρόγραφα, περιφίρεται ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Πλανούδη. Παράβ. Krumbacher, Byzant. Litter. 897 2ας ἐκδ. [Ἐξεδόθη ἐν A. Eberhard, Fabulae Romanenses 1872 τ. I ἐν τῇ Τεῦδνεριανῇ βιβλιοθήκῃ]. Ἀλλὰ τὴν τυφλὴν ταύτην πίστιν τῶν ἀρχαίων ἀπέδειξεν ἐσφαλμένην ὁ Bentley, De fabulis Aesopi ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φαλάριδος. Παράβ. καὶ Grauert, De Aesopi et fabulis aesopis, Bonn 1825.

3) Ἐν ἀποσπ. 3. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καὶ τὸ σὺλλ. εἰς Ἀριστοφ. Ὀρν. 471. Ὁ δὲ Σουΐδας γράφει ἐν λέξει: « Αἰσώπος Εὐγείτων δὲ Μεσημβριανὸν εἶπεν ».

καὶ τοῦτο ἴσως διότι ἡ σύνδουλος, ἡ διαβόητος ἑταῖρα Ῥοδῶπις, Θρᾷσσα ἦτο κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου. "Ἄλλοι δ' ἔλεγον, ὅτι ἐκ Φρυγίας κατήγετο, ἴσως διότι ὁ πυρὴν τῶν μύθων αὐτοῦ φρυγικὴν ἐνέφαινε τὴν προέλευσιν ¹⁾. Τῶν νεωτέρων δέ τινες εἶπον, ὅτι ἐξ Αἰθιοπίας κατήγετο θεωρήσαντες τὸ ὄνομα ὡς κολόβωμα προελθὼν ἐκ τοῦ Αἰθίοψ ²⁾. "Ἐλεγον δ' οἱ παλαιοί, ὅτι καὶ παρὰ τῷ Κροίσῳ ἐπὶ πολὺ διέτριψε προσκληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς ὠμίλησε ³⁾. Καὶ ἐν Ἀθήναις δέ, τῷ κέντρῳ τῆς χαριτίας καὶ στωμυλίας καὶ τῆς φρονήσεως, ἔπλαττον, ὡς εἰκός, ὅτι διέτριψεν ὁ στωμύλος ποιητής ⁴⁾, διότι ἡ ἀττικὴ κωμῳδία παρέστησεν αὐτὸν καὶ ἐκ τοῦ Ἄδου ἐπανελθόντα καὶ ἀναβιώσαντα ⁵⁾. Κυρτὸν δὲ καὶ διάστροφον ἐφαντάζοντο αὐτόν ⁶⁾, διότι εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς φύσεως ἡδίκημένους δίδονται συνήθως τὰ βέλη τοῦ δηκτικοῦ σκώμματος, καὶ πλεῖστα ὅσα ἀλλόκοτα ἔπλασαν περὶ αὐτοῦ καὶ τελευτῶντες ἐδίδαξαν, ὅτι πλάσμα φαντασιῶδες ἦτο ⁷⁾. Διηγεῖτο δὲ τοὺς μύθους αὐτοῦ ὁ Αἰσώπος ἐν ἀπερίττῳ πεζῷ λόγῳ καὶ τοῦτο ἐκφράζει καὶ τὸ ὄνομα λόγος καὶ λογοποιός ⁸⁾. "Ὅτι δὲ ἔγραψεν αὐτούς, περὶ τούτου ἀμφισβητεῖ δικαίως ὁ Βεντλέους, διότι ὁ γέρων τῶν Σφηκῶν τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν στίχῳ 566 (παράβαλε καὶ στίχον 1259) μανθάνει τὰ γέλοια

¹⁾ Δίωνης Χρυσστ. I πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, 32 σελ. 422 ἐκδ. Spengel, Gellius II, 29, Αἰλιαν. Ποικ. Ἱστορ. X, 5, Ἱμερ XIII, 5.

²⁾ Welcker, Kleine Schriften II, 254, Zündel ἐν τῷ Rhein. Mus 5, 447 κ. ἐξῆς. Τάνακτις δ' ἴδε παρὰ Keller ἐνθ. ἀνωτ. 375.

³⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Σόλ. 28 καὶ ἐν Συμποσίῳ τῶν 7 σοφῶν κεφ. 4 | τόμ. 1 σελ. 367 ἐκδ. Βερν.].

⁴⁾ "Ιδ. Phaedr. I, 2. II ἐν ἐπιλ. στ. 1 κ. εἰ. "Ὁ δ' Ἀλεξὶς ἐποίησε κωμῳδίαν, τὸν Αἰσώπον, ἐν ᾗ ἀπῆντα διάλογός τις τοῦ Αἰσώπου καὶ Σόλωνος [Αθῆν. X, 431 e].

⁵⁾ Ὁ κωμικὸς Πλάτων ἐπὶ παραδείγματι κατὰ τὸ σχόλιον εἰς Ἀριστ. Ὀρν. 417. [Σφ. 1251. Σουῖδ. ἐν λ. Αἰσώπου].

⁶⁾ Ὁ Λύσιππος κατὰ τὸν Ἀγαθίαν ἐν Ἀνθολ. IV, 16, 35. "Ὁ δ' Ἀριστόδημος, ὁ μαθητὴς τοῦ Λυσίπου, κατὰ τὸν Τατιανὸν πρὸς Ἑλληνας 55 σ. 119 ἐκδ. W. ἔπλασεν αὐτὸν μετὰ τῶν 7 σοφῶν ἐν Ἀθήναις.

⁷⁾ Welcker, Aesop eine Fabel ἐν τοῖς Kleinen Schriften II, 228 κ. ἐξῆς.

⁸⁾ Θέων ἐν Προγυμν. ἐν τοῖς Rhetores Graeci τοῦ Spengel II, 73, 27.

τοῦ Αἰσώπου οὐχὶ ἐκ βιβλίου τινός, ἀλλ' ἐκ τῆς διὰ λόγων συνουσίας ἐν τοῖς συμποσίοις. Πρῶτος δ' ὁ Σωκράτης ἐν τῇ εἰρκτῇ ἐνέτεινε τοὺς ἐν πεζῷ λόγῳ περιφερομένους μύθους εἰς στίχους¹⁾. Μετέπειτα δ' ἐφιλοπόνησε Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς συναγωγὴν αἰσωπείων μύθων (λόγων Αἰσωπειῶν συναγωγὰς) καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐγένετο καὶ ἡ συλλογὴ τῶν λιβυκῶν μύθων ὑπὸ τοῦ Κυβισσοῦ καὶ ἡ τῶν Κιλικίων ὑπὸ τοῦ Κόννιδος καὶ ἡ τῶν Συβαριτικῶν ὑπὸ τοῦ Θούρου. Οὕτε δ' ἡ τοῦ Δημητρίου συναγωγὴ, οὕτε ἄλλη τις ἐκ τῶν ἄλλων περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ περισώθησαν ἐκ τῶν παλαιῶν χρόνων μόναι αἱ ποιητικαὶ ἐπεξεργασίαι τοῦ Βαβρίου, Φαίδρου καὶ Ἀθιανοῦ. Ἐκ τοῦ μέσου δ' αἰῶνος προῆλθον αἱ ἐν πεζῷ λόγῳ μεταφράσεις αἰσωπειῶν μύθων, οἱ μῦθοι τοῦ Συντίπα καὶ ἡ ἐν χωλιαμβικοῖς τετραμέτροις πεποιημένη συλλογὴ Ἰγνατίου τοῦ Διακόνου ἐκ τῆς ἐνάτης ἐκατονταετηρίδος.

Συλλογαὶ μύθων. Ἡ πρώτη ἐκδοθεῖσα συλλογὴ ἦτο ἡ τοῦ Βυζαντιακοῦ μοναχοῦ Μαξίμου Πλανούδη ἐξ 144 μύθων τῷ 1479. Μετὰ ταῦτα ἦλθον εἰς φῶς νέοι μῦθοι ὑπὸ Nivoletti ἐκ τῆς Παλατινῆς Βιβλιοθήκης, ἐν Φραγκφούρτῃ 1610 καὶ ἐκ τῶν χειρογράφων τῆς Φλωρεντίας ὑπὸ De Furia 1809 ἐν Φλωρ., ἐκ τοῦ Αὐγουσταίου κώδικος 564 ὑπὸ J. G. Schneider 1812, ἐκ τοῦ Βοδλεϊανοῦ κώδικος 2906 ὑπὸ Knöll 1877, ἐκ τοῦ Παρισινοῦ κώδικος 690 ὑπὸ Sternbach ἐν ταῖς Abhandl. der Krakauer Akad. phil. 1894.

Ὅλικάι ἐκδόσεις. Μύθων Αἰσωπειῶν συναγωγὴ ὑπὸ Κοραῆ ἐν Παρισ. 1810. *Fabulae Aesopicae* von Halm ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner.—Hausrath, *Untersuchungen zur Überlieferung der äsopischen Fabeln* ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XXI 247 κ. ἐ. [X. Παπαμάρκου τὰ ἀναγνωστικά βιβλία, ἐν Ἀθ. 1897, τομ. Β' σ. 191—372].

4. Εἶδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως²⁾.

108. Μέλη λέγοντες οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ στενοτέρᾳ σημασίᾳ

¹⁾ Ὡς πλάσμα τοῦ Πλάτωνος θεωρεῖ τὴν ἐν Πλάτ. Φαίδρῳ 60d μαρτυρίαν ὁ Schantz ἐν *Hermes* 29, 597. Οἱ σωζόμενοι στίχοι ἐν διστίχοις εἶναι βεβαίως νόθοι.

²⁾ Hartung, *Griechische Lyriker*, Leipzig 1855—1857. Τὸ ὄνομα μελοποιῶν.

τῆς λέξεως ἐνόουν τοιαῦτα ποιήματα, ἅτινα ἤδοντο καὶ ἦσαν ἐκ τῶν προτέρων ἕνεκα τῆς μορφῆς πρὸς ᾧδὴν προωρισμένα. Ἐκ τούτου χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι ἡ στροφικὴ σύνθεσις, ἐξ οὗ καὶ ὁ ὅρος ποιήματα κατὰ περίοδον. Διότι οἱ παλαιοὶ προσαρμόζοντες στενότατα πρὸς τὴν μορφήν τοῦ ποιήματος τὸ μέλος ἐθεώρουν τὴν συνένωσιν πλειόνων κώλων εἰς μείζονά τινα περίοδον ὡς φυσικὸν ὅρον, οὗ ἄνευ ἀδύνατον ἦτο νὰ ψαλῇ τι. Πρὸς τὴν ᾧδὴν δὲ συνάπτεται καὶ ἄλλη τις ιδιότης τῆς μορφῆς, ἡ σύνδεσις δῆλα δὴ δακτυλικῶν καὶ τροχαϊκῶν ποδῶν, ἥτοι ἡ χρῆσις λογασιδικῶν μέτρων. Ἐν τοῖς τοιούτοις δῆλα δὴ στίχοις πρὸς διακρίσιν τῶν μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν, ἥτοι τῶν τόνων καὶ ἡμιτονίων, δι' ὧν μόλις πως κατορθοῦται εὐηχὸς τις ὁπωσοῦν μελωδία, προσῆλθε καὶ ἡ τῶν 1 1/2, 1/2, 3 χρόνων ἀξία. Οὕτω δὲ οἱ τοιοῦτοι λογασιδικοὶ στίχοι, οἷος ὁ

δέδυκε μὲν ἄ σελάνα

ἔχουσι τοσοῦτον μελωδικὸν ῥυθμόν, ὥστε πᾶς τις ἀκουσίως αἰσθάνεται ἑαυτὸν προκαλούμενον εἰς ᾧδὴν αὐτοῦ. Προηγῆθη δὲ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τῆς ποιήσεως ἀσμάτων ἡ ἀνάπτυξις τῆς μουσικῆς, ὡς ἐν τῷ εἰσαγωγικῷ κεφαλαίῳ κατεδείξαμεν. Ὡσαύτως δ' ἡ ἐλεγεία μετὰ τῆς ἀπερίττου συνδέσεως δύο στίχων καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἱαμβικοῦ ῥυθμοῦ παρὰ τῷ δακτυλικῷ ἦσαν αἱ πρῶται βαθμίδες, εἰς ἃς ἐρειδόμενον ἤρθη ὑψηλὸν τὸ ἐπίχαρι καὶ ἔντεχνον οἰκοδόμημα τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Σὺν τῷ ἐπωδῷ δὲ τοῦ Ἀρχιλόχου συνετελέσθη καθ' ὅλου ἡ λυρικὴ στροφή. Διότι πρὸς τὸν Ἀρχιλόχον συνδέεται ἀμέσως ἡ ἀνάπτυξις τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ἔτι ἑκατονταετηρίδος ἀρξαμένη ἐνετύπωσεν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος τὴν ἑαυτῆς σφραγίδα. Ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τούτοις ἡ ἰωνικὴ ἐλάσσων Ἀσία δὲν

ὡς καὶ τὸ παρὰ Πλάτωνι ἔδη ἀπαντῶν μελωδία, ἐσχηματίσθη κατὰ ψευδῇ ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἱαμβοποιεῖν.

ἦτο πλέον τὸ ὀρμητήριον καὶ τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ᾄσματα ἐποιοῦντο οὐ μόνον ἐν Ἰωνίᾳ, ἀλλ' ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν τῇ ἡπείρῳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις, καὶ ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς μητροπόλεσι καὶ ἐν ταῖς ἀκμαζούσαις ἀποικίαις τῆς Σικελίας καὶ τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, καὶ ἐν τῇ αἰολικῇ καὶ ἐν τῇ ἰωνικῇ καὶ ἐν τῇ δωρικῇ Ἑλλάδι. Ἀλλὰ γλῶσσά τις κοινὴ δὲν ὑφίστατο ἔτι τότε. Ἐπειδὴ δ' ἐξ ἐτέρου τὰ χάριν τοῦ λαοῦ ποιοῦμενα ᾄσματα καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ γράφονται, ἀναγκαίως διεκρίθη ἡ λυρική ποίησις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἔπος κατὰ τὰς διαλέκτους. Οὐ μόνον δ' ἐποιήθησαν ᾄσματα ἐν αἰολικῇ, ἰωνικῇ, καὶ δωρικῇ διαλέκτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐτυπώθησαν εἰς ταῦτα αἱ ιδιότητες τῶν φύλων οὕτως, ὥστε διὰ τῆς γλώσσης ἐξεφράζετο καὶ ἡ διάπυρος ἐμπάθεια τῶν Λιολέων, καὶ ἡ φιλόζωος ἡδυπάθεια τῶν Ἰώνων καὶ ἡ σεμνὴ μεγαλοπρέπεια τῶν Δωριέων. Εἶναι δὲ λυπηρότατον, ὅτι ὁ συσμένει τοῦ χρόνου ἐλάχιστα μόνον ἄνθη ἐκ τοῦ πολυχλόδου τούτου δένδρου τῆς λογοτεχνίας διασώσασα παρέδωκε σῶα εἰς ἡμᾶς καὶ ὅτι σὺν τῇ ἀπωλείᾳ τῶν παλαιῶν μελωδιῶν ἤρξαντο ἀφανιζόμενα ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τὰ ποιήματα τῶν λυρικῶν ποιητῶν ¹⁾. Ἐκ τοῦ μεγάλου δ' ἀριθμοῦ τῶν λυρικῶν ποιητῶν καὶ ποιητριῶν ἐξέλεξαν οἱ γραμματικοὶ ἑννέα μόνους ὡς τέλεια πρότυπα ²⁾, τὸν Ἀλκαῖαν, τὸν Ἀλκαῖον, τὴν Σαπφώ, τὸν Σπησίχορον, τὸν Ἴβυκον, τὸν Ἀνακρέοντα, τὸν Σιμωνίδην, τὸν Πίνδαρον καὶ τὸν Βαχχυλίδην.

109. Ἡ λυρική ποίησις διαιρεῖται πάλιν εἰς πολλὰ εἶδη, ὧν τὰ σπουδαιότατα εἶναι τὸ μέλος καὶ τὸ χορικὸν ᾄσμα. Καὶ τὸ μὲν μέλος προωρισμένον εἰς μονωδίαν χρησιμεύει πρὸ πάντων εἰς ἔκφρασιν ἰδίων αἰσθημάτων, ψάλλει τὴν ἐρωτικὴν λύπην καὶ

¹⁾ Ἐν τῇ τετάρτῃ ἐλαυνταετηρίδι ὁ σοφιστὴς Ἱμέριος ἀνεγίνωσκεν ἔτι ἐπιμελῶς τοὺς λυρικοὺς, ὥστε ἐν ταῖς λόγοις αὐτοῦ πρόκεινται πολλαὶ παραφράσεις παλαιῶν ᾄσμάτων ἐν πεζῇ λόγῳ.

²⁾ Ἀνθολ. IX 184. Ὁ Quintil. ἐν X, 1, 61 λέγει: novem vero lyricorum longe Pindarus princeps. Ἀσήμεντόν τινα πραγματείαν περὶ λυρικῶν ἴδε παρὰ Boissonade, Anecd. IV, 468. Moritz Schmidt, Didymi Fragmenta 395 κ. ἔ.

τὴν ἐκ τοῦ οἴνου ἡδονήν, τὴν ὀλολύζουσαν χαρὰν καὶ τὴν καταπονοῦσαν λύπην καὶ πᾶν ὅ,τι κινεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι δὲ ἄλλα δὴ τὸ εἶδος τῆς λυρικῆς ποιήσεως τὸ ἀρμόζον ὡς μάλιστα εἰς τὴν αἰσθηματικὴν ἡμῶν διάθεσιν, οὗ οἱ ἐπιχάριτες φθόγγοι ὡς δονοῦντες τὰς εἰς πάντα κοινὰς χορδὰς τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας ἐπιζῶσιν ἐπὶ μακρὸν τηροῦντες τὴν μνήμην καὶ τῆς στιγμῆς τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀφορμῆς, αἵτινες ἐγέννησαν αὐτήν. Ἐθεραπεύετο δὲ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν Αἰολέων καὶ Ἰώνων, οἵτινες μᾶλλον ἐκουσίως καὶ ἀδιάντως παρεδίδοντο εἰς ἐνθουσιαστικὰ αἰσθήματα καὶ εἰς τὴν ἡδυσπάθειαν ¹⁾, καὶ εἰσήγαγε καὶ τὴν γυναῖκα νῦν τὸ πρῶτον εἰς τὴν παστάδα τῆς λογοτεχνίας. Τὸ δὲ χορικὸν ἄσμα, ὅπερ ἀνεπτύχθη ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς τελετὰς τῶν ἐορτῶν τῶν θεῶν καὶ τῶν νικῶν, ἀπέβλεπε πρὸς τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς μᾶλλον ἢ πρὸς τὴν θυμηδίαν καὶ τρυφερότητα. Καὶ ἡ ψυχρὰ δ' αὐτοῦ πρὸς τὰ ἐκτὸς ὑμῶν φορὰ ἦτο λίαν ἀρμωστή πρὸς τὸ ἐπικὸν στοιχεῖον τῶν περὶ τῶν θεῶν καὶ ἡρώων μύθων, ὧν ἡ ἐξύμνησις κατὰ καλὸν παλαιὸν ἔθος συνεδέετο ἀχωρίστως πρὸς τὰς δημοσίας ἐορτάς, αἵτινες ἤγοντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τιμὴν τῶν θεῶν καὶ ἡρώων. Πάντα δὲ ταῦτα ἡρμῶζον πρὸς τὴν σεμνότητα καὶ τὸ βάθος τοῦ δωρικοῦ χαρακτῆρος καὶ οὕτω συνεφύη τὸ χορικὸν ἄσμα κατὰ τοιοῦτον τρόπον πρὸς τὸ δωρικὸν φύλον, ὥστε ἡ δωρικὴ διάλεκτος ἀπεδείχθη ἡ τυπικὴ μορφή τῆς χορικῆς ποιήσεως. Καὶ ἐν τῇ μετρικῇ δὲ μορφῇ κατεδείχθη ἡ διάφορος φύσις τῶν δύο εἰδῶν τῆς ποιήσεως. Διότι τὸ μὲν μέλος ἀσπάζεται μικρὰ κῶλα καὶ παίζοντας λογασιδικούς στίχους, τὸ δὲ χορικὸν ἄσμα ἀνοικοδομεῖ ἐκ τῶν ῥυθμικῶν στίχων μεγάλας περιόδους καὶ προτιμᾷ τὸ μὲν τοὺς σεμνοὺς καὶ μεγαλοπρεπεῖς δακτυλικούς ἐπιτρίτους, τὸ δὲ τοὺς εὐκινήτους ὀρχηστικούς ῥυθμούς τῶν παιώνων. Αἱ ἀντιθέσεις ἐν τούτοις τοῦ μέλους καὶ τοῦ χορικοῦ ἁσματος δὲν ἦσαν ἀπόλυται,

¹⁾ Ὁ Ἀλφν. ἐν XIV, 624ο λέγει· «τὸ δὲ τῶν Αἰολέων ἔθος ἔχει τὸ γὰβρον καὶ ἀγκῶδες . . . ἀλλ' ἐξηρμένον καὶ τεθαρρηκός· διὸ καὶ οἰκείον ἐστὶν αὐτοῖς ἡ φιλοποσία καὶ τὰ ἐρωτικά καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὴν διάνοιαν ἀνεσις».

ὥστε κατ' ἀκολουθίαν ἄσματά τινα τῶν αἰολικῶν μελικῶν ποιη-
τῶν, ὡς τὰ ἐπιθαλάμια τῆς Σαπφούς, ἦτο δυνατόν νὰ ᾄδωνται
οὐχὶ ὑφ' ἐνὸς μόνου, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν ὁμοῦ, ὑπὸ κώμου¹⁾).

110. Παρὰ ταῦτα δὲ διεκρίνοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν πλείονα
δευτερεύοντα εἶδη λυρικῆς ποιήσεως κατὰ τὰς ἀφορμὰς καὶ τὸ
περιεχόμενον, οἷον²⁾.

Τὰ Σκόλια³⁾. Σκόλια, ἢ παροιμία, ἦσαν συμποτικὰ ἄσματα
ᾄδόμενα ἐν τοῖς συμποσίοις ὑπὸ τῶν ὁμοτραπέζων πινόντων. Κατὰ
τὰς μαρτυρίας δὲ τῶν παλαιῶν⁴⁾ ὑπῆρχον διάφορα εἶδη παροι-
μίων ἄσμάτων. Διότι πρῶτον μὲν ἦδετο κατὰ τὴν σπονδὴν ὑπὸ
πάντων ἐν χορῷ ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ αὐλοῦ ὁ παιάν, ἐπιτραπέζιος
τις προσευχή⁵⁾, εἶτα δ' ἐφαλλεν ἕκαστος κατὰ τὸ συμπόσιον σύν-
τομά τινα παροιμία ἄσματα, ἐν ᾧ περιεφέρετο κλάδος δάφνης ἢ μύρ-
του, ὃν ἐκράτει κατὰ τὴν ᾠδὴν ὁ ᾄδων, ὡς οἱ ῥαψῳδοὶ τὴν ῥάβδον,

¹⁾ Ὁ Δημήτριος ἐν τῇ περὶ Ἑρμηνείας 167 περὶ τῶν ἐπιθαλαμίων λέγων φαίνεται
ἀποδεχόμενος, ὅτι τὰ ἐπιθαλάμια ἀπηγγέλλοντο ὑπὸ τῆς ποιητρίας, ἢ ὑπ' ἐνίων πρὸς ἀλλή-
λους διαλεγομένων χορευτῶν (χορὸς διαλεκτικός). Εἰς ταῦτα ἀντιτίχει ὁ Flach,
Griech. Lyr. 509. Εἰς χορικὸν ἄσμα ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀπόσπ. 53 τῆς Σαπφούς καὶ περὶ
τοῦ Ἀνακρέοντος ἀνάγνωθι Κριτίαν παρ' Ἀθην. XIII, 600d.

²⁾ Ὁ Πίνδ., ἐν ἀποσπ. 139 ὑποδηλοῖ τὰ ἐξῆς εἶδη αὐτῶν παλαιῶν, διθυ-
ράμβους, θρήνους, λίνους, ὕμνους, λαλέμους. Ὁ δὲ Πρόκλος ἐν
Χρηστομ. 243 ἐκδ. Westph. διακρίνει τὰ εἰς θεοὺς, τὰ εἰς ἀνθρώπους, τὰ εἰς
θεοὺς καὶ ἀνθρώπους, τὰ εἰς τὰς προσπιπτούσας περιστάσεις. Τὸ
Μεγα δ' Ἑτυμολογικὸν ἐν σελ. 690, 41 προσάδεια, ὑπορχήματα, στάσιμα.
Πρὸς τούτοις ἀριθμεῖ ὁ Πολυδ. ἐν IV, 53 ἰθυφαλλικά, ὠσχοφορικά, ἰοθά-
χους, ἐπιλήνια, ἐμβατήρια, προσίμια καὶ ἄλλα. Παράδ. Bopp ἐν Leipziger
Studien 8. 134 κ. ἐξ. Wulther, De graecae poesis melicae generibus, Halle 1866.

³⁾ Hgen, Scolia, Jena 1798. Engelbrecht De scolorum poesi, Vind. 1882.
Reitzenstein, Epigramm und Skolion, Giessen 1893 κεφ. 1.

⁴⁾ Δ καίργος καὶ Ἀριστόφενος ἐν σχολ. εἰς Πλάτ. Γοργ. 451e (Σουίδα· Φώτιος, Σχόλ.
εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 1367) καὶ παρ' Ἀθην. XV, 694a. Πλουτ. συμποσιακῶν I 1, 5 καὶ
Πρόκλ. ἐν Φωτ. Βιβλ. 321a κατὰ Δίδυμον. Εὐστάθιος· 1574, 14. Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Σφηκ.
1222. Παράδ. καὶ Πλάτ. Συμπ. 176.

⁵⁾ Εἰς τοῦτο ἀναφέρομεν τὸ ἀπόσπ. τοῦ Ἀλκμ. 24 ἔχον οὕτως· «Φοίνας δὲ καὶ ἐν θι-
σαιαν ἀνδρείων παρὰ δαιτυμόνεσσιν πρέπει παιᾶνα κατάρχειν». Οὗτοι δ' ἦσαν οἱ κατ' Ἀθην.
XIV, 631d παιᾶνες «οἵ οὐκ ὀρ/οῦνται». Ἐνταῦθα δ' ἀνήκει καὶ τὸ χωρίον Κλήμεντος τοῦ
Ἀλεξ. ἐν Παιδαγ. II, κεφ. IV 70, «παρὰ τὰς συμποτικάς εὐωχίας ἄσμα (τὸ καλούμενον
σχόλιον) ᾄδετο κοινῶς ἀπάντων φωνῇ παιανίζόντων».

ἔπειτα δ' ἤρχοντο τὰ ἐντεχνότερα ἄσματα, ὡς τὰ μεταδόρπια τοῦ Πινδάρου¹⁾, ἅτινα ἤδοντο λήγοντος τοῦ δείπνου ὑπὸ ἐμπείρων ἀοιδῶν ὑπὸ τὴν κροῦσιν λύρας. Τούτων τὰ δεύτερα ἐκαλοῦντο ἰδία σκόλια μέλη. Περίτῃς ἀρχῆς δὲ τῆς λέξεως (ἤδη παρ' Ἀριστοφ. ἐν ἀποσπ. 222) σημαίνουσης κυρίως σκολιὸν ἄσμα διημφισβήτουν οἱ ἀρχαῖοι. Καὶ οἱ μὲν πλείστοι ἰσχυρίζοντο, ὅτι τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ τοῦ ἔθους, καθ' ὃ ὁ κλάδος δὲν περιεφέρετο κατ' εὐθείαν, ἀλλὰ λοξοειδῶς²⁾. Ἀλλὰ μείζονα πιθανότητα ἔχει ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου προταθεῖσα ἐρμηνεία³⁾, καθ' ἣν τὸ σκόλιον μέλος ἐσχετιζέτο πρὸς τὸν ὁρχμὸν ῥυθμὸν. Διότι ἦτο μὲν ἡ μελωδία τῶν σκολίων ὡς πρὸς τοὺς διθυράμβους ἀπλή, ἀλλ' ὁ λογασιδικὸς αὐτῆς ῥυθμὸς, ἡ ἐλευθέρα χρῆσις τοῦ πρώτου ποδὸς (κατὰ τὸν Ἑρμαννον τῆς βάσεως), τὸ συγχὸν τῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν στίχων καταλήξεων ἀφίστατο οὐσιωδῶς τῆς ἀπλῆς κατασκευῆς τῶν παλαιῶν δακτυλικῶν καὶ ἰαμβικῶν μέτρων.

Τὸ Ἐπιθαλάμιον. Ἐπιθαλάμια δ' ἐκαλοῦντο ἰδίως μὲν τὰ ἄσματα, ἅτινα ἤδοντο τὴν ἐσπέραν πρὸ τοῦ θαλάμου τῶν νεονύμφων⁴⁾. Καθ' ὅλου δ' ἐν εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ ἐπιθαλάμια ἐλέγοντο τὰ γαμήλια ἄσματα καὶ ἐκεῖνα, ἅτινα ἤδον, ὅτε ἤγον τὴν νύμφην ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας εἰς τὴν νέαν αὐτῆς κατοικίαν. Καὶ τῶν μὲν ἐπιθαλαμίων τοῦ πρώτου εἶδους λαμβάνομεν ἔννοιάν τινα ἐκ τοῦ 18 εἰδυλλίου τοῦ Θεοκρίτου, ἐκ τοῦ Ἐλένης ἐπιθαλαμίου, τῶν δὲ τοῦ δευτέρου εἶδους ἐκ τῶν ὕμεναίων τοῦ Κατοῦλλου, ὅς ἐμιμήθη τοὺς τῆς Σαπφοῦς ὕμεναίους. Τὰ δὲ σχόλια εἰς

1) Πινδ. ἀποσπ. 122 — 128, ἰδίᾳ δὲ ἀποσπ. 124· «τοῦτο τοι πέμπωι μεταδόρπιον· ἐν ξυνῷ κεν εἴη συμπόταισιν τέ γλυκερὸν καὶ Διονύσοιο καρπῷ καὶ κυλίκεσσιν Ἀθαναίαισι κέντρον· δείπνου δὲ λήγοντος γλυκὺ τρωγάλιον καὶ περ πεδ' ἄφθονον βοράν».

2) Διασφαίζεται τὸ ἔθος τοῦτο ὑπὸ τοῦ χωρίου τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Σφηκῶν 1217 καὶ Νεφελῶν 1354 κ. ἐ. Ἐπεκράτει δὲ μάλιστα κατὰ τὴν 5 ἑκατονταετηρίδα, ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῆς νέας κομωδίας ἤρξατο ἐκλείπον, ὡς ὁ Ἀντιφάνης ἐν 85 ἀποσπ. δεκνύει.

3) Οὕτω καὶ ὁ Engelbrecht ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 40, ὅς παραπέμπει εἰς Μάξιμον τὸν Τύριον XXIII, 5.

4) Πινδ. Πυθιον. III, 17 «ἀλικίης οἷα παρθένου φίλειοισιν ἔταιραι ἐσπερίαις ὑπακουρίζεσθαι ἀοιδαῖς».

Θεοκρίτου 18 μνημονεύουσι πρὸς τούτοις καὶ ὁ ῥοθρία ἢ ἐγερτικά, ἅτινα ἤδον παίζουσαι παρθένοι πρὸ τῆς οἰκίας τῶν νεονύμφων τῇ ἐπομένῃ τοῦ γάμου.

Οἱ Ὑμνοί. Ὑμνοὶ δὲ καθ' ἑλίου μὲν ἐκαλοῦντο τὰ εἰς τοὺς θεοὺς ᾄσματα. Ἰδίᾳ δ' ἐκλήθησαν οὕτω τὰ ἀπέριττα ὑμνητικὰ τῶν θεῶν ᾄσματα, ἅτινα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἤδοντο ἐν δακτυλικοῖς ἐξαμέτροις κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν θεῶν καὶ ἐπραγματεύοντο ὡς κύριον ὑποκείμενον μῦθόν τινα ἀναφερόμενον εἰς τὸν ὑμνούμενον θεόν. Ἀλλὰ μετέπειτα ἐπελήφθησαν καὶ τούτου τοῦ εἶδους τῆς ποιήσεως οἱ λυρικοί, ὡς ὁ Ἀλκαῖος, ὁ Ἀνακρέων, ὁ Πίνδαρος, οἵτινες καὶ μετεχειρίσθησαν ἀντὶ τοῦ στερεοτύπου ἐξαμέτρου τεχνικώτερα εἶδη στίχων καὶ εἰσήγαγον ἐν μέρει χορὸν ὅλον ἀντὶ τοῦ ἐνὸς ῥαψωδοῦ. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι διετήρησαν ἐκ τῆς παλαιᾶς ἀπλότητος τοῦτο, ὅτι τοὺς ὕμνους πάντοτε ἱστάμενοι καὶ οὐχὶ ὀρχούμενοι πρὸς κιθάραν καὶ οὐχὶ πρὸς αὐλὸν ἤδον¹⁾.

Τὰ Προσόδια. Τὰ δὲ προσόδια δῆλα δὴ μέλη ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἄδεσθαι ἐν τῷ προσιέναι τοῖς βωμοῖς ἢ ναοῖς²⁾. Ἦδοντο δὲ πρὸς αὐλόν, διότι οὗτος ἦτο ἐπιτηδειότερος νὰ συγκρατήσῃ ἐν ῥυθμῷ τὸν βαδίζοντα ἅμα τε καὶ ἄδοντα χορόν. Καὶ τελείως μὲν διεμορφώθησαν τὰ προσόδια ἐν τῇ χορικῇ λυρικῇ ποιήσει, ἀλλ' ἤδη ὁ παλαιὸς ἐπικός ποιητὴς Εὐμηλὸς εἶχε ποιήσῃ προσόδιον ἐν ἐξαμέτροις εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Δῆλιον³⁾. Καὶ εἰς αὐτοὺς δὲ τοὺς μεταγενεστέρους ἐφαίνετο ἐπιτηδειότερος πρὸς τὴν σεμνότητα τῆς ἱερᾶς πομπῆς ὁ δακτυλικὸς ῥυθμός, ἀλλ', ἵνα ἐμποιήσωσι μείζονα ζῶν ἐἰς τὴν κίνησιν, προέτασσον οὗτοι τῶν δακτυλικῶν στίχων ἀν' ἀκροῦσιν καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ὁ προσοδιακὸς ῥυθμός. Πρὸς τὰ προσόδια δὲ καὶ πάντα τὰ ἐμβατή-

¹⁾ Ὁ Πρόκλ. ἐν Χρηστομ. 244 λέγει· «ὁ κυρίως ὕμνος πρὸς κιθάραν ἤδετο ἐστώτων».

²⁾ Ὁ Πρόκλ. αὐτόθι καὶ Ἑτυμολογ. Μέγα 690, 43. Παράβ. καὶ Ξενοφ. Κύρ. Ἀνάβ. VI, 1, 11 «ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσόδοις» καὶ Ἀριστοφ. ἐν Νεφ. 307 καὶ ἐν Εἰρ. 401.

³⁾ Οἱ ἐν λόγῳ ἐξαμέτροι ἀπηγγέλλοντο βεβαίως οὐχὶ κατὰ τριποδικὰ κῶλα, ἀλλὰ κατὰ διποδῖαν.

ρια ἐπιτηδειότατοι ἦσαν μόνον στίχοι διποδικοῦ, πρὸς τὸ βῆμα τῶν αἰοιδῶν ἀρμόζοντος μέτρου, ἐν οἷς προσέτι ἔδει νὰ λαμβάνηται πρόνοια περὶ ἐμμέτρων ἀναπαύσεων κατὰ σύμμετρα διαστήματα πρὸς ἀνάπαυλαν τῆς φωνῆς. Ἐκ τῶν λυρικῶν δὲ προσοδίων μετὰ μικρὸν ἀνεπτύχθησαν αἱ ἀναπαιστικαὶ πάροδοι τοῦ δράματος.

Ἡ Διθύραμβος ¹⁾. Ὁ δὲ διθύραμβος ἦτο ἐξ ἀρχῆς ἄσμα ἄδόμενον εἰς τὸν θεὸν τοῦ οἴνου Διόνυσον, ἐξ οὗ μάλιστα ἐθεραπεύετο ἐν ταῖς χώραις, ἐν αἷς ἐπεχωρίαζον ἡ ἀμπελουργία καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου, ἐν Νάξῳ καὶ Θάσῳ καὶ Βοιωτίᾳ καὶ Ἀττικῇ. Κυρία δ' αὐτοῦ πατρὶς φαίνεται οὖσα ἡ Φρυγία, διότι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην εἶχε τὸ ἦθος τῆς φρυγιστὶ ἀρμονίας ²⁾. Ὁ Ἀρχίλοχος δ' ἤδη (ἐν ἀποσπάσματι 77) φαίνεται ἐπαιρόμενος ἐπὶ τούτῳ, ὅτι ἐποίησε διθύραμβον εἰς τὸν ἄνακτα Διόνυσον. Ὡς δ' ἐκ τῆς φράσεως ἐξ ἀρχαίων μέλος ἀναγκαίως τεκμαιρόμεθα, μετεἴχεν ἤδη τότε χορὸς τῆς ψδῆς τοῦ διθύραμβου, χορὸς βεβαίως μαινομένων συμποτῶν, οἵτινες ὀλολύζοντες ὑπελάμβανον τὰς λέξεις τοῦ κορυφαίου. Τεχνικῶς δὲ διεμορφώθη τέλεον ὁ διθύραμβος ὑπὸ τοῦ Ἀρίωνος ἐν Κορίνθῳ ³⁾, ὃς συνέστησε περὶ τὸ 600 τὸ πρῶτον διθύραμβικὸν χορὸν ἐν κύκλῳ ὀρχούμενον, τὸν κύκλιον χορὸν ⁴⁾. Ἀλλὰ κυρίως ἔπειτα ἐθεραπεύθη ὁ διθύραμβος ἐν Ἀθήναις, ἐνθα οὐ μόνον ἡ τραγωδία ἐξ αὐτοῦ προῆλθεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς διηνεκῶς παρὰ τῷ δράματι τὸ κύριον μέρος τῶν ἐορτῶν ἀπετελεῖ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον διηρεῖτο καὶ ὁ ἀνεπτυγμένος οὗτος

¹⁾ M. Schmidt, *Diatriben in dithyrambum*, Berl. 1845. Τὸ δ' ὄνομα φαίνεται ἔχον συγγένειαν πρὸς τὰς λέξεις «θρίαμβος» καὶ «θύρμβος» καὶ ἀναμνηστικὸν τὸ ἐπίφθεγμα *io triumphe*.

²⁾ Ἀριστοτ., *Πολιτ.* VIII, 7 σ. 1342 b. Κατὰ Στράβ. X, 469 ὁ Πίνδ., ἐν ἀποσπ. 79 κατέδειξε τὴν κοινωνίαν τοῦ διθύραμβου τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰ εἰς τιμὴν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν ἄσματα τῶν Φρυγῶν.

³⁾ Σχόλ. εἰς Πίνδ., Ὀλυμπ. XIII, 25.

⁴⁾ Ὁ Πρόκλ., ἐν Χρηστομ. 244 ἐκδ. West. λέγει· «τόν δὲ ἀρξάμενον τῆς ψδῆς Ἀριστοτέλης Ἀρίωνα φησὶν εἶναι, ὃς πρῶτος τὸν κύκλιον ἤγαγε χορὸν». Παράβ. σχόλ. εἰς Πίνδ., Ὀλυμπ. XIII, 25. Εἰκόνα δὲ χοροῦ τοιοῦτου κύκλῳ περὶ βωμόν ὀρχούμενον πα-
 ἔχει ὁ Καλλιμάχης ἐν Ἰν. IV, 312 α. β.

διθύραμβος εἰς στροφάς ¹⁾, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἀπηλλάσσεται τῶν στενῶν δεσμῶν τῶν ἐπανερχομένων στροφῶν, ὥστε τελευτῶν ἐξε-
προσώπει τὸ ἀπολελυμένον λεγόμενον μέλος ²⁾). Πρὸ
τούτου δ' ἔτι ἐξελθὼν ἐκ τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν διονυσιακῶν ὕμνων
ἤρξατο ὕμνων καὶ ἄλλους θεοὺς καὶ διαλαμβάνων καὶ ἄλλους
μύθους ³⁾).

Ὁ Παιάν. Ὁ δὲ παιάν ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐπιφθέγμα-
τος ἰὴ παιάν, ὅπερ ἐξέφερεν ὁ χορὸς ἀρχόμενος τῆς ὁδῆς, ἧς
ἐξῆρχεν ὁ κορυφαῖος. Ὑπῆρχον δὲ δύο εἶδη παιάνων, ἐν μὲν, περὶ
οὗ προλαβόντες εἵπομεν, ὅπερ ἦδετο ὡς ἐπιτραπέζιος προσευχὴ
κατὰ τὴν σπονδὴν ὑπὸ πάντων τῶν συνδαιτυμόνων πρὸς αὐλὸν
ἄνευ ὀρχηστικῶν κινήσεων ⁴⁾, καὶ ἕτερον τὸ μετ' ὀρχηθμοῦ εἰς
τιμὴν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ καταπαύσει λοιμῶν καὶ νόσων
ἄδόμενον ⁵⁾). Τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο εἶδος τῶν παιάνων, ὅπερ ἐξαι-
ρέτως ἐθεραπεύθη καὶ τέλεον διεμορφώθη ἐν τῇ ἐλληνικῇ λογοτε-
χνίᾳ, ἀπαντῶμεν ἤδη παρ' Ὀμήρῳ (ἐν Ἰλ. Α, 473) καὶ ἐν τῷ
Ὑμνῳ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον (326). Ἐτελειοποιήθη δὲ τοῦτο
ἐν Κρήτῃ, ὅθεν διεδόθη καὶ εἰς Δελφοὺς καὶ εἰς Σπάρτην καὶ ἀνὰ
τὴν λοιπὴν ἥπειρον ⁶⁾). Τοῦ πρώτου δ' εἶδους παιᾶνας φαίνεται
ποιήσας Τύννιχος ὁ Χαλκιδεύς, οὗ μνημονεύει ὁ Πλάτων ἐν

¹⁾ Καὶ δακτυλικοὶ ἐξάμετροι ἀπαντῶσιν ἐν διθύραμβοις τῆς Πραξιλλῆς ἐν ἀποσπ. 1
καὶ 2. Παράβ. Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. I, 1447 b. 24.

²⁾ Πρόκλ. ἐν Χρηστ. 245, 14 ἐκδ. West. καὶ Ὁράτ. ἐν Ὡδ. IV, 2, 10, seu per
audaces nova dithyrambos verba devolvit numerisque fertur lege solatis. Ἐπεκράτει
δ' ἐν τοῖς διθύραμβοις ἡ φρυγιστὴ καὶ ὑποφρυγιστὴ ἁρμονία.

³⁾ Παρὰ τοῖς διθύραμβοις μνημονεύονται ἰσθακχοί, ἀλλὰ, κατὰ τί διαφέρουσιν ἀλλήλων
οἱ διθύραμβοι τῶν ἰσθακχίων, τοῦτο διατελεῖ σκοτεινὸν ζήτημα.

⁴⁾ Παράβ. Σουλδαν ἐν λ. «ἐξάρχοντες» καὶ Ἀθῆν. ἐν XV, 696 f περὶ τοῦ παι-
ανικοῦ ἐπιφθέγματος.

⁵⁾ Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστομ. 244 ἐκδ. West. λέγει. «ὁ δὲ παιάν ἐστὶν εἶδος ὁδῆς εἰς
πάντας νῦν γραφόμενος θεός· τὸ δὲ παλαιὸν ἰδίως ἀπενέμετο τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τῇ Ἀρ-
τέμιδι ἐπὶ καταπαύσει λοιμῶν καὶ νόσων ἄδόμενος· καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὰ προσδιδά-
τινες παιᾶνας λέγουσιν».

⁶⁾ Ὑπῆρχε δὲ καὶ λέσβιος παιάν ὑπὸ Τερπάνδρου ἴσως ποιηθείς. Παράβ. καὶ Ἀρ-
χιλόχου ἀποσπ. 76 «αὐτὸς ἐξάρχων πρὸς αὐλὸν Λέσβιον παιήονα».

Ἰωνι (534 d) ἓνα, ὃν πάντες ἤδον, ἀληθῶς εὐρημά τι Μοισ-
σᾶν¹⁾. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὑπῆρχον κατὰ τὸν Πρόκλον μόνον
παιᾶνες εἰς Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν ἄδόμενοι, μετέπειτα δὲ καὶ
εἰς ἄλλους ἐποιοῦντο τοιοῦτοι θεοὺς, οἵτινες τοῦτο μόνον κοινὸν
πρὸς ἐκείνους εἶχον, ὅτι ἤδοντο σεμνῶς ὑπὸ χοροῦ μεγαλοπρεπῶς
καὶ μετ' ἐμμελείας κινουμένου²⁾. Καὶ εἰς τιμὴν θνητῶν
δ' ἤδοντο παιᾶνες, ὡς εἰς [Κρατερόν τὸν Μακεδόνα καὶ εἰς Πτο-
λεμαῖον τὸν πρῶτον Αἰγύπτου] καὶ εἰς Ἀντίγονον καὶ Δημήτριον
τὸν Πολιορκητὴν, καθ' ἃ ἀναφέρει [ὁ Ἀθήναιος XV, 696f κ. ἐ.].
Ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπινίκιον ἔσμα ἄδόμενον ὑπὸ τῶν υἱῶν τῶν Ἀχαιῶν
ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἑκτορος ἀναφέρει τὸν παιᾶνα ὁ Ὅμηρος (X,
391). Ὡστε ὁ τοιοῦτος παιᾶν φαίνεται προελθὼν ἐκ τῶν ἁσμάτων,
ἅτινα ὡς εὐχαριστήρια ἤδοντο εἰς τὸν Ἀπόλλωνα μετὰ τὴν ἐκ τῶν
κακῶν ἀπαλλαγὴν, οἷον διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Σφηξί
(869—874). Κύριον δὲ μέτρον τῶν παιάνων ἦτο ὁ παιών
— ο συ, ὅς ἐκ τοῦ παιᾶνος ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ἐποιοῦν δὲ παιᾶνας
μέχρι τῆς 3^{ης} π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἀποδεικνύει ὁ ἐν τῷ ἐν
Δελφοῖς θησαυρῷ τῶν Ἀθηναίων νεωστὶ εὑρεθεὶς παιᾶν. Ἀκριβῆ
δ' ἔννοϊαν τῶν παιάνων τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος λαμ-
βάνομεν ἐκ τῶν ἐπινικίων τοῦ Πινδάρου (Ὀλυμπ. II καὶ Πυθ. V).
Ὁ δὲ χορὸς τῶν παιάνων συνίστατο κανονικῶς ἐξ ἀνδρῶν. Μικτὸν
χορὸν ἐκ νεανιῶν καὶ παρθένων ἀπαντῶμεν τὸ πρῶτον ἐν τοῖς ῥω-
μαϊκοῖς παιᾶσι παρ' Ὀρατίῳ (Ὀδ. I, 21, IV, I, 25—28 carm. saecul.).

Τὸ Ὑπόρχημα. Τὸ δ' ὑπόρχημα ἦτο ἔσμα μετ' ὀρχή-
σεως, ἐν ᾧ τὸ κύριον ἦτο ἡ ὀρχησις καὶ ὁ ὀρχησις ἐν λίαν κεκλι-
μένῳ ῥυθμῷ³⁾. Καὶ αὐτὸ δ', ὡς ὁ παιᾶν ἤδετο εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ

¹⁾ Παράδ. Πορφυρίου περὶ ἀποχῆς ἐμφύγων II, 48, « τὸν γοῦν Λισχύλον φασι, τῶν
Δελφῶν ἀξιούτων εἰς τὸν θεὸν γράψαι παιᾶνα, εἰπεῖν ὅτι βέλτεστα Τυννίχῳ πεποιήται·
παραβαλλόμενον δὲ τὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐκείνου ταῦτόν πεῖσεσθαι τοῖς ἀγάλμασι τοῖς και-
νοῖς πρὸς τὰ ἀρχαῖα ».

²⁾ Ὁ Ἀθήν. ἐν XIV, 628 a ἀντιτάσσει τὸν μεθ' ἡσυχίας καὶ τάξεως μελλόμενον παι-
ᾶνα πρὸς τὸν διθύραμβον.

³⁾ Πρόκλ. ἐν Χρηστ. 246, 7 « ὑπόρχημα τὸ μετ' ὀρχήσεως ἄδόμενον μέλος ». Ἀθήν.

Ἀπόλλωνος καὶ διεμορφώθη ἐν Κρήτῃ ¹⁾, ὡς ἐκεῖνος, ὥστε πολ-
λάκις δυσχερῶς διεκρίνοντο ἀλλήλων τὰ εἶδη ταῦτα ²⁾. Ὡς δὲ
καὶ ἄλλα λυρικά ἄσματα, οὕτω καὶ τὸ ὑπόρχημα ἐτελειοποιήθη
ἐν τῷ δράματι καὶ ὁ ἐν τοῖς κρητικοῖς ἄσμασι τῆς κωμωδίας.
Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν γοργοτάτοις ῥυθμοῖς ποιηθὲν χορικὸν ἄσμα εἰς
Ἀπόλλωνα ἐν ταῖς τοῦ Σοφοκλέους Τραχινίαις (205—224) δυ-
νάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀπομίμησιν τοιοῦτου τινὸς κρητικοῦ
ὀρχηστικοῦ ἄσματος. Ὑπῆρχε δὲ παρὰ ταῦτα καὶ ἄλλο τι εἶδος
ὑπορχήματος, καθ' ὃ, ἐν ᾧ ὁ χορὸς ἦδεν ἢ ἄδων ἐξετέλει ἀπλῶς
ὀρχηστικὰς τινὰς κινήσεις, οἱ ἄριστοι τῶν ὀρχηστῶν ἐτέλουν ἐν-
τεχνότερά τινα ὀρχηστικά σχήματα. Τὸ πρῶτον δὲ τοιοῦτον παί-
γνιον ἀπαντᾷ ἤδη παρ' Ὀμήρῳ (Ἰλ. Σ, 604 κ. ἐ.), ἀλλὰ τὸ
αὐτὸ εὐρίσκομεν τελειότερον διεξαγόμενον ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν Σφη-
κῶν τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἀκριδέστερον περιγεγραμμένον ὑπὸ
τοῦ Λουκιανοῦ ἐν τῷ περὶ ὀρχήσεως 16 [Π σελ. 150 ἐκδ. Jacob]
λέγοντος «παίδων χοροὶ συνελθόντες ὑπ' αὐλῶ καὶ κιθάρα οἱ μὲν
ἐχόρευον, ὑπωρχοῦντο δ' οἱ ἄριστοι προκριθέντες ἐξ αὐτῶν τὰ
γούν τοῖς χοροῖς γραφόμενα τούτοις ἄσματα ὑπορχήματα ἐκαλεῖτο
καὶ ἐμπέπληστο τῶν τοιούτων ἡ λύρα » ³⁾.

ἐν XIV, 631e «ἡ δ' ὑπορχηματικὴ ἐστὶν ἐν ᾗ ἄδων ὁ χορὸς ὀρχεῖται». Καὶ ὁ Μέναν-
δρος ἐν τῷ περὶ ἐπιδεικτικῶν σελ. 331, 21 ἐκδ. Spengel, «τοὺς μὲν γὰρ εἰς Ἀπόλλωνα
παίζοντας καὶ ὑπορχήματα ὀνομάζομεν, τοὺς δὲ εἰς Διόνυσον διθυράμβους καὶ ἰοδάμους.
Πλείονα δὲ περὶ τούτων τῶν ὀρχήσεων ἴδε παρὰ Πλουτ. ἐν Συμποσ. Προβλ. IX, 15.

¹⁾ Ἀθῆν. ἐν V, 181b «κρητικά καλοῦσι τὰ ὑπορχήματα. Κρήτα μὲν καλέουσι τρό-
πον, τὸ δ' ὄργανον Μολοσσόν». Σιμωνίδης ἐν ἀποσπ. 31 «ὅσα δὲ γαρῦσαι [ὁ Bergk
γράφει: ὅταν δὲ γηρῶσαι νῦν ἴδε καὶ Hartung τομ. 6 σελ. 140], σὺν τ' ἐλαφρὸν ὄρχημα
οἶδα ποδῶν μιν γόμεν».

²⁾ Ὁ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 9 ἐκ τῆς μελωδίας διακρίνει, ἂν ἄσμά τι εἶναι παιὰν
ἢ ὑπόρχημα.

³⁾ Παράβαλε, ὅσα ὁ Λίδιος ἐν VII, 2 περὶ τοῦ ῥωμαίου ποιητοῦ Λιδίου Ἀνδρονίκου
διηγείται: *suorum carminum actor dicitur, cum saepius revocatus vocem obtudisset
et venia petita puerum ad canendum ante tibicinem cum statuisset, canticum egisse
aliquanto magis vigente motu, quia nihil vocis usus impediēbat. Inde ad manum
cantari histrionibus coeptum diverbiaque tantum ipsorum voci relictis*, Ἄλλως τε δὲν
περιορίζετο ἐν μόνῳ τῷ ὑπορχήματι ὁ χωρισμὸς οὗτος τῶν ἀδόντων καὶ ὀρχουμένων. Καὶ
τὰ Παρθένεια τοῦ Ἀλκιᾶνος φαίνεται, ὅτι καθ' ὅλα οὕτως ἐξετελοῦντο.

Τὰ Παρθένεια. Τὰ δὲ Παρθένεια, [ἢ Παρθενεῖα κατὰ Πρόκλον], ἦσαν, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἄσματα προσωρισμένα πρὸς χορὸν παρθένων, αἵτινες ἢ αὐταὶ ὀρχούμεναι ἦδον, ἢ ἐρρύθμιζον τὰς ὀρχηστικὰς αὐτῶν κινήσεις, πρὸς τὸ ἄσμα ἄλλου τινός. Ἐπειχωρίαζον δὲ κυρίως ἐν Σπάρτῃ, ἔνθα ἡ ἐλευθερωτέρα ἀνατροφή τῆς γυναικὸς εὐνόει τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ¹⁾. Ἐποίησαν δὲ παρθένεια ἐκ τῶν λυρικῶν ποιητῶν πλὴν τοῦ Ἀλκμᾶνος, τοῦ ὀνομαστοτάτου ποιητοῦ παρθενείων, καὶ ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Βακχυλίδης. Ἐν τῷ πνεύματι δὲ τῶν παρθενείων φαίνεται ὅτι ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους τὰ ὀρχηστικὰ ἄσματα τῆς ἐξόδου τῆς Λυσιστράτης. Καὶ ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς δὲ χρόνοις ἐποίησεν ὁ λατῖνος ποιητὴς Λίβιος Ἀνδρόνικος παρθένειον, καθ' ὃ ὁ Λίβιος (ἐν XXVII, 37) παραδίδει, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τὸ *carmen saeculare* τοῦ Ὀρατίου, ἦτο δεητικὸν ἄσμα τοῦτο μόνον τὸ κοινὸν ἔχον πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ παρθένεια, ὅτι ἦδετο ὡς ἐκεῖνα ὑπὸ χοροῦ παρθένων. Εἶδος δὲ τῶν παρθενείων ἦσαν τὰ δαφνηφορικά, καθ' ὧν τὴν ἐκτέλεσιν εὐγενής, ἢ, ὡς ἔλεγον, ἀμφιθαλὴς παῖς ἤρχε τῆς δαφνηφορίας, χορὸς δὲ εὐστόλων παρθένων ἐπηκολούθει προτείνων κλῶνας δάφνης πρὸς ἱκετηρίαν τῶν ὕμνων ²⁾.

Οἱ Ὀρῆνοι. Οἱ δὲ Ὀρῆνοι ἦσαν ὀρηνητικὰ ἄσματα εἰς θανάοντας πολεμιστάς ἢ φίλους, ἅτινα ἐψάλλοντο ἐν τῷ εἰς τιμὴν τοῦ ἀποθανόντος διδομένῳ ἐπιταφίῳ δείπνῳ. Προῆλθον δὲ ἐκ τοῦ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου ἤδη ἀνερχομένου ἔθους τῶν τῆς ταφῆς μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι νῦν, ὅτε οἱ ἄνθρωποι εἰς πνευματικὰς μάλλον ἔκλιναν ἀπολαύσεις, ἀντὶ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἦδετο ὁ Ὀρῆνος. Ὑποκείμενα δ' αὐτῶν ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ ὀρφικαὶ διδασκαλίαι περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μετὰ θάνατον ἀνταποδόσεως, αἱ διαδοσόμεναι ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς ἑκτῆς ἐκα-

¹⁾ Ὁ Θεόφραστος ἐν Εἰδ. XVIII, 22 μνημονεύει τοὺς ἀγῶνας τῶν παρθένων παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐρώτα, οὓς προὑποθέτουσι τὰ παρθένεια τοῦ Ἀλκμᾶνος.

²⁾ Τὴν διαφορὰν ἴδε παρὰ Περικλῆ ἐν Χρηστ. 247, 16 κ. ε.

τονταετηρίδος. Ταῦτα δ' ἀναγνωρίζομεν ἐκ τῶν περισωθέντων πολυτίμων λειψάνων τῶν πινδαρικῶν θρήνων.

Ἀντίθετοι δὲ πρὸς τοὺς σεμνοὺς τούτους καὶ μεγαλοπρεπεῖς ὕμνους ἦσαν οἱ ἐμπαθεῖς Ἰάλεμοι, οἵτινες ἀναφαίνονται βραδύτερον ἐν τοῖς κομμοῖς τῆς τραγωδίας ¹⁾).

Παρά ταῦτα δ' ἀναφέρονται καὶ ἄλλα ὀνόματα ἰδίων ᾠδικῶν μορφῶν ὡς οἱ ἐπίνικοι (ἐνν. ὕμνοι), ᾠματα ἐπὶ τῇ νίκῃ, τὰ ἐγκώμια, ᾠματα ἐξυμνοῦντα μὲν βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἐν κώμῳ δ' ᾄδόμενα ²⁾, τὰ Ἀδωνίδια, ᾠματα εἰς τιμὴν τοῦ Ἀδωνίδος ³⁾, τὰ ἐπιλήνια, ᾠματα τῶν τρυγητῶν, οἱ λουλοι, ᾠδὴ τῶν ταλασιουργῶν ⁴⁾, τὰ βαυκαλήματα ⁵⁾, τὰ τριποδηφορικὰ καὶ ὠσχοφορικά ⁶⁾, ἅτινα ἐκ τῶν τριπόδων καὶ τῶν κλημάτων, ἅτινα ἔφερον οἱ ἀοιδοί, ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα.

5. ΠΟΙΗΤΑΙ ᾠΜΑΤΩΝ ἢ ΜΕΛΙΚΟΙ.

111. Ὁ Ἀλκαῖος ⁷⁾ καὶ ἡ Σαπφὼ ἀποτελοῦσι τὸ περικλεεὲς ζεῦγος τῶν Λεσβίων ποιητῶν, ὅπερ ἐθεμελίωσε τὸ νέον εἶδος τῆς μελικῆς ποιήσεως περὶ τὴν ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν καὶ τὰς πρώτας δεκαετηρίας τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος ⁸⁾.

¹⁾ Σχολ. εἰς Εὐριπ. Ῥῆσ. 892 «φασὶ δ' ἰάλεμον παρωνομάσθαι ἐπὶ τιμῇ Ἰαλέμου τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Καλλιόπης, ὡς φησι Πίνδαρος· ἃ δ' (ἀοιδὰ ὕμνει δῆλα δὴ) Ἰάλεμον ὠμοδόλῳ νόσῳ πεθαθέντα σθένος, υἱὸν Οἰάγρου».

²⁾ Πίνδ. Νεμεον. VIII, 50 ἐπικώμιος ὕμνος.

³⁾ Παράβ. Ἀνακρεοντείων 57, 8.

⁴⁾ Ἰδ. Ἀθην. XIV, 618 d.

⁵⁾ Τοιαῦτα βαυκαλήματα παρενεβλήθησαν εἰς Σοφοκλ. Φιλοκτ. 827 κ. ἐξ. Εὐριπ. Ὀρέστ. 174 κ. ἐξῆς.

⁶⁾ Πρόκλ. Χρηστ. 248 καὶ ἐξῆς.

⁷⁾ Τὸ περὶ Ἀλκαίου ἄρθρον τοῦ Σουΐδα ἐξέπεσεν. Ὁ δὲ Δικταίρχος εἶχε γράψῃ πραγματείαν περὶ Ἀλκαίου, ἣν πολλάκις ἐπάγεται ὁ Ἀθήναιος. Ἰδ. Welcker, Alkaios ἐν Kleine Schriften I, 126 κ. ἐ., πρὸς ἃ συμφωνεῖ καὶ τὸ Πάριον Χρονικόν 36.

⁸⁾ Ὁ Εὐσέβιος τάττει τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τὸ 2ον ἔτος τῆς 46 Ὀλυμπ. = 595 π. Χ. Ὁ δὲ Σουΐδας τάττει τὴν Σαπφὼν, ἣν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν νεωτέραν τοῦ Ἀλκαίου, εἰς τὴν 42 Ὀλυμπιάδα. Κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδ. II, 135 θὰ ἐξῇ ἡ Σαπφὼ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀράσιδος (570—526). Περὶ τοῦ χωρίου V, 95 τοῦ Ἡροδότου, ὅπερ φαίνεται καταδικάζον τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀλκαίου μέχρι τοῦ Πεισιστράτου, ἴδε τὴν κατωτέρω ση-

Τὸ γένος δὲ τοῦ Ἀλκαίου ἀνῆκεν εἰς τινὰ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν τῆς Μυτιλήνης καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντιμενίδου μετέσχε σπουδαίως τῶν ἀγώνων τῶν εὐγενῶν κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀναβιβασθέντος τυράννου Μελάγχρου καὶ τοῦ ἔτι μισητοτέρου διαδόχου Μυρσίλου. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ δὲ τούτου ὀλολύζων ἔγραφε μετ' ἀγρίου μίσους:

νῦν χρὴ μεθύσθην καὶ τινὰ πρὸς βίαν
πῶνῃν, ἐπειδὴ κάθανε Μύροιλος ¹⁾

Καὶ ἐν τῷ πολέμῳ δ', ὃν ἡ πατρίς αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὸ Σιγείον, τὴν ἐν Τρωάδι ἀποικίαν, ἐπολέμει, συνεπολέμησε καὶ αὐτὸς καὶ ἀπώλεσε τὴν ἀσπίδα, ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἔπειτα ἀνεκρέμασαν πρὸς τὸ ἐν Σιγείῳ Ἀθήναιον, τὸν ναὸν τῆς Παλλάδος Ἀθηναῖς²⁾. Ὅτε δ' οἱ Μυτιληναῖοι καταπονηθέντες ἐκ τῶν αἰωνίων ἐρίδων κατέστησαν τὸν Πιττακὸν αἰσυμνήτην πρὸς διάλυσιν τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, ἐγκατέλιπεν ὁ Ἀλκαῖος μετὰ τῶν ἐταίρων τὴν πατρίδα ³⁾ καὶ ὥρμησεν ὡς μισθοφόρος ἐπὶ στρατείας, αἵτινες ἤγαγον αὐτὸν καὶ εἰς Αἴγυπτον ⁴⁾. Τὴν δύσιν δὲ τοῦ βίου διήγαγεν αὐθις ἐν τῇ πατρίῳ ἐστὶς, ἐπιτρέψαντος τοῦτο τοῦ Πιττακοῦ, ὃς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εἶπε καὶ τὸ ὀνομαστὸν λόγιον « συγγνώμη τιμωρίας κρείσσων ⁵⁾ ». Ὅμοιον δὲ πρὸς

μείωσιν ²⁾. Τὸ δὲ ποίημα τῆς Σαπφούς πρὸς τὸν Ἀνακρέοντα, ὅπερ ὁ Ἀθήναιος (XIII, 599 d) μνημονεύει, δὲν ἐξετάζομεν, διότι αὐτὸς ὁ Ἀθήναιος δὲν πιστεύει εἰς τὴν γνησιότητα αὐτοῦ.

¹⁾ Ἀλκ. ἀπόσπ. 20. Τοῦτο ἐμimήθη ὁ Ὀράτιος ἐν Ὠδῶν I, 37. Παράβ. καὶ Στράβ. XIII, 617.

²⁾ Ἡρόδ. V, 95. Ὁ ἱστορικὸς ἀναφέρει τὸ πάθημα τοῦτο τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Πεισιστράτου περὶ τοῦ Σιγείου (550 — 540). Ἀλλὰ προφανῶς, ὡς ἡ μνεία τοῦ Περιάνδρου ἀποδεικνύει, συνέθεσεν ἐπεισοδιωδῶς, ὅτι ἐν τῷ πρᾶτ' ἐμφ. πολέμῳ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Μυτιληναίους συνέβη εἰς τὸν Ἀλκαῖον, πρὸς τὴν διήγησιν περὶ τοῦ νεωτέρου ὑπὲρ τοῦ Σιγείου πολέμου. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύει ἀντιστρατευόμενος πρὸς τὸν Beloch ὁ Crusius Litteraturgeschichtliche Parerga ἐν Philol. 55, 11.

³⁾ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. III, 9 σελ. 1285 a, 35.

⁴⁾ Στράβ. I, 37. Ὁ δ' ἀδελφὸς ἐμισθοφόρει ἐν Βαβυλῶνι, ὅθεν ἐκόμισε τὴν χρυσελεφαντίνην λαδὴν τοῦ ξίφους. Ἰδε ἀπόσπ. 33.

⁵⁾ Διογ. Λαερτ. I. 76.

τὸν πολυτάραχον τοῦτον βίον πολεμικὸν πνεῦμα διαπνέει τὰ ᾠσματα τοῦ Ἀλκαίου, πρὸς ὃ συνδέεται καὶ ἡ ὁρμὴ τῶν Αἰολέων πρὸς θορυβώδη συμπόσια καὶ διάθερμον ἔρωτα ¹⁾. Καὶ τὴν ἰόπλοκον ᾗτοι ἰοπλόκαμον καὶ μειλιχόμειδον Σαπφῶ ἐξύμνησεν ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς ᾠμασιν αὐτοῦ, καίπερ οὐχὶ εὐήκοον καὶ εὐνοϊκῶς διακειμένην πρὸς αὐτὸν εὐρίσκων τὴν ὠραίαν ποιήτριαν ²⁾.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκαίου δέκα τοῦλάχιστον πληροῦντα βιβλία ἦσαν διατεταγμένα κατὰ τὴν ὕλην. Περιελάμβανον δὲ ὕμνους εἰς τοὺς θεοὺς ³⁾, στασιωτικὰ πλήρη πολεμικοῦ μένους, ἐν οἷς καὶ τὴν λαμπρὰν περιγραφὴν τοῦ ἐνοπλίου δώματος (ἀπόσπ. 15) [καὶ τὴν πρὸ μικροῦ ἐν παπύρῳ ἀνευρεθεῖσαν σφοδρὰν καὶ πικρόχολον ἄρὰν εἰς ἐχθρόν, ἣν ἀτόνως παρέφρασεν ὁ Ὀράτιος ἐν Ἐπωδ. 10,] σκόλια, ὧν πλεῖστα ἀπεμιμήθη ἐπιτυχῶς ὁ μιμητὴς αὐτοῦ Ὀράτιος (ᾠδῶν I, 9, 18, 37) καὶ ἐρωτικά, ὧν ἔννοιαν λαμβάνομεν ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ὀρατίου μεταφρασθέντος (ᾠδ. III, 12). Πρὸς τὸ φλογερὸν δέ, ἐκ τοῦ πλήρους νεανικοῦ σφρίγγους βίου εἰλημμένον περιεχόμενον ἤρμιζε καὶ ἡ θαυμαστὴ τελειότης τῆς μορφῆς. Ἐκ τούτου τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφῶς ἦσαν τὰ μελωδικώτατα δημιουργήματα τῶν Ἑλλήνων. Αὐτοί, ἂν μὴ ἐξεῦρον, πάντως ὅμως εἰσῆγαγον εἰς τὴν ἑλληνικὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ κυρίους ἀπέδειξαν τοὺς αἰμύλους λογασιδικούς, ἀλλ' ἐν ταύτῃ ἐποίησαν καὶ χοριαμβικούς καὶ ἰωνικούς στίχους. Ἐν τοῖς ᾠμασι δ' αὐτῶν ἐπαναλαμβάνεται χαριέντως ἡ αὐτὴ περίοδος, ἡ στροφή,

¹⁾ Ὀράτιος ἐν ᾠδῶν I, 32 καὶ II, 13. Ὁ δ' Ἀθήναιος ἐν X, 492 α λέγει, ὅτι ὁ Ἀλκαῖος ὁ μελοποιὸς καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ κωμωδιοποιὸς μεθύνοντες ἔγραφον τὰ ποιήματα.

²⁾ Ἀριστοτ. ἐν Ρητορ. I, 9 [σελ. 48 ἐκδ. Roemer] καὶ Ἑρμειανὰξ παρ' Ἀθην. XIII, 598 b. Ἐκ τούτου δ' ἀμφότεροι ἀποτυποῦνται ἡνωμένοι ἐν τινι ἀμφορεῖ τῆς ἐν Μονάχῳ συλλογῆς. Παράβ. O. Jahn, Darstellungen griechischer Dichter auf Vasebildern σελ. 706 κ. ἐ. Ἡ κεφαλὴ δὲ τοῦ Ἀλκαίου εὐρίσκεται ἐπὶ τινος νομίσματος τοῦ ἐν Παρισίοις Μουσείου, περὶ οὗ ἴδε Banmeister, Denkmäler ἐν Alcaeus. [Ἴδε καὶ Head - Σφόροινου Ἱστορ. Νομ. II, 100].

³⁾ Ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνος περιεῖχε τὴν εἰς τοὺς Ὑπερβορείους ἐπὶ ἄρματος ὑπὸ κύνων συρομένου πορείαν τοῦ θεοῦ. Τοῦτον ἀποδίδει ἐν πεζῷ λόγῳ ὁ Ἱμέριος ἐν τῷ XIV λόγῳ. Τὸν δ' εἰς Ἑρμῆν μετέφρασεν ὁ Ὀράτιος ἐν ᾠδῶν I, 10.

δι' ὃ καὶ λέγονται μονόστροφα μέλη, ὥστε εὐκόλως ἡδύναντο νὰ ᾄδωνται καθ' ἀπλὴν τινα μελωδίαν. Αἱ πλεῖσται δ' αὐτῶν στροφαὶ συνίσταντο ἐκ τεσσάρων μελῶν, (τετράκωλος στροφή). Καὶ ἰδίᾳ μὲν ἐκ τοῦ Ἀλκαίου ὠνομάσθη ἡ πλήρης ἐνεργείας ἀλκαϊκὴ στροφή, ἀλλὰ μετεχειρίζετο ὁ αὐτὸς μετὰ τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τὴν τρυφερὰν καὶ μαλακὴν σαπφικὴν στροφήν. Ὡς παράδειγμα δὲ τῆς ἀλκαϊκῆς στροφῆς παραθέτομεν τὸ 18 ἀπόσπασμα ἔχον οὕτως:

σ ἔ ο ο σ ἔ ο ο ο ο Ἄσυνέτημι τῶν ἀνέμων στάοιν·

σ ἔ ο ο σ ἔ ο ο ο ο Τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται,

σ ἔ ο ο σ ἔ ο ο σ Τὸ δ' ἔνθεν ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσσον

ἔ ο ο ἔ ο ο ἔ ο ο νῆι φορήμεθα σὺν μελαίῃα.

Τὰ ᾄσματα τοῦ Ἀλκαίου εὐδοκίμουν καὶ πέραν τῆς αἰολικῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ. Ἰδίᾳ δ' ἐπεχωρίασαν ἐν Ἀθήναις τὰ σκόλια αὐτοῦ καὶ παρήγαγον ἐκεῖ τὸ συγγενὲς εἶδος τῶν ἀττικῶν παροιγιῶν ᾄσμάτων.

112. Ἡ δ' ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Ἐρέσου (κατ' ἄλλους Μυτιλήνης) Σαπφῶ ¹⁾ ἦτο ἡ νεωτέρα ἡλικιωτίς τοῦ Ἀλκαίου. Περὶ τῶν τοῦ βίου αὐτῆς ἐλάχιστα μόνον γνωρίζομεν, διότι πρωίμως παρμορφώθησαν ταῦτα ὑπὸ τῶν λόγων καὶ τῆς κωμωδίας ²⁾. Καὶ πατήρ μὲν αὐτῆς ἦτο Σκαμανδρώνυμός τις, ἄνδρα δ' ἔλαβε πλούσιόν τινα ἐξ Ἀνδρου Κερκύλαν καλούμενον ³⁾, εἶχε δὲ τρεῖς ἀδελ-

¹⁾ Ὁ Σουΐδας ἐσφαλμένως ἀποδέχεται, ὅτι δύο ἐγένοντο Σαπφοί. Τινὰ περὶ τῆς ποιητρίας εὐρίσκωμεν παρ' Ὀιδίῳ ἐν Ἡρωίδων 15. Ὁ δ' Ἀθήναιος ἐν XIII, 599e μνημονεύει ἔργον τοῦ Χαμηλιέοντος περὶ Σαπφούς. Παράβ. Welcker, Sappho vor einem herrschenden Vorurtheil befreit ἐν τοῖς Kleinen Schriften II, 80—144. Lehrs, Populäre Aufsätze 399 κ. ἐ. 2ας ἐκδ. A. Schöne, Untersuchungen über das Leben der Sappho ἐν τοῖς Symbolis Philol. Bonn. 731—762. Neue, Fragmenta der Sappho, Berl. 1827. [Luniak, quaestiones Sapphicæ, Kasin 1888]. Ἀγάλμα χαλκοῦν τῆς ποιητρίας εἶχε κατεσκευάσθαι ὁ Σιλανίων (Cicero Verr. IV, 57, 126), οὗ ἀντίτυπα καὶ ἐκ μαρμάρου καὶ ἐκ κεράμου ἀνευρέθησαν ἴδε Gamurrini, Testa di Saffo ἐν τοῖς Annal. dell' Instit. LI (1879) σελ. 246 κ. ἐ.

²⁾ Ὁ Δίφιλος ὁ κωμωδιοποιὸς ἐν Σαπφοί, τῷ δράματι, ποιεῖ τὸν Ἀρχίλοχον καὶ Ἰππώνακτα ἐραστὰς τῆς Σαπφούς, ὅπερ χρονολογικῶς ἀδύνατον. Ἴδε Ἀθην. XIII, 599d.

³⁾ Σουΐδας ἐν λέξει. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ καὶ μάλιστα ἐν τῷ ὀνόματι τῆς Ἀνδρου = πό-

φούς, ἐξ ὧν ὁ εἷς, ὁ Χάραξος, ἔζη ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τῆς ἐπαγωγοῦ ἑταίρας Ῥοδώπιδος ἐν Ναυκράτει τῆς Λιγύπτου¹⁾. Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν πολιτικῶν ταραχῶν ἐγκατέλιπε καὶ αὐτὴ τὴν πατρίδα καὶ ἔφυγεν εἰς Σικελίαν μετ' ἄλλων ὁμοφρόνων²⁾. Ἀναφέρεται δ', ὅτι εἶχε θυγατέρα, δῶρον τῆς ἐκ τοῦ ἔρωτος εὐτυχίας, τὴν Κλεῖδα, [ἢ Κλάϊδα], ἣν τρυφερώτατα ἠγάπα καὶ ἐξύμνει ὡς καιμήλιον, ὅπερ οὐδ' ἀντὶ τῆς Λυδίας ἀπάσης θὰ ἔδιδεν³⁾. Ὁ δ' ἔρως αὐτῆς πρὸς τὸν ὠραῖον νεανίαν Φάωνα, ὃς δὲν ἐφύλαξε τὴν πίστιν καὶ ὃν μεταδιώκουσα εἰς Σικελίαν διὰ τὸν θερμὸν ἔρωτα ἔρριψεν ἑαυτὴν ἐκ τῆς ἐν Λευκάδι πέτρας εἰς τὴν θάλασσαν, ἐκοσμήθη ἐπιχαρίτως καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Ἀλλ' ἴσως ὡς πρόσχημα μὲν εἰς τὸ χαρίεν διήγημα ἐ χρησίμευσεν ἡ ἐκ πολιτικῶν λόγων φυγὴ τῆς Σαπφούς, ἀφορμὴν δ' εἰς ἰδίαν διακόσμησιν τοῦ λόγου παρέσχεν ἡ μνεία τῆς Λευκάδος πέτρας ἐν τινι τῶν ᾠμάτων αὐτῆς⁴⁾. Διεστράφη δὲ καὶ χυδαῖον προσέλαβε χαρακτῆρα ἡ κοινωνία τῆς ἐνθουσιαστικῆς ποιητρίας πρὸς τὰς φίλας αὐτῆς. Ἡ δ' ἀφορμὴ ἦτο ἡ ἐξῆς. Ἐν Λέσβῳ δῆλα δὴ καὶ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι καθ' ὅλου ἐλευθερώτερον ἀνστρέφετο ἡ γυνή, ἡ δ' ἐλευθερία αὕτη διευκόλυνε τὴν συνένωσιν ὁμοφρόνων γυναικῶν καὶ παρθένων εἰς μουσικὰς ἑταιρείας.

Λεως ἀνδρῶν ἀνεῦρον κωμικὸν τι σκῶμμα. [Τολμηρὰν μὲν, ἀλλ' εὐφυᾶ τινὰ ὑπόθεσιν περὶ τοῦ ὀνόματος Κερκύλα = Κερκόλας = Κρεκόλας = καθαριστῆς ἴδε παρὰ Luniak ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 80].

1) Ἡροδ. II, 135. Ἐτερόν τινα ἀδελφὸν Λάριχον τὸν οἰνοχοοῦντα ἐν τῇ πρυτανείᾳ τοῖς Μυτιληναίοις μνημονεύει ἡ Σαπφὼ παρ' Ἀθην. ἐν X, 424 κ. εἰ.

2) Τὸ Πάριον μάρμαρον τάττει τὴν φυγὴν εἰς τὸν χρόνον τὸν μετὰ τοῦ 4 ἔτους τῆς 43 Ὀλυμπ. καὶ τοῦ 3 τῆς 47 (ἴσως Ὀλυμπ. 47, 1 ἢ 47, 2 κατὰ τὸν Schöne) λέγον Σαπφὴν ἐξ Μυτιλήνης εἰς Σικελίαν ἐπλευσε φυγοῦσα. "Ἴσως δ' ἐπανῆλθε καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ πατρίδι, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων ἐν Ἀνθολ. VII, 14 καὶ 17.

3) Ἀπόσπ. 85, ἀλλ' ἴσως καὶ ἄλλη τις γυνὴ ὁμιλεῖ ἐν πρώτῳ προσώπῳ.

4) Ἐν Λευκάδι τῇ ἐκ τῆς ἡπείρου ἀποσπασθείσῃ νήσῳ τῆς Ἀκαρνανίας ὑψίστατο παλαιὸν τι θρησκευτικὸν ἔθος νὰ καταβρίπτωσιν ἐκ τῆς πέτρας εἰς τὴν θάλασσαν ἄνθρωπον εἰς ἐξίλασμάν τῆς θεότητος. Τὸ ἔθιμον τοῦτο μνημονεύει ὁ Στράβωνος ἐν ἀποσπ. 43 καὶ ὁ Ἀνακρέων ἐν ἀποσπ. 19. Τὴν Σαπφὴν καὶ τὸν Φάωνα συνέδεσε πρὸς τὸ ἔθος τοῦτο ὁ Μένανδρος παρὰ Στράβ. X, 452. Παράβ. καὶ O. Müller, Die Dorier I, 233 καὶ Oberhummer, Akarnanien 226.

Καὶ ἡ Σαπφὼ ἄρα συνήθροιζεν εἰς τὴν ἑαυτῆς οἰκίαν, ἣν αὐτὴ αὕτη ἀπεκάλει μοισοπόλον οἰκίαν¹⁾, ὡραίας νεαρὰς φίλας, μεθ' ὧν ἐποίει ποιήματα καὶ ἔφαλλε, καὶ ἄς ἡγάπα μετὰ τῆς διαπύρου ἐκείνης ἀγάπης, μεθ' ἧς προσκολλῶνται εἰς τὸν ἀγαπώμενον αἱ θερμουργοὶ γυναῖκες τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν. Διέκειτο δὴλα δὴ καὶ αὕτη ὁμοίως πρὸς τὰς φίλας αὐτῆς, ὡς ὁ Σωκράτης πρὸς τοὺς μαθητάς²⁾. Καὶ παρὰ τούτῳ ὡς καὶ παρ' ἐκείνῃ παρὰ τῇ διανοητικῇ εὐφυΐᾳ μεγάλῃν εἶχε δύναμιν καὶ ἡ καλλονὴ τῆς μορφῆς, μόνῃ δ' ἡ ἀκολασία τῶν κωμικῶν καὶ ἡ ῥυπαρὰ φανταστικὴ δύναμις τῶν Ῥωμαίων ἐξήγαγον ἐκ τῶν ἐνθουσιαστικῶν στίχων, δι' ὧν ἡ Σαπφὼ ἐξύμνησε τὰς φίλας, τὴν Ἀθιδά καὶ Τελεσίππην καὶ Μεγάραν, ὅτι ἡ κοινωνία αὐτῶν ἦτο ἀκόλαστος τις. Ἀλλ' ὁ Βέλκερος ἀπῆλλαξε τὴν ἐρασμίαν ποιήτριαν τέλεον πάσης μορφῆς κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους³⁾.

Τὰ ποιήματα τῆς Σαπφούς ἦσαν διηρημένα εἰς ἐννέα βιβλία κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν Μουσῶν. Ὡς μέτρον δὲ τῆς διαίρεσεως ἐχρησίμευε τὸ μέτρον οὕτως, ὥστε ἐπὶ παραδείγματι τὸ μὲν πρῶτον βιβλίον περιεῖχε ποιήματα ἐν σαπφικαῖς γεγραμμένα στροφαῖς, τὸ δὲ δεύτερον ἐν αἰολικοῖς δακτύλοις. Ἐκ τῶν διαφόρων δὲ ποιημάτων κατ'εὐτυχίαν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλὴν τῶν πολλῶν ἀποσπασμάτων καὶ δύο πλήρη ποιήματα, ἐν μὲν, ἐν ᾧ ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῆς ποικιλοθρόνου Ἀφροδίτης ὡς ἐν χαλεπαῖς εὐρισκομένη ἐρωτικαῖς μερίμναις, ἕτερον δ', ἐν ᾧ ὁμολογεῖ τὸν ζηλότυπον

1) Ἀποσπ. 136. Ὁ δ' Ἡρόδοτος ὀνομάζει κατὰ ταῦτα τὴν Σαπφὼ αὐτὴν μουσοποιόν ἐν II, 135.

2) Οὕτως ἔκρινε περὶ τῆς σχέσεως ταύτης ἡδὴ ὁ Μάξιμος Τύριος ἐν [Διαλέξεων] XXIV, 8.

3) Welcker. Kleine Schriften II, 80 καὶ ἐξῆς. [Ἴδε καὶ Μυλλέρου, Ἱστορίαν τῆς γραμματολογίας κατὰ μετάφρ. Κυπριανοῦ Γαλάνη 292 κ. ἐ. Τάναντια δὲ δοξάζει ὁ Ἀγγλος Mure, History of greek Litt. III, 315 καὶ 496]. Ἀν δ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ I, 19, 28 τοῦ Ὁρατίου, ἐνθα λέγεται *temperat Archilochi musam pede mascula Sappho*, τὸ *pede* ἀληθῶς πρέπει νὰ συνδεθῇ πρὸς τὸ *mascula*, εἶναι λίαν ἀμφίβολον. Σχολαστικοὶ τινεὶ γραμματικοί, ὡς ὁ Δίδυμος, ἀνηρεύων σπουδαίως ἐν τοῖς παλαιαῖς ἡδὴ χρόνοις νὰ ἐξεύρωσιν *an Sappho publica fuerit*, ὡς λέγει ὁ Σενέκας ἐν *epist.* 88, 37 [ἦτοι πορνικὸν γόναιον ἦτο, ἐρωτομανὲς, ὡς λέγει ὁ Τατιανὸς πρὸς τοὺς Ἑλληνας 32].

ἔρωτα πρὸς τὴν ἡδέως φλεγγομένην ἰμερόεν γελῶσαν φίλην¹⁾.
Τὸ κύριον δὲ πνεῦμα, ὅπερ ἀποπνέει ἀπὸ πάντων τῶν ποιημάτων
αὐτῆς, τῶν τε ἐρωτικῶν καὶ ἐπιθαλαμίων καὶ ἐπιγραμμάτων, εἶναι
τὸ τοῦ κατατήκοντος ἐρωτικοῦ πάθους, ὅπερ ἐκφράζει μετ' εἰλι-
κρινείας ἄσυνήθους εἰς γυναικὰ καὶ ἐκ τούτου διπλασίως ἐκπλητ-
τούσης ἡμᾶς, ὡς ὅτε ψάλλει,

δέδυκε μὲν ἃ σελάνα
καὶ Πληϊάδες μέσαι δὲ
νύκτες, παρὰ δ' ἔρχετ' ὄρα,
ἐγὼ δὲ μόνα κατεύδω.

Αἱ αἰσθηταὶ χάριτες κατὰ τὴν δόξαν μάλιστα τῶν παλαιῶν
διεγείρουσι τὸν ἔρωτα. Ἄλλ' οὐχὶ ἡ ἀπλῆ εὐμορφία τοῦ σώματος
διεγείρει τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς Σαπφούς, διότι αὕτη καὶ τὸν πλου-
τον ἄνευ ἀρετῆς περιφρονεῖ ὡς ἐπιβλαβῆ πάροικον (ἀπόσπ. 81) καὶ
εἰς τὴν πλουσίαν ἐκείνην, ἣτις σεμνύνεται μὲν ἐπὶ τῷ πλούτῳ,
δὲν μετέχει δὲ τῶν βόδων τῆς Πιερίας, προλέγει, ὅτι θὰ διάγῃ ἐν
τῷ σκοτεινῷ Ἄδῃ (ἀπόσπ. 68) ἀφανῆς καὶ παραδεδομένη εἰς τὴν
λήθην. Τὰς δ' ἐννοίας αὐτῆς πάσας ἐκφέρει ἐν ἐπιχαριτωτάτῃ
γλώσσῃ, ἣτις ἐπιμελῶς εὐλαβεῖται τὸν σύνδεσμον δασέων φθόγ-
γων²⁾ καὶ ὡς διὰ μαγείας προβάλλει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν
τὰς ἐρασμιωτάτας εἰκόνας, ὡς τὴν τοῦ γλυκυμήλου, ὅπερ ἄκρον
ἄκρῳ ἐπ' ὕσδῳ ἐρυθραίνεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου (ἀπόσπ. 93). Κατὰ
τὸν πλοῦτον δὲ καὶ τὴν ἀπαλότητα τῶν ῥυθμῶν υπερβάλλει καὶ αὐ-
τὸν τὸν ἀντίτεχνον αὐτῆς Ἀλκαῖον. Ἐκ τούτου ἀπ' αὐτῆς ἔλαβε
τὸ ὄνομα ἡ σαφικὴ στροφή, ἣτις εἰς τὴν ἀπαλὴν θέσιν κατα-
λήγουσα ἀρμόζει ἄριστα πρὸς τὴν φύσιν τῆς φιλοστόργου γυναικός,
ὡς πᾶς τις ἐκ τοῦ πρώτου τυχόντος παραδείγματος αἰσθάνεται.

¹⁾ Τοῦτο μετέφρασεν ὁ Κάτουλλος 51, ὃς καὶ ἐν τῷ Ἐπιθαλαμίῳ 62 παρέχει ἡμῖν
ἐννοίαν τῶν ᾠσμάτων τούτων τῆς Σαπφούς.

²⁾ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς ἐν τῇ Περί συνθέσεως ὀνομάτων 23 ἐξυμνεῖ αὐτὴν ὡς
πρότυπον τῆς γλαφυρᾶς καὶ ἀνθηρᾶς συνθέσεως. Παράδ. καὶ τὸν Δημήτριον ἐν
τῇ περὶ Ἑρμηνείας 166 κ. ἐξ., ὃς καὶ τοῦτο ἐφαίρει, ὅτι τοσοῦτον καλῶς προσαρμόζει τὰς
λέξεις πρὸς τὰ πρόσωπα ἐν ταῖς ἐπιθαλαμίαις.

Ποικιλόθρον' ἄθανατ' Ἀφροδίτα 1 0 - 0 - 1 0 0 - 0 - 0
 παῖ Διός, δολόπλοκε, λίσσομαί σε, 1 0 - 0 - 1 0 0 - 0 - 0
 μή μ' ἄσαιοι μήτ' ὀνίαιοι δάμνα, 1 0 - 0 - 1 0 0 - 0 - 0
 πότνια, θῦμον 1 0 0 - 0

Παρά ταῦτα δ' ἐποίει καὶ ἀπλᾶ συστῆματα ἐξ ὁμοίων κώλων, πολυμερεῖς, ἀνὰ δύο συνδεδεμένους λογασιδικούς καὶ δακτυλικούς στίχους μετ' εἰσαγωγικῆς βάσεως ¹⁾ [ἢ εἰσβάσεως ²⁾], τὰ δὴ λεγόμενα αἰολικὰ μέτρα. Καὶ ἁρμονίαν δέ τινα νέαν, τὴν μιξολυδιστί, λέγεται, ὅτι ἐξεῦρεν ³⁾. Οὐδὲν θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι πρωιμώτατα ἐθαυμάζετο καὶ ἐπηνεῖτο ὑπὸ πάντων καὶ ὡς δεκάτη Μοῦσα ὑμνεῖτο ὑπὸ τῶν ἐπιγραμματοποιῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ ὑπερβολικῷ θαυμασμῷ ⁴⁾. Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα τῶν ᾠσμάτων ἐψάλλεν ἢ ποιήτρια πρὸς λύραν κατὰ τὸν τρόπον τῶν κιθαρωδικῶν νόμων, μόνα δὲ τὰ ἐπιθαλάμια ἦσαν προωρισμένα νὰ ᾄδωνται ὑπὸ χοροῦ. Ἐν μάλιστα τούτων, ὅπερ μετέφρασεν ἡ ἐμιμήθη ὁ Κάτουλλος (62), ἐξετελεῖτο ὑπὸ δύο χορῶν, ὑπὸ χοροῦ παρθένων καὶ χοροῦ νεανίσκων, καὶ πρὸς τούτοις ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐν τέλει ἐκάστης στροφῆς σύμπας ὁ χορὸς ὁλολύζων ἐψάλλε τὸ ἐφύμνιον, ἀπέβαινε χαριέντως ποικίλῃ ἢ ἐκτέλεσις.

Ἡ εἰκὼν τῆς Σαπφoῦς φαίνεται ἐκτετυπωμένη ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Μυτιλήνης καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτῆς τὸ ὑπὸ τοῦ Σιλανίωνος ποιηθὲν ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ἐν τῷ in Verrem IV 126 λόγῳ ὡς ἀνυπέρβλητον. Ἐμιμήθησαν δὲ ᾠσματα αὐτῆς ὁ Κάτουλλος καὶ ὁ Ὀράτιος, οἵτινες διὰ τοῦτο ἀνύψωσαν τὴν λυρικὴν ποίησιν τῶν Ῥωμαίων ὑπεράνω τῆς ἀψύχου κομφείας τῶν Ἀλεξανδρέων ⁵⁾.

¹⁾ [Περὶ τῆς εἰσαγωγικῆς βάσεως ἴδε Got. Hermann, *Elementa doctrinae metricae* σελ. 49 καὶ Christ, *Metrik der Griech. und Römer* σελ. 95.]

²⁾ [K. Hofmann ἐν τοῖς *Jahrb. für Philol.* 1871 σελ. 440].

³⁾ Πλούτ. Περὶ Μουσ. 16.

⁴⁾ Ἰδε Στράβωνα ἐν XIII, 617, ὅς θ α υ μ α σ τ ὶ ν τ ι χ ρ ῆ μ α αὐτὴν ἀποκαλεῖ.

⁵⁾ Ὁ Φιλύστρατος ἐν βίῳ Ἀπολλ. I, 30 μνημονεύει Δαμοφύλῃν τινὰ ἐκ Παμφυλίας, ἥτις ἀπεμιμνήτο ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ τὸν τρόπον τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως τῆς Σαπφoῦς.

113. Ὁ δ' Ἀνακρέων ¹⁾, ὁ Τήριος ἐκ τῆς ἰωνικῆς παραλίας πό-
λεως Τέω εἶναι μὲν ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς αὐτοῦ ᾄσμασιν ὁπαδὸς τοῦ
λεσβίου μέλους, ἀλλὰ τὰ ποιήματα αὐτοῦ διέφερον ἐν τούτῳ, ὅτι
ἔτι μᾶλλον ἐξῆλλον τὴν τρυφηλότητα καὶ ἡδονὴν τοῦ βίου καὶ ὅτι ἐν
τῇ ἰωνικῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐγράφησαν διαλέκτῳ. Ἐν τούτῳ
ὅμως προηγῆθη αὐτοῦ ὁ Πύθερμος, ὡσαύτως Τήριος, ὃς ἐποίησε
σκόλια καὶ δὴ κατὰ τὸν Ἀθήναιον (XIV, 625^ο) ἐν τῇ ἰαστὶ ἁρμο-
νίᾳ. Ὅτε δ' ὁ πέρσης σατράπης Ἀρπαγὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰω-
νίαν τῷ 545, ὁ Ἀνακρέων μετώκησεν εἰς τὰ Ἀβδηρα, τὴν ἐν
Θράκῃ ἀποικίαν τῶν Τητίων ²⁾. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον βεβαίως
συμπίπτουσι τὰ ἥκιστα ἔνδοξα πολεμικά αὐτοῦ κατορθώματα, ὧν
αὐτὸς οὗτος παίζων μνημονεύει (ἐν ἀποσπ. 28 καὶ 29). Βραδύτε-
ρον δ' εὐρίσκομεν αὐτὸν σὺν τῷ Ἰδύκῳ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πολυκρά-
τους, τοῦ ἰσχυροῦ καὶ φιλοτέχνου τυράννου τῆς Σάμου (533-522),
παρ' οὗ μεγάλης ἀπήλαυε τιμῆς ὡς κῆρυξ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς
ἡδονῆς ³⁾. Μετὰ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας προσκλη-
θεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰππάρχου ⁴⁾ καὶ μετὰ τὸν θάνατον καὶ τούτου (514)
φαίνεται ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἐχεκράτους, δυνάστου
τινὸς τῆς Θεσσαλίας ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλευαδῶν ⁵⁾. Ἐζῆσε δ' ἔτη
πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ⁶⁾ καὶ πάντες συνήθως ἐφαντάζοντο αὐτὸν ὡς
εὐθυμον γέροντα, ὃς, καίπερ λευκόθριξ ὢν, διετέλει θύων εἰς τὸν
Βάκχον καὶ τὸν Ἑρῶτα ⁷⁾.

¹⁾ Ἰσχνὴν τινα βιογραφίαν περιέχει ὁ Σουλῆας. Ἴδε καὶ Weleker, *Kleine Schr.* I, 251 κ. ἐ. καὶ L. Weber, *Anaerontea*, Dissert. Gött. 1895. [A. Μουστοξύδου, *Βίος Ἀνακρέοντος ἐν Πανδοίῳ* 1857 τ. II σ. 381 κ. ἐ.]

²⁾ Στράβ. XIV, 644. Ὁ Σουλῆας ἐσφαλμένως λέγει, ὅτι διὰ τὴν Ἰστιάου ἐπανό-
στασιν μετώκησεν ὁ ποιητής.

³⁾ Ἡροδ. III, 121 καὶ Στράβ. XIV, 638.

⁴⁾ Πλάτ. ἐν Ἰππάρχῳ 228e καὶ Χαρμίδῃ 157e.

⁵⁾ Συμπεραίνομεν ἐκ τῶν ἀποσπ. 103 καὶ 109.

⁶⁾ Λουκιανὸς ἐν Μακροβίοις 26. Ὁ τάφος δ' αὐτοῦ εὐρίσκειτο ἐν Τέῳ κατὰ τὰ ἐν Ἀνθολογίᾳ VII, 25 καὶ X, 599 ἐπιγράμματα. Ἴδε ἐν τούτοις καὶ Bergk, *Griech. Litter.* II, 339.

⁷⁾ Οὕτω παρίσταται ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ ἐν τῇ Βοργησίῳ μαρμαρίνῳ ἀγάλμα-
τι. Ἴδε Baumeister, *Denkmäler* 79. [Ἴδε καὶ Head, *Σόφορ. Ἰστορ. Νομ.* II, 135]. Ὁ

Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν μὲν τοῖς ἀλεξανδρεωτικαῖς χρόνοις ἐσώζοντο ἐλεγεία καὶ ἱαμβοὶ καὶ ἐπιγράμματα καὶ μέλη ἐν πέντε βιβλίοις ¹⁾· εἰς ἡμᾶς ὁμως περιῆλθον πενιχρά τινα μόνον λείψανα πλὴν δύο ἀκεραίων ἀσμάτων (ἀπόσπ. 32 καὶ 70). Καὶ οἱ μὲν ἱαμβοὶ, καὶ δὴ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου περισωθὲν ποίημα εἰς Ἀρτέμωνα (ἀπόσπ. 21), καταδεικνύουσιν ἐναργῶς, ὅτι ἐπίστατο ὁ Ἀνακρέων νὰ χειρίζεται καὶ τὸ πικρὸν κέντρον τοῦ σκώμματος. Ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων ἀποδεικνύουσιν αὐτὸν εὐθυμον ἐταῖρον καὶ χαρίεντα αὐλικόν, ὃς ὑπὲρ πάντα τὴν κιθαρωδίαν ἡγάπα ἐν τοῖς συμποσίοις, ὑπὸ μόνου τοῦ βέλους τοῦ ἔρωτος ἐπιτρώσκετο (ἀπόσ. 48) καὶ βλέπων τὸ στυγερὸν γῆρας πλησιάζον ἀποσοβεῖ πίνων καὶ ἄδων πάντα θλιβερὸν λογισμὸν ἀναμιμνήσκοντα τὸ σκοτεινὸν βασίλειον τοῦ Ἄδου. Καὶ οἱ ὕμνοι δ' αὐτοῦ εἰς τοὺς θεοὺς, ὡς εἰς τὴν Ἀρτεμιν, τὸν Ἑρώτα καὶ τὸν Διόνυσον, φαίνονται χρησιμεύοντες ὡς περικοσμήματα τῶν ἀσμάτων τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ ἐρωτικοῦ πόθου. Πρὸς τὴν παιγνιώδη δὲ καὶ ἁβρὰν ὕλην προσήρμοζε καὶ ἡ μορφὴ τῶν ἀσμάτων. Καὶ συνήθως μὲν ὡς στροφὴν μετεχειρίζετο τὴν χαρίεσσαν μὲν, ἄλλ' ἐν ταύτῳ ἀπλουστάτην μορφὴν τῶν γλυκωνείων συστημάτων, ὡς ἐν τῷ

ὦ παῖ παρθένιον βλέπων, ἡ - οὐ - οὐ - οὐ -

δίξῃμαί σε, σὺ δ' οὐ κλύεις ἡ - οὐ - οὐ - οὐ -

οὐκ εἰδὼς οὐ τῆς ἐμῆς ἡ - οὐ - οὐ - οὐ -

φυχῆς ἡμοχεύεις, ἡ - οὐ - οὐ - οὐ -

ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ δὴ μετὰ πολλῆς τέχνης τοὺς ἐπιτηδαιοτά-

δὲ Παισανίας εἶδεν αὐτὸν ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀπεικασμένον ὡς ἄδοντα μὲν, ἀλλ' ἐν καταστάσει ἀνθρώπου ἐν μέθῃ διατελοῦντος I, 25, I. Περί τῆς ἀρίστης προτομῆς τῆς ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ἴδε Kekulé ἐν τοῖς Jahrb. des archäolog. Instituts 1892 πίν. 3. Ἐκ τοῦ 14 ἀποσπάσματος ἐκ τοῦ ἔργου εἰς τὴν καλὴν Λεσβίαν συνεπέρανον τινες ἐσφαλμένως, ὅτι ἤρᾱτο τῆς Σαπφούς καὶ ἐπλασαν συγγρόνως καὶ ἄσκα τῆς Σαπφούς εἰς τὸν Ἀνακρέοντα, ὅπερ διέσσωσε μὲν ὁ Ἀθήναιος ἐν XIII 599d ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὡς νόθον ἀπορρίπτει.

¹⁾ Ὑπὸ τοῦ Ἐπιγραμματοποιοῦ Κριναγόρου μαρτυρεῖται βύβλων πεντὰς ἐν Ἀνθ. Παλ. IX, 239, μνημονεύονται δὲ μόνον 3 βιβλία μετ' ὧν. Κατὰ δὲ τὸν Crusius παρὰ Wissowa Real-Enc. I, 2041 τὰ δύο ἄλλα βιβλία περιεῖχον ἐλεγεία καὶ ἱάμβους.

τους εἰς ἔκφρασιν ἐρωτικῶν παιγνίων ἰωνικούς¹⁾. Ἀπαξιῶν δὲ τὰς τριποδίας φαίνεται ὅτι κατώρθωσε νὰ μεταχειρισθῇ μόνον διποδικούς στίχους καὶ εἰς τούτους προσήρμωσε τοὺς γλυκωνείους τοιοῦτοτρόπως, ὥστε ἐπήγαγεν εἰς τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἀνάκρουσιν τῶν λεσβίων ποιητῶν, τὴν δὲ λεγομένην βᾶσιν τοῦ Ἑρμάννου. Πρὸς τὸν ἴδιον δὲ χαρακτῆρα τῶν ᾠμάτων αὐτοῦ ἤρμοζεν ἡ ὑφ' ἐνὸς μόνου ἐκτέλεσις αὐτῶν. Ἐάν δ' ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ Κριτίας ἐν τινὶ ἐγκωμίῳ ᾠσματοὶ εἰς Ἀνακρέοντα (ἐν ἀποσπ. 7) ποιῇται λόγον περὶ νυκτερινῶν χορῶν παρθένων,

οὐποτέ σου φιλότης γηράσεται οὐδὲ θανεῖται,
ἔοτ' ἂν ὕδωρ οἶνω συμμυγνύμενον κυλίκεσσιν
παῖς διαπομπεύη, προπόσεις ἐπιδέξια νωμῶν,
παννυχίδας θ' ἱερὰς θήλεις χοροὶ ἀμφιέπωσιν

ταῦτα βεβαίως ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ὀλίγων τινῶν ᾠμάτων, καὶ δὴ τῶν ὕμνων. Ὡς δὲ ζῶν ὁ Ἀνακρέων ἐξετιμᾶτο καὶ ἡγαπᾶτο πανταχοῦ ὡς αὐλικὸς ποιητῆς καὶ εὐθυμὸς ὁμιλητῆς, οὕτω καὶ μετὰ θάνατον πάντες ᾄσμενοι, καὶ δὴ οἱ εὐθυμοὶ Ἀθηναῖοι²⁾, ἡκροῶντο τῶν ἐρωτομανῶν αὐτοῦ ᾠμάτων καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἱερὰς παννυχίδας. Καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δ' οἱ ἐξοχώτατοι τῶν γραμματικῶν ἐπραγματεύθησαν περὶ αὐτοῦ, ὡς ὁ Χαιμαιλέων, ὃς συνέγραψε τὸν βίον τοῦ ποιητοῦ, καὶ ὁ Ἀρίσταρχος καὶ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, οἵτινες ἐφιλοπόνησαν κριτικὰς ἐκδόσεις. Ἀλλ' ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς χρόνοις τὰ γνήσια αὐτοῦ ποιήματα ἀπώλοντο κατὰ μικρὸν ὑποχωρήσαντα εἰς τὰ γελοῖα παίγνια τῶν μιμητῶν αὐτοῦ³⁾.

¹⁾ Παραδόξως πῶς ὁ Ἀθήναιος ἐν XIV, 635 e, λέγει, ὅτι τρεῖς μελοδίας μετεχειρίσθη ὁ Ἀνακρέων, τὴν φρυγιστὴν, λυδιστὴν καὶ δωριστὴν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἰαστὴν. Τὸν δ' ἀνακλούμενον ἰωνικόν, ὃν ὁ Ἀνακρέων παρὰ τῇ πλήρει μετεχειρίσθη, ἐθεώρουν οἱ μεταγενέστεροι ὡς ὀλιγοῦραν τοῦ ποιητοῦ, ὅπερ ἐκφέρει καὶ τὸ τοῦ Ὀρατίου ἐν Ἐπιδόων 14, 12 non elaboratum ad pedem.

²⁾ Ἐν Ἀθήναις ἔστησαν αὐτὸν χαλκοῦν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ Πausanίαν ἐν I, 25, 1. Καὶ τὸ ὄραϊον δ' ἐπίγραμμα (ἀπόσ. 7) τοῦ εὐφυοῦς Κριτίου, τοῦ τῶν 30 γενομένου, [Bergk. II σελ. 283] ἀποδεικνύει, ὅπως ἐλατρεύετο ἐν Ἀθήναις ὁ ποιητής.

³⁾ Ὁμοιότηας πρὸς τὰ γνήσια ᾠματα τοῦ Ἀνακρέοντος εὐρίσκουμεν παρ' Ὀρατίῳ.

114. Τὰ δ' Ἄνακρέοντεια κατὰ τὰ τοῦ Ἀνακρέοντος πεποιημένα καὶ ἐν πολλοῖς κώδιξι ὑπὸ τῇ ἐπιγραφῇ, Ἄνακρέοντος Τητίου συμποσιακὰ ἡμιάμβια φερόμενα εἶναι συλλογὴ ἐξήκοντά που ποιηματίων, ἣν εὐρίσκομεν προσηρτημένην πρὸς τὴν Ἀνθολογίαν τοῦ Κωνσταντίνου Κεφαλᾶ. Καὶ ἐν προτέροις μὲν χρόνοις ἐθεωροῦντο ὑπὸ πάντων καὶ ταῦτα ὡς γνήσια καὶ ἐθαυμάζοντο ὑπερβαλλόντως ἐν τῇ παρελθούσῃ ἔτι ἐκατονταετηρίδι ὑπὸ τῶν ἀνακρεοντείων γερμανῶν, τοῦ Ῥαυλέρου καὶ Οὔτσίου (Uz) καὶ ἄλλων. Ἀλλ' ὁ Ἰλιγγος οὗτος παρῆλθε νῦν, ἐξ οὗ προσεκτικώτερον παρέβαλον ταῦτα πρὸς τὰ γνήσια ἀποσπάσματα τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ ἀνεγνωρίσθη ἡ μεγάλη αὐτῶν διαφορὰ ἐν τε τῇ στοιχοποιίᾳ καὶ τῇ διαλέκτῳ καὶ τῷ χαρακτῆρι. Καὶ ὅτι μὲν ἡ συλλογὴ περιέχει ἀπομιμήσεις, τοῦτο ἀπὸ πολλοῦ κατενόηθη, διότι δὴ τὸ μὲν 2 ἐπιγράφεται τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου, τὸ δ' ἐξηκοστὸν διαρρήδην λέγει, τὸν Ἀνακρέοντα μιμοῦ. Ἀλλ' ὁ Βέντλεϋ, Μήλχορνος, Στάρκιος καὶ Βέλκερος ¹⁾ ἀπεδέχοντο τὴν γνώμην, ὅτι γνήσια καὶ νόθα φύρδην ἐν τῇ συλλογῇ εὐρίσκονται, καὶ μόνις ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐκρίθησαν σύμπαντα τὰ τῆς συλλογῆς ὡς παιδαριώδεις ἀπομιμήσεις εἰς διαφόρους ἀνήκουσαι χρόνους. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος, ὅπερ περιλαμβάνει τὰ 20 πρῶτα ποιήματα καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ ἐν Φερεκρατείσις μέτροις πεποιημένον ᾠσμα ²⁾, φαίνεται ὅτι εἶχε πρὸ ἑαυτοῦ ὁ Γέλλιος (ἐν XIX, 9), ὅς ἐξ αὐτοῦ ἐπάγεται τὸ τρίτον ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἀνακρέοντος. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος (21 — 34) συνίσταται ἐξ ἐπτὰ ἐκλεκτῶν

Παράβ. Ὡδῶν I. 23 καὶ III, 11, 9, πρὸς τὰ ἀποσπ. 51 καὶ 75 καὶ Ὡδ. I, 27 πρὸς ἀπόσπ. 63.

¹⁾ Welcker, Die Anacreonteen ἐν Kleinen Schriften II, 356 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Hanssen, Über die Gliederung der Anacreonteen ἐν τοῖς Verhandlungen der 36 Versammlung der Philol. in Karlsruhe 1882. Anacreonteorum sylloge Palatina, Lips. 1884. Ἐν τοῖς ποιήμασι 23 — 31 ἀποδεικνύει ὁ Crusius ἐν Philol. Neue Folge I, 238 ἐν ὁμοιότητι πρὸς φράσεις τῶν σοφιστῶν τῶν χρόνων τῶν Αὐτοκρατόρων. Τὸ ἀπόσπ. 5 ἐπιγράφεται τῇ Ἀνθολογίᾳ τοῦ Πλανούδη 388 Ἰουλιανοῦ ἀπὸ ὑπάρχων Λεγυπτιίου.

ποιημάτων ἐν ἡμιᾰμβοῖς καὶ ἐπτὰ ἐν κεκλασμένοις ἰωνικοῖς πεποιημένων, ἐν οἷς καὶ τὸ χαρίεν ποιημάτιον εἰς τέττιγα (ἀπόσπ. 32), ὅπερ ἀπεμιμήθη ὁ Γοῖθιος. Τὸ δὲ λοιπὸν περιλαμβάνει ποιήματα νεώτερα, ὧν τινων καὶ ἡ προσφῶδια καὶ τὰ μέτρα σφόδρα ἐσφαλμένως ἔχουσιν, ὡς τὰ 53, 8 καὶ 58, 2. Ἐν τούτοις τοῖς νεωτέροις ποιήμασι συμφώνως πρὸς τὰ βελτιωθέντα ἦθη τῶν χρόνων, εἰς οὓς ταῦτα ἀνήκουσι, δὲν ἐπιφαίνονται πλέον τὰ παιδικά.

Εἰς τὰ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος δὲ προερχόμενα Ἀνακρεόντεια ταῦτα ἔπεται ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Poetae Lyrici graeci τοῦ Βεργκίου ὡς παράρτημα ὁμοία τις συλλογὴ ἀπομιμήσεων ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ματράγγα¹⁾. Τὰ ποιήματα δὲ ταῦτα ἐποιήθησαν μὲν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀρχόμενον εἶναι δὲ συγγενῇ πρὸς τὰ χριστιανικά Ἀνακρεόντεια τοῦ Σωφρονίου.

115. Παρὰ τοὺς μεγάλους δὲ τούτους ποιητάς, τὸν Ἀλκαῖον, τὴν Σαπφώ, τὸν Ἀνακρέοντα ἀνέδειξεν ἡ Ἑλλάς ἐν τε τῇ Αἰολίᾳ καὶ ἐν τῇ ὠρικῇ χώρᾳ καὶ πλείστους ἄλλους μελῶν ποιητάς καὶ μάλιστα ποιητρίας²⁾. Τούτων αἱ ὀνομαστόταται εἶναι· ἡ Μυρτίς ἐκ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ Ἀνθηδόνας, ἡ ἐκ Τανάγρας Κόριννα, αἵτινες ἀμφοτέραι ἔζων ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πινδάρου καὶ δὴ ἡ πρώτη καὶ εἰς ἀγῶνα κατῆλθε καὶ ἤρισε περὶ τοῦ στεφάνου πρὸς τὸν μέγαν χοροδιδάσκαλον. Ἀμφοτέραι δ' ἐποίουν ἐν τῇ ἐγχωρίῳ βοιωτικῇ διαλέκτῳ καὶ ἐλάμπρυναν ἰδίᾳ τοὺς ἐγχωρίους μύθους ἐν τοῖς ᾠμασιν αὐτῶν. Ὡσαύτως ἡ Πράξιλλα ἐκ Σικυῶνος, ἥτις κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἤχημαζε περὶ τὸ 455 καὶ ἐγένετο ἐπιφανὴς διὰ τῶν παροινίων ἰδίως ᾠμάτων. Ἐξ αὐτῆς δ' ὠνομάσθη καὶ μέτρον τι Πραξιλλεῖον, οὗ ὡς παράδειγμα οἱ μετρικοὶ ἐπάγονται τὸ ἐξῆς·

— — — — —
 ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέποισα.

Εἶτα ἡ ἐξ Ἀργους Τελέσιλλα, ἥτις ἐποίει ᾠματα ἐν ἐλαφροῖς

¹⁾ Idε Bergk III, 1078.

²⁾ Ὁ Ἀντίπατρος ἐν Ἀνθολογ. IX, 26 ἀριθμεῖ 9 ποιητρίας ὡς καὶ ἑννέα Μούσας.

ἰωνικοῖς διμέτροις ἀπὸ μείζονος, ἥ, ὡς οἱ νεώτεροι λέγουσιν, ἐν λογαοιδικαῖς τριποδίαῖς μετὰ βαρείας ἀνακρούσεως. Παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ Ἡφαιστίων τὸ ἐξῆς:

“Aδ” Ἀρτεμις, ὦ κόρα, — — υυ — υ —
φεύγοισα τὸν Ἀλφεόν. — — υυ — υ —

Ὑμνεῖτο δ' ἡ Τελέσιλλα διὰ τὸ ἥρωικόν θάρρος ὡς παρορμήσασα τὰς γυναῖκας εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος, ὅτε Κλεομένης ὁ Ἀναξανδρίδου ἐνίκησε τοὺς Ἀργεῖους καὶ ἐφόνευσε πάντας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ (τῷ 510)¹⁾. Παράδοξον μόνον εἶναι, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος, ὃς (ἐν VI, 76) ἱστορεῖ τοὺς ἀγῶνας ἐκείνους, οὐδὲν περὶ Τελεσίλλης ἀγγέλλει, εἰς ὃ προστίθεται καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Εὐσέβιος τάττει αὐτὴν εἰς πολὺ βραδύτερον χρόνον, εἰς τὸ 2 ἔτος τῆς 82 Ὀλυμπιάδος. Πολὺ δ' ἤττον ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἡ Ἥρινα, ἡ δὲ λεγομένη φίλη τῆς Σαπφούς²⁾, ἥς ἡ Ἥλακᾶτη, ἐξάμετρον τι ποιήμα, ἐπιφανεστύτη ἐγένετο. Ἴσως ἐξ ἡ αὕτη ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων μᾶλλον καὶ ἔτυχε τῆς δόξης νὰ κληθῇ φίλη τῆς λεσβίας ποιητρίας διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἐπιτυχῶς ἀπεμιμήθη αὐτήν³⁾.

116. Δημῳδὴ δ' ᾠσματα⁴⁾ ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ μὲν ἐννοίᾳ τῆς λέξεως ἦσαν σχεδὸν πάντα τὰ ποιήματα τῶν ἐξόχων χρόνων τῆς λυρικῆς τῶν Ἑλλήνων ποιήσεως, καθ' ὅσον ἦσαν ὠρισμένα πρὸς τέρψιν πάσης τάξεως τοῦ λαοῦ καὶ ἐψάλλοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τινων μόνον ἢ ὑπὸ πολλῶν ἐν χορῷ. Ἄλλ' εἰδικώτερον δημῳδὴ ᾠσματα λέγοντες ἐννοοῦμεν ἐκεῖνα, ὧν οἱ ποιηταὶ ἄγνωστοι ἦσαν, καὶ ὅτινα ἐκ τούτου θεωροῦνται ὡς ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὅστις

¹⁾ Παισαν. II, 20, 3. Πλούτ. ἐν Γυναικῶν ἀρεταῖς 8. Πολύβιος VIII, 23.

²⁾ Οὕτως ὁ Σουΐδας, ὃς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἑταίραν Σαπφούς καὶ ὁμόχρονον, πρὸς ὃ ὅμως οὐκ συμφωνεῖ ὁ Εὐσέβιος, ὃς τάττει αὐτὴν εἰς τὸ 352/1 π. X.

³⁾ Reitzenstein, Epigr. 142.

⁴⁾ Bergk, Poetae lyrici Graeci [III, 1297 καὶ ἐξῆς] Carmina Popularia. Ritschl, Opuscula I, 249 κ. ἐ. Benoist, Des chants populaires dans la Grèce antique, Nancy 1857.

καὶ ἔφαλλεν αὐτά, ποιηθέντα. Ἀλλὰ πρὸς τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν γερμανικῶν δημῳδῶν ᾠσμάτων παραβαλλόμενα τὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος περισωθέντα εἶναι ἐλάχιστα. Ἡ ἀπλουστάτη δὲ μορφή τῆς ἐν ῥυθμῷ δημῳδούς χαριτίας εἶναι ἡ παροιμία, ἥτις παρὰ τοῖς Ἑλλησιν εἶχεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν μορφήν τοῦ ἐξ αὐτῆς ὀνομασθέντος παροιμιακοῦ στίχου, ὡς «φιλεῖ δὲ νότος μετὰ πᾶχνην», ἢ «ἄλλοι κάμον ἄλλοι ὄναντο»¹⁾. Εἰς ταῦτα δ' ἀνήκουσιν καὶ αἱ εἰς τοὺς ἐπτὰ σοφοὺς μεταγενέστερον ἀποδοθεῖσαι γνῶμαι, οἷον γνῶθι σεαυτὸν, μέτρον ἄριστον καὶ οἱ ἐν συνήθεσι μέτροις δημῳδαὶ γρῖφοι. Τεχνικώτερα δὲ πως εἶναι τὰ ἐκ πλειόνων, μάλιστα λυρικῶν στίχων συγκείμενα δημῳδῶν ᾠσματα, ὡς ἡ ψῶδ' ἐπιμύλιος τῶν Λεσβίων, τὸ τῶν ἐριουργῶν [ἢ κατ' ἄλλους ἐρίθων] ᾠσμα, τὸ τῶν ληνοβατῶν, τὸ εἰς τὸν θεὸν Διόνυσον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῶν Ἠλείων ᾄδόμενον, τὸ εἰς Χελιδόνας τῶν Ῥοδίων²⁾ καὶ ἄλλα. Ἀλλ' ὅ,τι ἄριστον ἀπετέλεσαν οἱ Ἕλληγες ἐν τῷ εἶδει τούτῳ τῆς ποιήσεως, περιέχεται ἐν τοῖς ἀττικαῖς σχολίαις, ἐν οἷς συνδυάζεται ὁ σφοδρὸς τῆς ἐλευθερίας ἔρως πρὸς τὴν εὐθυμον εὐψυχίαν. Λαμπρὸν δὲ στέφανον τοιούτων σχολίων, εἰδὸς τι συλλογῆς παροιμιῶν ᾠσμάτων τῆς πέμπτῃς ἑκατονταετηρίδος, περιέσωσεν ὁ Ἀθήναιος ἐν τῷ XV βιβλίῳ (694 καὶ ἐξῆς³⁾).

6. ΧΟΡΙΚΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

117. Περὶ τῆς χορωδίας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μέλος καὶ περὶ

¹⁾ Meineke zu Theokrit 524. Haupt, Opusc. III, 520. Usener, Altgriechischer Versbau 43 κ. ἐ. Ἐν τῷ τελευταίῳ δὲ μνημονευθέντι ἔργῳ ἀποδεικνύεται ἐν ταύτῃ, ὅτι πολλὰ γνῶμαι τῶν ποιητῶν ἐν ἐξαμέτρῳ πεποιημέναι προήλθον πλατυθεῖσαι ἐκ τοιούτων ᾠμῳδῶν παροιμιῶν.

²⁾ Usener ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 80 κ. ἐξ. Περὶ δὲ τοῦ ἔθους τῶν πτωγῶν παιδίων τῶν περιφερομένων ἀνὰ τὰς οἰκίας καὶ κρατούντων χελιδόνα ἢ κορώνην ἴδε Ἀθην. VIII, 360 b. Ἀπηχίσεις δὲ τοῦ ἔθους τούτου παρ' ἡμῖν τοῖς νεωτέροις Ἑλλησιν ἴδε παρὰ Passow, Carmina popul. Graec. rec. ἀρ. 305 — 308. [N. Γ. Πολίτου χελιδόνισμα ἐν Νισοελλ. ἀναλέκτοις 1872 σ. 354 — 368].

³⁾ Reitzenstein, Epigramm und Skolion σελ. 13 — 24.

τῆς ἰδίας μορφῆς ἑκατέρων ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τοῖς ἀνωτέρω (§ 110). Ἦκμασε δ' αὕτη μάλιστα ἐν τοῖς χρόνοις τῶν τριῶν ἀστέρων, τοῦ Σιμωνίδου, Πινδάρου καὶ Βακχυλίδου, ἧτοι ὅτε παρῆλθεν ἡδὴ ἡ λάμψις τῆς μελικτῆς ποιήσεως. Ἄλλ' ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς χορικῆς ποιήσεως ἀνέρχεται εἰς χρόνους προγενεστέρους τοῦ Ἀλκαίου καὶ συνάπτεται ἀμέσως πρὸς τοὺς μουσικοὺς καὶ ὀρχηστικοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Τερπάνδρου καὶ (θαλήτου ¹⁾. ἡ δ' ἀνάπτυξις συνέχεται πρὸς τὴν λάμψιν τῶν μουσικῶν ἀγώνων, οὓς ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος οἱ Δωριεῖς μὲν τὸ πρῶτον, εἶτα δ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέπτυξαν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς παλαιὰς ἐορτὰς τῶν Θεῶν ²⁾. Καὶ προηγήθησαν μὲν ἐν τούτῳ οἱ Δελφοί, ἡ ἑ. παλαιὰ σεμνὴ ἐδρα τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἡ Σπάρτη, ἡ θ.α, ὡς ὁ Τέρπανδρος ἔψαλλεν, «αἰχμὰ τε νέων θάλλει καὶ μῦσα λίγεια», ἠκολούθησαν δ' εἶτα καὶ ἄλλαι πόλεις καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου καὶ τῶν ἀποικιῶν ὁμοίως ἄγουσαι ἐορτὰς τῶν Θεῶν καὶ ἡρώων. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ προστετέθησαν εἰς τὰς ἐορτὰς τῶν Θεῶν καὶ ἐορταὶ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν νικητῶν ἐν τοῖς μεγάλαις ἐθνικοῖς ἀγῶσι, διότι τιμὴν ἑαυτῶν ἐθεώρουν αἱ πόλεις τὰς νίκας τῶν πολιτῶν καὶ ἐώρταζον αὐτάς μετὰ πανηγυρικῆς πομπῆς. Καὶ ὅτι μὲν ἐξ οὐδεμιᾶς τῶν ἐορτῶν τούτων ἔλειπε τὸ ᾄσμα, τοῦτο εὐκατάληπτον εἶναι. Ἦ δ' ὑπόθεσις τῶν τοιούτων ἦτο, ὡς λέγομεν, ἀντικειμενικὴ τις καὶ ἀνεφέρετο πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐορτῆς, τὸν μῦθον τοῦ Θεοῦ ἢ ἡμιθέου καὶ τὸ κλέος τοῦ νικητοῦ. Ἐν τούτοις προΐμωις ἤρξαντο οἱ ποιηταὶ παρεμβάλλοντες καὶ τὰ ἴδια ἑαυτῶν αἰσθήματα εἰς τὴν διηγηματικὴν παράστασιν καὶ δὴ τὸ πρῶτον οὕτως, ὥστε ὁ ᾄδων χορὸς παρίστατο ὡς αἰσθανόμενος τὰ αἰσθήματα τοῦ ποιητοῦ. Τὰ παρθένηια δὲ πρὸ πάντων ἐχρησί-

¹⁾ Χρονικὴν τι σημεῖον κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν Δελφοῖς ἡ μὲν καθαρχία τῷ 554 π. Χ., ἡ δ' αὐλορχία τῷ 582 κατηργήθη.

²⁾ Reisch, De musicis Graecorum certaminibus, Vindob. 1886. Παραβ. καὶ § 92. Διὰ τῶν νέων δ' ἐορτῶν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Διονύσου ἡμαυρώθησαν αἱ παλαιαὶ ἐορταί, ὡς ἐν Ἀθήναις τὰ Διόσια, Κρόνια, Ποσειδώνια.

μευσαν ὡς γέφυρα μεταβάσεως ἀπὸ τῶν αἰσθημάτων εἰς τὴν διήγησιν, ἀπὸ τῆς μελικῆς εἰς τὴν χορικὴν ποίησιν. Καὶ ἡ μὲν μορφή τῶν χορικῶν ᾠσμάτων ἦτο ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τοσοῦτον αὐστηροτέρα καὶ σεμνοτέρα, ὥστε ἐπεκράτουν ἐν αὐτοῖς ἀντὶ τῶν παιδιωδῶν λογαοιδικῶν οἱ σεμνοὶ δακτυλικοὶ ἐπίτριτοι. Αἱ δ' ὀρχηστικαὶ κινήσεις προεκάλεσαν καὶ τὴν διαίρεσιν εἰς στροφὴν, ἀντιστροφὴν καὶ ἐπωδόν. Ἐκ τούτου δ' ἀκριβῶς προῆλθε καὶ ἡ μείζων ἔκτασις τῶν στροφῶν καὶ ἡ τεχνικωτέρα διαμόρφωσις τῶν περιόδων, ὧν ἡ κατανόησις ἦτο ἀδύνατος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς παλαιοὺς ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ μέλους¹⁾. Κυρία δὲ γλῶσσα τῶν χορικῶν ἦτο ἡ Δωρική, ἡ ἢ ἐγχώριος διάλεκτος τῶν παλαιωτάτων δωρικῶν λυρικῶν, ἥτις διετηρήθη καὶ ὅτε ἡ χορικὴ ποίησις μετηνέχθη καὶ εἰς ἄλλα οὐχὶ δωρικά φύλα. Ἐν τούτοις δὲν παρέμεινεν ἡ γλῶσσα αὐτῆς τοσοῦτον ὁμαλή, ὡς ἡ ἐπική, διότι ἐκ τούτου, ὅτι παρέλαβε τύπους τινὰς καὶ λέξεις τὸ μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς ἐπικῆς διαλέκτου καὶ τῆς αἰολικῆς μελικῆς, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος ἐκείνου τῶν ποιητῶν, ἀπέβη τεχνικὴ τις διάλεκτος μετὰ δωρικῆς βάσεως²⁾.

118. Ὁ Ἀλκμᾶν ἤχμαζε κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος μετὰ τὸν Ἀρχίλοχον μὲν καὶ τὸν Θαλήταν, ἀλλὰ πρὸ τοῦ Ἀλκαίου³⁾. Καὶ πατρὶς μὲν αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, ἦσαν αἱ λυδικαὶ Σάρδεις⁴⁾, ὅθεν διδαχθεὶς

1) Cicero, Orat., 183: a modis quibusdam cantu remoto soluta esse videatur oratio maximeque id in optimo quoque eorum poetarum qui λυρικοὶ a Graecis nominantur.

2) Ahrens, Über die Mischung der Dialekte in der griechischen Lyrik ἐν τοῖς Verhandlungen der Philol. in Göttingen, 1852. Εἰς τὰς τοπικὰς δὲ διαλέκτους περᾶται ὡς ἀναγὰγ ἡ γλῶσσα ἐκείνου τῶν λυρικῶν ὁ Führer, Die Sprache und Entwicklung der griech. Lyrik, Progr. von Münster καὶ Philol. 44, 49 καὶ ἐξῆς.

3) Ὁ μὲν Σουΐδας τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 27 Ὀλυμπιάδα, ὁ δ' Εὐσέβιος εἰς τὴν 304, καὶ 42, 2. Εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος μεγίστην βοήθην ἔχει ἡ τοῦ Σουΐδα, ὅτι ἐπὶ Ἀρδύου βασιλεύοντος τῶν Λυδῶν ἔξη, μαρτυρία, ἣν βεβαίως ἐξηγάγεν ἐκ τινος χωρίου τῶν ποιημάτων αὐτοῦ. Παράβ. Busolt, Griech. Gesch. I, 601 2ας ἐκδόσ. Ἐν τῷ κανόνι ἀνεγράφειτο πρὸ τοῦ Ἀλκαίου. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνέγραψεν ὁ Εὐσέβιος περὶ Ἀλκμᾶνος ἐν 3 τοῦλάχιστον βιβλίοις. Κατ' αὐτὸν δ' ἔγραψε καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Πολύσταυρος περὶ τῶν παρ' Ἀλκμᾶνος τοπικῶς εἰρημένων.

4) Ἀπόσπ. 25. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος ὁ Λίτωλος ἐν Ἀνθολ. VII, 709 ὀνομάζει τὰς Σάρδεις πατρίδα τῶν προγόνων μόνων τοῦ ποιητοῦ.

παρέλαβε τὴν λυδικὴν μουσικὴν καὶ τὰ αἰολικὰ μέλη. Ἐδράσε δὲ μάλιστα ἐν Σπάρτῃ, ἥς τοὺς κατοίκους εἶχον ἤδη ἐφορμήσῃ ἐπὶ τὴν θεραπείαν τῶν μουσικῶν τεχνῶν ὅτε Τέρπανδρος καὶ ὁ Θαλήτας¹⁾. Καὶ φαίνεται μὲν, ὅτι ἦλθεν εἰς Σπάρτην ὡς αἰχμαλωτευθεὶς κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Κιμμερίων, ἀλλ' ἔπειτα πάντως μετέλαθεν ἐκεῖ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἢ τοῦ δικαιώματος τῆς ἰθαγενείας²⁾, διότι ὑπὸ τε τοῦ Σουῖδα Λάκων ἀπὸ Μεσσοῶς καλεῖται³⁾ καὶ ἐν ταῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ἐπιφαίνεται ὡς ἰσόνομος πολίτης τῆς Λακεδαιμόνος. Καὶ τὸ ὄνομα δ' αὐτὸ τοῦ Ἀλκιμᾶνος ἢ Ἀλκιμαίωνος φαίνεται λαβὼν τὸ πρῶτον ἐν Σπάρτῃ κατ' Ἀλέξανδρον τὸν Λιτωλὸν (ἐν Ἀνθολ. VII, 709). Ἀπέθανε δ', ὡς φαίνεται, ἐν βαθεῖ γῆρατι, διότι ἐν τῷ 26 ἀποσπᾶσματι αἰτιῶνται τὸ γῆρας, ὅτι παρέλυσεν τὰ γόνατα αὐτοῦ, καὶ εὐχεται νὰ τύχῃ τοῦ κλήρου τοῦ κηρύλου (Ἀλκυόνος), ὃν γηράσαντα φέρουσιν αἱ θήλειαι ἐπὶ τῶν πτερῶν ὡς ἀδυνατοῦντα νὰ πετᾷ. Εὐσεβῶς δὲ φερόμενοι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔστησαν εἰς τὸν ποιητὴν τῶν Παρθενειῶν παρὰ τῷ Δρόμῳ μνήμα, ὅπερ εἶδεν ὁ Πausanias⁴⁾. Τὰ δὲ ποιήματα αὐτοῦ ἐν ἑξ̄ περιεχόμενα βιβλίοις ἐγγράφησαν ἐν παλαιᾷ λακωνικῇ, πρὸς ἐπικά καὶ αἰολικὰ στοιχεῖα συγγραθεῖση διαλέκτῳ⁵⁾. Εὐδοκίμησε δὲ μάλιστα ὁ Ἀλκιμᾶν περὶ τὰ Παρθέ-

¹⁾ Περὶ τῆς μουσικῆς παιδείας καὶ τῶν πολλῶν ἡμάτων τῶν Σπαρτιατῶν τῶν παλαιότερων χρόνων ἴδε Πλούτ. ἐν βίῳ Λυκούρ. 21 καὶ Ἀθην. XIV, 632 f. Ὀνόματα δ' ἀρχαίων ποιητῶν τῆς Σπάρτης φέρονται τὸ τοῦ Γυτιάδου παρὰ Πaus. III, 17, 2, τὸ τοῦ Σπένδοντος παρὰ Πλούτ. ἐν β. Λυκ. 28 καὶ τὸ τοῦ Διονυσιοῦτος παρ' Ἀθην. ἐν XV, 678 e. Ὁ Πλούταρχος ἐνθ. ἀνστ. διέσωσεν ἡμῖν τὸν περίφημον ἔπαινον τοῦ Πινδάρου περὶ Σπάρτης ἔχοντα οὕτως: «ἐνθα βουλαὶ γερύοντων καὶ νέων ἀνδρῶν ἀριστεύουσιν αἰχμαὶ καὶ χοροὶ καὶ Μοῖσα καὶ Ἀγλαΐα». Παράδ. Πινδ. ἀπόσπ. 112 καὶ Πρατίνᾳ ἀπόσπ. 2.

²⁾ Ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός ἐν ἀποσπ. 2 λέγει: «Ἀλκιμᾶν οἰκίτης ἦν Ἀγρησίδα, εὐφυὲς δὲ ὢν ἡλευθερώθη καὶ ποιητὴς ἀπέβη».

³⁾ Ὁ Σουῖδας συγγέρον τὴν Μεσσήαν πρὸς τὴν Μεσσηνίην ἀπεδέχετο καὶ ἑτερόν τινα Ἀλκιμᾶνα.

⁴⁾ Πausan. III, 15, 2. Παράδ. καὶ Ἀνθολ. VII, 18 καὶ 19, ἐνθα τὰ ἐπιτύμβια ἐπιγράμματα νεώτερον, ὡς εἰκόσ, χρόνων.

⁵⁾ Spiess ἐν τοῖς Studien zur griech. und latein. Grammatik ὑπὸ Curtius und

νεια, ἅτινα ἐπλήρουν δύο τουλάχιστον βιβλία ¹⁾ καὶ ἐξ ὧν ὁ Μα-
ριέττης ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ σκότους αἰγυπτιακοῦ τάφου τῷ 1855
μέγα τι ἀπόσπασμα μετὰ παλαιῶν παρατηρήσεων ἐν τῇ ᾠδ.
Ἦσαν δὲ ταῦτα οὔτε καθαρῶς ἱερά, οὔτε καθαρῶς βέβηλα
ᾄσματα, διότι πρὸς τὸ ἐγκώμιον τῆς θεότητος συνεκινᾶτο τὸ ἐγ-
κώμιον τῆς χάριτος τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων.
Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνοῦσι καὶ τὰ παραδιδόμενα, ὅτι τὰ χορικά
τοῦ Ἀλκμᾶνος ᾄσματα ὅλως ἰδιόν τινα χρωματισμὸν εἶχον καὶ ὅτι
ὁ Ἀθηναιὸς (ἐν XIII, 600f) ἀποκαλεῖ τὸν Ἀλκμᾶνα ἡγεμόνα τῶν
ἑρωτικῶν μελῶν. Ἦσαν δ' ὠρισμένα τὰ παρθένεια νὰ ᾄδωνται ὑπὸ
χοροῦ ἢ ἀγγέλων παρθένων. Τοιαῦται δ' ἀγγέλαι ἐσχηματίζοντο
ἐν Σπάρτῃ καὶ πρὸς τὰς γυμνασιακὰς ἀσκήσεις τῶν παρθένων ἐν
τῷ δρόμῳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ᾠδὴν καὶ πρὸς ἄλλα ἔργα ἐν ταῖς ἱε-
ρουργίαις ²⁾. Ἀλλὰ, πῶς τὰ ἡμιχόρια ἐκ διαδοχῆς ἔψαλλον ³⁾,
ποῖον ἦτο τὸ ἔργον τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ, ἐν τίνι μορφῇ ὁ ποι-
ητὴς ἐξέφερε τὰ ἴδια ἑαυτοῦ αἰσθήματα διὰ τῆς ᾠδῆς τῶν παρθέ-
νων, περὶ πάντων τούτων μεγίστη ἐπικρατεὶ ἀσάφεια. Πλὴν δὲ
τῶν Παρθενείων ἐποίησεν ὁ Ἀλκμᾶν καὶ ὕμνους καὶ παιᾶνας καὶ
σχόλια. Ἐν δὲ τοῖς ῥυθμοῖς τὸ μὲν ἀκολουθήσας εἰς τὸν Ἑρπαν-
δρον μετεχειρίσθη τὰ δακτυλικά μέτρα τῶν νόμων αὐτοῦ, τὸ
δ' ἐποίησε καὶ κρητικούς καὶ ἰάμβους καὶ ἐλαφροὺς λογαοιδικούς

Brugmann X, 331 κ. ἑ. Schubert ἐν τῷ Sitzungsber. der Wiener Akademie 1878
σελ. 517 κ. ἑ. Meister, Griechische Dialekte I, 20 Jurenka, Zur Aufhellung der
Alkman'schen Poesie, Wien 1896 Programm. Δυστυχῶς τὸ ἔδαφος πρὸς ἀναγνώρισιν
τῆς γλωσσικῆς μορφῆς εἶναι ὅλως ἐπισηφάλες, ὥς καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς, οὐς μόνον
ἐκ παραπομπῶν γινώσκωμεν.

1) Στέφ. Βυζάντιος ἐν λέξει Ἑρυσίχην.

2) "Οἱ τετράκις ἐξήκοντα κόραι πᾶσαι συνομήλικες ἔχουσαι δώδεκα ἡγε-
μονίδας ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερουσῶν συνηνωμένοι ἦσαν καὶ πρὸς γυμνασιακὰς ἀσκήσεις καὶ
πρὸς ᾠδὴν μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἑλένης Ἐπιθαλαμίου τοῦ Θεοκρίτου (XVIII), περὶ
οὗ ἔδε καὶ Kaibel ἐν Hermes 27, 255. Πῶς δ' αἱ ἀγγέλαι αὗται τῶν παρθένων ἦδον καὶ
ὕμνουσαν τὴν παρθενικὴν θεὰν τῆς θήρας Ἀρτεμιν, περὶ τούτου παρέχει ἡμῖν αἰσθητὴν εἰκόνα
ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τελείᾳ τῆς Λυσιστράτης.

3) Ἡμιχόρια ἐκ δέκα χορευτριῶν καὶ ἑνδεκα, ἦτοι 10 χορευτριῶν καὶ μιᾶς ἀγῆσι-
κόρας ὑποδεικνύει τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ σωζομένου παρθενείου.

κατὰ τὸν τρόπον τοῦ λεσβίου ποιητικοῦ ζεύγους. Περὶ τῆς τέχνης ὅμως αὐτοῦ εἰς κατασκευὴν τῶν στροφῶν δυσχερῶς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, διότι τὰ μὲν ἀποσπάσματα πενιχρότατα εἶναι, οὐδεὶς δ' ἐμιμήθη στροφὴν τινα αὐτοῦ καὶ οὐδεμίᾳ ἐγένετο κοινή. Ἐν τῷ περισωθέντι δὲ Παρθενίῳ ἡ ἀγγίνοια τοῦ Βλασσίου καὶ Ἀρηνσίου ἀπέδειξε στροφὰς ἐκ 14 μικρῶν στίχων, οἵτινες ὑποδιαιοῦνται εἰς δύο ὅμοια ἐπωδικῶς κατασκευασμένα ἡγούμενα κῶλα (στίχ. 1—4=5—8) καὶ εἰς μείζονα ἐπωδὸν ἐκ τροχαϊκῶν καὶ λογαοδικῶν ὡσαύτως ἐσχηματισμένην στοιχείων. Ἐν ἄλλοις δὲ ποιήμασι μετεχειρίσθη ἀπλουστεράς τροφικὰς μορφάς, ὡς ἐν τῷ ὕμνῳ εἰς Δία (ἀποσπ. 1) τρικῶλους στροφὰς συνισταμένας ἐκ δύο δακτυλικῶν μερῶν, ἐξ ἀκαταλήκτου τετραποδίας καὶ καταληκτικῆς τριποδίας καὶ ἐξ ἰαμβικοῦ ἐπωδοῦ, ὡς

<i>Μῶσ' ἄγε, Μῶσα λίγεια πολυμελὲς</i>	— — — — —
<i>ἀενάοιδε μέλος</i>	— — — — —
<i>νέοχμον ἄρχε παρσένοις ἀεΐδεν.</i>	— — — — —

Sitzler, Die Lyriker Eumelus, Terpander und Alkman, Karlsruhe 1886. Diels, Das ägyptische Parthenion nach einer Vergleichung, ἐν Hermes 31, 339 κ. ἑ. Jurenka, Der ägyptische Papyrus des Alkman ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 1896. Wiener Studien XIX, 2 καὶ Philol. 56, 399 κ. ἑξῆς [Wilamowitz, Der Chor der Hagesichora ἐν Herm. 32, 251 κ. ἑ].

119. Ὁ δ' Ἀρίων ¹⁾ ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Μεθύμνης ἔζησε καὶ ἔδρασεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Περιάνδρου, τοῦ φιλοτέχνου τυράννου τῆς Κορίνθου (625—585) ²⁾. Πολυθρύλητος δ' εἶναι ὁ χαρίεις μῦθος τοῦ ἐκ Τάραντος εἰς Κόρινθον πλοῦ τοῦ ἀρίστου μουσικοῦ καὶ τῆς

¹⁾ Ἡρόδ. I, 23 κ. ἑ. Σουΐδας ἐν λείξει. Τὸ ἐν τῷ ἄρθρῳ δὲ τούτῳ ἀναφερόμενον ὄνομα τοῦ πατρὸς Κυκλῆως (ἐκ τοῦ κύκλιος γένος) εἶναι μὲν προφανῶς πλαστόν, ἀπαντᾷ δ' ὅμως ἐπὶ παλαιᾷς (Ὀλυμπ. 40 περίπτου) ἐπιγραφῇς τῆς Θήρας παρὰ Kaibel. Epig. graec. 1086 Κυκλῆϊδης Κυκλῆος ἀδελφεῖο Ἀρίωνι, τὸν διελθὼς | σώσας μνημόσυνον τέλεσεν».

²⁾ Ὁ Πίνδ. ἐν Ὀλυμπ. XIII, 18 λέγει περὶ Κορίνθου «ταὶ Διωνύσου πόθεν ἐξέφανεσιν σὺν βοηλάτῳ χάριτες θυροράμνιν ;»

σωτηρίας αὐτοῦ ὑπὸ τῶν δελφίνων, οἵτινες ἐξήγαγον αὐτὸν σῶον εἰς τὴν ξηράν κατὰ τὸ Ταίναρον. Ὁ δ' Αἰλιανός, ὅς ἐν τῷ περὶ ζῴων ἰδιότητος (ἐν XII, 45) διεξοδικῶς διηγεῖται τὸν μῦθον, παραδίδει ἡμῖν καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀρίονος δῆθεν ἀναγραφέντα εἰς τὸ ἐν Ταίναρῳ μνημεῖον ὕμνον εἰς Ποσειδῶνα. Ἀλλ', ὅτι ὁ ὕμνος οὗτος δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀρίονος, ἀπέδειξεν ὁ Βοίχχιος, διότι καὶ τὸ μέτρον καὶ ἡ γλῶσσα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ δὴ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Εὐριπίδου ¹⁾. Ἡ σημασία δὲ τοῦ Ἀρίονος ἔγκειται εἰς τὴν ὥθησιν, ἣν διὰ τῶν διθυράμβων ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τραγωδίας, περὶ οὗ ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ διαλάβωμεν. Ὁ Σουίδας ἀναφέρει προοίμια τοῦ Ἀρίονος εἰς ἔπη β', ἀλλὰ τὰ ποιήματα ταῦτα, ἃν ποτε ἐποιήθησαν ²⁾, πρῶτως ἀπώλοντο.

120. Ὁ δὲ Στῆσίχορος ³⁾ ζήσας περὶ τὸ 640 — 555 ⁴⁾ κατήγετο μὲν ἐκ τῆς λοκρικῆς Ματαύρου, ἔνθα τότε ἐν μεγάλῃ θεραπείᾳ εἶχον τὴν μουσικὴν καὶ ἐκ τούτου ἤκμαζεν αὐτῇ, ἐθεωρεῖτο ὅμως ὡς Ἱμεραῖος ⁵⁾, διότι ἐν Ἱμέρᾳ διήγαγε τὸ πλεῖστον τοῦ

¹⁾ Bergk, Poet. Lyr. Graeci [III, 871]. Ἴδε καὶ Lehrs, Populäre Aufsätze 385 κ. ε. 2ας ἐκδόσεις. Σημασίαν τινὰ εἶχεν ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων παράστασις τοῦ ἐπὶ Δελφίνου δαρυμένου Τάραντος, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Πρὸς ταῦτα συνάδει ἄριστα καὶ ἡ τοῦ Ἀλβρεχίου Δυρέρου γραφή, ἥτις παριστᾷ τὸν Ἀρίονα φερόμενον ὑπὸ Δελφίνιον. Ἴδε καὶ Ott. Jahn, Populäre Aufsätze ἐν σελ. 351.

²⁾ Ὁ Κρούσιος παρὰ Wissowa II, 840 ἀποδέχεται νόθευσιν τοῦ ἀγῶντος Λόδιωνος.

³⁾ Ἴδε τὸ ἄρθρον παρὰ Σουίδᾳ καὶ Welcker, Stesichoros ἐν ταῖς Kleinen Schriften I, 148 κ. ε. Rizzo, Questioni Stesichoree I Vita e scuola poetica, Messina 1895. Ἐσφαλμένως καὶ οὐδὲν πρὸς τὸν Στῆσίχορον ταῦτον κοινὸν ἔχουσι τὰ τοῦ Παρίου μαρμαρέου Στῆσιγόρου τινὲς ἐν 50 καὶ 73. Παράβ. Rohde ἐν Rhein. Museum 33, 198 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Οἱ ἀριθμοὶ ὑπελογίσθησαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λουκιανοῦ ἐν Μακρυέων 26, ὅτι πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ἐξῆσεν ἔτη, καὶ τὴν τοῦ Σουίδᾳ καὶ Εὐσεβίου, ὅτι ἀπέθανεν κατὰ τὸ 2 ἔτος τῆς 56 Ὀλυμπιάδος.

⁵⁾ Ὁ Σουίδας λέγει «Ἐκ πόλεως Ἱμέρας τῆς Σικελίας, καλεῖται γοῦν Ἱμεραῖος, οἱ δὲ ἀπὸ Ματαυρίας τῆς ἐν Ἰταλίᾳ, οἱ δὲ ἀπὸ Παλαντίου τῆς Ἀρκαδίας». Παράβ. καὶ Στέφ. Βυζαντινὸν ἐν λέξει Ματαύριον. Καὶ ὁ ἑξηγῶν Ἱμερίος ἐν λόγ. XXIX δνομάζει τοὺς Λοκροὺς ὡς γενέτεσσαν χώραν τοῦ Στῆσιγόρου λέγων. «Ἀλκαῖος Λέσβιον καὶ Λοκροὺς (ὁ κῶδ. λόγους, ὅπερ διώρθ. ὁ Wilamowitz) κοσμεῖ Στῆσιγόρου». Περὶ συμβουλῆς δοθείσης ὑπὸ τοῦ Στῆσιγόρου εἰς τοὺς Λοκροὺς ποιεῖται λόγον ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ῥήτορ. 21 [σελ. 140 ἐκδ. Ad. Römger]. Κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀλκιδάμαντος διαδεδομένον λόγον ἦτο υἱὸς τοῦ Ἡοιάδου καὶ τῆς Κλυμένης, περὶ οὗ ἴδε ἀνωτέρω § 65 καὶ Nietzsche ἐν Rhein. Mus. 28, 223 κ. ἐξῆς.

βίου. Τοὺς Ἱμεραίους δὲ νουθετῶν ἀπέτρεπεν ἀπὸ τῶν φιλοδόξων ἐπιβουλῶν τοῦ Φαλάριδος διηγηθεὶς τὸν μῦθον τοῦ ἵππου, ὅστις, ἵνα τιμωρήσῃ τὴν ἔλαφον, ἐδέχθη τὸν χαλινὸν παρὰ τοῦ ἀνθρώπου¹⁾. Ἀλλὰ μάταιαι ἀπέβησαν αἱ νουθεσίαι, δι' ὃ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ καὶ ἀπέθανεν ἐν Κατάνῃ, ἐνθα ἐδεικνύετο τὸ μνῆμα αὐτοῦ πρὸ τῆς πύλης²⁾.

Ἐν τῇ ἐξελίξει δὲ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως κατέχει ὁ Στησίχορος ἑξοχὸν θέσιν, διότι οὐ μόνον ἦτο ἀσυνήθως γόνιμος ποιητής, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς πληθύσεως τῶν ἔργων, ἀτινα ἐν 26 περιελαμβάνοντο βιβλίοις, ἀλλὰ καὶ ἐξεῦρε νέας μορφὰς καὶ μετένευκε τὴν θεραπείαν τῆς μουσικῆς ἀπ' ἀνατολῶν διὰ τῶν Ὀζολῶν καὶ Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, δι' ὃ καὶ πλείστου ἄξιός ἐστιν. Προωδοποίησαν δ' εἰς τοῦτο ἐν ταῖς ἐσπερίαις ταύταις χώραις ὁ παλαιὸς ἐκ Σικελίας μελικὸς Ξάνθος, ὃν, ὡς λέγεται ἐμιμήθη ὁ Στησίχορος ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ³⁾, καὶ ὁ ἐκ Λοκρῶν Ξενόκριτος, ὃς κατέστησε τὴν δευτέραν κατὰστασιν τῶν περὶ τὴν μουσικὴν ἐν Σπάρτῃ⁴⁾, καὶ ὁ Ἀρίων, οὗ τοὺς ἀνὰ τὴν Σικελίαν πλοῦς διηγεῖται ὁ μῦθος. Ἐν ταῖς μουσικαῖς δὲ καὶ ῥυθμικαῖς μορφαῖς δὲν ἐπηκολούθησε τόσον εἰς τοὺς λεσβίους μελικούς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸν αὐλητὴν Ὀλυμπον⁵⁾, παρ' οὗ παρέλαβε τὸν προσοδικόν, ἥτοι τὴν δακτυλικὴν τριποδίαν

Ὁ Σουίδας ἀναφέρει πέντε διάφορα ὀνόματα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Εὐκλείδης δ' ἀποκαλεῖται αὗτος ἐπὶ τινος Ἑρμοῦ I G S I, 1213.

1) Ἀριστοτ. Ῥητορ. II, 20 [σελ. 135 ἐκδ. Römer]. Ἐν Ἱμέρᾳ εἶδεν ὁ Κικέρων in Verr II, 35, 87 (παράβ. καὶ Πολυδ. IX, 100) τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ. Ως γέρονι δὲ μετὰ κυλίνδρου ἐν χερσὶν παρίσταται ἐπὶ νομίσματος τῆς Ἱμέρας παρὰ Visconti, Icon. graec. III, 7 καὶ Baumeister, Denkmäler 1710. [Ἴδε καὶ Head - Σβορ. I, 191].

2) Ἴδε Σουίδαν καὶ Ἀνθολ. VII, 75. Τὸ μνημεῖον εἶχεν ὀκτὼ γωνίας καὶ ὀκτὼ κίονας, ἦτο ἄρα ὁμοῖον πρὸς τὸ λεγόμενον μνημεῖον τῶν Ὀρατῶν ἐν τῇ Καμπανίᾳ. Ἐναντίον δὲ τῆς ἀληθείας οἱ γράψαντες τὰς περισωθείσας νόθας ἀμειβαίας ἐπιστυλάς τοῦ Στησίχορου καὶ τοῦ Φαλάριδος, ὡρμήθησαν ἐκ φιλικῆς δῆθεν σχέσεως τῶν δύο ἀνδρῶν.

3. Παράβ. Ἀθην. XIII, 513a. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Ξάνθος ἦτο πλεστόν τι πρόσκοπον, ὃ Robert, Bild und Lied 173 κ. ἐξῆς.

4) Ἀνακρέων ἐν § 91 καὶ Πλουτ. περὶ Μουσ. 10.

5) Πλουτ. περὶ Μουσ. 29.

μετ' ἀνακρούσεως, τὸ κύριον στοιχεῖον τῶν δακτυλικῶν ἐπιτρίτων. Τὸν χαρακτήρα δὲ τῶν κυρίων αὐτοῦ ποιημάτων ὡς πρὸς τὴν ὕλην χαρακτηρίζει κάλλιστα ὁ Κοϊντιλιανὸς (ἐν X, 1, 62) λέγων, *epici carminis onera lyra sustinuit*¹⁾. Καὶ οἱ μὲν μῦθοι οἱ θαυσιλῆ καὶ ἀδιαλείπτως αὐξανομένην ὕλην περιέχοντες ἀπετέλουν καὶ παρ' αὐτῷ ὡς καὶ παρ' Ὀμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ τὸ κύριον τῆς μουσῆς αὐτοῦ στοιχεῖον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς χρόνοις, ἐν οἷς ἔζη, ἡ μὲν λάμψις τῆς ἐπικῆς ποιήσεως καὶ ἡ ἀπλότης τῶν δακτυλικῶν ὕμνων ἡμαυροῦντο ἤδη, παρὰ δὲ ταῖς Δωριεῦσιν ἰδίᾳ ὁ χορὸς καὶ ἡ ὀρχησις μᾶλλον κεχαρισμένα ἦσαν ἐν ταῖς ἐορταῖς τῶν θεῶν καὶ ἡρώων²⁾, διηγείτο καὶ αὐτὸς τοὺς μῦθους ἐν λυρικοῖς μέτροις καὶ παρέδιδεν εἰς χορούς, οὓς ἤσκει, ἵνα ᾄδωσιν αὐτοὺς ἐν ταῖς πανηγύρεσι³⁾. Καὶ εἶχε μὲν καὶ τὸ μέγιστον πλεονέκτημα, ὅτι ἡδύνατο ἐν Σικελίᾳ νὰ νεωτερίσῃ εἰς τοὺς μῦθους, διότι τὰ ἔργα τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου δὲν ἦσαν ἐκεῖ διαδεδομένα ἀπανταχοῦ. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ νέα τε καὶ παλαιὰ ὑπὸ νέον φῶς περιεῖχον τὰ ποιήματα αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐν Ἀττικῇ πολὺ διαδεδομένα ἦσαν καὶ οἱ τραγικοὶ ἰδίᾳ πολλαχῶς ἐξεκαρποῦντο αὐτὰ⁴⁾. Ὅποια δὲ τινα ἦσαν καὶ τί περιεῖχον τὰ ἐπικο-λυρικά αὐτοῦ ποιήματα, ἐξ ὧν πενιγρὰ λείψανα περιῆλθον εἰς

1) Ὁμοίως λέγει περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ Ἀντίπατρος ἐν Ἀνθολ. VII, 75 κοῦ κατὰ Πυθαγόρου φυσικὰν φάτιν ἃ πρὶν Ὀμήρου ψυχὰ ἐνὶ στέρνοις δεύτερον ἠκίσατο». Ὡσαύτως καὶ ἐν Ἀνθ. IX, 184.

2) Αἱ λατρεῖαι τῶν ἡρώων ἦσαν διαδεδομένα ἰδίως ἐν ταῖς ἀποικίαις καὶ ἡρεῖδοντο εἰς τοὺς λόγους περὶ τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν. Εὐώρταζον δὲ τοὺς μὲν Ἀτρεΐδας ἐν Τάραντι, τὸν δὲ Φίλοκτήτην ἐν Συδάρει, τὸν δὲ Διομήδην ἐν Θουρίοις, τὸν δ' Ὀδυσσεῖα ἐν Κύμῃ. Καὶ εἰς τιμὴν μὲν τῆς Δήμητρος ἐτελοῦντο τὰ Ἀνθεσφόρια, τὰ Θεογάμια, τὰ Ἀνακαλυπτήρια, τὰ Κόρεια, τὰ Θεσμοφόρια, εἰς τιμὴν δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος τὰ Κάρνεια εἰς τιμὴν δὲ τῶν Διοσκουρίων τὰ Θεοξένια.

3) Ἄν πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Στρησιχόρου καὶ αὐτὰ τὰ καθαρῶς διηγηματικὰ ἐποιήθησαν, ἵνα ζῶνται ὑπὸ χορῶν, φαίνεται λίαν ἀμφίβολον. Ὡσαύτως δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὑπὸ πολυφώνου χοροῦ ἢ καὶ ἡμιχορίων ἐκ διαδοχῆς ᾄδόμενον τὸ μακρὸν ποίημα τοῦ Πινδάρου τὸ τὸν μῦθον τῶν Ἀργοναυτῶν πραγματευόμενον (Πυθιον. IV), ἂν καὶ διαίρεται εἰς στροφάς, ἀντιστροφάς καὶ ἐπωδούς. Πᾶλλαγὴ τοῦ μέτρου κατ' ἀντίθεσιν τῆς μονότονου ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ στίχου ἔδιδε ζωὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἂν αὕτη ὑπὸ ἐνὸς ἐγίνετο.

4) Seeliger, Die Überlieferung der griechischen Heldensage bei Stesichoros, Meissen 1886. Robert, Bild und Lied 149 κ. ἐξῆς.

ἡμῶς, δεικνύουσιν αἱ ἐπιγραφαί, ἄθλα ἐπὶ Πελοπόννητος, Κέρβερος, Κύνος, Σκύλλα, Εὐρώπεια, Ἐριφύλα, Συοθηραί, Ἰλίου πέρσις, Νόστοι, Ὀρεστεία. Ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι δὲ τῆς Γηρυονίδος, ἐν ᾗ τὸ κύριον ἦτο ὁ μῦθος τοῦ Ἥλιου, εὐρίσκομεν ἀξιοσημειώτους ὁμοιότητας πρὸς Αἰγυπτιακὰς θεωρίας. Διότι, ὡς ἐν τῷ 8 ἀποσπάσματι ὁ Ἥλιος ἐπιβαίνει χρυσοῦ δέπας, ἵνα διὰ τοῦ Ὠκεανοῦ περάσας ἔλθῃ εἰς τὰ βένθεα νυκτὸς ἐρεμνᾶς πρὸς μητέρα, οὕτω καὶ ὁ αἰγύπτιος θεὸς τοῦ Ἥλιου Ῥᾶ ὀχεῖται ἐπὶ σκάφους ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ. Γνωστὴ δ' εἶναι ἐκ τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος (ἐν 243a) ἡ Παλινωδία. Διηγούντο δὴλα δὴ ἐξάγοντες τοῦτο ἴσως ἐκ τινος ὑπαινιγμοῦ εὐρίσκομένου ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ, ὅτι ὁ Στησίμαχος ἐν τινι τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ ἢ τῇ Ἰλίου πέρσει, ἐξύβρισε τὴν Ἑλένην καὶ διὰ τοῦτο ἐστερήθη τῆς ὄψεως, εἶτα δὲ μαθὼν τὴν αἰτίαν ἀνεκάλυψε ἐν τῇ καλουμένῃ Παλινωδίᾳ τὴν ὕβριν καὶ οὕτως ἀνέλαβεν αὐθις τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν. Διεφημίσθη δὲ σφόδρα καὶ πολλὴν ῥοπὴν ἔσχεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τῆς Ἰταλίας μύθων ἢ Ἰλίου πέρσις, διότι ἐν αὐτῇ ἐγένετο λόγος περὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ Αἰνείου εἰς Ἑσπερίαν καὶ δὴ εἰς Ἰταλίαν²⁾. Ὡσαύτως πλείστων ἀγαθῶν πρόξενος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τραγικῆς ποιήσεως ἐγένετο ἡ διήγησις τῶν τυχῶν τοῦ μητροκτόνου Ὀρέστου. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἡρωϊκῶν μύθων τῆς μεγάλης πατρίδος Ἑλλάδος ἐθεράπευε καὶ τὰ μεστὰ πάθους δημῶδη μυθολογήματα τῆς ἰδίας πατρίδος³⁾. Οὕτως αὐτὸς πρῶτος εἰσ-

¹⁾ Ταῦτα παρίστανται κατὰ τὸ ποίημα τοῦ Στσησίχου ἐπὶ τινος ἀγγείου ἐκδομένου ἐν τοῖς Monum. Institut. X, 4, τὰ αὐτὰ δὲ κατὰ Πausaniam V, 17 εὐρίσκοντο καὶ ἐπὶ τῆς λάρνυκος τοῦ Κυψέλου.

²⁾ Ἐπὶ τοῦ Διακοῦ πίνακος, ὃς ἐρεῖσθαι εἰς τὴν Ἰλίου πέρσιν τοῦ Στσησίχου καὶ οὐχὶ τοῦ Ἀρκτίνου εἶναι γεγραμμένα ταῦτα: «Αἰνείας εἰς Ἑσπερίαν ἀπαίρων», «Ἄλλ' ἄπαρον φαίνεται. ὅτι Διανύστις ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἐν Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολ. I, 45 καὶ ἐξῆς οὐδὲν περὶ τοῦτου ἀναφέρει. Παράβ. Αυσ. Χατζῆ-Κώνστα Hünpersis nach Stesichoras, Leipzig 1876 [M. Pauleke de tabula Iliaca quaestiones stesichorene. Καϊνίξβ. 1897].

³⁾ Ἀθήν. XIII, 601a «Στσησίχορος δ' οὐ μετρίως ἐρωτικὸς γενόμενος συνέστησε καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τῶν ἀσμάτων».

ἤγαγεν εἰς τὴν ποίησιν τὴν μετὰ ταῦτα τοσοῦτον διαφημισθεῖσαν μορφήν τοῦ ποιμένου Δάφνιδος, ὃν ἠγάπησε μὲν Νύμφη τις, εἶτα δ' οἰκτρῶς διέφθειρεν ὡς παραβάντα τὴν πίστιν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως¹⁾. Ἐν ἑτέρῳ δέ τινι εἰδυλλίῳ ὕμνησε τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς ὑπὸ τοῦ καλοῦ Εὐάθλου καταφρονηθείσης καὶ ἐκ τούτου αὐτοκτονησάσης Καλύκῃς καὶ ἐν ἑτέρῳ τὸ αἱματηρὸν τέλος τῆς πιστῆς Ραδίνῃς (καὶ Ραδινῆς), ἣτις ἐξεδόθη μὲν εἰς τὸν τύραννον τῆς Κορίνθου, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε ν' ἀπαρνηθῇ τὸν παλαιὸν πρὸς τὸν προσφιλῆ ἐξάδελφον ἔρωτα.

Ὡς πρὸς τὴν μορφήν δ' ὁ Στησίχορος ἐγένετο ὁ καθ' αὐτὸ ἰδρυτῆς τῆς χορικῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ πρῶτος ἔστησε χοροὺς ἐν Σικελίᾳ, ἐξ οὗ κατὰ τὸν Σουῖδαν καὶ Στησίχορος ὠνομάσθη πρότερον Τισίας καλούμενος. Ὅτι δ' αὐτὸς ἐξεῦρε καὶ τὴν τριττὴν διαίρεσιν εἰς στροφὴν, ἀντιστροφὴν καὶ ἐπωδόν, ἀπεδέχοντο μὲν οἱ προγενέστεροι στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς παροιμιώδους φράσεως οὐδὲ τριᾶτων Στῆσιχόρου γινώσκεις, ἀλλ', ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ὅτι αἱ λέξεις ἀπλῶς σημαίνουσιν, οὐδὲ τρεῖς στίχους τοῦ Στῆσιχόρου γινώσκεις, ἀπέδειξεν ὁ Ὁ. Κρούσιος²⁾. Ἡ μᾶλλον δ' ἀρεστὴ μορφή τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἦτο ἡ τῶν δακτυλικῶν ἐπιτρίτων, ἣτις εἶχε σχέσιν πρὸς παλαιὰ δημώδη κῶλα καὶ ἤρμοζεν ἄριστα πρὸς τὴν μεμετρημένην σεμνότητα τῆς δωριστῆ ἀρμονίας³⁾. Ἐν δὲ τῇ γλώσσῃ ἀνεμίγνυνεν εἰς τὴν δωρικὴν διάλεκτον πολλὰ τῆς παλαιᾶς Ἰάδος στοιχεῖα,

¹⁾ [Ἰδε L. Bachelin, La légende de Daphnis ἐν τῇ Εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλ. φιλ. συλλόγου σ. 63 κ. ε.].

²⁾ O. Crusius, Stesichorus und die epodische Komposition in der griechischen Lyrik ἐν τοῖς Commentationes Ribbeckianae σελ. 3-22, ἐνθα δικαίως ἡ ἐπωδικὴ σύνθεσις ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀλκμᾶνα. Ἐν Σπάρτῃ δὲ τὴν εἰς τρία διαίρεσιν προεκάλεσεν ἡ τριχορία, ἣτοι ἡ χρῆσις τριῶν διαφόρων χορῶν, περὶ ὧν Ἰδε Πλούτ. ἐν Βίῳ Λυκούρ. 21 καὶ Παλῦδ. ἐν Ὀνομ. IV, 107.

³⁾ Ἀλλὰ πρὸς τούτοις μετεχειρίζετο ὁ Στῆσίχορος καὶ τὴν φρυγιστὴ ἀρμονίαν (ἐν ἀποσπ.

34) καὶ τὸν ἀρμάτειον νόμον τοῦ Ὀλύμπου. Ἰδε Πλούτ. περὶ Μουσ. 7.

ἅτινα κυρίως μὲν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἔπος πρέπει ν' ἀναγνώσωμεν, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ εἰς τοὺς Ἴωνας οἰκιστὰς τῆς Ἱμέρας καὶ τοῦ Ῥηγίου¹⁾.

121. Ὁ δὲ Ῥηγῖνος Ἰβυκος²⁾ σύγχρονος μὲν, ἀλλὰ πρεσβύτερος τοῦ Ἀνακρέοντος, προέκρινε τὸν ταραχώδη βίον πλάνητος αἰδοῦ τοῦ ἡσύχου, ὃν ἠδύνατο νὰ διάγῃ ἐν τῇ πατρίδι περίβλεπτος διατελῶν. Περιηγήθη δὲ τὰς πόλεις τῆς μεγάλης Ἑλλάδος καὶ Σικελίας³⁾, διέτριψε χρόνον τινὰ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου τῆς Σάμου⁴⁾ καὶ ἀπέθανε τέλος κατὰ τινὰ ἀποδημίαν παρὰ τῇ Κορίνθῳ. Ὁ θάνατος δ' αὐτοῦ περιεβλήθη ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ποιητικὴν τινὰ λαμπρότητα⁵⁾, ὥς ὁ τοῦ Ἀρίονος καὶ Ἰσιόδου, διὰ τοῦ χαρίεντος, ὑπὸ τοῦ Σιλλέρου περιδλέπτου καταστάντος μύθου τῶν ἱβύκων (γεράνων), οἵτινες προέδσαν εἰς τοὺς πανηγυρίζοντας τοὺς δολοφόνους αὐτοῦ. Τὰ δὲ ποιήματα αὐτοῦ ἐν ἑπτὰ περιλαμβανόμενα βιβλίοις δεικνύουσι μὲν ἐν τῇ διαλέκτῳ καὶ τοῖς μέτροις τὴν ἐπίδρασιν τῆς δωρικῆς χορικῆς λυρικῆς, ἀλλ' ἐν τῷ χρωματισμῷ καὶ τῇ ὕλῃ φαίνονται πλησιάζοντα μᾶλλον πρὸς τὴν αἰολικὴν καὶ ἐπικὴν μελικὴν, διότι κύριον ὑποκείμενον αὐτῶν ἀπετέλει ὁ ἔρως πρὸς τοὺς καλλιμόρφους παῖδας καὶ τὰς παρθένους. Εἶναι δὴλα δὴ ταῦτα οἱ παιδεῖται μελιγα-

1) Περὶ τῶν ἐγχωρίων ἰωνικῶν ἰδιοματίων πραγματεύεται ὁ Robert Holsten, *De Stesichori et Ibyci dialecto et copia verborum*, Greifswald 1884. Ἰδε καὶ τὰς ἀντιλογίας τοῦ Hiller ἐν τῷ Jahresber. über die Fortschritte der clas. Alterthumswis. XIV, 1, 68 καὶ ἐξῆς.

2) Ἰδε Σουίδαν ἐν λέξει καὶ Schneidewin, *Ibyci reliquiae*, Göttingen 1833 μετὰ μακρῶν προλεγομένων. Welcker, *Kleine Schriften* I. 220.

3) Ἐντεῦθεν ἢ παρὰ Διογενιανῆς παροιμία (II, 71) «ἀρχαιότερος Ἰβύκου οὗτος γὰρ τυραννεῖν θυνάμενος ἀπεδήμησεν».

4) Ἱμέριος ἐν λόγ. XXII, 5. Ἐν Σάμῳ διέτριφεν ἴσως πρὸ τοῦ Ἀνακρέοντος, διότι ὁ Σουίδας τάττει αὐτόν εἰς τὴν 54 Ὀλυμπιάδα καὶ προσθέτει, ὅτι ἦλθεν εἰς Σάμον, ὅτε ἤρχεν αὐτῆς ὁ πατήρ τοῦ Πολυκράτους.

5) Ὁ μῦθος ἀπαντᾷ τὸ μὲν πρῶτον παρὰ τῷ ἐπιγραμματοποιῷ Ἀντιπάτρῳ ἐν Ἀνθολ. Παλ. VII, 745, εἶτα δὲ παρὰ Πλουτ. ἐν τῷ περὶ Ἀδολεσχίας 14 καὶ παρὰ Σουίδ. Παράδ. Welcker, *Kleine Schriften* I, 100 κ. ἐ. Καὶ ἐκφράζει μὲν ὁ μῦθος αἰωνίαν τινὰ, εἰς τὴν παιδικὴν φαντασίαν πάντων τῶν λαῶν ἐντετυπωμένην ἀλήθειαν, ἀλλὰ προῆλθεν ἰδίᾳ ἐξ ἐτυμολογικῆς τινος παιδιᾶς. Τὸν τάφον τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ πατρίδι προὔποτιθεται τὸ ἐπίγραμμα ἐν Ἀνθολ. VII, 714.

ρυες ὕμνοι, οὓς αἰνίττεται ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς Ἴσθμιονίχην Π, 3, ¹⁾, καὶ ἴσως ἐφάλλοντο κατὰ τὴν εὐφυᾶ ὑπόθεσιν τοῦ Βελκέρου κατὰ τὰ καλλιστεῖα, οἷα συνήθως ἐτελοῦντο ἐν Λέσβῳ, ὑπὸ χοροῦ παιδῶν. Οὕτω δὲ παραβάλλονται τὰ παιδικὰ ἄσματα τοῦ Ἰθύκου πρὸς τὰ Παρθένεια τοῦ Ἀλκμᾶνος, ἐν οἷς ὡσαύτως διηγείροντο γλυκύταται ἡδονικαὶ σκέψεις περὶ τοῦ ἔρωτος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ποιητοῦ διὰ τῶν ὀρχηστικῶν παιδιῶν τῶν καλῶν παρθένων.

122. Ὁ δὲ Σιμωνίδης (556—468) ²⁾ ὁ τοῦ Λεωπρέπου υἱὸς ἐγεννήθη ἐν τῇ ἰωνικῇ νήσῳ Κέῳ, ἥτις ἦτο πατρίς καὶ τοῦ σοφιστοῦ Προδίκου. Καὶ νεανίας μὲν ἔτι ἐν τῇ πατρίδι νήσῳ, ἐν τῇ πολίχνῃ Καρθαίᾳ διατρίβων ἐποίει καὶ ἐδίδασκε χορικά ἄσματα εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ³⁾. Ἀλλ' ἡ ὑψιπετὴς αὐτοῦ διάνοια ἐπόθει πρῶίμως νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν στενῶν ὁρίων τῆς μικρᾶς αὐτοῦ πατρίδος. Ἦτο δὲ καὶ συνήθεια ἄλλως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἔκτης ἑκατονταετηρίδος νὰ διάγωσι πλάνητα βίον οἱ ποιηταὶ καὶ φιλόμουσοι. Διότι αἱ μὲν μικρολόγοι φυλετικαὶ ιδιότητες εἶχον ἐξαφανισθῇ τέλεον μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ ὁ μέγας σκοπός, ὃν δι' αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ἐπεδίωξαν, ἐπιτευχθεῖς ἐγένετο ἀφορμὴ ὑψηλότερόν πως οὗτοι τῶν πραγμάτων ν' ἀντιλαμβάνωνται. Αὐτὸς δ' ὁ Σιμωνίδης καὶ ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῇ ποιήσει ἀπεδεικνύετο ὁ ἀληθοῦς ἀντιπρόσωπος τοῦ πεφωτισμένου, καθολικωτέρου πνεύματος τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἐκ Κέῳ ἄρα ἦλθε τὸ πρῶτον εἰς Ἀθηνᾶς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ

¹⁾ Ὁ Σχολ. τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Θεσμοφορ. 188 ἀναφέρει τὸν Ἀλκαῖον, Ἰδυκὸν καὶ Ἀνακρέοντα ὡς ποιητὰς παιδικῶν.

²⁾ Ἰδε Σουῖδαν ἐν λέξει. Καὶ ὁ Χαμαιλέων εἶχε συγγραψῇ ἔργον τι περὶ Σιμωνίδου. Schneidewin, Simonides Cei reliquiae, Brunsv. 1835. Τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἐγεννήθη, ὑποθέλει αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν ἀποσπ. 147, τὸ δ' ἔτος τοῦ θανάτου εὐρίσκομεν ἐν τῷ Περὶ χρονικῇ 57. Ἐξῆσε δ' ὁ ποιητὴς κατὰ τὸν Σουῖδαν 89 ἔτη.

³⁾ Ἰδε Ἀθην. X, 456f κ. ἐ. Καὶ ὁ Πίνδ., κατὰ τὸν Ἴσθμιον. I, 8 ἐποίησεν ὥδῃν εἰς τιμὴν τῆς Κέῳ.

φιλοτέχνου Ἰππάρχου ¹⁾), ἀλλὰ μετὰ τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ τῷ 314 μετέβη εἰς Κραννῶνα καὶ Λάρισαν τῆς Θεσσαλίας προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν τυράννων τῶν πόλεων ἐκείνων. Ἐκ τούτου δ' εἰς μὲν τὸν Σκόπαν ἐποίησε τὸν διαφημισθέντα ἐκεῖνον καὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ ἀναλυθέντα ἐπινίκιον ὕμνον, εἰς δὲ τὸν ἐκ Λαρίσης Ἀντίοχον τιμῶν τὴν μνήμην αὐτοῦ ἀφιέρωσε διάσημον θρῆνον ²⁾). Πασίγνωστος δ' εἶναι καὶ ἡ θαυμαστή, ὑπὸ τῶν μετέπειτα ποιητικῶς κοσμηθεῖσα σωτηρία αὐτοῦ κατὰ τὴν κατὰπτωσιν τῆς αἰθούσης, καθ' ἣν κατεχώσθησαν καὶ ὁ Σκόπας καὶ πάντες οἱ ἄλλοι συνδαιτυμόνες ³⁾). Μετὰ δὲ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην καταλαμβάνομεν αὐτὸν αὖθις ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ποιήσας ἐλεγείαν εἰς τοὺς πεσόντας ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς πατρίδος πολέμῳ ἐνίκησε τὸν Λισχύλον. Ὡσαύτως δ' αὐτόθι ποιήσας διθύραμβον τῷ 476 ἐπρώτευσεν, ὡς αὐτὸς οὗτος ἐν ποιητικῇ τινι διδασκαλίᾳ παραδίδει ⁴⁾). Εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Σικελίαν, ἔνθα τῷ 476[5 ⁵⁾] κατώρθωσε τὴν συνδιαλλαγὴν τοῦ Γέλωνος καὶ Τέρωνος καὶ ἐκ τούτου ἀπέλαυνεν ἰδίας εὐνοίας ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν λαμπροβίων τυράννων τῆς ὀλβίας νήσου ⁶⁾). Ἐκεῖ δ' ἐν Σικελίᾳ ἀπέθανεν τῷ 468 καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Συρακουσῶν εὕρισκετο τὸ μνημεῖον αὐτοῦ, ὅπερ κατέσκαψε βραδύτερον ἀπειρόκαλός τις λοχαγός ⁷⁾). Καὶ ἂν μὲν σύμπαντα τοῦτον τὸν χρόνον ἀπὸ τοῦ 476—468 ἐν Σικελίᾳ διέτριβε, περὶ τούτου στερούμεθα ἀσφαλῶν

¹⁾ Τὴν πρὸς τὸν Ἰππαρχον φιλίαν μαρτυρεῖ ὁ Πλάτων ἐν Ἰππάρχῳ 228 α.

²⁾ Ὅτι ἐξῆμνησεν ὁ ποιητὴς τὸν Ἀντίοχον καὶ τοὺς Σκοπάδας, μαρτυρεῖ καὶ ὁ Θεόκριτος ἐν Βίῳ, XVI, 34 καὶ ἐξῆς.

³⁾ Cicero de oratore II, 86. Phaedrus IV, 35. Valerius Maximus I, 8, 7. Αἰλιανοῦ ἀποσπ. 63 καὶ 78 Quintil. Instit. Orat. XI, 2, 11. Παράδ. καὶ Lehrs, Populäre Aufsätze 393 ἐκθ. 2 ας.

⁴⁾ Τὸ ἐπίγραμμα (ἀπόσπ. 147) ἐν τέλει ἔχει οὕτως:

Ἀμφὶ διδασκαλίῃ δὲ Σιμωνίδῃ ἔοικτο κῆδος
ὀρθοκοιτάζει παιδὶ Δεωπρίπτο.

⁵⁾ Σχολ. Πινδ. Ὀλυμπ. II, 29.

⁶⁾ Ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ Ἱέρωνι εἰσάγει αὐτὸν διαλεγόμενον πρὸς τὸν τύραννον περὶ τῆς τέχνης τῶν ἀρχόντων.

⁷⁾ Καλλιμ. ἀπόσπ. 71 καὶ Αἰλιανοῦ ἀπόσπ. 63.

μαρτυριῶν ¹⁾). Βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι ὑφίστατο ἐκεῖ κατὰ τὸ 476 τὰς ὑπεροπτικὰς προσβολὰς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀντιτέχνου Πινδάρου, ὅς ὡσαύτως μετεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος εἰς τὴν αὐλήν. Ἄλλως δὲ μετέβαινε τῇδε κάκεισε προσκαλούμενος νὰ ποιήσῃ ἐπινίκιον τινα ὕμνον ἢ ἐπίγραμμα ἢ νὰ στήσῃ χορόν τινα καὶ παρεῖχε τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ τάλαντον καὶ τὴν εὐτράπελον εὐφυΐαν ὑπηρετικὴν εἰς πάντα τὸν αἰτοῦντα καὶ δυνάμενον νὰ ἀμείψῃ αὐτόν. Διότι τὴν ἀπαίτησιν μισθοῦ ἀντὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐθεώρει ὥς τι αὐθομολογούμενον καὶ φυσικώτατον ²⁾). Ἐκ τούτου δ' ὡς καὶ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμάτων κατέστησε παγκόσμιον τὴν ποίησιν καὶ κατέλαβεν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ποιητῶν τὴν αὐτὴν τάξιν, ἣν καὶ οἱ σοφισταὶ ἐν τῇ τῶν φιλοσόφων ³⁾), ἐξ οὗ καὶ Ἑλληνα Βολταῖρον ἀπεκάλεσεν αὐτὸν ὁ Λεσίγγιος ἐν τῷ Λαοκόωντι. Αὐτὸς οὗτος ἔλεγέ ποτε πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰέρωνος μετ' ἀστείας ἀπαθείας, ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι κρείττων τῆς σοφίας, διότι οἱ σοφοὶ διατρίβουσιν ἐπὶ ταῖς τῶν πλουσίων θύραις ⁴⁾). Ἄλλ' οὕτω καθ' ἡμᾶς κριτὰς κατεβίβασεν ὁ Σιμωνίδης τὴν ποίησιν ἐκ τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς περιωπῆς. Καὶ ἀληθῶς δὲν εὐρίσκομεν ἐν τοῖς πολυαρίθμοις αὐτοῦ ἀποσπάσμασιν ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ πάντων ἡμεῖς ἀξιούμεν ἐκ τινος ἄσματος, ἥτοι τὸ φλογερὸν αἶσθημα καὶ τὸ πληρὲς ἐξάρσεως ἰδανικόν.

¹⁾ Ὅτι μετὰ τὸ 468 ἐποίησεν ἐπίγραμμα τι εἰς τοὺς νικητὰς τῆς ἐπ' Εὐρυμέδοντι μάχης πρὸς τιμὴν τῶν Ἀθηναίων δὲν δικαιούμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν, διότι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπίγραμμα εἶναι ὑποδοκιμασίον καὶ βεβαίως ἐγγράφη μετὰ τὸ 423, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Br. Keil ἐν Hermes 20, 341 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Ὁ Σουΐδας λέγει: «οὗτος πρῶτος δοκεῖ μικρολογίαν εἰσενεγκεῖν εἰς τὸ ἄσμα καὶ γράφει ἄσμα μισθοῦ».

³⁾ Χαρακτηριστικὸς τοῦ σοφιστικοῦ ἥθους τοῦ ποιητοῦ εἶναι ὁ στίχος τοῦ 76 ἀποσπάσματος ἔχων οὕτως: «τὸ δοκεῖν καὶ τὰν ἀλάθειαν βιᾶται».

⁴⁾ Ἀριστοτ. Ῥητορ. II, 16 [σελ. 127 ἐκδ. Roemer]. Παράβ. καὶ Πλάτ. ἐν Πρωταγόρᾳ 346 b. Τὸ δ' ἕτερον παρὰ Στοβαίου ἐν Ἀνθολ. X, 39 (παράβ. καὶ Καλλιμάχοσπ. 77) ἀνέκδοτον περὶ τῶν δύο κιθωτῶν ἔχει οὕτως: «Σιμωνίδης προκαλοῦντός τινας ἐγκώμιον ποιῆσαι καὶ χάριν ἔξαιν λέγοντος, ἀργύριον δὲ μὴ δίδόντος, δύο, εἶπεν, ἔχω κιθωτούς, τὴν μὲν χαρίτω, τὴν δὲ ἀργυρίου, καὶ πρὸς τὰς χρεῖας τὴν μὲν τῶν χαρίτων κενὴν εὐρίσκω, ὅταν ἀνοίξω, τὴν δὲ χρησίμην μόνην». Εἰς τὴν φιλοχρημασίαν τοῦ Σιμωνίδου ἀναφέρεται καὶ ὁ Θουκυδ. ἐν II, 44, 4 καὶ ὁ Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. III, 2 [σελ. 179 ἐκδ. Römer].

Πάντως ὁμως παντὸς ἐπαίνου ἄξιον εἶναι τὸ τάλαντον αὐτοῦ, ὅπερ ἐξεδηλώθη μάλιστα ἐν τοῖς εὐφυέσιν ἐπιγράμμασι καὶ ἐπόρισεν αὐτῷ ἀπείρους νίκας καὶ δὴ τὴν πεντηχοστὴν ἔκτην κατὰ τὸ 80 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ¹⁾. Ἰδίᾳ δ' ἐπαινέται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡ τέχνη αὐτοῦ ἐν ταῖς συγκινητικαῖς περιγραφαῖς καὶ ἡ πρὸς διέγερσιν τοῦ οἴκου ²⁾.

Καὶ ἦσαν μὲν τὰ ποιήματα αὐτοῦ ποικίλα καὶ πολυάριθμα, ἀλλὰ τὸν μέγιστον χῶρον κατελάμβανον τὰ χορικά ἄσματα, ἱερὰ τε καὶ ὅσια. Ἐν τούτοις δὲ διετήρησε τὴν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τυπικὴν γενομένην ὠρικὴν διάλεκτον, ἃν καὶ αὐτὸς μὲν Ἴων ἦτο τὸ γένος, τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ποιήσεως αὐτοῦ προέδιδε μᾶλλον τὸ ἰαστεῖον καὶ εὐτράπελον ἄττικον ἀνδρὸς, ἢ τὸ βαθὺ αἰσθημα ὠριέως. Ἐχομεν δ' ἀποσπάσματα ὕμνων, παιάνων, σχολίων, ἐπινικίων ³⁾, ἐγκωμίων, διθυράμβων, ὑπορχημάτων καὶ θρήνων ⁴⁾. Ἰδίᾳ δ' εὐκλείας ἀπέλαυε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τὰ δύο τελευταῖα εἶδη, διότι ἐν μὲν τοῖς ὑπορχήμασιν ἐμπειρότατος ἐγένετο περὶ τὴν γέννησιν γραφικῆς ἐντυπώσεως διὰ τῆς ἐπαλλαγῆς τῆς λέξεως, τοῦ μέλους καὶ τῆς κινήσεως ⁵⁾, ἐν δὲ τοῖς θρήνοις τεχνικώτατα ἐπίστατο νὰ διεγείρῃ τὸν ἔλεον τῶν τε ἀκροατῶν καὶ ἀναγνωστῶν διὰ τρόπου λαμπροῦ, προκαταλαμβάνοντος τὴν τραγω-

¹⁾ Ἀπόσπ. 145 καὶ 147.

²⁾ Ὁ Quint. ἐν Inst. X, 1, 64 λέγει: *praecipua tamen ejus in commovenda miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejus operis auctoribus praeferant.* Ὁ δὲ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς ἐν τῇ τῶν Ἀρχαίων κρίσει ὁ λέγει: «Σιμωνίδου παρατρέπει τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, τῆς συνθέσεως τὴν ἀκρίβειαν, πρὸς τοῦτοις καθ' ὃ βελτίων εὐρίσκεται καὶ Πινδάρου τὸ οἰκτιρῆσθαι μὴ μεγαλοπρεπῶς, ὡς ἐκείνος, ἀλλὰ παθητικῶς».

³⁾ Ἦσαν διατεταγμένα κατὰ τὰ εἶδη τῶν ἀγώνων.

⁴⁾ Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψε καὶ τραγῳδίαν, ὃ δὲ Βαίχλιος νομίζει, ὅτι ὁ Μένων ἦτο ἡ τραγῳδία αὕτη, ὃν ὁ Στράβων ἐν XV, 728 ὡς διθυράμβον ἀναφέρει. Παράβ. καὶ Lübbert, Index Bonn. 1885 ἐν σελ. 16. Τάναντία φρονεῖ ὁ G. Hermann ἐν Opuscul. VII, 214 ἀποδεχόμενος, ὅτι ἀληθῶς τραγῳδίαν ἔγραψεν ὁ Σιμωνίδης. Ὁ Flach περιέγραψεν τὸ καὶ τραγῳδίαι ἐκείνη θεωρήσας ὡς νόθον καὶ δικαίως. "Idem Immisch ἐν Rhein. Mus. 44, 556.

⁵⁾ Ἰδὲ Πλούτ., ἐν Συμπόσιαις IX, 15 λέγοντα περὶ Σιμωνίδου: «δηλοῖ δ' ὁ μάλιστα κατορθοῦσθαι δόξας ἐν ὑπορχήμασι καὶ γερονέαι πιθανώτατος ἑαυτοῦ.»

διάν. Εὐτυχῶς δὲ διέσωσε Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς ἐν τῇ περὶ Συνθέσεως ὀνομάτων συγγραφῇ (26) λαμπρόν τι ἀπόσπασμα τοιούτου τινὸς θρήνου, ἐν ᾧ ἡ Δανάη ῥιφθεῖσα ἐντὸς λάρνακος εἰς τὴν κυμαινομένην θάλασσαν μετὰ τοῦ Περσέως βρέφους ἔτι ψάλλει συγκινητικώτατα ἀποδυρομένη τοὺς κινδύνους, οἵτινες ἐπικρέμονται εἰς τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς τε καὶ τοῦ τέκνου. Μοναδικὸν δ' ἐν τῇ ἑλληνικῇ λυρικῇ ποιήσει εἶναι τὸ μελικὸν ᾄσμα εἰς τὴν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίαν. Πρὸς τοῦτοις δ' εὐδοκίμει ὡς ποιητῆς ἐλεγείων, οἷα τὰ ἐπὶ ταῖς νίκαις ἐν Μαραθῶνι, Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς, μάλιστα δ' ὡς ἐπιγραμματοποιός ¹⁾. Ἐν τῇ μεγάλῃ ὀῦλα δὴ ἐκείνῃ ἐποχῇ τῆς ἐθνικῆς ἐξυψώσεως ἡμιλλῶντο καὶ κοινότητες καὶ ἰδιῶται, τίς πρῶτος νὰ στήσῃ τρόπαια νίκης καὶ νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην τῶν γενναίων προμάχων τῆς πατρίδος. Ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων δὲ καὶ τῶν ἐπιτυμβίων λίθων καὶ τῶν τριπόδων καὶ τῶν ναῶν ἤθελον νὰ βλέπωσι διατηρουμένην καὶ διὰ λέξεων τὴν μνήμην τῶν ἐνδόξων κατορθωμάτων καὶ δὴ οὐχὶ ἐν πεζῷ γυμνῷ λόγῳ, ἀλλ' ἐν εὐστόχοις στίχοις. Εἰς ποίησιν δὲ τοιούτων ποιητικῶν ἐπιγραμμάτων οὐδεὶς ἕτερος ἦτο ἐπιτηδαιότερος τοῦ εὐφροῦς Σιμωνίδου, ὃς ἡπίστατο νὰ περιλαμβάνῃ ἐν ὀλίγοις στίχοις τὰ κεφάλαια καὶ νὰ προσδίδῃ εἰς αὐτὸ τὸ κατόρθωμα, ὃ ἐμνημόνευεν, ἰδίαν τινὰ χροιάν. Ἐκ τούτου πανταχοῦ ἐπεζητεῖτο ἡ τέχνη αὐτοῦ καὶ τοσοῦτον ἐτιμᾶτο καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐπιγενομένων, ὥστε πρῶτως ἤδη οἱ γραμματικοὶ συνέλεγον μετὰ ζήλου καὶ ἐπιμελείας τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα. Οὕτω δὲ περιῆλθον καὶ εἰς ἡμᾶς πολλὰ τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ ποιητοῦ, ἀληθεῖς μαργαρίται τῆς ἀρχαίας ποιήσεως, ὡς τὸ εἰς τοὺς πεσόντας ἐν Θερμοπύλαις.

¹⁾ Παράβ. Preger, De epigrammatis graecis, Monachii 1889 σελ. 3 κ.ε.. Hauvette, De l'authenticité des epigrammes de Simonide ἐν τῇ Bibliothèque de la faculté des lettres de Paris 1896 καὶ τὴν ἐπίκρισιν τοῦ Preger ἐν τῇ Neue philol. Rundschau 1897 ἀρ. 9. Ὅλως δ' ἀπίθανον φαίνεται, ὅτι ὁ Σιμωνίδης ἐφιλοπόνησεν αὐτὸς συλλογὴν τῶν ἑαυτοῦ ἐπιγραμμάτων, διότι ἄλλως δὲν θὰ παρεισέγοντο τόσον εὐκόλως ξένα ἐπιγράμματα εἰς τὴν συλλογὴν. Δυσχερὲς ἐν τούτοις εἶναι νὰ ἐξενέγκωμεν γνώμην, ὑπὸ τίνος ἐφιλοπονήθη ἡ συλλογὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ.

᾿Ω ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Ἄλλ' οὐ μόνον ὡς ποιητῆς ἐφημίζετο ὁ Σιμωνίδης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐξευρετικὸς νοῦς. Διότι αὐτὸς ὁ διατηρήσας θαυμαστῶς ἀκμαῖον τὸ μνημονικὸν μέχρι τοῦ ἐνενηκостоῦ ἔτους τῆς ἡλικίας ἐθεωρεῖτο ἐν ταύτῳ καὶ ὡς ἐξευρετῆς τοῦ μνημονικοῦ τεχνήματος, καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἑαυτοῦ ἔργων συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς πρὸς τὴν σαφήνειαν τῆς ἐκφράσεως τῶν νοημάτων τοσοῦτον σπουδαίας, ὑπὸ τῶν Ἰώνων τὸ πρῶτον εἰσαχθείσης διαφορᾶς τῶν μακρῶν καὶ βραχέων φωνηέντων ε-η καὶ ο-ω. Καὶ παντοῖα δ' εὐφυᾶ ἀποφθέγματα περὶ ποιημάτων τε πραγματίων εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα ἐκυκλοφοροῦντο, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου παραδιδόμενον ἐν τῇ συγγραφῇ, Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίην ἐνδοξότεροι, «τὴν μὲν ζωγραφίαν εἶναι ποίησιν σιωπῶσαν, τὴν δὲ ποίησιν ζωγραφίαν λαλοῦσαν».

123. Ὁ δὲ Βακχυλίδης (περὶ τὸ 505—430)¹⁾, ὁ νεώτατος τῶν τριῶν μεγάλων ποιητῶν τῆς χορικῆς λυρικῆς, κατήγετο ὡσαύτως ἐκ τῆς ἰωνικῆς νήσου Κέω²⁾. Ἦτο δ' ἀδελφιδεὺς τοῦ Σιμωνίδου καὶ εἶχε πάμπαν τὸν ἀθλητὴν Βακχυλίδην. Ὡστε καὶ ἡ πατρίς καὶ ἡ συγγένεια ἀναγκαίως ἔτρεψαν αὐτὸν ἐπὶ τὴν χορικὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ τὴν δάφνην τῶν νικητῶν ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἀγῶσιν. Πικραζε δὲ κατὰ τὸν Εὐσέβιον κατὰ τὴν 78 Ὀλυμπιάδα ἦτοι τὸ 468 π. Χ., ὅτε ἐποίησε τὸν ἐπίνικον εἰς τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἄρματι νικήσαντα προστάτην αὐτοῦ Ἰέρωνα. Ἦδη δὲ πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας κατέβη εἰς τὸν ἀγῶνα ὡς ποιητῆς ἐπινικίων, διότι τῷ 481 ἢ 483 ἐξύμνησε συγχρόνως μετὰ τοῦ Πινδάρου τὸν ἐξ Αἰγίνης Νεμεονίκην Πυθέα καὶ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον φαίνεται ποιήσας τὸν ἐπίνικον εἰς τὸν Φλιάσιον Λύτομήδην³⁾. Περὶ τοῦ χρόνου ὁμοῦς

¹⁾ Ὁ Σουίδας πενιχρὰ τινα περὶ αὐτοῦ παραδίδει. Ἰδὲ Michelangeli. Della vita di Bacchilide, Messina 1897.

²⁾ Τῆς πατρίδος Κέω μνημονεύει ἐν 3, 98, 5, 10, 17, 130, 19, 11 καὶ ἐν ἀποσπ. 71.

³⁾ Καὶ ἐν τούτῳ τῷ ποιήματι 9, 50 κ. ε. ἀκολουθεῖ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Πινδ. ἐν Ἰσθμ.

τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου στερούμεθα ἀσφαλῶν μαρτυριῶν. Καὶ ἀληθῶς μὲν ὁ Εὐσέβιος λέγει, ὅτι γνωστὸς εἰς πάντας ἦτο τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς 87 Ὀλυμπιάδος = τῷ 430 π. Χ., ἀποδέχεται ἄρα, ὅτι ἔζη ἔτι τότε, ἀλλὰ δὲν φαίνεται λίαν πιστευτόν, ὅτι ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον παρετάθη. Καὶ περὶ τῶν τοῦ βίου δ' αὐτοῦ δύο τινὰ μόνα παρεδόθησαν, ἡ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἰέρωνος διατριβή ¹⁾ καὶ ἡ ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τὴν φυγὴν ²⁾. Καὶ ἡ μὲν ἐν Σικελίᾳ διατριβὴ πίπτει πρὸ τοῦ 476 ἔτους, διότι τοὺς ἐπινίκους διὰ τὰς νίκας, ὃς ὁ Ἰέρων ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ τῷ 476 καὶ τῷ 468, ἔστειλεν ἐκ τῆς πατρίδος Κέω (5, 10 καὶ 3, 98). Πιθανὸν δ' εἶναι, ὅτι διέτριψεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἰέρωνος περὶ τὸ 477/6, τὸ μὲν διότι περὶ τοῦτον τὸν χρόνον παρεμβὰς ἐπιτυχῶς διέλυσεν ὁ θεὸς αὐτοῦ Σιμωνίδης τὴν ἔριν τῶν τυράννων τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τῶν Συρακουσῶν, Θήρωνος καὶ Ἰέρωνος ³⁾, τὸ δὲ διότι ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς Θήρωνα (Ὀλ. II, 86) ὀνομάζει τοὺς ἀντιτέχνους αὐτοῦ Σιμωνίδην καὶ Βακχυλίδην λάβρους κόρακας ἀδυνατοῦντας νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὸ θεῖον πτηνὸν τοῦ Διὸς ⁴⁾. Περὶ δὲ τῆς φυγῆς οὔτε τὰ λείψανα τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, οὔτε ἄλλη τις τῶν ἀρχαίων μαρτυρία διδάσκουσιν ἡμᾶς ἀσφαλές τι. Τοῦτο δὲ μόνον δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Πλουτάρχου, ὃς καταλέγει καὶ αὐτὸν εἰς τοὺς ἐπὶ μα-

XVIII, 17 παραδιδόμενον μῦθον, ὅτι αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Αἴγινα ἦσαν θυγατέρες τοῦ ποταμοῦ Ἀσσωποῦ.

¹⁾ Αἰλ. ἐν Ποικ. Ἱστορ. IV, 15 «Ἰέρων συνῆν Σιμωνίδῃ τῷ Κεῖῳ καὶ Πινδάρῳ τῷ Θηβαίῳ καὶ Βακχυλίδῃ τῷ Τουλιάτῃ». Παράβ. καὶ Σχόλ. εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. II, 154.

²⁾ Ἀνάγνωθι τὰ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ Περὶ φυγῆς 14 χωρίον, ἐν ᾧ εἰς τοὺς μεγάλους ἀνδρας τοὺς ἐξορισθέντας ἐκ τῆς πατρίδος καὶ ἐν τῇ ξένῃ μεγάλα ἔργα συγγράψαντας καταλέγεται καὶ «Βακχυλίδης ὁ ποιητὴς ἐν Πελοποννήσῳ».

³⁾ Ἰδὲ σχόλ. εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. II, 29.

⁴⁾ Ἦδη οἱ παλαιοὶ σχολιασταὶ τὸν δοικὸν γὰρ ὡς ἐστὶν ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Πινδάρου ἐν Ὀλ. II, 86 ἔχοντι οὕτως· «λάβροι παγγλωσσίαι, κόρακες ὡς, ἀκραντα γαρύετον» ἀνέφερν εἰς τοὺς ἀντιτέχνους ποιητὰς Σιμωνίδην καὶ Βακχυλίδην. Ἐκ τοῦ νεωστὶ δ' ἀνευρεθέντος ποιήματος τοῦ Βακχυλίδου 5, 16 μαθηθόμεν νῦν, ὅτι ὁ προσβληθεὶς ποιητὴς ἀνταπέδωκεν ἐξ ἴσου τὴν ὕβριν παραβαλὼν αὐτὸς ἐαυτὸν πρὸς αὐτόν, οὗ ἐνώπιον πτήσουσιν ἐκ φόβου τὰ ἄλλα πτηνά.

χρόνῳ χρόνον διατελέσαντας ἐν φυγῇ ὡς ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν, ὅτι ἐπὶ πολὺ διετέλεσε φυγὰς καὶ δὴ ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τοῦ βίου αὐτοῦ. Βεβαίως δὲ διέτριβεν ἔτι τῷ 468 ἐν Κέῳ, ὡς δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν νῦν ἐκ τοῦ ἐπινίκου (3, 98), ὃν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκ Κέῳ ἔπεμψεν εἰς Συρακούσας πρὸς τὸν Ἰέρωνα ¹⁾. Ἦ ἐν τῇ δωρικῇ δὲ Πελοποννήσῳ διατριβὴ οὐδόλως ἐκώλυε τὸν ποιητὴν νὰ ἐπικοινωνῇ πρὸς τὰς Ἀθῆνας καὶ νὰ ὑμνῇ κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς παρὰ τῷ Κηφισῷ πόλεως τὸν ἰωνικὸν ἐθνικὸν ἥρωα Θησέα. Καθ' ὅλου δὲ φαίνεται ὁ Βακχυλίδης καὶ ἐν τούτῳ σπουδαίως διαφέρων τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀντιτέχγου Πινδάρου, ὅτι ἤκιστα μετέιχε τῶν πολιτικῶν ἀγώνων τῶν χρόνων αὐτοῦ καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος. Διότι πρὸς τὴν ἡρεμον αὐτοῦ φύσιν ἤρμοζε μᾶλλον ἢ ἐν ἄσμασιν ἐξύμνησις τῶν θελητικῶν μύθων τοῦ παρελθόντος, ἢ ἡ ἀνάμιξις εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ παρόντος.

Τὰ ποιήματα τοῦ Βακχυλίδου ἦσαν παντοῖα, διότι οὐδεμία μορφή τῆς χορικῆς λυρικῆς ἦτο ξένη εἰς αὐτόν. Μνημονεύονται δ' ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ἐπινικοὶ καὶ ὕμνοι καὶ παιᾶνες καὶ διθύραμβοι καὶ προσόδια καὶ παρθένεια καὶ ὑπορχήματα καὶ σκόλια καὶ ἐρωτικά ἄσματα καὶ ἐπιγράμματα. Ἰδίᾳ δ' εὐδοκίμουν οἱ ὕμνοι αὐτοῦ, διότι ὁ ῥήτωρ Μένανδρος (ἐν *Rhet. graeci* III, 333 — 336 ἐκδ. Sp.) εἰς αὐτὸν ἐρεῖδει τὴν περὶ τῆς ποιήσεως τῶν ὕμνων θεωρίαν καὶ πρὸ πάντων τὴν διαφορὰν τῶν κλητικῶν ὕμνων καὶ τῶν ἀποπεμπτικῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ παρθένεια αὐτοῦ εὐφήμως ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (*Περὶ Μουσ.* 17) παρὰ τοῖς τοῦ Ἀλκιμᾶνος καὶ Πινδάρου καὶ Σιμωνίδου. Καὶ μέχρι μὲν τινος πενιχρότατά τινα μόνον εἶχομεν ἀποσπάσματα τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῶν ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ τούτου. Ἀλλὰ νῦν εὐτυχῶς κατέχο-

¹⁾ Πρὸς τὴν φυγὴν τοῦ Βακχυλίδου ἐν προεβδηκίᾳ ἡλικίᾳ συμφωνεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ Κεῖοι τῷ 459 εἰς τὸν Πινδάρου ἀπετάθησαν αἰτούντες χορικὸν τι ἄσμα (ἴδε τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Christ εἰς Πινδ. Ἰσθμ. I.) Τοῦτο δ' εὐκατάληπτον εἶναι, ἂν ὁ μὲν Σιμωνίδης κατελέγετο ἤδη εἰς τοὺς νεκρούς, ὁ δὲ Βακχυλίδης ἦτο φυγάς.

μεν πλήν τῶν ἀποσπασμάτων καὶ πλείστα ὀλόκληρα ποιήματα καὶ ὁρῶμεν τινὰ λίαν ἐκτενῆ. Προέρχονται δὲ ταῦτα ἔκ τινος αἰγυπτιανοῦ, ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ νῦν εὕρισκομένου παπύρου, ὅστις ἔχων μῆκος 17 ποδῶν περιλαμβάνει 45 σελίδας. Ἐκ τῆς ἐπιπόνου δὲ συνθέσεως τῶν περισωθέντων μερῶν τοῦ κυλίνδρου προήλθον πλήν δωδεκάδων τινῶν ἀποσπασμάτων εἴκοσι συνεχῆ ποιήματα, ὧν τινὰ ἐν ἐξαιρέτως καλῇ καταστάσει. Προτάσσονται δ' ἐν τῷ παπύρῳ δέκα καὶ τέσσαρες ἐπινίκιοι, ὧν δύο μὲν εἰς τινὰ συμπολίτην τοῦ ποιητοῦ, τρεῖς δ' εἰς τὸν τύραννον Ἰέρωνα καὶ οἱ λοιποὶ εἰς διαφόρους νικητὰς ἐκ Κέω, Φλιοῦντος, Ἀθηνῶν, Μεταποντίου, Αἰγίνης καὶ Θεσσαλίας. Καὶ δὲν δυνάμεθα μὲν ν' ἀναγνωρίσωμεν ὠρισμένην τινὰ ἀρχὴν, καθ' ἣν κατετάχθησαν τὰ ποιήματα ταῦτα, ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ κατατάξει ἡ παρὰ Πινδάρῳ ἀρχή, καθ' ἣν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ τάξις τῶν τεσσάρων μεγάλων ἢ ἱερῶν ἀγώνων, πλήν μόνον ὅτι ἐν τέλει κατετάχθη ἐκεῖνος ὁ ἐπινίκιος, ὅστις πρὸς οὐδένα τῶν τεσσάρων ἐθνικῶν ἀγώνων ἔχει σχέσιν, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς νίκην νικηθεῖσαν ἐν τοῖς Θεσσαλικοῖς ἀγῶσι τοῖς τελουμένοις εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος Πετραίου. Ἀλλως δὲ παρατάσσονται οἱ εἰς τὸν αὐτὸν νικητὴν ἐπινίκιοι καὶ ἐν τούτοις προηγούνται οἱ εἰς τὴν λαμπροτάτην νίκην τὴν ἵπποις ἢ τεθρίππῳ νικηθεῖσαν ¹⁾). Λίαν δ' ἐνδιαφέρον εἶναι τοῦτο, ὅτι μεταξὺ τῶν νέων ἐπινικίων ἀπαντῶσι δύο, οἵτινες ἐξυμνοῦσι τὰς αὐτὰς νίκας, αἵτινες εἶναι ἤδη γνωσταὶ εἰς ἡμᾶς ὡς ἐξυμνηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Πινδάρου. Ἐξυμνοῦσι δὴλα δὴ ὁ τε Πίνδαρος (ἐν Ὀλυμπ. I) καὶ ὁ Βακχυλίδης (ἐν τῷ ἐπινικίῳ 5) τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ τῷ κέλεττι Φερενίκῳ νίκην τοῦ Ἰέρωνος καὶ αὖθις ὁ Πίνδαρος (ἐν Νέμεον. V) καὶ ὁ Βακχυλίδης (ἐν Ἐπιν. 13) τὴν ἐν Νεμέᾳ νίκην Πυθίου τοῦ ἐξ Αἰγίνης παγκρατιαστοῦ παιδός. Τὸ δὲ περιεργότατον

¹⁾ Εἰς τοὺς Ἐπινίκους τοῦ Βακχυλίδου, οἵτινες ὡς οἱ τοῦ Πινδάρου, πλείονος προσοχῆς ἡξιούντο παρὰ τῶν γραμματικῶν ἢ τὰ ἱερὰ ἄσματα, ἔγραψεν ὑπόμνημα ὁ Διδύμος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τινος παρατηρήσεως τοῦ Ἀμμωνίου ἐν τῷ Περί ὁμοίων καὶ διαφορῶν λέξεων σελ. 97.

ἐν τούτοις εἶναι, ὅτι ἀμφότεροι οἱ ποιηταὶ καθ' ὅμοιον τρόπον ἐν τῷ εἰς Πυθῆαν ἐπινίκῳ ἐξυμνοῦσι σὺν τῷ Πυθῆα καὶ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Μένανδρον ἐντολῇ ἴσως τοῦ παραγγεῖλαντος τὰ ποιήματα.

Ὁμοιάζουσι δὲ ἐν τοῖς καιρίαις πολὺ οἱ ἐπινικοί τοῦ Βακχυλίδου πρὸς τοὺς τοῦ Πινδάρου, διότι καὶ ἐν αὐτοῖς ἐξυμνεῖται πολλαχῶς ἡ ἀρετὴ πλείονος αὐτῇ ἀξία θεωρουμένη ἢ ὁ χρυσοῦς καὶ ἡ ἰσχύς, καὶ ἐν αὐτοῖς σὺν τῇ ἐκάστοτε ἐξυμνουμένη νίκη μνημονεύονται εὐφρόμως καὶ τὰ πρότερον ἔνδοξα κατορθώματα καὶ εἰς αὐτὰ τέλος πρὸς ἐπαύξεισιν τοῦ περιεχομένου παρεμβάλλεται μῦθος τις, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸν ἐπινίκον εἰς Ἰέρωνα νικῆσαντα ἄρματι ἐν Ὀλυμπίᾳ (3, 23-62) περιπλέκεται τὸ ἐκ τοῦ Ἡρόδοτου (ἐν I, 87) γνωστὸν θαῦμα τῆς σωτηρίας τοῦ Κροίσου διὰ τῆς ἐπὶ τὴν πυρὰν καταρρέυσσας βρογχῆς. Ἦσαν δὲ προσωρισμένοι νὰ ἄδωνται οἱ μὲν τῶν ἐπινίκων ἐν αὐτῷ τῷ πεδίῳ τοῦ ἀγῶνος, τῶν δὲ πρὸς ἐξύμνησιν αὐτοῦ τοῦ νικητοῦ οἱ πλείστοι ἐν τῇ πατρίδι μετὰ τὴν ἐπάνοδον. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν τελευταῖον σκοπὸν ἐξελέγετο ἐορτή τις, καθ' ἣν σύμπας μὲν ὁ λαὸς ἠδύνατο νὰ μετὰσχῃ τῆς τελετῆς, ὁ δὲ παρεμβεβλημένος μῦθος ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς ἐξύμνησιν τοῦ θεοῦ, οὗ ἡ ἐορτὴ ἦγετο. Ἀλλ' ἐνίοτε ἀντὶ κοινῆς ἐορτῆς ἦγον μόνον κῶμον ἰδιωτικῶς πῶς εἰς τὸν ἐπανερχόμενον νικητὴν, ὡς ἐν 6, 14.

Τὸ δὲ δεύτερον μέρος τοῦ παπύρου περιλαμβάνει, ἐφ' ὅσον εὐκρινῶς ἀναγινώσκεται, ἐξ ὧδ' ἀς πεποιημένας, ἵνα ἄδωνται ἐν ἐορταῖς θεῶν ἢ ἡρώων. Φέρουσι δ' αὐταὶ ἴδια, πρὸς τὸ περιεχόμενον σχέσιν ἔχοντα ὀνόματα, ὅσων καλούμεναι Θησεύς, Ἰώ, Ἰδαίς. Τούτων δύο μὲν (16 καὶ 17) φαίνονται καὶ ἐκ τοῦ μέτρου καὶ ἐκ τῆς ὕλης ἔχουσαι τὸν χαρακτῆρα τῶν παιάνων, ἄλλαι δὲ μᾶλλον φαίνονται ἀνήκουσαι εἰς τοὺς διθυράμβους, ὡς ἡ 19, ἢ εἰς τοὺς ὕμνους. Πάντα δὲ τὰ ποιήματα ταῦτα ἔξοχον παρέχουσιν ἐνδιαφέρον, διότι τῶν ἐπινίκων εἰχομεν μὲν γινώσιν ἤδη ἐκ τοῦ Πινδάρου, ἀλλὰ νῦν παρέχονται ἡμῖν ὅλως νέα παραδείγματα τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς χορικῆς λυρικῆς. Αὐπηρὸν δὲ μόνον εἶναι, ὅτι

πολλὰ τῶν ᾠσμάτων τούτων εἶναι λίαν κεκολοβωμένα καὶ τόσον αἰφνιδίως καταπαύονται, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς πορείας αὐτῶν. Ἰδίᾳ δ' ἐπαγωγὸν εἶναι τὸ μακρὸν καὶ καλῶς διατετηρημένον 17 ποίημα, Ἡέθεοι καὶ Θησεύς, ὅπερ ἱστορεῖ τὸν ἐπίχαριν, τέως ἐκ τῶν μυθογράφων μόνον καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκόνων γνωστὸν μῦθον, πῶς ὁ Θησεύς δῆλα δῆ, ἵνα ἀποκρούσῃ τὰ σκώμματα τοῦ Μίνως καὶ ἀποδείξῃ, ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, πηδᾷ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀνακομίζει τὸν ὑπὸ τοῦ Μίνως εἰς τὰ κύματα ῥιφθέντα δακτύλιον ἐκ τοῦ ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης ἀνακτόρου τῆς Ἀμφιτρίτης. Ἰδίας δὲ προσοχῆς ἄξιον ἔνεκα τῆς μορφῆς εἶναι τὸ 18 ποίημα, ὁ Θησεύς. Εἶναι δὲ τοῦτο διάλογός τις ἐκ τεσσάρων συγκείμενος στροφῶν καὶ οὕτω διατεταγμένος, ὥστε εἰς ἐκάστην ἐρώτησιν καὶ ἐκάστην ἀπόκρισιν ἀντιστοιχεῖ μία στροφή. Καὶ ὁ μὲν εἰς τῶν διαλεγομένων εἶναι ὁ βασιλεὺς Αἰγεύς, ὃς ἤδη εἶχε λάβει τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἐγγὺς ἦτο ὁ Θησεύς ἐπανερχόμενος νικητῆς, ὁ δ' ἕτερος εἶναι πολίτης Ἀθηναῖος, ἡ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κενύων ἢ Μήδεια, ὅστις περίτρομος ἐρωτᾷ, τί σημαίνει ἡ χαλκῇ σάλπιγξ καὶ τί δέον νὰ ἀναμένῃ τις ἐκ τοῦ προσεγγίζοντος ξένου. Πᾶς τις κατανοεῖ, ὅτι ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν παράδειγμα λυρικοῦ δράματος, ὅσον ἐπὶ πολὺ ἐποθοῦμεν, καὶ ὅτι οἱ λόγοι τῶν δύο διαλεγομένων, εἴτε οἱ κορυφαῖοι ἴσως δύο ἡμιχορίων εἶναι οὗτοι, ἢ ἀδιακρίτως δύο τινὰ πρόσωπα, καταδεικνύουσιν ἡμῖν τὴν μετέθεσιν ἀπὸ τοῦ διθυράμβου εἰς τὴν τραγωδίαν.

Ὁ πάπυρος οὗτος, καὶ ὅτε ἦτο ἔτι ἀκέραιος, δὲν περιεῖχε βεβαίως πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Βαχχυλίδου, διότι οὐδὲν παράδειγμα παρέχει πλείστων ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως τοῦ ποιητοῦ, περὶ ὧν προλαβόντες διελάβομεν. Κατὰ πᾶσαν ἄρα πιθανότητα πλὴν τοῦ νεωστὶ εὑρεθέντος ὑπῆρχε καὶ δευτέρος τις πάπυρος, ἂν μὴ καὶ τρίτος τις καὶ τέταρτος. Καὶ τοῦτο δ' εἶναι ἔτι ἀμφισβητήσιμον, ἂν περιέχει πάντα τὰ ποιήματα ἐκάστου τῶν ἐν αὐτῷ εἰδῶν. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐπινικίων δύνатаί τις νὰ πιστεῦσῃ, ὅτι

πάντες ἐν αὐτῷ περιέχονται, καὶ οὐδέν, ὥς νομίζομεν, ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν γνώμην ταύτην. Ἀλλὰ περὶ τῶν ᾠδῶν τοῦ δευτέρου μέρους πάντως ἐν ἀμφιβολίᾳ θὰ διατελώμεν, ἂν μὴ κατωρθωθῇ νὰ ὁρισθῇ κοινόν τι ὄνομα τοῦ εἶδους τούτου.

Ὁ Βακχυλίδης οὔτε ὥς πρὸς τὴν πρωτοτυπίαν, οὔτε ὥς πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς λέξεως ἢ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν δύναται νὰ παραδληθῇ πρὸς τὸν Πίνδαρον. Ἐνίοτε μάλιστα φαίνεται πως ἀντιγράφων ὁ νεώτερος τὸν ἀρχαιότερον ποιητὴν καὶ δὴ οὐ μόνον ἐν τῇ χρήσει τῶν ἐπιθέτων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπαναλήψει προσάσεων ὅλων. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἐν τῷ Β, 31 τῷ 476 ποιηθέντι ποιήματι χωρίον τοῦ Βακχυλίδου «τῶς νῦν καὶ ἐμοὶ μυρία πάντα κέλευθος ὕμετέραν ἀρετὰν ὕμνεῖν κυανοπλόκαμου ἑκατι Νίκας», παραδόξως ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἐν τῷ Ἰσθμ. IV, 1 τῷ 478 ποιηθέντι χωρίον «ἔστι μοι θεῶν ἑκατι μυρία πάντα κέλευθος, ὦ Μέλισσ' εὐμαχανίαν γάρ ἔφρανας Ἰσθμίοις ὕμετέρας ἀρετὰς ὕμνω διώκειν». Ἰδίᾳ δὲ παράδοξος φαίνεται ἡ ἀφέλεια, μεθ' ἧς ὁ Βακχυλίδης καὶ μετὰ τὴν βαρεῖαν ὕβριν, ἣν ὑδρίσθη ὑπὸ τοῦ Πινδάρου (ἐν Ὀλυμπ. II, 86), διατελεῖ βαδίζων ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Καθ' ὅλου δ' οὗ τρόπου τῆς διηγήσεως τῶν μύθων ἔχει τι τὸ κατὰ συνθήκην, ὥστε ἐνίοτε, ὥς ἐν τοῖς ἐμβολίοις λεγομένοις χορικοῖς ᾠσμασι τῶν νεωτέρων τραγικῶν, δυσχερῶς κατανοεῖται, ὅποια ἡ συνάφεια αὐτῶν πρὸς τὴν πανηγυριζομένην νίκην ἢ τὸν νικητὴν καὶ τὸ φῶλον αὐτοῦ. Ἀλλ', ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, οἱ μὲν στίχοι αὐτοῦ ἐκφράνουσι ψυχὴν εὐγενῆ καὶ ἐμπλεῶν ἔρωτος πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἡ δὲ γλῶσσα τοσοῦτον εἶναι εὐληπτος, ὥστε ἀληθῶς ἡδονὴν παρέχει ἢ ἀνάγνωσις τῶν ποιημάτων αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἡ ἀπλότης τῶν μέτρων καὶ αἱ σοφαὶ γνώμαι ἀναμιμνήσκουσι πολλαχῶς τὸν Εὐριπίδην. Καὶ εἶναι μὲν ἀπηλλαγμένα τὰ ποιήματα αὐτοῦ καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ Δισχύλου καὶ τῆς ἀσαφείας τῆς πινδαρικῆς φράσεως, ἀλλ' ὁμολογουμένως στεροῦνται καὶ τῶν ὑψιπετῶν ἐννοιῶν καὶ τοῦ πλούτου τῶν εἰκόγων τῶν διδασκάλων τοῦ ὑψηλοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου. Διεφ-

μίσθη δὲ δικαίως ὁ ἔνθους ὕμνος εἰς τὴν Εἰρήνην (ἀπόσπ. 13 ἐκδ. Bergk), ἀλλὰ καὶ τὴν παρομοίωσιν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν ὀρνιχὰ θεῖον τοῦ Διὸς διεξήγαγε πολὺ τεχνικώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Πινδάρου ὁ Βακχυλίδης ἐν τῷ ἐπινικίῳ εἰς Τέρωνα (5, 16)¹⁾. Αἱ καλαὶ δὲ γνῶμαι καὶ ἡ ἡρεμία τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ ἐφείλκυσαν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν ποιητὴν τῆς περὶ τὸν βίον σωφροσύνης Ὀράτιον πρὸ πάντων, ὥστε ἐν μὲν τῷ παραινετικῷ λόγῳ τοῦ γέροντος τῆς θαλάσσης Νηρέως πρὸς τὸν ἄστατον Πάριν ἐμιμήθη ποίημά τι τοῦ Βακχυλίδου²⁾ κατὰ τὰ σχόλια εἰς τὴν ᾠδὴν I, 15, ἐν δὲ τῇ περιφανεί (ἐν Epist. I, 4, 13) γνώμῃ omnem crede diem tibi diluxisse supremum ἀποδίδει τὴν (ἐν 3, 80) γνώμην τοῦ αὐτοῦ Βακχυλίδου. Καὶ μετέπειτα δ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Ῥωμαίων αὐτοκράτορων αἱ ἀρεταὶ ἐκείναι τοῦ Κείου ποιητοῦ ἐπόρισαν εἰς αὐτὸν φίλον ἐστεμμένον, τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν, περὶ οὗ ὁ ἱστορικὸς Ἀμμιανὸς Μαρκελλίνος ἐν XXV, 4 ταῦτα παραδίδει: *recoleet saepe dictum lyrici Bacchylidis, quem legebat jucunde id adserentem quod ut egregius pictor vultum speciosum effingit, ita pudicitia celsius consurgentem vitam exornat.*

Neue, Bacchylidis Cei fragmenta, Berlin 1822. — Kenyon, The poems of Bacchylides from a papyrus in the British Museum, London 1897. W. Christ ἐν τῷ Sitzungsbericht. der Bayer. Akad. 1898 σελ. 3. — [Bacchylidis Carmina cum fragm. ed. Fr. Blass. Lips. 1898. — Wilamowitz, Bacchylides. Berl. 1898].

124. Ὁ δ' ἐκ τῆς ἐν Ῥόδῳ Ἰαλυσσοῦ Τιμοκρέων ἐγένετο γνωστὸς ἐκ τῶν πρὸς τὸν Σιμωνίδην σχέσεων αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν Σιμωνίδης ἦτο στενωῶς συνδεδεμένος πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν μέγαν στρατηγὸν καὶ πολιτικὸν τῶν Ἀθηναίων, ὁ δὲ Τιμοκρέων ἔψαγεν αὐτὸν πικρότατα, ὅτι δὲν κατήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν πα-

¹⁾ Ὡσαύτως ἐπιτυχέστερον κατέδειξεν ὁ Βακχυλίδης ἐν 9, 41, ὅπουσον διαδομένην ἦτο ἡ φήμη τοῦ Ἡρακλέους, διὰ τῆς μνείας τοῦ Νεῖλου καὶ Θερμώδοντος, ἣ ὁ Πίνδαρος διὰ τοῦ στρυφνοῦ χωρίου ἐν Ἰσθμ. II, 41 κ. ἐ.

²⁾ Ὁμοίως παραινετικὸς λόγος ὑπὸ τοῦ Μενελάου προφερόμενος σώζεται ἐν τῷ 15 ποιήματι 50 - 63.

τρίδᾳ, ἐξ ἧς ὡς μηδίζων ἐξωρίσθη ¹⁾). Τούτου δ' ἔνεκα ἐτιμώρησεν αὐτὸν ὁ Σιμωνιδῆς ποιήσας τὸ σαρκαστικὸν ἐπίγραμμα ²⁾·

Πολλὰ πῶν καὶ πολλὰ φαγὼν καὶ πολλὰ κάκ' εἰπὼν
ἀνθρώπους κῆμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος.

*Ἦτο δ' ὁ Τιμοκρέων δεινὸς ὡς ποιητῆς παροινίων, ἅτινα εἰς γελοῖα ἄσματα μετέβαλλεν ὅλως ἐναντίον τοῦ χαρακτῆρος τῆς δωρικῆς λυρικῆς. Ἐκ τούτου δ' ὁ Σουΐδας ἀποκαλεῖ αὐτὸν ποιητὴν τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας.

*Ἐχομεν δὲ πρὸς τούτοις καί τινα ἀποσπάσματα τοῦ Πρατίνου, Διαγόρου, Κυδίου καὶ τέλος τῶν ἀττικῶν διθυραμβοποιῶν, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐπομένοις θὰ διαλάβωμεν.

7. ΠΙΝΔΑΡΟΣ (522 — 442)

125. Βίος Πινδάρου. Τοῦ μεγίστου καὶ πολυμνήτου τῶν Ἑλλήνων λυρικοῦ κατέχομεν ἔτι εὐτυχῶς μέγαν ἀριθμὸν ᾠδῶν, περὶ τὰς 50, ὥστε ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν πιστὴν εἰκόνα τῆς τε τέχνης καὶ τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως δὲν στερούμεθα ἀμέσων ἀρχαίων μαρτυριῶν περὶ τε τοῦ γένους καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἀλλ', ὡς εἶναι εὐκατάληπτον, προκειμένου περὶ μεγάλου ἀνδρός, ἡ εὐφάνταστος φύσις τῶν Ἑλλήνων πρωΐμως περιέπλεξε περὶ τὴν γυμνὴν ἀλήθειαν ποιητικούς μύθους. Οὕτως ἐλέγετο, ὅτι μέλισσα ἐνεστάλαξε μέλι εἰς τὰ χεῖλη τοῦ θεοφυλάκτου παιδίου ³⁾, ὅτε ποτὲ κατεκαίμθη κατὰ πονον ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος, ἢ ὅτι ὁ κερασφόρος Πάν καὶ ἡ μήτηρ Δημήτηρ παρέστησάν ποτε εἰς τὸν θεῖον αἰοδὸν περιδιαβάζοντα εἰς λειβάδιον καὶ κατέστησαν αὐτὸν κήρυκα τῆς δόξης αὐτῶν ⁴⁾. Τοιούτους δὲ μύθους μεμιγμένους μεθ' ὠρισμένων μαρτυ-

¹⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. 21.

²⁾ Ἀνθολ. VII, 348. Ἀθην. X, 416a. Ἴδε καὶ Σιμων. ἀπόσπ. 57, ὅπερ κατὰ τοῦ Τιμοκρέοντος στρέφεται.

³⁾ Ὅμοιον παράστασιν ἴδε παρὰ Πλάτ. ἐν Ἴωνος 534a καὶ Θεοκρ. VII, 82 καὶ Ὅρατ. Ὡδ. III, 4.

⁴⁾ Ὅμοιον τι διηγῆται ὁ Πausαν. ἐν IX, 23, 3 περὶ τῆς Περσεφόνης. Παράβ. καὶ Ἡσίοδον ἐν Θεογον. 22 κ. ε.

ρίων περὶ τοῦ γένους καὶ τοῦ βίου διηγοῦντο ἤδη οἱ ἀρχαιότατοι βιογράφοι τοῦ ποιητοῦ, ὁ Χαμαιλέων καὶ ὁ Ἰστρος ¹⁾). Ἄλλ' οἱ μὲν ὑπὸ τούτων συγγραφέντες βίοι, ὡς καὶ ὁ τοῦ συμπατριώτου αὐτοῦ Πλουτάρχου ²⁾, ἀπώλοντο, περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς πλὴν τοῦ ἄρθρου τοῦ Σουΐδα ἀρχαῖός τις, ἴσως εἰς τὸν γραμματικὸν Δίδυμον ἀναγόμενος βίος ³⁾ καὶ ἕτερος ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Εὐσταθίου, εἰς ὃν παρενεβλήθη καὶ παλαιόν τι, ἐκ τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος π. Χ. ποίημα περὶ τοῦ γένους τοῦ Πινδάρου ⁴⁾. Ἐκ τῶν πενιχρῶν δὲ εἰδήσεων τῶν παλαιῶν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ ἐπειράθησαν πλεῖστοι τῶν νεωτέρων λογίων νὰ παράσχωσιν ἡμῖν συνεχῆ τινα παράστασιν τοῦ βίου τοῦ Πινδάρου καὶ δὴ διὰ πολλῶν ὁ Λεοπόλδος Σμιδτιος ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Πινδάρου ⁵⁾. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ πειρᾶται μὲν ὁ ἀγγλῖνος συγγραφεὺς ἐξετάζων τὴν χρονικὴν ἀκολουθίαν τῶν περισωθέντων ποιημάτων νὰ διαγράψῃ πιστὴν εἰκόνα τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἡ εἰκὼν δὲν ἀπέβη ποικίλη, διότι οὐδὲ νὰ παραβληθῇ καὶ δύναται πρὸς ὁμοίας παραστάσεις τῆς διανοητικῆς πορείας τῶν μεγάλων ποιητῶν τῶν νεωτέρων ἔθνων. Ὁ δὲ λόγος εἶναι ὅτι εἰς πάντα ἀρχαῖον ποιητὴν ἦτο προδιαγεγραμμένος ὁ τύπος τῆς τέχνης αὐτοῦ καὶ ἐλάχιστος χῶ-

¹⁾ Leutsch, Die Quellen für die Biographien des Pindar ἐν τῷ Philol. XI, 1 κ. ἐξῆς.

²⁾ Μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου ἐν τῷ βίῳ τοῦ ποιητοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἐν Βιβλιοθ. σελ. 104 b, 3 ἐκδ. Bekker.

³⁾ Ἄλλοτε ποτε Vita Vratislaviensis καλουμένη ἐκ τοῦ κώδικος, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον εἰς τὰ φῶς προῆλθεν. Σύμπαντας δὲ τοὺς βίους τούτους εὕρισκει τις ἐν τῇ ἐκδόσει W. Christ, Proleg. C. κ. ε.

⁴⁾ Τὸ μὲν ὑπόμνημα καὶ ὁ βίος ἀπώλοντο, τὸ δὲ παρεμβεβλημένον Γένος Πινδάρου ἐν ἐνὶ καὶ τριάκοντα ἐξαμέτροις ὑπεκφαίνει τὴν στιχοποιίαν τοῦ Νόννου καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ. Ἰδε καὶ Ludwig ἐν Rhein. Mus. 34, 357 καὶ ἐξῆς. ἕτερος δὲ τις βίος ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου ἐκ τοῦ βυζαντιανοῦ μέσου αἰῶνος περιέχει ἐπίσης τινὰ οὐδαμῶθεν ἄλλαθεν γνωστὰ.

⁵⁾ L. Schmidt, Pindars Leben und Dichtung, Bonn 1862. Πρὸς τούτοις δ' ἐπραγματούθησαν περὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ T. Mommsen, Pindaros Kiel 1845. Luebbert, Pindars Leben, 1878 καὶ 1882. Πρὸς τούτοις Christ zur Chronologie pindarischer Siegesgesänge ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889 ἐν σελ. 1—64.

ρος παρεχωρεῖτο εἰς ἐλευθέραν ἔκφρασιν τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ αἰσθήσεως ¹⁾).

126. Ἐγεννήθη δ' ὁ Πίνδαρος ἐν τῇ ἐπταπύλῳ πόλει τῶν Θηβῶν, καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ αὐτὸς οὗτος ἐν τινι ᾄσματι (ἐν ἀποσπ. 198 ἐκδ. Bergk) λέγων· «οὔτοι με ξένον οὐδ' ἀδ' ἀμήμονα Μοισᾶν ἐπαίδευσαν χλυταὶ Θῆβαι». Ἄλλ' ἡ κυρία αὐτοῦ πατρίς ἦτο τὸ παρά ταῖς Θήβαις χωρίον, αἱ Κυνὸς κεφαλαί, ἐν αἷς τὸ γένος αὐτοῦ ἔκπαλαι ἔζη ἐν εὐτορίᾳ. Ἐκ τοῦ χωρίου δ' (ἐν Πυθ. V, 76) «Λιγείδαι ἐμοὶ πατέρες» συμπεραίνοντες εἰκάζουσιν, ὅτι τὸ γένος αὐτοῦ ἀνῆκεν εἰς τὸ τῶν Αἰγιδῶν, ὃν μέρος μετενόστευσε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δωρικῆς μεταναστάσεως εἰς Λακεδαιμόνα καὶ βραδύτερον εἰς Θήραν καὶ Κυρήνην ²⁾. Ἐκ τῆς παρά Θήβαις δὲ πηγῆς τῶν Μουσῶν Δίρκης, ἣν ἐπανειλημμένως ἐξυμνεῖ ἐν ταῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ³⁾, ἀπεκάλεσαν αὐτὸν Διρκαῖον κύκνον. Καὶ ὁ μὲν πατήρ αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Δαίφαντος κατὰ τινας, κατ' ἄλλους δὲ Παγώνδας ⁴⁾, ἡ δὲ μήτηρ Κλεοδίχη. Εἶχε δὲ καὶ ἀδελφὸν Ἐρίτιμον (Ἐρωτίωνα κατὰ Σουῖδαν), ὃς ἐφημιζέτο ὡς κυνηγὸς καὶ πύκτης. Ἡ γενέθλιος αὐτοῦ ἡμέρα συνέπεσε πρὸς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ ⁵⁾, ἐξ οὗ συμπεραίνεται, ὅτι ἐγεννήθη κατὰ τὸ τρίτον ἔτος Ὀλυμπιάδος τινός. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σουῖδαν ἦτο ἡ Ὀλυμπιάς αὕτη ἡ 63, ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη φαίνεται ἀπί-

¹⁾ Ἴδε Fr. Mezger, Disputationes Pindaricae. Ὑδρουσταῖν πρόγραμμα 1873.

²⁾ Ἐν Αναφῇ, προσαπαικῇ τινι τῆς Θήραι, ἀπαντᾷ συχνότατα ἴν ταῖς ἐπιγραφαῖς τὸ ὄνομα Πίνδαρος. Ἴδε Luebbert, In Pindari locum de Aegidis et sacris Carneis, Bonn. 1883. Εἰς ταῦτα ἀντιλεγει ὁ Bornemann ἐν Philol. 43, 79 κ. ἐ. Τὸ δ' Αἰγείδαι ἐμοὶ πατέρες δύναται βεβαίως νὰ νοηθῇ ὡς ὑποδηλοῦν καθ' ἑλίου τοὺς Θηβαίους. Ὁ δὲ Studniczka, Kyrene σελ. 73, ἀναφέρει τὸ ἐμοὶ πατέρες εἰς τοὺς προγόνους τῶν Κυρηναίων, ὅπερ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν γλωσσικὴν χρῆσιν τοῦ Πινδάρου.

³⁾ Ἰσθμ. (VI) V, 74 «πίσω σφ' Δίρκας ἀγνὸν ὕδωρ, τὸ βαθυῦς ὡς κάραι χρυσοπέπλου Μναμοσύνας ἀνέτειλαν παρ' εὐτείχεσιν Κᾶδμου πύλαις».

⁴⁾ Δαίφαντος ἐκαλεῖτο ὁ υἱὸς τοῦ Πινδάρου [κατὰ Σουῖδαν Διόφαντος], ἐξ οὗ συνεπερανν, ὅτι Δαίφαντος ἦτο ἴσως ὁ πάππος.

⁵⁾ Ἐν τῷ βίῳ A (vita vratisl.) ἀπαντᾷ τὸ ἐξῆς χωρίον τοῦ Πινδάρου (ἀπόσπ. 193), «πενταετηρὶς ἑορτά βουσιμπός, ἐν ᾗ πρῶτον εὐνάζεσθην ἄγαπατός ὑπὸ σπαργάναις».

θανος, ἂν ἀληθῶς τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς 69 Ὀλυμπιάδος παρῆλθεν ὡς ποιητῆς τοῦ δεκάτου ἐπινίκου εἰς Πυθιονίχην¹⁾. Ἐκ τούτου ὀρθότερον οἱ νεώτεροι ὀρίζουσιν ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τὸ τρίτον τῆς 64 Ὀλυμπιάδος = 522, καθ' ὃν χρόνον δῆλα δῆ εἶδε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ ὁ μέγας τραγικὸς Αἰσχύλος, ὁ ὅμοιος αὐτῷ κατὰ τὴν μεγαλοφυΐαν.

Τὸ δὲ λεγόμενον poeta nascitur ἰσχύει μονομερῶς μόνον λεγόμενον περὶ λυρικοῦ ποιητοῦ τῶν Ἑλλήνων. Διότι ὁ ποιητῆς χορικῶν ᾄσμάτων ἐποίει καὶ τὸ μέλος καὶ ἤσκει τὸν ὀρχούμενον χορόν. Ἀλλὰ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ὀρχηστικὴν πρέπει νὰ ἐκμάθη τις, ὅσηνδῆποτε ποιητικὴν εὐφυΐαν καὶ ἂν ἔχη. Εἶχεν ἄρα καὶ ὁ Πίνδαρος τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ ἐν τοῖς διαφόροις κλάδοις τῆς τέχνης. Καὶ τὴν μὲν αὐλητικὴν ἐδίδασκεν αὐτὸν παιδίον ἔτι ὄντα ὁ θεῖος αὐτοῦ Σκοπελῖνος, σπουδαιότερον δ' ἐμύησαν αὐτὸν τὴν τέχνην τῆς καταστάσεως κυκλικῶν χορῶν οἱ Ἀθηναῖοι Ἀγαθοκλῆς καὶ Ἀπολλόδωρος. Καὶ ὁ Ἑρμιονεύς δὲ Λᾶσος μνημονεύεται ὡς διδάσκαλος αὐτοῦ²⁾, ἀλλ' ἴσως ἐκ τούτου μόνου, διότι οἱ γραμματικοὶ ἡγάπων νὰ ὑπάγωσιν εἰς σχέσιν τινὰ πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἀξιόους λόγου συγχρόνους. Ἐν τῇ ποιητικῇ δ' εἶχεν ὡς πρότυπον τὸ πρῶτον τὴν πρεσβυτέραν αὐτοῦ ποιήτριαν Μύρτιν τὴν βοιωτίαν. Πρὸς δὲ τὴν Κόρινναν διέκειτο μᾶλλον ἐχθρικῶς ὡς ἀντίτεχνος. Ὁ Πausanias τοῦλάχιστον (ἐν IX, 22, 3) εἶδεν ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς Τανάγρας εἰκόνα τῆς ποιητρίας «ἀναδουμένης ταινίᾳ τὴν κεφαλὴν τῆς νίκης ἔνεκα, ἣν Πίνδαρος ἐνίκησεν ᾄσματι ἐν Θήβαις»³⁾.

¹⁾ Δὲν δυνάμεθα νὰ παρασιωπήσωμεν, ὅτι ἡ γνώμη, καθ' ἣν ὁ ἐπινίκος Πυθ. X ἐποιήθη τῷ 3 ἔτει τῆς 69 Ὀλυμπ., λίαν ὑποπτος φαίνεται ἡμῖν, τὸ μὲν διότι κατὰ τὴν Πυθιάδα ἐκείνην ὁ ὑμνούμενος παῖς καὶ στάδιον ἐνίκησε τῆς δὲ νίκης ταύτης δὲν μνημονεύει ὁ Πίνδαρος, τὸ δὲ διότι οἱ ὅμαιοι μετὰ τούτων ἐπινικοί Πυθ. VI καὶ XII φαίνονται ποιηθέντες 8 ἔτη μετὰ τὴν Ὀλ. 69, 3 = 502. Ὁ Wilamowitz, Aristot. und Athen II, 302 ἔμμενει εἰς τὴν γνώμην, ὅτι τῷ 518 ἐγεννήθη ὁ ποιητῆς. Ἄλλως δὲ τὸ περὶ οὗ ἡ ἔρις ζήτημα, περὶ τῆς Ὀλυμπ. 65 ἢ 64, φαίνεται ἐξαριθμώμενον καὶ ἐκ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς τῶν Πυθιάδων.

²⁾ Ὁ Εὐστάθιος μόνος μαρτυρεῖ τούτου, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ἔμμετρον γένος Πινδαροῦ ἢ ὁ Blas A (Vita Vratislaviensis).

³⁾ Ἡ ἐξήγησις τῆς εἰκόνης ὑπὸ τοῦ Pausaniou φαίνεται ἀμφίβολος ἔνεκα τούτου, ὅτι

Ὅτε δὲ ποτε ὁ Πίνδαρος ἐν ἀρχῇ τινος ὕμνου εἰς Θήβας ἔγραψεν·

Ἰομηνὸν ἢ χρυσαλάκατον Μελίαν,
ἢ Κάδμον, ἢ σπαριῶν ἱερὸν γένος ἀνδρῶν,
ἢ τὰν κυανάμπυκα Θήβαν,
ἢ τὸ πάντολμον οἰθένης Ἡρακλέος,
ἢ τὰν Διωνύσου πολυγαθέα τιμάν,
ἢ γάμον λευκωλένου Ἀρμονίας ὑμνήσομεν¹⁾

λέγεται, ὅτι εἶπεν εὐτραπέλως ἡ Κόριννα ἀποδοκιμάζουσα· τῇ χειρὶ σπείρειν, ἀλλὰ μὴ ὀλῶ τῷ θυλάκῳ²⁾.

Πρωτίμως δ' ὁ Πίνδαρος κατενόησε τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προσρισμὸν καὶ προῆλθεν εἰς μέσον ὡς ποιητής. Δυνάμεθα δὲ ν' ἀποδείξωμεν τοῦτο τὸ πρῶτον μόνον ἐκ τῶν ἐπινικίων αὐτοῦ, διότι τὸ παλαιότατον αὐτῶν εἰς τὸν Πυθιονίχην παῖδα ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀλευαδῶν (Πυθ. X.) πίπτει κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν σχολίων εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς 60 Ὀλυμπιάδος, ἥτοι εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ ποιητοῦ. Παρὰ τοῦτο δ' ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ ἦλθεν εἰς σχέσιν ὁ ποιητής, ὡς τοῦτο μαρτυροῦσι τὸ πέμπτον ἄσμα τῶν εἰς τοὺς Νεμεονίκας καὶ τὸ ἕκτον τῶν εἰς τοὺς Ἰσθμιονίκας, ἀμφότερα εἰς τιμὴν παίδων ἐξ Αἰγίνης ποιηθέντα πρὸς τὴν Αἰγιναν, πρὸς ἧς τοὺς κατοίκους ἠσθλάνετο ἑαυτὸν συνδεδεμένον καὶ διὰ τὴν ταυτότητα τοῦ γένους³⁾ καὶ διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀριστοκρατικῆς κυβερνήσεως⁴⁾. Ἡ δ' ἀνδρική αὐτοῦ ἡλικία συμ-

ἡ Κόριννα ἐν τῇ 21 ἀποσπάσματος μέμφεται τὴν Μύρτιν, ὅτι γυνὴ οὔσα ἤρισε πρὸς τὸν Πίνδαρον. Καὶ ὁ λόγος δ', ὅτι οἱ κριταὶ ἐκήρυξαν τὴν Κόρινναν νικήτριαν ἔνεκα τῆς ἐγγυρῶου διαλέκτου, ἣν αὕτη μετεχειρίσθη, ὅχει γραμματικῆς σχολαστικότητος. Ὁ δ' Ἀλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIII, 25 ἀναφέρει, ὅτι πεντάκις ἠττήθη ὁ Πίνδαρος ὑπὸ Κορίννης, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Σουλῆας ἐν λέξει Κορίννη.

¹⁾ Τὴν αὐτὴν ὑπερβολὴν εὐρίσχομεν καὶ ἐν Ἰσθμ. VII καὶ ἐν Νεμεον. X.

²⁾ Πλουτ. Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφ. ἐνδοξότεροι 4.

³⁾ Τοῦτο ἐκφράζεται ἐν Ἰσθμ. VIII, 16 διὰ τοῦτου, ὅτι ἡ Θῆβη καὶ ἡ Αἴγινα ἀναφέρονται ὡς αἱ προσφιλεῖς εἰς τὸν Δία θυγατέρες τοῦ Ἀσσωποῦ. Ἡ αὐτὴ δὲ τάσις καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ ἐξυμνήσει τῆς συμμαχίας τοῦ ἐξ Αἰγίνης Τελαμῶνος καὶ τοῦ Θηβαίου Ἡρακλέους ἐν Νεμεον. IV, 25 καὶ Ἰσθμ. VI, 30.

⁴⁾ Εἰς τοὺς παλαιστάτους ἐπινικίους τοῦ Πινδάρου ἀνήκουσι πρὸς τοῦτοις καὶ ὁ Πυ-

πίπτει πρὸς τοὺς ἐνδόξους χρόνους, καθ' οὓς ἡ Ἑλλάς μετὰ μεγάλους καὶ δεινοὺς ἀγῶνας ὑπέστη τὴν ἐθνικὴν ἐκκαθαρτήριον δοκιμὴν καὶ ἐθεμελίωσε διὰ παντὸς τὸ κράτος τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος καταδείξασα, ὅποσον τοῦτο ὑπερέχει τῆς βαρβάρου δεσποτείας. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Πινδάρου δὲν ἐπενήργησαν ἐπίσης ἰσχυρῶς οἱ ἡρωικοὶ ἀγῶνες κατὰ τῶν Περσῶν ὅσον ἐπὶ τοῦ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σιμωνίδου. Τούτου δ' αἰτία ἦτο ἡ πολιτικὴ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἣτις ἀμβλυποῦσα καὶ μικροψυχόουσα ἠθέλησε νὰ μείνῃ οὐδετέρα ἐν ἀγῶνι, ἐν ᾧ ἐκινδύνευεν ἡ τιμὴ καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τούτου δὴ ἔνεκα σκληρῶς ἐτιμωρήθη μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην διὰ τὰ ἀμαρτήματα τῆς ἀπίστου προδοσίας τῆς πατρίδος. Τούτου ἔνεκα ὁ Πολύβιος, ὁ ἀμερόληπτος ἱστορικός, ὅς ἄλλως δυσμενέστατα διακείται πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ψέγει τὴν ἀλαζόνα αὐτῶν ἀξίωσιν τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἑλλάδος, πικρῶς μέμφεται (ἐν Ἰστορ. IV, 31) τῷ Πινδάρῳ, ὅτι παρῆλθε συνήγορος τῆς πολιτικῆς ἐκείνης τῆς οὐδετερότητος καὶ ἡσυχίας γράψας τοὺς στίχους:

Τὸ κοινόν τις ἀσπὼν ἐν εὐδία τιθεῖς,
Ἐρευνασάτω μεγάλανός τ' Ἡουχίας τὸ φαιδρὸν φάος.

Οὕτως ἐν τοῖς χρόνοις μὲν τοῦ κινδύνου δὲν ἠδυνήθη καὶ ὁ Πίνδαρος νὰ ἐπιδείξῃ φρόνημα ὑπέρτερον τοῦ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ καὶ νὰ κατανικήσῃ τὴν μικροπρέπειαν τῶν ἰδιωτικῶν συμπερόντων, βραδύτερον ὅμως ἀνεγνώρισε τέλος μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας τὰς μεγάλας θυσίας τῶν Ἀθηναίων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος¹⁾ καὶ διαλλαγεῖς πρὸς τὸ παρελθὸν ἔπλεξεν ἐν διθυράμβῳ τὸν ἀμάραντον στέφανον τῆς δόξης τῶν Ἀθηναίων ψάλλων.

θιον. VI εἰς Ξενοκράτην τὸν Ἀκραγαντῖνον καὶ ὁ Πυθιον. XII εἰς Μίδαν τὸν Ἀκραγαντῖνον καὶ ὁ Ὀλυμπ. X εἰς Ἀγησίδαμον τὸν Λοκρόν.

¹⁾ Πλὴν τοῦ Διθυράμβου (ἀποσπ. 76) ἴδε ἰδίως καὶ Πυθιον. I, 75 καὶ Νεμ. IV, 49.

ὦ ταὶ λιπαραὶ καὶ ἰοστέφανοι καὶ ἀοίδιμοι,
Ἑλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθῆναι, δαυμόνιον ποτλίεθρον.

Τούτου δ' ἔνεκα ἐτίμησαν αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι δόντες τὴν προξενίαν καὶ δωρεὰν μυρίων δραχμῶν ¹⁾, ἣν οἱ μετέπειτα θεώρουν παραμύθιον ἀντὶ τῆς ἐπιβληθείσης δῆθεν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦτο τιμωρίας ὑπὸ τῶν Θηβαίων ²⁾.

127. Ἐν τούτοις καὶ ἡ φήμη τοῦ ποιητοῦ διελθοῦσα τὰ στενὰ ὄρια τῆς πατρίδος καὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν εἰσέδυσεν ἅπαντα τοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὥστε καὶ αὐτός, ὡς ὁ Σιμωνίδης, ἐτιμᾶτο ὡς ἐθνικός τῶν Ἑλλήνων ποιητής. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσαν πολὺ αἱ σχέσεις, ἃς ἐπόρισαν εἰς αὐτὸν οἱ μεγάλοι τῶν Ἑλλήνων ἐθνικοὶ ἀγῶνες. Διότι ἔνεκεν αὐτῶν ἦλθεν εἰς ἐπικαιρινίαν πρὸς τοὺς εὐγενεῖς οἰκοὺς τῆς Πρόδου, Τενέδου, Κορίνθου, πρὸς Ἀρκεσίλαον τὸν Κυρηναῖον ³⁾, πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον ⁴⁾ καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὰς αὐλὰς τῶν τυράννων τῆς Σικελίας Θήρωνος τοῦ τοῦ Ἀκράγαντος καὶ Ἰέρωνος τοῦ τῶν Συρακουσῶν. Ἐκ τούτου ἡγάπα νὰ φοιτᾷ τακτικῶς εἰς τοὺς ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ Δελφοῖς καὶ ἀλλαχοῦ τελουμένους ἀγῶνας καὶ συχνάκις ἦρχετο μετὰ τῶν ἐπανακαμπτόντων νικητῶν, ὡς μετὰ τοῦ Ροδίου Διαγόρου, εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, ἵνα αὐτὸς διευθύνῃ τὴν πομπήν ⁵⁾. Εἰς Σικελίαν δὲ καὶ τοὺς τυράννους Θήρωνα καὶ Ἰέρωνα ἦλθε περὶ τὸ 474 ⁶⁾, καθ' ὃν χρόνον καὶ ὁ Λίσχυλος, πρὸς

¹⁾ Ὁ Ἱστορ. ἐν τῇ Περὶ ἀντιδύσ. 116 λέγει: «Πίνδαρον μὲν τὸν ποιητὴν οἱ πρό ἡμῶν γεγονότες ὑπὲρ ενός μόνον βήματος, ὅτι τὴν πόλιν ἔρεισμα τῆς Ἑλλάδος ὠνόμασεν, οὕτως ἐτίμησαν, ὥστε καὶ πρόξενον ποιήσασθαι καὶ δωρεὰν μυρίας αὐτῷ δοῦναι δραχμάς».

²⁾ Αἰσχίνου Ἐπιστ. 4. Κατὰ τὸν Πausανίαν δὲ ἐν I, 8, 4 ἐτίμησαν αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δι' εἰκόνας. Παράβ. καὶ Büekh εἰς ἀπόσπ. 46.

³⁾ Τοῦ Ἀρκεσίλαου ἡ νίκη ἐν ἔτει 466 ἐξυμνεῖται ἐν Πto. IV καὶ V.

⁴⁾ Τὸ ἀπόσπασμα 121 [ἐκδ. Bergk] ἀνήκει εἰς ἐγκώμιον ποιηθὲν εἰς Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα.

⁵⁾ Ὅτι ὁ Πίνδαρος ἀπῆλθε μετὰ τοῦ Διαγόρου εἰς Πρόδον, εἰκάζεται ἐκ τοῦ ἐν Ὀλυμπ. VII, 13 κατεθέν. Καὶ εἰς Κυρήνην δὲ μετέβη κατὰ τὴν δευτέραν νίκην τοῦ Ἀρκεσίλαου, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ λέξεις «σεβίζομεν Κυράνας ἀγακτιμέναν πόλιν» (στίχ. 80).

⁶⁾ Τὸν πρῶτον ἐπινίκιον εἰς Ἰέρωνα τὸν Ὀλυμπιονίκην νικήσαντα κέλῃτι τῇ 77η

ὃν ἡμιλλᾶτο ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐκρήξεως τῆς Αἴτνης ¹⁾. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἄλλοι, ὡς ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Βαχυλίδης, ἐπὶ μακρότερον χρόνον διέτριβον ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν τυράννων, ὁ Πίνδαρος ἐπα- νήλθεν εὐθὺς εἰς Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς θήβας, διότι, ὡς συνήθως ἔλεγεν, ἤθελε νὰ ζῇ μᾶλλον πρὸς ἰδίαν ἑαυτοῦ εὐχαρίστησιν ἢ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ²⁾.

Εἰς ἄλλας δὲ σχέσεις περιέστησε τὸν Πίνδαρον ἡ θέσις αὐτοῦ ὡς ποιητοῦ ἱερῶν ὕμνων. Ἐν τοῖς χρόνοις δῆλα δὴ ἐκείνοις τῆς γενικῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἐωρτάζοντο καὶ αἱ ἐορταὶ τῶν θεῶν πανταχοῦ μετὰ μείζονος λαμπρότητος, ὁ δὲ Πίνδαρος ἦτο ὁ σεμνὸς ποιητής, παρ' οὗ ἐξήτουν ποιητικόν τι δῶρον ὑπὲρ τῆς θεότητος καὶ οἱ πλησίον καὶ οἱ τῶν μακρὰν κειμένων χωρῶν ἱερεῖς. Ἐκ τούτου ἐποίει ἱερὰ ᾠσματα οὐ μόνον εἰς τιμὴν τῶν ἐγχωρίων θεῶν τῶν Θηβῶν ἢ τῶν πλησιοχώρων, ἵνα ψαλῶ- σιν ὑπὸ τοῦ χοροῦ κατὰ τὰς ἐορτάς, ἀλλ' ἐπεμψε καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Διὸς Ἀμμωνος ὕμνον, ὃν καὶ οἱ μεταγενέστεροι τοσοῦτον ἐτίμων, ὥστε ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου διέταξε νὰ ἐγ- γλύψωσιν εἰς τρίγωνον στήλην, ἣν νὰ στήσωσι παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ ³⁾. Οἰκειότερον δὲ διέκειτο πρὸς τοὺς ἐν Δελφοῖς ἱερεῖς, ὧν τὴν σοφίαν ἀνεκέρυττεν ἐν τοῖς ἐξαιρέτοις ἀποφθέγμασι τῶν ποιη-

¹⁾ Ὀλυμπ. (ἢ κατ' ἄλλους τῇ 76ῃ) ἐκόμισεν αὐτὸς οὗτος εἰς Συρακούσας, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν στίχων 17 καὶ 106. Ἴσως δὲ διηύθυνε καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ I τῶν εἰς Πυθιον, ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ 474 (κατ' ἄλλους 470) ἐν τῇ νεωστὶ οἰκισθείσῃ Αἴτνῃ τῇ Σικελικῇ.

²⁾ Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκρήξεως τῆς Αἴτνης (478 ἢ 475) δὲν ἦτο ἔτι ἐν Σικελίᾳ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ στίχος ἐν Πυθ. I, 27, (ὅστις ἐποιήθη τῷ 474 κατὰ Rœckh, τῷ 470 δὲ κατὰ Bergk), «θαῦμα δὲ καὶ παρεόντων» (ὁ Κόδηςτος γράφει παρ' ἰδόντων.) Ὑμνησαν δὲ τὴν ἐκρήξιν ὁ μὲν Πίνδαρος ἐν Πυθ. I, 21 κ. ἑξῆς, ὁ δ' Αἰσχύλος ἐν Προμηθεύς 379 κ. ἑξῆς. Ἀλλὰ τὴν δάμνην ἀπεκόμισε βεβαίως ὁ Πίνδαρος, ἂν καὶ ἐν τινι σημείῳ, ἐν τῇ εἰκόνι τῶν ποταμῶν πυρὸς ἐπέτυχε μᾶλλον ὁ Αἰσχύλος. Ἀκριβέ- τερα περὶ τούτου ἴδε ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ W. Christ, *Der Aetna in der griechischen Poesie* ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1888 ἐν σελ. 359 καὶ ἑξῆς.

³⁾ Ἀποφθεγμ. Πινδ. καὶ Εὐστάθ. ἐν βίῳ Πινδ. «Πίνδαρος ἐρωτηθεὶς, διὰ τί Σιμωνίδης μὲν πρὸς τοὺς τυράννους ἀπεδήμησεν εἰς Σικελίαν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐθέλει, ἔφη, διότι βούλομαι ἐμαυτῷ ζῆν οὐκ ἄλλῃ».

⁴⁾ Πausan. IX, 16, 1. Ὁμοίως καὶ ὁ VII Ὀλυμπ. ἐπίνικος εἰς Διαγόραν ἦτο κατὰ τὰ σχόλια ἐγγεγραμμένος χρυσοῖς γράμμασι ἐν τῇ ναφῇ τῆς Λινθίας Ἀθηνᾶς.

μάτων αὐτοῦ καὶ παρ' ὧν ποικίλα ἀπέλαυνεν. Καὶ ἐν μεταγενεστέροις δὲ χρόνοις ἦτο συνήθεια νὰ ἀναφωνῇ ἐν τοῖς Θεοξενίοις ὁ κῆρυξ ἐν εὐγνώμονι ἀναμνήσει τῆς τοῦ ποιητοῦ ἄλλοτε συμμετοχῆς τῆς ἐορτῆς, Πίνδαρος ἐπὶ τὸ δεῖπνον τῷ Θεῷ¹⁾.

Ὁ θάνατος κατέλαβε τὸν Πίνδαρον ἐν βαθεῖ γήρατι, ἴσως τῷ 442²⁾. Τὸ τελευταῖον τοῦλάχιστον χρονογραφητὸν ποίημα αὐτοῦ εἶναι ὁ VII ἐπίνικος εἰς Πυθιονίχην ποιηθεὶς τῷ 450 (κατὰ Bergk τῷ 446), ἐξ οὗ ἀποπνέει μὲν τις μελαγχολία³⁾, ἀλλ' οὐδ' ἡ ἐλάχιστη διαφαίνεται διανοητικὴ κατάπτωσης⁴⁾. Ἀπέθανε δὲ μακρὰν τῆς πατρίδος ἐν Ἀργεῖ, κατὰ τὴν παράδοσιν ἐν τῷ θεάτρῳ κατακεκλιμένος εἰς τὰ γόνατα τοῦ ἐρωμένου Θεοξένου. Ἐν Θήβαις δ' ἔνθα μετήνεγκον τὴν περιέχουσαν τὴν τέφραν αὐτοῦ ὑδρίαν αἱ θυγατέρες Πρωτομάχῃ καὶ Εὐμητίς, ἵστατο ἔτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πausaniou (IX, 23, 2) σῶον τὸ μνημα αὐτοῦ. Ὁ αὐτὸς δὲ περιηγητῆς (ἐν IX, 23, 3) εἶδε πέραν τοῦ ποταμοῦ, τῆς Δίρκης, τὰ ἐρείπια τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ καὶ παρ' αὐτοῖς τὸ ἱερὸν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Δινδυμήνης, ἐν ᾧ ὁ εὐσεβὴς ποιητῆς ἔστησε τὸ ἀγάλμα τῆς θεοῦ⁵⁾. Περὶ δὲ τῆς οἰκίας ἱστορεῖται, ὡς γνωστόν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος κατασχάψας εἰς ἔδαφος τὰς Θήβας, μόνῃς τῆς αὐτοῦ ἐφείσθη διατάξας νὰ ἐπιγράψωσι Πινδάρου τοῦ μουσοποιοῦ τὴν στέγην μὴ καίετε⁶⁾. Κατέλιπε δὲ ἐκτὸς τῶν μνημονευ-

1) Παράδ. τὸ εἰς τιμὴν τοῦ Τερπάνδρου κήρυγμα τοῦ κήρυκος μετὰ Λέσβιον ὡδὸν ἐν § 89. Κατὰ τὸν Pausan. ἐν X, 24, 4 ἀνέκειτο ἐν Δελφοῖς σὺ πόρῳ τῆς ἐστίας θρόνος Πινδάρου, ὃν φαίνεται ὑπαινιττόμενον τὸ ἀπόστ. 90.

2) Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου δὲν εἶναι ἀκριδῶς ὁρισμένον. Κατὰ τὸ Γένος ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 80 ἐτῶν, ἀλλ' ἴσως ὁ ἀριθμὸς ἀνεγράφη στρογγύλος. Ὁ Εὐστάθιος λέγει, ὅτι ἔζησε 80 ἢ 66 ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ ἄρχοντος Βίωνος (τὸ κείμενον ἐφαρμένον). Τὸ δὲ τοῦ Σουῖδα νὲ εἶναι προδήλως ἐσφαλμένον.

3) Οὕτω κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπερ ἧς ἀμύνεται ὁ Christ ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889 ἐν σελ. 1 καὶ ἐξῆς.

4) Πυθιον. VIII, 95 «ἐπάμεροι· τί δέ τις, τί δ' οὐ τις; σκιάς ὃν ἀρ ἄνθρωπος».

5) Τὸ σχόλιον εἰς Πυθιον. III, 137 διηγείται, ὅτι ὁ Πίνδαρος ἔστησε παρὰ τὴν οἰκίαν ἄγαλμα μητρὸς θεῶν καὶ Πανός.

6) Περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἱστοροῦσι τοῦτο ὁ Πλίνιος ἐν Hist. Natur. VII 29, 109

θεισῶν δύο θυγατέρων καὶ υἱὸν Δαίφαντον [κατὰ Σουίδα· Διόφαντον], ὃν αὐτὸς ἔτι ὡς χοροστάτης χοροῦ παρθένων εἰσήγαγεν εἰς τὴν μουσικὴν τέχνην.

128. Τῶν ἔργων τοῦ Πινδάρου εἶχον οἱ γραμματικοὶ καὶ βιογράφοι ἔκδοσιν πλήρη ἐκ 17 συνισταμένην βιβλίων. Τὴν ἔκδοσιν δὲ ταύτην ἐφιλοπόνησεν ἴσως Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, εἰς ὃν τοῦλάχιστον ἀνάγει τὴν παραδεδεγμένην εἰς στίχους διαίρεσιν ὁ Διονύσιος ἐν τῷ Περὶ Συνθ. ὄνομ. 22²⁾. Περιείχοντο δ' ἐν τῇ ἔκδόσει ταύτῃ κατὰ τὴν Vita Vratislaviensis ὕμνοι, παιᾶνες, διθύραμβοι εἰς 2 βιβλία, προσόδια εἰς 2 βιβλία, παρθένεια εἰς 3 βιβλία, ὑπορχήματα εἰς 2 βιβλία, ἐγκώμια, ὁρῆνοι, ἐπίνικοι εἰς 4 βιβλία. Τὸ τρίτον βιβλίον τῶν παρθενείων ἔφερον ἴδιον ὄνομα τὸ τὰ κεχωρισμένα τῶν παρθενείων, ἐξ οὗ δικαιοῦμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἀρχικῶς τὰ παρθένεια ἀπετέλουν τὸ τέλος τῆς συλλογῆς καὶ ὅτι ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ περιελήφθησαν πλήν τῶν ὑπολειφθέντων παρθενείων ποικίλα ποιήματα, ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὰς ἄλλας ἐπιγραφάς³⁾. Καὶ ὁ μὲν Σουίδας ἀναφέρει⁴⁾ πλήν τῶν μνημονευθέντων εἰδῶν καὶ ἐν θρονησμούς, βακχικά, δαφνηφορικά, σκόλια, δράματα τραγικά, ἐπιγράμματα, παραινέσεις· ἀλλ' αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται προέρχονται πιθανῶς οὐχὶ ἐξ ἄλλης τινὸς παλαιότερας ἐκδόσεως, ὡς

καὶ ὁ Ἀρβιανὸς ἐν Ἀναθ. I, 9 καὶ ἐντεῦθεν καὶ ὁ Σουίδας. Περὶ δὲ τοῦ Πανσανίου τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων ἢ Vita vratislav. καὶ ὁ Εὐστάθιος. Περὶ ἀμφοτέρων δὲ ὁ ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου βίος.

²⁾ Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος ἐν βίῳ Πινδάρου λέγει περὶ τῆς Ὀλυμπ. I ᾠδῆς ταῦτα· «προτέτακται ὑπὸ Ἀριστοφάνους τοῦ συντάξαντος τὰ Πινδαρικά». Ὁ δὲ Τίμαιος φαίνεται ἀγνοῶν ἔτι τὴν ἔκδοσιν ταύτην, διότι ἄλλως δὲν θὰ συνέχεε τὸν εἰς Νεμεονίκας ἐπίνικον πρὸς τὸν εἰς Ὀλυμπιονίκην, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ σχολ. εἰς Νεμεον. I. Παράδ. καὶ τὸ σχολιον εἰς Πυθ. II.

³⁾ Οὕτω καὶ ἐν τοῖς εἰς ἡμᾶς περιελθοῦσι χειρογράφοις ἀπαντῶσιν ἐν τέλει τῶν εἰς Νεμεονίκας ἐπινίκων ᾠδαὶ εἰς ὅλους διαφόρους νικητάς, εἰς ὃ ὁ σχολιαστὴς ἐν σελ. 491 ἐκδ. Böckh παρατηρεῖ ταῦτα· διὸ κεχωρισμένα φέρονται.

⁴⁾ Ὁ Εὐστάθιος ἐν τῇ ἀπαριθμῇ ἀποδέχεται μὲν τὰ τῆς Vita Vrat., ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων λέγων· κατὰ τὴν στιχομετρίαν ὡσεὶ τετρακισχίλια.

ὑπέθεσαν ὁ Βοίρχιος καὶ ὁ Βέργκιος, διότι πρὸς τὴν τοιαύτην γνώμην ἀντιστρατεύεται ἡ ἰσάριθμος διαίρεσις εἰς 17 βιβλία, ἀλλ' ἔκ τινος ἀναγραφῆς τῶν ἔργων τοῦ Πινδάρου ὑπὸ τινος συγγραφέως τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας κατὰ τὴν 4 ἡ Ὡ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ζήσαντος, ὅστις παρέθηκεν εἰς τὰ παλαιὰ ὀνόματα ἐκάστου τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως καὶ τὰ νέα ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ἐν χρήσει, ὅσον εἰς τοὺς διθυράμβους τὰ δράματα τραγικά, εἰς τὰ προσόδια τοὺς ἐνθρονισμούς¹⁾, καὶ εὗρεν ἐν τοῖς βίοις, ἐξ ὧν ἠρύσθη, ἀναμειγμένα νόθα, ὡς ἐπιγράμματα καὶ καταλογάδην παραινέσεις ἢ ἀποφθέγματα, μετὰ γνησίων²⁾. Πάντως ὅμως ἡ Μοῦσα τοῦ Πινδάρου ἐκινεῖτο μὲν ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ εἶδους τῆς χορικῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ἐκαλλιέργησε πάντα τὰ εἶδη. Οὕτως ἀφιέρωσε τὴν μοῦσαν αὐτοῦ καὶ εἰς ὕμνον τῶν θεῶν ποιήσας ὕμνους, παιᾶνας, διθυράμβους, προσόδια, παρθένεια καὶ εἰς ἔπαινον τῶν ἡρώων καὶ ἄλλων θνητῶν γράψας ἐπινίκους, ἐγκώμια, θρήνους. Ὡσαύτως προώρισε τὸ ἄσμα αὐτοῦ εἰς σεμνὴν ἀπαγγελίαν κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς ναοὺς γράψας προσόδια καὶ ἐνθρονισμούς, ὡς καὶ εἰς χαρμόσυνον χορικὴν ἐκτέλεσιν μετὰ θεολήπτου ὀρχήσεως ποιήσας ὑπορχήματα³⁾. Ἐξύμνησε τὸν δεσπότην τοῦ παντός, τὸν πατέρα Δία, καὶ τὸν ἀλεξίκακον

1) Ὅτι τὰ δράματα τραγικά, περὶ ὧν τοσοῦτος ἐγένετο πάταγος, εἶναι πιθανῶς ἄλλη ὀνομασία τῶν διθυράμβων, ἀποδεικνύει ἰδίᾳ ὁ Ἱμέριος ἐν λόγῳ Χί, 4 λέγων· «ἦν Διονύσια καὶ τὸ θέατρον εἶχε μετὰ τῆς λύρας Πινδάρου». Οὐδεμίαν δὲ ἀξίαν ἔχει ἡ λεπτολόγος διαφορά, ἣν ὀρίζει ὁ Lühlert, *De Pindari carminibus dramaticis tragicisque*. Bonn 1885. Περὶ τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως ἐπραγματεύθη ἐξετάζων ἰδίᾳ καὶ τὰς ἀρμονίας ὁ γραμματικὸς Ἀπολλώνιος, 8ς ἐκ τούτου Εἰδογράφος ἀπεκλήθη. Ὡς Ἐτυμολ. Μεγ. 295, 52 καὶ Σγδλ. εἰς Πυθ. II. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς εἰδῶν ἀναφέρονται καὶ παρθένεια (ἤτοι σκόλια) ὑπὸ τοῦ Διδύμου εἰς Νεμ. I καὶ Θυσιατήρια ὑπὸ Τιμαίου εἰς Πυθ. II.

2) Ἐν τούτοις ἀποδέχομαι τὴν γνώμην τοῦ Hiller, *Die Verzeichnisse der pindarischen Gedichte* ἐν *Hermes* 21, 357 κ. ἐξῆς. Ἰδὲ καὶ Immisch ἐν τῷ *Rhein. Mus.* 44, 553 κ. ἔ.

3) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωμ. I, 133 ἐπαινεῖ τὸν Πίνδαρον ὡς εὐρετὴν τῆς ὑπορχήσεως. Ἐκ τούτου εἰκάζομεν, ὅτι ἰδίᾳ διεφημίσθη ὁ ποιητὴς διὰ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως.

Ἀπόλλωνα (διὰ τῶν παιάνων) καὶ τὸν δοτῆρα τοῦ οἴνου Διόνυσον. Ἐξέφρασε τὴν χαρὰν κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν ἀθλητῶν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν διὰ τῶν ἐπινίκων καὶ ἐν ταῖς συμποσίαις διὰ τῶν σχολίων, ὡς καὶ τὸ θρηνώδες πένθος διὰ τῶν θρήνων ¹⁾. Ἐσώθησαν δ' ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων αὐτοῦ πλὴν τῶν ἐπινίκων μόνον ἀποσπάσματα ἀτυχῶς, ἀλλὰ τινα αὐτῶν ἱκανῶς μεγάλα ὡς ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἐνθουσιαστικοῦ διθυράμβου τοῦ ποιηθέντος χάριν τῆς ἑαρινῆς ἑορτῆς τοῦ Διονύσου ἐν Ἀθῆναις, ἐκ τινος ὑπορχήματος ἐπὶ τῇ ἐκλείψει τοῦ ἡλίου τῷ 463, ἐκ δύο χαριεστάτων σχολίων τοῦ μὲν εἰς τὰς ἱεροδούλους τῆς Κορίνθου, τοῦ δ' εἰς τὸν καλὸν Θεόξενον καὶ τέλος ἐκ τινων βαθυβούλων θρήνων, ἐν οἷς ἐκτίθεται ἐν σεμνῇ γλώσσῃ ἡ πυθαγορική καὶ ὀρφικὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς. Τὰ ἀποσπάσματα δὲ ταῦτα εἶναι ἄξια πλείστης προσοχῆς τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον αὐτὰ πολὺ πλέον ἢ οἱ ἐξ ἐξωτερικῆς παροτρύνσεως ποιηθέντες ἐπινικοί εἶναι ἀπαυγάσματα ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ καὶ θερμοῦ αἰσθήματος.

129. Οἱ Ἐπίνικοι. Πλήρη περιῆλθον εἰς ἡμᾶς μόνον τὰ 4 βιβλία τῶν ἐπινίκων, ἃν καὶ τούτων τὸ τελευταῖον εἶνε κεκολοβωμένον ²⁾. Εἶναι δὲ διατεταγμένα τὰ 4 βιβλία κατὰ τὴν τάξιν, ἣν κατεῖχον οἱ διάφοροι ἐθνικοὶ ἀγῶνες παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἥτοι προηγούνται οἱ Ἐπίνικοι εἰς τοὺς Ὀλυμπιονίκας καὶ ἕπονται οἱ εἰς τοὺς Πυθιονίκας, Νεμεονίκας καὶ Ἰσθμιονίκας ³⁾. Καὶ ἐν ἐκάστῳ δὲ βι-

1) Ὁ Ὀράτιος ἐν τῇ περιφῆμῳ ᾠδῇ εἰς Πίνδαρον (IV, 2) ἐξαίρει τὰ γνωστότατα μόνον εἶδη, τοὺς διθυράμβους, τὰ ἐγκώμια τοὺς ἐπινίκους καὶ τοὺς θρήνους.

2) Ἐρειδόμενος εἰς ὅλως ἀτόπους νεωτέρας μαρτυρίας ὁ Bergk, Poet. Lyr. Graeci, τ. 1 σελ. 21 κ. εἰς τῆς 4ης ἐκδ. ἀποδέχεται, ὅτι ἐξέπεσε μία ᾠδὴ ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν εἰς Ἰσθμιον. ὡς καὶ μία ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν εἰς Νεμεονίκας.

3) Ἐπειδὴ εἰς τὰς ἐπινίκους τοῖς Νεμεονίαις προσετέθησαν ἐν τελείᾳ ξένοι τινὲς ᾠδαὶ οὐχ εἰς Νεμεονίαν ἀνήκουσαι, ὁ Μύλλερὸς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλ. Φιλολογ. I, 398 [σελ. 374] 1 σημ. 2 τῆς μετάφρ. Κυπρ. Γαλ.] ὑπέλαβεν, ὅτι ἐν ταῖς ἀρχαίαις συλλογαῖς τὰ Νεμεα ἐτάσσοντο τελευταῖα. Καὶ ὁ Πλάτων δ' ἐν Λύσιδι 205c γράφει πρῶτον Ἰσθμοὶ καὶ ὑστερον Νεμέα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Βακχυλίδης 8, 2 προτάσσει τὴν Νεμέαν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἐν Σικελίᾳ Ψαύμιος παρέδωκεν εἰς τοὺς συντάκτας τῆς ἐκδόσεως ἐκτὸς τοῦ γνησίου ἐπινίκου Ὀλυμπ. IV καὶ ἕτερον ὑπὸ ἐγγυρίου ποιητοῦ ποιηθέντα Ὀλυμπ. V.

βλίῳ πάλιν ἐπεκράτει, ὡς καὶ παρὰ Σιμωνίδῃ καὶ Βαχυλίδῃ, ἐν τῇ κατατάξει ἡ ἀξία τῶν ἀγωνισμάτων. Ὡστε κατὰ ταῦτα προτάσσονται τὰ ἄσματα τὰ εἰς τοὺς νικήσαντας ἄρματι, εἴτα ἀκολουθοῦσι τὰ εἰς τοὺς ἀπῆνῃ, κέλητι, παγκρατίῳ, δρόμῳ καὶ αὐλῶ. Ἄλλ' ἡ κατάταξις αὕτη δὲν τηρεῖται καὶ πάντοτε ἀκριβῶς. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἐπίνικος εἰς Ἱέρωνα νικήσαντα τῷ κέλητι Φερενίκῳ ἐτέθη ἐν ἀρχῇ συμπάσης τῆς συλλογῆς, διότι ἐν αὐτῇ ὑμνεῖται ἡ ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Ἦττον συγγνωστέαι εἶναι ἄλλαι τινὲς παραβάσεις τῆς εἰρημένης διατάξεως· οἷον ἐν τῷ βλίῳ τῶν ἐπινίκων Πυθιονίκαις ἐπὶ παραδείγματι ἀπαντᾷ ὡς δευτερος ἐπίνικός τις, ὅστις οὐδεμίαν ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὰ Πύθια ¹⁾, καὶ ἐν τῷ Νεμεονίκαις ἐν τέλει ἄσμά τι, ὅπερ ἐποιήθη οὐχὶ εἰς τιμὴν νίκης τινός, ἀλλ' εἰς τὴν ἐγκατάστασιν πρυτάνεως τινος εἰς τὴν ἀρχὴν ἐν Τενέδῳ. Ἡ ἀταξία δ' αὕτη τῆς διατάξεως ἀποδεικνύει ἐναργέστατα, ὅτι αὕτη δὲν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τινος μεταγενεστέρου ἀττικοῦ ἢ ἀλεξανδρεωτικοῦ ἐκδότου.

130. Ἦσαν δ' ὠρισμένοι οἱ Ἐπίνικοι ὡς καὶ πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου νὰ ᾄδωνται ὑπὸ χορῶν, διότι ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκτελέσεως διὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ λάμψιν ἦτο ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις πολὺ ἀγαπητότερος, ἢ ἡ ἐκτέλεσις ὑφ' ἐνὸς μόνον αἰδοῦ ²⁾. Οἱ χοροὶ δ' ἢ κῶμοι ³⁾ συνέκειντο ἐξ ὁμηλικῶν καὶ φί-

¹⁾ Τὸ σφάλμα τοῦτο φαίνεται προερχόμενον ἐκ τοῦ Εἰδογράφου Ἀπολλωνίου, διότι κατὰ τὰ σχόλια αὐτοῦ κατέταττε τὴν ψῆδὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν εἰς Πυθιονίκας, ἐν ᾧ ὁ Καλῆμαχος ἐπίσης ἀδίκως εἰς τὴν τῶν εἰς Νεμεονίκας.

²⁾ Ἐν τοῖς Ἀποφθέγμασι Πινδάρου, ἅτινα ἔπονται τῇ Vita vnat, συνδέεται ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποιημάτων τοῦ Πινδάρου ὑπὸ χορῶν πρὸς τινὰ ἀδυναμίαν τοῦ ποιητοῦ. Οὕτω λέγεται· «ἐρωτηθεὶς πάλιν ὑπὸ τινος, διὰ τί μέλη γράφων ᾄδων οὐκ ἐπίσταται, εἶπεν· καὶ γὰρ οἱ ναυπηγοὶ πηδάλια κατασκευάζοντες κυβερνᾶν οὐκ ἐπίστανται» πρὸς ἃ συμφωνοῦσι τὰ σχόλια εἰς Ὀλυμπ. VI, 148 λέγοντα· «χοροδιδασκάλῳ ὁ Πίνδαρος διὰ τὸ αὐτὸν ἰσχυρότερον εἶναι καὶ μὴ δύνασθαι ἐν τῷ δημοσίῳ δι' ἑαυτοῦ καταλεῖγειν τοῖς χοροῖς». Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι τερθρεῖαι τῶν γραμματικῶν.

³⁾ Χορὸς ἐσημείνουν ἀρχικῶς τὸν χορὸν ὡς ὀργανόμενον, κῶμος δὲ τὸν χορὸν συμποσάζοντα ἢ κωμάζοντα. Τὴν λέξιν κῶμον καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς κωμάζειν μεταχειρίζεται συγνάκις ὁ Πίνδαρος. Καὶ ὁ πολύφατος ὕμνος ἐν Ὀλυμπ. I, 8 καὶ Νερ. VII, 81 σημαίνει τὸ ὑπὸ χοροῦ ἀδόμενον ἄσμα.

λων τοῦ νικητοῦ ¹⁾ καὶ ἐγυμνάζοντο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ ἥτινος ἰδίου χοροδιδασκάλου ²⁾. Ἀλλ' ἐν ταῦτοις ἀλλόκοτον εἶναι, ὅτι αἱ ἔννοιαι ἐκφέρονται ὅλως ὡς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ λεγόμεναι καὶ δὴ ἐνίοτε ἄπτονται σχέσεων αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, αἵτινες ἐν τῷ στόματι ἄλλων φαίνονται παράδοξοι. Οὕτως ἐν μὲν Ἴσθμιον. VI [κατὰ Bergk VII] 41 μνημονεύει ὁ ποιητὴς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἡλικίαν, πρὸς ἣν βεβαίως δὲν συνεφώνει ἀναγκαίως καὶ ἡ τῶν χορευτῶν, ἐν δὲ Ὀλυμπ. I, 16 ἄπτεται τῶν ἰδίων αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τὸν Ἱέρωνα ³⁾. Ἐκ τούτου καταφαίνεται, ὅτι ὁ χορὸς ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει πρωϊμώτερον ἢ ἐν τῷ δράματι εἶχεν ἀπολέσῃ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ σημασίαν καὶ ὅτι ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πινδάρου εἶχε καταντήσῃ ὡς καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις εἰς τὸ πρόσωπον ὁμίλου αἰδοῶν ἀντικαθιστῶντος τὸν ποιητὴν ⁴⁾. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ στροφή καὶ ἀντιστροφή ἤττον διαφέρουσιν ἀλλήλων ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν παρὰ τῷ Πινδάρῳ ἢ παρὰ τοῖς ἀττικαῖς δραματικαῖς, ὅτι ἄρα καὶ ἐνταῦθα ἡ διαίρεσις τοῦ χοροῦ εἰς δύο ἡμιχόρια εἶχεν ἀπολέσῃ τὴν βαθυτέραν αὐτῆς σημασίαν.

Οἱ ἐπίνικοι φυσικῶς ἐποιοῦντο κατ' ἐντολὴν τοῦ νικητοῦ, ἡ

¹⁾ Ἐν Νεμεον. III, 4 δνομάζονται τέκτονες κόμων νεανῖαι καὶ ἐν Νεμεον. II, 24 προσαγορεύονται ἀπλῶς παλῖται.

²⁾ Ὁ χοροδιδάσκαλος ἀναφέρεται ἐν Πυθ. VI, 88 Αἰνείας τις.

³⁾ Παράβ. καὶ Νεμ. I, 19 καὶ VI, 64· καὶ αἱ οἰκτεῖται δὲ προσφωνήσεις καὶ μάλιστα αἱ νουθεσίαι πρὸς τυράννους θὰ ἐφαίνοντο ἀλλόκοτοι ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν χορευτῶν. Ἐκ τούτου εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου καθ' ὅλου ἐφαρμόζεται τὸ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Πολ. III, 394c ἰδίᾳ περὶ τοῦ διθυράμβου λεγόμενον· « ἡ δὲ (ποίησις) οἱ ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, εὐροῖς δ' ἂν αὐτὴν μάλιστα που ἐν διθυράμβοις ».

⁴⁾ Διαρρήδην λέγει τοῦτο ὁ ποιητὴς ἐν Πυθ. X, 15, ἐνθα λέγεται περὶ τοῦ χοροῦ· « Ἐφυραΐων ἄπ' ἀμφὶ Πηνεῖον γλυκεῖαν προχεόντων ἐμᾶν ». Ἐκ τοῦ τελευταίου δὲ στίχου τοῦ Νεμ. II « ἀδυμελεῖ δ' ἐξ ἀρχεστε φωνᾶ » ἡδυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὸ προηγούμενον ᾄσμα ἀπετελεῖ μόνον τὸ προοίμιον, εἰς ὃ ἠκολούθει ὁ κύριος, ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἀδόμενος ἐπίνικος. Ἀλλὰ κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀντιστρατεύονται πλείστα χωρία ἄλλων ἐπινίκων, ὅτινα μόνον περὶ τοῦ κυρίου ᾄσματος ἰσχύουσιν. Ἡμεῖς μᾶλλον πιστεύομεν, ὅτι τινὲς, ὅλως προσωπικὰ περιέχουσαι στροφὰς ὡς Πυθ. I, 81-100 καὶ Ἰσθμ. II, 43-48 παρεδίδοντο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ εἰς μόνον τὸν νικητὴν καὶ δὲν ἐψάλλοντο ὑπὸ τοῦ χοροῦ. Τινὲς μάλιστα τῶν ᾠδῶν φαίνονται ὡς ἐπιστολαὶ ὡς Πυθ. II, Ἰσθμ. II, ἀλλ', ὡς αὐτὸς ὁ ποιητὴς παραδίδει, εἶναι καὶ αὗται ὠρισμέναι νὰ ᾄδωνται ὑπὸ χοροῦ.

τῶν φίλων αὐτοῦ, ὁ δὲ ποιητὴς ἐλάβανεν ἀμοιβὴν καὶ ἄνευ ἀκισμῶν καὶ θαρρόντως ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ ἐντολοδόχου ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ποσοῦ ¹⁾. Δὲν φαίνεται δ', ὅτι τοῦτο θεωρεῖτο ὡς ἀπᾶδον πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ποιητοῦ. Αὐτὸς ὁ Πίνδαρος παραβάλλει (ἐν Νεμ. V, 1 καὶ IV, 81) τὰ ποιήματα αὐτοῦ πρὸς ἀγάλματα καὶ κατ' ἀκολουθίαν εὐρίσκει αὐθομολογούμενον νὰ μὴ ὑπολειφθῇ τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ ἐν τῇ ἀμοιβῇ τῆς τέχνης ²⁾. Ἀλλ' ἡμεῖς, οὔτινες κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ποιητοῦ θεωροῦμεν τὸ ᾄσμα, ὅπερ ἐκ τοῦ λάρυγγος ἐξέρχεται, ἀμοιβὴν γενναίως ἀμείβουσιν, κρίνομεν ἀπρεπεῖς τὰς φιλοκερθεῖς ἐκείνας ἐκφράσεις τῶν παλαιῶν ποιητῶν πλεον ἢ ὅσον εἶνε δίκαιον.

Εὐκαιρίαν δὲ πρὸς ἐορταστικά ᾄσματα παρεῖχε πρὸ πάντων ἡ χαρά, μεθ' ἧς ἐχαιρέτιζον τὴν νίκην τοῦ συνεταίρου αὐτοὶ οἱ φίλοι ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐορτῆς. Ἀλλ' ὁ ἐπίνικος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐτοιμασθῇ εὐθύς. Δι' ὃ ἤρχοντο κατὰ τὸν πρῶτον χαιρετισμὸν εἰς τὴν παλαιὰν ἀρχιλόχειον προσφώνησιν τήνελλα καλλι-νικε ³⁾, ἣν ᾄδοντες ἦγον τὸν νικητὴν ἐν κόμῳ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Διὸς ⁴⁾. Αὐτὸς δ' ὁ ἰδίᾳ πρὸς ἐξύμνησιν τῆς νίκης ποιούμενος ἐπίνικος ἐφάλλετο τὸ πρῶτον κατὰ τὴν πομπὴν ἐν τῇ πατρίδι. Διότι ἡ νίκη πολίτου τινὸς ἰδίᾳ ἐν τοῖς μεγάλοις, ἱεροῖς καλουμένοις ἀγῶσιν ⁵⁾ θεωρεῖτο ὡς τιμὴ ὅλης τῆς πόλεως καὶ πάντες

¹⁾ Πυθ. I, 90. Ἰσθμ. II, 1-13.

²⁾ Ὁ Σχολ. ἐν σχολίῳ εἰς Νεμ. V, 1 ποιεῖται λόγον περὶ ἀμοιβῆς 3000 δραχμῶν.

³⁾ Παράβ. Ὀλυμπ. IX, 1 καὶ τὸν ἐρμηνευτὴν τοῦ χωρίου.

⁴⁾ Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ὁ ἐπίνικος Ὀλυμ. VII, 3, ἔμελλε νὰ φαλῇ ἐν τῇ ἐν Ὀλυμπίᾳ πομπῇ, διότι ἡ Αἴγινα διετελεῖ ἐν πολέμῳ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἦτο ἀδύνατος ἢ ἐν πομπῇ εἰσοδοῦς εἰς τὴν πατρίδα. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ Πυθ. VI· ὁ δὲ Böckh ἀποδέχεται τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ Ὀλ. IV.

⁵⁾ Ἱεροὶ ἀγῶνες ἦσαν 1) οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰς τιμὴν τοῦ Διὸς ἀπὸ τῆς 1ης Ὀλυμπιάδος καθ' ἕκαστον 5 ἔτος κατὰ τὸν Αὐγούστον (11-16 Μεταγχιτινιῶνος) κατὰ τὰ α'. ἔτος τῆς Ὀλυμπιάδος τελούμενοι, 2) οἱ ἐν Δελφοῖς εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τὸν Αὐγούστον ἑκάστου τετάρτου ἔτους ἀπὸ τῆς 48ης, 3) Ὀλυμπιάδος (ἢ 49ης, 3 κατὰ Bergk) τοῦ γ'. ἔτει τῆς Ὀλυμπιάδος τελούμενοι, 3) οἱ ἐν Νεμέᾳ εἰς τιμὴν τοῦ νεμέου Διὸς καθ' ἕκαστον δευτέρου ἔτος κατὰ Ἰούλιον τοῦ 2 καὶ τετάρτου ἔτους ἑκάστης Ὀλυμπιάδος ἀπὸ τῆς 51ης, 2 τελούμενοι (ἴδε Unger ἐν Philol. 34, 50 κ. ἐξ. καὶ 37, 524 κ. ἐξ., καθ' οὗ ἀντιστρατεύεται ὁ Droysen ἐν

κατ' ἀκολουθίαν οἱ πολῖται μετεῖχον τῆς ἐορτῆς¹⁾, καθ' ἣν βεβαίως καὶ ὁ νικητὴς οὐδόλως ὑπελείπετο ἐστιῶν τοὺς φίλους καὶ θαψιλεῖς παρέχων ὠρεάς²⁾. Ἐψάλλετο δ' ὁ ἐπίνικος καὶ δὴ ὑπὸ χοροῦ ὅτε μὲν πρὸς αὐλόν, ὅτε δὲ πρὸς λύραν, ὅτε δὲ πρὸς συναμφοτέρω³⁾, εἴτε ἐν τῷ ναῷ, ἔνθα προσῆγον τὸν νικητὴν ἐν πομπῇ συνοδεύοντες ὡς ἐν Ὀριάμβῳ πάντες⁴⁾, ἵνα καταθέσῃ τὸν στέφανον τῆς νίκης ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς θεότητος, εἴτε ἐν τῷ προθύρῳ τῆς οἰκίας τοῦ νικητοῦ, ἔνθα ἐπορεύοντο τὴν ἐσπέραν καὶ ἐκάμαζον⁵⁾, εἴτε ἐν συμποσίῳ ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Ὡς φυσικόν δ', ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἠκολούθει καὶ ὁ τρίτος σύμμαχος ἡ ὄρχησις ἢ τὰ ἑρρύθμα βήματα. Ταῦτα εἶναι ἡ β ἄ σ ι ς ἄ γ λ α ῖ α ς ἄ ρ χ ἄ, ὡς καλεῖ αὐτὴν ὁ Πίνδαρος ἐν Πυθ. I, 2, διότι συνήθως ὁ χορὸς εἰσῆρχετο σιγῶν ἐν ἑρρύθμοις βήμασιν εἰς τὴν αἰθουσαν καί, μόνον ὅτε ἤρχετο εἰς ὄψιν τοῦ ὑμνουμένου νικητοῦ, ἤδη πρὸς λύραν. Εὐκατάληπτον δ' εἶναι, ὅτι ἡ ὄρχησις καὶ τὰ βήματα περιττὰ

Hermes 14, 1 κ. ἐξ.), 4) οἱ ἐν τῷ Ἰσθμῷ εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος καθ' ἑκάστην δευτέρον ἔτος κατ' Ἀπρίλιον τοῦ δευτέρου καὶ τετάρτου ἔτους ἐκάστης Ὀλυμπιάδος τελούμενοι (ἴδε Unger ἐν Philol. 37, 1 κ. ἐ. καὶ Christ ἐν τῇ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889, ἐν σελ. 24 κ. ἐ. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐτελοῦντο καὶ πολλοὶ τοπικοὶ ἀγῶνες, ὧν ἡδύνατο νὰ μετέλθωσι καὶ ἄλλοθαποί, ὡς τὰ Παναθήναια ἐν Ἀθήναις, τὰ Ἱεράκλεια καὶ Ἰολαῖα ἐν Θήβαις, τὰ Ἀλάκεια ἐν Λιγίνῃ καὶ ἄλλοι. Περὶ πάντων δὲ τῶν ἀγῶνων ἴδε Christ ἐν τοῖς Προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πινδάρου σελ. LXXXVI κ. ἐξῆς.

1) Ταῦτα μαρτυρεῖ ἡ δὴ ὁ Ξενοφάνης, ὅς ἐν τῇ παρ' Ἀθην. X, 413f ἐλεγείᾳ διαμαρτύρεται, ὅτι π ρ ο κ ρ ῖ ν ε τ α ι ἡ ῥ ὤ μ η τ ῆ ς ἄ γ α θ ῆ ς σ ο φ ῖ α ς.

2) Τῆς φιλοξένου ἐστιάσεως τῶν ἀοιδῶν γίνεται μνεῖα ἐν τοῖς ἐπινικοῖς εἰς τιμὴν τοῦ Συρακουσίου στρατηγοῦ Χρομίου ἐν Νεμ. I, 22 καὶ IX, 51.

3) Πρὸς λύραν μόνον Πυθιον. I, 1, πρὸς αὐλὸν μόνον Ὀλυμ. V, 19, πρὸς λύραν καὶ αὐλὸν Ὀλυμπ. III, 8, XI, 93, Νεμεον. III, 12 καὶ 79, IX, 8. Παράδ. καὶ Büchli, Pindar I, 2, 258 καὶ Graf, De graecorum veterum re musica, Marburg 1889.

4) Ὁ μόνον ὁμοιάζει τὸ λατινικὸν triumphus = θριαμβὸς πρὸς τὸ τρεῖς ἐπιφωνούμενον Κ α λ λ ῖ ν ι κ ε ς, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν π. χ. ὁ Χρόμιος ἐκ Συρακουσῶν εἰσέρχεται ἐν πομπῇ ὁχούμενος εἰς τὴν πόλιν, (Νεμ. IX, 4), ὁμοιάζει ὅλως πρὸς τὰς ῥωμαϊκὰς θριαμβευτικὰς πομπάς.

5) Ἰσθμ. VIII, 3. «Τελεσάρχου παρὰ πρόθυρον ἰὼν ἀνεγειρέτω κῶμον.» Παράδ. καὶ Βαχχυλ. 6, 14.

ῆσαν, ὁσάκις δὲν ἤγετο πομπή καὶ ὁ χορὸς ἀπλῶς ἐκώμαζεν ἢ ἔψαλλεν ἐν συμποσίῳ τὸ ᾄσμα¹⁾).

131. Μετρικὴ μορφή. Πρὸς ἕκαστον ᾄσμα ἐποίει ὁ Πίνδαρος κατὰ τὰ εἰθισμένα βεβαίως καὶ νέον τι μέλος καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ νέας μετρικὰς μορφάς. Τούτου δὲ τοῦ κανόνος μίαν καὶ μόνην ἐξαίρεσιν εὐρίσκομεν ἐν τῷ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ ἐπινίκῳ εἰς Ἴσθμιονίκας, οἵτινες κατὰ τὸ αὐτὸ εἶναι πεποιημένοι μετρικὸν σχῆμα. Ἀλλ' ὁ λόγος τῆς ἐξαίρεσεως ταύτης ἐγκείται ἐν αὐτῇ τῇ σχέσει τῶν δύο ποιημάτων, ὧν τὸ πρῶτον ὁ Πίνδαρος, ἂν καθ' ὅλου αὐτὸς αὐτὸ ἐποίησε, προσέθηκεν ὡς συμπλήρωμα τοῦ δευτέρου, διότι ὁ ὑμνούμενος ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς τῇ ἰσθμιακῇ καὶ ἄλλῃ ἐνίκησε νίκην ἐν Νεμέᾳ. Ἀλλως δὲ σπουδαίως διαφέρουσιν ἀλλήλων οἱ διάφοροι ἐπινικοί κατὰ τε τὸ μέτρον καὶ τὸ μέλος ἕνεκα τῆς διαφόρου ἀρμονίας, ἐν ἡ ἐκάστη τῶν ᾠδῶν ἐμελοποιήθη. Ἀλλ' ἀτυχῶς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἥτις τοσοῦτον συνεπέλεσε εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ κεχαρισμένην εἰς πάντας τὴν μουσικὴν τοῦ Πινδάρου²⁾, δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς τὸν ποιητὴν, διότι αἱ μὲν ἀπλατῇ ἐκφράσεις ὁωρίῳ πεδίοι φωνῶν ἐναρμύξαι (ἐν Ὀλυμπ. III, 5) ἢ αἰολίδι μολπῇ ἢ ἐν αἰολίδεσσι χορδαῖς (ἐν Ὀλυμπ. I, 102, Πυθιον. II, 69) ἢ λυδίοις ἐν αὐλοῖς, λυδίῳ ἐν πρόπῳ, λυδίᾳ σὺν ἀρμονίᾳ (ἐν Ὀλυμπ. V, 19. XIV, 17, Νεμεον. IV, 46, VIII, 15) οὐδεμίαν παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς βοήθειαν, τὰ δ' ὀλίγα λείψανα μελωδιῶν εἰς Πυθιον. I, ἅτινα κατὰ τὴν 17^{ην} ἐκατονταετηρίδα ὁ ἱησουίτης Κίρχε-

¹⁾ Ὅτι ἴστατο ὁ χορὸς διαφύκην μαρτυρεῖται ἐν Πυθ. IV, 1, «σάμερον μὲν χρήσε παρ' ἀνδρὶ φίλῳ στᾶμεν», ὥστε πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ βαρυφθόγας, διότι μάλιστα τὸ ποίημα ἔχει τὸ μέγεθος δημοτικῆς βαρυφθόγας. Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πινδάρου ὁ Christ ἐξετάζων τὰ καθ' ἕκαστον πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ἂν ᾄσμα τι ᾔδετο, ἴσταμένων ἢ βαδίζόντων τῶν αἰδῶν. Ἰδίᾳ δ' ἐπιτήδεια ἦσαν ν' ἄδωνται ὑπὸ χοροῦ βαδίζοντος ἐκεῖνα τὰ ᾄσματα, ἅτινα συνίστανται ἐξ ἀκριβοῦς ὁμοίων στροφῶν καὶ στεροῦνται ἐπωδῶν, ὡς Πυθιον. XII. Νεμεον. II, IV, IX, Ὀλυμπ. XIV. Ἴσθμ. VIII.

²⁾ Λίαν εὐνοϊκῶς κρίνει περὶ τῶν μελωδιῶν τοῦ Πινδάρου ὁ Ἀριστόξενος ἐν Πλουτ. περὶ Μουσ. 20 καὶ 31.

ρος ἐδημοσίευσεν ἔκ τινος δῆθεν κώδικος τῆς ἐν Μεσσήνῃ τῇ σικελικῇ βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγίου Σαλβατόρου, εἶναι νόθα ¹⁾.

Σπουδαιότερα καὶ εὐληπτότερα εἶναι τὰ εἰς τὴν τεχνικὴν μορφήν ἐκτετυπωμένα σημεῖα τοῦ χαρακτῆρος ἐκάστης τῶν ᾠδῶν. Κατὰ ταῦτα προετίμα ὁ Πίνδαρος πρὸ πάντων τὴν ὑπὸ Στησιχόρου διαμορφωθείσαν, πρὸς τὴν σεμνότητα τοῦ χορικοῦ ἄσματος ἄριστα ἀρμόζουσαν μορφήν τῶν δακτυλικῶν ἐπιτρίτων, ἀλλὰ μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐν ἰδίᾳ πανηγυρικαῖς περιστάσεσιν, ὡς κατὰ τὰ νικητήρια ἐπὶ τῇ πυθικῇ νίκῃ τοῦ τυράννου Ἰέρωνος (Πυθιον. I), διὰ τῶν παραλλαγῶν καὶ ποικίλων μετατροπῶν, ἃς εἰσήγεν, ἀπεδείκνυεν εὐχεστότεραν τὴν παλαιὰν μορφήν. Οἱ δακτυλικοὶ ἐπιτρίτοι ἀποτελοῦσιν ἰδίᾳ τὸ κύριον μέτρον ἐν ταῖς διηγηματικοῦ χαρακτῆρος ᾠδαῖς καὶ ἐν τοῖς ἐπινίκιοις τοῖς ὠρισμένοις νὰ ψαλῶσιν ἐν ὀρχηστικαῖς πολιτείαις. Ἐτερόν τι εἶδος μετρικῆς συνθέσεως εἶναι τὸ παιωνικόν, ὅπερ ἐφήρμοσε μὲν ἄριστα ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ λαμπρῷ ἐπινίκῳ εἰς Θέρωνα (Ὀλυμπ. II), ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπινίκων, ὡς Ὀλυμπ. X, Πυθ. V, κατέστησε βᾶσιν. Ἐχουσι δὲ τὴν ἀρχὴν οἱ παίωνες ἐκ τῶν ἐν Κρήτῃ διαμορφωθέντων ἄσμάτων εἰς τιμὴν τοῦ παιήονος Ἀπόλλωνος, ὡς δὴ καὶ ὁ πέμπτος ἐπινικός εἰς Πυθιονίκας ἦτο ὠρισμένος νὰ ψαλῇ ἐν ἐορτῇ τινι τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἦσαν ἀρμοδιώτατοι ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρος τῶν ῥυθμῶν, τῶν παιῶνων καὶ χοριάμβων, εἰς ὀρχοῦμενον χορόν. Τὰ δ' ἄλλα ποιήματα τοῦ Πινδάρου ἐποιήθησαν ἐν αἰολικῷ μέτρῳ μετὰ λογαοδικῆς καὶ γλυκωνείου βάσεως. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις ὁ Θηβαῖος ποιητὴς δὲν ἠρκέσθη εἰς ἀπλὴν ἀντιγραφὴν τῶν τρόπων τῶν προγενεστέρων, ἀλλ' ἐδημιούργησε διὰ ποικίλων συνδυασμῶν διποδικῶν, τετραποδικῶν καὶ τριποδικῶν κυρίων στοιχείων καὶ διὰ

¹⁾ Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς γνησιότητος ἴδε πλείω παρὰ Westphal, *Metrik der Griechen* II 622 βας ἐκδόσεως. Ἄν δ' ἡμεῖς ὀριστικῶς κατὰ τῆς γνησιότητος ἀποφαινόμεθα γνώμην, ἐρειδόμεθα εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Rüdell, ὅτι αἱ κατακλειδῆες τῶν μελωδιῶν συμφωνοῦσι πρὸς τὴν ἐσφαλμένην τῆς παραδόσεως διαιρέσιν τῶν στίχων καὶ οὐχὶ πρὸς τοὺς γνησίους ὑπὸ τοῦ Βοικχίου αὐθις ἀποκατασταθέντας στίχους.

τῆς συνδέσεως ἀπλῶν στίχων πρὸς μακράς ἐκ τριῶν καὶ περισσοτέρων μελῶν ἀποτελουμένης περιόδου ἐκτακτον πλοῦτον μορφῶν στίχων καὶ στροφῶν, ὧν ἡ ἐπαναγωγὴ εἰς ὁμοίους ῥυθμούς προβάλλει ἡμῖν ἀληθῶς πολλά, δυσλυτώτατα αἰνίγματα. Τὰ αἰολικά δ' ἄσματα ἐστεροῦντο ἐξ ἀρχῆς ἐπωδοῦ καὶ ἐκ τούτου ἡ ἔλλειψις τοιούτων ἐκ πολλῶν αἰολικῶν ἀσμάτων, ὡς ἐκ τῶν Πυθιον. VI, Νεμεον. II καὶ IV Ἴσθμ. VIII καὶ Ὀλυμπ. XIV. Ἀλλὰ καὶ ἐν τισὶ ἐν ὀακτυλικοῖς ἐπιτρίτοις πεποιημένων ποιημάτων, ὡς ἐν Πυθιον τῶν XII καὶ ἐν Νεμεον. IX παρέλιπεν ὁ Πίνδαρος τὴν ἐπωδὸν. Ὁ δὲ λόγος τῆς ἐλλείψεως τῆς ἐπωδοῦ ἐν ἅπασι τούτοις τοῖς ποιήμασι πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τῷ ὁμοίῳ χαρακτῆρι τοῦ προσοδίου ἄσματος, διότι δὲν ἦτο δυνατόν ἐν αὐτῷ νὰ ἐκφανθῶσιν αἱ ἀντιθέσεις τῆς στροφῆς, ἀντιστροφῆς καὶ ἐπωδοῦ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἐν τοῖς μετ' ἐπωδοῦ ποιήμασι καὶ δὴ ἐν ἐκείνοις, ἅτινα ἐν προθεσχυαίᾳ ἡλικίᾳ ἐποίησεν, ἐπειράθη ὁ Πίνδαρος νὰ περιλάβῃ εἰς τελείαν τινὰ ἐνότητα τοῦ περιεχομένου στροφὴν ἀντιστροφὴν καὶ ἐπωδὸν ¹⁾.

152. Τεχνικὴ κατασκευὴ τοῦ ἐπινίκου ²⁾). Περὶ δὲ τῆς τεχνικῆς κατασκευῆς τοῦ ἐπινίκου ὁ Βέστωλος ἐν τοῖς Προλεγομένοις εἰς Αἰσχύλον ἐν σελ. 69 ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ Πίνδαρος διετήρησεν ἀκριβῶς τὰ μέρη τοῦ τερπανδρείου νόμου, καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ πολλῶν ἐρμηνευτῶν ³⁾. Τὰ μέρη δὲ τοῦ τερπανδρείου νόμου ἦσαν ἀρχά, μεταρχά, κατατροπά,

¹⁾ Ὁὕτως ἰδὲ ἐν Ὀλυμπ. VII, VIII, XIII, καὶ Νεμον. X καὶ XI.

²⁾ A. Croiset, La poesie de Pindare et les lois du lyrisme grec, Paris 1881 edit. nouv. 1886.

³⁾ M. Schmidt. Pindars olymp. Siegesgesänge. Jena 1869. Mezger, Pindars Siegeslieder, Leipzig 1880. Lübbert, De priscae ejusdam epinicionum formae apud Pindarum vestigiis 1885. De poesis Pindaricae in archa et sphragide componendis arte 1885] 6. De Pindari studiis Terpandreis 1886. De Pindari carminum compositione et nomorum historia illustranda 1887. Ἀντιστρατεύονται δὲ κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ὁ Bulle ἐν τῇ ἀδρᾷ ἐπικρίσει τοῦ ἔργου τοῦ Mezger ἐν τῇ Philol. Rundschau 1881 ἀριθ. 1. Hiller ἐν Hermes 21, 357. Περὶ ἄλλων συγγραμμάτων ἀφωρωσῶν εἰς τὸ ζήτημα ἴδε Jahresbericht über die Fortschritte der klass. Alterthumswissenschaft XIII, 1, 59 κ. ἔ. Crusius, Über die Nomosfrage ἐν τοῖς Verhandl. der 39 Versammlung der Philol. 258 — 276.

μετακατατροπᾶ, ὀμφαλός, σφραγίς, ἐπίλογος. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εὐρίσκονται βεβαίως παρὰ Πινδάρῳ ἐν τοιαύτῃ διαδοχῇ, πλὴν ἄν τις τοῦλάχιστον μεταλλάξῃ τὴν τάξιν καὶ τάξῃ τὴν μετακατατροπὴν μετὰ τὸν ὀμφαλόν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἐπιλόγου ἀπὸ τῆς σφραγίδος οὐδὲν ἀσφαλὲς παράδειγμα εὐρίσκομεν ὡς καὶ ἐν ὀλίγαις μόνον ᾠδαῖς, ὡς ἐν Ὀλυμπ. XIII, Πυθιον. VIII, Νεμεον. IV, διαιρεῖται σαφῶς ἡ εἰσαγωγὴ εἰς ἀρχάν ἢ προκώμιον καὶ μεταρχάν. Τὸ δὲ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον ἐπὶ τέλους εἶναι, ὅτι κατὰ τὰς γενομένας ἀποπειράς τὸ τέλος ἐκάστης τῶν ἐπτὰ διαιρέσεων δὲν συμπίπτει, ὡς ἐδίκαιον μεθ' ἂν ἀναμένωμεν, πρὸς τὸ τέλος τῶν στροφῶν¹⁾. Κατὰ ταῦτα ἄρα οὐδεὶς λόγος δυνατόν νὰ γίγνηται περὶ τούτου, ὅτι ὁ Πίνδαρος διήρτησεν αὐστηρῶς τὴν τάξιν τῶν τερπανδρείων νόμων. Τὸ μόνον δ', ὅπερ δύναται τις ἴσως νὰ ἰσχυρισθῇ, εἶναι, ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς παλαιότερας τῶν νόμων ποιήσεως ἔσχε ῥοπήν τινα πρὸς τὸν Πίνδαρον καὶ ὅτι ἄσμενος μετεχειρίζετο ὠρισμένον τινὰ ὑπὸ τῶν προγενεστέρων διαγραφέντα θεσμόν²⁾. Ὁ δὲ θεσμός οὗτος συνίστατο κυρίως εἰς τοῦτο, ὅτι τὸν ὀμφαλὸν τοῦ ἐπινικίου κατελάμβανε μὴ θός τις, ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἔσματος ὑπεδείκνυε τὴν ἀφορμὴν αὐτοῦ, τὴν νίκην, καὶ ὅτι ἐν τῇ κατακλειδί ἐπανήρχετο ὁ ποιητὴς εἰς τὰς κτηθείσας τιμὰς τοῦ νικητοῦ καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ. Ἀφ' ἐαυτῆς δ' εἶτα παρίστατο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπανόδου αὐθις εἰς τὸν μῦθον διὰ μεταβάσεώς τινος, τῆς κατατροπᾶς, καί, τελευτῶντος τοῦ μύθου, τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν νικητὴν, τῆς μετακατατροπᾶς. Τοιαύτη εἶναι ἡ κανονικὴ τῶν ἐπινικίων κατασκευὴ, ἣν ὁ Πίνδαρος ἐφήρμοσε μὲν ἔν τε τοῖς προτέροις καὶ ἐν τισι τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ ποιημάτων ὡς ἐν Ὀλυμπ. VIII, ἀλλὰ, ὡς ἀλη-

¹⁾ Ἐξαίρεσιν μοναδικὴν ἀποτελεῖ ἴσως ὁ ἐπινικὸς Ὀλυμπ. XIII, οὗ ἡ μὲν ἀρχὴ καὶ μεταρχὰ ἀνὰ τρεῖς, ἡ δὲ κατατροπὰ καὶ ὁ ὀμφαλὸς ἀνὰ ἕξ, ἡ δὲ μετακατατροπὰ καὶ ὁ ἐπίλογος ἀνὰ τρεῖς στροφάς δύνανται νὰ περιλάβωσιν.

²⁾ Περὶ τοῦ θεσμοῦ = θεσμοῦ ποιεῖται λόγον ὁ Πίνδαρος ἐν Νεμεον. IV, 33 καὶ Ἰσθμ. VI, 19. Ὡς προγενεστέρους δὲ μνημονεύει ὁ ποιητὴς πλὴν τοῦ Ἀρχιλόχου ἐν Ὀλυμπ. IX, 1 τὸν Λιγινῆτην Τιμόκριτον ἐν Νεμ. IV, 13 καὶ τὸν Εὐφάνη ἐν Νεμ. IV, 89.

θῆς ποιητῆς, δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον πανταχοῦ δουλικῶς νὰ προσκολλᾶται εἰς αὐτήν· διότι ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐν τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις τῶν ἐπινίκων, ὡς ἐν Ὀλυμπ. II, Πυθ. I καὶ II, ἀπέστη τοῦ σχήματος τούτου μετὰ δαιμονίου ἐλευθερίας ¹⁾).

Ἐν τῶν κυρίων ἄρα ἐν τοῖς ἐπινίκις ἦτο ὁ μῦθος, ὃς ἦτο ὠρισμένος νὰ ἀποτελέσῃ τὸν ὀμφαλόν ²⁾). Παρελάμβανε δ' αὐτὸν ὁ ποιητῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἡρώων τῆς χώρας οὕτως, ὥστε ἐν ἀπάσαις ταῖς εἰς Λιγινήτας νικητὰς ᾠδαῖς ὑμνοῦνται οἱ Λιακίδαι. Οὕτω δ' ὁ ποιητῆς τὸ μὲν ἐκολάκευε τὴν κατὰ χώρας φιλοπατριάν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτῶν ἐπὶ τοῖς ἐνδόξοις κατορθώμασι τῶν προγόνων, ἥτις ἦτο τοσοῦτο μείζων, ὅσῳ ἀναιρότερον καὶ ἀδοξότερον ἦτο παρὰ τοῖς πλείστοις τὸ παρόν, τὸ δὲ συνῆπτε διὰ τοῦ μύθου τὴν νίκην πρὸς τὴν ἐορτήν, διότι τὰ ἐπινίκια ἐτελοῦντο συνήθως κατὰ τινα ἐορτὴν εἴτε τῆς θεᾶς τῆς προστατίδος τῆς πόλεως, εἴτε τοῦ γενάρχου ἡρώος. Ἐν ἄλλοις δ' ἄσμασιν ἀνεφέρετο ὁ ποιητῆς εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἀγώνων ἢ τὸ εἶδος τοῦ ἀγωνίσματος, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν μὲν τοῖς Ὀλυμπ. I, III, X ὑμνεῖ τὴν ἰδρύσιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοὺς προάγωνας ἐπὶ Πέλοπος, ἐν δὲ τῷ Πυθιον. XII ἐγκωμίζει τὴν ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς εὕρεσιν τοῦ αὐλοῦ. Ἐν ἄλλαις δ' αὖθις ᾠδαῖς παραλαμβάνεται ὁ μῦθος ἐκ τῶν προσωπικῶν σχέσεων τοῦ νικητοῦ, ἢ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ἐξυμνήσεως ἱστορικῶν εὐκλεῶν ἔργων. Τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὁσάκις, ὡς παρὰ τῷ Ἰέρωνι καὶ Θήρῳ καὶ Χρομίῳ, ἢ μὲν χώρα ἢ τὸ γένος τοῦ νικητοῦ ἐστεροῦντο μυθολογικοῦ παρελθόντος, αὐτὸ δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ νικητοῦ παρεῖχεν

¹⁾ Ἐκ τοῦ εἰς Θήρωνα ποιηθέντος παραμυθητικοῦ ἐπινίκου (Ὀλυμπ. II) δύναται τις πρὸ πάντων νὰ κατανοήσῃ, πῶς ὁ Πίνδαρος, καὶ ὁσάκις ἀφίστατο τοῦ συνήθους σχήματος, ἐπίστατο νὰ διατηρῇ τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τοῦ ποιήματος. Διότι διὰ τῶν διαφόρων μύθων τῆς ᾠδῆς διήκει ἢ μία καὶ κυρία ἔννοια, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ μεθ' ὧν τὴν μεταβολὴν τῆς τύχης θ' ἀμειψώσι τέλος εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε μετὰ θάνατον ἐν τοῖς ἑλλοισίαι.

²⁾ Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι τὸ νόθον ἐπινίκιον εἰς Ὑαῦριν Ὀλυμπ. V, στερεῖται μύθου. Ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ ἐπινίκια Ὀλυμπ. XI καὶ XII κ. ἄ. στεροῦνται τοιούτων. Ἐν δὲ τῷ Νερμεον. I καὶ X ὁ μῦθος προσκυλλᾶται εἰς τὸ τέλος.

ικανὴν ὅλην εἰς ἐπαξίαν ἐξύμνησιν αὐτοῦ τε καὶ τῆς νίκης. Πανταχοῦ δ' ἐν τοῦτοις κατεδείκνυνεν ὁ Πίνδαρος, ὅποσον ἔμπειρος ἦτο τῶν παλαιῶν παραδόσεων ἐκείνης χώρας ¹⁾ καὶ μεθ' ὁπόσης τέχνης ἠπίστατο νὰ συνάπτῃ τὸν μῦθον πρὸς τὸν νικητὴν αὐτόν. Δικαίως δ' οἱ ἐρμηνευταὶ θεωροῦσιν ὡς κύριον αὐτῶν πρόβλημα τὴν ἐξεύρεσιν τῆς συναφείας ταύτης ²⁾. Ὁ μῦθος ἄρα καὶ τὸ διηγηματικὸν μέρος ἀποτελοῦσι κυρίως τὸ λαμπρὸν σημεῖον τῶν πινδαρικών ἐπινίκων. Ἀλλ' ὅμως μόνον ἐν ἐκείνοις τοῖς ᾄσμασι κατορθοῖ ὁ ποιητὴς νὰ δεσμεύσῃ τὸν ἀναγνώστην διὰ τῆς ἐπαγωγῆς περιγραφῆς, ἐν οἷς ἡρέμα παραδίδεται εἰς ἐκτενὴ διήγησιν μύθου τινός, ὡς ἐν τῇ θερμῇ διηγέσει τῆς ἀπηνόου τύχης τῆς καλῆς Κορωνίδος (Πυθ. III) καὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὴν εὐτολμον θηρεύτριαν Κυρήνην (Πυθ. IX) ἢ ἐν τῷ μετ' ἐπικῆς πλάτυττος ἐξιστορουμένῳ μύθῳ τοῦ πλοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν (Πυθ. IV). Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅμως δὲν μένει ἐπὶ τινος μύθου, ἀλλ', ἵνα ἀναπτύξῃ σύμπασαν τὴν λαμπρότητα τοῦ μυθικοῦ παρελθόντος πόλεως τινος, μεταβαίνει ἀπὸ μύθου εἰς μῦθον καὶ οὕτως οὐδαμοῦ διαθερμαίνει τὴν ψυχὴν ἡμῶν. Ἐν τοῖς τοιούτοις ᾄσμασιν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς τὸν Κορίνθιον Ξενοφῶντα (Ὀλυμπ. XIII), ἵνα κολακεύσῃ τὴν ματαιότητα τῆς ἐν λόγῳ πόλεως, παρὰ τὰς ἀξιώσεις τῆς ποιητικῆς τέχνης. Ἐτι δὲ μᾶλλον ποιεῖ τοῦτο ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ᾠδῶν τινων, ἐν οἷς ἱστορεῖ ἀπάσας τὰς νίκας τοῦ ὑμνουμένου καὶ δὴ οὐ μόνον ταύτας ἐνίοτε, ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ γυμναστοῦ καὶ τὰς τῶν συγγενῶν. Καὶ ὅτι μὲν ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς τοιούτοις θεραπεύει τὰς φορτικὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐντολοδοτῶν, εἶναι κατάδηλον, ἀλλ' ἡμᾶς, πρὸς οὓς οὐδὲν τὸ κοι-

¹⁾ Ὁ Ἀριστείδης ἐν λόγῳ Αἰγυπτιακῇ 360 ἐκδ. Jebb λέγει: «Πίνδαρος μάλιστα ἀληθείας ἀντίγεσθαι δοκεῖ τῶν ποιητῶν περὶ τὰς ἱστορίας.» Τὰς μυθολογικὰς γνώσεις ἠντλεῖ κυρίως ἐκ τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῶν Κυκλικῶν, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Lübbert, *De Pindari studiis Hesiodicis et Homericis*, Bonn 1882.

²⁾ Ὁ Böckh καὶ οἱ περὶ αὐτὸν πολλοὶ ἐπὶ πολὺ προέβησαν ἐν τῇ ἐκζητήσει τῆς συναφείας ταύτης. Πρὸς τὰ τοιαῦτα δραστηρίως ἀνεπεξέργεσται ὁ Drachmann, *Moderne Pindar fortolkning*, ἐν Κοπενάγῃ, 1891.

νὸν ἔχουσι τοιαῦται προσωπικαὶ σχέσεις, λίαν ψυχρῶς διαθέτουσι αἱ μακραὶ διηγήσεις τῶν 18 νικῶν τοῦ Ῥοδίου Διαγόρου Ὀλυμπ. VII, 80—90) καὶ αἱ ἐπὶ ταῖς νίκαις τιμαί, ὧν ἀπέλαυσαν τρεῖς γενεαὶ τοῦ ἐξ Αἰγίνης νικητοῦ Ἀλκιμίδου (Νεμεον VI, 9—28 καὶ 65—75).

133. Πλέον δ' ἢ ὅσον διὰ τὴν τέχνην τῆς διατάξεως καὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης ἄξιος θαυμασμοῦ τυγχάνει ὁ Πίνδαρος διὰ τὸ βάθος τῶν διανοημάτων, τὸ ὕψος τῆς γλώσσης καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ῥυθμῶν. Τὰ πάντα εἶναι παρ' αὐτῷ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ καὶ ἐκεῖ δ', ὡς ἐν τῷ XIV Ὀλυμπ. ἐπινίκῳ, ἐνθα ἐξυμνεῖ τὴν εὐνοίαν τῶν Χαρίτων, ἀπαξιοῖ τοὺς παιδιώδεις τρόπους. Ἐμπλεος δ' ὑπερφηάνου φρονήματος ἐπὶ τῇ ἐμφύτῳ μεγαλοφυίᾳ παρὰ ἄλλαι ἐαυτὸν πρὸς τὸν ὑφιπετῇ ἀετόν, ὅστις περιφρονητικῶς προσβλέπει ἐκ τοῦ ὕψους τὴν μετὰ μόχθου κτηθεῖσαν τέχνην τῶν κρωζόντων κοράκιων¹⁾. Οὐ μόνον δ' ὕμνει συνήθως μετ' ἐξαιρέτου τέχνης τὸν κῆπον τῶν Μουσῶν, ἀλλ' ἠπίστατο νὰ ἐξαίρη ἐν πάσαις ταῖς ἁρμονίαις²⁾ καὶ τὰ δῶρα αὐτῶν, ἅτινα μόνα παρέχουσι τὴν ἀθανασίαν εἰς τὴν ἀρετήν. Ὡς δ' ὁ Ὀμηρος θεωρεῖ καὶ αὐτὸς ἐαυτὸν θεράποντα τῶν Μουσῶν καὶ ἀπακαλεῖ ἐαυτὸν ἐκ τούτου ἐν τῷ 90 ἀποσπόμενι Πιερίδων προφάταν. Εὐθύγλωσσος καὶ ἀκράδαντος ἐν ταῖς γνώμαις αὐτοῦ τολμᾷ ν' ἀποτείνη ἐλευθέρον τὸν λόγον καὶ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς³⁾ καὶ δὴ νὰ νοθευτῇ

¹⁾ Νεμεον. III, 80. Παράδ. καὶ Ὀλυμπ. II, 96 καὶ Νεμεον. V, 21 καὶ μάλιστα πάντων τὸ τέλος τῆς ᾠδῆς Ὀλυμπ. I, «εἴη με τοσσάδε νικαφόροις ὁμιλεῖν πρόφαντον σοφία καὶ θ' Ἑλλανας ἐόντα παντῶ». Οἱ σχολιασταὶ σημειοῦσιν, ὅτι κόρακας ἐννοεῖ τὸν Σιμωνίδην καὶ Βαχυλίδην, τοὺς κυρίους αὐτοῦ ἀντιτέχνους. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Βαχυλίδης ἐν 14 ἀποσπ. μετριοφρόνως καυχᾶται ἐπὶ τῇ τέχνῃ, ἣν παρ' ἄλλων ἐδιδάχθη. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Πλούταρχος, ὁ θαυμαστής τοῦ Πινδάρου, ψέγει τὴν ἐπαρσιν αὐτοῦ | ἐν τῇ Περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως 1 σ. 539c|.

²⁾ Ὀλυμπ. IX, 27 «ἐξείρετον Χαρίτων νέμομαι καὶ κᾶπον». Πυθιον. III, 114 «ἀδ' ἀρετὰ κλειναῖς ἀοιδαῖς χρονία τελέθει». Παράδ. Ὀλυμπ. X, 95, Νεμεον. IV, 6 καὶ Ἰσθμ. III, 58.

³⁾ Εὐθύγλωσσον ἄνδρα ἀπακαλεῖ ἐαυτὸν ἐν Πυθ. II, 86, ἣ δὲ παρρησία αὐτοῦ φαίνεται ἰδίᾳ πρὸς τὸν Ἱέρωνα ἐν Πυθ. II καὶ πρὸς τὸν Ἀρκεσίλαον ἐν Πυθ. IV, 263 κ. ἐ.

αυτούς. Ἀπηλλαγμένος τῆς ἀσθενοῦς ἐπεικείας ἐπέρχεται δεινὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ¹⁾). Σεμνὸς ἀοιδὸς ἔμπλεος εὐσεβείας πρὸς τοὺς θεοὺς ἐξύμνησε θαυμαστὸν ὅσον τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Διὸς καὶ τὴν δύναμιν τῶν φωτεινῶν θεοτήτων ἐναντίον τῶν δαιμόνων τοῦ σκότους²⁾). Μετ' εὐσεβείας δ' ἀντείχετο τῆς πίστεως τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ θεμιτὸν ὑπελάμβανε νὰ ἐρμηνεύῃ ἄλλως καὶ μετασχηματίζῃ τοὺς μύθους ἐκείνους, οἵτινες ἀντεστρατεύοντο πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῆς λαμπρότητος τῶν θεῶν. Οὕτως ἡ μὲν παράδοσις παρ' Ἡσιόδῳ ἔπλαττεν, ὅτι κόραξ τις ἐμήνυσεν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὴν ἀπιστίαν τῆς ἐρωμένης Κορωνίδος, ἡ δὲ περὶ τοῦ θεοῦ ἀγνή συνειδήσις τοῦ ποιητοῦ ἐξανίσταται κατὰ τῆς ποταπότητος τοῦ καταμηνυτοῦ καὶ προσάγει αὐτὸν τὸν πανόπτην Ἀπόλλωνα, ἵνα κατασκοπεύσῃ τὴν ἀπιστίαν ³⁾). Ἀλλ' ἀληθῶς διὰ τῶν μετασχηματισμῶν τούτων ἐμειοῦτο ἡ ἐναργὴς αἰσθητότης τῶν θεῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅπερ καὶ ἐν τούτῳ ἐξόχως καταφαίνεται, ὅτι ὁ Πίνδαρος εἰσῆγαγεν εἰς τὸν Ὀλυμπον παρὰ τοῖς παλαιοῖς ζωοῖς θεοῖς ἀφηρημένους τινὰς μορφάς, ὡς τὴν Θεϊάν, τὸν Χρόνον, τὴν Ἑσυχίαν, τὴν Ἀλήθειαν. Ἐν τούτοις δὲ καταφαίνεται ἡ ῥοπή, ἣν ἔσχον πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ ποιητοῦ αἱ διδασκαλῖαι τῶν σοφῶν, ἰδίᾳ τῶν Πυθαγορείων καὶ Ὀρφικῶν. Ἐκ τούτου ὡς φίλος τῆς μυστικῆς διδασκαλίας τῶν μυστηρίων μακαρίζει ἐν τῷ 137 ἀποσπάσματι τοὺς μυηθέντας αὐτὰ ὡς εἰδότας τὴν τελευτὴν τοῦ βίου καὶ τὴν διόσδοτον ἀρχήν. Ἦτο δὲ κατὰ πάντα ἠθικὸς καὶ εὐλαδὴς ποιητής, ὃς διὰ τοῦτο ἐξῆρε κυρίως τὸν ἠθικὸν πυρῆνα τοῦ παλαιοῦ μύθου καὶ συνέδεεν αὐτὸν πρὸς τὴν νεωτέρα διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀνταμοιβῆς τῶν ἀγαθῶν μετὰ θάνατον ⁴⁾). Ἐκ τούτου οἱ πολυτιμότετοι

¹⁾ Πυθ. II, 84 «ποτὶ δ' ἐχθρὸν ἄτ' ἐχθρὸς ἐὼν λύκοιο δεικὴν ὀποθεύσομαι». Παράβ. καὶ Ἰσθμ. III, 66.

²⁾ Ἀριστα ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Πυθιον. I καὶ ἐν Πυθ. II, 49 κ. ἐ. καὶ 89 κ. ἐ.

³⁾ Πυθιον. III, 27. Ὁμοίως μετεσχηματίσθη καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ταντάλου ἐν Ὀλυμπ. VIII, 31 κ. ἐ. καὶ ὁ λόγος περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν τειχῶν πρὸ τῆς Τροίας ἐν Ὀλυμπ. VIII, 31 κ. ἐ.

⁴⁾ Ὀλυμπ. II, 62 κ. ἐ. Παράβ. καὶ τὰ ἀποσπάσματα τῶν ὁρήνων. Παράδοξον εἶναι

μαργαρίται τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ τέχνης εἶναι αἱ ἠθικαὶ καὶ πολιτικά αὐτοῦ ἐξαίρετοι γνῶμαι, οἷαι αἱ περίφημοι· νόμος ὁ πάντων βασιλεύς, βῆθρον πολίων ἀσφαλὲς δίκαια, τὸ παρὰ δίκαν γλυκὺ πικροτάτα μένει τελευτά, σὺν δ' ἀνάγκῃ πᾶν καλόν, ἀρχὰ μεγάλας ἀρετᾶς ἀλάθεια, ἐς πάντα νόμον εὐθύγλωσσος ἀνὴρ προσφέρει.

134. Διᾶλεκτος Πινδάρου. Πρὸς τὴν αὐστηρότητα δὲ καὶ τὸ βῆθος τῶν διανοημάτων συμφωνεῖ παρὰ Πινδάρῳ καὶ τὸ λεκτικόν. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸν πλοῦτον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν εἰκόνων οὐδὲνα ἰσόπαλον ἔχει, ἀλλὰ τὰς παρομοιώσεις ὑπαινίττεται μόνον καὶ δὲν διατρίβει ὡς οἱ Ἴωνες ἐπικοί ἄσμενος εἰς τὴν διαζωγραφίαν τῆς εἰκόνος. Ἀπαξιῶν δὲ νὰ πορευῇ τὰς πεπατημένας ὁδοὺς πλουτίζει τὴν γλῶσσαν μεταχειριζόμενος νέας καὶ τολμηρὰς μεταφορὰς καὶ εἰκόνας. Αὐτὸς δ' εἰσῆγαγεν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τὴν παραβολὴν τῶν ἔργων τῆς ποιήσεως πρὸς τὰ τῆς πλαστικῆς ¹⁾ καὶ ἀληθῶς μεγαλοπρεπῆς εἶναι ἡ παραβολὴ τοῦ προοιμίου πρὸς τὸ πρόθυρον θαλάμου ἐν Ὀλυμπ. VI, 1 ἢ ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βῆθρου ἰσταμένου ἀνδριάντος πρὸς τὸ ἄσμα, ὅπερ ὡς πλοῖον εἰσορμῶν εἰς τὸ πέλαγος εἰσδύει εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου (Νεμεον. V, 1). Ὡς δὲ τὰ κύματα ἐπάλληλα φέρονται, οὕτως ἐν τῷ πολυκύμονι αὐτοῦ πνεύματι ἡ μία ἔννοια ἐγέννα τὴν ἄλλην ²⁾, ἀλλ' αὐτὸς οὐδόλως ἐπειρᾶτο νὰ συνάπτῃ ἐπιμελῶς τὴν μίαν πρὸς τὴν ἄλλην ³⁾. Ἐντεῦθεν προῆλθον αἱ ἀπότομοι μεταβάσεις, αἱ

τὸ ἐν ἀποσπάσμ. 108 περὶ τῆς ψυχῆς λεγόμενον· ὥς ὃν ἔτι λείπεται αἰῶνος εἰ-
δωλόνου.

¹⁾ Περὶ τοῦ Πινδάρου ἐν σχέσει πρὸς τὰ καλλιτεχνήματα τῶν χρόνων αὐτοῦ πραγμα-
τεύεται ὁ Jebb ἐν τῷ Journal of hellenic studies III (1882) 174 κ. ἑ.

²⁾ Ἐντεῦθεν ἡ ὥραια παρομοίωσις πρὸς τὸν ποταμὸν παρ' Ὁράτιῳ ἐν ᾠδ. IV, 2, 5
monte decurrens velut amnis, imbres quem super notas aluere ripas, fervet im-
mensusque ruit profundo Pindarus ore. Ἐξάρετοι εἶναι καὶ αἱ ὀλίγαι γραμμαὶ παρὰ
Quintil. Inst. X, 1, 61. Pindarus princeps spiritus magnificentia, sententiis, figuris,
beatissima rerum verborumque copia et velut quodam eloquentiae flumine.

³⁾ Ὅπως λεπτὸς εἶναι ὁ μέτρος, ἐφ' οὗ ἔννοιά τις εἰς ἄλλην τινὰ μεταβιβάζεται, διδα-
κτικιώτατον παράδειγμα παρέχει τὸ χωρίον Πυθιον. IV, 262, ἐνθα τὸ ἄθλον τῆς σοφίας τῶν

γνωσταί ὑπὸ τῷ ὀνόματι τῶν λυρικῶν ἀλμάτων ¹⁾ καὶ αἱ τραχεῖαι συναρμογαί, αἵτινες ἀποδεικνύουσι δυσχερεστέραν τὴν κατὰ ληψιν τῆς συνήθως αἰνιγματώδους φράσεως ²⁾ καὶ καθίστων δυσάρεστον τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ποιητοῦ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀναγνώστας τοὺς εἰθισμένους τὸ ὁμαλὸν καὶ λεῖον τῆς φράσεως ³⁾. Καὶ ἐν τῷ μέτρῳ δ' ἐπεδίωκεν ὁ Πίνδαρος τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπές. Τοῦτο δ' ἐκδηλοῦται μὲν πρὸ πάντων ἐν τῇ ἐμβριθεῖ κατασκευῇ τῶν μεγαλοπρεπῶς ἐπισωρευομένων δακτυλικῶν ἐπιτρίτων, ἀνεγνωρίσθη δὲ τέλεον ἐν τοῖς νεωτέροις μόνον χρόνοις, ἅφ' οὗ ὁ Βοίχχιος ἀποκατέστησεν αὖθις τοὺς μακροὺς στίχους. Ἀλλ' ἐκ τούτου ἡλαττώθη ὁμολογουμένως ἡ κομψότης καὶ ἡ συμμετρία τῶν στίχων καὶ κώλων, ἡ τοῦλάχιστον δὲν ἀναγνωρίζεται πλέον ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν σημερινῶν κειμένων ⁴⁾. Ἐν τῷ ὄφει δὲ τῶν διανοημάτων καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τοῦ λεκτικοῦ ὁ Πίνδαρος ἡμῶς μετὰ τοῦ Αἰσχύλου εἶναι οἱ πρόμαχοι τῆς ἀρχαιοτέρας γενεᾶς τῶν

Βακχιδῶν δρθόδουλον μῆτιν ἐφευρομένων ἀρκεί, ἵνα δοθῇ αὐτοῖς τὸ αἶνιγμα, γυνῶθι νῦν τὰν Οἰδιπόδα σοφίαν.

¹⁾ Πολλὰ τῶν ἀλμάτων τούτων δὲν εἶναι ἀληθῶς ἄξια ἐπαινοῦ, ὅτε γινώμη τις ἡ μυθολογικὴ τις παρατήρησις σχεδὸν βίᾳ εἰσφέρεται ὡς ἐν Πυθίῳ. IV, 45, Νεμεον. I, 53, III, 75 X, 78, I, 63.

²⁾ Αὐτὸς ὁ Πίνδαρος ὑποδηλοῖ τὴν σκοτεινὴν σοφίαν ἐν Ὀλύμπ. II, 93 λέγων· «βέλη ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας φωνάεντα συνεταῖσιν, ἐς δὲ τὸ πᾶν ἐρμηνέων χατίζειν».

³⁾ Ἀθην. I, 3a. «Τὰ Πινδάρου ὁ κομωδιστοὺς Εὐπολὶς φησιν ἤδη κατασεσιγαμένα ὑπὸ τῆς τῶν πολλῶν ἀφιλοκαλίας», Ὁ δὲ Διονύς. Περὶ Συνθέσεως ὀνομ. XXII, 308 ἐκδ. Schüller λέγει ταῦτα περὶ πινδαρικοῦ τινος διθυράμβου «τοῦθ' ὅτι μὲν ἐστὶν ἰσχυρὰ καὶ στιβαρὰ καὶ ἀξιωματικὰ καὶ πολὺ τὸ αὐστηρὸν ἔχει, τραχύνει τε ἀλόπως καὶ πικραίνει τὰς ἀκοὰς μετρίως, ἀναβέβληται τε τοῖς χρόνοις καὶ διαδέδωκεν ἐπὶ τὸ πολὺ ταῖς ἀρμονίαις καὶ οὔτε θεατρικὸν δὴ τοῦτο καὶ γλαφυρὸν ἐπιδείκνυται κάλλος, ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖκόν ἐκεῖνο καὶ τὸ αὐστηρὸν, ἅπαντες ἂν οἶδ' ὅτι μαρτυρήσαν.» Ἐν τούτοις ὁ σύγχρονος τοῦ Διονυσίου, ὁ ποιητὴς Ὁράτιος, ἀνεγίνωσκεν ἐτι ἐπιμελῶς τὸν Πίνδαρον καὶ ἐν μὲν τῇ κατασκευῇ τοῦ ἐπινίκου εἰς Λύγουστον I, 12 ἠρεῖδετο εἰς τὸν Ὀλύμπ. II, ἐν δὲ τῇ παραβολῇ τῶν πολιτικῶν ἐχθρῶν τοῦ Καίσαρος πρὸς τοὺς ἀλάστορας Τίτῶνας III, 4 εἰς Πυθ. VIII.

⁴⁾ Μετὰ ἀρμονίαν καὶ συμμετρίαν εἰς τὸ νῦν σχῆμα τῶν στροφῶν ἐπιεράθησαν ἂν ἀποκαταστήσωσιν ἰδίᾳ ὁ H. Schmidt, Die Eurhythmie in den Chorgesängen der Griechen τόμ. I. M. Schmidt ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐπινίκων εἰς Ὀλυμπιονίκας 1869 καὶ ἐν τῷ Über den Bau der pindarischen Strophen, Leipz. 1882. Τὸ ὁρθὸν ζητεῖται ἐτι.

αὐστηρῶν θιασωτῶν τῶν παλαιῶν ἐθίμων καὶ τοῦ ἀρχαιοπρεποῦς αὐστηροῦ, σχεδὸν τραχέος χαρακτῆρος τοῦ λόγου. Καὶ περὶ στενῆς μὲν τινος ἐπικοινωνίας πρὸς ἀλλήλους τῶν δύο τούτων ὁμοίων τὴν μεγαλοφυΐαν ποιητῶν οὐδὲν παραδίδεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ποιημάτων αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἀμοιβαία τις σχέσις αὐτῶν, διότι οὐ μόνον ἀμιλλῶνται πρὸς ἀλλήλους, ὡς προσλαβόντες ὑπεδολώσαμεν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐκρήξεως τῆς Λίτνης, ἀλλὰ καὶ περιέργως ὁμοιάζει ἡ περιγραφὴ τῆς ἀποτροπαίου πράξεως τῆς Κλυταιμίστρας ἐν τῇ ἐνδεκάτῃ ᾠδῇ εἰς Πυθιονίχην πρὸς χωρία τινὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος.

Καὶ ἡ διάλεκτος τοῦ Πινδάρου ἔχει ἐναρμονίως πρὸς τὸν μεγαλοπρεπῆ χαρακτῆρα τῆς ποιήσεως αὐτοῦ. Διότι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀντίτεχνον Κόρινναν ἀπηξίωσε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐγχώριον βοιωτικὴν διάλεκτον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὡς πανελληνιστος ποιητῆς ἐξέλεξε, καὶ δὴ διότι πρὸ πάντων ἐποίει ἐντολῇ Δωριέων ποιητῶν καὶ ἱερέων, τὴν ἔντεχνον διάλεκτον τῆς χορικῆς λυρικῆς. Καὶ πανταχοῦ μὲν διετήρησεν αὐστηρῶς τοὺς κοινούς εἰς τε τὴν δωρικὴν καὶ αἰολικὴν διάλεκτον τύπους, ἰδίᾳ τὸ μακρὸν α ἀντὶ τοῦ ἰωνικοῦ καὶ ἄττικοῦ η, τοὺς τύπους τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν τυ, ὕμμε, ὕμμιν, ἄμμιν, ἐν ᾧ, ἐν οἷς διαφωνοῦσιν ἡ δωρικὴ καὶ ἡ αἰολικὴ, προετίμησε τοὺς αἰολικούς, ὡς πρὸ πάντων ἐν τοῖς τύποις τοῖς προελθοῦσιν ἐξ ἀντεκτάσεως Μοῖσα, φεύγοισα, καλέοισι. Πάντως δ' οὐδόλως ὤκνησε ν' ἀναμίξῃ εἰς τὴν δωρικὴν καὶ αἰολικὴν ἐκείνην βᾶσιν καὶ ἐπικούς καὶ δὴ ἄττικούς τύπους, ὡς γενικάς εἰς οιο, αἰτιατικούς πληθυντικούς εἰς ους¹⁾, ὡς καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἂν παρὰ τῷ κέν. Ἐν τοῖς

¹⁾ Οὕτω μὲν τοὐλάχιστον ὀφείλομεν νὰ κρίνωμεν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν χειρογράφων, ἀλλ' ἐν ταύτῃ καὶ νὰ μὴ παρίδωμεν, ὅτι ὁ Πίνδαρος, ὅς δὲν μετεχειρίζετο ἔτι τὴν ἰωνικὴν ἀλφάβητον, ἔγραφεν ἐν τῇ αἰτιατικῇ τοῦ πληθυντικοῦ τῆς δευτέρας κλίσεως ΟΣ, ὅπερ ἠδύνατο νὰ μεταγραφῇ καὶ εἰς ο υς καὶ εἰς ως. Πλὴν τούτου καὶ παρ' Ἀριστοφάνει ἐν Ἀχαρ. 874, 875, 876, 880 ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατέληγεν εἰς ο υς ἐν τοῖς στίχοις τοῦ Βουτοῦ. Ἡ γνώμη δ', ὅτι ὁ Πίνδαρος μετεχειρίζετο κατὰ τὴν βοιωτικὴν διάλεκτον

κειμένοις δὲ τῶν χειρογράφων μεταλλάσσουνσι δωρικοὶ καὶ αἰολικοὶ τύποι καὶ ἐκ τούτου εἰκασάν τινες, ὅτι αὐτὸς ὁ Πίνδαρος προσήρμωσε ποικιλίας τινὰς εἰς τὴν διάλεκτον συμφώνως πρὸς τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν πατρίδα τοῦ ἐντολοδότου ¹⁾. Ἄλλ' ἡ μεταλλαγή αὕτη προέρχεται ἴσως οὐχὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀστασίας τῶν ἀττικῶν ἐκδοτῶν, διότι ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ αὐτῷ ποιήματι ἀπαντῶσι παρ' ἀλλήλοισι ἄρδοντι καὶ ναίοισι ἐν Ἰσθμ. VI, 64 καὶ 66 ²⁾, μετὰ καὶ πεδὰ ἐν Πυθ. V, 47 καὶ 94, ἔπεσες καὶ ἔμπετες ἐν Πυθ. VIII, 21 καὶ 81. Ἐν τούτοις ἀπανταχοῦ ἀντηχεῖ πλήρης καὶ βαθὺς ὡς σεμνὸν ὄσμα χορῳδικὸν ὁ φθόγγος τοῦ πινδαρικοῦ λόγου.

Κείμενον καὶ σχόλια. Τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ γεγραμμένον κείμενον τοῦ Πινδάρου διεδόθη ἐξ Ἀττικῆς ἐν τῇ νέᾳ ἰωνικῇ ἀλφαβήτῳ. Παράβ. Christ ἐν Philol. 25, 607 κ. ἔ. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δ' ὁ Ἀριστοφάνης ἐπόμενος Ἀπολλωνίῳ τῷ εἰδογράφῳ ἐφιλοτέχνησε πλήρη ἐκδοσιν ἐν 17 βιβλίοις (ἴδε § 128), ἐν ἧ οἱ στίχοι ἢ τὰ κῶλα ἦσαν διηρημένοι λίαν ἐσφαλμένως. Παράβ. Christ, Die metrische

αἰτιατικὰς τοῦ πληθυντικοῦ εἰς οἷς, ὡς ἐν Ἰσθμ. I, 24, III, 17 καὶ ἐν Νεμεον. VII, 51, δὲν φαίνεται ἔχουσα κύρος, ὅτι ὅμως χάριν τοῦ στίχου μετεχειρίζετο αἰτιατικὰς εἰς οἷς, ὡς ἐν Ὀλυμπ. II, 78, III, 29, X, 62, τοῦτο φαίνεται πως πιθανόν. Καθ' ὅλου δ' ἔκρινον ὁρῶς οἱ παλαιοὶ γραμματικοί, ὧν τὴν γνώμην ἀποδίδει ὁ Εὐστάθιος ἐν τῇ βίῳ Πινδάρου διὰ τῶν ἐξῆς: «Αἰολίζει δὲ τὰ πολλά, εἰ καὶ μὴ ἀκριβῆ δίδεισιν Αἰολίδα, καὶ κατὰ Δωριεῖς δὲ φράζει, εἰ καὶ τῆς σκληροτέρας Δωριδος ἀπέχεται». Παράβ. Meister, Griechische Dialekte I, 22 καὶ Peter, De dialecto Pindari, Halle Dissert. 1866. Ὁ Führer, Der böotische Dialekt Pindars ἐν Philol. 44, 49 κ. ἔ. πειράται ἐπόμενος τῷ διδασκάλῳ Fick ν' ἀποδείξει, ὅτι ὁ Πίνδαρος ἐφθέγγετο τὴν ἐγχώριον διάλεκτον τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ ὅτι οἱ δῆθεν δωρισμοὶ τοῦ Πινδάρου εἶναι μᾶλλον ἰδιότητες τῆς βοιωτικῆς διαλέκτου.

¹⁾ G. Hermann, De dialecto Pindarico ἐν Opusculis I, 245 κ. ἔ. Ἐν τῇ συντάξει καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ χρήσει τῶν ἐγκλίσεων ἀκολουθεῖ ὁ Πίνδαρος ἔτι καὶ εἰς τοὺς ἐπικοῦς κατ' ἀντίθεσιν τῶν Ἀττικῶν, ἴδε Breyer, Analecta Pindarica, Breslau, Dissert. 1880. Gildersleeve, Studies on Pindaric Syntax ἐν American Journal of philol. ἐν τόμ. III καὶ IV. Christ, Beiträge zum Dialekt Pindars ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1891 σελ. 25-86.

²⁾ ἴσως μόνον πρὸ φωνηέντων μετεχειρίζετο ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ 3 προσώπῳ τοῦ πληθυντικοῦ τὴν κατάληξιν οἷσιν τῶν Λεσβίων ποιητῶν, ἀντὶ τῆς συνήθους οἷντι τῶν Δωριέων, Λοκρῶν καὶ Βοιωτῶν, ὧν οἱ τελευταῖοι μετέβαλλον μόνον τὸ οἷντι εἰς οἷνθι.

Überlieferung Pindars ἐν τοῖς Abhandlungen der bayer. Akad. VI, 129 κ. ἑ. Ὁ δ' Ἀρίσταρχος διώρθωσε μὲν τὸ κείμενον, ἀλλ' οὐχὶ πανταχοῦ ἐπιστημόνως καὶ ἐπιτηχῶς, ἐφωδίασε δ' αὐτὸ καὶ μετὰ κριτικῶν σημείων. Παράβ. Feine, De Aristarcho Pindari interprete, Jena 1883 Horn, De Aristarchi studiis Pindar., Greifswald 1883. Πλὴν τούτων διέτριψαν περὶ τὸν ποιητὴν οἱ γραμματικοὶ Καλλίστρατος, Ἀριστόδημος, Ἀμμώνιος, Ἀσκληπιάδης, Ἀριστόνικος καὶ Χρύσιππος (ἴσως ὁ στωϊκός). Παράβ. Böekh, Pindar II, 1 praeefat. IX κ. ἑξῆς. Τὰ δὲ σωζόμενα παλαιὰ σχόλια, ἅτινα περιλαμβάνουσι συνεχῇ παράφρασιν, δι' ἧς διήκουσιν αἱ προσήγουσαι ἐρμηνεῖαι, ὥς ὁ Lehrs, Die Pindars scholien, Leipzig 1873 ἀπέδειξεν, ἀνάγονται εἰς τὸν Αἰδύμον, ὃς συχνότατα ὀνομαστὶ ἀναφέρεται. Παράβ. Ἀμμωνίου περὶ ὁμ. καὶ διαφ. σ. 70 καὶ M. Schmidt, Didymi Fragmenta σ. 214 κ. ἑ. Ἐγράφησαν δὲ κατὰ τὸν Wilamowitz, Eurip. Herakl. I, 185 κατὰ τὴν 2 ἑκατονταετηρίδα μ. Χ., ὃς τὸν μὲν ἐν Ὀλυμπ. III, 52 μνημονεύμενον Ἀμυντιανὸν ἐκλαμβάνει ὄντα τὸν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀντωνίου Πίου ζήσαντα ἱστορικὸν Ἀμυντιανόν, τὸν δ' ἐν Νεμεον. IX, 2 Ἀλικαρνασέα δηλὰ δὴ Διονύσιον δὲν θεωρεῖ ὄντα τὸν ῥήτορα, ἀλλ' ὥς τὸν συγγραφέα τῆς ἱστορίας τῆς Μουσικῆς. Ἰσως συγγραφεὺς αὐτῶν εἶναι ὁ γραμματικὸς ἐκεῖνος Παλαμίδης ὁ ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου ἀπαντῶμενος, οὗ ὁ Σουΐδας μνημονεύει ὑπόμνημα εἰς Πίνδαρον τὸν ποιητήν.

Περὶ τῶν μέτρων ἐπραγματεύθη Δράκιον ὁ ἐκ Στρατονικείας. Τὰ δὲ νῦν σωζόμενα μετρικὰ σχόλια καὶ τὰ ἔμμετρα καὶ τὰ πεζὰ ὑπὸ τοῦ Τζέτζου ἐν τοῖς Anecd. Paris. τοῦ Cramer τόμ. 1 καὶ μικρὰν ἀξίαν ἔχουσι καὶ εἰς ἐσφαλμένην στηρίζονται διαίρεσιν τῶν στίχων.

Τοῦ μέσου δ' αἰῶνος εἶναι τὰ σχόλια Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου, τοῦ Μοσχοπούλου (εἰς Ὀλυμπ. μόνον) καὶ τοῦ Τρικλινίου. Εἰς ταύτην δὲ τὴν τάξιν ἀνήκουσι καὶ τὰ νεωστὶ ἐκδοθέντα Σχόλια Πατμιακὰ ὑπὸ Σεμιτέλου (ἐν Ἀθήναις 1875). Τὸ τοῦ Εὐσταθίου ὑπόμνημα ἀπώλετο πλὴν τοῦ βίου. Προσετέθησαν δὲ τὰ σχόλια εἰς τὰς μεζζονας ἐκδόσεις, οἷα ἡ τοῦ Böekh. Νέαν ἐκδοσιν ἐφιλοτέχνησεν ὁ Abel, ἑξ ἧς ἐξεδόθη τῷ 1884 ἐν Βερολίνῳ ὁ τόμ. II μόνον περιέχων τὰ σχό-

λια εἰς Νεμεον. καὶ Ἰσθμ. ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ ἐκδότου. Θὰ ἐκδοθῇ δὲ τὸ ἔργον προσεχῶς ἐπεξεργασμένον ὑπὸ Drachmann.

Χειρόγραφα. Τὰ ἔργα τοῦ Πινδάρου περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἔξ ἑνὸς καὶ μόνου χειρογράφου, διότι πάντα τὰ ἄλλα σωζόμενα εἶναι ἔξ ἴσου κεκολοβωμένα ἐν τέλει καὶ ἔχουσι πολλὰ κοινὰ ἁμαρτήματα. Ἴδε Christ, Προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως Πινδάρου. Τὰ σωζόμενα δὲ χειρόγραφα διαιροῦνται εἰς παλαιὰ καὶ διεσκευασμένα. Τῶν παλαιῶν τὰ ἄριστα εἶναι Α=Ambrosianus τοῦ XII αἰῶνος, (οὗ ἀντίγραφον εἶναι ὁ codex Vratislaviensis) περιέχων μόνον τοὺς εἰς Ὀλυμπ. ἐπινίκους καὶ τὰ Ἀμβροσιανὰ σχόλια, Β=Vaticanus sive liber Ursini τοῦ XII αἰῶνος περιέχων πάντας τοὺς ἐπινίκους καὶ τὰ Βατικανὰ σχόλια. Ὅποια δ' ἡ σχέσις τῶν κωδίκων, διευκρινήθη ὑπὸ τοῦ T. Mommsen ἐν τῇ μεγάλῃ κριτικῇ ἐκδόσει ἐν Βερολ. 1864. Ἐπίμετρον ὑπὸ Abel, Zur Handschriftenkunde Pindars ἐν τοῖς Wiener Studien IV, 224—262. Schroeder, Zur Genealogie der Handschriften Pindars ἐν Philol. 56 (1897) 78 καὶ ἑξῆς.

Ἐκδόσεις καὶ βοήθημα. Πρώτη ἔκδοσις ἡ παρ' Ἀλδφ, ἐν Ένετ. 1513.—Edit. Er. Schmid, Wittemberg 1616 μετὰ πολλῶν ἐπιτυχῶν διορθώσεων.—Ἐκδ. Heyne μετὰ λατιν. μεταφράσεως καὶ ὑπομνήματος, ἐν Γοττίγγῃ 1773, νέα ἔκδοσις ἐπεξεργασμένη ὑπὸ G. Hermann 1797.—Κυρία ἔκδοσις ὑπὸ Bökh, Berol. 1811—1821 εἰς τρεῖς τόμους εἰς 4ον μετὰ σχολίων, μετρικῆς ἐρμηνείας καὶ ἐρμηνευτικοῦ ὑπομνήματος (τοῦ τελευταίου ὑπὸ Dissen ἐν μέρει).—Μικροτέρα ἔκδοσις μετὰ λατιν. ὑπομνήματος ὑπὸ Dissen καὶ Schneidewin, Gotha (1830) 1847 εἰς 2 τόμους.—Pindari Carmina Prolegomenis et Commentariis instructa, ed. W. Christ, Lipsiae 1896.—[Hartung, μετὰ γερμ. μεταφράσεως καὶ ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων εἰς 4 τόμ. Leipzig 1855—56].—Ἐξάιρετος ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Bergk, Poetae lyr. Graeci τόμ. I. ἔκδ. 4η. Προσεχῶς δ' ἐκδίδεται ἡ πέμπτη ἔκδοσις τοῦ αὐτοῦ ἐπεξεργασμένη ὑπὸ Shroeder.—Στερεότυπος ἔκδοσις ὑπὸ W. Christ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner 2 ἔκδοσις 1896.—Pindars Siegeslieder erklärt von Mezerger, Leipz. 1880.—Pindars olympische Siegesgesänge ἑλλ. καὶ γερμ. ὑπὸ M. Schmidt, Jena 1869.—Pindars olymp. and

pyth. Od. by Gildersleeve 1890. — Pindars Sicilische Oden von Ed. Böhlmer, Bonn 1891. — Rumpel, Lexicon Pindaricum, Lips. 1883 — Γερμανικὴ μετάφρασις μετὰ εἰσαγωγῶν ἐπιτυχῶν ὑπὸ Fr. Tiersch, Lips. 1820 εἰς 2 τόμ. Le odi di Pindaro dichiarate a frodotte da Frascaroli, Verona 1894. [Πίνδαρος σχολιασθεὶς καὶ ἐκδοθεὶς ὑπὸ Ν. Δούκα. Ἀθ. 1843 εἰς 3 τόμ. — Κ. Κλεάνθους, Πίνδαρος μετὰ μεταφράσεως, σημειώσεων καὶ πίνακος τῶν λέξεων, ἐν Τεργέστῃ 1886].

8. ΟΙ ΑΤΤΙΚΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ

Περὶ ἄλλα τετραμμένη ἡ ἔμφρων σκέψις, ἡ πολιτικὴ σύνεσις καὶ ἡ πεζὴ περὶ τοὺς λόγους δεινότης πάντοτε δυσμενῶς διέκειντο πρὸς τὴν λυρικὴν ποίησιν, ἥτις ἐπιδίδει μάλιστα ἐν τῇ πλημύρᾳ τῶν παθῶν καὶ ἐν τῇ ἀναβραζούσῃ ὀρμῇ ἀντιξόων στοιχείων. Ἐκ τούτου ἐκ τῶν προτέρων δὲν ἡδύνάτο τις ν' ἀναμένη εὖοσμα ἄνθη τῆς ποιήσεως τῆς καρδίας ἐκ τῶν χρόνων τῶν μετὰ τὸν Περικλέα καὶ ἐξ Ἀττικῆς. Θαυμαστὸν μάλιστα φαίνεται, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Μηδικῶν ἡδύναντο καθ' ὅλου ν' ἀναπτυχθῶσι τοσοῦτοι μεγαλοφυεῖς ποιηταί, οἳ οἱ Σιμωνίδης καὶ ὁ Πίνδαρος. Ἐν Ἀθῆναις ὥρμησαν πάντες πάσῃ δυνάμει περὶ τοὺς χρόνους τούτους εἰς τὸ νέον εἶδος τῆς ποιήσεως, εἰς τὴν τραγικὴν ποίησιν, καὶ οἱ ἥχοι τῆς λυρικῆς ποιήσεως θὰ παρεχώρουν ἐκεῖ τέλεον τῆς θέσεως αὐτῶν εἰς τὰς δραματικὰς ἐν τῷ θεάτρῳ διδασκαλίας, ἂν μὴ διετηρεῖτο ἔτι ὁ ἔρως τῆς μουσικῆς καὶ μὴ παρεχῶρει θέσιν τινὰ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ εἰς τὴν ποίησιν κειμένων προσωρισμένων πρὸς μουσικὴν ἐκτέλεσιν. Ἀλλ' εἰς τὴν ὑπηρετικὴν ταύτην θέσιν ὑπετάσσεται μάλιστα ὁ διθύραμβος καὶ ὁ νόμος. Διότι ἐν τούτῳ μὲν μάλιστα τῷ τελευταίῳ ἔκπαλαι κατελάμβανεν ἡ μελωδία τὴν ἐκπρεπῆ, ἡ δὲ ποίησις τὴν ταπεινοτέραν θέσιν, ἐν δὲ τῷ διθυράμβῳ, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐπινίκιοι ἐπιγραφαί, ὑπεχώρησε πρῶτῳ ὁ ποιητὴς ἢ διδάσκαλος εἰς τὸν αὐλητὴν¹⁾. Εἰς

¹⁾ Δεινὸς ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ἀνατροπῆς ταύτης τῶν φυσικῶν σχέσεων ὁ Πρατίνας ἐν

ταῦτα δὲ προσετέθη καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ διθυράμβῳ ἀπετέλει τὸ κύριον στοιχεῖον ἢ εἰς τοὺς Ἀττικοὺς ἐξαιρέτως ἀρέσκουσα τέχνη τῆς μιμητικῆς ¹⁾. Κατὰ ταῦτα οἱ διθυράμβοι καὶ οἱ νόμοι ἦσαν σχεδὸν τὰ μόνα εἶδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἅτινα προέκοπτον ἐν Ἀττικῇ. Ἀλλ' ἀμφοτέρω ἀνέλαβον καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀττικοῦ ἐδάφους νέαν τινὰ μορφήν. Ὁ αὐλὸς δὴλα δὴ ἐπεκράτει τέλειον ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν διθυράμβων ὡς ἤδη πρότερον ἐν Κορίνθῳ, ἀλλὰ νῦν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοῦτο ἢ κιθάρα ἀπέβαινεν ὁσημέραι τὸ κύριον ὄργανον τῶν νόμων, ὥστε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σχεδὸν μόνον περὶ κιθαριδικῶν ποιητῶν νόμων γίνεται λόγος ²⁾. Χορὸς δὲ καὶ δὴ μέγας χορὸς ἐκ πεντήκοντα ἀνδρῶν συνιστάμενος ἦτο ἑκπαλαι ἀναγκαῖος εἰς τὴν διδασκαλίαν διθυράμβων ³⁾. Εἰς τὴν διασκευὴν δ' αὐτοῦ ἀπεδίδετο νῦν μεγίστη ση-

τῷ παρ' Ἀθην. XIV, 617c σωζομένῳ ὑπορχήματι λέγων· «Τὰ ν ἀοιδᾶν κατέστασε Πιερίσβασιν». Πρὸς ταῦτα δὲ παράβαλε καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ περὶ Μουσ. 30· «ὥς εἰς Μελανιππίδην, τὸν τῶν διθυράμβων ποιητὴν, συμβεβήκει τοὺς αὐλητὰς παρὰ τῶν ποιητῶν λαμβάνειν μισθοὺς, πρωταγωνιστοῦσθαι δὴλα δὴ τῆς ποιήσεως, τῶν δ' αὐλητῶν ὑπηρετούντων τοῖς διδασκάλοις, ὕστερον δὲ καὶ τοῦτο διεβδόρη». Διὰ τοῦτο δὲ ἐν ταῖς διδασκαλίαις ὁ αὐλητὴς ἀναφέρεται πρὸ τοῦ κιθαριδικοῦ. Ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ περὶ Ὀρχήσεως 2 μνημονεύει τῆς διδασκαλίας διθυράμβων καὶ δὴ ὑπὸ τῷ ὀνόματι «κυκλικῶν αὐλητικῶν».

¹⁾ Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὥσπερ, ὡς εἰκόσ, εἶχον ἀντιληψιν τῆς ποιήσεως κατὰ τὸ πλείστον οὐχὶ διάφορον τῆς κρατούσης κατὰ τοὺς χρόνους αὐτῶν, κατήντησαν ἐκ τούτου νὰ ζητῶσι τὴν οὐσίαν πάσης ποιήσεως ἐν τῇ μιμῇ. Περὶ τῆς μιμητικῆς ἐν τῷ διθυράμβῳ ἴδε Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. 26, 1461b 33 καὶ ἰδ' ἐν τοῖς ἐσφαλμένους εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένοις Προβλήμ. 19, 15 σελ. 918b 18 «οἱ δ' ἔτι καὶ οἱ διθυράμβοι, ἐπεὶ δὴ μιμητικοὶ ἐγένοντο, οὐκέτι ἔχουσιν ἀντιστρόφους, πρότερον δὲ εἶχον». Κατὰ ταῦτα δὲ νοητέον ὡς εἰς τοὺς παλαιότερους διθυράμβους, οἷον τοὺς τοῦ Πινδάρου, ἀναφερόμενον τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Πολιτ. III, 394b. «ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστίν... τραγωδία τε καὶ κωμωδία, ἡ δὲ δι' ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ (εὐροὶ δ' ἂν αὐτὴν μάλιστα πῶς ἐν διθυράμβοις), ἡ δ' αὖ δι' ἀμφοτέρων ἐν τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἄλλοι.»

²⁾ Οἱ αὐλιτικοὶ νόμοι κατ' ἀκολουθίαν ἐκλείπουσι κατὰ μικρὸν, διετηροῦντο δ' αἱ καθαρὰ συναυλίσαι. Ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν Παναθηναίων ἐν τῷ Corpus Inscript. Atticarum, II, 2, 965 ὀρίζονται πέντε ἄθλα εἰς τοὺς κιθαριδοῦς, δύο εἰς τοὺς αὐλοῦς, τρία εἰς τοὺς κιθαριστὰς καὶ δύο εἰς τοὺς αὐλητὰς (ἂν μὴ τι ἐξέπεσε). Παράβ. καὶ Bergk, Griech. Litter. II, 500 x. ε.

³⁾ Χορὸς 50 ἀνδρῶν μαρτυρεῖται τὸ πρῶτον ὑπὸ Σμῶνιδου ἐν ἀποσπ. 147 περὶ τὸ 4 ἔτος τῆς 75 Ὀλυμπ. (476)

μασία, ἀλλ' εἰς τὰ ἄσματα τὰ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ ᾄδόμενα ἀνέμιξεν ὁ Φιλόξενος καὶ μονωδίας, μέλη, αἵτινες τὸ κατ' ἀρχὰς ᾄδοντο βεβαίως ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ ¹⁾. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ οἱ κιθαρωδικοὶ νόμοι ἦσαν μὲν τὸ πρῶτον προσωρισμένοι ἀποκλειστικῶς ὑφ' ἑνὸς νὰ ᾄδωνται καὶ δὴ κατὰ ἀπλούστατον τρόπον, διότι αὐτὸς ὁ αἰοδὸς ἔκρουε καὶ τὴν κιθάραν, ἀλλὰ νῦν ὁ Τιμόθεος νεωτερίσας εἰσήγαγε χορὸν ᾄδοντα νόμους, δι' οὗ τῶν μιμητικῶν κινήσεων μεῖζων ζωὴ ἐνεπνέετο εἰς τὴν μουσικὴν ἔκφρασιν ²⁾. Ἡ δὲ στροφικὴ σύνθεσις ἦτο ὅλως ξένη εἰς τοὺς νόμους. Καὶ οἱ διθύραμβοι δὲ μετεσχηματίσθησαν παρὰ τοῖς ἀττικοῖς καὶ τὴν μετасχημάτισιν ταύτην ὁ Ἀριστοτέλης (ἐν Προβλ. XIX, 15) συνδέει πρὸς τὸν μιμητικὸν χαρακτῆρα τοῦ νεωτέρου διθύραμβου ³⁾. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ νόμος κατὰ μικρὸν προσήγγιζεν ὡς πρὸς τὴν μετρικὴν μορφήν πρὸς τὸν διθύραμβον, διότι ὁ νόμων ποιητὴς Τιμόθεος ἀπέστη τοῦ παλαιοῦ τρόπου τῶν ἐπανερχομένων ἐξαμέτρων, ἐπῶν, καὶ εἰσήγαγε καὶ εἰς τὸν νόμον τὴν ἐλευθερωτέραν μορφήν τῶν ἐπαλλασσόντων μέτρων ⁴⁾. Οὕτω δὲ παραλείποντες τὴν διαφορὰν τῶν ἐν χρήσει παρ' ἑκατέρῳ ὀργάνων βλέπομεν, ὅτι τὰ δύο ταῦτα εἶδη διεμιγνύοντο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ τελευτῶν ὁ νόμος καὶ δὴ ὁ ᾄδόμενος νόμος συνεχωνεύθη τέλεον μετὰ τῆς διθυραμβικῆς ποιήσεως.

136. Ὁ διθύραμβος τῶν Ἀθηναίων ⁵⁾ δύναται νὰ παραβληθῇ

1) Ὁ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 30 λέγει «Φιλόξενος εἰς τοὺς κυκλίους χοροὺς μέλη εἰσηνέγκατο».

2) Κλήμης δ' Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I, 133 λέγει «νόμους πρῶτος ἦσεν ἐν χορῷ καὶ κιθάρᾳ Τιμόθεος». Περὶ τῶν μιμητικῶν δὲ κινήσεων τοῦ ἀλλήτου διδάσκει ἡμᾶς ὁ Θεόφραστος παρ' Ἀθην. I, 22c, δ' Πausan. ἐν IX, 12, 5, δ' Λουκιανὸς ἐν Ἀρμονιδ. I. καὶ ὁ Δίων ἐν λόγῳ 78. (Περὶ φθόγου)

3) Τὴν νέαν ταύτην μορφήν σκόπτει ὁ Ἀριστοράνης ἐν Νεφ. 333 λέγων «κυκλίῳν δὲ χορῶν ἄσματ' ἀμπτας ἄνδρας μετεωροφένοντας».

4) Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Μουσ. 4 λέγει περὶ τοῦ Τιμοθέου ταῦτα «αὐτοὺς γοῦν πρῶτους νόμους ἐν ἔπεσι διαμιγνύων διθυραμβικὴν ᾠδὴν ᾄδεν, ὅπως μὴ εὐθὺς φανῇ παρτομοῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν».

5) M. Schmidt, Diatribe in dithyrambum, Berlin 1845. E. Scheibe, De dithyramborum graecorum argumentis, Lipsiae 1862.

πρὸ πάντων πρὸς τὸ μελοδράμα τῶν χρόνων ἡμῶν. Καὶ παρ' αὐτῶ, ὡς ἐν τῷ σήμερον μελοδράματι, τὸ κέντρον ῥοπῆς ἔκειτο οὐχὶ ἐν τῷ ποιήματι, ἀλλ' ἐν τῇ μελωδίᾳ καὶ μουσικῇ, ἃν καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ μουσικὴ ἔμενε προσκεκολλημένη εἰς τὴν ῥυθμικὴν καὶ μετρικὴν μορφήν τοῦ ποιήματος πλέον ἢ ὅσον σήμερον. Ὡς δὲ ἐν ἐκείνῃ τῶν μεγάλων πόλεων τῶν χρόνων ἡμῶν πρὸς τῷ δραματικῷ θεάτρῳ ὑπάρχει καὶ πρὸς μελοδράματα ἰδιον θέατρον, οὕτω καὶ ἐν Ἀθήναις ὁ Περικλῆς πρὸς τῷ παλαιότερῳ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου ὠκοδόμησεν ἰδιον κυκλοτερές ἐστεγασμένον οἰκοδόμημα πρὸς τοὺς μουσικοὺς ἀγωνας, τὸ Ὡδεῖον. Καὶ ἀληθῶς μὲν δὲν δικαιούμεθα τοῦτου ἕνεκα νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι Ἀττικὸς τις διθύραμβος ἀντιστοιχεί πρὸς νεώτερόν τι λαμπρὸν μελοδράμα, διότι πρὸς τοῦτο ἦτο ἡ μουσικὴ τῶν ἀρχαίων ἥκιστα ἀνεπτυγμένη. Οὕτως τὸ μὲν ἄσμα καὶ ἐν τῷ διθυράμβῳ ἦτο μονόφωνον, ἀντὶ δὲ μεγάλης ὀρχήστρας εἰς αὐλητῆς ἢ ἐνίοτε ὀλίγοι τινὲς αὐληταὶ ἀπετέλουν τὴν ὅλην ὀρχήστραν ¹⁾. Παρὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις ἐτήρησεν ὁ διθύραμβος αἰετοτε τὸν χαρακτῆρα διδασκαλίας χοροῦ, διότι τὸ μὲν πρῶτον ἐκ μόνων χορικῶν ᾠσμάτων συνέκειτο, καί, ἐξ οὗ δ' ὁ Φιλόξενος εἰσήγαγε τὰ μέλη ἦτοι τὰς μονωδίας, λίαν περιωρισμένα ἦσαν ταῦτα. Ἀλλ' ὅπως δὲ ἦσαν λίαν προσφιλεῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους αἱ μουσικαὶ ἐκτελέσεις τῶν διθυράμβων, διότι κύκλιοι χοροὶ εἰσήγοντο καὶ ἐν τοῖς μεγάλῳις Διονυσίοις καὶ ἐν τοῖς Θαργηλίοις καὶ ἐν τοῖς Προμηθείοις καὶ ἐν τοῖς Ἑφαιστείοις καὶ ἐν τοῖς Παναθηναίοις ²⁾. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ διὰ μείζονος ἐπάθλου ἐτιμᾶτο ἐν τοῖς μεγάλῳις Διονυσίοις ὁ νικηφόρος ποιητῆς τοῦ διθυράμβου ἢ ὁ τοῦ δράματος, διότι εἰς ἐκείνον ἐδίδετο τρίπους ³⁾, ὃν μετὰ περισσῆς πο-

¹⁾ Bodensteiner, Über choregische Weihinschriften ἐν τοῖς Comm. Philol. Monac. 1891 σελ. 44 κ. ἑ. Καὶ ὁ Πλούτ. δ' ἐν τῷ Περὶ Μουσ. 29 λόγον ποιούμενος περὶ τῆς πολυφωνίας τῶν αὐλῶν ἐννοεῖ τὰ αὐλήματα πολλῶν αὐλητῶν.

²⁾ Dittenberger. Syll. ἀρ. 420.

³⁾ Ἐκ τῶν τριπόδων, ὅτινες ἦσαν ἐκατέρωθεν αὐτῆς ἰδρυμένοι, ὠνομάσθη ἡ δὸς Τριπόδων. Περὶ διθυραμβικῶν ἀγώνων καὶ ἐπάθλων μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ διὰ τῶν νεωστὶ μάλιστα ἀποκαλυφθεισῶν. "Id. Corp. Ins. Graec. 221, 223, Corp. Ins. Att.

λυτελείας ἰδρύουν. Ἄλλως δὲ οὐδενὸς ἄλλου εἶδους τῆς παλαιᾶς ποιήσεως δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἥττον καθαρὰν παράστασιν ὅσον τοῦ ἀττικοῦ διθυράμβου. Διότι σχεδὸν οὐδὲν λείψανον μελωδίας περιεσώθη ἐκ τῆς ἀρχαιότητος· ἐπειδὴ δὲ ἐν τοῖς διθυράμβοις τὸ κείμενον οὐδεμίαν ἰδίαν ἀξίαν εἶχεν, ἀπώλοντο μετὰ τῶν μελωδιῶν καὶ τὰ κείμενα τῶν διθυράμβων. Οὕτω δὲ μετὰ τὰς μεγάλας ταύτας ἀπωλείας αἱ περισωθεῖσαι μικραὶ καθολικοῦ χαρακτῆρος σημειώσεις καὶ τὰ ὀλίγα ἀποσπάσματα ἐπίσης ὀλίγον βοήθουσιν ἡμῖν εἰς σύλληψιν καθαρᾶς παραστάσεως ὥς καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν ἐπιγραφῶν. Διὰ τοῦτο ἀρκοῦμεθα εἰς κεφαλαιώδη τινὰ καταριθμήσιν τῶν ποιητῶν. Εἶναι δ' οὗτοι·

137. Λᾶσος ὁ ἐκ τῆς ἐν Ἀργολίδι Ἑρμιόνης, ὃς ἔζη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἰππάρχου (Ἡροδ. VII, 6) καὶ ἀνεφέρετο ἐσφαλμένως ὡς διδάσκαλος τοῦ Πινδάρου. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψεν οὗτος κατὰ πρῶτον θεωρητικόν τι σύγγραμμα περὶ Μουσικῆς καὶ εἰσήγαγε τὸν διθυράμβον εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἀγῶνας. Ἡ πρώτη δὲ κατάστασις χοροῦ ἀνδρῶν ἐγένετο κατὰ τὸ Πάριον χρονικὸν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς 68 Ὀλυμπιάδος (308), ὅτε καὶ ἐνίκησεν οὐχὶ ὁ Λᾶσος, ἀλλ' ὁ ἐκ Χαλκίδος Ὑπόδικος. Τὸν ἀγῶνα δὲ τοῦ Λάσου πρὸς τὸν Σιμωνίδην καὶ τὴν ἥτταν τοῦ πρώτου ὑπαινίσσεται ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Σφηκῶν στίχῳ 1410. Ἐν δὲ τῇ μουσικῇ εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τοῦ νέου διθυραμβικοῦ τρόπου, διότι ἀπέστη μὲν ἐν τῷ ῥυθμῷ καὶ τῇ μελωδίᾳ τῆς ἀρχαίᾳς ἀπλότητος καὶ αὐστηρότητος τῶν Τερπανδρείων ὕμνων, εἰσήγαγε δὲ συμφῶνως πρὸς τὸν μεῖζονα πλοῦτον τῶν φθόγγων τοῦ αὐλοῦ ποικιλωτέρας καὶ περὶ φθόγγους μακρὰν ἀλλήλων κειμένους κινουμένας περιόδους¹⁾:

I ἀρ. 336 καὶ 337, II, 1234 - 1299 Dittenberger, Syll. 411 - 424. Παράδ. Reisch, De musicis Graecorum certaminibus σελ. 32 κ.ε. Περὶ τῶν ἐπάθλων, ἅτινα ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις ἐπιδόοντο, γράφει ὁ Σχολ. τοῦ Πλάτ. εἰς Πολιτ. III, 394 c «τῶν δὲ ποιητῶν τῷ μὲν πρώτῳ βούς ἐπαθλὸν ἦν, τῷ δὲ δευτέρῳ ἄμφορεύς, τῷ δὲ τρίτῳ τράγος, ὃν τρυγὶ κεχρισμένον ἀπῆγον». Ὁμοίως καὶ ὁ Σχολ. τοῦ Πινδάρου εἰς Ὀλυμπ. XIII, 25.

1) Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ Περὶ Μουσ. 21 λέγει «εἰς τὴν διθυραμβικὴν ἀγωγὴν μεταστήσας τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τῇ τῶν αὐλῶν πολυφωνίᾳ κατακυλούθσας πλείοσι τε φθόγγους

Κατὰ τὸ σχόλιον δ' εἰς Ἀριστοφάνους Ὀρν. 1403 ἐθεωρεῖτο αὐτὸς ὃν εὐρετὴς τῶν διθυράμβων.

Περὶ τῆς ποιητικῆς δ' αὐτοῦ εὐφυΐας οὐχὶ μεγάλην ἔννοιαν ἀποκομιζόμεθα ἀκούοντες, ὅτι ἐποίησεν ἀσίγμους ᾠδὰς, ἥτοι ἐκ λέξεων ἄνευ σίγμα. Φαίνεται δ', ὅτι ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν ἀττικὴν λυρικὴν ποίησιν ψυχρότης ἦτο ἰδίᾳ καὶ εἰς αὐτὸν ὡς τὸν πρῶτον ἀττικὸν διθυραμβοποιόν. Ὡς ποιήματα δ' αὐτοῦ ἀναφέρονται ὁ ὕμνος εἰς Δῆμητρα καὶ οἱ Κένταυροι διθυράμβος τις.

Λαμπροκλῆς ὁ Ἀθηναῖος, οὗ ὕμνεῖ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Νεφέλαις (967) διθυράμβόν τινα ἐν δακτυλικῷ μέτρῳ καὶ ὠρικῇ ἀρμονίᾳ πεποιημένον ὡς ἐξαίρετον ἄσμα τῶν παλαιῶν καλῶν χρόνων.

Πρατίνας ὁ ἐκ Φλίου ντος, ὃς διεφημίσθη κυρίως διὰ τὰ σατυρικὰ αὐτοῦ δράματα. Ἀλλὰ καὶ ὡς διθυράμβων ποιητῆς προῆλθεν οὗτος εἰς μέσον καὶ ἐν Ἀθηναῖς καὶ ἐν Σπάρτῃ. Ἐκ δὲ τῶν ὑπορχημάτων αὐτοῦ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς μέγα τι ἀπόσπασμα¹⁾, ἐν ᾧ ὀριμύς, διὰ προκλητικῶν ῥυθμῶν ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ὑπερισχύσεως τῶν αὐλημάτων.

Διαγόρας²⁾ ὁ ἐκ Μήλου. Οὗτος σύγχρονος μὲν, ἀλλὰ νεώτερος ὢν τοῦ Πινδάρου καὶ Βακχυλίδου ἐγένετο γνωστὸς εἰς πάντας διὰ τοῦ ψηφίσματος τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐδίωξαν αὐτὸν ἐκ τῆς πόλεως ὡς ἄθεον, Ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ Φιλοδήμου ἐν τῷ περὶ ἀσεβείας περιωζόμενος στίχος³⁾ θεὸς - θεὸς πρὸ παντὸς ἔργου βροτείου νωμᾷ φρέν' ὑπερτάταν, δὲν φαίνεται συνάδων πρὸς τὴν κατηγορίαν ταύτην.

Μελανιππίδης. Δύο κατὰ τὸν Σοῦιδαν ἐγένοντο Μελα-

καὶ διεββήμενοι χρησάμενος εἰς μετάθεσιν τὴν προϋπάρχουσαν (ἴσ. ὑπάρχουσαν) ἡγαγε μουσικήν».

1) Τὸ ὄνομα τοῦ αὐλητοῦ ἀναφέρεται ἐν ταῖς ἐπὶ τοῖς νικητηρίοις ἐπιγραφαῖς τῆς 4 ἑκατονταετηρίδος παρὰ τῇ τοῦ ποιητοῦ. Reisch, De mus. graec. certam 28 κ. ε. Παράβ. καὶ Sittl, Programm des Wagnerischen Instituts, Würzburg 1893 σελ. 29.

2) Σοῦιδας ἐν λέξει. Ψευδο - Λυσίου κατ' Ἀνδοκίδου 7. Ἀριστ. ἐν Βατρ. 320.

νιππίδαι¹⁾. Τούτων ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐκ Μήλου ἐγένετο ὁ εἰσηγη-
τῆς τοῦ νέου διθυράμβου μετὰ τῶν μακρῶν ἀναβολῶν καὶ
τῶν ἀλλοτριῶν ὑποθέσεων²⁾. Ὁ δὲ νεώτερος, Θυγατριδοῦς τοῦ
πρεσβυτέρου, ἐθεωρεῖτο κατὰ τὸν Ξενοφῶντα³⁾ ὡς ὁ ἄριστος τῶν
διθυραμβοποιῶν. Εἶχε δὲ προσκληθῆ εἰς τὴν αὐλὴν Περδίκκου
τοῦ Π, ἐνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 412. Ἐξ ὀλίγων δὲ μόνον διθυράμ-
βων διεσώθησαν τὰ ὀνόματα καὶ τινὰ ἀποσπάσματα. Τὰ γνωστὰ
ὀνόματα εἶναι ταῦτα· Δαναΐδες, Περσεφόνη, Μαρσύας.
Καὶ ἐν τινι μὲν τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Μαρσύου ἡ Ἀθηνᾶ ἀπορρί-
πτει τὸν αὐλὸν ὡς παραμορφοῦντα τὸ κάλλος τοῦ σώματος⁴⁾, ἐν
δὲ τῇ Περσεφόνῃ οἱ ἄνθρωποι φαίνονται ἀποστρεφόμενοι τὸ ὕδωρ
ἅτε γευθέντες ἤδη τοῦ θεοῦ δώρου τοῦ αἵνου.

Κινησίης. Οὗτος ἀνῆκεν ὅλως εἰς τὴν νέαν σχολὴν τῆς
μουσικῆς καὶ ἐσκόπετο δεινῶς ὑπὸ τῶν κωμικῶν διὰ τὴν στυ-
γνὴν μορφήν καὶ τὰς καινὰς ἀναβολὰς⁵⁾.

Ἀντιγένης. Τούτον γνωρίζομεν ὡς ποιητὴν διθυράμβων
ἐκ τοῦ ἐν Ἀνθολ. XIII, 28 ἐπιγράμματος, ὅπερ ἐπέγραψεν εἰς
μνήμην τῆς νίκης, ἣν ἐνίκησεν, ἐπὶ τὸν τρίποδα, ὃν ἀνέθηκεν εἰς
τόν θεόν⁶⁾. Ἐπειδὴ δ' ἐν ταύτῃ τῇ ἐμμέτρῳ διδασκαλίᾳ παρὰ τῷ
ὀνόματι τοῦ ποιητοῦ διδασκάλου ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ
αὐλητοῦ Ἀρίστωνος τοῦ Ἀργείου, βεβαίως θὰ ἔζησεν οὐχὶ πρὸ τῶν
μέσων τῆς τετάρτης ἐκατονταετηρίδος.

Φιλόξενος ὁ ἐκ Κυθήρων. Οὗτος ζήσας κατὰ τὸ Πάριον χρο-
νικὸν περὶ τὰ 435—380 ἤλθε μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κα-
τάληψιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ὡς αἰχμάλωτος καὶ ἐκεῖ

¹⁾ Ὁ Rohde ἐν τῷ Rhein. Mus. 33, 213 ἀποδέχεται, ὅτι ἐπλανᾶτο ὁ Σουλᾶς.

²⁾ Πλούτ. Περὶ Μουσ. 30.

³⁾ Ξενοφ. Ἀπομνημ. I, 4, 3.

⁴⁾ Ἡ αὐτὴ θεωρία ἐν τῷ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀναθήματι, ἐφ' οὗ παρίσταται ἡ Ἀθηνᾶ
παίουσα τὸν Μαρσύαν κατὰ Πaus. I, 24, 1.

⁵⁾ Ἀριστοφ. Ὀρνιθ. 1372 καὶ [Βατρ. 153 καὶ 1437]. Σκληρῶς ἐπιχρίνει αὐτὸν ὁ
Πλάτων ἐν Γοργ. 501e.

⁶⁾ Παράβ. Wilamowitz ἐν Hermes 20, 62 κ. ἐ.

εἴλκυσεν ἐφ' ἑαυτὸν διὰ τῆς εὐφυΐας τὴν προσοχὴν τοῦ Μελανιπίδου. Μετὰ ταῦτα ἔζησε μακρὸν χρόνον ἐν Συρακούσαις ἐν τῇ αὐλῇ Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου, ὃν παρώργιζε κρίνων μετὰ παρρησίας τὰ οἰκτρὰ αὐτοῦ ποιήματα ¹⁾). Ἐκ τῶν εἰκοσι καὶ τεσσάρων διθυράμβων αὐτοῦ ἐν μεγίστῳ ἀξιώματι ἦτο ὁ Κύκλωψ, ἐν ᾧ ὁ μὲν Κύκλωψ ἔψαλλε παθητικώτατον ἐρωτικὸν ἄσμα εἰς τὴν καλὴν Γαλάτειαν, αὐτὸς δ' ὁ ποιητὴς ὡς κορυφαῖος τοῦ δευτέρου χοροῦ ὑπεδύθη τὸν Ὀδυσσεά. Μείζονα ἀποσπάσματα κατέχομεν ἐξ ἄλλου τινὸς ὑπὸ τινων εἰς Φιλόξενον τὸν ἐκ Λευκάδος ἀποδιδόμενου ποιήματος ²⁾), τοῦ Δείπνου, ὅπερ ὁμοῦς οὐχὶ διθυράμβος ἦτο, ἀλλὰ νόμος καὶ λίαν ἐνδιαφέρων ὡς παρέχων ἡμῖν ἔννοιαν τῶν ῥυθμικῶν μορφῶν τοῦ νεωτέρου νόμου ³⁾ καὶ ἐν ταύτῃ τῆς ἡδυπαθείας τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἦσαν δ' ἐν μεγάλῳ ἀξιώματι ⁴⁾ οἱ διθυράμβοι τοῦ Φιλοξένου καὶ ἐδιδάσκοντο ἔτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πολυβίου (IV, 20) μετὰ τῶν τοῦ Τιμόθεου καθ' ἕκαστον ἔτος ὑπὸ τῶν Ἀρχάδων ἐν τῇ θεάτρῳ.

Τιμόθεος ὁ Μιλήσιος ⁵⁾. Ὁ Τιμόθεος οὗτος, ὁ περιβλεπτότατος μουσικὸς καὶ ποιητὴς νόμων τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζη, ἦτο μαθητὴς τοῦ Φρύνιδος ἐν τῇ μουσικῇ ⁶⁾). Εἰς τοῦτο δ' ἀναφέρεται ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ 993b 15 λέγων περὶ τοῦ περιβλεπτοτέρου μαθητοῦ τοῦ περιβλέπτου διδασκάλου· « εἰ μὲν γὰρ Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλὴν ἂν μελοποιίαν οὐκ εἴχομεν· εἰ δὲ μὴ Φρύνις, Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο. » Καὶ θεάτρον

¹⁾ Διοδ. Σικελ. XV, 6.

²⁾ Ἀθην. IV, 146f.

³⁾ Τὸ μέτρον ἀποτελεῖται ἐκ δακτυλικῶν ἐπιτρίτων.

⁴⁾ Ἀντιφάνης [παρ' Ἀθην.], XIV, 643d. Ἀλλὰ σκώπεται ὁ Φιλόξενος ὑπὸ τοῦ ἐγθρικῶς διακειμένου πρὸς τὴν νέαν μουσικὴν Ἀριστοφάνους ἐν Πλούτ. 290. [Ἴδε καὶ σχόλιον]. Ὅπόσον ἐλευθέρως μετέγλασσε τοὺς ῥυθμούς, ἴδε παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρ-ἐν τῇ περὶ συνθέσεως, ὀνόμ. 264 κ. εἰ.

⁵⁾ Σουλῆας ἐν λέξει.

⁶⁾ Πλουτ. περὶ Μουσ. 6. Κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 971 ἐνίκησεν ὁ Φρύνις Παναθηναίους ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος. Τοῦτον δὲ καὶ τὸν μαθητὴν Τιμόθεον κατέστησε σκοπὸν τῶν σκωμμάτων αὐτοῦ ὁ Φερεκράτης ἐν τῇ Χείρωνι.

μὲν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἦσαν αἱ Ἀθῆναι πρὸ πάντων, ἀλλ' ἦλθε καὶ εἰς τὴν αὐλήν τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀρχελαίου καὶ εἰς Ἐφεσον καὶ εἰς Σπάρτην καὶ ἐδίδαξε τὰ ἔργα αὐτοῦ. Οἱ Σπαρτιᾶται δ', ὡς φαίνεται, κακῶς διετέθησαν πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς αὐτοῦ καὶ ἐκ τούτου οἱ Ἐφοροὶ ἀπέκοψαν τὰς τέσσαρας νέας χορδὰς τῆς ἑνδεκαχόρδου αὐτοῦ κιθάρας¹⁾. Ἀπέθανε δ' ἐν προβεβηκυία ἡλικίᾳ τῷ 357.

Κρίσιν ἀσφαλῆ περὶ τοῦ περιβλέπτου τούτου μουσικοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξενέγκωμεν ἡμεῖς σήμερον. Διότι ἡ ἀξία αὐτοῦ ἐνέκειτο ἐν ταῖς μελωδίαις, αἵτινες ἀπώλοντο, ὡς πάντα τὰ ἄλλα μνημεῖα τῆς ἐπιχαριτωτάτης καὶ ἐλαφροτάτης ταύτης πασῶν τῶν τεχνῶν²⁾. Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι εἶχον παρ' αὐτοῦ δι' ἐπ' ὧν νόμους μουσικοὺς³⁾, προσίμια, ἐγκώμια, διθυράμβους⁴⁾, ὕμνους, παιᾶνας κ. ἄ. ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ἐκ πάντων τούτων περιῆλθον μόνον ἀποσπάσματα τινα πενιχρὰ μὲν, ἀλλὰ καταφαίνοντα μέγαν πλοῦτον ρυθμικῶν μορφῶν. Διεφημίζετο δ' ἡ περιγραφή τῶν ᾠδῶν τῆς Σεμέλης ἐν τῷ αὐλωδικῷ μελοδράματι, τῇ ᾧ δὲ τῇ Σεμέλῃς, καὶ ὁ διθυραμβικὸς κύκλος τῆς Ὀδυσσεΐας εἰς τέσσαρα τουλάχιστον διαιρούμενος βιβλία, εἰς ὃν ἀνῆκεν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῷ Περὶ ποιητικῆς (26) μνημονευομένη Σκύλλα, ἐν ᾗ κατὰ γελοιόν τινα τρόπον οἱ χορευταὶ ἔτιλλον τὸν Κορυφαῖον, ἵνα καταστήσωσιν αἰσθητὴν τὴν ἀνάκαψιν τῶν ἐταίρων ὑπὸ τῆς Σκύλλης⁵⁾.

Καὶ ἄλλων δὲ διθυραμβοποιῶν τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρί-

¹⁾ Πζυσαν. III, 12, 10. Boetius de mus. 182 ἐκδ. Friedl.

²⁾ Περὶ τῶν νεωτερισμῶν τοῦ Τιμοθέου ἴδε § 135.

³⁾ Ἦσαν νόμοι ἐν δακτυλικοῖς ἐξαμέτροις, μεθ' ὧν ὁ Τιμόθεος κατὰ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 4 ἀνεμῖνυε καὶ ἄλλα μέτρα ἐν τισι μόνον χωρίοις.

⁴⁾ Ἐπιγραφή τις ἐν Corp. Inscr. Att. II, 1246 μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Τιμόθεος ἔγραψε καὶ διθυράμβον Ἐλπήνορα.

⁵⁾ Θρηνον τοῦ Ὀδυσσεΐως (παράδ. καὶ Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. 15) ὑπὸ Τιμοθέου ἀναφέρει ὁ πάπυρος τοῦ Ἀρχιδουκὸς Rainer, ὃν ἐδημοσίευσεν καὶ ἡρμηνεύσεν ὁ Gomperz, Mitteilungen aus dem Papyrus Rainer I, 84-88. Ἄλλα ὀνόματα ἀναφέρονται τὰ ἐξ ἧς Σεμέλη, Αλέπτῃς, Ἐλπήνορ, Νάβλιος, Φινεῖδας.

δος ὀνόματα ἀναφέρονται οἷον Τελέστου τοῦ Σελινουντίου, ὃς κατὰ Διονύσιον (Περὶ συνθ. ὀνομ. 19) ᾄσμενος μετέλλασσε ῥυθμούς τε καὶ ἁρμονίας, ὡς καὶ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα κυροῦσιν, Ἀρίφρωνος τοῦ Σικυωνίου, ὃς μνημονεύεται ἐν τινι διδασκαλίᾳ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος (ἐν Corp. Inscr. Att. II, ἀρ. 280) ¹⁾ καὶ οὐ περιδλεπτόν τινα παιᾶνα εἰς Ὑγίειαν διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος (ἐν XV, 702), Πολυείδου τοῦ Σοφιστοῦ, ἀνδρὸς πολυπύρου πνεύματος, ὃς ἐπειράθη καὶ τῆς τραγωδίας καὶ τῆς γραφικῆς ²⁾, Λικυμνίου τοῦ Χίου, ὃς κατ' Ἀριστοτέλην (ἐν Ῥητ. III, 12) ἐποίησε διθυράμβους πρὸς ἀνάγνωσιν ³⁾, Λυκοφρονίδου, οὗ ἀποσπάσματά τινα περιεσώθησαν, Κλεομένους τοῦ Ῥηγίνου, Νικοκλέους τοῦ Ταραντίνου ⁴⁾, τοῦ Ἀργᾶ ⁵⁾, τοῦ Εὐκλέους, τοῦ Φιλόφρονος, Λυσιάδου τοῦ Ἀθηναίου, Ἐλλανίκου τοῦ Ἀργείου, Χαριλάου τοῦ ἐκ Λοκρίδος καὶ Ἐράτωνος τοῦ ἐξ Ἀρκαδίας ⁶⁾.

Γ. ΔΡΑΜΑ ⁷⁾

1. ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ.

138. Τὸ δράμα εἶναι πρωτότυπὸν τι δημιουργήμα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας, διότι οὐδὲν μὲν ἔθνος τῆς ἀρχαιότητος ἐδημιούργησεν ὁμοίον τι, ὅ,τι δὲ βραδύτερον ἐγένετο ἐν Ῥώμῃ καὶ ὑπὸ τῶν

¹⁾ Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καλεῖται ἀπλῶς Ἀρίφρων καὶ οὐχὶ Ἀρίφρων Σικυωνίος. Καὶ ὁ παῖς διεσώθη ἐπὶ ἐνεπιγράφῳ λίθου, ὅστις εὑρίσκεται ἐν Kassel.

²⁾ Διοδ. Σικελ. XIV, 46, 6.

³⁾ Ἀπόσπασμά τι (4) περιέχει στίχους ἐκ τοῦ παιᾶνος τοῦ Ἀρίφρονος.

⁴⁾ Κατάλογος τῶν νικῶν αὐτοῦ περὶ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν ἐν ἐπιγραφῇ ἐκδοθεῖσα καὶ διευκρινηθεῖσα ὑπὸ Köhler ἐν τῇ Rheinische Mus. 39, 298.

⁵⁾ Σκώπεται ὁ Ἀργᾶς ὡς ποιητῆς μοχθηρῶν νόμων ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἐν IV, 131b καὶ XIV, 638c. Τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ ἴσως ὑποκρύπτεται ἐν τῇ περὶ ποιητ. ἔργῳ τοῦ Ἀριστοτέλους 2, σελ. 1448a, 15.

⁶⁾ Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὀνόματα καὶ ἄλλα τινὰ μαρτυροῦνται ὑπὸ ἐπιγραφῶν.

⁷⁾ Πηγαί ἐκ τῆς ἀρχαιότητος. Ἀριστοτέλης περὶ Ποιητικῆς. Πρόσθε καὶ τὰ λεγόμενα τῶν διδασκαλίων αὐτοῦ παρὰ Rose Arist. Pseud. LVI, 552 x. ε. [καὶ

νεωτέρων ἔθνων ἐν τοῖς τῆς δραματικῆς τέχνης, τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀρμηθὲν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων¹⁾. Παρ' αὐτοῖς δ' ἀνεπτύχθη τὸ δράμα κατὰ φύσιν ἐκ τῶν δύο παλαιότερων εἰδῶν τῆς ποιήσεως, διότι ἐμορφώθη τότε μόνον, ὅτε ἡ μὲν διηγηματικὴ ποίησις ὅλως σχεδὸν ἐπαύσατο ἀκουομένη, ἡ δὲ ποίησις τῶν ὑποκειμενικῶν αἰσθημάτων εἶχε ἤδη ὑπερβῆ τὸ Ζενίθ αὐτῆς. Τὰ δύο δὲ στοιχεῖα, ἐξ ὧν προέκυψε τὸ δράμα, ἐξεφρόσθησαν καὶ ἐξωτερικῶς παρὰ τοῖς Ἑλλήσι διὰ τῆς ἀντιθέσεως τῶν λεγομένων καὶ ἀδομένων μερῶν. Καὶ τὰ μὲν χορικά καὶ αἱ μονωδίαὶ μαρτυροῦσι προδῆλως τὴν συνάφειαν αὐτῶν πρὸς τὴν λυρικὴν ποίησιν, καὶ ἰδίᾳ τὴν χορικὴν λυρικὴν, οὐ μόνον ἐν τῷ περιεχομένῳ καὶ τῇ μουσικῇ ἀπαγγελίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ στιχοποιίᾳ καὶ τῇ γλώσσῃ. Διότι πάντα τὰ μέτρα τῶν χορικῶν ἁσμάτων ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς παλαιότεροις λυρικοῖς, οἳ τε μελωδικοὶ λογαοῖδοι καὶ χορίαμβοι, καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς δακτυλικοὶ ἐπίτριτοι καὶ τὰ ἀναπαιστικά συστήματα· μόνοι δ' οἱ δόχμιοι φαίνονται τελείως ἀναπτυχθέντες ἐν τῇ τραγωδίᾳ τὸ πρῶτον. Καὶ ἡ γλώσσα δὲ τῶν χορικῶν ἁσμάτων ἄγει ἡμᾶς προδῆλως εἰς τὴν δωρικὴν χορικὴν ποίησιν, ἐξ ἧς πα-

Arist. fragm. σελ. 388 κ. εἰ ἀποσπ. 618 - 630. Λεῖψαν διδασκαλιῶν ἐν ἐπιγραφαῖς περιουλλεγέσας ὑπὸ Köhler ἐν Ath. Mitth. 1878 σελ. 101 κ. εἰ. Πρόσθετες Corp. Ins. At. II, 972 - 977. Ἀργαιολ. Ἐφ. 1886 σελ. 268 καὶ 1877 σελ. 23]. Horatius, Ars poet. κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔργον τοῦ Νεοπτολέμου Παριανοῦ. Τζέτζη (12 ἑκατον.) περὶ τραγικῆς ποιήσεως (παρὰ Westphal, Prolegom. zu Aeschylus σελ. VIII κ. εἰ.) καὶ περὶ κομωδίας (ἐκδ. Cramer, An. Ox. I, 19). Οὐδ' ἔγνος ὑπολείπεται τοῦ ἔργου τοῦ γραμματικοῦ Τηλέφου (ἤσαντος ἐπὶ Ἀδριανῷ), τῶν Βιων τ ρ α γ ι κ ῶ ν καὶ κ ω μ ω δ ι ῶ ν.—Νεώτερα ἔργα· W. von Schlegel, Vorlesungen über dramatische Kunst und Litteratur, Heidelberg 1809 2. τόμ. ἥ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀπάντων τόμ. 5 καὶ 6. Klein, Geschichte des Dramas, Leipzig 1865 (κυρίως οἱ 2 πρῶτοι τόμοι.) Rapp, Geschichte des griechischen Schauspiels, Tübingen 1862.—Ἐκδ. Poetae scenici Graecorum, rec. Bothe, Lipsiae 1825 - 58 εἰς 10 τόμ. Poetae scenici graec. ed. Guil. Dindorf ἔκδ. IV, Lips. 1869.

1) Οὐδὲ λόγου ἄξια εἶναι τὰ δραματικά δοκίμια τῶν Σινῶν. Τὴν ἑλληνικὴν δ' ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ δράμα τῶν Ἰνδῶν ἀποδεικνύει ὁ Windisch, Der Griech. Einfluss im-indischen Drama, Berlin 1882. (Α. Κεφαλληνῷ, Αἱ ἑλληνίδες ἐταῖραι ἐν τῷ Ἰνδικῷ δράματι ἐν Ἀθ. 1889). Χαρακτηριστικόν εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ ἐν τῷ Ἰνδικῷ δράματι εἶναι ἐν χρήσει δύο διάλεκτοι ἡ Σανσκρίτη καὶ ἡ Πρακρίτη.

ρέλαθε τοὺς τύπους τῆς ὠρικῆς διαλέκτου, ἰδίᾳ τὸ δὲ ἔμφωνον ἄντι τοῦ ἰωνικοῦ εἰ. Ἦπτον δὲ πρόδηλος εἶναι ἡ συνάφεια τοῦ διαλόγου πρὸς τὸ ἔπος, διότι ἕτερόν τι μέτρον ἁρμοδιώτερον πρὸς τὸν διάλογον ἐξέλεξαν οἱ ποιηταί· μετεχειρίσθησαν δὴλα δὴ οὐχὶ τὸν σεμνὸν ἐξάμετρον, ἀλλὰ τὸν εὐκίνητον, πρὸς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν προσεγγίζοντα ἰαμβικὸν τρίμετρον¹⁾. Ἀλλ' ἂν καὶ μετεβλήθη ἡ μορφή, παρέμεινεν ὅμως ἡ συμφωνία τοῦ περιεχομένου πρὸς τὸ ἔπος, διότι ὁ διάλογος εἶναι ὁ φορεὺς τῆς πράξεως καὶ τοῦ μύθου, ἀνεξάντλητος δὲ πηγὴ τοῦ μύθου ἦσαν τὰ ἐπικά ποιήματα, ὡς ἄριστα ἐξέφρασε τοῦτο ὁ Αἰσχύλος ὀνομάσας τὰ δράματα αὐτοῦ τεμάχῃ τῶν μεγάλων δεῖπνων τοῦ Ὀμήρου. Ἡ μεγάλη δὲ πρόσδος νῦν ἦτο αὕτη, ὅτι ἡ πορεία τῆς πράξεως δὲν κατεφάνετο ἐν τῇ διηγῇ, ἀλλὰ καθίστατο ὁρατὴ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ αἰσθητὴ εἰς τὴν ἀκοὴν διὰ τῆς ἀπατώσεως μιμήσεως οὕτως, ὥστε οἱ ἀκροαταὶ ἠδύναντο νὰ φαντάζωνται, ὅτι αὐτοὶ ἔπασχον πᾶν ὅ,τι ἔβλεπον. Καταδηλοτέρα δὲ γίγνεται ἡ συνάφεια τοῦ διαλόγου πρὸς τὸ ἔπος ἐν τῇ γλῶσσῃ, διότι ἡ ἀττική, ἣν ἐλάλουν οἱ δρῶντες ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἦτο κλάδος τῆς ἰωνικῆς, ἰωνικὴ δ' ἦτο ἡ διάλεκτος τοῦ διηγηματικοῦ ἔπους ὡς καὶ τῶν ἰαμβικῶν ποιημάτων. Ἰδίως δ' ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ὁ διάλογος ἐτήρησε πολλοὺς ἰωνισμοὺς τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡροδότου, εἴτε διότι αὕτη ἐν τῇ σεμνότητι αὐτῆς ἐτόλμα πλέον τῆς κωμωδίας νὰ ἀπέχη τῆς τότε καθομιλουμένης γλώσσης τοῦ ἀττικοῦ λαοῦ, εἴτε διότι ὡς τὸ παλαιότερον εἶδος τῆς δραματικῆς ποιήσεως διετήρησε καὶ τὴν παλαιότεραν, πρὸς τὴν ἰωνικὴν μᾶλλον προσεγγίζουσαν μορφήν τῆς ἀττικῆς διαλέκτου²⁾.

1) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ Ῥητορ. III, 8 [189 ἐκδ. Roemer] λέγει «τῶν ῥυθμῶν ὁ ἡρῆς σεμνός καὶ λεκτικῆς ἁρμονίας δεόμενος» καὶ ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 4 περὶ τοῦ ἰάμβου «μάλιστα λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστιν».

2) Τὸ τελευταῖον ὑποστηρίζει ὁ Rutherford, Zur Geschichte des Atticismus, μετὰφρ. Funk ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Supplem. XIII, 355 - 399. Ἀληθῶς δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν τῇ διαλέκτῃ τῶν τραγικῶν, σπανίως δὲ τῶν κωμικῶν, ἀπαντᾷ δοτικὰ τοῦ πληθ. εἰς οἰσι, αἰσι, εἰσι, αἰ ἀπαριστοιχίαι γενικὰ ἐμέθεν, σέθεν, οἱ ἰωνισμοί

139. Καὶ παρέσχον μὲν οὕτω τό τε ἔπος καὶ ἡ λυρική ποίησις λίθους οἰκοδομητικούς εἰς τὸ νέον εἶδος τῆς δραματικῆς ποιήσεως, ἀλλ' ὅμως ἰδίως ἐκ τῆς λυρικῆς καὶ τῶν ἑορτῶν τοῦ Διονύσου προήλθεν αὕτη. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα ἄγει ἡμᾶς εἰς τοῦτο. Διότι δρᾶμα, ἤτοι δρᾶσις ὠνομάζετο τὸ νέον εἶδος ¹⁾, δρῶμενα δ' ἐκαλοῦντο ὡσαύτως αἱ τελεταί, δι' ὧν κατὰ τὰς ἑορτάς, ἰδίᾳ δὲ τὰ μυστήρια παρίστων πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν τῶν εὐσεβῶν πιστῶν τὸν μῦθον τοῦ θεοῦ, τὴν γέννησιν, τὰς ἀποδημίας καὶ τὰ πάθη αὐτοῦ ²⁾. Πρὸς τοιαύτας δὲ μιμικὰς παραστάσεις παρεῖχον μὲν ὕλην βεβαίως καὶ οἱ μῦθοι ἄλλων θεῶν, ὡς ὁ περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν δράκοντα Πύθωνα ³⁾ καὶ ὁ τῆς φυλακῆς τοῦ νηπιῦ Διὸς ὑπὸ τῶν Δακτύλων καὶ Κορυβάντων· ἀλλ', ἐν οἷς χρόνοις ἐγγύς ἦτο ἡ γέννησις τοῦ δράματος, ἡ λατρεία τῶν παλαιῶν θεῶν ὑπεχώρει ἐν ταῖς πλείσταις χώραις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν τοῦ Ἰάχρου καὶ τῆς Δήμητρος. Ἰδίᾳ δ' ἡ τοῦ Ἰάχρου λατρεία συνεδέετο πρὸς μεταμφιέσεις καὶ φαιδρὰς παιδιὰς καὶ παρεῖχε τὰς ψυχὰς τῶν συνεορταζόντων προθύμους εἰς κατάληψιν τοῦ νέου εἶδους τῆς ποιήσεως διὰ τῆς θεολήπτου αὐτῆς μανίας. Διότι ἡ ἀκόλαστος ἐκ τῆς οἰνοποσίας εὐθυμία καὶ τὸ σμῆνος τῶν τραγοπόδων Σατύρων αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν παρώρμων τοὺς Ἕλληνας, οὔτινες ἔχαιρον οἰκεῖως διαχειόμενοι πρὸς τοὺς θεοὺς, εἰς μιμητικὰς παιδιὰς. Πρὸς τούτους δ' ἔλυσεν ὁ θεός, ὅς ἐκ τῆς ἐλευθερίας καὶ

γ ο ὕ ν α τ ο ς, δ ρ ο υ ρ οί, ξ εῖ ν ο ς, ἔκρυφθεν (Εὐρ. Ἰππολ. 1247) ἔσαν (Εὐρ. Φοιν. 1246), αἱ οὐκ ἀττικά λέξεις π ᾶ τ ρ α ἀντὶ πα τ ρ ῖ ς, ἀ εῖ ρ ω ἀντὶ αἰ ρ ῶ, ἄ σ ι δ ὁ ς ἄ τ ρ ε κ ῆ ς, ἄ ρ θ μ ι ο ς, ἀ μ φ ῖ π ο λ ο ς, ἀ λ ὡ, εὐ φ ρ ὄ ν η, ἔ ρ δ ω, θ ε ο π ρ ὄ π ο ς, κ α σ ῖ γ ν η τ ο ς, κ ι κ λ ῆ σ κ ω, κ οῖ ρ α ν ο ς, ὀ ρ γ ε ὶ ν, σ τ υ γ ῆ ω, φ ᾶ ρ ο ς.

¹⁾ Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 3 ἐπειρῶντο ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου ν' ἀποδείξωσι τὴν θεωρικὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος, διότι τὸ ποιεῖν οἱ μὲν Δωριεῖς δρᾶν, οἱ δ' Ἀθηναῖοι πρᾶττειν ἔλεγον.

²⁾ Ἐντεῦθεν ἡ ἀντίθεσις παρὰ Πausan. II, 37, 2 (παράβ. καὶ III, 22, 2) « τὰ λεγόμενα ἐπὶ ταῖς δρωμένοις ». Παράβ. καὶ Bergle, Griech. Litt III, 4. Lobeck, Aglaoph. 1285 κ. ἐ. Περὶ δὲ τῶν δρῶμένων ἐν τοῖς Διονυσίοις μυστηρίοις ἴδε Κλημεντα τὸν Ἀλεξανδρ. ἐν τῇ Προτρεπτικῇ κεφ. II, § 12.

³⁾ Ὅτι καὶ οὗτος μετὰ μιμητικῆς τέχνης ἐδιδάσκετο, ἴδε ἀνωτ. § 90.

Ἐλευθερεὺς καὶ Λυαῖος ἐπεκλήθη, τὴν γλῶσσαν τῶν μετεχόντων τῆς ἐορτῆς αὐτοῦ, ὥστε οὗτοι εἴτε ἀπὸ τῶν ἀμαξῶν ἔσκωπτον τοὺς διαβάτας, ἢ αὐτοὶ διὰ τῶν γελοίων αὐτῶν κώμων, ὧν προηγεῖτο φερόμενος μέγας φαλλός, διήγειρον τὸν γέλωτα καὶ τοὺς χαριεντισμοὺς τῶν θεατῶν ¹⁾. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ φύσεως εὐφυῶς καὶ πρὸς σκέψιν καὶ πρὸς μελέτην διακείμενος εὗρισκεν ἐν ταῖς ἐορταῖς τοῦ Διονύσου ὕλην ἀναγωγῆς. Περὶ τούτου δ' ἐφρόντισαν αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς τῶν μυστηρίων, οἵτινες ἀπέδειξαν μὲν τὸν θεὸν τοῦ οἴνου προστάτην τῆς γονίμου δυνάμεως τῆς φύσεως, συνέδεσαν δὲ τὴν νάρκωσιν τῆς φύσεως κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὴν εὐθυμον ἀνέγερσιν αὐτῆς κατὰ τὸ ἔαρ ἀρχόμενον πρὸς τὴν εὐμετάβολον φύσιν αὐτοῦ, ἔπλασαν δὲ πρωίμως ποικίλους σεμνοὺς, συναφεῖς πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς λατρείας αὐτοῦ μύθους. Αἱ παραστάσεις δ' αὐταὶ καὶ οἱ μῦθοι παρέσχον τροφήν εἰς τὸν σεμνὸν διθύραμβον καὶ ἐκ τούτου προῆλθε τὸ σεμνὸν εἶδος τῆς δραματικῆς ποιήσεως. Ἡ γένεσις δὲ καὶ τῶν δύο εἰδῶν τοῦ δράματος, τοῦ τε σεμνοῦ καὶ ἀκολάστου, ἐκ τῶν μεταμφίσεων κατὰ τὰς παλαιὰς ἐορτὰς τοῦ Διονύσου ἐξεφαίνετο καὶ βραδύτερον ἐν ταύτῃ, ὅτι οἱ ὑποκριταὶ καὶ οἱ χορευταὶ ἐν τε τῇ κωμῳδίᾳ καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ παρήρχοντο μετημφισμένοι καὶ εἴτε περιαληλιμμένοι τὸ πρόσωπον διὰ τρυγὸς ἢ κεκαλυμμένοι διὰ προσωπίου, προσώπου, persona.

140. Εἶδη τοῦ δράματος ²⁾. Πάντα τὰ δράματα εἶχον τοῦτο κοινόν, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν ἐξυφαίνετο διὰ δρώντων προσώπων. Αὕτῃ δ' ἡ ὑπόθεσις κατὰ ταῦτα ἦτο ἀναγκαίως πρᾶξις τις. Ἀλλὰ δὲν ἐπῆρχει ἐκάστη τυχοῦσα πρᾶξις, διότι ἡ πρὸς τὸ δράμα κατάλληλος πρᾶξις ἔπρεπε νὰ ἔχῃ μέγεθός τι καὶ νὰ εἶναι

¹⁾ Καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὑφίστατο ἡ συνήθεια τοῦ σκώπτειν ἐν ὀρισμέναις ταῖς ἐορταῖς, ὡς ἐν τῇ 2 μ. Χ. ἐκατονταετηρίδι ἐν Σμόρνῃ κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Διονύσου. Ἰδὲ Ἀριστείδου λόγ. περὶ τοῦ μὴ δεῖν κωμῳδεῖν. σελ. 509.

²⁾ Diomedes [Ars grammatica] σελ. 487-492 ἐκδ. Keil [Περὶ τοῦ γραμματικοῦ Diomedes συγγραμμοῦ τοῦ Charisius ἴδε W. Teuffel, Geschichte der römischen Literatur ἐκδ. 3 σελ. 778. Τοῦ ἔργου αὐτοῦ Ars grammatica ἄξιον λόγου εἶναι τὸ γ'. μέρος.].

τελεία, ἥτοι νὰ ἔχῃ ἀρχήν, μέσον καὶ τελευτήν. Τοιαύτη δέ τις πρᾶξις μέγεθος ἔχουσα καὶ πλοκὴν παρῆγεν ὕλην εἰς διήγησιν καὶ ὠνομάζετο ἐκ τούτου μυθός, fabula. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ argumentum, ὁσάκις ἦτο πεπλασμένη καὶ οὐχὶ παραδεδομένη. Ἐντὸς δὲ τῶν ὁρίων τούτων ἀνεπτύχθησαν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τρία εἶδη τοῦ δράματος, ἡ τραγωδία, ἡ κωμωδία καὶ τὸ σατυρικὸν δράμα.

Καὶ ἡ μὲν τραγωδία, ἥτις ἰδίως ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον κατὰ μικρὸν ηὔξθη¹⁾, πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς τῶν ἄγων ᾧ δ' ἡ, ἥτοι ἔχει τὸ ὄνομα οὐχὶ ἐκ τοῦ τράγου, ὃς ἐδίδετο δῆθεν ὡς ἔπαθλον εἰς τὸν νικητὴν²⁾, ἀλλ' ἐκ τῶν τράγων, εἰς οὓς διεσκευάζοντο οἱ αἰδοὶ ὡς παριστῶντες τὴν ἀκολουθίαν τοῦ θεοῦ. Ἐκ πρώτης δ' ἀρχῆς σεμνὸν ἔχουσα χαρακτηῖρα κατὰ μικρὸν ἀναπτύχθεισα ἀπεδείχθη ἡ συγκινητικὴ καὶ καθαίρουσα ἐκείνη παράστασις σπουδαίας πράξεως, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ὀρίζει ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς 6 διὰ τῶν περιβοήτων ἐκείνων λόγων· «ἔστι τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῃ λόγῳ χωρὶς ἐκάστω τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις, ὁρώντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας, δι' ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν³⁾, ἥτοι τραγωδία εἶναι ἡ μίμησις πρά-

¹⁾ Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. 4 «ἡ μὲν τραγωδία ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον ... κατὰ μικρὸν ηὔξθη».

²⁾ Ὁρατίου ἐπιστολ. II, 3 (ars. poet.) 220 carmine qui tragico vilem certavit ob hircum. Τράγον ὡς ἔπαθλον ἀναφέρει μὲν τὸ Πάριον μάρμ. 43 καὶ ὁ Εὐστάθιος κατὰ τὴν 80, I Ὀλυμπ., ἀλλ' ἴσως ταῦτα προήλθον ἐκ τῶν τοῦ διθύραμβου, οὗ ἔπαθλον ἦτο βοῦς. Τὴν ἀληθῆ ἐτομολογίαν εὗρίσκομεν ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτομολογικῷ, ἐνθα 764, 6 ἀναγινώσκουμεν «τραγωδία, ὅτι τὰ πολλὰ οἱ χοροὶ ἐκ Σατύρων συνίσταντο, οὓς ἐκάλουν τράγους». Ταῦτα δ' ἐπικυροῖ καὶ ὁ στίχος τοῦ Αἰσχύλου ἐν Προμηθεὶ πυρκαϊῇ ἀπόσπ. 219 ἐκδ. Herm., ἐν ᾧ ὁ Προμηθεὺς οὕτω προσφωνεῖ τὸν χορὸν τῶν Σατύρων· «τράγος γένειον ἄρα πενθήρεις σύ γε». Ὁ Müller ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς φιλολ. I, 487 [I, 491 μεταφρ. Κυπρ. Γαλ.] ἀποδέγεται τὴν γνώμην, ὅτι προήλθεν ἡ τραγωδία ἐκ τοῦ ἔσματος τοῦ ἄδομένου κατὰ τὴν θυσίαν τράγου τὴν καθιερωμένην κατὰ τὴν παράστασιν τῶν διθύραμβων.

³⁾ Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἐρμηνευτικῶν τοῦ ὅρισμοῦ τούτου συγγραφῶν ἄξιαι μνηεῖς εἶναι αἱ ἐξῆς, πλὴν τῆς τοῦ Lessing, Dramaturgie, I. Bernays, Grundlage der verlorenen Abhandlung des Aristoteles über Wirkung der Tragödie 1857, Zwei Abhandlungen

ξεῶς τινος σπουδαίας καὶ τελείας ἐχούσης ἀξιόλογον μέγεθος ἐν γλώσσῃ ἡδυσμένη, ἥτοι ἐχούσῃ ρυθμὸν καὶ ἁρμονίαν καὶ μέτρον, ἀλλὰ διαφόρῳ ἐν ἐκάστῳ τῶν μερῶν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου, (διότι τὰ μὲν διαλογικὰ μέρη περαίνονται διὰ μέτρων μόνον, τὰ δὲ χορικά διὰ μέλους) καὶ οὕτως διὰ δρώντων προσώπων καὶ οὐχὶ δι' ἀπαγγελίας τελουμένης, ἥτις διεγείρουσα τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον ἐπιφέρει τὴν κάθαρσιν τῶν τοιούτων παθημάτων. Καὶ φόβον μὲν καὶ ἔλεον διεγείρει ἡ πρᾶξις τῆς τραγωδίας ἕνεκα τῆς μεγάλης δυστυχίας, ἥτις ἐνσκήπτει εἰς τοὺς δρώντας οὐχὶ ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ πεπρωμένου ¹⁾, ὥστε καὶ ἡμᾶς τοὺς θεατὰς καταλαμβάνει πλὴν τοῦ ἑλέου φόβος, μὴ εἰς ὁμοίαν ὑποπέσωμεν δυστυχίαν. Ἀλλὰ τὰ παθήματα ταῦτα καθαίρονται καὶ καταπραΰνονται διὰ τούτου, ὅτι ἡ πρᾶξις δὲν ἀποπαύεται εὐθὺς ὡς κορυφωθῇ ἡ ἐνσκήπτουσα συμφορὰ, ἀλλὰ παρατείνεται διὰ τρόπου τοιούτου, ὥστε νὰ ὑποχωρῇ ἐν τῇ φυγῇ ἡμῶν τὸ διασεῖον αὐτὴν πάθημα εἰς οἰκτρὰν τινα διάθεσιν διὰ τῆς βοηθείας, ἥτις παρέχεται εἰς τὸν δυστυχῆ, τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ, τῶν δακρύων καὶ θρήνων τῶν συγγενῶν. Τὴν ὑπόθεσιν δ' ἐλάβανεν ἡ τραγωδία συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς κυρίως ἐκ τοῦ μύθου ἢ τῆς τῶν ἡρώων ἱστορίας,

über die aristotelische Theorie des Dramas, Berlin 1880. L. Spengel, Über die κάθαρσις τῶν παθημάτων ἐν ταῖς Abhandlung. der bayer. Akad. X, τόμ. 1859. Meiser, Beitrag zur Lösung der Katharsisfrage ἐν τοῖς Blätter für Bayerisches Gymnasialw. 1887 σελ. 211 κ. ἐξῆς. [Πάσας τὰς ἐρμηνείας τῶν ξένων λογίων πειρᾶται νὰ ἀναίρῃ καὶ νὰ ἐκτινῇ. ὁ ἡμέτερος Δ. Βερναρδίνης ἐν τοῖς Προλεγόμενοις τῆς ἐκδόσεως τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. 13' καὶ ἐξῆς]. Ἐτερός τις δ' εἰς τὸν Θεόφραστον ἀποδιδόμενος ὁρισμὸς εὐρίσκεται παρὰ Διομήδεϊ 487, 12 ἐκδ. Keil. «Τραγωδία ἐστὶν ἡρωϊκῆς τύχης περίστασις».

¹⁾ Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ περὶ ποιητικῆς 13 λέγει, ὅτι ἦρωες τῆς τραγωδίας ἄριστος εἶναι ὁ «μήτε ἀρετῇ διαφέρων καὶ δικαιοσύνη, μήτε διὰ κακίαν καὶ μοχθηρίαν μεταβάλλον εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίαν τινὰ» περιπίπτων εἰς τὴν δυστυχίαν, διότι ἄλλως ἢ δυστυχία ἐμποεῖ ἀγανάκτησιν. «οὐ γὰρ φοβερόν οὐδ' ἡλεεινὸν τοῦτο, ἀλλὰ μικρόν ἐστιν», ὅταν δηλαδὴ οἱ ἐπικεικὲς περιπτώσεις εἰς δυστυχίαν. Καὶ τοῦτο μὲν ὁρθῶς ἔχει, ἀλλὰ ταῦτα λέγων δὲν ἀπαιτεῖ ὁ φιλόσοφος καὶ ἁμαρτίαν ἴσην πρὸς τὴν δυστυχίαν. Ἴδε περὶ τούτου P. Richter, Die Tragödien des Aeschylus nach Inhalt und Wirkung beleuchtet, Breslau 1891, Programm N° 172.

ὧν αἱ μορφαὶ κατὰ τὴν παράστασιν τῶν πολλῶν ὑπερεῖχον τῶν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων τοῦ παρόντος καὶ παρεῖχον εἰς τὸ ὅλον ἰδανικόν τινα χαρακτῆρα.

Ἡ δὲ κωμωδία προῆλθεν ἀπὸ τῶν ἀσμάτων τῶν φαλλοφορικῶν πομπῶν¹⁾, ἅτινα καὶ μετέπειτα διέμενον νομιζόμενα σὺν τῷ διθυράμβῳ καὶ τῇ τελείῳς μορφωθείσῃ κωμωδίᾳ. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Ἀριστοτέλην (ἐν τῇ Περὶ Ποιητ. 3) πολλοὶ πλανηθέντες ἴσως ἐκ τῶν κατ' ἀγροῦς Διονυσίων ἐνόμισαν, "πὶ ἡ λέξις ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς κώμης, λέξεως δὲ ἧς οἱ Δωριεῖς ἐσήμαινον ὅ,τι καὶ οἱ Ἀττικοὶ διὰ τοῦ δῆμου. Ἀλλ' ἡ κωμωδία οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς τοῦτο, διότι τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς συνθέτου λέξεως εἶναι ὁ κῶμος, θίσιος εὐθύμων, ἐξ οὗ καὶ τὸ κωμάζειν καὶ τὸ λατινικὸν *comissari* ἐγένετο²⁾. Ἀπαντᾷ δὲ παρ' Ἀριστοφάνει πρὸς τῷ ὀνόματι τῆς κωμωδίας καὶ τὸ ἀστεῖως ποιηθὲν ὄνομα τρυγῶδία, ὅπερ ἢ ἐκ τῆς τρυγῆς ἢ ἐκ τῆς τρυγὸς ἐγένετο.³⁾ Καὶ ἔλαβε μὲν μετὰ τῶν φαλλικῶν ἀσμάτων ὡς δῶρον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἡ κωμωδία καὶ τὸ σκῶμμα καὶ τὴν εὐθυμίαν, ἀλλὰ μόνον σὺν τῷ χρόνῳ ἀνυψώθη εἰς εὐθυμον καὶ σκωπτικὴν παράστασιν γελοίας τινὸς πράξεως⁴⁾. Καὶ τὴν μὲν ὕλην ἐλάμβανεν ἡ κωμωδία ἐκ τοῦ καθ' ἡ-

¹⁾ Ἀριστοτ. Περὶ ποιητ. 4 "ἡ δὲ (κωμωδία) ἀπὸ τῶν (ἐξαρχόντων) τὰ φαλλικά, ἃ εἶτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων διαμένει νομιζόμενα."

²⁾ Ὁ Διομήδης ἐν σελ. 488,5 ἐκδόσ. Keil λέγει "*comodia dicta ἀπὸ τῶν κωμῶν, vel ἀπὸ τοῦ κώμου, id est comessatione.*"

³⁾ Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Ἀγανείας 498. Ἀθην. II, 40b. Ἑτοιμολ. Μέγα 764, 12. Ἀνώνυμ. Περὶ κωμωδίας III, ἐξ οὗ ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ ποιητικῇ τέχνῃ [ἐπιστολ. II, 3, 277] ἔγραψε τὸν στίχον *quae canerent agerentque peruncti faecibus ora*. [Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κωμωδίας, καθ' ἃ συνάγεται ἐκ τῶν ἐν ἀρχαίοις μνημείοις παραστάσεων, ἴδε Α. Körte ἐν *Archäol. Jahrbuch* VIII, 1893 σ. 61-93. G. Loeschke ἐν *Athen Mittheil.* XIX, 1894 σ. 519 κ. ἐξ.]

⁴⁾ Ἀριστ. ἐν Ποιητ. 5 "ἡ κωμωδία ἐστὶν μίμησις φαυλοτέρων μὲν, οὐ μὲντοι κατὰ πᾶσαν κακίαν, ἀλλὰ τοῦ αἰσχροῦ, οὗ ἐστὶ τὸ γελοῖον μέρος." Ὁ ἐν τῇ περὶ κωμωδίας πραγματεῖα τοῦ cod. coislin. 120 δρισμὸς εἶναι φαῦλος ἀπομίμησις τοῦ ἀριστοτελικοῦ τῆς τραγῳδίας δρισμοῦ. Ὁ δὲ παρὰ Διομήδῃ ἐν σελ. 488,4 ἐκδ. Keil δρισμὸς τοῦ Θεοφράστου ἔχων οὕτως, «κωμωδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιουχὴ» ἐνδεικνύει τὴν ῥοπήν, ἣν ἔσχεν ἐπὶ τὸν Θεόφραστον ὁ χαρακτὴρ τῆς νέας κωμωδίας.

ἡμέραν βίου, τὰ δὲ πρόσωπα αὐτῆς ἦσαν ἐκ τῶν ζώντων καὶ δὴ ἐν τοῖς παλαιότεροις χρόνοις ἐκ τῶν τὰ τῆς πόλεως πραττόντων.

Τὸ δὲ σατυρικὸν δράμα, οἱ σάτυροι, ἔλαβεν ἐκ τούτου τὸ ὄνομα, ὅτι ὁ χορὸς αὐτοῦ ἀπετελεῖτο ἐκ μετημφισμένων σατύρων. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν σύστασιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ χοροῦ ἐξέλεγεν ἐκ τῶν μυθικῶν ἡρώων ἐκείνους, οἵτινες εἶχόν τι τὸ εὖθυμον. Οὕτω δὲ διετήρησε πιστότατα τὸ σατυρικὸν δράμα τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρα τοῦ διονυσιακοῦ δράματος καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη βαθμὶς ἡ ἀγαθοῦσα εἰς τὴν τραγωδίαν, διότι καὶ ἐν ταύτῃ πάλαι ποτὲ ὁ χορὸς ἐκ σατύρων συνίστατο. Ἀλλ' ὅτε ἡ μὲν τραγωδία ἤρξατο ἐπιλαμβανομένη σπουδαίων καὶ παλαιωτάτων καὶ ποικίλων μύθων, ἡ δὲ κωμωδία ἀντὶ τῶν παραδόσεων τοῦ παρελθόντος προέβηκεν ὡς σκοπὸν τοῦ σκώμματος καὶ τῆς χαριτίας τὰ τοῦ παρόντος, τότε τὸ σατυρικὸν δράμα δὲν παρηγωνίσθη μὲν τέλος, ἀλλ' ἐδιδάσκετο ἐν τέλει μετὰ τὰς τραγωδίας¹⁾.

Τὴν διαφορὰν τῶν τριῶν ειδῶν τοῦ δράματος, ἐξεδήλου καὶ ἡ ἐξωτερικὴ σκευή, ἡ στολή τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν. Καὶ τῆς μὲν τραγωδίας ἰδίως χαρακτηριστικὰ ἦσαν ἡ ὁμοία πρὸς καλόβαθρα ὑπόδεσις, ὁ κόθορνος, καὶ ὁ ὑπὲρ τὸ πρόσωπον ἐν σχήματι κόμης εἰς ὕψος ἀνέχων ὄγκος, ἅτινα ἀπεδείκνυσαν τοὺς ἥρωας ὑπερβαίνοντας τὸ μέτρον τοῦ μεγέθους τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τῆς κωμωδίας οἱ ὑποκριταὶ ἔφερον ταπεινὸν ὑπόδημα, τὰς ἐμβάδας (soccus) καὶ περιῆπτον ἐν

¹⁾ Casaubonus, De satyrica Graecorum poesi et Romanorum satyra, ἐν τέλει τῆς ἐκδόσεως τοῦ Persius 1605. Ἐν τούτῳ ὠρίσθη τὸ πρῶτον ἡ διαφορὰ τοῦ ἑλληνικοῦ σατυρικοῦ δράματος καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων σατίρας. Ἀλλὰ, καίπερ διάφορος οὔσα ἡ λογοτεχνικὴ σάτιρα τῶν Ῥωμαίων τοῦ σατυρικοῦ δράματος τῶν Ἑλλήνων, φαίνεται ὅμως ἐκβάλλουσα ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης. Ἴδε Ribbek, Ἱστορία τῆς Ῥωμαϊκῆς ποιήσεως I, 9 [μετάφρ. Σακελλαροπούλου]. — Τὸ μόνον σωζόμενον σατυρικὸν δράμα εἶναι ὁ Κύκλωψ τοῦ Εὐριπίδου. Πολλὰ δ' εἰσι μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων παραστάσεων, περὶ ὧν ἴδε Wieseler, Das Satyrspiel, Göttingen 1848. Otto Jahn, Satyre auf Vasenbildern und das Satyrdrama ἐν Philologus 27, 1—27.

τῇ ὁσφύϊ ὡς λάτρεις τοῦ γονιμώδους Θεοῦ μέγαν φαλλόν. Οἱ δὲ χορευταὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος ἔφερον νεβρίδα (πραγῆν) καὶ φαλλόν μὲν ἔμπροσθεν, οὐρὰν δὲ τράγου ὀπισθεν.

141. Ἡ σημασία τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρὸς τὸ δρᾶμα. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (περὶ Ποιητ. 3) ἀντεποιοῦντο τοῦ δράματος οἱ Δωριεῖς, τῆς μὲν κωμωδίας δῆλα δὲ οἱ Μεγαρεῖς, ἄλλοι δὲ Πελοποννήσιοι τῆς τραγωδίας¹⁾. Καὶ αἱ ἀξιώσεις αὗται δὲν ἦσαν μὲν βεβαίως ὅλως ἀδόκιμοι, διότι ἀληθῶς διὰ τοῦ Πρατίνα μὲν μετεφυτεύθη τὸ σατυρικὸν δρᾶμα ἐκ Φλίουντος εἰς Ἀθήνας, αἱ δ' ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ γραφεῖσται καὶ ὠρισμέναι πρὸς διδασκαλίαν ἐν δωρικῇ τινι πόλει κωμωδία τοῦ Ἐπιχάρμου βεβαίως δὲν ὠρμήθησαν ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ὁμολογουμένως ἐν Ἀττικῇ ἀνεπτύχθη καὶ ἐμορφώθη τέλειον τὸ δρᾶμα. Διότι ἐνταῦθα πρωίμως μὲν ἤδη ἐπεχωρίαζεν ἐν τοῖς ἀγροῖς ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου καὶ δὴ ἐν τῷ δήμῳ τῆς πολυαμπέλου Ἰκαρίας. Ἐκ δὲ τῶν ἀγρῶν μετεφύτευσεν εἴτα κατὰ τὴν ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα τὴν δημοτικὴν λατρείαν εἰς τὴν πόλιν ὁ φιλότεχνος τύραννος Πεισίστρατος, ὃς ἐπόρισε μὲν εἰς αὐτὴν νέον τέμενος ἐν τῇ μεσημβρινῇ κλιτύϊ τῆς πέτρας τῆς Ἀκροπόλεως²⁾, ἐκέλευσε δὲ νὰ κομίσωσιν αὐτόσε ἐξ Ἐλευθερῶν τὸ ξόανον τοῦ Θεοῦ. Παρὰ τῷ ναῷ δὲ τούτῳ ἐδίδαξεν ἐν ἔτει 534³⁾ τὸ πρῶτον ὁ Θέσπις δρᾶμά τι, οὗ κατ' ἀκολουθίαν οἱ διονυσιακοὶ ἀγῶνες περιελήφθησαν ἐν τοῖς ἀστικοῖς ἀγῶσιν. Ἐν τοῖς χρόνοις δ' ἐκείνοις ἤρξαντο αἱ Ἀθῆναι αἰρόμεναι εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἰσχύος αὐτῶν καὶ ἐμπλέκουσαι εἰς τὸν στέφανον τοῦ κλέους καὶ τὸν

¹⁾ Πρὸς ταῦτα ἔχει σχέσιν τὸ ὑπὸ τοῦ Σουλδα περὶ Ἀρίωνος λεγόμενον «τραγικοῦ τρόπου εὐρετής».

²⁾ Περὶ τοῦ τεμένους τούτου τοῦ Διονύσου Ἐλευθερείως ἴδε Dörpfeld, Das Griechische Theater πίν. I [σ. 7 κ. ε.]. Τὸ παλαιότατον δ' ἱερὸν τοῦ Διονύσου, ἐν ᾧ ἔτελλετο ἡ παλαιότατη ἰωνικὴ καὶ ἀττικὴ ἐυρτή τοῦ Θεοῦ, τὰ Ἀνθεστήρια, ἔκειτο ἐν Λίμναις. Καὶ τοῦτο δὲ νομίζει ὅτι ἀνεῦρεν ἐν τῇ μικρᾷ κοιλάδι ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἀρεῶς ὁ Dörpfeld.

³⁾ Τῇ 61ῃ Ὀλυμπ. = 536 — 532 π. Χ. ἐδίδαξε κατὰ Σουλδαν ὁ Θέσπις δρᾶμα. Τὸν χρόνον ὀρίζει μὲν ἀκριβέστερον παραδίδον καὶ τὸ ἔτος τῆς Ὀλυμπιάδος τὸ Πάριον χρονικόν 58, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐανάγνωστα πάντα τὰ γράμματα ἐν αὐτῇ.

εὐγενῆ θαλλὸν τῆς ποιητικῆς λαμπρότητος. Καὶ ἐν μὲν τοῖς χρό-
νοῖς τῆς ἀκμῆς τοῦ ἔπους οὐδὲν ἐποιήθη ἐν Ἀττικῇ ἄξιον λόγου
λογοτεχνικὸν ἔργον. Ἀλλ', ἐν ᾧ οἱ ὁμόφυλοι Ἴωνες τῆς εὐφόρου
ἀκτῆς τῆς ἐλάχιστος Ἀσίας πρωῒμως κατωλίσθαινον εἰς τρυφὴν
καὶ δουλείαν, ἐπὶ τοῦ ἀγόνου ἐδάφους τῆς Ἀττικῆς διετηρεῖτο
ἀκμαία ἡ εὐρωστία τοῦ γενναίου, ἐν τῷ πρὸς τὸν βίον ἀγῶνι ἐπιβ-
ρωσθέντος ὁμογενοῦς φύλου. Κατὰ μικρὸν δὲ μόνον ηὐξάνοντο καὶ
ἀνεπτύσσοντο ἐνταῦθα οἱ τοῦ δένδρου τῆς ἡμερώσεως κλώνες καὶ
αἱ κάλυκες, οἵτινες ταχεῖς καὶ σφριγῶντες ἐκεῖ ἀνέδιδον. Διότι κατὰ
τὴν ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα τὸ πρῶτον ἀνέδειξαν αἱ Ἀθηναῖοι τὸν
σοφὸν Σόλωνα καὶ προσεῖλκυσαν οἱ Πεισιστρατίδαι εἰς τὴν αὐλὴν
αὐτῶν ποιητὰς καὶ λογίους ἀνδρας. Ἡ μεγάλη δ' ἐπίδοσις, ἣν ἔλα-
βεν ἡ κυριαρχία τοῦ δήμου μετὰ τὴν ἐξορίαν τῶν τυράννων, καὶ ὁ
πλοῦτος τῆς πόλεως μετὰ τὰς κατὰ τῶν Περσῶν νίκας σπουδαίως
ωφέλησαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δραματικῆς ποιήσεως. Καὶ ἡ μὲν με-
γαλοπρέπεια τῶν ἑορτῶν ἡξίου ὑπερβαλλόντως πολλὰ καὶ μεγάλα
ἐκ τῆς ἐλευθεριότητος καὶ περιουσίας τῶν χορηγῶν, ἡ δὲ παρρησία
ἐν τῷ θεάτρῳ προϋπετίθετο τὴν παρρησίαν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ.
Ὡς δὲ τὸ μὲν ἔπος ἦνθησεν ἐν τῷ ἡρέμῳ ἡλιακῷ φωτὶ τῶν ἡγε-
μονικῶν οἰκῶν τῆς Ἐλάσσονος Ἀσίας, ἡ δὲ λυρική ποιήσις ἐγεν-
νήθη ἐν τῇ ὁρμῇ τῶν ἀγώνων, οἵτινες ἦσαν τὸ ἐπακολούθημα
τῆς καταλύσεως τῆς ἀρχῆς τῶν πατρικῶν βασιλείων, οὕτω τὸ
δράμα ἦτο γόνος τῆς κυριαρχίας τοῦ δήμου καὶ τῆς πόλεως
ἐκείνης, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι ὡς τὸ ἔρμα τῆς
ἀρχῆς τοῦ δήμου¹⁾. Καὶ ὁ χαρακτήρ δὲ τοῦ δήμου τῶν Ἀθη-
ναίων ἀπεδεικνύετο εὖνους εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δράματος·
διότι εἰς μὲν τὸ εὐκίνητον αὐτοῦ ἤρμοζεν ἄριστα ἡ ποικιλία τῶν

¹⁾ Ὅτι ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἐρεῖδεται κυρίως εἰς τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν, τοῦτο
ἐξεφράσεν ἄριστα ὁ Περικλῆς διὰ τῶν περιφρήμων ἐκείνων (ἐν Θουκ. II, 41): «ξυνελὼν
λέγω τὴν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παίδευσιν εἶναί». Περὶ τῶν πλεονεκτη-
μάτων δὲ τῆς ἀττικῆς διαλέκτου, τῆς κοινότητος καὶ μετριοτήτος αὐτῆς ἄριστα
λέγει ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως (15) 295 κ. ἐξῆς.

ἐπὶ τῆς σκηνῆς τελουμένων, ἢ δὲ πρὸς τὰς διαλεκτικὰς συζητήσεις κλίσεις αὐτοῦ εὕρισκεν εὐάρεστον τροφήν ἐν ταῖς λογομαχίαις τοῦ δραματικοῦ διαλόγου, ἢ δὲ σφοδρὰ καὶ εὐπρόσιτος εἰς συγκλονοῦντα τὴν ψυχὴν πάθη φύσις αὐτοῦ ἡσμενίζεν, ἂν περιέπιπτε διὰ τοῦ μιμητικοῦ δράματος εἰς πάθη¹⁾.

142. Σκηνικαὶ ἀρχαιοτήτες. Πρὶν δὲ τραπῶμεν ἐπὶ τοὺς ποιητὰς καὶ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς δραματικῆς ποιήσεως, πρέπει πρῶτον νὰ διαγινώμεν καλῶς τὰ κεφάλαια τῶν σκηνικῶν ἀρχαιοτήτων²⁾, τὸ θέατρον, τὰς ἡμέρας τῆς διδασκαλίας τῶν δραμάτων, τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν, ὡς καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ δράματος.

Θέατρον³⁾ ἐτυμολογικῶς σημαίνει τόπον πρὸς θέαν. Ἄλλ', ὁσάκις ὑπάρχει τι πρὸς θέαν, οἱ θεαταὶ ἴστανται κύκλῳ (corona) περὶ τὸν τεχνίτην. Κυκλοτερὴς ἦτο ἄρα ἐν ταῖς παλαιότεροις χρόνοις καὶ ἡ ἀγορὰ⁴⁾, ὁ κατὰ φύσιν τόπος πρὸς τοιαῦτα θεήματα, καὶ κύκλῳ ἴστατο ἀπὸ τοῦ Ἀρίονος ὁ διθυραμβικὸς χορὸς, κύ-

¹⁾ Ἐκ τοῦ ἐναντίου δέ, ὅποσον ἀνεπιτηδεύεις εἶχεν ὁ Θηβαῖος ποιητὴς Πίνδαρος πρὸς μιμητικὰς παραστάσεις, ἐν οἷς χρόνοις ἐν Ἀττικῇ ἤκαμψε πλέον τὸ δράμα, κατεδείξαμεν ἀνωτέρῳ ἐν § 130.

²⁾ A. Müller, Lehrbuch der griechischen Bühnenaltertümer, Freiburg 1886. Τοῦτο δὲ κατέστησε περὶ τὰ ἔργα τοῦ Schneider, Das attische Theaterwesen, Weimar 1835, Geppert, Altgriechische Bühne, Leipz. 1843, Sommerbrodt, Scaenica, Berlin 1876. Ἐν δὲ τῷ Handbuch der klass. altertumswissenschaft παρέχει εἰδικὴν ἐκθεσιν τῶν σκηνικῶν ἀρχαιοτήτων ὁ Oehmichen [München 1890]. Καλὸν δ' ἀγγλικὸν ἐγχειρίδιον εἶναι τὸ τοῦ Haigh, The Attic theatre, Oxford 1889 [2α ἐκδ. μετὰ προσθηκῶν καὶ διορθώσεων 1898].

³⁾ Dörpfeld-Reisch Das griechische Theater. Athen 1896 κύριον καὶ θεμελιώδες ἔργον. Ἄλλ' εὐχρηστον εἶναι καὶ τὸ ἔργον τοῦ Wieseler, Theatergebäude und Denkmäler des Bühnenwesens bei den Griechen und Römern, Göttingen 1851 μετ' ἐπιμέτρων. Πρὸς τὰ πορίσματα τοῦ Dörpfeld ἀντιστρατεύεται πολλὰκις ὁ Bethe, Prolegomena zur Geschichte des Theaters in Altertum, Leipz. 1896.

⁴⁾ Ἰδὲ Ὁμ. Ἰλ. Σ, 804, ἐνθα αἱ γέροντες δικασταὶ ἐπὶ ξυστῶν λίθων κάθονται ἱερῶ ἐνὶ κύκλῳ. Κυκλοτερὴς ἦτο καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Schliemann ἐσκαφεῖσα ἀγορὰ τῶν Μυκηνῶν. [Τὴν γνώμην τοῦ Schliemann ὑπολαβόντος ὡς ἀγορὰν τὴν ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως πεφραγμένην τόπον, ὅφ' ὃν αἱ τάφοι, οὐδὲις ἀσπάζεται νῦν]. Ἡ παλαιὰ δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀρχίστρα τῶν Ἀθηνῶν ἐχρηστέμευεν εἰς κυκλικούς καὶ οὐχὶ εἰς δραματικούς χορούς.

κλιος χορός, ὅστις ἐν μέσῳ τῶν θεατῶν, ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ, ἀρχικῶς περὶ βωμόν, τὴν θυμέλην, ὠρχεῖτο καὶ ᾄδεν. Ἀλλ', ἀφ' οὗ ἡϋξήθη ὁ κύκλος τῶν θεατῶν, ἔπρεπε νὰ ληφθῇ πρόνοια νὰ δύνωνται νὰ θεῶνται καὶ οἱ ὀπίσθεν ἰστάμενοι, οἵτινες δὲν ἦσαν πάντοτε καὶ οἱ ὑψηλότεροι. Τοῦτο ἤγαγεν εἰς κατασκευὴν ἰκρίων οὕτως, ὥστε τὰ βάρη τῶν θεατῶν ἀνυψοῦντο, τὰ μὲν ὑπεράνω τῶν δέ. Ἀλλ' ἐν μεγάλῳ συνωστισμῷ ἠδύναντο εὐκόλως νὰ καταπίπτωσι τοιαῦτα ἱκρία, ὡς καὶ παραδίδεται ἡμῖν τοιοῦτό τι δυστύχημα συμβάν ἐν Ἀθήναις περὶ τὴν 70 Ὀλυμπιάδα (500 497)¹⁾. Ἐπρεπεν ἄρα νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ ἀσφαλεστέρου οἰκοδομήματος. Ἀλλ' ἡ οἰκοδομὴ ἀμέσως ἐν ὀμαλῷ τόπῳ θεάτρου λιθίνου θὰ ἦτο πολυδάπανος. Ἐκ τούτου ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἡ γνώμη νὰ μεταχειρισθῶσιν ὡς θέατρον τὴν φυσικὴν ἐπικλινῇ πλευρὰν τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐν τῷ κοίλῳ δηλαδὴ τοῦ λόφου εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ἐγκολάψωσιν ἔδρας καὶ διὰ μικρᾶς ἐπιχώσεως νὰ παρατείνωσιν αὐτὰς καὶ νὰ ἀποτελέσωσιν ἡμικύκλιον. Οὕτως ἐγένετο τὸ ἐν Ἀθήναις θέατρον τοῦ Διονύσου, τὸ πρότυπον πάντων τῶν ἄλλων θεάτρων τῆς ἀρχαιότητος, ὅπερ ἐξέσκαψαν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἀπὸ κοινοῦ πονήσαντες Ἕλληνες καὶ γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι. Ἀλλὰ τοσοῦτον μέγα οἰκοδόμημα τηλικαύτην ἔχον σκηνὴν ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα τῆς σκηνῆς οὔτε διὰ μιᾶς ἐγένετο, οὔτε παρέμεινεν ἀμετάβλητον καθ' ἅπαντα τὸν αἰῶνα. Οὕτω δὲ κατὰ τὸν Σουλῶαν ἤρξαντο μὲν οἰκοδομοῦντες εὐθὺς μετὰ τὸ συμβάν ἀτύχημα τῆς 70 Ὀλυμπιάδος ἀσφαλὲς θέατρον, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐγκαίνια ἐγένοντο τῷ 472²⁾, ἐτελειώθη δὲ καὶ ἐκοσμήθη διὰ

¹⁾ Σουλῶας ἐν λέξει «Πρατίνας» καὶ «Λισχύλος». Ἐπειδὴ δ' ὁ μὲν Πρατίνας ἀπᾶς μόνον, ὁ δ' ὁ Λισχύλος τῷ 485 τὸ πρῶτον ἐνίκησεν, ἴσως ὁ παρὰ Σουλῶα ἀριθμὸς ο' (70) ἐσφαλμένως ἔχει ἀντὶ τοῦ οε' (75).

²⁾ Τὸ ἔτος 472 ἀπεδείχθη ὀρθῶς ἔχον ἐκ τῆς νεωστὶ ἐσκαφείσης ἐπιγραφῆς τῆς διαλαμβάνουσας περὶ θεατρικῶν νικῶν ἐν τῷ Corpus inscriptionum Atticarum II, 971 διὰ τῶν εὐστόχων συνδυασμῶν τοῦ Oehmichen, Anfänge der dramatischen Wettkämpfe in Athen ἐν τῷ Sitzungsbericht der bayer. Akademie 1889, II, 142 κ.έ. Ἐν τούτοις παράβαλλε καὶ τὴν σημ. 2 τῆς 391 σελίδος.

τῶν ἀγαλμάτων τῶν μεγάλων διδασκάλων Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου μόνον, ὅτε ὁ Λυκούργος διεχειρίζε τὰ οἰκονομικὰ τῆς πόλεως (338 — 326) ¹⁾.

143. Μέρη τοῦ θεάτρου. Ἐν ἐκάστῳ ἐλληνικῷ θεάτρῳ διακρίνονται τρία κύρια μέρη, ἥτοι πρῶτον μὲν ὁ χώρος, ἐν ᾧ κή-
θονται οἱ θεαταί, τὸ θέατρον, (cavea), ὅπερ συνίστατο ἐκ τῶν
κατὰ μικρὸν ἀνιουσῶν, πέραν τοῦ ἡμικυκλίου παρατεινομένων
σειρῶν ἰδρῶν εἰς χρῆσιν τῶν θεατῶν, τοῖς θεωμένοις, δεύτερον
δὲ ἡ κυκλωτερὴς ὀρχήστρα, ἣτις ἦτο κατεσκευασμένη ἐπὶ τοῦ
ἰσοπέδου ἐδάφους καὶ ἐφ' ἧς ἴστατο καὶ ἐκινεῖτο ὁ χορὸς οὐχὶ πρὸς
διδασκαλίαν δραμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διθυράμβων καὶ λυρικῶν
ὀρχηστικῶν ἔργων, τρίτον δὲ ἡ σκηνή (scena), ἣτις κυρίως μὲν
ἐσήμεινε τὸ παράπηγμα, ἐν ᾧ οἱ ὑποκριταί ἐνεδύοντο καὶ μετημ-
ριέννουντο, εἴτα δ' ἐν γενικωτέρᾳ σημασίᾳ τὸν τόπον, ἐφ' οὗ οἱ ὑπο-
κριταί ἐδίδασκον. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ κύρια μέρη προστίθενται αἱ
πλάγαι εἰσοδοί, αἱ πάροδοι, αἵτινες ἔκειντο ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ
ἐμπροσθίου τοίχου τοῦ θεάτρου καὶ τῶν πλαγίων τοίχων τῆς σκη-
νῆς καὶ δι' ὧν εἰσῆρχετο οὐ μόνον ὁ χορὸς, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐγκρίτοις
χρόνοις καὶ οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι ὑποκριταί καὶ δὴ ἐκ δεξιῶν μὲν
τῶν θεατῶν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τοῦ λιμένος, ἐξ ἀριστερῶν δὲ οἱ ἐκ τῶν
ἀγρῶν. Τὸ θέατρον διηρεῖτο διὰ διαζωμάτων καὶ ἀκτινοειδῶς
κατεσκευασμένων βαθυμίδων εἰς πλεῖστα διαμερίσματα, κερκίδας.
Τοιαῦται δὲ κερκίδες ὑφίσταντο ἐν Ἀθήναις μὲν 13 ²⁾, ἐν Ἐπι-

¹⁾ Κατὰ τὰς ἐρεῦνας τοῦ Dörpfeld ὁ Λυκούργος οὐ μόνον ἐξεργάσατο τὸ θέα-
τρον, ὡς παραδίδεται, ἀλλὰ μάλιστα νῦν τὸ πρῶτον ἐκ λίθων ᾠκοδόμησεν, ἐν ᾧ πρὸ αὐτοῦ
γάρν μὲν τῶν θεατῶν ἐγένετο πρόχρησις τις γῆς, χάριν δὲ τῶν ὑποκριτῶν καθ' ἕκαστον ἔτος
κατεσκευάζετο πρόχειρός τις ἐκ ξύλων σκηνή. Ταῦτα δὲ τεκμαίρεται ὁ ἐμπειρὸς ἀρχιτέκτων
ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομῆς ἐν ἅπασιν τοῖς μέρεσιν, ἅτινα
περιήλθον εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς παλαιστάτης λιθίνης οἰκοδομῆς. Τὰ σημερινὰ λείψανα τοῦ θεάτρου
δεικνύουσι παρὰ τῇ παλαιωτέρᾳ, μικρόν τι μεταμειωρότερον κειμένη ὀρχήστρα καὶ σημειά-
τινα ἄλλων τριῶν διασκευῶν, αἵτινες ἐγένοντο ἢ μὲν ἐν τοῖς μακεδονικοῖς χρόνοις τῇ 2ᾳ ἢ
1ῃ ἑκατονταετηρίδι π. Χ., ἢ δ' ἐν τοῖς ρωμαϊκοῖς χρόνοις διὰ τοῦ Νέρωνος καὶ ἡ τελευταία
ὡπὸ τοῦ Φαίδρου ἐν τῇ τρίτῃ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδι.

²⁾ Ὁ ἀριθμὸς τῶν 13 κερκίδων τυχαίως μόνον συμφωνεῖ πρὸς τὸν τῶν φυλῶν ἐπὶ

δαύρω δὲ 12, ἐν Θορικῷ 3 μόναι, ἐν Πειραιεῖ δὲ 13 μὲν ἐν τῷ κήτῳ, 26 δ' ἐν τῷ ἄνω διαζώματι. Ἡ δ' ὀρχήστρα εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ βωμέν, περὶ ὃν ὠρχοῦντο οἱ κύκλιοι χοροί, πρὸ τοῦ βωμοῦ δ' εὐρίσκετο βῆμά τι, ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὁ αὐλητής. Τοῦτο δὲ τὸ βῆμα ἐκαλεῖτο θυμέλη ὡς συναφὲς πρὸς τὸν βωμόν¹⁾. Ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκείνου τοῦ βωμοῦ ἴσως ἴστατό ποτε καὶ ὁ ὑποκριτής, ἂν καὶ αἱ περὶ τοῦ ἔλεοῦ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, ἐφ' οὗ ἀναβὰς πρὸ τοῦ Θέσπιδος ὁ ὑποκριτής ἀπεκρίνατο τοῖς χορευταῖς, ἐρεῖδονται εἰς τι κακῶς ἐρμηνευθὲν χωρίον κωμικοῦ τινος²⁾. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Αἰσχύλου τὰ παλαιότατα δράματα, αἱ Ἰκέτιδες, οἱ Πέρσαι καὶ ἴσως ἔτι καὶ οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας φαίνονται ὅτι ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας ἐδιδάχθησαν³⁾. Ἡ δὲ σκηνή, ἥτις, ὡς ἤδη ὑπεδελώθη, ἀρχικῶς συνίστατο ἐκ τινος ὀπισθεν τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας πεπηγμένης πρὸς τὰ ἀναγκαιότατα οὖντα εἰς τὸ θέατρον ὠρισμένης ξυλίνης καλύβης, ἐκταθεῖσα ἴσως ἐπ' Αἰσχύλου ἔτι ἀπετέλεσε τὸν πρὸ τῆς καλύβης παρατεινόμενον χῶρον, ἐφ' οὗ ἐδιδάσκοντο τὰ δράματα, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ διθύραμβοι. Ἦτο δ' οὗτος σεσανιδωμένος καὶ περιωρίζετο ὑπὸ παρασκηνίων. Οἱ δ' ὑποκριταὶ εἰσέρχοντο εἰς αὐτὸν εἴτε διὰ μιᾶς τῶν θυρῶν τοῦ ὀπισθοῦ τοίχου, ἢ, ὁσάκις ἐκ τῆς ξένης ἤρχοντο, διὰ

Ἀδριανοῦ. [Τὸν λόγον, δι' ὃν τασαῦται τὸ πλῆθος ἦσαν αἱ κερκίδες, διέγνω ὁ Σβορώνος ἐν τῇ Διεθνείᾳ ἐφημερίδι τῆς νομισμ. ἀρχαιολογ. 1898 σ. 109 κ. ἐ.]

¹⁾ Περὶ τοῦ δυσλύτου ζητήματος τῆς σχέσεως τῆς ὀρχήστρας πρὸς τὴν θυμέλην, περὶ οὗ διάφοροι ὑποθέσεις ἐγένοντο, ἴδε Müller 129 καὶ ἐξῆς. Dörpfeld-Reisch, Das griech. Theater 277 κ. ἐ. [Müller Untersuchungen zu den Bühnenalterth. 1899 σ. 93 κ. ἐ.].

²⁾ Περὶ τοῦ ἔλεοῦ κυρία μαρτυρία εἶναι ἡ τοῦ Πολυδεύκου ἐν Ὀνομ. IV, 123. Ὁ Hiller ἐν τῷ Rhein. Mus. 39, 329 ἀποδέχεται, ὅτι ἐσφαλμένως ἡρμηνεύθη χωρίον τι κωμικοῦ τινος. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Reichel, Ueber vorhellenische Götterkulte, Wien 1897 ἀναπτυσσόμενη θεωρία, καθ' ἣν ὁ βωμὸς προῆλθεν ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ· διότι τότε τὴν θυμέλην πρέπει ν' ἀναγάγωμεν εἰς τὸ ὑπόδαθρον, ἐφ' οὗ ἀρχικῶς ἀνέτιθεντο τὰ ἀναθήματα.

³⁾ ἴδε Wilamovitz, Die Bühne des Aeschylos ἐν Hermes 21, 598 κ. ἐ., καθ' ὃν ὀπισθίως τις τοίχος κατεσκευάσθη περὶ τὸ 460 πρὸ τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρεστιάδας τοῦ Αἰσχύλου. Κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀντιτίχει ὁ Todt ἐν Philologus 48, 505 κ. ἐξῆς.

μιᾶς τῶν μεγάλων κάτω παρόδων. Κατὰ τοὺς ῥωμαichoὺς δὲ χρόνους κατεσκευάσθησαν καὶ θύραι τῶν παρασκηνίων, ὥστε διὰ τούτων ἠδύναντο νὰ εἰσέρχωνται οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τοῦ λιμένος ἢ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἢ ἐκ τῶν ἀγρῶν ὑποκριταί. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ δράματι τῶν ἐγκρίτων χρόνων ἀνεστρέφοντο διηνεκῶς οἱ ὑποκριταὶ πρὸς τὸν χορόν, οὐδόλως ἀμφισβητήσιμον εἶναι, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Λισχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου χορός τε καὶ ὑποκριταὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ εὕρισκοντο τόπου καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκινούντο ἐπιπέδου, ἂν καὶ οἱ μὲν ὑποκριταὶ συνήθως μᾶλλον πλησίον τοῦ προσοίου τοίχου τῆς σκηνῆς, ὁ δὲ χορὸς μᾶλλον πρὸς τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας ἴστατο. Ἄλλ' ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις ζωηρῶς συζητεῖται περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ὁ τόπος οὗτος ἔκειτο ὑψηλότερον καὶ ἀπετέλει ἀληθῶς σκηνήν¹⁾. Καὶ τὰ μὲν διασωθέντα λείψανα θεάτρων οὐδόλως συντελοῦσιν εἰς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος, διότι οὐδὲν αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα, ἢ εἰς τοὺς χρόνους τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν. Ὡσαύτως οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν αἱ περὶ οἰκοδομῆς θεάτρων διδασκαλίαι τοῦ Βιτρουβίου (ἐν τῷ De architect. VI, 6), διότι καὶ αὗται ἀναφέρονται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ εἰς τὰ θεάτρα τῶν χρόνων, ἐν οἷς αὐτὸς ἔζη. Μόναί δὲ αἱ ἐν τοῖς δράμασι τῶν κλασικῶν σωζόμεναι ὑποδείξεις²⁾ πρὸς τοῖς

¹⁾ Ὅτι ἡ σκηνὴ ὑψηλότερον ἔκειτο, τοῦτο ἐνομιζέτο ἔκπαλαι, ὁ δὲ Weissmann, Die scenischen Aufführungen der griechischen Dramen. München 1893, προσήνεγκε καὶ νέας ἀξιολόγους ἀποδείξεις τῆς γνώμης ταύτης καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ ἐκ τῆς παρόδου τοῦ Εὐριπίδου Πρακλίου χωρίον (120), εἰς ὃ ἡμεῖς πρῶτοι ἐτρέψαμεν τὴν προσοχὴν, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι καὶ ὁ χορὸς εἰσερχόμενος ἔπρεπε ν' ἀναβῇ εἰς τὸ ὑψηλότερον ἐκεῖνο μέρος. Καὶ ὁ Betho, Prolegomena zur Geschichte des Theaters im Altertum, Leipz. 1896 ἀποδέχεται, ὅτι καὶ ἐν τοῖς χρόνοις μετὰ τὸ 427 ὑψηλότερον ἔκειτο ἡ σκηνή. Τὴν ἀντίθετον γνώμην, ὅτι τὰ δράματα ἐδιδάσκοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὀρχήστρας, προέβαλε τὸ πρῶτον ὁ Dörpfeld ταχθεὶς ἐναντίον τῆς παρὰδόσεως τῶν παλαιῶν (Vitruvii V, 6).

²⁾ Περὶ τούτων ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα πραγματεύονται ὁ Capps, The stage in the greek theatre according to the extant dramas, New Hawen 1893. Bodensteiner, Scenische Fragen über den Ort des Auftretens und Abgehens von Schauspielern und Chor im griechischen Drama (ἔργον βραβευθὲν ἐν Μονάχῳ καὶ δημοσιευθὲν ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philol. Supplem. XIX) καὶ Reisl ἐν Dörpfeld-Reisch, Das griechische Theater IV Abschnitt.

γενικοῖς νόμοις τῆς ὀπτικῆς παρέχουσι πιστὰς ἀποδείξεις. Αὗται δέ, ἰδίᾳ μάλιστα ἡ χρῆσις τοῦ ἀναβαίνειν καὶ καταβαίνειν ἐν τοῖς Ἰππεῦσι τοῦ Ἀριστοφάνους (149) καὶ ἐν τοῖς Σφηξί (1342, 1514) καὶ ἐν τοῖς Ἀχαρνέσιν (732) καὶ ἐν ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις (1152) καὶ ἐν τοῖς Ὀρνισί (175), ἡ μνεία τοῦ σιμοῦ χωρίου ἐν Λυσιστράτῃ (288) καὶ δύο ἄλλαις ἐν τῷ σχολίῳ ἀναφερομέναις κωμωδίαις καὶ οἱ ὄδυρμοι τῶν γερόντων διὰ τὴν ὀρθίαν πρόσβασιν ἐν Εὐριπίδου Ἠλέκτρᾳ (489), Ἰωνί (727 καὶ 738 κ. ἐ.), Ἡρακλεῖ (120) καὶ Ἀριστοφάνους Ὀρνισί (20 κ. ἐ. καὶ 49 κ. ἐ.), ταῦτα πάντα ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἡ σκηνὴ ἔκειτο ὑψηλότερον. Ἀλλὰ τὸ ὕψος τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ, διότι ἐλλείπουσι μὲν ὠρισμέναι μαρτυρίαι, τὸ δὲ ὕψος τῆς σκηνῆς τῶν θεάτρων τῶν μεταγενεστέρων χρόνων (3—4 μέτ.) δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς προσδιορισμὸν τοῦ ὕψους ἐκείνου κατὰ τοὺς ἐγκρίτους χρόνους. Μόνον δ' ἐκ γενικῶν ὀπτικῶν ὁρμώμενοι λόγων προαχόμεθα εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ ὕψος ἦτο περίπου πέντε ποδῶν καὶ ὅτι ἔφερον εἰς αὐτὴν εἴτε ἀναβαθμοί, ἢ στανίδωμα ἐπικλινές.

Πρὸς τοῖς κυρίοις δὲ τούτοις μέρεσι τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου ὑφίσταντο καὶ διάφορα ἄλλα, ὅσον τὰ περιστρεφόμενα πρίσματα, αἱ πρὸς τὰς ἐκατέρωθεν θύρας συμπεπηγμέναι περίακτοι (versurae), ὧν ἐκάστη τῶν τριῶν πλευρῶν ἐκαλύπτετο ὑπὸ εἰκόνας καὶ αἵτινες περιστρεφόμεναι μετέβαλλον τὴν σκηνήν¹⁾, ποικίλαι μηχαναί, ὧν ἀξιωματικόνον εἶναι τὸ ἐκκύκλημα ἰδίᾳ, δι' οὗ στρεφόμενου ἐξεκυκλοῦντο τὰ ἐντὸς τῆς σκηνῆς συμβαίνοντα, ἡ μηχανὴ κατὰ τὴν ἀριστερὰν πάροδον, εἶδος γεράνου, δι' οὗ κατήγοντο πρόσωπα μετέωρα (ἀπὸ μηχανῆς), τὸ θεολογεῖον (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σύνθηδες λογεῖον), ἐφ' οὗ σχηματιζομένου ἐξ αὐτῆς τῆς στέγης τῆς σκηνῆς ἐπεφαίνοντο οἱ θεοὶ [καὶ ἄλλα]²⁾.

144. Ἡμέραι διδασκαλίας δραμάτων καὶ Ἀγῶ-

¹⁾ Ἐν οὐδενὶ τῶν σωζομένων δραμάτων καταφαίνεται ἡ χρῆσις τῶν περιάκτων.

²⁾ [Πλείω ἴδε παρὰ Πολυδ. Ὀνομ., IV, 128 κ. ἐ.].

νες. "Οτι τὸ δῶμα προῆλθεν ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, τοῦτο ἐγίνετο κατὰ δῆλον παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων· διότι οὐχὶ καθ' ἐκάστην οὐδ' ἐν παντὶ χρόνῳ ἐδιδάσκοντο δράματα, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ θεοῦ Διονύσου. Ἐκ τούτου δὲ καὶ τὴν τιμητικὴν ἔδραν ἐν μέσῃ τῇ πρώτῃ σειρᾷ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου κατεῖχεν ὁ ἱερεὺς Διονύσου τοῦ Ἐλευθερέως ¹⁾. Οὕτω δὲ τὸ δῶμα εἰσῆχθη εἰς τὸν κύκλον τῶν μουσικῶν ἀγώνων, καὶ ἡ πόλις ὥρισεν ἑπαθλα, ἵνα πρὸς τὴν λαμπρότητα τῶν ἐορτῶν τῶν θεῶν τελῶνται ἀγῶνες ποιητικοὶ καὶ μουσικοὶ καὶ ὀρχηστικοὶ ²⁾. Αἱ κύριαι δ' ἐορταί, καθ' ἃς ἐδιδάσκοντο δράματα ³⁾, ἦσαν τὰ Μεγάλα ἢ ἐν ἄστει Διονύσια ⁴⁾, ἅτινα ἐωρτάζοντο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναγεννωμένης φύσεως κατὰ μῆνα Ἐλαφηβολιώνα (Μάρτιον - Ἀπρίλιον), καὶ τὰ Λήνια, ἡ ἐορτὴ τοῦ ληνοῦ, κατὰ τὸν Γαμηλιώνα (Ἰανουάριον - Φεβρουάριον) ⁵⁾. Ὑπερέβαλλον δὲ τὰ Διονύσια κατὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν διάρκειαν πᾶσας τὰς ἄλλας ἐορτὰς ἀπὸ τῶν περ-

¹⁾ Ἡ ἔδρα αὐτοῦ φέρουσα ἐπιγραφὴν εὗρέθη κατὰ γῶραν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς. Ἀπεικόνισιν ἴδε παρὰ Müller ἐνθ. ἀν. 94. [Dörpfeld Reisch s. 45. 46]. Ταύτην δ' ὑπαινίσσεται ὁ Ἀριστοφ. ἐν Ἰππ. 536.

²⁾ Ἡ ἀρχαιότερα μετὰ μουσικῶν ἀγώνων ἐορτὴ τῶν Ἀθηνῶν, τὰ Παναθήναια, διτελεῖ μὲν ἐυταξομένη καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς νέας ἐορτῆς τῶν Διονυσίων, ἀλλ' ὥς καὶ πρότερον ἡγωνίζοντο κατ' αὐτὴν βραβυδοὶ καὶ αὐλῆται καὶ καθαρίσται.

³⁾ Ἀναξιδόπιστος εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Διογ. Λαερτ. ἐν IV, 56 λέγοντος· «δράμασιν ἡγωνίζοντο Διονυσίους, Ἀγναίους, Παναθηναίους ἰθυσίνους διώρθ. ὁ Böckh, Χύτροις, (Χύτροι δ' ἐκαλεῖτο ἡ τρίτη ἡμέρα τῆς παλαιστάτης ἐορτῆς τοῦ Διονύσου, τῶν Ἀνθεστηρίων, ἀγομένη τῇ 13ῃ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος, Φεβρουαρίου-Μαρτίου). Ὁρθότερον ἔχουσι τὰ τοῦ σχολίου εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 103. Παράβ. καὶ Müller ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 309.

⁴⁾ Τὰ ἐν ἄστει Διονύσια κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κατ' ἀγροῦς, ἅτινα καὶ κατὰ δήμους ἴσως, καὶ ἐνίοτε κατὰ κώμας ἐλέγοντο. Τὸ δ' ἐν λίμναις τέμενος ἔκειτο κατὰ τὸν Θουκ II, 15 ἔξω τῶν τειχῶν. Ἡ ὑπερυψία δὲ τῶν μεγάλων Διονυσίων ἐδεικνύετο καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τούτοις μὲν μόνον πολῖται ἐχορήγουν, ἐν δὲ τῇ Ἀθηναίῳ χοροὶ καὶ μετοικοὶ ἴδε σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Πλουτ. 954.

⁵⁾ Ἡ ἐορτὴ ὀνομάσθη ἀπὸ τοῦ τόπου Ἀθηναίου, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ φράσις οὐ πλ. Ἀθηναίων ἀγῶν παρ' Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 103. Παράβ. καὶ [Σουῖδαν] ἐν λείξει ἐπὶ Ἀθηναίῳ καὶ Bekker Anec. gr. 278. Ὁ Maass ἐν Index lectionum Gryph. 1891 παράγει τὴν λέξιν Ἀθηναίων οὐχὶ ἐκ τοῦ ληνὸς ὁμοιωτὶ λαγός, ἀλλ' ἐκ τοῦ λήνη = Βάκχη.

σικῶν πολέμων, καὶ δὴ ἐξ οὗ μετὰ τὴν οἰκοδομίαν τοῦ λιθίνου θεάτρου τῷ 472 ἐδιδάσκοντο δράματα ἀπὸ σκηνῆς ¹⁾). Καὶ ἀληθῶς κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας αἱ Ἀθῆναι παρίσταντο ἐν ἐορτασίμῳ στολῇ πρὸ τῆς Ἑλλάδος ὅλης καὶ τῶν συμμαχίδων, ὧν πρέσβεις κομίζοντες τοὺς φόρους εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον μετεῖχον τῆς ἐορτῆς καὶ ἐφοίτων εἰς τὸ θέατρον. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τῶν τῆς ἐορτῆς ἐπεστάται ὁ πρῶτος ἄρχων τῆς πόλεως, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἔτος ἐκαλεῖτο, ὁ ἄρχων ἐπὶ νύμμος. Ἐδιδάσκοντο δὲ τραγωδίαὶ καὶ δὴ καιναὶ πάντοτε τοῦλάχιστον ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας ²⁾ καὶ δὴ κατὰ κανόνα τρεῖς τραγωδίαὶ καὶ ἐν σατυρικὸν δράμα. Ἡ σεμνὴ τραγωδία ἄρα ἀπετέλει τὸ λαμπρότατον μέρος τῆς ἐορτῆς. Ὅτι δὲ τρεῖς τραγωδίαὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐδιδάσκοντο, τοῦτο φαίνεται ἀναγόμενον εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ὅτε ὁ ὕμνος συνίστατο ἐκ τρικώλου διθυράμβου ἢ νόμου. Αἱ τρεῖς δὲ τραγωδίαὶ ὁμοῦ ἐκαλοῦντο τριλογία, ἐν ᾗ λέξει τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος, ὁ λόγος, ἐσήμαινε διαλογικὸν ἀγῶνα ³⁾. Πρὸς ταῖς τραγωδίαις δ' ἀπὸ τοῦ Λισχύλου ἤδη ⁴⁾, ἴσως ἀπὸ τοῦ 472, ἐδιδάσκοντο καὶ κωμωδίαὶ ⁵⁾. Ἀλλ' ἐν ὁποίᾳ τάξει ἐδιδάσκοντο

¹⁾ Ἀγῶνες μουσικοὶ ἐτελοῦντο καὶ πρότερον κατὰ τὰ Διονύσια, ἀλλὰ βεβαίως πρὸ τοῦ 472 (ἐξ οὗ πρῶτον κῶμοι ἦσαν) οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἦσαν διθυράμβων ἀγῶνες. Ὅτι δ' ἐν παλαιότεροις ἔτι χρόνοις ἡ ἐορτὴ ἦγετο εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, τεκμαίρεται ὁ Α. Mommsen ἐν *Heortologie* 59 [*Feste der Stadt Athen* 1898 σ. 444] ἐκ τούτου κυρίως. ὅτι καὶ μετέπειτα τὸ ἐπαθλον τρίπους ἦτο.

²⁾ Τέσσαρες ἡμέρας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιωνόμου ὑποκριτοῦ Πάλλου ἀναφέρει ὁ Πλούτ. ἐν εἰ Πρεσβυτέρῳ πολιτευτῶν 3. Τέσσαρες δ' ἀνταγωνιστὰς εἶχεν ὁ Ἀριστοφ. κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλούτου τῷ 388 (ἴδε ὑπόθεσιν IV). Ὡσαύτως καὶ κατὰ τὰ ἔτη 354-3 κατὰ τινα ἐπιγραφὴν ἐν *Corpus Inscr. Graec.* 231 ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἐδιδάσκοντο τραγωδίαὶ. Παράδ. Usener, *Com. phil.* Bonn 583 κ. ἔ. Rohde ἐν *Rhein. Mus.* 39, 161.

³⁾ Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ λόγου = διάλογος ἴδε Ἀριστοτέλ. Πολιτ. VII, 17, 1336 b 14 [162 ἐκδ. Susemihl.] καὶ Ἀντιφῶνους ἀπόσπ. 190, 2. Οὕτω καὶ λόγοι Σωκρατικοὶ = διάλογοι. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις συνδέναντες καὶ λόγους τοῦ Ἀντιφῶντος καὶ διαλόγους τοῦ Πλάτωνος ἀπετέλεσαν τετραλογίας.

⁴⁾ Τοῦτο ἀποδεικνύεται βεβαίως ἐκ τῶν διδασκαλιῶν ἐν *Corp. Inscr. Attic.* II 971 ἐνθα ἀναγράφεται νίκη τοῦ κωμικοῦ Μάγνητος παρὰ τῇ τοῦ Λισχύλου.

⁵⁾ Ἐν τοῖς πολαιότεροις χρόνοις βεβαίως τὸ σατυρικὸν δράμα μόνον συνετελεῖ εἰς τὴν

αὐται, περὶ τούτου ἀντιφατικὰς ἔχομεν μαρτυρίας. Καὶ ἐκ μὲν τῶν στίχων (785 κ. ἐ.) τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς εὐχεται τοῖς θεαταῖς πτερὰ, ἵνα ἐκπετάσῃσι καὶ μὴ ἄλθωνται κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀνιαρᾶς τραγωδίας καὶ πάλιν ἀριστήσαντες ἐπανέλθωσιν, ἵνα ἀκροασθῶσι τῆς κωμωδίας, τεκμαιρόμενοι δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τότε καὶ ἐν τοῖς Διονυσίοις τῇ αὐτῇ μὲν ἡμέρᾳ ὡς καὶ αἱ τραγωδαί, ἀλλὰ μετ' αὐτάς ἐδιδάσκοντο καὶ αἱ κωμωδαί ¹⁾). Ἀλλ' ἐξ ἐναντίας κατὰ τὸν νόμον τοῦ Εὐηγόρου ²⁾ καὶ κατὰ τὰς διδασκαλίας (ἐν τῷ Corpus inscript. Attic. II, 974) ἐδιδάσκοντο κατ' ἀντίθετον τάξιν, ἤτοι λυρική, κωμωδαί καὶ τραγωδαί ³⁾ οὕτως ἴσως, ὥστε τῇ μὲν ἑκτῇ καὶ ἐβδόμῃ Ἐλαφηβολιῶνος ἐτελοῦντο οἱ λυρικοὶ ἀγῶνες τῶν παιδῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, τῇ δεκάτῃ ἐδιδάσκοντο αἱ κωμωδαί καὶ τῇ ἐνδεκάτῃ μέχρι τῆς δεκάτης τρίτης αἱ τραγωδαί ⁴⁾). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ πάλιν ἐν τῇ παλαιότερᾳ, ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος βασιλέως ἐφορευομένῃ ἐορτῇ τῶν Ἀθηναίων κύριον ἀγώνισμα ἦτο ἡ

εὐθυμία τῆς ἑορτῆς, ἀλλ' ἀφοῦ παρελήφθη καὶ ἡ κωμωδία, τότε τὸ μὲν σατυρικὸν ὄραμα εἰμένει ἐν τῇ προτέρᾳ τάξει, εἰς δὲ τὴν κωμωδίαν παρεχωρήθη ἄλλη ἡμέρα.

¹⁾ Ἐκ τούτου ὁράται ὁ H. Sauppe ἐν τῷ Bericht der sächsischen. Gesellsch. der Wissenschaften, 1855 σελ. 19 κ. ἐξῆς.

²⁾ Ὁ νόμος τοῦ Εὐηγόρου διασωθεὶς ἐν τῷ Κατὰ Μειδίου λόγῳ τοῦ Δημοσθένους 10 ἔχει οὕτως· «Εὐήγορος εἶπεν, ὅταν ἡ πομπὴ ᾗ τοῦ Διονύσου ἐν Πειραιεὶ καὶ οἱ κωμῶδοι καὶ οἱ τραγωδοί, καὶ ἡ ἐπὶ Ἀθηναίων πομπὴ καὶ οἱ τραγωδοί καὶ οἱ κωμῶδοι, καὶ τοῖς ἐν ἄστει Διονυσίοις ἡ πομπὴ καὶ οἱ παῖδες καὶ ὁ κῶμος καὶ οἱ κωμῶδοι καὶ οἱ τραγωδοί, καθὼς Θαργῆλιον τῇ πομπῇ καὶ τῷ ἀγῶνι, μὴ ἐξεῖναι μήτε ἐνεχυράσαι μήτε λαμβάνειν ἕτερον ἐτέρου κτλ.»

³⁾ Ὁ Caesar, Quaestiones duae ad Aristoph. Aves spectantes, Marb. Index lectionum 1881 ἐξηγουόμενος τὸ πρᾶγμα ἀποδέχεται ἐσφαλμένως μεταβολὴν μετὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐδιδάχθησαν οἱ Ὀρνίθες (414). Ἴσως ὁ ποιητὴς ἀναφέρει εἰς τοὺς δραματικούς ἀγῶνας ἀστειότητα ἀρμόζουσαν μᾶλλον εἰς τὰ Ἀθήναια. Καὶ τὸ ἡρ/στευται δ' ἐξαρκοῦνται οἱ ἐν τοῖς Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφ. 377 φαίνεται ἀντιστρατευόμενον πρὸς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ κωμωδία ἐδιδάσκετο μετὰ τὴν τραγωδίαν. [Ἄλλως ἐρμηνεύει ὁ Th. Koek, Die Frösche des Arist., ὅς καὶ διορθῶν γράφει ἡγίστευται ἴδε τὴν σημ. εἰς στ. 376].

⁴⁾ Ἡ διάφορος σειρά τῶν δραματικῶν ἀγώνων ἐν τοῖς Διονυσίοις καὶ τοῖς Ἀθηναίοις φαίνεται ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὸν ἀναδιοργανισμὸν τῆς ἑορτῆς τῇ 472, οὗ κατ' ἀκολουθίαν ἐδιδάσκοντο τραγωδαί, σάτυροι, κωμωδαί.

ἀκόλαστος κωμωδία, τοῦλάχιστον ἐν τοῖς μετὰ τὸ 472 χρόνοις, ὅτε πλέον ἢ τραγωδία ἐξαίρετον εἶχε καταλάβει τάξιν ἐν τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις. Τότε τοῦλάχιστον ἐν τοῖς Ἀθηναίοις, οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι (503) λέγει, ἦσαν μόνοι καὶ ἠδύναντο ἀφοβώτερον νὰ σκώπτωσι τὴν πολιτικὴν ἐαυτῶν ἀβελτερίαν. Ἐδιδάσκοντο δ' ὅμως καὶ τραγωδαί ἐν τοῖς Ἀθηναίοις. Καὶ βέβαιον μὲν εἶναι τοῦτο, προκειμένου περὶ τῶν πρὸ τοῦ 472 χρόνων, ὅτε τὰ Ἀθήναια ἦσαν ἡ μόνη ἐορτὴ, ἐν ἣ ἑδιδάσκοντο δράματα· ἀλλὰ καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὡς μαθητόμεν, ὁ τραγικὸς Ἀγάθων ἐνίκησεν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις ¹⁾.

Πρὸ ταῖς ἐν ἄστει ταύταις ἐορταῖς εἶναι ἡμῖν γνωστὰ διὰ τὰς θεατρικὰς παραστάσεις καὶ τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια, ἐν οἷς ὅμως πάντοτε ἐδιδάσκοντο δράματα, ἅτινα ἐδοκιμάζοντο πλέον ἐν τῷ ἄστει. Ἀσπαστὰ δ' ἦσαν ἰδίᾳ τὰ Διονύσια ἐν Πειραιεὶ. Θέατρα δ' ὑπῆρχον πρὸς τοῦτοις καὶ ἐν Θορικῷ καὶ ἐν Μουνιχίᾳ καὶ ἐν Ἐλευσίνι ²⁾ καὶ ἐν Αἰξωνῇ καὶ ἐν Σαλαμῖνι ³⁾. Πρὸς τοῦτοις δ' ἐν τοῖς παλαιότεροις χρόνοις καὶ εἴτα πάλιν ἀπὸ Λυκούργου ἐδιδάσκοντο κωμωδαί ἐν τῷ ἄστει καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀνθεστηρίων, τοῖς χύτροις.

145. Διδασκαλία καὶ ἔπαθλα. Πᾶς ποιητὴς θέλων νὰ διδάξῃ δρᾶμά τι ὤφειλε νὰ αἰτήσῃ χορὸν παρὰ τοῦ προεστῶτος τῆς ἐορτῆς, τοῦ ἄρχοντος ἐπωνύμου μὲν προκειμένου περὶ διδασκαλίας ἐν τοῖς Διονυσίοις, τοῦ ἄρχοντος βασιλέως δ' ἐν τοῖς

¹⁾ Τὴν νίκην τοῦ Ἀγάθωνος ἐν τοῖς Ἀθηναίοις μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος ἐν V, 217α. Ὅτι δ' ὁ Αἰσχύλος καὶ ἐν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἐν τοῖς Διονυσίοις ἐνίκησε, μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν διδασκαλικῶν ἐν Corp. inscript Attic. II, 972, ἀν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ δὲν σώζεται ὅλον. Ἀμφισβητήσιμον δ' εἶναι, ἂν αἱ μαρτυρίαι τῶν συγγραφέων περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νικῶν τοῦ Σοφοκλέους, Εὐριπίδου καὶ ἄλλων μόνον εἰς τὴν κυρίαν ἐορτὴν, τὰ Διονύσια, ἀναφέρονται. Ἐπίσης ἀδέδαιον εἶναι, ἂν αἱ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν νικῶν διαφωραὶ παρὰ τοῖς διαφόροις συγγραφεῦσιν εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἀναχθῶσιν, ὅτι αἱ ἐν τοῖς Ἀθηναίοις νῖκαι δὲ μὲν ὑπελογίζοντο, δὲ δ' οὐ.

²⁾ Ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἐλευσίνι θέατρον, δὲν εἶναι ἀκριβές. J.

³⁾ Περὶ τῶν ἐν Σαλαμῖνι ἐορτῶν ἴδε Ἀριστοτέλ. Ἀθην. Πολιτ. 54 8, τὸ ἐν Θορικῷ μικρὸν θέατρον ἐξεσάφη πρὸ μικροῦ. Τὸ διάγραμμα ἴδε παρὰ Dörpfeld ἐν σελ. 110.

Ληναίοις. Εὐθύς δ' ὡς ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ὁ χορός, ὑπεδεικνύετο τῷ ποιητῇ καὶ χορηγός ¹⁾, ὅστις ὤφειλε νὰ λάβῃ πρόνοιαν καὶ τοῦ σχηματισμοῦ χοροῦ ἐξ αἰοιδῶν τῆς ἰδίας ἐαυτοῦ φυλῆς καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν διὰ τοῦ ποιητοῦ ἐκλοῦτεντος καθήκοντα διδασκάλου. Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἀμοιβὴ τῶν ὑποκριτῶν δὲν ἦτο ἔργον τῶν χορηγῶν, διότι ὁ μὲν ἄρχων αὐτὸς ἐκλήρου αὐτούς ²⁾, ἡ δὲ πόλις ἤμειβεν. Ἰπῆρχον δὲ τὸ μὲν πρῶτον εἰς μόνον ὑποκριτὴς, ἐπ' Αἰσχύλου δὲ δύο, ἐπὶ δὲ Σοφοκλέους τρεῖς ³⁾. Οὗτος δὲ πρῶτος κατώρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ποιητὰς τῆς ὑποχρέωσης ν' ὑποδύονται καὶ αὐτοὶ πρόσωπόν τι. Καὶ κυρίως μὲν ἕκαστος τῶν ὑποκριτῶν ὤφειλε πλείονα νὰ ὑποδύηται πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ὑποκριτῶν ἐπέβαλλε τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς εἰς πολλοὺς περιορισμούς.

Ὁ δὲ χορὸς ἀπετελεῖτο ἐν μὲν τῇ κωμῳδίᾳ ἐξ εἴκοσι καὶ τεσσάρων, ἐν δὲ τῇ τραγῳδίᾳ ἐκ δώδεκα καὶ μετέπειτα ἀπὸ τοῦ Σοφοκλέους ἐκ δέκα καὶ πέντε χορευτῶν ⁴⁾. Εἰς τούτους δὲ προσετί-

¹⁾ Ἡ λειτουργία τῶν χορηγῶν χρονολογεῖται κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον ἀπὸ τοῦ 509 8. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος δὲ Καλλίου 406/5 σύνδου ἐχορήγουν τὰ Διονύσια κατὰ τὸ σγόλιον εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 406 καὶ corpus inscrip. Attic. II, 1280. Μετὰ δὲ τὸν Ἀλέξανδρον ἀντὶ τῶν χορηγῶν ὑπῆρχον ἀγωνοθέται ἴδε Köhler, Ath. Mitt. III, 229 κ. ἔ. Müller, Bühnenallert. 339. Μὲν βαπνάται τῆς τραγικῆς χορηγίας ἀνήρχοντο εἰς 3000 δραχμῶν κατὰ τὸν Λυσίαν ἐν [Ἀπολογία Διωροδοκίας ἀπαράσημος (XXI) 1] παρίβ. καὶ ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφ. γρημμάτων πρὸς τὸ δημόσιον (XIX) 14, τῆς δὲ κωμικῆς εἰς 1600. A. Brinck, Inscript. graec. ad choregiam pertinentes, Dissert. philol. Hal. VII, 1886. Bodensteiner, Choregische Inschriften ἐν τοῖς Commentationes philologiae Monac. 1891.

²⁾ Φώτιος, Ἠούριος, Σουλᾶς ἐν λ. «νεμήσεις ὑποκριτῶν οἱ ποιηταὶ ἐλάμβανον τρεῖς ὑποκριτὰς κλήρῳ νεμηθέντας ὑποκρινομένους τὰ δράματα, ὧν ὁ νικῆσας εἰς τοὐπιὸν ἄκριτος παραλαμβάνεται» Ἀλλὰ παρὰ τὴν χρῆσιν τοῦ κλήρου κατώρθουν οἱ μεγάλοι ποιηταὶ συνεννοοῦμενοι ἴσως πρὸς τοὺς συναγωνιστὰς νὰ λαμβάνωσι τινὰς τῶν ὑποκριτῶν αὐτοὶ σταθερῶς.

³⁾ Πότε ἠρξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποκριτῶν, ἴδε ἐν τοῖς περὶ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους κεφαλαίοις.

⁴⁾ Ἴσως ὠρμήθησαν εἰς τοῦτο ἐκ τῶν 50 χορευτῶν τοῦ παλαιότερου διθυραμβικοῦ χοροῦ καὶ ἐκ τῶν 48 ἀνδρῶν, ὡς ἠδύναντο νὰ κατατάξωσιν εἰς ἑν τετράγωνον, τοὺς μὲν ἡμίσεις (24) ὥρισαν εἰς τὴν ἥττον περιβλεπτον κωμῳδίαν, τὸν δ' ὅλον εἰς 4 μέρη διηρημένον ἀριθμὸν (4×12), εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τῆς τραγικῆς τετραλογίας. Ἀλλὰ τινὰ ἐρμηνείαν παρέχει ὁ Zielinski, Gliederung der altattischen Komödie σελ. 273 κ. ἔ.

θετο καὶ εἰς αὐλητῆς πρὸς ῥύθμισιν τῶν κινήσεων τοῦ χοροῦ καὶ τῶν χορικῶν ᾠμάτων, ἴσως δὲ καὶ κιθαριστῆς πρὸς τὰς μονωδίας¹⁾. Ἦσαν δὲ πάντες οἱ ὑποκριταὶ ἄνδρες, διότι τὰ αὐστηρὰ ἦθῃ τῶν τότε ἀπηγόρευον εἰς τὰς γυναῖκας νὰ μετέχῃσι τῶν δημοσίων ἀγώνων. Ἐτάσσετο δ' ὁ χορὸς εἰσερχόμενος εἰς τετράγωνον καὶ οὐχὶ εἰς κύκλον, ἐξ οὗ τετράγωνος χορὸς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κύκλιον. Πρὸς τὴν τετραγωνικὴν δὲ ταύτην παράταξιν συνεδέετο ἡ διαίρεσις τοῦ χοροῦ εἰς πλείονας στοίχους καὶ ζυγά. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὅμως τῶν δραμάτων, ἵνα μὴ κωλύωσι τοὺς θεατὰς νὰ βλέπωσι τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς συμβαίνοντα, ἴσταντο οἱ χορευταὶ ἀντιπρόσωποι ἀλλήλοισι καὶ ἡ τάξις αὕτη ἀπετέλει τὸν κανόνα, καθ' ὃν διεῖρυνθῆζοντο τὰ εἰς στροφὰς καὶ ἀντιστροφὰς διηρημένα στάσιμα²⁾.

Εὐθὺς δ' ὡς τὰ πάντα ἔτοιμα πρὸς τὴν ἐορτὴν ἦσαν καὶ δοκιμαζόμενα ἐν τῷ Ὁδείῳ κατὰ τὸν προάγων ὀρθῶς ἔχοντα ἀπεδεικνύοντο³⁾, ἐδιδάσκετο τότε τὸ δράμα κατ' αὐτὴν τὴν ἐορτὴν τῶν Διονυσίων ἐν τῷ θεάτρῳ, εἰς ὃ πᾶς πολίτης τὸ μὲν παλαιότερον ὠρεάν, βραδύτερον δὲ ἀντὶ μικροῦ θεωρικοῦ ἡδύνατο νὰ εἰσέλθῃ⁴⁾. Ἡ διδασκαλία δ' ἦτο αὐτὸ τοῦτο ἀγών, οὗ ἡ κρίσις ἐγί-

¹⁾ Πρὸς τῷ αὐτῷ γίνεται χρῆσις τῆς λύρας ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου παρ' Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 1304. Αὐλητὴν δὲ μόνον μνημονεύει ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Μειδίου 13. Ἴδε καὶ Graf ἐν Philol. 46, 68.

²⁾ Περὶ τῶν μερῶν τοῦ χοροῦ ἐπραγματεύθη τὸ πρῶτον ὁ Otf. Müller ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῆς τῶν Εὐμενίδων τοῦ Αἰσχύλου ἐκδόσεως, τῆς διαφημισθεῖσης διὰ τὰς σκηνικὰς ἀρχαιότητας. Νεώτερα εὕρισκε τις παρὰ τῷ W. Christ, Teilung des Chors ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. XIV, 198 κ. ἔ. καὶ A. Müller, Bühnenalterthümer 202. Περὶ τῆς τάξεως κατὰ τὴν διδασκαλίαν τὴν κυρίαν μαρτυρίαν παρέχει ὁ Ἡφαιστίων [ἐν ἐγχειριδίῳ περὶ μέτρων] ἐν σελ. 73 ἐκδ. Westphal. [Script. metr. Graeci] λέγων· «καλεῖται δὲ παράδοσις, ἐπειδὴ εἰσελθόντες εἰς τὸ θέατρον καὶ ἀντιπρόσωποι ἀλλήλοισι στάντες οἱ χορευταὶ παρέβαινον κτλ.», καθ' ὃ ἄρα οἱ χορευταὶ ἐν ταῖς στασίμοις ἀντιπρόσωποι ἴσταντο.

³⁾ Ὁ προάγων οὗτος ἐτελεῖτο ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῶν Διονυσίων κατὰ τὸν σχολ. εἰς Αἰσχίν. κατὰ Κτησιφώντος 67. Ὁ Rohde ὅμως πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ἐν Rhein. Mus. 38, 251, ὅτι ὁ προάγων ἦτο ἀπλὴ ἀναγγελία τοῦ δράματος. Ὁ Oehmichen ἀποδέχεται τρία εἶδη προαγῶνων, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 103 κ. ἑξῆς.

⁴⁾ Τὸ θεωρικὸν ἀπετέλουν τὸ πρῶτον 2 ὁδοὶ ἐκάστης ἡμέρας θεατρικῆς. Ἐκ τούτου ὁ Δημοσθ. ἐν τῷ Περὶ τοῦ Στεφάνου 28 λέγει, ἐν ταῖς οὐσίῳις ὁδοσίῳις ἐθεώ-

νετο ὑπὸ ἰδίων ἀγωνοδικῶν πέντε τὸν ἀριθμὸν ¹⁾. Τὰ ἔπαθλα δ' ἦσαν τρία, ὥστε, ἐπειδὴ κυρίως τρεῖς ποιηταὶ ἢ χορηγοὶ ἀντηγωνίζοντο, ἕκαστος αὐτῶν ἐλάμβανεν μὲν ἔπαθλον, ἀλλὰ διάφορον κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ μόνος ὁ τὸ πρῶτον λαβὼν ἐθεωρεῖτο νικητής. Καὶ περιβλεπτότεραι μὲν νῆκαι ἦσαν αἱ νικώμεναι ἐν τοῖς Διονυσίοις, αἱ ἀστικάαι νῆκαι, ἥττον δὲ περίδλεπτοι αἱ ἐν τοῖς Ἀθηναίοις, αἱ Ἀθηναϊκαὶ νῆκαι. Περὶ νικῶν δὲ καὶ ἐπάθλων ἐν τοῖς κατ' ἀγροῦς Διονυσίοις καὶ ἄλλως οὐδὲν παραδίδεται ἡμῖν. Καὶ τὸ μὲν ἔπαθλον ἀπενέμετο ὀνομαστικῶς εἰς τὸν χορηγόν, ὅστις κατέβαλλε τὰς δαπάνας. Ἄν δ' ἀληθῶς τοῦτο εἰς τρίποδα συνίστατο, ὡς καὶ ἐν ταῖς νίκαις τῶν λυρικῶν, τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν παλαιῶν ²⁾. Ὁ δὲ ποιητὴς ὡς διδασκαλὸς τοῦ χοροῦ ἐλάμβανε μισθόν ³⁾, ὅστις ἦτο διάφορος κατὰ τὰς διαφόρους καταστάσεις τῆς πόλεως. Καὶ εἰς τοὺς ὑποκριτὰς δέ, ἢ μᾶλλον εἰς τοὺς πρωταγωνιστὰς ἀπενέμοντο ἔπαθλα ἀπὸ τοῦ 456 καὶ ἐξῆς. Περὶ τῆς ἀπονομῆς δὲ τῶν ἐπάθλων ἀνεγράφοντο διδασκαλίαι, ἐξ

ρ. ο. υ. Ἀπὸ τοῦ Περικλέους ἐδίδετο τοῦτο εἰς τοὺς πολίτας ἐκ τοῦ δημοσίου ταμίου. [Τοῦτο μὲν ἐπιστεύετο πρότερον ἐπὶ τῇ βῆσσι τῆς μαρτυρίας τοῦ Πλούταρχου ἐν β. Περικλ. 1), ἀλλ' ἐκ τῆς Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείας 28 διδασκόμεθα, ὅτι μετὰ τὸν Περικλέα, εἰσηγγάσει Κλεοφώντας λυροποιῦ ἤρξατο ἡ διανομὴ τοῦ θεωρικοῦ].

1) Ἐντεῦθεν τὰ παροιμιώδεις «ἐν πέντε κριτῶν γούνασι κίτται». Οἱ δ' ἐπὶ κριταὶ παρὰ Λουκιανῷ ἐν Ἀρμονίῳ 2 καὶ Vitruvii V, II prooem. φαίνονται ὑπάρξαντες ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὅτε ἡρξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν φυλῶν. Τὸν δὲ περιορισμὸν τῶν 10 κρινόντων κριτῶν εἰς πέντε ψηφισμοῦντας διεσαφηνίσεν ὁ Sauppe, Über die Richter bei scenischen Spielen ἐν ταῖς Abhandlungen der sächsischen Gesell. der Wissensch. τόμ. VII. Παράδ. καὶ Müller ἐν θ. ἀνωτ. 369 κ. εἰ.

2) Ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. 5 λέγει ἀπλῶς: «ἀνέθηκε πίνακα τῆς νίκης». Τὸ περίφημον χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους τὸ γνωστὸν ὑπὸ τῷ ὀνόματι φ. α. ν. ε. τ. ο. υ. Δ. ι. ο. γ. ἐ. ν. ο. υ. καθιστᾷ περίδλεπτον διθυραμβικὴν τινα νίκην. Τὸν τρίποδα μαρτυροῦμενον ὡς εἰδικὸν ἔπαθλον διθυραμβικοῦ χοροῦ ἐξ ἀνδρῶν ὑπὸ τοῦ Λυσίου ἐν τῷ Ἀπολογ. Δωροδ. Ἀπαρσ. 2. ἀποκρούουσιν ὡς ἔπαθλον τῶν δραματικῶν ἀγώνων ὁ Bergk καὶ Lipsius παρὰ Müller ἐν θ. ἀνωτ. σελ. 418.

3) Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 367. Ὅπως ἦτο ὁ μισθός, δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ἐκ τῶν ἐν τοῖς Παναθηναίοις ἀπονεμομένων. Κατὰ ταῦτα ὅλα δὴ ἔλαβε κατὰ τὴν ἐν Cuir. inacr. Att. II, 965 ἐπιγραφὴν ὁ μὲν πρῶτος: κισθαριῶδὲς χρυσοῦν στίφανον ἐλαίας ἀξίας 1000 δραχμῶν καὶ 500 ἀργυρᾶς δραχμᾶς, ὁ δὲ δεύτερος 1200, ὁ τρίτος 600, ὁ τέταρτος 400, καὶ ὁ πέμπτος 300.

ὧν πλείσται μὲν διὰ τῶν ἐπιγραφῶν, ἄλλαι δ' ἐκ τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους συγγραφῆς περὶ διδασκαλιῶν διὰ τῶν σημειώσεων τῶν γραμματικῶν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ¹⁾.

146. Χορικὰ ἄσματα. Ἡ κατασκευὴ καὶ διαίρεσις τοῦ δράματος ²⁾ εἰς μέρη συνήρμοζε πρὸς τὰ μέρη καὶ τὸ προσωπικὸν τοῦ θεάτρου. Καὶ ἐν αὐτῷ μὲν τῷ διθυράμβῳ ἀντετίθεντο οἱ στίχοι τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὴν ὄρχησιν τοῦ χοροῦ, ἀλλὰ καταφανεστέρα ἐγένετο ἡ διαφορὰ ἐν τῷ δράματι, ἐν ᾧ ἀκριβέστερον ἐχωρίζοντο τὰ χορικὰ ἀπὸ τῶν διαλόγων (*diverbium* ἢ *deverbium*) καὶ τὰ ἀμοιβαία μέλη τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν. Καὶ ἡ μὲν πρᾶξις ἰδίᾳ ἐπερείδετο εἰς τοὺς διαλόγους καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ὑποκριτῶν. Ὁ δὲ χορὸς μετείχε μὲν τῆς πορείας τῆς πράξεως καὶ δὴ σπανιώτερον μὲν ἐν τῇ τραγωδίᾳ, συγχρότερον δ' ἐν τῇ κωμῳδίᾳ, ἀλλὰ κυρίως ἀντεπροσώπευε τὸ θεώμενον, ἐπισκοποῦν μέρος, καὶ μάλιστα ἐν τῇ τραγωδίᾳ τὸν κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς πράξεως τὴν συμπάθειαν αὐτοῦ ἀποδεικνύοντα λαόν. Εἶχε δὲ τὰ πρωτεῖα ὁ χορὸς κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος, δι' ὃ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἤρχετο ³⁾ καὶ σὺν αὐτῷ ἐπερατοῦτο τὸ δρᾶμα. Ἐκ τούτου δέ, ἐκ τῆς θέσεως δῆλα δὴ αὐτοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεί-

¹⁾ Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 370 καὶ Ἐκκλησ. 102. Τῶν διδασκαλιῶν τούτων πρώτη καὶ κυρία ἐρμηνεία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Büekh ἐν Corp. inscript. graecarum I, 350. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου νέαι ἐπιγραφαὶ (Corp. inscr. II, 971, 977), εὐρεθεῖσαι παρὰ τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου ἐπηύξησαν ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ὕλικόν, ὥστε ὁ Bergk ἠναγκάσθη νὰ πραγματευθῇ ἐκ νέου περὶ τοῦ ζητήματος ἐν Rhein. Mus. 34, 292 κ. ἐ.. Αἱ νεώστες δ' εὐρεθεῖσαι ἐνεπίγραφοι πλάκες περιέχουσι διδασκαλίας τῶν μεγάλων Διονυσίων κατὰ χρονολογικὴν τάξιν (ἀρ. 971) καὶ ὀνόματα ποιητῶν καὶ τῶν νικῶν αὐτοῦ τῶν τε ἀστικῶν καὶ τῶν ληναϊκῶν (ἀρ. 977).

²⁾ Ἀριστοτ. ἐν Ποιητ. 12. Πολυδ. Ὀνομ. IV, 53. Εὐκλείδης παρὰ Τζέτζη περὶ τραγωδίας, Westphal, Proleg. zu Aesch. Tragödien Leipz. 1869. Ascherson, Umriss und Gliederung des griechischen Dramas ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. Suppl. IV, 419 κ. ἐ.. Oehmichen, De compositione episodiorum tragoediae graecae externa, Erlangen 1881. Zielinski, Gliederung der altattischen Komödie Leipz. 1885.

³⁾ Οὕτως καὶ ἐν ταῖς Ἰκτίσις καὶ τοῖς Πέρσας τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐν τοῖς Βοῦκόλοις τοῦ Κρατίνου, οἵτινες ἤρχοντο ἀπὸ διθυράμβου.

νους, εὐκόλως ἐξηγοῦμεθα, διὰ τί καὶ βραδύτερον ἔτι, ἀρχομένου τοῦ δράματος, ὁ κῆρυξ προεκάλει τὸν ποιητὴν ἢ τὸν χορηγὸν νὰ εἰσαγάγῃ τὸν χορόν¹⁾. Τὸ πρῶτον ᾄσμα, ὅπερ ἔφαλλεν ὁ χορὸς εἰσερχόμενος διὰ τῆς παρόδου εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἐκαλεῖτο ὡσαύτως πάροδος²⁾, ἐκεῖνο δέ, μεθ' ὃ ἐγκατελείμπανε τὴν σκηνήν, ἔξοδος. Ἄν δὲ ἀπομακρυνόμενος ἐπὶ μικρὸν κατὰ τὴν πορείαν τῆς πράξεως εἰσῆρχετο ἐκ δευτέρου εἰς τὴν ὀρχήστραν, ὡς ἐν τῷ Αἴαντι τοῦ Σοφοκλέους, ἡ δευτέρα αὕτη εἰσοδος ὡς καὶ τὸ ᾄσμα ἐκαλεῖτο ἐπιπάροδος. Ἄλλ' αἱ κινήσεις τοῦ χοροῦ ἀπότην καὶ ἀνάλογον μέτρον. Πρὸς τοῦτο ἐν μὲν τῇ σεμνῇ τραγωδίᾳ ἤρμωζεν ὁ ἀντίπαιστος πρὸ πάντων, ἐν δὲ τῇ ἀκολάστῳ κωμῳδίᾳ ὁ τροχαῖος ἢ ὁ ἱαμβός. Ἀλλὰ καὶ ὁ τροχαῖος τετράμετρος ἐφαίνετο καὶ ἐν τῇ τραγωδίᾳ ἀρμόζων εἰς τὴν ἔξοδον, ὅσῳ καὶ ὁ χορὸς ταχύτερον ἐκινεῖτο. Οἱ ῥυθμοὶ δ' οὗτοι ἦσαν ἐπιτήδαιοι μᾶλλον πρὸς τὴν παρακαταλογίην, τὴν παρὰ κορῶσιν ἀπαγγελίαν, ἢ εἰς τὸ πλῆρες ᾄσμα, δι' ὃ καὶ ἡ πάροδος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς λέξις καὶ ὅχι ὡς μέλος σημειοῦται. Ἄλλ' οὗτοι οἱ κατὰ τὴν εἰσοδὸν καὶ ἔξοδον ἀπαγγελλόμενοι στίχοι δὲν ἦσαν τὰ μόνᾳ χορικά· διότι ἐπηκολούθουν εἴτα ἄλλα ᾄσματα, ἅτινα ἤδεν ὁ χο-

¹⁾ Ὁ Ἀριστοφ. ἐν Ἀγαρν. 10 λέγει «ὁ δ' ἀνεῖπεν» εἴσαγ, ὦ Θέογνι, τὸν χορόν». Ὁ δ' Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. VII, 17 σελ. 1336b [163 ἐκδ. Susemihl] μεταχειρίζεται περὶ τοῦ ὑποκριτοῦ τὸ προεἰσάγειν.

²⁾ Ὁ Ἀριστοφ. ἐνθ. ἀνωτ. τῆς ποιητικῆς ὀρίζει οὕτως· χορικοῦ πάροδος μὲν ἡ πρώτη λέξις ὄλη (ὄλου κατὰ τοὺς κώδ.) χοροῦ. Ἐκ τῆς ἐσφαλμένης δὲ γραφῆς ὄλου προήλθεν ἡ ἐσφαλμένη ἡδὲ παρὰ Πλουτάρχου, εἰ περὶ δευτέρῳ πολιτευτῆν 785a [σελ. 26 κ. 3 ἐκδ. Βερν.] ἀπαντῶσα γνώμη, ὅτι ἐν τῷ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. τοῦ Σοφοκλ. τὸ ἐγκώμιον τῶν Ἀθηναίων (668-719), τὸ πρῶτον ὅπερ ὅλος ὁ χορὸς ᾄδει, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς πάροδος. Κατὰ τὰ ἄλλα συμφωνοῦμεν πρὸς τὸν L. Schmidt ἐν Rhein Mus 28, 286-291 καὶ Index Marb. 1889, ὅς εἰς τὰ πολυπράγματα καὶ ἀκαιρά ζητήματα νεωτέρων τινῶν λογίων πειρωμένων ν' ἀποδείξωσι ὅτ' ἄρα ὅχι, τίνες στίχοι τῶν καθ' ἕκαστον δράματιν πρέπει ν' ἀναχθῶσι εἴτε εἰς τὴν πάροδον, εἴτε εἰς τὰ στάσιμα κατὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀντιτάττει τὴν γνώμην, ὅτι τὰ μὲν ζητήματα τῆς τέχνης τῶν τραγικῶν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἐγκρίτους, τὰ δὲ τῶν ὀρισμῶν εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους καὶ ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος πειραθεὶς νὰ καθορίσῃ τὰ πράγματα ἐφιλοπόνησεν ὀρισμούς, ὅτινες δὲν περιλαμβάνουσιν ἀπάσας τὰς περιπτώσεις.

ρός, ὅτε πλέον κατελάμβανε τὴν θέσιν αὐτοῦ. Συνέβαινε δὲ πολ-
λάκις βραδύτερον νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν ὀρχήστραν ἀναυδοὶ οἱ
χορευταί, ἐν ᾧ διελέγοντο οἱ ὑποκριταί, ἢ νὰ ἄδωσιν ἀμοιβαίως ὁ
χορὸς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Ἀλλ' ἐν τούτοις διετέλει πάντοτε
ὀνομαζόμενον τὸ μὲν πρῶτον ἄσμα πάροδος, τὸ δὲ τελευταῖον
ἐξόδος¹⁾. Κατὰ τὴν ἐξοδὸν μάλιστα σὺν τῷ χρόνῳ ἔλαβον τρι-
αύτην περιοχὴν τὰ μέρη τῶν ὑποκριτῶν, ὥστε ὁ Ἀριστοτέλης
καταλέγει αὐτὴν εἰς τὰ σκηνικά καὶ οὐχὶ εἰς τὰ χορικά μέρη.

Τὰ δ' ἐν τῷ μέσῳ χορικά ἄσματα, ἅτινα διέκοπτον τὰ διαλο-
γικά μέρη καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡδοντο, ἐν ᾧ ἡ σκηνὴ ἦτο κενή,
ὠνομάζοντο ἐν τῇ τραγωδίᾳ στάσιμα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς
εἰς πορείαν ἀρμολύζοντας ἀναπαίστους²⁾. Τοιαῦτα δὲ στάσιμα ἄδο-
μενα ἐν τῷ μεταξύ, ἐν ᾧ ἐξεχώρουν ἢ ἐπανήρχοντο οἱ ὑποκριταί,
δὲν εἶναι ὅλως ξένα καὶ εἰς τὴν κωμωδίαν, ἀλλὰ δὲν κατεῖχον
καὶ ἐν αὐτῇ ὁμοίως τελείαν, κανονικὴν θέσιν³⁾. Ἰδίαν δὲ τάξιν
τούτων τῶν ἐν τῷ μεταξύ ἁδομένων ἁσμάτων ἀποτελοῦσι τὰ
ὑπορχήματα⁴⁾, καθ' ἃ ὁ χορὸς ὁλολύζων ὠρχεῖτο, ὡς ἐν τῷ

¹⁾ Ἐκ τούτου ὁ Ἀριστ. ἐν τῷ Περὶ ποιητ. 12 λέγει: «πάροδος μὲν ἡ πρώτη τῆς
λέξεως ὄλη». Οὕτω δὲ ἡ πάροδος τοῦ Ἀγαμέμν. τοῦ Αἰσχύλου συνίσταται ἐκ τριῶν μερῶν.
τοῦ ἀναπαιστικοῦ ἁσματος τῆς εισόδου (40-108), τῆς δακτυλικῆς ἐκ στροφῆς, ἀντιστροφῆς
καὶ ἐπωδῶν ἀποτελουμένης περιόπης (104-169), καὶ τοῦ ἐκ τροχαϊκῶν στροφικῶν συστι-
μάτων (170-269).

²⁾ Ἐκ τούτου ὁ Ἀριστ. ἐν θ' ἀνωτ. λέγει: «στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ τὸ ἄνευ ἀναπαί-
στου καὶ τρογαίου». Ὁ ὅρος σ τ ά σ ι μ ο ν φαίνεται συναφὴς πρὸς τὸν τεχνικὸν ὅρον *fabula*
stataria τὸν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *fabula motoria*, διότι τὰ μὲν στάσιμα παρέχουσιν εἰς
τὸ ὄραμα ἡρεμὸν τινα χαρακτήρα, τὰ δ' ὑπορχήματα κεινιζόμενα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἐρμη-
νεύει ὁ Hermann, *Epitome doctr. metricae* § 665 τὴν λέξιν οὕτω, *de chore tenente*
stationes suas, διότι, ὡς πρότερον ἀπεδέχοντο, καθ' ἅπαντα τὰ ἄσματα ἐποίει ὁ χορὸς ὁρ-
χητικὰς κινήσεις.

³⁾ Ὁ Zielinski ἐν θ' ἀνωτ. στηριζόμενος εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης τὰ μέρη ἐκεῖνα
ἀποδίδει εἰς τὴν τραγωδίαν, ἀποδέχεται, ὅτι ἀκριβέστερον διεκρίνεται ἡ τραγωδία τῆς κωμω-
δίας, καὶ ἀπείδεν εἰς ἐκείνην μὲν τὴν ἐπεισοδιώδη, εἰς ταύτην δὲ τὴν ἐπιρῥηματικὴν σύνθεσιν.

⁴⁾ Ἴδε Εὐκλείδην παρὰ Τζέτζη περὶ τραγωδίας 115. Ὁ Ἀριστοτέλης οὐδένα λόγον
ποιεῖται περὶ τοῦ ὑπορχήματος, διότι βεβαίως σπανιώτερον ἀπήντα. Τὰ μετ' ὀρχήσεως
χορικά ἄσματα προήλθον ἐκ τῆς παλαιότερας μορφῆς τῆς τραγωδίας, ἐν ᾗ κατ' Ἀριστοτ.
Ποιητ. 4 καὶ Ἀθην. Ι, 22α μέζων σημασία ἀπεδίδετο εἰς τὴν ὀρχήσιν.

Αἶντι τοῦ Σοφοκλέους (693 κ. ἐ.) καὶ ἐν τῇ Λυσιστράτῃ τοῦ Ἀριστοφάνους (1247 κ. ἐ.). Ὅποσον δὲ ἐξετείνετο ἡ ὄρχησις αὕτη καὶ κατὰ πόσον συνεδέοντο πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν λοιπῶν χορικῶν ἀσμάτων ὀρχηστικαὶ κινήσεις, δύσκολον εἶναι νὰ ἐρίσωμεν ¹⁾). Διεκρίνοντο ἔμως τρία εἶδη δραματικῶν ὀρχήσεων, ἡ σεμνὴ ἐμμέλεια τῆς τραγωδίας, ὁ ἄσεμνος κόρδαξ τῆς κωμωδίας καὶ ἡ σκιρτῶσα σίκιννις τοῦ σατυρικοῦ δράματος ²⁾).

Πλὴν δὲ τῶν ὀνομασθέντων τούτων χορικῶν ἀσμάτων, ἅτινα ἦσαν κοινὰ εἰς πάντα τὰ εἶδη τοῦ δράματος, ἔχουσι καὶ ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμωδία καὶ ἄλλα τινὰ ἴδια. Οὕτως τῆς μὲν κωμωδίας, ἐν ᾗ ὁ χορὸς πολὺ συχνότερον συνεπελαμβάνετο τῆς πορείας τῆς πράξεως ἐν τῷ μεταξὺ ἄδων, κύριον χορικὸν ἄσμα ἦτο ἡ παράθεσις, κυρίως ὅλον τι ἐπεισόδιον, ὅπερ ὁ χορὸς ἐξετέλει ἐστραμμένος πρὸς τοὺς θεατὰς καί, ὁσάκις ἦτο πλήρης, διηρεῖτο εἰς 7 τὸ μὲν ἄδόμενα, τὸ δὲ λεγόμενα μέρη ἦσαν δὲ ταῦτα τὸ κομμάτιον, ἡ παράθεσις ἢ οἱ ἀνὰ παιστοί, τὸ μακρὸν ἢ πνίγος, ἡ ὥδ' ἢ, τὸ ἐπὶ ῥῆμα, ἡ ἀντιῶδ' ἢ, τὸ ἀντεπὶ ῥῆμα ³⁾). Τῆς δὲ τραγωδίας ἴδια ἦσαν τὰ θρηνητικὰ ἄσματα, οἱ κορμοὶ, οὕτω καλούμενοι, διότι πάλαι ποτὲ οἱ θρηνοῦντες ἐκόπτοντο τὸ στῆθος ἐν τῇ ζωηρότητι τοῦ ἐρεθισμού ⁴⁾). Ἦδοντο δ' οἱ κορμοὶ οὐχὶ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ, ἀλλ' ὑπὸ τινος τῶν χορευτῶν ἢ ὑπὸ μέρος τῶν χορευτῶν καὶ τοῦ ἐνὸς ἢ ἐτέρου ὑποκριτοῦ ἀμοιβαίως, ἐξ οὗ ἐκαλοῦντο καὶ ἀμοιβαῖα μέλη ⁵⁾).

¹⁾ Τὸ ῥῆμα χορεύειν λέγεται καὶ περὶ τοῦ στασίμου ἐν Σοφ. Οἰδ. τυρ. 894, 1095.

²⁾ Bekker, An. graec. 101. Πολυδ. Ὀν. IV, 99. Παράδ. καὶ H. Buchholz, Die Tanzkunst des Euripides, Leipz. 1871. Chr. Kirchhoff, Die orchestische Eurythmie der Griechen, Altona 1873.

³⁾ Kolster, De parabasi 1829. Agthe, Die Parabase, Altona 1866. W. Christ, Metrik έκδ. 2. § 734 κ. ἐ.

⁴⁾ Αἰσχ. ἐν Χοηφ. 422 «ἐκοψα κόμμα Ἀριον».

⁵⁾ Ἀριστοτ. ἐν Ποιητ. 12 «κομὸς δὲ θρηνηὸς κοινὸς χοροῦ καὶ ἀπὸ σκηνηῆς». Ἐν τούτοις ὑπῆρχον καὶ θρηνοὶ, αἵτινες ὑπὸ τῶν χορευτῶν μόνον, ἢ ὑπὸ τῶν

Καθ' ὅλου δ' ὁ χορὸς ἐνήργει οὐχὶ ὡς ὅλον τι πάντοτε. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἀνέπτυσσε ζωηράν καὶ ποικίλην ζώην διὰ τούτου, ὅτι ὅτε μὲν σύμπας ὡς τακτικός τις στρατιωτικός λόγος παρήρχετο, ὅτε δὲ διηρεῖτο εἰς πολλὰ σποράδην μέρη, ὅτε δὲ ἐτάσσετο εἰς δύο ἀντιπροσώπους σειράς, ὅτε δὲ κατὰ στοίχους ἔψαλλεν, ὅτε δὲ ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ τοῦ κορυφαίου ἢ τῶν ἡγεμόνων τῶν ἡμιχορίων¹⁾.

147. Μέρη ὑποκριτῶν. Τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς μέρη, οἱ διάλογοι τῶν ὑποκριτῶν, εἶναι ὁ πρόλογος καὶ τὰ ἐπεισόδια. Καὶ ὁ μὲν πρόλογος, ἥτοι τὸ μέρος τὸ προηγούμενον τῆς πρώτης παρόδου τῶν χορευτῶν ἐν μὲν τοῖς παλαιότεροις δράμασιν, ὡς προλαβόντες εἶπομεν, οὐδόλως ἀπαντᾷ, παρὰ δὲ τοῖς διαφόροις νεωτέροις ποιηταῖς ἄλλην παρ' ἄλλῃ ἔχει μορφήν. Τὸ δὲ Ἐπεισόδιον ἐν μὲν τοῖς χρόνοις, ὅτε τὸ δράμα ἐστερεῖτο ἐπὶ προλόγου, ἐσῆμαινε τὸν πρῶτον διάλογον τῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες μετὰ τὸν χορὸν εἰσελθόντα ἤδη πρότερον ἐπεισῆρχοντο (ἐπεισῆσαν)²⁾ εἰς τὴν σκηνήν. Ὡσαύτως δ' ὠνομάζοντο οὕτως εἴτα καὶ τὰ ἄλλα ἐν τῇ μετὰ τῶν στασίμων διαλογικὰ μέρη, πρὸς ἃ οἱ ὑποκριταί, οἵτινες συνήθως ἐξήρχοντο κατὰ τὴν ᾠδὴν τοῦ χορικοῦ, ἐκ νέου εἰσῆρχοντο εἰς τὴν σκηνήν. Ἐκ τούτου δ' εὐκόλως κατανοεῖται, πῶς ἐντεῦθεν ἡδύνατο ν' ἀναπτυχθῇ ἡ ὕστερον παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ παρ' ἡμῖν συνήθης εἰς πράξεις (actus) διαίρεσις³⁾, ἥτις ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ παραγκωνισθῇ ἡ παλαιὰ τοῦ δράματος εἰς πρόλογον, πάροδον, ἐπεισόδια, στάσιμα

ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἦδοντο. Ἀλλὰ τὰ ἀμοιβαῖα μέλη ἦσαν τὰ συνήθη, δι' ὃ παρὰ Τζέτζη ἐν τῇ περὶ τραγικῆς ποιήσεως 119 ἐν τῇ ἀπαριθμῇ τῶν μερῶν τῆς τραγῳδίας ἀντὶ τῶν κομμῶν ἀπαντᾷ ἡ ἐξ ἀμοιβῆς ᾠδὴ. Ὁ δὲ Πολυδ. ἐν IV, 53 ἀντὶ τοῦ κομμοῦ μεταχειρίζεται τὰ κομματακὰ.

¹⁾ Δυστυχῶς αἱ ὑποδιαίρεσεις αὗται τοῦ χοροῦ σπανίως σημειοῦνται ἐν τοῖς περιεληθούσιν εἰς ἡμᾶς χειρογράφοις καὶ σχολίοις καὶ ἐκ τούτου ἀναγκάζομεθα νὰ προστρέχωμεν εἰς συνδυασμούς, οἷων ἐπειράθη ἰδίως ὁ Hermann ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν αὐτοῦ.

²⁾ Παράδ. Σοφ. Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 730, ἐνθα λέγεται: «τῆς ἐμῆς ἐπεισόδιου».

³⁾ Westphal, Prolegomena zu Aeschylus σελ. 188 κ. ἐξῆς.

καὶ ἔξοδον διαίρεσις, ἃφ' οὗ ἐξέπεσεν ὁ χορὸς καὶ μετ' αὐτοῦ τὰ παλαιὰ χορικά ᾄσματα.

Ὁ πρόλογος καὶ τὰ ἐπεισόδια ἐλέγοντο ἀπλῶς καὶ πρὸς τοῦτο ἤρμιζεν ἐξαίρετα τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τοῖς διαλόγοις μέτρον, ὁ ἱαμβικός τρίμετρος ¹⁾. Ἀλλὰ καὶ ἡ καταλογὴ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον ἀνεφάνη αὖθις ἐν μέρει ἐν τῷ δράματι. Καὶ ἦτο μὲν αὕτη κατὰ χώραν ἐν τῇ ἐξόδῳ καὶ ἐν τοῖς κοιμοῖς, οἵτινες ἀπηγγέλλοντο ἀμυθιαίως ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν καὶ τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ, παρέμεινεν ὁμοῦς καὶ ἐν τοῖς τετραμέτροις, οἵτινες, συχνότατα μάλιστα παρ' Ἀριστοφάνει, ἔρχονται μεθ' ἐκάστην στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν καὶ διὰ τὴν συμμετρικὴν αὐτῶν κατασκευὴν διακρίνονται τῶν ἀπλῶς λεγομένων τριμέτρων ²⁾. Καὶ τὸ τέλειον δ' ᾄσμα δὲν ἀπέλειπε ³⁾, αἱ μονωδίαί τε δῆλα δὴ καὶ θυωδίαί τε, ἀπὸ σκηνῆς μὲλῃ, αἵτινες τοσοῦτον μᾶλλον ἐπεκράτουν ἐν τῇ νεωτέρᾳ τραγωδίᾳ, ὅσον κατὰ μικρὸν ἐξηφανίζετο ὁ ἀπλοῦς τρόπος τοῦ παλαιοῦ χορικοῦ ᾄσματος, καὶ τελευτῶσαι ἀπέβησαν τὸ μόνον λείψανον τῆς ὥδης (cantica) ἐν τῷ θεάτρῳ παρὰ τῷ Πλάτῳ καὶ ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ δράματι.

¹⁾ Τοῦ ἱαμβικοῦ τριμέτρου προηγήθη ὁ τροχαϊκὸς τετράμετρος, ἐν οἷς χρόνοις τὸ δῶμα εἶχεν ἔτι τὸν χαρακτῆρα ὀρχηστικώτερον· ἴδε Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητικῆς 4 λέγοντα· «τὸ μέτρον ἐκ τετραμέτρου ἱαμβεῖον ἐγένετο· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον τετραμέτρον ἐγρῶντο διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ ὀρχηστικώτεραν εἶναι τὴν ποίησιν». Πολλοὶ λόγιοι, μάλιστα δὲ πάντων ὁ Westphal, ἐρειδόμενοι εἰς τὸ χωρίον τοῦ Πλουτ. περὶ μουσ. 28 ἀποδέχονται, ὅτι οἱ τρίμετροι ἐν μέρει μέχρι τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐλέγοντο παρὰ κροῦσιν.

²⁾ Ἐπὶ πολὺ χωροῦσιν ἐν τῇ ἀποδογῇ συμμετρικῆς κατασκευῆς τῶν διαλογικῶν μέτρων καὶ αὐτῶν τῶν ἱαμβικῶν τριμέτρων ὁ Priei καὶ Oeri, εἰς οὓς ἀντετάξαμεν τὰς περρωριστικὰς ἡμῶν προτάσεις ἐν τῇ Philologenversammlung zu Wiesbaden τῷ 1877 (ἴδε τὰς Verhandlungen ἐν σελ. 141-161).

³⁾ Αἱ μονωδίαί ἀνεπτύχθησαν ἐκ τῶν θρήνων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Φώτιος ἐν λεξικῷ γράφει· μονωδεῖν· θρηνεῖν· καὶ ὁ Φιλόστρ. ἐν βίῳ Σοφ. 109, 23 μονωδεῖαι καὶ θρηνοῖ.

2. Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ¹⁾).α'. Αἱ πρῶται τραγωδίαί μέχρι τοῦ Αἰσχύλου ²⁾).

148. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην προῆλθεν ἡ τραγωδία ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθυράμβον καὶ ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν Πελοποννήσῳ ³⁾. Αἱ δύο δ' αὖται μαρτυρίαι εἶναι συναφεῖς, διότι ἐν Κορίνθῳ μὲν ἔστησε τὸν πρῶτον διθυραμβικὸν χορὸν ὁ Ἀρίων, ὃν ὁ μὲν Σουΐδας εὐρετὴν τοῦ τραγικοῦ τρόπου ὀνομάζει, ὁ δὲ Τζέτζης αὐτὸ τοῦτο πρῶτον ἐν τῇ τάξει τῶν τραγικῶν τάττει ⁴⁾.

¹⁾ Ἐκ τῶν παλαιῶν ἔγραψαν Ἀσκληπιάδης ὁ Τραγικεύς, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, τὰ τραγωδούμενα [ἐν ἐξ βιβλίοις], ἥτοι περὶ τῶν μύθων τῆς τραγωδίας (τὰ ἀποσπάσματα collegit Werfer ἐν τοῖς Acta philol. Monac. II, 4, Müller, Fragmenta historicorum graecorum III, 304). Δοῦρις ὁ ἱστορικός καὶ Ἰστρὸς ὁ Καλατιανὸς περὶ τραγωδίας (ἴδε Ad. Trendelenburg, Grammaticorum graecorum de arte trag. judicium Bonn 1867.) Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός περὶ τῶν τριῶν τραγωδοποιῶν (Διογ. Λαερ. V, 88). Οὗτος δὲ καὶ ὁ περιπατητικὸς Δικαίάρχος ἐπραγματεύοντο καὶ περὶ τῶν κεφαλαίων τῶν τραγωδιῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου (ἴδε Σιέττου Ἐμπειρ. III [πρὸς γεωμέτρως] 3), εἰς ἃ στηρίζονται αἱ ὑποθέσεις (argumenta) Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, ὧν λείψανα περιεσώθησαν ἐν τοῖς σχολίοις (ἴδε. Schneidewin, De hypothesis trag. graec. Aristophani Byzantio vindicatis ἐν τοῖς Abhandlungen der Götting. Gesell. VI, 3-37). Νεώτερα δ' ἔργα εἶναι τὰ ἐξῆς: Welcker, Die griechischen Tragödien mit Rücksicht auf den epischen cyclum geordnet, Bonn 1839, 3 τόμ., κύριον ἔργον. Böckh, De tragoediae graecae principibus, Heidelberg 1808. W. K. Kayser, Historia critica tragicorum graecorum, Göttingen 1845. Patin, Études sur les tragiques grecs, 6 έκδ. Paris 1884 (αἰσθητικὴν περιέχει ἀνάλυσιν μετ' εὐφυῶν παραβολῶν πρὸς τὸ νεώτερον δράμα). Συλλογαὶ τῶν ἀποσπασμάτων: Poetae tragici graeci ed. Fr. W. Wagner, Breslau 1844-52, 3 τόμ. Tragicorum graecorum fragmenta ed. Nauck Lips. (1856) 1889. Εἰς ταῦτα προστίθεται καὶ τὸ Tragicorum dictionis index, Petrop. 1892, ὑπὸ Nauck καὶ τῶν βιώστων αὐτοῦ μαθητῶν.

²⁾ Bentley, De origine tragoediae ἐν τοῖς Opusculis 276 κ.έ. Hiller, ἐν Rhein. Mus. 39, 324. Nietzsche, Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik, Leipz. 1872.

³⁾ Χόρο δ' ἰδὲ ἄσκαλος ἐκαλεῖτο καὶ ὁ τὸν χορὸν τῆς τραγωδίας καὶ ὁ τὸν τοῦ διθυράμβου διδάσκων ποιητής.

⁴⁾ Τζέτζης, Προλεγόμεν. εἰς Λυκόφωνα. Παράβ. καὶ Διογ. III, 56. «τὸ παλαιὸν ἐν τῇ τραγωδίᾳ πρότερον μὲν μόνος ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ Θέσις ἕνα ὑποκριτὴν ἐξεύρεν». Ἀθην. XIV, 630 «συνέστηκε δὲ καὶ πάντα σατυρικὴ ποιήσις τὸ παλαιὸν ἐκ χορῶν, ὡς καὶ ἡ τότε τραγωδία.» Ὁ Böckh. Staatshaushaltung der Athener II, 361 κ.έ. ἐπλασαν ἐκ τούτου τὴν διαδόχον λυρικὴν τραγωδίαν, ἣν ὡς κενὸν φάντασμα κατεπολιέμεν ὁ God. Hermann, De tragoedia comaediaque lyrica, 1836 (Opuscula VII, 211-240). Ἀλλὰ τὴν γνώμην τοῦ Böckh ἀνέλαβεν αὖθις ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὁ Lübbert ἐν τῷ

ἐν Σικυῶνι δὲ ἦγοντο κατὰ τὴν γνωστὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου καὶ πρὸ τοῦ τυράννου Κλεισθένους τραγικοὶ χοροί, οἵτινες εἶχον ὡς ὑπόθεσιν τὸ μὲν πρῶτον τὰς ταλαιπωρίας τοῦ θεοῦ Διονύσου, βραδύτερον δὲ καὶ τὴν τραγικὴν τύχην τοῦ ἥρωος Ἀδράστου¹⁾. Ὡσαύτως δ' ἡ Σικυὼν ἦτο ἡ πατρίς τοῦ ἡμιμυθικοῦ ποιητοῦ Ἐπιγένοους, ὃς ὑπερέβη ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ τὸν στενὸν κύκλον τῶν μύθων τοῦ Διονύσου καὶ διὰ τοῦτο προεκάλεσε τὴν παροιμίαν οὐδὲν πρὸς Διόνυσον²⁾. Ὅτι δὲ καὶ ἐν Φλιθῶντι ἐτελοῦντο τοιαῦται χορικά διδασκαλῖαι, μαρτυρεῖ ὁ ποιητὴς Πρατίνης ὁ Φλιάσιος, ὃς μετήνεγκε τὸ σατυρικὸν δράμα ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος εἰς Ἀθήνας. Ἐκ τῶν ἐξαρχόντων δὲ τὸν διθύραμβον λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ, ὅτι προῆλθεν ἡ τραγωδία, διότι τὰ μὲν διαλογικὰ μέρη ἐφαίνοντο αὐτῷ ὡς τὰ κύρια τοῦ δράματος, τὰ δὲ πρόσωπα τῶν ὑποκριτῶν ἐξεβλάστησαν ἀμέσως ἐκ τῶν τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ, τῶν ἐξαρχόντων. Κατ' ἀνάγκην δὲ διὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ πράγματος περιεβλήθησαν οἱ λόγοι τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ ἄλλοιόν τι, πρὸς τὴν κατὰ μόνας ἀπαγγελίαν μᾶλλον ἁρμόζον μέτρον³⁾ καὶ ἀπετέλεσαν καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἥσιμα τοῦ ὅλου χοροῦ. Διότι τοῦ κορυφαίου ἔργον ἦτο νὰ προκαλέσῃ τὸν χορὸν εἰς

De Pindari carminibus dramaticis, Bonn. Index 1884/5, ὃς φαντασιοκοπῶν γράφει: δράματα τραγικά carmina sunt argumenti heroici, in quibus Bacchi loco heroes prodibant, qui pro genere humano propugnantes fortunae tela et ictus intrepido pectore exciperent. Διωδῶν δὲ κατέχουεν σήμερον εὐρόντες ἐν ταῖς νεωσὶ εὐρεθείαι ποιήμασι τοῦ Βαχχυλίδου ἀρ. 18. Ἰδε ἀνωτέρω σελ. 303.

1) Ἡροδ. V, 67 «οἱ Σικυῶνιοι ἐτίμων τὸν Ἀθρητιον καὶ δὴ πρὸς τὰ πάθεα αὐτοῦ τραγικοῖσι χοροῖσι ἐγέραιρον». Περὶ δὲ τοῦ Ἀρίωνος λέγει ὁ Σουΐδας «σατύρους ἐνεγκύν ἔμμετρα λέγοντας».

2) Ζηνοβ. V, 4. Σουΐδας καὶ Φώτιος ἐν λείπει. Ἐν τούτοις ἡ παροιμία δὲν ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὸν Ἐπιγένην οὔτε ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἐν VIII, 381, οὔτε ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν Συμποσιακῶν I, 1. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ τελευταῖος ἀναφέρει αὐτὴν εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Φρυγίου καὶ Αἰαχύλου. Ἀπὸ τοῦ Ἐπιγένοους δὲ χρονολογεῖ τὴν τραγωδίαν ὁ Σουΐδας ἐν λείπει Θέσπιδι. Τοὺς Σικυωνίους δ' ἀναφέρει ὡς εὐρετὰς τῆς τραγωδίας ὁ Θέμιστιος ἐν λόγῳ XXVII σελ. 106 ἐκδ. Dindorf.

3) Τροχαῖκοι τετράμετροι τὸ πρῶτον, εἴτα δὲ ἰαμβικοὶ τρίμετροι κατὰ τὸν Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 4 καὶ ἐν τῇ Ῥητορ. III, 1 | σελ. 174 ἐκδ. Roemer.]

ᾧδὸν ἢ ὄρχησιν καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτῷ φανεράν ἐν διηγηματικῷ λόγῳ τὴν ἀφορμὴν τοῦ θρήνου ἢ τῆς ἐκστάσεως. Ἄν ἄρα ὁ χορὸς ᾄδων καὶ ὀρχούμενος ἐμιμεῖτο πρᾶξιν τινα, ὡς ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Πενθέως τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ θεοῦ, τὴν δίδωσιν τοῦ ἀντιπάλου, τὸν θρήνον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πεσόντος, ὑπελείποντο ἔτι μόνον αἱ προσφωνήσεις τοῦ κορυφαίου καὶ ἡ ἀντιπαράστασις δύο ἡμιχορίων μετὰ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν καὶ τὸ δράμα ἦτο πλήρες.

149. Ἄλλ' αἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἀσήμενται ἐκεῖναι δραματικαὶ παιδαὶ ἐπεσκοτήθησαν ταχέως ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων μορφῶν, ἃς ἀνέλαβεν ἐν Ἀττικῇ ἡ νέα τέχνη. Ἐνταῦθα ἐν τῇ πολυσταφύλῳ Ἰκαρίᾳ τὸ πρῶτον σὺν τῇ λατρείᾳ τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου ἦνθησε συγχρόνως καὶ τὸ δράμα, ἢ τε κωμωδία καὶ ἡ τραγωδία¹⁾. Ἐξ Ἰκαρίας εἴλκε τὸ γένος ὁ Θέσπις, ὃν παραβλέποντες τὸν ἤδη μνημονευθέντα Ἐπιγένην ἐθεώρουν ὡς τὸν κυρίως εὐρετὴν τῆς τραγωδίας²⁾. Ἐκεῖθεν μετεφυτεύθη ἡ τραγωδία ἐπὶ τῶν φιλοτέχνων τυράννων Πεισιστρατιδῶν εἰς τὸ ἄστυ, διότι τῷ μὲν 534 ἐδίδαξεν ἐκεῖ ὁ Θέσπις τὴν πρώτην αὐτοῦ τραγωδίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 508 μετὰ τὴν φυγὴν τῶν τυράννων, ὡς μαρτυρεῖται, ἤρξαντο οἱ πολῖται ἀναλαμβάνοντες τὴν χορηγίαν³⁾.

Καὶ ὁποῖα μὲν τις ἦτο ἡ τραγωδία ἐν τοῖς παλαιοτάτοις ἐκείνοις χρόνοις καὶ κατὰ τί διέφερε ἡ παλαιὰ ἀττικὴ τῆς πελοποννησιακῆς τραγωδίας, περὶ τούτου οὐδὲν ἀκριβὲς δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, διότι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης οὐδεμίαν καθαρὰν ἔννοιαν περὶ τούτου εἶχεν. Καὶ ἀναφέρονται μὲν ὑπὸ τοῦ Σουλᾶ πλείστα ὀνόματα τραγωδιῶν τοῦ Θέσπιδος, οἷον Ἀθλα Πελίου ἢ Φόρβας, Τερεῖς, Πίθεοι, Πενθεύς, ἀλλ' ὅτι ὁ Θέσπις ἀποθανὼν

¹⁾ Ὁ Ἀθήν. ἐν II, 40b λέγει: «ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμωδίας καὶ ἡ τῆς τραγωδίας εὐρεσις ἐν Ἰκαρίᾳ τῆς Ἀττικῆς».

²⁾ Πλάτ. ἐν Μένῳ ἢ περὶ νόμου 321 a. Διοσκορίδης ἐν Ἀνθολ. VII, 410 καὶ 411 Ὀρατ. ἐν [Ἐπιστ. II, 3] de arte poet. 275, ὡν τῆς γνώμης ὑπερμαχεῖ ὁ Bentley ἐν-θ' ἀνωτέρω. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Σουλᾶς θεωρεῖ τὸν Θέσπιν δέκατον ἔκτον ἢ δεῦτερον τραγικὸν μετὰ τὸν Ἐπιγένην.

³⁾ Πόριον Χρον. 58 (κατ' ἀκριβῆ διόρθωσιν) καὶ 61.

κατέλιπεν ἐγγράφους τραγωδίας, εἶναι λίαν ἀμφισβητήσιμον καὶ ἴσως ἦσαν τὰ ἔργα ἐκεῖνα ὑποβολιμαῖα ἀποδοθέντα ὑπὸ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ εἰς τὸν πατέρα τῆς τραγωδίας¹⁾. Μᾶλλον δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν τεχμαιρόμενοι ἐκ τῶν παραδιδομένων ὑπὸ τοῦ Διογένους²⁾, ὅτι παρὰ τῷ Θέσπιδι ὁ ὑποκριτὴς ἀπαλλαγεῖς ἤδη τῆς θέσεως ἀπλοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ ἀπετέλεσε καθ' ἑαυτὸν ἰδίον πρόσωπον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ χοροῦ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὑπεκρίνετο εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ, ὠνομίσθη ὑποκριτὴς³⁾. "Ο,τι δ' ὁ Ὀράτιος (de arte poet. 276) μυθολογεῖ περὶ τῆς ἀμάξης, ἐφ' ἧς ὁ Θέσπις περιήγε τὰς τραγωδίας, ἐρείδεται εἰς τὴν σύγχυσιν τῆς τραγωδίας πρὸς τὰ ἐξ ἀμάξης σκώμματα τῶν τοὺς διαβάτας σκωπτόντων κωμαστῶν. Ὡσαύτως δ', ὅ,τι ὁ μεταγενέστερος ῥήτωρ Θεμίστιος (ἐν λόγῳ XXVI, 382 ἐκδ. Dind.) λέγει περὶ τοῦ Θέσπιδος ὡς εὑρετοῦ τοῦ προλόγου καὶ τῆς ῥήσεως, ἔπλασεν ἡ φαντασιοκοπία αὐτοῦ ἐκ τῶν ὑπαινιγμῶν τοῦ Ἀριστοτέλους (περὶ ποιητ. 4).

150. Πλὴν δὲ τοῦ Θέσπιδος ἀναφέρονται ὡς παλαιότατοι ποιηταὶ τραγωδιῶν καὶ πρόδρομοι τοῦ Λισχύλου ὁ Χοιρίλος, ὁ Πρατίνας καὶ ὁ Φρύνιχος. Ἐκ τούτων ὁ ἐκ Φλιούντος τῆς Πελοποννήσου Πρατίνας πρῶτος ἔγραψε καὶ εἰσήγαγεν εἰς Ἀθή-

¹⁾ Ὁ Διογένης ἐν V, 62 λέγει· « φησὶ δ' Ἀρσινόεος ὁ μουσικὸς καὶ τραγωδίας Ἡρακλείδην Ποντικὸν ποιεῖν καὶ Θέσπιδος ἐπιγράφειν ». Ὁ δὲ Bentley ἐν 0' ἀνωτ. 287 εἰς ταύτης ἀναφέρει τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα καὶ τὰ σοκόμενα ἀποσπάσματα. Ὁ δὲ Daub, De Suidae biograph. ἐν τοῖς Jahrbüch. für Philol. Supplem. XII, 412 ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ ὑποβολιμαῖα ἐκεῖνα δράματα δὲν περιείχοντο ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν Ἀλεξανδρίων.

²⁾ Διογ. III, 56 « ἐν τῇ τραγωδίᾳ πρότερον μὲν μόνος ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ Θέσπις ἕνα ὑποκριτὴν ἐξεῦρεν ». Παράδ. Πολυδ. Ὀνομ. IV, 123.

³⁾ Οὕτω δὴ ἠρμήνευεν ὁ Πολυδεύκης (IV, 123) τὴν λέξιν ὑποκριτὴς καὶ οὕτω μεταχειρίζεται τὸ ῥῆμα ὑποκρίνομαι συνωνύμως τῷ ἀποκρίνομαι δ' Ὁμηρος ἐν Ἰλ. II, 407, M, 228 καὶ Ὀδυσ. α, 170. Παράδ. Ἀπολ. Σοφιστοῦ λεξικὸν Ὁμηρ. σελ. 160. Ἡσύχιον ἐν λέξει ὑποκρίνοιτο καὶ G. Curtius ἐν τοῖς Bericht. der sächs. Gesell. der Wissensch. 1866. σελ. 148 καὶ Rhein. Mus. 23, 255 κ. ἐ.. Ἄν ἡ ἐρμηνεία αὕτη τῆς λέξεως εἶναι ὀρθή καὶ ἂν ἡ λέξις ὑποκριτὴς δὲν ἐσήμαινε μᾶλλον τὸν ἀποδίδοντα τὰς λέξεις ἄλλου τινός, τοῦ ποιητοῦ, εἶναι ζήτημα ἀμφισβητήσιμον, περὶ οὗ ἴδε Sommerbrodt ἐν Rhein. Mus. 22, 513 κ. ἐ. καὶ 30, 456 καὶ ἐξῆς.

νας τὸ σατυρικὸν δράμα. Πεντήκοντα δ' ἔγραψε δράματα κατὰ τὸν Σουίδα, ὧν 32 σατυρικά, πρὸς δὲ τὸ εἰς ἡμᾶς περιελθὼν χαρίεν ὑπόρχημα, οὗ οἱ γοργοὶ καὶ μεταλλάσσοντες ῥυθμοὶ προσδίδουσι τὰ γελοῖα τραγοπηδήματα τῶν σατύρων αὐτοῦ.

Τὰ ἔχνη δὲ τοῦ πατρὸς μετῆλθεν ὁ υἱὸς Ἀριστίας, οὗ σατυρικὸν τι δράμα ἐκαλεῖτο Κύκλωψ, ἐπραγματεύετο ἄρα ὁμοίαν ὑπόθεσιν, οἷαν καὶ τὸ μόνον εἰς ἡμᾶς περιελθὼν σατυρικὸν δράμα τοῦ Εὐριπίδου.

Ἄλλ' ὀνομαστότατος τῶν παλαιότερων τραγικῶν φαίνεται ὢν ὁ Φρόνιχος, ὁ υἱὸς τοῦ Πολυφράδμονος, ὃς κατὰ Σουίδα πρῶτος εἰσήγαγε γυναικεῖον πρόσωπον εἰς τὴν σκηνὴν καὶ μετεχειρίσθη πρὸ πάντων τροχαικοὺς τετραμέτρους ἐν ταῖς τραγωδίαις αὐτοῦ¹⁾, πρὸς οὓς συναφῇ φαίνονται καὶ τὰ ἀμβρόσια μέλη, ἅτινα κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη (ἐν Ὀρν. 749) εἰσήγαγε. Παρὰ τοῦ Σουίδα δὲ καὶ παρ' ἄλλων μανθάνομεν τὰ ὀνόματα δέκα ἢ ἑνδεκα τραγωδιῶν, ἃς ἐποίησεν. Ἦσαν δὲ αὗται Λιγύπτιοι, Ἀκταίων, Ἀλκηστis, Ἀνταῖος ἢ Λίβυες, Δίκαιοι, (ἢ Πέρσαι ἢ Σύνοικοι)²⁾, Δαναΐδες, Μιλήτου ἄλωσις, Πλευρώνιοι, Τάνταλος, Φοίνισσαι³⁾. Ἡ ὀνομαστοτάτη δὲ τῶν τραγωδιῶν τούτων ἦσαν αἱ Φοίνισσαι, ἃς εἰσήγαγε μὲν ὁ Θεμιστοκλῆς τῷ 476 μεγάλην ἐπιδείξας λαμπρότητα⁴⁾, ἐμιμήθη δ' ὁ Λι-

¹⁾ Ἡ παράδοσις τοῦ Σουίδα, ἐδρετῆς τοῦ τετραμέτρου ἐγένετο, εἶναι κατὰ τοσοῦτον ἄτοπος, καθ' ὅσον ὁ Ἀριστοφ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 4 λέγει, ὅτι ὁ τετράμετρος ἦτο καθ' ὅλου τὸ παλαιὸν μέτρον τῆς τραγωδίας.

²⁾ Δίκαιοι ἐσφαλμένως ἴσως προῆλθεν ἐκ τοῦ Δαδίκαι, τοῦ ὀνόματος φυλῆς τινος περσικῆς. Καὶ τὸ Σύνοικοι δὲ ἢ Πέρσαι καὶ Σύνοικοι φαίνεται ὅν ἄλλο ὄνομα τῶν Φοινισσῶν.

³⁾ Ὁ Σουίδας μνημονεύει καὶ δεύτερον τραγικὸν Φρόνιχον τὸν Μελανθᾶ, εἰς ὃν ἀποδίδει τὴν Ἀνδρομέδαν καὶ τὴν Ἡριγύνην. Συνταυτίζει δ' ἀμφοτέρους ὁ Welcker, Die gr. Tragödien I, 19 ἐρμηνεύων ἐσφαλμένως καὶ τὸ εἰς Ἀριστοφ. Σφηκ. 1481 διεσκευασμένον σχόλιον.

⁴⁾ Ὁ Πλούτ. ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. 5 λέγει· «ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγωδοῖς, μεγάλῃν ἤδη τότε σπουδῇ καὶ φιλοτιμίᾳ τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα· Θεμιστοκλῆς Φρεαρχῆς ἐχορήγει, Φρόνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἤρχεν». Τὸ ὄνομα τοῦ δράματος δὲν ἀναφέρεται, ὅτι δ' ἦσαν αἱ Φοίνισσαι τὸ διδαχθὲν δράμα εἶναι πιθανὴ ὑπόθεσις τοῦ Bentley.

σχῆλος ἐν τοῖς Πέρσαις. Πολιτικὴν ὑπόθεσιν ἐπραγματεύετο καὶ ἡ Μιλήτου ἀλώσις, ἥτις ἐγένετο περιβόητος διὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀναμνησθέντες ἐκ τῶν σκηνῶν τοῦ δράματος οἰκεῖα κακὰ ἐπέβαλον εἰς τὸν ποιητὴν ζημίαν χιλίων δραχμῶν καὶ ἀπηγόρευσαν ἐν τῷ μέλλοντι τοιαύτας πολιτικῆς ὑποθέσεως τραγωδίας¹⁾. Καὶ ὁ Φρύνιχος δ' ὡς πάντες οἱ μεγάλοι ποιηταὶ εἶχεν υἱὸν ποιητὴν, τὸν Πολυφράδομον, κληρονόμον τῆς τέχνης αὐτοῦ²⁾. Οὗτος ἠγωνίσθη πρὸς τοὺς ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ Αἰσχύλου διδάξας τριλογία, τὴν Λυκούργειαν.

Ὁ δὲ Χοιρίλος ἔσχε τοσοῦτον σπουδαίαν ροπὴν πρὸς τὴν διάταξιν καὶ τὰς κινήσεις τοῦ χοροῦ τῶν παλαιότερων χρόνων, ὥστε ὁ Σοφοκλῆς πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν Θέσπιν ἐπέστειλε τὴν ἐριστικὴν διατριβὴν περὶ τοῦ χοροῦ. Καὶ τὴν εὖρεσιν τῶν προσωπείων δὲ καὶ τῶν λαμπρῶν στολῶν τὴνσκευὴν εἰς τὸν Χοιρίλον ἀπένεμόν τινες κατὰ τὸν Σουΐδαν. Ὑποπτος ὁμῶς φαίνεται ἡ μαρτυρία τοῦ λεξικογράφου περὶ τῶν 160 δραμάτων καὶ τῶν 17 νικῶν³⁾.

6) Αἰσχύλος (525—456)⁴⁾.

151. Βίος. Αἰσχύλος ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος εἶχε τὸ γένος

1) Ἡροδ., VI, 21 «Ἀθηναῖοι δὴλον ἐποίησαν ὑπεραχθεσθέντες τῇ Μιλήτου ἀλώσει τῇ τε ἄλλῃ πολλᾷ καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρύνιχον δράμα Μιλήτου ἀλώσειν καὶ διδάξαντι εἰς δάκρυά τε ἔπεσε τὸ θέατρον καὶ ἐζημιώσαν μιν ὡς ἀναμνησάντα οἰκίᾳ κακὰ χιλίοισι δραχμῇσι καὶ ἐπέταξαν μηδένα χρᾶσθαι τούτῳ τῷ δράματι». Οὕτω δ' ἠφανίσθη ἡ πολιτικὴ ἐκ τοῦ δράματος κατὰ μικρόν, ἵνα ἀναφανῇ βραδύτερον ἐν τῇ κωμῳδίᾳ.

2) Ἡ κληρονομία αὕτη συνίστατο εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ υἱὸς συμφώνως πρὸς τὸ δίκαιον ἐγένετο κληρονόμος τῶν ἔργων τοῦ πατρός.

3) Εἰς τὴν εὐκλείαν αὐτοῦ ὡς σατυρικοῦ ποιητοῦ ἀναφέρεται ὁ στίχος «ἦ νῦν κα μὲν βασιλεὺς ἦν Χοιρίλος ἐν Σατύροις». Τοῦ ἀγῶνος τοῦ Χοιρίλου πρὸς τὸν Πρατίναν καὶ Αἰσχύλον καὶ τῆς καταπτώσεως ἐν τούτῳ τῶν ἱερῶν κατὰ τὴν 70 Ὀλυμπιάδα μνημονεύει ὁ Σουΐδας ἐν λέξει Πρατίναν.

4) Περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος Βίος Αἰσχύλου ἐν μέρει ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Χαμαιλέοντος περὶ Αἰσχύλου καὶ ἄρθρον τοῦ Σουΐδα. Ταῦτα πάντα ὡς καὶ τὰς ἄλλας μαρτυρίας τῶν παλαιῶν συνέλεξεν ὁ Fr. Schöll ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ Ritschl 1878. Νεωτέρα ἐπεξεργασία τοῦ βίου Αἰσχύλου ὑπὸ Stanley ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ (1863). Chr. Petersen, De Aeschylī vita et fabulis, Kopenhagen 1814. Dahms, De Aesch. Vita, Berlin 1860. Teuffel-Wecklein ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Περσῶν. 1886.

ἐξ εὐπατριδῶν τοῦ δήμου Ἐλευσῖνος. Τοῦτο δ' ὑπαινίττεται αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφάνους (στ. 886) λέγων κατὰ τὸν κωμικόν· Δῆμητερ ἡ θρέψασα τὴν ἐμὴν φρένα. Ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὸ Πάριον χρονικὸν τὸ τέταρτον ἔτος τῆς 63 Ὀλυμπιάδος (525/4)¹), ὥστε ὁ χρόνος τῆς ὀριμαζούσης ἀνδρικήs αὐτοῦ ἡλικίας συνέπιπτε πρὸς τοὺς μεγάλους χρόνους τῶν περσικῶν πολέμων. Ἐκ τούτου ἐμεστώθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μεγάλου φρονήματος καὶ ἡρωικῶς ἠγωνίσθη καὶ ἐν Μαραθῶνι καὶ ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἐν Πλαταιαῖς μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. Μαρτυρεῖ δὲ τὴν ἐκ τῆς ἀλκῆς αὐτοῦ εὐκλειαν τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπίγραμμα ἔχον οὕτως²).

*Αἰσχύλον Εὐφορίωνος Ἀθηναῖον τόδε κεύθει
μνῆμα καταφθίμενον πυροφόροιο Γέλας,
ἀλκὴν δ' εὐδόκιμον Μαραθῶνιον ἄλσος ἂν εἴποι
καὶ βαθυχαίτης Μῆδος ἐπιστάμενος.*

Ἀδελφὸς δ' αὐτοῦ ἦτο ὁ ἥρως ἐκεῖνος Κυνέγειρος, ὃς ἐπιλαβόμενος περσικῆς τριήρους καὶ ἀποκοπεῖς τὴν χεῖρα διὰ πελέκειος ἐπεσφράγισε διὰ τοῦ θανάτου τὸ θάρρος αὐτοῦ (Ἡροδ. VI, 114). Καὶ τὸν Ἀμεινίαν δ', ὃς ἀνεδείχθη ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Σαλαμῖνος, θεωροῦσι πολλοὶ ὡς ἀδελφὸν τοῦ ποιητοῦ³). Ἀλλ' οὗτος κατήγετο κατὰ τὸν Πρόδοτον (VIII, 84) ἐκ Παλλήνης, ὥστε ἀναγκαίως πρέπει νὰ ἐνίδωμεν ἐν τούτῳ κόσμημα ἱστορικὸν οὐχὶ ἀκριβὲς τοῦ περὶ τοῦ ποιητοῦ θρύλου⁴). Περὶ τῆς ἀνατροφῆς δὲ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν διδασκάλων αὐτοῦ οὐδὲν ἀκριβῶς γνωρίζομεν

¹) Πρὸς τὸ χρονικὸν συμφωνεῖ μετὰ μικρὰν διόρθωσιν ὁ Σουῖδας λέγων· «ἠγωνίζετο αὐτὸς ἐν τῇ Ο (Θ κατὰ τὸν κώδ.) ὀλυμπιάδι ἑτῶν ὧν κε'». Αἱ διςτάσαι μαρτυρίαι τοῦ Βίου οὐ εἶναι ἀδέσβαιοι καὶ ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλας.

²) Ἀθῆν. XIV, 627 c. Πaus. I, 14 καὶ Βίος Αἰσχύλου. Κατὰ τὸν Εὐστράτιον εἰς Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. III, 2 πληγωθεὶς ὁ Αἰσχύλος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπεκαμίσθη.

³) Ἰδὲ Διοδώρου Βιβλ. Ἱστορ. XI, 27, Ἀλλ. Ποικ. Ἱστορ. V, 19. Ἀριστοδήμου ἐν Müller, *Fragm. hist. graec.* V, 1-20] I, 3, Σουῖδαν καὶ Βίον.

⁴) Ὁ Got. Hermann ἐν *Opusculis* II, 166 ἀπεκάλυψε πρῶτος τὴν πλάνην.

δι' ἑλλειψιν ἀκριβῶν μαρτυριῶν. Πρὸς τὴν ποίησιν δ' ἐτράπη ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας καὶ δὴ μετ' ἀποκλειστικοῦ ἔρωτος πρὸς ἐκεῖνο τὸ εἶδος αὐτῆς, ὅπερ ἤρμοζε μὲν πρὸς τὴν πρὸς πᾶν μέγα καὶ ὑψηλὸν τετραμμένην διάνοιαν αὐτοῦ, ἐθεραπεύετο δὲ καὶ ἤρεσκε τότε πρὸ παντὸς ἄλλου ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τούτου καὶ οἱ ποιητικοὶ ὄρυλοι διηγούντο, ὅτι αὐτὸς ὁ θεὸς Διόνυσος ἐπεφάνη εἰς τὸν νεαρὸν Αἰσχύλον φυλάττοντα σταφυλὰς καὶ παρώτρυνεν αὐτὸν εἰς ποίησιν τραγωδιῶν. Καὶ πρὸ τοῦ τριακοστοῦ μὲν ἔτους τῆς ἡλικίας ἐπεφάνη ὡς συνεπιθουμητῆς τοῦ τραγικοῦ στεφάνου καὶ ἡγωνίσθη πρὸς τὸν Πρατίναν καὶ Χοιρίλον (Ὀλυμπ. 70=500|497)¹⁾, ἀλλὰ τὴν πρώτην νίκην ἐνίκησε τῷ 484, ὅτε εἶχεν ὑπερβῆ πλέον τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας.

Μεταβολὴν τινα εἰς τὸν βίον τοῦ ποιητοῦ, βίον ἀφωσιωμένον εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὰς Μούσας, ἐπήνεγκον αἱ ἐκδρομαὶ αὐτοῦ εἰς Σικελίαν. Μετέβη δὲ τὸ πρῶτον ἐκεῖσε περὶ τὰ 480—470, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Αἴτνης²⁾, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ φιλοτέχνου τυράννου Τέρωνος, ὃς περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους εἶχεν ἐλκύσει εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Συρακουσῶν καὶ τὸν Σιμωνίδην καὶ τὸν Πίνδαρον. Ἐκμαζε δ' ἤδη τότε ἐν Σικελίᾳ ἡ δραματικὴ τέχνη τοῦ Ἐπιχάρμου, καὶ ἐποίησε καὶ αὐτὸς ὁ Αἰσχύλος χάριν τοῦ θεάτρου τῶν Συρακουσῶν δράμα ἐγχώριον πραγματευόμενον ὑπόθεσιν, τὰς Αἰτναιίας, ἐν αἷς, ὡς καὶ ὁ Πίνδαρος ἐν τῇ πρώτῃ εἰς Πυθιονίκας ᾠδῇ τῇ διδαχθείσῃ τῷ 474, ἐνεκωμίαζε τὴν ὑπὸ τοῦ Τέρωνος τότε κτισθεῖσαν πόλιν Αἴτνην³⁾. Ἀφορμὴν δὲ τῆς εἰς Σικε-

¹⁾ Σουλᾶς ἐν λ. Πρατίνᾳ. Ἀλλ' ἀμφισβητεῖται περὶ τούτου, ἂν τότε τακτικοὶ ὑφίσταντο ἀγῶνες.

²⁾ Ἡ ἔκρηξις τῆς Αἴτνης συνέβη τῷ 478 κατὰ τὸ Πάριον χρονικόν, τῷ 475 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδ. ἐν III, 116. Ἐν τῇ βίῳ ἀναγιγνώσκουμεν ταῦτα: «ἐλθὼν εἰς Σικελίαν Ἱέρωνος τότε τὴν Αἴτνην κτιζόντος ἐπεδείξατο τὰς Αἰτναιίας, οἰκονοζόμενος βίον ἀγαθὸν τοῖς συνοικίζουσι τὴν πόλιν». Δὲν εἶναι δὲ φανερόν, διὰ τί ὁ Πausan. I, 2, 3 λέγει, ὅτι ὁ Αἰσχύλος μετὰ τοῦ Σιμωνίδου, οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ τοῦ Πινδάρου διέτριβε παρὰ τῷ Ἱέρωνι.

³⁾ Δὲν φαίνεται ἀποδεκτόν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος τότε δὴ κατὰ τὴν πρώτην ἐν Σικελίᾳ διατριβὴν εἶχε διδάξει ἐκ νέου τοὺς Πέρσας, διότι οὗτοι ἐδιδάχθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τῷ 472, ὃ δ' Αἰσχύλος πρὸ τοῦ 472 τὸ πρῶτον φαίνεται ἀποδημήσας εἰς Σικελίαν.

λίαν ἀποδημίας ἐθεώρει τὸ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπιγράμμα (VII, 40) τὴν δυσθυμίαν τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ τῇ δυσμενεῖ διαθέσει τῶν πολιτῶν. Τὴν δυσθυμίαν δ' αὐτὴν ἀποδίδουσι τινὲς μὲν εἰς τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ ἄγωνι περὶ τῆς καλλίστης ἐλεγείας εἰς τοὺς πεσόντας ἐν Μαραθῶνι ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου (489), ἄλλοι δὲ εἰς τοῦτο, ὅτι ἡττήθη ἐν τῷ δραματικῷ ἄγωνι τῷ 468 ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους ¹⁾, ἄλλοι δ' εἰς τὴν δίκην βεβηλώσεως τῶν Ἐλευσινίων, ἣν ἐδίωξαν αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλὰ τῶν αἰτιῶν τούτων τῆς δυσθυμίας αἱ μὲν δύο πρῶται ἀποδεικνύονται ἀβάσιμοι ἐξ εὐκόλως νοουμένων, χρονολογικῶν λόγων καὶ βεβαίως ἐπλάσθησαν ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες ἔκρινον τὴν μεγαλοφροσύνην τῶν ἀνδρῶν τοῦ παρελθόντος πρὸς τὴν ἰδίαν ἐαυτῶν μικροπρέπειαν. Διότι, ὅποσον διαφόρως ἔκρινεν ὁ φρονηματίας Αἰσχύλος τὰς τοιαύτας ἥττας, ἀποδεικνύει τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου παραδιδόμενον ἀνέκδοτον, καθ' ὃ ἡττηθεὶς ποτε ἀδίκως εἶπεν ἀταράχως, ὅτι ἀνατίθεται εἰς τὸν χρόνον ²⁾ τὰς τραγωδίας πεπορθῶς, ὅτι μέλλουσι νὰ τιμηθῶσι ποτε προσηκόντως. Εἰς ἀσφαλέστερον ἔδαφος ἐρείδεται ἡ τρίτη μαρτυρία, διότι δὴ παλαιός τις λίαν ἀξιόπιστος μάρτυς, ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Νικομαχείοις ἠθικοῖς ὑποσημαίνει τὴν δίκην ἐκείνην ³⁾ καὶ ὁ ὑπομνηματιστὴς δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ Εὐστράτιος, σημειοῖ εἰς τὸ χωρίον παραλαβῶν ἐκ τοῦ Ποντικῷ Ἡρακλείδου, ὅτι ὁ ποιητὴς ἠναγκάσθη ἔνεκα τοῦ διεγερθέντος ὀροῦδου νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου καὶ δικασθεὶς ἠθωώθῃ μόνον διὰ τοῦτο, ὅτι προῦφασίσθη ἄγνοιαν τῆς διδασκαλίας τῶν μυστηρίων ⁴⁾. Ἀλλὰ καὶ ἀληθῶς ἂν

¹⁾ Πλὴν τοῦ βίου ἴδε καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Κίμωνος 8.

²⁾ Ὁ Ἀθῆν. ἐν VIII, 347e λέγει: «ἡττηθεὶς ἀδίκως ποτέ, ὡς Θεόφραστος ἢ Χαμαιλέων ἐν τῇ περὶ ἡδονῆς εἴρηκεν, ἔφη χρόνῳ τὰς τραγωδίας ἀνατιθέναι, εἰδὼς ὅτι κομίζεται τὴν προσήκουσαν τιμὴν».

³⁾ Ἀριστ. Ἠθ. Νικομ. III, 2 σ. 1111a: πλὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ἴδε καὶ Αἰλιανὸν ἐν Ποικ. Ἱστορ. V, 19 καὶ Κλήμ. τὸν Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. II, κεφ. 4, 166 καὶ Εὐστράτιον εἰς Ἀριστοτέλην. Ἠδὲ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις 807 λέγει: «οὕτε γὰρ Ἀθηναίοισι συνέβαιν' Αἰσχύλος».

⁴⁾ Τίς ἡ τραγωδία ἢ τετραλογία, ἣτις τοσοῦτον διήγειρε ὀροῦδον, καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ παντελῶς ἠγνόουν καὶ ἐπειρῶντο νὰ μαντεύσωσιν. Ὁ Εὐστράτιος στηριζόμενος εἰς τὸν

εἶναι τὰ τῆς δίκης ἐκείνης διὰ τὴν βεβήλωσιν τῶν μυστηρίων, παραμένει ἐν τούτοις λίαν ἀμφισβητήσιμον τὸ ζήτημα, ἂν τούτου ὃν ἔνεκα ὁ ποιητὴς ἠναγκάσθη ν' ἀποδημήσῃ εἰς Σικελίαν. Ἄλλως δὲ καὶ δὲν φαίνεται διαρκέσασα ἐπὶ πολὺ ἡ πρώτη ἐκείνη διαμονὴ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἰέρωνος, διότι κατὰ τὰ ἔτη 472 καὶ 468 καταλαμβάνομεν αὐτὸν αὖθις ἐν Ἀθήναις, ἔνθα τῷ μὲν 472 ἐδίδαξε τοὺς Πέρσας, τῷ δὲ 468 ἡττήθη ἐν τῷ ἀγῶνι πρὸς τὸν νεαρὸν Σοφοκλέα. Βραδύτερον δὲ διδάξας τῷ 458 τὴν Ὀρέστειαν καὶ νικήσας λαμπρὰν νίκην ἀπεδήμησε καὶ αὖθις εἰς Σικελίαν, ἀλλὰ νῦν βεβαίως διὰ τὴν λύπην ἐπὶ τῇ περικοπῇ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀρείου Πάγου, οὗ τὸ ἐγκώμιον ἔπλεξεν αὐτὸς ἐν τῷ τελευταίῳ δράματι τῆς τριλογίας ἐκείνης. Διότι ὁ αὐστηρὸς ἀριστοκρατικὸς καὶ ζηλωτὴς τῆς παλαιᾶς τάξεως τῶν πραγμάτων βαρέως ἔφερε τὴν ἐξάπλωσιν τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν σοφιστικῶν διδασκαλιῶν, αἵτινες προεκάλεσαν τὴν μῆνιν αὐτοῦ κατὰ τῶν νέων θεῶν καὶ τυράννων ἐν τῷ Προμηθεΐ καὶ ταῖς Εὐμενίσιν.

Κατὰ τὴν δευτέραν δ' ἐν Σικελίᾳ διαμονὴν κατελήφθη ὁ ποιητὴς ὑπὸ τοῦ θανάτου παρὰ τῇ πόλει Γέλα κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 81 Ὀλυμπιάδος = 456/5. Καὶ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ περιέβαλεν ὁ μῦθος διὰ ποιητικοῦ ἐνδύματος. Ἀετὸς δὴλα δὴ, ἔλεγεν ὁ μῦθος, χελώνην κρατῶν ἐπέβριψεν αὐτὴν κατὰ τῆς φαλακρᾶς κεφαλῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ κατασυνέτριψε τὸ κρανίον αὐτοῦ ¹⁾. Καὶ ἐπειράθησαν μὲν ν' ἀναγῶσι τὸν θρῦλον εἰς ἐπιτύμβιον ἀνέγλυφον, ἐφ' οὗ αἰωρεῖτο αετὸς κρατῶν χελώνην ὡς σύμβολον τῆς ποιητικῆς τέχνης ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀπο-

Ἡρακλείδην τὸν Ποντικὸν ὀνομάζει μετ' ἄλλων καὶ τὰς Τοξότιδας καὶ τὰς Ἱερείας. Μεταγενέστεροι δ', ὡς ὁ συγγραφεὺς τοῦ βίου καὶ ὁ Ἀψίνης [ἐν τῇ ἔητορ. τέχνῃ] I, 340 ἐκδ. Spengel τῶν Rhet. graeci μυθολογοῦσιν, ὅτι αἱ Εὐμενίδες ἦσαν. Ἄλλ' αὖται, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν, οὐδὲν περὶ βεβηλώσεως τῶν μυστηρίων περιέχουσιν. Ἴδε καὶ Got. Hermann, Opusc. II, 163 κ.ε. Ἱπποκλῆς φαίνεται ἐν τῇ διηγῆσαι ταύτη καὶ ὁ βιωμὸς τοῦ Διονύσου διότι δυσκόλως περὶ μῦθου, ὅτι εὐρίσκειτο καθ' ὅλου τοιοῦτος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἢ τῇ θεάτρῳ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὁραμάτων.

¹⁾ Σιωτᾶδης παρὰ Στοβαίου 98, 9. Valerius Maximus, 9, 12. Plinius Natur. Hist. X, 3, Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. VII, 16, Βίος καὶ Σουλῆας.

θεωθέντος ποιητοῦ ¹⁾, ἀλλὰ πιθανὸν εἶναι, ὅτι τοιαῦτα πλάττοντες οἱ κωμικοὶ ἀνέφερον εἰς αὐτὸν παλαιὸν τινα, ἥδη γνωστὸν τῷ Δημοκρίτῳ μῦθον ²⁾, ἐξ ἀφορμῆς ἴσως τῆς φαλακρότητος αὐτοῦ ³⁾. Κατέλιπε δὲ δύο υἱοὺς τὴν Εὐφορίωνα καὶ τὸν Βίωνα (κατ' ἄλλους Εὐαίωνα) καὶ ἀνεψιὸν τὸν Φιλοκλέα, οἵτινες ἐκκληρονόμησαν καὶ διέδοσαν τὴν τέχνην αὐτοῦ. Ἡδύναντο δὴλα δὴ οἱ ἐπεξεργαζόμενοι τὰ δράματα αὐτοῦ νὰ διαγωνίζωνται καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ καί, ὡς ὁ Κοιντιλιανὸς παραδίδει (X, 1, 66), πολλοὶ καὶ ἐνίκησαν διδάξαντες αὐτά ⁴⁾. Καὶ ἄλλως δὲ μεγάλως ἐτιμᾶτο ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ἐν Ἀθήναις. Διότι ἐν μὲν τοῖς χρόνοις τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ ὡς τὸ ἀνυπερβλήτον ἰδανικόν, βραδύτερον δ', εἰσηγουμένου τοῦ Λυκούργου, ἐστάθη ἡ εἰκὼν αὐτοῦ χαλκῇ παρὰ ταῖς τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Διονύσου ⁵⁾.

152. Ποιήματα. Ὁ Αἰσχύλος ὡς πάντες οἱ μεγάλοι ποιηταὶ τῶν ἐγκρίτων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος συνεκέντρωσεν ἀπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς ἓν εἶδος τῆς ποιήσεως. Καὶ ἐποίησε μὲν ἀληθοῶς καὶ ἐλεγείας, ὡς τὴν εἰς τοὺς ἐν Μαραθῶνι πεσόντας, ὅτε

¹⁾ Götting ἐν Opusc. 230 κ. εἰ, Welcker, Alte Denkmäler II, 237 κ. εἰ. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κεφαλὴ, ἣν παρέχει ὁ 4 πίναξ, θεωρεῖται ὡς τοῦ Αἰσχύλου, ὡς καὶ ὁ Kroker ἐν τῇ Berliner Philol. Wochenschrift 1885, σελ. 897 κ. εἰ. ἀποφαίνεται.

²⁾ Εὐδήμου ἀπόσπασμα 22 ἐκδ. Spengel 1866.

³⁾ Rohde ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 121 (1880) 221. O. Crusius ἐν Rhein. Mus. 38 (1882) 308 κ. εἰ. Ὁ Keller, Tiere des klassischen Altertums ἐν σελ. 258 συσχετίζει τὴν διήγησιν πρὸς τὴν αἰτίαν πτῆσιν τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλ' ἡ σχέσις αὕτη εἶναι λίαν ἀμφίβολος.

⁴⁾ Παράβ. σχολιον εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 10 καὶ Βατρ. 866. Φιλόστρ. ἐν βίῳ Ἀπολλ. VI, 11. Ἰδε καὶ Rohde ἐν Rhein. Mus. 38, 289 κ. εἰ. Ἀριστα λέγει ὁ Αἰσχύλος παρ' Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 868 «ὅτι ἡ ποιήσις οὐχὶ συντέθνηκέ μοι».

⁵⁾ Πλουτ. ἐν τῷ περὶ τῶν δέκα βητόρων Ζ'. [σελ. 172 ἐκδ. Βερν.] «εἰσήμεγε νόμους... ὡς χαλκᾶς εἰκόνας ἀναθεῖναι τῶν ποιητῶν, Αἰσχύλου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, καὶ τὰς τραγωδίας αὐτῶν ἐν κοινῇ γραφαιμένους φυλάττειν καὶ τὸν τῆς πόλεως γραμματεῖα παραναγινώσκειν τοῖς ὑποκρινομένοις.» Παράβ. καὶ Διογ. II, 43, Παυσ. I, 21, Ἀθην. I, 19 ε. Ἰδε καὶ Welcker, Alt. Denkm. II, 465 κ. εἰ.

ἡγωνίσθη πρὸς τὸν Σιμωνίδην, καὶ παίξαι κατ' ἀξίωσιν τῶν ἐν Δελφοῖς ἱερέων ¹⁾, ἀλλὰ τὴν εὐχλείαν ἐζήτησε μόνον ἐν τῇ ποιήσει τραγωδιῶν. Καὶ ἡξίου μὲν τὰ τότε καθεστῶτα ἐν τῇ ἀττικῇ σκηνῇ πολλὰ ἐκ τῆς γονιμότητος τῶν ποιητῶν, διότι καθ' ἐκάστην ἐορτὴν τῶν Διονυσίων μόνον νέα δράματα ἐπετρέπετο νὰ διδασκωνται καὶ δὴ ἐκάστοτε τρεῖς τραγωδαὶ καὶ ἐν σατυρικὸν δρᾶμα. Ἄλλ', ὅπως τῶν ἄλλων μεγάλων τραγικῶν, οὕτω καὶ τοῦ Αἰσχύλου ἡ γονιμότης ἐπῆρκεσεν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀξιώσεων τούτων. Διότι 90 τραγωδίας (ὀρθότερον δράματα), ὡς ὁ Σουΐδας παραδίδει, ἐποίησε καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην φαίνεται ὅτι συνεφώνει ἄλλοτε καὶ ἡ παλαιὰ ἀναγραφὴ τῶν δραμάτων ἐν τῷ λαυρεντιανῷ κώδικι, ὅστις νῦν ἐν 4 στήλαις (ἢ 5 λείπει) 72 περιέχει ὀνόματα δραμάτων. Καὶ ὁ Βίος δὲ ἀναφέρει 70 τραγωδίας καὶ ἐν παρόδῳ πέντε σατυρικὰ δράματα καὶ εἰς ἡμᾶς περιττῶς αἱ ἐπιγραφαὶ 79 δραμάτων. Νίκας δ' ἐνίκησε κατὰ μὲν τὸν Βίον 13, κατὰ δὲ τὸν Σουΐδαν 28, ἀλλ' ἐν τῷ ἀριθμῷ τούτῳ φαίνονται περιλαμβανόμεναι καὶ αἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ νικηθεῖσαι διὰ τῶν δραμάτων αὐτοῦ νίκαι ²⁾. Πάντως δὲ προσεπόρισαν εἰς τὸν Αἰσχύλον τὸ πρῶτον ἔπαθλον αἱ ἡμίσεις καὶ πλέον τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ, ἂν καὶ τῷ 484 τὸ πρῶτον ἔτυχε τελείας νίκης ³⁾. Περιττῶς δ' εἰς ἡμᾶς ἐπτά μόνον τραγωδαὶ κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν ⁴⁾. Πέρσαι, Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι, Προμηθεύς, Εὐμενίδες, Ἐπτά ἐπὶ Θήβας, Ἰκέτιδες. Ἐκ τούτων τῶν ἐπτά ἀνεγινώσκοντο καὶ συχνάκις ἡξιοῦντο ὑπομνημάτων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τρεῖς μόναι, ὁ Προμηθεύς, οἱ Ἐπτά ἐπὶ Θήβας καὶ οἱ Πέρσαι. Ἡ διάσωσις δὲ τῶν ἐπτά τούτων δὴ τραγωδιῶν φαίνεται οὕσα οὕχ

¹⁾ Ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ Πορφύριος ἐν τῷ περὶ Ἀποχῆς ἐμφύγων II, 18.

²⁾ Ἄλλ' ἡ διαφορὰ δύναται νὰ προέρχηται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὅτε μὲν μόναι αἱ διονυσιακαὶ νίκαι ἡριθμοῦντο, ὅτε δὲ καὶ αἱ διονυσιακαὶ καὶ αἱ ληναϊκαὶ. Ἀξίον σημειώσεως εἶναι, ὅτι τέσσαρα δράματα πάντοτε ἀνήκουσιν εἰς μίαν νίκην.

³⁾ Μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Παρίου χρονικοῦ.

⁴⁾ Ἡ τάξις αὕτη εἶναι κατὰ τὸν κώδικα Μεδικαῖον. Ἄλλα χειρόγραφα ἔχουσιν ἐν ἀρχῇ τὸν Προμηθεά.

τυχαία, ἀλλὰ μᾶλλον ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐξ ὀρθῆς αἰσθήσεως προ-
 ελθοῦσαν κρίσιν γραμματικοῦ τινος τῶν τελευταίων παλαιῶν χρό-
 νων. Ὀφείλομεν δὲ τοσοῦτο μείζονα χάριν εἰς τὴν ἐκλογὴν ταύτην,
 διότι δι' αὐτῆς οὐ μόνον περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς πλήρης τριλογία, ἀλλὰ
 καὶ παρέχεται ἔννοιά τις τῆς πορείας τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ποιητοῦ
 πληρεστέρα, ἢ ὅσον ἐδικαιούμεθα νὰ ἀναμένωμεν ἐκ τόσοι μικροῦ
 ἀριθμοῦ δραμάτων. Διότι παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ καταφαίνονται κατα-
 φανεστέρον ἢ ὅσον παρὰ τῷ Πινδάρῳ καὶ Σοφοκλεῖ αἱ βαθμίδες
 τῆς κατὰ μικρον τελειώσεως καὶ τοῦτο, τὸ μὲν διότι αὐτὸς οὗτος
 συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς τραγωδίας, τὸ δὲ διότι οὐδό-
 λως ἀπηξίου νὰ ἐκκαρπῶται ἐν καιρῷ τοὺς νεωτερισμούς, οὓς
 εἰσῆγον οἱ νέοι ἀντίτεχνοι εἰς τὴν τραγικὴν τέχνην.

Ἐπιχειροῦντες δὲ νῦν νὰ διαπραγματευθῶμεν ἐν ἑκαστῷ τῶν
 δραμάτων θὰ ἀποσπῶμεν τῆς συγκεχυμένης τῶν χειρογράφων τά-
 ξεως καὶ θὰ φυλάξωμεν τὴν χρονολογικὴν τάξιν, ἥτις δύναται
 ἀκριβῶς σχεδὸν νὰ ὀρισθῇ καὶ ὑπὸ τῶν μαρτυριῶν τῶν διδασκα-
 λιῶν καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς ταῖς τραγωδαῖς ὑποδείξεων. Ἐπειδὴ
 δ' οὐδεμία τῶν τραγωδιῶν τοῦ ποιητοῦ ἀπετέλει ὅλον τι πλήρες
 καὶ ἑαυτήν, ἀλλ' ἐκάστη αὐτῶν συνεδέετο πρὸς δύο ἄλλας,
 μετ' ὧν ἀπετέλει μείζον τι, συναφὲς κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὴν κατα-
 σκευὴν ὅλον, μίαν τριλογίαν, διὰ τοῦτο προτιθέμεθα πραγματευό-
 μενοι περὶ τῶν μεμονωμένως διασωθεισῶν τραγωδιῶν, ὡς περὶ
 τῶν Ἰκετιδῶν, τῶν Περσῶν, τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, τοῦ Προμη-
 θεῶς, νὰ ἐξερευνήσωμεν καὶ τὰ τῶν ἀπολεσθέντων μὲν, ἀλλὰ
 συναφῶν πρὸς ταύτας δραμάτων.

153. Ἰκέτιδες. Αἱ Ἰκέτιδες ὠνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ τοῦ
 χοροῦ τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ, αἵτινες καταδιωκόμεναι ὑπὸ τῶν
 υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου ἰκετεύουσι καὶ εὐρίσκουσιν ἄσυλον ἐν Ἀργεῖ.
 Ἡ τραγωδία αὕτη, ἐν ἣ ὑπερτεροῦσι τὰ λυρικά στοιχεῖα ἐπὶ τοσοῦ-
 τον, ὥστε φαίνεται ὁμοιάζουσα μᾶλλον πρὸς ἐκκλησιαστικόν τι
 χορικὸν ἄσμα ἢ πρὸς δρᾶμα, καταδεικνύει ἐν τῇ μεγάλῃ ἀπλότῃ
 αὐτῆς, ὅτι εἶναι μία τῶν παλαιολόγων. Ἐχει δὲ τοῦτο τὸ κοινόν

πρὸς τοὺς Πέρσας, ὅτι στερεῖται προλόγου καὶ ἄρχεται ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ χοροῦ εἰς τὴν σκηνήν. Εἶτα δ' ἔχει τὸν ἐλάχιστον ἀριθμὸν τῶν προσώπων, ἤτοι τρία μόνον (Δαναόν, Βασιλέα Ἀργείων, Κήρυκα Αἰγυπτίων), ἅτινα οὕτω παρέρχονται τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, ὥστε εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ὑποκρίνονται ταῦτα δύο μόνον ὑποκριταί. Ἐπειτα δ' ἐπὶ τέλους οὐδεμίαν ἀπαιτεῖ σκηνικὴν παρασκευήν, διότι διδάσκεται ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ περὶ τὸν μέγαν κοινὸν τῶν θεῶν βωμόν, τὴν κοινὸν βωμίαν, ὅστις ἴσως ἴστατο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας ἐν τῇ θέσει τοῦ βωμοῦ τοῦ Διονύσου¹⁾. Καίστεροῦνται μὲν τέλεον αἱ Ἰκέτιδες τῆς ἐξελιξέως ἐκείνης, ἣτις κρατεῖ μετέωρον τὴν ψυχὴν, ὡς καὶ τῆς συγκρούσεως τῆς προκυπτούσης ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν δρώντων, πάντως ὅμως κέκτηνται τὰ πολυμελῆ χορικά καὶ πρὸ πάντων τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα ἐν τέλει ἄσματα μεγάλας καλλονάς, ὧν τὴν ἀπόλαυσιν διαταράττει ἡ φθορὰ μόνον πολλῶν χωρίων τοῦ κειμένου.

Συνεδέοντο δὲ αἱ Ἰκέτιδες καὶ ἀπετέλουν μίαν τριλογίαν μετὰ τῶν Θαλαμοποιῶν ἢ Αἰγυπτίων²⁾, οἵτινες ἐπραγματεύοντο τὸν γάμον τῶν υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου καὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ, καὶ τῶν Δαναίδων³⁾, ἐν οἷς ἡ Ἵπερμήστρα, ἡ μόνη ἣτις ἀπεδείλιασε πρὸς τὸ ἔγκλημα καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἠθέλησε νὰ δολοφονήσῃ τὸν νεόγαμον Λυγκέα, τὴν νύκτα τοῦ γάμου δικά-

¹⁾ O Reisch (Dörpfeld), Das griechische Theater 195 θεωρεῖ ἐν τούτοις πιθανώτερον τεκμαιρόμενος ἐξ ἀξιοσημειωτῶν πρακτικῶν λόγων, ὅτι ὁ βωμὸς τῶν κοινῶν θεῶν ἴστατο ἐπὶ τῆς ἐφαπτομένης τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας. [Τὴν γνώμην ταύτην πολεμεῖ ὁ Robert ἐν Hermes 1897 τ. 32 σ. 423 κ. ἐ.]

²⁾ Τοὺς ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκου ἐν VII, 122 ἀναφερομένους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος περιλαμβανομένους Θαλαμοποιούς ταυτίζει ὁ Hermann ἐν ταῖς Verhandlungen der sächsischen Gesell. der Wissensch. IV, 123 κ. ἐ. καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει I, 329 πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ δὲ Welcker τὸ μὲν πρῶτον κατέλεγεν αὐτοὺς εἰς τὴν τριλογίαν τῆς Ἰφιγενείας, βραδύτερον ὅμως ἀπεδέχθη τὴν γνώμην τοῦ Hermann ἐν Rhein. Mus. 13, 189 κ. ἐ. Ὁ Westphal ἐν ταῖς Προλεγομένοις 4 τάττει τοὺς Αἰγυπτίους, οὓς θεωρεῖ ὡς τραγωδίαν διάφορον τῶν Θαλαμοποιῶν, εἰς τὴν αὐτὴν τριλογίαν, εἰς ἣν ἀνήκον καὶ ὁ Μέμνων καὶ ἡ Ψυχαστία.

³⁾ G. Hermann, De Aeschylī Danaidibus ἐν Opusculis II, 319 κ. ἐξῆς.

ζεται μὲν, ἀλλ' ἄθωοῦται τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ἀφροδίτης. Καὶ ὅλη μὲν ἡ τριλογία, ἰδίᾳ ἡ περισωθεῖσα πρώτη αὐτῆς τραγωδία, προφαίνει μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὸ Ἄργος καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς χώρας ἐκείνης, πάντως ὅμως ἡ ἀρχαιότης τοῦ ἔργου δὲν ἐπιτρέπει νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὑπαινίσσεται τὴν κατὰ τὸ ἔτος 461 γενομένην συμμαχίαν τοῦ Ἀργους καὶ τῶν Ἀθηνῶν¹). Τὴν ὑπόθεσιν δὲ τῶν τριῶν τραγωδιῶν φαίνεται ὅτι ἔλαβεν ὁ Αἰσχύλος, ὡς καὶ ὁ Βακχυλίδης ἐν τῇ 19ῃ ᾠδῇ, ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἔπους τῆς Δαναΐδος.

154. Πέρσαι. Οἱ δὲ Πέρσαι κατὰ τὴν σωζομένην διδασκαλίαν ἀπετέλουν τὸ μέσον δράμα τριλογίας καὶ ἐδιδάχθησαν τῷ 472. Εἶναι δ' ἱστορικὸν δράμα καὶ ἐποιήθησαν εἰς ἐξύμνησιν τῆς ἐν Σαλαμῖνι νίκης τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δ' ἡ τραγωδία ἀπαιτεῖ οὐχὶ ἀνειμένην χαράν, ἀλλ' ὀλοφυρμούς καὶ οἰμωγὰς, διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς μεταφέρει τὴν σκηνὴν εἰς τὴν περσικὴν μητρόπολιν, τὰ Σούσα, ἐνθα ἐπανέρχεται μετὰ τὴν αἰσχράν, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδίας ἐπάρσεως ἐπελθοῦσαν ἦσαν κατερῶρακωμένος ὁ Ξέρξης. Ἡ ὑπόθεσις ἄρα τῆς τραγωδίας ταύτης ἐλήφθη οὐχὶ ἐκ τοῦ μύθου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐν ᾗ ὁ Αἰσχύλος ἠκολούθησεν εἰς τὸν Φρύνιχον, οὗ αἱ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν διδαχθεῖσαι Φοίνισσαι ἐχρησίμειυσαν εἰς αὐτὸν ὡς πρότυπον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ παλαιοῦ γραμματικοῦ Γλαύκου²). Καὶ οἱ Πέρσαι δ' ὡς αἱ Ἰκέτιδες ἀπαιτοῦσι δύο

¹) Ο' K. Ott. Müller ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐμενίδων 423 [Aesch. Enmeniden griech. und deutsch mit erläuternden Abhandlungen, Göttingen 1833] καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Φιλολογίας I, 546 [552 μεταφρ. Κυπρ. Γαλ.] ἠθέλησε νὰ τάξῃ τὰς Ἰκέτιδας εἰς τὴν 79 Ὀλυμ. τελευτῶσαν ἀκολουθῶν τῷ Böckh. Εἰς τὸ ἔτος 460/59 θέλει ν' ἀνενέγκῃ καὶ τὸν στίχον 152 ὡς ὑπαινισσόμενον τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Παρθενῶνος ὁ Bücheler ἐν Rhein. Mus. 40 (1885) 628. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὀρθῶς κρίνει ὁ Wilamowitz ἐν Hermes 21, 608 ἐν τῇ σημειώσει. Ὅτι δ' ἡ τραγωδία αὕτη ἐποιήθη πρὸ τοῦ Προμηθεῖος, θὰ παραγματοποιῶμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

²) Ἰδε ὑπόθ. Περσῶν λέγουσαν ταῦτα· «Γλαῦκος ἐν τῇ περὶ Αἰσχύλου μύθων ἐκ τῶν Φοινισσῶν Φρυνίου φησὶ τοὺς Πέρσας μεταπειοῖσθαι, ἐκτίθαι καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος ταύτην».

Τὰ δ' ἐστὶ Περσῶν τῶν πάλαι βεβηκότων,

πλὴν ἐκεῖ εὐνοῦχος ἐστὶν ἀγγέλλων ἐν ἀρχῇ τὴν Ξέρξου ἦσαν στορνύς τε θρόνους τινὰς τοῖς τῆς ἀρχῆς παρέδοις, ἐνταῦθα δὲ προλογίζει χορὸς πρεσβυτῶν.

μόνον ὑποκριτὰς καὶ στεροῦνται ὡς αὐταὶ καὶ τοῦ ἱαμβικοῦ προλόγου καὶ τῶν σκηνικῶν παρασκευῶν. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς ἐπιδεικνύει πολὺ μεῖζονα τέχνην ἐν τῇ πραγματείᾳ τῆς ὕλης, διότι τὸ μὲν πρῶτον μετὰγει ἡμᾶς διὰ τῆς προαισθανομένης τὰ ἐπερχόμενα κακὰ διαθέσεως τοῦ χοροῦ καὶ τῶν φοβερῶν ὀνείρων τῆς βασιλίσσης Ἀτόσσης εἰς τὴν πνιγερὰν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς θυέλλης ἀτμόσφαιραν, εἶτα δὲ σὺν τῇ ἀγγελίᾳ τῆς συμφορᾶς ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου καὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ κατεστραμμένου βασιλέως ἐκρήγνυται φοβερὰ ἢ θυέλλα συνεπιφέρουσα ἅπαντα τὰ δεινὰ¹⁾. Τεχνικώτατος δ' εἶναι καὶ ὁ τρόπος, δι' οὗ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ πνεύματος τοῦ Δαρείου δημιουργεῖται ἀντίθεσις τις τοῦ παρόντος πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ ἐπισκοποῦν τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνος μετὰγεται εἰς τὸ μέλλον καὶ τὴν ἐν Πλαταιαῖς ἥτταν. Βεβαίως δὲ ὑπὲρ πάντα βαθεῖαν ἐντύπωσιν θὰ ἐνεπαίει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν συνηγμένων ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν τὸ διὰ τοῦ δράματος διῆκον ἐθνικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἐμπειρότατα διήγειρεν ἔτι ὁ ποιητὴς, δι' ὅσων ἢ βασιλίσσα ἀγγέλλει περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις πραγμάτων. Δεινῶς δὲ θὰ ἐπεκρότησε βεβαίως τὸ θέατρον, ὅτε ἠκούσθησαν ἀπὸ τῆς σκηνῆς οἱ στίχοι (241 κ. ἐ.).

ΑΤΟΣ Τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεισι κἀπιδεσπόζει στρατῷ ;

ΧΟΡ. οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς οὐδ' ὑπήκοοι.

Τὴν τετραλογίαν ταύτην ὅλην ἀπετέλουν αἱ τραγωδίαὶ Φινεύς, Πέρσαι, Γλαῦκος Ποτνιεύς²⁾ καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶ-

¹⁾ Ὁ Köchly ἐν ταῖς Verhandlungen der Phil. in Innsbruck τοῦ ἔτους 1875 ἀποδείκνυται, ὅτι ὑπάρχουσι γράμματα ἐν τῷ τέλει τῶν Περσῶν, ἐπειράθη νὰ συμπληρώσῃ αὐτὰ αὐτὸς ποιήσας τὰ ἐλλείποντα. Ἄλλ' ἀντεῖπον εἰς ταῦτα πάντες οἱ κριτικοί.

²⁾ Τὸ ἐπώνυμον Ποτνιεύς δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ παλαιῷ μεδικαίῳ χειρογράφῳ, ἀλλὰ πάντως ὁμῶς προέρχεται ἐξ ἀσφαλοῦς παλαιᾶς παραδόσεως. Δι' αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ διακριθῇ ὁ Γλαῦκος οὗτος ἀπὸ τοῦ σατυρικοῦ δράματος Γλαύκου, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Servius ad Vergili Aeniad. V, 823. Ὁ Weleker, Aeschyl. Trilogien 47 καὶ ἐν Rhein. Mus. alte Folge 5, 236 ἀποδέχεται, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ θαλασσίου θεοῦ Γλαύκου τοῦ Ποντίου καὶ κατὰ τὸ ἀποσπ. 35 καὶ τὸν Πίνδ. ἐν Πυθ. I, 75 περὶ ἐξουμνήσεως τῆς συγχρόνου τῆς ἐν Σαλαμῖνι κατὰ τῶν Καρχηδόνων νίκης παρὰ τῇ Ἰμέρᾳ.

μα Προμηθεὺς Πυρκαεὺς¹⁾). Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τραγωδίᾳ, ἥτις ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ, γνωστοῦ ἐκ τοῦ πλοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν Ὀρχικοῦ βασιλέως, ἐγένετο ἴσως λόγος περὶ τῆς διὰ τῆς Θορύκης διόδου τῆς περσικῆς στρατιᾶς, ἐν δὲ τῷ Γλαύκῳ, ὃς ἀπεκλήθη ποτνιεύς ἐκ τῆς πόλεως Ποτνιῶν, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀγούσης ἐκ Πλαταιῶν εἰς Θήβας, περὶ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης καὶ τῆς συγχρόνου ἐν ναυμαχίᾳ νίκης τῶν Ἑλλήνων τῆς Σικελίας κατὰ τῶν Καρχηδόνων παρὰ τῇ Ἰμέρᾳ. Καὶ ἐνταῦθα ἄρα αἱ τρεῖς τραγωδίαι τῆς τριλογίας συνεδέοντο στενῶς πρὸς ἀλλήλας, ἂν καὶ δὲν ἀπετέλουν μέρη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πράξεως.

Ἡ τετραλογία τῶν Περσῶν, ἡ τοιαύτην ἐθνικὴν πραγματευομένη ὑπόθεσιν, ἐδιδάχθη ἐν ἐξαιρέτως ἐπισήμῳ ἡμέρᾳ. Ὡς δὴ λαὸς συνεπέρανεν ὁ Οἰμιγεν ἐκ τινος νεωστὶ εὐρεθείσης διδασκαλίας (Corpus inscrip. attic. II, 971)²⁾ ἐδιδάχθησαν οἱ Πέρσαι τῷ 472 κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου θεάτρου τοῦ Διονύσου, χορηγοῦντος τοῦ Περικλέους, οὗ ὁ ἀστὴρ τότε ἤρξατο ἀνατέλλων, καὶ τῆς δόξης τῆς ἡμέρας ἐκοινωνήσαν οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνδρες, ὁ μέγας ποιητὴς καὶ ὁ μέγας πολιτικός. Βραδύτερον ἐδιδάχθη καὶ πάλιν τὸ δρᾶμα ἐν Συρακούσαις³⁾).

155. Ἐπτά ἐπὶ Θήβας. Ἡ τραγωδία αὕτη ἡ τρίτη, τῆς τετραλογίας, ἣν ἀπετέλουν ὁ Λάιος, Οἰδίπους καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα ἡ Σφίγξ, ἐδιδάχθη τῷ 467. Ἐνίκησε δ' ὁ Αἰσχύλος διδάξας αὐτὴν τοὺς συντέχνους Ἀριστέαν καὶ Πολυφράδμονα τοὺς

¹⁾ Ἡ προσθήκη Πυρκαεὺς δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἐξ οὗ ὁ Sittl, Griech. Litter. III, 255 τεκμαίρεται, ὅτι ἡ τριλογία τοῦ Προμηθεὺς ἐδιδάχθη μετὰ τὴν τῶν Περσῶν. Ἡ προσθήκη ὡς καὶ ἄλλαι ἄλλων δραμάτων, π. χ. Οἰδίπους ὑράνωνος, ἐγένετο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν.

²⁾ Τὸ χωρίον τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει οὕτως: «τραγωδῶν Περικλῆς Χολαργεὺς ἐχορήγει Αἰσχύλος ἐδίδασκε.» Ἀλλ' οἱ εὐστοχοὶ συνδυασμοὶ τοῦ Oehmichen ἐν τῷ Sitzungsber. der bayr. Akad. 1889, II, 142 παραμένουσιν ἐν τούτοις ἀπλοὶ συνδυασμοὶ καὶ δὲν ἐπιδοκιμάζονται ὑπὸ πάντων.

³⁾ Ἡ δευτέρα αὕτη διδασκαλία τῶν Περσῶν ἐν Συρακούσαις μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ βίου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ Ἡροδίκου ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 1060, Παράδ. καὶ Schömann ἐν τῷ Rhein. Mus. 42, 467 κ. ἐξῆς.

υἱοὺς τῶν παλαιῶν αὐτοῦ ἀντιτέχνων Πρατίνῃ καὶ Φρυνίχῳ καὶ εὐκόλως ἐννοοῦμεν τὴν κρίσιν τῶν Ἀθηναίων ἀγωνοδικῶν ἐκ τοῦ περισωθέντος δράματος τῆς τετραλογίας. Διότι οὐ μόνον εἶναι τοῦτο δρᾶμα Ἀρεῶς μεστόν, ὥς ὀνομάζει αὐτὸ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις (1021), ἀλλὰ καὶ ἐμφαίνει προσδόν τινα τῆς τέχνης τοῦ ποιητοῦ, διότι ἐν αὐτῷ ἐν μείζονι ἀξιώματι εἶναι ὁ διαλόγος ἢ ὅσον ἐν ταῖς προμνημονευθεῖσαις τραγωδίαις, ἐν ᾧ ἐν ταύτῳ δὲν παραβλάπτονται αἱ μεστὰί ἐνεργείας καλλολογίαι τῶν μελικῶν μερῶν τοῦ ὑπὸ τῆς ἀδημονίας καὶ τοῦ φόβου διασειμένου γυναικείου χοροῦ. Λαμπρὸν δὲ μέρος τῆς τραγωδίας ἀποτελεῖ ἡ περιγραφὴ τῶν ἐπτά πολεμίων καὶ τῶν ἐπτά Θηβαίων ἀρχηγῶν, οἵτινες ἴστανται ἀντιμέτωποι ἐν ἐκάστη τῶν ἐπτά πυλῶν τῆς πόλεως, ἐν τῇ μετὰ λεπτῶς ἐπιλελογισμένης τέχνης περιγράφονται ἐν τέλει ὁ μετ' ἰδίας στοργῆς συμφώνως πρὸς τὸ παρὰδειγμα τοῦ χρηστοῦ Ἀριστείδου κεχαракτηρισμένος Ἀμφιάροσ¹⁾ καὶ τὸ ταλαίπωρον ζεῦχος τῶν ἀδελφῶν Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους, ὧν ἡ μονομαχία ἀποτελεῖ τὸ κατακόρυφον τοῦ δράματος. Ἐν τούτοις δὲν κατάρθωσεν ἔτι καὶ ἐν τούτῳ ὁ ποιητὴς ν' ἀποδειχθῇ κύριος τῆς τέχνης τοῦ διαλόγου, διότι ἐν τῷ μακρῷ ἐκείνῳ διαλόγῳ ἡ πρᾶξις δὲν χωρεῖ ζωηρῶς καὶ ἐκ τούτου νομίζομεν, ὅτι θεώμεθα κύκλον ἐμφύχων εἰκόνων. Ὡσαύτως δὲν ἔχει ἀνάγκην, ὥς φαίνεται, τὸ δρᾶμα καὶ τρίτου ὑποκριτοῦ, ἀλλὰ μόνον νέου ἀοιδοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς θρηνώδους δυωδίας τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης. Παράδοξος δ' εἶναι ἡ ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ δράματος (996 — 1070) ἄνευ ἀποχρῶντος, ὑπὸ τῆς πορείας τῆς πράξεως αἰτιολογουμένου λόγου ὑπόδειξις τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ταφῆς τοῦ Πολυνείκους καὶ τῆς ἡρωικῆς ἀρνήσεως τῆς Ἀντιγόνης νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν διαταγὴν. Παρέσχε δ' αὕτη πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Φραντσίου τῷ 1848 ἀνακαλύψεως τῆς ἐν τῷ λαυρεντιανῷ

¹⁾ Κατὰ τὸν Πλούτ. ἐν βίῳ Ἀριστείδου 3 τὸ πλῆθος ἐπικροτοῦν ἀπέδλεψεν εἰς τὸν Ἀριστείδην, ὅτε ἀπηγγέλθη ὁ στίχος:

οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.

κώδικι διδασκαλίας ἀφορμὴν εἰς ποικίλας, εὐτυχῶς νῦν πέρασ λαβούσας ὑποθέσεις τῶν λογίων, περὶ τῆς τραγωδίας τῆς ἐπακολουθούσης εἰς τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ¹⁾). Διότι ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης μαθηθάνομεν νῦν, ὅτι οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ἦσαν ἡ τελευταία τραγωδία τῆς τριλογίας, κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἠδύναντο νὰ προπαρασκευάζωσιν ἐν τέλει τοὺς θεατὰς πρὸς ἐπομένῃν τινὰ τραγωδίαν. Ἐκ τούτου τὸ μέρος τοῦτο, ἐν ᾧ ματαίως ζητοῦμεν τὸ τολμηρὸν τοῦ λεκτικοῦ τοῦ Αἰσχύλου, φαίνεται προστεθὲν εἰς τὴν τραγωδίαν ²⁾ βραδύτερον κατὰ τινὰ ἐπαναληπτικὴν διδασκαλίαν.

Ἐκ τῶν μετὰ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας συνδεδεμένων τραγωιδίων, τοῦ Λαίου, Οἰδίποδος καὶ τῆς Σφιγγός, περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἀτυχῶς πενιχρά τινα μόνον λείψανα ³⁾). Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς περιωθείσης τραγωδίας μαθηθάνομεν τοῦτο τοῦλάχιστον, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐπιτηδεύοντα τὸ μὲν διετήρησε τὰ τραγικὰ σημεῖα τοῦ παλαιοῦ μύθου, τὸ δ' ἐπηύξησε τὸ τραγικὸν αὐτῶν διὰ δραστηκωτῶν προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν. Οὕτως ὁ μὲν παλαιὸς μῦθος παρ' Ὀμήρῳ ἐν τῇ Νεκυίᾳ (λ. 271) ⁴⁾ οὐδὲν λέγει περὶ τῆς αὐτοτυφλώσεως τοῦ Οἰδίποδος, κατὰ δὲ τὸν Αἰσχύλον ὁ Οἰδίπους μαθὼν τὸν μικρὸν γάμον μετὰ τῆς μητρὸς ἐτύφλωσεν αὐτὸς ἑαυτὸν (Ἑπτ. ἐπὶ Θήβ. 763), ὅπερ τραγικώτατον. Ὡσαύτως κατὰ μὲν τὸ παλαιὸν ἔπος ὁ Οἰδίπους ἐγέννησεν τὰ τέσσαρα τέκνα, τὸν Ἑτεοκλέα, τὸν Πολυνεί-

¹⁾ Παράβ. Müller, Griech. Lit. I, 540 [547 μεταφρ. Κυπρ. Γαλ.]. Τὸ ὄρθον ἀνεγνώρισεν πρὸ τῆς ἐξευρέσεως τῆς διδασκαλίας ὁ Näke ἐν Rhein. Mus. 27, 194 κ. ἐξῆς.

²⁾ Oberdick, De exitu fabulae Aeschyli quae Septem adversus Thebas inscribitur, Arnsherg 1877.

³⁾ Πιθανὸν εἶναι, ὅτι καὶ ἐν ταῖς τρισὶ τραγωδίαις κοινὴ τις δυστυχία ἀπετέλει τὴν βάσιν τῆς πράξεως. Οὕτως ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ἡ πολιορκία τῆς πόλεως, ἐν τῇ Οἰδίποδι ὡς καὶ ἐν τῇ Οἰδίποδι τυράννῳ τοῦ Σοφοκλέους λοιμὸς φθοροποιός, ἐν τῇ Λαίῳ ἡ συμφορὰ τῆς Σφιγγός. Τότε δὲ ἐν τῇ σατυρικῇ δράματι τῆς τετραλογίας παρίστατο ἡ τὸ αἰνίγμα προτείνουσα Σφιγξ ἐν γελοίᾳ μορφῇ. — Εἰς τὸν Θηβαϊκὸν δὲ κύκλον τῶν μύθων ἀνήκουσι καὶ αἱ τραγωδίαι Ἀργεῖοι, Ἑλευσῖνοι, Ἐπιγόνου.

⁴⁾ Ἡ Οἰδιπόδεια τοῦ Θηβαϊκοῦ ἔπους ἐγνώριζε μὲν τὴν τύφλωσιν τοῦ Οἰδίποδος, ἀν βεβαίως τὸ σχῆμα εἰς Εὐριπ. Φοιν. 1760 περιέχει ἀπόσπασμα τῆς Οἰδιποδείας, ὡς φρονεῖ ὁ Betho, Thebanische Heldenlieder, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν, ἂν καὶ ἐν αὐτῇ ἡ ἀποτύφλωσις ἐπὶ ἤρχετο ὡς καὶ ἐν τῇ τραγωδίᾳ.

κην, τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὴν Ἰσμήνην, ἐκ τῆς δευτέρας γυναικός, τῆς Εὐρυγανείας ¹⁾, ὁ δ' Αἰσχύλος μεταῤῥυθμίσας τραγικώτατα τὸν μῦθον ἀποδεικνύει τὰ ἄτρυχα πλάσματα γόνους τοῦ ἀσεβοῦς γάμου τοῦ υἱοῦ μετὰ τῆς μητρός ²⁾. Ἀλλως δὲ ἤρμοζεν ἐξαίρετα πρὸς τὸ σχέδιον τοῦ τραγικοῦ ποιητοῦ ἡ φοβερά κατάρρα, ἣν κατηράσθη κατὰ τὸ παλαιὸν ἔπος ὁ πατήρ τοὺς ἀσφόργους υἱούς. Ὡσαύτως ἐχρησίμευεν πρὸς τὴν συνάφειαν τῶν τραγωιδῶν τῆς τριλογίας μόνον τοῦτο, ὅτι εἰς μὲν τὸν Οἰδίποδα ἦτο πεπρωμένον νὰ φονεύσῃ ἐν ἀγνοίᾳ τὸν ὀλιγωρήσαντα τῆς παραινέσεως τοῦ μαντείου πατέρα, εἰς δὲ τοὺς υἱούς αὐτοῦ νὰ ἐκπληρωθῇ κατὰ φοβερὸν τρόπον ἡ ἀρά, ἣν ἐξεστόμισεν ὁ ἐρεθισθεὶς πατήρ ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ὀργῆς.

136. Προμηθεὺς δεσμώτης. Ἡ τραγωδία αὕτη φέρει τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἥρωος καὶ φορέως τῆς πράξεως καὶ παρέχει ἡμῖν εἰκόνα τραγωιδίας τινός τῶν θεῶν. Συνδέετο δὲ καὶ ἀπετέλει μίαν τριλογίαν μετὰ τοῦ Προμηθέως λυομένου καὶ τοῦ Προμηθέως πυρφόρου. Καὶ ὁ μὲν λυόμενος Προμηθεὺς ἤρχετο μετὰ τὸν δεσμώτην, ὡς ἀποδεικνύεται βεβαίως ἐκ τινος μαρτυρίας τοῦ Σχολιαστοῦ (εἰς στίχον 514 [καὶ 523]), καὶ περιεῖχε κατὰ τινα παλαιόν, ἥδη παρ' Ἡσιόδῳ ἐν τῇ Θεογονίᾳ (525 κ.έ.) ἀπαντῶντα μῦθον τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ δεσμώτου Προμηθέως διὰ τοῦ Ἡρακλέους, ὅς κατατόξευσε τὸν κατατρώγοντα τὸ ἥπαρ τοῦ ἡμιθέου ἀετόν ³⁾. Τὸν δὲ Πυρφόρον πάντες ἐθεώρουν ἄλλοτέ ποτε

¹⁾ Οὕτω μὲν βεβαίως ἐμυθολόγει ὁ ποιητὴς τῆς Οἰδιποδείας κατὰ τὸν Πausanίαν ἐν IX, 5, 11, ἀλλ' ἴσως καὶ ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ μνησθέντι χωρίῳ οὕτως ἐφαντάζετο τὸ πρᾶγμα. Κατὰ τὸν Pausanίαν καὶ ὁ ζωγράφος Ὀνασίης, σύγχρονος τοῦ Πολυγνώτου, παρέστησε τὴν Εὐρυγανείαν κατηφῆ ἐπὶ τῇ μάχῃ τῶν παίδων.

²⁾ Ἰδε' Ἐπτὰ ἐπὶ Θῆβ. 739, 913, 1023.

³⁾ Συμφώνως πρὸς τὰ πολλὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀκκίου λατινικῆς διασκευῆς ὁ Schömann Greifswald 1844 ἐπειράθη νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν Προμηθεὶς Λυόμενον, ἀλλ' ἀληθῶς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ παρεκκλίνει σπουδαίως ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου, διότι κατὰ τὸν Προκῆπιον ἐν Ἱστορ. γοτθ. πολ. IV, 6, II σ. 484 ἐκδ. Dind. τὸ πρωτότυπον ἤρχετο ἀπὸ τοῦ χοροῦ τῶν Τιτάνων. [Παρὰ Προκοπίῳ ἀναφέρεται μόνον, ὅτι ὁ Αἰσχύλος εὐθὺς ἀρχόμενος τῆς τραγωιδίας ἐκείνης τὸν ποταμὸν

ὡς ἀποτελοῦντα τὴν πρώτην τραγωδίαν τῆς τριλογίας καὶ ἀπεδέχοντο, ὅτι ἐν αὐτῇ ὁ φιλόδοξος ἥρως ἐκόμισεν εἰς τὸν ἀκόσμητον καὶ γυμνὸν ἄνθρωπον τὸν θεῖον σπινθῆρα τοῦ πυρός, ὑφ' ᾧ ὁ Πλάτων ἐν Πρωταγόρᾳ (320 d καὶ ἐξῆς) διηγεῖται περιστάσεις¹⁾. Καὶ ἡ μὲν γνώμη περὶ τῆς ὑποθέσεως εἶναι ἴσως ὀρθή ὡς καὶ ὀρθῶς ἴσως ἀποκατέστησαν τὴν τριλογίαν ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ταύτης στηριζόμενοι. Ἀλλ', ἐπειδὴ ὁ Προμηθεὺς κατὰ τὰ σχόλια (εἰς στίχον 94) ἔλεγεν ἐν τῷ δράματι τούτῳ, ὅτι τρεῖς μυριάδας ἐτῶν ἔκειτο δεδεμένος, ὁ Westphal ἐν τοῖς Προλεγομένοις εἰς Λίσχυλον (ἐν σελ. 207 κ. ἐ.) ἐτόλμησε νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ Πυρφόρος μᾶλλον τὴν τρίτην ἀπετέλει τραγωδίαν τῆς τριλογίας καὶ ἦτο ὠρισμένος ὡς αἱ Εὐμενίδες νὰ λαμπρύνῃ ἑορτὴν τινα ἐν Ἀττικῇ ἑορταζομένην, τὰ Προμήθεια²⁾.

Ἡ μεγάλη δ' ἀξία τῆς περισωθείσης τραγωδίας κεῖται οὐχὶ ἐν τῇ τεχνικῇ κατασκευῇ τῆς πράξεως. Διότι αὕτη χωρεῖ μᾶλλον

Φᾶσιν τέρμονα καλεῖ γῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. "Ὅτι δὲ χορὸς Τιτάνων ἔλεγε ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ Ἀῤῥιαν. Περίπλ. Εὐξείν. Πόντ. 19 (29)]. Ὁ καλὸς μῦθος ἐλαμπρύνθη καὶ ὑπὸ τῶν εἰκαστικῶν τεχνιτῶν, ὡς ἐπὶ τῆς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ σαρκοφάγου τοῦ Προμηθεύς, ἐπὶ τοιχογραφίας ἐν Πομπηΐ (Helbig ἀρ. 1128), ἐπὶ πίνακος τῆς Villa Pamfili (O. Jahn, Abhandlungen der bayer. Akad. VIII, 2), ἐπὶ τινος νεωστὶ ἐσκαφέντος, ὑπὸ τοῦ Milchhöfer, Befreiung des Prometheus, 42ον Winckelmanns Programm 1882 ὀρθῶς ἐρμηνευθέντος μαρμαρίνου συμπλέγματος ἐκ Περγάμου.

¹⁾ Welcker, Die äschyleische Trilogie Prometheus und die Kabirenweihe zu Lemnos, nebst Winken über die Trilogie des Aeschylos überhaupt, Darmstadt. 1824 μετ' ἐπιμέτρου Frankfurt 1826.

²⁾ Τὸ Πυρφόρος ἐρμηνεύων ὁ Πολυδεύκης ἐν VIII, 116 λέγει: «παῖς αἰρετός ἐκ καθαρειούσης οἰκίας ὑπὸ γλάνιδι καὶ στροφίῳ περιέρεται πῦρ ἐπὶ τοὺς βωμοὺς ἐπιτίθει», ἅτινα δύνανται νὰ ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν κωμωδίαν τοῦ Διφίλου τὸν Πυρφόρον. Ἐν τοῦτοις πιθανόν εἶναι, ὅτι ὁ σχολιαστὴς πλανηθεὶς ἔγραψεν ἐν τῇ χωρίῳ Προμηθεὺς πυρφόρος ἀντὶ τοῦ Προμηθεύς λυομένου. Κατὰ τὸν Φιλόδημον τοῦλάχιστον ἐν τῇ περὶ εὐσεβείας σελ. 39 ἐκδ. Gomperz λέγοντα. «Λίσχυλος ἐν τῷ λυομένῳ Προμηθεῖ... ὑπὸ Διὸς δεδεδόσθαι» (παράδ. καὶ Nauek Trag. gr. frag. 69) ὁ Προμηθεὺς καὶ ἐν τῷ λυομένῳ προμηθεῖ διηγεῖται περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Διὸς δεσμεύσεως. Παρὰ ταῦτα δ' οὐτε ὁ Westphal οὐτε ἄλλος τις τῶν περὶ αὐτὸν κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ ἱκανὴν ὕλην πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τρίτης κατ' αὐτοὺς ταύτης τραγωδίας τῆς τριλογίας. Τῆς δὲ καὶ ὑφ' ἡμῶν νῦν ἐγκρινομένης γνώμης, ὅτι ὁ Πυρφόρος Προμηθεὺς ἀπετέλει τὴν πρώτην τραγωδίαν τῆς τριλογίας, ὑπερμαχεῖ καλῶς ὁ Bussler ἐν Jahrb. für clas. Phil. 1893 ἐν σελ. 276 κ. ἐξῆς.

ὁμαλή καὶ διὰ τοῦ χαλαρῶς παρεμβαλλομένου ἐπεισοδίου τῆς ἐξ αἰτίας τοῦ Διὸς ὠσαύτως εἰς δυστυχίαν περιπεσούσης καὶ κατὰ τὰς πλάνας αὐτῆς καὶ μέχρι τοῦ Καυκῆσου πλανηθείσης Ἰοῦς ¹⁾ μᾶλλον παρατείνεται ἢ περιπλέκεται. Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον κεῖται αὕτη ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ζωγραφίᾳ τοῦ Τιτᾶνος, ὅς ὡς μάρτυς μὲν βασανιζόμενος διὰ τὰ ἀγαθὰ, ἅτινα ἐπόρισεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀναμνησθεὶς τὴν λαμπρὰν μορφήν τοῦ λυτρωτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ²⁾, ἐν τῇ φοβερᾷ δὲ ὑπερηφανείᾳ, μεθ' ἧς ἀποκροῦει τὴν πρὸς συνδιαλλαγὴν ἀπόπειραν τῶν νέων θεῶν, ἀντικατοπρίζει τὴν ἥρωϊκὴν, αὐταρχικὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. Καταπλήττει δὲ δεινῶς τὸ τέλος μάλιστα τῆς τραγωδίας, καθ' ὃ ἡ πέτρα, εἰς ἣν εἶναι προσπεπατταλευμένος ὁ ἥρωας, καταδύνεται ἐν μέσῳ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ³⁾. Οὐδέποτε ὁ θρίαμβος τῆς ἡττης παρεστῆθη μεγαλοπρεπέστερον. Ἀλλὰ τὰ ἐν τῷ μέσῳ μέρη εἶναι ἀσθενέστερα ἔνεκα τῆς ἰσχνότητος τῆς ὕλης. Ἄλλως δὲ ἡ τραγωδία αὕτη ἀνήκει εἰς τὰς τερατώδεις τραγωδίας, διότι ἡ ἐξωτερικὴ παράστασις τοῦ εἰς τὴν πέτραν προσπεπατταλευμένου Προμηθεῦς, τῶν διὰ μηχανῆς καταβιβάζομένων Ὠκεανίδων, τοῦ ἐπὶ θαυμαστοῦ γρυπὸς προσερχομένου Ὠκεανοῦ καὶ τῆς εἰς βοῦν μεταμεμορφωμένης Ἰοῦς καὶ τοὺς θεατὰς ἀναγκαίως κατέπληττον καὶ ἔκτακτον ἀπῆλθον τέχνην τοῦ μηχανικοῦ ⁴⁾. Πρὸς τὰς μυθώδεις δὲ μορφὰς τῆς σκηνῆς ἁρμονικῶς ἔχει καὶ ἡ γεωγραφικὴ σκηνογραφία, ἥτις ἐν μὲν τῷ σωζομένῳ δράματι μετὰγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἀπωτάτω κειμένην, νεφελώδη χώραν τοῦ Καυκῆσου, ἐν δὲ τῇ ἀκολούθῳ τραγωδίᾳ εἰς τὴν ἐσχάτην οὖσιν, ἐνθα ἀνοίγεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὸ θέατρον τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους. Τὸ λε-

¹⁾ Κατὰ τοῦτο μόνον πλησιάζει πῶς ἡ Ἰὼ πρὸς τὸν Προμηθεῖα, ὅτι ὁ δέκατος τρίτος ἀπόγονος αὐτῆς, ὁ Ἡρακλῆς, ὥφειλε νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τῶν δεσμῶν. Ἰδε Προμηθεὺς σιγ. 897.

²⁾ Lasaulx, Prometheus, die Sage und ihr Sinn, Würzburg 1844.

³⁾ Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι ὁ Προμηθεὺς καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ τρίτου δράματος παρίσταται πάλιν προσπεπατταλευμένος εἰς τὴν πέτραν.

⁴⁾ Καὶ ἡ ἐν Ἀριστοφ. Ὀρνίθ. σίγ. 1494 — 1551 παρωδία ἔχει τι τὸ παράδοξον.

κτικὸν δὲ καὶ τὰ μέτρα τοῦ Προμηθέως παρέχουσι θαυμαστὸν μεῖγμα παλαιοῦ καὶ νέου ὕφους, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ ἀπαλοὶ ἰωνικοὶ στίχοι τοῦ ἀμοιβαίου ἄσματος τῆς παρόδου ἀναμιμνήσκουσι νεωτέρας μορφᾶς τοῦ δράματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ καταφαίνεται ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ διαλόγου καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς ῥήσεσι τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ, ὅς κανονικῶς τέσσαρας ἰαμβικοὺς τριμέτρους λέγει ¹⁾, παρὰδόξός τις ἀκαμψία τῆς συμμετρίας. Ἄλλ', ἂν καὶ ἔχουσι πολλὰ τὰ παρὰδόξα τό τε μέτρον καὶ ἡ σκηνικὴ παρασκευὴ καὶ ἡ τεχνικὴ κατασκευὴ τῆς τραγωδίας ταύτης καὶ κατ' ἀκολουθίαν διεγείρεται ἐν ἡμῖν ἡ ὑποψία, μὴ ἔχωμεν πρὸ ἡμῶν διασκευὴν τινα παλαιᾶς τινος τραγωδίας τοῦ Αἰσχύλου γενομένην συμφώνως πρὸς τὰς ἀξιώσεις σκηνῆς μεταγενεστέρων χρόνων ²⁾, ἐν τούτοις δὲν τολμῶμεν νὰ φαντασθῶμεν ὡς δυνατόν τοῦτο, ἂν μὴ κατορθωθῇ πρῶτον νὰ χωρισθῶσι τὰ δῆθεν παλαιὰ καὶ νέα μέρη οὕτως, ὥστε νὰ μὴ καταρρέυσῃ ὅλη ἡ οἰκοδομή.

Περὶ τοῦ χρόνου δὲ τῆς διδασκαλίας τοῦ Προμηθέως οὐδὲν αἱ διδασκαλῖαι λέγουσιν. Ἡ μνεία τῶν ποταμῶν πυρὸς τοῦ Τυφῶνος, οἵτινες κατέκαυσαν τοὺς ἀγροὺς τῆς καλλικάρπου Σικελίας, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ τραγωδία ἐποιήθη μετὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς Αἰτνης ³⁾ καὶ τὴν διαμονὴν τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Τέρωνος.

¹⁾ Προμηθ. 496 — 499, 245 — 248, 262 — 265, 474 — 477, 509 — 512, 630 — 633, 780 — 783, 817 — 820, 1035 — 1038. Ὁμοίαι τις ἀκαμψία φαίνεται καὶ ἐν 39 — 81 καὶ 381 — 386, ἐν οἷς παραλλάσσουσιν ἀνὰ 1 ἢ 2 στίχους.

²⁾ Τῆς γνώμης, ὅτι διασκευὴν παλαιοῦ ἔργου πρὸ ἡμῶν ἔχομεν, ἣν ὑπεστήριξεν ὁ Rühlke, *Septem adversus Thebas et Prometheum vinetum esse fabulas post Aeschylum correctas*, Berlin 1882, ὑπερμαχεῖ νῦν αὖθις, ἀναφερόμενος εἰς τὴν σκηνικὴν τέχνην τοῦ θεάτρου ὁ Bethé, *Prolegomena zur Geschichte des Theaters* κεφ. 9, καθ' ὃν ἡ τολμηρὰ χρῆσις τῆς μετὰ τὴν ἐν τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ ὑποδεικνύει διασκευὴν γενομένην κατὰ τὸν Βελλεροφόντην τοῦ Εὐριπίδου. Πρὸς ταῦτα ἀντιτάσσεται ὁ Robert ἐν *Hermes* 31 (1896) 561 κ. ἐ., ὅς ἀποδέχεται, ὅτι ἡ πέτρα, εἰς ἣν ἦτο προπεπαταλευμένος ὁ Προμηθεύς, ἦτο οἰκοδομημένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας.

³⁾ Ἡ λαμπρά τοῦ Πινδάρου περιγραφή ἐν Πυθ. I, 15 — 28 φαίνεται ὅτι ἐγένετο τὸ πρότυπον τῶν ἀμαυρῶν στίχων τοῦ Προμ. 367 — 388. Ὅτι ὁ Πίνδαρος μεγίστην βλάβην ἔσχε πρὸς τὸ δράμα τοῦτο τοῦ Αἰσχύλου, δεικνύει ἰδίᾳ ἡ παραβολὴ τῶν στίχων αὐτοῦ ἐν *Ισθμ.* VIII, 32 πρὸς τοὺς τοῦ Προμ. 786 κ. ἐξῆς.

Ὡσαύτως παραβάλλοντες τοὺς στίχους τοῦ Προμηθέως 876 καὶ 883 πρὸς τοὺς 45 καὶ 230 τῶν Ἰκετίδων διδασκόμεθα, ὅτι ὁ Προμηθεὺς ἐποιήθη μετὰ τὰς Ἰκετίδας ¹⁾). Εἰς νεωτέρους δ' ἔτι χρόνους, ἤτοι εἰς τοὺς μετὰ τὸ 468 ἔτος ἡμᾶς ὁ πρόλογος τῆς τραγωδίας, τὸ μὲν διότι οἱ τῷ 472 διδαχθέντες Πέρσαι ἄρχονται κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον ἀμέσως ἀπὸ τῆς παρόδου, στεροῦνται κατ' ἀκολουθίαν προλόγου, τὸ δὲ διότι ὁ πρόλογος τοῦ Προμηθέως ἀπῆλθει, ἵνα διδαχθῇ, τρεῖς ἀναγκαίως ὑποκριτὰς (Ἡφαιστον, Κράτος, Προμηθεῖα) ²⁾). Ἐγγύτερον δὲ τῶν Εὐμενίδων τάττουσι τὸν Προμηθεῖα καὶ αἱ κοιναὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς τραγωδίας αἰτιήσεις περὶ τῶν νέων θεῶν καὶ τῶν νέων ὑπερφιάλων, τὰ τῆς πόλεως διεπόντων πολιτικῶν, ἐξ ὧν καταφαίνεται ἀριδῆλως ἡ ἀθυμία τῶν παλαιῶν ἀριστοκρατικῶν διὰ τὰς ἀθέους καὶ δημοκρατικὰς ἀρχὰς τῆς τοῦ Περικλέους διοικήσεως τῶν κοινῶν ³⁾). Ἄν δέ, ὡς εἰκάζομεν, ὁ Πίνδαρος λέγων ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς τοὺς Πυθιον. IV, 291 «λῦσε δὲ Ζεὺς ἄφθιτος Τιτᾶνας, ἐν δὲ χρόνῳ μεταβολᾷ λήξαντος οὖρου ἰστίων», τὴν τραγωδίαν ταύτην ὑπαινίσσεται, τότε ἔχομεν καὶ ὅριον οὗ πρότερον ἢ τραγωδία ἐποιήθη, διότι ἡ ὥδῃ τοῦ Θηβαίου ποιητοῦ ἀναφέρεται εἰς πυθικὴν νίκην τοῦ μὲν Ἀγούστου τοῦ ἔτους 466 ⁴⁾).

457. Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι, Εὐμενίδες. Τὰ τρία

¹⁾ Ἄν αἱ πλάναι τῆς Ἰοῦς ἐν Προμ. 819 διαφόρως μυθολογοῦνται ἢ ὡς ἐν Ἰκετ. 566, κ. ἐ., τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν κλίσιν τοῦ Προμηθέως πρὸς τὰ παράδοξα καὶ θαυμαστά.

²⁾ Πλὴν τῶν τριῶν τούτων ὑποκριτῶν ἐχρειάζετο καὶ τὸ κωφὸν πρόσωπον τῆς Βίης. Δύο ὑποκριταὶ καὶ ἐν κωφῶν πρόσωπον θὰ ἐπῆρχον, ἂν ἀπεδεχόμεθα, ὅτι ὁ ὑποκρινόμενος τὸ πρόσωπον τοῦ Κράτους μετὰ τὸν στίχον 84 ἐξαφανίζεται καὶ ταχέως πρὸ τοῦ στίχου 88 ὑποδύνεται εἰς τὴν τίωσιν τὸν Προμηθεῖα παριστάνουσαν πλαγγόνα, ὅπερ φαίνεται ἀπίθανον ἕνεκα τεχνικῶν λόγων. Ὡς πρὸς τὸν προτασσόμενον δὲ πρόλογον πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι αἱ τῷ 476 διδαχθεῖσαι Φοίνισσαι τοῦ Φρυγίου ἤρχοντο ἀπὸ στίχων τοῦ ὑποκριτοῦ.

³⁾ Ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ διηγέσει τοῦ Προμηθέως ἐν στ. 199 κ. ἐ. περὶ τῆς στάσεως τῶν θεῶν, καθ' ἣν ὁ δόλος κατέσχευε καὶ αἱ καλὰ συμβουλαὶ δι' ἀχαριστίας ἀνταμείβονται, ἐμφαίνονται αἱ τότε κομματικαὶ σχέσεις τῶν Ἀθηναίων.

⁴⁾ Παράδ. Westphal, Proleg. zu Aesch. 14.

ταῦτα δράματα ἀποτελοῦσι τὴν οὕτω δὴ λεγομένην Ὀρέστειαν ¹⁾, ἣτις ἐδιδάχθη τῷ 458 καὶ ἔτυχε τῶν πρωτείων ²⁾. Ὡς σατυρικὸν δὲ δράμα μετ' αὐτῶν ἐδιδάχθη ὁ Πρωτεύς, ὃν ὑποδεικνύει ἤδη ὁ στίχος 830 τοῦ Ἀγαμέμνονος ³⁾, καὶ ὅς κατὰ τόσον μόνον συνείχετο πρὸς τὰς τρεῖς τραγωδίας, καθ' ὅσον ὁ θαλάσσιος θεὸς Πρωτεύς προλέγει παρ' Ὀμήρῳ (ἐν Ὀδυσ. δ, 511 κ. ἐ.) εἰς τὸν Μενέλαον τὴν φοβεράν τύχην τοῦ Ἀγαμέμνονος. Αἱ τρεῖς δ' αὖται περισωθεῖσαι τραγωδίαί ἦσαν πιθανῶς αἱ τελευταῖαι, ἃς ἐδίδαξεν ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἀθήναις, διότι εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἀπεδῆμυσεν εἰς Σικελίαν, ἐνθα καὶ ἀπέθανε. Πάντως δ' εἶναι αἱ τραγωδίαί αὗται αἱ τελειόταται ἐκ τῶν περιελθουσῶν εἰς ἡμᾶς καὶ δὴ ὁ Ἀγαμέμνων πᾶν ὅ, τι ποτὲ ὑψηλὸν καὶ συγκινητικὸν ἐδημιούργησεν θεράπων τις τῆς Μελοπομένης. Τὴν ὑπόθεσιν δὲ τῆς τριλογίας, ἥς τὰ τρία μέρη, ἡ δολοφονία τοῦ ἀπονοστήσαντος Ἀγαμέμνονος, ἡ τιμωρία τῆς παρὰ φύσιν μητρὸς καὶ τοῦ μοιχοῦ Αἰγίσθου ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου, ὁ καθαρμὸς τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑρινύων καταδικωμένου μητροκτόνου, ἀποτελοῦσιν ἐν μέγα τέλειον ὅλον, ἡρύσθη ὁ ποιητὴς κυρίως μὲν ἐκ τοῦ Ὀμήρου, ὅς ἐγνώριζεν ἤδη τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀπονοστήσαντος Ἀγαμέμνονος καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου τιμωρίαν τῶν δολοφόνων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ⁴⁾. Ἀλλὰ δέ, ὡς τὴν πιστὴν γηραιάν τροφόν, ἣτις ἔσωσεν ἐκ τοῦ ὀλέθρου τὸν μικρὸν Ὀρέστην, προσέθηκεν ὁ λυρικός Στησίχορος εἰς τὴν ἑαυτοῦ Ὀρέστειαν ⁵⁾. Ὁ δὲ Πίνδαρος, ὅς ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς Πυθιονίκας XI διηγεῖται ἀκολουθῶν εἰς τὸν Στῆ-

¹⁾ Κατὰ τοὺς Βατράχους τοῦ Ἀριστοφ. στ. 1125 ἡ Ὀρέστεια ἦτο ἄλλο ὄνομα τῆς μέσης τραγωδίας, τῶν Χοηφόρων, καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων τὸ πρῶτον ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο ὅλη ἡ τριλογία.

²⁾ Ἐν ὑποθ. Ἀγαμέμν. ἀναγινώσκονται ταῦτα: «ἐδιδάχθη τὸ δράμα ἐπὶ ἄρχοντος Φιλοκλέους ὀλυμπ. π'. ἔτει 6'. πρῶτος Αἰσχύλος Ἀγαμέμνονι, Χοηφόροις, Εὐμένεισι, Πρωτῇ σατυρικῇ, ἐχορήγει Ξενοκλῆς Ἀφιδνεύς».

³⁾ Τοῦτο μετὰ πολλῆς λεπτότητος παρετήρησεν ὁ Böckh, De tragie. gr. princip. 268.

⁴⁾ Ὀμήρ. Ὀδυσ. γ. 262 — 314, λ 405 — 434.

⁵⁾ Περὶ τῶν λυρικῶν Ξάνθου καὶ Στῆσιχόρου, οἵτινες ἐπραγματεύθησαν τὸν αὐτὸν μῦθον ἐν ταῖς Ὀρεστείαις αὐτῶν, παράβ. Raoul Rochette, Orestéide ἐν Monum. inéd. 1833.

σίχορον τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ὀρέστου καὶ τὴν δολοφονίαν τῆς Κλυταιμῆστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου, εἶχεν ἐν ταύτῳ πειραθῇ νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν σκληρὰν πράξιν τῆς Κλυταιμῆστρας ἀποδοὺς αὐτὴν εἰς τὴν δικαίαν ζηλοτυπίαν τῆς βασιλίσσης πρὸς τὴν νέαν ἀντεράστριαν Κασάνδραν καὶ τὸν παλαιὸν γόλον τῆς μητρὸς διὰ τὴν θυσίαν τῆς πρεσβυτέρας αὐτῆς θυγατρὸς Ἰφιγενείας¹⁾. Εὗρεν ἄρα ὁ Αἰσχύλος ὑπόθεσιν μέχρι τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν καλῶς παρεσκευασμένην. Ἀλλ' ὅμως πάντοτε ἀξιοθαύμαστος παραμένει ἡ μοναδικὴ τέχνη, δι' ἧς τὸ μὲν ἐχρησιμοποίησε παραδεδομένα χαρακτηριστικὰ τοῦ μύθου πρὸς τὸν διωκόμενον σκοπὸν, τὸ δ' ἐξεύρε νέα πρὸς τοῦτο μέσα, ἵνα ὁ μῦθος τὸ μὲν ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς τρεῖς τραγωδίας, τὸ δὲ συσχετισθῇ στενότερον πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τοὺς Ἀθηναίους. Ἦδη παρ' Ὀμήρῳ, ἐν Ὀδυσσεΐας δ, 524, ἀνέγνω ὁ Αἰσχύλος ὅτι πονηρὸς Αἰγίσθος εἶχε τάξει σκοπὸν, ὃς ἐφύλασσε, μὴ λάθοι παριὼν ὁ Ἀγαμέμνων. Τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον συλλαβὼν ἐπλάσε τὸν ἐπὶ τῆς στέγης φυλάσσοντα φύλακα, ὃν εἰσάγει εἰς τὴν πρώτην τραγωδίαν προλογίζοντα, καὶ οὕτω ἡ τριλογία ἄρχεται ἀπὸ δραστηκωτάτου προλόγου (1 — 39), πρὸς ὃν συνάπτεται, προϊόντος τοῦ λόγου, ἡ χαρίεσσα περιγραφὴ τοῦ ἐλληνικοῦ τηλεγράφου διὰ τῶν φρυκτῶν (241 — 316). Ὡσαύτως ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ παρεδίδετο (λ, 422), ὅτι ἡ Κασάνδρα ἐκληρώθη ὡς αἰχμάλωτος εἰς τὸν ἀνώτατον ἡγεμόνα τῶν Ἑλλήνων, εἶτα δ' ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς Κλυταιμῆστρας καὶ κατέβη εἰς τὸ βασιλεῖον τῶν σκιῶν. Καὶ ταύτην ἄρα τὴν παράδοσιν ἐπωφελήθη ὁ Αἰσχύλος, τὸ μὲν ἵνα διεγείρῃ ἡ Κασάνδρα τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Κλυταιμῆστρας καὶ οὕτω ἐλαττωθῇ πῶς καὶ αἰτιολογηθῇ τὸ ἐγκλήμα, τὸ δὲ ἵνα ἰδῇ διὰ τοῦ μαντικοῦ αὐτῆς βλέμματος

¹⁾ Ἡ ᾧδὴ αὕτη ἐποιήθη εἰς πυθικὴν νίκην τοῦ 478, πρὸ τῆς Ὀρεστεΐας ἄρα τοῦ Αἰσχύλου. Ἵνα σώσωμεν δὲ τὴν προτεραιότητα τοῦ τραγικοῦ, ἐπειράθημεν πρότερόν ποτε νὰ ὀρίσωμεν ἄλλως τὸν χρόνον τοῦ πινδαρικοῦ ἐπινίκου (ἴδε Sitzungsbericht. der bayer. Akad. 1889 ἐν σελ. 13 κ. ἐ.), ἀλλ' ἀπεκρούσαμεν νῦν ταῦτα ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πινδάρου ἐν σελ. 223.

τὰς φοβεράς προπαρασκευὰς πρὸς τὴν ἀπαίσιον δολοφονίαν καὶ προαγγείλῃ αὐτὴν εἰς τοὺς θεατὰς διὰ συγκινητικωτάτων στίχων (Ἀγαμ. 1072 — 1320). Ὅλως νέον δ' ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς τρίτης τραγωδίας, ἡ ἀθώωσις δῆλα δὴ τοῦ Ὀρέστου ἐν τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ διὰ τῆς ψήφου τῆς Ἀθηνᾶς (calculus Minervae) ¹⁾ καὶ ἡ διαλλαγή τῶν Ἑρινύων, αἵτινες ἐξ αἰμοσταγῶν ἐρινύων μεταβάλλονται εἰς παρόχους εὐδαιμονίας εὐμενεῖς θεάς. Ἐποίησε δ' ὁ ποιητὴς τὸ μέρος τοῦτο ἰδίᾳ εἰς τιμὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐγκώμιον τοῦ τότε δὴ σκληρῶς προσβαλλομένου ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου ²⁾. Ἐν τῇ μέσῃ δὲ τραγωδίᾳ, ἥτις ἀπεκλήθη *Χοηφόροι* ἐκ τοῦ τὰς χοῶς εἰς τὸν τύμβον τοῦ Ἀγαμέμνονος κομίζοντος χοροῦ τῶν παρθένων, ἡ σκηνὴ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀδελφῶν ἐξευρέθη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος, ἐν ᾧ ἡ Ἠλέκτρα ἀναγνωρίζει τὸν ἀδελφὸν ἐκ τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸν νεκρὸν βοστρύχων καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἰχνῶν, φαίνεται ἥκιστα ἐπιτυχές, καὶ δὴ ἂν παρὰ τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν λεπτοτάτην σκηνὴν τῆς ἀναγνωρίσεως ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ τοῦ Σοφοκλέους ³⁾. Πολὺ δὲ δραματικωτέρα εἶναι ἡ ἐκ τοῦ Στυγιοῦ εἰλημμένη καὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς σκηνῆς

¹⁾ Ἡ ψηφοφορία αὕτη τῆς Ἀθηνᾶς εἰκονίζεται ἐν τῇ ὀνομαστικῇ ἀργυρῇ ποτηρίῳ τῆς συλλογῆς Κοραΐνῃ παρὰ Baumeister, Denkmäbler des klass. Altertums αρ. 1316, τ. II σ. 1119.

²⁾ Ἐν στίχοις 684 καὶ 713 ἡ Ἀθηνᾶ ἀγγέλλει ἐπισήμως, ὅτι ὁ Ἀρεῖος Πάγος κατεστάθη, ἵνα δικάσῃ. Ἐν τοῖτοις ὁ Wecklein ἐν Sitzungsbericht. der bayer. Akad. 1887 σελ. 64 περὶ αὐτὴν τὴν ἀποδείξιν τὸν λόγον τοῦτον τῆς Ἀθηνᾶς ὡς νεωτέραν παρενθῆκεν ἕνεκα τῶν τοπικῶν δυσκολιῶν, ἃς παρέχει ἡ ἀντωνυμία ὅδε ἐν τῇ φράσει πάγον Ἀρεῖον τὸνδε (στίχ. 680 καὶ 691). — Περὶ τῆς συναφείας τοῦ Ἀρείου πάγου πρὸς τὴν λατρείαν τῶν Σεμνῶν θεῶν, αἵτινες ἀπὸ λαῶν ἔκπαλαι σεμνοπρεπεστάτων τελετῶν παρὰ τῷ χάσματι τοῦ λόφου τοῦ Ἀρεῖος ἴδε Töpffer, Attische Genealogie 170 κ. ἐ.

³⁾ Ἡ σκηνὴ τῆς ἀναγνωρίσεως στηρίζεται ἐπὶ σοφιστικοῦ συλλογισμοῦ, ὡς φέγων ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 16 παρατηρεῖ. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Ἀριστοφ. ἐν Νεφέλ. 536 σκώπτει αὐτήν. Περὶ τῆς σχέσεως δὲ τῶν Χοηφόρων καὶ τῆς Ἠλέκτρας ἐγράφησαν ὑπερμέτρως πολλὰ, ἀλλ' ἀρκούμεθα παραπέμποντες εἰς τὸν Α. W. Schlegel, Vorlesungen über dramatische Kunst I, 222 — 245. Fleischmann, Kritische Studien über die Kunst der Charakteristik bei Aeschylus und Sophokles, Nürnberg 1875 καὶ Jahrbüch. für Philol. 115, 513 κ. ἐ.

ἐπεξεργασμένη ὑπόθεσις τῆς γηραιᾶς πιστῆς τροφοῦ καὶ τοῦ προδηλοῦντος τὴν συμφορὰν ὀνείρου τῆς βασιλίσσης.

Ἄλλ' ὑπὲρ πάσας ταύτας τὰς ἀρετὰς τῆς ἐξευρέσεως μείζονα ἀξίαν κέκτηται ἡ μεγάλη πρόοδος τῆς τέχνης τοῦ ποιητοῦ, ἣτις ἐκφαίνεται ἐν τῇ ὅλῃ κατασκευῇ τῆς τελευταίας αὐτοῦ ταύτης τριλογίας. Διότι οὐ μόνον μετεχειρίσθη τελείως τὸν τρίτον ὑποκριτὴν, ἀλλὰ καὶ ἐμπειρότατα ἐξεκαρπώθη αὐτό, τὸ μὲν ἵνα ἀποδείξῃ δραστηκιωτέραν καὶ μείζονος διατάσεως τῆς ψυχῆς πρόξενον τὴν πρᾶξιν, τὸ δ' ἵνα ἀναδείξῃ κάλλιον τοὺς χαρακτῆρας διὰ τῆς ἀντιθέσεως. Ἐν ταύτῳ δ' ἐτήρησε συγχρόνως τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον τῆς φύσεως αὐτοῦ ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ χαρακτηρισμῷ τῆς ἐκδικητικῆς, τοῦ αἵματος τοῦ μισητοῦ συζύγου διψώσης Κλυταιμῆστρας¹⁾, ἐν τῇ ἀποτροπαίῳ σκηνῇ τοῦ τὴν μητέρα εἰς αὐτὸν τὸν τόπον τῆς δολοφονίας τοῦ ἀνδρὸς σύροντος Ὀρέστου (ἐν Χοηφ. 880—930) καὶ ἐν τῇ δραστηκιωτάτῃ ἀντιτάξει τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διατάξεως τῶν τοῦ κόσμου ἐν ταῖς Εὐμενίσιν. Ἐν δὲ τοῖς χορικῶς ᾄσμασιν τὸ μὲν πρῶτον δι' ἀνασκοπῆς τοῦ παρελθόντος, τῆς στρατείας τῶν Ἀχαιῶν, τῆς θυσίας τῆς Ἰφιγενείας, τῆς ἀρπαγῆς τῆς Ἑλένης, τῆς τιμωρίας τῶν Τρώων, συνεπεσώρευσε κατὰ μικρὸν τὰς βρονταίας νεφέλας πάσας, εἶτα δέ, τελεσθεΐσης τῆς αἵματηρᾶς πράξεως, ἀναγορεύει ἐν μεγαλοπρεπεστάτῃ γλώσσῃ, ὅτι τὸ κράτος ἔχουσιν αἱ ἀνώτεραι δυνάμεις καὶ ὅτι ἀναποδράστως πρέπει νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς τὰ ἀνοσιουργήματα. Ἄν δὲ ποθεν καὶ ἀλλαχόθεν, ἐκ τῶν Εὐμενίδων μάλιστα βλέπει τις, ὅτι ὁ Αἰσχύλος δὲν ἐπέζητει μόνον νὰ παράσχη εἰς τοὺς θεατὰς ἀπόλαυσίν τινα διὰ τῆς καταδείξεως τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ τέχνης, ἀλλ' ἤθελε καὶ νὰ διδάσκη τὸν λαὸν κηρύττων αὐτὸς τοὺς νόμους τῆς ἠθικῆς. Φοβερὰν δὲ ἐντύπωσιν ἐνε-

¹⁾ Ὑπερβαίνει τὸ μέτρον ὁ Αἰσχύλος παραβάλλων ἐν Ἀγαμ. 1350 τὸ γυναικῆ αἷμα τοῦ σφαγέντος βασιλέως πρὸς τὴν πάροχον εὐτυχίας δρόσον. Τὴν ἀπέχθειαν δ', ἣν αἰσθανόμεθα πρὸς τὴν παρὰ φύσιν πρᾶξιν τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ἐπειράθη νὰ διαλύσῃ ὁ Siebert ἐν τῇ τραγωδίᾳ αὐτοῦ Κλυταιμῆστρα μεταποιήσας αὐτὴν τέλεον.

ποίει πάντοτε καὶ ἐμποιεῖ εἰς πάντα εὐαίσθητον ἀναγνώστην ἢ μεγαλοπρεπῆς, σφόδρα ἠθικὴ ἀντίληψις τῶν τιμωρῶν δαιμόνων. Οὐδεὶς δ' ἕτερος κατώρθωσε ν' ἀποδώσῃ αὐτὴν τοσοῦτον ἐπιτυχῶς, ὅσον ὁ Σίλλερος ἐν τοῖς γεράνοις τοῦ Ἰθύκου.

Ἄν δ' ὑπάρχῃ τι ἐν τῇ τριλογίᾳ ταύτῃ καὶ καθ' ὅλου ἐν ταῖς τραγωδίαις τοῦ Λισχύλου, ὅπερ δὲν ἀποπληροῖ τὰς ἀξιώσεις ἡμῶν, τοῦτο εἶναι ἢ περὶ τῆς εἰμαρμένης καὶ τῆς σχέσεως τῆς ὁρησκείας πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ. Καὶ παραβλέπομεν μὲν τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀπόλλων αὐτὸς κελεύει τὸν Ὀρέστην νὰ λάβῃ τιμωρίαν παρὰ τῆς ἀνοσίας μητρὸς διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, διότι πᾶν ἔγκλημα ἀπαιτεῖ ἐξίλασμον καὶ ἀκραδάντως ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες ὡς πάντες οἱ κατὰ φύσιν ζῶντες λαοί, ὅτι ἠθικῶς ἐπετρέπετο ἢ διὰ φόβου τιμωρία. Ἄλλ' ὀφείλομεν ὅμως νὰ ἐρωτήσωμεν, διὰ τί ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ τοσαῦτα ὁ Ὀρέστης διὰ πρᾶξιν, εἰς ἣν παρώτρυνεν αὐτὸν αὐτὸς ὁ θεός; Εἰς τὴν ἐρώτησιν δὲ ταύτην δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λάβωμεν ἀπόκρισιν ἀποπληροῦσαν τὴν περιέργειαν ἡμῶν. Ἦπτον δ' ἀρέσκει ἡμῖν ὁ τρόπος καθ' ὃν πραγματεύεται τὸν μῦθον περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς θυσίας τῆς Ἰφιγενείας. Καὶ κατανοοῦμεν μὲν, ὅτι ἡ μήτηρ δὲν δύναται νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν παρὰ φύσιν πατέρα τὴν ἀπάνθρωπον πρᾶξιν, ἀγανακτοῦμεν ὅμως σφόδρα ἐπὶ τούτῳ, ὅτι ὁ ποιητὴς ἀπαλλάσσει τὸν ἡγεμόνα τοῦ στρατοῦ τῆς αἰτίας, διότι ὑπήκουσεν εἰς τὴν δύναμιν τῆς εἰμαρμένης καὶ τὸ μάντευμα τοῦ θεοῦ μάντεως Κάλχαντος. Διότι πῶς ἡδύνατο ἡ ἀγνὴ θεὰ Ἀρτεμις νὰ ἀπαιτήσῃ ἐν τῷ γόλῳ αὐτῆς τοσοῦτον ἐπάρατον θυσίαν; Καὶ διὰ τί δὲν ἐπανέστη ἡ πατρικὴ καρδιά τοῦ Ἀγαμέμνονος κατὰ τοῦ μαντεύματος τοῦ ἱερέως; Καὶ δύναταί τις μὲν νὰ εὔρῃ αἰτιολογίαν τινὰ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως ἐν τῷ ἀξιώματι τῆς παραδόσεως καὶ τῇ πίστει τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς παραδόσεως. Ἄλλ' αἱ τοιαῦται αἰτιολογίαι παρέχουσι μὲν συγγνώμην τινὰ εἰς τὸν ποιητὴν ἐπωφελήθεντα τὰς ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ, δὲν ἐξίλεουσιν ὅμως τὸ ἠθικὸν ἡμῶν αἶσθημα, οὐδ' ἀπαλλάττουσι τῆς μομφῆς τὸν Λισχύλον ὡς

ἄνθρωπον καὶ συνήγορον ὑψηλῆς περὶ θεοῦ διδασκαλίας ¹⁾). Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ὑπερβαίνουνσι τὸ μέτρον τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν σχέσιν τῆς πίστεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸ ἰδανικὸν καθαρῶς εὐσεβείας.

138. Ἀπολεσθέντα δράματα. Ὁ Αἰσχύλος ἀπεκάλει τὰ ποιήματα αὐτοῦ τεμάχῃ τῶν Ὀμήρου μεγάλων δειπνῶν ²⁾). Ἀλλ' ἐξετάζοντες, ὡς εἶναι δίκαιον, τὰς ὑποθέσεις τῶν δραμάτων εὐρίσκωμεν, ὅτι τοῦτο εἶναι ἐν μέρει μόνον ὀρθόν, καὶ καθ' ὅλου μόνον, ἂν λέγοντες Ὀμηρον ἐννοοῦμεν τοὺς ποιητὰς σύμπαντος τοῦ ἐπικοῦ κύκλου. Ἐκ τοῦ τρωικοῦ δῆλα δὴ κύκλου τῶν μύθων ἔλαβε τὴν ὑπόθεσιν τῆς τριλογίας τοῦ θανάτου τοῦ Ἔκτορος καὶ τῶν λύτρων, ἢ τῶν τραγωδιῶν, ὧν τὰ ὀνόματα εἶναι Μυρμιδόνες Νηρεΐδες, Φρύγες, ἢ Ἔκτορος λύτρα (κατὰ Ἰλιάδ. I-Ω) ³⁾ ἔπειτα τὴν τῶν Καρῶν (περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σαρπηδόνης) ⁴⁾, τοῦ Μέμνονος καὶ τῆς Ψυχαστασίας (στάθμησις τῶν κηρῶν θανάτου τοῦ Μέμνονος καὶ Ἀχιλλέως κατὰ τὴν Λιθιοπίδα ἐν σχέσει πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Ὀμήρου ἐν Ἰλ. X, 209 κ. ἐ.), τῆς τῶν Ὀπλῶν κρίσεως, τῶν Θρησσιῶν (περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Αἴαντος) καὶ τῶν Σαλαμινίων (κατὰ τὴν Ἰλιάδα μικράν) τοῦ Φιλοκτήτου ⁵⁾ καὶ τῶν Λημνίων (ὡσαύτως κατὰ τὴν μικράν Ἰλιάδα) τῆς Ἰφιγενείας, τοῦ Τηλέφου καὶ Παλαμήδους (κατὰ τὰ Κύπρια), τῶν Ψυχαγωγῶν, τῆς

¹⁾ Ὁμοίως ἰδέας ἀναπτύσσει ὁ Plüss, Die Tragödie Agamemnon und das Tragische, Progr. Basel 1896.

²⁾ Ἀθῆν. ἐν VIII, 347 e. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι οὐδεμία τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἔργων τοῦ Φρυγίου δεικνύει, ὅτι ἐκ τοῦ Ὀμήρου ἐλήφθη ἡ ὑπόθεσις.

³⁾ Wecklein, Über eine Trilogie des Aeschylos ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1891, ἐν σελ. 327 κ. ἐ.

⁴⁾ Ἐκ τῶν Καρῶν (ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῶν Λυκίων) ἤχθη εἰς φῶς ἔκ τινος παπύρου ὑπὸ τοῦ Weil, Nouveaux fragments d' Euripide et d' autres poètes, Paris 1879) ἀπόσπασμά τι, ἐν ᾧ ἡ Εὐρώπη, ἡ μήτηρ τοῦ Σαρπηδόνης, ἀδημονεῖ περὶ τοῦ υἱοῦ. Ἴδε καὶ Blass ἐν Rhein. Mus. 35, 74 κ. ἐ. καὶ Nauck ἐν τοῖς Trag. graec. fragm. 33 ἐκδ. 2ας.

⁵⁾ Περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ αἰσχυλείου Φιλοκτήτου ἀπὸ τοῦ τοῦ Σοφοκλέους ἴδε Δίωνος Χρυσόστ. λογ. LII, [Περὶ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, ἢ περὶ τῶν Φιλοκτήτου τόξων τόμ. 6', σελ. 157 κ. ἐ. ἐκδ. Dind.]. Ὁ χορὸς συνίστατο ἐκ Λημνίων,

Πηνελόπης, τῆς Κίρκης σατυρικῆς (κατὰ τὴν Τηλεγόνειαν). Ἐκ δὲ τῶν διονυσιακῶν μύθων, τῆς παλαιᾶς πηγῆς τῆς τραγικῆς τέχνης, ἐλήφθη ἡ υπόθεσις τῆς Λυκούργειας, τετραλογίας, εἰς ἣν ἀνῆκον οἱ Ἡδωνοί, αἱ Βασσάραι, οἱ Νεανίσκοι, καὶ ὁ Λυκοῦργος σατυρικός¹⁾, ἔπειτα τὴν υπόθεσιν τοῦ Πενθέως, Ξαντριῶν, Σεμέλης ἢ ὕδροφόρων, Διονύσου τροφῶν, αἵτινες ὁμοῦ ἀπετέλουν ὡσαύτως τετραλογίαν. Εἰς τὸν Ἀργοναυτικὸν δὲ μῦθον ἀνῆκον ὁ Ἀθάμας, ἡ Ἰψιπύλη, ἡ Ἀργώ, οἱ Κάβειροι²⁾ ἴσως καὶ οἱ Θεωροὶ ἢ Ἰσθμιασταί, ἡ Νεμέα. Εἰς διαφόρους δ' ἄλλους κύκλους μύθων ἀνεφέροντο οἱ Ἀργεῖοι, Ἐλευσίνιοι, Ἐπίγονοι (μῦθος τοῦ Ἀδράστου) Φορκίδες, Πολυδέκτης (μῦθος Περσέως), Ἀλκμήνη, Ἡρακλεῖδαι (μῦθος Ἡρακλέους)³⁾, Ἡλιάδες, (θάνατος Φαέθοντος), Τοξότιδες, (θάνατος Ἀκταίωνος), Νιόβη⁴⁾, Ἀταλάντη, Ἰξίων, Περρραϊαί, Σίσυφος. Ἐὰν δ' εἰς ταῦτα προσθέσωμεν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος καὶ θεῶν μύθους ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν σκηνήν, ὅτι ἐτόλμησε νὰ πραγματευθῇ πολιτικὴν τραγωδίαν, ὅτι ἐδραματοποίησεν ἐν ταῖς Αἰτναίαις ἐγχώριόν τινα μῦθον, καί, καιροῦ παρασπάντος, ἐποίησε καὶ ἐλεγείας καὶ ἐπιγράμματα, τότε κατανοοῦμεν, ὅποσον πολυμερὲς καὶ πρωτότυπος ἦτο ὁ θεμελιωτὴς τῆς τραγωδίας.

159. Ἡ τέχνη τοῦ Αἰσχύλου. Ἡ κυρία ἀξία τοῦ Αἰσχύλου ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ κεῖται οὐχὶ τόσον ἐν τῷ πλούτῳ τῆς ὕλης, ὅσον καὶ ἐξαίρετως ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ μύθου καὶ ἐν τῇ τελειώσει τῶν δραματικῶν μέσων τῆς παραστάσεως. Ταῦτα

¹⁾ Καὶ ὁ Πολυφράδμων ἐποίησεν Λυκούργειαν ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήδης τοῦ Αἰσχύλου.

²⁾ Κατὰ τὸν Wilamowitz ἐν Hermes 21, 612 ἐδιδάχθησαν μετὰ τὰς περὶ τὸν Στρυμόνα στρατείας περὶ τὸ 466.

³⁾ Νέον τι ἀπόσπασμα τῶν Ἡρακλεϊδῶν ἐσχίσθη ἐκ τοῦ σχολ. Ἀριστείδου τοῦ μαρκιανοῦ κώδικος 423 ὑπὸ Wilamowitz, De Rhesi scholiis, Index lect., Greifswald 1877.

⁴⁾ Κατὰ τὸν βίον ἡ Νιόβη αἰῶς τρίτου μέρους ἐπικαθήμενη τῷ τάφῳ τῶν παιδῶν οὐδὲν φέγγεται ἐγκεκαλυμμένη. » Ὁμοίως ἐγκεκαλυμμένος ἐκάθητο καὶ ὁ Ἀχιλλεύς ἐν τοῖς Ἑκτοροῦ Λύττροις, δι' ὃ καὶ κωμωδεῖται ὑπὸ τῶν κωμικῶν, ὡς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 912.

συλλαβῶν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς συγγραφῇ γράφει ταῦτα (ἐν § 4): «Τό τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἐνὸς εἰς δύο πρῶτος Λίσχυλος ἤγαγε καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἡλάντωσε καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασεν»¹⁾. Εἶδομεν δ' ἤδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις κατὰ μικρὸν μόνον ἐτελειοῦτο ὁ ποιητής. Διότι ἐν μὲν ταῖς παλαιότεραις τραγωδίαις, ὡς μάλιστα ἐν ταῖς Ἰκέτισι, καταλαμβάνουσι τὰ χορικά ὑπέρμετρον χῶρον καὶ πολλάκις καταπονοῦσι τοὺς ἀκροατὰς διὰ τῆς ἐπαναλήψεως ὁμοίων ἐννοιῶν. Μόνον δὲ κατὰ μικρὸν ἐπηύξησε τὰ διαλογικὰ μέρη, προσέθηκε τὸν πρόλογον²⁾ καὶ παρέλαβε παρὰ τοῦ Σοφοκλέους καὶ τὸν τρίτον ὑποκριτὴν. Λίαν ὀρθῶς ἄρα παρετήρησεν ὁ ὑπέρμαχος τοῦ Λίσχυλου πρὸς τοὺς θαυμαστὰς τοῦ Σοφοκλέους, ὅτι «χαλεπώτερον ἦν ἐπὶ Θέσπιδι, Φρυνίχῳ καὶ Χοιρίλῳ εἰς τοσόνδε μέγεθους τὴν τραγωδίαν προαγαγεῖν, ἢ ἐπὶ Λίσχυλῳ εἰς τὴν Σοφοκλέους ἐλθεῖν τελειότητα»³⁾. Καὶ περὶ τῆς ἐξυψώσεως δὲ τῆς λαμπρότητος τῶν ἐξωτερικῶν μέσων τῆς παραστάσεως πολὺ ἐφρόντισε, δι' ὃ καὶ ὁ Ὁράτιος ἀποκαλεῖ αὐτὸν (de art. poet. 278) personae pallaeque repertor honestae⁴⁾. Ὡσαύτως ἡ εὐρεσις ποικίλων μηχανῶν καὶ σκηνικῶν παρασκευῶν ἀποδίδεται εἰς αὐτόν⁵⁾. Καὶ ἄληθῶς ἀναγιγνώσκων τις τὸν

¹⁾ Παράβ. Διογ. III, 56. Καὶ ἡ εὐρεσις δὲ τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ ἀποδίδεται εἰς αὐτόν ὑπὸ τοῦ Θεμιστίου ἐν λογ. XXVI σελ. 382 ἐκδ. Dind. (ἴδε Usener ἐν Rhein. Mus. 25, 579, ὅς διορθώσας ἀνῆρσε τὴν μαρτυρίαν ταύτην) καὶ ἄλλων ἐν τῷ βίῳ. Κατὰ πόσον δὲ τοῦτο εἶναι ὀρθόν εἶδομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω περὶ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θέσας, τοῦ Προμηθέως, καὶ τῆς Ὀρεστείας πραγματευόμενοι. Καὶ τέταρτον δ' ὑποκριτὴν, παρχορήγημα, ὃς ἐλάχιστα ἐφθέγγετο, εἰσῆγαγεν εἰς τὸν Μέμνονα κατὰ τὸν Πολυδ. ἐν Ὀσμ. IV, 110.

²⁾ Προλόγου στεροῦνται αἱ Ἰκέτιδες καὶ οἱ Πέρσαι. Προηγήθη δὲ ἐν τῇ προσθήκῃ τοιοῦτου ὁ Φρύνιχος ἐν ταῖς Φοινίσσαις. Καὶ ἐπίλογος δ' εὐρίσκεται ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι, ἀλλ' οὐδεὶς πλέον μετεχειρίσθη τοιοῦτον.

³⁾ Ἰδε Βίου σελ. 14.

⁴⁾ Ἰδε Βίου σελ. 13 καὶ Schöll ἐνθ. ἀν. σελ. 29 κ. ἐξῆς.

⁵⁾ Παρὰ Cramer, An. Par. I, 19 ἀναγιγνώσκωμεν ταῦτα: «εἰ μὲν δὴ πάντα τις Λίσχυλῳ βούλεται τὰ περὶ τῆς σκηνῆς εὐρήματα προσέμειν, ἐκκυκλήματα καὶ περιάκτους

Προμηθεά καὶ τὰς Εὐμενίδας δύναται νὰ λάβῃ ἔννοιάν τινα τῶν ἐκτάκτων σκηνηικῶν μέσων, ἅτινα ἦσαν ἀναγκαῖα εἰς διδασκαλίαν αὐτῶν. Ἦτο δὲ προσέτι ὁ Αἰσχύλος καὶ διδάσκαλος τοῦ χοροῦ καὶ ἐξεῦρε πλὴν τοῦ κειμένου καὶ τὰς μελωδίας καὶ τὰς ὀρχήσεις. Μετεῖχε δὲ καὶ αὐτὸς ὡς ὑποκριτῆς τῆς διδασκαλίας ἔχων ὡς συντέχνους τοὺς διασήμεους ὑποκριτὰς Κλέανδρον καὶ Μυνίσκον ¹⁾).

160. Τὸ διαπρεπέστατον γνῶρισμα τῆς αἰσχυλείου ποιήσεως, τὸ μεγαλοπρεπές καὶ τιτανικόν, καταφαίνεται ἐν ταῖς ἐννοίαις, τῇ στιχοποιίᾳ καὶ τῇ γλώσσῃ. Τὸ λεκτικὸν διακρίνουσι τολμηραὶ μεταφοραί, λαμπραὶ εἰκόνες καὶ μεγαλοπρέπεια τῆς κατασκευῆς τῶν περιόδων. Ἐν τούτοις παρατηρεῖται ἐνιαχοῦ καὶ σκληρά τις σύνδεσις τῶν προτάσεων, κόμπος, μονοτονία τοῦ πάθους καὶ τάσις τις πρὸς τὸ παράδοξον καὶ ὑπερφυῆς καὶ θαυμαστόν ²⁾). Κεχαρισμένοι δὲ τινες ἐκφράσεις, ὡς οἷα κα νω μῶ ν, οὐ διχορρόπως κ. ἄ. τ. ἐπαναλαμβάνονται πολλάκις ὑπὲρ τὸ δέον. Ὑπερβαίνει δὲ καὶ τὸ μέτρον πολλάκις, ὡς ἐν Ἀγαμέμνονι (στ. 887 κ. ἐ.), ἔνθα ἐν κομπῳδει ὑπερβολῇ ἐγκωμιάζεται ὁ ἀπονοστῶν βασιλεὺς δι' ἐξ συνεχῶν εἰκόνων ³⁾). Ἐκ τούτου οἱ μεταγενέστεροι οἱ ἐθισθέντες τὸ ἀπλοῦν χάλλος καὶ τὴν ἡρεμον συμμετρίαν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου προσέκρουον πρὸς τὸν κόμπον τοῦτον τῶν αἰσχυλείων δραμάτων ⁴⁾, καὶ εἰς τοὺς νηφαλίους κοινοὺς ἀν-

καὶ μηχανάς, ἐξώστραν τε καὶ προσκήνια καὶ διστεγίας καὶ κεραυνοσκοπεῖα καὶ βροντεῖα καὶ θεολογεῖα καὶ γεράνους καὶ που καὶ ξυστίδας καὶ βατραχίδας καὶ πρόσωπα καὶ κοθόρνους καὶ ταῦτα τὰ ποικίλα, σύρματά τε καὶ καλύπτραν καὶ κύλπωμα καὶ παράπηχον καὶ ἀργηρόν καὶ ὑποκριτὴν ἐπὶ τῷ δευτέρῳ τὸν τρίτον. » Vitruvii praef. I. VII. namque primum Agatharchus Athenis Aeschyle docente tragoediae scenam fecit et de ea commentarium reliquit. Πρὸς ταῦτα παράβ. καὶ Sommerbrodt, Scaenica, Berl. 1876. Περὶ τῆς σκηνῆς Wilamowitz ἐν Hermes 21, 598 κ. ἐ.

¹⁾ Ὁ Ἀριστοφ. ἐν Σφηκ. 579 μνημονεύει τὸν Οἶαγρον μεταγενέστερον ὑποκριτὴν.

²⁾ Τὸ θαυμαστόν ὑπερέχει μάλιστα ἐν ταῖς φανταστικαῖς περιγραφαῖς μακράν κειμένων χωρῶν, ὅπερ φέγει καὶ ὁ σχολιαστὴς εἰς Προμηθ. 371 καὶ 373 καὶ παρηδοῦσιν οἱ κωμικοί. Ἴδε Meineke Fragm. comicorum graecorum (Histor. crit. commic. gr.).

³⁾ Ὁμοίως ἐν Χοηφ. 995 κ. ἐ. καὶ Ἐπτ. ἐπὶ Θῆβ. 559 κ. ἐ. Ἀφόρητος δὲ σωρὸς ἐπιθέτων ἀπαντᾷ ἐν Ἰκετ. 802 κ. ἐ.

⁴⁾ Τὴν κρίσιν τῶν μεταγενεστέρων ἀποδίδει ἄριστα ὁ Κοϊντιλιανὸς ἐν X, 1, 66 λέ-

θρώπους ἐφαίνετο, ὅτι ἐποίει μεθύων τὰ δράματα ¹⁾. Ἄν δ' ὁ Πίνδαρος κάλλιον τοῦ Αἰσχύλου συνήνωσε τὸ ὕψος τῆς γλώσσης μετὰ τοῦ χαρίεντος καὶ τερπνοῦ, ὀφείλομεν κρίνοντας νὰ ἐνθυμώμεθα καὶ τὴν ῥοπήν, ἣν ἔσχον πρὸς τὸν Αἰσχύλον καὶ τὰ προσωπεῖα καὶ οἱ κόθορνοι καὶ σύμπαντα τὰ τοῦ δράματος ²⁾.

Ἀπολύτου δ' ἐπαίνου ἄξιον εἶναι τὸ μελωδικὸν κάλλος καὶ ἡ συμμετρικὴ αὐστηρότης τῶν ῥυθμῶν τοῦ Αἰσχύλου. Διότι οἱ στίχοι ἀνοικοδομοῦνται παρ' αὐτῷ εἰς μακράς περιόδους ἀναλόγους πρὸς τὸ μέγεθος καὶ ὕψος τῶν ἐννοιῶν ³⁾. Οἱ δὲ συγκεκομμένοι τροχαῖοι, οὓς ἄσμενος μεταχειρίζεται, ζωγραφοῦσιν ἄριστα διὰ τῶν μακροτόνων ἐκείνων μακρῶν συλλαβῶν τὸ σπουδαῖον τῆς καταστάσεως καὶ τὸ βάθος τοῦ αἰσθήματος ⁴⁾. Καὶ ὁ διάλογος αὐτὸς εἶναι λίαν αὐστηρῶς κατεσκευασμένος, ὥστε δὲν ἀπαντᾷ ἔτι παρ' αὐτῷ ἡ διαίρεσις τοῦ στίχου εἰς μέρη ὑπὸ πολλῶν λεγόμενα. Ὡσαύτως καταφανὲς εἶναι ἡ τάσις πρὸς συμμετρικὴν κατασκευὴν, ἣν καὶ νεώτεροί τινες ἐρευνηταί, ὡς ὁ Ῥιτσέλιος ⁵⁾, ἡστόχησαν τοῦ σκοποῦ πειραθέντες διὰ τῆς βίας ν' ἀποκαταστήσωσι τὴν συμμετρίαν τῶν ῥήσεων ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας.

γων· Aeschylus sublimis et gravis et grandiloquus saepe usque ad vitium, sed rudis in plerisque et incompositus. Ἴδε καὶ Βίον ἐν 5 «ζηλοῖ τὸ βάρος περιτιθέναι τοῖς προσώποις, ἀρχαῖον εἶναι κρίνων τοῦτο τὸ μέρος μεγαλοπρεπές τε καὶ ἡρωϊκόν, τὸ δὲ πανοῦργον κομψοπρεπές τε καὶ γνομολογικόν ἀλλότριον τῆς τραγωδίας ἡγούμενος». Παράβ. καὶ Ἀριστοφ. ἐν Νεφ. 1370 λέγοντα· «ἐγὼ γὰρ Αἰσχύλον νομίζω πρῶτον ἐν ποιηταῖς, ψόφου πλέων, ἀξύστατον, στόμακα, κρημνοποιόν». Παράβ. Lechner, De arte Aeschyli rhetorica, Hof 1867.

¹⁾ Ἴδε Ἀθῆν. ἐν I, 29α καὶ X, 428 f.

²⁾ Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Αἰσχύλου καὶ Πινδάρου ἴδε ἀνωτέρω § 134.

³⁾ Οἱ μακροὶ οὗτοι στίχοι καὶ αἱ μακραὶ περίοδοι δὲν καταφαίνονται ἀληθῶς ἐν τῇ κακῇ κωλομετρίᾳ τῶν χειρογράφων. Ἀριστα δ' ἀποκατέστησε τὴν ἀρχικὴν μορφήν τῶν στίχων ἐρειδόμενος εἰς τὰς ἐρεῦνας τῶν νεωτέρων μετρικῶν ὁ Dindorf ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Poetae scenici graeci.

⁴⁾ Τὴν κρίσιν τῶν παλαιῶν ἐκφράζει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις 1254 λέγων· «ἀνδρὶ τῷ πολὺ πλεῖστα δὴ καὶ κάλλιστα μέλη ποιήσαντι τῶν ἔτι νυνί.»

⁵⁾ Ritschl, Parallelismus der 7 Redepaare in den Sieben des Aeschylus ἐν Opusculis I, 300 κ. ἐ. Weil, De la composition symétrique du dialogue dans les tragédies d'Eschyle, Paris 1860.

Ἡ σεμνότης τῶν ἐννοιῶν παρ' Αἰσχύλῳ ἔχει τὰς ρίζας ἐν τῇ αὐστηρότητι τῶν παλαιῶν ἡθῶν καὶ ἐν ταῖς σοφαῖς διδασκαλίαις τῶν ἱερέων καὶ τῶν μυστηρίων. Ἐκ τούτου ἐθεωροῦντο αἱ τραγωδίαι αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ὑπὸ τῶν θιασωτῶν τῆς παλαιᾶς παιδείας καὶ τάξεως, οἷος ὁ Ἀριστοφάνης, ὡς τὸ ἰδανικὸν τῆς ἀδράς ποιήσεως. Ἡ ἰδέα δὲ τῆς εἰμαρμένης ἐστηρίζετο ἰδίᾳ εἰς τὴν πίστιν, ὅτι ἀνωτέρα τις δύναμις διοικεῖ τὰ πάντα ¹⁾, καὶ ἡ ἰδέα αὕτη ἀπετέλει τὴν βάσιν πασῶν αὐτοῦ τῶν τραγωδιῶν καὶ συνεδυάζετο πρὸς τὴν εὐσεβῆ θεωρίαν τοῦ ποιήτου, ὅτι πάντα τὰ θνητὰ ἐπισφαλῆ καὶ ἀδύνατα εἶναι. Ὅτι δ' ἐν τούτῳ ὁ ἥρωες τῆς τραγωδίας δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένους πάσης αἰτίας, ἵνα διεγείρῃ τὸν ἔλεον, τοῦτο κατέδειξεν ἄριστα ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι, ὅς ἐκ φιλοδόξου ἀδυναμίας ἐθυσίασε τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ θυγατέρα. Δραστικωτάτη δ' εἶναι ἐν ταῖς τραγωδίαις αὐτοῦ ἡ ἰδέα περὶ τῆς συναφείας τῶν τυχῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς μεταδόσεως τῆς ἐκ τῶν κακῶν πράξεων ἀρᾶς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Μετ' ἐξαιρέτου δὲ τέχνης ἐπωφελήθη πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ιδέας ταύτης τὴν παλαιὰν συνήθειαν, καθ' ἣν τρεῖς τραγωδίαι καὶ ἐν σατυρικὸν δράμα ἐδιδάσκοντο καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς, διότι ἐκ τῶν τριῶν ἐξωτερικῶς μόνον παρ' ἀλλήλας τεταγμένων τραγωδιῶν προσήρχετο ὑπὸ τὰς δαιμονίους αὐτοῦ χεῖρας τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα συναφοῦς, οὐ μόνον ἐκ τοῦ αὐτοῦ μυθικοῦ κύκλου εἰλημμένης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐνότητα τῆς πράξεως καὶ τὴν διήκουσαν ἀπανταχοῦ κυρίαν ἰδέαν συμπαγοῦς τριλογίας ²⁾. Καὶ ἡ τέχνη δὲ τῆς αἰτιολογίας τῆς πράξεως καὶ τῆς παρελκύσεως ὡς καὶ τῆς ἐπιτάσεως τῶν παθημάτων δὲν ἦτο ξένη εἰς αὐτόν. Ἄν δ' ὑπελείπετο τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου ἐν τούτῳ τε

¹⁾ Πρὸς τοὺς ἀθέους καὶ τοὺς δοξάζοντας, ὡς ὁ Ἐπίκουρος βραδύτερον, ὅτι οἱ θεοὶ δὲν προνοοῦσι περὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀπευθύνονται πρὸ πάντων τὰ ἐν Ἀγαμέμνονι 381 κ. ἐξῆς.

²⁾ Ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ τοῦλάχιστον κατώρθωσεν ὁ ποιητὴς καλλιτεχνικώτατα τὴν ἰδανικὴν καὶ ὁλικὴν σύμπηξιν τῶν τριῶν τραγωδιῶν εἰς μίαν τριλογίαν. Ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἄλλων τριλογιῶν συνάπτονται αἱ τραγωδίαι διὰ πολὺ χαλαρωτέρου καὶ συνήθους ἐξωτερικοῦ μόνον δεσμοῦ.

καὶ ἐν τῇ σκιαγραφίᾳ τῶν ἰδίων χαρακτήρων, τοῦτου αἷτιον ἦτο ἡ τάσις τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζη, οἵτινες καὶ ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῇ ποιήσει καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ἠγάπων τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ καταφρονούντες τὸ ἐπίχαρι κατήντων εἰς αὐτὸ τὸ σκληρὸν καὶ ἄχαρι.

Ὅ,τι δὲ τέλος πλείστου ἄξιον εἶναι, ἢ πάντα τὰ καθ' ἕκαστον, τοῦτο εἶναι ἡ δεινὴ μεγαλοφυΐα τοῦ ποιητοῦ, ἥτις πανταχοῦ ἐκφαινομένη ἀποδεικνύει τὴν ποιήσιν αὐτοῦ ἀπρόβροϊαν ἀσυνειδήτου διονυσιακοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Διὰ τοῦτο δ' ὁ Σοφοκλῆς εἰπέ ποτε περὶ αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἀθήναιον (I, 22^a) ὅτι εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖ, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξεστομίσθησαν ὑπὸ τοῦ νεωτέρου μελετητικοῦ ποιητοῦ πρὸς δνειδισμόν τοῦ Αἰσχύλου, εἶναι ὅμως ἀληθῶς ὁ μέγιστος τῶν ἐπαίνων. Διότι ἀληθῶς ὁ Αἰσχύλος ἐποίει ὡς μεμεθυμένος καὶ κατεχόμενος ὑπὸ θεολήπτου μανίας καὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ δὲν εἶναι δημιουργήματα τῆς τέχνης, ἀλλὰ δῶρα τοῦ θεοῦ δαιμονίου. Παρ' αὐτῷ δὲν ἀπαντῶσι σοσιιστικοὶ λόγοι, οὐδ' ἔχνη ψυχρᾶς σκέψεως, οὐδὲ πρόσχημα ξήνης, ἐκ ξένου στόματος εἰλημμένης σοφίας, ἀλλὰ καὶ αἱ ἔννοια καὶ αἱ λέξεις ἀναβλύζουσιν ἐκ τοῦ ἀνεξαντλήτου κρουνοῦ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θείας φύσεως ἐν ἀνάγῃ ρεύματι.

Παράδοσις χειρογράφων. Αἱ τραγωδίαι τοῦ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, εἰσενεγκόντος νόμον περὶ τούτου τοῦ Λυκούργου, ἐγράφησαν ἐν κοινῷ καὶ ἐφυλάττοντο ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς πόλεως (ἴδε Müller, Bühnenalterthümer 359, σημ. 1. O. Korn, De publico Aesch. Sophoc. Eurip. fabularum exemplari Lycurgo auctore confecto, Bonn 1863)· τοῦτο δὲ τὸ δημόσιον ἀπόγραφον βραδύτερον ἐκομίσθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Κύριος κώδιξ τῶν 7 περισσωθείσων τραγωδιῶν τοῦ Αἰσχύλου, ὃν οἱ Burgess, Cobet, Dindorf (ἐν Phil 18, 55 κ. ἐ.) καὶ Wecklein ὡς τὸ ἀρχέτυπον ὅλων τῶν κωδίκων θεωροῦσιν, εἶναι ὁ Μεδικαῖος ἢ Λαυρεντιανὸς XXXII 9 τοῦ 11 αἰῶνος (ὑπὸ τοῦ Aurispa τῷ 1423 ἐξ Ἑλλάδος κομισθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ Μεδίκου δοθεὶς εἰς τὴν Βιβλιοθήκην), ὃς ἐν ταύτῃ περιέχει καὶ τὸν Σοφοκλέα καὶ τὰ Ἀργοναυτικά τοῦ Ἀπολ-

λωνίου Πανομοιότυπον τοῦ κώδικος τούτου ἐξέδωκεν ὁ R. Merkel, Aeschyli quae supersunt e codice Laurentiano descripta, Oxon. 1871 καὶ ἐν φωτοτυπία, ἐν Φλωρεντία 1896. Ἡ ἀσφαλεστέρα ἀντιβολὴ μετὰ διακρίσεως τῶν διαφορῶν βιβλιογράφων ὑπὸ Vitelli ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Wecklein, Berlin 1885. Τὸ ἄριστον ἀντίγραφον τῶν ἀπολεσθέντων φύλλων τοῦ Ἀγαμέμνονος παρέχει ὁ κώδιξ Florentinus XXXI, 8 τοῦ 14 αἰῶνος. Πρὸς ἐξακριβώσιν τοῦ κειμένου τῶν τριῶν ἐν Βυζαντίῳ μάλιστα ἀναγιγνωσκομένων τραγωδιῶν, τοῦ Προμηθέως, τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, πρέπει πάντως πλὴν τοῦ Λαυρεντιανοῦ (τῶν Ἑπτὰ ὁ 195 στ. δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Λαυρ.) νὰ ἐξετασθῶσι καὶ χειρόγραφα τῆς δευτέρας τάξεως.

Τὸ κύριον στέλεχος τῶν σχολίων, ἅτινα περιέχουσι μὲν πολλὰς λεπτοὺς παρατηρήσεις περὶ τῆς τέχνης τοῦ ποιητοῦ καὶ σπουδαιότατα εἶναι πρὸς τὴν κριτικὴν τῶν λέξεων (ἴδε Heimsöth, Die indirekte Überlieferung des äschylischen Textes, Bonn 1862), πρῶτῳς ὁμως παρεμορφώθη ὑπὸ τῆς μορφῆς νεωτέρων ἐρμηνευτῶν (ἴδε Römer, Studien zur handschriftlichen Überlieferung des Aeschylus und zu den alten Erklärern desselben ἐν τοῖς Sitzungsber. der bayer. Akad. 1888, II, 231) ἀνάγεται εἰς τὸν γραμματικὸν Δίδυμον καὶ συμφωνεῖ πολλαχῶς πρὸς τὰς γλώσσας τοῦ Ἡσυχίου (ἴδ. Frey, De Aesch. scholiis Mediceis, Bonn 1857). Τὰ παλαιὰ ταῦτα σχόλια μετὰ τοῦ βίου, τῶν ὑποθέσεων τῶν ὑπὸ τοὺς στίχους γλωσσῶν καὶ τῶν κριτικῶν σημείων ἐξεδόθησαν ἐκ τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος ὑπὸ Vitelli καὶ Wecklein. Πρέπει δὲ νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τούτων νεώτερά τινα σχόλια (ἰδίως ἔκτενῃ εἰς Προμηθεά, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ Πέρσας) ὑπὸ τοῦ Τζέτζη, Θωμᾶ Μαγίστρου καὶ Τρικλινίου εὗρισκόμενα ἐν τοῖς Κώδιξι Paris. 2785, 2787 καὶ Leidenses Is. Vossii. (ἴδ. Franken, De antiq. Aesch. interpret. auctoritate 1845) καὶ ἐκδεδομένα ὑπὸ τοῦ W. Dindorf ἐν τῷ 3 τόμῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Αἰσχύλου ἐν Ὁξφόρδῃ 1851.

Ἐκδόσεις. Πρώτη ἔκδοσις ἡ παρὰ τοῖς Ἀλδοῖς 1518 συνενούσα εἰς μίαν τραγωδίαν τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὰς Χοηφόρους, ὧν ἡ ἀρχὴ ἦτο κεκολοβομένη. — Ἐξαιρέτους διορθώσεις τοῦ σπουδαίως ἐφθαρμένου κειμένου παρέσχον ὁ Turnebus ἀποθανὼν τῷ 1565 καὶ ὁ Au-

ratus ἀποθανὼν τῷ 1588, ὃν ὁ Hermann εἰς Ἀγαμέμνονος στίχ. 1396 ἀποκαλεῖ omnium qui Aeschylum attigerunt princeps.— Ἐκδόσεις μεθ' ὑπομνημάτων ὑπὸ Stanley. London 1663 καὶ Schutz 3 ἔκδ. 1809—1822 ἐν 5 τόμ.— Ἡ ἐπὶ μακρὸν ποιημένη ἔκδοσις τοῦ Gott. Hermann ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Haupt ἐν Λειψ. 1852 εἰς 2 τόμ. Νεώταται κριτικαὶ ἔκδόσεις τῶν ἀπάντων ὑπὸ Wecklein-Vitelli Berol. 1855 μεθ' ἑλληνικῶν σημειώσεων ὑπὸ Wecklein καὶ Ζωμαρίδου ἐν Ἀθήναις 1891—97 [Ζωγράφ. Βιβλ.]. Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου ὑπὸ Kirchhoff, Berl. 1880 μετὰ τῶν διαφορῶν γραφῶν τοῦ Μεδικαίου. Weil ἔκδοσις Teubneriana 1885· ὑπὸ τοῦ ἰδίου μείζων κριτικὴ ἔκδοσις, ἐν Giessen 1858—1867 εἰς 2 τόμ. Τῶν καθ' ἕκαστον δραμάτων ἔκδόσεις· τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ὑπὸ Ritschl 2 ἔκδ. ἐν Λειψ. 1875, τοῦ Προμηθέως ὑπὸ Schömann μετὰ γερμ. μεταφρ. Greifswald 1844, τῆς Ὁρεστείας ὑπὸ Franz μετὰ γερμ. μεταφρ. ἐν Λειψ. 1846, ὑπὸ Th. Heyse, Halle 1884, ὑπὸ O. Marchbach ἐν Λειψ. 1874, ὑπὸ Wecklein, ἐν Λειψ. 1888, ὑπὸ Wilamowitz κείμενον, μεταφρ. καὶ ἐρμηνευτικαὶ σημ. Ἀγαμ. 1885, Χοήφ. 1896. Τοῦ Ἀγαμέμνονος ὑπὸ Enger-Gilbert, Leipz. 1874, Schneidewin—Hense ἐν Βερολ. 1883 ὑπὸ Keck μετὰ γερμ. μεταφρ., εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων ἐν Λειψ. 1863. Τῶν Εὐμενίδων ὑπὸ O. Müller (σπουδαία διὰ τὰς σαρκινὰς ἀρχαιοτήτας) ἐν Γοττίγγη 1833-4. Ἐκδόσεις εἰς χρῆσιν τῶν σχολείων μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων τῶν Περσῶν ὑπὸ Teuffel καὶ Wecklein ἐν Λειψία, τοῦ Προμηθέως ὑπὸ Wecklein ἐν Λειψία.

Ἑρμηνευτικά. Glossarium ἐν τῇ ἔκδόσει τοῦ Ἀγαμ. ὑπὸ Blomfield. Cambr. 1818, Lips 1822. Lexicon Aeschyleum comp. Wellauer 2 τόμ. Lips. 1830. Lexicon Aeschyleum edid. W. Dindorf, Lips. 1873 μετὰ συμπληρώματος ὑπὸ L. Schmidt, Greifenberg 1875.—Westphal, Prolegomena zu Aeschylus Tragödien, Leipz. 1869 περὶ τῶν μέτρων καὶ τῆς συνθέσεως. R. Arnold, Der Chor im Agamemnon scenisch erläutert, Halle 1881.—P. Richter, Die Dramaturgie des Aeschylus, Leipzig 1892.

γ') Σοφοκλῆς (496—406) ¹⁾.

161. Βίος. Ὁ Σοφοκλῆς ἦτο δημότης τοῦ παρὰ ταῖς Ἀθήναις ἐπὶ θελκτικωτάτης θέσεως κειμένου δήμου Κολωνοῦ τοῦ Ἰππίου. Ὁ πατήρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Σόφιλλος καὶ ἐκέκτητο δούλους χαλκίας ἢ τέκτονας, ἐξ ὧν ἐπορίζετο ὁ οἶκος πλουσίας προσόδους, αἵτινες κατ' ἀκολουθίαν περιέβλεπτον ἀπεδείκνυσιν τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ θέσιν ²⁾. Ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ὁρίζεται ὑπὸ μὲν τοῦ παλαιοῦ βίου τὸ 495]4, ὑπὸ δὲ τῆς ἀξιοπιστοτέρας μαρτυρίας τοῦ Παρίου χρονικοῦ τὸ 497]6 ³⁾. Ἐν τῇ παιδικῇ δ' αὐτοῦ ἡλικίᾳ ἐπαιδεύθη ἐπιμελῶς ἐν γυμναστικῇ καὶ μουσικῇ καὶ ἐπανελημμένως ἐστεφανώθη ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν δύο τεχνῶν. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι νίκην οἱ Ἀθηναῖοι ἔθυσον τὰ ἐπινίκια, αὐτὸς ἔλαβε τὴν τιμητικὴν ἐντολὴν νὰ ἐξάρχη μετὰ λύρας γυμνῶς ἀλληλιμμένος τοῖς παιανίζουσι περὶ τὸ τρόπαιον ⁴⁾. Ἡ ἀρμονικὴ δ' αὕτη μόρφωσις τῶν σωματικῶν καὶ διανοητικῶν δυνάμεων ὠφέλησεν αὐτὸν μεγάλως καὶ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ.

¹⁾ Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περιεσώθη βίος Σοφοκλέους συγκεκρημένος ἐκ διαφόρων παραδόσεων τοῦ Ἀριστοξένου, Σατύρου καὶ Ἰστρου. Τοῦτον μετὰ τοῦ ἄρθρου τοῦ Σουΐδα καὶ ἄλλων μαρτυριῶν ἐξέδωκεν ὁ Jahn ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Πλέκτρας. Κατὰ Σουΐδαν δ' ἔγραψεν ὁ Φιλόχορος περὶ τῶν Σοφοκλέους μύθων ἐν 5 βιβλίοις. — Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Lessing, *Leben des Sophokles*, μέρος μείζονος ἔργου περὶ Σοφοκλέους, ὅπερ εἶχεν ἐν νῷ νὰ συγγράψῃ ὁ μέγας κριτικὸς καὶ ποιητὴς ἐν ταύτῃ. Ferd. Schultz, *De vita Sophoclea* Berlin 1835. Ad. Schöll, *Sophokles, sein Leben und Wirken*, Francf. 1842 (πλήρες ὑποθέσεων). Dindorf. ἐν τῇ γ'. ἐκδ. τῆς Ὁξφόρδης καὶ Bergk ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 1858.

²⁾ Ὁ πατήρ ἦτο μαχαιροποιὸς [ὁ βίος λέγει: « οὔτε, ὡς Ἀριστοξένος φησι, τέκτων ἢ χαλκεὺς ἦν, οὔτε ὡς Ἰστρος, μαχαιροποιὸς τὴν ἐργασίαν, τυχὸν δ' ἐκέκτητο δούλους ἢ χαλκίας ἢ τέκτονας ». Ἰδε καὶ Lessing ἐνθ. ἀνωτ. σημ. C.]. Παρὰ Πλινίῳ *Natur. Hist.* 37, 40 καλεῖται ὁ Σοφοκλῆς *principe loco genitus Athenis*.

³⁾ Ὁ βίος ὡς καὶ ὁ Διοδ. ἐν 13, 103 ὁρμῶνται ἐκ τῆς γνώμης, ὅτι 90 ὅλα ἔζησεν ἔτι ὁ Σοφοκλῆς. Τὸ Πάριον χρον. ἀποδίδει εἰς αὐτὸν 91 ἔτη, ὡς καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐν τῇ ἐσφαλμένῳ εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένη συγγραφῇ τῶν Μακροβίων τόμ. III ἐν κεφ. 24 κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Schultz. [Ὁ Jacobitz ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Λουκ. γράφει 95]. Παράδ. Mendelssohn *Acta societ. Lips.* II, 171 καὶ ἐξῆς.

⁴⁾ Οἱ ἀσμενίζοντες τοὺς συγχρονισμοὺς ἐξαίρουσι τοῦτα, ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐμάχετο ἐν Σαλαμῖνι, ὁ δὲ Σοφοκλῆς ἐξῆρχε τοῖς παιανίζουσιν, ὁ δ' Εὐριπίδης εἶδε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ἀλλ' ἴδε καὶ § 476.

Οὕτως, ὅτε ἐδίδαξε τὴν Ναυσικάαν αὐτὸς ἐσφαίρισε μετὰ τῇ αὐτῆς χάριτος, ὥστε κατέθελξε τοὺς θεατὰς ¹⁾, καὶ ὁ ζωγράφος Πολύγνωτος παρέστησεν αὐτὸν ὡς καθαρίζοντα Θάμυριν ἐν τῇ ποικίλῃ στοῦ. Διδύσκαλον τῆς μουσικῆς εἶχε τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου μεγάλως ἐπαινούμενον Λάμπρον, ἐξ οὗ τοσοῦτον ὠφελήθη, ὥστε αὐτὸς συνέθετε τὰς μελωδίας τῶν χορικῶν ᾠσμάτων τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὁ Εὐριπίδης ἠναγκάζετο νὰ ἐπικαλῆται ξένην βοήθειαν. Τὴν τραγωδίαν δ' ἔμαθε, κατὰ τὸν βίον, παρ' Αἰσχύλῳ, ὅπερ πιθανῶς οὕτως ὀφείλομεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν, ὅτι ὠφελήθη ἐν τῷ θεάτρῳ ἐκ τῆς τέχνης τοῦ πρεσβυτέρου διδασκάλου. Τὸ πρῶτον δὲ ἐπεφάνη ὡς δραματικὸς καὶ ἐν ταύτῳ ἐνίκησε τῷ 468 διδάξας τὸν Τριπτόλεμον ²⁾. Ἡ δ' ἐκλογή τοῦ μύθου τοῦ ἐγχωρίου ἥρωος, ὃν ἔπεμψεν ἐφ' ἄρματος ὑπὸ δρακόντων ἐλαυνομένου ἐκ τοῦ ἐν Ἐλευσίνι ἱεροῦ αὐτῆς ἡ σεμνὴ θεὰ Δήμητρα, ἵνα διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους τὴν θεραπείαν τῆς γεωργίας καὶ μεταδώσῃ τὰ πρὸς αὐτὴν συνδεόμενα ἡμέρα ἥθη, ἦτο τοσοῦτον ἐπιτυχὴς καὶ ἡ τεχνικὴ διεξαγωγή αὐτοῦ τοσοῦτον γοητευτικὴ, ὥστε ἀσυνήθους ταραχὴ καὶ παράταξις ἐγένετο ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν θιασωτῶν τοῦ παλαιοῦ διδασκάλου Αἰσχύλου καὶ τῶν θαυμαστῶν τοῦ νῦν ἀνατέλλοντος ἀστρου τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὁ διοικῶν τὸν ἀγῶνα ἄρχων διὰ τὸ ἔκτακτον τῆς περιστάσεως ἠνάγκασε τὸν νικηφόρον ἀπονοστήσαντα Κίμωνα καὶ τοὺς συστρατήγους αὐτοῦ νὰ καθίσωσι καὶ νὰ κρίνωσι τὸν ἀγῶνα. Καὶ ἦτο ἡ κρίσις δυσμενὴς μὲν πρὸς τὸν Αἰσχύλον, εὐμενὴς δὲ πρὸς τὸν Σοφοκλέα, ὅς οὕτω κατὰ τὸ εἰκοστὸν ὄγδον ἔτος τῆς ἡλικίας ἠξιώθη τῆς τιμῆς τῶν πρωτείων ³⁾. Κατὰ τὰ ἀκόλουθα δὲ δέκα ἔτη οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι

1) Ἰδε τὸν βίον καὶ Ἀθήν. ἐν I. 20 f λέγοντα: « καὶ τὸν Θάμυριν διδάσκων αὐτὸς ἐκίθαρσεν, ἄκρως δὲ ἐσφαίρισεν, ὅτε τὴν Ναυσικάαν καθήκεν ».

2) Ἰδε τὸ Πάρ. Χρονικόν. Ὅτι δὲ τὸν Τριπτόλεμον διδάσκων ἦρε τὴν νίκην συνεπέρανεν ὁ Lessing [ἐνθ. ἀνωτ. σημ. I] ἐκ τοῦ Πλιν. Hist. nat. XVIII, 65 λέγοντος: ante mortem ejus (Alexandri) annis fere CXLV Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudavit. Παράδ. καὶ Welcker, Die griech. Tragödi. I, 310.

3) Πλούτ. ἐν Βίῳ Κίμωνος 8. Αὐτόθι δὲ ὡς καὶ ἐν τῷ βίῳ Αἰσχύλου ἐλέγετο, ὅτι

τραγικοί ἦσαν κύριοι τῆς σκηνῆς μετ' ἀμοιβαίας ἐπιτυχίας, διότι οὔτε ὁ Αἰσχύλος ἀπηξίου νὰ μανθάνῃ παρὰ τοῦ νεωτέρου αὐτοῦ ἀνταγωνιστοῦ ¹⁾, καὶ ὁ Σοφοκλῆς, καίπερ τιμῶν μεγάλως τὸν πρεσβύτερον διδάσκαλον, ἐφυλάσσετο ὅμως ἀπὸ τῶν σφαλμάτων αὐτοῦ ²⁾. Περὶ ἀγῶνος δὲ τοῦ Σοφοκλέους πρὸς τὸν Εὐριπίδην ἀκούομεν τὸ πρῶτον τῷ 438, ὅτε ὁ μὲν Σοφοκλῆς ἔλαβε τὰ πρωτεῖα, ὁ δ' Εὐριπίδης διδάξας τὴν Ἀλκυστιν τὰ δευτερεῖα. Καὶ τῷ 431 δ', ὅτε ὁ Εὐριπίδης ἐδίδαξε τὴν Μῆδειαν, ὁ Σοφοκλῆς ἔτυχε τῶν πρωτείων. Ἀλλως δ' ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἔσχε ῥοπὴν τινα πρὸς αὐτὸν ὁ νεώτερος ἀντίτεχνος, ὡς τοῦτο δεικνύει κυρίως ὁ ἐκ μηχανῆς θεὸς ἐν τῷ Φιλοκτῆτῃ (τῷ 409) καὶ τὸ εἶδος τοῦ προλόγου τῶν Τραχινιῶν ³⁾. Πρὸς τοῦτοις δ' ἡγωνίσθη καὶ πρὸς τὸν Χαιρίλωνα καὶ Ἀριστέαν καὶ Εὐφορίωνα καὶ Φιλοκλέα καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ υἱὸν Ἰοφῶντα ⁴⁾. Καὶ ὁ Εὐφορίων δ', ὁ υἱὸς τοῦ Αἰσχύλου, ἐπεκράτησε τῷ 431 καὶ ἔλαβε τὰ πρωτεῖα ⁵⁾.

162. Ὡς ἀγαθὸς πολίτης μετέσχεν ὁ Σοφοκλῆς καὶ τῶν τῆς πολιτείας καὶ ἐτιμῆθη παντοιοτρόπως ὑπὸ τῶν πολιτῶν αὐτοῦ. Οὕτω γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἐν τῷ πρὸς τοὺς Σαμίους πολέμῳ τῷ 441—439 ἐξελέγη στρατηγὸς ὡς εὐδοκιμήσας ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης ⁶⁾. Ἀλλ' ὁ Περικλῆς, ὁ ἰσχυρὸς αὐτοῦ προστάτης

λυπηθεὶς καὶ περιπαθὴς γενόμενος ὁ Αἰσχύλος διὰ τὴν ἦταν ἀπῆλθε δι' ὄργην εἰς Σικελίαν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι βεβαίως πλάσμα. Ἴδε § 151.

¹⁾ Ἀμέσως τῷ 467 ἐνίκησεν αὖθις ὁ Αἰσχύλος διδάξας τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῷ 458 διδάξας τὴν Ὀρέστειαν. Εἰς τὰ δράματα δὲ ταῦτα εἰσήγαγε καὶ 3 ὑποκριτῶν.

²⁾ Ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐτίμα τὸν πρεσβύτερον διδάσκαλον, ὃν αὐτὸς εἰς Ἄδου καταβὰς καὶ ἔκρυψε καὶ ἐβίβλαε τὴν δεξιάν, ἴδε Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 788 κ. ἐ. καὶ 1516 κ. ἐ.. Ἐξ ἄλλου πάλιν ἀναγιγνώσκωμεν παρ' Ἀθηναίῳ I, 92a ταῦτα: «μεθύνων δὲ ἐποίει τὰς τραγῳδίας Αἰσχύλος, ὡς φησι Χαμαιλέων· Σοφοκλῆς γοῦν ὠνειδίξεν αὐτῷ, ὅτι εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖ, ἀλλ' οὐκ εἰδὸς γέ». Καὶ τὸν ὄγκον δὲ τοῦ Αἰσχύλου ἔψεγε κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν τῷ Πῶς ἂν τις αἰσθαιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ 7.

³⁾ Ὡσαύτως κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Εὐριπίδου καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἰππόλῳ διὰ τοῦ χοροῦ ἐκφράζει, ὅσα ὁ ἴδιος ἐπεθύμει νὰ εἴπῃ. Ἴδε Πλούτ. ἐν Ὀν. IV, 111.

⁴⁾ Ἴδε βίον Σοφοκλέους.

⁵⁾ Ἴδε ὑπόθ. Εὐριπ. Μῆδειας.

⁶⁾ Ἐν ὑπόθ. Ἀντιγόνης I ἀναγιγνώσκωμεν ταῦτα: «φασὶ δὲ τὸν Σοφοκλέα ἡξιώσθαι

καὶ συστράτηγος τότε ¹⁾, ἐφαίνετο ἐν τούτοις οὐχὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν στρατηγικὴν εὐφυΐαν τοῦ ποιητοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγον ὅτι εἰπέ ποτε ὁ ποιητὴς Περικλέης (ἔφη) ποιέειν με, στρατηγέειν δ' οὐκ ἐπίστασθαι ²⁾. Ἐκ τούτου δὲ μετεχειρίζετο αὐτὸν εἰς διπλωματικὰς μᾶλλον ἀποστολὰς πρὸς τοὺς συμμάχους καὶ ποτε ἔπεμψε καὶ εἰς Λέσβον, ὅτε ὁ ποιητὴς συναντήσας ἐν Χίῳ ἐγνώρισεν Ἴωνα τὸν τραγικόν. Οὗτος δὲ διηγεῖται τὸ χάριεν ἐκεῖνο ἀνέκδοτον, ὅπερ διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος (XIII, 603f), πῶς ὁ εὐθυμος στρατηγὸς ποιητὴς ἐφίλησεν ἐν συμποσίῳ παῖδα καλὸν καὶ εἴτα παίζων εἶπεν, ὅτι τοιαῦτα στρατηγήματα μελετᾷ ³⁾. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον χρόνον, συμπράττοντος τοῦ Περικλέους, τοῦ κοινοῦ ἀμφοτέρων προστάτου, συνεδέθη στενότερον καὶ πρὸς τὸν Ἡρόδοτον, εἰς ὃν κατὰ Πλούταρχον (ἐν εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον ³⁾) ἐποίησε τὴν ἐλεγείαν ἐκείνην, ἥς ἡ ἀρχὴ ἔχει οὕτως· ὦ δὲ ν Ἡρόδοτῳ τεύξεν Σοφοκλῆς ἐπέων ὧν πέντε' ἐπὶ πεντήκοντα ⁴⁾. Πλὴν δὲ τοῦ ἀξιώματος τοῦ στρατηγοῦ κατὰ τὸν σα-

τῆς ἐν Σάμῳ στρατηγίας εὐδοκίμησαντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης. Καὶ ἐν τῷ βίῳ: « Ἀθηναῖοι δ' αὐτὸν νέ (50' οἱ κωδ. νέ συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἐλεγείαν εἰς Ἡρόδ.) ἐτῶν ὄντα στρατηγὸν εἶλοντο πρὸ τῶν πελοποννησιακῶν ἔτεσιν ἑπτὰ (διόρθου ἐννέα) ἐν τῷ πρὸς Ἀναίους(;) πολέμῳ. » Καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λ. Μελίσσω· « ὑπὲρ Σαμίων στρατηγίας ἐναυμάχησε πρὸς Σοφοκλῆν τὸν τραγικὸν ὄλυμπ. πδ'. (πέ. κατὰ Bernhardt). » Ἰσως ἐστατήγησεν ὁ Σοφοκλῆς τῷ 440, ἀλλ' ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἐδιδάχθη ἀμέσως πρὸ τοῦ ἔτους τούτου, ἥτοι τῷ 441, ἀλλὰ τῷ 442. Οὕτω κρίνει καὶ Wilamowitz, Aristoteles und Athen II, 298. Παράβ. καὶ Στράβ. XIV, 638 καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Νικίου 15, καὶ ἐν βίῳ Περικλ. 26 καὶ ἐν τῷ πρὸς Κωλώτην 32 καὶ Ἰουστίνον ἐν III, 6, 12.

¹⁾ Τὸν κατάλογον τῶν δέκα στρατηγῶν ἴδε ἐν τῷ σχολ. εἰς Ἀριστείδου III, 485 ἐκδ. Dind. ὡς καὶ τὴν συμπλήρωσιν ὑπὸ Wilamowitz, De Rhesi scholiis, Greifsw. 1879.

²⁾ Ταῦτα λέγει ὁ Ἀθήν. ἐν XIII, 604 d. Ὁμοίως δὲ κρίνει καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Ἴων παρ' Ἀθην. ἐν XIII, 603 f x. ἐξῆς καὶ 604 d προστιθεὶς ταῦτα· « τὰ μὲν τοι πολιτικά οὔτε σοφὸς οὔτε βεκτήριος ἦν, ἀλλ' ὥς ἂν τις εἰς τῶν χρηστῶν Ἀθηναίων. »

³⁾ Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο μᾶλλον κεκοσμημένον ἀπαντᾷ παρὰ Κικέρωνι ἐν τῷ De officiis I, 144: bene Pericles, cum haberet collegam in praetura Sophoclem poetam iique de communi officio convenissent et casu formosus puer praeteriret dixissetque Sophocles « o puerum pulchrum, Pericle, » « at enim praetorem, Sophocle, decet non solum manus, sed etiam oculos abstinentes habere ».

⁴⁾ Παράβ. Zurlorg ἐν Hermes X, 206 x. ἐ., Classen, ἐν ταῖς Verhandlungen der Kieler Philologen - Versammlung 114 x. ἐ. Ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐμελέτησέ τὸ ἔργον τοῦ

μιακὸν πόλεμον ἐγένετο τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς 84 Ὀλυμπ.=443/2 καὶ ἐλληνοταμίας, ἥτοι εἷς τῶν ταμιῶν τοῦ κομιζομένου τοῖς Ἀθηναίοις φόρου τῶν συμμάχων ¹⁾. Δευτέρας δὲ στρατηγίας τοῦ ποιητοῦ μνημονεύει ὁ Πλούταρχος (ἐν βίῳ Νικ. 15), καθ' ἣν κελευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Νικίου νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν συναρχόντων ὡς πρεσβύτατος τῶν στρατηγῶν ἀπεκρίθη φιλοφρονέστατα· ἐγὼ παλαιότατός εἰμι, σὺ δὲ πρεσβύτατος ²⁾. Καὶ ἐν προβεβηκυῖα δ' ἡλικίᾳ μετέσχε καὶ πάλιν τῶν τῆς πολιτείας, ἃν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ ῥητορικῇ λεγόμενον εἰς τὸν τραγικὸν Σοφοκλέα ἀναφέρεται ³⁾, ἐκλεγείς τῷ 411 μέλος τοῦ τῶν δέκα προβούλων τῶν ὀλιγαρχικῶν συνεδρίου. Λέγεται δὴ αὐτόθι, ὅτι μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ὀλιγαρχικοῦ ἐκείνου πολιτεύματος ἀπολογούμενος ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐδικάζετο, διότι καὶ αὐτὸς συνέπραξεν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῆς βουλῆς τῶν τετρακοσίων, εἶπε στενοχωρούμενος· οὐ γὰρ ἦν ἄλλα βελτίῳ. Καὶ ἱεραικὸν δὲ τι ἀξίωμα ἔλαβε, τὸ τοῦ ἱερέως τοῦ θεοῦ Ἀμύνου ⁴⁾, καὶ ἐν αὐτῷ ἀπέδειξε τὴν εὐσέβειαν ἰδρύσας μὲν ἱερὸν τοῦ Μηνυτοῦ

¹⁾ Ἡροδότου μαρτυροῦσι τὸ χωρίον ἐν Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 337—41, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς Ἡροδ. II, 35, καὶ τὸ τῆς Ἠλέκτρας 417—423 εἰς Ἡροδ. I, 108 ἀναφερόμενον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἡ ἀναφορά τοῦ χωρίου τῆς Ἀντιγόνης 905—914 εἰς τὸ τοῦ Ἡροδ. III, 119 πρέπει ν' ἀναχθῇ εἰς μεταγενεστέραν παρεμβολήν. Τὸ δ' ἐν Οἰδίπ. τυρ. 261 κ. ἐ. ἀντεγράφῃ ἴσως ἐκ τοῦ Ἡροδ. V, 59, ἀλλὰ δυνατόν καὶ τὸ ἐναντίον.

²⁾ Μαρτυρεῖται ὑπὸ ἐπιγραφῆς ἐν Corp. Inser. Attic. I, 237.

³⁾ Ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Ἀριστοφ. Εἰρ. 696 ἀναγινώσκωμεν· τὸν Σοφοκλέα διὰ φιλαργυρίαν λέγεται εἰσῆλθαι ἐν τῷ Σιμωνίδῃ... καὶ ἐκ τῆς στρατηγίας τῆς ἐν Σάμῳ ἡργουράσας. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐξελήφθη ἡ δευτέρα στρατηγία ἀντὶ τῆς πρώτης. Ἴσως καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σημειώσῃ (σελ. 416 σημ. 3) μετὰ τῶν δύο χρονολογιῶν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ ἐξελέγη ὁ Σοφοκλῆς στρατηγός καὶ τῷ 441 καὶ τῷ 427 ἥτοι καὶ κατὰ τὸ πεντηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν ἕνατον.

⁴⁾ Ἀριστοτ. Ῥητορ. III, 18 [σελ. 225 ἐκδ. Roemer]. Τοῦτο ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τοῦ Dindorf, Vit. Soph. σελ. XX κ. ἐξῆς. Κατὰ τῆς ὀγκλοκρατίας ἐκφράζεται ὁ ποιητὴς ἐν Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 1534.

⁵⁾ Κατὰ διόρθωσιν τοῦ Körte ἐν Ath. Mittheilungen 1896, 287 κ. ἐ. συμφώνως πρὸς νέας ἐπιγραφὰς ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου "Ἀλλωνος, ἀνθ' οὗ ὁ Meineke ἔγραψεν "Ἀλκωνος ἐν τῷ βίῳ.

Ἑρακλέους¹⁾, ποιήσας δὲ παιᾶνα εἰς Ἀσκληπιόν²⁾, οὗ ἀποσπάσματα εὐρέθησαν ἐσχάτως ἐν τινι ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως³⁾. Πρὸς τοῦτοις δ' ἐτίμων αὐτὸν ἰδίᾳ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ διὰ τοῦτο ὅτι οὐδέποτε κατέλιπε τὰς Ἀθῆνας παραχθείς ὡς ὁ Δισχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης ὑπὸ τῶν δελεαστικῶν προσκλήσεων τῶν τυράννων, ἀλλὰ διέτριβε πάντοτε ἐν αὐταῖς ὡς ὁ Σωκράτης, ἅτε ἀνὴρ φιλαθῆναιος ὢν⁴⁾.

163. Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δ' αὐτοῦ βίῳ ἐλκυσεν ὁ Σοφοκλῆς διὰ τῆς φιλοφροσύνης καὶ χάριτος αὐτοῦ τὰς καρδίας πάντων καὶ ἦτο ἐμπειρότατος νὰ ἀρτύνῃ τὴν διὰ λόγων συνουσίαν διὰ τῆς εὐθύμου αὐτοῦ εὐτραπελίας καὶ τῶν χαριτιῶν. Πρὸς τὰς ἡδέας ἀπολαύσεις τῆς Ἀφροδίτης δὲν διέκειτο δυσμενῶς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἁμαρτήματος τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τοῦ ἔρωτος πρὸς τοὺς καλοὺς παῖδας, φαίνεται οὐχὶ ὅλως ἀπηλλαγμένος ὑπάρξας⁵⁾. Εἶχε δὲ γυναῖκα τὴν Νικοστράτην, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Ἰοφῶντα, ὅς ὡς ὁ πατὴρ ἐτράπη ἐπίσης ἐπὶ τὴν δραματικὴν ποίησιν. Ἄλλ' οἱ περὶ τοῦ ποιητοῦ θρύλοι ἐμυθολόγουν καὶ περὶ ἔρωτος τοῦ γέροντος ποιητοῦ πρὸς τὴν Σικυωνίαν Θεωρίδα, οὗ καρπὸς ἦτο ὁ

1) Ὁ Κικέρων ἐν τῷ De divin. I, 54 λέγει: Sophocles, cum ex aede Herculis patera aurea gravis surrepta esset, in somnis vidit ipsum deum dicentem qui id fecisset, quod semel ille iterumque neglexit; ubi idem saepius, ascendit in Ariopagum, detulit rem. Ariopagitae comprehendi jubent eum, qui a Sophocle erat nominatus; is quaestione adhibita confessus est pateramque rettulit, quo facto fanum illud Indicis Herculis nominatum esse. Ὁ δὲ βίος προστίθῃσιν εἰς ταῦτα, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἔλαβεν ἀμοιβὴν τῆς μηνύσεως τάλαντον.

2) Τὸ Ἑρμοῦλ. Μέγα 256, 6, ὁ Φιλύστρ. ἐν Εἰκόνων 13 καὶ ἄλλοι ("Ide Jahn εἰς βίον Z. 88) διηγοῦνται, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐφιλοξένησε τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ ἔδρυσεν εἰς αὐτόν βοῶν, [ἐξ οὗ καὶ Δεξιὸν ἐκλήθη].

3) Παράδ. Κουμανούδην ἐν Ἀθηναίῳ 5, 340 καὶ Bücheler ἐν Rhein. Mus. 32, 318 καὶ Kaibel αὐτῷ 34, 207.

4) Τὸ φρόνημα αὐτοῦ ὁμολογεῖ ἐν τῷ 711 ἀποσπ. λέγων: «ὅς τις γὰρ ὡς τὸν ῥα νῦν ἐμπροσθέντα, κείνου ἅτι δοῦλος καὶ ἐλεῖθερος μόλῃ.»

5) Παρ' Ἀθην. ἐν XIII, 603b ἀποκαλεῖται ὁ Σοφοκλῆς φιλομειραξ, ὡς ὁ Εὐριπίδης φιλοφύνης. Πλὴν δὲ τοῦ καλοῦ ἐκ Χίου παιδός, περὶ οὗ διηγείται ὁ Ἴων παρ' Ἀθην. XIII, 604 c, ἀναφέρει ὁ Ἀθην. ἐν XIII, 592 b. καὶ τὸν Σμικρῖνν.

Ἀρίστων¹⁾. Ἐγγονος δὲ τοῦ ποιητοῦ ἦτο ὁ Σοφοκλῆς, ὃς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάππου ἐδίδαξε τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ²⁾. Δὲν ἀπέλειπον δέ, ὡς φαίνεται, αἱ ἔριδες ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γηράσκοντος ποιητοῦ. Κατὰ τινὰ μάλιστα πολλαχόθεν μαρτυρουμένην παράδοσιν ὁ Ἰοφῶν ἐνεκάλεσε τῷ πατρὶ πρὸς τοὺς φράτερας ἐπὶ παρανοίᾳ, ὅτε οὗτος, ἵνα καταδείξῃ τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματος, ἀπήγγειλε τὸ λαμπρὸν ἐν Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ ἐγκώμιον τῆς Ἀττικῆς καὶ τοσοῦτον συνήρπασε καὶ ἐνεθουσίασε τοὺς δικαστάς, ὥστε μετ' ἀγανακτήσεως ἀπεβρίψαν τὴν κατηγορίαν τοῦ υἱοῦ³⁾. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι, ὅτι ὁ θρύλος οὗτος ἐν τῇ διακεκοσμημένῃ ταύτῃ μορφῇ μετεδόθη καὶ εἰς τινὰ κωμωδίαν, ἥτις ἐπραγματεύθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τοῦ Ἰοφῶντος⁴⁾. Ἀλλ' ὅμως πάντως ὑπάρχει πυρὴν τις ἀληθείας ἐν τῷ πράγματι, διότι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ῥητορικῇ (III, 15 [214 ἐκδ. Roem.]) ποιεῖται λόγον περὶ δίκης τοῦ Σοφοκλέους, ἐν ᾗ οὗτος ἠτιολογεῖτο, ὅτι ἔτρεμεν ἐξ ἀνάγκης οὐ γὰρ ἐκόντι εἶναι αὐτῷ ἔτη ὀγδοήκοντα. Παράδοξον δὲ μόνον φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις (73) οὐδὲν γνωρίζει περὶ ἔριδος τοῦ Ἰοφῶντος πρὸς τὸν πατέρα, ἀλλ' ἀναμένει νὰ ἴδῃ ὑπολαβὼν αὐτὸν μόνον, ἂν θὰ δυ-

¹⁾ Ἑρμητιάδης παρ' Ἀθην. XIII, 598d. Ὁ Welcker, Griech. Tragöd. I, 304 πειράται λίαν εὐφως ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ θρύλος προῆλθεν ἐκ τῆς παρανοήσεως τοῦ ἡμιστίχου φίλη γὰρ ἡ θεωρία. Ὁ Σουλῆς μνημονεύει καὶ ἄλλα τέκνα τοῦ Σοφοκλέους τὸν Λεωσθένη, Στέφανον καὶ Μενεκλείδην. Ὑπὸ τοῦ Ἀθην. δ' ἐν XIII, 592 ἀναφέρεται καὶ ἄλλη ἐρωμένη τοῦ ποιητοῦ Ἀρχίππη ἡ ἑταῖρα, ἣν καὶ κληρονόμον τοῦ βίου κατέλειπεν, ἀλλ' ἐκ τινος θολερᾶς πηγῆς τοῦ συγγραφῆως ἀνεκδότων Ἡγησάνδρου. Ἀλλ' ὁ Schöll, *Leben des Sophocles* 365 κ. ἐ. ἀποβρίπτει πάντα ταῦτα ὡς παρανοήσεις προελθούσας ἐκ τῆς κακολογίας τῶν κωμικῶν στηριζόμενος εἰς τὰ τοῦ Πλάτ. ἐν Πολ. I, 329b (Ammianus Marcellinus XXV, 4), ἐν οἷς ὁ γέρων ἤδη Σοφοκλῆς καυχᾶται, ὅτι ὡς περ λυσιτενῶντα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀπέφυγε τὴν Ἀφροδίτην.

²⁾ Ὑπόθ. Οἰδ. ἐπὶ Κολ.. Ὑπῆρξεν υἱὸς τοῦ Ἀρίστωνος Σοφοκλῆς (κατὰ τὸν βίον 57) καὶ ἄλλος τοῦ Ἰοφῶντος, περὶ οὗ ἴδε Corp. Inscr. Att. II, 672, 37.

³⁾ Σάτωρος ἐν βίῳ 13. Cicero, *De Senectute* VII 22, καὶ *de fin.* V, 1, 3. Πλουτ. εἰ προεστυτέρῳ πολιτευτέον 3. Apulejus, *Apologia sive de onagia* 37. Λουκ. Μακροβ. 24.

⁴⁾ Ἐν τῷ βίῳ 13 λέγεται « καὶ ποτε ἐν δράματι εἰσῆγαγεν Ἰοφῶντα ». Εἰκάζεται δ' ὅτι εἶναι ὁ Ἀριστοφάνης, ὃς ἔγραψε κωμωδίαν *Δράματα ἐπικαλουμένην*, ἣ ὁ Λεύκων, ὃς ἔγραψε τοὺς *Φράτερας*.

νηθῇ νὰ ποιήσῃ τι ἄξιον λόγου ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ πατρός. 'Απέθανε δ' ὁ Σοφοκλῆς ἐν βαθεί γήρατι τῷ 91ῳ ἔτει τῆς ἡλικίας ἐπὶ ἄρχοντος Καλλίου κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 406¹⁾. Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦτο ἥσυχος καὶ ἡρεμος, μόνον δ' οἱ μεταγενέστεροι ἐμυθολόγησαν, ὅτι ἀπεπνίγη καταπιὼν ῥῆγα ἁώρου σταφυλῆς, ἐξ ὧν ἔπεμψεν εἰς αὐτὸν ὁ ὑποκριτὴς Καλλιπιδῆς ἀπ' ἐργασίας ἐξ Ὀποῦντος ἐλθὼν²⁾. Μικρὸν δὲ πρότερον εἶχεν ἀποθάνει καὶ ὁ ἀντίτεχνος Εὐριπίδης, ὃν ἐπένθησεν ὁ Σοφοκλῆς αὐτὸς μὲν φορέσας ἱμάτιον φαῖον ἐν τῷ προάγωνι, τοὺς δ' ὑποκριτὰς καὶ τὸν χορὸν ἀστεφανώτους εἰσαγαγών³⁾. Ἐκ τούτου δ' ἐν ταῖς Ληναίοις τοῦ ἐπομένου ἔτους (405) ἀμφότεροι οἱ μεγάλοι κωμικοὶ ποιηταί, ὅ τε Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Βατράχοις καὶ ὁ Φρύνιχος ἐν ταῖς Μούσαις, ἐθρήνησαν τὸν θάνατον τῶν δύο διδασκάλων τοῦ τραγικοῦ κοθόρνου. Τὸ μνημεῖον αὐτοῦ, ὅπερ ἔκειτο ἐπὶ τῇ εἰς τὴν Δεκέλειαν φερούσῃ, ἔφερεν ὡς κόσμημα σειρῆνα⁴⁾ ὡς σύμβολον τοῦ ἐπὶ τῷ θανάτῳ

¹⁾ Ἐν τῷ Παρίῳ χρόν. λέγεται ἄρχωντος Ἀθίνῃσι Καλλίου· Ἰδε Διόδωρον ἐν XIII, 103. Ἡ χρονολογία τοῦ βίου περὶ τοὺς Χόας οὐδόλως συνῆδει οὔτε πρὸς τὴν διήγησιν περὶ τῆς σταφυλῆς οὔτε πρὸς τὴν ἐν ταῖς Ληναίοις διδασκαλίαν τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους, πλην ἂν υποθέσωμεν, ὅτι κατὰ τὰ ἐν ἀγροῖς Διονύσια ἐγένετο ἡ διδασκαλία, ἥτις ποτὲ ἐπὶ Δημοσθένους (ἐν τῷ περὶ Στεφάνου 231) ἐν Κόλλυτι ἐωρτάσθησαν κατὰ τὸν τρυγητόν.

²⁾ Ἰδε Βίον Σοφοκλέους, Ἀνθολογ. VII, 20, Σωτᾶδην παρὰ Στοδαίῳ 98, 9, Λου. κίαν. Μακροβ. III, 24. Ἡ μαρτυρία τοῦ Σατύρου ἐν τῷ βίῳ, ὅτι ἀναγινώσκων τὴν Ἀντιγόνην . . . ἀποτείνας τὴν φωνὴν σὺν τῇ φωνῇ καὶ τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν, ἦτο ἴσως ἀρχικῶς περὶ τῆς μακρᾶς, ἄνευ ἀναπαύσεως μονωδίας τῆς Ἀντιγόνης ἐν τῷ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 243—253. Ἀλλὰ πάσας ταύτας τὰς αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἀγνοεῖ ὁ Φρύνιχος, ὅς ἐν ταῖς Μούσαις (ἴδ. ὑπόθ. II, Οἰδ. ἐπὶ Κολ.) ἐκ τοῦ ἐναντίου λέγει· καλῶς δ' ἐτελεύτησ' οὐδ' ἐν ὑπομείνας κακόν. Περὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου καὶ τῶν θρύλων περὶ τῆς αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἐπραγματεύθη ἐσχάτως ὁ Mendelssohn ἐν τοῖς Acta philol. Lips. II, 161 καὶ ἔξης.

³⁾ Ἐν τῷ βίῳ Εὐριπίδ. ἀναγινώσκωμεν ταῦτα· «λέγουσι δὲ καὶ Σοφοκλέα ἀκούσαντα ὅτι ἐτελεύτησεν, αὐτὸν μὲν ἱματίῳ φαίῳ προελθεῖν, τὸν δὲ χορὸν καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἀστεφανώτους εἰσαγαγεῖν ἐν τῷ προάγωνι».

⁴⁾ Τὸ ἐπίγραμμα κατὰ τὸν οὐχὶ λίαν ἀξιόπιστον Λύβωνα (ἄλλως παρὰ Valer. Max. 8, 7) εἶχεν οὕτως·

κρύπτω ἰφθιμὴ Σοφοκλῆ πρωτιᾷ λαβόντα,
τῇ τραγικῇ τέχνῃ σῆμα τὸ σεμνότατον.

Ἄλλα βεβαίως πλαστὰ ἐπιγράμματα ἴδε ἐν Ἀνθολ. Παλατ. VII, 21, 22, 36, 37.

θρήνου. Ὡς εἰς ἥρωα δὲ προσεφέροντο εἰς αὐτὸν καθ' ἕκαστον ἔτος θυσίαι κατὰ τι ψήφισμα τοῦ δήμου¹⁾. Ὁ δὲ θρυλός, ὅτι ὁ τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγὸς Λύσανδρος ἐπέτρεψε τὴν ἐκφορὰν ἐκ τῆς πόλεως, μόνον ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἦτο ὁ νεκρός, ²⁾ οὐδόλως συνάδει πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, διότι ἡ περικύκλωσις τῆς πόλεως ἤρξατο κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Τὴν εἰκόνα δὲ τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου τοῦ μεγάλου νεκροῦ δυνάμεθα ν' ἀναπαραστήσωμεν βλέποντες τὸν μαρμάρινον ἀνδριάντα³⁾ ἐν τῷ Λατερανικῷ [ἐν Ῥώμῃ] μουσεῖῳ, ὅστις βεβαίως εἶναι ἀπείκασμα τῆς εἰσηγήσει τοῦ ῥήτορος Λυκούργου ἐν τῷ θεάτρῳ σταθείσης εἰκόνης εἰς τιμὴν τοῦ ποιητοῦ καὶ ἀπεικονίζει αὐτὸν ἔχοντα ὑψηλὴν μορφήν, ῥωμαλέα μέλη, πώγωνα καὶ κόμην πυκνήν, τὴν κεφαλὴν ὀλίγον τι πρὸς τὰ ἄνω ἐστραμμένην καὶ πρόσωπον αἰθριον, ἤρεμον καὶ σπουδαῖον. Ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπιθέτοις, ἅτινα ἀπένεμον εἰς αὐτὸν οἱ σύγχρονοι, διότι εὐκολον μὲν ὀνομάζει αὐτὸν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις (στ. 82), παιδιώδη δὲ παρ' οἶνον καὶ δεξιὸν ὁ Ἴων παρ' Ἀθηναίῳ (XIII, 603 f), καὶ ἐν τῇ ἐπικλήσει, ἡ μέλιττα, ἣν ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν οἱ γραμματικοὶ καὶ οἱ ἐπιγραμματοποιοί⁴⁾, ἐκφαίνεται πολὺ πλέον ἢ ἐν τοῖς χαρακτῆρσι τῆς εἰ-

¹⁾ Ἴδε βίον καὶ Ἑτυμολ. Μέγα 256, 6.

²⁾ Ἴδε βίον, Πλίνιον ἐν *Histor. Natur.* VII, 109 καὶ Πaus., I, 21, 1. Ὁ Bergk ἐξηγούμενος τὴν παράδοσιν ἀποδέχεται, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἐπιταφίου θυσίας, ἣν οἱ συγγενεῖς κατὰ τὸ ἐπόμενον τοῦ θανάτου ἔτος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς θανῆς προσέφερον ἐπὶ τοῦ τάφου.

³⁾ Ἴδε τὸν ἐν τέλει τοῦ 6^{ου} τόμου πίνακα. Περὶ τοῦ ἀνδριάντος Ἴδε Welcker, *Denkmäler der alten Kunst* I, 457κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Ἴδε Δίων. Χρυσόστομ. λόγ. LII, 273 [περὶ Ἀισχ. καὶ Σοφοκλ. καὶ Εὐρύπ. ἢ περὶ τῶν Φιλοκτήτου τῶν], Cramer *Anecdota Paris.* I, 19, Σουλδαν, *Σχόλιον εἰς Ἀλαντ.* 1199, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 17. Ἀνθολ. VII, 22 καὶ 36. Ὡρμήθησαν δ' οἱ μεταγενέστεροι ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων τοῦ Ἀριστοφάνους: «ὁ δ' αὖ Σοφοκλέους τοῦ μέλιτι κεχρησμένου ὡσπερ καδίσκου περιέλειχε τὸ στόμα.» Ἐν τούτῳ δ' ὑπαινίσσεται φανερώς ὁ ποιητὴς διὰ τῆς λέξεως, τὸ μέλι τὰ μέλη. Παράδ. ἐν τούτοις καὶ τὰ τοῦ Ἀθηναίου I, 20 «Σοφοκλῆς δὲ πρὸς τῷ καλῶς γεγενῆσθαι τὴν ὥραν ἦν καὶ ὀρχηστικὴν δευδαγμένος καὶ μουσικὴν» καὶ τὰ τοῦ βίου: «τοῦ ἥθους τοσαύτη γέγονε χάρις, ὥστε πάντῃ καὶ πρὸς ἀπάντων αὐτὸν στέργεσθαι.»

κόνος ἡ θέλγουσα χάρις τῶν τρόπων αὐτοῦ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ καὶ ἡ μαγευτικὴ γοητεία τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἡ δὲ μομφή, ἣν ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Εἰρήνῃ (697), ὅτι δῆλα δὴ γέρων ὢν τοῦ κέρδους μόνον χάριν ζῇ, ὡς ὁ Σιμωνίδης, ἀπάδει ἔλως πρὸς τὴν ἄλλην αὐτοῦ φύσιν¹⁾. Ἀριστον δὲ χαρακτηριστικὸν τῆς ὁμιλητικότητος αὐτοῦ εἶναι ὁ ὑπ' αὐτοῦ συναχθεὶς θιάσος τῶν παιδευμένων ἢ τῶν περὶ Διόνυσον τεχνιτῶν²⁾.

164. Ἐποίησε δ' ὁ Σοφοκλῆς κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους πλὴν τινῶν ἐλεγείων καὶ παιάνων 123 δράματα³⁾. Ἐνίκησε δ' ἐν τοῖς δραματικοῖς ἀγῶσι πολὺ πλείονας νίκας ἢ ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης, διότι δέκα καὶ ὀκτάκις ἢ εἰκοσάκις ἔτυχε τῶν πρωτείων⁴⁾, πολλάκις τῶν δευτερείων, οὐδέποτε δ' ἦλθε τρίτος. Περιεσώθησαν δὲ ἐπτὰ μόνον τραγωδίαὶ κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν· Αἴας, Ἡλέκτρα, Οἰδίπους τύραννος, Ἀντιγόνη, Τραχίνιαί, Φιλοκτήτης, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ⁵⁾. Ταῦτα δ' ἦσαν ἴσως τὰ ἄριστα δράματα κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ γραμματικοῦ, ὃς ἐφιλο-

¹⁾ Ὁ Weleker, Die Griech. Trag. I, 268 καὶ ὁ Bergk, Vita Soph. XVIII ὑποτοπάζουσιν, ὅτι ἡ μομφὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου συχνότερον ἐποίει δράματα, καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ἐκ φιλοκερδείας προσερχόμενον διότι τότε μείζων ἦτο ἡ ἀμοιβή (ἴδε § 145).

²⁾ Ὁ Ἰστρος ἐν τῷ βίῳ λέγει· ταῖς δὲ Μουσαῖς θιάσον ἐκ τῶν πεπαιδευμένων συναγαγεῖν. Παράδ. καὶ Sauppe, De collegio artificum scaen. Index Gotting. 1876 σελ. 4. κ. ἐ. Ἀλλ' ὁ Köhler ἐν Rhein. Mus. 39, 293 θεωρεῖ διάφορον τοῦ θιάσου τοῦτου τὴν σύνθεσιν τῶν περὶ Διόνυσον τεχνιτῶν.

³⁾ Τὸν ἀριθμὸν τοῦτον παραδίδει ὁ Σουῖδας καὶ πρὸς ταῦτα συμφωνεῖ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν γνησίων δραμάτων ἐν τῷ βίῳ, ἂν ἀναγνώστωμεν μετὰ τοῦ Bergk οὕτως· ἔχει δὲ δράματα, ὡς φησιν Ἀριστοφάνης ρλ', τοῦτων δὲ νενόθουται ζ' (ιζ') ἔχουσιν οἱ κωῖδ.). Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ ἔλῃ ὀρθῶς, διότι δὲν διαιρεῖται διὰ τοῦ 4 εἰς τετραλογίας.

⁴⁾ Κατὰ τὸν Ἀντίγονον τὸν Καρύστιον ἐν τῷ βίῳ 20 νίκας ἐνίκησε, κατὰ τὸν Σουῖδαν 24, κατὰ τὸν Διόδωρον (XIII, 103) 18. Δέκα καὶ ὀκτὼ δὲ διονυσιακὰς νίκας παραδίδει καὶ ἡ ἐπιγραφή Corp. Inscr. Att. II, 977 καὶ ἴσως αἱ δύο ἄλλαι ἦσαν ληναϊκαί.

⁵⁾ Περιεσώθησαν ἄρα τόσα δράματα τοῦ Σοφοκλέους ὅσα καὶ τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐπίσης ἐν τοῖς βυζαντινοῖς χρόνοις ἀνεγνωσκόντο, ὡς ἐκ τῶν σχολίων καταφαίνεται, τρία μόνον δράματα συχνότερον, ὁ Αἴας, ἡ Ἡλέκτρα καὶ ὁ Οἰδίπους τύραννος. Παράδ. § 152 καὶ 179.

πόνησε τὴν ἐκλογὴν περὶ τὸ τέλος τῶν παλαιῶν χρόνων¹⁾. Κατετάχθησαν δὲ κατὰ τὴν ἀνωτέρω τάξιν ἱσως, ὡς ὁ Σνείδεβινος ὑποτοπάζει²⁾, ἐκ χρονολογικῆς τινος ἀρχῆς, ἣτις διεταράχθη ὀλιγον ἐκ τούτου μόνον, ὅτι προετάχθησαν τὰ τρία ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι πρὸ πάντων ἀναγινωσκόμενα δράματα (Λῖας, Ἡλέκτρα, Οἰδίπους τύραννος³⁾). Ἀλλά, πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν

¹⁾ Ὁ Διοσκορίδης ἐν Ἀνθολ. VII, 37 λέγει περὶ τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἡλέκτρας: ἀμφότερα γὰρ ἄκρα, περὶ δὲ τοῦ Οἰδίποδος τυράννου λέγεται ἐν τῇ 2α ὑποθέσει ἐξέχει πάσης τῆς Σοφοκλέους ποιήσεως. Ὁμοίως παρὰ Ψευδο-Λογγίνῳ 33 καὶ Σταυλλίῳ ἐν Ἀνθολ. IX, 98 ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ ἀποκαλεῖται δράμα τῶν θαυμασίων. Ὁ δὲ Φιλοκτῆτης ἔλαβε τὰ πρωτεῖα καὶ θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ Δίονος τοῦ Χρυσοστόμου ἐν^θ ἀνωτέρω. Μόνον τῶν Τραγικῶν στερούμεθα ὠρισμένης εὐφύμου μαρτυρίας.

²⁾ Schneidewin ἐν Abhandlungen der Götting. Gesellsch. VI, 264. Παράβ. Wecklein ἐν τοῖς Jahresber. über die Fortsch. der kl. altert. wissens. XIV, 1, 242. Ἀντιλέγει δ' εἰς ταῦτα ὁ Bergk, Vit. Sophoc. σελ. XL ὁρμώμενος ἐκ τούτου κυρίως, ὅτι ἐν τῇ κατατάξει τῶν δραμάτων τῶν ἄλλων τραγικῶν οὐδόλως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ χρονολογία. Ἀλλ', ὅτι ἐγένετο τοιαύτη τις κατάταξις χρονολογική, τοῦτο καθιστᾷ πιθανόν ἡ μαρτυρία τῆς ὑποθέσεως τῆς Ἀντιγόνης ὑπὸ Ἀριστοφάνους τοῦ γραμματικοῦ λέγουσα: «ἐλέγκται δὲ τὸ δράμα τοῦτο τριακστόν δεύτερον». (Ὁμοία τις μαρτυρία ἀπαντᾷ ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς Ἀλκίστ. τοῦ Εὐριπίδου καὶ τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἐν Bekker Anecd. graec. εἰς Ἀριστοφ. Γῆρας. Ἰδε Böckh ἐκδόσεως τῆς Ἀντιγόνης σελ. 120 σημ.). Ἀποδεχόμενοι δὲ τὴν χρονολογικὴν κατάταξιν εὐρίσκομεν ἄριστα ἔχουσαν τὴν δευτέραν τάξιν, Ἀντιγόνη, Τραχίνια, Φιλοκτῆτης, Οἶδ. ἐπὶ Κολωνῷ. Ἄνευ χρονολογικῆς συναφείας πρὸς ταύτην ἵσταται ἡ πρώτη κατάταξις Λῖας, Ἡλέκτρα, Οἶδ. τύραννος, ἣτις ἐσχηματίσθη ἐκ τῶν δραμάτων, ἅτινα πρὸ πάντων ἀναγινωσκοντο ἐν Βυζαντίῳ. Ἄν ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ κατατάξει ἐχρησίμευσεν ὡς κανὼν ἡ ἀλφάβητος ἢ ὁ χρόνος, εἶναι ἀδεδεικναι, ἀλλὰ πιθανώτερον φαίνεται τὸ πρῶτον. Μεγάλην σημασίαν πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς χρονολογικῆς ἀκολουθίας ἔχει ἡ κατασκευὴ τῶν στίχων. Πρὸς τοῦτο δὲ παρέσχεον ἡμῖν τὸν ἐξῆς πίνακα μαθητῆς τις, ὁ Probst. Ἀναλύσεις ἐν τῷ τριμέτρῳ ἔχει ἐν 100 στίχοις ἡ Ἡλέκ. 3, 16, ἡ Ἀντιγ. 4, 05, ὁ Οἶδ. ἐπὶ Κολ. 5, 06, αἱ Τραχίν. 5, 9, ὁ Οἶδ. τύρ. 5, 93 καὶ ὁ Φιλοκτ. 11, 00. Διαιρεῖσιν τοῦ στίχου εἰς μέρη ὑπὸ διαφόρων προσώπων λεγόμενα ἡ Ἀντ. 0, ὁ Λῖας 4, αἱ Τραχίν. 4, ὁ Οἶδ. τύρ. 12, ἡ Ἡλ. 27, ὁ Φιλοκτ. 32, ὁ Οἶδ. ἐπὶ Κολ. 48 καὶ μεταβολὴν τῶν προσώπων πλέον ἢ ἅπαξ ἡ Ἡλ. 1, ὁ Οἶδ. ἐπὶ Κολ. 1, ὁ Οἶδ. τύρ. 2, ὁ Φιλοκτ. 4. Εἰς ταῦτα προστίθενται καὶ ἰδιότητές τινες τῶν λυρικῶν μέτρων, περὶ ὧν ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ διαλαθώμεν.

³⁾ Τρεῖς τραγωδίας τοῦ Σοφοκλέους καὶ τρεῖς τοῦ Αἰσχύλου ἀνέλυε τῷ 500 ὁ Εὐγένιος (Ἰδε § 427). Ὁ δὲ Τρικλίνιος περὶ τὸν μέσον αἰῶνα τελευτώντα εὗρεν τὸν κύκλον τέσσαρα δράματα παραλαβὼν, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις τρισὶ δράμασι ὑπερμημάτιζε καὶ τὴν Ἀντιγόνην. Ὁμοίον τι θὰ ἴδωμεν καὶ παρ' Ἀριστοφάνει.

καθ' ἕκαστον τῶν περισωθεισῶν τραγωδιῶν, θὰ πραγματευθῶμεν πρότερον περὶ τῶν ὠφελειῶν, ὧν ἐγένετο πρόξενος ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν ἀττικὴν σκηνήν.

165. Καινουργίαι ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ. Τῶν καινουργιῶν, ἃς ὁ Σοφοκλῆς ἐπήνεγκεν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τῆς δραματικῆς ποιήσεως, ἢ μᾶλλον προφανῆς ἦτο ἡ προσθήκη τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ¹⁾. Ἡ προσθήκη αὕτη φαίνεται ὅτι ἐγένετο εὐθύς, ὅτε τὸ πρῶτον προῆλθεν ἐπὶ τὴν σκηνήν (468), ἢ τοῦλάχιστον εὐθύς μετὰ ταῦτα, διότι ἅπασαι αἱ σωζόμεναι τραγωδαὶ τοῦλάχιστον τρεῖς ἀπαιτοῦσιν ὑποκριτὰς καὶ ὁ Αἰσχύλος δ' ἤδη ἐν τῇ Ὀρεστεῖᾳ (458) καὶ ἴσως ἤδη καὶ ἐν τῷ Προμηθεὶ καὶ ἐν ταῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (467) τρεῖς μετεχειρίσθη ὑποκριτὰς. Διότι τοῦτο εἶναι βεβαίως ἀϋθομολογούμενον, ὅτι ἡ χρῆσις τριῶν ἐν ταῦτῳ ὑποκριτῶν συνέφερον εἰς πάντας τοὺς ποιητὰς. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν δὲ τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ προσέθηκε καὶ τὴν καινουργίαν, ὅτι διὰ τὴν ἰδίαν μικροφωνίαν ἀπῆλλαξεν ἑαυτὸν τῆς ὑποχρέωσεως νὰ ὑποκρίνηται αὐτὸς πρόσωπόν τι κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ δραμάτων²⁾. Τοῦτο δὲ ἐγένετο πιθανῶς τῷ 456, διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μνημονεύεται ἐν ταῖς διδασκαλίαις παρὰ τῷ νικῆσαντι ποιητῇ καὶ ὁ νικήσας ὑποκριτῆς³⁾. Πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν δὲ τοῦ τρί-

¹⁾ Ἀριστοτ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 4. Διογένης Λαερ. III, κεφ. 1, § 56 «ὥσπερ τὸ παλαιὸν ἐν τῇ τραγωδίᾳ πρότερον μὲν μόνος ὁ χορὸς διεδραματίζεν, ὕστερον δὲ Θέσπις ἓνα ὑποκριτὴν ἐξεῦρεν ὑπὲρ τοῦ διαναπαύεσθαι τὸν χορὸν καὶ δευτέρου Αἰσχύλου, τὸν δὲ τρίτον Σοφοκλῆς καὶ συνεπλήρωσε τὴν τραγωδίαν...» Παράβ. καὶ Δικαίρχον ἐν βίῳ Αἰσχύλου 13, Σουλᾶν καὶ Βίον Σοφοκλέους.

²⁾ Ἐν τῷ βίῳ ἀναγινώσκομεν: «καὶ πολλὰ ἐκαινούργησεν ἐν τοῖς ἀγῶσι, πρῶτον μὲν καταλύσας τὴν ὑπόκρισιν τοῦ ποιητοῦ διὰ τὴν ἰδίαν μικροφωνίαν· πάλαι γὰρ καὶ ὁ ποιητὴς ὑπεκρίνετο αὐτὸς».

³⁾ Τὸ ἔτος τοῦτο ἀνεῦρεν ἐξετάσας τὴν μεγάλην διδασκαλίαν ἐν Corp. Inser. Att. II, 971 ὁ Oehmichen ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889 II, 145. Ὅτι ἡ προσθήκη τοῦ ὀνόματος τοῦ νικητοῦ ὑποκριτοῦ ἐν ταῖς διδασκαλίαις εἶναι συναφὴς πρὸς τὴν καινουργίαν τοῦ Σοφοκλέους ἢ τὴν κατάλυσιν τῆς παλαιᾶς συνηθείας, καθ' ἣν ὁ διδάσκαλος ποιητὴς ὑπεδύετο ἐν ταῦτῳ τὸ πρῶτον πρόσωπον, εἶναι ἡμετέρα ὑπόθεσις, ἥτις ἐπῆλθεν ἴσως εἰς τὸν νοῦν καὶ ἄλλων εὐκόλως. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ βίῳ τοῦ Σοφοκλέους παραδίδεται, ὅτι αὐτὸς ὁ ποιητὴς διεκρίθη ὑποκρινόμενος τὴν σφαιρίζουσαν Ναυσικᾶν καὶ τὸν κιθαρίζοντα

του ὑποκριτοῦ συνδέει καὶ δικαίως ὁ Διογένης τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐλληνικῆς τραγωδίας, διότι πλείονας μὲν ὑποκριτὰς δὲν μετεχειρίσθησαν οἱ παλαιοὶ ¹⁾, μόνον δὲ διὰ τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ ἀπέβη δυνατὴ εἰς τὸν Σοφοκλέα ἡ τεχνικὴ διεξαγωγὴ πεπλεγμένης πράξεως καὶ ἡ ἐνεργὸς ἀντιπαράστασις διαφόρων χαρακτήρων, ὡς τοῦ τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης, τῆς Ἠλέκτρας καὶ Χρυσοθέμιδος.

Ὡς δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποκριτῶν, οὕτως ἐπηύξησεν ὁ Σοφοκλῆς καὶ τὸν τῶν χορευτῶν μεταχειρισθεὶς ἀντὶ δώδεκα δέκα καὶ πέντε²⁾. Ἡ καινουργία δ' αὕτη εἰσῆλθη μετὰ τὴν ἀνωτέρω μνημονευομένην, διότι δὲν ἀπαντᾷ ἔτι οὔτε ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου, οὔτε ἐν τῷ Αἴαντι αὐτῷ τοῦ Σοφοκλέους. Καίπερ δ' ἤττονος λόγου ἄξια κατέστησεν ὅμως καὶ ἡ καινουργία αὕτη δυνατὴν συμμετρικωτέραν τινὰ παράταξιν τοῦ χοροῦ (7+7+Κορυφαίω) καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέδειξεν μᾶλλον αὐθυπόστατον τὴν θέσιν τοῦ κορυφαίου καὶ δὴ ὁσάκις οἱ χορευταὶ ἀντιπρόσωποι ἴσταντο. Ἐν τούτῳ δὲ συνίσταται καὶ ἡ συνάφεια τῶν δύο τούτων καινοτομιῶν, διότι νῦν ἐν τῷ ἀμοιβαίῳ διαλόγῳ ὁ κορυφαῖος ὡς τέταρτος ὑποκριτῆς ἀντιπαρετίθετο πρὸς τοὺς τρεῖς κυρίως ὑποκριτὰς ³⁾. Ὡς δ' ὁ λεξικογράφος Σουΐδας μνημονεύει, ἔγραψεν ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἰδίαν ἐν πεζῷ λόγῳ πραγματείαν περὶ χοροῦ, ἐν ᾗ ἀγωνι-

Θάμυριν, ἀφείλομεν μετὰ τὰ ἀνωτέρω νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἀμφότερα τὰ δράματα ταῦτα, ἡ Ναυσικά καὶ ὁ Θάμυρις, ἀναγκάως ἐποιήθησαν πρὸ τοῦ 456 ἢ μεταξὺ τοῦ 468 καὶ 456. Ὅτι δ' ἡ Ναυσικά τοσοῦτον πρωϊμῶς ἐποιήθη, ἀπαδεικνύει καὶ ἡ ἔλλειψις σκηνῆς, ὡς παρατηρεῖ ὁ Robert ἐν Götting. Anzeig. 1897 ἐν σελ. 29.

¹⁾ Ἀμφίδολον εἶναι ἐν τούτοις, ἂν ἐπαρκοῦσι τρεῖς ὑποκριταὶ εἰς τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ καὶ ἂν δὲν εἶχον ἀνάγκην καὶ τέταρτου ὑποκριτοῦ ἢ τοῦλάχιστον ἐνὸς κωφοῦ προσώπου διὰ τὴν Ἰσμήνην ἐν τοῖς στίχοις 1097, 1255, 1542.

²⁾ Ἰδε βίον λέγοντα: «τοὺς δὲ χορευτὰς ποιήσας ἀντὶ ἰδ', ιε'». Ὡσαύτως καὶ ὁ Σουΐδας.

³⁾ Εἰς ταῦτα ἔτρεψε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων ὁ Hense, Der Chor des Sophocles, Berl. 1877. Παράδ. καὶ Christ, Metrik ἐν σελ. 670 τῆς 2ας ἐκδ. Ἀξίον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι πᾶσαι σχεδὸν αἱ τραγωδίαι τοῦ Σοφοκλέους ὀνομάζονται ἐκ τοῦ κυρίου προσώπου, ἐν ᾗ ἀπ' ἐναντίας αἱ πλείστα τῶν τοῦ Αἰσχύλου ἀπὸ τοῦ χοροῦ ἔχουσι τὸ ὄνομα.

ζόμενος πρὸς Θέσπιν τε καὶ Χοιρίλον ἐξηγεῖτο εἰς τοὺς καταστάτας τῶν χορῶν τὰ πλεονεκτήματα τῆς καινοτομίας αὐτοῦ.

Ἡ σπουδαιότης δὲ καινουργία ἦτο ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν καθ' ἕκαστον δραμάτων ἀπὸ τῆς τετραλογικῆς ἢ τριλογικῆς συναφείας. Καὶ ὁ μὲν Σουίδας ἀσαφῶς τοῦτο διὰ τῶν ἐξῆς ἐκφέρει· ἡ ρῆξις τοῦ δράματος πρὸς δράμα ἀγωνίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ τετραλογεῖσθαι (κατ' ἄλλην γραφὴν τετραλογίαν). Ἀλλὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν λόγων τούτων παρέχουσιν ἡμῖν αὐταὶ αἱ τραγωδίαί τοῦ Σοφοκλέους, ἃν καὶ βαρέως φέρομεν τοῦτο, ὅτι οὐδεμία πλήρης διδασκαλία διεσώθη καὶ οὐδεμία μαρτυρία περὶ τῶν σὺν τοῖς περὶ σωθεῖσι δράμασιν ἐν ταύτῃ διαδοχῇ τῶν τραγωδιῶν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς καινοτομίας ταύτης καὶ μετ' αὐτὴν ἡγωνίζοντο οἱ τραγικοὶ ἐν τοῖς μεγάλαις Διονυσίαις τέσσαρα διδάσκοντες δράματα καὶ οὐχὶ ἐν μόνον, ὥσαύτως δὲ καὶ πρὸ τῆς καινουργίας καὶ μετ' αὐτὴν ἐν μόνον ἐπαθλον ἐλάμβανον οἱ καθ' ἕκαστον χορηγοὶ καὶ ποιηταὶ διὰ σύμπαντα τὰ τέσσαρα δράματα¹⁾. Ἄν δὲ μετὰ τὴν καινοτομίαν τοῦ Σοφοκλέους τὰ τρία δράματα μιᾶς τριλογίας οὐχὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ διηρημένα εἰς τρεῖς διαδοχικὰς ἡμέρας ἐδιδάσκοντο καὶ ἂν ἡ τελικὴ κρίσις ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ συνόλου τῆς κρίσεως τῶν καθ' ἕκαστον δραμάτων, περὶ τούτων εἰκασίαι μόνον ἐπιτρέπονται²⁾.

1) Αἱ πολυπληθεῖς ἀποδείξεις τῶν δύο τούτων θέσεων παρετίθησαν ὑπὸ τοῦ Bergk ἐν τῇ Griech. Litt. III, 231. Περὶ τετραλογίας τινὸς τοῦ Σοφοκλέους συνισταμένης ἐκ τῶν τραγωδιῶν Αἰγέως (ι), Ὀδυσσεύς, Ἰσμήρων καὶ Τηλέφου, ἥτις ἐδιδάχθη ἐν Ῥόδῳ μετὰ τὴν 4 ἑκατονταετηρίδα, ἴδε Kaibel ἐν Hermes 23, 273.

2) Περὶ τῶν εἰκασιῶν τούτων ἴδε Bergk, Vita Sophoc. σελ. XXIX. Ὁ Dindorf, Vita Soph. σελ. XXXV ἀμφιβάλλει περὶ τῆς γνησιότητος τῆς παραδόσεως καὶ ἀποδίδει τὸ χωρίον ἐκεῖνο διορθωμένον οὕτως τοῦ δράματος . . . εἰς τὸ περὶ Φρυγίου ἄρθρον. Ὁ δ' Ad. Schöll, Gründlicher Unterricht über die Tetralogien des alten Theaters, Leip. 1859 ἀντιστρατεύεται ἀνεπιτυχῶς πρὸς τὴν ἐν τῇ καίμηνῳ δοθείσαν, εἰς τὸν Welcker ἀναγομένην ἐρμηνείαν καὶ ἐν σελ. 37 κηρύττει τὸ χωρίον τοῦ Σουίδα ὡς ἐσφαλμένην γνώμην τῶν μεταγενεστέρων. Τὴν δὲ θεωρίαν τοῦ Schöll περὶ ἐσωτερικῆς τινος συναφείας τῶν τραγωδιῶν τοῦ Οἰδίποδος πειρᾶται νὰ υποστηρίξῃ μετ' ἀγχινοίας μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπιτυχίας ὁ Vischer, Beilage zur Allgemeinen Zeitung 1861 ἀρ. 186—189. Τὸ ζήτημα ἐξήνελησεν ὁ L. Schmidt, ἐν τῇ συγγραφῇ Bilden die 3 thebanischen Tragödien eine Trilogie? ἐν τοῖς Comment. philol. Bonn 249—259. Τὴν γνώμην, ὅτι τὰ 3 δρά-

Ἄλλ' ὅ,τι ἐκ τῶν περιστωθιστῶν τραγωδιῶν κατανοοῦμεν, εἶναι, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐκάστην τραγωδίαν περιετόρνευεν οὕτως, ὥστε καὶ ἄνευ τῶν δύο ἄλλων καὶ καταληπτὴ ἦτο καὶ νὰ ἐκτιμηθῇ ἡδύνατο. Ἀπὸ τῆς ἀνάγκης νὰ ἐξάγῃ ἐκ μικροῦ τινος μύθου, οἷος ἦτο ἐπὶ παραδείγματι ὁ μῦθος τοῦ Λυκούργου, τρεῖς τραγωδίας καὶ ἐνεφύσησεν ἐν ταύτῃ εἰς ἕκαστον δρᾶμα πλείονα ζῶην καὶ δρᾶσιν ἐκσπῶσας ἐκ τοῦ ὅλου μύθου τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ πάντων ἦτο ἐπιτήδειον εἰς πλήρη ζωῆς δραματικὴν πρᾶξιν. Οὕτως αἱ τρεῖς τραγωδίαὶ Οἰδίπους ὁ τύραννος, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ καὶ Ἀντιγόνη, ὧν ἡ ὑπόθεσις φαίνεται ἐπιτηδαιοτάτη πρὸς τριλογικὴν συνάφειαν, ἐποιήθησαν ἐκάστη καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐδιδάχθησαν ἄλλη ἐν ἄλλῳ χρόνῳ.

Περὶ ἄλλων δ' ἦττον ἀξίων λόγου καὶ διαμφισθητομένων καινοτομιῶν τοῦ Σοφοκλέους μαρτυροῦμεν, ὅτι ἐξεῦρε τὴν καμπύλην βακτηρίαν τῶν γερόντων καὶ τὰς λευκὰς κρηπίδας τῶν ὑποκριτῶν καὶ χορευτῶν¹⁾, ὅτι συνεπλήρωσε τὴν σκηνογραφίαν²⁾ καὶ ὅτι εἰσήγαγεν εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ θεάτρου³⁾ τὴν φρυγιστὴ ἀρμονίαν καὶ διθυραμβικοὺς τρόπους.

Ματα ἐδιδάσκοντο εἰς τρεῖς ἡμέρας κατὰ διαδοχὴν, καθιστᾷ βεβαίως πιθανὴν ἡ κατὰ λέξιν ἐξήγησις τοῦ χωρίου τοῦ Σουλῆ καὶ νεωστὶ ὑπερεμάχησεν αὐτῆς αὖτις ὁ Freericks, Eine Neuerung des Sophokles ἐν τοῖς Commentat. Ribbeckianae 1888 σελ. 205 — 215. Ὁ Wecklein, Über eine Trilogie des Aeschylos und über die Trilogie überhaupt ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1891 ἐν σελ. 368 κ. ἐξ. προτείνει νὰ ἐρμηνευθῶσιν οὕτως οἱ λόγοι τοῦ Σουλῆ, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἐπιτραπῇ νὰ ἀγωνίζωνται οἱ ποιηταὶ δρᾶμα πρὸς δρᾶμα, ἥτοι δι' ἐνὸς μόνου δράματος πρὸς ἓν μόνον δρᾶμα.

1) Ἐν τῇ βίῳ ἀναγινώσκομεν: «Σάτυρος δὲ φησιν ὅτι καὶ τὴν καμπύλην βακτηρίαν αὐτὸς ἐπενόησεν» φησὶ δὲ καὶ Ἰστρος τὰς λευκὰς κρηπίδας αὐτὸν ἐξευρηκέναι, ὡς ὑποδοῦνται οἱ τε ὑποκριταὶ καὶ οἱ χορευταί, καὶ πρὸς τὰς φύσεις αὐτῶν γράψαι τὰ δρᾶματα. »

2) Ὁ Ἀριστ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 4 λέγει: «τρεῖς δὲ ὑποκριτὰς καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς παρεσκεύασεν.» Ἀλλὰ κατὰ τὸν Vitruvius VII praefatio ὁ Ἀγάθαρχος ἐξωγράφησεν σκηνὰς πρὸς τὰ δρᾶματα τοῦ Αἰσχύλου. Ἴσως δ' ἡ διδασκασίς τῶν δύο μαρτυριῶν πρέπει νὰ συναφθῇ πρὸς τοῦτο, ὅτι ἐν τοῖς παλαιότεροις δράμασι τοῦ Αἰσχύλου τὸ θέατρον δὲν εἶχεν ἔτι σκηνήν.

3) Ἐν τῇ βίῳ γράφονται ταῦτα: «φησὶ δὲ Ἀριστόξενος ὡς πρῶτος τῶν Ἀθηνησεν ποιητῶν τὴν φρυγίαν μελοποιῶν εἰς τὰ ἴδια ἄσματα παρέλαβε καὶ τοῦ διθυραμβικοῦ

166. Ἡ τέχνη τοῦ Σοφοκλέους. Αἱ καινοτομίαι, ἃς ὁ Σοφοκλῆς εἰσήγαγεν εἰς τὴν μορφήν τῆς διδασκαλίας τῶν δραμάτων, ἦσαν καλαὶ καὶ ἐν μέρει ἔξοχοι ἐπινοήσεις τοῦ μεγάλου διδασκάλου. Ἀλλ' ἡ πνευματικὴ οὐσία, ἣν ἠπίστατο νὰ ἐμφυσᾷ εἰς τὰ δημιουργήματα τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ μεγαλοφυΐας, ἥτό τι ἀνώτερον καὶ ὑψηλότερον¹⁾. Ἰδίως δ' ἀξία ἐπαινῶν εἶναι ἡ ζωγραφία τῶν χαρακτήρων τόσο διὰ τὴν φυσικὴν ἀλήθειαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἰδανικὴν ἀντίληψιν. Τὰ πρόσωπα τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ κεῖνται ἐγγύτερον τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τῆς αἰσθήσεως, ἢ ὅσον τὰ τοῦ Αἰσχύλου. Διότι δὲν ἀναβιάζει ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὑπερανθρώπους, γιγαντιαίας δυνάμεις, ἀλλ' ἐκφαίνει ἐν διαυγῶς ἐσκιαγραφημένῃ ἐκφράσει τὰς τρυφερὰς ὁρμὰς τοῦ ἔρωτος, τὴν πολιτικὴν σύνεσιν τῶν ἀρχόντων, τὰς ἀντιθέσεις τῶν φύλων καὶ τῶν ἡλικιῶν. Ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα ὄντα τὰ πρόσωπα αὐτοῦ δὲν ἐκπίπτουσιν ἐκ τοῦ σεμνοῦ ὕψους τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εἰς τὴν ταπεινὴν χυδαιότητα τῶν ἀγοραίων καὶ κοινῶν ἀνθρώπων τοῦ παρόντος πλὴν βεβαίως τῶν ἀσημάντων, μετὰ χαριτίας συμφώνως πρὸς τοὺς ἀγοραίους ἀνθρώπους ἐξωγραφημένων προσώπων τῶν ἀγγέλων καὶ φυλάκων. Αὐτὸς δ' ὁ Σοφοκλῆς εἶχε καθαρὰν συνείδησιν τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ ταύτης τῆς ζωγραφίας τῶν χαρακτήρων τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγε τὸ περίφημον ἐκεῖνο αὐτὸν μὲν οἷους δεῖ ποιεῖν, Εὐριπίδην δ' οἷοί εἰσιν²⁾. Ἐν ταύτῃ δ' ἐμπειρότατος ἦτο νὰ προκαλῇ ἐν ταῖς τραγωδίαις συγκρούσεις πνευματικῶν δυνάμεων διὰ τῶν ὁξέως ἐκπεφρασμένων ἀντιθέσεων τῶν χαρακτήρων, ὡς τῆς ἡρωϊκῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς τρυφερᾶς καὶ εὐαισθήτου Ἰσμήνης, τοῦ πονηροῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τοῦ χρηστοῦ καὶ ἀπλοῦ Νεοπτολέμου, τοῦ ἰσχυ-

τρόπου κατέμεινεν. » Ὁ διθυραμβικὸς δὲ τρόπος φαίνεται ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συγγῆς μεταβολῆς τῶν ρυθμῶν ἐν τοῖς μελικοῖς.

¹⁾ O. Ribbek, Sophokles und seine Tragödien ἐν τῇ Sammlung wissenschaftlicher Vorträge, 83 τεύχος.

²⁾ Ἰδε Ἀριστ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 25.

ρογνώμονος Αἴαντος καὶ τῆς ἀφωσιωμένης Τεκμήσεως. Μετὰ πολλῆς δὲ τέχνης τέλος ἀπέβλεπε κατὰ τὴν ζωγραφίαν τῶν χαρακτήρων καὶ εἰς τὴν ἰδιοφυΐαν καὶ τὴν φύσιν τῶν ὑποκριτῶν, ἐξ ὧν εἶναι ἡμῖν γνωστοὶ ὁ Τληπόλεμος, ὁ Κλειδήμιδης καὶ ὁ Καλλιπιδῆς¹⁾. Καὶ ἀληθῶς ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἡλέκτρα, ἡ Ἰσμήνη καὶ ἡ Χρυσόθεμις ἐμφανῶς ἐγράφησαν συμφώνως πρὸς τὴν ἰδιοφυΐαν τῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες ὑπεκρίθησαν τὰ πρόσωπα ταῦτα²⁾.

Κατὰ τὴν κατασκευὴν δὲ τοῦ δράματος σύμπασα ἡ προσοχὴ αὐτοῦ ἦτο σταθερῶς ἐστραμμένη εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πρᾶξιν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἐνσώματον ἰδέαν. Ἐκ τούτου ἀποφεύγει ἐπιμελῶς πᾶσαν προσθήκην δυναμένην νὰ διασκεδάσῃ τὸ βλέμμα καὶ νὰ ἀποστρέψῃ τὴν προσοχὴν ἐκ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου σκοποῦ. Μετὰ ἐγνωσμένης δὲ διανοητικῆς διαυγείας καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις ἀμαυροῦ τινος αἰσθήματος διανοεῖτο καὶ κατέγραφε πρῶτον τὸ ὅλον σχέδιον τοῦ δράματος μέχρι τῆς ἐσχάτης λεπτομερείας καὶ εἴτα διεξῆγεν αὐτὸ ἐν αὐστηρᾷ κανονικότητι, ἵνα μὴ τι μέρος ἀποβῇ παράχορδον. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται πρὸ πάντων ἐν τοῖς χορικοῖς ᾠσμασιν, ἅτινα πάντοτε μένουσιν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως καὶ ἐκφράζουσιν ἀκριβῶς ἀνάλογα αἰσθήματα πρὸς ἐκεῖνα, ἅτινα ἀναγκαίως διεγείρει ἡ πρᾶξις τοῦ δράματος ἐν πάσῃ αἰσθανομένῃ ψυχῇ. Καὶ τὴν τοιαύτην δὲ τέχνην τοῦ Σοφοκλέους ἐξετίμησεν ὀρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης, ὃς προβάλλων ἐν τῇ περὶ ποιητικῆς πραγματείᾳ (18) ὡς ὑπόδειγμα τὸν τρόπον τῆς χρήσεως τοῦ χοροῦ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους λέγει· καὶ τὸν χορὸν δὲ ἓνα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν καὶ μῦθον εἶναι τοῦ ὅλου καὶ συναγωνίζεσθαι μὴ ὥσπερ Εὐριπίδῃ, ἀλλ' ὥσπερ Σοφοκλεῖ. Ἀλλ' οὐχὶ ἐνός τινος ὑποκριτοῦ τὴν θέσιν κατέχει ὁ χορὸς τοῦ Σοφοκλέους, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐν τῇ φωνῇ τοῦ λαοῦ

¹⁾ Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 1267 καὶ Βατρ. 803. Παράβ. καὶ Βίον 6.

²⁾ Ἀλλὰ δὲν προέβαινεν ἐν τούτῳ ἐπὶ τοσούτων ὁ Σοφοκλῆς ὅσον ὁ Σαίξπηρ, ὃς ἐν τῷ Ἀμλέτῳ διὰ τῶν λόγων τῆς βασιλείας is fat and scant of breath τὸν ὑποκριτὴν καὶ οὐχὶ τὸν παριστανόμενον Ἀμλέτον χαρακτηρίζει.

ἐκφαινομένην ἠθικὴν συνείδησιν, τὸ δὲ ἴσταται ὑπεράνω τῆς πάλης τῶν παθῶν καὶ οὕτως ἀποτελεῖ ἀληθῶς τὸ ἰδανικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ σοφοκλείῳ τραγωδίᾳ¹⁾).

Ὁ κύριος δὲ σκοπὸς τῆς τραγωδίας, ἡ διέγερσις καὶ κάθαρσις τοῦ φόβου καὶ τοῦ ἐλέου, δὲν ἐπιτυγχάνεται, ὡς ὀρθῶς ἀνεγνώρισεν ὁ Σοφοκλῆς, ἄνευ τῆς ἐκταραττούσης μεταβολῆς τῆς τύχης τῶν κυρίων προσώπων, τῆς περιπετείας. Δυστυχία, θάνατος καὶ θρῆνοι ἀπετέλουν ἀνέκαθεν τὴν τραγωδίαν, ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἤτο ἐμπειρότατος νὰ καθιστᾷ μὲν καταφανῆ εἰς τοὺς θεατὰς τὴν μετὰπτωσιν ἀπὸ τοῦ εὐηλίου ὕψους τῆς εὐτυχίας εἰς τὰ ζοφερὰ οἰκήματα τοῦ θανάτου, νὰ κρατῇ δ' αὐτοὺς ἐν μετεώρῳ ψυχικῇ καταστάσει καὶ ν' ἀναγκάζῃ νὰ τρέμωσι περὶ τῆς τύχης τῶν ἡρώων. Εἰς τοῦτο δ' ὠφέλει αὐτὸν ἡ ἐπιτυχὴς ἐκλογὴ τῆς ὑποθέσεως καὶ ἡ ἐπιτηδεῖα ἐπεξεργασία αὐτῆς. Ἀπλὰ τραγωδίαί, οἷας ἤγάπα ὁ Αἰσχύλος, δὲν ἤρεσκον εἰς αὐτὸν καὶ ἐκ τούτου ἡπίστατο νὰ διακόπτῃ καὶ ζωογονῇ δι' ἐπεισοδίων τὴν εὐθὺ βαίνουσαν ἀπλῆν πρᾶξιν ὡς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Αἴαντι καὶ τῷ Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ. Πεπλεγμέναις ἄρα τραγωδίαις ἐπέζητει μετὰ φοβερῶν περιπετειῶν καὶ δι' ἐπιτηδεῶν προσθηκῶν, οἷα ἐπὶ παραδείγματι ἡ τοῦ ἔρωτος τοῦ Αἴμονος ἢ ἡ συμφορὰ τοῦ Ὀρέστου ἐν ταῖς πυθικαῖς ἀγῶσιν, ἐπειρᾶτο νὰ ἀποπληρώσῃ τὴν ἐνδεῖαν τοῦ παραδεδομένου μύθου οὔτε ὅλως καταλείπων τὴν ὁδὸν τῆς παραδόσεως, ὡς ὁ Εὐριπίδης, οὔτε πλανώμενος εἰς τὰ μυθώδη καὶ φανταστικά. Τὴν λύσιν δὲ τοῦ δράματος ἐπέφερε διὰ τῆς ἐπιτηδεῖας πλοκῆς τῆς ὑποθέσεως καὶ τῆς εἰς τοὺς χαρακτῆρας τῶν προσώπων καὶ τὴν ὅλην κατασκευὴν τοῦ δράματος ἐρειδομένης πορείας τῆς πράξεως. Οὕτως δὲ μόνον ἐν τῷ Φίλοκτῇ κατέφυγε εἰς τὴν εὐμαρῇ διέξοδον τοῦ ἐκ μηχανῆς θεαῦ. Ἐν ᾧ δ' οὕτως ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἠθικὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου μεῖζονα δύναμιν ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ τύχης, ἐμετρίαζε τὴν πι-

¹⁾ Εἰς τὸν χρόν τοῦ Σοφοκλείου ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ Ὀρατίου ἐν ποιητικῇ τέχνῃ (Epist. II, 3), 193 κ. ἔ. καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτ. ἐν Προβλημάτων XIX, 43.

κρίαν τῆς τῶν παλαιῶν παραστάσεως περὶ τῆς τυφλῶς τὰ πάντα διοικούσης εἰμαρμένης. Ἐκ τούτου δὲν εἶναι ἀλληγορικὴ παιδιὰ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ (1381) ἀποδεικνύει τὴν Δίκην ξύνεδρον Ζηνὸς τοῦ τὰ πάντα διοικοῦντος. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ πίστει εἰς ἡθικὴν τινα διάταξιν τῶν ὄλων καὶ ἐν τῷ εὐλαθεῖ σεβασμῷ τῶν αἰωνίων νόμων τῆς εὐγενοῦς ἡμερότητος ἐξεδηλοῦτο ἐν ταύτῃ ἡ βαθεῖα θεοσεβεία, ἣν ἐπῆνουν αὐτοῦ οἱ παλαιοὶ καὶ ἥτις ἐπλήρου αὐτὸν ταπεινῆς πίστεως εἰς τὰς μαντείας τῶν μάντεων καὶ τοὺς χρησμούς τῶν μαντείων¹).

Ὡσαύτως δ' ἐπιτηδεότατα μετεχειρίζετο καὶ τὰ μικρότερα μέσα, δι' ὧν συνέτεινε καὶ ἐτάραττε τὰς ψυχὰς τῶν θεατῶν. Οὕτως ἡ σκηρὴ τῆς ἀναγνωρίσεως ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ οὐδεμιᾶς Εὐριπίδείου ὑπολείπεται ὡς πρὸς τὴν συγκινητικὴν ἐντύπωσιν. Δεξιότατα δὲ διεχειρίζετο τὴν τέχνην τῆς τραγικῆς εἰρωνείας καὶ ἐν ἰδίαις ἐκφράσεσι καὶ ἐν ὁλοκλήροις σκηναῖς²). Καὶ ἀληθῶς ὅποσον βαθέως ἡσθάνοντο οἱ θεαταί, οἵτινες ἐγνώριζον ἤδη ἐκ τῶν προτέρων τὴν πορείαν καὶ τὴν λύσιν τῆς πλοκῆς, τὴν μηδαινότητα τῆς ἀνθρωπίνης συνέσεως ἀκούοντες τοῦ Οἰδίποδος λέγοντος· ἀλλ' οὐ ποτ' εἶμι τοῖς φυτεύσασιν γ' ὁμοῦ (στ. 1007), ἐν ᾧ πράγματι ἀπὸ πολλοῦ ἤδη συνέζῃ ἐν μιᾷ σχέσει μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μητρὸς!

167. Γλῶσσα καὶ μετρικὴ. Εὐγενὴς καὶ ὑψηλὴ ὡς ἡ ζωγραφία τῶν χαρακτήρων εἶναι καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Σοφοκλέους. Καὶ ἐνταῦθα ὅμοιος πρὸς τὸν μέγαν σύγχρονον Φειδίαν ἐτήρησε τὸ ἀρμόζον μέτρον, τὴν ὀρθὴν μέσῃν ὁδὸν ἀποφεύγων τὰ ἄκρα καὶ διαπαίζων μὲν τὸν ὄγκον τοῦ Αἰσχύλου, ἀφιστάμενος δὲ τῆς ἀγοραίας χυδαιότητος τοῦ Εὐριπίδου³). Ἐν τῇ χάριτι δὲ τῆς γλώσσης καὶ οὐχὶ μόνον ἐν τούτῳ, ὅτι εἶχετο τῶν μύθων τοῦ

¹) Σχόλ. εἰς Ἠλέκτραν 831 «τελείως ἀμηχανεῖ ὁ Σοφοκλῆς εἰς τοὺς θεοὺς βλασφημῶν· καὶ γὰρ εἰς τὴν τῶν θεοσεβεστάτων».

²) Thirlwall, On the irony of Sophocles ἐν Philol. Mus. II, 483. Philol. 6, 81.

³) Ἰδε Πλούταρχ. ἐν τῷ Πῶς ἂν τις αἰσθοίτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ 7.

ἐπικοῦ κύκλου, ἀνεγνώριζον αἱ παλαιοὶ τὸν ὁμηρικὸν χαρακτῆρα τῆς σοφοκλείου ποιήσεως¹⁾. Καὶ περὶ μὲν τοῦ μέλιτος, ὅπερ ὁ Ἀριστοφάνης εὑρίσκει ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ, εἶπομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω. Ἀλλὰ τοῦ γλυκέος ἀφίσταται πολὺ ὁ τρόπος αὐτοῦ τοῦ λέγειν καὶ σκέπτεσθαι καὶ δὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἡμεῖς αἰσθανόμεθα, εἶναι καὶ αἱ σκέψεις καὶ αἱ λέξεις τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς Πλέκτρας πολλάκις λίαν αὐστηραὶ καὶ ψυχραὶ²⁾.

Ἐν τῇ στιχοποιίᾳ καὶ ἐν τοῖς ῥυθμοῖς ἀφίστατό πως τῆς αὐστηρότητος καὶ κανονικότητος τοῦ Αἰσχύλου. Ἰδίᾳ δ' ἀπετόλμα αὐτὸς συχνάκις ἐν τοῖς τριμέτροις τοῦ διαλόγου τὴν ἀνάλυσιν τῶν μακρῶν συλλαβῶν καὶ τὸν καταμελισμὸν τοῦ στίχου εἰς μέρη ὑπὸ διαφόρων λεγόμενα καὶ δὴ ἐνίοτε τὴν ἀπόστροφον ἐν τέλει τοῦ στίχου³⁾. Τὰ ἐλεύθερα δὲ μέτρα τῶν χορικῶν αὐτοῦ ἁσμάτων καὶ μελωδιῶν οὔτε τὴν ποικιλίαν ἔχουσιν οὔτε τὴν ἀπλῆν καὶ διαυγῆ κατασκευὴν τῶν τοῦ Αἰσχύλου. Καὶ ὁμοῦ οἱ ῥυθμοὶ προσαρμόζονται ἄριστα πρὸς τὴν ἐκάστοτε διάθεσιν, ἃν δὲ στροφαὶ τινες δυσχερέστερόν πως ἀπαγγέλλονται καὶ μόλις πως γίνονται καταληπταὶ εἰς τὴν ἀκοὴν ἡμῶν, αἷτιον τούτου εἶναι ἢ ἀπώλεια τῶν μελωδιῶν. Πάντως δ' ἡ θαψίλεια τῶν ῥυθμικῶν μορφῶν τοῦ Σοφοκλέους ὑπερέχει πολὺ τῶν συνήθων τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἀκριβῶς τὰ χορικά αὐτοῦ ἅσματα ἀποτελοῦσι διὰ τὸ ὕψος καὶ βάθος τῶν ἐννοιῶν καὶ τὴν καλλονὴν τοῦ λεκτικοῦ τοῦς καλλίστους μαργαρίτας τοῦ εὐκλεοῦς στεφάνου τοῦ ποιητοῦ⁴⁾. Συγκεφα-

1) Ὁ Πολέμων κατὰ Σουλᾶν καὶ Διογ. Λαέρτ. IV, 20 «ἐλεγεν οὖν Ὅμηρον μὲν Σοφοκλέα ἐπικόν, Σοφοκλέα δὲ Ὅμηρον τραγικόν». Παράβ. καὶ Βίον 93 καὶ Διονύσι. Ἄλις περὶ συνθέσ. ὄνομ. 24 καὶ Δίωνα Χρυσόστ. ἐν τῷ Περὶ Αἰσχ. καὶ Σοφ. καὶ Εὐρ. (λόγ. 52 σελ. 272).

2) Ὁ Διογ. Λαέρτ. ἐνθ' ἀνωτέρω Περὶ Πολέμωνος· «ἦν δὲ καὶ φιλοσοφοκλῆς καὶ μάλιστα ἐν ἐκείνοις... ἐνθα ἦν καὶ τὸν Φρόνιχον αὐτὸς γλύξας οὐδ' ὑπόχυτος ἀλλὰ πρᾶμνιος.»

3) Ἰδε Ἀθην. XIII, 598 c. Παράβ. καὶ Christ, Metrik ἐν σελ. 304 τῆς 2ας ἐκδ. Ὡνομάζετο δὲ τοῦτο κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ἠφαιστ. 143 ἐκδ. Westph. εἰδὸς Σοφοκλείου.

4) Σχόλ. εἰς Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 668 «Σοφοκλῆς ἐπὶ τὸ ἴδιον ἀπαντᾷ χαρακτηριστικόν, τὸ γλαφυρὸν καὶ ῥιδικὸν μέλος. Ἰδε καὶ Δίων. Χρυσ. ἐνθ' ἀνωτέρω [162 ἐκδ. Dind.]. «τά

λαιοῦντες δὲ πάντα ταῦτα κατανοοῦμεν, διὰ τί τοσαύτην τιμὴν ἀπένεμον καὶ αὐτοὶ οἱ κωμικοὶ εἰς τὸν Σοφοκλέα, τιμὴν, ἣν οἱ καλλιτέχναι ἐξεδήλουν διὰ τῆς ταινίας, ἣν περιέπλεκον περὶ τὴν κόμην αὐτοῦ¹⁾. Τὴν κρίσιν δὲ πάντων τῶν παλαιῶν ἀποδίδει ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ λέγων· «ἐπὶ μὲν ἐπῶν ποιήσῃ Ὀμηρον ἔλεγε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ Μελανιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγωδίᾳ Σοφοκλέα²⁾».

Καὶ νῦν προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἔργων αὐτοῦ.

168. Αἶας μαστιγοφόρος. Ἡ τραγωδία προσηγορεύθη οὕτως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἀπολεσθέντα Αἶαντα Λοκρὸν ἀπὸ τῆς μάστιγος, ἣν κραδαίνει ὁ Αἶας ὑπεράνω τοῦ κριοῦ, ὃν ἐκλαμβάνει ἀντὶ τοῦ Ὀδυσσέως (στ. 440)³⁾. Καὶ ἡ μὲν ὑπόθεσις, ἣν εἶχεν ἤδη πραγματευθῇ ἐν ταῖς Θρήσσαις καὶ ὁ Λίσχυλος, ἐλήφθη ἐκ τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος τοῦ Λέσχειω⁴⁾, ἀλλ' ἐνδιέφερren ἰδίᾳ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, διότι ὁ Σαλαμίνιος Αἶας ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἀρχηγέτας ἥρωας⁵⁾. Ἐχόμενος δὲ τοῦ ἔπους ὁ Σο-

τε μέλη οὐκ ἔχει πολὺ τὸ γνωρικὸν οὐδὲ τὴν πρὸς ἀρετὴν παράκλησιν. ὥσπερ τὰ τοῦ Εὐριπίδου, ἡδονὴν δὲ θαυμαστὴν καὶ μεγαλοπρέπειαν, ὥστε μὴ εἰκῇ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ τὸν Ἀριστοφάνην εἰρηκέναι·

«ὁ δ' αὖ Σοφοκλέους τοῦ μέλιτι κεχρισμένου
ὥσπερ καδίουκου περιέλειχε τὸ στόμα».

¹⁾ Welcker, Denkm. der alten Kunst I, 470 x ε.

²⁾ Ξεν. Ἀπ. I, 4, 3. Ὅμοιως ὁ γράφας τὸν Βίον Λίσχυλου γραμματικὸς ἀποδεικνύει, ὅτι διὰ τοῦ Σοφοκλέους ἡ τραγωδία ἐξήκeto τῆς τελειότητος.

³⁾ Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ὁ Δικαίταρχος ἐπέγραψεν ἀπλῶς Αἶαντος θάνατος, ἐν δὲ ταῖς διδασκαλίαις ψιλῶς Αἶας ἀναγέγραπται.

⁴⁾ Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστομ. σελ. 238 ἐκδ. Westph. λέγει· «ἡ τῶν ὅλων κρίσις γίνεται καὶ Ὀδυσσεὺς μετὰ βούλησιν Ἀθηνᾶς λαμβάνει, Αἶας δὲ ἐμμανὲς γενόμενος τὴν τε λείαν τῶν Ἀχαιῶν λυμαίνεται καὶ ἑαυτὸν ἀναιρεῖ». Ὅτι δὲ καὶ ἡ μορφή τῆς Ἀθηνᾶς ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἔπους, καθιστᾷ πιθανὸν ἀρχαία τις ἀγγειογραφία, ἐν ᾗ ἡ Ἀθηνᾶ θεᾶται τὸν τὸν κριὸν σύροντα Αἶαντα, Robert ἐν τῷ 50φ (1890) Winckelmannsprogramm ἐν σελ. 31.

⁵⁾ Αἶαν προσφωῶς τοῦτου ἕνεκα ἀπετέλεσεν ὁ Σοφοκλῆς τὸν χορὸν ἐκ Σαλαμινίων καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Λίσχυλος ἐξ ἀλγυαλιωτίδων Θηραίων.

πολλῆς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ εἰσάγει τὸν Αἴαντα μανιώδῃ εἰσπίπτοντα εἰς τὰς ποίμνας καὶ τὰ βουκόλια φρουρήματα ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐπιπίπτει, τοὺς Ἀτρεΐδας καὶ τὸν Ὀδυσσεύα. Ἡ δυσμενὴς δ' εἰς αὐτὸν ἐν τῷ δράματι μορφή τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, ἡ δεικνύουσα εἰς τὸν Ὀδυσσεύα τὴν φοβεράν εἰκόνα τοῦ μαινομένου Αἴαντος, εἶναι δαιμόνιον πλάσμα τοῦ ποιητοῦ, ὡς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς τῆς ὑποθέσεως, προσθεέν, τὸ μὲν ἵνα καταστήσῃ ἀρίστηλον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ καὶ ἀποτρέψῃ αὐτοὺς τοῦ κόμπου καὶ τῆς ἐπάρσεως (στ. 118 — 133), τὸ δ' ἵνα ἀπαλλάξῃ τοὺς θεατὰς τῆς ἀμέσσου θεᾶς τῆς σκληρᾶς φονικῆς σκηνῆς. Ἐν δὲ τῇ ἀρχαϊκῇ κατασκευῇ παρῶδω, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ ἀναπαιστικῶν συστημάτων, ὀρηνεῖ εἴτα ὁ χορὸς τῶν Σαλαμινίων ναυτῶν τὴν ἐκ τῆς φοβερᾶς ὀργῆς τῶν θεῶν προσελθοῦσαν νόσον τῶν φρενῶν τοῦ ἀγαπητοῦ ἡγεμόνος. Μετὰ ταῦτα, ἀνοιγείσης τῆς θύρας τῆς σκηνῆς, βλέπομεν τὸν ἥρωα αὐτὸν βαρυαλγοῦντα, ὃς καμφοίς ὑπὸ τῶν συγκινητικῶν παραινέσεων τῆς Τεκμήσης καὶ τῆς θεᾶς τοῦ μόνου τέκνου Εὐρυστάκου φαίνεται αὖθις ἀφιστάμενος τῆς προθέσεως τοῦ θανάτου καὶ ὑπέικων ταπεινῶς εἰς τὴν ἀνάγκην. Ἐκ τούτου καὶ ὁ χορὸς ᾄδει τὸ ὀρχηστικὸν ᾄσμα εἰς τὸν Πᾶνα (693 — 718) ὀλολύζων ἐκ χαρᾶς διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς διαθέσεως τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἀλλ' ἡ μεταβολὴ ἦτο φενακισμός, διότι εὐθὺς ἐν τέλει τοῦ μετὰ τὸ χορικὸν ᾄσμα ἐπεισοδίου προπαρασκευασθέντες ἤδη πρὸς τὴν ἐγγίζουσαν συμφορὰν ὑπὸ τῶν παραινέσεων τοῦ Κάλχαντος βλέπομεν τὸν Αἴαντα ἐν ἐρήμῳ δασώδει τόπῳ ιστάμενον πρὸ τοῦ νεηκονοῦς σφαγέως, ἐφ' οὗ πίπτει μετὰ τὸν περιβόητον ἐκείνον μονόλογον (815 — 865) καὶ εὐρίσκει τὸν θάνατον. Ἀλλ' ἡ τραγωδία δὲν τελευτᾷ σὺν τῷ θανάτῳ τοῦ ἥρωος, διότι ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ δεύτερον ὑπερπεντακοσίους στίχους πληροῦν μέρος, ὅπερ στρέφεται περὶ τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ, ὃν οἱ μὲν Ἀτρεΐδαι θέλουσι νὰ ρίψωσι βορὰν εἰς τοὺς κύνας, ὁ δὲ πιστὸς ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς Τεῦκρος μετὰ μακράς ἑριδᾶς ἀποδίδει εἰς τὸν κόλπον τῆς μητρὸς

γῆς. Τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο μέρος ἀπαρέσκει εἰς ἡμᾶς, οἵτινες μετὰ τὴν καταστροφὴν δὲν ἀναμένομεν τοσοῦτον μακρὸν ἐξόδιον, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν κριτικῶν ἀνήγαγον αὐτὸ εἰς μεταγενεστέραν τινὰ διασκευὴν τῆς τραγωδίας¹⁾. Ἀλλὰ καὶ ὁ ποιητὴς προαγγέλλει αὐτὸ προφανῶς ἐν τῷ μονολόγῳ τοῦ Αἴαντος (ἐν στ. 827 κ. ἐ.) καὶ οἱ ἀρχαῖοι θεαταὶ θὰ ἔκρινον αὐτὸ εὐμενέστερον ἔνεκα τῆς σημασίας, ἣν ἀπέδιδον εἰς τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν. Πλὴν τούτου δὲ καὶ ἡ μακρὰ ἔρις τοῦ Τεύκρου πρὸς τὸν ὑπερφίαλον Ἀγαμέμνονα καὶ τὸν Μενέλαον, τὸν ἀντιπρόσωπον τῶν ὤμων σπαρτιατικῶν ἡθῶν, ἐφαίνετο βεβαίως ὡς μουσικὴ σειρήνων εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἀναμφιλόγως ἐκρότησαν τὰς χεῖρας ἀκούσαντες τὸ (ἐν 1102 στίχῳ) «Σπάρτης ἀνάσσων ἡλθες οὐχ ἡμῶν κρατῶν». Διαλλακτικῶς δ' ἐνεργεῖ καὶ ἡ μεταλλαγὴ τῶν αἰσθημάτων τοῦ Ὀδυσσεύς, ὅτι δῆλα δὴ αὐτὸς τέλος ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ Αἴαντος, ἐλεήσας τὸν ἀποθανόντα ἐχθρὸν ἐπεμβαίνει καὶ προκαλεῖ τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ. Παρὰ ταῦτα δ' ἴσως καὶ ἡ τριλογικὴ συνάφεια ἡτιολόγει τὴν παράτασιν τοῦ ἐξοδίου τούτου, διότι, βεβαίως ὄντος, ὅτι ἡ τραγωδία αὕτη εἶναι μία τῶν παλαιωτάτων, ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς γνώμης, ὅτι αὕτη συνεδέετο κατὰ τὸν τρόπον τῶν αἰσχυλείων τραγωδιῶν μετὰ τοῦ Τεύκρου καὶ Εὐρύσάκους²⁾ εἰς ἓν ὅλον. Ὅτι δ' ὁ Αἴας ἦτο ἐκ τῶν πρώτων ἔργων τοῦ Σοφοκλέους, μαρτυρεῖ πλὴν τῆς αἰσχυλείου κατασκευῆς τῆς τριμεροῦς παρόδου καὶ τῆς ἀκρίπτου μορφῆς τῆς σεσηρυίας Ἀθηνᾶς καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ πιθανὴ διαίρεσις τῆς Ἐπιπαρόδου 866 — 878,

¹⁾ Bergk, Griech. Litt. III, 378 κ. ἐ. Ot. Ribbek, Sophokles 19. Van Loewen, De authentic et integritate Iacis Sophoclei, Utrecht 1881. Καὶ αἱ συχναὶ δ' ἀναλύσεις τῶν μακρῶν συλλαβῶν ἐν τῷ τριμέτρῳ φαίνονται εὐνοοῦσαι τὴν ἀποδογὴν μεταγενεστέρας ἀρχῆς ἢ μεταγενεστέρας διασκευῆς. Ὅτι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ δυσμενῶς ἔκρινον τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τοῦ Αἴαντος, διδάσκουσι τὰ σχόλια εἰς τοὺς στίχους 1123 καὶ 1126. Λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Ajax Iorarius ἐφιλοτέχνησεν ὁ Ἰωσήφ Σκαλλίγηρος.

²⁾ Περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Εὐρύσάκους, ὃν μετέφρασεν ὁ Ἄττιος, ἴδε Welcker, Griech. Trag. II, 197 κ. ἐ. καὶ Ribbek. Rom, tragöd. 419 κ. ἐ. [καὶ Ἰστ. Ῥωμ. ποιήσ. μετ. Σακελ. I, 271 κ. ἐ].

ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ στίχου 866 μέχρι τῷ 871 εἰς τοὺς χορευτάς ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἀποδοχὴν χοροῦ ἐκ 12 (2×6) καὶ οὐχὶ ἔτι ἐκ 15 χορευτῶν¹⁾).

169. Ἡ δ' Ἀντιγόνη, τὸ μάλιστα πάντων ἐξυμνηθὲν δρᾶμα τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ὅπερ ἐπόρισεν εἰς τὸν ποιητὴν τὴν στρατηγίαν ἐν τῷ κατὰ τῶν Σαμίων πολέμῳ, ἐδιδάχθη κατὰ τὸν πιθανώτατον ὑπολογισμὸν τῷ 442²⁾. Ὁ μῦθος αὐτοῦ ἐλήφθη ἐκ τῆς παλαιᾶς Θηβαΐδος, ἐν ἣ ἱστορεῖτο ὁ πόλεμος καὶ ὁ θάνατος τῶν ἐχθρῶν ἀδελφῶν Ἑτεοκλέους καὶ Πολυνείκους καὶ ἡ τῆς ἀρχῆς κατάληψις ὑπὸ τοῦ Κρέοντος. Καὶ ἂν μὲν ἐγνώριζε καὶ τὸ παλαιὸν ἔπος ἤδη τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ταφῆς τοῦ προδότου τῆς πατρίδος Πολυνείκους καὶ τὸν λαθραῖον ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἡρωικῆς ἀδελφῆς Ἀντιγόνης³⁾, τοῦτο εἶναι ἀβέβαιον, διότι ὁ Πίνδαρος (ἐν Ὀλυμπ. VI, 15 καὶ Νεμεον. IX, 24) ποιεῖται λόγον περὶ ἐπτά πυρῶν νεκρῶν ἐν τῷ πολέμῳ ἐκείνῳ⁴⁾. Ὡσαύτως

¹⁾ Οὕτως ὁ G. Wolff ἐν τῇ ἐκδόσει, πρὸς ὃν συμφωνεῖ καὶ ὁ Muff, Chorische Technik des Sophokles. Ὁ δὲ Wendt ἐν τῇ μεταφράσει σελ. 12 προφέρει δικαίως καὶ ἄλλους λόγους πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἐκ τῶν πρώτων ἔργων τοῦ Σοφοκλέους εἶναι ὁ Αἶας, τὸ μέτρον καὶ τοῦτο, ὅτι μόνον ἐν τῷ προλόγῳ καὶ μικρὸν πρὸ τοῦ τέλους γίνεται χρῆσις τριῶν ὑποκριτῶν, ὅπερ ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους, ὅτε τὸ πρῶτον ἤρξαντο ἐκκαρπούμενοι τὸ πλεονέκτημα τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ. Πρὸς τούτοις καὶ ὁ χορὸς διαδραματίζει ἔτι μέγα πρόσωπον. Οἱ πολιτικοὶ δ' ὑπαινεγμοὶ τῆς ἐχθρας πρὸς τὴν Σπάρτην (1102), ἡ κρίσις τῆς Σαλαμίνος (1019), ἡ σημασία τῆς Δήλου (704) ἀγούσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους περὶ τὸ 460—450.

²⁾ Παράβ. § 162. Ὁ Böckh ἐν τῷ πρώτῳ ἐπιμέτρῳ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ πειρᾶται νὰ ὀρίσῃ τὸ ἔτος. Τοῦτο στρέφεται περὶ τὸ 442 ἢ 441, ἀλλ', ἐπειδὴ εἰς τὸ 441 πίπτει ἡ πρώτη νίκη τοῦ Εὐριπίδου, ἐπειράθη ὁ Bergk, Griech. Litt. III, 415, νὰα συνηθῇ νὰ τάξῃ τὴν Ἀντιγόνην εἰς τὸ 441, νὰ γράψῃ ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ δράματος οὕτως: «δὲ δίδρακται δ' ἐτὸ δρᾶμα τριακοστὸν» δεύτερος ἢ νὰ ἀντὶ τοῦ τριακοστὸν δεύτερον. Ἀλλὰ μᾶλλον δυνάμεθα νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἀποδοχὴν Ἀθηναϊκῆς νίκης, διότι ἡ διαφορὰ τῶν παραδεδομένων ἀριθμῶν τῶν νικῶν τοῦ Σοφοκλέους (ἴδε § 164) ἐπιτρέπει τὴν γνώμην, ὅτι 18 νίκας ἐνίκησεν ἐν τοῖς Διονυσίοις καὶ δύο ἐν τοῖς Ἀθηναίοις. Ἐκ τοῦ χρόνου δὲ τῆς ἰδρύσεως τῶν Θουρίων ἐννοεῖται, διὰ τί ἀναφέρει τὴν Ἰταλίαν ἐν στίχῳ 1118.

³⁾ Ἡ παράστασις τῆς κρατερᾶς, κατὰ τῶν διαταγμάτων τῶν ἀρχόντων ἀντιπαράτατομένης παρθένου προήλθε προφανῶς ἐκ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῆς Ἀντιγόνης. Ἡ παινυμὸν περιέχει ὁ στίχος 62.

⁴⁾ Ἐν τούτοις πιθανὸν εἶναι, ὅτι αἱ ἐπτά πυρᾶν ἀνῆκον εἰς ἐγγώριόν τινα μῦθον (ἴδε Böckh εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. VI, 24) καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς συγκροτηθείσας μάχας

ἀμφίδολον εἶναι, ἂν ἐν τούτῳ τῷ μέρει τοῦ μύθου προηγήθη τοῦ Σοφοκλέους ὁ Αἰσχύλος, διότι λίαν ἀμφισβητήσιμος εἶναι ἡ γνησιότης τοῦ τελευταίου μέρους τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ὅπερ περιέχει τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Κρέοντος καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀντιγόνης¹⁾. Πάντως ὅμως τοῦ Σοφοκλέους ἐπίνοια ἦτο ἡ τιμωρία τῆς Ἀντιγόνης ἐγκλειομένης ἐν πετρῷδει κατ' ὥρυχι, εἰς ἣν παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὸν ποιητὴν ὁ μῦθος τῆς Δανάης καὶ τὰ παλαιὰ ὑπόγεια ταφεῖα οἰκήματα, οἱ θησαυροί, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀργείων καὶ Μινυῶν²⁾, ὡς καὶ ὁ ἔρως τῆς Ἀντιγόνης καὶ τοῦ Αἴμονος, περὶ οὗ οὐδὲν ἐγνώριζε τὸ παλαιὸν ἔπος, ἐν ᾧ ὁ Αἴμων ἐγένετο βορὰ τῆς Σφιγγός³⁾. Ἐν ταῖς δύο δὲ ταύταις ἐπινοίαις καταφαίνεται τὸ δαιμόνιον ἐξευρετικὸν πνεῦμα τοῦ Σοφοκλέους, διότι διὰ τοῦ τρυφεροῦ ἐρωτικοῦ συνδέσμου τῆς Ἀντιγόνης καὶ τοῦ Αἴμονος τὸ μὲν φωτίζει ὁ ποιητὴς διὰ μελιχίας ἀκτίνος ἡδέων συναισθημάτων τὴν πνιγερὰν ἀτμόσφαιραν τῆς ἀγρίας μνησικαχίας, τὸ δὲ συμπαρασύρει τὸν ἀδυσώπητον τύραννον Κρέοντα εἰς τὴν ἐξώλειαν διὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς γυναικός. Αὐτὸ δὲ τὸ ὑπόγειον ταφεῖον ἦτο καθ' ἑαυτὸ ἐπιτηδειότατον γὰρ πληρώσει φόβου τὴν ψυχὴν καὶ τῆς ἡρώϊνης καὶ τῶν θεατῶν καὶ ἐγένετο καὶ ὁ τόπος, ὅπου συνετελέσθη σκληρότατον ἔργον, ὅτε ὁ Αἴμων, ὃς προσέκειτο περιπετὴς περὶ τὴν ἀπαγχονισθεῖσαν ἐρωμένην, ἰδὼν τὸν πατέρα προσερχόμενον τὸ μὲν πρῶτον ἀγρίοις ὄσσοις παπτήνας ἔλκει τὸ ξίφος κατὰ τοῦ πατρός, εἶτα δὲ αὐτῷ χολωθεὶς ἐνέπηξε τὸ ξίφος εἰς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ στῆθος. Καὶ ἦσαν μὲν ἀξιοθαύμαστοι αἱ δύο αὐταὶ ἐπίνοιαὶ τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ πολὺ ἐπιτυχέστερον ἐπωφελήθη οὗτος τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ παλαιοῦ μύθου, ἵνα ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ, ἥτις ἐπικαλου-

παρὰ ταῖς 7 πύλαις, ὥστε ἐκ τούτου οὐδὲν ἀσφαλὲς ἐξάγεται περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Πολυνείκου.

1) Παράβ. § 155.

2) Πιθανὸν εἶναι, ὅτι τὰ ὑπόγεια ταῦτα οἰκήματα ἐθεωροῦντο ἔτι τάφου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους (Πρόβλ. Πινδάρ. Νεμ. 10,56) καὶ οὐχὶ θησαυροί, ὡς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πausανίου.

3) Σχόλ. εἰς Εὐριπ. Φοῖνισ. 1760.

μένη τοὺς ἀγράπτους, αἰωνίους νόμους τῆς φύσεως ἀπαιτεῖ τὴν ταφὴν τοῦ προσφιλοῦς ἀδελφοῦ, καὶ ἐν τῷ Κρέοντι, ὃς θέλει νὰ ρίψῃ τὸ πτώμα τοῦ προδότου βορὰν τῶν θηρίων καὶ ὀρνέων ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτικῆς συνέσεως, περιστήσῃ εἰς μοιραίαν σύγκρουσιν δύο ἠθικὰς θεωρίας, ὧν τὸ ἀξίωμα οὐδεὶς δύναται τελείως ν' ἀρνηθῇ, καὶ δημιουργήσῃ οὕτω νέον τι, ὑψηλότερον εἶδος τραγικῆς περιπλοκῆς ¹⁾. Ἐν ταύτῳ δὲ ζυγοστατεῖ ὡς ἐν τρυτάνῃ πρὸς ἀλλήλας τὰς δύο ἠθικὰς δυνάμεις τοῦ θρησκευτικοῦ καθήκοντος καὶ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως οὕτως, ὥστε ἡ μὲν πλάστιγξ τοῦ Κρέοντος καταπίπτει, διότι οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι πρέπει νὰ ὑποχωρῶσιν, ὅταν ἀντιτάττονται πρὸς τοὺς ἱεροὺς νόμους τῆς φύσεως ²⁾, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀντιγόνη δὲν διατελεῖ ἀπηλλοτριμένη πάσης αἰτίας, τὸ μὲν διότι ἐν μεγαλαύχῳ τόνῳ ἀποκρούει τὴν βοήθειαν τῆς ἀδελφῆς Ἰσμήνης, τὸ δὲ διότι ὑπερβαίνει ἐν φοβερᾷ ἐπάρσει τὸ μέτρον τῆς συνέσεως καὶ τῶν φραγμῶν τῶν νόμων. Μετὰ πολλῆς δ' ὡσαύτως δεξιότητος μετεχειρίσθη νῦν τὸ πρῶτον ὁ ποιητὴς ἐν τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ τὴν δραστηκὴν μορφήν τῆς ἐπιβραδυνομένης περιπετείας, διότι ὁ Κρέων ἐκπλαγεὶς ὑπὸ τῶν φοβερῶν μαντευμάτων τοῦ μάντεως Τειρεσίου ἀνακαλεῖ μὲν τὸ διάταγμα τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ταφῆς τοῦ Πολυνείκου, ἀλλὰ δὲν δύναται πλέον ν' ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν φοβεράν συμφοράν. Οὕτω δὲ διπλοῦν δυστύχημα ἐνσκήπτει εἰς τὸν οἶκον τῶν Λαβδακιδῶν, τὸ μὲν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως, τὸ δ' εἰς τὸν Κρέοντα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Πρὸς ταῖς ἀρεταῖς δὲ τῆς κατασκευῆς τῆς τραγωδίας προσγίνονται καὶ ἄλλαι, αἱ τῆς ζωγραφίας τῶν χαρακτήρων καὶ αἱ τοῦ ὅρους. Οὕτω δραστηκῶταται

¹⁾ Ἐν παρέργῳ δ' ἐν τῷ στασίμῳ ἐν στίχῳ 594 κ. ἑ. δὲν καταφρονεῖ ὁ Σοφοκλῆς καὶ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἐμποιεῖ ἡ κληρονομικὴ μετὰδόσις τῶν ἀρτίων κακῶν τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν.

²⁾ Ὁ Ph. Mayer, Studien zu Homer und Sophokles, Gera 1874 πειρᾶται ἐν τῇ ἀδρᾷ διατριβῇ, Über den Charakter des Kreon ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Κρέων ὅμοιον χαρακτῆρα δεικνύει καὶ ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ καὶ ἐν τῷ Οἰδίποδι τυράννῳ καὶ ἐν τῷ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολωνῷ.

εἶναι αἱ ἀντιθέσεις τῆς ἡρωικῆς, τὰ ὅρια τῆς θηλύτητος ὑπερβαινούσης Ἀντιγόνης καὶ τῆς ἀβρᾶς, ἐν παρθενικῇ δειλίᾳ ἀποδελιώσης τὴν σύγκρουσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν ἰσχὺν Ἰσμήνης, καὶ δεξιώτατα ἀπεκάλυψεν ὁ ποιητὴς ἐν ἐνὶ καὶ μόνῳ στίχῳ (523) οὗτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν ὅλον τὸν χαρακτῆρα τῆς ἡρώϊνης καὶ ἐν ταύτῃ τὸ βάθος τῆς γυναικειᾶς καρδίας¹⁾. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἄσπλαγχνος πολιτικὴ σύνεσις καὶ ἡ θρασεῖα ἰσχυρογνωμοσύνη τοῦ Κρέοντος, ὃς μόνον μετὰ τὴν κορύφωσιν τῆς δυστυχίας καὶ τότε ὀψίμως κάμπτεται (1095 κ. ἐ.), ἀντιτίθενται ἐπιτηδείως πρὸς τὴν τρυφεράν, γυναικεῖαν σχεδὸν ἐρωτικὴν αἰσθησιν τοῦ Αἰμόνος. Τὰ δὲ χορικά ἄσματα συνδέονται στενότερα πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ συμπαρακολουθοῦσι μετὰ τοῦ βάθους τῶν ἐννοιῶν καὶ τοῦ θερμοῦ αἰσθήματος εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν σκηνῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀκτίνος τοῦ ἡλίου τῆς νίκης μετὰ τοὺς μακροὺς ἀγῶνας μέχρι τῶν σπουδαίων τελευταίων παραινέσεων τοῦ ἀπερχομένου χοροῦ. Ἐν ταύτῃ δὲ διὰ τῆς συμμετρικῆς κατασκευῆς των χορικῶν ἁσμάτων καὶ τῶν ἐπεισοδίων κατωρθώθη τσαύτη διαύγεια τῆς πορείας τῆς τραγωδίας, οἷαν ματαίως ζητοῦμεν ἐν τῷ Αἴαντι καὶ ἐν τοιαύτῃ τελειότητι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ εὐρίσκομεν τῶν μεταγενεστέρων τραγωδιῶν²⁾.

Κατὰ τινὰ σημεῖωσιν ἀπαντῶσαν παρὰ Cramer, Anecd. Oxon. IV, 315 ἔλεγόν τινες, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἦτο ἔργον τοῦ Ἰοφῶντος. Ἄλλ' ἡ παράδοσις αὕτη βεβαίως ἀναφέρεται εἰς ἐπαναληπτικὴν τινὰ διδασκαλίαν καὶ ἐπεξεργασίαν ὑπὸ τοῦ Ἰοφῶντος γενομένην³⁾. Καὶ ὁ Εὐριπίδης δ' ἐπειράθη ὁμοίως ὑποθέσεως μετ' αὐτοῦ

¹⁾ Ἐκ τούτου οἱ παλαιοὶ κρίνουν ἐν τῷ βίῳ «οἶδε δὲ καιρὸν συμμετρεῖναι καὶ πράγματα, ὥστ' ἐκ μικροῦ ἡμιστίχου καὶ λέξεως μιᾶς ὅλον ἡθοιοῖν πρόσωπον».

²⁾ Τὰ πέντε χορικά ἄσματα καὶ ἐπισόδια ἔχουσι περίπου τὸ αὐτὸ μέγεθος, ἐξάκις δὲ καθ' ὅμοιον τρόπον ἀγγέλλεται ἡ εἰσόδος νέου προσώπου, ἡ ἐπίστροφος, δι' ἀναπαιστικοῦ συστήματος ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ (155—164, 376—383, 526—530, 801, 805—1250—1260) καὶ δις ἐν τῇ στιγμῇ τῆς δυστυχίας τὸ μὲν τῆς Ἀντιγόνης (806 κ. ἐ.), τὸ δὲ τοῦ Κρέοντος (1261 κ. ἐ.) ἀντὶ τῶν λεγομένων στίχων ἀπαντῶμεν τὸ συγκινητικὸν ἔσμα τοῦ θρήνου.

³⁾ Παράδ. πρὸς τούτοις τὴν ἐν τῷ βίῳ μαρτυρίαν τοῦ Σατύρου, καθ' ἣν ἀναγινώ-

χοῦς τινος μεταβολῆς, ὅτι εἰσάγει τὸν Αἰμίονα συζῶντα μετὰ τῆς Ἀντιγόνης καὶ ὅτι ἔπλασε καὶ καρπὸν τοῦ λαθραίου αὐτῶν ἔρωτος ¹⁾. Ὁ δ' Ἄττιος ἐπέξεργάσθη τὸ ἔργον τοῦ Σοφοκλέους καταλλήλως πρὸς τὴν ῥωμαϊκὴν σκηνήν ²⁾. Ἐν ταῖς νεωτέροις χρόναις ἀμιλλῶνται τὰ γυμνάσια πασῶν τῶν χωρῶν νὰ διδάσκωσι τὴν Ἀντιγόνην ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, ἡ δὲ μετῴφρασις τοῦ Βοιχίου καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Μενδελσῶνος μουσικὴ σύνθεσις τῶν χορικῶν ᾠσμάτων κατέστησαν τὸ ἀρχαῖον ἔργον δημοτικὸν ἐν τοῖς γερμανικοῖς θεάτροις καὶ ἐν ταῖς συναυλίαις.

170. Μετὰ τὴν Ἀντιγόνην πραγματευόμεθα ἐνταῦθα περὶ τῆς Ἡλέκτρας διὰ τὴν συγγένειαν τῆς κατασκευῆς. Ἡ συγγένεια δὲ συνίσταται ἐν τῇ ὁμοιότητι τῆς ἀντιθέσεως τῶν χαρακτήρων τῆς ἡρωικῆς, πᾶσαν ὁρμὴν παιδικῆς ἀγάπης ἕνεκα τῆς διφύης ἐκδικήσεως ἀπαρνούμενης Ἡλέκτρας καὶ τῆς αἰδήμονος, ἐκ γυναικείας ἀδυναμίας καὶ πρὸς τὴν παρὰ φύσιν μητέρα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς παιδικῆς ἀφοσιώσεως ἐμμενουσῆς Χρυσοθέμιδος. Εἶναι δὲ λίαν πιθανόν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς προήχθη ἐκ τῆς λαμπρᾶς ἐπιτυχίας τῆς Ἀντιγόνης νὰ ζητήσῃ καὶ ὁμοίαν ὑπόθεσιν ἐν τοῖς μύθοις τῶν ἡρώων καὶ ὅμοια πρόσωπα χάριν τῶν δεδοκιμασμένων αὐτοῦ ὑποκριτῶν ³⁾. Καὶ τὴν μὲν ὑπόθεσιν καὶ τὸ πρόσωπον τῆς πρώτης ἡρωϊνῆς εὗρεν ἐν ταῖς Χοιφόροις τοῦ Αἰσχύλου, τὴν

σκοπὸν δὲ ποιητῆς τὴν Ἀντιγόνην καὶ ἐμπεσὼν περὶ τὰ τέλη νοήματι μακρῷ καὶ μέσῳ ἢ ὑποστιγμὴν πρὸς ἀνάπαυσιν μὴ ἔχοντι, ἅγαν ἀποτείνας τὴν φωνὴν σὺν τῇ φωνῇ καὶ τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν. Οἱ δὲ πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Ἡρόδ. III, 119 σχετιζόμενοι στίχοι 904—915 δὲν θύναι νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς δευτέρας ἐπεξεργασίας, ἀλλ' ἂν εἶναι γνήσιοι, προήλθον πάντως ἐκ τῆς συναντήσεως τοῦ Σοφοκλέους καὶ Ἡροδότου κατὰ τὴν πρώτην διδασκαλίαν.

¹⁾ Ἴδε τὴν I Ὑπόθεσιν τῆς Ἀντιγόνης. Wecklein ἐν Sitzungber. der bayer. Akad. 1878 II, 186—198. Περὶ Ἀντιγόνης τινὸς τοῦ Ἀστυδάμαντος ἴδε Nauck, Trag. Graec. Fragm. 777 τῆς 2ας ἐκδ. Heydemann, Nacheuripideische Antigone, 1868.

²⁾ O. Ribbek, Römische Trag. σελ. 483, ἐνθα ἀναφέρονται ἀδείδιοι διαφοραὶ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου. [Ἴδε καὶ Ἱστορ. Ῥωμ. ποιήσ. μετάφρ. Σακελ. I, 274].

³⁾ Ἡ αὕτη ἔννοια ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἀντιγόνης 463 κ. ἔ. εἰς τὴν Ἡλέκτραν 1485 κ. ἔ. μεθ' ἧτονος ἐπιτυχίας, ἀλλὰ ζητεῖται, διότι δὴ ὁ πρῶτος βιβλιογράφος τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος παραλείπει τοὺς δύο στίχους, ἂν οὗτοι εἶναι σφάλμα τοῦ ποιητοῦ ἢ τοῦ διασκευαστοῦ.

δ' ἀδελφὴν ἐν τινι στίχῳ τοῦ Ὀμήρου¹). Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ Χοροφόροι ἀπετέλουν παρὰ τῷ Λισχύλῳ τὴν μέσσην τραγωδίαν τριλογίας, ὥφειλεν, ἵνα καταστήσῃ τὸ δράμα αὐτοῦ αὐθυπόστατον, ν' ἀποκόψῃ τὸ τελευταῖον μέρος αὐτῶν, ὅπερ ἀναγγέλλει τὴν προσέγγισιν τῶν ἐκδικητικῶν δαιμόνων²). Μετὰ τοῦτο ὥφειλεν ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ ν' ἀναδείξῃ κύριον τὸ γυναικεῖον πρόσωπον. Τοῦτο δὲ κατώρθωσε τὸ μὲν ἀποδείξας δευτεραγωνιστοῦντα τὸν Ὀρέστην, τὸ δὲ παραστήσας τὴν Ἠλέκτραν οὐ μόνον συλλαμβάνουσιν αὐτὴν τὸ σχέδιον τῆς δολοφονίας τοῦ μοιχοῦ Λιγίσθου, ἀλλὰ καὶ λέγουσαν ἐν τῇ ἀγρία δίψῃ ἐκδικήσεως πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὅτε οὗτος ἔπληττε θανασίμως τὴν μητέρα, τοὺς λόγους· παῖσον εἰς θοένεις διπλῆν (στ. 1414)³). Ἐκ τούτου δικαίως ἄρα ἠδύνατο νὰ ὀνομάσῃ τὸ νέον δράμα ἐκ τοῦ γυναικείου κυρίου προσώπου, ὡς ἄλλοτε τὴν Ἀντιγόνην⁴). Τὸ δραστικώτατον δ', ὅπερ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Λισχύλον ἐκαινούργησεν, εἶναι ἡ σκηνὴ τῆς ἀναγνωρίσεως, καθ' ἣν δὲν ἐδίστασεν ἀναχρονίζων νὰ πλάσῃ, ὅτι ὁ Ὀρέστης ἀπέθανε κατὰ τοὺς πολὺ βραδύτερον εἰσαχθέντας πυθικοὺς ἀγῶνας. Καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις μὲν πολλὰ εἶχον διδαχθῇ πάντες παρὰ τοῦ Λισχύλου· ἀλλὰ δεινότερον θέαμα τῆς σκηνῆς, καθ' ἣν ἡ Ἠλέκτρα τὸ μὲν πρῶτον δέχεται τὴν δῆθεν τὴν τέφραν τοῦ θανόντος ἀδελφοῦ περιέχουσαν ὕδριαν, εἶτα δ' ἐν τῷ προσφέροντι αὐτὴν ἀναγνωρίζει τὸν ἀδελφὸν ζῶντα, οὐδέποτε εἶδε τὸ ἀθηναϊκὸν θέατρον⁵).

¹) Ὀμ. Ψ I 145. Τὸν στίχον ταῦτον ὑπαινίσσεται ἐν Ἠλ. 157 λέγων· οἷα Χρυσόθεμις ζωεῖ καὶ Ἰφιδάνασσα. Διαφορὰ τις ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ τραγικοὶ τὴν Λαοδίκην τοῦ Ὀμήρου Ἠλέκτραν, τὴν δ' Ἐπικάστην Ἰοκάστην ἀποκαλοῦσιν εἴτε κατὰ παλαιὰν τινα διάφορον γραφὴν τοῦ κειμένου, ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς πηγῆς λαβόντες τὰ ὀνόματα. Παρ' Λισχύλῳ δὲν ἀπαντᾷ ἡ δευτέρα ἀδελφή.

²) Μικρὸς τις ὑπαινιγμὸς ἀπαντᾷ ἐν τῷ στίχῳ 1425.

³) Τούτου ἕνεκα παρὰ Σοφοκλεῖ ἐναντίον τοῦ Λισχύλου δολοφονεῖται πρῶτον ἡ Κλυταίμστρα καὶ εἶτα ἐν τελείᾳ ἀγεται ἐπὶ σφαγὴν ὁ Λιγίσθος.

⁴) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἡ τραγωδία τοῦ Λισχύλου καὶ Ὀρέστεια ἐκαλεῖτο. Τὴν Ἀντιγόνην ὑπομινύσκει καὶ τὸ ὑπόγειον ταφεῖον, εἰς δ, ὡς πρότερον ἡ Ἀντιγόνη, οὕτω νῦν ἡ Ἠλέκτρα (στ. 381) πρέπει νὰ ἐγκαθηριχθῇ.

⁵) Ἄλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἐθεώρει ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ σκόπητῃ τὸν προγενόμενον, ὡς ὁ Εὐρύ-

Περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐποιήθη ἡ Ἥλέκτρα, διίστανται σπουδαίως αἱ γνώμαι τῶν λογίων τόσον, ὥστε ὁ μὲν Ρίββεκ θεωρεῖ αὐτὴν ὡς μίαν τῶν παλαιωτάτων, ὁ δὲ Γρούππιος καὶ Βιλαμοβίτσιος ὡς μίαν τῶν νεωτάτων τραγωδιῶν τοῦ ποιητοῦ ¹⁾. Ἐπειδὴ δὲ στερούμεθα ἀκριβῶν μαρτυριῶν, ἐξαρτᾶται ἡ κρίσις ἐκ τῆς τεχνικῆς κατασκευῆς τοῦ δράματος καὶ μάλιστα ἐκ τῆς μετρικῆς αὐτοῦ μορφῆς καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς συγγενῆ ἔργα ²⁾. Οὕτως ἡ κομματικὴ μορφή τῆς παρόδου, ἡ σύντομος, ἐξ ἐνὸς μόνον συστήματος συνισταμένη ἐξοδος, ἡ συχνὴ διαίσεις τοῦ στίχου εἰς μέρη ὑπὸ πολλῶν προσώπων λεγόμενα, καὶ τέλος ἡ συστολὴ τῶν χορικῶν ᾄσμάτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν ἀμοιβαίων ᾄσμάτων, ταῦτα πάντα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τῆς νεωτέρας βαθμίδος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ποιητοῦ ³⁾, ἐν ᾗ οὗτος ἀκολουθῶν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου δοθεῖσαν νεωτεριστικὴν ὥθησιν κυρίως ἐπιδιώκει τὴν ὁρμὴν τῶν παθημάτων καὶ τὴν ἔντασιν τῆς περιπετείας καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ τῶν σκοπῶν τούτων ὑπηρετικὰ ἀποδεικνύει καὶ τὰ χορικά μέρη. Ἡ δ' Ἥλέκτρα τοῦ Εὐριπίδου ἀπευθύνεται μὲν μᾶλλον κατὰ τοῦ Αἰσχύλου ἢ κατὰ τοῦ Σοφοκλέους ⁴⁾, ἀλλ' οὐ μόνον ἡ μορφή διὰ τὴν κοῦφον πί-

πιδος ἐν Ἥλεκτρᾳ 530. Ἐκ τοῦ ἐναντίου μάλιστα συμφώνως πρὸς τὸν Αἰσχύλον καὶ ὁ Ὀρέστης αὐτοῦ κατατίθει ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀγαμέμνονος βόστρυχον (σ. 900), ἐξ οὗ ἡ Χρυσόθεμις τεκμαίρεται, ὅτι ἐπανήλθεν ὁ δῶδεξός.

¹⁾ Flebba, Prioritätsfrage der sophokl. und eurip. Elektra, Bamberger - Programm 1882 Kraus, Utrum Sophoclis an Euripidis Electra aetate prior sit, Progr. Passau, 1890. Παράβ. Ribbek ἐνθ. ἀνιστ. 13 Wilamowitz ἐν Hermes 18, 214 κ. ἔ. Kaibel ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ.

²⁾ Ἡ χρῆσις τῶν ζυγωτῶν ᾄσμάτων (ἐν στ. 702 καὶ 721 κ. ἔ.) οὐδόλως συντελεῖ εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ χρόνου, διότι ἀληθῶς αὕτη μὲν εἰσῆχθη εἰς Δελφοὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σοφοκλέους, ὁ δὲ φιλόμηρος ποιητὴς φαίνεται ἀκολουθήσας ἐν τούτῳ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐπὶ Πατρόκλῳ τοῦ Ὀμήρου.

³⁾ Τὰ αὐτὰ φαινόμενα παρατηροῦμεν ἰδίᾳ ἐν τοῖς δύο νεωτάτοις ἔργοις τοῦ ποιητοῦ, τῷ Φιλοκτῆτῃ (283) καὶ τῷ Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῶν (1618). Καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν παρατηρήθη, ὅτι τὸ ῥῆμα τετᾶσθαι μόνον ἐν τῇ Ἥλεκτρᾳ ἐν στιχ. 265 καὶ 1326 καὶ ἐν Φιλοκτ. 283 καὶ ἐν Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 1618 ἀπαντᾷ.

⁴⁾ Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἀναγνωρίσεως. Ἄλλως δ' ἴδε Steiger, Warum schrieb Euripides seine Elektra? ἐν Philol. 56 (1897) σελ. 561 κ. ἔ.

στιν εἰς ἀπλοῦν βόστρυχον (Εὐρ. 'Ηλ. στ. 530) ἀναφέρεται εἰς ἀμφοτέρους, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποδήλωσις τῶν πλαστῶν πυθικῶν ἀγῶνων (στ. 883) στρέφεται ἰδίᾳ κατὰ τοῦ Σοφοκλέους¹⁾. Εἰς τοὺς χρόνους πρὸ τοῦ 412 ἄρα καὶ μετὰ τὸ 442 πρέπει νὰ τᾶξωμεν τὴν 'Ηλέκτραν τοῦ Σοφοκλέους. 'Αμφισβητήσιμον δ' εἶναι μόνον, ἂν ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τοῖς χειρογράφοις ἡ 'Ηλέκτρα προτάσσεται τοῦ Οἰδίποδος τυράννου, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἐκείνη ἐποιήθη πρὸ τούτου. Καὶ τοῦτο δ' ἀνεξέταστον καταλείπομεν, ἂν ὁ Εὐριπίδης ἠθέλησε νὰ ὑπερβάλλῃ τὴν διήγησιν τοῦ Σοφοκλέους περὶ τοῦ δυστυχήματος τοῦ 'Ορέστου ('Ηλ. 743—756) διὰ τῆς λαμπρᾶς περιγραφῆς τῶν ἀφηγiasάντων ἵππων τοῦ ἀτυχοῦς νεανίου ἐν τῷ Ἰππολύτῳ (1230—1248), ἣ ὑπῆρξε τὸ ἀπροσπέλαστον πρότυπον ἐκείνης²⁾.

171. 'Ο δ' Οἰδίπους τύραννος³⁾, ἡ καταπλήσσουσα τραγωδία τῆς εἰμαρμένης, ἐποιήθη πιθανῶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ λοιμοῦ ἢ οὐχὶ μακρὸν μετ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου⁴⁾. 'Ο παλαιὸς Θηβαϊκὸς μῦθος περὶ τοῦ

¹⁾ Τοῦτο ἀνεγνώρισεν ὁ Ot. Ribbek ἐν Leipziger Studien VIII, 382—386. Vahlen, Zu Sophokles und Euripides Elektra ἐν Hermes 26 (1891), 351 κ. ἑ. Καὶ ἡ 'Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις βεβαίως δὲν εἶχε ποιηθῆ ἔτι, καθ' ὃν χρόνον ἐγράφη ἡ 'Ηλέκτρα τοῦ Σοφ., διότι οὗτος ἐν 'Ηλ. στ. 531 ἀκολουθεῖ εἰς τὸν ἀρχαῖον μῦθον.

²⁾ Δυσχερὲς εἶναι ν' ἀποκρούσῃ τις τὴν γνώμην, ὅτι ὑπάρχει σχέσις τις τῶν τμητῶν ἱμάντων ἐν 'Ἰππολύτῳ 1245 καὶ τοῦ τμητοῦς ἱμᾶσι τῆς 'Ηλέκτρας 747 ὡς καὶ τοῦ καθαρθῆς χθονὸς ἐν 'Αριστοφ. Σφ. 1043 καὶ τοῦ καθαρθῆς δώματος ἐν 'Ηλ. 70. 'Ὡσαύτως δ' ἡ παρατήρησις τοῦ 'Αριστοφάνους ἐν 'Ἰππ. 558 περὶ τῶν βαρυδαίμονον τῶν μειρακίων ἐν ἄρμασι καὶ ἐν Νεφ. 536 περὶ τοῦ βοστρύχου τοῦ ἀδελφοῦ φαίνεται ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὴν τραγωδίαν ταύτην.

³⁾ Τὸ ἐπώνυμον προστεθῆ βραδύτερον, ὥστε τὸ δράμα ἠδύνατο νὰ ὀνομάζεται ὑπ' ἄλλων κατὰ τὴν ὑπόθεσιν Οἰδίπους πρότερος. 'Εν μεταγενεστέροις δὲ χρόνοις ἐλέγγοτο κατὰ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ ἐπώνυμον ἐσθμαινεν, ὅτι τὸ δράμα ἐξεῖχε πάσης τῆς Σοφοκλέους ποιήσεως. « Χαιρέντως δὲ ἐπιγράφουσιν ἅπαντες αὐτὸν τύραννον ὡς ἐξέχοντα πάσης τῆς Σοφοκλέους ποιήσεως, καίπερ ἡττηθέντα ὑπὸ Φιλοκλέους, ὡς φησι Δικαίταρχος ». 'Ὡσαύτως καὶ ὁ ῥήτωρ 'Αριστοτέλης ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τετρατάρων σελ. 334.

⁴⁾ Οὕτως ἐννοεῖται ἡ περιγραφή τοῦ λοιμοῦ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ δράματος, καὶ τὸ σπουδαῖον πρόσωπον, ὅπερ διαδραματίζουσι οἱ μάντιες καὶ τὰ μαντεῖα (παράβ. Θουκυδ. II, 54). "Αν ἔξῃ ἔτι ὁ Περικλῆς, ὃς ἀπέθανε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 429, δὲν εἶναι βέ-

Οἰδίποδος, ὅς ἐν ἀγνοίᾳ ἐφόνευσε τὸν πατέρα, ἔγρημε τὴν μητέρα καί, ὅτε μετὰ πολλὰ ἔτη ἔλαθε γνῶσιν τῆς πλάνης αὐτοῦ, ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξ ἀπελπισμοῦ, ἦτο ἐπιτηδεύτατος πρὸς τραγικὴν παράστασιν¹⁾. Καὶ ἐπραγματεύθησαν μὲν τὸν μῦθον τοῦτον ἀνθαμιλλώμενοι καὶ οἱ τρεῖς τραγικοὶ ποιηταὶ²⁾ καὶ ὁ Σοφοκλῆς μάλιστα συνῆψεν ἐπιτηδεύως τὰς δύο αἰσχυλείους τραγωδίας, τὸν Λαίον καὶ Οἰδίποδα, εἰς μίαν οὕτως, ὥστε ἐν ἐπεισοδιακῇ μορφῇ κατέστησε γνωστὰς εἰς τοὺς θεατὰς τὰς προτέρας τύχας τοῦ Οἰδίποδος³⁾. Ἀλλ' ἡ ἀνέφικτος τέχνη τοῦ Σοφοκλέους συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι κατὰ μικρὸν μόνον ἀποσπᾷ τὴν καλύπτραν τὴν καλύπτουσιν τὸ ἄθλιον παρελθὼν τοῦ βασιλέως καὶ ἐφαρμόζων μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας τὴν τραγικὴν εἰρωνείαν προάγει αὐτὸν τοῦτον τὸν βασιλέα νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ φοβερὸν μυστικόν. Ὁ Οἰδίπους δὴλα δὴ θέλων νὰ ἐξεύρῃ μέσον πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ λοιμοῦ πέμπει τὸν γαμβρὸν Κρέοντα εἰς τὸ δελφικὸν μαντεῖον, ἵνα ἐρωτήσῃ περὶ τούτου αὐτὸν τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ μαντεῖον διατάττει νὰ ζητήσωσι καὶ τιμωρήσωσι τοὺς δολοφόνους τοῦ Λαίου καὶ ὁ Οἰδίπους μεταπέμπεται τὸν μάντιν Τειρεσίαν, ἵνα μάθῃ παρ' αὐτοῦ, τίς ὁ ἄγνωστος δολοφόνος. Ὁ μάντις διὰ σκοτεινῶν μὲν,

βαιον, ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι κατὰ τὸ πρότυπον αὐτοῦ ἐξωγραφῆθη ἡ πολιτικὴ δύναμις καὶ ἡ διαυγής καὶ προλήψεων ἀπηλλαγμένη διάνοια τοῦ Οἰδίποδος. Ὁ Ἀθήναιος ἐν VII, 276 a παραδίδει, ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ *Μηδείᾳ* καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν τῇ *Οἰδίποδι* ἐμιμήθησαν τὴν γραμματικὴν τραγωδίαν τοῦ Καλλίου ὡς πρὸς τὰ μέλη καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ χοροῦ. Ἐκ τούτων δὲ τῶν λόγων τοῦ Ἀθηναίου τοῦτο μόνον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὸ δράμα τοῦ Σοφοκλέους ἐδιδάχθη μετὰ τὸ τοῦ Καλλίου. Ἀλλὰ πότε ἐδιδάχθη τὸ τοῦ Καλλίου, εἶναι ἀγνωστον.

1) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν *Ποιητ.* 14 λέγει· «οἷ γὰρ καὶ ἄνευ τοῦ δράν οὕτω συνεστάναι τὸν μῦθον, ὥστε τὸν ἀκούοντα τὰ πράγματα γινόμενα καὶ φρίττειν καὶ ἐλεεῖν ἐκ τῶν συμβαινόντων, ἅπερ ἂν πάθοι τις ἀκούων τὸν τοῦ Οἰδίποδος μῦθον».

2) Ὁ Αἰσχύλος ἔγραψε Λαίον καὶ Οἰδίποδα, ὁ δ' Εὐριπίδης Οἰδίποδα, ἐν ᾧ, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀντιγόῃ καὶ τῇ Ἥλεκτρᾳ καὶ τῇ Φιλοκτήτῃ, τοσοῦτον σπουδαίως μετεμόρφωσε τὸν μῦθον, ὥστε ὁ Οἰδίπους δὲν ἐξορύττει αὐτὸς τοὺς ἑαυτοῦ ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ τυφλοῦται ὑπὸ τῶν συμμαχητῶν τοῦ Λαίου.

3) Λίαν ἀξίειπαινον εἶναι τοῦτο, ὅτι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν τρόπον τοῦ Εὐριπίδου ὁ πρωταγωνιστὴν ἥρωα διηγείται τὰς προτέρας αὐτοῦ τύχας οὐχὶ ἐν προλόγῳ, ἀλλ' ἐν τῷ δευτέρῳ ἐπεισοδίῳ ἐν στιχ. 771-833.

ἀλλὰ λίαν καταληπτῶν εἰς τοὺς θεατὰς λόγων ὑποδεικνύει αὐτὸν τοῦτον τὸν βασιλέα ὡς τὸν δολοφόνον. Ἄλλ' οἱ λόγοι αὐτοῦ προκαλοῦσι σφοδρὰν ἔριν τοῦ Οἰδίποδος πρὸς τὸν Κρέοντα καὶ αἱ φωναὶ τῶν ἐριζόντων ἀναγκάζουσι τὴν Ἰοκάστην νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ἵνα καθησυχάσῃ τὸν ἐξωργισμένον σύζυγον. Πρὸς τοῦτο δὲ διηγεῖται τὴν ἔκθεσιν τοῦ βρέφους Οἰδίποδος καὶ τὴν δολοφονίαν τοῦ Λαίου ἐν τριπλαῖς ἀμαξίτοις ἐν Φωκίδι. Ἄλλ' ἡ διήγησις αὐτῆς διεγείρει ἤδη ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Οἰδίποδος τὴν φοβεράν ὑποψίαν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δολοφόνος τοῦ Λαίου. Ἐν τούτοις ἡ ἐλπίς, ὅτι δὲν θὰ ἐπαληθεύσῃ ὁ χρησμὸς τοῦ μαντείου, καθ' ὃν ἔμελλε νὰ φονεύσῃ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ πατέρα, φαίνεται ἐκπληρουμένη διὰ τῆς ἀγγελίας τοῦ θανάτου τοῦ Πολύβου, ὃς ἐλέγετο πατὴρ αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ ἄγγελος ἀγγέλλει, ὅτι ὁ Πόλυβος καὶ ἡ Μερόπη ἦσαν τροφοὶ μόνον αὐτοῦ. Καὶ ἤδη διαλύονται τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Ἰοκάστης νέφη καὶ ὁ Οἰδίπους δρᾷται ἀσθενοῦς τινος καλῆμου ἐλπίδος καὶ ἄγριος πλέον ἀπαιτεῖ νὰ ἴδῃ τὸν βοσκόν, ὅστις παρέδωκεν εἰς τὸν ποιμένα τοῦ βασιλέως Πολύβου τὸ βρέφος. Ἐρχεται δ' οὗτος καὶ διαλύει καὶ τὰς τελευταίας ἀμφιβολίας ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Οἰδίποδος καὶ οὕτως ὅλη ἡ φοβερὰ ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως¹⁾. Οὕτω δραματικώτατα καὶ καταπληκτικώτατα ἐκτυλίσσεται ἡ πρᾶξις τοῦ δράματος καὶ ὡς τελειότατα. Διερωτᾷται δὲ μόνον, ἂν ὁ ποιητὴς ὑπελόγισε δεόντως τὸ διαλλακτικὸν στοιχεῖον, τὴν κάθαρσιν, καὶ παρέσχε τὸ δέον ἀξίωμα εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κατὰληψιν τῆς εἰμαρμένης καὶ τῆς διοικούσης τὸν κόσμον

¹⁾ Ἐτι μᾶλλον ἀξιοθαύμαστος παρίσταται ἡ ἀπαράβλητος τέχνη τοῦ ποιητοῦ, ἂν ἀναλυθῶμεν, ὅτι ὅλην τὴν ἀναγνώρισιν αὐτὸς ἐφεῦρε. Διότι κατὰ μὲν τὸν μῦθον ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Εὐριπ. Φοινίσ. 1760 ὁ Οἰδίπους ἀνεγνώρισθη ὑπὸ τῆς Ἰοκάστης ὡς δολοφόνος τοῦ Λαίου ἐκ τοῦ ζισσιπῆρος, ὃν ἀφῆρεσε τὸν δολοφονηθέντα βασιλέα, κατὰ δὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἰγνίου (ἐν μύθ. 66, παρὰ καὶ σγλ. εἰς Εὐριπ. Φοιν. 26) παραδιδόμενην ἄλλην παράδοσιν τὸ βρέφος διφθὲν εἰς τὴν θάλασσαν ἐξεβράσθη εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Σικυῶνος, ἐνθα εὗρεν αὐτὸ ἡ πλύνουσα βασίλισσα Περίβοια. Παράβ. Bethe, Thebanische Heldenlieder 67 κ. ἔξης.

ήθικῆς δυνάμεως. Καὶ πρέπει μὲν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἀφαρπασθεὶς ὑπὸ τῆς ὑποθέσεως μετεχειρίσθη πλέον ἢ ἐν ἄλλοις δράμασιν ἐν τούτῳ τὴν παλαιὰν γνώμην περὶ τοῦ τυφλοῦ κράτους τοῦ πεπρωμένου πρὸς διέγερσιν φόβου καὶ ἐλέου. Ἄλλ' ἐξ ἐτέρου ἐμετρίασε τὴν ἐκ τῆς δαιμονίας δυνάμεως τοῦ πεπρωμένου φοβερὰν ἐντύπωσιν τὸ μὲν διὰ τῆς ἐξιλεούσης ἐξόδου, διότι ὁ βαθέως δηχθεὶς Κρέων ἐλεήσας τὸν τυφλωθέντα βασιλέα πέμπει αὐτῷ εἰς παρηγορίαν τὰς δύο προσφιλεῖς θυγατέρας, τὸ δὲ διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτοῦ τοῦ Οἰδίποδος, ὃς φίλαρχος καὶ ὀξύθυμος ὦν καὶ αὐτὸν τὸν χρησμὸν τῶν θεῶν περιφρονῶν οὐχὶ ἀναιτίως περιπίπτει εἰς τὴν φοβερὰν δυστυχίαν ¹⁾).

Ἡ τραγωδία αὕτη κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς διδασκαλίαν ἐν Ἀθῆναις δὲν ἔτυχε τῆς ἐκτιμήσεως, ἥς εἶναι ἀξία. Καὶ ὁ μὲν Σοφοκλῆς ἠττήθη ὑπὸ τοῦ Φιλοκλέους καὶ τοῦτο, διότι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤθελον νὰ ἀναμνησθῶσιν ἐν τῷ θεάτρῳ κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Διονυσίων ἀκούοντες τὴν περιγραφὴν τοῦ λοιμοῦ τὰ ἀληθῆ δεινά. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς πραγματείᾳ οὐδὲν ἄλλο δρᾶμα ἐπάγεται τοσοῦτον συχνῶς ὅσον τὸν Οἰδίποδα ὡς παράδειγμα, καὶ οἱ μεταγενέστεροι, ὡς ὁ συγγραφεὺς τῆς ὑποθέσεως καὶ ὁ Ἀριστείδης, ἐδυσχέραινον διὰ τὸ ἀφιλόκαλον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ προκρίνωσι Φιλοκλέαν τινὰ τοῦ Σοφοκλέους ²⁾).

172. Αἱ δὲ Τραχίνιαι ἔχουσι τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ χοροῦ, ὅστις συνίσταται ἐκ παρθένων τῆς Τραχίνος. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ χορὸς ὅλως ἀσήμαντον ὑποκρίνεται πρόσωπον, ἀλλὰ τὸ δρᾶμα ὠνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ, διότι οὐδὲν τῶν δρώντων προσώπων προτα-

¹⁾ Κατὰ τῆς ἀσεβοῦς περιφρονήσεως τοῦ χρησμοῦ λέγει μετὰ πικρίας ὁ Κρέων ἐν στίχῳ 1445 καὶ γὰρ σὺ νῦν τῶν θεῶν πίστιν φέροισ.

²⁾ Ἐκ τῶν τραγωιδιῶν τῶν νεωτέρων χρόνων οὐδεμία ἄλλη ὁμοιάζει τοσοῦτον πρὸς τὸν Οἰδίποδα ὡς ὁ βασιλεὺς Ληρ τοῦ Σαίξπηρου. Ἀλλ' ὁ μέγας Βρετανὸς ποιητὴς οὐ μόνον συνέντυξεν εἰς μίαν τραγωιδίαν τὰ τῶν δύο Οἰδipόδων, τὴν πῆρυσιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Οἰδίποδος, ἀλλὰ καὶ κατέστησε τὴν πρᾶξιν μᾶλλον πεπλεγμένην καὶ σκληροτέραν συμπεριλαβὼν καὶ τὴν ὁμοίαν τύχην τοῦ οἴκου Γλόσεστερ.

γωνιστεί τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἐγχαράξῃ εἰς τὴν τραγωδίαν τὴν σφραγιδα αὐτοῦ. Καὶ ἀληθῶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνωστῶν στρέφεται τὸ μὲν πρὸς τὴν καλὴν κάγαθὴν Δηϊάνειραν, ἥτις, καί-περ τεταραγμένη ἔνεκα τῆς παρουσίας τῆς νέας ἀντεραστρίας, τῆς περικαλοῦς Ἰόλης, πέμπει ὅμως πρὸς τὸν Ἡρακλέα τὸν εὐ-υφῇ πέπλον τοῦ Νέσσου ἐξ ἀγαθῆς ὁρμωμένη προθέσεως καὶ μαθοῦσα εἶτα παρὰ τοῦ Ἰλλου, ὁποίου κακοῦ πρόξενος ἐγένετο, ἀπέρχεται σιγῶσα, ἵνα θνήσκουσα ἐκουσίως τιμωρήσῃ ἑαυτὴν διὰ τὸ κακόν· τὸ δὲ πρὸς τὸν ἥρωα Ἡρακλέα, οὗ αἱ δειναὶ ἀλ-γηδόνες ἐκ τοῦ δηλητηρίου, ὅπερ καταβιβρώσκει τὰ ὀστέα καὶ τὰς σάρκας αὐτοῦ, ἀποτελοῦσι τὴν ἔξοδον τοῦ δράματος¹⁾. Διὰ τοῦ προλόγου δέ, ἐν ᾧ ἡ Δηϊάνειρα ἐν ἐπικῇ ἐκτάσει διηγεῖται τὴν δυστυχίαν αὐτῆς, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ ποτάμιος θεὸς μνῶνται αὐτὴν μέχρι τοῦ παρόντος, ὅτε ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ἡδὴ μῆνας στερεῖται τοῦ ἀπόντος συζύγου, καὶ διὰ τοῦ ἐπιλόγου, ἐν ᾧ ὁ Ἡρακλῆς προλαμβάνων τὴν πρᾶξιν διατάττει τὸν υἱὸν Ἰλλον νὰ λάβῃ γυναικα τὴν αἰχμάλωτον Ἰόλην²⁾, ἀναμιμνήσκει ἡ τραγωδία αὕτη σφοδρῶς τὸν εὐριπίδειον τρόπον. Στερεῖται δὲ αὕτη καὶ πολιτικῆς τινος βάσεως καὶ κυρίας τινος, ὑπὸ ἡθικῶν ιδεῶν βασταζομένης καὶ εἰς τὰ τοῦ παρόντος ἐφαρμοζομένης ἀφορμῆς καὶ ἐκ τούτου ὑπολείπεται μάλιστα καὶ τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῶν δύο Οἰδιπόδων. Ὁ ποιητὴς δὴλα δὴ περιωρίσθη ἀπλῶς εἰς τοῦτο,

¹⁾ Ἐν τούτῳ ὁμοιάζον μεγάλως αἱ Τραχίνιαι πρὸς τὸν Ὀδυσσεὶ ἀκάνθο-πληγὰ τοῦ Σοφοκλέους, διότι καὶ ἐν τούτῳ τῷ δράματι τὸ κύριον ὑποκείμενον τοῦ τελευταίου μέρους ἀποτελοῦν αἱ φοβεραὶ ἀλγηδόνες τοῦ πληγωθέντος ἥρωος.

²⁾ Τὸ μέρος 1216-1278 κηρύττει νόθον ὁ Bergk, Griech. Litt. III, 394 κ. ἐ. Ὁ δὲ Wendt ἐν τῇ μεταφράσει (ἐν σελ. 7) ὑποπτεύει, ὅτι τὸ τέλος τῆς τραγωδίας ἀπό-λειτο καὶ οἱ διότι αὕτη ἀριθμεῖ ὀλιγωτέρους στίχους ἢ πᾶσαι αἱ ἄλλαι. Ὁ Schlegel ἐνό-μιζεν, ὅτι τὸ ἔργον, ὡς ἔχει, εἶναι ἐπεξεργασία τοῦ Ἰωφῶντος. Ὁ Hermann ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ ἀποδέχεται διπλὴν διασκευὴν. Ὑπερβολικῶς θαυμάζων τὸ ἔργον καταπολεμεῖ τὴν ὑπό-θεσιν ταύτην ὁ R. Schreiner, Zur Würdigung der Trachiniai des Sophokles 1885 Programm von Znaim. Καὶ ὁ Wecklein, Bayerische Gymnasial-Blätter XXII (1866), 399 θεωρεῖ τὰς Τραχινίας ἀνωτέρας καὶ αὐτῆς τῆς Ἠλέκτρας. Περίεργον φαίνεται ὅτι πολλὰ εἶναι τὰ ἀπαξ εἰρημένα ἐν τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ.

νά διατηρήσῃ τὴν παραδιδομένην μὲν τότε, καὶ εἰς ἡμᾶς δὲ νῦν γνωστὴν ἐκ τοῦ Βακχυλίδου (ἀρ. 16) μορφήν τοῦ μύθου, καὶ ἐκ τῶν δεδομένων ἀφορμῶν νά δημιουργήσῃ συγκινητικὴν τραγωδίαν δυστυχοῦς συζυγικοῦ ἔρωτος, ἥτις, μόνον διότι ἐν τῇ ἀρχαιότητι διαδραματίζεται, διαφέρει τοῦ σημερινοῦ εἶδους τῶν οἰκογενειακῶν δραμάτων. Ἀλλὰ τὸ ἐλλείπον τῆς μεγαλοπρεπείας ἐν τῷ δράματι τούτῳ ἀναπληροῖ ἐπιτυχῶς ἡ τρυφερότης τῶν αἰσθημάτων καὶ ἡ λεπτὴ ψυχολογικὴ ζωγραφία. Δὲν διατιθέμεθα ὅμως ἐξ ἴσου εὐμενῶς πρὸς τὰ δύο κύρια πρόσωπα τοῦ δράματος· διότι ὁ ποιητὴς ἐμπείρως μὲν διεγείρει τὴν συμπάθειαν ἡμῶν πρὸς τὴν δυστυχῇ, διὰ τοῦ ἐκουσίου θανάτου ἐξιλεῦσαν τέλος τὸ ἐκ ζηλοτυπίας ἔγκλημα Δηϊάνειραν, διαθέτει ὅμως ἡμᾶς ψυχρῶς πρὸς τὸν Ἡρακλέα, ὃς οὐδεμίαν συμπαθῇ λέξιν ἐκπέμπει ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ πρὸς τὴν εὐγενῇ, τὸν θάνατον εὐροῦσαν ἐξ ἔρωτος πρὸς αὐτὸν σύζυγον καὶ διατάττων τὸν υἱὸν νά λάβῃ γυναῖκα τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἰόλην προσβάλλει τὸ ἠθικὸν ἡμῶν αἶσθημα. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις αὕτη τοῦ ποιητοῦ εἶναι συναφὴς πρὸς τὰ ἄδικα ἥθη τῆς ἀρχαιότητος, ἥτις ἐν τοῖς τῶν δύο φύλων δὲν διαμετρῇ τὸ πταῖσμα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου.

Περὶ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐποιήθη τὸ δράμα τοῦτο, στερούμεθα ὠρισμένων μαρτυριῶν. Καὶ ἡ μὲν παράδοξος συμφωνία τῶν Τραχινιῶν ἐν στ. 1001 — 1104 καὶ τοῦ εὐριπίδειου Ἡρακλέους Μαινομένου ἐν στ. 1353 — 1357, ὡς καὶ τῶν Τραχινιῶν ἐν στ. 416 καὶ τῶν Ἰκετίδων τοῦ Εὐριπίδου ἐν στ. 567¹⁾ παρέχει τὸ ἐνδόσιμον, ὅτι ἡ τραγωδία αὕτη κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρό-

¹⁾ Εἰς ταῦτα ἔτρεφε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων ὁ Wilamowitz ἐν *Hermes* XVIII, 244. Τίνος δ' ἔργον ἦτο τὸ πρωτότυπον καὶ τίνας ἡ ἀπομίμῃσις, περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα ἀπαλῶς νά κρίνωμεν. Ὁ Schröderer, *De iteratis apud trag. graec. Dissertatio* Argent. σελ. 113 συμπεραίνει ἐκ τῶν ἀπομιμήσεων, ὅτι περὶ τὸ 420-415 ἐποιήθη τὸ ἔργον. Ὁ Wilamowitz, *Euripides Herc. I*, 343 λέγει, ὅτι αἱ Τραχινίαι τοῦ Σοφοκλέους οὐ μόνον περιέχουσι φανεράς ἀναμνήσεις τοῦ Ἡρακλέους μαινομένου, ἀλλ' ἀκριδῶς ἀπ' αὐτοῦ ἀφωρμήθησαν. Παράδ. καὶ I, 382 κ. ἐξῆς.

νους ἐποιήθη, καθ' οὓς καὶ τὰ δράματα ταῦτα τοῦ Εὐριπίδου, ἥτοι περὶ τὸ 420), ὑπὲρ οὗ χρόνου μαρτυρεῖ καὶ ἡ περὶ ἧς ἀνωτέρω λόγος ἐγένετο ἀπομίμησις τοῦ τρόπου τοῦ Εὐριπίδου ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει τοῦ δράματος. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ παραλίπωμεν, ὅτι ἡ μεγάλη ἀπλότης τῆς κατασκευῆς, ἡ ἀρχαιότης τῆς ἐν δακτυλικοῖς ἐπιτρίτοις πεποιημένης παρόδου καὶ αἱ προφανεῖς ἐλλείψεις τοῦ ἔργου ἠνάγκασαν ἄλλους ὡς τὸν Βέργχιον (Griech. Litt. III, 398) ν' ἀναγάγῃ αὐτὸ εἰς παλαιότεραν τινὰ περίοδον ἀναπτύξεως τοῦ Σοφοκλέους¹⁾. Ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐπραγματεύθη ἡ μᾶλλον διέστρεψε τὴν ὑπόθεσιν ὁ Σενέκας ἐν τῷ Hercules Oetaeus.

173. Ὁ δὲ Φιλοκτῆτης, δράμα διδαχθὲν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν διδασκαλιῶν τῷ 409 καὶ τυχὸν τῶν πρωτείων²⁾, πραγματεύεται μὲν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἣν καὶ τὰ ὁμώνυμα δράματα τοῦ Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου, ἀλλ' ὑπερεῖχεν ἀμφοτέρων κατὰ τὸν ῥήτορα Δίωνα τὸν Χρυσόστομον, ὅς εἶχεν ἔτι καὶ τὰ τρία δράματα³⁾. Καὶ ὁ μὲν Εὐριπίδης, οὗ ὁ Φιλοκτῆτης ὁμοῦ μετὰ τῆς Μηδείας ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τὴν σκηνὴν τῷ 431⁴⁾, καὶ στενότερον προσεκολλήθη εἰς τὸν Αἰσχύλον καὶ τὸν χορὸν ὡς ἐκεῖνος ἐξ ἐγχωρίων Λημνίων ἀπετέλεσεν. Ὁ δὲ Σοφοκλῆς, ὅς εἶχε ποιήσῃ καὶ δεύτερον, πρωίμως, ὡς φαίνεται, ἀπολεσθέντα Φιλοκτῆτην⁵⁾,

¹⁾ Νεωστὶ δὲ Zielinski, Excursus zu den Trachinierinnen ἐν Philol. 55 (1896) λέγει, ὅτι αἱ Τραχίνιαι εἶναι ἴσως τὸ παλαιότατον τῶν εἰς ἡμᾶς περιελθόντων δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὅτι βεβαίως δὲν εἶναι πολὺ νεώτερον τῆς Ἀντιγόνης.

²⁾ Ἐν τῇ ὑποθείσει ἀναγινώσκομεν ταῦτα: «ἐδιδάχθη ἐπὶ Γλαυκίππου, πρῶτος ἦν Σοφοκλῆς.»

³⁾ Ὁ Δίων ὁ Χρυσόστ. ἐν LII (Περὶ Αἰσχ. καὶ Σοφ. καὶ Εὐρ. ἢ περὶ τῶν Φιλοκτῆτου τῶν τε σελ. 161 ἐκδ. Dind.) 272 λέγει: «ὁ τε Σοφοκλῆς μέσος ἔοικεν ἀμφοῖν εἶναι, οὔτε τὸ αὐθαδὲς καὶ ἀπλοῦν τὸ τοῦ Αἰσχύλου ἔχων οὔτε τὸ ἀκριδὲς καὶ δορυμὸν καὶ πολιτικὸν τοῦ Εὐριπίδου, σεμνὴν δὲ τινὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ ποιήσιν τραγικώτατα καὶ εὐπέσιστατα ἔχουσιν». Περὶ τοῦ Φιλοκτῆτου τοῦ Accius (δε Ribbek, Römische Tragödien 376 κ. ἑ.).

⁴⁾ Εἰς τοῦτον ἴσως ἀναφέρεται ὁ στίχος τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 424.

⁵⁾ Ἡ σκηνὴ τοῦ δευτέρου Φιλοκτῆτος ὑπέκειτο ἐν Τροίᾳ, ὡς ἡ τοῦ περιωθέντος ἐν Λήμνῳ. Ἐκ τῶν πενιχρῶν ὅμοις ἀποσπασμάτων ἀδυνατοῦμεν νὰ σχηματίσωμεν καθαρὰν γνῶμην περὶ αὐτοῦ. (Ἰδε Welcker, Die griech. Trag. I, 138 κ. ἑ.).

ἐπήνεγκε σπουδαίας μεταβολάς, ἵνα τὸ μὲν διὰ τούτου, ὅτι ἀκατοίχητον τὴν νῆσον ἀφῆκε, παραστήσῃ μείζονα τὴν δυστυχίαν τοῦ Φιλοκτήτου, τὸ δὲ διὰ τῆς ἀντιθέσεως τῶν ὁρώντων προσώπων φιλοτεχνήσῃ πεπλεγμένην τραγωδίαν μετ' εὐτυχούς ἐκβάσεως. Πηγὴ δὲ τοῦ μύθου ἦσαν τὰ τοῦ ἐπικοῦ κύκλου Κύπρια ἔπη καὶ ἡ Ἰλιάς μικρά, ἐν οἷς ιστορεῖτο, ὅτι ὁ Φιλοκτήτης δηχθεὶς ὑπὸ ὄφειος ἐγκατελείφθη μὲν ἐπὶ τῆς ἐρήμου νήσου Λήμνου, εἶτα ὅμως μετεκομίσθη εἰς Τροίαν κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ πολέμου. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πρόκλου καὶ τινὰ ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῇ ἐν ἀριστερᾷ τῶν Προπυλαίων γραφῇ τοῦ Πολυγνώτου ¹⁾ ὁ Διομήδης μετέβη εἰς Λήμνον πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἥρωος, ἐξ οὗ τοῦ τόξου ἐξηρτᾶτο ἡ ἐκπόρθησις τοῦ Ἰλίου. Ἀλλ' ὁ Αἰσχύλος κατ' ἄλλην τινὰ παράδοσιν τοῦ μύθου ²⁾ ἢ κατ' ἰδίαν ἐπίνοιαν ἀντὶ τοῦ Διομήδους ἔταξε πρὸς τοῦτο τὸν πονηρὸν Ὀδυσσεά, ὃς πολὺ μᾶλλον ἐπιτήδειος ἦτο πρὸς ἐπιτυχῇ ἐπιτέλεσιν ἐπιχειρήσεως ὑπολογισθείσης ἐπὶ ἀπάτης. Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Εὐριπίδης ὡς διαθέτων τρεῖς καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Αἰσχύλος δύο ὑποκριτὰς συνῆψε τὴν παράστασιν τοῦ Λέσχειο πρὸς τὴν τοῦ Αἰσχύλου παρασχῶν εἰς τὸν Ὀδυσσεά ὡς συνεργὸν τὸν Διομήδην ³⁾. Ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἀπέρριψε τὸν ἀκαμπτὸν Διομήδην καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Ὀδυσσεά συνεργὸν τὸν νεαρὸν υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτόλεμον κατ' ἰδίαν προδήλως ἐπίνοιαν. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ μεταβολῇ, πρὸς ἣν συναφῆς εἶναι καὶ ἡ σύνταξις τοῦ χοροῦ ἐκ ναυτῶν τοῦ Νεοπτολέμου, ἔχει τὰς ρίζας ἡ ἰσχὺς τῆς νέας τραγωδίας τοῦ ἐνενηκονταετοῦς σχεδὸν γέροντος, ἐν ᾗ πλήρῃ ζωῆς καὶ ἀκμῆς οὐδὲν ἴχνος ἐνορώμεν τῆς ἐξασθενοῦσης δυνάμεως τῆς ἡλικίας. Ἡ ὅλη δὲ πλοκὴ ὁρμαίνεται ἀφ' ἐαυτῆς ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν χαρακτήρων τοῦ συνετοῦ Ὀδυσσεῶς, ὃς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ πᾶν ψεῦδος καὶ πάντα δό-

¹⁾ Πausan. I, 22, 6.

²⁾ Ὁ Πίνδ. ἐν Πυθιον. I, 53 ποιεῖται λόγον περὶ πλειόνων πρέσβεων. Ἰσως ἐν τούτῳ διέτατο ὁ Ἀρκτίνος τοῦ Λέσχειο. Παράβ. § 57.

³⁾ Ὁ Διομήδης ὑποδεικνύεται ἐτι ἐν στίχῳ 570 τοῦ Φιλοκτήτου τοῦ Σοφοκλέους.

λον μεταχειρίζεται άνευ τύφειως τῆς συνειδήσεως, ὁσάκις πρόκειται περὶ ἐπιχειρήσεως ἀποβλεπούσης εἰς τὸ κοινῇ συμφέρον, καὶ τοῦ χρηστοῦ, ἱπποτικοῦ Νεοπτολέμου, ὃς ἐξ ὑπαρχῆς μετ' ἀποστροφῆς μὲν δέχεται νὰ ὑποκλέψῃ διὰ δόλου καὶ ἀπάτης τὴν πίστιν τοῦ Φιλοκτήτου, εἶτα δ', ὅτε ὁ δυστυχὴς, ἐκ νέου περιπεσὼν εἰς τὴν νόσον ἐρημίτης ἀκάκως παραδίδει εἰς αὐτὸν τὸ τόξον, ἀποδίδων πίστιν ἀντὶ πίστεως διασχίζει τὸ ἔντεχρον ὕφασμα τῆς ἀπάτης διὰ τούτου, ὅτι ἀποκαλύπτει ἀπροκαλύπτως τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸ μὲν πρῶτον πείθων καὶ παρακαλῶν πειρᾶται νὰ διαλλάξῃ τὸν βαρέως ἀδικηθέντα ἥρωα πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ὅτε δ' ἀποτυγχάνει τούτου, διανοεῖται ν' ἀποδώσῃ τὸ τόξον, καίπερ στερβῶς ἐναντιουμένου τοῦ Ὀδυσσεύς. Ἀλλὰ διὰ τούτου συγχέεται καὶ περιπλέκεται ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ἔλρον μηχανήμα, οὗ τὸν μίτον μακρόθεν συνύφανεν ὁ Ὀδυσσεύς, ὥστε ἀνθρωπίνῃ δύναμις καὶ τέχνῃ ἀδύνατον ἦτο νὰ λύσῃ τὸν δεσμὸν καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Εὐριπίδου ἔπρεπε νὰ ἐπιφανῇ θεὸς ἐκ μηχανῆς, ὁ Ἡρακλῆς¹⁾. Ἐν τῇ ἐξόδῳ δὲ ταύτῃ ἀναγνωρίζομεν τὴν ῥοπὴν, ἣν ἡ τέχνη τοῦ Εὐριπίδου ἔσγε πρὸς τὸν Σοφοκλέα²⁾. Πλὴν τούτῳ δὲ καὶ ἄλλως, ἐν τῇ μετρικῇ δῆλα δὴ μερφεῇ καὶ ἐν τῇ διατάξει τοῦ χοροῦ, καταφαίνεται ἡ μεταβολή, ἣν ὑπέστη ἡ τραγικὴ τέχνη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ. Διότι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ τραγωδίᾳ τοῦ Σοφοκλέους διαλύεται τοσοῦτον συγχῶς ἡ μακρὰ τοῦ ἱάμβου συλλαβὴ εἰς δύο βραχείας καὶ διαιρεῖται τοσοῦτον ἁδελῶς ὁ τρίμετρος εἰς μέρη ὑπὸ πολλῶν προσώπων λεγόμενα³⁾.

¹⁾ Ἀλλ' ὁ θεὸς τοῦ Σοφοκλέους δὲν εἶναι ἐλαστικὴ πλαγγὼν κατεσκευασμένη, ἵνα ἐπενέγκῃ τὴν λύσιν τοῦ δράματος, ἀλλ' ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου θεῖαν φωνὴν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς διαλλαγῆς, ἥτις συντρίβει τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην καὶ τὴν αὐθαδέειαν τοῦ θύμοιο. Δύναται τις δὲ νὰ παραβάλλῃ αὐτὸν πρὸς τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους.

²⁾ Ὁ Römer κατέστησεν ἡμᾶς προσεκτικοὺς εἰς τοῦτο, ὅτι καὶ ἐν τῇ ζωγραφίᾳ τῶν κυρίων χαρακτήρων καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ τοῦ πονηροῦ Ὀδυσσεύς πρέπει νὰ δίδωμεν τὴν νεωτέραν τάσιν τῆς πραγματικωτέρας γενομένης τέχνης τῶν ὑποκριτῶν.

³⁾ Ἴδε ἀνωτέρω § 164 σημ.

Ὡσαύτως δ' ἐν τοῖς λυρικοῖς μέρεσιν ἐπικρατεῖ ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὁ πολὺμορφος γλυκῶνεις ὡς ἐν ταῖς νεωτέραις τραγωδίαις τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοσοῦτον ὑποχωροῦσι τὰ χορικὰ ἄσματα εἰς τὰ ἀμοιβαῖα, ὥστε ἔχει μόνον ἡ πάροδος εἶναι κομματική, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ τραγωδία ἐν μόνον κυρίως χορικὸν ἄσμα περιέχει (676-729). Καὶ αὐτὸς δ' ὁ χορὸς ἀπώλεσε τὴν ἰδανικὴν αὐτοῦ θέσιν καὶ ὑποκρίνεται μόνον τὸ πρόσωπον ὑπηρετικοῦ ἀκολούθου τοῦ Νεοπτολέμου. Καὶ αὐτὰ τὰ ἐπεισόδια ἀπώλεσαν τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν, ἐν τῷ ὀνόματι ἐκδηλουμένην σημασίαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ ἀρχὴ αὐτῶν σπανίως πλέον ὑποδηλοῦται διὰ τῆς παρουσίας νέου τινὸς προσώπου¹⁾.

174. Ὁ δ' Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ συνάπτεται, ὡς εἰδόμεν, ἐν ταῖς παλαιαῖς διηγήσεσι πρὸς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν τοῦ ποιητοῦ καὶ κατὰ τινα σημείωσιν²⁾ ἐν τινι διδασκαλίᾳ ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τὴν σκηνὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου τῷ 401 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀμφισβητεῖται, ἂν ἡ διδασκαλία αὕτη ἦτο ἡ πρώτη καὶ ἂν μὴ ἐδιδάχθη πρότερον, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ πρὸ τῶν Φοινισσῶν τοῦ Εὐριπίδου, οὗ τὸ τέλος ὑποδεικνύει τὴν ἐν τῷ δῆμῳ Κολωνῷ ταφὴν τοῦ Οἰδίπου³⁾. Καὶ ἡ μὲν ἐξωτερικὴ μορφή, ἡ συχνὴ διαίρεσις τοῦ στίχου εἰς δύο ὑπὸ δύο προσώπων λεγόμενα μέρη, ἡ ἐπικράτησις τοῦ γλυκωνείου μέτρου ἐν τοῖς χορικοῖς, ἡ κομματικὴ κατασκευὴ τῆς παρόδου καὶ τὸ δύσθυμον ἦθος τοῦ ἄσματος εἰς τὰς ταλαιπωρίας τοῦ γήρατος (1211—1218) μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς πρώτης γνώ-

¹⁾ Οὐδὲν μὲν νέον πρόσωπον παρέργεται ἀμα ἀρχομένου νέου ἐπεισοδίου ἐν στ. 219, 519, 730, 865, ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἐν 542 καὶ 947 ἐν μέσῳ τῷ ἐπεισodίῳ ἐπιφαίνεται καὶ νέον πρόσωπον.

²⁾ Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν II «Σοφοκλῆς ὁ υἱοῦς ἐδίδαξεν υἱὸς ὢν Ἀρίστινος ἐπὶ ἀρχόντος Μίκωνος, ὃς ἐστὶ τέταρτος ἀπὸ Καλλίου, ἐφ' οὗ φασιν οἱ πλείονες τὸν Σοφοκλῆα τελευτῆσαι».

³⁾ Τὸ τελευταῖον ἀποδέχονται ὁ Lachmann ἐν Rhein. Mus. I, 313 κ. ἐ. καὶ ὁ Ad. Schöll ἐν Phil. XXVI, 383 κ. ἐξῆς. Ὁ Böckh ἐν Klein. Schriften IV, 228 κ. ἐ. κατέρχεται εἰς τοὺς εὐθὺς μετὰ τὴν Νικίειον εἰρήνην χρόνους. Ἄλλοι παρακάμπτουσι τὴν δυσχερεῖαν ἀθετοῦντες τοὺς στίχους 919—923 ὡς νεωτέρους.

μης. Ἡ πολιτικὴ ὅμως χροιά τῆς τραγωδίας φαίνεται ὑποδεικνύουσα μᾶλλον τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε πρὸ μικροῦ ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς ἐξερράγη ὁ πόλεμος (στ. 620) καὶ ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἴστατο ἔτι ἀκεραία (στ. 702—706). Ἀλλ' ἐν τούτοις ταῦτα εἶναι φαινομενικὰ μόνον, ὡς δ' ὁ Ἀλβέρτος Μάυρος ἀπέδειξεν¹⁾; οἱ πολιτικοὶ ὑπαινιγμοὶ καὶ δὴ οἱ στίχοι 92 κ. ἐ., 411, 621 κ. ἐ., 604—606, οἵτινες προφητεύουσι νίκην τῶν Ἀθηναίων παρὰ τῷ τάφῳ τοῦ Οἰδίποδος, ἀρμόζουσιν ἄριστα εἰς τὸ 407 ἔτος, καθ' ὃ κατὰ Διόδωρον (ἐν ΧΙΙ, 72) οἱ ἱππεῖς τῶν Ἀθηναίων ἐνίκησαν λαμπρὰν νίκην κατὰ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Θηβαίων πλησίον τῆς Ἀκαδημίας. Πίπτει ἄρα ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ²⁾ εἰς χρόνον πολὺ ἀπέχοντα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐδιδάχθη ὁ Οἰδίπους τύραννος, καὶ ἐλάμπρυνε ὁ ποιητὴς περικαλλῶς διὰ τῆς ὀφίας αὐγῆς τῆς τέχνης αὐτοῦ τὸ παρελθὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, τὸν Κολωνόν, ἐν ᾧ ὁ τυφλὸς βασιλεὺς εὕρισκει ἀνάπαυσιν καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν δεινῶν ἐν τῷ παρ' αὐτῷ ἄλσει τῶν Εὐμενίδων³⁾. Καὶ αὕτη μὲν ἡ ὑπόθεσις ἀφ' ἑαυτῆς παρεκάλει εἰς ἡρεμον, τὴν ψυχὴν μᾶλλον συγκινοῦσαν ἢ τὰ πάθη διεγείρουσαν, εἰς ἡθικὴν ἢ παθητικὴν πραγματείαν καὶ ἐπέτυχε τοῦ ὁροῦ ὁ ποιητὴς τοσοῦτον, ὥστε καὶ σήμερον ἔτι ἡ τραγωδία αὕτη ἐμποιεῖ βαθυτάτην ἐντύπωσιν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διατεθρυμμένον κοινὸν τῶν σημερινῶν θεάτρων⁴⁾. Ἀλλὰ καὶ πρὸς-

¹⁾ Alb. Mayr, Über Tendenz und Abfassungszeit des Sophokleischen Oedipus auf Kolonos ἐν Comment. Philol. Monacensens 1891 σελ. 160 κ. ἐ. Ἀλλὰ τότε πρέπει ν' ἀποδεχθῶμεν, ὅτι τὸ τέλος τῶν Φοινισσῶν, ἐνθα ῥητῶς ἀναφέρεται ὁ Κολωνὸς ὡς τόπος, ἐν ᾧ ἐτάφη ὁ Οἰδίπους (στ. 1705), προῆλθεν ἐκ τινος μεταγενεστέρως ἐπεξεργασίας τοῦ εὐριπίδειου δράματος.

²⁾ Ἐν τῇ ὑπόθεσιν τοῦ Οἰδίποδος τυράννου λέγεται· «εἰσὶ δὲ καὶ οἱ πρότερον οὐ τύραννον ἐπιγράφοντες διὰ τοὺς χρόνους τῶν διδασκαλιῶν καὶ διὰ τὰ πράγματα».

³⁾ Τὸ τέμενος εἶναι βεβαίως ἐπίνοια τοῦ Σοφοκλέους. Κατὰ τὴν ἐν τῷ σχολίῳ εἰς σι. 91 παράδοσιν ὁ Οἰδίπους ἀπέθανεν ἐν Θήβαις καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Βοιωτικῷ ἀσλήμῳ χωρίῳ Κεῖν, ἐνθεν μετήγαγον καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν Ἑταιρῶν.

⁴⁾ Ὅπόσον εὐνοϊκῶς ἔκρινον οἱ παλαιοὶ, παραδίδει ἡ ὑπόθεσις λέγουσα· τὸ δὲ δ ρ α μ α τ ὠ ν θ α υ μ α σ τ ὠ ν.

θυμήθη ὁ ποιητὴς πρὸς τούτοις νὰ καταστήσῃ περιπλοκωτέραν πως τὴν καθ' ἑαυτὴν πλέον ἢ ἀπλὴν πρᾶξιν τὸ μὲν πρῶτον εἰσαγαγὼν τὴν Ἰσμήνην, ἣτις ἀγγέλλει εἰς τὸν τυφλὸν βασιλέα τὰς νέας ἐν Θήβαις ἔριδας, εἶτα δὲ περιπλέξας ἐξῆς εἰς τὴν πρᾶξιν τὸν Κρέοντα καὶ Πολυνείκην, ὧν ὁ μὲν πρῶτος πειρᾶται διὰ τῆς βίας μὲν, ἀλλ' ἀνεπιτεύκτως ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ δυστυχοῦς πατρὸς τὰς ὁδηγούς, ὁ δ' ἕτερος ἐλθὼν μετὰς ἀγαθῶν ἐλπίδων, ὅτι θὰ τύχῃ βοηθείας πρὸς τὸν σκοπόν, ὃν ἐδίωκεν, ἀναγκάζεται ν' ἀπέλθῃ συναποκομίζων τὴν φοβερὰν ἀρὰν τοῦ πατρὸς. Ἡ παρουσία δὲ τοῦ Κρέοντος ἐνετύπωσεν ἐν ταύτῃ εἰς τὴν τραγωδίαν, ὡς καὶ εἰς τοὺς Ἡρακλείδας καὶ τὰς Ἰκέτιδας καὶ τὸν μαινόμενον Ἡρακλέα τοῦ Εὐριπίδου, λαμπρὰν τινα πολιτικὴν χοροίαν, διότι, ὡς ἐν ἐκείναις, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ παρίστανται αἱ Ἀθηναίαι καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Θησεὺς ὡς μεγάλθυμοι προστάται τῶν ξένων, οἵτινες ζητοῦσιν ἐν τῷ φιλοξένῳ ἐδάφει τῆς Ἀττικῆς προστασίαν καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν διωκτῆρων. Ἀλλ' ὁ κάλλιστος κόσμος τῆς σοφοκλείου τραγωδίας εἶναι πάντως τὰ συναρπάζοντα χορικά ᾄσματα καὶ μάλιστα τὸ ἄριστον αὐτῶν ὁ λαμπρὸς ὕμνος εἰς τὴν Ἀττικὴν (668—749)¹⁾, ὅστις ὑπερακοντίζει ἐπὶ πολὺ τὸ ἀνάλογον ἐν τῇ Μηδείᾳ τοῦ Εὐριπίδου ᾄσμα (στχ. 824—845).

Αἱ τρεῖς τραγωδίαι, ὁ Οἰδίπους τύραννος, ἡ Ἀντιγόνη καὶ ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ ἀποτελοῦσι τὰς τρεῖς φάσεις μιᾶς πράξεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἠδύναντο ἄριστα ν' ἀποτελέσωσι τὰ τρία μέρη τριλογίας. Ἀλλὰ δὲν ἀπετέλουν τριλογίαν, διότι καὶ ἐν ὅλῳ διαφόροις χρόνοις ἐποιήθησαν καὶ οὐδέποτε ἐδιδάχθησαν ὁμοῦ. Πάντως ὅμως συνεσχετίσθησαν, διότι οὐ μόνον οἱ χαρακτῆρες τῶν δρώντων προσώπων παρέμειναν ὅμοιοι καὶ ἐν ταῖς τρισὶ τραγωδίαις, ἀλλὰ καὶ αἱ νεώτεραι ἔχουσι συνάφειάν τινα πρὸς τὰς πα-

¹⁾ Ἐσφαλμένως τὸ ᾄσμα τοῦτο καλεῖται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῇ εἰς πρεσβυτέρῳ πολιτευτῶν 3, τόμ. 5 σελ. 26 ἐκδ. Βερν.] π ἄ ρ υ δ ο ς. Ὁ χορὸς εἰσέρχεται σ π ο ρ ᾄ ᾄ η ν ἥδη ἐν στίχῳ 117.

λαιότερας καὶ αὐταὶ αἱ παλαιότεραι ὑποδεικνύουσὶ πως τὰς νεωτέρας ¹⁾).

175. Ἀποσπάσματα. Ἐκ τῶν μὴ σωθέντων δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους περιῆλθον εἰς ἡμῶς πενιχρὰ λείψανα μόνον, ἅτινα πολλάκις οὐδ' ἐπιτρέπουσιν ἀσφαλῆ τινα ὑπόθεσιν περὶ τοῦ περιεχομένου ²⁾. Καὶ τῶν μὲν πλείστων δραμάτων τὴν ὕλην ἔλαβεν ὁ φιλόμηρος ποιητὴς ἐκ τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ³⁾. Οὕτως ἀναφέρονται εἰς τὸν τρωϊκὸν κύκλον τῶν μύθων ὁ Ἀλέξανδρος, Ἑλένης γάμος (σατυρικὸν δράμα), Σκύριαι, Ὀδυσσεὺς μαινόμενος, Ἰφιγένεια (ἢ Θυσία ἐν Αὐλίδι), Ἀχαιῶν σύλλογος ἢ Σύνδειπνος (σατυρικὸν δράμα) ⁴⁾, Μυσαὶ ἢ Τήλεφος ⁵⁾, Ποιμένες (θάνατος Πρωτεσίλαου), Ἑλένης ἀπαίτησις, Τρωίλος, Παλαμήδης, Φρύγες, Αἰθιοπες ἢ Μένμων, Φοῖνιξ, Φιλοκτήτης ἐν Τροίᾳ, Λάκαιναι (ἄρπαγὴ τοῦ παλλαδίου), Λαοκόων, Σίνων, Πρίαμος, Λιχμαλώτιδες, Πολυξένη, Λίας Λοκρός, Ἀντηνορίδαι (ἀναχώρησις τῶν υἱῶν τοῦ Ἀντήνορος εἰς τὴν ἐνετικὴν Ἀδρίαν), Ναύπλιος πυρκαεὺς (ναυάγιον ἐν τῷ Καφηρεῖ), Τεῦκρος, Εὐρυσάκης, Ναυσικάα ἢ Πλύντριαι, Φαίακες, Ὀδυσσεὺς ἀκάνθοπλῆξ (θάνατος τοῦ Ὀδυσσεὺς πληγέντος δι' ἀκάνθης ὑπὸ τοῦ Τηλεγόνου, κατ' αὐτὸ δὲ καὶ τὰ Niptra τοῦ Pacuvius), Εὐρύαλος (υἱὸς τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τῆς Εὐίππης θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου θανατωθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐν ἀγνοίᾳ). Μετὰ τοὺς ὁμηρικοὺς μύθους προσέσχεν ὡς μάλιστα ὁ Σοφοκλῆς εἰς

¹⁾ Τὸ τελευταῖον ἰσχυρεῖ ἰδίως περὶ τοῦ λεγόμενου Οἰδίπ. τυρ. στ. 1455—1458 ἀν ἄλλως οἱ στίχοι οὗτοι οἱ παρασκευάζοντες πρὸς τὸν Οἰδ. ἐπὶ Κολ. εἶναι γνήσιοι. Καὶ οἱ στίχοι δὲ τοῦ Οἰδ. τυρ. 1455-1457 φαίνονται ληφθέντες ἐκ τοῦ Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 1651 καὶ 1663.

²⁾ Welcker, Griech. Trag. ἐν τῷ I τόμῳ καὶ ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τοῦ III.

³⁾ Ὁ Ἀθήν. ἐν VII. 277 ο λέγει· « ἔχαιρε ὁ ὁ Σοφοκλῆς τῷ ἐπικῷ κύκλῳ, ὡς καὶ ὅλα δράματα ποιῆσαι ἀκολουθῶν τῇ ἐν τούτῳ μυθοποιίᾳ ».

⁴⁾ Τοὺς συνδείπνους ἐδίδασκεν ἔτι ὁ Q. Cicero, ὁ ἀδελφὸς τοῦ βήτορος M. Cicero κατὰ Κικέρ. Epist. ad Quint. ἀποσπ. II, 15.

⁵⁾ Τὸ δράμα τοῦτο ἐδιδάσκειτο ὡς σατυρικὸν μετὰ τριλογίας τινὸς τραγωδιῶν ἐν Ῥόδῳ περὶ οὗ ἴδε Kaibel ἐν Hermes 23, 273.

τοὺς ἐγχωρίους ἀπτικοὺς μύθους. Πλὴν δὲ τοῦ Τριπτολέμου καὶ τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ ἐλήφθησαν ἐξ αὐτῶν τὰ ἐξῆς· Τηρεύς, Ὠρεΐθουα, Κρέουσα (συγγενὴς κατὰ τὴν ὕλην πρὸς τὸν Ἴωνα τοῦ Εὐριπ.), Πρόκρις, Αἰγεύς, Φαίδρα (ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις τοῦ Ἰππολύτου τοῦ Εὐριπ.). Τέλος δ' εὐρίσκομεν ἐν τοῖς ἀποσπασμασι τοῦ Σοφοκλέους πρὸς τοῖς διαβοήτοις μύθοις τοῦ οἴκου τῶν Τανταλιδῶν καὶ Λαβδακιδῶν ¹⁾ καὶ τὴν πλοὺν τῶν Ἀργοναυτῶν, ἐξ οὗ ὁ Ἀθάμας, Κολχίδες, Σκύθαι, Ριζοτόμοι, καὶ τὸν μῦθον τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοὺς θρύλους περὶ τοῦ Θαμύριδος Μίνως καὶ Δαιδάλου, Μελεάγρου, Βελλεροφόντου, ἐξ οὗ ὁ Ἰοβήτης, τῆς Νιόβης, τῆς Δανάης, τῆς Τυροῦς καὶ τῆς Ἀνδρομέδας. Τελείως δ' ὠλιγόωρησε τῶν περὶ θεῶν μύθων καὶ τῆς συγχρόνου ιστορίας. Πρὸς τοῦτοις δὲ κατὰ τὸν Σουΐδαν κατέλιπεν ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἐλεγείας καὶ παιᾶνας καὶ πραγματεῖαν ἐν πεζῷ λόγῳ περὶ χοροῦ, ἐν ᾗ ἡτιολόγει τὰς καινουργίας αὐτοῦ ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς παλαιούς χοροδιδασκάλους, τὸν Θέσπιν καὶ τὸν Χοιρίλον. Τῆς συγγραφῆς ταύτης οὐδὲν ἔχνος περιεσώθη, ἐκ δὲ τῶν Ἐλεγείων, ὧν μία εἰς Ἡρόδοτον, μόνον πενιχρὰ λείψανα.

Χειρόγραφα. Ἡ σχέσις εἶναι ἡ αὐτὴ οἷα καὶ παρ' Αἰσχύλῳ. Κύρια χειρόγραφα δηλαδὴ εἶναι ὁ κῶδ. Laurentianus XXXII, 9 τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος (L), βραδύτερον ἐφοδιασθεὶς διὰ σχολίων καὶ ὑπὸ διαφορῶν χειρῶν διορθωθείς καὶ συμπληρωθεὶς οὕτως, ὥστε ἐπὶ παραδείγματι ὁ στ. 800 τοῦ Οἰδίποδος τυράννου προσετέθη ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρὸς τοῦ XIII αἰῶνος. Τὸν κώδικα φωτοτυπικῶς ἐξέδωκεν ὁ Thompson-Jebb, Facsimile of the Laurent. manusc. London 1885. Μετ' αὐτὸν ἔρχεται ὁ Parisinus 2712 τοῦ 13 αἰῶνος (P, παρὰ τοῖς παλαιότεροις A, μετὰ συντόμων σχολίων), ὅστις δὲν ἀντεγράφη ἐκ τοῦ Laurentianus, ἀλλ' ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ κοινοῦ τινος ἀρχετύπου διότι περιέχει τοὺς στίχους Οἰδ. τυρ. 800, Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 1105, Ἠλ. 1485, οἵτινες δὲν ἀπαντῶσι νῦν

¹⁾ Ἐκ τοῦ τελευταίου ἐλήφθησαν πλὴν τοῦ μνημονευθέντος ἡδὴ Οἰδίποδος· καὶ οἱ Ἐπίγονοι ἢ Ἐπιφύλη, ἣν μετεσχημάτισεν ὁ Ῥωμαῖος, τραγικὸς Accius, καὶ ὁ συναφῆς πρὸς αὐτοὺς Ἀλκμέων.

ἐν τῷ χειρογράφῳ L ἐκ τῆς πρώτης χειρός, ὥς καὶ τὸ ἐκεῖ παραλειφθὲν γένος Σοφοκλέους. Παράβ. A. Seyffert, Quaestiones criticae de Soph. Halis 1864, Meifert, De Soph. codicibus, Dissert. Hal. 1891. Ἄξιος λόγου τινὸς εἶναι ἔνεκα ὁρθῶν τινων γραφῶν ὁ Laurentianus 125 (Γ). Ἀχρηστοὶ δ' εἶναι οἱ νεώτεροι ἐκ τοῦ Τρικλινίου τὴν ἀρχὴν ἔχοντες κώδικες.

Σχόλια. Τὰ παλαιά, ἀλλὰ λίαν κεκολωμένα ἀνάγονται εἰς τὸν Αἰδύμον, ὃς ἐν Ἀντιγ. 45, Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 237 καὶ ἀλλαχοῦ αὐτῷ ὀνόματι μνημονεῖται. Εἰς ταῦτα προστίθενται καὶ ὁ βίος (λείπει ἐκ τοῦ L) καὶ αἱ ὑποθέσεις ἐν πεζῷ καὶ ἐμμέτρῳ λόγῳ, αἵτινες πρέπει ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὸν Ἀριστοφάνη (δητῶς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα ἐν Ἀντιγ. καὶ Οἰδ. τυρ.) καὶ τὸν Σαλούστιον (ἀναφέρεται ἐν Ἀντιγ. καὶ Οἰδ. ἐπὶ Κολ.). Νεώτερα δ' ἀσήμενα σχόλια εἶναι τὰ ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου καὶ Μοσχοπούλου εἰς τὰς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα πρὸ πασῶν ἀναγιγνωσκομένας τρεῖς τραγωδίας, τὸν Αἴαντα, τὴν Ἠλέκτραν τὸν Οἰδ. τύραννον, καὶ τὰ ὑπὸ Δημητρίου Τρικλινίου εἰς Αἴαντα, Ἠλεκ. Οἰδ. τύρ. Ἀντιγ. Ἐξέδωσαν τὰ σχόλια ὁ Elmsley-Dindorf, Oxonii 1825-1852 εἰς δύο τόμους. Νεώτερα ἔκδοσις τῶν παλαιῶν σχολίων εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Παπαγεωργίου φιλοπονηθεῖσα Scholia in Sophoclis tragoedias vetera 1888, Lips. (Bibl. Teubn.). Περὶ τῶν πηγῶν τῶν σχολίων καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν ἴδε G. Wolff, De Soph. scholiis Laurentianis, Lips. 1843. Περὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸν Σουῖδαν P. Jahn, Quaestiones de scholiis Laurentianis Berol., 1884.

Ἐκδόσεις. Πρώτη ἔκδ. τοῦ Aldus Venet. 1502. Μετὰ τῶν σχολίων ὑπὸ H. Stephanus, Paris 1568 ἔκδοσις, ἣτις ἔμεινε κοινὴ μέχρι τοῦ παρόντος αἰῶνος. Πρόοδος τις ἐν τῇ διαίρεσει τῶν στίχων τῶν χορικῶν φαίνεται ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Canter, Antverp. 1579.

Σπουδαίως ἐμελετήθη ὁ Σοφ. βραδύτερον τοῦ Εὐριπίδου. Θεμελιώδης εἶναι ἡ κριτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ Brunck (ὃς ἐπωφελήθη τὸν κώδ. Paris. 2712), Argent 1786. Γόνιμοι λίαν αἱ ἐπαναληφθεῖσαι νέαι ἔκδοσις τοῦ Erfurdt ὑπὸ G. Hermann, Lips. 1817-1848. Ἄξια λόγου πρὸς τὴν κριτικὴν ἢ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Λαυρεντιανοῦ κώδικος μετὰ κριτικοῦ ὑπομνήματος ἔκδοσις τοῦ Dindorf,

Oxonii 1860. Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Jakobs καὶ Rost διευθυνομένη Bibliotheca graec. μετὰ λατινικῶν σημειώσεων ἐξέδωκε τὸν Σοφοκλέα ὁ Wunder, 5 ἔκδ. ὑπὸ Wecklein.

Ἐκδόσεις μεθ' ἐριμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Schneidewin, Nauck τύποις Weidmann, ὑπὸ Wolff-Bellermann παρὰ Teubner, ὑπὸ Wecklein τύποις Lindauer ἐν Μονάχῳ, ὑπὸ Muff τύποις Velhagen-Klasing. Κριτικαὶ ἐκδόσεις τοῦ κειμένου ὑπὸ Nauck παρὰ Weidmann, ὑπὸ Dindorf-Mekler ἐν τῇ Biblioth. Teubner, ὑπὸ Schubert ἐν Biblioth. Schenkl. Μερικαὶ ἐκδόσεις: Ajax cum scholiis et commentario perpetuo edid. Lobeck edit. II, Lips. 1835. — Antigone griech. — deutsch mit Excursen von Boeckh, Berl. 1843, cum scholiis et virorum doctorum curis ed. Wex, Lips. 1831 2 τόμ. Electra in usum scholarum ed. Ot. Jahn, edit. III curav. Michaelis, Bonnae 1882 (ἴδε καὶ Michaelis ἐν Archäologische Zeitung 38, 75 κ. ἐ). Ἐκδόσεις τῆς Ἡλέκτρας ὑπὸ Kaibel, Leipz. 1896. Oedipus Rex cum annotat edid. tertium Elmsley, Leips. 1896, adnot. van Herwerden, Trai. 1867. Oedipus Colon. cum scholiis et suis comment, edidit Reisig, Ienae 1820.

Lexicon Sophocleum ed. Elendt, edit. II curavit Genthe, Berl. 1882. Brambach, Metrische Studien zu Sophokles. Sophokleische Gesänge, Leipzig 1869 καὶ 1870 — Gleditsch, Die Cantica der Sophokleischen Tragödien, 2 Aufl. Wien 1883. Chr. Muff, Die chorische Technik des Sophokles, Halle 1877. — O. Hense, Der Chor des Soph. Berl. 1877 καὶ Rheinisches Museum 32, 485 κ. ἐξῆς. — Genthe, Index commentationum Sophoclearum ab anno Berol 1874 editarum triplex. — Περὶ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας πραγματεύεται ὁ Wecklein ἐν τῷ Jahresbericht über die Fortschr. der class Alterthumswissensch. ὑπὸ Bursian—Müller. Λατινικὴ μετάφρ. τοῦ Ajas Iorarius ὑπὸ Scaliger, γερμανικὴ τῆς Ἀντιγόνης ὑπὸ Opitz-Lechner, Sophokles auf der modernen Bühne ἐν τοῖς Verhandlungen der Philol. Versam. 1891.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων Δ. Χ. Σεμτέλος, Σοφοκλέους τραγῳδαὶ τόμ.

πρῶτος Ἀντιγόνη ἐν Ἀθ. 1887 μετ' ἐκτενοῦς εἰσαγωγῆς, κριτικῶν καὶ ἐρμηνευτ. σημειώσεων καὶ διορθωτικῶν ὑπομνημάτων. Γ. Μιστριώτης, Σοφοκλέους Ἀντιγόνη ἐν Ἀθήναις 1874 ἐκδ. β', Ἡλέκτρα 1885. Οἰδίπους τύραννος ἐκδ. β'. τύπ. Φιλοκαλίας 1879, Αἴας, Φιλοκτήτης, Οἶδ. ἐπὶ Κολωνῶν ἐν Ἀθήναις ἐκδ. β'. Α. Π(άλλης), Σοφοκλέους Ἀντιγόνη μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων ἐν Ἀθήναις τύποις Ἀττικοῦ Μουσείου 1885. Σ. Γ. Παναγιωτοπούλου, Ἑρμηνευτικὰ καὶ κριτικὰ εἰς τὸν Οἰδίποδα τύραννον ἐν Ἀθηναίου τόμ. 9 σελ. 373 κ. ἑ. Ἀ. Ῥ. Παγκαβῆ μετάφρ. Ἀντιγόνης ἐν Ἀθ. 1867. Ἀγγ. Βλάχου, ἔμμετρος μετάφρασις Οἶδ. Τυράνν. καὶ Οἶδ. Κολ. Ἀθ. 1893. Μετάφρασις ὑπὸ ἀνωνύμων εἰς τὸ πεζὸν πασῶν τῶν τραγωδιῶν, ἐν Κων]πόλει, τύποις Ἑπταλόφου 1868. Π. Ν. Παππαγεωργίου Κριτικά καὶ παλαιογραφικὰ συμβολαὶ εἰς τὰ παλαιὰ σχόλια τοῦ Σοφοκλέους ἐν Λειψ. 1881 (γερμανιστί) Τοῦ ἰδίου, περὶ τοῦ Λαυρεντιανοῦ κώδικος τοῦ Σοφοκλέους καὶ νέα ἀντιβολὴ τοῦ κειμένου τῶν σχολίων ἐν Λειψ. 1883 (γερμανιστί). Τοῦ ἰδίου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν καὶ κριτικὴν τοῦ Σοφοκλέους ἐν Ἰένῃ 1883 (γερμανιστί). Τοῦ ἰδίου, Κριτικά καὶ ἐρμηνευτικὰ εἰς τὰ ἀποσπάσματα τῶν Ἑλλ. τραγικῶν ποιητῶν ἐν Λειψ. 1880 (ἐλληνιστί)].

δ) Εὐριπίδης (περὶ τὸ 480—406) ¹⁾.

176. Βίος. Ὁ Εὐριπίδης, σύγχρονος μὲν, ἀλλὰ νεώτερος τοῦ Σοφοκλέους, ἦτο ἀνομοιότατος ἕνεκα τοῦ γένους αὐτοῦ πρὸς τοὺς δύο αὐτοῦ μεγάλους ἀντιτέχνους τοὺς συναγωνιζομένους περὶ τοῦ τραγικοῦ στεφάνου. Διότι ὁ μὲν Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς κατήγοντο ἐξ εὐγενῶν καὶ πλουσίων γενῶν τῆς Ἀττικῆς καὶ οὕτως ἐφαίνοντο ἐξ αὐτῆς τῆς γενετῆς προωρισμένοι νὰ καταλάβωσιν ἔξοχον θέσιν μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τοῦ Εὐριπίδου οἱ

¹⁾ Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἐσώθη τὸ Γένος Εὐριπίδου καὶ βίος. Ἐχομεν δὲ καὶ ἐν ἄρθρῳ τοῦ Σουλᾶ (ἐν λῆξει) καὶ ἐν κεφάλαιον παρὰ Gellius At. n. XV, 20. Αἱ δὲ πέντε ἐπιστολαὶ τοῦ Εὐριπίδου οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν ὡς νόθοι. Ἀπάσας δὲ τὰς πηγὰς παρέβαλε καὶ ἐπωφελήθη ὁ Nauck, De Euripidis vita, poesi, ingenio ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ. Hartung, Euripides restitutus, Hamburg 1843 2. τόμ. Ot. Ribbek, Euripides und seine Zeit, Progr. Bern 1860. Wilamowitz, Das Leben des Euripides ἐν Eurip. Herakles, 1-42. [Δ. Ν. Βερναρδάκης ἐν τοῖς προλεγόμενοις τῆς ἐκδόσεως τῶν Φοινισσῶν].

γονεῖς, ὁ Μνησαρχίδης καὶ ἡ Κλειτώ, ἐπὶ μακρὸν μὲν ἔζησαν ὡς φυγάδες ἐν Βοιωτίᾳ, κατελθόντες δ' ἔζων ὡς κάπηλοι ἐν Φλυεῦσι, δῆμῳ τῆς Κεκροπίδος φυλῆς¹⁾, ὥστε ἐν πενιχρότητι ἀνετρέφη ὁ υἱός²⁾. Τὸ δ' ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ συνέπιπτε κατὰ τινὰς μὲν πρὸς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν³⁾ καὶ τὴν μαρτυρίαν ταύτην οἱ λογοτεχνικοὶ θοῦλοι κοσμήσαντες ἔπλασαν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ναυμαχίας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ Σαλαμῖνι⁴⁾. Κατ' ἄλλους δὲ ἐγεννήθη ἐν ἡ δύο ἔτη πρότερον. Ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ ἔτυχεν ἐπιμελοῦς ἀνατροφῆς, ἐξ οὗ καὶ μετείχε τῶν ἐν τῇ πατρίδι ἐορτῶν ὡς ὀρχηστῆς καὶ πυρφόρος Ἀπόλλωνος τοῦ Ζωστήριου⁵⁾ καὶ διεκρίθη ὡς παλαιστῆς καὶ πυγμαῖος. Ἀλλὰ καὶ τὴν γυμναστικὴν ταχέως ἀπηνήθη⁶⁾ καὶ τὴν γραφικὴν, εἰς ἣν νέος ὢν ἐπεδόθη, φαίνεται οὐχὶ μακρὸν ἀσκήσας, ἂν καὶ πάντοτε ἐπεδείκνυνεν ἐν τοῖς ποιήμασι τὴν πρὸς τὰ γραφικὰ

1) Σουλᾶς καὶ Ἀρποκρατίων ἐν λ. Φλυεῖα.

2) Βίος Εὐριπίδου. Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 457, 478 ἐν Ἰππ. 19. Ἐν Θεομοφορίᾳ. 456. ἐν Βατρ. 840, 947. Ἄλλως ὁ Φιλόχορος παρὰ Σουλᾶ λέγειν: «Εὐριπίδης Μνησαρχοῦ ἢ Μνησαρχίδου καὶ Κλειτοῦς, οἱ φεύγοντες εἰς Βοιωτίαν μετόκησαν, εἴτα ἐν τῇ Ἀττικῇ (οὕτω καὶ ὁ Στρεψ. ἐν Ἀνθολ. 44, 41): οὐκ ἀληθὲς δὲ ὡς λαχανόπωλις ἦν ἡ μήτηρ αὐτοῦ· καὶ γὰρ τῶν σφόδρα εὐγενῶν ἐτύγγανεν, ὡς ἀποδείκνυσιν Φιλόχορος». Τὰ σκώμματα τῶν κωμικῶν, οἵτινες ἔσκωπον αὐτὸν ὡς υἱὸν λαχανόπωλιδος, οὐδεμιᾶς εἶναι ἀξία προσοχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν σφόδρα εὐγενῶν ἐτύγγανεν τοῦ Φιλόχору, οὐχὶ ἀξιοπιστότερον τυγχάνει βεβαίως καὶ τὸ παῖς ἀρουραίας θεοῦ τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 840 εἶναι τὸ ὀρθότερον. Ἐκ τούτου δ' ὅτι Εὐριπίδης κατεσκεύασε ἐν Σαλαμῖνι κατὰ τὸν Βίον καὶ τὸν Gellius σπῆλαιον ἀναπνοὴν ἔχον εἰς τὴν θάλασσαν, συμπεραίνουσιν, ὅτι ἐκληρονόμησεν ἐπὶ τῆς νήσου ἐκείνης κτῆσιν.

3) Ἴδε βίον καὶ Διογ. Λαέρτ. I, 2 45 καὶ Πλουτ. Συμποσ. VIII, 1, 1 [τόμ. 4 σελ. 304 ἐκδ. Βερ.]. Ἡ ἐν τῷ βίῳ μαρτυρία τοῦ Ἐρατοσθένους, ὅτι ἐτελεύτησε 75 ἔτη γεγονώς, ἀγεί ὁμας εἰς τὸ 481[480]. Κατὰ τὸ Πάριον χρονικὸν ἐγεννήθη τῷ 4 ἔτει τῆς 83 Ὀλυμπ. = 485[484], καὶ ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης κηρύττεται καὶ ὁ Mendelssohn ἐν Acta Lips. II, 161 κ. ἐ.

4) Ἴδε βίον. Ἐν Corp. Inser. Graec. 6052 ἀποκαλεῖται ὁ Εὐριπίδης Σαλαμῖνιος. Ὁ δὲ Gellius ἐνθ' ἀν. 15 λέγει: Philochorus refert in insula Salamine speluncam esse foetam et horridam, in qua scripturarit Euripides.

5) Ἴδε Ἀθῆν. ἐν X, 421 σ καὶ Βίον. Ταῦτα ἐγράφησαν ἴσως κατὰ Φιλόχορον, δὲ ἤθελε ν' ἀναίρησιν τὴν μομφήν, ὅτι ἐκ ταπεινῶν γονέων κατήγετο.

6) Σφοδρῶς ἐλέγχων τοὺς ἀθλητὰς ἐν ἀπόπ. 284 λέγει: «οὐδὲν ἀκρίον ἐστὶν ἄθλητῶν γένος».

ἰδιοφυΐαν αὐτοῦ ¹⁾. Ἐκεῖνο δ', ὅπερ εἴλκυσεν αὐτὸν καὶ ἀπέβη τὸ κύριον πεδῖον τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ ἰκανότητος, ἦτο ἡ τραγωδία. Τῷ 455 ²⁾ δὲ τὸ πρῶτον ᾗτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ ἄρχοντος χρόνον, ἵνα διδάξῃ τὰς Πεελιάδας, ὅτε ἐδέησε νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸ τελευταῖον ἔπαθλον, ἥτοι τρίτος ἐγένετο κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἀγώνισμα. Παρέμεινε δὲ πιστὸς δι' ὅλου τοῦ βίου εἰς τὴν σκηνήν, ἃν καὶ πολὺ βραδύτερον κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ ἢ τάσις τῆς ποιήσεως αὐτοῦ ³⁾ καὶ τότε δ' ἔτι πολλάκις ἐμελλε νὰ λάβῃ πείραν τοῦ εὐμεταβόλου τῆς εὐνοίας τοῦ κοινοῦ.

177. Καίπερ δ' ὅλως ἐν τῇ τραγωδίᾳ ζῶν ὁ Εὐριπίδης, ἐξεδήλου ἔμως μέγα τὸ διαφέρειν καὶ πρὸς ἄλλας διανοητικὰς ἀσχολίας καὶ δὴ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. Εἶχεν ἐκλεκτὴν βιβλιοθήκην ⁴⁾ καὶ ἐγένετο ἀκουστὴς τῶν φιλοσόφων Ἀναξαγόρου, Πρωταγόρου καὶ Προδίκου ⁵⁾. Καὶ πρὸς τὸν Σωκράτην δὲ διέκειτο φιλικώτατα καὶ ἀπέλαυε καὶ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας αὐτοῦ. Ὁ Αἰλιανὸς μάλιστα διηγεῖται (ἐν Ποικ. Ἱστορ. II, 13), ὅτι ὁ Σωκράτης σπανίως ἐπεσκέπτετο τὸ θέατρον καὶ δὴ ὅσάκις μόνον ἐδιδάσκοντο νέα δράματα τοῦ Εὐριπίδου ⁶⁾. Ἀλλὰ ταῦτα ἀναγινώσκοντες δὲν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἦτο τακτικὸς

¹⁾ Κατὰ τὸν βίον ἐδεικνύοντο αὐτοῦ πινάκια ἐν Μεγάροις. Ἡ τέχνη τῆς περιγραφῆς εἰκόνων καταδηλοῦται ἄριστα ἐν Ἰωνος στ. 190-218. Παράβ. καὶ Ἐκάδης στ. 807 «ὡς γράφεις τ' ἀποσταθεῖς ἰδοῦ με κἀνὰ θρησον». καὶ Ἐκ 570, Ἀνδρομ. ἀπόσπ. 125, Ὑψιπύλης ἀπόσπ. 764.

²⁾ Πλανᾶται ὁ Gellius ἐνθ' ἀν. XV, 20 λέγων, ὅτι κατὰ τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας ἐποίησεν ὁ Εὐριπίδης τραγωδίαν.

³⁾ Τῷ 441 τὸ πρῶτον ἔτυχε τῶν πρωτείων κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον.

⁴⁾ Ἰδ. Ἀθην. I, 3 α.

⁵⁾ Κατὰ τὸν βίον «ἀκουστὴς γενόμενος Ἀναξαγόρου καὶ Προδίκου καὶ Πρωταγόρου καὶ Σωκράτους ἑταῖρος». Ἰδ. καὶ Cicero. Tuscul. III, 14 fuerat auditor Protagorae. Ἐν στίχοις δ' Ἀλεξάνδρου τοῦ Αἰτωλοῦ παρὰ Gellius XV, 20 ὀνομάζεται Ἀναξαγόρου τρύφιμος καὶ εἰς τὸν Ἀναξαγόραν φαίνονται ἀναγόμενοι οἱ στίχοι ἐν Ἀλκυστ. 903-910 καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἡρακλείτου φαίνεται γινώσκων Ἰδε Διογ. Λαέρτ. II, 22 καὶ Εὐρ. ἀπόσπ. 639 καὶ 880 καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 1082.

⁶⁾ Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους, ὅτι ἡ ἀρετὴ στηρίζεται εἰς τὴν γυνῶσιν, ἐκφαίνεται ἐν τῷ 348 στίχῳ τῷ Ἡρακλ. μαινομένου.

μαθητής των φιλοσόφων εκείνων, ἀλλ' ὅτι ἀναστρεφόμενος ἐλευ-
θέρως πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀναγινώσκων τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπεζήτει νὰ
διδασχθῇ καὶ νὰ διαφωτισθῇ μανθάνων, πῶς ἐκείνοι ἐσκοποῦντο περὶ
τῶν μεγάλων ζητημάτων, ἅτινα συνετάραττον τότε τὰ πνεύματα
τῶν συγχρόνων. Αὐτὸς δ' ὢν ἐνθερμος θιασώτης τοῦ ὀρθοῦ λόγου
καὶ περιφρονητῆς τῆς παλαιᾶς περὶ θεῶν πίστεως συνετέλεσε πλέον
ἢ ὅσον αὐτοὶ ἐκείνοι οἱ φιλόσοφοι εἰς διάδοσιν τῶν φιλοσοφικῶν δι-
δασκαλιῶν ¹⁾. Ἐκ τούτου οὐχὶ ἀδίκως ἀπεκάλουν αὐτὸν σκη-
νικὸν φιλόσοφον ²⁾. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἀπέιχε τέλεον τῆς ἐνερ-
γοῦ πολιτικῆς ³⁾ καὶ ἐν τούτῳ αὖθις ἀπεδεικνύετο ἐν ἀντιθέσει πρὸς
τὸν Αἰσχύλον καὶ Σοφοκλέα ποιητῆς τῶν νέων χρόνων. Ἐν ταῖς
τραγωδαῖς ὅμως αὐτοῦ μέγα ἐξέφαινε διαφέρον περὶ τῶν πολιτι-
κῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας καὶ ἰδίᾳ ἐν ἐκείναις, ἐν αἷς ἐδίωκε
σκοπὸν τινα, οἷαι αἱ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ πελοποννησιακοῦ
πολέμου γραφεῖσαι, ἐδράττετο παντὸς καιροῦ, ἵνα ἐγκωμιᾷ μὲν
τὴν πατρίδα, ἐπιτεθῇ δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς ⁴⁾.

¹⁾ Ἀπασα αἱ τραγωδαὶ τοῦ Εὐριπίδου βροθουαὶ ἀποδείξουσιν. Ἀλλ' ἐκφραστικώτατα εἶ-
ναι τὰ ἐξῆς χωρία. Ἐκάβ. 799. Ἴωνος 436-451. Ἴφιγεν. ἐν Ταύρ. 385-391. Τρωάδ. 884-888 (κατὰ Διογένην τὸν Ἀπολλωνιάτην), Βελλεροφ. ἀποσπ. 288 καὶ 294, Χρυσίπ. ἀπόσπ. 836, Θησίως ἀπόσπ. 392, Πειρίθ. ἀπόσπ. 596 καὶ ἀπόσπ. ἀγνώστου προελεύσεως 904. Ὅτι δὲ Εὐριπίδης ἀνεδίδασκεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀναξαγόρου, ὑπο-
δαλῶσι δὲ Πλάτων ἐν Ἀπολογ. 26d. Παράβ. καὶ Λουκιανοῦ Δία τραγωιδὸν ἐν κεφ. 41
τόμ. 6'. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλ. ἐν Ῥητορ. III, 15 σελ. 1416 a 29 [σέλ. 215 ἐκδ. Roemer]
ἐκρίθη ἀσεβείας. Βιβλιογραφίαν περὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τοῦ Εὐριπ. ἴδε παρὰ Ueber-
weg. Grundriss der Gesch. der Phil. I, 81 τῆς 7ης ἐκδ. καὶ πρὸς τοῦτοις Wilamowitz, Eurip. Herakles I, 22-30.

²⁾ Ἀθήν. ἐν IV, 158 e καὶ XIII, 561 a Vitruvii VIII, praefat. Σέξτ. Ἐμπειρ. I
[πρὸς Γραμμ.] 288. Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. V, 248 Παράβ. καὶ Πλ. ἐν Πολιτ. VIII, 558 a
λέγοντα· « ἥ τε τραγωδία ὅλως σαφὸν δοκεῖ εἶναι καὶ ὁ Εὐριπίδης διαφέρειν ἐν αὐτῇ ».

³⁾ Ἰπὸ τοῦ Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. II, 6, 1384 b [107 ἐκδ. Roem.] ἀναφέρεται « Εὐ-
ριπίδου ἀπόκρισις πρὸς Σουρακοσίους » καὶ τοῦτο σχετίζεται ὁ σχολιαστὴς
πρὸς πρεσβεῖαν, περὶ ἧς οὐδὲν ἄλλοθεν γνωρίζομεν. Καὶ περὶ δίκης δὲ τις πρὸς Ὑγιαίνοντα
προτείνοντα ἀντιδρῶσιν ἐξ ἀφορμῆς χρηργίας ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτ. ἐν Ῥητ. III, 15, 1416 a
29 [215 Roem.].

⁴⁾ Οὕτως ἐνεκωμίας τὰς Ἀθήνας ὡς προστατὴν τῶν καταδιωχομένων μεταβδύθυ-
ζων τοὺς μύθους ἐν Μηδείᾳ, Ἡρακλεῖ, Ἡρακλείδασι, Ἰκέτισι καὶ Φοινίσσαις. Ἐν τῷ προ-
σώπῳ τοῦ Μενελάου ἐν Ἀνδρομάχῃ (ἴδε καὶ σχόλ. εἰς Ἀνδρομ. 445) καὶ τοῦ Ὁρέστου ἐστὶ·

178. Μεγάλην δὲ ῥοπήν εἶχον πρὸς τὸν βίον καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Εὐριπίδου τὰ οἰκιακὰ αὐτοῦ. Διότι δις μὲν ἦλθεν εἰς γάμου κοινωνίαν γήμας τὸ μὲν πρῶτον τὴν Μελιτώ, εἶτα δὲ τὴν Χοιρίνην (κατ' ἄλλην γραφὴν Χοιρίλην¹), ἀλλ' ἀμφοτέρων κακὴν πεῖραν φαίνεται λαβῶν. Τὰ σκανδαλώδη δῆλα δὴ χρονικὰ τῶν χρόνων ἐκείνων διηγούνται, ὅτι εἶχεν οἰκογενὲς μειράκιον ὀνομαζόμενον Κηφισοφῶντα, μεθ' οὗ συνέζη ἡ γυνὴ ἐν μοιχικῇ ὁμιλίᾳ²). Εἰς ταύτας δὲ τὰς ἐκ τοῦ γάμου διαφορὰς καὶ πικρίας ἀπέδιδον οἱ παλαιοὶ τὸ πρὸς τὰς γυναῖκας μῖσος, ὅπερ ἐπιδεικνύει ὁ ποιητὴς ἐν ταῖς τραγωδίαις καὶ προάγει τὰς γυναῖκας εἰς συναρμωσίαν κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις. Ἀλλὰ τὸ μῖσος τοῦτο δὲν φαίνεται ἔχον ἀληθῶς βαθείας τὰς ρίζας καὶ διὰ τοῦτο παίζων ὁ Σοφοκλῆς ποτε εἶπε πρὸς τὸν διηγούμενον περὶ τοῦ μισογύνου Εὐριπίδου, «ἐν γε ταῖς τραγωδίαις, ἐπεὶ ἐν γε τῇ κλίνῃ φιλογύνῃς». Υἱοὺς δ' εἶχε τρεῖς τὸν Μνησαρχίδην, Μνησίλοχον καὶ Εὐριπίδην, ὃς ἐδίδασκε ἔνια δράματα τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος. Τὰ τελευταῖα δ' ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ οἰήγαγεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀρχελαίου³), ὃς τότε ἐπειράτο νὰ ἔχη

γμάτισε τὴν ἀπιστον σκληρότητα καὶ φιλαργυρίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ὡσαύτως ἐν ταῖς Ἑρακλείδαις συνιστᾷ τὴν συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀργεῖους. Πρὸς τοὺς δημαγωγοὺς καὶ δημοκόλας ἀπευθύνονται οἱ στίχοι ἐν Ἑκάδ. 254 κ. ἔ. καὶ Ἰκέτ. 232 κ. ἔ. Ὁ δὲ Λυκοῦργος ἐν τῷ κατὰ Λεωκράτους 100 ἐπαινεῖ τὸν ποιητὴν διὰ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην, ἣν ἐκδηλοῖ ἐν τῇ Κρεσφόντῃ.

¹) Ἐν τῷ βίῳ λέγεται· «γυναῖκα δὲ γῆμαι πρώτην Μελιτώ, δευτέραν δὲ Χοιρίνην», ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Σουίδας λέγει, ὅτι πρώτην ἔγημε τὴν Χοιρίλην, καὶ ὁ Gellius XV, 20 ἔπλασε τὴν διγαμίαν. Ὁ Wilamowitz ἐν *Analec. Euripid.* 149 καὶ ἐν *Eurip. Herakles* I, 7 ὁρθῶς ἴσως κηρύττει ὡς μῦθον τὸν μετὰ τῆς Χοιρίλης ἢ Χοιρίνης γάμον.

²) Ὅτι ὁ Κηφισοφῶν ἦτο οἰκογενὲς μειράκιον ἀναφέρει ὁ Ἀριστοφ. ἐν *Βατρ.* 1408 καὶ 1452. Τὸν στίχον δὲ 944 τῆς αὐτῆς κωμωδίας ἐρμηνεύοντα τὰ σχόλια τεκμαίρονται, ὅτι ὁ Κηφισοφῶν ἐδοῆθει εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν μονωιδιῶν. Περὶ δὲ τῶν μοιχικῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ποιητοῦ διηγέται ὁ βίος ἴσως ἐκ τῶν σκωμμάτων τῆς κωμωδίας. Ἐκείθεν βεβαίως προῆλθε καὶ τὸ ἀνέκδοτον, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐθεράπευε τὴν ταμίαν τοῦ βασιλέως Ἀρχελαίου, περὶ οὗ γράφει ὁ Ἑρμησιάνναξ παρ' Ἀθηναίῳ XIII, 598 d.

³) Ἰδε βίον. Φιλοδόμου περὶ κακιῶν καὶ τῶν ἀντικειμένων ἀρετῶν X ἐκδ. Hartung. Solinus, de *Memorab.* IX, 16 ed. Mommsen. Λουκ. Περὶ Παρασπίτου III, 35, Παισαν.

παρ' ἑαυτῶ ἐν Πέλλῃ τοὺς ἐκκρίτους ἄνδρας τῆς Ἑλλάδος καὶ πλὴν τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὸν Ἀγάθωνα τὸν τραγικὸν παρῶρμησε νὰ μετοικήσῃ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Μακεδονίαν¹⁾. Ἰσως δὲ τότε μεταβαίνων ἐκεῖσε παρέμεινε χρόνον τινὰ ἐν Μαγνησίᾳ καὶ ἐτιμήθη διὰ προξενίας καὶ ἀτελείας²⁾. Ὡς δ' ὁ Αἰσχύλος ἐποίησε τὰς Αἰτιναίᾳς ἐγγώριον πραγματευθεὶς μῦθον εἰς τιμὴν τῶν ἐν Σικελίᾳ, οὕτω καὶ ὁ Εὐριπίδης εἰς τιμὴν τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ προστάτου ἐποίησε τὸν Ἀρχέλαον, ἐν ᾧ ἐνεκωμίᾳσε τὸν βασιλέα ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀρχηγέτου τῆς μακεδονικῆς δυναστείας³⁾. Τὴν δὲ πατρίδα δὲν ἐπανεῖδε πλέον, διότι ἀπέθανεν ἐν Ἀρεθούσῃ παρὰ τῇ Ἀμφιπόλει κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 406 πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Διονυσίων σπαραχθεὶς ὑπὸ τῶν κυνῶν τοῦ βασιλέως, ὡς ἐθρυλήθη⁴⁾. Παρὰ τῇ Ἀμφιπόλει δ' εὕρισκετο κατὰ τὴν συμ-

1, 2, 2, Γ. Συγγέλλου Χρον. σελ. 500, 7. Περὶ χρυσοῦ δὲ τινος ἐκπώματος, ὅπερ ὁ Ἀρχέλαος παρὰ δέειπνον ἔδωκεν εἰς τὸν Εὐριπίδην, διηγείται ὁ Πλούτ. 531d [ἐν τῷ περὶ Δυσωπίας τόμ. III, σελ. 375 ἐκδ. Βερναρδ.].

1) Περὶ τοῦ Εὐριπίδου περιβάλλοντος καὶ κατασπαζομένου τὸν καλὸν Ἀγάθωνα διηγείται ὁ Πλούτ. 770c [ἐν τῷ Ἑρωτικῷ 4, 459 ἐκδ. Βερν.] καὶ ὁ Αἰλ. ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIII, 4 παραλαβόντες ἴσως ἐκ τινος συγγραφῆς τοῦ περιπατητικοῦ Πραξιφάνους. Περὶ δὲ τῆς ἑριδος τοῦ Εὐριπίδου πρὸς αὐλικὸν τινα [Δεκάμνηχον], ὃς ἐσκώφεν αὐτὸν διὰ τὴν δυσωδίαν τοῦ στόματος διηγείται ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. V, 10 σελ. 1311b, 33 [σελ. 276 ἐκδ. Susemihl] καὶ ὁ Στοδ. ἐν Ἀνθολ. 41, 6.

2) Ἐν τῷ βίῳ ἀναγινώσκωμεν «μετέστη δ' ἐν Μαγνησίᾳ καὶ προξενίᾳ ἐτιμήθη καὶ ἀτελείᾳ», ἀλλὰ τίς Μαγνησίᾳ ἐννοεῖται, δὲν παραδίδεται δυστυχῶς. Καὶ ὁ τῶν Συρακοῦσων δὲ τύραννος Διονύσιος ἦτο ἐνθουσιώδης θαυμαστῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ ἠγόρασε παρὰ τῶν κληρονόμων μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀντὶ ταλάντου τὸ ψαλτήριον καὶ τὴν δέλτον καὶ τὸ γραφεῖον, ὡς ὁ Ἑρμύππας ἐν τῷ βίῳ ἱστορεῖ. Παράδ. καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Νικ. 29 «ἐνιοὶ δὲ καὶ δι' Εὐριπίδην ἐσώθησαν, μάλιστα γὰρ ὡς εἰκοι τῶν ἐκτὸς Ἑλλήνων ἐπόθησαν αὐτοῦ τὴν μούσαν οἱ περὶ Σικελίαν».

3) Πρὸς ταῦτα δὲν ἔχουσιν ὅλως ἀντιθέτως τὰ τοῦ γραμματικοῦ Διομήδους λέγοντος ἐν σελ. 488, 20 ἐκδ. Keil: Euripides petente Archelao rege, ut de se tragoediam scriberet, abnuit ac precatus est, ne accideret Archelao aliquid tragoediae proprium, ostendens nihil aliud esse tragoediam quam miseriarum comprehensionem. Περὶ τῆς ἱστορικῆς βάσεως τοῦ μύθου, δι' οὗ τὸ μακεδονικὸν βασιλικὸν γένος ἀνάγεται εἰς τὸν δωρικὸν ἀρχηγέτην Τήμενον, ἴδε Gutschmid, Die makedonische Anagraphie ἐν Comment. Philol. Bonn. σελ. 118 καὶ ἐξῆς.

4) Οἱ παλαιότατοι μάρτυρες τοῦ θρύλου τούτου εἶναι ὁ Σωτᾶδης παρὰ Στοδ. Ἀνθ. 98, 9 καὶ ὁ Διόδωρος ἐν XIII, 103. Κατὰ τῆς ἀληθείας τοῦ θρύλου μαρτυρεῖ τοῦτο, διὸ οὐδὲν

βολὴν δύο ρυάκων καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ, ὅστις ἐγένετο καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις προσκυνητήριον τῶν θαυμαστῶν τοῦ ποιητοῦ ¹⁾. 'Εθρηνήθη δ' ἐν 'Αθήναις ὁ ποιητὴς καὶ μέγα κενὸν ἀφῆκεν ὁ θάνατος αὐτοῦ ²⁾, ὡς ἀνεγνώρισε πρόθυμος καὶ ὁ θανάσιμος αὐτοῦ ἐχθρὸς 'Αριστοφάνης, καὶ κενотάφιον ἤγειραν εἰς αὐτὸν οἱ πολῖται τιμῶντες τὸν ἄνδρα καὶ ἐπίγραμμα ἐπέγραψαν, ὅπερ ἐποίησεν ὁ Θουκυδίδης ἢ ὁ μελοποιὸς Τιμόθεος ³⁾, καὶ βραδύτερον εἰσηγήσει τοῦ Λυκούργου καὶ χαλκοῦν ἔστησαν αὐτὸν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου. Αἱ δὲ σωζόμεναι εἰκόνες ⁴⁾ ἀπεικονίζουσιν αὐτόν, ὡς εἶχε κατὰ τὴν προθεβηκυῖαν ἡλικίαν, ἀραιὰς μὲν τρίχας φέροντα ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἰσχνὰς δ' ἔχοντα γνάθους καὶ καθ' ὅλου φυσιογνωμίαν ἐλέγχουσαν μᾶλλον τὴν αὐστηρὰν σκυθρωπότητα τοῦ μεριμνοφροντιστοῦ ἠθικολόγου, ἢ τὴν δημιουργικὴν εὐθυμίαν τοῦ θεοπνεύστου ποιητοῦ.

179. Ἔργα τοῦ Εὐριπίδου. Συνέγραψε δ' ὁ Εὐριπίδης πλὴν ἑνὸς ἐπινίκου εἰς τὸν 'Αλκιβιάδην νικήσαντα ἄρματι καὶ μιᾶς ἐλεγείας εἰς τοὺς ἐν Συρακούσαις πεσόντας πολίτας 92 δράματα ἢ 23 τετραλογίας ⁵⁾. Ἐκ τούτων ἐσώζοντο ἐν τοῖς

περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ 'Αριστοφάνης. Κατὰ τινὰ ἄλλην ὑπὸ τοῦ Σουῖδα καὶ ἐν 'Ανθολ. VII, 51 ἀναφερομένην παράδοσιν οὐχὶ κύνες, ἀλλὰ γυναῖκες κατεσπάραξαν τὸν ποιητὴν.

¹⁾ Ammianus Marcel. XXVII 4, 8 proxima Arethusa convallis et statio, in qua visitur Euripides sepulcrum. Παράδ. καὶ Vitruvii X, 3 καὶ Plinii Hist. Nat. 31, 19 καὶ Πaus. I, 2, 2.

²⁾ Εἰς 'Αθήνας ἦλθεν ἡ ἀγγελία κατὰ τὸν βίον πρὸ τοῦ προάγωνος τῶν Διονυσίων.

³⁾ Ἴδε Βίον καὶ 'Αθην. V, 187 d.

⁴⁾ Ἴδε τὸν Πίνακα ἐν τέλει. Περιεσώθησαν δὲ τοῦ περιφανοῦς ποιητοῦ πολλοὶ Ἑρμαὶ καὶ ἀγάλματα. Ἴδε Visconti Iconogr. Graeci I, 5, 3. Krüger ἐν Archäol. Zeit. 1870 πίν. 26 καὶ 1871 πίν. 1. Jahrb. des archäol. Instit. 1889 σελ. 98. Ὡς συμπλήρωμα ἀναγράφωμεν τὸν ἐν τῷ βίῳ χαρακτηρισμὸν ἔχοντα οὕτω: «σκυθρωπὸς δὲ καὶ σύννους καὶ αὐστηρὸς ἐφαίνετο καὶ μισογέλως καὶ μισογύνης... ἐλέγετο δὲ καὶ βαθὺν πώγωννα θρέψας καὶ ἐπὶ τῆς ὄψεως φακοὺς ἐσχηκέναι». Περὶ τῆς δυσωδίας τοῦ στόματος ἴδε βίον καὶ 'Αριστοτ. Πολ. ἐνθ' ἀνωτέρω.

⁵⁾ Ὁ ἀριθμὸς ταλαντεύεται ἐν τῷ βίῳ καὶ παρὰ Σουῖδα μεταξὺ 92 καὶ 98 ἕνεκα τῆς συγχύσεως τῶν ἀριθμητικῶν σημείων δ καὶ η. Τὰ μὴ σωθέντα δράματα ἐγνώριζον οἱ γραμματοκρίται ἴσως ἐκ τῶν διδασκαλιῶν.

χρόνοις τῶν γραμματικῶν 78 δράματα ¹⁾), ἐξ ὧν ὀκτὼ σατυρικά ²⁾). Τούτων δὲ τῶν 78 πάλιν ἐθεωροῦντο ὡς νόθα ἐν σατυρικὸν δρᾶμα καὶ αἱ τρεῖς τραγωδίαί Τέννης, Ῥαδάμανθους, Πειρίθους. Εἰς ἡμᾶς περιῆλθον δέκα καὶ ἐννέα δράματα, ὧν ἐν σατυρικόν, ὁ Κύκλωψ, καὶ μία ἀμφιβόλου γνησιότητος τραγωδία, ὁ Ῥῆσος. Ἐκ τῶν 19 δραμάτων ἐμελετῶντο κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους πρὸ πάντων καὶ ἐσχολιάζοντο τρεῖς τραγωδίαί, ἡ Ἐκάθη, ὁ Ὀρέστης καὶ αἱ Φοίνισσαι. Ἐκ τῶν σωζομένων ἡ μὲν Μήδεια, αἱ Φοίνισσαι, ὁ Ἰππόλυτος, αἱ Βάκχαι, καὶ ἡ Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις ἐθεωροῦτο πολλοῦ ἀξίας καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων, τῶν δ' ἄλλων πολλαὶ μικρὰν ἔχουσιν ἀξίαν καὶ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν εἰς τὴν δευτέραν ἐτάσσοντο τάξιν ³⁾). Τοῦτο δὲ φαίνεται συναφὲς καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι τὰ 19 δράματα ὁμοίως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Λυσίου ἐκ δύο προέρχονται ἐκλογῶν, ὧν ἡ μὲν περιεῖχε τὰ ἄριστα, Ἐκάθην Ὀρέστην, Φοίνισσας, Ἰππόλυτον, Μήδειαν, Ἀλκῆστιν, Ἀνδρομάχην, Ῥῆσον, Τρωάδας, Βάκχας ⁴⁾), ἡ δ' ἄλλη πάντα τὰ ἔργα ἐν ἀλφαριθμητικῇ τάξει ⁵⁾). Δὲν ἤρεσκον δὲ τόσον αἱ τραγωδίαί τοῦ

¹⁾ Ὁ Varro παρὰ τῷ Gellius XVII, 4 ποιεῖται λόγον περὶ 75 δραμάτων. Ἡ διαφορὰ δὲ προέρχεται πιθανῶς ἐκ τούτου, ὅτι αἱ μὲν συγκατελέγον εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ τὰς τρεῖς νόθους τραγωδίας, αἱ δ' ἀπέκλειον ὅλους αὐτάς. Ἐπὶ τῆς ὀπισθοῦ πλευρᾶς τοῦ ἐν Λούδρῳ ἀγάλματος, ἐν ᾧ παρίσταται καθήμενος ὁ ποιητής, ἀναγράφονται ἐν ἀλφαριθμητικῇ τάξει 37 δράματα μέχρι τοῦ Ὀρέστου. Ἰδε Welcker, Die griech. Trag. 444 κ. ἐ.ἑ. "Ἐτερός τις δὲ κεκολοβωμένος ὡσαύτως κατάλογος ἐν ἀλφαριθμητικῇ ἐν μέρει τάξει ἀπαντᾷ ἐπὶ λίθου εὐρεθέντος ἐν Πειραιεῖ, περὶ οὗ ἴδε Wilamowitz, Analecta Eurip. 139.

²⁾ Ἄν ὁ Εὐριπίδης ἐποίησε 23 μὲν τριλογίας, ἐν τούτοις δ' ὀκτὼ μόνον σατυρικά δράματα, τοῦτο, διασαφηνίζεται ἐκ τούτου ὅτι ἀντὶ σατυρικοῦ τινος δράματος ἠδύνατο νὰ διδαχθῇ καὶ τραγωδία εἰς εὐδαίμονίαν καὶ χαρὰν λήγουσα, ὡς δεικνύει καὶ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀλκῆστιδος.

³⁾ Ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς Ἀνδρομάχης ἀναγινώσκομεν, τὸ δράμα τῶν δευτέρων, ἐν δὲ τῇ τοῦ Ἰππολύτου, τὸ δράμα τῶν πρώτων.

⁴⁾ Ἐν τούτῳ παράδοξον φαίνεται βεβαίως, ὅτι ἐν τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ ἀπαντᾷ τὸ νόθον δρᾶμα, ὁ Ῥῆσος, καὶ τὸ ἥκιστα ἐκτιμώμενον, ἡ Ἀνδρομάχη.

⁵⁾ Ἡ ἀλφαριθμητικὴ τάξις παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ κατατάξει τοῦ Λαυρεντιανοῦ 32, 2 ἡ Ἐλένη, Ἡλέκτρα, Ἡρακλῆς, Ἡρακλεΐδα, Ἴων, Ἰκέτιδες, Ἰφιγένεια. Περὶ τούτου ἴδε Wilamowitz, Anal. Eurip. 136 κ. ἐ.ἑ., ὅς παραβάλλει τὴν ὁμοίως ἐλλιπῇ κατάταξιν ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος λίθου τοῦ Πειραιῶς.

Εὐριπίδου εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηναίων ὅσον αἱ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον ἐπὶ ἄρχοντος Διφίλου τὸ πρῶτον τῷ 441 ἡξιώθη τῶν πρωτείων τὸ 39 ἔτος ἄγων αὐτὸς τῆς ἡλικίας, ἐν ὧν δὲ πεντάκις μόνον ἦλθε πρῶτος¹⁾. Εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν δὲ τάξιν φαίνεται ἀνελθὼν μόνον κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀρχόμενον, ὅτε ὁ μὲν γηράσκων πλέον Σοφοκλῆς κατὰ μικρὸν ἀπεχώρει, αὐτὸς δὲ τὸ μὲν ὑπαινιγτόμενος τὰ πολιτικὰ γεγονότα, τὸ δὲ παρεμβάλλων εἰς τὰ δράματα σοφιστικὰς γνώμας κατέστη ὁ κεχαρισμένος τῆς νεολαίας²⁾. Ἀλλὰ δι' αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐπετέθησαν τότε κατ' αὐτοῦ ὡς ἡγέτου τῶν νέων ἰδεῶν οἱ ποιηταὶ τῆς κωμωδίας, ὧν μάλιστα ὁ Ἀριστοφάνης ἀνγλεῶς ἔσκωπτεν αὐτὸν ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ καὶ δὴ ἐν τοῖς Ἀχαρνέσιν, τοῖς Βατράχοις, καὶ ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις³⁾. Ἀλλ' ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφικὴ παιδείους καὶ ὁ ἔρως πρὸς τὸ παθητικὸν ἐπεκράτουν κατὰ μικρὸν ἐπὶ μᾶλλον ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῶν Ἑλλήνων καὶ οὕτως ἐξετιμῆθη μετὰ θάνατον δεόντως ὁ ποιητὴς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους⁴⁾ καὶ τῶν ποιητῶν μάλιστα τῆς νέας κωμωδίας, ὡς τοῦ Μενάνδρου καὶ Φιλήμονος, οἵτινες αὐτὸ τοῦτο ὡς θεὸν ἀπεθαύμαζον αὐτόν⁵⁾. Ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων δὲ βρα-

¹⁾ Gellius XVII, 4: Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinque et septuaginta tragoedias scripserit, in quinque solis vicisse, cum eum saepe vincerent alii quot poetae ignavissimi.

²⁾ Σοφώτατον ἀποκαλεῖ τὸν Εὐριπίδην ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν νεολαίαν Φειδιππίδης ἐν ταῖς Νεφ. τοῦ Ἀριστοφ. στ. 1370.

³⁾ Ἀνταπιδῶκεν ὁ Εὐριπίδης δαφιλῶς τὰ σκώμματα εἰς τοὺς κωμικοὺς γράψας ἐν τῇ δευτέρᾳ Μελανίπῃ τοὺς ἐξῆς πικροὺς στίχους (ἀπόσπ. 495)

ἄνδρῶν δὲ πολλοὶ τοῦ γέλωτος οὐνεκα
 ἀσκοῦσι χάριτας κερτόμους, ἐγὼ δὲ πῶς
 μισῶ γελοῖους, οἵτινες σοφῶν πέρι
 ἀχάλιν' ἔχουσι σιόματα κτλ.

⁴⁾ Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 13 λέγει: «Ὁ Εὐριπίδης εἰ καὶ τὰ ἄλλα μὴ εὖ οἰκονομεῖ, ἀλλὰ τραγικώτατός γε τῶν ποιητῶν φαίνεται».

⁵⁾ Ὁ Φιλήμων κατὰ τὸν Βίον ἔγραψεν ἐν τινι κωμωδίᾳ ταῦτα ὡς ὑπὸ φίλου τοῦ Εὐριπίδου λεγόμενα.

δύτερον μετεδόθη ὁ πρὸς αὐτὸν θαυμασμὸς καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ὥστε ὁ Ἑννίος, ὁ Πακούβιος, ὁ Ἀττιος, καὶ ὁ Σενέκας αὐτὸν κυρίως ἐλάμβανον ὡς ὑπόδειγμα. Καὶ οἱ φιλόσοφοι δὲ καὶ ἰδίᾳ ὁ στωϊκὸς Χρύσιππος καὶ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ μεγάλως ἐτίμων αὐτὸν καὶ οὐδεὶς ἕτερος ποιητῆς τῆς ἀρχαιότητος ἐπέδρασεν ὅσον αὐτὸς καρποφόρως ἐπὶ τὰς πλαστικὰς τέχνας¹⁾. Ἡ δόξα δ' αὐτοῦ διετηρήθη καὶ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι²⁾ καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐπ' αὐτὸν πρῶτον ἐστράπη ἡ προσοχὴ τῶν λογίων καὶ ποιητῶν, οἵτινες διὰ τοῦ Ῥωμαίου τραγικοῦ Σενέκα ἐγνώρισαν τὸ πρῶτον τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους, ὥστε αὐτὸς πρὸ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους ἔτυχεν εἰσόδου εἰς τὴν νεωτέραν λογοτεχνίαν³⁾.

180. Χρονολογία τῶν δραμάτων. Περὶ ὀλίγων μόνον τραγωδιῶν τοῦ ποιητοῦ ἔχομεν ὠρισμένας, ἐκ τῶν διδασκαλιῶν ἀρυσθείσας μαρτυρίας περὶ τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας. Κατὰ ταύτας δ' ἐδιδάχθησαν αἱ Πελλιᾶδες, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεφάνη ὁ ποιητῆς, τῷ 455⁴⁾, ἢ Ἀλκηστis⁵⁾ μετὰ τῶν Κρησσῶν, Ἀλκμέωνος τοῦ διὰ Ψωφίδος καὶ τοῦ Τηλέφου τῷ 438, ἢ Μήδεια μετὰ τοῦ Φιλοκτήτου, τοῦ Δίκτυος καὶ τῶν Θε-

εἰ ταῖς ἀληθείαισιν οἱ τεθνηκόες
αἰσθῆσιν εἶχον ἄνδρες, ὥς φασὶν ἱερεῖς,
ἀπηγξάμην ἄν, ὥστ' ἰδεῖν Εὐριπίδην.

καὶ κατὰ τὸν Quintilianus ἐν X, 1, 69: Euripidem admiratus maxime est, ut saepe testatur, et secutus Menander.

1) Jul. Vogel, Scenen euripideischer Tragödien in griechischen Vasengemälden, Leip. 1886. Huddilston, Greek art in Euripides, Dissert. München 1898.

2) Ἐξ εὐριπιδείων κεντρώων συνετάχθη τὸ ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος δράμα Χριστὸς πάσχων, ὅπερ ἀπεδείχθη διὰ μακρῶν ὑπὸ Brambs ἐν τῇ νέᾳ ἐκδόσει τοῦ δράματος ἐν Λειψ. 1884.

3) Πολλῶν ἀναγνωστῶν ἠγωνίσθησαν ἰδίᾳ αἱ λατινικαὶ μεταφράσεις τῆς Ἑκάδης καὶ τῆς Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι ὑπὸ Erasmus (1506) καὶ τὰ Excerpta tragicorum et comicorum ὑπὸ Hugo Grotius (1626).

4) Κατὰ τὸν βίον. Αἱ δὲ λοιπαὶ μαρτυρίαι ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ὑποθέσεσι τῶν ἐν λόγῳ δραμάτων.

5) Ἡ Ἀλκηστis ἦτο τὸ δέκατον ἑβδομον δράμα, ὅπερ ἀνάγεται βεβαίως εἰς τινὰ χρονολογικὴν καὶ οὐχὶ ἀλφαριθμητικὴν τάξιν τῶν τραγωδιῶν. Παράδ. σελ. 423 σημ. 2.

ριστῶν τῷ 431, ὁ Ἰππόλυτος στεφανηφόρος τῷ 428, αἱ Τρωάδες μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Παλαμήδους καὶ τοῦ Σισύφου τῷ 415, ἡ Ἑλένη καὶ Ἀνδρομέδα τῷ 412), ὁ Ὀρέστης τῷ 408¹⁾, ἡ Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι, μετὰ τῶν Βαχχῶν καὶ τοῦ Ἀλκμέωνος τοῦ διὰ Κορίνθου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ²⁾. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα δὲ δράματα εἵμεθα ἡναγκασμένοι νὰ καταφύγωμεν πρὸς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου εἰς συνδυασμοὺς ἐξετάζοντες κυρίως τὴν μετρικὴν μορφήν, τοὺς πολιτικοὺς ὑπαινιγμοὺς καὶ τὰς παρωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δ' ἐρεύνῃ ἀξία πολλοῦ λόγου εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Ἑρμάννου³⁾, ὅτι ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις ἀπὸ τῆς Ὀλυμπ. 90 (418) ὁ Εὐριπίδης εἰσήγαγε καὶ αὐθις εἰς τὰ διαλογικὰ μέρη τὸν τροχαῖον τετράμετρον παρὰ τῷ ἱαμβικῷ τριμέτρῳ καὶ ὅτι ἐλευθερώτερος ἐδείχθη ἐν τῇ ἀναλύσει τῶν μακρῶν συλλαβῶν ὡς καὶ ἐν τῇ χρήσει τοῦ πολυσχηματίστου γλυκωνείου. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ὑποθέσεων καταφαίνονται ἀξίαι λόγου διαφοραὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας τοῦ ποιητοῦ. Διότι, ἐν ᾧ τὸ κατ' ἀρχὰς (περὶ τὸ 455—431) διὰ νέων κυρίως ὑποθέσεων (Ῥήσου, Ἀλκῆστιδος, Ἀλκμέωνος, Μηδείας) ἐπειρᾶτο νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπεδίωκεν ἐθνικὰς ὑποθέσεις, αἵτινες παρεῖχον ἀφορμὴν εἰς πολιτικοὺς ὑπαινιγμοὺς (οἱ Ἡρακλεῖδαι, ἡ Ἀνδρομάχη, ὁ Ἡρακλῆς, αἱ Ἰκέτιδες, ὁ Ἴων) καὶ αὐθις ἐν τῇ τρίτῃ δημιουργικῇ αὐτοῦ περιόδῳ, ὅτε τὸ πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὴν πολιτικὴν ἐνδιαφέρον ἤρξατο σθεννύμενον, ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς παλαιοὺς μύθους, οὓς ἐπραγματεύετο τὸ μὲν ἀφιστάμενος ἐν τοῖς κατ' ἑκάστον τῶν προγενεστέρων καὶ δὴ παρασκώπτων αὐτοὺς⁴⁾, ὡς ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ καὶ ταῖς Φοινίσσαις καὶ τῷ

¹⁾ Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 1021 καὶ 1069.

²⁾ Σχόλ. εἰς Εὐρ. Ὀρέστ. 371.

³⁾ Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 67.

⁴⁾ G. Hermann, Element. doctr. metr. σελ. 83 κ. ἐξῆς.

⁵⁾ Παρασκώπτει τὸν Αἰσχύλον ἐν Φοινισ. στ. 751 τὸν Αἰσχ. καὶ Σοφοκλέα ἐν Ἠλεκ. 530 καὶ 872 καὶ ἐν Ἀντιγ. ἀπόσπ. 165.

Ὀρέστη, τὸ δὲ εἰσάγων εἰς αὐτοὺς νέα, ξένα στοιχεῖα ὡς ἐν τῇ Ἑλένῃ καὶ τῇ Ἀνδρομέδῃ καὶ τῇ Ἰφιγένειᾳ ἐν Ταύροις. Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα σκοποῦντες ¹⁾ οἱ λόγιοι ἐπειράθησαν μὲν νὰ ὀρίσωσι τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐποιήθησαν τὰ εὐριπίδεια δράματα ²⁾, ἀλλὰ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν δὲν εἶναι βεβαίως τοσοῦτον ἀσφαλῆ, ὥστε νὰ τολμήσωμεν νὰ λάβωμεν αὐτὰ ὡς βάσιν τῆς χρονολογικῆς τάξεως τῶν δραμάτων. Πλὴν δὲ τοῦτου τοσοῦτον μέγας εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν περισωθεισῶν τραγωδιῶν καὶ τοσοῦτον διάφορος ἡ ὕλη αὐτῶν, ὥστε ἀρκοῦμεθα εἰς τοῦτο, νὰ ἐξάρωμεν μὲν τινὰς μόνον τῶν ἐξόχων τραγωδιῶν, τὰς δ' ἄλλας συντόμως νὰ ἀπαριθμήσωμεν ἀλφαριθμητικῇ τηροῦντες τάξιν.

181. Καὶ ἡ μὲν Μήδεια κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐδιδάχθη τῷ 431 μετὰ τοῦ Φιλοκτήτου, τοῦ Δίκτυος καὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος τῶν Θεριστῶν ³⁾. Ὀνομάσθη δὲ τὸ δράμα ἀπὸ τῆς κυρίας ἡρώϊνης, τῆς ἀπαισίας μαγίσσης ἐκ τῆς χώρας τῶν Κόλχων. Καὶ εἶχε μὲν λάβει ὁ Εὐριπίδης ἐκ τοῦ μύθου τούτου τὴν ὑπόθεσιν τῆς πρώτης αὐτοῦ τραγωδίας, τῶν Πελιάδων. Ἀλλ', ἐν ᾧ ἐν ἐκείνῃ, ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν τοῖς Ριζοτόμοις, ἠκολούθησεν ἀπλῶς εἰς τὸν μῦθον, ἠναγκάσθη ἐν ταύτῃ τῇ τραγωδίᾳ νὰ μετασχηματίσῃ τὴν παλαιὰν παράδοσιν, ἵνα προπαρασκευάσῃ τὸ ἔδαφος τῆς τραγωδίας. Καὶ ἐν αὐτῇ μὲν τῇ παλαιᾷ μυθικῇ ἱστορίᾳ τῆς Κο-

¹⁾ Σπουδαῖον σημεῖον εἶναι αἱ ἐπαναλήψεις, περὶ ὧν ἴδε Schroeder, *De iteratis apud tragicos graecos*, 1882 ἐν ταῖς *Dissert. philol.* Argent., tom. VI.

²⁾ Zirndorfer, *De chronologia fabularum Eurip.* Marburg 1839. Fix, *Chronol. fabul. Eurip.* πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Didot καὶ πρὸ πάντων Wilamowitz, *Analecta Euripid.* 172 κ. ἑ. Ἡ πιθανὴ ἀκολουθία εἶναι Ἀλκηστis (438), Μήδεια (431), Ἰππόλυτος (428), Ἑκάβη, Κύκλωψ, Ἀνδρομάχη, Ἡρακλεῖδαι, Ἡρακλῆς μαινόμενος, Ἰκέτιδες, Τρωάδες (415), Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις, Ἴων, Ἡλέκτρα, Ἑλένη (412), Φοίνισσαι, Ὀρέστης (408), Βάκχαι καὶ Ἰφιγένεια ἐν Αἰδίῳ.

³⁾ Πρῶτος Εὐφορίων, δεύτερος Σοφοκλῆς, τρίτος Εὐριπίδης. Ὁ Φιλοκτήτης ἐθαυμάζετο, περὶ τῆς κατασκευῆς δ' αὐτοῦ διδάσκει ἡμᾶς Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ LII λόγῳ [Περὶ Αἰσχ. καὶ Σοφ. καὶ Εὐριπ. ἢ περὶ τῶν Φιλοκτήτου τόξων] καὶ ἐν τῷ LIX [Φιλοκτήτῃ] σελ. 187] Παράβ. § 173. Ὅτι δὲ καὶ ὁ Δίκτυς, ὅστις ἦπτετο τοῦ μύθου τοῦ Περσέως, πολὺ ἀνεγινώσκετο, ἀποδεικνύουσι τὰ πολλὰ ἀποσπάσματα. Οἱ Θερισταὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν εἶχον ἐξαφανισθῇ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους.

ρίνου σπουδαίαν κατεῖχε θέσιν ὁ μῦθος τῆς Μηδείας, καθ' ὅσον ὁ Αἰήτης, ὁ πατήρ τῆς Μηδείας, ἐκ Κορίνθου ἀπεδήμησεν εἰς Κολχίδα (ἴδε σχόλ. εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. XIII, 74). Ἐπειτα δ' ὁ ἐκ Κορίνθου ἐπικὸς Εὐμηλος εἶχεν ἤδη ἱστορήσῃ τὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰάσονος ἐν Κορίνθῳ καὶ τὴν διάστασιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Μήδειαν, ὡς ὁ Παυσανίας (II, 3, 8) διηγείται. Εἰς ταῦτα δὲ προσέθηκεν ὁ Κρεώφυλος¹⁾ τὸν μῦθον, καθ' ὃν ἡ Μήδεια ἀπέκτεινε φαρμάκοις τὸν Κρέοντα, φοβηθεῖσα δ' ἔφυγεν εἰς Ἀθήνας, ὡς διηγείται τὸ σχόλιον εἰς Εὐριπίδου Μήδειαν (276). Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῆς σκληρᾶς τύχης τῶν παιδίων ἐγένετο μνεία ἐν ταῖς παλαιαῖς διηγήσεσιν. Ἄλλ' οἱ τραγικοὶ πρῶτοι ἔπλασαν τὸν μῦθον, ὅτι ἡ μήτηρ ἀπέκτεινε τὰ ἴδια ἑαυτῆς τέκνα, ἵνα τιμωρήσῃ κατ' ἀπάνθρωπον τρόπον τὸν ἄπιστον σύζυγον, ὃς ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως ἀπεδίωξε τὴν νόμιμον γυναῖκα. Ἡ ἀποτρόπαιος δ' αὕτη, ὑπὸ τῆς ζηλοτυπίας καὶ τῆς δίψης ἐκδικήσεως ἐμπνευσθεῖσα πράξις, ἣτις παρέσυρε μετὰ τῶν παιδίων εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ὑπὸ τῶν δώρων τῆς ἀντεραστρίας φενακισθεῖσαν νεαράν γυναῖκα τοῦ Ἰάσονος, ἐγένετο τὸ κέντρον τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου. Καὶ τὸ τέλος δὲ τῆς καταπληκτικῆς πράξεως, τὴν φυγὴν τῆς Μηδείας, παρέλαβεν ὡσαύτως ὁ ποιητὴς ἐκ τοῦ παλαιοῦ μύθου. Τὸ μόνον ἄρα ὅπερ ἐξεῦρεν αὐτός, εἶναι ἢ εἰς Ἀθήνας φυγὴ τῆς Μηδείας, ἣν προπαρεσκεύασεν ἐν μέσῳ τῷ δράματι (663—738) προκαλέσας τὴν συνάντησιν τοῦ ἐκ Δελφῶν ἀπονοστοῦντος βασιλέως Λιγέως μετὰ τῆς Μηδείας²⁾. Μετὰ τῆς ἐφευρέσεως δὲ ταύτης συνέδησε καὶ ἕτερον σκοπόν, νὰ ἐπαινέσῃ μὲν τὴν χρηστὴν καὶ φιλο-

¹⁾ Οὐχὶ βεβαίως ὁ παλαιὸς Ὅμηριδης, ἀλλὰ μάλλον ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἐν VIII, 361 α συγγράφας τοὺς Ἑφεσίους Ὠροῦς. Ἴδε Wilamowitz ἐν Hermes XV, 485 κ. ἑ. Παράδ. καὶ Max Groeger, De Argonauticarum fabularum historia. Dissert. Vratislav. 1889 σελ. 22 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Ἀμφισβητήσιμον εἶναι, ἂν ἡ μομφὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 25 λέγοντος: «δοθὴ δὲ ἐπιτίμῃσι καὶ ἀλογίᾳ καὶ μοχθηρίᾳ, ὅταν μὴ ἀνάγκης οὐσῃς μηδὲν χρηστὰι τῷ ἀλόγῳ, ὥπερ Εὐριπίδης τῷ Αἰγείᾳ», εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἢ εἰς τὸν Αἰγέα, τὴν τραγωδίαν, ἀναφέρεται.

σύμμαχον διαγωγὴν τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν Κόρινθον (στ. 723—730), νὰ παραστήσῃ δὲ ἐν ἀφώνῳ ἀντιθέσει πρὸς ταύτην τὴν ἐχθρικὴν διάθεσιν τῶν Κορινθίων κατὰ τὴν ἐκρηξίν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἡ περισωθεῖσα Μῆδεια εἶναι διασκευὴ παλαιότερας τινός, ἐξ ἧς πλεῖστοι ὡς παρόμοιοι ἐν τῇ ὧν γραφέντες στίχοι εἰς τὸ νῦν εἰσέφρησαν κείμενον ¹⁾. Πλὴν τούτου δ' οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ κατεῖχον καὶ ἄλλην τινα Μῆδειαν ἀγνώστου τινὸς τραγικοῦ Νεόφρονος ²⁾, ἐξ ἧς περιῆλθον εἰς ἡμᾶς τρία ἱκανῶς μεγάλα ἀποσπάσματα καὶ ἦν ἐθεώρουν ὡς τὸ πρότυπον, ὅπερ ὑπέκειτο εἰς τὸν Εὐριπίδην, ὃ τε Δικαίάρχος καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἀποδιδομένων ὑπομνημάτων ³⁾. Ἀλλ', ὅτι ὁ Εὐριπίδης, ὁ ἐφευρετικώτατος τῶν τραγικῶν, ὑπέκλεψε τὸν λαμπρὸν μῦθον καὶ δὴ λαβὼν παρ' ἀφανοῦς τινος Νεόφρονος, τοῦτο φαίνεται ὅλως ἀπίθανον. Καὶ ἀληθῶς οὐδέποτε ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ ποιητικῆς πραγματείᾳ θὰ ἐμνημόνευε μετ' ἰδίων ἐπαίνων τὴν Μῆδειαν τοῦ Εὐριπίδου, ἂν ἐθεώρει αὐτὴν ὡς λογοκλοπίαν. Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι οἱ παλαιοὶ λόγιοι πλανηθέντες ἀπέδωσαν εἰς τὸν Νεόφρονα τὴν πρώτην ἐξεργασίαν τῆς εὐριπιδείου τραγωδίας, ἥ ὅτι ὁ Εὐριπίδης αὐτὸς ἐδίδαξε τὸ πρῶτον τὴν τραγωδίαν δι' ἄλλου ⁴⁾.

¹⁾ Εἰς τὴν πρώτην Μῆδειαν βεβαίως ἀνήκον οἱ στίχοι ἐν σχολίῳ εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 119 καὶ τῆς τοῦ Ἑννίου Μῆδειας παρὰ Cicer. *epist ad familiares* VII, 6. Αἱ διττογραφίαι ἐν τῇ κειμένῳ εἶναι ἐν τοῖς στίχοις 723, 724, 729, 730 = 735 — 738, 798 — 810 = 819 — 823, 1231 κ. ἔ. = 1233 — 1235. Ο Wilamowitz ἐν *Hermes* 15, 488 κ. ἔ. ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ διττογραφίαι αὗται προέρχονται ἐκ διαστάσεως τῶν παραδεδομένων κειμένων.

²⁾ Ἴδε Σουλῆαν ἐν λέξει.

³⁾ Ἐν τῇ ὑποθέσει ἀναγινώσκωμεν ταῦτα «Τὸ ὄραμα δοκεῖ ὑποβαλέσθαι παρὰ Νεόφρονος διασκευάσας, ὡς Δικαίάρχος περὶ τοῦ τῆς Ἑλλάδος βίου καὶ Ἀριστοτέλης ἐν ὑπομνήμασιν».

⁴⁾ Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ οὗτω δὴ Νεόφρονος καλουμένου ἔχουσι τὴν μετρικὴν κατασκευὴν τῶν διττογραφικῶν τοῦ παλαιότερου Εὐριπίδου. Παράβ. Ot. Ribbeck ἐν *Leipziger Studien* 8, 386 κ. ἔ. Ὁ Wecklein ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τέμνει μέσον τι τάττων τὴν Μῆδειαν τοῦ Νεόφρονος μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας Μῆδειας τοῦ Εὐριπίδου. Σκηλὴν τινα τῆς Μῆδειας ἐπὶ τοιχογραφίας τῆς Πυμπλίας ἴδε παρὰ Baumeister ἀρ. 1948. Καὶ ἄλλων δὲ παραστάσεων τῆς Μῆδειας εὕρισκωμεν ἴχνη ἐπὶ ἀγγείων, περὶ ὧν ἴδε Bothe, *Proleg. zur Geschichte des Griech. Theaters* 147 κ. ἑξῆς.

182. Ὁ δ' Ἰππόλυτος, ἰδίᾳ Ἰππόλυτος στεφανηφόρος καλούμενος, ἔχει στενὴν συγγένειαν πρὸς τὴν Μήδειαν καὶ ἐδιδάχθη εὐθὺς μετ' αὐτὴν τῷ 428 μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας¹⁾. Ὡς δ' ἐν ἐκείνῃ τὸν πόλον, περὶ ὃν στρέφεται ἡ πρᾶξις, ἀποτελεῖ ἡ σκληρὰ ἐκδίκησις τῆς ὑβρισθείσης γυναικός, οὕτως ἐν τούτῳ ἡ καταβιβρώσκουσα φλόξ τοῦ ἀνοσίου ἔρωτος. Ἡ δ' ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐξ ἀττικοῦ μύθου συναφοῦς πρὸς τὴν ἐγγώριον λατρείαν ὁμωνύμου τινὸς ἡμιθέου ἐν Τροίῳ²⁾. Ὁ μῦθος δ' οὗτος τοῦ ἀνοσίου ἔρωτος τῆς Φαίδρας, τῆς συζύγου τοῦ Θησέως, πρὸς τὸν πρόγονον Ἰππόλυτον καὶ τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατηραμένου υἱοῦ εἶχεν ἐλκύσει καὶ τὸν Σοφοκλέα³⁾ καὶ τὸν Εὐριπίδην αὐτόν, ὃς εἶχεπραγματευθῇ αὐτὸν καὶ πρὸ τοῦ 428⁴⁾. Τὸ δ' ὄνομα Φαίδρα, ὅπερ ἔδωκεν ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν τραγωδίαν καὶ μετεχειρίσθη καλῶς ποιῶν καὶ ὁ Ῥακίνας, ὁ μέγας γαλάτης τραγικός, λαβὼν παρὰ τοῦ Σενέκα, καταδεικνύει, ὅτι οὗτος ὁρθῶς ἀντελήφθη τῆς ὑποθέσεως. Διότι διὰ τούτου, ὅτι ἡ Φαίδρα, ὅτε ὡς ἡ γυνὴ τοῦ Πετεφρῆ εἶδε τὸν ἔρωτα αὐτῆς καταφρονούμενον ὑπὸ τοῦ σώφρονος νεανίου, κατηγόρησε τοῦ υἱοῦ διαφθορὰν παρὰ τῷ πατρί, καθίσταται αὐτὴ ἡ κινουσα δύναμις τῆς ὅλης πράξεως καὶ κολάζεται τραγικώτατα ἀποτίνουσα διὰ τοῦ ἐκουσίου θανάτου τὸ ἀμάχημα τοῦ δυστυχικοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ψευδοῦς αἰδοῦς. Ὁ δ' Εὐριπίδης ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰππολύτου εἰς τὸ δράμα καὶ συμφώνως πρὸς τοῦτο ἔτρεψε τὴν προσοχὴν τῶν θεατῶν κυρίως εἰς τὴν εὐγενῆ μορφήν τοῦ ἀθώου νεανίου καὶ τὸ σκληρὸν αὐτοῦ τέλος ἕνεκα τῆς ἀρᾶς τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρὸς. Ἀλλὰ διὰ τούτου ἤρως τῆς

1) Ἴδε ὑπόθεσιν: « ἐδιδάχθη ἐπὶ Ἐπαμείνωνος ἀρχοντος Ὀλυμπιάδι πζ'. ἔτει δ'. πρῶτος Εὐριπίδης, δεῦτερος Ἰοφῶν καὶ τρίτος Ἴων.

2) Πλείονας ἀποδείξεις εὕρισκε τις παρὰ Wecklein ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως καὶ παρὰ Wilamowitz ἐν τῇ ἐκδ. σελ. 23.

3) Οὐδεμίαν μαρτυρίαν ἔχομεν περὶ τούτου, ἂν ἡ Φαίδρα τοῦ Σοφοκλέους ᾗτο ἀρχαιοτέρα. Ὁ Wilamowitz ἐν Hermes 18, 239 καὶ ἐν Hippol. 57 ἀποδέγεται ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον.

4) Ὁ πρῶτος Ἰππόλυτος ἐδιδάχθη μετὰ τοῦ Αἰγέως καὶ Θησέως. Ἴδε Wilamowitz ἐν Hermes 15, 483 καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει σελ. 42 καὶ ἐξῆς.

τραγωδίας γίνεται ὁ ἀθῶος, ὅπερ ἀντίκειται πρὸς θεμελιώδη τινὰ νόμον τῆς τραγικῆς τέχνης ¹⁾. Διότι τὸ ἀμάρτημα, ὅπερ ἀποδίδει ὁ Εὐριπίδης εἰς τὸν Ἱππόλυτον, ἢ καταφρόνησις δῆλα δὴ τῆς λατρείας τῆς Ἀφροδίτης (στ. 87—105), δὲν ἀρκεῖ αὐτὸ καθ' ἑαυτό, οὐδ' ἀποδεικνύει αὐτὸν τραγικὸν ἥρωα, πρὸς τούτοις δὲ καταβιβάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν βαθμιῶδα ἐλαστικῆς πλαγγόνος ἐστερημένης βουλήσεως καὶ ὑποκειμένης εἰς τὴν δύναμιν ἀντιμαχομένων δαιμόνων. Ἀλλὰ καὶ διορθώσας ἑαυτὸν ὁ Εὐριπίδης ἀπέτυχεν. Ἐν τῷ πρώτῳ δῆλα δὴ Ἱππολύτῳ, ὃν φαίνεται μιμηθεὶς κυρίως ὁ Σενέκας καὶ ὁ Ὀβίδιος (ἐν *Heroid.* 4) ²⁾, αὐτὴ ἡ Φαίδρα ὡμολόγησεν εἰς τὸν περικαλλῆ υἱὸν τῆς Ἀμαζόνος τὸν ἔρωτα, οὗτος δ' ἐξ αἰδοῦς διὰ τὴν ἀνήθικον πρότασιν ἐκάλυψε τὴν κεφαλὴν, ἐξ οὗ καὶ ἡ τραγωδία ὠνομάσθη Ἱππόλυτος καλυπτόμενος ³⁾. Ἀλλ' ἡ ἀναίδεια αὕτη τῆς Φαίδρας ἐφάνη κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἀπρεπής εἰς τὸ κοινὸν καὶ ὁ ποιητὴς διορθῶν διεσκεύασε τὸ δρᾶμα ἐν τῷ δευτέρῳ Ἱππολύτῳ, ὃς ἐκ τοῦ στεφάνου, ὃν ὁ Ἱππόλυτος ἀφιερῶ εἰς τὴν παρθένον θεὰν Ἀρτεμιν, στεφανηφόρος ἢ στεφανίας ἐκλήθη, οὕτως, ὥστε ἡ μὲν Φαίδρα αὐτὴ πειράεται νὰ ἐγκλείσῃ ἐν τῷ μυκῷ τῆς καρδίας τὸν ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης ἐμπνευσθέντα εἰς αὐτὴν ἔρωτα ἐκ σώφρονος αἰδημοσύνης, ἀντ' αὐτῆς δ' ἡ τροφὴ παρὰ τὴν θέλησιν σχεδὸν τῆς δεσποίνης προδίδει τὸ μυστικὸν εἰς τὸν νεανίαν. Ἀλλ', ἐν ᾧ ἡ Φαίδρα ἐν τούτῳ φαίνεται μᾶλλον ἄξια συγγνώμης καὶ ἐλέου, ἀποδεικνύεται μᾶλλον ἀσύγγνωστος ἢ ἀποτρόπαιος πρᾶξις, δι' ἧς ἐκ ψευδοῦς αἰδοῦς συκοφαντεῖ τὸν ἀθῶον πρόγονον ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἣν κατα-

¹⁾ Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 13 λέγει· «δὴλον ὅτι οὔτε τοὺς ἐπικεικὲς ἄνδρας δεῖ μεταβάλλοντας φαίνεσθαι ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν — οὐ γὰρ φοβερὸν οὐδὲ ἐλπεινὸν τοῦτο, ἀλλὰ μισρόν ἐστιν — οὔτε τοὺς μαχθηροὺς ἐξ ἀτυχίας εἰς εὐτυχίαν.» Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ Ἱπολ. ἐν 1330 λέγει· «τὸ δὲ εὐγενὲς σε τῶν φρενῶν ἀπώλεσεν».

²⁾ Hiller, *De Sophocl. Phaedra et de Eurip. Hippol. priore* ἐν *Liber miscellan. philol.* Bonn. σελ. 34 κ. ἐ. Kalkmann, *De Hippolytis Euripidis quaestiones novae* 1882.

³⁾ Ἴδε στίχον 243 «κρύψον κεφαλὴν· αἰδοῦμεθα γὰρ τὰ λελεγμένα μοι».

λείπει, καὶ κατακρημνίζει αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἀλλά, καίπερ οὐδεμίαν ἀναγνωρίζοντες καὶ οὕτως πρόοδον ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς τραγικῆς τέχνης τοῦ Εὐριπίδου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Σοφοκλέα, ἢ τοῦ νεωτέρου Εὐριπίδου πρὸς τὸν παλαιότερον, κατανοοῦμεν ὅμως κάλλιστα, διὰ τί ἡ τραγωδία αὕτη ἔτυχε τῶν πρωτείων καὶ ἐκρίθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κριτικῶν ὡς μία τῶν πρώτων ¹⁾. Διότι ἀληθῶς μετὰ λεπτοτάτης ψυχολογικῆς τέχνης ζωγραφεῖται ἡ καταθιβρώσκουσα τὴν ψυχὴν τῆς ὑπὸ τῶν ἐρωτικῶν ἀλγηδόνων φθινοῦσης ἡγεμονίδος φλόξ καὶ συγκινητικωτάτη εἶναι ἡ περιγραφή τῆς φοβερᾶς τύχης τοῦ ἀτυχοῦς νεανίου, ὃν σύροντες κατασπαράττουσιν οἱ ὑπὸ τοῦ θαλασσίου τέρατος ἀφηνιάσαντες ἵπποι. Μεγάλην δ' ἐν τύπωσιν βεβαίως ἐνεποιοῦν εἰς τοὺς τότε Ἀθηναίους, οὓς τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ λοιμοῦ ἐπανάγαγον εἰς τὴν θεοσέθειαν καὶ ἡνάγκασαν νὰ συνέλθωσιν εἰς ἑαυτούς, αἱ ῥητορικαὶ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν στρεψοδικιῶν καὶ μεγαληγοριῶν τῶν ῥητόρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀρετῆς ²⁾. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ χορικά ἄσματα τῆς τραγωδίας ταύτης, ὡς τὸ εἰς τὸν παντοδύναμον ἔρωτα (525—542), εἰς τὸν πόθον τῶν ξένων, μακρὰν κειμένων χωρῶν (732—775) αἰρουσι τὴν ψυχὴν ἡμῶν εἰς τὰς ὑψηλότερας χώρας τῆς ἐνθουσιαστικῆς λυρικῆς. Ἀπειμμήθησαν δὲ τὴν τραγωδίαν ταύτην ὁ Σενέκας καὶ ὁ Ῥακίνας ³⁾, ἐξ οὗ τοῦ ἔργου μετέφρασεν ὁ Σίλλερος σκηνάς τινας.

183. Ἡ δ' Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις, οὕτως ὀνομασθεῖσα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐν Αὐλίδι τάττεται ἔνεκα τῆς στοιχοποιίας (τῶν τροχαϊκῶν τετραμέτρων καὶ τῆς συχνῆς ἀναλύσεως

¹⁾ Ἐν τῇ ὑποθέσει λέγεται τὸ δράμα τῶν πρώτων.

²⁾ Ἰδὲ ἐν στίχῳ 436 κ. ἑ. (εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ταῦτα εὐρίσκειται ὁ τοῦ Ἱππολύτου ἀφελὴς καὶ ἀπείριτος ἔρως πρὸς τὴν ἀλήθειαν στ. 984 κ. ἑ.) καὶ 921 κ. ἑ. Τινὲς τῶν γνωμῶν καὶ νῦν ἔτι ἐν μεγάλῃ εἶναι χρήσει, ὡς ὁ στ. 436 «αἰ δεύτεράϊ πως φροντίζεις σοφώτεράϊ».

³⁾ W. Schlegel, Comparaison entre la Phèdre de Racine et celle d'Euripide, Paris 1807. Νεωτέραν βιβλιογραφίαν ἴδε παρὰ Patin, Euripide I, 42 κ. ἑ. καὶ Wecklein ἐν τῇ ἐκδόσει σελ. 21.

των μακρῶν συλλαβῶν) εἰς τοὺς μετὰ τὴν 90^{ην} Ὀλυμπ. χρό-
νους ¹⁾. Ὁ ποιητὴς δ', ὅς ἄσκνος ἀνιχνεύει καὶ μεταχειρίζεται τοὺς
ἐγχωρίους μύθους καὶ τὰ ἐγχώρια θρησκευτικὰ ἔθνη, ὠρμήθη καὶ ἐν
ταύτῃ τῇ τραγωδίᾳ ἐξ ἱερῶν μύθων τῆς Ἀττικῆς. Ἐν τῇ ἀνα-
τολικῇ δὴλα δὴ ἀκτῇ τῆς Ἀττικῆς ἔκπαλαι ἐπεχωρίαζεν ἡ λα-
τρεία τῆς Ἀρτέμιδος - Ἐκάτης ²⁾. Οὕτως ἐν Ἀλαῖς μὲν εὐρίσκετο
ἱερὸν Ἀρτέμιδος τῆς Ταυροπόλου ³⁾, ἐν δὲ Βραυρωνί ἐπεδεικνύετο
ὁ τάφος τῆς νεωκόρου Ἰφιγενείας ⁴⁾ καὶ ἐλατρεύετο ἡ θεὰ αὐτῇ
Ἰφιγένεια ἐπονομαζομένη ⁵⁾. Ἐνταῦθα ὡσαύτως κατὰ τὴν ἑορ-
τὴν τῶν Βραυρωνίων ἀφιερῶντο εἰς τὴν θεὰν νεαρὰ κοράσια,
ἄρκτοι καλοῦμενα ἵνα περιέπωσι τὸ ἱερὸν, ὅπερ ὑποδηλοῖ, ὅτι
καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλοτε ποτε ἀνθρώπινοι προσεφέροντο
θυσίαι εἰς τὴν ἐξ ἀνατολῶν ἐλθοῦσαν θεάν ⁶⁾. Ἦκουσαν δ' οἱ Ἑλ-
ληνες, ὅτι καὶ ἐν τοῖς κατ' αὐτοὺς χρόνοις προσεφέροντο ὑπὸ τῶν
ἐν τῇ ταυρικῇ χερσονήσῳ βαρβάρων ἀνθρώπινοι θυσίαι εἰς παρθε-
νικὴν τινα θεάν, ἣν παρέβαλλον πρὸς τὴν Ἀρτεμιν. Ἐκ τούτου
ὑφάνεν ὁ Εὐριπίδης τὸν μῦθον, ὅτι ἡ ἐν Αὐλίδι εἰς τὴν Ἀρτεμιν
προσενεχθεῖσα εἰς θυσίαν, ὑπὸ δὲ τῆς θεᾶς αὐτῆς ἀρπαγείσα καὶ
εἰς Ταυρίδα μετακομισθεῖσα θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Ἰφιγένεια ⁷⁾

¹⁾ Ὁρισμένης μαρτυρίας ἐκ διδασκαλίας στερούμεθα. Ἡ καταδίωξις ὑπὸ τῶν Ἐρινύων
τοῦ Ὀρέστου μέχρι τῆς χώρας τῶν Ταύρων οὐτε ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ οὐτε ἐν τῇ Ὀρέστῃ ἀνα-
φέρεται. Ἀλλὰ πάντως τοῦτο, ὅτι ἡ Ἑλένη ὁμοιάζει πρὸς νέαν κακὴν ἐκδοσιν τῆς Ἰφιγε-
νείας, ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τοὺς εὐθὺς πρὸ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἑλένης ἥτοι πρὸ
τοῦ 412.

²⁾ Πaus. I, 23, 9. 33, 1. III, 16, 7.

³⁾ Στραβ. IX, 399. Εὐρ. Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. 1457. Ἡσύγ., « Ταυροπόλια, & εἰς ἑορτὴν
ἀγοῦσιν Ἀρτέμιδι».

⁴⁾ Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. 1464. Εὐφορίων ἐν σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 645.

⁵⁾ Paus. II, 35, 2. I, 43, 1. VII, 26, 3. Παράβ. Wilamowitz ἐν Hermes 18, 256
x. E. Robert, Archäologische Märchen 144 x. E.

⁶⁾ Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. 1458 x. E. Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 646 καὶ τὰ σχόλια. Ἀρποκρα-
τίων ἐν λ. ὅε κατεύειν, Schöne ἐν τῇ εἰσαγ. τῆς ἐκδ. XVIII x. E.

⁷⁾ Ὁ Πρόκλος ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν Κυπρίων [Χρηστ. Α'. σελ. 235] λέγει· « Ἀρτεμις
δὲ αὐτὴν ἐξαρπάσασα εἰς Ταύρους μετακομίζει καὶ ἀθάνατον ποιεῖ. » Κατὰ ταῦτα φαίνεται ὅ
ποιητὴς τῶν Κυπρίων ἤδη μεταδιδάσας τὴν Ἰφιγένειαν εἰς Ταύρους. Ἀλλ', ὡς εἶδομεν ἐν
τοῖς προηγουμένοις, τὰ τοῦ Πρόκλου δὲν φαίνονται λίαν ἀξιόπιστα.

βραδύτερον τῇ βοήθειᾳ τοῦ ἀνὰ τὴν χώραν ἐκείνην τῶν βαρβάρων πλανηθέντος ἀδελφοῦ Ὁρέστου ἐκόμισεν εἰς Ἀττικὴν τὸ ἱερὸν ξόانون. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μετεποίησεν ἐν μέρει τὴν διὰ τοῦ Αἰσχύλου ἀντικρυς ἱερὰν ἀποβάσαν παράστασιν. Διότι κατ' αὐτὴν τινὲς μὲν τῶν Ἑρινύων ἀφίστανται μετὰ τὴν ἀθωωτικὴν τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς κρίσιν τῆς περαιτέρω διώξεως τοῦ μητροκτόνου, ἀλλ' αἱ ἄλλαι διατελοῦσι διώκουσαι αὐτὸν μέχρι τοῦ ἐντελοῦς καθαρμοῦ. Ἵνα δὲ καθοσιώσῃ τὴν συνάφειαν τοῦ μύθου τῆς Ἰφιγενείας πρὸς τὴν ἐν Ἀττικῇ λατρείᾳ τῆς Ἀρτέμιδος, εἰσάγει ὁ ποιητὴς αὐτὴν τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ δράματος, ἥτις κατερχομένη ἀπο μηχανῆς εἰσηγεῖται ἐπισήμως τὴν ἱερὰν ἐορτὴν ἐν Ἀθήναις. Μεθ' ὅσης δὲ τέχνης ἐφευρέθη ὁ μῦθος, μετὰ τοσαύτης καὶ διεξήχθη. Διότι ἀληθῶς περιφανῆ πρότυπα ἐναργοῦς, συναρπαζούσης διηγέσεως εἶναι αἱ δύο μακραὶ ῥήσεις τοῦ βουκόλου ἀγγέλλοντος τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ὁρέστου καὶ Πυλάδου (στ. 260-339) καὶ τοῦ ἀγγέλου διηγουμένου τὰς περιπετείας τῆς ἀποδράσεως (στ. 1327-1419), μεστοὶ ζωῆς καὶ εὐφυίας εἶναι αἱ ἐπανειλημμένοι στιχομυθίαι, εἰς ὧν τὴν χρῆσιν ἰδίᾳ ἐνασμενίζει ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ, μοναδικῶς ἐπιτυχεῖς εἶναι αἱ δύο σκηναὶ τῆς ἀναγνωρίσεως, ὧν μάλιστα ἡ πρώτη, ἐν ἣ ἡ Ἰφιγένεια ἀναγινώσκει εἰς τὸν Πυλάδην τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπιστάλην καὶ οὕτως ἄκουσα ἀποκαλύπτει τὸ μυστήριον τοῦ γένους αὐτῆς (στ. 755, - 797), μεγάλως ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (περὶ Ποιητ. 14). Καὶ αὐτὰ τὰ χορικά ᾄσματα αἶρονται ὑπεράνω τοῦ συνήθους μέτρου τῶν μελῶν τοῦ Εὐριπίδου καὶ δὴ ἐν τῷ δευτέρῳ στασίμῳ ἐκδηλοῦται μετὰ συγκινοῦσης τρυφερότητος ὁ πόθος τῆς γῆς καὶ τῶν ἱερῶν τῆς προσφιλοῦς πατρίδος, ὃν αἰσθάνονται αἱ ἐν τῇ βαρβάρῳ χώρᾳ πωληθεῖσαι παρθένοι¹⁾. Καὶ ἄλλην

¹⁾ Εὐθὺς μετὰ τὸν Εὐριπίδην ἐπραγματεύθησαν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ὁ σοφιστὴς Πολύειδος (κατὰ τὸν Ἀριστ. ἐν Ποιητ. 16 καὶ 17) καὶ ὁ τραγικὸς Τημεσίθεος (ἴδε Σουλᾶν ἐν λέξει). Ὅτι καὶ ὁ Ῥωμαῖος Πακούδιος ἐν τῷ *Du lo restes* τὴν πρᾶξιν τῆς Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. ἐπραγματεύθη, διαμφοισθῆται δὲ Ott Ribbeck, *Römische Tragödie* ἐν σελ. 239 κ. ἐ.

δ' ἀξίαν ἔχει ἡ τραγωδία αὕτη, ταύτην, ὅτι ἐγένετο ἀφορμή, νὰ δημιουργήσῃ ὁ Γερμανὸς Γοίθιος ἐν τῶν καλλίστων αὐτοῦ δημιουργημάτων. Οὗτος δὴλα δὴ προσκρούσας πρὸς τὸ ψεῦδος, δι' οὗ ἡ Ἰφιγένεια ἀπατᾷ τὸν βασιλέα Θόαντα, ἐπλασεν ἄλλην τινά, ἄκακον λύσιν τῆς συγκρούσεως ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι πάντα τὰ ἀνθρώπινα κακὰ ἐξαγνίζει ἡ ἀγνὴ ἡμερότης. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, εἰς οὓς ἐφαίνετο ἐπιτετραμμένος καὶ ὁ δόλος καὶ ἡ ἀπάτη, προκειμένου περὶ βαρβάρων, οὐδόλως προσέκρουον πρὸς τὸ ψεῦδος ἐκεῖνο. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἡ εὐφυὴς ἐκείνη εὐβουλία, δι' ἧς ἐπιτηδειότατα ἡ Ἰφιγένεια βαυκαλᾷ τὴν ὑπόψιν τοῦ Θόαντος (στ. 1153 — 1233), θὰ ἔδρεψεν ἄπλετον ἔπαινον ¹⁾).

Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἀρχαιότητι ὁ Σοφοκλῆς βαίνων ἐπὶ τὰ ἔγνη τῆς εὐριπιδείου μορφῆς τοῦ μύθου τῆς Ἰφιγενείας ἐν τῷ Χρύσει αὐτοῦ παριστᾷ τὸν Ὀρέστην καὶ τὴν Ἰφιγένειαν καταδιωκόμενους ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θόαντος καὶ ἀφικνουμένους εἰς Σμίνθην, τὴν τρωϊκὴν χώραν, πρὸς τὸν ὁμοπάτριον ἀδελφόν, τὸν ἱερέα Χρύσην.

184. Αἱ δὲ Φοίνισσαι, ἐπικληθεῖσαι οὕτω ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν Φοινισσῶν γυναικῶν, ἀνήκουσιν ὡσαύτως εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ ποιητοῦ καὶ ἐδιδάχθησαν μετὰ τοῦ Οἰνομάου καὶ Χρυσίππου ²⁾). Καὶ ἦλθε μὲν δεύτερος ὁ Εὐριπίδης κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τραγωδιῶν τούτων, ἀλλ' οἱ γραμματικοὶ ἀνεγνώριζον καὶ δικαίως τὸ ἔργον ὡς ἐν τῶν τελειοτάτων τοῦ ποιητοῦ ³⁾).

Καὶ ἡ τέχνη δ' ἐπελήφθη ἀσμένως τῶν σκηνῶν τῆς Ἰφιγ., ὡς μαρτυροῦσι ἀπειρα ἀγγεῖα, τοιχογραφίαι καὶ σαρκοφάγαι.

¹⁾ Παραλληλισμὸν ἴδε παρὰ Ph. Mayer, Die Iphigenien des Euripides, Racine und Goethe ἐν τοῖς αὐτοῦ Studien, Gera 1874. Ott. Jahn, Populäre Aufsätze 353 κ. ε.

²⁾ Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐπὶ τοῦ ἀγνώστου ἄλλως ἀρχοντος Ναυσικράτους περὶ τὸ 409. Τὸ δὲ σχόλιον εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 53 λέγει, ὅτι ὄλιγον πρὸ τῶν Βατράχων ἐδιδάχθη τὸ δράμα. Παράβ. καὶ σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Ὀρν. 347. [Περὶ τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας βλ. καὶ Βερναρδάκη εἰσαγ. εἰς Φοινίσ. σ. ρλδ'. Τὰ ὀνόματα πάντων τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Εὐριπίδου ἀργόντων εἶναι γνωστὰ ἐκ τοῦ Διοδώρου καὶ ἄλλων πεζῶν, δὲν καταλέγεται δ' ἐν αὐτοῖς ὁ ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους ἀναφερόμενος Ναυσικράτης· ὁ δὲ Ἀριστοκράτης, οὗ τὸ ὄνομα ὁμοιάζει πρὸς τὸ τοῦτου, ἤρξε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ τῷ 399/8].

³⁾ Ἰδε ὑπόθ. καὶ σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 53.

ἂν καὶ μᾶλλον σκηναί τινες, ἢ τὸ ὅλον εἶναι ἄξια τοῦ ἐπαίνου τοῦ-
του. Ἐν ἐπτὰ δὲ δράμασιν ἐπραγματεύθη ὁ Εὐριπίδης τοὺς ἔκ-
παλαι διαβοήτους μύθους τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν. Καὶ ἐν μὲν
τῷ Ἀλκμέωνι τῷ διὰ Ψωφίδος καὶ Ἀλκμέωνι τῷ διὰ Κο-
ρίνθου καὶ τῷ Χρυσίππῳ καὶ ταῖς Ἰκέτισιν ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ πα-
λαιοῦ μύθου νέας δραματικὰς ὑποθέσεις, ἐν δὲ τῷ Οἰδίποδι, τῇ
Ἀντιγόῃ¹⁾ καὶ ἐν ταῖς Φοινίσσαις ἐπειράθη διὰ καινουργιῶν νὰ
ἀναζωπυρήσῃ τὸ πρὸς τὴν παλαιὰν ὑπόθεσιν ἐνδιαφέρον τοῦ και-
νοῦ. Ἐχρυσί δ' αἱ Φοινίσσαι καθ' ὅλου μὲν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἣν
καὶ οἱ Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ Αἰσχύλου. Ἀλλ', ὡς ἐν τῷ Οἰδίποδι
ὁ Εὐριπίδης συνήγαγεν εἰς ἓν τοὺς μύθους τοῦ Οἰδίποδος καὶ τῆς
Σφιγγός, οὕτω καὶ ἐν ταῖς Φοινίσσαις ὑπερβάς κατὰ πάντα τὸ στε-
νὸν ὅριον τοῦ δράματος τοῦ Αἰσχύλου ἐπόρισεν εἰς τὸ νέον ὄραμα
ἑκτακτον ποικιλίαν καὶ ἑκτασιν (1766 στίχων). Ἀλλ' ὑπὲρ πάντα
ἐκαινούργησεν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ δράματος. Διότι ἐν μὲν τοῖς
Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας συνίστατο ὁ χορὸς ἐκ Θηβαίων παρθένων, αἵτι-
νες περιδεεῖς κατέφυγον εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν θεῶν. Ὁ δ' Εὐριπί-
δης ἔταξεν ἀντ' αὐτῶν παρθένους ἐκ Φοινίκης, αἵτινες πεμπόμεναι
ὡς ἀπαρχὴ τῶν λαφύρων ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀγήνορος εἰς τοὺς
Δελφοὺς διῆλθον μεταβαίνουσαι ἐκεῖσε διὰ τῶν Θηβῶν. Καὶ ἦτο
μὲν ἡ καινοτομία αὕτη οὐχὶ λίαν ἐπιτυχής, διότι μάλιστα ἡ ὁδὸς
τῶν διὰ θαλάσσης εἰς Δελφοὺς ἐρχομένων (στ. 210) ἦγεν οὐχὶ
διὰ Θηβῶν, ἀλλ' ἐπόριζεν εἰς τὸν ποιητὴν τὸ πλεονέκτημα, ὅτι
τὰ χορικά ἄσματα, τὰ εἰς τὸν Κάδμον (638—689) καὶ τὴν Σφίγ-
γα (1019—1066), ἅτινα ἐνεποίησε κατὰ τὸν ἴδιον εἰς αὐτὸν
τρόπον, συσχετίζονται πῶς νῦν ἂν μὴ πρὸς τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ τοῦ-
λάχιστον πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ χοροῦ. Ἐπειτα ὁ μὲν Αἰσχύλος
εἰσήγαγε διαδοχικῶς τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον τοὺς δὲς ἐπτὰ ἀρχη-
γοὺς ἐν μονοτόνῳ τρόπῳ καὶ ἐν πλατυρῆμοσύνῃ, ὁ δ' Εὐριπίδης

¹⁾ Εἰ τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὸ τέλος αὐτῆς, τὸν γάμον τοῦ Αἴμονος καὶ τῆς Ἀντιγόνης,
ἀναφέρονται αἱ στίχοι ἐν Φοιν. 1638 καὶ 1672 κ. ε.

ἀποδοκιμάσας καὶ δικαίως τὸν τρόπον τοῦτον ¹⁾ ἐπέτυχε τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ δραστικώτερον τὸ μὲν διὰ τῆς τειχοσκοπίας, καθ' ἣν ὁ παιδαγωγὸς δεικνύει εἰς τὴν Ἀντιγόνην καθ' ὅμοιον τρόπον ὡς ἡ Ἑλένη τῆς Ἰλιάδος εἰς τὸν Πρίαμον ἕνα ἕκαστον τῶν ἡρώων (88—201), τὸ δὲ διὰ τῶν δραματικῶν περιγραφῶν τῶν μαχῶν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου (1090—1199, 1217—1269). Τέλος παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ δὲν μετέχουσι τῆς πράξεως οὔτε ἡ Ἰοκάστη οὔτε ὁ Οἰδίπους, ὁ δ' Εὐριπίδης ἐναντίον τῆς παραστάσεως τοῦ Σοφοκλέους παριστᾷ αὐτοὺς ἐν Θήβαις ἔτι ζῶντας καὶ ἐκκαρποῦται ἐπιτηδείως τὴν παρουσίαν αὐτῶν πρὸς δημιουργίαν συγκινητικῶν τάτων σκηνῶν. Διότι σύμπασα ἡ μητρικὴ στοργὴ ἐκδηλοῦται ἐν τῇ μεγαλοφυῶς ἐξευρεθείσῃ σκηνῇ τῆς πρὸς διαλλαγὴν τῶν ἐχθρικῶς διακειμένων ἀδελφῶν ἀποπείρας (355—637) καὶ ἡ φοβερὰ δυστυχία καταφαίνεται ἐν τῇ ἐξόδῳ, ὅτε ὁ τυφλὸς γέρον ἐξέρχεται τῆς οἰκίας ἀκούσας τοὺς ὀδυρμοὺς τῆς Ἀντιγόνης (1539 κ. ἐ.) καὶ ἐκδιώκεται τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ ἀσπλάγχχνου Κρέοντος (1589 κ. ἐ.). "Ὅλως δὲ νέον τι εἶναι ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Μεναικίως, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρέοντος, ἐξ οὗ κατὰ τὴν μαντείαν τοῦ Τειρεσίου ἐξάρτῃ ὁ Εὐριπίδης τὴν νίκην (στ. 834—1018) ²⁾. Δὲν ὤκνησε δὲ καὶ ὁ Εὐριπίδης νὰ ἐμποιρήσῃ χωρὶα τινὰ εἰς ἐγκώμιον τῶν Ἀθηνῶν (852—857 καὶ 1705 = 1707), ἂν καὶ πρὸς τοῦτο, ὡς μάλιστα ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ, διὰ τῆς βίας προκαλεῖται ἡ εὐκαιρία. Διὰ πάντα ταῦτα πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ ποιητὴς διὰ τῶν καινουργιῶν τούτων καὶ ἐνταύτῳ διὰ τῆς τέχνης τῆς γλωσσικῆς παραστάσεως ³⁾

¹⁾ Φοιν στ. 751 «ὄνομα δ' ἕκαστου διατριβὴ πολλὴ λέγειν ἐχθρῶν ὑπ' αὐταῖς τείχεσιν καθημένων».

²⁾ Ἡ μορφή τοῦ ἔκουστος τὸν φλεγόμενον βοῶν ἀναβαίνοντος Μεναικίως ἀπαντᾷ ἐν ψευδοίλοις. Ἴδε Overbeck, Her. Galerie σελ. 133. Παράστασις δὲ τις ἐκ τῆς ἐξόδου τῆς τραγωδίας εὑρίσκεται ἐπὶ κύλικος τοῦ βρετανικοῦ Μουσείου παρὰ Robert, 50. Winckelmanns programm (1890) 59.

³⁾ Ἰδίου ἐπαίνου ἀξία εἶναι ἡ μνηθὴ τῆς μαινομένης ἐκ τοῦ ἄλγους Ἀντιγόνης (στ. 1485 κ. ἐ.) καὶ τὸ χορικὸν ᾄσμα εἰς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου Ἄρην, τὸν αἴτιον τῶν δεινῶν (784 κ. ἐ.).

κατέστησε τὸ δράμα πλουσιώτερον συγκινητικώτερον καὶ συγχρόνως μᾶλλον ἀρμόζον πρὸς τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν. Εὐχόλως δ' ἐννοοῦμεν, διὰ τί ὠρμήθησαν ὁ μὲν βαθὺς γνώστης τοῦ Εὐριπίδου Βαλκενέρος (1754) εἰς ἐπεξεργασίαν τοῦ ἔργου, ὁ δὲ Οὖγος Γρότιος καὶ ὁ Σίλλερος εἰς μετάφρασιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ πάντως δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένον τὸ ἔργον καὶ τῆς μομφῆς¹⁾, ὅτι ἐκτενὲς καὶ ὑπερπεπληρωμένον εἶναι. Ἰδίᾳ δ' ἡ ἐξοδος εἶναι ἀξία τῆς μομφῆς ταύτης, διότι ἐν αὐτῇ καταφαίνεται ἡ τάσις τῆς ὑπερπληρώσεως διὰ παντὸς δυνατοῦ, οἷον τοῦ γάμου τοῦ Αἰμονος καὶ τῆς Ἀντιγόνης, τῆς ταφῆς τοῦ Πολυνείκου ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς συνοδείας τοῦ ἐξορισθέντος Οἰδίποδος ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης²⁾.

185. Τὰ δ' ἄλλα δράματα εἶναι ταῦτα ἐν ἀλφαριθμητικῇ τάξει. ἈλκΗΣΤΙΣ, ἥτις ἐπιδόχθη τῷ 438 ὡς τελευταῖον δράμα τετραλογίας, ἀντὶ σατυρικοῦ ἄρα δράματος. Πρὸς τοῦτο δὲ συνάδει καὶ ἡ γελοία, τὸν Σαίξπηρον ἀναμιμνήσκουσα διήγησις τοῦ θεράποντος περὶ τοῦ ἀνυποστόλου καὶ τῆς ἀδηφαγίας τοῦ Ἡρακλέους (στ. 747 κ. ἐ.) καὶ ἡ εἰς εὐδαιμονίαν καὶ χαρὰν λήγουσα πρᾶξις, διότι ἡ ἈλκΗΣΤΙΣ, ἡ νεαρὰ σύζυγος τοῦ Ἀδμήτου, ἡ μόνη πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν ὑπὲρ τοῦ προσφιλοῦς ἀνδρός, ἀνηρπάγη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐκ τῆς ἀγκάλης τοῦ θανάτου³⁾. Ἦτο δ' ἡ ἈλκΗΣΤΙΣ τὸ δέκατον ἕκτον τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου ἢ τὸ δέκατον ἑβδόμον κατὰ τὴν διδασκαλίαν⁴⁾. Διὰ τὴν ἀπλότητα δὲ τῆς πράξεως ἦτο τοσοῦτον ἀσήμαντον ἐν τῷ δράματι τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ τριταγωνιστοῦ, ὥστε ὁ Ἀλβ.

¹⁾ Πολλοὶ νῆθαι στίχοι παρεισέφερσαν, περὶ ὧν ἴδε Zipperer, De Eurip. Phoen. ver. sibus suspectis et interpolatis, Wirceb. 1875.

²⁾ Ἐκ τούτου πιστεύεται, ὅτι σπουδαίως διεσκευάσθη ἡ ἐξοδος. Ὁ Boeckh, De tragoed. Graec. princ. κεφ. 21 καὶ κατ' αὐτὸν καὶ ὁ Kinkel ἐν τῇ ἐκδόσει κατεδείκνυσαν σύμπαντας τοὺς στίχους ἀπὸ τοῦ 1746 καὶ ἐξῆς. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν αἰρεται καὶ ἡ ἄλλη δυσκολία, πῶς ὅπλα δὴ δύναται ἡ Ἀντιγόνη νὰ ἀκολουθήσῃ τῷ πατρὶ εἰς Ἀθήνας καὶ συγχρόνως νὰ θάψῃ τὸν ἀδελφὸν εἰς Θήβας. Περὶ τῶν ὑπόπτων στίχων 1075 κ. ἐ. ἴδε § 174.

³⁾ Ὁ Alfred Schöne, Ueber die Alkestis des Euripides Kiel 1895, θεωρεῖ τὸ δράμα τοῦτο παρωδίαν τῆς ἈλκΗΣΤΙΔΟΣ τοῦ Φρυγίου.

⁴⁾ Παράβ. σελίδος 468 σημ. 5.

Μύλλερος ἐπειράθη, ἂν καὶ ἀνεπιτεύκτως, ν' ἀποδείξῃ, ὅτι δύο ὑποκρίται καὶ εἰς τῶν αἰοδῶν ἐπῆρκουν εἰς τὸν ποιητὴν ¹⁾.

Τὸ δρᾶμα τοῦτο δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ Εὐριπίδου. Ἡ δ' αἰτιολογία, ὅτι ἦτο τὸ τελευταῖον τῆς τετραλογίας, δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ καταστήσῃ συγγνωστὰ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ, τὴν ἔλ-
λειψιν ἐνόητος καὶ τὸν οἰκτρὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀδμήτου. Ἀλλὰ
παρὰ ταῦτα πόσον δυσκόλως δύναται νεώτερός τις ποιητής, καὶ
ἂν οὗτος εἶναι ὁ Βιλάνδος, νὰ φανῇ ἐφάμιλλος πρὸς τὸν παλαιὸν
ποιητὴν δι' ὁμοίου ἔργου, κατέδειξεν μετὰ νεανικῆς ὑπερβασίας ὁ
Γοίθιος ἐν τῷ εὐφυεῖ μίμῳ «Θεοί, ἤρωες καὶ Βιλάνδος» ²⁾.

Ἡ δ' Ἀνδρομάχη εἶναι πολιτικὴ τραγωδία, ἥς τὰ κύρια
πρόσωπα, ὁ Μενέλαος καὶ ἡ Ἑρμιόνη, ἐκπροσωποῦσι τὴν ἀπι-
στίαν καὶ πανουργίαν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἐκ τούτου ἄγουσιν
ἡμᾶς εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.
Ἡ Ἀνδρομάχη, ἣν κληρωθεῖσαν αὐτῷ ἀπήγαγεν αἰχμάλωτον ὁ
υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως, διηγείρε τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Ἑρμιόνης, τῆς
μνησικακοῦ γυναικὸς τοῦ Νεοπτολέμου, οὗ ἔνεκεν αὕτη βοήθον
ἔχουσα τὸν Μενέλαον βουλευέται μὲν νὰ δολοφονήσῃ τὴν ξένην
κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀνδρός, κωλύεται ὅμως τέλος τῆς ἐκτε-
λέσεως τῆς ἀποτροπαίου ἐπιβολῆς ἔνεκα τῆς ἐν τῷ μεταξύ προσ-
ελεύσεως τοῦ γέροντος Πηλέως. Παρενεβλήθη δ' εἰς τὸ ἔργον καὶ
ἡ ἐν τῷ ἐν Δελφοῖς ἱερῷ δολοφονία τοῦ Νεοπτολέμου ὑπὸ τῶν περὶ
τὸν Ὀρέστην, διότι ὁ Εὐριπίδης ἐτόλμησεν νὰ μεταμορφώσῃ ἤδη
ἐν τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ, τῇ ἐκ τῶν πρωιμωτάτων, τὸν παλαιὸν μῦ-
θον πρὸς ἰδίους σκοπούς ³⁾. Οἱ παλαιοὶ δ' ἤδη ἔκρινον τὴν Ἀνδρο-

¹⁾ Alb. Müller, Scenische Fragen zur Alkestis des Euripides, Progr. Hannover 1860. Τοῦ αὐτοῦ Bühnenalterthümer 173 σημ. 3.

²⁾ Ἐγρᾶφη διὰ μιᾶς τῷ 1774 ἐν συμποσίῳ μεταξύ πινόντων καὶ περιελήφθη εἰς τὰ ἅπαντα τοῦ Goethe τόμ. 33. Παράδ. καὶ Steinberger, Goethe und die Alkestisfrage ἐν τοῖς Bayerische Gymnasialblätter XXV, 24 κ. ἑ.

³⁾ Ὁ παλαιὸς μῦθος, ὅστις ἀγνοεῖ ἐτι τὴν τοῦ Ὀρέστου συμμετοχὴν τῆς δολοφονίας τοῦ Νεοπτολέμου, εὐρίσκεται παρὰ Πινδάρῳ ἐν Νεμεον. VII, 41, τὴν δ' εὐριπίδειον μορφήν τοῦ μῦθου ἔχει ὡς βάσιν ἡ ἀγγειογραφία ἐν Annal. d' Institut. 1868 Πιν. E.

μάχην ὡς ἐν τῶν δευτέρων δραμάτων τοῦ ποιητοῦ καὶ δικαίως, διότι στερεῖται ἐνότητος καὶ διαιρεῖται εἰς δύο ὅλως χαλαρῶς συνδεόμενα μέρη ¹⁾).

Αἱ δὲ Βάκχαι ἐδιδάχθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ²⁾). Πραγματεύεται δὲ γνησίαν διονυσιακὴν ὑπόθεσιν ³⁾, τὴν ἀποστροφὴν τοῦ βασιλέως Πενθέως πρὸς τὴν λατρίαν τοῦ Διονύσου καὶ τὴν φοβεράν τιμωρίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὃς αἴτιος ἐγένετο αὐτῇ ἡ μήτηρ Ἀγαυὴ ἐν βακχικῇ μανίᾳ νὰ κατασπαράξῃ τὸν ἴδιον ἐαυτῆς υἱόν. Ἡ τραγωδία αὕτη μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ Ἀττίου εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ ἡ συγκινητικὴ διήγησις τοῦ ἀγγέλου περὶ τῆς μανίας τῆς Ἀγαυῆς ἐψάλλῃ ὑπὸ τινος ὑποκριτοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Παρθικῇ αὐλῇ ⁴⁾). Ἑλλείψεις τινές, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἔξοδον, προέρχονται βεβαίως ἐκ τούτου, ὅτι ὁ νεώτερος Εὐριπίδης ἠθέλησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον πρὸ τῆς διδασκαλίας ⁵⁾).

Ἐκάβη δὲ καλεῖται ἐκ τοῦ πρωταγωνιστοῦντος προσώπου ἡ διὰ τοῦ Ἑννίου εἰς τοὺς Ῥωμαίους γνωστὴ γενομένη καὶ ἐν Βυζαντίῳ τοσοῦτον ἀσπαστὴ σὺν ταῖς Φοινίσσαις τραγωδία. Καὶ στερεῖται μὲν αὕτη ἐνότητος τῆς πράξεως, διότι ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει τὸ κέντρον τῆς τραγωδίας ἀποτελεῖ ὁ θάνατος τῆς δυστυχούς, εἰς τὴν σκιὰν τοῦ Ἀχιλλέως θυσιασθείσης βασιλόπαιδος Πολυξένης, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἡ φοβερά ἐκδίκησις, ἣν ἔλαβε

¹⁾ Κατὰ τὸ Σχόλιον εἰς στίχ. 445 ἐδιδάχθη τὸ ἔργον οὐχὶ ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἐν τῇ Ἀλλυδαπῇ καὶ δὴ ὑπὸ τῷ ὀνόματι Δημοκράτους, ἀνθ' οὗ ὁ Bergk γράφει Μενεκράτους. Οἱ πολιτικοὶ δὲ ὑπαινιγμοί, ἰδίᾳ ἐν στ. 733, ἔπεισαν τὸν Böckh. De trag. graec. princ. σελ. 189 κ. ἑ. νὰ τάξῃ τὸ ἔργον εἰς τὸ ἔτος 418. Ἀλλ' ὁ Zirndorfer καὶ ὁ Bergk ἐν Hermes 490 τάττουσιν αὐτὸ εἰς τὸ ἔτος 423. Τὸ δὲ μνημονευθὲν σχόλιον εἰς στ. 445 ἀνάγει ὁρθῶς τὸ ἔργον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου.

²⁾ Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 61.

³⁾ Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐπραγματεύθησαν ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐν τῷ Πενθῇ 1, ὁ δὲ Ξενοκλῆς ἐν ταῖς Βάκχαϊς.

⁴⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Κράσσου 33. Μέρους τι τῆς ἐξόδου μετέφρασεν ὁ Goethe. Ἀπαντα τομ. 46, 58 κ. ἑ.

⁵⁾ Böckh. De trag. graec. princ. κεφ. 24.

παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Πολυμήστορος, τοῦ προδότου τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Πολυδώρου, ἢ Ἐκάβῃ. Ἦτο ὅμως ἐπιτηδεοτάτῃ νὰ τύχῃ εὐμενεστάτης ἀποδοχῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς διὰ τοῦ καταπλήττοντος πάθους τῆς ἀτυχοῦς βασιλίσσης καὶ τοῦ τυφλωθέντος προδότου Πολυμήστορος ¹⁾. Ἐν τῇ φιλολογικῇ ἐρευνῇ πολλοῦ λόγου ἄξιον ἐγένετο τὸ ὄραμα διὰ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Πόρσωνος καὶ Ἑρμάννου, τῶν τοσοῦτον σπουδαίων πρὸς γνῶσιν τῆς μετρικῆς τῶν τραγικῶν.

Ἡ δ' Ἑλένη παρὰ τῷ Ἰωνί εἶναι τὸ πρότυπον χαριέσσης μυθοπλαστικῆς πλήρους περιπετειῶν τραγωδίας καὶ ἐδιδάχθη συγχρόνως μετὰ τῆς συγγενοῦς Ἀνδρομέδας τῷ 412 ²⁾. Ἐν τῷ μύθῳ ἠκολούθησε μὲν ὁ Εὐριπίδης εἰς τὴν Ἑλένην τοῦ Στρησιγόρου ³⁾, ἐτόλμησεν ὅμως νὰ μεταποιήσῃ ἐλευθέρως τὰ παραδεδομένα ⁴⁾. Ἡ Ἑλένη ὁῖα δὴ, ἥς τὸ εἶδωλον μόνον ἀπήγαγεν εἰς Τροίαν ὁ Πάρις, ἐνοχλεῖται ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Θεοκλυμένου τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως μνηστευομένου τὴν περικαλλῇ Ἑλληνίδα καὶ ζητεῖ προστασίαν καὶ ἄσυλον παρὰ τῷ τάφῳ τοῦ Πρωτέως. Ἐκ τῶν ἐνοχλήσεων δὲ τούτων ἀπαλλάσσεται ὑπὸ τοῦ Μενελάου ἐλθόντος ἐκεῖ, μεθ' οὗ ἔπειτα βυσσοδομεῖ τὴν κοινὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ βαρβάρου βασιλέως, ὅπερ καὶ κατορθοῖ. Μόνον δὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Μενελάου καὶ τῆς Ἑλένης ἀνήκουσιν εἰς τὸν μῦθον, τὰ δὲ τοῦ Θεοκλυμένου καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Θεονόης ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου οὕτως, ὥστε περὶ τῆς τραγωδίας ταύτης ἰσχύει τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς 9 λε-

¹⁾ Αἱ ἐν ταῖς Νεφέλαις παρωδαί (1165 = Ἑκαβ. 172 καὶ Νεφ. 718 = Ἑκ. 141) ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὸν πρὸ τῆς 89, 1 Ὀλυμπ. χρόνον, τὸ 425 περίπου, ὥστε αἱ διακρινόμεναι διὰ τὸ πάθος τῆς ἀδελφῆς γυναικείας μανίας τραγωδαί, ἡ Μήδεια, ὁ Ἰππόλυτος, ἢ Ἐκάβῃ ἐποιήθησαν σχεδὸν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην.

²⁾ Κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 1012, καὶ 1060. Ὁ Zielinski, Gliederung der altattischen Komödie 97 κ. ἔ. εὐρίσκει ἐν τῷ 80 κ. ἔ. στίχῳ τῶν Ἰππέων τοῦ Ἀριστοφ. παρωδῖαν τῶν στίχων 835 κ. ἔ. τῆς Ἑλένης τοῦ Εὐριπίδου καὶ κατὰ ταῦτα τάττει τὴν Ἑλένην καὶ τὴν Πλέκτραν εἰς τὸ 425.

³⁾ Παράβ. Ὀδυσ. δ, 227 καὶ Ἡροδ. II, 112.

⁴⁾ Ὁ Ἀριστοφ. ἐν Θεσμοφ. 850 ἀποκαλεῖ αὐτὴν καὶ ἐν τῇ Ἑλένῃ.

γόμενον· «ἐν ταῖς τραγωδίαις ἐνίαις μὲν ἐν ἡ δύο τῶν γνωρίμων ἐστὶν ὀνομάτων, τὰ δ' ἄλλα πεποιημένα...». Τὸ δῖσμα δὲ τοῦτο, ὅπερ ὁμοιάζει ἐν τῇ ἐξόδῳ πρὸς τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις, ὑπὸ πολλῶν ἀνεγινώσκετο ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὑπέστη πολλὰς διασκευάς. Καὶ ὁ Ὁράτιος ἐν Ὡδῶν III, 3, 17 φαίνεται ἀναπολῶν τοὺς στίχους 878 καὶ ἐξῆς.

Ἡ δ' Ἡλέκτρα ἄριστα καταδεικνύει τὸν τρόπον τοῦ Εὐριπίδου, νὰ μεταρρυθμίζῃ μὲν ὅλας τὰς παλαιὰς ὑποθέσεις, νὰ καταβιάζῃ δὲ τοὺς ἥρωας ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μυθικοῦ κόσμου εἰς τὴν ταπεινότητα τοῦ φαύλου παρόντος. Ἡ μὲν Ἡλέκτρα δῆλα δὴ, ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Ἀγαμέμνονος, παρίσταται ὡς σύζυγος κοινοῦ τινος αὐτουργοῦ Μυκηναίου, ἡ δὲ Κλυταιμῆστρα διὰ δόλου προκληθεῖσα εἰς τὸν ἀγρόν, πρὶν ἢ λάβῃ τὸ θανάσιμον τραῦμα, ἀναγκάζεται ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τοῦ στόματος τῆς ἰδίας ἑαυτῆς θυγατρὸς ἅπαντα τὰ ἐγκλήματα, ὅσα διέπραξεν. (στ. 1004 — 1131). Ἐξαιρέτως δὲ τεχνικὴ εἶναι ἡ ῥῆσις τοῦ ἀγγέλου (774 — 858), ἀγγέλλοντος τὴν σφαγὴν τοῦ μοιχοῦ, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἐσοφίσθη εὐφυέστατα νὰ παραστήσῃ αὐτὸν τὸν Λίγισθον ἐγχειρίζοντα εἰς τὸν Ὁρέστην τὴν μάχαιραν. Ἐποιήθη δὲ τὸ δῖσμα τῷ 413 μικρὸν πρὸ τῆς Ἑλένης, ἣν ἀγγέλλει ὁ στίχος 1280. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἄγει ἡμᾶς καὶ ὁ ὑπαινιγμὸς τῆς εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας καὶ τῆς προδοσίας τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν τέλει τοῦ δράματος¹⁾.

Οἱ δὲ Ἡρακλεῖδαι εἶναι ἀπλοῦν, ἀσθενὲς δῖσμα, στερούμενον δραματικῆς πλοκῆς, ὅπερ ἐξαίρει πῶς ἡ μεστὴ ὕψους σκηνὴ τῆς ἥρωικῆς ἀποφάσεως τῆς Μακαρίας, ἥτις ἐκοῦσα προσφέρει ἑαυτὴν θυσίαν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀδελφῶν. Ὁ δ' ὑπολανθάνων πολιτικὸς σκοπὸς δὲν καταφαίνεται μὲν ἀποτόμως ὡς ἐν τῇ Ἀνδρομάχῃ, εἶναι ὅμως ἐμφανής. Διότι ὁ ποιητὴς θέλει νὰ λαμπρύνῃ μὲν τὰς Ἀθήνας πρὸ πάντων, ὧν ὁ βασιλεὺς Δημοφῶν παρέ-

¹⁾ Ὡς ἀποδεδειγμένη δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ παρωδία ἐν Ἀριστ. Βατρ. 1317 κ. ἑ. ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν Ὀρν. 414 ἢ Νεφ. 423. Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὴν Ἡλέκτραν τοῦ Σοφοκλέους ἴδε § 170.

σχε σκέπην εἰς τοὺς εἰς Ἀττικὴν καταφυγόντας γόνους τοῦ Ἡρακλέους οὐδόλως ἐκνήσας καὶ πόλεμον ν' ἀναλάβῃ χάριν αὐτῶν ¹⁾, ἐν ταύτῳ δὲ καὶ νὰ στιγματίσῃ τὴν ἀγνωμοσύνην τοῦ Ἀργεῖου καὶ τῆς Σπάρτης (στ. 742), αἵτινες ἀμείβουσαι ἐν τῷ νῦν τὴν εἰς τοὺς Ἡρακλείδας πάλαι ποτὲ γενομένην εὐεργεσίαν εἰσέλασαν ὥς ἐχθροὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Καὶ ὁ μὲν Βοίχχιος ἠθέλησε νὰ τάξῃ τὴν τραγωδίαν ταύτην εἰς τὸ 417 ἔτος, ὅτε οἱ Ἀργεῖοι διαλύσαντες τὴν συμμαχίαν διηλλάγησαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀλλ' ἡ ἀπλότης τῆς πράξεως καὶ τὸ αὐστηρὸν τοῦ ρυθμοῦ καὶ ἡ προμαντεία τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σπαρτιατῶν (στ. 1027) ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ²⁾.

Τοῦ δ' Ἡρακλέους ³⁾ τὸ καταπλήττον πάθος καὶ ἡ ἔλλειψις ἐνόητος ἀναμιμνήσκουσι τὴν Ἑκάβην. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος λήγει εἰς εὐδαιμονίαν καὶ χαράν, διότι ἡ τοῦ Ἡρακλέους μὲν γαμετή, θυγάτηρ δὲ τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν Μεγάρᾳ σώζεται μετὰ τοῦ τέκνου ἐν ὥρᾳ κινδύνου διὰ τῆς ἀπροσδοκῆτου ἐπανόδου τοῦ Ἡρακλέους. Ἀλλὰ καὶ ὁ φόβος τοῦ δευτέρου μέρους, ἐν ᾧ ὁ εἰς μανίαν περιπεσὼν πατὴρ ἀναιρεῖ τὰ ἴδια ἑαυτοῦ τέκνα, διαλύεται καὶ διαλλαττόμεθα διὰ τῆς εὐγενοῦς ἀγάπης τοῦ φίλου Θησέως καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ καθαρμοῦ, ὃν ὑπισχνεῖται ὁ εὐγνώμων φίλος εἰς τὸν ἀτυχῇ ἐπαῖρον ἐπὶ τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους. Καὶ περιέχει μὲν ἡ τραγωδία αὕτη χωρία ὑπερβαλλόντως τραγικά, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ ῥητορείας ἔξω τοῦ πράγματος (στ. 188—203) καὶ μωρὰς σκέψεις ὥς ἐν στ. 655—672. Τὴν δ' ὑπόθεσιν, καθ' ἣ ὑποδεῖκνύει ὁ Παυσανίας (ἐν IX, 11, 2), ἔλαβεν ὁ ποιητὴς ἐκ τοῦ Στῆ-

¹⁾ Ἐπὶ τούτοις κομπάζουσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἤδη παρ' Ἡροδ. IX, 27.

²⁾ Böckh, *De trag. graec. princ.* 190. Τὸ ἔκ τινος διδασκαλικῆς μαρτυρίας ληφθὲν χωρίον τοῦ Ammianus Marcel. XXVIII, 4, 27 δεικνύει, ὅτι οἱ Ἡρακλεῖδαι ἐδιδάχθησαν μετὰ τοῦ Κρεσφόντου καὶ Τημένους. Ἴδε Wilamowitz ἐν *Hermes* 11, 302 καὶ 17, 337 κ. ἑ.

³⁾ Ἀρχικῶς ἐκαλεῖτο ἀπλῶς Ἡρακλῆς καὶ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τούτῳ εὔρε τὸ δρᾶμα ὁ Σενέκας. Τὸ δ' ἐπίθετον μακρινό μιν οὐ καὶ λατινιστὶ Hercules furens ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀλδου.

σιχόρου ἢ τοῦ Πανυάσιδος (ἀπόσπ. 22). Πρὸς τὴν ἱστορίαν δὲ τῆς ἀττικῆς σκηνῆς μεγίστην σπουδαιότητα ἔχει ἡ πάροδος τῆς τραγωδίας ταύτης, διότι ἐν αὐτῇ οἱ γέροντες, ἐξ ὧν συνίσταται ὁ χορός, μεμψιμοιροῦσι διὰ τὸ δύσκολον τῆς ἀναβάσεως, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι καὶ ὁ χορός, οὐχὶ δὲ μόνον οἱ ὑποκριταί, ἵστατο ἐπὶ ὑψηλότερον κειμένης σκηνῆς, εἰς ἣν ἦγον βαθμιῶδες ἢ ἀνωφερές στανίδωμα¹⁾. Καὶ οἱ μὲν πολιτικοὶ ὑπαινιγμοὶ ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς μετὰ τὴν παρὰ τὸ Δῆλιον μάχην χρόνους (424), ὁ δ' ὑπαινιγμὸς τοῦ γήρατος, ὅπερ δὲν κωλύει τὸν ποιητὴν νὰ θεραπεύῃ τὰς Μούσας (στ. 678), εἰς τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν τοῦ ποιητοῦ²⁾. Τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον ἐπεξεργάσθη ὁ Σενέκας ἐν τῷ Hercules.

Αἱ δ' Ἰκετίδες ὀρθῶς ἀποκαλοῦνται ἐν τῇ ὑποθέσει ἐγκώμιον Ἀθηνῶν. Διότι καὶ τοῦ αὐτοῦ ὡς ὁ Ἡρακλῆς ἐμφοροῦνται μίσους κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ἐποιήθησαν, ὡς φαίνεται, περὶ τὸν αὐτὸν μὲν χρόνον, ἀλλ' ὀλίγον τι βραδύτερον, τῷ 421 ἢ 420³⁾. Ἐπελαμβάνετο δὲ τὸ δράμα τοῦ αὐτοῦ, ὃν ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐν τοῖς Ἑλευσινίοις ἐπραγματεύετο (ἴδ. Πλούτ. ἐν βίῳ Θεμιστ. 29), ὁ δ' Ἡρόδοτος ἐν IX, 27 ἐμνημόνευε, μύθου, καθ' ὃν ὁ Θησεὺς καταφρονήσας τῶν σκληροψύχων Θηβαίων ἐπέτρεψε τὴν ἀναίρεσιν τῶν πρὸ τῶν Θηβῶν πεσόντων Ἀργείων ἀρχηγῶν. Τὸ ὄνομα δ' ἔλαβεν ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν Ἰκετίδων ἢ τῶν μητέρων τῶν πεσόντων⁴⁾. Τὰ συγχινητικὰ δέ, στενωῶς τῆς πράξεως ἐχόμενα

¹⁾ Ἡ γνώμη αὕτη ἀνεσχευάσθη ὑπὸ Dörpfeld-Reisch das griech. Theater σ. 189. Ἀτυχῆς ἐπίσης φαίνεται καὶ ἡ εἰκασία τοῦ Bethe. Prolegom. zur Gesch. des Theat. σ. 215 κ. ἑ.).

²⁾ Ὁ Wilamowitz, Euripid. Herakl. I, 344 καὶ 380 τάττει κατὰ ταῦτα τὸν Ἡρακλῆα εἰς τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, μετὰ τῶν Ἰκετίδων (421) καὶ τῶν Τρωάδων (415). Περὶ τῆς σχέσεως δὲ τοῦ δράματος πρὸς τὰς Τρωάδας τοῦ Σοφοκλέους ἴδε § 172.

³⁾ Ὑπαινίσσεται τὴν συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀργείων ἐν στίχῳ 1198 καὶ ἑξῆς. Ὅλος ὁ μῦθος τῆς τραγωδίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀρνήσιν τῶν Θηβαίων μετὰ τὴν μάχην παρὰ τὸ Δῆλιον ν' ἀποδώσωσι τοὺς νεκροὺς (Θουκ. IV, 97 κ. ἑ.). Τὸν μῦθον ἠγγόει ἐτι ὁ Πίνδαρος ἐν Ὀλυμπ. VI, 15 καὶ Νεμεον. IX, 23.

⁴⁾ Περὶ τῆς συντάξεως τοῦ χοροῦ ἐκ πέντε μητέρων καὶ δέκα θεραπεινίδων ἴδε Arnoldt, Die chorische Technik des Euripides 72 κ. ἑξῆς.

χορικὰ ὄσματα καὶ ἡ δραματικωτάτη σκηνή, καθ' ἣν ἡ Εὐάδνη ῥίπτεται εἰς τὴν πυρὰν τοῦ συζύγου Καπανέως, θὰ ἐγένοντο μεγάλης ἐπιτυχίας πρόξενον εἰς τὸ ἔργον κατὰ τὴν διδασκαλίαν παρὰ τὴν ἀνάρμοστον παρέχθασιν (στ. 840—917) καὶ τὰς κενάς, τὸν Ἡρακλέα ἐν στίχῳ 655 ἀναμνησκούσας γνώμας τοῦ Ἴφιους ἐν στ. 1080 κ. ἐξῆς.

Ἡ δ' Ἰφιγένεια ἡ ἐν Λυλίδι προηγεῖται μὲν κατὰ τὸν μῦθον τῆς Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις, ἀλλ' ἐποιήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ. Κατέλιπε δ' αὐτὴν ὁ Εὐριπίδης ἀτελῆ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πρόδηλα ἔχνη τῶν μεταγενεστέρων παρενθηκῶν εἰς τὸ κείμενον, ἰδίᾳ δ' εἰς τὴν ἔξοδον καὶ τὴν ἀπόδοον. Τινὲς μάλιστα τῶν στίχων προέρχονται ἐκ πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων, ἀλλὰ δὲν δύνανται ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι ἐγένετο τελεία τις διασκευὴ τοῦ ἔργου ἐν τοῖς ῥωμαικοῖς ἢ καὶ τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις¹⁾. Τὴν δ' αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἥς βάσις ἦτο ἡ διήγησις τῶν Κυπρίων, ἐπραγματεύθη πρὸ τοῦ Εὐριπίδου ἤδη ὁ Λισχύλος ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς.

Ὁ δὲ Ἴων εἶναι πεπλεγμένη τραγωδία εἰς εὐδαιμονίαν λήγουσα καὶ διακρινομένη διὰ τὴν δραματικὴν διασκευὴν καὶ τὴν λεπτὴν αἴσθησιν. Ὁ μῦθος ἐξευρέθη ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου ἐπωφεληθέντος παλαιάς τινος παραδόσεως, ἵνα λαμπρύνῃ τὸ εὐγενὲς αἷμα τοῦ ἀρχηγέτου τοῦ ἀττικοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ὑπόκειται δ' ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ἐν Δελφοῖς, ἐνθα καταλαμβάνομεν τὸ ἄθωον μεῖράκιον, τὸν Ἴωνα, ὃν ποτε ἐγέννησεν ὁ Ἀπόλλων μετὰ τῆς Κρεούσης τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἐρεχθέως, ὡς νεωκόρον τοῦ ναοῦ καὶ ὅπου

¹⁾ Ὁ Α. Hennig, De Iphig. Aulicae forma ac conditione, Berol. 1870, διακρίνει διασκευὰς τριῶν διαφόρων χρόνων. Ἐκ τίνος δ' ἄλλης συμπληρώσεως, ἐν ᾗ ἐπιφάνεται ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς ἐν τέλει, προέρχονται οἱ παρ' Αἰλιανῶ ἐν Ποικ. Ἱστορ. VII, 39 στίχοι. Ὡς τὴν σημασίαν ὁ Swoboda, Beiträge zur Beurtheilung des unechten Schlußes von Eur. Iphig. Aul. Progr. Karlsbad 1893, μεγαλύνει διὰ τούτου, ὅτι ἀνάγει αὐτοὺς εἰς τὸν παλαιὸν γραμματικὸν Ἀριστοφάνην τὸν Βυζάντιον. Παραστάσεις διαφόρων σκηνῶν τοῦ δράματος ἐπὶ κύλικος ἴδε παρὰ Robert 50 Winckelmanns Progr. (1890) 51 κ. ἐξῆς.

ἔρχεται ἡ Κρέουσα μετὰ τοῦ συζύγου Ξούθου, ἵνα ἐρωτήσῃ τὸν θεὸν περὶ τῆς ἀτεκνίας. Ἡ ἀποκάλυψις δὲ τοῦ μυστηριώδους γένους τοῦ Ἰωνος καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς μητρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐπιτελοῦνται μετὰ τοιοῦτων περιπλοκῶν, ὥστε δις ἐπιφαίνεται ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, ἵνα ἐπενέγκῃ τὴν λύσιν. Περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν ἐποιήθη τὸ δράμα, οὐδὲν ἀσφαλὲς σημεῖον ἔχομεν, ἀλλὰ πάντως ἐποιήθη μετὰ τὸν Ἑρεχθέα (421)¹⁾. Τὸ ἔργον ἐμιμήθη ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Α. Β. Σλέγκελος²⁾.

Ὁ δὲ Κύκλωψ, τὸ μόνον περισωθὲν σατυρικὸν δράμα, ὅπερ οὐδόλως εἶναι ἐπιτῆδειον νὰ παράσχῃ ἡμῖν ὑψηλὴν τινα ἔννοιαν περὶ τοῦ εἶδους τούτου τῆς ποιήσεως, ἔτυχεν ἐν τούτοις ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐκτάκτου εὐδοκιμήσεως ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ διδάχθῃ θεάτρῳ τῆς Βιέννης ἐν νέᾳ ἐπεξεργασίᾳ. Ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐνάτης ῥαψωδίας τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐν ᾗ μυθολογοῦνται τὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς παρὰ τῷ ἀγρίῳ Κύκλωπι. Προσετέθησαν δὲ μόνον ἡ μορφή τοῦ βωμολόχου γέροντος, τοῦ λασίου Σειληνοῦ καὶ ὁ χορὸς τῶν σκιρτώντων Σατύρων, οἵτινες ἀπέδειξαν τὸ δράμα γνησίως σατυρικόν.

Ὁ δ' Ὀρέστης διδάχθεις κατὰ τὸ σχόλιον εἰς στ. 371 τῷ 408 φέρει σαφῆ τὰ ἔχνη τῆς καταπτώσεως τῆς τέχνης τοῦ Εὐριπίδου. Ἡ δὲ μυθοποιία εἰς τὸν χρόνον τοῦ νόστου τοῦ Μενελάου ἀναφερομένη καὶ στρεφομένη περὶ τὴν ἐκδίκησιν, ἣν λαμβάνει παρὰ τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὁ εἰς θάνατον κατακριθεὶς μητρο-

¹⁾ Ο Bockh, *Detrag. graec. princ.* 191 συνδυάζων λεπτότατα ἀποφαίνεται, ὅτι αἱ ἐν στίχοις 190 καὶ ἐξ. περιγραφόμεναι εἰκόνες εἶναι αὐταὶ ἐκεῖναι, ἃς οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν εἰς τὴν στοὰν τοῦ ναοῦ μετὰ τὴν ἐν Ῥίῳ νίκην τῇ 429 (ἴδ. Πaus. X, II, 6 καὶ Ἰων. 1592). Ἀλλὰ νεώτεροι ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ στοὰ ἐκείνη ᾗκοδομήθη τὸ βραδύτερον κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τῆς 5 ἑκατονταετηρίδος. Ἴδε Köhler ἐν *Rhein Mus.* 46, 1 κ. ἐ. Ὁ Enthoven, *De Ione fabula Euripiden*, Bonn 1880 τάττει τὸ ἔργον εἰς τὸ 412 ἐνεκα τῶν συχνῶν διαλύσεων τῶν μακρῶν συλλαβῶν ἐν τῷ τριμέτρῳ καὶ τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸ σπῆλαιον τοῦ Πανός ἐν Ἀριστ. Λυσιστρ. 911. Ὁμοίως ὁ Ermatinger *Die att. Autochthonensage* Berl. 1897 σελ. 139 τάττει αὐτὸ εἰς τὸ 416 — 412. Καὶ τὴν τάσιν δὲ πρὸς περιγραφὰς τεχνικῶν ἔργων ἔχει ὁ Ἰων κοινὴν πρὸς τὴν τῷ 412 πτοηθεῖσαν Ἠλέκτρην.

²⁾ Ὁ Ἰων ἦτο μία τῶν πηγῶν ἐξ ὧν ἠντιλησεν ὁ Wieland ποιῶν τὸν Agathon.

κτόνος Ὀρέστης μετὰ τῆς Ἡλέκτρας καὶ τοῦ Πυλάδου, συνεξάρφην ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐθαιρέτως. Πάντα δὲ τὰ πρόσωπα εἶναι φαῦλα, ὁ μὲν Μενέλαος ἀσπλαγγνος καὶ δειλὸς ἐγωϊστής, ἡ δ' Ἡλέκτρα πανοῦργον γύναιον, ὁ δ' Ὀρέστης ὅμοιος πρὸς τὸν νυκτερινὸν μαχαροφόρον λωποδύτην Ὀρέστην μαινόμενον τῆς κωμωδίας¹⁾. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς πραγματείᾳ 15 κατακρίνει τὸν Μενέλαον τοῦ δράματος τούτου «ὡς παράδειγμα πονηρίας ἡθους μὴ ἀναγκαίας». Ἐν τούτοις τὸ δράμα ἦτο ἐκ τῶν λίαν εὐδοκιμούντων ἐπὶ σκηνῆς διὰ τὰ λαμπρὰ σκηνηκὰ καὶ τὸ μουσικὸν νεανίευμα 1369—1302²⁾.

Αἱ δὲ Τρωάδες κατὰ τὴν σωζομένην διδασκαλίαν ἐδιδάχθησαν τῷ 415 μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Παλαμήδους καὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος Σισύφου καὶ ἔτυχον τῶν δευτερείων. Αἱ τρεῖς δὲ τραγωδίαί συναφῇ ἔχουσιν τὴν ὑπόθεσιν συνεδέοντο εἰς μίαν οὔτω δὴ καλουμένην θεματοτριλογίαν. Εἰς τὸ σωζόμενον δὲ δράμα—βεβαίως δὲ οὐχὶ ἄλλως θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις—παρέμεινεν ὁ ἐπικός χαρακτήρ τῆς παραστάσεως παρὰ τὴν δραματοποιίαν τῆς ὑποθέσεως, διότι ἀληθῶς οὐδὲν ἔτερον εὐρίσκομεν ἐν αὐτῷ ἢ μεμονωμένα, χαλαρῶς παρενειρμένα ἐπεισόδια ἐκ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως μᾶλλον, ἢ μέρη μιᾶς τελείας πράξεως. Μόνον δὲ τὸ πρόσωπον τῆς Ἑκάβης ἀποτελεῖ τὸν μόνον δεσμὸν, ὅστις συνέχει πῶς τὰς διαφόρους πράξεις, τὴν καταγγελίαν τοῦ Ταλθυβίου, τὴν θυσίαν τῆς Πολυξένης, τὴν παράδοσιν τῆς Κασάνδρας καὶ Ἀνδρομέχης, τὴν ἀναίρεσιν τοῦ μικροῦ Ἀστυάνακτος καὶ τὴν ἀπαγωγὴν αὐτῆς τῆς Ἑκάβης. Βεβαίως δ' ὁ σύγχρονος τορευτὴς Μῦς, εἰς οὗ τὴν Ἰλίου πέρσιν ἀνάγεται ἡ περίφημος ἀργυρὰ κύλιξ τοῦ ἐν Μονάχῳ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ἐπιτηδεϊότατα κατῴρθωσε νὰ δημιουργήσῃ εἰκόνα στενοτέραν ἔχουσαν ἐνόητα ἐκ τῶν διαφόρων ὁμοίων σκηνῶν. Ἄλλ', ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι εἰς τὸν Εὐριπίδην ὤφειλον

¹⁾ Παράβ. Ὀρέστην μαινόμενον ἐν Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 1166 καὶ Ὀρν. 1487.

²⁾ Καὶ ἡ ὑπόθεσις λέγει «τὸ δράμα τῶν ἐπὶ σκηνῆς εὐδοκιμούντων».

χάριν οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ὑπερκόρως εἶχον τῶν κατὰ τοὺς τεχνικούς κανόνας τραγωδιῶν τῆς παλαιᾶς σχολῆς, ὅτι διὰ τοῦ νέου τούτου δοκιμίου τραγωδίας ἐξ εἰκόνων ἀποτελουμένης παρέσχεν εὐάρεστον τροφήν καὶ εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ εἰς τὴν ὄρασιν αὐτῶν.

Ὁ δὲ Ῥῆσος οὐδὲν πλέον εἶναι ἢ *Piadis carmen diductum in actus*, ἤτοι ῥαψωδία τῆς Ἰλιάδος εἰς πράξεις διηρημένη, ἣν ἀπεμιμήθη ὁ Ῥωμαῖος τραγικός Ἀττιος ἐν τῇ *Nyctegersia*, *Νυκτεγερεία*. Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἡμφεσβήτουν περὶ τῆς γνησιότητος τῆς τραγωδίας ταύτης¹⁾ καὶ δὴ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἔκρινον, ὅτι τὸν Σοφοκλεῖον ὑπέφαιναν αὕτη χαρακτηῖρα. Ἄλλ' ἡ κρίσις αὕτη προῆλθεν ἴσως ἐκ μόνης τῆς ἐλλείψεως εὐριπιδείου πάθους, διότι αὐτῆς δὴ τῆς τέχνης τοῦ Σοφοκλέους οὐδ' ἔχνος εὐρίσκομεν ἐν αὐτῇ. Ἀληθῶς ὅμως τοσοῦτον δίσταται τὸ δράμα τοῦτο τοῦ εἶδους τῆς Μηδείας, τῶν Τρωάδων καὶ πασῶν τῶν ἄλλων σωζομένων τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου, ὥστε ἡ προέρχεται ἐξ ὅλως ἄλλης τεχνικῆς περιόδου τοῦ ποιητοῦ, ἢ καθ' ὅλου ἐσφαλμένως ἀπεδίδετο εἰς αὐτόν. Καὶ ὑπὲρ τῆς νοθείας μὲν ἐκηρύχθησαν καὶ ὁ Βαλκενέρος καὶ ὁ Ἑρμαννος, ἀλλ' ὅλως ἀπίθانون φαίνεται, ὅτι χορικὰ ἄσματα τοσοῦτον τεχνικῆς καὶ δασιλοῦς στιχοποιίας, οἷα τὰ τοῦ Ῥήσου, ἠδύναντο νὰ ποιηθῶσιν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Ἀλεξανδρεωτικῆς Πλειάδος, ἥς ἐμνήσθη ὁ Ἑρμαννος. Ὡσαύτως ἥκιστα ἀξιόπιστος φαίνεται καὶ ἡ γνώμη τῶν παλαιῶν γραμματικῶν Κράτης, Διονυσιοδώρου καὶ Παρμενίσκου, ὑπὲρ ἧς ἐκηρύχθησαν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις καὶ ὁ Φάτερ καὶ ὁ Χαρτούγγιος, ὅτι ὁ Ῥῆσος εἶναι ἔργον τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Εὐριπίδου²⁾. Καὶ ἀληθῶς μὲν κατὰ τὰς διδασκαλίας, ὡς καὶ ἐν τῇ

¹⁾ Ἴδε πρὸς τοῦτοις τὸ σχολ. εἰς στ. 41 λέγον· «τὸ χ, ὅτι οὐκ ἔστιν Εὐριπίδου ὁ στίχος.»

²⁾ Valckenaer, *Diatriba in Eurip.* σελ. 88 * ἔ. G. Hermann, *Opusc.* III, 262 * ἔ. Vater, *Euripidis Op.* Berl. 1837. Hartung, *Eurip. restitutus* I, 38. Ἐκ τούτου ἔκρινεν, ὅτι προήρχοντο αἱ ἐν τῷ δράματι ἀστρονομικαὶ πλάναι, ὁ Κράτης κατὰ τὰ σχόλια εἰς στ. 529 (παράδ. καὶ στ. 5, 49, 528, 541). Παράδοξον εἶναι, ὅτι οἱ γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ἐζήτησαν πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τὴν ἀττικὴν δημοσίαν ἐκδοσὶν τῶν τριῶν τραγικῶν. Ὁ Wilamowitz, *De Rhesi scholiis* Greifsw. 1877, δυσχερίζεται, ὅτι ὁ Ῥῆσος ἐποιήθη τῇ 4 ἑκατονταετηρίδι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δευτέρας συμμαχίας. Ὅλην τὴν

ὑποθέσει μαρτυρεῖται, ἔγραψεν ὁ Εὐριπίδης τραγωδίαν φέρουσαν τὸ ὄνομα τοῦ Ῥήσου¹⁾, ἣτις συνείχετο ἴσως πρὸς τὴν ἰδρύσιν τῆς παρὰ τῷ Στρυμόνι Ἀμφιπόλεως, ἀλλ' ἐν τῷ σφίζομένῳ δράματι αἱ συχναὶ διαιρέσεις τῶν στίχων εἰς πολλὰ μέρη ὑπὸ διαφόρων λεγόμενα, ἢ χρήσις τοῦ θεοῦ ἐκ μηχανῆς ἐν τῇ ἐξόδῳ καὶ ἡ χρήσις τεσσάρων ὑποκριτῶν ἄγουσιν ἡμᾶς ὠρισμένως εἰς μεταγενεστέρους χρόνους²⁾. Ἄξιος δὲ παντὸς ἐπαίνου ἐν τῷ δράματι τούτῳ εἶναι ὁ μελωδικὸς χαρακτήρ τῶν ᾠσμάτων, ἅτινα εὐκόλως καὶ ἐπιχαρίτως πλήττουσι τὴν ἀκοήν, ὅσον οὐδεμιᾶς ἄλλης τραγωδίας τῆς ἀρχαιότητος τὰ μέλη. Μελωδικώτατος δ' ἰδίως εἶναι ὁ ὁρῆνος τῆς Μούσης 895—903 καὶ 906—914.

Πλὴν δὲ τῶν δέκα καὶ ἐννέα τελείων δραμάτων περιτῆλλον εἰς ἡμᾶς καὶ πολυπληθῆ ἀποσπάσματα τοῦ ποιητοῦ, ὅς ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους μᾶλλον ἀνεγιγνώσκετο καὶ διὰ τὰς καλὰς γνώμας ὑπὸ πάντων ἀνεφέρετο. Πολυάριθμα δ' εἶναι ἰδίᾳ τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἀρεστῶν τραγωδιῶν Ἀντιόπης³⁾, Ἀλκμέωνος, Ἀνδραμέδας⁴⁾, Βελλεροφόντου⁵⁾, Σθενεβοίας, Ἐρεχθέως, Κρεσφόντου, Μελανίππης (τῆς σοφῆς καὶ τῆς δεσμώτιδος), Παλαμήδους, Φιλοκτήτου, Πρωτεσιλάου⁶⁾, Τηλέφου. Ἐκτενέ-

Ἱστορίαν τοῦ ζητήματος τοῦ Ῥήσου ἐρευνᾷ ὁ Rolfe ἐν τοῖς Haward class. stud. 1893 σελ. 61 κ. ἑ.

1) Ἄν μὴ γνωρίζομεν δύο τραγωδίας φερούσας τὸ ὄνομα τοῦ Ῥήσου, πάντως ὁμοῦς μανθάνομεν ἐκ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι ὑφίσταντο δύο ἢ μᾶλλον τρεῖς πρόλογοι ἐνὸς Ῥήσου, ὁ αἰωνόζομος ἐν ἀναπαισίοις καὶ δύο ἐν ἱαμβικοῖς τριμέτροις. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ἱφιγ. ἐν Αὐλ. ὑπάρχουσιν ἵγνη δύο προλόγων, ἐνὸς ἀναπαιστικοῦ καὶ ἐνὸς ἱαμβικοῦ. Ὡσαύτως ὑπάρχον δύο ἔξοδοι τῆς αὐτῆς Ἱφιγενείας καὶ τοῦ Ἀργελάου. Ἰδε Welcker, Griech. Trag. 700 κ. ἑ.

2) Wilamowitz, *Analecta Euripidea* 147 κ. ἑ. καὶ Eurip. *Herakles*, I, 41 σημ. 81.

3) Μεῖζονά τινα ἀποσπάσματα τῆς Ἀντιόπης εὐρεθῆσαν ἐν Flinders Petrie papyri ἐκδοθεῖσιν ὑπὸ Mahaffy ἐν τοῖς Cunnringham *Memoirs* ἀρ. 8. Dublin 1891.

4) Περὶ τῆς βαθείας ἐντυπώσεως, ἣν ἐν τοῖς χρόνοις ἐπὶ τοῦ Νέρωνος ἐνεποίει ἡ Ἀνδρομέδα, διηγείται ἡμῖν ὁ Εὐνάπιος ἐν σελ. 54 ἐκδ. Didot καὶ ὁ Λουκ. Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν II, 2. Παράδ. Ἀριστ. Βατρ. 53.

5) Ὁ Βελλεροφόντης ἐδιδάχθη πρὸ τοῦ 425, διότι αὐτὸν αἰνίττεται ὁ Ἀριστοφ. ἐν Ἀγαρν. 426 κ. ἑ.

6) Mayer ἐν *Hermes* 20, 101 κ. ἑ.

στατα δ' εἶναι τὰ ἐκ τοῦ Φαέθοντος ¹⁾, ἅτινα παρώρμησαν τὸν Γοῖθιον εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ διαγράμματος τοῦ ὅλου μύθου ²⁾. Ἐν τῷ παλατινῷ δὲ κώδικι 287 εὐρίσκεται ἐν τέλει καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Δανάης, ἥτις ὅμως δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Εὐριπίδου, ἀλλ' ἐκ τινος νοθευτοῦ τοῦ μέσου αἰῶνος ἢ τῶν χρόνων τῆς ἀναγεννήσεως.

186. Τέχνη τοῦ Εὐριπίδου. Ἡ τραγωδία ἦτο ἤδη τελείως μεμορφωμένη, ὅτε ὁ Εὐριπίδης ἐτράπη ἐπὶ τὴν τραγικὴν τέχνην. Οὐδεμία ἄρα οὐσιώδης ἐπῆλθε πρόοδος ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν αὐτῆς, οὐδ' ὀφείλει τι αὕτη εἰς αὐτόν. Ὅ,τι δὲ νέον εἰσῆλθον ὑπ' αὐτοῦ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μᾶλλον ἀνεπτύχθη καὶ ἐτελειώθη, ὁ πρόλογος δῆλα δὴ καὶ ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς, οὔτε οὐσιῶδες ἦτο καὶ βεβαίως οὐδεμίαν πρόοδον ἐξέφαινε. Ἐν ἀπάσαις σχεδὸν δῆλα δὴ ταῖς τραγωδίαις εὐθὺς ἐν ἀρχῇ παρέρχεται ἐν τι τῶν δρώντων προσώπων ἢ θεός τις, ὃς ἐν μακρᾷ ῥήσει γνωρίζει εἰς τοὺς θεατὰς τὰ τῶν μύθων καὶ τῶν προσώπων. Τὸ εἶδος δὲ τοῦτο τῆς εἰσαγωγῆς, ὁ πρόλογος, ἐν ᾧ πολλάκις προσηγγιζέσθαι ὅλη ἡ πορεία τῆς τραγωδίας, βεβαίως μὲν παρέλκε καὶ ἐξησθένει τὴν σύνταξιν τῆς ψυχῆς τῶν θεατῶν, εἶχεν ὅμως πρόσιν τινα καὶ αἰτιολογίαν τὸ μὲν ἐν τούτῳ, ὅτι ἕκαστον τῶν δραμάτων αὐθυπόστατον ἦτο καὶ ἀπηλλαγμένον πάσης συναφείας πρὸς τὰ ἄλλα δράματα τῆς τριλογίας, τὸ δὲ ἐν τῇ ἰδιοτρόπῳ αὐ-

¹⁾ Blass, De Phaeth Eurip. fragm. Claromontanis. Kiel 1885. Ὁ Wilamowitz ἐν Hermes 18, 396 κ. ἐ. ἐπειράθη ν' ἀποκαστήσῃ τὸ ἔργον.

²⁾ Goethe, Ἀπάντων τόμ. 46, 33 κ. ἐ. Ἡ περισυλλογὴ τῶν διεσπαρμένων ἀποσπασμάτων καὶ ἡ σύνταξις αὐτῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν δραμάτων ἀπετελεῖ καθ' ὅλου ἔργον πολλὴν ἀσχολίαν παρέχον εἰς τοὺς λογίους. Ἀξίας δὲ λόγου συμβολὰς εἰς τοῦτο παρέχον τὰ ἐξῆς ἔργα: Valckenaer, Diatribe in Euripidis perditorum dramatum reliq. 1767. Hartung, Euripides restitutus, Hamburg 1843, Welcker, Die Griech. Tragödien. Bonn 1839 — 1841. Wecklein, Drei verlorene Tragödien des Euripides (Antiope, Antigone, Telephos) ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1878. Über den Kresphontes des Eurip. 1880 ἐν Festschrift für Ulrichs. Über fragmentarisch erhaltene Tragödien des Eurip. (Andromeda, Bellerophon etc.) ἐν Sitzungsber. der bayer. Ak. 1888. Νεα δ' ἀποσπάσματα ἐκ τῶν Τημενιδῶν (κατὰ τὸν Wecklein ἐκ τοῦ Δίκτυος) ἐκ παρισινῶν παπύρων ἐδημοσίευσεν ὁ Weil, Nouveaux fragments d'Euripide, Paris 1879. Blass, ἐν Rhein. Mus. 36, 74 κ. ἐ. καὶ Wecklein, ἐν Philologus 39, 406 κ. ἐ.

Θαιρεσίᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διασκευῆς τῶν παραδεδομένων μύθων, δι' ἣν ἀναγκαῖα σχεδὸν ἀπέβαινεν ἐξήγησίς τις πρότερον πρὸς ἀκριβῆ κατὰληψιν τῶν μεταβολῶν ὑπὸ τῶν θεατῶν. Ἄλλ' ὁ Εὐριπίδης μετεχειρίζετο τὸ μέσον τοῦτο κατὰ μονότονόν τινα χειρωνακτικὸν τρόπον καὶ ἐκ τούτου δικαίως ἐσκώπετο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἐψέγετο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ¹⁾.

Τὸ ἀντίστροφον δὲ τοῦ προλόγου ἀπετέλει ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς, ὃς ἐπιφαίνεται ἐν ταῖς πλείσταis τῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου ἐν τέλει ²⁾, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως καὶ ἐν μέσῳ τῷ δράματι. Καὶ εἶχε μὲν εἰσαγάγῃ ἤδη καὶ ὁ Λισχύλος θεοὺς διὰ τῆς μηχανῆς εἰς τὴν σκηνήν, ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης μετεχειρίσθη τὸ μέσον τοῦτο μονότονως καὶ ἐκ ῥαστώνης, ἵνα λύῃ ἀποτόμως τὸν περιπλεκόμενον δεσμὸν διὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς θεότητος καὶ ἐν μέρει ἵνα διευθύνῃ τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς πράξεως. Ἐνίοτε διὰ τοῦ θεοῦ προαγγέλλεται καὶ ἐν μέρει καὶ ἐπισφραγίζεται νέον τι ἱερὸν ἔθιμον ἢ ἑορτή τις ὡς ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις (1430 κ. ἐ.), ἐν τῇ Μηδείᾳ (1381 κ. ἐ.), ἐν τῷ Ῥήσῳ (962 κ. ἐ.), ἢ πολιτικὴ τις διάταξις ὡς ἐν τῷ Ἴωνι (1371 κ. ἐ.) καὶ ἐν τῇ Ἀνδρομάχῃ (1244). Καὶ ἐν τοῖς τοιοῦτοις μὲν πολλὴν βεβαίως θὰ ἐνεποιεῖ ἐντύπωσιν ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς καὶ δῆ, ὅτε τὸ πρῶτον ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ, βεβαίως θὰ ἐπέσυρε ζωηράν τὴν προσοχὴν πάντων τῶν θεατῶν. Ἄλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκάλυπτε μόνον κακῶς τὴν σπουδὴν τοῦ ποιητοῦ καὶ τὴν ἔλλειψιν κα-

¹⁾ Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 946 καὶ 1198. Παράβ. καὶ Βίον Εὐριπ., ἐνθα λέγεται καὶ ἐν τοῖς προλόγοις δὲ ὁ χ λ η ρ ό ς. Ἄλλως ὁμοῦς υπέστησαν οἱ πρόλογοι ἀλλίστα πολλὰ διασκευάς, περὶ ὧν ἴδε Klinkenberg, De Euripideorum prologorum acte et interpretatione, Bonn 1881. [Περὶ τοῦ προλόγου καὶ τῶν ἄλλων καινοτομιῶν τοῦ Εὐριπίδου ἴδε καὶ Δ. Βερναρδάκη Προλεγ. εἰς Εὐριπ. Φοινίσσας σ. 142 κ. ἐ.].

²⁾ Wilamowitz, Analecta Euripidea 180. Περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς μηχανῆς, δι' ἣς ἐπεφαίνετο ὁ ἐκ μηχανῆς θεός, ἴδε Reisch ἐν τῷ ἔργῳ Das griechische Theater ὑπὸ Dörfeld-Reisch ἐν σελ. 230 κ. ἐ. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῆς κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἴδε Christ ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 1894 σελ. 151 κ. ἐ. Bethe, Prolegomena zur Geschichte des Theaters 1896 ἐν σελ. 130 καὶ ἐ.

τασκευῆς, ὥστε ὁρθῶς ποιῶν παρέλιπε τὸν θεὸν ἐκ μηχανῆς ὁ Σενέκας ἐν τῇ ἀπομιμήσει τῆς Μηδείας καὶ τοῦ Ἴππολύτου.

Οὐσιωδέστερα καὶ πλείονος λόγου ἄξια εἶναι, ὅσα ὁ Εὐριπίδης ἐκαινούργησεν ἐν τῇ παλαιᾷ μορφῇ τῆς τραγικῆς τέχνης καὶ εἴτε ἐβελτίωσεν, εἴτε χειρότερα ἀπέδειξε. Καὶ περὶ μὲν τῶν ὑποθέσεων κατανοῶν, ὅτι, ὡς φυσικόν, τὸ Ἀθηναϊκὸν κοινὸν ἀπέκαμε θεῶμενον τὰ αὐτὰ πρόσωπα τῶν παλαιῶν πολυῦμνῆτων μυθικῶν κύκλων ἐπανέλημμένως εισαγόμενα, καὶ καταφρονῶν μὲν τῆς ὁδοῦ τῶν ἱστορικῶν δραμάτων, ἣν ἔτεμεν ὁ Λισχύλος, εὐρίσκων δ', ὅτι τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων προλαβοῦσα ἐπελάβετο ἡ κωμωδία, τὸ μὲν ἐπέζητει μετὰ πολλῆς ἐξαιρετικῆς δυνάμεως νέους καὶ ἀγνώστους ἄλλους ἐγγχωρίους μύθους ¹⁾, τὸ δὲ διεσκεύαζε κατὰ τὴν προβεβηκυῖαν ἰδίως αὐτοῦ ἡλικίαν τοὺς παλαιούς μύθους, τὸ δὲ τέλος συνέπλεκεν ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς ὅλως νέας, μυθώδεις ὑποθέσεις κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ποιητῶν τῆς νέας κωμωδίας. Πρέπει δὲ πάντως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οὕτως ἐδημιούργησε νέας τραγικὰς μορφάς, αἵτινες παρέμειναν εἰς ἅπαντας τοὺς αἰῶνας, ὡς τὴν τῆς Μηδείας καὶ Ἰφιγενείας, καὶ ὅτι διὰ τῆς Ἑλένης καὶ Ἀνδρομέδας ἔτεμε τὴν ὁδὸν τοῦ νέου εἶδους τῶν δραμάτων αὐτοσχεδίων ὑποθέσεων.

Ἄλλ' ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν μικρὸν σημαίνει καὶ τότε μόνον κτᾶται σπουδαιότητά τινα, ὅταν ὁ ποιητὴς κατορθώσῃ νὰ ἐκσπάσῃ ἐξ αὐτῆς δραματικόν τινα σπινθῆρα. Ἐν τούτῳ δέ, ἐν τῇ ἐξεγέρσει ὁῦντα ὁ παθῶν, ἅτινα νὰ συμπαρασύρῃ καὶ τοὺς θεατάς, ἦτο, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, ἐπιτηδειότατος ὁ Εὐριπίδης. Διὰ τοῦτο δ' ἐγκωμιάζων αὐτὸν ὁ Λογγίνος λέγει ²⁾: «Ἔστι μὲν οὖν φιλοπονώτατος ὁ Εὐριπίδης, δύο ταυτὶ πάθη, μανίας τε καὶ ἔρωτας, ἐκτραγωδεῖσαι, καὶ τούτοις, ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τι-

¹⁾ Τοῦτο βεβαίως ἔχει ἐν νῷ ὁ Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 398 λέγων· «ὁ νοῦς μὲν (τοῦ Εὐριπίδου) ἔξω συλλέγων ἐπύλλια».

²⁾ Λογγ. περὶ ὕψους 15 [τόμ. I, σελ. 264 τῶν Rhet. Gr. ἐκδ. Spengel]. Παράβ. καὶ τὸ σχόλ. εἰς Οἰδίπ. Τυρ. 264 λέγων· «ταῖς κινητικαῖς ἐννοιαῖς πλεονάζει Εὐριπίδης».

σιν ἐτέροις, ἐπιτυχέστατος». Καὶ ἀληθῶς ὡς γνήσιος γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξεδήλωσεν ἄριστα τὴν δαιμονίαν δύναμιν τῶν παθῶν τούτων καὶ διὰ τὴν γυναικῶν ὡς διὰ τῆς Μηδείας καὶ τῆς Ἑκάβης. Ἀλλὰ καὶ τὰς τρυφεράς χορδὰς τῆς καρδίας ἦτο ἐπιτηδεύτατος νὰ ψάλλῃ καὶ ἐκ τούτου δάκρυα συγκινήσεως καταλαμβάνουσι τοὺς ἀναγνώστας ἐν πολλαῖς τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ κατῴρθου κυρίως δι' ἄλλης τινὸς ἀρετῆς τῆς τέχνης αὐτοῦ, διὰ τῶν ἐπιτηδαισθητικῶν σκηνῶν τῆς ἀναγνωρίσεως. Καὶ ἀληθῶς ἐν ταῖς πλείσταις τῶν τραγωδιῶν συνέδεσεν αὐτὰς δραματικώτατα πρὸς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς περιπετειᾶς. Καταφαίνεται δὲ τοῦτο καὶ ἐν τῷ Ἰωνί μὲν καὶ τῇ Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν τῷ περιφανεῖ διὰ τοῦτο Κρεσφόντῃ, τῇ τραγωδίᾳ, ἐν ἣ ἡ Μερόπη νομίζουσα, ὅτι ὁ ἐνώπιον αὐτῆς κοιμώμενος νεανίας εἶναι ὁ δολοφόνος τοῦ υἱοῦ, ὑψοῖ τὸν πέλεκυν, ἵνα πλῆξῃ αὐτόν, ὅτε εἰσερχόμενος ὁ γέρων θεράπων καὶ ἀναγνωρίζων τὸν υἱὸν τῆς Μερόπης κωλύει αὐτὴν τῆς ἀνοσίῃς πράξεως. Ἐνεκα τούτων τῶν ἀρετῶν ἐγένετο ὁ Εὐριπίδης ὁ τραγικώτατος¹⁾ τῶν ποιητῶν καὶ ὁ τελειότατος καὶ ἄριστος ποιητὴς τῆς πεπλεγμένης τραγωδίας. Πρὸς τοῦτοις δ' ἐμπειρότατος ἦτο ὁ Εὐριπίδης καὶ τῆς τέχνης τῶν ἐναργεστάτων διηγήσεων καὶ περιγραφῶν, ἐν αἷς ἀνθημιλλᾶτο ἐπιτυχῶς πρὸς τοὺς μεγάλους καλλιτέχνους τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, τὸν Πολύγνωτον καὶ τὸν Φειδίαν. Διηγῆσεις δ' οἷα ἡ τοῦ φοβεροῦ θανάτου τοῦ ὑπὸ τῶν ἀφηνιασάντων ἵππων συρομένου Ἰππολύτου, θὰ ἐμποῦσι πάντοτε συγκινητικωτάτην ἐντύπωσιν, ἀλλὰ καὶ χαρίεσαι περιγραφαί, οἷα ἡ τῶν

1) Τὸ τιμητικὸν τοῦτο ἐπίθετον ἀπονέμει αὐτῷ ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ Περί Ποιητ. 13. Παράβ. καὶ Quintil. X, I, 67: Euripides in iis quae in miseratione constant facile praecipuus. Ὁμοίως κρίνει καὶ ὁ Freytag, Technik des Dramas 239 λέγων ταῦτα «Οὐδείς τῶν μεγάλων αὐτοῦ προηγητῶν ἦτο τοσοῦτον ὅσον αὐτὸς ἐπιτήδειος νὰ πληροῖ τὰς ἐπικάς εἰκόνας φλογερωτάτων, τὸν μυελὸν τῶν δακτύλων καταδιβρωσκότων παθῶν. Οὐδείς κατῴρθου νὰ ἐμβάλῃ εἰς αὐτὰς τοσαύτας ἀληθείας, συνταραττούσας, ἀτομικὰς γραμμάς, τοσοῦτον θαυσιεὶς λεπτομερείας, ἐν αἷς οἱ θεαταὶ ἐπανεύρισκον τὴν μεμορφωμένην καὶ λεπτὴν αἴσθησιν τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζων».

μετοπῶν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος (ἐν Ἰωνι 184 κ. ἐ.), θὰ ἀνεκάλουν εἰς τὴν μνήμην τοῦ φιλοτέχνου κοινοῦ τῶν Ἀθηναίων εὐαρέστους ἀναμνήσεις, πᾶν ὅ,τι αὐτοὶ ἐν Δελφοῖς ἢ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πόλει εἶδον¹⁾).

Ἄλλ' αἱ ἀρεταὶ αὗται ἐπισκιάζονται καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐλαττωμάτων. Διότι ἐλάμβανε μὲν ὁ Εὐριπίδης τὰς ὑποθέσεις ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, ἀλλ' ἀπεγύμνου τοὺς ἥρωας τῆς σεμνότητος καὶ τοῦ ὕψους καὶ ὑπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς ἐννοίας καὶ πράξεις, αἵτινες ἦσαν ἰδία εἰς τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους τῶν χρόνων αὐτοῦ²⁾. Ἐκ τούτου καὶ οἱ θιασῶται τῶν μεγάλων παλαιῶν χρόνων, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης, ἠγανάκτουν βλέποντες τὰ ῥακώματα τοῦ Τηλέφου καὶ ἀκούοντες τὸν ποιητὴν ῥηματίων δικανικῶν³⁾ καὶ ἡμεῖς ἄθυμοι ἀποστρέφομεν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῆς γυναικὸς χωρικοῦ Ἡλέκτρας καὶ τοῦ ληστρικοῦ Ὀρέστου. Ἡ ὅλη δὲ διέπειρα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς πολιτικῆς εἰς τὴν τραγωδίαν ἦτο πλάνη τις τῆς αἰσθήσεως καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ γνῶμαι καὶ ἡ ῥητορικὴ στωμυλία οὐδόλως ἀρμόζουσιν εἰς τὸ στόμα τῶν ἡρώων ἢ καὶ τῶν ἡρώϊων, πολὺ δ' ἦττον τὰ σοφίσματα, οἷα τὸ «ἡ γλῶσσ' ὁμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοστος» (ἐν Ἰππολ. στ. 612), ἢ τὸ «τί δ' αἰσχρόν, ἦν μὴ τοῖσι χρωμένοις δοκῇ» (ἐν ἀποσπ. 19). Ἄλλ' ἡ ταπείνωσις αὕτη τῆς τραγωδίας συνείχετο μετὰ τῆς τάσεως τοῦ Εὐριπίδου νὰ μὴ ἀφιερῶσιν ἑαυτὸν ὅλως εἰς τὴν λατρείαν τῶν μουσῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς μούσης νὰ προσελκύσῃ πλείστους ὅπα-

¹⁾ Εἰς τοιαύτας περιγραφὰς τεχνικῶν ἔργων, οἷα οὐδόλως μὲν ἀπαντῶσι παρὰ Σοφοκλεῖ, σπανίως δὲ παρ' Αἰσχύλῳ, ἡρέακεται κυρίως ἐν ταῖς γράναις, ὅτε ἐποίησε τὸν Ἰωνα (στ. 190—218, 268—271, 1141—1166, 1418—1424), τὴν Ἡλέκτραν (στ. 455—478, 1294—1257), τὰς Φοινίσσας (στ. 1107—1138).

²⁾ Ἐν τῇ περὶ Πουτ. πραγματείᾳ τοῦ Ἀριστ. 25 λέγεται «Σοφοκλῆς ἔφη αὐτὸς μὲν οἷους δεῖ ποιεῖν, Εὐριπίδην δὲ οἷοι εἶσιν».

³⁾ Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 432· «Τηλέφου ῥακώματα», ἐν Βατρ. 841· «ὃ στωμυλοσυλλεκτὰ δὲ καὶ πτωχοποιεῖ καὶ ῥακιοσυρραπτὰ δὲ», ἐν Εἰρ. 534· «ποιητῇ ῥηματίων δικανικῶν», ἐν Βατρ. 943· «χυλὸν διδοὺς στωμυλμάτων ἀπὸ βιβλίων ἀπηθῶν». Παράβ. καὶ Wold. Ribbeck, Die dramatischen Parodien bei den Attischen Komikern ἐν τῇ παρατήρᾳ τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀχαρνέων ἐν σελ. 277—316.

δοὺς τῶν φιλοσοφικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ ἰδεῶν. Ἐν τούτοις καὶ φέγοντες διὰ ταῦτα τὸν Εὐριπίδην ὀφείλομεν πάντοτε νὰ ἀναμνησκώμεθα, ὅτι εἰς τὴν θεωρητικὴν ταύτην τάσιν τοῦ ποιητοῦ ὀφείλομεν καὶ τὰς πολλὰς λαμπρὰς γνώμας, ἃς καὶ σήμερον ἔτι ἔχομεν πάντες διὰ στόματος.

187. Ἡ δὲ λεκτικὴ τέχνη τοῦ Εὐριπίδου ἠνάγκασε καὶ αὐτὸν τὸν ἀμείλικτον αὐτοῦ ἐχθρὸν Ἀριστοφάνην εἰς ἀναγνώρισιν αὐτῆς ¹⁾ Διότι ἀποβαλὼν ὁ Εὐριπίδης τὸν ὄγκον τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐξευγενίσας τὴν γλῶσσαν τῆς συνηθείας διὰ κομφῶν συνδυασμῶν ²⁾ ἐδημιούργησε μέσον τι λεκτικὸν ὕψος, ὅπερ καὶ σαφὲς εἰς πάντας εὐκόλως ἦτο καὶ ἀνυψοῦτο ὑπεράνω τῆς ταπεινῆς τῶν ἀγοραίων γλώσσης ³⁾. Καταφαίνεται δ' ἄριστα, ὡς αὐθομολογούμενον, ὁ χαρακτήρ οὗτος τῆς εὐριπιδείου γλώσσης ἐν τοῖς διαλόγοις καὶ ἐν ταῖς κομφαῖς στιχομυθίαις καὶ ἐν τοῖς ἐπιμελῶς κατὰ τοὺς κανόνας τῆς συμμετρίας ἐπεξεργασμένοις μονολόγοις καὶ ταῖς ῥήσεσι τῶν ἀγγέλων ⁴⁾. Ἐν ταύταις καταφαίνεται πρὸ πάντων ἡ ῥητορικὴ δεινότης τοῦ ποιητοῦ, δι' ἣν συνιστῶντο πρὸς μελέτην τὰ δράματα αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀρχαίους τῆς σπουδῆς τῆς ῥητορικῆς ⁵⁾. Πολὺ δὲ καταδεέστερα τῶν διαλόγων εἶναι τὰ μέλη καὶ δὴ

¹⁾ Ἀριστοφ. ἐν ἀπυσπ. 397 ἐκδ. Dind. «γρῶμαι γὰρ αὐτοῦ τοῦ στόματος τῷ στρογγύλῳ, τοὺς νοῦς δ' ἀγοραίους ἦττον ἢ κείνος ποιῶ». Παράδ. καὶ Σχόλ. Πλάτ. VI, ἐν σελ. 227. «Ἀριστοφάνης ἐκωμωδεῖτο ἐπὶ τῷ σκώπτειν μὲν Εὐριπίδην, μιμνεῖσθαι δ' αὐτόν».

²⁾ Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. III, 2 [σελ. 175 ἐκδ. Roem.] «κλέπτεται δ' ἐξ, ἐάν τις ἐκ τῆς εἰωθυίας διαλέκτου ἐκλέγων συντιθῇ, ὅπερ Εὐριπίδης ποιεῖ καὶ ὑπέδειξε πρῶτος».

³⁾ Διον. Ἀλικαρ. Τῶν ἀρχαίων κρίσις II, 11 καὶ Διογ. Λαέρτ. IV, 26 καὶ Ἀλεξανδρος Αἰτωλὸς παρὰ Gellius XV, 20.

⁴⁾ Hirzel, De Euripidis in componendis diverbiis arte, Lips. 1862. Ἐπὶ πολὺ χωρεῖ ἐν τῇ ἀποδοχῇ συμμετρικῆς κατασκευῆς ὁ Oeri, μεθ' οὗ περὶ τοῦ ζητήματος διημφισθητήσαμεν ἐν τοῖς Verhand. der Philol. Versammlung in Wiesbaden 1877, σελ. 142—161. Παράδ. καὶ σελ. 505 σημ. 3.

⁵⁾ Quintil. X, 1, 63: illud quidem nemo non fateatur necesse est iis, qui se ad agendum comparant, utiliorem longe fore Euripidem. namque is et sermone . . . magis necedit oratorio generi et sententiis densus etc. Παράδ. καὶ Δίωνα Χρυσόστ. ἐν λόγ. XVIII, σελ. 47 [Περὶ λόγου ἀσκήσεως τόμ. Α'. σελ. 282 ἐκδ. Dind.] λέγοντα: «Πολιτικῶ ἀνδρὶ πάντο ὠφέλιμος, ἔτι δὲ ἦθη καὶ πάθη δεινὸς πληρῶσαι καὶ γνώμας πρὸς ἅπαντα ὠφελίμους καταμύγναι τοῖς ποιήμασιν».

τὰ χορικά ἄσματα, ἅτινα παρίστανται σχεδὸν ὡς δυσάρεστός τις κληρονομία τῶν παλαιότερων χρόνων. Διεκρίνοντο δὲ μάλιστα αἱ μονωδαίαι καὶ τὰ ἁμοιβαῖα ἄσματα καὶ τοῦτο ἔνεκα τῆς νέας τάσεως τῆς μουσικῆς, ἣτις ὀλιγωροῦσα νῦν τῆς θεραπείας τοῦ χορικοῦ ἄσματος ἐτράπη ἐπὶ τὴν διέπειραν τῆς τῶν μονωδῶν περὶ τὴν ᾠδὴν τῶν μελῶν καὶ μονωδιῶν δεινότητος. Ἐπειτα ὁ δεσμός ὁ συνδένων τὰ χορικά ἄσματα πρὸς τὴν πρᾶξιν τοῦ δράματος κατὰ μικρὸν βαίνει χαλαρούμενος καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ ἐν ταῖς ἀρίσταις τῶν τραγωδιῶν, οἳ ἐπὶ παραδείγματι αἱ Φοίνισσαι, τὰ πλεῖστα τῶν χορικῶν ἁσμάτων ὁμοιάζουσι πρὸς ἐμβόλιμα ἄσματα¹⁾ παρέχοντα μὲν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ὑποκριτὰς πρὸς μεταμφίσεις, ἄλλως ὅμως δυνάμενα ἄριστα καὶ νὰ παραλειφθῶσιν ἄνευ βλάβης τινὸς τῆς πορείας τῆς πράξεως. Πλὴν τούτου δὲ χαλαροῦται παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ καὶ ἡ αὐστηρότης τῶν μετρικῶν μορφῶν καὶ τὸ νόμιμον τῶν ῥυθμῶν. Οὕτως ἐν μὲν τῷ τριμέτρῳ πολυπληθεῖς εἶναι ἀπὸ τῆς 90 μάλιστα Ὀλυμπιάδος αἱ ἀναλύσεις τῶν μακρῶν συλλαβῶν καὶ ἡ διαίρεσις τῶν στίχων εἰς μέρη ὑπὸ πολλῶν λεγόμενα, ἐν δὲ τοῖς λυρικοῖς μέρεσιν ὑπερισχύουσιν, ἐν ταῖς τραγωδίαις μάλιστα τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ ποιητοῦ, μέχρι κόρου οἱ ἐλευθέρως κατεσκευασμένοι γλυκῶνιοι²⁾, ἐν δὲ ταῖς μελωδίαις ἐνόμιζον οἱ θεαταί, ὅτι ἤκουον τὰ συνήθη ἄσματα τῶν καπηλείων καὶ τῶν πορνιδίων³⁾. Ἐν τούτοις μεγάλου μέρους τῶν ἀμαρτημάτων, δι' ἃ φέγομεν τὸν ποιητὴν, τὴν αἰτίαν ὑπέχει οὐχὶ αὐτὸς ὁ ποιητής, ἀλλ' ὁ Κηφισοφῶν καὶ ὁ Τιμοκράτης, ὧν τὴν βοήθειαν ἐπεκαλεῖτο ἐν τοῖς λυρικοῖς μέρεσιν⁴⁾.

¹⁾ Ἀριστοτ. Ποιητ. 18 καὶ σχόλ. εἰς Εὐριπ. Φοιν. 1018. Ἰδίᾳ δὲ προσκρούει τὸ ἐν Ἑλέν. 1301 κ. εἰ.

²⁾ Τοῦτο εἶναι τὸ παρ' Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 1327 ὁ ὠθεκὰ μὴ χανόν, εἰς ὃ προστίθεται καὶ ἡ παράτασις συλλαβῆς τινος ἐπὶ πολλοὺς ῥυθμικοὺς χρόνους, ὡς τὸ περιφνημον εἴειει εἰλίσει τε ἐν Βατρ. 1314 [καὶ 1349].

³⁾ Ὁ Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. στ. 1301 λέγει· «οὗτος δ' ἀπὸ πάντων μὲν φέρει πορνιδίων, σκολίων Μελήτου, Καρικῶν αὐλημάτων, θρήνων, χορείων».

⁴⁾ Ἐν Βίῳ Εὐριπ. ἀναγινώσκομεν ταῦτα· «τὰ μέλη αὐτῷ φασὶ Κηφισοφῶντα ποιεῖν ἢ

Ἄλλὰ καὶ τῆς ὑψίστης ἀξιώσεως τῆς τέχνης, τῆς συμπλέξεως τῆς ὕλης εἰς ἐνιαῖόν τι ὅλον, φαίνεται πολλαχῶς ἐλλιπὲς ἐν τοῖς μικροτέροις δράμασιν ὁ Εὐριπίδης. Διότι ἡ τάσις νὰ παρέχῃ ποικίλην καὶ θαυσιλὴν ὕλην, τάσις, ἣτις ἐπεβάλλετο εἰς αὐτόν πως ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, παρέβλαπτε τὴν αὐστηράν διεξαγωγὴν ἰδέας τινὸς ἢ πράξεως. Οὕτω πολλάκις, ἂν μὴ ἐπῆρκει μία τις πρᾶξις, προσετίθετο καὶ δευτέρα, ὡς ἐν τῇ Ἑκάβῃ καὶ τῷ Πρακλεῖ, ἢ ἀνελύετο τὸ δράμα εἰς σειρὰν εἰκόνων, ὡς ἐν ταῖς Τρωάσιν. Ἄλλως δὲ πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα πάντοτε ἐν τῇ περὶ τοῦ Εὐριπίδου κρίσει, ὅτι ἐλλιπὴ τινὰ ἀποκομίζομεν ἔννοιαν τῆς ἐντυπώσεως, ἣν ἐνεποιοῦν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου αἱ τραγωδίαὶ αὐτοῦ, ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν. Διότι ὁ Εὐριπίδης ἐπὶ σκηνηῆς εὐδοκιμεῖ, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, καὶ ὅλος τοῦ θεάτρου ἐστίν, ὡς ἔκρινον τὸ μὲν ἐγκωμιάζοντες, τὸ δὲ ψέγοντες αὐτόν. Ἐκ τούτου τὰ πάντα ἦσαν λελογισμένα οὕτως, ὥστε ἀπὸ τῆς σκηνηῆς νὰ ἐμποιῶσιν ἐντύπωσιν αἱ τε ἀνυπερέβλητοι κατὰ τὴν ἐνάργειαν ῥήσεις τῶν ἀγγέλων, καὶ αἱ τοσοῦτον παθητικαὶ σκηναὶ τῶν ἀποχωρισμῶν καὶ τῶν ἀναγνώσεων καὶ τὸ καταπληττον πάθος τοῦ μαινομένου Πρακλέους καὶ τοῦ ἀποτυφλουμένου Πολυμήστορος καὶ αἱ ἐτοιμόφλεκτοι λέξεις καὶ αἱ εὐφυεῖς γινῶμαι, καθ' ὅλου πᾶν ὅ,τι καλὸν καὶ ἄριστον ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ Εὐριπίδου ¹⁾).

Χειρογράφα. Τὰ δράματα τοῦ Εὐριπίδου περιήλθον εἰς ἡμᾶς εἰς δύο διηρημένα συλλογὰς, ὧν ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνουσα ἐννέα (Ἄλκηστιν, Ἀνδρομάχην, Ἑκάβην, Ἰππόλυτον, Μήδειαν, Ὀρέστην, Πήσον, Τρωάδας, Φοινίσσας καὶ Ἰσως καὶ Βάκχας), πρόκειται ἐν χειρογράφοις τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, τῷ Βατικανῷ 909, Μαρκιανῷ 471, Παρισινῷ 2712 πρὸς τούτοις δὲ καὶ Μαρκιανῷ 468,

Τιμοκράτην Ἀργεῖον». Ἀκατανόητον εἶναι τὸ παρ' Ἀθην. X, 453c, ὅτι μετῆνεγκεν ἐν τῇ Μηδείᾳ τὸ μέρος ἐκ τῆς γραμματικῆς τραγωδίας τοῦ Καλλίου.

1) Διαδόχτος ἐγένετο ἔνεκα τῶν σκωμμάτων τῶν κωμικῶν εἰς τῶν ὑποκριτῶν τοῦ Εὐριπίδου, ὁ Ἠγήλογος (ἴδε. Ἀριστοφ. Βατρ. 303 καὶ Στρατιῆδος ἀπόσπ. 3), διότι λέγων τὸν ἐν Ὄρ. 279 στίχον «ἐκ κομμάτων γὰρ αὐθις αὐτὰ λήν» ὁρῶν προέφερεν οὕτως ὥστε ἤκούετο γὰρ ἂν ἀντὶ γὰρ ἡν ἄ.

Παρισινῶ 2713 καὶ τῷ τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῆς Κοπεγχάγης 417, ἡ δὲ δευτέρα ἅπαντα τὰ 19 δράματα περιλαμβάνουσα συλλογὴ εὑρίσκεται ἐν νέοις μόνον χειρογράφοις, δηλαδὴ ἐν τῷ Λαυρεντιανῶ 32, 2, ἐν τῷ Παλατινῶ 287, τῷ Λαυρεντ. (τῆς βιβλιοθ. τῆς Φλωρεντίας) 172, ὧν τὰ δύο τελευταῖα ἀρχικῶς ἐν μόνον ἀπετέλουν χειρόγραφον. Πάπυρος δέ τις νῦν ἐν Βερολίνῳ εὑρισκόμενος ἐκ Fajjum καὶ περιλαμβάνων τοῦ Ἰππολ. στ. 242—515 ἐγνώσθη διὰ τοῦ Kirchhoff γράφαντος περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ Monatsber. der Berliner Akad. 1881 ἐν σελ. 982 κ. ἑξῆς, ὡς καὶ ἕτερός τις περιέχων τοῦ Ῥήσου στ. 48—96 διὰ τοῦ Wilcken αὐτόθι 1887, σ. 814 καὶ Wilamowitz ἐν Eurip. Herakles I, 214.

Ἐκδόσεις μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων, ἐν αἷς ὀρίζεται ἡ ἄνωτέρω μνημονευομένη σχέσις, ὑπὸ Kirchhoff (μεῖζ. ἔκδ. τοῦ 1855), Prinz (μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν Μήδεια, Ἀλκηστις, Ἑκάβη πλήρης δ' ἔκδ. ἀναμένεται ὑπὸ Wilamowitz), Barthold, (μόνον Ἰππολ. καὶ Μήδεια).

Περίφρασιν διὰ λέξεων τῆς μελωδίας τῆς Παρόδου τοῦ Ὁρέστου παρέχει ὁ Διονύς. ὁ Ἀλικαρ. ἐν τῷ Περὶ συνθέσ. Ὀνομάτων 11. Λείψανα μελωδιῶν ἐξ αἰγυπτιακοῦ παπύρου ἐξεδόθησαν. ὑπὸ Wesely ἐν ταῖς Mitteil. aus der Sammlung der papyrus des Erzherzogs Rainer V 65 κ. ἑξ., πρὸς ἃ παράβ. καὶ Crusius ἐν Philol. 52, 174 κ. ἑ.

Σχόλια σώζονται μόνον τὰ εἰς τὰς ἑννέα τραγωδίας τῆς πρώτης ἐκλογῆς καὶ δὴ πλουσιώτατα εἰς Ἑκάβην, Φοινίσσας, Ὁρέστην. Αἱ ὑποθέσεις ἀνάγονται εἰς τὸν Ἀριστοφάνην καὶ Λικαίρχον. Ἐν τοῖς σχολίοις δὲ σώζονται λείψανα τῶν κριτικῶν μελετῶν τοῦ Ἀριστάρχου, Καλλιστράτου, Κράτητος καὶ Λιδύμου. Περὶ τῆς τελευταίας πηγῆς τῶν σχολίων διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Ὁρέστην ἐν τέλει 1686 ἀναγραφόμενον «παραγέγραπται ἐκ τοῦ Διονυσίου ὑπομνήματος ὁλοσχερῶς καὶ τῶν μικτῶν», καὶ τὸ ἐν τοῖς εἰς Μήδειαν «πρὸς διάφορα ἀντίγραφα Διονυσίου ὁλοσχερῆς καὶ τινὰ τῶν Λιδύμου». Ἴδε Barthold, De scholiorum in Eurip. veterum fontibus, Bonn 1864. Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα προσετέθησαν εἰς τὰς τρεῖς μᾶλλον ἀναγινωσκομένας τραγωδίας, Ἑκάβην, Ὁρέστην καὶ

Φοινίσσας τὰ ἐκτενέστατα σχόλια τῶν Θωμᾶ Μαγίστρου, Μοσχοπούλου καὶ Τρικλινίου. Τὰ παλαιὰ σχόλια τοῦ Βατικ. Β. ἐξεδόθησαν ὑπὸ Cobet, ἐν τέλει δὲ τῶν Φοινισ. ὑπὸ Geel 1846. Ἄπαντα τὰ σχόλια ἐξεδόθησαν ὑπὸ Dindorf, Oxf. 1863 εἰς 4 τόμ. Νέα ἐπιμελεσμένη ἔκδοσις ὑπὸ Ed. Schwartz, Berol. 1887, (ἀλλ' ἀτελής).

Ἐκδόσεις. Ἡ ἔκδοσις τοῦ Εὐριπίδου συνεληρώθη κατὰ μῆκρον. Τὸ πρῶτον ἐξεδόθησαν 4 μόνον τραγωδία ἐν τῇ Editio princeps τῆς Φλωρεντ. 1496 ἐπιμελείᾳ Λασκάρεως, ἔπειτα ἡ Editio Aldina ἐπιμελείᾳ τοῦ Κρητὸς Μουσούρου 1503, ἐπὶ τέλους προσετέθη καὶ ἡ Ἡλέκτρα ὑπὸ Victorius 1545.

Τὰ ἅπαντα μετὰ σχολίων καὶ ὑπομνήματος ὑπὸ Barnes, Cantabon 1694 ὑπὸ Musgrave, Oxr. 1778. Περιώνυμος εἶναι ἡ ἔκδοσις τῶν Φοινισσῶν ὑπὸ Valkenaer 1755, ὥς καὶ τοῦ Ἱππολύτου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ 1758 καὶ τοῦ αὐτοῦ ἡ Diatribe in Euripidis perdit. dramat. reliq. 1767. Σπουδαῖαι κριτικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο ὑπὸ τῶν Ἀγγλων. Markland (Ἰκέτ. Ἱφιγ. ἐν Αὐλ. καὶ ἐν Ταύρ.) 1771, ὑπὸ Porson (Ἐκ. Ὁρέστ. Φοίν. Μῆδ.) 1797 ὑπὸ Elmsley (Μῆδ. 1818 καὶ 2 ἔκδ. Lips. 1822), Monk (Ἱππόλ. καὶ Ἀλκ. μετὰ καλῶν σημ.), Badham (Ἱφιγ. ἐν Ταύρ. Ἐλέν.) 1851. Ἄπαντα ὑπὸ Matthiæ Lips. 1813 — 1836 (10 τόμ.). Ὁφελιμώταται εἶναι αἱ ἔκδοσις διαφόρων δραμάτων ὑπὸ G. Hermann. Ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν πλείστου λόγου ἀξία διὰ τὸ καθολικὸν ὑπόμνημα εἶναι ἡ μεγάλη ἔκδοσις Kirchhoff, Berol. 1855 εἰς δύο τόμ. καὶ ἡ editio minor 1867.

Ἐκδόσεις τοῦ κεμένου ὑπὸ Nauck Bibl. Teubneriana Μετὰ λατινικῶν σημειώσεων ἐν τῇ Bibl. Goth. (11 δράμ.) ὑπὸ Pflug καὶ Klotz ἐπεξεργασμένη ὑπὸ Wecklein. Εἰδικαὶ ἔκδοσις μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Wecklein (Βάκχ. Ἱππόλ. Ἱφιγ. ἐν Ταύρ. Μῆδ.), ὑπὸ Weil (Ἱππόλ. Ἐκάβ. Ἱφιγ. ἐν Ταύρ. καὶ ἐν Αὐλ.). Φοίνισσαι ὑπὸ Geel, 1846, ὑπὸ Kinkel, Leip. 1871. Ἱφιγένεια ἐν Ταύροις ὑπὸ Schöne-Köchly 3 ἔκδ. ἐν Βερολ. 1872. Ἱππόλ. ὑπὸ Barthold, Berl. 1880, ὑπὸ Badham 2 ἔκδ. London 1867, ὑπὸ Herwerden, Utrecht. 1875. Ἱφιγ. ἐν Αὐλ. ὑπὸ Vitelli, Florent. 1878. Herakles ὑπὸ Wilamowitz εἰς 2 τόμ. Berl. 1889, 2 ἔκδ. 1895, (ἔργον μετὰ περιεκτικῆς, σύμπασαν τὴν βιβλιογραφίαν περι-

λαμβανούσης εἰσαγωγῆς). Ἰππόλυτος ὑπὸ τοῦ ἰδίου μετὰ γερμ. μεταφρ. Berl. 1891.

Ἑρμηνευτικά. B. Arnoldt, Die Chorische Technik des Euripides, Halle 1878. H. Buchholz, Die Tanzkunst des Eurip. Leip. 1871.

Γλωσσάριον ἐν τῷ 9 τόμῳ τῆς ἐν Γλασκώβη ἐκδόσεως 1821. J. Vogel, Scenen euripideischer Tragödien in griechischen Vasengemälden, Leip. 1886. Huddilston, Greek art in Euripides, Aeschylus, Sophokles, Dissert. München 1898.

[N. Ζενευράκη, Μήδεια μετὰ σημειώσεων εἰς χοῦσιν τῶν σπουδαζόντων, ἐν Ἀθήναις τύποις Ἑρμοῦ 1862. Γ. Μιστριώτου, Μήδεια ἐν Ἀθ. τύπ. Παλιγγ. 1882. Ἑκάβη μετὰ ψευχαγωγίας ὑπὸ Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου καὶ νεωτέρων ἐξηγητικῶν σχολίων καὶ διορθώσεων ὑπὸ Ν. Γ. Δοσίου ἐν Γαλαζίῳ (τύποις Δακίας) 1884. Γ. Βελλίου, Πάρεργα, ἥτοι κριτικάτινες παρατηρήσεις εἰς Εὐριπ. Ἑλένην ἐν Φιλίστορος α'. τόμῳ. Δ Βερναρδάκη, Εὐριπίδου δράματα ἐξ ἐρμηνείας καὶ ἀναγνώσεως τόμ. α'. Φοίνισσαι, Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογρ. Πεῤῥῃ 1888 (Ζωγρ. Βιβλ.) τ. β'. Ἑκάβη, Ἰππόλυτος, Μήδεια, αὐτ. 1895. Γ. Σακορράφου Μήδεια μετὰ σημειώσεων, ἐν Ἀθήναις τύποις Σακελλαρίου 1891].

ε') Οἱ ἄλλοι τραγικοί.

188. Ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης ἦσαν οἱ ἀριστοτέχναι τῆς Ἑλληνικῆς τραγωδίας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἱ μόνοι τραγικοὶ τῶν χρόνων αὐτῶν. Διότι περὶ αὐτοὺς ἐτάττετο ὁμιλος ὅλος συγγενῶν ποιητῶν καὶ ἡ τέχνη αὐτῶν διετέλει ὀφισταμένη καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι. Καὶ παρ' αὐτοὺς μὲν ἐγγύτατα ἐτάχθησαν ἐν τῷ κανόνι ὑπὸ τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀχαιὸς καὶ ὁ Ἴων, ἀλλὰ στενότερον προσεκολλήθησαν πρὸς αὐτοὺς οἱ συγγενεῖς καὶ θιασῶται, οἵτινες ἀπετέλεσαν ἐν ταύτῳ καὶ ἰδίας σχολάς.

Εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Αἰσχύλου ἀνῆκε πρὸ πάντων ὁ υἱὸς αὐτοῦ Εὐφορίων. Καὶ ἐνίκησε μὲν οὗτος τετράκις ἀναβιβάσας ἐπὶ

τὴν σκηνὴν δράματα τοῦ πατρός, ἐποίησεν ὁμοῦ καὶ αὐτὸς τραγωδίας. Καὶ ὁ τῆς ἀδελφῆς δὲ τοῦ Λισχύλου υἱὸς Φιλοκλῆς ἐπιφαίνεται ὡς ζῶν ἔτι ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους. Οὗτος ἐποίησε κατὰ Σουίδαν ἑκατὸν τραγωδίας, ὧν ἦτο καὶ ἡ τετραλογία Πανδιονίς. Ὅτι δ' οὐχὶ ἀφυῆς ποιητὴς ἦτο, ἀποδεικνύει τοῦτο, ὅτι ἐνίκησε τὸν Σοφοκλέα διδάσκοντα τὸν Οἰδίποδα τύραννον. Υἱοὶ δὲ τοῦ Φιλοκλέους ἦσαν ὁ Μόρσιμος, ποιητὴς τραγωδιῶν καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἰατρός, καὶ ὁ Μελέανθιος, οὗς δεινῶς σκώπτει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Εἰρήνῃ (στ. 803 κ. ε.).

Υἱὸς δὲ τοῦ Σοφοκλέους ἦτο ὁ τραγικὸς Ἴοφῶν¹⁾, ὃς ἐδίδαξε κατὰ Σουίδαν πεντήκοντα δράματα. Καὶ ἡξιώθη μὲν ἤδη τῷ 428 τῶν δευτερείων συναγωνιστὴν ἔχων τὸν Εὐριπίδην διδάξαντα τὸν Ἰππόλυτον, ἀλλ', ὡς ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Βατράχοις (στ. 79) κακοβούλως παρατηρεῖ, ἀμφίβολον ἦτο, ἂν εἰς τὰς ἰδίας ἐαυτοῦ δυνάμεις ὤφειλε τὴν νίκην, ἢ ἤρθη εἰς ὕψος τῇ βοηθείᾳ τοῦ πατρός. Ἄν δὲ καὶ ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Σοφοκλέους Ἀρίστων ἐποίησε τραγωδίας, τοῦτο δὲν εἶναι βέβαιον, διότι ἀναφέρει μὲν Διογένης ὁ Λαέρτιος (ἐν VII, 164) Ἀρίστωνά τινα ποιητὴν τραγωδιῶν, ἀλλὰ δὲν μνημονεύει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός. Καὶ ὁ ἔργονος δὲ τοῦ μεγάλου τραγικοῦ, Σοφοκλῆς ὁ νεώτερός, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρίστωνος, ἦτο ἐπίσης τραγικὸς ποιητής. Καὶ εἶδομεν μὲν προλαβόντες, ὅτι ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάππου τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ, ἀλλὰ καὶ νίκην αὐτοῦ τῷ 396 ἀναφέρει ὁ Διόδωρος (ἐν XIV, 53). Καὶ κατὰ τοῦτον μὲν ἐνίκησεν ἐν ὅλῳ δωδεκάκῳ, ἀλλὰ κατὰ τὸν Σουίδαν ἐπτάκις μόνον.

Ὁ δ' Εὐριπίδης ὁ νεώτερος, ἀδελφίδους τοῦ διασήμεου

¹⁾ Osw. Wolf, De Iophonte poeta tragico, Lips. Dissert. 1884. Τὰ δ' ἐξ δράματα κατὰ Σουίδαν ἦσαν ταῦτα: Ἀγέλλεύς, Τήλεφος, Ἀκταίων, Ἰλίου πέρσις, Δεξαμενός, Βάκχαι. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς Σουίδας ἀποδίδει τραγωδίας ὁμοίως φερούσας ὀνόματα καὶ εἰς τὸν Κλεοφῶντα Ἀθηναῖον τραγικόν. Ἐκ τούτου γινώσκεται ὅτι Susemihl ἐν Jahresbericht über die Fortschr. der class. Altert. XI, 1, 18, ὅτι ὁ τραγικὸς Κλεοφῶν οὐδὲν πλεον εἶναι ἢ παραμόρφωσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἴοφῶντος.

τραγικοῦ¹⁾, ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὴν Τριγένειαν ἐν Αὐλίδι αὐτοῦ καὶ ἐποίησε καὶ ὁ ἴδιος τρεῖς τραγωδίας, τὸν Ὀρέστην, τὴν Μήδειαν καὶ τὴν Πολυξένην. Περὶ νίκης δ' αὐτοῦ οὐδὲν οἱ ἀρχαῖοι παραδίδουσι.

Σύγχρονος δ' ἀλλὰ πρεσβύτερος τοῦ Εὐριπίδου ἦτο ὁ Τεγεάτης Ἀρίσταρχος²⁾, ὃς πλὴν ἄλλων νοσήσας ποτὲ καὶ ἰαθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπόνησεν ὡς χαριστήριον τὸ ὁμώνυμον δράμα (Διλ. ἀπόσπ. 101) καὶ κατὰ Σουίδαν πρῶτος αὐτὸς κατέστησε τὰ δράματα εἰς τὸ νῦν αὐτῶν μῆκος³⁾, ἤτοι εἰς μῆκος χιλίων περίπου στίχων, ἐξ ὧν συνίσταντο καὶ οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἡ Ἀλκυστις τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ δ' Ἀχιλλεὺς αὐτοῦ μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Ἐννίου.

189. Ὁ δὲ Χίος Ἴων⁴⁾, ὁ σύγχρονος τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας παντάπασι μειράκιον καὶ ἐκεῖ ἐν συναναστροφῇ πρὸς τὸν Κίμωνα ἐγνώρισε καὶ τὸν Αἰσχύλον⁵⁾. Βραδύτερον δὲ κατὰ τὸν Σαμιακὸν πόλεμον ἐγνώρισε καὶ τὸν Σοφοκλέα ἐν τῇ πατρίδι Χίῳ καὶ ἀπέθανε πρὸ τῆς διδασκαλίας τῆς Εἰρήνης τοῦ Ἀριστοφάνους (421). Πολλῶν δ' ἐμπείρως ἔχων, ὅπερ ἦτο παράδοξον φαινόμενον τῶν χρόνων ἐκείνων, ἔγραψε καὶ τραγωδίας καὶ ἐλεγεία καὶ ὕμνους καὶ διθυράμβους καὶ παιᾶνας καὶ ἐπιγράμματα καὶ σκολιὰ καὶ καταλογόδην Ἐπιδημίας ἢ ὑπομνήματα καὶ ἱστορικὸν ἔργον, τὴν κτίσιν τῆς Χίου⁶⁾. Νικήσας δ' ἐν Ἀθήναις ἔπεμψεν εἰς

¹⁾ Κατὰ μὲν τὸ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 67 καὶ Βίον Εὐριπ. ἦτο υἱὸς τοῦ μεγάλου τραγικοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸν Σουίδαν ἀδελφίδους.

²⁾ Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Εὐσεβίου ἐξῆ κατὰ τὸ β'. ἔτος τῆς 81 Ὀλυμπ.—454 π. Χ. Aristarchus tragoediarum scriptor vivebat. Παράβ. καὶ Welcker, Die griech. Trag. 931 κ. ε.

³⁾ Oeri, Die Symmetrie der Verszahlen im griech. Drama, Vortrag Genf 1896. Παράβ. καὶ σελ. 498 σημ. 4.

⁴⁾ Ἔργον τι τοῦ Βάτωνος περὶ Ἴωνος τοῦ ποιητοῦ μνημονεύει ὁ Ἀθην. Χ, 436 f. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Bentley, Oper. 494—510, Köpke, De Ionis Chii vita et fragmentis, 1836, Fr. Schöll ἐν Rhein. Mus. 32, 145 κ. ἐξῆς.

⁵⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Κίμωνος 9 καὶ 16 καὶ ἐν τῷ Πῶς ἄν τις αἰσθοίτο ἑαυτοῦ προκόπτουτος ἐπ' ἀρετῇ 8 [τόμ. I, σελ. 192, ἐκδ. Βερν.].

⁶⁾ Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Εἰρ. 835. Τὰ ἀποσπάσμ. συνέλεξεν ὁ Müller, Fragmenta hi-

τοὺς Ἀθηναίους εὐνοίας χάριν Χῖον οἶνον, κεράμιον ἐκαστῶν πολιτῶν ¹⁾).

Ὁ δ' Ἐρετριεύς ²⁾ Ἀχαιοῦς, ³⁾ σύγχρονος μὲν, ἀλλὰ νεώτερος ὀλίγον τοῦ Σοφοκλέους γενόμενος καὶ ἀποθανὼν πρὸ αὐτοῦ, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐδίδαξε 44 δράματα, ἢ κατ' ἄλλους 30 ἢ 24 καὶ ἐνίκησεν ἑνδεκα νίκας. Περιφανὴς δ' ἐγένετο ὡς ποιητῆς σατυρικῶν δραμάτων ⁴⁾).

Καὶ ὁ Νεόφρων δ' ὁ Σικυώνιος ἀνῆκεν εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον, ἃν ἀληθῶς τὴν Μῆδειαν αὐτοῦ εἶχεν ὡς πρότυπον ὁ Εὐριπίδης, ἢ ἂν οὗτος ἐδίδαξε τὴν Μῆδειαν ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Νεόφρονος. Ὁ Σουίδας, ὅς ἄλλως συγγέει αὐτὸν πρὸς τὸν Νέαρχον, τραγικὸν ζήσαντα ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, ἀποδίδων εἰς αὐτὸν 120 τραγωδίας ἐπάγεται καὶ τοῦτο, ὅτι αὐτὸς εἰσήγαγε παιδαγωγούς ⁵⁾ καὶ οἰκετῶν βάσανα εἰς τὴν τραγωδίαν.

Ὁ δὲ Ξενοκλῆς διδάσκων τῷ 415 τετραλογίαν συνισταμένην ἐκ τοῦ Οἰδίποδος, Λυκάονος, Βακχῶν καὶ Ἀθάμαντος ἐνίκησε τὸν Εὐριπίδην, ἐξ οὗ σφόδρα ἠγανάκτησαν καὶ δικαίως αἱ φίλοι αὐτοῦ· διότι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοφάνης, ὅς δὲν δέεικετο βεβαίως φιλικῶς πρὸς τὸν Εὐριπίδην, ἔσκωπτε καὶ τὸν Ξενοκλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς λαλίστατα μεिरακύλλια ⁶⁾. Καὶ ὁ πατήρ δ' αὐτοῦ Καρκίνος, ὅς ἐστρατῆγαι τῷ 431, παρῆλθεν ὡς

istoricorum Graecorum II. 44.—51. Ὡσαύτως ἔγραψε καὶ τοὺς Τριαγμούς, βιβλίον φιλοσοφικὴν πραγματευόμενον ὑπόθεσιν.

¹⁾ Ἀθην. I, 3f.

²⁾ Τῆς Ἐρετρίας αἱ διονυσιακαὶ ἑορταὶ ἦσαν περιφανεῖς (Bursian, Geographie Griechenl. II, 420). Περὶ δὲ τοῦ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἐκκαφέντος θεάτρου τῆς Ἐρετρίας ἴδε Dörpfeld, Griech. Theater 112 κ. ἑ.

³⁾ Σουίδας ἐν λέξει. Urlichs, Achaei Eretriensis quae supersunt collecta et illustrata, Bonn 1834.

⁴⁾ Corp. Inscr. Atticarum II, 977b καὶ Διογ. Λαέρτ. II, 133.

⁵⁾ Παιδαγωγὸς παρουσιάζεται ἐν τῇ Μῆδειᾳ.

⁶⁾ Ἀριστοφ. ἐν Θεσμοφ. 169 καὶ 441, ἐν Βατρ. 86· παράβ. καὶ Σφηκ. στ. 1501 καὶ Νεφ. στ. 1261.

ποιητῆς τραγωδιῶν καὶ ὀρχηστῆς ¹⁾). Ὁ δ' υἱὸς αὐτοῦ Καρκίνος, τραγωδιῶν ὡσαύτως ποιητῆς ²⁾, ἐτιμᾶτο ἐν τῇ αὐλῇ Διονυσίου τοῦ νεωτέρου.

Ὁ δ' Ἀγάθων ³⁾, ὁ υἱὸς τοῦ Τισαμενοῦ ⁴⁾ ἐξ Ἀθηνῶν, γνωστὸς ἐκ τοῦ ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους εὐτραπέλου χαρακτηρισμοῦ καὶ ἐκ τοῦ προσώπου, ὅπερ ὑποκρίνεται ἐν τῷ συμποσίῳ τοῦ Πλάτωνος μᾶλλον ἢ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἔργων, ἤκμαζε κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος. Ἐνίκησε δὲ τῷ 416 ἐν τοῖς Ἀθηναίοις ⁵⁾ καὶ τὰ νικητήρια παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὸν Πλάτωνα νὰ συγγράψῃ τὸ σωζόμενον Συμπόσιον. Εἴπερ τις καὶ ἄλλος δ' ἄθρὸς καὶ κομψὸς τοὺς τρόπους ἐφαίνετο πεπλασμένος πρὸς τὸν ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν βασιλέων βίον, δι' ὃ καὶ ἄσμενος μετέβη μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ Πασανίου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρχελάου τῆς Μακεδονίας προσκληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τῷ 407, ἐνθα καὶ συνηντήθη αὖθις μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἐταίρου Εὐριπίδου ⁶⁾. Ὅτε δ' οὗτος ἀπέθανε, διέτριβε μὲν ἔτι ὁ Ἀγάθων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀρχελάου, ὅπερ φαίνεται ὑποδηλῶν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις (85) διὰ τῶν λόγων· οἴχεται ἐς μακάρων εὐωχίαν, ἀλλ' ὥς ἐκ τοῦ σχολίου εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τεκμαιρόμεθα, δὲν φαίνεται ἐπανελθὼν πλέον εἰς Ἀθήνας. Οἱοὶ δ' οἱ τρόποι τοῦ Ἀγάθωνος, τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ ποίησις αὐτοῦ, ἄθρᾳ καὶ κομψή. Καὶ ἐν μὲν τῇ γλώσσῃ ἀπειμιμείτο τὰς ἐξεζη-

¹⁾ Kirchner, Beiträge zur Geschichte der attischen Familien, Berlin 1897 ἐν σ. 88 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Ὁ Σουλῆας ἀναφέρει 160 δράματα, ἀλλὰ μίαν μόνον νίκην.

³⁾ Ritschl, De Agathonis tragici aetate 1829, νῦν ἐν τοῖς Opuscul. I, 411. Welcker, Die Griech. Trag. 981 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Σουλῆας ἐν λείξει. Σχόλ. (εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 83. Cramer, Anecdota gr. ex bibl. Oxoniens. IV, 629. Τισαμενὸς τις μνημονεύεται καὶ ὡς πατὴρ τοῦ τραγικοῦ Ἀκίστορος καὶ τοῦτο προήγαγεν εἰς τολμηρὰς ὑποθέσεις τὸν Müller Strübing, ἐν Aristophanes und die historische Kritik 562 κ. ἐξῆς.

⁵⁾ Ἀθην. V, 217a, πρὸς δὲ συμφωνεῖ τὸ ἐν τῷ Συμπ. τοῦ Πλάτωνος 223c, «μακρῶν οὐσῶν τῶν νυκτῶν», τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου ἀγομένου ἐν μηνὶ χειμερινῷ.

⁶⁾ Ἰδε τὸ κομψὸν ἀνέκδοτον περὶ τοῦ Εὐριπίδου θέλontos ν' ἀσπασθῇ τὸν ὥραιον μὲν ἔτι, ἀλλὰ τεσσαρακόνταετῇ Ἀγάθωνα παρ' Αἰλιανῷ ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIII, 4.

τημέναις ἀντιθέσεις τοῦ Γοργίου ¹⁾, ἐν δὲ τῇ μουσικῇ ἡγάπα τοῦς ἡδεῖς τερετισμούς, ὥστε καὶ παροιμιώδης ἀπέβη ἡ Ἀγάθωνος αὐλησις ²⁾, τὰ δὲ χορικά ᾄσματα ἦσαν μόνον ἡδιστον ἀκρόαμα καὶ ἐφαίνοντο ὡς ἐμβόλιμα ³⁾. Ἐν δὲ τῇ ἐκλογῇ τῶν ὑποθέσεων ἐτόλμησε μέγα καινούργημα ἐξευρὼν καὶ πλάσας ὅλως ἐλευθέρως τὸν μῦθον τῆς τραγωδίας τοῦ Ἀνθους ⁴⁾. Ἀλλως ὅμως ἡ λεπτή καὶ εὐφυῆς αὐτοῦ ποίησις εὔρε πολλοὺς τοὺς θαυμαστάς καὶ δὴ ὁ Ἀριστοτέλης μνημονεύει αὐτὸν εὐφρόνως πάντοτε.

490. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους ἤρπη μῶθη ἡ τραγικὴ σκηνή. Καὶ ἔζων μὲν ἔτι ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι πολλοὶ ποιηταὶ γράφοντες τραγωδίας, οὗς ὁ Ἀριστοτέλης ἔκρινεν ἀξίους προσοχῆς, ἀλλ' ἡ νομὴ τῆς τραγικῆς Μούσης ἦτο ἀπεξηραμμένη καὶ, ἐπειδὴ αἱ ἱστορικαὶ καὶ αἱ ὅλως πεπλασμέναι ὑποθέσεις οὐδόλως ἤρεσκον, ἐκινούντο οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ἐν τῇ προχρῇ τῶν παλαιῶν μύθων καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου ἐπειρῶντο νὰ ἐξάγωσι νέον τι ἐκ τῶν ἐξηντλημένων ἡδὴ μύθων διὰ μικρῶν τινων μεταβολῶν τοῦ τόπου ἢ τοῦ τρόπου τῆς ἀναγνωρίσεως ⁵⁾. Σπανιώτατα δὲ μόνον κατώρθου ποιητῆς τις ν' ἀναδιβάσῃ ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὅλως νέον τι δρᾶμα, ἀλλὰ τότε ἡξιοῦτο ἐκτάκτου εὐδοκιμήσεως, ὡς ὁ Ἀστυδάμας διὰ τοῦ Παρθενοπαίου. Ἐπειδὴ δὲ τότε λίαν διαδεδομένη ἦτο ἡ τέχνη τοῦ γράφειν μετ' εὐχερείας καὶ κομψότητος, ἦσαν καὶ οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ἐμπειρότατοι τῆς τέχνης ταύτης, ὡς ἐξελλόντες μάλιστα ἐκ τῶν σχολείων

¹⁾ Ἰδε σχόλ. εἰς Λουκ. Ῥητόρων Διδάσκ. 11. Παρὰ τῷ Αἰλ. ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIV. 13 λέγει χαριέντως πρὸς τὸν ἐθέλοντα νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀντιθέσεις: « λελήθης σαυτὸν τὸν Ἀγάθωνα ἐκ τοῦ Ἀγάθωνος ἀφανίζων ».

²⁾ Ἰδε Σουίδαν καὶ Ἡσύχιον ἐν Ἀγάθωνος αὐλ. Κατὰ τὸν Πλούτ. ἐν Συμποσιακῶν III, 1 τόμ. Δ'. σελ. 96 ἐκδ. Βερν.] πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸ χρωματικὸν εἰς τὴν τραγωδίαν.

³⁾ Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 18.

⁴⁾ Ἀριστοτ. ἐνθ' ἀνωτ. 9. Πρὸς τούτοις γνωρίζομεν, διὲ ἐποίησεν Ἀερόπην, Ἀλκμήωνα, Θυέστην, Μυσοῦς καὶ Τήλεφον.

⁵⁾ Ἀριστ. Ποιητ. 13: « Πρῶτον οἱ ποιηταὶ τοὺς τυγχόντας μύθους ἀπρηθμουν, νῦν δὲ περὶ ὀλίγας οὐκίας αἱ τραγωδίαὶ συντίθενται, οἷον περὶ Ἀλκμήωνα καὶ Οἰδίπουν καὶ Ὀρέστην καὶ Μελέαγρον καὶ Θυέστην καὶ Τήλεφον ».

τῶν ῥητόρων. Ἄλλ' ἢ μετ' ἐπιτηδειότητος χειρωνακτικὴ κατασκευὴ καὶ αἱ εὐφυεῖς μεταφοραὶ δὲν ἦσαν ἐπιτήδεια νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν ἔλλειψιν τῆς φυσικῆς ἀληθείας καὶ τῆς θερμῆς αἰσθήσεως. Τρία δὲ τινα ἐχαρακτήριζον ἰδίως τὴν περίοδον ταύτην τῆς παρὰ τῆς τραγικῆς τέχνης. Πρῶτον μὲν, ὅτι ἐδίδασκον συνήθως καὶ κατὰ τὰ μεγάλα Διονύσια πρὸς ταῖς νέαις τραγωδαῖς καὶ παλαιάς, διότι αἱ τελευταῖον εἰς φῶς ἐλθοῦσαι διδασκαλῖαι (Corp. inser. Att. II, 973) δεικνύουσιν, ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 341 — 339 τακτικῶς προηγεῖτο τῆς διδασκαλίας τῶν νέων τραγωδιῶν παλαιά τις. Δεύτερον δ', ὅτι τὸ κοινὸν ἤρξατο ἐπικροτοῦν καὶ προσέχον πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν τέχνην τῶν ὑποκριτῶν ἢ εἰς τοὺς ποιητὰς καὶ τὸ κείμενον ¹⁾. Ἐκ τούτου δὲ μνημονεύεται ὁ ὑποκριτὴς ἐν ταῖς διδασκαλίαις καὶ καστάθησαν καὶ ἀγῶνες ὑποκριτῶν ²⁾. Τρίτον δέ, ὅτι προῆλθον τότε εἰς φῶς τὰ ἀναγνωστικὰ λεγόμενα δράματα, ἥτοι τὰ ὠρισμένα πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ οὐχὶ πρὸς διδασκαλίαν (ἀγωνιστικά) ³⁾. Ὡς δὲ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους (Ῥητορ. III, 12 [σελ. 205 ἐκδ. Röm.]) μαθηάνομεν, ὁ Χαίρημων ἰδίᾳ ἐποίησε τοιαύτας ἀναγνωστικὰς τραγωδίας, ὡς ὁ Λικύμνιος ἀναγνωστικούς διθυράμβους. Ὀλιγώτερον δ' ἤπτετο τῆς τέχνης καὶ τῆς οὐσίας τοῦ δράματος ἕτερόν τι ἐξωτερικὸν φαινόμενον, ὅτι ὀῖλα δὴ ἀπὸ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος αἱ Ἀθῆναι δὲν ἦσαν πλέον ἢ μόνῃ ἐστία τῆς δραματικῆς τέχνης καὶ ὅτι ἐδίδασκοντο τραγωδαὶ καὶ ἐν Συρακούσαις καὶ ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Ἀργεὶ καὶ ἐν Φεραῖς καὶ ἐν Μεγάλῃ πόλει καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν ⁴⁾.

¹⁾ Ἰδὲ Ἀριστοτ. Ῥητορ. III, 1 [σελ. 172 ἐκδ. Röm.] λέγοντα· «μεῖζον δὲ νῦν ταῖς νῦν τῶν ποιητῶν οἱ ὑποκριταί».

²⁾ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ τῶν δέκα ῥητόρων 841f [τόμ. V, σελ. 172 ἐκδ. Bern.]. Ἀλκιφρανὸς ἐπιστολ. III, 48. Παράβ. καὶ Müller Griech. Bühnenalt. 329. Περιφανεῖς ὑποκριταὶ ἦσαν τότε Ὁπῶλος, Ὁθεόδωρος, Ὁ Ἀριστόδημος, Ὁ Νεοπτόλεμος καὶ Ὁ Ἀσχίνης. Παράβ. καὶ Welcker, Die griech. Trag. 911 κ. ἔ.

³⁾ Ἦδη ἐν τοῖς Βατρ. τοῦ Ἀριστοφ. στ. 53 ἀναγινώσκει ὁ Διώνυσος ἐπὶ τῆς νεῆς τὴν Ἀνδρομέδαν τοῦ Ἑδριπίδου.

⁴⁾ Müller ἐνθ' ἀνωτ. 376 κ. ἔ. Ἐν Συρακούσαις, ἔνθα εἶχε Ὁ Ἐπίχαρμος καὶ ἐδίδαξε καὶ Ὁ Ἀσχύλος τοὺς Πέρσας, ὑπῆρχε βεβαίως πρότερον ἤδη θέατρον.

Ποιηταὶ δὲ τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ληγουσῆς μνημονεύονται οἱ ἑξῆς: Ὁ Κριτίας καὶ ὁ Θέογνις, ἀμφοτέροι τῶν τριάκοντα τυράννων γενόμενοι, ὁ Μέλητος, ὁ διαφημισθεὶς ὡς κατήγορος τοῦ Σωκράτους ¹⁾, καὶ ὁ Κλεοφῶν, ὁ πλὴν τῶν τραγωιδῶν καὶ τὸν διάλογον Μανδρόβουλον ποιήσας ²⁾. Ἐγχευάζετο δὲ μᾶλλον Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν, ὃς ἤθελε νὰ λάμπῃ καὶ ὡς ποιητῆς ³⁾ καὶ δὴ καὶ ἔτυχε μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου (367) καὶ τῶν πρωτείων ἐν Ἀθῆναις διδᾶξας τὰ Ἑκτορος λύτρα, μίαν τῶν τραγωιδῶν αὐτοῦ ⁴⁾. Εἰς τὴν τετάρτην δ' ἑκατονταετηρίδα ἀνῆκον ὁ Ἀστυδάμας, ὁ Μορσίμου τοῦ τραγικοῦ, ὃς τὸ μὲν πρῶτον ἡκροᾶτο τῶν μαθημάτων τοῦ ῥήτορος Ἰσοκράτους, βραδύτερον δ' ἐτρέπη ἐπὶ τὴν τραγωιδίαν. Ἦτο δ' ἐκτάκτως γόνιμος ποιητῆς, διότι 240 ἐποίησε τραγωιδίας κατὰ τὸν Σουῖδαν, καὶ ἀπῆλπε μεγάλης εὐνοίας παρὰ τῷ κοινῷ. Ἐνίκησε δὲ δέκα καὶ πέντε νίκας ⁵⁾ καὶ διὰ τὸν Παρθενοπαῖον ἐτιμήθη καὶ δι' ἀνδριάντος ⁶⁾. Τὴν τέχνην δὲ τοῦ πατρὸς ἐκληρονόμησε καὶ ὁ υἱός, ὁ νεώτερος Ἀστυδάμας. Ὁ δὲ

¹⁾ Ὁ Μέλητος ἐποίησεν Ὁ διπρόδειαν. Ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Πλάτ. Ἀπολογ. 18b ἀποκαλεῖται «τραγωιδίας φαῦλος ποιητής». Παράβ. καὶ Welcker Griech. Trag. 970 κ. ἑ.

²⁾ Ἀριστοτ. ἐν Σοφιστ. ἐλέγχων 15 καὶ ἐν τῇ Περὶ Ποιητ. 2

³⁾ Κατὰ τὸν Σουῖδαν ἐποίησε καὶ τραγωιδίας καὶ κωμωδίας καὶ οὕτως ἐπληρώθη ἡ ἀπαίτησις τοῦ Σωκράτους κατὰ τὸ Συμπ. Πλ. 223 κ. ἑ. Ἀλλ' ἀμφιβάλλεται, ἂν ἔγραψεν ἀληθῶς κωμωδίας: ἴδε Welcker ἔνθ' ἀνωτ. 1229.

⁴⁾ Τζέτζης ἐν Χιλ. στ. 180. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐν στ. 185 ἔσκωπεν ὁ Διονύσιος ἐν τινι ὁράματι τὸν Πλάτωνα. Παράστασιν τινα ἐκ τῆς τραγωιδίας τῶν Ἑκτορος λύτρων εὐρίσκωμεν ἐν τοιχογραφίᾳ τῆς Πομπηίας. ἴδε Baumeister, Denkm. der alt. Kunst, ἀρ. 1949.

⁵⁾ Νίκην τινα κατὰ τὸ 372, τὴν πρώτην ἱσως, ἀναφέρει τὸ Πάριον μάρμαρον. Παράβ. Welcker 1052 κ. ἑ. Τὴν δὲ νίκην τοῦ 340 ἔτους, ὅτε ἐίδεαξε τὸν Παρθενοπαῖον, μαρτυρεῖ ἡ ἐπίσκαλ. Corp. Inscr. Att. II, 973.

⁶⁾ Ἡ βᾶσις τοῦ ἀνδριάντος μετ' ἐπιγραφῆς εὑρέθη ἐσχάτως ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου. ἴδε Köhler, Athenische Mitteilungen, III, 116. Dörpfeld-Reisch, Das griech. Theat. 38. [Ἀλλ' οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι ὁ πρὸς τῇ δυτικῇ παρόδῳ ἐν τῇ κατωτάτῳ πέρατι τῆς ἀπὸ τῶν ἰδωλίων καθόδου κατὰ χώραν ἱστάμενος λίθος, ὃ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΑΣΤΥ, εἶναι αὐτὴ ἡ βᾶσις τοῦ ἀνδριάντος].

Θεοδέκτης ὁ ἐκ τῆς ἐν Λυκίᾳ Φασήλιδος, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἰσοκράτους γενόμενος, ἐτιμᾶτο ἐπίσης καὶ ὡς ῥήτωρ καὶ ὡς τραγικός. Ἦτο δὲ περικαλλὲς καὶ εὐφυέστατος ἀνὴρ καὶ ἀγαπητὸς ἐν τῷ κύκλῳ τῶν πλατωνικῶν, ἰδίᾳ δ' εἰς τὸν Ἀριστοτέλην. Καὶ ἐν τῇ αὐτῇ δὲ τῆς Ἀρτεμισίας ἐτιμᾶτο καὶ εἰς Ἀλικαρνασσὸν προσεκληθῆ, ἵνα εἴπῃ τὸν ἐπιτάφιον λόγον εἰς τὸν Μαύσωλον ἀποθανόντα τῷ 352¹⁾. Ἀπέθανε δ' ἐν Ἀθήναις τὸ 41 ἄγων ἔτος καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ ὁδῷ τῇ εἰς Ἐλευσίνα ἀγούσῃ ἴστατο ὁ μεγαλοπρεπὴς αὐτοῦ τάφος καὶ ἐπίγραμμα ἐπ' αὐτῷ, ἐν ᾧ ἐκαυχᾶτο, ὅτι τρεῖς καὶ δεκάκις ἀγωνισθεὶς ὀκτὼ ἔλαβε στεφάνους νίκης²⁾. Πλὴν δὲ τῶν τραγωδιῶν ἔγραψε καὶ λόγους ῥητορικοὺς καὶ περίφημον ῥητορικὴν τέχνην³⁾. Ὁ δὲ Μοσχίων, λίχνος τις πολὺ λάκις χλευασθεὶς, ἐπειράθη πολιτικὰς πάλιν νὰ ποιήσῃ τραγωδίας γράψας τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τοὺς Φεραίους⁴⁾, ὧν ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἐπραγματεύετο τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἀνδρός, οἱ δὲ Φεραῖοι, ὡς φαίνεται, ἀνεφέροντο εἰς τὸν ὄλεθρον Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου.

Ἄλλοι δὲ τραγικοὶ ποιηταὶ τῆς περιόδου ταύτης ἦσαν ὁ Χαιρήμων, συγγραφεὺς ἀναγνωστικῶν τραγωδιῶν καὶ τινος ἐκ διαφόρων μέτρων συντεταγμένης μικτῆς βραχυδίας τοῦ Κενταύρου⁵⁾, ὁ Πολύειδος, ὃς κατ' Ἀριστοτέλην (Ποιητ. 17) νέαν ἐξεύρε λύσιν ἀναγνωρίσεως τῆς Ἰφιγενείας, ὁ Δικαιογένης, ὁ Ἀφάρειος, ὁ Κλεαίνετος καὶ οἱ κυνικοὶ Διογένης ὁ ἐκ Σινώπης, Κράτης, Ἀντιφῶν, Πύθων καὶ ἄλλοι.

¹⁾ Ὁ Gellius X, 18, 7 μνημονεύει τραγωδίαν Μαύσωλον.

²⁾ Στέφ. Βυζ. ἐν λέξει Φασήλιδι καὶ Πaus. I, 37, 3.

³⁾ Ἐκ ταύτης καλεῖται artifex ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ἐν Orat. 51. Πρὸς τὸ ἐγχειρίδιον δὲ τοῦτο φαίνονται ἀναφερόμενα καὶ τὰ Θεοδέκτεια τοῦ Ἀριστοτέλους. Παράβ. Spengel, Artium Scriptores σελ. 168.

⁴⁾ Ribbeck ἐν Rhein. Mus. 30, 147 κ. ε.

⁵⁾ Παράβ. Ἀριστοτ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 2 καὶ Ἀθην. XIV, 608e.

3. Η ΚΩΜΩΔΙΑ. 1)

α') Αἱ πρώται κωμωδίαί ἐν Ἑλλάδι καὶ Σικελίᾳ.

191. Ὡς προλαβόντες εἵπομεν, ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὰ φαλλικά κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην προῆλθεν ἡ κωμωδία. Τοιοῦτοι δὲ κῶμοι φαλλοφόρων περιφερόντων μέγαν φαλλόν, τὸ σύμβολον τῆς γονιμώδους δυνάμεως τοῦ θεοῦ τῆς φύσεως, ἤγοντο πολυλάρχου τῆς Ἑλλάδος. Ἐναργῇ δ' εἰκόνα τοῦ ἔθους τούτου κατὰ τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια παρέχει ἡμῖν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Ἀχαρνέυσιν (239 κ. ἐ.)²). Ὡσαύτως κατὰ τὸν Ἀθόνηιον (X, 445) ἐν

1) Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπαρατεύθη περὶ κωμωδίας ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τοῦ περὶ τῆς Ποιητικῆς ἔργου, ἐξ οὗ διεσπορισμένα τινὰ λείψανα περιήλθον εἰς ἡμᾶς, ἅτινα διευκρίνησεν ὁ J. Bernays, Zwei Abhandlungen über die Aristotelische Theorie des Dramas 133 κ. ἐ. Ὡσαύτως ἔγραψε καὶ ὁ περιπατητικὸς Χαμαιλέον περὶ κωμωδίας ἔργον ἀποτελούμενον ἐκ βιβλίων ἑξ καὶ ἐπαρατεύθησαν περὶ αὐτῆς ἐν Ἀλεξανδρίᾳ καὶ ὁ Λυκόφρων καὶ ὁ Ἐρατοσθένης καὶ ὁ Εὐμήλος καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ Ἀρίσταρχος. Ὁ δὲ κρατῆτειος Ἡρόδικος ἔγραψε τὰ Κωμωδοσύμμενα, ἅτινα, ὡς φαίνεται, ἦσαν τὸ ἀντιβιβλίον τῶν τραγικοῦμένων τοῦ Ἀσκληπιάδου. Περιεσώθησαν δ' ἐκ τῶν βιωατικῶν χρόνων πολλὰ πραγματεῖαι, αἵτινες προτάσσονται τῶν σχολίων τῶν ἐκ τῶν Ἀριστοφάνη, οἷον τοῦ Πλάτωνος ἐκ τῶν περὶ διαφορᾶς κωμωδίων (I) καὶ περὶ διαφορᾶς χαρακτήρων (II), Ἀνώνυμου περὶ κωμωδίας (III) μετ' ἀξίου λόγου χαρακτηρισμοῦ τῶν ποιητῶν (ἐξεδόθη ἐκ νέου ὑπὸ Studemund ἐν Philol. 46, 13) καὶ τοῦ Ἀνδρονικοῦ περὶ τάξεως ποιητῶν (X). Ἐκ τοῦ μεσοῦ αἰῶνος προέρχονται οἱ στίχοι τοῦ Τζέτζη περὶ κωμωδίας καὶ τὰ προλεγόμενα εἰς Ἀριστοφάνη ὑπὸ τοῦ ἰδίου (ἐξεδόκην ὁ Keil ἐν ταῖς Opusc. Ritschl I, 197 κ. ἐ.), μεθ' ὧν σχετίζεται καὶ τὸ Scholium Plautinum ἐπεξεργασμένον ὑπὸ Studemund ἐν Phil. 46, 1—26. Νεώτερα Bergk, Commentationes de reliquiis comoediae atticae antiquae, Lipsiae 1838. Aug. Meineke, Historia critica comicorum graecorum, Berol. 1839 εἰς 5 τόμ., ὧν ὁ μὲν πρῶτος περιέχει τὴν κριτικὴν ἱστορίαν τῆς κωμωδίας, οἱ δὲ ἄλλοι τὰ ἀποσπάσματα. Τοῦ αὐτοῦ editio minor, Berol. 1849 εἰς 2 τόμ. Kock, Comicorum atticorum fragm. Lips. 1880—1888 εἰς 3 τόμ. Kannegiesser, Die alte kom. Bühne in Athen, Bresl. 1817, ἔργον εὐφυές, ἀλλ' ἀπρηχαιωμένον. Duméril, Histoire de la comédie ancienne, Par. 1869 καὶ τὸ σπουδαῖον συμπλήρωμα τοῦ Nauck, Mélang. gr.-rom. VI, Petersburg 1892. Blaydes, Adversaria in comicorum graec. fragmenta, Halis 1890 καὶ 1896. Körte, Archäologische Studien zur alten Komödie ἐν Archäol. Jahrbücher VIII (1893) 61 κ. ἑξῆς [Ἀθόνηιον τόμ. Γ', σελ. 69 καὶ ἑξῆς].

2) Ἐφθαρμένον μὲν εἶναι τὸ ἀνάπλεον κυλακείας φαλλικὸν ἄσμα εἰς τιμὴν τοῦ ὡι θεοῦ τιμωμένου Δημητρίου παρ' Ἀθην. VI, 253, ἀλλ' ἐν τούτοις ἀναγνωρίζονται καὶ ἐν τῷ βυθμῷ καὶ ἐν τῷ τρόπῳ αὐτοῦ τὰ ἔχνη τῶν παλαιῶν διονυσιακῶν σκωπτικῶν στίχων.

τῇ ἐν Ῥόδῳ Λίνδῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἑπτὰ σοφῶν ὁ Λίνδιος Ἄνθεας ἐξῆγε τοιοῦτον κῶμον καὶ αὐτὸς διονυσιακὴν ἐσθῆτα φορέων καὶ πολλοὺς τρέφων συμβάκχους καὶ περιτρέχων τὴν χώραν ἐψάλλε σκωπτικούς καὶ εὐθύμους στίχους πρὸς τοὺς φαλλοφοροῦντας. Ἀκριβέστερον δὲ περιγράφει τοιοῦτους κῶμους ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐν Δήλῳ ἐξαγομένους ὁ Δήλιος Σῆμος παρ' Ἀθηναίων (XIV, 622). Κατὰ τὴν περιγραφὴν ὁμῶς δὴ ταύτην οἱ φαλλοφόροι ἐν ἱαμβικῷ γοργῷ ῥυθμῷ βαίνοντες εἰσέρχονται σιγῇ εἰς τὴν ὀρχήστραν. Ἐπειτα προστρέχοντες, πρὸς ὅντινα ἤθελον ἐκλέξει, κατέκλυζον αὐτὸν διὰ τωθαστικῶν στίχων. Ὅμοια δ' ἦτο καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (V, 83) περιγραφομένη, ἐν Αἰγίνῃ ἐπιχωριάζουσα ἐορτὴ τῶν θεαινῶν τῶν καρπῶν Δαμίας καὶ Αὐξησίας, ἧς εἰκόνα παρέχουσιν οἱ ἐν Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφάνους σκωπτικοὶ στίχοι 416 κ. ἐ. ¹⁾. Ὅμοιας φύσεως ἦσαν καὶ αἱ κωμικαὶ παιδίαί τῶν δεικλιτιστῶν [ἡ δεικηλικτῶν, ἡ δεικηλιστῶν] ἐν Σπάρτῃ, οἵτινες ἐμιμοῦντο ἐν εὐτελεῖ τῇ λέξει ἡ ξενικὸν ἱατρὸν, ἡ κλέπτας τινας ὀπωρῶν ²⁾, καὶ αἱ παιδίαί τῶν προσωπεῖον φερόντων χωρικῶν καὶ ποιμένων ἐν Σπάρτῃ καὶ Σικελίᾳ ³⁾ καὶ τὰ κωμικὰ ἄσματα τῶν ἱλαρωδῶν καὶ μαγωδῶν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι ⁴⁾.

192. Ἐκ τῶν δημοδῶν τούτων παιγνίων καὶ σκωμμάτων ἄρα προήλθον τὰ διάφορα εἶδη τῆς κωμικῆς μούσης. Ἡ δὲ κωμωδία κυρίως συνήπτετο πρὸς τὰ φαλλικά, διότι καὶ ἦτο καὶ παρέμεινε στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου. Οἱ ὠρικοὶ Μεγαρεῖς δέ, οἵ τε ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς ἡπείρου, οἱ Νισαῖοι, καὶ οἱ ἐν Σικελίᾳ, οἱ Ὑβλαῖοι, ἀντεποιοῦντο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Ποιητ. 3) τῆς κωμωδίας ⁵⁾. Ἐν τοῖς ἡπειρωτικαῖς τοῦλάχιστον Μεγάρους ὁ

¹⁾ Περί τῶν Φαλλοφῶρων ἐν Σικυῶνι, τῇ παλαιᾷ πατρίδι τῶν διονυσιακῶν ἁσμάτων, ποιεῖται λόγον ὁ Ἀθῆν. ἐν XIV, 621.

²⁾ Ἀθῆν. XIV, 621 d.

³⁾ Παράδ. τὴν πρὸ τῶν σχολίων εἰς θεόκριτον πραγματείαν περὶ τῆς εὐδρείας τῶν βουκολικῶν

⁴⁾ Ἀθῆν. XIV, 621 Παράδ. καὶ Gysar, De Doriensium comoedia, Colon. 1828 καὶ κατωτέρω § 377.

⁵⁾ Ὁ Ἀσπασίος εἰς Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Νικομ. IV, 6 ἀναφέρει τοὺς Μεγαρεῖς ὡς εὐρε-

ὄχλος μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος τοῦ Θεαγένους (περὶ τὸ 600) μετεχειρίζετο ἀνυποστόλως τὰ σκῶμματα τῶν φαλλοφόρων¹⁾. Ἀλλὰ τεχνικῶς οὐδέποτε ἀνεπτύχθη τὸ λεγόμενον Μεγαρικὸν σκῶμμα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μεγαρικὸν σκῶμμα λέγοντες ἐνόουν ἀσελγές σκῶμμα καὶ ἀγροῖκον ἀστειότητα²⁾. Κύριον δὲ πρόσωπον τῆς μεγαρικῆς ταύτης κωμωδίας ἦτο ὁ Μαῖσιων, ἦτοι γελοῖός τις μάγειρος προσωπεῖον φέρων³⁾.

Εἰς δὲ τὴν Ἀττικὴν καὶ δὴ εἰς τὸν δῆμον Ἰκαρίας, ἐνθα εὐρομεν καὶ τὸ λίκνον τῆς τραγωδίας, μετεφύτευσε τὴν κωμωδίαν ὁ Σουσαρίων. Περιεσώθησαν δ' αὐτοῦ καὶ πέντε στίχοι, ἀμφιβόλου ἀληθῶς γνησιότητος, ἐν οἷς ἀποκαλῶν ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ ἐκ Μεγάρων Φιλίνου κηρύττει τὴν μεγάλην σοφίαν, ὅτι « καὶ τὸ γῆμαι καὶ τὸ μὴ γῆμαι κακόν. » Κατὰ τὸ πάριον δὲ μάρμαρον ἐδίδαξεν ἐν Ἰκαρίᾳ κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν 581—562 ἐτῶν χρόνον καὶ ἔλαβεν ἑπαθλὸν κάλαθον σύκων καὶ ἀμφορέα οἶνου. Ἀλλὰ τὰ αὐτοσχεδιάσματα τῆς παλαιᾶς ταύτης κωμωδίας δὲν ἐπέσυραν ἐφ' ἑαυτὰ ἐν ὁμοίῳ βαθμῷ ὡς τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς τραγωδίας τὴν προσοχὴν τῶν φιλοτέχνων καὶ τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο δ', ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης⁴⁾, δὲν ἐσπουδάζετο ἐξ ἀρχῆς ἡ κωμωδία καὶ παρῆλθον ἑκατὸν ἔτι ἔτη, ἕως οὗ κατέστησεν ἡ πόλις ἀγῶνας τῶν

τὰς τῆς κωμωδίας. Παράδ. καὶ Ἀνθολογ. XI, 32. Ὁ Wilamowitz, Die megarische Komödie ἐν Hermes 9, 319 κ. ἔ. πειράται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ μεγαρικὴ κωμωδία οὐδὲν ἄλλο ἢ το ἢ ἀπλῶς σκῶμματα τῶν ἀττικῶν κωμικῶν.

¹⁾ Πλάτ. ἐν Κεφαλίωνι καταγρ. Ἑλλην. 295 d | τόμ. 2 σελ. 330 ἐκδ. Βερν.]. καὶ Ἀνθολ. XI, 440.

²⁾ Ἀριστοφ. Σφηκ. 57 καὶ Εὐπολῖς ἐν τῷ σχολ. εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοφ. Ἰδε καὶ Ἐκφαντίδην παρ' Ἀσπασίῳ ἐνθ' ἀνωτέρω.

³⁾ Ἀριστοφ. ὁ Βυζάντ. παρ' Ἀθην. XIV, 659 a. Meineke Frag. com. Graec. I, 55 κ. ἔ.

⁴⁾ Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 5 λέγει. « ἡ δὲ κωμωδία διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι ἐξ ἀρχῆς ἔλαθεν· καὶ γὰρ χορὸν κωμωδῶν ὁψέ ποτε ὁ ἀρχὸν ἔδωκεν, ἀλλ' ἐθέλονται ἥσαν· ἥδη δὲ σχήματά τινα αὐτῆς ἔχούσης οἱ λεγόμενοι αὐτῆς ποιηταὶ μνημονεύονται. » Ὁ Σουλῆδας ἐν λέξει Ἐπιγράμω μνημονεύει ἐκ τῶν χρόνων ἐκεῖνων τὰ ὀνόματα Εὐξέτορος καὶ Εὐξενίδου καὶ Μύλλου. Ὁ τελευταῖος ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῷ γραμματικῷ Diomedes σελ. 488, 24 ἐκδ. Keil.

κωμικῶν ποιητῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἔδωκεν ὁ ἀρχὼν χορὸν κωμωδῶν.

193. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐβλάστανον ἤδη ἐν Σικελίᾳ τὰ σπέρματα τῆς θωρικῆς κωμωδίας καὶ αἱ Συράκουσαι εἶχον ἀποδείξῃ ἤδη πλὴν τοῦ Φόρμιδος ¹⁾ τὸν μέγαν Ἐπίχαρμον ²⁾. Οὗτος ἦτο μὲν Κῶος, ἦλθεν ὅμως παιδίον ἔτι εἰς Μέγαρα τῆς Σικελίας καὶ βραδύτερον εἰς Συρακούσας, ἔνθα οἱ τύραννοι Γέλων καὶ Ίερων ἐπειρῶντο νὰ ἐπαυξάνωσι τὴν λαμπρότητα τῆς ἀρχῆς αὐτῶν διὰ λυρικῶν καὶ θεατρικῶν ἀγώνων. Ὅτι φιλοσοφικῆς ἔτυχε παιδείσεως, μαρτυροῦσιν αἱ πολλαὶ σοφαὶ γινῶμαι, ὥστε ἐκ τούτου οἱ πυθαγόρειοι ἐμυθολόγησαν, ὅτι ἀνῆκεν ἄλλοτὲ ποτε εἰς τὴν σχολὴν αὐτῶν καὶ ὅτι βραδύτερον μόνον ἐτράπη ἐπὶ τὴν κωμωδίαν ³⁾. Ὁ Σουίδας τάττει αὐτὸν εἰς τὸ ἕκτον ἔτος πρὸ τῶν Περσικῶν, ἦτοι εἰς τὸ 486, ὅπερ βεβαίως συνδέεται πρὸς τὴν μετοίκησιν αὐτοῦ εἰς Συρακούσας. Ἐζῆσε δὲ 90 ὅλα ἔτη ἀκμαίας ἔχων ἀπύσας τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ⁴⁾ καὶ οἱ Συρακούσιοι τιμῶντες τὴν μνήμην αὐτοῦ μετὰ θάνατον ἔστησαν χαλκοῦν ἀνδριάντα, ἐφ' οὗ ὁ Θεόκριτος ἐπέγραψε καὶ ἐπίγραμμα ⁵⁾.

Αἱ κωμωδίαι τοῦ Ἐπιχάρμου, ὧν ὁ ἀριθμὸς ταλαντεύεται μεταξὺ τοῦ 36 καὶ 52, ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μυθολογικαὶ παρωδίαι, ὡς δεικνύουσι καὶ τὰ ὀνόματα Κύκλωψ, Ἀμυκος, Βούσιρις

¹⁾ Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. 5. Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἐπιχάρμου ἐν τῷ Λόγῳ καὶ Λογίῃ μνημονευόμενος ποιητὴς Ἀριστόξενος ἦτο ἴσως οὐχὶ κωμικός, ἀλλ' ἱαμβογράφος.

²⁾ Περὶ Ἐπιχάρμου ἴδε τὸ ἄρθρον τοῦ Σουΐδα καὶ Διογ. Λαέρτ. ἐν VIII. 78. Lorenz, Leben und Schriften des Koers Epicharmos, Berl. 1864. Leop. Schmidt, Quaestiones Epicharmeneae, Bonn 1846. Τὰ ἀποσπάσματα συνελεξεν ὁ Ahrens, De graec. ling. Dial. τόμ. II ἐν τῷ παραρτήματι. Νέον τι ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ὀδυσσεύως αὐτοῦ μὲν οὐ εὗρεθὲν ὑπὸ Gomperz. Mitteilungen aus der Sammlung der Papyrus des Erzherzogs Rainer, τόμ. V. Παράβ. καὶ Blass. ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 139 (1889) ἐν σελ. 257 κ. ἔ. [Ἰδε καὶ Ἀσωπ. Ἰστ. τῶν Ἑλλ. ποιητ. 344 καὶ ἐξῆς].

³⁾ Ποιήματα τοῦ Ἐπιχάρμου μετὰ πυθαγορείου σοφίας ἐπωφελήθη ὁ Εὐριπίδης, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Wilamowitz ἐν Eurip. Herak. I, 29 κ. ἔ.

⁴⁾ Περὶ ἡλικίας 90 ἐτῶν γίνεται λόγος ἐν τῷ ἄρθρῳ τοῦ Διογένηος, ὁ δὲ Λουκ. ἐν Μακροβίων 25 λέγει, ὅτι ἐνενήκοντα καὶ ἐπὶ τὰ ἔτη ἔζησεν.

⁵⁾ Θεοκρ. ἐπίγρ. 17 καὶ ἕτερον ἐπίγρ. παρὰ Διογ. VIII, 78.

Προμαθεύς, αἵτινες ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἀττικὸν σατυρικὸν δράμα. Οὕτως ἐν μὲν τῷ Βουσίριδι κύριον πρόσωπον ἦτο ὁ Ἡρακλῆς ἐστιώμενος ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ ἀναιρεθέντος ἀλάστορος. Ἐν δὲ τῷ "Ἡθας γάμῳ κύριον ἦτο τὸ γαμικὸν συμπόσιον, ἐν ᾧ παρετίθεντο ποικίλα λιχνεύματα, ἰχθυές, ὄστρεα, πτηνά, πλακοῦντες. Ἐν δὲ τῷ Ἡφαίστῳ παρίστατο ἡ Ἡρα δεδεσμευμένη ὡς ἐπιβουλεύσασα ἐκ ζηλοτυπίας τῷ Ἡρακλεῖ¹⁾. Ἄλλα δὲ τινα δράματα παρεῖχον εἰκόνας τοῦ συνήθους βίου, ὡς ὁ Ἀγρωστίνος καὶ οἱ Θεαροί, ἡ γελοῖος ἀγῶνας καὶ φιλοσοφικὰς λογομαχίας, ὡς ὁ Λόγος καὶ Λογίνα καὶ ὁ Αὐξανόμενος λόγος²⁾. Ἐγραψε δὲ τὰς κωμωδίας ὁ Ἐπίχαρμος ἐν τῇ ὠρικῇ διαλέκτῳ τῶν Συρακουσίων καὶ μετεχειρίσθη πλὴν τοῦ ἱαμβικοῦ τριμέτρου τὸν τροχαϊκὸν καὶ ἀναπαιστικὸν τετράμετρον, καὶ δὴ τὸν τελευταῖον ἐν δύο κωμωδίαις, ἐν τοῖς Χορεύουσι καὶ τῷ Ἐπινικίῳ³⁾. πανταχοῦ. Οἱ τροχαϊκοὶ δ' αὐτοῦ τετράμετροι ἕνεκα τῶν συγχῶν ἀναλύσεων τῶν μακρῶν συλλαβῶν εἶχον πολὺ μᾶλλον κεκνημένον τὸν χαρακτῆρα ἢ οἱ ὅμοιοι στίχοι τοῦ ἀττικοῦ δράματος. Πρὸς τὴν ταχύτητα δὲ τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἀναπαιστικῶν ῥυθμῶν συνεδέετο καὶ τὸ γοργὸν τῆς πράξεως, ὥστε αἱ κωμωδία αὐτοῦ κατελέγοντο εἰς τὰς fabulas motorias, καὶ εἰς τοῦτο ἀναφέρεται ὁ γνωστὸς τοῦ Ὀρατίου ἐν τῇ πρὸς τὸν Αὐγουστον ἐπιστολῇ (Epist. II, 1, 58) στίχος: Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi, ἥτοι ὁ Πλάυτος σπεύδει κατὰ τὸ παρόδειγμα τοῦ Σικελιώτου Ἐπιχάρμου. Τὸ ἐπαγωγότατον ὅμως μέρος τῶν ποιημάτων τοῦ Ἐπιχάρμου ἀπετέλουν αἱ πολλαὶ καὶ καλὰ γινῶμαι⁴⁾, ἐξ οὗ ὁ

¹⁾ Πρὸς τὴν σκηνὴν ταύτην ἐσχέτιζον ἄλλοτε τὴν ἐπὶ ἀγγείου εἰκόνα παρὰ Wieseler, Theatergebäude Πιν. 9, 14, ἐν ᾗ αὐτὸς ὁ Wieseler ἀναφέρει αὐτὴν εἰς ἄλλο δράμα.

²⁾ J. Bernays, Epicharmos und der Αὐξανόμενος λόγος. Gesam. Abhandl. I, 109—117. Ὅτι δὲ Ἐπίχαρμος ἔσκωπτε τὸν ὄγκον τοῦ Αἰσχύλου, ἴδε ἐν σχολ. εἰς Αἰσχύλ. Εὐμέν. 626.

³⁾ Ἡφαιστίωνος κεφ. 8.

⁴⁾ Πολλοὶ ἐπάγονται τὴν γνώμην ἀνᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ (152e) τάττει αὐτὸν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν μετὰ τοῦ Ὀμήρου ἀποκαλῶν ἄριστον τῆς κωμῳδίας ποιητὴν ὡς τὸν Ὀμηρον τοῦ ἔπους. Καὶ ὁ Ἐννιος δ' ἀπεκάλεσε τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ διδακτικὸν ποίημα ἀπλῶς Ἐπιχάρμον, διότι ἦτο ἀνάπλεων τῶν γνωμῶν τοῦ Σικελιώτου κωμικοῦ. Καὶ ἐμελέτων ἐπὶ μακρὸν ἔπειτα τὰ ἔργα τοῦ Ἐπιχάρμου καὶ οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ γραμματικοί, ἐξ ὧν ὁ Ἀθηναῖος Ἀπολλόδορος ἐφιλοπόνησε καὶ ἔκδοσιν μεθ' ὑπομνήματος ἐν 10 βιβλίοις ¹⁾. Ἄλλ' εἰς ἡμᾶς δυστυχῶς μόνον ἀποσπάσματα περιῆλθον.

Μαθητὴς δ' ἢ υἱὸς τοῦ Ἐπιχάρμου ἦτο ὁ Δεινόμαχος κατὰ Σουΐδαν.

194. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ πόλει τῶν Συρακουσῶν ἐμορφώθη ἐχόμενος τῶν δημοτικῶν παιδιῶν καὶ ὁ Μῖμος ²⁾. Καὶ σύμπασα μὲν ἡ δραματικὴ ποίησις ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς μιμήσεως, ἀλλὰ Μῖμος εἰδικῶς ἐκαλεῖτο ἡ μίμησις ὠρισμένης τινὸς διαθέσεως ἢ προσώπου. Διέφερεν ἄρα ὁ Μῖμος τῆς κωμῳδίας ἐν τούτῳ, ὅτι ἐσπερεῖτο χοροῦ καὶ δὲν διεξῆγε πρᾶξιν τινα. Ὁ ὀνομαστότατος δὲ ποιητὴς τοῦ εἶδους τούτου τῆς ποιήσεως ἦτο ὁ Σώφρων, περὶ οὗ ταῦτα παραδίδει ὁ Σουΐδας· «Σώφρων Συρακούσιος, Ἀγαθοκλέους καὶ Δαμνασυλλίδος· τοῖς δὲ χρόνοις ἦν κατὰ Ξέρξην καὶ Εὐριπίδην καὶ ἔγραψε μίμους ἀνδρείους» (ὡς ἄγγελον, θυννοθήραν, γέροντας, ἀλιεῖς) «καὶ μίμους γυναικείους» (ὡς ἀκεστρίας, νυμφοπόνον, πενθεράν, Ἰσθμιαζούσας)· «εἰσὶ δὲ καταλογάδην, διαλέκτῳ Δωρίδι καὶ φασὶ Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον

¹⁾ Πορφύριος ἐν βίῳ Πλωτίνου 24. Ἴσως ἕκαστον βιβλίον, ἢ ὀρθότερον ἕκαστος τόμος περιελάμβανε μίαν τετραλογίαν.

²⁾ Führ, De mimis Graecorum, Berolin 1860. Hauler, Der Mimos von Epicharm bis Sophron 1893 ἐν τοῖς Xenia Austriaca I, 79—135. Πλήρη ζωῆς εἰκόνα τῶν παλαιῶν μίμων καὶ τῆς συγγενείας αὐτῶν πρὸς τοὺς θαυματουργοὺς καὶ τερατουργοὺς παρέχει ὁ Herm. Reich, Die ältesten berufsmässigen Darsteller des griechisch-italischen Mimos, Progr. Königsberg 1867. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔγραψεν ὁ Ἀπολλόδορος ὑπόμνημα περὶ Σώφρονος.

πρὸς τὴν παρρησίαν τῆς διὰ τοῦ Περικλέους ἐκτραφείσης δημοκρατίας. Τοῦτο δὲ καθώρισε καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς¹⁾. Δημοσία δὴλα δὴ γενομένη διεύθυνε τὸ σκῶμμα καὶ τὴν εὐτραπείαν αὐτῆς κατὰ τῶν κακῶν τοῦ δημοσίου βίου καὶ τῶν κακιῶν τῶν πραττόντων τὰ τῆς πόλεως. Ἐν τῷ αὐτῷ ὁ ἀπεριορίστων ἐλευθερία τοῦ λόγου, οἷον οὐδεὶς ποτε αἰὼν ἐν ὁμοίᾳ βαθμῷ εἶδε, δὲν εἶχεν ἀνάγκη νὰ κινῆται ἐπὶ τοῦ ψυχροῦ ἐδάφους τῶν γενικοτήτων καὶ τῶν κρυφίων ὑπαινιγμῶν, ἀλλ' ἡδύνατο ἀπροκαλύπτως νὰ προσβάλλῃ πρὸς τὸν ἐχθρόν, καὶ ἂν οὗτος ἦτο ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων καὶ τῶν μάλιστα διακεκριμένων. Καὶ ἐν τούτῳ μὲν, ὅτι ἰδιώτας διέστυρεν, εἶχετο τῆς δηκτικῆς ποιήσεως τοῦ Ἀρχιλόχου καὶ τῶν ἰώνων ἱαμβογράφων· ἀλλ' ὑπερέβαλεν ἐπὶ πολὺ ταύτην κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀντὶ τῶν ἰδιωτῶν προσέβαλλε πρὸς τοὺς τὰ δημοσία πράττοντας καὶ οὕτω ἤσκει τὴν ἀρχὴν τῆς λογοκρισίας τῆς δημοσίας γνώμης, ἐν οἷς χρόνοις οὔτε τύπος ὑπῆρχεν οὔτε πολιτικοὶ λίβελλοὶ ἐγράφοντο. Καὶ ἐπανειλημμένως μὲν ἀπηγορεύθη νὰ μὴ κωμωδῶσι ὄνομαστί τοὺς διαχλευαζομένους καὶ δὴ ἂν οὗτοι ἐτύγγανον ὄντες ἄρχοντες²⁾, ἀλλ' ἡ μὲν ἀστυνομία ἦτο ἐν Ἀθῆναις ἀδύνατος, ὁ δ' ἔρωσ πρὸς τὴν πολιτικὴν κωμωδίαν μέγας, ὥστε ὑπερίσχυεν αὖθις ἡ ἀκόλαστος ἐλευθερία τοῦ λόγου,

τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χρονικοῦ διαστήματος 536—472 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ περὶ Παιητ. Β' μόνον αἱ τραγῳδαί ἐδραβεύοντο.

1) Ἀνών. Περὶ Κωμῶδ. ΠΙ, «γεγόνασι δὲ μεταβολαὶ κωμωδίας τρεῖς· καὶ ἡ μὲν ἀρχαία, ἡ δὲ νέα, ἡ δὲ μέση· οἱ μὲν οὖν τῆς ἀρχαίας κωμωδίας ποιηταὶ οὐκ ὑποβέβηκεν ἀλλ' ὁ οὖς, ἀλλὰ παιδείας εὐτραπέλου γινόμενοι ζηλωταὶ τοὺς ἀγῶνας ἐποιοῦν καὶ φέρεται αὐτῶν πάντα τὰ δράματα τῆς σὺν τοῖς ψευδεπιγράφοις».

2) Τὸ πρῶτον ἀπαγορευτικὸν ψήφισμα ἐγράφη ἐπὶ ἄρχοντος Μουρυίδου τῷ 1 εἴτει τῆς 85 Ὀλυμπ. = 440/439, ἀλλὰ κατελύθη μετὰ τρία εἴτη ἐπὶ ἄρχοντος Εὐθυμένους (ἴδε σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Ἀγ. 67). Καὶ αὖθις δὲ τῷ 428/7 ἐποίησεν ὁμοίον ψήφισμα ὁ Ἀντίμαχος (ἴδε σχόλ. εἰς Ἀριστ. Ἀγ. 1149), ὅπερ ἀνενέωσεν ὁ Συρακούσιος κατὰ τὸ 417/6 (ἴδε Εὐπολιν ἐν ταῖς Πόλεσιν καὶ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Ὀρν. 1297) ἀπαγορεύσας ἰδίως νὰ μὴ κωμωδῶσι τοὺς ἄρχοντας (ἴδε Φρόνιχον ἐν Μονοτρώπῳ, Παράβ. καὶ Σχόλ. εἰς Ἀρ. Νεφ. 504 καὶ Ξενοφ. Ἀθ. Πολ. 2, 18). Παράβ. καὶ Bergk, Über die Beschränkungen der Freiheit der älteren Komödie zu Athen ἐν τοῖς Kleinen Schriften 444 κ. ἔ. Meineke I, 40 κ. ἔ. Lübke, Quaest. critic. in Hist. veterum comic. Berol. 1883.

ἕως οὗ ἡ ἀτυχὴς ἔκθασις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπέβαλε στερεὰ καὶ διαρκῆ δεσμὰ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ θεάτρου. Τοιαῦτα δ' ὄντα τὰ ἔργα τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας εἶναι τὸ ἀποπτρον, ἐν ᾧ ἡμεῖς τὰ τῶν χρόνων ἐκείνων καθορώμεν, καὶ ἐκ τούτου ἐννοοῦμεν εὐκόλως καὶ τὸ περὶ Πλάτωνος λεγόμενον, ὅτι δῆθεν συνέστησεν εἰς τὸν τύραννον Διονύσιον τὴν ἀνάγνωσιν τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἵνα σχηματίσῃ εἰκόνα ἀκριβῆ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων ¹⁾.

Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν τὴν σπουδαιότητα τοῦ προσωπικοῦ καὶ πολιτικοῦ σκώμματος παρέμεινεν ὅμως ἡ ἀττική κωμῳδία ἀκόλαστον τέχνην τῆς ἱλαρᾶς μούσης Θαλίας, μανικὴ ψυχαγωγία τῶν ἀπόκρεων. Ἡ ἀκολασία δ' ἐξεδηλοῦτο εὐθύς ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ὄψει τῶν ὑποκρινομένων αὐτῇ, διότι οὐ μόνον οἱ ὑποκριταὶ ἔφερον ἀλλόκοτα ἐνδύματα καὶ παράδοξα προσωπεῖα, ἀλλὰ καὶ οἱ χορευταὶ αὐτοὶ ἦσαν φανταστικῶς ἐνεσκευασμένοι παριστάμενοι ὡς πτηνὰ, ὡς σφῆκες, ὡς βάρταχοι καὶ οὕτω καθεξῆς. Καθ' ὅλου δ' ὁ χορὸς μετεῖχε σπουδαιότερον τῆς πράξεως, καὶ οὕτω παρέμεινε πιστότερος εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐθύμου θιάσου, ἐξ οὗ τὸ ὅλον προήλθεν. Ἐφαλλεν ἄρα οὐ μόνον παρόδους καὶ ἐξόδους καὶ στάσιμα, ἀλλ' ἐπελαμβάνετο διηνεκῶς τῆς πράξεως ἄδων μικρὰ τινα ἄσματα καὶ διοργανῶν τελείας ἐριστικὰς σκηνὰς οὕτως, ὥστε καὶ ἐξωτερικῶς ἦπτον ἀκριβῶς διεκρίνετο τὸ μέρος τῶν ὑποκριτῶν τοῦ τῶν χορῶν. Ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ παραβάσει, ἐν ᾗ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ποιητοῦ ἀπευθύνετο πρὸς τὸν λαόν, ἐτήρησεν ὁ χορὸς ἀκμαίαν τὴν ἀνόμνησιν τῶν παλαιῶν κώμων τοῦ κερταμοῦντος θιάσου ²⁾. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἡ πρᾶξις δὲν ἀνεπτύχθη δεόντως. Καὶ

¹⁾ W. Vischer, *Über die Benützung der alten Komödie als geschichtliche Quelle*, Basel 1840, ἐν τοῖς Kl. Schriften I, 459 κ. ἔ. Müller Strübing, *Aristophanes und die historische Kritik*, Leipz. 1873. Muhl, *Zur Geschichte der alten attischen Komödie zur Zeit des peloponnesischen Kriegs*, Augsburger Progr. 1881.

²⁾ Ἀνεπαρκὴς εἶναι ἡ ἀρίθμησις τῶν μερῶν τῆς κωμῳδίας ἐν τοῖς *Anecd.* Paris. Πληρέστερον εἶναι τὸ σύστημα τοῦ Ἡλιοδώρου, ὅπερ ἔχουσιν ὡς βάσιν τὰ σχόλια εἰς Ἀριστοφάνην. Παράβ. καὶ ἀνωτ. § 146. Ὁ Zielinski, *Die Gliederung der altattischen Komödie*, Leipzig 1891.

ἦτο μὲν τελειότερα τῆς μεγαρικῆς κωμωδίας καὶ δὲν ἀπετελεῖτο ἐκ παρατεταγμένων γελοίων σκηνῶν· ἀλλ' ἡ τεχνικὴ συναρμογὴ καὶ ἡ ἐκ τῆς περιπετείας καὶ ἀναγνώρισεως σύντασις τῆς ψυχῆς κατωρθώθη μόνον ἐν τῇ νέᾳ κωμωδίᾳ, ἐν ᾗ ἐν τῇ παλαιᾷ ἐπεκρά-
τουν τὰ ἐν κραιπάλῃ ὄργια τοῦ θεοῦ τοῦ αἵνου, ὄργια ἀρεσκόμενα εἰς εὐφυνεῖς αἰσχρολογίας, καὶ παρορῶντα ἐν τῇ φανταστικῇ με-
γαλοφυίᾳ τὰ στενὰ ὅρια καὶ τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς σχολαστικό-
τητος. Ἦτο δὴλα δὴ θέαμα σκοπὸν ἔχον πρὸ πάντων νὰ κινήσῃ τὸν γέλωτα τῶν θεατῶν διὰ τῶν σκωμμάτων καὶ εὐτραπελιῶν καὶ νὰ περιστήσῃ αὐτοὺς εἰς εὐθυμον διάθεσιν. Εἰς τοιαύτην δὲ διάθεσιν περιάγει ἡμᾶς καὶ σήμερον ἔτι ἡ ἀνάγνωσις τῶν περι-
σωθειςῶν κωμωδιῶν, ἃν καὶ ἐλλείπει κατὰ ταύτην τὸ κύριον, ἡ θέα τῶν ἀλλοκότων προσωπείων καὶ τῶν ἀκολάστων ἀλμάτων τοῦ κόρδακος.

Ἡ δὲ γλῶσσα τῆς κωμωδίας, ὡς εὐκατάληπτον, εἶχετο στε-
νῶς τῆς συνήθους γλώσσης τοῦ λαοῦ, ὥστε ἀπέκλειε πολὺ μᾶλ-
λον ἢ ἡ τῆς τραγωδίας τοὺς ἐπικούς τύπους ἐκ τοῦ διαλόγου. Ἐκ
τούτου οἱ ἐξοχώτατοι τῶν κωμικῶν, ὡς ὁ Φερεκράτης καὶ ὁ Ἀριστο-
φάνης, ἐθεωροῦντο ὡς οἱ ἄριστα καὶ καθαρώτατα τὴν ἀπὸ τῆς γράφον-
τες¹⁾. Πρὸς τούτοις δ' ἐμπειρότατοι ἦσαν οἱ ποιηταὶ νὰ προσδίδωσιν
εἰς τὸ λεκτικὸν νέαν χάριν καὶ ποιητικὴν χροιάν διὰ τῶν τολμηρῶν
ὀνοματοποιήσεων καὶ τῶν παρενθέτων μύθων καὶ τῆς παρωδίας
στίχων τῶν λυρικῶν καὶ τραγικῶν. Οἱ δὲ ῥυθμοί, ἰδίως οἱ τῶν

schen Komödie θεωρεῖ σπουδαίως διαφέρουσιν τὴν σύνθεσιν καὶ εἰς μέρη διαίρεσιν τῆς κωμω-
δίας ἀπὸ τῆς τραγωδίας. Εἰς αὐτὸν δ' ἀνήκει τὸ γέρας, ὅτι κατέδειξε τὴν σημασίαν τοῦ λε-
γομένου ἀγῶνος ὡς παλαιοῦ κυρίου στοιχείου τῆς κωμωδίας, ὃν πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ
έχοντα ὡς καὶ ἡ παράβασις ὠρισμένα μέρη ἦτοι ὡς δὴ ν, κ α τ α κ ε λ ε υ σ μ ὶ ν, ἐ π ῖ ρ ῆ
ῤ ῆ μ α, π ν ῖ γ ο ς, ἀ ν τ ῳ δ ῆ ν, ἀ ν τ ι κ ε λ ε υ σ μ ὶ ν, ἀ ν τ ε π ῖ ρ ῤ ῆ μ α, ἀ ν τ ῖ π ν ι γ ο ς
καὶ σ φ ρ α γ ῖ δ α.

¹⁾ Ὁ αὐστηρὸς ἀτικισμὸς τῆς κωμωδίας καταφαίνεται μάλιστα ἐν τῇ χρήσει τῶν τε
ἀντὶ τῶν σσ, ἐν τοῖς πληθυντικοῖς ἱ π π ῆ ς, Ἰ λ χ α ρ ν ῆ ς ἀντὶ ἱ π π ε ῖ ς, Ἰ λ χ α ρ ν ε ῖ ς
καὶ ἐν τῇ σπανίᾳ χρήσει τύπων καὶ λέξεων τῆς ἐπικῆς καὶ ἰωνικῆς διαλέκτου. Ἰδε Ruther-
ford, zur Geschichte des Atticismus, ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. Supplem. XIII, 359.
392 καὶ ἀνωτέρω § 138.

ᾠδομένων μερῶν, ἔχουσι συμφώνως πρὸς τὸν ἀκόλαστον τρόπον τοῦ δράματος καὶ τῆς ὀρχήσεως εὐθυμον καὶ κεκνημένον τὸν τύπον. Ἐκ τούτου παρὰ τοῖς ἀναπαιστικοῖς τετραμέτροις συχνότατοι εἶναι οἱ γοργοὶ τροχαῖοι καὶ οἱ βαρεῖς παίωνες. Καὶ ὁ κύριος δὲ τοῦ διαλόγου στίχος, ὁ ἱαμβικὸς τρίμετρος, ἀποβαίνει ἕνεκα τῶν συχνοτέρων ἀναλύσεων τῶν μακρῶν συλλαβῶν καὶ τῆς ἀναμίξεως τῶν ἀναπαιστων καὶ μᾶλλον περωτὸς καὶ ἐν ταύτῳ καὶ ἀνείμενος. Τὰ δ' ἄλλα εἶναι αἱ κωμωδίαι μᾶλλον εὐκατάληπτοι εἰς ἡμᾶς, καὶ διὰ τοῦτο, διότι ἀπηλλαγμένα περιπλόκων μορφῶν τῶν στίχων περιέχουσι δημοτικούς, εὐκόλως τὴν ἀκοὴν ἡμῶν πλήττοντας ᾠδικούς τρόπους ¹⁾.

196. Οἱ παλαιότατοι δὲ κωμικοὶ ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἦσαν ὁ Χιονίδης, ὁ Ἐκφαντίδης καὶ ὁ Μάγνης. Τοῦ Μάγνητος εὐφήμεως μνημονεύει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Ἰππεύσι (520 κ. ἐ.). Καὶ ἐκ τοῦ Ἀωνύμου δὲ περὶ Κωμωδίας (III) μαρτυροῦμεν, ὅτι ἑνδεκα μὲν ἔσχε νίκας ²⁾, οὐδὲν δὲ τῶν δραμάτων αὐτοῦ ἐσώζετο ³⁾. Ὡνομάζοντο δ' αἱ κωμωδίαι αὐτοῦ Βαρβιτισταί, Βάτραχοι, Ὀρνιθες, Λυδοί, Ψῆνες, ἐξ οὗ καταφαίνεται, ὅτι προηγῆθη τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τῇ φανταστικῇ διασκευῇ τοῦ χοροῦ.

197. Ὁ δ' ἀποθανὼν ἐν τῷ μεταξύ τῶν 423 καὶ 421 χρόνῳ ⁴⁾ Κρατῖνος, ὃς παρὰ τῷ Εὐπόλιδι καὶ Ἀριστοφάνει ἐγένετο δεκτὸς

¹⁾ Πολλὰ μέτρα ἔχουσι τὸ ὄνομα ἐκ ποιητῶν τῆς παλαιᾶς κωμωδίας, οἷον Κρατῖνειον. Εὐπολίδειον, Φερεκράτειον Ἀριστοφάνειον, Φρυγίχειον.

²⁾ Ἐν Corp. inser. Attic II, 971 μαρτυρεῖται, ὅτι ἐνίκησε ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ Ἀσγύλου. Αἱ νίκαι δ' αὐτοῦ ὡς καὶ τοῦ Κρατίνου ἦσαν βεβαίως τὸ μὲν ληναϊκαί, τὸ δὲ διονυσιακαί Παράβ. Leo ἐν Rhein. Mus. 33 (1878) 189 κ. ἐ. Susemihl, index lectionum, Greifswald 1895/6.

³⁾ Κατὰ τινὰ σημείωσιν τοῦ κώδικος Salomonis (δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Usener ἐν τῷ Rhein. Mus. 28, 418) αἱ κωμωδίαι τῶν παλαιότερων κωμικῶν ἀπετελοῦντο οὐχὶ ἐκ πλείονων τῶν 300 στίχων.

⁴⁾ Εἶχεν ἤδη ἀποθάνῃ, ὅτε ἐδιδάσκετο ἡ Εἰρήνη τοῦ Ἀριστοφάνους (ἴδε στ. 701), ὅπερ πειράται ν' ἀναιρέσῃ σοφιστευόμενος ὁ Zielinski ἐν Rhein. Mus. 39, 801 κ. ἐ.

ἐν τῷ κανόνι ¹⁾, ἦτο ὁ θεμελιωτής τοῦ ἀρχιλοχείου τρόπου τῆς πολιτικῆς κωμωδίας καὶ ὁ ἀνυψώσας ἐν ταύτῃ τὴν κωμωδίαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ εἰς τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν τραγωδίαν τάξιν. Ὁπαδὸς δ' ὢν τοῦ Κίμωνος ²⁾ καὶ τῆς συντηρητικῆς μερίδος σφοδρῶς κατεδίδωκε τὸν Περικλέα, ὃν ἐν μὲν ταῖς Θράτταις ἀπεκάλει ὑβριστικῶς σχινοκέφαλον Δία, ἐν δὲ τοῖς Χείρωνσιν υἱὸν τῆς Στάσεως καὶ τοῦ πρεσβυγενοῦς Κρόνου ³⁾. Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δ' αὐτοῦ βίῳ ἦτο ἐραστὴς τῶν εὐθύμων συμποσίων καὶ ὑπέρμετρος θιασώτης τοῦ Βάχχου. Αὐτοῦ δ' ἦτο ὁ χαρίεις στίχος.

ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἄν τέκοις ⁴⁾.

Κατὰ τὸν Εὐσέβιον μόνον περὶ τὸ 453 παρῆλθεν ὡς ποιητῆς κωμωδιῶν καὶ ἔσχεν ἐννέα νίκας, ἕξ μὲν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις, τρεῖς δ' ἐν τοῖς Διονυσίοις. Κατέλιπε δὲ 21 κωμωδίας, αἵτινες ἐπιμελῶς ἀνεγινώσκοντο καὶ ἐσχολιάζοντο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξάνδρείας. Τούτων περιφανεῖς ἦσαν οἱ Ἀρχίλοχοι, οἱ σκῶπται, ἐν οἷς ἤριζον οἱ ποιηταί, αἱ Θράτται καὶ οἱ Χείρωνες, δι' ὧν ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Περικλέους, οἱ Εὐνεῖδαι, οὓς κατὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου εὗρον ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ κατὰ τὸν Φώτιον (Βιβλ. 151a 11), οἱ Ὀδυσσεῖς, δι' ὧν ἤρξατο τῶν μυθολογικῶν παρωδιῶν, οἱ Βουκόλοι, οἵτινες ἤρχοντο ἀπὸ τοῦ διθυράμβου τῶν βουκόλων, τῶν ἀκολούθων τοῦ θεοῦ τοῦ Διονύσου, καὶ πρὸ πάντων ἡ Πυτίνη. Ὅτε δὴ λαὸς δὴ ὁ Ἀριστοφάνης ἐτόλμησε νὰ σκώψῃ αὐτὸν ὡς σαθρὸν ἐρείπιον

¹⁾ Ὁρατίου Satir I, 4, 1. Velleius I, 16, 3. Quintil. X, 1, 66. Κατὰ τὸν Πλατῶνιον [περὶ διαφορᾶς χαρακτήρων ed. Dind.] ὁ μὲν Κρατῖνος ἦτο αὐστηρὸς, ὁ δὲ Εὐπολὶς ἐπιχαρὶς, ὁ δ' Ἀριστοφάνης τὸν μέσον ἐλήλακε χαρακτῆρα. Παράδ. καὶ Persius Satir. I, 123. Ὑπὸ τοῦ Ἀνωνύμου ἐν τῷ περὶ Κωμωδίας παραβάλλεται ὁ Κρατῖνος πρὸς τὸν Ἀισχύλον.

²⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Κίμ. 10.

³⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Περικλ. 3 καὶ 24.

⁴⁾ Κατὰ τι ἐπίγραμμα τοῦ Νικαινέτου παρ' Ἀθην. II, 39 c = Ἀνθολ. Παλατ. XIII, 29. Παράδ. καὶ Horatii Epist. I, 19, 1. Meineke, hist. crit. Comic. gr. I, 47.

ἐν τοῖς Ἰππευσιν (στ. 526 κ. ἐ.), παρῆλθε κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (423), ἵνα διδάξῃ τὴν Πυτίνην, ἐν ᾗ ἡ δέσποινα Κωμωδία ἠτιᾶτο τὸν ἄλλοτε πιστὸν σύζυγον, ὅτι ἔζη ἐν ἀθύτοις γάμοις μετὰ τῆς Πυτίνης, καὶ διὰ τῆς τέχνης αὐτῆς ἐλύτρωσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῆς κακῆς μοιχαλίδος. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐτάχθησαν περὶ τὸν ἀγανακτήσαντα ποιητὴν καὶ ἐκήρυξαν αὐτὸν νικητὴν, ὁ δ' Ἀριστοφάνης αὐτὸς ἐτίμησεν ἐν τοῖς Βατράχοις (357) τὸν ἄλλοτε ἀντίτεχνον ἐπαινέσας τὴν ταυροφάγον γλῶσσαν αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Κράτης τὸ μὲν πρῶτον ἦτο ὑποκριτὴς τοῦ Κρατίνου, εἶτα δὲ παρῆλθεν ὡς ποιητὴς καὶ ἐνίκησε τὸ πρῶτον τῷ 449. Πρῶτος δ' αὐτὸς κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Ποιητ. 5) ἤρξεν ἀφ' ἐμενός τῆς ἰαμβικῆς ιδέας καθόλου ποιεῖν λόγους καὶ μύθους. Ὡς δ' ὁ Ἐπίχαρμος, ἔχαιρε καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἰλαρὸν καὶ γελοῖον καὶ πρῶτος προήγαγε μεθ' ὅντας ἐν Κωμωδίᾳ¹⁾. Ὁ Σουλῆς μνημονεύει δύο κωμωδιῶν ποιητὰς Κράτητος²⁾ καὶ ἀποδίδει εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπτὰ κωμωδίας· ἀλλ' εἰς ἡμᾶς περὶ τῶν δέκα καὶ πέντε ὀνόματα κωμωδιῶν. Μεγαλοφύους ἐπινοίας ἔργον ἦσαν τὰ Θηρία, ἐν οἷς περιέγραφε τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, ὅτε τὰ ἄγρια ζῶα εἶχον γλῶσσαν καὶ ἦσαν ἐν παντὶ ὑπηρετικὰ τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ δὲ Φερεκράτης εἶχεν ἐξαιρετικὸν νοῦν καὶ ἀκολουθῶν εἰς τὰ ἔχνη τοῦ Κράτητος, ἀντὶ τῶν ἀτάκτων σκωμμάτων μετεχειρίζετο εὐφυῶς ἐξευρημέναις ὑποθέσεσι. Οἱ Ἀγριοὶ αὐτοῦ ἐδιτάχθησαν τῷ 420 ἐν τοῖς Ἀθηναίοις, τὴν δὲ πρώτην νίκην ὡς φαίνεται, ἐνίκησε τῷ 437³⁾. Ἐκ τῶν δέκα καὶ ἑξ κωμωδιῶν αὐτοῦ,

¹⁾ Ἀνώνυμος περὶ Κωμωδίας III. Ἀριστοφ. Ἰππ. 537 κ. ἐ.

²⁾ Καὶ ὁ δεῦτερος Κράτης θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Σουλᾶ ὡς ποιητὴς τῆς ἀρχαίας κωμωδίας, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ Θησαυρός, Ὀρνιθεὶς, Φιλόργυρος ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν νέαν μάλλον κωμωδίαν. Παράδ. Meineke I, 64.

³⁾ Τὸ μὲν πρῶτον παραδίδει ὁ Ἀθήν. ἐν V, 218 b, πρὸς δὲ παράδ. καὶ Πλάτ. Πρωταγ. 327 d, τὸ δὲ δεῦτερον ἐρείδεται εἰς διόρθωσιν τοῦ Ἀντων. Περὶ Κωμωδ. « νικᾷ ἐπὶ θεάτρῳ » (ἐπὶ Θεοδώρου διώρθωσεν ὁ Dobree).

ὧν τρεῖς νόθοι ἐθεωροῦντο ¹⁾), ὁ μὲν Δουλοδιδάσκαλος ἐπραγματεύετο περὶ τῆς ἀκολασίας τῶν δούλων, ἡ δὲ Κοριαννὴ περὶ τῆς φιλοποσίας τῶν ἐταιρῶν, οἱ δὲ Μυρμηκᾶνθρωποι περὶ τοῦ μύθου τῆς γενέσεως τῶν ἀνθρώπων ἐκ μυρμηκῶν, ὁ δὲ Χείρων περὶ τῶν κακώσεων τῆς ἐν γυναικείῳ σχήματι εἰσαγομένης μουσικῆς. Ἐκ δὲ τῶν Μεταλλέων διέσωσεν ὁ Ἀθηναῖος μακρὸν ἀπόσπασμα, ἐν ᾧ εὐτραπέλως περιγράφεται ὁ ἡδυπαθὴς βίος τοῦ χρυσοῦ γένους. Ἐν τούτοις δὲν ἀφίστατο καὶ ὁ Φερεκράτης τῆς πολιτικῆς σατύρας, διότι ἐν τινι δράματι (Ἀθην. XII, 555 b) ἔσκωπτε πικρότατα τὸν γυναικοφίλην ἥρωα Ἀλκιβιάδην.

Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τοῦ Κρατίνου ἤκμαζον καὶ πολλοὶ ἄλλοι κωμικοὶ ποιηταὶ τῆς αὐτῆς μὲν τάσεως, ἀλλ' ὑποδεέστεροι, ὡς ὁ Τηλεκλείδης, ὃς δριμύτατα ἔσκωπτε τὸν Ὀλύμπιον Περικλέα καὶ διεκωμῶδει τοὺς συγχρόνους ποιητὰς ἐν τοῖς Ἡσιόδοις ²⁾), ὁ μονόφθαλμος Ἑρμιππος, ἐχθρὸς ὡσαύτως τοῦ Περικλέους, καὶ διώξας τὴν Ἀσπασίαν ὡς ἀσεβῆ ³⁾). Μία τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ, οἱ Φορμοφόροι, περιεῖχε πολλὰς παρωδίας χωρίων τοῦ Ὁμήρου. Ἄλλοι δὲ κωμικοὶ ἦσαν ὁ Μυρτίλος, ὁ Ἀλκιμένης καὶ ὁ Φιλωνίδης ⁴⁾).

198. Ὁ δ' Εὐπολις εὐφάνταστος εἰς ὑπερβολὴν

¹⁾ Τὸν Χείωνα κατ' ἄλλους ἐποίησεν ὁ Νικόμαχος ἢ ὁ Πλάτων. Ἰδεῖ Ἀθην. VIII, 364 a. Meineke I, 75 καὶ Bergk 290 κ. ε.

²⁾ Πέντε αὐτοῦ νῆκαι ἀναγράφονται ἐν Corp. inscr. Att. II, 977.

³⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Περικλ. 32. Περὶ τοῦ Ὑπερβόλου, τῆς κωμωδίας αὐτοῦ, ἴδε Ἀριστοφ. ἐν Νεφ. 547. Ἄλλα δ' ἔργα αὐτοῦ ἦσαν αἱ Ἀρτοπώλιδες, Μοῖραι καὶ Στρατιῶται.

⁴⁾ Ἄλλα ὀνόματα οἶον τοῦ Ξενοφίλου, Φιλοκλέους, Ἀριστοκράτους, Καλλιστράτου, Ἑμμενίδου, Σωκράτους μνημονεύει ἡ ἀναγραφὴ τῶν κωμωδιῶν ἐν Corp. inscr. Att. II 977 παραδίδουσα ὡσαύτως καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν νικῶν. [Ἀσφαλῶς μόνον τὸ πρῶτον τῶν ὀνομάτων τούτων, τὸ τοῦ Ξενοφίλου, περιλαμβάνεται ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν κωμωδιῶν. Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἀναγινώσκονται ἐν τεμαχίοις τῆς ἐπιγραφῆς, ἅτινα ἄλλοι μὲν θεωροῦσιν ὡς μέρη τῆς ἀναγραφῆς τῶν τραγικῶν, ἄλλοι τῶν κωμικῶν καὶ ἄλλοι τῶν ὑποκριτῶν].

καὶ ὑψηλὸς καὶ ἐπίχαρις ἀπήλαυε σὺν τῷ Ἀριστοφάνει ἐπὶ μακρότατον χρόνον τῆς εὐνοίας τῶν ἀναγνωστῶν ¹⁾. Ἡ ἀκμὴ αὐτοῦ πίπτει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ νεώτατος ἔτι μόλις τὸ δέκατον καὶ ἑβδόμον ἄγων ἔτος ἐδίδαξε κωμωδίαν. Ἀπέθανε δ' ἐν Ἑλλησπόντῳ πιθανῶς τῷ 411 μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος, ἐξ οὗ καὶ ἐκώλυσεν ἡ πόλις νὰ στρατεύωνται οἱ ποιηταὶ τοῦ λοιποῦ ²⁾. Ἦσαν δὲ γνωσταὶ δέκα καὶ τέσσαρες ἡ δέκα καὶ ἑπτὰ κωμωδίαὶ αὐτοῦ ³⁾, ἐξ ὧν αἱ ἑπτὰ ἔτυχον τῶν πρωτείων ⁴⁾. Πρὸς τὸν Ἀριστοφάνην διέκειτο κατ' ἀρχὰς μὲν λίαν φιλικῶς, διότι ἀμφότεροι ἀπεχθάνοντο τὴν ἀκόλαστον δημοκρατίαν καὶ τὴν καινότροπον παιδείαν, βραδύτερον ὅμως ἤρξαντο διατεινόμεναι αἱ σχέσεις αὐτῶν, ἕως οὗ τέλος ὁ εἰς ἐμέμφετο τὸν ἄλλον ἐπὶ λογοκλοπία ⁵⁾. Αἱ ὀνομαστόταται δὲ τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ ἦσαν οἱ Κόλακες, ἐν οἷς κατεστηλίτευε τὸν πλούσιον Καλλίαν, ὅτι διεσπάθα τὴν οὐσίαν αὐτοῦ μετὰ παρασίτων, σοφιστῶν καὶ λογίων, ὁ Μαρικᾶς, ἐν ᾧ διέσκωπτεν ὑπὸ ψευδεὶ ὀνόματι τὸν Ὑπέρβολον, τὸν διάδοχον τοῦ Κλέωνος, οἱ Βάπται ⁶⁾, οἵτινες ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τὰς ὑπ' αὐτοῦ εὐνοουμένας λατρείας ξένων θεῶν, καὶ οἱ Δῆμοι, ἐν οἷς ὑπετίθεντο ἀναθεθηκότες ἐξ Ἄδου οἱ μεγάλοι δημαγωγοὶ καὶ στρατηγοὶ τῶν παλαιῶν χρόνων, ἵνα εἰπωσι τὴν γνώμην αὐτῶν περὶ τῆς ἀπεγνωσμένης καταστάσεως τῶν τῆς πόλεως. Ἄλλα δ' ἔξοχα αὐτοῦ

¹⁾ Παράβ. Persius Satir. II, 92 καὶ Λουκ. πρὸς τὸν Ἀπαίδ. καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον 27.

²⁾ Σουΐδας ἐν λέξει. Τοῦτο δ' ἀναμνήσκει τὴν *vacatio militiae* παρὰ Porphyrio εἰς Horat. Epod. I, 7. Τὸν θρύλον, ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης ἐμίσησέν τινα, ὅστις καὶ ἐπληξε τὸν κακὸν ποιητὴν, ἀνεσκεύαζεν ὁ Ερατοσθένης κατὰ τὸν Cicero ad Attic. VI, 1. Κατὰ τὸν Πausan. ἐν II, 7 ὁ τάφος αὐτοῦ εὐρίσκετο ἐν Σικυῶνι.

³⁾ 14 κατὰ τὸν Ἀνών. Περὶ Κωμωδ. III, 17 κατὰ τὸν Σουΐδα.

⁴⁾ Τρεῖς Διονυσιακὰς νίκας μαρτυρεῖ ἐπιγραφή ἐν Corp. ins. Att. II, 977.

⁵⁾ Τοῦτο κατηγορεῖ αὐτοῦ ὁ Ἀριστοφ. ἐν Νεφ. 553, ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Εὐπολις ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Ἀριστ. Ἰππ. 528 καὶ 1288 κατηγορεῖ τοῦ Ἀριστοφάνους.

⁶⁾ Ὁ Lehrs, Populäre Aufsätze ἐν οsl. 396 κ. ἐ. τῆς βας ἐκδ. μεταφράζει τὸ ὄνομα τῆς κωμωδίας Täufer, ἥτοι Βαπτισταί. Ταύτην τὴν κωμωδίαν ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Juvenalis Satir. II, 91.

ἔργα ἦσαν, αἱ Αἶγες, αἱ Πόλεις (τῶν συμμάχων), τὸ χρυσοῦν Γένος¹⁾, οἱ Ἀστράτευτοι ἢ Ἀνδρογύναι, οἱ Ταξίαρχοι, ὁ Αὐτόλυκος καὶ οἱ Εἴλωτες.

Ὁ δὲ Φρύνιχος, ὃς τῷ 429 τὸ πρῶτον προῆλθε καὶ ἀπέθανεν ἐν Σικελίᾳ, σκώπτεται μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τοῖς Βατράχοις (στ. 13)²⁾, ἦτο ἕμως εὐτράπελος καὶ ὀριμύς. Ἐκ τῶν δέκα δ' αὐτοῦ κωμωδιῶν ὀνομασταὶ ἦσαν οἱ Κωμασταί, ὁ Μονότροπος, οἱ Μύσται, ὁ Ἐφιάλτης, αἱ Μοῦσαι. Ἐν ταύτῃ τῇ κωμωδίᾳ ὠρμήθη, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Βατράχοις, ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου.

Ὁ δὲ Πλάτων³⁾ κατεῖχεν ἔξοχον θέσιν ἐπὶ τῆς κωμικῆς σκηνῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μεσοῦντος μέχρι τοῦ 390 καὶ ἐπέκεινα. Ἐκ τῶν 28 δ' αὐτοῦ κωμωδιῶν ὀλίγαι τινὲς μόνον ἐστρέφοντο κατὰ τῶν πολιτικῶν νεωτερισμῶν, ὡς ὁ Ὑπερβόλος, ὁ Κλεοφῶν (405), ἡ Συμμαχία, ἥτις ἀνεφέρετο εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Νικίου, Ἀλκιβιάδου καὶ Φαίακος πρὸς ἐξοστρακισμόν τοῦ Ὑπερβόλου. Αἱ δ' ἄλλαι καὶ ὅττι αἱ ἐκ τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ ἐπελαμβάνοντο τῆς παρωδίας κατὰ τὸν τρόπον τῆς μέσης κωμωδίας, ὡς οἱ Ποιηταί, Σοφισταί, Ἀδωνις, Εὐρώπη, Λάϊος. Ὀνομαστὸς δ' ἦτο ὁ Φάων, ἐν ᾧ ὁ ἥρωες, ἐξ οὗ καὶ ἡ κωμωδία ὠνομάσθη, λαβὼν παρὰ τῆς Ἀφροδίτης μύρον τι διετάραττε τὴν γνώμην πασῶν τῶν γυναικῶν⁴⁾.

Ἄλλοι δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ Εὐπόλιδος παρευδοκῆς μνηθέντες ποιηταὶ τῶν χρόνων τούτων ἦσαν ὁ Καλλίας, ἰσως

¹⁾ Ἡ κωμωδία ἐπραγματεύετο οὐχὶ περὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ χρυσοῦ γένους, ἀλλὰ de statu pessimo cum irrisione tamquam aureo. [Fritsche Quaestion Aristophan. I σ. 145 x. εἵ.].

²⁾ Ἐκ τοῦ σχολίου εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἐννοεῖ τις, ὅτι αἱ περὶ αὐτοῦ γνώμαι τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας ἦσαν διηρημέναι.

³⁾ Cobet, Observationes criticae in Platonis comici reliqu. Amsterdam 1840.

⁴⁾ Servius ad Vergili Aen. III, 279.

αὐτὸς ὁ ποιήσας τὴν γραμματικὴν τραγωδίαν ¹⁾, ὁ Ἀμειψίας, ὃς ἔχαιρε μὲν σκώπτων τὸν Ἀριστοφάνην ²⁾, ἐξ ἑτέρου ὅμως διέσυρε τὸν Σωκράτην, ὡς καὶ ἐκεῖνος, ἐν τῷ Κόννῳ, τῷ διδασκάλῳ τοῦ φιλοσόφου ἐν τῇ μουσικῇ, ὁ Ἀριστομένης, ὃν οἱ γραμματικοὶ κατελόγιζον εἰς τοὺς ἐπιδευτέρους κωμικούς ³⁾, εἶτα ὁ Ἀριστάνυμος, Ὁρχιππος, Λεύκων, Λύσιππος ⁴⁾ Μεταγένης καὶ Ἀρισταγόρας.

Τελευταῖοντες δέ, πρὶν ἢ τραπῶμεν ἐπὶ τὸν ἐξοχώτατον ποιητὴν τῆς ἀττικῆς κωμωδίας, τὸν Ἀριστοφάνη, μνημονεύομεν καὶ τοῦ Ἠγήμονος, τοῦ πικλὴν Φακῆς, τοῦ ἐκ Θάσου, ὃς ἐποίησε μὲν τὴν Φιλίνην, ἀλλ' ὀνομαστὸς ἐγένετο μᾶλλον ὡς εὐρετῆς τῆς παρωδικῆς ποιήσεως. "Ἠκμαζε δ' ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ διὰ τῆς Τιτανομαχίας αὐτοῦ τοσοῦτον γέλωτα διήγειρε παρὰ τοῖς ἐπιπολαίοις Ἀθηναίοις καὶ τοσοῦτον ἐκῆλυσεν αὐτούς, ὥστε ἐπὶ μικρὸν ἐπελάθοντο τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀτυχημάτων. Ἰσχυρὸς δὲ προστάτης αὐτοῦ ἐγένετο πρὸ πάντων ὁ Ἀλκιβιάδης, ὃς ποτε, κατηγορουμένου τοῦ ποιητοῦ, ἦλθεν εἰς τὸ Μητρώον, ὅπου ἦσαν αἱ γραφαὶ τῶν δικῶν, καὶ βρέξας τὸν δάκτυλον ἐκ τοῦ στόματος διήλειψε τὴν δίκην αὐτοῦ ⁵⁾. Περιεσώθη δὲ διὰ τοῦ Ἀθηναίου (XV, 698d) ποίημά τι ἐν παρωδικοῖς ἐξαμέτροις, ἐν ᾧ εὐτραπέλως ἀμύνεται κατὰ τῶν σκωμμάτων κακοβούλων ἀνθρώπων, ὅτι ἐλθὼν ἐκ τῆς πτωχῆς Θάσου εἰς τὴν ξένην, εἰς Ἀθήνας, δὲν ἐκόμισε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν πατρίδα σωρὸν χρυσοῦ, ὡς ἄλλος ῥαψωδός.

γ') Ἀριστοφάνης (περὶ τὸ 450—385) ⁶⁾.

199. Βίος τοῦ ποιητοῦ. Περὶ τῶν τοῦ βίου τοῦ Ἀριστοφάν-

¹⁾ Ἀθην. X, 453. Παράβ. καὶ Hense ἐν Rhein. Mus. 31, 582 κ. ἑ.

²⁾ Βίος Ἀριστοφάνους

³⁾ Σουίδα ἐν λέξει Ἀριστομένη. Ἰσως δ' ὅπῃρχον δύο Ἀριστομέναι. Ἴδε Bergk ἐν Rhein. Mus. 34, 307.

⁴⁾ Περὶ τῆς ἐν τινὶ διδασκαλίᾳ παραδόσεως τῶν κωμωδιῶν τοῦ Λυσίππου, ἴδε Corp. inscr. graecarum 225 καὶ 230 καὶ Petersen ἐν τοῖς Wiener Studien VII, 181.

⁵⁾ Χαμαίλειον παρ' Ἀθην. IX, 406.

⁶⁾ Πλὴν τοῦ ἄρθρου τοῦ Σουίδα, οὗ τῆς πηγῆς καὶ νυνεὶ καὶ καλὸν τι σχόλιον εἰς Πλάτ.

νους μικρά καὶ ἡμεῖς γνωρίζομεν, ὡς ἤδη καὶ οἱ ἀρχαῖοι. Ἦτο Κη-
δαθηναῖος ¹⁾ τὸν δῆμον καὶ ἐκαλεῖτο Αἰγινήτης, διότι ἐκέκτητο
κλῆρον γῆς αὐτόθι ²⁾. Καὶ ὅτι μὲν πρὸς μητρὸς ἦτο γνήσιος Ἀθη-
ναῖος, οὐδεὶς διημφεσθήτησεν ³⁾, ἀλλ' ἀμφιβολία ὑπῆρχε περὶ τοῦ
γένους τοῦ πατρὸς Φιλίππου, ἥτις καὶ ἐπέσυρε γραφὴν ξενίας κα-
τ' αὐτοῦ, ὅτε τὸ πρῶτον παρῆλθεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν ⁴⁾. Ἐντεῦθεν δ' αἱ
διάφοροι ὑποθέσεις τῶν γραμματικῶν, ὧν αἱ μὲν αὐτὸν Ῥόδιον ἐκά-
λουν ἀπὸ Λίνδου ἢ Καμείρου ⁵⁾, οἱ δὲ καὶ Αἰγύπτιον ἀπὸ τῆς αὐτόθι
Ναυκράτειος ⁶⁾. Ἀλλὰ, καὶ ἂν μὴ ἐκυκλοφόρει ἐν ταῖς φλεβὶν αὐ-
τοῦ καθαρὸν αἷμα, τὸ φρόνημα καὶ ἡ παιδεία ἀπεδείκνυνον
αὐτόν, εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλον, γνησιώτατον Ἀθηναῖον. Τὸ ἔτος τῆς
γεννήσεως αὐτοῦ δὲν παραδίδεται ἡμῖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν. Ἀλλ', ἐ-
πειδὴ μόνον ὅτε ἐδίδαξε τοὺς Ἰππέας (424) ἐδικαιούτο ν' ἀ-
ξιώσῃ χορὸν κωμῳδῶν ⁷⁾, συμπεραίνομεν ὅτι τότε ἦτο τοῦλάχισ-

¹⁾ Ἀπολογ. 19 c, σίζεται Βίος Ἀριστοφάνους καὶ κεφαλαιόν τι ἐν τῇ περὶ Κωμῳδίας
τοῦ Ἀνωνύμου. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν δ C. Fr. Ranke, De vita Aristoph. ἐν τῇ
ἐκδόσει τοῦ Bern. Thiersch (1830) καὶ συντομώτερον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Meineke 1860.
Röscher (μᾶλλον φιλόσοφος τῆς σχολῆς τοῦ Ἑγέλου ἢ φιλόλογος) Aristophanes und
sein Zeitalter, Berl. 1827. Bergk ἐν τῇ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ Meineke, Fragmenta comi-
corum graecorum. Müller-Strübing, Aristophanes und die historische Kritik, Leipz.
1873. Couat, Aristophane et la comédie attique, Paris 1889. Kaibel ἐν Pauly Wis-
sowa, Encyclopädie τ. II σ. 971-994.

²⁾ Βουλευτὴς Ἀριστοφάνης Κυδαθηναῖος ἀναφέρεται ἐν Corp. inser. att. II, 865.

³⁾ Ἀριστ. Ἀχαρνέων στ. 653.

⁴⁾ Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι κατὰ τὴν οἰκὴν ἀναφέρθη εἰς τὸν Ὀμηρικὸν στίχον
αὐτὸς ἐὼν γόνυ αὐτὸς ἀνέγων ἐν Ὀδυσ. α, 215.

⁵⁾ Ἐν τῇ Βίῳ λέγεται ξενίας κατ' αὐτοῦ γραφὴν ἐθετο Κλέων. Ὁ ἀγὼν
ἐτελείωσε συνδιαλλακτικῶς κατὰ τὸν Ἀριστ. ἐν Σφηκῶν στ. 1285.

⁶⁾ Ερευνώμενον εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρν. στ. 653 παραδίδει τὸ σχόλιον, ὅτι «κατεκλή-
ρωσε καὶ τὴν Αἰγίναν, ὡς Θεογένης φησὶν ἐν τῇ περὶ Αἰγίνης». ἴσως τὸν κλῆρον τούτου
ἔλαβεν ὁ ποιητὴς μετὰ τὴν τελικὴν υποδουλίαν τῆς νήσου τῇ 431. ἴδε Bergk, Griech.
Litt. IV, 74

⁷⁾ Ὁ Σουίδας λέγει «Ἀριστοφάνης Ῥόδιος ἦτο Λίνδιος, οἱ δὲ Αἰγύπτιον ἔφασαν» (πα-
ράδ. καὶ σγλ. εἰς Ἀριστ. Νεφ. 271 καὶ Ἀθην. VI, 229c) «οἱ δὲ Καμείρα, θέλει δὲ Ἀθηναῖος».

⁸⁾ Ὁ Ἀριστ. ἐν Νεφ. 530 λέγει «κἀγὼ, παρθένος γὰρ ἐτ' ἦν κοῦν ἐξῆν πῶ μοι τῶ-
κύν, ἐξέθηκα». Κατὰ τῆς εἰς τὴν ἡλικίαν ἀναφερομένης ἐφημερίας τοῦ χοροῦ τούτου κη-
ρύσσεται ὁ Römer, Zur kritik und Exegese der Wolken des Aristophanes ἐν Sitzungs-
ber der bayer. Akademie 1896 σελ. 244 κ. ἐξῆς.

στον νομῖμου ἡλικίας, ἢ πιθανώτερον εἶχεν ἡλικίαν 25—30 ἐτῶν ¹⁾, διότι τῷ 421, ὅτε ἐδίδασκε τὴν *Εἰρήνην*, ἦτο ἤδη φαλακρός ²⁾. Ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας αὐτοῦ οὐδεμία μὲν ἀκριβοῦς περιεσώθη μαρτυρία, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀποδεικνύεται, οὐ μόνον ὅτι ἐμελέτησε καλῶς τοὺς συγγενεῖς ποιητάς, τοὺς κωμικοὺς καὶ ἱαμβογράφους, ἀλλ' ὅτι ἦτο καὶ τῶν τραγωιδῶν τοῦ Αἰσχύλου ἐγκρατὴς καὶ τῶν ᾠδῶν τοῦ Στρησιγόρου καὶ Πινδάρου, καὶ καὶ καθ' ὅλου εἶπεῖν ὅτι αἱ Μοῦσαι καὶ αἱ Χάριτες περιίσταντο περὶ τὸ λίκνον αὐτοῦ καὶ συμπαρηκολούθουν αὐτῷ διὰ παντός τοῦ βίου. Μεγάλην δὲ ῥοπὴν πρὸς τὸν βίον καὶ τὰς πεποιθήσεις τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ ἔσχον αἱ πολιτικαὶ ἑταιρεῖαι. Ἐκ τούτου μεθ' ὅλης τῆς σφοδρότητος τῆς θερμῆς αὐτοῦ φύσεως προσεκολλήθη πρὸς τοὺς φίλους τῆς εἰρήνης καὶ τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἵτινες ἐδυσχέρανον βλέποντες τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἰσχὺν τῶν ἐξ ἰσχυρῶν δυνατῶν γενομένων, οἷον τοῦ Κλέωνος καὶ Ὑπερβόλου, καὶ τὴν φορὰν τῆς νέας τῆς σχολῆς τῶν ῥητόρων καὶ τῶν σοφιστῶν παιδείας ³⁾. Οὕτω δὲ συνδέων τὸ ἐπίχαρι καὶ εὐτράπελον πρὸς τὴν πολιτικὴν θερμουργίαν καὶ τὴν ἠθικὴν αὐστηρότητα κατώρθωσε ν' ἀνυψώσῃ τὴν σκηνὴν τῆς ἀκολάστου Θαλίας καὶ ν' ἀποδείξῃ αὐτὴν ἐστὶν παιδεύσεως τοῦ λαοῦ καὶ δυνάμει πολιτικῇ. Ἐπὶ 40 δ' ἔλα ἔτη (427—388) ἦτο κύριος τῆς κωμικῆς

1) Ἀπὸ τίνος ἡλικίας ἐδικαιούντο οἱ ποιηταὶ νὰ αἰτῶσι χορόν, τοῦτο δὲν ἦτο ἀκριβῶς γνωστὸν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους ἐρμηνευτάς. Τὸ νεώτερον σχόλιον εἰς Νεφ. 510 ποιῆται λόγον περὶ τοῦ 30 ἔτους. Ἀγνοιοι τῶν πραγμάτων ἐλέγχει τὸ εἰς τοὺς Βατράχους 504 σχόλιον «σχεδὸν μεираκίσκος ἦδη ἦπιετο τῶν ἀγώνων», ἐξ οὗ οὐδὲν δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν.

2) Ἐν *Εἰρ.* στ. 767 λέγεται: «καὶ τοῖς φαλακροῖσι παραινοῦμεν συσπουδάζειν περὶ τῆς νίκης». Παράβ. καὶ Bergk, Comment. 203. Καὶ αἱ προτομαὶ τοῦ ποιητοῦ περιστεῖσιν αὐτὸν φαλακρόν. Ὅτι δὲ φιλοπάτης ἦτο, μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος ἐν X, 429 α' λέγων «Καὶ Ἀλκαῖος δὲ ὁ μελοποιός, καὶ Ἀριστοφάνης ὁ κωμῳδιοποιός μεθύοντες ἔγραφον τὰ ποιήματα.» Παράβ. καὶ Σφηκ. στ. 80.

3) Ὅτι ἐν ταῖς γνώμας τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητῶμεν τὴν ἀντικειμενικὴν κρίσιν ἱστορικοῦ ἀμερολήπτου, ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ θεωρῶμεν αὐτὰς ὡς ὑποκειμενικάς καὶ ἐκ φατριασμοῦ πολιτικοῦ προερχομένας, τοῦτο ὑποστηρίζει ὁ Müller-Strübing.

σκηνῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν αὐτῇ ἀγωνιζόμενος συνυπέστη καὶ τὰς μεταβολάς, αἵτινες ἐπῆλθον εἰς τὴν κωμωδίαν ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῶν τε καιρῶν καὶ τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ. Διότι οἱ μὲν ἀριστοκρατικοὶ ἑταῖροι τοῦ ποιητοῦ ἀνέλαβον μὲν τὴν διοίκησιν τῶν τῆς πόλεως, ἀλλ' οὐδόλως ἐβελτίωσαν τὰ πράγματα. Ἡ δ' ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐλευθερία τοῦ λόγου ὑπεβλήθη εἰς ὀχληρὰ δεσμὰ καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ τῶν ισχυρῶν φόβου ¹⁾, ἢ δὲ πολιτεία εἰς πενίαν περιστᾶσα διὰ τὴν ἀτυχή ἔκβασιν τοῦ μακροχρονίου πολέμου δὲν ἤδυνάτο νὰ δαπανᾷ εἰς ἀγῶνας καὶ χορηγίας. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ ποιητὴς γηράσας κατὰ μικρὸν δὲν ἦτο πλέον ἐπίσης ὁρμητικὸς καὶ ἀπηνῆς ἐν ταῖς προσβολαῖς αὐτοῦ. Ἐκ τούτων πάντων ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς Νικηϊοῦ εἰρήνης τὸ πατριαστικὸν πάθος ἀπὸ τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ καὶ τελευτῶν ἐγένετο ὁ ποιητὴς ἰδρυτὴς τῆς νέας κωμωδίας διὰ τῶν νεωτέρων αὐτοῦ κωμωδιῶν τοῦ Πλούτου, τοῦ Αἰολοσικῶνος καὶ τοῦ Κωκάλου ²⁾. Καὶ τὰς μὲν τελευταίας δύο ταύτας κωμωδίας ἐδίδαξεν οὐχὶ αὐτὸς ὑπὸ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι, ἀλλ' ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ Ἀραρότος θέλων νὰ συστήσῃ αὐτὸν διὰ τούτων εἰς τὸ κοινόν ³⁾. Τὸν δὲ σωζόμενον Πλούτον ἐποίησεν, ἵνα διδάξῃ κατὰ τὰ Διονύσια τοῦ 388. Μικρὸν δὲ μετὰ ταῦτα, ὡς φαίνεται, ἀπέθανεν, διότι βεβαίως κατὰ τὴν 401 Ὀλυμπιάδα, ὅτε κατὰ τὸν Σουίδαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀραρὼς παρῆλθεν ἰδίας νὰ διδάξῃ κωμωδίας, δὲν ἀνῆκεν εἰς τοὺς ζῶντας καὶ πιθανῶς καὶ τὸ τῷ 384 γραφὲν Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος ἐγράφη εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποθανόντος ποιητοῦ. Κατέλιπε δὲ τρεῖς

¹⁾ Παράβ. Εἰρ. 739 κ. ἐ. Σφηκ. 1023 κ. ἐ. Ἀνάγνωθι § 195

²⁾ Οὕτω λέγεται ἐν Βίῳ. « Ὑψηλίσματος γενομένου χορηγικοῦ ὥστε μὴ ὀνομαστὴ κομῶδειν τινα καὶ τῶν χορηγῶν οὐκ ἀντεγόντων πρὸς τὸ χορηγεῖν . . . ἐγραψε Κώκαλον, ἐν ᾧ εἰσάγει φθοράν καὶ ἀναγνωρισμὸν καὶ τᾶλλα πάντα, ἃ ἐξήλωσε Μένανδρος ». Παράβ. καὶ τὰ ὑπὸ Πλατωνίου ἐν τῷ Περί διαφορᾶς κωμωδιῶν λεγόμενα. « τοιοῦτος οὖν ἐστὶν ὁ τῆς μέσης κωμωδίας τύπος, οἷός ἐστιν ὁ Αἰολοσικῶν Ἀριστοφάνους ».

³⁾ Παράβ. ὑπόθεσιν [III] Πλούτου Ἀριστοφ., ἴσως δὲ καὶ διότι ὁ Ἀριστοφάνης γέρον ἦτο καὶ ἰδύνάτος νὰ ὑποδυθῇ αὐτὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πρωταγωνιστοῦ.

ἡ τέσσαρας υἱούς, ὧν ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀραρὼς ἀφιερώθη-
σαν ὡσαύτως εἰς τὴν κωμικὴν σκηνήν ¹⁾).

200. Ἐργα. Ὁ Ἀριστοφάνης κατέλιπε τέσσαρας καὶ τεσσα-
ράκοντα τραγωδίας, ὧν τέσσαρες ἐθεωροῦντο ὡς ὑποβολιμαῖαι ²⁾.
Ἐκ τούτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἑνδεκά μόνον, τὰς δ' ἄλλας γνω-
ρίζομεν μόνον ἐκ τοῦ ὀνόματος ἢ ἐξ ἀποσπασμάτων ³⁾. Ὅτι δ' ὁ
ἀριθμὸς τῶν δραμάτων τοῦ ποιητοῦ ὑπολείπεται πολὺ τοῦ τῶν
μεγάλων τραγικῶν, τοῦτο οὐδὲλως εἶναι θαυμαστόν, διότι κατὰ
τὰς ἑορτὰς τῶν Διονυσίων ἐδιδάσκετο μία μὲν μόνον κωμῳδία,
τρεῖς δὲ τραγωδίαί. Τὰς τρεῖς δὲ πρώτας κωμῳδίας ἐδίδαξε δι'
ἄλλων, τοὺς Δαιταλέας μὲν διὰ τοῦ Φιλωνίδου τῷ 427,
τοὺς δὲ Βαβυλωνίους τῷ 426 καὶ τοὺς Ἀχαρνέας τῷ 425
διὰ τοῦ Καλλιστράτου ⁴⁾. Ἀμφότεροι δ' οὗτοι ἐχρησίμευσαν
εἰς αὐτὸν καὶ βραδύτερον ὡς ὑποκριταὶ ὑποδύμενοι ὁ μὲν τὰ
πρόσωπα τῶν δημοσίων ἀρχόντων, ὁ δὲ τὰ τῶν ἰδιωτῶν, διότι βε-
βαίως ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τοῦτο ἀρμόδιος ἦτο ⁵⁾. Ἐν δὲ τῇ Εἰ-
ρήνῃ τὸ κύριον πρόσωπον κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ὑπεδύθη ὁ ὑποκρι-

¹⁾ Κατὰ τὸν Δικαίρχον εἶχε καὶ ἄλλον υἱὸν Φιλέταιρον καλούμενον. Καὶ ὁ Ἀπολ-
λόδιωρος ἀντ' αὐτοῦ ἀναφέρει υἱὸν Νικόστρατον.

²⁾ Τὰ τέσσαρα ἀμφισβητούμενα δράματα ἢ Πόλεις, ὁ Διονύσος ναυαγός,
αἱ Νῆσοι καὶ ὁ Νίος ἀπεδίδοντο ὑπ' ἄλλων εἰς τὸν Ἀρχιππον. Περὶ τοῦ λόγου δὲ
τῆς τοιαύτης κρίσεως πραγματεύεται ὁ Kaibel ἐν Hermes 24 (1889) σελ. 42 κ. ἐξῆς.

³⁾ Ἀλφαβητικὴ ἀναγραφὴ τῶν 42 δραμάτων ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ κώδικι L 39
(ὃν ἀνεκάλυψεν ὁ Novati Παράβ. καὶ Wilamowitz ἐν Hermes 14, 461 κ. ἐ.) καὶ ἐν τινὶ
Βατικανῷ (ὃν ἀνεκάλυψεν ὁ Zuretti, Anal. Arist. 1892, 104). Παράδοξον εἶναι, ὅτι
αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Ἀριστοφ. ὡς νικῆσας ἐν ταῖς Διονυσίαις, μόνον δ' ἐν ταῖς Ἀθηναίαις
ἐνίκησεν. Ἰδε Oehmichen ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889, II, 156.

⁴⁾ Ὁ Καλλιστράτος ἐδίδαξε καὶ τοὺς Δαιταλέας κατὰ τὸν Ἀνών. Περὶ Κωμῳδίας
III Παράβ. καὶ σχόλ. εἰς Νεφ. 531. Ἄλλως δὲ λόγον ποιούμενος ὁ Ἀριστοφ. περὶ τοῦ
ποιητοῦ τῶν δραμάτων ἐκείνων, ὡς ἐν Ἀχαρν. 644, βεβαίως ἑαυτὸν ἐννοεῖ καὶ οὐχὶ τοὺς τὸ
ὄνομα παρασχόντας. Καὶ ταῦτα δ' ἀναγινώσκωμεν ἐν τῇ Βίῳ: «ἐσχωπτον αὐτὸν Ἀριστώ-
νυμός τε καὶ Ἀμειψίας, τετράδι λέγοντες αὐτὸν γεγονέναι κατὰ τὴν παροιμίαν ὡς ἄλλοις
πονούντα».

⁵⁾ Κατὰ τὸν Βίον «διὰ μὲν Φιλωνίδου τὰ δημοτικά, διὰ δὲ Καλλιστράτου τὰ ἰδιωτι-
κά». Ἰδε καὶ τὸ σχόλ. εἰς Ἀριστ. Νεφ. 531 καὶ Bergk παρὰ Meineke II, 916 κ. ἐξῆς.
Zacher ἐν Philol. 49, 313 κ. ἐξῆς.

τῆς Ἀπολλόδωρος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἄλλως ὁ ποιητὴς οὐδόλως κατεφρόνει τοῦ ἔργου τῶν ὑποκριτῶν καὶ γνωρίζομεν τοῦτο μάλιστα, ὅτι ἐν τοῖς Ἰππεῦσιν ὑπεδύθη αὐτὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Κλέωνος, διότι ὁῖθεν οὐδεὶς τῶν ὑποκριτῶν ἐτόλμα ν' ἀναλάβῃ τὸ ἐπικίνδυνον πρόσωπον ¹⁾. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ ποιητοῦ, ὡς φυσικόν, τὰ δράματα αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσι πλέον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὡς τὰ τῶν τραγικῶν. Αἷτιον δὲ τούτου ἦτο ὅτι καὶ τὸ ὕψος καὶ αἱ ὑποθέσεις τῶν πρὸς τοὺς καιροὺς ἐκείνους ποιηθέντων ἔργων τῆς παλαιᾶς κωμωδίας οὔτε τὸ αὐτό, ὡς ἄλλοτε, ἐνδιαφέρον νὰ κινήσωσιν ἠδύναντο, οὔτε πρὸς τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ τῶν νεωτέρων προσήρμοζον. Ἀλλὰ τοσούτῳ μᾶλλον καὶ ἀνεγινώσκοντο καὶ ὑπεμνηματίζοντο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκ τούτου, ἂν καὶ διεβλήθη ὁ ποιητὴς ὑπὸ τῶν νηφαλίων ἀνδρῶν τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων, ὡς ὑπὸ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Πλουτάρχου ²⁾, διὰ τὰ ὀριμέα καὶ βδελυρὰ σκώμματα, διεσώθησαν ὅμως ἑνδεκά αὐτοῦ κωμωδίαί, αἱ ὀνομαστόταται βεβαίως καὶ χαρακτηριστικώταται, καὶ πρὸς τοῦτοις σφώτατα καὶ εὐστοχώτατα σχόλια, ὧν ἄνευ δυσχερεστάτη ³⁾ ἀπέβαινεν ἡμῖν ἡ ἐρμηνεία καὶ ὁ ὀρισμὸς τοῦ χρόνου ἐκάστης τῶν κωμωδιῶν. Ἐκάστην ἄρα τῶν ἑνδεκά τούτων κωμωδιῶν θὰ ἐξετάσωμεν νῦν ἰδίᾳ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν ³⁾.

¹⁾ Κατὰ τὸν Βίον «οὐδενὸς τῶν σκευοποιῶν τολμήσαντος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ (Κλέωνος) σκευάσαι, δι' ἑαυτοῦ Ἀριστοφάνης ὑπεκρίνατο, αὐτοῦ τὸ πρόσωπον μίλην χρίσας», διὸ φαίνεται ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ ἐν Ἰππεῦσι (230 καὶ ἐξῆς) χωρίου.

²⁾ Δίων. Χρυσ. στ. 18, 6 σ. 476 R. Πλουτ. Συγκρίσεις Ἀριστοφάνους καὶ Μενάνδρου ἐπιτομὴ [τόμ. 5, 203 κ. ἐ]. «Ὁ ἱατρὸς Γαληνὸς ἔγραψε βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Εἰ γράψαι ἀνάγνωσμα τοῖς παιδευομένοις ἢ παλαιὰ κωμωδία», [Τὰς περὶ Ἀριστοφάνους κρίσεις τῶν ἀρχαίων περισυνέγαγεν ὁ Setti ἐν Rivist. di filol. class. 1882 τ. 10 σ. 132 κ. ἐ].

³⁾ Ἐν τῷ κυρίῳ κώδικι, τῷ ῥαβεννατικῷ, ἀπαντῶσιν αἱ κωμωδίαὶ κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν Πλουτῶτος, Νεφέλαι, Βάτραχοι, Ἰππῆς, Ἀχαρνῆς, Σφηκεῖς, Εὐρηνη. Ὅρνιθες, Θεσμοφοριάζουσαι, Ἐκκλησιάζουσαι, Λυσιστράτη. Λόγος δὲ τῆς κατατάξεως ταύτης δὲν ἦτο ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐποιήθησαν αἱ κωμωδίαί, διότι μᾶλλον προηγούνται αἱ τρεῖς μᾶλλον ἀξιαὶ ἀναγνώσεως φανεῖσαι εἰς τοὺς μεταγενεστέρους γραμματικούς, ὁ Πλουτῶς ὡς ὑπόδειγμα τῆς νέας κωμωδίας καὶ αἱ Νεφέλαι καὶ οἱ Βάτραχοι διὰ τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν πρὸς τὸν Σωκράτην καὶ Εὐριπίδην. Εἰς τὰς τρεῖς δὲ ταύτας ὡς φαίνεται, προσέθεσαν ἄλλοι βραδύτερον ὡς τετάρτην τοὺς Ἰππῆας, διότι αἱ

201. Ἀχαρνῆς ὀνομάζεται ἡ παλαιστάτη τῶν περιω-
θεισῶν κωμῳδιῶν, ἥτις ἐδιδάχθη διὰ τοῦ Καλλιστράτου τῷ 425
ἐν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἔτυχε τῶν πρωταίων ¹⁾. Τὴν ἑορτὴν συνεμ-
φαίνει αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν στίχῳ 1304 λέγων· « αὐτοὶ γὰρ ἔσμεν
οὐπὶ Ἀθηναίῳ τ' ἀγῶν, κοῦπω ξένοι πάρειςιν, » καὶ τοῦτο, διότι ὁ
Κλέων εἶχεν εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν Βουλὴν κατηγορῶν, ὅτι κατὰ
τὸ πρότερον ἔτος ἐν τοῖς Βαβυλωνίοις κατέστησε πρὸ τῆς
Ἑλλάδος συμπύσης γελοῖαν καὶ τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς ἄρχοντας
τῶν Ἀθηναίων ²⁾. Τὸ ὄνομα δ' ἔλαβεν ἡ κωμῳδία αὕτη ἐκ τοῦ
χοροῦ, ὃς συνίστατο ἐξ ἀνθρακίων τοῦ δήμου Ἀχαρνῶν, ῥωμα-
λέων, εὐσταλῶν ἀνδρῶν, πρὸς ὧν τὴν νευρώδη ῥώμην ἄριστα ἤρ-
μοζεν ὁ γοργὸς καὶ εὐτονος ῥυθμὸς τῶν κρητικῶν καὶ τροχαίων.
Ἀφορμὴν δὲ παρέσχεεν εἰς τὸν ποιητὴν ἡ ἀντίθεσις ἡ ὑπάρχουσα
ἀνά μέσον τῶν ποθοῦντων τὴν εἰρήνην ἀγροτῶν, οἵτινες ἐδυσχέ-
ραινον διὰ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ πολέμου, καὶ τῶν δημαγωγῶν
τῶν δημαγωγῶν καὶ σιδηροφάγων τοῦ κόμματος τοῦ Κλέωνος καὶ
Λαμάρχου, ὧν ὁ σίτος εὐθαλέστατος ἦνθιι τρεφόμενος ἐκ τῶν δει-
νῶν τοῦ πολέμου. Ἐπίτροπος δὲ τῶν πρώτων εἶναι ὁ χρηστὸς Δι-
καιόπολις, ὃς πέμψας τὸν Ἀμφίθεον εἰς Σπάρτην συνῆψε καθ' ἑαυ-
τὸν εἰρήνην πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ νῦν εὐθυμος καὶ χαίρων,
ὥς ἄλλοτε ἐν τοῖς χρόνοις τῆς εἰρήνης, πανηγυρίζει τὰ κατ' ἀγροῦς
Διονύσια ³⁾. Περιπλέκεται δ' ἡ πρᾶξις καὶ διὰ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀχαρ-
νέων, οἵτινες λιθοβολοῦντες τὸν προδότην, διότι ἐτόλμησε νὰ συνά-
ψῃ τὴν εἰρήνην πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πόλεως, ἀναγκάζουσι ν' ἀ-

ἄλλαι Ἀχαρ. — Ὅρν. διεδάχθησαν κατὰ χρονολογικὴν ἀκολουθίαν, (ἴδε ἀνωτ. § 164) Τὸ
τέλος ἀποτελοῦσιν αἱ τρεῖς περὶ τῶν γυναικῶν κωμῳδίαί.

¹⁾ Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν « Ἐδιδάχθη ἐπὶ Εὐθυδήμου ἄρχοντος ἐν Ἀθηναίοις διὰ Καλλιστρά-
του καὶ πρώτος ἦν δευτέρος Κρατῖνος Χειμαζομένοις, τρίτος Εὐπολις Νουμηνίαις »

²⁾ Σχολ. εἰς Ἀχαρν. 502 Ὁ Σχολ. ἐν σχολ. εἰς Σφήκ. 1275 χαρακτηρίζει τὸν τύπον
τῆς γραφῆς ὡς εἰσα γ ὡ γ ἡ ν εἰς τὴν β ο υ λ ῆ ν. Ἀλλ' ὁμοῦς ὁ ποιητὴς ἦτο ἀνυπεύθυνος,
διότι δι' ἄλλου μὲν ἐδιδάχθη ἡ κωμῳδία, μόνος δ' ὁ διδάξας ἤδύνατο νὰ κατηγορηθῇ. Κατὰ
τὸ σχολ. εἰς Ἀχαρ. 377 ὁ Κλέων ἐγράψατο σίτην ξενίαν.

³⁾ Διὰ τίνος πᾶν ὄριον ὑπερδαινούσης ἐλευθερίας μεταδιδάξει ὁ ποιητὴς ἀπὸ τοῦ στίχου
240 τὴν σκηνὴν ἐκ τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἀγροῦς, περὶ οὗ ἴδε Haupt. Opusc. II, 458 κ. ἑ.

πολογηθῇ ἔχων τὴν κεφαλὴν ὃ πέρ ἐπεξήνου, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ τῆς δραματικῆς ἀντιθέσεως τοῦ ἀπλοικοῦ ἀγρότου καὶ τοῦ φιλοπολέμου, τοῦ τρεῖς λόφους ὥσπερ Ὀθωμανὸς πασσᾶς φέροντος Λαμάχου, ὃς ἐκστρατεύει μὲν κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων Βοιωτῶν, ἐν ᾧ ἐκεῖνος εἰς συμπόσιον προσκαλεῖται, φέρεται δ' ὀπίσω βαρέως τετρωμένος, ἐν ᾧ ἐκεῖνος μετὰ τὸ εὐθυμον συμπόσιον ἀγάλλεται καὶ ὀρχεῖται. Ταῦτα δὲ πάντα ἐμψυχοῦνται ὑπὸ τῶν ὑπερεκχειλιζόντων σκωμμάτων καὶ τερπνοτάτων σκηνῶν, οἷαι ἡ τῶν πρέσβειων τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἡ τοῦ φροντιστηρίου τοῦ Εὐριπίδου, ἡ τῆς πωλήσεως τῶν μεγαρικῶν δελφάκων. Παρὰ πᾶσαν δὲ τὴν σπουδαιότητα τῆς πολιτικῆς βάσεως τῆς ὑποθέσεως, ἥτις ἀπανταχοῦ διαφαίνεται, καταφαίνεται καὶ ἡ ἀκολασία τῆς διονυσιακῆς ἐορτῆς, ἥτις προκαλεῖ καὶ αἰτιολογεῖ τὰς σκαιοτάτας βωμολοχίας¹⁾. Ὁ δὲ χορὸς ἐν τῇ παραβάσει (626 - 718) ὑπεραπολογεῖται γενναίως τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν.

202. Οἱ δ' Ἰππῆς, οὓς προαγγέλουσιν ἤδη οἱ Ἀχαρνῆς ἐν στίχῳ 301, ἀνεβιβάσθησαν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τῷ 424 ἐν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἔτυχον τῶν πρωτείων²⁾. Τὴν κατασκευὴν δὲ καὶ τὴν τάσιν τῆς κωμωδίας ἐλέγχει αὐτὸ τὸ ὄνομα. Οἱ ἄριστοι δὴλα δὴ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, οἱ ἱππεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν εὐγενῶν, περιποίησαν τὴν τιμὴν εἰς τὸν Ἀριστοφάνην νὰ ἀποτελέσωσιν αὐτοὶ τὸν χορὸν³⁾. Τοῦτο δ' ἀνύψωσε τὸ πολιτικὸν φρόνημα τοῦ ὑπὸ τῶν ἀρίστων τῆς πόλεως ἐνώπιον πάντων ὑποστηριζομένου ποιητοῦ, ὃς μετὰ παρρησίας ἀκαταλήπτου εἰς τὸ νῦν ἀτυνομικὸν σύστημα οὐ μόνον ἐλέγχει ἀπροκαλύπτως τὸν λυμαινόμενον τὴν

¹⁾ Ὁ Müller-Stübmg ἐν σελ. 493 κ. ἔ. ἀποδέχεται, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι ἐπεξεργασμένον, διότι ὁ Λάμαχος οὐ μὲν ὡς στρατηγός, οὐδὲ δ' ὡς λαχαγὸς ἐπιφαίνεται. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὑποστηρίζει ὁ Zielinski, Gliederung der altatt. Komöd. 54 κ. ἔ. πειρώμενος ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἀντὶ τῆς ψυχρᾶς σκηνῆς τῆς λογομαχίας 593 κ. ἔ. ἐν τῇ πρώτῃ ἐπεξεργασίᾳ ἀπῆλθον τέλειος ἀγών.

²⁾ Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἦλθε δεύτερος Κρατίνος Σατύροις, τρίτος Ἀριστομένης Ὑλοφόροις. Περὶ τῶν Ἰππέων δὲ λέγει ἡ ὑπόθεσις «τὸ δρᾶμα τῶν ἀγῶν καλῶς πεποιημένον».

³⁾ Εὐθύνωμον ὁμολογεῖ τὴν ὑψηλὴν τιμὴν ὁ ποιητὴς ἐν Σφηκῶν στίχῳ 1023.

πόλιν παντοδύναμον Κλέωνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ πάντων κυρίου δήμου ἐκσφενδονᾷ εὐπαρρήσιόστως τὰς πικροτάτας ἀληθείας. Οὐ μόνον δ' ἡ ἐπιμελής διάθεσις, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐστηρῶς διεξηγημένη ὑπόθεσις ἀποδεικνύουσι τοὺς Ἰππέας ἔργον κρείττον καὶ τῶν μετὰ μεγαλοφυοῦς ἀκολασίας πεπονημένων Ἀχαρνέων. Ἐν αὐτῷ ὁ δῆμος, γέρον, ὀξύχολος, εὐπρόσοδος οὐ μόνον εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κολακειάν ἄρχεται τέλεον ὑπὸ τοῦ νέου αὐτοῦ οἰκέτου Κλέωνος, ὅς οὐ μόνον ἐμπειρότατος εἶναι παντοιοτρόπως νὰ δελεάζῃ τὸν γέροντα δεσπότην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν στρατηγῶν Νικίου καὶ Δημοσθένους κατώρῳσε πρὸ μικροῦ ν' ἀφαρπάσῃ τὸν εὐγευστότατον ψωμόν. Ἐν τῷ προλόγῳ δὲ παρέρχονται δύο ἄλλοι οἰκέται τοῦ δήμου, οὓς οἱ γραμματικοὶ βαπτίσαντες ἐκάλεσαν Δημοσθένην καὶ Νικίαν¹⁾, οἵτινες δδύρονται ἔνεκα τοῦ νέου αὐτῶν ἐταίρου, τοῦ Παφλαγόνος, ὅς διὰ τῶν κολακειῶν ἀπεστέρησεν αὐτοὺς τῆς εὐνοίας τοῦ δεσπότη. Ἀλλὰ χρησμός τις ἐξ ἐκείνων, οἵτινες κατὰ δωδεκάδας τότε ἐκυκλοφοροῦντο προλέγοντες περὶ τῶν κοινῶν, δεικνύει εἰς αὐτοὺς τὴν ὁδόν, ἣν πορευόμενοι θὰ ἡδύναντο νὰ ἐκβάλωσι τῆς ἀρχῆς τὸν ἐπίτριπτον ἐταῖρον. Ἐξευρίσκουσιν δὴλα δὴ τέταρτόν τινα οἰκέτην, τὸν ἀλλαντοπώλην Ἀγοράκριτον²⁾, ὅς ὑπερβάλλει καὶ αὐτὸν τὸν βυρσοδέφην Κλέωνα κατὰ τὴν ἀναίδειαν. Ἡ διαίρεσις δὲ τοῦ δράματος εἰς πράξεις ὑποδηλοῦται διὰ τῶν παραβάσεων καὶ τῆς μεταβολῆς τῶν σκηνῶν. Μετὰ τὸν πρόλογον δὴλα δὴ συλλαμβάνεται τὸ πρῶτον ὁ Κλέων ἐν τῷ φανερῷ, καίπερ κραυγάζων καὶ ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν τῶν ἡλιαστῶν καὶ διαμαρτυρούμενος, ὑπὸ τοῦ ἀλλαντοπώλου συνεπικούρους ἔχοντας τοὺς ἰππέας, τοὺς ἀδιαλλάκτους ἐχθροὺς τοῦ δημαγωγοῦ. Εἶτα

¹⁾ Τὰ ὀνόματα ἀναγινώσκονται νῦν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι καὶ ταῖς χειρογράφοις, ἀλλ', ὡς ἡ ὑπόθεσις διδάσκει, ἐτεθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας.

²⁾ Τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀντιπάλου τούτου εἶναι μὲν πλάσματα τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἴσως ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ ἐδανείσθη αὗτος γραμμὴς τινας ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ἐπίσης χυδαίου δημαγωγοῦ Ὑπερόλου. Ὁ Müller Strübing ἐνθ' ἀντιφ. σελ. 556 ἐν τῇ σημ. πειρᾶται νὰ παραγάγῃ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Ἀγόρατος + Θεόκριτος.

ὁ ἀλλαντοπόωλης μετὰ τὴν παράβασιν διηγεῖται ἐν μακρᾷ παροδικῇ ῥήσει τὰ ἐν τῇ βουλῇ γενόμενα κατὰ τὴν δίκην καὶ ἔπειτα ἐπέρχεται ἡ μακρὰ πρὸ τοῦ δήμου διαδικασία, καθ' ἣν τελευτῶσαν ἐκάτερος τῶν ἀντιδίκων πειρᾶται ἐπιχαριτώτατα νὰ ὑπερβάλῃ τὸν ἐχθρὸν πλείονα χαριζόμενος εἰς τὸν δῆμον. Μετὰ δευτέραν δέ τινα παράβασιν ὁ νικητὴς Ἀγοράκριτος λαβὼν τὸν δακτύλιον (στ. 947) παρέρχεται ἐν ἑορτασίμῳ πομπῇ μετὰ τοῦ ἀφεψημένου καὶ καλοῦ διὰ τοῦτο ἐκ κακοῦ γενομένου δήμου ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως. Διαποικίλλεται δ' ἡ πρᾶξις ὑπὸ παντοίων δηκτικῶν ἐπινοιῶν καὶ σκωμμάτων, εἰς ἃ ἱκανὴν ὕλην παρεῖχεν ἡ δημαγωγία τῶν χρόνων ἐκείνων. Θαυμαστά δὲ καὶ διὰ τὸν ρυθμὸν καὶ διὰ τὸ περιεχόμενον εἶναι τὰ εὐθυμα ἄσματα τῶν ἱππέων καὶ αἱ ἱστορικαὶ ἀνασκοπαὶ τῶν προγενεστέρων ποιητῶν ἐν τῇ πρώτῃ παραβάσει (505-610). Καὶ σεμνύνεται μὲν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Νεφέλαις (549) ἐπὶ τῷ κατορθώματι, ὅτι ἔπαισε Κλέων' ἐς τὴν γαστέρα, ἀλλ' ἡ τολμηρὰ αὐτοῦ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ βυρσοδέψου Κλέωνος καὶ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ ἐγένετο ἀφορμὴ διωγμῶν καὶ δίκης, ὡς αὐτὸς ὑπαινίσσεται ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τῶν Σφηκῶν (στ. 1285) ¹⁾ λέγων· « ἦ νίκα Κλέων μ' ὑπετάραττεν ἐπικείμενος καὶ με κακίαις ἔκνισεν ». Ἐν τούτοις τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστοφάνους παρώρμησεν ἄλλους ποιητὰς καὶ δὴ τὸν Εὐπολιν καὶ Ἑρμιππον νὰ ἐπιτεθῶσι καθ' ὅμοιον τρόπον κατὰ τοῦ λυchnοποιῦ Ὑπερβόλου ²⁾.

203. Αἱ δὲ Νεφέλαι ἐποιήθησαν, ἵνα διδαχθῶσι τὸ πρῶ-

¹⁾ Εἰς τὴν γραφὴν τοῦ Κλέωνος ἀναφέρει ὁ Bergk ἐν τοῖς Klein. Schriften, II, 467 τὸ χωρίον τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Πολιτ. Ἀθην. 2, 18. Πλὴν τῶν ἱππέων καὶ αἱ Ὀλκᾶδες τοῦ Ἀριστοφάνους διδαχθεῖσαι ἐν τοῖς Ἀθηναίοις τοῦ 423 ἐπιτεθέντο κατὰ τοῦ Κλέωνος καὶ τῶν περὶ αὐτόν.

²⁾ Ἀριστ. Νεφ. 553 κ.έ. Τὸ Σχόλ. εἰς Νεφ. 554 ἐπάγεται ἐκ τῶν Βαπτῶν τοῦ Εὐπόλιδος τὸν στίχον· « κακίους τοὺς ἱππεῖς ξυνοποίησα τῷ φαλακρῷ τούτῳ κἀδωρησάμην », ὅνπερ οἱ παλαιοὶ ἀνέφεραν εἰς τὴν δευτέραν παράβασιν στ. 1288 - 1315. Πῶς δὲ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο, πειρᾶται νὰ ἐξεύρῃ ὁ Kirchhoff ἐν Hermes 13, 287 κ.έ.

τον τῷ 423 κατὰ τὰ Διονύσια, ἀλλ', ἐπειδὴ ψυχρὰς ἔτυχον ἀποδοχῆς ¹⁾, διεσκεύασεν αὐτὰς αὖθις ὁ ποιητής. Καὶ αἱ δευτέραι μὲν αὖται Νεφέλαι, αἵτινες ὅμως οὔτε ἐτελειώθησαν, οὔτε ἐδιδάχθησαν ²⁾, πρόκεινται νῦν εἰς ἡμᾶς. 'Αλλ' οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ εἶχον καὶ τὰς πρώτας, ἃς ἠδύναντο νὰ συγκρίνωσι πρὸς ταύτας ³⁾, καὶ διδάσκουσιν, ὅτι νέαι προσθῆκαι εἶναι ἢ παράδοσις κυρίως, ἐν ᾗ οὐδύρεται ὁ ποιητής διὰ τὴν ἀνεπιείκειαν τῶν θεατῶν (στ. 518 κ. ἐ.) ⁴⁾, ἢ αἰτιολογία τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου λόγου (στ. 889 — 1104) καὶ τὸ τέλος, ἐν ᾧ κατακαίεται τὸ φροντιστήριον τοῦ Σωκράτους. 'Αλλ', ὡς προλαβόντως εἵπομεν, δὲν ἐξετιμῆθη τὸ ἔργον δεόντως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, διότι τὸ μὲν πολὺ πλῆθος οὐδόλως ἐνδιεφέρετο περὶ τῶν φιλοσοφικῶν μελετῶν, οἱ δ' ἀγαθοὶ ἡγανάκτου διὰ τὴν ἀδικὸν διαστροφὴν τῆς μορφῆς τοῦ Σωκράτους. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅμως ὁ ποιητής ἐθεώρει τὸ ἔργον τοῦτο ὡς τὸ ἄριστον αὐτοῦ καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἐδικαίωσαν ἐν μέρει τὴν κρίσιν ταύτην, διότι οὐδεμία ἄλλη κωμωδία ἀνεγιγνώσκετο καὶ ὑπεμνηματίζετο ὑπὸ τε τῶν παλαιότερων καὶ τῶν νεωτέρων τοσοῦτον, ὅσον αὕτη. Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον κινεῖ μᾶλλον τὸ παγχόσμιον πρόσωπον τοῦ Σωκράτους ἢ αἱ ποιητικαὶ καλλοναὶ τοῦ ἔργου, διότι ἀληθῶς ἡ τελεία διαστροφή τοῦ φιλοσόφου ⁵⁾ καὶ ἡ ἐλαττωματικὴ σύμψηξις τῶν διαφορῶν μερῶν δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἰδιαίτεροι

1) Ὁ Ἀριστοφάνης ἐγένετο τρίτος, πρῶτος δ' ὁ Κρατῖνος Πυτίνῃ καὶ δεύτερος ὁ Ἀμειψίας Κόννῃ.

2) Ἐσφαλμένως ἔχει ἡ παράδοσις τῆς IV ὑποθέσεως « αἱ δὲ δευτέραι Νεφέλαι ἐπὶ Ἀμεινίου ἄρχοντος ». Τὰ ἐναντία λέγει ὁ Ἐρατοσθένης ἐν τῷ σχολίῳ εἰς στίχ. 552. Ἴδε Gröhl, Die ältesten Hypothesen zu Aristophanes, Progr. Dillingen 1890.

3) Περὶ τούτου ἴδε τὴν ἔκτην ὑπόθεσιν καὶ Ἐρατοσθένην ἐν τῷ σχολίῳ εἰς στίχ. 552. Παρόδ. καὶ Teuffel ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Νεφελῶν. Dindorf, De Aristoph. Fragmentis 15 — 23, Zielinski ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 34 κ. ἐξ. Ὁ Heidehues, Ueber die Wolken des Aristophanes, Progr. Köln 1897 ἀμφισβητεῖ, ὅτι δὲν ἐγένετο μεγάλη τις διασκευὴ καὶ ἀποδέχεται ὅτι ἡ παράδοσις μόνον ἐν μέρει ἀντικατεστάθη ὑπὸ νέας

4) Ὡσαύτως καὶ ἐν Σφηκ. 1044 κ. ἐξῆς.

5) Ὅτι ἐν τούτοις γραμματικῇ τοῦ σοκρατικοῦ ᾗθους ὀρθῶς ἀπεικάζθησαν, ἀποδεικνύει ὁ Römer, Zur Kritik und Exegese der Wolken des Aristophanes ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1896 σελ. 221 καὶ ἐξῆς.

τιμητικοί τίτλοι. Στρέφονται ἄρα αἱ Νεφέλαι κατὰ τοῦ πνεύματος τῶν νέων χρόνων καὶ τῆς νέας τάσεως τῆς σοφιστικῆς καὶ ῥητορικῆς ἀγωγῆς¹⁾. Εἰσάγει δ' ὁ Ἀριστοφάνης τὸν Σωκράτην ὡς πρόμαχον τῶν νέων τούτων τάσεων διὰ τοῦτο καὶ μόνον, διότι τὸ μὲν ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ μορφή ἦτο ἐξαιρετικῶς κωμική, τὸ δ' ἐκ τῶν φιλοσόφων τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδεὶς ἦτο μᾶλλον γνωστὸς αὐτοῦ ἢ μᾶλλον δυνατός. Ὁ Σωκράτης ἄρα ἐπιφαίνεται ὅλως ἐναντίον τῶν ἀρχῶν, ἃς καθ' ἅπαντα τὸν βίον ἐπρέσβευεν, ὡς μεριμνοφροντιστῆς τις φυσικὸς φιλόσοφος ἐπὶ κρεμάθρας αἰωρούμενος καὶ ἀποσκοπὼν εἰς τοὺς ἀστέρας καὶ προσφωνῶν τὰς αἰθερίους μορφὰς τῶν νεφελῶν ὡς θεούς. Εἰσέρχεται δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπαιδευτὸς τις πρεσβύτερος, ὁ Στρεψιάδης, ὃν ἡ εὐγένεια τῆς γυναικὸς καὶ τὰ εὐγενῆ πάθη τοῦ υἱοῦ Φειδιππίδου κατέστησαν ὑπέρχρεων, καὶ ἐπαίτεῖ βοήθειαν ἐλπίζων, ὅτι διὰ τῶν τεχνασμάτων τῆς νέας σοφίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν διωγμῶν τῶν δανειστῶν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄρα εἰσέρχεται αὐτὸς ὡς μαθητὴς εἰς τὸ φροντιστήριον, ἀλλ' ἐκδιώκεται ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ὡς ἀδυνατῶν νὰ μάθῃ διὰ τὸ γῆρας καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς μνήμης καὶ ὑποστρέψας πείθει τὸν υἱὸν Φειδιππίδην νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Σωκράτους. Οὗτος δὲ τοσοῦτον εὐμαθὴς ἀποδεικνύεται, ὥστε ὁ γέρον πατήρ ὑπερχαρῆς βλέπει τοὺς δανειστὰς ἀπράκτους ἀπερχομένους. Ἀλλὰ ταχέως κατανοεῖ μετὰ λύπης, ὅτι ἡ πονηρία τῆς νέας διδασκαλίας ἀποβαίνει εἰς βλάβην ἑαυτοῦ, διότι ὁ υἱὸς ξυλοκοπεῖ αὐτὸν καὶ ἀποδεικνύει σαφῶς, ὅτι ὅλως νόμιμον καὶ δίκαιον εἶναι ν' ἀναλαμβάνουσιν οἱ γονεῖς τὰ ραπίσματα καὶ τὰς πληγὰς, ἃς οἱ υἱοὶ κατὰ τὴν νεότητά ἔλαβον. Ἐκ τούτου ὑπεραλγῶν ὁ γέρον κατακαίει τὴν οἰκίαν τοῦ ἀθέου Σωκράτους καὶ Χαιρεφῶντος καὶ τὸ δρᾶμα τελευτᾷ. Ὁ Πλάτων δ' ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ ὡς κυρίου αἰτίου τῆς ἐσφαλμένης περὶ Σωκράτους κρίσεως θεωρεῖ τοὺς κωμικοὺς ποιητὰς καὶ ὑπαινίσσεται ἀριδῶλως τὰς Νεφέλας ταῦτα

¹⁾ Süvern, Ueber die Wolken des Aristophanes, Berl. 1826. F. V. Fritzsche, De Socrate veterum comicorum ἐν ταῖς Quaestiones Aristoph. σελ 97 295.

λέγων ἐν τῷ Β' κεφαλαίῳ Ἀλλ' ὁ αὐτὸς βραδύτερον εἰσάγει τὸν τε Σωκράτη καὶ τὸν Ἀριστοφάνη θυμηδῶς διαλεγομένους ἐν τῷ Συμποσίῳ πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἡδύνατο νὰ διακρίνῃ τὰ διονυσιακὰ σκώμματα ἀπὸ τῆς κοινῆς συκοφαντίας.

204. Διὰ τῶν Σ φ η κ ω ν δ', οἵτινες ἐδιδάχθησαν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις τῷ 422¹⁾, ἐπανῆλθε μὲν καὶ αὖθις ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὴν πολιτικὴν κωμῳδίαν, ἀλλ' ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ δράματος ἐτήρησε τὴν αὐτὴν οικονομίαν τῶν Νεφελῶν μεταβαλὼν μόνον τὰ πρόσωπα. Ἐν ᾧ δὴλα δὴ ἐν ταύταις ὁ γέρον Στρεψιάδης εἰσάγει τὸν νέον Φειδιππίδην εἰς τὴν νέαν σχολήν, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐν τοῖς Σφηξὶ πειρᾶται ὁ νέος Βδελυκλέων, ὁ βδελυττόμενος τὸν Κλέωνα, νὰ θεραπεύσῃ ἀπὸ τῆς νόσου τῆς φιλοδικίας τὸν γέροντα φίλον τοῦ Κλέωνος, Φιλοκλέωνα. Ἐγκαθείρξας λοιπὸν τὸ πρῶτον φυλάσσει αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ ἀποδιώκει διὰ τῆς βίας τοὺς συνδικαστάς, οἵτινες ἀπὸ πρωΐας ἤλθον, ἵνα παραλάβωσιν αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον. Ἀλλ' ὁ πρεσβύτης παρὰ τὰς νοουθεσίας τοῦ υἱοῦ δὲν ἀπαλλάσσεται τοῦ πάθους καὶ ἀναγκάζεται ὁ υἱὸς νὰ σχηματίσῃ ἴδιον δικαστήριον ἐν τῷ οἴκῳ. Ἐπεισάγονται δὴλα δὴ δύο κύνες, οἵτινες καὶ κρίνονται, ἡ δὲ δίκη εἶναι ἀστείωτάτη παρωδία τῆς ἐριδος τοῦ Κλέωνος καὶ Λάχητος²⁾. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ κυρίῳ μέρει τοῦ δράματος ἐπικρατεῖ ἡ σπουδαιότης τῆς ἠθικῆς ἀγανακτήσεως, ἥτις στρέφεται μὲν κυρίως κατ' ἀρχαίας νόσου ἐν τε τοῦ κυρίου ἐν τῇ πόλει (κατὰ τὸν 651 στίχον) τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, τῆς διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ ἀπὸ ἐνὸς ἢ δύο δολῶν εἰς τρεῖς ὑπερμέτρως ἐπιταθείσης φιλοδικίας, ἀλλ' ἐν ταύτῳ βύλλει καὶ ὀξύτατα βέλη κατὰ τοῦ Κλέωνος καὶ τῶν ἄλλων δημοκολάκων, οἵτινες διεβουκόλουν τοὺς μαραθωνομάχους παρέχοντες τὸν πενιχρὸν δικα-

¹⁾ Ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν Σφηκῶν ἀναγινώσκωμεν: «ἐδιδάχθη ἐπὶ ἄρχοντος Ἀμεινίου διὰ Φιλωνίδου εἰς Ἀθήναις ἐν τῇ πθ'. Ὀλυμπιάδι· δευτέρος ἦν καὶ ἑνίκα πρῶτος (καὶ ἑνίκα πρῶτος· δευτέρος ἦν διωρθωσεν ὁ Leo) Φιλωνίδης Προάγωνι, Λεύκων Πρίστεισι· τρίτος». Κατὰ τῆς φιλοδικίας ἐστρέφοντο καὶ οἱ Π ρ ο σ π ἄ λ τ ι ο ι τοῦ Εὐπόλιδος.

²⁾ Ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Λάχητος ὑπολαμβάνει ὑπὸ τῇ ὀνόματι τοῦ κυνὸς Λ α β η τ ο υ ε ὑποπτεύει τὸ σχῆλ. εἰς Σφηκ. 832.

στικὸν μισθόν, ἵνα ἀναιδέστερον αὐτοὶ πληρῶσι τὰ βαλάντια αὐτῶν τοῦ πολὺ σπουδαιότερου μέρους τῶν δημοσίων προσόδων. Κατὰ τὸ τέλος δὲ τὸ δράμα ἀναλαμβάνει τὴν ἀστείαν ὄψιν, ἣν ἔστεργον οἱ φίλοι τοῦ γελοίου καὶ τῶν εὐθύμων κατηλκικῶν σκηνῶν. Ὁ γέρων δῆλα δὴ Φιλοκλέων εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, ἵνα θεραπευθῇ τέλεον, εἰς εὐθυμον συμπόσιον, ἐν ᾧ τέλεον ἀπεκδυόμενος τὴν σκυθρωπότητα πειρᾶται νὰ θέλῃ τὴν αὐλητρίδα, ξυλοκοπεῖ τοὺς συμπότας καὶ τέλος ὀρχούμενος καὶ ὀλολύζων μετὰ τοῦ χοροῦ ἐξέρχεται τῆς σκηνῆς. Τὸ ὄνομα δ' ἔλαβεν ἡ κωμῳδία ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν δικαστῶν, αἵτινες παρίσταντο ὡς σφῆκες ὅξυ ἔχοντες κέντρον ἕνεκα τῆς χαλεπότητος καὶ σκληρότητος αὐτῶν. Συνωδεύοντο δ' οὗτοι, ἅτε πρὸ τῆς αὐγῆς ἐγεροθέντες, ὑπὸ τριῶν λαμπαδηφόρων παιδίων, ἅτινα ἐν τέλει ἐπανερχονται ὡς οἱ ὀρχούμενοι υἱοὶ τοῦ τραγικοῦ Καρχίνου ¹⁾).

Εἶναι δ' ἡ κωμῳδία αὕτη ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ ποιητοῦ, ἅτε συνδέουσα τὴν ἠθικὴν αὐστηρότητα τοῦ ἀδεκάστου πολιτικοῦ πρὸς τὴν ἀνεξάντλητον εὐφρολογίαν τοῦ εὐφροεστάτου ποιητοῦ. Ἀπομίμησις δ' αὐτῆς εἶναι ἡ τοῦ Ῥακίνα κωμῳδία *les Plaideurs*

203. Ἡ δ' Εἰρήνην ἐδιδάχθη κατὰ τὰ Διονύσια τοῦ 421 μικρὸν πρὸ τῆς Νικηίου εἰρήνης καὶ ἔτυχε τῶν δευτερείων ²⁾. Κατὰ τὴν τρίτην ὑπόθεσιν οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ ἐγνώριζον καὶ δευτέραν Εἰρήνην ποιηθεῖσαν ἐν ἔτος πρότερον, ζῶντος ἔτι τοῦ Κλέωνος. Εἰς ταύτην δ' ἐπειράθησαν ν' ἀναγάγῃσι τοὺς στίχους 45 κ. ἐ. καὶ 479 κ. ἐ., ἐν οἷς ὁ Κλέων ὡς ζῶν ἔτι μνημονεύεται ³⁾. Εἶναι δ' ἡ κωμῳδία αὕτη τρόπον τινὰ προσέορτια τῆς μετὰ βεβαί-

¹⁾ Περὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ χοροῦ καὶ τῶν συνόδων πα. ιδίων ἴδε Rich. Arnoldt, *Die Chorpartien des Aristophanes*, Leipz. 1873 κεφ. I.

²⁾ Τῶν πρωτείων ἔτυχεν ὁ Εὐπολις διδάξας τοὺς Κόλακας, τρίτος δ' ἦτο ὁ Λεύκων διδάξας τοὺς Φράτορας.

³⁾ Stanger, *Umarbeitung einiger aristophanischer Komödien*, Leip. 1870. Zielinski, *Glied. der altatt. Kom.* 63 κ. ἐ. Τάνατια δ' ὑποστηρίζει ὁ Müller-Strübing ἐνθ' ἄνωγ. 169 κ. ἐ. Ὁ Fritzsche, *Quaest. Arist.* 112 καὶ ὁ Stanger φρονοῦσιν, ὅτι ἡ δευτέρα Εἰρήνη μόνον κατὰ τὸ ὄνομα διέφερε τῶν *Γεωργῶν*.

τητος ἀναμενομένης καὶ μετ' ὀλίγον συντελεσθείσης εἰρήνης. Ἐν τῷ προλόγῳ ὁ ποιητὴς διαστρέφων κωμικώτατα τὸν εὐριπίδειον ἐπὶ τοῦ Πηγάσου διὰ τοῦ αἰθέρος ὀχούμενον Βελλεροφόντην εἰσάγει τὸν Τρυγαῖον ὡς προστάτην τῶν τὴν εἰρήνην ποθούντων γεωργῶν ἐπὶ κανθάρου ὀχούμενον ὡς μέλλοντα ν' ἀναβῇ εἰς τὸν οὐρανόν, ἵνα παραλάβῃ ἐκεῖθεν τὴν Ὀπώραν καὶ τὴν Θεωρίαν πρὸς τὴν ἀπὸ πολλοῦ ποθουμένην ἑορτὴν τῆς εἰρήνης. Ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἄρα, ἥτοι ἐπὶ τοῦ θεολογείου, διαδραματίζεται τὸ πρῶτον μέρος τῆς κωμῳδίας καὶ ὁ διάλογος τοῦ Τρυγαίου πρὸς τὸν θεὸν Ἑρμῆν. Τοῦ δὲ δευτέρου μέρους ἡ σκηνὴ εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, ἔνθα προπαρασκευάζονται τὰ τῆς θυσίας καὶ τελευτῶν ἔρχεται ὁ Τρυγαῖος μετὰ τῆς καλῆς γυναικὸς συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἄδοντας τὸν ὑμῆναιον.

Ἡ κωμῳδία αὕτη στερεῖται τεχνικῆς πλοκῆς τῆς πράξεως καὶ σφοδρῶν ἀντιλογιῶν. Ἄλλως ὅμως ζωγραφοῦνται ἄριστα αἱ ἀπολαύσεις τοῦ εἰρηνικοῦ ἐν τοῖς ἀγροῖς βίου (1127-1190) καὶ ἡ μακρὰ παράβασις (729-818), ἐν ᾗ ὑπεραπολογεῖται τοῦ ποιητοῦ ὁ γρῶς καὶ προσκαλοῦνται αἱ Μοῦσαι εἰς εὐθυμον ὄρχησιν, βεβαίως εὐηρέστησε σφόδρα.

206. Οἱ δ' Ὅρνιθες, τὸ εὐφυέστατον πλάσμα τῆς ἀριστοφανείου φαντασίας, διδαχθέντες κατὰ τὰ Διονύσια τοῦ 414 ἡξιώθησαν παραδόξως τῶν δευτερείων μόνον ¹⁾. Ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν ἐλήφθη ἐν μέρει ἐκ τῶν τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου. Δύο δὲ ἤλα δὴ Ἀθηναῖοι, ὁ Εὐελπίδης ²⁾ καὶ ὁ Πειθέταιρος, βαρυνθέντες ὑπὸ τοῦ βίου τῆς πολυπράγμονος πόλεως πορεύονται διὰ πλαγίων ὁδῶν πρὸς τὸν Ἐποπα,

¹⁾ Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν πρῶτος ἐνῆκα Ἀμειψίας Κωμασταῖς, τρίτος δ' ἦν Φρόνιχος Μονοτρόπῳ. Κατὰ τὴν δευτέραν δ' ὑπόθεσιν ἐδίδαξεν ὁ Ἀριστοφάνης διὰ τοῦ Φιλωνίδου τὸ αὐτὸ ἔτος τὸν Ἀμφιδάμαν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν οἱ Ὅρνιθες ἦσαν τὸ 35 δράμα, ὡς τὸ Ἰῆρας τὸ ἕνατον κατὰ Bekker, Anal. gr. 430, 15. Ἡ ἀναγρὰ φησὶ, ἐξ ἧς οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι προέρχονται, ὡς φαίνεται, περιεῖχε τὰ δράματα κατ' ἀλφαβητικὴν μᾶλλον ἢ χρονολογικὴν τάξιν.

²⁾ Hoffegut μεταφράζει τὴν λέξιν ὁ Γαῖθιος ἐν τῇ μεγαλοφρεῖ ἀπομνήσει τοῦ προλόγου τῶν Ὅρνιθων. Ἴδε Ἀπάντων τόμ. 14.

τὸ ἐκ τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῶν Ἀθηνῶν περιώνυμον πτηνόν, ἵνα μάθωσι, τίς πόλις εἶναι ἡ βελτίστη πρὸς κατοικισμὸν. Ἀλλ' αἱ πόλεις καὶ οἱ τόποι, οὓς ὁ Ἐποψ προτείνει, ἀπαρέσκουσιν εἰς αὐτοὺς καὶ τελευτῶντες διαγινώσκουσι νὰ παραμείνωσι παρὰ τοῖς ὄρνισι καὶ νὰ προτρέψωσιν αὐτοὺς νέαν νὰ ιδρύσωσι πόλιν. Οἱ ὄρνιθες ἀποδέχονται τὴν παράδοξον πρότασιν καὶ ιδρύουσι τὴν νεφολοκοκκυγίαν ἐν τῷ ἀέρι μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ἐπιχαριτώτατα δὲ περιγράφεται ἡ ἰδρύσις τῆς πόλεως καὶ ἡ συνήθης ἐν τοῖς τοιοῦτοις συβρῶῃ ποιητῶν, μάντεων, χρησμολόγων, ιερῶν, ἐπισκόπων καὶ συκοφαντῶν, ὡς καὶ ἡ ταραχὴ τῶν θεῶν, οἵτινες βλέπουσιν ἑαυτοὺς διὰ τὴν νέαν τῶν Ὀρνίθων πόλιν ἀπεστερημένους τῶν τιμῶν καὶ θυσιῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ τέλους ὁ Ζεὺς ἀναγκάζεται νὰ πέμψῃ πρέσβεις εἰς τὴν νεφελοκοκκυγίαν, ἵνα συνεννοηθῇ πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ ἀποκαταστήσῃ φορητὴν τινα σχέσιν. Ἡ συνδιαλλαγὴ ἐπιτυχάνεται τέλος, ἀλλ' ὁ Ζεὺς ὑποχρεοῦται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν Πειθεταίρον τὴν Βασίλειαν, ἥτοι τὴν προσωποποιῶν τῆς τῶν πάντων ἀρχῆς¹⁾. Τοῦτο δ' ἄγει εἰς τὸ τέλος τοῦ δράματος, ὅπερ, ὡς αἱ πλείους τῶν τραγωδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, περατοῦται μετὰ τῆς πομπῆς καὶ τοῦ γάμου τῶν κυρίων προσώπων, τοῦ Πειθεταίρου καὶ τῆς Βασιλείας.

Ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἕξοχον προῖον τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ φανταστικοῦ ἀποπνέον τὴν εὐωδίαν τῆς φύσεως καὶ τὴν ποιήσιν τῶν δασῶν, τοῦτο ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων²⁾, ὡς καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ φανταστικοῦ μαγικοῦ περικαλύμματος ἐκτοξεύονται περισκώμματα κατὰ προσώπων λίαν γνωστῶν ἐν τῇ πόλει, οἷον τοῦ κατωφαγᾶ καὶ δειλοῦ Κλεωνύμου (στ. 289 κ. ἐ.), τοῦ ὑπὸ

¹⁾ Ὁ Müller-Strübing ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 121, 104 τεκμαίρεται ἐκ τοῦ στίχου 1738, ὃν συσχετίζει πρὸς τὸν τῶν Εὐμεν. τοῦ Αἰσχ. 827, ὅτι Βασίλειαν εἶναι αὐτὴ ἡ Ἀθηνᾶ. Τάναντία ἴδε παρὰ Cäsar, Index lectionum Marb. 1881.

²⁾ Ἡ ὑπόθεσις I λέγει: «Τὸ δράμα τοῦτο τῶν ἄγαν δυνατῶς πεποιημένων». Ὁμοίαν τινὰ ἰδέαν, φαίνεται, ὡς ἐπραγματεύθη πρότερον ὁ Φερεκράτης ἐν τοῖς Ἀγρίοις. Βραδύτερον κατὰ τὸ υπόδειγμα τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους ἐποίησεν ὁ Ἀρχίππος τοῦ Ἰχθύος.

τῶν συκοφαντῶν καὶ γυναικῶν τιλλομένου Καλλίου (285 κ. έ.), τοῦ γεωμέτρου καὶ διορθωτοῦ τοῦ ἡμερολογίου Μέτωνος (992 κ. έ.), τοῦ διθυραμβοποιοῦ Κινησίου (1373 κ. έ.) καὶ ἄλλων. Ἀλλὰ περὶ τοῦ καθ' ὅλου σκοποῦ, ὃν διώκει ἡ κωμῳδία αὕτη, ἤρρισαν πολὺ οἱ λόγιοι. Καὶ ὁ μὲν Σύβερνος¹⁾ ἐπειράθη νὰ εὗρῃ ἐν αὐτῇ ἀλληγορίαν τῶν συγχρόνων πολιτικῶν γεγονότων λεπτομερέστατα διεξηγμένην, ἐκ τοῦ ἐναντίον δ' ὁ Δρόυσεν ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Ἀριστοφάνους ἀπηρνεῖτο πᾶσαν τοιαύτην τάσιν καὶ ἐνέωρα ἐν τῷ ἔργῳ ἄκακον παιδιὰν τοῦ φανταστικοῦ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ θερινοῦ ὄνειρου τοῦ Σαιξπήρου. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο γνωμῶν καὶ κατεδείχθη ἄριστα ὑπὸ τοῦ Βουρσιανοῦ²⁾. Οὗτος δῆλα δὴ ἀποδέχεται μὲν, ὅτι πρόκειται περὶ ποιητικῆς παιδιᾶς, ὁμολογεῖ δέ, ὅτι οὐδεμίαν πρόθεσιν εἶχεν ὁ ποιητὴς νὰ περισκώψῃ ἐν τοῖς κυρίοις προσώποις τῆς πράξεως ὠρισμένα τινὰ πρόσωπα ἐν τούτοις, ὅμως διαβλέπει καὶ τάσιν τινὰ λανθάνουσιν. Ὁ ποιητὴς δῆλα δὴ κατ' αὐτὸν διὰ τῶν παραφρόνων σχεδίων τοῦ Πειθεταίρου καὶ τοῦ εὐφλέκτου ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὰ κινδυνώδη ταῦτα σχέδια τῆς ἀγέλης τῶν πτηνῶν ἠθέλησε νὰ προβάλῃ εἰς τὸν δῆμον τῶν χασκάκων Ἀθηναίων κάτοπτρον τῆς ιδίας αὐτοῦ εὐπιστίας καὶ ἀνοίας.

207. Ἡ δὲ Λυσιστράτη διδαχθεῖσα ἐν ταῖς Ἀθηναίσις τοῦ 411 εἶναι ἡ παλαιστάτη τῶν τριῶν περιστωθεισῶν γυναικείων κωμῳδιῶν τοῦ ποιητοῦ³⁾. Ὡνομάσθη δὲ ἀπὸ τοῦ κυρίου προσώπου, τῆς Λυσιστράτης, ἥτις ἐν ἐκκλησίᾳ γυναικῶν συνελθουσῶν ἀπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος εἰσηγεῖται τὴν γνώμην ν' ἀπόσχῃσι πᾶσαι πάσης πρὸς τοὺς ἄνδρας ὁμιλίας, ἕως οὗ ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς νὰ

¹⁾ Süvern, Über Aristophanes Vögel ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie 1827.

²⁾ Bursian, Über die Tendenz der Vögel des Aristoph. ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1875 σελ. 375 κ. έ.

³⁾ Ἡ δὲ ὑπόθεσις Λυσιστράτης, ἐν ᾗ ὅμως δὲν ἀναγράφεται τι περὶ τῆς νίκης καὶ τῶν συναγωνιστῶν.

συνδιδάλλασθαι πρὸς ἀλλήλους καὶ εἰρηνεύσασιν¹⁾. Καὶ ἀληθῶς κατ' ἀκολουθίαν τῆς γνώμης ταύτης διαλλάσσονται οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μετὰ παντοίας ἀσέμνους σκηνάς.

Ἡ κωμῳδία αὕτη στερεῖται παραβάσεως, ὃ δὲ χορὸς εἶναι ὡς ἐν τῇ Νύμφῃ τῆς Μεσσήνης τοῦ Σιλλέρου εἰς δύο ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλας διακειμένους μερίδας διηρημένος, τὴν τῶν γυναικῶν καὶ τὴν τῶν γερόντων, αἵτινες ἐρίζουσι περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Ἀκροπόλεως, διότι οἱ μὲν γέροντες πυρὰν ἄψαντες πειρῶνται νὰ ἐκδιώξωσι πάλιν τὰς κατεχούσας αὐτὴν γυναῖκας, τῶν δὲ γυναικῶν τινὲς ὑδροφοροῦσαι ἔρχονται εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἀγωνιζομένων. Οἱ ἀκόλαστοι δὲ χαριεντισμοὶ καὶ τὰ βδελυρὰ σκώμματα ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ταύτῃ ἐν μόνῳ τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν ἀνεκτά, ἐν ᾧ ἄνδρες μόνον ἦσαν θεαταὶ καὶ τὰ γυναικεῖα πρόσωπα ἄνδρες ὑπεδύοντο. Τοῦτο δὲ προσκοπούμενός τις θὰ κρίνῃ βεβαίως ἀπαραμίλλητον τὴν σκηνὴν τοῦ ὑπὸ σπασμοῦ καὶ τετάνου κατεχομένου Κινησίου καὶ τῆς τὸν ἄνδρα μετ' ἐπιχαριτωτάτων ὑπεκφυγῶν ἀπωθούσης Μυρρίνης (845—979). Θελκτικώτατα δ' εἶναι καὶ τὰ ὀρχηστικά ἄσματα τοῦ χοροῦ τῶν Λακώνων καὶ Ἀθηναίων, δι' ὧν περατοῦται λαμπρῶς καὶ εὐθύμως τὸ μεγαλοφυὲς ὄραμα. Βάσις δὲ τῆς παιδιᾶς ταύτης τῆς Μούσης εἶναι ἡ μικρὸν πρὸ ὀλίγου συντελεσθεῖσα μεταβολὴ τῆς πολιτείας καὶ ἡ ὑπ' αὐτῆς ἐκτρεφόμενη ἐλπίς ταχείας εἰρήνης.

208. Αἱ δὲ Θεσμοφοριάζουσαι διδαχθεῖσαι κατὰ τὰ Διονύσια τοῦ αὐτοῦ ἔτους²⁾ στρέφονται κατὰ τοῦ Εὐριπίδου, οὗ αἱ καινοτροπίαι ἦσαν ὁ σκοπός, οὗ ἐστοχάζοντο ἤδη τὰ δηκτικὰ σκώμματα τοῦ ποιητοῦ ἐν τοῖς Ἀχαρνέσιν.

¹⁾ Ὁμοίως σκηνάς γυναικῶν κατεχουσῶν ἀκροπόλεις ἀποδεικνύει διαρκούσας ἐν ποιήμασι τῶν παλαιῶν Γαλατῶν καὶ Γερμανῶν ὁ Grimm ἐν τοῖς Klein. Schriften V, 408 κ. ἑ.

²⁾ Κατὰ τὰ σχόλ. εἰς Θεσμοφορ. 197, 811, 848. Νεώτεροι δὲ τινες ὡς ὁ Hanow, Exerc. crit. in com. graec. 82 κ. ἑ. καὶ ὁ Ritschl, ἐν Opusc. I, 429 πειρῶνται ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι τῷ 410 ἐποιήθη. Τὰναντία φρονεῖ ὁ Wilamowitz, Aristotel. and Athen II, 348. Τὸ ἔργον φαίνεται ὅτι δὲν ἀνεγινώσκето ὑπὸ πολλῶν, ἐλλείπει δὲ καὶ διδασκαλία. Συγγενὲς ὄνομα εἶχον καὶ αἱ Ἀδωνιόζουσαι τοῦ Φιλεταίου.

Ἡ τριήμερος εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος ἑορτὴ τῶν Θεσμοφορίων ἐτελεῖτο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ γυναικῶν. Ὅθεν εἰς οὐδὲν ἄρῃεν ἐπετρέπετο ἢ εἰς τὸ Θεσμοφόριον, τὸν παρὰ τῇ κλιτύϊ τῆς Ἀκροπόλεως τόπον τῆς ἐν ἅστει ἑορτῆς, εἰσοδος. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἄρα ταύτης τῆς ἑορτῆς, κατὰ τὸν Ἀριστοφάνην, αἱ γυναῖκες ἐπι-βουλεύουσι τῷ Εὐριπίδῃ καὶ ἐκκλησιάζουσιν ἐπ' ὀλέθρῳ αὐτοῦ, τοῦ μεγάλου συκοφάντου τοῦ φύλου αὐτῶν. Οὗτος ὁσφρανθεὶς τὸ πρᾶγμα πειρᾶται νὰ πείσῃ τὸ μὲν πρῶτον τὸν προσφιλεῖ τῶν γυναικῶν ποιητὴν, τὸν κομψὸν Ἀγάθωνα, ὅτε δ' οὗτος ἀρνεῖται, τὸν κηδεστὴν Μνησίλοχον ¹⁾ νὰ εἰσέλθῃ λαθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν γυναικῶν διασκευασθεὶς εἰς γυναῖκα καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ. Δέχεται δὲ καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἔργον ὁ Μνησίλοχος μετὰ πολλῆς εὐφυΐας καὶ δεξιότητος καὶ μάλιστα διὰ τῆς ἀποδείξεως, ὅτι ἀληθῶς αἱ γυναῖκες ἀκολαστότεραι εἶναι καὶ χειρότεραι, ἢ ὅσον παρέστησεν αὐτὰς ὁ Εὐριπίδης. Ἐν ᾧ δ' οὕτω ἡ ἐπιβουλὴ ἐγγίζει εἰς τὸ πέρασ αἰφνης ὁ Κλεισθένης ἐλθὼν ἀγγέλλει, ὅτι, ὡς ἤκουσεν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὑπεισέδυσεν εἰς τὸ Θεσμοφόριον ἀνὴρ ὡς γυνὴ διεσκευασμένος. Τότε ἐν μέσῳ ποικίλων βωμολόχων χαριεντισμάτων ἐξετάζονται πᾶσαι καὶ ἀναγνωρίζεται ὁ Μνησίλοχος. Καὶ αὐτὸς μὲν παραδίδεται εἰς τὸν συνήθη τοξότην, ἵνα ἀχθῇ πρὸς τοὺς Πρυτάνεις, ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης δι' εὐφυοῦς τεχνάσματος κατορθοῖ νὰ συνδιαλλαγῇ μὲν πρὸς τὰς γυναῖκας, ν' ἀπαλλάξῃ δὲ τὸν Μνησίλοχον τοῦ φύλακος. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον μέρος εἶναι λίαν ἰσχνόν. Διότι, ἵνα λάβῃ κατ' ἀνάγκην τέλος τι τὸ ἔργον, ὁ χορὸς ἄδει, ὡς ἐν ταῖς τραγωδίαις τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Εὐριπίδου, σύντομόν τι ἀναπαιστικὸν ἐξόδιον.

Ἡ δύναμις τῆς κωμωδίας ταύτης ἔγκειται ἐν τῇ παρωδίᾳ τοῦ Εὐριπίδου καὶ Ἀγάθωνος, ἐν ᾗ ὁ κομψὸς καὶ γυναικοπρεπὴς Ἀγάθων καὶ οἱ τορνευτοὶ καὶ περιποίκιλοι αὐτοῦ στίχοι δεινότερον σκώπτονται ἢ ὁ ἐφευρετικὸς μισογύνης Εὐριπίδης. Τὰ δὲ χορικά ἄσματα

¹⁾ Τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται, διότι τὸ πρόσωπον εἰσάγεται ὡς κηδὲς τῆς Εὐριπίδου.
^{1b)} Hiller ἐν Hermes σελ. 449 κ. ἐξῆς.

εἶναι, ὡς εὐνόητον, διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς κωμωδίας ὅλως ἀλλοῖα ἢ ἐν ταῖς ἀλλαισκωμωδαίαις. Καὶ περιέχουσι μὲν λαμπρὰ ὀρχηστικά ἄσματα εἰς τιμὴν τῶν θεῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις κατέχει ἐν αὐτοῖς καὶ ἡ παρωδία μέγιστον μέρος, ὅπερ διὰ τὴν ἰσχνότητα τῶν σχολίων ὁὖν εἶναι πλέον εὐκατάληπτον εἰς ἡμᾶς. Τοσοῦτον δ' ἤρρεσεν ἡ κωμωδία αὕτη, ὥστε ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησεν εὐθὺς μετ' αὐτὴν καὶ δευτέραν τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρουσαν. Ἦτο δ' αὕτη οὐχὶ διασκευὴ τις τῆς πρώτης, ἀλλ' ὅλως νέον ὄραμα, ὅπερ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς προλογίζουσας Καλλιγενείας, ἐδιδάχθη τῇ τετάρτῃ ἢ τελευταίᾳ τῆς ἐορτῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος Θεσμοφοριάζουσαι ἐδιδάχθησαν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Ἐκ τούτου δ' ὁ γραμματικὸς Δημήτριος ὁ Τραιζήνιος κατὰ τὸν Ἀθήναιον (I, 29a) ἐπιγράφει ταύτας Θεσμοφοριάσας ¹⁾.

209. Αἱ δ' Ἐκκλησιαζουσαι διδασχθεῖσαι μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον τῷ 389 ἢ κατ' ἄλλους τῷ 392 ²⁾, εἶναι ἀκόλαστον παίγνιον βεβαίως μὲν προελθὼν ἐκ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀλλ' ὅλως ἐστερημένον τῆς καυστικῆς ὀριμύτητος τοῦ προσωπικοῦ διασυρμοῦ. Διότι ἡ ἐπιθεσις κατὰ τῶν καινοσπούδων ψηφισμάτων (στ. 813 κ. ἐ.), κατὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ τοῦ ἐξευτελίζοντος καὶ διαφθείροντος τοὺς πολίτας (308 κ. ἐ.), κατὰ τῆς δημαγωγίας τοῦ Ἀγυρρίου (102, 184) εἶναι τοσοῦτον ἡμέρος, ὥστε καὶ αἱ σήμερον θεατρικαὶ λογοκρισίαι θὰ ἐπέτρεπον αὐτήν. Διαιρεῖται δ' ἡ κωμωδία αὕτη εἰς δύο χαλαρῶς συνδεόμενα μέρη. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ αἱ γυναῖ-

¹⁾ Τὴν σχέσιν σαφῶς κατέδειξεν ὁ Fritzsche ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ (1838). Παρά καὶ Α. Mommsen, Heortologie ἐν σελ. 303 κ. ἐ. [Ἄλλως ἐν Feste d. Stadt Athen σ. 321]. Τὰναντία παρὰ Zielinski ἐν σελ. 79 κ. ἐξῆς.

²⁾ Εἰς τὸ 392 ἄγει ἡμᾶς ἡ παράδοσις τοῦ Φιλοχόρου ἐν τῷ σχολ. εἰς στ. 193. Ὁ Götze, De temporibus Ecclesiaz. Aristoph. ἐν Act. Lipsien. II, 335 κ. ἐ. ἀναφέρει τὰ ἱστορικὰ γεγονότα εἰς τὸ ἔτος 389 καὶ ἐξηγούμενος τὴν πλάνην τοῦ Φιλοχόρου εὗρεται τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Δημόστρατος, ἐφ' οὗ κατὰ τινὰ ἀπωλεσθεῖσαν διδασκαλίαν ἐδιδάχθη ἡ τραγωδία, ἦτο ἀρχὼν καὶ τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς 97 Ὀλυμπ. καὶ τῷ τετάρτῳ τῆς 96. Παρά F. Kähler, De Aristoph. Eccles. tempore et choro, Dissert. Jena 1889. Ὅτι χριμὼν ἦτο, ὅτε καὶ ἐωρτάζοντο τὰ Ἀθήναια, ἐξάγεται ἐκ τοῦ στ. 289.

κες εἰς ἄνδρας διεσκευασμένοι καὶ φέρονται ἐμβάδας καὶ πώγωνας προσέρχονται ὄρθρῃαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἵνα, εἰσηγουμένης τῆς Π ρ α ξ α γ ὁ ρ α ς, ψηφίσωσιν, αἱ γυναῖκες νὰ πράττωσι νῦν τὰ τῆς πόλεως, διότι δὴ οἱ ἄνδρες τὰ πάντα διέφθειραν. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει παρέρχονται αἱ γυναῖκες εἰς πραγμάτωσιν τῶν ἰδεῶν τῆς κοινοκτημοσύνης καὶ κοινογαμίας, δι' ὧν ἐπεβάλλοντο τὴν βελτίωσιν τῶν τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀποτυγχάνουσι τέλεον εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην ἀπόπειραν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, τὸ μὲν διὰ τὴν πανουργίαν πολιτῶν τινῶν ὀκνοῦντων νὰ παραχωρήσωσι τὴν οὐσίαν αὐτῶν εἰς τὴν κοινὴν πολιτείαν, τὸ δ' ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν λαγνείαν τῶν γραῶν, αἵτινες πειρῶνται αὐταὶ πρῶται νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ νόμου τῆς κοινογαμίας.

Αἱ κοινωνιστικαὶ δ' αὐταὶ τῆς κοινοκτημοσύνης ἰδέαι τῆς ἀριστοφανείου γυναικειᾶς πολιτείας ἔχουσι πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλ', ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης παρέλαβεν αὐτὰς παρὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ ὅτι διὰ τῆς κωμωδίας αὐτοῦ ταύτης ἠθέλησε νὰ σατυρίσῃ τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος, τοῦτο διαμφισβητεῖται σφόδρα¹⁾. Διότι οὐ μόνον οὐδαμοῦ τῆς κωμωδίας καθάπτεται τῶν φιλοσόφων ὁ ποιητής, δυσκόλως δὲ θὰ παρέλιπε τὴν εὐκαιρίαν νὰ σκώψῃ αὐτούς²⁾, ἂν τις αὐτῶν εἰσηγεῖτο τοιαύτας διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως τῶν δύο ἔργων ἀντιστρατεύεται πρὸς τοιαύτην τινὰ γνώμην. Διότι ἡ μὲν περισωθεῖσα Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος ἐν 10 βιβλίοις ἐξεδόθη ἀναντιβῆρῃτως πολὺ βραδύτερον, ἂν δ' ἡ δῆθεν ἀρχαιοτέρα ἐν 2 βιβλίοις ἐκδοσις δύναται ν' ἀναχθῇ εἰς τοσοῦτον πρῶτον χρόνον καὶ ἂν αὕτη καθ' ὅλου

¹⁾ Ὁ Bergk, ἐν Comment. σελ. 81 λέγει: locupletissimus auctor Aristophanes, qui in Ecclesiazusis ipsam hanc doctrinam, quam Plato in illis libris proposuit, scite exagitat ipsumque etiam Platonem obscurato quidem nomine (Ἀριστοῦλος ἀντὶ Πλάτωνος ὁ Ἀρίστωνος) objurgat. Ὡσαύτως καὶ ὁ Meineke Hist. critica Comic. graecor. I, 288. Τάναντία λέγει ὁ Susemihl ἐν Platon. Philos. II, 1, 296. κ. ἐξῆς. [καθὼς καὶ ὁ D. Comparetti ἐν Atene e Roma 1900 σ. 73 κ. ἐ.].

²⁾ Ἡ φράσις φιλόσοφος φρῶντις ἐν στίχῳ 571 οὐδόλως ἀντιστρατεύεται πρὸς ταῦτα.

περιεῖχε τι περὶ κοινογαμίας, περὶ ἧς ἐν τῷ πέμπτῳ μόνον βιβλίῳ τῆς περισωθείσης Πολιτείας πραγματεύεται ὁ Πλάτων, τοῦτο εἶναι ὅλως ἀμφισβητήσιμον ¹⁾. Τὸ ἀληθὲς ἄρα εἶναι τοῦτο, ὅτι μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ γενικὴ πενία τῶν πολιτῶν ἐνέπνεε βεβαίως εἰς κεφαλὰς ἐξημμένους κοινωνιστικὰς ιδέας ²⁾, καὶ ὅτι αὐτὸς πρῶτος ὁ μεγαλοφυῆς ποιητὴς ἐπωφελήθη αὐτὰς ἐπιτηδείως, ἵνα πλάσῃ τὸ χαρίεν παίγνιον, εἶτα δὲ μόνον ἐπέχειργάσθῃ συστηματικῶς ὁ βαθύνους φιλόσοφος.

210. Οἱ δὲ Βάτραχοι διδαχθέντες κατὰ τὰ Ἀθήναια τοῦ 405 οὐ μόνον ἤξιώθησαν τῶν πρωτείων, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἐθαυμάσθησαν, ὥστε καὶ ἀνεδιδάχθησαν ³⁾ καὶ ἐστεφανώθη ὁ ποιητὴς θαλάττῃς ἱερᾶς ἐλαίας, ὃς νερόμισται ἰσότημος χρυσῷ στεφάνῳ ⁴⁾. Τὴν ὑπόθεσιν δὲ παρέσχεν εἰς τὸν Ἀριστοφάνη καὶ παραδόξως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἀντίτεχνον αὐτοῦ Φρύνιχον ὁ πρὸ μικροῦ ἐπισυμβὰς θάνατος τῶν δύο μεγάλων τραγικῶν, τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου. Ἐπέκειτο δὴλα δὴ ἡ ἐορτὴ τῶν μεγάλων Διονυσίων καὶ πάντες οἱ φίλοι τοῦ θεάτρου ἔμβροδοι διηρωτῶντο, ὅποια θὰ ἦτο ἡ τύχη τοῦ δραματικοῦ ἀγῶνος νῦν, ὅτε οἱ μὲν μεγάλοι διδάσκαλοι εἰς τὰ Ἠλύσια μετέβησαν πεδία, οὐδεὶς δ' ἀντικαταστάτης ἐφαίνετο. Ἐν ταιαύτῃ ἄρα τῶν πραγμάτων καταστάσει ὁ θεὸς Διόνυσος συμπαραλαβὼν τὸν θεράποντα

¹⁾ Παράδ. Hirmer ἐν Jahrbüch. für class. Phil. Suppl. XXIII (1897) 655—660.

²⁾ Περὶ τῆς κοινογαμίας τῶν Ἀγαθούρων διηγέται ὁ Ἡρόδοτος ἐν IV, 104. "Οτι δὲ καὶ παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις οὐχὶ ἀσύνθετος ἦτο ἡ κοινωνία τῶν γυναικῶν πρὸς πλείονας ἄνδρας, μαρτυρεῖ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Λακεδ. Πολιτείᾳ I, 7.

³⁾ Ἐν τῇ ὑποθέσει ἀναγινώσκομεν: «τὸ δὲ δράμα τῶν εὖ πάνυ καὶ φιλολόγως πεποιημένων ἐδιδάχθη ἐπὶ Καλλίου τοῦ μετὰ Ἀντιγένη διὰ Φιλωνίδου εἰς Ἀθήναια πρῶτος ἦν, δεύτερος Φρύνιχος Μούσαις, Πλάτιον τρίτος Κλεοφῶντι» οὕτω δὲ ἐθαυμάσθη τὸ δράμα διὰ τὴν ἐν αὐτῇ παράδασιν (διὰ τὴν εἰς Ἀδουκατὰδασιν διορθοῦ ὁ Weil), ὥστε καὶ ἀνεδιδάχθη».

⁴⁾ Ἰδὲ Βίον Ἀριστοφ. ἐνθα λέγεται, ὅτι ἡ τιμὴ αὐτῇ ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν διὰ τὸν στίχον ἰδίᾳ «τὸν ἱερὸν χορὸν δίκαιόν ἐστι χρηστὰ τῇ πόλει ξυμπαραίνειν κτλ.» (στ. 686). Ἰχνη διορθώσεως· πειρῶνται ν' ἀποδείξωσιν ὁ Stanger ἐνθ' ἄνωτ. 6. κ. ε. καὶ ὁ Zielinski ἐνθ' ἄνωτ. 150 κ. ἐξῆς.

Ξανθίαν διανοεῖται νὰ πορευθῇ εἰς Ἄδου, ἢν ἀνακομίσῃ ἐκεῖθεν τὸν Εὐριπίδην ¹⁾. Ἐρχεται δὲ πρότερον πρὸς τὸν Ἡρακλέα, ὃς εἶχεν ἀνακομίσει ποτὲ τὸν Κέρβερον ἐκ τοῦ Ἄδου, ἵνα ἐξετάσῃ τὰ κατὰ τὰς ὁδοὺς, καὶ μαθὼν καταβαίνει παρὰ τὰς Μελιτίδας πύλας, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἐν ταύτῳ καὶ εἰσοδος εἰς τάφον, εἰς τὸν Ἄδην. Διαπλεύσας δὲ τὴν Στύγα εὕρισκεται αἴφνης, μεταβαλλομένης τῆς σκηνῆς ἄνευ τινος βοθηείας τῆς αὐλαίας, ὡς ἐν νεωτέροις θεάτροις, ἢ σκηνικῆς τινος μηχανῆς, ἐν τῷ κατωτέρῳ χώρῳ τῆς σκηνῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐν τῷ Ἄδῃ ²⁾. Μετὰ παντοίους δὲ κινδύνους ἔρχονται ἀμφότεροι εἰς τὰ οἰκήματα τοῦ Ἄδου, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον ὁ Αἰσχύλος, ὃς κατεῖχε τέως τὸν τραγικὸν θρόνον, ἤριζε πρὸς τὸν νεωστὶ ἐλθόντα Εὐριπίδην ἀντιποιοῦμενον νῦν τοῦ θρόνου. Κηρύττεται δ' εὐθὺς δαιτητῆς ὁ Διόνυσος, ὃς ὑπισχνεῖται, ὅτι θὰ συμπεριλάβῃ τὸν νικητὴν ἄνω. Ὁ ὀνομαστὴς δ' οὗτος ἀγών, ὃν διεξάγει ὁ Ἀριστοφάνης μετ' ἐπιμελοῦς διατάξεως καὶ λεπτοτάτης κωμικῆς τέχνης ³⁾, ἀποτελεῖ πῶς τὸν κανόνα τῆς αἰσθητικῆς κρίσεως περὶ τῆς σχέσεως τῶν μεγάλων τραγωδῶν πρὸς ἀλλήλους. Καὶ τάττεται μὲν ὁ Ἀριστοφάνης, ὡς φυσικόν, παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ, τῷ ὑπερμάχῳ τῶν παλαιῶν καλῶν χρόνων. Ἀλλά, καίπερ ἀνηλεῶς στιγματίζων τὴν διὰ τοῦ Εὐριπίδου κατάρπτωσιν τῆς τραγικῆς τέχνης, ἐν τούτοις ἀπονέμει δικαιοσύνην καὶ εἰς τὸν σοφιστὴν ποιητὴν, ὅτε συγκεφαλαιῶν τὴν κρίσιν αὐτοῦ περὶ τῆς ἀξίας ἀμφοτέρων λέγει

¹⁾ Ἐν τῇ ἐπινοήσει ταύτῃ προηγήθη τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν μέρει ὁ Εὐπολις, ὃς ἐν τοῖς Ἀήμοις εἰσάγει τοὺς μεγάλους δημαγωγούς ἀναδιοῦντας. "Ide Meineke, Hist. cr. com. 126 κ. ε.

²⁾ Μετὰ τὸν στίχον 270 ὑποτίθεται, ὅτι ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Ξανθίας ἐκβαίνουσιν ἐκ τοῦ λέμβου, ὅστις δὲν εἶναι ὁρατός, καὶ εἰσέρχονται διὰ πλαγίου τινὸς θύρας ἐκ τῶν παρασκηνίων εἰς τὴν πόρον, ἵνα στραφῶσιν οὐχ' ἐπ' ἀριστερὰ πρὸς τὸ λογεῖον, ἀλλ' ἐπὶ δεξιὰ πρὸς τὴν ὀργήστραν καὶ τὴν ἔδραν τοῦ ἱερέως τοῦ Διονύσου (297).

³⁾ Ἐν τῇ ἔριδι ἐκίνησεν τὸ ληκύθειον ἀπώλεσεν, ἵνα, καιροῦ παρεμπεισόντος, μνημονεύσωμεν τούτου, δι' οὗ καταγελάσται ἡ μονοτονία τῶν στίχων τοῦ Εὐριπίδου, ὁμοιᾶται πρὸς τὸ τοῦ Ἡγήμονος πέρδικος σκέλος, περὶ οὗ ἐν Παρομιογρ. Ἑλλ. I, 406 ταῦτα ἀναγιγνώσκωμεν: «Ἡγήμων ὁ Θάσιος, ὁπότε παρωδῶν ἀπορήσειε, προσετίθει' καὶ τὸ πέρδικος σκέλος».

τὸν καλὸν στίχον (1443): «τὸν μὲν γὰρ ἡγοῦμαι σοφόν, τῷ δ' ἡδομαι». Πολὺ δὲ τιμητικώτερον ἐκφράζεται περὶ τοῦ εὐγενοῦς, πρῶου χαρακτῆρος τοῦ Σοφοκλέους, ὃς ὑπὸ σωφροσύνης οὐδ' ἀντιποιεῖται κἂν τοῦ θρόνου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἀπερχομένου καθίζεται ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἔφεδρος.

Ὁ ἀγὼν λοιπὸν οὗτος τῶν τραγικῶν ἀποτελεῖ μὲν τὸν πυρῆνα καὶ τὸ ἐπαγωγότατον μέρος τοῦ δράματος, ἀλλὰ οὐδὲ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ καταλαμβάνει μέρος. Διότι ὁ ποιητὴς ἀποβλέπων καὶ εἰς τὸ κοινόν, φιλοθέαμον πλῆθος θεραπεύει καὶ αὐτοῦ τὰς ἀξιώσεις, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ, ἐν ἣ ὡς Ἡρακλῆς ἐνδεδυμένος καὶ φέρων τὸ ρόπαλον καὶ τὴν λεοντὴν θηλυδρίας θεὸς Διώνυσος καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ ὄνου μὲν ὀχούμενος, ἀλλὰ τὰ σκεύη καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ὤμων φέρων θεράπων αὐτοῦ Ξανθίας ἀποτελοῦσι λαμπρὰς μορφάς¹⁾, ἣ ἔπειτα κατὰ τὴν εἰσόδον εἰς τὸν Ἄδην, ἔνθα αἱ μὲν πανδοκεῦτραι οἰμώζουσι νομίζουσai, ὅτι ἤλθεν ὁ ἀδελφάγος Ἡρακλῆς, ὁ δὲ στυγνὸς φύλαξ τοῦ Ἄδου Διάκος κατατρομάζει αὐτάς, καὶ τέλος ἐν τῇ ἐξόδῳ, ἔνθα, ἵνα ἐξαλείψῃ τὴν ἐκ τοῦ ἀγῶνος σοβαρὰν ἐντύπωσιν, ὁ Πλούτων ἐστιᾷ τὸν θεὸν τοῦ θεάτρου καὶ τὸν ποιητὴν. Ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς χαρακτὴρ τῆς παλαιᾶς κωμωδίας δὲν ἡμελήθη τέλεον. Ἐκδηλοῦται δ' ἐν πολλαῖς μὲν ἀδραῖς ὑπαινιγμοῖς, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τῇ εἰς τὴν διαλλαγὴν τῶν ἀντιθέτων μερίδων ἀναφερομένη παραβάσει (675-737), ἣτις ἤρρεσε πολὺ εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηναίων. Τὸ ὄνομα ἐν τούτοις ἔλαβεν ἡ κωμωδία αὕτη οὐχὶ ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν μυστῶν, ὅστις ἀπαγγέλλει τὴν παράθεσιν ταύτην, ἀλλ' ἐκ τοῦ εὐθύμου χοροῦ τῶν βατράχων, οἵτινες προπέμπουσι τὸν θεὸν φωνοῦντες τὸ βρεκεκεκέξ κοᾶξ κοᾶξ κατὰ τὴν διάθεσιν τῆς λίμνης²⁾.

211. Ὁ δὲ Πλούτωτος, ὁ δεῦτερος οὗτος περιστωθεὶς, ἐξιδάχθη

¹⁾ Τὸν Ξανθίαν φέροντα τὰ σκεύη παριστᾷ πῆλινον εἰδωλίον τοῦ ἐν Μονάχῳ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἀρ. 113.

²⁾ Κατὰ τὸ περιεχόμενον ὁμοιάζον οἱ Βάτραχοι πρὸ πάντων πρὸς τὸν ὡσαύτως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐριπίδου ποιηθέντα Γερυσάδην.

τῷ 388, ἦτοι πολὺ μετὰ τὸν πρῶτον Πλούτον, ὅστις ἐδιδάχθη τῷ 408 ¹⁾. Ἐν τῇ κωμωδίᾳ ταύτῃ ἀντὶ τοῦ προσωπικοῦ διασυρ-
μοῦ εὐρίσκομεν ἀλληγορικόν τινα μῦθον περὶ τοῦ θεοῦ τοῦ πλού-
του ἐν τῷ πνεύματι τῆς μέσης κωμωδίας. Ὁ χορὸς δὲ σχεδὸν
ἐλλείπει καὶ μόνον ἀπήχημά τι αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἢ κατὰ τὸν τρόπον
τῶν διθυράμβων πρόσθετος σκηνή, ἐν ᾗ κατασκώπτουσιν ἀλλή-
λους οἱ προσελθόντες πτωχοὶ καὶ ὁ Καρίων (288 - 321) ²⁾. Καὶ ἡ
στιχοποιία δ' εἶναι τις συνήθης, διότι κύρια μέτρα τῆς κωμωδίας
ταύτης εἶναι τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν καὶ ἰαμ-
βικὸν τετράμετρον. Τῆς πολιτικῆς δ' ἀπέχει ὁ ποιητὴς τέλεον καὶ
ἅπαξ μόνον (ἐν στ. 176) ὡς ἐν παρόδῳ πλήττει ἐκ πλαγίου τὸν
δημαγωγὸν Ἀγυόβριον, ὃς τότε ἦτο κύριος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δή-
μου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ καὶ ἐν τῷ Πλούτῳ, ὡς ἐν ταῖς μικρὸν
πρότερον διδασχθείσαις Ἐκκλησιαζούσαις, τὴν ὕλην παρέσχεεν εἰς
τὸν ποιητὴν ἡ κοινωνικὴ κατάστασις. Πένης δὴλα δὴ τις, ἀλλὰ
χρηστὸς καὶ δίκαιος γεωργός, ὁ Χρεμύλος, ὃς κατὰ συμβουλήν
τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος προσεκολλήθη εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ τυ-
φλοῦ Πλούτου, ἐθεράπευσε μετὰ τοῦ πονηροῦ αὐτοῦ θεράπωντος
Καρίωνος τὴν πῆρυσιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ
Ἀσκληπιοῦ μεταχειρισθεὶς πάντα τὰ εἰθισμένα τερατουργήματα,
ἅτινα χαριέστατα καὶ σκώπτει. Ἀναβλέψαντος δὲ νῦν τοῦ θεοῦ
καὶ βλέποντος, εἰς τίνα τὰ δῶρα αὐτοῦ χαρίζεται, ἀνετράπησαν τὰ
τῶν ἀνθρώπων. Οἱ μὲν δίκαιοι δὴλα δὴ κολυμβῶσιν ἐν τῇ ἀφθο-
νίᾳ, οἱ δὲ συκοφάνται καὶ αἱ γηραιαὶ ἐταῖραι περιπίπτουσιν εἰς ἔν-
δειαν καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐστερήθησαν τῶν λιπαρῶν
θυμάτων. Ἐν τέλει δὲ καθιδρύεται εὐοιωνιστος τῇ πόλει ὁ ἀπο-
θεωθεὶς θεὸς ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Παρθενῶνος, ἵνα μηδέποτε

¹⁾ Ὁ πρῶτος Πλούτος ἐδιδάχθη κατὰ τὸ σγῶλ. εἰς Πλούτου στ. 173 τῷ 4ῳ ἔτει
τῆς 92. Ὁλ. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας τοῦ δευτέρου διδάσκει ἡμᾶς ἡ ὑπόθεσις IV,
ἐν ᾗ λέγεται « ἐδιδάχθη ἐπὶ ἄρχοντος Ἀντιπάτρου, ἀνταγωνιζομένου αὐτῷ Νικογάρῳ μὲν
Ἀλάκωσιν, Ἀριστομένους δὲ Ἀδμήτῃ, Νικοφῶντος δὲ Ἀδώνιδι, Ἀλκαίου δὲ Πασιφᾷ ». Ὁ
πρῶτος Πλούτος ἦτο πιθανῶς ὅλως διάφορος. Ἴδε Koek παρατηρήσεις εἰς τὰ ἀποσπάσματα.
²⁾ Μετὰ τοὺς στίχους 626 καὶ 958, ὡς φαίνεται, παρενέπιπτον μουσικὰ τεμάχια πλη-
ροῦντα τὰ διαλείμματα.

ἐπιλείπει τὸν φυλαττόμενον ἐκεῖ θησαυρὸν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος. Ταῦτα δὲ πάντα ἔχουσι μὲν ἄριστα καὶ ἐκτίθενται λεπτότατα ὡς ὑπ' ἀνδρὸς ἄριστα κατανοοῦντος τὰ τῆς κοινωνίας ¹⁾, ἀλλὰ στεροῦνται τῆς νεανικῆς θρασυτήτος τοῦ ἀκολάστου σκώμματος. Ἐκ τούτου δὲ διὰ τὸν πρῶτον χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐπιτηδείως διεξαγομένην ἀλληγορίαν ἀνεγινώσκετο τοσοῦτον ἐπιμελῶς τὸ ἔργον κατὰ τὸν Βυζαντιανὸν μέσον αἰῶνα, ὥστε ἐκτενέστατα σχόλια εἰς αὐτὸ περισώθησαν ἐκ τῶν χρόνων τούτων.

212. Ἐκ τῶν ἀπολεσθεισῶν δὲ κωμωδιῶν μνημονευτέαι εἶναι αἱ ἐξῆς· αἱ Νῆσοι, ἐν αἷς ἐνεκωμιάζετο ἡ εὐτυχία τῆς εἰρήνης καὶ ὧν ἐν χωρίον (ἀπόσπ. 1) ἐμιμήθη ὁ Ὀράτιος ἐν τῇ καλῇ δευτέρᾳ ἐπιφῶν, ἐν ᾗ ἐγκωμιάζεται ὁ ἀγροτικὸς βίος· ὁ Ἀμφιάρως, κωμωδία σκώπτουσα τὰς διὰ θαυμάτων θεραπείας, ἣτις ἀνεβιδάσθη ἐπὶ τὴν σκηνήν, ὅτε διὰ τοῦ ψηφίσματος τοῦ Συρακοσίου περιωρίσθη ἡ ἐλευθερία τῆς πολιτικῆς κωμωδίας· αἱ Ὀλκίδες, ἐν αἷς ἐπετίθετο κατὰ τῶν δορυφόρων τοῦ Κλέωνος· τὰ Δράματα ἢ Κένταυρος καὶ Δράματα ἢ Νίσοι, ἐν οἷς, ὡς φαίνεται, ἐγένετο λόγος περὶ τῆς ἔριδος τοῦ Ἰοφῶντος πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Σοφοκλέα ²⁾· οἱ Ταγηνισταὶ καὶ Ὁ Τριφάλης, ἐν οἷς σκοπὸς τῶν σκωμμάτων ἦσαν ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ περὶ αὐτὸν εὐθυμὸς ὄμιλος· τὸ Γῆρας, ἐν ᾧ οἱ γέροντες ἀπέβαλον ὡς οἱ ὄφεις τὴν παλαιὰν λεβηρίδα καὶ προσέφεροντο ὡς ἀκόλαστοι νεανίαι· ὁ Γηρυτιάδης, ὃς ὠμοιάζει πολὺ πρὸς τοὺς Βατράχους καὶ τέλος αἱ Ὠραὶ, οἱ Πελαργοί, αἱ Δαναΐδες, αἱ Φοίνισσαι, ὁ Δαίδαλος καὶ ἄλλαι.

213. Ἡ τέχνη τοῦ Ἀριστοφάνους. Πρὶν ἢ πε-

¹⁾ Ἄριστα καταδεικνύει ἡ Πενία ἀπὸ τοῦ στίχου 507—609, ὅτι οὐχὶ ὁ Πλούτος, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι ἡ κινουσα δύναμις ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἥς ἄνευ τὰ πάντα θὰ περιέπιπτον εἰς νωθρὰν ῥαστώνην.

²⁾ Ἰδε ἀνωτ. § 163. Ὁ Wilamowitz, *Observationes criticae in comic. graec.* 1870 σελ. 11 κ. ἐ. εἰς ταῦτα ἀναφέρει τὸ εἰς Σφηκ. 60 σχόλιον λέγον· «ἐν τοῖς πρὸ τούτου δεδιδασμένοις δράμασιν εἰς τὴν Ἡρακλείους ἀπληστίαν πολλὰ προείρηται», ἐξ οὗ ἐξάγεται· ὅτι τὰ Δράματα πρὸ τῶν Σφηκῶν ἢ πρὸ τοῦ 422 ἐδιδάχθησαν.

ρατώσωμεν τὸν περὶ τοῦ Ἀριστοφάνους λόγον, παρατηροῦμεν ἔτι τινὰ περὶ τῆς τέχνης καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου αὐτοῦ. Τὴν τέχνην, ἣν ἐν πρώτοις ὀφείλει νὰ ἔχῃ πᾶς κωμικός ποιητής, νὰ κινήῃ δῆλα δὴ εἰς γέλωτα καὶ τοὺς θεατὰς καὶ τοὺς ἀναγνώστας, κατεῖχεν ἐν ὑπερβάλλοντι μέτρῳ ὁ ποιητής. Διότι σύμπαντα τὸν θησαυρὸν τῶν σκωμμάτων, τῶν βωμολογιῶν, τῶν αἰσχρολογιῶν, τῆς χλεύης, τῶν παρὰ προσδοκίαν, τῶν παρωδιῶν καὶ τῶν ὑπαινιγμῶν διώκει ὡς ἀπόλυτος κύριος. Καὶ τὰς ἀδυναμίας δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τὴν περὶ τὰ ἀφροδίσια ὁρμὴν τῶν τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐν ἀπάσῃ τῇ γυμνότητι αὐτῶν ἐστηλίτευσεν ἐπίσης ἐν ταῖς κωμωδαίαις αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ γελοῖα καὶ παράδοξα τοῦ τε κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου καὶ τὸν τύπον τῶν ἐξ ἰδιωτῶν δυνατῶν γενομένων καὶ τὰ εὐγενῆ πάθη τῶν ἀριστοκρατικῶν νεανίσκων καὶ τὴν πανουργίαν τῶν δούλων καὶ τὴν ἀγυρτείαν καὶ πλεονεξίαν τῶν μάντεων. Ἐν τῇ ἐξευρέσει δ' εὐθύμων καὶ γελοίων σκηνῶν καταδεικνύει αὐτὸ τοῦτο ἀνεξάντλητον πρωτοτυπίαν¹⁾. Καὶ ἐν ἐκείνοις δ', ἐν οἷς ἡ σπουδαιότης τῆς θέσεως καὶ ἡ λεπτότης τῆς ὑποθέσεως φαίνονται ἀποκλείουσαι τὴν ἱλαρότητα εὐθύμων σκηνῶν, αὐτὸς λαμβάνει πρόνοιαν ἐν τέλει τοῦλάχιστον διὰ τινος κώμου ἢ εὐθύμου συμποσίου νὰ μὴ ἀπέλθωσιν σκυθρωποὶ οἱ θεαταὶ ἐκ τοῦ θεάτρου. Ἄλλ', ὅσον δῆποτε καὶ ἂν ἐκτιμᾶται ἡ σκωπτικὴ δύναμις καὶ ἡ ἄγροικος ἀπλότης τοῦ Ἀριστοφάνους, κύρια δὲν ἦσαν ταῦτα παρ' αὐτῷ, διότι ὑψηλότερός τις σκοπὸς διήκει διὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν κωμωδιῶν. Ἐπεδίωκε δῆλα δὴ ὁ ποιητὴς κυρίως νὰ ἐκρίζωσιν πᾶν ὅ,τι φαῦλον καὶ ἄγροικον ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀποδεικνύων αὐτὸ γελοῖον ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Ἐκ τούτου κύριον ἦτο παρ' αὐτῷ ἀπανταχοῦ τὸ τοῦ Ὁρατίου *ridentem dicere verum*²⁾. Οὐ μόνον δ', ἀλλ' ἐνίοτε παρρωῶν τὰ ὅρια τοῦ ποιητικοῦ δράματος ἐξήρχετο αὐτῶν καὶ κατεστηλίτευεν εὐθύ μετ' ἡθι-

¹⁾ Kock, Aristophanes als Dichter und Politiker ἐν Rhein. Mus. 39, 118—140. Αὐτὸς δ' Ἀριστοφ. λέγει ἐν Νεφ. στ. 547 «ἀλλ' αἰ καὶνὰς ἰδέας εἰσφέρων σοφίζομαι».

²⁾ Ἰδὲ Ἀχαρν. στ. 500. «Τὸ γὰρ δίκαιον οἶδε καὶ τρυφήδια».

κῆς ἀγανακτήσεως ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ γελοίου τὴν φαυλότητα τῶν συκοφαντῶν καὶ πολιτικῶν πανούργων. Αἱ ἀρχαὶ δ', ὥς κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐπειρᾶτο ν' ἀποδείξῃ κυρίας διὰ τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ, ἀνεφέροντο τὸ μὲν εἰς τὴν πολιτικὴν, τὸ δ' εἰς τὴν ποίησιν καὶ παιδείαν. Ἐκ τούτου τὰς ἄλλας καλὰς τέχνας καὶ τοὺς καλλιτέχνας ἀφῆκεν ἄθικτους, ὥς ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ἡ καλλιτεχνία οὐδόλως προσέσχεν εἰς τὰς κωμωδίας αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν τῇ πολιτικῇ ἔκλινεν, ὥς ὁ Κρατῖνος καὶ οἱ πλείστοι τῶν ποιητῶν τῆς ἄττικῆς κωμωδίας, πρὸς τὴν εἰρηνικὴν καὶ νομιμόφρονα μερίδα καὶ ἐφρόνει τὰ τῶν χρηστῶν ἀριστοκρατικῶν. Ἐκ τούτου τοῦ μὲν Νικίου καὶ Θηραμένους καὶ Κριτίου ἐντελῶς σχεδὸν ἐφείσθη ¹⁾, τῆς δ' ὀχλοκρατίας καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτῆς, τῶν δημαγωγῶν Κλέωνος καὶ Ὑπερβόλου καὶ Ἀγυρρίου ὑπῆρξεν ὁ ἀμειλικτότατος ἀντίπαλος ²⁾. Τῶν τοιούτων δὲ φρονημάτων κοινωνὸν εἶχε καὶ τὸν ἀριστοκρατικὸν φιλόσοφον Πλάτωνα, περὶ οὗ λέγεται, ὅτι ἐπεμψεν εἰς τὸν Διονύσιον τὸν τύραννον τὰς κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅτε οὗτος ἠθέλησε νὰ μάθῃ τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων ³⁾. Ἐν δὲ τῇ ποιήσει ἦτο ὡσαύτως φίλος τῶν παλαιῶν χρόνων καὶ ἐνεκωμιάζε μὲν τὸν Αἰσχύλον ὑπερμέτρως ὥς τὸ ἰδανικὸν αὐτοῦ ⁴⁾, κατέχευε δὲ σύμπασαν τὴν ἐωλοκρασίαν τῶν σκωμμάτων αὐτοῦ κατὰ τῶν καινουργιῶν τοῦ Εὐριπίδου ⁵⁾,

¹⁾ Τοῦ Ἀλκιβιάδου δὲν ἐφείσθη ὁμοίως. Καὶ ἐφήρμοσε μὲν εἰς αὐτὸν ἐν τοῖς Βατράχοις 1432 τὸ ὀνομαστὸν λόγιον τοῦ Αἰσχύλου «οὐ χρὴ λείοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν, ἢν δ' ἐκτραφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν», ἀλλ' ἤτις αὐτὸν ἐν τῷ Τριφάλητι καὶ τοῖς Ταγηνισταῖς.

²⁾ Ἐν Σφηκ. στ. 1043 ἐγκωμιάζει αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς «ἀλεξίκανον τῆς χώρας τῆςδε καθαρτὴν».

³⁾ Ἐν τῷ βίῳ ἀνεγινώσκομεν ταῦτα: «φασὶ δὲ καὶ Πλάτωνα Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ βουλευθέντι μαθεῖν τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν πέμψαι τὴν Ἀριστοφάνους ποιήσιν καὶ συμβουλευσάι τὰ θεράματα αὐτοῦ ἀσκηθέντα μαθεῖν αὐτῶν τὴν πολιτείαν».

⁴⁾ Hennig, Aristophanis de Aeschyli poesi judicia, Lips. 1878.

⁵⁾ W. Ribbeck, Die dramatischen Parodien ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀγαρνέων, Van der Sande Bakhusen, De parodia in comoediis Aristophaneis, Utrecht 1877. Περὶ μὴ Ἀττικῶν φράσεων ἐν ταῖς παρωδαῖς ἴδε Rutherford, Zur Geschichte des Atticismus ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Supplem. XIII, 384—399.

διότι αὐτοῦ, τοῦ ἀγαπητοῦ τῆς νεολαίας ποιητοῦ, τὸ ἀξίωμα παρὰ τῷ λαῷ ἐφοβεῖτο ὡς ἐπιβλαβὲς καὶ ἐκ τούτου αὐτὸν κατεδίωκεν ἀνηλεῶς καὶ πέραν τοῦ τάφου. Ἐν παρόδῳ δὲ μόνον ἔσκωπτε τοὺς λήρους τοῦ ἄβροῦ Ἀγάθωνος καὶ τὸν αἰθέριον κόμπον τῶν λόγων τοῦ διθυραμβοποιοῦ Κινησίου. Ἡ δ' ἀπέχθεια αὐτοῦ πρὸς τὸν Εὐριπίδην προήρχετο καὶ ἐκ τῆς δυσμενείας, ἣν ἔτρεφε πρὸς τὴν ὅλην τάσιν τῆς νέας παιδείας. Διότι τὴν παλαιὰν μὲν ἐνέργειαν καὶ ἀπλότητα καὶ εὐσέβειαν ἤθελε νὰ βλέπῃ τρεφομένην, ἃν καὶ ὡς κωμικὸς αὐτὸς ἐχλεύαζεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοὺς μύθους τῶν θεῶν ἐν δὲ ταῖς ῥητορικαῖς διαστροφαῖς τῶν λόγων, καὶ ταῖς θεωρίαις καὶ ταῖς σοφιστεῖαις τῶν σοφιστῶν ἐνέβλεπε τὸν ὄλεθρον τῆς πατρίδος. Ἐν τῷ πεδίῳ δ', ἐν ᾧ αὐτὸς ἐκινεῖτο, ἐν τῇ κωμικῇ ποιήσει, ἔχων συνειδήσιν τῆς ἑαυτοῦ ὑπεροχῆς προσεφέρετο ἥκιστα εὐγνωμόνως πρὸς τοὺς ἀντιτέχνους αὐτοῦ σκώπτων τὸν μὲν Κρατῖνον ἐν τοῖς Ἰππεῦσιν, ὅτι παρελήρει, ἐξέπιπτον αἱ χορδαὶ τῆς λύρας, διέχασκον αἱ ἁρμονίαι αὐτοῦ (534 — 536), τὸν δ' Εὐπόλιν ἐν ταῖς Νεφέλαις (554), ὅτι ἐξέστρεψε τοὺς Ἰππέας αὐτοῦ κακὸς κακῶς. Ἀλλ' ἀμφοτέροι ἀνταπέδωσαν πικρότατα τὰ σκώμματα, ὁ μὲν ἐν τῇ Πυτίνῃ, ὁ δ' Εὐπόλις ἐν τοῖς Βάπταις ¹⁾).

214. Ἐν τῇ κατασκευῇ δὲ καὶ τῇ οἰκονομίᾳ τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ, ἃν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅσα αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῇ Εἰρήνῃ λέγει (748 κ. ἐ.), ἀνυψώθη ὁ Ἀριστοφάνης ὑπὲρ ἅνω τῶν βωμολοχιῶν τῆς ἀρχαιοτέρας σχολῆς. Ἀλλ' ἡ τέχνη, δι' ἣς ἐπιτυγχάνεται ἡ σύντασις τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ τέχνη τῆς δεξιᾶς περιπλοκῆς ἐπεφυλάσσετο εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς νέας κωμωδίας, διότι σύμπας ὁ χαρακτήρ τῆς ἀκολάστου παιδείας ἀλλοτρίως εἶχε πρὸς τὴν λεπτότητα κανονικῆς διατάξεως. Μόνον δ' ἐν τοῖς τῆς μουσικῆς εὐρίσκομεν παρ' αὐτῷ θαυμαστὴν τινα καὶ αὐστηρὰν συμμετρικὴν κατασκευὴν καὶ δὴ οὐ μόνον ἐν τοῖς λυρικοῖς ᾄσμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παρὰ τὴν κροῦσιν λεγομένοις, ἐξ ἀναπαιστικῶν,

¹⁾ Κλήμης δ' Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωμ. VI, 267 [κεφ. II § 26] λέγει: « Πλάτων δὲ δ' κωμικὸς καὶ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ Δαιδάλῳ τὰ ἀλλήλων ὑφαιροῦνται ».

τροχαϊκῶν, ιαμβικῶν τετραμέτρων συνισταμένοις μέρεσιν¹⁾. Τῶν δὲ συστατικῶν τοῦ ἀρχαίου δράματος μερῶν ἀγνοοῦμεν, ὁπότερον νὰ θαυμάσωμεν παρὰ τῷ Ἀριστοφάνει, τὸν εὐρυθμον καὶ εὖρουν καὶ ἐνδιαφέροντα διάλογον ἢ τὰ μελωδικά, πολύτροπα, βαθεῖαν αἴσθησιν ἀποπνέοντα καὶ πλήρη ἐξάρσεως χορικά ἄσματα. Καὶ κυρίως μὲν ἐπαινοῦσι ταῦτα, διότι οὐδεμία ξένη λογοτεχνία ἔχει μέρη ὅμοια πρὸς τὴν ἀριστοφάνειον παράδασιν²⁾. Ἀλλὰ καὶ πλὴν τῶν παραβάσεων ἀναπτύσσει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς χορικοῖς μέρεσιν ἔκτακτον τέχνην, διότι ἐν μείζονι ἢ ὅσον παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἐπαφῇ πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς γινόμενα εὐρίσκειται ὁ χορὸς αὐτοῦ καὶ πλείονα ζωὴν ἐνδείκνυει ὅτε μὲν διαλυόμενος εἰς ἡμιχόρια καὶ στοίχους, ὅτε δὲ δίδων τὸν λόγον εἰς ἓνα ἕκαστον κατὰ σειρὰν τῶν χορευτῶν³⁾. Καὶ εἰς τὸν διάλογον δὲ καὶ εἰς τὰ χορικά ἄσματα παρέχει ἰδίαν τινὰ χάριν τὸ τέλειον κάλλος τοῦ λεκτικοῦ καὶ ἡ εὐροια τῶν στίχων. Καὶ ὡς πρὸς τὸ λεκτικὸν μὲν ἐξιδιώθη παρὰ τοῦ Εὐριπίδου τὸν τρόπον τῆς τελείας τότε κοινῆς γλώσσης⁴⁾. Διὸ καὶ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ἐθεωρεῖτο ὡς πρότυπον τῆς καθαρᾶς Ἀτθίδος, ἣν διὰ τὸν μέγαν πλοῦτον τοῦ εἰς τὰς διαφορωτάτας σφαίρας τοῦ βίου κινουμένου λεκτικοῦ αὐτοῦ κατέδειξε τελειοτέραν ἢ ὅσον οἱ τραγικοὶ καὶ οἱ σωματικοί. Ἐν δὲ τῇ στιχοποιίᾳ τὸ μὲν διὰ τῆς ἀνειμένης κατασκευῆς τοῦ τριμέτρου καταβαίνει μέχρι τῆς πεζότητος τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης, τὸ διὰ τῶν περωτῶν ἀναπαίστων καὶ τῶν ἐντόνων κρητικῶν ἀνίπταται τολμηρὸς εἰς μέγα ὕψος⁵⁾. Τὰ δὲ κῶλα τῶν λυρικῶν

¹⁾ Πολλὰ τοιαῦτα ἀνεγνωρίσθησαν μόνον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, περὶ ὧν ἴδε Christ, *Metrik* σελ. 602 κ. ἑ. 2ας ἐκδόσεως.

²⁾ Μόνον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐμιμήθη ταύτας ὁ Platen [1796—1835] ἐν τῇ *Verhängnisvolle Gabel* καὶ ἐν τῷ «*Romantischer Oedipus*» καὶ ὅπως ἐγόμενος τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ Jean Paul Richter γράφας τοὺς Ἰπας, Κόκκυγας καὶ Χελιδόνας.

³⁾ R. Arnoldt, *Die Chorpatrien bei Aristophanes scenisch erläutert*, Leip. 1873.

⁴⁾ Παράβ. § 187.

⁵⁾ Ἀριστοφάνειος ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν μετρικῶν ὁ ἀναπαιστικὸς τετράμετρος.

ἄσμάτων τοσούτον εὐληπτα εἶναι, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν μελωδικῶν εὐκόλως ἀντιλαμβάνομεθα τοῦ μελωδικοῦ κάλλους αὐτῶν.

Εἶναι δὲ λυπηρόν, ὅτι αὐτὴ ἡ φύσις τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ μὴ δυνώμεθα νὰ συνοικειώμεν τὴν ἐν τοῖς γυμνασίοις σπουδάζουσαν νεολαίαν πρὸς τὴν μοῦσαν τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀλλ' ὁ μὴ ἀναγνούς τὸν ἀκόλαστον τοῦτον εὐνοοῦμενον τῶν Χαρίτων δὲν γνωρίζει τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας¹⁾.

Σχόλια. Τὰ εἰς τὰς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους σχόλια, τὰ μὲν ἀμφιλῆ, ὥς τὰ εἰς τὸν Πλοῦτον, τὰς Νεφέλας, τοὺς Βατράχους, τὴν Εἰρήνην, καὶ τοὺς Ὀρνίθας, τὰ δ' ὅλως ὀλίγα, ὥς τὰ εἰς τὴν Λυσιστράτην, τὰς Θεσμοφοριαζούσας, τὰς Ἐκκλησιαζούσας συνίστανται ἐξ ὑποθέσεων, ὑπομνημάτων καὶ μετρικῶν ἀναλύσεων. Καὶ αἱ μὲν διαφοροὶ περισωθεῖσαι ὑποθέσεις ἀνάγονται εἰς Ἀριστοφάνην τὸν Βυζάντιον καὶ εἰς τὸν Δικαίαρχον. Ἴδε Gröbl, Die ältesten Hypotheseis zu Aristophanes, Programm Dillingen 1890. Αἱ δὲ μετρικαὶ ἀναλύσεις προέρχονται ἐκ τοῦ μετρικοῦ Ἑλιοδώρου. Ἴδε Thiemann, Heliodori colometria Aristophanea, Halle 1869. Τῆς δ' ἐρμηνείας καὶ κριτικῆς ἐπελήφθησαν πλὴν τοῦ Ἐρατοσθένους ἰδίᾳ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Καλλίστρατος, εἶτα ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ Δίδυμος καὶ οἱ περγαμηνοὶ Ἡρόδικος καὶ Ἀσκληπιάδης. Τῆς συντάξεως δὲ τῶν παλαιῶν σχολίων ἐπεμελήθησαν ὁ Φαεινὸς καὶ ὁ Σύμμαχος, ὥς μανθάνομεν ἐκ τῶν εἰς Νεφ. καὶ Εἰρ. σχολίων, ὧν ὁ μὲν Σύμμαχος ἔζη περὶ τὰ 100 μ. Χ. (ἴδε Wilamowitz, Eurip. Herakles I, 179 κ. ἑ.), ὁ δὲ Φαεινός, ταλαίπωρός τις συγγραφεύς, βραδύτερον πάντως, ἴσως κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀρχόμενον. Παράβ. Ο.

¹⁾ Οὕτως ἀποκαλεῖ τὸν Ἀριστοφάνην ὁ Γοῖθιος ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῶν Ὀρνίθων ('Ἀπάντ. τὸμ. XIV, 116) κατὰ τὸ ἐπὶ τῷ μνήματι ἐπίγραμμα τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος ἔχον οὕτως:

Αἱ χάριτες τέμενός τι λαβεῖν, ὅπερ οὐχὶ πεσεῖται,

ζητοῦσαι ψυχὴν εὖρον Ἀριστοφάνους.

Ὁ δὲ Bergk ἀποκαλεῖ πού τὴν παλαιότεραν ἀττικὴν κωμῳδίαν τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Schneider, De veterum in Aristoph. scholiorum fontibus, Stralsund 1838. Strecker, De Lycophrone, Euphronio, Era-
tosthene comicorum interpretibus, Greifsw. 1884. Gustav
Stein, Schol. in Aristoph. Lysistr., Göttingen 1891 μετ' ἐρευ-
νης τῶν πηγῶν ἐν τοῖς προλεγομένοις I—XXII. Meiners, De Ari-
stoph. scholiis historicis, Dissert. Hal XI (1890) 219 κ. ἔ.
Gulick, De schol. Aristoph. quaestiones mythologicae, Har-
vard Studien V (1894) 83 κ. ἔ. Τινὰ τῶν παλαιῶν σχολίων σώζονται
πληρέστερον παρὰ Σουίδα, περὶ ὧν ἴδε O. Buenger, De Aristoph.
apud Suidam rell. ἐν Dissert. Argent I, 149 κ. ἔ. Ἐκ τοῦ μέσου
αἰῶνος τὸ μὲν ὑπόμνημα τοῦ Εὐσταθίου ἀπώλετο, τὰ δὲ προλεγόμενα
εἰς Ἀριστοφάνην ὑπὸ Τζέτζου, ὃς ἐσχολίασε τὸν Πλοῦτον, τὰς Νεφέ-
λας, τοὺς Βατράχους καὶ τοὺς Ὀρνίθας, ἐξέδωσαν ἐκ τοῦ Ἀμβροσιανοῦ
κώδικος 222 ὁ Keil ἐν Rhein. Mus. 6, 108 κ. ἔ., Ritschl ἐν Opusc.
I, 197 κ. ἔ., Nauck, Lexic Vindob 233 κ. ἔ. Πλὴν τούτων κατέχου-
μεν καὶ κενὰ τινὰ σχόλια ὑπὸ Θωμᾶ Μαγίστρου καὶ Τριζιλίνου. Ἀπαντα
τὰ σχόλια ἐξέδωκεν ὁ W. Dindorf, Oxonii 1838 εἰς τρεῖς τόμους καὶ
ὁ Dübner, Par. 1842. Martin, Les scolies du manuscrit d' Ari-
stophane à Ravenne, Paris 1882, (εἰς ᾧ συμπληρωτικὰς διορθώσεις
ἔγραψεν ὁ R. Schöll ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889, II,
39—46), von Rutherford, London 1896.

Χειρογράφα ἔχομεν τὸ ἐν Παβέννῃ, Cod. Ravennas, 180 τοῦ
11 αἰῶνος μετὰ σχολίων, τὸ Βενετικὸν 474 τοῦ 12 αἰῶνος, περιέχον πά-
σας τὰς ἄλλας κωμωδίας, πλὴν τῶν Ἀχαρνέων, Ἐκκλησιαζουσῶν, Θε-
σμοφ. Λυσιστρ. μετὰ σχολίων, ἅτινα συμπληροῦσι τὰ χάσματα τοῦ
Ravennas. Εἰς κατωτέραν τάξιν ἀνήκουσι τὰ χειρόγραφα. Παρισ. 2712
τοῦ 13 αἰῶνος (A), τὸ Λαυρεντιανὸν 31,15 τοῦ 14 αἰῶνος (Γ) οὗ συμ-
πλήρωσις εἶναι ὁ codex Leidensis 9. Τὸ Vatico-Urbinas 141 τοῦ 14
αἰῶνος (U). Cod. Ambrosianus L 39 τοῦ 14 αἰῶνος (M). Παπύρου
τινὰς παλαιοὺς περιέχοντας στίχους ἐκ τῶν Ὀρνίθων ἐδημοσίευσεν ὁ
Weil, ἐν Revue de Phil. VI, 179. Κριτικὰς σημειώσεις εὐρίσκομεν ἐν
ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Blaydes καὶ Ad. von Velsen (τοῦ τελευταίου ἐξε-
δόθησαν μόνον αἱ Ἐκκλησ., Ἱπλ., Πλοῦτ., Βάτρ., Θεσμοφ. νέα ἔκδ.
ἐπιμελεία Zacher). Περί τῆς κατατάξεως τῶν χειρογράφων τῶν σχολ.

λίων ἴδε Konr. Zacher ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XVI (1888) καὶ ἐν τῷ Jahresber. über die Fortschr. der klass. Altert. 1892 σελ. 1 — 128. [Ο. G. Fraccaroli (ἐν Rivista di filolog. 1900 τ. 28) εἰκάζει, ὅτι ἐν τοῖς παπύροις τοῦ Ὁξύρδύγγου περιλαμβάνεται καὶ ἀπόσπασμα τοῦ Ἀριστοφάνους].

Ἑκδόσεις. Editio princeps παρὰ τῷ Ἀλδῷ 1498 πλὴν τῆς Λυσιστρ. καὶ τῶν Θεσμοφ. ἐπιμελεία Μουσσούρου. Αἱ 11 κωμῳδ. ἐξεδόθησαν ἐν Βασιλ. 1532. Ἑκδόσεις μεθ' ὑπομνήμ. ὑπὸ Küster, Amstel. 1710 (μετὰ διορθώσεων ὑπὸ Bentley) ὑπὸ Brunck, Argent. 1781, ὑπὸ Invernizzi συμπλ. ὑπὸ Beck καὶ Dindorf, Lips. 1794 — 1834 εἰς 13 τόμ. Ἑκδόσεις τοῦ κειμένου ὑπὸ Meineke, Lips. 1860, ὑπὸ Blaydes, Hal. 1886 εἰς 2 τόμ. μετὰ Conspectus codicum et praecipuarum editionum. [Ὡς συμπλήρωμα τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, Adversaria critica in Aristophanem, 1899]. Ἑκδόσεις κατ' ἐκλογὴν τὰς Νεφέλας, τοὺς Ἰπλέας, τοὺς Βατράχους, τοὺς Ὀρνίθας μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων ἐξέδωκεν ὁ Kock παρὰ τῷ Weidmann. Τοὺς Ἀχαρνέας ὁ Elmsley 2 ἔκδ. Lips. 1830. ὁ A. Müller, Hannover 1863, ὁ Blaydes, Halle 1887, ὁ W. Ribbeck ἑλλ. καὶ γερμανιστὶ Leipz. 1864. Τοὺς Ἰπλέας ὁ W. Ribbeck ἑλλ. καὶ γερμ. Berlin 1867. Τὰς Νεφέλας ὁ F. A. Wolf μετ' ἐμμέτρου μεταφράσεως Berlin 1812, ὁ G. Hermann, Lips. 1830, ὁ Teuffel-Kähler, Leip. (1867) 1888, [ὁ van Leeuwen. 1899]. Τὴν Εἰρήνην recognovit et adnotavit Herwerden, Lugdunum Batav. 1897. Τοὺς Βατράχους emend. et comment. Fritzsche, Turici 1845. [ὁ van Leeuwen 1898, ὁ C. E. Graves, 1898]. Τοὺς Σφήκας καὶ τὴν Εἰρήνην ὁ Jul. Richter, Berol. 1858, 1860. Τοὺς Σφήκας ὁ Blaydes, Halle, 1893. Ὁ Hirschig, Lugd. 1897. Τὴν Λυσιστράτην ὁ R. Enger, Bonn. 1844. Τὰς Θεσμοφοριαζούσας ὁ Fritzsche, Lips. 1838. Τὸν Πλοῦτον ὁ C. Castellani, Firenze, 1872, ὁ A. Valsen, Lips. 1881.

Ἑρμηνευτικά. Beer, Über die Zahl der Schauspieler bei Aristophanes, Leipzig 1844. Droysen, Quaestiones de Aristophanis re scenica, Bonn 1868. Niejahr, Quaest. Aristophaneae scenicae Greifswalde 1877, Chr. Muff, Vortrag der chorischen Partien bei Arist., Halle 1872, R. Arnold, Die Chorpartien bei

Arist. Leipz. 1873. [Zacher Aristophanes studien I Heft. Zu den Rittern 1899]. Μετάφρασις μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ G. Droysen Berlin 1835 (1869), εὐωνος ἔκδοσις 1871. [Ἑλλην. τῶν Ἀχαρνέων ὑπὸ I. Ραπτάρου, Κ]πολις 1856, τοῦ Πλούτου ὑπὸ ἄνωμόμου. Ἀθ. 1861, τῶν Νεφελῶν τῆς Εἰρήνης τῶν Ὀρνίθων, ἐμμέτρως ὑπὸ Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ. ἐν Ἀθ. 1860, β' ἔκδ. ἐν Ἀπάντων τ. Ε', Ἀθ. 1875]. Ὡς λεξικὸν ὁ τοῦ Jacob, Comicae dictionis index ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Meineke, Fragm. comicorum ἐν τῷ 5 τόμῳ. [Ἰω. Καραβέλλα Ἡπειρώτου (ἔξ Ἀρτης) Index Aristophanicus, ex codic. Bodl. prius. editus. Oxon. 1822].

δ) Μέση καὶ Νέα κωμῳδία ¹⁾.

215. Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον δύο μεγάλας ὑπέστη βλάβας ἡ παλαιὰ κωμῳδία. Καὶ τὴν μὲν αὐτῶν ὑποδηλοῖ ὁ Ὅρατιος λέγων περὶ τοῦ χοροῦ τῆς κωμῳδίας ἐν τῇ ποιητικῇ τέχνῃ (στ. 284) turpiter obticuit sublato jure nocendi²⁾. Ἀλλὰ τοῦ μὲν δικαϊώματος τοῦ σκώπτειν δὲν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἀποστῇ ἡ κωμῳδία, δι' ὃ ἤσκει αὐτὸ ἀλλαχοῦ σκώπτουσα τοὺς ποιητὰς καὶ μουσικοὺς, ἀφ' οὗ ἠναγκάσθη νὰ ἀπόσχιη τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν προστατῶν τῶν δήμων. Ἡ λεπτότης ὅμως τῶν καλλιλογικῶν μομφῶν δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ τὴν αὐτὴν ἡχώ, οἷον αἱ τολμηραὶ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν τὰ τῆς πόλεως πραττόντων. Ἡ δὲ δευτέρα βλάβη προῆλθεν ἐκ τῆς οικονομικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν εἰς τοὺς χοροὺς δαπανῶν. Διότι πάντως μὲν ἐπήρουν αἱ πρόσοδοι τῆς πόλεως πρὸς θαψιλῇ διατήρησιν τριῶν ὑποκριτῶν πρὸς τὰς δύο ἐκάστου ἔτους ἐορτάς, τὰ Ἀθήναια καὶ τὰ

¹⁾ Grauert, De mediae graecorum comoediae natura ἐν Rhein. Mus. alte Folge II, 50 κ. ἔ. O. Ribbeck, Über die mittlere und neue Komödie, Leipz. 1867. Ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς μέσης κωμῳδίας περιελάμβανεν ὁ κανὼν τὸν Ἀντιφάνην καὶ τὸν Στίφανον (κατὰ τὸν κώδ. Bodleianus τὸν Ἀντιφάνην καὶ Ἀλεξιν), ἐκ δὲ τῶν τῆς νέας τὸν Φιλίμονα, Μένανδρον, Δίφιλον, Φιλίππιδην, Ποσειδίππον καὶ Ἀπολλόδιωρον.

²⁾ Τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ διὰ τὰς παρεκτροπὰς τῆς πολιτικῆς παρῆλθαι τῶν κωμικῶν ἐκφαίνει ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ Περὶ Εἰρήνης 14 καὶ ἐν τῷ Πρὸς Νικοκλέα 44, τὴν δὲ διὰ τὰς προσωπικὰς ὑβρεῖς ὁ Πλάτων ἐν τῇ Ἀπολογία.

Διονύσια, ἀλλ' αἱ οὐσίαι τῶν πολιτῶν ἡλαττώθησαν κατὰ τοσοῦτον, ὥστε ἡ πόλις δὲν ἠδύνατο ν' ἀξιοῖ ν' ἀναλαμβάνωσιν αὐτοὶ τὴν χορηγίαν. Καὶ ἀληθῶς, ἀφ' οὗ μετὰ δυσκολίας ἐξευρίσκοντο οἱ δυνάμενοι ν' ἀναλάβωσι λειτουργίαν τινὰ ἀναγκαίαν πρὸς τὴν ὑπαρξίν τῆς πολιτείας, ὡς τὴν τριηραρχίαν, ὥφειλον ἀναγκαίως νὰ ἀπόσχῃσι τῶν εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ ἡδονὴν συντελουσῶν λειτουργιῶν, ὧν μία ἦτο καὶ ἡ χορηγία. Καὶ διθυράμβους μὲν δὲν ἠδύνατο νὰ διδάξωσιν ἄνευ χοροῦ, ἀλλ' ἐν τῇ τραγωδίᾳ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ κωμωδίᾳ τὸ τῶν ὑποκριτῶν μέρος εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἠδύναντο νὰ ἀρκεσθῶσιν εἰς μικρόν τινα χορόν, ἢ καὶ ὅλως νὰ στερηθῶσιν αὐτοῦ ¹⁾). Ἀλλ' ἐν τῷ χορῷ καὶ τῇ παραβάσει ἔκειτο τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῆς παλαιᾶς κωμωδίας· ἐκλιπόντος ἄρα τοῦ χοροῦ, ὥφειλεν ἡ κωμωδία ἢ νὰ περιστῇ εἰς ἀφωνίαν ἢ ἐπὶ ἄλλην νὰ τραπῇ ὁδόν. Τοῦτο δὲ καὶ ἔπραξε. Διότι ἡ μὲν λεπτότης τοῦ ἀττικοῦ σκώμματος δὲν εἶχεν ἔτι ἐξαντληθῆ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἡ δὲ κωμωδία εὐτύχει μᾶλλον τῆς τραγωδίας ἐν τούτῳ, ὅτι αὕτη μὲν ἐκινεῖτο πάντοτε ἐντὸς τοῦ παλαιοῦ μυθικοῦ κύκλου, ἐκείνη δὲ εὔρε νέαν τροφήν ἐν τῇ μεταβολῇ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως ²⁾). Ἐκ τούτου οὐ μόνον συνεμορφώθη πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἤκμαζεν ἔτι καὶ πέραν τῶν χρόνων τῆς ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Καὶ τὰ τῆς διδασκαλίας δὲ τῶν δραμάτων ὑπέστησαν σπουδαίας μετα-

¹⁾ Ἰδε σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 406 λέγον· χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ πολλῷ τινι καὶ καθάπαξ περιεῖλε Κινησίας τὰς χορηγίας». Ἰδε καὶ τὴν V πραγματείαν περὶ Κωμωδίας, ἐνθα λέγεται ἐν τέλει α χορῶν ἐστέρηται, ὅπερ τῆς νεωτέρας ὑπῆρχε κωμωδίας». Ἰδε καὶ Πλατῶνιον περὶ διαφορᾶς Κωμωδιῶν καὶ Horatii Epistol. II 8, ἢ de Arte poet. 284. Κατὰ τὸν βίον δὲ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἐν τοῖς δράμασι τῆς νέας κωμωδίας ἐπὶ γράφη χοροῦ, ἵνα καταδείξῃ τὸ μέρος, ἐνθα ἔπρεπε νὰ ψαλῇ ἅσμά τι οἰονδῆποτε, ἢ ν' αὐλήσῃ δ αὐλήτης, ὡς ἐν τῷ Pseudulus τοῦ Πλαύτου 573, εἰς τὸ διαναπαύεσθαι τὰ σκηνικὰ πρόσωπα καὶ μετασκευάσθαι. Χορόν ἐν τοῖς κατ' ἀγροῦς Διονυσίοις μνημονεύει ἔτι δ Αἰσχίνης Κατὰ Τιμάρχου 157.

²⁾ Ribbeck ἐν Rhein. Mus. 30, 145 κ. ἔ. Τὴν θέσιν τῆς κωμωδίας πρὸς τὴν τραγωδίαν ἐξ ἐναντίας ἀπόψεως περιγράφει ἄλλως δ Ἀντιφάνης ἐν τῇ ποιήσει ἴδε Meineke Fragm. com. gr. III, 105.

βολὰς σὺν τῇ μεταβολῇ τῶν πολιτικῶν σχέσεων. Διότι τὰς μὲν δαπάνας καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν τῆς διδασκαλίας ἀγελάμβανεν ἀντὶ χορηγοῦ ὁ ὑπὸ τῆς πόλεως τεταγμένος ἀγωνοθέτης, ἀντὶ δὲ τοῦ μεγάλου, τοὺς τε ὑποκριτὰς καὶ τὸν χορὸν δυναμένου νὰ περιλάβῃ σκηνικοῦ χώρου ἰδρύθη νῦν ὑψηλότερα τις καὶ στενὴ σκηνή, ἥτις ἦτο μὲν προωρισμένη νὰ περιλαμβάνῃ ἀποκλειστικῶς τοὺς ὀλίγους ὑποκριτὰς, ἐχώριζε δὲ ἀκριβέστερον τὸ μικρὸν, πρὸς τὰς σκηνικὰς πράξεις ὠρισμένον μέρος τοῦ θεάτρου, τὴν σκηνήν, ἀπὸ τοῦ μεγάλου πρὸς διδασκαλίαν τῶν διθυραμβικῶν καὶ μουσικῶν ἔργων ὠρισμένου μέρους τῆς ὀρχήστρας ¹⁾).

216. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ποίησις ἀναπτύσσονται καὶ μεταβάλλονται κατὰ μικρὸν, ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χωρίζεται περίοδος τις ἀπὸ τῆς ἄλλης ὡς διὰ μαχαίρας. Οὕτως ἄρα καὶ ἡ νέα μορφή τῆς κωμωδίας, ἥτις ὀλιγορήσασα τοῦ προσωπικοῦ διασυρμοῦ ἐπεμελήθη τῆς τελείας μορφώσεως τῆς ὑποθέσεως, μόνον κατὰ μικρὸν ἤρξατο κατισχύουσα. Ἐκ τούτου, ἐν ᾧ οἱ παλαιότεροι τῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν διαγιγνώσκουσι μόνον ἀρχαίαν καὶ νέαν ἢ καινὴν κωμωδίαν ²⁾, οἱ μεταγενέστεροι ἀπεδέχοντο καὶ μετα-

¹⁾ Κατὰ Vitruv. V, 7, 2 ἡ ἑλληνικὴ σκηνή, ἡ μεταγενεσττέρα δὴλα δὴ τῶν μεκεδονικῶν χρόνων, ἡ μόνη γνωστὴ τότε, εἶχε 10—12' ὕψος καὶ ἀπετέλει ὀρθογώνιον, οὗ τὸ βάθος πρὸς τὸ μήκος ἦτο ὡς 1:12. Πρὸς ταύτας τὰς μετρήσεις προσταρμύζουσιν ἄριστα αἱ ἀναλογίαι τοῦ νεωστὶ ἀνασκαφέντου θεάτρου τοῦ Πολυκλείτου ἐν Ἐπιδαύρῳ, (ἴδε Καῦδαδία, Fouilles d'Epidaure, Athèn. 1891), ὅπερ ἦτο τὸ πρότυπον τῶν σκηνῶν τῶν χρόνων τῶν μετ' ἡλέξανδρον καὶ ἦτο ὠρισμένον εἰς διδασκαλίαν δραμάτων ἔνευ χοροῦ καὶ πρὸ πάντων τῶν δραμάτων τῆς νέας κωμωδίας. Τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Christ ἐν τῇ πραγματείᾳ Das Theater des Polyklet in Epidauros in seiner litterar- und kunsthistorischen Bedeutung ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1894 καὶ ἐπεδουλίμασεν ὁ Bethe, Prolegomena zur Geschichte des Theaters (1896) κεφ. XII, Das Hellenistische Theater. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὁ Capps, The chorus in the later greek drama, ἐν Amer. Journal of archæol. 1875 ἐν σελ. 287 κ. ἑ. ἔχεται στεφθεῖς τῆς γνώμης τοῦ Dörpfeld, καθ' ὃν καὶ τὸ μεταγενέστερον ὄραμα ἐδιδάσκετο οὐχὶ ἐπὶ τοῦ προσκηνίου, ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας. [Καὶ ἐν τῷ Griech. Theater ὁ Dörpfeld καὶ ὁ Reisch ἀνασκαυάζουσι τὴν γνώμην περὶ τοιαύτης διατάξεως τοῦ τε ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν θεάτρων, καθὼς καὶ περὶ κατασκευῆς ἰδίου λογιέου, ὅπως ἐν αὐτῷ ἀγωνίζονται οἱ ὑποκριταί].

²⁾ Fielitz, De Atticorum comedia bipartita, Bonn 1866. Ἡ διάκρισις τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς κωμωδίας εὐρίσκεται ἤδη παρ' Ἀριστοτ. ἐν Ἡθικ. Νικομ. IV, 14 [σελ.

βατικήν τινα βαθμίδα, τὴν μέσην κωμωδίαν, καὶ ἔλεγον περὶ πολλῶν δραμάτων τῶν παλαιῶν κωμικῶν, ὅτι ἦσαν πεποιημένα κατὰ τὸν τύπον τῆς μέσης ἢ νέας κωμωδίας, ὡς περὶ τοῦ Πλούτου τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν Ὀδυσσέων τοῦ Κρατίνου ¹⁾. Ὡς εἰδικὴν δ' ἰδιότητα τῆς μέσης μὲν κωμωδίας ὑπεδήλουν τοὺς λαμβάνοντας ὑπαινιγμούς καὶ τὴν σπουδὴν περὶ τὴν παρωδίαν καὶ τὸν ἐμπαιγμὸν τῶν ποιητῶν καὶ μύθων, τῆς δὲ νέας ἢ καινῆς τὸν λεπτὸν χαρακτηρισμὸν τῶν προσώπων καὶ τὴν εὕρεσιν ἐντέχνης πεπλεγμένων πράξεων ²⁾. Κοινὸν δ' ἀμφοτέρων γνώρισμα ἦτο ἡ ἔλλειψις χορικῶν ᾠσμάτων καὶ ἡ ἀπλότης τῆς μετρικῆς μορφῆς. Διότι τὸ κυρίως μὲν ἐπικρατοῦν μέτρον ἦτο ὁ ἱαμβικός τρίμετρος, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ ἀπῆντα ἐν λυρικοῖς χωρίοις καὶ ὁ τροχαϊκὸς τετράμετρος. Πρὸς τούτοις δὲ εὕρισκοντο καὶ ἀναπαιστικοὶ δίμετροι ἢ συστήματα ἐν τοῖς ᾄδομένοις μέρεσι πρὸ πάντων τῆς μέσης κωμωδίας ³⁾. Καὶ ἐν τῇ προσωδία δὲ καὶ τῷ λεκτικῷ ἐσημειοῦντο οἱ γραμματικοὶ διαφορὰς τινὰς ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν κανό-

1128α, 16]. Τὸ ὄνομα δέ, ἡ μέση, δύναται μὲν ν' ἀποδειχθῇ μόνον παρὰ τοῖς μετὰ τὸν Ἀδριανὸν συγγραφεῦσιν, ἀλλὰ βεβαίως ἀνάγεται εἰς προγενεστέρους χρόνους. Ὁ δὲ Kaibel, Zur attischen Komödie ἐν Hermes 24 (1889) 56 καὶ ἐξῆς ἀποδίδει τὴν μὲν εἰς δύο διαίρεσιν εἰς τοὺς Περγαμηνούς, τὴν δ' εἰς τρία εἶδη εἰς τοὺς γραμματικούς τῆς Ἀλεξανδρείας.

¹⁾ Ἀνάγνωθι Πλατῶνιον Περὶ διαφορᾶς κωμωδιῶν λέγοντα· « τοιοῦτος οὖν ἔστιν ὁ τῆς μέσης κωμωδίας τύπος οἷός ἐστιν ὁ Αἰολοσίκων Ἀριστοφάνους καὶ οἱ Ὀδυσσῆς Κρατίνου καὶ πλείστα τῶν παλαιῶν δραμάτων, οὔτε χορικά, οὔτε παραβάσεις ἔχοντα ».

²⁾ Ἡ εὕρεσις τοιαύτης τινὸς πράξεως ἀνήκει εἰς τὸ πλάσμα, ἐξ οὗ ὁ Ἀνόνυμος περὶ Κωμωδ. λέγει· « ὁ Πλοῦτος νεωτερίζει κατὰ τὸ πλάσμα » τὴν τε γὰρ ὑπόθεσιν οὐκ ἀληθῆ λέγει· « . . . ». Οἱ δὲ Λατίνοι τοιαύτην τινὰ πρᾶξιν ὀνόμαζον argumentum κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν fabulam.

³⁾ Τὰ ᾄδόμενα συνίσταντο ἐκ μονωδιῶν καὶ διωδιῶν. Ὁ Πλούτ. ἐν Συμποσ. Προβλ. VII, 5, 4 παραβάλλει τὰ μέλη τοῦ Μενάνδρου πρὸς τὰ τοῦ Εὐριπίδου. Πλὴν τῶν τροχαίων καὶ ἀναπαιστικῶν ἀπαντᾷ καὶ κρητικὸν παρ' Εὐδοκύλῳ ἐν Τιτθῶν ἀποσπ. 2. καὶ Ἀναξίλῳ ἐν Κίρκης ἀποσπ. 2. Στίχοι· εὐπολίδεισι, οὓς ἀπονέμει εἰς τὸν Δίφιλον καὶ Μενάνδρον ὁ λατίνος μετρικὸς Marius Victorinus σελ. 104, 5 καὶ 110, 21 ἐκδ. Keil, ἀπεδείχθησαν ὑπὸ Meineke I, 300 καὶ 442. Ἰθυφαλλικούς μετεχειρίζετο ὁ Μενάνδρος ἐν τῷ Φάσματι κατὰ τὸν μετρικὸν Caesius Bassus σελ. 255, 10 ἐκδ. Keil. Ἐτι δὲ ποικιλώτερα θὰ ἦσαν τὰ μέτρα τῶν Φιλαδέλφων τοῦ Μενάνδρου, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τῆς λατινικῆς ἐπιξεργασίας τοῦ Stichus τοῦ Πλαύτου.

νων τῆς παλαιᾶς κωμωδίας ¹⁾. Ὡς πρὸς τὸν χρόνον δ' ἔταπτον τὴν μὲν μέστην κωμωδίαν εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μεταξὺ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου (400—336), τὴν δὲ νέαν εἰς τοὺς ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων χρόνους 336—250.

217. Εἰς τὴν παλαιὰν κωμωδίαν κατέλεγον οἱ γραμματικοὶ καὶ πολλοὺς ἄλλους ποιητάς, οἵτινες κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔζων, καὶ τὴν τάσιν τῆς ποιήσεως αὐτῶν μᾶλλον πρὸς τὴν μέστην προσήγγιζον κωμωδίαν. Καὶ τοῦ μὲν Στράττιδος ἡρίθμει ὁ Σουΐδας δέκα καὶ ἑξ κωμωδίας, ὧν αἱ μὲν πλεῖσται ὡς ἡ Μήδεια, ὁ Τρωΐλος, αἱ Φοίνισσαι καὶ ὁ Χρύσιππος ἦσαν προφανῶς παρωδικῆς φύσεως, ὁ δὲ Κινησίαις διεκωμῶδει τὴν γνωστὴν σκελετώδη μορφήν τοῦ διθυραμβοποιοῦ Κινησίου, τῶν δὲ Μακεδόνων ἢ Παυσανίου ὑπόθεσις ἦτο ἡ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀρχελάου διατριβὴ τοῦ Ἀγάθωνος καὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Παυσανίου.

Ὁ δὲ Θεόπομπος ἔγραψε κατὰ μὲν τὸν Σουΐδαν εἴκοσι καὶ τέσσαρας, κατὰ δὲ τὸν Ἀνώνυμον Περί κωμωδίας δέκα καὶ ἑπτὰ κωμωδίας. Μία τούτων, ἡ Εἰρήνη, ὡς φαίνεται, εἶχε πολιτικὴν ὑπόθεσιν, ἃν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ὁμωνύμου δράματος τοῦ Ἀριστοφάνους, ὡς καὶ αἱ Στρατιώτιδες ἀναμιννήσκουσι τὰς Ἐκκλησιαζούσας τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐκ δὲ τοῦ Ἡδυχάρους περιεσώθη ὑπαινιγμὸς τις τοῦ Φαίδωνος τοῦ Πλάτωνος.

Ἡ δὲ μέση κωμωδία κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀνώνυμον (περί Κωμωδίας) ἡρίθμει ἐβδόμηκοντα καὶ πέντε ποιητάς καὶ 617 δράματα ²⁾.

¹⁾ Ἰδε Meineke ἐνθ' ἀνωτ. I, 294 κ. ἑξῆς.

²⁾ Πλεῖονα τῶν δατακασίων δραμάτων ἀποδέχεται ὁ Ἀθήναιος ἐν VIII, 336 d. Περιεσώθησαν δὲ ἑννέα καὶ τριάκοντα δνόματα ποιητῶν, οὗς ἀριθμεῖ ὁ Meineke ἐνθ' ἀνωτ. I, 303. Νέα δ' ὀνόματα ποιητῶν διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ νεωτεῖ ἀνασκαφεῖσαι διδασκαλικάι ἀναγραφαὶ ἐν Corp. inser. att. II, 971—977. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔγραψεν ὁ Ἀλεξάνδρεος Ἀντίοχος περὶ τῶν ἐν τῇ μέσῃ κωμωδίᾳ κωμωδομένων ποιητῶν. Ἰδε Ἀθην. XI, 482 c.

Θὰ πραγματευθῶμεν δὲ μόνον περὶ τῶν ὀνομαστοτάτων ἐξ αὐτῶν. Τούτων ἦσαν

Ὁ Ἀντιφάνης, ὃς ξένος ὢν ¹⁾ παρῆλθεν ἐν Ἀθήναις τῇ 98 Ὀλυμπιάδι ὡς ποιητῆς κωμωδιῶν. Γονιμώτατος δ' ὢν ποιητῆς ἔγραψε 260 ἢ κατ' ἄλλους 365 κωμωδίας, ἀλλ' ἐνίκησε δέκα καὶ τρεῖς μόνον νίκας. Περιεσώθησαν δὲ ἀποσπάσματα ὑπερτριακόσια, ἐν οἷς διὰ μακρῶν μὲν περιγράφονται ἐστιάσεις, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ περιέχονται καλὰ γινώμαι. Ἡ δὲ τέχνη ἦτο κληρονομικὴ ἐν τῷ γένει αὐτοῦ.

Ὁ Ἀναξανδρίδης ἐκ τῆς ἐν Ῥόδῳ Καμείρου, ὃς ἐνίκησεν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον τῷ 376 καὶ μετέσχε τῷ 348 τῶν ἀγώνων, οὓς ἔθηκεν ὁ Φίλιππος γενόμενος κύριος τῆς Ὀλύμπου ²⁾. Λαμπρὰν δὲ περιγραφὴν τῆς μορφῆς τοῦ ποιητοῦ παρέχει ἡμῖν ὁ Ἀθήναιος (ἐν IX, 374α) παραλαβὼν, ἐξ ὧν περὶ αὐτοῦ ἔγραψε Χαμαιλέων ὁ Ἡρακλεώτης ἐν ἑκτῷ περὶ κωμωδίας. Ἦν, λέγει, τὴν ὄψιν καλὸς καὶ μέγας καὶ κόμην ἔτρεφε καὶ ἐφόρει ἀλουργίδα καὶ κράσπεδα χρυσαῖα, ἐξ ὧν βεβαίως ἐξήρετο τὸ φυσικὸν αὐτοῦ κάλλος. Ἀλλὰ πικρὸς ὢν τὸ ἦθος ἐποίει τι τοιοῦτον περὶ τὰς κωμωδίας· ὅτε γὰρ μὴ νικήῃ, λαμβάνων ἔδωκεν εἰς τὸν λιθανωτὸν κατατεμεῖν καὶ οὐ μετεσκεύαζεν ὡς οἱ πολλοί. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται ὅλως πιστευτὸν τοῦτο, ὅτι ἠφάνιζε τὰ δράματα αὐτοῦ, διότι δέκα μὲν νίκας ἐνίκησε, κατέλειπεν ὅμως πέντε καὶ ἐξήκοντα κωμωδίας. Ἐκ τῶν Πόλεων αὐτοῦ κατέχομεν χάριεν τι ἀπόσπασμα, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ διαφορὰ τῶν ἡθῶν τῶν Αἰγυπτίων καὶ Ἑλλήνων καὶ γίνεται λόγος περὶ τῶν υἰῶν κρεάτων, ἅπερ ὁ μὲν Αἰγύπτιος οὐκ ἐσθίει, ἐγὼ δὲ (ὁ Ἕλληνας) γ' ἠδομαι μάλιστα τούτοις.

¹⁾ Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐκ τῆς ἐν Θράκῃ Βέργης, ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη ἴσως εἶναι ἐσφαλμένη ἐκλαμβανομένου τοῦ κωμικοῦ ἀντὶ τοῦ παραδοξογράφου Ἀντιφάνους.

²⁾ Πρὸς τοῦτο, ὅτι τόσον ἀγαπητὸς ἦτο ἐν τῇ μακεδονικῇ αὐλῇ, ἔχει σχέσιν τινὰ ἴσως ἡ συγχὴ αὐτοῦ μνεία παρ' Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. III, 10, 11, 12. [σελ. 197, 202, 206 ἐκδ. Roemer] καὶ ἐν Ἠθικ. Νικομ. VII, 11 [σελ. 164 ἐκδ. Sussemlil] καὶ ἐν Ἠθικ. Εὐδēm. VI. 10.

Ἐν ἄσματι δέ τινι τοῦ Πρωτεσιλάου διασύρει μετὰ λεπτῆς εἰρωνείας τὰς φοβερὰς προπαρασκευὰς πρὸς τὸ τῶν γάμων συμπόσιον τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Ἰφικράτους, ὅτε ἐλάμβανεν ὡς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Κότυος τοῦ Θρακῶν βασιλέως. Ἐποίει δ' οὐ μόνον κωμωδίας, ἀλλὰ καὶ διθυράμβους ¹⁾.

Ὁ Ἀλεξίς (Ὀλυμπ. 97—123), ὃς ἦτο μὲν Θούριος, ἀλλὰ πιθανῶς μετόκησεν, ὅτε οἱ Θούριοι ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Λευκανῶν (390), εἰς τὸν ἐν Ἀττικῇ δῆμον Οἶον, ὃν Στέφανος ὁ Βυζάντιος μνημονεύει ὡς πατρίδα τοῦ ποιητοῦ. Καὶ πολλὰ μὲν τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ, ὡς αἱ Αἰσωπος, Ἀρχίλοχος, Ἐλένη, Ἐπτά ἐπὶ Θήβας, Πσιόνη, Αἶνος, Ὀδυσσεύς, Ὀρέστης ²⁾ φέρουσι καταφανέστατα τὸν χαρακτῆρα τῆς μέσης κωμωδίας, ἀλλ' ἔζη προφανῶς, ἐν οἷς χρόνοις ἤκμαζεν ἡ νέα κωμωδία, διότι ἐν τῷ Ὑποβολιμαίῳ ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ συνδέσμου Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου μετὰ τῆς ἀδελφῆς Ἀρσινόης ³⁾. Διτηρεῖτο δ' ὁ ποιητὴς διὰ τὴν εὐθυμίαν καὶ ἱλαρότητα ὑγιῆς καὶ ἀκμαῖος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἔξ καὶ ἑκατὸν ἔζησεν ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγωνιζόμενος καὶ στεφανούμενος ⁴⁾. Κατέλιπε δὲ κατὰ τὸν Σουΐδαν 245 κωμωδίας, ὧν τινες κατὰ τὸν Γέλλιον (ἐν Noct. At. II, 23) μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν λατινικὴν. Καὶ διέσυρον μὲν κυρίως αἱ κωμωδίαὶ αὐτοῦ τοὺς φιλοσόφους καὶ ἠρέσκοντο εἰς τὴν παρωδίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐρωτικά κατεῖχον ἔξοχον θέσιν ἐν αὐταῖς ὡς καὶ ὁ διασυρμὸς τῶν παρασίτων. Τούτων τὰ μὲν πρῶτα εἶχεν

¹⁾ Κατὰ τινὰ εἰκασίαν τοῦ Muret καὶ Ladewig οἱ Captivi τοῦ Πλάτου ἐποιήθησαν κατ' ἀπομίμινιν κωμωδίας τινὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἐν Capt. III, 4, 103 χωρίου πρὸς τὸ τοῦ Ἀναξανδρίδου παρ' Ἀθηναίου XV, 688 b. Ἀλλὰ περὶ τῆς εἰκασίας ταύτης ἀμφισβητεῖ ὁ Schöll ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Captiv. σελ. XVI κ. ἑξῆς.

²⁾ Ἰσως εἰς τὸν Ὀρέστην τοῦτον ἀναφέρεται τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς 13.

³⁾ O Bergk, Griech. Litter. IV, 151 ὑποστηρίζει, ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι παρενεβλήθησαν ὑπὸ δευτέρου χειρὸς.

⁴⁾ Ὁ Πλούταρχος ἐν εἰ. Πρᾶξου. πολιτευτέον 785 b. [τόμ. ε', σελ. 26 ἐκδ. Βερν.] λέγει: «Φιλήμονα δὲ τὸν κωμικὸν καὶ Ἀλεξίον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγωνιζομένους καὶ στεφανουμένους ὁ θάνατος κατέλαβεν».

ἤδη εἰσαγάγη ὁ Ἀναξανδρίδης, τοὺς δὲ παρασίτους αὐτοὺς ὁ Ἀλεξίς εἰσήγαγεν ¹⁾. Λίαν δ' ἐνδιαφέρον ἱστορικῶς διὰ τὴν διαίταν τῶν τότε εἶναι ἀπόσπασμά τι ἐκ τοῦ Ἴσοστασίου περιγράφον τὴν ἑλλην ἑταιρικήν παρασκευὴν καὶ τὰς δι' ἐπιτεχνήσεως κομμώσεις καὶ τοὺς φέλλους ἐν ταῖς βαυκίσιν καὶ πάντα ὅσα αἱ ἐταῖραι μετεχειρίζοντο εἰς συγκάλυψιν τῶν ἐλαττωμάτων τῆς φύσεως.

Ἄλλοι δὲ ποιηταὶ τῆς μέσης κωμωδίας ἦσαν ὁ Εὐβουλος, ὃς κατὰ Σουΐδαν ἦτο μεθ' ὁριος τῆς μέσης κωμωδίας καὶ τῆς παλαιᾶς ὁ Ἀρχιππος, ὃς ἔβαινεν ἐπὶ τὰ ἔχνη τοῦ Ἀριστοφάνους ²⁾ ποιῶν τοὺς Ἰχθύς καὶ τὸν Πλοῦτον καὶ οὗ ὁ Ἀμφιτρώων ἐγένετο ἴσως τὸ πρότυπον τοῦ Amphitruo τοῦ Πλαύτου, καὶ πλὴν τούτων ὁ Ἀραρῶς, ὁ Ἀμφίς, ὁ Ἀναξίλας, ὁ Ἐφιππος, ὁ Ἡνίοχος, ὁ Νικόστρατος, ὁ Στέφανος, ὁ Τιμοκλῆς, ὁ Φιλέταιρος καὶ ἄλλοι ³⁾.

Ἀκριβῆ τινα ἔννοιαν τῆς μέσης κωμωδίας δύναται τις νὰ λάβῃ ἐκ τοῦ Ἀμφιτρώωνος τοῦ Πλαύτου, τῆς ἐξαιρέτου ἐκείνης κωμωδίας, ἐν ᾗ θέλουσιν αἱ χαρίεσσαι ἐκεῖναι συγχύσεις τοῦ ἀληθοῦς καὶ ψευδοῦς συζύγου τῆς Ἀλκμήνης καὶ τῶν δύο αὐτῆς θεραπόντων. Διότι ἡ μυθολογικὴ παρῳδία καὶ ἡ ἀκόλαστος ἐλαφρότης, μεθ' ἧς προσφέρονται οἱ ἐν αὐτῇ πρὸς τοὺς παλαιούς θεούς, ἀρμόζουσιν ἐξαιρέτως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς μέσης κωμωδίας καὶ τῶν ἀσεβῶν Ἀθηναίων τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀλλὰ καὶ τὰ σκηνικὰ τῆς κωμωδίας ταύτης, ἅτινα δὲν ἠδύνατο ἢ δὲν ἤθελε νὰ ἐξαλείψῃ ὁ Ῥωμαῖος διασκευαστής, ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, ἥτοι εἰς τοὺς πρὸ τῆς νέας κωμωδίας χρόνους. Διότι καὶ ἐν τῷ Ἀμφιτρώωνι τούτῳ ἐπιφαίνεται ἐν τέλει θεὸς ἐκ μηχανῆς κατὰ τὸν Εὐριπίδειον τρόπον καί, ὡς ἐν ταῖς Φοινίσσαις, ἀναβαίνει

¹⁾ Ἀθην. IV, 235 e, Πολυδ. Ὀνομ. VI, 35. "Οἱ δὲ ταῦτα μετὰ περιορισμῶν τινῶν πρέπει νὰ ἀποδεγώμεθα, ἀποδεικνύει ὁ Meineke ἐνθ' ἀνωτέρω I, 377.

²⁾ "Οἱ οἱ Ἰχθύες ἦσαν ἀπομίμησις τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀπέδειξεν ἄριστα ὁ Kaibel, Zur attischen Komödie ἐν Hermes 24 (1889) σελ. 49. κ. ἑ.

³⁾ Ἄλλα τινὰ ὀνόματα μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν ἀναγραφῶν τῶν νικησάντων κωμικῶν ποιητῶν ἐν ἐπιγραφαῖς Corp. ins. att. II, 971—977.

ὁ Ἑρμῆς ἐπὶ τὴν στέγην τῆς σκηνῆς (στ. 1008). Πρὸς τοῦτοις δὲ εἰσάγει ὁ ποιητὴς τὰ πρόσωπα ἐκ τῶν ἔμπροσθεν διὰ τῶν μεγάλων παρόδων τῆς ὀρχήστρας καὶ οὐχὶ διὰ τῶν πλαγίων εἰσόδων τῆς ὑψωμένης σκηνῆς ¹⁾ καὶ τοῦτο ἰδίᾳς εἶναι ἄξιον προσοχῆς.

218. Ἡ δὲ νέα κωμωδία κατὰ μὲν τὸν χρόνον ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ πρώτου μέρους τῆς λογοτεχνικῆς ταύτης ἱστορίας, ἀλλὰ τοσοῦτον συνέχεται πρὸς τὴν πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποίησιν, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ αὐτῆς. Ἡ ἀκμὴ δ' αὐτῆς συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους τῆς πολιτικῆς ἀρρώστιας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀπωλείας οὐ μόνον τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡθῶν τῆς οἰκογενείας. Διότι ἀντὶ μὲν τοῦ αὐστηροῦ οἰκογενειακοῦ βίου προϋτιμᾶτο νῦν ἢ μετὰ κομφῶν καὶ εὐπαιδύτων ἐταίρων ὁμιλία, ἀντὶ δὲ τῶν φιλοπατρίδων προμάχων τῆς ἐλευθερίας ἐβλεπε τις πανταχοῦ ἀλαζονικοὺς ἀπάτριδας μισθοφόρων ἀρχηγούς, ἀντὶ δ' εὐσεβοὺς πίστεως ἐπεκράτει ἡ δεισιδαιμονία ἢ ἐπιπόλαιος ἀθεία. Τοιαύτη ἦτο ἡ κοινωνικὴ κατάστασις, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ νέα κωμωδία. Ἐκ τούτου πρόδηλον εἶναι, ὅτι πολὺ ἥττον τῆς μέσης κωμωδίας ἐπενέβαινεν αὕτη εἰς τὰ τοῦ δημοσίου βίου. Καὶ κατήνεγκε μὲν ποτε δεινὴν πληγὴν ὁ Φιλίππιδης κατὰ τοῦ Στρατοκλέους, τοῦ φαύλου κόλακος Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ²⁾, καὶ κατεστηλίτευσεν ὁ Ἀρχέδικος χαριζόμενος εἰς τοὺς μακεδόνας δυνάστας τὴν ἀκολασίαν τοῦ Δημοχάρους ³⁾, ἀλλὰ ταῦτα καὶ σπάνια ἦσαν καὶ ἐν παρόδῳ ἐγράφοντο. Ὡσαύτως δ' ἐξέλιπε νῦν καὶ ἕτερόν τι στοιχεῖον, ὅπερ παρῶρμα πολλάκις καὶ

¹⁾ Καὶ ἐν τοῖς Captivi ἀναγνωρίζομεν ἔτι σημεῖα τῆς παλαιότερας ἀπλῆς σκηνῆς καὶ δὴ ἐν τούτῳ, ὅτι, ἐν ᾧ ἄλλως παρὰ τῷ Πλάτῳ καὶ Τερεντίῳ ὁ ὀπίσθιος τοῖχος παριστᾷ μέρος ὅλον ὁδοῦ μετὰ δύο ἢ καὶ τριῶν οἰκιῶν, ἐν τοῖς Captivi ὡς καὶ ἐν τῷ Amphitruo μία μόνη παρίσταται οἰκία ὡς πάντοτε ἐν ταῖς τραγωδίαις τοῦ Εἰ αἰῶνος, ἔστιν ὅτι δὲ καὶ παρ' Ἀριστοφάνει.

²⁾ Πλούτ. ἐν βίῳ Δημητρ. 12. Τοὺς δὲ παρ' Ἀρχάλου διωρυδοῦσαντας ἔσκαψεν ἀπὸ σκηνῆς ὁ Τιμοκλῆς, ὡς διηγεῖται ὁ Ἀθήν. ἐν VIII, 341 f. Ἀλλὰ δὲ παραδείγματα ἐπάγεται δ Meineke ἐν θ' ἀν. I, 436 κ. ε.

³⁾ Πολυδ. Ἱστοριῶν XII, 13 καὶ Meineke I, 459.

ἐκέντριζε τὴν μέσσην κωμωδίαν, ὁ χλευασμὸς ὀηλαδὴ τῶν λογοτεχνικῶν μεταβολῶν ἐν τῇ μουσικῇ καὶ ποιήσει. Εἶναι δὲ τοῦτο εὐκατάληπτον, διότι οὐδὲν μὲν καινὸν πλέον παρῆχεν ἢ τραγωδία, μόνη δ' ἢ ἀλαζονεία καὶ ἢ σκυθρωπότης τῶν φιλοσόφων παρῆχον εἰς τοὺς κωμικοὺς ἀφορμὴν τινα σκώμματος καὶ χλευασμοῦ¹⁾. Ἀλλως δ' ἢ νέα κωμωδία ἀλλαχοῦ ἐπεζήτει τὸ σθένος, ἥτοι ἐν τῇ τεχνικῇ δέσει καὶ λύσει τῆς ὑποθέσεως καὶ ἐν τῇ λεπτότητι τῆς διαγραφῆς τῶν χαρακτήρων. Πρῶτος δὲ πάντων ὡς πρότυπον ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς κωμωδίας ὁ Εὐριπίδης, οὗ ἐμύοντο καὶ τὴν διαύγειαν καὶ ἀπλότητα τῆς λέξεως καὶ τὴν παρεμβολὴν ἠθικῶν γνωμῶν. Διότι ἐν τῇ τραγωδίᾳ μὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ πρῶιμώτερον ἢ ἐν τῇ κωμωδίᾳ ἡ τέχνη τοιαύτης κατασκευῆς τοῦ μύθου, οἷα νὰ συντείνῃ τὴν ψυχὴν, εὐκολώτατα δὲ μετεφέρετο εἰς τὰ τῆς κωμωδίας ἢ ἀφαρπάζουσα δραματικὴ δύναμις τῶν σκηνῶν τῆς ἀναγνωρίσεως, ἐν αἷς εἶχεν ἀποδειχθῆ ἀπαραιμίλλητος καλλιτέχνης ὁ Εὐριπίδης. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἄλλαι ὑποθέσεις προστετέθησαν εἰς τὴν κωμωδίαν, αἱ ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν διπροσώπων ἢ Σωσιῶν καὶ αἱ τεχνικῶς ἐνυφασμέναι σκευαρίαι. Πρὸς εὔρεσιν δὲ πεπλεγμένων, ὅλως ἀπροσδοκῆτως λυομένων πράξεων ἀφθονωτάτην παρῆχεν ὕλην ὁ βίος τῶν χρόνων ἐκείνων, καθ' οὓς ἀντὶ μὲν τοῦ μεγάλου Διὸς ἤρχεν ἡ Τύχη, οἱ δ' ἐπιτρίπτοι δούλοι συνενοῦμενοι μετὰ τῶν ἐρωτομανῶν μεираκίων ἐτέκταινον παντοῖα πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν γερόντων δεσποτῶν. Χαρακτῆρας δ' εἶχον διαπλάσει πλὴν τοῦ Ἐπιχάρμου καὶ Σώφρονος ὁ μὲν Ἀλεξίς τὸν τοῦ παρασίτου, ὁ δὲ Τιμοκλῆς τὸν τοῦ καταπέλτας καὶ λόγλας ἐσθίουτος θριαροῦ ἀνδρός. Εἰς τούτους δὲ τοὺς χαρακτῆρας προστετέθησαν ὁ τοῦ ἐπιτρίπτου δούλου, τοῦ σκαιοῦ χωρικοῦ, τοῦ φιλαργύρου γέροντος, τοῦ κούφου υἱοῦ, τῆς ἀκκίζομένης ἑταίρας, τοῦ βαναύσου πορνοβοσκοῦ, τοῦ ἐπὶ τῷ γένει ἐγκαυχωμένου ἀριστοκρατικοῦ καὶ τοῦ ἀλαζόνος νεοπλούτου²⁾. Ἐν τῇ ἐπιτυ-

1) Ὁ Φιλήμων ἔγραφε τοὺς Φιλοσόφους, κωμωδίαν.

2) Τύποι τοιοῦτοι, οἱ οἱ τῆς κωμωδίας, περιεσώθησαν ἐν τοῖς χαρακτῆρσι τοῦ

χεῖ ἄρα ζωγραφία τῶν χαρακτήρων καὶ ἐν τῷ δι' εὐφυοῦς εὐτραπέ-
 λίας καὶ λεπτοῦ σκώμματος ἡρτυμένῳ διαλόγῳ ἐζήτουν οἱ ποιηταὶ
 τὸ ἀστεῖον καὶ κομψόν, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κυρία ἀρετὴ τῆς
 νέας κωμωδίας καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐπιπολάσῃ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις
 τῆς συγχρόνου πλαστικῆς καὶ γραφικῆς τὸ ῥωπογραφικὸν καὶ χα-
 ριέν μᾶλλον ἢ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ὑψηλόν. Καὶ τῆς νέας δὲ κω-
 μωδίας οὐδὲν μὲν πρωτότυπον ἔργον περιῆλθε πλήρες εἰς ἡμᾶς, ἀν
 καὶ ἀπέλαυε τῆς εὐνοίας τοῦ κοινοῦ ὁ Μένανδρος καὶ πέραν τῶν
 χρόνων τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ¹⁾. Ἐν τούτοις πάντως κλῆ-
 λιον γνωρίζομεν τὰ τῆς νέας ἢ τῆς μέσης κωμωδίας, διότι ἐν τῇ
 ἐλληνιστοῦσῃ κωμωδίᾳ τῶν Ῥωμαίων, τῇ Παλλιάτῃ (fabula pal-
 liata) τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου, διεσώθησαν πιστὰ κατὰ τὸ
 μᾶλλον ἢ ἦτον ἀντίγραφα τῶν ἐλληνικῶν πρωτοτύπων.

Ἑλληνες ποιηταὶ τῆς νέας κωμωδίας ἀριθμοῦνται μὲν τέσ-
 σαρες καὶ ἐξήκοντα μόνον, ἧτοι ὀλιγώτεροι ἢ ὅσους ἡρίθμει ἡ μέση
 κωμωδία, ἀλλὰ πλείονες ἔσχατοι. Τοιοῦτοι δ' ἦσαν

219. Μένανδρος (342-291) ²⁾ ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ἐκ γενε-
 τῆς εὐνοηθεὶς ὑπὸ τῆς τύχης καὶ εὐδαίμων ἀποδείχθεις. Ἦτο
 υἱὸς εὐγενῶν γονέων. Καὶ ἡ μὲν μήτηρ ἐκαλεῖτο Ἥγησιστράτη,
 πατὴρ δ' ἦτο ὁ ἐκ Κηφισιᾶς Διοπίθης ³⁾ καὶ θεῖος ὁ Ἀλεξίς, ὁ

Θεοφράστου, "Ἐκαστὸν δὲ τῶν τύπων εὐφυῶς διέγραφεν ὁ O. Ribbek, Geschichte
 der röm. Dichtung I, 63 κ. [Ἱστορ. τῆς Ῥωμ. ποιητ., κατὰ μετάφρασιν Σ. Σακελ-
 λαροπούλου I, 85 κ. ἐ.] καὶ ἐν ταῖς ἠθολογικαῖς μελέταις περὶ τοῦ Κόλακος, Ἀλαχόνοιο
 καὶ Ἀγροίκου. Καὶ ἐν τῇ περὶ ἱματίων καὶ προσώπων κεφαλῇ τοῦ Πολυδεύκου IV,
 133 κ. ἐ. περιγράφεται ὁρίσμένως ὁ τύπος τῶν προσώπων τούτων οὕτως, ὥστε ἐν ταῖς
 ἐπιγραφαῖς τῶν σκηνῶν τῶν δραμάτων τοῦ Πλαύτου εἶτε παρὰ τοῖς κυρίοις ὀνόμασιν
 εἶτε ἀντ' αὐτῶν ἀναγράφεται ὁ χαρακτήρ τῶν παρερχομένων προσώπων ὡς senex,
 parasitus, servus.

¹⁾ Φανταστικὸν πλάσμα τοῦ Δημητρίου Χαλκονδύλλ βεβαίως εἶναι ἡ μαρτυρία, ἣν
 μνημονεύει ὁ Meineke, Menandri rell. XXIX, ὅτι οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐπέ-
 τρεπον εἰς τοὺς ἱερωμένους νὰ καίωσι τὰ ποιήματα τοῦ Μενάνδρου καὶ τοῦ Φιλίμονος.

²⁾ Ἴδε τὸ ἄρθρον τοῦ Σουΐδα. Ὁ Ἀπολλόδωρος παρὰ τῷ Gellius XVII, 4 καὶ ἡ
 ὡς νόθος θεωρουμένη ἐπιγραφή ἐν Corp. inser. graec. 6084 μαρτυροῦσιν, ὅτι ὁ Μένανδρος
 πενήτηκοντα καὶ δύο ἔζησεν ἔτη συναριθμοῦντες κατὰ ἔτη τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου.

³⁾ Συνέχετο αὐτὸς πρότερον πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Δημοσθένους γνωστὸν στρατηγὸν Διο-
 πίθη τὸν Σουινέα.

εὐκλεῆς ποιητὴς τῆς μέσης κωμωδίας. Ἦτο εὐμορφος, εὐμήκης τὸ σῶμα, ἀλλ' εἶχε στραβάς τὰς ὄψεις¹⁾. "Αφθοναδ' ἔχων πάντα τὰ γήινα ἀγαθὰ διέτριβε τὸν πλεῖστον χρόνον ἐν τῷ ἐν Πειραιεὶ ἀγροτικῷ οἴκῳ ἐν τερπνῇ ἀναστροφῇ πρὸς τὴν προσφιλῇ αὐτῷ ἑρωμένην Γλυκέραν²⁾. Προσκληθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος ὑπισχυομένου πάντα τὰ τῆς γῆς ἀγαθὰ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Αἰγύπτου ἀπέκρουσε τὴν πρόσκλησιν ἐξ ἑρωτος πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν ἀνεξάρτητον αὐτοῦ ἐκεῖ βίον³⁾. Μυθεῖς δὲ τὴν τέχνην τῆς κωμωδίας ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ παιδευθεὶς τὴν φιλοσοφίαν ἐν ἀναστροφῇ πρὸς τὸν Θεόφραστον καὶ τὸν ἡλικιώτην αὐτοῦ Ἐπίκουρον⁴⁾ ἐνίκησεν ἔφηβος ἔτι τῷ 321 π. Χ. νίκην ἐν δραματικῷ ἀγῶνι. Καὶ ἐξετιμῆθη μὲν ἄλλως μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἐπιγενομένων ἢ ὑπὸ τῶν συγχρόνων⁵⁾, διότι ἀκτῶ μόνον ἐνίκησε νίκας, ἐν ᾧ ὁ ἀντίτεχνος αὐτοῦ Φιλῆμων ἐμ-

¹⁾ Ὁ Σουλῆας λέγει περὶ αὐτοῦ μεταχειριζόμενος εὐτράπελον ἀντίθεσιν: «ἦν στραβός τὰς ὄψεις, ὅς τις δὲ τὸν νοῦν». Ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐφιλοτέχνησεν ὁ Κηφισόδοτος καὶ ὁ Τίμαρχος. Πρῶτον ἐξελαμβάνετο ἡ ἐν τῷ 9 πίνακι ἐν τέλει τοῦ 6' τόμ. ἀπεικασμένη μορφή ὡς Μενάνδρος. Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς εἰκὼν κατὰ τὸν Studniczka ἐσώθη ἐν τοῖς πολλοῖς ἀντιγράφοις ὡραίας κεφαλῆς λυσιπείου χαρακτήρος, ὧν τὸ ὡραιότατον εἶναι τὸ παρὰ Jacobsen, Glyptoth. ἀρ. 1082, καὶ τὸ ἐν ἐκτόπῳ παρὰ Benndorf-Schöne ἀρ. 245.

²⁾ Ὁ Ἀλκίφρων ἐν Ἐπιστολῶν II, 4, 5 διηγείται, πῶς ἡ Γλυκέρα τρέμουσα ἀναμένει ἐν τοῖς παρασκηνοῖς τὴν ἐκβασιν κωμωδίας τινὸς καὶ πῶς ἐναγκαλιζέται τὴν ἱερὰν ἐκείνην κεφαλὴν τοῦ Μενάνδρου μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν. «Τί γὰρ Ἀθηναί, λέγει, «χωρὶς Μενάνδρου; τί δὲ Μενάνδρος χωρὶς Γλυκέρας; ἥ τις αὐτῇ καὶ τὰ προσωπεῖα διασκευάζω καὶ τὰς ἐσθῆτας ἐνδύω καὶ τοῖς παρασκηνοῖς ἑστήκα τοὺς δακτύλους ἐμυτῆς πιέζουσα καὶ τρέμουσα, ὥς ἂν κρατάσῃ τὸ θέατρον: τότε νῆ τὴν Ἀρτεμιν ἀναψύχω καὶ περιβάλλουσά σε τὴν ἱερὰν ἐκείνην κεφαλὴν ἐναγκαλιζομαι».

³⁾ Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. II, 3. Παράβ. καὶ Plinius, Nat. Hist. VII, 111: magnum et Menandro in comico socco testimonium regum Aegypti et Macedoniae contigit classe et per legatos petito, majus ex ipso regiae fortunae praelata litterarum conscientia.

⁴⁾ Ὁ Στράβ. XIV, 638 λέγει: «Ἐπικούρῳ συνέφθον Μενάνδρον γενέσθαι φασὶν». Ὁλως ὡς ἐπικούρειον περιγράφει τὸν Μενάνδρον ὁ Phaedrus V, I, 12 λέγων, unguento delibutus, vestitu adfluens veniebat gressu delicato et languido.

⁵⁾ Quintil. X, I, 69. Δίων. Χρυσ. λόγ. XVIII, 7 [Περὶ Λόγου Ἀσκήσεως τόμ. I σελ. 281 ἐκδ. Dind.]. Πλουτ. Συγκρίσεως Ἀριστοφ. καὶ Μενάνδρ. ἐπιτομή 853 [Τόμ. I, σελ. 203 κ. ἐκδ. Βερν.]. Ἀνθολ. VII, 72. 370, IX, 187 καὶ Append. 185, 286, 377. Ὁ καλὸς καλεῖται παρ' Ἀθην. VI, 248 d καὶ VIII, 364 d, ὁ χρυσόσκιος ὑπὸ Θεμιστίου ἐν λογ. XX, σελ. 236.

πειρότατος ἦτο νὰ ἐπισπᾶται διὰ παντοίων μέσων τὴν εὐνοίαν τοῦ κοινοῦ ¹⁾. Πρὸς τοῦτοις δ' ἔφεγον αὐτὸν οἱ σύγχρονοι ὡς δεινὸν λογοκλόπον, διότι κατὰ τὸν Καικίλιον παρ' Εὐσεβίῳ ἐν τῇ Προ-
 παρασκευῇ X, 3, 13 ὄλην τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Δεισιδαίμονος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔλαβεν ἐκ τοῦ Οἰωνιστοῦ τοῦ Ἀντιφάνους. Ἀλλὰ μετὰ θάνατον ἀπέβη ὁ προσφιλέστατος συγ-
 γραφεὺς πάντων τῶν πεπαιδευμένων, ὥστε καὶ μέχρι τῶν χρι-
 στιανικῶν χρόνων συνηθέστατα οἱ τε Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες
 συγγραφεῖς ἠνίττοντο τοὺς στίχους αὐτοῦ. Κατέλιπε δὲ κατὰ μὲν
 τὸν Ἀπολλόδωρον ἑκατὸν καὶ πέντε, κατ' ἄλλους δὲ ἑκατὸν
 καὶ ὀκτὼ κωμωδίας ²⁾. Αἱ δ' ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν βασιλέα Πτο-
 λεμαῖον καὶ οἱ ἄλλοι καταλογάδην λόγοι, οὓς ἀναφέρει ὁ Σουί-
 δας, βεβαίως θὰ ἦσαν μεταγενέστερα νόθα ἔργα ³⁾. Ἐπιμήθη-
 σαν δὲ καὶ ἐπεξεργάσθησαν ἐκ τῶν Ῥωμαίων τὸν μὲν Εὐνού-
 χον, τὸν Κόλλακα, τοὺς Ἀδελφοὺς, τὸν Ἐαυτὸν τιμω-
 ρούμενον, τὴν Περινθίαν καὶ τὴν Ἀνδρίαν ὁ Τερέν-
 τιος, ὁ *dimidiatus Menander*, ἴσως δὲ τὸν Δῖς ἐξαπατῶντα
 (*Bacchides*), τὸν Καρχηδόνιον (*Poenulus*), ⁴⁾ καὶ τοὺς Φι-
 λαδὲλφοις (*Stichus*) ὁ Πλαῦτος ⁵⁾. Πρὸς τοῦτοις δὲ μανθ-

¹⁾ Ὁ Gellius XVII, 4, 2 λέγει: *Philemonem cum forte habuisset obviam, quae-
 sivit, Philemo, bona venia dic mihi, cum me vincis, non erubescis?*

²⁾ Gellius, XVII, 4 καὶ Σουίδας. Ἡ μαρτυρία τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου παρὰ Fabri-
 cius, *Biblioth. Gr.* X, 69, ὅτι κατὰ τὴν 16 ἑκατονταετηρίδα διεσπίζοντο ἔτι 23 ἀπὸ τοῦ
 Ψελλοῦ ὑπομνηματισθεῖσαι κωμωδίαι τοῦ Μενάνδρου ἐν Κωνσταντινουπόλει, προῆλθεν ἐκ
 τῶν ὑπὸ R. Förster, *De antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis*, Ro-
 stock 1877 ἐκδοθέντων καταλόγων τῶν ἐτῶν 1565/75 σελ. 20 καὶ 29.

³⁾ Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ γραμματικὸς Ἀριστοφάνης κυρίως κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν,
 διότι κατὰ τὸ Ἐπίγραμμα ἐν Corp. inser. graec. 6083 ἔταπτεν αὐτὸν ἀμέσως μετὰ τὸν
 Ὀμηρον.

⁴⁾ Ἐν τούτοις τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Καρχηδονίου δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὸν
Poenulus. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' εἶναι πιθανόν, ὅτι ἡ τοῦ Πλαύτου κωμωδία *Cistellaria*
 ἐποιήθη κατὰ τινὰ κωμωδίαν τοῦ Μενάνδρου.

⁵⁾ Τὴν τοῦ Πλαύτου κωμωδίαν *Mostellaria* ἀνάγει ὁ Meineke, *Histor. com.* I, 487
 εἰς κωμωδίαν τινὰ τοῦ Θεογνήτου, τὸ Φάσμα ἢ Φιλάρυρος, ἐν ᾧ ὁ Lucius
 ἐπεξεργάσθη τὸ Φάσμα τοῦ Μενάνδρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Φιλίμμων ἔγραψε Φάσμα καὶ
 τοῦτο ἦτο ἴσως τὸ πρότυπον τοῦ Πλαύτου.

νομεν, ὅτι ἐκ τῶν Λατίνων ποιητῶν μετέφρασαν ἐκ τοῦ Μενάνδρου ὁ μὲν Καικίλιος Στάτιος τὸν Νάυκληρον, τὸν Ὑποβολιμαῖον, τὸ Πλόκιον, τὰ Χαλκεῖα, ὁ δὲ Λούσκιος Λαβίνιος τὸ Φάσμα, ὁ Τουρπίλιος τὸν Δημιουργὸν καὶ ὁ Ἀτίλιος τὸν Μισογύνην¹⁾. Ἐκ τῶν πρωτοτύπων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολυπληθεῖ ἀποσπάσματα, ἅτινα ἐπηυξήθησαν ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν τὸ μὲν διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Τιθενδόρφου εὑρεθέντος, ἕκτινος χειρογράφου τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἀποσπαθέντος φύλλου, τὸ δὲ διὰ τῶν δύο φύλλων παύρου ἐκ τῆς κωμωδίας Γεωργοῦ²⁾. Πρὸς τούτοις ἐφιλοτεχνήθη ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐκ τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ ἐκλογὴ γνωμῶν ὡς ἐκ τῶν μίμων τοῦ Πουβλίλιου Σύρου, ἣτις περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς μετὰ ξένων ἀναμῆξ προσθηκῶν ὡς Μενάνδρου γινώμαμον ὅστιχοι (ἐκ στ. 850)³⁾. Παράδοξον ὅμως εἶναι, ὅτι δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ἀκριβῶς αἱ ἄρισται, ἄλλοθεν ἀσφαλῶς μεμαρτυρημέναι ὡς τοῦ Μενάνδρου γινώματι, οἷαι αἰ κοινὰ τὰ τῶν φίλων (ἀπόσπ. 9), τὰ κακῶς τρέφοντα χωρὶ' ἀνδρείους ποιεῖ (ἀπόσπ. 63), τὸ τῆς τύχης γὰρ ῥεῦμα μεταπίπτει ταχὺ (ἀπόσπ. 94), ἐν οἷ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος (ἀπόσπ. 125), φθείρουσιν ἥθη χρηστὸν ὁμιλίας κακαὶ (ἀπόσπ. 218).

¹⁾ Τὸν Μισογύνην ἐκέρυττεν ὁ Μενάνδρος ὡς τὴν ἀρίστην τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἀττικιστὴν Φρόνιχον ἐν ἐπιτομ. 417.

²⁾ Τὰ νέα ἀποσπάσματα ἐδημοσίευσεν ὁ Cobet ἐν τῇ Mnemosyne IV, 185, συνεπλήρωσεν ὁ Jernstedt. Παράδ. Wilamowitz ἐν Hermes XI, 498 κ. ἐ. Τὰ παλαιὰ μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας διώρθωσεν ὁ Bentley, Emendationes in Menandrum et Philemonem (1710), ἐκ νέου δ' ἐξέδωκε ὁ Meineke ἐν τῇ μνημονευθέντι ἔργῳ Men. et Phil. rell. ἐν σελ. 435. Δύο φύλλα παύρου περιέχοντα ἀποσπάσματα τοῦ Γεωργοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Nicola, Le labourateur de Menandre, fragm. inédits, Genève 1896. Ἴδε καὶ Crusius ἐν τῇ Beilage zur Allgemeinen Zeitung 1897 ἀρ. 294. [Dziatzko der Inhalt des Georgos von Menander ἐν Rh. Mus. τ. 54 σ. 497 κ. ἐ. τόμ. 55 σ. 104 κ. ἐ. "Ἀλλὰ ἀποσπάσματα τῆς Περιχειρομένης ἐν Oxyrhynchus Papyri II. Ἴδε περὶ τούτων καὶ Wilamowitz ἐν Gött. gel. Anzeigen 1900 σ. 1 κ. ἐ.].

³⁾ Horkel, Die Lebensweisheit des Komikers Menander ἐν τοῖς Reden und Abhandlungen (1857) σελ. 323 κ. ἐ.

Meineke, Menandri et Philemonis rell. Berlin 1823.

Τὰ νέα ἀποσπάσματα μετὰ τῶν παλαιῶν παρὰ Kock, Comi-
corum attic. fragm. III (ἴδε καὶ σελ. 575 σημ. 2.), Συμ-
βολαὶ εἰς τὰς Μενάνδρου γνώμας ὑπὸ W. Meyer, Die urbinati-
sche Sammlung von Spruchversen des Menander, Euripi-
des und and. ἐν Abhandlung. der bayer. Akad. XV, 397 κ.
ἔ. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Nachlese zu den Spruchversen des Menan-
der und ander. ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1890, II, 355
κ. ἔ. Sternbach ἐν Abhandl. der Krakauer Akad. XV, (1891)
310 κ. ἔ. Μενάνδρου καὶ Φιλιστίωνος σύγκρισις ὑπὸ Studemund, Bresl.
Index lectionum 1887. Περιήλθον δ' εἰς ἡμᾶς καὶ δύο συριακὰ
ἀνθολόγια περέχοντα γνώμας τοῦ Μενάνδρου, ἅτινα μετέφρασε καὶ
ἠρωμένυσεν ὁ Baumstark, De fragmentis Menandri Syriacis
ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XXI σελ. 473-490. Εἶναι ὁμοῦς ταῦτα
τοσοῦτον διάφορα τῶν ἑλληνικῶν, ὥστε ζήτημα εἶναι, ἂν ἀνήκουσιν
εἰς τὸν Μένανδρον αἱ ἐν αὐτοῖς γνώμαι. Περὶ Σερβικῆς τιнос μετα-
φράσεως ἐκ τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος πραγματεύεται ὁ Jagić, Die
Menandersentenzen in der altkirchenslavischen Übersetz-
ung ἐν τῷ Sitzungsber. der Wiener Akad. 1892.

220. Ὁ Φιλῆμων, υἱὸς τοῦ Δάμωνος (361-263)¹⁾, ὃς κατεῖχε
τὴν δευτέραν τάξιν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ποιητῶν τῆς νέας κωμω-
δίας²⁾. Καὶ ὁ μὲν Σουίδας καὶ ὁ Ἀνώνυμος περὶ κωμωδίας ἀνα-
φέρουσιν αὐτὸν ὡς Συρακούσιον³⁾, ὁ δὲ Στράβων (ἐν XIV, 671)
καταλέγει αὐτὸν εἰς τοὺς ἐνδόξους ἄνδρας τῶν Σόλων, πόλεως τῆς
Κιλικίας. Ἐνδοξος δ' ἐγένετο ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ αὐτὸν τὸν

¹⁾ Διοδ. 23, 7 κατὰ τὸν Ἀπολλώδωρον.

²⁾ Ὁ Quintil. X, 1, 72 λέγει Philemon consensu omnium mœnit credi secun-
dus. Παρὰ τῷ λατίνῳ Apulejus ἐν Florida 16 ἀναγιγνώσκωμεν σύγκρισιν τοῦ Φιλήμονος
πρὸς τὸν Μένανδρον. Εἰς ταύτην δὲ ἐρείδουσιν ὁ Rigault καὶ ὁ Meineke τὴν ὑπὸ τῆς μαρ-
τυρίας τοῦ Χορικίου ἐν τῇ συγγραφῇ ὑπὲρ τῶν μίμων 18, 2 ὑποστηριζομένην ὑπόθεσιν, ὅτι
ἐν τῇ ἐκλογῇ ἴνῳμαι Μενάνδρου καὶ Φιλιστίωνος (τῇ ἐσχάτῳ ὑπὸ Studemund, Index
Bresl. 1887 ἐκδοθείσῃ) τὸ ὄνομα Φιλιστίωνος ἐσφαλμένως παρειέφρηται ἀντὶ τοῦ
ἀρχικοῦ Φιλήμονος. Παράδ. Kock, Comie. graec. fragm. III ἐν προλόγῳ σελίδι IV κ. ἔ.

³⁾ Δραῦμά τι αὐτοῦ ὀνομάζετο Σικελικός.

Μένανδρον ὑπερέβαλεν ἐν τῇ εὐνοίᾳ τοῦ φιλοθεάμονος κοινού. Ἐν τούτοις φαίνεται, ὅτι εἶχε πολλοὺς τοὺς φθονοῦντας καὶ ὑπεναντίους, διότι παρὰ Στοβαίῳ μὲν (ἐν Ἀνθολογίῳ 40, 8) ποιεῖται αὐτὸς λόγον περὶ τοῦ ἐν τῇ φυγῇ βίου, κατὰ δὲ τὸν Ἀλκίφρονα (ἐν Ἐπιστολ. Π, 3, 17) διέτριψε χρόνον τινὰ ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τῷ βασιλεῖ Πτολεμαίῳ. Φαίνεται δ', ὅτι κατὰ τὸν εἰς Αἴγυπτον πλοῦν εἶχε τὴν ἀτυχίαν, ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου, νὰ ἐξενεχθῇ εἰς Παραιτόνιον καὶ νὰ περιπέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἰσχυροῦ τυράννου τῆς Κυρήνης Μάγα, ὃν εἶχε κωμωδήσῃ δημοσίᾳ ἐν θεάτρῳ ¹⁾. Περὶ δὲ τοῦ θανάτου πολλὰ μὲν καὶ διάφορα παραδίδονται, πάντως ὁμως φαίνεται, ὅτι ἐν προβεβηκυῖα ἡλικίᾳ ἀπέθανε ποιῶν ἔτι καὶ ἀγωνιζόμενος ²⁾. Καὶ κατέλιπε μὲν 97 κωμωδίας, ὧν αἱ πλείους κοινὸν τὸ ὄνομα ἔχουσι πρὸς τὰς τοῦ Μένανδρου, δύο δὲ μόνον καλῶς γνωρίζομεν, τὸν Ἐμπορον καὶ τὸν Θησαυρὸν ἐκ τῶν λατινικῶν διασκευῶν τοῦ Πλαύτου, Mercator καὶ Trinummus. Ἰσως δὲ καὶ ἡ κωμωδία Mostellaria τοῦ Πλαύτου ἀνάγεται εἰς τινὰ τοῦ Φιλήμονος, εἰς τὸ Φάσμα.

221. Ὁ δ' ἐκ Σινώπης Δίφιλος, ὁ φιλήδονος καὶ φιλαπόδημος ποιητής³⁾, ὃς οὐδ' ὅλως ὥκνει ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοὺς ἰδίους ἑαυτοῦ ἔρωτας πρὸς τὴν εὐτράπελον Γνάθαιαν, ἐποίησε κατὰ τὸν Ἀνώνυμον περὶ κωμωδίας ἑκατὸν δράματα. Καὶ ἐν μὲν ταῖς κωμωδίαις, ἃς κατ' αὐτὸν ἐποίησεν ὁ Πλαῦτος, ἐν τῇ Casina (τοῖς Κληρουμένοις) καὶ ταῖς Rudens καὶ Vidularia (τῇ Σχεδία) ⁴⁾ καταδεικνύεται δεινότητος

¹⁾ Πλουτ. περὶ Ἀσργησίας 458α καὶ Περὶ τῆς ἠθικῆς Ἀρετῆς 449ε [τόμ. 3 σελ. 191 καὶ σελ. 169 ἐκδ. Βερν.].

²⁾ Περὶ τῶν διαφόρων περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ παραδόσεων ἴδε Λουκ. Μακρόβ. 25. Valer. Maxim. IX, 12, Αἰλιανὸν παρὰ Σουῖδα ἐν λέξει Φιλήμονι, Πλουτ. εἰς Πρεσβυτ. πολιτ. 785b [τόμ. 5 σελ. 26 ἐκδ. Βερν.] Apul. Flor. 16.

³⁾ Ἐποίει καὶ ἐδίδασκεν ἐν Ἀθήναις μάλιστα (ἴδε Ἀθην. XIII, 583f, ἀπέθανε δ' ἐν Σμύρνῃ).

⁴⁾ Τὰ δράματα τοῦ Δίφλου, ἅτινα ὑπέκριντο ὡς βάσις τῶν τοῦ Πλαύτου Rudens καὶ Vidularia κωμωδιῶν, ἦσαν παράλληλοι κωμωδίαι, περὶ ὧν ἴδε Studemund, Über 2 Paral-

περὶ τὰ σκευωρήματα. Περὶ δὲ τῆς εὐφυοῦς πλοκῆς τῆς πράξεως μαρτυρεῖ ἡ *Asinaria* τοῦ Πλαύτου, ἂν ἄλλως τὸ δράμα τοῦτο τοῦ εὐτραπέλου Σαρσινάτου, ὅπερ στενωῶς ἔχεται τοῦ Ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, ἐποιήθη κατὰ τὸ ἔργον τοῦ Διφίλου καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ τοῦ Δημοφίλου, ἀφανοὺς τινος ποιητοῦ τῆς μέσης κωμωδίας ¹⁾. Ἐν ἄλλοις δὲ δρώμασιν, ὡς ἐν τῇ *Σαπφοῖ*, ἐν ἣ εἰσήγαγε μετὰ τολμηροῦ ἀναχρονισμοῦ τὸν Ἀρχίλοχον καὶ Ἰππώνακτα ὡς ἐρωμένους τῆς ποιητρίας, φαίνεται προσκολλώμενος μᾶλλον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς μέσης κωμωδίας. Ἡ ἄκομψος δὲ σκηνὴ τῆς πρὸς τὸν μαστροπὸν Σαννίωνα φιλονεικίας ἐν τοῖς Ἀδελφοῖς τοῦ Τερεντίου (II, 1) ἐλήφθη ἐκ τῶν *Συναποθησκόντων* τοῦ Διφίλου.

Ἄλλοι δὲ ποιηταὶ τῆς νέας κωμωδίας ἦσαν ὁ ἐκ Καρύστου Ἀπολλύδωρος ²⁾, οὗ ἐμιμήθη ὁ Τερέντιος τὸν Ἐπιδικαζόμενον γράψας τὸν Φορμίωνα καὶ τὴν Ἐκυράν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι, ὁ Φιλιππίδης, ὃς μεγάλως ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου καὶ μετὰ τῆς παρρησίας τῆς παλαιᾶς κωμωδίας ἐτόλμησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν κολάκων Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ τῶν χρηματιστῶν μετοίκων ³⁾, ὁ Ποσειδίππος ἐκ Κασσανδρείας τῆς ἐν Μακεδονίᾳ, ὃς ἐκυριάρχει τῆς ἀττικῆς σκηνῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μενάνδρου καὶ οὗ τᾶς κωμωδίας ἐμιμοῦντο καὶ οἱ Λατῖνοι ⁴⁾.

Isokomödien des Diphilos in Verhandlungen der 36. Versammlung der Philol. 1883 in seil. 33—42.

¹⁾ Ἐν τῷ Προλόγῳ τοῦ δράματος δῆλα δὴ ἀναγιγνώσκονται ταῦτα: huic nomen graece Onago est fabulae. Demophilus scripsit, Maccus vortit barbare. Τὸ Demophilus scripsit ὅμοις διώρθωσεν ὁ Ritschl, Par. Plaut. 272 γράψας eam Diphilus scripsit, ἀλλ' ἀντιλέγει ὁ Fleckeisen ἐν Jahrbüch. für Phil. 97 (1868) 214.

²⁾ Πάντως ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Ἀπολλύδωρος Ἀθηναῖος. Ὁ δὲ Kaibel παρὰ Wissowa I, 2852 ταυτίζει πρὸς αὐτὸν καὶ Ἀπολλύδωραν τὸν Γελῶνα, τὸν σύγχρονον τοῦ κωμικοῦ Μενάνδρου κατὰ Σουίδαν.

³⁾ Πλούτ., ἐν βίῳ Δημητρ. 12 καὶ 26. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν αὐτὸν διὰ ψηφίσματος, ὅπερ εὐρέθη νῦν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν Corp. inser. attic. II, 314, περὶ οὗ ἴδε Zink ἐν Eos I 24 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Ὁ Gellius ἐν II, 53 λέγει: comoedias lectitamus nostrorum poetarum sumptas ac versas de Graecis, Menandro aut Posidippo aut Apollodoro aut Alexide. Τοὺς δὲ Μενανάρχους, ἥτοι τὴν κωμωδίαν τῶν πλανῶν τοῦ Πλαύτου, ἀνάγει ὁ Ladewig ἐν

ὁ Βάτων, σύγχρονος τοῦ Κλεάνθους, ὃς ἄσμενος ἔσκωπτε τοὺς φιλοσόφους, ὁ Ἐπίνικος, ὃς ἐν τῷ Μνησιπτολέμῳ αὐτοῦ λεπτότατα ἐκωμώδησε τοὺς ἐπιτετηδευμένους τρόπους τοῦ ὁμωνύμου ιστορικοῦ, ὃς μεγάλως ἐτιμᾶτο ὑπ' Ἀντιόχου τοῦ τρίτου, τοῦ μεγάλου ἐπικληθέντος, ὁ Σωσίπατρος καὶ ὁ Εὐφρών, ἐξ ὧν τῶν κωμῳδιῶν ὁ Ἀθήναιος (ἐν IX 377 καὶ 379) πλεῖστα παρατίθεται θεωρήματα τῆς μαγειρικῆς τέχνης, ἅτινα ἀναμνησκουσιν ἐναργῶς τὴν σοφίαν τοῦ Κατίου (ἐν Ὁρατίου Ἐπιστολῶν II, 4), εἶτα ὁ Ἀνάξιππος, ὁ Ἀρχέδικος, ὁ Δαμόξενος, ὁ Εὐδοξος, ὁ Ἡγήσιππος, ὁ Ἰππαρχος, ὁ Λυγκεύς, ὁ Φοινικίδης, ὁ Σωσικράτης καὶ ὁ Θεόγνητος.

Ὁ μέγας δ' ἀριθμὸς τῶν ποιητῶν τῆς νέας κωμῳδίας καὶ ἡ μείζων γονιμότης αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς ποιητὰς τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας εἶναι συναφῇ πρὸς τοῦτο, ὅτι, καθ' ἃ μακνῶμεν ἐξ ἐπιγραφῆς περὶ τῶν σωτηρίων (Inscriptions de Delphes ἀρ. 3-6), οὐχὶ πλέον μία κωμῳδία ἀντετάσσετο πρὸς τρεῖς τραγωδίας, ὡς πρότερον, ἀλλὰ κατὰ μέσον ὅρον ἐδιδάσκετο ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς τραγωδιῶν καὶ κωμῳδιῶν. Καθ' ὅλου δὲ ἡ νέα κωμῳδία διετέλεσεν οὕσα γνήσιον φυτὸν τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους, ἃν καὶ τινες τῶν ποιητῶν, ὡς ὁ Μάχων, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ δὴ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐδίδασκον τὰ δράματα αὐτῶν. Αὕτῃ δὲ μάλιστα ἐνεπέδωσε τὴν περὶ τοῦ ἀττικοῦ ἁλατος καὶ τῆς ἀττικῆς λεπτότητος εὐδοξίαν καὶ μετὰ τῆς φιλοσοφίας ἀπέδειξε τὰς Ἀθήνας ἐστὶαν ἀνωτέρας παιδείας κατὰ τοὺς ῥωμαίκοὺς χρόνους.

Phil. I, 275 κ. ἐ. εἰς τοὺς Ὁμοίους τοῦ Ποσειδίου. Παράδ. Ribbeck, Gesch. der röm. Dichtung I, 125 [Ἱστορ. τῆς Ῥωμ. ποιήσ. κατὰ μετάφρ. Σακελλαροπούλου I, 185 κ. ἐ.], ὃς καὶ τὴν χύτραν Aulularia εἰς τὸν Ποσειδίππον ἀναφέρει. Τὸ ἄγαλμα τὸ παριστάνον τὸν Ποσειδίππον καθήμενον, ὡς καὶ τὸ τοῦ δῆθεν Μενάνδρου, ἐξεσκάφη ἐκ τῶν Θερμῶν τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἴδε τὸν πίνακα ἐν τέλει τοῦ β' τόμου.

II. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ.

I. ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΠΕΖΟΥ ΛΟΓΟΥ.

222. Ὁ πεζὸς λόγος προῆλθε καὶ ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Ἑλλησι μετὰ τὴν ποίησιν. Ἐκ τούτου οὐδ' ἡ λέξις λόγος ἀπαντᾷ οὐδαμοῦ τοῦ παλαιοῦ (Ὀμήρου ¹). Τοῦτο δ' ἦτο ὅλως φυσικώτατον καὶ συμφωνώτατον πρὸς τὴν κατὰ φύσιν πορείαν τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Διότι τὸ νοητικόν, πρὸς ὃ κατ' ἐξοχὴν ἀποβλέπουσι τὰ διάφορα εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου, ἀναπτύσσεται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ βραδύτερον τοῦ φανταστικοῦ, οὗ πηγὴ καὶ ρίζα εἶναι αἱ αἰσθήσεις, καί, ἐν ᾧ τὰ ἄσματα εὐκόλως μεταδίδονται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, αἱ προτάσεις τοῦ πεζοῦ λόγου δὲν δύνανται νὰ διαμένωσι μόνιμοι καὶ βέβαιοι, ἂν μὴ ἀναγραφῶσιν. Τὴν ἀρχὴν δ' ἔλαβεν ὁ πεζὸς λόγος ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ ἤκμασε καὶ τὸ παλαιότατον εἶδος τῆς ποιήσεως, τὸ ἔπος, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὰ πρωιμώτατα λόγου ἄξια μνημεῖα ἐγράφησαν ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ ²). Ἀλλ' ἡ φύσις αὐτῇ τοῦ πεζοῦ λόγου ὡς καθολικωτέρα ἀπῆλθε καὶ ὠρέγετο καθολικωτέρου τινὸς μέσου κατανοήσεως, διότι δὴ δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἐγγχωρίας ἐορτὰς καὶ στενοὺς κύκλους. Ἐκ τούτου δὲν ἐπεκράτησαν ὁμοίως καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ὡς ἐν τῇ

¹) Ὁ Ὀμηρὸς μεταχειρίζεται πρὸς δηλώσιν τοῦ λόγου τὰς λέξεις αμύθος καὶ ἔπη. Ἡ λέξις λόγος ἀπαντᾷ μόνον ἐν διεσκευασμένῳ τινὶ χωρίῳ τῆς Ἰλιάδος (ἐν Ο, 393) καὶ ἐν τῇ νέᾳ Τηλεμαχείᾳ (α, 56), ἐνθα μάλιστα ὁ Nauck εἰκάζει, ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ ἐπεσσιν ἀντὶ λόγοισι. Συχνότερον ἀπαντᾷ ἤδη ἡ λέξις παρ' Ἡσιόδῳ.

²) Περὶ τῆς ῥοπῆς, ἣν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἔσχον πρὸς τὸν πρῶτον χαρακτῆρα τοῦ πεζοῦ λόγου, ἴδε Ed. Zarncke, Die Entstehung der griechischen Litteratursprachen, Leipz. 1890 σελ. 12 καὶ ἐξῆς.

ποιήσει αἱ διάφοροι διάλεκτοι μετ' ἀλλήλας καὶ παρ' ἀλλήλαις, ἀλλὰ μᾶλλον μετεχειρίζοντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ οἱ μὴ Ἴωνες, ὅσακις ἔγραφον ἐν πεζῷ λόγῳ, τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον καὶ μετὰ μικρὸν ἐπεκράτησεν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἡ συγγενὴς ἄττική, ἥς τὸ ποῖον τῶν φθόγγων ἦτο ὡς μάλιστα ἐπιτήδειον εἰς ἀκριβῆ καὶ ἐνεργὸν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν¹⁾ καὶ ἥτις ἐν ταύτῳ ἀπέβη ἡ γλῶσσα τῆς ὑφηγητρίας προμάρχου δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐν μὲν ταῖς ἐπιγραφαῖς μετεχειρίζοντο αἱ διάφοροι πόλεις μέχρι καὶ πέραν τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰς ἐγχωρίους διαλέκτους, ἀλλ' ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ ἡ μὲν Αἰολικὴ διάλεκτος οὐδὲ προφαίνεται ἄν, ἡ δὲ δωρικὴ περιωρίζετο εἰς ὀλίγα τινὰ ἔργα τῶν πυθαγορείων φιλοσόφων καὶ τοῦ μαθηματικοῦ Ἀρχιμήδους²⁾.

223. Ἐπιγραφαί. Τοῦ πεζοῦ λόγου ἐγένετο χρῆσις τὸ πρῶτον ἐν ταῖς ἐπὶ λίθοις ἢ χαλκῷ ἀναγραφαῖς. Εἰς τὰς ἀναγραφὰς δὲ ταύτας, ὧν μεγίστη καὶ πρώτη ἀρετὴ ὤφειλε νὰ εἶναι ἡ μεγίστη ἀκρίβεια, ὁ ποιητικὸς κόσμος τοῦ λόγου καὶ ἡ ῥυθμικὴ σύνταξις τῶν προτάσεων θὰ ἀπέβαινον κώλυμα τοῦ κυρίου σκοποῦ. Διότι πλὴν τῶν ἄλλων ἔπρεπε νὰ ἐπεισυχθῶσιν εἰς ταύτας συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος κυρίως πολλὰ κύρια ὀνόματα καὶ ἀριθμητικά· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα δὲν προσαρμόττονται εὐχερῶς πρὸς τὴν ῥυθμικὴν μορφήν, ἂν μὴ μεταμορφωθῶσιν αὐ-

¹⁾ Ὑπερεῖχεν ἡ ἀθλις τῆς ἰάδος κατὰ τὸν δοικόν καὶ τὸν ἀκριδέστερον χωρισμὸν τῶν ἀναφορικῶν καὶ δεκτικῶν ἀντωνυμιῶν. Πρὸς τὴν μείζονα συντομίαν τῆς ἐκφράσεως ἐν τῇ ἄττικῇ διαλέκτῳ συνετέλει καὶ ἡ αὐστηρότερον ἐφαρμαζομένη συναίρεσις. Ὅτι δὲ τὸ πλατύστομον δωρικὸν α ἤττον ἤρμοζε τοῦ λεπτοῦ η πρὸς τὴν ὀξύτητα τῆς διαλεκτικῆς καὶ τὴν ὀριμότητα τοῦ λόγου, οὐδεμιᾶς δεῖται ἀποδείξεως. Καὶ ὁ Ἰσοκράτης ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀρετῶν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Περὶ Ἀντιδόσεως 296 [τόμ. II σελ. 171 ἐκδ. Blass] λέγει: «πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὴν τῆς φωνῆς κοινότητα καὶ μετριότητα καὶ τὴν ἄλλην εὐτραπέλιαν καὶ φιλογλοίαν οὐ μικρὸν ἡγοῦνται συμβαλέσθαι μέρος πρὸς τὴν τῶν λόγων παιδείαν». Καὶ ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐν τῷ Περὶ Ἑρμηνείας 177 λέγει: «ἡ Ἀττικὴ γλῶσσα συνεστραμμένον τι ἔχει καὶ δημοτικὸν καὶ ταῖς τοιαύταις εὐτραπελίαις πρέπον».

²⁾ Ὅτι ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐλαλοῦντο αἱ διάλεκτοι μέχρι τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων, μαρτυρεῖ ὁ Στράβων ἐν VIII, 333. Ὅτι δὲ κληρονομικῶς παρέμειναν καὶ μέχρι τοῦ μέσου αἰῶνος, τοῦτο ἀποδεικνύουσι πιθανόν τὰ λείψανα τῶν διαλέκτων ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλάδι καὶ πρὸ πάντων ἡ Τσακωνικὴ διάλεκτος.

Θαιρέτως ¹⁾). Ἐπεβάλλετο ἄρα νὰ γράφωνται αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται πλὴν βεβαίως τῶν ἀναθηματικῶν ἄνευ μέτρου. Ἐκ τούτου ἐν αὐταῖς ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ αἱ ἀρχαιοτάται ἐλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ (*Inscriptiones graecae antiquissimae*) αἱ ὑπὸ τοῦ Ροιλίου ἐκδοθεῖσαι περιέχουσιν ἐν ταύτῃ τὰ ἀρχαιοτάτα μνημεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ πεζοῦ λόγου. Ἀλλ' αἱ μικραὶ καὶ ὑψηλῆς τιнос ἐπινοίας στερούμεναι καὶ ἐπὶ ἐπιμελεῖ μορφῇ ἥκιστα διακρινόμεναι ἐπιγραφαὶ δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν ἄξιον λόγου ὑποκείμενον ἐν τῇ λογοτεχνικῇ ἱστορίᾳ. Μᾶλλον δ' αἱ ἱστορικαὶ ἀναγραφαὶ καὶ αἱ ῥήτραι εἶναι ἄξια ἰδίου τινὸς λόγου.

Συλλογαὶ ἐπιγραφῶν. *Corpus inscriptionum graecarum* ed. Böckh, Berl. 1828-1877. Ἐπεξεργάσθησαν δὲ καὶ ἐξέδοσαν τὰ καθ' ἕκαστον μέρη ὁ Kirchhoff-Köhler, *Corpus inscriptionum Atticarum*, ὁ Dittenberger, *Corpus inscriptionum Graeciae septentrionalis*, ὁ Hiller v. Gärtringen, *Corpus inscriptionum insularum maris Aegaei*, ὁ Kaibel, *Corpus inscriptionum graecarum Siciliae et Italiae*, ὁ Röhl, *Inscriptiones graecae antiquissimae*, Berl. 1882. Ἐκλογὴν δὲ τῶν σπουδαιωτάτων ἐπιγραφῶν ἐφιλοπόνησεν ὁ Dittenberger, *Sylloge inscriptionum graecarum* Lips. 1883. [2^α ἐκδ 1888-1900. Michel], *Recueil des Inscr. Grecques* Par. 1897-1900].

224. Ἀναγραφαὶ καὶ Χρονικά. Πρωιμώτατα συνεγράφησαν ἀναγραφαὶ τῶν ἐν τοῖς μεγάλοις ἐθνικοῖς ἀγῶσι νικητῶν.

¹⁾ Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ συνήθη, κοινὰ ἢ πεζὰ, ἵνα οὕτως ὀνομάσωμεν αὐτά, ὀνόματα προσαρμόζονται καλῶς εἰς τὸν δακτυλικὸν ρυθμὸν τὰ τῶν θεῶν, ὡς τὰ Ἀφροδίτη. Ποσειδάων, Ἀπόλλων, Ὀλύμπιος. Παράβ. καὶ § 16. Καὶ ἐν τῇ διαπλάσει δὲ τῶν ἀριθμητικῶν, ὅλα τὰ τριτάτη καὶ ἑξοστάτη ἀντὶ τῶν τρίτη καὶ ἑξοτὴ. εἰνάετες ἀντὶ ἐννεάετες, τεσσαράκοντα παρὰ τῇ πεντήκοντα διαβλέπομεν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δακτυλικοῦ μέτρου. Ἀλλ', ὅτι ἡδύνατο νὰ τολμήσῃ θεὸς τις αἰετός, ὡς ὁ Ὀμηρος, δὲν ἐπετρέπετο εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα λιθοξόον, καὶ ὅ,τι παρεῖχε ποιητικὴν τινα σεμνότητα εἰς τὰ πλαστὰ ὀνόματα, ἡδύνατο νὰ προξενῇ σύγχυσιν εἰς τὰ τῶν ἰδιωτῶν.

Τούτων ἐπιφανέσταται ἦσαν αἱ τῶν Ὀλυμπιονικῶν, ὧν τὴν κυρίαν γνῶσιν ἡμεῖς ὀφείλομεν εἰς τὴν Ὀλυμπιάδων ἀναγραφὴν τοῦ Ἰουλείου Ἀφρικανοῦ καὶ εἰς τὸν Γυμναστικὸν τοῦ Φιλοστράτου. Ἦρχοντο δ' αὖται ἀπὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 776 καὶ περιεῖχον ἐν μὲν ταῖς πρώταις 13 ὀλυμπιάσι τοὺς νικητὰς ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ δρόμου, ἀπὸ δὲ τῆς δεκάτης τρίτης καὶ ἐξῆς καὶ τοὺς τῶν ἄλλων κατὰ μικρὸν εἰσαχθέντων εἰδῶν τῶν ἀγώνων ¹⁾).

Πρὸς τούτοις ὑπῆρχον ὅμοιαι, κατ' ἄσσυριακὰ ἴσως ὑποδείγματα ²⁾ συγγραφεῖσθαι ἀναγραφαὶ ἀρχόντων, ὡς τῶν Ἐφόρων τῆς Σπάρτης ἀπὸ τοῦ 755 καὶ τῶν ἐπωνύμων ἀρχόντων τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τοῦ 682. Ὡσαύτως ὑπῆρχον ἀναγραφαὶ τοῦ γένους τῶν βασιλέων πόλεων τινῶν καὶ τῶν διαδοχικῶν ἱερέων καὶ ἱερειῶν τῶν διασήμεων ἱερῶν. Αὗται ἀνῆρχοντο μὲν ἕως εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους, ἀλλὰ τὰ παλαιότατα αὐτῶν μέρη ἀπετελοῦντο ἐκ συμπληρώσεων, ἃς ἐφιλοπόνησαν οἱ λόγιοι συγγραφεῖς τῆς ἑκτης ἢ πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἐρειδόμενοι εἰς ἀμφιβόλους συνδυασμούς. Ἀρχαιοτάται δ' ἦσαν αἱ ἀναγραφαὶ τῶν ἱερειῶν τῆς ἐν Ἀργεὶ Ἡρας, αἵτινες ἴσως διελάμβανον καὶ περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐκάστη ἱερεία προϊστάτο τοῦ ἱεροῦ. Κατὰ ταύτας δ', ὡς παραδίδει ὁ Θουκυδίδης ἐν II, 2, ἡρίθμουν τὸν χρόνον ἐν Ἀργεὶ, ὡς ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς ἐπωνύμους ἄρχοντας ³⁾. Ὡσαύτως ἐν Corpus inscriptionum graecarum 2655 ἐσώθη ὁμοία

¹⁾ Κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυδίου ἐν Ἱστορ. VI, 2 καὶ τοῦ Εὐσεβίου ἐν Χρ. I, 194 ἐκδ. Schöne αἱ ἀναγραφαὶ ἤρξαντο ἀπὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος. Ἐκ τούτου πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ποιητικὸν κόσμημα τὸ ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ἐν Ὀλυμπ. X, 85 ἐπάγεται ὀνόματα νικητῶν νικησάντων ἐν πάλλης, πυγμῆς καὶ τεθρίππων ἀγῶσιν ἥδη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν ἀγώνων ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους. Μᾶλλον παράδοξον εἶναι, ὅτι ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῆς 18ης Ὀλυμπιάδος ὑπῆρχεν ἀμφιβολία τις περὶ τοῦ νικητοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς πάλλης, ἐξ οὗ δύναται τις νὰ καταλήσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι μεταγενεστέρως ἐγένετο ἡ ἀναγραφή.

²⁾ Παράδ. Ed. Meyer, Geschichte des Alt. I, § 127.

³⁾ Κατὰ τὸν Διονύσιον ἐν Ῥωμ. Ἀρχ. I, 22 ἀνῆρχοντο αἱ ἀναγραφαὶ αὗται μέχρι τῶν πρὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων, ἥτοι ὁ Ἑλλάνικος διὰ πλαστῶν ὀνομάτων ἀνῆρχετο ἀριθμῶν μέχρι τῆς τρίτης γενεᾶς πρότερον τῶν Τρωϊκῶν.

τις ἀναγραφὴ τῶν ἱερέων τοῦ ἐν Ἀλικαρνασσῶ ἰσθμίου Ποσειδῶνος. Δαψιλέστεραι δ' ἦσαν αἱ Λακωνικαὶ ἀναγραφαί, αἵτινες βεβαίως ἐξετείνοντο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀγησιλάου¹⁾ καὶ περιεῖχον πλὴν τῶν ὀνομάτων τῶν βασιλέων καὶ τὰ τῶν νικητῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἐορτῇ τῶν Καρνείων καὶ ἱσως καὶ τὰ τῶν Ἐφόρων²⁾. Σπουδαιότερα δ' ἦτο ἡ Σικυῶνι ἀνακειμένη ἀναγραφὴ. Αὕτη ὠνόμαζε μὲν κατὰ Πλούταρχον (ἐν τῇ περὶ Μουσ. 3 [τόμ. VI, 489 ἐκδ. Βερν.] τὰς τε ἱερείας τὰς ἐν Ἀργεὶ καὶ τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς καὶ μουσικοὺς καὶ τοὺς βασιλεῖς χιλιῶν σχεδὸν ἑτῶν³⁾), συνεγράφη ὁμως πιθανῶς περὶ τὸ 590 ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τυράννου Κλεισθένους ἐκ παλαιότερων ἀναγραφῶν⁴⁾.

225. Ῥῆτραι. Πρὸς ταῖς ἀναγραφαῖς ἀνεγράφοντο ἤδη πρῶτως ἐπὶ τῆς στερεᾶς ὕλης καὶ συνθῆκαι καὶ νόμοι, Ῥῆτραι. Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ταύτης ἀποδεικνύει μὲν, ὅτι καὶ οἱ νόμοι καὶ δὴ αἱ Ῥῆτραι τῶν Λακεδαιμονίων τὸ κατ' ἀρχὰς ἀπὸ στόματος μετεδίδοντο, ἀλλ' ἡ λέξις ἐλήφθη ταχέως ἐν τῇ καθολικῇ σημασίᾳ, καθ' ἣν ἐσήμαινε τὸν νόμον ἢ τὰς συνθήκας καὶ ἐκ τούτου Φράτρα ἀποκαλεῖται καὶ ἡ ἔγγραφος συνθήκη συμμαχίας τῶν Ἡλείων καὶ τῶν Εὐαϊέων [ἢ κατ' ἄλλην ἀνάγνωσιν Ἡραιέων] (Corp. ins. gr. II), ἣν ὁ μὲν Βοίχυιος εἰς τὴν πεντηχοστὴν τάττει Ὀλυμπιάδα, οἱ δὲ νεώτεροι λόγιοι εἰς πολὺ μεταγενεστεροὺς χρόνους⁵⁾. Μέχρι δὲ τῶν πρώτων Ὀλυμπιάδων

1) Ὁ Πλούτ. ἐν βίῳ Ἀγησιλ. 19 λέγει, ὅτι εὑρεν ἐν ταῖς Λακωνικαῖς ἀναγραφαῖς τὰ ὀνόματα τῆς γυναίκος καὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀγησιλάου. Πλανᾷται δ' ὁ Ἰώσηπος ἀρνούμενος ἐν τῇ κατ' Ἀπίωνος I, 4 συγγραφῇ τὴν ὑπαρξίν τοιούτων ἐλληνικῶν ἀναγραφῶν τῶν πόλεων.

2) Ὅτι ὁ Τίμαιος ἐξεκαρπώθη τὰς Λακωνικάς ταύτας ἀναγραφάς, ἰσχυρίζεται ὁ Gilbert, Studien zur altspartanischen Geschichte ἐν σελ. 10 κ. ἐξῆς.

3) Παρὰ Πausan. II, 5, 5—6 καὶ 7 σώζεται ἀναγραφὴ 26 βασιλέων, καίπερ διαφέρουσα ὀλίγον, ὡς καὶ παρὰ Euseb. II—56 ἐκδ. Schöne.

4) Frick ἐν Jahrb. für Philol. 1873 σελ. 707 κ. ἐ. Lübbert, De Pindaro Clisthenis censore, Bonn 1884.

5) Ὁ Kirchhoff, Stud. zur Gesch. des griechischen Alphabets ἐν σελ. 150 τῆς 3ης ἐκδ. κατέρχεται μέχρι τῆς 70 Ὀλυμπιάδος.

ἀνέρχεται καὶ ἡ ὑπὸ Ἰφίτου καὶ Λυκούργου συνομολογηθεῖσα ἐκ χειρὶ αἰ, ἣν ὁ Παυσανίας (V, 20, 7) εὔρεν ἐπὶ δίσκῳ ἀναγεγραμμένην ἐν Ὀλυμπίᾳ. Μετὰ ταῦτα δ' ἔγραψε καὶ ὁ ἐκ Σμύρνης Ὀνόμαστος νόμους πυκτικούς κατὰ τὸν Γυμναστικὸν τοῦ Φιλοστράτου (12 σελ. 267, 27, ἐκδ. Kayser).

Οἱ ἀρχαιότατοι δὲ τὰ τῆς πολιτείας ρυθμιζόντες νόμοι, περὶ ὧν ἔχομεν γνῶσιν, ἦσαν οἱ τοῦ Λοκροῦ νομοθέτου Ζαλεῦκου (662). Ἀλλὰ τῶν νόμων τούτων οὐδὲν περιεσώθη, διότι τὸ παρὰ Στοβαίῳ (ἐν Ἀνθολ. 44, 20) σωζόμενον προοίμιον νόμων εἶναι ἄκομψόν τι κιβδηλευμα, ὅπερ κατέστησεν ἀμφισβητήσιμον καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ζαλεῦκου¹⁾. Ἀκριβέστερόν τι ἐπιστάμεθα περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος (621) καὶ Σόλωνος (594). Περὶ τῆς τελευταίας μάλιστα μανθάνομεν, ὅτι ἦτο βουτροφηδὸν γεγραμμένη ἐπὶ ξυλίνοις τετραγώνοις πίναξιν, οἷτινες ἐκαλοῦντο ἄξονες ἢ κύρβεις, καὶ ἐφυλάττοντο ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἵνα πάντες ἀναγιγνώσκωσι τὰ ἐπ' αὐτοῖς. Ἀλλὰ καὶ τούτων τῶν νόμων ἐλάχιστα μόνον ἀποσπάσματα περιεσώθησαν, ἐν οἷς καὶ ἐν ἐπιγραφῇ περικοπή τις ἐκ τινος νόμου τοῦ Δράκοντος (Corp. inser. Att. I, 61)²⁾. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλήρη πλείστα ψηφίσματα³⁾ ἐπὶ λίθοις γεγραμμένα καὶ οἱ ἐκ τῆς τετάρτης ἐκατονταετηρίδος τελευτώσης προερχόμενοι πίνακες τῶν νόμων τῆς Ἡρακλείας (Corp. inser. gr. 5574-5).

Ὅλως δὲ νεωστὶ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Χαλθγέβρου καὶ Φαβρικίου μέγα τι ἀπόσπασμα τῶν νόμων τῆς Γόρτυνος. Οὗτοι ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν δώδεκα δέλτοις ἐνηρμοσμέναις εἰς τοὺς τοίχους

¹⁾ Περὶ τοῦ προοιμίου ποιεῖται λόγον ὁ Διοδ. ἐν Δωδεκάτῃ 20. Παράδ. καὶ Στράβ. VI, 260. Τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ζαλεῦκου ἠρνεῖτο ὁ Τίμαιος κατὰ τὸν Κικέρωνα *De legibus* II, 6, 15.

²⁾ R. Schöll, *Über attische Gesetzgebung* ἐν *Sitzungsber. der bayer. Akad.* 1886 σελ. 87—139.

³⁾ Παράδ. Hinrichs-Larfeld, *Griechische Epigraphik* ἐν *Handbuch der Klass. Altertumswissenschaft* I, 430 κ. ἐ. τῆς βας ἐκδόσεως.

κυκλοτεροῦς αἰθούσης δικαστηρίου, οἶαι αἱ ἀλλάχοῦ θόλοι ἢ σκι-
 ἄδες, καὶ ἀπετέλουν λίαν ἐνδιαφέρουσιν νεαράν ἐν δωρικῇ γλώσσῃ
 περὶ τοῦ δικαίου τῶν προσώπων καὶ τοῦ κληρονομικοῦ τῆς κρητι-
 κῆς πόλεως Γόρτυνος. Ἀλλ' αἱ περὶ δικαίου διατάξεις τούτων μαρ-
 τυροῦσι μείζονα βαθμὸν ἡμερώσεως ἢ οἱ δωδεκάδελτοι τῶν Ῥω-
 μαίων νόμοι, διότι ἀποτελοῦσι τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ βαρβάρου
 δικαίου τῆς βίας, τῆς διὰ τῶν ἀντιποίνων τιμωρίας, εἰς τοὺς ἀν-
 θρωπιστικούς νόμους τοῦ ποινικοῦ δικαίου¹⁾. Καὶ ἡ κατασκευὴ δὲ
 τοῦ λόγου εἶναι παρὰ προσδοκίαν ἀκριβῆς καὶ τεχνικῆ, ὥστε
 πρόκειται βεβαίως ἡμῖν λογοτεχνικὸν μνημεῖον οὐχὶ τῶν πρώτων
 χρόνων τοῦ πεζοῦ λόγου, ἀλλὰ τῶν πρώτων μετὰ τοὺς περσικούς
 πολέμους δεκαετιῶν.

[Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Fabricius ἐν Athen. Mittheil
 1884 σ. 363 κ. ἑ.]. Leggi antiche della cita di Gortyna in
 Creta ed. Halbherr-Fabricius. Florenz 1885. Das Recht von
 Gortyn, von Bücheler-Zitelmann, Supplem. des Rhein. Mus.
 Frankfurt 1885 μεθ' ὑπομνήματος ὡσαύτως μετ' ἐπιμέτρου ἐν
 Rhein. Mus. 41 (1886) 118 κ. ἑ. — Die Inschrift von Gortyn,
 von Joh. und Theod. Baunack, Leipzig 1885 (μετὰ σημειώσεων
 καὶ μάλιστα γλωσσικῶν). Th. Baunack, Neue Bruchstücke gor-
 tynischer Gesetze, Philol. 55 (1896) 474-490. [Τελευταῖαι ἐκ-
 δόσεις τῆς ἐπιγραφῆς ἐν Monumenti antichi 1893 σ. 93 κ. ἑ. Do-
 reste etc. Recueil des Inser. jurid. gr. I σ. 352 κ. ἑ. Michel
 Recueil ἀρ. 1333].

226 Ἀρχαιότατα βιβλία. Ἡ πεζογραφία ἐν τῇ κυρίᾳ ἐν-
 νοίᾳ χρονολογεῖται, ἀφ' οὗ χρόνου ἐγράφοντο τακτικὰ βιβλία ἐν
 πεζῷ λόγῳ. Ἡ ἀκμὴ δ' αὐτῆς συμπίπτει εἰς τὸν χρόνον, ἀφ' οὗ
 ἤρξατο εἰσαγομένη εἰς Ἑλλάδα προχειροτέρα γραφικὴ ὕλη, ἥτοι
 ἀφ' οὗ ὁ βασιλεὺς Ψαμμίτιχος ἠνέωξε τὴν ἀγοράν τῆς Λιγύπτου
 εἰς τοὺς ἐμπορευομένους Ἴωνας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπέτρεψε

¹⁾ Περὶ τῆς ποινῆς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς χρηματικῆς ἀποζημιώσεως τῆς διδομένης εἰς τοὺς
 συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος (τῶν παρὰ τοῖς Ἀθηναίους ὑποφονίων) ἴδε Ὀμήρ. Ἰλ. Σ. 498 κ. ἑξ.

Εἰς δὲ τὸν λογογράφον Κάδμον ἀναφέρεται πλῆθος ὄλων ιστορικῶν συγγραφῶν, ὥστε τὴν ιστορογραφίαν τάττουσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πεζοῦ λόγου τῶν Ἑλλήνων.

Pherecydis fragmenta ed. Sturz, Lips. 1824. Müller, Fragmenta historicorum graecorum I, 70-99, ἀλλ' ἀμφότεροι συνέχουν τὸν Σύριον Φερεκύδην πρὸς τὸν Λέριον. O. Kern, De Orphei, Epimenidis, Pherecydis theogoniis, Berlin 1888. [Σπηλιωτόπουλος, Περὶ Φερεκύδου, ἐν Ἀθήναις 1891]. Τὸ νέον ἀπόσπασμα ἐν New classical fragments by Grenfell σελ. 22. Ἴδε καὶ Diels, Zur Pentemychos des Pherekydes ἐν Sitzungsber. der Berl. Akad. 1897 σελ. 144 κ. ἐ. Περὶ τῆς κοσμογονίας τοῦ Φερεκύδους καὶ τῶν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν εἰλημμένων στοιχείων αὐτῆς πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ νέου ἐκείνου παπύρου Gomperz, Griech. Denker I 70 καὶ ἐξῆς.

2. Η ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ. ¹⁾

α. Οἱ λογογράφοι. ²⁾

227 Τοὺς παλαιστάτους ιστοριογράφους ἀποκαλοῦσι συνήθως ἀπὸ τοῦ Κρεῦτσήρου καὶ ἐξῆς λογογράφους. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν εἶναι ὅλως ὀρθόν, διότι οὐδὲν κοινὸν ἔχει ἰδίᾳ πρὸς τὴν

¹⁾ G. I. Vossius, De historicis graecis libri (1623) auctiores et emendatiore^s ed. Westermann, Lips. 1838. Creuzer, Die historische Kunst der Griechen (1803) 2 ἐκδ. Leipzig 1845. Ulrici, Charakteristik der griechischen Historiographie, Berlin 1833. Wachsmuth, Einleitung in das Studium der alten Geschichte, Leipzig 1895 (κύριον ἔργον). Schäfer-Nissen, Abriss der Quellenkunde der griechischen und römischen Geschichte (1867 4 ἐκδ. der griech. Geschichte 1889. Büdinger, Die Universalhistorie im Altertum, Wien 1895. Hermann Haupt, Δελτίον τῶν ιστορικῶν δημοσιεύσεων ἐν τῇ Revue historique. [Ad. Bauer αὐτ. 1899-1900]. Ἐν τῷ κανόνι περιείγοντο οἱ ἱστορικοὶ Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Φίλιστος, Θεόπομπος, Ἐφορος, Ἀναξίμανης Καλλιθένης καὶ εἰτα ἐν προσθήκῃς μέρει ὁ Ἑλλάνικος καὶ Πολύβιος. Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξε ὁ C Müller, Fragmenta historicorum graecorum, Paris 1841-1870 ἐν 5 τόμοις.

²⁾ I. Lipsius, Quaestiones logographicae, Index Lips. 1886.

ἱστοριογραφίαν καὶ ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τοὺς ῥήτορας, οὔτινες, ὡς ὁ Λυσίας, ἔγραφον λόγους ἀντὶ χρημάτων ὑπὲρ τῶν διαδίκων¹⁾. Ἐν τούτοις θὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸ σύνθηρες ἤδη ὄνομα πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως καὶ ταῦτα, τὸ μὲν διότι μετεχειρίσθη ἤδη αὐτὸ καὶ ὁ Θουκυδίδης (I, 21) λόγον ποιούμενος περὶ τῶν προδρόμων τῆς ἱστοριογραφίας, τὸ δὲ διότι λόγοι συνήθως ἀποκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἤδη αἱ ἱστορικαὶ συγγραφαί²⁾.

Οἱ ἱστορικὰς συγγραφὰς συγγράψαντες λογογράφοι ἦσαν Ἰωνες ἐκ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας καὶ τῶν νήσων. Ἐκεῖ ἐξετράφη ἡ διηγηματικὴ τέχνη διὰ τοῦ ἔπους καὶ διεγέρθη ἡ αἴσθησις τῆς παρατηρήσεως τῶν ἐκτὸς ἡμῶν. Ἐκεῖ συνέρρεον ἀφθονώτατοι λόγοι καὶ ἀγγέλματα περὶ τῶν ἀπωτάτω χειμένων χωρῶν τῆς Ἑσπερίας καὶ τῶν εὐρέων κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τούτου δ' αἴτιον ἦτο αὐτὴ ἡ φύσις τῆς χώρας, ἥς οἱ καλοὶ λιμένες προὔχλουν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς ἣν ἀπέληγον αἱ μεγάλαι ὁδοὶ τοῦ Περσικοῦ κράτους. Καὶ ἦτο μὲν ὁ λόγος τῶν λογογράφων μίμημα τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ ἔπους, ὡς ἤδη τοῦτο παρατηρεῖ ὁ Στράβων (I, 2, 6), ἀλλ' ἐκ τούτου δὴ προῆλθεν ἡ περὶ τοῦ ὑποδεεστέρου τῆς ἱστορίας γνώμη τῶν ἀρχαίων, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκφράζει διὰ τῶν πολυθρήτων λόγων· « φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ποιήσις ἱστορίας ἐστίν »³⁾. Μιμούμενοι δ' ἄρα οἱ λογογράφοι τὴν ἐπικὴν ποίησιν οὐ μόνον μετεχειρίζοντο τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον καὶ πλείστας ἐκφράσεις τῆς ἐπικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἐπεσκόπουν μὲν κυρίως τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα, δὲν ἀνηρεύνων δὲ τὴν συνάφειαν τῶν πραγμάτων καὶ συμβαινόντων, καίπερ ἐπιδεικνύοντες τάσιν τινὰ ὀρθολογιστικὴν. Ἐπραγματεύοντο δὲ κυρίως περὶ τῆς κτίσεως τῶν πόλεων, τῆς γενεαλογίας τῶν βασιλευόντων γενῶν, τῶν ἀξιο-

¹⁾ G. Curtius, Über zwei Kunstausdrücke der alten Litteraturgeschichte ἐν τοῖς Kleinen Schriften II, 239 κ. ἑ.

²⁾ Ὁ Ἡρόδ. ἐν II, 143. V, 36 καὶ 125 ἀποκαλεῖ τὸν Ἐκαταῖον λογοποιόν, ὃ δὲ Πίνδαρος ἐν Πυθιον. I, 94, Νεμεον. VI, 39 μεταχειρίζεται τὰ λόγιοι καὶ λόγοι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀσοῖδοι καὶ ἀσοῖδα.

³⁾ Ulrici, Charakteristik der griech. Hist. 294 καὶ ἐξῆς.

λόγων φυσικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐθνῶν καὶ νομίμων τῶν διαφόρων λαῶν, ἑλληνικῶν τε καὶ ξένων ¹⁾, καὶ συνέχεον ἔτι ἱστορίαν καὶ μύθους, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ παρεώρων μὲν τὴν ἱστορίαν τοῦ παρόντος, ἐπελαμβάνοντο δὲ τοῦ σκοτεινοῦ παρελθόντος. Ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτῶν πρωίμως ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τῶν τεχνικωτέρων καὶ κριτικωτέρων συγγραφῶν τῶν ἀττικῶν καὶ ἀλεξανδρεωτικῶν συγγραφέων, ὥστε οὐδὲν αὐτῶν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς. Ἐκ τούτου θ' ἀρκεσθῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς ἀπλὴν ἀπαρίθμησιν αὐτῶν διακρίνοντες μόνον κατὰ Διονύσιον (Περὶ τοῦ Θουκυδ. χαρακτήρος ²⁾) δύο τάξεις, τοὺς παλαιότερους καὶ νεωτέρους λογογράφους.

228. Κάδμος ὁ Μιλήσιος ἦτο ὁ ἀρχαιότατος τῶν λογογράφων καὶ ἀνῆκεν ἔτι εἰς τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν. Τὸ ἔργον δ' αὐτοῦ ἐπεγράφετο κατὰ τὸ περιεχόμενον Κτίσις Μιλήτου, ἢ κατὰ Σουίδαν Κτίσις Μιλήτου καὶ τῆς ὅλης Ἰωνίας ἐν 4 βιβλίοις, ἐξ ὧν οὐδὲν ἀπολύτως περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ³⁾.

Ὁ δ' Ἐκαταῖος ὁ Ἡγησάνδρου Μιλήσιος, ὁ ὀνομαστότατος τῶν λογογράφων, ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Μηδικῶν καὶ κατέλαβεν ἔξοχον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος. Καὶ πρὸ τῆς ἐκρήξεως μὲν τοῦ πολέμου ἀπέτρεπεν ἐν τῷ Πανιωνίῳ τοὺς Ἴωνας ἀπὸ τοῦ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς Πέρσας πολέμου ³⁾. βραδύτερον δὲ (494) ἐπέμφθη ὡς πρεσβευτὴς τῶν Ἰώνων εἰς τὸν Πέρσῃ σατράπην Ἀρταφέρνην καὶ κατώρθωσε ν' ἀποδώσῃ οὗτος εἰς τὰς ἰωνικὰς πόλεις τὴν προτέραν αὐτῶν πολιτείαν. Ἰπῆρχον δὲ δύο

1) Ἀριστα χαρακτηρίζει τοὺς λογογράφους ἢ παλαιοὺς συγγραφεῖς ὁ Διονύσιος Περὶ τοῦ Θουκυδ. χαρακτήρος 5. 6. 23.

2) Κατὰ κλήμιν τὸν Ἀλεξανδρεῖα ἐν Στρώμ. VI, κεφ. II § 26 ὁ Προκοννήσιος Βίων μετέγραψε κεφαλαίου μένος τὰ Κάδμου τοῦ παλαιοῦ. Ὁ δὲ Διονύσιος Περὶ τοῦ Θουκ. χαρ. 23 ἀμφισβητεῖ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν εἰς τὸν Κάδμον ἀπονεομένων ἔργων. Νεώτεροι δὲ τινες περαιτέρω χωροῦντες ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ γνώμη, ὅτι ὁ ἐκ Φοινίκης Κάδμος εἶναι ὁ εὐρετὴς τῶν στοιχείων τῆς ἀλφαβήτου, ἔδωκεν ἀφορμὴν ν' ἀποδοθῇ τὸ παλαιότατον πεζὸν σύγγραμμα εἰς τινὰ Κάδμον. Πρὸς ταῦτα ἐμφρόνως ἀντιλέγει ὁ Rühl ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 137 (1888) σελ. 116 κ. ἐξης.

3) Ἡροδ. V, 36, Παράβ. καὶ VI, 137.

ἔργα αὐτοῦ, αἱ Γενεαλογίαι ἐν 4 τοῦλάχιστον βιβλίοις καὶ ἡ Περίοδος Γῆς ἐν 2 βιβλίοις. Τοῦ τελευταίου τούτου ἔργου, ἐν ᾧ κατέθηκε τοὺς ὠρίμους καρποὺς τῶν μακρῶν αὐτοῦ ἀποδημιῶν καὶ ἰδίᾳ διηγεῖτο ἀκριβῆ τινα περὶ τῶν χωρῶν τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης, περιῆλθον μὲν εἰς ἡμᾶς οὐκ ὀλίγα ἀποσπάσματα¹⁾, ἀλλὰ τινων κεφαλαίων, ὡς τῶν περὶ Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου διαλαμβανόντων, διαμφισβητεῖται ἀλόγως τὸ γνήσιον²⁾. Εἰς τὴν διὰ λόγων δὲ περιγραφὴν προσετίθετο καὶ γεωγραφικὸς πῖναξ, οὗ ἐῖχεν ἐκδῶσθαι πρὸ αὐτοῦ ὁ φιλόσοφος Ἀναξίμανδρος³⁾.

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους δὲ λογογράφους ἀνήκον προσέτι Ἀκουσίλαος ὁ ἐκ τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ἀργούς, ὃς συνέγραψε Γενεαλογίας ἐχόμενος τοῦ Ἡσιόδου⁴⁾, Χάρων ὁ Λαμψακηνός, εἰς ὃν ἐκ τῶν πολλῶν συγγραφῶν, ἃς ἀπονέμει εἰς αὐτὸν ὁ Σουῖδας, ἀσφαλῶς ἀνήκουσι μόνον τὰ Περσικὰ ἐν 2 βιβλίοις καὶ οἱ Ὠροὶ Λαμψακηνῶν ἐν 4 βιβλίοις⁵⁾, Εὐγαίων ὁ Σάμιος, ὁ συγγραφεὺς

¹⁾ Ἀποσπάσματα παρὰ Müller, Fr. hist. gr. I, 1-31, IV 623. 627. Atenstädt, De Hecataei Milesii fragmentis quae ad Hispaniam et Galliam pertinent. Leipzig-Stud XIV, 1891. Tropea, Ecatæo da Mileto ed i frammenti della periogesis, Estratto degli Atti della academ. Peloritana 1896/97.

²⁾ Καλλιμάχος παρ' Ἀθην. II, 70 b καὶ IX, 410 e. Ἀξίανδρος ἐν Π. I, V, 6. Παράδ. καὶ Ἐρατοσθένη παρὰ Στράβ. I, κεφ. 1 καὶ II λέγοντα « τὸν μὲν οὖν (Ἀναξίμανδρον ὅλην ὅλ) ἐκδοῦναι πρῶτον γεωγραφικὸν πῖνακα, τὸν δ' Ἐκαταῖον καταλιπεῖν γράμμα πιστούμενον ἐκείνου εἶναι ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ γραφῆς ». Τοὺς ἐνδοιασμοὺς ἀναφεῖ ὁ Diels ἐν Hermes 22, 411 κ. ἔ.

³⁾ Ἐρατοσθένης παρὰ Στράβ. I, 1, 11. Ἀγαθήμερος ἐν Müller, Geogr. graec. min. II, 471 καὶ Σχόλια εἰς Διονύσιον αὐτόθι II, 427.

⁴⁾ Ὁ Κλήμης. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. VI, 267 λέγει « τὰ Ἡσιόδου μετέλλαξαν εἰς πεζὸν λόγον καὶ ὡς ἴδια ἐξήνεγκαν Εὐμηλὸς τε καὶ Ἀκουσίλαος οἱ ἱστοριογράφοι ». Σουῖδας ἐν λείξει Ἐκαταίων « Ἐκαταῖος πρῶτος ἱστορίαν πεζῶς ἐξήνεγκε, συγγραφήν δὲ Φερεκύδης· τὰ γὰρ Ἀκουσίλαου νοθεύεται ». Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὑπερμάχεται τῆς γνησιότητος ὁ Lipsius, Quaest. logagr. ἐνθ' ἀνωτέρω. Τὴν περὶ τοῦ Χάους γνῶμην τοῦ Ἀκουσίλαου ἀναφέρει ὁ Πλάτων ἐν Συμπόσιῳ 178 b. Ἐπομνήματα εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ συνέγραψεν ὁ Sabinus κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἀποσπάσματα παρὰ Müller F H G. I. 100-104, IV, 624. Περὶ ὧν αὐτὸς τε καὶ ὁ συμπατριώτης καὶ σύγχρονος Πίνδαρος συμφωνοῦσι, ὡς Christ εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. VII, 24, Νεμ. X, 80.

⁵⁾ Neumann, De Charone Lampsaceno, Bresl. 1880.

τῶν Ὠρων Σαμιακῶν¹⁾, Διονύσιος ὁ ἐκ Μιλήτου ὁ τᾶ Περσικὰ ἐν Ἰωνικῇ διαλέκτῳ συγγράφας²⁾, εἶτα δὲ Δηΐτοχος ὁ ἐκ Προκοννήσου, Εὐδήμος ὁ Πάριος, ὁ Δημοκλῆς καὶ ὁ Ἀμελησαγόρας. — Ἐνταῦθα δ' ἴσως πρέπει νὰ ταχθῇ καὶ ὁ Θεαγέννης, ὁ πρῶτος γραμματικός, ὃς ἔγραψε περὶ Ὀμήρου καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Καμβύσου.

229. Ὡς νεώτεροι μικρὸν πρὸ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀκμάσαντες καὶ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Θουκυδίδου καθήκοντες λογογράφοι ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Διονυσίου οἱ ἐξῆς κυρίως Ἑλάνικος, Δαμάστης, Ξενομήδης καὶ Ξάνθος.

Ξάνθος ὁ Λυδός, ὃς ἐξημὲν κατὰ Σουΐδαν ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Σάρδεων (499), συνέγραψε δὲ βεβαίως μόνον ἐπὶ Ἀρταξέρξου τοῦ πρώτου (465-425)³⁾, ἦτο ὁ συγγραφεὺς τῶν Λυδικῶν ἐν 4 βιβλίοις. Περὶ τούτου διετείνεται μὲν ὁ Ἐφορος κατὰ τὸν Ἀθηναιον (XII, 545e), ὅτι ἔδωκεν εἰς τὸν Ἡρόδοτον τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν τούτῳ φαίνεται παράδοξον, ὅτι κατὰ τὸν Διονύσιον (Ῥωμ. Ἀρχ. I, 28) ὁ Ξάνθος οὐδὲν ἠπίστατο περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (I, 94) ἀναφερομένης ἐνιδρύσεως τῆς πόλεως τῶν Τυρρηνῶν ὑπὸ τῶν Λυδῶν. Ὅπόσον δὲ κύρος εἶχον τὰ ιστορούμενα ὑπὸ τοῦ Ξάνθου, καταδεικνύει ἡ παρὰ Νικολάῳ τῷ Δαμασκηνῷ (ἐν 49 ἀποσπ.) παράδοσις, καθ' ἣν αὐτὸς ἐπωφελήθη καὶ τὰς ἐγχωρίους πηγὰς. Κατὰ Διογένην δὲ τὸν Λαέρτιον (VI, 104) ἐφιλοπόνησε Μένιππος τις ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου τοῦ Ξάνθου καὶ κατὰ τὸν Ἀθηναιον ὁ ἀπὸ Περγᾶμου [ὁ αὐτὸς ἴσως καὶ ὁ Κασανδρεὺς] γραμματικὸς Ἀρτέμιων ἐθεώρει τὸν κυκλογράφον Διονύσιον [τὸν Σκυτοβραχίωνα] ὡς ἀληθεῖ

¹⁾ Müller, Frag. hist. graec. II, 16 καὶ IV, 653.

²⁾ Ὁ Σουΐδας συγγίει αὐτὸν πρὸς τὸν νεώτερον περὶ τὰ 100 π. Χ. ζήσαντα Διονύσιον.

³⁾ Τὸ τελευταῖον ἐξάγεται ἐκ τοῦ παρὰ Στράβωνι (I, κεφ. 3 § 4) ἀποσπάσματος. Πρὸς ταῦτα συμφωνεῖ ἡ παράδοσις τοῦ Σουΐδου «γεγονώς ἐπὶ τῆς ἀλώσεως Σάρδεων», μόνον ἂν ἐκλάδωμεν τὸ γε γ ο ν ὡ ς = τῷ γεννηθείς, ἢ ἂν ἀποδεχθῶμεν, ὅτι ἐμνημόνευσεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τὴν ἄλλωσιν τῶν Σάρδεων γενομένην κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν.

συγγραφέα τῶν Λυδικῶν, ἅτινα ἀνεφέροντο εἰς τὸν Ξάνθον¹⁾. Πολλαχῶς δ' ἐπωφελήθη καὶ ἀντέγραψε τὸν Ξάνθον ὁ ἱστορικὸς Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου.

Ὁ δὲ Φερεκύδης, ὁ ἐξ Ἀθηνῶν γενεαλόγος, εἶναι μὲν διάφορος τοῦ Συρίου φιλοσόφου Φερεκύδους, ἀλλὰ πιθανὸν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Λέριον, ἀφ' οὗ διακρίνει αὐτὸν ὁ Σουΐδας ἐν συγκεχυμένῳ τινὶ ἄρθρῳ. Φαίνεται δ', ὅτι ἐγεννήθη μὲν ἐν Λέρῳ, ἐκλήθη δ' Ἀθηναῖος διὰ τοῦτο καὶ μόνον, διότι τὸ πλεῖστον τοῦ βίου διέτριψεν ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ συνέγραψε τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον²⁾. Καὶ ἤκμασε μὲν κατὰ τὸν Εὐσέβιον περὶ τὸ 3 ἔτος τῆς 81 Ὀλυμπιάδος 434]3, ἔζησε δὲ κατὰ τὸν Λουκιανὸν (Μακροβ. 22 [τόμ. 3. σελ. 200]) ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἔτη. Τὸ κύριον δ' αὐτοῦ ἔργον, ὅπερ ὅτε μὲν Ἱστορίαι, ὅτε δὲ Γενεαλογίαι ἢ Αὐτόχθονες ἐπιγράφεται, περιεῖχεν ἐν δέκα βιβλίοις τὸ γένος τῶν θεῶν καὶ τῶν εὐγενῶν οἰκῶν καὶ ἦτο ἐν ἰωνικῇ γεγραμμένον διαλέκτῳ. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ὁ λόγος ἦτο περὶ τῆς Θεογονίας καὶ τῆς Γιγαντομαχίας, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ περὶ τοῦ Προμηθέως, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ περὶ τοῦ Ἡρακλέους, ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ περὶ τῶν Ἀργείων καὶ Κρητικῶν μύθων, ἐν δὲ τῷ ἕκτῳ, ἑβδόμῳ καὶ ὀγδόῳ περὶ τῶν μύθων τῶν Αἰολέων καὶ τοῦ πλοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν, ἐν δὲ τῷ ἐνάτῳ καὶ δεκάτῳ περὶ τῶν Ἀρκαδικῶν, Λακωνικῶν καὶ Ἀττικῶν μύθων. Ὁ Διονύσιος (ἐν Ῥώμ. Ἀρχαιολ. I, 13.) ἀποκαλεῖ αὐτὸν γενεαλόγων οὐδενὸς δευτέρου, ἀλλ', ὅποσον ἐκῆρδετο τῆς ἀληθείας ἐν ταῖς γενεαλογίαις

¹⁾ Ἀθην. XII, 515 e. Ὁ Müller ἐν Frag. hist. gr. I σελ. XXII ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Διονύσιος μετεβλήθησε τὰ Λυδικὰ τοῦ Ξάνθου Παράβ. Lipsius. Quaestiones logograph. σελ. 12. κ. ἔξης. Ἀποσπάσματα τοῦ Ξάνθου παρὰ Müller F. H. G. I 34-44. Ταῦτα συνεπλήρωσε καὶ διεσαφίνισεν ὁ Gutschmid ἐν Kleinen Schriften IV, 307 κ. ἑ. Παράβ. καὶ Wachsmuth, Einleit. in das Studium der alten Gesch. 463 κ. ἑ.

²⁾ Ὁ Lipsius ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 18 διακρίνει ὡσαύτως ἀμφοτέρους καὶ ἀποδέχεται, ὅτι πρὸς τῷ Ἀθηναίῳ πρεσβυτέρῳ Φερεκύδῃ ὑπῆρχε καὶ νεώτερός τις ἐκ Λέρου, ὃς κατὰ τὸ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἱπποκράτους σελ. 449 4 ἐκδ. W. χωρίον ἔχον οὕτως « μνημονεύει δὲ τῆς γενεαλογίας αὐτοῦ Ἐρατοσθένης καὶ Φερεκύδης καὶ Ἀπολλοδώρος », ἔζησε ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ Ἀπολλοδώρου χρόνῳ.

αὐτοῦ, καταννοῦμεν ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων πλαστῶν ὀνομάτων. Οὕτως ἀπεδέχετο, ὡς καὶ ὁ Ἑλλάνικος μετ' αὐτόν, ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶλκε τὸ γένος ἐκ τοῦ Ὀρφῆως, καὶ ἐφαντάζετο τὸν ἕτερον κατὰ δέκα γενεὰς νεώτερον τοῦ ἑτέρου πλάσας ἐκ τοῦ παραχρῆμα δέκα προγόνους τοῦ Ὀμήρου, τὸν Εὐκλῆ, Φιλοτέρπην, Χαρίδημον κ.τ.λ. ὣν τὸ πλάστον καταφανέστατον εἶναι, ὡς καὶ τῶν ἐκ τῆς ναυτιλίας εἰλημμένων ὀνομάτων τῶν προγόνων τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων Ἀλκίονος ἐν Ὀδυσσεΐᾳ (η, 62). Τὰ ἀποσπάσματα εὐρίσκονται παρὰ Μυλλέρῳ ¹⁾.

Ὁ δ' ἐκ Μυτιλήνης Ἑλλάνικος ²⁾ ἦτο σύγχρονος τοῦ Προδότου καὶ Θουκυδίδου καί, ἂν ἡ παράδοσις τοῦ σχολιαστοῦ (εἰς Ἀριστ. Βατρ. 706 καὶ 732) εἶναι ἀκριβής, ἔζη ἔτι καὶ μετὰ τὸ 406 ³⁾. Φιλομαθέστατος δ' ὢν περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα ὅλην καὶ ἱστόρει τὰ πάντα πανταχοῦ. Καὶ ἐν τῇ αὐτῇ δὲ τῶν βασιλείων τῆς Μακεδονίας διέτριψε χρόνον τινὰ ⁴⁾ καὶ ἀπέθανεν ἐν βαθεῖ γήρατι παρὰ τῇ Περπερηνῇ τῇ καταντικρὺ τῆς νήσου Λέσθου. Συνέγραψε δὲ πλείστας συγγραφάς, ὧν αἱ μὲν ἦσαν χρονογραφίαι κατὰ τὸν τρόπον τῶν παλαιῶν χρονικῶν τῶν ἱερῶν, ὡς αἱ Ἰέρειαι αἱ ἐν Ἀργεὶ ἐν 3 βιβλίοις καὶ οἱ Καρνεοντικαὶ ⁵⁾, αἱ δ' ἐπραγματεύοντο τὴν ἱστορίαν διαφόρων χωρῶν, ὡς ἡ Ἀθολὶς ⁶⁾ ἐν 4 βιβλίοις, ἡ πρώτη τῶν Ἀτθιδῶν, ἥτοι ἡ πρώτη

¹⁾ *Fragm. hist. graec.* I, 70—99 καὶ IV, 639—639). Ἴδε καὶ Luetke, *Pherecydes*, Götting. Dissert. 1893.

²⁾ Preller, *De Hellanico Lesbio historico* (1840) ἐν τοῖς *Ausgewählten Aufsätzen* 23 κ. ἑ.

³⁾ O Diels ἐν *Rhein. Mus.* 31, 53 τάττει τὸν Ἑλλάνικον συμφώνως πρὸς τὴν Παμφίλην παρὰ Γελλίῳ (XIV, 23) καὶ τὸν Λουκιανόν (Μακροβ. 22 (3, 200)), ἥτοι κατὰ τὰ χρονικά τοῦ Ἀπολλοδώρου εἰς τὰ 496—411. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἱσχυρίζεται ὁ Wilamowitz ἐν *Hermes* 11, 292, ὅτι ἐγεννήθη τῷ 454.

⁴⁾ Κατὰ τὸν Σουλᾶν διέτριβεν ὁ Ἑλλάνικος ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Ἀμύντου καὶ ἔζησε καὶ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Περδικκού.

⁵⁾ Κατὰ τὸν Ἀθήναιον ἐν XIV, 635b ἔγραψεν ὁ Ἑλλάνικος ἐμμέτρως καὶ καταλογάδην, πρὸς ἃ συμφωνοῦσι τὰ παρὰ Σουλᾶ: «συνεγράψατο δὲ πλείστα πεζῶς τε καὶ ποιητικῶς». Μιμητὴς αὐτοῦ ἐν τούτῳ ἐγένετο ὁ Ῥωμαῖος Ἀττίος, ὃς ἔγραψε τὰ θειοκαλικά ἐν ἐμμέτρῳ λόγῳ.

⁶⁾ Ὅτι ὁ Προδότος ἡγνέει ἔτι τὴν Ἀτθίδα τοῦ Ἑλλάνικου, καταδεικνύει τὸ χωρίον

εἰδική ἱστορία τῆς Ἀττικῆς, εἶτα ἡ Φορωνίς (ἱστορία τοῦ Ἄργους), ἡ Ἀσωπὶς (ἱστορία τῆς Βοιωτίας), τὰ Δευκαλιώνεια, Ἀρκαδικά, Αἰολικά, Λεσβικά, ἡ Ἀτλαντίς, αἱ δὲ τέλος ἐξηρεύνων ἀξιωμανημονεύτους στρατείας ὡς τὰ Τρωϊκά καὶ Περσικά¹⁾. Εἶχε δὲ κοινὰ πρὸς τοὺς ἄλλους λογογράφους τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον, τὴν παρατακτικὴν σύνταξιν τῶν προτάσεων καὶ τὴν ἄκριτον εὐπιστίαν. Ἐκ τούτου καὶ ψέγουσιν αὐτοῦ τὴν ἔλλειψιν ἀκριθείας ἐν ταῖς χρονολογικοῖς ζητήμασι διὰ βραχέων μὲν ὁ Θουκυδίδης (I, 97), ὀριμύτερον δ' ὁ Ἐφορος παρὰ Φωτίῳ, ὁ Ἰώσηπος καὶ ὁ Στράβων²⁾. Τὰ ἀποσπάσματα εὐρίσκονται παρὰ Μυλλέρῳ.

Ἄλλοι δὲ λογογράφοι νεώτεροι ἦσαν Σπησίμβροτος ὁ Θάσιος, σύγχρονος τοῦ Κίμωνος καὶ ἐχθρὸς τοῦ Περικλέους, ὃς συνέγραψε λογοτεχνικὴν τινα συγγραφὴν περὶ Ὀμήρου καὶ πολιτικὸν λίβελλον περὶ Θεμιστοκλέους, Θουκυδίδου καὶ Περικλέους³⁾. Ἰππυς ὁ Ῥηγῖνος, ὁ ἐπὶ τῶν Περσικῶν ζήσας, οὗ ὁ Σουίδας μνημονεύει πλὴν ἄλλων καὶ Κτίσιν Ἰταλίας καὶ Χρονικά [ἐν βιβλίοις 5] καὶ Σικελικά ἐν βιβλίοις 5 (Müller II, 12-15) καὶ Γλαῦκος ὁ Ῥηγῖνος, οὗ τὴν συγγραφὴν Περὶ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μουσικῶν ἐξεκαρπώθη καὶ ὁ Ἀρποκρατίων⁴⁾ καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῇ Περὶ μουσικῆς⁵⁾ πραγματείᾳ.

ἐν IX, 73. "Οἱ ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ἔγραψαν ὁ Πρόδοτος καὶ ὁ Ἑλλάνικος ἀποδεικνύει ὁ Bass ἐν Wiener Studien I, 161 κ. ἑ. Ὁ Θουκυδίδης δυσμενῶς μνημονεύει τῆς Ἀττικῆς συγγραφῆς ἐν I, 97.

¹⁾ Ἀμφιδόλου γνησιότητος ἦσαν τὰ Βαρβαρικά νόμιμα καὶ τὰ Αἰγυπτιακά, ἀτινα ἀπετίλουν μέρος τοῦ ἔργου ἐκείνου καὶ ὑπὸ τοῦ Müller ἐνθ' ἂν. I σελ. XXX ἀποδίδονται εἰς τὸν νεώτερον Αἰγύπτιον Ἑλλάνικον

²⁾ Φωτίου 43 b, 29. Ἰωσήπου κατὰ Ἀπίωνος I, 3. Στράβ. VIII, 306, IX, 426, X, 451, XIII, 602. Ἀποσπάσματα παρὰ Müller F. H. G. I, 45-69 καὶ IV 629-637.

³⁾ Τῆς γνησιότητος τοῦ λιβελλοῦ ἐκείνου (Müller F. H. G. II, 52-54), ὅστις ἐγένετο μία τῶν κυρίων πηγῶν τοῦ Πλουτάρχου, ὑπερμάχεται ὁ Wilamowitz ἐν Hermes 12, 361 κ. ἑ. καὶ ὁ Ad. Schmidt, Das Perikleische Zeitalter I, 183 κ. ἑ.

⁴⁾ Ἀρποκρατίων ἐν λ. Μουσάῳ.

⁵⁾ Hiller, Die Fragmente des Glaukos von Rhegion ἐν Rhein. Mus. 41, 398-436. Ἀμφιδόλον εἶναι, ἂν ὁ ὁμηρικὸς Γλαῦκος καὶ ὁ ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν Περσῶν τοῦ Αἰ-

Ἐν εὐρυτέρᾳ δ' ἐννοίᾳ δύνανται νὰ ταχθῶσιν ἐνταῦθα καὶ οἱ ἐξῆς· Δαμάστης ὁ ἐκ Σιγείου τῆς Τρωάδος, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἑλλανίκου¹⁾, ὃς ἔγραψε περὶ γονέων καὶ προγόνων τῶν εἰς Ἴλιον στρατευσαμένων βιβλία 2, Ἑθνῶν κατάλογον καὶ Πόλεων, Περὶ ποιητῶν καὶ σοφιστῶν καὶ πρὸς τοῦτοις Περίπλουν ὅλως εἰς τὸν Ἑκαταῖον στηριζόμενος²⁾· Ἡρόδωρος ὁ Ἡρακλεώτης, ὁ πατὴρ τοῦ σοφιστοῦ Βρύσωνος, ὃς ἔγραψε μετὰ κριτικῆς περινοίας Περὶ Ἡρακλέους καὶ Ἀργοναυτῶν (Müller F. H. G. II, 27-41)· ὁ σοφιστὴς Ἰππίας ὁ Ἠλεῖος, εἰς ὃν πλὴν τῶν διαφορῶν ἐπιδείξεων ἀπεδίδετο καὶ τὴν Ὀλυμπιονικῶν ἀναγραφὴν (Müller II, 59-61) καὶ τέλος ὁ Φιλέας, ὃν ὁ ἀρχαῖζων ποιητὴς Ἀβιῆνος [Ρούφιος Φῆστος ποιητὴς τῆς τῆς δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος] ἀναφέρει πρὸς τοῖς γνωστοῖς λογογράφοις ὡς πηγὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ποιήματι *Ora maritima* Ὡ.

β') Ἡρόδοτος (περὶ τὸ 484-425)³⁾.

230. Βίος. Ὁ Ἡρόδοτος ἀποκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος (de legibus I, 1) πατὴρ τῆς ἱστορίας, διότι αὐτὸς πρῶτος ἐπη-

σχόλου καὶ ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Εὐριπ. *Εκάβ.* 41 ἀναφερόμενος Ἰλλανίκος ὁ συγγραφεὺς τοὺς περὶ Ἀλσχύλου μύθους ἤσαν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

1) Ὁ Σουίδας γράφων γεγονώς πρὸ τῶν Πελοποννησιακῶν τάττει αὐτὸν εἰς πρῶτον χρόνον, διότι ὡς μαθητὴς τοῦ Ἑλλανίκου πρέπει νὰ ταχθῇ εἰς τὸ τέλος τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος. Ἀνάρχων δὲ καὶ αὐτὸς τὸ γένος τοῦ Ὀμήρου εἰς τὸν Μουσάϊον ἠκολούθει καὶ εἰς τὸν Γοργίαν. Καὶ ὁ μὲν κριτικὸς Στράβων I, 47 θεωρεῖ αὐτὸν οὐδεμιᾶς πίστεως ἄξιον, ἐκ τοῦ ἐναντίον δὲ ὁ Περὶ πλου αὐτοῦ ἡ Κατάλογος ἐθνῶν καὶ πύλων ἦτο εὐπρόσδεκτος πηγὴ εἰς ἀρχαιολόγον, ὅς ὁ Ἀβιῆνος.

2) Müller Frag. hist. gr. II, 64 - 67. Παράβ. καὶ Ἀγαθήμερον παρὰ Muller's Geographi gr. minores II, 471.

3) Ὡς πηγὰς ἔχομεν τὸ ἄρθρον τοῦ Σουίδου καὶ τὴν τοῦ Πλουτάρχου συγγραφὴν Περὶ τῆς Ἡροδότου κακισθείας [τόμ. 5. σελ. 208 ἐκδ. Bern]. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Dahlmann, Herodot, Altona 1824 καὶ ἐν ταῖς Forschungen II, 1 κ. ἐ. Bähr, De vita et scriptis Herodoti ἐν τῷ 4 τόμῳ τῆς ἐκδόσεως. Ad. Bauer, Herodots Biographie ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 89, 301 - 420. Vinc. Costanzi, Ricerche su alcuni punti controversi intorno alla vita e all' opera storica di Erodoto. Memor. del Instituto Lombardo 1891.

γέλλετο, ὅτι ἦτο ἱστορικὸς¹⁾, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἐγκαταλιπὼν τὸ πεδῖον τῶν γενεαλογικῶν ἀναγραφῶν ἐπειράθη νὰ ἱστορήσῃ μέγα τι ἱστορικὸν γεγονός. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ ὀλίγα τινὰ μόνον ἐπιστάμεθα, διότι καὶ βίου αὐτοῦ στερούμεθα, μόνον δ' ἄρθρον τι τοῦ Σουίδου ὡς πηγὴν ἔχομεν. Τὸν δὲ χρόνον, ἐν ᾧ ἔζη, ὁρίζει ἡ παλαιστοτάτη ἡμῶν περὶ αὐτοῦ πηγὴ, Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεὺς (ἐν τῷ Περὶ τοῦ Θουκ. Χαρ. 5) λέγων ταῦτα μόνον· « Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασεὺς ὀλίγω πρότερον τῶν Περσικῶν γενόμενος παρεκτείνας δὲ μέχρι τῶν πελοποννησιακῶν ». Ἀκριβέστερον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς ἀσφαλῆ ἐρειδομένη μαρτυρίαν ὠρίζεν ἡ λογία συγγραφεὺς τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος Παμφίλη ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ συγγραφέως τὸ 484²⁾. Ὅτι δ' ἔζη ἔτι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἐπεῖθε τὰς ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ἐπιδρομὰς τῶν Λακεδαιμονίων, τοῦτο ἐξάγεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἐν IX, 73 χωρίου. Ὡσαύτως ἐκ τοῦ ἐν VII, 170 χωρίου καταφαίνεται, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεγάλης ἐπὶ τὴν Σικελίαν στρατείας τῶν Ἀθηναίων δὲν διέτριβεν ἔτι μεταξὺ τῶν ζώντων. Πιθανὸν δὲ φαίνεται, ὅτι ἀπέθανε μικρὸν πρότερον ἢ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου I (425)³⁾. Πατὴρ δ' αὐτοῦ ἦτο ἡ δωρικὴ ἀποικία Ἀλικαρνασὸς ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ, ἣτις ἀνῆκε τότε εἰς τὸ ὑποτελὲς κράτος τῆς δι' αὐτοῦ τοῦ ἱστορικοῦ ὀνομαστῆς γενομένης βασιλείσης Ἀρτεμισίας. Οἱ δὲ γονεῖς αὐτοῦ, ὁ Λύξης καὶ ἡ Δρυῶ

¹⁾ Ἡ λέξις ἱστορίη ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρ' Ἡροδότου καὶ δὴ εὐθὺς ἐν τῇ προοίμῳ. Ἡ ροδότου Ἀλικαρνασῆος ἱστορίης ἀπόδεξις ἡδε». Σημαίνει δὲ τὴν δι' ἐρεῦνης καὶ ἐξετάσεως κηθεῖσαν ἐπιστήμην. (Ἰδε καὶ II, 99).

²⁾ Gellius XV, 28. Ἰσως ὥρμητο ἡ Παμφίλη ἢ ὁ Ἀπολλόδορος, ἐξ οὗ πιθανῶς εἰρύσθη τὴν εἰδηρίαν, ἐκ τούτου, εἰς εἰς τὸ 444 ἐπιπτεν ἡ ἀκμὴ τοῦ Ἡροδότου. Ὁ Ad. Schöhl, Ueber Herodots Lebenszeit ἐν Philol. 9, 193 κ. ἔ. στηριζόμενος εἰς τὸν Εὐδοκίον ἐν Ὀλυμπ. 78, 1 ἀναδιδάχει τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως εἰς τὸ 489.

³⁾ Ὁ Δαρεῖος, ὁ Ξέρξης καὶ ὁ Ἀρταξέρξης μνημονεύονται ἀπλῶς ὡς βασιλεῖς τῶν Περσῶν ἐν VI, 98 καὶ ὑποδιλοῦνται ἐν VII, 106. Εἰς τὸ 424 δὲ ἄγει ἡμᾶς καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν VII, 235 ἀγνοεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Νικίου κατάληψιν τῶν Κυθήρων. Οὐχὶ δ' ἀναγκαίως ἀνέφερετο ἄλλοτε ἢ ἐν I, 130 μνημονευομένη ἀποστασία τῶν Μήδων εἰς τὰ γεγονότα τοῦ 408.

(ἄλλη γρ. 'Ροιώ), ἀνῆκον εἰς τὰ πρῶτα γένη τῆς πόλεως. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Θεόδωρος καὶ εἰς τῶν ἀπωτέρω συγγενῶν, θεῖος πρὸς μητρός, ἦτο ὁ Πανύασις, ὁ γνωστὸς ἐπικὸς ποιητής. Ἀμφότεροι δὲ περιεπλάκησαν εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος αὐτῶν πρὸς τοὺς δυνάστας τῆς Καρίας, τοὺς διαδόχους τῆς Ἀρτεμισίας, ἀγῶνας, καθ' οὓς ὁ μὲν Πανύασις ἔπεσε μαχόμενος, ὁ δ' Ἡρόδοτος τὸ μὲν πρῶτον ἠναγκάσθη ν' ἀποδημήσῃ εἰς τὴν Ἴωνικήν νῆσον Σάμον¹⁾, βραδύτερον δὲ κατελθὼν συνήργησε μὲν εἰς τὴν ἐκδίδωσιν τοῦ τυράννου Λυγδάμιδος²⁾, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλιπε διὰ παντός τὴν πατρίδα διὰ τὸν φόβον τῶν συμπολιτῶν, ὡς διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἐπὶ τοῦ τέφρου ἐπίγραμμα. Τῷ 445 καταλαμβάνομεν αὐτὸν ἐν Ἀθήναις, ἐνθα ἀπήγγειλεν, ἐν τῷ νεοκτίστῳ Ὠδεῖῳ ἴσως, μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς πόλεως λαβὼν λαμπρὰν ὠρεάν, δέκα τάλαντα³⁾. Καὶ ἔγραψε μὲν

¹⁾ Περὶ τῶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ ἐπὶ Λυγδάμιδος διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἐπιγραφὴ Inser. gr. antiq. 500. 'Ο Bauer ἐνθ' ἀνωτ. θεωρεῖ τὴν περὶ τῆς εἰς Σάμον μεταστάσεως μαρτυρίαν ὡς πλάσμα πλασθὲν πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου τοῦ Ἡροδότου. 'Ο Σουΐδας συσχετίζει ἀμφότερα. Ἀλλ', ὅτι καὶ ἐν Ἀλικαρνασσὶ τότε τὴν Ἰᾶδα ἔγραφον, μαρτυροῦσιν αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ μάλιστα ὁ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Λυγδάμιδος γενόμενος νόμος τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀλικαρνασέων καὶ Σαλακιδῶν. ἐν ᾧ ἀπαντᾷ καὶ τις Πανύας.

²⁾ Τοῦτο ἐγένετο πρὸ τοῦ 454, διότι κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν Inser. gr. antiq. 500 ἡ Ἀλικαρνασσὸς εἶχε προσχωρήσῃ τότε εἰς τὴν αἰτιακὴν συμμαχίαν.

³⁾ Ἡ κυρία περὶ τοῦτου μαρτυρία εὐρίσκεται παρὰ Πλούτ. Περί τῆς Ἡροδ. κακοθ. 26 [τόμ. 5 σελ. 229 ἐκδ. Βερν.] ληφθεῖσα ἐκ τοῦ Διούλλου, ἱστορικοῦ τῶν χρόνων τῶν Διαδόχων. Ὡς ἔτος, καθ' ὃ ἐγένετο ἡ θωρεά, ορίζει ὁ Εὐσεβίος τὸ 3 τῆς 83 (Ὀλυμπ. ἡ τὸ 4. Ἡ δημοσία αὕτη θωρεά ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ ἀπαγγεῖλθαι μέρος ἀνετίετο εἰς τὴν εὐκλείαν τῶν Ἀθηναίων, Ὡς τοιοῦτον δὲ θεσπίως εἶναι τὰ τρία τελευταῖα εἰς τὰ Περσικά ἀναφερόμενα βιβλία. Ἡ ἴσως τὸ τοῦ πρώτου βιβλίου 26 - 92 τὰ τοῦ Κροίσου καὶ Σόλωνος καὶ ἐν παρεκδόσει τὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ τοῦ Πεισιστράτου πραγματευόμενον μέρος. Βραδύτερον ἐκοσμήθη μυθωδῶς τὸ διήγημα καὶ ὁ μὲν Λουκιανὸς ἐν Ἡροδ. 1, καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λ. Θουκυδ., ἰσχυρίσθησαν, ὅτι οὐχὶ ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐγένετο ἡ ἐπίδειξις, ὁ δὲ Σουΐδας, ὁ Μαρκελλίνος ἐν κερ. 54 καὶ ὁ Φώτιος ἐν σελ. 60 b, 19 εἶπον, ὅτι ὁ Θουκυδίδης παῖς ἔτι τὸν ἥκουσε τοῦ Ἡροδότου διερχομένου ἄς ἱστορίας. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀναρεῖ ὁ Dahlmann ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 30 κ. ε. Ὅτι δὲ καὶ ἐν Θήβαις καὶ ἐν Κορίνθῳ διήλθε τὰς ἱστορίας, μαρτυροῦσιν ὁ Πλούτ. Περί Ἡροδ. κακοθ. 31 [5, 286 ἐκδ. Βερν.] καὶ ὁ εἰς Δίωνα τὸν Χρυσόστ. ἀποδιδόμενος λόγος XXXVII, 103 [Κορινθιακὸς Ἀνωνύμου σελ. 294 ἐκδ. Dind.]. Ὑπαινιγμὸν δὲ μορφῆς πλήρη εὐρίσκει ὁ Ed. Meyer ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Θουκυδ. « κτήμα ἐς αἰὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα εἰς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν, » I, 62.

τὸ ψήφισμα ὁ Ἄνυτος, ἀλλ' ὁ κύριος εἰσηγητὴς ἦτο ὁ Περικλῆς, ὁ δευτερεκὴς πολιτικός, ὃς ἐνεώρα ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἡροδότου μολλὸν πρὸς ἐξύψωσιν τῆς ἰσχύος τῶν Ἀθηναίων καὶ εὐνοϊκῶς ἔχων πρὸς τε τὸν Σοφοκλέα καὶ τὸν Ἡρόδοτον συνετέλεσε νὰ συνδεθῶσιν ἀμρότεροι φιλικῶς ¹⁾). Βραδύτερον μετέβη ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων νεωστὶ τότε ἀποικισθεῖσαν ἐν Ἰταλίᾳ πόλιν, τοὺς Θουρίους ²⁾ καὶ ἐγκατέστη ἐκεῖ καὶ ἐγένετο ἡ πόλις αὕτη δευτέρα αὐτοῦ πατρίς, ἐξ οὗ ἤδη καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ Θούριον αὐτὸν ἀποκαλεῖ ³⁾). Ἐκεῖθεν ὁρμώμενος περιῆλθε μὲν τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ἀλλ', ὥς φαίνεται, ἐπανῆλθε καὶ αὐθὺς εἰς Ἀθήνας, διότι τὸ ἐν V, 77 χωρίον ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς μετὰ τὴν συντέλεσιν τῆς Ἀκροπόλεως, ἢ εἰς τοὺς μετὰ τὸ 432 χρόνους ⁴⁾). Ἀπέθανε δὲ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Θουρίοις, διότι περὶ τούτου οὐδὲν ἀκριβὲς γνωρίζομεν ⁵⁾). Ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ὁμοῦ

¹⁾ Ἴδε § 162.

²⁾ Ὁ Böckh ἐν Σοφ. Ἀντιγ. σελ. 144 διαμφισθῆται καὶ δικαίως περὶ τούτου, ἂν δ' Ἡρόδοτος μετέβη εἰς Θουρίους κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς ἰδρύσεως τῆς ἀποικίας, διότι κατὰ τὸ 441-440 συναναστρέφετο ἔτι πρὸς τὸν Σοφοκλέα Ἴδε § 162. Καὶ ὁ ἕξωτος Λυσίας δὲν μετέβη εἰς Θουρίους εὐθὺς κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος.

³⁾ Ἀριστοτ. Ῥητ. III, 9 [σελ. 191 ἐκδ. Roemer]. Παράδ. Στράβ. XIV, 656, Δοῦριν παρὰ Σουλᾶ ἐν λ. Πανυάσει καὶ Στέφ. Βυζαντ. ἐν λ. Θουρίοις, Ἰουλιαν. Ἐπιστολ. 22 καὶ Plin. natur. hist. XII, 4, 18. Τὸ χωρίον, ὅπερ ἐπάγεται ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ Ῥητορικῇ: «Ἡροδότου Θουρίου ἥδ' ἱστορὴς ἀπόδεξις», ἀνάγεται βεβαίως εἰς ἀντίτυπόν τι τοῦ Ἡροδότου ἐν Ἰταλίᾳ ἐκδοθέν, ὥς καὶ τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος ἐν τοῖς βιβλιοπωλείαις τῆς Σικελίας τὸ πρῶτον ἐπωλοῦντο.

⁴⁾ Τὸ χωρίον V, 77 ἔχον οὕτως: «τὸ δὲ ἀριστερῆς χειρὸς ἔστηκε πρῶτον ἐσιόντι εἰς τὰ προπύλαια τὰ ἐν τῇ ἀκροπόλει», παρέχει ἀληθῶς δυσχερείας εἰς τοὺς ἐρμηνευτάς, ἀλλ' εὐδαιμονοῦται διὰ τῆς διορθώσεως τοῦ Wachsmuth ἐν Jahrbüch. für Phil. 119, 18 καὶ ἐν Stadt. Athen I, 150 γράφοντος: «ἐξιόντι τὰ προπύλαια».

⁵⁾ Ἐν Θουρίοις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τέθαιπται κατὰ Σουλᾶν. Τὸ δ' ἐπίγραμμα ἔχει κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐν λ. Θουρίοις οὕτως:

Ἡρόδοτον Λύξεω κρύπτει κόνις ἥδε θανάοντα,
Ἰάδος ἀρχαίης ἱστορικῆς πρῶτανιν,
Δωριέων πάτρις βλασιόντι ἀσιῶν γὰρ αἰληγον
μῶμον ὑπεκπροφυγῶν Θούριον ἔοχε πάτριον.

μετὰ τῆς τοῦ Θουκυδίδου ἐπὶ διπροσώπου Ἑρμοῦ¹⁾ σωζομένη εἶναι βεβαίως φανταστὴ προσωπογραφία μεταγενεστέρων χρόνων.

231. Περιηγήσεις Ἡροδότου. Ἐν τῶν σπουδαιοτάτων ζητημάτων ἐν τῇ κρίσει ἱστορικοῦ τινος εἶναι τὸ τῶν πηγῶν αὐτοῦ. Τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο προβάλλεται, προκειμένου περὶ τοῦ Ἡροδότου, ἄλλως, ἢ ὡς προκειμένου περὶ τῶν ἱστορικῶν τῶν χρόνων ἡμῶν. Σήμερον ὅτληα δὴ ἱστορικός τις, ἂν μὴ διηγείται, ὅσα αὐτὸς ἐπέδεν, ἀρύεται τὴν ὕλην αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν. Ἀλλ' ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἠδύνατο πολλὰ νὰ μάθῃ ἐκ τῶν συγγραφῶν τῶν προγενεστέρων. Καὶ ὠφελήθη μὲν ἱστορῶν τὰ τῶν ξένων φύλων ἐκ τῶν λογογράφων Ἑκαταίου καὶ Ξάνθου, οὓς καὶ ἀντέγραψεν ἐν μέρει²⁾. Ὡσαύτως δ', ὡς εἶναι εὐκατάληπτον, ἀνέγνω ἐπιμελῶς ὡς πεπαιδευμένος Ἕλληνα τοὺς παλαιούς ποιητὰς καὶ μάλιστα τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς κυκλικούς ἐπικούς καὶ ἐρωτήσας τοὺς συγχρόνους γραμματικούς ἔμαθεν, ὅποια τις ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία ἐκάστου αὐτῶν³⁾. Ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν καὶ αἱ συγγραφαὶ τῶν λογογράφων δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ ὠφελήσωσιν αὐτὸν πολὺ πρὸς πλήρωσιν τοῦ σκοποῦ.

Ἄλλοι δὲ τινες παρὰ Σουλᾶ διατείνονται, ὅτι ἐν Πέλλῃ ἀπέθανεν, καὶ ἴσως ἡ διάφορος αὕτη παράδοσις ἀνήγεται εἰς τὸν Ἑκαταῖον. Κατὰ Μαρκελλίνον δ' ἐν Βίῳ Θουκ. κεφ. 17 εὐρίσκοντο τάφοι τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου ἐν Ἀθήναις ἐν ταῖς Κίμωνι οἰς λεγομένοις μνήμασιν.

1) Ἴδε τὸν πίνακα ἐν τελεῖ τοῦ δ', τόμου. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Περγᾶμου ἵστατο ἡ πρότομή τοῦ Ἡροδότου. Ἴδε Conze ἐν Sitzungsber. der Berl. Akad. 1884 σελ. 1261.

2) Ὁ Παρφύριος παρ' Εὐσεβίου ἐν τῇ Προπαρασκευῇ X, 3 στηριζόμενος εἰς τὰς εἰδικὰς ἀποδείξεις τοῦ γραμματικοῦ Πολλίνου παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῇ δευτέρῃ βιβλίῳ πολλὰ αὐτολεξεῖ παρὶ λαβε παρὰ τοῦ Ἑκαταίου. Τοῦτο ἐπικυροῖ δὲ Diels ἀντεπεξεργόμενος πρὸς τοὺς ἀμφιδόλλοντας ἐκ τῶν νεωτέρων ἐν Hermes 22, 44. Αὐτὸς δὲ Ἡρόδοτος παραπέμπει εἰς τὸν Ἑκαταῖον ἐν II, 143 καὶ VI, 137. Ὅτι δὲ καὶ τὸν Ξάνθον ἐξεκαρπύθη, ὡς ὁ Ἑφορος παρ' Ἀθην. XIII, 515 α ὑπαινίσσεται, τοῦτο δὲν δύναται ἐπίσης νὰ ἐξακριβωθῇ. Ἴδε Heil, Logographus num Herodotus usus esse videatur, Marburg, Dissert. 1884.

3) Οἷον περὶ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἔζησεν ὁ Ὅμηρος II, 53, περὶ τῶν Κυπρίων, οὗτοι τοῦ Ὁμήρου εἶναι II, 117, περὶ τῶν ἡρωϊκῶν ἀσμάτων τῶν Θηβαίων IV, 32, περὶ τῶν ἐν Σικυῶνι βασιλευσάντων V, 67, περὶ τῶν παλαιωτάτων διθυράμβων I, 23. Περὶ τῶν πηγῶν δὲ τοῦ Ἡροδότου καθ' ὅλου ἴδε τὸν Index fontium Herodoti ἐν Gutschmid, Kleine Schriften IV, 145 κ. ἑ.

ὃν ἐδίδωκεν. Ὡστε ἦτο ἡναγχασμένος αὐτὸς νὰ διαπυνθάνηται τῶν πρεσβυτέρων καὶ νὰ διερευνᾷ ἐπισκεπτόμενος τὰς χώρας¹⁾, περὶ ὧν ἤθελε νὰ μάθῃ τι. Πρὸς τοῦτο ἄρα ὤφειλε ν' ἀναλάβῃ μακρὰς πορείας²⁾ καὶ νὰ διατρίβῃ ἐπὶ πολὺ ἐν τοῖς κυρίοις κέντροις τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Αἱ βιωτικαὶ δ' αὐτοῦ σχέσεις, περὶ ὧν προλαβόντες εἶπομεν, ἤγαγον αὐτὸν τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐλάχισονα Ἀσίαν, εἰς Ἀθήνας, εἰς τὴν μεγάλην Ἑλλάδα καὶ τὰς διαφόρους πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Πρὸς τοῦτοις ἀνέλαβε πλείστας μεΐζονας πορείας εἰς ἀπωτάτας χώρας εἴτε κατὰ γῆν εἴτε κατὰ θάλασσαν. Καὶ κατὰ θάλασσαν μὲν ἔπλευσεν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον μέχρι τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ὡς καὶ εἰς Κύπρον, Αἴγυπτον, Κυρήνην καὶ Τύρον, κατὰ γῆν δὲ διῆλθε τὴν Αἴγυπτον ὅλην ἀπὸ τῆς Ναυκράτεως μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης καὶ αὐτὸ τὸ ἀπέραντον περσικὸν κράτος ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τῶν Σούσων. Τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην πορείαν, τὴν σπουδαιότητα ἄπασῶν, κατώρθωσε διὰ τῆς εὐκολωτέρας ὁδοῦ ὁρμηθεὶς πιθανῶς ἐκ τῆς συριακῆς παραλίας³⁾ καὶ οὐχὶ διὰ τῆς μεγάλης, ἐκ τῶν Σάρδεων ἀρχομένης βασιλικῆς ὁδοῦ, ἃν καὶ περιγράφει ταύτην, καιροῦ παρεμπίπτοντος, λεπτομερῶς (ἐν V, 52 καὶ VIII, 98)⁴⁾. Ἀλλά, πότε καὶ κατὰ ποίαν τάξιν ἐγένοντο αἱ πορεῖαι αὗται, τοῦτο ἐν μέρει μόνον δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν. Καὶ εἰς μὲν τὴν Αἴγυπτον ἦλθε βεβαίως χρόνον τινὰ μετὰ τὴν αἰγυπτι-

¹⁾ Ὁ Ἡρόδ. ἐν II 123 λέγει· «ἐμοὶ δὲ παρὰ πάντα τὸν λόγον ὑποκίεταί, ὅτι τὰ λεγόμενα ὑπ' ἐκάστων ἀκοῇ γράφω.» καὶ ἐν VII, 152· «ἐγὼ δὲ ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, περὶεσθαι γὰρ μὲν οὐ παντάπασιν ὀφείλω, καὶ μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω ἐς πάντα λόγον».

²⁾ Niebuhr, Die Geographie Herodots, mit einer Karte, ἐν Kleine Schriften I 132 - 258. C. Hachez, De Herodoti itineribus et scriptis, Göttingen 1878. Fr. Hildebrand, De itineribus Herodoti Europaeis, Lips. 1883. R. Müller, Die geographische Tafel nach den Angaben Herodots, 1881. Τὴν πρὸς ἐσπέραν χώραν πολὺ ὀλιγώτερον περιῆλθε καὶ διὰ τοῦτο ἐν II, 33 καὶ IV, 49 τὴν μὲν Πυρήνην (τὰ Πυρηναιῖα) ἀναφέρει ὡς πόλιν, τὸν δ' Ἰστρον ποταμὸν φαντάζεται πηγάζοντα ἐκ Πυρήνης καὶ Κελτῶν.

³⁾ Matzat, Herodots Angaben über Asien ἐν Hermes VI, 392 - 486.

⁴⁾ W. Götz, Die vorderasiatische Reichspoststrasse der persischen Grosskönige ἐν Jahresber. der geograph. Gesellschaft, München 1885, ἐν σελ. 90 κ. ε.

ακὴν ἐπανάστασιν καταβλήθεισαν, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐν III, 12 καὶ II, 30 καὶ 99 χωρίων, ὁρμηθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν ἢ Θουρίων κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ 445 καὶ 432 χρόνον ¹⁾. Πρότερον ἤδη εἶχε περιέλθῃ τὴν Ἀσσυρίαν καὶ Περσίαν ²⁾ καὶ πολὺ πρότερον βεβαίως τὸν Πόντον καὶ τὰ ἐνδότερα τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, ἴσως πρὸ τοῦ 454, ὅτε ἦτο ἐτι ὑπήκοος τοῦ βασιλείως τῶν Περσῶν. Κατὰ τὰς ἀποδημίας ἄρα ταύτας ἐξηρεύνησεν αὐτὸς ἐλλῶν αὐτόπτης τὰς χώρας καὶ τὰ ἀξιοθέατα, περὶ ὧν πραγματεύεται, καὶ ἐφρόντισεν ἐν ταύτῃ νὰ συνάψῃ σχέσεις πρὸς τοὺς ἐγχωρίους λογίους, ὡς μάλιστα πρὸς τοὺς λογίους τῶν Περσῶν καὶ τοὺς ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων. Ἀλλ' αἱ μακρὰ αὗται ἀποδημίαι ἀπέβλεπον κυρίως εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Τὰ δὲ τοῦ δευτέρου καὶ κυρίου αὐτῆς μέρους ἦτο ἠναγκασμένος νὰ διαπυθάνηται κυρίως τῶν ἐγχωρίων περιερχόμενος τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐρχόμενος εἰς ἐπιμιξίαν πρὸς τοὺς ἐξόχους πολιτικούς ἀνδρας. Οὐδόλως δ' ἀμφίβολον εἶναι, ὅτι αἱ Ἀθῆναι καὶ οἱ περὶ τὸν Περικλέα ³⁾ προσωκειώθησαν αὐτὸν καὶ ἔσχον μεγίστην ἐπ' αὐτὸν ῥοπήν ⁴⁾.

232. Ἡ ἱστορίας ἀπόδεξις τοῦ Ἡροδότου. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπθανάτισεν ὁ Ἡρόδοτος συγγράψας τὸ ἱστορικὸν ἔργον, τὴν Ἱστορίης ἀπόδεξιν, ὅπερ διήρρεσαν οἱ γραμματικοὶ εἰς ἐννέα βιβλία, ὧν ἕκαστον ὀνομάζεται ἀπὸ μιᾶς Μούσης ⁵⁾. Τὴν κυρίαν

¹⁾ Κατὰ τὸν Θουκυδ. I, 112 διατέλει ἐτι βασιλεύων τῷ 449 ὁ Ἀμυρταῖος ἐν τοῖς ἔλεσι τοῦ Νείλου, ἐν ᾧ ὁ Ἡρόδοτος ἐν III, 15 λέγει, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Παύσιρις ἀπέλαβε τὴν ἀρχὴν τοῦ πατρὸς.

²⁾ Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος ἐν II, 150.

³⁾ Μνημεῖον λαμπρὸν τοῦ Περικλέους ἔστησεν ὁ Ἡρόδοτος ἐν VI, 131 διηγούμενος, ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἀγαρίστη ἔγκυος οὖσα εἶδεν ἐν τῇ ὕπνῳ ὄψιν, ὅτι ἔτεκε λέοντα, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔτεκε τὸν Περικλέα.

⁴⁾ Nitzsch, Über Herodots Quellen für die Geschichte der Perserkriege ἐν Rhein. Mus. 27, 226 κ. ἑ.

⁵⁾ Ἱστορίης ἀπόδεξις καλεῖται τὸ ἔργον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἐν τῇ προοίμῳ. Τὴν εἰς 9 βιβλία ἄτεχνον διαίρεσιν γνωρίζει ἤδη ὁ Διόδωρος (XI, 37). Ὁ δὲ Λουκιανός, Πῶς δαὶ ἱστορ. συγγρ. 42 [τόμ. 2, 23] ἐγνωρίζεν, ὅτι ἐκαλοῦντο ταῦτα καὶ

δ' ὑπόθεσιν τῆς συγγραφῆς ταύτης ἀποτελοῦσιν οἱ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐπὶ Δαρείου καὶ Ξέρξου. Καὶ εὐθὺς μὲν προοιμιαζόμενος ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ (1-5) ὁ ἱστορικὸς ὑφηγεῖται τὴν αἰτίαν τῶν πολέμων τούτων ἀνατρέχων εἰς τὰς πρώτας συγκρούσεις τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης ἐν τοῖς μυθικοῖς χρόνοις, τὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἑλένης ἀφ' ἐνός, καὶ τὴν ἀπαγωγὴν τῆς Εὐρώπης καὶ Μηδείας ἀφ' ἐτέρου ¹⁾, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τοῦ πέμπτου βιβλίου καὶ ἐξῆς διηγεῖται αὐτοὺς ἐν συνεχείᾳ. Ἐν δὲ τοῖς προηγούμενοις βιβλίοις τὸ μὲν πρῶτον ἐπιλαμβάνεται τῆς ἱστορίας τῶν Λυδῶν, ὧν ὁ βασιλεὺς Κροῖσος ἐπετέθη τὸ πρῶτον κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, ὁ δὲ Κροῖσος ἄγει αὐτὸν εἰς τοὺς κρατήσαντας τῶν Λυδῶν Πέρσας, οὗτοι δ' εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, Βαβυλωνίους καὶ Σκύθας, οἵτινες ἀλληλοδιαδόχως ἐνίκηθησαν καὶ ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Πέρσας. Χαλαρὸς ἄρα τις δεσμὸς συνέδεεν εἰς ἓν ὅλον τὰ μέρη, ἅτινα ἀρχικῶς ἰδίας καὶ αὐθυπάκτους, ὥς φαίνεται, ἀπετέλουν συγγραφάς ²⁾, τοὺς Περσικοὺς λόγους καὶ Αἰγυπτίους καὶ Λιβυκοὺς καὶ Λυδικοὺς, καὶ Σκυθικοὺς καὶ Σαμίους κ.τ.λ. Εἰς τούτους προστίθενται ἔτι ἐντὸς τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν πλεῖστα προσθήκαι (IV, 30), δι' ὧν πάντων τὸ πρῶτον ἱστορικὸν τῶν Ἑλλήνων ἔργον ἀποβαίνει ὁμοιότατον πρὸς τὸ πρῶτον αὐτῶν ἔπος ³⁾. Ἀλλ' ἐν τῷ ἱστορικῷ ἔργῳ, οἷον νῦν τοῦτο πρόκειται ἡμῖν, συνεδέθησαν στενῶς πάντα ταῦτα τὰ

Μουσῶν. Ὡσαύτως ὀνόματα Μουσῶν ἔδωσαν εἰς τὰ βιβλία τῶν ἔργων αὐτῶν ὁ ἱστορικὸς Κεφαλίων (Φωτ. 34 a 8), ὁ Λατίνος Opilius (Gell. Noct. At. I, 25) καὶ ὁ ῥητορικὸς Βίων (Διογ. Λαερτ. IV, 58).

¹⁾ Κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ἡροδότου καὶ ὁ Πολύγνωτος συνέδεσεν ἐν τινι ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ εἰκότι τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν πρὸς τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας. Ὡσαύτως βραδύτερον καὶ ὁ Ἀτταλὸς ἐν τοῖς ἀναθήμασι τῆς Ἀκροπόλεως συνέδεσε τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἀμαζόνων, τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην καὶ τὴν ἦτταν τῶν Γαλατῶν.

²⁾ Ἄν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι καὶ ἰδίᾳ ἐδημοσιεύθησαν, τοῦτο ἐφαρτᾶται ἐκ τοῦ παρ' Ἀριστοτέλει «Ἀσσύριοι λόγοι», περὶ οὗ μετὰ μικρὸν θὰ διαλάβωμεν.

³⁾ Μᾶλλον ἢ Ὀδύσσεια ἢ ἡ Ἰλιάς τοῦ Ὀμήρου ἔχει τὴν αὐτὴν κατασκευὴν πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου.

μέρη εἰς ἓν τι ὅλον, οὗ ἡ ἐνότης καταφαίνεται ἐν ταῖς διαφόροις εἰς τε τὰ προηγούμενα καὶ τὰ ἐπόμενα παραπομπαῖς καὶ τοὺς ἐμμέσους ἢ ἀμέσους ὑπαινιγμούς. Ὅτι οὕτως δ' εἶχον ἐξ ἀρχῆς, δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, διότι τὸ ζήτημα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν τὰ καθ' ἕκαστον μέρη συνεγράφησαν, καὶ ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸ ὅλον. Οὕτως ὁ μὲν Κιρχόφφιος διατείνεται, ὅτι τὰ διάφορα μέρη ἐγράφησαν καὶ χρονικῶς τὸ ἐν μετὰ τὰ ἄλλα οὕτως, ὡς ἔχουσι σήμερον ἐν τῷ συνόλῳ ¹⁾, κατ' ἀκολουθίαν ἀποδέχεται, ὅτι τὰ μὲν βιβλία I-III, 119 ἐγράφησαν ἐν τῷ μεταξύ τοῦ 445 καὶ 443 χρόνῳ ἐν Ἀθήναις ²⁾, τὰ δὲ III, 120-V 76 ἐν τῷ μεταξύ τοῦ 443 καὶ 432 ἐν Θουρίοις ³⁾, τὰ δὲ λοιπὰ ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ μεταξύ τοῦ 431 καὶ 428 ⁴⁾. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα δὲν δυνάμεθα νὰ συναρμόσωμεν τὰ λεγόμενα περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις γενομένης ἐπιδείξεως, διότι αὕτη προάγει ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Πρόδοτος ἔγραψε πρῶτον τὸν δεῦτερον περσικὸν πόλεμον, ἢ τὰ τρία τελευταῖα βιβλία ⁵⁾. Ὡσαύτως δὲ δὲν στεροῦμεθα καὶ ἐνδείξεων, ὅτι ἡ στενοτέρα συναρμογή τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα μεταγενεστέρως, εἰς τὴν συνένω-

¹⁾ Kirchhoff, Ueber die Entstehungszeit des Herodotischen Geschichtswerkes. 2te ed. Ber. 1878. Κατ' αὐτοῦ ἀντεπεξέρχεται ὁ Ad. Bauer, Die Entstehung des Herodot. Geschichtswerkes, Wien 1878 ἀποδεχόμενος, ὅτι πολλὰ μὲν προσετέθησαν βραδύτερον ἐνεκα τῆς ἐν τῷ μεταξύ τοῦ 445 καὶ 432 συμπλοῦσης ἀποδημίας εἰς Αἴγυπτον, τὴν δὲ στρατιάν τοῦ Ξέρξου ἢ τὰ τρία τελευταῖα βιβλία πρὸ τοῦ 445 κατέγραψεν ὁ ἱστορικός. Παράδ. καὶ Ammer, Herod. Halie. quo ordine libros suos conscripserit, Vircebo. 1881 καὶ Ueber die Reihenfolge und Zeit der Abfassung des herod. Geschichtswerkes, Straubing Progr. 1889 Constanzi ἐνθ' ἀνωτ. 14 κ. ἐξῆς.

²⁾ Τὸ τελικὸν ὅριον ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἀντιγ. 905 κ. ε., ἦτοι ἐν χωρίῳ, ὅπερ ἄληθως πολλοὶ ὡς μεταγενεστέρων παρενθήκην θεωροῦσιν, ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν Ἡροδ. III, 119 χωρίον.

³⁾ Ἐν Θουρίοις βεβαίως ἐγράφη τὸ IV, 99 κεφ., ἐν ᾧ τὰ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου διασαφύνται παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ Ἰαπωνίας.

⁴⁾ Ὁ Ἡροδ. ἐν V, 77 μνημονεύει τῶν κατὰ τὸ 432 (κατὰ Διόδ. XII, 41 τελειωθέντων Προπυλαίων.

⁵⁾ Τῆς γνώμης, ὅτι πρότερον ἐγράφησαν τὰ τρία ταῦτα τελευταῖα βιβλία, ὑπερμαχεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι γράφων τὰ χωρία VII, 39 καὶ VII, 114 φαίνεται ἀγνοῶν ἔτι τὰ ὅμοια ἐν IV, 84 καὶ III, 35 ἀναγραφόμενα.

σιν τῶν πρότερον αὐθυποστάτων μερῶν τεινούσης ἐργασίας τοῦ ἱστορικοῦ. Καὶ παραλείποντες τοὺς Ἀσσυρίους λόγους, οἵτινες καθ' ἑλίου, ὡς φαίνεται, αὐθυπόστατοι ὅλως ἦσαν καὶ δὲν περιελήφθησαν ἐν τῷ συνόλῳ, παρατηροῦμεν, ὅτι καὶ ἐν τῷ νῦν προκειμένῳ συνόλῳ τὸ β' βιβλίον, τὸ περὶ τῆς Αἰγύπτου, φαίνεται ὡς τι ἀρχικῶς αὐθυπόστατον ἔργον. Διότι δὲν θὰ περιέγραφεν ὁ Ἡρόδοτος δις (ἐν II, 33 καὶ IV, 49) τοσοῦτον διεξοδικῶς ἄνευ ἀμοιβαίας τινὸς ἀναφορᾶς τὰ τῶν πηγῶν καὶ τῆς πορείας τοῦ Ἰστροῦ, ἂν τὸ δεῦτερον βιβλίον ἦτο ἐξ ἀρχῆς ὠρισμένον ν' ἀποτελέσῃ ἐν μέρος τοῦ αὐτοῦ ἔργου μετὰ τοῦ τετάρτου¹⁾. Ἐτι δὲ μᾶλλον παράδοξον φαίνεται, ὅτι δις (I, 175 καὶ VIII, 104) μνημονεύει τῆς θέσεως τῶν Πηδάσων καὶ τοῦ μεγάλου πώγωνος τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς²⁾. Ἀλλὰ καθ' ἑλίου τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα τὸ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀποδημιῶν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἡ ἀναλογία τῶν ἄλλων μειζόνων πεζῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος, ὡς μάλιστα τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὑπερμάχονται τῆς γνώμης, ὅτι καὶ τοῦ Ἡροδότου τὸ πολυμερές ἱστορικὸν ἔργον συνέστη κατὰ μικρὸν διὰ τῆς συναρμογῆς βιβλίων, λόγων, ἐλάσσονος περιοχῆς.

Ἀμφισβητήσιμον εἶναι ὡσαύτως τὸ ζήτημα, ἂν ὁ Ἡρόδοτος αὐτὸς ἐπετελείωσεν τὸ ἔργον. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἀπαντῶσι δύο χωρία, τὸ ἐν 106 καὶ ἐν 184 ὅθλα δὴ, ἐν οἷς ὑπισχνεῖται, ὅτι περὶ τῶν ἐκεῖ λεγομένων ἀλλαχοῦ θὰ δηλώσῃ, ἐν Ἀσσυρίοις λόγοις, καὶ ὅμως οὐδαμοῦ τοῦ σωζομένου ἔργου πληροῦται ἢ ὑπόσχεσις αὕτη. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν

¹⁾ Καὶ ἐν VI, 60, ἐν ᾧ ἀπαντᾷ συμπληρωσίς τις τοῦ II, 167 περὶ τῶν κοινῶν ἡθῶν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Αἰγυπτίων, ἔπρεπε βεβαίως νὰ παραπέμπηται ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ II, 167. Ἐμμέσας τις ἀναφορὰ εἰς τὸ II, 68 εὐρίσκεται ἐν IV, 44, ἀλλ' ἐν προτάσει παρεμβλήθεισῃ πιθανῶς βραδύτερον.

²⁾ Ἀλλως δὲ δυσχερῶς συμπεραίνεται τι ἐκ τῶν δύο τελευταίων χωρίων, διότι αἱ ἐν τῷ 8 βιβλίῳ προτάσεις τοσοῦτον κακῶς προσαρμόζονται πρὸς τὸ ὅλον, ὥστε φαίνονται προερχόμεναι ἐκ μεταγενεστέρου τινὸς διασκευαστοῦ ἢ ἐκ τοῦ Ἡροδότου αὐτοῦ.

ταῖς περὶ τὰ ζῶα ἱστορίαις (VIII, 18) μνημονεύει τι ἐκ τοῦ Ἡρόδοτου, ὅπερ βεβαίως ἠδύνατο ν' ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Ἀσσυρίοις λόγοις¹⁾. Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος, ὅτε ἀνέλαβε τὴν τελικὴν σύνταξιν τοῦ πρώτου βιβλίου, εἶχε μὲν ἐν νῷ νὰ ἐγκατατάξῃ εἰς τὸ κύριον ἔργον, ἴσως μετὰ τὸ III 150, καὶ ἄλλους τοὺς καθ' ἑαυτοὺς ἄλλοτε ἐκδεδομένους Ἀσσυρίους λόγους²⁾, ἀλλ' ἐπελθὼν ὁ θάνατος ἐματαίωσε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ. Σπουδαιότερον πρὸς τὸ ζήτημα φαίνεται τὸ ἐν VII, 213 χωρίον, ἐν ᾧ λέγει μὲν, ὅτι ἐν τοῖς ὁπισθοῦς λόγοις θὰ δηλώσῃ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὁ Ἀθηναῖος ἀπέκτεινε τὸν Εὐφιάτην, ἀλλ' οὐδὲν πλέον ἐν τοῖς ἀκολουθοῦσι βιβλίοις εὐρίσκομεν περὶ τοῦ πράγματος³⁾. Κατὰ τοῦτο δῆλα δὴ φαίνεται, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος προϋτίθετο νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον περιγράφων καὶ τὰ μετὰ τὴν ἁλώσιν τῆς Σηστοῦ, ἐν ᾗ καταλύει τὸν λόγον. Διότι, καὶ ἂν ὁμολογήσωμεν, ὅτι μετὰ τὸν ἔκπλουν ἐκείνου τοῦ στόλου εἰς Ἑλλάσποντον ἐπερατώθη πῶς ὁ πόλεμος καὶ ὅτι ἡ διήγησις τοῦ διαλόγου τοῦ Ἀρτεμίδρου καὶ Κύρου ἄριστα καταλύει τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο⁴⁾ διὰ τῶν τελευταίων ἐκείνων λόγων « ἄρχειν εἰλοντο

¹⁾ Ὁ Ἀριστ. ἐν ταῖς περὶ τὰ ζῶα ἱστορίαις VIII, 18 λέγει· «τὰ μὲν οὖν γαμφύωντα... ἅπαντα πάνπαν ἐστίν· ἀλλ' Ἡρόδοτος (ἄλλη γραφὴ Ἡσιόδος, Ἡρόδοτος ἔγραψεν εἰκάζων ὁ Bergk) ἠγγείε τοῦτο· πεποιήκει γὰρ τὸν τῆς μαντείας πρόεδρον αὐτῶν ἐν τῇ διήγησει τῇ περὶ τὴν πολιορκίαν τὴν Νίνου πίνοντα.» Ἡ γραφὴ Ἡσιόδος, ἥ πολλοὶ ἔχονται, δὲν εὐρίσκει στήριγμά τι ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Ἡσιόδου. Ὁ Bergk ἐν Griech. Litt. IV, 258 ὑποπτεύει, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Ὀρνιθομαντείας.

²⁾ Ἀντιλέγει πρὸς τὰ συμπέρασμα ταῦτα ὁ E. Bachof, Die Ἀσσύριοι λόγοι des Herodot. ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. 1877, σελ. 577 κ. ἐ. καὶ ὁ Stein ἐν τῷ Jahrb. des Alt. VI, 1, 325 κ. ἐ.

³⁾ Κατὰ τοῦ ἐντεῦθεν ἐξαχθέντος συλλογισμοῦ ἀντιλέγει ὁ Ed. Meyer ἐν τῷ Rhein. Mus. 42, 146 κ. ἐ. Καὶ μαρτυρεῖται μὲν, ὅτι ἐν VIII, 120 ὑπάρχει χάσμα τι μικρὸν ἐν τῷ κώδικι B, ἀλλὰ θὰ ἦτο παράδοξος σύμπτωσης, ἂν ἐν αὐτῇ δὴ τῇ χάσματι, ἐν ᾧ εἴκοσι στίχοι μῶλις ἠδύνατο νὰ περιληφθῶσι, περιεχέτο ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Ἡρόδοτος ὑπὸ σχετίζεται. Καὶ ἡ ἐν V, 22 ὑπόσχεσις δὲν ἐκπληροῦται τέλει ἐν VIII, 137.

⁴⁾ Τὴν γνώμην ταύτην ἀναπτύσσει ὁ Gomperz, Herodotische Studien ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 103 (1883) 141 κ. ἐ. Τὰναντία λέγει ὁ Kirchhoff ἐν Sitzungsber. der Berl. Akad. 1885 σελ. 301 κ. ἐ. Τὸ χωρίον τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὸ τοῦ Ἱπποκράτους ἐν τῷ Περὶ αἱρῶν ὑδάτων τόπῳ σελ. 565 ἐκδ. Kühn· «ἀπὸ μὲν ἡσυγίης καὶ

λυπρὴν οἰκέοντες μᾶλλον ἢ πεδιὰδα σπείροντες ἄλλοισι δουλεύειν», πάντως ὅμως ἀναμένομεν νὰ ἴδωμεν τὸ ἔργον συνεχιζόμενον μέχρι κρισίμου τινὸς γεγονότος καὶ πρὸς τούτοις καὶ περιτετορνευμένον καὶ καταλῆγον εἰς τακτικόν τινα ἐπίλογον¹⁾. Ἄλλως δὲ δὲν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Ἡρόδοτος συνέγραψε, διεσκεύασε καὶ ἐγκατέλεξεν εἰς τὸ ὅλον τὰ διάφορα μέρη. Ἐκ τούτου ἀρκούμεθα, προκειμένου περὶ τοῦ Ἡροδότου ὡς καὶ περὶ τοῦ Θουκυδίδου, εἰς ὅ,τι αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τέλος παρέχει ἡμῖν καὶ ἀφιστάμεθα τῆς ἀχάριτος διαπείρας νὰ ἴδωμεν τὸν συγγραφεὰ διανοούμενον καὶ ὑποτυπῶντα τὸ ἔργον αὐτοῦ²⁾.

233. Διάλεκτος καὶ χαρακτήρ τοῦ λόγου. Ἐγράφη δὲ τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Ἡροδότου ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ καὶ ὅχι, ὡς ἡδύνατό τις νὰ προσδοκῇ, ἐν δωρικῇ ἢ ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ. Καὶ πρὸς τοῦτο μὲν ἦτο ὁ συγγραφεὺς ἠναγκασμένος ἕνεκα τῶν προγενεστέρων ἱστοριογράφων οἵτινες πάντες μετεχειρίσθησαν τὴν ἰωνικὴν. Ἀλλὰ τὴν ἰωνικὴν δὲν ἔμαθεν, ὡς ὁ Σουΐδας λέγει, ἐν Σάμῳ, διότι καὶ ἐν τῇ δωρικῇ ἀποικία Ἀλικαρνασσῶ μέρος τι τῶν κατοίκων ἐφθέγγετο τὴν ἰωνικὴν καὶ δημόσια γράμματα ἐγράφοντο ἰωνιστί, ὡς τὸ πρὸ μικροῦ ἐσκαφέν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ Σαλμακίδος³⁾. Ἐν τῇ ἀττικῇ δὲ διαλέκτῳ δὲν ἔγραψεν ὁ Ἡρόδοτος, τὸ μὲν διότι ἡ ἀττικὴ με-

ραθυμίας ἢ δειλίῃ αὖξεται, ἀπὸ δὲ τῆς ταλαιπωρίας καὶ τῶν πόνων αἱ ἀνδρεῖαι διὰ τοῦτο εἰσὶ μαχημώτεροι οἱ τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντες, καὶ διὰ τοὺς νόμους, ὅτι οὐ βασιλεύονται ὡς περ οἱ Ἀσιηνοί.

¹⁾ Ἡκιστα πιστευτὴ φαίνεται ἡ μαρτυρία τοῦ ἀπίστου Πτολεμαίου παρὰ Φωτίῳ 148 b, 10 λέγοντος· ὡς Πηλοπόλεος ὁ Θεσσαλὸς ὁ ὑμνογράφος ἐρωόμενος γεγονώς Ἡροδότου καὶ κληρονόμος τῶν αὐτοῦ, οὗτος ποιήσει τὸ προοίμιον τῆς πρώτης ἱστορίας Ἡροδότου Ἀλικαρνασσεύς. Τὴν γὰρ κατὰ φύσιν εἶναι τῶν Ἡροδότου ἱστοριῶν ἀρχήν, Περσέων οὐλόγησιν. Κατὰ ταῦτα πειράται ν' ἀποδείξῃ νόθον τὸ προοίμιον ὁ P. La Roche ἐν Phil. 14, 281. κ. ἐξ.

²⁾ Ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ τῇ Ὀδυσσεΐ, ὧν ἀμφιβάλλεται ἡ ἐνότης τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰς ἔχουσι τὰ πράγματα.

³⁾ Ἡ ἐπιγραφή παρὰ Röhl, Inser. graec. ant. 500. Πραγματεύεται δὲ περὶ αὐτῆς ὁ Kirchhoff ἐν Studien zur Geschichte des griech. Alphabets 3 ἐκδ. σελ. 4 κ. ἐ. καὶ ὁ Röhl ἐν Phil. 41, 54 κ. ἐ.

τ' αὐτὸν ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν καὶ ἀπέβη γενικὴν ὄργανον ἐπικοινωνίας, τὸ δ' ἴσως διότι ἤρξατο συγγράφων τὸ ἔργον, πρὶν ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας. Ὁ Ἡρόδοτος ἄρα πρὸς τῷ Ἱπποκράτει θεωρεῖται τὸ πρότυπον τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου ¹⁾. Πρὸς τὸ ἀπαλὸν δὲ καὶ ῥέον τῆς διαλέκτου εὐαρμολογεῖ καὶ ἡ ἀπλότης τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου καὶ ἡ ἀφέλεια τῆς διηγήσεως. Ἐκ τούτου ὁ Ἀριστοτέλης ἀποφαίνει τὸν Ἡρόδοτον ὡς τὸ πρότυπον τῆς εἰρομένης λέξεως, ἥτις συνήθως παρατάττει τὰς προτάσεις συνδέουσα διὰ τοῦ τε καὶ δὲ καὶ δὲν συνάπτει αὐτὰς εἰς ἐντέχνως κατασκευασμένας περιόδους. ²⁾ Ἄν δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς σήμερον φαίνονται ὀχληρὰ τὰ τε καὶ δὲ, πολὺ ὀλιγώτερον ἤρourke τὸ ἄτεχνον τοῦ χαρακτῆρος τούτου εἰς τοὺς ἐν ταῖς ῥητορικαῖς σχολαῖς παιδευθέντας ἀναγνώστας τῶν εὐθὺς μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἑκατονταετηρίδων. Μόνον δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ὡς φαίνεται, ἤρourke αὖθις μᾶλλον ἐκτιμωμένη ἡ κομψὴ τῆς ἀπλῆς ταύτης λέξεως ἀρμονία πρὸς τὸν ἀφελῆ τρόπον τοῦ Ἰωνοῦ διηγητοῦ, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἡ κρίσις Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεως ³⁾ καὶ αἱ ἀπομιμήσεις τοῦ Λουκιανοῦ καὶ Ἀρριανοῦ.

¹⁾ Ἐν τούτοις, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡροδοτοῦ δὲν εἶναι καθαρὰ τις διάλεκτος γλώσσῃ, ἀλλὰ παρέλαθε πολλὰ ποιητικὰ στοιχεῖα ἰδίως ἐκ τῆς τοῦ Ὀμήρου γλώσσῃς παρετήρησαν ἤδη αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι. Ἰδεῖ Ὁμογενεῖν [Περὶ Ἡροδ.] ἐν Rhet. Gr. II, 424 [καὶ Περὶ Ἑκατ. II, 423], ὅς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τοῦ Ἑκαταίου χαρακτηρίζει τὴν διάλεκτον τοῦ Ἡροδοτοῦ ἰάδα ποικίλην. Ὁ Διονύσιος ἐν τῇ Ἐπιστ. πρὸς Πομπήϊον 3 θεωρεῖ τὸν Ἡρόδοτον τῆς Ἰάδος ἄριστον κανόνα. Παράβ. καὶ Bredow, Quaestiones criticae de dialecto Herodotea libri IV, Lips. 1846, Merzdorf, Quaest. gramm. de dial. Herodoti ἐν τοῖς Studien τοῦ Curtius VIII, 125 κ. ἐ. καὶ IX, 199 κ. ἐ. Stein ἐν τῇ μετρίῳ ἐκδόσει τοῦ Ἡροδ. προλ. XLIV κ. ἐ. O. Hoffmann, Die griech. Dialekte III, 186 - 193. Τὰ χειρόγραφα ταλαντεύονται πολλαχῶς παρέχοντα τύπους οἱ οἱ θέλω καὶ ἐθέλω, ἐκείνος καὶ κείνος καὶ ἐσφαλμένους ἄλλους ὡς ἐγενέαιτο, Κροίσειος κ. ἐ.

²⁾ Ἀριστ. Ῥητ. III, 9 [σελ. 1409 a 28 ἢ 191 ἐκδ. Röm.] Ὁ Κικέρων ἐν Orat. 12 παραβάλλει τὸν Ἡρόδ. πρὸς sedatus annis, ὡς καὶ ὁ Quint. IX, 4, 18. Ἰδεῖ καὶ Δίων. Χρυσ. λόγ. 18, 479 ἐκδ. Reiske [Περὶ ἀσκήσεως I σελ. 282 ἐκδ. Dind.] καὶ λογ. LIII, 278 ἐκδ. Reis. [Περὶ Ὀμήρου II, 166 ἐκδ. Dind.] καὶ Ἀθην. III, 78 e.

³⁾ Παρὰ Διον. τῷ Ἀλικ. ἐν Ἐπιστ. πρὸς Πομπ. 3 ἀπαντᾷ σύγκρισιν τοῦ Θουκυδίδου καὶ Ἡροδοτοῦ λίαν εὐνοϊκῇ ὑπὲρ τοῦ τελευταίου. Ἐκ ταύτης ἐπαγόμεθα τὰ ἐξῆς:

234. Ὑπόθεσις καὶ ἱστορικὴ ἀκρίβεια. Ἡ κυρία ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου ἔγκειται ἐν τῇ ὑποθέσει αὐτοῦ. Καὶ παντὸς μὲν ἱστορικοῦ ἔργου κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ πράγμα-τος ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ ἀξία, ἀλλ' ἐν πολὺ μείζονι μέτρῳ ἰσχύει τοῦτο λεγόμενον περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου. Διότι τὸ μὲν ἐξε-λέξε καὶ ἀπέδειξε κέντρον τῆς ἀφηγήσεως αὐτοῦ τὸ λαμπρότατον μέρος τῆς παλαιᾶς ἱστορίας, τὸν ἡρωϊκὸν ἀγῶνα τοῦ μικροῦ ἑλλη-νικοῦ ἔθνους πρὸς τὸ πολλαπλάσιον περσικόν, τὴν νίκην τοῦ ἐλευθε-ρόφρονος πνεύματος κατὰ τῆς δουλικῆς ταπεινοφροσύνης¹⁾, τὸ δὲ διέθηκε τὸ ἔργον οὕτως, ὥστε ἡδυνήθη νὰ ἐμπλέξῃ εἰς αὐτὸ πλεῖστα ὅσα περὶ τῶν ἐθνῶν καὶ νομίμων τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων. Δὲν ἦσαν δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐν τοῖς τότε χρόνοις ὅμοια καὶ ὁ Ἡρόδοτος συνέδεε πρὸς τὴν φιλομάθειαν τοῦ Ἴωνος τὸ ἐξὺ βλέμμα τοῦ ἀταράκτου παρατηρητοῦ. Ἐκ τούτου παρέχει ἡμῖν ἀνεξάν-τλητον πλοῦτον ἐθνογραφικῶν ἀνακοινώσεων περὶ τῶν Αἰγυπτίων, Σκυθῶν, Θρακῶν, Περσῶν, καθ' ὅλου περὶ πάντων τῶν ἐθνῶν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, καὶ περιγράφει ἐπιχαριτώτατα ὅτε μὲν τὰς πυραμίδας τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀσσυ-ρίων, ὅτε δὲ τοὺς κήπους τῆς Μακεδονίας, (VIII, 108). « ἐν ταῖσι φύεται αὐτόματα ῥόδα, ἐν ἑκάστον ἔχον ἐξήκοντα φύλλα, ὁδμῇ τε ὑπερφέροντα ἄλλων », καὶ τὰ λήια τῶν Γελωνῶν (IV, 108). Συμ-πλέξας δ' ἐπιτηδείως εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸς ταῖς τοπικαῖς περι-γραφαῖς καὶ χαριέστατα διηγήματα παντὸς εἶδους, ὡς τὸ περὶ τῶν ὀνείρων τοῦ Ἀστυάρχους περὶ τῆς βασιλόπαιδος Μανδάνης καὶ τὸ

¹⁾ ἢ μὲν Ἡροδότου διάθεσις ἐν ἅπασιν ἐπεικὴς καὶ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς συνηθρομένη, τοῖς δὲ κακοῖς συναλγοῦσα. » Πρὸς ταῦτα παρὰ καὶ Δίων. Χρυσ. λόγ. 53, 278 ἐκδ. Reiske [Περὶ Ὀμήρου II, 166 ἐκδ. Dind.]. Καὶ ὁ Ἑρμολένης δ' ἐν τῇ Περὶ Ἰδεῶν β'. 421 ἐκδ. Spengel εὐνοϊκῶς κρίνων λέγει « μετὰ τοῦ καθαροῦ καὶ εὐκρινοῦς πολὺς ἐστὶ ταῖς ἡδοναῖς » καὶ γὰρ ταῖς ἐννοιαῖς μυθικαῖς σχεδὸν ἀπάσαις καὶ τῇ λέξει ποιητικῇ κέχρη-ται δι' ὅλου. » Ὀμηρικὰς φράσεις, ἀλλὰ καὶ φράσεις ἀναμνησκούσας τοὺς τραγικοὺς εὐρί-σκομεν παρ' αὐτῷ πολλάς.

¹⁾ Ὅπόσου φρονήματος ἐπληροῦτο, καταδεικνύουσιν οἱ λαμπροὶ λόγοι τῶν Σπαρτια-τῶν ἐν VII, 135.

περί τῶν περιπετειῶν τοῦ παιδὸς Κύρου (I 107-119), ὅπερ παρέσχεν ὕλην εἰς τρεῖς τραγωδίας, κατώρθωσεν ἀληθῶς, ὅ,τι ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ ἔργου ἐπαγγέλλεται, «ὥς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμάστιά τὰ μὲν Ἑλλήσι τὰ δὲ βαρβάροις ἀποδεχθέντα ἀκλεᾶ γένηται». Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁμῶς ποιῶν κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐπικῶν ποιητῶν τὰ ἔργα αὐτὰ φθεγγόμενα μικρὴν ἐνδιατρίβει περὶ ἱστορικᾶς παρατηρήσεις. Ἐκ τούτου στερεῖται τὸ ἔργον καὶ μακρῶν, μεστῶν ἐννοιῶν λόγων καὶ δημηγοριῶν. Ἀπαξ δὲ μόνον ἐν III 80 κ. ἐ. διηγούμενος τὰ συμβάντα μετὰ τὴν θάνατον τοῦ Μάγου εἰσάγει τοὺς τρεῖς ἀρχηγέτας τῶν Περσῶν συζητούντας περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν τῶν διαφόρων πολιτειῶν, τῆς δημοκρατίας, ὀλιγαρχίας καὶ μοναρχίας. Ἀλλ' οἱ λόγοι οὗτοι ἀπάδουσιν ὅλως πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ἔργου, δὲν εἶναι ἱστορικὰ γράμματα, οὐδ' ἀρμόζουσι καὶ πρὸς τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων, μᾶλλον δ' εἶναι λόγοι, ὁποίους ἤκουέ τις συχνάκις ἐν Ἀθήναις, οὐχὶ δ' ἐν Περσίᾳ, ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ῥητόρων καὶ σοφιστῶν.

Ἀλλ' εἶχεν ἄρά γε ὁ Πρόδοτος τὴν ἀναγκαιοτάτην εἰς ἱστορικὴν ιδιότητα, τὴν εὐφυΐαν καὶ βούλησιν νὰ ἐξιστορήσῃ καὶ νὰ εἴπῃ τὸ ἀληθές; Βεβαίως δὲν ἐστερεῖτο τοῦ ἀναγκαίου ζήλου πρὸς ἐξερεῦνησιν τῆς ἀληθείας καὶ περιήρχετο τὰς χώρας καὶ διεπυνθάνετο τὰ πάντα πανταχοῦ καὶ αὐτοῖς ὄμμασιν ἔβλεπε τὰ πάντα καί, ἐν οἷς ἀμφισβητήσιμος ἦτο ἡ παράδοσις, διηρώτα εὐσυνειδήτως ἐκάτερα τὰ διαφερόμενα μέρη ἐπιτρέπων συχνάκις τὴν κρίσιν περὶ τοῦ πράγματος εἰς αὐτὸν τὸν ἀναγνώστην. Ὡσαύτως ἀπεκάλει μὲν βαρβάρους τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Θράκας κατὰ τὴν ἐγγώριον συνήθειαν, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ ἐπέδειξεν ὁμοίαν δικαιοσύνην πρὸς τοὺς βαρβάρους ὡς αὐτός. Ὡσαύτως οὐδέποτε ἐπεζήτησε νὰ ἀπατήσῃ ἐκ προθέσεως καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν μυθῶδων αὐτοῦ λόγων, οἵτινες ἐφαίνοντο τερατώδεις εἰς τοὺς παλαιούς, ἐπεκυρώθησαν σήμερον μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν

ιερογλυφικῶν καὶ τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς. Ἄλλ' ἐν τούτοις ὡς γνήσιος Ἑλλήν οὐδεμίαν ἠπίστατο ξένην γλῶσσαν καὶ ἦτο ἡναγκα-
σμένος ἀναστρεφόμενος ἐν ξέναις χώραις νὰ προστρέχη εἰς τὴν ὑπο-
πτον μεσιτείαν τῶν ἐρμηνέων. Ἐπειτα εἶχε τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ
ἀποδίδῃ ἑλληνικὰ ὀνόματα εἰς ξένα πράγματα καὶ ξένους θεοὺς. Πρὸς
τούτοις προετίμα πάντοτε καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἀσ-
συρίᾳ νὰ διερωτᾷ τοὺς ἱερεῖς καὶ οὕτως ἄκων παρεσύρετο ὑπὸ τῆς
δαισιδαίμονος ἡ ἐξαπατατητικῆς αὐτῶν ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων.
Ἐκ τούτου, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐπλανᾶτο πολλάκις, ὡς
ὅτε παραχθῇς ὑπὸ τῆς καταλήξεως ἐκλαμβάνει τὸν ἱρανικὸν θεὸν
τοῦ Ἡλίου Μίθραν ὡς θεὸν Μίτραν (I, 132), ἢ ὅτε διδάσκει, ὅτι ὁ
γάμος μετ' ἀδελφῆς ἀπηγορεύετο παρὰ τοῖς Πέρσαις ¹⁾ (III, 31)
ἢ περ ἀντίκειται πρὸς τὰς ἱερὰς γραφὰς τῶν Ἰρανίων. Καὶ ἐν τοῖς
ἑλληνικοῖς δὲ πράγμασιν ἐπλανᾶτο ἐνίοτε, τὸ μὲν διότι ἐσπερείτο
τῶν ἀναγκαίων τεχνικῶν γνώσεων, ὡς ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἐπὶ τοῦ
Ἑλλησπόντου γεφυρῶν (VII, 33 κ. ἐ.) ²⁾, τὸ δὲ διότι ἐν τῷ πρὸς

¹⁾ Τῶν νέων, ὑπὸ τῆς καταπληκτικῆς προόδου τῆς φιλολογίας τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν
ὀριζομένων θεωριῶν τῶν ἀντικειμένων πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδ. παραδιδόμενα, ἀλλὰ μετὰ
πολλῶν ἀμφισβόλων ἰσχυρισμῶν ὑπερμαχεῖ ὁ Sayce, *The ancient empires of the east and*
Herodots books I, III, Lond. 1883. Βεβαίως δ' ὑπερβαίνει οὗτος τὸ μέτρον ἰσχυριζόμε-
νος, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἐπεσκέφθη τοὺς τόπους, περὶ ὧν ἰσχυρίζεται, ὅτι αὐτόπτης ἐλ-
θὼν εἶδεν αὐτάς, ὡς τὴν πόλιν (ἀντὶ νήσου) Ἐλεφαντίνην. Ἐκ τῶν παλαιῶν λίαν δυσμενῶς
ἔκρινε περὶ τοῦ Ἡροδότου ὁ σύγχρονος αὐτοῦ ἱατρός Κτησίας Ἰδε Φωτ. 35 b 41 λέγον-
τα: «Κτησίας ἐν ἀπασιν ἀντικείμενα Ἡροδότῳ ἱστορῶν, ἀλλὰ καὶ ψεύστην αὐτὸν ἀπε-
λέγχων ἐν πολλοῖς καὶ λογοποιῶν ἀποκαλῶν.» Παράβ. Διοδ. II, 15. Ὁμοίως κρίνει καὶ
ὁ Μανέθων περὶ τοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀφορῶντος μέρους τοῦ ἔργου παρὰ Ἰωσήφῳ κατ'
Ἀπίωνος I, 14: «πολλὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐλέγχει τῶν Αἰγυπτιακῶν ὑπ' ἀγνοίας ἐψευσμέ-
νον.» Ἐφεξὲν δ' αὐτὸν καὶ ὅτι ἐδικάζετο ὡς [ὁ ἀνώνυμος ἐν τῇ εἰς Δίωνα τὸν Χρυσόστ.
ἀποδιδόμενῃ Κορινθιακῇ λόγῳ τὸμ. II σελ. 295 ἐκδ. Sp.] ὁ Δίων Χρ. ἐν λόγ. 37, 103
ἐκδ. Reiske καὶ ὁ Μαρκελλίνος ἐν βίῳ Θαυκ. 26. Ὁ Ed. Schwarz, *Die Demokratie*
von Athen, Leipz. 1889 I, 22 κ. ἐ. καὶ 661 κ. ἐ. ἐν τῷ θαυμασμῷ αὐτοῦ πρὸς τοὺς με-
γάλους ἄνδρας τῆς ἀρχαιότητος ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἦτο ὁ ἐπίσημος, ὡς λέγομεν,
ἱστοριογράφος τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἔλαβε ὀμρεῖν δέκα τάλαντων, καὶ ὅτι τὸ ἔργον ἐγένετο
διὰ δημοσίου ἐπιχορηγήματος.

²⁾ Ὡσαύτως οὐδεμίαν ἀκριθεῖς ἔννοιαν εἶχε περὶ τῆς ἀρχιότητος τῆς γραφῆς, ὥστε
ἐν V, 58 ἐφανακίσθη, πιστεύσας εἰς ἐπιγραφὰς τοῦ Ἀμφιτρώωνος. Πλανᾶται ὡσαύτως ἐν
τῇ περιγραφῇ τοῦ φοίνικος, τοῦ ἱεροῦ ὄρνιθος ἐν II, 73.

τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτι αὐτοῦ εὐκόλως ἐπίστευεν εἰς πάντα τὰ ἀνέκδοτα περὶ τῶν ὁμοτήτων τῶν τυράννων Περιάνδρου καὶ Πολυχράτους, τὸ δὲ τέλος διότι ἐπειρᾶτο νὰ ἐξογκώσῃ πέραν τοῦ δέοντος τὸ μεγαλεῖον τῶν περσικῶν πολέμων ¹⁾ καὶ τὸ κλέος τῶν Ἀθηναίων ²⁾. Προκατεῖλημμένος δ' ὢν πως ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν περὶ τὸν Περικλέα παρήγετο πολλάκις εἰς σκληράς καὶ ἀδίκους κρίσεις περὶ τῶν ἄλλων καὶ δὴ περὶ τῶν Κορινθίων, τῶν Θηβαίων καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἐχομεν δὲ περὶ τούτου καὶ κατηγορικὴν, καίπερ ἀληθῶς ὑπὸ τοπικοῦ θηβαικοῦ πατριωτισμοῦ ὑπαγορευθεῖσαν, συγγραφὴν τοῦ Πλουτάρχου περὶ τῆς Ἡροδότου κακότηθειας καὶ παρὰ τοῦ Σουΐδου μαρθάνομεν, ὅτι καὶ ὁ Αἴλιος Ἀρποκρατίων συνέγραψε βιβλίον ὅλον περὶ τοῦ κατεψεύσθαι τὴν Ἡροδότου ἱστορίαν ³⁾.

Ἀλλὰ πολὺ μείζων τῆς πάντως μετρίας ταύτης μεροληπτικῆς διαθέσεως πρὸς τὰς Ἀθήνας ἀφορμὴ τῆς οὐχὶ ὀρθῆς κρίσεως τοῦ Ἡροδότου ἦσαν αἱ ὁρησκευτικαὶ θεωρίαι καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ τάσις. Διότι ὁ Ἡρόδοτος ἦτο οὐχὶ μόνον ἱστορικός, ἀλλὰ καὶ θεολόγος. Ἐπίστευε δὴλα δὴ ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων εἰς τοὺς οἰωνοὺς καὶ τὰ τέρατα, εἶχε μορφώσει ἰδίαν ἔννοιαν περὶ τοῦ φθόνου τῶν θεῶν ⁴⁾, καὶ ᾔθελε νὰ διαβλέπῃ μάλιστα μὲν πανταχοῦ τῆς ἱστορίας τὴν θεῖαν πρόνοιαν, ἰδίᾳ δ' ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις τὴν ἐκ τῶν θεῶν τιμωρίαν τῆς ἀνθρωπίνης ὕβρεως καὶ ἀσεβείας. Τούτου δ' ἕνεκα δὲν κατενόει, ὅτι οἱ ἐπιδεικνυόμενοι εἰς

¹⁾ Οἱ Delbrück, *Die Perserkriege und die Burgunderkriege*, 1887 λέν ἀρμοδίως ἐξῆρε τοῦτο, ὅτι ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἐξυμνήθησαν παρὰ τὴν ἀληθῆ ἀξίαν οἱ περσικοὶ πόλεμοι ὥς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν Βουργούνδων. Παράδ. καὶ Ed. Mayer, *Forschungen zur Geschichte* 1892, I, 151 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Πρὸς ὅσων τῶν Ἀθηναίων λέγονται ἐν VII, 139 τὰ ὠραῖα ταῦτα: «νῦν δ' Ἀθηναίους ἂν τις λέγων σωτήρας τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἂν ἀμαρτάνοι ἀληθῆς.»

³⁾ Παράδ. Στράβ. XVII, 819. Κατὰ τοῦ Ἡροδότου ἔγραψε καὶ ὁ Μανέθων, περὶ οὗ ἴδε: *Ἰώσηπον* κατ' Ἀπίωνος ἐν I, 14 καὶ Εὐστάθ. εἰς Ὀμήρ. Λ, 480 καὶ Ἐτυμολ. Μέγα ἐν λ. Λεοντοκόμῳ.

⁴⁾ Ἡ παράστασις περὶ τοῦ φθόνου τῶν θεῶν ἦτο ἔμφωτος καθ' ὅλου εἰς τοὺς Ἑλλήνας καὶ συνεμερίζετο αὐτὴν ἰδίως ὁ ἀρχαιότερός πως Πίνδαρος.

αὐτὸν χρησιμοὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προφητεῖαι πλᾶσθεισαι ἐκ τῆς ἐκδόσεως καὶ ληληθότως καὶ αὐτός, ἵνα καταδείξῃ τὴν ἀληλουχίαν τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων παρήγετο εἰς ἀναχρονισμούς, ὡς τοῦτο ἄριστα κατέδειξεν ὁ Βελκλίνος¹⁾. Δι' ὃ καὶ μυθολόγον ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ ζῴων γενέσεως πραγματείᾳ (III, 5) καὶ ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι, καὶ ἂν μὴ ἔγραψεν ὅλως ἀκρίτως, πάντως ὅμως πολὺ ἀπεῖχε τοῦ ἀληθῶς κριτικοῦ ιστορικοῦ. Ἀλλ' ἐξ ἐτέρου καταδεικνύει ὁ Ἡρόδοτος ἐν πᾶσι τοῖς λογοτεχνικοῖς ζητήμασι κρίσιν λεπτήν, ἀπηλλαγμένην πάσης μεροληψίας²⁾ καὶ λίαν συμπαθῶς διαθέτει ἡμᾶς ἢ δι' ὅλου τοῦ ἔργου διήκουσα θερμότης, ἥτις ἠδύνατο νὰ προέρχηται μόνον ἐξ ἀνδρός, ὃς αὐτὸς κατεχόμενος ὑπὸ θερμοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος καὶ ἐμπορούμενος ἠθικῶν καὶ εὐγενῶν ἀρχῶν εὕρισκεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ ιστορίᾳ τῶν διαφορῶν ἐθνῶν ἐπεκράτουν ὑψηλότεραι ἠθικαὶ δυνάμεις.

Χειρόγραφα. Ὑπάρχουσι δύο οἰκογένειαι χειρογράφων, ὧν τὴν μὲν παλαιότεραν ἀντιπροσωπεύει ὁ A (cod. Florent. 73, 5 τοῦ ἐν-δεκάτου αἰῶνος) B καὶ C (A καὶ B φέρουσι καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων), τὴν δὲ νεωτέραν, ἣν καὶ σπουδαιότεραν θεωροῦσιν ὁ Κόβετος καὶ ὁ Γομπέρζος, ὁ R (cod. vaticanus 123) P (Paris 1633), Vindobonensis, Saneroftianus. Τὰς ἀρίστας κριτικὰς σημειώσεις ἔχουσιν αἱ ἐκδόσεις τοῦ Gaisford καὶ τοῦ Stein.

Ὑπομνήματα ἔγραψαν κατὰ Σουΐδαν ὁ ῥήτωρ Ἡρῶν Κόττος Ἀθηναῖος, ὁ σοφιστὴς Σαλούστιος καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ σοφιστὴς Τιβέριος. Κριτικῶν δὲ μελετῶν ἐπελήφθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀδρι-

¹⁾ Οὕτως ἐν VII, 37 ἡ τῇ 478 γενομένη ἐκλείψῃ τοῦ Ἡλίου μετατίθεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου. "Ide Wecklein, Über die Tradition der Perserkriege ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1876 σελ. 253. Τὸν μῦθον τοῦ Πινδάρου ἐν Ἰσθμ., VIII, 17 κ. ἑ. περὶ τῶν θυγατέρων τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ ἐμβάλλει ὁ Ἡρόδοτος ἐν V, 80 εἰς τὸ στόμα ἀγνώστου τινος Θηβαίου. Καὶ ἡ βοήθεια δ', ἣν ὁ Ἀπόλλων πέμπει πρὸς τὸν Κροῖσον ἐπὶ τῆς πυρᾶς εὐρισκόμενον (Ἡρ. I 87), ἀποδεικνύεται νῦν ὡς θρύλος τοῦ Βακχυλίδου, ἴδε III, 35 κ. ἐξῆς.

²⁾ Παράβαλλε ἰδίως τὴν καλὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τὰ Κύπρια ἔπη οὐχὶ τοῦ Ὀμήρου εἶναι ἐν II, 117.

ανοῦ ὁ γραμματικὸς Ἀλέξανδρος Ἀσκληπιάδου ὁ Κοτιαεὺς Γλώσσας Ἡροδότου ὑπὸ Ἀπολλωνίου μνημονεῖ τὸ μέγα Ἑτυμολ. ἐν σελ. 500. Εἰς ἡμᾶς δὲ περιήλθον ἀνάξια λόγου σχόλια καὶ πενιχραὶ Ἡροδότου λέξεις ἐκδοθεῖσαι ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Stein. Παράβ. Kopp, Beiträge zur griech. Exzerptenlitteratur 72 κ. ἔ.

Ἐκδόσεις. Μετὰ σημειώσεων τῶν Galei, Fr. Gronovii, Valckenarii, ed. Wesseling, Amstelod 1763 — cum annot. Wesselingii et Valekenarii aliorumque ed. Schweighäuser, Argent. 1816 εἰς 6 τόμ. — ed. Gaisford, edit. III Oxon. 1849. — ed. Bähr μεθ' ὑπομν., ἔκδ. II Lips. 1856, εἰς 4 τόμ. — ed. Stein, Berol. 1869, εἰς 2 τόμ. μετ' ἐκλεκτῶν κριτικῶν σημειώσεων, ἔκδ. μικροτ. 1884. Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου μετὰ συντόμων κριτ. σημ. ed. Holder ἐν τῇ βιβλιοθ. Schenkl. Ἐκδόσεις μεθ' ἐριμηνευτικῶν σημειώσεων ἢ τοῦ Stein παρὰ Weidmann, ἢ τοῦ Abicht παρὰ Teubner, ὑπὸ Hintner ἐν Βιέννῃ. [Ταύτης τὴν εἰσαγωγὴν μετέφρασε καὶ μετὰ γραμματικῆς τῆς διαλέκτου τοῦ Ἡροδ. ἔξεδωκεν ὁ Θ. Βουκίδης ἐν Ἀθ. 1875] — Herodotos lib. I—III with notes introduction and appendices ὑπὸ Sayce, ἐν Λονδίῳ 1883, ἐν ἧ καὶ αἱ νεώτεραι ἔρουναι τῶν ἀνατολιστῶν Alf. Wiedemann, Herodots zweites Buch mit sachlichen Erläuterungen, Berl. 1890. — Nordafrika nach Herodot ὑπὸ Rich. Neumann, Leipz. 1892. Ἀγγλικὴ μετάφρασις μετὰ δαφυλῶν πραγματικῶν ὑπομνημάτων ὑπὸ Rawlinson, ἔκδ. 2 ἐν Λονδ. 1876, εἰς 4 τόμ. Γερμ. μετάφρ. ὑπὸ Lange 2 ἔκδ. Berl. 1824. — Lexicon Herodoteum ed. Schweighäuser, Strassb. 1824. Περὶ τῆς διαλέκτου ἴδε ἄνω τέρω § 233

Ἐπιτομὴν τοῦ Ἡροδότου εἰς 2 βιβλία ἔγραψεν ὁ Θεόπομπος Ἐσφαλμένως δὲ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἡροδότου ὁ ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένος Βίος Ὁμήρου. περὶ οὗ ἴδε ἄνωτ'ρω § 22.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔξεδωκεν ὁ Ὁθ. Γ. Ρέντζος, Βίοι τῶν ἱστορικῶν Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου καὶ Ξενοφώντος μετ' ἀναλύσεως τῶν ἔργων. ὧν προτέτακται βραχεῖα εἰσαγωγή εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστοριογραφίαν, Ἀθήνησι 1875. Ἡροδότου τοῦ Ἀλικαρνασσοῦς ἱστορικῶν λόγοι θ' ἐπιγραφόμενοι Μοῦσαι, σὺν προλεγόμενοις καὶ σημειώσεσιν

ἐκδιδόντος καὶ διορθοῦντος Ἀλεξάνδρου Νέγρη εἰς τόμ. 2, ἐν Ἑδιμβούργῳ (Clarke) 1833.]

γ'. Θουκυδίδης (περὶ τὸ 455 μέχρι πού τοῦ 400) ¹⁾.

235. Βίος. Θουκυδίδης ὁ Ὀλόρου ἐκ τοῦ ἐν Ἀττικῇ δήμου Ἀλιμουντος ²⁾ ἦτο ὁ πρῶτος κριτικὸς ἱστορικὸς καὶ ἐν ταύτῳ ὁ πρῶτος λόγος ἄξιος πεζοῦ συγγραφεὺς τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς διέκρινεν αὐτὸν τοῦ πολιτικοῦ Θουκυδίδου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιλησίου καὶ πολιτικοῦ ἐχθροῦ τοῦ Περικλέους. Ἀνήγετο δὲ τὸ γένος τοῦ ἱστορικοῦ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν Ὀλορον, οὗ τὴν θυγατέρα Ἠγησιπύλην ἔγγημεν ὁ μαραθωνομάχης Μιλιτιάδης, ὁ πατὴρ τοῦ Κίμωνος ³⁾. Ὅτι δ' ἦτο συγγενὴς καὶ τῶν Πεισι-στρατιδῶν, διδάσκει Ἑρμιππος ὁ βιογράφος ⁴⁾. Καὶ παρέσχον μὲν ἴσως ἀφορμὴν εἰς τὴν γενεαλογικὴν ταύτην ὁμολογίαν τὰ ἐν τῷ ἔκτῳ βιβλίῳ 54-59 παρεκβατικῶς περὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν λεγόμενα, ἐν οἷς ἰδίαν τινὰ σπουδὴν ἐπιδεικνύει ὁ ἱστορικὸς περὶ τὴν τιμὴν τῶν πολλαχῶς διαβληθέντων τυράννων. Ἀλλὰ καὶ πρᾶγματι εἶχε συγγενείαν τινα ὁ Θουκυδίδης πρὸς τοὺς Πεισιστρατίδας, καθ' ὅσον καὶ ὁ Πεισίστρατος καὶ ὁ Κίμων, εἰς οὗ τὰ πατρῶα

¹⁾ Πλὴν τοῦ ἀρθροῦ τοῦ Σουλδου ἔχομεν καὶ ἐκτενὴ βίον ὑπὸ Μαρκελλίνου ἐκ τῶν εἰς Θουκυδίδην σχολίων περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ Θουκυδίδου καὶ τῆς τοῦ λόγου ιδέας, ἴσως τοῦ αὐτοῦ βήτορος, ἐξ οὗ καὶ τὰ σχόλια εἰς Ἑρμογένην (Walz, Rhet. Graeci IV, 39 κ. ἐ.). Νεώτερα: Krüger, Untersuchungen über das Leben des Thukydides, Berl. 1832, μετ' ἐπιμέτρου 1839. Roscher (τοῦ ὀνομαστοῦ οἰκονομολόγου), Leben, Werk und Zeitalter des Thukydides, Göttingen 1842. Eug. Petersen, De vita Thucydidea, Dorpat 1873. Wilamowitz, Die Thukydideslegende ἐν Hermes 12, 326 κ. ἐ.. Ἀντιρρήσεις ὑπὸ R. Schöll ἐν Hermes 13, 438 κ. ἐ. καὶ Unger ἐν Jahrbüch. für Phil. 1886 σελ. 173 κ. ἐ.

²⁾ Ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ τάφου ἐν ταῖς Κιμωνίαις μνημασι στήλη ἦσαν κεχαραγμένα ταῦτα: Θουκυδίδης Ὀλόρου Ἀλιμούσιος Ἰδε Μαρκελ. 16.

³⁾ Ὑποθέσεις περὶ τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου ὑπὸ Töpffer, Attische Genealogie 282 κ. ἐ. καὶ E. Kirehner, Beiträge zur Geschichte attischer Familien, Progr. τοῦ Friedr. Wilhelms-Gymnasiums, Berlin 1897 σελ. 85.

⁴⁾ Μαρκελ. 18 καὶ σχολ. εἰς I, 20. Τὴν εἰκασίαν τοῦ Ἑρμιπποῦ πειράται νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ Müller-Strübing, Aristophanes etc. σελ. 534 κ. ἐξής.

μνήματα καὶ αὐτὸς κατετάφη, ἀνῆκον εἰς τὸ ὀνομαστὸν γένος τῶν Φιλαιδῶν. Ἐκ τῶν ἐκ Θράκης δὲ προγόνων αὐτοῦ, ἡ ἐκ τῆς γυναικὸς, ἣτις κατήγετο ἐκ τῆς παρὰ τῇ Θρακικῇ ἀκτῇ ἀπτικῆς κτήσεως Σκαπτῆς ὕλης¹⁾, ἔλαβε τὰ πλούσια ἐν Θράκῃ μέταλλα, εἰς ἃ καταφυγὼν διέτριβε κατὰ τὴν ἐξορίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κλίσει αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀριστοκρατικούς καὶ ἐν τῇ ἀποτόμῳ, πάντα λεκτικὸν κόσμον ἀποφευγούσῃ ἀγάπῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὀφείλομεν νὰ ἐνιδώμεν τὴν ῥοπὴν, ἣν ἔσχε πρὸς αὐτὸν ἡ ἐπὶ τῇ συγγενεῖ εὐγενεῖα ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ἐκ τῆς Θράκης καταγωγή²⁾.

Περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως καὶ τῆς παιδείας αὐτοῦ, ὡς φαίνεται, καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ οὐδὲν ἀκριβὲς ἠπίσταντο. Πιθανὸν δ' εἶναι, ὅτι ἐγεννήθη ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ 460 καὶ 454 χρόνῳ³⁾ καὶ ὅτι μεγάλην ῥοπὴν ἔσχον καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ τάσιν καὶ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου αὐτοῦ αἱ σοφαὶ διδασκαλῖαι τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ οἱ αὐστηροὶ περὶ χαρακτῆρος τοῦ λόγου κανόνες τοῦ ῥήτορος Ἀντιφῶντος⁴⁾. Τὰ δὲ περὶ τοῦ Ἡροδότου λεγόμενα, ὅτι ἰδὼν τὸν νέον ἔτι Θουκυδίδην δακρύοντα κατὰ τὴν

1) Ὁ Μαρκελ. ἐν Βίου 19 λέγει· «ἠγάγετο δὲ γυναῖκα ἀπὸ Σκαπτῆς ὕλης τῆς Θράκης πλουσίαν σφόδρα καὶ μέταλλα κεκτημένην ἐν τῇ Θράκῃ.» Κατὰ Πλούτ. ἐν βίῳ Κίμ. 4 ἐκληρονόμησε τὰ μέταλλα ἐκ τῶν θρακικῶν προγόνων.

2) Αὐστηρόν τι, τὴν ξένην καταγωγὴν ἐλέγχον ἦθος ἐπιδεικνύουσαι καὶ οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Οἰνοβίου ποιηθέντος ἀνδριάντος (Παυσ. I. 23, 9), περὶ οὗ ἴδε Michaelis, Die Bildnisse des Thykydides, Strassb. 1877, πρὸς τοῦτο δὲ καὶ Jahrb. des archäolog. Instituts V (1894) καὶ Rhein. Mus. 34, 149.

3) Δύο ἀντιφατικὰς παραδόσεις ἔχομεν παρὰ τῶν ἀρχαίων, τὴν μὲν τῆς Παμφίλης παρὰ Γελλίου XV, 23, καθ' ἣν ἦτο τεσσαρακοντούτης, ἀρχομένου τοῦ πολέμου, ἐγεννήθη ἄρα περὶ τὸ 470, τὴν δὲ τοῦ Μαρκελλίνου 34, καθ' ἣν ἀπέθανε πεντήκοντα ἔτη γήγονός, ἐγεννήθη κατ' ἀκολουθίαν περὶ τὸ 450. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ὁρμηθῶμεν ἐκ τοῦ βεβαίως γνωστοῦ γεγονότος, ὅτι τῷ 424 ἦτο στρατηγός, ἦτο ἄρα τοῦλάχιστον τριάκοντα ἐτῶν τότε. Παράδ. Diehls ἐν Rhein. Mus. 31, 48.

4) Ὁ Μαρκελ. ἐν δ. 22 λέγει· «ἤκουσε διδασκάλων Ἀναξαγόρου μὲν ἐν φιλοσόφοις, ὅθεν, φησὶν ὁ Ἀντυλλος, καὶ ἄθεος ἡρέμα ἐνομίσθη, τῆς ἐκείθεν θεωρίας ἐμφορηθεὶς, Ἀντιφῶντος δὲ ῥήτορος θειοῦ τὴν ῥητορικὴν ἀνδρός, οὗ καὶ μέμνηται ἐν τῇ ὁρῇ (VIII, 68)». Ἐκ τούτου δὲ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Ἀντιφῶντος συνεπέραναν βεβαίως πρῶτον καὶ δὴ ὁ Καικίλιος πρῶτος (Πλούτ. 832 e [ἐν βίοις τῶν 10 ῥητ. τόμ. ε', σελ. 147 ἐκδ. Βερν.], ὅτι ὁ Ἀντιφῶν ἐγένετο διδάσκαλος αὐτοῦ. Παράδ. A. Nieschke, De Thucydidē Antiphontis discipulo et Homeri imitatore, Progr. Minden 1885.

ἀκρόασιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ εἶπε στραφεῖς πρὸς τὸν πατέρα « ὦ Ὀλορε, ὄργῃ ἡ φύσις τοῦ υἱοῦ σου πρὸς μαθήματα », εἶναι μυθολογικὴ ἐπινόησις τῶν μεταγενεστέρων γραμματικῶν¹⁾).

Ἀρχομένου τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὁ Θουκυδίδης ἦτο ἤδη ἐν ἡλικίᾳ, καθ' ἣν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὸ μέγεθος τοῦ πολέμου καὶ νὰ συλλάβῃ τὸ σχέδιον τοῦ ἔργου. « Ἐπεβίων δὲ διὰ παντὸς αὐτοῦ », λέγει, « αἰσθανόμενός τε τῇ ἡλικίᾳ καὶ προσέχων τῇ γνώμῃ, ὅπως ἀκριβὲς τι εἴσομαι²⁾ ». Τῷ 430 δὲ ἢ 429 κατελήφθη αὐτὸς ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ³⁾ καὶ κατὰ τὸ 424 ὡς στρατηγὸς καὶ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων διηύθυνε τὰ τοῦ πολέμου ἐν τοῖς ἐπὶ Θράκης χωρίοις. Ἀλλ', ἐπειδὴ ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς ὑπὸ τοῦ Βρασιδίου ἀπειλουμένης Ἀμφιπόλεως καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ κωλύσῃ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ τολμηροῦ καὶ ἐπιτηδείου στρατηγοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ Ἀθηναῖοι ἔκρινον αὐτὸν προδοσίας καὶ κατεδίκασαν θάνατον⁴⁾. Ἀλλ' ἐξέφυγε τὴν ἄδικον τιμωρίαν δι' ἐκουσίου φυγῆς ζήσας εἴκοσιν ὅλα ἔτη ἐν τῇ ξένῃ, ἕως ὁ Οἰνόβοιος κατὰ Πausανίαν (I, 23) τῷ 403 μετὰ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἔγραψε ψήφισμα νὰ κατέλθῃ ὁ Θουκυδίδης⁵⁾ καὶ οὕτως ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἐλευθέρας καθόδου.

¹⁾ Μαρκ. ἐν βίῳ 54, Σουλῆς καὶ Φώτ. 60. Κατὰ τὸν Μαρκελ. 36 ἐξήλωσε καὶ τὰς Γοργίου τοῦ Λεοντίου παρισώσεις καὶ ἀντιθέσεις καὶ τὴν Προδίκου τοῦ Κεῖου ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἀκριβολογίαν. Παράδ. Blass, Attische Beredsamkeit I, 218 2ας ἐκδ. Norden, Die antike Kunstprosa σελ. 96 - 101. Ὁ δὲ Büdinger, Poesie und Urkunde bei Thukydides, Denkschrift der Wiener Akademie 39 πειράται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ὁ Ἀριστοφάνης καὶ αὐτὸς ὁ Πίνδαρος ἔσχον ῥοπήν τινα πρὸς τὸν Θουκυδίδην. Ἄλλως ὁμοῦ φαίνεται ὁ Θουκυδ. αὐτὸς ἐαυτὸν χαρακτηρίζων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἡρόδοτον, δι' ὧν περὶ Θεμιστοκλέους ἐν I 138 λέγει: « ἀνὴρ οἰκείᾳ ξυνέσει καὶ οὕτε προμαθῶν εἰς αὐτὴν οὐδὲν οὕτ' ἐπιμαθῶν κράτιστος γνώμην. »

²⁾ Θουκυδ. V, 26.

³⁾ Θουκυδ. II, 48.

⁴⁾ Θουκυδ. IV, 103 - 107 καὶ V, 26.

⁵⁾ Πρὸς τὰ τοῦ Πausανίου συμφωνεῖ καὶ ὁ Plinius Natur. Hist. VII, 111 λέγων: Thucydidem imperatorem Athenienses in exilium egere, rerum conditorum revocavere eloquentiam mirati ejus virtutem damnaverant. Ὁ Wilamowitz ἐνδ' ἀνωτ. 344 κ. ἰ. ἀμφισβητεῖ περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς παραδόσεως, διότι ἡ γενικὴ ἀμνηστία τοῦ 404 ἐπέτρε-

Τὴν δ' ἐκ τῆς φυγῆς σχολὴν ἐπωφελήθη, ἵνα συλλέξῃ τὴν πρὸς τὸ ἔργον ὕλην καὶ συγγράψῃ αὐτό. Καὶ τὰ μὲν κτήματα αὐτοῦ βεβαίως ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ τραπῇ ἐπὶ τὴν Θράκην καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν διέτριψεν ἐν Θράκῃ εἰκοσιν ὅλα ἔτη. Καὶ λέγει μὲν ὁ ἱστορικὸς Τίμαιος¹⁾, ὅτι φυγὰς ἐν Ἰταλίᾳ ἔζη [καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν], ἀλλ' ἐν τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τοῦτο μόνον ὑποκρύπτεται, ὅτι ἦλθε ποτε εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, τὸ θέατρον τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ ἀφηγήσεως. Πρὸς τούτοις διέτριψε χρόνον τινὰ ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τῷ βασιλεῖ Ἀρχελάῳ, ὃς μετεκάλει εἰς τὴν αὐτὴν αὐτοῦ ποιητὰς καὶ λογίους καὶ κατασκευάζων ὁδοὺς καὶ οἰκίζων πόλεις εἰσήγε τὴν Μακεδονίαν εἰς τὴν ὁδὸν ἀνωτέρας ἡμερώσεως. Αὐτὸς δ' ὁ Θουκυδίδης, περιγράφει (ἐν II, 100) τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἐνεποίει εἰς αὐτὸν ἡ συνετὴ διοίκησις τοῦ χρηστοῦ βασιλέως²⁾.

Διαμφισβητεῖται δ', ὅπόσον χρόνον μετὰ τὴν κάθοδον διεβίωσε καὶ ποῦ καὶ πότε ἀπέθανε. Καὶ ὁ μὲν Δίδυμος κατὰ τὸν Μαρκελλίνον (32) ἔλεγεν, ὅτι ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις βιαιῶ θανάτῳ εὐθύς ἅμα κατελθὼν, συμφωνεῖ δὲ καὶ ὁ Πausanίας (I, 23, 9), ἀλλ' ὁ Κράτιππος, ὁ συνεχίσας τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἰσχυρίζετο, ὅτι ἀπέθανεν ἐν τῇ ξένῃ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Θρακῶν³⁾. Ὅτι δ' ἄλλοθι αἰφνιδίως ἀπέθανεν, ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τούτου, ὅτι ἀτελὲς κατέλιπε τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἴσως ἄρα κατέλαβεν αὐτὸν

πε καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην νὰ κατέλθῃ ἐλευθερὸς εἰς Ἀθήνας. Τὰ ἐναντία ἴδε παρὰ Schöhl ἐν Hermes 13, 138 καὶ Unger ἐνθ' ἀνωτ. 138.

1) Μαρκελ. ἐν Βίου 25 καὶ 33.

2) Ὁ Μαρκ. ἐν Βίου 29 λέγει: «συνεχρόνιστε δ', ὡς φησι Πραξιφάνης ἐν τῇ περὶ Ἱστορίας, Πλάτωνα τῇ κομικῇ, Ἀγάθωνι τῇ τραγικῇ, Νικηράτῳ ἑποποιῶ καὶ Χορρίλῳ καὶ Μελανιπίδῃ» καὶ ἐπεὶ μὲν ἔζη Ἀρχέλαος, ἄδοξος ἦν ὡς ἐπὶ πλείστον, ὡς αὐτοὶ Πραξιφάνης ὁμοῖοι. Ὑστερον δὲ δαιμονίως ἐθαυμάσθη.»

3) Μαρκ. ἐν Βίου 33. Κατὰ Στέφανον δὲ τὸν Βυζάντιον ἐν λ. Παρπάρωνι ἀπέθανεν ἐν Περπερηνῇ, αἰολικῇ τινι πόλει καταντικρὺ τῆς Λέσδου κειμένη, ἐν ἣ κατὰ Σουλδαν πθανώτερον βεβαίως ὁ Ἑλλάνικος ἀπέθανεν. Ὁ Wilamowitz θεωρεῖ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Μαρκελλίνου ἐν 6. 31 (παράβ. καὶ 17), ὅτι ὑπῆρχε κενोटάριον τοῦ Θουκυδίδου ἐν Ἀθήναις, δεινὸν σφάλμα. Τοῦτο πειράται νὰ ἐπανορθώσῃ ὁ Unger διὰ τολμηρῶν ὑποθέσεων.

ὁ θάνατος πρὸ τῆς τελευταίας τοῦ Ἀρχελαίου (399), βεβαίως πρὸ τοῦ 396, ὅτε ἐγένετο νέα τις ἔκρηξις τῆς Αἴτνης ἀγνοουμένη ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (II, 116) ¹⁾.

236. *Ἱστορία τοῦ Θουκυδίδου καὶ διαίρεσις αὐτῆς.* Ἡ ἱστορία τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου εἶναι τὸ μόνον ἔργον τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦτο τὸ μόνον ἔργον ἔμεινε πρὸς τούτοις κεκολωμένος κορμός, ἐπειδὴ διακόπτεται ἀποτόμως ἐν μέσῃ τῇ περιγραφῇ τοῦ πολέμου. Διότι ὅλον μὲν τὸν πόλεμον εἶχεν ἐν νῶ νὰ περιγράψῃ, ὡς εὐθὺς ἐν τῷ προοιμίῳ καταφανέστατα δηλοῖ καὶ ἔτι ὠρισμένως ἐπαναλαμβάνει ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ δευτέρου μέρους (V, 26), καὶ ἀναμφιλέκτως ἤρξατο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου συλλέγων τὴν ὕλην πρὸς περιγραφὴν τοῦ ὅλου πολέμου, ἅτε προῖδων τὴν σημασίαν αὐτοῦ, καὶ διετέλεσε καθ' ὅλον τὸν χρόνον ἀδιακόπως διερευνῶν καὶ ἐξετάζων τὰ συμβάντα ²⁾. Ἀλλ' αἰφνίδιος θάνατος ἐκώλυσε αὐτὸν νὰ ἀγάγῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον ἐπεξεργαζόμενος τὴν ὕλην ³⁾ καὶ οὕτως οὔτε ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐγράφη ⁴⁾ καὶ τὸ τελευταῖον βιβλίον κατελείφθη ἀνεπεξέργαστον. Διότι ἐκ τῶν ὀκτῶ βιβλίων, εἰς ᾧ κατὰ τὴν νῦν διαίρεσιν διαιρεῖται τὸ ἔργον, τὸ τελευταῖον ἔχει τι τὸ σχεδιογραφικὸν καὶ στερεῖται τῶν χαρακτηριστικῶν ἐκείνων τοῦ τρόπου τῆς τοῦ Θουκυδίδου διηγήσεως δημηγοριῶν ⁵⁾. Ἀλλ' ὅτι καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον

¹⁾ Διοδ. XIV, 59. Κατὰ τὸν Unger ἐνθ' ἀνωτ. σ. 164 κ. ἐ. ἀπέθανεν ὁ Θουκυδίδης ἐν τῇ μετὰ τοῦ θέρους τελευτῶντος τοῦ 395 καὶ τοῦ θέρους τοῦ 393, διότι τὸ χωρίον IV, 74 προϋποτίθεται, ὅτι οἱ τῷ 394 ἐν Μεγάροις αὐθις προκύψαντες ἀριστοκρατικοὶ εἶχον ἀποπεμφθῇ πάλιν.

²⁾ Θουκυδ. I, 1 καὶ V, 26.

³⁾ Ἐκ τοῦ παρακειμένου « γέγραφε δὲ καὶ ταῦτα Θουκυδίδης » (V, 25) συμπεραίνει ὁ Müller-Strübing, Thukyd. Forschungen 74, ὅτι ὁ Θουκυδίδης συνέγραψεν ὅλον τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὅτι τὸ τέλος τοῦ ἔργου ἀπώλετο δολοφονηθέντος καὶ συληθέντος τοῦ συγγραφέως.

⁴⁾ Συνεπληρώθη τὸ ἔργον ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος καὶ Κρατίππου. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου θὰ διαλάβωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς, τὸν δὲ Κρατίππον (Ἀπόσπ. παρὰ Müller II, 75-78) τάττει ὁ Μαρκελλίνος μετὰ τὸν Ζώπυρον, ὥστε ἀνῆκε βεβαίως εἰς τοὺς Ἀλεξανδρεωτικούς χρόνους, ὡς ὀρθῶς ἀποδεικνύει ὁ Schöhl ἐν Hermes 13, 466.

⁵⁾ Κατὰ Διονύσιον περὶ τοῦ Θουκ. γαρ. 16 ὁ Κρατίππος, ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ ἔρ-

εἶναι γνήσιον, οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ὑφίσταται ἀμφιβολία καὶ ἂν τινες ἀπέδιδον αὐτὸ εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Θουκυδίδου¹⁾, ἦτο τοῦτο ἐσφαλμένη ἐρμηνεία τῆς ἀληθοῦς παραδόσεως, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἡ θυγάτηρ ἔλαβε πρόνοιαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου²⁾.

Ἡ δ' εἰς ὁκτὼ βιβλία διαίρεσις δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θουκυδίδου, ὥς τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ἄλλοι εἰς ἑνὴν καὶ ἄλλοι εἰς δέκα καὶ τρία βιβλία κατέτεμον τὸ ἔργον³⁾. Ἀλλὰ βεβαίως αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς νέας εἰσαγωγῆς (V, 26) γέγραφε δὲ καὶ ταῦτα Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ὑπέδειξεν, ὅτι τὸ ὅλον ἐκ δύο μερῶν ἀπετελέσθη, ὅτι ὁ δὲ Θουκυδίδης προϋτίθετο νὰ συγγράψῃ τὸ μὲν πρῶτον τὸν δεκαετῆ τὸν οὕτω δὴ καλούμενον ἀρχιδάμειον πόλεμον, καὶ ὅτι βραδύτερον, ὅτε ἡ Νικίειος εἰρήνη ἀπεδείχθη κατὰ γράμμα μόνον ὑφίσταμένη, νέει δ' ἐξ αὐτῆς προῆλθον ἀγῶνες, ἠύρυνε τὸ ἀρχικὸν σῆμα καὶ εἰς τὸν ἀρχιδάμειον πόλεμον προσέθηκε τὴν ἀφ' ἧς τῆς εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας καὶ εἶτα τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνανεωθέντος πολέμου, τοῦ οὕτω δὴ λεγομένου Δεκελεικοῦ. Νομίζουσι δὲ τινες, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἔργῳ, οἷον ἡμῖν πρόκειται, εὐρίσκουσι σημεῖα τινὰ ὑποδεικνύοντα, ὅτι οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, καὶ ὁ δὲ ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ μέρει (I, 1 - IV, 48 ἢ I, 1 - V, 24) ἡ λέξις ὁ πόλεμος λαμβάνεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ « τοῦ ἀρχιδάμειου πολέμου⁴⁾ ».

γιν, εἰκασεν, ὅτι ἐπίτηδες ὁ Θουκυδίδης παρέλιπε τὰς δημηγορίας ἐν τῷ 8ῳ βιβλίῳ, διότι διατάραττον τὴν διήγησιν τῆς πράξεως καὶ ἦσαν ἐπαχθεῖς εἰς τοὺς ἀναγνώστας. "Ide Holzapfel ἐν Hermes 28, 435 κ. ἑ.

1) Ὁ Μαρκ. ἐν β. 43 λέγει· « λέγουσι δὲ τινες τὴν ὁλόκλην ἱστορίαν νοθεύεσθαι καὶ μὴ εἶναι Θουκυδίδου, ἀλλ' οἱ μὲν φασι εἶναι τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, οἱ δὲ Ξενοφώντος.

2) Τὸν Ξενοφώντα, τὸν ἀναπληρωτὴν τοῦ ἔργου θεωρεῖ καὶ ὡς ἐκδότην ὁ Διογένης (II, 57) λέγων «ὕφελίσθαι δυνάμενος, αὐτὸς εἰς δύοσαν ἤγαγεν.»

3) Ὁ Μαρκ. ἐν Βίου 58 λέγει· « τὴν πραγματείαν αὐτοῦ οἱ μὲν κατέτεμον εἰς τρεῖς καὶ δέκα ἱστορίας, ἄλλοι δὲ ἄλλως· ὅμως δὲ ἡ πλείστη καὶ ἡ κοινὴ κεκράτηκε τὸ μέχρι τῶν ὁκτῶ διηρῆσθαι τὴν πραγματείαν». Ὁ Διοδ. XII, 37 καὶ XIII, 42 γνωρίζει καὶ διαίρεσιν εἰς ἑννέα βιβλία. "Ide Wilanowitz. Curae Thucyd. σελ. 6 κ. ἑξῆς.

4) Θουκ. I, 16. Τὴν γνώμην ταύτην προέβαλλε πρῶτος ὁ Ulrich, Beiträge zur

Ἀλλὰ τὰ σημεῖα ταῦτα ἐξηλείφθησαν καὶ ἐλάχιστα ἐναπέμειναν ἔχνη αὐτῶν, διότι ὁ συγγραφεὺς ἐπεξεργάσθη μὲν αὖθις τὸ πρῶτον μέρος μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου¹⁾, ἀλλὰ δὲν προέβη ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ πέραν τῶν πρώτων βιβλίων, ὥστε ὑπελείφθησαν ἀνωμαλῖαι τινές, οἷα ἡ διπλῇ ἀναίρεσις τῆς διηγήσεως περὶ τῶν τυραννοκτόνων Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος (I, 20 καὶ VI 54-57)²⁾.

237. Ὑπόθεσις καὶ κατασκευὴ τοῦ ἔργου. Ὁ Θουκυδίδης διέφερε τῶν προγενεστέρων ιστορικῶν καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς ὕλης, διότι δὲν ἀνέδραμεν εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλ' ἄφη- γήθη ὅ,τι αὐτὸς κατὰ τὸν βίον εἶδεν. Ἐπανειλημμένως δ' ἐξαίρει τοῦτο³⁾ ὥς ἔχων συνείδησιν τοῦ πράγματος, ὅτι οὕτω περὶ μὲν τῶν διεπόντων ἀνδρῶν αὐτὸς ἀσφαλῆ γνώμην νὰ μορφώσῃ ἡδύ- νατο, περὶ δὲ τῶν πεπραγμένων δὲν ἦτο ἠναγκασμένος ν' ἀνα-

Erklärung des Thukydides, Hamb. 1846. Κατ' αὐτοῦ ἀντιστρατεύεται ὁ Classen ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Θουκυδίδου. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ulrich ἐτροποποιήθη πως ὑπὸ τοῦ Steup, Quaestiones Thucyd. Bonn 1868 καὶ ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ Müller-Strübing, Thukydideische Forschungen, Wien 1881 σελ. 42 κ. ἐξῆς.

1) Ἐκ ταύτης προέρχεται ἐπὶ παραδείγματι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Περικλέους ἐν II, 65, καθ' ὃν ῥίπτει ἐν βλέμμα ἐπὶ πάντα τὰ γινόμενα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου. Ἄν ἀληθῶς τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος αὐ μόνον ἐγράφη, ἀλλὰ καὶ ἐξεδόθη, εὐθὺς μετὰ τὸ 421, οὐδὲν ἀντίστοιχον τῆς ἐκδόσεως περιῆλθεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους.

2) Ὁ Cwiklinski, De tempore quo Thucydides priorem historiae suae partem composuerit, Berl. 1873 καὶ Entstehung der Thukydideischen Geschichte ἐν Hermes 12, 23-87 ὁρᾷ ὡς ἐξῆς τὰ περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐγράφη τὸ ἔργον. 1) Ἀρχιδάμειος πόλεμος I, 1-V, 24 ἐγράφη μετὰ τὸ 421, ἀλλὰ πρὸ τοῦ 404. 2) Σικελικὸς πόλεμος συνεγράφη ἐπίσης πρὸ τοῦ 404. 3) Ἱστορία τῶν χρόνων τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ Δεκελικοῦ πολέμου, βιβλίον V ἀπὸ τοῦ 25 κεφ., μέρος τινὰ τοῦ VI βιβλίου, τέλος δὲ βιβλίου VII καὶ VIII πάντα μετὰ τὸ 404. 4) Ἐγκατάταξις τοῦ σικελικοῦ πολέμου εἰς τὸ ὅλον ἔργον καὶ τελεία διασκευὴ τοῦ ὅλου, ἥτις ὁμοῦς προεχώρησε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 4 βιβλίου. Τροποποιήσεις ἴδε παρὰ G. Friedrich, Die Entstehung des Thukydideischen Geschichtswerkes ἐν τοῖς Jahrbücher für klass. Philologie 1897 σελ. 175 κ. ἐ. καὶ ἀνακεφαλαιώσιν ἐν σελ. 255 κ. ἐξῆς.

3) Ὁ Θουκ. ἐν V, 26 λέγει «ἐπεβίων διὰ παντός αὐτοῦ αἰσθανόμενός τε τῇ ἡλικίᾳ καὶ προσέχων τὴν γνώμην, ὅπως ἀκριβές τι εἶσομαι», καὶ ἐν I, 1 «τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν (δηλ. τοῦ πολ. τοῦ Πελοπ.) καὶ τὰ ἔτι παλαιότερα σαφῶς μὲν εὐρεῖν διὰ χρόνου πλη- θος ἀδύνατα ἦν.» Παράβ. καὶ VI, 2. Κρίσιν δυσμενῆ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἴδε ἐν I, 97, μομφὴν δ' ὑπολανθάνουσαν κατὰ τοῦ Ἡροδότου ἀπευθυνομένην ἐν I, 22.

τρέχει ὡς ὁ Ἑλλάνικος καὶ οἱ λογογράφοι εἰς τὰς μυθικὰς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' αὐτὸς εὐσυνειδήτως τὰ πάντα διεπυνθάνετο καὶ διεξηρεῖνα. Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα ἐμμένει αὐστηρῶς εἰς τὰ πράγματα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἡρόδοτον καὶ οὐδεμίαν ἀποτολμᾷ παρεκβολὴν, εἰμὴ ἐν ταῖς πρὸς διασάφησιν τῶν πραγμάτων εἰσαγωγαῖς, ὡς ἐν I, 1-21 διασαφῶν τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐν I, 89-118 διηγοῦμενος τὰ τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων, τὴν πεντηκονταετίαν, ἐν II, 96-101 ἐξηγούμενος τὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὀδρυσῶν ἐν Θράκῃ καὶ ἐν VI, 1-3 διασαφῶν τὰ τῆς Σικελίας¹⁾. "Ἀπαξ δὲ μόνον ἐν VI, 54-57 καὶ τοῦτο, ἵνα ἀνασκευάσῃ ἐντεταρταμένην τινὰ ἐσφαλμένην δόξαν τῶν Ἀθηναίων ἀπετόλμησε") νὰ παρεμβάλῃ, καὶ τοῦτο λίαν ἀκαίρως, διασαφητικὴν τινὰ παρέκβασιν περὶ τῆς ἀφορμῆς, δι' ἣν ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων ἀπέκτειναν τὸν Ἱππαρχον"). Οὕτω δὲ στενὰ ὁρίσας τὰ ὅρια τοῦ θέματος τῆς συγγραφῆς κύριον ἔργον αὐτοῦ ἐθεώρει, ὡς καὶ ῥητῶς τοῦτο ἐν τῷ προοιμίῳ λέγει, νὰ συγγράψῃ αὐτὸν τὸν πόλεμον. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τούτου οὐδόλως ἐφρόντιζε περὶ τῆς τέχνης καὶ τῶν τῆς παιδείας καὶ ἡμερώσεως καὶ ἐλάχιστον ἤπτετο καὶ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῶν τε Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι διηγεῖται μὲν καθ' ἐν ἑκάστον τὰ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφιπόλεως, ἀλλ' οὐδὲν λέγει περὶ τῆς καταδίκης αὐτοῦ καὶ τῶν κατὰ ταύτην

1) Ἐν τοῖς κεφαλαίοις τούτοις ἦτο ἡναγκασμένος καὶ ὁ Θουκυδίδης αὐτὸς ν' ἀναδράμῃ εἰς παλαιότερας ἱστορικὰς πηγὰς καὶ δι' ἐν τοῖς περὶ Σικελίας ἡρώσει πολλά ἐκ τοῦ Ἀντίχου, ὡς ἀσφαλῶς ἀπέδειξεν εἰς λεπτοὺς στηριζόμενος γλωσσικὰς παρατηρήσεις ὁ Wölfflin, Antiochus von Syrakus und Coelius Antipater, Leipz. 1872. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἐξεκαρπύθη τὸν Ἡρόδοτον, Ἑλλάνικον καὶ χρονικὴν τινὰ ἀναγραφὴν, περὶ ὧν ἴδε Köhler, Über die Archäologie des Thukyd. ἐν τοῖς Comment. in honore Momms. 270-277.

2) Ὅμοιον τι, ἀλλὰ συντομώτερον ἐπεισόδιον εἶναι τὸ περὶ τοῦ μύθου τοῦ Τηρέως II, 29, ὅπερ φαίνεται προκλήθην ἐκ τοῦ διαφέροντος, ὅπερ διήγειρε τὸ δῶμα τοῦ Σοφοκλέους.

3) Ἀκριβέστερα περὶ τούτων διδάσκει νῦν ἡ Ἀθηναίων πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους 18. ἴδε Wilamowitz, Aristoteles und Athen I, 408 κ. ἐ.

βεβαίως διεγερθεῖσων ἐριδῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηναίων¹⁾. Αὐτὰ δὲ τὰ τοῦ πολέμου διηγεῖται κατὰ τὸν τρόπον τῶν συγγραφέων τῶν χρονικῶν ὀρίζων πρὸς τοῦτοις τὰ κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα ἐκάστου ἔτους γιγνόμενα. Ἡ ἄτεχνος δ' αὕτη μονοτονία, ἥτις ἠνάγκαζεν αὐτὸν πολλάκις νὰ διασπᾷ τὰ ἀκόλουθα, ἀπῆρεσκε μὲν καὶ δὴ οὐχὶ ἄνευ λόγου εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ῥήτορας²⁾, ἤρ-
μοζεν ὅμως πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν διεξήγετο ὁ πόλεμος, καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τῶν παλαιῶν ιστορικῶν. Καὶ διημφεσθητήθη μὲν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἃν κατὰ τοῦτο ὁ Θουκυδίδης ὥρ-
μητο ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἢ ἐκ τοῦ ἡμερολογικοῦ ἔτους, ἀλλ' ἡ φύσις αὐτῇ τοῦ πράγματος πείθει, ὅτι ὀρθότερα εἶναι ἡ πρώτη γνώμη, διότι βεβαίως καὶ τὰ γιγνόμενα ἐρρυθμιζόντο οὐχὶ πρὸς τὸ συγκεχυμένον τότε ἡμερολόγιον, ἀλλὰ πρὸς τὴν φυσικὴν τάξιν³⁾.

238. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Θουκυδίδου. Ὁ Θουκυδίδης θεωρεῖται δικαίως ὡς ὁ μέγιστος τῶν ιστορικῶν τῆς ἀρχαιότητος. Συγγράφων τὴν ἱστορίαν εἶχεν ὡς ἐφόδιον τελείαν, ἐξ ἰδίας πρακτικῆς μελέτης καὶ ἐνεργείας κτηθεῖσαν γνῶσιν τῶν τῆς πολιτείας καὶ τῶν τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἀνεπτυγμένη αὐτοῦ διάνοια ἦτο ἀπηλλαγμένη θρησκευτικῶν προλήψεων⁴⁾ καὶ ὑψοῦτο ὑπε-

1) Ταῦτα διεφώτισεν ἄριστα ὁ Ed. Schwarz, *Die Demokratie I*, 421 καὶ ἐξῆς.

2) Δυσμένως κρίνει ὁ Διονύσιος ἐν τῷ Περὶ τοῦ Θουκυδ. Χαρακτ. 9 καὶ ἐν τῇ Ἐπιστ. πρὸς Πομπ. 3. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Θουκυδίδης ἐν τέλει τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἱστορίας V, 20 ἔλαθεν ἀφορμὴν νὰ αἰτιολογήσῃ τὸ πρᾶγμα, διότι ἄλλοι — καὶ ἐν τοῦτοις βεβαίως ὁ Ἑλλάνικος — προετίμων τὸν διὰ τῆς ἀπαριθμύσεως τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχόντων ὀρισμὸν τοῦ χρόνου.

3) Τῆς μὲν δευτέρας γνώμης πρόμαχος εἶναι ὁ Unger, *Das Kriegsjahr des Thukydides* ἐν *Philol.* 43, 577 κ. ἐ. καὶ 44, 622 κ. ἐ., τῆς δὲ πρώτης πλὴν ἄλλων ὁ Wilamowitz, *Corae Thucydidene*, Götting. 1885. Ἐνίοτε παρορᾶται ἀληθῶς ἡ κατὰ φύσιν ἀρχὴ τοῦ ἔαρος ὡς ἐν II, 103, III, 116, IV, 52, VII, 19, ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἐκ γλωσσικῶν λόγων. Ἡ χρονολογικὴ δὲ δυσχέρεια ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου καὶ τὴν κατὰ τῶν Πλαταιῶν ἐν II, 2 ἐπιβολὴν δὲν λαμβάνεται ἐνταῦθα ὡς ὅφει, διότι τὸ «δύο μῆνας» πρέπει νὰ διορθωθῇ κατὰ τὸν Vömel καὶ Krüger εἰς «ὁδ' μῆνας», ἥτοι τέσσαρας μῆνας.

4) Κρίσιν ἀπηλλαγμένην προλήψεων περὶ τῶν μαντείων ἶδε ἐν II, 17 καὶ 54 περὶ τῆς ἐκλείψεως ἡλίου II, 28. Παράδ. καὶ τὴν ἀρίστην περιγραφὴν τοῦ Gomperz, *Griechische Denker I*, 409 - 413.

ράνω τῶν κομματικῶν προκαταλήψεων τῶν κοινῶν πολιτικῶν. Ἡ δὲ ἑταστικοῦ βλέμματος ἐπιγνωσθεῖσα, εἰς ἀμερόληπτον ἔρευναν ἐρειδομένη ἀλήθεια ἦτο ὁ ὕψιστος σκοπὸς τῆς ιστοριογραφίας αὐτοῦ, εἰς ὃν ὑπεχώρουν καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἡ κλίσις πρὸς τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα¹⁾. Ἄν δέ ποτε παρὰ ταῦτα, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῇ ἀφηγγήσει τῶν τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τοῦ 411, ἡστόχησε τοῦ ὀρθοῦ, ὡς δυνάμεθα νῦν ν' ἀποδείξωμεν διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτεία παρεχομένων ἐπιστήμων μαρτυριῶν²⁾, τοῦτο προέρχεται οὐχὶ ἐξ ὀλιγωρίας τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀτελῶν ἐκθέσεων καὶ μαρτυριῶν, ἃς ἐπορίσθη. Ἡ κριτικὴ δ' αὐτοῦ δεινότης καταφαίνεται οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἐξερευνήσει τῆς συγχρόνου ιστορίας. Διότι καὶ ὅταν στρέφῃ τὸ βλέμμα αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος, ὡς τῆς ἀρχῆς τοῦ ὀνόματος τῆς Ἑλλάδος (I, 1), τῶν παλαιῶν θηκῶν ἐν Δήλῳ καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐξαγομένης ὑποθέσεως, ὅτι Κᾶρες ἦσαν οἱ πρῶτοι τῶν νήσων κάτοικοι (I 8), ἐπίσης τῶν χαλκιδικῶν ἀποικιῶν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας (VI, 2), τῶν λόγων τῆς ἀπελάσεως τῶν Πεισιστρατιδῶν (VI, 54-57), τοσοῦτον ἀσφαλῶς κρίνει τὰ πράγματα, ὅσον μόνον οἱ δεινότατοι τῶν ἐρευνητῶν τῶν πηγῶν τῶν χρόνων ἡμῶν. Ἐν τούτοις δὲν καταναλίσκει τὸν χρόνον αὐτοῦ εἰς ἐξερευνήσιν τῶν καθ' ἕκαστον, ὡς πολλοὶ τῶν τῆς νεωτέρας σχολῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἡ προσοχὴ αὐτοῦ στρέφεται πρὸς τὸ μέγα ὅλον.

¹⁾ Θουκ. VIII, 97, II, 65.

²⁾ Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολιτ. 33 καὶ Θουκ. VIII, 95 - 97. Παράδ. Wilamowitz, Aristoteles und Athen I, 99. Ἄλλως δ' ὁ Θουκυδ. δὲν ἐτῆρει αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ κειμένου μετὰ τῆς σήμερον ἀπαιτουμένης ἀκριθείας. Οὗτοι τὸ ἐν ἐπιγραφῇ Corp. inser. att. IV σελ. 14, 15, 46 b ἐν μέρει περισπῶν κείμενον τῆς συνθήκης τῶν Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων διαφέρει πῶς τοῦ κειμένου τοῦ Θουκυδ. ἐν V, 47. Ἴδε Kirchhoff ἐν Hermes 12, 368 x. ἐ. Kirchhoff, Thukydides und sein Urkundenmaterial ἐν ταῖς gesammelte akadem. Abhandlungen (1880 σελ. 834 x. ἐ., 1882 σελ. 909 x. ἐ., 1883 σελ. 829 x. ἐ., 1884 σελ. 399 x. ἐ., 1890 σελ. 1091 x. ἐ.) Berl. 1895. Büdinger, Poesie und Urkunde bei Thukyd. Denkschrift der Wiener Akademie 1891 том. 39.

Πρὸς τὸ μέγεθος δὲ τῶν χρόνων καὶ τῆς ὑποθέσεως ἰσόρροπον ἦτο καὶ τὸ μεγαλείον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἥτις ἦτο ἔμπειρος καὶ κρίνη διὰ τοῦ ἀρμοδίου μέτρου τὸ ὑψηλὸν καὶ μέγα. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἰδίᾳ ἐν τῷ ἀκριβεῖ τε καὶ μεγαλοπρεπεῖ χαρακτηρισμῷ τῶν ὁρώντων προσώπων, ἐν ὑποτυπᾷ οὐδαμοῦ προφαίνων τὰς ἰδίας ἐαυτοῦ σκέψεις¹⁾. Πρὸς τοῦτο δ' ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν ὡς μέσα πλὴν τῶν ἄλλων αἱ δημηγορίαι μάλιστα, ἃς ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τῶν πολιτικῶν καὶ στρατηγῶν καὶ αἰτινες δικαίως χαρακτηρίζονται ὡς τὸ λαμπρότατον μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Αὗται τὸ μὲν καταδεικνύουσι τὸ ἄδρὲν τῆς περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων κρίσεως τοῦ ἱστορικοῦ, τὸ δὲ παρεντιθέμεναι τεχνικώτατα παρέχουσιν ἡμῖν ἀκριβῆ ἔννοιαν καὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν ὁρώντων προσώπων καὶ τῶν αἰτιῶν τῶν πράξεων αὐτῶν. Πῶς δ' αὐτὸς ἀντελαμβάνετο τῶν δημηγοριῶν καὶ πῶς ἔγραψεν αὐτάς, κατέδειξεν ἐν I 22 εἰπὼν ταῦτα· «ὅσα μὲν λόγῳ εἶπον ἕκαστοι ἢ μέλλοντες πολεμήσειν ἢ ἐν αὐτῷ ἢ δὴ ὄντες, χαλεπὸν τὴν ἀκρίθειαν αὐτῶν τῶν λεχθέντων διαμνημονεῦσαι ἦν ἐμοί τε ὧν αὐτὸς ἤκουσα καὶ τοῖς ἄλλοθεν ποθεν ἐμοὶ ἀπαγγέλλουσιν· ὡς δ' ἂν ἐδόκουν ἐμοὶ ἕκαστοι περὶ τῶν αἰεὶ παρόντων τὰ δέοντα μάλιστα εἰπεῖν, ἐχομένῳ ὅτι ἐγγύτατα τῆς ἑυμπαθείας γνώμης τῶν ἀληθῶς λεχθέντων, οὕτως εἴρηται». Κατὰ ταῦτα ἄρα αἱ δημηγορίαι παρέχουσι δείγματα τῆς ῥητορικῆς δεινότητος οὐχὶ τόσον αὐτῶν τῶν λεγόντων, ὅσον αὐτοῦ τοῦ Θουκυδίδου²⁾. Τὴν αὐτὴν δὲ πρὸς τὰς δημηγορίας τά-

¹⁾ Ὅπως ἀποφεύγει ὁ Θουκυδίδης νὰ καταδείξῃ, τί αὐτὸς φρονεῖ, ἴδε Ivo Bruns, *Das literarische Porträt der Griechen*, Berlin 1896 σελ. 3 - 34.

²⁾ Παρὰ τὴν ῥητὴν ταύτην ὁμολογίαν τοῦ Θουκυδίδου αὐτοῦ ὁ H. Welzhofer, *Thukydides und sein Geschichtswerk*, München 1876, ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ ἱστορικός ἀποδίδει τὰς δημηγορίας ἀκριβῶς, ὡς ἐλέχθησαν. "Ἀξίον προσοχῆς εἶναι, ὅτι αἱ δύο φράσεις, ἃς ὁ Ἀριστοτέλης ἐπάγεται ἐκ τοῦ ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους ἐν Ῥητορ. 1365 a, 31 καὶ 1411 a, 1 [I σελ. 41 καὶ III σελ. 196 ἐκδ. Roemer], δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῷ περιφημῷ Ἐπιταφίῳ τοῦ Περικλέους παρὰ Θουκ. II, 35 - 46. Περὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν δημη-

ξιν κατέχει καὶ ὁ μακρὸς διάλογος τῶν Ἀθηναίων πρέσβων καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Μήλου (V, 85-111), ὅστις καταδεικνύει καὶ τὰς ἀνελεήμονας ἀρχάς, αἵτινες ἐπεκράτουν τότε ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν Ἀθηναίων ¹⁾.

Αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα περιγράφει ὁ Θουκυδίδης ἡρέμως καὶ ἀπαθῶς ²⁾, ἀλλ' ἐν ταύτῳ μετὰ τσσαύτης ἐναργείας, ὥστε νομίζομεν, ὅτι παριστύμεθα θεαταὶ τῶν γενομένων ³⁾. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ τέχνῃ τῆς μετὰ τσσαύτης ἐναργείας περιγραφῆς, ἣτις καταφαίνεται λαμπρότατα ἐν τῇ συγκινητικῇ ἀφηγήσει τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας ⁴⁾, ἀναγνωρίζομεν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀττικοῦ θεάτρου. Διότι ἀληθῶς ἡ χάρις τῶν δραματικῶν παραστάσεων παράγουσα ἐνιαχοῦ, ὡς ἐν τῇ διηγῆσει τῶν περὶ τὰς Πλαταιὰς ἀγώνων, καὶ αὐτὴν τὸν Θουκυδίδην ἠνάγκαζεν νὰ ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς αὐστηροῦς κριτικῆς ἀφηγήσεως καὶ νὰ ζωγραφῇ τὰ γινόμενα πα-

γοριῶν τοῦ Θουκυδίδου Ἰδε Blass, Die Attische Beredsamkeit I, 203 κ. ἐ. τῆς 2ας ἐκδ. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ πάντοτε εἰσάγει ὁ Θουκυδ. τὰς δημηγορίας διὰ τοῦ τμιαθέε (οὐχὶ ὡς ὁ Ἡρόδοτος τάδε) λέγει. Παράβ. Schnorr von Carolstfeld, Über die Reden bei Sallust σελ. 1 κ. ἐ. καὶ 75 κ. ἐ.

¹⁾ Ὅτι δὲν ἐπεκράτει ἐν τῇ πλεονεκτικῇ πολιτικῇ τῶν τότε χρόνων φιλανθρωπία καὶ ἡθικὴ, υποδεικνύει μὲν ὁ Θουκυδίδης ἐν τῇ ὥραιᾳ δημηγορίᾳ τῶν Πλαταιαίων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους III, 53-59, δὲν ἐκφαίνει ὁμοίως ἐν ταύτῳ καὶ τὴν ἡθικὴν αὐτοῦ ἀγανάκτησιν.

²⁾ Ἡ ἡρεμία καταφαίνεται ἐν τούτῳ κυρίως, ὅτι ἐπιβάλλει σιγὴν εἰς τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ καὶ φειδολότατος εἶναι περὶ τοὺς ἐπαίνους. Καὶ οἱ ἀνελεήμονες δὲ πολιτικοὶ λόγοι, οὓς ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ κατὰ τὸν ἀππλαγχον πρὸς τοὺς Μηλίους διάλογον οὐδὲ λέξιν ἀποδοκιμαστικὴν ἐκφέρων, φαίνονται ἡμῖν ψυχροὶ καὶ ἀπαθεῖς. Καὶ τὴν ἰδίαν δ' ἐαυτοῦ φυγὴν μετὰ μερίστης ἀπαθείας ἀναφέρει ἐν V, 26.

³⁾ Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ Πότερον Ἀθην. κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι 347 a [τομ. 2 σελ. 457 ἐκδ. Βερν.] λέγει· «ὁ γοῦν Θουκυδίδης αἰετῶ λόγῳ πρὸς ταύτην ἀμύλλεται τὴν ἐναργεῖαν, οἷον θεατὴν ποιῆσαι τὸν ἀκρατὴν καὶ τὰ γινόμενα περὶ τοὺς ὁρώμενους ἐκπληκτικὰ καὶ ταρακτικὰ πάθη τοῖς ἀναγινώσκουσιν ἐνεργάσασθαι λιγνεύόμενος».

⁴⁾ Ὁ Πλούτ. ἐν Βίῳ Νικ. λέγει I «ἐπὶ ταῖς διηγῆσεσι (ἐνν. τῶν σικελικῶν) Θουκυδίδης αὐτὸς αὐτοῦ περὶ ταῦτα παθητικώτατος, ἐναργέστατος, ποικιλιώτατος, γενόμενος ἀμιμήτως ἐξηγήσατο». Ὁμοίαν λαμπρὰν κρίσιν περὶ τῆς περιγραφῆς τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας ἐξηγεῖται ὁ Μακώλει ἐιπὼν, ὅτι αὕτη εἶναι «τὸ τελειότατον, ἐξ ὅσων παρήγαγεν ἡ ἱστοριογραφία».

ραδιῶν τοὺς χαλινούς εἰς τὸ φανταστικόν¹⁾. Ἀλλὰ πολὺ πλέον τῆς ἐναργείας ἐπεδίωκεν ὁ Θουκυδίδης, ὡς καταφαίνεται, τὸ πυκνὸν καὶ σύντομον τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν ἀκριβοῤῥημοσύνην. Ἡ τάσις δ' αὕτη διήκει μὲν δι' ὅλου τοῦ ἔργου, καταφαίνεται δὲ μάλιστα ἐν τῇ οὕτω δὴ λεγομένῃ πεντηκονταετίᾳ, ἥτοι ἐν τῇ συνοπτικῇ περιγραφῇ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὰ 50 ἔτη πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (I, 89-118). Διότι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς πολυγράφους ποιητὰς καὶ λογογράφους τῶν χρόνων ἐκείνων συνεκέντρωσεν ἅπασαν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ εἰς ἓνα καὶ μόνον μέγαν σκοπὸν καὶ τοῦτον διώκων ἐπεξήτησε τὴν δόξαν ἐν τῷ πλούτῳ τῶν ἀδρῶν ἐννοιῶν καὶ οὐχὶ ἐν τῇ θαφιλείᾳ τῆς ὕλης. Διὰ τοῦτο μετὰ δικαίου φρονήματος ἀποκαλεῖ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν I, 22 «κτῆμα ἐς αἰὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν».

239. Γλῶσσα καὶ Παράδοσις. Πρὸς τὰ ἀδρά δὲ καὶ βαθέα διανοήματα ἀρμύζει ἄριστα καὶ τὸ λεκτικόν. Τὸ ἑμαλὸν καὶ στρογγύλον τῆς ἐκφράσεως περιεφρόνει ὁ Θουκυδίδης καί, ἂν ᾔθελεν ἔτι νὰ ἐπιτηδεύσῃ αὐτό, δυσκόλως θὰ κατάρθου. Ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν βραχυλογίαν τάσις ἀπεδείκνυε πολλάκις τὸν λόγον σκοτεινὸν καὶ δύσληπτον. Διότι, καὶ ἂν τις διὰ τῆς συχνῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἔργου ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου αὐτοῦ, πάλιν ὀφείλει δις καὶ τρίς νὰ διέλθῃ πρότασιν τινα, ἕως οὗ κατανοήσῃ τελείως, ὅτι ὁ συγγραφεὺς διὰ τῶν λέξεων ᾔθελε νὰ ἐκδηλώσῃ. Τὰ συ-

¹⁾ Müller - Strübing, Die Glaubwürdigkeit des Thukydides, geprüft an seiner Darstellung der Belagerung von Platäa ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 131, 289 καὶ ἐξῆς. Μεγάλη γεωγραφικὴ πλάνη ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέας ἐν Λέσβῳ ἀπαντᾷ ἐν III, 4 [ἴδε Classen ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ]. Ὡσαύτως ἐσφαλμένως ἔχουσι καὶ αἱ περὶ τοῦ μήκους τοῦ ὄρους τῆς Σφακτηρίας εἰδήσεις ἐν IV, 8, αἵτινες βεβαίως δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἐκ λόγων μεταβολῆς τοῦ ἔδαφους ἔκτοτε. Τὰς σφοδρὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς ἀτελείας καὶ μεροληψίας τοῦ Θουκυδίδου τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Müller - Strübing ἰδίως ἐν τῷ Aristophanes und die historische Kritik καὶ ἐν ταῖς Thukydideischen Forschungen ἐξελέγχουσι καὶ ἀναγροῦσιν ὁ Holzapfel ἐν Rhein. Museum 37, 448 κ. ἑ., ὁ Herbst ἐν Philol. 42, 407 κ. ἑ. καὶ ὁ Edm. Lange ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. 135 (1887) 721 κ. ἐξῆς.

χνά δὲ ὑπερβατά, ἢ κατὰ τὸ νοούμενον σύνταξις, αἱ ἀνακολουθίαι, ἢ διεστραμμένη πλοκὴ τῶν λέξεων, ἢ συσώρευσις τῶν μεταχῶν προέρχονται ἐκ τινος ἀμηχανίας, ἧς ἕνεκα ὁ συγγραφεὺς δὲν κατορθοῖ πάντοτε νὰ κοσμήσῃ τὴν πληθὺν τῶν ἐπιχρισμένων διανοημάτων διὰ τῶν ἁρμοδίων λέξεων. Ἐνίοτε μάλιστα νομίζει τις, ὅτι διαβλέπει ἐν τῇ ἀτέχνῳ κατασκευῇ τοῦ λόγου αὐτὴν τὴν γένεσιν τοῦ ἔργου ἐξ ἐπανειλημμένων προσθηκῶν καὶ διορθώσεων¹⁾. Διὰ ταῦτα δὲ πάντα ὁ μὲν Διονύσιος (Περὶ τοῦ Θουκυδ. χαρακτ. 24) θεωρεῖ τὸν Θουκυδίδην ὡς τὸν κύριον προστάτην τῆς αὐστηρηῆς καὶ σκοτεινῆς ἐκφράσεως, εἰς δὲ τὸν Κικέρωνα ἐφαίνοντο αἱ δημηγορίαι αὐτοῦ δύσλητοι²⁾, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Οὐόλφιος ἀκόμῳς ἀποφαινόμενος παρέβαλε τὸ ὕψος αὐτοῦ πρὸς τὸ ὕψος Ἀμαθοῦς ἐπιλοχίου. Ἄλλ' ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ παρίδῃ τις, ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἦτο ὁ πρῶτος ὀνομαστός ἀττικὸς πεζὺς συγγραφεὺς καὶ ὅτι αὐτὸς πλέον τῶν μεταγενεστέρων εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς τὴν ἀκαμψίαν τῆς γλωσσικῆς ὕλης³⁾. Ὡσαύτως δὲ δὲν πρέπει καὶ τοῦτο νὰ παρίδωμεν, ὅτι ὁ Θουκυδίδης τὸ πλεῖστον τοῦ βίου διῆλθε μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν βαρβάρων καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἔλαβε καὶ αὐτὸς πείραν τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου τῶν ἀττικῶν ποιητῶν καὶ ῥητόρων κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος⁴⁾. Ἐξ ἐτέρου δὲ βεβαίως ἀνήκει εἰς αὐτὸν ἡ δόξα, ὅτι ἀπανταχοῦ, ὅπου ἦτο ἀναγκαῖον ὀξέως μὲν νὰ διορισθῶσιν αἱ ἔννοιαι, δι' ἀκριβοῶν δὲ νὰ ἐξενε-

¹⁾ Nietzsche, De Thucydideae elocutionis proprietate, Progr. Königsberg 1887.

²⁾ 'O Cicero. Orat. 30 λέγει: ipsae illae contiones ita multas habent obscuras abditasque sententias, vix ut intellegantur. Παράδ. καὶ Cic. Brutus 83.

³⁾ Ἀκαμψία τις παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ πολλαπλῇ χρήσει καὶ τῇ παραγωγῇ νέων ῥημάτων ἐξ ὀνομάτων, ἐν τῇ συχνῇ χρήσει τῆς γενικῆς τῆς ἀπαρεμφάτου εἰς δῆλωσιν τῆς αἰτίας, ἐν τῇ χρήσει τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων ἢ μεταχῶν μετὰ τοῦ ἄρθρου ἀντὶ τῶν ἀφηρημένων.

⁴⁾ 'Idem Müller, Griech. Litt. II, 140 4ης ἐκδ. [μετάφρ. Κυπρ. Γαλάνη σελ. 819 κ. ἐ.].

χρῶσιν γλωσσικῶν ἐκφράσεων, ἐπετήδευσε ἑκτακτον σαφηνεῖαν καὶ ἀκολουθίαν, ὥστε κυρίως ἢ ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ τοσοῦτον θαυμαστῶς ἀναπτυχθεῖσα σύνταξις τῶν ἐγκλίσεων καὶ χρόνων, ἢ ὅξεϊα διάκρισις τῆς ὑποτακτικῆς καὶ εὐκτικῆς, τοῦ παρατατικού καὶ ἀορίστου κυρίως ἐκ τοῦ Θουκυδίδου ὠρμήθησαν ¹⁾).

Οὗτω δ' ὁ Θουκυδίδης ἐπαξίως ἐτιμήθη οὐ μόνον διὰ τὸ βάθος τῶν διανοημάτων καὶ τὴν πολιτικὴν σύνεσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδιόρρυθμον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ τῆς διηγήσεως καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ὥστε ὁ μὲν Φίλιστος καὶ ὁ Σαλλούστιος καὶ ὁ Προκόπιος ἐζήλουν αὐτόν ²⁾), τοῦ δὲ Διονυσίου ἡ δυσμενὴς κρίσις προσέκρουε πρὸς τὴν τῶν ἀπείρων θαυμαστῶν, οἵτινες ἐθεώρουν τὸν Θουκυδίδην ὡς τὸν μέγιστον πάντων τῶν ιστορικῶν ³⁾). Ἐκ τούτου ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἤρξαντο ὑπομνηματίζοντες καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ὁ μὲν Δίδυμος συνέγραψε βίον, ὅστις πιθανῶς ἀπετέλει τὴν εἰσαγωγὴν ὑπομνήματος ⁴⁾), ὁ δὲ Νουμήνιος ἐφιλοπόνησεν ὑποθέσεις, ὁ δὲ Σαβῖνος καὶ ὁ Ἡρων ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀδριανοῦ ὑπομνήματα ἐκ ῥητορικῆς κυρίως ἀπόψεως ⁵⁾). Ἐκ τῶν μελετῶν δὲ τῶν ὑπομνηματιστῶν προέρχονται αἱ οὐχὶ σπάνιαι διασκευαί, ὡς αἱ ἡθικευόμεναι θεωρίαι ἐν III, 84, αἵτινες ὁμῶς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν παλαιῶν ἡθικῶν ἠθετοῦντο ὡς νόθοι ⁶⁾). Ἐν τοῖς νεωτέροις δὲ χρόνοις ἤρξαντο κατανοοῦντες καὶ θαυμά-

¹⁾ Περὶ τούτων διέλαθε λαθοῦσα ὁμῶς ὑπ' ὅφει ἐν μόνον εἶδος προτάσεων ἢ εἰσποι-
νὴς Warren, Study of conjunctive temporal clauses in Thucydides, Berlin 1897.

²⁾ Ὁμοίως ὑπὸ τῆς φύσεως πεπρωτισμένος ἦτο ὁ μέγας Ῥωμαῖος ιστορικός Τάκι-
τος, περὶ οὗ τῆς σχέσεως πρὸς τὸν Θουκυδίδην ἴδε Lehmann, Populäre Aufsätze 450 κ. ἐ.
2ος ἐκδόσεως.

³⁾ Διονύσιος. Περὶ τοῦ Θουκ. Χαρακτ. 2.

⁴⁾ Meier, Opuscula II 61 καὶ M. Schmidt, Didymi fragmenta σελ. 334.

⁵⁾ Doberenz, De Scholiis in Thucydidem, Halle 1876. E. Schwabe, Quaestiones
de Thucyd. Scholiorum fontibus ἐν Leipziger Studien IV, 67 κ. ἐ., Altinger, De rheto-
ricis in orationes Thucyd. scholiis, München Progr. 1885. Ἀναφέρονται δ' ἐν τοῖς σχο-
λίοις ὁ Ἀντυλλός, ὁ Ἀσκληπιάδης καὶ ὁ Φαιδῶμων (τῆς ἡς ἐκατονταετηρίδος).

⁶⁾ Ἐπὶ πολὺ χροεῖ ἐν τῇ ἀνερευνήσει διασκευῶν ὁ Müller-Strübing, Thucydid.
Studien, Wien 1881, καὶ ὅν ὀλόκληρα κεφάλαια, ὡς τὰ πρὸ τῆς ἀναίρεσεως τῶν Λε-
σβίων III, 35 - 50, πρέπει νὰ ἀθετηθῶσιν ὡς μεταγενέστεραι προσθήκαι.

ζοντες τὸν μέγαν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς πολιτικὸν οἱ λόγοι ἰδίως ἐκείνου τοῦ ἔθνους, ὅπερ πρῶτον ἀνένηψε καὶ ἐπεδίωξεν ἐλεύθερον πολιτικὸν βίον, οἱ ἄγγλοι Χοββέσιος, Χουδσόνιος καὶ Οὐάσσιος.

Χειρόγραφα. Ὑπάρχουσι δύο οἰκογένειαι χειρογράφων, ὧν τὴν μὲν ἀντιπροσωπεύει ὁ Λαυρεντιανὸς 69, 2 τοῦ δεκάτου αἰῶνος (C) καὶ ὁ τοῦ Μονάχου ἢ Αὐγουστανὸς 430 (F), τὴν δ' ὁ Οὐατικανὸς 126 τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος (B). Ὅτι ὁ Βυζάντιος Στέφανος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀκριβέστερόν τι κείμενον ἀποδεικνύει ὁ Niese ἐν *Hermes* 14, 423 κ. ἐξ. Εὐρέθη δὲ ὑπὸ τοῦ Hunt τῷ 1857 καὶ πάπυρός τις περιέχων ἐκ τοῦ τετάρτου βιβλίου τὰ κεφ. 36-41.

Σχόλια. Τὰ σχόλια, περὶ ὧν ἀνωτέρω § 239 ἐγένετο λόγος, περιέλαβεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τοῦ Θουκ. 1846 ἐν Παρίσι. ὁ F. Haase. Νέα δὲ σχόλια ἔκτιστος ἐν Πάτμῳ εὕρισκομένου χειρογράφου ἐξέδωκεν ὁ Σακελίων ἐν τῇ *Revue de Philol.* 1877 σελ. 182-188.

Ἐκδόσεις. Edidit Poppo cum diversorum comment (Hudson, Wasse, Duker) Lipsiae 1821 κ. ἔ. εἰς 11 τόμ. Τοῦ αὐτοῦ editio minor ἐπεξεργασμένη ὑπὸ Stahl 1883 εἰς 4 τόμ. Göl-ler, edit. 2 Lipsiae 1836 εἰς 2 τόμ. Κριτικὴν ἔκδοσιν ἐφιλοπόνησεν ὁ Imm. Bekker, Berlin 1821 εἰς 3 τόμ. Ὡσαύτως editio minor τοῦ αὐτοῦ μετὰ κριτικῶν σημειώσεων 1868, Haase Par. 1846 νεωτέρ. ἔκδ. 1868. rec. Hude, Lips. 1898. Herwerden recens. et annot. Lips. 1877 εἰς 5 τεύχη. Thucyd. I. I καὶ II ed. A. Schöne, Berol. 1874 μετὰ σχολίων καὶ κριτικῶν σημειώσεων.

Ἐκδόσεις μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Krüger 3' ἔκδ. ἐν Βερολ. 1861, ὑπὸ Classen καὶ Steup ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Weidmann, ὑπὸ Böhme καὶ Widmann ἐν τῇ βιβλιοθ. τοῦ Teubner.

Λεξικά. Lexicon Thucydideum ed. Bétant, ἐν Γενεύῃ 1843. Index Thucydideus ὑπὸ von Essen, Berlin 1887. Γερμανικὰ μετὰφρ. μεθ' ἄδρῶν σημειώσεων ὑπὸ Heilmann, Lemgo 1833.

[Ἄριστ. II. Μισίου, ἐν Ἀθήναις 1878-1883 (πέντε τεύχη περιέχοντα τὰ πρῶτα πέντε βιβλία). Γρ. Βερναρδάκη, Σχόλια εἰς τὰς διηγηγορίας τοῦ Θουκυδ. ἐν Ἀθ. ἔκδ. β' 1885. Α. Πουσοπούλου, Εἰσαγωγή εἰς Θουκυδ. ἐν Ἀθ. 1861. Ν. Γ. Δοσίου, Γυμνασιακὴ βιβλιοθήκη τεύχ.

α' περιέχον προλεγόμενις εἰς "Ομ. καὶ βιογραφίαν Θουκυδίδου καὶ εἰσαγωγὴν εἰς Θουκυδ., ἐν Γαλαζίῳ 1884. Πραγματεία περὶ τῆς Θουκυδ. ἱστορίας μετάφρ. ἐκ τοῦ Λατιν. ἐν Ἀθήναις 1865. 'Α. Δ. Βορεσίδου, Διορθωτικὰ εἰς τὰ παλαιὰ εἰς τὸν Θουκυδ. σχόλια ἐν Λειψίᾳ 1833].

Ξενοφῶν (περὶ τὸ 434 μέχρι πού τοῦ 355) ¹⁾.

240. Βίος. Ὁ Ξενοφῶν, ὃν οἱ τε ἱστορικοὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι εἰς τοὺς ἑαυτῶν καταλέγουσιν, ἦτο υἱὸς τοῦ Γρύλλου καὶ τῆς Διοδώρας καὶ κατήγετο ἐξ εὐπόρου καὶ εὐγενοῦς οἴκου τοῦ δήμου Ἐρχείας. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ δὲν παραδίδεται μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' ὁ Κρύγερος ὁρμώμενος ἐκ τῆς παραδόσεως ²⁾, ὅτι ὁ Σωκράτης ἔσωσεν ἐν τῇ κατὰ Δῆλιον μάχῃ τὸν ἀπὸ τοῦ ἵππου πεσόντα Ξενοφῶντα καὶ ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἔζησεν ἐνενήκοντα ἔτη ³⁾, ἔταξεν αὐτὸ εἰς τὸ 444. Ἀλλ', ἐπειδὴ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει φαίνεται ὢν ἔτι νέος ⁴⁾, ὁ Κόβητος (ἐν Nov. lect. 334 κ. ἐ.) ἀπέβριψε τὴν παράδοσιν ἐκείνην τῆς σωτηρίας τοῦ μαθητοῦ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ὡς σκόπιμον πλῆγμα καὶ διατείνεται συμφωνῶν καὶ πρὸς τὸν Ἀθήναιον (ἐν V, 216 d) παραδίδοντα ὅτι ὁ Ξενοφῶν τῷ 421 ἦτο παῖς ἔτι, ὅτι ἐγεννήθη τῷ 434 ⁵⁾. Ἐκ παιδικῆς δ' ἡλικίας ἐγένετο μαθητῆς τοῦ Σωκράτους κατὰ παράδοξον μάλιστα τρόπον

¹⁾ Βίος ὑπὸ Διογ. Λαέρτ. II, 48 - 59, πρὸς ὃν παραβλλόμενον τὸ ἄρθρον τοῦ Σουίδου οὐδὲν νέον περιέχει. Ὁ Διογένης ἀναφέρεται εἰς Δημήτριον τὸν Μάγνητα, ὃς ἤντησε κυρίως τὴν ὕλην ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Δεινάρχου ὑπὲρ Αἰσχύλου, ἀπελευθέρου τινὸς Ξενοφῶντος τοῦ νεωτέρου· ἴδε Wilamowitz, Phil. Unters. IV, 330 - 335. Αἱ τῶν Σωκρατικῶν ἐπιστολαὶ 18 - 22 εἶναι πηγὴ, ἐξ ἧς μετὰ προσοχῆς πρέπει τις ν' ἀντλή. Krüger, De Xenophontis vita ἐν τοῖς Histor. - philologisch. Studien αὐτοῦ II, 262 κ. i. F. Ranke, De Xenophontis vita et scriptis, Berl. 1851. Al. Croiset, Xenophon son caractère et son talent, Paris 1873. Roquette, De Xenophontis vita, Königsberg, Dissert. 1884 καὶ Stahl, ἐν Phil. Anzeiger 1886. Ed. Schwartz ἐν Rhein. Mus. 44, 163 κ. ἐ. Hartmann, Analecta Xenophontea, Leyden 1887. [Ἐ. Δ. Τσαγκαλώτου, Περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ Ξενοφῶντος ἐν τῷ Ἑλληνι. Φιλολόγῳ 1871.]

²⁾ Στράβ. IX, 403. Διογ. Λαέρτ. II, 22.

³⁾ Λουκ. Μακροβ. 21 [τόμ. 3. σελ. 199].

⁴⁾ Παράδ. ἰδίως Ξεν. Κύρ. Ἀναβ. III, 1, 14 καὶ 25 καὶ VI, 4, 25.

⁵⁾ Ὁ Hartmann, Analecta Xenoph. ἀποδέχεται τὸ 425 ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως.

προκλήθεις ὑπ' αὐτοῦ. Διότι, ὡς λέγεται, ἀπηντήθησάν ποτε ἐν στενωπῷ καὶ ὁ Σωκράτης διατείνας τὴν βακτηρίαν ἐκώλυσεν αὐτὸν νὰ παρέλθῃ καὶ ἠρώτησε μεταξὺ ἄλλων καὶ « τοῦ καλοὶ κάγαθοὶ γίνονται ἄνθρωποι »· ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνος ἠπόρει, « ἔπου τοίνυν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ μάνθανε »¹⁾. Ἀλλ', ὅσον θερμῶς καὶ ἂν διετέλει ἀγαπῶν τὸν φιλόσοφον διδάσκαλον, ἡσθάνετο ὅμως ὁ Ξενοφῶν μείζονα κλίσιν πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον καὶ ἐκ τούτου, μεσιτεύσας τοῦ φίλου αὐτοῦ Προξένου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Κύρου τοῦ νεωτέρου²⁾. Ὅτε δ' ὁ μὲν Κύρος ἀπέθανεν ἐν τῇ παρὰ τὰ Κούναξα μάχῃ, οἱ δ' Ἕλληνες στρατηγοὶ ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐκλεγείς αὐτὸς στρατηγὸς διηύθυνε μετὰ θαυμαστῆς συνέσεως καὶ ἀπαρξίας τὰ τῆς καταβάσεως τῶν μυρίων διὰ τῆς ἐχθρικῆς χώρας. Ἀφικόμενος δ' εἰς Ἑλλάσποντον οὐ μόνον τοὺς σωθέντας προέτρεψε νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν στρατιάν τῶν Σπαρτιατῶν, οὔτινες εἶχον ἤδη ἐπιληφθῇ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν ἐν τῇ ἐλλάσσονι Ἀσίᾳ Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐπέισθη ἐκ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων νὰ στρατεύσῃ μετὰ τοῦ Ἀγησιλάου ἐπὶ τοὺς ἐν Ἑλλάδι πολεμίους τῶν Σπαρτιατῶν καὶ μετέσχεν ἂν καὶ οὐχὶ ὡς μαχητῆς τῆς ἐν Κορωνεῖα μάχης (394) κατὰ τῶν συμμαχισάντων μετὰ τῶν Ἀθηναίων Θηβαίων. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τῆς συμμαχίας ταύτης μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐδίωξαν αὐτὸν ὡς προδότην³⁾, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπανορθοῦντες τὴν ἀπὸ τῆς φυγῆς βλάβην, διότι

¹⁾ Διογ. II, 48.

²⁾ Ἀναβάς. III, 1, 4 κ. ἐ. Κατὰ τὸν Φιλόστρ. ἐν Βίοις σοφ. I, 12 ἤκουσε τοῦ Προξένου, τοῦ ἀρχαίου ξένου, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτόν, ἐν Βοιωτίᾳ ὡς αἰχμαλώτου, ὅπερ φαίνεται ὅν συμπλήρωμα τοῦ ἀνεκδύτου περὶ τῆς κατὰ Δῆλιον μάχης.

³⁾ Ἀγνοοῦμεν τὸ ἔτος τῆς ἐξορίας. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Πausanίαν ἐν V, 6, 3 καὶ Δίωνα τὸν Χρυσόστ. ἐν λόγῳ VIII [Διογ. ἡ περὶ ἀρετῆς τόμ. I σελ. 143 ἐκδ. Dind.] καὶ Διογ. τὸν Λαέρτ. ἐν II, 51 κατέγνωσαν οἱ Ἀθηναῖοι φυγὴν αὐτοῦ ὡς μετασφύοντος τῆς Κύρου τοῦ ἐχθροῦ τῶν Ἀθηναίων στρατείας. Ἴσως δ' εἰς τοῦτο ἀνέφερετο καὶ τὸ ψήφισμα, ὅπερ κατὰ Διογ. II, 59 ὁ Εὐδοκὸς εἰσήνεγκεν. Βεβαίως ὅμως οὔτε κατὰ τὴν ἐκστρατείαν οὔτε εὐθὺς μετ' αὐτὴν ἐπῆλθεν ἡ ἐξορία, ὡς καταφαίνεται ἀριδῆλως ἐκ τῶν χωρίων V, 3, 6 κ. ἐ. καὶ VII, 7, 57 τῆς Ἀναβάσεως.

βεβαίως φεύγων ἀπώλεσε καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀττικῇ κτήματα αὐτοῦ, ἔδρασαν αὐτῷ ἀποτεμόντες τῆς Ἡλείας χωρίον παρὰ τῷ Σκιλλοῦντι¹⁾. Ἐνταῦθα δ' ἔζη ἐν εἰρηνικῇ ἡρεμίᾳ μετὰ τῆς γυναικὸς Φιλησίας καὶ τῶν δύο υἱῶν, τοῦ Γρύλλου καὶ Διοδώρου, ἀφιερωμένος εἰς συγγραφικὰ ἔργα καὶ τὴν ἡδονὴν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, ἕως οὗ ἀπεσόβησαν αὐτοῦ τὴν ἡσυχίαν οἱ πόλεμοι τῶν Θηβαίων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις δὲ μάχην διωχθεὶς ἀπὸ τοῦ Σκιλλοῦντος (370) μόλις πῶς ἐσώθη καταφυγὼν εἰς Κόρινθον, ὅθεν ἤρξατο αὖθις φιλικῶς ἐπικοινωνῶν πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, οἵτινες ὡς σύμμαχοι τότε τῶν Λακεδαιμονίων συνέπραττον μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Θηβῶν. Τότε δὲ καθηρέθη τέλος τὸ ψήφισμα²⁾ καὶ αὐτὸς μὲν δὲν μετέσχε τοῦ πολέμου, κατέταξεν ὁμως εἰς τὸ ἱππικὸν τῶν Ἀθηνῶν ἀμφοτέρους τοὺς υἱούς, ὧν ὁ Γρύλλος ἔπεσεν ἐν Μαντινείᾳ (362) ἡρωικῶς μαχόμενος (362)³⁾. Ἐξῆς δὲ αὐτὸς ἔτη τινὰ ἔτι καὶ βεβαίως ἀπέθανε πάντως μὲν μετὰ τὸ 359, εἰς ὃ ἔτος πίπτει ἢ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς (VI, 4, 36) μνημονευομένη δολοφονία τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου⁴⁾, πιθανῶς δὲ μετὰ τὸ 355, ἂν ὀρθῶς ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν ἢ περὶ Πόρων ἢ Προσόδων συγγραφή. Ἄν δ', ὡς ὁ Διογένης (II 56) ἀναγράφει, ἐν Κορίνθῳ ἀπέθανε,

¹⁾ Περιγραφὴν ἀνάγνωθι ἐν Ἀναβ. V, 3, 7 κ. ἐ. Παράβ. καὶ Πaus. V, 6, 5. [Ἴδε περὶ τοῦ κτήματος τοῦ Ξενοφ. Ἀθηναίου τόμον 9 σελ. 161.]

²⁾ Κατὰ τὸν Ἰστρον παρὰ Διογένηϊ II, 59 αὐτὸς ὁ τὸ τῆς φυγῆς ψήφισμα εἰσενεγκὼν Εὐδούλος εἰσήνεγκε καὶ τὸ τῆς καθόδου. Ὁ Cobet, Nov. lect. 757 κ. ἐ. διαμφιστῆται περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ καὶ οὐχὶ μόνον περὶ τοῦ εἰσενεγκόντος τὸ ψήφισμα.

³⁾ Ὁ Διογ. II, 54 διηγείται τὸ ὥραϊον ἀνέκδοτον τῆς ἀγγελίας τοῦ θανάτου οὕτω: « τῆνικαῦτα δὲ καὶ τὸν Ξενοφῶντα φασὶ θύειν ἐστεμμένον. Ἀπαγγελλθέντος δ' αὐτῷ τοῦ θανάτου ἀποστεφανώσασθαι » ἔπειτα μαθόντα, ὅτι γενναίως, πάλιν ἐπιθέσθαι τὸν στέφανον. Ἐνιοὶ δ' οὐδὲ δακρύσαι φασὶν αὐτόν. Ἀλλὰ γάρ, εἰπεῖν, ἥδεν θνητὸν γεγεννηκός. Φησὶ δὲ Ἀριστοτέλης, ὅτι ἐγκώμια καὶ ἐπιτάφιον Γρύλλου μυρίοι ὅσοι συγγράψαιαν, τὸ μέρος καὶ τῷ πατρὶ χαριζόμενοι. Κατὰ τὸν Πausανίαν ἐν I, 22, 4 ἑλεγόν τινες, ὅτι αἱ παρὰ τοῖς Προπυλαίοις εἰκόνες τῶν ἱππέων ἦσαν τῶν παίδων τοῦ Ξενοφῶντος, ὧν ἀντίτυπα ἴστανται γυν. ἐν Ῥώμῃ πρὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Monte Cavallo ἀνακτόρων.

⁴⁾ Ὁ Διοδ. ἐν XVI, 14 τάττει τὴν δολοφονίαν τοῦ τυράννου εἰς τὸ ἔτος 357, ἀλλ' ἴδε Schäfer, Demosthenes und seine Zeit I, 133 σημ. 2.

τότε φαίνεται, ὅτι, καίπερ καθαιρεθέντος τοῦ ψηφίσματος τῆς φυγῆς, δὲν ἐπανῆλθεν ὁμοῦς πλέον εἰς Ἀθήνας.

241. Χαρακτήρ, συγγραφικὴ. Ὁ Ξενοφῶν ἀποκαλεῖται ὑπὸ τοῦ βιογράφου Διογένης (ἐν II, 48) «ἀνὴρ εὐδαίμων τε καὶ εὐειδέστατος εἰς ὑπερβολὴν καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ τύπος τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ὑψίστης τῶν ἀρετῶν ὑμνουμένης καλοκαγαθίας, διότι συνήνου ἐν αὐτῷ ἀρμονικώτατα σωματικὴν εὐμορφίαν καὶ ψυχικὴν εὐφυίαν. Καὶ ἔμπλεως μὲν ὦν φιλοπραγμοσύνης ἀπηξίου καθ' ἑαυτὸν νὰ μελετᾷ καὶ νὰ κατατρίβῃ τὸν χρόνον περὶ ξηρὰς θεωρίας. Ἀλλ' ἄρ' ἐτέρου ἐστερεῖτο δημιουργικῆς ιδιοφυίας, δι' ἧς νὰ αἰρηται καὶ ἐν τῷ διανοεῖσθαι καὶ ἐν τῷ πράττειν εἰς ὑψηλὸν τι ἰδανικόν. Κηλὶς δὲ μέλαινα τοῦ βίου αὐτοῦ ἦτο ἡ ἔλλειψις φιλοπατρίας. Καὶ εἶχε μὲν τοῦτο κοινὸν καὶ πρὸς τὸν Πλάτωνα καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους Σωκρατικούς, ὅτι ἀπηχθάνετο μὲν τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηναίων, ἡγάπα δὲ τὴν ἀριστοκρατικὴν Λακεδαιμόνα, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν προέβη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ταχθῇ εἰς τὰς τάξεις τῶν πολεμίων τῆς πατρίδος. Διὰ τοῦτο δὲ μετ' ἀγανακτήσεως γερμανὸς τις φιλόπατρις ἀνὴρ, ὁ Νειβουρ¹⁾, ἀπεκάλεσεν αὐτὸν τὸν μάλιστα ἔκφυλον υἱόν, ὃν ποτε χώρα τις ἐξέβρασεν. Ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς δ' αὐτοῦ πεποιθήσεσιν ἦτο, ἀπίστευτον ὅσον, τυφλῶς προσκεκολλημένος εἰς τὰ παλαιὰ καὶ παραδεδομένα καὶ τοσοῦτον ἐπίστευεν εἰς τὰς θυσίας καὶ τὴν μαντικὴν δύναμιν τῶν μάντεων, ὥστε ἐφαίνετο δεισιδαίμων ὅσον ὁ κοινὸς ὄχλος. Ἀλλὰ τοῦτο ὁ συντετέλεσε σπουδαίως βραδύτερον, ὅτε ἐν τοῖς χρόνοις τῶν βωμαίων αὐτοκρατόρων ἤρξατο καταλαμβάνουσα τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων μυστικὴ τις τέχνη, εἰς ἐξύψωσιν τῆς δόξης αὐτοῦ. Ἐν τούτοις τὴν μεγίστην αὐτοῦ δόξαν ὥφειλεν εἰς τὸ μαγικὸν κάλλος τῆς γλώσσης αὐτοῦ, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἄνθος τῆς ἀτιμίας²⁾.

¹⁾ Niebuhr, kleine Schriften I. 467.

²⁾ Κατὰ τὸν Σουλᾶν ἔγραψαν περὶ αὐτοῦ ὁ Ἀρποκρατίων Περὶ τῶν παρὰ Ξενοφῶντι συντάξεων, ὁ Ἡρών, ὁ Ζήνων, ὁ Μητροφάνης, ὁ Θέων καὶ ὁ Τι

ἐν καὶ διέφερον ἐν τισι, ἰδίως ἐν τῷ ἠσαυρῷ τῶν λέξεων, πολλὰ-
χῶς τῆς τῶν ἄλλων ἀττικῶν ¹⁾. Ἐκαλεῖτο δ' ἀττική μέλισσα ²⁾
καὶ ἐλέγετο, ὅτι ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ ἐκαθέσθη ἡ θεὰ Πειθώ ³⁾.
Πολλοὺ δὲ ἐπαίνου ἄξια εἶναι τὸ στρογγύλον καὶ διαυγές τῶν προ-
τάσεων, αἵτινες εἶναι τὸ κάτοπτρον τῆς διαυγείας καὶ ἀπλότητος
καὶ ἀκριθείας τῆς διανοίας αὐτοῦ ⁴⁾ καὶ ἀπετέλουν τὴν ἀφελῇ καὶ
ἀνεπιτήδευτον ἐκείνην χάριν, τὴν *jucunditatem in affectatam*, ἣν
δικαίως ἐξαίρει ὁ Κοιντιλιανὸς (ἐν X, I, 82) πραγματευόμενος
περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου αὐτοῦ ⁵⁾. Κατέλιπε δὲ κατὰ Διο-
γένην (ἐν II, 56) περὶ τὰ 40 βιβλία (οὐχὶ συγγραφάς) ⁶⁾, ὥστε
πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀριθμούμενα συγγράμματα περιῆλθον σῶα εἰς
ἡμᾶς ⁷⁾ καὶ δὴ καὶ τινὰ νόθα ἐν αὐτοῖς. Τῶν συγγραμμάτων δὲ
τούτων τὰ μὲν πλείστα εἶναι ἱστορικά, ἄλλα δὲ φιλοσοφικά, ἄλλα
δ' ἀνήκουσιν εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν καὶ ἄλλα εἰς τὰ τα-
κτικά. Ὡς πραγματευθῶμεν δὲ πρῶτον περὶ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ
συγγραμμάτων, ἃν καὶ σκοπιμώτερον θὰ ἦτο δι' ἄλλους λόγους
νὰ ὁρμηθῶμεν ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν, μόνον ὁῖοτι ἐν τῷ περὶ τῆς
ἱστοριογραφίας κεφαλαιῷ πραγματευόμεθα περὶ αὐτοῦ.

ἑρίως. Καὶ ὁ Λογγίνος δὲ ἐν τῇ εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένη συγγραφῇ Περὶ ὕψους 8 [Rhet.
gr. ed. Spengel I, 252] λέγει, ὅτι ἔγραψε καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ Ξενοφώντος, «ὥς καὶ ἐν
τοῖς περὶ Ξενοφώντος ὁριστάμεθα».

¹⁾ Καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ εὕρισκον διαφορὰς ἀπὸ τῆς αὐστηρᾶς ἀτθίδος Ἰδὲ Ἑλλά-
διον παρὰ Φωτίῳ, κειρ. 533 b, 25, ὅς φέγει τὴν αἰτιατικὴν νομείας ἀντὶ τῆς νομείας
κειμένην. Ἄλλα ἀποδεικνύει ὁ Rutherford, The new Phrynichus σελ. 101 κ. ε.

²⁾ Σουΐδας ἐν λ. Ξενοφώντι.

³⁾ Cicero. Orat. 32 καὶ 62 Διογ. Λαέρτ. II, 57. Tacit. Dialog. 31.

⁴⁾ Παράδ. Διονύσιον ἐν Ἐπιστολῇ πρὸς Πομπήϊον 4, ἐν ᾗ λέγει «Ξενοφῶν ἡρο-
δότου ζηλωτὴς ἐγένετο κατ' ἀμφοτέρους τοὺς χαρακτῆρας τὸν τε πραγματικὸν καὶ τὸν
λεκτικόν».

⁵⁾ Ὅτι δὲ οὐ κατεφρόνει καὶ τῆς ῥητορικῆς, ἀποδεικνύει ὁ H. Schacht, De Xeno-
phontis Studiis rhetoricis, Dissert. Berol. 1890.

⁶⁾ Τὰ σωζόμενα συγγράμματα ὁμοῦ λαμβανόμενα ἀποτελοῦσι 37 βιβλία, ἧ, ἃν ἀπο-
δεχθῶμεν τὴν εἰς 9 βιβλία διαίρεσιν τῶν Ἑλληνικῶν, 39. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ ἀριθμοῦ
κατὰ Wachsmuth ἐν Rhein. Mus. 34, 334 ὁρμαῖται ὁ Διογένης.

⁷⁾ Δὲν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἡ ὑπὸ τοῦ Στοβαίου ἐν Ἀνθολογίῳ 88, 14 μνημονευομένη
συγγραφὴ περὶ Θεογνίδους, ἥς τὸ γνήσιον ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ νεώστ' ὁ Immsch,
Xenophon über Theognis ἐν ταῖς Comment. Ribbeckianae 71-98.

242. Κύρου Ἀνάβασις ἐν βιβλίοις 7 ¹⁾. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὠνομάσθη μὲν ἐκ τοῦ πρώτου μικροτέρου μέρους (I, 1-6), ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ πορεία τοῦ Κύρου ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας ²⁾, ἀλλὰ κυρίαν ὑπόθεσιν ἔχει τὴν μετὰ τὴν μάχην παρὰ τὰ Κούναξα κατάβασιν τῶν μυρίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ξενοφῶντος. Ἡ τόλμη δὲ καὶ ἡ μετὰ δεξιότητος κατόρθωσις τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, πρὸς ὃ παρέβαλον τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατηγοῦ Μορώ διὰ τῶν στενῶν παρόδων τοῦ μέλανος ὄρυμμο (Σβαρτσβάλδου) τῷ 1796, ἀποτελοῦσι τὸ ἐπαγωγώτατον μέρος τοῦ ὅλου ἔργου. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν δ' ἔργων τῶν ἀρχαίων μόνον τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος περὶ τοῦ γαλατικοῦ πολέμου δύνανται ν' ἀμιλλῶνται πρὸς τὴν Ἀνάβασιν τοῦ Ξενοφῶντος. Διηγεῖται δὲ τὰ γενόμενα ὁ Ξενοφῶν ὡς βραδύτερον καὶ ὁ Καῖσαρ οὕτως, ὥστε περὶ ἑαυτοῦ μόνον ὡς περὶ τρίτου προσώπου ὁμιλεῖ ³⁾, ἵνα οὕτως ἀποδείξῃ τὴν διήγησιν ἔλως ὡς ὑπὸ ξένου πρὸς τὰ πράγματα γινομένην. Ἐκ τούτου ἐνίοτε ὡς ἐν I, 8, 18 καὶ V, 4, 34 ⁴⁾ ἐπάγεται γνώμην τινα προτάσων τὸ λέγουσιν τινες, ἐν ᾧ κυρίως πρόκειται περὶ παρατηρήσεως ὑπ' αὐτοῦ τούτου γενομένης. Ἐκ τούτου δὲ τεκμαιρόμεθα, ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐκδούς τὸ ἔργον δὲν ὠνόμασε τὸν συγγραφέα. Ἀλλ' ἐν τοῦτοις φαίνεται παράδοξον, ὅτι ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν Ἑλληνικῶν (ἐν κεφ. 1, 2) ἄλλον τινὰ ὑποδεικνύει ὡς συγγραφέα τῆς Ἀναβάσεως, Θεμιστογένη τὸν Συρακούσιον. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι

¹⁾ Ἡ εἰς βιβλία διαίρεσις προέρχεται ἐκ μεταγενεστέρας χειρὸς, ἐξ ἧς καὶ αἱ ἐν ἀρχῇ ἐκάστου βιβλίου εἰσαγωγαί, ἐν αἷς δηλοῦνται τὰ περιεχόμενα. Παράδ. Birt, *Ant. Buch.* 464 κ. ἐ. Ὁ Ἀρρίανός βεβαίως δὲν εὔρεν ἐν τῷ ἀντιτύπῳ, ὅπερ ἐκέκτητο, τὰς εἰσαγωγικάς ἐκείνας παρενθήκας, διότι ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ Ἀνάβασι ἀρχεῖται ἐκάστου βιβλίου ἄνευ τινὸς εἰσαγωγῆς.

²⁾ Ἐπειδὴ χαλαρῶς συνδέεται τὸ πρῶτον βιβλίον πρὸς τὰ ἐπόμενα, ὁ Osberger ἐν Προγράμματι ἐκδοθέντι τῷ 1896 ἐν Speier ἀποδέχεται, ὅτι ποτὲ αὐθιγέστατον ἦτο τοῦτο.

³⁾ Μόνον ἐν τῷ νόθῳ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ VII, 8, 25 ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον πρόσωπον ἐπ' ἡλθόμεν.

⁴⁾ Ὁ Κόδετος καὶ ἄλλοι κριτικοὶ ἀμφιδάλλουσι περὶ τῆς γνησιότητος τῶν δύο πρώτων χωρίων καὶ ἔχουσιν ἴσως δίκαιον. Τὸ δὲ λ ἐ γ ε τ α ἐν II, 2, 6 δὲν φαίνεται παράδοξον.

τὸ ἄριστον καὶ ἐπαγωγότατον τῶν συγγραμμάτων ἐξέδωκεν οὐχὶ μόνον ἀνωνύμως, ἀλλὰ δὴ ψευδωνύμως. Διότι, ὅτι τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐπραγματεύθη πλήν τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Στυμφαλίου Σοφαινέτου, οὗ τὴν 'Ανάβασιν τετράκις μνημονεύει ὁ γεωγράφος Στέφανος ὁ Βυζάντιος ¹⁾, καὶ ὁ Θεμιστογένης ²⁾ ἰδίᾳ, τοῦτο δὲν φαίνεται πιστευτὸν καί, ὡς ἐκ τοῦ Πλουτάρχου, καὶ τοῦ Τζέτζου καταφαίνεται, οἱ παλαιοὶ ὡς βέβαιον ἀπεδέχοντο, ὅτι ὑπὸ ψευδεῖ ὀνόματι ἐξεδόθη τὸ ἔργον ³⁾.

Συνεγράφη δ' ἡ 'Ανάβασις βεβαίως, ὅτε ὁ Ξενοφῶν ἐγκατασταθεὶς ἐν Σκιλλοῦντι εἶχε σχολὴν πρὸς φιλολογικὰ ἔργα, ὡς τοῦτο πιθανὸν καθιστᾷ καὶ ἡ περιγραφή τοῦ χωρίου ἐν V, 3, 94). Νεώτερός τις μάλιστα κριτικός ⁴⁾ ἐνόμιζεν, ὅτι ὥφειλε νὰ συμπερίρνη ἐκ τῶν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐν Σκιλλοῦντι ἐορτῆς παρατατικῶν ἐποίει θυσίαν, μετεῖχον τῆς ἐορτῆς, ὅτι ἤδη εἶχεν ἐγκαταλίπει ὁ Ξενοφῶν τὸν Σκιλλοῦντα, ὅτε συνέγραφε τὸ ἔργον. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι συμπέρασμα δὲν φαίνεται ἀναγκαῖον καὶ τὸ μνημονευθὲν χωρίον ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ὡς καὶ ἡ νεανικὴ ζωηρότης

¹⁾ Στέφ. Βυζ. ἐν τοῖς περὶ Καρδοῦχων, Ταόχων, Φύσκιων, Χαρμάνδης. Τὸν Σοφαινέτον ὡς ἴσως καὶ τὸν Κτησίαν φαίνεται ὅτι ἐπωφελέθη διὰ τοῦ 'Εφόρου ὁ Διόδωρος ἐν XIV, 19-31 ἐν ἐκείνοις, ἅτινα διαφέρουσι τῶν τοῦ Ξενοφῶντος.

²⁾ Τῆς ἐναντίας γνώμης ὑπερμαχεῖ ὁ Schenkl. Xenophontische Studien ἐν Sitzungsber. der Wiener Akademie 1868, ἐν σελ. 625 κ. ἐ. 'Ο Σουλῆδας λέγει περὶ τοῦ Θεμιστογένης, ὅτι ἔγραψε καὶ ἄλλα τινὰ περὶ τῆς ἐαυτοῦ πατρίδος. Βεβαίως δ' ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ περιελθούσα εἰς ἡμᾶς 'Ανάβασις ἀναμφισβητήτως συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος.

³⁾ Πλούτ. ἐν Πότερ. 'Αθ. κατὰ πολ. ἡ σοφ. ἐνδοξότ. 1 [τόμ. 2 σελ. 456 ἐκδ. Βερν.] Τζέτζ. Χιλ. VII, 930. Σκοτεινὸν πάντοτε παραμένει τὸ ἐν 'Αναβ. II, 6, 4 ἄλλῃ γέγραπται περὶ πράγματος, περὶ οὗ οὐδαμοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἔγραψέ τι ὁ Ξενοφῶν.

⁴⁾ 'Ὅπως ἀξιόπιστος δὲν εἶναι ὁ συλλογισμὸς οὗτος, διότι δυνατόν εἶναι, ὡς ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 313 ἀπεδέχεται, νὰ προστεθῇ τὸ περὶ Σκυλλοῦντος ἐκεῖνο χωρίον, καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ ἐπίλογος τῆς Κύρου Παιδείας, βραδύτερον κατὰ τινὰ νέαν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου. Ἄξιον λόγου εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐν I, 8, 26 ἀναφέρεται εἰς τὴν τοῦ Κτησίου περσικὴν ἱστορίαν, ἥτις βεβαίως ἐξεδόθη μετὰ τὸ 398.

⁵⁾ Schenkl ἐνθ' ἀνωτέρω.

τῆς διηγήσεως ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ Ἀνάβασις ἀνήκει εἰς τὰ πρωιμώτατα ἔργα τοῦ συγγραφέως.

243. Κύρου παιδεία. Ἡ εἰς 8 βιβλία διηρημένη Κύρου Παιδεία εἶναι εἰδὸς τι ιστορικῆς, ὠρισμένον σκοπὸν ἐπιδιωκούσης μυθιστορίας, ἐν ᾗ προβάλλεται Κύρος ὁ πρεσβύτερος ὡς παράδειγμα χρηστοῦ βασιλέως. Τοσοῦτον δ' ἀφίσταται τῆς ἀληθείας, ὥστε παραποιεῖ γεγονότα εἰς πάντας γνωστὰ ἄλλοθεν¹⁾. Οὕτως ἐν ᾧ ὁ Κύρος, ὡς πάντες ἐκ τοῦ Ἡροδότου ἐμάθομεν (I, 214), ἀποθνήσκει βιαίως μαχόμενος πρὸς τοὺς Μασσαγέτας, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (ἐν Κύρ. Παιδ. VIII, 7) ἤρεμος μεταβαίνει ἀπὸ τῆς ζωῆς εἰς τὸν θάνατον οὕσας πρότερον εἰς τοὺς θεοὺς καὶ συγκινητικώτατα ἀποχαιρετίσας διὰ μακροῦ λόγου τὰ τέκνα καὶ τοὺς φίλους²⁾. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἐν ἐκάστη μυθιστορίᾳ ἀναγκαῖα εἶναι καὶ ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἔρως, ἐνέπλεξε καὶ ὁ Ξενοφὼν εἰς τὴν διήγησιν αὐτοῦ τὴν εὐγενῆ μορφήν τῆς Πανθείας, ἥτις καὶ ὡς αἰχμάλωτος ἐμμένει πιστῇ εἰς τὸν σύζυγον Ἀβραδάτην καὶ συγκινητικώτατα ἀποχαιρετίζει αὐτὸν ἀπερχόμενον εἰς τὸν πόλεμον (VI, 4) καὶ ἐπὶ τέλος ἀποθνήσκει ἐπὶ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ (VII, 3). Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐπιγραφὴν ἀνεμένομεν νὰ μάθωμεν μόνον, πῶς ἐπαιδεύθη ὁ Κύρος, ἀλλὰ τὸ ἔργον ἀφηγεῖται σύμπαντα τὸν βίον τοῦ βασιλέως ἐκείνου. Ἡ ἐπιγραφὴ ἄρα ὑποδεικνύει ἐξ ὑπαρχῆς τὸν σκοπὸν, εἰς ὃν τὸ βιβλίον τείνει, ὅτι ὅτληα δὴ τὰ κατορθώματα καὶ ἡ εὐπραγία τοῦ βασιλέως καὶ αἱ χρησταὶ ἀρχαί, εἰς αἷς ἐστηρίζετο ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, εἶχον τὴν ρίζαν ἐν τῇ ὀρθῇ παιδείᾳ³⁾.

¹⁾ Καὶ ἄνευ ἀποχερῶντος λόγου διαστρέφει ὁ Ξενοφὼν τὰ γεγονότα, ὡς ἐν I, 4, 4 καὶ VIII, 6, 20, ἐν οἷς διατείνεται, ὅτι ὁ Κύρος ἐπῆρξε τῆς Αἰγύπτου, ἐν ᾧ βεβαίως ὁ Καμβύσης ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον.

²⁾ Ἡδὴ ὁ Κικέρων ἐν epist. ad Quint. I, 1, 8 λέγει: *Cyrus ille a Xenophonte non ad historiae fidem scriptus, sed ad effigiem iusti imperii*. Παράδ. Διονυσ. Ἐπιστ. πρὸς Πομπ. 4 «Κύρου παιδείαν, εἰκόνα βασιλείας ἀγαθοῦ καὶ εὐδαίμονος».

³⁾ Κύρ. Παιδ. I, 1, 6 «ποιᾷ τινὶ παιδείᾳ παιδευθεὶς τοσοῦτον διήνεγκεν εἰς τὸ ἀρχειν ἀνθρώπων». Ῥοπήν δ' εἰς τὸ ὄνομα ἔσχε καὶ ἐν ταύτῃ τῇ συγγραφῇ ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀναβάσει τοῦτο, ὅτι ἡ ἀφήγησις ἄρχεται ἀπὸ τῆς παιδείας τοῦ Κύρου. Παράδ. καὶ Νικολάου Δαμασκηνοῦ § 467.

Τὸ ὅλον δ' εἶναι ἐγκώμιον τῆς ἀπολύτου μοναρχίας, ἥτις ἐρείδεται μὲν εἰς τὴν χρηστότητα τοῦ ἄρχοντος, δὲν ἀνέχεται ὅμως τὴν ἐλευθέραν τῶν ἄλλων μελῶν συμμετοχὴν τῶν τῆς πολιτείας, ὅπερ κυρίως ἀπετέλει τὸ ἰδανικὸν πολιτείας κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων. Ἡ ἐπίνοια δὲ τῆς ἀποδείξεως τοῦ Κύρου ὡς τοῦ ἰδανικοῦ χρηστοῦ ἄρχοντος δὲν ἐπῆλθεν ἴσως εἰς τὸν νοῦν τοῦ Ξενοφῶντος τὸ πρῶτον. Διότι, ὡς ἐκ τοῦ Διογένους μανθάνομεν (VI, 16), καὶ ὁ σωκρατικὸς Ἀντισθένης εἶχε γράψῃ διάλογον, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο Κύρος ἢ περὶ βασιλείας, ἃν καὶ δὲν δυνάμεθα ἀληθῶς νὰ ὀρίσωμεν, πότερον τῶν ἔργων ἐγράφη πρότερον, διότι δὴ δὲν εἶναι βέβαιον, πότε συνεγράφη ἡ Κύρου παιδεία. Καὶ ὁ μὲν ἐπίλογος VIII, 8, ἐν ᾧ καταφαίνεται, ὅποσον διεφθαρμένοι ἦσαν εἰ τότε Πέρσαι καὶ ὅποσον ἀφίσταντο τῆς παλαιᾶς παιδείας, ἐγράφη πάντως οὐχὶ πρὸ τοῦ 364¹⁾. Ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν ὀνομαστῶν κριτικῶν κηρύττουσιν αὐτὸν νόθον καὶ πάντως, ὡς φαίνεται, προσετέθη βραδύτερον εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ξενοφῶντος εἴτε ὑπ' ἄλλου τινός²⁾. Ἡ δὲ παράδοσις τοῦ Γελλίου (ἐν Ἀττ. νυκτ. XIV, 3), ὅτι ὁ Ξενοφὼν γράψας τὴν Κύρου παιδείαν ἠθέλησε νὰ παράσῃ ἔργον τι ἀντιβῆσπον μείζονός τινος, τότε τὸ πρῶτον ἐκ δοθέντος μέρους τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος, προϋποτίθεται, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ξενοφῶντος συνεγράφη πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ὅλης εἰς ἡμᾶς περιελθούσης πολιτείας τοῦ Πλάτωνος.

244. Ἑλληνικά. Τὰ δ' Ἑλληνικά εἰς 7 διηρημένα βιβλία³⁾ περιλαμβάνουσι τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 411 μέχρι τοῦ

¹⁾ Εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀρταξέρξου II (ἀποθανόντος τῷ 362) τάττει ὁ Διόδωρος ἐν XV, 92 τὰς ἐν τῷ ἐπιλόγῳ ἐκεῖνῳ μνημονευμένας ἀμύτητας τοῦ Πρωμίθρου.

²⁾ Νόθον ἀποδεικνύουσι τὸν ἐπίλογον ὁ Valckenaer καὶ ὁ F. A. Wolf. Ἰδε Schenkl ἐν Jahrb. für Phil. 1861 σελ. 540 κ. ἐ. Ὁ δὲ Beckhaus ἐν Zeitschrift für Gymnas. XXVI, 226 κ. ἐ. ἀποδίδει τὸν ἐπίλογον εἰς τὸν νέον Ξενοφῶντα, ὡς καὶ ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 312. Ἀξίον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὅμοιον ἐπίλογον ἔχει καὶ ἡ Λακεδαιμονίων πολιτεία, περὶ ἧς ἴδε § 248.

³⁾ Ὑπῆρχε καὶ ἔκδοσις εἰς 9 βιβλία διηρημένη, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Schäfer ἐν Jahrb. für Phil. 1870 σελ. 527 τεκμαιρόμενος ἐκ τῶν παραπομπῶν τοῦ Ἀρποκρατίωνος.

362, ἤτοι ἀπὸ τοῦ χρόνου, εἰς ὃν καταλήγει τὸ ἔργον τοῦ Θουκυδίδου, μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔργον ὅλως ἀποτόμως ἄρχεται διὰ τοῦ μετὰ δὲ ταῦτα, βεβαίως θέλει νὰ θεωρῇται ὡς παρέχον ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ μέρει τὰ ἐχόμενα ἢ συμπλήρωμα τι τοῦ ἀτελοῦς ἔργου τοῦ Θουκυδίδου¹⁾. Ἀλλὰ καὶ ὁ ψυχρὸς ἐπίλογος: «ἐμοὶ μὲν δὴ μέχρι τούτου γραφέσθω, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἴσως ἄλλῳ μελήσει» παρέχει τὴν ὑποψίαν, ὅτι οὐχὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς συνεπέρανε τὸ ἔργον. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἐντέχνου προοιμίου καὶ ἐπιλόγου στερεῖται τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον πλὴν τινων ἐπιτυχῶν μερῶν πολὺ ἀπέχει τῶν λεπτῶς ἐπειξεργασμένων ἔργων, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν, τῆς Ἀναβάσεως καὶ τῆς Κύρου Παιδείας. Ἐπειδὴ δ', ὡς ἐκ παρατυχούσης τινὸς παρατηρήσεως (ἐν VI, 4, 36) τοῦ συγγραφέως μανθάνομεν, καὶ μετὰ τὸ 339 ἔτι εἰργάζετο πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου, φαίνεται πιθανώτατον, ὅτι δὲν εἶχε περιρρίνῃσιν καὶ ἐτοιμάσῃ αὐτὸ πρὸς ἑκδόσιν²⁾. Ἐκ τούτου δὲ παρέμειναν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ ἱχνυ τὰ ὑποδηλοῦντα, ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον μέρη κατὰ διαφόρους χρόνους ἐγράφησαν. Οὕτως ὁ Νειβούρος³⁾ πρῶτος ἔτρεψε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων εἰς τοῦτο, ὅτι, ἂν ἐν τέλει τοῦ δευτέρου βιβλίου

¹⁾ Ὁ Friedrich ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. ἀποδέχεται, ὅτι ἡ σύναψις αὕτη ἐγένετο βραδύτερον ὑπὸ τοῦ συντάκτου.

²⁾ Ὁ Grosser ἐν Jahrb. für Philologie 93 (1866) 721 κ. ἐ., 95 737 κ. ἐ., 105, 723 κ. ἐ. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ τὰ Ἑλληνικὰ ὡς ἐπιτομὴν μεταγενεστέραν, εἰς ἣν γνώμην ἄγει ἰδίως τὸ ἐν τῇ Ἀναβάσει (II, 6, 4) ἄλλῃ γέγραπται, διότι ἐκεῖ ὁπισθεῖται τι, ὅπερ δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς σωζομένοις Ἑλληνικοῖς. Τὴν περὶ ἐπιτομῆς γνώμην προλαβὼν εἶχεν ἐξενέγκῃ ὁ Κυπριανός, Περί τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφώντος ἐν Ἀθήναις 1859, καθ' οὗ ἀντεπεξῆλθεν ἐρῶμένως ὁ Vollbrecht, De Xenophontis Hellenicis in epitomen non coactis Hannover 1874. [Ἰδε καὶ Φιλίστ. τόμ. α. σελ. 105-115 καὶ β'. 66-79 καὶ 107-134, 339-356 καὶ 451-463 καὶ γ'. 481-515]. Ὅτι τὰ εἰς τὸν Ἀγησilaον ἀναφερόμενα μέρη οὐχὶ ἐν ἐπιτομῇ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ἐγγυᾶται τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἀγησιλάου.

³⁾ Niebuhr, Ueber Xenophons Hellenica ἐν τοῖς Kleinen Schriften I, 464 κ. ἐ. Ἐὰν ἐναντία ἴδῃ παρὰ Ed. Schwartz ἐν τῷ Rhein. Mus. 44 (1889) 182 κ. ἐ. καθ' ὃν τὰ Ἑλληνικὰ συνεγράφησαν συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως καὶ πρὸς ἓνα ὥρισμένον σκοπὸν τῷ 357.

λέγεται περὶ τῶν διαλλαγείσων φατριῶν τῶν Ἀθηναίων, « ὅτι καὶ νῦν ὁμοῦ τε πολιτεύονται καὶ τοῖς ὅρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος », ἀδύνατον ἦτο νὰ γράψῃ τοιοῦτόν τι ὁ Ξενοφῶν καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης, ὅτε πλέον πρὸ πολλοῦ εἶχε περιέλθῃ εἰς λήθην ἡ διαλλαγὴ ἐκείνη καὶ ὅλως νέαι ἐπεκράτουν σχέσεις. Ἐκ τούτου ἀπεδέχετο, ὅτι ὁ Ξενοφῶν μόνον τὰ δύο πρῶτα βιβλία τοῦ πρώτου συνέγραψε ὡς συνέχειαν τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου. Περαιτέρω δ' ἐχώρησαν οἱ νεώτεροι ὑποδεικνύοντες τὴν διαφορὰν κατατομὴν μετὰ τὸ V, 1 καὶ τὴν τῶν διαφόρων μερῶν διαφορὰν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου¹⁾. Τὰ πρῶτα δύο ἀληθῶς βιβλία, ἡ ἀκριβέστερον τὸ μέρος ἀπὸ τοῦ I, 1-II, 3, 10, συμπληροῦσιν ἐν μορφῇ χρονικῶν ἀναγραφῶν καὶ ξηρᾷ λέξει ὅλως ἀπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως τὴν ἱστορίαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Πρὸς ταῦτα δὲ συνάπτεται ἔπειτα ἐν ἀνθηρᾷ καὶ ζωηρᾷ λέξει καὶ μετὰ προφανοῦς λακωνισμοῦ ἡ διήγησις τῶν γενομένων μέχρι τοῦ 387, ἢτοι μέχρι τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου καλουμένης εἰρήνης II, 3, 11 - V, 1, 36. Εἶναι δὲ πῶς τοῦτο τὸ μέρος ἐγκώμιον τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀγησιλάου καὶ φαίνεται συγγραφὴν ὑπὸ τοῦ Ξενοφάντος περὶ τὸ 384 ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ ἀγαθὰ, ὧν παρ' αὐτοῦ ἀπέλαυσεν²⁾. Ἀλλ', ἐν ᾧ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἀκριβῶς διηγεῖται τὰ γενόμενα κατὰ τὸν τρόπον τῶν χρονικῶν ἀναγραφῶν διορίζων τὰ κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους γινόμενα, ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοσοῦ-

¹⁾ Nitsche, Ueber die Abfassung von Xenophons Hellenika, Programm des Berliner Sophien-Gymnasiums 1871. Παράδ. καὶ Roquette ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 64, δὲ μετὰ τοῦ Dittenberger ἐν Hermes XVI, 330 ἐπάγεται εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ καὶ ἰδιότητάς τινος γλωσσικῆς (ἰδίως τὴν χρῆσιν τοῦ μήν). Ἴδε καὶ Hartmann, Anal. Xenoph., ἐν σελ. 35 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Ἐν Ἑλλην. IV, 3, 16 λέγει περὶ τῆς ἐν Κορωνείᾳ μάχης « καὶ πῶς ἐγένετο οἷα οὐκ ἄλλη τῶν γ' ἐφ' ἡμῶν », ὅπερ δὲν φαίνεται ὀρθῶς ἔχον λεγόμενον μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην. Ἀλλ' ἡ αὕτη ἔκφρασις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν Ἀγησ. κεφ. II, 7, δὲ βεβαίως ἐγράφη μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην. Τὴν γνώμην τοῦ von Leutsch ἐν Philol. 33, 97, ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐδημοσίευσεν τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία ὑπὸ τῷ ψευδωνύμῳ Κρατίπου, ἀναιρεῖ ὁ Rühl ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 1883 σελ. 738 κ. ἐ. Εἰς τὸ χωρίον τῶν Ἑλλην. V, I, 36 ἀναφέρεται ὁ Ἰσοκράτης ἐν Πανηγυρικῷ 139.

τον ἀπέχει τοῦ τρόπου τούτου τῆς διηγήσεως, ὥστε καὶ σπουδαῖα γεγονότα, οἷον ἡ περὶ τὴν Κνίδον μάχη, ἐν παρέργῳ μνημονεύονται. Ἀπὸ τοῦ τετάρτου δὲ κεφαλαίου τοῦ πέμπτου βιβλίου μεταβαίνων εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων γενομένης καταχρήσεως τῆς δυνάμεως ὡς πρὸς τὰς Θήβας προοιμιάζεται οὕτως, ὥσπερ νέον τι βιβλίον ἤρχετο ἄλλοτε ποτὲ ἐντεῦθεν. Πρὸς τοῦτοις δ' ἐν τῷ μέρει τούτῳ ὑπερισχύουσι μὲν πλέον ἢ ἐν τῷ δευτέρῳ αἱ πολιτικαὶ καὶ ἠθικαὶ σκέψεις καὶ ἐκ τούτου ἐν ἡγετονίᾳ εἶναι τὸ κύριον ἔργον τοῦ ἱστορικοῦ, ἡ ἀκριβὴς ἀφήγησις τῶν γεγονότων, ἀλλ' ἐν τοῦτοις διατηρεῖται ἀμείωτος ἡ φιλολακωνικὴ τάσις. Ὅτι δ' ἡ τελικὴ διάταξις, ἥτοι ἡ σύνταξις τῶν κατὰ διαφόρους χρόνους συγγραφέντων καὶ ἰσως καὶ ἐκδοθέντων μερῶν, ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος αὐτοῦ ἐγένετο, δυσχερέστατον εἶναι πλέον ν' ἀποδειχθῇ. Τοῦτο δὲ μόνον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον, ὅτι πολλὰ γλωσσήματα προστεθῆσαν ὑπὸ μεταγενεστέρων εἴτε πρὸς συμπλήρωσιν εἴτε πρὸς ὀρισμὸν τοῦ χρόνου¹⁾.

245. Ὁ δ' Ἀγησίλαος, τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως Ἀγησιλάου, συνδέεται στενότερα πρὸς τὰ Ἑλληνικά, διότι καὶ ταῦτα κυρίως προετίθεντο νὰ ἐγκωμιάσωσι τοὺς πολιτικούς σκοποὺς καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα τοῦ ἐξαιρέτου ἀνδρός. Ἀληθῶς δὲ μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἐπελθόντα κατὰ τὴν ἐπ' ἀνάγκην τῆς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον στρατείας κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 361/360 πλεῖστοι ὅσοι ἐπιχείρησαν νὰ ἐγκωμιάσωσιν αὐτόν²⁾. Εἰς τὰ ἐγκώμια δὲ ταῦτα ἀνήκει καὶ ἡ εἰς ἡμᾶς περιελθοῦσα, ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὑπερμέτρως ἐπαινεθεῖσα συγγραφὴ, εἰς ἣν ἀποσπασθέντα περιελήφθησαν ἐπὶ λέξει κεφάλαια ὅλα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν³⁾.

¹⁾ Unger, Die historischen Glosseme in Xenophons Hellenika ἐν Sitzungsbericht der Bayer. Akad. 1882. Beloch ἐν Philol. 43, 261 κ. ἐξῆς.

²⁾ Ἰσοκρ. Ἐπιστ. 9, 1.

³⁾ Cicero epist. ad famil. V, 12, 7. Ἀξίαι παρατηρήσεως εἶναι αἱ μικραὶ διαφοραὶ ὡς καταδεικνύουσαι, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ μείζονα ῥοπὴν ἔσχεν ὁ Ἰσοκράτης καὶ διὰ τοῦτο, ἂν μὴ τέλειον, πάντως ὅμως ἐπιμελέστερον νῦν ἀποφεύγεται ἡ ἐπαλληλία τῶν φωνηέντων, ἡ χασμωδία. Ἐξ ἑτέρου ὅμως παράδοξον φαίνεται, ὅτι ἐν τῷ Ἀγησιλάῳ

Διημψεσθητήθη ἐν τούτοις, ἂν ὁ Ξενοφῶν αὐτὸς εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐγκωμίου, ἀλλ' οὐχὶ μετ' ἀποχρώντων λόγων¹⁾.

Ὁ δ' Ἰέρων, μικρά τις συγγραφὴ συγγενοῦς χαρακτῆρος, εἰσηγείται διάλογόν τινα τοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου πρὸς τὸν πρεσβύτερον Ἰέρωνα περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ιδιωτικοῦ βίου ἐν σχέσει πρὸς τὸν βίον τῶν τυράννων καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἄρχων τις δύναται ν' ἀποδείξῃ τὴν χώραν αὐτοῦ εὐδαίμονα. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο προῆλθε μὲν βεβαίως ἐκ τῶν σχέσεων, αἵτινες συνέδεον τὸν Ξενοφῶντα πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Διονυσίου, μεθ' οὗ ὁ συγγραφεὺς κατὰ τὸν Ἀθήναιον (X, 427 f) συνεποσίαζε ποτε, ἀλλ' ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας πομπὴν τῶν πρέσβων τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου τῷ 384, ἢ εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ἀρχὴν Διονυσίου τοῦ νεωτέρου τῷ 367²⁾.

246. Τὰ δ' Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους εἰς τέσσαρα βιβλία διηρημένα ἐπόρισαν μὲν εἰς τὸν Ξενοφῶντα δόξαν φιλοσόφου ἀνδρός, ἀλλ' ἀληθῶς εἶναι καταληπτὰ εἰς πάντας ἀπομνημονεύματα ἐκ τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους ἀνευ πολλῆς φιλοσοφικῆς οὐσίας. Ἀφορμὴ δὲ τῆς συγγραφῆς ταύτης ἐγένοντο αἱ

ἀπαντῶσι τύποι τῆς παλαιότερας γλώσσης ὡς ἐπεσθαι, ἀμφὶ μετ' αἰτιατικῆς, μείων, ἐν ᾧ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς συνῶδ' πρὸς τὴν νεωτέραν ἀντιῶδα ἀναγινώσκωμεν τὰ ἀκολουθεῖν, περὶ μετ' αἰτιατικῆς, ἐλάττω. Ἐκ τούτου φαίνεται ἢ ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ ἀνασυνετέλθουσιν βραδύτερον, ἢ ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐκδίδων τὸν Ἀγησίλαον ἐτήρησε τὴν γραφὴν τοῦ παλαιότερου χειρογράφου, τῆς πρώτης ἀναγραφῆς. Τὸ πρῶτον φαίνεται πιθανώτερον καὶ ἀποδέχεται ὁ Rosenstiel, *De Xenophontis historiae parte bis edita* 1882, τὸ δεύτερον ἀποδέχεται ὁ Friedrich, *Zu Xen Hellemica und Agesilaos* ἐν τοῖς *Jahrb. für Philol.* 1896 σελ. 298.

¹⁾ Προσacroῦμεν εἰς τὴν ἐν I, 6 παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Ἀγησίλαος ἔτι νεὸς ὢν ἔτιχε τῆς βασιλείας, ἐν ᾧ ἀληθῶς ἦτο ἤδη τεσσαρακοντούτης, ὅτε κατέστη εἰς τὴν ἀρχήν. Ἐκ τούτου ὁ Beckhaus ἐν *Zeitschrift für Gymnasialwesen* 26, 225 κ. ἐ. ἀποδέχεται, ὅτι ὁ ἔγγονος τοῦ Ξενοφῶντος συνέγραψε τὸ ἔργον. Ἀλλ' ἐκ τινος χωρίου τοῦ Ἀθηναίου IV, 138 ε ὁ βίβλιολάθας καλούμενος Πολέμων, ὁ ὀνομαστός ἀρχαιολόγος, ἀνεγνώρισε τὸ ἔργον ὡς Ξενοφώντειον. Παράδ. Nitsche, *Jahresber. der Altertumsw.* V, 1, 31 [V ἔτος τόμ. 9. 1877 σελ. 31 κ. ἐ.] κ. ἐξῆς.

²⁾ Ὁ Nitsche ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 25 κ. ἐ. ἀποδέχεται τὴν δευτέραν γνώμην καὶ ἀναρεῖ τὰ τοῦ Sitzler, ὃς ἀμφιβάλλει περὶ τῆς γνησιότητος καὶ ταύτης τῆς συγγραφῆς.

ὕβρεις τοῦ σοφιστοῦ Πολυκράτους, ὃς συνέγραψε περὶ τὸ 394 κατηγορίαν τοῦ Σωκράτους ¹⁾. Καὶ ἐν μὲν τῇ εἰσαγωγῇ παρίσταται τὸ ἔργον ὡς ἀπολογία τις πρὸς τὰς ἀδίκους κατηγορίας τῶν κατηγορῶν, καὶ δὴ οὐ μόνον τοῦ Ἀνύτου καὶ Μελήτου, ἀλλὰ μάλιστα αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ σοφιστοῦ· ἵσταται ἄρα ἐπὶ τῆς αὐτῆς βαθμίδος μετὰ τῆς Ἀπολογίας τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλ', ἐν ᾧ ὁ Πλάτων ἐνετύπωσεν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸν τύπον ἀληθοῦς ἀπολογίας τοῦ κατηγορουμένου Σωκράτους, ὁ Ξενοφῶν παρέρχεται αὐτὸς καὶ ὑποτυποῖ γενικὴν τινὰ εἰκόνα τοῦ βίου τοῦ σοφοῦ διδασκάλου ἐν συναφείᾳ πάντοτε πρὸς τὰς κατηγορίας. Αὐτὴ δ' ἡ ἀκρίβεια τῆς εἰκόνος ἀπήτει τὴν διαλογικὴν μορφήν τῆς ἀφηγήσεως ²⁾, διότι δὴ ὁ Σωκράτης κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς σοφιστὰς ἡγάπα διὰ τοιούτου τρόπου νὰ ἐκφέρῃ τὰς γνώμας αὐτοῦ. Βεβαίως δ' εἶχον ἐκδοθῇ τότε πολλοὶ τοιοῦτοι σωκρατικοὶ διάλογοι καὶ ὁ Ξενοφῶν ἠθέλησε νὰ παράσχῃ νέας συμβολὰς εἰς τιμὴν τῆς μνήμης τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς διηγούμενος εἴτε ὅσα αὐτὸς ἀπεμνημόνευσεν, εἴτε ὅσα παρ' ἄλλων ἤκουσεν. Ἄν δὲ πολλάκις τῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος διαλόγων ἄλλα μὲν πρόσωπα φαίνονται μετέχοντα παρ' αὐτῶν, ἄλλα δὲ παρὰ τῶν Πλάτωνι, τοῦτο οὐδὲν παρὰδόξον εἶναι, διότι βεβαίως μετὰ πολλῶν διελέχθη ὁ Σωκράτης καὶ περὶ τῆς προπαιδείας τῶν πολιτικῶν καὶ περὶ τοῦ καλοῦ καὶ περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν τοιούτων. Μᾶλλον δὲ παράδοξοι εἶναι αἱ ιδέαι περὶ τῆς σκοπιμότητος τῶν δημιουργημάτων, περὶ τῆς θείας προνοίας καὶ τῆς θείας μετοχῆς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διότι αἱ ιδέαι αὗται φαίνονται προτρέχουσαι τῆς ἐξελιξέως τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Ἀλλὰ καθ' ὅλου τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφώντος ἐμποιοῦσι τὴν αἴσθησιν, ὅτι ἀποδίδουσιν ἀκριβέ-

¹⁾ Περὶ τῆς κατηγορίας ἐκείνης ἴδε Ἰσοκρ. ἐν Βουσ. 5 καὶ Σχόλ. εἰς Ἀριστείδου III, 480 ἐκδ. Dind. Τὴν σχέσιν δὲ τῶν Ἀπομνημονευμάτων πρὸς τὴν συγγραφὴν ἐκείνην ἀνεκάλυψεν ὁ Cobet, Nov. lect. 661 κ. ἐ. καὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ ὑπερεμάχησε καὶ ὁ Schenkl, Xenoph. Stud. II, 4 κ. ἐ. ἀναιρῶν τὰς ἀντιλογίας τοῦ Breitenbach ἐν Jahrbüch. für Philol. 99, 301 κ. ἐ. καὶ 115, 455 κ. ἐξῆς.

²⁾ Σπουδαῖόν τι ζήτημα, εἰ διδακτὸν ἢ ἀρετὴ, ἐκτίθεται διαλογικῶς ἐν III, 9.

στερον καὶ πιστότερον τὴν ἀλήθειαν ἢ οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος. Τοῦτο δ' ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Ξενοφών δὲν ἦτο φιλόσοφος καὶ ἐκ τούτου δὲν κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ Σωκράτους ἰδίᾳ θεωρητικὰς ἰδέας. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου ἡ ἔλλειψις ἐκείνῃ φιλοσοφικῆς εὐφυΐας ἀπεδείκνυνεν αὐτὸν πολλαχῶς, ἰδίᾳ ἐν τοῖς ὀρησκευτικοῖς, ἥκιστα ἱκανὸν νὰ κατανοῇ τὸν πυρῆνα τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας. Ἐκ τούτου προήγετο νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἐν ταῖς διδασκαλίαις ἐκείναις ἀνεύρισκε τὰς ἰδίᾳ ἑαυτοῦ πεπερασμένας δόξας. Ἡ ἔλλειψις δ' αὕτῃ φιλοσοφικῆς παιδεύσεως τοῦ συγγραφέως καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ χαλαρᾷ, εἰκαῖα παρατάξει τῶν διαλόγων, ἣν μάτην ἐπειράθησαν νὰ διορθώσωσι νεώτεροί τινες λόγιοι ἀποδεχόμενοι, ὅτι τὸ ἔργον διεσκευάσθη ὑπὸ μεταγενεστέρων ¹⁾.

Ἀνήκουσι δὲ τὰ Ἀπομνημονεύματα εἰς τὰ πρωιμώτατα συγγράμματα τοῦ Ξενοφώντος καὶ κατὰ τὴν 22 ἐπιστολὴν τῶν Σωκρατικῶν ἐγγράφησαν ἐν Μεγάροις, τοῦθ' ὅπερ ὑποδηλοῖ, ὅτι ἐγγράφησαν πρὸ τῆς ἐν Σκιλλοῦντι ἐγκαταστάσεως ²⁾. Πάντως ὁμῶς συνεγράφησαν πρὸ τοῦ Συμποσίου, ἥτοι πρὸ τοῦ 384.

¹⁾ Zeller, Geschichte der Philosophie II, 1, 236 κ. ἐ. τῆς 4ης ἐκδόσεως. Ἐπὶ πολὺ χωρεῖ ἐν τῇ ἀθετήσει τῶν ὀθην νόθων ὁ Krohn, Sokrates und Xenophon 1875. Ὁ δὲ K. Lincke, Sokrates und Xenophon ἐν τοῖς Jahrbücher für klass. Philol. 1896 σελ. 749 ἀποδέχεται, ὅτι τὰ Ἀπομνημονεύματα, ὡς παρεδόθησαν εἰς ἡμᾶς, εἶναι διδακτικόν τι καὶ ἀναγνωστικὸν διδλὸν χάριν τῶν πολλῶν συνταχθὲν ὑπὸ τινος λόγιου, ὅστις περιέλαθεν ὀλίγα μὲν γνήσια ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφώντος, πολλὰ δ' οὕτε εἰς τὸν Ξενοφῶντα οὕτε εἰς τὸν Σωκράτην ἀνήκοντα. Εὐλαβέστεροι φαίνονται ὁ F. Dümmler, Akademica, 1889. Joel, Xenophons Verhältnisse zur echten Sokratik, 1890. Der echte und der Xenophontische Sokrates 1893. Ὁ Gilbert ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀπομνημονευμάτων ἀποδέχεται, ὅτι ἐν I, 4 ἀπαντῶσιν προσθήκαι Στωϊκοῦ τινος. Ὁ A. Croiset, Hist. de la litter. grecque IV, 367 κ. ἐ. 2ας ἐκδ. καταφεύγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁπῆρ-χον δύο ἐκδόσεις. Ἄλλοι παραδέχονται καὶ πλείονας τοιαύτας. Τὸ τέταρτον βιβλίον ἀπο-κρινόμεναι ὁ Birt, De Xenophontis Commentariorum Socraticorum compositione ὡς πα-ράρτημα βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος προστεθέν.

²⁾ Ὁ Bentley, Epist. Phalar. ἐν Opusculis 54 ἀρνεῖται τὸ γνήσιον τῆς ἐπιστολῆς. Ἐν τῇ περὶ τῆς μαντικῆς παρατηρήσει ἐν I, 1, 8 «οὔτε τῷ στρατηγικῷ ὄθλον εἰ συμφέ-ρει στρατηγεῖν» δυνάμεθα νὰ διδῶμεν ἀναφορὰν τινα πρὸς τὴν γνωστὴν διήγησιν ἐν Ἀναβ. III, 1, 5. Ὁ Ed. Schwartz ἐν Rhein. Mus. 44, 190 διατείνεται, ὅτι καὶ τὰ Ἀπομνημονεύματα καὶ ὁ Οἰκονομικός ἐν Κορίνθῳ συνεγράφησαν μετὰ τὸ 369.

247. Ὁ δ' Οἰκονομικὸς εἶναι συμπλήρωμά τι τῶν Ἀπομνημονευμάτων, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς εὐθὺς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ὑποδηλοῖ. Ἡ μικρὰ δ' αὕτη καὶ ἐπαγωγὸς συγγραφὴ περιέχει διάλογόν τινα τοῦ Σωκράτους πρὸς τὸν Κριτόβουλόν καὶ Ἰσχόμαχον περὶ τῆς ἀρίστης διοικήσεως τῶν τοῦ οἴκου, ἰδίᾳ ἐν σχέσει πρὸς τὴν γεωργίαν, ἣν ἀποκαλεῖ μητέρα καὶ τροφὸν πασῶν τῶν τεχνῶν¹⁾. Τὸ ἔργον τοῦτο μετέφρασεν ὁ Κικέρων εἰς τὴν λατινικὴν²⁾.

Ἡ ἀπότομος δ' εἰσαγωγὴ τοῦ ἔργου ἀρχομένου οὕτως· ἤκουσα δέ ποτε, ἥτις ἔχει ἀνάλογον τὴν ἐν τῷ Συμποσίῳ, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ θεωρήσωσιν τινες ἤδη τῶν ἀρχαίων τὸ ἔργον ὡς πέμπτον βιβλίον τῶν Ἀπομνημονευμάτων³⁾. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ χαρακτηρίζεται μετὰ μείζονος ἐλευθερίας, διότι ὁ Ξενοφῶν, ὡς συνήθως ὁ Πλάτων ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ, ὑποβάλλει ἰδίᾳ γνώμας εἰς τὸν Σωκράτην⁴⁾. Οἰκοδομητικὸν δ' εἶναι τὸ δι' ὅλης τῆς συγγραφῆς διήκον φιλόανθρωπον πνεῦμα, ὅπερ ἰδίᾳ καταφαίνεται ἐν τῇ φιλανθρώπῳ μερίμνῃ περὶ τῶν ἀποκλήρων τῆς ἀρχαίας κοινωνίας, τῶν οἰκετῶν καὶ δούλων.

Ἡ δ' Ἀπολογία Σωκράτους πρὸς τοὺς διεστὰς διασαφεῖ μὲν ἐκτενέστερον τὰ τοῦ τελευταίου κεφαλαίου τῶν ἀπομνημονευμάτων, ἀρχεται δ' οὕτως, ὥστε ἐμελλεῖν ἀποτελέσει συμπλήρωμά τι αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τεχνικῶς ὑπολείπεται πολὺ τῶν ἄλλων συγγραφῶν τοῦ Ξενοφώντος, πολλοὶ τῶν ὀνομαστῶν κριτικῶν θεωροῦσιν αὐτὴν νόθον⁵⁾.

1) Ἴδε τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου ὑπὸ Vogel, Die Oekonomik des Xenophon, Erlangen 1895, Dissertatio.

2) Παράβ. Cic. de officiis II, 24, 87. Macrobius III, 20, 4. Παράδοξον φαίνεται, ὅτι κατὰ τὸν Servius εἰς τὰ Βουκολ. τοῦ Βεργίλ. I 43, ἡ μετάφρασις τοῦ Κικέρωνος ἀποτελεῖτο ἐκ τριῶν βιβλίων. Ἴδε Schenckl, Xenoph. Stud. III, 5.

3) Ὁ Γαλλὸς ἐν Ὑπομνήματι εἰς Ἰσοκράτους περὶ ἄρθρων I, 1 λέγει, «ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο τῶν Σωκρατικῶν ἀπομνημονευμάτων ἐστὶ τὸ ἔσχατον». Ὡσαύτως καὶ ὁ Στοιδαῖος ἐν Ἀνθολογ. 55, 19.

4) Τοῦτου ἐνεκα ὁ C. Lincke ἀποδέχεται, ὅτι σπουδαίως διασκεύασε τὸ ἔργον ὁ νεώτερος Ξενοφῶν, ὁ υἱὸς τοῦ Γρύλλου, ὅς κατὰ τὸν Φώτιον (ἐν Βιβλ. κερ. 260) ἦτο μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους.

5) Ὁ μὲν Valckenauer ἐν Ἀπομν. I, 1 ἀθετεῖ τὸ ἔργον, ὁ δὲ Beekaus ἐνθ' ἀντι-

Τὸ δὲ Συμπόσιον ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν ἐτέραν πλευρὰν τῶν Ἀπομνημονευμάτων, διότι δι' αὐτοῦ ὁ Ξενοφῶν ἠθέλησεν νὰ δείξῃ ἡμῖν τὸν Σωκράτην ἀναστρεφόμενον ἐν εὐθύμῳ συμποσίῳ¹⁾. Ἐδόθη δὲ τὸ συμπόσιον ὑπὸ τοῦ πλουσίου Καλλίου εἰς τιμὴν τοῦ ἀγαπητοῦ Αὐτολύκου, ὃς εἶχε νικήσῃ παγκράτιον ἐν τοῖς Παναθηναίοις τῷ 422, καὶ κεκλημένοι ἦσαν ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀντισθένης καὶ ἄλλοι τινές. Περιγράφεται δὲ τὸ συμπόσιον τοιοῦτον, ὅποια βεβαίως ἦσαν τὰ ὑπὸ τῶν πλουσίων διδόμενα συμπόσια τότε, ἥτοι πῶς τὸ πρῶτον σιγῇ ἐδειπνοῦν, εἰτα δ' ἔρχεται ἄκλιτος ὁ γελωτοποιὸς Φίλιππος, μετὰ δὲ τὸν κῶμον εἰσέρχονται αἱ αὐλητρίδες καὶ ὀρχηστρίδες καὶ παῖς ὠραῖος καὶ καλῶς κιθαρίζων, οἵτινες ὀρχοῦνται καὶ αὐλοῦσιν, ἐν ᾧ οἱ συμπόται ἐν τῷ μεταξύ φιλοσοφοῦσι περὶ διαφόρων συζητοῦντες, εἰτα δ' ὁ Σωκράτης ἄρχεται λέγων περὶ ἔρωτος. Οὐδαμοῦ δὲ καταφαίνεται τοσοῦτον ἢ μεταξύ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ξενοφῶντος διαφορὰ, ὅσον κατὰ τὴν παραβολὴν τῶν δύο συμποσίων. Διότι παρ' ἐκείνῳ μὲν ἐκδηλοῦται μεγαλοφυὲς φανταστικὸν καὶ βάθος θεωρητικοῦ νοῦ, παρὰ τούτῳ δὲ νηφάλιος πεζὴ καὶ κοινὴ διάνοια. Καὶ ἀναμφίβολον μὲν εἶναι, ὅτι τὰ δύο συμπόσια εἶναι ἔργα ἀνάλογα δύο ἀντιτέχνων, ἀλλ', ἂν ὁ Ξενοφῶν πρῶτος ἢ ὁ Πλάτων πρῶτος ἔγραψε τὸ ἑαυτοῦ συμπόσιον, περὶ τούτου ἀμφισβητοῦσιν οἱ δεινότατοι τῶν ἐπιστημόνων. Καὶ πάντως μὲν φαίνεται τὸ ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Ξενοφῶντος (VIII, 32) εἶρηκε Παυσανίαν εἰς τὸ χω-

ἀποδίδει αὐτό εἰς τὸν ἕγγονον, ὃ δὲ Schenkl, Xenoph. Stud. II, 146 κ. εἰ. τάττει αὐτό εἰς τὴν δευτέραν π. X. ἐκατονταετηρίδα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ', ὅτι τὸ τέλος τῶν Ἀπομνημ. ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἀπολογίας, πειρῶνται ν' ἀποδείξωσιν ὁ Geel, De Xenoph. apologia. Leiden 1836 καὶ ὁ R. Lange, De Xenoph. quae dicitur apologia, Halle Dissert. 1873. Ἰδὲ καὶ Schanz ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀπολογίας τοῦ Πλάτωνος σελ. 85, ὃς ὑπερμάχεται ἑρρημένως τῆς γνησιότητος. Παράδ. Hug ἐν Anhang τῶν Köchly's Reden I, 430 κ. εἰ. Ὁ A. Croiset, Hist. de la litter. gr. IV, 135 2ας ἐκδ. καταφεύγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ Ἀπολογία ἄλλοτε ποτε ἀπετέλει συνέχειαν πρώτης τινὸς ὑποτιθεμένης ἐκδόσεως τῶν Ἀπομνημονευμάτων.

¹⁾ Ἰδὲ Συμπ. I, 1. « ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ τῶν καλῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔργα οὐ μόνον τὰ μετὰ σπουδῆς πραττόμενα ἀξιολογούμενα εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ταῖς παιδιαῖς ».

ρίον τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος 178e ἀναφερόμενον ¹⁾ ὡς καὶ ἡ ἀπόρριψις τῆς βαθείας διαφορᾶς τῆς σημασίας τῶν ἐπιθέτων τῆς οὐρανίας καὶ πανδημοῦ Ἀφροδίτης ὡς ἐπικρίσις τοῦ χωρίου 180d τοῦ Πλάτωνος, ἀλλ' ἐξ ἐτέρου δύσκολον εἶναι νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τοσοῦτον ἠδύνατο ν' ἀπατᾶται ὁ Ξενοφῶν, ὥστε νὰ νομίζῃ, ὅτι ἠδύνατο ν' ἀποδείξῃ τὸ συμπόσιον αὐτοῦ ἐφάμιλλον πρὸς τὸ τοῦ Πλάτωνος ²⁾).

248. Τῶν δ' ἄλλων ἐλασσόνων συγγραφῶν τοῦ Ξενοφῶντος ἀνήκουσιν αἱ πλεῖσται εἰς τὸ διὰ μέσου τῆς πολιτικῆς καὶ ἱστορίας.

Καὶ ἡ μὲν Λακεδαιμονίων πολιτεία συνεγράφη ἐν τῷ πνεύματι τῆς Κύρου Παιδείας καὶ πρὸς σύστασιν τῆς σπαρτιατικῆς βασιλείας. Τὸν λόγον δέ, δι' ὃν τοσοῦτον ἰσχυσε καὶ ἐδοξάσθῃ ἡ μικρὰ πόλις, εὐρίσκει μὲν ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ πολιτεύματι τοῦ Λυκούργου, ἀλλ' ἐν ταύτῳ ὁμολογεῖ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ (ἐν κεφ. 14 — 15), ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου δὲν ἰσχυον πλέον μέγας καὶ ὅτι μόνον ἡ θέσις τῶν βασιλέων παρέμεινεν ἡ αὐτή. Ὅτι δὲ τὸ ἔργον συνεγράφη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νέας συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων (378), ὑποδεικνύει ἡ ἐν κεφαλαίῳ 14, 6 παρατήρησις «πρότερον μὲν (ἰόντες οἱ Ἕλληνες) εἰς Λακεδαιμόνα ἐδέοντο αὐτῶν ἡγεῖσθαι ἐπὶ τοὺς δοκοῦντας ἀδικεῖν, νῦν δὲ πολλοὶ παρακαλοῦσιν ἀλλήλους ἐπὶ τὸ διακωλύειν ἄρξαι πάλιν αὐτούς» ³⁾. Κατὰ τὸν Διο-

¹⁾ Οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδομεν εἰς τοῦτο, ὅτι παρὰ Πλάτωνι οὐχὶ ὁ Πausanias, ἀλλ' ὁ Φαίδρος λέγει τὰ ἐσφαλμένως ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὸν Pausanian ἀποδιδόμενα.

²⁾ Ὅτι προηγήθη ὁ Ξενοφῶν ἰσχυρίζεται ὁ Böckh, De similitudine quae inter Platonem et Xenophontem intercessisse fertur, Berl. 1811—Kleine Schriften IV, 5 κ. ἐ. καὶ ὁ Hug ἐν Phil. 7, 638 κ. ἐ. καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Συμπ. τοῦ Πλάτωνος. Τὸ ἐναντίον ὑποστηρίζει ὁ Karl Fried. Hermann, Num Plato an Xenophon convivium suum prius scripserit, 1835 καὶ 1841 καὶ νεωστὶ ἐπὶ γλωσσικῶν στηριζόμενος λόγων ὁ Schanz ἐν Hermes 21, 458. Παράβ. καὶ Schenkl. Xenoph. Stud. II, 46 καὶ Hirzel, Der Dialog I, 156.

³⁾ Ὁ Naumann, De Xenophontis libro qui Λακεδαιμονίων πολιτεία inscribitur, Berlin 1876 ἀποδέχεται, ὅτι μόνον ὁ ἐπίλογος ἐγράφη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, τὰ δ' ἄλλα περὶ τὸ 387—385.

γέννην (II, 57) Δημήτριος ὁ Μάγνης ἠθέτει ταύτην τε τὴν συγγραφὴν καὶ τὴν τῶν Ἀθηναίων πολιτείαν, ἀλλ', ὡς παρατίθεται τὸ χωρίον παρ' αὐτῷ, ἡ παρατήρησις αὕτη ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν. Καὶ ἀληθῶς μόνον τὸ τελευταῖον κεφάλαιον, ἐν ᾧ ὁρίζονται αἱ τιμαί, ὥς ὁ Λυκούργος παρεχώρει εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, φαίνεται ὡς τις προσθήκη, ἥτις ἀρχικῶς δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸ ἔργον. Ἄν δ' ὁ Πολύβιος ἐν VI, 45 λέγει, ὅτι κατὰ τὸν Ξενοφῶντα [ὡς καὶ τὸν Ἐφορον καὶ τὸν Καλλισθένη καὶ τὸν Πλάτωνα] ὁμοία ἦτο καὶ ἡ αὐτὴ ἡ πολιτεία τῶν Κρητῶν πρὸς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων, βεβαίως δὲν εἶχεν ἐνώπιον ἑαυτοῦ πληρέστερον κείμενον τῆς συγγραφῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐχὶ μετ' ἀκριβείας διηγείτο τὰ κατ' αὐτήν¹⁾. Ἐπωφελήθη δὲ τὴν συγγραφὴν ταύτην ἐν τῇ νῦν αὐτῆς μορφῇ ὁ Πλούταρχος, ὃς ἐξ αὐτῆς κυρίως ἠρύετο τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ Λυκούργου καὶ τὰ τῶν νομίμων τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἡ δ' Ἀθηναίων πολιτεία εἶναι ἔργον παρεμφερὲς πρὸς τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀρχαιότερον, ἢ καὶ τὸ ἀρχαιότατον πιθανῶς μνημεῖον ἀττικοῦ πεζοῦ λόγου, καὶ ὑπὸ ὅλως ἄλλου πνεύματος διαπνεόμενον. Συνεγράφη δὲ κατὰ μὲν τὸν Κιρχόφφιον²⁾ πιθανῶς τῷ 424, βεβαίως ὅμως πρὸ τοῦ 413, ἥτοι πρὸ τῆς διαλύσεως τῆς κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων.

¹⁾ Ἐκ τοῦ χωρίου ἐκείνου τεκμαίρεται ὁ Cobet, Nov. lect. 707, ὅτι ὑπῆρχεν ἐπιτομή τις. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. VII, 14 σελ. 1333 b 18 [σελ. 152 ἐκδ. Sussemlil] μόνον τὸν Θίμβριον ὀνομάζει ἐκ τῶν γραψάντων περὶ τῆς πολιτείας τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλ' ἴσως ἐν IV, I, σελ. 1288 b 41 [σελ. 117 ἐκδ. Sus.] ταύτην τὴν συγγραφὴν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν. Νεωστὶ ὑπερεμάχησαν τῆς διαμφισδιτηθείσης ὑπὸ τοῦ Heyne, Lehmann καὶ ἄλλων γνησιότητος τῆς συγγραφῆς ὁ Naumann ἐνθ' ἀνωτ. καὶ ὁ Erler, Quaestiones de Xenophontis libro de republ. Lacedaem. Lipsiae 1874.

²⁾ Kirchhoff, Ueber die Schrift vom Staat der Athener ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akad. 1878. Ὁ M. Schmidt, Memoire eines Oligarchen in Athen über die Staatsmaximen des Demos, Jena 1876 τάττει τὸ ἔργον εἰς τὸ 430/29, ὁ Müller-Strübing, Die attische Schrift vom Staat der Athener ἐν Philol. συμπληρ. τόμ. IV, 1 κ. εἰς τὸ 417-414 καὶ ὁμοίως ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 238 σημ. 7. Διαμφισδιτεῖται δ', ἂν τὸ χωρίον II, 5 ἀναφέρεται εἰς τὴν στρατείαν τοῦ Βρασίδου εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης.

Ὁ δὲ συγγραφεὺς αὐτὸς μὲν ἐν τῷ μυθῷ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ αἰσθάνεται ἀπέχθειαν πρὸς τὴν δημοκρατίαν, ἀλλὰ κρίνων ἐξ ἀπόψεως πρακτικοῦ πολιτικοῦ καταδεικνύει, πῶς πρέπει νὰ διοικῶνται τὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀφ' οὗ ἅπαξ ὑφίσταται ἡ δημοκρατία, καὶ πῶς τῷ ὄντι ἐν τοῖς κυρίοις διοικοῦνται. Καὶ τὸ ὕφος μὲν καὶ αἱ διάφοροι φράσεις τῆς συγγραφῆς ἀναμιμνήσκουσιν ὑπερβαλλόντως τοὺς σωκρατικοὺς διαλόγους, ἐξ οὗ δὴ καὶ ὁ Κόδητος ἀπεδέχετο, ὅτι αὕτη εἶχε γραφῇ ἀρχικῶς ἐν διαλογικῇ μορφῇ¹⁾. Ἀλλ' ἀτυχῶς περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ ἔργον λίαν ἐφθαρμένον²⁾, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς περὶ αὐτοῦ. Ὡσαύτως δυσχερέστατον εἶναι νὰ ἐξεύρωμεν, τίς ὁ συγγράψας τὸ ἔργον. Οὕτως ὁ μὲν Βοίκιος ἀποδίδει αὐτὸ εἰς τὸν ἀριστοκρατικὸν Κριτίαν³⁾, ὁ δὲ Μύλλερ - Σπρύνιγος εἰς τὸν Φρόνιχον.

Πόροι δ' ἡ περὶ Προσόδων ἀποκαλεῖται ἀξιολογὸς τῆς συγγραφῆς, ἐξ ἧς πολλὰ μαθηάνομεν περὶ τῶν προσόδων τῶν Ἀθηναίων καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν προσόδων ἐκ τῶν λαυρεωτικῶν ἀργυρείων. Διδάσκει δ' ὁ Ξενοφῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ διὰ τῆς συγγραφῆς ταύτης, πῶς δύνανται νὰ βελτιωθῶσι τὰ κακῶς ἔχοντα οἰκονομικὰ τῆς πόλεως. Καὶ τὰ μὲν πράγματα, ἐξ ὧν ὠρμήθη ἡ περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν οἰκονομικῶν γνώμη τοῦ Ξενοφῶντος,

1) Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κόδητου ἐπεδοκίμασεν ὁ Wachsmuth, De Xenophontis qui fertur libello Ἀθηναίων πολιτεία, Göttingen 1874. Πολλὰ δὲ διδασκόμεθα παραδύλλοντες τὴν παρὰ Θουκυδ. V, 85—113 πολιτικὴν συζήτησιν τοῦ Μηλίου πρὸς τοὺς πρόεδους τῶν Ἀθηναίων.

2) Rettig, Ueber die Schrift vom Staate der Athener ἐν Zeitschrift für österreich. Gymnasien 1877 σελ. 241 κ. ἐ. L. Lange, De pristina libelli de republ. Atheniensium forma restituenda, Leipz. 1882 καὶ ἐν Leipziger Studien V, 395 κ. ἐ. Kalinka, Prolegomena zu einer neuen Ausgabe der pseudoxenophontischen Ἀθηναίων πολιτεία ἐν τοῖς Wiener Studien XVIII, 27—83.

3) Böckh, Staatshaushaltung der Athener I, 132 τῆς βλ. ἐκδόσεως στηριζόμενος εἰς τὸ παρὰ Πολυδεύκει VIII, 25 (= Πολιτ. Ἀθην. 3, 6) χωρίον τοῦ Κριτίου. Ὑπερ τοῦ Κριτίου κηρύττεται πάλιν καὶ ὁ Conrad Müller, Zittau 1891 Programm. Περὶ ὅλης δὲ τῆς συγγραφῆς καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐγράφη, πραγματεύεται ὁ R. Schöll, Ueber die Anfänge einer politischen Literatur bei den Griechen, λόγος ἀκαδημαϊκὸς München 1890 σελ. 14 κ. ἐξῆς.

ἄγουσιν ἡμᾶς, καθ' ἃ ὁ Κόδητος (Nov. lect. 756 κ. ἐ.) τεκμαίρεται, εἰς τὸ ἔτος 355, ἦτοι εἰς τοὺς χρόνους τοὺς ἀμέσως μετὰ τὴν κατάλυψιν τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Τινὲς ὅμως τῶν λογίων¹⁾ ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ ἐν 5, 9 χωρίου, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τῶν πειραθέντων νὰ καταλάβωσι τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν, ἐκλιπόντων τῶν Φωκέων, τάττουσι τὸ ἔργον εἰς τὸ 346. Ἀλλ', ἂν ἡ γνώμη αὕτη ὀρθὴ ἀπεδεικνύετο, περὶ οὗ ὅμως ἀμφισβητεῖ εὐλόγως καὶ πιθανῶς ὁ Φρεϊδρίχος, τότε τὸ ἔργον δὲν συνεγράφη βεβαίως ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος πρὸ πολλοῦ τότε ἀποθανόντος, ἀλλ' ὑπὸ τινος τῶν ὁπαδῶν τῆς εἰρηνικῆς πολιτικῆς τοῦ Εὐβούλου²⁾.

249. Ἐξ ἄλλων δ' ἀντικειμένων, περὶ ἃ ἄσμενος διέτριβεν ὁ Ξενοφών, προῆλθον ἄλλαι μικραὶ συγγραφαί, οἵαι·

Ὁ Ἰππαρχικός, δῆλα δὴ λόγος. Οὗτος συγγραφεὶς πρὸς διδασκαλίαν ἱππάρχων παρέχει ὠφελίμους καὶ τεχνικὰς ὑποθήκας εἰς βελτίωσιν τοῦ ἱππικοῦ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ὑπόδειξις δὲ τῆς συμμαχίας μὲν τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων ἐν 9, 4, τοῦ κινδύνου δὲ τῆς εἰσβολῆς τῶν Βοιωτῶν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐν 7, 3 ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς μικρὸν πρὸ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης χρόνους.

Ὁ περὶ ἱππικῆς, ὅστις ἐγράφη μετὰ τὸν Ἰππαρχικόν, ὃν καὶ ἀναφέρει ἐν τέλει (ἐν 12, 14). Ὡς δ' ὁ Ἰππαρχικός ἐγράφη πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἱππάρχων, οὕτως ὁ περὶ ἱππικῆς πρὸς διδασκαλίαν ἰδιώτου ἱππέως καὶ παρέχει πρακτικὰς ὑποθήκας πρὸς ἀγορὰν καὶ παιδευσιν ἵππου καὶ ὅπλισμόν τῶν ἱππέων. Ἐκ τε τοῦ προοιμίου δὲ (1, 3) καὶ ἐκ τοῦ ἐνδεκάτου κεφαλαίου (6) μανθάνομεν, ὅτι ἤδη πρὸ τοῦ Ξενοφώντος εἶχε συγγραφῆ περὶ ἱππικῆς Σίμων τις, ἐξ οὗ τῆς συγγραφῆς ἔχει βεβαίως τὴν ἀρχήν

¹⁾ Hagen ἐν Eos II (1866) 149. Holzapfel ἐν Phil. 40 (1882) 242 κ. ἐξῆς.

²⁾ Friedrich ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. 1896 σελ. 695 κ. ἐξῆς. Ὁ Onken, Isokrates und Athen σελ. 96 ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι νόθον. Τῆς γνησιότητος ὑπερμαχεῖ ὁ πολλοῦ ἀξίος ἐκδότης τοῦ ἔργου Zurborg, De Xenophontis libello qui Πόροι inscribitur, Berlin 1874. Ὡσαύτως καὶ ὁ Madvig, Advers. crit. I, 364, ὃς τὸ χρονολογικῶς ἐσφαλμένον ἐπεὶ ῥῶντο ἐν 5, 9 διορθοῖ γράφων περὶ ῥῶντο.

τὸ ἐν Γεωπονικοῖς 19, 5 εἰς τὸν Ξενοφῶντα ἐσφαλμένως ἀποδιδόμενον κεφάλαιον.

Ὁ Κυνηγετικός, ὅστις περιέχει ἐγκώμιον τῆς κυνηγετικῆς καὶ πολλὰς πρακτικὰς ὑποθήκας πρὸς παιδευσιν τῶν θηρευτικῶν κυνῶν. Ἀριστα δ' ἐγκωμιάζονται ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τὰ θηρευτικά ἔργα ὡς προπαιδεῖα τῶν πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ἀντιτίθενται πρὸς τὴν λεξιθηρίαν τῶν σοφιστῶν. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ὁ μὲν Τρύφων ὁ γραμματικὸς ἐθεώρει κατὰ τὸν Ἀθήναιον (IX, 400 a) ὡς Ξενοφώντειον, ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου καὶ αἱ ὑπερβολικαὶ ἐκφράσεις μεγάλως ἀφίστανται τοῦ ἀπερίττου ὕφους τοῦ Ξενοφώντος, ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ καταλέξωμεν αὐτὸ εἰς τὰ ὑποβολιμαῖα ἔργα, διότι οὕτε εἰς τὸν νεώτερον Ξενοφῶντα δυνάμεθα ν' ἀπονεύμεν αὐτό!).

Προσάπτονται δ' εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ξενοφώντος καὶ ἐπτὰ ἐπιστολαί, ὧν τὸ νόθον ἀπέδειξεν ἤδη ὁ Βεντλέους (ἐν Opusc. 54).

Σχόλια εἰς τὸν Ξενοφῶντα δὲν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, διότι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Dindorf δημοσιευθέντα δικαίως ἀποδρίπτει ὁ Cobet Nov. lect. 546.

Χειρόγραφα. Τὰ χειρόγραφα εἶναι διάφορα τὴν ἀξίαν καὶ διάφορα καθ' ἕκαστον ἔργον, πάντα δὲ σχεδὸν νεώτερα σχετικῶς. Τὰ ἄριστα εἶναι τὰ ἑξῆς: Τῆς μὲν Ἀναβάσεως καὶ Κύρου παιδείας τὸ Παρισινόν 1640 (c) τοῦ ἔτους 1320, ὅπερ ὅμως ἀνάγεται εἰς προηγούμενον τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος (Hug, De Xenoph. Anab. cod. C, Turici 1878.) Τῆς δὲ Κύρου Παιδείας τὸ Μαργιανὸν 511 τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος καὶ τὸ Παρισινόν 1635 (A). Τῶν δ' Ἑλληνικῶν τὸ

1) Ὡς νεανικὸν ἔργον τοῦ Ξενοφώντος θεωροῦσιν αὐτό ὁ Cobet, Nov. lect. 774 καὶ ὁ Roquette, ἐνθ' ἀνωτέρω. Παράδοξος φαίνεται ἡ ἄλλως ἀσυνήθης παρὰ Ξενοφῶντι γρῆσις τῆς ἀπολύτου ἀπαρεμφάτου ἀντὶ τῆς προστακτικῆς. Ὁ Sittl, Griech. Litt. II, 462 θεωρεῖ καὶ τὰ περὶ Αἰνείου ἐν I, 15 λεγόμενα ὡς μεταγενέστερα. Τὸ νόθον βασιμὸς ἀποδεικνύει ὁ Radermacher, Ueber den Cynegeticus des Xenophon ἐν Rhein. Mus. LI, 596—629 καὶ LII, 13—41. Lincke, Xenophons Kynegitikos ἐν τοῖς Jahrb. für Klass. Phil. 1896 σελ. 209—217. Τὸ προσιμὸν θεωρεῖ ὡς προτὸν τῆς μεταγενέστερας σοφιστικῆς ὁ Norden, Die antike Kunstprosa 432.

παρισινὸν 1738 (B) [καὶ 1842], Ἀμβρουσιανὸν A 4 τοῦ ἔτους 1344 (M), τὸ Παρισινὸν 1642 (D). Τῶν δ' Ἀπομνημονευμάτων τὰ Παρισινὰ 1302 τοῦ 13ου αἰῶνος (περιέχον μόνον τὰ I καὶ II βιβλία) καὶ 1740 [τοῦ 14ου αἰῶνος]. Κριτικὰς σημειώσεις ἴδε ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Dindorf 1853, 1857, 1862, ὅς ἐπηύξησεν ὁ Schenkl, ἐν τῇ βερολιν. ἐκδόσει καὶ ἐν Xenophontische Studien [Wien 1869-1876] ἐν τῷ 3 τεύχει, ἐν ᾧ ὑποδεικνύει, καὶ τίνα χειρόγραφα ἐπωφελήθη.

Ἐκδόσεις τῶν Ἀπάντων. I. G. Schneider 1790-1815 εἰς 6 τόμ. (τόμους τινὰς ἐπεξεργάσθη ὁ Bornemann). Kühner, Breitenbach ἐν Gotha 1828 εἰς 4 τόμ. G. Sauppe, Lips. 1867-1870 εἰς 5 τόμ. Κριτικαὶ τῶν καθ' ἑκάστον ἐκδόσεις. Expositio Cyri καὶ Institutio Cyri recogn. Hug, Lips. 1878 μετὰ πανομοιότυπου τοῦ παρισινοῦ χειρογράφου 1640. Xenophontis Hellenica recogn. O. Keller, edit. major Lips. 1890. Commentarii Socratis recogn. Gilbert ed. maj. Lips. 1888. De redivibus libellus, rec. Zurborg, Berl. 1876. Xenophontis qui fertur libellus de republica Atheniensium, rec. Kirchhoff, Berl. 1874. Oeconomicus edid. Holden, London 1895. Ἐκδόσεις μετὰ κριτικῆς τοῦ κειμένου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γλωσσικῶν νόμων Cobet, Anab. (1859) 1881, Hellen. Amsterd. (1862) 1880. Ἐκδόσεις μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων. Ἀνάβασις ὑπὸ Krüger 1871, 6^η ἔκδ., ὑπὸ Vollbrecht παρὰ Teubner, ὑπὸ Rehdantz-Carnuth παρὰ Weidmann. Κύρου Παιδεία ὑπὸ Breitenbach παρὰ Teubner, ὑπὸ Härtlein-Nitsche παρὰ Weidmann, Ἑλληνικά ὑπὸ Breitenbach παρὰ Weidmann, ὑπὸ Büchsenschütz παρὰ Teubner, ὑπὸ Zurborg καὶ Grosser παρὰ Perthes, ὑπὸ E. Kurz, München 1874 (καὶ Πρόγρ. τοῦ Ludwigs-Gymnasium 1875), Ἀπομνημονεύματα μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Kühner παρὰ Teubner, ὑπὸ Breitenbach παρὰ Weidmann.

Λεξικά. Lexicon Xenophonteum ὑπὸ Sturz. Lips. 1801-4. Lexilogus Xenophonticus ὑπὸ G. Sauppe Lips. 1868. § I. Πανταζίδης, Τῶν παρὰ Ξενοφῶντι διορθωτέων μερ. α'. ἐν Γοττίγγη (τύπ. Vandenhoecck καὶ Ruprecht) 1858, μερ. β'. ἐν Ἀθήναις 1866 τύποις Καναριώτου. Δ. Ἡ. Κυριακοπούλου, Ξενοφ. Ἑλλ. I

καὶ Π μετὰ σημειώσεων καὶ βιογραφίας ἐν Ἀθήναις (τύποις Φιλοκαλίας) 1877. Κοραῖ, Ξενοφώντος Ἀπομνημον. καὶ Πλάτ. Γοργίας ἐν Παρισίοις 1825. Ε. Δ. Τσακαλώτου, Ξενοφ. Ἀπομνημ. μετὰ σημειώσ. καὶ εἰσαγ. ἐν Ἀθήναις (τύπ. Σακελλαρίου) 1885].

ε') Ἑλάσσονα καὶ ἀπολεσθέντα ἱστορικά ἔργα.

250. Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος, ὃν θὰ ἡδυνάμεθ' ἀνὰ κατὰ λέξωμεν εἰς τοὺς λογογράφους, ἦτο συγγραφεὺς τῆς Σικελιώτικῃς συγγραφῆς, ἥτις ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένη ἤρχετο ἀπὸ τοῦ βασιλέως Κωκάλου καὶ ἔληγεν εἰς τὸ ἔτος 424 ἥτοι εἰς τὸ τῆς εἰρήνης τῆς Γέλας. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐξ οὗ ἠρύσθη τινὰ περὶ Σικελίας καὶ ὁ Θουκυδίδης¹⁾, ἐπεσκοτίσθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν ὀνομαστοτέρων ἔργων τοῦ Φιλίστου καὶ τοῦ Τιμαίου καὶ ἐξηφανίσθη τέλειον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος. Μακρότερον χρόνον διεσώζετο τὸ ἔργον αὐτοῦ Ἰταλίας οἰκισμῶς, οὗ περιέσωσάν τινα ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ὁ Στράβων καὶ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος²⁾).

251. Ὁ δὲ Κτησίας ὁ Κνίδιος ἐκ τοῦ γένους τῶν ἐν Κνίδῳ Ἀσκληπιαδῶν συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Περσῶν περὶ τὸ 415 καὶ διέτριψεν δέκα καὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη ἐν Περσίᾳ μεγάλως τιμώμενος ὑπὸ τῶν βασιλέων ἕνεκα τῆς ἱατρικῆς αὐτοῦ τέχνης³⁾. Ἐν τῇ παρὰ τὰ Κούναξα μάχῃ ἦτο μετὰ τοῦ Ἀρταξέρξου καὶ αὐτὸς ἐθεράπευσε τὸν βασιλέα τραυματισθέντα ὑπὸ τοῦ Κύρου⁴⁾. Βραδύτερον δ' ἐστάλη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὡς πρεσβευτῆς σπουδαῖα ἐντεταλμένος πρὸς τὸν Εὐαγόραν καὶ Κόνωνα καὶ τῷ 398 ἀποσταλὴς καὶ αὐθις ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα, ἵνα μὴ ἐπανεέλθῃ πλέον εἰς Περσίαν⁵⁾. Πολλὰ δὲ μαθὼν καὶ πεῖραν λα-

¹⁾ Ἰδε ἀνωτ. § 237.

²⁾ Ἀποσπάσματα παρὰ Müller, *Fragm. hist. gr.* I, 181—184. Wölfflin, *Antiochos von Syrakus und Coelius Antipater* 1872.

³⁾ Διοδ. II, 32.

⁴⁾ Ξενοφ. Ἀνάδ. I, 8, 26.

⁵⁾ Φωτ. Βιβλιοθ. κειφ. 44 b κατ' αὐτὸν τὸν Κτησίαν.

δῶν τῶν Ἀσιανῶν πραγμάτων κατὰ χώραν διὰ τὴν πολυετῆ ἀναστροφὴν ἐν τῇ περσικῇ αὐλῇ καὶ τὴν μελέτην τῶν ἐγχωρίων ἱστορικῶν ἔργων ¹⁾ συνέγραψεν ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ τὰ Περσικά, περιεκτικώτατον ἔργον εἰς εἴκοσι καὶ τρία διηρημένον βιβλία, οὗ ἐπιτομὴν διέσωσεν ὁ Φώτιος (κεφ. 72)²⁾. Κατὰ ταύτην δὲ τὰ μὲν πρῶτα ἑξ βιβλία ἐπραγματεύοντο τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀσσυρίων καὶ Μήδων, τὰ δ' ἄλλα τὴν περσικὴν ἱστορίαν μέχρι τοῦ ἔτους 398. Ἐν τῇ διηγήσει δ' ἔχαιρε μὲν ὁ Κτησίας ψέγων τὸν Ἡρόδοτον, ἐν οὗ μόνον πολλαχῶς διώρθου, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο ψευδόμενον ἐπειρᾶτο ν' ἀποδείξῃ, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διετείνεται μόνον, ὅτι αὐτὸς τ' ἀληθῆ ἐδίδασκεν ἀντλήσας ἐκ τῶν ἐγχωρίων διφθερῶν, ἵνα καλύψῃ διὰ τοῦ ἱματιδίου τούτου τὰ ἴδια ἑαυτοῦ ἀλαζονεύματα ³⁾. Ἐτερόν τι ἔργον αὐτοῦ, τὰ Ἰνδικά, παρείχεν ἐν ἐνὶ βιβλίῳ τὰς πρώτας εἰδήσεις περὶ τῆς θαυμαστῆς χώρας τῶν Ἰνδῶν καὶ ἰδίως περὶ τῶν ζώων καὶ φυτῶν αὐτῆς. Καὶ τούτου δὲ τοῦ ἔργου περιέσωσεν ὁ Φώτιος (ἐνθ. ἀνωτ.) ἐπιτομὴν. Πρὸς τούτοις δὲ μνημονεύεται καὶ γεωγραφικόν τι ἔργον τοῦ Κτησίου, ὁ Περίπλους ἢ Περίοδος ⁴⁾.

¹⁾ Αὗται ἦσαν αἱ βασιλικαὶ διφθέραι τοῦ Διοδώρου II, 32.

²⁾ Ἡ Παμφίλη ἐπὶ Νέρωνος ἐφιλοπόνησε κατὰ τὸν Σουλδαν ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου ἐν 3 βιβλίοις. Πλὴν τῶν περιελθόντων εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ Φωτίου, δὲ ἴδιαν ἀφορμὴν εἶχε νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸ ἔργον τοῦ Κτησίου ὡς ὁδοιπορικὸν ἀνάγνωσμα κατὰ τὴν εἰς Περσίαν πρεσβείαν, περιεσώθησαν πολλὰ τῶν τοῦ Κτησίου καὶ διὰ τῶν πρώτων βιβλίων τοῦ Διοδώρου καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου βίου τοῦ Ἀρταξέρξου.

³⁾ Τὰ σωζόμενα μνημεῖα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν πολλοῖς δίκαιον εἶχεν ὁ Ἡρόδοτος. Ἴδε Haug, Die Quellen Plutarchs σελ. 88 κ. ε. Σφοδρῶς ἔβλεπον τὸν Κτησίαν αὐτοὶ ἦδη οἱ ἀρχαῖοι, ὡς ὁ Πλούτ. ἐν Βίῳ Ἀρταξέρξ. 6. Τὰ μυθώδη τοῦ Κτησίου διηγήματα περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἀποδεικνύει ὁ J. Marquart, Die Assyriaka des Ktesias ἐν Philol. συμπληρ. VI, 501 ἕως 658.

⁴⁾ Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξε καὶ ἐξέδωκεν ὁ C. Müller ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῆς ὑπὸ τοῦ Διοδώρου ἐκδόσεως τοῦ Ἡροδότου 1858. Εἰς ταῦτα προστίθενται καὶ τὰ χωρία ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπωφεληθῆσαν μὲν ἄλλοι, δὲ ἐμνημόνευσαν δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς τὰ ἐν Διοδ. II, 1—34 καὶ Πλουτ. ἐν Βίῳ Ἀρταξέρξ., περὶ ὧν ἴδε Wachsmuth, Einleitung 367 κ. ε. Ὁ Σπυρ. Λάμπρος ἐν Ἱστορικῶν μελετημάτων σελίδι 61—68 ἀνακοινεῖ τρία νέα ἀποσπάσματα τῶν Ἰνδικῶν τοῦ Κτησίου. Krumbholz, Zu den Assyriaka des Ktesias ἐν Rhein. Mus. 52 (1897) σελ. 237—285.

252. Ὁ δ' Αἰνείας ὁ τακτικός ἔζη κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ ὁ Ξενοφῶν, πρὸς ὃν εἶχε τοῦτο κοινόν, ὅτι ἄσμενος καὶ αὐτὸς διέτριβε περὶ τὰ πρακτικὰ ἔργα τοῦ πολέμου. Ἴσως δ', ὡς ἤδη ὑπετόπασεν ὁ Κασαυβῶνος, εἶναι οὗτος αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Ἑλληνικοῖς (VII, 3, 1) μνημονευόμενος Αἰνείας ὁ Στυμφάλιος¹⁾. Τὸ σωζόμενον ἔργον αὐτοῦ, Τακτικὸν ὑπόμνημα περὶ τοῦ πῶς χρὴ πολιορκουμένους ἀντέχειν, εἶναι κεφάλαιον μόνον μερίζονος ἔργου, ὅπερ ὁ Πολύβιος (X, 44) μνημονεύει. Τῶν περὶ τῶν στρατηγικῶν ὑπομνημάτων. Οἱ κανόνες δὲ τῆς τακτικῆς, οἵτινες καταδεικνύουσιν, ὅτι ἐν πολὺ ταπεινῇ βαθμίδι διετέλει ἔτι ἢ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ πρῶτον τελειωθεῖσα στρατιωτικὴ τέχνη, διασαφούνται ὑπὸ πολλῶν παραδειγμάτων καὶ ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν ἀξίαν τοῦ βιβλίου. Αὐτὰ δὲ ταῦτα παρέχουσιν ἡμῖν διδόμενα, ἵνα ὀρίσωμεν καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν συνεγράφη τὸ ἔργον, καὶ τὰ διδόμενα ταῦτα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὸ 360²⁾. Ὁ δὲ χαρακτήρ τοῦ λόγου εἶναι μὲν στρουφνός καὶ σκοτεινός, ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἴσως ἐν μέρει ἐκ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν παρεδόθη εἰς ἡμᾶς τὸ κείμενον. Βραδύτερον ὁ Κινέας, ὁ στρατηγὸς τοῦ βασιλέως Πύρρου, ἐφιλοτέχνησεν ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου, ἣν μνημονεύει ὁ Ἀρρίανδς ἐν τῇ τακτικῇ τέχνῃ (I, 2).

Ἡ παράδοσις βασίζεται εἰς τὸν λαυρεντιανὸν κώδικα 55, 4. Ἐκδοσις ὑπὸ Casaubonus Par. 1609 (μετὰ τοῦ Πολυβίου). Νεωτέρα κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Hercher, Berlin 1870, ὑπὸ Hug, Lips. 1874

¹⁾ Περὶ τοῦ ἀμφισβητήσιμου τούτου ζητήματος, περὶ οὗ νεωστὶ τοσαῦτα ἐγράφησαν, ἴδε A. C. Lange, De Aeneae commentario poliorcetico. Berlin 1879 καὶ Πρόγραμμα τοῦ ἐν Cassel γυμν. 1883. Schenkl ἐν Jahresber. über die Fortsch. der klass. Alt. Wiss. XII, 1, 261 κ. ἑξῆς.

²⁾ Ὁ μὲν Hug, Aeneas von Stymphalos, Zürich 1877 ὀρίζει ὡς χρόνον τῆς συγγραφῆς τὸ 359—358, ὁ δὲ Gutschmid ἐν τῷ Litterarisches Centralblatt ἀρ. 18 τοῦ ἔτ. 1880 τὸν περὶ τὸ 357—355 χρόνον, ὁ δὲ H. Sauppe ἐν Ausgewählten Schriften σελ. 631 λέγει, ὅτι οὐχὶ μὲν πρὸ τοῦ 360 ἐγράφη τὸ ἔργον, εὐθὺς δὲ μετὰ τὸ 346.

253. Ὁ δὲ Φίλιστος ὁ Συρακούσιος¹⁾, ὁ ὀνομαστός ἱστοριογράφος τῆς Σικελίας, ἦτο μὲν ἤδη ἔφηβος, ὅτε ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Γύλιππος διεύθυνε τὰ τῶν Συρακουσίων ἀμυνομένων τοὺς Ἀθηναίους²⁾, βραδύτερον δὲ πολλὴν ῥοπὴν ἔλαβε πρὸς τὰ πράγματα τῆς πατρίδος ὡς ὁπαδὸς καὶ στρατηγὸς τῶν Διονυσίων. Κατὰ τοὺς πολέμους δὲ τοῦ Δίωνος πρὸς τὸν νεώτερον Διονύσιον ἀπέθανε τῷ 356, εἴτε ἀποσφάζας ἑαυτόν, ἵνα μὴ ζωγρηθῇ, ὅτε ἐνίκηθη ἐν ναυμαχίᾳ, ὡς διηγεῖται ὁ Ἐφορος καὶ ὁ Διόδωρος (XVI, 16), εἴτε συλληφθεὶς αἰχμάλωτος καὶ προπηλακισθεὶς ὑπὸ τῶν λυσσώντων πολεμίων, ὡς αὐτόπτης μάρτυς ἱστορεῖ παρά Πλουτάρχῳ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Δίωνος (35). Τὸ ἔργον δ' αὐτοῦ, τὰ Σικελικά, ἤρξατο γράφων κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς ἐν τῇ φυγῇ, ὅτε ἐξεδιώχθη τῷ 386 ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου ἐκ τῆς Σικελίας ἕνεκα τῶν γενομένων ταραχῶν. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει, τῇ πρώτῃ συντάξει, ἐπραγματεύετο ἐν ἑπτὰ βιβλίοις τὴν ἱστορίαν τῶν παλαιότερων χρόνων τῆς Σικελίας μέχρι τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάσεως Διονυσίου τοῦ πρώτου, ἦτοι μέχρι τοῦ 406. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὸ μὲν πρῶτον ἀφηγεῖτο τὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου ἐν 4 βιβλίοις, εἶτα δὲ βραδύτερον συμπληρῶν τὸ ἔργον ἐπραγματεύθη καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου Διονυσίου ἀπὸ τοῦ 367-363 ἐν 2 βιβλίοις³⁾.

Ὁ Κικέρων⁴⁾ ἀποκαλεῖ τὸν Φίλιστον pusillum Thucydidem⁵⁾,

¹⁾ Παρὰ Σουῖδα εὐρίσκομεν δύο συγκεχυμένα ἄρθρα περὶ Φιλίστου. Körber, De Philisto rerum Sicularum scriptore, Breslau 1874. Rühl ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 1886 σελ. 128 κ. ἑξῆς.

²⁾ Πλούτ. ἐν Βίῳ. Νικίου 19.

³⁾ Διοδ. XIII, 108 καὶ XV, 89. Διον. Ἑλικ. Ἐπιστ. πρὸς Πομπ. 5. Ὁ Σουῖδας λέγει, ὅτι τὸ ἔργον ἐξ ἑνδεκά ἀπετελεῖτο βιβλίων, παρορῶν τὴν μεταγενεστέραν συνέχειαν.

⁴⁾ Cic. ad Quint. fr. II, 11, 4. Παράβ. καὶ Brut. 17, 66, de orat. II, 13, 57. Quint. Inst. or. X, 1, 74.

⁵⁾ Ὡσαύτως ὁ Διονύσιος ἐν τῇ τῶν ἀρχαίων κρίσει 3, 2. Ὁ Λογγίνος ἐν τῷ περὶ Ὑψους 40 παραβάλλει τὸν Φίλιστον πρὸς τὸν Ἀριστοφάνη καὶ Εὐριπίδην κατὰ τοῦτο, ὅτι συνθέτων καὶ ἀρμόζων ἐπιτηδεύεις δημόδῃ καὶ κοινὰ ὀνόματα κατάρθου καὶ ὄγκον νὰ ἔχῃ ὁ λόγος καὶ νὰ μὴ φαίνεται ταπεινός.

μικρὸν Θουκυδίδην. Καὶ ἀληθῶς εἶχε μὲν κοινὰ πρὸς τὸ μέγα αὐτοῦ πρότυπον τὴν ἀδράν, πᾶσαν παρεκβολὴν ἀποφεύγουσαν παράστασιν, τὴν ἐκ τῆς ἰδίας πείρας προερχομένην γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ ζωηρὸν τῆς διηγήσεως διὰ τῶν παρενθέτων δημηγοριῶν. Ἀλλ' ἀπέχετο πολὺ αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐλεύθερον φρόνημα. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς ἐν τῇ Ἐπιστολῇ πρὸς Πομπήιον (κεφ. 3) ἀποκαλεῖ αὐτὸν κολακικὸν καὶ φιλοτύραννον καὶ φέγει τὸ ταπεινὸν αὐτοῦ καὶ μικρολόγον ἦθος. Τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου καὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην ἐδιόχθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Πάρου διδασκάλου Εὐθύνου, συγγραφέων δὲ τὸ ἔργον καὶ δὴ τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν τῆς Σικελίας ἡρύσθη πολλὰ ἐκ καρχηδονικῶν πηγῶν¹⁾.

Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Μύλλερ²⁾.

Συνεχῇ δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Φιλίστου ἐποίησεν ὁ Ἀθάναις, ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν Ἀθάνις [ἢ Ἀθηνίς κατὰ τι ἀπόσπασμα τοῦ Θεοπόμπου παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ, ἃν αὐτὸς εἶναι ὁ ὡς προστάτης τῶν Συρακουσίων ἀναφερόμενος αὐτόθι] προσθεὶς εἰς τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον ἐν βιβλίῳ καὶ διελθὼν μὲν τὰς πράξεις ἐν κεφαλαίῳ, συμπληρώσας δ' οὕτω τὴν ἱστορίαν Διονυσίου τοῦ νεωτέρου. Κύριον δ' ἔργον αὐτοῦ ἦτο ἡ ἱστορία τῶν πράξεων τοῦ Δίωνος ἐν 13 βιβλίοις ἀπὸ τῆς ἐκδιώξεως τοῦ νεωτέρου Διονυσίου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Τιμολέοντος (336-337)³⁾.

254. Οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ τῶν παλαιότερων χρόνων ἀσχῆσαντες καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ στρατιωτικὰ ἐκτήσαντο ἄριστα ἐφ' ὅσα καὶ ἐγένοντο ἀρμοδιώτατοι πρὸς συγγραφὴν ἱστοριῶν. Ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου, περὶ ἧς πραγματευόμεθα, ἤρξατο θεωρουμένη ὡς ἀρμοδιὰ προγυμνασία ἡ μελέτη τῆς ῥητορικῆς

¹⁾ Meltzer, Geschichte der Karthager I, 125 καὶ 134. Gutschmid, Kleine Schriften II 89 κ. ἐξῆς.

²⁾ Müller, Fragm. hist. graec. I, 185—192 καὶ IV, 369 κ. ἐ.

³⁾ [Ἰδὲ Πλούτ., ἐν Βίῳ Τιμολ. 23 καὶ 37. Στέφ. Βυζ. ἐν λ. Δύμη καὶ Pauly's Realencyclopädie ἐν λείξει. Τὰ ἀποσπάσματα παρὰ Müller, Frag. hist. graec. II σελ. 82].

τέχνης μᾶλλον ἢ ἡ ἐπιμέλεια τοῦ δημοσίου βίου καὶ ἐκ τούτου ἀντὶ τῶν πολιτικῶν οἱ ῥήτορες νῦν ἐπέλαμβάνοντο τῆς ἱστοριογραφίας. Τοῦτο δ' ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐκτραπῇ ἡ ἑλληνικὴ ἱστοριογραφία ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ· διότι ἡ ῥητορικὴ καθ' ὅλου ἐπεδίωκεν οὐχὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὴν ἀπατηλὴν δόξαν. Ἐκ τούτου δ' ἀναγκασίως ὑπεισῆλθε καὶ εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν ἡ τάσις πρὸς κομψὰς φράσεις καὶ εὐφυεῖς ἐκφράσεις καὶ οὕτω ἡμελήθη μὲν ἡ ἐπιμελὴς ἔρευνα τῶν πραγμάτων, ἐξέλιπε δ' ἡ εἰλικρινὴς περὶ αὐτῶν κρίσις. Οἱ ἄριστοι δὲ τῶν ῥητορικῶν τούτων ἱστοριογράφων ἦσαν ὁ Ἐφορος καὶ ὁ Θεόπομπος¹⁾.

255. Ὁ ἐκ τῆς ἐν Λιολίδι Κύμης Ἐφορος²⁾ οὐ μόνον ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, πρὸς ὃν δις ἐπέμφθη ἐπὶ δευτέρῳ μισθῷ³⁾, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ διδασκάλου ἔλαβε τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ⁴⁾. Διότι ἐν τῇ ἰδίῳ ῥητορικῇ φαίνεται οὐχὶ πολὺ προκόψας καὶ διὰ τοῦτο μία μόνη αὐτοῦ ῥητορικὴ συγγραφή καὶ αὕτη ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται παρατυχόντως ὑπὸ τοῦ ῥήτορος Θεώνος, ἡ περὶ λέξεως⁵⁾. Τὸ δ' ἱστορικὸν αὐτοῦ ἔργον εἰς τριάνκοντα διαιρούμενον βιβλία ἦτο ἡ πρώτη ἑλληνικὴ καθολικὴ ἱστορία, ἡ πρώτη ἱστορία κοινῶν πράξεων⁶⁾. Ἦρξετο δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου βεβαίου ἱστορικοῦ γεγονότος, ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ κατέληγεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς

¹⁾ Cicero de oratore II, 13, 57 καὶ II, 9, 36: ex clarissima rhetoris Isocratis officina duo praestantes ingenio, Theopompus et Ephorus, ab Isocrate magistro impulsī se ad historiam contulerunt; dicebat Isocrates se calcaribus in Ephoro, contra autem in Theopompo frenis uti solere. Καὶ ὁ Σουλᾶς ἐν λέξει λέγει· « Ἰσοκράτης τὸν μὲν ἔφη χαλινῶν δεῖσθαι, τὸν δὲ Ἐφορον κέντρον ».

²⁾ Ἀρθρον περὶ Ἐφ. παρὰ Σουλᾶ. Marx, Ephori Cumaei fragmenta, Karlsruhe 1815. Klügmann, De Ephoro historico graeco, Gött. 1860. Wachsmuth, Einleit. 498 κ. ἐξ. Büdinger, Die Universalhistorie im Alterthum 32 κ. ἐξῆς.

³⁾ Διὰ τούτου παιζῶν διέφορον ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ συγγραφεὺς τῆς εἰς τὸν Πλούταρχον ἀποδιδυμένης συγγραφῆς τῶν Δέκα βητόρων ἐν σελ. 839 a [τόμ. 5 σελ. 164 ἐκδ. Βερν.].

⁴⁾ Ὁ Πλούτ. ἐνθ' ἀνωτ. λέγει· « καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς γροῖας αὐτὸς ὑπεθήκατο ».

⁵⁾ Θεωνος Προγυμνάσματα ἐν Rhet. graeci ἐκδ. Spengel II, 71.

⁶⁾ Τοῦτο ἀναγνωρίζει καὶ μετ' ἐπαίνων ἀναγράφει ὁ Πλούταρχος ἐν V, 33 λέγων· « Ἐφορον τὸν πρώτον καὶ μόνον ἐπιβεβλημένον τὰ καθόλου γράφειν ».

Περίνθου τῷ 340. Ὅτι δ' εἰς τοῦτο κατέληγε τὸ γεγονός τὸ ἔργον, αἵτιος τούτου ἐγένετο ὁ θάνατος τοῦ συγγραφέως, ὡς φαίνεται, διότι τὸ μὲν γεγονός ἐκεῖνο, ἡ πολιορκία δὴλα δὴ τῆς Περίνθου, δὲν ἀποτελεῖ τὸ τέλος περιόδου τινὸς τῆς ἱστορίας, ὁ δ' Ἐφορος αὐτὸς ἔζη καὶ ἐπὶ Φιλίππου καὶ ἐπεῖδε τὴν εἰς Περσίαν στρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Πρὸς τούτοις δ' οὐχὶ αὐτός, ἀλλ' ὁ υἱὸς Δημόφιλος ἐφρόντισε περὶ τῆς ἐκδόσεως σύμπαντος τοῦ ἔργου συντάξας συγχρόνως καὶ τὸν ἱερὸν λεγόμενον πόλεμον καὶ οὕτω συμπληρώσας τὸ τελευταῖον βιβλίον¹⁾. Ἦτο δὲ τὸ περιώ-
 νυμον²⁾ ἔργον οὕτω συντεταγμένον, ὥστε ἕκαστον βιβλίον ἴδιον εἶχε προοίμιον καὶ ἐπραγματεύετο μίαν τινὰ στρογγύλην ὑπόθε-
 σιν³⁾. Πρὸς τοῖς ἱστορικοῖς δὲ γεγονόσι ἰδίᾳ προσεῖχε καὶ εἰς τὴν γεωγραφίαν ἐν σχέσει πρὸς τὰς κτίσεις τῶν πόλεων⁴⁾ καὶ δὴ τὸ τέταρτον βιβλίον διὰ τὴν γεωγραφικὴν αὐτοῦ ὕλην ἐπεγράφετο Εὐρώπῃ. Ἐκ τούτου ὁ Σκύμνος, ἡ ὁστισδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐν ἱαμβικοῖς τριμέτροις Περὶ πλοῦ Εὐρώπης, ἀνομολογεῖ, ὅτι ἐκ τοῦ Ἐφόρου ἐδανείσθη τὴν περιγραφὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο δ' ἠναγκασμένος ὁ συγγραφεὺς νὰ προστρέχῃ εἰς τοὺς παλαιότερους ἱστορικοὺς καὶ νὰ ἀρύηται ἐξ αὐτῶν τὴν ὕλην, διότι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἔργου ἐπραγματεύετο περὶ πραγμάτων ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν ἰδίων παρατηρήσεων καὶ ἀνα-
 μνήσεων εὐρισκομένων. Ἐκ τοῦ Ἡροδότου μάλιστα περιέλαβεν σχεδὸν ἐπὶ λέξει ὁλόκληρα μέρη, ὡς δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ἐξ ὧν ὁ Διόδωρος παραδίδει⁵⁾. Ἐν τῇ ἐκκαρπώσει δὲ τῶν διαφό-

¹⁾ Διόδ., ἐν XVI, 14 καὶ Ἀθην. ἐν VI, 232 d.

²⁾ Πολύδ., ἐν VI, 45 καὶ XII 28. Ἰώσηπος κατ' Ἀπίωνος I, 12.

³⁾ Διόδ. V, 1 καὶ XVI, 76. Βεβαίως καὶ τινὰ τῶν βιβλίων ἐξεδόθησαν πολὺ πρὸ τῆς συντελέσεως τοῦ ὅλου ἔργου.

⁴⁾ Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐκτιμᾶται ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἴδε ἐν VII, 302, VIII, 322 καὶ IX, 422.

⁵⁾ Bauer, Benützung Herodots durch Ephoros bei Diodor ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. συμπλ. τόμ. X, 279—342. Ὁ δὲ Λυσίμαχος κατὰ τὸν Εὐσεβίου ἐν τῇ Προπαρασκευῇ X, 3 συνέγραψε περὶ Ἐφόρου κλοπῆς.

ρων πηγῶν ἀπέδειξεν ὁμολογουμένως καὶ κρίσιν καὶ φιλαλήθειαν καὶ δὴ ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν τοῦτο, ὅτι διαρρήδην ἀπεκήρυξε τοὺς γενεαλογικοὺς μύθους τοῦ Ἑλλανίκου¹⁾ καὶ ἀπέκλεισε τῆς ἱστορίας τοὺς μυθικοὺς χρόνους. Ἀλλὰ δὲν ἐνέμεινε ἀτυχῶς εἰς τὴν ἀγαθὴν ταύτην προαίρεσιν, διότι ἐπὶ παραδείγματι, ὡς διδάσκει ὁ Στράβων ψέγων αὐτὸν (ἐν IX, 422), διηγείτο εὐπίστως τὸν μῦθον περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν δράκοντα ὡς ἱστορικὸν γεγονὸς πειρώμενος μόνον ἄλλως νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ κατ' αὐτόν. Πρὸς τοῦτοις ἐστερεῖτο καὶ τῶν ἀναγκαίων πρακτικῶν γνώσεων ἀνδρὸς στρατηγικοῦ, ἵνα παραστήσῃ ὀρθῶς τὰ ἐν τῷ πολέμῳ ἔργα. Διὰ τοῦτο δὲ τρίτων τις τῶν τοιούτων, ὁ Πολύβιος (ἐν XII, 25), λέγει, ὅτι διηγούμενος ὁ Ἐφορος τὴν περὶ Λεύκτρα μάχην καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ γελοῖος ὅλως φαίνεται καὶ παντελῶς ἄπειρος καὶ ἄορατος τῶν τοιούτων, ἐν ᾧ ἐπαινεῖ τὴν μετ' ἐμπειρίας καὶ δυνάμεως περιγραφὴν τῶν ναυμαχιῶν. Ὁ χαρακτηρ δὲ τοῦ λόγου τοῦ συγγραφέως τούτου εἶχέ τι τὸ ἀναιμὲνον τῆς σχολῆς τῶν ρητόρων²⁾. Ἐν τούτοις παρὰ ταῦτα ἄσμενοι πάντες ἀνεγίνωσκον τὸ ἔργον καὶ οἱ μὲν ἱστορικοὶ τῶν χρόνων τῶν Διαδόχων εἶχοντο αὐτοῦ, ὁ δὲ Διόδωρος λαβὼν αὐτὸ ὡς πρότυπον κατεσύλησεν αὐθαирέτως, ἄλλοι δ' ἐποίησαν ἐπιτομὰς ἐξ αὐτοῦ. Εἰς ταύτας δὲ φαίνονται ἀνήκοντα τὰ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Σουΐδου ἀποδιδόμενα ἔργα *Περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν* [βιβλία ιδ'.] καὶ *Παραδόξων τῶν ἐκασταχοῦ* βιβλία ιε'. Ἀν δὲ καὶ τὰ τῶν Εὐρημάτων [ὧν ἕκαστος εὖρε] βιβλία δύο ἦσαν ἑράνισμα ἐκ τῶν Ἱστοριῶν ἑρανισθέν, ἢ ἀπετέλουν καθ' ἑαυτὰ ἴδιον ἔργον, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ κρίνωμεν. Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξε καὶ ἐξέδωκεν ὁ Μύλλερος³⁾.

1) Ὁ Ἰώσηπος ἐν τῇ κατ' Ἀπίωνος I, 3 λέγει· «Ἐφορος Ἑλλανικὸν ἐν ταῖς πλείστοις ψευδόμενον ἐπιδείκνυσιν».

2) Ἰδε Δίωνα Χρυσόστ. ἐν λόγῳ 18 σελ. 479 | Περὶ Λόγου ἀκρίσεως σελ. 288 ἐκδ. Dind τόμ. I.] καὶ Σουΐδαν ἐν λ. Ἐφόρῳ καὶ Θεοπόμπῳ. «Ὁ μὲν γὰρ Ἐφορος ἦν τὸ ᾄθος ἀπλοῦς, τὴν δὲ ἐρμηνείαν τῆς ἱστορίας ὑπτιος καὶ νωθρὸς καὶ μηδεμίαν ἔχων ἐπίτασιν».

3) Müller, *Fragm. hist. graec.* I, 234—277 καὶ IV, 641 κ. ἐξῆς.

256. Ὁ δὲ Θεόπομπος ¹⁾ ὁ Δαμασιστράτου ἐκ Χίου γεννηθεὶς περὶ τὸ 380 ἤλθε φεύγων τὴν πατρίδα μετὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὰς φιλοξένους Ἀθήνας, ὅθεν μόνον κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἠδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Χίον, συμπράξαντος εἰς τοῦτο τοῦ Ἀλεξάνδρου. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ πάλιν ἐξορισθεὶς ἀπεδήμησεν εἰς πλείστας χώρας καὶ ἤλθε καὶ εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον. Ἀπέθανε δ' ἴσως ἐν τῇ ξένῃ. Κατὰ τὴν νεανικὴν δ' ἡλικίαν βαίνων ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ διδασκάλου Ἰσοκράτους παρέστη ἐν διαφόροις πόλεσιν ὡς ῥήτωρ ἐπιδεικτικῶν λόγων καὶ δὴ ἀπαγγεῖλας τὸν πανηγυρικὸν τοῦ βασιλέως Μανυσώλου ἐν Καρίᾳ ἔτυχε τοῦ ἐπινικίου ἄθλου ²⁾. Τὰ δὲ δύο μεγάλα αὐτοῦ ἱστορικὰ ἔργα ἦσαν τὰ Ἑλληνικά ἐν δώδεκα βιβλίοις, ἅτινα ἐχόμενα τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου διελέμβανον τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 410-394, ἥτοι μέχρι τῆς παρὰ τὴν Κνίδον μάχης, καὶ τὰ Φιλιππικά ἐν 58 βιβλίοις, ἅτινα εἶχον μὲν ὡς κέντρον τὴν ἀρχὴν τοῦ βασιλείως Φιλίππου τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἐν πολλαῖς καὶ μακραῖς παρεκβάσεσι περιελάμβανον σύμπασαν τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων. Οὕτω κατέταξε κατὰ Διόδωρον (XVI, 71) εἰς τὸ ἔργον τρία βιβλία [39-41] περιέχοντα τὰς Σικελικὰς πράξεις, τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων δημαγωγῶν (εἰς τὸ X βιβλίον), τὰ Θαυμασιά [εἰς τὸ VIII βιβλίον], τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρπαγέντων θησαυρῶν τῶν Δελφῶν [εἰς τὸ XXX βιβλίον]. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ γ' ἐφιλοπόνησε βραδύτερον ἐπιτομὴν τῶν Φιλιππικῶν ἐκ 16 βιβλίων παραλιπὼν πάντα τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν κυρίως ἱστορίαν τοῦ Φιλίππου. Πρὸς τοῦτοις δὲ συνέγραψεν ὁ Θεόπομπος ἢ ἄλλος τι ἐπιγράψας τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπιτομὴν τῶν Ἡροδότου ἱστοριῶν ἐν δυσὶ βιβλίοις ³⁾. Τὰ τρία δὲ

¹⁾ Σουίδας ἐν λέξει. Φώτιος ἐν κεφ. 176. Pflugk, De Theopompi Chii vita et scriptis, Berl. 1827 καὶ τοῦτο διορθῶν ὁ Meier, Opuscula II, 284 κ. ἐξ. J. Delliös, Zur Kritik des Geschichtsschreibers Theopomp, Dissert. Jena 1880. Hirzel ἐν Rhein. Mus. 47 (1892) 359 κ. ἐξῆς.

²⁾ Gellius, Noct. Att. X, 18.

³⁾ Voss, De hist. graec. 60 κ. ἐ.

ταῦτα ἔργα, ὡς φαίνεται, συνηνώθησαν βραδύτερον, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ χρονικά καὶ αἱ ἱστορίαι τοῦ Τακίτου, εἰς ἓν ὅλον ἔργον ἐξ 72 βιβλίων ¹⁾. Ὑπέβαλεν δ' εἰς τὸν Θεόπομπον ἐκ μοχθηρίας ὁ ῥήτωρ Ἀναξιμένης ἐπιγράψας τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ λοῖδορόν τινα συγγραφὴν, τὸν Τρικάρανον, ἐν ᾗ ἀπεδεικνύετο, ὅτι τὴν αἰτίαν πάντων τῶν κακῶν τῆς Ἑλλάδος ὑπεῖχον αἱ τρεῖς πόλεις Ἀθῆναι, Σπάρτη καὶ Θῆβαι ²⁾.

Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ἱστορικοῦ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς μόνον ἀποσπάσματα καὶ ἐπιτομαί. Καὶ αὐτῆς δὲ τῆς λατινικῆς ἐπεξεργασίας τῶν Φιλιππικῶν ὑπὸ τοῦ Τρόγου Πομπηίου περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἐπιτομὴ μόνη τοῦ Ἰουστίνου. Ἐκ τούτου θέλοντες νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν Θεόπομπον εἰμεθα ἡναγκασμένοι νὰ προσφύγωμεν κυρίως εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀρχαίων. Ἀλλ' αἱ κρίσεις αὐτῶν οὐδέποτε σπουδαίως. Διότι ὁ μὲν Διονύσιος ἐν τῇ Ἐπιστολῇ πρὸς Γάϊον Πομπήϊον (κεφ. 6) ἐπαινεῖ αὐτοῦ τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς τῆς λέξεως καὶ τὴν δημοσθένειον σχεδὸν δεινότητά, ἰδίᾳ δὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀφανῶν αἰτιῶν τῶν πράξεων καὶ τῶν πραξάντων αὐτάς καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Ὁ δὲ Πολύβιος ἐκ τοῦ ἐναντίου εὐρίσκει πολλὰ τὰ ψεκτὰ παρ' αὐτῷ, ἰδίως δὲ μέμφεται τὸ φιλολοῖδορον αὐτοῦ ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ βασιλέως Φιλίππου καὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ καὶ τὴν ἔλλειψιν στρατηγικῶν γνώσεων ἐν τῇ διηγῆσει τῶν μαχῶν ³⁾. Αἱ πρὸς ταῦτα δὲ συνδεόμεναι ῥητορεῖαι καὶ περίοδοι ἐν μέσαις ταῖς μάχαις παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὸν Πλούταρχον νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς αὐτὸν ἐν τοῖς πολιτικοῖς παραγγέλμασι 6 [τόμ. ἡ σελ. 73 ἐκδ. Βερ.] τὸν στίχον τοῦ

¹⁾ Οὕτω νοητέα ἡ παράδοσις τοῦ Σουίδου· «Φιλιππικά ἐν βιβλίοις 87.» ὡς ἀπεδείχεν ὁ Müller, *Frag. hist. gr.* I σελ. LXIX.

²⁾ Ἰώσ. κατ' Ἀπίωνος I, 24. Λουκιανοῦ *Ψευδοδολ.* 29. [τόμ. γ'. σελ. 179]. Παισ. VI, 18, 5. Ἀριστείδου, *Ῥώμης ἐγκώμιον* σελ. 211 ἐκδ. Jebb. Κατὰ τὸ ἑλληνικὸν δὲ πρότυπον ἐποίησεν ὁ ῥωμαῖος Τερέντιος Οὐάρεϊον σάτιραν, τὸν Τρικάρανον, ἀναφερομένην εἰς τὸν Πομπήϊον, Καίσαρα καὶ Κράσσον. *Ide Riese, Var. satirarum Men.* σελ. 232. [*Ide* καὶ *Θθ.* Ρ'δδεκ, *Ἱστορία τῆς Ῥωμ. ποιήσεως, μετάφρ.* 2. Σακελ. I, 366].

³⁾ Πολυβ. VIII, 11—13 καὶ XII, 25.

Εὐριπίδου· οὐδείς σιδήρου ταῦτα μωραίνει πέλας. Ἀλλά καὶ ἂν ἦτο ἄξιος ὁ Θεόπομπος τῆς ἐπικλήσεως *maledicentissimus scriptor*¹⁾ καὶ ἂν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀπέφαινον αὐτὸν δεξιὸν ῥήτορα μᾶλλον ἢ ἔμπειρον πολιτικόν, πάντως ὅμως ἦτο εἷς τῶν σπουδαιωτάτων ἱστορικῶν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται ἐκ τούτου, ὅτι ἐπιμελῶς ἀνεγινώσκετο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ πάντες ἐξ αὐτοῦ ἤντλουν, ἰδίᾳ δὲ οἱ παραδοξογράφοι καὶ ὁ φίλος τῶν σκανδαλωδῶν χρονικῶν Ἀθῆναιος, δι' οὗ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς τὰ πλεῖστα ἀποσπάσματα.

Theopompi fragmenta coll. Wichers ἐν Lugd. Batav. 1829. Müller, Frag. Hist. Gr. I, 278-333 καὶ IV, 643-645. Bünger, Theopompea, Argent. 1874, ὃς ἐξετάζει τὸ λεκτικὸν ἰδίᾳ τοῦ Θεοπόμπου.

257. Ἦττονος λόγου ἄξιοι ἦσαν ἄλλοι ἱστορικοὶ ὁμοίως τυχόντες ῥητορικῆς παιδεύσεως, οὓς συντόμως ἀπαριθμοῦμεν.

Ἦσαν δ' οὗτοι Κηφισόδωρος ὁ Θηβαῖος, συγγραφεὺς ἱστορίας τοῦ Ἰεροῦ πολέμου· Δεῖνων ὁ Κολοφώνιος, συγγράψας τὰ Περσικά, ἐκτενὲς ἔργον περιλαμβάνον τὴν ἱστορίαν τῆς Περσίας μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου III (340) ἀλώσεως τῆς Αἰγύπτου· Θεόκριτος ὁ Χῖος, ἀντίπαλος τοῦ Θεοπόμπου, οὗ ὁ Σουΐδας μνημονεύει ἱστορίαν Λιβύης καὶ θαυμασίας ἐπιστολάς²⁾· Ἀναξιμένης ὁ Λαμψακηνός, μαθητὴς τοῦ Ζωίλου καὶ Διογένους, εἰς ὃν ὁ Βικτώριος καὶ ὁ Σπέγγελος ἀποδίδουσι τὴν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστοτέλους φέρουσαν τέχνην ῥητορικὴν πρὸς Ἀλέξανδρον. Ἱστορικά ἔργα αὐτοῦ μνημονεύονται τὰ Ἑλληνικά ἀπὸ τῆς γενέσεως τῶν θεῶν μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης ἐν δώδεκα βιβλίοις καὶ τὰ Φιλιππικά ἐν ὀκτῶ βιβλίοις. Ἐποίησε δὲ καὶ ἔπος εἰς Ἀλέξανδρον³⁾. Ἄλλος ὁμοίως ἱστορικὸς ἦτο

¹⁾ Cornelii Nepotis vit. Alcibiad. 11. "Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀπηλ-
λαγμένον τῆς λογακτορίας, ἀποδεικνύει ὁ Πορφύριος παρ' Εὐσεβίου ἐν Προπαρ. X, 3, 3.

²⁾ Idem Müller, Fragm. hist. graec. II, 86 x. ἐξῆς.

³⁾ Διοδ. XV, 89. Μακρότερόν τι ἀπόσπασμα τῶν Φιλιππικῶν ἴδε παρὰ Στοβαίου ἐν

Καλλισθένης ὁ Ὀλύμπιος μαθητὴς καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὃς συνέγραψεν Ἑλληνικά¹⁾, Περσικά καὶ ἐν ἐνὶ βιβλίῳ, Ἀλεξάνδρου πράξεις. Οὗτος εὐπαρρησιάστως προσενηχθεὶς ποτε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπέσυρεν ἐφ' ἑαυτὸν βαρεῖαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ²⁾.

Πλὴν τούτων συνέγραψαν τὰς πράξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου³⁾ Κλείταρχος ὁ Δείνωνος, οὗ ἐπηνεῖτο κατὰ Κοιντιλιανὸν (X, 1, 74) μᾶλλον ἢ δεξιὰ ἀφήγησις, ἢ ἡ ἱστορικὴ πίστις, Πτολεμαῖος ὁ Λάγου⁴⁾ καὶ ὁ Ἀριστόβουλος, οὗς ἐπαινεῖ ὁ Ἀρρίανος ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς Ἀναβάσεως ὡς ἀξιοπιστοτάτους συγγραφεῖς τοῦ βίου τοῦ Ἀλεξάνδρου, Μαρσύας ὁ Πελλαῖος ὁ συγγράφας τὰ Μακεδονικά (ἐν βιβλίοις δέκα)⁵⁾, Χάρης ὁ Μυτιληναῖος, ὃς γενόμενος εἰσαγγελεὺς (τελετάρχης) τοῦ Ἀλεξάνδρου πολλὰ διηγείτο περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου αὐτοῦ καὶ ὁ Εὐμένης καὶ ὁ Διόδωτος, συγγραφεῖς ἐφημερίδων τοῦ βασιλέως.

Τοὺς δὲ συγγράφαντας τὰς Ἀθίδας, οἵτινες ἐν μέρει εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσι, θὰ περιλάβωμεν ἐν ἐτέρῳ λόγῳ ἐν συναφείᾳ πρὸς τοὺς ὅμοια συγγράφαντας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀλεξανδρέων.

¹⁾ Ἀνθολ. 36, 20. Περὶ τοῦ εἰς τὸν Θεόπομπον ἐτραλμένου ἀποδιδόμενου Τοικαράνου ἴδε § 256. Ὡς κακὸς ποιητὴς καταλέγεται μετὰ τοῦ Χοιρίλου ἐν τινὶ κυλίνδρῳ ἐξ Herculanum. ἴδε Usener ἐν Rhein. Mus. 43, 150.

²⁾ Κατὰ Διόδωρον XIV, 117 ἐπραγματεύετο τοὺς χρόνους ἀπὸ τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου καλουμένης εἰρήνης μέχρι τῆς καταλήψεως τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ ὑπὸ τοῦ Φιλομήλου τοῦ Φωκείου, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 387—357.

³⁾ Ὑποδομιαία ἦτο ἡ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενη μυθιστορικὴ ἱστορία τοῦ Ἀλεξάνδρου, αἱ Ἀλεξάνδρου πράξεις, περὶ ὧν ἀλλαγῶν θὰ διαλάβωμεν.

⁴⁾ St Croix, Examen critique des anciens historiens d' Alexandre le Grand έκδ. 2 Paris 1804. Müller, Scriptores rerum Alexandri Magni, Paris 1877. Geier, Alexandri Magni historiarum scriptores, Lipsiae 1844. Fränkel, Die Quellen der Alexanderhistoriker, Breslau 1883. Schäfer, Quellenkunde I, 71 κ. ἐ. τῆς 3 ἐκδόσεως.

⁵⁾ Ὁ Rhode ἐν Rhein. Mus. 38, 301 ἀπέδειξεν, ὅτι ἐν τῇ Φαλάκρας ἐγκυμλίῳ τοῦ Συνεσίου ἐν κεφ. 16 ἀπαντᾷ ἀπόσπασμα τοῦ Πτολεμαίου.

⁶⁾ Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Μαρσύας, εἰς μὲν Πελλαῖος, ἕτερος δ' ὁ ἐκ Φιλίππων καὶ ἀμφότεροι ἔγραψαν πλὴν ἄλλων καὶ Μακεδονικά. ἴδε Σουίδα ἐν λεξείῳ. Περὶ τῆς διακρίσεως αὐτῶν ὁ Ritschl, De Marsyis rerum scriptoribus ἐν τοῖς Opuscul. I, 449—470.

Ἐπειδὴ δ' ἱστορία καὶ μῦθος κατὰ τὴν περὶ τούτων ἔννοιαν τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνάγονται, δυνάμεθα νῦν συγκαταλέξωμεν εἰς τοὺς ἀνωτέρω καὶ τὸν μαθητὴν τοῦ Ἰσοκράτους Ἀσκληπιάδην τὸν ἐκ Τραγίλου, ὃς συνέγραψεν ἐν ἑξ βιβλίοις τὰ Τραγωδούμενα, ἥτοι τοὺς μύθους, οὓς ἀνεδίδασαν οἱ τραγικοὶ ἐπὶ τὴν σκηνήν¹⁾.

258. Γεωγραφία²⁾. Ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἐθνογραφία δὲν ἀπετέλουν ἔτι ἐν τοῖς ἐγκρίτοις χρόνοις αὐθυποστάτους ἐπιστήμας, ἀλλ' ἦσαν συγγενεῖς τῆς ἱστορίας ἐπιστῆμαι καὶ δὴ συμπληρωματικὰ αὐτῆς μέρη. Οὕτως εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἑκαταίου, Προδότου καὶ Εὐφόρου παρενείρονται, καιροῦ παραπεσόντος, πολλοὺ λόγου ἄξια ἀνακρινώσεις περὶ ξένων χωρῶν, κτίσεων πόλεων καὶ ἐθνῶν καὶ ἠθῶν τῶν ξένων λαῶν. Ὡσαύτως καὶ αἱ συγγραφαὶ τῶν ἱατρῶν παρῆχον σπουδαίας συμβολὰς εἰς τὴν ἐθνογραφίαν καὶ δὴ ὁ περιώνυμος ἱατρὸς Ἱπποκράτης (γεννηθεὶς τῷ 460) παρέχει ἐν τέλει τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ περὶ ἀέρων ὑδάτων τόπων πλείστου λόγου ἄξια παρατηρήσεις περὶ τῶν ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ τόπου ἐξαρτωμένων φυσικῶν καὶ διανοητικῶν ιδιοτήτων τῶν κατοίκων τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Αἱ παρατηρήσεις δ' αὗται διττὸν παρέχουσι τὸ ἐνδιαφέρον, διότι ὁ συγγραφεὺς συνήγου τὸ ὅξυ βλέμμα τοῦ ἐμπείρου ἱατροῦ πρὸς τὸ ὑψηλὸν φρόνημα τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν ἐλευθερίαν Ἑλλήνων. Ἰδίᾳ δὲ λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ τετάρτου βιβλίου τοῦ Προδότου τὰς πρώτας ἀκριβεστέρas εἰδήσεις περὶ τῶν κατοίκων τοῦ Πόντου, Σκυθῶν καὶ Σαυροματῶν³⁾. Ἀτύχημα δὲ μέγα εἶναι, ὅτι ἕνεκα χά-

¹⁾ Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Werfer ἐν Acta philol. Monac. II, 491—557 καὶ ὁ Müller, Fr. hist. gr. III, 301—306

²⁾ Hugo Berger, Geschichte der wissenschaftlichen Erdkunde der Griechen. Leipz. 1887—1893. Τὰ ἀποσπάσματα παρὰ Hudson, Geographiae veteris scriptores graeci minores, Oxoniae 1712. C. Müller, Geographi graeci minores, Paris 1855.

³⁾ Περὶ δὲ τῶν περὶ τὸν Φάσιν μετοίκων ἴδε σελ. 551 ἐκδ. Kühn. «ἦτε διαίτα τοῖς ἀνθρώποις ἐν τοῖς ἑλασίν ἐστιν τὰ τε οἰκήματα ξύλινα καὶ καλάρια ἐν ὕδασι μεμηχανημένα». Πρὸς ταῦτα παρὰ καὶ τὰ παρ' Προδ. V, 16 περὶ τῶν καλυδῶν τῶν Παϊόνων καὶ τὰ ὁμοίως ἐρμηνευτέα παρ' Αἰσχ. Περσ. 872 «Ἀγελωίδες πάροιχοι Θρηκίων ἐπαύλων».

σματος ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀπώλετο τὸ κεφάλαιον, ἐν ᾧ ὁ Ἱπποκράτης ἐπραγματεύετο περὶ Λιγύπτου καὶ Λιβύης¹⁾.

Καὶ ἡ ἀρχὴ δὲ τῆς πινακογραφίας, ἥ ὡς λέγομεν χαρτογραφίας, ἀνέρχεται εἰς τοὺς πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων χρόνους, διότι κατὰ τὸν Στράβωνα (ἐν I, 7) πρῶτος ὁ φιλόσοφος Ἀναξίμανδρος ἐξέδωκε γεωγραφικὸν πίνακα. Καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον δ' (ἐν V, 49) ἔρχεται ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἀρισταγόρας φέρων χάλκεον πίνακα, ἐν τῷ γῆς ἀπάσης περιόδος ἐντέμνητο καὶ θάλασσαν τε πᾶσαν καὶ ποταμοὶ πάντες, πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Κλεομένην, ἵνα παρορμήσῃ αὐτὸν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν δεικνύων τὰς ἐπὶ τοῦ πίνακος χώρας τοῦ βασιλέως. Ἡ ὀρθὴ δ' ἔννοια περὶ τῆς γῆς ὡς σφαίρας καὶ οὐχὶ ὡς ἐπιπέδου προέκυψε καὶ διεδόθη διὰ τῶν πυθαγορείων τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι.

Περὶ τὸ τέλος δὲ τῆς περιόδου, περὶ ἧς πραγματευόμεθα, ὅτε ἐπὶ Ἀλεξάνδρου πολλὰ ἐπεχειρήθησαν κατὰ θάλασσαν, ἀνεπτύχθη ἡ συγγραφὴ τῶν περίπλων ἢ παράπλων. Οὕτως ὁ μὲν Νέαρχος, ὁ ναύαρχος τοῦ ἰνδικοῦ στόλου, συνέγραψε τὰ ἀμφὶ τῷ παράπλῳ, ἥτοι τὰ κατὰ τὸν περίπλου τῆς περσικῆς καὶ ἰνδικῆς θαλάσσης, ἐξ οὗ πολλὰ ἠρύσθησαν ὁ Στράβων καὶ ὁ Ἀρριανός. Ὁ δ' ἀρχικυβερνήτης Ὀνησικριτος ὁ ἐξ Ἀστυπαλαίας ἐδημοσίευσεν μυθικὰ τινὰ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου διανοιχθεισῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἄλλος δὲ τις ναύαρχος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Θάσιος Ἀνδροσθένης, περιέγραψε τὴν θάλασσαν τῆς Ἀραβίας συγγράψας τὸν παράπλου τῆς Ἰνδικῆς. Μικρόν τι μετὰ ταῦτα ἐπὶ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος ὁ Πατροκλῆς, ὅς ὡς ἑπαρχος τῆς Βαβυλῶνος ἀπὸ τοῦ 312 ἔσχε καιρὸν νὰ ἴδῃ καὶ γνωρίσῃ τὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ ἐπωφελήθῃ καὶ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Ξενο-

¹⁾ Εἰς τὸ διονυσίου τοῦτο σύγγραμμα τοῦ Ἱπποκράτους ἔγραφεν ὑπόμνημα ὁ Γαληνός, ὅπερ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐν λατινικῇ μεταφράσει. Ἀτυχῶς καὶ ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τοῦτου οὐδὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ χάσματος. *Ide Ilberg* ἐν *Comment. Ribbeckiano* σελ. 343 ἐν τῇ σημειώσει.

κλέους ¹⁾, τοῦ γαζοφύλακος τοῦ Ἀλεξάνδρου, περιέγραψε τὰς περὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χώρας. Ἀλλ' ἅπαντες οὗτοι οἱ παράπλοι ἀπώλοντο καὶ εἰς μόνος περίπλους περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς φέρων τὸ ὄνομα τοῦ Σκύλακος. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀληθὴς Σκύλαξ ἐκ τῆς ἐν Καρίᾳ Καρυάνδῃς εἶχε περιπλεύσῃ ἐντολῇ τοῦ Δαρείου Ὑστᾶσπου τὴν ἀκτὴν τοῦ ἀραβικοῦ κόλπου ²⁾. Ὁ δὲ σωζόμενος Περὶ πλους τῆς θαλάσσης τῆς οἰκουμένης Εὐρώπῃς καὶ Ἀσίας καὶ Λιβύης εἶναι γενικὴ τις περιγραφὴ τῶν παρὰ λίαν πόλεων καὶ τοῦ μήκους τῶν πλῶν καὶ προέρχεται ἐκ πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων. Οὕτως ὁ Οὐγγερος κρίνων ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ὑποδείξων τάττει αὐτὸν εἰς τὸ ἔτος 356 ³⁾. Ἐξεδόθη δ' ὑπὸ τοῦ Μυλλέρου ⁴⁾.

3. Η ΠΗΤΟΡΙΚΗ ⁵⁾.

α') Ἀρχὴ τῆς ῥητορικῆς.

259. Ἡ φυσικὴ τοῦ λόγου δεινότης ἦτο λαμπρὸν δῶρον, ὅπερ ἐλάμβανον παρὰ τῆς φύσεως οἱ Ἕλληνες ἀπ' αὐτοῦ τοῦ λίχνου.

¹⁾ Στράβ. ἐν I. 69.

²⁾ Ἡρόδ. IV, 44.

³⁾ Unger ἐν Philol. 33, 29. Ὁ C. Th. Fischer, Griech. Studien, Herrn Lip'sius dargebracht Leipz. 1894. πειράται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Σκύλακος ὑπολαμβάνουσιν ἀποσπάσματα τοῦ Φιλίου (ὃ ἑκατοντ.) ἐκ τινος ἐπεξεργασίας τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος τελευτώσης.

⁴⁾ Müller, Geogr. gr. min I, 15 - 96.

⁵⁾ Οἱ λόγοι τῆς Ἀλεξανδρείας δλίγον προσέσχον εἰς τοὺς ῥήτορας καὶ μόνον οἱ γραμματικοὶ τοῦ Περγάμου καὶ βραδύτερον ἐν Ῥώμῃ ὁ Διονύσιος καὶ ὁ Καϊκίλιος προήγαγον τὴν περὶ τοὺς ῥήτορας σπουδὴν. Περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς πλὴν τῶν ἔργων τοῦ Διονυσίου οἱ εἰς τὸν Πλούταρχον ἐσφαλμένως ἀποδιδόμενοι βίαι τῶν δεκαῶν ὅτινες ἀνάγονται εἰς τὸν Διονύσιον καὶ Καϊκίλιον. Πρὸς τοὺτους δὲ συμφωνοῦσιν ἐν τοῖς κυρίοις καὶ τὰ σχετικὰ κεφάλαια τοῦ Φωτίου 259 - 268. Περὶ τῆς σχέσεως ταύτης ἴδε A. Schöne, Die Biographien der zehn attischen Redner ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 1871 σελ. 761 κ. ἑ. καὶ τὰναντία παρὰ Zucker, Quae ratio inter vitas Lysiae Dionysiacam Pseudoplutarcheam Photianam intercedat, Erlangen 1877. Νεώτερα ἔργα: Ruhnken, Historia critica oratorum graecorum ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Rutilius Lupus 1768 ἢ Opusc. I, 310 κ. ἑ. Westermann, Geschichte der Beredsamkeit in Griechenland und

Αὐτὸς ὁ Ὅμηρος ἐν τῇ Πρεσβείᾳ τέρπει ἡμᾶς διὰ τῶν μεστῶν δυνάμεως καὶ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν λεγόντων ἄριστα προσαρμόζοντων λόγων. Ὡσαύτως ἐνεκωμιάζον οἱ παλαιοὶ αἰδοῖσι τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἀδράστου καὶ Νέστορος, ἀφ' οὗ τῆς γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδὴ. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τῶν πρῶτων ἐν τῇ πολιτικῇ παλαιίστρα ἐφιεμένων Ἀθηναίων εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ πείθοντος, ἀφαρπάζοντος λόγου πρὸ πάντων ἐστήριζον τὴν πολιτικὴν αὐτῶν δύναμιν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Περικλῆς ¹⁾. Ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς ῥητορικῆς ἄρχεται κυρίως, ἀφ' οὗ χρόνου αὐτὴ μὲν ἐδιδάσκετο ὡς τέχνη, οἱ δὲ λόγοι ἐξεδίδοντο καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο διὰ τῶν ἀντιγραφῶν. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους ²⁾, ὃς πρῶτος ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν τῶν ῥητορικῶν θεωριῶν, ὠρμήθη ἡ τέχνη αὕτη ἐκ Σικελίας καὶ τῶν Συρακουσῶν, ἔνθα μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος (465) αἱ πολὺ καὶ ἰδιωτικαὶ δίκαι παρῆγον ἄφθονον τροφήν εἰς τὴν δικανικὴν ῥητορείαν. Πρῶτος δὲ διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ἦτο ὁ Κόραξ, ὃς ἐνόει τὴν ῥητορικὴν ὡς τέχνην πειθοῦς δημιουργὸν καὶ διὰ τῶν φαινομένων συλλογισμῶν τοῦ εἰκότος ³⁾ ἐπειρᾶτο νὰ ἐπισπᾷται

Rom, Leipz. 1833 ἐν 2 τόμ. Blass, Die attische Beredsamkeit, Leipz. 1868—1880 ἐν 4 τόμ., τόμ. α'. καὶ β'. ἔκδ. β'. 1887. Perrot, L'éloquence politique et judiciaire à Athènes, Par. 1873. Girard, Etudes sur l'éloquence attique, Par. 1874 ἔκδ. 2 (ἔνθεν μεταβ.) Par. 1884. Jebb, The Attic orators from Antiphon to Isaeus, London 1876, 2 ἔκδ. 1880 ἐν 2 τόμ. Volkmann, Die Rhetorik der Griechen und Römer 2 ἔκδ. Leipz. 1885. Ἐκδόσεις ἀπάντων τῶν ῥητόρων. Oratorum graecorum quae supersunt monumenta ingenii ed. Reiske, Lipsiae 1770—1775 ἐν 12 τόμ. Oratores attici ex rec. Imm. Bekkeri, Berol. 1823—1824 ἐν 5 τόμ. Oratores attici rec. I. G. Baierus et Herm. Sauppius 1838—1850 ἐν 9 τεύχ. μετ' ἀποσπασμάτων, σχολίων καὶ ὀνομαστικῶν (κυρίᾳ ἐκδόσει). Indices graecitatis oratorum atticorum ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδιαίτερων indices τοῦ Reiske ὑπὸ Mitchell, Ox. 1828 ἐν 2 τόμ.

¹⁾ Ὁ Εὐπολῖς λῆγει περὶ τοῦ Περικλέους ἐν ταῖς Δέμησις (ἀποσπ. 94):

Πειθὼ τις ἐπεκάθειζεν ἐπὶ τοῖς χεῖλεσιν
οὕτως ἐκήλει καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
τὸ κέντρον ἐγκατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις.

κατὰ ταῦτα καὶ ὁ Cicero. Brut. 9, 38 καὶ 11, 14.

²⁾ Cicero. Brut. 46.

³⁾ Ἀριστοτ. Ῥητ. II, 23 σελ. 1402α 17 [σελ. 166 ἔκδ. Roemer].

τὴν εὐνοίαν τῶν δικαστῶν. Ἀμεσος δὲ διάδοχος αὐτοῦ ἦτο ὁ Τεισί-
σίας ἢ Τισίας, ὃς περιλαβὼν τοὺς κανόνες τοῦ διδασκάλου
συνέταξε τέχνην ῥητορικὴν καί, ὡς ἐκ τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλά-
τωνος μαθηθὲς, μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ῥη-
τορικῆς ἐν Ἀττικῇ. Γνωστὸν δὲ καὶ πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς δι-
κορράφου ταύτης ῥητορικῆς ἐπιτηδεύεσθαι εἶναι τὸ ἀνέκδοτον, ὅπερ
διηγοῦνται περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Τεισίου τούτου πρὸς τὸν διδάσκα-
λον αὐτοῦ Κόρακα¹⁾. Ὁ Τεισίας δὴλα δὴ ὑπέσχετο, ὅτι ὁ ἀποτίσῃ
εἰς τὸν Κόρακα ὠρισμένον τινὰ μισθόν, ὅταν τὴν πρώτην νικήσῃ
δίκην. Ὅτε δ' ἐξέμαθε τὴν τέχνην, ἀπέφευγε ν' ἀναλάβῃ τινὰ δι-
κὴν καὶ ἐκ τούτου ἤρισαν ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ μαθητὴς καὶ πα-
ρελθόντες εἰς τὸ δικαστήριον ἐκρίνοντο. Ἐνταῦθα ὁ νεανίας ἰσχυ-
ρίζετο πρὸ τῶν δικαστῶν, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ὀφείλει νᾶ
καταβάλλῃ τὸν μισθόν. « Ἐάν τε γάρ », εἶπε « νικήσω, ἐάν τε νι-
κῶ, οὐκ ὀφείλω τὸν μισθὸν ἀποδοῦναι Κόρακι· νικήσας μὲν, ὅτι
ἐνίκησα· λειφθεὶς δὲ κατὰ τὸν συμφωνίας λόγον· ὑπεσχόμεν γάρ
ἀποδώσειν τὸν μισθόν, ἐάν τὴν πρώτην νικήσω δίκην, λειφθεὶς δ'
οὐκ ἀποδώσω ». Ἀλλ' οἱ δικασταὶ ἐξέβαλον ἀμφοτέρους τοῦ δι-
καστηρίου ἐπιφωνήσαντες τὸ « ἐκ κακοῦ Κόρακος κακὸν ὦν ».

260. Ἐκ τῆς Σικελίας δὲ μετεφυτεύθη ἡ ῥητορικὴ εἰς Ἀθή-
νας, ἔνθα εὗρε γόνιμον ἔδαφος ἕνεκα τῆς φιλοδικίας τῶν πολιτῶν
καὶ τῆς σοφιστικῆς τάσεως τῶν χρόνων ἐκείνων. Μετ' ἡμέρας
δ' αὐτὴν ὁ ῥήτωρ καὶ σοφιστὴς Γοργίας ὁ Λεοντῆνος²⁾, ὃς ἀπο-
σταλεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ὡς πρεσβευτὴς ἦλθεν εἰς
Ἀθήνας καὶ τοσοῦτον εὐχάρεστον εὗρε τὴν ἐκεῖ διαμονήν, ὥστε

¹⁾ Σέξτ. Ἐμπειρ. Πρὸς Μαθηματ. II, 96 (περὶ ῥητορ.), παρ' ᾧ δὲν ἀναφέρεται τὸ
ὄνομα τοῦ Τεισίου. Πληρέστερον ἐν Walz. Rhetores graeci IV, 13.

²⁾ Φιλόστρ. ἐν Βίαις Σοφιστῶν I, 9. Foss, De Gorgia Leontino. Halle 1838 κατὰ
τὸν Ἀπολλύδιον ἔζησεν ὁ Γοργίας 105 ἢ 109 ἐτη καὶ κατὰ ταῦτα κατὰ μὲν τὸν Foss
ἔζησεν ἀπὸ 496 - 388, κατὰ δὲ τὸν Frei ἀπὸ τοῦ 483 - 375. Παράδ. Blass. ἐνθ' ἀνιστ-
σελ. 47 κ. ἐ. τῆς 2ας ἐκδόσεως. Gomberg, Griechische Denker I, 475. Περὶ τῶν μετα-
γενεστέρων θιασιστῶν τοῦ Γοργίου ἴδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φιλοστράτου πρὸς τὴν αὐτοκρά-
τεραν Ἰουλίαν (ἐπιστ. 72).

ἐγὼ νὰ διέλθῃ τὸν βίον ἐν Ἑλλάδι καὶ παρέστη καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι, ἰδίως τῆς Θεσσαλίας, εἴτε ὡς ῥήτωρ εἴτε ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον καὶ ὁ ἐκ Χαλκηδόνος Θρασύμαχος, ὃν καὶ ἐκ τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος ἤδη γνωρίζομεν καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Δαιταλεῦσι τῷ 427 ἐμνημόνευε (ἴδ. ἀποσπ. 211), ἐποιεῖτο ἐπιδείξεις ῥητορικὰς ἐν Ἀθήναις. Ὅποσον δ' ἴσχυον ἀμφοτέρω καὶ μάλιστα ὁ πρότερον μνημονευθεὶς ἀποδεικνύεται ἰδίως ἐκ τοῦ Πλάτωνος ὅς ἐλέγχων τὴν δοξασίαν τῶν ῥητόρων κατὰ τοῦ Γοργίου ἐπιτίθεται ἐν τῷ ὁμωνύμῳ διαλόγῳ.

Διεμόρφωσε δὲ τέλεον ὁ Γοργίας τὸ ἐπιδεικτικὸν γένος μάλιστα. Τῶν λόγων αὐτοῦ ἐπιφανέστατος ἦτο ὁ Πυθικός (δῆλα δὲ λόγος) ἐπιδειχθεὶς ἐν Δελφοῖς ἐκεῖ, ἔνθα βραδύτερον ἴστατο ἡ χρυσὴ αὐτοῦ εἰκὼν¹⁾ ὁ Ὀλυμπικός, ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ἀνεπτύσσετο λαμπρῶς²⁾ ἡ μετὰ ταῦτα μέχρι κόρου ἐπαναληφθεῖσα γνώμη, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὀφείλουσι περιφρονήσαντες τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας καὶ μικροφιλοτιμίας νὰ στρέψωσι τὰς ἡνωμένας αὐτῶν δυνάμεις κατὰ τῶν βαρβάρων, ὁ Ἐπιτάφιος ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐν τοῖς πολέμοις Ἀθηναίοις, ὅστις ἐγένετο τὸ πρότυπον τῶν συγγῶν μετὰ ταῦτα ἐπιταφίων εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀπονήσκοντας λόγων. Δυστυχῶς ὅμως ἐκ πάντων τούτων τῶν ὀνομαστῶν λόγων τοῦ Γοργίου οὐδὲν πλέον διεσώθη ἢ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν παρὰ Φιλοστράτῳ καὶ πενιχρὰ τινα ἀποσπάσματα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς δύο σοφιστικοὶ λόγοι φέροντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐλένης ἐγκώμιον καὶ Παλαμήδους, περὶ ὧν τῆς γνησιότητος ἄλλοι τῶν λογίων ἄλλα φρονοῦσι³⁾.

¹⁾ Φιλόστρατ. ἐνθ' ἀνωτ., Ἀθην. XI, 505 d.

²⁾ Καὶ ἐν Ὀλυμπ' ἐστάθη βραδύτερον αὐτοῦ ὁ ἀνδρικός, οὗ ἡ ἐπιγραφή εὐρέθῃ νῦν. Ἰδαίως Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 35, 43 καὶ Kaibel, epigr. gr. 875 a. Περὶ τίνος παροραθέντος χωρίου τοῦ Ὀλυμπικοῦ ἴδε J. Bernays, ἐν Gesamm. Abhandlungen 121.

³⁾ Ἰδίως δὲ πρόκειται ἐν ταῖς συζητήσεσι ταύταις περὶ τοῦ ἀν' ἐκεῖνος, καθ' οὗ ἐγράφειν ὁ Ἰσοκράτης τὴν Ἐλένην, ἥτο ὁ Γοργίας ἢ ἄλλος τις. Καὶ ἀν' μὴ ἀνήκουσι δ' οἱ λόγοι αὐτοὶ εἰς τὸν Γοργίαν, μισοῦνται ὅμως ἐπιτυχῶς τὰς ἰδιότητας τῆς λέξεως αὐτοῦ. Νέους λόγους εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνησιότητος προφέρει ὁ Maass ἐν Hermes 22, 566—581.

Ἐπετήδευσε δ' ὁ Γοργίας ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ¹⁾ καὶ διεμόρφωσε τέλεον τὴν διὰ τοῦ κόσμου τῶν σχημάτων καὶ μεταφορῶν εἰς ὕψος αἰρομένην ποιητικὴν λέξιν ²⁾. Ἐκ τῶν σχημάτων αὐτοῦ ἐξαίρει πρὸ πάντων ὁ Κικέρων (ἐν Orat. 175) τὰς ἀντιθέσεις, τὰ πάρισα καὶ τὰ παρόμοια. Ὡσαύτως δὲ μεγάλως συνετέλεσεν ³⁾ ὁ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐπιζητούμενος ῥήτωρ εἰς διάδοσιν τῆς ἀττικῆς, δι' ἰωνικῶν τύπων τῆς πατρίδος αὐτοῦ (πράσσειν ἀντὶ πράττειν, ἦν ἀντὶ ἐάν) μαλακωτέρας ἀποβάσης διαλέκτου.

261. Μείζονα δ' ἐπίδοσιν ἔλαβεν ἡ ῥητορικὴ τέχνη ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ πάντα μὲν τὰ ἄλλα συνέβαλλον πρὸς ἀνύψωσιν τῆς νέας τέχνης, πρὸ πάντων δ' ἡ παρρησία, ἥτις ἦτο ἡ βῆσις τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ κυρία τροφή τῆς ῥητορικῆς. Ὡσαύτως δ' οὐχὶ μικρὸν συνετέλουν εἰς τὴν ἀκμὴν αἱ ἐν τῷ φανερῷ περὶ τῶν πολιτικῶν συζητήσεις, ἡ δύναμις τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ δήμου, αἱ συγκαὶ δίκαι καὶ ἡ εὐαρέστησις, ἣν ἡσθάνοντο ἐκ τῶν λαμπρῶν λόγων οἱ προστατευόμενοι τῆς Ἀθηνᾶς, εὐαρέστησις, ἥτις ἐξισούτο πρὸς ἐκείνην, ἣν ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἡσθάνοντο ἐκ τῆς μουσικῆς, τοῦ θεάτρου καὶ τῶν δημοσίων ἀγώνων. Ἐκ τούτου δ' ἤκμασαν ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ τρία γένη τῶν λόγων, τὸ δικανικὸν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, τὸ συμβουλευτικὸν ἢ δημηγορικὸν ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ τὸ ἐπιδεικτικὸν ἢ πανηγυρικὸν ἐν ταῖς ἐορταῖς καὶ πανηγύρεσι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὥκνουν ἔτι οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ νὰ ἐκδίδωσι τοὺς λόγους αὐτῶν ⁴⁾, ἀλλὰ ταχέως, κατὰ τὸν πε-

¹⁾ Κατὰ τὸν Διονύσιον ἐν τῷ περὶ τοῦ Θουκ. χαρακτ. 24 ἐσώζετο καὶ ῥητορικὴ τὴν τέχνην αὐτοῦ.

²⁾ Ὁ Ἀριστ. ἐν Πητ. III, 1, λέγει «ποιητικὴ πρώτη ἐγένετο λέξις, οἷον ἡ Γοργίου».

³⁾ Wilamowitz, Entstehung der griechischen Schriftsprachen ἐν ταῖς Verhandlungen der Philol. in Wiesbaden καὶ Philol. Untersuch. VII, 312 κ. ἑ. Παράδ. Ed Zarncke. Die Entstehung der griech. Litteratursprachen σελ. 18 κ. ἑ. καὶ 49 κ. ἑ. Norden, Die antike Kunstprosa, Leip. 1898, ἰδίᾳ περὶ Γοργίου ἐν σελ. 15, κ. ἑξῆς.

⁴⁾ Ἰδε Πλάτ. ἐν Φαῖδρ. 257 d.

λοποννησιακὸν πόλεμον τελευτῶντα, κατενικήθη καὶ ὁ ὄκνος οὗτος καὶ οἱ πολιτικοὶ ἐθεώρουν τὴν δημοσίευσιν τῶν λόγων αὐτῶν ἀντικρυς κύριον μέσον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἰσχύος. Καθ' ὅλην δὲ τὴν περίοδον ταύτην συνεβάδιζον κατὰ τοσοῦτον ἡ θεωρία καὶ ἡ πρᾶξις, καθ' ὅσον οἱ διδάσκαλοι τῆς Ῥητορικῆς ἦσαν ἐν ταύτῃ καὶ ῥήτορες, πλὴν ὅτι οἱ μὲν αὐτῶν ἔχαιρον μᾶλλον ὡς διδάσκαλοι δρῶντες, οἱ δ' ἐν δημοσίαις ἐπιδείξεσιν ἐπιδεικνυόμενοι ¹⁾).

Ὑπὸ τῶν γραμματικῶν καὶ δὴ τῶν Περγαμηνῶν πιθανώτατα συνετάχθη περὶ τὸ 125 π. Χ. ὁ κανὼν τῶν δέκα Ἀττικῶν ῥητόρων ²⁾. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Ἀντιφῶν, ὁ Ἀνδοκίδης, ὁ Λυσίας, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Ἰσαῖος, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Δημοσθένης, ὁ Ὑπερεΐδης, ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Δείναρχος. Περὶ τούτων δὲ πραγματευόμενοι θὰ διαλάβωμεν ἐν ταύτῃ διὰ βραχέων καὶ περὶ τῶν ἄλλων, οἵτινες δὲν περιελήφθησαν ἐν τῷ κανόνι.

β') Ἀντιφῶν καὶ Ἀνδοκίδης.

262. Ἀντιφῶν ³⁾ ὁ Σοφίλου τῶν δῆμων Ῥαμνούσιος ἀπέ-

¹⁾ Περὶ τῶν ῥητόρων τῶν Ἀθηναίων ἰσχύει ἰδίως τὸ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Νόμ. I, 612 c λεγόμενον καὶ παροιμιῶδες ἀποδάν· « τὸ ὑπὸ πολλῶν λεγόμενον, ὡς ὅσοι Ἀθηναῖον εἰσὶν ἀγαθοί, διαφερόντως εἰσὶ τοιοῦτοι, δοκεῖ ἀληθέστατα λέγεσθαι ».

²⁾ Περὶ τοῦ κανόνος ἴδε Meier, Opuscula I, 120 κ. ἔ. καὶ ἰδίως Studemund ἐν Hermes II, 434 κ. ἔ., ἐνθα διευκρινούνται αἱ ἀφιστώσαι ἀλλήλων μαρτυρίαι περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λόγων παρὰ Πλουτάρχῳ, Φωτίῳ καὶ τινι ἀνωνύμῳ, ἐν πολλοῖς χειρογράφοις περιεχομένη ἀναγραφῇ τῶν δέκα ῥητόρων καὶ τῶν λόγων αὐτῶν. Τὴν πρώτην ἀκριθεῖς ἀγγελίαν περὶ τοῦ κανόνος εὐρίσκομεν παρὰ [τῷ Καλακτίνῳ] Καικιλίῳ (ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αὐγούστου), ὃς ἔγραψε περὶ τοῦ χαρὰ κτῆρος τῶν δέκα ῥητόρων. Ἀλλ', ὅτι ὁ κανὼν οὗτος ἐκ τῶν Περγαμηνῶν προέρχεται, ἀποδεικνύει δι' ἀρίστης ἐρεῦνης ὁ Brzowska, De canone decem oratorum atticorum Breslauer Dissert. 1883. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ πειρῶνται ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι ὁ Κανὼν ἐκ τοῦ Καικιλίου αὐτοῦ προέρχεται, ὁ R. Wiese, Quaestiones Caecilianaе, Berl. 1888 καὶ ὁ P. Hartmann, De canone decem oratorum, Götting. 1891.

³⁾ Πλὴν τοῦ Πλουτάρχου καὶ Φωτίου, τῶν βίων τῶν σοφιστῶν ὑπὸ τοῦ Φίλαστράτου I, 15 καὶ τοῦ Σουλίου χρησιμεύει ὡς πηγὴ τὸ κυρίως εἰς τὸν Πλουτάρχον ἀναγόμενον Γένος Ἀντιφῶντος τῶν χειρογράφων. Ruhnken, Disputatio de Antiphonte oratore ἐν τοῖς Opusc. I, 142—182, εὐστοχος καὶ ἀδρὰ μελέτη τοῦ δεκαεξαετοῦς τότε λο-

θανε κατὰ τὰς πολιτικὰς ταραχὰς περὶ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐνθερμος δ' ὁπαδὸς ὢν τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ συγκαταστήσας μετ' αὐτῶν τὴν βουλὴν, τοὺς τετρακοσίους, εἰσήγγελθη ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς γενομένης πολιτικῆς μεταβολῆς καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον (411). Τοῦτο δ' ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐγκωμιάσῃ ὁ Θουκυδίδης, περὶ οὗ οἱ μεταγενέστεροι ἰσχυρίζοντο, ὅτι ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ἀντιφῶντος, τὴν μνήμην τοῦ ἐναρέτου ἀνδρὸς χαρακτηρίσας αὐτὸν δι' ὀλίγων μὲν, ἀλλὰ τιμητικωτάτων λόγων¹⁾.

Ὁ Ἀντιφῶν δὲν ἀναφαίνεται ὡς ῥήτωρ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὡς διδασκάλου τῆς ῥητορικῆς²⁾ ἐπεσκοτίσθη ταχέως ὑπὸ τῶν εὐδοκιμησάντων νεωτέρων ῥητόρων, οἷον τοῦ Λυσίου καὶ τοῦ Θρασυβούλου. Τὸ κύριον δὲ πεδῖον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ εὔρεν ἐν τῇ συγγραφῇ δικανικῶν λόγων, διότι, ὡς ὁ Θουκυδίδης λέγει, παρεῖχε πρόθυμος τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἥτοι ἔγραφε χάριν αὐτῶν ἀπολογητικούς λόγους. Ὑπῆρχε δὲ ἡλὸς νόμος ἐν Ἀθῆναις, αὐτοὶ οἱ ἀντίδικοι νὰ ἀγωνίζωνται ὑπὲρ τοῦ ἑαυτῶν δικαίου ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἵνα μὴ ἐξαπατῶνται οἱ δικασταὶ ὑπὸ τῶν πανουργημάτων τῶν δικηγόρων. Ἀλλ' ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις τοῦ νομοθέτου ἐματαιώθη διὰ τούτου, ὅτι καὶ οἱ κατήγοροι καὶ οἱ ἀπολογούμενοι ἐπεκαλοῦντο πρὸ τοῦ ἀγῶνος τῆς δίκης τὴν βοήθειαν τῶν φίλων, οἵτινες ἔγραφον χάριν αὐτῶν καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς δικανικῆς λόγους, οὓς αὐτοὶ ἔπειτα ἀπομνημονεύοντες ἀπήγγελλον πρὸ τῶν δικαστῶν. Ἐν τούτοις ἀνέβη ἐπὶ τὸ δικαστή-

ρίου. Σύγγραμος τοῦ ῥήτορος Ἀντιφῶντος ἦτο καὶ Ἀντιφῶν ὁ σοφιστής, περὶ οὗ τοῦ Herm Sauppe, De Antiphonte sophista ἐν *Ausgewählten Schriften* 508 κ. Ε.

1) Θουκυδ. VIII, 68: « Ἀντιφῶν ἦν ἀνὴρ Ἀθηναίων τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀρετῇ τε οὐδενὸς ὑστερος καὶ κράτιστος ἐνθυμηθῆναι γενόμενος καὶ ἅ ἂν γνώη εἰπεῖν, καὶ ἐς μὲν δῆμον οὐ παριὼν οὐδ' ἐς ἄλλον ἀγῶνα ἐκούσιος οὐδένα, ἀλλ' ὑπόπτως τῷ πλήθει διὰ δόξαν δεινότητος διακείμενος, τοὺς μὲντοι ἀγωνιζομένους καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ ἐν δῆμῳ πλείστα εἰς ἀνὴρ, ὅστις συμβουλεύσασαί τι, θυνάμενος ὠφελεῖν ».

2) Πλάτ. Μενεξ. 236 α. Χωρὶς τινὰ ῥητορικῆς τέχνης τοῦ Ἀντιφῶντος δὲθεν ἴδε παρὰ Spengel, Art. Scriptores σελ. 115—118.

ριον ἅπαξ τοῦλάχιστον ὁ Ἀντιφῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὅτε δῆλα δὴ ἐκρίνετο προδοσίας, καὶ οἱ ἀρχαῖοι κατεῖχον ἔτι τὸν λόγον, ὃν τότε εἶπε, τὸν περὶ μεταστάσεως, ἥτοι περὶ τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς¹⁾.

Ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἀντιφῶντος ἐκυκλοφοροῦντο ἐξήκοντα λόγοι, ἐξ ὧν εἴκοσι καὶ πέντε ἡθέτει ὁ Καικίλιος. Εἰς ὑμᾶς δὲ περιῆλθον 15 μόνον καὶ δὴ πάντες λόγοι ἐν φονικαῖς δίκαις λεχθέντες, ἐξ οὗ καὶ ἐθεωρήθη ὁ Ἀντιφῶν ὡς μέγα κύρος ἔχων ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ, ὡς μετὰ ταῦτα ὁ Ἰσαῖος ἐν τῷ κληρονομικῷ. Ἐκ τῶν 15 δ' ἐκείνων λόγων οἱ δώδεκα εἶναι ἀπλᾶ σκιαγραφήματα τριῶν πλαστῶν δικῶν (φόνου ἀπαρασήμου, ἀκουσίου φόνου, αἰκίας ἐπακόλουθον ἐχούσης θάνατον) καὶ οὕτως κατεσκευασμένοι, ὥστε ἀνὰ τέσσαρας (κατηγορία, ἀπολογία, κατηγορία ὑστέρα, ἀπολογία ὑστέρα) ἀποτελοῦσι μίαν τετραλογίαν²⁾. Οἱ τρεῖς μείζονες λόγοι εἶναι, κατηγορία φαρμακείας κατὰ τῆς μητρυιᾶς (1), περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου (5), περὶ τοῦ χορευτοῦ (6). Ὁ ἄριστος δὲ πάντων καὶ ὡς τοιοῦτος καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ἐμολογούμενος εἶναι ἀναμφιλόγως ὁ δεύτερος, δι' οὗ Εὐξίθεός τις³⁾ ἀπολογεῖται κατηγορηθεὶς, ὅτι ἀπέκτεινε τὸν κατὰ τὸν ἐκ Μυτιλήνης εἰς Αἶνον πλοῦν τέλεον ἐξαφανισθέντα κληροῦχον Ἡρώδην⁴⁾. Ἀξίος λόγου εἶναι καὶ ὁ πρῶτος λόγος, ὃν λέγει υἱός τις κατὰ τῆς μητρυιᾶς δούσης φάρμακον εἰς τὸν πατέρα, ἐξ οὗ οὗτος εἰς

¹⁾ Ἀριστ. Ἡθ. Εὐδημ. III, 5 σελ. 1232 b 6.

²⁾ Αἱ τετραλογίαι ὡς σκιαγραφήματα ἔχουσι τι τὸ ἰδιόρρυθμον καὶ ἐν τῷ λεκτικῷ, ἰδίως μάλιστα, ὡς ἀπέδειξεν ὁ L. Spengel ἐν Rhein. Mus. 17, 167, συχνὴν τὴν χρῆσιν τῶν τε... τε. Ἐκ τούτου προήχθησαν τινες καὶ εἰς ἀθέτησιν αὐτῶν. Ἀπαρῃσκει δ' ἰδίως ὁ συχνάκις ἀπαντῶν ἀόριστος ἀπὲ λ ο γ ῆ θ η ν. Παράδ. Brückner, De tetralogiis Antiphonti Rhamnusio adscriptis, Bautzen 1887 Dittenberger ἐν Hermes 31, 32.

³⁾ Εὐξίθεον ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ Σώπατρος παρὰ Walz, Rhetores graeci, IV, 316, ὡς ἐξετάσαντες εὗρον ὁ Meuss, De ἀπαγωγῇ ratione apud Athenienses, Breslau 1884 σελ. 27 καὶ ὁ Bohlmann, Antiphontis de caede Herodis oratio 1886 κατὰ τινὰ ὑπαινιγμόν, ὃς εὗρεθι ἐν τῷ ὑπομνήματι ὑπὸ τοῦ Mützner ἐν σελ. 205.

⁴⁾ Ἀπηγγέλθη ὁ λόγος Ἰκανὸν χρόνον μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μυτιλήνης (427), πρὶν ἢ κλονηθῇ ἔτι ἡ κατὰ θάλασσαν ἀρχὴ τῶν Ἀθηναίων, περὶ τὸ 417. "Iste Blass ἐνθ' ἀν. I, 178 τῆς 2ας ἐκδόσεως.

νόσον κατέπεσε καὶ μετὰ μικρὸν ἀπέθανεν. Ἀλλ' ἡ διήγησις γινομένη ἐν μέσῳ τῶν ἀποδείξεων καὶ ἡ ἔλλειψις κυρίου ἐπιλόγου διήγειρον ὑπονοίας καὶ ἀμφιβολίας περὶ τοῦ γνησίου τοῦ λόγου¹⁾. Καὶ ὁ περὶ τοῦ χορευτοῦ δὲ λόγος ἀνήκει εἰς τοὺς λεγομένους ἐν ποινικαῖς δίκαις, διότι καὶ ἐν αὐτῷ χορηγός τις ἀπολογεῖται κατηγορηθεὶς, ὅτι ἐγένετο αἷτιος φόνου παιδὸς ἐκ τῶν χορευτῶν, οὗς ἐγύμναζεν.

Ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου τοῦ Ἀντιφώντος δεικνύει ἔτι τὴν αὐστηρότητα καὶ ἀπλότητα τῶν παλαιῶν χρόνων καὶ μόνον ἐν τῇ συμμετρῷ κατασκευῇ τῶν προτάσεων, καθ' ἣν οἱ λόγοι αὐτοῦ ὑπερέχουσι τῶν δημηγοριῶν τοῦ Θουκυδίδου, καὶ ἐν τῇ συχνῇ ἐπανόδῳ τῶν κοινῶν τόπων καὶ γνωμῶν καταφραίνεται ἡ ἐπίδρασις τῆς ῥητορικῆς σχολῆς τοῦ Γοργίου. Ἰδιότης δὲ τις τῶν λόγων αὐτοῦ, ἣν ὁ Κεῖλιος²⁾ εὐφυῶς συνεσχέτισε πρὸς τὸν νόμον τοῦ μὴ ὀνομαστικῶς φθεῖν, εἶναι, ὅτι συνήθως δὲν μνημονεύονται ἐν αὐτοῖς τὰ ὀνόματα τῶν ὀπωσθήποτε ἐνεχόμενων ἐν τῇ δίκῃ προσώπων.

Τὸ κείμενον τοῦ Ἀντιφώντος καὶ τῶν μικρῶν ἄττικῶν ῥητόρων καθ' ὅλου στηρίζεται εἰς τὸ Κριψιανὸν χειρόγραφον τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου (A) τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ τὸ Ὁξονιανὸν (N) τοῦ 14ου αἰῶνος, ἅτινα εἶναι δύο αὐθιπόστατοι κλάδοι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀπολεσθέντος νῦν ἀρχετύπου.

Ἐκδόσεις ὑπὸ Mätzner, Berl. 1838 (μεθ' ὑπομνήματος), ὑπὸ Jernstedt, Petersb. 1880, ὑπὸ Blass, Lips. 1881 (βιβλ. Teubner). Ignatius, De Antiphontis Rhamn. elocutione, Berlin 1882. Cuquel, Essai sur la langue et le style d' Antiphon, Paris 1885. Περὶ νεωτέρων ἔργων ἴδε Hüttner ἐν Jahresber. über die Fortschr. der clas. Alterthumsw. XIV, 1, 14—23.

263. Ἀνδοκίδης³⁾. Ὁ δ' Ἀνδοκίδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λεωγό-

¹⁾ Κατὰ τῶν φράσεων τοῦ Mätzner καὶ Blass προσαπίζεται ὁ λόγος ὑπὸ τοῦ Wilamowitz ἐν Hermes 22, 194 κ. ἐ. καὶ τοῦ Br. Keil ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. 135 (1887) σελ. 89 κ. ἐ.

²⁾ Jahrbücher für Phil. 135 (1887) σελ. 101.

³⁾ Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἔχομεν κεφάλαιόν τι παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τοῖς βίοις τῶν

ρου, τῶν δῆμων Κυδαθηναίους, γόνος παλαιοῦ, τὸ ἀξίωμα ἱεροῦ κήρυκος περιβεβλημένου οἴκου ¹⁾, εἶναι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἐν τῷ κα-
 νόνι ῥητόρων, διότι οὔτε ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς παρέστη,
 οὔτε ὡς λογογράφος ἀπέδειξε μεγάλην συνηγόρου ἐμπειρίαν, ἀλλὰ
 μόνον ὀλίγους τινὰς κατέλιπε λόγους ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ λεχθέντας.
 'Εγεννήθη δ' οὐχὶ πολὺ πρὸ τοῦ 440 ²⁾ καὶ ὁ ταραχώδης αὐτοῦ
 βίος ἄρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς δίκης τῶν 'Ερμοκοπιδῶν (415),
 καθ' ἣν ἐλπίσας, ὅτι αὐτὸς θὰ ἀθωωθῇ, κατεμήνυσε μὲν τοὺς συν-
 εταίρους, ἀλλ' ἐν τούτοις ἀπεκλείσθη τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν θυ-
 σιῶν ³⁾. 'Εκ τούτου ἐγκατέλιπε τὴν πατρίδα καὶ ἐπανῆλθεν εἰς αὐ-
 τὴν ἀνενόχλητος μόνον κατὰ τὸ 402 πιστεύσας εἰς τὴν δοθεῖσαν
 ἀμνηστείαν, ἣν καὶ οἷς ἐν τῷ μεταξύ, τῷ 411 καὶ τῷ 407, εἶχε
 πειραθῇ νὰ κατορθώσῃ τὴν ἄρσιν τῆς ἐπιβληθείσης εἰς αὐτὸν ἀτι-
 μίας. 'Αλλὰ καὶ νῦν ἔτι ἔσχε πολλὰ πράγματα, διότι τῷ 399 ὁ
 δημαγωγὸς Κηφίσιος ἐπέδωκε μήνυσιν κατ' αὐτοῦ ὡς μετασχόν-
 τος ἀναρμοδίως τῶν μυστηρίων. 'Αλλὰ κατὰ τὴν περίστασιν ταύ-
 την τὸ ἐκ μυστῶν ἀποτελούμενον δικαστήριον ἡθώωσεν αὐτὸν καὶ
 δὴ καὶ ἐστάλη μετὰ ταῦτα κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον εἰς
 Σπάρτην ἔχων ἐντολὴν νὰ πραγματευθῇ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας
 περὶ τῆς εἰρήνης. 'Αλλ' οἱ περὶ εἰρήνης λόγοι ἀπέτυχον ⁴⁾ καὶ
 ἐκ τούτου καὶ πάλιν ἠναγκάσθη νὰ ζῇ φυγὰς τῆς πατρίδος ἐν τῇ
 ξένῃ. Κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας δὲ ταύτας ἀπουσίας ἐξ 'Αθηνῶν
 κατάρθωσεν ἐμπορευόμενος νὰ πορίσῃ εἰς ἑαυτὸν μεγάλα κέρδη,

δέκα ῥητόρων καὶ ἄρθρον τοῦ Σουΐδου. 'Εκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Vater, *Rerum Andocidarum capita* IV, Berol. 1840 — 1845. M. H. E. Meier, *De Andocidis quae vulgo fertur oratione contra Alcibiadem*, dissertatio VI, Halle 1837 — 1842. *Opuscula* I, 94 κ. ἐ. Lipsius ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 'Ανδοκίδου.

¹⁾ Περὶ τούτου ἴδε Töpffer, *Attische Genealogie* 83 κ. ἐ.

²⁾ Λυσίου Κατὰ 'Ανδοκίδου 'Ασεβείας 46. 'Ο Πλούτ. ἐν βίῳ X ῥητόρων 835 α [τόμ. ἡ σελ. 153 ἐκδ. Βερν.] ἀποφαίνει αὐτὸν πολὺ πρεσβύτερον, διότι ὀρμαῖται ἐκ τῆς ἐσφαλμένης υποθέσεως, ὅτι οὗτος καὶ ὁ παρὰ Θουκυδ. I, 51 στρατηγὸς 'Ανδοκίδης ἐν καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι πρόσωπον. 'Ιδε Meier, *Opusc.* I, 96 κ. ἐ.

³⁾ Θουκυδ. VI, 60. 'Ανδοκ. I, 25 κ. ἐ. Λυσίου κατ' 'Ανδοκ. 21 κ. ἐ.

⁴⁾ Φιλόχορος ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ 3 λόγου.

ὥστε ἡδυνήθη ὡς χορηγὸς νὰ παρασκευάσῃ ἐκλάμπρως κύκλιον χορὸν καὶ οὕτω νὰ ἐπισύρῃ πάντων τὰ βλέμματα ἐφ' ἑαυτόν¹⁾.

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδοκίδου φέρουσι τέσσαρες λόγοι περιελθόντες εἰς ἡμᾶς καί, ὡς φαίνεται, καὶ οἱ ἀρχαῖοι τούτους μόνους ἐγνώριζον. Ἐκ τῶν τεσσάρων δὲ τούτων λόγων, ὧν ὁ μὲν περὶ τῶν μυστηρίων ἐλέγχθη τῷ 399, ὁ δὲ περὶ τῆς ἑαυτοῦ καθόδου τῷ 407, ὁ δὲ περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνης τῷ 391, ὁ δὲ κατὰ Ἀλκιβιάδου ἰσως τῷ 415, μόνοι οἱ δύο πρῶτοι εἶναι ἀναμφιλόγως γνήσιοι. Καὶ αἱ μὲν ἀφορμαί, αἵτινες προεκάλεσαν τοὺς λόγους τούτους, ἐμνημονεύθησαν ἤδη ἐν τῇ ἀνωτέρῳ βιογραφικῇ σκιαγραφίᾳ. Εἶναι δ' οὗτοι σπουδαιότατοι πρὸς κατάληψιν καὶ τῶν τῶν μυστηρίων, διότι μάλιστα παρέχονται καὶ τὰ σχετικὰ περὶ τούτων γράμματα²⁾, καὶ τῶν σχέσεων τῶν πολιτικῶν μερίδων κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Τὸ δ' ἐνδιαφέρον ἡμῶν ὑπὲρ τῆς δίκης, ἧς ἕνεκα ἐγράφη ὁ πρῶτος λόγος, ἐπιτείνεται ἐκ τούτου, ὅτι περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ κατ' Ἀνδοκίδου κατηγορία ἀσεβείας ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Λυσίου. Ὁ δὲ τέταρτος λόγος εἶναι σοφιστικόν τι δημιουργημα, ὅπερ ἐσφαλμένως ἀπεδόθη εἰς τὸν Ἀνδοκίδην³⁾. Ὑπόκειται δ' ὡς βάσις αὐτοῦ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ ποινὴ τοῦ ὁστρακισμοῦ ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἕνα ἐκ τῶν τριῶν, εἰς τὸν Νικίαν, ἢ τὸν Ἀλκιβιάδην, ἢ αὐτὸν τὸν λέγοντα (Φαίαχα), καὶ πειράται κατ' ἀκολουθίαν ὁ λέγων ἀπωθούμενος τὸ μέλλον νὰ ἐνσκήψῃ κακὸν νὰ τρέψῃ αὐτὸ ἐπὶ τὸν Ἀλ-

¹⁾ Ὁ Πλούτ. 835 b [6. X. ῥητ. τόμ. 5 σελ. 154 ἐκδ. Βερν.] ταῦτα ἰσχυρίζομενος στηρίζεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τρίποδος. Μαρτυρεῖται δ' ἡ λειτουργία ὑπὸ ἐπιγραφῆς ἐν Corp. inser. att. II, 553.

²⁾ Ὑπὲρ τοῦ γνησίου κηρύττεται ὁ Johann Droysen, De Demophanti Patroclidis Tisamenis populiscitis quae inserta sunt Andocidis orationi περὶ μυστηρίων, Dissert. Berl. 1873.

³⁾ Τὴν νοθείαν ἀνεγνώρισε πρῶτος ὁ Taylor, Lectiones Lysiacae κεφ. 6. Κατὰ τῶν ἐν τῇ μεταξύ διεγερθεισῶν ἀμφιδολιῶν ἐπεξεληθὼν ὁ Meier, Opusc. I, 74 κ. ἐ. κατέστησεν αὐτὴν ἀρίστηλον. Διότι ὁ Ἀνδοκίδης ἦτο τότε, τῷ 418 δηλαδὴ, ἄγνωστος ὡς πολιτικὸς καὶ καθ' ὅλου δὲν ἔγραψε λόγους πρὸς τὰς ἀνάγκας ἄλλων. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον δ' ἐν IX, 408 c ἀπεδίδετο ὁ λόγος ὑπ' ἄλλων εἰς τὸν Λυσίαν.

κιδιάδην. Καὶ ὁ τρίτος δὲ λόγος διεγείρει ὑπονοίας ¹⁾ πρὸ πάντων ἔνεκα τῶν δεινῶν ιστορικῶν ἀμαρτημάτων, ἅτινα ἐκφάνει ἡ παράστασις τῶν προτέρων σπονδῶν (§ 3-9). Ἀλλ' ἀκριβῶς τὰς παραγράφους ταύτας παρέλαβεν ἐπὶ λέξει ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ περὶ Παραπρεσβείας λόγῳ (§ 172-175) καὶ τὰ ιστορικά ἀμαρτήματα κατ' ἀκολουθίαν φαίνονται παραδοξότερα ἀμαρτανόμενα ὑπὸ τινος μεταγενεστέρου νοθευτοῦ ἢ ὑπὸ ιδιώτου τινὸς τῆς πέμπτης ἐκατονταετηρίδος.

Οἱ λόγοι τοῦ Ἀνδοκίδου δὲν καταδεικνύουσιν, ὅτι ἡ τέχνη τοῦ λόγου ἦτο ἤδη ἀνεπτυγμένη. Ἰδίως δὲ στεροῦνται μὲν τῆς τέχνης λελογισμένης οἰκονομίας ὡς καὶ τοῦ κόσμου τῶν σχημάτων, ἔχουσι δὲ τὸ ἐλάττωμα τῆς μακρηγορίας. Ἐν τούτοις ἐπαίνου ἀξία εἶναι ἡ ζωηρότης ὡς καὶ ἡ ἐνάργεια τῆς διηγήσεως.

Ἡ παραδοσις τοῦ κειμένου ἔχει ὡς καὶ παρ' Ἀντιφῶντι Ἐκδόσεις ὑπὸ C. Schiller, Lips. 1835, ὑπὸ J. H. Lipsius, Lips. 1888, ὑπὸ Blass (βιβλ. Teubneriana). Ὁ Naber ἐν Mnemosyne III, 66 κ. ἐ. πειράται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι πάντες οἱ λόγοι τοῦ Ἀνδοκίδου ἀνάγονται εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἰσοκράτους.

γ') *Λυσίας καὶ Ἰσαῖος.*

264. Τὸν Λυσίαν καὶ Ἰσαῖον τάσσομεν ὁμοῦ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὡς τοὺς κυρίους προστάτας τῆς δικανικῆς λογογραφίας. Ἀμφότεροι δ' ἦσαν ἀλλοδαποὶ καὶ ἐκ τούτου δὲν ἠδύναντο ὡς πολιτικοὶ ῥήτορες νὰ ἰσχύσωσι μεγάλως ἐν Ἀθήναις ἢ καὶ νὰ δράσωσι σπουδαίως ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὑπὲρ τῶν ιδίων ἐαυτῶν συμφερόντων. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἀμφότεροι ἦσαν οἱ ὀνομαστότατοι συνήγοροι ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἔζων, καὶ ἀμφότεροι, καίπερ οὐχὶ ἐν Ἀθήναις γεννηθέντες, ἦσαν πρότυπα τοῦ ἀττικοῦ λόγου.

¹⁾ Κατὰ τῆς γνησιότητος ἐκηρύττετο ἤδη ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ λόγου ὁ Διονύσιος, ὑπὲρ αὐτῆς δ' ὁ Blass, *Die Att. Bereds.* I, 329 τῆς 2ας ἐκδόσεως μετὰ πειστικῶν λόγων.

Καὶ ὁ μὲν Λυσίας¹⁾ ἦτο υἱὸς τοῦ Κεφάλου ἐκείνου, ὃν ἔπεισεν ὁ Περικλῆς νὰ καταλίπη τὰς Συρακούσας καὶ νὰ μετοικήσῃ ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἔζη ὡς μέτοικος ἔχων πολλὰς μὲν οἰκίας, ἄξιον δὲ λόγου ἀσπίδοπηγεῖον. Ἐν τῇ ἐν Πειραιεὶ δ' οἰκίᾳ αὐτοῦ, ὡς ὑποτίθεται, ἐγένετο ὁ περὶ Πολιτείας διάλογος, εἰς ὃν ὁ Πλάτων εἰσάγει καὶ τὸν Λυσίαν ὡς κωφὸν ἄλλως πρόσωπον, εἴτε διότι ἤθελε νὰ παραστήσῃ αὐτὸν ὡς ὅλως νέον ἔτι, εἴτε διότι ἤθελε νὰ καταδείξῃ αὐτὸν ὡς ἀφιλόσοφον καὶ ἀνίκανον νὰ μετὰσχῃ σπουδαίως φιλοσοφικοῦ διαλόγου.

Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Λυσίου δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἐπακριβῶς. Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι διατείνονται, ὅτι ἐγεννήθη τῷ 459]8 ἐπὶ ἄρχοντος Φιλοκλέους, ἀλλ' ἡ ἀκριθὴς κατὰ τὸ φαινόμενον αὕτη μαρτυρία στηρίζεται εἰς ἐπισφαλὲς συμπέρασμα. Ὁ Διονύσιος δὴλα δὴ ἠπίστατο μαθὼν ἴσως ἐκ τίνος λόγου τοῦ Λυσίου αὐτοῦ, ὅτι δεκαπενταετὴς μετόικησεν ὁ Λυσίας μεθ' ἐνὸς τῶν ἀδελφῶν ἐν Θουρίοις. Ὑποτιθέμενος δ', ὅτι ἡ μετανάστασις αὕτη ἐγένετο κατ' αὐτὴν τὴν ἰδρυσιν τῆς ἀποικίας, κατήντησεν εἰς τὸ συμπέρασμα $444 + 15 = 459$, Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν εἶναι ἀσφαλὴς, διότι καὶ βραδύτερον ἴσως μετόικησεν ὁ Λυσίας ἐν Θουρίοις. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχουσι, βεβαίως δ' εἶναι ἐσφαλμένη ἡ ἄλλη μαρτυρία τοῦ Πλουτάρχου, ὅτι ὁ Λυσίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς Κεφάλου μόνον κατέλιπε τὰς Ἀθήνας, διότι οὗτος ἔζη ἔτι, ὅτε ἐγένετο ὁ περὶ πολιτείας διάλογος τοῦ Πλάτωνος²⁾. Ἐξ ἐτέρου δ' ἐκ τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος (278e) μανθάνομεν, ὅτι ὁ Λυσίας ἦτο πολὺ νεώτερος τοῦ Ἰσοκράτους, ὅτι κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ πρέπει νὰ τάξωμεν

¹⁾ Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς πρὸς ταῖς καθολικαῖς πηγὰς καὶ ἡ τοῦ Ἀλικαρνασσεὺς Διονυσίου πραγματεία περὶ Λυσίου. Ἐκ τῶν νεωτέρων δ' ἔγραψαν ὁ Taylor ἐν τοῖς Reiske, Orat. graeci VI, 100 κ. ἐ. ὁ Blass, Die Attische Bereds. I, 339 τῆς 2ας ἐκδ. καὶ ὁ Pretsch, De vitae Lysiae temporibus definiendis, Halle Dissert. 1881.

²⁾ Ὁ διάλογος οὗτος ἐγένετο πιθανῶς τῷ 410, ἀλλὰ περὶ τούτου ἐξ αἰτίας δὴ τῆς περὶ Λυσίου παραδόσεως ἄλλοι ἄλλα φρονούσιν, 1^{ος} § 307 καὶ Blass, Attisch. Bereds. I, 339 κ. ἐ. 2ας ἐκδόσεως.

εἰς χρόνον πολὺ προγενέστερον τοῦ ἔτους 436, καθ' ὃ ἐγεννήθη ὁ Ἰσοκράτης. Ἐάν δ' εἰς ταῦτα προστεθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Κέφαλος κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Λυσίου (ἐν τῷ λόγῳ Κατὰ Ἐρατοσθ. 4) ἔζη τριάκοντα ἔτη ἐν Ἀθήναις ¹⁾, καταντῶμεν τότε εἰς τὸ πιθανὸν συμπέρασμα, ὅτι ὁ Λυσίας περὶ τὸ 450, καὶ δὴ ἐν Συρακούσαις ἐγεννήθη ²⁾ καὶ ὅτι περὶ τὸ 440 ἦλθε μὲν μετὰ τοῦ πατρὸς εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ βραδύτερον, περὶ τὸ 435, καὶ αὖθις ἐπανῆλθε μεθ' ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν εἰς τὴν Ἑσπερίαν καὶ δὴ εἰς Θουρίους, τὴν ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἰδρυθεῖσαν καὶ εὐνοουμένην ἀποικίαν. Κατὰ ταῦτα ἄρα διέτριψε μέρος τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι, ἐνθα ἐδιδάχθη τὴν ῥητορικὴν ὑπὸ τοῦ Τισίου ³⁾. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπὶ Σικελίαν ἐστρατείας ὑπερίσχυσεν ἐν Θουρίοις ἡ δυσμενὴς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διακειμένη μερίς, τότε ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς Ἀθήνας (412) ⁴⁾. Ἐνταῦθα δὲ καταλαμβάνομεν αὐτὸν ὄρῶντα ἤδη κατὰ τοὺς εὐθὺς μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον χρόνους. Διότι ἡ μεγάλη οὐσία τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐξηρέθισε τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰμοδόρον ὁρμὴν τῶν τριάκοντα τυράννων καὶ ἐκ τούτου, ὡς ἐναργέστατα καὶ συγκινητικώτατα ἐν τῷ Κατὰ Ἐρατοσθένους λόγῳ διηγεῖται, ὁ μὲν ἀδελφὸς Πολέμαρχος ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν δημίων τῶν τυράννων, αὐτὸς δὲ μόλις πῶς διέφυγε καὶ ἦλθεν εἰς Μέγαρα ἀπολέσας τὸ μέγιστον μέρος τῆς οὐσίας. Ἐντεῦθεν συνεδέθη πρὸς τὸν

¹⁾ Ὁ Pretsch ἐνθ' ἀνωτέρω ἐφάνη λίαν τολμηρὸς θελήσας νὰ ἄρῃ τὴν δυσκολίαν διὰ μεταβολῆς τοῦ τριάκοντα εἰς πεντήκοντα.

²⁾ Οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδομεν εἰς τὰ τοῦ Κικέρωνος ἐν Brut. 16, 63: est enim Atticus, quoniam certe Athenis est et natus et mortuus et functus omni civium munere. Πλείονος λόγου ἀξία εἶναι ἡ κρίσις τοῦ Τιμαίου, τοῦ ἐμπειροτάτου τῶν τῆς Σικελίας, περὶ οὗ ὁ Κικέρων ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ λέγει: quamquam Timaeus enim quasi Licinia et Mucia lege repetit Syracusanus.

³⁾ Ὁ Πλούτ. ἐν Βίων Χ ῥητόρων 835 d [5 τόμ. σελ. 155 ἐκδ. Βερν.] λέγει: ἀκάκει (ἐν Θουρίοις δηλαδὴ) διέμεινε παιδευόμενος παρὰ Τισίᾳ καὶ Νικίᾳ τοῖς Συρακούσiais κτησάμενος τ'οἰκίαν καὶ κλήρου λαχὼν ἐπολιτεύσατο ἕως Κλεάρχου τοῦ Ἀθηνήσιν ἄρχοντος (413/2).

⁴⁾ Πλούτ. ἐνθ' ἀνωτέρω κατὰ τὸν Διονύσιον.

Θρασύβουλον καὶ ἐνήργει ὑπὲρ τοῦ δήμου. Ἐκ τούτου ὁμολογῶν εὐγνωμόνως τὰς πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας αὐτοῦ ὁ Θρασύβουλος προέτεινε τὴν εἰσποίησιν τοῦ μετοίκου εἰς τοὺς πολίτας Ἀθηναίους, ἀλλὰ τὸ ψήρισμα κατεπολεμήθη ὡς παράνομον ὑπὸ τοῦ Ἀρχίνου, τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Θρασυβούλου, καὶ κατεψηφίσθη.

Δὲν ἠξιώθη ἄρα ὁ Λυσίας τῆς τιμῆς ν' ἀνήκη ὡς πολίτης εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὥφειλε νὰ στέρξῃ νὰ ταχθῇ εἰς τὴν ἱκανὰ πλεονεκτήματα κεκτημένην τάξιν τῶν ἰσοτελῶν¹⁾. Ὡς τοιοῦτος δ' εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ παρέλθῃ ὡς κατηγορὸς τοῦ Ἐρατοσθένους, τοῦ φονέως τοῦ ἀδελφοῦ, εἰς τὸ δικαστήριον καὶ τοῦτο ἐγένετο εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπύνοδον τῷ 403. Ὁ λόγος δ' οὗτος κατὰ Ἐρατοσθένους σώζεται ἔτι καὶ οὐ μόνον εἶναι ὁ μόνος, ὃν κατὰ τινὰ παλαιὰν μαρτυρίαν ὁ Λυσίας αὐτὸς ἐν τῷ δικαστηρίῳ εἶπεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους εἶναι ἄξιος καὶ νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ νὰ μελετηθῇ. Ἀλλ' ἤδη πρὸ τούτου ἐπειράθη ἄλλας ὥφειλίας νὰ παρὰσχῇ εἰς τὴν ῥητορικὴν. Οὕτως ἐν τῷ Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος, τῷ διαλόγῳ, ὅστις ὑποτίθεται, ὅτι ἐγένετο τῷ 404, ἀπαντᾷ ὁ Λυσίας ὡς περίθλεπτος διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς. Ἀλλ' ὁ ἐρωτικὸς λόγος, ὃν ὑπηγόρευσε εἰς τοὺς μαθητάς ὡς ὑπόδειγμα πρὸς μελέτην, πραγματεύεται ἀληθῶς ὑπόθεσιν τοσοῦτον φαῦλον καὶ εἶναι τοσοῦτον ψυχρὸς²⁾, ὥστε εὐκατάληπτον εἶναι, ὅτι διὰ τοιούτων σοφιστικῶν δημιουργημάτων δὲν ἠδύνατο ὁ Λυσίας νὰ ἀμιλλᾶται πρὸς τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Ἰσοκράτη.

¹⁾ Πλείων περὶ τούτου ἔκ τινος ἀπολεσθέντος λόγου τοῦ Λυσίου περὶ τῶν ἰδίων εὐεργεσιῶν ἴδε παρὰ Πλούταρχον. Περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τοῦ Λυσίου καὶ δὴ τῆς σχέσεώς αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκτίραν Μετάνειραν μανθάνομεν ἀκριβέστερά τινα ἐκ τοῦ ἐσφαλμένου εἰς τὸν Δημοσθένην ἀποδιδόμενου λόγου Κατὰ Νεαίρας 21 κ. ἐξῆς.

²⁾ Περὶ τοῦ ζητήματος, περὶ οὗ οἱ λόγιοι ἐρίζουσιν, ἂν ὁ Ἐρωτικὸς ᾄδῃ ᾗ εἶναι ἔργον τοῦ Λυσίου αὐτοῦ ἢ κακοδόλως ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς αὐτόν, ἴδε Blass, Die Att. Bereds. I, 424 κ. ἐ., τῆς 2ας ἐκδ. Ὁ Leopold Schmidt, Ueber die lysianische Rede im platonischen Phaedrus ἐν ταῖς Verhandlungen der 18 Versammlung der Philol. σελ. 93 - 100 ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Ἐρωτικὸς εἶναι γνήσιον ἔργον τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Λυσίου. [Ἴδε καὶ Γ. Κωνσταντινίδου, Περὶ τοῦ Ἐρωτικοῦ τοῦ Λυσίου ἐν Ἀθηναίου τόμῳ δ'].

την. Ἐκ τούτου κατενόησεν, ὅτι ἄλλην ὁδὸν ὤφειλε νὰ τραπῇ ¹⁾, ἵνα δράσῃ τελεσφορώτερον ὡς ῥήτωρ, καὶ ἐγένετο λογογράφος, ἥτοι ἔγραφε λόγους πρὸς τὰς ἀνάγκας ἄλλων, οἵτινες αὐτοὶ ἔλεγον αὐτοὺς ἐν τοῖς δικαστηρίοις ²⁾. Ἐν τῷ νέῳ δὲ τούτῳ πεδίῳ τὸ κυριώτατον ἦτο νὰ ἐμβάλλῃ εἰς τὸ στόμα ἀφελῶν καὶ ἀπλοικῶν πολιτῶν, οἵτινες ἐσύροντο εἰς τὰ δικαστήρια ὑπὸ δικοῦ ῥάφρων συκοφαντῶν, ἧ ἔμελλον νὰ φυλάξωσιν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἐξουσίαν ἀπὸ κακοβούλων ἐπιθέσεων, τοιούτους λόγους, οἳ οἱ ἤρμοζον εἰς ἀπλοὺς ἀνθρώπους, ὧν τὸ δίκαιον ἐκινδύνευεν. Ὄφειλε δὴλα δὴ ἄνευ ἐξεζητημένου πάθους, ἄνευ σοφιστικῶν δικανικῶν συλλογισμῶν, ἄνευ μακρολογίας νὰ καταδεικνύῃ ἐναργῶς καὶ ἀπλῶς τὰ γεγεννημένα καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ τὸν ἀπλοὺν δημότην ἱκανὸν νὰ μεταχειρίζεται τὴν ἐκ τῆς ἀσφαλούς πεποιθήσεως καὶ τῆς συναισθήσεως τοῦ προσβληθέντος δικαίου γλῶσσαν τῆς πειθοῦς. Κατῶρθωσε δὲ τοῦτο ὁ Λυσίας μετ' ἀνυπερβλήτου τέχνης διὰ μέσου τῶν ἀπλῶν ἀποδείξεων καὶ τῆς ἐναργοῦς διηγήσεως. Τὸ ἀφελές, τὸ καθαρὸν, ἡ ἐν ἀργείᾳ ἡσάφη νεία ἦσαν αἱ ἀρεταί, ἃς αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἤδη ὠμολόγουν ὡς κυρίους χαρακτῆρας τῶν λόγων τοῦ Λυσίου ³⁾. Ἴνα δὲ διαπράττῃ, ὅ,τι ἐδίδωκε, καὶ κινῇ τοὺς δικαστὰς εἰς εὐνοϊκὴν ἀπόφασιν, δὲν εἶχεν ἀνάγκην μακρῶν λόγων, οἵτινες ἄλλως καὶ κακὴν αἰσθησὶν θὰ παρείχον ἀπὸ τοῦ στόματος ἀπλοικῶν πολιτῶν καὶ ἀπεκλείοντο ὑπὸ τῆς κλεψύδρας. Ἐκ τούτου ἤρκει σύντομος καὶ ἀκριβὴς ἔκθεσις τῶν γεγεννημένων καὶ τῶν δικαίων,

¹⁾ Ο Cicer. Brut. 12, 48 λέγει κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην: *Lysiam primo profiteri solitum artem dicendi, deinde quod Theodorus esset in arte subtilior, in orationibus jejuniior, orationes eum scribere aliis coepisse, artem removisse.*

²⁾ Οἱ περὶ ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων σωζόμενοι λόγοι πείπουν εἰς τὸν μετὰ τὸ 404 χρόνον πλὴν τοῦ ὑπὲρ Πολυστράτου, ὅστις ἐλέγχθη ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ 411 καὶ 407. Ἀλλὰ τοῦτο δὲ ἐπιτείνει τὴν δύναμιν τῶν λόγων, δι' οὓς ὑποπτεύεται τὸ γνήσιον τοῦ λόγου τοῦτου.

³⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης φαίνεται ἐλάχιστον ἐκτιμήσας τὰς ἀρετὰς ταύτας, διότι οὐδαμῶς σχεδὸν τῆς ῥητορικῆς ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ Λυσίου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Διονύσιος ἐν τῷ Λυσίᾳ 2 λέγει περὶ αὐτοῦ: «καθαρός ἐστι τὴν ἐρμηνείαν πάντο καὶ τῆς Ἀττικῆς γλώσσης ἀριστος κανὼν».

ὥστε οἱ λόγοι τοῦ Λυσίου κατὰ κανόνα δὲν εἶχον ἀνάγκην πλείονος χρόνου ἢ ἡμισείας μέχρι μιᾶς ὥρας, ἵνα ἀπαγγεῖλθωσιν. Ἰδίαν ὁμῶς τέχνην καὶ ὁδὸν οὐχὶ προσποιητὴν ἐπεδείκνυνεν ὁ Λυσίας ἐν τῇ διηγῆσει. Οὐδὲν τερπνότερον καὶ ἐναργέστερον εὐρίσκει τις πρὸς ἀνάγνωσιν τῆς διηγῆσεως ἐπὶ παραδείγματι τῶν πονηρῶν ἀνουσιουργημάτων τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ τῶν κακούργων αὐτοῦ ἐταίρων ἐν τῷ κατὰ Ἐρατοσθένηους λόγῳ, ἢ τῆς σοφιστικῆς ἀπάτης τοῦ συζύγου καὶ τῆς δικαίας αὐτοῦ ἀμύνης ἐν τῇ ἀπολογίᾳ περὶ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου. Ὅπόσον δ' ἐμμένει εἰς τὰ πράγματα αὐτὰ ὁ Λυσίας, καταδεικνύει καὶ ἡ ἔλλειψις συχνῶν κοινῶν τόπων. Αὐτὸς δ' ὁ Διονύσιος ἤδη ἐν τῇ περὶ Λυσίου συγγραφῇ (κεφ. 17) σημειοῖ, ἂν καὶ μὴ δικαίως ὅλως, ὅτι, ἂν καὶ πολλοὺς λόγους συνέγραψεν ὁ Λυσίας, ἕκαστον ὁμῶς τῶν προοιμίων ἔχει τι τὸ ἰδιόρρυθμον¹⁾. Εὐστοχώτερον ὁμῶς παρατηρεῖ ὁ Φαβωρίνος παρὰ Γελλίῳ (II, 5) λέγων περὶ τῆς σχέσεως τοῦ τρόπου τῶν λόγων τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὸν τοῦ Λυσίου: si ex Platonis oratione verbum aliquod demas multesve atque id commodatissime facias, de elegantia tamen detraxeris, si ex Lysia, de sententia, ἤτοι, ἐὰν μὲν τι ἀφέλῃς ἢ μεταβάλῃς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦτο προσφορώτατα κατορθώσῃς, τὴν κομψότητα μόνην θὰ βλάβῃς, ἂν δ' ἐκ τῶν τοῦ Λυσίου, τὸν νοῦν αὐτόν. Οὐδὲν θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι ὁ Λυσίας διὰ τῶν ἀρετῶν τούτων κατώρθου πολλὰ καὶ λαμπρὰ παρὰ τοῖς δικασταῖς, ὅτι ἐγένετο περιζήτητος συνήγορος καὶ ὅτι διὰ τῆς λογογραφίας ἐπορίσθη αὐθις ἱκανὴν οὐσίαν. Ἐκ τούτου δ' εὐρίσκομεν ἐν ταῖς ἀμέσως μετὰ τὸ 404 δύο δεκαετίαις πολ-

¹⁾ Ὁ ἔπαινος οὗτος πρέπει νὰ περιορισθῇ πως, ὡς ὁ Meier ἐν Ornat. 315 ἀποδεικνύει, διότι ἐπὶ παραδείγματι τὸ προοίμιον τοῦ 19 λόγου [ὅπερ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων πρὸς τὸν δημόσιον] ἐλήφθη ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ Ἀνδοκίδου. Ὡσαύτως καὶ αἱ περὶ πολιτείας ἀρχαὶ δὲν εἶναι πάντοτε αἱ αὐταί, διότι καὶ ἐν τοῖς τοιοῦτοις ὁ Λυσίας προσαρμύζεται πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς θεωρίας τῶν πελατῶν αὐτοῦ, ὡς διδάσκει ἡ παραβολὴ τοῦ 21 λόγου [Ἀπολογία δωροδοκίας] πρὸς τὸν 25 [Δήμου κατάλυσιν ἀπολογία].

λους, καθ' ἕκαστον ἔτος πληθυνομένους λόγους, ὧν ὁ τελευταῖος δυνάμενος νὰ ὀρισθῇ χρονικῶς, ὁ ὑπὲρ Φερενίκου, πίπτει εἰς τὸ 380. Βεβαίως δὲ δὲν ἔζησε μακρότερον χρόνον ὁ ῥήτωρ ¹⁾.

265. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκυκλοφοροῦντο 423 λόγοι τοῦ Λυσίου, ἐξ ὧν τοὺς 233 ὠμολόγουν ὡς γνησίους οἱ ἀρχαῖοι κριτικοὶ ²⁾. Εἰς ἡμᾶς δὲ περιῆλθον τέσσαρες καὶ τριάκοντα λόγοι καὶ δὴ οὐχὶ πάντες πλήρεις, οὐδὲ πάντες ἀναμφιλόγου γνησιότητος ³⁾, καὶ πρὸς τούτοις ἐπιστολαὶ τινες χαρίεσαι μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄξια λόγου. Τῶν λόγων τούτων οἱ πλεῖστοι εἶναι δικανικοί, ἀλλ' ἔχομεν καὶ συμβουλευτικούς καὶ ἐπιδεικτικούς. Δημηγορία δὲ τις, ἥτις ὅμως οὐδέποτε ἐξεφωνήθη, εἶναι ὁ λόγος περὶ τοῦ μὴ καταλῦσαι τὴν πάτριον πολιτείαν Ἀθηναίων, ἐξ οὗ περιέσωσεν ἀπόσπασμά τι ὁ Διονύσιος. Τάττεται δ' ὁ λόγος οὗτος εἰς τὸν εὐθύς μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα χρόνον (403) καὶ συνηγορεῖ ἐντόνως ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ὅλως ἀπεριορίστου δημοκρατίας.

¹⁾ Εἰς μεταγενέστερον ἔτι χρόνον πίπτουσι δύο εἰς τὸν Λυσίαν ἀποδιδόμενοι λόγοι. Περὶ τῆς Ἰφικράτους εἰκόνης καὶ προδοσίας, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἰς ἀνήκει εἰς τὸ ἔτος 371, ὁ δ' ἕτερος εἰς τὸ 354. Ἄλλ' ὁ Διονύσιος ἡθέλει ἀμφότερους. "Idē Blass, *Die Att. Bereds.* I, 344 τῆς 2ας ἐκδ. Αἱ μαρτυρίαι περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Λυσίου ἀφίστανται ἀλλήλων, διότι κατὰ τινος μὲν ἔζησε 76, κατ' ἄλλους δὲ 80 καὶ κατ' ἄλλους 83 ἔτη.

²⁾ Ἡ μαρτυρία τῶν 233 γνησίων λόγων τοῦ Λυσίου ἀνάγεται παρὰ Πλουτ., εἰς τὸν Διονύσιον καὶ τὸν Καϊκίλιον. Κατὰ τὸν Φώτιον δὲ ἐν σελ. 489 α 35 ἐκδ. Bekker καὶ τὸν Σουλᾶν ὁ Γερμανὸς Παῦλος ἡσχολήθη περὶ τὴν κριτικὴν τῆς γνησιότητος τῶν λόγων τοῦ Λυσίου γράψας ὑπομνήματα.

³⁾ Ὁ 11 λόγος [Κατὰ Θεομνήστου Β] εἶναι ἀπλή ἐπιτομή τοῦ 10 [Κατὰ Θεομνήστου Α.], ὁ 15 [κατὰ Ἀλκιβιάδου ἀσπασίας] τοῦ 14 [κατὰ Ἀλκιβιάδου λειποταξίου], ὁ 20 [ὑπὲρ Πολυστράτου Λυσία, ἀπολογία] στερεῖται προοιμίου, εἶναι λίαν κεκολορημένος καὶ δὲν παρέχει σαφὴ ἔννοιαν τῶν πραγμάτων. "Idē Polil, *De oratione pro Polystrato Lysiaea*, Argent. 1881 καὶ Blass I, 508 κ. ἐ. 2ας ἐκδ. Willamowitz, *Aristoteles und Athen*, II, 357 κ. ἐ. Nowack ἐν *Leipz. Studien* 72, 1-106 περὶ τοῦ 14 καὶ 15 λόγου. Ἡ γνησιότης τοῦ 6 λόγου [Κατὰ Ἀνδοκίδου ἀσπασίας] καὶ ἡ τοῦ 9, ὑπὲρ τοῦ στρατιωτοῦ, ἐφαίνεται ἀμφίβολος καὶ εἰς τὸν Ἀρποκρατίωνα. Τῆς γνησιότητος τοῦ 9 λόγου ὑπερμαχεῖ ὁ Hans Keller, *Programm Nürnberg* 1896, ἀλλ' ὁ λόγος εἶναι πάντως ἀσήμαντος καὶ στερεῖται τῆς σαφηνείας τῶν λόγων τοῦ Λυσίου καὶ ἐν τοῖς πράγμασι καὶ ἐν τῷ λεκτικῷ. Ὁ 8 λόγος [Κατηγορία πρὸς τοὺς συνουσιαστὰς κακολογῶν] διεγείρει ὑπονοίας ἕνεκα τῆς μετ' ἐπιμελείας ἀποφυγῆς τῶν χασμαδιῶν. "Idē Blass I, 658 καὶ Röhl ἐν *Zeitschr. für Gymnasien*, Jahresber. 1881 σελ. 191 κ. ἐ.

Ἐκ τῶν ἐπιδεικτικῶν δὲ λόγων ὁ Ἐπιτάφιος ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐν τῷ Κορινθιακῷ πολέμῳ πεσόντας ὑπερμάχους τῆς πατρίδος. Ἀλλ' ὁ λόγος ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν παλαιτοτάτων χρόνων καὶ δὴ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀγώνων τῶν Ἀμαζόνων διὰ μακρῶν μὲν πραγματεύεται τὰ κατ' ἐκείνους, βραχέα δέ τινα καὶ γενικὰ λέγει περὶ τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου, ὥστε καὶ τοῦτο ἀγνοοῦμεν, εἰς τί ἔτος νὰ τάξωμεν αὐτόν. Ὡστε κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸν οὐχὶ ὡς ἀληθῶς ἐκφωνηθέντα ποτὲ λόγον, ἀλλ' ὡς σοφιστικὸν γύμνασμα, ὅπερ οὐχὶ δικαίως βεβαίως ἀπεδόθη εἰς τὸν Λυσίαν¹⁾.

Εἰς τοὺς ἐπιδεικτικούς δὲ λόγους ἀνήκει καὶ ὁ Ὀλυμπιακός, ἐκφωνηθεὶς τῷ 388, οὗ περιεσώθη ἀπόσπασμα περιέχον τὰς συνήθεις εἰς τοὺς τοιοῦτους πανηγυρικοὺς φράσεις περὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐν ὁμονοίᾳ ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν τυράννων. Ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦ λόγου ἐστρέφετο οὐχὶ κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου καὶ ἔσχεν ὡς ἐπακολούθημα τοῦτο, ὅτι οἱ πανηγυρίζοντες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Διονυσίου σταλειςῶν σκηνῶν καὶ διήρπασαν αὐτάς²⁾.

Σοφιστικὴν δὲ τάσιν ἐλέγχει ἡ Ἀπολογία Σωκράτους, ἣτις βεβαίως μὲν οὐδέποτε ἐξεφωνήθη, ἀλλ' ἐγράφη εἰς ἀναίρεσιν

¹⁾ Ὅτι τῆς γνησιότητος κηρύσσεται ὁ Le Beau, *Lysias Epitaphios als echt erwiesen*, Stuttgart 1863. Τάναντία ἰσχυρίζεται ὁ Sauppe ἐν τῇ ἐπικρίσει τοῦ ἔργου ἐν *Göttinger Gelehrte. Anzeiger* 1864 σελ. 824 κ. ἐξ. — *Ausgewählte Schriften* 369 κ. ἐξ. Καὶ ὁ Blass, *Die Att. Bereds.* I, 437 κ. ἐ τῆς 2ας ἐκδ. κηρύσσεται μὲν κατὰ τῆς γνησιότητος, ἀλλ' ὁρμώμενος ἐκ τινος χωρίου [τῶν Προγυμνασμάτων] τοῦ Θέωνος, *Rhet. Graeci* II, 63, διατείνεται, ὅτι τὸ σοφιστικὸν τοῦτο γύμνασμα ἐγράφη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λυσίου καὶ πρὸ τοῦ Πανηγυρικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους. Ὁ Reuss ἐν *Rhein. Mus.* 38, 149 τάττει αὐτὸ μετὰ τὸν Ἀρεοπαγίτικόν τοῦ Ἰσοκράτους ἢ μετὰ τὸ 353. Ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ *Ῥητορικῇ* III, 10 [σελ. 1411 α ἢ 178 ἰκδ. Roemer] ἐπαγόμενος χωρίον τι, ὅπερ ἐν τῷ ἐπιτάφίῳ ἀπῆλθῃ, τοῦτον ἀληθῶς τὸν ἐπιτάφιον ἔχει ἐν νῷ. Τοῦτο δ' ἐξαρτᾶται πάλιν ἐκ τούτου, ἂν τὸ ἐσφαλμένως βεβαίως ἐκεῖ ἔχον Σ α λ α μ ῖ ν ε ἀντὶ τοῦ Δ α μ (α ἢ ἄλλου τινὸς ἐγράφη.

²⁾ Διοδ. XIV, 109. Διονυσ. Ἀλικ. Λυσ. 29 καὶ Πλούτ. ἐν β. Λυσίου.

τῆς πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους γραφείσης κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ σοφιστοῦ Πολυκράτους Κατηγορίας¹⁾.

Πολὺ δὲ μᾶλλον συντελοῦσι πρὸς κατάληψιν τῆς τε ῥητορικῆς τέχνης τοῦ Λυσίου καὶ τῶν πολιτικῶν σχέσεων τῶν Ἀθηνῶν οἱ δικανικοὶ αὐτοῦ λόγοι. Διακρίνονται δ' ἐκ τούτων ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Κατὰ Ἐρατοσθένους λόγος (403) καὶ ὁ συγγενής, ἔτη τινὰ βραδύτερον ἐκφωνηθεὶς Κατὰ Ἀγοράτου [ἐνδείξεως], αἰσχροῦ τινος δούλου, ὃς ὡς συνεργὸς τῶν ὀλιγαρχικῶν ἐγένετο αἷτιος τοῦ θανάτου τοῦ Διονυσοδώρου καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἡγετῶν τῶν δημοκρατικῶν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ οὐ μόνον καταδεικνύει ὁ Λυσίας τὴν δεινότητα αὐτοῦ ἐν τῇ μεστῇ ζωῇ περιγραφῇ τῆς τρομοκρατίας, ἀλλ' ἐπέδειξεν ἐν ταύτῳ ἰδίαν τινὰ τέχνην ἐν τῇ τεχνικῇ κατασκευῇ παρεμβαλὼν τὸ ἀσθενέστατον μέρος τοῦ λόγου, τὴν αἰτιολογίαν τῆς μετὰ πάροδον τοσούτων ἐτῶν κατηγορίας καὶ τῆς παρανόμου εἰσαγωγῆς αὐτῆς εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἑνδεκα, εἰς τὸ μεταξὺ τῆς συναρπαζούσης τὸν ἀκροατὴν διηγήσεως καὶ τοῦ μεστοῦ πάθους ἐπιλόγου.

Πολιτικὴν χροιάν ἔχουσι καὶ αἱ κατηγορίαι Κατὰ Φίλωνος δοκιμασίας, Περὶ τῆς Εὐάνδρου δοκιμασίας, καὶ αἱ ἀπολογίαι Ἐν βουλῇ Μαντιθέῳ δοκιμαζομένῳ ἀπολογία καὶ ὁ ὑπὲρ ἀνωνύμου καταδιωχομένου διὰ τὰ ὀλιγαρχικά αὐτοῦ φρονήματα γραφεὶς (25) Δήμου καταλύσεως ἀπολογία, λόγοι ἐκφωνηθέντες κατὰ τὴν δοκιμασίαν, ἥτοι κατὰ τὴν ἐξέτασιν, ἃν ὁ διὰ κλήρου ἐκλεγείας ὡς βουλευτὴς ἢ πρὸς ἄλλην τινὰ ἀρχὴν ἦτο καὶ ἄξιός ν' ἀναλάβῃ αὐτήν.

Εἰς τὰς μετὰ τὴν κατάθεσιν τῆς ἀρχῆς εὐθύνας ἀναφέρονται οἱ λόγοι Κατὰ Ἐπικράτους καὶ τῶν Συμπρεσβευτῶν (27) καὶ Κατὰ Νικομάχου γραμματέως εὐθυονῶν κατηγορία (30). Τούτων ὁ μὲν πρῶτος εἶναι σύντομος ἐπίλογος,

¹⁾ Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὴν Ἀπολογίαν τοῦ Πλάτ. ἴδε κατωτέρω ἐν § 305. Ὅτι ὁ ῥήτωρ Διδάκιος ἤντησε πολλὰ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Λυσίου καὶ Πολυκράτους συγγραφεὺν τὴν Ἀπολογίαν, διασαφεί ὁ Rud. Hürzel ἐν Rhein. Mus. 42, 239 κ.ε. κατὰ τινὰ ὑπαινιγμὸν τοῦ Dindorf.

ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ πρόκειται περὶ αὐθαιρέτων μεταβολῶν, ἃς ἐτόλμησεν ὁ κατηγορούμενος ὡς ἀναγραφεὺς κατὰ τὴν ἀναγραφὴν νόμων καὶ μάλιστα ἱερῶν ¹⁾. Πλείονος ἔτι λόγου ἄξιοι εἶναι οἱ δύο Κατὰ Ἀλκιβιάδου τῷ 395 ²⁾ 4 ἐκφωνηθέντες λόγοι λειποταξίου καὶ ἀστρατείας ³⁾ ὡς καὶ ὁ Ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων πρὸς τὸ δημόσιον καὶ ὁ ἐξαίρετος μὲν, ἀλλ' ἀτελής Περὶ δημεύσεως τῶν τοῦ Νικίου ἀδελφοῦ ἐπιλογος, ἐν οἷς τελευταίοις ὁ ἀγὼν εἶναι περὶ τῆς δημεύσεως τῆς οὐσίας ἕνεκα πολιτικῶν ἀδικημάτων ³⁾. Ὁ δὲ μικρὸς ὑπὲρ τοῦ ἀδυνάτου λόγος [Πρὸς τὴν εἰσαγγελίαν περὶ τοῦ μὴ διδόνθαι τῷ ἀδυνάτῳ ἀργύριον] 24, δι' οὗ ἀνάνηρός τις δέεται τῆς βουλῆς νὰ μὴ στερήσῃ αὐτὸν τῆς συντάξεως, ἥς ἐπειρῶντο νὰ στερήσωσιν αὐτὸν φθονεροὶ τινες, παρέχει ἡμῖν εὐφρόσυνον εἰκόνα τῆς φιλανθρωπίας περὶ τῶν ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν προνοίας τῶν Ἀθηναίων. Τὸ ἀνελεύθερον δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν ταῖς ὑποθέσει τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν μικροφιλότιμον ἀπέχθειαν αὐτῶν πρὸς μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καταδεικνύει ὁ 22 λόγος [Κατὰ τῶν Σιτοπωλῶν], οἵτινες παρέβησαν τὸν νόμον τὸν ἀπαγορεύοντα νὰ μὴ ἀγοράζωσι διὰ μιᾶς πλεον τῶν εἴκοσι φορμῶν σίτου. Ὁ δ' ὑπὲρ τοῦ σηκοῦ λόγος, ἐν ᾧ ὁ κατηγορούμενος ἀπολογεῖται κατηγορηθεὶς, ὅτι ἐξηφάνισε μορίαν ἐλαίαν εὐρισκομένην ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ καὶ ἐξέκοψε τὸ περίφραγμα, τὸν σηκόν, αὐτῆς, πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον παρέχει ὡς καταδεικνύων, ὅπως ἐπεμελοῦντο τῶν ἱερῶν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλως δ' οἱ πολλοὶ τῶν λόγων στρέφονται περὶ ἀσήμαντα πράγματα καὶ κινοῦσιν ὅπως αὐτὰ ἐνδιαφέρον ἡμῶν μόνον διὰ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αὐτὰ πραγμα-

¹⁾ O. Gülde, Quaestiones de Lysiae oratione in Nicomachum. Berliner Dissertation 1882.

²⁾ Περὶ τῶν τοῦ νεωτέρου Ἀλκιβιάδου ἔγραψε καὶ ὁ Ἰσοκράτης λόγους, περὶ ὧν ἴδε § 268. Καὶ ἐν τοῖς τοῦ ἀμαρτύρου λόγους ὁ Ἰσοκράτης συνεμάχει τοῖς ἀντιπάλαις. Παράδ. Drerup ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. Supplementsband XXII, 352 κ. λ.

³⁾ R. Schöll, Quaestiones fiscales juris attici ex Lysiae orationibus illustratae ἐν ταῖς Comment. in honorem Schömanni, Berl. 1873.

τεύεται ὁ ῥήτωρ. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ ὁγδοὺς λόγος, Κατηγορία πρὸς τοὺς συνουσιαστάς κακολογιῶν, ἔχει ὡς ὑπόθεσιν ιδιωτικὰς ἐριδας καὶ εἶναι μᾶλλον ἐπιστολὴ ἀποκηρύττουσα τὴν φιλίαν τῶν κακολογούντων ἐν μορφῇ λόγου. Τοῦ δ' ἐξυμνηθέντος λόγου Κατὰ Διογείτονος ἕνεκα κακῆς ἐπιτροπείας τῶν ὀρφανῶν ἀποσπάσματα μόνον δυστυχῶς ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ Διονυσίου.

Βάσις τοῦ κειμένου τῶν πλείστων λόγων εἶναι, ὡς ὁ Ἑρμαννος Σάουππε πρῶτος ἀπέδειξε ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Γόδεφρεϊδον Ἑρμαννον (*Ausgewählte Schriften* 80 κ. ἐ.), ὁ ἐν Ἑιδελβέργῃ *codex Palatinus* τοῦ Χ αἰῶνος. Μόνον ὁ ὑπὲρ τοῦ Ἑρατοσθένους φόνου ἀπολογία καὶ ὁ Ἐπιτάφιος περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καὶ δι' ἄλλης πηγῆς, ἣν ἀριστα ἐκπροσωπεῖ ὁ Μαρκανὸς κώδιξ F, περὶ οὗ ἴδε R. Schöll ἐν *Sitzungsbericht der bayer. Akad.* 1889 II σελ. 26-38. Οἱ δ' ἄλλοι 29 λόγοι ἀνάγονται εἰς δύο συλλογὰς, ὧν ἡ μὲν περιεῖχε πάντας τοὺς λόγους τεταγμένους κατὰ τὸ εἶδος τῆς δίκης καὶ μόνοι δ' οἱ λόγοι Περὶ τραύματος, ἀσεβείας, κακολογιῶν (3-11) περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς, ἡ δ' ἄλλη περιελάμβανε τοὺς πλείστου λόγου ἀξίους πολιτικούς λόγους (12-31), ὧν προηγέτο ὁ κατὰ Ἑρατοσθένους (XII).

Κυρία ἔκδοσις ὑπὸ Reiske, cum annotat. Taylori, Marclandii, suis, Lips. 1772 εἰς 2 τόμ. Κριτικαὶ ἔκδόσεις ὑπὸ Cobet, Amstelod. 1863, ὑπὸ Scheibe ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner. Ἑρμηνευτικαὶ ἔκδόσεις λόγων κατ' ἐκλογὴν ὑπὸ Rauchenstein-Fuhr παρὰ τῷ Weidmann, ὑπὸ Frohberger-Gebauer παρὰ τῷ Teubner μετὰ μακροτάτου κριτικοῦ ἐπιμέτρου.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδοσαν μετὰ σημειώσεων καὶ εἰσαγωγῶν ὁ Π. Ἰασεμίδης (λόγους κατ' ἐκλογὴν) Ἀθήνησι, τύποις Παππαλεξανδρεῖ 1877, Ἐ. Γαλάνης ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἀ. Κωνσταντινίδου 1886. Χρ. Σαμαρτσίδης, Λυσίου κατὰ Ἑρατοσθένους, ἐν Ἀθήναις 1876.]

266. Ὁ δ' ἐκ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδος ¹⁾ Ἰσαῖος ²⁾, ὁ υἱὸς

¹⁾ Ἡ μαρτυρία αὕτη κατὰ τὸν Σουίδαν ἀνάγεται εἰς Δημήτριον τὸν Μάγνητα. Ἄν δ' ὑπ' ἄλλων (ὑπὸ τοῦ Ἑρμίππου) Ἀθηναῖος ἀποκαλεῖται (κατὰ Διονύσιον καὶ Σουίδαν καὶ τὸ γένος Ἰσαίου) τοῦτο προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι αἱ Ἀθηναῖαι ἦσαν ἡ θετὴ αὐτοῦ πατρίς.

²⁾ Πλὴν τῶν συνήθων πηγῶν, Διονυσίου, Πλουτάρχου καὶ Σουίδου, ἔχομεν καὶ τὸ

τοῦ Διαγόρου, κατελέγετο μὲν ὑπὸ τοῦ Ἑρμίππου εἰς τοὺς μαθητάς τοῦ Ἰσοκράτους, ἔδρασε δ' ἐν τῷ αὐτῷ περίπου χρόνῳ ὡς ἐκεῖνος, περὶ τὸ 390-380. Ἐπειδὴ δ' ἦτο ξένος, ἀπεκλείσθη, ὡς εἰκός, τοῦ σταδίου τῶν πολιτικῶν ῥητόρων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἔζη ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς καὶ λογογράφος. Ἦτο δ' εἰδικώτατος περὶ τὰς κληρονομικὰς ὑποθέσεις καὶ συγγράφων περὶ τῶν τοιούτων ἐπεδείκνυνεν οὐ μόνον μεγάλην γνῶσιν τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἐπιτηδεϊότητα περὶ τὰς ἀποδείξεις καὶ τὴν διάταξιν. Ἐκ τούτου περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν 64, ἡ μετὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν νόθων, ἐκ τῶν 50 λόγων, οὓς κατέλιπε, μόνοι οἱ κληρικοὶ λόγοι. Ἦσαν δ' οὗτοι δέκα καὶ τρεῖς, ἀλλ', ἐπειδὴ ἐξέπεσον τὰ τελευταῖα φύλλα τοῦ ἀρχετύπου κώδικος, ἐσώθησαν δέκα μόνον καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἐνδεκάτου. Πλὴν δὲ τούτων διέσωσεν ὁ Διονύσιος καὶ μέγα τι μέρος, ὅπερ νῦν περιλαμβάνεται ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ὡς δωδέκατος λόγος, ἐξ ἄλλης τινὸς δίκης, καθ' ἣν Εὐφίλητός τις ἐνάγει εἰς τὸ δικαστήριον τὸν δῆμον τῶν Ἑρχιέων ὡς ἀδίκως διαγραφεῖς ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πολιτῶν κατὰ τὴν κατὰ δῆμους ἐξέτασιν αὐτῶν. Ὁ ἐνδεκάτος δὲ λόγος, Περὶ τοῦ Ἀγνίου κλήρου, εἶναι πλείστου λόγου ἄξιος διὰ τοῦτο, ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς κληρονομικῆς δίκης περιεσώθη καὶ λόγος τις τοῦ Δημοσθένους, ὁ πρὸς Μακάρτατον περὶ Ἀγνίου Κλήρου. Ὁ δὲ Μακάρτατος ἦτο υἱὸς τοῦ Θεοπόμπου, εἰς ὃν περιῆλθεν ὁ τοῦ Ἀγνίου κλήρος.

Περιελήθη δ' ὁ Ἰσαῖος ἐν τῷ κανόνι διὰ τὴν περὶ τὰς ἀποδείξεις τέχνην αὐτοῦ, δι' ἣν ἦτο ἀνομοιοτάτος ὡς πρὸς τὴν ἀφέλειαν τοῦ Λυσίου. Τὴν διαφορὰν δὲ τῶν δύο ῥητόρων χαρακτηρίζει ἄριστα ὁ βιογράφος λέγων, ὅτι «Λυσίας μὲν καὶ ὑπὲρ ἀδίκων ἔπειθε λέγων, Ἰσαῖος δὲ καὶ ὑπὲρ ἀγαθῶν λέγων ὑποπτος ἦν.» Πρὸς τὴν πονηράν δὲ δεξιότητα, ἣν ἐπεδείκνυε κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν δικῶν, ἤρμοζε καὶ τὸ μείζον πάθος καὶ ὁ ἐξεζητημένος τρόπος τοῦ λόγου.

Γένος Ἰσαίου παρὰ Westermann, *Biographi graeci* σελ. 261 καὶ ἄρθρον τοῦ Ἀρποκρατίωνος ἐν λέξει.

Ἡ μόνη πηγὴ τῶν 9 λόγων εἶναι ὁ codex Crippsianus.

Ἐκδόσεις: ὑπὸ Schömann, recognovit adnotat. criticis et commentariis adj., Greifswald 1831. ὑπὸ Bürmann, Berl. 1883, (πρὸς τούτοις ἶδε καὶ τὰς κριτικὰς συμβολὰς ἐν Hermes 19 325 κ. ἑ.). Ἐκδοσις στερεότυπος ὑπὸ Car. Scheibe ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner.

δ') 'Ισοκράτης καὶ ἡ σοφιστικὴ ῥητορική.

267. Ὁ δ' 'Ισοκράτης (436-338)¹⁾ ἦτο υἱὸς τοῦ ἐκ τοῦ ὀνόματός γε Ἐρχείας Θεοδώρου, ἐνὸς τῶν μετρίων πολιτῶν θεράποντας αὐλοποιούς κεκτημένου καὶ εὐπορήσαντος ἀπὸ τούτων. Ἐγεννήθη δέ, καθ' ἃ ὁ ἴδιος (ἐν τῷ περὶ Ἀντιδόσεως 9) λέγει, τῷ 436 καὶ ἐπιμελῶς παιδευόμενος²⁾ ἤκροατο ἐκ μὲν τῶν φιλοσόφων τοῦ Προδίκου, ἐκ δὲ τῶν ῥητόρων τοῦ Γοργίου καὶ Θηραμένους. Ὡσαύτως δ' ἐκοινωνεὶ πρὸς τοὺς περὶ τὸν Σωκράτη καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἐπιλόγου τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος μανθάνομεν, ὅποσον λαμπρὸν ἐμαντεύετο τὸ μέλλον τοῦ νέου ὁ Σωκράτης, ὁ δὲ περιπατητικὸς Πραξιφάνης ἐν τῷ περὶ ποιητῶν διαλόγῳ εἰσάγει τὸν 'Ισοκράτην ὡς ξενιζόμενον ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ ἀγρῷ³⁾. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τοῦ τε Σωκράτους καὶ Πλάτωνος, ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐλκυσῶσι τὸν εὐφυέστατον νέον πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ἀπέβησαν φροῦδαι, διότι ὁ 'Ισοκράτης ἠσθάνετο ἐν ἑαυτῷ πολὺ μείζονα ὀρμὴν ὡς ῥήτωρ νὰ δράσῃ πρακτικῶς. Ἐκ τούτου τὸ μὲν πρῶτον παρέστη, ὡς ὁ Λυσίας, ὡς λογογράφος καὶ ἐκ τοῦ σταδίου αὐτοῦ τούτου σώζονται ἔτι ἑξή λόγοι, οὔτινες

¹⁾ Πηγὰς ἔχομεν πλὴν τοῦ Πλουτάρχου, Φωτίου καὶ Σουίδου τὴν εἰδικὴν συγγραφὴν τοῦ Διονυσίου περὶ 'Ισοκράτους καὶ ἀνώνυμὸν τινα βίον ὑπὸ τοῦ βήτορος Ζωσίμου ὡς γραφέντα. Πάντα δὲ ταῦτα συλλέξας παρέταξεν ὁ Westermann, Biogr. gr. 245—259. Λόγου ἀξία εἶναι πρὸς τούτοις καὶ τῶν Σωκρατικῶν ἐπιστολῶν ἡ 30 ὡς γραφείσα ὑπὸ τινος τῶν ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν διακειμένων. Περὶ τῶν περὶ πηγῶν καὶ τῶν τοῦ βίου ἐρευνῶν ἶδε Bruno Keil, Analecta Isocratea, Prag. Leipz. 1885.

²⁾ 'Ισοκράτους λ. 15, 161 [Περὶ Ἀντιδόσεως].

³⁾ Διογ. Λαερτ. III, 8.

ἐγράφησαν κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ 402 μέχρι τοῦ 393 χρόνου¹⁾. Ἀλλὰ παχέως ἕνεκα τῶν ἀνιῶν, ἅς, ὡς φαίνεται, παρέσχεεν εἰς αὐτὸν ἡ δρᾶσις αὐτῇ ὡς συνηγόρου²⁾, ἐπεζήτησεν ἕτερον στάδιον ῥητορικῆς δράσεως. Καὶ δὲν μετέσχε μὲν τῶν δημοσίων ἀγώνων ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τῇ βουλῇ διὰ τὴν φυσικὴν δειλίαν καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς φωνῆς, ἀλλ' ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ἠσθάνετο, ὅτι εἶχε πάντα τὰ προσόντα. Περί τοῦ 390 ἄρα ἠνέφξε τακτικὸν σχολεῖον ῥητορικῆς καὶ δῆ, ὡς ὁ Πλούταρχος μαρτυρεῖ, ἐν Χίῳ τὸ πρῶτον³⁾. Ἀλλ', ὅτι Ἀθηναῖός τις ᾔθελε προκρίνην νὰ ιδρύσῃ σχολεῖον ῥητορικῆς ἐν τῇ μακρὰν κειμένη Χίῳ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατρίδι, τῇ ἔδρᾳ τῆς ῥητορικῆς, φαίνεται λίαν ἀπίθανον καὶ ἴσως τὸ ἐπὶ Χίου ἐκεῖνο τοῦ Πλουτάρχου εἶναι παλαιὰ τις γραφὴ ἐφθαρμένη, ἣτις ἀντικατέστησε τὸν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως παραδιδόμενον τόπον, ἔνθα ἔκειτο ἐν Ἀθήναις τὸ σχολεῖον, ἐν ᾧ ἤρξατο διδάσκειν ὁ ὀνομαστὴς ῥήτωρ. Τὸ πρόγραμμα δέ, δι' οὗ ἠνέφξε τὸ σχολεῖον, πρόκειται ἡμῖν ἐν τῷ Κατὰ τῶν σοφιστῶν λόγῳ, ἐν ᾧ ἐπαγγέλλεται ν' ἀποδείξῃ τοὺς μαθητὰς οὐ μόνον ῥήτορας, ἀλλὰ καὶ πεπαιδευμένους καὶ ἱκανοὺς νὰ ἐννοῶσι καὶ νὰ πράττωσι τὰ δέοντα. Οὕτω δὲ παρέρχεται ὡς ἀνταγωνιστῆς τῶν σοφιστῶν καὶ φιλοσόφων καί, ἂν καὶ ἐπεξέρχεται κυρίως πρὸς τὰς λογομαχίας τῶν ἐριστικῶν καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὸν Ἀντισθένη, ἐν τούτοις τὸ ὕφος τοῦ ὅλου προγράμματος διέθηκε κακῶς καὶ αὐτὸν τὸν Πλάτωνα, ὅς ἐν τῷ Εὐθυδήμῳ 305 c, ἂν καὶ δὲν ἀναφέρει ῥητῶς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσοκράτους, περιφρονητικῶ-

¹⁾ Εἰς τὸν εὐθὺς μὲν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας χρόνον πίπτει ὁ 21 πρὸς Εὐθύδου λόγος, ὃ δὲ Τραπεζιτικὸς ἐξεφωνήθη ἔτη τινὰ μετὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων ἢ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Κνίδον μάχην (395). Ἰδὲ Τραπεζ. 17 καὶ 36. Ἀλλ', ἂν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἐξεφωνήθη πολὺ μετὰ τὸ 393, τοῦτο μένει ἀμφισβητήσιμον.

²⁾ Ὁ Κικέρων ἐν Brutus 12, 48 λέγει κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην: cum ex eo, quia quasi committeret contra legem quo quis iudicio circumveniretur, saepe ipse in iudicium vocaretur, orationes aliis destitisse scribere totumque se ad artes componendas transtulisse.

³⁾ Πλούτ., ἐν βίῳ τῶν Χ ῥητόρων σελ. 837 b [τόμ. 5 σελ. 159 ἐκδ. Βερν].

τατα καὶ πικρότατα ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἀλαζονείας τῶν ἡμιμαθῶν, οὓς καλεῖ μὲν ὁ Πρόδικος μεθόρια φιλοσόφου τε ἀνδρὸς καὶ πολιτικοῦ, ἀλλ' οὔτε φιλόσοφοι οὔτε πολιτικοὶ εἶναι ¹⁾. 'Αλλ' ἡ δυσμένεια τῶν φιλοσόφων δὲν ἔβλαψεν οὐδὲ παρεκώλυσε τὴν ἀκμὴν τῆς ῥητορικῆς σχολῆς τοῦ 'Ισοκράτους. Τὸ πρόγραμμα ἐφάνη ἐξ ἀρχῆς ἐπαγωγότατον καὶ εἴλκυσε τοὺς ἐφιεμένους πρακτικῆς παιδείας, ὁ δὲ διευθύνων τὴν σχολὴν ὡς ἐπιτηδείοτατος διδάσκαλος ἐφρόντιζε νὰ ἐπιτυγχάνωσι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν οἱ μαθηταί. 'Εκ τούτου συνέρρεον εἰς τὸ σχολεῖον αὐτοῦ ἀπανταχόθεν τοιοῦτοι καὶ συνωστίζοντο ἐν αὐτῷ οὐ μόνον οἱ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποδειχθῶσι δεινοὶ ῥήτορες, ἀλλὰ καὶ οἱ μέλλοντες ἐπὶ τὴν πολιτικὴν νὰ τραπῶσι καὶ ἄλλοι ἐφιέμενοι ἀνωτέρας καθ' ὅλου παιδείας. Διὰ τοῦτο δ' ὁ μὲν Κικέρων ἐν τῷ de oratore (II, 22, 94) ²⁾ εἶπε τὸ περίφημον ἐκεῖνο· *Isocratis e ludo tamquam ex equo Trojano meri principes exierunt*, ἤτοι ἐκ τοῦ παιδευτηρίου τοῦ 'Ισοκράτους ὡς ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ ἵππου ἐξοχοὶ μόνον ἐξῆλθον ἄνδρες, ὁ δ' Ἀλεξανδρεὺς γραμματικὸς Ἑρμιππος ἔγραψεν ἴδιον βιβλίον περὶ τῶν 'Ισοκράτους μαθητῶν ³⁾. Καὶ ἀληθῶς καὶ πολιτικοί, οἷοι ὁ Τιμόθεος καὶ ὁ Λεωδάμας, ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς μαθητὰς τοῦ 'Ισοκράτους καὶ οἱ ἱστορικοὶ Ἑφορος καὶ Θεόπομπος καὶ ὁ τραγικὸς Θεοδόκτης ἐκ τοῦ σχολείου αὐτοῦ τὴν πρώτην ἔλαβον παρόρμησιν καὶ οἱ μεγάλοι ῥήτορες τῶν ἐφεξῆς χρόνων ὅτε 'Ισαῖος καὶ ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Αἰσχίνης καὶ ὁ Ὑπερείδης ὑπ' αὐτοῦ ἐμυήθη-

¹⁾ Τὴν σχέσιν ταύτην πειστικώτατα διεσάφησεν ὁ L. Spengel, *Isokrates und Plato* ἐν ταῖς *Abhandlungen der bayer. Akad.* VII (1855) μετ' ἐπιμέτρου ἐν *Philol.* 19, 597. Παράβ. Reinhardt, *De Isocratis aemulis*, Bonn 1873. Οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσιν αἱ ἀντιρρήσεις τοῦ Nowak, *Platon und die Rhetorik* ἐν τοῖς *Jahrb. für Phil. Supplementb.* XIII, 537. Παράβ. καὶ Ἑπιστολὴν Σωκρατικὴν 30.

²⁾ Παράβ. καὶ Cicero, *Brut.* 8, 32, *ἔνθα λέγεται*: *Isocratis domus cunctae Graeciae quasi quidam patuit atque officina dicendi*.

³⁾ Ἀθην. VIII, 342 c καὶ X, 451 e. Διονυσ. Περὶ 'Ισίου 1. Πλούτ. ἐν β, X, 'Ρητ. 837 c [τόμ. εἰ. σελ. 160 ἐκδ. Βερν.]. Τινὲς τῶν μαθητῶν μετέστησαν ἐκ τοῦ σχολείου τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸ τοῦ 'Ισοκράτους καὶ τοῦναντίον, ὡς ὁ Λυκοῦργος, Κλέαρχος ὁ Ἡρακλειώτης, 'Ισοκράτης ὁ Ἀπολλωνιάτης.

σαν τὴν ῥητορικὴν τέχνην καὶ πρὸς τοὺς ἀξιολογωτάτους καὶ ἰσχυροτάτους ἀνδρας τῶν χρόνων ἐκείνων, τὸν βασιλέα Εὐαγόραν τῆς Κύπρου, τὸν Ἀρχίδαμον τῆς Σπάρτης, τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας διετέλει ἐν ἐπικοινωνίᾳ διὰ τοῦ σχολείου αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν κύκλος τῶν μαθημάτων διήρκει συνήθως τρία ἕως τέσσαρα ἔτη ¹⁾, μισθὸν δ' ἐλάμβανε χιλίας δραχμᾶς, ἐξ οὗ διὰ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν σὺν τῷ χρόνῳ μεγάλην ἐπορίσθη οὐσίαν. Καθ' ἕκαστον δὲ μῆνα ἐγίνετο ἀγὼν καὶ ὡς ἀθλον ἐδίδετο στέφανος ²⁾. Καὶ ὡς βάσις μὲν τῆς διδασκαλίας ὑπέκειτο τέχνη τις, ἐξ ἧς πολλὰ ἐκλήρονόμησαν οἱ μεταγενέστεροι χρόνοι. Ἀλλὰ τὸ κύριον μάθημα ἀπετέλουν τὰ πρὸς ἀσκήσιν προτιθέμενα παραδείγματα καὶ ἡ διδασκαλία πρὸς ἐπεξεργασίαν λόγων καὶ μερῶν τοῦ λόγου. Ἐν τούτοις τὴν μεγάλην αὐτοῦ φήμην ὥφειλεν ὁ Ἰσοκράτης οὐχὶ εἰς τὴν ὀρθρίαν αὐτοῦ ὡς διδασκάλου τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἐπιδεικτικούς καὶ πολιτικούς αὐτοῦ λόγους, οὓς δὲν ἐξεφώνησεν ἀληθῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἔγραψεν ὡς προγυμνάσματα ἵνα χρησιμεύσωσιν ἐν ταύτῳ ὡς πρότυπα τῆς τέχνης εἰς τοὺς μαθητάς ³⁾. Δι' αὐτῶν δ' ὡς διὰ πολιτικῶν διατριβῶν ἐπεδίωκεν ἐπιδιδάσκειν ἐπὶ τὴν πορείαν τῶν πολιτικῶν γεγονότων ⁴⁾ καὶ πρὸ πάντων ἐπιδιδάσκειν τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ ἰδανικοῦ, τῆς συνενώσεως ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων πρὸς κοινὸν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον. Ἀλλ' ὁ ἥκιστα πρακτικὸς ἰδεολόγος ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ καὶ ἀπέθανεν, ὅτε εἶδε διαφευδομένας τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κήρυξιν τοῦ πολέμου, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην περατώσας τὸν βίον, ὡς ἔλεγον, ἐκουσίως δι' ἀσι-

¹⁾ Ἰσοκρ. Περὶ Ἀντιδ. 87.

²⁾ Μένανδρος ἐν Rhet. graec. III, 398 ἐκδ. Spengel.

³⁾ [Κυπριανοῦ, Τὰ ἀπόρρητα τοῦ Ἰσοκράτους, ἐν Ἀθήναις τύποις Ἑρμού 1871].

⁴⁾ Ὅτι ὁ Ἰσοκράτης γράφον τοὺς λόγους ἐπορεύετο, ἵνα ἐπαιτήσῃ, πρὸς τοὺς διαφόρους βασιλεῖς καὶ ὅτι τὸν αὐτὸν λόγον μετὰ μικρῶν τιμῶν μεταβολῶν προσέφερε καὶ εἰς ἄλλους καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἀναγιγνώσκωμεν ἐν τῇ λιθέλλῳ τοῦ Σπενσίππου (Σωκρατ. ἐπιστ. 30, 13).

τείας μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκθασιν τῆς μάχης ¹⁾. Κατέλιπε δὲ ποιητὸν μὲν υἱὸν τὸν Ἀφαρέα, [τὸν τρίτον] υἱὸν τῆς Πλαθάνης, ἣν χήραν ἤδη ἐνυμφεύθη ἐν προεβηκυῖα ἡλικίᾳ, μίαν δὲ θυγατέρα, ἣν ἐγέννησε μετὰ τῆς Λαγίσκης, ἐταίρας τινός. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ μὲν Τιμόθεος [ὁ Κόνωνος] ἀνέθηκε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ χαλκῇ, ἔργον Λεωχάρους, ἔμπροσθεν τοῦ προστώου ἐπιγράψας ταῦτα

« Τιμόθεος φιλίας τε χάριν ξύνεσθ' ἐν προτιμῶν

Ἰσοκράτους εἰκὼ τὴν δ' ἀνέθηκε θεαῖς »],

ὁ δὲ ποιητὴς υἱὸς Ἀφαρεὺς προτομὴν ἐπὶ κίονος ὑψηλοῦ. Ἡ δ' ἐν τῷ παραρτήματι εἰκὼν τῆς villa Albani δεικνύει σκυθρωπὴν τινα μορφήν γραμματοδιδασκάλου ἀπεξενωμένου ὅλως τοῦ σφρίγγους τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ βίου.

268. Ἐκ τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τοῦ Ἰσοκράτους περιῆλθον εἰς ἡμᾶς 21 λόγοι καὶ δέκα ἐπιστολαί. Καὶ αὐτοὶ δ' οἱ παλαιοὶ δὲν εἶχον πλείονα γνήσια ἔργα, διότι ἐκ τῶν ἐξήκοντα κυκλοφορουμένων λόγων αὐτοῦ ὁ μὲν Καικίλιος ἀνεγνώριζεν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ὡς γνησίους, ὁ δὲ Διονύσιος μόνον εἴκοσι καὶ πέντε ²⁾. Ὡσαύτως δ' ἐκυκλοφορεῖτο καὶ τέχνη τις αὐτοῦ, ἣν ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ἐμνημόνευε κατὰ τὸν ἀνώνυμον βιογράφον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν τεχνῶν ³⁾, ὁ δὲ Κοϊντίλιανός (II, 15, 4) ἡμφισβήτει περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῆς, ἣ τοῦλάχιστον τοῦ τότε σωζομένου σκιαγραφήματος. Ἴσως δ' ἦσαν μόνον κανόνες, οὓς οἱ μαθηταὶ ἀπομνημονεύσαντες ἢ ἐξ ὑπαγορεύσεως τοῦ διδασκάλου ἀντιγράψαντες ἐν

¹⁾ Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῇ γ' (νόθῳ) ἐπιστολῇ πρὸς Φίλιππον γράφει οὕτως, ὥς ἐι ἐλπίζει ἔτι σύμπραξιν τινα τοῦ Φιλίππου μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

²⁾ Ο Br. Keil, *Analecta Isocratea* κεφ. 2 ἀποδεικνύει, ὅτι ἤδη ὁ Ἐρμογένης δὲν εἶχε πρὸ αὐτοῦ πλείονας τῶν γνωστῶν 21 λόγων καὶ δὴ καὶ τούτους ἐν τῇ τάξει, ἐν ᾗ εὐρίσκονται ἐν τοῖς σωζομένοις χειρογράφοις.

³⁾ Ἀναφέρεται αὕτη ὑπὸ τοῦ Φιλοδήμου ἐν τοῖς *Herculaneenses Volumines* XI, 96, ἐνθα λέγεται· « Ἰσοκράτην καὶ τέχνας καταλιπεῖν ». [Οἱ *Hercul. Volum.* ἦτοι οἱ κύλινδροι τοῦ *Herculaneum* περιέχουσιν ἀποσπάσματα τῶν διαφόρων συγγραμμάτων τοῦ ἐκ Γαδάρων Ἐπικουρείου Φιλοδήμου, ἐξεδόθησαν δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐν Νεαπόλει τῷ 1793 κ. ἐξ., εἶτα δ' ἐν Ὁξφόρδῃ τῷ 1824].

τῷ σχολεῖν βραδύτερον συνέταξαν εἰς ἓν βιβλίον. Καὶ ὅ,τι μὲν ἐξ αὐτῶν διεσώθη συνήγαγε καὶ διεσαφηνίσεν ὁ Σπέγγελος ἐν τῇ Συναγωγῇ τεχνῶν (σελ. 154-172), οἱ δὲ περισωθέντες λόγοι εὐρίσκονται ἐν ταῖς ἐκδόσεσι, καθ' ἣν τάξιν ὁ Ἰερώνυμος Οὐόλφιος ἔταξεν αὐτούς¹⁾, ἥτοι προηγούνται μὲν οἱ τρεῖς παραινετικοί, ἔπονται δ' οἱ δώδεκα ἐπιδεικτικοί καὶ τελευταῖοι τάττονται οἱ ἐξ δικανικοί.

Ἐκ τῶν λόγων τούτων πρωϊμώτατοι εἶναι οἱ ἐξ δικανικοί, Περὶ τοῦ ζεύγους, Τραπεζιτικός, Πρὸς Καλλίμαχον παραγραφή, Αἰγινητικός, Κατὰ λοχίτου καὶ πρὸς Εὐθύνοουν, οἵτινες, ὥς προλαβόντες εἶπομεν, ἐλέχθησαν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ 402 καὶ 393 χρόνου, ἢ μᾶλλον ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ ῥήτορος χάριν ἄλλων²⁾. Ἐξ αὐτῶν δ' ὁ μὲν Τραπεζιτικός ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τούτου, ὅτι ἐν αὐτῷ πρόκειται περὶ χρημάτων κειμένων παρὰ τινι τραπεζίτῃ, καὶ διδάσκει ἡμᾶς ἐν παρόδῳ πολλὰ πολλοῦ λόγου ἄξια περὶ τῶν ἐμπορικῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους σχέσεων τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὰ τῶν Βοσπορανῶν κοινόν. Ὁ δὲ τέταρτος λόγος ὠνομάζεται Αἰγινητικός, διότι ἐλέχθη ἐν αἰγινητικῷ δικαστηρίῳ. Ὁ δὲ τελευταῖος τῶν δικανικῶν τούτων λόγων, ὁ κεκολωμένος εἰς ἡμᾶς περιελθὼν, εἶναι ὁ περίφημος λόγος ἀμαρτυροῦς ὀνομασθεῖς οὕτω, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσαχθῶσι μάρτυρες περὶ τοῦ πράγματος³⁾. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ δίκῃ, ἥτις ἐδικάσθη

¹⁾ Περὶ τῆς τάξεως αὐτῶν ἐν ταῖς διαφόροις χειρογράφοις ἴδε Drerup ἐν Rhein. Mus. (1896) 21 κ. ἐξῆς.

²⁾ Ὡς ἐκ τοῦ Διονυσίου, Ἰστορ. 18 μανθάνομεν, ὁ Ἀφάρειος ἤρνετο βραδύτερον, ὅτι ὁ θεὸς πατὴρ αὐτοῦ ἔγραψε δικανικοὺς λόγους. Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Τραπεζιτικοῦ διημφεσθήτησαν μὲν ὁ Benseler καὶ ὁ Grosse ἐνεκα τῶν γλωσσικῶν ἰδιωτισμῶν καὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν πραγμάτων, ὑπερέμαχθη ὁμοίως αὐτῆς ἐπιτυχῶς ὁ Drerup, De Isocratidis orationibus judicialibus ἐν τοῖς Jahrb. für klas. Phil. Supplementsb. XXII, 355 κ. ἐ. ὡς καὶ ὁ Galle, Beiträge zur Erklärung des Trapezitikos und zur Frage der Echtheit, Zittau 1896, Programm No 568, ὃς καὶ διεσάφησε τὰ περίπλοκα τῶν τοῦ δικαίου.

³⁾ Ὁ λόγος ἔχει τι τὸ ληρώδες ἐν ταῖς ἀποδείξεσι καὶ ὅζει σχολαστικότητος, ἀλλ' ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Πητορ. II, 19 [1392 b ἢ σελ. 132 ἐκδ. Roemer] σώζει αὐτὸν ἀπὸ τῶν προσβολῶν κατὰ τῆς γνησιότητος τοῦ Drerup ἐνθ' ἄνωτ. 364 κ. ἐ.

περί τὸ 402 μικρὸν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τυράννων, ἵστατο ὁ 'Ισοκράτης ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν Λυσίαν καὶ οἱ λόγοι τῶν δύο συνηγόρων παρέσχον εἰς τὸν 'Αντισθένην ἀφορμὴν νὰ γράψῃ κατὰ τοῦ 'Ισοκράτους τὴν ἐριστικὴν συγγραφὴν περὶ τῶν δικηγράφων ἢ Λυσίας καὶ 'Ισοκράτης, πρὸς τὸν 'Ισοκράτους ἀμάρτυρον¹⁾. Καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ ζεύγους δὲ λόγῳ, ἐν ᾧ πρόκειται περὶ ξένου ζεύγους (ἵππων²⁾), δι' οὗ ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ ὁ ὀνομαστὸς 'Αλκιβιάδης, ὁ πατὴρ τοῦ κατηγορουμένου, παρέστη ὁ 'Ισοκράτης ὡς ἀντίπαλος τῶν περὶ τὸν Λυσίαν, διότι οὗτος ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ 'Αλκιβιάδου, τοῦ φίλου τῶν περὶ τὸν Σωκράτην καὶ ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν δίκην ἐκείνην (395]4) εἶπε τοὺς σωζομένους ἔτι λόγους κατὰ 'Αλκιβιάδου. Ὁ δ' 'Ισοκράτης φίλος ἔτι τότε τοῦ Πλάτωνος ὦν καὶ τῶν σωκρατικῶν ἐτόλμησε μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ λόγου αὐτοῦ³⁾, ἥτις ἐγένετο μετὰ τὴν δευτέραν ἐκείνην δίκην, νὰ εὐρύνη τὸν ἐν τῷ δικαστηρίῳ λεχθέντα λόγον καὶ νὰ παρενείρῃ εἰς αὐτὸν ὑπερβολικὰ ἐγκώμια τῆς ἀξίας τοῦ 'Αλκιβιάδου⁴⁾.

¹⁾ Διογ. VI, 15. Μεροληπτικῶς φερόμενος ὁ 'Αντισθένης κηρύττεται ὑπὲρ τοῦ Λυσίου, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Usener, Quaestiones Anax. 7 κ. ἐ. καὶ νέους ποιῶν συνδυασμοὺς ἐν Rhein. Mus. 35, 135 κ. ἐ.

²⁾ Παραδόξως ὁ κάτοχος τοῦ ζεύγους ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ καλεῖται Τεισίας, ἐν ᾧ παρ' 'Ανδοκίδῃ 4 [κατὰ 'Αλκιβ.] 26, πρὸς ὃν συμφωνεῖ καὶ ὁ Διόδωρος XIII, 74 καὶ ὁ Πλούτ. ἐν β. 'Αλκιβ. 12, ὀνομάζεται Διομήδης. 'Ισως δ', ὡς ὁ ἐκδότης τοῦ λόγου Frohberger ἀποδέχεται, ἦτο ὁ Τεισίας υἱὸς τοῦ Διομήδους.

³⁾ Τὸν λόγον τοῦ 'Ισοκράτους τάττει ὁ Blass, II, 205 εἰς τὸ 397 ἔτος. Κατὰ τὴν 40 § πάντως ἐγγραφή πρὸ τῆς ἀνασκευῆς τῶν τειχῶν.

⁴⁾ Ὁ Ivo Bruns, Das litterarische Porträt σελ. 495 κ. ἐξ. ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ λόγος τοῦ 'Ισοκράτους καὶ ὁ κύριος λόγος τοῦ Λυσίου κατὰ 'Αλκιβιάδου (λογ. 14 § 24 - 29), ὡς πρόκειται ἡμῖν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λεχθῶσιν ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἀλλ' εἶναι καθαρῶς λογοτεχνικὰ δημιουργήματα. Ταύτης δὲ τῆς γνώμης ἐχόμενος, ἵνα διασαφήσῃ τὴν ἀμοιβαίαν ἀναφορὰν τοῦ 'Ισοκράτους ἐν XVI [περὶ τοῦ Ζεύγους], 10. 11. 12. 13 εἰς τὸν Λυσίαν καὶ τοῦ Λυσίου ἐν XIV [κατὰ 'Αλκιβ. λειποτ.] 32 καὶ 37 εἰς τὸν 'Ισοκράτην, ἀποδέχεται ὁ αὐτός, ὅτι ὁ μὲν 'Ισοκράτης, ὅτε ἐξέδιδε τὸν λόγον, ἀνεφέρετο εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Λυσίου ἐν τῷ δικαστηρίῳ λεχθέντα, ὁ δὲ Λυσίας, ὅτε ἐξέδιδε τὸν XIV λόγον, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἔκδοσιν τοῦ 'Ισοκράτους. Ὁμοίως καὶ ὁ Nowac, De Isocratis περὶ τοῦ ζεύγους oratione ἐν τοῖς Comment. Ribbeckian. 461 - 474 ἀπεδέχετο ἤδη, νέαν μεταγενεστέραν ἐπεξεργασίαν τοῦ λόγου τοῦ 'Ισοκράτους.

Ὅλως διάφορος τὸν χαρακτῆρα εἶναι ὁ κατὰ τὴν νῦν τελευτῶσαν ἑκατονταετηρίδα τὸ πρῶτον συμπληρωθεὶς ἐκ τοῦ Ἀμβροσιανοῦ χειρογράφου 415 λόγος περὶ Ἀντιδόσεως. Οὗτος ἐγράφη τῷ 353¹⁾ ὑπὸ τοῦ ῥήτορος ἀγωνιζομένου ὑπὲρ ἰδίας ὑποθέσεως κατὰ τὸ 82 ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν μορφήν εἶναι δικανικός. Ἀφορμὴ δὲ τοῦ λόγου ἐγένετο ἡ πονηρία τοῦ Λυσίμαχου, ὃς προτείνων τὴν ἀναλλαγὴν τῆς οὐσίας, τὴν Ἀντίδοσιν, ἐπειρᾶτο ν' ἀναγκάσῃ αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ τὴν λειτουργίαν δαπανηροτάτης τριηραρχίας. Ἡδύνατο δὲ ἡ δὴ ἐν Ἀθήναις πολίτης τις, εἰς ὃν ἀνετίθετο λειτουργία τις, ν' ἀναγκάσῃ ἕτερόν τινα, ὃν ἐθεώρει πλουσιώτερον, ν' ἀναλάβῃ τὴν λειτουργίαν προτείνων ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τὴν ἀντίδοσιν. Ἐπειδὴ δ' ἦτο διαδεδομένη περὶ τοῦ Ἰσοκράτους ἡ φήμη, ὅτι διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν μετὰ ἐξόχων ἀνδρῶν σχέσεων εἶχε πορισθῇ κολοσσιαίαν οὐσίαν, ὁ Λυσίμαχος ἐκεῖνος προέτεινε δις τὴν ἀντίδοσιν. Τοῦτου ἕνεκα ἐδικάζοντο καὶ κατὰ τὴν δευτέραν δίκην ἡ ἀναγκάσθη ἀληθῶς ὁ Ἰσοκράτης ν' ἀναλάβῃ τὴν τριηραρχίαν ἐκ φόβου, μὴ τι θεινότερον πάθῃ. Μετὰ ταῦτα ἔγραψε τὸν λόγον τοῦτον, τὸν μακροτονώτατον καὶ ἀνιχνότατον πάντων, ἐν ᾧ ἐπειρᾶτο νὰ ἀπολογηθῇ πρὸς τοὺς δυσμενῶς διακειμένους συμπολίτας καὶ νὰ καταδείξῃ τὰς πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας. Ἵπομνησκει δ' ὁ λόγος καθ' ὅλου καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον τὴν ἀπολογίαν τοῦ Πλάτωνος, ὡς παρητήρησεν ἤδη ὁ Αὐγουσταῖος φιλανθρωπιστῆς Ἰερώνυμος Οὐδῆριος.

269. Σοφιστικοὶ καὶ παραινετικοὶ λόγοι. Μετὰ τοὺς κυρίως δικανικοὺς ἔρχονται κατὰ τὸν χρόνον ὁ ἤδη μνημονευθεὶς κατὰ τῶν σοφιστῶν λόγος καὶ οἱ δύο σοφιστικοὶ σχολαστικοὶ λόγοι Βούσιρις καὶ Ἐλένης ἐγκώμιον²⁾, οἱ ὧν ἤθελε νὰ

¹⁾ Τὸ ἔτος ἀναφέρει αὐτὸς ὁ Ἰσοκράτης ἐν § 9.

²⁾ Ὁ Bergk, Fünf Abhandlungen σελ. 34 τάττει τὸν λόγον τοῦτον, διότι ἐν αὐτῷ ὁ Ἀντισθένης παρίσταται ὡς γηράσας ἤδη, εἰς μεταγενέστερον χρόνον. Ὡσαύτως καὶ ὁ Br. Keil, Analecta Isocr. σελ. 6 τάττει αὐτόν εἰς τὸ ἔτος 366. Ὁ δὲ Blass, Die Att.

καταδείξῃ εἰς τοὺς σοφιστάς ¹⁾, πῶς ὤφειλέ τις νὰ ἐπιληφθῇ τοιούτου τινὸς θέματος.

Παραινετικοὶ δὲ λόγοι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς τρεῖς, ὁ πρὸς Νικοκλέα, τὸν υἱὸν τοῦ Εὐαγόρου, ὃς ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς Κύπρου περὶ τὸ 374 ὡς διάδοχος τοῦ πατρός, ὁ παραινετικὸς τῶν ὑπηκόων τοῦ Νικοκλέους, Νικοκλῆς ἢ Κύπριοι, οὕτω κληθεῖς, διότι θεωρεῖται ὡς ὑπὸ τοῦ Νικοκλέους λεγόμενος, καὶ ὁ πρὸς Δημόνικον, τὸν υἱὸν φίλου τινὸς τοῦ ῥήτορος. Οἱ τρεῖς δ' οὗτοι λόγοι περιέχουσι πληθὺν σοφῶν, ἄνευ φανεροῦ τινος δεσμοῦ συνειρμένων γνωμῶν. Ἄλλ' ὁ πρὸς Δημόνικον μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀρποκρατίωνος ἐν ἐπακτῷ ὅρκῳ ὡς ἔργον τοῦ Ἀπολλωνιάτου Ἰσοκράτους καὶ ἀφίσταται γλωσσικῶς πολὺ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ ῥήτορος, περὶ οὗ πραγματευόμεθα ²⁾.

Πρὸς τὸν παραινετικὸν δὲ πρὸς Νικοκλέα λόγον συναφὲς εἶναι τὸ ἐγκώμιον τοῦ Εὐαγόρου. Ὁ λόγος δ' οὗτος ἦτο ὁ πρῶτος τοῦ εἶδους τούτου, διότι πρότερον τὰ ἐγκώμια τῶν συγχρόνων ἀνελάμβανον νὰ πλέκωσιν οἱ ποιηταί ³⁾, καὶ ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐαγόρου (374) καὶ μετὰ τὸν πρὸς Νικοκλέα παραινετικόν, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς § 78 τοῦ 9 λόγου τοῦ Εὐαγόρου, περὶ τὸ 370.

Bered, I, 74 κ. ε. τῆς 2ας ἐκδ. υποπτεύει πάλιν, ὅτι τῷ 393 ἐγράφη ὁ λόγος. Ὁ δὲ Judeich, *Kleinasiatische Studien*, Marburg 1892 ἐν σελ. 156 υποστηρίζει, ὅτι ὁ λόγος ἐγράφη τῷ 385.

¹⁾ Τίνες ἦσαν οἱ πρὸς οὓς διεμάχετο, ὁ Γοργίας, ὁ γράψας τὴν Ἑλένην, ἢ ὁ Ἀναξίμενης καὶ ὁ Πολυκράτης, περὶ τούτου οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἦσαν σύμφωνοι.

²⁾ Τὸν λόγον ἐκήρυξε νόθον ὁ Benseler πρῶτος. Ἠρεύνησαν δ' ἔπειτα τὰ κατ' αὐτὸν ὁ W. Jahr, *Quaestiones Isocrateae*, Halle 1881 καὶ ὁ Albrecht ἐν *Philol.* 43, 244 κ. ἐξ. καὶ ἐν *Zeitschrift für Gymnas.* 1885 σελ. 95 κ. ἐξ. Ὁπόσον δ' ἀρεστός ἦτο ὁ λόγος, μαρτυρεῖ ἡ συριακὴ μετάφρασις, ἡ ὑπὸ τοῦ Lagarde, *Analecta syr.*, Lips. 1858 δημοσιευθεῖσα.

³⁾ Μεθ' ὑπερηφανείας ἐξαίρει τὴν νέαν ταύτην ἐφεύρεσιν τῆς σοφίας αὐτοῦ ὁ ῥήτωρ ἐν § 8. Καὶ ἐγκώμιον δὲ Γρύλλου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ξενοφώντος, ὡς φαίνεται, ἔγραψεν ὁ Ἰσοκράτης κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον λέγοντα ἐν II, 55: «ἀλλὰ καὶ Ἐρμιππος ἐν τῷ Ἰσοφράστου καὶ Σωκράτῃ (Ἰσοκράτῃ κατὰ διόρθωσιν τοῦ Meier ἐν *Opusculis* II, 287), φησὶ Γρύλλου ἐγκώμιον γεγραφέναί». Ὡσαύτως μετέσχε καὶ τοῦ ἀγώνος τῶν ἐγκωμιαστῶν τοῦ Μουσώλου. Ἰδεῖ Gellius. *Noct. Att.* X, 18, 6 καὶ Meier ἐνθ' ἀνωτέρω.

270). Ἐπιδεικτικοὶ λόγοι. Ἀλλὰ τὸ φαινότατον μέρος τῆς ῥητορικῆς τοῦ Ἰσοκράτους ἀποτελοῦσιν οἱ ἐπιδεικτικοὶ αὐτοῦ λόγοι, ὁ Πανηγυρικός, ἐγκώμιον τῶν Ἀθηνῶν, γραφεὶς ἐπὶ σκοπῷ νὰ λεχθῇ ἐν πανηγύρει τῶν Πανελλήνων τῷ 380 μικρὸν πρὸ τῆς κατορθώσεως τῆς δευτέρας κατὰ θάλασσαν συμμάχιας ¹⁾, ὁ Πλαταιικός, ὑπὸ τῶν Πλαταιέων δῆθεν λεγόμενος, οἵτινες ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἀπὸ τῶν ἐστίων ἰκετεύουσι τοὺς Ἀθηναίους νὰ βοηθήσωσιν αὐτοῖς (373), ὁ Ἀρχίδαμος, ὃν ὑποτίθεται ὡσαύτως ὅτι λέγει ὁ Ἀρχίδαμος ἐν τῇ ἀπέλλῃ, ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου τῶν Σπαρτιατῶν ²⁾, ἵνα παρορμήσῃ τοὺς πολίτας νὰ ἐμμένωσιν καρτερικῶς εἰς τὸν πρὸς τοὺς Μεσσηνίους πόλεμον (363) ³⁾. Εἶτα ὁ Συμμαχικός ἢ περὶ εἰρήνης, πολιτικός λόγος γραφεὶς τῷ 357 ἢ 355, ἐν ᾧ ὁ Ἰσοκράτης ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῆς πολεμικῆς μερίδος τοῦ Χάρητος καὶ συνιστᾷ δικαίως καὶ φιλοφρόνως νὰ προσενεχθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς συμμάχους, ὁ Ἀρεοπαγιτικός, γραφεὶς ἴσως μετὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον περὶ τὸ 354 ὑπὲρ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἵνα καταδειχθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι μία μόνη ὁδὸς σωτηρίας ἐκ τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως ἀπέμεινεν εἰς αὐτοὺς, ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα καὶ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ Φίλιππος, ἐπιστολὴ πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον μετὰ τὴν Φιλοκράτειον γραφεῖσα εἰρήνην (346), ἐν ᾗ ὁ ἀσθενὴς διὰ τὸ γῆρας γέρων προκαλεῖ τὸν νικηφόρον βασιλέα νὰ διαλλάξῃ πρὸς ἀλλήλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν στρατηγίαν

¹⁾ Τὸ ἔτος ἐξάγεται ἐκ τῆς § 126. Περὶ τῆς ἐκ τούτου ἐξαγομένης πολιτικῆς τάσεως τοῦ λόγου ἴδε Drenop ἐν Philol. 54 (1896) σελ. 636 κ. ἐ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ G. Friedrich ἐν τοῖς Jahrbücher für klas. Phil. 1893 σελ. 21 κ. ἐ. καὶ 1897 σελ. 175 κ. ἐξ., ἵνα ἄρῃ τὰς ὑποψίας, ἃς διεγείρουσιν αἱ ἀντιφάσεις ἐν τοῖς περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκστρατείας τοῦ Τειριδάξου (Πανηγ. 135 καὶ Διοδ. XIV, 110), ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Πανηγυρικός ἐξεδόθη τὸ μὲν πρῶτον τῷ 385, εἶτα δ' ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει τῷ 380.

²⁾ Βεβαίως δὲν ἐλέχθη ὁ λόγος ὑπὸ τοῦ Ἀρχίδαμου. Ἐξετιμᾶτο δ' ὁ λόγος οὗτος μεγάλως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διὰ τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ περιεχόμενον. Ἴδε Διονυσ. Ἰσοκρ. 9 καὶ Φιλόστρατον ἐν βίοις Σοφιστῶν I, 17.

³⁾ Ὁ λόγος ἐστρέφετο κατὰ τοῦ Ἀλκιδάμαντος, περὶ οὗ ἴδε § 272.

ἐν τῷ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμῳ, ὁ Παναθηναϊκός, γραφεὶς τῷ 342-339, κακὴ τις νέα ἔκδοσις τοῦ Πανηγυρικοῦ ¹⁾), ἐν ᾧ ἐγκωμιάζει μὲν τὰς Ἀθήνας, λαμπρύνῃ δ' ἔτι μᾶλλον διὰ μακροτάτων καὶ ἀνιαροτάτων λόγων τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ τέχνην.

Εἰς τοὺς λόγους προστίθενται καὶ δέκα ἐπιστολαί, περὶ ὧν τοῦ γνησίου ταλαντεύονται μὲν αἱ γνώμαι τῶν τριβῶνων τῶν τοῦ Ἰσοκράτους, ἀλλὰ πάντως εἶναι αὗται γεγραμμέναι ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῷ λεκτικῷ τοῦ Ἰσοκράτους ²⁾). Προσαγορεύονται δ' αὖται εἰς Διονύσιον, τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν, εἰς τὸν βασιλέα Φίλιππον ³⁾), εἰς τὸν νέον Ἀλέξανδρον, εἰς τὸν Ἀντίπατρον, εἰς τὸν Τιμόθεον, τὸν τύραννον τῆς Ἡρακλείας, εἰς τὸν Ἀρχίδαμον, εἰς τοὺς παῖδας τοῦ Ἰάσονος καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν Μυτιληναίων. Ἐν τῇ τρίτῃ δ' ἐπιστολῇ πρὸς Φίλιππον, ἥτις ἐγράφη μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνεῖα μάχην, τοσοῦτον ἀπλοῖκός φαίνεται ὁ γράφων, ὥστε ὀνειροπολεῖ μετὰ τὴν ἥτταν τῶν Ἀθηναίων περὶ ἐκστρατείας τοῦ Φιλίππου ὡς ἀρχηγοῦ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Πρὸς τούτοις δ' ἐν ταῖς ῥητορικαῖς σχολαῖς ἀνεμιμνήσκοντο καὶ τὰ πολλὰ καὶ προσφυᾶ ἀποφθέγματα τοῦ διδασκάλου καὶ ὅττι τὸ περίφημον «τῆς παιδείας τὴν μὲν ρίζαν εἶναι πικράν, τὴν δὲ καρπὸν γλυκύν ⁴⁾).

271. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰσοκράτους. Ἡ ἀξία τοῦ Ἰσοκράτους ἐγκεῖται ἐν τῇ τελείᾳ διαμορφώσει τῆς λέξεως (elocutio) ⁵⁾. Αἱ περίοδοι τοῦ λόγου αὐτοῦ εἶναι τελείως στρογγύ-

¹⁾ Ὡνομάσθη οὕτως, διότι τὸ κύριον μέρος τοῦ λόγου ἀποτελεῖ τὸ ἐγκώμιον τῶν Ἀθηναίων καὶ διότι πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ προσεγγίζουσα ἐορτὴ τῶν Παναθηναίων.

²⁾ Ἰδὲ § 17.

³⁾ Ὁ Wilamowitz, *Aristoteles und Athen* II, 391 κ. ἔ. κηρύττεται ὑπὲρ τῆς γνησιότητος τῆς 1ης, 2ας, 5ης, 7ης καὶ 8ης ἐπιστολῆς.

⁴⁾ Ἐργον θετικῆς τινος ἐχθροῦ τοῦ ῥήτορος εἶναι ἡ 30 ἐπιστολὴ τῶν Σωκρατικῶν, ἐν ᾗ διασύρεται ἰδίᾳ ἡ σχέσις τοῦ Ἰσοκράτους πρὸς τὸν Φίλιππον.

⁵⁾ Συνήχθησαν ὑπὸ τοῦ Sauppe, *Orat. Att.* II, 227.

⁶⁾ Rehdantz ἐν *Göttinger Gelehr. Anzeig.* 1872 σελ. 1169 κ. ἰ. Norden, *Die antike Kunstprosa* 113 κ. ἑξῆς.

λαι, ἡ δὲ κατὰ προσέγγισιν ἰσότης τῶν προτάσεων, τὰ πάρισα, παρέχουσιν εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ τὴν συμμετρίαν ἐκείνην, ἣν οἱ Ἕλληνες ἐπεδίωκον καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ¹⁾. Τὴν χασμωδίαν δ', ἥτοι τὴν σύγκρουσιν δύο φωνηέντων²⁾, ἀπέφευγεν ἐπιμελῶς, ὥς καὶ τὴν σύγκρουσιν δύο ὁμοίων συμφώνων τοῦ μὲν ἐν τῷ τέλει τῆς προηγουμένης, τοῦ δ' ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπομένης. Εὐηχῆς ῥυθμὸς πλήττει τὴν ἀκοὴν τοῦ ἀναγνώστου καὶ ὁμῶς δὲν δύναται τις νὰ ἐξεύρῃ ὠρισμένον τι μέτρον ὑπολανθάνον. Ἰδίως δ' ἐν τέλει ἐκάστης περιόδου τηρεῖται ῥυθμὸς τις (numerus). Ἐκτιμήσας δὲ θεόντως τὴν ἀξίαν τῶν lumina orationis, τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν ἄλλων σχημάτων, μετεχειρίσθη αὐτὰ οὔτε τὸ μέτρον ὑπερβάλλων οὔτε ἐπιτετηδευμένην ἐπιζητῶν τέχνην. Ἀλλ', ὅσον πολῦτιμοι καὶ ἂν εἶναι αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ τοῦ λόγου τοῦ Ἰσοκράτους, ἐν τούτοις κατανοεῖ τις, ὅτι μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου κατωρθώθησαν αὐταί. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰσοκράτης ὁμολογεῖ, ὅτι τρία μὲν ἔτη κατηνάλωσε γράφων τὸν Παναθηναϊκόν, δέκα δὲ ὅλα πρὸς τὸ κάλλιστον αὐτοῦ ἔργον, τὸν Πανηγυρικόν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Καικίλιος ἐν τῇ περὶ ὕψουςπραγματεῖα (4,2) λέγει παίζων³⁾, ὅτι ὀλιγώτερον χρόνον κατηνάλωσεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἵνα ὑποτάξῃ τὴν Ἀσίαν, ἢ ὁ Ἰσοκράτης, ἵνα συγγράψῃ τὸν Πανηγυρικόν. Ἐκ τούτου οἱ λόγοι αὐτοῦ στεροῦνται ζωηρότητος καὶ φυσικῆς δυνάμεως καὶ ἡ μὲν καλλωνὴ αὐτῶν εἶναι ὑπερβαλλόντως ἐπιτετηδευμένος καλλωπισμὸς, ἡ δ' ἀδρότης ἥκιστα προέρχεται ἐκ τοῦ πλούτου τῶν ἐννοιῶν⁴⁾. Διὰ τοῦτο δὲ προσφεύστατα παρέβαλλον οἱ ἀρχαῖοι⁵⁾ τὸν μὲν Ἰσοκράτην

1) Ἐν τοῖς τοιούτοις ἔβη ὁ Ἰσοκράτης ἐπὶ τὰ ἔργη τοῦ Γοργίου, οὗ μαθητῆς ἐγένετο, ὡς λέγει ὁ Κικέρων ἐν Orat. 176 καὶ ὁ Κοϊντιλιανὸς II, 1, 13, ὅς ἀναφέρεται μάλιστα εἰς τὸν Ἀριστοτέλην.

2) Benseler, De hiatu in oratoribus atticis et historicis graecis, Freiburg 1841. Blass, Gesch. der Bereds. II, 130 κ. ἐξῆς.

3) Ἰδε Πλούτ. ἐν Πότερον Ἀθην. κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σφίαν ἐνδοξότεροι 8 [τόμ. 2 σελ. 492 ἐκδ. Βερν].

4) W. Hoess, De ubertate sermonis Isocratis, Freiburg 1892 Dissertatio.

5) Ὁ Φίλιππος Κατὰ Πλούτ. ἐν Βίων τῶν Χρητόρων σελ. 845 c [τόμ. 5 σελ. 182].

πρὸς ἀθλητὴν παρεσκευασμένον πρὸς ἀγῶνα, τὸν δὲ Δημοσθένην πρὸς ὀπλίτην ἐξωπλισμένον πρὸς μάχην. Ἀλλ', ὅπως καὶ ἂν ἔχη, τὸ ἄριστον ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἰσοκράτους εἶναι ἡ τελεία μορφή, ἐν ᾗ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν στρέφεται περὶ ὀλίγους τινὰς κοινούς τόπους τῆς ῥητορικῆς ἀναμειγμένους πρὸς τὸν ἀηδῆ κόμπον τοῦ μεγαλείου τῆς τέχνης αὐτοῦ. Τὸν ἔπαινον τῆς παιδείας, τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας παραίνεσιν πρὸς ὁμόφρονα σύμπραξιν, τὰ παραγέλυματα τῆς φιλανθρωπίας, δικαιοσύνης, ἐγκρατείας, ταῦτα πάντα ἀκούομεν ἐκ τοῦ εὐγλώττου αὐτοῦ στόματος, ἀλλὰ ταῦτα εἶνε ἔννοιαι, ἃς πᾶς τις δύναται νὰ ἔχη διὰ στόματος, ἃς ὁ Γοργίας εἶχε διδάξῃ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, ἔννοιαι, ὧν ἡ ἀδιάλειπτος ἐπανάληψις τελευτῶσα ἀνιᾶρὰ ἀπέβαινεν ἀναγκαιῶς. Οὕτως ὁ Παναθηναϊκὸς συνετάχθη κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ φράσεων εἰλημμένων ἐξ ἄλλων λόγων καὶ εἰς τὸν λόγον περὶ Ἀντιδόσεως, ἵνα καταδείξῃ τὸ φιλόπατρι αὐτοῦ φρόνημα, παρενέβαλε χωρία ὅλα ἐκ τῶν προτέρων αὐτοῦ λόγων. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι δείγματα μεγάλης πνευματικῆς ἀπορίας. Πρὸς τοῦτοις δ' ἦτο ὁ ῥήτωρ τοσοῦτον κενόδοξος, ὥστε ἐθεώρει τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ τέχνην ὡς τὸ ὕψιστον καὶ ἰσχυρίζετο, ὅτι αὕτη ἦτο ἡ κυρίως σοφία. Ὅτι δὲ διὰ τούτων προεκάλεσε τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ Πλάτωνος, θὰ ἴδωμεν ἐν ἄλλῳ λόγῳ. Καὶ ἄληθῶς μεθ' ὅλην τὴν ἐπιμέλειαν, ἣν κατέβαλλεν ὁ Ἰσοκράτης, ἵνα ἀποδείξῃ λεῖτον τὸν λόγον αὐτοῦ, παραβαλλόμενος μὲν πρὸς τὸν δραστηριώτατον Δημοσθένην ἐφαίνετο ὡς ἄτονος καὶ ἀμύδλως γραμματοδιόσκαλος, παραβαλλόμενος δὲ πρὸς τὸν βαθύνουν Πλάτωνα ὡς ἐπιπόλαιος ἰδιώτης, ἢ, ὡς λέγομεν, ἐρασιτέχνης.

Τὰ χειρόγραφα ἀποτελοῦσι δύο οἰκογενείας. Καὶ τὴν μὲν παλαιότεραν καὶ ἀξιολογωτέραν ἀποτελεῖ τὸ χειρόγραφον Urbinas CXI τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ (I) τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἐξ οὗ ὁμῶς λείπουσιν ὁ 18 καὶ 21 λόγος (περιέγραψε δὲ τὸν κώδικα τοῦτον ὁ

ἐκδ. Βερν.] καὶ ὁ Κλεοχάρης παρὰ Φωτίῳ σελ. 121 b, 9. Ὁμοίως ἀπεφαίνετο καὶ ὁ περιπατητικὸς Ἱερώνυμος παρὰ Διονυσίῳ, Ἰσοκρ. 13 καὶ ὁ ἐπικουρεῖος Φιλόδημος ἐν ἐπητ. 17 [Herculaneuses Volum.].

Martin, Le manuscrit d'Isocrate Urbinas, Paris 1881. ἴδε καὶ Drerup, Zur Textgeschichte des Isocrates ἐν Philol. 55, 654 κ. ἑ.), τὴν δὲ δευτέραν ἐκπροσωπεῖ ὁ Vaticanus 65 τοῦ ἔτους 1063 (Λ) καὶ ὁ Laurentianus 87, 14 τοῦ 13^{ου} αἰῶνος (Θ). Ἀμφοτέρως τὰς οἰκογενείας πειρᾶται ν' ἀναγάγῃ εἰς κοινόν τι ἀρχέτυπον ὁ Drerup, De codicum Isocrateorum autoritate ἐν τοῖς Leipziger Studien 1894. Λείψανα στιχομετρικῶν μαρτυριῶν ἐν τῷ Γ ἀποδεικνύει ὁ Fuhr ἐν Rhein. Mus. 37, 468 κ. ἑ. Ὁ δεύτερος λόγος (§ 1 — 30) σώζεται καὶ ἐν τινι παπύρῳ, περὶ οὗ ἴδε A. Schöne, De Isocratis papyro Massiliensi ἐν τοῖς Melanges Graux σελ. 481-504, Paris 1884, Blass ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 129, 417 κ. ἑ. καὶ Br. Keil ἐν Hermes 19, 596 κ. ἑ. Τεμάχιον τοῦ περὶ Εἰρήνης λόγου εὐρίσκεται ἐν παπύρῳ τοῦ Λονδίνου, περὶ οὗ ἴδε Kenyon, Class. texts σελ. 63-79. Τοῦ λόγου πρὸς Δημόνικον ὑπάρχει καὶ συριακὴ μετάφρασις, περὶ ἧς ἴδε Baumstark, Lucubrationes Syro-Graecae ἐν τοῖς Jahrb. für klass. Philol. Supplementb. XXI, 438 κ. ἑ. Πενιχρὰ σχόλια καὶ ὑποθέσεις ἴδε παρὰ Baiter-Sauppe σελ. 3-11.

Ἐκδόσεις. Μέχρι τῆς τελευτώσης νῦν ἑκατονταετηρίδος κοινὴ ἦτο ἡ ἔκδοσις τοῦ Hieronymus Wolf, Basel 1551, recens. Bense-ler-Blass, Lips. 1882. Κατ' ἐκλογὴν λόγους μετὰ σημειώσεων ἐρμηνευτικῶν ἐξέδωσαν οἱ μὲν Rauchenstein-Reinhardt ἐν τῇ βιβλίῳ τοῦ Weidmann, ὁ δὲ Schneider ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner. Τὸν περὶ Ἀντιδόσεως ἐξέδωκεν ὁ Havet, Paris 1862.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδωκε τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐπιστολάς ὁ Κοραΐς εἰς 2 τόμους ἐν Παρισίοις 1807. Ἴδε καὶ τὰς ἐξῆς πραγματείας· Κυπριανοῦ, περὶ τοῦ Ἀρεοπαγητικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους ἐν Φιλίστορος τόμ. α' σελ. 296-305, τοῦ αὐτοῦ Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον ἢ περὶ βραχυλογίας καὶ γνωμολογίας Φιλιστ. α'. 441-456. Ἀ. Κωστοπούλου, περὶ τοῦ Ἀρεοπαγ. τοῦ Ἰσοκρ. (ἀπάντ. πρὸς τὸν Κυπρ.) ἐν Φιλίστ. α' 498-514].

272. Ἀντίτεχνοι τοῦ Ἰσοκράτους καὶ προστάται τῆς σοφιστικῆς ῥητορικῆς ἦσαν ὁ Ἀντισθένης, ὁ Ἀλκιδάμας, ὁ

Θρασύμαχος, ὁ Πῶλος, ὁ Λυκόφρων, ὁ Πολυκράτης καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ζώϊλος. Τῶν δύο πρώτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἀκροάσεις τινές. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Ἀντισθέους τοῦ Σωκρατικοῦ, οὗ μνημονεύεται θεωρητικόν τι σύγγραμμα περὶ λέξεως ἢ περὶ χαρακτῆρων καὶ οὗ δύο σύντομοι λόγοι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ὁ Λῖας καὶ ὁ Ὀδυσσεύς¹⁾, θὰ διαλάβωμεν αὐτοῖς παρακατιόντες ἐν τῷ περὶ φιλοσόφων λόγῳ. Ὁ δ' Ἀλκιδάμας ἐκ τῆς αἰολικῆς Ἐλαίας ἦτο μαθητὴς τοῦ Γοργίου καὶ ἐδίδασκεν ἐν Ἀθῆναις κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ὁ Ἰσοκράτης χρόνον. Κατὰ τοῦτου δὲ τοῦ συγχρόνου καὶ ἀντιτέχνου στρέφεται ὁ σωζόμενος λόγος περὶ σοφιστῶν ἢ περὶ τῶν τοὺς γραπτῶν λόγους γραφόντων²⁾, διότι ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ ῥήτορος θεωρεῖ τὴν δεινότητα τοῦ λέγειν ἐκ τοῦ παραχρῆμα περὶ παντός. Καὶ ὁ ἀπολεσθεὶς δὲ Μεσσηνιακὸς ἐγράφη ὡς ἀντίθετος πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον τοῦ Ἰσοκράτους, διότι ἐν αὐτῷ ὁ Ἀλκιδάμας συνίστα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μεσσηνίας. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ ἀπῆντα ὁ ἀξιομνημόνευτος ἐκεῖνος, τῶν θεωριῶν τῶν χρόνων ἐκείνων προτρέχων λόγος· «ἐλευθέρους ἀφῆκε πᾶν-τας θεός, οὐδὲν αἰδοῦλον ἢ φύσις πεποίηκεν». Εὐρύ-τερον δ' ὀρίζοντα διήνοιγεν ἄλλη τις συγγραφὴ τοῦ Ἀλκιδάμαντος, τὸ Μουσείον, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις περιείχετο καὶ ἡ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἡσιόδου διήγησις. Ὑπόθεσις δ' αὐτῆς ἦτο ἡ διὰ πολλῶν παραδειγμάτων διασαφουμένη ἔννοια, ὅτι οἱ ποιηταὶ εἶναι παῖδες τῶν Μουσῶν καὶ εἶναι ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν θεῶν³⁾. Εἰς τὸ

¹⁾ Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀντισθέους παρὰ Διογ. Λαερτ. VI, 15 ἀναφέρονται πρὸς τούτοις καὶ Ὁρέστου ἀπολογία, περὶ τῶν δικηγράφων ἢ Λυσίας καὶ Ἰσοκράτης, πρὸς τὸν Ἰσοκράτους ἀμάρτυρον.

²⁾ Ὁ λόγος εὐρίσκεται ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Bekker, *Oratores Attici* ἐν σελ. 673-9. Ἐτερόν τι ἀπόσπασμα λόγου τινὸς κατὰ τοῦ Ἰσοκράτους ἦλθεν εἰς φῶς ἐκ τῶν παπύρων τοῦ Ἀρχιδουκῆς Παϊνέρου.

³⁾ Vahlen, *Der Rhetor Alcidas* ἐν *Sitzungsber. der Wiener Akad.* 1861 ἐν σελ. 491-528. Ἀπόσπασμά τι, ὅπερ ὑπέκειτο βάσις τοῦ Ἀγῶνος Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἦλθεν εἰς φῶς ἐκ παλαιοῦ τινος παπύρου διὰ τοῦ Mahaffy, *Cunningham Memoirs* 1891 πίν. XXV.

σύγγραμμα δὲ τοῦτο τοῦ σοφιστοῦ ῥήτορος ἀνάγονται πλεῖστα ἀνέκδοτα τῆς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας.

ε') Δημοσθένης (383—322).

273. Καὶ οὕτω ἀνερχόμεθα νῦν εἰς τὴν λαμπροτάτην βα-
θμίδα τῆς ῥητορικῆς, χωροῦμεν πρὸς τοὺς δεινοὺς πολιτικούς ῥή-
τορας τῶν Ἀθηνῶν. Ὡς δ' ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἰδομεν, οἱ μεγάλοι
πολιτικοὶ ἄνδρες τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τῶν Σπαρ-
τιατῶν ἡδραίωσαν ἐν τῇ πέμπτῃ ἤδη ἑκατονταετηρίδι τὴν δύναμιν
αὐτῶν διασφoῦντες διὰ πειστικωτάτων λόγων τὰς πολιτικὰς αὐ-
τῶν ἀρχὰς καὶ ἐπικαλούμενοι θερμότατα τὴν φιλοπατρίαν τοῦ δή-
μου. Ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Περικλῆς οὐ μόνον ἦσαν ὀξυδερκεῖς καὶ
ἐνεργητικώτατοι πολιτικοί, ἀλλὰ καὶ ἀνεπιδότως ἡσχολοῦντο ἀνα-
στρεφόμενοι ἐν κύκλῳ ποιητῶν καὶ φιλοσόφων περὶ τὴν διανοητικὴν
αὐτῶν παιδείαν καὶ μετέδιδον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου τὰς
λαμπρὰς αὐτῶν ἰδέας εἰς τὸν λαόν. Ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις
τῶν ἔργων, ὅτε δὲν ὑφίσταντο ἔτι βιβλιοπωλεῖα, οὐδ' ὑπῆρχεν
ἔργον τι τοῦ πεζοῦ ἀττικοῦ λόγου, οἱ λόγοι τῶν μεγάλων πολι-
τικῶν διατηροῦντο ἐν τῇ μνήμῃ μόνον τῶν ἀκροατῶν καὶ συγγρό-
νων. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἡμεῖς ἐλάβομεν γνῶσιν τοῦ περιφρή-
μου ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους μόνον διὰ τοῦ ἱστορικοῦ Θουκυδί-
δου. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἐν τῷ μεταξὺ μετεβλήθησαν καὶ ἀπὸ
τῆς ἀρχῆς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀνεπτύχθη ταχέως καὶ
ἤκμασεν ἡ βιβλιοπωλία ἐν Ἀθήναις¹⁾. Καὶ οἱ μὲν βιβλιοπῶλαι
νῦν ἐφρόντιζον νὰ πολλαπλασιάσωσι καὶ νὰ διαδίδωσι τὰ βι-
βλία, οἱ δὲ πολῖται, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπλοικοὶ καὶ πέννητες, ἦσαν
νῦν ἱκανοὶ οὐ μόνον τὰ ὄπλα νὰ διαχειρίζωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνα-

¹⁾ Πρὸς τὰς Ἀθήνας ἡμιλλᾶτο πρὸ πάντων ἡ Σικελία, ἐνθα ἐξεδόθησαν τὰ ἔργα τοῦ
Ἡροδότου, ἐξ οὗ καὶ ὁ Ἡρόδοτος Θεούριος ἐκλήθη, τοῦ Θεόγνιδος, ὃς διὰ τοῦτο καὶ Σι-
κελιώτης ἐθεωροῦντο, τοῦ Ἐπιχάρμου, ὃν διὰ τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς
3 ἀρχαιότερον τῆς ἀττικῆς κωμωδίας θεωρεῖ, τοῦ Φιλολάου, ἅτινα ἠγόρασεν ὁ Πλάτων
ἐν Σικελίᾳ, τοῦ Πλάτωνος καὶ ἄλλων.

γινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι. Τοσαύτη δὲ δίψα ἀναγνώσεως διηγέρθη, ὥστε καὶ τραγωδίαί καὶ διθύραμβοι ἀναγνώστικοι ἐποιοῦντο¹⁾. Οὐδὲν θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι νῦν καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες ἤρξαντο γράφοντες τοὺς λόγους, οὓς ἀπέτεινον πρὸς τὸν λαόν, ἵνα οὕτω διαρκέστερον ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτὸν καὶ προσεταιρίζωσι πλείονας πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν πολιτικῶν αὐτῶν σκοπῶν. Ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς στάσεως πρέπει νὰ κριθῶσι τὰ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης ἔργα τοῦ Ξενοφῶντος, ἡ πολιτεία τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ πόροι ἢ περὶ τῶν προσόδων, ὁ Ἀγησίλαος, ὡς καὶ οἱ ἐν μορφῇ λόγου παραινετικοὶ τοῦ Ἰσοκράτους. Ἐκπροσωποῦσι ὅτληα δὲ οἱ λόγοι οὗτοι τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν πολιτικῶν λιθέλλων. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δὲν εἶχον καταντήσῃ τότε τὰ πράγματα, εἰς ὃ σήμερον, ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν ἡμερησίων φύλλων, σήμερον. Ὁ πολιτικὸς ὅτληα δὲ τῶν χρόνων ἐκείνων θέλων νὰ δράσῃ καὶ κατορθώσῃ τι δὲν ἔπρεπε ν' ἀρχῇται εἰς τὴν συγγραφὴν φυλλαδίων καὶ πολιτικῶν ἄρθρων, ἀλλὰ δημηγορῶν αὐτὸς ἐν τῇ βουλῇ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἥτο ἠναγκασμένος διὰ τῆς δεινότητος τοῦ λόγου νὰ προσελκύῃ ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν τὴν γνώμην τοῦ δήμου. Κατὰ ταῦτα ἄρα διέφερε τῶν παλαιῶν πολιτικῶν ἐν τούτῳ μόνον, ὅτι διττῶς ἐνήργει, καὶ διὰ τῶν δημηγοριῶν καὶ διὰ τῶν δημοσιευομένων λόγων. Παρεῖχον δ' εὐκαιρίαν πρὸς τὸν διττὸν τοῦτον ἀγῶνα πρὸ πάντων αἱ στάσεις καὶ αἱ πολιτικαὶ θύελλαι, αἵτινες προηγέθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου τῆς καταλύσεως τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο τὸ θέλγον καὶ συναρπάζον ἡμᾶς ἀναγινώσκοντας τοὺς λόγους τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν εἶναι μόνη ἡ ῥητορικὴ τέχνη, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ἐν αὐτοῖς ἀντήχησις τῶν φοβερῶν ἀγώνων περὶ τῶν ὑφίστων ἀγαθῶν τοῦ ἔθνους. Καὶ δεινότατος μὲν τῶν ῥητόρων τῶν χρόνων ἐκείνων ἦτο ὁ Δημοσθένης, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ ἀνεδείχθη τότε καὶ πλῆθος ἄλλο ἀξίων λόγου ῥητόρων.

¹⁾ Ἀναγνώστικα δράματα ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ῥητορ. III, 12 σελ. 1413 b, 13 [σελ. 205 ἐκδ. Roemer.]

274. Βίος τοῦ Δημοσθένους ¹⁾. Τὸ γένος τοῦ Δημοσθένους ἐκδηλοῦται ἐν τῷ τυπικῷ ἐκείνῳ «Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεὺς εἶπεν». Καὶ ὁ μὲν πατήρ τοῦ ῥήτορος ἐκέκτητο καὶ μαχαιροποιεῖον, ἐν ᾧ εἰργάζοντο τριάκοντα δοῦλοι ²⁾, καὶ πρὸς τούτοις ἐξ ἐνεχυρασίας θρονοποιεῖον, ἐν ᾧ εἰργάζοντο εἴκοσι δοῦλοι. Τὸ δὲ γένος τῆς μητρὸς κατήγετο ἐκ Σκυθίας ³⁾. Ὡς ἔτος δὲ τῆς γεννήσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ 383 ⁴⁾, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ ῥήτορος. Μόλις δ' ἐπταετὴς γενόμενος ὁ νεαρὸς Δημοσθένης ἐστερήθη τοῦ πατρὸς, ὃς ἀποθνήσκων κατέστησε τρεῖς ἐπιτρόπους τῶν ἀνγλίκων τέκνων, τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς. Ἀλλ' οἱ ἐπίτροποι δὲν ἐφά-

¹⁾ Τὰς πηγὰς ἐξέδωκεν ὁ Westermann, *Biographi graeci* σελ. 281 - 312 καὶ *Quaestiones Demosth.* IV. Εἶναι δ' αὐταὶ τοῦ Πλουτ., τὸ ἀπόσπασμα ἐν β. Χ βητόρων, πρὸς ὃν συμφωνεῖ ἐν τοῖς κεφαλαίοις ὁ Φωτίος κεφ. 265. Πλουτ. ὁ βίος Δημοσθένους (Gebhard, *De Plutarchi in vita Demosth. fontibus*, München 1880, Sturm, *De fontibus historiae Demosthenicae*, Halle 1881). Διονυσίου ἡ ἐπιστολὴ πρὸς Ἀρμαίων ⁴ καὶ 10, ἀξία λόγου πηγὴ πρὸς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τῶν λόγων, καὶ ἡ περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δευτέρας πραγματείας τὸ ἐσφαλμένως εἰς τὸν Λουκιανὸν ἀποδιδόμενον ἐγκώμιον Δημοσθένους [τομ. 3 σελ. 364] τοῦ Λιδανίου, ὁ βίος καὶ ὑποθέσεις Δημοσθένους τοῦ Ζωσίμου ὁ βίος Δημοσθένους τοῦ ἀνωνύμου ὁ βίος καὶ τρία ἄρθρα τοῦ Σουΐδου. Οἱ εἰς ἡμᾶς περιελθόντες βίοι ἀνάγονται εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς βιογραφικὰς μαρτυρίας Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (ἴδε Διονυσ., περὶ λεκτ. Δημ. δειν. 53), τοῦ Ἑρμίππου καὶ τοῦ Σατύρου. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Schäfer, *Demosthenes und seine Zeit* εἰς 3 τόμ. Leipz. 1856, 2α ἔκδ. 1889 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως. Blass, *Gesch. der Attisch. Bereds.* ἐν τῷ 3ῳ τόμῳ. Köchly, *Populäre Vorträge über Demosthenes* ἐν ταῖς *Gesammelte Reden*. Hug, *Demosthenes als politischer Denker* ἐν τοῖς *Studien aus dem Klass. Altert.*, Freiburg 1881. Maurice Croiset, *Les idées morales dans l'éloquence polit. de Demost.*, Montpellier 1874. Brédif, *L'éloquence politique en Grèce, Démosthène*, Paris 1879. Bougot, *Rivalité d'Eschine et Démosthène*, Paris 1891.

²⁾ Τὴν ἐκ μαχαιροποιῶ καταγωγὴν ὑπαινίσσεται παίζων ὁ Juvenal, X, 130 λέγων *quem pater ardentis massae fuligine lippus a carbone... ad rhetora misit.*

³⁾ Ὁ Δειναρχὸς Κατὰ Δημοσθένους 15 λοιδορεῖ αὐτὸν ὡς Σκύθην. Ὁ Curtius, *Griech. Gesch.* III, 549 [μετὰφρ. Λάμπρου τόμ. Ε' σελ. 279] λέγει· «ὅτι πλοῦτων ἢ ἔκτακτος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ συντονία καὶ δύναμις ἔχει καὶ τοῦτον τὸν λόγον, ὅτι ἔρρεεν εἰς τὰς φλέβας αὐτοῦ καὶ ὀλίγον αἷμα τῶν λαῶν τοῦ βορρᾶ».

⁴⁾ Ἰδε τοὺς λόγους XXX, 17 καὶ XXI, 154 [πρὸς Ὀνήτορα Α' καὶ Κατὰ Μειδίου]. Ἰδε καὶ Blass, *Att. Bereds.* III, 7 κ. ἐ. καὶ Schäfer *Dem. u. s. Zeit* III, 2, 38 κ. ἐξ.

νησαν ἀξιόπιστοι, διότι, ἐν ᾧ ἠδύναντο νὰ διπλασιάσωσι δι' ἀγαθῆς διαχειρίσεως τὴν ἐκ δέκα καὶ πέντε ταλάντων ἀποτελουμένην οὐσίαν, διεσπάθησαν αὐτὴν σχεδὸν τέλεον. Ὡστε πρῶτον ἔργον τοῦ εἰς τοὺς ἄνδρας ἐγγραφέντος Δημοσθένους ἦτο ἡ εἰσαγωγή τῶν ἐπιτρόπων, καὶ ὁ πρῶτος τοῦ Ἀφόβου, εἰς τὸ δικαστήριον (364). Κατεῖχε δ' ἤδη τὰς ἀναγκαῖας νομικὰς γνώσεις καὶ ἦτο ἔμπειρος τῶν ῥητορικῶν τεχνασμάτων μαθὼν αὐτὰ παρὰ τοῦ Ἰσαίου, οὗ μαθητὴς ἐγένετο κατὰ τὸν Ἑρμιππον παρὰ Διονυσίῳ (ἐν Ἰσαίου βίῃ 1). Σώζονται δ' οἱ δύο λόγοι, ἡ κατηγορία κατὰ Ἀφόβου καὶ ἡ ἀντίρρηση αὐτοῦ ἀπολογηθέντος, ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὅπως πιθανῶς καὶ σαφῶς περὶ τοῦ πράγματος εἶπεν ὥστε οὐδόλως εἶναι θαυμαστόν, ὅτι οἱ δικασταὶ πεισθέντες κατεδίκασαν τοῦ Ἀφόβου ζημίαν δέκα ταλάντων. Μετὰ τὴν δίκην ταύτην ἐπελήφθη ἐτέρας κατὰ τοῦ Ὀνήτορος, τοῦ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀφόβου ἀδελφοῦ, ὃς κατὰ τὴν ἐνεχυράσιαν κατέσχε χωρίον τι τοῦ Ἀφόβου ὡς ὑποθήκην, διότι οὗτος δὲν ἀπέδωκε τὴν προῖκα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀπολειφθείσης ἀδελφῆς. Καὶ σώζεται μὲν καὶ ὁ πρὸς Ὀνήτορα λόγος, ἀγνοοῦμεν ὅμως τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης καὶ πιθανὸν φαίνεται, ὅτι ὁ Δημοσθένης συνεβιάσθη μὲν τελευτῶν, ἀλλ' ὀλίγα μόνον ἔσωσεν ἐκ τοῦ ναυαγίου τῆς οὐσίας αὐτοῦ¹⁾. Οὕτως ἄρα καὶ αὐτός, ὡς πρότερον ὁ Λυσίας, ἀναγκασθεὶς νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀναπληρώσεως τῆς ἀπολεσθείσης οὐσίας, ὥρμησεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ στάδιον καὶ ἐγένετο λογογράφος, ἢ συνηγόρος. Ἐν τῷ σταδίῳ δὲ τούτῳ ἔλαβεν ἐν ταύτῳ καιρὸν νὰ ἀσκήσῃ πρακτικῶς τὴν ῥητορικὴν καὶ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ὡς βραδύτερον καὶ ὁ Κικέρων διὰ τῆς ἐν ταῖς δικαστηρίοις δράσεως ἠνέωξεν ἐξομαλίσας τὴν πρὸς τὸ πολιτικὸν στάδιον ὁδόν. Ἀλλ' ἀληθῶς, ὡς τὰ πράγματα ἐν Ἀθῆναις εἶχον, δὲν ἠδύναντο καὶ ὁ Δημοσθένης, ὡς ὁ Κικέρων, νὰ παρέλθῃ αὐτὸς εἰς τὸν δῆμον, διότι συνέγραφε μὲν ἀξιολογωτά-

¹⁾ Ἐκ τούτου λέγει ὁ Λισχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφώντος 173: «ἐκ τριηράρχου λογογράφος ἀνεφάνη τὰ πατρῷα καταγελάστως προέμενος».

τους λόγους, ἀλλ' ἐστρεφεῖτο τῆς ἐπιβαλλούσης δυνάμεως τῆς ἀπαγγελίας. Ἐκ τούτου ἔγραφε μὲν αὐτὸς τοὺς λόγους, ἀλλ' ὁ κατηγορῶν ἢ ὁ ἀπολογούμενος ἔλεγεν αὐτοὺς ἐν τῷ δικαστηρίῳ καὶ ἴσως ἅπαξ μόνον παρήλθεν αὐτὸς ὡς συνήγορος τοῦ Φορμίωνος εἰς τοὺς δικαστάς καὶ ἐξεφώνησε τὸν ὑπὲρ Φορμίωνος λόγον κατ' Ἀπολλοδώρου ¹⁾. Ἀλλως δὲ φαίνεται, ὅτι μεγάλως ἐξετιμᾶτο καὶ μεγάλην πελατεῖαν εἶχεν ὡς συνήγορος, ὡς τοῦτο μαρτυροῦσιν οἱ πολλοὶ ἐν ιδιωτικαῖς ὑποθέσεσι λόγοι, οὓς καὶ μέχρι τοῦ 345 ἔγραφεν ²⁾, ἂν καὶ βεβαίως ἐλάχιστον μόνον μέρος τῶν δικανικῶν τούτων λόγων ἔκρινεν ἄξιον τῆς ἐκδόσεως. Ἄν δέ τινες φέγουσιν αὐτόν, ὅτι ἐπαμφοτερίζων προσέειδε τὰ συμφέροντα τῶν πελατῶν εἰς τοὺς ἀντιδίκους ³⁾, ἢ μομφή αὐτῇ βεβαίως προσήλθεν ἐκ τούτου μόνου, ὅτι ἔγραφε καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀπολλοδώρου, τοῦ πλουσίου μισθωτοῦ τραπέζης, καὶ κατ' αὐτοῦ (τὸν XXXVI ὑπὲρ Φορμίωνος καὶ τὸν XLV κατὰ Στεφάνου ψευδομαρτυριῶν Α'). Ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο ἐν διαφόροις δίκαις καὶ οὐχὶ ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ δικαστικῷ ἄγωνι. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοῦτο εἶναι λόγου ἄξιον καὶ πολλὴν συγγνώμην παρέχει εἰς τὸν ῥήτορα, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀπολλώδωρος ἐνεργότατον λαθὼν μέρος ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τοῦ ῥήτορος ἦτο δίκαιος νὰ τύχῃ χάριτός τινος παρ' αὐτοῦ. Ὅτι δὲ πρὸς τούτοις ὁ Δημοσθένης ἐδίδασκε καὶ τὴν ῥητορικὴν, τοῦτο παρὰ μόνου μὲν τοῦ Αἰσχίνου μηχανόμενον (I [Κατὰ Τιμάρχου] 117 καὶ 175), οὐδόλως ὁμως ἀπίθανον εἶναι, διότι συνηθέστατα ἐν Ἀθήναις οἱ περὶ τὴν ῥητορικὴν διατρίβοντες καὶ ὡς ῥήτορες παρήρχοντο καὶ τὴν ῥητορικὴν ἐδίδασκον.

275. Ὁ Δημοσθένης ἐπαγγελλόμενος ἐπὶ πολὺ τὸν συνήγορον

¹⁾ Ὅτι συνήγορος δὲν ἦτο ὁ Δημοσθένης, ἀλλ' ἑτερός τις, ἀποδέχεται ὁ Blass, ἐνθ' ἀνωτ. III, 30.

²⁾ Ὁ πρὸς Φαίνιππον λόγος πίπτει εἰς τὸ 330, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνήσιος. Αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ XXXII, 22 [πρὸς Ζηνόθεμιν] λόγῳ λέγει «ἐμοὶ συμβέβηκεν, ἀφ' οὗ περὶ τῶν κοινῶν λέγειν ἤρξαμην, μηδὲ πρὸς ἐν πρᾶγμα ἴδιον προσεληλυθέναι». Παράβ. ἐν τούτοις Blass, III, 30.

³⁾ Αἰσχ. II [περὶ Παρεπρεσείας] 165 καὶ Πλουτ. β. Δημοσθ. 15.

παρεσκεύαζε τὴν κλίμακα, δι' ἧς ἔμελλε ν' ἀναβῇ εἰς τὴν ὑψηλότεραν θέσιν τοῦ ἰθύνοντος τὰ τῆς πόλεως πολιτικοῦ. Ἡ ἀνάβασις δ' ἐγίνετο βαθμιαίως. Διότι, πρὶν ἢ παρέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ στραφῇ πρὸς αὐτὸν εὐθὺ τὸν κυρίαρχον δῆμον, παρῆλθεν εἰς τὸ δικαστήριον καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐν ὑποθέσεσιν, αἵτινες ἤπτοντο τῶν δημοσίων συμφερόντων. Ὁ πρῶτος δὲ τοιοῦτος λόγος ἦτο ὁ περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας, ὃν εἶπε (τῷ 359) μετὰ τὴν ἦτταν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ παρὰ τὴν Πεπάρθηον ναυμαχίᾳ ὑπὲρ ἀγνώστου τινός¹⁾, ὅστις ἤξιον νὰ λάβῃ κατὰ τὸν νόμον παρὰ τῆς βουλῆς τὸν στέφανον, διότι αὐτὸς πρῶτος παρέσχε τὴν τριήρη πεπληρωμένην καὶ πρῶτος περιώρμισε αὐτὴν ἐπὶ τὸ χῶμα. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον δ' ἔτος 358 παρῆλθε κατὰ τὸν Αἰσχίνην (III [κατὰ Κτησιφῶντος] 52) ἐπὶ τὸ βῆμα, ὡς κατήγουρος τοῦ στρατηγοῦ Κηφισοδότου κρινομένου περὶ θανάτου. Ἀλλὰ τὸν λόγον, ὃν εἶπεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, δὲν ἔκρινεν ἄξιον ἐκδόσεως. Εἰς τὸν ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα χρόνον ἀνήκουσιν οἱ τέσσαρες μεγάλοι ἐν πολιτικαῖς δίκαις ἐκφωνηθέντες δικανικοὶ λόγοι, οὓς ἐδημοσίευσεν καὶ ἐν οἷς καταδεικνύει τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς γράφων γραφὰς παρὰ νόμων. Καὶ πρῶτον μὲν ἔγραψε τῷ 355 τοιαύτην τινὰ γραφὴν ὑπὲρ τοῦ κατηγόρου Διοδώρου κατὰ Ἀνδροτίωνος, ὃς προσέτεινε νὰ στεφανώσῃ τὴν βουλὴν, τοὺς πεντακοσίους, ἂν καὶ αὐτὴ οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ στόλου ἔπραξε καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἀρχὴν²⁾. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔγραψε τὸν κατὰ Τιμοκράτους, φίλου τινὸς τοῦ Ἀνδροτίωνος, ὃς ἔγραψε νόμον ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων εἰς τὸ δημόσιον, νὰ ἀπαλλάττονται δῆλα δὴ τοῦ δεσμοῦ, ἐὰν καταστήσωσιν ἐγγυητάς,

¹⁾ Κατὰ τὸν Λιδάκιον ἦτο οὗτος ὁ Ἀπολλόδορος, ὅπερ, ὡς φαίνεται, εἶκασαν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ λόγος τάττεται ἐν τῷ μεταξύ ἐκείνων, οἵτινες ἐγράψαν ὑπὲρ τοῦ Ἀπολλοδώρου. Περὶ τοῦ λόγου, οὗ ἡ γνησιότης ἀμφισβῆται, ἴδε Kirchhoff, Rede vom trierarchischen Kranz ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie 1865 σελ. 65 - 108.

²⁾ Ὁ Διονύς. ἐν τῇ πρὸς Ἀμμαῖον ἐπιστολῇ 4 λέγει, ὅτι ὁ λόγος οὗτος ἦτο ὁ πρῶτος τῶν ἐν δικαστηρίῳ κατασκευασθέντων ἀγώνων παρορῶν οὕτω τὸν περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας.

ὅτι θὰ ἐκτίσῃσι τὸ χρέος ἐντὸς ὁρισμένης προθεσμίας. Κατὰ πρῶτον δὲ παρέστη ὁ Δημοσθένης αὐτὸς ἐν δημοσίᾳ ὑποθέσει ὡς συνήγορος τοῦ Κτησίππου, υἱοῦ τοῦ Χαθρίου, ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην λόγῳ (355/4). Οὗτος δὴλα δὴ θέλων ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν τῶν χρηματικῶν δυσχερειῶν ἔγραψε ψήφισμα, μηδεὶς νὰ εἶναι ἀτελὴς πλὴν τῶν ἀφ' Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος καὶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων¹. Ὁ δὲ Δημοσθένης, ὅς, καίπερ μεγάλως κηδόμενος τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ ἐπιδιώκων τὴν βελτίωσιν τῶν οικονομικῶν τῆς πόλεως, δὲν ἤτο ὁμῶς ἐν οὗ ἄεοντι μικρολόγος, συνηγόρησε διὰ λαμπροῦ, λίαν περισκεμμένου λόγου ὑπὲρ τοῦ δικαίου, ἢ μᾶλλον τοῦ καθήκοντος τῆς πόλεως ν' ἀμείβῃ τὰς πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας τῶν διαφόρων πολιτῶν, ἵνα παρορμᾷ τοιοῦτῳ τρόπῳ τοὺς ἄλλους εἰς ἡμίλλαν ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν πολιτικῶν αὐτῶν καθηκόντων². Τῆς ἐξωτερικῆς δ', ὡς λέγομεν, πολιτικῆς ἐπελαμβάνετο ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ κατὰ Ἀριστοκράτους (352), ἐν ᾧ ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ Ἀριστοκράτους, ὅς ἔγραψε ψήφισμα ἀσφαλίζον τὸν Χαρίδημον, τὸν γαμβρὸν τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Κερσοβλέπτου, συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι κάλλιον ἠδύναντο νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰς ἐν Χερσονήσῳ κτήσεις αὐτῶν ὑποτρέφοντες ὡς μάλιστα τὴν πρὸς ἀλλήλους διχόνοιαν καὶ τὸν φθόνον τῶν γειτόνων ἡγεμόνων τῆς Θράκης. Πρὸς τούτους τοὺς λόγους συνάπτεται ὁ κατὰ Μειδίου περὶ τοῦ κοινούλου, δι' οὗ ἤθελε νὰ διώξῃ ὁ Δημοσθένης τῷ 348³ τὸν Μειδίαν, ὅς ἐβράβεισεν αὐτὸν ὡς χορηγὸν καὶ οὕτως ἐτάραξε τὴν ἐορτήν. Ἐν τούτοις φαίνεται, ὅτι ὁ λόγος δὲν ἐξεφωνήθη, διότι ὁ Δημοσθένης μικρὸν πρὸ τοῦ ἀγῶνος προετίμησε νὰ διαλλαγῇ πρὸς τὸν Μειδίαν καὶ ν' ἀπασύρῃ τὴν κατηγορίαν⁴.

¹ Ὁ λόγος οὗτος μετὰ τῆς ἀντιλογίας τοῦ ῥήτορος Ἀριστίδου ἐξεδόθη καὶ διατυπώσθη ὑπὸ τοῦ F. A. Wolf, Halle 1790.

² Κατὰ τὴν § 154 ἦτο τότε δύο καὶ τριάκοντα μόνον ἐτῶν, ἀλλ' ὁ Schäfer μετέβαλε τὰ δύο εἰς τέσσαρα καὶ τριάκοντα. Ἰδὲ Böckh, Zeitverhältnisse der Demosthenischen Rede gegen Meidias ἐν ταῖς Gesammelten Schriften V, 153 - 205.

³ Ἀμφισπότησιμον εἶναι, ἃν ὁ Δημοσθένης ἐξέδωκε τὸν λόγον, ἢ ἐξεδόθη οὗτος

276. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁμοῦ ἤρξατο ὁ Δημοσθένης ἐπιλαμβανόμενος ἀμέσως τῆς πολιτικῆς καὶ δημηγορῶν, ὥστε ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἄρχεται ἡ σπουδαία αὐτοῦ ἐνέργεια ὡς ἰθύνοντος τὰ τῆς πόλεως καὶ ὡς συγγραφέως δημηγοριῶν ¹⁾. Ἵνα δὲ κατανοήσωμεν τὴν ὁρᾶσιν αὐτοῦ ταύτην, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἀναμνησθῶμεν, πῶς τὰ πράγματα ἐν Ἀθήναις εἶχον, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐπεφάνη αὐτὸς ὡς πολιτικός.

Ὡς γνωστὸν, ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ἡ ἐν Ἀθήναις κατάστασις ἦτο οἰκτρὰ καὶ μεγάλη ἐπεκράτει σύγχυσις. Διότι ἐν μὲν τῷ πρὸς Θηβαίους καὶ Θεσσαλοὺς πολέμῳ ἀπώλεσαν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν μεθόριον πόλιν τοῦ Ὀρωποῦ, ὃν κατέλαβον οἱ Θηβαῖοι (366), ἐτόλμησε δ' ὁ τῶν Φερῶν τύραννος Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν παρὰ τὴν Πεπάρηθον ἦτταν τοῦ τῶν Ἀθηναίων ναυάρχου Λεωσθένους νὰ εἰσπλεύσῃ μετὰ τοῦ στόλου αὐτοῦ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς (361). Μετὰ δὲ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου (357 — 355) ἐστερήθησαν μὲν αἱ Ἀθῆναι ἀπατῶν τῶν ἐκτὸς κτήσεων αὐτῶν, ἡναγκάσθησαν δὲ ν' ἀρκεσθῶσιν εἰς πενιχράς τινας κτήσεις, εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Λήμνου, Ἱμβρου, Σκύρου καὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς Θρακικῆς θαλάσσης. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει μετὰ τὴν σθεναρὰν πολιτικὴν τοῦ Καλλιστράτου, ὃς ἐφυγαδεύθη τῷ 361, ἐπῆλθε περίοδος τις καθολικῆς ἀτονίας καὶ μιαιφάνειας φιλειρηνικῆς καὶ ἐμπορικῆς πολιτικῆς. Εἰσηγητὴς δὲ τῆς πολιτικῆς ταύτης ἦτο ὁ Εὐθύβουλος, ὃς ἀπεχθανόμενος τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ σχέδια ἐπειρᾶτο νὰ τρέψῃ τὰς συντετριμμένας νῦν δυνάμεις τῆς πόλεως εἰς θεραπείαν ῥαθύμου βίου μᾶλλον, ἢ εἰς ἐπιδιώξιν τῆς ἐκ τῆς ἡγεμονίας δόξης. Πρὸς τὴν μικροφιλότιμον δὲ καὶ ἄτονον ταύτην πολιτικὴν κατεξάνιστατο μὲν ἐξ ὑπαρχῆς ἡ

μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρογράφων. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἴδε Hüttner, *Demosthenische Studien* ἐν τῷ Jahresber. über die Fortsch. der klass. Altert. 1887 σελ. 218 κ. ἐξῆς.

¹⁾ L. Spengel, *Die Demegorien des Demosthenes* ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. IX (1860). Hartel, *Demosthenische Studien* ἐν τῷ Sitzungsber. der Wiener Akademie 1877 — 1888.

φύσιν αὐτῇ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλὰ σύμπεσαν τὴν ἐνέργειαν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἐξήγειρε μόνον ὁ τρόπος, καθ' ὃν προσεφέρετο ὁ Φίλιππος. Καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦτον δ' ὁ τρόπος τοῦ Δημοσθένους ἦτο τὸ πρῶτον μελλητικὸς καὶ εὐλαβής, ἕως οὗ κατὰ μικρὸν ἐξή-
φθη ἢ φοβερὰ φλόξ τοῦ μίσους κατὰ τῶν προστατῶν τῆς εἰρηνι-
κῆς πολιτικῆς, κατὰ τῶν προδοτῶν τῆς πατρίδος, ὡς μεμψόμενος ἀπεκάλει αὐτούς. Καὶ ἀληθῶς μέχρι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν παρελ-
θὼν ἐξετόξευσε τὸν πρῶτον αὐτοῦ κατὰ τοῦ Φιλίππου λόγον τῷ 331, ἦτο καθ' ὅλου ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ καιρικὴ τις καὶ δὲν κατε-
φαίνετο ἔτι ἡ σταθερὰ αὐτοῦ ὁρμὴ πρὸς ὠρισμένον τινὰ σκοπόν.

Αἱ δημηγορίαι δ', ἃς κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸν τοῦτο τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας στάδιον ἐξεφώνησεν ἦσαν αἱ ἐξῆς. Ὁ ἄριστα διατεταγμένος περὶ Συμμοριῶν λόγος, δι' οὗ τῷ 334, ὅτε ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ ὁ πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα πόλεμος, ἐπει-
ράτο νὰ καταστείλῃ τὸν ὑπερβολικὸν πολεμικὸν πυρετὸν τῶν Ἀ-
θηναίων προσλιπαρῶν αὐτούς νὰ καταρτίσωσι κάλλιον τὸν στόλον ἐπαυξάνοντες μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ μετέχωσι τῆς τριηραρχίας, ἀναβιδάζοντες δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν τριήρων εἰς 300. Ὁ ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν, δι' οὗ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος (333), ὅτε ἦλθον εἰς Ἀθήνας πρέσβεις τῶν τε Σπαρτιατῶν καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν σκληρῶς πιεζομένης πόλεως, τῆς Μεγάλης πόλεως, προέτρπε τοὺς πολίτας νὰ μὴ ἐπιτρέψωσι νὰ καταστραφῶσιν οἱ Μεγαλοπολίται, μηδὲ νὰ παρίδωσι τοὺς Λακε-
δαιμονίους αὐξανομένους, νὰ προτρέψωσι δ' ἀμφοτέρους τοὺς δια-
μαχομένους εἰς διαλλαγὴν. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους, συνηγόρει ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι συνέφε-
ρεν εἰς τὴν πόλιν νὰ μὴ εἶναι φοβεροὶ μήτε οἱ Λακεδαιμόνιοι μήτε οἱ Θηβαῖοι. Ὁ ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων πολιτείας, ἐν ᾧ τῷ 331 συνηγορῶν ὑπὲρ δραστηριωτέρας πολιτικῆς καὶ ὑπερμαχό-
μενος τῆς παλαιᾶς γνώμης, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὤφειλον νὰ διατε-
λῶσι πρόμαχοι τῆς δημοκρατίας, προέτρπε αὐτούς νὰ πέμψω-
σι βοήθειαν εἰς τὸν δῆμον τῶν Ῥοδίων ἐπαπειλούμενον ὑπὸ τῶν

ὑπὸ τοῦ Μακρυόλου ὑποστηριζομένων ὀλιγαρχικῶν καὶ νὰ μὴ μνησικακήσωσιν, ἂν ἐκεῖνος ἀγνώμων φανεῖς ἐλύπησε καὶ ἠδίκησε τὴν πόλιν κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον.

277. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου συνεκεντρώθη σύμπασα ἡ πολιτικὴ ἐνέργεια τοῦ ῥήτορος εἰς τὴν ἀποτροπὴν τοῦ μεγίστου τῶν κινδύνων, ὃς ἐπεκρέματο εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ σύμπαντας τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ βορρᾶ, ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Εἶχε δὲ κατανοήσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν κίνδυνον ὁ Δημοσθένης καὶ κατέβαλλε μεθ' ὅσημέραι μείζονος ἐνεργείας σύμπασαν τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ δεινότητα καὶ σύμπασαν τὴν δύναμιν, ἵνα ἐξεγείρῃ τοὺς Ἀθηναίους κοιμωμένους καὶ κατακεραυνώσῃ τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ, τὸν Εὐβουλον, Λισχίνην, Φιλοκράτην καὶ Δημάδην. Ὁ πρῶτος δὲ λόγος, ὃν εἶπε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἦτο ὁ πρῶτος Φιλίππειος ἀπαγγελθεὶς τῷ 351 εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Πύλας στρατείαν, ἣν ὑπαινίσσεται ἐν τῇ 17 παραγράφῳ. Πλήρης φρονήματος καὶ δυνάμειος, ἀφροντιστῶν ὅλως τοῦ ἐπαίνου τοῦ φιλήδονος ὄχλου προέτρεπε μὲν νὰ παρασκευασθῶσι, καὶ ὁδὴ νὰ μετὰσχῶσι τῆς στρατείας αὐτοὶ οἱ πολῖται, οἵτινες ὤφειλον ν' ἀποτελέσωσι τὸ ἐν τέταρτον τοῦλάχιστον τῆς ὅλης στρατιᾶς, κατεδείκνυε δέ, ὅπόσον ἐπεῖγον ἦτο σπουδαίως ν' ἀναλάβῃσι τὸν πόλεμον, διότι ὁ Φίλιππος οὐ μόνον εἶχεν ἀφαρπάσῃ ἤδη τὴν Πύδναν, Μεθώνην καὶ Ποτίδαιαν, ἀλλ' ἠπεῖλει νὰ καταλάβῃ καὶ τὰς παλαιὰς κτήσεις τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς Ἰμβρου καὶ Λήμνου. Παράδοξον δὲ φαίνεται, ὅτι ὁ Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμμαῖον ἐπιστολῇ 4 νομίζει, ὅτι ἀπὸ τῆς 30 ἡ τοῦ λόγου τούτου ἤρχετο νέος λόγος. Πιθανὸν δ' εἶναι, ὅτι ἡ ἐπιγραφή Πόρου ἀπόδειξις παρήγαγε τὸν κριτικὸν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἡ ἐπιγραφή αὕτη δὲν εἶναι ἐπιγραφή νέου λόγου, ἀλλ' ἀνεφέρετο εἰς τὸ παρεμβληθὲν ἔγγραφο¹⁾. Εἰς τὸν ἀμέσως δὲ μετὰ τὸν λόγον τοῦτον χρόνον πίπτουσιν οἱ τρεῖς Ὀλυμπιακοὶ λόγοι, ὧν ὁ τελευταῖος ἀπηγγέλθη κατὰ

¹⁾ Baran, Die einheitliche Komposition der ersten philippischen Rede in tois Wiener Studien VI, 173 - 205.

τὸ 349 ἢ 348 Ὁ Φίλιππος δῆλα δὴ ἀπὸ τοῦ 351 ἀρξάμενος ἐπετίθετο δεινὸς κατὰ τῆς Ὀλυνθοῦ, τῆς ισχυροτάτης τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ πόλεων, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατανοοῦντες, ὅτι προέκειτο ἐκεῖ περὶ τῶν ζωτικωτάτων αὐτῶν συμφερόντων, εἶχον πέμψῃ ἐν ὄλῳ τρεῖς στρατιᾶς πρὸς ἐπικουρίαν τῆς ταλαιπωρουμένης πόλεως. Ἀλλ' ἡ θέσις τῶν πραγμάτων παρέμεινεν ἐν συνόλῳ ἡ αὐτή¹⁾ κατὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον λόγον καὶ μόνον κατὰ τὸν χρόνον τὸν παρεμπεσόντα μεταξὺ τοῦ τρίτου καὶ τῶν δύο πρώτων ἐνίκησαν μικράν τινα νίκην τὰ ξενικὰ στρατεύματα²⁾. Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης συνίστα εἰς τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀποστείλωσι σπουδαίαν βοήθειαν πᾶσαν καταβαλὼν τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ νευρώδῃ μεταχειρισθεὶς γλῶσσαν, ἐξ οὗ καὶ οἱ τρεῖς βραχεῖς Ὀλυνθιακοὶ λόγοι ἀπεδείχθησαν ἐξαίρετα δημιουργήματα τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ δεινότητος. Ἀλλ' ἡ πολυπονία τοῦ ῥήτορος ἀπέβη ματαία. Καὶ αὐτὸς μὲν δὲν ἐτόλμησε φανερώς νὰ προτείνῃ τὴν χρῆσιν τῶν θεωρικῶν πρὸς στρατιωτικούς σκοπούς³⁾, πρὶν ἢ δὲ ἀναθαρσύνωσιν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πέμψωσι βοήθειαν ἐκ πολιτῶν, ἡ πόλις περιήλθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων προδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λασθένους καὶ Εὐθυκράτους, τῶν δύο ἱπ-
πάρχων.

¹⁾ Ἡδὲ ἐν τῷ α'. Ὀλυνθ. § 2 καὶ 17, ὡς ὁ Hartel, Demosth. Studien I, 15 πα-
ρατηρεῖ, καταδεικνύει ὁ ῥήτωρ, ὅτι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τούτου, ἂν αὐτοὶ οἱ πολῖται
ἐκστρατεύωσιν. Ὡστε πιθανόν εἶναι, ὅτι εἶχον ἤδη ἀποσταλῇ μισθοφορικὰ στρατεύματα.

²⁾ Δημοσθ. Ὀλυνθ. Γ' 35. Ὁ Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμμαῖον ἐπιστολῇ παραχθεὶς
ἴσως, ἐξ ὧν ὁ Φιλόχορος περὶ τῶν διαφόρων ἐπικουριῶν ἔγραψεν, ἀπεδέχετο, ὅτι πλείων
χρόνος διέτρεψε μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου Ὀλυνθιακοῦ καὶ ἔταξε τὸν δεύτερον
πρὸ τοῦ πρώτου. Πρὸς τοῦτον συνεφώνησεν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐν μέρει μόνον ὁ Unger
Zeitfolge der 1. ersten Demosth. Reden gegen Philipp ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer.
Akad. 1880 σελ. 273 κ. ἐξ. ὡς ἀποδεχόμενος, ὅτι ὁ πρῶτος Ὀλυνθιακὸς ἀπηγγέλθη τῇ
352 πρὸ τοῦ πρώτου Φιλιππικοῦ. Τούναντίον διδάσκει ὁ Baran, Zur Chronologie des
euböischen Krieger und der olynthischen Reden des Demosthenes ἐν τοῖς Wiener
Studien VII, 190 - 231.

³⁾ Παρόρμησιν τινα περιέχει ὁ Ὀλυνθ. Γ', 10. Ψήφισμα τακτικὸν ἔγραψε κατὰ τὸ
ἔαρ τοῦ 349, ὅτε ἡ εἰς Εὐβοίαν καὶ Ὀλυνθον ἐγένετο στρατεία, ὁ Ἀπολλύδιωρος, ἄλ-
λ' οὐδὲν κατώρθωσε, διότι ὁ Στέφανος ἔγραψε γραφὴν παρὰ νόμων κατ' αὐτοῦ. Ἰδε Δημ.
Κατὰ Νεαίρας 3 κ. ἐξῆς.

278. Ἐννέα ὅλα ἔτη διήρκει ὁ πόλεμος καὶ ἤδη ἐπύρχeto καὶ τὸ δέκατον. Αἱ Ἀθηναῖαι ἦσαν ἤδη ἐξηντλημέναι. Διότι πόλις, οἷαι αἱ Ἀθηναῖαι, ἐκ τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας ὡς μάλιστα τρεφομένη δὲν ἠδύνατο ν' ἀνέχῃται διαρκῶς τοὺς ἀνὰ τὰς θαλασσίους ὁδοὺς κινδύνους καὶ τὴν τὰ πάντα εἰς κίνδυνον ἐμβάλλουσαν ἐμπολέμιον κατάστασιν. Καὶ οἱ σύμμαχοι δὲ τῶν Ἀθηναίων οὐδεμιᾶς χάρις πρόξενοι ἐγίνοντο εἰς αὐτοὺς. Διότι καὶ ἡ μιὰρὰ πρᾶξις τῶν Φωκέων διαρπαζάντων τοὺς Θησαυροὺς τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ ἐπλήρου βδελυγμίας τὴν ψυχὴν τῶν εὐσεβῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ ἐπὶ ἔτη ὅλα ὀήωσις τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἔνεκα τῶν ἀμειβαίων ἐπιδρομῶν τῶν Φωκέων καὶ Θηβαίων ἐφαίνετο μυστὰρὰ οὐ μόνον εἰς τοὺς ἀμβλυποῦντας φίλους τῆς εἰρήνης, οἷος ἦτο ὁ Ἰσοκράτης, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους Ἀθηναίους. Ἐξ ἐτέρου δὲ καὶ τὰ παράλια τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου ἔπασχον δεινῶς ἔνεκα τοῦ μακροχρονίου πρὸς πολέμιον ὑπέροχον κατὰ θάλασσαν πολέμου, ὥστε καὶ ὁ Φίλιππος αὐτὸς ἐφαίνετο ἀποκλίνων πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ δὴ πρὸς ἰδίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εἰρήνην. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐβουλεύθησαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πρότασιν τοῦ Φιλοκράτους ν' ἀποστείλωσι πρεσβείαν ἐκ δέκα ἀνδρῶν πρὸς τὸν Φίλιππον, ἥτις νῦν ἔλθῃ εἰς λόγους περὶ εἰρήνης πρὸς αὐτόν, καί, ὅτε οἱ πρέσβεις ἀπήγγειλαν, ὅτι εὐνοικῶς ἐγένοντο δεκτοὶ οἱ περὶ εἰρήνης λόγοι, ἀπέστειλαν αὐτοὺς καὶ αὖθις οἱ Ἀθηναῖοι, ἵνα ἐπικυρώσωσι τὴν εἰρήνην καὶ λάβωσιν ὅρκους περὶ αὐτῆς παρὰ τοῦ Φιλίππου. Οὕτω συνετελέσθη ἡ Φιλοκράτειος εἰρήνη τῷ 346. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν δὲ τῆς εἰρήνης ταύτης συνετέλεσε καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης, διότι καὶ τῶν δύο μετέσχε πρεσβειῶν μετὰ τοῦ Λισχίνου. Καίπερ δ' ἐρίζων πρὸς τοὺς συμπρεσβευτὰς διὰ τὴν βραδύτητα τῆς πορείας καὶ τὴν οὐχὶ πολὺ σύμφωνον πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγγελίαν περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ Φιλίππου, δὲν ἀπεχωρίσθη ὅμως αὐτῶν, οὐδ' ἡρνήθη διαρρήθην τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ. Διότι καὶ αὐτὸς ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἦτο πεπεισμένος περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς εἰρήνης καὶ κατενόει, ὅτι οὐδὲν

ἡδύνατο νὰ κατορθώσῃ, ἵνα ἀναγκάσῃ τὸν Φίλιππον καὶ νὰ ὀρκισθῇ ταχύτερον καὶ νὰ συμπεριλάβῃ καὶ τοὺς Φωκεῖς ἐν τῇ εἰρήνῃ. Ἄν δ' ὀλίγας ἐλπίδας ἔτρεφε περὶ τοῦ ὠφελίμου τῆς εἰρήνης, τὰ μετ' ὀλίγον συμβάντα κατέδειξαν, ὅτι οἱ φόβοι αὐτοῦ ἦσαν βάσιμοι. Διότι ὁ πονηρὸς Φίλιππος οὐ μόνον διὰ τῶν ἀναβολῶν καὶ τῆς παρατάσεως τῶν διαπραγματεύσεων ἐγένετο κύριος πρὸ τῆς ὀρκωμοσίας πλείστων ὅσων σπουδαίων χωρίων τῆς Θρακικῆς παραλίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἰδίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εἰρήνην ἀποβαλὼν καταφανῶς τὸ προσωπεῖον ὡς πρὸς τοὺς Φωκεῖς ὥρμησε μετὰ τῶν ἐλευθέρων ἤδη στρατιῶν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκτελῶν τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἀμφικτυόνων περὶ τῶν Φωκέων, τῶν ἄλλοτε συμμάχων τῶν Ἀθηναίων, ἐτιμώρησε σκληρότατα τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν. Ἡ τοσαύτη δ' αὐτοῦ ἀπιστία, ἣτις ὑπερέβη καὶ αὐτὰς τὰς ἐπαγωγὰς καὶ ψευδεῖς ἐλπίδας, ἃς ἔδωκεν εἰς τοὺς πρέσβεις, περιέστησε τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἀπόγνωσιν, ἣν ἐπηύξανεν ἡ συναίσθησις τῆς τελείας ἀδυναμίας νὰ πράξωσι τι, διότι καὶ δυνάμεων ἑσπεροῦντο, ἵνα ἀντεπεξέλθωσι κατ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς τοῦτοις κατενόουν, ὅτι οἱ τυπικοὶ ὅροι τῆς εἰρήνης δὲν παρεβιάζοντο. Ἐκ τούτου ἔτι μᾶλλον ἐμαίνοντο οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῇ πόλει κατὰ τῶν προδοτῶν, οἵτινες δεκασθέντες ὑπὸ τοῦ χρυσίου τοῦ Φιλίππου προεκάλεσαν τὴν ἀσύμφορον εἰρήνην. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐξέρ-
 ράγη ἡ μανία αὐτῶν κατὰ τοῦ Φιλοκράτους, τοῦ κυρίου εἰσηγητοῦ τῆς εἰρήνης, εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ἐπέπεσον καὶ κατὰ τοῦ Αἰσχίνου, ὃν ὁ Τίμαρχος καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Δημοσθένης ἐδίωξαν διὰ τοῦ περὶ τῆς Παραπρεσβείας λόγου. Ἀλλ' ἡ δίκη αὕτη δὲν ἐδικάσθη εὐθὺς τότε, διότι ὁ Αἰσχίνης ἀπαιτήσας ἀνάκρισιν ἀπέδειξε τὸν Τίμαρχον ἐπαιρικὸν διάγοντα βίον καὶ οὕτω στερούμενον τοῦ δικαιώματος τοῦ πολιτεύεσθαι ὡς ἄτιμον. Ἐκ τούτου δὲ μόνον τῷ 343 ἐδικάσθη ὁ Αἰσχίνης. Περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ κατηγορία τοῦ Δημοσθένους καὶ ἡ ἀπολογία τοῦ Αἰσχίνου, ἀλλ', ὡς φαίνεται, ὁ Δημοσθένης βραδύτερον ἐπεξεργάσθη ἐπιμελῶς τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἐν μέρει καὶ διεσκεύασεν αὐτόν, διότι, ὡς ἐκ

τοῦ περὶ Παραπρεσβείας λόγου τοῦ Αἰσχίνου καταφαίνεται (§ 86) ἐν τῷ ἀληθῶς ἀπαγγελλέντι λόγῳ εἶπέ τινα ὁ Δημοσθένης, ἅτινα δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῷ γραφέντι καὶ εἰς ἡμᾶς περιελθόντι ¹⁾. Ἡ μακρὰ δὲ κατηγορία τοῦ ῥήτορος θέλγει μὲν τοὺς ἀναγνώστας καὶ διαθέτει αὐτοὺς κακῶς πρὸς τὸν Αἰσχίνην, ἀλλὰ καὶ δὲν πείθει τελείως, ὅτι οὗτος ἀληθῶς προέδωκε τὴν πατρίδα ὠροδοκήσας καὶ δὲν ἠπατήθη μᾶλλον καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ βασιλέως. Οὕτω δὲ φαίνονται διατεθέντες καὶ οἱ δικασταὶ τῶν Ἀθηναίων, διότι μέρος μόνον αὐτῶν ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Δημοσθένους καὶ ὁ Αἰσχίνης ἠθωώθη τριάκοντα μόνας ἐπὶ πλέον λαβῶν ψήφους ²⁾.

279. Μετ' ὀλίγον ἐπῆλθε περίοδος τις χαλαρώσεως τῆς εἰρήνης, καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεστήριζον τοὺς πολεμίους τοῦ Φιλίππου καὶ κατὰ μικρὸν ἐλάνθανον πολεμοῦντες πρὸς αὐτόν, πρὶν ἢ διαλύσῃσι πράγματι τὴν εἰρήνην. Ὁ δὲ Δημοσθένης τὸ μὲν πρῶτον ἐπενέβη ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης. Τοῦτο ἐγένετο τῷ 346, ὅτε ἀπήγγειλε τὸν Περὶ εἰρήνης λόγον, δι' οὗ ἀπέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Φιλίππου ὡς μέλους τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τῶν Μακεδόνων μερίδος ἀπεκάλυψε τὰς σκευωρίας τοῦ Φιλίππου καὶ ἐπειρᾶτο ν' ἀποδείξῃ αὐτὸν αἴτιον τῆς διαλύσεως τῆς εἰρήνης. Οἱ ἐν τῷ πνεύματι δὲ τούτῳ καὶ ἀπαγγελλθέντες ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους λόγοι καὶ ἐκδοθέντες ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις πρὸς διάδοσιν τῆς γνώμης ταύτης εἶναι ὁ δεύτερος κατὰ Φιλίππου, ἀπαγγελλθεὶς τῷ 342, ὁ Περὶ τῶν ἐν Χερρόνῃσιν τῷ 341 καὶ ὁ τρίτος κατὰ Φιλίππου τῷ 341. Πάντων δὲ τούτων ὁ ἄριστος καὶ δεινότατος εἶναι ὁ κατὰ Φιλίππου γ', οὗ παρεδόθησαν δύο, οὐχὶ βεβαίως ἀμφότεραι ἐκ τοῦ Δη-

¹⁾ Περὶ τῶν νεωτέρων περὶ τοῦ ζητήματος ἔργων ἴδε Hüttner ἐν Jahresbericht über die Fortschr. der Klass. Alterthumsw. 1887 σελ. 217 κ. ἐξ.

²⁾ Ταῦτα μὲν παραδίδει ὁ συγγραφεύς, ἐξ οὗ ἀρύεται ὁ Πλούτ. ἐν β. Δημ. 15, ὁ δὲ Πλούταρχος αὐτὸς καὶ Ἰσως καὶ ὁ Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμμ. ἐπιστ. 41 ἀπεδέχοντο, ὅτι ὁ ἀγὼν δὲν προῆλθε μέχρι δίκης. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ Περὶ τοῦ στεφάνου 142 ἀποφαίνεται κατὰ τῆς γνώμης ταύτης. ἴδε Blass III, 308 κ. ἐξ.

μοσθένους προερχόμεναι ἐκδόσεις, μία συντομωτέρα καὶ ἄλλη πεπλατυσμένη¹⁾. Πλὴν τούτων δ' ἔχομεν ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων τέσσαρας ἄλλους λόγους, ὧν τὸ γνήσιον ἀμφισβητήσιμον εἶναι. Τούτων εἶναι ὁ περὶ Ἀλοννήσου πρῶτον, τῆς νησιδος, ἣν ὑπὸ ληστῶν κατεχομένην ὁ μὲν Φίλιππος κατέσχευεν ἐκβαλὼν αὐτούς, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀπήρτουν ὡς παλαιὰν αὐτῶν κτῆσιν²⁾. Καὶ ἄλλῃθῶς μὲν ἀπήγγειλε λόγον περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὁ Δημοσθένης, ἀλλ' ὁ σωζόμενος δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τινος μᾶλλον ἀδιαλλάκτου καὶ ἀγροίκου προστάτου τῶν ὑπὲρ τοῦ πολέμου κεκηρυγμένων³⁾, ἐκ τοῦ Ἡγησίππου ἴσως, εἰς ὃν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Λιθανίου⁴⁾ καὶ τῶν παλαιῶν τινες λογίων ἀπέδιδον αὐτόν. Ὁ δεύτερος δ' ὑποπτος λόγος εἶναι ὁ τέταρτος κατὰ Φιλίππου, εἰς ὃν καὶ παράγραφοι ὅλαι ἐκ τοῦ Περί τῶν ἐν Χερρόνῃσιν μετεγράφησαν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄγνωστα ἄλλως ἐν αὐτῷ ἀπαντῶσιν, ὡς ἡ ἀπαγωγὴ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀταρνέων Ἑρμείου. Καί, ὡς μὲν ἔχει σήμερον ὁ λόγος, οὐδέποτε ἀπηγγέλθη, οὐδ' ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοιαύτην μορφήν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Πιθανὸν δὲ φαίνεται, ὅτι προέρχεται ἐκ τινος ῥήτορος, ὃς ἐφιλοπόνησεν ἐκδοσὶν τινα τῶν φιλιππικῶν λόγων ἄνευ τοῦ περὶ τῶν ἐν Χερρόνῃσιν καὶ ἐπωφελήθη μὲν χειρόγραφά τινα τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' οὐχί

1) Ἡ μὲν συντομωτέρα διασκευή εὑρίσκεται ἐν τῷ κώδικι Σ, καθ' ὃν ἐξετυπώθη ὁ λόγος ὑπὸ τοῦ Westermann ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ. Ὡσαύτως ἡ συντομωτέρα αὕτη ὑπόκειται βάσει τῆς μετὰ στιχομετρίας ἐκδόσεως τοῦ Ἀττικοῦ. Ἰδὲ W. Christ, Die Attikensausgabe des Demosthenes 55 κ. ἐξ. Περὶ τῶν δύο ἐκδόσεων πραγματεύεται ὁ Dräseke. Überlieferung der dritten philippischen Rede des Demosth. ἐν τοῖς Jahrbüch. für Philol. Supplementb. VII. Νεωστὶ δ' ἀπέδειξε καὶ ὁ A. Spengel ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1887 σελ. 272 κ. ἐξ. ὅτι ὁ μακρότερος λόγος προέρχεται οὐχὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' ἐκ τινος ἀδελτέρου διασκευαστοῦ.

2) Τὴν ἐπισχελίαν τοῦ ῥήτορος, ὅστις ἀπέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεγθῶσι τὴν προσφερομένην ὑπὸ τοῦ Φιλίππου νῆσον, ἐὰν ὁ Φίλιππος δὲ ὁ καὶ μὴ ἀποδιδῇ αὐτὴν, ἔσχωφεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ὁ κωμικός Ἀντιφάνης κατὰ τὸν Ἀθήναιον ἐν VI, 223 a.

3) Οὐχὶ τοῦ τρόπου τοῦ Δημοσθένους εἶναι φράσις, οἷα ἡ ἐν § 45 «εἴπερ ὑμεῖς τὸν ἐγκέφαλον ἐν τοῖς κροτάφοις καὶ μὴ ἐν ταῖς πτέρναις καταπιπατημένον φορεῖτε».

4) Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἀρποκρατίων ἐν λέξει Ἡγησίππου καὶ ὁ Φώτιος Βιβλ. σελ. 491 a, 11.

καὶ λόγους ἐκδεδομένους. Ὡσαύτως νόθος εἶναι καὶ ὁ λόγος Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου, εἰς ὃν ἐπίσης μὲν παρενεβλήθησαν πλείονες παράγραφοι ἐξ ἄλλων λόγων ¹⁾, περὶ τῆς ὑποθέσεως δ' αὐτῆς, τῆς ἀναιρέσεως τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ κατηγοριῶν τοῦ Φιλίππου, ἐλάχιστος λόγος γίνεται ἐν αὐτῷ. Καὶ αὐτὴ δ' αὕτη ἡ ἐπιστολὴ μετὰ τοῦ λόγου, ἀλλ' ἄλλοι τῶν κριτικῶν ἄλλως κρίνουσι περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῆς. Καὶ βεβαίως μὲν δὲν συνετάχθη αὕτη ὑπὸ τινος μεταγενεστέρου ῥήτορος ἐκ τῶν δεδομένων ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ', ἂν τις τῶν ῥητόρων ἐπλάσεν αὐτήν, βεβαίως οὗτος ἡρύσθη τὴν βλὴν ἐκ τῶν συγχρόνων ιστορικῶν ἔργων τοῦ Θεοπόμπου καὶ τοῦ Καρδιανοῦ Ἱερωνύμου ²⁾. Τέλος δὲ σώζεται καὶ συμβουλευτικός τις λόγος, ὃν ὡς περὶ γενικὰ διατρίβοντα ἀδύνατον εἶναι ν' ἀναγάγωμεν εἰς ὠρισμένον τινὰ χρόνον, ὁ Περὶ συντάξεως, ἐν ᾧ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς μεταβολῆς τῶν θεωρικῶν εἰς στρατιωτικά.

280. Τέλος τῇ εἰσηγήσει τοῦ Δημοσθένους ἐκηρύχθη τῷ 340 ὁ πόλεμος, ὅτε ὁ Φίλιππος ἐπετέθη κατὰ τῶν παρὰ τὸν Βόσπορον συμμάχων τῶν Ἀθηναίων πόλεων, τῆς Περίνθου καὶ τοῦ Βυζαντίου. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εὐτύχουν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ δὴ κατάρθωσεν ἡ ῥητορική δεινότης καὶ ἡ πολιτικὴ δεξιότης τοῦ Δημοσθένους καὶ νὰ διαλλάξῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους καὶ ν' ἀποδείξῃ αὐτοὺς συμμάχους. Ἀλλ' ἡ τελεία ἐν Χαιρωνείᾳ ἦττα αὐτῶν τῷ 338 ἐπέθηκε τέρμα καὶ εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ εἰς τὰς ἐλπίδας αὐτῶν. Ὁ δὲ Δημοσθένης, ὃς καὶ τῆς μάχης συμμετέσχε, μετὰ τὴν μοιραίαν ἦτταν οὔτε τὸ θάρρος ἀπέβαλεν, οὔτε ἀργὸς διετέλεσεν, ἀλλ' εἶπε μὲν τὸν ἐπιτάφιον ³⁾

¹⁾ Μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ἐν § 18 χωρίον ἐκ τοῦ κακῶς ἐνναηθέντος χωρίου τῆς § 17 τοῦ περὶ Ἀλοννήσου λόγου, ὅπερ ἔχει σημάσιαν τινὰ πρὸς τὴν λύσιν τοῦ περὶ τῆς γνησιότητος ζητήματος.

²⁾ Ὁ Böhneke, Demosthenes, Lykurg. Hyperides σελ. 482-607 ὑπερμαχεῖ τῆς γνησιότητος καὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστολῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ Φιλόχορος κατὰ Διονύσιον, εἰς Ἀμμ. 11 ἐγνώριζε τὴν ἐπιστολὴν. Παράβ. W. Nitsche, Programm des Sophiengymnasiums in Berlin 1876.

³⁾ Δημοσθένους Περὶ τοῦ στεφάνου 285. Ἐν ταῦτοις ὁ σωζόμενος ἐπιτάφιος εἶναι νό-

λόγον καὶ ἐνεκωμίασε τοὺς πεσόντας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, προέτεινε δὲ τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ μετέσχε τῆς πρὸς τοῦτο ἐπιτροπείας, προσκατέβαλε δὲ πρὸς τοῖς ὑπὸ τῆς πόλεως τεταγμένοις καὶ ἐκ τῶν ἰδίων χρημάτων ἱκανά ¹⁾. Διὰ ταῦτα δὲ τὰ εὐεργετήματα ἔγραψε ψήρισμα ὁ Κτησιφῶν τῷ 336 μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου ²⁾ νὰ στεφανωθῇ ὑπὸ τῆς πόλεως ὁ Δημοσθένης καὶ δῆ, ἵνα ἐπιδειχθῇ λαμπρότερον ἢ διάθεσις τῶν φιλοπατρίδων καὶ ἐχθρῶν τῶν Μακεδόνων, ἐν τῷ θεάτρῳ κατὰ τὰ Διονύσια πρὸ τῶν συμμάχων πάντων. Ἀλλ' εὐθὺς προέβαλεν ἐνστάσεις κατὰ τοῦ ψηφίσματος ὁ Αἰσχίνης γράψας γραφὴν παρανόμων κατὰ τοῦ Κτησιφῶντος. Ἐκ τούτου ἡ δίκη ἀνεβλήθη ἐπὶ ἐξ ὅλα ἔτη ἕνεκα λόγων, οὓς ἀγνοοῦμεν, καὶ μόνον κατὰ τὸ 330 ἐδικάσθη. Καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν κατὰ τοῦ Κτησιφῶντος ἐστρέφετο ἡ κατηγορία, ἀληθῶς δ' ἀπέβλεπεν εἰς τὸν Δημοσθένην καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ. Καὶ ἐστηρίζετο μὲν ἡ κατηγορία εἰς ἐπουσιώδη τινά, ὅτι προετάθη ἡ στεφάνωσις, πρὶν ἢ δώσῃ εὐθύνας ὁ Δημοσθένης καὶ ὅτι οἱ νόμοι ἀπηγόρευον τὴν ἐν τῷ θεάτρῳ στεφάνωσιν. Ἀλλ' ἀληθῶς ἐστοχάζετο τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Δημοσθένους, ὃς οὐδόλως ἦτο ἄξιος τοιαύτης τιμῆς παρὰ τῆς πόλεως ὡς ὑπέχων αὐτὸς τὴν αἰτίαν τῆς δυστυχίας τῶν Ἑλλήνων.

ὅς, εἶναι αἰκτὸν δημιούργημα ἀγνώστου τινὸς ῥήτορος, ὅστις ἐπωφελήθη καὶ τὸν Μενέξενον τοῦ Πλάτωνος καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ὑπερίδου. Ἰδε Schäfer, Die Att. Bereds. III, 33.

¹⁾ Αἱ μαρτυρίαι περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους εἰσενεχθέντων χρημάτων διαφωνοῦσι. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Αἰσχίνην ἐν τῷ Κατὰ Κτησιφῶντος 17 ἀνῆρχετο τὸ ποσὸν εἰς ἑκατὸν μνᾶς, κατὰ δὲ τὸ τιμητικὸν ψήρισμα παρὰ Πλουτάρχῳ 851 (τόμ. ε', σελ. 197 ἐκδ. Βερν.) εἰς τρία τάλαντα καὶ ἄλλο τι ποσόν, ὅπερ ἐπέδωκεν ταφρέσας δύο τάφρους περὶ τὸν Παιραιᾶ. Ἰσως αὐτὸς ὁ Δημοσθένης εἶπεν, ὅτι ἐπέδωκεν ἐν ὅλῳ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ τρία τάλαντα, ἐξ ὧν ἰδίᾳ 100 μνᾶς εἰς συντέλεσιν (ἴδε Αἰσχ. κατὰ Κτησιφ. 17) τῶν τάφρων. Ἐν τῷ χωρίῳ περὶ τοῦ πράγματος χωρίῳ ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου 113 λέγεται ἐν μὲν τῷ χειρῶ-γράφῳ Σ « τ ᾱ ν η λ ω μ ε ν α ἔ δ ω κ α », ἐν δὲ τῷ Β ὁρθότερον πραγματικῶς « τ ᾱ ν η λ ω μ ε ν α ἔ π ε δ ω κ α ». Οὕτω παριστᾷ τὸ πρᾶγμα ὁ Reich ἐν ταῖς Abhandlungen εἰς τιμὴν τοῦ W. Christ ἐν σελ. 286-291.

²⁾ Αἰσχ. κατὰ Κτησιφῶντος 119. Ἐσφαλμένως δ' ὁ Cicero, de optim. gen. orat. καὶ ὁ Πλούτ. ἐν β. Δημ. 24 ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ γραφὴ κατὰ Κτησιφῶντος εἰσῆλθῃ πρὸ τῆς ἐν Χαιρωνεῖ μάχης. Ἰδε Böhneke, Forschungen 587 κ. ἐξ. καὶ Schäfer, III, 78.

Οὕτω δ' ἡ δίκη εὐθὺς μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐφαίνετο οὕσα περιβόητος, ὅσον οὐδεμία ἄλλη τῶν δημοσίων. Προσέλαβε δ' ἔτι μᾶλλον τὸν χαρακτήρα μεγάλης πολιτικῆς πράξεως, ἐν ᾗ προέκειτο νὰ ἐξε-νεχθῇ ἡ ἐτυμηγορία τῶν δικαστῶν περὶ τῶν δύο ἀντιπάλων με-ρίδων, τῶν ὠνητῶν φίλων τῆς εἰρήνης καὶ τῶν ἀκάμπτων προ-μάχων τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος, διὰ τῆς τέχνης τῶν δύο ῥητόρων, οἵτινες διηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλους ἐν φοβερῷ ἀγῶνι λόγων, τοῦ κατηγοροῦ Αἰσχίνου καὶ τοῦ συνηγόρου Δημοσθένους. Ἐκ τούτου ὁ Κικέρων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἣν προέταξε τῆς μεταφράσεως τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους, ἔγραψε ταῦτα· *ad quod iudicium concursus dicitur e tota Graecia factus esse; quid enim tam aut visendum aut audiendum fuit quam summorum oratorum in gravissima causa accurata et inimicitii incensa contentio?* ἦτοι πρὸς ἣν δίκην συνέρρευσαν, ὡς λέγεται, ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος. Διότι τί μᾶλλον ἀξιόθεάτον ἢ μᾶλλον ἀξιακρόατον τῆς ὑπὸ τῆς ἔχθρας ἐκκαυθείσης καὶ μεμελετημένης ἀμίλλης τῶν μεγίστων ῥητόρων; Ἀμφότεροι δ' οἱ λόγοι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καὶ ὁ τοῦ Δημοσθένους ὑπὲρ Κτησιφῶντος περὶ τοῦ στεφάνου εἶναι ἀνυπέρβλητόν τι ἀριστούργημα, ἐν ᾧ ὁ ῥήτωρ συγκαλύπτων δι' εὐφροσύνης διατάξεως τῆς ὕλης τὰ ἀσθενῆ μέρη¹⁾ καὶ συνηγορῶν ὑπὲρ τοῦ πελάτου καταδεικνύει μὲν λαμπρῶς τὰς εἰς τὴν πόλιν εὐεργεσίας αὐτοῦ, κατασυντρίβει δ' ἡθικῶς τὸν ἀντίπαλον. Ἀληθῶς δ' ὁ λόγος εἶναι λαμπρὸν μνημεῖον τῆς φιλοπατρίας καὶ ἐν ταῦτῳ τῆς ῥητορικῆς δεινότητος τοῦ ἀνδρός, ὅς διὰ τοῦ φλογεροῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος καὶ τῆς καταπληκτικῆς δυνάμεως τοῦ λόγου περιῆψε μεγάλην λαμπρότητα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς δύσεως τῆς Ἑλληνικῆς

¹⁾ Τὸ ἀσθενὲς μέρος ἀποτελοῦσι τὰ ἐκ τῶν νόμων καὶ τοῦ δικαίου ἐπιχειρήματα. Διὰ τοῦτο περιέλαβε ταῦτα ἐν τῷ μέσῳ, ὥστε διὰ τῆς καταδείξεως τῆς τιμῆς καὶ πατριωτικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει διαθέτει εὐνοϊκῶς τοὺς δικαστὰς ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ προσελκύει μὲν αὐθις ἐκείνους, οἵτινες ἔνεκα τῶν ἀσθενῶν ἐκ τοῦ δικαίου ἐπιχειρημάτων ἐταλαντεύοντο, διὰ δὲ τοῦ πάθους τοῦ ἐπὶ λόγου συναρπάζει καὶ πείθει ἀόκνως ὑπὲρ αὐτοῦ νὰ ψηφίσωσιν.

ἐλευθερίας¹⁾ Οὕτω δ' ἔκριναν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δικασταί, ὧν τοσοῦτοι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τοῦ Δημοσθένους, ὥστε οὐδὲ τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων μετέλαβεν ὁ Αἰσχίνης.

281. Αἱ μεγάλαι δὲ νῖκαι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Ἀσίᾳ ὑπερέβαλλον διὰ τῆς λαμπρότητος αὐτῶν τοσοῦτον τὰς πρὸς ἀλλήλους ἔριδας τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰς ἀσθενεῖς πρὸς ἀποτίναξιν τῆς μακεδονικῆς κυριαρχίας ἀποπείρας, ὥστε καὶ πολιτικὸς ὀξύδερχης καὶ κάτοχος τῆς ῥητορικῆς δεινότητος τοῦ Δημοσθένους οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τότε. Καὶ τάττεται μὲν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους²⁾ ὁ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Δημοσθένους κυκλοφορούμενος λόγος περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συνθηκῶν, δι' οὗ προτρέπονται οἱ Ἀθηναῖοι ν' ἀποστατήσωσι τῶν Μακεδόνων, οἵτινες ἔλυσαν τὰς συνθήκας, ἀλλ', ὡς αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἤδη κατεῖδον³⁾, ὁ λόγος οὗτος ἀπεῖχε πολὺ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Δημοσθένους. Ὡσαύτως δὲ προΐσταντο τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτικῶν μερίδων ἄλλοι νῦν, ὁ Ὑπερείδης καὶ ὁ Δημάδης. Νέαν δὲ τινα κίνησιν, εἰς ἣν δυστυχῶς ἔμελλε νὰ περιπλακῇ καὶ ὁ Δημοσθένης, προῦκάλεσαν τὰ τοῦ Ἀρπάλου. Οὗτος δῆλα δὴ ἀρπάσας πολλοὺς τῶν θησαυρῶν τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἐδραπέτευσε καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας παρεκάλει τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσιν αὐτόν. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἀπέτρεπε μὲν τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τούτου, ἐπειδὴ δὲ παρὰ τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ ἐγένετο δεκτὸς ὁ Ἀρπαλος, προέτρεψεν αὐτοὺς ν' ἀπαιτήσωσι

¹⁾ L. Spengel, Demosthenes' Vertheidigung des Ktesiphon ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. X (1863). Reich, Beweisführung des Aeschines in seiner Rede gegen Ktesiphon, Programm von Nürnberg 1884-1885. Fox, Die Kranzrede des Demosthenes, Leipz. 1880. Περὶ τῆς συντάξεως τοῦ λόγου ἴδε Kirchhoff, Die Redaktion der demosthenischen Kranzrede ἐν ταῖς Abhandl. der preuss. Akad. der Wiss. 1875. Alb. Rabe, Die Redaktion der demosthenischen Kranzrede, Dissert. Göttingen 1892.

²⁾ O. Böhneke, Forschungen I, 628, ὡς καὶ ὁ Spengel καὶ ὁ Blass τάττουσι τὸν λόγον εἰς τὸ θέρος τοῦ 335 πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Θηδῶν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Schäfer, III, 191 τάττει αὐτόν εἰς τὸ 330 ὡς καὶ ὁ Windel, De oratione Demosthenis decima septima, Göttingen 1881 καὶ ὁ Kornitzer ἐν τῇ Zeitschrift für östreich. Gymnasien 1882 σελ. 249-270.

³⁾ Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Λιδανίου ἀνεγνωρίζοντινες ἐν τῷ λόγῳ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου τοῦ Ὑπερείδου.

νά κατατεθῶσιν οἱ θησαυροὶ ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν εἰς Κρήτην φυγὴν τοῦ Ἀρπάλου ἐξητάσθη ἡ παρακαταθήκη, ἐφωράθη αὕτη ἑλλιπὴς καὶ ἐκ τούτου διηγέρθη ἡ ὑποψία, ὅτι τὸ ἐλλεῖπον μέρος κατηναλώθη εἰς δεκάσμῳ τῶν ῥητόρων. Τότε δ' ὁ Ἀρείος Πάγος αὐτὸς ἀνέλαβε τὴν προανάκρισιν περὶ τοῦ πράγματος καὶ κατήγγειλε τὰ ὀνόματα τῶν παρὰ τοῦ Ἀρπάλου ὁροδοκῆσαντων. Μεταξὺ τούτων δ' ἀνεφέρετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Δημοσθένους, ὃς ἔλαβε 25¹⁾ τάλαντα¹⁾. Οὕτως ἡ ὑπόθεσις ἀνετέθη εἰς τὸ δικαστήριον, καί, ἐπειδὴ ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδύνατο ν' ἀρνηθῇ, ὅτι ἔλαβε χρήματα, ἰσχυρίζετο δὲ μόνον, ὅτι ἐδέχθη μὲν αὐτὰ οὐχὶ πρὸς ἰδίαν ὁμῶς χρῆσιν, ἀλλὰ χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς πόλεως, οἱ δικασταὶ εἰς οὐδεμίαν περαιτέρω προβάντες ἐξέτασιν²⁾ κατεδίκασαν αὐτοῦ ζημίαν πεντήκοντα ταλάντων (324). Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο ν' ἀποτίσῃ τὸ ποσὸν τοῦτο, ἔφυγεν εἰς Αἴγιναν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τροιζῆνα. Καὶ ἔγραφε μὲν καὶ πρὸς τὴν βουλὴν καὶ πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων αἰτιολογούμενος καὶ ἰκετεύων περὶ τῆς ἰδίας καθόδου, ὡς ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ, ἀλλ' αἱ ἰκεσίαι αὐταὶ ἀπέβαινον φροῦδαι καὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου (323), ὅτε αἱ Ἀθηναῖαι, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Κόρινθος ἐπανέστησαν κατὰ τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς, ἐπῆλθε μεταβολὴ τις τῶν διαθέσεων τοῦ δήμου. Διότι οὗτος μαθὼν, ὅτι ὁ Δημοσθένης, καίπερ φυγὰς, συνηκολούθησε μετὰ τῶν Ἀθηναίων πρέσβεων, οἵτινες ἐκήρυττον τὸν πρὸς τοὺς Μακεδόνας πόλεμον, ἐψήφισε τὴν καθόδον αὐτοῦ, τοῦ Δήμωνος εἰσνεγκόντος τὸ ψήφισμα. Ἀλλὰ τὸ ὄνειρον τῆς ἀνατελλούσης ἐλευθερίας δὲν ἔμελλε

¹⁾ Ὁ Πλουτ. ἐν β. Δημοσθ. 25 διηγείται ἐξ ἐχθρικῆς ἀντλήσας πηγῆς τὸ ἀνέκδοτον περὶ τῆς χρυσῆς κύλικος, ἣτις ἐξέπληξε τὸν Δημοσθένην κατὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἦν ὁ Ἀρπαλος ἔπειθε πρὸς αὐτὸν νυκτὸς μετ' εἴκοσι ταλάντων. Ὡσαύτως διηγείται καὶ τὸ ἄχαρι ἀστεῖον, ὅπερ ἔλεγον τινες, ὅτε εἶδον αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ περιτετυλιγμένον ταῖς νύκταις καὶ ἐρίοις καὶ διανεύοντα, ὅτι ἀπεκόπη ἡ φωνή· «οὐχ ὑπὸ συνάγῃς, ἀλλ' ὑπὸ ἀργυράγῃς εἰληφθεῖν ὑκτωρτὸν δημαγωγόν».

²⁾ Περιεσώθη ἐκ τῆς δίκης ὁ βριθὼν διαβολῶν λόγος τοῦ Δεινάρχου καὶ ἀποσπάσματα τοῦ λόγου τοῦ Ὑπερείδου. Ὑπὲρ τῆς ἑλλιπείας ἐξετάσει τῆς ὑποθέσεως μέμφεται τοὺς δικαστὰς ἐν τῇ 2^α ἐπιστολῇ.

νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ, διότι ἡ παρὰ τῇ Κραννῶνι ἡττα διέλυσε τέλειον τὰς ἐλπίδας τῶν φιλοπατρίδων. Αἱ Ἀθῆναι κατελήφθησαν καὶ ἐδέχθησαν μακεδονικὴν φρουράν, ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ ὁ Ὑπερείδης κριθέντες τὴν ἐπὶ θανάτῳ κατὰ ψήφισμα τοῦ Δημάδου ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ Δημοσθένης νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ νῆον τοῦ Ποσειδῶνος, ἀλλ' οἱ δῆμοι τοῦ Ἀντιπάτρου ἀπέσπασαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. Εὐτυχῶς ὅμως ἔφερε μεθ' αὐτοῦ δηλητήριον ἐν δακτυλῷ ἢ ἐν καλᾷ μῶ, ὥστε ἡδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ὕβρεων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ δι' ἐκούσιου θανάτου¹⁾. Οὕτω δ' ἀπέθανεν ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων τῶν Ἀθηῶν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 323 ὁμοίαν λαχὼν τύχην, οἷαν βραδύτερον ἔλαχε καὶ ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων τῆς Ρώμης.

282. Ἡ τέχνη τοῦ Δημοσθένους. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα περιέστησεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πραγματευθῶμεν κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ βίου τοῦ ῥήτορος καὶ περὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ νὰ ἐμπλέξωμεν εἰς τὸν περὶ τούτων λόγον καὶ παρατηρήσεις τινὰς διασαφούςας τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ εὐφυΐαν. Ἐκ τούτου βραχέα τινὰ μόνον περὶ τῶν δύο τούτων σημείων θὰ εἰπώμεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ. Ἀρχόμενοι δ' ἀπὸ τοῦ τελευταίου παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ Ἰσαίος μὲν ἐδίδαξε τὸν Δημοσθένην τὴν ῥητορικὴν²⁾, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ ἐλάχιστα ἔχνη τῆς προτέρας διδασκαλίας εὐρίσκομεν παρ' αὐτῷ, διότι ὁ Δημοσθένης ἦτο ιδιόρρυθμός τις φύσις. Τὸ ιδιόρρυθμον δ' αὐτοῦ τοῦτο εἶχε τὰς ρίζας ἐν τῇ ἠθικῇ σπουδαιότητι τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, ἐν τῇ ἀνδρικῇ θαρραλεότητι, μεθ' ἧς ὑπερεμάχει τῆς τιμῆς καὶ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐν χρόνοις καθολικῆς ἐκθλύνσεως καὶ ταπεινοῦ φρονήματος, καὶ ἐν τῷ ἐν αὐτῷ θείῳ πυρί, μεθ' οὗ ἐπελαμβάνετο τῶν ἰδανικῶν αὐτοῦ καὶ κατώρθου νὰ συναρπάξῃ τοὺς ἀχροατάς. Ἀριστα δ' ὁ Διονύσιος, ὁ δοκιμώτατος ἐπιστήμων τῶν τῆς ῥητορικῆς, ἐδήλωσε τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸν Δη-

¹⁾ Ὁ Δημοσθένης ἐπιβώμιος παρίσταται ἐπὶ τινος κεραμίνου ἀναγλύφου εὐρισκομένου ἐν Ἀγγλίᾳ. 176s Baumeister, Denkm. 425.

²⁾ Διον. ἐν Ἰσαίου 1. Schäfer 1, 254 κ. ἐξῆς.

μοσθένην ιδιότητα διὰ τῆς λέξεως δεινότητος. Καὶ ἀπέδειξε μὲν κυρίως τὴν δεινότητα τοῦ ῥήτορος ἐξετάσας τὴν λεκτικὴν τέχνην τῶν λόγων αὐτοῦ, ἀλλὰ δαφιλεστέραν ὕλην θὰ παρεῖχον εἰς αὐτὸν αἱ ὑποθέσεις, ἡ πολιτικὴ, ἥς προστατεῖ ἐν τοῖς λόγοις, καὶ ἡ καταπληκτικὴ δύναμις τῶν διὰ τεκμηρίων ἀποδείξεων. Ἄλλ', ἂν καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ φαίνονται προελθόντες ὅλως ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀγώνων πολυταράχων χρόνων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐμποιοῦσιν εἰς ἡμᾶς ἀλλοίαν ὅλως ἐντύπωσιν ἢ αἱ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν σχολείων ὠρίμασσαι ἐπιδείξεις, ἐν τούτοις δὲν ἦτο ὁ Δημοσθένης ἀπλῆ τις φυσικὴ μεγαλοφυΐα, ἀλλὰ μετὰ πόνου καὶ ἐπιμελείας μεγάλης ἐπαιδεύθη καὶ ἀπεδείχθη μέγας ῥήτωρ. Ὅτι δ' ἦτο ἔμπειρος πάντων τῶν τεχνασμάτων τῆς ῥητορικῆς καὶ ὅτι ἐπειράτο ὅλως κατὰ τοὺς κανόνas τῆς τέχνης τὰ μὲν ἀσθενῆ μέρη νὰ συγκαλύπτῃ διὰ τῆς τεχνικῆς τάξεως, ἦτοι κατατάξεως, τὰ δ' ἀσθενῆ τεκμήρια νὰ ὑπερῃχῇ διὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς πεποιθήσεως, μεθ' ἥς ὠμίλει, τοῦτο κατέδειξε καὶ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἰδίως ὁ βαθὺς γνώστης τῆς ῥητορικῆς τῶν ἀρχαίων Σπέγγελος. Καὶ ἂν ἐμείωσε δ' οὗτος διὰ τῶν ἀποδείξεων αὐτοῦ τὴν πίστιν ἡμῶν εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Δημοσθένους καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν κατηγοριῶν αὐτοῦ, ἡυξήθη ὁμῶς μέγας ὁ θαυμασμός, ὃν αἰσθανόμεθα πρὸς τὴν τέχνην αὐτοῦ.

Τοὺς κανόνas δὲ τῆς τέχνης καὶ τὴν λεκτικὴν δεξιότητα ἐδιδάχθη ὁ Δημοσθένης καὶ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ μάλιστα μελετήσας τοὺς ὁμογνώμονας συγγραφεῖς, ὡς τὸν Θουκυδίδην¹⁾. Διηγέρθη δ' εἶτα ἐν αὐτῷ ἡ γνώμη ν' ἀποδειχθῇ ῥήτωρ καὶ

¹⁾ Ἐν τῇ 5ῃ ἐπιστολῇ σελ. 1490 ἐγκωμιάζει ὁ Δημοσθένης τὴν Πλάτωνα διατριβὴν καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὁ Κικέρων ἐν Brut. 31, 121 lectitavisse Platonem studiosè, audivisse etiam Demosthenes dicitur. Ἄλλ' οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους δὲν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ Πλάτων ἔσχε βοήθην τινα πρὸς αὐτόν. Καθ' ὅλου δὲ ἡ πρακτικὴ φύσις τοῦ Δημοσθένους ἀπεστρέφετο ἐξ ὑπαρχῆς τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας. Ἰδε Schäfer, I, 280 κ. ἐξ. Πιστευτότερον εἶναι, ὅτι ἐμελέτησε πολλάκις τὸν Θουκυδίδην, οὗ, ὡς λέγεται, ὀκτάκις ἀντέγραψε τὰ ἔργα. Ἰδε Λουκιανού, Πρὸς τὸν ἀπαιδευτὸν 4. Ἄλλὰ, καὶ τοῦτο ἵνα πιστεύσωμεν, οὐδεμίαν ἀφορμὴν παρέχουσιν οἱ λόγοι αὐτοῦ. Ὁ ῥήτωρ Θέων ἐν τοῖς Προγυμνάσμασι Rhet. graec. II, 63, 27 ἐκδ. Spengel λέγει, ὅτι πολλὰ τῶν τοῦ Λυ-

ν' ἀφιέρωσιν ἀπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς τὴν πατρίδα, ὅτε ἤκουσε τὸν μέγαν πολιτικὸν Καλλίστρατον, ὃς ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὴν ὡς πρότυπον. Ὡς δὴλα δὴ οἱ παλαιοὶ λέγουσιν ¹⁾, ὁ περὶ Ὡρωποῦ λόγος τοῦ ῥήτορος τούτου ἀπαγγεληθεὶς τῷ 366 ἀνέφλεξε τὸν νεαρὸν Δημοσθένην καὶ κατέδειξε τὴν ὁδόν, ἣν ὤφειλε νὰ πορευθῇ. Ἀλλ', ὡς φυσικόν, ἐπελήφθη εὐθὺς σπουδαίων ἀσκήσεων, αἵτινες τοσοῦτο μᾶλλον ἦσαν ἀναγκαῖαι εἰς αὐτόν, καθ' ὅσον πρὸς διάφορα εἶχε νὰ παλαίσῃ σωματικὰ ἐλαττώματα. Οὕτως, ἵνα ἀπεθίσῃ ἑαυτὸν τῆς ἀτόπου βιαίας κινήσεως τοῦ ἐνὸς τῶν ὤμων, ἴστατο κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ὑπὸ ξίφος κρεμάμενον ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ δωματίου. Ἵνα μάθῃ νὰ προφέρῃ ὀρθῶς τὸ ρ, τὸ πρῶτον γράμμα τῆς τέχνης αὐτοῦ, ἐλάβανεν εἰς τὸ στόμα ψήφους κατὰ τὴν ἄσκησιν. Ἵνα δὲ μὴ ταράττῃται ὑπὸ τοῦ θορύβου τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἀπήγγελλε συχνάκις ἐν τῇ παραλίᾳ, ὁσάκις ἢ θύλασσα ἦτο τεταραγμένη ²⁾. Ἰδίως δ' ἔτρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν προγενεστέρων ῥητόρων ὀλίγον τιμωμένην ³⁾ τέχνην τῆς ὑποκρίσεως. Ἐρωτηθεὶς δέ ποτε, τί τὸ κύριον ἐν τῷ λόγῳ, εἶπεν ἡ ὑπόκρισις τὸ πρῶτον, δεῦτερον ἡ ὑπόκρισις καὶ τρίτον ἡ ὑπόκρισις ⁴⁾. Τούτου δ' ἕνεκα ἐπορεύθη πρὸς τοὺς ὑποκριτάς, ἵνα μάθῃ παρ' αὐτῶν τὴν ὑποκριτικὴν, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν ὀνομαστὸν Σάτυρον, ὃς ἀπήγγειλεν ἐν ἧ' θει πρέπον τι καὶ διαθήσει ῥήσεις τινὰς τοῦ Εὐριπίδου ⁵⁾. Τοσοῦτον δ' ἐπεμελήθη καὶ αὐτὸς τῆς τέχνης, ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ ἄριστα ὑπεκρίνετο καὶ ἐμόρφω-

κούργου καὶ Ἰσάϊου μετήνεγκεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ. Παράβ. Μ. H. E. Meier, Opuscula II, 317 κ. ἐξῆς.

¹⁾ Πλούτ. ἐν β. Δημ. 5. Παράβ. καὶ Schäfer, I, 275 κ. ἐξῆς.

²⁾ Δημήτριος Φαληρεὺς παρὰ Πλουτ. ἐν β. Δημ. 11. "Ἴδε καὶ Πλουτ. 844 d [τόμ. i, σελ. 179 ἐκδ. Βερν.], Ζωσίμου βίου Δημ. σελ. 299 ἐκδ. Westermann, Cicero's de fin. V, 2, 5, Quintil X, 3, 30, Valerii Maximi. [Dictorum factorumque memorabilium libri IX ed Halm] VIII.

³⁾ Ἀριστοτ. Ῥητ. III, 1 σελ. 1403 b 21 [σελ. 172 ἐκδ. Römer].

⁴⁾ Φιλοδήμου, Ῥητορικῆς 4, 16 σελ. 196, 3 ἐκδ. Sudhaus. Cicero. De oratore III 56, 213, Brut. 38, 142 καὶ ἀλλαγοῦ. "Ἴδε καὶ Schäfer, I, 298 κ. ἐξῆς.

⁵⁾ Πλούτ. ἐν β. Δημοσθ. 7.

ζεν. Ἐν ᾧ δ' οἱ προγενέστεροι ῥήτορες ἀγορεύοντες ἴσταντο ψυχροὶ καὶ ἀκίνητοι τὴν δεξιάν χεῖρα ἐντὸς τοῦ ἱματίου ἔχοντες, ὁ Δημοσθένης πρῶτος ἡγόρευσε ζωηρῶς καὶ ἐλευθέρως τὴν χεῖρα κινῶν ¹⁾. Ὁ ἐνθουσιασμὸς δ' ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πληρῶν μετεδίδοτο τότε εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ παρείχεν εἰς τὴν μορφήν αὐτοῦ τὴν ζωηράν καὶ πῦρ καὶ ὀργὴν ἐκφαίνουσιν ἔκφρασιν, ἣν θαυμάζομεν θεώμενοι τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ²⁾. Πρὸς τούτοις δ' ἐπιμελέστατα ἐπεξεργάζετο καὶ ἑρρίνα καὶ ἐτόρνευε τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ἐκ τούτου δ' εἶπε ποτε πρὸς αὐτὸν ὁ Πυθέας ³⁾ ἐπισκώπτων «ἐλ-
λυχνίων ὄζειν αὐτοῦ τὰ ἐνθυμήματα. Καὶ ἄλλοι δ' ἔσκω-
πτον αὐτὸν καὶ ὑδροπότην ἀπεκάλουν οὐδέποτε ἀπὸ τῶν μαθημά-
των σχολάζοντα οὐδ' εὐθυμοῦντα ἐν εὐθύμοις συμποσίοις. Πάν-
τως δ' ἐξεργάζετο ἐπιμελέστατα τοὺς λόγους αὐτοῦ, πρὶν ἢ δημο-
σιεύσῃ, καὶ ἴσως ἐκδίδων ἐκ δευτέρου καὶ αὖθις ἐπιδιεσκεύαζεν αὐ-
τούς. Καὶ ὑπεδωλώσαμεν μὲν τοῦτο προλαβόντες περὶ τοῦ περὶ
τῆς παραπροσθείας πραγματευόμενοι, ἀλλ' ἐν τῷ λόγῳ περὶ τοῦ
στεφάνου φαίνεται, ὅτι εἶχε πρὸ ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ-
δοθέντα λόγον τοῦ Αἰσχίνου ⁴⁾. Ἡ ῥήνησις δ' αὕτη καὶ τὸ τόρνευμα
πρὸ τῆς ἐκδόσεως θὰ ἐξετείνετο πάντως εἰς τὰς λεπτότητας τοῦ λε-
κτικοῦ πρὸ πάντων καὶ τὴν εὐρυθμίαν τοῦ λόγου. Ἐν τούτῳ δ' ἐ-
μιμήθη ὁ Δημοσθένης τὸν μέγαν καλλιτέχνην τῆς λέξεως τὸν Ἴσο-
κράτην κατὰ τοσοῦτον, καθ' ὅσον ἐπειρᾶτο ν' ἀποφεύγῃ, ἂν μὴ μετὰ
μικρολογίας, ἀλλ' ὁμως ἐπιμελῶς τὴν χασμωδίαν ἐκλέγων τὰς
λέξεις καὶ μεταβάλλων τὴν συνήθη αὐτῶν θέσιν. Ὅλως δι' ἰδίαν

¹⁾ Τοῦτο ὑπαινίττεται ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ Κατὰ Τιμάρχου 25 καὶ ὁ Δημοσθ. ἐν τῷ περὶ τῆς Παραπροσθ. 255. Παράβ. Φιλοδήμου ῥήτορ. 4, 16. καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ῥήτορος.

²⁾ Ἰδε τὴν εἰκόνα ἐν τῷ παρατιθεμένῳ ἐν τέλει τοῦ β'. τόμου πίνακι καὶ τὴν ἐν τῇ ἐν Μονάχῳ γλυπτοθήκῃ προτομὴν ἀριθ. 149. Παράβ. H. Schröder Abbildungen des Demosthenes, Braunschweig 1852 καὶ Michaelis ἐν τῷ Schäfers Demosthenes 1887 τομ. III, 165.

³⁾ Πλούτ. ἐν β. Δημ. 8. Ὁ Αἰσχίνης ἐν βίῳ Δημοσθένους 4 λέγει· «Πυθέας σκώ-
πτων ἔφη τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους λύχνων ἀπόζειν». Ὡσαύτως καὶ ὁ Πλούτ. ἐν β. Δημοσθ. 8.

⁴⁾ Schäfer III, 68 x. ἐξ. καὶ Reich ἐνθ' ἀνωτέρω.

αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀποστροφή, ἣν ἤσθάνετο πρὸς τὴν πυκνὴν συσσώρευσιν βραχυῶν συλλαβῶν, διότι ἡ τοιαύτη συσσώρευσις ἐφαίνετο ἐξασθενούσα τὸν λόγον¹⁾. Δραστικωτάτη δ' εἶναι παρ' αὐτῷ ἰδίως ἡ ῥητορικὴ τέχνη τῆς τάξεως τῶν λέξεων καὶ ἡ οὐχὶ μὲν θαυσιλῆς, ἀλλ' ὁμῶς ἀσμένως ἐπιζητουμένη διακόσμησις τῶν λόγων διὰ σχημάτων, ὧν τινα, ὡς τὴν κλίμακα, αὐτὸς πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὸν τρόπον τῆς λέξεως²⁾. Οὕτω δ' οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους συνεννοῦσι κάλλιστα τό τε πῦρ καὶ τὸ σθένος, ἅπερ ἐγέννα ἡ θέρμη τοῦ τῶν λόγων ἀγῶνος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ λεκτικοῦ, ἣν προσεποιεῖται εἰς τὴν πρώτην ἐκχυσιν τοῦ λόγου ἡ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ ῥήνσις³⁾.

Ἵνα δὲ διασαφήσωμεν τὰ εἰρημένα διὰ παραδειγμάτων, λαμβάνομεν τυχαίως χωρία τινὰ ἐκ τοῦ γ'. πρὸς Φίλιππον λόγον. Ἐν τῇ § 13 ἀναγιγνώσκομεν ταῦτα: «εἴτ' οὔτεσθ' αὐτόν, οἱ ἐποίησαν μὲν οὐδὲν ἂν κακόν, μὴ παθεῖν δ' ἐφυλάξαντ' ἂν ἴσως, τούτους μὲν ἐξαπατᾶν αἰρεῖσθαι μᾶλλον ἢ προλέγοντα βιάζεσθαι, ὑμῖν δ' ἐκ προοῤῥήσεως πολεμήσειν, καὶ ταῦθ' ἔως ἂν ἐκόντως ἐξαπατᾶσθε;» Ἐχομεν ἐνταῦθα ὑποθετικὴν σχέσιν τῶν προτάσεων, ἣν ὁμῶς δὲν ἐκφέρει ὁ ῥήτωρ ἐν τῇ ἀνισορᾷ μορφῇ τῆς λογικῆς δι' ὑποθέσεως καὶ ἀποδόσεως (ἐάν... τότε), ἀλλ' ἐν σθυναρᾷ παρατάξει τῶν ἀντιθέσεων καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἀπλῇ μορφῇ τῆς ἀποφάνσεως, ἀλλ' ἐν

¹⁾ Ὁ σπουδαῖος οὗτος νόμος ἀνεγνωρίσθη κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Blass, III, 100. Ἐκ τοῦ νόμου δὲ τούτου ὁρμώμενοι δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν μετὰ τῶν ἄλλων, διὰ τί ἐν τῷ λόγῳ πρὸς Σπονδιαν, 6 ἐν τῷ χωρίῳ «οἱ ἐθέτετο ὄρους ἐπιστάσι» μετεχειρίσθη ὁ ῥήτωρ τὸν πληθυντικὸν ὄρους, ἐν ᾧ περὶ ἐνός ὅρου πρόκειται. Ῥυθμικὰς ἀναλύσεις ἐκ τοῦ πρώτου πρὸς Φίλιππον λόγου παρέχει ὁ Norden, Die antike Kunstprosa 911 κ. ἐξ. χωρίζων τὰ κῶλα κατὰ τὴν ἐννοίαν, ἀλλὰ πολλαχῶς κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν.

²⁾ Straub, De tropis et figuris quae inveniuntur in orationibus Demosthenis et Ciceronis, Programm Aschaffenburg 1883.

³⁾ Ὁ Quint. Inst. or. X, I, 76 λέγει: oratorum longe princeps Demosthenes ac paene lex orandi fuit: tanta vis in eo, tam densa omnia, ita quibusdam nervis⁴⁾ intenta sunt, tam nihil otiosum, is dicendi modus, ut nec quod desit in eo nec quod redundet invenias. Παραβολὴν πρὸς τὸν Κικέρωνα ἴδε παρὰ Λογγίνου, Περί ὕψους, 12, 4. [σελ. 261 τόμ. α', ἐκδ. Spengel].

τόνως προκαλῶν τὴν ἰδίαν κρίσιν τῶν ἀκροατῶν (οἴεσθε αὐτὸν... πολεμήσειν;). Ἐτέθησαν δ' αἱ λέξεις οὕτως, ὥστε δὲν προηγείται τῆς ἀναφορικῆς προτάσεως ἄχρους τις ἀντωνυμία, ἀλλὰ τὸ ἀναφορικὸν οἷ ἐπαναλαμβάνεται διὰ τοῦ δραστικοῦ δεικτικοῦ τούτους καὶ πρὸς τούτοις αἱ ἀντιτιπτόμεναι ἀντωνυμίαι τούτους καὶ ὑμῖν τίθενται ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν προτάσεων καὶ τὰ ἀντίθετα ἐξαπατᾷν καὶ βιάζεσθαι περιλαμβάνουσιν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τὰ δευτέρου λόγου αἰρεῖσθαι... προλέγοντα. Προσέτι δ', ἵνα ἐξενέγκῃ μετὰ μεΐζονος ἐντάσεως τὴν ἀμφιβολίαν, ἂν αἱ μικραὶ πόλεις θὰ θελήσωσι καθ' ὅλου νὰ ἀμυνθῶσιν, ἀποφεύγει τὴν συνήθη τάξιν τῶν λέξεων ἴσως ἂν ἐφυλάξαντο καὶ τάττει μετ' ἐμφάσεως τὸ ἴσως εἰς τὸ τέλος. Ἵνα δ' ἀποφύγῃ τέλος τὴν δυσάρεστον χασμωδίαν αἰρεῖσθαι ἢ προλέγοντα, παρεμβάλλει τὸ περιττόν, ἢ τοῦλάχιστον οὐχὶ ἀναγκαῖον μᾶλλον εἰς τὸ μεταξὺ τῶν χασκόντων φωνηέντων.

Ὅμοιαι τις σχέσις ἀπαντᾷ ἐν § 17. Ἐνταῦθα λέγονται ταῦτα «ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθεῖην, ταῦτα πράττων καὶ κατασκευάζόμενος, οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ, καὶ μὴ πῶ βᾶλλῃ μηδὲ τοξεύῃ». Καὶ ἐνταῦθα τίθενται δις μετ' ἐνεργείας τὰ δεικτικὰ ταῦτα καὶ οὗτος μετὰ τὴν ἀναφορικὴν πρότασιν, ἀλλὰ πρὸς ἔκφρασιν τῆς λογικῆς σχέσεως ἐξελέχθη ἄλλη τις μορφή, διότι ἡ αὐτὴ μορφή, ὅσον ἐπιτυχῆς καὶ ἂν εἶναι, θὰ ἐγίνετο πολλάκις ἐπαναλαμβανομένη πρόξενος κόρου. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δὲν ἐτέθη τὸ ἄτονον εἰ—ἐάν, ἀλλ' ἀμέσως ὑποδεικνύεται ὁ πολέμιος ὁ τὰ πάντα προπαρασκευάζων πρὸς ἐξαπάτησιν τῆς πόλεως (ὁ... οὗτος... ἐμοί). Ἐπειτα δὲν ἐκφέρεται εἰκὴ ἀπλῇ πίστις, ἀλλ' ὠρισμένον κατηγορήμα (πολεμεῖ). Ἀξία παρατηρήσεως εἶναι πρὸς τούτοις ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἡ διαφορὰ τῶν ἐν τέλει προτάσεων οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ καὶ μηδὲ τοξεύῃ. Ἐν τῇ πρώτῃ δηλαδὴ δὲν ἀποφεύγει ὁ Δημοσθένης, ἐν οὗ τοῖς λόγοις οἱ ἀρχαῖοι καὶ πρὸ πάντων ὁ ῥήτωρ Διονύσιος εὗρισκον ὅτινι, τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ πρῶτον ἡμῖς ἐξαμέτρου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ προτάσει προβάλλει ζωηρὰν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἀθηναίων τὴν εἰκόνα τοῦ φοβεροῦ κινδύνου διὰ τοῦ βάρους τῶν πυκνῶν μακρῶν συλλαβῶν καί, ὥς ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ Περί τοῦ στεφάνου λόγου «πρῶτον μὲν,

ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὖχομαι πᾶσι καὶ πάσαις», καταλείπει ἐν ταύτῳ τὴν πρότασιν ἐν ἐμβριθεῖ ῥυθμῷ.

Ἄξια δὲ λόγου εἶναι τὰ ἱκανῶς πολλὰ χωρία τοῦ λόγου, ἅτινα ἐν διπλῇ μορφῇ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ἥτοι ὥς ὁ Δημοσθένης ἔγραψεν αὐτὰ καὶ ὥς οἱ μετὰ τὸν Δημοσθένην διεσκεύασαν, διότι ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν ὥς μάλιστα τὴν μεγάλην διαφορὰν τοῦ ἄδρου καὶ ἐμβριθοῦς χαρακτῆρος τῆς λέξεως τοῦ γνησίου Δημοσθένους συγκρινομένης πρὸς τὴν ἄτονον πλατύτητα τῶν μιμητῶν αὐτοῦ. Καὶ θὰ προεκρίνομεν μὲν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἐν § 46 χωρίον, ἐν ᾧ ὁ μεταγενέστερος ἐκδότης οὐδόλως κατανοήσας τὴν συνεπτυγμένην γλῶσσαν τοῦ παλαιοῦ ῥήτορος ἐπέχεε μακρὸν καὶ ἀραιὸν ζυμὸν ὑπεράνω τῆς παλαιᾶς πυκνῆς διὰ τεκμηρίων ἀποδείξεως. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ εἶχεν ἀνάγκην πολλῶν ἐξηγήσεων. Ἐκ τούτου μνημονεύομεν ἀπλοῦν τι σύντομον χωρίον. Ἐν τῇ § 25 ὁ Δημοσθένης μετὰ τὰ «πάνθ' ὅσ' ἐξημάρτηται Λακεδαιμονίοις... ἐλάττον' ἐστίν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν Φίλιππος ἐν τρισὶ καὶ δέκ' οὐχ ὅλοις ἔτεσιν, οἷς ἐπιπολάζει, ἠδίκηκε τοὺς Ἕλληνας, μᾶλλον δ' οὐδὲ πέμπτον μέρος τούτων ἐκεῖνα», ἐπιφέρει ἀμέσως τὰ ἁμαρτήματα τοῦ Φιλίππου διὰ τῶν «Ὀλυνθον μὲν δὴ καὶ Μεθώνην καὶ Ἀπολλωνίαν κτλ.». Τί δὲ ποιεῖ ὁ μιμητὴς καὶ τί θὰ ἐποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ἐπίγονοι ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει; Τὸ μὲν πέμπτον ἀντικαθιστᾷ διὰ τοῦ ἄχρου «πολλοστόν», εἶτα δὲ παρεμβάλλει εἰς τὸ μεταξὺ τῆς ἀποτόμως διακοπτομένης προτάσεως καὶ τῆς ῥαγδαίως ἐπιφερομένης διὰ τεκμηρίων ἀποδείξεως τὴν ἀνιαρὰν πρότασιν «καὶ τοῦτο ἐκ βραχέος λόγου ὁ ἄδιον δεῖξαι». Καὶ ἡδυνάμεθα μὲν νὰ παρατάξωμεν πρὸς κατάδειξιν τῆς νευρώδους δυνάμεως τοῦ Δημοσθένους πολλὰ χωρία, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα παραδείγματα φαίνονται ἡμῖν ἐπαρκῆ.

283. Χαρακτὴρ τοῦ Δημοσθένους. Ἐν τῷ ὕψει τοῦ ἥθους καὶ τῆς ῥητορικῆς τέχνης κεῖται ἡ μεγάλη ἀξία, ἣν ἀπένειμαν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους οἱ τῆς ῥητορικῆς ἐμπειροὶ πάντων τῶν χρόνων. Αἱ ἀρεταὶ δ' αὗται ἔχουσιν παρέμενον καὶ ἂν αὐτὸς ἐν τῷ βίῳ ἦτο θηλυδρίας καὶ δειλός. Ἀλλ' αἱ μομφαί,

αἵτινες ἐξετοξεύθησαν κατ' αὐτοῦ ὡς θηλυδρίου καὶ λιποτάκτου καὶ δειλοῦ¹⁾, προῆλθον βεβαίως ἐκ τοῦ μίσους καὶ τοῦ φθόνου τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀντιπάλων. Διότι, ἂν ἀληθῶς, ὡς ὀνειδίζει αὐτὸν ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος (3) 152 καὶ ὡς ὁ Πλούταρχος (6. Δημ. 20) εὐπιστος φαινόμενος διηγεῖται, ἔλιπε τὴν τάξιν ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ ἀπέδρα ρίψας καὶ τὴν ἀσπίδα, δὲν θὰ ἤξιουν βεβαίως οἱ πολῖται αὐτὸν τῆς τιμῆς νὰ ἐγκωμιάσῃ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας²⁾. Ὡσαύτως δ', ὅτι δὲν ἦτο ἀκόλαστός τις, ὅστις ἐν ἀσελγείᾳ καὶ ἀκολασίᾳ κατηνάλωσε τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἀποδεικνύει ἡ σταθερὰ καὶ ἐπίμονος ἐνέργεια, μεθ' ἧς δι' ὅλου τοῦ βίου ὑπερεμάχει τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἰδανικῶν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παρώνυμον Βάταλος, ὅπερ κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἀπένειμάν τινες εἰς αὐτὸν ἴσως δι' ἐξωτερικόν τι σωματικὸν ἐλάττωμα, διὰ τὸν φελλισμόν ἢ τὸ ἀκρόν βᾶδισμα, δὲν δύναται ν' ἀποδείξῃ τὸ ἐναντίον³⁾. Ὅτι δ' ἐπτά ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τῆς μιᾶς καὶ μόνης θυγατρὸς⁴⁾ λαβὼν τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου ἐστεφανώθη καὶ λευκὴν ἐσθῆτα ἐφόρεσε, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν μετὰ τοῦ Αἰσχίνου⁵⁾ ὡς ὁμότητα καὶ ἀναισθησίαν, ἀλλ' ὡς ἐκδήλωσιν τῆς μεγάλης ἐκείνης φιλοπατρίας, εἰς ἣν ὤφειλον κατὰ τὴν γνώμην τῶν παλαιῶν νὰ ὑποχωρήσωσι πάντα τὰ ἄλλα αἰσθήματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Τὴν δ' ἀδωροδοκίαν αὐτοῦ ἐμαρτύρησεν αὐτὸς ὁ ἄσπονδος αὐτοῦ ἐχθρὸς Φίλιππος, ὅς πρὸς τοὺς ὀνειδίζοντάς ποτε καὶ ὑβρίζοντας τὸν Ἀθηναῖον ῥήτορα συμβούλους εἶπε· «δίκαιος

¹⁾ Καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐγχευάσθη διὰ τοῦτο ὁ Δημοσθένης ὑπὸ τοῦ Τιμοκλέους. "Ιδε ἀπόσπ. 4 καὶ 12 ἐκδ. Kock.

²⁾ Τοῦτου τὴν σημασίαν ἐξήρε δεινῶς ὁ Reiske. "Ὅτι δὲ πρὸ τούτου οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ εἶχον ἐν νῷ νὰ γράψωσι γραφὴν λιποταξίου κατ' αὐτοῦ, λέγει αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Μειδίου 103 μετ' ἀγανακτήσεως.

³⁾ Περὶ δὲ τῶν ἀναποδείκτων παρ' Ἀθην. XIII, 592 e καὶ Διογ. τῷ Λαερτίῳ VI, 34 καὶ ἄλλοις διαβολῶν, ὅτι ἔζη μεθ' ἐταιρῶν καὶ μεिरακίων, ἴδε Schäfer III, 360.

⁴⁾ Πλὴν τῆς θυγατρὸς εἶχε καὶ δύο υἱοὺς ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς, οἵτινες καὶ ἐπέζησαν. "Ιδε καὶ Πλουτ. 847 c [τόμ. ε', σελ. 187 ἐκδ. Berp].

⁵⁾ Αἰσχ. Κατὰ Κτησιφῶντος 77.

ὁ Δημοσθένης παρῆρσias τυγχάνειν· μόνος γε τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δημαγωγῶν οὐδαμοῦ ἀπολογισμοῖς ἐγγέγραπται τῶν ἐμῶν ἀναλωμάτων¹⁾». Ἐκ τούτου δὲ καὶ οἱ πολῖται τεσσαράκοντα καὶ δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὅτε τὰ σφοδρὰ κομματικά πάθη διεδέχθη ἡ ἡρεμος περὶ τῶν πραγμάτων καὶ προσώπων κρίσις, ὁμολογοῦντες εὐγνωμόνως τὸ φιλόπατρι φρόνημα καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν πρόθυμον διάθεσιν, ἣν πάντοτε ἐπέδειξεν ἐκουσίως μὲν ἀναλαμβάνων διαφόρους λειτουργίας, ἐξαγοράζων δὲ τοὺς αἰχμαλώτους, παρέχων δὲ παντοῖα βοηθήματα εἰς τοὺς ἀπόρους πολίτας, ἀνέστησαν χαλκῆν εἰκόνα²⁾ καὶ ἐπέγραψαν τὸ θρυλούμενον ἐκεῖνο ἐπίγραμμα εἰς τὴν βάση·

εἴπερ ἴσῃν δῶμῃν, γνώμῃ, Δημοσθένες, εἶχες
οὐποῖ' ἂν Ἑλλήνων ἤρξεν Ἄρης Μακεδῶν ».

284. Ἔργα τοῦ Δημοσθένους. Ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Δημοσθένους περιῆλθον εἰς ἡμᾶς 61 μὲν λόγοι, ἡ ὀρθότερον 60, ἂν ἀπορρίψωμεν τὴν πρὸς τὸν Φίλιππον ἐπιστολήν, πρὸς δὲ τούτοις καὶ συλλογὴ τις προσιμίων καὶ ἐξ ἐπιστολαί, αἵτινες πλὴν τῆς πέμπτης ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ ἐξορίᾳ πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων. Καὶ περὶ μὲν τῆς γνησιότητος τῶν ἐπιστολῶν διαμφισβητεῖται, ἂν καὶ δὲν ὁμολογεῖται ἔτι ὑπὸ πάντων, ὅτι δικαίως τίθεται ἐν ἀμφισβόλῃ ἡ γνησιότης ἀπασῶν³⁾. Τῶν δὲ προσιμίων τὰ πλεῖστα μὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ προσίμια

¹⁾ Λουκιανού, Δημοσθ. Ἐγκώμιον 33. [τόμ. 3 σελ. 377].

²⁾ Πλούτ. ἐν 6. Δημοσθ. 30. Ζωσίμου 6. Δημοσθ. σελ. 302. Τὸ ψήφισμα κατὰ λέξιν παρὰ Πλούτ. 850 [τόμ. 1. σελ. 496 ἐκδ. Βερν.]. Ἐξ ἐκείνης τῆς εἰκόνης ἴσως προέρχονται ὁ ἐκ μαρμαροῦ ἀνδρὶς ἐν τῷ Βατικανῷ, ἡ χαλκὴ προτομὴ ἡ ἐν Ἐρκουλάνῳ καὶ ἡ ἐκ μαρμαροῦ κεφαλὴ ἐν τῇ ἐν Μονάχῳ Γλυπτοθήκῃ.

³⁾ Ὁ Blass, III, 383 κ. ἐ. καὶ ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 115, 541 κ. ἐ. ἀντιστρατεύεται κατὰ τῆς ὁλοσχεροῦς ἀπορρίψεως τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἀποδίδει μάλιστα τὰς δύο ἑκτενεῖς, τὴν 2αν καὶ 3ην, εἰς τὸν Δημοσθένην. Κατὰ τῆς γνησιότητος κηρύττεται ὁ Alb. Neupert, De demosthenicarum quae feruntur epistolarum fide et auctoritate. Lips. Diss. 1885. Παράδ. Susemihl, Alex. Liter. II, 581 κ. ἐ. Ὁ δὲ Quintil. X, 1, 107 κηρύττει διαρρήδην, ὅτι γνήσιαι εἶναι αἱ ἐπιστολαί.

γνησίων λόγων, ἄλλα δ' εἶναι σχολικά προγυμνάσματα, ἅτινα δὲν ἐγράψαν βεβαίως ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' εἶναι ἔργα τῶν μαθητῶν ἢ τῶν θιασωτῶν αὐτοῦ¹⁾. Τῶν δὲ λόγων περιεσώθησαν πάντες σχεδὸν οἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς γνήσιοι ὁμολογούμενοι. Ἀλλ' ὁ Πλούταρχος ἀναριθμᾷ εἰς 65 τοὺς γνησίους λόγους²⁾. ὥστε κατὰ τὴν μαρτυρίαν ταύτην στερούμεθα τεσσάρων, οἵτινες πιθανὸν εἶναι, ὅτι ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων κριτικῶν ὡς νόθοι, ὡς καὶ ὁ βεβαίως νόθος περὶ τοῦ μὴ ἐκδοῦναι Ἄρπαλον³⁾. Ἀλλὰ καὶ τῶν περισωθέντων λόγων πολλοὶ ἀπερρίφθησαν μετὰ μείζονος ἢ ἐλάσσονος πιθανότητος ὑπὸ τε τῶν νεωτέρων κριτικῶν καὶ ἐν μέρει καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

Διαιροῦνται δ' οἱ λόγοι εἰς εἴκοσι καὶ ἑπτὰ δημοσίους καὶ τριάκοντα καὶ τέσσαρας ἰδιωτικούς καὶ πρὸς τὴν διαίρεσιν ταύτην συμβαδίζει καὶ ἡ εἰς δικανικούς, συμβουλευτικούς καὶ ἐπιδεικτικούς διαίρεσις. Καὶ τῶν μὲν ἐπιδεικτικῶν ὁ Ἐπιτάφιος καὶ ὁ Ἑρωτικός εἶναι βεβαίως νόθοι καὶ δὴ δυσκόλως κατανοοῦμεν, πῶς ὁ τελευταῖος, ἐγκώμιόν τι τοῦ καλοῦ καὶ χαριεστάτου Ἐπικράτους, πλανηθεὶς κατήντησεν εἰς τοὺς λόγους ἐνὸς Δημοσθένους. Περὶ δὲ τῶν δημοσίων λόγων, τῶν τε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἀπαγγελλέντων, τῶν δημηγοριῶν, καὶ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἐπραγματεύημεν ἤδη ἐν τῷ βίῳ τοῦ ῥήτορος. Ἐν αὐτοῖς δ' εὐρίσκονται καὶ δύο πρὸς Ἀριστογείτονα, XXV καὶ XXVI, οἵτινες σχεδὸν ὑπὸ πάντων θεωροῦνται ὡς νόθοι⁴⁾. Παραδίδονται δ' ὡς δευτερολογίαι λεχθεῖσαι, ὅτε ἐπὶ

¹⁾ Ὁ Swoboda, De Demosth. quae feruntur proemiis, Vindob. 1887 ἀρνεῖται μὲν, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸν Δημοσθένην, ἰσχυρίζεται ὅμως, ὅτι ἐγράψαν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Παράδ. P. Uhle, De proemiorum collectionis quae Demosthenis nomine fertur origine.

²⁾ Ἡ ὑπὸ τοῦ Studemund ἐν Hermes II, 43 δημοσιευθεῖσα ἀναγραφὴ περιέχει 71 λόγους.

³⁾ Ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ὁ ὑπὲρ τῆς μὴ παραδόσεως τῶν ῥητόρων λόγος, ὁ ὑπὲρ τῶν ῥητόρων, ἀληθῶς ὑφίστατο. Ἴδε Blass, III, 59. Περὶ ἰδιωτικῶν λόγων ἀπολεσθέντων Ἴδε Schäfer, III, 2, 316.

⁴⁾ Περὶ τοῦ ἐπιταφίου ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐν Χαιρωνείᾳ Ἴδε ἀνωτέρω § 280.

Ἀλεξάνδρου ὁ Λυκοῦργος ἐδίωξε τοὺς κριθέντας ἀτιμίας δημαγωγούς. Καὶ ὁ μὲν Διονύσιος ἐν τῇ περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος συγγραφῇ (§ 57) ὑγιῶς κρίνων ὡμολόγησεν, ὅτι νόθοι εἶναι ἀμφότεροι οἱ λόγοι οὗτοι. Ἄν δέ τινες, ὡς ὁ Πλίνιος ἐν ἐπιστολῶν IX, 26 καὶ ὁ Λογγίνος ἐν τῷ περὶ ὕψους 27 καὶ ὁ Φώτιος ἐν σελ. 491 α 29, ὑπερμαχοῦσι τῆς γνησιότητος τοῦ πρώτου λόγου, βεβαίως παρήχθησαν ὑπὸ τῶν ἀληθῶς ἐπαγωγῶν κοινῶν τόπων, καὶ δὴ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν περὶ τῆς ἀξίας τῶν νόμων. Ἦττονος δὲ λόγου ἄξιοι εἶναι, ὡς εὐκατάληπτον, οἱ ἰδιωτικοὶ λόγοι, ἐξ ὧν ἄξιοι μάλιστα ἀναγνώσεως εἶναι ὁ κατὰ Κόνωνος (LIV) καὶ ὁ ὑπὲρ Φορμίωνος (XXXVI) ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους.

Ὁ δὲ νόθος λόγος Κατὰ Νεαίρας, ἐπιτρίπτου τινὸς ἐταίρας, εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιος ὡς παρέχων εἰκόνα τινὰ τῶν ἡθῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀνήκει δ' εἰς τοὺς λόγους τοὺς προερχομένους ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ οἴκου τοῦ Ἀπολλοδώρου καὶ στρέφεται κατὰ τοῦ Στεφάνου, ἐχθροῦ τινος τοῦ οἴκου τοῦ Ἀπολλοδώρου, ὃς συνοικήσας μετὰ τῆς ἐπιτρίπτου ἐκείνης ἐταίρας ἔλεγε ψευδόμενος, ὅτι νόμιμα ἦσαν τὰ ἐξ ἐκείνης γεννηθέντα τέκνα καὶ Ἀθηναῖοι πολίται.

Δυσχερὲς δ' εἶναι ἡ λύσις τοῦ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ἰδιωτικῶν λόγων ζητήματος, διότι ὁ μὲν Δημοσθένης αὐτὸς οὐδεμίαν ἀφορμὴν εἶχε πρὸς δημοσίευσιν αὐτῶν, πιθανῶς δὲ συνελέχθησαν καὶ ἐξεδόθησαν πάντες, πλὴν τῶν πέντε ἐπιτροπικῶν ²⁾, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ῥήτορος ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐκδοτῶν τῶν ἔργων αὐτοῦ

¹⁾ Τοὺς περὶ νοθείας τοῦ πρώτου λόγου λόγους, ἐκ τῶν πραγμάτων μάλιστα εἰλημμένους, πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ ἀσθενεῖς καὶ διὰ διορθώσεων νὰ ἄρῃ ὁ Weil ἐν *Revue de Philologie* 1882 σελ. 1-21 καὶ ἐν *Mélanges Renier* σελ. 17 κ. ἑ. Τάναντία ἱσχυρίζεται ὁ J. H. Lipsius, *Über die Unechtheit der ersten Rede gegen Aristogeiton* ἐν *Leipz. Studien* VI, 317-331. R. Wagner, *De priore quae Demosthenis fertur adversus Aristogitonem oratione*, Rost., Dissert. 1883.

²⁾ Εἶναι οἱ πέντε ἐκεῖνοι (XXVII-XXXI), οἵτινες ἴσως ὡς περὶ ἰδίων ὑποθέσεων πραγματευόμενοι ἐξεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους. Τοῦ τρίτου ἐν τούτοις τῶν λόγων τούτων ἡ γνησιότης ἀμφιβάλλεται ὑπὸ τινων. Ἴδε ἐκ τοῦ ἐναντίου Reichenberger, *Demosthenis tertiam contra Aphobum orationem esse genuinam*, Würzburg 1881.

ληφθέντες ἐκ τῶν ἀρχαίων τῶν οἰκῶν ἐκείνων, ὧν χάριν καὶ ἐγράψαν. Ἄλλ' ἐν τούτῳ ἴσως συνέβη καὶ τοῦτο, ὅπερ καὶ εὐκολον ἦτο, ὅτι οἱ κάτοχοι τῶν λόγων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ οἶκος τοῦ Ἀπολλοδώρου ¹⁾, παρέδωκαν εἰς τοὺς ἐκδότας καὶ τινὰς λόγους, οὓς ἄλλοι ῥήτορες ἔγραψαν ἐπὶ μισθῷ χάριν τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Οὕτω τινὲς τῶν ἰδιωτικῶν λόγων, ὡς ὁ πρὸς Κάλλιπον (LII), ὁ πρὸς Νικόστρατον (LIII), ὁ πρὸς Τιμόθεον (XLIX) ὁ δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους καὶ τούτου ἔτι ἕνεκα, διότι βεβαίως ἐγράφησαν, ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Δημοσθένης νεαρώτατος ἦτο, ἢ ἄλλοι ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὡς ὁ κατὰ Ὀλυμπιοδώρου (XLVIII), ὁ κατὰ Διονυσιοδώρου (LVI), ὁ κατὰ Θεοκρίνου (LVIII) καὶ ὁ (LIX) κατὰ Νεαίρας) ἐγράφησαν, ἐν ᾧ χρόνῳ σύμπασα ἢ προσοχὴ αὐτοῦ ἦτο τετραμμένη εἰς τὰ πολιτικά. Ἐν τινὶ δ' Ἐνδείξει κατὰ Θεοκρίνου, ἣτις εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς πολιτικῆς στάσεως τοῦ Δημοσθένους ἐπετιμᾶτο αὐτὸς οὗτος σφοδρῶς ὡς ἐν § 58 καὶ 42. Ἄλλοι δὲ πάλιν νοθεύονται ἐκ γλωσσικῶν καὶ λεκτικῶν λόγων ²⁾, ὥστε ὁ μὲν Βλάσιος τελευτῶν πλὴν τῶν ἐπιτροπικῶν, κατὰ Ἀφόβου Α (XXVII), κατὰ Ἀφόβου Β (XXVIII), πρὸς Ἀφόβον (XXIX), πρὸς Ὀνήτορα Α (XXX), πρὸς Ὀνήτορα Β (XXXI), δέκα μόνον ἔτι ἰδιωτικούς λόγους ὡς γνησίους ὁμολογεῖ τὴν ὑπὲρ Φορμίωνος

¹⁾ Οἱ ὑπὲρ τοῦ Ἀπολλοδώρου λόγοι εἶναι 8 (XLV, XLVI, XLVII, XLIX, L, LII, LIII, LIX), ὧν μόνον τὸν (XLV) κατὰ Στεφάνου Α ἀναγνωρίζει ὡς γνήσιον ὁ Blass. ¹⁾ Ide Sigg, Der Verfasser der neun angeblich von Demosthenes für Apollodor geschriebenen Reden ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Supplementsb. VI, 397 κ. ἐξ. Τῆς γνησιότητος τοῦ Α κατὰ Στεφάνου λόγου ὑπερμαχεῖ μετ' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ὁ Hüttner, Demosthenis oratio in Stephanum prior num vera sit inquiritur, Programm Ansbach 1895.

²⁾ Ἐν τῇ κατὰ Εὐέργου λόγῳ (XLVII) οἱ τελικοὶ λόγοι ἐκφέρονται πάντοτε διὰ τοῦ συνδίσμου ἵνα, οὐδέποτε δὲ διὰ τοῦ ὁ π ω ς. Ἄλλα γλωσσικὰ σημεῖα ἴδε παρὰ Sittl, Griech. Litt. II, 223. Παράδ. Paul Uhle, Quaestiones de orationum Demostheni falso addictarum scriptoribus, part. 2, Lips. 1883 καὶ 1886. Τινὲς τῶν νόθων ἰδιωτικῶν λόγων ὁμοιάζουν πρὸς ἀλλήλους ὡς πρὸς τὸ λεκτικόν, ὡς οἱ πρὸς Ἀπατούριον (XXXIII), πρὸς Φορμίωνα (XXXIV), κατὰ Διονυσιοδώρου (LVI) καὶ οἱ πρὸς Μακάρατον (XLIII), κατὰ Ὀλυμπιοδώρου (XLVIII), πρὸς Λάκριτον (XXXV). Κατὰ τῆς γνησιότητος τοῦ (XLVIII) λόγου κηρύττεται καὶ τοῦτο, ὅτι κατὰ τὴν σωζομένην στιχομετρίαν ἦτο γεγραμμένος ἐν διαφόρῳ, πολὺ μικροτέρῳ σχήματι.

(XXXVI), τὸν πρὸς Πανταίνετον (XXXVII), τὸν πρὸς Ναυσίμαχον (XXXVIII), τὸν πρὸς Βοιωτὸν περὶ τοῦ ὀνόματος (XXXIX), τὸν πρὸς Σπονδῖαν (XLI) τὸν κατὰ Στεφάνου (XLV), τὸν περὶ τοῦ Στεφάνου τῆς τριηραρχίας (LI), τὸν κατὰ Κόνωνος (LIV), τὸν πρὸς Καλλικλέα (LV) καὶ τὸν πρὸς Εὐθουλίδην (LVII), ἄλλοι δὲ καὶ πολὺ ὀλιγωτέρους ¹⁾).

285. Μελέτῃ τῶν περὶ τὸν Δημοσθένην. Ἡ δόξα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοσθένους ἐπέζησαν μακρὸν χρόνον καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Καὶ μετὰ μὲν τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ ἐφιάλτου τοῦ ἐκ τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς ἀνετέθη μὲν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, ἐν τῇ ἀγορᾷ κατ' εἰσῆγησιν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Δημοχάρους τῷ 280, ἐγράφη δὲ τιμητικὸν ψήφισμα ἀνομολογοῦν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ²⁾). Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον φαίνεται ἀκμάσασα ἐν Ἀθήναις σχολὴ ῥητορικῇ, ἧς οἱ μαθηταὶ ἐπειρῶντο νὰ γράψωσιν ἐν τῷ πνεύματι καὶ νὰ μιμῶνται τὸ λεκτικὸν αὐτοῦ. Εἰς τὴν σχολὴν δὲ ταύτην ὀφείλεται ἡ συλλογὴ καὶ διάδοσις τῶν λόγων τοῦ διδασκάλου καὶ ἐξ αὐτῆς προήλθον οἱ πλεῖστοι τῶν ὑποβολιμαίων λόγων καὶ ἴσως καὶ αἱ διασκευαὶ τῶν γνησίων ³⁾). Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ περιελήφθησαν μὲν τὰ ἔργα τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ καὶ ἀνεγράφησαν ἐν τοῖς καταλόγοις ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου ⁴⁾), ἀλλ' ἴδιαί μελέτῃ τῶν περὶ αὐτὸν δὲν ἐγένοντο, ὡς φαίνεται, αὐτόθι, ὡς οὐδὲ τῶν περὶ τοὺς ἄλλους πεζογράφους. Αἱ σπουδαῖαι δὲ μελέτῃ ἄρχονται ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων καὶ ἀνά-

¹⁾ Χρονολογικὴν ἀναγραφὴν τῶν γνησίων καὶ νόθων λόγων εὕρισκωμεν παρὰ Schäfer III, 2, 316.

²⁾ Τὰ κατὰ τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο ἴδε παρὰ Πλουτ. 850 [τομ. Ε'. σελ. 196 ἐκδ. Βερν.]. Περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ ῥήτορος [ἐν τῷ πρυτανείῳ], ἐν ᾗ παρίστατο περιεζωσμένος ἀμα τῷ ἱματίῳ καὶ ξίφει, ἴδε αὐτόθι σελ. 847 d [Ε', 188 ἐκδ. Βερν.].

³⁾ Ἐν αὐτῇ βεβαίως ἐγράφη καὶ ὁ παλαιός, ἐξ οὗ καὶ ὁ Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμμ. ἐπιστ. 4 καὶ 10 ἀντλεῖ, βίος, ἐν ᾧ ἀναγράφεται καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐγράφησαν οἱ διάφοροι λόγοι, κατὰ τοὺς ἄρχοντας βεβαίως τῇ βοήθειᾳ τῶν Ἀθησίων.

⁴⁾ Περὶ τούτου ἴδε Rehdanz παρὰ Schäfer III, 2, 317 κ. ἐξῆς.

γονται εἰς τὰς δύο ῥήτορας Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεᾶ καὶ Καί-
κίλιον τὸν ἐκ τῆς Καλῆς ἀκτῆς. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου περιῆλθον
εἰς ἡμᾶς αἱ περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος
καὶ Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμμαῖον πρώτη συγγραφαὶ σπου-
δαίως συντελοῦσαι εἰς τὴν αἰσθητικὴν κρίσιν καὶ εἰς τὸν ὅρισμὸν
τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγράφησαν οἱ λόγοι. Ὁ δὲ λεξικογράφος Ἀρ-
ποκρατίων ἀναφέρει ὑπομνήματα τοῦ Διδύμου εἰς Δημοσθένην ¹⁾.
Κατὰ τὰς μετὰ ταῦτα δὲ δύο ἑκατονταετηρίδας, καθ' ἃς ὁ Δημο-
σθένης ἐκαλεῖτο ἀπλῶς ὁ ῥήτωρ, ἦλθον εἰς φῶς αἱ κατὰ μέγα
μέρος ἐπὶ τοῦ Δημοσθένους στηριζόμεναι λεξικογραφικαὶ ἀνα-
γραφαὶ τῶν Ἀττικιστῶν, αἱ εἰδικαὶ συγγραφαὶ περὶ τοῦ χα-
ρακτῆρος τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους, οἷα ἡ σωζομένη μο-
νογραφία τοῦ Τιβερίου περὶ τῶν παρὰ Δημοσθένην σχη-
μάτων ²⁾ καὶ τέλος αἱ ὑποθέσεις τῶν διαφόρων λόγων. Κατὰ
τούτους χρόνους δὲ τούτους ἐπῆλθεν εἰς τοὺς ἐρμηνευτὰς ἡ γνώ-
μη νὰ πλάσωσι καὶ νὰ παρεμβάλωσιν εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς ³⁾,
ιδίως δ' εἰς τοὺς ὑπὸ πάντων ἀναγινωσκομένους τὸν περὶ τοῦ
στεφάνου, περὶ τῆς παραπρεσβείας, τὸν κατὰ Μειδίου καὶ τὸν κατὰ
Τιμοκράτους τὰ ἐπίσημα γράμματα, ὧν μόνον ἡ ἐπιγραφὴ ἐν αὐ-
τοῖς ὑπεδηλοῦτο. Ἰσως δὲ παρωρμήθησαν εἰς τὰς νοθεύσεις ταύ-
τας ἐκ τούτου, ὅτι εὖρον ἐν τισὶ τῶν ἰδωτικῶν λόγων, ὡς ἐν τοῖς
κατὰ Νεαίρας ⁴⁾, πρὸς Λάκριτον, πρὸς Πανταίνετον, κατὰ Στε-

¹⁾ Ἀρποκρατίων σελ. 73, 5 ἐκδ. Bekker [ἐν λέξει Γαμηλίους σελ. 77, 4
καὶ ἐν λ. ἐν θρύπτοις σελ. 114, 6 ἐκδ. Dindorf],

²⁾ Rhet. graeci II, 59 - 82 ἐκδ. Spengel.

³⁾ Ὁ W. Christ, Die Attikerausgabe des Demosth. 40 κ. ἐξ. ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ
ἐπίσημα ταῦτα γράμματα ἐν τοῖς μνημονευομένοις ἀνωτέρω λόγοις δὲν εὐρίσκοντο ἔτι ἐν
τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀττικοῦ καὶ ὅτι τὰ ἐν τῷ κατὰ Μειδίου οὐδ' εἰς αὐτὸν τὸν σχολιαστὴν
ἦσαν ἔτι γνωστά, ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἐπλάσθησαν οὐχὶ πρὸ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδας.
Ὁ Wortmann, De decretis in Demosthenis Aeschinea, Marburg 1877 ἀποδεικνύει,
ὅτι ταῦτα ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας.

⁴⁾ Τὰ ἐν τῷ λόγῳ κατὰ Νεαίρας, καὶ ἐν μέρει τὰ ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους καὶ
κατὰ Τιμοκράτους γράμματα εὐρίσκοντο ἐν τῷ ἀρχετύπῳ χειρογράφῳ, ὡς φαίνεται ἐκ
τῶν ἀριθμῶν τῶν στίχων. Περὶ τοῦ ἀξιοπίστου αὐτῶν ἴδε Riehemann, De l'ittis instru-

φάνου καὶ πρὸς Μακάρτατον, ἐν τοῖς περὶ κλήρου, ἀπὸ τῶν παλαιστάτων χρόνων παρεμβεβλημένα τοιαῦτα γράμματα. Διότι, ὅτι τὰ γράμματα τῶν δημοσίων ἐκείνων λόγων, ἅτινα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπεπλάνων τοὺς κριτικούς, κατὰ μέγα μέρος ἐπλάσθησαν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὑπὸ τῶν γραμματικῶν, θεωρεῖται σήμερον βεβαιότατον μετὰ τὰς λαμπρὰς ἀποδείξεις τοῦ Δρούσεν¹⁾ καὶ μόνον περὶ τούτου νῦν ἔτι πρόκειται, ὅποια βοηθήματα ἔσχον, ἐξ ὁποίων πηγῶν ἠρύσθησαν οἱ νοθευταὶ ἐκεῖνοι, ἵνα πλάσωσι τὰ γράμματα ταῦτα. Ἐκ τῶν ἐρμηνευτικῶν δὲ συγγραφῶν τῶν ἀρχαίων περιτῆλθον εἰς ἡμᾶς πλὴν τῶν ἐρμηνευτικῶν συγγραφῶν τῶν γραμματικῶν ἐκείνων αἱ ὑποθέσεις τοῦ ῥήτορος Λιβανίου καὶ τὰ σχόλια Ζωσίμου τοῦ Ἀσκαλωνίτου καὶ τοῦ γραμματικοῦ Οὐλπιανοῦ, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὰ παλαιότερα σχόλια τοῦ Μενάνδρου καὶ Ζήνωνος²⁾.

Τὰ χειρόγραφα τοῦ Δημοσθένους, ὥς ἔκ τινος ὑπογραφῆς διώρθωται ἐκ δύο Ἀττικανῶν ἐν τῇ Ἐπιστ. πρὸς Φιλ. ἐν τῷ Β καὶ Γ πιθανὸν φαίνεται, προέρχονται ἐκ τινος ἐκδόσεως, ἣν παρε-

mentis in Demosthenis quae fertur oratione adv. Neaeram, Lips. Dissert. 1886. Ἐξ ἐσωτερικῶν λόγων ἀποδεικνύει καὶ τὸ γνήσιον τῶν περὶ κλήρου νόμων τοῦ πρὸς Μακάρτατον λόγου ὁ Bürmann ἐν Rhein. Museum 32, 353 κ. ἐξ. ἀντιστρατευόμενος πρὸς τὸν Seeliger ἐν Rhein. Mus. 31, 176 κ. ἐξ. Τὰς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διατριβὰς συνέλεξε καὶ ἐξήτασεν ὁ Drerup, Über die bei den attischen Rednern eingelegten Urkunden ἐν τοῖς Jahrb. für klass. Phil. Supplementsb 24 (1898) 223 - 365.

¹⁾ Droysen, Die Urkunden in Demosthenes Rede vom Kranz ἐν τῇ Zeitschrift für Alt. 1839 N. 68 κ. ἐξ. μετ' ἐπομέτρων ἐν 1842 N. 2 - 4 (ἢ Kleine Schriften I, 95 κ. ἐξ.). Westermann, Untersuchungen über die in die attischen Reden eingelegten Urkunden ἐν τῇ Abhandl. der sächs. Gesell. I, 1 κ. ἐξ. 1850. W. Christ, Die Attikerausgabe des Demosth. ἐν τῇ Abhandl. der bayer. Akad. XVI (1882). R. Schöll Über attische Gesetzgebung ἐν τῇ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1886 σελ. 87 - 139. Ἦδη δὲ πρὸ τοῦ Droysen παρέρχον ἀπορίας καὶ πλείστας ἀσυνεπείας λύσεως προὐκάλουν τὰ γράμματα τοῦ περὶ τοῦ στεφάνου λόγου καὶ πρὸ πάντων οἱ ψευδώνυμοι ἀρχόντες αὐτῶν. Περὶ τούτων ἱστορικῇν τινα σύνοψιν παρέχει ὁ Drerup ἐνθ' ἀνωτέρω.

²⁾ Περὶ τῶν πηγῶν τῶν σχολίων ἴδε Dindorf ἐν τῇ ἐκδόμῳ τέρμῳ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ὀξφόρδης. Schunk, De scholiorum in Demosthenis orationibus fontibus, Koberger Programm 1879. Em. Wangrin, Quaestiones de scholiorum Demosthenicorum fontibus, Halle Dissert. 1883.

σκεύασε τὸ ἐν Ῥώμῃ βιβλιοπωλεῖον τοῦ Ἀττικοῦ. Εἰς ταύτην, ὥς φαίνεται, ἀνάγονται καὶ αἱ στιχομετρίαι ἐν τοῖς χειρογράφοις Σ, Υ, Β, F, περὶ ὧν ἴδε Christ, Die Attikusaussgabe des Demosth. ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. 1882 μετὰ διορθωτικοῦ ἐπιμέτρου ὑπὸ Bürmann ἐν Hermes XXI, 34 καὶ Burger ἐν Hermes XXII, 650 καὶ Stichometrische Untersuchungen zu Demosthenes und Herodot, Dissert. Erlangen 1892. Ἔνεκα δὲ τῶν γενομένων διασκευῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῆς μεταγραφῆς ἐκ παπύρων εἰς περγαμηνὰς προῆλθον δύο κλάδοι χειρογράφων, ἅτινα ἰδίως ἐν τῷ τρίτῳ Φιλίππικῳ διακρίνονται ἐκ τοῦ συντομωτέρου καὶ μακροτέρου κειμένου. Τὸ κύριον χειρόγραφον τῆς παλαιότερας παραδόσεως εἶνε ὁ κῶδιξ Σ=Παρισ. 2934 ἐκ μεμβρ. τοῦ X. αἰῶνος (ἐν φωτοτυπικῇ ἀνατυπώσει ἐν Παρισ. 1893). Εἰς τὸν ἄλλον δὲ κλάδον ἀνήκουσιν ὁ κῶδ. F=Μαρκιανὸς 416 ἐκ μεμβρανῆς τοῦ XI αἰῶνος καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ ἀντιγραφεὶς B=Μοναχ. (Βαυαρικὸς) 85 τοῦ XIII αἰῶνος, A=Μοναχ. (Αὐγουσταῖος) 485 ἐκ μεμβρ. τοῦ XII αἰῶνος. Περὶ τῆς σχέσεως τῶν χειρογράφων ἴδε Usener ἐν τοῖς Nachricht. der Götting. Gesell. 1892 σελ. 188 κ. ἐξ. Lipsius, Zur Textkritik des Demosthenes ἐν τῷ Bericht der Sächs. Gesell. der Wissensch. 1893, ἔνθα γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν νεωστὶ εὑρεθέντων παπύρων. Bethe, Demosthenis scriptorum corpus ubi et qua aetate collectum editumque sit, Index lectionum Rostock 1897. Πάπυρος περιέχων τὰ Προοίμια εὑρέθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ παλαιοῦ Ὁξυρύνχου ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ Grenfell-Hunt 1896)7).

Σχόλια. Τὰ σχόλια εἰς 18 λόγους ὑπὸ Οὐλπιανοῦ καὶ Ζωσίμου, ῥητορικά ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξεδόθησαν ἄριστα ὑπὸ Baiter—Sauppe, Orat. Att. II, 49—126. Κριτικὰ σημεῖα ἐν τῷ κατὰ Μειδίον ἰδίως εὐρισκόμενα ἀπέδειξεν ὁ W. Christ ἐν τῇ τοῦ Ἀττικοῦ ἐκδόσει 25 κ. ἐξ. καὶ ἐκ τοῦ Σ ὁ Weil ἐν Mélanges Graux σελ. 13—20. Ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Christ σελ. 11 κ. ἐ. ἀπεδείχθησαν ἐκ τῶν χειρογράφων καὶ διαιρέσεις τῶν κώλων γενόμεναι ὑπὸ τῶν ρητόρων Λαχάρους καὶ Κάστορος. ἴδε Walz, Rhet. Graeci III, 721 κ. ἐξ. καὶ Studemund, Pseudo—Castoris excerpta rhetorica, Breslau

1888 σελ. 23. Νέα σχόλια ἔκ τινος ἐν Πάτρῳ εὐρισκομένου χειρογράφου ἐξέδωκεν ὁ Σακελίων ἐν τῷ Bulletin de corresp. Hellénique 1877 σελ. 1 16. Ἀποσπάσματα ἔκ τινος σπουδαίου εἰδικοῦ λεξικοῦ τοῦ λόγου κατὰ Ἀριστοκράτους ἔκ τῶν παπύρων τοῦ Fajjum ἐξέδωκεν ὁ Blass ἐν Hermes 17, 148 κ. ἔξ. Γλώσσας ἔκ τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος 433 ἐξέδωκεν ὁ Rabe ἐν Rhein. Mus. 49 (1894) 625 κ. ἔξ. Παλαιὰ μὲν, ἀλλ' ἀνάξια λόγου σχόλια εἰς τὸν κατὰ Μειδίου περιέχει ὁ αὐτὸς πάπυρος, ἐν ᾧ εὐρίσκεται ἡ Ἀθηναίων πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἐκδόσεις· Editio princeps παρ' Ἀλδφ 1504. Κυρία ἔκδ. μετὰ μεταφράσεως καὶ σημειώσεων ὑπὸ Hieron. Wolf, Basiliae 1549 πολλάκις ἐπαναληφθεῖσα μετὰ σημειώσεων τοῦ Wolf, Taylor, Makland καὶ ἰδίων ἐξέδωκεν ὁ Reiske ἐν τοῖς Orat. graeci Lipsiae 1770· ἐπιδιορθωμένη ὑπὸ Schäfer, Lips. 1821, εἰς 5. τόμ. — ex recens. G. Dindorfii μετὰ τῶν σημειώσεων τῶν προτέρων ἐκδοτῶν καὶ σχολίων. Oxon. 1846 — 1851 εἰς 9. τόμ. Ἐκδόσεις μετὰ κριτικῶν σημ. ὑπὸ Bekker (1824), ὑπὸ Sauppe (1843) ἐν τοῖς Oratores Attici. Demosth. rec. Dindorf editio IV curavit Blass ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner. Εἰδικαὶ ἐκδόσεις· Demosth. adv. Lept. cum comm. perp. ed. F. A. Wolf, Halle 1790· in Midiam ed. Buttmann, edit. V Berol. 1862. Demosth. Contiones, de corona et de fals. legat. ed. Vömel, Lips. 1856 καὶ 1862. Weil, Les harangues 1873, Les plaidoyers politiques, Paris 1877 καὶ 1886 μετὰ κριτικῶν καὶ ἑρμην. σημειώσεων Demosth. de corona explic. Dissen, Gött. 1837· ed. Lipsius μετὰ κριτικῶν σημ. καὶ σχολίων Lips. 1876.

Λόγοι κατ' ἐκλογὴν μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Westermann — Müller — Rosenberg παρὰ τῷ Weidmann, ὑπὸ Rehdantz — Blass παρὰ Teubner, ὑπὸ Sörgel παρὰ τῷ Perthes. — Demosthenes Staatsreden nebst der Rede vom Kranz übersetzt mit Einl. und Anmerk. von Jacobs 2. ἔκδ. Leipz. 1833. (Ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐξεδόθη τῷ 1805, ἵνα δοθῇ εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς τυραννίας τοῦ Ναπολέοντος ἀπειλουμένους Γερμανοὺς νουθετικὴ τις εἰκὼν ἔκ τῶν ἀρχαίων χρόνων). — Index Demosthenicus compos.

Preuss, Lips. 1892. — B. Kaiser, Quaestiones de elocutione Demosthenica, Dissert. philol. Hallenses tom. XIII 1896.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδοσαν ὁ Ἡροκλῆς Βασιάδης, Δημοσθ. Φιλίππικοι μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἐν Κωνσταντ. 1848. Ν. Γ. Νικοκλῆς, Δημοσθ. Ὀλυνθ. Ἀθήνησι 1875. Ν. Γ. Νικοκλῆς, Δημοσθ. περὶ Εἰρήνης, περὶ τῶν ἐν Χερρόνῃσφι, περὶ Ἀλλοννήσου, ἐν Ἀθ. 1877. Κοκκινάκης, Δημοσθ. Ὀλυνθ. ἐν Κωνσταντινουπόλει. Σημειώσεις εἰς τοὺς Δημοσθένους Ὀλυνθ., Φιλίππ. περὶ Στεφ. περὶ Παραπρεσβ. πρὸς Λεπτίνην, κατὰ Μειδίου καὶ εἰς τὸν κατὰ Κτησιφῶντος τοῦ Αἰσχίνου μετὰ προλεγομ. ἱστορικῶν ὑπὸ Ν. Βάμβα, ἐν Ἀθήναις 1849. Γρηγ. Γ. Παπαδοπούλου, λόγος περὶ Δημοσθένους καὶ τῆς εἰκονογραφίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν τῷ ἔθνικῳ Μουσείῳ (νῦν) ἀνεκδότου κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1853].

δ'. Οἱ σύγχρονοι τοῦ Δημοσθένους.

Λυκοῦργος ¹⁾ ὁ Λυκόφρωνος ἐκ τοῦ παλαιοῦ γένους τῶν [Ἐτεο]βουταδῶν ἐγένετο πολλῶν ἀγαθῶν πρόξενος εἰς τὴν πόλιν ὡς πολιτικὸς καὶ ἄξιός τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτῆς διὰ τῆς συνετῆς καὶ δικαίας πολιτικῆς, ἣς ἐπροστάτει κατὰ τοὺς πονηροὺς ἐκείνους χρόνους, ὅτε αἱ Ἀθηναῖοι ἠπειλοῦντο ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς δεξιᾶς διοικήσεως τῶν προσόδων τῆς πόλεως, ἃς ἐπ' ἀγαθῷ αὐτῆς διώκει δώδεκα ὅλα ἔτη (338—326) κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπ' ἰδίᾳ εὐθύνη ὡς ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν, ὡς λέγομεν νῦν, ἢ, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, ὁ ἐπὶ τῇ διοικήσει, εἴτα δὲ ὑπὸ τῷ ὀνόματι φίλων, [διότι ὁ νόμος ἀπηγόρευε νὰ διέπη τὰ δημόσια ὁ χειροτονηθεὶς ἐπ' αὐτὰ ἐπὶ πλεον τῶν πέντε ἔτων]. Δὲν φαίνεται δ' ἐπιζήσας μακρὸν μετὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς διοικήσεως (326), διότι μανθάνομεν, ὅτι ὁ Δημοσθένης, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς παρέδωκαν τὰ τέκνα αὐτοῦ κατηγορηθέντος ἐπὶ καταχρῆσει δημοσίων χρημάτων [ὑπὸ τοῦ Μενεσαίχμου] εἰς

¹⁾ Πηγαί εἶναι ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Σουλδας.

τοὺς ἑνδεκα, ἐξ εὐνοίας πρὸς τὸν παλαιὸν ἑταῖρον ἐπέστειλε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι κατηγοροῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῇ πρὸς τὰ τέκνα τοῦ Λυκούργου διαγωγῇ, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μετανοήσαντες ἀρῆκαν αὐτά. Πολὺν δὲ χρόνον μετὰ τὸν θάνατον, ἦτοι τῷ 307, ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν οἱ πολῖται τὸν φόρον τῆς εὐγνωμοσύνης γράψαντες τὸ ψήφισμα, ὅπερ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦ Πλουτάρχου καὶ διὰ τινος ἐπιγραφῆς ¹⁾. Ἦτο ἄρα κατὰ ταῦτα ὁ Λυκούργος καὶ ἄριστος πολιτικός καὶ ἄριστος οἰκονομικός. Ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, ὅτε τὰ πάντα δημοσίᾳ διεπράττοντο ἐν Ἀθῆναις, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ τις ὡς πολιτικός, ἂν ἐστερεῖτο τῆς ῥητορικῆς δυνάμεως τοῦ λόγου, ἀφ' οὗ δὴ πᾶς πολιτικός ἀπεκαλεῖτο ἀπλῶς ῥήτωρ. Πρὸς τοῦτοις δ' ὁ Λυκούργος κύριον ἑαυτοῦ ἔργον θεωρήσας τὴν εἰς τὸ δικαστήριον εἰσαγωγὴν καὶ ἀπαράιτητον καταδίωξιν πάντων τῶν σφετεριστῶν καὶ τῶν προδοτῶν τῆς πόλεως εἶχεν ἀνάγκην ἀπόλυτον τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου. Ἐπαιδεύθη ἄρα τὴν ῥητορικὴν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκέκτηντο δέκα καὶ πέντε λόγους αὐτοῦ, ὧν τοὺς δύο εἶχεν εἶπη ὑπὲρ ἑαυτοῦ πρὸς αἰτιολογίαν τῶν οἰκονομικῶν ἑαυτοῦ ἀρχῶν. Εἰς ἡμᾶς δὲ περιῆλθεν εἰς καὶ μόνος λόγος ὁ κατὰ Λεωκράτους, ὃς μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἦταν ἐγκατέλειπεν ὡς δειλὸς τὴν πόλιν, ἐξ οὗ ὁ Λυκούργος ἔγραψεν εἰσαγγελίαν, ὅτε ἐτόλμησε τῷ 331 νὰ κατελθῇ. Ἡ κυρία δ' ἀρετὴ τοῦ λόγου κεῖται ἐν τῇ ἠθικῇ ἀγανακτήσει, ἥτις καταφαινεται ἀπανταχοῦ, καὶ ὁ κατηγορούμενος μετὰ πολλῆς τῆς δυσκολίας ἐξέφυγε τὴν θανατικὴν ποινὴν, διότι αἱ ψῆφοι τῶν δικαστῶν ἐδιχάσθησαν καὶ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὥρειλε κατὰ νόμον νὰ ὑπερισχύσῃ ἡ ἄλωσος. Εἰς τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἐνέπλεξεν ὁ ῥήτωρ πολλὰς γνώμας ποιητῶν καὶ δὴ (ἐν § 78) καὶ τὸν ὀνομαστὴν μὲν, ἀλλὰ κατεψευσμένον ἔρπον, ὃν ὤμοσαν οἱ

¹⁾ Ἰδε Πλουτ. 852 | τόμ. Ε'. σελ. 200 ἐκδ. Βερν.], Corp. Inser. att. II, 1, 140. Χαλιῆν εἰκόνα τοῦ Λυκούργου μνημονεύει ὁ Παυσανίας ἐν I, 8, 2. Περὶ τοῦ βάλθρου μετ' ἐπιγραφῆς Λυκούργος ὁ ῥήτωρ, μνημείου ἐκ τῶν βωμαϊκῶν χρόνων, ἴδε Corp. inser. att. III, 944.

Ἑλληνες πρὸ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης ¹⁾). Οὐ μόνον δ' ἐν τοῖς λόγοις κατεδείκνυνεν ὁ Λυκούργος τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ δξυδερκίαν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ συντάξει τῶν ἀπειραρίθμων νόμων, οὓς εἰσήγαγε καὶ οὓς ἀντιγράψαντες οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὸ τιμητικὸν ψήφισμα ἔστησαν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐκ τούτων δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἀποσπάσματα ²⁾).

Χειρόγραφα. Τὰ τῶν χειρογράφων ἔχουσιν ὡς καὶ παρ' Ἀνδοκίδῃ. Εἰδικαί ἐκδόσεις μεθ' ὑπομνήματος ὑπὸ Pinzger, Leip. 1834, [ὑπὸ Scheibe παρὰ τῷ Teubner 1857, 1871, 1880], ὑπὸ Rehdanz, Leipz. 1876. Κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Thalheim, Berl. 1880.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδωκε τὸν λόγον ὁ Κοραῖς, μετὰ τοῦ βίου τοῦ ῥήτ. ἐκ τοῦ Πλουτ., ἐν Ἀθ. 1840, καὶ ὁ Γ. Σωτηρίου μετ' εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων ἐν Ἀθήναις 1882. Τοῦ ἰδίου ἴδε διορθώσεις εἰς Λυκούργον ἐν τῇ Ἐπιστολῇ φιλολογικῇ, ἥτοι ἐν ἐριμνευτικῇ καὶ κριτικῇ παραχορηγήμασι, ἐν Σάμφ 1883 ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τυπογραφείῳ].

287. Ὁ δ' Αἰσχίνης (389 — 314) ³⁾ ἦτο υἱὸς χρηστῶν μέν, ἀλλὰ πτωχῶν γονέων, τοῦ γραμματοδιδασκάλου Ἀτρομήτου, οὗ τὸ ὄνομα μετέβαλον οἱ φιλοσοῖδοι ἐχθροὶ Τρόμητα αὐτὸν ἀποκαλέσαντες ⁴⁾, καὶ τῆς Γλαυκοθέας, ἥτις ὡς ἱέρεια, τελέστρια, τῶν μυστηρίων ἐπορίζετο τὰ τοῦ βίου. Κατὰ τὴν ἡλικίαν

¹⁾ Ὅτι ὁ ὄρκος, ὅστις ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Διοδώρου ἐν XI, 29, νόθος ἦτο, ἰσχυρίζετο αὐτὸς ὁ Θεόπομπος κατὰ τὸν Θέωνα ἐν ταῖς Προγυμνάσμασι σελ. 67, 21 τοῦ β'. τόμου τῆς ἐκδ. τοῦ Spengel, Rhet. Graeci.

²⁾ Corp. inser. att. II, 162. 168. 173. 176. 180. 202.

³⁾ Πλὴν τοῦ Πλουτ. ἐν β. X. ῥητόρων, κεφαλαίου τινὸς τοῦ Φίλοστράτου ἐν I, 18 καὶ δύο ἄρθρων τοῦ Σουΐδου ἔχομεν πρὸς τοῖς τοῖς βίους Ἀπολλωνίου τινὸς καὶ ἀνωμόμου τινός. Τὰ τοῦ βίου τοῦ Αἰσχίνου παρεμφερήθησαν ὑπὸ τῶν διασυρμῶν τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ περὶ τοῦ στεφάνου 129 κ. ἐ., ὧν τὸ ἀξιόπιστον μειοῦται ἔνεκα τούτου, ὅτι ἐν τῇ περὶ Παραπρεσβείας οὐδὲν ἔγχοις τῶν πλείστων λοιδοριῶν ἀπαντᾷ. Προτομὴ τοῦ Αἰσχίνου φέρουσα τὸ ὄνομα εὐρίσκεται ἐν τῇ Βατικανῇ, ἀνδριᾷ δ' ἐκ τοῦ Ἐρχουλάνου ἐν τῇ μουσεῖῳ τῆς Νεαπόλεως καὶ τούτου πανομοιότυπον παραθέτομεν ἐν τῇ ἐν τέλει τοῦ β'. τόμου πίνακι.

⁴⁾ Δημοσθένους περὶ τοῦ στεφάνου 129.

δ' ἦτο κατὰ τι πρεσβύτερος τοῦ Δημοσθένους, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀντιτέχνου. Ἐπειδὴ δ' αὐτὸς ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου 49 λέγει, ὅτι τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον ἔτος ἦγεν, ὅτε ἐδικάζετο ἡ περὶ τῆς παραπροσθείας δίκη, ἀναγκαίως ἐγεννήθη κατὰ τὸ 389¹⁾. Ἐφρόντισε δὲ περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν τριῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ πατήρ καὶ τὸν μὲν Φιλοχάρην ἀπέδειξε ἀγγειογράφον, τὸν δ' Ἀφόβητον γραμματέα²⁾. Ὁ δ' Αἰσχίνης τὸ μὲν πρῶτον ἐγένετο γραμματεὺς, ἐπειδὴ δ' ἦτο λαμπρόφωνος, ἐτράπη ἐπὶ τὴν ὑποκριτικὴν καί, ἐπειδὴ μόνον τριταγωνιστοῦ πρόσωπα ἡδύνατο νὰ υποκρίνηται, ἐγκατέλιπε καὶ τὸ θέατρον καὶ τραπεῖς εἰς τὸν δημόσιον βίον ἐγένετο ῥήτωρ καὶ πολιτικὸς πολεμήσας πρότερον ἐνδόξως ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὡς στρατιώτης. Ἀνέβη δὲ τὸ πρῶτον ἐπὶ τὸ βῆμα τῷ 348 μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ὀλύνθου, ἵνα πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ συναγάγῃσι πρέσβεις ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, μεθ' ὧν νὰ συμβουλευθῶσι περὶ τοῦ πρὸς Φίλιππον πολέμου³⁾. Ἐν τούτοις ταχέως μετέστη ὅλως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν φίλων τῆς εἰρήνης, οἵτινες ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Εὐβούλου τασσόμενοι ἐπειρῶντο πάσῃ μηχανῇ νὰ ἐξεύρωσι τρόπον τινά, δι' οὗ ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν πολιτικῶν περιπλοκῶν. Ὡς δὲ προλαβόντες εἵπομεν ἐν τοῖς περὶ τοῦ Δημοσθένους, αὐτὸς πρὸ πάντων συνετέλεσεν ὡς πρεσβευτῆς εἰς κατόρθωσιν τῆς Φιλοκρατείου εἰρήνης τῷ 346 καὶ διὰ τοῦτο ὤφειλεν ἔπειτα ν' ἀπολογηθῇ ὡς ἐξαπατήσας τὸν ὄῃμον. Καὶ τοῦ μὲν Τιμάρχου, ὃς ἐγένετο ὁ πρῶτος κατήγορος αὐτοῦ, ἀπηλλύγῃ εὐτυχῶς κατηγορήσας αὐτοῦ, ὅτι παρὰ τὸν νόμον ἐδημηγόρει ὡς πόρνος, ἀλλ' εἶτα ἀγωνιζόμενος πρὸς τὸν Δημοσθένην μόλις πως ἐξέφυγε τὴν καταδίκην τῷ 343 διὰ τὴν δύναμιν τῶν συνηγόρων αὐτοῦ Εὐβούλου, Φωκίωνος καὶ Ναυσικλέους. Τῷ δὲ 339 σταλεῖς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς πύλα-

¹⁾ Ὅτι ἦτο πρεσβύτερος πῶς τοῦ Δημοσθένους, ὑποδηλοῖ αὐτὸς ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος 2.

²⁾ Κατὰ τὸν Δημοσθένην ἐν τῷ περὶ τῆς Παραπροσθείας 249 υπογραμματεῖς ἦσαν τὸ πρῶτον οἱ ἀδελφοί, μετὰ ταῦτα δ' ἐχειροτονήθησαν γραμματεῖς.

³⁾ Δημοσθ. περὶ τῆς Παραπρ. 10 καὶ 303.

γόρας εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συμβούλιον ἐγένετο αἷτιος ἐν τῇ ἀμβλυωπία αὐτοῦ νὰ περιέλθωσι τὰ ἑλληνικὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Φιλίππου, διότι προεκάλεσε τὴν τιμωρίαν τῶν Ἀμφισσαίων. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην τῷ 338 ἡ μὲν φιλειρηνικὴ μερίς, ὡς εὐκατάληπτον, ἀπώλεσε τὸ ἀξίωμα αὐτῆς, αὐτὸς δὲ κατὰ μικρὸν ἐνέπεσεν εἰς τὴν ὑποψίαν, ὅτι δεκασθεις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου προέδωκε τὴν πατρίδα. Τῆς δὲ δυσμενείας τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ἔλαβε πείραν τῷ 330 κατὰ τὴν δίκην, ἣν ἐκίνησε κατὰ τοῦ Κτησιφῶντος γράψας γραφὴν παρανόμων, ὅτε πάντα τὰ μέσα τῆς Ῥητορικῆς μεταχειρισθεις κατὰ τοῦ Δημοσθένους δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποδειχθῇ ἀντάξιός τοῦ ἀντιπάλου καὶ οὐδὲ τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων μετέλαθεν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τοῦτο περιέπεσεν εἰς ἀτιμίαν καὶ ἀπώλεσε τὸ δικαίωμα τοῦ δημηγορεῖν, ἐγκατέλιπε τὰς Ἀθήνας καὶ ἔφυγε τὸ μὲν πρῶτον εἰς Ἐφεσον, βραδύτερον δ' εἰς Ῥόδον καὶ Σάμον. Ἐν Ῥόδῳ δ' ἠνέφξε σχολεῖον Ῥητορικῆς¹⁾ καὶ εὐδοκίμησε τοσοῦτον, ὥστε οὔτε μετὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐπὶ ξένης ἐν ἡλικίᾳ πέντε καὶ ἐβδομήκοντα ἐτῶν²⁾).

Ὁ Αἰσχίνης ὀφείλει τὴν παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις φήμην αὐτοῦ εἰς τὴν σύγκρουσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἔνδοξον ἀντίπαλον Δημοσθένην. Διότι τρεῖς μόνον λόγοι αὐτοῦ περισώθηκαν καὶ δὴ οἱ λεχθέντες ἐν ἐκείναις ταῖς δίκαις, ἐν αἷς ἀντίπαλος αὐτοῦ ἦτο ὁ Δημοσθένης. Ἐσώθηκαν δὲ καὶ οὗτοι ἕνεκα τῆς προσοχῆς, ἥτις ἐδίδετο καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους εἰς τοὺς ἀντειπόντας εἰς τὸν περὶ τῆς παραπρεσβείας καὶ τὸν περὶ τοῦ στεφάνου λόγους τοῦ

¹⁾ Ἴδε Πλούτ. 840 d [τόμ. ε', σελ. 169 ἐκδ. Βερν I, Φιλόστρατ. καὶ Σουλδαν. Ὁ ἀνώνυμος βιογράφος λέγει, ὅτι ἠρνήθη νὰ διδάξῃ τοὺς Ῥοδίους τὴν Ῥητορικὴν εἰπών, ὅτι οὐδ' αὐτὸς οἶδε, καὶ οὕτω κατήντησε γραμματοδιάσκαλος ὡς ὁ πατήρ.

²⁾ Ἐβδομήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἐγένετο κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον, ὃς ὁμῶς συνδίδει τὴν μαρτυρίαν ταύτην πρὸς ἄλλην ψευδῇ, ὅτι ἐτελεύτησεν ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Ἀντιπάτρου, κατὰ λυθείσης τῆς πολιτείας, ἐξ οὗ ἀληθῶς καὶ ἡ πρώτη μαρτυρία ἀποβαίνει ἀμφίβολος.

Δημοσθένους. Τούτου δ' ἕνεκα θεωροῦνται καὶ σήμερον οἱ λόγοι οὗτοι μεγίστου λόγου ἄξιοι.

Εἶναι δ' οἱ λόγοι οὗτοι ὁ κατὰ Τιμάρχου (1), ὁ περὶ παρὰ πρεσβείας (2) καὶ ὁ κατὰ Κτησιφώντος (3). Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀφορμῆς αὐτῶν εἵπομεν ἤδη ἐν τοῖς περὶ τοῦ Δημοσθένους. Περὶ δὲ τῆς ἀξίας κρίνοντες εὐρίσκομεν, ὅτι ὁ μὲν πρῶτος ἐμποιεῖ μὲν ἀρῆς ἐντύπωσιν ἕνεκα τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ, ἀνεγινώσκετο ὁμῶς, ὡς φαίνεται, πολὺ κατὰ τοὺς παλαιούς χρόνους, διότι δὴ παρενέβαλον εἰς αὐτὸν καὶ γράμματα οἱ γραμματικοί, ὡς εἰκός, πλάστῃ. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ, τῷ κατὰ Κτησιφώντος, καίπερ μεταχειρισθεὶς πάντα τὰ βαρέα ῥήματα ὁ Αἰσχίνης, δὲν ἡδυνήθη ὅμως νὰ φανῇ ἐφάμιλλος πρὸς τὴν καταπληκτικὴν ῥητορικὴν δύναμιν τοῦ Δημοσθένους ¹⁾. Ἀξίος δὲ μάλιστα λόγου εἶναι ὁ δεύτερος λόγος, ὃν καὶ ἔμπειρός τις τῆς ῥητορικῆς Ἀγγλος, ὁ Λόρδος Βρούγχαμος κηρύττει ὡς τὸ ἄριστον ἔργον τοῦ Αἰσχίνου. Ἐκυκλοφορεῖτο δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἄλλος τις λόγος ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ ῥήτορος, ὁ Δηλιακὸς ἐπιγραφόμενος, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο νόθος ²⁾, διότι δὴ ὁ Ἀρεῖος Πάγος ἠκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Αἰσχίνου ὡς συνηγόρου τῶν Ἀθηναίων ἐν Δῆλῳ καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐχειροτόνησε τὸν Ὑπερείδην, ὃς συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς πόλεως. Αἱ δὲ δώδεκα σωζόμεναι ἐπιστολαὶ εἶναι ἀνάξιοι λόγου καὶ φαίνονται ὡς σχολικὰ προγυμνάσματα ³⁾.

Χειρόγραφα. Τὰ χειρόγραφα τοῦ Αἰσχίνου, ἅτινα ἀνάγονται εἰς ἓν σπουδαίως διεσκευασμένον ἀρχέτυπον, χωρίζονται εἰς δύο τάξεις, πρὸς ἃς συνδέεται καὶ τρίτη τις κεκολοβωμένη. Τὴν συγγένειαν αὐτῶν πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὁ Ortner, kritische Untersuchungen zu Aischines' Reden, München 1886 ἐν σελ. 23. Ἀπόσπασμά τι

¹⁾ Ὁ λόγος τοῦ Αἰσχίνου φαίνεται συγγραφῆς κατὰ τὸν χρόνον, ὅτε ἐδόθη ἡ γραφή, πρὸ τῶν εὐθυνῶν τοῦ Δημοσθένους. Ἰδὲ Blass III, 2, 183 κ.εξ. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Weidner ὁ θερμὸς ὑπερμαχος τῆς πολιτικῆς τοῦ Αἰσχίνου, ἡμολογεῖ, ὅτι ἀναγκαστικὸν τις τοὺς δύο λόγους ἀναμνησκαται τῆς μάχης τῶν νάνων πρὸς τοὺς γίγαντας.

²⁾ Φιλολογ. ἐν β. Σοφιστῶν I, 18, 4.

³⁾ Ὁ Φώτιος ἐν Βιβλ. 490 α 34 καὶ 20 α 8 δύο μόνον λόγους μνημονεύει, ὁ δὲ Φιλολογ. ἐνθ' ἀνωτέρῳ δὲν ἀναφέρει ἀριθμὸν τινα.

τοῦ τρίτου λόγου 178—186 περιέχει πάπυρός τις ἐκ Fajjum, περὶ οὗ ἴδε Hartel, Griechische Papyri, Wien 1886. σελ. 45.

Σχόλια περιεσώθησαν σχετικῶς καὶ ἱκανὰ καὶ ἄξια λόγου. Ἀριστα ἐπεξεργάσθη καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτὰ ὁ Ferdin. Schulz ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Αἰσχίνου. Τὸ κύριον αὐτῶν μέρος ἀποτελοῦσι τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ἀσπασίου καὶ Ἀπολλωνίου. Ἴδε καὶ Ferd. Schulz ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 93 (1866) 289—315. Ὁ Freyer, De Scholiorum Aeschineorum fontibus ἐν τοῖς Leipz. Studien V, 239—392 ἀποδεικνύει, ὅτι κυρία πηγὴ αὐτοῦ εἶναι οἱ Ἀττικισταὶ Ἀῖλιος Διονύσιος καὶ Πανσανίας.

Ἐκδόσεις ὑπὸ Reiske, Lips. 1771 μετὰ τῶν σημειώσεων τοῦ Hieron. Wolf. Taylor, Markland.—ὑπὸ Bremi μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων εἰς 2 τόμ. Turici 1823· ὑπὸ Ferd. Schulz μεθ' ὑπομνήματος 3^η ἐκδ., Lipsiae 1865. Κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Weidner, Berol. 1872. Ἑρμηνευτικὴ ἔκδοσις τοῦ κατὰ Κτησιφῶντος ὑπὸ Weidner παρὰ Weidmann, Berl. 1878.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔγραψε σημειώσεις εἰς τὸν κατὰ Κτησιφῶντος, αἵτινες περιλαμβάνονται ἐν ταῖς σημειώσεσιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους, ὁ Ν. Βάμβας].

288. Ὁ δ' Ὑπερείδης ¹⁾ ὁ Γλαυκίππου ἐκ τοῦ δήμου Κολλυτοῦ ἦτο μετὰ τοῦ Δημοσθένους ἐκ τῶν κυρίων προμάχων τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, ἀλλ' ἐν ταύτῃ καὶ φίλος τῶν ἐταίρων καὶ τῶν συμποσιακῶν ἀπολαύσεων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπέβη μόνιμον πρόσωπον τῆς νέας κωμωδίας ²⁾. Διδαχθεὶς τὴν ῥητορικὴν ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους ³⁾ ἐτόλμησε νὰ κινήσῃ δίκην κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ

¹⁾ Τὸν παρὰ Πλουτάρχῳ βίον καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Σουίδου ἴδε παρὰ Westermann, Biographia Graeci, 312—316.

²⁾ Ἴδε Ἀθην. VIII, 341 e ἐνθα διασύρεται ὡς ὁ ψοφάγος [οὐχὶ ἐχθροποώλης, ὡς γράφει ὁ συγγραφεὺς] καὶ καθ' ἡμέραν τὴν ἀγορὴν περιερχόμενος, τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἐχθροπώλας πλουτίζων. Τὰς τέσσαρας ἐτάϊρας, ἃς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεὶ καὶ ἐν Ἐλευσίνῃ εἶχεν, μνημονεύει ὁ Ἀθην. ἐν XIII, 590 c.

³⁾ Ἐν ταύτῃ λέγεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου 848 b [τόμ. ε'. σελ. 191 ἐκδ. Βερν.] ἀκροατὴς τοῦ Πλάτωνος, [οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ Λυκούργου ὡς λέγει ὁ συγγραφεὺς, διότι ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ λέγεται· ἀκροατὴς δὲ Πλάτωνος γενόμενος τοῦ φιλοσόφου ἅμα Λυκούργῳ].

συμμαχικοῦ πολέμου κατὰ τοῦ τότε πανισχύρου πολιτικοῦ Ἀριστοφῶντος ¹⁾. Τὰς δὲ πολιτικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς κατέστησε φανεράς ἐν τῇ περὶ προδοσίας δίκη τοῦ Φιλοκράτους, οὗ τῆς καταδίκης ἐγένετο αἴτιος. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου καὶ ἐξῆς ἐμάχετο ὡς ἀτρόμητος καὶ ἀφιλοκερδὴς φιλόπατρις μετὰ τοῦ Δημοσθένους πρὸς τοὺς ὀνητοὺς προδότας τῆς πατρίδος, ἕως οὗ οὐ μόνον ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτοῦ ἐν ταῖς τοῦ Ἀρπάλου, ἀλλὰ καὶ ὡς κατήγορος αὐτοῦ παρῆλθεν. Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν τούτου ἐγένετο αὐτὸς ὁ κεκηρυγμένος ἀρχηγὸς τῆς μερίδος, ἀλλ' ἀτυχῶς ὁ θάνατος ὑπῆρξε μετὰ τὴν ἀτυχῇ ἔκβασιν τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου ἢ ἀμοιβὴ τῆς φιλοπατρίας αὐτοῦ. Διότι καταδιωκόμενος ἔφυγεν εἰς Αἰγίναν, ἀλλ' ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τοῦ ὑποκριτοῦ Ἀρχίου καὶ ἤχθη πρὸ τοῦ Ἀντιπάτρου, ὃς διέταξε ν' ἀποκόψωσι τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καὶ εἴτα σκληρῶς νὰ φονεύσωσι τῷ 322 ²⁾. Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἄταφον ῥιφθὲν βραδύτερον ἔκαυσαν καὶ ἐκόμισαν τὰ ὀστέα εἰς Ἀθήνας, ἔνθα κατέθεσαν ἐν ταῖς πατρώοις τάφοις πρὸ τῶν Ἰππιδῶν λεγομένων πυλῶν.

Ὡς ῥήτωρ ὁ Ὑπερίδης μεγάλως ἐτιμᾶτο. Ἐπῆνουν δ' αὐτοῦ τὴν χάριν, ὡς τοῦ Δημοσθένους τὴν δεινότητα. Καὶ ὁ μὲν συγγραφεὺς τῆς περὶ ὕψους συγγραφῆς ἐν § 34 παραβάλλει αὐτὸν πρὸς πένταθλον ὡς κεκτημένον τὰς πέντε ἀρετὰς ἐν ταύτῳ, τὴν χάριν, τὸ μέγεθος, τὸν ἀστείσμον, τὴν πανουργίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν, ἄλλοι δὲ καὶ ὑπέρτερον τοῦ Δημοσθένους ἐθεώρουν αὐτόν ³⁾. Ἐκ τούτου εἰς τῶν ῥωμαίων θαυμαστῶν αὐτοῦ, ὁ ῥήτωρ Μεσσάλας Κορβίνος, μετέφρασε τὸν ὑπὲρ τῆς Φρύνης λόγον αὐτοῦ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ Κικέρων τὸν περὶ τοῦ στεφάνου τοῦ Δημοσθένους. Ὅπόσον δὲ δεξιῶς καὶ ἐλευθέρως συνηγόρει ὑπὲρ τῶν ὑπόπτων ἐνίοτε πελατῶν καὶ πελατίδων αὐτοῦ, ἀποδεικνύει τὸ περὶ τῆς καλῆς Φρύνης ἀνέκδοτον. Ὡς δὴλα δὴ οἱ

¹⁾ Ὑπερίδου, ὑπὲρ Εὐξενίππου 38.

²⁾ Κατ' ἄλλους (Πλουτ. 849 b [τόμ. ε', σελ. 192 ἐκδ. Βερν.]) βασανιζόμενος διέφαγε τὴν γλῶσσαν, ἵνα μὴ δυνήθῃ νὰ ἐξείπῃ μηδὲν τῶν τῆς πόλεως ἀπορρήτων.

³⁾ Πλουτ. 849 d [τ. α', σελ. 193 ἐκδ. Βερν.].

ἄλλοι ῥήτορες, ἵνα διεγείρωσι τὸν ἔλεον τῶν δικαστῶν, ἐπεδείκνυν εἰς αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τὰ κλαίοντα τέκνα τοῦ κατηγορουμένου, οὕτως αὐτὸς ἐν τῇ δίκῃ τῆς ἐταίρας Φρύνης περιβόρῃξας ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τὴν ἐσθῆτα αὐτῆς ἐπέδειξε γυμνὰ τὰ στέρνα, ἵνα διὰ τῆς καλλονῆς κινήσῃ εἰς ἔλεον τοὺς δικαστάς ¹⁾.

Ἐφέροντο δ' ἐν τῇ ἀρχαιότητι 77 λόγοι αὐτοῦ, ὧν οἱ 52 ἐθεωροῦντο γνήσιοι ὑπὸ τῶν κριτικῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μαθθίου Κορδίνου, ὡς φαίνεται, ὑπῆρχεν ἐν Ὁφεν χειρόγραφόν τι περιέχον τοὺς λόγους τούτους, ὅπερ ὅμως, ἂν πάντως ἀληθὴς εἶναι ἡ μαρτυρία αὕτη, ἀπώλετο βραδύτερον, καὶ οὕτω ἐπὶ μακρὸν χρόνον οὐδὲν πλέον περὶ τοῦ ῥήτορος ἠπιστάμεθα, ἢ μόνον ὅ,τι οἱ ἀρχαῖοι περὶ αὐτοῦ ἐδίδασκον, ἕως οὗ κατὰ τὴν τελευτῶσαν νῦν ἑκατονταετηρίδα προέκυψαν εἰς φῶς ἐκ τῶν τάφων τῶν ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ Θηβῶν οἱ ἐξῆς ἐξ λόγων κατὰ Δημοσθένους ὑπὲρ τῶν Ἀρπαλείων, ὑπὲρ Λυκόφρονος ἀπολογία, ὑπὲρ Εὐξενίππου ἀπολογία πρὸς Πολύευκτον, ἐπιτάφιος, κατὰ Ἀθηνογένους, κατὰ Φιλιππίδου. Ἐκ τούτων ἐντελῶς πλήρεις περιεσώθησαν ὁ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μεγάλως τιμώμενος λόγος ²⁾ κατὰ Ἀθηνογένους τοῦ μυροπώλου, κατηγορία τις δι' ἀπατηλοὺς χειρισμοὺς ἐν ἐμπορικῇ τινι συναλλαγῇ, καὶ ἡ ὑπὲρ Εὐξενίππου ἀπολογία πρὸς Πολύευκτον. Εἰς τὸν τελευταῖον δὲ τοῦτον λόγον, ὃς ἐλέχθη ὡς δευτερολογία ἐν τινι περὶ τὸν μεταξὺ τοῦ 330 καὶ 324 χρόνον ἐκραγείσῃ δίκῃ διὰ τὴν διανομὴν τῶν χωρῶν τοῦ Ὄρωποῦ, ἐμπλέκονται πολλοὺ λόγου ἄξιοι ἀνακοινώσεις περὶ προηγηθεισῶν δικῶν. Πλείονος δὲ λόγου ἄξιος εἶναι ὁ Ἐπιτάφιος, ὃν ὁ Ὑπερίδης εἶπεν, ἵνα ἐγκωμιάσῃ τοὺς ἐν τῷ Λαμιακῷ πολέμῳ πετόντας, ἰδίως τὸν στρατηγὸν Λεωχά-

¹⁾ Ἀθην. XIII, 590 b. Ἀλλ' ὁ κωμικὸς Ποσειδίππος, ὃς ἀνεδίδαξεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὴν δίκην τῆς Φρύνης, οὐδὲν φαίνεται γινώσκων περὶ τοῦ τεχνάσματος ἐκείνου τοῦ ῥήτορος. Ἰδὲ Ἀθην. XIII, 591 b.

²⁾ Λογγίνου περὶ Ὑφους 34. Ὁ εἰς ἡμᾶς περιελθὼν λόγος εἶναι ὁ πρῶτος τῶν δύο ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ λεχθέντων λόγων.

ρην, οὗς εὐδαίμονας ἀποκαλεῖ διὰ τὴν ἔνδοξον αὐτῶν τύχην καὶ διὰ τὴν τιμητικὴν θεξίωσιν, ἧς θὰ τύχωσιν ἐν Ἀδου κάτω ¹⁾).

Ὁ τοὺς τρεῖς πρώτους λόγους περιέχων πάπυρος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Harris καὶ Arden. Εἰς τοὺς λόγους τούτους προσετέθησαν βραδύτερον (τῷ 1856) ὁ Ἐπιτάφιος ἐκ τοῦ ἐν Λονδίῳ παπύρου Stobart καὶ νεωστὶ ὁ κατὰ Ἀθηνογένους δημοσιευθεὶς ὑπὸ Rénvillout ἐν τῇ Revue égyptologique τόμ. VI (1891). Τελευταῖος δ' ἐγένετο γνωστὸς ὁ κατὰ Φιλίππιδου ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Kenyon, Class. texts, London 1891 σελ. 42 – 55. Καὶ τὸ μὲν ὄνομα τοῦ συγγραφέως δὲν ἐπιγράφεται, ἀποδίδεται ὁμοῦς ὁ λόγος εἰς αὐτόν, διότι ἐκ τοῦ Ἀθηναίου III, 552 d μανθάνομεν, ὅτι ὁ Ὑπερεΐδης ἠγόρευσεν ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ. Ἀλλ' ὁ Ribbeck ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 1892 σελ. 44 κ. ἔξ. ἀποδίδει τὸν λόγον οὐχὶ εἰς τὸν Ὑπερεΐδην, ἀλλ' εἰς τὸν Δημοχάρην ἢ ἄλλον τινά.

Ἐκδόσεις τῶν ἀπάντων ὑπὸ Blass ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner.

289. Ὁ δὲ Δεῖναρχος ²⁾, ὁ υἱὸς Σωστράτου τοῦ Κορινθίου, ἦλθε νεαρὸς ἔτι εἰς Ἀθήνας τῷ 342 καὶ ἔζη ἐνταῦθα ὡς ξένος γράφων λόγους ὑπὲρ τῶν βουλομένων, ὡς ὁ Λυσίας καὶ ὁ Ἰσαῖος. Πικρασε δὲ κυρίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπὶ Δημοτρίου τοῦ Φαληρέως, ὅτε ἐξέλιπον πλέον οἱ μεγάλοι ῥήτορες. Μετὰ ταῦτα δ', ὅτε κατελύθη ἡ ἐν Μουνυχίᾳ φρουρά, κατηργαρηθεὶς, ὅτι ξένος ὢν συνήργησεν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ δήμου καὶ βλέπων τοὺς Ἀθηναίους ἡρεθισμένους ἐφοβήθη, μὴ πάθῃ τι δεινόν, καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδα, ἐνθα διέτριψε δέκα καὶ πέντα ἔτη, ἕως οὗ τῷ 292 ἔλαβε τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Θεοφράστου τὴν ἄδειαν τῆς καθόδου. Εὐθύς δὲ μετὰ τὴν καθοδὸν ἐκίνησε δίκην κατὰ τοῦ φίλου Προξένου, παρ' ᾧ φι-

¹⁾ Ὁ Λογγίνος ἐν τῇ περὶ Ὑψους 34 λέγει ἐγκωμιάζων αὐτόν· «τὸν ἐπιτάφιον ἐπιθεικτικῶς ὡς οὐκ οὔδ' εἴ τις ἄλλος διέθετο».

²⁾ Πλὴν τῶν κοινῶν πηγῶν σώζεται καὶ ἰδίᾳ τις σπουδαία συγγραφή τοῦ Διονυσίου περὶ Δειναρχοῦ.

λοξενούμενος ἀπώλεσε τὰ χρήματα, ἅτινα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ. Ἦτο δ' ἤδη τότε γέρων, καὶ ἀγνοοῦμεν, ὅποσον χρόνον ἔτι ἔζησε μετὰ τὴν δίκην ταύτην.

Ὡς ῥήτωρ δ' ὁ Δείναρχος δὲν ἐμόρφωσεν ἰδίον τινα χαρακτῆρα λόγου καὶ ἐκ τούτου ὁ Διονύσιος δὲν ἔκρινεν αὐτὸν ἄξιον ἀναγραφῆς εἰς τὸν κανόνα. Καίπερ δ' ἀνήκων εἰς τὴν ἀντίπαλον τοῦ Δημοσθένους μερίδα, ἐν τούτοις ἐπειρᾶτο νὰ μιμηθῇ τὴν δεινότητα αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἀληθῶς δὲν κατώρθου τοῦτο, ἐπεκλήθη κρίθινος Δημοσθένης¹⁾.

Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν ταλαντεύονται αἱ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, διότι ὁ μὲν Πλούταρχος καὶ ὁ Φώτιος παραδίδουσιν, ὅτι 64 ἔγραψε λόγους, ἢ δ' ἀναγραφὴ τοῦ ἀμβροσιανοῦ χειρογράφου μνημονεύει 400 (ἴσως 60 ἢ 70), ὁ δὲ Δημήτριος ὁ Μάγνης²⁾ καὶ ὁ Σουΐδας ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν 160, ὁ δὲ Διονύσιος ἀναφέρει 59 μὲν γνησίους, 27 δὲ νόθους. Ἀνεγιγνώσκοντο δ' ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκεῖνοι μόνον οἱ λόγοι, οἵτινες εἶχον σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν Δημοσθένην, καὶ οὕτω τρεῖς μόνον περιῆλθον εἰς ἡμᾶς³⁾, οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀρπάλου. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος κατὰ Δημοσθένους εἶναι μεγίστου λόγου ἄξιος πρὸς κρίσιν τοῦ Δημοσθένους καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἐν Ἀθῇναις πραγμάτων. Ἐλέχθη δὲ μετὰ τὴν κυρίως κατηγορίαν τοῦ κυρίου κατηγοροῦ Στρατοκλέους καὶ τούτου ἕνεκα παρεκθαίνει ἐν αὐτῷ ὁ ῥήτωρ τῆς κυρίας ὑποθέσεως, ἵνα ἐπιπέσῃ λάβρος κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Δημοσθένους καὶ κακολογῆσιν αὐτὸν μεθ' ὑποκριτικοῦ πάθους.

Ἐκδοσις εἰδικὴ μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Mätzner Berol. 1842.
Κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Thalheim, Berl. 1887.

¹⁾ Ἰδὲ Ἐρμολέωνος περὶ Δεινάρχου σελ. 413 ἐκδ. Spengel. Ἐντεῦθεν ἡ λατινικὴ φράσις hordearius rhetor παρὰ Suetonius, rhet. 2.

²⁾ Παρὰ Διον. ἐν τῷ περὶ Δεινάρχου 1.

³⁾ Ὁ Διονύσιος θέλει ν' ἀπονείμῃ εἰς τὸν Δείναρχον καὶ τὸν μετὰ τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους κυκλοφοροῦμενον λόγον πρὸς Θεοκρίτην, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀντιστρατεύεται ὁ χρόνος. Παράδ. § 284.

290. Ἐκ τῶν ἄλλων ρητόρων τῶν χρόνων ἐκείνων ὀνομαστός πως ἦτο ὁ Δημάδης, εὐτράπελος μὲν τις καὶ ἀβροδίαίτος καὶ ὠνήτορς ὁπαδὸς τῶν Μακεδόνων, ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς μεγίστης ἀπολαύων φήμης παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ ὡς μεγαλοφυῆς ῥήτωρ καὶ διηγητῆς. Σώζονται δ' εὐφυεῖς τινες γινῶμαι αὐτοῦ, τὰ Δημάδεια ¹⁾, καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν σοφιστῶν ἀπερίδοντο εἰς αὐτὸν ἐσφαλμένως 14 λόγοι ²⁾, ὧν εἷς, ὁ ὑπὲρ τῆς δωδεκαετίας, σώζεται ἔτι κεκολοβωμένος ³⁾.

Πρὸς τούτῳ δὲ μνημονεύομεν ἐνταῦθα καὶ Ἡγήσιππον τὸν Κρωδύλον ἐπικαλούμενον, εἰς ὃν ἴσως ἀνήκει ὁ περὶ Ἀλόννησου λόγος ⁴⁾, τὸν Στρατοκλέα, τὸν κύριον κατήγορον τοῦ Δημοσθένους ἐν τοῖς ἀρπαλείοις καὶ εἰσηγητὴν τοῦ ὑπὲρ τοῦ Λυκούργου τιμητικοῦ ψήφισματος, τὸν Πυθέαν, ὃς τὸ μὲν πρῶτον συνέπραττε μετὰ τῶν φιλοπατρίδων καὶ ἀνθίστατο εἰς τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἶτα δ' ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀρπάλου ἔζη ὡς μισθωτὸς τῶν Μακεδόνων, τὸν Χαρίσιον, ὃν ὁ Κικέρων ἐν Βρούτῳ (83, 286) ἀποκαλεῖ μιμητὴν τοῦ Λυσίου, τὸν Δημοχάρη, τὸν ἀδελφιδεὺν τοῦ Δημοσθένους, ὃς ἔγραψε μὲν τὸ ὑπὲρ τοῦ Δημοσθένους ψήφισμα τῷ 280, συνέπραττε δὲ μετὰ τοῦ Σοφοκλέους τῷ 306 ἐν τῷ ὑπὲρ Σοφοκλέους πρὸς Φίλων α' λόγῳ πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς διδασκαλίας τῶν φιλοσόφων ὡς κεκηρυγμένων ἐχθρῶν τῆς δημοκρατίας ⁵⁾.

Πρὸς δὲ τούτοις περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐξ αἰγυπτιακῶν παπύρων

¹⁾ Τὰ Δημάδεια ταῦτα ἐπηύξησεν ἀξιολύτως ὁ Diels ἐν Rhein. Mus. 29, 107 κ. ἐ. παραλαβὼν καὶ ἄλλα ἔκ τινος Βιενναίου κώδικος.

²⁾ Ὁ Κικέρων ἐν Brut. 36 λέγει καὶ ταῦτα: *ejus nulla extant scripta*. Ὡσαύτως καὶ ὁ Quintil. XII, 10, 49.

³⁾ Τὰ ἀποσπάσματα ἔκ τινος χειρογρ. Παλατ. 129 ἀνεκαίνωσεν ὁ H. Haupt ἐν Hermes 13, 489 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Ἦδε ἀνωτέρω § 279.

⁵⁾ Περὶ τῶν ἀστυνομικῶν ἐκείνων διατάξεων ἴδε Wilamowitz, Antigonos von Karystos 189 κ. ἐξ. Ὁ Δημοχάρης συνεγράψε καὶ ἱστορικὰ ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας ἐν 21 τοῦλάχιστον βιβλίοις. Τὰ ἀποσπάσματα ἴδε παρὰ Müller, Fragm. hist. graec. II, 445 — 449.

καὶ ἀπόσπασμα λόγου τινός, ἐν ᾧ στρατηγός τις, πιθανῶς ὁ Χα-
βρίας ἢ ὁ Λεωδάμας, κατηγορεῖται, ὅτι ἡμέλησε μετὰ τινα νίκην
ἐν ναυμαχίᾳ καὶ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῶν
ζώντων ἔτι.

4. ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ¹⁾).

α') Ἀρχαὶ τῆς Φιλοσοφίας.

291. Ἡ ἔρευνα τῆς πρώτης ἀρχῆς τοῦ εἶναι καὶ τῶν νόμων
τοῦ διανοεῖσθαι δὲν περιλαμβάνεται ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς καθολικῆς

¹⁾ Κύριαι πηγαί. Διογένης Λαερτίου, Περὶ βίων καὶ δογμάτων τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ
εὐδοκμησάντων βιβλ. 10. Πορφυρίου, ἀποσπάσματα τῆς φιλοσόφου ἱστορίας. *Doxographi
graeci*, zusammengestellt von Diehls, Berl. 1879.

Σύλλογα! ἀποσπασμάτων. *Philosophorum graec. veterum rell. colleg.* Karsten,
Brux. 1832 - 1838. *Fragmenta philos. graecorum*, ed. Mullach, Paris 1875 - 1881, 3
τόμ. οὐχὶ πλήρεις καὶ ἥμισυ ἐγγύοι. *Historia philos. graec. et roman. ex fontium
locis contexta curavit Ritter et Preller*, ed. VI (1878) curav. Teichmüller, ed. VII
(1886) curavit Schultess.

Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας. Jonsius, *De scriptoribus historiae philosophicae*, Francof.
1659, ex rec. Dornii 1716. Tennemann, *Geschichte der Philos.* (1798), 5η ἐκδοσις ὑπὸ
Wendt, Leipz. 1829. Brandis, *Handbuch der Geschichte der griechisch-römischen Phi-
losophie eis tria mέρη μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους*, Berl. 1835 - 1866. Brandis, *Geschichte
der Entwicklungen der griech. Philos. und ihre Nachwirkungen im römischen Reich*,
2 τόμ. Berlin 1862 - 1864. Zeller, *Philosophie der Griechen eis 3 mέρη* (5η ἐκδ. ἐκδί-
δεται ὅσον οὐκ) κύριον ἔργον. Zeller, *Grundriss der Geschichte der alten Philos.* 2α
ἐκδ. Leip. 1886. Ueberweg, *Grundriss der Gesch. der Philosophie*. Α'. μέρος ἡ φιλο-
σοφία τῶν ἀρχαίων, 8η ἐκδ. ἐπιμελεῖα Heinze, Berl. 1894. Prantl, *Uebersicht der
griechisch-römischen Phil.* 2α ἐκδ., Stuttg. 1863. Prantl, *Gesch. der Logik im
Abendlande*, Leipz. 1855, 1ος τόμ. περιλαμβάνουν τὴν ἐλληνικὴν καὶ βιωμικὴν φι-
λοσοφίαν. Schwegler, *Gesch. der griech. Philos.* 3η ἐκδ. ἐπιμελεῖα Köstlin, Freib. 1883.
Windelband, *Gesch. der alten Philos.* ἐν τῷ 11ῳ ἡμιτόμῳ τοῦ ἐγγειοκτίτου τῆς Ἑλλ. ἀρ-
χαολ. ἐπιστήμης, 2α ἐκδ. Gomperz, *Griechische Denker*, Leipz. 1ος τόμ. 1896, ἐν ᾧ
πραγματεύεται περὶ τῆς φιλοσοφίας ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπιστήμας. *Archiv für Gesch. der
Philosophie* ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1887 ὑπὸ Stein. [Εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν μετέφρα-
σαν ὁ μὲν Δ. Α. Χαντζερῆς τὸ ἔργον τοῦ Schwegler, ἐν Ἀθήναις τύποις Φιλαῶελφ. 1867,
ὁ δὲ Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης τὴν σύνοψιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλην. φιλοσοφίας τοῦ
E. Zeller, τύποι Παπαγεωργ. καὶ Παπαλεξανδρῆ ἐν Ἀθήναις 1886].

λογοτεχνίας. Ἐκ τούτου ἡ φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων θεωρεῖται συνήθως ὡς ὑποκείμενον ἰδίᾳς τινὸς ἐπιστήμης, ἧς κύριον ἔργον εἶναι ἡ ἐξέτασις τοῦ περιεχομένου τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων καὶ ἡ κατὰ μικρὸν ἐπίδοσις τῶν φιλοσόφων εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πρώτων αἰτιῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ πάσης λογοτεχνίας ἄξιόν ἐστιν καταλάβει τάξιν τινὰ ἡ φιλοσοφία καὶ δὴ ἀδύνατον εἶναι νὰ παραλειφθῇ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας τὸ μὲν ὡς οὕσα ἐν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων καὶ πρωτοτυπωτάτων δημιουργημάτων τῆς ἑλληνικῆς ἐξερευνητικῆς διανοίας, τὸ δ' ὡς ἔχουσα παρὰ τοῖς Ἑλλησι καθολικώτερόν τινα χαρακτῆρα καὶ πολλαχῶς ἀπτομένη ἄλλων κλάδων τῆς λογοτεχνίας, ὡς τῆς ῥητορικῆς καὶ ποιητικῆς. Ἐν τούτοις θὰ πραγματευθῶμεν ἀκριβέστερον κυρίως μόνον περὶ τῶν φιλοσόφων ἐκείνων, ὧν τὰ συγγράμματα σώζονται, ἐκείνους δέ, ὧν τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας παρ' ἄλλων μανθάνομεν, ἢ ὅλως θὰ παρίδωμεν, ἢ διὰ βραχείων περὶ αὐτῶν θὰ διαλάβωμεν.

Τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἀπετέλεσαν αἱ θεωρίαι τῶν παμπαλαίων θεολόγων, οἵτινες ὁρμώμενοι ἀπὸ τοῦ πνευματικοῦ πυρῆνος τῆς παραδεδομένης θρησκείας κατεσκεύασαν σύστημά τι κοσμογονίας ¹⁾. Καὶ περὶ τούτων μὲν καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Ἡσιόδου καὶ Φερεκύδους ἐπραγματεύθημεν ἤδη ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. Ὡσαύτως δ' ἐμνημονεύσαμεν ἤδη ἐν καιρῷ καὶ τοὺς Ἑπτὰ σοφοὺς λεγομένους, οἵτινες ὤφειλον τὴν εὐκλείαν εἰς τὴν πολιτικὴν σύνεσιν καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν αὐτῶν σοφίαν.

292. Οἱ πρῶτοι δ' ἄξιοι τοῦ ὀνόματος φιλόσοφοι, οἵτινες ἐξευρόντες φυσικοὺς νόμους παρώρμησαν εἰς ἔρευναν τῶν πρώτων αἰτιῶν τῶν ὄντων εἶναι οἱ Ἴωνες φυσιολόγοι. Πημάσαν δ' οὗτοι, καθ' ὃν καὶ οἱ ἑπτὰ σοφοὶ χρόνον, κατὰ τὴν ἕκτην π. X.

¹⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά I, 3 [A, 3 σελ. 983 B, 27] λέγει· «εἰσὶ δέ τινες, οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους καὶ πολλοὺς πρὸ τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτους θεολογῶσαντας οὕτως οἰοῦνται περὶ τῆς φύσεως ὑπολαβεῖν». Καὶ αὐτοὶ II, 4 [B, 4 σελ. 1000 A, 9] αἰεὶ περὶ Ἡσιόδου καὶ πάντες ὅσοι θεολογοῦν.

ἐκατονταετηρίδα. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐλάχιστον διέπρεψαν ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ. Διότι ὁ μὲν ἀρχαιότατος αὐτῶν, Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, οὗ ὁ χρόνος τῆς υπάρξεως ὀρίζεται ὑπὸ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προ-αγγελοθείσης ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου τοῦ ἔτους 585, οὐδὲν σύγγραμμα κατέλιπεν¹⁾. Ὁ πρῶτος δ', οὗ μνημονεύεται συγγραφή τις, ἦτο Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος, ὃς ἐν ταύτῳ φημιῖται, ὅτι τὴν πρῶτον ἐξέδωκε γεωγραφικὸν πίνακα²⁾. Μετ' αὐτὸν δ' ἔρχεται Ἀναξίμανης ὁ Μιλήσιος, ὃς ὡσαύτως συνέγραψεν ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ σύγγραμμά τι περὶ φύσιος. Καὶ οἱ τρεῖς δ' οὗτοι ἐζήτουν τὴν πρώτην τῶν ὄντων ἀρχὴν ἐν τινὶ ὑλικῷ στοιχείῳ, ὁ δὲ μὲν πρῶτος ἀπεδέχετο, ὅτι ἐκ τοῦ ὕδατος³⁾ ἐγένοντο τὰ ὄντα, ὁ δὲ δεύτερος ἐκ τοῦ ἀπείρου, ὁ δὲ τρίτος ἐκ τοῦ ἀέρος.

Ἀλλὰ τὰς ἀμυδράς ταύτας πρώτας ἐρμηνείας τῶν τῆς φύσεως ὑπερέβαλε κατὰ πολὺ ἡ παραφυὰς τῶν ἰώνων φυσιολόγων, ὁ μέγας φιλόσοφος Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος ζήσας περὶ τὸ 535—475, οὗ τὸ σύγγραμμα, καίπερ καταλαλούμενον διὰ τὸ σκοτεινὸν τῆς γλώσσης⁴⁾, ἀνεγινώσκετο ὁμῶς καὶ μέχρι τῶν χρόνων τῶν Νεοπλατωνικῶν. Ἐκ τούτου οὐχὶ ὀλίγα ἀποσπάσματα ἐξ αὐτοῦ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς⁵⁾. Ἡ φιλοσοφικὴ δ' αὐτοῦ θεμελιώδης

¹⁾ Ἐκ τούτου λίαν εὐλογίτως λέγει ὁ Ἀριστοτ. ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. I, 3 σελ. 981a 2 «Θαλῆς λέγεται οὕτως ἀποφύνασθαι».

²⁾ Στράβ. I, 7. Ἀγαθήμερος ἐν Γεωγραφίας ὑποτυπώσει I, 1. Παράβ. Berger, Erdkunde der Griechen I, 7. Κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον ἐν II, 2 ἦγε τὸ 64 ἔτος κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 58 Ὀλυμπιάδος.

³⁾ Ἀντὶ τοῦ ὕδατος ἀπεδέχετο ὡς πρώτην ἀρχὴν τὸ ὕγρον ὁ ἄθεος Ἴππων, οὗ ὁ χρόνος ὀρίζεται ἐκ τούτου, ὅτι μνημονεύεται ἐν τοῖς Πανόπταις τοῦ Κρατίνου.

⁴⁾ Ὁ Ἡράκλειτος αὐτὸς ἐπεκλήθη ἐκ τούτου ὁ σκοτεινός. Ἰδίᾳ δὲ φέγει τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ῥητορικῇ III, 5 [1407b ἡ σελ. 185 ἐκδ. Römer] «τὰ Ἡρακλείτου διαστῆσαι ἔργον διὰ τὸ ἄδηλον εἶναι, ποτέρῳ πρόκειται, τῷ ὕστερον ἢ τῷ πρότερον». Ἡ δὲ δυσκολία αὕτη καταφαίνεται οὐ μόνον ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ μνημονευομένῳ χωρίῳ, «τοῦ λόγου τοῦδ' ἐόντος ἀεὶ ἀξύνετοι οἱ ἄνθρωποι γίγνονται», ἀλλὰ μάλιστα ἐν τῷ περιδοχῇ «ἐν τῷ σοφῶν μόνον λέγεσθαι οὐκ ἐθέλει καὶ ἐθέλει Ζηνὸς οὖνομα».

⁵⁾ Heracliti Ephesii rell. rec. J. Bywater, Oxon. 1877 — Lasalle, Die Philosophie Heraklits des Dunkel n, Berlin 1858. J. Bernays, Heraclitea ἐν ταῖς Gesam. Abhandl-

θεωρία, ἥτις ἐστρέφετο κατὰ τῆς περὶ ἐνότητος καὶ ἡρεμίας διδασκαλίας τῶν Ἑλεατῶν¹⁾, ἐστηρίζετο εἰς τὸ δόγμα τῆς αἰωνίου ῥοῆς τῶν πραγμάτων, πάντα ῥεῖ, καὶ τοῦ πολέμου ὡς τοῦ πατρὸς τῶν πάντων, πόλεμος πάντων πατήρ. Ὡς πρώτην δ' ἀρχὴν ἀπεδέχετο τὸ πῦρ, τὸ λεπτότατον καὶ αἰθεριώτατον τῶν στοιχείων, ἐξ οὗ ἐκπορεύονται καὶ εἰς ὃ ἐπανερχονται πάντα ἐρχόμενα τὴν ἄνω ὁδὸν καὶ τὴν κάτω ὁδόν. Ἡ τάξις δὲ τῆς κινήσεως κατορθοῦται κατ' αὐτὸν διὰ τῶν αἰωνίων, σταθερῶν φυσικῶν νόμων, οὓς ἐν τῷ συμβολικῷ αὐτοῦ τρόπῳ τοῦ λόγου περιελάμβανεν ὑπὸ τῷ ὀνόματι τῆς Εἰμαρμένης. Μία δὲ τῶν πολλῶν γνωμῶν τοῦ ἄδρου, ἀριστοκρατικὸν τὸ φρόνημα ἔχοντος φιλοσόφου εἶναι καὶ τὸ χρυσοῦν ἀπόφθεγμα, πολυμαθίῃ νόον οὐ διδάσκει. Αἱ δ' ἐννέα ὑπὸ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ περισυνεῖσαι ἐπιστολαὶ προέρχονται ἐκ τινος ἐλληνίζοντος Ἰουδαίου τῶν χρόνων τῆς Κλεοπάτρας²⁾.

293. Καὶ ὁ πατήρ δὲ τῆς δευτέρας φιλοσοφικῆς φορᾶς, Πυθαγόρας ὁ Σάμιος, ὃς περὶ τὸ 530 ἀπώκησεν εἰς τὴν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι Κρότωνα καὶ ἐγένετο ἰδρυτὴς τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ πολιτικοῦ συστήματος τῶν Πυθαγορείων, οὐδὲν σύγγραμμα φαίνεται αὐτὸς γράψας. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ περιλάλητον αὐτὸς ἔφα ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ φιλοσόφου τούτου εἰς μόναν

ungen I, 1 z. 15. Schuster, Heraclit von Ephesus ἐν τοῖς Acta societ. Philol. Lips. τόμ. III. Pfeleiderer, Die Philosophie des Heraklit von Ephesus im Lichte der Mysticismen, Berlin 1886. Patin, Heraklits Einheitslehre, Programm des Ludwig-Gymnasiums, München 1885. Heraklitische Beispiele, Programm Neuburg a. D. 1892 καὶ 1893. — Περὶ τινος νέου ἀποσπάσματος ἐξαχθέντος ἐκ τῶν Χρησμῶν τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν ἴδε Neumann ἐν Hermes 13, 605, z. 15. Περὶ νέων συμβολῶν εἰς τὴν πλουσίαν ἄλλως βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ Ἡρακλείτου ἴδε Cron ἐν Philol. neue Folge τόμ. I, II. 2-3.

1) "Ἄν καὶ εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ Ἡράκλειτος συνέγραψε τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ φιλοσοφικοῦ διδασκτικοῦ ποιήματος τοῦ Παρμενίδου, ἐν τούτοις ἤδυνάτο βεβαίως νὰ στρέφεται κατὰ τοῦ Ξενοφάνους.

2) J. Bernays, Die pseudoheraklitischen Briefe, ein Beitrag zur philosoph. und religionsgeschichtlichen Litteratur, Berlin 1869. Pfeleiderer, Die pseudoheraklitischen Briefe und ihre Verfasser ἐν Rhein. Mus. 42, 153 z. 1575.

τὰ ἀπὸ στόματος ἀποφθέγματα τοῦ διδασκάλου ἠδύναντο νὰ ἀναφέρονται, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τι σύγγραμμα αὐτοῦ¹⁾).

Ὁ πρῶτος δὲ Πυθαγόρειος, ὃς περιέλαβεν εἰς ἓν βιβλίον τὰ κύρια δόγματα τοῦ διδασκάλου, ἦτο ὁ Φιλόλαος, σύγχρονος μὲν, ἀλλὰ πρεσβύτερος τοῦ Σωκράτους, ὃς μετὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ διάλυσιν τῶν Πυθαγορείων συλλόγων ἦλθεν εἰς Θήβας. Τοῦ ἔργου δ' αὐτοῦ ἐσώθησαν ἱκανὰ ἀποσπάσματα ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ, ὧν τὴν γνησιότητα ὑποστηρίζει ὁ Βοίικχιος²⁾. Ὡσαύτως περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καὶ τινὰ ἀποσπάσματα περὶ τῆς μαθηματικῆς καὶ φυσικῆς πραγματευόμενα ἐκ τῶν ἔργων Ἀρχύτου τοῦ Ταραντίνου, φίλου τινὸς τοῦ Πλάτωνος³⁾. Τὸ δ' ἐκ τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου ἐκλεγέν σύγγραμμα τοῦ Πυθαγορείου δῆθεν Τιμαίου περὶ ψυχῆς καὶ φύσιος εἶναι ἀναμφιλόγως ὑποβολιμαῖον.

Ἡ δὲ διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρου περὶ τῆς μετεμψυχώσεως καὶ ὁ ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ κληρονομικῶς μεταδιδόμενος ἔρως πρὸς τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἁρμονικὴν ἀνάγονται, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν ἐπιδόρασιν, ἣν ἐπὶ τὸν Πυθαγόραν ἔσχον οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς, ὧν ἠκροάσθη, ὡς λέγεται, κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν⁴⁾. Αἱ μελέται δὲ τῶν τῆς μαθηματικῆς ἔπεισαν αὐτὸν ν' ἀ-

¹⁾ Περὶ τῶν ὑποβολιμαίων ἔργων τῶν νέων πυθαγορείων ἴδε § 503.

²⁾ Böckh, Philolaos des Pythagoreers Lehre nebst den Bruchstücken seines Werkes, Berlin 1819. F. Beckmann, De pythagoreorum reliquiis, Berlin 1844, 1850. Νεώτερα ἔργα ἀναγράφει ὁ Ueberweg ἐν τόμ. α'. σελ. 54 καὶ 62.

³⁾ Blass, De Archytæ Tarentini fragmentis mathematicis. ἐν Mélanges Graux, Paris 1884 σελ. 573-584. Hartenstein, De Archytæ Tarent. fragmentis philosophicis, Lips. 1833. Αἱ δὲ παραθέσεις ἐκ φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων, ὡς περὶ παντός, περὶ ἔργων, περὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν, περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης, εἶναι βεβαίως νόθοι καὶ τῶν μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην χρόνων.

⁴⁾ Τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίαν τοῦ Πυθαγόρου μαρτυρεῖ ὡς παλαιότατος μάρτυς ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ Βουσίριδι 13, τὰς δὲ μεταγενεστέρας μαρτυρίας ἴδε παρὰ Zeller I, 277 κ. ἐξ. τῆς 4 ἐκδόσεως. Καὶ τοῦ Ζωροάστρου δὲ τὴν διδασκαλίαν φαίνεται γνωρίζας· δε αὐτοῦ 275 κ. ἐ. "Οτι δὲ καὶ περὶ τῆς ἰνδικῆς σοφίας ἤκουσέ τι, ἀποδεικνύει ὁ Schröder, Pythagoras und die Inder, Leipz. 1884. Ἄλλως δὲ πρέπει τὰ θεωρηθῆναι νῦν ὡς βέβαιον, ὅτι αἱ μαρτυρίαι τῶν μεταγενεστέρων περὶ τῶν ἀποδημιῶν τοῦ Πυθαγόρου εἰς τὰς χώρας τῶν Μάγων καὶ Ἰνδῶν καὶ Ἰουδαίων δὲν προέρχονται ἐξ ἱστορικῶν ἀναμνήσεων,

ποδείξῃ ὡς ἀρχὴν τῶν ὄντων τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς σχέσεις τῶν ἀριθμῶν, εἰς οὓς στηρίζεται οὐ μόνον ἡ ἁρμονία τῶν τόνων, ἀλλὰ καὶ ἡ οὐσία, ἐσ σία, τῶν πάντων. Καὶ ἦτο μὲν ἡ ἐπίνοια αὕτη μεγάλη προκοπὴ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ἐπιστήμῃ, διότι δι' αὐτῆς ἤρξατο εἰσαγόμενον πνευματικόν τι ἀντὶ τοῦ ὕλικου εἰς τὴν πρώτην φιλοσοφίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὁρθῆς ταύτης καθ' ἐαυτὴν ἀρχῆς ἐξέπεσον οἱ μαθηταὶ τοῦ διδασκάλου εἰς ἐνθουσιαστικόν τινα, παιγνιώδη μυστικισμόν ¹⁾. Ὡσαύτως γόνιμος ἀπέβη εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν πρόοδον καὶ ἡ θεωρία περὶ τοῦ σφαιροειδοῦς τῆς γῆς, ἥτις ὁρμηθεῖσα ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων ἤρξατο ἀποσοδοῦσα καὶ ἐν αὐταῖς ἔτι ταῖς Ἀθήναις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πλάτωνος τὴν παλαιότεραν περὶ τῆς γῆς τῆς πλατείας ὡς δίσκου δόξαν ²⁾.

294. Οἱ δ' Ἐλεῖται Ξενοφάνης καὶ Παρμενίδης ἐρχόμενοι τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῶν παλαιῶν θεολόγων ἐξέθεσαν ἐμμέτρως τὰς φιλοσοφικὰς αὐτῶν γνώμας. Ἐκ τούτου δ' ἐπραγματεύθημεν ἤδη περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτε περὶ τοῦ διδακτικοῦ ἐλέγμεν ἔπους (§ 83). Καὶ ὁ μὲν ἰδρυτὴς τῆς ἐλεατικῆς σχολῆς Ξενοφάνης, ὁ ἐκ τῆς ἐν τῇ ἰωνικῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ Κολοφῶνος, ὠρμήθη ἐν τῇ φιλοσοφικῇ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἐκ τινος ὑψηλοτέρας ἐννοίας περὶ Θεοῦ καὶ ἀποδεχόμενος ἕνα μόνον Θεὸν καὶ φανταζόμενος τοῦτον αἰώνιον καὶ ἀμετάλλακτον ἐπειρᾶτο ν' ἀναιρέσῃ τὴν πολυθεΐαν καὶ τὴν περὶ τοῦ ἀνθρωπομόρφου τῶν θεῶν δόξαν τῆς κοινῆς ὁρησκείας ³⁾. Ὁ δ' ἐκ τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐλ-

ἀλλὰ πηγάζουσιν ἐκ τῶν περὶ τοῦ Πυθαγόρου θρύλων καὶ τῶν ψευδολογιῶν τῶν συγκρητιστῶν.

¹⁾ Περὶ τῆς διαρκείας τῆς Πυθαγορείου αἰρέσεως ἐν τοῖς ἀλεξανδρεωτικοῖς χρόνοις καὶ τῆς ἐκ νέου ἀναδυώσεως αὐτῆς παρὰ τοῖς νέοις πυθαγορείοις ἴδε § 503 καὶ Zeller, Philos. der Griechen III, 2, 79 κ. ἐξ. τῆς 3ης ἐκδόσεως.

²⁾ Ἀριστοτ. Περὶ οὐρανοῦ II, 13 [σελ. 293 b 32]. Πλάτ. Φαῖδρ. 97d ἐν σχέσει πρὸς 61d. Ἡ πρὸς ταῦτα συνδεομένη διάφρασις τῆς γῆς εἰς πάντα ζῶνας ἀνάγεται εἰς τὸν Παρμενίδην. ἴδε Στράβ. II, 94.

³⁾ Τὸν πυρῆνα τῆς διδασκαλίας περιέχουσιν οἱ στίχοι

λάδι Ἑλκίας Παρμενίδης ἀπέδειξε μὲν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ διδακτικοῦ ποιήματος τὸ ἐν ἐκείνῳ ὡς τὸ μόνον ἀληθὺς ὄν, αἰώνιον τε καὶ ἀμετάβλητον, νοοῦν τε καὶ νοούμενον, ἀλλ' ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει ἐν τούτοις ἐπραγματεύετο καὶ περὶ τοῦ γίγνεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι, ἥτοι περὶ τῆς ἀπατηλῆς γνώμης, τῆς δόξης ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀνάγων αὐτὴν εἰς δύο, ὑπὸ τοῦ ἔρωτος εἰς ταῦτ' συναχθεῖσας ἀρχάς, τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους, ἥ, ὡς αὐτὸς λέγει, τοῦ φάους καὶ σκότου καὶ τῶν συστοίχων, ἀραιοῦ σκληροῦ κτλ.¹⁾ Αἱ διδασκαλῖαι δὲ τοῦ συνετοῦ διδασκάλου ἐξετέθησαν καὶ ἐν πεζῷ λόγῳ βραδύτερον καὶ διεσαφήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ζήνωνος καὶ Μελίσσου.

Πρὸς τὴν Παρμενίδην δὲ κοινὴν ἔχει τὴν μορφήν τῆς ποιητικῆς παραστάσεως ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Ἑμπεδοκλῆς ἐκ τοῦ ἐν Σικελίᾳ Ἀκράγαντος. Ἐκ τούτου καὶ περὶ αὐτοῦ ἐπραγματεύθημεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω (§ 83). Εἰς τοῦτον δ' ὀφείλει ἡ φιλοσοφία τὴν διάκρισιν τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως. Καὶ τὴν μὲν ὕλην ἀποτελοῦσι κατ' αὐτὸν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τέσσαρα τῶν πάντων ριζώματα, ἅτινα διέκρινε μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀλληγορικῶς ἔτι ἐσήμαινεν ἀποδίδων εἰς αὐτὰ ὀνόματα θεῶν, ἥτοι ἀποκαλῶν αὐτὰ Δία, Ἥραν, Ἀἰθέρα καὶ Νῆστιν. Ἡ δὲ δύναμις παρίσταται εἰς αὐτὸν ἐν διπλῇ μορφῇ ὡς Φιλότης, ἥτις

Εἷς θεὸς ἐν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
οὗτι δέμας θνητοῖσιν ὁμοῖος οὐδὲ νόημα.

Παράδ. καὶ Ἀριστοτέλ. Περὶ Ξενοφάνους, Ζήνωνος, Γοργίου κεφ. 3. καὶ Freudenthal. Die Theologie des Xenophanes. Breslau 1886, καθ' ὃν δὲν δυνάμεθα νῦν ἰσχυρισθῆμεν, ὅτι δι' ὅλου τοῦ ἔργου τοῦ Ξενοφάνους διήκει καθαρά τις αὐστηρῶς διεξηγημένη γνώμη περὶ ἐνός καὶ μόνου θεοῦ.

¹⁾ Εἰς τὸ δεύτερον μέρος μεταβαίνει ὁ Παρμενίδης διὰ τῶν στίχων

ἐν ἱφῷ σοὶ παύσω πιστὸν λόγον ἡδὲ νόημα
ἀμφὶ ἀληθείας· δόξας δ' ἀπὸ τοῦδε βροτείας
μάνθανε, κόσμον ἐμῶν ἐπέων ἀπατηλὸν ἀκούων.

Περὶ δὲ τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου Παρμενίδου ἴδε § 307.

συνάγει τὰ πάντα εἰς κυκλωτερῇ σφαίρῳ, καὶ ὡς Νεῖκος, ὅπερ χωρίζει τὰ συνηνωμένα, ἕως οὗ ἀναλαμβάνει ἐκ νέου τὸ ἔργον αὐτῆς ἢ Φιλότης.

295. Νέαν δ' ὁδὸν μεγάλην ῥοπὴν σχοῦσαν πρὸς τὴν διανοη-
 τικὴν φροῶν καὶ τὴν λογοτεχνίαν ἐν Ἀττικῇ ἔτεμεν ἐκ τῶν πα-
 λαιοτέρων φιλοσόφων ὁ περὶ τὰ 500 γεννηθεὶς Ἀναξαγόρας ὁ
 Κλαζομένιος. Οὗτος εἰσαγαγὼν ὡς ἀρχὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὸν
 νοῦν ἐπεφάνη κατὰ τινα γνωστὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀριστοτέλους
 ὡς νήφων παρ' εἰκῇ λέγοντας¹⁾. Ἀλλῶς δ' ἐν ταῖς θεωρίαις
 αὐτοῦ ἡρεῖδετο στερεῶς εἰς τὸν Ἐμπεδοκλέα, ὃν μάλιστα ἀναμι-
 μνήσκει ἡμᾶς τὸ ὁμοῦ πάντα, ἐξ οὗ κατ' αὐτὸν ἐγένοντο πάντα
 τὰ ὄντα. Ὁ δ' ὀρθολογιστικὸς χαρακτήρ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ
 ἐνέκειτο ἐν τούτῳ, ὅτι ἀποκλείων πᾶν τὸ συμβολικὸν ὠνόμαζε τὰ
 πρῶτα κατ' αὐτὸν στοιχεῖα διὰ πραγματικῶν, οὐχὶ ἐκ τῶν θεῶν
 εἰλημμένων ὀνομάτων. Κατὰ τὴν μακρὰν δ' αὐτοῦ διατριβὴν ἐν
 Ἀθήναις, ἔνθα ἀπέλαυε τῆς εὐνοίας τῶν ἰσχυρῶν, τοῦ Θεμιστο-
 κλέους μὲν πρότερον, τοῦ Περικλέους δὲ βραδύτερον, συνετέλεσε
 μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν ἀνωτέρων ὁρησκευτικῶν ἰδεῶν, ἕως οὗ
 ἠναγκάσθη τῷ 432 ἢ 431 π. ἀγκαταλίπη τὴν πόλιν κατηγορη-
 θεὶς ὡς ἀσεβής. Ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον διετέλεσε μεγάλως
 ἰσχύων ἔνεκα τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ ἔργου περὶ φύσιος, ὅπερ
 καὶ ἐν ταῖς χρόνοις τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ πολ-
 λῶν ἐν Ἀθήναις ἀνεγινώσκετο²⁾.

Μεγάλην δὲ λογοτεχνικὴν ἐνέργειαν ἀνέπτυξεν ὁ πολυπλόκη-
 τος³⁾ καὶ φιλόπικρος καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων μεγάλως θαυμαζόμενος
 διὰ τὴν πολυμαθίαν αὐτοῦ φιλόσοφος Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης,
 γεννηθεὶς περὶ τὸ 460⁴⁾, ὃς μετὰ τοῦ συγχρόνου μὲν, ἀλλὰ πρε-

¹⁾ Ἀριστοτ., μετὰ τὰ φυσικά I, 3, [σελ. 984 b 17]. Ἴδε καὶ Πλάτ., Φαῖδ. 97 c.

²⁾ Πλάτ. Ἀπολογ. 26 d. Περὶ τῆς ῥοπῆς, ἣν ἔσχε πρὸς τὸν Εὐριπίδην ἴδε § 177.

³⁾ Αὐτός οὗτος μαρτυρεῖ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I σελ. 131 [§ 69], ὅτι καὶ εἰς Αἴγυπτον καὶ εἰς Βαβυλῶνα καὶ Περσίδα ἦλθεν.

⁴⁾ Ἐξῆς κατὰ τὸν Σενέκαν, Questiones natur. 7, 16 καὶ πέραν τοῦ 373. ἴδε

σδυτέρου αὐτοῦ Λευκίππου ἔφερεν εἰς φῶς τὴν ὕλικήν περὶ ἀτόμων θεωρίαν καὶ ἔνεκα τῆς τὴν εὐθυμον ἡρεμίαν τῆς ψυχῆς ἐπιζητούσης ἠθικῆς αὐτοῦ ἐπεκλήθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων γελαστίνος ¹⁾. Τῶν πολυπληθῶν δ', ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περὶ φυσικῆς πραγματευομένων καὶ ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένων συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἅτινα βραδύτερον ὁ Θρασύλος εἰς 15 κατέταξε τετραλογίας ²⁾, τὰ ὀνομαστότατα ἦσαν ὁ μέγας διάκοσμος ³⁾, ὁ μικρὸς διάκοσμος καὶ τὸ περὶ εὐθυμίας ⁴⁾. Ἐκ πάντων δὲ τούτων σώζονται μόνον χωρία τινά, ὧν τὰ πλεῖστα παρατίθεται Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός ἐν τῷ Πρὸς Μαθηματικούς VII, [πρὸς τοὺς Λογικούς] 135. Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ γλωσσικῶν καὶ γραμματολογικῶν ζητημάτων ἐπραγματεύετο ἐν ταῖς συγγραφαῖς Περὶ Ὁμήρου, περὶ ὀρθοεπειῆς καὶ γλωσσέων, περὶ ῥημάτων καὶ ἐν τῷ ὀνομαστικῷ. Εἰς τὰ γνήσια δὲ συγγράμματα προστετέθησαν βραδύτερον καὶ πολλὰ ὑποβολιμαῖα, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι φέναχος τινος, Βώλου τοῦ ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Μένδης, περὶ οὗ ὁ Κολουμέλλας λέγει ταῦτα: Bolus Mendesius, cuius commenta, quae appellantur graece ὑπομνήματα, sub nomine Democriti falso produntur ⁵⁾. Εἰς τὰ ὑποβολιμαῖα δὲ

Diels, ἐν Rhein. Mus. 42, 1 κ. ἐξ. Zeller, Philos. der Griechen I, 761 κ. ἐ. τῆς 4ης ἐκδόσεως.

¹⁾ Ἴδε Αἰλιανὸς, Παικίλ. Ἱστορ. IV, 20. Σουίδαν ἐν λ. Δημοκρίτῳ Ἀνθολ. VII, 56, Horatii epistol. II, 1 194, Seneca, De tranquillitate animi 15, de ira II, 10, 5, Λουκιανὸς, βίων πρῶταις 13, Juvenali X, 28 κ. ἐξ. Προφανῶς δὲ προῆλθε τὸ ἐπιθετοῦν τοῦτο τοῦ γελῶντος φιλοσόφου ἐκ τοῦ ἔθους τῶν εἰς αὐτὸν ἀποδιδιομένων, ἀλλ' ἐν μεταγενεστέροις μόνον χρόνοις ἀναγινωσκόμενων ἀποφθεγμάτων.

²⁾ Διογένης IX 15. Καὶ μαθηταὶ τοῦ Δημοκρίτου ἀναφέρονται καὶ μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Ἀνάξαρχος, ὁ ἀκόλουθος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἴδε Gomperz, Anaxarch und Kallisthenes ἐν Commentationes in honore Mommseni 471 - 486.

³⁾ Ὁ μέγας διάκοσμος ἀπεδίδετο ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου εἰς τὸν Λεύκιππον. Ἴδε Διογ. IX, 46.

⁴⁾ Ἐκ τῆς περὶ Εὐθυμίας συγγραφῆς ἤρθετο ὁ Seneca, de tranquillitate animi, περὶ οὗ ἴδε Hirzel ἐν Hermes 14, 354 κ. ἐξ. Τὰ ἄριστα τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ Δημοκρίτου συνέλεξεν ὁ Ritter - Preller. Histor. philos. ἀρ. 158.

⁵⁾ Collumella [De re rustica libri XII] VII, 5. Ἴδε Susseimihl, Alexandr. Lit.

ταῦτα ἀνήκουσι τὰ σωζόμενα ἔργα, ἤτοι δύο ἐπιστολαὶ καὶ τὰ βιβλία περὶ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν, Φυσικὰ καὶ Μυστικὰ, Γεωργικὰ, Χειρόκμητα ¹⁾. Ἐκ τινος δὲ συλλογῆς ἀποφθεγμάτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἀδρὰ ἀποφθέγματα τοῦ φιλοσόφου τούτου ²⁾.

Μεσάζουσιν δὲ τινὰ θέσιν μεταξὺ τῆς περὶ νοῦ διδασκαλίας τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τῆς περὶ ἀέρος τοῦ Ἀναξιμένους κατελάμβανεν ὁ ἐκ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἀπολλωνίας Διογένους, ὃς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους καὶ πλείονος λόγου ἄξιος ἀποβαίνει εἰς ἡμᾶς, διότι κατέχομεν πολλὰ καὶ μακρὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῆς περὶ φύσιος ἐπιστολῆς αὐτοῦ. Καὶ ὁ κωμικὸς δ' Ἀριστοφάνης ἐκ τοῦ Ἀπολλωνάτου τούτου Διογένους φαίνεται παραλαβὼν τὴν ἐν ταῖς Νεφέλαις 264 κ. ἐ. περὶ τοῦ δεσπότου ἀέρος καὶ τῶν ἐμφύχων νεφελῶν δόξαν, ἣν ἀπέδωκεν εἰς τὸν Σωκράτην.

Στενωὺς δὲ συνδέεται πρὸς τὰς μελέτας καὶ τάσεις τῶν φυσικῶν ἢ ἀνάπτυξις τῆς πρώτης εἰδικῆς ἐπιστήμης τῆς ἱατρικῆς. Ἔχει δὲ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἡ ἐπιστήμη αὕτη κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἕξοχόν τινα μύστην, τὸν Κῶον Ἱπποκράτην, οὗ πλείστα συγγράμματα ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ περιεσώθησαν. Ἀλλὰ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀνδρὸς θὰ πραγματευθῶμεν ἐν τῷ Ἐπιμέτρῳ, ἐν ᾧ αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ θὰ διασαφηθῶσι κάλλιον ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἱατρῶν τῆς ἀρχαιότητος.

β' Ἡ αὐτικὴ περίοδος τῆς φιλοσοφίας.

296. Ὡς μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους αἱ Ἀθηναὶ ἐγέ-

ter. I, 482 κ. ἐξ. καὶ τὰς διορθώσεις τοῦ Oder ἐν Rhein. Mus. 48, 1 κ. ἐξ. Ὁ Σουίδας διακρίνει τὸν Βωλὸν Δημόκριτον φιλόσοφον τοῦ Βωλοῦ Μενδησιέου Πυθαγορείου. Περιῆλθε δ' εἰς ἡμᾶς ἐξ ἐκείνου τοῦ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Καλλίμαχου ζῶντος Βωλοῦ ἱστορία τις περὶ θαυμασίων τοῦ Κρητῆς Ἐπιμενίδου παρὰ τῷ παραδοξογράφῳ Ἀπολλωνίᾳ ἀπαντῶσα ἐν τοῖς Rerum natural. scriptores ed. Kelle σελ. 43 κ. ἐξ.

¹⁾ Παράδ. Meyer, Geschichte der Botanik I, 277.

²⁾ Παράδ. § 640.

νοντο οὐ μόνον ἡ πρώτη πολιτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐν μείζονι μάλιστα βαθμῷ τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφικὴ κίνησις κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἤρξατο κατὰ μικρὸν μεταδιδόμενη καὶ συγκεντρουμένη ἀπὸ τῆς περιφερείας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ νέον πνευματικὸν κέντρον. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους, καθ' οὓς ἤρξατο ἀναπτυσσόμενον καὶ ἀκμαῖζον ἐν Ἀθήναις τὸ νέον εἶδος τῆς ποιήσεως, τὸ ὄραμα, ἀπεδείχθη τὸ ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς παρεσκευασμένον καὶ ἑτοιμον πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ συγγενοῦς εἶδους τῆς πεζῆς λογοτεχνίας. Καὶ εὖρον μὲν σκέπην καὶ θέσιν οἱ Πυθαγόρειοι μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἡπεύρω, ἦλθε δ' ὁ Παρμενίδης γέρων ἤδη εἰς Ἀθήνας, ἵνα κηρύξῃ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ ἐνὸς καὶ ἀληθῶς ὄντος, διέτρεψε δὲ ὁ Ἀναξαγόρας τὸν πλεῖστον χρόνον τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπικοινωνῶν πρὸς τοὺς ἰσχυροτάτους ἄνδρας τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἐπεχωρίασε κυρίως ἐν Ἀθήναις ἡ φιλοσοφία τὸ πρῶτον κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, διὰ τῶν σοφιστῶν.

Οἱ Σοφισταὶ ¹⁾ παριδόντες τὰς ἀκάρπους θεωρίας περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων καὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου ἐπελήφθησαν μετ' ὅλως ἰδίᾳς κρίσεως τῶν πλησιεστάτων ζητημάτων τῆς ἠθικῆς, τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ γνωστικοῦ καὶ διέδιδον τὴν περὶ τούτων γνῶμην αὐτῶν ἐν πομπώδεσιν ἐπιδείξεσιν, ὧν σκοπὸς ἦτο ἡ λαμπρότης καὶ ἡ δόξα μᾶλλον ἢ ἡ ἀλήθεια. Ἐκ τούτου διὰ τῶν τοιούτων προ-
 παρεσκευάζον νέαν τινὰ φορὰν τῆς διανοήσεως καὶ προωδοποιοῦν εἰς νέαν τῶν τῆς ζωῆς καὶ τῶν πραγμάτων κατάληψιν. Κύριος δὲ προστάτης τῆς νέας ταύτης σοφίας ἦτο ὁ περὶ τὸ 485 ²⁾ γεννηθεὶς ἐν Ἀθόῃσις Πρωταγόρας, ὃς διῆγε μὲν βίον πλανήτα, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν σοφιστῶν, ἐξέλεξε δ' ὅμως τὰς Ἀθήνας ὡς κυρίαν ἑδραν τῆς ἐπιδεικτικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, ³⁾ ἕως οὗ τῷ

¹⁾ Grote, Hist. of Greece VIII, 474—544. Schanz, Beiträge zur vorsokratischen Philosophie, Göttingen 1867.

²⁾ Frei, Quaestiones Protagorae, Bonn 1845.

³⁾ Ἐν Ἀθήναις ἐπικοινωνῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου πρὸς τὸν

411 κατηγορηθεὶς ὡς ἀσεβῆς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ πλέων εἰς Σικελίαν εὔρε τον θάνατον ἐν τῇ θαλάσῃ, καταποντισθέντος τοῦ πλοίου¹⁾. Δυνατώτατος δὲ μετ' αὐτὸν ἦτο Γοργίας ὁ Λεοντῖνος, ὃς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 427 ἀποσταλὲς ὡς πρεσβευτῆς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν καὶ ἐκεῖ διατρίψας καὶ πέραν τοῦ χρόνου τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους (399) διέσπειρεν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὰ σπέρματα τῆς ῥητορικῆς καὶ σοφιστικῆς ὡς διδάσκαλος καὶ δημηγόρος²⁾. Μετὰ τῶν δύο δὲ τούτων στύλων τῆς σοφιστικῆς συντάσσονται καὶ ὁ Ἡλείος Ἰππίας καὶ ὁ Κεῖτος Πρόδικος, οἵτινες παρὰ τοῖς ἐνδόξοις ἐκείνοις διδασκάλοις ἐκῆρυττον ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ νέον Εὐαγγέλιον τῶν φώτων καὶ τῆς ἰδίας τῶν τοῦ βίου ὑπολήψεως.

Ἡ ῥοπή δ', ἣν οἱ ἄνδρες οὗτοι ἔσχον πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν χρόνων ἐκείνων, πρὸς τὴν διάλυσιν τῆς πίστεως εἰς τὰ παραδεδομένα, πρὸς τὴν τελείαν μεταβολὴν τῶν τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας³⁾, ἦτο ὑπέρμετρος καὶ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν τῆς δεκάτης ὁγδόης ἑκατονταετηρίδος. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ θέσις αὐτῶν ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ ἐν τῇ θετικῇ προσόδῳ τῆς ἐπιστῆ-

Περικλῆα, εἶτα κατέλιπε τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἐπανῆλθεν αὐθις, ὅτε ὁ Καλλίας ἐγένετο κύριος τῆς αὐσίας αὐτοῦ.

1) O Müller-Strübing ἐν τοῖς *Jahrbücher für Philol.* 121, 84 ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ γραφὴ ἀσεβείας ἐγράφη πρὸ τοῦ 411, ἢ πρὸ τοῦ χρόνου τῆς βουλῆς τῶν τετρακοσίων. Ὡς κατήγορον ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης παρὰ Διογένηι IX, 54 ἐνα τῶν τετρακοσίων, τὸν Πυθόδοικον. Περὶ τίνος κυρίου συγγράμματος ἐπιγραφομένου *Καταβάλλοντες* ἢ *Ἀντιλογικά*, ἢ *Ἀλήθεια*, ἴδε J. Bernays ἐν *Gesam. Abhandlungen* I, 117—121.

2) Παράδ. § 260. Τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ θεωρίας μανθάνομεν ἐκ τῆς ἐσφαλμένως εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἀποδιδωμένης συγγραφῆς *Περὶ Ξενοφάνους, Ζήνωνος, Γοργίου*.

3) O Bergk, *Griech. Litt.* IV, 330 λέγει: «Μέχρι τοῦ χρόνου τούτου ἡ παιδεία περιοριζέτο εἰς τὴν μουσικὴν, γυμναστικὴν καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ ἀριθμητικῆς, πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἐπείρατο ἕκαστος νὰ ἰδιοποιηθῇ αὐτός ἐν τῷ ὀνημοσίῳ βίῳ. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνέλαβον οἱ σοφισταὶ τὴν ἐπιστημονικὴν παιδευσιν τῶν νέων. Οὕτως ἡ νεολαία, ἥτις ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων εἰς μόνα τὰ γυμνάσια καὶ τὰς παλαιστράς ὤφειλε νὰ φοιτᾷ πρὸς γύμνασιν τοῦ σώματος, ἔπρεπε νῦν νὰ παιδεύηται ἐν τῇ παλαιστρᾷ τῆς σοφιστικῆς, ἥτις ἐξέλεγε κατὰ προτίμησιν αὐτὰ δὴ ταῦτα τὰ γυμνάσια ὡς τόπον διδασκαλίας».

μης εἶναι μικρά. Αἰτία δὲ τούτου κατὰ μέγα μέρος εἶναι, ὅτι διέδιδον τὰς θεωρίας αὐτῶν οὐχὶ τόσον διὰ συγγραμμάτων, ὅσον δι' ἐπιδείξεων καὶ πολυμίσθου διδασκαλίας ¹⁾. Ἐκ τούτου τοῦ μὲν πολυμαθοῦς Ἰππίου ἀναφέρονται πλείονα ἱστορικά καὶ ῥητορικά συγγράμματα ὥς ἡ ἀναγραφὴ Ὀλυμπιονικῶν, ὁ Τρωϊκὸς λόγος, ἡ φιλοσοφικά. Καὶ ὁ Γοργίας δ' ἄλλως ἦτο δεινὸς περὶ τοὺς λόγους μᾶλλον, ἐξ οὗ καὶ πολὺ ἀπελείπετο αὐτῶν ἡ διαλεκτικὴ συγγραφὴ περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ περὶ φύσεως ²⁾. ἥτις εἶχετο τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλεατῶν. Τοῦ δὲ Προδίκου ἐπαινοῦνται μόνον αἱ ὦραι, τὸ σύγγραμμα, ἐν ᾧ εὐρίσκετο καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ἡρακλέους ἐν τῇ σχιστῇ ὁδῷ ἀποροῦντος, ἐποίαν τῶν ὁδῶν νὰ τραπῇ. Ὁ δὲ Πρωταγόρας οὐ μόνον ἦτο ὁ φιλοσοφώτατος τῶν σοφιστῶν, ἀλλ' ἔγραψεν αὐτὸς καὶ πλείονα συγγράμματα ³⁾. Περιῆλθον δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς αἱ ἀρχαὶ δύο τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἐν αἷς περιέχονται ἐν ταύτῳ καὶ τὰ κεφάλαια τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἧτοι τὸ «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος τῶν μὲν ὄντων ὡς (= ὅτι) ἔστι, τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν» καὶ τὸ «περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι οὐθ' ὡς εἰσίν, οὐθ' ὡς οὐκ εἰσίν». Ἐκ τοῦ συγγράμματος δ' αὐτοῦ περὶ τοῦ ὄντος, ἐν ᾧ ἤριζε πρὸς τοὺς Ἑλεάτας, φαίνεται παραλαβὴν πολλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ⁴⁾. Ὡσαύτως σπουδαίως συνετέλεσαν τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ὡς τὸ περὶ ὁρθοεπειίας, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν

¹⁾ Ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Γοργίας ἐλάμβανον μισθὸν ἑκατὸν μνῶν. Ἴδε Διογ. Λαερτ. IX, 52, Διοδ. XII, 53 καὶ Σουδαν ἐν λέξει Γοργία. Ὁ Προδίκος ἐδίδασκεν τὴν γραμματικὴν, τὸ περὶ ὁρθότητος ὀνομάτων, ἀντὶ 50 δραχμῶν καὶ συντομωτέραν τινὰ γραμματικὴν ἀντὶ μιᾶς δραχμῆς.

²⁾ Τὴ περιεῖχε τὸ βιβλίον τοῦτο, διδάσκει ἡμᾶς Σέξτος ὁ Ἑμπειρικὸς Πρὸς Μαθημ. ἐν VII, 55, [πρὸς Λογικοὺς 65] καὶ ἐξ. καὶ ὁ Ἀριστοτέλ. περὶ Μετέωρου. Τὰ κεφάλαια δὲ εἶναι [κατὰ τὸν Σέξτον] ταῦτα: ἀπρῶτον ὅτι οὐδὲν ἔστιν, δευτέρον ὅτι εἰ καὶ ἔστιν, ἀκατάληπτον ἄνθρωποι, τρίτον ὅτι εἰ καὶ καταληπτόν, ἀλλὰ τοῖ γ' ἀνέξοιστον καὶ ἀνερωμένον τῷ πέλας.

³⁾ Ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ εἶναι γεγραμμένον τὸ μακρότερον ἀπόσπασμα παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ παραμυθητικῷ πρὸς Ἀπολλώνιον 33 [τόμ. α', σελ. 290 ἐκδ. Βερν.]. Ὁ δὲ μετὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἱπποκράτους σωζόμενος λόγος τῆς ἀποδίδεται εἰς τὸν Πρωταγόραν ὑπὸ τοῦ Gomperz, Die Apologie der Heilkunst ἐν τῷ Sitzungsber. der Wiener Akad. 1890 καὶ Griechische Denker, I, 374 καὶ ἐξ. Βεβαίως δὲ προήρχετο τὸ ἔργον τοῦτο ἐκ τῶν κύκλων τῶν σοφιστῶν.

⁴⁾ Τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Πορφύριος παρ' Εὐσεβίου, Εὐαγγ. προπαρ. X, 3, 25.

τῶν γραμματικῶν τεχνικῶν ὅρων, διότι αὐτὸς πρῶτος διήρесе τὸν λόγον εἰς τέσσαρας τρόπους εὐχολήν (εὐκτικήν), ἐρώτησιν, ἀπόκρισιν, ἐντολήν (προστακτικήν) καὶ εἰς τρία γένη ἄρ-
 ρεν, θῆλυ καὶ σκεῦος. Ἐν τῇ φιλοσοφικῇ δὲ θεωρίᾳ ὠρμήθη
 ἀπὸ τῆς τοῦ Πρακλείτου θεωρίας, τὰ πάντα ρεῖ, καὶ πρὸς
 ταύτην συνέδεσε καὶ τὴν ἄλλην, ὅτι ἡ σοφία ἡμῶν στηρίζεται
 εἰς τὰς αἰσθήσεις λέγων μηδὲν εἶναι παρὰ τὰς αἰσθή-
 σεις¹⁾. Διὰ τούτων δὲ κατήντησεν εἰς δεδηλωμένην τινὰ ἐφε-
 κτικότητα ἀποδεχόμενος, ὅτι οὐδὲν μόνιμον καὶ βέβαιον ὑπάρ-
 χει οὔτε ἐν τοῖς πράγμασιν, οὔτε ἐν τῇ γνώσει καὶ ὅτι δυνάμεθα
 μόνον νὰ λέγωμεν, πῶς τὰ πράγματα ἐκάστοτε φαίνονται ἡμῖν,
 ἀλλ' ὅχι πῶς πάντοτε καὶ ὅποια αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἶναι. Ἐπειδὴ
 δ' οὕτως ἀπηνεῖτο τὴν ἀληθοῦς οὐσίαν τῶν χρημάτων κατήντησε
 νὰ θεωρῇ τὸν ἄνθρωπον μέτρον πάντων τῶν χρημάτων, ὅτι ὑπάρ-
 χουσιν καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν. Ὁ ῥητορικὸς δὲ χαρακτήρ τῆς
 φιλοσοφίας αὐτοῦ κατεφαίνετο ἐν τῇ διαβολῇ ἀποφάνσει, ὅτι
 ἡδύνατο τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν διὰ τῶν ῥητορι-
 κῶν φυσικῶς διαστροφῶν καὶ τῶν πανουργιῶν τῆς σοφιστικῆς
 διαλεκτικῆς.

Πλὴν δὲ τῶν μακροτέρων ἐπιδείξεων ἤτκουν οἱ σοφισταὶ καὶ
 τὴν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ἡδὴ καὶ τῶν Ἑλεατῶν θεραπευομένην δια-
 λεκτικήν, ἥτις παρ' αὐτοῖς νοθευθεῖσα μετέπεσεν εἰς ἐριστι-
 κήν. Αἱ τοιαῦται δὲ διαλεκτικαὶ συζητήσεις σὺν τῷ χρόνῳ καὶ
 ἐγράροντο καὶ οὕτω περιῆλθε καὶ εἰς ἡμᾶς τυχαίως μία τοιαύτη.
 αἱ Διαλέξεις ἡθικαὶ ἐν θωρικῇ διαλέκτῳ ἐκ τῶν χρόνων τῶν
 μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἀθηναίων²⁾. Καὶ ὡς συγγραφεὺς μὲν αὐτῶν
 μνημονεύεται Μύστας τις (ἄλλως Μύμας), ἀλλ' ὑπὸ τὸ διεφθαρ-

¹⁾ Διογ. IX. 51. Τὴν περὶ γνώσεως θεωρίαν τοῦ Πρωταγόρου μανθάνομεν ἄριστα ἐκ τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου Θεαιτήτου.

²⁾ Ὁ Wilamowitz, Index Gotting. 1889 σελ. 9 ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ συγγραφή συν-
 εγράφη περὶ τὸ 400 ὑπὸ τινος Βυζαντίου ἢ Ρωδίου. Καθαρώτατα δὲ λέγεται ἐν σελ. 210,
 17 πνίκα ἐν ᾧ ἐνίκον (οἱ Λακεδαιμόνιοι) Ἀθηναίους καὶ τὴν συμμάχον. Ὅτι ἡ Κύπρος
 ἦτο ἡ πατρίς τοῦ συγγραφέως, συνεπέραναν Bergk ἐκ τῆς σελίδος 224, 29.

μένον πιθανῶς τοῦτο ὄνομα ἄλλοι μὲν ἀνευρίσκουσι τὸν πυθαγόρειον Σιμμίαν, ἄλλοι δὲ τὸν σκυτέα καὶ σωκρατικὸν Σίμωνα¹⁾.

Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τῶν μεγάλων σοφιστῶν τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος δὲν ἐξέλιπεν ἡ σοφιστική, ἀλλὰ διετέλει μὲν ζῶσα καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι καὶ παρὰ τῷ Πλάτῳ καὶ ἐν μέρει καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει, δὲν ἀνέδειξεν ὅμως ὀνομαστοὺς ἄνδρας. Εἰς τοὺς προστάτας δὲ τῆς νεωτέρας σοφιστικῆς ἀνήκουσιν ὁ Χαλκηδόνιος Θρασύμαχος, σύγχρονος μὲν, ἀλλὰ νεώτερος τοῦ Σωκράτους, γνωστὸς δ' ἐκ τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος ὡς στρεφιδίκης, ὁ Πολυκράτης, ὃς ἔγραψε τὴν κατὰ τοῦ Σωκράτους κατηγορίαν τῷ 393, οἱ ἐριστικοὶ ἀθληταὶ Εὐθύδημος καὶ Διονυσόδωρος, οὓς ἔσκωψε μετ' ἀπαραιμλλήτου εἰρωνείας ὁ Πλάτων ἐν τῷ Εὐθυδήμῳ, τῷ διαλόγῳ, καὶ ὁ ἐξ Ἡρακλείας Βρύσων, ἐξ οὗ τῶν διαλεκτικῶν διαλόγων πολλὰ φαίνεται παραλαβὼν ὁ Πλάτων κατὰ τὸν Ἀθήναιον (ἐν XI, 508 c).

297. Ὁ δὲ Σωκράτης (περὶ τὸ 469 — 399), ὁ υἱὸς τοῦ λιθοξόου Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρέτης ἐκ τοῦ παρὰ ταῖς Ἀθήναις δῆμου Ἀλωπεκῆς, ἦτο ὁ πρῶτος μέγας φιλόσοφος τῶν Ἀθηναίων, ὁ πρωτοτυπώτατος καὶ σοφώτατος ἀνὴρ συμπάσης τῆς ἀρχαιότητος. Ὡς δὲ πάντες οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἔζη καὶ αὐτὸς ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ, καὶ δὲν ἡμέλει ἕνεκα τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ μελετῶν καὶ φροντίδων τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς πολίτου καὶ ἀνθρώπου. Παρὰ τοῦ πατρὸς δ' αὐτοῦ διδασχθεὶς τὴν τέχνην ἐγένετο καὶ αὐτὸς λιθοξόος καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἐδεικνύοντο ἔτι αἱ κατὰ τὴν εἰσόδον τὴν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἰστάμεναι τρεῖς Χάριτες, ἃς αὐτὸς ἐποίησε²⁾. Κατὰ

¹⁾ Τὸν Σιμμίαν ὑπώπτευσαν ὁ Bergk ἐν Fünf Abhandlungen zur griech. Philos. (1883) σελ. 119 — 138 καὶ ὁ Blass ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 1881 σελ. 739. Τὸν Σίμωνα δὲ ὁ Teichmüller ἐν Litterarische Fehden des 4 Jahrhunderts II, 97, ἐνθα παρατίθεται καὶ τὸ κείμενον τοῦ ἔργου μετὰ μεταφράσεως. Περὶ τῶν κωδίκων καὶ τῆς διορθώσεως τοῦ ἔργου ἴδε Schanz Hermes 19, 369 κ. ἐξ. Νεωστὶ ἐπεξεργάσθη αὐτὸ ὁ E. Weber ἐν Philol. historische Beiträge zu Ehren Wachsmuths, Leipzig. 1897.

²⁾ Παισχ. I, 22, 8 καὶ IX, 35, 7.

τὸν πελοποννησιακὸν δὲ πόλεμον ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ἐπολέμησε γενναίως ἐν ταῖς παρὰ τὴν Ποτίδαιαν, τὸ Δῆλιον καὶ τὴν Ἀμρίπολιν μάχαις. Τῷ 406 δ' ὑπερεμάχετο ὡς πρύτανις ¹⁾ θαρσάλευτάτα μὲν, ἀλλὰ ματαίως τῶν κινδυνεύόντων περὶ τῆς ψυχῆς στρατηγῶν τῆς παρὰ ταῖς Ἀργινούσαις ναυμαχίας. Ἐνυμφεύθη δ', ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον αὐτοῦ ὡς πολίτου, τὴν Ἀθηναίαν Ξανθίππην. Φιλόσοφος δ' ἐξ ἐπαγγέλματος δὲν ἦτο. Ἐκ τούτου οὐδὲν ἔγραψεν, οὐδέποτε ἐδίδασκεν ἐπὶ μισθῷ καὶ καθ' ἑλίου οἱ τρόποι αὐτοῦ οὐδὲν εἶχον τὸ διδασκαλικόν. Ὡσαύτως εἰς οὐδεμίαν ἀνῆκεν ὠρισμένην σχολήν. Διότι ἤκουσε μὲν βεβαίως καὶ τοῦ Πρωταγόρου καὶ τοῦ Ἀρχελαίου καὶ τοῦ Παρμενίδου καὶ ἠπίστατο πάντα ὅσα οἱ παλαιότεροι φιλόσοφοι συνέγραψαν ²⁾, ἀλλὰ καὶ διανοεῖτο ὅλως πρωτοτύπως καὶ ἐδίδασκε πρωτοτύπως. Πρὸς τοὺς σοφιστὰς δ' εἶχε κοινὴν τὴν τάσιν τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης, ὥστε καὶ περὶ αὐτοῦ ὡς καὶ περὶ τῶν σοφιστῶν ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ τὸ τοῦ Κικέρωνος *quod philosophiam devocavit e caelo et in urbibus collocavit* ³⁾, ἥτοι ὅτι κατήγαγεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐγκατέστησεν εἰς τὰς πόλεις. Ὡσαύτως δικαίως λέγεται καὶ περὶ αὐτοῦ ὡς καὶ περὶ τῶν σοφιστῶν, ὅτι ἀπέκρουε πάντα περιορισμὸν τῆς διανοητικῆς ἐλευθερίας διὰ τοῦ φραγμοῦ τῆς δογματικῆς παραδόσεως καὶ ἐνέωρε ἐν τοῖς ὀρθῶς ἀνεπτυγμένοις διανοητικοῖς νόμοις τὴν μόνην πηγὴν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως. Ἐκ τούτου οὐδόλως εἶναι θαυμαστόν, ὅτι συνεχέετο καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν ἀπειροτέρων τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ὅλως ἀφιλοσόφων πρὸς τοὺς σοφιστὰς καὶ ἐθεωρήθη ὑπεύθυνος τῶν ὑπ' ἐκείνων προξενηθέντων κακῶν. Ἀλλ' ὁ βαθυτέρον εἰσδύνων εἰς τὰ πράγματα

¹⁾ Ἰσως οὐχὶ ὡς ἀπλοῦς πρύτανις, ἀλλ' ὡς ἐπιστάτης, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Em. Müller ἐν Προγράμματι τοῦ Zittau 1894.

²⁾ Ξενοφ. Ἀπομνημ. I, 1, 14 καὶ IV, 7, 6.

³⁾ Cicer. Tuscul. disputat. V, 4, 10. Academica poster. I, 4, 15. Παντελῶς ἡγνῶει τὴν φύσιν τῶν σοκρατικῶν φιλοσοφικῶν φροντισμάτων ὁ Ἀριστοφάνης παριστῶν αὐτὸν ὡς ἀστρολόγον· ἴδε § 203.

κατενόει τὴν μεγάλην καὶ καταπληκτικὴν διαφορὰν. Καὶ ἀληθῶς ὁ Σωκράτης δὲν ἐδίδασκεν ἐπὶ μισθῷ, ἀλλὰ κοινωνῶν πρὸς τοὺς νέους εἰλκύνετο ὑπὸ ἐσωτερικῆς τινος ὁρμῆς τοῦ πνεύματος αὐτοῦ¹). Ἀπλοῦς δ' ὦν τοὺς τρόπους ἦτο ἀνώτερος τοῦ πάθους τῆς ὑπερηφανείας καὶ κενοδοξίας. Καὶ ἀπηξίου μὲν τοὺς ἐπιδεικτικούς λόγους τῶν σοφιστῶν, ἐπειρᾶτο δ' ἀντὶ τούτου νὰ ἐξάγῃ τὴν ἀλήθειαν δι' ἀπλῶν ἐρωτήσεων ἐφαρμοζῶν τὴν μαλειευτικὴν τέχνην τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἐν τῇ ὁμολογίᾳ δὲ τοῦ οὐδὲν οἶδα ὑπεκρύπτετο μὲν δόσις τις τῆς περιφήμου σωκρατικῆς εἰρωνείας, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπίστευεν ἀχραδάντως, ὅτι μόνον κατανοῶν τις τὴν πρότερον ὑπολανθάνουσαν ἀπάτην ὀφείλει νὰ προσδοποιήσῃ οὕτω πρῶτον εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν. Καὶ ἐπρέσβευε μὲν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν σοφιστῶν τὴν ὑποκειμενικὴν γνῶσιν, ἀλλ' ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀνωτέρων ἀληθειῶν ἔπρεπε νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῶν μεμονωμένων ἐννοιῶν δι' ὁρθῆς ἐπαγωγῆς καὶ οὕτω νὰ προβαίνει τις ἐκ τῆς δόξης εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἐκ τούτου ὁρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης²) χαρακτηρίζει ὡς μεγάλην πρόοδον τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας τὴν δι' ἐπαγωγῆς μέθοδον τῆς γνώσεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ὁρισμῶν καθολικῶν κῦρος ἐχόντων. Ἀλλ' οὗτοι ἀνεφέροντο κυρίως εἰς τὴν ἠθικὴν, ἐν ᾗ ὥρματο ἐκ τῆς θεωρίας, ὅτι ἡ ἀρετὴ στηρίζεται εἰς τὴν σοφίαν, ἥτοι τὴν ὁρθὴν κατανόησιν τοῦ τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί δίκαιον, τί ἄδικον κτλ.³). Ἐκ τούτου ἡ τοιαύτη συνεργία πρὸς ἐκλέπισιν

¹) Ὁ Διογ. Λαέρτ. ἐν II, 65 λέγει « Ἀρίστιππος πέμψας Σωκράτει μῆνές εἰκοσι, παλινδρόμους ἀπέλαθεν, εἰπόντος Σωκράτους τὸ δαιμόνιον αὐτῷ μὴ ἐπιτρέπειν.

²) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. XIII, 4 [M, 4 σελ. 1078 b 27] λέγει « οὗτο ἔστιν ὁ τις ἂν ἀποδοίῃ Σωκράτει δικαίως τοὺς τ' ἐπαγωγικούς λόγους καὶ τὴν ὀρίζεσθαι καθόλου». Παράδ. αὐτόθι I, 6 [A, 6 σελ. 987 c], καὶ περὶ ζῴων μορίων I, 4, [σελ. 642 a 29].

³) Ὁ Ξενοφ. ἐν Ἀπομνημ. III, 9, 4 λέγει « σοφίην καὶ σωφροσύνην οὐ διαίρειν... ἔφη δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι ». Παράδ. Doering, Die Lehre des Sokrates, ein soziales Reformsystem, München 1896. [Ἰδὲ τὴν πραγματείαν περὶ Σωκράτους ὑπὸ Ν. Γεωργιάδου ἐν τῇ περιοδικῇ Σωκράτει, ἐν Ἀθ. τόποις Περιττοῦ 1874, Π. Βράβλα, Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους κατὰ Α. Puillé, ἐν

ὀρθοτέρων ἐννοιῶν καὶ γνώσεων ἐγένενα ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν νέων ἐνθουσιώδη ζῆλον πρὸς τὴν σοφίαν καὶ μανηκὴν εὐνοίαν πρὸς τὸν ἀγαπητὸν διδάσκαλον. Ἀλλ' οἱ ἀβέλτεροι ἐπιθυμηταὶ τῶν παλαιῶν καὶ οἱ ἀχθόμενοι ἐπὶ τῇ προσβεβλημένῃ αὐτῶν κενοδοξίᾳ, ὁ Μέλητος, ὁ Ἄνυτος καὶ ὁ Λύκων ἐκκαρπούμενοι τὸ μὲν τὴν φευδῇ δόξαν, ἣν οἱ κωμικοὶ εἶχον διασπείρη εἰς τὰ πλήθη περὶ τῆς τάσεως τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας, τὸ δὲ τὴν ὀργήν, ἣτις ἐπεκράτει, ὅτε ὁ δῆμος κατελθὼν δυσμενῶς διετέθη αὐθις πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ Κριτίαν, τοὺς συνόντας καὶ φίλους τοῦ Σωκράτους, εἰσήγαγον εἰς δίκην τὸν μόνον ἄνδρα ἐν τῷ ἐβδομηκοστῷ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτοῦ κατηγοροῦντες, ὅτι εἰσφέρει καινὰ δαιμόνια καὶ διαφθείρει τοὺς νέους. Οὕτω κατεγνώσθη αὐτοῦ θάνατος διὰ μικρᾶς πλειονοψηφίας καὶ ἔπιεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὸ κώνειον κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 399. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ ἀθώου, οἷον περιγράφει αὐτὸν ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνι μετὰ συγκινητικῆς ἀληθείας, ἐπηύξησε μόνον τὴν δόξαν τοῦ καλοῦ καγαθοῦ φιλοσόφου καὶ συνέδεσε στενότερον τὸ πλῆθος τῶν συνόντων καὶ θαυμαστῶν πρὸς τὸν προσφιλεῖ διδάσκαλον.

Ὡς θεόπεμπτος ἰδρυτὴς θρησκείας ἐπενήργει ὁ Σωκράτης διὰ τῆς ἀπλῆς ἀληθείας τῆς διδακταλίας καὶ τῆς διὰ τοῦ θανάτου ἐπισφραγισθείσης χρηστότητος τοῦ φρονήματος αὐτοῦ. Ἐνέπνεε δ' εἰς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ τὴν γνώμην περὶ τῆς τοιαύτης ἀποστολῆς, διότι πάντοτε ἀνεφέρετο εἰς τὸ δαιμόνιον, ἔπερ ὡς τὴν ἐν ἑαυτῷ αἰσθητὴν φωνὴν τῆς θεότητος ἐπηρώτα πάντοτε, ὅσάκις εἶχεν ἐν νῷ νὰ πράξῃ σπουδαῖόν τι. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπεδείκνυνεν αὐτὸν ἐν ταύτῳ γνήσιον τέκνον τῶν Ἀθηναίων, ὅτι ἀπέκρουε πᾶσαν ὑπόνοιαν θαυματουργοῦ τινος δυνάμεως.

298. Ὁ Σωκράτης οὐδὲν μὲν αὐτὸς συνέγραψε¹⁾, ἀλλ' ἔ-

Κερκὶρα 1875, Ὁ Σωκράτης κατὰ τὸν Ἀγγλον ἱστορικὸν Γρότε ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τῆς Πανδώρας.]

¹⁾ Δὲν ἀναφέρομεν τοὺς αἰσωπείους μύθους, οὓς εἰς μέτρα ἔθηκεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. Ὡς αὐτῶς οὐδεμιᾶς μυθείας ἀξιούνται καὶ αἱ νόθοι ἐπιστολαὶ τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν Σωκρατικῶν.

σπειρεν ἄφθονα σπέρματα, ἅτινα ἐβλάστησαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἀπήνεγκον θαυσιεῖς λογοτεχνικούς καρπούς. Ἰδίως δ' ἀνέγραψαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ παρέδωκαν εἰς τοὺς ἐπιγενομένους πάντας τοὺς διαλόγους, οὓς περὶ παντοίων πραγμάτων πρὸς διαφόρους συνῆψεν. Οὕτω δὲ συνάπτονται πρὸς τὸν Σωκράτην οἱ Σωκρατικοὶ φιλόσοφοι καὶ οἱ Σωκρατικοὶ λόγοι. Καὶ περὶ μὲν τοῦ μεγίστου τῶν Σωκρατικῶν, τοῦ Πλάτωνος, θὰ διαλάβωμεν ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ, περὶ δὲ τοῦ σωκρατικοῦ ἱστορικοῦ Ξενοφῶντος ἐπραγματεύθημεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω. Ὑπολείπεται ἄρα νῦν εἰπωμεν διὰ βραχείων κύριά τινα περὶ τῶν λοιπῶν Σωκρατικῶν καὶ τῶν σχολῶν αὐτῶν¹⁾. Τοιοῦτοι δ' ἦσαν·

Λίσχίνης ὁ ἐκ Σφηττοῦ, ὃς συνέγραψε σωκρατικούς διαλόγους, οἵτινες πιστότατα ἀπέδιδον τὸν τρόπον τοῦ Σωκράτους. Ἐκ τοῦ μεγάλου δ' ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κυκλοφορουμένων διαλόγων ἑπτὰ μὲν μόνον ἰθιεωροῦντο ὡς γνήσιοι οἱ ἑξῆς· Μιλτιάδης, Καλλίας, Ἀξίοχος, Ἀσπασία, Ἀλκιβιάδης, Τηλαυγῆς καὶ Ῥίνων²⁾, ἄλλ' οὐδεὶς περιεσώθη.

Εὐκλείδης ὁ Μεγαρικός, ὃς συνδῆσας τὴν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους πρὸς τὴν Ἑλεατικὴν περὶ τοῦ ὄντος καὶ ἑνὸς εἰσήγαγε μὲν τὸ ὄνομα εἰδῆ (ιδέας) εἰς τὴν φιλοσοφίαν³⁾, μετεχειρίζετο δὲ τὸν διάλογον ὡς ὄργανον τῆς διαλεκτικῆς. Ἀλλ' ἀτυχῶς οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἑξ [; ἑπτὰ] διαλόγων, οὓς ἐκέκτηντο οἱ ἀρχαῖοι, ἡ γνησιότης διημφισθῆτετο⁴⁾.

¹⁾ Ὁ Διογ. Λαέρτ. ἐν II, 64 λέγει· πάντων μέντοι τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων Παναίτιος ἀληθεῖς εἶναι δοκεῖ τοὺς Πλάτωνος, Ξενοφῶντος, Ἀντισθένης, Λίσχίνου· διατάζει δὲ περὶ τῶν Φαίδωνος καὶ Εὐκλείδου, τοὺς δ' ἄλλους ἀναίρει.

²⁾ Διογ. II, 61.

³⁾ Κατὰ τοῦ Εὐκλείδου φαίνεται στρεφόμενον τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Σοφιστοῦ σελ. 246 b «οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀμφισβητοῦντες μάλα εὐλαβῶς ἄνωθεν ἐξ ἀοράτου ποθὲν ἀμύνοντα, νοητὰ ἅττα καὶ ἀσώματα εἶδη βιαζόμενοι τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν εἶναι». Παράβ. Zeller, Gesch. der griech. Philos. II, 1, 252 κ. ἐξ. τῆς 4ης ἐκδόσεως.

⁴⁾ Διογ. Λαέρτ. II, 61.

Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων δ' ἀρχηγῶν τῆς μεγαρικῆς σχολῆς ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν τινα ὁ Στίλπων περὶ τὸ 380—300, ὃς ἡσπάζετο μὲν τὰς ἠθικὰς θεωρίας τῶν κυνικῶν, ἦτο δὲ δεινότατος ἐν τοῖς ἐριστικοῖς. Καὶ αὐτοῦ δ' ἐκυκλοφοροῦντο ἐννέα διάλογοι, οὓς ὁμῶς ὁ Διογένης¹⁾ ψυχροὺς ἀποκαλεῖ.

Ὁ δὲ Φαίδων ὁ Πλαῖος, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ ὁμώνυμος διάλογος τοῦ Πλάτωνος, συνέγραψεν ὡσαύτως διαλόγους, ὧν οἱ δύο ὡς γνήσιοι ἀναγνωρίζομενοι ἐκαλοῦντο Ζώπυρος καὶ Σίμων²⁾. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ δ' ἰδρυθεῖσα ἐν Ἡλίδι σχολὴ μετηνέχθη ὑπὸ τοῦ Μενεδήμου εἰς Ἐρέτριαν κατὰ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα ἀρχομένην.

Ὁ δ' Ἀντισθένης ὁ Ἀθηναῖος ἀκούσας πρῶτον μὲν τοῦ Γοργίου, εἶτα δὲ τοῦ Σωκράτους ἐγένετο ἰδρυτὴς τῆς κυνικῆς σχολῆς, ἥτις ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ γυμνασίου Κυνοσάργους, ἐνθα ἐδίδασκε. Πολλαχῶς δ' ἐν τε τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν ταῖς παντοδααῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ ἤριζεν αὐτός, ὁ πρόμαχος τῆς ἐριστικῆς καὶ κῆρυξ τῆς ἠθικῆς τῶν στερήσεων, πρὸς τὸν Πλάτωνα, οὗ καταγέλαστον ἀπεδείκνυε τὴν περὶ ἰδεῶν διδασκαλίαν, καὶ ὃν καὶ ἔσκωπεν ἐν τῷ Σάθωνι, τῷ διαλόγῳ³⁾. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου καὶ ὁ Πλάτων δὲν ἐφείσθη αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ Εὐθυδήμῳ ἐγχεύαζεν ὑπὸ ξένῳ ὀνόματι τὰς ἀκάρπους μικρολογίας τῆς ἀντισθενείου ἐριστικῆς. Ἐσώζοντο δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πολλὰ συγγράμματα αὐτοῦ κατὰ τὰ εἶδη τεταγμένα ἐν δέκα τόμοις⁴⁾. Ἐκ

¹⁾ Διογ. II, 120.

²⁾ Διογ. II, 105. Ὑπανηγμοὺς περὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ σκυτοτόμου Σίμωνος ὀνομασθέντος διαλόγου Σίμωνος περιέχουσιν ἡ 12 καὶ 13 ἐπιστολὴ τῶν Σωκρατικῶν, περὶ ὧν ἴδε Wilamowitz ἐν Hermes 14, 187 κ. ἐξ. καὶ 476 κ. ἐξῆς.

³⁾ Παράδ. Ἀθην. V, 220 d καὶ XI, 507 a. Κατὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀντισθέ- νους στρέφονται πλὴν τοῦ Εὐθυδήμου καὶ τὰ χωρία τοῦ Θεαιτήτου 155 e καὶ τοῦ Σοφιστοῦ 251 b· ἴσως δὲ καὶ τὸ σκῆμμα τῆς τῶν ὁδῶν πόλεως ἐν Πολιτ. II, 372 d εἰς αὐτὸν τοῦτον ἀναφέρεται. Περὶ δὲ τοῦ Κόρου ἡ περὶ βασιλείας, τοῦ διαλόγου, ἐξ οὗ παρωμαθῆναι ὁ Ξενοφὼν νὰ συγγράψῃ τὴν Κόρου παιδείαν, ἴδε ἀνωτέρω § 243.

⁴⁾ Ἡ ἀναγραφὴ εὑρίσκεται παρὰ Διογένη, VI, 15. Παράδ. Dümmler, Antistheneica, Halle 1882. Susemihl ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 135 (1887) σελ. 207—214.

τούτων δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς δύο ἐπιδείξεις φέρουσαι μὲν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλ' ὑποπτοὶ ἄλλως ὁ Λῆας καὶ Ὁδυσσεύς¹⁾. Τοῦ δὲ διαλόγου, ὅστις Ἀρχέλαος ἢ περὶ βασιλείας ἐκαλεῖτο, τὰ κεφάλαια, ὅτι οὐχὶ ὁ χρυσοῦς οὐδ' ἡ ἰσχύς, ἀλλ' ἡ ἠθικὴ χρηστότης καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς εὐτυχῇ, παραδίδει ἡμῖν ῥήτωρ τις τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων, Δίων ὁ Χρυσόστομος, ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις περὶ φυγῆς λόγῳ (13) αὐτοῦ²⁾.

Μαθητὴς δὲ τοῦ Ἀντισθένης ἦτο Διογένης ὁ Σινωπεύς, ὃς ἀπέθανε, καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, τῷ 323, πρωτότυπός τις μοναχοῦ ἐπαίτου μορφῇ, εἰς ἣν οὐδόλως ἤρμοζεν τὸ συγγραφικὸν ἔργον. Τὰ εἰς αὐτὸν δ' ἀποδιδόμενα συγγράμματα ἐκηρύττοντο ὡς νόθα ἤδη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωσικράτους καὶ Σατύρου³⁾.

Ὁ δ' Ἀρίστιππος ὁ Κυρηναῖος ἦτο ὁ ἀντίπους τοῦ Ἀντισθένης καὶ πατήρ τῆς κυρηναϊκῆς διδασκαλίας περὶ τῆς εὐλόγου ἀπολαύσεως τοῦ βίου. Ἀμφότεροι δὲ συνεφώνουν ἐν τούτῳ, ὅτι περιώριζον μὲν τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν περὶ ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀρίστου βίου ἔρευναν, ἀπέκλειον δ' ἀπ' αὐτῆς τὰ περὶ τῆς γνώσεως ζητήματα ὡς περιττὰ ἢ ἀδιάφορα⁴⁾. Ἄν δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν

¹⁾ Τῆς γνησιότητος αὐτῶν ὑπερμαχεῖ ἀντιταττόμενος πρὸς ποικίλας προσβολὰς ὁ Blass, Attisch. Beteds. II, 311 κ. ἐξ. Ὁ δὲ Radermacher ἐν Rhein. Mus. 47, 569 κ. ἐξ. οὐ μόνον ὑποστηρίζει τὸ νόθον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύει ἐκ τινος ὑπαινιγμοῦ τοῦ Blass ὁρμώμενος, ὅτι αἱ δύο ἐπιδείξεις ἐγράφησαν κατὰ τὰς ῥήσεις δράματός τινος, τοῦ Θεοδέκτου Ἰσως, καὶ ὅτι ἐκ τούτου προέρχονται οἱ πολλοὶ εἴτε ὑπάρχοντες, εἴτε εὐκόλως διὰ μικρῶν μεταβολῶν ἀποκαθιστάμενοι τρίμετροι τῶν δύο λόγων.

²⁾ Τοῦτο μετ' ὀξυδερκείας συνεπέρανε ὁ Usener παρὰ Dümmler σελ. 10 συγκρίνας τὴν ἀναγραφὴν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀντισθένης πρὸς τὰ χωρία 424 καὶ 431 ἐκδ. Reis. [244 καὶ 249 ἐκδ. Dind] τοῦ XIII λόγου τοῦ Δίωνος. Εἰς τὸν διάλογον δ' ἀναφέρεται καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. III, 13 σελ. 1284 a 15 [σελ. 102 ἐκδ. Sussem.] λέγων. «λέγοιεν γὰρ ἂν ἴσως ἅπερ Ἀντισθένης ἔφη τοὺς λέοντας δημηγοροῦντων τῶν βασυπόδων καὶ τὸ ἴσον ἀξιούντων πάντας ἔχειν.»

³⁾ Διογ. Λαερτ. VI, 80.

⁴⁾ Ὁ Σέξτος Ἐμπειρικός Πρὸς Μαθηματικούς VII, 11 [πρὸς Λογ.] λέγει· «δοκοῦσι δὲ κατὰ τινὰς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Κυρήνης μόνον ἀσπάζεσθαι τὸ ἠθικὸν μέρος, παραπέμπειν δὲ τὸ φυσικὸν καὶ τὸ λογικὸν ὡς μηδὲν πρὸς τὸ εὐδαμονὲς βιοῦν συνεργούντα». Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς Μετὰ τὰ φυσικά B, 2 σελ. 996 a 32 λέγει· «τῶν σοφιστῶν τινες οἷον Ἀρίστιππος προεπηλάκιζον αὐτάς, δῆλα δὲ τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας» ἐν μὲν γὰρ ταῖς

τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά ἀποκαλεῖ τὸν Ἀρίστιππον σοφιστήν, βεβαίως ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὸ ἥκιστα σεμνὸν τοῦτο ἐπίθετον, τὸ μὲν διότι καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν τρόπον τῶν σοφιστῶν ἐλάμβανε μισθὸν τῆς διδασκαλίας ¹⁾, τὸ δὲ διότι ἀποδεχόμενος, ὅτι τὰ πάθη μόνα, αἱ ἐκ τῶν πραγμάτων ἐντυπώσεις ἔχουσι κύρος παρ' ἡμῖν, ἐπηγγέλλετο τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων μόνων ἐπίγνωσιν τοῦ Πρωταγόρου. Μετὰ τοῦ Πλάτωνος δ', οὗ ὁ Φίλητος κατ' αὐτοῦ κυρίως στρέφεται ²⁾, ἂν καὶ δὲν μνημονεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, συνητῆθη ὁ Ἀρίστιππος ἐν Σικελίᾳ ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Διονυσίου. Τοὺς διαλόγους αὐτοῦ, ὧν ἄλλοι μὲν ἐν ἀττικῇ εἶναι γεγραμμένοι διαλέκτῳ, ἄλλοι δ' ἐν δωρικῇ, ἀπαριθμεῖ ὁ Διογένης ³⁾.

Ἡ περὶ ἡδονῆς δὲ διδασκαλία τοῦ Ἀριστίππου μετέπεσε παρὰ τινι νεωτέρῳ προστάτῃ τῆς κυρηναϊκῆς σχολῆς, Ἡγησίᾳ τῷ πεισιθανάτῳ ἐπικαλουμένῳ, ὃς ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πτολεμαίου Λάγου, εἰς τέλειον δυσκοινωνισμόν, διότι οὗτος εὕρισκων, ὅτι ἀνύπαρκτος εἶναι ἡ εὐδαιμονία, ἐθεώρει προσιμητέαν τὴν διὰ τοῦ θανάτου ἀσφαλέστατα ἐπιτυγχανομένην ἀναισθησίαν ⁴⁾.

γ') Πλάτων (427—347) ⁵⁾.

299. Γένος, νεότης. Πλάτων ὁ Ἀρίστωνος καὶ Περικτιό-

ἄλλαις τέχναις καὶ ταῖς βαναύσαις, οἷον ἐν τεκτονικῇ καὶ σκυτικῇ, διότι βέλτιον ἢ χεῖρον λέγεσθαι πάντα, τὰς δὲ μαθηματικὰς οὐδένα ποιεῖσθαι λόγον περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν». Ὅμοιος καὶ ἐν [Π, 3] σελ. 1043 b 24.

¹⁾ Διογ. Λαερτ. II, 65 «πρῶτος τῶν Σωκρατικῶν μισθοῦς εἰσπράξατο».

²⁾ Κατὰ τοῦ Ἀριστίππου κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Schleiermacher στρέφονται καὶ τὰ ἐν Θεαιτήτῳ 156 κ. ἐξῆς.

³⁾ Διογ. II, 84. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστίππου ἔφερε νόθον τι βιβλίον τῶν Ἀλεξανδρῶν-
τικῶν χρόνων ἐπιγραφόμενον ὁ Ἀρίστιππος περὶ παλαιᾶς τρυφῆς, ὅπερ μνημονεύει καὶ ὁ Διογένης. "Ide Wilamowitz, Antigonos von Karystos 47—53. Τὸν ἀν-
δριάντα τοῦ Ἀριστίππου ἴδε ἐν τῇ ἐν τέλει τοῦ β' τόμου πίνακι.

⁴⁾ Cicero. Tusc. disput. I, 34, Πλουτάρχου Περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας 5 [τόμ. 3 σελ. 286 ἐκδ. Βερν.], Διογ. II, 93.

⁵⁾ Πηγ. α'. Διογ. III, Ὀλυμπιοδώρου, Βίος Πλάτ. καὶ Προλεγ. εἰς Ἀλκιβιάδην, Apulejus, De dogmate Platonis. Ἄπασαι δ' αὗται αἱ βιογραφίαι ἀνάγονται εἰς τοῦ Σπेουσίππου τὸ Ἐγκώμιον Πλάτωνος, εἰς Φίλιππον τὸν Ὀπούντιον, ὃς κατὰ Σουΐδαν ἔγραψε περὶ Πλάτωνος, εἰς τοὺς πλατωνικοὺς Ξενοκράτην καὶ Ἐρμόδωρον καὶ

νης ἐκ τοῦ δήμου Κολλυτοῦ ¹⁾ ἐγεννήθη τῇ ἐβδόμῃ Θαρρηγλιῶνος (Μαίου) τοῦ 427, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη ἐωρτάζετο πανηγυρικῶς καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιγιγνομένων ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ ²⁾. Ὁ οἶκος αὐτοῦ ἀνῆκεν εἰς τὰ παλαιὰ γένη τῶν εὐπατριδῶν τῆς χώρας, διότι ὁ μὲν πατὴρ ἔκαυχᾶτο, ὅτι ἦτο Κοδριδῆς ³⁾, ἡ δὲ μήτηρ ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Χαρμίδου καὶ ἀνεψιὰ τοῦ Κριτίου, ὃς πολλοῦ λόγου ἠξιώθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὡς πολυμαθοῦς συγγραφεὺς καὶ ὡς εἰς τῶν τριάκοντα. Εἶχε δὲ δύο ἀδελφούς ὁ Πλάτων, τὸν Ἀδείμαντον καὶ τὸν Γλαύκωνα, ὧν τὴν μνήμην αἰωνίαν κατέστησεν ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ ἀδελφὴν Ποτὼννῃν ⁴⁾, τῆς ὁ υἱὸς Σπεῦσιππος βραδύτερον διεδέχθη τὸν φιλόσοφον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Καὶ ἀδελφὸν δ' ὁμομήτριον τὸν Ἀντιφῶντα, υἱὸν τοῦ Πυριλάμπους, ἀπαντῶμεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Παρμενίδου. Αὐτὸς δ' ὁ φιλόσοφος ἔφερε κατ' ἀρχὰς τὸ ὄνομα τοῦ πάππου Ἀριστοκλῆς καλούμενος καὶ βραδύτερον ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τῆς γυ-

εἰς τὰς ἐπιστολάς τὰς ἀποδιδόμενας εἰς τὸν Πλάτωνα. — Νεώτερα ἔργα Ast, Platons Leben und Schriften, Leipz. 1816. K. Fried. Hermann, Geschichte und System der platonischen Philosophie, Heidelberg 1839. Steinhart, Platons Leben ἐν τῷ 9ῳ τόμῳ τῆς μεταφράσεως τοῦ Müller, Leipz. 1873. Grote, Plato and the other companions of Socrates, London 1865, 3 τόμ. II. von Stein, Sieben Bücher zur Geschichte des Platonismus, Gött. 1862 - 1864 (ἀτελής). Πλείονα βιβλιογραφικὰ ἴδε παρὰ Ueberweg, Gesch. der Phil. I § 39 καὶ κατωτέρω § 302.

¹⁾ Ἐπειδὴ ὁ πατὴρ τοῦ Πλάτωνος ἐκέκτητο κληρὸν τινα ἐν Αἰγίνῃ, πολὺ διατείνοντο κατὰ Διογένην III, 3, ὅτι ἐξ Αἰγίνης κατήγετο.

²⁾ Αἱ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων ὁρμῶντο ἀπὸ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου ἐπὶ ἄρχοντος Θεοφίλου Ὁλυμπ. 108, 1 καὶ κατέληγον εἰς διαφορά πῶς ἀποτελέσματα ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, ἣν ἕκαστος εἶδεν εἰς τὸν φιλόσοφον, διότι τινὲς μὲν ἔλεγον, ὅτι ἀπῆλθεν κατὰ τὸ 80ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, ἄλλοι κατὰ τὸ 81ον καὶ ἄλλοι κατὰ τὸ 84ον (ΠΔ = 84 βεβαίως ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τοῦ ΠΑ = 81). Ἴδε Diels ἐν Rhein. Mus. 31, 41 κ. ἐξ. καὶ Zeller, Gesch. der Griech. Phil. II, 1, 390 κ. ἐξ. τῆς 4ης ἐκδ. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν βίῳ Μαρτίου 46 οὗ Πλάτων ὕμνει τὸν αὐτοῦ δαίμονα καὶ τὴν τύχην, ὅτι πρῶτον μὲν ἄνθρωπος, εἶτα Ἕλληνα . . . πρὸς δὲ τοῖς Σωκράτους χρόνοις ἀπήντησεν ἡ γένεσις αὐτοῦ. Παράδ. Lactantius, Institutionum divinarum III, 19.

³⁾ Διογ. III, 1. Apuleji, 1. Ἡ γνώμη τοῦ Ὁλυμπιοδόρου, ὅτι ἀπὸ τοῦ Σόλωνος κατήγετο, φαίνεται στηριζομένη εἰς τὸ χωρίον τοῦ Τιμαίου 20 e, ἐν ᾧ ὁ Κριτίας ἀποκαλεῖ τὸν Σόλωνα φίλον τοῦ προπάππου Δρωπίδου.

⁴⁾ Κατὰ τινὰς παρὰ Διογένηι III, 1 καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Πλάτωνος Ποτὼννη ὠνομάζετο.

μναστικῆς Πλάτων ἕνεκα τῆς εὐρυνώτου κατασκευῆς τοῦ σώματος ¹⁾).

Ὡς υἱὸς δ' ἐπιφανοῦς οἴκου καὶ συγγενῆς εὐπαιδεύτων ἀνδρῶν ἔτυχεν ὁ Πλάτων ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ πάντων τῶν πλεονεκτημάτων, ὅσα παρεῖχεν ἡ ἀγωγή καὶ παιδεία τῶν εὐγενῶν νέων τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπαιδεύθη δ' ἐν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ καὶ γραφικῇ καὶ ἐν τῇ γυμναστικῇ τοσοῦτον προέκοψεν, ὥστε ἐν τοῖς ἰσθμικοῖς ἀγῶσιν ἐκηρύχθη νικητὴς ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς πάλης ²⁾. Καὶ ἐν τῇ μουσικῇ δ', ἥτις τότε περιελάμβανε καὶ τὴν ποίησιν, ἐπέδωκε τοσοῦτον, ὥστε καὶ διθυράμβους ἐποίησε καὶ τραγωδίας ³⁾. Ὁ δ' Ἐπίχαρμος καὶ ὁ Σώφρων ἦσαν καὶ ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις οἱ κατὰ προτίμησιν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγινωσκόμενοι ποιηταὶ καὶ δὴ τὰς κωμωδίας τοῦ πρώτου εἶχε πάντοτε ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ ⁴⁾. Καὶ αὐτὴ δ' ἡ σκηρικὴ διασκευή τῶν διαλόγων καὶ ἡ θέσις τοῦ μύθου ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ αὐτοῦ καταδεικνύουσι τὴν μεγάλην αὐτοῦ ποιητικὴν καὶ μιμητικὴν εὐφυΐαν. Ἀλλ', ἐν ᾧ κατέπνιγε βιαίως τὴν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν χάριν τῆς φιλοσοφίας, σφοδρὸς ἐπετίθετο ὡς καταφρονῶν τοῦ πρώτου αὐτοῦ τούτου ἔρωτος κατὰ τῆς ἐπιβλαβοῦς ῥοπῆς, ἣν εἶχον τὰ πλαστὰ παθήματα τῆς τραγωδίας πρὸς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐξέβαλεν ἐκ τῆς ἰδανικῆς πολιτείας αὐτοῦ τοὺς ποιητὰς πάντας καὶ αὐτὸν τὸν Ὅμηρον ⁵⁾. Ἐν δὲ τῇ φιλοσοφίᾳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν

¹⁾ Διογ. III, 4. Ἄλλως ἡρμάνευε τὸ ὄνομα ὁ συλλογράφος Τίμων παρ' Ἀθηναίων. XI, 505 a, ὅς συνδέων αὐτὸ πρὸς τὸ ῥῆμα πλάττω ἔλεγε παῖζων· «ὡς ἀνέπλαττε Πλάτων ὁ πεπλασμένα θεύματα εἰδώ». Πιθανόν εἶναι, ὅτι πάντα ταῦτα εἶναι λήροι.

²⁾ Διογ. III, 4 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δικαιάρχου.

³⁾ Διογ. III, 5 Ὀλυμπιοδ. 3. Αἰλιανός ἐν Ποικ. Ἱστορ. II, 30. Μεθολογοῖ δ' ὁ Διογένης ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἀπερνήθη ὁ Πλάτων τὴν τραγικὴν τέχνην, διότι ἦτο ἰσχνόφρωνος.

⁴⁾ Διογ. III, 18. Ὀλυμπιοδ. 3. Valerius Maximus V, 7.

⁵⁾ Meiser, zu Platos' Phaedrus, Protagoras, Theätet, München 1864. Reber, Platon und die Poesie, München 1864. Ὅπόσον διεσώζετο ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ὁ ἔρως πρὸς τὴν ποίησιν καὶ τὸν Ὅμηρον, ἀποδεικνύει ἡ ὁμολογία αὐτοῦ τούτου ἐν Πολιτείᾳ 607 c.

τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά (I, 6) ἤκουσε νέος ἔτι τοῦ Ἡρακλείτεiou Κρατύλου, οὗ τὴν μνήμην γεραίρων βραδύτερον συνέγραψε τὸν διάλογον Κρατύλον ¹⁾. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ εἶτα ἔτους τῆς ἡλικίας προσεκολλήθη εἰς τὸν Σωκράτην ²⁾, εἰς ὃν παρέμεινε ἀφωσιωμένος μέχρι τοῦ τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ μεγάλως τιμῶν αὐτόν.

Τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φιλοσοφίαν ὁ Πλάτων ἤθελεν ἀπαραστήσῃ ὡς ἀπόβροιν τῆς σοφίας τοῦ Σωκράτους καὶ τούτου ἕνεκα τὸν μὲν Σωκράτην ἀποδεικνύει κύριον ἥρωα τοῦ διαλόγου ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ, αὐτοὺς δὲ τοὺς διαλόγους ἀπεκάλει Σωκρατικούς λόγους ³⁾. Μόνον βραδύτερον κατὰ τὰς εἰς Σικελίαν ἀποδημίας ἦλθεν εἰς στενοτέρας σχέσεις πρὸς τοὺς Πυθαγορείους, οἵτινες καὶ ἔσχον ἔπειτα μεγάλην ῥοπὴν πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ θεωρίας. Πρὸς δὲ τοὺς Ἑλεάτας εἶχεν ἤδη στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρότερον ὁ διαλεκτικὸς Εὐκλείδης, ὅτε διέτριβεν ἐν Μεγάρους.

Ὅτι ἀνὴρ ὑγιῆς καὶ ῥωμαλέος, οἷος ἦτο ὁ Πλάτων, ἐξεπλήρωσε τὸ πρὸς τὴν πατριδὰ στρατιωτικὸν αὐτοῦ καθῆκον καὶ ὃν ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἐκείνοις χρόνοις, εἰς οὓς πίπτουσι τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, εἶναι εὐκατάληπτον. Ἀλλ' ἐν ταῖς μαρτυρίαις τοῦ Ἀριστοξένου παρὰ Διογένηι (III, 8), ὅτι ἄπαξ μὲν ἐστράτευσεν εἰς Τανάγραν, δεύτερον δ' εἰς Κόρινθον (394), τρίτον ἐπὶ Δηλίῳ [ἐνθα καὶ ἠρίστευσεν] ⁴⁾ ἀναμειγνύεται τὸ ψευ-

¹⁾ Αὐτὸς ὁ Πλάτων ὁμολογεῖ τοῦτο ἐν Φαῖδωνος σελ. 96a, ἃν καὶ δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἡρακλείτου.

²⁾ Ὁ Ἑρμόδωρος παρὰ Διογ. III, 6 λέγει, ὅτι ὁκτώ ἔτη (407-399) ἤκουε τοῦ Σωκράτους.

³⁾ Ὑπερβολικῶς λέγεται ἐν τῇ 2α ἐπιστολῇ σελ. 314 c: «οὐδὲν πώποτε ἐγὼ περὶ τούτων γέγραφα οὐδ' ἔστι σύγγραμμα Πλάτωνος οὐδὲν οὐδ' ἔσται, τὰ δὲ νῦν λεγόμενα Σωκράτους ἔστι καλοῦ καὶ νέου γεγονότος». Ἡ ἐπιγραφή «Σωκρατικοὶ λόγοι» παρ' Ἀριστοτ. Περὶ ποιητ. I, Ῥητορ. III, 16 [1417 a ἢ σελ. 218 ἐκδ. Roemer], Πολιτ. II 6 [1265 a ἢ σελ. 42 ἐκδ. Susseml], Πλατ. ἐπιστολ. 9 σελ. 363 a. Ἀθην. XI, 505 e, Διογ. II, 64 καὶ III, 18.

⁴⁾ Ὁ Δίλιαν. ἐν Ποικ. Ἱστορ. VII, 14 ἀναφέρει ὁρθότερον μόνον τὴν εἰς Τανάγραν καὶ Κόρινθον στρατείαν. Ἡ μνηεὶα τῆς ἐπὶ Δηλίῳ μάχης προέρχεται ἐκ συγχύσεως

δὲς μετὰ τοῦ ἀληθοῦς. Ὅτι δ' ὥς ἵππεὺς συνεστράτευσε, τοῦτο καθιστᾷ πιθανὸν ἢ ἀκριβῆς πείρα τῶν τῶν ἵππων ἐν Φαίδρῳ 233d, ἥτις βεβαίως ὑπερβαίνει τὸ μέτρον τῆς πείρας τῶν ιδιωτῶν. Τῶν πολιτικῶν ὅμως ἀπείχετο, διότι πρὸς μὲν τὴν δημοκρατίαν διέκειτο λίαν ἐχθρικῶς καὶ ἔνεκα οἰκογενειακῶν παραδόσεων καὶ ἔνεκα τῶν ιδίων αὐτοῦ πεποιθήσεων, ὅτε δὲ καὶ οἱ ὀλίγοι, πρὸς οὓς εὐμενέστατα καὶ οἰκειότατα εἶχε, ἐπὶ τῶν τριάκοντα τοσοῦτον παρανόμως ἤσκησαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, τότε ἀπέστη καὶ αὐτῶν καὶ καθόλου ἤλθεν εἰς διάστασιν πρὸς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν Ἀθηνῶν ¹⁾.

300. Ἀποδημίας. Ἐξ Ἀθηνῶν ἀπεδήμησε τὸ πρῶτον ὁ Πλάτων μετὰ τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Σωκράτους. Καὶ κατὰ τὰς τελευταίας μὲν στιγμὰς τοῦ προσφίλου διδασκάλου, ὃς τοσοῦτον συγκινητικῶς βραδύτερον περιέγραψεν ἐν τῷ Φαίδρῳ, δὲν ἡδυνήθη νὰ παραστή ἀσθενῶν καὶ αὐτὸς τότε ²⁾. Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν αὐτός τε καὶ ἄλλοι φίλοι φοβηθέντες, μὴ καταδιωχθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ ἤλθεν εἰς Μέγαρα, ἔνθα συνῆλθον περὶ τὸν Εὐκλείδην πολλοὶ ὁμόφρονες ἄνδρες ³⁾. Ἐκ τούτου ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Θεαιτήτου βραδύτερον ἔστησεν εἰς αὐτὸν λαμπρὸν μνημεῖον διὰ τὴν φιλοφροσύνην, μεθ' ἧς ὑπεδέχθη τοὺς Σωκρατικούς. Ἐνταῦθα δ' ἐπικοινωνῶν πρὸς τὸν Εὐκλείδην φαίνεται αἰσθανθεὶς βλαστάνοντα ἐν ἑαυτῷ τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς περὶ ιδεῶν θεωρίας. Βραδύτερον δέ, περὶ τὸ 390, ἀπεδήμησεν εἰς Κυρήνην καὶ Αἴγυπτον. Καὶ εἰς Κυρήνην μὲν εἴλκυσε αὐτὸν ὁ μαθηματικὸς Θεόδωρος, ὃν ἐγνώρισεν ἐν Ἀθήναις ἐν τοῖς περὶ

τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὸν Σωκράτην. Τὰς στρατείας αὐτοῦ ἀναφέρει καὶ αὐτός ὁ Πλάτων παρὰ Διογ. III, 24.

¹⁾ Κατὰ τὴν VII ἐπιστολὴν σελ. 325 c διέβριξε τοὺς πρὸς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς δεσμούς αὐτοῦ, ὅτε ὁ Σωκράτης διαταχθεὶς ὑπὸ τῶν τριάκοντα ν' ἀπαγγῇ εἰς θάνατον πολίτην τινὰ ἀντίστη εἰς τὴν ἄδικον διαταγὴν.

²⁾ Πλάτ. Φαίδ. 59 b.

³⁾ Ὁ Διογένης λέγει ἐν II, 106: «πρὸς Εὐκλείδην φησὶν ὁ Ἐρμόδωρος ἀρκεσθαι Πλάτωνα καὶ τοὺς λοιποὺς φιλοσόφους μετὰ τὴν Σωκράτους τελευτὴν δέξαντας τὴν ὁμότητα τῶν τυράννων.» Περὶ τῆς διατριβῆς τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Μεγάροις ἴδε § 246. Περὶ τῆς αὐτοῦ διατριβῆς τοῦ Πλάτωνος ἴδε καὶ Διογ. III, 6 καὶ ἐπιστολ. VII σελ. 329 a.

τὸν Σωκράτην ¹⁾. Ἐκεῖθεν δ' ἴσως ἦλθεν εἰς τὴν παλαιάν, τεραστίαν Αἴγυπτον, ἧς ἡ παλαιὰ σοφία εἶχεν ἤδη πρὸ αὐτοῦ ἐλκύση καὶ τὸν Σόλωνα καὶ τὸν Πρόδοτον, καὶ ἦν ὅτι καλῶς ἐγνώριζε ἀποδεικνύει ἐν τῷ Φαίδρω ²⁾.

Μεῖζονα ῥοπήν πρὸς τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ ἔσχον αἱ εἰς Σικελίαν ἀποδημίαι, ἐνθα τότε οἱ Διονύσιοι, ὡς ἄλλοτε ποτε ὁ Ἰέρων, ἐπειρῶντο νὰ ἐλκύσωσιν εἰς τὴν αὐτὴν αὐτῶν φιλοσόφους καὶ ποιητάς. Τρίς δὲ περιηγήθη τὴν τρίγωνον νῆσον καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ περὶ τούτων πλεῖστα διδασκόμεθα ἐκ τῆς ἐβδόμης ἐπιστολῆς ³⁾. Ἦλθε δὲ τὸ πρῶτον εἰς Σικελίαν, ὅτε τὸ τεσσαρακοστὸν περίπου ἦγεν ἔτος τῆς ἡλικίας, ἥτοι περὶ τὸ 388, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου. Καὶ ἐχρησίμευσε μὲν ὡς ἐπαγωγὸς δυνάμεις κατὰ τὴν πρώτην ταύτην ἀποδημίαν ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Διονύσιος, οὗ ὁ τῆς γυναικὸς ἀδελφὸς Δίων ἦτο θερμότατος θαυμαστῆς τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἡ ὑποδοχή, ἧς ἔτυχεν ἕνεκα τῆς παρρησίας αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ, ὑπῆρξεν ἥμισυ φιλόφρων, διότι παραδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Διονυσίου εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Σπάρτης μικροῦ δεῖν ἐπωλήθη ὡς δούλος ἐν Λιγίνῃ ⁴⁾. Ἐκ δευτέρου δ' ἀπεδήμησεν εἰς Σικελίαν κατ' εἰσήγγη-

¹⁾ Ὁ Θεόδωρος εἶναι εἰς τῶν κυρίων ἡρώων τοῦ διαλόγου ἐν Θεαιτήτῳ.

²⁾ Ἀκριβοτέραν γνώσιν τῆς σοφίας τῶν Αἰγυπτίων δεικνύει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ καὶ τῷ Κριτίῳ. Ἰδε W. Christ, Platonische Studien σελ. 55 (507) κ.εξ. Ὁ Πλούτ. ἐν τῇ περὶ τοῦ Σωκράτους δαμονίου 578 f [τόμ. 3 σελ. 496 ἐκδ. Βερν.] ἐξ ἀσφαλῶν πηγῶν ἀρνούμενος λέγει, ὅτι ὁ Πλάτων ἦλθε μετὰ Σιμίου τοῦ Θηβαίου εἰς Αἴγυπτον. Ἐπειδὴ ὁμοῦς οὐδεμία μνεία γίνεται ἐν τῇ VII ἐπιστολῇ περὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίας, πολλοὶ τῶν νεωτέρων διαμφιστοῦσι περὶ αὐτῆς. Ὑπερβολικὴν δ' ἐφαντάζοντο ἀληθῶς τὴν ἐπιβροχὴν τῶν Αἰγυπτίων οἱ μεταγενέστεροι ὡς ὁ Κλήμης ἐν Στρωματ. I, 131. Καὶ ὁ Στράβων δ' ἐν XVII, 806 μυθολογεῖ, ὅτι ὁ Πλάτων μετὰ τοῦ Εὐδόξου δέκα καὶ τρία ἔτη διέτριψεν ἐν Ἠλίῳ πόλει. Κατὰ δὲ τὸν Lactantius, Institut. IV, 2 ἦλθεν ὁ Πλάτων εἰς τοὺς μάγους καὶ εἰς Περσίαν, ὅπερ βεβαίως εἶναι μῦθος καὶ διαψεύδει καὶ αὐτὸς ἦδη ὁ Διογ. III, 7.

³⁾ Πρὸς ταύτη ἴδε καὶ Διογ. Λαέρτ. III, 18 κ. ἐξ. Πλούτ. ἐν Βίῳ Δίωνος 10 κ. εἰς. καὶ Cornelius Nepos, Dio 3.

⁴⁾ Κατὰ Διόδ. XV, 7 τῷ 386. Ἀθῆν. ἐν XI, 507 b, Διογ. III, 19, Πλούτ. ἐν βίῳ Δίωνος 5 καὶ Περὶ Εὐθυμίας 12 [τόμ. γ', σελ. 226 ἐκδ. Βερν.]. Ἀλλ' ἡ VII ἐπιστολὴ οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ κινδύνου ἐκείνου. Περὶ τῆς φιλοφρονήσεως δ' ὑποδοχῆς, ἧς τὸ

σιν αὐτοῦ τοῦ Δίωνος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου (368) ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι θὰ ἡδύνατο νὰ ἐλκύσῃ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ ἰδανικὰ τὸν νεαρὸν βασιλέα. Ἀλλ', ὅτε ὁ βασιλεὺς διέστη πρὸς τὸν Δίωνα ἐκ ζηλοτυπίας καὶ ὑποφίας καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν ἐκ τῆς αὐλῆς, ἐχάρη βεβαίως ὁ Πλάτων, ὅτι ἡδυνήθη ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἀνιερῆς καταστάσεως καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας. Ἐν τούτοις καὶ πάλιν παρήχθη ὑπὸ τῶν ἐπανειλημμένων καὶ ἐπαγωγῶν παρακλήσεων τοῦ νεωτέρου Διονυσίου καὶ ἐτόλμησε καὶ τρίτον νὰ πλεύσῃ πρὸς τὴν Χάρυβδιν κατὰ τὸ 361 πρὸς τὸ 360. Ἀλλὰ καὶ αὖθις οὐδὲν διέπραξε, διότι καὶ τὸν βασιλέα δὲν ἡδυνήθη νὰ διαλλάξῃ πρὸς τὸν Δίωνα καὶ αὐτὸς διαβληθεὶς καὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πρὸς τοὺς στρατηγούς αὐτοῦ ἐκινδύνευσε περὶ τῆς ζωῆς καὶ μόλις πῶς ἐσώθη διὰ τῆς μεσιτείας τῶν ἐν Τάραντι φίλων αὐτοῦ. Οὕτω δ' οἱ μὲν πολιτικοὶ σκοποὶ τοῦ φιλοσόφου ἐναυάγησαν κατὰ τὰς εἰς Συρακούσας ἀποδημίας τέλειον, ἀλλὰ συνέδεσεν ἐν Ἰταλίᾳ πρὸς τοὺς Πυθαγορείους καὶ μάλιστα πρὸς τὸν Ἀρχύταν σχέσεις, αἵτινες μεγάλην καὶ διαρκῆ σημασίαν εἶχον¹⁾. Διότι αὗται καὶ ἐνεπέδωσαν τὴν κλίσιν αὐτοῦ πρὸς τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς μελέτας²⁾ καὶ ἔσχον πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ θεωρίας τοιαύτην ῥοπὴν, ὥστε ἐν ταῖς μετὰ

πρώτον ἔτυχε γράφει ὁ Plinius ἐν Natur. hist. VII, 110 ταῦτα: Platonī sapientiae antistiti Dionysius tyrannus alias saevitiae superbiaeque natus vittatam navem misit obviam, ipse quadrigis albis egredientem in litore excepit. Περὶ τοῦ χρόνου ἴδε κατωτέρω 784 σελ. σημ. 1.

1) Περὶ τῆς ἀγορᾶς τοῦ συγγράμματος τοῦ Πυθαγορείου Φιλολάου ἀναφέρει ὁ Ἑρμιππος παρὰ Διογ. VIII, 85 καὶ ὁ Τίμων παρὰ Gellius, III, 17. Καὶ τοὺς μίμους τοῦ Σώφρονος κατὰ Διογ. III, 18 ἐκρίμινεν ἐκ Συρακουσῶν εἰς Ἀθήνας ὁ Πλάτων. Ὅτι ῥοπὴν τινα ἔσχον πρὸς αὐτὸν οἱ λόγιοι τῆς Σικελίας, δεικνύουσι τὰ περὶ Θεόγνηδος ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, περὶ ὧν ἴδε § 100 καὶ 273.

2) Περὶ τῆς πλαστῆς ἔσως ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ ἀκροατηρίου «οὐδὲ εἰς ἀγνομήματα εἰσέλτω» μαρτυροῦσιν ὁ Δαεῖδ, Σχόλια εἰς Ἀριστ. Κατηγορίας 26 a 10, Φιλόπονος περὶ φυσικῆς 6, Τζέτζης ἐν Χιλ. VIII, 972. Τὸ περιόνυμον αὐτὸ ἐκείνο χωρίον ἐν Πολιτ. VIII, 546 περὶ τοῦ γεωμετρικοῦ ἀριθμοῦ παραμένει αἰνιγμα καὶ σήμερον ἔτι πράγματα παρέχον εἰς τοὺς μαθηματικούς. Ἰδε Curtze ἐν τῷ Jahresber. über die Fortsch. der klass. Alterthumswiss. XII, 3, 13 κ. ἑξῆς.

ταῦτα συγγραφαῖς ἢ ἀπλότης τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας ὑπεχώρησε κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἀκρίβειαν καὶ λεπτότητα τῶν Ἑλεατῶν καὶ εἰς τὰς μυστικὰς θεωρίας τῶν Πυθαγορείων ¹⁾).

304. Σχολῆς Ἰδρυσις. Ὡς ὁ ποιητὴς εὐχεται νὰ τύχη ἀκροατῶν, οἵτινες νὰ τέρπωνται ἀκροώμενοι τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ φιλόσοφος ἀξιοῖ νὰ τύχη μαθητῶν, αἵτινες νὰ προσκολληθῶσιν εἰς αὐτόν τε καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Καὶ ἦτο μὲν δυνατὸν ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πλάτωνος, ὅτε μεγάλην ἐπίδοσιν εἶχε λάβῃ ἡ βιβλιοπωλική, καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων νὰ ἐλκύσῃ τις καὶ νὰ τύχῃ ἐπιθυμητῶν τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ θεωριῶν ²⁾, ἀλλὰ κύριον ἦτο πάντοτε ἡ ἀπὸ στόματος διδασκαλία καὶ ἡ ὁμιλία τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητάς. Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης συμφώνως πρὸς τὴν ἰδιοφυίαν αὐτοῦ ἤρκετο εἰς τυχαίους σχεδὸν διαλόγους πρὸς νέους ἄνδρας, ὧν ἕκαστος ἐκουσίως προσήρχετο πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ Πλάτων δ' ὡσαύτως ἴσως τὸ κατ' ἀρχῆς οὕτως ὠμίλει ἐλευθέρως πρὸς τινάς, ἀλλὰ ταχέως ἰδρύσε τακτικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ οἱ νέοι τακτικῶς ἡθροίζοντο περὶ τὸν διδάσκαλον. Πρὸς τοῦτο δ' ἐξέλεξε τὸν εἰκοσι λεπτά πρὸ τῶν Ἡριασίων πυλῶν, τοῦ Διτύλου, κείμενον, διὰ γυμνασίου καὶ κήπων κεκοσμημένον γῶρον, ὃς ἀπὸ τοῦ ἥρωος Ἀκαδήμου Ἀκαδημία ὠνομάζετο. Ἐνταῦθα δ' ἡγόρασεν ἰδίον κῆπον ³⁾, ἐν οὔ τῃ ἡρεμία ἐσχόλαζε διδάσκων καὶ διατρέφων μετὰ τοῦ στενοτέρου κύκλου τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ⁴⁾. (Τὴν ἰδρύσιν δὲ τῆς Ἀκαδημίας

¹⁾ Ἡ περὶ ἀριθμῶν θεωρία τῶν Πυθαγορείων κατὰ τε τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τοῖς Μετὰ τὰ Φυσικὰ Α, 6 [σελ. 987 b 12] καὶ τὸν Ἀριστόξενον ἐν τοῖς Ἀρμονικοῖς σελ. 30 ἀπὸσχόλησεν, ὡς φαίνεται, τὸν Πλάτωνα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ πολὺ πλέον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ, ἢ ὅσον ἐν τοῖς τελευταίοις αὐτοῦ συγγράμμασι. Παράδ. Trendelenburg. Platonis de ideis et numeris doctrina, 1837.

²⁾ Διδακτικὰ εἶναι ὅσα περὶ τῶν βιβλίων τοῦ Ἀναξαγόρου λέγει ὁ Πλάτ. ἐν Ἀπολ. 26 d.

³⁾ Διογ. III, 5 καὶ 20. Πλούτ. περὶ φυγῆς 10 [τόμ. 3 σελ. 561 ἐκδ. Βερν]. Παράδ. καὶ K. Fr. Hermann σελ. 121.

⁴⁾ Ἄν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἢ τῇ σχολῇ τοῦ Πλάτωνος ἔστησε βραδύτερον ὁ Μεθιδάτης τὸν ὑπὸ τοῦ Σιλανίου κατασκευασθέντα ἀνδριάντα τοῦ Πλάτωνος, εἰς ὃν βεβαίως ἀνά-

συνέδεσεν ὁ Πλούταρχος ἐν τῇ περὶ φυγῆς (10) συγγραφῇ πρὸς τὴν ἐπάνοδον τοῦ φιλοσόφου ἐκ τῆς πρώτης εἰς Σικελίαν ἀποδημίας καὶ πῶς συμπίπτει αὕτη πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐπ' Ἀνταλχίδου εἰρήνης, περὶ τὸ 386 ἢ 385¹⁾. Καὶ ταχέως συνωθοῦντο περὶ τὸν σεπτὸν διδάσκαλον εὐγενεῖς νεανίαι ἀπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ κατὰ τὰ θρυλούμενα καὶ φιλομαθῆς τις γυνὴ ἡ Ἀξιοθέα ἐξ Ἀρκαδίας ἀνδρεῖα ἐνδύματα ἐνδεομένη²⁾. Δὲν ἔλειπον δὲ καὶ φίλονεικταὶ καὶ συγκρούσεις πρὸς ἄλλας σχολὰς καὶ ἀρχηγοὺς σχολῶν ὡς πρὸς τὸν Σωκρατικὸν Ἀντισθένη καὶ τὸν ῥήτορα Ἰσοκράτην, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ὁ Πλάτων, καίπερ ἰδανικὸς ἐν ταῖς θεωρίαις, δὲν ἦτο ὅμως ἀπηλλαγμένος ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἄλλους ὁμιλίᾳ καὶ ζήλοτυπίας καὶ τινος ἐπάρσεως³⁾. Πλὴν

γονται καὶ ὁ καθήμενος φιλόσοφος καὶ ἡ προτομή αὐτοῦ, (ἴδε Helbig ἐν Jahrb. des archäol. Instit. I (1886) 71 κ. ἐξ. καὶ τὸν παρατιθέμενον ἐν τέλει τοῦ β', τόμου πίνακα). Ἐν τῷ κήρῳ εὕρισκετο βωμὸς τῶν Μουσῶν καὶ σύμπλεγμα τῶν Χαρίτων, εἰς ὃ, ὡς φαίνεται, στηρίζεται τὸ ἐν τοῖς γαμικαῖς παραγγέλλασιν τοῦ Πλουτάρχου 28 [τόμ. I σελ. 346 ἐκδ. Βερν.] διήγημα, ὅτι ὁ Πλάτων ἀπαρκελεύετο Ξενοκράτει βαρύτερόν τὸ ἦθος ὄντι... θύειν ταῖς Χάρισι. Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ συμποσίων ἐλέγετο, ὅτι καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶς εἶχον οἱ δειπνοῦντες. ἴδε Ἀθην. X, 419 c καὶ Πλούτ. ἐν Συμποσ. σελ. 686 b [τόμ. 4 σελ. 215 ἐκδ. Βερν.]. Παράξ. Usener, Organisation der wissenschaftlichen Arbeit ἐν τοῖς Preussische Jahrb. 1884. Wilamowitz ἐν Philol. Untersuchungen IV, 283 κ. ἐξῆς.

¹⁾ | Ὅτι ὁ Πλούταρχος συνέδεσε τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς πρώτης εἰς Σικελίαν ἀποδημίας τοῦ φιλοσόφου δὲν ἐξάγεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου χωρίου. Ὁ Εὐσέβ. εἰς Ὀλυμπ. 97, 4 = 389/8 λέγει: Plato philosophus agnoscitur, ὅπερ ὅμως ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν πρώτην εἰς Σικελίαν ἀποδημίαν τοῦ Πλάτωνος. Τὸ παρὰ Σωκράτῃ XVII, 806 λεγόμενον ἀγεί ἡμᾶς εἰς τὸ δέκατον τρίτον ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, ἦτοι εἰς τὸ 387/6. Δὲν φαίνεται δ' ἔχον σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἵδρυσιν τῆς σχολῆς τὸ παρ' Εὐσεβίου εἰς Ὀλυμπ. 101, 3 = 374/3 λεγόμενον «Plato et Xenophon necnon et alii Socratici clari habentur, ὅπερ ἀναφέρεται ἴσως εἰς χωρίον ἱστοριοῦ τινος.

²⁾ Διογ. III, 46 καὶ IV, 2. Θεμιστίου λόγ. XXII. Εἰς τοὺς μαθητὰς καταλέγει ὁ Πλούτ. πρὸς Κωλώτην [1126 c ἢ τόμ. 6 σελ. 475 ἐκδ. Βερν.], καὶ τὸν Χαθρίαν καὶ τὸν Φωκίωνα. [Δὲ οὐδὲ γυναικας μνημονεύει ὁ Διογένης ὡς μαθητρίας τοῦ Πλάτωνος τὴν ἀνωτέρω μνημονευμένην ἐκ Φλιοῦντος καὶ τὴν Λασθένειαν τὴν Μαντινικήν].

³⁾ Κατὰ τοῦ Ἀντισθέους μὲν στέρεται ὁ Εὐθύδημος καὶ δὴ τὸ χωρίον 301 a καὶ ὁ Σοφιστής ἐν σελ. 251, κατὰ τοῦ Ἰσοκράτους δὲ τὸ τέλος τοῦ Εὐθύδημου. Περὶ τῶν ταμείων σχέσεων πρὸς τὸν Ξενοφῶντα ἴδε § 247. Παράξ. καὶ Διονύσιον ἐν Ἐπιστολῇ

δὲ τῶν διδασκαλικῶν καθηκόντων ἀπησχόλει αὐτὸν καὶ ἡ συγγραφικὴ, περὶ ἣν ἡσχολεῖτο. Ἄλλ' αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπέχῃσι τῆς ἀπὸ στόματος διδασκαλίας καὶ ἰδίαν νὰ κατέχῃσι τάξιν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χρησιμεύωσιν εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν ταῖς ἀκροάσεσι καὶ διαλόγοις λεγομένων. Οὕτω δὲ μετὰ μακρόν, πλήρη δόξης καὶ τιμῆς ἐνεργὸν βίον, καθ' ὅν, καίπερ μακράν τῆς τύρβης καὶ ἡρεμον βίον διάγων, συνεδέθη καὶ πρὸς ξένους ἡγεμόνας καὶ πρὸς τοὺς ἐξόχους πολιτικοὺς τῶν Ἀθηναίων, ὡς τὸν Χαβρίαν ¹⁾ καὶ Τιμόθεον ²⁾, ἀπέθανε βαθύγηρως κατὰ τὸ ὀγδοηκοστὸν πρῶτον τῆς ἡλικίας ἔτος τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς 108 Ὀλυμπιάδος = 348 [7]. Διὰ διαθήκης δὲ κατέστησε κληρονόμον μὲν τὸ παιδίον, τὸν Ἀδείμαντον, κηδεμόνας δὲ καὶ ἐκτελεστάς τῆς διαθήκης τρεῖς ἄνδρας, ἐν οἷς καὶ τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς Σπεύσιππον.

302. Συγγραμματα Πλάτωνος, διὰ λόγοι. Τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος ³⁾ πρέπει νὰ ἐξετάζηται τὸ μὲν ἢ ὑπό-

πρὸς Γν. Πομπήιον λέγοντα· «ἦν μὲν τῇ Πλάτωνος φύσει πολλὰς ἀρετὰς ἐχούση τὸ φιλότιμον». Δεινῶς φέγουσι τὸν Πλάτωνα ὁ Θεόπομπος παρ' Ἀθηναίων XI, 508 e, ὁ Ἀριστόξενος παρὰ Διογ. III, 37 καὶ 57, ἰδίως δ' ὁ Ἠγήσανδρος παρ' Ἀθην. XI, 507 a. Συνέβαινε δ' εἰς αὐτὸν ἐν ταῖς ἀκροάσεσιν, ὅτι καὶ εἰς πολλοὺς ἀκαδημαίκοὺς διδασκάλους καὶ σήμερον, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἀκροατῶν δὲν παρέμενον πιστοὶ μέχρι τέλους. Ἴδε Ἀριστοξένου, Ἀρμονικῶν II, 30.

¹⁾ Πλουτ. πρὸς Κωλώτην 32 [τόμ. 6 σελ. 475 ἐκδ. Βερν.].

²⁾ Διογ. III, 23. Περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Πλάτωνος πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας Ἀργέλιον καὶ Φίλιππον ἀναφέρει ἀνακριδῆ τινα ὁ Ἀθην. ἐν XI, 506 e, πρὸς ᾧ πρέπει νὰ συνδεθῶσι καὶ τὰ ἐν τῇ πέμπτῃ ἐπιστολῇ τοῦ Πλάτωνος.

³⁾ Περὶ τούτων διδάσκουσι πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἔργων ὁ Schleiermacher καὶ ὁ Steinhart ἐν ταῖς μεταφράσεσιν αὐτῶν τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος, ὁ Socher Ueber Platons Schriften 1820, Susemihl, Die genetische Entwicklung der platon. Philos. 1855 2 τόμ., Suckow, Die wissenschaftliche und künstlerische Form der platon. Schriften 1855, Ueberweg, Untersuchungen über die Echtheit und Zeitfolge platon. Schriften 1861, Schaarschmidt, Die Sammlung der platon. Schriften 1866, Zeller, Plat. Studien 1839, Bonitz, Plat. Studien, 3 ἐκδ. 1886, Teichmüller, Literarische Fehden des 4 Jahrhunderts vor Christ, Breslau 1881 x. ἐξ., W. Christ, Plat. Studien ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. 1885, Siebeck, Untersuchungen zur Philosophie der Griechen, 2 ἐκδ. Leipz. 1888, Ferd. Horn, Platostudien, Wien 1893. Συνοπτικὴν τινα ἐξέτασιν ὑπισχνεῖται ὁ Lutoslawski, ἥς ἄριστος πρόδρομος εἶναι τὸ Mémoire sur une nouvelle méthode pour déterminer la chronologie

Θεσις καὶ τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα, τὸ δ' ἡ μορφή καὶ ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία. Ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος δὲν εἶναι ἔργον τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας. Διὰ τοῦτο δὲ πολὺ ἐπιμελέστερον πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία, τὸ μὲν, διότι ὁ Πλάτων εἶναι ἐν ταύτῃ ὁ τελειότατος λογοτέχνης, τὸ δέ, διότι οἱ διάλογοι αὐτοῦ παρέχουσιν ἐναργεστάτην εἰκόνα τῆς λογοτεχνικῆς κινήσεως κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα. Καὶ ἀληθῶς παρ' οὐδενὸς ἄλλου συγγραφέως μαθηθάνομεν ὡς παρὰ τοῦ Πλάτωνος τὰ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν Ἀθηναίων, τὴν ἐν ταῖς στοαῖς καὶ τοῖς περιπάτοις κοινωνικὴν καὶ πλήρη πνευματικῆς ζωὴν ἀναστροφὴν, τὰς ἀπερίττως εὐθύμους καὶ εὐφρεῖς συνδιαλέξεις ἐν τοῖς συμποσίοις, τὴν διὰ πνευματικῶν δεσμῶν συνεχομένην φιλίαν τῶν μαθητῶν καὶ διδασκάλων καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ τὴν λαμπρὰν ὄψιν τοῦ ἁπτικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ βίου. Πᾶσαι δὲ αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ πλήν μόνῃς τῆς Ἀπολογίας περιβάλλονται τὴν μορφήν τοῦ διαλόγου¹⁾. Ἡ δὲ μορφή αὕτη δὲν εἶναι τις ἔξωθεν εἰσκομισθεῖσα, ἀλλὰ φυσικὴ τις ἀναπαράστασις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Σωκράτης ὠμίλει πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς. Ἐκ τούτου δὲ μετεχειρίσθησαν αὐτὴν οὐ μόνον ὁ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ Σωκρατικοί. Ἐφερον δὲ οἱ διάλογοι αὐτὸ δὴ τοῦτο τὴν σφραγίδα τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, διότι ἐπεγράφοντο Σωκρατικοὶ λόγοι. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις θεμελιούται βαθύτατα ἡ διαλογικὴ μορφή ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς οὐσίας τοῦ εἰδέναι καὶ ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ διδακτικῇ μεθόδῳ. Διότι τὸ διανοεῖσθαι εἶναι κατ' αὐτὸν διάλογος αὐτῆς πρὸς ἑαυτὴν τῆς ψυχῆς²⁾ καὶ ἀξίαν κατ' αὐτὸν εἶχε μόνῃ ἡ διὰ τῆς διαλεκτικῆς τέχνης προσγινομένη ἐπιστήμη. Οὕτω δὲ διὰ τῆς μορφῆς ταύτης ἀπεδείχθη ὁ γνωστότατος προστάτης τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ

de Platon ἐν τοῖς Comptes rendus de l' akadem. franç. 1896. Μαζὺν τι ἔργον ἐκδίδεται νῦν ἐπιγραφόμενον Origin and growth of Platos logie, London.

¹⁾ Schlotmann, Ars dialogorum componendorum quas vicissitudines apud Graecos et Romanos subierit, Rostock 1889. Rud. Hirzel, Der Dialog, Leipz. 1895, 4, 174 - 271.

²⁾ Σοφιστ. 263 ο, Φαῖδρ. 276 ε.

τοῦ ἀττικοῦ πνεύματος. Διότι ἡ ἀπέχθεια τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἐρημίαν καὶ μοναξίαν καὶ ἡ δημοκρατικὴ ἀξίωσις τῶν Ἀθηναίων ἡ διὰ τοῦ παροιμιώδους ἔλεγχ' ἐλέγχου ἐκδηλουμένη καθίστων ἐξ ὑπαρχῆς εὐπρόσδεκτον φιλοσοφίαν, ἥς αἱ θεωρίαι δὲν ἀνεκηρύττοντο διὰ μακροκόλου, μυροβόραντου λόγου ὡς ἀπὸ τρίποδος, ἀλλ' ἀνεπτύσσοντο ἐν ζωηραῖς διαλόγοις. Καί, ἂν μὲν ὁ Πλάτων πρῶτος συνέγραψε φιλοσοφικοὺς διαλόγους, εἶναι ἀμφισβητήσιμον¹⁾, ἀλλὰ πάντως αὐτὸς ἀνήγαγε τὸν διάλογον διὰ τῆς ἐναργοῦς σκηνικῆς περιγραφῆς²⁾, διὰ τῆς λεπτῆς ζωγραφίας τῶν χαρακτήρων, διὰ τῆς εὐστόχου καὶ μετ' ἀγχινοίας ἀναπτύξεως τῶν ἐννοιῶν καὶ διὰ τῆς ζωτικῆς καὶ γοργῆς πορείας εἰς τὴν τελειότητα ἐκείνην, ἥτις, ὡς καὶ ἡ διηγηματικὴ τέχνη τοῦ Ὀμήρου, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου μέχρι τοῦδε ἐπετεύχθη³⁾. Καὶ ἔφεξαν μὲν τινες τῶν φθονερῶν αὐτόν, ὅτι ἀντέγραψε τοὺς μίμους τοῦ Σώφρονος⁴⁾, ἀλλὰ πρὸς τὰς μομφὰς ταύτας ἀντέταξεν ὁ Τσέλλερος τὸ ἐν τῇ

1) Ὁ Διογ. III, 47 καὶ τὰ Προλεγόμενα εἰς Πλάτωνα 5 ἰσχυρίζονται ἐσφαλμένως ἴσως, ὅτι προηγήθησαν ἐν τούτῳ οἱ Ἐλεᾶται Ζήνων καὶ Παρμενίδης. Ὁ αὐτὸς Διογένης ἐν II, 122 λέγει, ὅτι ὁ Σωκρατικὸς Σίμων ἔγραψε τοὺς πρώτους Σωκρατικοὺς λόγους. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ποιητῶν παρὰ Διογ. III, 47, καὶ ὁ Ἀθηνῖαιος ἐν XI, 505 c μαρτυροῦσιν, ὅτι οἱ διάλογοι τοῦ Τηίου Ἀλεξαμενοῦ (ἴδε Hirzel, Der Dialog, I, 100 κ. ἐ.) καὶ οἱ μῖμοι τοῦ Σώφρονος ἐγράφθησαν πρὸ τῶν Σωκρατικῶν μίμων. "Ἡδὲ δ' ἐν τῇ περὶ τὸ 425 γραφείᾳ πολιτείας τῶν Ἀθηναίων καταφαίνεται ἡ βροπὴ τῶν φιλοσόφων καὶ σοφιστῶν ἀσκουμένων νὰ ἐξετάζωσιν ἐν διαλόγῳ ἕκαστον ζητήμα ἐκ δύο στάσεων. Παράδ. καὶ τὴν μέθοδον τοῦ Πρωταγόρου παρὰ Διογ. IX, 51 καὶ Θουκυδ. V, 85 - 113.

2) Thiersch, Ueber die dramatische Natur der platon. Dialoge ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. 1837. Ἄλλ' ὁ ἀκριβὲς χαρακτηρισμὸς τῶν τοῦ χρόνου δὲν ἐκώλυεν αὐτόν νὰ ὀλιγορῇ ἐν τοῖς ἐπουσιώδεσι τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ὑπετίθετο, ὅτι ἐγίνετο ὁ διάλογος. Οὕτω ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ, διάλογῳ, ὅστις γίνεται ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους, μνημονεύεται ἐν σελ. 327 d ἡ διδασκαλία τῶν Ἀγρίων τοῦ Φερεκράτους, ἂν καὶ οὗτοι ἐκδηλώθησαν ἐννέα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους. Περὶ τῶν ἀναχρονισμῶν ἐν τῷ Μενεξένῳ ἴδε κατωτέρω. Παράδ. καὶ Zeller, Ueber die Anachronismen in den platonischen Gesprächen ἐν ταῖς Abhandl. der Berl. Akad. 1873, Hirzel, Der Dialog, I, 181 κ. ἐξῆς.

3) Ὁ Πλουτ., ἐν β. Κικέρ. 24 λέγει «πολλὰ δ' αὐτοῦ καὶ ἀπομνημονεύουσιν, οἷον περὶ τῶν Πλάτωνος διαλογῶν ὡς τοῦ Διὸς, εἰ λόγῳ χρῆσθαι πέφυκεν, οὕτω διαλεγόμενον».

4) Διογ. III, 18.

περὶ Ποιητικῆς (1) πραγματεία χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ᾧ διαρρήδην λέγεται, ὅτι οὐδὲν κοινὸν ἔχουσιν οἱ μῆμοι τοῦ Σώφρονος πρὸς τοὺς Σωκρατικοὺς λόγους. Ἄλλως δ' εὐκατάληπτον ἔλως εἶναι, ὅτι ἀνὴρ, οἷος ὁ Πλάτων, ὃς δὲν παρήγετο ὑπὸ νοσηρῆς τινος τάσεως, οὐδ' ἐξεζήτει τὴν πρωτοτυπίαν, καὶ παρ' ἄλλων ἐδιδάχθη καὶ οὐχὶ πρὸς ἀναψυχὴν μόνον ἀνέγνω τοὺς μίμους τοῦ Σώφρονος.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ πεντήκοντα ἔτη τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας δὲν ἐνέμενε πάντοτε πιστὸς εἰς τὸ εἶδος τῆς διαλογικῆς μορφῆς, ὡς οὐδ' εἰς πάσας τὰς θεωρίας αὐτοῦ, οὐδ' εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης. Διότι, καθ' ὅσον προέβαιναν ἡ ἡλικία αὐτοῦ καὶ καθ' ὅσον μᾶλλον προσηγγίζε πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι φιλοσόφων, τοσοῦτο μᾶλλον ἐμειονέκτει κατὰ τὴν δεξιότητα καὶ ζωτικότητα τῆς παραστάσεως. Οὕτως ἐν τῷ Παρμενίδῃ, τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Πολιτικῷ στερεῖται ὁ διάλογος τῆς μαγείας τῆς ζωγραφίας ἐκάστου τῶν διαλεγομένων καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ καὶ τοῖς νόμοις ἐπικρατεῖ τοσοῦτον τὸ διδακτικὸν ὕφος συνεχοῦς ἀφηγήσεως, ὥστε ἡ διατήρησις τῆς διαλογικῆς μορφῆς φαίνεται ὡς ἐπαχθὴς τις δεσμός. Ἐξ ἐτέρου δὲ νέος ἔτι ὁ Πλάτων μετέλλαξε τὴν μορφήν τῶν διαλόγων, διότι ἀπὸ τῶν ἀπλῶν, ἀμέσως τοῦ κύριου θέματος ἐπιλαμβανομένων διαλέξεων δύο ἢ τριῶν προσώπων μετέβη εἰς μᾶλλον πεπλεγμένην μορφήν τοῦ διαλόγου εἰσάγων μὲν πλείονας διαλεγομένους, ὡς ἐξ μὲν εἰς τὸν Φαίδωνα, ἐννέα δ' εἰς τὸν Πρωταγόραν¹⁾ παρεμβάλλων δὲ τὸ κύριον θέμα εἰς εἰσαγωγικὴν τινα διήλξιν. Ἡ τελευταία δ' αὕτη μορφή εἶχε μὲν τι τὸ περίπλοκον, προϋτιμήθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, ἵνα καταστήσῃ πρόδηλον, πῶς ἡ μνήμη τῶν διαλόγων τοῦ σοφοῦ Σωκράτους καὶ παρέμεινεν ἐν τοῖς Σωκρατικοῖς καὶ διεδόθη. Πρὸς τούτοις δὲ καθίσταται δυνατόν εἰς τὸν συγγραφέα νὰ διηγηθῇ τὰ κατὰ τὸν διά-

¹⁾ Κατὰ τὴν προεδοχίαν ἡλικίαν ἐπανῆλθε καὶ αὖθις ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς διαλόγοις εἰς τὸν μικρότερον ἀριθμὸν τῶν διαλεγομένων ὡς ἐν τῷ Φιλήβῳ, ἐν ᾧ τρεῖς διαλέγονται.

λογον, ὡς τοῦτο ἄριστα γίνεται ἐν τῷ Φαίδωνι. Ἄλλ' ἐν ταῖς καθαρῶς διαλεκτικαῖς διαλόγοις τὰ συγνάκεις ἐπαναλαμβανόμενα ἔφη, ἢ δ' ὅς, ὁ δεῖνα ἀναγκαίως ἐμελλον νά διεγείρωσι κόρον παρὰ τοῖς ἀναγνώσταις. Τοῦτο δὲ κατενόησεν ὁ Πλάτων καὶ διὰ τοῦτο βραδύτερον θαρρῶν εἰσήγγε τὰ πρόσωπα ἐν εὐθεῖ λόγῳ διαλεγόμενα, καὶ ἂν ἔτι ὁ διάλογος ἤρχετο μετὰ σκηνηκὴν τινὰ εἰσαγωγὴν. Τοῦτο δ' ἐγένετο πρῶτον ἐν τῷ Θεαιτήτῳ, ἐν οὗ τῇ εἰσαγωγῇ (σελ. 143a) διαρρήδην ἀναφέρει ἐπαινῶν τὴν πρόσδον ταύτην. Μείζονος λόγου ἀξία ἦτο ἡ ἀπόπειρα τῆς συνδέσεως κατὰ τὸν τρόπον τῶν δραματικῶν τριλογιῶν καὶ τετραλογιῶν τριῶν καὶ τεσσάρων διαλόγων, προοιούσης τῆς ἐρεῦνης, εἰς ἓν μέγα ὅλον, (ὡς ἐν τῷ Θεαιτήτῳ, Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῇ¹⁾ καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ, Τίμαιῳ καὶ Κριτίᾳ. Ἡ μεγαλοπρεπὴς δ' αὕτη ἐπίνοια ἐπῆλθε μὲν εἰς τὸν Πλάτωνα ἤδη πρεσβύτερον γενόμενον, ἀλλ' εἴτα ἀποκαθιστῶν ἐν ταῖς εἰσαγωγαῖς τὴν συνέχειαν τῆς σκηνης τοῦ διαλόγου κατέστησε τοσοῦτον φανεράν τὴν τριλογικὴν συνάφειαν, ὥστε οὐδ' αὐτοὺς τοὺς παλαιοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ ἐκδότας ἠδύνατο αὕτη νά διαλάβῃ. Ἄλλ' οὗτοι ἐπλανήθησαν εἴτα καὶ γελοῖοι ἀπεδείχθησαν διότι ἐπειρῶντο νά συνάψωσι πάντας τοὺς διαλόγους εἰς τριλογίας καὶ τετραλογίας καὶ δῆ, (ἵνα μὴ φιλὸς ἀποβῇ ὁ ἀπολογισμός,) συνέδεον πρὸς οἰουσδήποτε διαλόγους καὶ τὰς ἐπιστολάς, ἵνα ἀποτελέσωσι τριλογία ἢ τετραλογία²⁾.

Ἡ συνδέσις 2^η διαρρήδης εἰς ἐν γὰρ ὅλον.

Υποσχόμην

¹⁾ Εἰς τοὺς τρεῖς τούτους διαλόγους εἶχεν ὁ Πλάτων ἐν νῷ νά προσθέσῃ καὶ τέταρτον, τὸν Φιλόσοφον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νά ἀγάγῃ εἰς πέρας τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ὡσαύτως μετὰ τὸν Κριτίαν εἶχεν ἐν νῷ νά γράψῃ τὸν Ἑρμοκράτην πρὸς συμπλήρωσιν.

²⁾ Κατὰ Διογένην ἐν III, 61 ὁ Βυζάντιος Ἀριστοφάνης ἀποκατέστησε τὰς ἐξῆς πέντε τριλογίας. 1) Πολιτεία, Τίμαιος, Κριτίας· 2) Σοφιστής, Πολιτικός, Κρατύλος· 3) Νόμοι, Μένων, Ἐπινομίς· 4) Θεαιτήτος, Εὐθύφρων, Ἀπολογία· 5) Κρίτων, Φαίδων, Ἐπιστολαί, τοὺς δὲ λοιποὺς διαλόγους κατέλεγε καθ' ἓνα καὶ ἀτάκτως. Ὁ δὲ Θρασύλλος ἢ μᾶλλον ὁ Τυραννίων, ἐξ οὗ ἐκείνος ἤρκετο (ἴδε Usener ἐν ταῖς Nachrht. der Götting. Gesellsch. 1892 σελ. 212), ὑπέλαβεν ὅλους τοὺς διαλόγους εἰς τὴν ἀλφαθητικὴν τάξιν ἐν μέρει ἐρειδόμενος εἰς τετραλογίας ὡς ἐξῆς. 1) Εὐθύφρων, Ἀπολογία, Κρίτων, Φαίδων· 2) Κρατύλος, Θεαιτήτος, Σοφιστής, Πολιτικός· 3) Παρμενίδης, Φίλητος, Συμπόσιον, Φαίδρος· 4) Ἀλκιβιάδης α', Ἀλκιβιάδης β', Ἰππαρχος, Ἀντερσταί· 5) Θεάγης, Χαρμίδης, Λάχης, Λύσις· 6) Εὐθύδημος, Πρωταγόρας, Γοργίας, Μένων· 7) Ἰππίας μεί-

303. Ἀριθμὸς καὶ χρονολογία τῶν συγγραμμάτων. Ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Πλάτωνος περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλὴν ποιητικῶν τινῶν δοκιμίων δύο καὶ τεσσαράκοντα διάλογοι, δέκα καὶ τρεῖς ἐπιστολαὶ καὶ πολλοὶ ὄροι. Πάντα ταῦτα εἶναι ἔργα, ἅτινα καὶ οἱ παλαιοὶ ὡς τοῦ Πλάτωνος ἐθεώρουν. Καὶ ἐκυκλοφοροῦντο μὲν ἤδη βεβαίως κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοτέλους πλὴν τούτων αἱ λεγόμεναι διαιρέσεις· ἀλλ' αὗται ἦσαν ἀναγραφαὶ τῶν ἐν τῇ σχολῇ ἀσκήσεων, ἃς ὁ Πλάτων αὐτὸς δὲν προώριζεν εἰς δημοσίευσιν¹⁾. Καὶ ἐν τοῖς διαλόγοις δὲ καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς ὑπάρχουσιν οὐχὶ ὀλίγοι, οἵτινες νοθεύονται ὡς ὑποβολιμαῖοι. Καὶ αὐτοὶ μὲν οἱ παλαιοὶ ἐκήρυττον ἤδη ὡς νόθους ἐπτά ἐκ τῶν διαλόγων²⁾, ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις πολλοὶ τῶν γερμανῶν μάλιστα κριτικῶν διημφεσθήτησαν περὶ τῆς γνησιότητος καὶ πολλῶν ἄλλων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ περὶ πάντων μετ' ἀναμφισβήτητου ἐπιτυχίας³⁾.

ζων, Ἰππίας ἐλάττων, Ἴων, Μενέξενος· 8) Κλειτοφῶν, Πολιτεία, Τίμαιος, Κριτίας· 9) Μένους, Νόμοι, Ἐπινομίς, Ἐπιστολαί. Ἡ συναγωγή τῶν μικροτέρων διαλόγων εἰς ἓν σύμπλεγμα ἐγένετο ἴσως ὑπὸ τῶν βιβλιοπωλῶν, διότι εὐκόλως ἠδύνατο νὰ περιλάβωσιν ἐν ἐνὶ κυλίῳ τὴν Ἀπολογία π. χ. καὶ τὸν Κρίωνα καὶ τὸν Εὐθύφωνα. Περὶ τῆς τετραλογικῆς διατάξεως τοῦ Δερκυλλίδου εὐρίσκομεν ὑπαινιγμὸν τινα παρὰ τῷ Varro de lingua latina VII, 37. Πλείονα ἴδε παρὰ W. Christ, Plat. Studien ἐν σελ. 5 κ. ἐξῆς.

1) Τοιαῦτα διαιρέσεις σφίζονται παρὰ Διογένη τῷ Λαερτίῳ ἐν III, 80 - 109. Αἱ διαιρέσεις δὲ τῶν ἐννοιῶν, ἃς ὁ Πλάτων ἐκρίνεν ἀξίας ἐκδόσεως, ἀπαντῶσιν ἐν τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Πολιτικῷ. Ἰδε W. Christ, Plat. Stud. 30 κ. ἐξ. Zeller II, 1, 437 κ. ἐξ. τῆς 4 ἐκδόσεως.

2) Πλὴν τῶν νοθευομένων διαλόγων ἤτοι τοῦ Ἀξιόχου, περὶ δικαίου, περὶ ἀρετῆς, Δημοδίκου, Σισύφου, Ἐρυξίου καὶ Ἀλκυόνοιο διημφισθητεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ γνησιότης τῶν Ἀντιστασιῶν ὑπὸ τοῦ Θρασύλου παρὰ Διογ. IX, 37 τῆς Ἐπινομίδος παρὰ Διογ. III, 37, τοῦ Ἰπάρχου παρ' Αἰλιανῶ ἐν Ποικ. Ἱστορ. VIII, 2 καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου 6^α παρ' Ἀθηναίῳ XI, 506 c. Ἰδε K. Fr. Hermann, Plat. Philos. 413 κ. ἐξ. Πλείονας διαλόγους, ὡς φαίνεται, ἠθέλει ὁ Πρόκλος κατὰ τὰ Προλεγόμενα τοῦ Ὀλυμπιοδώρου, περὶ ὧν ἴδε Freundenthal ἐν Hermes 16, 201 κ. ἐξῆς.

3) Ἐπὶ πολὺ μὲν ἐγώρει ἐν τῇ μανίᾳ τῆς ἀνακηρύξεως νόθων διαλόγων ὁ Ast, συντηρητικώτατος δ' ἦτο ὁ Ἀγγλὸς Γρότιος. Ἀριστα δὲ διαγινώσκει τις τὰ τοῦ ζητήματος τῶν νόθων διαλόγων μελετῶν τὸ σύγγραμμα τοῦ Schaarshmidt. Die Sammlung der platon. Schriften σελ. 15 - 60, Zeller, Gesch. der Philos. II, 338 κ. ἐξ. τῆς 3ης ἐκδ. Οἱ νόθοι δὲ διάλογοι φαίνονται προελθόντες κατὰ τοὺς εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος.

Ἐχων τις ἐνώπιον τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν πλατωνικῶν διαλόγων πειρᾶται, ὡς εὐκατάληπτον, νὰ ἐξεύρῃ ἀρχὴν τινα, καθ' ἣν νὰ τάξῃ αὐτούς. Καὶ ἀλφαριθμητικὴ μὲν τις διάταξις θὰ ἦτο βεβαίως καὶ ἐν τούτοις ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἡ ἀπλουστάτη· ἀλλ', ἂν τις ἤθελεν ἀπλῶς καὶ τυφλῶς νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτήν, θὰ ἠναγκάζετο βεβαίως νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι παρορᾷ ἐκουσίως τὰ σπουδαιότατα τῆς φιλολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης. Διότι οὐ μόνον θέλομεν νὰ μάθωμεν, πότε συνεγράφη ἕκαστον τῶν συγγραμμάτων, ἀλλ' ὅπερ τὸ σπουδαιότερον καὶ ἀξιολογώτερον, προκειμένου περὶ φιλοσόφου, ποία τις εἶναι ἡ σχέσις ἐκαστοῦ τῶν συγγραμμάτων πρὸς τὰ ἄλλα καὶ ὅποιαν τάξιν ἕκαστον κατέχει ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ χρόνου τοῦτο πρὸ πάντων εἶναι ἄξιον νὰ ὀρίσωμεν, τὰ κύρια ὅρια, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς λογοτεχνικῆς ἐνεργείας τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἀρχῆς ἄρχεται νῦν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπικρατοῦσα ἡ γνώμη τοῦ Ἀγγλοῦ ἱστορικοῦ Γροτίου, ὅτι δῆλα ὁ οὐδεὶς τῶν διαλόγων ἐγράφη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους (399). Διότι βεβαίως ὁ μαθητὴς αἰδούμενος τὸν σεπτὸν διδάσκαλον δὲν ἤδυνάτο, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ, νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ κοινὸν τοὺς διαλόγους, οἵτινες ἦσαν κτῆμα αὐτοῦ τούτου, ἢ καθ' ὅλου νὰ ἐκδώσῃ διαλόγους, ἐν οἷς ἀπεδίδοντο εἰς τὸν διδάσκαλον ἄλλων θεωρίαι, ὡς λόγους Σωκρατικούς. Καὶ ἴσως μὲν τινες τῶν μαθητῶν ἐδημοσίευσαν, ζῶντος ἔτι τοῦ διδασκάλου, ἰδίως τινὰς σημειώσεις, ἀλλ' αὗται δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς τοὺς πρὸς δημοσίευσιν ὠρισμένους διαλόγους. Ἐν τούτοις ἔχομεν μὲν βεβαίως μαρτυρίας τινὰς τῶν ἀρχαίων, αἵτινες ὑποδεικνύουσιν, ὅτι καὶ πρότερον ἤδη εἶχε δημοσίευσῃ ὁ Πλάτων διαλόγους τινάς. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ

νοσ χρόνους ἐκ τῶν μνητῶν καὶ πυθαγοριζάντων μαθητῶν, διότι ἤδη αὐτὸς ὁ Βυζάντιος Ἀριστοφάνης εἶχεν ἐνώπιον νόθους διαλόγους, ὡς τὴν Ἐπινομίδα. Ἀξία λόγου εἶναι τὰ παρὰ Ζηνοδίου ἐν Παρημ. V, 6 περὶ τοῦ Πλατωνικοῦ Ἐρμωδοῦρου ἐμπορευομένου τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος λεγόμενα· «λόγοισιν Ἐρμωδοῦρος ἐμπορεύεται· ὁ Ἐρμωδοῦρος ἀχροατὴς γέγονε Πλάτωνος καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ συνθεσμένους λόγους (λογισμοὺς γράφ. οἱ κώδ.) κομίζων εἰς Σικελίαν ἐπώλει.»

Ταξινόμησις
διαλόγων

Χρόνος

Διογένης διηγεῖται (ἐν III, 35), ὅτι ὁ Σωκράτης ἀκούσας τοῦ Πλάτωνος ἀναγινώσκοντος τὸν Λυσιν εἶπεν, Ἡράκλεις, ὡς πολλά μου κατεψεύδεθ' ὁ νεανίσκος», διότι εὑρίσκειν ἐν αὐτῷ πολλά, ἅτινα οὐδέποτε αὐτὸς εἶπεν¹⁾. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι πιθανῶς ἐπινοήματα εὐφυοῦς τινος, ὅστις ἐξέφερε κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὸν ἴδιον ἐαυτοῦ θαυμασμόν ἐπὶ τῇ τοσοῦτον ἐλευθέρᾳ ζωγραφίᾳ τοῦ Σωκράτους. Ἄν δέ τινες τῶν νεωτέρων λογίων περαιτέρω προβάλλουν καὶ αὐτὸν τὸν Φαῖδρον καὶ τὸν Πρωταγόραν ἔταξαν εἰς τὸν πρὸ τοῦ 399 χρόνον²⁾, τοῦτο, βεβαίως, προῆλθεν ἐκ τῆς παντελοῦς ἀγνοίας τῆς κατὰ μικρὸν ἀναπτύξεως καὶ τῆς παραστατικῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης τοῦ Πλάτωνος. Ἐξ ἐτέρου δὲ μόνον ἀπομνήσκων ἀπέθηκεν ἀπὸ τῆς χειρὸς ὁ Πλάτων τὸν ἀλάμον, ὡς καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι κατέλιπεν ἀτελεῖς τοὺς Νόμους καὶ τὸν Κριτίαν καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ συγγράψῃ καὶ τοὺς διαλόγους, οὓς προϋτίθετο νὰ γράψῃ, τὸν Φιλόσοφον καὶ τὸν Ἑρμοκράτην. Ἐν τισὶ δὲ διαλόγοις πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὑποτίθεται, ὅτι ἐγένετο ὁ διάλογος, καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐγράφη. Καὶ εἰς ἡμᾶς μὲν ἐνδιαφέρει κυρίως τὸ τελευταῖον, ἀλλ' ἄτυχῶς ἐλάχιστα μόνον παρέχονται λαβεῖν πρὸς ὀρισμὸν καὶ τούτου. Ἐκ τούτου λέγοντες, ὅτι ἡ μὲν Ἀπολογία, ὁ Κρίτων καὶ ὁ Φαῖδων ἐγράφησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, ἦτοι μετὰ τὸ 399, ὁ δὲ Μένων μετὰ τὸ 398, τὸ δὲ Συμπόσιον εὐθὺς μετὰ τὸ 385, οἱ δὲ Νόμοι καὶ ὁ Τιμαῖος μετὰ τὴν Πολιτείαν, ὁ δὲ Σοφιστής καὶ ὁ Πολιτικός μετὰ τὸν Θεαίτητον, ὁ δὲ Θεαίτητος μετὰ τὸ 392,

¹⁾ Ὅμοιον τι διηγεῖται ὁ Ἀθήναιος ἐν XI, 505 e περὶ τοῦ Γοργίου, ὅτι ἀναγνούς τὸν Πλάτωνος διάλογον (τὸν Γοργίαν) εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας, ὅτι οὐδὲν τούτων οὔτε εἶπεν οὔτε ἤκουσε (παρὰ Πλάτωνος). Ταῦτά δέ, λέγει, ὁ Ἀθήναιος ὡς εἶπε καὶ ὁ Φαῖδων ἀναγνούς τὸν περὶ ψυχῆς διάλογον.

²⁾ Περὶ τοῦ Πρωταγόρου Hermann, Plat. Philos. σελ. 452 καὶ σημ. 323. Περὶ τοῦ Φαῖδρου Usener ἐν Rhein. Mus. 35, 131. καὶ ἐξ. Ἐναντία τῶς παρὰ W. Christ, Plat. Stud. 49 κ. ἐ. Καὶ ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 439 ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Γοργίας ἐγράφησαν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους.

ὁ δ' Εὐθύδημος μετὰ τὸν Φαῖδρον, ἐκφέρομεν, πᾶν ὅ,τι πεποι-
 ὅτως δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν. Τοῦτο δὲ κατανοήσαντες οἱ κρι-
 τικοὶ τῶν νεωτέρων χρόνων προσέσχον μᾶλλον εἰς τὰ διδόμενα,
 ἅτινα παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς ἀπόδειξις τῆς κατὰ μικρὸν ἐξοικοδομή-
 σεως τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος¹⁾, ἡ μεταβολὴ τῆς μορφῆς τοῦ
 διαλόγου²⁾ καὶ τέλος αἱ ἐν συνειδήσει ἢ ἀσυνειδήτως ἐπελλοῦσαι
 μεταβολαὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν λέξεων καὶ ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ λό-
 γου³⁾. Καὶ εἶναι μὲν καὶ ἐν τούτοις τὰ πλεῖστα προβληματικά,

¹⁾ Τῆς γνώμης ταύτης ὑπερεμάχει κυρίως ὁ Schleiermacher, καθ' ὃν ὁ Πλάτων τὸ
 ὅλον σύστημα, ὡς ἐπλάσεν αὐτὸ ἐν τῇ φαντασίᾳ, κατὰ μικρὸν ἐξεύλισεν ἐν τοῖς διαφό-
 ροις διαλόγοις οὕτως, ὥστε ὅλοι ὁμοῦ ἀπετέλουν συνεχῆ τινα ὁμαθὴν, ἐν ᾗ ἡ ἀρχὴ τοῦ
 ἱπομένου διαλόγου συνήπτετο πρὸς τὸ ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου θεδαίως ὁριζόμενον ἀπα-
 τέλεσμα. Ἀλλ' ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη καὶ αὐτοτελὴς κατάληψις ὀλίγον λαμβάνει ὑπ' ὄ-
 ψει καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν συνέγραψεν ὁ Πλάτων, καὶ τὴν κατὰ μικρὸν ἀνάπτυξιν τῆς
 διανοίας αὐτοῦ. Πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην ἀντιστρατεύεται ὁ C. Fr Hermann ἐκ κριτι-
 κῆς καὶ ἱστορικῆς ὁρμώμενος ἀπόψεως.

²⁾ Παράβ. § 302 καὶ Munk, Die natürliche Ordnung der platon. Schriften 1857.
 Schöne, Platons Protagoras 1862. Teichmüller, Litterarische Fehden des 4 Jahrhun-
 derts ἐν τῷ β' τόμῳ.

³⁾ Ἐκ τῆς χρήσεως μορίων τινῶν ὁμαθῆται ὁ Dittenberger, Die Chronologie der
 plat. Dialoge ἐν Hermes 16, 321 - 345. Ὡσαύτως ὁ Schanz, Zur Entwicklung des
 plat. Stils ἐν Hermes 21, 439 - 459. Πρὸ τῶν δύο δὲ τούτων ἐξάδισε τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὁ
 Campbell ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σοφιστοῦ καὶ Πολιτικοῦ ὡς καὶ ἐν τῇ τῆς
 Πολιτείας I, 46 κ. ἐ. Συνεχίζουσι δὲ τὰς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐρεῦνας ὁ Ritter,
 Untersuchungen über Plato 1888, Siebeck, Zur Chronologie der platon. Dialoge ἐν
 ταῖς Untersuchungen zur Philos. der Griechen τελ. 107 - 151 καὶ 253 - 274, Gomperz,
 Plat. Aufs. ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 1887 ἐν II, 751 κ. ἐξ. καὶ Zeitschrift
 für Philos. 109, 161 - 176, von Arnim, De Platonis dialogis quaestiones chronologicae
 Progr. Rostock 1896/7. Ἀκριβέστερον τὰ τοιαῦτα μαρθάνει τις παρὰ τοῦ Lutoslawski,
 Sur une nouvelle méthode pour déterminer la chronologie des dialogues de Platon, Paris
 1896. Πολλὰ ἐνταῖς στατιστικαῖς ταύταις ἐρεῦναις ἐξελέγχονται ἀνακριδῆ καὶ πεπλανημένα.
 Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι ἰδίως, ὅτι βραδύτερον μόνον ἐπιφαίνονται τὰ τί μὴν, γε μὴν,
 καὶ μὴν, ὡς καὶ τὸ ὄντως ἐν τῷ Φιλήβῳ, τῷ Πολιτικῷ, τῷ Τιμαίῳ, τοῖς Νόμοις,
 τῷ Σοφιστῇ, ἐν ᾗ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ, τῷ Εὐθύδρῳ, Γοργίᾳ, Λάχρῃ,
 Λύσιδι, Πρωταγόρᾳ, Συμπόσιῳ καὶ Φαῖδρῳ ἀπαντᾷ τὸ τί ὄντι. Πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν
 μορίων συνάδει, ὡς ὁ Blass πρῶτος παρατήρησε, καὶ τοῦτο, ὅτι σπανίως ἀπαντᾷ χασμω-
 δία ἐν τοῖς Νόμοις, τῷ Φιλήβῳ, Τιμαίῳ, Κριτίᾳ, Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ, ἐν ᾗ ἐν τῇ
 πρώτῃ τάξει τῶν διαλόγων δὲν φαίνεται ἡ αὐτὴ ἀπέχθεια πρὸς αὐτήν. Τὰ τοῦ χαρακτῆ-
 ρος τοῦ λόγου δὲν παρέχουσι πολλὰ διδόμενα πρὸς ὁρίσμον τοῦ χρόνου τῶν διαλόγων. Ἐν
 τούτῳ πρῶτον πρέπει νὰ ἐξετασθῶσιν ἰδίως οἱ μῦθοι καὶ αἱ παρομοιώσεις. Μεταχειρίζτο

Ἰανὺς διαλ
 διαφύονται
 αὐτὸς τὸν ὅρον

μὴν ὅτι αὐ
 754 διαφύονται

ἐν τούτοις ἐπήγαγον κατὰ μικρὸν μεγάλας μεταβολὰς ἐν τῇ κρίσει τῶν λογίων καὶ παρέχουσι πολλὰς ἐλπίδας, ὅτι θὰ λυθῇ τὸ μέγα ζήτημα τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγράφησαν οἱ πλατωνικοὶ διάλογοι.

304. Εἰδὼν τῶν διαλόγων. Συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐρεῦνης διήρουν ἤδη αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι τοὺς διαλόγους εἰς διαφόρους τάξεις. Οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἤδη ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ (ἐν III, 2 [σελ. 1004b 25]) διακρίνει κατὰ τὰ παραδεδομένα ἴσως ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τὴν πειραστικὴν καὶ τὴν γνωριστικὴν φιλοσοφίαν. Καὶ εἰς ἐκείνην μὲν ἀνήκουσιν οἱ προπαρασκευαστικοὶ καὶ διαλεκτικοὶ διάλογοι, ἐν οἷς ἐξετάζεται ὅρος τις ἢ ἕτερόν τι φιλοσοφικὸν πρόβλημα καθ' ὅλην μὲν τὴν ἔκτασιν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄνευ θετικοῦ τινος δεδομένου. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἀπεκάλεσαν κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον (ἐν III, 49) τοὺς διαλόγους τούτους ζητητικοὺς καὶ διέκρινον ἐν αὐτοῖς αὖθις τοὺς γυμναστικοὺς καὶ τοὺς ἀγωνιστικούς. Τὸ δεύτερον δὲ μέρος τῆς φιλοσοφίας, ἡ γνωριστικὴ, παρέχει τὰ θετικὰ διδόμενα τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως καὶ προτιμᾷ τὰς διδακτικὰς, συνεχεῖς ἐπιδείξεις. Κατὰ τὸ περιεχόμενον δὲ διήρουν αὖθις τοὺς τῆς γνωριστικῆς φιλοσοφίας διαλόγους [τοὺς ὑφηγητικούς κατὰ Διογένη] εἰς φυσικούς, λογικούς, ἠθικούς καὶ πολιτικούς.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ τοῦ ἐλέγχου προβαίνομεν εἰς τὴν γνῶσιν, δικαίως οὖμεθα καθ' ὅλου ν' ἀναγάγωμεν τοὺς μὲν ζητητικούς διαλόγους,

ὁ ἄσμενος ὁ Πλάτων μύθος ἰδίως ἐν τοῖς ὁφειτέροις καὶ δογματικοῖς διαλόγοις. Ὁ πρῶτος μέζων μύθος εὑρίσκεται ἐν Φαίδρῳ 246 κ. ἐξ. Ὁ ἐν Γοργίᾳ 523 μύθος εἶναι μικρὸς καὶ φέρει ἔτι τὸν χαρακτῆρα τῆς τῶν πολλῶν δόξης. Ὁ ἐν Μένωνι 81 ἀποδίδει χωρίον τι τοῦ Πινδαροῦ ἐν Πυθαγορείῳ χρώματι. Καὶ ὁ ἐν Πρωταγόρᾳ δὲ 320 μύθος τοῦ Προμηθεῖος καὶ Ἐπιμηθεῖος συνάπτεται στενῶς ἔτι πρὸς τὴν δόξαν τῶν πολλῶν καὶ ἐν ταῦτ' ὑφηγημένος ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Πρωταγόρου χαρακτηρίζεται ὡς εὐτραπέλεια τοῦ σοφιστοῦ τούτου. Τῶν δὲ μεγάλων μύθων τῶν ὁφειτέρων διαλόγων (ἐν Συμπ. 189 καὶ 203 ἐν Πολιτ. 414 καὶ 614, ἐν Πολιτικῷ 269, ἐν Τηρ. 21, ἐν Νόμ. 713, ἐν Κριτ. 110 κ. ἐξ.) ἄξιος λόγου μάλιστα εἶναι ὁ ἐν τῷ Πολιτικῷ, διότι δὲν ἀναμένομεν τοιοῦτον μῦθον ἐν διαλεκτικῷ τινι διαλόγῳ.

οἱ ὁ Λύσις, Λάχης, Μένων, εἰς τὴν πρωϊμωτέραν περίοδον τοῦ φιλοσόφου, τοὺς δὲ θετικούς, οἱ ἡ Πολιτεία, ὁ Τίμαιος καὶ οἱ Νόμοι εἰς τὴν ὀψιαιτέραν περίοδον τῆς ἀδροτέρας σοφίας. Ἀλλὰ φιλόσοφος τις οὐδέποτε παύεται ἐλέγχων τὰς θεωρίας αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο οὐδόλως εἶνε θαυμαστόν, ὅτι εὐρίσκομεν καὶ ἐν ὀψιαιτέροις διαλόγοις τοῦ Πλάτωνος, ὡς ἐν τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Πολιτικῷ, ζητητικὰς ἐρεῦνας. Ἀλλ' ἐξ ἐτέρου καὶ κατὰ τὴν ζητητικὴν ἐρευναν ἐκρηγνύεται ἤδη προαίσθησις τις τῆς φωτοδρύτου λαμπρόντος τοῦ τελικοῦ δεδομένου καὶ οὕτως διανοίγεται ἡμῖν παρὰ τῷ Πλάτῳ ἐν τῷ Φαῖδρῳ ἡδὴ, ἂν καὶ ἀνῆκει οὗτος εἰς τὰ ἔργα τῆς νεανικῆς ἡλικίας, σύμπας ὁ οὐρανὸς τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν. Πλὴν δὲ τούτου, ὅσον αὐθύπαρκτος φιλόσοφος καὶ ἂν ἦτο ὁ Πλάτων, δὲν ἡδύνατο ὅμως ν' ἀποφύγῃ τέλεον τὴν ῥοπήν, ἣν ἄλλοι φιλόσοφοι κατὰ διαφόρους χρόνους ἔσχον πρὸς αὐτόν. Ἐκ τούτου πολὺ ὀξύτερον ἐκφαίνονται ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ αἱ ἀντιθέσεις σωκρατικῶν, μεγαρικῶν καὶ πυθαγορείων θεωριῶν, ἢ αἱ διαφοραὶ τῆς ζητητικῆς καὶ γνωστικῆς μεθόδου. Τελευτῶντες δὲ παρατηροῦμεν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Πλάτων ὡς ποιητὴς ἐν φιλοσόφοις ἦτο καὶ καιροσκοπὸς τις συγγραφεύς, ὅστις δὲν εἰργάζετο ἀνενδότως ὡς τακτικὸς τις καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς συμπλήρωσιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξέφαινε τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ περὶ ἄλλων ζητημάτων, περὶ ὧν κατὰ καιροὺς προέκειτο. Καὶ ἡμεῖς ἄρα ἐξετάζοντες οὐχὶ μονομερῶς ἐκ μιᾶς μόνον στήσεως ἀπαριθμοῦμεν τὰ συγγράμματα αὐτοῦ κατὰ τὰ ἀκόλουθα συμπλέγματα προσέχοντες καὶ εἰς τὴν χρονικὴν τάξιν καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν σχέσιν.

305. Μικρότεροι διάλογοι ἐν σωκρατικῷ πνεύματι πρὸ τῶν ἀποδημιῶν γραφέντες. Οὐδόλως ἐγγνώμενοι τὴν χρονικὴν ἀκολουθίαν ἐν τῇ τάξει ταύτῃ προτάσσομεν τοὺς διαλόγους καὶ τὰς συγγραφάς, αἵτινες ἔχουσι σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν τραγικὴν τύχην τοῦ Σωκράτους. Εἶνε δὲ οἱ ἐξῆς:

Ἀπολογία, ἥτοι λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τὴν κατηγορίαν τοῦ Ἀνύτου, Λύκωνος καὶ Μελήτου. Ὁ λόγος οὗτος διαιρεῖται

Ταφικὸς
λόγος διὰ
τοῦτον
χρόνον
καὶ
ἐκτενέστερος
ὁ λόγος.

εἰς τρία μέρη, ἤτοι τὴν κυρίαν ἀπολογίαν πρὸ τῶν δικαστῶν, τὸν λόγον περὶ τοῦ τιμήματος ἢ τῆς ἐπιβλητέας τιμωρίας καὶ τὴν προσφώνησιν πρὸς τοὺς δικαστὰς μετὰ τὴν διαψήφισιν. Ἡ ἀπολογία διεξάγεται ἄνευ μὲν ῥητορικοῦ πάθους, ἀλλὰ μετ' ἀνυπερβλήτου ἤθους ἐν τῇ ἀπερίττῳ ἐκείνῃ ἀπλότητι, ἣτις εἶναι ἡ ἀρίστη ἀπόδειξις τῆς καθαρῆς συνειδήσεως. Ὁ δὲ σωκρατικὸς χαρακτήρ καταφαίνεται κυρίως ἐν τοῖς παρεμβεβλημένοις διαλόγοις, ἐν οἷς ἀποδεικνύει ὁ Σωκράτης εἰς τοὺς πολιτικούς, ποιητὰς καὶ δημιουργοὺς, ὅτι φαντάζονται μὲν, ὅτι ἐπίστανται τι, πράγματι δ' οὐδὲν ἐπίστανται. Ἡ συγγραφή δ' αὕτη, ἣτις βεβαίως συνεγρᾶφη μακρὸν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους¹⁾ καὶ προϋτίθετο νὰ καταδείξῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀπελογήθη ὁ Σωκράτης πρὸς τοὺς δικαστὰς, συνέχεται πρὸς τὰ συγγράμματα, ἅτινα ἐγράφησαν ἔτη τινὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, ἵνα ἐξετάσωσιν, ἂν ἦτο δίκαια ἡ καταδίκη αὐτοῦ. Τοῦ ζητήματος δὲ τούτου ἐπελήφθησαν τότε ὁ σοφιστὴς Πολυκράτης, ὃς ἔγραψε κατηγορίαν τοῦ Σωκράτους τῷ 392²⁾, ὁ Λυσίας, ὃς ἔγραψεν ἀπολογίαν³⁾, καὶ βραδύτερον ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ καὶ τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Σωκράτους. Ἦθελε δ' ὁ Πλάτων διὰ τῆς ἀπολογίας αὐτοῦ, ἂν ἄλλως αὕτη ἐγράφη μετὰ τὴν κατηγορίαν τοῦ Πολυκράτους⁴⁾, νὰ καταδείξῃ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν περιττοτεχνίαν τοῦ λόγου τοῦ Λυσίου, ὅποια τις ἀπολογία

¹⁾ Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ χωρίου 18 c.

²⁾ Ὁ Διογένης ἐν II, 39 λέγει, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Πολυκράτους ἐγράφη «ἐν ἔτεσιν ἑξ ὑστερον τῆς τελευτῆς Σωκράτους», διότι ἐν αὐτῷ μνημονεύεται ἡ ἀνάστασις τῶν τειχῶν ὑπὸ τοῦ Κόνητος. Τὸν λόγον τοῦ Πολυκράτους μνημονεύουσι πρὸς τούτοις καὶ ὁ Ἰσοκρ. ἐν Βουσι. Α καὶ ὁ Quint. ἐν II, 17, 4 καὶ ὁ Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. XI, 10. Ἐπιωφελέθη δ' αὐτὸν ὁ ῥήτωρ Λιβάνιος ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ Σωκράτους.

³⁾ Cicero de oratore I, 54, 231. Διογ. II, 40, Quint. II, 15, 30, Valer. Max. VI, 4. Ἐσφαλμένως δ' ἀναφέρεται ὑπὸ πάντων ἐκ τινος κοινῆς πηγῆς, ὅτι ὁ Σωκράτης αὐτὸς ἀπέβριψε τὸν λόγον τοῦ Λυσίου ὡς μὴ ἀρμόζοντα εἰς αὐτόν. Παράβ. καὶ § 265 καὶ 247.

⁴⁾ Ὁ Schanz ἐν τῇ ἐκδόσει σελ. 100 ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἀκολουθία τῶν συγγραμμάτων τούτων ἦτο τοιαύτη τις: Πλάτωνος Ἀπολογία, Ἀπολογία τοῦ Ξενοφώντος, λόγος Πολυκράτους, λόγος Λυσίου.

ἤρμοζεν εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐγενοῦς διδασκάλου. Πάντως δὲ δὲν ἐγράφη τὸ ἔργον πολὺ πρὸ τοῦ 393.

Κρίτων, διάλογός τις τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Κρίτωνος ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ πρὸς αἰτιολογίαν τῆς ἀρνήσεως τῆς διὰ φυγῆς σωτηρίας, ἣτις εὐκόλως ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς προερχομένη ἐξ ἰσχυρογνωμοσύνης. Μεγαλοπρεπῆς δὲ καὶ θαυμασία εἶναι ἡ σκηνὴ τῶν νόμων, οἵτινες παρίστανται φθεγγόμενοι. Ῥητῶς δὲ μνημονεύεται ἐν αὐτῷ ἡ ἀπολογία (ἐν σελ. 45b). Ἀλλὰ κατὰ τὸν Διογένην (ἐν II, 60 καὶ III, 36) οὐχὶ ὁ Κρίτων, ἀλλ' ὁ Λισχίνης προσέτρεψε τὸν Σωκράτην εἰς φυγὴν, πρὸς ὃ συμφωνεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνι 115d λέγει, ὅτι ὁ Κρίτων ἠγγυήθη πρὸς τοὺς δικαστάς, ὅτι θὰ παραμείνῃ ὁ Σωκράτης. Ἐκ τούτου δ' ὁ Μεισέριος ἐτόλμησε νὰ ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ διάλογος οὗτος, ὁ Κρίτων, δὲν εἶναι τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ τὰναντία ἰσχυρίζεται ὁ Χίρτσελος¹⁾.

Εὐθύφρων. Ὁ διάλογος οὗτος κατὰ μὲν τὴν σκηνικὴν διασκευὴν προηγεῖται τῶν ἄλλων, συνεγράφη ὅμως μετ' αὐτοῦς. Ἡ σκηνὴ δῆλα δὴ ἄγει ἡμᾶς πρὸ τῆς στοᾶς τοῦ ἄρχοντος βασιλέως, ἐνθα ὁ Σωκράτης ἐρχόμενος, ἐν' ἀπολογηθῇ πρὸς τὸν ἄρχοντα, συναντᾶται μετὰ τοῦ Εὐθύφρονος, ὃς ἔρχεται, ἵνα καταμηνύσῃ τοῦ πατρὸς φονεύσαντος ἐργάτην τινά. Ἐκ τούτου προάγονται εἰς ἐξέτασιν τοῦ τί εἶναι εὐσέβεια. Καὶ ὁ μὲν Εὐθύφρων ἐξελέγχεται ἀσαφῆ τινὰ ἔννοιαν ἔχων περὶ τοῦ ὁσίου καὶ εὐσεβοῦς, ἀλλ' ὁ διάλογος εἰς οὐδὲν καταλήγει θετικὸν πόρισμα. Κατετάχθη δ' ὑπὸ τῶν γραμματικῶν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τετραλογίας Εὐθύφρωνος, Ἀπολογίας, Κρίτωνος, Φαίδωνος, τὸ μὲν, διότι κατάρχεται τοῦ τραγικοῦ δράματος τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους, τὸ δὲ, διότι ἐφάνη πρέπον νὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην τάξιν ἢ περὶ τοῦ θείου ἔρευνα²⁾.

¹⁾ Meiser, Abhandlungen aus dem Gebiet des klass. Alt. zu Ehren Christ ἐν σελ. 5 κ. ἐξ. Hirzel, der Dialog I, 192.

²⁾ Κατὰ τὸν Ξενοφ. ἐν Ἀπομν. IV, 6, 2 «πρώτον δὲ περὶ εὐσεβείας ὥδε πως ἰσχύειν».

Λύσις. Ὁ διάλογος οὗτος κατὰ τινὰ ἐπισφαλῆ παράδοσιν παρὰ Διογένηι III, 33 γραφείς, ζῶντος ἔτι τοῦ Σωκράτους, εἶναι πλήρης νεανικῆς καλλονῆς καὶ μιμητικῶν κοσμημάτων. Ἡ σκηνὴ δ' ὑπόκειται ἐν τινὶ παλαίστρᾳ καὶ ὁ λόγος ὁρμηθεὶς ἐκ τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἱπποθάλους πρὸς τὸν καλὸν Λύσιν τρέπεται εἰς τὸ ζήτημα τῆς φιλίας ἢ ἀκριβέστερον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, πῶς πρέπει τις νὰ προσφέρηται πρὸς τὰ παιδικά, ἵνα ἐλκύῃ τὸν ἔρωτα αὐτῶν καὶ ἐν ταύτῳ ἀποδεικνύῃ αὐτοὺς ἠθικωτέρους καὶ βελτίστους. Ἐν γνησίῳ δὲ σωκρατικῷ τρόπῳ τελευτᾷ ὁ διάλογος οὕτως, ὥστε ὁ Λύσις καὶ ὁ Μενέξενος μετακαλοῦνται ὑπὸ τῶν παιδαγωγῶν καὶ ἀπέρχονται, πρὶν ἢ ὀρισθῇ ἔτι ἀκριβῶς ἡ ἔννοια τῆς φιλίας. Ἦτο δ' ὁ ἔρως παρὰ τῷ Σωκράτει καὶ τῷ Πλάτῳ, οἵτινες ἡσθάνοντο ἑαυτοὺς συνδεομένους πρὸς τοὺς μαθητὰς διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς φιλίας καὶ τοῦ ἔρωτος, θέμα, περὶ ὃ ἄσμενοι διέτριβον, ἐξ οὗ καὶ ὁ Πλάτων αὐτὸς ἐπιλαμβάνεται αὐτοῦ αὐθις ἐν τῷ Φαίδρῳ καὶ ἐν τῷ Συμπόσιῳ καὶ ὁ Σωκράτης καὶ παρὰ Ξενοφῶντι ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι διαλέγεται περὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Κριτόβουλον (ἐν II, 6) ¹⁾.

Χαρμίδης. Ὁ διάλογος οὗτος συγγενεύων κατὰ τοὺς ἔρωτικούς λόγους πρὸς τὸν Λύσιν πραγματεύεται περὶ τῆς σωφροσύνης καὶ χρησιμεύει ἐν ταύτῳ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐρασμοῦ Χαρμίδου καὶ τοῦ δεινοῦ Κριτίου, συγγενοὺς πρὸς μητρὸς τοῦ Πλάτωνος, οἵτινες ἀπέθανον μαχόμενοι τῷ 403 πρὸς τὸν κατερχόμενον δῆμον, ὡς καὶ τοῦ ἰθύνοντος τὸν διάλογον, Σωκράτους. Διότι ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς, ἧς ἔτυχεν ὁ ἀπὸ τῆς ἐπὶ Ποτιδαιαν στρατείας τῷ 422 ἀπονοστῶν Σωκράτης παρὰ τῶν φίλων καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῦ ὡς μανικοῦ ἀναπηδῆσαντος πρὸς αὐτὸν Χαιρεφῶντος. Ἐν τῷ κυρίῳ δὲ διαλόγῳ τίθενται καὶ αὐθις ἀνασχευάζονται ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον καὶ ἀπορρίπτονται διάφοροι ὀρισμαὶ τῆς σωφροσύνης, ὧν ὁ τελευταῖος καὶ ὑπατος, ὅτι τὸ

¹⁾ Κατὰ τοὺς Vol. Herulanenses VI, 112 καὶ 96 ἔγραψεν ὁ Ἐπικούρειος Κωλῶτης πρὸς τὸν Πλάτωνα Λύσιν καὶ πρὸς τὸν Πλάτωνα Εὐθύδημον.

σωφρονεῖν στηρίζεται εἰς τὴν σοφίαν καὶ συμβαδίζει μετὰ τοῦ γνῶθι σαυτόν, εἶναι μὲν σύμφωνος πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Ἀπομνημονεύμασιν (III, 4) ἀποδειχθεῖσαν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν ἀποτελεῖσθαι, ὥστε τελευτῶν ὁ Κριτίας συνιστᾷ εἰς τὸν Χαρμίδην ν' ἀφιερωθῇ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους ¹⁾).

Λάχης ἡ περὶ ἀνδρείας. Ὁ διάλογος συνάπτεται πρὸς τὸ θέαμα ὀπλομάχου τινός, εἰς ὃ ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Μελησίαιος εἶχον προσκαλέσῃ τοὺς στρατηγούς Λάχητα καὶ Νικίαν, ἵνα συμβουλευθῶσι μετ' αὐτῶν, ἂν ἔπρεπε νὰ παιδεύσωσι τοὺς υἱοὺς αὐτῶν Ἀριστείδην καὶ Θουκυδίδην ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ. Ἀλλ' ὁ Λάχης παρακαλεῖ ὡς σύμβουλον καὶ τὸν Σωκράτην, οὗ μνημονεύεται εὐφρόμως ἡ λαμπρὰ διαγωγή ἐν τῇ παρὰ τὸ Δῆλιον μάχῃ τῷ 424. Ὡς δ' ἐν ἅπασιν τοῖς πειραστικοῖς λόγοις, ἐπιχειροῦνται μὲν ἐνταῦθα πλείστοι ὅρισμοί τῆς ἀνδρείας, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Νικίου τεθεῖσα, ὅτι ἀνδρεία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν δεινῶν καὶ θαρσάλων, εἰς οὐδὲν ἄγει θετικὸν πόρισμα, ὥστε τελευτῶν ὁ Λάχης οἶδε εἰς τοὺς πατέρας τὴν συμβουλὴν νὰ ἐπιτρέψωσι τοὺς υἱοὺς εἰς τὸν Σωκράτην τὸν μόνον δυνατὸν ν' ἀποδείξῃ αὐτοὺς βελτίστους. Ἀλλ' οἱ νεανῖαι δὲν περιποιήσαν τιμὴν εἰς τὸν διδάσκαλον, διότι ὁ Ἀριστείδης μάλιστα περιγράφεται βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὥςτις, παρ' ᾧ αἱ καλὰ διδασκαλῖαι οὐδένα καρπὸν ἀπίνεγκον ²⁾).

Ἰππίας ἐλάττων. Οὗτος εἶναι ὁ ἀπλούστατος καὶ ἐλαχίστου λόγου ἄξιος διάλογος τοῦ Πλάτωνος, ἴσως δὲ καὶ ὁ ἀρχαιότατος. Καὶ διαμφισβητεῖ μὲν περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ ὁ Ἀστίας, ἀλλ' ἔχει αὕτη ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ³⁾). Συνάπτεται δ' ὁ διάλογος πρὸς τινὰ ἐπίδειξιν τοῦ σοφιστοῦ Ἰππίου περὶ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Σωκράτους προβάλλοντος τὸ ζήτημα, ἂν ὁ Ἀχιλ-

¹⁾ Ὁ Schanz ἐν Jahresber. über die Fortsch. der klass. Alt. VII, 1, 236 ἀρνεῖται, ὅτι γνήσιος εἶναι ὁ Χαρμίδης.

²⁾ Ἐν Θεαιτήτῳ 150 a. Παράβ. καὶ Θεάγους σελ. 130 b.

³⁾ Ἀριστοτ. ἐν τοῖς μετὰ τὰ Φυσ. V, 25 [Δ, 29 σελ. 1025 a 6].

λεὺς ἢ ὁ Ὀδυσσεὺς εἶναι ἀμείνων. Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης κηρύσσεται ὑπὲρ τοῦ Ὀδυσσεύος ὡς ἐκόντος ψευδομένου, ἀλλ' ὁ διάλογος δὲν καταλήγει εἰς διομολόγησιν τινα τῶν διαλεγομένων. Ἐξαίρεται δ' ἐν ταύτῳ ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος τοῦ Σωκράτους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐπιδεικτικούς λόγους τῶν σοφιστῶν. Ὅμοιον δέ τι ζήτημα περὶ τοῦ τίς ἀδικώτερος, ὁ ἐκὼν ἢ ἄκων ψευδόμενος, καὶ τίς βελτίων ὁ ποιῶν τι μετ' ἐπιστήμης, ἢ τοῦναντίον προβάλλει ὁ Σωκράτης παρὰ Ξενοφῶντι ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν (IV, 2, 20).

Ὁ δ' Ἴων τοῦ αὐτοῦ ὡς ὁ ἐλάχιστος Ἰππίας κόμματος καὶ ἐξ ἴσου ὑποπευδόμενος ὡς νόθος στρέφεται πρὸς τὸ κενოდόξον ἔθνος τῶν ῥαψωδῶν, ὃν προστάτης παρίσταται ὁ Ἴων, καὶ φέγει αὐτοὺς ὡς ἀπομνημονεύοντας μὲν τὸν Ὅμηρον καὶ παθητικώτατα ῥαψωδοῦντας τὰ ἔπη αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδόλως εἰσδύνοντας εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, οὐδ' ἐννοοῦντας τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν αὐτοῦ. Ἐν ᾧ δ' ἐν ταύτῳ ἀποδεικνύεται, ὅτι καὶ ὁ ποιητὴς οὐχὶ ἐν συνειδήσει, ἀλλ' ὑπὸ θείου καταλαμβανόμενος ἐνθουσιασμοῦ ποιεῖ τὰ ποιήματα αὐτοῦ, παρασκευάζει ὁ διάλογος τὴν ἐν τῷ Φαίδρῳ καὶ τῇ Πολιτείᾳ ἀναπτυσσομένην καὶ ἀποδεικνυομένην θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος, ὅτι ὑποδεστέρα τις τέχνη εἶναι ἢ ποιητικὴ. Τὴν αὐτὴν δ' ἐννοιαν ἐκφέρει καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ συμποσίῳ (III, 6), ἐν ᾧ ὁ Ἀντισθένης λέγει « οἶσθά τι οὖν ἔθνος ἡλιθιώτερον ῥαψωδῶν »;

306. Μείζονες διάλογοι τῆς μεταβατικῆς περιόδου (μετὰ τὸ 392 μέχρι που τοῦ 380). Ἐν τοῖς διαλόγοις τούτοις ὁ Πλάτων ἀπαλλαττόμενος τῆς ἀπλῆς σωκρατικῆς μορφῆς τοῦ διαλόγου καὶ ἀρχόμενος τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ ἐννοιῶν ὑπὸ τῷ προσωπεῖν τοῦ Σωκράτους ἐπιλαμβάνεται βαθύτερων καὶ τεχνικώτερον διεξαγομένων ἐρευνῶν. Ἐκ τούτων τῶν διαλόγων οἱ μὲν, ὡς ὁ Πρωταγόρας, Γοργίας, Εὐθύδηδος καὶ Κρατύλος, διασαφοῦσιν, ὑποία τις ἢ σχέσις τοῦ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος πρὸς τοὺς Σοφιστάς, οἱ δ', ὡς ὁ Μένων, ὁ Φαῖδρος, τὸ Συμπόσιον, ὁ Φαίδων καὶ ὁ Θεαίτη-

τος, περιέχουσι τὰ σπέρματα τῶν νέων θεωριῶν τοῦ φιλοσόφου ἀπηλλαγμένου ἤδη τῶν σωκρατικῶν θεωριῶν ¹⁾.

Καὶ ὁ μὲν Πρωταγόρας, ἀληθὲς καλλιτέχνημα τοῦ φιλοσόφου, ἀποτελεῖ οἷονεὶ τὴν κατακλιῖδα τῶν μικρῶν διαλόγων περὶ τῶν διαφορῶν ἀρετῶν, τῆς ἀνδρείας, τῆς φιλίας, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς εὐσεβείας, διότι ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐξετάσεως αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς ἀρετῆς τὸ παρ' ἅπαν. Ἄλλ' οὐ μόνον κατὰ τὸν εὐρύτερον ὁρίζοντα προέχει ὁ Πρωταγόρας τῶν μικροτέρων ἐκείνων διαλόγων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν λαμπρότητα τῶν σκηνῶν ὑπερβάλλει αὐτοὺς καὶ κατὰ τὴν λεπτότητα τῆς εἰρωνείας, δι' ἧς προσβάλλει τὸν τύπον τῆς σοφιστικῆς πλήττων εὐστόχως αὐτὸν τὸν περίδλεπτον προστάτην αὐτῆς, τὸν διδάσκαλον τῆς ἀρετῆς Πρωταγόραν ²⁾. Ὑποτίθεται δ', ὅτι ὁ διάλογος γίνεται, καθ' ὃν χρόνον ὁ Πρωταγόρας τὸ πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας κατέλυσεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλουσίου Καλλίου, τοῦ ἐλευθερίου προστάτου τῶν σοφιστῶν ³⁾. Καὶ ἐν μὲν τῇ εἰσαγωγῇ διηγείται ὁ Σωκράτης, πῶς ὁ Ἱπποκράτης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀπολλοδώρου, βαθέος ὄρθρου ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ πῶς ἀμφότεροι εἶτα μετὰ δυσκολίας κατάρθρωσαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Καλλίου, ἔνθα κα-

¹⁾ Ἐπιχειρῶν τις συστηματικῶς νὰ κατατάξῃ τοὺς διαλόγους, δύναται νὰ ὁρμηθῇ καὶ κατὰ τὴν ἀπαρίθμησην καὶ ἀνάλυσιν αὐτῶν ἐκ τῆς εἰς δύο ταύτης διαιρέσεως. Χρόνικῶς μόνον ὁ Φαῖδρος, ὁ Γοργίας καὶ ὁ Μένων φαίνονται ἀνήκοντες εἰς τὸν πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς σχολῆς τῷ 386 χρόνον. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τῶν διαλόγων τοῦ περὶ ὧν ὁ λόγος συμπλέγματος ἐγένοντο αἱ ἀποδημίαι.

²⁾ Menardus, *Wie ist Platos Protagoras aufzufassen?* Oldenburg 1865.

³⁾ Ὁ Περικλῆς, οὗ οἱ υἱοὶ Πάραλος καὶ Ξάνθιππος παρίστανται κατὰ τὴν ζήτησιν, μνημονεύεται ἐν 319 e ὡς ζῶν ἔτι, ἐξ οὗ ὁρμώμενος ὁ Cron ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πρωταγόρου θεωρεῖ τὸν διάλογον γενόμενον κατὰ τὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου χρόνον τῷ 432. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα δὲν συμφωνεῖ ἡ ἐν 327 d μαρτυρία, καθ' ἣν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος δῆθεν ἐδιδάχθησαν οἱ τῷ 420 διδασκόμενοι. Ἀγριοὶ τοῦ Φερεκράτους. Ὡστε κατὰ ταῦτα καὶ εἰς τὸ 432 τάττων τις τὸν διάλογον καὶ εἰς τὸ 419 δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ ἀναχρονισμόν τινα ἢ νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἀσάφειά τις ὑπολανθάνει ἐν τῷ ὁρισμῷ τοῦ χρόνου. Ἀλλ' ἡν τινὰ δυσκολίαν παρέχει καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Εὐπόλις ἐν τοῖς τῷ 421 διδασκόμεσι Κόλαξι (ἐν ἀποσπ. 10) μνημονεύει τοῦ Πρωταγόρου καταλύοντος παρὰ τῷ Καλλίῳ.

τέλαβον τὸν Πρωταγόραν ἄνω καὶ κάτω περιπατοῦντα ἐν τῷ προ-
στώφῳ μετὰ τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ. Τὸ δὲ εὐθὺς ἐπόμενον κύριον
μέρος σκοπεῖ νὰ καταδείξη, ὅποσον προέχει ὁ ἀπλὸς τρόπος τοῦ
Σωκράτους, δι' ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων νὰ ἄγῃ τὸν ἄνθρωπον
εἰς τὴν ὑπέρτατην βαθμίδα τῆς γνώσεως, τῶν πομπωδῶν μακρο-
λογιῶν τῶν σοφιστῶν. Κατορθοῦται δὲ τοῦτο διὰ τῆς συζητήσεως
περὶ τῆς περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς θεωρίας, ἣν ὁ μὲν Πρω-
ταγόρας καὶ οἱ τοῦ ὁμοίου κόμματος διδάσκαλοι τῆς ἀρετῆς ὡς
ὡμολογημένην προὑπετίθεντο ἐν ταῖς πομπώδεσιν αὐτῶν ἐπαγγελ-
λίαις, ὁ δὲ Σωκράτης παρίστα ὡς δεομένην ἐτι κριτικῆς βασάνου.
Κατὰ τὴν συζήτησιν δὲ ταύτην ὁ Σωκράτης τὸ μὲν ἀποκρούει ὡς
οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν τὴν μέθοδον, ἣν μετεχειρίζοντο οἱ σοφισταί,
νὰ περιβάλλωσι δῆλα δὴ τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας διὰ τοῦ ἀπα-
τηλοῦ ἐνδύματος τῶν μύθων, ἢ νὰ ὑποστηρίζωσιν αὐτὰς διὰ ποιη-
τικῶν χωρίων, τὸ δ' ἐφαρμόζει αὐτὸς αὐτὴν εἰς ἀπόδειξιν τῆς
ἐναντίας γνώμης. Ἀλλ' ἢ διὰ ποικίλων μεταλλαγῶν καὶ ἐντό-
νων ἐκφράσεων διεξαγομένη συζήτησις δὲν λαμβάνει ὀριστικόν τι
τέλος, ὥστε ἐπὶ τέλους ἡ ἀπόκρισις τοῦ προκειμένου ζητήματος,
περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς, παρίσταται ὡς ἐξηρητημένη ἐκ νέας
σπουδαιοτέρας ἐρεύνης. Ὅτι δὲ διὰ τούτου ὑποδεικνύεται ὁ Μένων,
ὡς οἱ πλείστοι τῶν ἐρμηνευτῶν ἀποδέχονται ¹⁾, εἶναι μὲν πιθανόν,
ἀλλ' οὐχὶ καὶ βέβαιον, διότι καὶ ἐν τούτῳ τῷ διαλόγῳ ἡ ἔρευνα
δὲν ἄγει εἰς τελικόν τι ἐξαγόμενον ²⁾. Λαβὴν τινα ἐν τούτοις πρὸς
ὄρισμὸν τοῦ χρόνου παρέχει ἡ εὐφημος μνεία τῶν πελταστῶν,
ἦτις ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν τῷ 392 εἰσαχθεῖσαν καὶ δοκιμασθεῖσαν
ἀναμόρφωσιν τοῦ στρατοῦ, τὴν διὰ τοῦ Ἰφικράτους γενομένην ³⁾.

¹⁾ K. F. Hermann, Platon, Phil. 483, Susemihl, Entwickel. I. 83.

²⁾ Ἐν θετικῇ ἐννοίᾳ πραγματεύεται ὁ Πλάτων περὶ τῆς ἀρετῆς ἐν τῷ 4^ῳ βιβλίῳ
τῆς πολιτείας.

³⁾ Παράβ. Πρωταγ. 350 a καὶ Ξενοφ. Ἑλλην. IV, 4, 16. Τὸ ζήτημα διεσάφησεν
ὁ Kroschel ἐν τῇ Zeitschrift für Gymnas. 11, 561 κ. ἐξ. καὶ ὁ Teichmüller ἐν Litter.
Fehd. I, 20 κ. ἐξ. Ἡμεῖς αὐτοὶ δ' (ἐν Plat. Stud. 46) ἐπειδόμενοι εἰς τὴν τεχνικὴν
κατασκευὴν τοῦ διαλόγου καὶ εἰς τὴν ἐν αὐτῷ μνείαν τῶν λακωνιζόντων (ἐν Πρωτ. 342 c)

Ὁ δὲ Μένων συνάπτεται πρὸς τὸν Γοργίαν καὶ τὸν Πρωταγόραν, τὸ μὲν, διότι ἐν αὐτῷ εὐθὺς ἐν τῷ προοιμίῳ μνημονεύεται ἡ μεγάλη δρᾶσις τοῦ Γοργίου ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ Μένων, τὸ δέ, διότι ἀναλαμβάνεται αὖθις τὸ ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ εἰς οὐδὲν ὀριστικὸν πόρισμα καταλήξαν ζήτημα περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς. Ἡ δὲ μνεία τοῦ Θηβαίου Ἰσμηνίου, ὃς τότε ἐγένετο πλούσιος λαβὼν τὰ Πολυκράτους χρήματα ¹⁾, ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸν μετὰ τὸ 395 χρόνον. Ὑποφαίνεται δ' ἔτι ἐν τῷ διαλόγῳ ἡ δίκη τοῦ Σωκράτους, διότι ὁ Ἄνυτος, εἰς τῶν κατηγορῶν καὶ διαλεγομένων, χαρακτηρίζεται οὕτως (ἐν σελ. 91 c), ὥστε τὸ ἐγκλημα αὐτοῦ παρίσταται μᾶλλον ὡς ἀκολουθία τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἐνδείας. Ἡ δ' ἔρευνα συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐγράφη ὁ διάλογος, διεξάγεται ἐν ἀπλῇ μορφῇ καὶ στρέφεται, ὡς προλαβόντες εἵπομεν, περὶ τὸ ζήτημα, περὶ οὗ συχνάκις διελέγοντο οἱ σορισταί, ἂν εἶναι διδακτὸν ἡ ἀρετή. Τοῦτο δ' ἄγει τὸ μὲν εἰς τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἀρετῆς τὸ παράπαν, τὸ δ', ὅτε πλέον μετὰ πολλὰς ἀποπείρας ἀνεπιτυχῶν, ἐν ὑποθετικῇ μορφῇ γινομένων ὀρισμῶν ἀνάγεται αὕτη εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὴν παρέμβλητον ἔρευναν, πῶς τὸ παράπαν δύναται τις νὰ καταστή ἐπιστήμων τινός. Ἐν τούτῳ δὲ διορίζεται ἡ ἐπιστήμη μετὰ θεωρίας ὑπερακοντιζούσης τὴν βαθύτητα τῶν θεωριῶν τοῦ Σωκράτους ὡς ἀνάμνησις ἐκ προτέρας ὑπάρξεως. Κατὰ τὸν καθαρῶς δὲ σωκρατικὸν τρόπον δὲν λύεται καὶ αὖθις τὸ κύριον ζήτημα, ἀλλ' ἐκ νέου συνίσταται ἐν τῷ ἐπιλόγῳ νέα ἔρευνα περὶ τοῦ τί ποτ' ἔστιν ἀρετή.

Ὁ δὲ Γοργίας στρέφεται κατὰ τῆς ψευδοῦς σοφίας τῆς ῥητορικῆς, ἧς προστατεῖ ἐνταῦθα Γοργίας ὁ Λεοντίνος. Ὁ διάλογος οὗτος καταφαίνει μὲν ἔτι τὴν παλαιὰν ἀπλότητα τῶν σωκρατικῶν

πραιτέρω προβάντες ἐτάξαμεν τὸν διάλογον εἰς τὸ 387 αὐτό, ἢ εἰς τὸν χρόνον τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἀντιστρατεύεται ὁ Zeller, *Gesch. der Phil.* II, 1, 529 κ. ἐξ. τῆς 4ης ἐκδόσεως.

¹⁾ Πλάτ. Μέν. 90 a καὶ Ξενοφ. Ἑλλην. III, 5, 1. Ἄν ὁ Μένων ἐγράφη μετὰ τὸν Γοργίαν ἢ τούναντιον, δὲν δυνάμεθα μετ' ἀκριβείας νὰ κρίνωμεν.

διαλόγων καὶ κινεῖται ἔτι κυρίως ἐν τῷ κύκλῳ τῶν στωκρατικῶν ἰδεῶν, ἥτοι ἐν εὐθείᾳ μὲν γίνεται λόγῳ, μετέχει δ' αὐτοῦ πλήν τῶν κυρίως διαλεγομένων, τοῦ Σωκράτους καὶ Γοργίου, καὶ τῶν παραστατῶν αὐτῶν, τοῦ Πώλου καὶ Χαιρεφώντος, μόνον ὁ σεμνὸς Καλλικλῆς, παρ' ᾧ κατέλειεν ὁ περιδοξὸς ῥήτωρ, δὲν ἀφίσταται δὲ τῶν θεωριῶν τοῦ Σωκράτους, διότι ἐξ ἴσου καταφαίνεται καὶ ἐν αὐτῷ ἡ ἀπέχθεια πρὸς τὴν ἀπατηλὴν σοφίαν τῆς ῥητορικῆς καὶ ἀποδεικνύεται ἡ μελέτη τῆς φιλοσοφίας ὡς ὁ μόνος ἄξιος λόγου σκοπὸς τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου οὐ μόνον εἶναι πολλῶ μείζων τῶν διαλόγων τῆς πρώτης περιόδου, ἀλλ' ἐκφαίνει ἐν τῇ διαλεκτικῇ ἀναπτύξει τῶν κυρίων ἐννοιῶν πολὺ τεχνικωτέραν κατασκευὴν¹⁾. Διότι ἐν τῷ ὅρισμῳ τῆς ῥητορικῆς ὡς τέχνης δημιουργοῦ πειθοῦς πειστικῆς οὐ διδασκαλικῆς περὶ δικαίων καὶ ἀδίκων καὶ ἐν τῇ ἀντιπαράταξι τῶν ἀληθῶν τεχνῶν, τῆς ἱατρικῆς, γυμναστικῆς, νομοθετικῆς καὶ τῆς περὶ δικαιοσύνης σοφίας πρὸς τὰς κολλακυτικάς, τὴν ὁψοποιϊκὴν, κομμωτικὴν, σοφιστικὴν καὶ ῥητορικὴν οὐ μόνον παρίσταται εἰς ἡμᾶς ἡ διαλεκτικὴ τέχνη τοῦ Πλάτωνος ἐν ἑλῇ αὐτῆς τῇ λεπτότητι, ἀλλ' εὐρίσκομεν αὐτὸν δὴ τὸν πυρῆνα τῆς πλατωνικῆς θεωρίας περὶ τῆς ἀντιθέσεως τῆς δόξης καὶ ἐπιστήμης, ἡ γνώσεως, τῆς δοκίσεως καὶ τοῦ ἀληθοῦς ὄντος. Παρεμβάλλεται δ' εἰς τὸν διάλογον καὶ ἡ αὐστηρὰ καταδίκη τῶν διὰ τῶν ῥητορικῶν τεχνασμάτων κατακηλούντων καὶ παραγόντων τὸν δῆμον δημαγωγῶν (κεφ. 58 [σελ. 304 κ. ἐξ.]) καὶ ἐκφαίνεται ἔτι ἡ φοβερὰ ἀγανάκτησις ἐπὶ τῇ ἀδίκῃ καταδίκῃ τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ ὀργὴ κατὰ τῶν συνηγόρων τοῦ δικαστικοῦ κακουργήματος. Τοῦτο δ' ἤγαγεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ διάλογος ἐγράφη οὐχὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους²⁾. Ἐν τούτοις οὐ μόνον ἐγράφη μετὰ

¹⁾ Περὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐννοιῶν ἴδε Bonitz, Platon. Studien 1 - 46.

²⁾ Παράδ. Wilamowitz, Philol. Untersuchungen I, 213 κ. ἐ. Ὁ Natorp ἐν Archiv für Geschichte der Philos. II, 394 κ. ἐ. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Γοργίας πρέπει νὰ ταχθῇ ἐν τῷ μεταξύ τῶν διαλόγων Πρωταγόρου, Λάχτηος, Χαρμίδου καὶ Μένωνος.

τὸ 394, διότι ἐν αὐτῷ προϋποτίθεται ἡ ἀποκατάστασις τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων (σελ. 469 θ), ἀλλὰ καί, ὡς φαίνεται, μόνον κατὰ τὸν χρόνον, ὅτε τὸ πρῶτον παρήλθεν ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ὁ Ἰσοκράτης, διότι τὸ ἐν σελίδι 463 α χωρίον «δοκεῖ τοίνυν μοι, ὦ Γοργία, εἶναί τι ἐπιτήδευμα τεχνικὸν μὲν οὐ, ψυχῆς δὲ στοχαστικῆς καὶ ἀνδρείας καὶ φύσει δεινῆς προσομιλεῖν τοῖς ἀνθρώποις», ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῶν ἐγκωμιαστικῶν λόγων τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῷ περὶ τὸ 390 γραφέντι λόγῳ κατὰ τῶν Σοφιστῶν (ἐν § 17): «ταῦτα δὲ πολλῆς ἐπιμελείας δεῖσθαι καὶ ψυχῆς ἀνδρικῆς καὶ δοξαστικῆς ἔργον εἶναι»¹⁾. Ἐπειδὴ δὲ μεγάλως ἐτιμάτο ἡ ῥητορικὴ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὁ περὶ τῆς ῥητορικῆς διάλογος οὗτος μεγάλῃς ἡξιώθη προσοχῆς παρ' αὐτῶν, ὧν τινὲς μὲν ἐθαύμαζον μεγάλως αὐτόν, ἄλλοι δὲ δυσμενέστατα ἔκρινον. Οὕτως ὁ ῥήτωρ Ἀριστείδης κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀντωνίωνων ἔγραψεν ἰδίαν συγγραφὴν πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἐν τῷ διαλόγῳ, ἐν ᾗ διαβρόδῃ λέγεται, ὅτι πολλοὶ προετίμων τὴν διήλογον τοῦτον πάντων τῶν ἄλλων.

Ὁ δὲ Φαῖδρος, ὁ περίβλεπτος, ὑπὸ ἐαρινῆς αὔρας περιπνεόμενος καὶ ποιητικῆς χάριτος μεστός διάλογος, ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ Φαῖδρου, ἐνθουσιαστικοῦ τινος μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους, ὃν καταλαμβάνομεν καὶ ἐν τῷ Συμποσίῳ ἐγκωμιάζοντα τὸν ἔρωτα καὶ ὃν οἱ κακόγλωσσοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἐθεώρουν παιδιχὰ τοῦ Πλάτωνος²⁾. Καὶ ὁ μὲν πρόλογος ἄγει τοὺς δύο μόνους διαλεγόμε-

ἐξ ἑνὸς καὶ Φαῖδρου καὶ Θεαιτήτου ἐξ ἑτέρου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Gomperz, Platon. Aufsätze in Sitzungsber. der Wiener Akad. 1887, II, 741 κ. ἐξ. θεωρεῖ τὸν Μένωνα ὡς εἶδος τι παλινοῦσας τοῦ Γοργίου, διότι ἡπιώτερον κρίνονται ἐν αὐτῷ οἱ πολιτικοὶ ἐν σελ. 93-94.

¹⁾ Ὁ ἄρμος οὗτος ὑπαινιγμὸς κατεδείχθη ὑπὸ τοῦ Bake, Scholice hypomnemata III, 38. Περαιτέρω μετῆλθε τὸ ζήτημα οὐ πρό πολλοῦ ὁ Sudhaus, Zur Zeitbestimmung Platon. Schriften in τῷ Rhein. Mus. 44 (1889) 52 κ. ἐξ., ὃς ἀποδείκνυει προσέτι, ὅτι ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ δευτέρῳ πρὸς Νικοκλῆα λόγῳ (3, 2) ἀποκρούει ἀπολογούμενος τὰς μορφάς τοῦ Πλάτωνος. Ἐκ τούτου δὲ θέλει νὰ τάξῃ οὗτος τὸν Γοργίαν εἰς τοὺς περὶ τὸ 376 χρόνους.

²⁾ Διογ. Λαερτ. III, 31. Κατὰ τὸν Λυσίαν ἐν 19, 15 (ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφ. χρημάτων

νους, τὸν Σωκράτην καὶ Φαῖδρον, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἡμᾶς εἰς τὸν Ἰλιστὸν ὑπὸ τὴν ὑψηλοτάτην πλάτανον, ὃ δὲ διάλογος συνάπτεται πρὸς λόγον τινὰ τοῦ Λυσίου, ἐν ᾧ ὁ ῥήτωρ ἐπραγματεύετο τὴν ψυχρὰν ὑπόθεσιν, ἃν τις πρέπει νὰ χαρίζεται εἰς τὸν ἐρῶντα μᾶλλον ἢ εἰς τὸν μὴ ἐρῶντα. Καὶ τὸν μὲν λόγον τοῦτον ἐξετάζων ὁ Σωκράτης ἀποδεικνύει οἰκτρὸν ῥητορικὸν δημιούργημα, ἀντιτάσσει δ' εἰς αὐτὸν εἴτα δύο ἰδίους λόγους, ὧν ὁ μὲν εἶναι τις ῥητορικὴ μελέτη, ὁ δ' ἕτερος ἀποκαλύπτει σύμπαν τὸ βάθος τῆς φιλοσοφικῆς διανοίας ἀποδεικνύων τὸν ἔρωτα ὡς ὀρεγόμενον τοῦ ἀληθοῦς καλοῦ καὶ τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν. Διὰ τοῦτου δὲ καταδεικνύεται, ὅποσον ὑπερέχει ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία τῆς ῥητορικῆς σοφιστείας καὶ ἐρεσχελίας καὶ ἀνοίας καὶ ἐντεῦθεν ἄγει ὁ λόγος εἴτα εἰς ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν τῆς λογογραφίας.

Ὁ διάλογος οὗτος φαίνεται ὀλίγον ἐκτιμηθεὶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν γραμματικῶν καὶ φιλοσόφων, διότι ὁ μὲν Ἀριστοφάνης δὲν περιλαμβάνει αὐτὸν ἐν τῷ πίνακι τῶν κυρίων διαλόγων, ὁ δὲ Δικαίάρχος φέγει αὐτὸν ὡς ἔχοντά τι τὸ φορτικόν¹⁾. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅμως ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις πολὺ μᾶλλον ἀνεγινώσκετο καὶ ἐθαυμάζετο, διότι οὐδένα ἄλλον διάλογον ὑπαινίσσοντο οἱ μεταγενέστεροι συχνότερον αὐτοῦ²⁾.

Περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν συνεγράφη ὁ διάλογος, μεγάλως διαφωνοῦσιν οἱ κριτικοί. Διότι οἱ μὲν παλαιοὶ³⁾ ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἔργον τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Πλάτωνος, ὁ δὲ Σλειερμάχερος τάττει αὐτὸν ὡς πρόγραμμα εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν συγγραμμάτων, ὁ δ' Οὐζένερος⁴⁾ μάλιστα ἰσχυρίζεται, ὅτι ἐγράφη τῷ 402, ζῶντος πρὸς τὸ δημόσιον] ὁ Φαῖδρος ἡλάττωσε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐπαισθητῶς ἕνεκα τῆς χρηστότητος καὶ ἐπιεικειᾶς αὐτοῦ.

¹⁾ Ὁ Διογένης ἐν ΠΙ, 63 λέγει· «λόγος δὲ πρῶτον γράψαι αὐτὸν τὸν Φαῖδρον· καὶ γὰρ ἔχει μειρακιῶδες τι τὸ πρόβλημα. Δικαίάρχος δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς γραφῆς ὅλον ἐπιμέμφεται ὡς φορτικόν». Περὶ τοῦ φορτικοῦ ἴδε Θεόφραστον παρὰ Διονυσ., τῇ Ἀλικαρν. Περὶ Λυσ. 14 καὶ περὶ Ἰσοκρ. 13.

²⁾ Οὕτως ὁ Λουκιανὸς ἐν Δίς κατηγοροῦν, 30, Ῥητόρ. διδασκ., 26 καὶ Ἀλλεῖων 22.

³⁾ Διογ. ἐνθ' ἀνωτέρω.

⁴⁾ Ἐν Rhein. Mus. 35, 131 κ. ἐξῆς.

ἔτι τοῦ Σωκράτους. Πρὸς ταῦτα ἀντιστρατευόμενος ὁ Ἑρμαννος ¹⁾ παρατηρεῖ, ὅτι, καὶ ἂν ἀνευρίσκονται ὁμολογουμένως ἴχνη τῶν νεανικῶν ποιητικῶν δοκιμίων τοῦ φιλοσόφου ἐν τῷ ὕψει καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ χωρίων τινῶν καὶ ἐν τῷ δαψιλῇ κόσμῳ τῶν ἐκφράσεων, ἐν τούτοις τὸ φιλοσοφικὸν μέρος περιέχει ἔτι πολλὰ, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς ὅλως ἄλλην ἢ τὴν σωκρατικὴν σφαῖραν τῶν ἐννοιῶν καὶ ἄγουσιν ἡμᾶς, ἂν μὴ εἰς τοὺς Πυθαγορείους τῆς Ἰταλίας, πάντως ὅμως εἰς τὸν Μεγαρέα Εὐκλείδην, τὸν εὐρετὴν τῆς ἐννοίας τοῦ εἰδους. Βέβαιον δ' εἶναι, ὅτι ὁ Φαῖδρος ἐγράφη πρὸ τοῦ Εὐθυδήμου καὶ πρὸ τοῦ κατὰ τῶν Σοφιστῶν λόγου τοῦ Ἰσοκράτους ²⁾, ἴσως δὲ καὶ πρὸ τοῦ Γοργίου, διότι ἐν σελίδι 260 θ φαίνεται ὑποδεικνύων αὐτόν ³⁾. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ὁ Λυσίας ἐδίδασκεν ἔτι τὴν ῥητορικὴν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξ ἐτέρου πολὺς λόγος γίνεται ἐν τῷ διαλόγῳ περὶ τῆς σοφίας τῶν αἰγυπτίων ιερέων (ἐν σελ. 274), ἀφείλομεν νὰ κατέλθωμεν εἰς τὸν μετὰ τὴν ἀπονόστησιν ἐκ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίας χρόνον καὶ εἰς τοῦτον νὰ τάξωμεν τὸν διάλογον, ἴσως εἰς τὸν περὶ τὸ 390 ⁴⁾.

Ὁ δ' Εὐθύδημος εἶναι χαρίεσσα σάτυρα τῶν διαλεκτικῶν διαπληκτισμῶν τοῦ Εὐθυδήμου καὶ Διονυσιοδώρου, ἥτις στοχάζεται ἐν ταύτῳ καὶ τοῦ ἀντιτέχνου τοῦ Πλάτωνος Ἀντισθένης, ὅς

¹⁾ Hermann, Plat. Philos. 374.

²⁾ Ἀπέδειξε τοῦτο ὁ Spengel, Isocrates und Plato, περὶ οὗ ἴδε § 238. "Ὅτι τὸ πρότυπον τῶν συμφώνων χωρίων (Πλάτ. Φαῖδρ. 269 d καὶ 272, Ἰσοκρ. κατὰ τῶν Σοφ. 14 κ. ε. καὶ 16 καὶ ἐξῆς) ἐν τῷ Φαῖδρῳ καὶ οὐδ' ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἰσοκράτους πρέπει νὰ ζητηθῇ, ἀπέδειξε τελευταίως ὁ Susemihl, De Platonis Phaedro, Greifswald 1887 καὶ ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 121, 10. Τὰ ἐναντία φρονεῖ ὁ Siebeck, Untersuch. zur Phil. der Griechen 129 κ. ἐξ. Ὁ δὲ Dittenberger, Die Chronologie der Plat. Dialoge παραγόμενος ὑπὸ τῆς χρήσεως τοῦ μορίου μὴν τάττει τὸν Φαῖδρον μετὰ τὸν Φαῖδωνα καὶ τὸ Συμπόσιον.

³⁾ Τὸ ἐν Φαῖδρ. 260 θ κ. ἐξ. χωρίον ἀνάγει εἰς τὸ τοῦ Γοργίου 463 b καὶ 453 a ὁ Siebeck ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 115 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Καὶ πάλιν τάττει ὁ Susemihl, Neue Plat. Forschungen ἐν Index lectionum Greifswald 1898 ἐν σελ. 23-43 τὸν Φαῖδρον εἰς τὸ 393 περίπου.

διατέλῃ ἔτι ἐπιτηδεύων τὴν τέχνην τῆς σοφιστικῆς. Ἀριστα δὲ χαρακτηρίζεται τὸ ἀνάλγητος τῶν ἐριστικῶν ἐκείνων, οἵτινες οὐδόλως ἐφρόντιζον περὶ τῆς ἐξευρέσεως τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ διὰ μὲν τῶν σοφιστικῶν αὐτῶν ἐρωτήσεων ἐθάρρουν τὴν ἔπαινον τῶν ἀκροατῶν, ἄλλως δ' οὐδόλως διέφερον τῶν ἐπιδεικτικῶν ἐκείνων σοφιστῶν καὶ τῶν μακροτόνων αὐτῶν λόγων. Ἡ δὲ διάταξις τοῦ διαλόγου ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Πρωταγόρου καὶ τοῦ Συμποσίου, διότι ὁ Σωκράτης διηγεῖται αὖθις πρὸς τὸν Κρίτωνα τὴν τῆς προτεραίας διαλόγου τῶν ἐριστικῶν πρὸς τὸν νέον Κλεινίαν, ὃν ὁ, τι δῆποτε λέγοντα εἰς ἀπορίαν ἐνέβαλλον. Ἐν τῷ ἐπιλόγῳ δὲ παρασκώπεται λάθρα ὁ οὐχὶ ῥητῶς μὲν ὀνομαζόμενος, ἀλλὰ σαφῶς χαρακτηριζόμενος Ἰσοκράτης¹⁾, ὃς ἀπερχόμενος περιφρονητικῶς μὲν ἀποφαίνεται οὐ μόνον περὶ τῆς ἐριστικῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς διαλεκτικῆς, ἀληθῶς ὅμως ὑπολείπεται ἀμφοτέρων καὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτικοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς φιλοσόφου. Οὕτω δ' ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ὁ Πλάτων ὑπερμαχεῖ τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἀληθοῦς παιδευτικῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀμυνόμενος ἐν ταύτῃ καὶ τοὺς ἐριστικούς, οἵτινες γελοῖοι μόνον καταδεικνύονται διὰ τῶν διαλεκτικῶν αὐτῶν μικρολογιῶν, καὶ τοὺς ῥήτορας, οἵτινες ἀξιοῦσι μὲν, ὅτι εἶναι φιλόσοφοι, ἀλλ' ἀληθῶς ἡ φιλοσοφία αὐτῶν περιορίζεται εἰς κοινούς τινας τόπους.

Συνεγρᾶφη δ' ὁ διάλογος οὗτος μετὰ τὸν Φαίδρον, ἐν ᾧ ὁ Πλάτων φιλικῶς ἔτι διάκειται πρὸς τὸν Ἰσοκράτην, καὶ πρὸ τοῦ Θεαιτήτου, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς ἀφίσταται πλέον τῆς ἐν τῷ Εὐθύδημῳ ἰδίᾳ ἀπαρεσκούσης μορφῆς τοῦ διηγηματικοῦ διαλόγου²⁾.

Ὁ δὲ Φαίδων ἢ περὶ ψυχῆς ἀπετέλει μὲν κατὰ τὸν Θρασύλον μετὰ τῆς Ἀπολογίας, τοῦ Κρίτωνος καὶ τοῦ Εὐθύφρονος μίαν τετραλογίαν, διότι περιέχει τὴν διήγησιν τῶν τελευταίων

1) Ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Spengel ἴδε σελ. 63 σημ. I.

2) Ἐνεκα ὑποτιθεμένων τιῶν ἀδυνάτων μερῶν τοῦ διαλόγου ὁ Cron. Zu Platons Euthydem ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1891 καὶ ὁ Lüdecke, Programm Celle 1897 ἐφαίνονται εὐδιάθετοι νὰ ὑποστηρίξωσιν, ὅτι τὸ εὐφυὲς τοῦτο φιλοσοφικὸν σατυρικὸν δράμα δὲν ἦτο ἔργον τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ τινος μαθητοῦ ἐκ τῶν μιμουμένων τὸν διδάσκαλον, ἴσως τοῦ Σπενσίπου.

στιγμῶν τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ συνεγράφη προδήλως, ὡς ἀποδεικνύει ἡ τεχνικὴ διασκευὴ καὶ ἡ ἐπιβρόχῃ τῆς πυθαγορείου φιλοσοφίας, μόνον μετὰ τὴν πρώτην εἰς Σικελίαν ἀποδημίαν¹⁾. Καὶ τὸ μὲν δραματικὸν ἐν τῷ διαλόγῳ συγκινεῖ ὑπερβαλλόντως καὶ οὐδὲν δραματικώτερον ἔγραψέ ποτε ὁ Πλάτων, ὁ δ' ἐπίλογος αὐτοῦ πρέπει ν' ἀναγιγνώσκηται καὶ ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ἀπεχθάνονται τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας καὶ ἀμφισβητοῦσι περὶ τῆς δυνάμεως τῶν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς προσφερομένων ἀποδείξεων. Διότι τὸ σεμνὸν ὑποκείμενον τοῦ λόγου τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ ἀποθνήσκοντος Σωκράτους ἀποτελεῖ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ἥς ἡ ἀποδοχὴ στενότατα συνδέεται καὶ πρὸς τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ Μένωνι ἤδη ἐκφρασθεῖσαν γνώμην, ὅτι ἡ γνώσις εἶναι ἀνάμνησις τις προηγηθεισῶν γνώσεων ἢ θεωριῶν. Πρὸς τούτοις δ' ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν ἀποδείξεων ῥητῶς ἀναφέρεται ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν περὶ τῆς ψυχῆς ὡς ἁρμονίας θεωρίαν τῶν πυθαγορείων, ἣν καιρὸν λαβὼν ἔμαθε κατὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ διατριβὴν καὶ ἥς ὑπερμαχεῖ ὁ Σιμμίας ἐν τῷ διαλόγῳ. Ἄν καὶ λίαν ἀφηρημέναι δ' εἶναι αἱ ἀποδείξεις, ἐν τούτοις ὁ λαμπρὸς διάλογος διεδόθη εἰς εὐρεῖς κύκλους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ κωμικὸς Θεόπομπος ἠδύνατο νὰ ὑπαινιχθῇ αὐτὸν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν τῷ Ἡδυχάρει²⁾. Κατὰ τὸ ἐπίγραμμα δὲ τοῦ Καλλιμάχου ἐν Ἀνθολ. VII, 471 ὁ Ἀμβρακιώτης Κλεόμβροτος ἀναγνούς τὸν περὶ ψυχῆς διάλογον παρέδωκεν ἑαυτὸν ἐκουσίως εἰς τὸν θάνατον ἐπιφωνήσας τὸ Ἥλιε χαῖρε.

Ὁ δὲ Κρατύλος ὀνομασθεὶς ἀπὸ τοῦ κυρίου προσώπου τοῦ διαλόγου, μαθητοῦ τινος τοῦ Πρακλείτου, ἐφαρμόζει εἰς τὴν γλῶσσαν ἀσπαστόν τι θέμα τῶν σοφιστῶν περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ φύ-

¹⁾ Ἀναφορὰν τινα εἰς τὸν Φαῖδωνα περιέχει ἡ Πολιτεία ἐν σελ. 608 κ. ἐξ., 611 b καὶ 612 a, περὶ οὗ ἴδε Siebeck, ἐν τοῖς Jahrb. für Phil 131 (1885) 227. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τὸ ἐν Φαῖδωνι 72 a χωρίον ἀναφέρεται εἰς τὸν Μένωνα. Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὸν Κρατύλον ἴδε ἐν τοῖς περὶ Κρατύλου.

²⁾ Οἱ παρὰ Διόγ. III, 26 σωζόμενοι στίχοι ἀναφέρονται εἰς τὸ τοῦ Φαῖδωνος χωρίον ἐν σελ. 96 e.

σει καὶ θέσει. Καὶ ὁ μὲν Κρατύλος ὑπερμαχεῖ τῆς γνώμης, ὅτι ἡ γλῶττα εἶναι φυσικὸν τι προϊόν¹⁾, καὶ ἐκκαρποῦται τὴν θεωρίαν ταύτην κατὰ τὸν τρόπον τῶν φιλοσόφων τῶν χρόνων ἐκείνων, ἵνα ἐμπεδώσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ διδασκάλου στηριζόμενος εἰς γλωσσικὰς ἐτυμολογίας. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποκρούεται διαβρῆδην καὶ ἐν ταύτῃ ὑποδηλοῦται, πῶς ἡ θεωρία τῆς τῶν πάντων βροτῶν ἀποκλείει τὸ δυνατόν τῆς γνώσεως, ἥτις ἐρείδεται εἰς τὸ βέβαιον καὶ μόνιμον. Ἀλλῶς δὲ πολλοῦ λόγου ἄξιος εἶναι ὁ διάλογος, ὡς πρώτη ἀπόπειρα τῆς φιλοσοφίας τῆς γλώττης, ἀπόπειρα ἀληθῶς, ὡς πᾶσα πρώτη ἀπόπειρα, πολὺ ἐπισφαλῆς, ὡς τοῦτο καταφαίνεται ἰδίως ἐν ταῖς φρικαλέαις ἐτυμολογίαις, ὡς θεὸς ἀπὸ τοῦ θεῖν, ἡλῖος, ὄωριστι ἄλιος, ἀπὸ τοῦ ἀλίζειν²⁾.

Πρὸς ἔρισμὸν δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν συνεγράφη ὁ διάλογος, βαρύνταθμον εἶναι, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ Φαίδωνι (σελ. 80 d) ἐκλαμβάνει τὸ Ἄδης κατὰ τὴν συνήθη ἐτυμολογίαν ἴσον πρὸς τὸ αἰδῆς τόπος, ἥτοι ἄορατος τόπος, ἐν δὲ τῷ Κρατύλῳ ἐκ τοῦ ἐναντίου (ἐν σελ. 404 b) παράγει τὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ πάντα τὰ καλὰ εἰδέναι (Ἄδης = ἀ-εἰδῆς) διαβρῆδην ἀποκρούων τὴν ἀπὸ τοῦ αἰδοῦς ἐτυμολογίαν. Κατὰ ταῦτα ἄρα φαίνεται γραφεῖς ὁ Κρατύλος μετὰ τὸν Φαίδωνα³⁾.

Τὸ δὲ Συμπόσιον εἶναι βεβαίως τὸ θελκτικώτατον καὶ τεχνικώτατον ἔργον τοῦ Πλάτωνος, ὅπερ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἤδη προτιμᾶτο πάντων τῶν ἄλλων ἔργων τοῦ φιλοσόφου ὑπὸ πάντων ἐκείνων, οἵτινες ἀνεγίνωσκον τὰ ἔργα αὐτοῦ ἕνεκα τῆς τεχνικῆς αὐτῶν

¹⁾ Ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἐναντίας θεωρίας ἀναφέρεται ὁ Δημόκριτος, οὗ τὰς ἀποδείξεις ἐπάγεται ὁ Πρόκλος ἐν τῷ ὑπομνήματι εἰς Κρατύλον σελ. 6 ἐκδ. Boissonade. Ἐκτιθέμενά τινα περὶ τῆς ἐρίδος παρέχει ὁ Gomperz, Griech. Denker I. 313 κ. ἐξῆς.

²⁾ Deuschle, Die platonische Sprachphilosophie, Marburg 1852. Steinthal, Gesch. der Sprachwissenschaft σελ. 39-110. Benfey, Aufgabe des plat. Dialogs Kratylos ἐν ταῖς Abhandl. der Göttinger Gesellsch. der Wissensch. 1886. Rosenstock, Platos Kratylos und die Sprachphilosophie der Neuzeit. Programm Strassburg in Wpr. 1893.

³⁾ Ταῦτα τεκμαίρεται ὁ Usener ἐν ταῖς Nachrich. der Götting. Gesellsch. 1892 σελ. 46.

τελειότητος μᾶλλον, ἢ διὰ τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας ¹⁾. Τὸ συμπόσιον δέ, περὶ οὗ ὁ Ἀπολλόδωρος καὶ αὐτὸς πάλιν παρὰ τοῦ Ἀριστοδήμου τὰ κατ' αὐτὸ μαθὼν διηγεῖται εἰς τοὺς φίλους, ἐδόθη ὑπὸ τοῦ τραγικοῦ Ἀγάθωνος εἰς τιμὴν τῆς πρώτης αὐτοῦ τραγικῆς νίκης τῷ 416. Ἦσαν δὲ παντοῖοι οἱ κεκλημένοι εἰς αὐτό, ὁ Σωκράτης, ὃς συμπαρέλαβε καὶ τὸν Ἀριστοδήμον, ὁ Φαῖδρος, ὁ Πausανίας, ὁ ἰατρός Ἐρυξίμαχος καὶ ὁ ποιητὴς Ἀριστοφάνης.

Ὡς ὑποκείμενον δὲ τοῦ κατὰ τὸ συμπόσιον λόγου ἐξελέγη ὁ ἔρως κατ' εἰσήγησιν τοῦ Φαίδρου. Ἡ τέχνη δὲ τοῦ Πλάτωνος καταδεικνύεται ἐν τῷ τρόπῳ, καθ' ὃν εἰσάγει ἕκαστον τῶν συμποτῶν ἀντιλαμβάνομενον τοῦ θέματος συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ καὶ καθ' ὃν κατὰ μικρὸν ἄγει αὐτὸ εἰς ὅλον ἐν ὑψηλοτέραις σφαίραις. Καὶ μεγαλοφυέστατος μὲν εἶναι ὁ λόγος τοῦ Ἀριστοφάνους, ὃς ἐν εὐφυῶς πλασθέντι μύθῳ ὀρίζει τὸν ἔρωτα ὡς τοῦ ἐτέρου ἡμίσεος τοῦ ἄλλοτε μὲν ποτε συνηνωμένου, εἶτα δ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ τμηθέντος διχα ἀνθρώπου πόθον καὶ ζήτησιν τοῦ ἐτέρου. Ἀλλὰ βαθύτερα εἶναι ἢ ἐν τέλει ταχθεῖσα ἐξήγησις τοῦ Σωκράτους, ὃς προσδίδει εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ τὴν μορφήν διαλόγου πρὸς τὴν σοφὴν ἐκ Μεγάρων Διοτίμαν. Ἐν τῷ διαλόγῳ δὲ τούτῳ διδάσκει, ὅτι ἀντιλαμβάνεται τοῦ ἔρωτος ὡς ὁρμῆς πρὸς ἀθανασίαν, ὁρμῆς, ἥτις ποιεῖ νὰ κυῶσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν. Ἐκ τῆς κυήσεως δὲ ταύτης τὸ μὲν σῶμα τῶν γυναικῶν τεκνοποιεῖ ἐν συνουσίᾳ εὐαρμόστῳ πρὸς τὸν ἄνδρα, αἱ δὲ ψυχαὶ τῶν εὐγενῶν νεανιῶν πληροῦνται σοφίας καὶ ἀρετῆς. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἐν τοῖς λόγοις ἔγκειται ἡ φιλοσοφικὴ οὐσία τοῦ ἔργου, τὴν κυρίαν ὅμως χάριν αὐτοῦ ἀποτελοῦσιν ἡ μιμικὴ διασκευή, τὰ ἐν τῷ μεταξὺ λεγόμενα καὶ συμβαίνοντα, ἅτινα μετὰ γούστιν ἡμᾶς οὐχὶ εἰς ἀναιρόν τι ἀκροατήριον, ἀλλ' εἰς ζωηρὸν καὶ εὐθυμον συμπόσιον. Τοῦτο δ' ἐκφαίνεται ἰδίως ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τοῦ διαλόγου, ἐν τῇ σκηνῇ, ἣν ἀπέδειξεν ὑποκείμενον τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ εἰκόνος ὁ ζωγράφος Α. Φεῦερ-

¹⁾ Μαρτυρίας εὐρίσκωμεν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Otto Jahn.

βάχος¹⁾. Πρὶν ἢ περατώσῃ δῆλα δὴ ὁ Σωκράτης τὴν συζήτησιν, ἣτις συνήπτετο, ὡς εἰκός, πρὸς τὸν λόγον αὐτοῦ, εἰσορμᾷ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐστεφανωμένος στεφάνῳ δασεῖ κισσοῦ καὶ ἰῶν καὶ ταινίας ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πολλάς. Οὗτος, καί-περ βαρέως μεθύων, πλέκει ὅμως προκληθεὶς ὑπὸ τῶν συμποτῶν τὸ ἐγκώμιον τοῦ Σωκράτους ἐν λόγῳ ἀναπλέω μανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὸν σεπτὸν διδάσκαλον καὶ ἀποδεικνύει δι' ὠρτισμένου συμβάντος τὴν ἀγνότητά τῆς σχέσεως τοῦ εὐγενοῦς φιλοσόφου πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς μαθητάς. Καὶ ὁ ἐπίλογος δὲ μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῆς λαμπρᾶς, θαυμαστὴν ὅσον ὑπερεχούσης τῆς τῶν σχολαστικῶν γραμματοδιδασκάλων μορφῆς τοῦ Σωκράτους. Ὅμῳς δῆλα δὴ κωμαστῶν ἰδόντες τὰς θύρας ἡνεωγμένας εἰσώρμησαν καὶ τὰ πάντα μεστὰ ἦσαν θορύβου καὶ πάντες ἔπινον οἶνον πάμπολυν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξύ οἱ μὲν πολλοὶ ἀπῆλθον λάθρα, ἄλλοι δὲ καὶ μετ' αὐτῶν ὁ διηγούμενος τὰ τοῦ συμποσίου Ἀριστόδημος κατελήφθησαν ὑπὸ ὕπνου. Ὅτε δὲ ἐξηγέρθη οὗτος ἤδη πρὸς ἡμέραν, εἶδε τὸν Σωκράτην ἀκμαῖον ἔτι καὶ πίνοντα μετὰ τοῦ Ἀγάθωνος καὶ Ἀριστοφάνους ἐκ φιλῆς μεγάλης καὶ ζωηρῶς διαλεγόμενον καὶ ἀναγκάζοντα τοὺς ἄλλους νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι νὰ ποιῇ καὶ κωμωδίαν καὶ τραγωδίαν καὶ ὅτι ὁ ἔντεχνος τραγωδοποιὸς εἶναι καὶ κωμωδοποιός.

Πρὸς ὁρισμὸν δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ διάλογος ἐγράφη, συμβάλλεται ὁ ὑπαινιγμὸς τοῦ διοικισμοῦ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀρχαδῶν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἐν σελίδι 193a. Κατὰ ταῦτα ἄρα συνεγράφη τὸ ἔργον κατὰ τὸ 385 ἔτος ἢ εὐθὺς μετὰ μικρόν²⁾. Ἐπραγματεύθημεν δὲ περὶ τοῦ Συμποσίου μετὰ τὸν Φαίδωνα,

¹⁾ Ἡ μεγαλοπρεπὴς εἰκὼν τοῦ ζωγράφου Ἀνσελμου Φεϋερβάχου, τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος, ἦτο τὸ ἄριστον ἔργον τῆς γραφικῆς ἐν τῇ διεθνεί ἐν Μονάχῳ ἐκθέσει τοῦ 1869].

²⁾ Παράδ. Ξενοφ. Ἑλλ. V, 2. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἴδε § 247. Ὁ L. Sybel, Platons Symposion, Marburg 1888, ἀποκαλεῖ τὸ συμπόσιον, ὡς ἐγράφη μετὰ τὴν ἐορτὴν τῆς πρώτης ἐπετηίδος τῆς πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, πρόγραμμα τῆς Ἀκαδημίας.

ἵνα ἐφαρμόσωμεν εἰς αὐτὸν τὸν Πλάτωνα τὸ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τοῦ Συμποσίου χωρίον, «τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι κωμωδίαν καὶ τραγωδίαν ἐπίστασθαι ποιεῖν», διότι καὶ αὐτὸς ἀπέδειξε διὰ μὲν τοῦ Φαίδωνος, ὅτι ἐμπειρότατος ἦτο περὶ τὴν συγγραφὴν συγκινητικωτάτης τραγωδίας, διὰ δὲ τοῦ Συμποσίου, ὅτι ἡδύνατο νὰ γράψῃ χαριεστάτην κωμωδίαν.

307. Οἱ δ' ὑφηγητικοὶ διάλογοι καταλαμβάνουσι τὴν τελευταίαν τάξιν, διότι ἐν αὐτοῖς ὁ Πλάτων ἀναπτύσσει μὲν θετικῶς τὰς ἰδίας ἐαυτοῦ φιλοσοφικὰς θεωρίας, διατηρεῖ δ' ἐκ τῶν προτέρων συγγραφικῶν αὐτοῦ περιόδων μόνην τὴν μορφήν τοῦ σωκρατικοῦ διαλόγου. Τὸ μιμητικὸν δὴλα δὴ στοιχεῖον καὶ ἡ τεχνικὴ κρυσπένωσις ἐξαφανίζονται κατὰ μικρὸν ἐν τοῖς διαλόγοις τούτοις, ἐν ᾧ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸ διδακτικὸν ὕφος ἄγει εἰς μακροὺς λόγους καὶ δὴ ἐν τοῖς περὶ πολιτείας καὶ τοῖς φυσικοῖς συγγράμμασιν. Οἱ δ' ἐνταῦθα ἀνήκοντες διάλογοι εἶναι πολιτικοί, ὡς ἡ Πολιτεία καὶ οἱ Νόμοι, λογικοί, ὡς ὁ Θεαίτητος, ὁ Σοφιστής, ὁ Πολιτικός καὶ ὁ Παρμενίδης, ἠθικοί, ὡς ὁ Φίλητος, καὶ φυσικοί, ὡς ὁ Τίμαιος.

Καὶ ἡ μὲν Πολιτεία ¹⁾ περιλαμβάνει μὲν δέκα βιβλία, ἀλλ' ἡ εἰς βιβλία αὕτη διαίρεσις δὲν προέρχεται βεβαίως ἐκ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ, διότι καὶ πολλαχῶς ἄτοπος εἶναι καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο ἄλογος ²⁾. Ἐχει δὲ τὸ ἔργον μορφήν διαλόγου γενομένου ἐν Πειραιεὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γέροντος Κεφάλου ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐορτῆς τελουμένης εἰς τιμὴν τῆς θεᾶς Βενδίδος ³⁾ καὶ παρευρίσκονται ἐκεῖ

¹⁾ Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς Πολιτεία ἐν Ἀριστοτ. Πολιτ. σελ. 1293 b (σελ. 198 ἐκδ. Roemer) καὶ ἐν Θεμιστίου λόγῳ II σελ. 38, 21 ἐκδ. Dind. Ὡς Schneider ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως.

²⁾ Παράδ. W. Christ, Plat. Studien 22. Παλαιότερας τινὲς διαίρεσεις εἰς ἑξ βιβλία ἔγνη ἀπέδειξεν ὑπάρχοντα ἐν τινι ἀνταρκειστοῦ τινος λεξικῷ ὁ Hirmer ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XXIII (1897) 676 καὶ ἑξ. 588-592.

³⁾ Ὅτι περὶ τῆς ἐορτῆς καὶ τῆς λαμπαδηδρομίας λέγεται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Πλάτων ἐφαντάζετο τὸν διάλογον ἐν ὠρισμένῃ ἡμέρᾳ γενόμενον. Καὶ ἡ περιγραφή δὲ τῆς ἐορτῆς καὶ τοῦ γέροντος Κεφάλου εἶναι τοσοῦτον ζωηρά, ὥστε προκαλέσθαι νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Πλάτων αὐτὸς εἶδεν ἐπὶ τὸν Κέφαλον ἐν τῷ αἴθρῳ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον, καθ' ὃν γίνεται ὁ διάλογος, καὶ ἴσως πρέπει νὰ συμ-

πλὴν τοῦ Κεφάλου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ Σωκράτης, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Πλάτωνος Γλαύκων καὶ Ἀδείμαντος, ὁ ῥήτωρ Θρασύμαχος καὶ ἄλλα κωρὰ πρόσωπα. Ἄλλ' ἡ μεγάλη ἔκτασις τοῦ ἔργου κάκιστα προσκρμόζεται εἰς τὸ πλαίστιον διαλόγου μιᾶς ἡμέρας. Ἐκ τούτου εὐκόλως συμπεραίνεται, ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχικοὺς ὑπολογισμοὺς τὸ διάγραμμα τοῦ ἔργου ἦτο πολὺ μικρότερον καὶ ὅτι κατὰ μικρὸν εἴτα ἐπεκταθὲν ἠὲ ἤξηθη τοσοῦτον, ὥστε δέκα ἀπετέλεσε βιβλία¹⁾. Τῆς γνώμης δὲ ταύτης ὑπερμαχεῖ μὲν καὶ παλαιὰ τις παράδοσις παρὰ Γελλίῳ²⁾ ἀπαντῶσα, καθ' ἣν οὐ μόνον σχεδὸν βιβλία τῆς Πολιτείας τὸ πρῶτον ἐξεδόθησαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ δὲν ἐξηλείφθησαν τέλεον τὰ ἔργη τῆς κατὰ μικρὸν συστάσεως· διότι ἐπὶ παραδείγματι τὸ κύριον θέμα τοῦ τρίτου

φωνήσωμεν πρὸς τὸν Böckh ἐν *Kleine Schriften* IV, 437 κ. ἐξ. ἰσχυριζόμενον ὅτι τῇ 409 ἐγράφη τὸ ἔργον. Τῆς γνώμης ταύτης ὑπερμαχεῖ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Σοφοκλῆς μνημονεύεται ἐν σελ. 329 b ὡς γέρον, οἱ δ' ἀδελφοὶ τοῦ Πλάτωνος, ὁ Γλαύκων καὶ ὁ Ἀδείμαντας, ἀναφέρονται ἐν σελ. 368 a ὡς εὐδοκίμησαντες ἤδη περὶ τὴν Μεγαροῦ μάχην. Ἄλλ' ὁ K. Fried. Hermann, *Plat. Stud.* 695 κηρύττεται ὑπὲρ τοῦ ἔτους 431, διότι τὰ τοῦ βίου τοῦ Λυσίου, ὡς παρίστανται, εἶχον οὕτω μᾶλλον κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐλαττωθῆναι τὸν Γλαύκωνα καὶ Ἀδείμαντον ὡς θεοῦ τοῦ Πλάτωνος. Παράδ. Susemihl, *Entw.* II, 76 κ. ἐξ. καὶ *Ind. lect.* Greifswald 1884 σελ. XII. "Ide καὶ ἀνωτέριον § 264.

¹⁾ Ἐν τούτῳ τῷ ζητήματι ἀφ' ἑαυτῆς ἐπέρχεται εἰς ἕνα ἕκαστον ἡ σύγκρισις τοῦ σπουδαιότατου ἔργου τοῦ ἑλληνικοῦ πεζοῦ λόγου πρὸς τὸ μέγιστον ἐξομνηθὲν ἔργον τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως.

²⁾ Ὁ Gellius ἐν *Noct. Att.* XIV, 3 λέγει· Xenophon inclito illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicae civitatisque administrandae scriptum est lectis ex eo duobus fere libris qui primi in vulgus exierant, opposuit contra conscripsitque diversum regiae administrationis genus, quod παιδείας Κύρου inscriptum est. Ἡ πρώτη δ' αὕτη ἔκδοσις θὰ περιεῖχε τὰ νῦν I-IV βιβλία, ἤτοι τὰ 2 ³/₄ τῆς παλαιᾶς διαιρέσεως. Ὅτι δ' ἐν τούτοις ἐγένετο λόγος καὶ περὶ κοιναγαμίον, θὰ ἡδυνάτο τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν τῇ 389 διδασκασίων Ἐκκλησιαζουσῶν τοῦ Ἀριστοφάνους συγκρίνων πρὸς τὸ ἐν τῇ Πολιτ. V, 452 b οὐ φανερόν τὰ τῶν χαριέντων σκώμματα. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πραγματεύεται ὁ Πλάτων ἐν τῷ πέμπτῳ τὸ πρῶτον βιβλίῳ καὶ οὐδὲν ἴχνος ἄγει ὡμᾶς εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι βιβλίον τι τῆς Πολιτείας ἐγράφη πρὸ τοῦ 389. Εἰς τὴν παλαιὰν δὲ παράδοσιν, ὅτι ὁ Πλάτων ἔτη ὅλα εἰργάζετο συγγραφεὺς καὶ κτενίζων καὶ βυστροχιζὼν τὴν Πολιτείαν, ἄγει καὶ τὸ παρὰ Διονυσίῳ ἐν τῇ περὶ συνθέσεως δνομάτων 25 καὶ Διογένει ἐν III, 37 ἀνέκδοτον, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοσόφου εὐρέθη δέλτος ποικίλως μετακείμενην τὴν ἀρχὴν τῆς Πολιτείας ἔχουσα.

καὶ τετάρτου βιβλίου ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ, ἔνθα καὶ ἀπολογεῖται ὁ συγγραφεύς, ὡς ἐν σελ. 607 b, πρὸς τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπικρίναντας τὰς διαφορὰς γνώμας αὐτοῦ ¹⁾. Τὰ κύρια δὲ μέρη, εἰς ἃ τὸ ἐκτενὲς ἔργον διαιρεῖται, εἶναι ταῦτα:

Τὸ I βιβλίον, ὅπερ περιέχει τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν ἔρευναν περὶ τοῦ ζητήματος, τί εἶναι δίκαιον, καθ' ὃν τρόπον ἐν τοῖς μικροῖς διαλόγοις, Λάχρητι, Χαρμίδῃ, Λύσιδι καὶ Εὐθύφρονι ἐρευνᾶται, τί εἶναι ἀνδρεία, σωφροσύνη, φιλία, ὁσιότης. Εἰτα δὲ τὰ βιβλία II—IV, ἅτινα περιλαμβάνουσι τὴν ἰδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς πολιτείας ἐκείνης, ἐν ᾗ σωματοῦται ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης. Κύριον δ' ὑποκείμενον τοῦ μέρους τούτου εἶναι ἡ παιδεία ἢ τε τοῦ νοῦ, ἡ μουσικὴ, καὶ ἡ τοῦ σώματος, ἡ γυμναστική, τῶν μετεχόντων τῆς πολιτείας. Ἐν συναφείᾳ δὲ πρὸς ταῦτα ἐξετάζονται ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ αἱ ἀρεταὶ ἐκεῖναι, αἵτινες ἀναγκαίως πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐν καλῶς ὀργανωμένῃ πολιτείᾳ ἕνεκα αὐτῆς ὅτῃ τῆς παιδείας τῶν πολιτῶν, ἡ φρόνησις, ἡ σοφία, ἡ ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη. Τὸ τρίτον δὲ μέρος ἀποτελοῦσι τὰ βιβλία V—VII. Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ πέμπτου βιβλίου ὁρμώμενος ἐκ τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ βιβλίῳ ἐπιχειρεῖ νὰ πραγματευθῇ περὶ τῶν κακῶν καὶ ἡμαρτημένων πολιτειῶν, ἀλλ' ἡ περὶ τούτου συζήτησις ἀναβάλλεται ἕνεκα τῶν ἐνστάσεων τοῦ πολέμαρχου, ὥστε πρότερον ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τῆς κοινωνίας τῶν παίδων καὶ γυναικῶν καὶ τῆς παιδείας τῶν ἐπιδόξων ἀρχόντων τῆς πολι-

¹⁾ Ἐπὶ πολλῇ ἐχώρησεν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ὁ Krohn, *Der platonische Staat* (1876), *Die Platonische Frage* (1878), ὃς θεωρεῖ τὴν Πολιτείαν ὡς ἔργον κατὰ μικρὸν διὰ πρῶτον γενόμενον. Ὁμοίως καὶ ὁ Pfeleiderer, *Zur Lösung der platonischen Frage*, Freiburg 1888, ὃς ἀποδέχεται τρία χωριστὰ μέρη I—V, 471 c καὶ VIII—IX, X, καὶ V—VII. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἄριστα ἀποδεικνύουσι τὴν ἐνότητα ὁ Grimmelt, *De reipubl. Plat. compositione et unitate*, Berlin 1887, *Dissertatio*, ὁ Westerwick, *De reipubl. Plat. Münster* 1887, *Dissert.*, ὁ Apelt ἐν τῇ *Berliner Wochenschrift* 1895 ἀριθ. 31 καὶ ἰδίως ὁ Hirmer, *Entstehung und Komposition der platonischen Politeia ἐν τοῖς Jahrh. für klas. Phil. Suppl.* XXIII (1897) 583—678.

τείας. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ τρίτῳ ἀπόκειται αἱ βαθύταται τῆς φιλοσοφίας ἔννοιαι καὶ ἐκ τούτου ὁ σεπτὸς λόγιος Σπέγγελος ἐξελάμβανε τὸ μέρος τοῦτο ὡς τὸν διάλογον Φιλόσοφον, ὃν ἀναγγέλλει ἤδη ὁ Πλάτων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Σοφιστοῦ ¹⁾. Ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἀντιτίθεται ἐνδοιασμός τις ἐκ τοῦ χρόνου προερχόμενος, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Σοφιστὴς ἐγράφη μετὰ τὴν Πολιτείαν. Καὶ πάντως μὲν ἀνήκει τὸ τρίτον ἐκεῖνο μέρος κυρίως εἰς τὴν περὶ πολιτείας διδασκαλίαν, διότι ἐν αὐτῷ ἀκριβέστερον ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τῆς παιδείας τῶν ἀρχόντων, ὅπερ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει διὰ βραχείων μόνον διαπεραίνεται. Ἀλλ', ἂν τὸ μέρος τοῦτο βραδύτερον μόνον ἐπεξεργάσθῃ ὁ Πλάτων καὶ ἐν παρενθήκῃς μέρει παρενέβαλῃ αὐτὸ εἰς τὰ πρότερον ἤδη συγγραφέντα βιβλία, ἢ, ἂν ἐν τῇ πλαστῇ παρεμβολῇ ὀφείλομεν νὰ ἐνιδώμεν λογογραφικόν τι τέχνασμα τοῦ συγγραφέως, τοῦτο καταλείπομεν ἀνεξέταστον ²⁾. Τὰ δὲ βιβλία VIII καὶ IX ἐπανερχόμενα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πέμπτου βιβλίου πραγματεύονται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μορφήν τῆς πολιτείας, ἐν ᾗ βασιλεύουσιν οἱ φιλόσοφοι, περὶ τῶν τεσσάρων εἰδῶν τῶν κακῶν καὶ ἡμαρτημένων πολιτειῶν τῆς τιμοκρατίας, ὀλιγαρχίας, δημοκρατίας καὶ τυραννίδος. Ἐν τῇ ἐρεύνῃ δὲ ταύτῃ κατὰ μὲν τὴν περιγραφὴν τῆς τυραννίδος παρίσταται εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ συγγραφέως ἡ εἰκὼν τῆς τυραννίδος Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου, κατὰ δὲ τὴν τῆς ὀλιγαρχίας ἢ εἰκὼν τῆς Σπάρτης. Ἐν συναφείᾳ δὲ πρὸς τὴν γενομένην διάκρισιν τῶν πέντε τούτων εἰδῶν τῆς πολιτείας μεταβαίνει εἴτα ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, ἧς ἀπολαύει τελείως μόνος ὁ δίκαιος. Οὕτω δ' ἐπανερχεται αὖθις ὁ Πλάτων εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ ὠρμήθη ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ. Ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ, ὅπερ

¹⁾ Leonhard Spengel ἐν τῷ Münchener Gelehrte, Anzeiger 1846 σελ. 653 καὶ ἐν Philol. 19, 595. Ἴδε τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ W. Christ, Plat. Stud. 36 κ. ἑξῆς.

²⁾ Τῆς μὲν πρώτης γνώμης ὑπερμαχέει ἰδίως ὁ Pfeleiderer, τῆς δὲ δευτέρας ὁ Hirmer. Βεβαίως δὲ λίαν ἀρμοδίως προηγήθη ἡ ἀκριβεστέρα καὶ ἐμφορὴς παράστασις τῆς ἰδαντικῆς πολιτείας, οἷα ἐκτίθεται ἐν τοῖς βιβλίοις V - VII, τῆς ἐρέυνης περὶ τῶν κακῶν καὶ ἡμαρτημένων πολιτειῶν, ἐν οἷς ἀντὶ τῆς δικαιοσύνης ἐπιπολάζει ἡ ἀδικία.

ἀποτελεῖ πως ἐπίμετρον τι καὶ συμπλήρωμα τοῦ τέλεον ἀπηρτισμένου ἤδη ἔργου, τὸ μὲν πρῶτον ἐπανερχεται καὶ αὖθις εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐχόμενος τῆς προτέρας αὐτοῦ γνώμης περὶ τῆς ὀρθῆς παιδείας ἀποκλείει ἐκ τῆς ἰδανικῆς αὐτοῦ πολιτείας παρὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ κλίσιν πᾶσαν μιμητικὴν ποίησιν, καὶ τὴν τραγωδίαν καὶ τὸν ἀρχηγέτην τῆς τραγωδίας, τὸν Ὅμηρον. Μετὰ ταῦτα καὶ ἐν τέλει ἐπεισάγει αὖθις τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἣτις ἐπαγγέλλεται εἰς τὸν δίκαιον καὶ αἰώνιαν ἀμοιβήν. Ὡς δὲ καὶ ἐν ἄλλοις διαλόγοις, ὅταν μὴ ἐπαρκῇ ἡ διαλεκτικὴ γνώσις, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐπιλαμβάνεται ὁ Πλάτων τοῦ μύθου εἰσάγων τὸν ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναβιώσαντα Ἄρμίνιον Ἡρα, ὃς διηγεῖται, ὅ,τι εἰδέν ἐν τῷ Ἄδει καὶ ἤκουσε περὶ τοῦ βίου τῶν τε εὐδαιμόνων καὶ τῶν ἀδίκων ¹⁾. Σύμπασα ἄρα ἡ Πολιτεία σύγκειται μὲν ὁμοίως ὡς καὶ τὰ Πολιτικά τοῦ Ἀριστοτέλους, καθ' ἃ ὁ ἀποδείξωμεν ἐκ πλείονων μερῶν, ἀλλὰ τούτου δὴ ἕνεκα δὲν εἶναι συμπίλημα διαφορῶν στοιχείων, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκφαίνει ἀκριβῶς ἐξεταζομένη πλήν τινων βεβιασμένων συναρμογῶν τὴν ἐνιαίαν κατασκευὴν ἀληθοῦς καλλιτεχνήματος.

Ὁ χρόνος δέ, καθ' ὃν συνεγράφη ἡ Πολιτεία, δὲν δύναται ὡς εἰκός, νὰ ὀρισθῇ ἐπακριβῶς, διότι δὴ ὁ Πλάτων πρὸς δημιουργίαν τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου ἔργου, καὶ ἂν μὴ ἀκριβῶς εἴκοσιν ὅλα ἔτη, μακρὸν ὅμως χρόνον εἰργάζετο ²⁾ καὶ τὸ πρῶτον διάγραμμα διέγραψεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἔτι συγγραφικῇ αὐτοῦ περιόδῳ, ὡς καταδεικνύει καὶ τὸ διηγηματικὸν εἶδος τοῦ διαλόγου ³⁾. Ἀπαντῶσι

¹⁾ Δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν, ὅπως ὁ Πλάτων ἰδίᾳ ἑαυτοῦ ἰδέας ἐξέφρασεν ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον παρὰ Διογένηι III, 37 ἅπασαι σχεδὸν τῆς πολιτείας αἱ ἰδέαι ἀπῆλθον ἐν τοῖς Ἀντιλογικαῖς τοῦ Πρωταγόρου.

²⁾ Ἰδε Krohn, Der plat. Staat, Halle 1876. Die plat. Frage 1878, καθ' ὃν πάντες οἱ ἄλλοι διάλογοι εἶναι μεταγενέστεροι τῆς Πολιτείας. Τὰ ἐναντία ἰσχυρίζονται ὁ Nusser, Platons Politia, Amberg 1882. Siebeck, Untersuchungen 148. Εἰς τὴν γνώμην δὲ τοῦ Krohn ἐπανερχεται ἐν μέρει ὁ Pfeleiderer ἐνθ' ἀνωτέρω.

³⁾ Τὸ πρῶτον διάγραμμα, ἂν ἀληθῶς αὐτὸ ὑπανίσταται ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις, πρέπει ἴσως νὰ ταχθῇ εὐθὺς μετὰ τὸν Φαῖδρον περὶ τὸ 390.

δὲ καὶ τινες συνεμφάσεις ἐν τῷ ἔργῳ, ὡς ἐν σελίδι 377 a τῆς διατριβῆς τοῦ συγγραφέως ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου, ἐν τῇ σελίδι 471 a τῶν πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς ὁμοτήτων τῶν Θηβαίων τῷ 374, ἐν τῇ σελίδι 498 d τοῦ Εὐαγόρου τοῦ Ἰσοκράτους, ὅστις συνεγράφη εὐθὺς μετὰ τὸ 374 ¹⁾. Ἦτο δὲ λίαν διαδομένον ἤδη τὸ ἔργον πρὸ τῆς δευτέρας εἰς Σικελίαν ἀποδημίας τοῦ Πλάτωνος, διότι βεβαίως οὐδόλως σφαλλόμεθα ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ὁ Δίων καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ ἐξήρτων τὰς ἑαυτῶν ἐλπίδας ἐκ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀναγεγραμμένων ἰδεῶν ²⁾. Τούτου δ' ἕνεκα ὁ μὲν Σουσεμίλος ³⁾ ἔταττε τὸ ἔργον εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ 380 καὶ 370 χρόνον, πάντως δὲ δικαιούμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἡ τελευταία ἐπεξεργασία ἐγένετο πρὸ τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάσεως Διονυσίου τοῦ νεωτέρου, ἢ πρὸ τοῦ 367.

Ὁ δὲ Τίμαιος ἐπιγραφόμενος διάλογος κατὰ μὲν τὸ προοίμιον ἐγένετο τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν Πολιτείαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἄγει ἡμᾶς ἀναγκαιῶς εἰς τὴν ἀποδοχὴν, ὅτι συνεγράφη εὐθὺς μετ' ἐκείνην ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος. Περιέχει δ' ὁ Τίμαιος κυρίως, ὅτι οἱ μεταγενέστεροι φυσικὴν φιλοσοφίαν ἐκάλουν, ἥτοι τὴν θεωρίαν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ θεοῦ δημιουργοῦ, περὶ τῆς ἐν τῷ παντὶ ἐνοικούσης ψυχῆς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ εἰς ὑποδοχὴν τῶν μορφῶν ἢ ἰδεῶν ἀρμοδίου ἀπείρου χώρου, περὶ τῆς γενέσεως τῶν στοιχείων καὶ τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἐπὶ τὰδε κόσμου, περὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῆς ἀρμονίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Τὴν ἀφήγησιν δὲ τῆς μᾶλλον ὑψηλῆς καὶ σκοτεινῆς, ἢ τὴν γνώσιν τῆς φύσεως προαγωγῆς θεωρίας ταύτης ⁴⁾ ἀναλαμβάνει ὁ Πυθαγόρειος Τίμαιος, δι' οὗ

¹⁾ Ὁ Reinhardt, De Isocratis aemulis σελ. 39 ἀναφέρει οὐχὶ ἀρμοδίως τὸ ἐν σελ. 498 d χωρίον εἰς τὸν Ἀρεοπαγιτικόν, ἐξ οὗ θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ κατέλθωμεν μέχρι τοῦ 354.

²⁾ Κατὰ τὸ χωρίον ἐν σελ. 499 b παρεῖχεν ἤδη ἀγαθὰς ἐλπίδας ὁ νεώτερος Διονύσιος, ἀλλὰ δὲν εἶχε κατασταθῇ ἔτι εἰς τὴν ἀρχήν.

³⁾ Susemihl, Genetische Entwicklung der platonischen Philosophie II, 296.

⁴⁾ Ἐκ τῆς στάσεως τῶν σήμερον φυσιοδιφῶν ἐπισκοπεῖ σύμπασαν τὴν φυσικὴν θεωρίαν

αὐτὸς ὁ Πλάτων ὑποδηλοῖ τὴν πηγὴν τῶν θεωριῶν τούτων¹⁾. Καὶ τοῦ μὲν σωκρατικοῦ τρόπου οὐδ' ἔχνος πλέον εὑρίσκεται ἐν τῷ διαλόγῳ, ἂν καὶ εἰς τῶν διαλεγομένων εἶναι αὐτὸς ὁ Σωκράτης. Ἀλλ' ἡ προσαγωγή τῶν ιδεῶν, ἃς θεώμενος ὁ θεὸς δημιουργεῖ τὸν κόσμον, ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Πλάτων δὲν παρέλαβεν ἀπλῶς τὴν θεωρίαν τῶν Πυθαγορείων, ἀλλ' ἐξήτασεν αὐτὸς διὰ τῆς ἰδίας διανοίας καὶ ἐπεξεργάσθη αὐτήν.

Ἡ δὲ διὰ τοῦ ὑπομνηματιστοῦ Πρόκλου περισωθεῖσα καὶ ὡς ἐπίμετρον τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου ἐκτυπούμενη συγγραφὴ τοῦ Τιμαίου Περί ψυχᾶς κόσμου καὶ φύσιος δὲν εἶναι πρωτότυπόν τι ἔργον, ἀλλ' ἐπιτομή τις τῆς πλατωνικῆς συγγραφῆς ὑποβολιμαία καὶ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Πυθαγορείου ἐκείνου κυκλοφορούμενη. Συνεγρᾶφη δὲ αὕτη βεβαίως ἐν τοῖς ῥωμαikoῖς χρόνοις, ὅτε ἀνεφάνη ἡ αἵρεσις τῶν Νεοπλατωνικῶν, οἵτινες οὐδόλως ὥκνουν νὰ ὑποβάλλωσι καὶ εἰς τὸν Πυθαγόραν αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ ἰδίως αὐτῶν συγγραφάς²⁾.

Ὁ δὲ Κριτίας ἔμελλε νὰ καταλάβῃ κατὰ τὸ προσίμιον τοῦ Τιμαίου (σελ. 19b) τὴν τρίτην, ὡς ὁ Ἑρμοκράτης τὴν τετάρτην, θέσιν τῆς τετραλογίας, ἧς τὰ δύο ἄλλα μέρη ἀποτελοῦσιν ἡ Πολιτεία καὶ ὁ Τίμαιος³⁾. Ἀλλὰ τὸν μὲν Ἑρμοκράτη οὐδ' ἔγραψε καὶ ὁ Πλάτων, ὁ δὲ Κριτίας ἔμεινεν ἀτελής, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Σόλωνος 32. Περιέχει δὲ τὴν περιγραφὴν ἰσχυροῦ τινος βασιλείου ἐν τῇ Ἀτλαντίδι, οὗ τὸ κράτος κατεστράφη ἀνατραπὲν ὑπὸ μικρᾶς, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς πλατωνικῆς πολιτείας

τοῦ Πλάτωνος ἐν πραγματεία ἀξία τῆς προσοχῆς καὶ τῶν περὶ τὴν φιλολογίαν καὶ τῶν περὶ τὴν φιλοσοφίαν διατριβόντων ὁ Rothlauf, Die Physik Platos, Münchener Programm der Realschule 1887 καὶ 1888.

¹⁾ Ἐν τῇ 13ῃ ἐπιστολῇ ὑπολαμβάνει, ὡς φαίνεται, ἡ διδασκαλία τοῦ Τιμαίου ὑπὸ τῷ ὀνόματι «Πυθαγόρεια». Ἴδε W. Christ, Plat. Studien 30 κ. ἐξῆς.

²⁾ Συνεγρᾶφη ὁ νόθος Τίμαιος πρὸ τῆς δευτέρας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος, διότι ἤδη ἐπάγεται αὐτὸν ὁ Νικόμαχος ἐν Ἀρμονικῶν I, 24. J. R. Anton, De origine libelli περὶ ψυχῆς κόσμου καὶ φύσιος Naumburg 1893.

³⁾ Παράρ. Πλάτ. Κριτίου σελ. 108 α.

συντεταγμένης πόλεως. Τὰ δὲ κατὰ τὸ ἐν Ἀτλαντίδι βασιλεῖον ἔμαθεν ὁ Κριτίας ἐκ τοῦ προγόνου αὐτοῦ Σόλωνος, ὃς πάλιν ἤκουσεν αὐτὰ παρὰ τῶν ἐν Σάει Αἰγυπτίων ιερέων. Τὰ ιερογλυφικά δὲ γράμματα, ἅτινα περιγράφουσι τὸ γεγονός, ὅπερ ὑπαινίσσεται ὁ Πλάτων, ἦτοι τὴν ἐπὶ Ῥαμψῇ νίκην τῶν Αἰγυπτίων κατὰ μεγάλου, ἐκ δυσμῶν ἐπιδραμόντος ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον φύλου, ἤλθον αὐτοῖς εἰς φῶς κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ¹⁾.

Ὁ δὲ Θεαίτητος εἶναι διαλεκτικός τις διάλογος τοῦ Σωκράτους, Θεαιτήτου καὶ Θεοδώρου περὶ ἐπιστήμης, ὃν διηγεῖται αὐτοῖς ἐν εὐθείᾳ λόγῳ ²⁾ ὁ Εὐκλείδης, ὃ ἐκ Μεγάρων Σωκρατικός, ὅτε ἐφέρετο ἐκ Κορίνθου ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου (τῷ 392) ὁ Θεαίτητος νοσῶν καὶ ὑπὸ τραυμάτων καὶ ἐκ δυσεντερίας ³⁾. Ὁ φιλοσοφικώτατος δ' αὐτοῦ διάλογος, ἐν ᾧ ἐν ταύτῳ ἀναιροῦνται καὶ αἱ ἐναντίαι γνῶμαι, καὶ δὴ πρὸ πάντων αἱ τοῦ Πυθαγόρου, δὲν λύει μὲν τέλεον τὸ ζήτημα περὶ τῆς οὐσίας τῆς ἐπιστήμης, ὅπερ μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν ἠδύνατο νὰ λυθῇ, ἀλλὰ προάγει αὐτὸ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δυνάμεθα νὰ ἀνέλθωμεν ἐκ τῆς αἰσθησεως καὶ τῆς δόξης εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν καὶ εἶτα εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν μετὰ λόγου. Ἐν ταύτῳ δ' ἡ πραγματεία τοῦ ὅλως ἀφηρημένου θέματος ἐμψυχοῦται διὰ λαμπρῶν εἰκόνων καὶ παρομοιώσεων, οἷαι αἱ τῆς μαγευτικῆς τοῦ Σωκράτους (ἐν σελ. 149—151) ⁴⁾ καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ὡς περιστρεφῶνος τῶν ἰδεῶν (ἐν σελ.

¹⁾ Dümichen, Historische Inschriften I, 1—5, ὡς ἀπέδειξεν ὁ W. Christ, Plat. Studien 54 κ. ἐξῆς.

²⁾ Παράβ. § 302. Ἡ μεταβολὴ τῆς μορφῆς φαίνεται υποδεικνύουσα, ὅτι ὁ Θεαίτητος ἐγράφη μετὰ τὸν Πρωταγόραν, τὸν Εὐθύδημον καὶ τὸ Συμπόσιον.

³⁾ O Bergk, Fünf Abhandlungen zur griech. Philosophie ἐν σελ. 3 ἱσχυρίζεται, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς παρὰ τὴν Κορίνθον μάχης τοῦ ἔτους 368. Ἦδε τὰς ἀντιλογίας τῶν W. Christ, Plat. Stud. 43 καὶ Zeller, Über die zeitgeschichtlichen Beziehungen des plat. Theätet ἐν Sitzungsber. der Berl. Akad. 1886 σελ. 631 κ. ἐξ. καὶ 1887 σελ. 214, ἐνθα τὸ περὶ τῶν πελταστῶν χωρίον ἐν σελ. 165 d θεωρεῖται ὡς προσήκον εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ 392—390 χρόνον.

⁴⁾ Τὴν μαγευτικὴν τέχνην τοῦ Σωκράτους ἠντίκτετο, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Römer ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1896 σελ. 228, αὐτὸς ὁ Ἀριστοφ. ἐν Νεφέλῳ στίχῳ 137.

197) ¹⁾. Συνεχίζεται δ' ὁ διάλογος ἐν τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Πολιτικῷ, οἵτινες ὅμως φαίνονται συγγραφέντες πολὺ βραδύτερον. Περί τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν ὁ διάλογος οὗτος συνεγράφη διέστανται πολὺ αἱ γνώμαι τῶν λογίων, διότι οἱ μὲν, ἐν οἷς καὶ ὁ Τσέλλερος, τάττουσιν αὐτὸν εὐθὺς εἰς τὸν μετὰ τὴν σκηὴν τοῦ προοιμίου χρόνον, ἥτοι εἰς τὸν περὶ τὸ 392, ἄλλοι δ' εἰς τὸν μετὰ τὸν Εὐαγόραν τοῦ Ἰσοκράτους, ἥτοι μετὰ τὸ 374 ²⁾, τέλος δ' ὁ Βέργκιος εἰς τὸν μετὰ τὰς περὶ τὴν Κόρινθον δευτέρας μάχας τῷ 368 καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγησιλάου τῷ 357 ³⁾.

Ὁ δὲ Σοφιστῆς καὶ ὁ Πολιτικός, δύο λίαν συναφεῖς διάλογοι, ἔμελλον κατὰ τὸ προοίμιον τοῦ πρώτου νὰ προαγάγωσι τὴν ἐν τῷ Θεαιτήτῳ τῇ προτεραίᾳ γενομένην συζήτησιν ⁴⁾, ἥτις θὰ συνεπεραίνετο ἐν τετάρτῳ τινὶ διαλόγῳ, τῷ Φιλοσόφῳ, ὅστις

¹⁾ Ἄξια τῆς προσοχῆς τῶν φιλολόγων εἶναι τὰ περὶ τῆς φιλολογίας ὑπὸ τοῦ Σωκράτους λεγόμενα ἐν σελ. 146 a: « οὐ τίς ποῦ, ὦ Θεόδωρε, ἐγὼ ὑπὸ φιλολογίας ἀγροικίζομαι, προθυμούμενος ἡμᾶς ποιῆσαι διαλέγεσθαι καὶ φίλους τε καὶ προσηγόρους ἀλλήλους γίνεσθαι ».

²⁾ Ὁ Rhode, Abfassungszeit des plat. Theätetos ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 1881 σελ. 321 κ. ἐξ. καὶ ἐν Gött. Gelehr. Anzeiger 1884 σελ. 13 κ. ἐξ. παραδίδδει, ὡς ἐν ταύτῃ καὶ ὁ Bergk, τὸ ἐν σελ. 175 a χωρίον περὶ τῶν ἐγκωμίων τῶν βασιλέων πρὸς τὸ τοῦ Ἰσοκρ. ἐν Εὐαγόρᾳ 3 χωρίον ἐν ᾧ ὁ ῥήτωρ καυχᾶται, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἐνεκωμίασε διὰ λόγων περιφανῆ ἄνδρα. Ἀλλ' εἰς ταῦτα ἀντιστρατευόμενος ὁ Τσέλλερος ἰσχυρίζεται, ὅτι παρὰ Πλάτωνι δὲν πρόκειται περὶ γεγραμμένων ἐγκωμίων, ὡς παρ' Ἰσοκράτει, καὶ ἀναφέρει τοὺς 25 προγόνους τοῦ πλατωνικοῦ χωρίου οὐχὶ εἰς τὸν Ἀγησίλαον, ἀλλ' εἰς τὸν συμβασίλειαν Ἀγησιπόλιν (394-380), εἰς ὃν ἀρμυζει μᾶλλον ὁ ἀριθμὸς 25. Ἴδε τὰς ἀντιλογίας τοῦ Rhode ἐν Philol. 49 (1890) 1 κ. ἐξ. καὶ αὖθις τὰς τοῦ Zeller ἐν Archiv für Gesch. der Philos. V, 289 κ. ἐξ. Ἀλλὰ μὴ τοι ὁ διάλογος πρόκειται ἐν δευτέρᾳ διασκευῇ γενομένη κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Πλάτων προσήρμοσεν εἰς τὸν Θεαιτήτον τὸν Σοφιστὴν καὶ Πολιτικόν;

³⁾ Ὁμοίως καὶ ὁ Dümmler, Chronolog. Beiträge zu plat. Dialogen 1890 σελ. 22 κ. ἐξ., ὡς τάττει τὸν Θεαιτήτον μετὰ τὸ 364. Παράδοξος ἀληθῶς εἶναι ἡ κατὰ λέξιν σχεδὸν συμφωνία τοῦ χωρίου τοῦ Θεαιτήτου 172 c πρὸς τὸ τοῦ Ἰσοκράτους 20 χωρίον ἐν τῷ 13 λόγῳ [κατὰ τῶν Σοφιστῶν], ὅς ἐγράφη τῷ 353. Καὶ αὖθις δ' ὁ Susemihl, Index lect. Greifswald 1898 ἐπ' ἀνέρχεται εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ διάλογος δὲν ἐγράφη βραδύτερον τοῦ 387.

⁴⁾ Ὅτι ἡ πρὸς τὸν Θεαιτήτον συνάφεια, ὡς καὶ ἡ τοῦ Τιμαίου πρὸς τὴν Πολιτείαν, ἐξωτερικὴ τις εἶναι, διασαφεί ἄριστα ὁ Bruns, Das literarische Porträt, 274 κ. ἐξῆς.

οὐδ' ἐγγράφη κἄν¹⁾. Ἡ δ' ἐν αὐτοῖς ἐφαρμοσθεῖσα μέθοδος εἶναι ἡ τῆς διαιρέσεως τῶν γενῶν εἰς εἶδη, δι' ἧς μέλλει νὰ ἐξαχθῇ τέλος ὁ ὀρθὸς ὁρισμὸς τοῦ σοφιστοῦ καὶ πολιτικοῦ²⁾. Ἡ μέθοδος δ' αὕτη, ἧς τὸ ἀνιαρὸν καὶ ψυχρὸν οὐδόλως διέλαθε καὶ αὐτὸν τὸν συγγραφέα³⁾, ἀπέχει πολὺ τῆς ἠθικῆς θερμότητος τῶν σωκρατικῶν διαλόγων καὶ χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος ὡς ξένη τις διὰ τοῦτου, ὅτι ὁ ξένος, ὃν ὁ Θεόδωρος εἰσάγει, καὶ ὁ νέος Σωκράτης⁴⁾ εἶναι οἱ κύριοι ἥρωες τοῦ διαλόγου. Ἐκ τούτου ἀπεδέχετο μὲν ὁ Σλειερμάχερος, ὅτι αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐν σελίδι 246b τοῦ Σοφιστοῦ ὑπαινίσσεται τὴν μεγαρικὴν σχολὴν καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἐν τοῖς διαλόγοις τούτοις ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Λισχίνου περαιτέρω διαμορφωθείσαν τέχνην τῆς Ἑλεατικῆς διαλεκτικῆς· ἀλλ' εἰς ταῦτα ἀντιστρατεύμενος ὁ Δύμμελρος⁵⁾ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ διάλογος στοχάζεται μᾶλλον τοῦ Ἀντισθέנו⁶⁾. Ἐπειδὴ δ' ἡ δεκάτη τρίτη σωκρατικὴ ἐπιστολὴ μνημονεύουσα τὰς διαιρέσεις ὑπονοεῖ τοὺς διαλόγους τούτους, ὠρίσαμεν ὡς χρόνον τῆς συγγραφῆς αὐτῶν τὸ ἔτος 364 περίπου⁷⁾, πρὸς ἣν γνώμην συμφωνοῦσι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Σάντζου καὶ Καμβέλλου ἀνακαλυφθέντα γλωσσικὰ τεκμήρια. Κατὰ ταῦτα δὲ δὲν δύναται πλέον νὰ ἔχῃ ὑπόστασιν τινα ἡ ὑπὸ τοῦ Τσελλέρου μάλιστα καὶ τοῦ Σουσεμίλου ἄλλοτε ποτε ἀπὸ κοινοῦ πρεσβευομένη γνώμη, ὅτι οἱ δύο οὗτοι

¹⁾ Ὁ L. Spengel ἐν Phil. XIX, 595 ὑπέθετο τὴν ἐπαγωγὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Φιλόσοφος περιέγεται ἐν τοῖς βιβλίοις V — VII τῆς πολιτείας. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὡς προλαβόντες εἴπομεν, ἀντιτίθενται ἡ διαφορὰ τοῦ ὕψους καὶ ὁ χρόνος.

²⁾ Περὶ τῆς μεθόδου ταύτης τῆς διαιρέσεως παρὰδ. Ἀριστοτ. ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά VI, 12 [Z, 12 σελ. 1037 b 27].

³⁾ Παρὰδ. Πλάτ. Πολιτικ. 285 d.

⁴⁾ Περὶ τοῦ νέου τούτου Σωκράτους παρὰδ. ἐπιστολὴν XI καὶ Ἀριστοτ. Μετὰ τὰ φυσ. [Z, 11] σελ. 1036 b 25.

⁵⁾ Dümmeler, Antisthenica σελ. 51 κ. ἐξῆς.

⁶⁾ Περὶ τούτου ἴδε τὴν σημείωσιν τοῦ Apelt εἰς τὸ χωρίον 246 b. Τῆς γνησιότητος δὲ τῶν διαλόγων, ἃν καὶ τοσοῦτον ἀρίστανται τοῦ χαρακτήρος τῶν Σωκρατικῶν λόγων, ὑπερμαγεῖ ἰδίως τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. IV, 2 σελ. 1289 b 6 [σέλ. 186 ἐκδ. Susenmihl] ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν σελ. 303 τοῦ Πολιτικοῦ χωρίον.

⁷⁾ W. Christ, Plat. Studien σελ. 52.

διάλογοι ἔνεκα τοῦ ἐταστικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος πρέπει νὰ συγκαταριθμηθῶσιν εἰς τὰ νεανικὰ ἔργα τοῦ φιλοσόφου ¹⁾).

Ὁ δὲ Παρμενίδης, διάλογός τις ²⁾ τοῦ Σωκράτους νεαροῦ ἔτι μετὰ τοῦ πρεσβύτου Παρμενίδου, προαγγέλλεται ἐν αὐτῷ τῷ Σοφιστῇ, ἐν σελίδι 217c, ὡς λόγος πύγκαλος ³⁾. Διηγείται δ' αὐτὸν ὁ Ἀντιφῶν, ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Πλάτωνος, ὃς πάλιν ἤκουσε τοῦ Πυθοδώρου καὶ ἀπεμνημόνευσεν αὐτόν. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει αὐτοῦ ἐπιτίθεται ὁ Ἐλεατικὸς φιλόσοφος κατὰ τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας καὶ ὁ Σωκράτης ἐνδίδει τοσοῦτον εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ πολεμίου, ὥστε φαίνεται καὶ αὐτὸς ἀπορῶν περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς διαλεκτικῆς θεμελιώσεως τῆς βάσεως ταύτης τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Τὸ δὲ δεύτερον μείζον μέρος περιέχει λίαν περίπλοκον ἐξέτασιν τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ πολλοῦ, ἥτις εἶναι πῶς ἀπόπειρα τῆς ἐλεατικῆς καὶ μεγαρικῆς ἀντινομικῶς χωρούσης διαλεκτικῆς. Ἀλλὰ, πῶς συνάπτεται τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος πρὸς τὸ πρῶτον, ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσι, πῶς δύναται τοῦτο νὰ συντελέσῃ εἰς στήριξιν αὐθις τῆς ἐν τῷ πρώτῳ μέρει καταπεσοῦσης σχεδὸν θεωρίας τῶν ἰδεῶν, περὶ τούτου δύσκολον εἶναι νὰ ἐκφράσωμεν γνώμην, διότι βεβαίως καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων δὲν διευκρίνησε τοῦτο ⁴⁾. Ἀλλὰ τούτου ἔνεκα δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ

¹⁾ Εἰς τὸν γηράσκοντα Πλάτωνα ἀποδίδονται οἱ διάλογοι καὶ ὑπὸ τοῦ Apelt ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σοφιστοῦ σελ. 37. "Ὅτι δ' ὁ Πολιτικός, ὅστις ὀρίζεται ἐκ πρακτικῆς ἀπόψεως μᾶλλον, πρέπει νὰ ταχθῇ μετὰ τὴν Πολιτείαν καὶ οὐχί, ὡς πρότερον ἀπεδέχοντο, τὸ ἐναντίον, ἀποδεικνύει ὁ Nusser, Über das Verhältniss der platonischen Politeia zum Politikos ἐν Philol. 53 (1894) 13 - 37.

²⁾ Περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγένετο ὁ διάλογος, ἴδε § 83. Τὸ ὕψος τῆς σοφιστικῆς διαλεκτικῆς ἦκιστα ἀρμόζει εἰς τὸν Σωκράτην.

³⁾ Ὁ Τσέλλερσ καὶ ἄλλοι λόγοι ἀποδέχονται ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ τοῦ Σοφιστοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸν μικρὸν πρότερον ἐκδοθέντα Παρμενίδην. Πάντως δ' οἱ δύο ἐκεῖνοι διάλογοι δὲν ἀπέχουσιν ἀλλήλων πολὺ χρονικῶς.

⁴⁾ Πρὸς τὴν ἄλλην βιβλιογραφίαν παρὰ τῷ Susemihl II, 353 ἀναφερόμεν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Shorey, De Platonis idearum doctrina atque mentis humanae rationibus, Monachii 1884. Ἀνεπαρκὴς εἶναι ἡ διεξοδος, εἰς ἣν καταφεύγει ὁ Πλωτίνος VI, 8, ὅτι τὸ ἐν τριχῇ δύναται νὰ ἐκληφθῇ.

τῆς γνησιότητος τοῦ ἐξόχου τούτου τῆς διαλεκτικῆς ἔργου). Διὰ τοῦτο δὲ φαίνεται ἡμῖν πιθανώτατον, ὅτι ὁ Πλάτων εἶχεν ἐν νῶ νὰ γράψῃ μετὰ τὸν Παρμενίδην καὶ ἄλλον διάλογον, ἐν ᾧ θὰ ἐπῆρχετο ἡ λύσις³⁾. Ὁ χρόνος δέ, καθ' ὃν ἐγράφη ὁ Παρμενίδης, δὲν δύναται ν' ἀπέχῃ πολὺ τοῦ τοῦ Σοφιστοῦ.

Ὁ δὲ Φίληθος ἔχει πρὸς τοὺς διαλεκτικούς διαλόγους τῆς τρίτης περιόδου κοινὴν τὴν ἔλλειψιν σκηνικῆς παρασκευῆς, οὕτως ὥστε ἀμφίβολον παραμένει, ἂν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὸν Φίληθον ὡς ἀληθὲς πρόσωπον, ἢ ὡς ἀφηρημένον πλάσμα ἐκπροσωποῦν τὸν νεανικὸν ἔρωτα. Ὑποκείμενον δὲ τοῦ διαλόγου εἶναι τὸ ἠθικὸν ζήτημα περὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἣτις πρέπει νὰ ζητηθῇ οὐχὶ ἐν τῇ καθαρᾷ ἡδονῇ κατὰ τὸν Ἀριστιππον, οὐδ' ἐν τῇ φρονήσει μόνῃ κατὰ τοὺς Μεγαρίκους, ἀλλ' ἐν τῇ ἐνώσει ἀμφοτέρων. Περαινόμενος δ' ὁ διάλογος ἄγει εἰς τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τῆς θεωρίας τῶν ιδεῶν, εἰς τὸ αὐτοάγαθον, καὶ τὴν καταγωγὴν πάντων τῶν ὄντων ἐκ τῆς ιδέας τοῦ ἀγαθοῦ⁴⁾.

Οἱ δὲ Νόμοι ἐν δώδεκα βιβλίοις ἀποτελοῦσι τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Πλάτωνος καὶ πίπτουσιν εἰς τοὺς χρόνους Διονυσίου τοῦ νεωτέρου⁴⁾. Φαίνεται δ' ὁ φιλόσοφος ἀφιστάμενος ἐν τῷ ἔργῳ

¹⁾ Περὶ τῆς νοθείας ἴδε Schaarschmidt, Plat. Schriften 164.

²⁾ Κατὰ τῆς ἐξ ἀπελπισμοῦ ταύτης διεξόδου κηρύττεται ὁ Apelt, ὅς πρότερον ἤδη ἐν ταῖς ἐρευναῖς αὐτοῦ περὶ τοῦ Παρμενίδου τοῦ Πλάτωνος (1879) εἶχεν ἀπονεύμῃ τὸν διάλογον τοῦτον εἰς τὸν προῖκον συγγραφικὸν χρόνον τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ ἐπικρίσει τῆς τοῦ W. Christ πραγματείας ἐν Philol. Anzeiger 1887 σελ. 27. Ὁ δὲ Jackson ἐν Journal of Philol. XI (1882) 287 κ. ἐξ. εὕρισκε ἐν τῷ Παρμενίδῃ καὶ τῷ Φίληθῳ τὴν μεταγενεστέραν, εἰς τὸν Ἀριστοτέλη παρασταθεῖσαν μορφήν τῆς πλατωνικῆς θεωρίας τῶν ιδεῶν.

³⁾ Ὁ διάλογος ἀνήκει πάντως εἰς τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ γηράσκοντος Πλάτωνος. Ὁ δὲ Siebeck, Platon als Kritiker aristotelischer Ansichten ἐν τῇ Zeitschrift für Philosophie τόμ. 107. ἀποφαίνεται τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν οὐ μόνον τοὺς παλαιούς Μεγαρίκους, ἀλλὰ μάλιστα τὸ νεωστὶ τότε ἐκδοθὲν ἔργον τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀριστοτέλους, τὸν Προτρεπτικόν.

⁴⁾ Παράδ. σελ. 709 e. Ὡσαύτως 710 d καὶ 658 b πρὸς Ἀθην. XII, 541 d. Ὅτι οἱ Νόμοι ἐγράφησαν μετὰ τὴν Πολιτείαν μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. II, 6 [1265 b ἢ σελ. 44 ἐκδ. Susemihl]. Ἐξεδόθησαν δ' οἱ Νόμοι εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος, ὥστε ὁ Ἰσοκράτης ἐν Φιλιππῳ 12 ὑπαινίσσεται αὐτούς.

τούτῳ τῆς ἰδανικῆς πολιτείας καὶ προσαρμοζόμενος πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Διότι ἀντὶ μὲν τῆς βασιλείας τῶν φιλοσόφων συνιστᾷ ἀριστοκρατίαν, ἧς ὅμως μετέχουσι καὶ οἱ πλούσιοι, τὴν δὲ κοινότητα τῶν χρημάτων ἐξαιρεῖ ὡς ἀδύνατον (ἐν σελ. 539 d τοῦ ε' βιβλίου) καὶ ἀντ' αὐτῆς διδάσκει τὴν διανομὴν τῆς γῆς καὶ τὴν περιστολὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς κτήσεως. Ἐπειτα τὸν γάμον δὲν ἀποκλείει μὲν, ὡς οὐδὲ τὴν ἰδιωτικὴν κτήσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὡς καὶ πάσας τὰς ἄλλας βάσεις τῆς κοινωνίας, τὴν παιδείαν, τὴν διανομὴν τῶν δημοσίων ἀξιομάτων, τὴν στρατιωτικὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν κανονίζει δι' ἀκριβεστάτης, περὶ πάντων προνοούσης νομοθεσίας. Ἐμιμήθη δὲ τὴν σχέσιν τῶν δύο ἔργων ὁ Κικέρων γράψας καὶ αὐτὸς ἐν προβεβηκυῖα ἡλικίᾳ τοὺς νόμους, *Leges*, μετὰ τὸν διάλογον περὶ πολιτείας, *de republica*. Ἡ σκηνὴ δὲ τῶν Νόμων ὑπόκειται ἐν Κρήτῃ καὶ οὐχὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν αὐτοῖς μόνοις δὲν μετέχει τοῦ διαλόγου ὁ Σωκράτης. Ὅτι δὲ τὸ ἔργον κατελήφθη ἀσυμπλήρωτον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ἐπεμελήθη Φίλιππος ὁ Ὀπούντιος, τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Διογένης ἐν III, 37. Ἀληθῶς δ' αὐτὸ τὸ κείμενον ἀποδεικνύει πολλαχῶς τὴν ἀτελεῖ κατὰστασιν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ καὶ ἐν μέρει καὶ ἐν τῷ ὀγδόῳ καὶ ἐνδεκάτῳ καὶ δωδεκάτῳ ἐγκαταλείπεται τέλεον ἡ διαλογικὴ μορφή καὶ ὅτι ἐν τῷ πέμπτῳ καὶ δωδεκάτῳ βιβλίῳ διαταράττουσι τὴν πορείαν τῆς ἐρεύνης ἑτερογενῇ συστατικὰ μέρη. Ἴσως δὲ ἡ σύγχυσις αὕτη προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ συντάκτης συνεχῶνεν αὐτὴν ἀδεξιῶς δύο διάφορα διαγράμματα τοῦ συγγραφέως¹⁾.

Ἴνα δὲ κατανοήσωμεν ὁρθῶς, τίνος ἕνεκα ἐπελήφθη ὁ Πλάτων τοῦ μακροῦ τούτου θεωρητικοῦ ἔργου, τῆς περὶ πολιτείας

¹⁾ Bruns, *Platos Gesetze vor und nach ihrer Herausgabe durch Philippus von Opus*, 1880. Ὡσαύτως καὶ ὁ Bergk, *Fünf Abhandl. zur griech. Philos.* σελ. 188 κ. ἐξ. Περὶ τῆς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ τοῖς Νόμοις ἀπὸ κοινωνικῆς ᾠδῆς Pöhlmann, *Geschichte des antiker Kommunismus und Sozialismus*, τόμ. I. σελ. 269-581, München 1896.

καὶ νόμων θεωρίας, πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν οὐ μόνον πολλοί, ὡς οἱ Κυρηναῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες παρεκάλουν αὐτὸν εἰς σύνταξιν νόμων ¹⁾, ἀλλ', ὅτι καὶ τινες τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἀριστῶνυμος, ὁ Φορμίων καὶ ὁ Μενέδημος ἐξαπεστάλησαν, ἵνα διακοσμήσωσι τὴν πολιτείαν πολλῶν πόλεων ²⁾.

308. Νόθοι καὶ ἀμφίβολοι συγγραφαί. Εἰς ταύτας ἀνήκουσι πλὴν τῶν ἐπτά, ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων ὡς νόθων κηρυχθέντων διαλόγων, τοῦ Ἀξιόχου ³⁾, περὶ δικαίου, περὶ ἀρετῆς, Δημοδόκου, Σισύφου, Ἐρυξίου καὶ Ἀλκυόνος ⁴⁾ καὶ ἄλλοι πολλοί, περὶ ὧν τῆς γνησιότητος ἡμφεσβήτησαν οἱ νεώτεροι τὸ πρῶτον κριτικοί. Τοιοῦτοι δ' εἶναι·

Ὁ Θεάγης, σκαιὰ τις ἀπομίμησις τοῦ Λάχχτος, ἐν ᾗ διαστραφέν τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους ἀπεδείχθη ἀληθοῦς γελοιογραφία ⁵⁾.

Ὁ Ἀλκιβιάδης α', ὅστις συνάπτεται πρὸς τὸν Πρωταγόραν καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Σωκράτους πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην. Ὁ διάλογος δ' οὗτος ὡς ὁδηγὸς τῶν ἡγεμόνων τοσαύτης ἀπέλαυε τιμῆς παρὰ τῶν μεταγενεστέρων, ὥστε οὐδὲν ἄλλο σύγγραμμά τοῦ Πλάτωνος τοσοῦτων ἡξιώθη ὑπομνημάτων. Καὶ ἐπιτυχὴς μὲν καὶ γνησίως σωκρατικὸς εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν παραινεῖ ὁ Σωκράτης τὸν νεαρὸν Ἀλκιβιάδην νὰ μορφώσῃ ἀληθῆ καὶ σαφεῖ ἐν-

¹⁾ Ἰδε Αἰλιανού, Ποικ. Ἱστ. II, 42 καὶ XII, 30. Διογ. Λαερτ. III, 23, Πλούτ. ἐν βίῳ Λουκούλ. 2 καὶ Πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδ. 1 [τόμ. 5 σελ. 11 ἐκδόσεως Βερν.].

²⁾ Πλούτ. Πρὸς Κωλώτην 32 [τόμ. 6 σελ. 474 ἐκδ. Βερν.].

³⁾ Ἐν τῷ Ἀξιόχῳ ἀντιτίθεται ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὴν τῶν Ἐπικούρειων. Ἀξιόχου δὲ καὶ Ἀλκιβιάδην ἔγραψε καὶ ὁ Αἰσχίνης. Ἀνάλυσιν τοῦ Ἀξιόχου εὐρίσκωμεν παρὰ Immisch ἐν Philos. Studien zu Plato ἐν τεύχει α', 1896.

⁴⁾ Ἀλκυόνος εὐρίσκωμεν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Λουκιανού. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον δ' ἐν XI, 506 c ἀπέδιδόν τινες τὸν διάλογον εἰς τὸν ἀκαδημαϊκὸν Λέοντα. Ὅτι ἐγράφη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς στωικῆς σχολῆς κατὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα, ἀποδεικνύει ὁ Aug. Brinkmann, De dialogis Platoni falso addictis, Dissert. Bonn 1891.

⁵⁾ Παράδ. Ξενοφ. Συμποσ. 8, 5 καὶ Πλούτ. Περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου [τόμ. 3 σελ. 485 κ. ἐξ. ἐκδ. Βερν.].

νοιαν περὶ τοῦ δικαίου καὶ συμφέροντος, πρὶν ἢ προέλθῃ ὡς σύμβουλος τοῦ δήμου. Ἄλλ' ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ γλῶσσα ὑπολείπονται τέλεον τῆς λεπτότητος τοῦ Πλάτωνος¹⁾. Συνεγράφη δ' ὁ διάλογος μετὰ τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνην, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν σελίδων 105c καὶ 120a, καθ' ὃν χρόνον συνεμάχουν αἱ Ἀθηναίαι καὶ ἡ Σπάρτη κατὰ τῶν Θηβῶν (σελ. 121a) περὶ τὸ 374, ἴσως ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐν ΠΙ, 6, 1 χωρίον τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφώντος.

Ὁ Ἀλκιβιάδης β', ἐν ᾧ συνιστᾶται τὸ ἔθος τῶν Λακεδαιμονίων, νὰ αἰτῶσι τάγαθὰ παρὰ τῶν θεῶν, καθ' ἃ καὶ ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφώντος, εἰς ὃν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου ἀπέδιδόν τινες τὸν διάλογον²⁾.

Ὁ Ἰππίας μείζων, ἐν ᾧ ὡς συμπληρώματί τινι τοῦ Πρωταγόρου περιγράφεται μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ μετ' ἀξιολόγου ἐπιστήμης τοῦ πράγματος ἡ πεφυσχημένη φύσις τῶν σοφιστῶν. Ἄλλ', ὡς ἐν τῷ πρώτῳ Ἀλκιβιάδῃ, οὕτω καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ καταδεικνύει ὁ Σωκράτης, ὅτι δὲν ἀρμόζει πολλὰ περὶ τῶν καλῶν νὰ λέγωνται, πρὶν ἢ διασαφηθῇ, πρῶτον τί εἶναι τὸ καλόν. Ἐάν δ' ὁ διάλογος οὗτος θεωρηθῇ νόθος³⁾, πρέπει πάντως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ βαθέως κατενόησε καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν μέθοδον τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτους.

Ὁ Ἰππαρχος, ὅστις εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιος μάλιστα, δι' ὅσα περὶ τῆς λογοτεχνικῆς ἐνεργείας τοῦ Πεισιστρατίδου Ἰππαρχοῦ διδάσκει. Ἐξετάζεται δ' ὁ Ἰππαρχος τοῦ διαλόγου ὑπὸ τοῦ Σωκράτους περὶ τῆς οὐσίας τοῦ φιλοκερδοῦς, ἀλλ' ὁ σκυθρωπὸς καὶ σχολαστικὸς τρόπος τοῦ Σωκράτους τούτου ἀπέχει ὁλνυμαστὸν ὅσον τῆς λεπτῆς εἰρωνείας τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτους.

¹⁾ Φοδερὰι χασμφοῖαι ἀπαντῶσιν ἐν αὐτῷ, οἷα ἡ ἐν σελ. 105a «καὶ εἰ αὖ σοι εἴποι ὁ αὐτός». Ὁ Madwig, *Adversar. critica* I, 402 ἐν τῇ σημειώσει ἀπορρίπτει τὸν διάλογον τούτον, ἀλλ' ἐν ταύτῃ καὶ τὸν Χαρμίδην, Λῦσιν καὶ Λάχητα.

²⁾ Ξενοφ. Ἀπομνημ. I, 3, 2. Ἀθην. XI, 506c. Διαφορὰς ἀπὸ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ Πλάτωνος ὑποδεικνύει ὁ Usener ἐν *Nachricht. der Gött. Gesellsch.* 1892 σελ. 48.

³⁾ Τῆς γνησιότητος ὑπερμαχεῖ ὁ C. Fried. Hermann, *Platon. Philos.* 487 καὶ ἐξῆς.

Ὁ Μενέξενος, ὅστις συνάπτεται πρὸς τὴν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ σύσκεψιν τῶν βουλευτῶν περὶ ἐκλογῆς τοῦ ῥήτορος τοῦ μέλλοντος νὰ εἴπῃ τὸν ἐπιτάφιον εἰς τοὺς ἀποθανόντας ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐν τούτῳ τῷ διαλόγῳ ὁ Σωκράτης μετὰ βραχύ τι προσίμιον, πρὸς ὃ ἀνάλογος εἶναι ὁ ἐξ ἴσου βραχὺς ἐπίλογος, προθύμως ἀναδέχεται χαριζόμενος νὰ ἐπιδείξῃ πρότυπόν τι τοιούτου τινὸς ἐπιταφίου λέγων τὸν λόγον, ὃν ἤκουσε δῆθεν τῇ προτεραίᾳ παρὰ τῆς Ἀσπασίας. Καὶ ἐν δεινοῖς μὲν ἀναχρονισμοῖς ἄπτεται ὁ λόγος οὗτος γεγονότων, ἅτινα συνέβησαν μακρὸν μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἀσπασίας καὶ ἀνῆκον εἰς αὐτὸ τὸ παρὸν ἀμέσως. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναχρονισμῶν τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ λόγος ἐγράφη μετὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον¹⁾. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει ἤδη γνῶσιν τοῦ λόγου τούτου καὶ δις ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν ἐν τῇ ῥητορικῇ²⁾ ἀλλ' οὐδαμῶς ὀνομάζει τὸν συγγραφέα. Ὁ δὲ Διονύσιος ἀποδεχόμενος, ὅτι γνήσιος εἶναι ὁ λόγος, εἰς αὐτὸν κυρίως στηρίζεται ἐν τῷ περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος (κεφ 24—32), ἵνα καταδείξῃ, ὅποσον ὑπολείπεται ὁ Πλάτων τοῦ Δημοσθένους. Ἀλλὰ δύσκολον εἶναι νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ὁ Πλάτων καὶ παίζων ἠθέλησε ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὸν Λυσίαν καὶ τοὺς ῥήτορας τῶν χρόνων ἐκείνων πρότυπον τοιούτου λόγου καὶ δὴ πρότυπον τοσοῦτον ἀμφιβόλου ἀξίας³⁾.

Οἱ Ἐρασταὶ [Ἀντερασταὶ] ὠνομάσθησαν οὕτως ἐκ τῶν ἀντεραστῶν δύο μειρακίων, πρὸς ἃ ὁ Σωκράτης δανείας μεταχειριζόμενος φράσεις⁴⁾ διαλέγεται ἐν τῷ διδασκαλείῳ τοῦ γραμματιστοῦ

¹⁾ Πλάτ. Μενεξ. 345 e.

²⁾ Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. I, 9 [1367 b, 8 ἢ 49 ἐκδ. Römer] καὶ III, 4 [1407 a ἢ 183 ἐκδ. Römer].

³⁾ Ὑπὲρ τῆς γνησιότητος μὲν κηρύττεται ὁ Blass, Die Att. Redersamk. II, 431 κ. ἐξ. καὶ ὁ Diels, Das 3 Buch der aristot. Rhetorik, 21 κ. ἐξ., ἀλλ' ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 160 θεωρεῖ τὸν διάλογον ὡς παιδιὰν ἐπιπόλαιον. Ἀσπασίαν δὲ, διάλογον, ἔγραψεν ὁ Αἰσχίνης.

⁴⁾ O. W. Christ, Plat. Stud. 56 κ. ἐξ. ἀπέδειξεν, ὅτι κατὰ τι χωρίον τοῦ διαλόγου τούτου ἐν σελ. 135 e ὁ γραμματικὸς Ἀριστοφάνης ἐπεκλήθη πένταθλον.

Διονυσίου περὶ τοῦ θέματος, ὅτι ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ πολυμαθία εἶναι δύο ἕλως διάφορα πράγματα.

Ὁ Κλειτοφῶν, ὅστις συνάπτεται μὲν πρὸς τὴν Πολιτείαν, ἀρμόζει ὁμῶς μᾶλλον εἰς τινα ἐχθρὸν τῆς πλατωνικῆς πολιτείας ἢ εἰς τὸν Πλάτωνα αὐτόν ¹⁾.

Ἡ Ἐπινομίς, ἥτις ὡς συμπλήρωμα τῶν Νόμων πραγματεύεται μὲν δῆθεν τὸ τί μαθὼν θνητὸς ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀποδῇ σοφός, ἀλλ' ἡ πυθαγόρειος μυστικὴ περὶ ἀριθμῶν διδασκαλία καὶ τὸ ξένον εἰς τὸν Πλάτωνα λεκτικὸν οὐδεμίαν ἐπιτρέπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ νόμου αὐτῆς. Ἐκ τούτου κατὰ τὸν Σουῖδαν ἀπέδιδόν τινες τὸ ἔργον εἰς Φίλιππον τὸν ἐκδότην τῶν Νόμων ²⁾.

Ὁ Μίνως, ἄχαρίς τις, γραμματικοῦ μᾶλλον ἢ φιλοσόφου ἄξιος διάλογος, ὅστις περιελамβάνετο ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους ἐν μιᾷ τριλογίᾳ μετὰ τῶν Νόμων καὶ τῆς Ἐπινομίδος. Ὡνομάσθη δ' ἀπὸ τοῦ Μίνως, ὃς ἐμπλέκεται ὡς νομοθέτης εἰς τὴν ψυχρὰν ἔρευναν περὶ τῆς οὐσίας τοῦ νόμου. Ἐγράφη δ' ὁ διάλογος βεβαίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοσόφου περὶ τὸ 339 ³⁾.

Περὶ σωθῆσαν δὲ καὶ δέκα καὶ τρεῖς ἐπιστολαὶ φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦ Πλάτωνος, ἡ μᾶλλον δώδεκα, διότι ἡ πρώτη ἐπιστέλλεται οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ φίλου αὐτοῦ Δίωνος πρὸς τὸν τύραννον Διονύσιον. Ἡ συλλογὴ δ' αὕτη συνεββάφη ἐκ διαφόρων μερῶν, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ δεκάτη τρίτη ἐπιστολή, ἣν καὶ ἐπιστελλομένην πρὸς τὸν Διονύσιον, δὲν τάττεται παρὰ τὰς ἄλλας εἰς τὰ σικελικὰ πράγματα ἀναφερομένης ἐπιστολᾶς (1—8). Καὶ αἱ μὲν πλείσται καὶ μακρόταται ἐπιστολαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Πλάτωνος πρὸς τοὺς δυνάστας τῆς Σικελίας καὶ ἦσαν ὑπηρετικαὶ τῶν κομματικῶν συμφερόντων τῶν

¹⁾ Kunert, Quae inter Clitophontem et Platon. Rempublicam intercedat ratio, Gryph. 1881.

²⁾ Zeller, Philos. der Griechen II, 891 κ. ἐξ. τῆς 3 ἐκδόσεως.

³⁾ Boeckh, Comment. in Platonis Minoem, Halis 1806. Usener, Organisation der wissenschaft. Arbeit ἐν τοῖς Preussischen Jahrbüchern 53, 20.

ὁπαδῶν τοῦ Δίωνος. Ἀλλ' αὐται δὴ εἶναι βεβαίως νόθοι, καί-
περ παντοίας περιέχουσιν ἀκριβολογίας. Ἡ ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ
καὶ τῇ ἐβδόμῃ ἐπιστολῇ ἐκφερομένη γνώμη (ἐν σελ. 342 d καὶ
341 e), ὅτι ὁ Πλάτων οὐδέποτε ἐδημοσίευσεν τὰς θεωρίας αὐ-
τοῦ περὶ τῶν ὑπέρτων ζητημάτων, ἀλλ' ὅτι διελέγετο περὶ
αὐτῶν μόνον πρὸς τοὺς μεμυημένους ἐν στενῷ κύκλῳ, προῆλ-
θεν ἐκ τοῦ ἀνοήτου ἐκείνου μυστηριακοῦ τρόπου, ὃν ἐπετήδευόν
τινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος διδάσκοντες τὰς θεω-
ρίας αὐτοῦ. Τὸ δ' ἐν τῇ ὀγδόῃ ἐπιστολῇ (ἐν σελ. 353c) χωρίον
περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐρημίας τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς ἀνὰ τὴν
Σικελίαν πᾶσαν ἕνεκα τῆς δυναστείας τῶν Φοινίκων ἢ Ὀπικῶν
φαίνεται ὡς *augurium ex eventu*, ἤτοι ὡς προφητεία ἐκ τῶν
συμβάντων ἐξαχθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὸν πόλεμον
τοῦ Πύρρου (τῷ 280). Ἀλλὰ τούτου δὴ ἕνεκα δὲν δικαιούμεθα
νὰ θεωρήσωμεν ἀπάσας τὰς ἐπιστολάς νόθας. Τὸ ἐναντίον δὲ μά-
λιστα φρονούντες καὶ ἐπειράθημεν ν' ἀποδείξωμεν τὸ γνήσιον τῆς
δεκάτης τρίτης ἐπιστολῆς, ἣν πλείστου λόγου ἀξίαν θεωροῦμεν
ὡς συντελοῦσαν εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ τε χαρακτῆρος τοῦ Πλά-
τωνος καὶ τῶν θεωριῶν αὐτοῦ¹⁾, καίπερ ὁμολογοῦντες, ὅτι πα-
ρενεβλήθησαν καὶ εἰς αὐτὴν ξέναι προσθήκαι, ὡς ἡ τοῦ ξυμβό-
λου τῶν σπουδαίων καὶ κατ' ἀνάγκην γραφομένων ἐπιστολῶν ἐν
σελίδι 363 b.

Φιλοσοφικαὶ θεωρίαι

309. Ὁ καθ' ὅλου χαρακτήρ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ
Πλάτωνος²⁾. Ἄν ἀντὶ τῆς καθ' ὅλου διασαφήσεως τῆς διδασκα-
λίας τοῦ Πλάτωνος διετρίψαμεν μακρὸν περὶ τὰς διαφόρους συγ-

¹⁾ W. Christ, *Plat. Stud.* 25 κ. ἐξ. Ἀντιλέγουσι δὲ πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ ὁ
Zeller, *Gesch. der griech. Phil.* II, 1, 483 τῆς 4ης ἐκδ. καὶ ὁ Susenhihl, *Alexandr.*
Litter. II, 582.

²⁾ Περὶ τοῦ συστήματος τοῦ Πλάτωνος πραγματεύονται ὁ Tennemann, *System der*
platon. Philosophie, 1792, 4 τόμ.· ὁ Heusde, *Initia philosophiae Platonicae*, Utrecht,
1827, 5 τόμ.· Ribbing, *Genetische Darlegung der platon. Ideenlehre*, 1863, 2 τόμ.
Peipers, *Ontologia Platonica* 1883, 2 τόμ.· Pfeleiderer, *Sokrates und Plato*, Tübingen
1896.

γραφάς, ὁ κύριος τούτου λόγος ἔγκειται ἐν αὐτῷ τῷ εἰδικῷ σκο-
πῷ τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας, ὅστις εἶναι διάφορος τοῦ τῆς ἱστο-
ρίας τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλὰ καὶ πρὸς κατάληψιν τῆς οὐσίας τῆς
πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἀπαιτεῖται μᾶλλον ἀκριβὴς καὶ εὐμενὴς
διατριβὴ περὶ τὰ καθ' ἕκαστον συγγράμματα αὐτοῦ ἢ συνοπτικὴ
ἀφήγησις σύμπαντος τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος. Διότι ὁ
Πλάτων ἔζη ἐν τῷ εὐτυχεῖ χρόνῳ, καθ' ὃν μικρὰ ἐγράφοντο βί-
βλια, καί, ὅσάκις, παρεχομένης αὐτῷ ἐξωτερικῆς τιнос ἀφορμῆς,
ἢ αὐτὸς καταλαμβάνομενος ὑπὸ στιγμιαίας δημιουργικῆς ὁρμῆς
εἴτε προήσπιζε τοῦ προσφιλοῦς διδασκάλου ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν
ἀδίκως προσβαλλόντων αὐτόν, εἴτε ἔστρεφε τὰ πολεμικὰ ὅπλα κατὰ
τῶν πεφουσημένων σοφιστῶν ἢ κατὰ τῶν φιλονείκων ἐριστικῶν,
εἴτε ἦγεν ὑπὸ τὴν ὄψιν ἡμῶν σκηναὶς ἐπαιρούσας καὶ τὴν ψυχὴν καὶ
τὴν διάνοιαν ἔκ τινας ἀθηναικοῦ συμποσίου, δὲν εἶχε πάντοτε πρὸ
ὀφθαλμῶν τὸ διάγραμμα μεγάλου τινὸς φιλοσοφικοῦ συστήματος
μέλλοντος ν' ἀνοικοδομηθῇ κατὰ μικρόν. Παρὰ ταῦτα δ', ὅτε ἤρ-
ξατο ὁρῶν ὡς συγγραφεύς, δὲν εἶχε διαμορφώσῃ αὐτὸς ἔτι τελείαν
τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ ἀντίληψιν περὶ τῶν τοῦ βίου καὶ τοῦ κό-
σμου. Ἐκ τούτου δ' οὐ μόνον ἐδέχετο, προϊόντος τοῦ χρόνου, νέας
ἐξωθεν παρορμήσεις παρὰ τῶν Μεγαρικῶν, ἢ τῶν Ἑλεατῶν, ἢ τῶν
Πυθαγορείων, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς πολλάκις προσέκρουε δυσχε-
ρείας κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἅςτινας οὐ-
δόλως προέβλεπε καὶ αἵτινες ἠνάγκαζον αὐτόν νὰ μεταρρυθμίζῃ ἢ
νὰ συμπληροῖ τὰς προτέρας αὐτοῦ γνώμας¹⁾). Βεβαίως δὲ τὸ λαμ-
πρὸν σημεῖον τοῦ Πλάτωνος ἔγκειται οὐχὶ ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ συ-
στήματος αὐτοῦ, ὅπερ παρέσχεν ἤδη εἰς αὐτόν τὸν Ἀριστοτέλην

¹⁾ Ὁ Πλάτ. ἐν Τίμαίῳ σελ. 48 e λέγει· «τὰ μὲν γὰρ δύο ἱκανὰ ἦν ἐπὶ τοῖς ἔμ-
προσθεν λεχθεῖσιν, ἐν μὲν ὡς παραδείγματος εἶδος ὑποτεθέν, νοητὸν καὶ αἰεὶ καὶ κατὰ
ταῦτά ὄν, μίμημα δὲ παραδείγματος, δεύτερον γένεσιν ἔχον καὶ ὁρατὸν»· τρίτον δὲ τότε
μὲν οὐ διειλόμεθα νομίσαντες τὰ δύο εἶναι ἱκανῶς, νῦν δὲ ὁ λόγος ἔοικεν εἰσαναγκάζειν
χαλεπὸν καὶ ἀμυδρὸν εἶδος ἐπιχειρεῖν λόγοις ἐμφανίσαι». Ὁ,τι δ' ὁ Πλάτων ἐν τού-
τοις λέγει περὶ τοῦ προτέρου μέρους τοῦ διαλόγου, ἰσχύει λεγόμενον καὶ περὶ τῆς προ-
τέρας περιόδου τοῦ βίου αὐτοῦ.

Πειρ. ἔκδοσις Ἰ. Γ. Christ. σελ. 798, 806, 811, 812

To φησιν οτι ο Ευολυπος τον Ε

Ὁ Πλάτων εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὠρμήθη ἐξ ἐκείνου, εἰς ὃ καὶ αὐτοὶ πάντοτε ἐπανήρχετο, ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν δύο κόσμων, τοῦ κόσμου τῶν αἰετῶν, αἰσθητῶν φαινομένων καὶ τοῦ κόσμου τῶν αἰωνίως ἀμεταβλητῶν, μόνων ἀληθῶς ὄντων εἰδῶν ἢ ἰδεῶν. Ἡ διαφορὰ δ' ἐγένετο καταφανὴς εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς μεθόδου τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Σωκράτους καὶ ἐξ ἐπιστημονικῶν καὶ θεωρητικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες κατέδειξαν, ὅτι μόνον τῶν μὴ μεταβαλλομένων τῆς οὐσίας αὐτῆς τῶν πραγμάτων, δύναμεθα νὰ λάβωμεν ἐπιστήμην, αἱ δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεις ἢ τὰ αἰσθήματα ἅτινα παρέχει ὁ μεταβλητὸς κόσμος τῶν αἰσθητῶν, εἰς δόξαν μόνον ἄγουσι καὶ οὐχὶ εἰς ἐπιστήμην. Καὶ ὅτι μὲν ἡ ἔννοια, ὁ ὅρος ὄντος τινὸς διάφορος εἶναι τῶν διαφορῶν φαινομένων ἐκάστου ὄντος, εἶχε κατανοήσῃ ἤδη ὁρθῶς ὁ Σωκράτης· ἀλλ' ὁ Πλάτων ὑπερβαλὼν τὸν διδάσκαλον ἐν τούτῳ ἀπέδωκεν εἰς τὰς ἐννοίας ἡ μορφάς, εἰς τὰ εἶδη τῶν ὄντων, ἰδίαν οὐσίαν πρὸς τῇ αἰσθητῇ καὶ ἐπέκεινα τῆς αἰσθητῆς *). Τὸ σύστημα δὲ τοῦτο τῶν δύο κόσμων εὐρίσκεται ἤδη τέλειον ἐν τῷ Φαίδρῳ, ἐν ᾧ ἤδη δοῖται καὶ ἡ σκέ-

¹⁾ Κυρίως μὲν ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά Α, 9 [σελ. 990 α 34 κ. ε.] καὶ ἐν τοῖς βιβλίοις Μ καὶ Ν ἀρπάζει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς προσβολαῖς αὐτοῦ ἐκ τῶν ὑστέρων· αἱτινες οὖν ἐγγράφονταν, θεωροῦν τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ πολλὰ τῶν προσβολῶν στοχάζονται καὶ τῆς μορφῆς τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας, οἷα πρόκειται εἰς ἡμᾶς ἐν τοῖς σωθεῖσι διατάξεσι.

2) 'Ο Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς Μετὰ τὰ φυσικά Λ, 6 [σελ. 987 α 32] λέγει: «ἐκ νέου συνηθὺς γινόμενος (ὁ Πλάτων) πρῶτον Κρατύλῳ καὶ ταῖς Ἑρακλείτεισι δόξαι, ὡς ἀπάντων τῶν αἰσθητῶν δεῖ βεβῶντων καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν οὐκ οὐσης, ταῦτα μὲν καὶ ὕστερον οὕτως ὑπέλαθεν· Σωκράτους δὲ περὶ μὲν τὰ ἡθικὰ πραγματευομένου, περὶ δὲ τῆς ὅλης φύσεως οὐδέν, ἐν μέντοι τοῖς τοῦ καθόλου ζητούντος καὶ περὶ ὁρισμῶν ἐπιστήσαντος πρῶτον τὴν διάνοιαν, ἐκείνου ἀποδεχόμενος διὰ τὸ τοιοῦτον ὑπέλαθεν ὡς περὶ ἑτέρων τοῦτο γιγνόμενον καὶ οὐ τῶν αἰσθητῶν [τίνος]· ἀδύνατον γὰρ εἶναι τὸν κοινὸν ἔρον τῶν αἰσθητῶν τίνος, ἀεὶ γε μεταβάλλοντων, οὕτως μὲν οὖν τὰ τοιαῦτα τὸν ὄντων ἰδέας προσηγγόρευσε, τὰ δ' αἰσθητὰ παρὰ ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγεσθαι πάντα».

1. 2. Tropical Melipon
Nov 2000 503

[illegible]

σις ἀμφοτέρων οὕτως, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὄντα εἶναι εἰδῶλα μόνον τῶν ιδεῶν. Ἐκ τούτου δ' εὐκόλως μεταγόμεθα εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ταῦτα κατὰ τοσοῦτον μόνον ὑπάρχουσι, καθ' ὅσον μετέχουσι τῆς ιδέας¹⁾. Τὸ ἐνδεές δὲ τῆς θεωρίας ταύτης κατεφάνη, ὅτε ὁ Πλάτων ἐπειράθη εὐρύνων νὰ υπαγάγῃ αὐτὴν εἰς ἓν σύστημα καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τῶν πρώτων ἐκείνων ἐννοιῶν σύμπαντα τὸν κόσμον. Καὶ ἤδη μὲν, εὐθύς ὡς ὑπερέβη τὴν σφαῖραν τῶν ἠθικῶν, ἐν ἣ τὸ πρῶτον ἡδυνήθη νὰ συλλάβῃ τοιαύτας καθολικὰς ἐννοίας, περιέπεσεν εἰς δυσχερείας καὶ ἡναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὴν παράδοξον ὁμολογίαν, ὅτι πρὸς τοῖς ἀνθρώποις ἐκάστοις ὑπάρχει καὶ ὁ ἰδανικὸς ἀνθρώπος, ὁ αὐτοάνθρωπος, καὶ πρὸς ταῖς τραπέζαις ἰδανικὴ τις τράπεζα, ἡ αὐτοτράπεζα. Ὡς αὐτῶς δ' εἰς πολλὰς δυσχερείας ἐνέβαλεν αὐτὸν ἡ ἐννοια τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἐνός, διότι κυρίως μὲν τὸ αὐτοάγαθον καὶ τὸ αὐτὸ ἐν εἶχον μόνην τὴν ἀξίαν μιᾶς τῶν πολλῶν ιδεῶν, ὁ Πλάτων δ' ἀνύψωσεν αὐτὰ εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ὑπάτης ἀρχῆς ἢ τοῦ Θεοῦ, οὗ πάλιν μετέχουσιν ἅπασαι αἱ ιδεαί²⁾. Ἀλλὰ τέλεον περιπίπτει ὁ φιλόσοφος κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου εἰς διπλὴν πλάνην, τὸ μὲν ὑπολαμβάνων τὸν δημιουργὸν (κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀνθρωπομόρφου θρησκείας τῶν παλαιῶν) ὡς ἄνθρωπον δημιουργοῦντα κατὰ τι πρότυπον, τὸ δ' αὖθις παριστῶν αὐτὸν χειριζόμενον τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰ γεωμετρικὰ σχήματα μᾶλλον ἢ τὰς ἀφηρημένους ιδέας, ἵνα δυνηθῇ νὰ πλάσῃ τι ἐκ τοῦ ἀπείρου χώρου, ἐκ τοῦ μεγάλου ἐκμαγείου.

Ἀναμφισβητήτως δ' εὐτυχέστερος ἀπεδείχθη ὁ Πλάτων καὶ ἡ

¹⁾ Ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνος σελίδι 100 c λέγει: «φαίνεται γάρ μοι, εἴ τί ἐστιν ἄλλο καλὸν πλὴν αὐτὸ τὸ καλόν, οὐδὲ δι' ἓν ἄλλο καλὸν εἶναι ἢ διότι μετέχει ἐκείνου τοῦ καλοῦ». Πρὸς ταῦτα ἀντιλέγει ὁ Ἀριστ. ἐν Μετὰ τὰ φυσ. Α, 9 σελ. 991 a 9 κ. ἐξῆς.

²⁾ Ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνος σελ. 97 c: «Ἀναξαγόρου λέγοντος ὡς ἅρα νοὺς ἐστίν ὁ διακοσμῶν τε καὶ πάντων αἴτιος, ταύτῃ δὲ τῇ αἰτίᾳ ἡσθην τε καὶ ἔδοξέ μοι τρόπον τινὰ εὖ ἔχειν τὸ τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἴτιον, καὶ ἡγησάμην, εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τὸν γε νοῦν κοσμοῦντα πάντα κοσμεῖν καὶ ἕκαστον τιθεῖναι ταύτῃ, ὅπῃ ἂν βέλτιστα ἔχῃ κτλ.». Καὶ ἐν Πολιτ. VI, 509 b: «οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβεῖα καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος».

περί ιδεῶν θεωρία ἐν τοῖς περὶ τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν, διότι ἐν τούτοις παρέμεινεν αὐτός μετὰ τῶν ιδεῶν ἐν τῷ κύκλῳ, ἐξ οὗ αὐ-
ται προῆλθον. Διότι ἀποδεικνύων τὴν ἀθανασία τῆς ἀνθρωπίνης
ψυχῆς καὶ ἐννοῶν ἐν τῇ ἀναλαμπύσει διαγνώσει ἀληθείας τινὸς
μόνον τὴν ἀνάμνησιν προτέρας τινὸς ζωῆς, ἣ ὑπολαμβάνων τὸ
γῆινον σῶμα ὡς σῆμα, εἰς ὃ ἐφυγαδεύθη ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἀθάνατος
ψυχῇ, ἢ ἀντιτάσσων τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ τὴν ἔδραν ἔχον λογιστικὸν
ὡς τὴν ἄρχουσαν δύναμιν πρὸς τὰ ἄλλα δύο, στενότερον πρὸς τὸ
σῶμα συνδεόμενα μέρη τῆς ψυχῆς τὸ θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμη-
τικόν, ἢ τέλος ἀνακηρύττων τοὺς σοφοὺς ὡς προωρισμένους νὰ
ἐπικρατῶσι τῶν ἀγοραίων καὶ ἀγροίκων καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ παντα-
χοῦ ἐρείδεται εἰς τὴν θεμελιώδη ἐκείνην θεωρίαν τῆς πᾶν τοῦ αἰσθη-
τὸν ὑπεραυγαζούσης μεγαλειότητος τῶν ιδεῶν. Καὶ ἴσως μὲν τινες
θ' ἀποδοκιμάσωσι καὶ τὰς γνώμας ταύτας, διότι, ὅτι τὰ πράγματα
αὐτὰ ἀναγκάζουσι τὸν πρακτικὸν νὰ συστέλλῃ τὰς ἀξιώσεις τῆς
καθαρᾶς ιδέας, ὡμολόγησεν αὐτός ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις.
Ὡσαύτως ἴσως ὁ αὐστηρῶς σοφὸς θὰ προσκρούσῃ ἐν τε τοῖς εἰς
τὴν ἠθικὴν καὶ ἐν τοῖς εἰς τὴν φυσικὴν ἀναφερομένοις μέρεσι τῶν
συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ φιλόσοφος, ἐν οἷς
ἀνὴρ ἐπαρκεῖ ἡ διαλεκτικὴ ἀπόδειξις, καταφεύγει εἰς τὸν μῦθον¹⁾.
Πάντως ὅμως ὁ ἰδανικὸς κόσμος τοῦ Πλάτωνος παραμένει ὡς
λάμπων ἀστὴρ ἐν τῇ προαιρέσει καὶ ταῖς ἐλπίσι τῆς ἀνθρωπότητος

¹⁾ Τοιοῦτοι μῦθοι εἶναι ὁ τοῦ Προμηθεὺς καὶ Ἐπιμηθεὺς ἐν Πρωταγ. 320 a κ. ἐξ., ὁ τῆς ἐπιτερωμένης ψυχῆς ἐν Φαίδρ. 246 a κ. ἐξ., ὁ τῆς διαίρεσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἐν Συμπ. 189 d κ. ἐξ., ὁ τῆς γενέσεως τοῦ Ἑρώτος ἐν Συμπ. 203 a κ. ἐξ., ὁ τῶν παθημάτων Ἡρώτος τοῦ Ἀρμενίου ἐν τῇ ὑπὸ γῆς πορείᾳ ἐν Πολιτ. X, 614 b κ. ἐξ., ὁ τῶν μεταβυλῶν τῶν περιόδων τοῦ κόσμου καὶ τοῦ χρυσοῦ γένους ἐν Πολιτικού σελ. 269 c κ. ἐξ. καὶ Νόμ. IV, 713 b κ. ἐξ., ὁ τῆς Ἀτλαντίδος ἐν Κριτ. 108 e κ. ἐξ., ὁ τῆς δημιουργίας τῶν ζώων ἐν Τιμ. 41 a κ. ἐξ. ὁμοίαν δ' ἀξίαν ἔχει καὶ ἡ καλὴ ἀλληγορία τῆς σπηλαιώδους καταγείου οἰκήσεως, ἐν ἣ κἀθηναι οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὰ ὅπισθεν ἐστραμμένοι καὶ μόνας τὰς σκιὰς βλέπουσι τῶν παρερχομένων ἐν Πολιτ. VII, 514 κ. ἐξ. ἢ ἡ ὁμοιότης τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸν ἥλιον, δι' οὗ τῆς φωτιστικῆς καὶ δημιουργικῆς δυνάμεως τὰ ὄντα καὶ καθορῶνται καὶ ζωοποιῶνται ἐν Πολιτ. VI, 509 b. κ. ἐξ. Παράδ. καὶ Hirzel, Der Dialog I, 259. κ. ἐξ.

ἴσως εἰς
ἡ διαίρεσιν

διὰ τὴν ἐπικρασίαν
αὐτοῦ ἐπὶ τῶν
ἀλλοτρίων

καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ διατελοῦσιν ὄντα τὰ λαμπρότατα δημιουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας, ἐν οἷς συνδυάζεται ἐπιτυχῶς τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν μετὰ τῆς πολυχρώμου καλλονῆς τῆς γλώσσης. Ἀριστα δ' ἐκφράζεται τοῦτο ἐν τινὶ ἐπιτυμβίῳ ἐπιγράμματι τῆς Ἀνθολογίας (ἐν VII, 62), ἐν ᾧ λέγεται, ὅτι ἀετὸς ἄγει ἐπὶ τῶν πτερῶν τὴν εἰς Ὀλυμπον ἀποπταμένην εἰκόνα τῆς ψυχῆς τοῦ Πλάτωνος.

Πλὴν δὲ τῶν φιλοσοφικῶν καθ' ὅλου ἐννοιῶν πολλοῦ λόγου καὶ ἐξετάσεως ἀξία εἶναι ὡς καὶ παρὰ παντὶ ἄλλῳ συγγραφῇ καὶ ἡ γλωσσικὴ καὶ λεκτικὴ τέχνη τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸ πλῆθος τῶν πραγματικῶν γνώσεων. Καὶ περὶ μὲν τῶν πρώτων λόγον ποιούμενοι ἐν τῇ § 302 εἵπομεν, ὅτι ὁ Πλάτων εἶναι οὐ μόνον ὁ μέγιστος καλλιτέχνης τοῦ διαλόγου, ἀλλὰ καὶ ἐξέφηνεν ἐν τοσοῦτῳ δοκίμῳ τελειότητι τὴν εὐκρίνειαν καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀττικῆς διαλέκτου, ὥστε θεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀττικιστῶν τῶν χρόνων τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ὡς κύριον πρότυπον παρὰ τῷ Δημοσθένει καὶ τῷ Σωκρατικῷ Αἰσχίνῃ. Αἱ δὲ πραγματικαὶ γνώσεις τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πλάτωνος δὲν ἦσαν καὶ πολλαί. Ἀλλ', ὅ,τι αἱ τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἔρευναι εἶχον ἐξερευνήσῃ ἐν τοῖς κλάδοις αὐτῶν, ταῦτα πάντα ἐπιμελῶς μελετήσας ἐξειδιώθη ὁ Πλάτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐφήρμωσε μεταχειρισθεὶς κατὰ τὴν οἰκοδομίαν τοῦ συστήματος αὐτοῦ μετ' ἀγχινοίας μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ καρποφόρως ¹⁾. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὀλίγον ἐσπούδαζε περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορικὴν κριτικὴν καὶ ὁ Πλάτων, ὡς καὶ πάντες σχεδὸν οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι. Παράδοξος μάλιστα φαίνεται ἡ ἀκρίσια αὐτοῦ ἐν ζητήμασι τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Διότι οὐ μόνον λίαν ἐσφαλμέναις γνώμας εἶχε περὶ τῶν καθ' ἕκαστον λογοτεχνικῶν ζητημάτων, ὡς προλαβόντες εἶδομεν περὶ τοῦ Τυρταίου καὶ Θεόγνιδος πραγματευόμενοι, ἀλλ' εὐπίστως ἀπεδέχετο ἐκ προλήψεως πρὸς τὴν ἱερὰν ποίησιν τὰ ὑποβολιμαῖα ἔργα τοῦ Ὀνομακρίτου ὡς γνήσια δημιουργήματα τοῦ Ὀρφέως. Ἐν τοῖς τοιού-

¹⁾ Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 818 σημ. 4.

τοὺς ἄρα ἀποδεικνύεται ὅτι Πλάτων βεβαίως ὑπολειπόμενος τοῦ Ἡροδότου.

310. Ἡ Ἀκαδημία. Περὶ τῆς διαδόσεως τῶν θεωριῶν καὶ τῆς διασώσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος ἐφρόντισε πρὸ πάντων ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσα Ἀκαδημία, ἥτις διαφόρως μεταβληθεῖσα διτηρήθη μέχρι τοῦ τέλους τῶν ἀρχαίων χρόνων¹⁾. Ἀμεσος δὲ διάδοχος τοῦ Πλάτωνος ἐγένετο ὁ ἀδελφιδεὺς αὐτοῦ Σπεύσιππος (347—339), ὃς συνεχῶνεν τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ διδασκάλου καὶ τὴν περὶ ἀριθμῶν θεωρίαν τῶν Πυθαγορείων, τὸ μὲν καταστήσας τὸ ἐν καὶ τὴν δυνάδα ὡς τὰς ἀρχὰς τῶν ἀριθμῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν πάντων τῶν ὄντων, τὸ δ' ἀποδείξας τὸ ἀγαθὸν ὡς σκοπὸν καὶ τέλος τοῦ παντός²⁾.

Τὴν αὐτὴν δ' ὁδὸν ἐβάδισεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ξενοκράτης ὁ Χαλκηδόνιος (339—314), ὃς διέκρινεν, ὡς λέγεται, τὰ τρία μέρη τῆς φιλοσοφίας, τὸ λογικόν, φυσικὸν καὶ ἠθικόν, καὶ ἀπέδειξε τρεῖς βαθμίδας τῆς οὐσίας, τὴν αἰσθητήν, τὴν νοητήν, καὶ τὴν δοξαστήν καὶ σύνθετον, τὴν αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ³⁾.

Τελευταῖοι δὲ τῶν ἀρχαίων Ἀκαδημαϊκῶν εἶναι ὁ Πολέμων⁴⁾, Κράτης ὁ Θυρίσιος καὶ ὁ Κράντωρ, οἵτινες πάλιν ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν πρακτικὴν μᾶλλον ἠθικὴν. Τούτων ὁ Κράντωρ ἰδίως ἐγένετο ὀνομαστότατος⁵⁾ συγγράψας τὸ ἀναγωγικὸν ἔργον

¹⁾ Διακρίνουσι τὴν παλαιάν, μέσσην καὶ νεωτέραν Ἀκαδημίαν καὶ τὴν θεολογικὴν τάσιν τῶν Νεοπλατωνικῶν. Καὶ ἐν ταῖς χρόνις δὲ τῆς ἀναγεννήσεως, ὅτε ἀνεξομογονήθησαν αἱ περὶ τὸν Πλάτωνα μελέται, ἰδρύθη εὐθὺς ἐν Φλωρεντίᾳ νέα τις Ἀκαδημία, ἣν διηύθυνεν ὁ ὀνομαστός μεταφράστης τοῦ Πλάτωνος Marsiglio Ficino.

²⁾ Διεσώθησαν ἐπιστολαὶ τοῦ Σπευσίππου, ἐν αἷς καὶ ἡ πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τῶν Σωκρατικῶν ἀρ. 30. Περὶ τοῦ γνησίου αὐτῶν ἐπικρατοῦσιν ἀμφιβολίαι. "Ide Susemihl, Alexandr. Litt. II, 586.

³⁾ Σέξτ. Ἐμπειρ. Πρὸς μαθηματ. VII, 15 [πρὸς λογ. σελ. 373] καὶ 147 [σελ. 402]. Τὰ διάφορα δ' αὐτοῦ συγγράμματα καταλέγει ὁ Διογ. ἐν IV, 2, 9.

⁴⁾ Τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀκολάστου αὐτοῦ βίου καὶ τὴν ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν τροπὴν ὑπαινίσσεται ὁ Ὀράτιος ἐν Sat. I, 3, 254 [ἴδε καὶ Διογ. Λαέρτ. IV, 3, 1].

⁵⁾ Ὁ Κικέρων ἐν τῷ ἔργῳ τῷ ἐπιγραφόμενῳ Consolatio καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ

Περὶ πένθους, ὅπερ ἐπέστειλε πρὸς τὸν Ἱπποκλέα, ἵνα παρηγορήσῃ αὐτὸν διὰ τὸν θάνατον τῶν τέκνων.

Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ὡσαύτως ἐμελετῶντο καὶ ὑπεμνηματίζοντο ἐπιμελῶς τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλ', ἐν ᾧ οἱ παλαιότεροι περιορίζοντο εἰς πραγματείας περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς συγγραφικῆς αὐτοῦ δράσεως¹⁾, ἤρξατο ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων ἡ πλουσία εἰς ὑπομνήματα περίοδος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἡσχολοῦντο περὶ τὴν ἐρμηνείαν σκοτεινῶν τινῶν χωρίων, λέξεων, οἷαι ἀπαντῶσιν ἱκαναὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Πλάτωνος καὶ ὁμῇ ἐν τῷ Τιμαίῳ. Εἶτα δ' ἐπελήφθησαν τῆς συντάξεως γλωσσῶν, ἥτοι σκοτεινῶν, οὐχὶ ἐν χρήσει πλέον λέξεων, καὶ τελευτώντες συνέγραφον ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα καὶ εἰσαγωγάς, ὧν ὁ ἀριθμὸς μέγας ηὐξήθη περὶ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν Νεοπλατωνικῶν.

Εἰδικὰ λεξικά ἐφιλοπόνησαν ὁ Ἀρποκρατίων, σύγχρονος τοῦ Καίσαρος, ὃς κατὰ Σουΐδαν ἔγραψε λέξεις Πλάτωνος ἐν δύο βιβλίοις, Δίδυμος ὁ Ἀρεῖος ἐπὶ Αὐγούστου, ἔξ οὗ τοῦ συγγράμματος Περὶ τῶν παρὰ Πλάτωνι ἀπορουμένων λέξεων ὁ Miller, *Mélanges de litter. grecque* ἐν σελ. 399—406 ἀνεκοίνωσε πενιχρά τινα ἀποσπάσματα, ὁ Βόηθος (2 ἑκατ.), οὗ τὴν Συναγωγὴν λέξεων Πλατωνικῶν μνημονεύει ὁ Φώτιος ἐν κώδ. 154 καὶ πολλὰ ἠρύσθη ἐξ αὐτῆς συντάττων τὸ λεξικὸν αὐτοῦ, Θέων ὁ Συμωναῖος ἐκ τῶν αὐτῶν χρόνων, οὗ τὴν συγγραφὴν Περὶ τῶν κατὰ τὸ μαθηματικὸν χρησίμων εἰς τὴν Πλάτωνος ἀνάγνωσιν ἐξέδωκεν ὁ Hiller ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Τεϋβνέρου καὶ τέλος ὁ Τίμαιος (3

Παραμυθητικῶς πρὸς Ἀπολλώνιον ἐπωφελήθησαν τὸ ἔργον. Παράδ. Susemihl, *Alex. Litt.* I, 120 σημ. 567.

¹⁾ Περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Σπενσίππου ἐγκωμίου τοῦ Πλάτωνος, περὶ τῶν τοῦ Ἐρμοδώρου περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τῆς διατάξεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου ἴδε ἀνωτέρω § 302 καὶ Überweg, *Grundriss der Gesch. der Phil. des. Alterthums* I, 178 κ. ε. τῆς 7ης ἐκδόσεως.

ἐκατοντ.), οὐ σώζεται σύντομόν τι γλωσσάριον Περί τῶν παρὰ Πλάτωνι λέξεων κατὰ στοιχεῖον.

Ὑπομνήματα, ὧν οὐδὲν σώζεται, συνέγραψαν ὁ Ποτάμων, πρὸ τοῦ Λυγούστου κατὰ Σουῖδαν ζήσας, εἰς τὴν Πολιτείαν, ὁ Καλβίσιος Ταῦρος (2 ἑκατοντ.) εἰς Γοργίαν (ἴδε Gellius VII, 14, 5), ὁ Σεβῆρος καὶ ὁ Ἀττικὸς (ἴδε Mullach, *Fragm. Phil. graec.* III, 175—205), ὁ Πλούταρχος, Περί τῆς ἐν Τίμαίῳ ψυχογονίας καὶ ὁ Γαληνὸς εἰς Τίμαιον. Κατὰ τὴν 4ην δὲ καὶ 5ην ἑκατονταετηρίδα ἔξωσι οἱ κύριοι ὑπομνηματισταί, ὁ Ἑρμείας, μαθητὴς τοῦ Συριανοῦ, οὗ τὸ μακρὸν ὑπόμνημα εἰς Φαῖδρον ἐξέδωκεν ὁ Ast ἐν Λειψία 1810, ὁ Πρόκλος, ὃς ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς Ἀλκιβιάδην, Κρατύλον, Παρμενίδην, Πολιτείαν (*Comment. in republ.* ed. R. Schöll, Berlin 1886, νέα ἔκδοσις κατὰ τὸν Βατικανὸν κώδικα 2197 ὑπὸ Pitra ἐν *Spicileg. Solesm. tom. V. καὶ Supplementa ad Procli Comment. in Plat. de republ. libr.* ὑπὸ Ric. Reitzenstein, Breslau, *philos. Abhandl.* τόμ. 4) καὶ Τίμαιον, ὁ Ὀλυμπιάδωρος, ὃς πλὴν τοῦ βίου τοῦ Πλάτωνος ἔγραψε καὶ ὑπομνήματα εἰς Ἀλκιβιάδην, Γοργίαν, Φαίδωνα, Φίληβον, ἅτινα σώζονται μὲν ἐν μέρει, ἀλλ' ἐν τῇ ἀκόμῃ μορφῇ σχολιασῶν σημειώσεων, ὁ Ἀλβῖνος (ἐσφαλμένως Ἀλκίνοος), οὗ ἡ Εἰσαγωγή καὶ ὁ Λόγος διδασκαλικὸς τῶν Πλάτωνος δογμάτων περιηλθὼν εἰς ἡμᾶς. Πρὸς τούτοις δὲ μανθάνομεν, ὅτι καὶ ὁ Λογγῖνος ἔγραψεν ὑπόμνημα εἰς Φαίδωνα, ὁ Πορφύριος εἰς Σοφιστήν, ὁ Συριανὸς εἰς Φαίδωνα, Πολιτείαν καὶ Νόμους καὶ ὁ Δαμάσκιος εἰς Ἀλκιβιάδην.

Τὰ δὲ σχόλια, ἅτινα συνήγαγον κατὰ μακρὸν ἐκ τῶν ἐν ταῖς ψαῖς τῶν χειρογράφων τοῦ Πλάτωνος σημειώσεων ὁ Siebenkees, Ruhnken, Gaisford καὶ ἀφθονώτερα εἶναι εἰς τὸν Γοργίαν καὶ Τίμαιον, περιέχουσιν ἐπιτομὰς τῶν φιλοσοφικῶν ὑπομνημάτων, γραμματικὰς γλώσσας ἐκ τῶν λεξικῶν καὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ Διογενιανοῦ, ἐρμηνείας ἐκ συλλογῶν παροιμιῶν καὶ γεωγραφικῶν ἀναγραφῶν. Παράβ. Mettauer, *De Plat. scholiorum fontibus*, Zürich 1880. Naber, *Prolegomena in Phot. lexicon* I, 54 καὶ ἐξ. καὶ 113 κ. ἐξ. Cohn, *Untersuchungen über die Quellen der Platoscholien* ἐν τοῖς *Jahrbüch. für Phil. Supplementb.* 13 (1882) 771—864. Κατὰ δὲ τὸν μέσον

αἰῶνα διεκόπησαν παρὰ τοῖς Ἑλλησιν αἱ πλατωνικαὶ μελέται τέλεον, ἃν ἔξαιρεθῇ ὁ Ψελλὸς (Krumbacher, *Gesch. der Byzant. Litt.* 436 καὶ 442 τῆς β'. ἐκδόσεως). Ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δ' ἡσχοιοῦντο ἐπιμελῶς περὶ τὸν Τίμαιον, ὃν ἀνεγίνωσκον ἐν τῇ ἀτελεῖ μεταφράσει καὶ ἑρμηνείᾳ τοῦ Χαλκιδίου ἐκ τῆς 5ης ἑκατονταετηρίδος (ἔξεδ. ὁ Wrobel 1876). Παρὰ τοῖς Ἀραβι δ' ἤκμαζον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα πρὸ πάντων αἱ τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα μελέται παρὰ ταῖς τῶν περὶ τὸν Ἀριστοτέλην. Ἐξ αὐτῶν δὲ προῆλθον πολλαὶ μεταφράσεις καὶ ὑπομνήματα εἰς τοὺς κυρίους διαλόγους, ὡς καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν ὑπὸ τοῦ Ἀβερρόρου.

Τὰ χειρόγραφα ἀνάγονται εἰς ἑκδοσίν τινα ἐκ τῶν χρόνων τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ἐν ᾗ οἱ διάλογοι κατετάσσοντο κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ Θρασύλου. Οἱ ἄριστοι κώδικες εἶνε· ὁ Κλαρκιανὸς (B) γραφεὶς τῷ 895 καὶ ἄλλοτε μὲν ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ, νῦν δ' ἐν τῇ Βοδλεϊανῇ βιβλιοθήκῃ εὗρισκόμενος, ὅστις περιέχει μόνον τὰς ἑξ πρώτας τετραλογίας (ἴδε Schanz, *Novae comment.* 105 κ. ἑξ.), ὁ Παρισιανὸς 1807 (A) ἐκ τῆς X ἑκατοντ., ὅστις περιέχει τὰς δύο τελευταίας τετραλογίας, ὁ Ἑνετικὸς ἐκ τῆς XII ἑκατοντ., ὁ κύριος κώδιξ τῆς δευτέρας οἰκογενείας τῶν ἑξ πρώτων τετραλογιῶν. Περιώρισε δὲ τὰς κριτικὰς σημειώσεις εἰς τοὺς τρεῖς μόνον τούτους κώδικας ὁ Schanz παραβαλὼν αὐτοὺς ἐκ νέου, ἐν ᾧ ὁ Bekker παρέβαλε δεκαπλάσιον ἀριθμὸν κωδίκων, καὶ νῦν ἔτι ἄλλοι λόγοι, ὡς ὁ Jordan, Wohlrab, Klar, θεωροῦσιν ἀναγκαίαν τὴν ἐξέτασιν πλειόνων κωδίκων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου. Περὶ παλαιοῦ τινος παύρου περιέχοντος τὸν Φαίδωνα ἴδε Usener ἐν Nachrichten der Götting. Gesellsch. 1892 σελ. 25 κ. ἑξῆς.

Ἐκδόσεις. Princeps apud Aldum 1513 ἐν Βενετίᾳ, ὑπὸ Ἑρῳδίου Στεφάνου 1578, ἑκδοσις, ἧς ἡ ἀρίθμησις τῶν σελίδων παρέμεινεν ἐν χορήσει κατὰ τὰς παρατομπάς, ὑπὸ Imm. Bekker μετὰ κριτικῶν σημειώσεων, [λατίν. μεταφρ. ὑπομνημάτων καὶ σχολίων] ἐν 11 τόμοις, ἐν Λονδίῳ 1816 - 1823, ὑπὸ Baiter - Orelli - Winckelmann, ἐν Ζυρίχῃ 1842 δύο μέρη εἰς 4^{ον}, ὑπὸ Schanz, Lipsiae editio major καὶ ed. minor, ἀτελής ἔτι μετὰ σπουδαίων κριτικῶν σημειώσεων. Μετὰ λατίν. ὑπομνήματος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Gotha ὑπὸ

Stallbaum ἐν 10 τόμ. καὶ ἐπεξεργασμένη ὑπὸ Wohlrab-Apelt-Kroschel. Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου μετὰ σχολίων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner ὑπὸ C. Fried. Hermann-Wohlrab. Dialogi select. ed. Heindorf-Buttmann, Berl. 1827. Κατ' ἐκλογὴν διάλογοι μετὰ γερμανικῶν ὑπομνημ. ὑπὸ Deuschle-Cron-Wohlrab παρὰ Teubner ὑπὸ Sauppe-Gercke (Γοργίας καὶ Πρωταγόρας) καὶ Schmelzer παρὰ Weidmann ὑπὸ Schanz (Εὐθύφρων, Κρίτων, Ἀπολογία) παρὰ Tauchnitz. Μερικαὶ ἐκδόσεις De civitate recens. et annot. Chr. Schneider, Lips. 1833 ἐν 3 τόμ., ὑπὸ Jowett-Campbell, Oxford 1894 τόμ. 3. Symposium in usum schol. ed. O. Jahn, ed. II curavit Usener 1875 μετὰ κριτικῶν σημειώσεων καὶ σχολίων ὑπὸ Hug μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων, 2 ἔκδ. Leipz. 1884 ὑπὸ Rettig, Halis 1875. Sophista und Politicus ὑπὸ Campbell, Oxford 1867. Martin, Études sur le Timée, Par. 1841 τόμ. 2. Archer-Hind, The Timaeus of Plato, London 1887. Phaedrus cum scholiis Hermiae edid. Ast, Lips. 1810. Phaedo, explan. Wyttenbach, Lips. 1825. Platos Gesetze mit Kommentar von Konst. Ritter, Leipz. 1896. [Phédon, par Couvreur, Paris 1893, ὑπὸ Christ, Leipz. 1894].

Βοηθητικὰ πλὴν τῶν ἐν § 299, 302, 303, 309 ἀναφερομένων Λατινικῇ μετάφρασις ὑπὸ Marsile Ficinus, Florent. 1483. Γερμανικῇ μετάφρασις μετὰ διαπεφημισμένων εἰσαγωγῶν ὑπὸ Schleiermacher, 3η ἔκδοσις 1861. Μετάφρασις ὑπὸ Hieron. Müller μετὰ καλῶν εἰσαγωγῶν καὶ τοῦ βίου τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ Steinhart, Leipz. 1859. [Γαλλικῇ μετάφρασις ὑπὸ Cousin, Paris 1823—1840, ὑπὸ Chauvet καὶ Saisset, Paris 1863. Ἰταλικῇ ὑπὸ R. Bonghi, ἐν Μιλάνῳ 1858. Ἀγγλικῇ ὑπὸ Jowett, ἐν Λονδίῳ 2α ἔκδ. 1875].

Λεξικά. Lexicon Platonium ὑπὸ Ast, Lips. 1838 ἐν 3 τόμ. Νέαν ἐπεξεργασίαν παρασκευάζει ἡ Hellenic Society. Teuffel Uebersicht der platon. Litteratur 1874.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδοσαν ὁ Γ. Μιστριώτης τὸν Γοργίαν, ἐν Ἀθ. τύποις Σακελλαρίου, ἔκδ. γ' 1900, τὸν Πρωταγόραν, ἐν Ἀθ. τύπ. Φιλοκαλίας, ἔκδ. β' 1887, τὴν Ἀπολογίαν, ἐν Ἀθ. τύπ. Φιλοκαλ., ἔκδ. β' 1876, τὸν Κρίτωνα, ἐν Ἀθ., τύπ. Παλιγγενεσίας 1884, τὸν Λάχητα

ἐν Ἀθ. τύπ. Παλιγγ. 1884, τὸν Μενέξενον ἐν Ἀθ. τύποις Σακελλαρίου 1899, τὸν Χαρμίδην ἐν Ἀθ. τύποις Σακελλαρίου 1899, τὸν Φαίδωνα ἐν Ἀθ. τύποις Σακελλαρίου 1898. Ὁ Γ. Κωνσταντινίδης τὸν Εὐθύφρονα, τὴν Ἀπολογία καὶ τὸν Κρίτωνα, ἐν Ἀθήναις τύποις Κωνσταντινίδου 1890. Ὁ Π. Κουπιτόρης τὸν Κρίτωνα, ἐν Ἀθήναις τύπ. Φιλοκαλίας 1879. Π. Βράβλα Ἀρμένη, Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος κατὰ Fouillée, ἐν Κερκύρα τύπ. Ἰονίας 1873. Π. Γρηγοριάδου, Περί τῶν μύθων παρὰ Πλάτωνι, ἐν Γοτtingη 1879. Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κατὰ Πλάτωνα, ἐν Ἀθήναις τύποις Κορίννης 1880. Χ. Παπαμάρκου, Περί τῶν τριτῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς παρὰ Πλάτωνι, ἐν Λειψία 1875. Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ὑπὸ Zeller, μεταφρ. Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Παπαγεωργίου καὶ Παπαλεξανδρῆ 1886. Schwegler, Ἱστορία τῆς παρ' Ἑλλήσι φιλοσοφίας μεταφρασθεῖσα καὶ ἐπανξηθεῖσα ὑπὸ Δ. Α. Χαντζερῆ, ἐν Ἀθ. τύπ. Φιλαδελφείως 1867. Θ. Κασούσου, Ἀνάλυσις τοῦ Συμπ. τοῦ Πλατ. ἐν Πανδώρας τόμ. 17, τοῦ Φαίδρου, αὐτ. τόμ. 18 καὶ 19, τοῦ Φιλήβου, τόμ. 20 καὶ 21, τοῦ Γοργίου καὶ Πρωταγόρου ἐν τῇ Κλειοῦ. Γ. Κωνσταντινίδου, Πραγματεία περὶ τοῦ χρόνου τῆς συγγρ. τοῦ Φαίδρου, ἐν Ἀθηναίου τόμ. 3 σελ. 194 καὶ ἐξῆς. Πλατωνικοὶ διάλογοι, ἐν Ἀθήναις. Ι. Κ. Κοφινιώτου, Ἀνάλυσις Θεαιτήτου καὶ Ἰππίου μεζονος ἐν Ἐφημ. Φιλομαθῶν περιόδ. β' τόμ. Γ', τοῦ Ἰππίου ἐλάσσονος καὶ τοῦ Ἴωνος ἐν τόμ. II, τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν τόμ. 4. Σπυρ. Μωραΐτου, Ἡ κατὰ Πλάτωνα τροφή καὶ παιδεία, ἐν Ἀθ. τύπ. Ἐρμ. 1874. Ἰγν. Μοσχάκη, Ὁ Πλάτων καὶ οἱ θεοὶ τῆς πόλεως, ἐν Λειψ. 1872].

δ') Ἀριστοτέλης (384-322) ¹⁾

311. Βίος. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐγεννήθη ἐν Σταγείροις ²⁾, πο-

¹⁾ Διογ. Λαερτ. V, 1-35, ὅς ἐρανίζεται ἐκ τοῦ Περί βίου γ Τιμοθέου τοῦ Ἀθηναίου, ἐκ τοῦ Ἑρμίππου καὶ Ἀρίστωνος, ἐκ τοῦ περὶ Ὀμωνύμων Δημητρίου τοῦ Μάγνητος καὶ ἐκ τῶν Χρονικῶν τοῦ Ἀπολλοδώρου. Vita Menagiana, πρὸς ἧς τὸ πρῶτον μέρος συμφωνεῖ καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Σουΐδου, καὶ Vita Marcianna, ἧς ἀμφοτέρως διωρθωτὶν ὁ Flach, Hesych. Mil. σελ. 245-255. Πρὸς τὴν τελευταίαν, ἣτις ἴσως προέρχεται ἐκ τοῦ Ὀλυμπιοδώρου οὐσιαστικῶς συμφωνεῖ καὶ ὁ βίος Ἀριστοτέλους ὁ ἐσφαλμένος εἰς τὸν Ἀρμινιαν ἀποδιδόμενος. Διονυσ. Ἀλικαρν. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀρμάχιον I, 5. — Ἐκ τῶν νεωτέρων ἐγράψεν ὁ Buhle, Vita Aristot. per annos digesta ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως Bipontina, Stahr, Aristotelia, Halle 1830-1832, 2. τόμ. Lewes, Aristotle, London. 1864, μεταφρ. γερμ. ὑπὸ Carus, Leip. 1865. Grote Aristotle (ἀτελής καταλειφθὲν ἔργον), II ed. Lond 1830. Wilamowitz, Aristoteles und Athen [1893] I, 311 κ. ἐξ. Gercke ἄρθρον ἐν τῇ Real-Encyclop. ὑπὸ Wissowa.

²⁾ Ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ὀνόματος ἢ Σταγείρος [ἐν ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Ε' αἰῶνος Σταγείρος].

λίγην τινὲ τῆς ἐπὶ Θράκῃ Χαλκιδικῆς τῷ 384. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικόμαχος ἦτο ἀρχίατρος τοῦ μακεδόνος βασιλέως Ἀμύντου τοῦ δευτέρου. Παρ' αὐτοῦ δ' ἐκκληρονόμησεν ὁ υἱὸς τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἔρευναν τῶν περὶ τὴν φύσιν¹⁾ καὶ δι' αὐτοῦ συνῆψε σχέσεις πρὸς τὸν μακεδονικὸν βασιλικὸν οἶκον. Ἐπαιδεύθη δ' ἐν Ἀθήναις, ἔνθα διέτριψεν ἐν κοινωνίᾳ πρὸς τὸν Πλάτωνα εἰκοσιν ὄλα ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (367-347). Ἦκουσεν ἄρα τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως, ὅτε συνέγραφε τὸν Τίμαιον καὶ τοὺς Νόμους καὶ ἀπέκλινε πρὸς τὴν μυστικὴν περὶ τῶν ἀριθμῶν θεωρίαν τοῦ Πυθαγόρου. Εἶναι δὲ τοῦτο πολλοῦ λόγου ἄξιον πρὸς ἐξήγησιν τῆς πολυλαχῶς ξενιζούσης ἡμῶς, τῶν σωθέντων συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος ἀφισταμένης ἀρηγήσεως τῆς πλατωνικῆς θεωρίας ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ συντελεῖ μεγάλως εἰς κατάδειξιν τούτου, ὅπου μὲν μικρὰ ἦτο ἡ ἐπαγωγὸς δυνάμεις τοῦ γηράσκοντος Πλάτωνος ἐπὶ τοῦ νέου Ἀριστοτέλους. Ἡ ἀντίθεσις δὲ τῶν δύο φύσεων, τῆς ἐνθουσιαστικῆς ἰδανικῆς τάσεως τοῦ ἐνὸς καὶ τῆς νηφαλίου πρὸς τὰ ἀληθῶς ὑπάρχοντα τοῦ ἑτέρου, ἐγένετο μὲν καταφανέστερα βραδύτερον, ἀλλὰ καὶ τότε μετ' ὅκνου ἤριζεν ὁ νεανίας πρὸς τὸν διδάσκαλον, ὡς τοῦτο ἐξεδήλωσεν ἐν τοῖς Νικομαχείοις ἠθικοῖς²⁾ εἰπὼν τοὺς πολυθρυλήτους, εἰς τινὰ ἀπόφανσιν τοῦ Πλάτωνος³⁾ στηριζομένους λόγους· «ἀμφοῖν (τῆς ἀληθείας δὴ καὶ τοῦ Πλάτωνος) ὄντων φίλων, ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν»⁴⁾.

¹⁾ Oncken, Staatslehre des Aristot. I, 3 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Ἡθικ. Νικομ. I, 4 [σελ. 1096 a 16].

³⁾ Πλάτ. Πολιτ. X, 595 e παράβ. καὶ 607 c.

⁴⁾ Οἱ μεταγενέστεροι πλάττοντες ἀνέκδοτα παρίστων χειρότερον τὴν σχέσιν, ὡς ὅτι ὁ Πλάτων παρέβαλε τὸν Ἀριστοτέλην πρὸς πωλάριον, ὅπερ ἀπελάττισε γεννηθὲν τὴν μητέρα (Διογ. V, 1, 2). Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς μεταχειριζόμενος συχνάκις ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ τὸν πληθοντικὸν λόγον ἐν ὑποδεικνύει, ὅτι ἀνῆκει εἰς τοὺς πλατωνικοὺς. Ἀλλῶς δὲ δὲν δυνάμεθα ν' ἀπαλλάξωμεν αὐτὸν τῆς μορφῆς, ὅτι πολλὰκις ἀνακριδῶς ἀπέδωκε χωρία τινὰ τοῦ Πλάτωνος. Οὕτως ἐν Πολιτικῶν IV, 2 σελ. 1289 b 5 [σελ. 186 ἐκδ. Susseimhl] διέστρεψε προφανῶς τοὺς λόγους τοῦ Πλάτωνος ἐν Πολιτικῶν σελ. 303.

Κατὰ τὴν νεανικὴν δ' ἡλικίαν, ὅτε ἐλεύθερα τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ ἐκδηλῶνται ἐν ποιητικῇ μορφῇ, ἐμνήσθη αὐτὸς πλήρης μανικοῦ θαυμασμοῦ ἐν ἐλεγείᾳ εἰς Εὐδήμον τοῦ ἀνδρός, ὃν οὐδ' αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις¹⁾. Ἀλλως δὲ καθ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ εἴκοσιν ἔτη δὲν διετελέσεν μαθητῆς μόνον καὶ ἀκροατῆς τοῦ Πλάτωνος. Διότι ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐσπούδαζον παρὰ τῷ διδασκάλῳ οἱ νεώτεροι τῶν συνόντων περὶ προβλήματα, ἅτινα αὐτοὶ ἐξέλεγον, καὶ ἐποιοῦντο ἀκροάσεις ἐν στενωτέρῳ κύκλῳ μαθητῶν παρὰ τῷ προστάτῃ τῆς σχολῆς. Οὕτω δ' ὡς φαίνεται, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἤδη ἐδίδασκεν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἰδίως τὴν ῥητορικὴν²⁾. Εἶχε δ' ὡς μαθητὴν πλὴν ἄλλων καὶ τὸν νεώτερον Θεοδέκτην, οὗ τὸ ὄνομα ἔφερε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον περὶ ῥητορικῆς³⁾. Διδάσκων δὲ τὸ μάθημα τοῦτο τῆς ῥητορικῆς προῆλθε βεβαίως ὡς ἀντίπαλος τοῦ Ἰσοκράτους. Καὶ ἂν μὲν εἶπε πρὸς τοῦτοις καὶ τὸν στίχον, «αἰσχρὸν σιωπᾶν, Ἰσοκράτῃ δ' ἔαν λέγειν»⁴⁾, τοῦτο δὲν ἐξετάζομεν, πάντως ὅμως δὲν συμφωνεῖ πρὸς ταῦτα ἡ τιμή, ἣν φαίνεται ἀπονέμων εἰς τὸν Ἰσοκράτη διὰ τούτου, ὅτι ἐν τῇ ῥητορικῇ μετὰ καταδόχου εὐνοίας ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐκλέγει τὰ παραδείγματα⁵⁾. Ἀλλως δ' οὐ μόνον ἐπραγματεύετο

1) Τὴν ἐλεγείαν ἐπάγεται ὁ Ὀλυμπιόδωρος εἰς Πλάτ. Γοργ. 166 καὶ ἀναφέρει καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μαρκιανοῦ βίου εἰς τὸν Πλάτωνα, ὃς ἀληθῶς δὲν ἀναφέρεται ὀνομαστί. Ὁ Bernays, Gesam. Abhandl. I, 141 κ. ἐξ. ἀναφέρει αὐτὴν εἰς τὸν Σουκράτην.

2) Περὶ ἐπιδείξεων τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Πλάτωνος εἰς Σικελίαν ποιεῖται λόγον ὁ Ἀριστοκλῆς παρ' Εὐσεβίῳ ἐν Προπαρασκευῇ XV, 2.

3) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. III, 9 [1410 b 2 ἢ σελ. 195 ἐκδ. Römer] λέγει «αἱ δ' ἀρχαὶ τῶν περιόδων σχεδὸν ἐν τοῖς Θεοδεκτείοις ἐξηριθμῶνται.» Ἰσως ὁ Θεοδέκτης ἐδημοσίευσεν τὰς ἐπιδείξεις τοῦ Ἀριστοτέλους.

4) Διογ. Λαερτ. V, 1, 3, ἔνθα ἀντὶ τοῦ παραδιδωμένου Ξενοκράτῃ ἐγγραφῇ Ἰσοκράτῃ κατὰ τὸν Κικέρωνα De Oratore III, 35, 141 καὶ Quint. III, 1, 14.

5) Πρὸς τὸν Ἰσοκρ. περὶ Ἀντιδόσεως 83 ἀπευθύνεται τὸ ἐν Ἠθικοῖς Νικομαχεῖος X, 10 σελ. 1181 a 15 [σελ. 244 ἐκδ. Susemihl] χωρίον, ὡς ὁ Spengel εἶχασεν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου φαίνεται τὸ ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ τοῦ Ἰσοκράτους χωρίον 17 κατὰ τοῦ Ἀριστοτέλους στρεφόμενον. Ἰδε Reinhardt, De Isocratis aemulis σελ. 40 κ. ἐξ. Ὁ Bergk καὶ ὁ Susemihl φρονοῦσιν, ὅτι αἱ ἐπιδείξεις τοῦ Ἀριστοτέλους ἐγένοντο κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ διατριβὴν ἐν Ἀθόλῃ κατὰ τὰ ἔτη 344-342. [Ἰδε καὶ M. Δήμιτσα, περὶ

περὶ τῆς θεωρίας τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπεδείχθη πιθανώτατος ῥήτωρ, ὡς μαρτυρεῖ ἐν ἐπιστολῇ τινὶ ὁ Ἀντίπατρος παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῇ συγκρίσει τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Κοριόλανου (3).

312. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Πλάτωνος (347) διέζησεν ὁ Ἀριστοτέλης χρόνον τινὰ παρὰ τῷ φίλῳ Ἑρμείᾳ, τῷ τυράννῳ τοῦ ἐν Μυσίᾳ Ἀταρνέως καὶ τῆς Ἄσσου, ὃν εἶχε γνωρίσῃ ἤδη παρὰ τῷ Πλάτῳ¹⁾ καὶ εἰς ὃν παρέμεινε πιστὸς ἐξ εἰλικρινοῦς ἀγάπης μέχρι τοῦ βιαίου αὐτοῦ θανάτου. Τὴν μνήμην δ' αὐτοῦ τιμῶν ἔστησεν ἐν Δελφοῖς τὴν ἀνδριάντα αὐτοῦ²⁾ καὶ ἔγραψε καὶ ἐπιγράμμα ἐπ' αὐτοῦ, ὅπερ σώζεται ἐν μέρει. Ὡστόσος δ' ἔλαβεν ὡς γυναῖκα τὴν θυγατέρα ἢ ἀδελφιδὴν αὐτοῦ Πυθιάδα. Τῷ δὲ 342 μετὰ μικρὴν ἴσως ἐν τῷ μεταξὺ (344-342) διατριβὴν ἐν Ἀθῆναις³⁾ μετέβη εἰς Πέλλαν προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου⁴⁾, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν ἀγωγὴν καὶ παιδείαν τοῦ υἱοῦ Ἀλεξάνδρου. Τοῦτον ἐπαίδευσεν ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη, καθ' ἃ βεβαίως ἐνέπνευσεν εἰς τὸν βασιλικὸν τρόφιμον τὴν ὑψίφρονα, διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ὁμήρου ἐκτραφεῖσαν γνώμην, ἣν ἔργῳ ἐξεδήλωσεν οὗτος βραδύτερον. Τὴν δ' ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ τροφίμου δύναμιν αὐτοῦ ἤσκησε καὶ εἰς ὄφελος τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος, κατορθώσας νὰ πείσῃ αὐτὸν ν' ἀνεγείρῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταστραφεῖσαν πόλιν, τὰ Στάγειρα. Ὅτε δ' ὁ Ἀλέξανδρος παρέλαβε τὴν ἀρχὴν τῷ 333, μετόχησεν αὐτὸς ἐν Ἀθῆναις, ἐνθα διδάσκων ἐν τοῖς συσκίσις περιπάτοις τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀγγέλματος Ἀπόλλωνος τοῦ Λυκείου ὀνομασθέντος Λυκείου γυμνασίου ἱδρύσεν ἰδίαν σχολὴν τὴν τῶν περιπατητικῶν. Ἐδίδασκε δὲ κατὰ τὸν Γέλλιον

τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ἰσοκράτους ἐν Ἀθηναίου τόμ. Γ'. σελ. 393 κ. ἐξῆς].

¹⁾ Εἰς τὸν Ἑρμείαν ἐπιστέλλεται ἡ ἕκτη ἐπιστολὴ τοῦ Πλάτωνος.

²⁾ Τὸ ἐπιγράμμα παρὰ Διογ. Λαερτ. V, 1, 5.

³⁾ Τὴν δευτέραν ταύτην διατριβὴν ἐν Ἀθῆναις, ἣτις δὲν μαρτυρεῖται ἄλλως, ἀποδέχεται ὁ Bergk ἐν Rhein. Mus. 37, 359 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Ἡ νύχθ προσκλητῆριος ἐπιστολὴ παρὰ Gellius, Noct. Att. IX, 3 καὶ Πλουτ. ἐν βίῳ Ἀλεξ. 7.

(ἐν XX, 5) δις τῆς ἡμέρας, ἐκάστης μὲν πρώιας τὰ ἀκροαμα-
τικά μαθήματα, ἡ τοὺς ἐσωτερικοὺς λόγους, χάριν τοῦ στε-
νοτέρου κύκλου τῶν προωδευμένων μαθητῶν, ἐκάστης δ' ἐσπέ-
ρας ἐν παγκοίνῳ μορφῇ χάριν εὐρυτέρου τινὸς κύκλου φιλομα-
θῶν τὰ ἐξωτερικά ¹⁾, ἐν οἷς, ὡς φαίνεται, περιέλαβε καὶ τὴν ῥη-
τορικὴν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, πρὸς ὃν ὡς κα-
κῶς προσενηχθέντα πρὸς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Καλλιस्थένῃ κατὰ τὴν
εἰς Ἀσίαν στρατείαν ²⁾ εἶχεν ἀπαλλοτριωθῇ ἐπὶ τινὰ χρόνον, περι-
πλακεῖς εἰς οἰκὴν ἀσεβείας ὑπὸ τῆς ἀντιμακεδονικῆς φατρίας ³⁾
κατέφυγεν εἰς Χαλκίδα φεύγων τὸν κίνδυνον, ἵνα μὴ λάθωσιν,
ὡς ἔλεγεν, οἱ Ἀθηναῖοι καιρὸν καὶ δεύτερον νὰ ἐξαμαρτήσωσιν εἰς
τὴν φιλοσοφίαν. Ἐκεῖ δ' ἐν Χαλκίδι ἀπέθανεν εὐθὺς μετὰ μικρὸν
κατὰ τὸ θέρος τελευτῶν τοῦ 322 παθὼν ἐκ στομαχικοῦ νοσήμα-
τος ⁴⁾. Τὴν δὲ διαθήκην αὐτοῦ, ἥς ἐπίτροπον ὥριζε τὸν Ἀντίπα-
τρον, εὐρίσκομεν παρὰ Διογέней (ἐν V, 1, 11). Κατέλιπε δὲ θυ-
γατέρα, ἣν ἐξέδωκεν εἰς τὸν Νικάνορα, τὸν υἱὸν τοῦ ἄλλοτε κη-
δεμόνος αὐτοῦ Προξένου, καὶ υἱὸν Νικόμαχον, ὃν ἐγέννησεν ἐκ τῆς
παλλακῆς Ἐρπυλλίδος. Τὸν ὅξυν δὲ τῆς μορφῆς τύπον τοῦ φιλο-
σόφου ἐνόμιζον ἄλλοτε ποτε ὅτι ἀνεκάλυψαν ἐν τῷ ἰσομεγέθει ἀν-
δριάντι τῶν ἐν Ῥώμῃ ἀνακτόρων τοῦ Σπάδα λεγομένων (ἴδε πίν.
18), ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται εἰς ἐσφαλμένην ὑπόθεσιν ⁵⁾.

¹⁾ Αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ὑποδεικνύει τὴν διαφορὰν ταύτην ἐν Πολιτικῶν σελ. 1278b
32 [σελ. 86 ἐκδ. Susem.] λέγων· « καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις διορίζμεθα περὶ
αὐτῶν πολλάκις ».

²⁾ Μεταγενέστεροί τινες, ὡς ὁ Πλούτ., ἐν 6. Ἀλεξ. 77, ὁ Ἀρρίανος ἐν VII, 27 καὶ
ὁ Πλίνιος ἐν Nat. hist. XXX, 16 ἠτιῶντο τὸν Ἀριστοτέλην, ὅτι ἐφαρμάκευσε τὸν Ἀλέ-
ξανδρον, ἐξ οὗ καὶ ὁ φρενοβλαβὴς τύραννος Καρακάλλας κατέκαυσε τὰ ἔργα αὐτοῦ, κα-
θ' ἃ παραδίδει Δίων ὁ Κάσιος ἐν 77, 7. Ὅτι μεγάλας χρηματικὰς βοήθειας ἔλαβεν ὁ Ἀρι-
στοτέλης παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὰς φυσικὰς αὐτοῦ μελέτας, παραδίδουσιν ὁ Plin.
Nat. Hist. VIII, 16, ὁ Διόγ. ἐν IX, 398 κ καὶ ὁ Δίλιανός ἐν Ποικ. Ἱστορ. IV, 19.

³⁾ Ὡς ἀφορμὴ ἐχρησίμευσεν ὁ Παῖν εἰς Ἑρμείαν. Ἴδε Ἀθην. [XV, 696 καὶ 677].

⁴⁾ Censorinus, De die natali, 14, 16. Ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν ἐφαρμάκευσε, μυθολο-
γοῦσι ὁ Διογ. ἐν V, 1, 6 καὶ ὁ Μεναγιανός βίος.

⁵⁾ Τὰ ὑπολειπόμενα γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ἄρουν μᾶλλον εἰς τὸ ὄνομα API-

313. Συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους. Πρὸς τὴν καταπληκτικὴν πολυμάθειαν καὶ ἀκαταπόνητον φιλεργίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ἀνάλογος εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ περιοχὴ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Τούτων περιῆλθον μὲν εἰς ἡμᾶς πολλὰ καὶ δὴ τῶν συστηματικῶν ἔργων πάντα σχεδόν, ἀλλὰ τὰ δημοφελῆ ἢ πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ προπαρασκευαστικὰ συγγράμματα πάντα σχεδὸν ἀπώλονται. Περὶ τῶν ἀπάντων δὲ τοῦ συγγραφέως διδάσκουσιν ἡμᾶς κυρίως μὲν αἱ ἀναγραφαὶ ¹⁾, ἀλλ' αὐταὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὰς τύχας τῶν ἔργων. Οὕτω κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Διογένης συνέγραψεν ὁ Ἀριστοτέλης 146 συγγράμματα ἐν στίχοις 445, 270 ²⁾ καὶ βιβλίοις σχεδὸν 400 ³⁾. Ἀλλ' ἡ ἀναγραφὴ αὕτη, ἥς αἱ ἐπιγραφαὶ σπουδαίως διαφέρουσι τῶν τῶν χειρογράφων ⁴⁾, περιλαμβάνει πιθανῶς τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὰς δηλώσεις τοῦ λογοτεχνικῆς συγγραφέαντος Ἑρμίππου ⁵⁾.

Στίππος, Matz - Duhn, Antike Bildwerke in Rom. I ἀρ. 1174, Studnitzka, Röm. Mitt. V. (1890) 12. Πρὸς τοὺς τοὺς δ' ἡ κεφαλὴ δὲν ἀνήκει εἰς τὸν ἀνδριάντα. Περὶ τῆς μορφῆς αὐτοῦ λέγει ταῦτα ὁ Μεναιανὸς βίος: «σικκρός φαλακρός τραυλὸς ὁ Σταγειρίτης, λάρνος προάστου παλλακίς συνημμένος». Παράβ. Stahl I, 160 κ. ἐξῆς.

¹⁾ Περιλαμβάνονται ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολ. ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοτέλους V σελ. 1463 καὶ ἐξῆς.

²⁾ Ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Διογένης ἢ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ Ἑρμίππου ἐκ στιχομετρικῆς παραδόσεως, οἷα ἦσαν συνήθεις ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων χρησιμεύουσαι εἰς ὁρισμὸν τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀντιγράφων.

³⁾ Ἐν τῷ Μεναιανῷ βίῳ, ὅστις ἄλλως συμφωνεῖ πρὸς τὸν Διογένη, ὑπάρχει καὶ ἐπίμετρον τι, ὅπερ προέρχεται ἐξ ἄλλης τινὸς ἀναγραφῆς καὶ ἀδεξίως συνεχωνεύθη πρὸς τὴν πρώτην, ὥστε νῦν πολλὰ ἔργα ἀναγράφονται οἷς καὶ ἐν μέρει μετὰ διαφόρου διαφύσεως εἰς βιβλία. Αἱ δὲ λοιπαὶ διαφοραὶ προέρχονται ἐν μέρει ἐξ ἀμελείας τῶν ἀντιγράφων. Οὕτως ἐκ τοιαύτης τινὸς ἀμελείας παρελείφθησαν τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῇ παρὰ Διογένη.

⁴⁾ Ἡ ἀναγραφὴ ἀναγράφει Πολιτικὴν ἀκρόασιν, ἡμεῖς δὲ γνωρίζομεν τὰ Πολιτικὰ, ἡ ἀναγραφὴ Φυσικὰ, ἡμεῖς φυσικὴν ἀκρόασιν. Τοῦ περὶ ψυχῆς συγγράμματος ἐν μόνον βιβλίον γνωρίζει ἡ ἀναγραφὴ καὶ τῆς Ρητορικῆς τέχνης μόνον δύο. Ἐπειτα τὸ τέταρτον βιβλίον τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ ἀναφέρει ἡ ἀναγραφὴ ὑπὸ τῇ ἐπιγραφῇ Περὶ τῶν ποσῶς λεγομένων.

⁵⁾ Ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Ἑρμίππος εἶχε γράψῃ βιβλίον τι περὶ Ἀριστοτέλους καὶ ὅτι ἐν τινι σχολίῳ ἐν τέλει τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοφράστου ἀναφέρεται παρὰ τῷ Ἀνδρονίκῳ ὡς συγγραφεὺς ἀναγράφων τῶν ἔργων τοῦ Θεοφράστου.

Πρὸς ταύτην δὲ τὴν ἀναγραφὴν ἀντιτίθεται ἑτέρα τις, ἥτις περιλαμβάνει πλείονα συγγράμματα, ἤτοι χίλια ἀντὶ τετρακοσίων, καὶ ἀνάγεται, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν περιπατητικὸν Ἀνδρόνικον, ὃς εὐρὼν νέα χειρόγραφα ἐφιλοπόνησεν ¹⁾ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Κικέρωνος πληρεστέραν τινὰ ἐκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους. Ταύτης δὲ τῆς δευτέρας ἀναγραφῆς μανθάνομεν ἐξ ἐλληνικῶν μὲν πηγῶν ²⁾ μόνον τὸν ὀλικὸν ἀριθμὸν τῶν συγγραμμάτων, τὰς δ' ἐπιγραφὰς τῶν διαφόρων βιβλίων περιέχει ἀραβικὴ τις μετάφρασις τοῦ συγγράμματος Πτολεμαίου τινὸς περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν συγγραψῶν αὐτοῦ ³⁾. Τὰ δὲ τοῦ νέου ἐρμαίου ἔχουσιν ὡς ἐξῆς ⁴⁾. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφράστου ἡ βιβλιοθήκη αὐτοῦ, ἥτις βεβαίως περιεῖχε καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, περιῆλθεν εἰς τινὰ Νηλέα ἐκ Σκῆψεως. Οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ, ἰδιῶται ἄνθρωποι, φοβηέντες τὴν βιβλιομανίαν τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων [ζητούντων βιβλία εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης] ἔκρυψαν τὰ χειρόγραφα κατὰ γῆς ἐν τινι διώρυγι, ἔνθα ἔμειναν ἐγκαταλελειμμένα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν σπητῶν καὶ τῆς νοτίας. Περὶ τὰ 100 δὲ π. Χ. οἱ ἀπόγονοι τούτων ἐπώλησαν αὐτὰ εἰς πλούσιόν τινα φιλόδοβλον, Ἀπελλικῶντα τὸν Τήϊον, ὃς καὶ ἐκόμισεν αὐτὰ εἰς Ἀθήνας. Ὅτε δ' ὁ Σύλλας ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας, περιῆλθον τὰ συγγράμματα ταῦτα εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ νι-

¹⁾ Ἐν τῇ ἀραβικῇ ἀναγραφῇ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου ὑπὸ τῷ ἀρ. 90 καὶ τις *liber quintus de indice librorum Aristotelis*. Ὁ Πορφύριος ἐν Βίῳ Πλωτίνου 24 λέγει· «Ἀνδρόνικος ὁ Περιπατητικὸς τὰ Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου εἰς πραγματείας διείλεν». Κακῶς ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀνδρόνικον τὸ «Ἀνδρονίκου περὶ τῆς εἰσεως ποιητῶν», περὶ οὗ ἴδε Cohn ἐν *Philos. Abhandl. zu Ehren von Hertz* 130 κ. ἐξῆς.

²⁾ Βίος Μαρκ. 9. Δαβὶδ εἰς Ἀριστοτ. Κατηγορίας 24 α, 18.

³⁾ Ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀκαδημίας ἐν σελ. 1469 εὑρίσκεται ἡ ὑπὸ τοῦ Steinschneider νέα μεταγλώττισις. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἐκεῖνος κατὰ τὴν ἀραβικὴν παράδοσιν ἦτο φιλόσοφος τις ἐν Ῥώμῃ διατρίβων, ἴσως αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Πτολεμαῖος Χέννος. Ἀκριδέστερα περὶ τούτου ἴδε παρὰ Littig, Andronikos von Rhodos, πρόγραμμα Μονάχου 1890.

⁴⁾ Στράβ. XIII, 608 f κ. ἐξ. Πλούτ. ἐν βίῳ Σύλλα 26. Συγκεκριμένως δ' ἔχουσι τὰ τοῦ Ἀθηναίου, ὃς ἐν μὲν I, 3 παραδίδει, ὅτι ὁ Πτολεμαῖος Φιλάδελφος ἠγόρασε τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτ. παρὰ τοῦ Νηλέως, ἐν δὲ V, 214, ὅτι ὁ [Ἀπελλικῶν, οὐχὶ δ', ὡς ὁ συγγραφεὺς λέγει, ὁ Σύλλας] συνηγόρασεν αὐτά.

κητοῦ, ὅς καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὰ εἰς Ῥώμην (86 π. X.). Ἐνταῦθα δ' ὁ γραμματικὸς Τυραννίων θεραπεύσας τὸν ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης διεχειρίζεν αὐτὰ καὶ προέτρεψε καὶ τὸν περιπατητικὸν Ἀνδρόνικον νὰ φιλοπονήσῃ κατὰλογον αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τοῦ εὐρήματος τούτου ἔλαβον αἱ μελέται τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, οὗ τὰ συγγράμματα νῦν πλήρη καὶ ἐν καλῇ τάξει ἐξεδόθησαν¹⁾, νέαν ἐπίδοσιν²⁾. Εἰς ταύτην δὲ τὴν νέαν ἔκδοσιν ἀνάγεται κυρίως τὸ κείμενον τῶν χειρογράφων, ἅτινα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς³⁾.

Διαιροῦνται δὲ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, παραλειπομένων τῶν ὀλίγων ποιητικῶν δοκιμῶν καὶ τῶν ἐπιστολῶν, εἰς τρεῖς κατηγορίας, εἰς διαλόγους, εἰς προπαρασκευαστικὰ σύλλεκτα καὶ εἰς συστηματικὰ ἔργα. Περὶ πάντων δὲ τούτων κατὰ μέρος θὰ διαλάβωμεν παρατηροῦντες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι τῶν δύο πρώτων κατηγοριῶν πενιχρά τινα λείψανα μόνον περιῆλθον εἰς ἡμᾶς.

314. Τὰ δημωφελῆ συγγράμματα καὶ οἱ διάλογοι⁴⁾. Τὰ εἰς ἡμᾶς περιελθόντα συγγράμματα ἀνήκουσι πάντα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν συστηματικῶν ἔργων τῆς ὠρίμου ἡλικίας. Ἀλλὰ τούτων προηγήθησαν δημωφελῆ [ὡς ὁ Ἱμέριος αὐτὰ καλεῖ] ἔργα,

¹⁾ Οὕτως ὁ νέος κατάλογος γνωρίζει, ὡς καὶ τὰ σωζόμενα χειρόγραφα, 3 καὶ οὐχὶ 2 βιβλία τῆς Ῥητορικῆς, 3 καὶ οὐχὶ 1 βιβλίον τῆς περὶ ψυχῆς, 13 καὶ οὐχὶ 10 τῶν Μετὰ τὰ φυσικά, 2 καὶ οὐχὶ 1 τῆς περὶ Ποιητικῆς πραγματείας. Ἡ εἰς βιβλία διάκρισις τῶν συγγραμμάτων δὲν φαίνεται προερχομένη ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ, διότι βεβαίως ὁ φιλόσοφος δὲν θὰ ἤρχετο, ἂν ὡν χωρίων σήμερον ἄρχονται τὰ χειρόγραφα καὶ αἱ ἐκδόσεις ἐν τῇ περὶ ψυχῆς I, III καὶ ἐν Πολιτ. I, VIII. Ἡ ἔκδοσις τῶν ἀριστοτελικῶν ἔργων κατὰ τὰ νέα χειρόγραφα ἐγένετο πιθανῶς διὰ τοῦ Τυραννίου περὶ τὸ 46 π. X. Ἰδὲ Usener, Ein altes Lehrgebäude der Philologie ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1892 σελ. 582 κ. ἐξῆς.

²⁾ Ἐκ τούτου λέγεται περὶ τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν καταλόγων παρὰ τῷ Φιλοπόμῳ εἰς τὰς κατηγορίας 39a 20· ἐν ταῖς παλαιαῖς βιβλιοθήκαις.

³⁾ Τὸ κείμενον τῶν χειρογράφων, ὡς ἔχει νῦν, ἐπεξεργάσθησαν κατὰ τὸ τέλος τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ περιέχει τινα βραδύτερον μόνον προστεθέντα. Εἰς ταῦτα δ' ἀνήκουσι τὰ περὶ κόσμου, περὶ χρωμάτων καὶ περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων.

⁴⁾ Aristotelis fragmenta edid. Val. Rose ἐν τῷ 5ῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀκαδημίας, ἐν Βερολ. 1870. Val. Rose, Aristoteles pseudepigraphus (διότι δῆθεν τὰ συγγράμματα εἶναι νόθα), Lipsiae 1863 καὶ ἐν τῇ Βιβλ. Teubner 1886. Heitz, Die verlorenen Schriften des Arist. Leipz. 1865.

ἄτινα ἐν ἐκλεκτῇ μορφῇ γεγραμμένα ἦσαν ὠρισμένα πρὸς εὐρύτερον κύκλον πεπαιδευμένων, καὶ πρὸς τούτοις καὶ σύλλεκτα, ἄτινα παρεῖχον τὴν ὕλην πρὸς τὴν θεωρίαν καὶ τὸ σύστημα. Τὰ δημωφελῆ δ' ἢ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἔργα ἦσαν συγγενῆ πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς λόγους. Αὐτὸς δ' ὁ Ἀριστοτέλης παραπέμπει ἐνίοτε εἰς αὐτὰ ¹⁾ καὶ μεταχειρίζεται ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς πραγματείᾳ (σ. 1454 b, 18) τὴν φράσιν « ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις λόγοις ». Ἐπειδὴ δ' ἐν τούτοις μεταχειρίζεται ὁ Ἀριστοτέλης εὐληπτὸν τινα ἀποδεικτικὸν τύπον, ἐγένετο λόγος καὶ περὶ ἐξωτερικῆς τινος σκέψεως ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ, καὶ ἐντεῦθεν ἀνεπτύχθη ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρόνικου ²⁾ κυρίως διαδοθεῖσα διάκρισις ἐξωτερικῆς τινος, εἰς πάντας καταληπτῆς διδασκαλίας καὶ τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς, πρὸς ὠρισμένον κύκλον μεμυημένων ὠρισμένης θεωρίας. Τὰ δημωφελῆ δ' ἐκεῖνα συγγράμματα ἦσαν μὲν γεγραμμένα ἐν διαλογικῇ μορφῇ, ὅπερ δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομα λόγοι ἐξωτερικοί, διότι λόγους λέγοντες διαλόγους ἰδίως ἐνόουν, ἀλλ' ἐστεροῦντο τῶν μιμητικῶν καὶ δραματικῶν στοιχείων καὶ ἀντὶ τῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων ἀπετελοῦντο ἐκ συνεχῶν ῥήσεων, ἐν αἷς ἐξητάζετο τὸ ὑποκείμενον τοῦ λόγου ἐκ τῆς ἀντιθέτου στάσεως, ὡς ἔπραττε τοῦτο βραδύτερον ὁ Κικέρων ³⁾. Εἰς τούτους ἀνήκον ὁ Εὐδήμος περὶ

¹⁾ Τὰ χωρία ἐπάγεται ὁ Bonitz, Index Arist. σελ. 104 κ. ε. Λόγου ἄξια ἰδίως εἶναι τὰ ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. σελ. 1076 a 28 « τεθρύληται γὰρ τὰ πολλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν λόγων », ἐν τοῖς Πολιτ. σελ. 1323 a 22 | σελ. 118 ἐκδ. Sus. | « νομίσαντες οὖν ἱκανῶς πολλὰ λέγεσθαι καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις περὶ τῆς ἀρίστης ζωῆς ». Παράβ. Stahr II, 237 κ. ἐξ. Bernays, Die Dialoge des Aristoteles im Verhältniss zu seinen übrigen Werken, Berlin 1863. Diels, Ueber die exoterischen Schriften des Arist. ἐν Sitzungsber. der Berl. Akad. 1883 σελ. 477 κ. ἐξ. Παράβ. καὶ Susemihl ἐν τοῖς Jahrbüch. für Phil. 128, 265 κ. ἐξῆς.

²⁾ Gellius Noet. Att. XX, 5, 10. Ὁ Ἀνδρόνικος ἔσχε ῥοπήν πρὸς τὰ τοῦ Cicero de fin. V, 5, 12, nd Attie. IV, 16, 2, Στράβων XIII, 609, Γαληνός, Περὶ οὐσίας τῶν φυσικῶν ὀντάμεων IV, 758, Ἀλεξ. Ἀφροδισιεύς εἰς Ἀριστοτ. Τοπικά 261 a, 25, Σιμπλίκιος 386 b, 25. Ἡ διάκρισις δ' αὕτη ὑποδηλοῦται ἤδη ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Πλάτωνος.

³⁾ H. Schlottmann, Ars dialogorum componendorum, Rostochii 1889 σελ. 49 - 25. Hirzel, Der Dialog I 272-300.

τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς¹⁾, τὰ τρία βιβλία περὶ φιλοσοφίας, ἐν οἷς ἀνεπτύσσοντο μὲν τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς πρώτης φιλοσοφίας, ἐν ταύτῳ δὲ παρείχεται καὶ σύντομὸς τις τῆς φιλοσόφου ἱστορίας²⁾, βιβλίον τι περὶ τῶν ἀγαθῶν, ὅπερ συνήπτετο πρὸς τὸν προηγούμενον διάλογον καὶ ἐπραγματεύετο εἰδικῶς περὶ τῆς πυθαγορίζουσας θεωρίας τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, τρία βιβλία περὶ ποιητῶν, ἔπειτα ὁ Γρύλλος³⁾ ἢ περὶ ῥητορικῆς, Μελέξενος⁴⁾, Νήρινθος⁵⁾, περὶ δικαιοσύνης⁶⁾, περὶ εὐγενείας⁷⁾ περὶ παιδείας, περὶ φιλίας, συμπόσιον καὶ ἄλλα. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ τάξιν τῶν πρὸς τοὺς πολλοὺς φιλοσοφικῶν βιβλίων ἀνῆκον καὶ αἱ δύο ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀλέξανδρον περὶ βασιλείας⁸⁾ καὶ περὶ ἀποικιῶν, ὡς καὶ ὁ πρὸς Θεμισῶνα, τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου, ἐπιστελλόμενος Προτρεπτικός, ἐν ᾧ προετρέπεν αὐτὸν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὃν ἐμιμήθη ὁ Κικέρων γράφων τὸν Ὀρτήσιον.

1) Ἀφιερῶνται εἰς τὴν μνήμην τοῦ φίλου, ὃς ἀπέθανε τῷ 353/2 ἐν τῇ στρατείᾳ τοῦ Δίονος. Συμβολὴς εἰς ἐρμηνείαν παρέχει ὁ Bernays ἐν ταῖς *Gesam. Abhandl.* I, 130-140.

2) Περὶ τῆς διαλογικῆς αὐτῶν μορφῆς πραγματεύεται ὁ Bernays ἐν ταῖς *Gesam. Abhandl.* I, 148 κ. ἐ. Νέας συμβολῆς παρέχει ὁ Bywater ἐν *Journ. of Philol.* VII, 64 κ. ἐξ. Χωρὶον τι ἐξ αὐτοῦ, ὅπερ καταδεικνύει τὸν Ἀριστοτέλη ὡς ἄνδρα θανάμενον καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ φανταστικοῦ νὰ διηγῇται, παραδίδει ἡμῖν ὁ Κικέρων, *de nat.* II 37, 95. Ὁ δ' A. Dyroff ἐν *Blätter für bayer. Gymn.* XXXII (1896) 18 κ. ἐξ. περιᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ γινώσκοντα, ἀτὰρ ὁ Χαλκιδεύς ἐν κεφ. 128 καὶ 254 ἐπάγεται ἐκ τοῦ δῆθεν Φιλοσόφου τοῦ Πλάτωνος, ἀληθῶς προέρχονται ἐκ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Ἀριστοτέλους.

3) Γρύλλος ἦτο ὁ δοξασθεὶς υἱὸς τοῦ Ξενοφώντος. Οἱ λόγοι δ', οἵτινες ἐγράφθησαν εἰς ἐξόμνησιν τοῦ ἡρωικοῦ αὐτοῦ θανάτου, ἐγένοντο, ὡς φαίνεται, ἀφορμὴ τοῦ διαλόγου τούτου.

4) Τὸ ὄνομα τοῦ διαλόγου τούτου ὡς καὶ τὰ ὅμοια Σαφιστικῆς, Πολιτικῆς, ὑπομνησκουσι τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος.

5) Ὁ Νήρινθος ἦτο γεωγράφος τις ἐκ Κορίνθου, ὅστις κατέλιπε τὸν ἀγρόν, ἵνα ἀκούσῃ τῶν μαθημάτων τοῦ Πλάτωνος.

6) Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Susemihl ἐν *Jahresber. über die Fortsch. der kl. Alt.* X, 1, 3 εἰς ταύτην τὴν πραγματείαν ἀναφέρεται ὁ Πλάτων ἐν τοῖς *Νόμ.* IX, 860 d.

7) Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ἔργου τούτου ἀμφιβάλλει μὲν ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Ἀριστείδου 27, ὑπερμαχεῖ ὅμως αὐτῆς ὁ Immisch ἐν *Comment. Ribbeck.* 78.

8) Ἐξ αὐτῆς θεωρεῖ προέλθοσαν ἀρχαίαν τινα πραγματείαν περὶ βασιλείας ὁ Nissen ἐν *Rhein. Mus.* 47, 150. Ἀλλ' ἴδε Zeller ἐν *Archiv für Gesch. der Philos.* VI.

315. Σύλλεκτα συγγράμματα. Τὰς περὶ Φιλοσοφίας, ποιητικῆς καὶ πολιτικῆς θεωρίας αὐτοῦ ὁ Ἀριστοτέλης ὠκοδόμησεν ἐπὶ εὐρείων προπαρασκευαστικῶν ἐρευνῶν περὶ τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀληθῶν σχέσεων τῶν ὄντων. Ἐκ τούτου προηγήθησαν ἄρα τῶν συστηματικῶν αὐτοῦ πραγματειῶν ἱστορικαὶ καὶ φιλολογικαὶ μελέται. Καὶ ἐν αὐτοῖς μὲν ἤδη τοῖς διαλόγοις ἡγάπα νὰ διασαφῇ τὰς γνώμας αὐτοῦ διὰ παραδειγμάτων καὶ ἱστορικῶν ἀνασκοπῶν, ὡς καταδεικνύουσι τοῦτο αἱ περὶ ποιητῶν καὶ φιλοσοφίας συγγραφαί. Ἀλλ' εἰς ταύτας προσετέθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα βιβλία, ἅτινα ὁμοιάζον μᾶλλον πρὸς ἐπιτομὰς ¹⁾ καὶ σύλλεκτα ἔργα καὶ δὲν ἦσαν ἐπεξεργασμένα, οὐδ' ἀπετέλουν στρογγύλα λογοτεχνικὰ ἔργα. Φαίνεται δ', ὅτι ταῦτα ἦσαν διαδεδομένα ἰδίως ἀνά τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν ᾧ, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Πτολεμαίου, πολλὰ αὐτῶν ἔλειπον ἐκ τῆς τοῦ Θεοφράστου βιβλιοθήκης τοῦ Νηλέως, εἴτε διότι δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν φιλοσοφίαν, εἴτε διότι δὲν ἐθεωροῦντο ὡς ἀριστοτελικά ἐν τῷ κύκλῳ τῶν μεμνημένων ²⁾. Καὶ περὶ τινῶν μὲν τῶν προπαρασκευαστικῶν τῆς ὕλης τούτων συγγραμμάτων θὰ πραγματευθῶμεν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς περὶ σωθείσας συστηματικὰς πραγματείας. Ἐνταῦθα δ' ἀναφέρομεν μόνον τὰς γραμματικὰς καὶ λογοτεχνικὰς συγγραφάς. Τοιαῦται εἶναι τὰ Ἀπορήματα Ὀμηρικὰ, αἱ Διδασκαλῖαι, οἱ Πυθιονίκαι καὶ τὰ Ὑπομνήματα ἱστορικά ³⁾. Ἐκ τῆς τάξεως δὲ τοι-

¹⁾ Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου ἐν ἀρ. 15 λέγονται ταῦτα in quo abbreviavit sermonem Platonis = Τὰ ἐκ τῆς πολιτικῆς Πλάτωνος. Ἐπιτομαὶ δὲ βεβαίως θὰ ἦσαν καὶ τὰ ἐκ τῶν νόμων Πλάτωνος, ἐκ τῶν Τιμαίου καὶ Ἀρχύτου. Κριτικὰς δ' ἀντιλογίας περιεῖχον τὰ βιβλία πρὸς τὰ Γοργίου, πρὸς τὰ Μελέσσου, πρὸς τὰ Ἀλκιμαχίους, περὶ τῶν Πυθαγορείων, περὶ τῆς Ἀρχυτείου φιλοσοφίας, περὶ Δημοκρίτου.

²⁾ Πάντα ταῦτα ὡς καὶ τὰ δημοφελῆ ἔργα θεωρεῖ νόθα ὁ Val. Rose, Aristoteles pseudepigraphus. Πολλὰ αὐτῶν ἴσως ἐπιλοπονήθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἐποπτεύοντες τοῦ διδασκάλου.

³⁾ Ὑπ' ἄλλων ἀπεδίδοντο τὰ ἱστορικὰ ὑπομνήματα εἰς τὸν Θεόφραστον, ὅπερ καὶ δικαιότερον φαίνεται.

ούτων ἱστορικῶν συγγραμμάτων περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ περὶ Μελίσσου, Ξενοφάνους, Ζήνωνος ¹⁾ βιβλίον, ὅπερ ὅμως ἐν τῷ Βατικανῷ χειρογράφῳ R ἀποδίδεται εἰς τὸν Θεόφραστον ²⁾. Ἀφίσταται δὲ τοῦτο τοσοῦτον τῶν ἐν ταῖς γνησίοις ἔργοις παραδιδόμενων ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου, ὥστε βεβαίως δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους ³⁾. Ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος δὲ θ' ἀνῆκεν ἐνταῦθα καὶ τὸ πολλάκις μὲν μνημονευόμενον, ἀπολεσθὲν δὲ βιβλίον, ὃ Πέπλος, ὅπερ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ποικίλης αὐτοῦ ὕλης. Ἀλλ' εἰς τοῦτο θὰ ἐπανέλθωμεν αὖθις ἐν τῷ περὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀριστοτέλους κεφαλαίῳ.

316. Τὰ συστηματικὰ ἔργα. Τὴν ἀξιολογωτάτην τάξιν ἐν ταῖς συγγράμμασι τοῦ Ἀριστοτέλους κατέλαβον ἐκεῖνα, ἐν οἷς ὁ φιλόσοφος ἀνέπτυσε τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐν αὐστηρῶς ἐπιστημονικῷ τρόπῳ. Ἐκαλοῦντο δὲ ταῦτα ἀκροάσεις, διότι ὑπέκειντο ὡς βάσις τῆς διδασκαλίας ⁴⁾, ἢ πραγματεῖαι, διότι περιεῖχον τὴν ἐξήγησιν τῆς οὐσίας ἐκάστης τῶν ἐπιστημῶν. Ἐτιμῶντο δὲ μεγάλως ἐν τῇ σχολῇ τοῦ διδασκάλου καὶ εἰς τὴν ἐξαίρετον ταύτην τιμὴν ὀφείλεται ἡ πλήρης σχεδὸν σωτηρία αὐτῶν. Ἵνα δ' ἀκριβῶς κατανοήσωμεν αὐτὰ καὶ ἵνα εὗρωμεν ἀρχὴν τινα, καθ' ἣν διαιροῦντες νὰ πραγματευθῶμεν περὶ αὐτῶν ⁵⁾, πρέπει πρῶτον νὰ διασαφήσωμεν ἐν κεφαλαίῳ τὸν τρόπον τῆς συγ-

¹⁾ Παρεδόθη ἡμῖν ἡ ἐσφαλμένη ἐπιγραφή τοῦ ἔργου ἔχουσα οὕτως· Περὶ Ξενοφάνους, περὶ Ζήνωνος, περὶ Γοργίου.

²⁾ Παράβ. Zeller, I, 500 τῆς 5ης ἐκδ., ἔνθα ἀναγράφονται καὶ τὰ πολλὰ περὶ τοῦτου γραφέντα ἔργα.

³⁾ Zeller, Philos. der Gr. I, 463 κ. ἐξ. τῆς 4ης ἐκδ. Susemihl, Alexandr. Lit. I, 157. O Diehls, Doxographi Graeci. 108 κ. ἐ. τάττει τὸ ἔργον εἰς τοὺς ἀμείσους μετὰ τὸν Θεόφραστον χρόνους.

⁴⁾ Ἐκ τούτου φυσικὴ ἀκροάσις καὶ ἀκροάσεις ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ σελ. 994 b, 32. Ἐκ τῆς διδασκαλικῆς μορφῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ προσφώνησις ὑμῶν ἡ τῶν ἀκροωμένων ἐν τοῖς Σοφιστικοῖς ἐλέγχοις 184 b, 2-6 καὶ τὰ μετὰ ταῦτα, ὅτι, δι' οὗ γίνεται ἡ μετάδοσις εἰς ἄλλο τι ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. σελ. 1069 b, 35 καὶ 1070 a, 4 καὶ Ἀναλυτ. πρῶτ. ἐν ἀρχῇ.

⁵⁾ Τὴν ὑπὸ τῶν παλαιῶν διαιρέσιν τῶν ἔργων παραδίδει ὁ Ἀμμώνιος εἰς Πορφύριον εἰσαγωγὴν σελ. 11 κ. ἐξ. ἐκδόσεως Busse. Παράβ. Stahr, Aristotelia II, 254. κ. ἐξῆς. Titzte, De Aristotelis operum serie et distinctione, Lips. 1826.

γραφικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους. "Ὅλως δὴλα δὴ ἀντιθέτως πρὸς τὸν Πλάτωνα ὁ Ἀριστοτέλης ἔτρεπε τὸν νοῦν αὐτοῦ ὅλως ἐπ' αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ μικρὰν μόνον ἐλάμβανεν ἐπιμέλειαν τῆς γλωσσικῆς μορφῆς¹⁾. Ἐν ᾧ δ' ὁ Πλάτων ἐδημιούργει λογοτεχνικά καλλιτεχνήματα καὶ μεταχειριζόμενος τὴν μορφήν τοῦ διαλόγου εἰσήγε ποιητικὸν τι στοιχεῖον εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὁ Ἀριστοτέλης μόνον ἐν ταῖς συγγραφαῖς τῆς νεανικῆς ἡλικίας καὶ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς πολλοὺς διετήρησε τὴν σωκρατικὴν μορφήν τῶν διαλόγων, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τῆς ὠρίμου ἡλικίας καὶ ἐν πᾶσι τοῖς περιελθοῦσιν εἰς ἡμᾶς μετεχειρίσθη τὸ διδακτικὸν ὕφος. Ὁ διδακτικὸς δ' οὗτος καὶ συστηματικὸς χαρακτὴρ τῶν συγγραμμάτων εἶναι αἷτιος τούτου, ὅτι μικρὸν ἢ οὐδὲν ἴχνος ἐξωτερικῆς ροπῆς ἀναφαίνεται ἐν αὐτοῖς καὶ τοῦτο ἀποδραίνει μέγιστον κώλυμα πρὸς ὀρισμὸν τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἕκαστον σύγγραμμα ἐγράφη. Πρὸς τούτοις δέ, ἐπειδὴ πάντα τὰ συγγράμματα προῆλθον ἐκ τῆς ἐν τῇ ὠρίμῳ ἡλικίᾳ διδασκαλίας, οὐδὲν σχεδὸν εὐρίσκομεν ἐν αὐτοῖς τὸ ὑποδεικνύον τὴν κατὰ μικρὸν ἀνάπτυξιν²⁾, ὥστε ἐπὶ παραδείγματι οἱ φιλοσοφικοὶ τεχνικοὶ ὅροι, οἳ οἱ τὸ τί ἦν εἶναι, οὐσία, δύνάμεις, ἐντελέχεια, οὗς ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος, ὡς δύναται ν' ἀποδειχθῇ, ἔπλασεν, ἀπαντῶσιν ἐπίσης ἐν ἀπάσαις ὁμοίως ταῖς πραγματείαις καὶ ἐν σημασίᾳ τελείως ὀρισμένη. Εἰς ταῦτα προστίθενται καὶ αἱ οὐχὶ σπάνια ἀναφοραὶ τῶν διαφορῶν συγγραμμάτων πρὸς ἄλληλα. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἐξάκις ἐν τῇ Ῥητορικῇ τέχνῃ ἀναφέρεται εἰς τὴν περὶ Ποιητικῆς πραγματείαν, ἀλλὰ καὶ ἅπαξ ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς ἀναφέρεται εἰς τὴν Ῥητορικὴν³⁾. Ὡσαύτως δ' οἱ ὑ-

¹⁾ Ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, ὅτι δὴλα δὴ ἡ γλῶσσα ἐγένετο μόνον πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν, ἐξεδηλώθη ἐν τῇ περὶ Ἑρμηνείας 1.

²⁾ Περὶ τῆς ἐπαγγελίας τῶν συγγραμμάτων ἴδε πλὴν τοῦ Titze ἰδίως Brandis, *Gesch. der griech.-röm. Philos.* II b, 111 κ. ἐξῆς. Ἀλλ' αἱ περὶ τούτου ἔρευναι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ εὐρίσκονται ἔτι ἐν τῇ ἀρχῇ.

³⁾ Ἀριστ. Ῥητ. 1372 a 1, 1404 a 38, 1404 b 7, καὶ 28, 1405 a 5, 1419 b 5, Περὶ Ποιητ. 1456 a 35. Δὲν εἶναι μὲν ἄρα ὅλως ἀναξία λόγου ἡ παράθεσις αὐτῆς τῶν χωρίων πρὸς ὀρισμὸν τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως τῶν συγγραμμάτων, πρέπει ὁμῶς πάντως νὰ ἐξετα-

παινιγμοὶ διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων ἄπτονται χρόνων πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχόντων. Οὕτως ἐν τοῖς Μετεωρολογικοῖς (III, 2) ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν πεντηκοντούτη καὶ ὅμως ἐν III, 1 ποιοῦμενος λόγον περὶ τοῦ πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν καέντος ναοῦ τῆς ἐφεσίας Ἀρτέμιδος λέγει ὡς περὶ γεγονότος τῶν χρόνων αὐτοῦ νῦν ἐθεωροῦμεν. Ταῦτα πάντα ὅμως προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι ζῶν μὲν αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ὀλίγα ἢ οὐδὲν τῶν συστηματικῶν τούτων συγγραμμάτων ἐδημοσίευσεν, ὁ δ' Εὐδόμηρος καὶ ὁ Νικόμαχος καὶ ὁ Θεόφραστος, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐφρόντισαν περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλειφθέντων ὑπ' αὐτοῦ λογοτεχνικῶν ἔργων, εὗρον χειρόγραφα προφανῆ φέροντα τὰ ἔχνη ἐπανειλημμένων ἐπιδιασκευάσεων καὶ μεταγενεστέρων προσθηκῶν, ἅτινα εἶχον ἀνάγκην πρὸ τῆς ἐκδόσεως ἀκριβοῦς συντάξεως καὶ διασκευῆς¹⁾. Ἐπειδὴ δ', ὡς ἐκ τούτων καταφαίνεται, οὐδὲν τῶν περιωθέντων ἔργων πρόκειται ἡμῖν ἐπεξεργασμένον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως καὶ ἔτοιμον κατὰ πάντα τὰ μέρη πρὸς ἐκδοσιν²⁾, δὲν εὐρίσκομεν, ὡς εἰκός, ἐν αὐτοῖς τὴν χρυσὴν ἐκείνην εὐροίαν τοῦ λόγου, *flumen aureum*, δι' ἣν ἐπήνουν τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους ὁ Κικέρων καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐκέκτηντο ἔτι τὰ ἅπαντα τοῦ συγγραφέως καὶ ἀνεγίνωσκον τοὺς ἐξωτερικοὺς μᾶλλον λόγους ἀσμενέστερον, ἢ τὰ συστηματικὰ ἔργα³⁾.

οἷα ἀκριβοῦς τοῦτο, ἂν τὰ χωρία αὐτὰ εὐκόλως δύνανται καὶ νὰ παραλειφθῶσιν, ἢ εἶναι στενῶς συνδεόμενα πρὸς τὰ προηγούμενα καὶ ἐπόμενα, ἢ, ἐν ἄλλαις λήξεσιν, ἂν προέρχονται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἢ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ἐκδοτῶν ἢ ὑπομνηματιστῶν.

1) Ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἃς ἡμεῖς ἐφιλονοῦν ἡμεν, ἐπειράθημεν νὰ διακρίνωμεν διὰ τῶν μέσων, ἅτινα παρέχει ἡ τυπογραφικὴ τέχνη, τὰ ἐν προσθήκῃς μέρει παρεμδληθέντα ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ἀρχικῇ σχεδίᾳ περιειλημμένων. Σκόπιμον δ' εἶναι τοῦτο ἕνεκα τούτου μάλιστα, διότι οἱ συντάκται παρενόησαν πολλάκις τὰς ἐν τῇ ᾧ γραφείας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους προσθήκας καὶ διορθώσεις εἰς τὴν μὴ ἀνήκουσαν θέσιν. Ὁ Essen, Der Keller zu Skepsis καὶ Ein Beitrag zur Lösung der aristotelischen Frage 1866 καὶ 1883 πειράζεται ἐν ὑπερμέτρῳ σκέψει ν' ἀποδείξῃ, ὅτι πρέπει ὅλως ν' ἀπορρίψωσι τὰ φύλλα καὶ τὰ ὑπομνήματα τοῦ πρωτοτύπου.

2) Ἀληθῶς ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐπεξεργασίας μεγάλη διαφορά καταφαίνεται ἐν ταῖς διαφόροις συγγραμμάσι καὶ δὴ καὶ ἐν ταῖς διαφόροις βιβλίοις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραμματος.

3) Ὁ Cic., Academ. poster. II, 38, 119 λέγει: *flumen orationis aureum fun-*

Ὡς πρὸς τὴν ὕλην δὲ διαιροῦνται τὰ σωθέντα ἔργα εἰς πέντε τάξεις, 1) εἰς τὴν τῶν λογικῶν συγγραμμάτων, 2) εἰς τὴν τῶν φυσικῶν, 3) εἰς τὴν τῶν μετὰ τὰ φυσικά, ἢ μεταφυσικῶν, ὡς σήμερον λέγομεν, 4) εἰς τὴν τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ πράττειν τῶν ἀνθρώπων καὶ 5) εἰς τὴν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ ποιεῖν.

317. Τὰ λογικὰ συγγράμματα εἶναι ἄξια νὰ καταλάβωσι τὴν πρώτην τάξιν ἐν τοῖς συστηματικοῖς ἔργοις, διότι ἀποτελοῦσι τὸ ὄργανον τῆς διαλεκτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης¹⁾ καὶ τούτου ἕνεκα καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων περιπατητικῶν²⁾ προετάσσοντο τῆς ὅλης συλλογῆς καλούμενα ὄργανα. Περιεσώθησαν δ' ἐξ αὐτῶν τὰ σπουδαιότερα πάντα καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν.

Κατηγορίαι, ἦτοι αἱ δέκα μορφαὶ τῆς ἀποφάνσεως τοῦ εἶναι, ἢ οὐσίας, τὸ ποσόν, τὸ πρὸς τι, τὸ ποιόν, τὸ ποῦ, τὸ ποτέ, τὸ κεῖσθαι ἢ ἔχειν, τὸ ποιεῖν ἢ πάσχειν³⁾. Τὸ ἔργον δὲ βεβαίως δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ, ἀλλὰ συνεγράφη, ὡς φαίνεται, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐπικρατοῦσης ἐν τῇ σχολῇ μεθόδου καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐν

dens Aristoteles. Παράβ. Topicorum I, 3 καὶ De Inventione II, 2, 6. Quintil. X, 1, 88. Νηφελώτερον κρίνει ὁ Διονύσιος ἐν τῇ τῶν Ἀρχαίων κρίσει IV, 1 λέγων· « παραληπτέον δὲ καὶ Ἀριστοτέλη εἰς μίμησιν τῆς τε περὶ τὴν ἑρμηνείαν δεινότητος καὶ τῆς σαφηνείας καὶ τοῦ ἡδέως καὶ πολυμαθοῦς. » Τὸ κάλλος τῶν ἐξωτερικῶν λόγων ἐξαίρει ἰδίᾳ ὁ Θεμίστιος ἐν λόγῳ XXVI σελ. 385 ἐκδ. Dind. Ἰδε καὶ Φιλοπόνου ὑπόμνημα εἰς Κατηγ. 36 b, 28 καὶ Δαδιδ τοῦ Ἀρμενίου εἰς Κατηγ. 26 b, 35. Ὁ Blass ἐν Rhein. Mus. 30, 481 κ. ἐξ. ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν τοῖς ἐπεξεργασμένοις ἔργοις κατεβάλλετο καὶ μείζων ἐπιμέλεια εἰς ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας.

¹⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς λέγει ἐν τοῖς Μετὰ τὰ Φυσ. 1005 b, 4, ὅτι τὰ ἀναλυτικὰ πρέπει νὰ προηγῶνται τῶν φυσικῶν καὶ τῶν Μετὰ τὰ φυσικά. Συνεγράφησαν δὲ τὰ Ἀναλυτικὰ πρὸ τῶν φυσικῶν κατὰ τὴν σελ. 95 b, 11.

²⁾ Ὁ Δαδιδ εἰς τὰς Κατηγ. σελ. 26 a, 1 λέγει· « οἱ δὲ λέγοντες, ὅτι δεῖ ἀπὸ τῆς λογικῆς ἀρχεσθαι, ἔφασκον, ὅτι ὄργανον ἡ λογική. » Παράβ. Διογ. Λαερτ. V, 1, 28. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἐν τοῖς Τοπικοῖς ἐν σελ. 163 b, 11 ποιεῖται λόγον περὶ ὄργανου πρὸς γνῶσιν. Τὴν ἑκφρασιν ὄργανον εὑρεν ἤδη ἀπανταχοῦ διαδεδομένην Ἀλεξάνδρος ὁ Ἀφροδισιεύς. Ἰδε Prantl, Geschichte der Logik I, 532.

³⁾ Τὸ βιβλίον ἐπεγράφετο περὶ τῶν γενῶν τοῦ ὄντος· Ἰδε Waiz ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ὄργανου I, 265.

τοῖς Τοπικοῖς σελ. 103b χωρίον ¹⁾. Ὑποπτον δ' ἐπὶ νοθείᾳ εἶναι ἰδίως τὸ τέλος τὸ περιέχον τὰς δὴ λεγομένας ὕστερον κατηγορίας (postpraedicamenta) (κεφ. 10—15).

Περὶ ἐρμηνείας, de interpretatione, ἦτοι περὶ τῆς προτάσεως, τῶν μερῶν καὶ τῶν μορφῶν αὐτῆς, τοῦ ὀνόματος, ῥήματος, λόγου, καταφάσεως, ἀποφάσεως. Καὶ περὶ τοῦ γνησίου τῆς συγγραφῆς ταύτης διημφεσθήτει ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ὁ Ἀνδρόνικος ²⁾.

Ἀναλυτικὰ πρότερα καὶ ὕστερα ἐν 4 βιβλίοις ἀνὰ δύο ³⁾, ἅτινα ὠνομάσθησαν κατὰ τοὺς τεχνικοὺς ὅρους τῶν μαθηματικῶν, διότι προεβάλλοντο ὡς σκοπὸν τὴν διαίρεσιν ἢ ἀναγωγὴν τῶν ἀληθειῶν εἰς τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἐξήγοντο. Καὶ τὰ μὲν πρότερα ἀναλυτικὰ περιέχουσι τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀποδείξεως ἢ τῆς ἐπιστήμης ἀποδεικτικῆς διὰ τῆς προτάσεως, τοῦ ὅρου καὶ τοῦ συλλογισμοῦ, τὰ δ' ὕστερα πραγματεύονται περὶ τῆς διανοητικῆς μαθήσεως, περὶ τῆς οὐσίας τῆς μαθήσεως, ἧς ῥίζα καὶ πηγὴ εἶναι ἡ κατανόησις τῆς αἰτίας, περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς μαθήσεως, προϋποτιθεμένων ἀμέσων τινῶν ἀληθειῶν, περὶ τῶν ὁδῶν τῶν ἀγουσῶν εἰς τὴν διανοητικὴν μάθησιν διὰ συλλογιστικῶν ἀποδείξεων, ἦτοι τῆς ἐπαγωγῆς, τοῦ ὁρισμοῦ καὶ τῆς διαιρέσεως.

Τοπικὰ ἐν 8 βιβλίοις, ἅτινα προῆλθον ἐκ τῆς διαλεκτικῆς,

¹⁾ Prantl, Gesch. der Logik I, 207 κ. ἐξ. Κατὰ τὸν Σημπλίκιον εἰς τὰς Κατηγορίας φύλ. 8 καὶ τὸν Φιλόπονον εἰς Κατηγ. 39a, 20 ἐφέρετο ὡς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλο βιβλίον τῶν κατηγοριῶν. Τὸ τέλος δὲ τῶν σωζομένων κατηγοριῶν 10—15, τὰς δὴ λεγομένας ὕστερον κατηγορίας (ἕμα καὶ πρότερον, κινεῖν καὶ ἔχειν) ὁ Ἀνδρόνικος ᾗδ' ἐθεώρει ὡς νόθον. ²⁾ Ide Trendelenburg De Aristot. categoriis, Berlin 1833, Geschichte der Kategorienlehre. Berlin 1846.

³⁾ Τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου ἐγεγρεῖσαν ὑπόψιν, ὅτι νόθον εἶναι τὸ σύγγραμμα, ἀπέκρουσεν Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς ἐν Ἀναλυτ. I σελ. 160 ἐκδ. Wallies.

⁴⁾ Κατὰ τὸν Φιλόπονον εἰς τὰς Κατηγορίας 39a, 20 ὑπῆρχεν ἐν ταῖς παλαιαῖς βιβλιοθήκαις ἑκδούσις εἰς μ (γράφῃ) διηρημένη βιβλία. Ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς φέρονται τὰ πρότερα Ἀναλυτικὰ ὡς ἐξ 9 συνιστάμενα βιβλία. Ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἐν σελ. 96a, 1 μνημονεύει τὰ πρότερα Ἀναλυτικὰ διὰ τῆς φράσεως ἐν τοῖς πρώτοις.

ῆται τῆς ὑπὸ τῶν σοφιστῶν θεραπευομένης ἐριστικῆς. Περιέχουσι δὲ τοὺς τόπους ¹⁾, δι' ὧν δύναται τις νὰ συλλογίζηται περὶ παντὸς προτιθεμένου προβλήματος καὶ δὴ ἄνευ τινὸς αὐστηρῶς ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως ν' ἀποδεικνύη πιθανὰ τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ ²⁾. Ἐπειδὴ δ' οὕτω πραγματεύονται περὶ τῆς μεθόδου τοῦ συλλογίζεσθαι, καλοῦνται καὶ ἐν ταῖς παλαιαῖς ἀναγραφαῖς καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ Μεθοδικά ³⁾. Ἀλλ' ὑπολείπονται πολὺ τὰ τοπικά, ἐν οἷς φαίνεται διεξοδικώτερος ἑαυτοῦ ὁ συγγραφεύς ⁴⁾, ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀναλυτικῶν καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν παλαιότεραν, πρὸς τὴν ῥητορικὴν διαλεκτικὴν τῆς σχολῆς ἐγγύτερον ἰσταμένην περίοδον τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ⁵⁾.

Σοφιστικοὶ ἔλεγχοι ἢ οἱ σοφιστικοὶ συλλογισμοὶ τῶν σοφιστῶν, οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὰ τοπικά καὶ ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Βαϊτίου φιλοπονηθείσῃ ἐκδόσει τοῦ Ὀργάνου τὸ ἕνατον βιβλίον τῶν Τοπικῶν ⁶⁾. Ἡ δ' ἰδία αὐτῶν κατάταξις συνδέεται πρὸς τὸν χωρισμὸν τῆς διαλεκτικῆς ἀπὸ τῆς ἐριστικῆς.

Ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων δὲ συγγραμμάτων ἀνῆκον εἰς τὰ λογικά αἱ διαιρέσεις, περὶ ἐναντίων, περὶ εἰδῶν καὶ γενῶν, καὶ ἐπιχειρήματα λογικά. Καὶ μεγάλη μὲν εἶναι ἡ ἀπώλεια αὕτη, ἀλλ' εὐτυχῶς περισώθησαν τὰ ἀξιολογώτατα καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὰ μονιμώτατα ἐξ ἐκείνων, ὅσα ἐδημιούργησεν ἡ ἀνατομικὴ διάνοια τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς προαγωγὴν τῆς φιλοσοφίας. Διότι,

¹⁾ Οἱ τόποι ὡς καινοὶ τόποι, loci communes, ἐγένοντο γνωστότεροι ἐκ τῆς ῥητορικῆς, ἥτις ἔχει στενὴν συγγένειαν πρὸς τὴν διαλεκτικὴν. Οἱ ῥητορικοὶ τόποι ἀποτελοῦσι τὸ ὑποκείμενον τῶν δύο πρώτων βιβλίων τῆς ῥητορικῆς τέχνης.

²⁾ Ἐν Τοπικῶν I, 1 λέγεται: «ἡ μὲν πρόθεσις τῆς πραγματείας μεθόδον εὐρεῖν, ἀφ' ἧς δυνατὸν ἐστὶ συλλογίζεσθαι περὶ παντὸς τοῦ προτεθέντος προβλήματος ἐξ ἐνδόξων.»

³⁾ Ἀριστοτ. Ῥητ. I, 2 [σελ. 1356b, 19 ἢ 11 ἐκδ. Roemer].

⁴⁾ Τὸ διεξοδικὸν τῶν τοπικῶν συνδέεται, ὡς ἐν σελ. 184 α 8 ὑποδηλοῦται, πρὸς τοῦτο, ὅτι προσήλθον ἐκ τινος ῥητορικῆς χροιάς ἐχούσης ἐκτελεστικὴν.

⁵⁾ Τὰ τοπικά μνημονεύονται ἐν Ἀναλυτικῶν σελ. 24 b, 12.

⁶⁾ Παράδ. Waitz II, 528. Ὑπερμαχεῖ τῆς γνώμης ταύτης τοῦτο, ὅτι ἐν τέλει τῶν Σοφιστικῶν ἐλέγχων ἀπαντᾷ ἀνακεφαλαιώσεις τῶν ὅλων Τοπικῶν. Ἐν τούτοις τὰ χειρόγραφα χωρίζουσι τὰ δύο ἔργα καὶ δὴ τὸ λαυρεντιανὸν χειρόγραφον 89 διαίρει πρὸς τούτοις τοὺς Σοφιστικοὺς ἐλέγχους εἰς δύο βιβλία.

καὶ ἂν μὴ ἀπονέμωμεν σήμερον εἰς τὴν τυπικὴν λογικὴν τὴν αὐτὴν ὡς ἄλλοτε ποτε βαρύτητα, ἐν τούτοις πάντοτε θὰ προσάπτηται εἰς τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἡ τιμή, ὅτι ἐξεῦρε τοὺς νόμους τῆς ἐνεργείας τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ὥρισε διὰ παντὸς τὴν ἐπὶ τὴν γνῶσιν ὁδὸν καὶ τοὺς τρόπους τοῦ συλλογίζεσθαι.

318. Φυσικαὶ πραγματεῖαι. Αὗται τὸ μὲν διατρίβουσι περὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἐξήγησιν καὶ ἀπόδειξιν τῆς φύσεως καὶ τῶν φαινομένων αὐτῆς, τὸ δ' ἀνήκουσιν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς φύσεως. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην τάξιν καταλέγονται αἱ ἐξῆς.

Φυσικὴ ἀκρόασις ἐν ὀκτὼ βιβλίοις. Αὕτη πραγματεύεται περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐν κινήσει εὐρισκομένων ὄντων καὶ ἐγράφη πρὸ τῶν μετὰ τὰ φυσικά, τῆς μεταφυσικῆς, ὡς συνήθως σήμερον λέγομεν, ἐν ἣ ἐπανειλημμένως μνημονεύονται. Διασαφύνται δ' ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ πληρέστατα τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους, οἷον τί εἶναι ὕλη, ὑποκείμενον, δύναμις ἐξ ἐνὸς καὶ ἐξ ἑτέρου τί εἶδος, μορφή, ἐντελέχεια καὶ πρὸς τούτοις τί τὸ σύνολον, τὸ τέλος ἢ τὸ οὐ ἔνεκα, οὐσία καὶ συμβεβηκότα, τὸ κινεῖν ἢ ὅθεν ἢ κίνησις. Ἡ φυσικὴ ἄρα τοῦ Ἀριστοτέλους οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς ὅ,τι ἡμεῖς σήμερον ἀποκαλοῦμεν φυσικὴν, διότι διασαφεῖ μὲν τὰς ἐννοίας, ὅφ' ἃς θεωροῦμεν τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, ἀλλὰ δὲν περιέχει καὶ τοὺς νόμους, καθ' οὓς γίνονται τὰ πράγματα καὶ συνάπτονται πρὸς ἄλληλα. Ἐκ τούτου λίαν προσφυῶς ἀπεκάλει αὐτὴν ὁ Ἐγγelos μεταφυσικὴν τῆς φυσικῆς.

Ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ μέρει αὐτῶν, ἧτοι ἀπὸ βιβλίου V—VIII, πραγματεύεται περὶ τῆς κινήσεως καὶ τῶν διαφορῶν ἐκφάνσεων τῆς κινήσεως, τῆς φορᾶς, τῆς μεταβολῆς ἢ ἀλλοιωσεως, τῆς αὐξήσεως καὶ φθίσεως, ἐξ οὗ καὶ τὸ μέρος τοῦτο ἐπεγράφετο ἰδίᾳ περὶ κινήσεως¹⁾. Τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τὰ τρία πρῶτα κεφάλ-

¹⁾ Ὁ Ἀνδρόνικος, κατὰ Σιμπλίκιον ἐν ὑπομν. εἰς Φυσ. σελ. 923 κ. ἑ. ἐκδ. Diels, στηριζόμενος εἰς παλαιὰς μαρτυρίας ἔδωκεν εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία τὸ ὄνομα περὶ κινήσεως.

λαιο πρόκεινται ἡμῖν ἐν διπλῇ μορφῇ ¹⁾). Περιῆλθε δ' εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἐξαίρετόν τι ὑπόμνημα τοῦ Σιμπλικίου εἰς τὸ ὅλον ἔργον.

Περὶ οὐρανοῦ ἐν 4 βιβλίοις ²⁾ καὶ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ἐν 2 βιβλίοις. Ταῦτα συνάπτονται στενῶς πρὸς τὴν φυσικὴν ἀκρόασιν καὶ περιέχουσιν θεωρίας ἐξ ὑπαρχῆς περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γενέσεως καὶ ὁμῶς πραγματεύεται ἡ μὲν προτέρα πραγματεία περὶ τῆς ἀθανασίας τοῦ σύμπαντος, περὶ τοῦ πρώτου οὐρανοῦ, καὶ περὶ τῆς μορφῆς καὶ κινήσεως τῶν ἀστέρων ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς κοφύτης καὶ βαρύτητος ³⁾, ἡ δ' ὑστέρα περὶ τῆς καθ' ὅλου γενέσεως καὶ φθορᾶς καὶ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς διὰ μίξεως καὶ μεταβολῆς. Ἡ τελευταία μάλιστα πραγματεία εἶναι μετ' ἐπιμελείας ἐπεξεργασμένη καὶ μεγίστην ἔχει σημασίαν πρὸς κατανόησιν τῆς ἀριστοτελικῆς διδασκαλίας.

Μετεωρολογικὰ ἐν 4 βιβλίοις. Ταῦτα συνάπτονται πρὸς τὰς δύο τελευταίας πραγματείας καὶ πειρῶνται νὰ διασαφίσωσι καὶ τὰ μετεωρολογικά, τοὺς κομήτας, τὸν γαλαξίαν, τοὺς ἀνέμους, καὶ ἐν ταύτῳ τὰ θαλάσσια φαινόμενα καὶ τοὺς σεισμούς. Τὸ τέταρτον δὲ βιβλίον ἀποτελεῖ τι ἴδιον καθ' ἑαυτὸ καὶ πραγματεύεται περὶ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, τοῦ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ, ὡς τῶν στοιχείων τῶν σωμάτων τοῦ σύμπαντος ⁴⁾).

¹⁾ Ἀπεδείξε μὲν τοῦτο ὁ Spengel, Über das 7 Buch der Physik des Aristoteles ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. II, 305-349, διεξήγαγε δ' ὁ Prantl ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Teubner [1879].

²⁾ Τὸ ἐν ταῖς Μετὰ τὰ φυσ. [M] 1078 b, 5 «ἐν ἄλλοις περὶ αὐτῶν ἐροῦμεν» ἀναφέρει ὁ Schwegler εἰς τὴν πραγματείαν περὶ οὐρανοῦ. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι ὀρθή, διότι ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ Μετὰ τὰ φυσικά βραδύτερον ἐγράφησαν, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ χωρίον ἐν [A] σελ. 1078 a, 32.

³⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τούτῳ ἔχει τῆς περὶ σφαιρῶν θεωρίας τοῦ ἐκ Κυζίκου ἀστρονόμου Καλλίππου, μαθητοῦ τινος τοῦ Εὐδόξου, καὶ κατὰ ταῦτα ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 486 τίττει τὸ ἔργον εἰς τὴν 112 Ὀλυμπιάδα.

⁴⁾ Πρῶτος ὁ ὑπομνηματιστὴς Ἀλέξανδρος ὁ Αἰγεὺς ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι τὸ 4 βιβλίον δὲν ἀνῆκει εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὰ βιβλία περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς. Ἴδε Ideler, Meteor. II, 347-349 καὶ Spengel, Reihenfolge der naturwissenschaftlichen Schriften des Aristoteles ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Ak. V, 10 κ.εξής.

319. Εἰς δὲ τὰ τῆς περιγραφῆς τῆς φύσεως ἀνήκουσιν αἱ ἐξῆς πραγματεῖαι·

Αἱ περὶ τὰ ζῶα ἱστορίαι ἐν 10 βιβλίοις ¹⁾. Πρὸς ταύτας συνάπτονται καὶ αἱ πραγματεῖαι περὶ ζώων μορίων ἐν 4 βιβλίοις, περὶ ζώων γενέσεως ἐν 5 βιβλίοις ²⁾, περὶ πορείας ζώων ἐν ἐνὶ βιβλίῳ ³⁾. Βαίνουσι δ' ἐνταῦθα ἐκ παραλλήλου δύο τρόποι πραγματείας τῆς ζωολογίας, ὅπερ καταδηλότερον ἔτι γίνεται, ἂν τις ἀναλύσῃ εἰς τὰ μέρη αὐτῶν τὰ δέκα βιβλία τῶν περὶ τὰ ζῶα ἱστοριῶν. Πραγματεύονται δὴ αὗται μετὰ καθολικὴν τινα ἐπισκόπῃσιν (I, 1—6) ⁴⁾ περὶ τῶν μορίων τῶν ζώων (I, 7—IV, 7) περὶ τῆς γενέσεως τῶν ζώων (V—VII) καὶ περὶ τῆς διαίτης καὶ τροφῆς τῶν ζώων (VIII). Ἐν τοῖς καθ' ἑκάστον ἄρα τῶν περὶ τὰ ζῶα ἱστοριῶν γίνεται λόγος περὶ τῶν αὐτῶν ζητημάτων, περὶ ὧν καὶ ἐν ταῖς εἰδικαῖς πραγματεῖαις. Ἐν τούτοις ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐν ἑκατέροις ἐξετάζονται τὰ αὐτὰ ζητήματα, εἶναι διάφορος. Διότι αἱ μὲν περὶ τὰ ζῶα ἱστορίαι διατρίβουσι περὶ τὸ ὅτι, ἤτοι περὶ τὰ

¹⁾ Ἐν τοῖς χειρογράφοις καὶ ταῖς ἀνογραφαῖς ἐν 1) μόνον βιβλίοις. Τὸ δὲ δέκατον βιβλίον, ὅπερ ἐπανέρχεται εἰς τὸ περὶ συνουσίας ζήτημα καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀφορμὰς τῆς ἀγνίας καὶ ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Διογένηος φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ὑπὲρ τοῦ μὴ γενναῖον, εἶναι ἐκ νέου μετάφρασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γενομένη κατὰ τὴν 14ην ἢ 15ην ἐκατονταετηρίδα τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Mörbecke, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Spengel, De Aristotelis libro decimo hist. anim., Heidelberg 1842. Ὅτι δὲ καὶ τὸ ἕνατον βιβλίον, ὅπερ ἐκ νέου πραγματεύεται περὶ τῶν τῶν ζώων ἢ θῶων, δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀπέδειξε μετὰ πιθανότητος τεκμαιρόμενος ἐκ τε τῆς γλώσσης καὶ τοῦ περιεχομένου ὁ Dittmeyer ἐν τοῖς: Blätter für bayer. Gymnas. XXIII (1887) 16-162. Ὁ δὲ Joachim, De Theophrasti libris περὶ ζώων, Bonn 1892 σελ. 11 κ. ἐξ. παρετήρησεν, ὅτι εἰσέφερσαν εἰς αὐτὸ μέρη ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Θεοφράστου περὶ ζώων ἢ θῶων ἢ περὶ ζώων φρονήσεως. Καὶ τὸ ἐδόξουν δὲ βιβλίον, ὅπερ ἐν τοῖς χειρογράφοις εὐρίσκεται μετὰ τὸ ἕνατον καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ τὸ πρῶτον ἐτίθη εἰς τὴν νῦν αὐτοῦ θέσιν, δὲν φαίνεται ὅν γνήσιον. Ἐπιτομὰς ἐκ τοῦ δλου ἔργου φιλοπονηθείσας ὑπὸ Ἀριστοφάνους καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου ἐξέδωκεν ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, Supplem. Aristot., Berol. 1885.

²⁾ Κυρίως 4 βιβλία, πρὸς ἃ συνήθη λίαν χαλαρῶς καὶ ἐν διδλίον περὶ παθημάτων ζώων.

³⁾ Ὁ Prantl, De Aristot. librorum ad histor. animalium pertinentium ordine, Monachii 1849 ἐν σελ. 35 ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ βιβλίον περὶ πορείας ἵστατο μετὰ τοῦ 9 καὶ 10 κεφαλαίου τοῦ 4 βιβλίου τῶν περὶ ζώων μορίων.

⁴⁾ Περὶ τὰ ζῶα ἱστορ. I, σελ. 491 α, 7 «εἴρηται ἐν τύπῳ γεύματος χάριν».

πραγματικά φαινόμενα τοῦ κόσμου τῶν ζώων, αἱ δ' εἰδικαὶ πραγματεῖται, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν φυσιολογίαν ἢ τὴν φιλοσοφίαν τῆς περὶ ζώων θεωρίας ¹⁾, τρέπονται ἐπὶ τὸ διότι ἢ τὴν αἰτίαν τῶν φαινομένων, ὧν ὡς τελευταία θεωρεῖται τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ τῶν ὄλων τάξει. Καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον διίστανται σπουδαίως τὰ δύο εἶδη τῶν πραγματειῶν. Διότι αἱ περὶ τὰ ζῶα ἱστορίαι οὐ μόνον ἦσαν ἤδη συντετελεσμέναι, ὅτε ἐγράφη τὸ II 1 (σελ. 646 a 9) χωρίον τῆς περὶ ζώων μορίων πραγματείας, ἀλλὰ καὶ καταδεικνύουσι καθ' ἑαυτὰς προτέραν τινὰ βαθμίδα ἀναπτύξεως ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὥστε φαίνονται συγγραφεῖται οὐ μόνον πρὸ τῆς περὶ ζώων μορίων πραγματείας, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως ²⁾. Σύμπασα δ' ἡ μέθοδος τῆς φυσικῆς ἐρεῦνης, ἐξ ἧς ἐν ταύτῳ ἐκπορεύεται καὶ τὸ διάγραμμα καὶ ἡ διάταξις τῶν εἰς ταύτην ἀναφερομένων πραγματειῶν, διασαφεῖται ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς πραγματείας περὶ ζώων μορίων, ἐξ οὗ ὅτε Τίτζιος καὶ ὁ Σπέγγελος ³⁾ ἔκρινον, ὅτι τὸ βιβλίον ἐκεῖνο πρέπει νὰ προταχθῇ πασῶν τῶν ζωολογικῶν πραγματειῶν ὡς ἰδίᾳ τις πραγματεία. Ἐν τούτοις, ὡς νομίζομεν, ἀρκεῖ, ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν ἀποτελεῖ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰς φυσικὰς πραγματείας.

320. Φυσικὰ δ' ἔργα ἀμφιβόλου γνησιότητος εἶνε τὰ ἐξῆς·

Περὶ φυτῶν ἐν δύο βιβλίοις. Ἡ εἰς ἡμᾶς περιελθοῦσα πραγματεία εἶναι κατὰ τὴν κομπορρήμονα εἰσαγωγὴν ἐκ νέου μεταφράσεις ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ ἔτι ἐκ τῆς ἀραβικῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης δηλαδὴ εἶχεν ἐν νῷ νὰ συγγράψῃ πραγματείαν τινὰ περὶ φυτῶν ⁴⁾ καὶ φαίνεται ἀληθῶς κατὰ τὸ χωρίον ἐν σελ. 539 a, 20,

¹⁾ Περὶ μακρυβιότητος καὶ βραχυβ. σελ. 464 b, 33 «ὅσον ἐπιβάλλει τῇ φύσει τῇ φιλοσοφίᾳ», περὶ ζώων μορ. 621 a, 29 «τῷ περὶ φύσεως θεωρητικῷ». Παράδ. καὶ σελ. 653 a, 8.

²⁾ Καὶ πρὸ τῆς περὶ οὐρανοῦ πραγματείας, ἥτις μνημονεύεται ἐν σελ. 645 a, 5.

³⁾ Spengel, Reihenfolge der naturwissenschaftl. Werke σελ. 19 κ. ἐξῆς, Prantl, ἐνθ' ἄνωτέρω.

⁴⁾ Ἐν σελ. 244 b, 23, 467 b, 5, 656 a, 3, 716 a 1, 783 b, 10.

ἔτι ἐξετέλεσεν, ὅ τι διανοεῖτο ¹⁾). Ἀλλὰ τὸ περὶ φυτῶν τοῦτο βιβλίον τοῦ Ἀριστοτέλους εἶχεν ἐξαφανισθῇ βεβαίως ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως ²⁾). Ἡ εἰς ἡμᾶς δὲ περιεληθῆσα συγγραφή ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ ἐκδότου αὐτῆς Μεύερου εἰς Νικόλαον τὸν Δαμασκηνόν, ὃς ἐπὶ Αὐγούστου ἐφιλοπόνησε εἰδὸς τι ἐγγχειριδίου ἢ ἐπιτομῆς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους ³⁾).

Περὶ κόσμου, ἢ περὶ τῆς σκοπίμου διατάξεως τῶν τοῦ σύμπαντος. Ἡ πραγματεία αὕτη μετὰ τῆς εισαγωγικῆς ἐπιστολῆς πρὸς Ἀλεξάνδρον ἐσφαλμένως ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀριστοτέλη ⁴⁾), διότι αὕτη ἡ μνεία τῶν βρεττανικῶν νήσων ἐν σελ. 393b, 17 ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ Πυθέαν χρόνον καὶ πρὸς τούτοις ἀπαντῶσιν ἐν αὐτῇ καὶ τινὰ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν Στωϊκῶν ⁵⁾ καὶ τινὰ ἐκ τοῦ Ποσειδωνίου. Ἐκ τούτου τῶν νεωτέρων λογίων ἀπέδωκαν αὐτὴν τινὲς μὲν εἰς Χρυσίππον τὸν Στωϊκόν ⁶⁾), ἄλλοι δὲ δικαιότερον εἰς τὸν Ἰουδαῖον περιπατητικὸν Νικόλαον ⁷⁾). Πάντως δὲ δὲν ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν συγ-

¹⁾ ἴσως τὸ χωρίον «εἴρηται ἐν τῇ θεωρίᾳ τῇ περὶ τῶν φυτῶν» καὶ τὸ ὑποπτον ἐκεῖνο εἴρηται προέρχονται ἐκ τινος διασκευαστοῦ. Ὁ Spengel ἤθελε νὰ γράψῃ εἰρήσεται ἀντὶ εἴρηται.

²⁾ Ἀλεξάνδρος Ἀφροδ. εἰς σελ. 442 b, 28.

³⁾ Παράβ. Susemihl, Alexandr. Liter. II, 317.

⁴⁾ Ὁ Bergk ἐν Rhein. Mus. 37, 50 κ. ἐξῆς καὶ ὁ Bernays, Gesammelte Abhandl. II, 279, πρὸς οὓς συμφωνοῦσι καὶ ὁ Usener καὶ ὁ Mommsen, Römische Geschichte V, 494, διατείνονται, ὅτι ὁ Ἀλεξάνδρος ἐκεῖνος, πρὸς ὃν ἐπιστέλλεται ἡ ἐπιστολή, δὲν εἶναι ὁ μέγας Ἀλεξάνδρος, ἀλλ' ὁ ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας κατὰ τὸ 46-48 μ. Χ. Ὁ δὲ Bücheler, ὃς ἐξέδωκε τὴν πραγματείαν τοῦ Bergk μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὑπαμνήσκει Ἀλεξάνδρον τὸν Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας.

⁵⁾ Spengel, De Aristotelis libro decimo historiae animalium et incerto auctore libri περὶ κόσμου, Heidelberg 1842. Ἐν τῇ βιβλίῳ δὲ τούτῳ ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἡ πέμπτη οὐσία ἢ quinta essentia.

⁶⁾ Osann, Beiträge zur griech. und römischen Litteraturgeschichte I, 141 κ. ἐξῆς.

⁷⁾ Bergk ἐν Rhein. Mus. 37, 50 κ. ἐξ. καὶ 294 κ. ἐξ. Ὁ αὐτὸς δ' ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Δαμασκηνὸς ἐκεῖνος Νικόλαος συνέγραψε κατὰ τὸν Συμπλίκιον εἰς Ἀριστ. Περὶ Οὐρανοῦ σελ. 3, 28 ἐκδ. Heiberg πραγματείαν περὶ τοῦ παντός. Εἰς ταῦτα ἀντιλέγει ὁ Usener ἐν ταῖς τοῦ Bernays, Gesam. Abhandl. II, 281. Ὁ δὲ Zeller, III, 1, 631 κ. ἐξ. τῆς 3ης ἐκδόσεως ἀρκεῖται ἀποδίδων τὴν πραγματείαν εἰς τὴν ἐκλεκτικὴν τάσιν τῆς πρώτης

γραφῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ¹⁾. Τὴν ἀξίαν δὲ λόγου καὶ καλῶς γεγραμμένην πραγματείαν ταύτην ἐπεξεργάσθη μὲν λατινιστὶ ὁ Ἀπουλήσιος, de mundo, μετέφρασε δ' εἰς τὴν Συριακὴν ὁ Σέργιος Ῥεσαινήσιος (τῇ 6^ῃ ἑκατονταετηρίδι).

Περὶ κινήσεως ἐκαλεῖτο εἰδικῶς τὸ δεύτερον μέρος τῆς φυσικῆς. Τὸ δ' εἰς ἡμᾶς περιελθὼν ὑπὸ τῷ ὀνόματι περὶ ζώων κινήσεως νόθον βιβλίον ἔπρεπε, καθ' ὃ ἐν τέλει αὐτοῦ λέγεται, νὰ προηγηθῇ τῆς πραγματείας περὶ ζώων γενέσεως, ἐν ᾧ ἀληθῶς αὕτη ἔρχεται ἀμέσως μετὰ τὴν περὶ ζώων μορίων ἢ μετὰ τὴν περὶ πορείας ζώων.

Περὶ πνεύματος μικρά τις σχολειακὴ πραγματεία, ἥτις πραγματευομένη περὶ τῶν αὐτῶν σχεδόν, περὶ ὧν καὶ τὸ βιβλίον περὶ ἀναπνοῆς, προέρχεται ἔκ τινος γραμματοδιδασκάλου, ὅστις ἀγαπητῶς διέτριβε τὸν χρόνον προβάλλων διάφορα ζητήματα.

Περὶ χρωμάτων, ἥτοι περὶ τῆς αἰτίας τῶν χρωμάτων παρὰ τοῖς φυτοῖς καὶ ζώοις. Τὸ νόθον δὲ τοῦτο, ὑπὸ τινων εἰς τὸν Θεόφραστον ἀποδιδόμενον βιβλίον ²⁾ δὲν μνημονεύεται ἐν ταῖς παλαιαῖς ἀναγραφαῖς. Ὡσαύτως δὲν ἀπαντᾷ ἐν αὐταῖς καὶ τὸ περὶ ἀκουστῶν βιβλίον, ὅπερ στενῶς συνάπτεται πρὸς τὸ προηγούμενον διὰ τοῦ συνδέσμου δὲ καὶ ἀνάγεται πιθανῶς ὡς καὶ ἐκεῖνο εἰς τὸν Περιπατητικὸν Στράτων ³⁾.

Τὰ Φυσιογνωμονικά. Ταῦτα, ὡς τὸ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ὅτι διδάσκει, εἶναι ἐπιτομή τις, ἥτις ἐν τούτοις περιέχει πολλὰ λόγου ἄξια καὶ σπουδαίας παρατηρήσεις περὶ διαφορῶν ιδιοτήτων τῶν τε

π.Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὸν Ποσειδώνιον. Παράβ. Susemihl ἐν τῷ Jahresber. über die Fortsch. der kl. Alt. X, I, 38 κ. ε. καὶ Alexandr. Litter. II, 326 κ. ἑξῆς.

¹⁾ Ἐν τῇ νεωτέρᾳ προσθήκῃ τῆς Μεναγιανῆς ἀναγραφῆς ἀπαντᾷ ἡ εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἡκιστα ἀρμόζουσα ἐπιγραφὴ περὶ κόσμου γενέσεως.

²⁾ Ὁ Prantl ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς πραγματείας σελ. 80 κ. ε. ἀποδεικνύει μὲν τὸ νόθον αὐτῆς, δὲν ὁμολογεῖ ὅμως, ὅτι συγγραφεὺς εἶναι ὁ Θεόφραστος. Εἶχε δὲ γράψῃ περὶ χρωμάτων καὶ ὁ Περιπατητικὸς Στράτων.

³⁾ Ταῦτα εἰκάζει ὁ Brandis ἐν II b 1201, ἀντιλέγει δ' ὁ Zeller ἐν II, 2, 915 τῆς 3ης ἐκδόσεως.

ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων. Ὡς βάσις δὲ τῆς ἐπιτομῆς ταύτης ὑπόκεινται δύο ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν ἀριστοτελικῶν συγγραφεῶν καταλεγόμενοι πρωτότυποι πραγματεῖαι, αἵτινες προῆλθον ἐκ τῆς σχολῆς τῶν περιπατητικῶν καὶ διεσάρκουν τέλος τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ ἐν τοῖς Ἀναλυτικοῖς ἐξενεχθεῖσαν γνώμην¹⁾. Περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν συνεγράφησαν, περιέχει, ὡς φαίνεται, ὑπαινιγμὸν τινα ἢ (ἐν κεφ. 3, σελίδ. 808a, 16) μνεία τοῦ ἐπὶ Ἀδριανοῦ ζῶντος σοφιστοῦ Διονυσίου²⁾.

Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. Ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι μὲν ἢ παλαιστοτάτη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν θαυμασίων ἱστοριῶν, ἀλλὰ ὁὖν προσέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους, διότι καὶ ἐκ πλείστων ἑτερογενῶν στοιχείων συνετέθη καὶ περιέχει πολλά, ἅτινα συνέβησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς περὶ τοῦ Ἀγαθοκλέους ἐν κεφ. 110 καὶ περὶ τοῦ Κλεομένους ἐν κεφ. 78. Ἡ σύνταξις αὐτῶν, πρὸς ἣν ἐλήφθησαν πολλά καὶ ἐκ τῶν Ἀριστοτελικῶν συγγραφεῶν, ἐγένετο βεβαίως μετὰ τὸν Ποσειδώνιον, διότι ἐν κεφ. 87 καὶ 91³⁾ ἐρανίζεται ὁ συντάξας αὐτὰ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ ἴσως μετὰ τὸν Ἀδριανόν, διότι ἐν κεφ. 51 μνημονεύεται τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου οἰκοδομηθὲν Πάνθειον ἐν Ἀθήναις⁴⁾.

Προβλήματα. Ταῦτα 38 φέροντα ἐπιγραφὰς ἀναφέρονται μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς φυσικὰ ζητήματα, ἀλλ' ἐν ταύτῃ πραγματεύονται καὶ περὶ ζητημάτων εἰς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν ἀναφερομένων. Ἡ μέθοδος δὲ τῆς προβολῆς προβλημάτων καὶ τῆς

¹⁾ Ἐν Ἀναλυτικῶν προτέρων II, 27 σελ. 70 b, 6 α τὸ δὲ φυσιογνωμονεῖν δυνατόν ἐστιν, εἴ τις δίδωσιν ἅμα μεταβάλλειν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, ὅσα φυσικὰ ἐστί παθήματα».

²⁾ R. Förster, De Aristotelis quae feruntur physiognomicorum indole ac conditione ἐν ταῖς Philol. Abhandl. zu Ehren von M. Hertz σελ. 283 κ. ἐξ. Corpus scriptorum physiognomicorum ἐν βιβλιοθ. Teubner 1894. Ὑπείσθηκε δὲ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους τούτου ἔνεκα, ὅτι τὸ πρῶτον ἀκουσμα ἐλήφθη ἐκ τῆς περὶ τὰ ζῷα ἱστορίας τοῦ Ἀριστοτέλους.

³⁾ Beckmann ἐν τῇ ἐκδόσει 1791 σελ. XVII κ. ἐξῆς. Westermann, Paradoxogr. XXV κ. ἐξῆς. Schrader ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 97, 217 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Περαιτέρω ἔτι παραφαίνεται καὶ ὁ περὶ τῆς προσθήκης κεφ. 152-178 χρόνων ὁ Gereke ἐν ἄρθρῳ Ἀριστοτελεῖ ἐν τῇ Realencycl. τοῦ Pauly—Wissowa.

ἀποπείρας τῆς λύσεως αὐτῶν ἦτο ἰδίᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅς οὐ μόνον μεταχειρίζεται συχνάκις τὴν ἔκφρασιν πρόβλημα, ἀλλὰ καὶ παραπέμπει, ὡς φαίνεται, ἐνίοτε¹⁾ εἰς συγγραφάς, ἐν αἷς γίνεταί λόγος περὶ τοιούτων προβλημάτων καὶ λύονται τοιαῦτα. Καὶ τὰ προβλήματα δέ, περὶ ὧν νῦν πραγματευόμεθα, εἶναι σύμφυρμά τι ἐκ διαφόρων συλλογῶν καὶ περιέχουσι πλὴν τῶν ἀριστοτελικῶν καὶ πολλὰ ξένα, οἷον τοῦ Ἱπποκράτους καὶ Θεοφράστου καὶ ἄλλων μεταγενεστέρων²⁾.

Μηχανικά. Ταῦτα εἶναι εἰδός τι εἰδικῶν προβλημάτων. Ἡ πραγματεία δ' αὕτη μνημονεύεται ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἀνέμων θέσεις καὶ προσηγορίαι. Ἀπόσπασμά τι ἐκ τῆς περὶ σημείων πραγματείας, ἣν τινὲς μὲν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἄλλοι δ' εἰς τὸν Θεόφραστον ἀποδίδουσιν.

Τῆς δὲ πραγματείας περὶ τῆς τοῦ Νείλου ἀναβάσεως εἶναι γνωστὴ μετάφρασίς τις μόνον ἐκ τῆς ἀραβικῆς. Ἡ ὅλη δὲ πραγματεία ἔχει μὲν τὴν μορφήν προβλήματος, εἰς οὗ τὴν λύσιν φαίνεται ἐπικαλεσθεῖς ὁ Ἀριστοτέλης τὴν βοήθειαν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἀλλ' οὔτε τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι, οὔτε τοῦ Θεοφράστου, ἀλλὰ τινος ζήσαντος μετὰ τὸν Ἐρατοσθένη³⁾.

Πλὴν τούτων δ' ἀναφέρονται καὶ ἄλλα φυσικὰ ἔργα τοῦ Ἀρι-

¹⁾ Bonitz, Index Aristot. ἐν λ. « προβλήματα »

²⁾ Prantl, Ueber die Probleme des Aristot. ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. VI, 341 - 377. Ὁ E. Richter, De Aristot. probl. Bonn Dissert. 1885 πειράται νὰ διακρίνῃ τὰ καθ' ἕκαστον μέρος. Παράβ. Heitz, Die verlorenen Schriften des Aristot. 103 κ. ἐξ. Sussemlil, Alexandr. Litt. I, 160 κ. ἐξῆς. Ἰδίᾳ περὶ τῶν μουσικῶν προβλημάτων τῆς 19ης τάξεως ἀποδεικνύει ὁ Stumpf, Die pseudo-aristotelischen Probleme über Musik ἐν ταῖς Abhandl. der preuss. Akad. 1897, ὅτι περιέχουσι πολλὰ παράλληλα προβλήματα καὶ ἐκ τούτου ἐκ δύο σύγκεινται μερῶν. Μετατάττων ὅμως τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πλουτάρχου εἰς τὴν πρώτην ἢ δευτέραν ἑκατονταετηρίδα μ. Χ. ἀντιτάσσει εἰς τοῦτο τὴν γνώμην, ὅτι τὸ σῶμα τῶν ἀριστοτελικῶν ἔργων ἦτο τότε συντελεσμένον.

³⁾ Rose Arist. pseudopigr. σελ. 239. Diels, Doxogr. 226 κ. ἐ. Τὸ αὐτὸ πρόβλημα ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Westermann, Paradoxogr. 190.

στοτέλους, οἷον περὶ ὑγιείας καὶ νόσου, βιβλίον, ὅπερ εἶχεν ἤδη ἐξαφνισθῇ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιεύς¹⁾, περὶ τῶν ἀνατομῶν²⁾, πραγματεία, ἣν οἱ Ἀλεξανδρεῖς εἶχον ἐν 7 βιβλίοις καὶ ἐν ἐπιτομῇ ἐξ ἑνὸς βιβλίου³⁾, ἔπειτα περὶ τροφῆς, Ὀπτικὰ καὶ Ἀστρολογικὰ.

Περὶ δὲ τῆς ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἀριστοτέλους φερομένης πραγματείας, τῶν Ἰατρικῶν Μενωνείων, οὕτω κληθείσης ἀπὸ τοῦ ὀνόματος μαθητοῦ τινος τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις παρορμηθεὶς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου συνέγραψεν αὐτήν, ἐμάθομεν πρό τινος πλείονα ἔκ τινος ἱατρικοῦ παπύρου ἐν Λονδίνῳ εὑρισκομένου⁴⁾.

321. Ἀνασκοποῦντες δὲ νῦν τέλος τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους εὑρίσκομεν, ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ μεῖζον μέρος τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ καταδεικνύουσιν, ὅπου σον γόνιμος καὶ τελεσφόρος ἀπέβη ἡ ἐπιστημονικὴ ὄρσις τοῦ φιλοσόφου. Καὶ θέλγουσι μὲν ἡμᾶς ὡς φιλολόγους καὶ φιλοσόφους καὶ ἐλκύουσι τὴν προσοχὴν ἡμῶν μάλλον ἢ ποιητικὴ καὶ ἡ λογικὴ καὶ τὰ πολιτικά, ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς ἐπιστήμας ταύταις ὁ Ἀριστοτέλης ἐπορεύθη πεπατημένας τρίβους, καίπερ ἀνεξαρτήτως αὐτὸς διανοούμενος, ἐν δὲ τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ φυσικῇ φιλοσοφίᾳ οἱ μὲν προγενέστεροι⁵⁾ αὐτοῦ ἦσαν οὐχὶ πολλοῦ λόγου ἄξιοι, αὐτὸς δὲ κυρίως ἠνέωξεν ἐν αὐταῖς νέας ὁδοὺς εἰς τὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἀληθῶς μετ' ἐξερευνητικοῦ ὄμματος διττῶς ἄξιόθυμάςτου παρ' ἀνδρὶ φιλοσόφῳ ἐπесκόπει καὶ τὰ ἀτιμότερα τῶν

¹⁾ Ἀλεξ. Ἀφροδ. εἰς Ἀριστοτ. περὶ αἰσθητικῆς σελ. 436 a, 17. Αὐτὸς ὁ Ἀριστοτ. ὑποδεικνύει αὐτὴν ἐν σελ. 464 b, 32. Παράδ. καὶ 436 a 17, 480 b, 23, 653 a 8. Ἰδε καὶ σελίδα 869.

²⁾ Πολλάκις μνημονεύει αὐτὴν ὁ Ἀριστοτέλης. Ἰδε καὶ Ἀναγρ. συγγρ. Ἀριστοτ. σελ. 104.

³⁾ Ἰδε Ἀναγραφὰς Διογένηος καὶ Μεναγιάνην.

⁴⁾ Ἐξεδόθη ὑπὸ Diels, Aristot. suppl. III, 1.

⁵⁾ Ὅτι δὲ πολλὰ παρέλαβεν ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τῶν ἱατρῶν, διδάσκει ὁ Poschenrieder, Die naturwissenschaftlichen Schriften des Aristot. in ihrem Verhältniss zu den Büchern der hippokratischen Sammlung. Bamberg Progr. 1887.

ζώων πεποιθώς, ὅτι ἐν ἅπασιν ἐνυπάρχει τι φυσικὸν καλὸν ¹⁾ καὶ οὕτως ἐν τῇ πολυμαθείᾳ αὐτοῦ περιέλαβε θαυμαστὸν ὅσον πλῆθος πραγμάτων. Οὕτω δ' ἐγένετο ὁ δημιουργὸς τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης καὶ ἔτρεψεν ἐπὶ τὸ γόνιμον ἔδαφος τοῦ ἀληθῶς ὄντος τοὺς εἰς σοφιστικὰς θεωρίας πλανωμένους θεωρητικοὺς φιλοσόφους. Καὶ δὲν ἀπέστη μὲν ἀληθῶς τῆς ἀποπείρας τῆς φιλοσοφικῆς κατανοήσεως τῆς φύσεως καὶ ἀνῆλθεν εἰς ἀρχάς, αἵτινες σήμερον πρέπει νὰ θεωρηθῶσι κατὰ μέγα μέρος ὡς πεπαλαιωμένοι. Ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀπηλλάγημεν νῦν τῶν τεσσάρων στοιχείων καὶ τῶν ἀφηρημένων αὐτῶν δι' ἐπαγωγῆς ἐννοιῶν καὶ ἂν ἀντιλέγομεν καὶ διαμψισθητοῦμεν σήμερον περὶ τῆς γνώμης, ὅτι πάντα τὰ φυσικὰ φαινόμενα πρὸς σκοπὸν τινα ἄγουσι, ὃ' ἀποτελῇ ὅμως διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἡ ἀριστοτελικὴ διάκρισις τῶν ἀρχῶν τῆς μορφῆς, τῆς ὕλης, τοῦ κινουμένου καὶ τοῦ τέλους σπουδαῖον σταθμὸν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς καταλήψεως τῆς φύσεως καὶ τοῦ σύμπαντος ²⁾.

322. Πραγματεῖαι ψυχολογικαὶ καὶ μεταφυσικαί. Αἱ ψυχολογικαὶ πραγματεῖαι κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ συγγράφαντος αὐτὰς συνάπτονται μὲν στενῶς πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ δὴ πρὸς τὰς περὶ ζώων ἱστορίας, διότι ἐν αὐταῖς ἡ ψυχὴ θεωρεῖται ὡς ἐντελέχεια τοῦ σώματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὡς ἔδρα οὐ μόνον τοῦ νοητικοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς κινήσεως καὶ τῆς τροφῆς καὶ καθ' ὅλου τῆς ζωῆς ³⁾. Ἀληθῶς ὅμως αἱ συγγραφαί, περὶ ὧν ἐνταῦθα θὰ διαλάβωμεν, ἀνήκουσι πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν μεταφυσικὴν, διότι κύριον μὲν ὑποκείμενον ἔχουσι τὸν διανοούμενον νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, οὗτος δὲ καταλαμβάνει ἐν τῷ μικροκόσμῳ τῆς ἀν-

¹⁾ Ἀριστοτ. περὶ ζώων μορίων I, 5, σελ. 645a 15.

²⁾ Πι διαίρεσις τῶν βιβλίων διεξήχθη ἀδεξιῶς. Οἱ συντάκται ὤφειλον νὰ παρατείνωσι τὸ β'. βιβλίον μέχρι τοῦ III, 3, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Christ, Platon. Studien 23.

³⁾ Πῶς περὶ τούτου κρίνει, διασαφεῖ ἐν τῇ περὶ ζώων μορίων I, 1 [σελ. 641a 27] λέγων: «καὶ ἔστιν αὕτη καὶ ὡς ἡ κινουσα ἀρχὴ καὶ ὡς τὸ τέλος τοιοῦτον δὲ τοῦ ζώου ἦτοι πᾶσα ἡ ψυχὴ ἢ μέρος τι αὐτῆς: ὥστε καὶ οὕτως ἂν λεκτέον εἶη τῷ περὶ φύσεως θεωρητικῷ περὶ ψυχῆς.» Τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῆς ψυχῆς, τὸ θρεπτικόν, ἔχουσι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὰ ψυτά.

ὑπάρξεως ὁμοίαν τινὰ τῇζιν, αἶαν ὁ θεῖος νοῦς ἐν τῷ σύμπαντι. Οὕτω δ' αἱ ψυχολογικαὶ πραγματεῖαι περιλαμβάνουσι τὰς θαυνουστάτας θεωρίας¹⁾ καὶ ἀνήκουσιν εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἅτινα δυσχερέστατα μὲν κατανοοῦνται, στεροῦνται δὲ μάλιστα τῆς σαφηνείας, ἣν παρέχει ἡ τελεία ὑπὸ τοῦ συγγραφέως κατανόησις τοῦ ζητήματος. Τὸ ἀξιολογώτατον δ' ἔργον τοῦ κλάδου τούτου εἶναι τὸ

Περὶ ψυχῆς ἐν 3 βιβλίοις. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον βιβλίον περιέχει μετ' εἰσαγωγικὰς τινὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς δυσχερείας τοῦ ζητήματος ἐρεῦνας περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς διὰ τῆς τοσοῦτον ἀσπαστῆς εἰς τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τοσοῦτον προαγούσης τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀληθείας μορφῆς τῶν ἀποριῶν περὶ τῶν ἐπικρατουσῶν γνώμων. Εἰς ταῦτα παρεμβάλλεται καὶ ἱστορικὴ τις ἀνασκόπησις τῶν θεωριῶν τῶν προτέρων φιλοσόφων. Τὸ δὲ δευτέρον βιβλίον, ὅπερ ἀναλαμβάνει ἐξ ἀρχῆς αὐθις τὴν ἔρευναν, τὸ μὲν πρῶτον παρέχει ὅρισμόν τινα τῆς ψυχῆς, τοῦτον δὲ ἡλὰ δὴ, ὅτι ψυχὴ εἶναι τὸ εἶδος καὶ ἡ ἀρχὴ παντὸς πρὸς ζωὴν ὀρισμένου, ἥτοι παντὸς ὀργανικοῦ σώματος, εἴτα δὲ πραγματεύεται περὶ τῶν πέντε δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἥτοι περὶ τοῦ θρεπτικοῦ, τοῦ ὀρεκτικοῦ, τοῦ αἰσθητικοῦ, τοῦ κινητικοῦ κατὰ τόπον καὶ τοῦ διανοητικοῦ. Ἐκ τῶν πέντε δὲ τούτων δυνάμεων τῆς ψυχῆς διεξοδικώτερον ἐξετάζεται τὸ θρεπτικὸν καὶ αἰσθητικὸν καὶ ἐν ταύτῳ ὀρίζεται μὲν πρὸς ἐκάστην τῶν πέντε αἰσθησέων καὶ ἀρμόζον τι αἰσθητήριον, ἀποδίδεται δὲ καὶ εἰς τὰ κατώτερα ζῶα ψυχὴ, ἀλλὰ ψυχὴ κεκτημένη μόνον τὰ πρὸς τὰς ταπεινὰς λειτουργίας ἀρμόδια αἰσθητήρια. Ἐν τῷ τρίτῳ δ' ἔπειτα βιβλίῳ συμπληρῶν ὁ φιλόσοφος τὴν θεωρίαν τῆς διὰ τῶν αἰσθητηρίων αἰσθησεως μεταβαίνει εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ κινητικοῦ κατὰ τόπον καὶ τῆς τοῦ διανοητικοῦ δυνάμεως τῆς ψυχῆς. Τοῦτο τὸ τελευταῖον μέρος ἄπτεται μὲν τῶν ὑπάτων προβλημάτων τῆς φι-

¹⁾ Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ Περὶ ψυχῆς, I, 1 [σελ. 402 a] λέγει «τὴν περὶ τῆς ψυχῆς ἱστορίαν ἐλλόγως ἂν ἐν πρώτοις τιθεῖμεν».

λοσοφίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι πλείστου λόγου ἄξιον, ἀλλ' αὐτῶς περιέχει τοσαῦτα σκοτεινὰ καὶ κεκολωμένα μέρη, ὥστε καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν ὑπομνηματιστῶν σπουδαίως δίσταντο αἰ γινῶμαι περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ νοῦ ποιητικοῦ καὶ νοῦ παθητικοῦ καὶ περὶ ἐκείνου, ὅπερ ἐν τῇ ψυχῇ εἶναι μὲν χωριστὸν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ ὅμως μένει ἀθάνατον. "Ὅτι δ' ἐν ἀτελεῖ καταστάσει κατελείφθη τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἀριστοτέλους, ὑποδεικνύουσι καὶ τὰ ἔχνη τῆς διπλῆς τοῦ κειμένου μορφῆς, ἣν ἐμφανῆ κατέστησαν οἱ νεώτεροι ἐκδόται ¹⁾.

Ἐπίμετρον δέ τι ἡ παράρτημα τῶν τριῶν περὶ τῆς ψυχῆς βιβλίων ἀποτελοῦσι τὰ οὕτω δὴ λεγόμενα *parva naturalia*, μικρὰ φυσικά, ἀλλ' οὕτως, ὥστε ἐξετάζουσι τὴν ταπεινὴν ὄψιν τῆς τῶν ζώων ψυχικῆς ζωῆς καὶ καταλαμβάνουσι μέσσην τινὰ τάξιν μεταξὺ τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ζωολογίας. Τὸ ὄνομα δὲ *parva naturalia*, ὑφ' ᾧ περιλαμβάνονται αἱ ὀκτὼ ἐλάσσονες πραγματεῖαι περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν, περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως, περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, περὶ ἐνυπνίων, περὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς, περὶ μακροβιότητος καὶ βραχυβιότητος, περὶ νεότητος καὶ γήρως, καὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ περὶ ἀναπνοῆς, προέρχεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ μέσου αἰῶνος καὶ περιῆλθεν εἰς χρῆσιν διὰ τῶν μαθητῶν Θωμᾶ τοῦ ἐξ Ἀκουίνου ²⁾. Αὐτός δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς μικρᾶς ταύτης συλλογῆς ψυχολογικῶν καὶ φυσιολογικῶν διατριβῶν προβάλλει μὲν [κυρίως τέσσαρας συζυγίας] κοινῶν πράξεων τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἐγρήγορσιν καὶ ὕπνον, νεότητα καὶ γῆρας, ἀναπνοὴν καὶ ἐκπνοήν, ζωὴν καὶ θάνατον, [θεωρεῖ δὲ τοῦ φυσικοῦ ἴδιον καὶ τὴν ἐξέτασιν] περὶ ὑγείας καὶ νόσου.

¹⁾ Ἰδε περὶ τούτου, πλὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Torstrik, Rabe, *Aristot. de anima* I, II, Berl. 1891.

²⁾ Freudenthal ἐν *Rhein. Mus.* 24 (1869) 81, [Θωμᾶς ὁ ἐξ Ἀκουίνου ἢ Ἀκυνάτης ἢ Ἀλχίνους, ὡς οἱ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου αὐτὸν ὀνομάζουσι, διάσημος Ἰταλὸς σχολαστικὸς φιλόσοφος γεννηθεὶς τῷ 1224 ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἐμπειρότατος τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους].

Ἄλλ' ἐν τοῖς ἐπομένοις δὲν ἐτήρησε τὴν διάταξιν ταύτην, διότι παρενεβλήθησαν μὲν ἄλλαι διατριβαί, τοῦ δὲ κεφαλαίου περὶ ὑγιείας καὶ νόσου πρόκειται νῦν μόνον προοίμιόν τι, εἴτε διότι ἡ πραγματεία, πριόντος τοῦ χρόνου, ἀπώλετο, εἴτε διότι ὁ φιλόσοφος αὐτὸς δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματευθῇ περὶ αὐτοῦ. Ἄν δ' ἀληθεύῃ τὸ πρῶτον, τότε βεβαίως ἀπώλετο ἡ πραγματεία πρὸ τοῦ Ἀφροδισιέως Ἀλεξάνδρου, διότι διαβρῆδην μαρτυρεῖ οὗτος ἐν τῷ ὑπομνήματι εἰς τὸ προοίμιον ἐκεῖνο (ἐν σελ. 436a 17), ὅτι δὲν εὑρέθη ἐν τοῖς ἔργοις ταῦ Ἀριστοτέλους, ἃ αὐτὸς κατεῖχεν, ἡ πραγματεία περὶ ὑγιείας καὶ νόσου. Τὸ ὅλον δὲ σῶμα, ὡς περιήλθεν εἰς ἡμᾶς, διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος ἀναφέρεται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθητικοῦ τῆς ψυχῆς καὶ ἐν αὐτῷ προστίθεται εἰς τὸν λόγον περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως καὶ ἀξιολόγόν τι κεφάλαιον περὶ τῆς καθ' ὕπνον ψυχικῆς ζωῆς καὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς νοήσεως καθ' ὕπνον, [ἢ περὶ ἐνουπνίων καὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς]. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος, ὅπερ ἐν τῇ παλαιᾷ συστηματικῇ ἀναγραφῇ τῶν ἀριστοτελικῶν συγγραμμάτων¹⁾ ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ πρώτου δι' ἄλλων ζωολογικῶν συγγραμμάτων, πραγματεύεται περὶ τῆς ψυχῆς ὡς ἀρχῆς τῆς ζωῆς καὶ συνάπτεται στενῶς πρὸς τὰ βιβλία περὶ ζώων γενέσεως καὶ ζώων μορίων. Παράδοξος δ' ἰδίως φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἡ αὐτόθι καὶ ἐν τοῖς Μεωνωνείοις ἱατρικοῖς ἀπαντῶσα περὶ ἀναπνοῆς θεωρία, καθ' ἣν ὁ δι' αὐτῆς εἰσφερόμενος θύραθεν ψυχρὸς ἀήρ δὲν ἐπιφέρει τὴν ὀξειδῶσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου καταψύχει καὶ σθεννύει τὴν ἐντὸς ὑπεροχὴν τοῦ πυρὸς καὶ οὕτω συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς. Μείζονος δὲ προσοχῆς ἄξια ἀποβαίνουσιν αἱ πραγματεῖαι αὗται τοῦ μικροῦ τούτου σώματος διὰ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐν αὐταῖς ἀξιᾷ ἀκριβοστέρας ἐξετάσεως τὰς διαφορὰς θεωρίας τῶν προγενεστέρων, τοῦ Πλάτωνος, Ἐμπεδοκλείους, Δημο-

¹⁾ Editio Academ. Berol. I, V, σελ. 1471. Παράβ. καὶ τὸν πρόλογον τῆς ἐκδόσεως τῶν Parva naturalia ὑπὸ G. Biehl ἐν τῇ Βιβλ. τοῦ Teubner [1868] σελ. V.

κρίτου, Ἀναξαγόρου καὶ Διογένης, ἐξ οὗ καὶ περιεσώθησαν πλὴν ἄλλων δύο μακρότερα ἀποσπάσματα τοῦ Ἐμπεδοκλέους.

323. Τὰ δὲ Μετὰ τὰ φυσικὰ ἐν 13 (14) βιβλίοις καταλαμβάνουσι διὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν τὴν ἀνωτάτην τάξιν ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς συγγράμμασι, διότι ἀποτελοῦσι τὴν ὑπάτην βαθμίδα τῆς φιλοσοφίας, τὴν πρώτην φιλοσοφίαν, καὶ πραγματεύονται περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν πάντων τῶν ὄντων, τῶν τε κινουμένων καὶ τῶν ἀκινήτων¹⁾. Ἐκλαμβάνονται δὲ καὶ ὡς θεολογία, διότι ἡ τῶν πολλῶν δόξα συνδέει πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἔννοιαν περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς. Τὸ δ' ὄνομα Μετὰ τὰ φυσικὰ ἢ μεταφυσικὰ δὲν ἀπαντᾷ παρ' αὐτῷ τῷ Ἀριστοτέλει καί, ὡς φαίνεται, ἀπεδόθη εἰς τὸ σύνολον τοῦτο τῶν βιβλίων ὑπὸ τῶν Περιπατητικῶν τὸ πρῶτον, διότι αὐτοὶ κατέταξαν αὐτὰ μετὰ τὰ φυσικὰ²⁾. Ἐπελήφθη δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν προβεβηκυῖα ἡλικία καὶ αὐθις τοῦ ζητήματος τούτου, περὶ οὗ εἶχεν ἤδη πραγματευθῆ πρότερον ἐν τῷ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἔργῳ περὶ φιλοσοφίας, ἵνα διεξαγάγῃ αὐτὸ κατὰ τὰς αὐστηράς ἀξιώσεις καὶ ἀρχὰς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως στηριζόμενος ἐν ταύτῳ εἰς τὸς ἐν τῷ μεταξὺ ἐν τοῖς φυσικοῖς καὶ ἐν τοῖς βιβλίοις περὶ οὐρανοῦ ἀναπτύχθεισας θεωρίας. Ἀλλὰ καὶ οὕτως οὔτε τὰς ἐννοίας αὐτοῦ κατῳρίσθησε τέλος νὰ διασαφῇ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ, οὔτε τὰς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν ἀντιτασσομένας ἐν τοῖς τοιούτοις δὴ ζητήμασι δυσχερείας ἡδυνήθη νὰ καταπαλαίσῃ, ὥστε ἡ μεταφυσικὴ αὐτοῦ ἐλλιπὴς εἶναι καὶ κατὰ τὰ πράγματα καὶ κατὰ τὴν μορφήν. Καὶ

¹⁾ Πλὴν τῶν κινουμένων καὶ ἀκινήτων, τῶν φθαρτῶν καὶ ἀίθερων ἀποδέχεται ὁ Ἀριστοτ. καὶ τὰ ἐν ἀφαιρέσει, τὰ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἐκ τῆς ὕλης λαμβανόμενα μαθηματικά. Ἰδε περὶ οὐρανοῦ III, 1 σελ. 299 a 16 καὶ Bonitz εἰς Μετοφ. Α, 2 σελ. 982 a 27.

²⁾ Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Διογένης δὲν ἀπαντῶσι τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ, ἴσως μόνον ἕνεκα παραδρομῆς. Ἡ Μεναγίανη ἀναγράφει μεταφυσικὰ καὶ μεταφυσικὰ ἰ' ἢ ἀραβικὴ ἀναφέρει τὰ καὶ εἰς ἡμᾶς γνωστὰ 13 βιβλία. Οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἀναφέρουσι τὸ τρίτον βιβλίον ὑπὸ ἰδίᾳ τινὶ ἐπιγραφῇ περὶ τῶν ποσαχῶς λεγόμενων. Ἰσως καὶ τὰ δύο τελευταῖα βιβλία ἰδίᾳ τινὰ κατεῖχον παρ' αὐτοῖς θέσιν.

τοῦ μὲν πρώτου ἡ ἀπόδειξις εἶναι ἔργον τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Ἐνταῦθα ἀρκεῖ τοῦτο μόνον νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι ὁ ὀρισμὸς τῆς πρώτης φιλοσοφίας ὡς γνώσεως τοῦ ὄντος ἢ ὃν παρέμεινεν αὐτὸ τοῦτο ὀρισμὸς καὶ δὲν ἐγένετο ἀφορμὴ τῶν ἐπομένων ἐρευνῶν ¹⁾. Ὡσαύτως ὁ νοῦς ἢ ἡ θεότης ὡς ἡ δύναμις ἢ κινουσα τὸν ἀστερόεντα οὐρανὸν διασφαεῖ τὸ πολὺ τὴν κίνησιν τῶν ἀστέρων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ σύστημα τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν γένεσιν τῶν ὄντων. Καὶ αἱ ἐκ τῶν φυσικῶν δὲ τέλος εἰλημμένοι τέσσαρες πρῶται ἀρχαί, ἡ ὕλη, τὸ εἶδος, τὸ κινεῖν, τὸ οὐ ἔνεκα, οὔτε συνεδυάσθησαν ὀρθῶς πρὸς τὸν νοῦν, οὔτε διεσαφηνίσθησαν, ὥστε νὰ καταδειχθῇ ἡ γένεσις καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασις αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ μὴ ἔχων σαφεῆ ἔννοιαν τῶν πραγμάτων καὶ μὴ κατέχων αὐτὰ τέλεον δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ κατορθώσῃ καὶ τὴν ἐν καθαρᾷ μορφῇ διεξαγωγὴν καὶ συνύφανσιν τῶν μερῶν εἰς ἓν ὅλον ²⁾. Ἐκ τούτου καλῶς μὲν συνδεδεμένα πρὸς ἀλλήλα καὶ ἐπιμελῶς ἐπεξεργασμένα εἶναι μόνον τὰ τρία πρῶτα βιβλία Α, Β, Γ, ἅτινα προτίθενται νὰ ἐξομαλίσωσι τὴν ὁδὸν πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν γνωμῶν τῶν προγενομένων καὶ τῆς διαλευκάνσεως τῶν ἀποριῶν καὶ ἐξ ὧν τὸ πρῶτον μάλιστα δικαίως θαυμάζεται ὡς κριτικὴ ἀνασκοπὴ τῆς προηγηθείσης φιλοσοφίας. Τὴν δὲ κυρίαν ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας περιέχουσι τὰ βιβλία Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Λ, ἀλλ' ἐν τούτοις ἀπανταχοῦ καταφαίνεται, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶχεν ἔτι ἐπεξεργασθῇ αὐτὰ, καὶ ἔτι μᾶλλον, ὅτι αἱ ἐρευναι ἕκασται οὔτε συνέχονται, οὔτε εἰς τέλος διεξάγονται. Ἰδίως δε κατὰ δὴλοι εἶναι αἱ ἐλλείψεις αὐταὶ ἐν τῷ βιβλίῳ Λ, ὅπερ ἐμελλε

¹⁾ Ὁ Natorp, Thema und Disposition der Metaphysik ἐν τοῖς Philos. Monatshefte XXIV, 37-65 πειράται νὰ μειώσῃ τὰς δυσκολίας ἐξαλείφων τὰς προτάσεις «ὥστε — θεολογικὴ» καὶ «καὶ τὴν τιμιωτάτην — γένος εἶναι» ἐν Ε, 1, σελ. 1026a 18.

²⁾ Ἀριστα περὶ τούτων πραγματεύεται ὁ Bonitz, Aristot. Metaph. II, 3-35. Ἐκ τῶν προηγηθέντων ἔργων ἐξαίρομεν τὸ τοῦ Ravaisson, Essai sur la Metaphysique d'Aristote, 1837. Τὴν δ' ἡμετέραν περὶ τοῦ πράγματος γνώμην ἐδηλώσαμεν τὸ μὲν ἐν τοῖς Studia critica in Arist. libros metaph. 1853, τὸ δ' ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ 1885-1895.

νά ἀποβῇ τὸ ἐκπρεπέστατον πάντων, ὡς περιέχον τὴν περὶ νοῦ καὶ θεῶν θεωρίαν. Τὸ δὲ βιβλίον Δ πραγματεύεται περὶ τῶν ποικίλων ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἀπαντωσῶν ἐκφράσεων καὶ ἀποτελεῖ βιβλίον, ὅπερ οὐχὶ ἀναρμόστως μὲν παρενεβλήθη εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ Γ καὶ Ε, ἀλλὰ δὲν συνδέεται ὀργανικῶς πρὸς αὐτά. Τὸ δὲ Κ περιέχει ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει ἐπιτυχῇ ἀνακεφαλαίωσιν τῶν βιβλίων Β, Γ, Ε, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἤμιστι ἐπαρκῇ ἐπιτομὴν τῶν κεφαλαίων ἐκείνων τῶν φυσικῶν, ἅτινα πλείστου λόγου ἄξια εἶναι καὶ προϋποτίθενται ἐν τῇ μεταφυσικῇ. Τοῦτο δὲ συνδυαζόμενον πρὸς τὸ Α καὶ Λ παρέχει συντομωτέραν τινὰ διδασκαλίαν τῆς μεταφυσικῆς καί, ὡς φαίνεται, ἐποιήθη ὑπὸ τινος μαθητοῦ ὡς ἐπιτομὴ τῶν ἔργων τοῦ διδασκάλου καὶ μικρὰς μόνον ιδίας περιέχει προσθήκας¹). Τὰ δὲ δύο τελευταῖα βιβλία Μ, Ν περιέχουσι αὐτοτελῆ τινὰ ἐπίκρισιν τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας τοῦ Πλάτωνος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνήκουσι μὲν εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐννοιῶν τῆς μεταφυσικῆς, δὲν ἦσαν ὅμως ὠρισμένα νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων βιβλίων εἰς ἓν ἔργον, διότι αὐτολεξεῖ σχεδὸν ἐπαναλαμβάνουσι κεφάλαια ὅλα τοῦ Α βιβλίου, ὅσον τὰ 990b, 6—991b 9 = 1078a 32—1080a 11.

Δὲν περιελήφθη δ' ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά, ἀλλ' εἰς αὐτὰ ὅλως ἀνήκει ἡ ὑπὸ τινων νεωτέρων εἰς τὸν Θεόφραστον ἀποδιδομένη πραγματεία περὶ ἀτόμων γραμμῶν, ἥτις ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἐπίκρισιν τῆς πλατωνικῆς τῶν ἰδεῶν θεωρίας καὶ ἔπρεπε νὰ ἐκτυπωθῇ κυρίως ὡς ἐπίμετρον τῶν Μετὰ τὰ φυσικά. Πολύ δὲ μᾶλλον εὐδοκίμει παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἀριστοτελικοῖς τὸ βιβλιάριον α [Α ἔλαττον], ὅπερ ἐξεδόθη μὲν ὑπὸ τοῦ Πασικλέους, ἀνεψιοῦ τινος τοῦ Εὐδῆμου²), κατὰ σημειώσεις ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ Ἀριστοτέ-

¹) Καὶ λεκτικοὶ λόγοι μαρτυροῦσιν, ὅτι οὐχὶ ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ προήλθε τὸ ἔργον. Ἰδε τῆς ἐκδόσεως τοῦ W. Christ Arist. Metaph. τὴν ἐν σελ. 218 σημείωσιν. Ὁ δὲ τὴν ἐπιτομὴν φιλοπυρήσας δὲν εἶπεν τὸ βιβλίον Δ παρεμβεβλημένον.

²) Παράβ. τὴν σημείωσιν τοῦ κώδικος Ε ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Μετὰ τὰ Φυσικά ὑπὸ W. Christ σελ. 35. Ἡ παρεμβολὴ δ' ἐγένετο βεβαίως ἐν τοῖς μετὰ τὸν Ἀνδρόνικον χρόνοις,

λους, λίαν ἀναρμόστως δὲ παρενεβλήθη εἰς τὸ μεταξὺ τῶν Α καὶ Β βιβλίων τῶν Μετὰ τὰ φυσικά. Περιῆλθε δ' εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐξαίρετόν τι ὑπόμνημα εἰς τὰ Μετὰ τὰ φυσικά ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως.

324. Ἠθικὰ καὶ Πολιτικὰ συγγράμματα. Εἰς τὸ θεωρεῖν τὰ ἐκτὸς ἡμῶν ἀντιπαράτασσει ὁ Ἀριστοτέλης τὰς ἰδίας ἡμῶν πράξεις, τὸ πράττειν, διακρίνων ¹⁾ αὐθις ἐν ταύταις τὸ ἐλλόγως πράττειν ἐν τῇ στενοτέρᾳ σημασίᾳ τοῦ τεχνικῶς δημιουργεῖν, τοῦ ποιεῖν, ἥτοι τὴν ἠθικὴν τῆς αἰσθητικῆς, ὡς λέγομεν. Εἰς τὴν πρακτικὴν δὲ φιλοσοφίαν ἀνήκει κυρίως μὲν ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ διαμορφοῦται δημοσίᾳ τὸ κατὰ λόγον καὶ ἠθικῶς πράττειν, τὰ πολιτικὰ ἀποτελοῦσιν ἀναγκαίως παράρτημα τῆς ἠθικῆς.

Τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια ἐν δέκα βιβλίοις, Ἠθικὰ Εὐδῆμεια ἐν ἑπτὰ βιβλίοις καὶ Ἠθικὰ μεγάλα ἐν δύο βιβλίοις περιέχουσι πάντα μὲν ἐν ὁμοίῳ τρόπῳ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀριστοτελικῆς ἠθικῆς θεωρίας, ἀλλὰ βεβαίως ὁ Ἀριστοτέλης ἐν ἐνὶ μόνῳ ἔργῳ ἐξέθηκε τὴν θεωρίαν αὐτοῦ. Το ἐν δὲ τοῦτο ἔργον εἶναι τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ἐκδόντος ἴσως αὐτὸ υἱοῦ Νικομάχου, τὰ ἠθικὰ Νικομάχεια. Τὰ δ' Ἠθικὰ Εὐδῆμεια εἶναι τις στενῶς ἐχομένη τῶν μαθημάτων τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων πραγματεία τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ῥοδίου αὐτοῦ μαθητοῦ Εὐδήμου ²⁾, ἥτις πολλὰ μὲν ὅλως κοινὰ κεφάλαια ἔχει πρὸς τὰ Νικομάχεια ³⁾, ἐν πολλοῖς ὅμως ἐκ τοῦ ἐναν-

διότι δὲν μετεβλήθη μὲν ἢ εἰς 13 βιβλία διαίρεσις τοῦ ἔργου ἐν τῇ ἀναγραφῇ, τὸ δὲ παρεμβλήθην ἐσημείωθη ὡς ἔλαττον.

¹⁾ Μετὰ τὰ Φυσ. Ζ, I, [Θ, 8 σελ. 1050 a 23].

²⁾ Ὁ μαθητὴς αὗτος τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅς ἐπέζησε μακρὸν μετὰ τὸν διδάσκαλον, εἶναι διάφορος τοῦ πρεσβυτέρου συμμαθητοῦ Εὐδήμου, εἰς ὃν ἀφιεροῦται ὁ διλόγος Εὐδήμος. Οἱ παλαιοὶ δ' εἶχον καὶ τὰ Εὐδῆμου ἀναλυτικὰ καὶ τὰ φυσικά, ἅτινα ἀνέγνω καὶ ὁ Συμπλίκιος "Ide Eudemi fragmenta ed L. Spengel, Berol. 1866, ἀλλ' ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ οὐδεὶς γινέται λόγος περὶ τῶν Ἠθικῶν. Ἀποσπάσματα τοῦ Εὐδήμου καὶ ἐν Mullach Fragin philos. graec. III, 222-292.

³⁾ Νικομ. V—VII=Eὐδῆμ. IV—VI.

τίου περιέχει ἰδίᾳς προσθήκας καὶ μεταβολάς. Τὰ δ' ἠθικὰ μέγιστα, ἅτινα κατὰ παράδοξον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ὄνομα ἐλαχίστην περιοχὴν ἔχουσιν, εἶναι νεώτερόν τι ἔργον τῆς περιπατητικῆς σχολῆς, ἐν ᾧ συμπτύσσονται τὰ δύο παλαιότερα ἠθικὰ ἔργα εἰς μικροτέραν μὲν τινα, ἀλλὰ περὶ πάντων διαλαμβάνουσιν ἐπιτομήν¹⁾. Ἄν δ' ὁ συγγραφεὺς οὐδὲν ἥττον ταυτίζει ἑαυτὸν πρὸς τὴν Ἀριστοτέλῃ ἐν σελίδι 1201b 25³⁾ λέγων· «ὥσπερ ἔφαμεν ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς», τούτου ἀνάλογον εὐρίσκομεν ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά, ἐνθα ὁ Ἀριστοτέλης διὰ τοῦ λέγομεν χαρακτηρίζει ἑαυτὸν ὡς ἓνα τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα.

Τὰ Ἠθικὰ ἐπεξεργάσθη μὲν καθ' ὅλου καὶ περιστόρνειυσεν ὁ Ἀριστοτέλης πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ Μετὰ τὰ φυσικά, ἐν τούτοις ἡ σύνθεσις αὐτῶν πολλὰς παρέχει ἀπορίας. Ἄν δὲ τὰ κοινὰ εἰς τὰ Νικομάχεια καὶ Εὐδῆμεια ἠθικὰ βιβλία ἀρχικῶς ἀνήκουσιν εἰς τὰ πρῶτα ἢ εἰς τὰ δεύτερα, τοῦτο εἶναι δύσλυτον ζήτημα²⁾. Τὰ δὲ βιβλία VIII καὶ IX, ἅτινα πραγματεύονται περὶ τῆς φιλίας, συνάπτονται χαλαρῶς πρὸς τὰ ἄλλα καὶ ἀπετέλουν ἄλλοτε ποτε ἰδίαν πραγματείαν περὶ φιλίας, οἷα ἀναφέρεται ἔτι ἐν ταῖς ἀλεξανδρεωτικαῖς ἀναγραφαῖς. Οὕτω φαίνονται ἔχοντα καὶ τὰ τοῦ δεκάτου βιβλίου, ὅπερ πραγματεύεται περὶ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς εὐδαιμονίας, διότι αἱ ἀλεξανδρεωτικαὶ ἀναγραφαὶ μνημονεύουσι καὶ ἰδίαν πραγματείαν περὶ ἡδονῆς. Καὶ ὡς πρὸς

¹⁾ Τὴν σχέσιν ταύτην κατέστησε καταφανὴ ὁ Spengel, Ueber die unter dem Namen des Aristot. erhaltenen ethischen Schriften ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. III, 1841 καὶ Spengel, Aristot. Stud. I ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. X. 1863. Παράδ. Ueberweg, Grundriss der Gesch. der Phil., I, 195 κ. ἐ. τῆς 7ης ἐκδ., Zeller, II, 2, 101 κ. ἐ. τῆς 3ης ἐκδ. Περὶ τῶν κεφαλαίων τῶν Ἠθικῶν μεγάλων, ἅτινα δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς δύο ἄλλοις Ἠθικοῖς, ἴδε Susemihl ἐν τοῖς προλεγόμενοις τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἠθικῶν μεγάλων. Ὁ Bergk, Griech. Litt. IV. 494 πειράται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ Ἠθικὰ μέγιστα ἀνήκουσιν εἰς τὸν περιπατητικὸν Φανίαν. Ὁ δὲ Zeller II, 2, 942 τῆς 3ης ἐκδόσεως ἀποδεικνύει τὴν ῥοπήν, ἣν ἔσχε πρὸς τὸ ἔργον ἡ στοικὴ φιλοσοφία.

²⁾ Ὁ Susemihl, Ueber die nikomachische Ethik des Aristoteles ἐν ταῖς Verhandl. der 35 Philologenversammlung 1881 διατείνεται, ὅτι τοῦ Ἀριστοτέλους μὲν εἶναι, ἀλλὰ συνεπληρώθησαν ἐκ τῶν Εὐδαιμονίων.

τὸ περιεχόμενον μὲν διαφέρει ἢ διδασκαλία τοῦ Ἀριστοτέλους τῆς τοῦ Πλάτωνος κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἔρευνα περὶ τῆς μιᾶς ρίζης τῆς ἠθικῆς ἀποπλανᾶται ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἐκάστης ἀρετῆς ¹⁾. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀκριθείᾳ τοῦ ὀρισμοῦ τῶν ἐννοιῶν καὶ ἐν τῇ σαφηνείᾳ τῆς καταλήψεως ἐκφαίνεται καὶ ἐν τούτοις ὁ Ἀριστοτέλης τὴν δεινότητα αὐτοῦ. Ὁρμᾶται δ' ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τῆς εὐδαιμονίας καὶ ταύτην εὕρισκει οὐχὶ ἐν τῇ ἡδονῇ, οὐδ' ἐν τῷ πλούτῳ καὶ τοῖς ἐξωτερικοῖς ἀγαθοῖς τοῦ βίου, ἀλλ' ἐν τῇ διανοουμένῃ καὶ πραττούσῃ ἐκείνῃ ἐνεργείᾳ, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντα εἰς αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον ²⁾. Εἶναι δ' ἡ ἀρετὴ κατ' αὐτὸν μόνιμός τις εἰς τὴν φρόνησιν καὶ ἄσκησιν ἐρειδομένη ἕξις, ἥτις στοχάζεται τοῦ μεταξὺ τῆς ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως μέσου καὶ οὕτω δεσπόζει τῶν παθημάτων καὶ ὁρμῶν καὶ ρυθμίζει αὐτάς ³⁾. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸν ὀρισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς εὐδαιμονίας καὶ ὅλως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς ἀρχαιότητος καθ' ὅλου διακρίνει ἔπειτα δύο εἶδη ἀρετῶν, τὰς διανοητικὰς καὶ τὰς πρακτικὰς ἢ ἠθικὰς ἐν τῇ στενοτέρᾳ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ. Ἡ διεξαγωγή δὲ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν διαφόρων ἔργων τῆς διανοητικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πρακτικῆς ἐνεργείας καταλαμβάνουσι τὸ μεῖζον μέρος τῆς πραγματείας. Τὸ ἀσθενέστατον δὲ μέρος τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ φιλοσόφου τούτου εἶναι ἡ ἀσάφεια περὶ τῆς δυνάμεως τῆς βουλήσεως καὶ τῆς σχέσεως τῆς βουλῆσεως πρὸς τὸ ὀρεκτικὸν καὶ τὴν διανοητικὴν φρόνησιν.

¹⁾ Ἐπετήθευσε δὲ τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης, ὡς δεικνύει τὸ ἐν τοῖς Πολιτ. I, 13 σελ. 1260 a 27 χωρίον λέγων «πολὺ γὰρ ἄμεινον λέγουσιν οἱ ἐξαριθμουῦντες τὰς ἀρετάς, ὥσπερ Γοργίας, τῶν οὕτως ὀριζομένων».

²⁾ Ἠθικ. Νικομ. I, 6 [σελ. 1098 a 17]. Παράβ. καὶ IX σελ. 1069 b 29. ἔνθα λέγεται «ἡ εὐδαιμονία ἐνεργεία τις ἐστίν».

³⁾ Ἠθικ. Νικομ. II, 5 [1016 a 22] «ἡ τοῦ ἀνθρώπου εἷς ἂν ἕξις, ἀφ' ἧς ἀγαθὸς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἀφ' ἧς τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει.» καὶ [1016 b 27] «μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, στοχαστικὴ γε οὕσα τοῦ μέσου.» Ἐπανελαβὼν δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν πολλῶν τὸν ὀρισμὸν τοῦτον, ὡς ὁ Ὁράτιος ἐν Epist. I, 18, 9 *virtus est medium virtutum et utrimque reductum*.

Ἡ δὲ νόθος πραγματεία περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν περιέχει ξηροὺς ὀρισμοὺς τῶν διαφόρων ἀρετῶν καὶ κακιῶν¹⁾).

325. Τὰ δὲ Πολιτικά ἐν ὧν βιβλίοις προϋποτίθενται τὰ ἠθικά, διότι ἐν τέλει τῶν Νικομαχείων ἠθικῶν γίνεται λόγος περὶ τῆς πολιτείας, δι' ἧς οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ παιδεύωνται εἰς ἀρετὴν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκφαίνεται σαφέστατα ἡ συνάφεια τῆς ἠθικῆς πρὸς τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν πολιτικὴν²⁾. Ἐν ἰδίῳ δὲ κεφαλαίῳ ἐν Πολιτικῶν VII, 3 [σελ. 1276b 16 κ. ἐ.] πραγματεύεται περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ καὶ ὁ σπουδαῖος πολίτης τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἀρετὴν.

Τὰ δὲ πολιτικά αὐτὰ πραγματεύονται ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ εἰσαγωγικῶς περὶ τῆς βάσεως τῆς πολιτείας, τῆς οἰκίας ἢ τοῦ οἴκου καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς τοῦτον περὶ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς χρηματιστικῆς. Ὡς μέρος δὲ τῆς οἰκίας εἶναι καὶ οἱ δοῦλοι, τὰ ἔμψυχα ταῦτα ὄργανα, οἱ ὑπηρεταὶ τῶν σωματικῶν βαναύσων ἔργων, ἅτινα ἐθεώρει ἀνάξια ἑαυτοῦ ὁ ἐλεύθερος Ἕλληγ³⁾. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ὑποβάλλει εἴτα ὁ συγγραφεὺς κατὰ τὴν ἀσπαστὴν εἰς αὐτὸν μέθοδον τὰς γνώμας τῶν προτέρων, τῶν τε θεωρητικῶν καὶ τῶν νομοθετῶν εἰς κριτικὴν ἐξέτασιν, καθ' ἣν πλὴν τοῦ Χαλκηδονίου Φαλέου καὶ τοῦ Μιλησίου Ἴπποδάμου⁴⁾

1) Ἡ πραγματεία αὕτη περιελήφθη ἐν τῷ ἐσφαλμένῳ εἰς τὸν Ἀνδρόνικον ἀποδιδυμένῳ ἔργῳ περὶ παθῶν, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐκ νέου ὁ C. Schuchhardt, Andronici Rhodii qui fertur libelli περὶ παθῶν pars altera de virtutibus et vitiis, Darmstadt 1883 ἐπὶ τῇ βάσει καλῶν κριτικῶν σημειώσεων. Προτέρα ἐκδόσις ὑπὸ Mullach ἐν *Fragm. phil.* 108. gr. III, 570-578.

2) Τὸ γνήσιον τοῦ τέλους ἐκείνου τῶν ἠθικῶν πολεμεῖ ἀληθῶς ὁ Amsdorf. Ἰδε σελίδος 878 σημ. 3.

3) Ὁ Ἀριστ. ἐν Πολιτ. VIII, 2 σελ. 1337 b 6 σελ. 165 ἐκδ. Susemihl λέγει: «φανερὸν ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάνανσον. βάνανσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθῃσιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἀχρηστοὺ ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν ψυχὴν ἢ τὴν διάνοιαν.» Παράβ. καὶ σελ. 1277 a 35 (81 ἐκδ. Sus.).

4) Τοῦ Ἴπποδάμου, ὃς κυρίως ἦτο ἀργιτέκτων καὶ ἤκμαζε περὶ τὴν πέμπτῃν ἑκατονταετηρίδα μεσοῦσαν, διέσωσεν ὁ Στυδαῖος πυθαγορίζοντά τινα ἀποσπάσματα περὶ πολιτείας καὶ περὶ εὐδαιμονίας. Ἰδε καὶ C. Fr Hermann. *De Hippodamo Milesio*, Marburg 1841.

ἐπιλαμβάνεται κυρίως τῆς κρίσεως τῶν κυρίων ἔργων τοῦ Πλάτωνος, τῆς Πολιτείας καὶ τῶν Νόμων.

Τὸ κύριον δὲ πρόβλημα λύει ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐξ βιβλίου καὶ ὁρμώμενος ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν τριῶν ὁρθῶν πολιτειῶν, αἵτινες τὸ κοινὴν συμφέρον σκοποῦσι, τῆς βασιλείας, ἀριστοκρατίας καὶ πολιτείας πρὸς τὰς παρεκβάσεις αὐτῶν, τὴν τυραννίδα, ὀλιγαρχίαν καὶ δημοκρατίαν¹⁾, αἵτινες τὸ σφέτερον τῶν ἀρχόντων συμφέρον σκοποῦσι. Καὶ ἀρίστην μὲν πολιτείαν θεωρεῖ ἐκείνην, ἐν ᾗ ἄρχουσιν οἱ ἀριστοὶ ἢ οἱ ὑπερέχοντες κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ γένος καὶ τὸν πλοῦτον μόνον, πασῶν δ' ἀρίστην ἐκείνην, ἐν ᾗ ἄρχει εἷς τις ὁ πάντων τῶν ἄλλων ὑπερέχων κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φρόνησιν²⁾. Περὶ ταύτης δὲ τῆς ἀρίστης πολιτείας πραγματεύεται μὲν ἐν τοῖς τελευταίοις κεφαλαίοις τοῦ τρίτου βιβλίου (III, 14—18) καὶ ἐν τοῖς ἀμέσως ἐπομένοις βιβλίοις, τῷ ἐβδόμῳ καὶ ὀγδόῳ³⁾, ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος δὲν ἐτελειώθη, διότι μόνον περὶ τῶν ἐξωτερικῶν πρώτων στοιχείων τῆς ἀγαθῆς πολιτείας γίνεται λόγος καὶ ἰδίᾳ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν Πλάτωνα περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας τῶν

¹⁾ Τὴν λέξιν, ἣν ἡμεῖς μεταχειρίζομεθα, ὁ ἄρχων ἡγήσεται μὲν ὁ ἄριστος ἐπὶ τῇ παρὰ τῷ Πολυδίῳ δὲ πρώτῳ δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν ἐν γρήσει οὕτως.

²⁾ Δὲν εἶναι ἄρα ὁ ἄριστος ἀπαλύτως ἐγκωμιστὴς τῆς μοναρχίας, πολὺ δ' ἤτιον θιασώτης τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας, ἐν ᾗ πολὺ δυσκολώτερον εὐρίσκει ὅσα αὐτὸς παρὰ τῶν ἀρχόντων ἀξιοῖ. Ἰδεῖ ἰδίως σελ. 1283 a 1 [σελ. 115 ἐκδ. Susemihl].

³⁾ Ὅτι ἐν τοῖς χειρογράφοις οὐχὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ τάξει ἵστανται τὰ βιβλία VII καὶ VIII καὶ ὅτι πρέπει νὰ μεταθεθῶσι κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα τρόπον, κατενόησε μὲν ἐν τῇ 16ῃ ἐπὶ ἑκατονταετηρίδι ὁ Ἰταλὸς Σέγκιος, κατεδείξε δ' ἀκριβέστερον ὁ Conring ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τῆς μεταφράσεως τοῦ Giphanius 1647 καὶ ὁ L. Spengel, Ueber die Politik des Aristoteles ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. V, 1847. Ἡ σήμερον ἐτραλμένη κατάταξις ὑποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ ἐν VII 4 σελ. 1325 b 34 [σελ. 126 ἐκδ. Susem.] χωρίου λέγοντος: «περὶ τὰς ἄλλας πολιτείας ἡμῖν τεθεώρηται πρότερον» καὶ ὑπὸ τοῦ τέλους τῶν Ἱθικῶν Νικομαχείων. Ἰδίως δὲ συντελεῖ εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἡ ἐν τῷ χωρίῳ IV, 2 σελ. 1289 a 33 [σελ. 185 ἐκδ. Sus.] φράσις «κατ' ἀρετὴν κεχορηγημένην», ἥτις μετὰ γὰρ ἡμᾶς εἰς τὸ ἐν VII, 1 σελ. 1234 a 1 [σελ. 126 ἐκδ. Sus.] χωρίον. Παράδ. Susemihl, Ueber die Komposition der aristot. Politik ἐν ταῖς Verhandl. der 30 Versammlung der Phil. σελ. 17-29 Amsdorf, Symbolae ad Aristot. politicorum crisin spectantes, Progr. Landshut, 1894.

πολιτῶν. Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ μέρος παρέμεινεν ἀτελές ἢ τοῦλάχιστον περιήλθεν εἰς ἡμᾶς ἀτελές, διότι μόνον περὶ τῶν τεσσάρων συνήθων μαθήσεων πραγματεύεται ὁ συγγραφεύς, ἥτοι περὶ τῆς γραμματικῆς, γυμναστικῆς, μουσικῆς καὶ γραφικῆς¹⁾, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τῶν ἀνωτέρων μαθήσεων τῆς φιλοσοφίας, καὶ αἰσθητικῆς.

Τὰ δὲ μέσα τρία βιβλία IV—VI ἀποτελοῦσιν ἰδίαν τινὰ καθ' ἐαυτὴν πραγματείαν ὡς πραγματευόμενα, ὡς ἀρμόζει εἰς πρακτικὸν πολιτικόν²⁾, περὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τῆς πολιτείας, περὶ τῶν μερῶν τῆς πολιτείας, βουλῆς ἀρχῶν καὶ δικαστηρίων, καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ περὶ ὧν σωζοῦσιν ἢ διαφθεῖρουσι τὴν πολιτείαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ δὲν ἔχρουσι καλῶς τὰ τῆς διατάξεως τῶν βιβλίων. Διότι κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν (IV, 2 [1089 b 12]) γενομένην διάταξιν καὶ κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ πέμπτου βιβλίου ἐδικαιούμεθα ν' ἀναμένωμεν, ὅτι τὸ πέμπτον βιβλίον θ' ἀπετέλει τὸ τέλος καὶ ὅτι τούτου θὰ προηγέιτο τὸ ἐν ταῖς χειρογράφοις ἐν τῇ ἑκτῇ τάξει τεταγμένον βιβλίον³⁾. Ἀλλ', ἐπειδὴ τὸ ἑκτὸν βιβλίον ἐπανειλημμένως ἀναφέρεται εἰς τὸ πέμπτον⁴⁾ (ἐν σελ. 1316b 34, 1317a 37, 1319b 37 [ἢ σελ. 225, 226, 234 ἐκδ. Susemihl]), φαίνεται εἰς ἡμᾶς πιθανώτερον, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης συνέγραψεν ἐν προσθήκης μέρει τὸ ἑκτὸν ἐκεῖνο βιβλίον, ἐν ᾧ γί-

¹⁾ Biehl, Die Erziehungslehre des Aristoteles, Innsbruck 1875. Ἡ γραφικὴ κατὰ τὸν Πλίνιον ἐν Nat. hist. 35, 76 ἀνεγράφη εἰς τὰ προγράμματα τῶν μαθημάτων περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ὑπὸ τοῦ Μακεδόνα Παμφίλου, τοῦ διδασκάλου τοῦ Ἀπελλοῦ.

²⁾ Ἴδε κυρίως Πολιτ. σελ. 1288b 35 [184 ἐκδ. Sus.], ἐνθα λέγεται «οἱ πλείστοι τῶν ἀποφαινομένων περὶ πολιτείας, καὶ εἰ τὰλλα λέγουσι καλῶς, τῶν γε χρησίμων διαμαρτάνουσιν οὐ γὰρ μόνον τὴν ἀρίστην δεῖ θεωρεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναυτήν».

³⁾ Τὴν σγῆσιν ταύτην ἀπεκάλυψεν ὁ Barthélemy de St. Hilaire ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ 1837 καὶ διετήρησεν ὁ L. Spengel. Ἐνθ' ἀνωτέρω καὶ ἐν Aristot. Studien II, ὁ Oncken, Staatslehre des Aristot. I, 98 κ. ἐ. Παράβ. Bendixen ἐν τοῖς Jahresberichten des Philol. XIII, 264 κ. ἐξ. XIV, 332 κ. ἐ. XVI, 465 κ. ἐ. καὶ Susemihl ἐν τῇ ἐλληνικῇ καὶ γερμανικῇ ἐκδόσει ἐν Εἰσαγ. 4 κ. ἐ. καὶ 58 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Παρατηρήσεως ἄξιον εἶναι ἐν τούτοις, ὅτι ὁ ὁρισμὸς τοῦ διττοῦ ἴσου δίδεται μὲν ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ ἐν σελ. 1301 b 30 [246 ἐκδ. Susem.], προϋποτίθεται δ' ὡς δεδομένος ἐν τῷ ἑκτῷ ἐν σελ. 1317 b 4 [227 ἐκδ. Susem.].

γνεται λόγος αὐθις περὶ τῆς δημοκρατίας καὶ ὀλιγαρχίας καὶ τῶν διαφορῶν τῶν ὡς χροῖων προκυπτουσῶν ἐκ τῆς κράσεως τῶν δύο ἐκείνων μορφῶν τῆς πολιτείας καὶ εἴτα προσῆψεν αὐτὸ ὡς ἐπίμετρον πρὸς τὰ ἤδη τετελειωμένα βιβλία IV—V¹⁾.

Ἡ ἀρίστη σύστασις τῆς πολιτείας ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων ἔργων τῆς φιλοσοφίας, δι' ἣ καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ πλέον τῆς Στοᾶς ἐπελαμβάνετο τῆς ἐρεῦνης πολιτικῶν ζητημάτων. Ἐν τούτοις, ὡς φαίνεται, δὲν συνεπέραναν ὁ Ἀριστοτέλης τὸ κύριον τοῦτο ἔργον αὐτοῦ, τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος Πολιτικά, διότι οὐ μόνον ἡ ἀκολουθία τῶν βιβλίων²⁾ κακῶς ἔχει διὰ τὴν ἑλλειψιν σκοπίμου διατάξεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα στερεῖται στέγης, διότι τὸ ἔργον τελευτᾷ ἄνευ τινὸς ἐπιλόγου, ἂν τε τὴν παραδεδομένην τάξιν τῶν βιβλίων διατηρήσωμεν, ἂν τε ἄλλο τι βιβλίον, τὸ πέμπτον ἢ τὸ ἕκτον, εἰς τὸ τέλος τάξωμεν. Καὶ ἄλλως δὲ συχνάκις μάλιστα διακόπτεται ὁ μῖτος τῆς ἐρεῦνης καὶ ἐκ τούτου οἱ ἐκδότης μόνις πως δύνανται νὰ ἀποκαταστήσωσιν πῶς εὐνόητόν τι καίμενον μεταχειριζόμενοι πάντα τὰ εἰς τὴν κριτικὴν οἰκεία μέρη. Ἐν τούτοις παρὰ ταῦτα εἶναι τὸ ἔργον τοῦτο ἐν τῶν σπουδαιωτάτων καὶ ἀξιολογωτάτων, ἐξ ὧν περιήλθον εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ δὴ αἱ πολυπληθεῖς ἐν αὐτῷ παραδόσεις περὶ τῆς συστάσεως τῶν ποικιλομόρφων πολιτειῶν τῶν ἀρχαίων ἀποδεικνύουσιν αὐτὸ κυρίαν πηγὴν, ἐξ ἧς ἀντλοῦσι καὶ οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι. Καὶ ἡ ἀντίθεσις δὲ πρὸς τὸν Πλάτωνα ἐπιφαίνεται ἐν τούτῳ δὴ τῷ ἔργῳ ὑπὸ καλὴν μορφήν, διότι

¹⁾ Ἄλλως πρέπει νὰ θεωρηθῶσι τὰ τρία ἐκεῖνα χωρία ὡς διασκευαὶ βραδύτερον προστεθεῖσαι, ὅπερ πάντως φαίνονται μαρτυροῦντα γλωσσικὰ τινα τεκμήρια.

²⁾ Εἰσάξομεν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης κατέλιπε μόνον πραγματείας τινὰς αὐτοπροσάτους τὸ πρῶτον ὡς περὶ οἰκονομίας (βιβλ. I), περὶ ἀριστοκρατίας (VII, 4—VIII), περὶ τῶν ὑπαρχουσῶν πολιτειῶν (IV—V) ὡς ἐπίμετρον τὸ (βιβλ. VI) καὶ τὴν ἀρχὴν συγκεφαλαιωτικῆς τινος πραγματείας (I, I, II, III, VII, 1—3). Τὰ μέρη δὲ ταῦτα, ὡς φαίνεται, περιελήφθησαν ἐν ἐνὶ ὅλῳ ἐπιμελείᾳ Ἰσως τοῦ Θεοφράστου, διότι δὴ τινεὶ αὐτὸν ἐθεώρουν ὡς συγγραφεὰ τῶν πολιτικῶν. Ἰδε παρ' Ἡσυχίου τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐνθα λέγεται: «πολιτικῆς ἀκράσεως (ὡς) ἡ Θεοφράστου».

ὁ συγγραφεὺς κατ' ἀρχὴν ἀποκρούων τὰς ἰδανικὰς ὀνειροπολίας στρέφει πάντοτε τὸ βλέμμα αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀληθῶς ὄν καὶ δυνατόν. Ἀλλ' ἀληθῶς ἢ πρὸς τὸ ὑποστατὸν αὕτη τάσις ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ κατιδῇ καὶ διαλύσῃ τὰς ἐλλείψεις καὶ προλήψεις τῶν ἀρχαίων χρόνων, διότι οὐ μόνον συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ φυσιολογικῶς τὴν ἀνάγκην αὐτῆς, ἀποδεχόμενος, ὅτι φύσει τὰ ἀτυχῇ ταῦτα πλάσματα ἐπλάσθησαν ν' ἀρχῶνται ὡς ταπεινότερα τῶν ἐλευθέρων ¹⁾. Καὶ τῶν βαναύσων δὲ τεχνῶν καὶ τῆς ἐργασίας καταφρονεῖ διατεινόμενος, ὅτι αἱ ψυχαὶ καὶ τὰ σώματα τῶν ἐλευθέρων δὲν πρέπει νὰ κακοπαθῶσιν ὑπ' αὐτῶν ²⁾. Ὡσαύτως δ', ἵνα ἀποφύγῃ τὸ κακὸν τῆς πολυανθρωπίας, πειρᾶται συγγνώμων νὰ φανῇ καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἐμβρύων καὶ τῆς παρὰ φύσιν πρὸς τοὺς ἄρρενας ὁμιλίας τῶν Κρητῶν ³⁾. Ἐξ ἐτέρου δὲ πάλιν ἀμαρτάνει ἐν τούτῳ, ὅτι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πλάτωνος παρέχων ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς τὸ ἀγαθὸν ἀποδέχεται, ὅτι δὲν δικαιούται φύσει ἕκαστος πολίτης νὰ μετέλῃ τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν ⁴⁾.

Περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν συνεγράφη τὸ ἔργον, παρέχει ὑπαι-

¹⁾ Ἰδε Πολιτ. I, 2 [σελ. 1252 a 31 κ. ἐ. ἡ 2 ἐκδ. Snheim.]. Πρὸς ταῦτα δὲ συν-
αφῆς εἶναι καὶ ἡ γνώμη, ὅτι δίκαιος εἶναι ὁ πόλεμος πρὸς τοὺς βαρβάρους, περὶ οὗ Ἰδε
I, 8 σελ. 1256 b, 27 [ἡ 15 ἐκδ. Sus.]. Ἐνθα λέγεται: «τῇ πολεμικῇ δεῖ χρῆσθαι πρὸς
τε τὰ θηρία καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι πεφυκότες ἄρχεσθαι μὴ θέλουσιν, ὡς φύσει δίκαιον
ὄντα τοῦτον τὸν πόλεμον.»

²⁾ Παράβ. τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν χωρίον 1337 b 6 καὶ 1255 b 35 [ἡ 165 καὶ 13
ἐκδ. Sus.] ἔνθα λέγεται: «ὅσοις ἐξουσία μὴ αὐτοὺς κακοπαθεῖν, ἐπίτροπος λαμβάνει τὴν
χρηστικὴν [ὁ Sus. γράφει ταύτην τὴν] τιμὴν, αὐτοὶ δὲ πολιτεύονται ἢ φιλοσοφοῦσιν.»

³⁾ Παράβ. καὶ 1335 b 25 καὶ 1272 a 24 [ἡ 159 καὶ 64 ἐκδ. Sus.], ἀλλὰ δυστυ-
χῶς δὲν ἐγράφη ἢ δὲν ἐσώθη τὸ μέρος, ἐν ᾧ, ὡς ἐν τῷ τελευταίῳ χωρίῳ ὑπασχνεῖτο,
ἔμελλε διεξοδικῶς νὰ πραγματευθῇ περὶ τῆς πρὸς τοὺς ἄρρενας ὁμιλίας.

⁴⁾ Ἐν Πολιτ. III, 17 σελ. 1288 a 28 [ἡ 117 ἐκδ. Sus.] λέγεται: «λείπεται μόνον
τὸ πείθεσθαι τῷ τοιοῦτῳ καὶ κύριον εἶναι μὴ κατὰ μέρος, ἀλλ' ἀπλῶς». Κατὰ τὸν Ἀρι-
στοτέλη θὰ ἦτο ἀρίστη πολιτεία ἡ ἀπλότος μοναρχία Λουδοβίκου τοῦ XIV, διότι καὶ
οὗτος εἶπε: nous devons considérer le bien de nos sujets plus que le notre propre
καὶ c'est la volonté de Dieu, que quiconque est né sujet obéisse sans discernement.
Ἐν τούτοις ὁμολογεῖ ἅπαξ ἐν Πολιτ. III, 10 [σελ. 1281 a 29 ἡ 93 ἐκδ. Sus.], ὅτι
ἄδικοι εἶναι ν' ἀποκλείωνται οἱ πολῖται τῶν ἀρχῶν.

νιγμόν τινα τοῦτο, ὅτι μνημονεύεται μὲν (ἐν σελ. 1311b 1 [275 ἐκδ. Susem.]) ἡ δολοφονία τοῦ βασιλέως Φιλίππου (τῷ 388), δὲν ἀναφέρονται δ' ἡ ἄλωση τῆς Βαβυλῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ τοῦ Ἀγιδος II εἰσβολὴ εἰς Κρήτην τῷ 322¹⁾. Βεβαίως δ' ἡ πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν συνέστη κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ παγκοσμίου κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ μᾶλλον παρίσταντο εἰς αὐτὸν διὰ παντὸς μὲν τοῦ ἔργου, μάλιστα δ' ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ τοῦ μεγέθους τῆς χώρας (VII, 4 καὶ 5) τὰ τῶν μικρῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν²⁾. Τὴν δ' ἔννοιαν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐθνικῆς κοινῆς πολιτείας οὐδὲ συνέλαβε κἄν.

326. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶχεν ἤδη πραγματευθῆ πρότερον περὶ πολιτείας ἐν τῷ πρὸς τοὺς πολλοὺς διαλόγῳ Πολιτικῷ, εἰς ὃν ἀναφέρεται ὁ Κικέρων ἐν τῇ Περὶ τοῦ τέλους τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν V, 4 πραγματείᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Κόιντον B, 5. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις εἶχε περισυλλέξῃ πρότερον τὴν ἀναγκαίαν ὕλην πρὸς τῆς θεωρητικᾶς αὐτοῦ μελέτας καὶ κατατάξῃ αὐτὴν ἐν μεγαλοπρεπεῖ τινι ἔργῳ, ὅπερ Πολιτεία ἐπιγραφόμενον περιεῖχε τὴν περιγραφὴν 138 ὄλων πολιτειῶν³⁾. Τὸ ἔργον ὁμῶς τοῦτο, ὅπερ ἀπέβη θαυμάσιον μεταλλεῖον, ἐξ οὗ ἤντλουν οἱ τε γραμματικοὶ καὶ οἱ ιστορικοὶ⁴⁾, δὲν περιῆλθε δυστυχῶς πλῆ-

¹⁾ Πολιτ. 1276a 28 καὶ 1272a 22 [τ. 78 καὶ 61 ἐκδ. Sus.]. Καὶ ἡ περὶ τοῦ στεφάνου δίκη τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὸν Αἰσχίνην δὲν εἶχε δικασθῆ ἔτι, διότι μετὰ τὴν δίκην ταύτην δὲν ἔδυνάτο νὰ εἴπῃ ἐν σελ. 1299a 29 [216 ἐκδ. Sus.] «οὐ γὰρ ποὶ κρίσις γέγονεν ἀμφισπιδούντων περὶ τοῦ ὀνόματος (δηλαδὲ ἄρχης καὶ ἐπιμελείας)».

²⁾ Περὶ 3. Πολιτ. σελ. 1327b 31 [τ. 132 ἐκδ. Sus.], ἐνθα λέγεται: «τό δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος... ἐλευθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτεστα πολιτευόμενον καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων, μᾶς τυγχάνον πολιτείας».

³⁾ Κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Ἀνδρονίκου ἢ τὴν ἀραβικὴν τοῦ Πτολεμαίου περιέγραψε 171 πολιτείας. Ὁ Nissen ἐν Rheinisch. Mus. 47, 189 x. ἐξ. ἀποδεικνύει 98 πολιτείας, ὃ δ' ἄλλας προσέθερεν ὁ Holzinger ἐν Philologus, Neue Folge, 6, 115.

⁴⁾ Ὁ Πλούταρχος ἐν Ὅτι οὐδ' ἡδῶς ζῆν ἔστιν κατ' Ἐπίκουρον 10 [τόμ. 6 σελ. 382 ἐκδ. Βερν.] ἀναφέρει τὰς Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τῶν ιστορικῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἡροδότου καὶ Ξενοφώντος καὶ τῆς Γῆς Περιόδου τοῦ Εὐδόξου ὡς ἀνάγνωσμα εὐφραίνον. Περὶ δὲ τῆς ἐπιτομῆς τοῦ Ἡρακλείδου θὰ διαλάβωμεν ἐν τοῖς κατωτέρω.

ρες εἰς ἡμᾶς. Ἐν τούτοις πρό τινων ἐτῶν προῆλθεν εἰς φῶς ἕκ-
 τινος αἰγυπτιακοῦ παπύρου σπουδαῖον τι μέρος ἐξ αὐτοῦ ἢ

Ἀθηναίων πολιτεία σχεδὸν πλήρης ¹⁾, διότι πλὴν τῆς ἀρ-
 χῆς καὶ τινων κεφαλαίων περὶ τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν ἐλλεί-
 πει μόνον ἡ ἱστορία τῆς πολιτείας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελοπον-
 νησιακοῦ πολέμου. Ἐν τερπνοτάτῃ δ', ἐκ τῶν παρεμβεβλημένων
 στίχων ζῶν λαμβανούσῃ περιγραφῇ παρέχει ἡμῖν τὸ βιβλίον τε-
 λείαν εἰκόνα τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων. Ἐξετάζονται
 δ' ἐν αὐτῇ ἀκριβέστατα οὐ μόνον αἱ διάφοροι καταστάσεις τῆς πο-
 λιτείας, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς πό-
 λεως καὶ τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὰ τῆς
 ἐπιμελείας τῶν ἀδυνάτων. Τὸ ὅλον δ' ἔργον διαιρεῖται εἰς δύο μέρη,
 εἰς ἱστορικὸν καὶ συστηματικόν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον (κεφ. 1—41)
 περιέχει χρονολογικὴν τινα ἀφήγησιν τῶν ἑνδεκα καταστάσεων τῆς
 πολιτείας ἀπὸ τῆς παλαιοτάτης τοῦ Ἰωνος μέχρι τῆς τότε οὔσης καὶ
 ἐν τέλει ἀνακεφαλαίωσιν μικρὰν τῶν ὅλων μεταβολῶν. Τὸ δὲ δεύτε-
 ρον μέρος (κεφ. 42—63) πραγματεύεται περὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων
 τῆς πολιτείας τῆς ἐγγραφῆς πολιτῶν, τῆς βουλῆς, τῶν ἀρχῶν,

¹⁾ Τὸ μὲν πρῶτον ἦλθεν εἰς φῶς δύο φύλλα, ἅτινα εὐρίσκονται νῦν ἐν Βερολίῳ.
 "Ide Diels, Ueber die Berliner Fragmente der Ἀθηναίων πολιτεία ἐν ταῖς Abhandl.
 der Berl. Akad. 1885. "Οτι ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους προήρχετο τὸ ἀπόσπασμα τὸ ἐν τῷ
 παπύρῳ, διέγνω μετὰ πολλῆς τῆς ἀγγοινίας ὁ Bergk ἐν Rhein. Mus. 36, 87 κ. ἐξ. Πα-
 ράβ. Wilcken ἐν Hermes 23 (1888) σελ. 446 κ. ἐξ. Βραδύτερον προσετέθησαν τέσσα-
 ρες νέοι κύλινδροι, οἵτινες ἐν τῇ ἐτέρᾳ πλευρᾷ περιέχουσι ἀπολογισμοὺς ἐκ τῶν χρόνων
 τοῦ Οὐεσπασιανοῦ τοῦ ἔτους 78/79. Οἱ κύλινδροι δ' οὗτοι εὐρίσκονται ἐν Λονδίῳ καὶ
 ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Kenyon 1891. Ὁ Blass ἀνέγνω τινὰ ἀκριβέστερον ἐν τῇ
 2^α ἐκδόσει τοῦ κειμένου ἐν Λειψίᾳ 1895 βιβλιοθ. Teubner. [γ' ἐκδ. αὐτόθι, 1898. Γ'
 ἐκδ. Wilamowitz καὶ Kaibel, Βερολ. 1898. Kaibel, Stil u. Text d. Ἀθ. Πολιτ. 1893,
 ἐκδ. 3. Edw. Sandys. Lond. 1893. Ἀναστ. Σακελλάριος, Untersuchung des Textes
 der Ἀθ. Πολ. Jena, 1898, ὁ αὐτὸς ἐν Ἀθηνᾶς 1897]. Κύριον ἔργον εἶναι τὸ τοῦ Wi-
 lamowitz, Aristoteles und Athen, Berl. 1893 εἰς 2 τόμ. "Ἐρευνα τῶν πηγῶν ὑπὸ
 Bursy, De Aristotelis πολιτείας Ἀθηναίων partis alterius fonte et auctoritate, Disser-
 tatio Dorpat. 1897. [Ἰδε καὶ Ἱ. Πανταζίδου, Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὴν Ἀριστοτ.
 Ἀθ. πολιτείαν ἐν φιλολογικῇ παραρτ. Ἑστίας ἔτους 1891. Ν. Γ. Πολίτου Ἀριστοτέ-
 λους Ἀθην. Πολιτεία, Τρία εἰσαγωγικὰ μαθήματα. Ἀθ. 1893. Σ. Π. Λάμπρου Ἐπι-
 μετρον τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας Κουρτίου τόμ. Ε' ἐν Βιβλιοθήκῃ Μαρασλῇ σελ. 599 κ. ἐ.]

τῶν δικαστηρίων καὶ διασαφεῖ τὰ κατ' αὐτά. Ὡς πηγὰς δὲ μετεχειρίσθη ὁ συγγραφεὺς πλὴν τῶν σωζομένων ἱστορικῶν μάλιστα μὲν τοὺς Ἀττιδογράφους, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις αὐτὰ τὰ σπουδαῖα δημόσια γράμματα πολλὴν ἐπιμέλειαν καταβάλλων ν' ἀναγιγνώσκη αὐτά. Καὶ πολλαχῶς μὲν ὠφέλησεν ἡμᾶς τὸ νέον ἔργον καὶ πολλὰ νέα ἐδίδαξε περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλὰ ἐσφαλμένως παραδεδομένα ἐπηνώρθωσε ¹⁾, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ πολλὰί πλάναι καὶ ἀντιφάσεις πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Πολιτικῶν παραδιδόμενα, ὡς ἐπὶ παραδείγματι περὶ τῶν χρόνων τῆς τυραννίας τῶν Πεισιστρατειδῶν, παρεισέφρησαν εἰς αὐτό, ὥστε τινὲς τῶν κριτικῶν διημφεσθήτησαν, ἂν τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι τὸ ἔργον ²⁾. Συνεγράφη δὲ μετὰ τὸ 329, διότι ἐν τῷ 54 κεφαλαίῳ ἀναφέρεται εἰς τι ψήφισμα τοῦ ἔτους τούτου, καὶ ἴσως ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 324 καὶ 322 χρόνῳ, διότι τὸ μὲν προϋποτίθεται τὴν ἀποθῆωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου (ἐν κεφ. 61), τὸ δ' ἀγνοεῖ τὴν ὑπὸ τῆς μακεδονικῆς κατοχῆς γενομένην μεταβολὴν τῆς πολιτείας ³⁾.

Συγγενῇ πρὸς τὰς Πολιτείας ἦσαν τὰ Νόμιμα βαρβαρικά, ἐξ ὧν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἀποσπάσματα καὶ νεωστὶ ἐκ τοῦ παπύρου τοῦ Φλίνδερς Πέτρη καὶ ἄλλα τινὰ μέρη ⁴⁾.

327. Τὰ δ' ἐν 3 βιβλίοις Οἰκονομικά εἶναι νόθα. Καὶ τὸ μὲν δεύτερον βιβλίον περιέχει πολλὰ παραδείγματα, ἐν οἷς καταδεικνύεται, πῶς ἐξήλθον ἐξ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν πολιτεῖαι τε καὶ ἰδιῶται, καὶ βεβαίως προέρχεται οὐχὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ἐκ τινος νεωτέρου μαθητοῦ τῆς περιπατητικῆς σχο-

¹⁾ Ad. Bauer, Literarische und historische Forschungen zu Aristoteles' Ἀθηναίων πολιτεία, München 1892.

²⁾ Ἀμφισβητοῦσι περὶ τοῦ γνησίου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὁ Fried. Cauer, Hat Aristoteles die Schrift vom Staat der Athener geschrieben? Stuttgart 1891 (πρὸς τοῦτω καὶ ἐν ταῖς Verhandlungen der 41 Philol. Versammlung 1891 ἐν σελ. 221-227), Rühl, Ueber die Schrift vom Staat der Athener ἐν Rhein. Mus. 46, 426 κ. ἔ. καὶ Jahrb. für Phil. Suppl. XVIII, 475. [Περὶ τῆς σχέσεως τῆς Πολιτείας πρὸς τὰ Πολιτικά πραγματεύεται ὁ Dufour, La constitution d' Athènes, 1893].

³⁾ Cauer 30^ο ἀνωτέρω ἐν σελ. 5 κ. ἔ. καὶ ἐν ἐπιμέτρῳ σελ. 76 κ. ἐξῆς.

⁴⁾ Flinders Petrie Papyri, Dublin 1891 πίν. I καὶ IX.

λῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον, ἐξ οὗ ἀποσπάσματα μόνον σώζονται τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου, ὑπὸ μὲν τοῦ Φιλοδήμου ἐν τῷ περὶ κακιῶν καὶ ἀρετῶν (ἐν στήλ. 7) μνημονεύεται ὡς ἔργον τοῦ Θεοφράστου, κατὰ δὲ τὸν Σουσεμίλον, ὅς τελευταῖος ἐξέδωκε τὰ Οἰκονομικά [1887 παρὰ Τευθνέρω], συνεγράφη περὶ τὸ 250—200 π. Χ. Τὸ δὲ τρίτον βιβλίον, ὅπερ ἐπεγράφετο νόμοι ἀνδρὸς καὶ γαμετῆς, ἐσώθη μόνον ἐν λατινικαῖς μεταφράσεσι¹⁾. Τὴν γνησίαν δὲ διδασκαλίαν τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ Οἰκονομίας περιέχει τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν Πολιτικῶν.

328. Τὰ περὶ Ποιητικῆς καὶ Ῥητορικῆς συγγράμματα. Ἐν ταῖς ἐρευναῖς τῶν φιλοσόφων πολλοῦ λόγου ἤξιουντο ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ἢ τε ῥητορικὴ καὶ ἢ ποιητικὴ, ἢ μὲν ῥητορικὴ, διότι ἦτο μεθορία τῆς φιλοσοφίας, ἢ δὲ ποιητικὴ, διότι ἐξ ἴσου πρὸς τὴν μουσικὴν ἤξιον νὰ τυγχάνη τῆς προσοχῆς τῶν νομοθετῶν καὶ πολιτικῶν²⁾. Ἀλλ' ὅλως διαφόρως ἔκρινον περὶ τῶν τεχνῶν τούτων ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, διότι ἐκεῖνος μὲν κατακρίνων ἀπέκλειεν αὐτάς ἀπὸ τῆς ἰδανικῆς πολιτείας, οὗτος δὲ κατανοήσας τὴν οὐσίαν αὐτῶν ἔταξεν εἰς τὴν προσήκουσαν τάξιν.

Τῶν δύο βιβλίων τῆς Περὶ ποιητικῆς πραγματείας περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ πρῶτον μόνον. Πραγματεύεται δὲ τοῦτο περὶ τῆς τραγωδίας καὶ τοῦ ἔπους, ἐν ᾧ τὸ δεύτερον ἀφιερῶτο εἰς τὴν κωμῶδιαν³⁾. Τὸ μικρὸν δὲ βιβλίον, ὅπερ ἐκ τύχης περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ὡς παράρτημα συλλογῆς τινος ῥητορικῶν συγγραμμάτων ἐν τῷ

¹⁾ Spengel, Aristot. Studien III, 65 κ. ε. Καὶ ὁ Götting ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ἔργου ἀποφαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι γνήσιον τὸ δ' βιβλίον.

²⁾ Κατὰ τὸ ἐν Πολιτ. VIII, 7 σελ. 1341 b 39 [180 ἐκδ. Sus.] χωρίον κατὰδῶλον γίνεται, ὅτι ἡ περὶ ποιητικῆς πραγματεία ἀνήκεν εἰς τὸ μέρος τῶν Πολιτικῶν, ὅπερ ἐπραγματεύετο περὶ τῆς παιδείας τῶν μελλόντων πολιτῶν. Παράβ. καὶ σελ. 1336 b 25 [162 ἐκδ. Sus.].

³⁾ J. Bernays, Zwei Abhandlungen über die Aristot. Theorie des Drama, Berl. 1880. Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Ἡσυχίου μνημονεύονται καὶ δύο ἄλλα βιβλία τέχνης ποιετικῆς δ', ὡς καὶ ἐν τῇ μιᾷ τῶν ἀναγραφῶν τοῦ Πτολεμαίου.

Παρισινῷ κώδικι 1741, ἡξιώθη ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις μείζωνος προσοχῆς ἢ πάντα τὰ ἄλλα συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἦτο δὲ καὶ ἄξιον τοιαύτης τιμῆς, διότι ἐν αὐτῷ ὁ Ἀριστοτέλης ἀξιοθαύμαστον ἐπιδεικνύων ἐμπειρίαν τῆς τέχνης καὶ στηριζόμενος εἰς εὐρείας γνώσεις, ἃς ἐπορίσθη ἐκ τῆς μελέτης τῶν ποιητικῶν ἔργων, διώρισεν ἐν ὀλίγαις μέν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου κύρος ἐχούσαις προτάσεσι καὶ τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῆς ποιήσεως καὶ τοὺς κυρίους νόμους τῆς τραγικῆς τέχνης¹⁾. Ἵνα δὲ καταδηλώσωμεν τὸ ἀληθὲς τῶν λεγομένων, ἀναμιμνήσκωμεν τὸν περιφανῆ ὀρισμὸν τῆς τραγωδίας ἐν τῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ²⁾, τὸ οὐχ ἦττον ἀξιόλογον δωδέκατον κεφάλαιον τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν μερῶν τῆς τραγωδίας, τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἐνότητος τῆς πράξεως καὶ τοῦ ἐπισοδιώδους χαρακτῆρος τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ καὶ τὴν διάκρισιν τῆς οὐσίας τῆς τραγικῆς καὶ ἐπικῆς ποιήσεως ἐν τῷ εἰκοστῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ. Εἶναι δὲ συντεταγμένον τὸ ἔργον λίαν συστηματικῶς, καίπερ τοσαύτην περιέχον θαψίλειαν παρεμπιπτοῦσων παρατηρήσεων. Καὶ ἐν μὲν τῇ εἰσαγωγῇ πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως, τῆς ἐποποιίας, τοῦ δράματος, τραγωδίας τε καὶ κωμωδίας, καὶ τοῦ διθυράμβου καὶ ἐν συναφεῖᾳ πρὸς ταῦτα συντόμως περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς κατὰ μικρὸν ἀναπτύξεως τῆς ποιήσεως, ἰδίᾳ δὲ τοῦ δράματος καὶ τῶν εἰδῶν αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ κυρίῳ μέρει (κεφ. 6 — 22) διαλαμβάνει περὶ τῆς τραγωδίας καὶ ὅη περὶ τῶν ἐξ αὐτῆς μερῶν, τοῦ μύθου, τῶν ἡθῶν τῶν ὁρώντων, τῆς διανοίας, τῆς λέξεως, τῆς μελοποιίας καὶ τῆς ὀψευς, ἥτοι τῆς σκηνικῆς παραστάσεως. Τῶν ἐξ δὲ τούτων μερῶν τὸ μὲν τῆς ὀψευς διαπεραί-

¹⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης διδάσκει, ὅτι ἡ μίμησις εἶναι ἡ οὐσία τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν, ἀναπτύσσει μὲν περαιτέρω τὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος (ἴδε Πολιτ. III, 277 καὶ Φαῖδρ. σελ. 44), δὲν ἀποπληροῖ ὅμως τὰς ἀξιώσεις ἡμῶν τέλεον, διότι στηρίζεται μονομερῶς εἰς τινὰς μόνον τέχνας καὶ εἶδη τῆς ποιήσεως, ὡς τὴν γραφικὴν, πλαστικὴν, τὸ δράμα καὶ τὸν διθύραμβον.

²⁾ Ἴδε ἄνωτέρῳ § 140.

νει διὰ βραχέων, διότι τοῦτο εἶνε ἔργον τοῦ θεατρώνου, ἐπὶ μακρότατον δὲ διατρίβει περὶ τὴν πράξιν καὶ τὸν κύριον πόλον αὐτῆς, τὴν περιπέτειαν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν. Τὸ δὲ δεύτερον καὶ συντομώτερον μέρος (κεφ. 23 — 26) διαλαμβάνει περὶ τοῦ ἔπους καὶ ἐν αὐτῷ οὐ μόνον καταδεικνύει μετ' ὀξυνοίας καὶ ἐπιστημοσύνης τὴν σχέσιν τοῦ ἔπους πρὸς τὸ δράμα, ἀλλὰ καὶ προβάλλει τὸ περιέργον ζήτημα, πότερον τῶν εἰδῶν τούτων τῆς ποιήσεως εἶναι ἀνώτερον. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην σύστασιν περιέχει τὸ βιβλίον καὶ τινὰ οὐχὶ καλῶς προσαρμοζόμενα εἰς τὸ ὅλον διάγραμμα κεφάλαια καὶ πολλὰς οὐχὶ εἰς τὸ προσῆκον μέρος παρεμβεβλημένας προσθήκας, ὥστε ὁ μὲν Ῥίχτερς ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς πραγματείας ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου ὡς ὑποπτον, πολλοὶ δὲ τῶν λογίων συμφωνήσαντες πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐτόλμησαν ν' ἀποβρίψωσι κεφάλαια ὅλα καὶ ὁ καὶ αὐτὸ τὸ ὀνομαστὸν δωδέκατον κεφάλαιον¹⁾).

Καὶ συνεγράφη μὲν ἡ περὶ Ποιητικῆς πραγματεία μετὰ τὰ Πολιτικά, διότι ἐν αὐτοῖς διαρρήδην λέγει ὁ φιλόσοφος²⁾, ὅτι περὶ τῆς καθάρσεως θὰ πραγματευθῇ σαφέστερον ἐν τῇ περὶ ποιητικῆς. Τὴν δὲ περὶ τῆς ποιήσεως θεωρίαν αὐτοῦ ἐμόρφωσεν ὁ Ἀριστοτέλης ἀκριβῶς μελετήσας πάντα τὰ γνωστὰ τότε λογοτεχνικά ἔργα. Τῶν μελετῶν δὲ τούτων καρποὶ ἦσαν πλὴν τοῦ περὶ ποιητῶν διαλόγου καὶ αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πολλαχῶς ἐκκαρπωθεῖσαι διδασκαλίαι³⁾.

329. Ἡ δὲ ῥητορικὴ τέχνη διαιρεῖται εἰς τρία βιβλία. Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα βιβλία πραγματεύονται προσεριδόμενα εἰς τὴν διαλεκτικὴν⁴⁾ περὶ τῶν ῥητορικῶν ἐνθυμημάτων καὶ τῶν

¹⁾ Εἰς τὴν ὑπέρμετρον ταύτην κριτικὴν παρήχθησαν πολλοὶ λύγιοι, διότι οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἀριστοτελικόν πλὴν τοῦ βιβλιαρίου τούτου ἐμελέτησαν. Ἀλλ' ὁ ἔμπειρος τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους γνωρίζει, ὅτι τὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ θὰ ὑπολειφθῶσιν, ἂν ἐξ ἀπλῆς ἐλλείψεως συνεχείας προδῇ τις εἰς ἀθέτησιν αὐτῶν.

²⁾ Πολιτ., σελ. 1341 b 40 [ἢ 180 ἐκδ. Susemihl].

³⁾ Περί τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς τύχης τῶν διδασκαλιῶν ἴδε Richter, Proleg. ad Arist. Vespes σελ. 13 — 29.

⁴⁾ Εὐθὺς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ῥητορικῆς ἀναγιγνώσκωμεν ταῦτα: «ἡ ῥητορικὴ ἐστὶν

τόπων. Τὸ δὲ τρίτον, τὸ καὶ ἀξιολογώτατον, ὅπερ ἀπετέλει κατ' ἀρχὰς ἴδιον καθ' ἑαυτὸ βιβλίον ¹⁾, διατρίβει περὶ τὴν λέξιν καὶ τὴν τάξιν τῶν μερῶν τοῦ λόγου καὶ συνάπτεται πολλαχῶς πρὸς τὰ τελευταῖα κεφάλαια τῆς ποιητικῆς. Πολλοῦ δὲ λόγου ἄξιον θεωρεῖται τοῦτο ὑπὸ τε τῶν φιλολόγων καὶ τῶν γραμματικῶν, διότι ἐξ αὐτοῦ διδασκόμεθα τὰς ἀρχὰς τῆς γραμματικῆς καὶ τοὺς πρώτους τεχνικοὺς ὅρους, οἳ οἱ ἄρθρον, σύνδεσμος, περίοδος, κόμμα. Περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν ἐγράφη ἡ ῥητορική, ἤριζον ἤδη αὐτοὶ οἱ παλαιοί, ἴσως διότι ἐγνώριζον, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης κατὰ τὴν πρώτην ἢ δευτέραν αὐτοῦ διατριβὴν ἐν Ἀθήναις ἐδίδασκε τὴν ῥητορικὴν. Καὶ οἱ μὲν ἐχθροὶ τοῦ Δημοσθένους ἰσχυρίζοντο, ὅτι ὁ μέγας ῥήτωρ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἔμαθεν, ὅτι ἄριστον ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ πρὸς τούτους ἀντιλέγων ὁ Διονύσιος ἀπέδειξεν ἐν τῇ πρὸς Ἀμμαζίων ἐπιστολῇ, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης συνέγραψε τὴν ῥητορικὴν τέχνην, ὅτε πλεον προέκειντο τέλει οἱ μεγάλοι λόγοι τοῦ Δημοσθένους. Καὶ εἶναι μὲν ὀρθὴ ἡ γνώμη τοῦ Διονυσίου ²⁾, ἀλλ' ἄλλως εἶναι παράδοξον, ὅτι πολὺ ὀλίγον προσέχει εἰς τὸν Δημοσθένην ὁ Ἀριστοτέλης, ὅπερ ἴσως προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐτέθησαν πρότερον, ὅτε ὁ Ἰσοκράτης ἦτο ὅλως κύριος τοῦ πεδίου τῆς ῥητορικῆς.

Ἡ δὲ Τέχνης τῆς Θεοδέκτου συναγωγὴ, ἣν ὁ Ἀρι-

ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ. » Διὰ τοῦτο δ' ὀρίζεται ἐν I, 2 ὡς « δύναμις περὶ ἐκάστου θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν. »

¹⁾ Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Διογένης ἀναφέρεται περὶ λέξεως θ' καὶ τέχνης ῥητορικῆς θ', ἐν δὲ τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου ἀπαριθμεῖται ἡ ῥητορική ὡς ἐκ τριῶν συγκεκμημένων βιβλίων. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ γ' βιβλίου σελ. 1403 b 6-15 προέρχεται ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν δύο μερῶν. Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ γ' βιβλίου διαμφισθεῖ μὲν ὁ Snuppe ἐνθ' ἀνωτέρω, ὑπερμαχεῖ δ' αὐτῆς ὁ Diels, Ueber das 3 Buch der Aristot. Rhetorik ἐν ταῖς Abhandlungen der Berl. Akad. 1887. Τὸ γ' βιβλίον, ὡς φαίνεται, οἱ ἐγράφη μετὰ τὴν περὶ ποιητικῆς πραγματείαν, διότι ἐπανειλημμένως ἀναφέρεται εἰς αὐτήν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τὸ ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 19 σελ. 1450 a 35 χωρίον ἐγράφη μετὰ τὰ δύο βιβλία τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ τότε πρέπει ν' ἀθετηθῇ ὡς παρενθήκη τὸ χωρίον 1372 a 1.

²⁾ Κύριον χωρίον ἀποδεικτικὸν τῆς γνώμης ταύτης εἶναι τὸ ἐν II, 24 σελ. 1401 b 33 ἔχον οὕτως: « ὡς ὁ Δημάδης τὴν Δημοσθένους πολιτείαν πάντων τῶν κακῶν αἰτίαν ».

στοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ (III, 9 σελ. [1410b 3]) ὡς Θεοδέκτεια μνημονεύει, περιεῖχε κατὰ Οὐαλέριον τὸν Μάξιμον (VIII, 14) τὰ μαθήματα τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκ προγενεστέρων χρόνων, ἅτινα αὐτὸς κατέλιπεν εἰς τὸν Φασηλίτην Θεοδέκτην, μαθητὴν τινὰ τοῦ Ἰσοκράτους, πρὸς ἑκδοσιν ¹⁾).

330. Νόθος δ' εἶναι ἡ Τέχνη ῥητορικὴ πρὸς Ἀλέξανδρον, ἥς ὡς καὶ τοῦ ὑποβολιμαίου βιβλίου περὶ κόσμου προηγείται νόθος τις ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλέξανδρον. Τὸ ἀμέσως δ' ἐκ τῆς πείρας τῶν ῥητόρων προελθὼν βιβλίον, ὅπερ σπουδαιότατα συμβάλλεται πρὸς τὴν κρίσιν τῆς τέχνης τῶν ῥητόρων, ἄν τις μάλιστα λάβῃ ὡς βοήθημα τὴν ἑκδοσιν τοῦ Σπεγγέλου, ἀφίσταται σπουδαίως τοῦ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου τῆς γνησίας ῥητορικῆς τέχνης τοῦ Ἀριστοτέλους. Παραβαλὼν δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο ὁ Βικτώριος (ἐν τῷ ὑπομνήματι εἰς τὴν ῥητορικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους 1848), πρὸς ὅσα ὁ Κοϊντιλιανὸς παραδίδει περὶ τῶν δύο γένων καὶ τῶν ἐπτὰ εἰδῶν τῆς ῥητορικῆς τοῦ Ἀναξιμένους ²⁾ διέγνω, ὡς ἰσχυρίσθη καὶ ὁ Σπέγγελος ἐν τῇ ἐκδόσει (1844) ³⁾, ὅτι τὸ ἔργον προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀναξιμένους, τοῦ πολυμαθοῦς καὶ ἐμπείρου τῶν τῆς λογοτεχνίας, περὶ οὗ ὡς ἱστορικοῦ καὶ ἐπικοῦ

¹⁾ Ὁ Quint. Inst. II, 15, 10 λέγει: a quo non dissentit Theodectes, sive ipsius id opus est, quod de rhetorice nomine ejus inscribitur, sive ut creditum est Aristotelis. Παράβ. Rose, Aristot. pseud. 135 κ. ἐξ. Ὁ Ἐπικούρειος Φιλόδημος μνημονεύει καὶ ἐπωφελήθη τὰς τέχνας τὰς Ἀριστοτέλους, Ἰδε Usener, Epicurea σελὶς 401.

²⁾ Ὁ Quintil. III, 4, 9 λέγει: Anaximenes judiciale et cōtionale generale partes esse voluit, septem autem species hortandi, dehortandi, laudandi, vituperandi, accusandi, defendendi, exquirendi — Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. I, 1, ἐνθα λέγεται: « δύο (τρεῖς κατὰ τοὺς κωδ., ἀλλὰ δύο κατὰ Συριανὸν πρὸς Ἐρμουγένην IV, 60) γένη τῶν πολιτικῶν εἰσι λόγων, τὸ μὲν δημηγορικόν, τὸ δὲ δικανικόν, εἶδη δὲ τούτων ἐπτὰ, προτρεπτικόν, ἐγκωμιστικόν, ψεκτικόν, κατηγορικόν, ἀπολογητικόν, ἐξεταστικόν ».

³⁾ Τῆς θέσεως ταύτης προμαχεῖ ὁ Spengel ἐν Phil. 48, 604 κ. ἐξ. ἀμονόμενος τὸν Campe, ὅς ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 45, 59 κ. ἐ. καὶ ἐν Philol. 9, 136 κ. ἐ. ἐπειράτο νὰ τάξῃ τὸ βιβλίον εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Τὸ βιβλίον ὑπέστη μεμονωμένας τινὰς διασκευὰς καὶ προσθήκας κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὡς εὐθὺς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ « τὸ δὲ ἐπεὶ δεῖ κριτικόν » καὶ ἐν σελ. 53, 21 « κατὰ τὰ προγεγραμμένα ». Κατὰ τοῦ Spengel ἐκηρύχθη νεωστὶ ὁ Susemihl ἐν τῷ Jahresber. d. Alt. XIII, 1, 1 κ. ἐξῆς.

διελάβομεν ἐν § 237¹⁾. Ἡ ῥητορική δὲ τέχνη τοῦ Ἀναξιμένους, ὡς θαρρόντως δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν αὐτήν, εἶναι διάφορος τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους καί, ὡς τὰ παρετεθέντα παραδείγματα εἰκοτολογοῦσι, συνεγράφη πρὸ αὐτῆς περὶ τὸ 340.

Εἰδικὴ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου μετ' ἐξαιρέτου ὑπομνήματος ὑπὸ L. Spengel, Turici 1844 = Leipz. 1847. Ἐκδοσις τοῦ κειμένου ἐν τοῖς *Rhetores graeci* ed. Spengel-Hammer 1894. Βιβλ. Teubner. Συμβολὰς ἔγραψεν ὁ Usener, *Quaestiones Anaximeneae*, Göttingen 1856. Ipfelkofer, *Die Rhetorik des Anaximenes unter den Werken des Aristoteles*, Würzburg 1889.

331. Ἐπιστολαὶ καὶ ποιήματα. Τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φιλοσόφου ἐσώζοντο πλὴν τῶν συστηματικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἔργων καὶ τινες ἐπιστολαὶ ὡς καὶ τινὰ ποιήματα. Ἀλλ' οὔτε αἱ ἐπιστολαὶ οὔτε τὰ ποιήματα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλήρεις καὶ ἐν συνεχείᾳ, ὥστε τὰ λείψανα αὐτῶν μόνον περιελήφθησαν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι (ἀποσπ. 594—629 ἐν τῇ edit. academ. Berol.). Ἐκυκλοφοροῦντο δ' ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς Φίλιππον, Ἀλέξανδρον, Ἀντίπατρον καὶ ἄλλους. Τὰ περιωθέντα δὲ λείψανα τῶν ἐπιστολῶν φαίνονται πολὺ μᾶλλον γνήσια, ἢ ὅσον αἱ ὅμοιαι συλλογαὶ ἐπιστολῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ἀττικῶν ῥητόρων²⁾.

Ἐκ τῶν ποιημάτων δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς Ἑλεγεία τις εἰς Εὐδημον, ἐν ᾗ τὸ θαυμαστὸν ἐκείνο ἐγκώμιον τοῦ Πλάτωνος «ἀνδρός, ὃν οὐδ' αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις», ἐπίγραμμα τι ἐπὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς σταθέντος ἀνδριάντος τοῦ φίλου αὐτοῦ Ἑρμείου καὶ ὑψιπετές τι σκόλιον εἰς τὸν Ἀρετὰν ἐν δακτυλικοῖς ἐπιτρίτοις³⁾.

¹⁾ Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀναξιμένους ἔγραψε διὰ μακροτέρων ὁ Brzoska ἐν τῇ *Realencyclopädie* τῶν Pauly-Wissowa.

²⁾ Stahl II, 167 κ. ἔ. Ἀλλὰ βεβαίως ἐπὶ πολὺ χωρεῖ ἐν τῇ ὑποψίᾳ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν παραδεδομένων ἀριστοτελικῶν ἐπιστολῶν.

³⁾ Wilamowitz, *Aristot. und Athen* II, 403 κ. ἐξῆς.

Πλὴν τούτων δὲ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἐκλογῇ τις 48 Ἐπιταφίων ¹⁾ εἰς τοὺς πρὸ τῆς Τροίας πεσόντας ἥρωας. Ὅτι δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐποίησε τὰ ἐπιτάφια ἐκεῖνα ἐπιγράμματα, οὐδεὶς ἀποδέχεται ἄλλως τε καὶ ἐν αὐτοῖς ἀπαντᾷ ἐπιγράμματα εἰς Αἴαντα τὸν Τελαμώνιον (ἀρ. 7) ἐν ὀωρικῇ γεγραμμένον διαλέκτῳ, ὅπερ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ (VII, 145) ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀσκληπιάδην. Καὶ ὁ ἀρχαιότατος δὲ μάρτυς τῆς Ἐκλογῆς, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἐν V, 79, ἀναφέρει μὲν τὴν ἐπιτάφιον ἐπιγραφὴν εἰς τὸν Κρῆττα Ἰδομενέα αὐτολεξεῖ, δὲν ὀνομάζει ὅμως τὸν Ἀριστοτέλην ὡς τὸν ποιήσαντα. Πιθανὸν δ' εἶναι, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἤξι-ώθη τῆς τιμῆς νὰ θεωρῇται ὡς ποιητὴς τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων, διότι ὁ ἀληθινὸς συγγραφεὺς ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ εἶχετο τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων, ἃς παρείχε πεζὸν τι σύγγραμμα Πέπλος ἐπιγραφόμενον, ὅπερ ὀρθῶς ἢ ἐσφαλμένως ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ἀριστοτέλη ²⁾. Περὶ τῆς πραγματείας δὲ ταύτης ἀναγιγνώσκομεν ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους παρ' Ἡσυχίου ταῦτα « συμμίκτων ζητημάτων ὅς, ὡς φησιν Εὐκαιρος ὁ ἀκουστής αὐτοῦ, πέπλον περιέχει δὲ σύμμικτον ἱστορίαν ». Ἐν τούτῳ δ' ἴσως ἐγίνετο λόγος περὶ τῶν πρὸ τῆς Τροίας ἡρώων καὶ περὶ τῶν τόπων, εἰς οὓς ἕκαστος αὐτῶν ἐπλανήθη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα περιεῖχε τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἀναμίκτου ὕλης βιβλίον, ὡς ἐπὶ παραδείγματι περὶ τῆς ἰδρύσεως τῶν ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων (ἀπόσπ. 594) ³⁾.

¹⁾ Ἡ ἐκλογὴ τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος 56, 1 περιλαμβάνει 48 ἐπιγράμματα ὑπὸ τῇ ἐπιγραφῇ « Π ο ὕ ἕ κ α σ τ ο ς τ ῶ ν Ἑ λ λ ῆ ν ω ν τ ῆ θ α π τ α ι καὶ τ ῆ ἐ π ι γ ρ α φ ῆ τ α ι ἐ π ῖ τ ῳ τ ᾶ φ ω ». Ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ αὕτη δὲν εἶναι πλήρης, διότι καὶ ἄλλα 15 ἐπιγράμματα παρέχει ὁ Ῥιέτζης καὶ δὴ καὶ ἐπιγράμματα εἰς ἥρωας οὐχὶ Ἑλλήνας ὡς εἰς τὸν Ἐκτορα, Αἰνείαν, Σαρπηδόνα καὶ ἄλλους. Καὶ ὁ Αὐσόνιος, ὅς μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν ἐπιγράμματα τινὰ κατ' ἐκλογὴν καὶ ἐξέδωκεν ἐπιγράφας Epitaphia heroum, εἶχε κατενώπιον μείζονά τινα ἐκλογὴν.

²⁾ Th. Preger, Zum aristotelischen Peplos ἐν ταῖς εἰς τιμὴν τοῦ Christ Abhandl. 1891 σελ. 53-62. O. Wendling, De peplo Aristotelico, Stassburg 1891 σελ. 58, πειράται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ Ἐπιτάφια ἐγράφησαν περὶ τὸ 250-150 π. Χ. Ὑπὸ τοῦ Διογένηος καὶ ἐν τῇ ἀραδικῇ ἀνεγραφῇ δὲν μνημονεύεται τὸ βιβλίον.

³⁾ Εὐερίθῃ πραγματείαν περὶ τοῦ Πέπλου συνέγραψεν ὁ Schneidewin ἐν Philol. I (1846) 1 κ. ἐξῆς.

332. Καθ' ὅλου χαρακτηρισμὸς καὶ διδασκαλία τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀνασκοποῦντες νῦν ἐν τέλει τὸ σύνολον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκπληττόμεθα πρὸ πάντων, ὡς φυσικόν, ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς πολυμαθείας τοῦ ἀνδρός, ἣτις ἐκτείνεται ἐπὶ πᾶν σχεδὸν τὸ ἐπιστητὸν, διότι καὶ τῶν τῆς φύσεως ἐπ' ἴσης ἔμπειρος ἦτο, ὅσον καὶ τῶν τῆς λογοτεχνίας καὶ παντὸς ὅ,τι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐδημιούργησε καὶ οὐ μόνον ἐπετῆδευε παντοίας ἐπιστήμας, οἷον καὶ τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν ποιητικὴν καὶ τὴν μηχανικὴν καὶ τὴν ζωολογίαν καὶ τὴν βοτανικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκάστης τούτων τῶν ἐπιστημῶν κατεῖχε θαυμαστὸν ὅσον πλῆθος γνώσεων τῶν καθ' ἕκαστον. Ὁ Πλάτων ἀπεκάλει αὐτὸν μέγαν ἀναγνώστην καὶ ἀληθῶς ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀνέγνω ἀπειροπληθεῖς λόγους καὶ δράματα καὶ ἱστορικά καὶ φιλοσοφικά ἔργα. Ἀλλ' οὐ μόνον ἀνεγίνωσκεν, ἀλλὰ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ ἦτο ὀξύδερκέστατος καὶ λίαν ἡσκημένος πρὸς κατανόησιν τῶν δημιουργημάτων τῆς φύσεως καὶ αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων καὶ ἀναξίων κατὰ τὸ φαινόμενον λόγου. Ἐν ᾧ δὲ συνήθως ἐπισκοπεῖται ὑπὸ τῆς αὐτῆς πολυμαθείας τὸ φῶς τοῦ διατακτικοῦ καὶ συνδυαστικοῦ νοῦ, παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει συνενούτο ἡ θαψίλεια τῆς γνώσεως μετὰ σπανίας τινὸς ἀγχινοίας καὶ καθ' ὅλου τελείας εὐφυΐας πρὸς ὑπαγωγὴν τῶν θεωριῶν εἰς σύστημα. Οὐ μὲν ἀλλὰ, καὶ ἐὰν κρίνωμεν τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ διὰ τοῦ σημερινοῦ μέτρου τῆς ἐπιστήμης, εὐρίσκωμεν, ὅτι ὑπερβολικὴ ἦτο παρ' αὐτῷ ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν σοφιστῶν καὶ εἰς αὐτὸν μεταδοθεῖσα κλίσις πρὸς θεωρητικὰς σκέψεις, ὥστε αὐτὸς ὁ θεμελιωτὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἠδύνατο ἐν ταύτῃ ν' ἀποβῇ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα τὸ πρότυπον ξηροτάτης ἀδολεσχίας καὶ κενῶν καὶ εὐδιαβρόχτων ἐννοιῶν. Ἀλλ', ὅ,τι οὐδόλως ἡ ἐν μικρῷ μόνον βαθμῷ ἐκέκτητο, ἦτο ἡ δύναμις τῆς περιτορνέυσεως καὶ τεχνικῆς διαμορφώσεως. Τοῦτο δὲ κατεφαίνετο τὸ πρῶτον ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τῷ χαρακτῆρι τοῦ λόγου. Διότι εἶχε μὲν λεπτοτάτην τὴν αἴσθησιν πρὸς κατάληψιν τοῦ ποιητικοῦ κάλλους καὶ τοῦ ῥητορικοῦ κόσμου, ὡς φαίνε-

ται τοῦτο ἐν τῇ ποιητικῇ καὶ ῥητορικῇ, ὡσαύτως δ' ἐποίει καὶ ἐλεγείας καὶ ὠδὰς καὶ ἔγραφε καὶ πιθανωτάτους λόγους καὶ θελκτικὰς ἐπιστολάς, ἀλλ' ὁ λόγος αὐτοῦ οὔτε χάριν εἶχεν οὔτε ἔξαρσιν καὶ ἡ ἀφήγησις ἐστερεῖτο τῆς θελκτικῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ ἐπιστεφανοῦντος τὸ ὅλον τέλους¹⁾. Ἡ ἔλλειψις δ' αὕτη δὲν πρέπει νὰ ζητηθῇ μόνον ἐν τῷ ἔλλειπει λεκτικῷ, διότι βαθύτερον ἔγκειται, καὶ ὁ δὲ ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς ἐρεῦναις αὐτοῦ περὶ τῶν ὑπάτων ἐννοιῶν δὲν εἶχε μορφώσῃ αὐτὸς περὶ αὐτῶν σαφῇ γνώμην. Βεβαίως δὲ δὲν εἶναι αἱ ἐλλειψεις φιλολογικαὶ ἡμῶν γνώσεις ἡ μόνη αἰτία, δι' ἣν δὲν δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν καθάραν τινα ἐννοιαν περὶ τοῦ τί εἶναι νοῦς ποιητικὸς καὶ νοῦς παθητικὸς, τί κάθαρσις παθημάτων καὶ τὰ δύο εἶδη τοῦ οὐ ἔνεκα, τοῦ τέλους. Ἀλλὰ, καὶ ἂν μὴ κατάρθωσεν ὁ Ἀριστοτέλης νὰ ἀνέλθῃ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ἐρεύνῃ εἰς τελικόν τι συμπέρασμα ἀποπληροῦν τὰς ἀξιώσεις ἡμῶν, ἡ ὁδὸς ὅμως, ἣν ἐτράπη, ἡ μέθοδος, ἦτο ἐξαίρετος. Διότι, πρὶν ἢ προβῇ εἰς ἀνάπτυξιν τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ γνωμῶν, ὑποβάλλει πρότερον θαρρᾶλῶς εἰς αὐστηρὰν ἐξέτασιν, ὅ,τι οἱ πρὸ αὐτοῦ περὶ ἐκάστου τῶν ζητημάτων εἰπον. Εἰς ταύτην δὲ τὴν μέθοδον πολλὴν ὀφείλομεν τὴν χάριν, διότι ἐμάθομεν δι' αὐτῆς πολλὰ, ἐξ ὅσων οἱ πρότερον ἐφιλοσόφησαν. Ἐπειτα πανταχοῦ πειρᾶται νὰ ἐξομαλίσῃ τὴν ὁδὸν ἐκποδῶν ποιῶν πᾶν τὸ ἀντιτασσόμενον κώλυμα, ὥστε ἐκ τούτου ἄρχεται συνήθως τῆς ἐρέυνης προβάλλων ἀπορίας καὶ τὴν λύσιν αὐτῶν²⁾.

¹⁾ Ἀληθῶς τινὲς τῶν ἐλλείψεων τοῦ λεκτικοῦ ἴσως προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν εἶχε προπαρασκευάσῃ αὐτὸς τὰ σωζόμενα νῦν ἔργα πρὸς ἔκδοσιν, διότι ἐν τισι τῶν ἐπιμελέστερον συντεταγμένων μερῶν ὡς ἐν τῷ I τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ ἀποφεύγεται καὶ ἡ χασμωδία καὶ ἡ ἄμεσος ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς λέξεως. Παράδ. § 316. Ὁρθῶς δὲ κρίνει περὶ τοῦ ἀπλοῦ, τὰς μεταφορὰς ἀποφεύγοντος λεκτικοῦ αὐτοῦ ὁ Λογγίνος ἐν Rhet. Graeci ed. Spengel I, 325.

²⁾ Ἀληθῶς ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡς ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ II καὶ III, ἀπαντᾷ μικρολόγος τις λεξιθηρία, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκληρονόμησεν ἐκ τῆς νοσηρᾶς ἀτμοσφαίρας τῆς ἐριστικῆς. Ἐξ ἑτέρου δ' ἀποδέχεται ὁ Ἀριστοτέλης πολλὰ ὡς βέβαια, ἅτινα, καθ' ἃ ἡμεῖς νῦν ἐμάθομεν, δὲν εἶναι τοιαῦτα, ὡς περὶ τῆς αἰωνίας ἐνεργείας τοῦ ἡλίου ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. σελ. 1050 b 22.

Οὕτω δ' ἀνέρχεται κατὰ μικρὸν ἐν παντὶ ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον καὶ ἀληθῶς ὄντων εἰς τὸ καθ' ὅλου καὶ εἰς τὴν ιδέαν, ὡς ἐδίδασκεν αὐτὸν ὁ πατήρ, ὁ τῶν φυσικῶν ἔμπειρος ἰατρός, οὐδόλως ἐν τούτοις παρορῶν καὶ τὰ ἀτιμότερα, ὡς τοῦτο ἄριστα ἐξηγεῖται ἐν τῇ περὶ ζώων μορίων (I, B [645a 15 κ. ε.]), πραγματεία, διότι ἐν ἅπασιν ἐνυπάρχει τι τὸ φυσικὸν καὶ καλὸν καὶ ἡ γνῶσις καὶ αὐτοῦ ἀκραιφνή παρέχει χαρὰν εἰς τὸν ἀληθινὸν ζητητήν.

Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ τάσις τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ, εὐκατάληπτον εἶναι, ὅτι, ὅ,τι δι' αὐτῶν κατώρθωσεν, εὐρίσκουμεν ἐν ταῖς διαφοροῖς ἐπιστήμας. Διότι ἡ φιλοσοφία, ἥτις πρότερον ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ σύνολον πάσης θεωρητικῆς ἐργασίας καὶ ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ τὰ σπέρματα καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς μαθηματικῆς καὶ τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς γραμματικῆς, ἀπώλεσε δι' αὐτοῦ τὸν καθολικὸν ἐκείνον χαρακτήρα καὶ ἐχωρίσθη εἰς διαφοροὺς ἐπιστήμας. Οὐ μόνον δὲ συνέγραψεν ἴδια συγγράμματα περὶ λογικῆς, ψυχολογίας καὶ ἠθικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐνεκαίνισε διὰ τῆς ῥητορικῆς καὶ τῶν περὶ τὰ ζῶα ἱστοριῶν τὸ οἰκοδόμημα τῶν ἀπὸ τῆς κοινῆς μητρὸς ἀποσπωμένων ἐιδικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν τῇ ιδίῳ δὲ φιλοσοφίᾳ κατεπάλλαισεν ἐπιτυχῶς τὴν μεταφυσικὴν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος ἀποδείξας δι' ἰσχυρῶν τεκμηρίων, ὅτι αἱ ιδέαι δὲν ὑφίστανται καθ' ἑαυτὰς, ἀλλ' ὑπάρχουσι μόνον ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ὡς τὸ οὐσιῶδες αὐτῶν περιεχόμενον. Λαθὼν δ' εἶτα ἐπικούρους τὰς δύο ὑπ' αὐτοῦ πρώτου ἐξευρεθείσας ἐννοίας τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐντελέχειαν ¹⁾, ἥ τὴν εὐφυίαν τοῦ δύνασθαι εἶναι τι καὶ τὴν ἔργῳ ἀποδείξιν τῆς εὐφυίας ταύτης, ἀνήγαγε τὴν ὕλην διὰ τῆς μορφῆς εἰς τὸ τί ἦν εἶναι, ἥτοι εἰς πραγμάτωσιν τοῦ ἐπιδιωκόμενου δι' αὐτῆς ὄντος. Οὕτω δὲ παρ' αὐτῷ οὐσία καὶ μορφή, ὕλη καὶ πνεῦμα περιέστησαν εἰς φυσικὴν τινα, ἀλληλεπένδετον σχέσιν καὶ ἐν ταύτῃ ἀπεδόθη εἰς τὸ ἀγαθὸν ἡ ἀρμόζουσα θέσις ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ὄντων. Τὸ ἀγαθὸν δὴλα δὴ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην δὲν ὑφίσταται,

¹⁾ Κατὰ λέξιν ἐντελέχεια σημαίνει τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ ἐκ τοῦ ἐντελέχεις = τὸ ἐντελές ἔχον.

ὡς ἐφρόνουν οἱ πυθαγορίζοντες Ἀκαδημαῖκοί, ὡς ἡ ἀνωτάτη βαθμὶς τοῦ εἶναι ἐκτὸς τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἶναι κατ' αὐτὸν τὸ οὐ ἔνεκα, τὸ τέλος, ὅπερ ἔργῳ ἀποδεικνύεται, ὅταν ἡ πρὸς τι εὐφυΐα ἀναπτυσσομένη ἀποβῇ ἐκεῖνο, πρὸς ὃ εἶναι προωρισμένη ν' ἀποβῇ. Ἀλλ' οὕτως εἶδεν ὁ φιλόσοφος ἀναφυόμενον τὸ μέγιστον τῶν προβλημάτων, ὥφειλε δῆλα δὴ ν' ἀποδείξῃ τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθὸν ἢ σκόπιμον, τὴν τελεολογίαν, ὡς οἱ νεώτεροι λέγουσιν. Καὶ ἐπειρᾶτο μὲν τοῦτου ἐν τισιν, ἀλλὰ καθ' ὅλου μᾶλλον προϋπετίθετο τὸ ἀγαθόν, ἢ ὑπέβαλλεν εἰς ἀμερόληπτον ἐξέτασιν αὐτὴν τὴν θέσιν καὶ τὸ πρὸς αὐτὴν συναφές ζήτημα τοῦ ἀπὸ τύχης γινομένου¹⁾.

Τὸ ἀνεπαρκὲς δὲ τῆς πλατωνικῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας πρὸς ἐξήγησιν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἀνεύρισκεν ἰδίᾳ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ἐλλείψει κινούσης τινὸς δυνάμεως, διότι τοιαύτη τις δύναμις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐνυπάρχῃ εἰς αὐτάς τὰς ἰδέας, ὅταν μάλιστα αὗται καθ' ἑαυτάς ὑπάρχωσι. Καὶ τὴν μὲν ἔλλειψιν ὀρθῶς διέγνω καὶ δὴ καὶ ἀπέδειξεν ὀρθῶς ἐν τισιν, ὡς ἐν τῇ γεννήσει, τὴν σημασίαν τοῦ τρίτου ἐκείνου παράγοντος. Ἀλλὰ τὸ κατ' αὐτὸν πρῶτον κινεῶν, *primus motor*, ὁ τῆς κινήσεως τοῦ κόσμου τῶν ἀστέρων αἰτίος θεὸς Νοῦς δὲν ἔχει τὰς ιδιότητας οὔτε τοῦ θεοῦ οὔτε τῆς λογιζομένης διανοίας. Ἐκ τοῦτου ὀρθῶς μὲν διατείνεται νεώτερός τις φιλόσοφος, ὅτι ὁ πυρὴν τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ἔγκειται ἐν τῇ σπουδῇ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς σωκρατικῆς καὶ πλατωνικῆς φιλοσοφίας εἰς θεωρίαν διασφαλοῦσαν πάντα τὰ φαινόμενα, ἀλλ' ἐν τῇ σπουδῇ ταύτῃ δὲν πρέπει νὰ ἐνιδωμεν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ. Καὶ ἦτο μὲν θαυμαστός ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ ὀρισμῷ καὶ τῇ διακρίσει τῶν ἐννοιῶν καὶ ἀληθῶς πολλοὶ αὐτῶν, ὡς δυνάμεις καὶ ἐνέργεια, ὕλη καὶ μορφή.

¹⁾ Ὅτι ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐπιμελῶς καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ ἐδημιούργησεν, ἦτο γνώμη τοῦ Σωκράτους (ἴδε Ξενοφ. Ἀπομνημ. I, 4 καὶ IV, 3), ἣν ἀποδέχοντο καὶ πάντες οἱ Σωκρατικοὶ ὡς λογικόν τι ἀξίωμα. Αὐτὸς δ' ὁ Ἀριστοτέλης εἶπε τὸ περίφημον ἐκεῖνο ἐν τοῖς *Parva Natur.* σελ. 476 a 13: « μᾶτην οὐδὲν ὀρώμεν ποιοῦσαν τὴν φύσιν ».

συμβεβηκός καὶ οὐσία καὶ σήμερον ἔτι διατελοῦσιν ἐν ἰσχύϊ, ἀλλὰ σὺν τῇ διακρίσει τῶν ἐννοιῶν δὲν ἐξευρέθησαν καὶ αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῶν ὄντων καὶ οἱ νόμοι τοῦ γίνεσθαι. Ὡσαύτως ἐπιτυχῶς κατεπλάτισεν ὁ Ἀριστοτέλης τὴν μεταφυσικὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλ', ἐν ᾧ κατεπολέμει οὕτως ἐπιτυχῶς μέρος τι τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ σπουδαίως συνετέλεσε ν' ἀποδείξῃ νήφουσαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἀπένειμεν εἰς τὰς ἰδέας ἐν τοῖς ἠθικοῖς καὶ πολιτικοῖς τὸ ἀναφαίρετον αὐτῶν ἀξίωμα. Κατεχόμενος δ' ὑπὸ τῆς ἐσφαλμένης δόξης τῆς ἀληθοῦς πραγματικότητος οὐ μόνον ἀπεδέχετο καὶ ἠνείχετο ὡς καλῶς ἔχοντα καὶ τὰ παρὰ φύσιν, ὡς τὴν δουλείαν, ἀλλὰ καὶ ἐπειρᾶτο ν' ἀποδείξῃ αὐτὰ ὡς κατὰ φυσικοὺς νόμους γινόμενα καὶ δικαιούμενα νὰ ὑπάρχωσιν.

Συγκεφαλαιοῦντες δ' ἐν τέλει τὴν κρίσιν ἡμῶν περὶ τῆς σχέσεως τῶν δύο μεγίστων φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος διατεινόμεθα, ὅτι ἡ πρὸς τὸ ἀληθῶς ὄν καὶ δυνατόν τεθραμμένη δianoia τοῦ Ἀριστοτέλους πολλὰ μὲν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ὁρθότερον διέγνω καὶ κατενόησεν, ἀλλ' ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ ὡς ὅλον ἕνεκα τῆς ἐλλιποῦς κατασκευῆς καὶ ἐπεξεργασίας τῶν ὑπάτων ἀρχῶν παρέχει ἡμῖν ὀλιγωτέραν εὐχαρίστησιν ἐκείνης, ἣν παρέχει τὸ ἀρμονικῶς ἐπεξεργασμένον, καίπερ ἐπὶ μονομεροῦς βίας ἐπιφυκοῦν μνημόνιον τεχνικὸν οἰκοδόμημα τοῦ πλατωνικοῦ ἰδεώδους κόσμου ¹⁾).

333. Ὁ Ἀριστοτέλης παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις. Φιλόσοφος καὶ ἐρευνητὴς οἷος ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐπιδράσῃ μεγάλως καὶ ἐπὶ τοὺς συγχρόνους καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιγινόμενους. Ἐκ τούτου συνήγαγε περὶ ἑαυτὸν μέγαν ἀριθμὸν μαθητῶν καὶ ἰδρύσεν ἰδίαν σχολήν, ἥτις ἀπὸ τῶν περιπάτων τοῦ Λυ-

¹⁾ Τοῦτο ἐξέφρασεν ὁ Γαίλιος ἐν τῇ περὶ χρωμάτων θεωρίᾳ σελ. 84 ὡς ἐξῆς: Ὁ Ἀριστοτέλης περιγράφει θελειμιώδη τινὰ μέγαν κύκλον κατάλληλον πρὸς τὸ οἰκοδόμημα αὐτοῦ, εἶτα δὲ προσάγει πανταχόθεν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα, τὴν ὕλην, ταξινομεῖ αὐτήν, σωρεῖ καὶ οὕτως ἀνέρχεται εἰς τὸ ὕψος πυραμιδοειδῶς ἐν κανονικῇ μορφῇ, ἐν ᾧ ὁ Πλάτων ὁμοίως πρὸς ὁδελίσκον, ἢ μᾶλλον πρὸς ὕψειαν φλόγα σπεύδει πρὸς τὸν οὐρανόν.

κείου, ἔνθα περιπατῶν ὁ διδάσκαλος ἐδίδασκε τὰς θεωρίας αὐτοῦ, ὠνομάσθη περιπατητική. Ἄμεσος δὲ διάδοχος αὐτοῦ ἦτο ὁ Λέσβιος Θεόφραστος, ὃν ἀποθνήσκων ὑπέδειξεν ὡς διάδοχον πρὸ τοῦ Ῥοδίου Εὐδῆμου διὰ τοῦτου, ὅτι ἐκ τῶν προσεγεχθέντων εἰς αὐτὸν πρὸς ἐπιβρῶσιν οἶνων τὸν μὲν ῥόδιον ἄδρὸν ὠνόμασε, γλυκύτερον δὲ τὸν λέσβιον, ὡς διηγεῖται ὁ Γέλλιος (XIII, 5). Οὗτος δὲ ὡς καὶ ὁ Εὐδῆμος¹⁾ καὶ ὁ υἱὸς Νικόμαχος οὐ μόνον ἐπεμελήθησαν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἶχοντο πιστῶς τῶν θεωριῶν καὶ τῆς μεθόδου τοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ καὶ πέραν τῆς σχολῆς αὐτοῦ ἐπὶ αἰῶνας καὶ μυριάτη χρόνον διετέλει ὁ Ἀριστοτέλης πολὺ τὸ κύρος ἔχων καὶ τὴν ῥοπὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης.

Ἦρξαντο δ' οἱ λόγιοι μελετῶντες καὶ ὑπομνηματίζοντες τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀφ' οὗ χρόνου ἀνεῦρε καὶ ἐδημοσίευσεν τὰ Ἀπαντα αὐτοῦ ὁ περιπατητικὸς Ἀνδρόνικος²⁾ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σύλλα. Αἱ πρὸς ἐρμηνείαν δὲ συμβολαὶ ἀπὸ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος κατέλαβον κατὰ μικρὸν τοιαύτην περιοχὴν, ὥστε κατεχώσθη τέλειον ὑπ' αὐτῶν ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς καὶ τότε μόνον ἤρξατο κατανοούμενος ὀρθῶς ὁ φιλόσοφος, ὅτε οἱ περὶ αὐτὸν διατρίβοντες ὀλιγωρήσαντες τῶν μακρῶν ὑπομνημάτων ἐτράπησαν αὖθις ἐπὶ τὴν μελέτην αὐτῶν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Τῆς ἐρμηνείας δ' εἶχον ἐπιληφθῇ τὸ πρῶτον αὐτοὶ αἱ ἑλλήνες περιπατητικοί, τὰς δὲ σοφὰς ἐργασίας αὐτῶν μετεφύτευσε κατὰ τὴν ἑκτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα εἰς Ἰταλίαν καὶ τὴν

¹⁾ Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Εὐδῆμου συνέλεξεν ὁ L. Spengel, *Endemi Rhodii fragmenta*, Berolini 1866. Παράδ. Zeller II, 2, 869 κ. ἐξ. τῆς 3ης ἐκδόσεως. Μεγάλως ἐτιμᾶτο ὁ Εὐδῆμος ὡς φυσικὸς καὶ ὡς ἱστορικὸς τῆς Ἀστρολογίας καὶ Μαθηματικῆς.

²⁾ Ὁ Ἀνδρόνικος συνέγραψε πραγματείαν περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν (edid. Kreuttner, Heidelberg 1874), βιβλίον τι περὶ τῆς τάξεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἑτερόν τι σύγγραμμα περιελθὼν εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ ἐπιεργασίᾳ τοῦ Βοηθίου περὶ διατίξεων, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὑπομνήματα εἰς τὰ ἠθικά, φυσικά καὶ τὰς κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους. Περί παραφράσεώς τινος τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων φερούσης τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδρονίκου ἴδε Stahr, *Aristot.* I, 131 κ. ἐξ. καὶ II, 262. Littig, *Andronikos von Rhodos*, Προγρ. τοῦ Μονάχου 1890, Erlangen 1894.

λοιπὴν ἐσπερίαν ὁ Βοήθιος. Κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα μετέσχον τοῦ ἔργου καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου καὶ οἱ Σύροι καὶ οἱ Ἀραβες καὶ οἱ λατινιστὶ γράφοντες σχολαστικοί.

Κατ' αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἤδη εἶχον συνυφανθῆ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ τροφίμου Ἀλεξάνδρου μετὰ παντοίων μυθωδῶν τερατολογιῶν ἐξ ἀφορμῆς βίου τινὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐσφαλμένως εἰς τὸν Καλλισθένη ἀποδιδόμενου. Αἱ τερατολογίαι δ' αὗται περιεβλήθησαν ἐτι μᾶλλον μυθιστορικὴν καὶ τερατώδη μορφήν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὰ φαντασιώδη ὁρμῆς τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ἀτμοσφαίρᾳ προῆλθον εἰς φῶς πλεῖστα εἰς τὸν Ἀριστοτέλη μὲν ἀποδιδόμενα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δ' ἐκ τῆς ἀραβικῆς εἰς τὴν λατινικὴν μεταφρασθέντα συγγράμματα καὶ μεταξὺ ἄλλων τὰ πολλάκις ἄλλοτε ἐκτυπωθέντα *Secreta secretorum*, ἐν οἷς παρίσταται ὁ Ἀριστοτέλης ὡς ὁ εὐρετὴς παντοίων μυστηρίων τῆς ἱατρικῆς καὶ τῆς πρακτικῆς τοῦ βίου σοφίας. Πρὸ τούτου δὲ πάλιν καταψευδόμενοι ἔπλασαν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης συνέγραψε τὸν *Φυσιολόγον*, *Physiologus*, ὡς καὶ ἄλλα μυστηριώδη θεολογούμενα, *Theologumena*, ἐκυκλοφοροῦντο ὡς ἔργα αὐτοῦ ¹⁾. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν ἤρξατο ἡ ἀναζήτησις τῶν γνησίων συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς καταπολέμησιν τῶν νόθων, ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν εἰς αὐτὸν ἀποδοθέντων ²⁾ καὶ ἐκ τούτου ἐπανειλημμένως ἐξεδίδοντο κατὰ τὴν δεκάτην ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ τὰ παλαιὰ ὑπομνήματα ἀλληλοδιαδόχως ἐν ταχείᾳ ἀκολουθείᾳ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ μακρὸν ἐψυχράνθη ὁ πρὸς τὰ ἔργα τοῦ φιλοσόφου ζῆλος, ἕως οὗ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τελευτώσης

¹⁾ Ὁ Macrobius, *Saturnalia* I, 18, 1 λέγει: nam Aristoteles qui theologumena scripsit, ἀλλὰ τινες ἀναγινώσκουσιν οὐχὶ Aristoteles, ἀλλὰ Aristocles. Παράβ. Β'. τόμ. § 620 ἐν ταῖς περὶ χειρογρ. καὶ ἐκδόσεων τοῦ Πλωτίνου σημειώσεις.

²⁾ Ὁ Λούθηρος θέλων νὰ ἐκκαθάρῃ παντελῶς τὰ τῆς φιλοσοφίας ἀπέβριπτε σὺν τῇ σχολαστικῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς.

νῶν ἑκατονταετηρίδος ἐκ νέου ἀνεζωογονήθη διὰ τῶν μελετῶν τοῦ Τρενδελμυθούργου, Σπεγγέλου καὶ ἄλλων.

Ἑρμηνευτικὰ συγγράμματα. Ταῦτα διαιροῦνται εἰς ἀναγραφάς, indices, ὑπομνήματα, Commentarii, καὶ παραφράσεις. Καὶ περὶ μὲν τῶν πρώτων, τῶν ἀναγραφῶν τοῦ Ἑρμίππου, Ἀνδρονίκου καὶ Πτολεμαίου, ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐν § 313 κ. ἑξῆς. Περιλήψεις δὲ τοῦ περιεχομένου περιεῖχεν ἡ ὑπὸ Νικολαίου τοῦ Δαμασκηνοῦ συγγραφεῖσα θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλους, ἥς γινώσκιν λαμβάνομεν ἕκ τινος σχολίου εἰς σελίδα 323 τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοφράστου, ἐκδόσεως τοῦ Brandis.

Ἀξιολογώτατος δὲ τῶν ὑπομνηματιστῶν ἦτο Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς, ὃς ἐπὶ Σεπτίμου Σευήρου ζῶν (ἴδε Φιλόπονον εἰς Ἀναλυτ. πρότ. φύλ. 33 b) συνέγραψεν οὐ μόνον ἐξάίρετα ὑπομνήματα εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐξ ὧν σώζονται τὰ εἰς Ἀναλυτικὰ πρότερα, Τοπικά (ἑξῆδ. ὁ Wallies τόμ. β'. νόθα δ' εἶναι τὰ εἰς Σοφιστ. ἐλέγχους) Μετεωρολογικά, περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν (ἑξῆδ. ὁ Thyrot ἐν Not. et extr. XXV) τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ (ἑξῆδ. ὁ Bonitz 1847 καὶ ὁ Hayduck ἐν Comment. Aristot. τόμ. I), ἀλλὰ καὶ ἴδια συγγράμματα κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀρχαιοτέρων Περιπατητικῶν, οἷον περὶ ψυχῆς, περὶ εἰμαρμένης, φυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἀποριῶν καὶ λύσεων βιβλία γ', προβλήματα ἠθικά. Ταῦτα ἐξέδωκεν ὁ Bruns, Alexandri Aphrodisiensis scripta minora ἐν τῷ Suppl. Aristot. II.

Πρόδρομοι τοῦ Ἀφροδισιεύς Ἀλεξάνδρου ἦσαν Ἀλέξανδρος ὁ Αἰγαῖος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος, ὃς ὑπεμνημάτισε τὰς Κατηγορίας καὶ τὰ περὶ οὐρανοῦ βιβλία, ὁ Βόηθος, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀνδρονίκου, ὃς ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰς Κατηγορίας, ὁ Ἀφροδισιεύς Ἀδραστος ("Ἀδραντος γράφεται ἐσφαλμένως παρ' Ἀθην. XV, 673 e), ὃς ἔγραψε περὶ τῆς τάξεως τῶν Ἀριστοτέλους συγγραμμάτων (ἴδε Σιμπλίκιον εἰς Κατηγορ. φύλλω 4), ὁ Ἀσπασίος (περὶ τὰ 110 π. X), ὃς ὑπεμνημάτισε τὰ ἠθικά (ἑξῆδ. ὁ Heylbut ἐν Comment. Aristot. τόμ. XIX) ὁ Ἑρμῖνος, ὁ διδάσκαλος

Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιεύς. Ἐκ νέου δ' αὖθις ὥρμησαν πρὸς τὴν ἐριμνεϊάν τῶν ἔργων οἱ Νεοπλατωνικοὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος. Προηγήθη δ' ὁ Πορφύριος κατὰ τὴν 3ην ἑκατονταετηρίδα συγγράφας τὴν ἀπειράκις ἀντιγραφεῖσαν καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Βοηθίου μεταφρασθεῖσαν εἰσαγωγὴν καὶ τὸ ὑπόμνημα εἰς τὰς Κατηγορίας (ἔξεδ. ὁ Busse ἐν τοῖς Comment. Arist. IV). Νέον δὲ ἑυῖμα ἤρξατο αὖθις κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τοῦ Ἀμμωνίου Ἐρμεῖου τοῦ Ἀλεξανδρέως, τοῦ μαθητοῦ τοῦ Προκλου, ὃς ἔγραψεν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Πορφυρίου [ἢ ἐξηγήσιν τῶν πέντε φωνῶν] καὶ ὑπομνήματα εἰς τὰ περὶ ἐριμνεϊάς (ἔξεδ. ὁ Busse ἐν τῷ ἀνωτέρῳ) καὶ οὗ μαθηταὶ ἦσαν οἱ ἄριστοι ὑπομνηματισταὶ τῆς ἔκτης ἑκατονταετηρίδος, ὁ Σιμπλίκιος, ὁ Φιλόπονος, ὁ Λαβίδ καὶ ὁ Ἀσκληπιός. Ἐκ τούτων δὲ τῶν τελευταίων χρόνων περὶ ἡλθον καὶ εἰς ἡμᾶς ἐκτενὴ ὑπομνήματα. Ὁ ἐξοχώτατος δὲ τῶν ἐριμνευτῶν ἦτο ὁ Σιμπλίκιος, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα. Περιεσώθησαν δ' αὐτοῦ τὰ ἔξοχα καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ διὰ τὴν μετ' ἐπιστημοσύνης ἀνασκοπὴν τῶν παλαιότερων, τὸ πλεῖστον ἀπολεσθέντων νῦν ὑπομνηματιζῶν ἔργων ὑπομνήματα εἰς τὰ Φυσικὰ (ἔξεδ. ὁ Diels ἐν IX καὶ X τόμ.), εἰς τὸ περὶ Οὐρανοῦ (ἔξεδ. ὁ Heilberg ἐν τῷ VII τόμ.) καὶ εἰς τὸ περὶ Ψυχῆς (ἔξεδ. ὁ Hayduck ἐν τῷ XI, τόμ.).

Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀνήκει ὁ Ἰωάννης Φιλόπονος ὁσαύτως μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου γενόμενος, οὗ σώζονται ὑπομνήματα εἰς τὰ Ἀναλυτικὰ καὶ τὰ Φυσικὰ (οὐχὶ πολλοῦ λόγου ἄξια) ἔξεδ. ὁ Vitelli ἐν τῷ XVI καὶ XVII, τόμω), εἰς τὰ Μετεωρολογικὰ καὶ τὴν περὶ ζώων γενέσεως (ἔξεδ. ὁ Vitelli ἐν τῷ XIV, 2 τόμω) εἰς τὴν περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ζώων εἰς τὴν περὶ ψυχῆς πραγματείαν (ἔξεδ. Hayduck ἐν τῷ XV τόμω) καὶ εἰς τὰ Μετὰ τὰ φυσικά.

Ἄλλοι ὑπομνηματισταὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ὁ Δέξιππος (τῆς 4ης ἑκατον.), οὗ περὶ ἡλθον εἰς ἡμᾶς αἱ Ἀπορίαι καὶ λύσεις εἰς τὰς Ἀριστοτέλους κατηγορίας (ἔξεδ. ὁ Busse ἐν τῷ IV, 2 τόμω), ὁ διδάσκαλος τοῦ Προκλου Συριανός, ὃς ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰ λογικὰ καὶ εἰς τὰ I, II, XII, καὶ XIII

βιβλία τῶν Μετὰ τὰ φυσικά, ὁ Ἀσκληπιὸς ὁ ἐκ Τράλλεων (6 ἑκατοντ.), ὃς ἔγραψεν ἑκτενῇ ὑπομνήματα εἰς τὰ Μετὰ τὰ φυσικά (ἔξεδ. ὁ Hayduck τόμ. VI, 2), ὁ σύγχρονος τοῦ Σιμπλικίου Ὁλυμπιόδωρος, ὁ Ἀρμένιος Δαβὶδ (περὶ τὰ 500 μ. Χ.) καὶ ὁ Στέφανος (περὶ τὰ 610), ὃς συνέγραψε μὲν καὶ ἀστρονομικόν τι ἐγχειρίδιον (ἴδε Usener, De Stephano Alexandrino, Bonn 1880), ἔγραψε δὲ καὶ ὑπομνήματα εἰς τὴν ῥητορικὴν τέχνην (ἔξεδ. ὁ Rabe ἐν τῷ XII, 2 τόμῳ), ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι ἡσυχολοῦντο περὶ τὰς λογικὰς μόνον πραγματείας.

Τοῦ ἀνιωροῦ ἔργου τῆς παραφράσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους πρῶτος ἐπελήφθη ὁ Θεμίστιος (περὶ τὸ 400), ὃς ἐφιλοπόνησε παράφρασιν τῶν Ἀναλυτικῶν προτέρων (ἢ τῶν ὑστέρων εἶναι νόθη), τῶν Φυσικῶν, τῆς περὶ ψυχῆς πραγματείας καὶ τῶν Parva naturalia (ἔξεδ. ὁ Spengel, Themistii paraphrases, Lips. 1856 εἰς 2 τόμ.). Ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ ἐβάδισε κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἦτοι περὶ τὴν 13 ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν καὶ τὴν 14^{ην} ἀρχομένην, ὁ Σοφωνίας, ὃς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς παραφράσεως τῶν Ἀναλυτικῶν ὑποδεικνύει ὡς προηγηθέντας αὐτοῦ τὸν Θεμίστιον καὶ Ψελλόν.

Μετὰ ταῦτα Εὐστράτιος ὁ μητροπολίτης Νικαίας (περὶ τὸ 1050 ἕως πού 1120) ὑπεμνημάτισεν ἐπωφεληθεὶς τὰ παλαιὰ ὑπομνήματα τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια (ἔξεδ. ὁ Hayduck ἐν τῷ XX τόμῳ). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἔγραψεν καὶ ὁ Ἐφέσιος Μιχαήλ, μαθητὴς τις τοῦ Ψελλοῦ, ὑπομνήματα εἰς τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια (ἔξεδ. ὁ Heylbut ἐν τῷ XX τόμῳ) καὶ εἰς τὰ Parva Naturalia. Ὑπὸ τῷ πλαστῷ δ' ὀνόματι τοῦ Ἀνδρονίκου ἢ Ἡλιοδώρου ἐκ Προύσης (ὅτι πλαστὸν τὸ ὄνομα, ἴδε Cohn ἐν Berliner Philologische Wochenschrift 1889 ἐν σελ. 1419) κυκλοφορεῖται παράφρασις τις τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων. Ἴδε πλείονα παρὰ Prantl, Gesch. der Logik I, 617 κ. ἔ. καὶ Krumbacher, Gesch. der Byz. Lit. σελ. 430 κ. ἔξ. τῆς β^ας ἐκδόσεως, μετὰφρ. Σωτηριάδου σελ. 49 τόμ. Β'.

Σχόλια. Τὰ σχόλια εἰς Ἀριστοτέλην (ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν ἐπιτομῇ) ἔξεδόθησαν ἐν τῷ τετάρτῳ τόμῳ τῆς βερολινείου ἐκδόσεως τῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ τοῦ Brandis. Νέα τις ἐκδοσις πλήρης (κατὰ τὰς πα-

λαιᾶς μερικῶς ἐκδόσεις τὰς ὑπ' Ἀλδου ἐκδοθείσας) φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν *Commentaria in Aristotelem graeca* ἐν 25 τόμ. ὑπὸ τῆς προωσιζῆς Ἀκαδημίας ἐκδιδομένη τῇ συνεργίᾳ μὲν τῶν Busse, Hayduck, Heylbut, Heiberg, Rabe, Vitelli, Wallies, ἐπιμελεία δὲ Torstrik μὲν πρότερον, μετὰ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ τοῦ Diels διατελεῖ ἔτι ἐκδιδομένη. Ἐκ τῶν ἐν λατινικῇ γλώσσῃ γεγραμμένων ὑπομνημάτων τοῦ Boethius ἐξεδόθη *Comment. in librum Aristotelis περὶ ἑρμηνείας* rec. Meister εἰς 2 τόμ. ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner.

Μεταφράσεις. Τῶν συρίων, ἀραβικῶν καὶ λατινικῶν μεταφράσεων ἡ κυρία ἀξία ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι συγγραφαί τινες τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξ αὐτῶν μόνων περιήλθον εἰς ἡμᾶς ὡς τὰ μὲν βιβλία περὶ φυτῶν ἐξ ἀραβικῆς μεταφράσεως, τὰ δὲ τοῦ Θεμιστίου ὑπομνήματα εἰς τὸ Μετὰ τὰ φυσικά Α καὶ εἰς τὸ περὶ οὐρανοῦ ἐξ ἑβραϊκῶν μεταφράσεων. Περὶ τῆς μεταφραστικῆς καὶ ὑπομνηματικῆς σπουδῆς τῶν Ἀράβων περὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους ἴδε Prantl, *Gesch. der Logik*, II, 307 κ. ἑξ., Klamroth *Zeitsch. des Morg. Land.* 41, 439 καὶ *Anal. orientalia ad poeticam Aristotelem*, ed. Margolionth 1887. Αἱ δὲ λατινικαὶ μεταφράσεις ἀρχονται ἀπὸ τῆς 137^{ης} ἐκατονταετηρίδος καὶ τινες αὐτῶν ὡς ἡ τῆς Ῥητορικῆς καὶ τῶν Πολιτικῶν ἔχουσιν ἀξίαν ἴσην πρὸς τὰ χειρόγραφα, διότι μάλιστα πιστῶς καὶ κατὰ λέξιν ἀποδίδουσι τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον. Ὁ ἀξιολογώτατος δὲ τῶν μεταφραστῶν ἦτο ὁ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Δομινικανῶν μοναχὸς Wilhelm von Moerbecke (περὶ τὸ 1260), ὃς ὠρμήθη εἰς μετάφρασιν τοῦ Ἀριστοτέλους προτραπείς ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Ἀγγλίνου. Τὰ προβλήματα μεταφράσθησαν ὑπὸ τοῦ Bartholomaeus Messanius, συμβούλου τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Μαρφρέδου (1258 - 1266). Πλείονα εὕρισκει τις παρὰ Jourdain, *Recherches sur l'origine des traductions latines d'Aristot.*, Paris 1819, ἐκδ. II, 1843 (γερμ. μετάφρ. ὑπὸ Stahr 1831), Prantl, *Gesch. der Logik*, II, 99 κ. ἑξ. καὶ III, 3 κ. ἑξ. Ἴδε καὶ Hertling, *Zur Gesch. der aristotel. Politik im Mittelalter* ἐν *Rhein. Mus.* 39, 446 - 457.

Χειρόγραφα. Κριτικὸν ὑπόμνημα ἐφιλοπόνησεν ὁ Imman.

Bekker ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀπάντων ὑπὸ τῆς πρωσσικῆς Ἀκαδημίας, Berol. 1831-1870. Συνεπληρώθη δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν παλαιῶν ὑπομνημάτων καὶ ἐν μέρει διωρθώθη ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐκδοτῶν τῶν καθ' ἕκαστον ἔργων, οὓς κατωτέρω ἀναφέρομεν, καὶ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τῶν ἀπάντων τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Teubner. Διάφορα δ' εἶναι τῶν διαφορῶν συγγραφῶν τὰ ἄριστα χειρόγραφα. Οὕτως ὁ Παρισινὸς 1741 τοῦ XI αἰῶνος (A^a) εἶναι ἡ μόνη μὲν πηγὴ τῆς περὶ Ποιητ. πραγματείας (φωτολιθογραφία Allègre μετὰ προλόγου ὑπὸ H. Omont, Paris 1891), ἡ κυριωτάτη δὲ τῆς ῥητορικῆς τέχνης. Ὁ Παρισινὸς 1853 τοῦ XII αἰῶνος (E) εἶναι ἡ κυρία πηγὴ τῶν Φυσικῶν, περὶ Οὐρανοῦ, περὶ ζώων γενέσεως, περὶ ψυχῆς, τῶν μικρῶν Φυσικῶν, καὶ τῶν μετὰ τὰ Φυσικά. Ὁ Λαυρεντιανὸς 87, 12 τοῦ XII αἰῶνος (Ab) σὺν τῷ E εἶναι ἡ κυρία πηγὴ τῶν Μετὰ τὰ φυσικά, περιέχει δὲ καὶ λείψανα στιχομετρικῶν παραδόσεων (ἴδε Christ ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1885 σελ. 405 κ. ἐ.). Ὁ Μαρκιανὸς 201 τοῦ X αἰῶνος (B) καὶ ὁ Οὐρβίνας 35 (A) τὰ ἀξιολογώτατα χειρόγραφα τοῦ Ὁργάνου. Περὶ 12 φύλλονων παλιμνήστων τοῦ Οὐατικανοῦ 1298 τοῦ X αἰῶνος περιέχοντα μέρη τινὰ τῶν Πολιτικῶν ἴδε Heylbut ἐν τῷ Rhein. Mus. 42, 102 κ. ἐξ. Περὶ δὲ τῶν πατύρων τῶν περιεχόντων τὰς Πολιτείας ἴδε ἀνωτέρω § 326.

Ἑκδόσεις. Editio princeps apud Aldum 1495-1498. Ἡ Edit. Bipontina ἐπιμελεία Buhle 1791-1800 εἰς 5 τόμους κατελείφθη ἀσυμπλήρωτος. Editio Academica reg. boruss., Berol. 1831-1870, 5 τόμ. εἰς 4^{ον}, καθ' ἣν γίνονται αἱ παραπομπαί. Οἱ πρῶτοι δύο τόμοι ἐπιμελεία Im. Bekker περιέχουσι τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, ὁ τρίτος τὰς λατινικὰς μεταφράσεις τοῦ Pacius, Ἀργυροπούλου καὶ Βησσαρίωνος κ.τ.λ., ὁ δὲ τέταρτος τὰ σχόλια ἐπιμελεία Brandis, ὁ δὲ πέμπτος τὰ ἀποσπάσματα κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ Val. Rose καὶ τὸν Index Aristotelicus ὑπὸ Bonitz. Εἰς ταύτας προστίθεται καὶ τὸ Supplementum Aristotelicum, οὗ ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦ νῦν τόμ. I-III. Εἰς ταύτας προσθετέα καὶ ἡ τῆς βιβλιοθήκης Didot ἑκδοσις ἐπιμελεία τῶν Dübner, Bussemaker, Heitz, ἐν Παρισίοις 1848-1874 εἰς 5. τόμους. Τὸ κείμενον μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων

ἐκδίδεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner ὑπὸ Apelt, Biehl, Blass, Christ, Dittmeyer, Prantl, Römer, Rose, Susemihl. Ἐπίσης ἀξία λόγον εἶναι ἡ ἀτελής ἔτι ἔκδοσις τοῦ Engelmann ἐν Λευφία περιέχουσα τὸ κείμενον, ἐριμνευτικὰς σημειώσεις καὶ γερμανικὴν μετάφρασιν. Τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἔχομεν τὰ Φυσικὰ ὑπὸ Prantl. καὶ τὰ Πολιτικά καὶ τὴν περὶ Ποιητικῆς ὑπὸ Susemihl καὶ ἄλλα.

Ἀξιολογώταται εἰδικὰ ἔκδοσεις εἶναι αἱ ἑξῆς. Ὅργανον, rec. comm. Waitz, Lips. 1844 - 1846 εἰς 2 τόμ. Μετεωρολογικά, rec. et Comm. Ideler 1834 - 1836 εἰς 2 τόμ. Περὶ χρόματων ὑπὸ Prantl, München 1849. Αἱ περὶ τὰ ζῶα ἱστορίαι rec. comm. J. G. Schneider Lips. 1812 εἰς 4 τόμ., ὑπὸ Aubert und Wimmer Leipz. 1868. Περὶ ψυχῆς rec. comm. illustr. Trendelenburg, Jena 1833, ἔκδ. 2 curavit Belger 1877, recens. Torstrik, Berol. 1862. Μετὰ τὰ φυσικὰ μετὰ μεταφράσεως καὶ ὑπομνήματος ὑπὸ Schwegler, Tübingen 1847 εἰς 4 τόμ., recens. et enarr. Bonitz, Bonn 1848, εἰς 2 τόμ. (κυρία ἔκδοσις). Ἡθικὰ Νικομάχεια rec. comm. Ramsauer, Lips. 1878, Bywater, Oxford 1890 μετὰ Contributions to the textual critic 1892. Πολιτικά cum vetusta translatione ed. Susemihl, Lips 1872, μεθ' ἐριμνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Susemihl ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Engelmann 1879. Ἀθηναίων πολιτεία ὑπὸ Wilamowitz, Aristoteles und Athen, Berol. 1893 εἰς 2 τόμ. Οἰκονομικά ed. Götting, Jena 1830, Περὶ ποιητικῆς edid. annotavit Tyrwhitt, Oxon. 1794, ed. comm. G. Hermann, Leipz. 1802, recens. Vahlen editio III, Lips. 1885, μεθ' ἐριμνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Susemihl, ἔκδ. II ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Engelmann. Πηροικὴ τέχνη ed. comm. Victorius, Flor. 1648 καὶ 1679, ann. L. Spengel, Lips. 1867 εἰς 2 τόμ., edid. Cope Sandys, London 1877 εἰς 3 τόμους.

Λεξικά. Index Aristotelicus ὑπὸ Bonitz ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου. Eucken, De Aristotelis dicendi ratione, Götting. 1866. Schwab, Bibliographie d'Aristote, Paris 1896.

[Ἄ. Κοραῖ, Ἡθικὰ Νικομάχεια ἐν Παρισίοις 1822. Πολιτικά, ἐν Παρισίοις 1821].

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

- Ἄβαρις ὑπερβόρεος 198.
 Ἄβριανός 255.
 Ἀγάθαρχος, ὁ πρῶτος κατασκευάσας σκηνὴν 406 σημ. 5.
 Ἀγάθων, τραγικὸς 507, 547, 811.
 Ἀγάθωνος αἰγλήσις 508.
 Ἀγίας ἐπικὸς 150.
 Ἀγὼν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου 150 σημ. 1. 157, 184.
 Ἀγῶνες λυρικοὶ 220, 282, δραματικοὶ 361, κωμωδίας 519, ἐθνικοὶ 320 σημ. 5. Ἐπαθλα 368.
 Ἀγωνοθέτης 564.
 Ἀδραστος ἀριστοτελικὸς 899.
 Ἀδωνίδα 267.
 Ἀθάνας ἢ Ἀθάνης, ἱστορικὸς 658.
 Ἀθηνόδωρος ὁ Κορυδαλίων 109 σημ. 1.
 Ἀγίμιος, ἔπος 182.
 Αἰγυπτιακαὶ θεωρίαι 290, 807.
 Ἡθῆ 567.
 Αἰγύπτιοι μῦθοι 252.
 Αἰθιοπία, ἔπος 88, 146.
 Αἴλιος Διονύσιος 11.
 Αἰνείας ὁ τακτικὸς 656.
 Αἴνος 247, 250 καὶ σημ. 2.
 Αἰολικὸν μέτρον 323.
 Αἰσχίνης, ῥήτωρ 673, 699, 745.
 Βίος 745. Εἰκὼν 745 σημ. 3.
 Ἐπιστολαὶ 748. Ἐκδόσεις 749.
 Λόγοι 748. Σχόλια 749. Χειρόγραφα 748.
 Αἰσχίνης, σωκρατικὸς 773, 822, 826 σημ. 3. 828 σημ. 3. 835.
 Αἰσχρίων, λαμβογράφος 250.
 Αἰσχύλος, τραγικὸς 242, 380. Ἀποδημίαι 382. Ἀπολεσθέντα δράματα 404. Βίος 380. Εἰκὼν 385 σημ. 1. Νεωτερισμοὶ ἐν τῇ τέχνῃ 406. Λεκτικὸν 407. Ποιήματα. Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 391. Ἰκέτιδες 387. Πέρσαι 389. Ὀρέστεια 398. Προμηθεὺς δεσμώτης 394. Πενθεὺς 483 σημ. 3. Στιχοποιΐα 408. Τέχνη Αἰσχύλου 405. Χαρακτηρισμὸς 409. Ἐκδόσεις 411. Σχόλια 411. Χειρόγραφα 410.
 Αἴσωπος 252, 253.
 Αἴτνα παρ' Ἡσιόδῳ 165 σημ. 1.
 Ἀκαδημία 783, 836.
 Ἀκουσίλαος, λογογράφος 185, 192, 591.
 Ἀλβίνος, πλατωνικὸς 838.
 Ἀλεξαμενὸς Τήϊος 787 σημ. 1.
 Ἀλέξανδρος Αἰγαῖος, ἀριστοτελικὸς 899.
 Ἀλέξανδρος Ἀφροδισιεύς, ἀριστοτελικὸς 899.
 Ἀλέξανδρος Κοτσιαεὺς, γραμματικὸς 614.
 Ἀλεξίς, κωμικὸς 568, 571.
 Ἀλεξίων, γραμματικὸς 117.
 Ἀλκαϊκὴ στροφή 270.
 Ἀλκαῖος, κωμικὸς 553 σημ. 1.
 Ἀλκαῖος, λυρικὸς 257, 267.
 Ἀλκιδάμας, ῥήτωρ 157, 704 περὶ Ἡσιόδου 159 σημ. 4. 184.
 Ἀλκιμένης, κωμικὸς 526.

- Ἀλκμαίωνις, ἔπος 189.
 Ἀλκμῶν 257, 266, 283.
 Ἀλληγορικὴ ἐριμνεΐα 118. θεο-
 σοφικὴ ἀλληγορία 172. σημ. 2.
 Ἀλώπηξ ἐκ τῆς Ἰνδικῆς 252 σημ. 4.
 Ἀμεινίας, πυθαγόρειος 201.
 Ἀμεφρίας, κωμικὸς 529, 533 σημ.
 4, 539 σημ. 1, 543 σημ. 1.
 Ἀμελησαγόρας, λογογρ. 592.
 Ἀμμώνιος Ἐρμείου, νεοπλατωνι-
 κὸς 900.
 Ἀμμώνιος, ἀριστάρχειος 117.
 Ἀμυκλαῖος θρόνος 89.
 Ἀμφιάρου ἐξέλασις, ἔπος 152
 καὶ σημ. 4.
 Ἄμρις, κωμικὸς 569.
 Ἀναγνωστικὰ τραγῳδία 509, 707.
 Ἀναγραφαὶ συγγραμμάτων 122,
 582. Ἀρχόντων 583. Ὀλυμπ.
 583. Τερέων καὶ Τερειῶν 583.
 Λακων 584. Ἡ ἐν Σικυνῶν 584.
 Ἀνακρεόντεια 278.
 Ἀνακρέων 257, 275 καὶ σημ. 7.
 Ἀνάνιος, λαμβογράφος 250.
 Ἀναξαγόρας φιλόσοφος περὶ Ὁμή-
 ρου 113, 762, 765.
 Ἀναξανδρίδης, κωμικὸς 567.
 Ἀνάχαρχος, Δημοκράτειος 763
 σημ. 2.
 Ἀναξίμανδρος, φιλόσοφος 591,
 667, 757.
 Ἀναξίλας, κωμικὸς 565 σημ. 3.
 Ἀναξιμένης ἱστορικὸς 588 σημ. 1,
 663, 664. Πητορικὴ 889.
 Ἀναξιμένης, φιλόσοφος 757.
 Ἀνάξιππος, κωμικὸς 579.
 Ἀνδοκίδης, ῥήτωρ 673, 676 ἔργα
 678 χειρόγραφα καὶ ἐκδόσεις 679.
 Ἀνδρόνικος, περιπατητικὸς 848,
 877 σημ. 1, 897.
 Ἀνδρόνικος γραμματικὸς 512
 σημ. 1.
 Ἀνδροσθένης, γεωγράφος 667.
 Ἄνδρων Ἐφέσιος, 235, Ἄνδρω-
 νος τρίπους 235 σημ. 4.
 Ἀνθέας, ποιητὴς 513.
 Ἀντιγένης, ποιητὴς διθυράμβων
 342.
 Ἀντίγονος Καρύστιος, γραμματι-
 κὸς 11.
 Ἀντίμαχος Κολοφώνιος, ἐπικὸς 113
 σημ. 4, 152, 196, 228.
 Ἀντίμαχος Τήϊος, ἐποποιὸς 153 καὶ
 σημ. 1 καὶ 2. 192 σημ. 2. 242.
 Ἀντίοχος Ἀλεξανδρεὺς, γραμματι-
 κὸς 566 σημ. 2.
 Ἀντίοχος Συρακούσιος, ἱστορικὸς
 622 σημ. 1. 654.
 Ἀντισθένης, κυνικὸς φιλόσοφος
 639, 697, 705, 774, 807.
 Ἀντισθένης, ῥήτωρ 704.
 Ἀντιφάνης, κωμικὸς 567, 720
 σημ. 2.
 Ἀντιφῶν ῥήτωρ 673. Βίος 673,
 λόγοι 675 ἐκδόσεις 676. Χειρό-
 γραφα 676. Διδάσκαλος Θουκυ-
 δίδου 616.
 Ἀντιφῶν, τραγικὸς 511.
 Ἀντυλλος, σχολιαστὴς Θουκυδίδου
 616 σημ. 4, 629 σημ. 5.
 Ἀπαγγελτικὸν γένος 5.
 Ἀπίων, γραμματικὸς 117 καὶ 118
 σημ. 1.
 Ἀποικισμὸς εἰς Ἑλέαν Ἰταλίας,
 ἔπος 281.
 Ἀπόλογος 250.
 Ἀπολλόδωρος, γραμματικὸς 117.
 Ἀπολλόδωρος, κωμικὸς 578.
 Ἀπολλώνιος, εἰδογράφος 316 σημ.
 1, 318 σημ. 1.

- Ἀπολλώνιος, σοφιστῆς 118 καὶ
σημ. 3.
Ἀπολλώνιος, σχολιαστὴς Ἑροδό-
του 614, Αἰσχίνου 742 σημ. 2,
749.
Ἀπόλλωνος ἀποδημία εἰς ὑπερβο-
ρείου 198.
Ἀπολεμπτικοὶ ὕμνοι 300.
Ἀραβες, σχολιασταὶ καὶ μεταφρά-
σαι Πλάτωνος 839, Ἀριστοτέ-
λους 902.
Ἀραρῶς, κωμικὸς 532, 533, 569.
Ἀράτου διόρθωσις Ὀδυσσεΐας 116.
Ἀραχνομαχία, ἔπος 137 σημ. 1.
Ἀργᾶς, διθυραμβοποιὸς 345
Ἀργοναυτικά 35 σημ. 4.
Ἀργοναυτῶν πλοῦς 35.
Ἀργοῦς μῦθος 45.
Ἀρεῖος Δίδυμος, φιλόσοφος 837.
Ἀριμιάσπεια ἔπη 192.
Ἀρισταγόρας γεωγράφος 667.
Ἀρισταγόρας κωμικὸς 529.
Ἀρίσταρχος γραμματικὸς 58, 114,
162 σημ. 2, 334.
Ἀρίσταρχος Τεγεάτης, τραγικὸς 505.
Ἀριστεᾶς Προκοννήσιος, ἐπικὸς 192
Ἀριστεᾶς, τραγικὸς 379, 392, 415.
Ἀριστείδης, ῥήτωρ 805.
Ἀρίστιππος Κυρηναῖος, φιλόσο-
φος 775, 824.
Ἀριστόβουλος, ἱστορικὸς 665.
Ἀριστόδημος, εἰς τῶν ἑπτὰ σο-
φῶν 235.
Ἀριστομένης κωμικὸς 529, 536
σημ. 2, 553 σημ. 1.
Ἀριστόνικος, γραμματικὸς εἰς Ὀ-
μηρον 117 εἰς Ἡσίοδον 185
σημ. 4.
Ἀριστόνικος, μουσικὸς 208, 215
σημ. 4.
Ἀριστόξενος, ἱαμβογράφος 515
σημ. 1.
Ἀριστόξενος, περιπατητικὸς 11.
Ἀριστοτέλης φιλόσοφος 11, 242,
841, Βίος 841, Διαθήκη 845.
Διδάσκαλος Ἀλέξανδρου 844,
Διδάσκαλος ἱστορικῆς 843, Εἰ-
κὼν 845 Θάνατος 845. Συγ-
γράμματα 846, Ἀναγραφὰ 846,
Ἀκροαματικά μαθήματα ἢ ἑσω-
τερικοὶ λόγοι 845, Ἐξωτερικοὶ
λόγοι 845, 849, Διάλογοι 848,
Δημοφελῆ συγγράμματα 849,
Διδασκαλία 851, 887, Ἀκροά-
σεις καὶ πραγματεῖαι 832, Ἐπι-
στολὴ πρὸς Ἀλέξανδρον 862,
889, Ἀπορήματα Ὀμηρικὰ 851,
Προπαρασκευαστικὰ σύλλεκτα
848, 851, Συστηματικὰ ἔργα 848,
852, Πυθιονῆται 851. Ὑπομνή-
ματα ἱστορικὰ 851, Πέπλος 852,
891, Λογικὰ συγγράμματα 855,
Φυσικὰ 858, Πέμπτη οὐσία 862
σημ. 5, Φυσιολογικὰ 863, Περὶ
θανμασίων ἀκουσμάτων 864,
Προβλήματα 864, Μηχανικὰ
865, Περὶ ψυχῆς 868, Μικρὰ
φυσικὰ 869, Μετὰ τὰ φυσικὰ
871, Ἠθικὰ 874, Περὶ φιλίας
875, Περὶ ἡδονῆς 875, Πολι-
τικὰ 877, Πολιτεῖαι 882, Πολι-
τικὸς 882, Ἀθηναίων πολιτεία
883, Οἰκονομικὰ 884, Περὶ Ποι-
ητικῆς 885, Ῥητορικὴ 887, Τέ-
χνη ἱστορικὴ πρὸς Ἀλέξανδρον
889, Ἐπιστολαὶ καὶ ποιήματα
890, Σκόλια εἰς Ἀρετὰν 890,
Ἐλεγεία, 843, 890 Ἐπίγραμμα
εἰς Ἑρμεῖαν 844, 890, Ἐπιτά-
φια 891, Λεκτικὸν 853, 892,

- Σχέσις πρὸς Ἰσοκράτην 843,
 Πρὸς Πλάτωνα 824 σημ. 3, 842,
 Σχολή 844, 897, Ὑποβολιμαῖα
 ἔργα 898, Φυσιολόγος 898, Θεο-
 λογούμενα 898, Χαρακτηρισμὸς
 καὶ διδασκαλία 892, Παρὰ τοῖς
 μεταγενεστέροις 896, Ἑρμηνευ-
 τικὰ συγγράμματα 899, Ἐκδό-
 σεις 903, Λεξικά 904, Μετα-
 φράσεις 902, Σχόλια 901, Χει-
 ρόγραφα 902.
- Ἀριστοφάνης γραμματικὸς 13,
 114, 315, 333, 457, 559, 789
 σημ. 2, 806.
- Ἀριστοφάνης κωμικὸς 529, Βίος
 529, Ἔργα 533, Αἰολοσάκων
 καὶ Κώκαλος 532, Ἀχαρνῆς
 535, Βαβυλώνιοι 533, Βάτρα-
 χοι 550, Γηρυτιάδης 552 σημ.
 2 καὶ 554, Γῆρας 543 σημ. 1
 καὶ 554, Γεωργοὶ 542 σημ.
 3, Δαιταλῆς 533, Εἰρήνη 542,
 Ἐκκλησιάζουσαι 548, Θεσμο-
 φοριάζουσαι 546, Ἰππῆς 536,
 Λυσιστράτη 545, Νεφέλαι 538,
 Ὀλκάδες 538 σημ. 1 καὶ 554.
 Ὅρνιθες 543. Πλούτος 552,
 Σφήκες 541. Ἀπολεσθεῖσαι
 κωμωδίαι 554, Κρίσις Πλου-
 τάρχου καὶ Λίονος 534 καὶ
 σημ. 2. Σχέσις πρὸς τὸν Σω-
 κράτην 539 κ. εἰ, Πρὸς τὸν
 Αἰσχύλον καὶ Εὐριπίδην 550
 κ. εἰ, 551 κ. εἰ, Τέχνη Ἀριστο-
 φάνους 554. Ἑρμηνευτικά 561,
 Ἐκδόσεις 561, Σχόλια 559,
 Χειρόγραφα 560 814 σημ. 2,
 817 σημ. 3 820 σημ. 4.
- Ἀρίστων τραγικὸς 419, 504,
 Ἀριστόνυμος, κωμικὸς 429, 533
 σημ. 4.
- Ἀριστόνυμος, πλατωνικὸς 826.
 Ἀρίφρων, διθυραμβοποιὸς 345.
 Ἀρίων 262, 286, 288, 375.
 Ἀρκτῖνος, ἐπικὸς 88 καὶ σημ. 2,
 146, 147, 148, 150.
 Ἀρμονία 222, 322.
- Ἀρποκρατίων, γραμματικὸς 612.
 Ἀρποκρατίων, πλατωνικὸς 837.
 Ἀρτέμων, λογογράφος 592.
 Ἀρχέδημος, κωμικὸς 570, 579.
 Ἀρχίλοχος, ποιητὴς 29, 228, 242,
 244, εἰκὼν 246 σημ. 4, 247
 σημ. 5.
- Ἀρχιππος, κωμικὸς 532, 533, σημ.
 2, 544 σημ. 2 569.
- Ἀρχύτας, φιλόσοφος 759, 782.
 Ἄσιος, ἐπικὸς 6, 191, 242.
 Ἀσκληπιάδης ὁ ἐκ Τραγύλου 375
 σημ. 1, 666.
- Ἀσκληπιός, ὑπομνηματιστὴς Ἀ-
 ριστοτέλους 900, 901.
- Ἄσμα 5.
- Ἀσπασίος, σχολιαστὴς Αἰσχίνου
 749, Ἀριστοτέλους 899.
- Ἀστρονομία, ἔπος 183.
- Ἀστυδάμιας, τραγικὸς 440 σημ.
 1, 508, 510.
- Ἀστυδάμιας ὁ νεώτερος, τραγι-
 κὸς 510.
- Ἀσυνάρτητα, 246 σημ. 6.
- Ἀθῆναι, Ἀττικὴ 231.
- Ἀτθίδες 594.
- Ἀτθίς, ἔπος 192.
- Ἀτρειδῶν κάθοδος, ἔπος 150 σημ. 5.
- Ἀττικὸν δράμα 354.
- Ἀττικὴ διάλεκτος 25, 347, 355
 σημ. 1, 581 σημ. 1.

- Ἀττικὴ περίοδος τῆς φιλοσοφίας 764.
 Ἀττικοὶ λυρικοὶ 336.
 Ἀττικοὶ ῥήτορες 672.
 Ἀττικοῦ ἐκδόσεις 740.
 Ἀττικός, πλατωνικὸς φιλόσ. 838.
 Ἀθηναῖοι εὐδόκιμοι 212 σημ. 1.
 Ἀθηναϊκὴ 207.
 Ἀὐλὸς 209 κ. ε.
 Ἀφαιρεῖς 511.
 Ἀχαιοὶ 25.
 Ἀχαιός, τραγικὸς 503, 508.
 Βαβυλίας 251, 255.
 Βακχυλίδης, λυρικὸς 192 σημ. 3, 257, 266, 298, 613 σημ. 2.
 Βαρβαρισμὸς 22 σημ. 3.
 Βαρθολομαῖος Μεσσάνιος 902.
 Βασίλειος, ποιητὴς 278.
 Βατραχομονομαχία, ἔπος 137.
 Βάτων, κωμικὸς 579.
 Βανκαλήματα 267.
 Βίαι, εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235.
 Βιβλία 29, 586.
 Βιβλιοπωλία, 30, 706, ἐν Σικελίᾳ 706 σημ. 1.
 Βικτώριος, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 889.
 Βίων ῥητορικὸς 602 σημ. 5.
 Βόηθος, πλατωνικὸς φιλόσοφος, 837, 899.
 Βοργιανὸς πίναξ 143.
 Βουγονία, ἀγροτικὸν ποίημα 189.
 Βουκολικὴ ποίησις, ἀρχὴ παρὰ Σησιγόρῳ 291.
 Βουκόλοι Κρατίνου 524.
 Βροντῖνος, ὀρφικὸς 199.
 Βύβλος 30.
 Βῶλος. Δημοκράτειος 763 σημ. 5.
 Βῶλος ὁ ἐκ Μένδης 763 καὶ σημ. 5.
 Γαληνὸς Διάκονος Ἰωάννης 186 καὶ σημ. 1.
 Γαληνὸς 849 σημ. 2.
 Γενεαλογικὸν ἔπος 188.
 Γένος Ὀμήρου ὑπὸ Στησιμβρότου 10.
 Γερανομαχία 137 σημ. 1.
 Γερμηνὸς Παῦλος, ῥήτωρ 685 σημ. 2.
 Γερουρισμοὶ 518.
 Γεωγραφία 666.
 Γεωγράφοι 666.
 Γῆς περίοδος, ἔπος 183.
 Γιτιάδης, ποιητὴς 284 σημ. 1.
 Γλαῦκος, λογογράφος 10, 389 σημ. 2, 595.
 Γλαύκων, ὁμηρικὸς 113 καὶ σημ. 3.
 Γλῶσσα ἑλληνικὴ 19, ἰαπετικὰ στοιχεῖα 19, ξένα στοιχεῖα 22, διὰλεκτοὶ 24, ἀρεταὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης 28.
 Γοῖθιος, γερμανὸς ποιητὴς, 148, 279, 478, 482, 493, 543 σημ. 2, 559 σημ. 2, 896 σημ. 1.
 Γοργίας, σοφιστὴς 670, 671, 672, 766, 767.
 Γόρτυνος νόμοι 585.
 Γράμματα 28.
 Γραμματικὴ = Litteratura 1.
 Γραμματικὴ τραγωδία 443 σημ. 4.
 Γραφὴ 28, παρ' Ὀμήρῳ 102 κ. ε., φοινικίᾳ γράμματα 29, παλαιὰ γραφὴ παρὰ Πινδάρῳ 392 σημ. 1, μουσικὰ σημεῖα 217, γραφικὴ ὕλη 30. Ἴδε καὶ βιβλία.
 Γραφικὴ 879 καὶ σημ. 1.
 Γρῖφοι 236, 281.
 Γρύλλος, διάλογος 850 καὶ σημ. 3.
 Γυναικῶν κατάλογος 162, 174, 176.

- Λαβίδ ὁ Ἀρμένιος 900, 901.
 Λάκτυλοι Ἰδαῖοι, 183.
 Λαμασκηνὸς Νικόλαος 592, 593, 862.
 Λαμιάσιος, νεοπλατωνικὸς 838.
 Λαμιάστις, λογογράφος 11, 113 σημ. 4, 592, 596.
 Λαμῶξενος, κωμικὸς 579.
 Λαμογράφη, ποιήτρια 274 σημ. 5.
 Λαναῖς, ἔπος 154.
 Λαφνηφορικὰ 266.
 Λεῖναρχος, ρήτωρ, 673, 752, Βίος 752, Λόγοι 753, Ἐκδόσεις 753.
 Λεινόμαχος, κωμικὸς 517.
 Λείνων, ἱστορικὸς 664.
 Λελφοί, ἀγῶνες 220.
 Λέξιππος, φιλόσοφος 900.
 Λερκυλίδας, πλατωνικὸς 789 σημ. 2.
 Ληΐτοχος, λογογράφος 592.
 Λημάδης, ρήτωρ 754, Δημάδεια 754.
 Δημήτριος Φαληρεὺς 11, Λόγων αἰσωπειῶν συναγωγὰς 255.
 Δημόδοκος 43 σημ. 3.
 Δημόδοκος, γνομικὸς ποιητὴς 236.
 Δημοκλῆς, λογογράφος 592.
 Δημόκριτος, φιλόσοφος, Περὶ Ὁμήρου 113 καὶ σημ. 5, 762, γνῶμαι 764, περὶ γλώσσης 810.
 Δημοσθένης, ρήτωρ 673, 690, 706, Βίος 708 Εἰκὼν 726 σημ. 1, 729 σημ. 2, 734 σημ. 2, 738 σημ. 2. Ἰσαῖος δικάσκαλος αὐτοῦ 709, 726, Ἐξορία 725, Λογογράφος 709, Θάνατος 726, Λόγοι ἐν τῇ βουλῇ 711 κ. ἑ., Πρὸς Αἰπίνην, Κατ' Ἀριστοκράτους, Κατὰ Μειδίον 712, Δημηγορίαι 713 κ. ἑ., Ὀλυνθιακὸς 715, Φιλιππικοὶ 715, 719, Περὶ παρα-
 πρεσβείας 718, Περὶ Ἀλοννήσου 720, Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν Φιλίππου 721, Ἐπιτάφιος 721, 735, Περὶ στεφάνου 723, 729, 750. Τὰ τοῦ Ἀρπάλου 724. Ἔργα 734, Ἐπιστολαὶ 734, Προσίμια 734. Ἐρωτικὸς 735, Πρὸς Ἀριστογείτονα 735. Ἰδιωτικοὶ λόγοι 710, 736, 737, Κατὰ Νεαίρας 736, Ἐπιτροπικοὶ 711, 736, Μελέται τῶν περὶ τὸν Δημοσθένην 738, Ἐπίσημα γράμματα 739, Ὑποθέσεις Λιβανίου 740. Μορφὴ ἐπαμφοτερισμοῦ 710. Σχέσις πρὸς Θουκυδίδην 727, πρὸς Λυκοῦργον 744. Τέχνη 726. Χαρακτὴρ 732. Ἐκδόσεις Ἀττικοῦ 741, 720 σημ. 1. Σχόλια 740. Ἐκδόσεις 742. Χειρόγραφα 740. Λεξικὸν 728.
 Δημόφιλος, ἱστορικὸς 660.
 Δημόφιλος κωμικὸς 578 σημ. 1.
 Δημοχάρης, ρήτωρ καὶ ἱστορικὸς 752, 754.
 Δημῶ, σχολιάστρια 119 σημ. 4.
 Δημῶδη ἄσματα 42, 280.
 Διαγόρας 306, 341.
 Διαλεκτικὴ 768, 822.
 Διάλεκτοι ἑλληνικαὶ 24, ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ 27, Ἐπικὴ 27, Ἠλειῶν 27 σημ. 1. Ὀμηρικὴ 31.
 Διαλέξεις ἠθικαὶ 768.
 Διάλογοι 785 κ. ἑ.
 Δίγαμια παρ' Ὁμήρῳ 94 σημ. 1, 103, παρ' Ἡσιόδῳ 163 σημ. 2, 179, παρ' Εὐμήλῳ 188 σημ. 3.
 Διδακτικὸν ἔπος 156.
 Διδασκαλίαι 368.
 Δίδυμος Ἀρεῖος, ἴδε Ἀρεῖος.

- Δίδυμος γραμματικὸς 116, 121, εἰς Ἡσίοδον 185, εἰς Πίνδαρον 334, εἰς Αἰσχύλον 411, εἰς Σοφοκλέα 457, εἰς Εὐριπίδην 501, εἰς Ἀριστοφάνην 559, εἰς Δημοσθένην 739.
- Διηγηματικὸν γένος 5.
- Δικαίταρχος περιπατητικὸς 13, 806.
- Δικαιογένης, τραγικὸς 511.
- Διθύραμβος 262, 337, 338, Ἀναγνωστικὸς 509.
- Δικηλισταὶ (δεικηλισταὶ) 769.
- Διογένης Ἀπολλωνιάτης, φιλόσοφος 764.
- Διογένης, κυνικὸς 511, 775.
- Διογένης Λαέρτιος 12.
- Διογένης Σινωπεύς, τραγικὸς 511, φιλόσοφος 775.
- Διογενιανός, φιλόσοφος 838.
- Διόδωτος, ἱστορικὸς 665.
- Διόδωρος Ἐρυθραῖος 149 σημ. 2.
- Διονύσια 362.
- Διονύσιος Ἀῖλιος 11.
- Διονύσιος Ἀλιζαρνασεὺς περὶ Δημοσθένους 708 σημ. 1, 739.
- Διονύσιος ὁ Θραξ 117.
- Διονύσιος, κυκλογράφος 141.
- Διονύσιος Μιλήσιος, λογογράφος 592.
- Διονύσιος Μιλήσιος, σοφιστὴς 864.
- Διονύσιος Ὀλύνθιος 113 σημ. 4.
- Διονύσιος Σιδώνιος 117.
- Διονύσιος τύραννος Συρακουσῶν 510.
- Διονυσίου ὑπομνήματα εἰς Εὐριπίδην 501.
- Διονύσιος ὁ Χαλκοῦς 242.
- Διονυσόδωτος 284 σημ. 1.
- Διονυσόδωρος, σοφιστὴς 769.
- Διώνυσος 348, 349. Θίαςος τεχνιτῶν 422.
- Διονύσιος Ζαγρεὺς 36.
- Διοσκουρίδης περὶ τῶν παρ' Ὀμήρου νόμων 119 καὶ σημ. 2.
- Δισχαίτης, πυθαγόρειος 201.
- Διπλῆ, κριτικὸν σημεῖον 115 σημ. 5.
- Δίνλλος, ἱστορικὸς 598 σημ. 3.
- Δίφιλος, κωμικὸς 192 σημ. 3, 577.
- Διφθέραι 30.
- Δίων Χρυσόστομος 119, 449, 775.
- Δράκων, νομοθέτης 585.
- Δράκων Στρατωνικεὺς 122 σημ. 4.
- Δραῖμα 6, 345, Ἀρχὴ καὶ ἔξωτερικά τοῦ δράματος 345, Ὄνομα 348, Εἶδη δράματος 349, Τραγωδία 350, Ὄνομα 350 καὶ σημ. 2, Κωμωδία 352, Σατυρικὸν δράμα 353, Ἐξωτερικὰ σκευὴ 353, Σημασία Ἀθηναίων ὡς πρὸς τὸ δράμα 354, Σκηνικαὶ ἀρχαιότητες 356, Ἡμέραι διδασκαλίας καὶ Ἀγῶνες 361, Διδασκαλία καὶ ἔπαθλα 365, Χορὸς 366, Χορικά ἄσματα 369, Μέρη ὑποκριτῶν 373, Μέρη τοῦ δράματος 369 κ. ἑ.
- Δράματα ἀναγνωστικά 509.
- Δράματα τραγικά 316 σημ. 1.
- Δραματικὸν γένος 5.
- Ἐγκύκλιος 140 καὶ σημ. 3.
- Ἐγκώμια 267.
- Εἰρεσιώνη 134.
- Ἐκαταῖος, λογογράφος 590, 666, 600 σημ. 2.
- Ἐκφαντίδης, κωμικὸς 523.
- Ἐλεγείον 204 σημ. 2, Παραγωγὴ ὀνόματα 225, Τρόπος ῥαψωδίας 226, Εἶδη ἐλεγείων 227.

- Ἔλεγος 224.
 Ἑλλάνινος Ἀργεῖος διθυραμβοποιὸς 345.
 Ἑλλάνινος λογογράφος 113 σημ. 4, 192, 588 σημ. 1 592, 594, 621 σημ. 3.
 Ἑλλάνινος ὁ χωρίζων 58.
 Ἑλένης ἐπιθαλάμιον 260.
 Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἴδε γλῶσσα.
 Ἕλληνες 24.
 Ἑμβατήρια μέλη 230.
 Ἑμμενίδης κωμικὸς ἢ ἴσως τραγικὸς ἢ ἐποικριτὴς 526 σημ. 4.
 Ἑμπεδοκλῆς φιλόσοφος 202, 761.
 Ἑορταὶ 220.
 Ἑπαθλα 368.
 Ἑπαρρόδιτος, γραμματικὸς 117.
 Ἑπεισόδιον 373, 452.
 Ἑπιγένης κριτικὸς 39.
 Ἑπιγένης Σικυνῶνιος 376.
 Ἑπίγονος κωμικὸν ἔπος 144, 152 σημ. 2, 153.
 Ἑπιγράμματα 279.
 Ἑπιγράμματα ὁμηρικὰ 134.
 Ἑπιγραφαὶ 581, συλλογαὶ ἐπιγραφῶν 582.
 Ἑπιθαλάμια 259 καὶ σημ. 1, 260.
 Ἑπιθαλάμιον εἰς Πηλέα καὶ Θέτιν, ἔπ. 182.
 Ἑπικὸς κύκλος 88, 139.
 Ἑπιλήνια ἄσματα 267.
 Ἑπίλογοι, ἴδε ἐπιμύθια.
 Ἑμμενίδης 198.
 Ἑπιμύθια καὶ ἐπίλογοι 250 σημ. 2.
 Ἑπίνικοι 267, Ἀρχιλόγον 247 σημ. 5.
 Ἑπίνικος, κωμικὸς 579.
 Ἑπιπάροδος 378.
 Ἔπος ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος 5, Ἑρωϊκὸν ἔπος 43, Διδακτικὸν ἔπος 165, Φιλόσοφα ἔπη 199, Γενεαλογικὸν ἔπος 188, Νεώτερον ἡρωϊκὸν ἔπος 193 κ. ἑξῆς.
 Ἐπίχαρμος κωμικὸς 515, 706 σημ. 1, 778.
 Ἐπτά σοφοὶ 235, 756.
 Ἐπτάχορδος λύρα 208, 214.
 Ἐπεπλάτιον 137 σημ. 1.
 Ἐπρωδὸς 246, 291.
 Ἐράτων, διθυραμβοποιὸς 345.
 Ἔργα καὶ ἡμέραι 162, 168.
 Ἐρμείας, ἱαμβογράφος 258.
 Ἐρμείας, νεοπλατωνικὸς 838, 900.
 Ἐρμῆνος, Ἀριστοτελικὸς 899.
 Ἐρμῆπος Βηρύτιος, γραμματικὸς 11 καὶ σημ. 3, 693.
 Ἐρμῆπος Καλλιμάχειος, γραμματικὸς 11, 846 καὶ σημ. 5.
 Ἐρμῆπος, κωμικὸς καὶ ἱαμβογράφος 250, 526.
 Ἐρμοδάμας, διδάσκαλος Πυθαγόρου 98 σημ. 2.
 Ἐρμόδοφος πλατωνικὸς 790 σημ. 3.
 Ἐδδόνιος Φίλων 11.
 Ἐτυμολογικαὶ ἀπόπειρα Πλάτωνος 810.
 Εὐβουλος, κωμικὸς 565 σημ. 3, 569.
 Εὐγαίων λογογράφος 591.
 Εὐγάμων ἐπικὸς 151.
 Εὐγένιος γραμματικὸς 423 σημ. 3.
 Εὐδημιος, λογογράφος 592.
 Εὐδημιος περιπατητικὸς 854, 897.
 Εὐδημιος περιπατητικὸς νεώτερος 874 σημ. 2.
 Εὐδοκία, αὐτοκράτειρα 122.
 Εὐδοξος, κωμικὸς 579.
 Εὐήνοι, ἐλεγείοιοι, 243.
 Εὐήνος, διδάσκαλος ὁμηρικῆς 658.
 Εὐθύδημος, σοφιστὴς 769.

- Θαλῆς, εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235, 757.
 Θαλήτας, λυρικός 211, 266.
 Θάμυρις, αἰοιδὸς 37, 205
 Θεαγένης, ἱστορικός 530 σημ. 1.
 Θεαγένης, ὁμηρικός 113 καὶ σημ. 4 592.
 Θεάτρον 356, Μέρη θεάτρου 358.
 Θεμιστοῖος, παραφράστης Ἀριστοτέλους 901.
 Θεμιστογένης, ἱστορικός 636.
 Θεόγνητος, κωμικός 579.
 Θεόγνις, ἐλεγείων ποιητὴς 138, 237, 706 σημ. 1.
 Θεόγνις, τραγικός 510.
 Θεογονία κυκλικὸν ἔπος 144, Ἡσιόδου 175, Ἐπιμενίδου 198.
 Θεογονία καταλογάδην 198.
 Θεοδέκτης, πλατωνικός 843.
 Θεοδέκτης, τραγικός 511.
 Θεοδέκτης Φασηλίτης 889.
 Θεόδωρος, κυκλογράφος 142.
 Θεόδωρος, μαθηματικός 780.
 Θεόδωρος, ῥήτωρ, 683 σημ. 1.
 Θεοὶ παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων 20 κ. ἑ., 171 σημ. 1.
 Θεόκριτος, βουκολικός 518.
 Θεόκριτος, ἱστορικός 664.
 Θεολόγοι φιλόσοφοι 756.
 Θεόπομπος, ἱστορικός 588 σημ. 1, 659, 662.
 Θεόπομπος, κωμικός 566, 809.
 Θεὸς ἐκ μηχανῆς 493.
 Θεόφραστος, περιπατητικός 847, 854, 863, 865, 873, 880 σημ. 2, 885, 897.
 Θεόστις, τραγικός 354, 377.
 Θεσπρωτὶς, ἔπος 152, 192.
 Θεστορίδης, ὁμηρικός 149 σημ. 2.
 Θέων, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 837.
 Θηβαῖς, κυκλικὸν ἔπος 144, 152, 198.
 Θηβαῖς Ἀντιμάχου 152 καὶ σημ. 2 καὶ 5.
 Θησέως εἰς Ἄδου κατάβασις, ἔπος 182.
 Θησηΐς, 192.
 Θίασος πεπαιδευμένων ἢ περὶ Διόνυσον τεχνιτῶν 422.
 Θουκυδίδης, ἱστορικός 588 σημ. 1, 615, Βίος 615, Εἰκὼν 599, 616, σημ. 2, Ἱστορία 619, Διαίσεις εἰς βιβλία 619, σημ. 5, 620, σημ. 3, Τὸ ὄγδοον βιβλίον 612 καὶ 620 σημ. 1, Ὑπόθεσις τοῦ ἔργου 621, Πεντήκονταετία 622 καὶ 627, Χαρακτηρισμὸς 623, Δημηγορίαι 625, Γλῶσσα 627, Ἱστορικὴ πίστις 626, Παράδοσις 629 κ. ἑ., Ἡ φήμη παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις 629, Σχόλια 630, Χειρόγραφα 630, Ἐκδόσεις 630.
 Θουῦρος, μυθογράφος 252 σημ. 3, 255.
 Θρᾶκες αἰοιδοὶ 34 καὶ σημ. 4, 171.
 Θράσυλλος, πλατωνικός 839.
 Θρασύμαχος, ῥήτωρ 671, 705.
 Θρασύμαχος, σοφιστὴς 769, 814.
 Θρηνοὶ 211, 266.
 Θρησκεία 20 καὶ 23, παρ' Ἡσιόδου 171 κ. ἑ., Ἱερὰ ἔπη 197, Ἡρώων λατρεία 289 σημ. 2, Σχέσις πρὸς τὴν Εἰμαρμένην 403.
 Θρίαμβος triumphus 321 σημ. 4.
 Θυμέλη, μέρος τοῦ θεάτρου 359.
 Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος 334.

- Ἰάλεμος 267.
 Ἰαμβική ποίησις 243.
 Ἰαμβος 204 σημ. 2, 224.
 Ἰαμβύκη, μουσικὸν ὄργανον 247.
 Ἰαπετικά στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης 19.
 Ἰβυκος 209 σημ. 7 257, 292.
 Ἰγνάτιος Διάκονος 255.
 Ἰδαῖος, ὁμηρικὸς 136 καὶ σημ. 1.
 Ἰερὰ ἔπη 197.
 Ἰερὰ ποίησις 34.
 Ἰέραξ Ἀργεῖος 214.
 Ἰλιακὸς πίναξ 142.
 Ἰλιάς 30, 47.
 Ἰλιάς μικρά 47, 90, 144, 148, 191, 433, 450.
 Ἰλίου Πέρις, 144, 148, Σακάδα 217 σημ. 4, Στησιχόρου 290.
 Ἰόβακχοι 247.
 Ἰουλοι 267.
 Ἰοφῶν, τραγικὸς 415, 418, 419, 437, 504, 554.
 Ἰουλιανός, ποιητὴς 278 σημ. 2.
 Ἰππαρχος, κωμικὸς 579.
 Ἰππαρχος Πεισιστράτου 108, 242, 827.
 Ἰππίας, σοφιστὴς 113, 596, 766, 767.
 Ἰππόδαμος, ἀρχιτέκτων 877.
 Ἰπποκράτης, ἰατρός 608, 666, 764.
 Ἰππος, λογογράφος 595.
 Ἰππων, ὁ ἄθεος 757 σημ. 3.
 Ἰππῶναξ, ἱαμβογράφος 244, 249.
 Ἰσαῖος, ῥήτωρ 373, 679, 689.
 Ἰσοκράτης Ἀπολλωνιάτης 699.
 Ἰσοκράτης, ῥήτωρ 673, 691, Βίος 691, Σχέσις πρὸς τὸν Πλάτωνα 692, 703, Εἰκὼν 695, Σχολεῖον 692, Πρόγραμμα 692, Λόγοι 695, Ἐπιστολαὶ 701, Λόγοι δικανικοὶ 696, Περὶ ἀντιδό-
 σεως 698, Σοφιστικοὶ λόγοι 698, Παραινετικοὶ 699, Ἐπιδεικτικοὶ 700, Τέχνη 697, Χαρακτηρισμὸς 701, Χειρόγραφα 703, Ἐκδόσεις 704, 707, 805 καὶ σημ. 1, 807 καὶ σημ. 2, 808, 818, 821 σημ. 2 καὶ 3, 824 σημ. 4, 843 σημ. 4.
 Ἱστοριογραφία 5, 588, Ἱστορία 597 σημ. 1.
 Ἴστρος Καλλιμάχειος 11.
 Ἴστρος, γραμματικὸς 375 σημ. 1.
 Ἰωάννης Φιλόπονος, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 900.
 Ἴων, τραγικὸς 242, 416, 421, 503, 505.
 Ἴωνες 25, Ἴωνικὴ διάλεκτος 25, Ἴωνες φρυσιολόγοι 756.
 Ἴωνικόν, ἔπος 195.
 Κάδμος, λογογράφος 587, 590.
 Καθαρμοὶ 198, Ἐμπεδοκλέους 203.
 Καϊζίλιος Καλλακτῖνος 673 σημ. 2.
 Καλβίσιος Ταῦρος, πλατωνικὸς 838.
 Καλλίας, δραματικὸς 443 σημ. 4.
 Καλλίας, κωμικὸς 528.
 Καλλιμάχου πίνακες 12.
 Καλλίνος, ἐλεγειοποιὸς 152, 228.
 Κάλλιππος, ἀστρονόμος 859, σημ. 3.
 Καλλισθένης, ἱστορικὸς 588 σημ. 1, 655, 845.
 Καλλίστρατος, διορθωτὴς Ὀδυσσεΐας 116.
 Καλλίστρατος, κωμικὸς καὶ ὑποκριτὴς 533.
 Κανὼν τῶν ἱστορικῶν 588 σημ. 1, τῶν ῥητόρων 673.
 Κᾶρες 24.
 Καρικοὶ μῦθοι 252.
 Καρικὸν μέλος 211 σημ. 3.

- Καρκίνος, ἐπικός 190.
 Καρκίνος, τραγικός 506, 507.
 Κάρνεα, ἑορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνος 214.
 Κάστωρ, δῆτωρ 741.
 Καταλογάδην γεγραμμένα 3, καταλογάδην συγγράφειν 3 σημ. 2.
 Κεραμῖς, παίγνιον 137 σημ. 1.
 Κερκιδᾶς, ἱαμβογράφος 250.
 Κέρκωπες, παίγνιον 137.
 Κέρκωψ, ἐπικός 154, 182, 190.
 Κέρκωψ, πυθαγόρειος 199.
 Κεφαλίων, ἱστορικός 602 σημ. 5.
 Κήρυκος γάμος, ἔπος 182.
 Κηφισόδωρος, ἱστορικός 664.
 Κιθάρα, κίθαρις 208.
 Κιθαριστική 208.
 Κικέρωνος Νόμοι 825, Περὶ πολιτείας 825.
 Κιλίκιοι μῦθοι 252.
 Κιμμέριοι 92 σημ. 1.
 Κιναίων 149 σημ. 2, 153, 190.
 Κινέας, τακτικός 656.
 Κινησίας, διθυραμβοποιὸς 342, 545.
 Κίρκη — promontorium Circeium 163 σημ. 1.
 Κλεαίνετος, τραγικός 511.
 Κλείταρχος, ἱστορικός 665.
 Κλεοβουλίνη 236.
 Κλεόβουλος, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 135 σημ. 2 235.
 Κλεοφῶν, τραγικός 504 σημ. 1, 510.
 Κλητικοὶ ὕμνοι 300.
 Κλονᾶς 216.
 Κοινὸν γένος 5.
 Κολοφῶνος κτίσις, ἔπος 201, 203.
 Κορμοὶ τῆς τραγωδίας 372.
 Κόννης, μυθογράφος 252 σημ. 3, 255.
 Κόραξ, δῆτωρ 669.
 Κορινθιακά, ἔπος 189.
 Κόριννα, ποιήτρια, 279, 308.
 Κορόβιος, λογογράφος 179 σημ. 4.
 Κοσμᾶς, μελωδὸς 122.
 Κραδίας νόμος 231 σημ. 3.
 Κράντωρ, φιλόσοφος 836.
 Κράτης, ἀκαδημαϊκὸς 836.
 Κράτης, γραμματικὸς 116.
 Κράτης, κωμικὸς 525.
 Κράτης, τραγικὸς 511.
 Κράτης, κυνικὸς φιλόσοφος 243, 511.
 Κρατῖνος, κωμικὸς 524, 556, 557 565 σημ. 1.
 Κράτιππος, ἱστορικός 618, 619 σημ. 4, 641 σημ. 2.
 Κρατύλος, ἡρακλείτειος 779, 809.
 Κρεώφυλος, ὁμηρίδης 98, 154, 195, 471 καὶ σημ. 1.
 Κριτίας, 243, 650, τραγικὸς 510, 777.
 Κριτικά σημεῖα 115, 741.
 Κτησίας, ἱστορικός 654.
 Κυβισσός, μυθογράφος 252 σημ. 1, 255.
 Κυδίας, λυρικὸς 306.
 Κύκλος 141.
 Κύκλος ἐπῶν 142.
 Κύναιθος, δραφιδὸς 107 καὶ σημ. 2, 131.
 Κύπρια ἔπη 90, 144, 450.
 Κύπριοι μῦθοι 252.
 Κωλώτης, ἐπικούρειος φιλόσοφος 798 σημ. 1.
 Κῶμος 318 σημ. 3.
 Κωμοδία 352, 512, Χρόνος διδασκαλίας 364, Αἱ πρῶται κωμῶδαι ἐν Ἑλλάδι καὶ Σικελίᾳ 512, Παλαιὰ αἰτική κωμοδία 518,

- Μέση κωμωδία 562, Νέα κωμωδία 570, Διαφορὰ ἀρχαίας καὶ καινῆς 564 σημ. 2.
 Κώνσταντίνος Πορφυρογέννητος 13.
- Λαέρτιος Διογένης 11.
 Λαμπροκλῆς, διθυραμβοποιὸς 341.
 Λᾶσος Ἑρμιονεὺς 39, 340, διδάσκαλος Πινδάρου 309.
 Λαζάρης, δῆτωρ 741.
 Λέλεγες 24 καὶ σημ. 3.
 Λέσβιοι ᾠδοὶ 214, 267.
 Λέσχης, ἐπικός 149, 184.
 Λεύκιππος, φιλόσοφος 763.
 Λεύκων, κωμικός 529, 541 σημ. 1, 542 σημ. 2.
 Λεωδάμας, δῆτωρ 755.
 Λέων, Ἀκαδημαῖκός 826 σημ. 4.
 Λήναια 362, παραγωγή ὀνόματος 362 σημ. 5.
 Λιβάνιος, σοφιστὴς 708 σημ. 1, 740, 796 σημ. 2.
 Λιθικά, 35 σημ. 4.
 Λικύμνιος, διθυραμβοποιὸς 345, 549.
 Λίνος 33, 38, 209.
 Λόβων, γραμματικὸς 236 σημ. 1.
 Λογγῖνος, δῆτωρ 119 σημ. 3, 838.
 Λογογράφοι 568.
 Λόγοι σωκρατικοὶ 363 σημ. 3.
 Λογοποιὸς 254.
 Λόγος 3, 75 σημ. 3, Λόγος καὶ Ἀπόλογος 250 σημ. 2.
 Λογοτεχνία, ὅρος 2 καὶ σημ. 1, Ἱστορία λογοτεχνίας, περιεχόμενον 2, Εἴδη 3, Μέθοδος 3, Περίοδοι 6 κ. ἔ. καὶ 7 σημ. 2, Μελέται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις 10, Παρὰ τοῖς νεωτέροις 13.
- Λόγων Αἰσωπείων συναγωγὰὶ 255.
 Λουκιανός, σατυρικός 806 σημ. 2.
 Λυγκεύς, κωμικός 579.
 Λύδη, Ἑλεγεῖα 196.
 Λυκοῦργος, δῆτωρ 673, 743.
 Λυκοφρονίδης, διθυραμβοποιὸς 345.
 Λυκόφρων, δῆτωρ 705.
 Λύρα 208.
 Λυρική ποιήσις 5, 204, Εἴδη αὐτῆς 224, 259 καὶ σημ. 2, 255, μέλος καὶ χορικὸν ᾄσμα 257.
 Σκόλια ἢ παροιμία 259, Ἀπολελυμένον μέλος 263.
 Λυρική τραγωδία 375 σημ. 4.
 Λυσιάδης, διθυραμβοποιὸς 345.
 Λυσίας, δῆτωρ 673, 679. Βίος 680, Λόγοι 685, Ἀπολογία Σωκράτους 686, Ἐπιτάφιος 686, Ἑρωτικός λόγος 682 καὶ σημ. 2, 806, Χαρακτήρ τοῦ λόγου 683, Σχέσις πρὸς τὸν Πλάτωνα 684, Πρὸς τὸν Ἰσοκράτην 697, Δικανικοὶ λόγοι 687 κ. ἔξ. 796, 807.
 Λυσίμαχος 660 σημ. 5.
 Λύσιππος, κωμικός 527.
- Μάγνης, κωμικός 523.
 Μαίσων, κωμικός 514.
 Μαργίτης, παίγνιον 135.
 Μαρκελλῖνος 615 σημ. 1.
 Μαρσύας, ἱστορικός 665.
 Μάχων, κωμικός 579.
 Μεγάλα ἔργα, ἔπος 183.
 Μεγαρικὸν σκῶμμα 514.
 Μελαμπόδεια, ἔπος 183.
 Μελάνθιος, τραγικός 504.
 Μελανιπίδης, διθυραμβοποιὸς 341.

- Μελάνιππος, ὕμνων ποιητῆς 38
 σημ. 1, 157 σημ. 3.
 Μέλητος, τραγικός 510.
 Μελιάμβοι, 250.
 Μελικοί ποιηταὶ 267.
 Μέλισσος, φιλόσοφος, 761.
 Μέλος 204 σημ. 2 καὶ 3, 205, 225, 255.
 Μένανδρος, κωμικός 572, γνῶμαι μονόστιχοι 575.
 Μενέδημος, φιλόσοφος 774, 826.
 Μένιππος, λογογράφος 592.
 Μεταγενέστεροι ἐποιοιοὶ 188.
 Μεταγένης, κωμικός 529.
 Μεταδόρπια ᾠσματα 260.
 Μητροδόωρος, ὁμηρικός 113 καὶ σημ. 5.
 Μικτὸν γένος 5.
 Μιμητικὸν γένος 5.
 Μίμενερμος, ἐλεγειοποιὸς 230.
 Μῆμος 517.
 Μινυὰς ἔπος 154.
 Μίνως 44 σημ. 2.
 Μιχαὴλ Ἐφέσιος, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 901.
 Μάρσιμος, τραγικός 504.
 Μοσχίων, τραγικός 511.
 Μοσχόπουλος, σχολιαστὴς Πινδάρου 334.
 Μοῦσαι, Ἐτυμολογία 26 σημ. 5 καὶ 34 σημ. 2, Ὀλυμπιάδες 34, Πιερίδες 34, Ἑλικωνιάδες 34, Ἀριθμὸς Μουσῶν 34 σημ. 1, Ἱερεῖς Μουσῶν 41.
 Μουσαῖος, παλαιὸς αἰοιδὸς 33, 36 καὶ σημ. 3.
 Μουσαῖος, ἐπικός 152, 192.
 Μουσικὰ ὄργανα 208.
 Μῦθος, 41, 247, 250, παρὰ Πλάτωνι 793 σημ. 3, 834 σημ. 1, κύκλοι μύθων 44, Μυθοποιῖα 41.
 Μυκηναίων σημεῖα γραφῆς 29 σημ. 4.
 Μυρτίλος κωμικός 526.
 Μυρτίς, ποιήτρια 279, 309.
 Μύστας (Μύμας), σοφιστὴς 768.
 Μύσων, εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235.
 Ναυπάκτια ἔπη 160, 190.
 Νέαρχος, ναύαρχος 506, 667.
 Νεώτερον ἡρωϊκὸν ἔπος 193.
 Νεόφρων, τραγικός 472, 506.
 Νιβελούγγιος στίχος 31.
 Νικαίνετος, ποιητῆς 180 σημ. 3.
 Νικάνωρ, γραμματικὸς 117.
 Νικίας, ὀρφικὸς 199.
 Νικοκλῆς, διθυραμβοποιὸς 345.
 Νικόλαος Δαμασκηνός, περιπατητικὸς 862, 899.
 Νικόμαχος, περιπατητικὸς, 854, 874, 897.
 Νικόστρατος, κωμικός 569.
 Νικοφῶν, κωμικός 553 σημ. 1.
 Νικοχάρης, κωμικός 553 σημ. 1.
 Νόμοι, 206, Κιθαροφδοικοὶ καὶ αὐλοφδοικοὶ 207, Κιθαριστικοὶ καὶ αὐλητικοὶ 207, Πολυκέφαλος 213, Ἀρμάτειος 213, Πυθικός 217, Βοιωτίας, 215, Αἰόλιος 215, Τροχαῖος 215, Ὀξύς 215, Κηπίων 215, Τερπάνδριος 215, Τετρασίδιος 215, Μέρη νόμων 216, Τριμερὴς νόμος 217, Ἀπόθετος νόμος καὶ σχοινίων 217 σημ. 4, Νόμοι ἐν Ἀττικῇ 337.
 Νόμοι Γόρτυνος 585, Ζαλεῦκου 585.
 Νόστοι, 144, 150.
 Νόστος Ἑλλήνων 150 σημ. 4.

- Νουμίνιος, σχολιαστής Θουκυδιδου 629.
- Ξάνθος, λογογράφος 592.
- Ξάνθος, μελικός 288.
- Ξέναρχος, ποιητής μίμων 518.
- Ξενοδάμας, μουσικός 219.
- Ξενοκλῆς, γαζοφύλαξ Ἀλεξάνδρου 667.
- Ξενοκλῆς, τραγικός 483 σημ. 3 506.
- Ξενοκράτης, ἀκαδημαϊκός 836.
- Ξενοκρίτος, μουσικός 219 καὶ σημ. 6, 288.
- Ξενομήδης, λογογράφος 592.
- Ξενοφάνης Κολοφώνιος, ποιητής καὶ φιλόσοφος 114, 185, 200, 242, 760.
- Ξενοφῶν, ἱστορικός καὶ φιλόσοφος 518, 588 σημ. 1. 631. Βίος 631, Υἱὸς Γρύλλος 633 καὶ σημ. 3. Λεκτικὸν 634 κ. ἔ. Συγγραφαὶ 635 καὶ σημ. 6 καὶ 7, Ἀνάβασις 636, Κύρου Παιδεία 638, Ἑλληνικά 639, Ἀγησίλαος 642, Ἰέρων 643, Ἀπομνημονεύματα 643, οἰκονομικός 646, Ἀπολογία Σωκράτους 646, Συμπόσιον 647, Σχέσις Ξενοφώντος πρὸς Πλάτωνα 647, Λακεδαιμονίων πολιτεία 648, Ἀθηναίων πολιτεία 649, Πόροι ἢ περὶ προσόδων 650, Ἰππαρχικός 651, Περὶ ἵπικης 651, Κυνηγετικός 652, Χαρακτήρ 634, Ἐκδόσεις 653, Λεξικά 653, Σχόλια 652, Χειρόγραφα 652, 707, 774 σημ. 3, 796, 812. σημ. 2.
- Ξενοφῶν νεότερος, 631 σημ. 1.
- Ξένων ὁ χωρίζων, γραμματικός 58.
- Ὁβελός, κριτικὸν σημεῖον 115 σημ. 5.
- Ὁδύσσεια 30, 50, 80.
- Οἰδιπόδεια κυκλική 144, 153, 191, 393 σημ. 4.
- Οἰχαλίας ἄλωσις, ἔπος 153, 195.
- Ὀλυμπιάδων ἀναγραφὴ 583.
- Ὀλυμπιόδωρος, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838, Ἀριστοτέλους 901.
- Ὀλυμπος, ἀθλητὴς 32 σημ. 2, 211, 212, 226.
- Ὀλυμπος, ἔδρα τῶν Μουσῶν 33.
- Ὀμηρίδαι 53, 106, 107 σημ. 2.
- Ὀμηρικά ἔπη 33.
- Ὀμηρικοί 113 καὶ σημ. 1.
- Ὀμηρικοὶ ὕμνοι καὶ παίγνια 128.
- Ὀμηρισταὶ 106 σημ. 2.
- Ὀμηροκέντρα 122.
- Ὀμηρομαστιγὴ Ζωῖλος 114.
- Ὀμηρος, ποιητὴς 30, 47, Βίος 53, Εἰκὼν 54, Τυφλὸς ἀοιδὸς 54, σημ. 3, Ἀποθέωσις 54 σημ. 2, 105 σημ. 2, 111 σημ. 2, 138 σημ. 1, Ὄνομα 55, Πατρίς 55, 93, 97, Ἡ πρὸ τοῦ Ὀμήρου ποίησις 34, Ὀμηρικὸν ζήτημα 57, κ. ἔ. Βιβλιογραφία 57 σημ. 1, Χωρίζοντες 58, Διατάκτορες Πεισιστράτου 59, 64, Διαιρέσεις 49, 116 σημ. 1, Δολώνεια 63, 80, 92, 110, Κατάλογος Νεῶν 63, 80, 92, 101 καὶ σημ. 2, 109 καὶ σημ. 3, Πρεσβεία 69, Πατρόκλεια 67, 76, 79, Τηλεμάχεια 72, 81, 101 σημ. 1. Σύστασις Ἰλιάδος 76, Μῆνις Ἀχιλλῆος 76, Οἶτος Ἰλίου 77, Ὁδύσσεια 80, Νόστος 80, Ἀλ-

- κίνου ἀπόλογος 53 σημ. 1, Νε-
κυία 82, Τέχνη ποιητική 82,
Κέντρωνες 87, Χρόνος ὑπάρ-
ξεως 87, Γλῶσσα 93, Αἱ χῶραι
αἷς περιηγήθη 97, 99 σημ. 3.
Μαργίτης 97, Γραφή 60, 102,
Ῥαψῳδοὶ 104, Ὅμηροί 53,
106, Καταγραφή τῶν ποιημά-
των 108, Δύναμις ὁμηρικῶν
ποιημάτων 110, Πρῶται μελέ-
ται τῶν περὶ τὸν Ὅμηρον 112,
Μεταχαρακτηρίσαντες 112, Ὅ-
μηρικοὶ 113 καὶ σημ. 1, Παρὰ
τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν 114, Αἱ
κατὰ πόλεις ἐκδόσεις 115, Αἱ
κατ' ἄνδρας 115, Λεξικά 118,
126, Ἀλληγορική 118, Σχόλια
120, Μέσος αἰὼν 121, Ὅμηρό-
κεντρα 122, Παρ' ἄλλοις λαοῖς
123, Μεταφράσεις 123, Χειρό-
γραφα 124, Ἐκδόσεις 124,
Βοηθήματα 126. Ὕμνοι καὶ
παίγνια 128.
Ὀνησίκριτος, ἱστορικός 667.
Ὀνομάκριτος, ὀρφικός 39, 108,
184, 198
Ὀνόμαστος, συγγραφεὺς νόμων
πυθικῶν 585.
Ὀπτιμος, φιλόσοφος 122.
Ὀργανον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ 855.
Ὀρνιθομαντεία, ἔπος 183.
Ὀρφεὺς 33, 35, 205.
Ορφεὺς ὁ ἐκ Κρότωνος 109.
Ὀρφικά 35 σημ. 4.
Ὀρφικῶν θίασος 40.
Ὀρχηστική 218, 222, ἐν τῷ δρᾶ-
ματι 370.
Ὀρχήστρα 358.
Οὐάδρων Τερέντιος 663 σημ. 2.
Παιᾶνες 40, 219, 259, 263.
Παίγνια ὁμηρικά 135.
Παιδεία 212, 879.
Παλαμήδης, γραμματικὸς 334.
Παμφίλη, γραμματικὸς 597, 655,
σημ. 2.
Πάμφως ποιητὴς 36, 38.
Παντόμιμος 518.
Πανύσις, ἐπικός 195, 198.
Πάπυρος 30.
Παράβασις ἐν τῇ κωμῳδίᾳ 372, 521.
Παρακαταλογή 247, 370.
Παρθένεια 261, 266, Ἀλκμᾶνος
284.
Παρθένιος ὁμηρίδης 107 σημ. 2.
Παράπλους Ἰνδικῆς 668.
Παρμενίδου ἄρμα 3 σημ. 2.
Παρμενίδης φιλόσοφος 201, 242,
760, 765, 787 σημ. 1.
Πάροδος 370.
Παροιμίαι 281.
Παροιμιακὸς στίχος 281.
Παρῳδία 249, 529.
Πασικλῆς, περιπατητικὸς 873.
Πατρίκιος ἐπίσκοπος 122.
Πάτροκλος γεωγράφος 667.
Παῦλος Γερμηνός, ἴδε Γερμηνός.
Πανσανίας, λεξικογράφος 122.
Πεζὸς λόγος 3, Οὐσία πεζοῦ λό-
γου 4, Εἴδη 4, Διαφορὰ πε-
ζοῦ λόγου καὶ ποιήσεως 4, 580.
Πείσανδρος ἐπικός 181, 194.
Πείσανδρος νεώτερος, ἐπικός 194.
Πεισίστρατος 108, 102 σημ. 1.
Πελασγικαὶ ἐπιγραφαὶ 25 σημ. 1.
Πελασγοὶ 24.
Πέπλος Ἀριστοτέλους 891.
Περγαμηναὶ 30.
Περίανδρος, εἷς τῶν ἐπτὰ σο-
φῶν 235.

Περίοδοι λογοτεχνίας 6.

Περίπλοι 667. Περίπλοι θαλάσσης τῆς οἰκουμένης Εὐρώπης Ἀσίας καὶ Λιβύης 668.

Περὶ φύσεως ἔπος φιλοσοφικὸν 201, 202.

Περσικὴ, ἔπος 195.

Πίγρης, ποιητὴς 136, 138.

Πινακογραφία 667.

Πίνδαρος 257, 266, 306, Βίος 306, Ἔργα 315, Πατρὶς 308, Ἐπίνικοι 317 κ. ἐ., Διθύραμβος εἰς τιμὴν Ἀθηνῶν 311, Θρηνοὶ 327, Μετρικὴ μορφή 322, Τεχνικὴ κατασκευὴ 324, Λείψανα μελοδιδῶν 322, Διάλεκτος 330, Βάθος διανοημάτων 328, Πίνδαρος καὶ Αἰσχύλος 331, Κείμενα καὶ σχόλια 333, χειρόγραφα 335, Ἐκδόσεις 335, Βοηθήματα 335.

Πιττακός, εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235.

Πλάτων, κοιμιστὴς 528, 557, σημ. 1.

Πλάτων, φιλόσοφος 11, 242, 556, 767, 769, 774, 776, Βίος 776, Ὄνομα 777, Παιδεία 778, Ποιήματα 778, Σχέσις πρὸς τοὺς Πυθαγορείους 779, Πρὸς τοὺς Ἑλεάτας 779, Στρατιωτικὸν καθήκον 779, Ἀποδημίαι 780, Ἰδρυσις σχολῆς 783, Ἀνδριὰς 783 σημ. 4, Θάνατος 785, Συγγράμματα 785 κ. ἐ., Διαλογικὴ μορφή 786, Τριλογία καὶ τετραλογία 789, Φιλόσοφος διάλογος 789 σημ. 1, 792, 816, 821, Ἐρμοκράτης 789 σημ. 1, 792, 819, Ἀριθμοὶ συγγραμμάτων καὶ χρονολογία 790, Ἐπιστολαὶ 793, 829, Ὅροι 790, Διαιρέσεις 790, Νόθοι διάλογοι 790, Διάταξις 791, Εἶδη διαλόγων 794, Μικρότεροι διάλογοι 795 κ. ἐ., Ἀπολογία 795, Κρίτων 797, Εὐθύφρων 797, Λῦσις 798, Χαρμίδης 798, Λάχης 799, Ἰππίας ἐλάττων 799, Ἴων 800, Μείζονες διάλογοι 800 κ. ἐ., Πρωταγόρας 800, 801, Μένων 800, 803, Γοργίας 800, 803, Φαῖδρος 800, 805, Εὐθύδημος 800, 807, Φαίδων 800, 808, Κρατύλος 800, 809, Συμπόσιον 800, 710, Ὑφηγητικοὶ διάλογοι 813, Πολιτεία 813, Νόμοι 813, 824, Θεαίτητος 813, 820, Σοφιστής 813, 822, Πολιτικὸς 813, 821, Παρμενίδης 813, 823, Φίληβος 813, 824, Τίμαιος 813, 818, Κριτίας 819, Περὶ ψυχᾶς κόσμου καὶ φύσεως 819, Νόθοι συγγραφαὶ 826, Ἀξίολχος 825, Περὶ δικαίου 826, Περὶ ἀρετῆς 826, Δημόδοκος 826, Σίσυφος 826, Ἐρυξίας 826, Ἀλκων 826, Θεάγης 826, Ἀλκιβιάδης α' 826, Ἀλκιβιάδης β' 826, Ἰππίας μείζων 827, Ἰππαρχος 827, Μενέξενος 828, Ἀντερασταὶ 828, Κλειτοφῶν 829, Μίνως 829, Χαρακτήρ καὶ διδασκαλία 830, Φιλοσοφικὸν σύστημα 832, Λεκτικὸν 786, 835, Πραγματικαὶ γνώσεις 835, Ἀκαδημία 836, Μελέται τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα 835, Λεξικά 837, Σχόλια 838, Χειρό-

λογία 790, Ἐπιστολαὶ 793, 829, Ὅροι 790, Διαιρέσεις 790, Νόθοι διάλογοι 790, Διάταξις 791, Εἶδη διαλόγων 794, Μικρότεροι διάλογοι 795 κ. ἐ., Ἀπολογία 795, Κρίτων 797, Εὐθύφρων 797, Λῦσις 798, Χαρμίδης 798, Λάχης 799, Ἰππίας ἐλάττων 799, Ἴων 800, Μείζονες διάλογοι 800 κ. ἐ., Πρωταγόρας 800, 801, Μένων 800, 803, Γοργίας 800, 803, Φαῖδρος 800, 805, Εὐθύδημος 800, 807, Φαίδων 800, 808, Κρατύλος 800, 809, Συμπόσιον 800, 710, Ὑφηγητικοὶ διάλογοι 813, Πολιτεία 813, Νόμοι 813, 824, Θεαίτητος 813, 820, Σοφιστής 813, 822, Πολιτικὸς 813, 821, Παρμενίδης 813, 823, Φίληβος 813, 824, Τίμαιος 813, 818, Κριτίας 819, Περὶ ψυχᾶς κόσμου καὶ φύσεως 819, Νόθοι συγγραφαὶ 826, Ἀξίολχος 825, Περὶ δικαίου 826, Περὶ ἀρετῆς 826, Δημόδοκος 826, Σίσυφος 826, Ἐρυξίας 826, Ἀλκων 826, Θεάγης 826, Ἀλκιβιάδης α' 826, Ἀλκιβιάδης β' 826, Ἰππίας μείζων 827, Ἰππαρχος 827, Μενέξενος 828, Ἀντερασταὶ 828, Κλειτοφῶν 829, Μίνως 829, Χαρακτήρ καὶ διδασκαλία 830, Φιλοσοφικὸν σύστημα 832, Λεκτικὸν 786, 835, Πραγματικαὶ γνώσεις 835, Ἀκαδημία 836, Μελέται τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα 835, Λεξικά 837, Σχόλια 838, Χειρό-

- γραφα 839, Ἐκδόσεις 839, Μεταφράσεις 840.
- Πλατώνιος, γραμματικὸς 512, σημ. 1.
- Πλαῦτος, μεταφράστης Ἑλληνικῶν κωμωδιῶν 570 σημ. 1, 574 καὶ σημ. 5, 577 καὶ σημ. 4, 578 καὶ σημ. 4.
- Πλούταρχος, 12, 119.
- Ποίησις 3, Οὐσία ποιήσεως 4, Ἡ περὶ τοῦ Ὀμήρου ποίησις 30, Ἐρὰ ποιήσις 34, Δημῶδη καὶ ἡρωϊκὰ ἔσματα 42.
- Πολέμων, ἀκαδημαϊκὸς 836.
- Πόλεων κρίσεις 6.
- Πολλιανός, ἐπιγραμματοποιὸς 144 σημ. 2.
- Πολύβιος 588 σημ. 1.
- Πολύγνωτος, ζωγράφος 414, 450.
- Πολύειδος, σοφιστὴς 345, 477 σημ. 1.
- Πολύειδος, τραγικὸς 511.
- Πολυκράτης, σοφιστὴς 687, 705, 769, 796.
- Πολύμηστος, μουσικὸς 216.
- Πολυφράδμων, τραγικὸς 391.
- Πορφύριος, νεοπλατωνικὸς Ὀμηρικὰ ζητήματα 119, Περὶ τῆς Ὀμήρου φιλοσοφίας 119 σημ. 3 καὶ 4, 120 σημ. 1, Ὑπομνήματα εἰς Πλάτωνα 838, 847 σημ. 1, εἰς Ἀριστοτέλην 900.
- Ποτάμων, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838.
- Πράξιλλα, ποιήτρια 279, Πραξιλλειον μέτρον 279.
- Πραξιφάνης, περιπατητικὸς 11, 170 σημ. 1, 618, σημ. 2, 691.
- Πρατίνας, ποιητὴς διθυράμβων 306, 341, 376, Δραμάτων 378.
- Προάγων δραματικῶν 367.
- Πρόδικος, σοφιστὴς, 766, 767.
- Πρόδικος Φωκαεὺς 154.
- Πρόκλος, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838.
- Πρόκλου χρηστομάθεια 13.
- Πρόκλος, γραμματικὸς 142 σημ. 3.
- Πρόλογος ἐν τῷ δράματι 373, παρ' Αἰσχύλῳ 398, παρ' Εὐριπίδῃ 493.
- Προοίμια 128 καὶ σημ. 1, κωμωδικὰ 215.
- Προσόδια 217, 261.
- Πρωταγόρας, σοφιστὴς 765, 767.
- Πτολεμαῖος ἐπιθέτης, γραμματικὸς 117.
- Πτολεμαῖος, ἱστορικὸς 665.
- Πτολεμαῖος, φιλόσοφος 847.
- Πτολεμαῖος Χέννος 138.
- Πυθαγόρας, φιλόσοφος 758.
- Πυθαγόρειος 759.
- Πυθίας, ῥήτωρ 754.
- Πύθερμος, λυρικός καὶ μουσικὸς 222 σημ. 2, 275.
- Πύθων, τραγικὸς 511.
- Πυθόγῃ, 219.
- Πῶλος, ῥήτωρ 705, 804.
- Ῥακίνας, γαλάτης τραγικὸς 473, 542.
- Ῥαφφοὶ ἐπῶν 104, Ἰάμβων 247 σημ. 2, 800.
- Ῥητορικὴ 6, 365.
- Ῥητόρων κανὼν 673.
- Ῥήτραι 584.
- Ῥιανός, διορθωτὴς Ὀδυσσεΐας 116.
- Ῥυθμοὶ 213, 221.
- Σαῖξπηρ 446 σημ. 2.

- Σακάδας, μουσικός 204 σημ. 3, 216, 217.
 Σαλούστιος, σοφιστής εἰς Σοφοκλέα 457, εἰς Ἡρόδοτον 613.
 Σαμιακά, ἔπος 196.
 Σαπφική στροφή 270.
 Σαπφῶ 257, 270.
 Σατούρνιος στίχος 32.
 Σάτυρος, σατυρικὸν δράμα 353.
 Σάτυρος περιπατητικὸς 11.
 Σεβήρως, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838.
 Σημωνίδης, ἴδε Σιμωνίδης.
 Σικελικά βιβλιοπωλεῖα 706 σημ. 1.
 Σίλλερος, ποιητὴς γερμανὸς 292, 403.
 Σίλλοι, 201.
 Σιμμία, φιλόσοφος 769 σημ. 1.
 Σιμπλίκιος, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 900.
 Σίμων, περὶ ἱππικῆς 651.
 Σίμων, σκντοτόμος 769 σημ. 1, 787 σημ. 1.
 Σιμωνίδης, λαμβογράφος 242, 244, 248.
 Σιμωνίδης, λυρικός 257, 266, 293, 340.
 Σκηνή, μέρος τοῦ θεάτρου 358, 564, σκηνογραφία 427.
 Σκόλια 216, 259, 281.
 Σκυθικοὶ χρησμοὶ 198.
 Σκυθίνος, λαμβογράφος 250.
 Σκύλαξ 668.
 Σκύμνος 660.
 Σόλων 231, 235, 585, 477 σημ. 3, 820.
 Σουσαρίων, κωμικός 514.
 Σοφαίνετος, ἱστορικός 637.
 Σοφισταὶ 765.
 Σοφοκλῆς, τραγικός 413, Βίος 413, Ναυσικά 414, 424 σημ. 4 455, Τριπτόλεμος 414, 456, Στρατηγὸς 415, 417, Σχέσις πρὸς Ἡρόδοτον 416, Ἑλληνοταμίας 417, Ἀπολογία ἐν τῷ δικαστηρίῳ 417, 419, Ἱερατικὸν ἀξίωμα 417, Παιᾶν 418, Θάνατος 420, Εἰκὼν 421, Ἑργα 422, Νίκαι 422, Καινουργίαι ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ 424, Τέχνη 428, Γλῶσσα καὶ μετρικὴ 431, Εἶδος Σοφοκλείου 432 σημ. 3, Αἴας μαστιγοφόρος 433, Ἀντιγόνη 436, Ἡλέκτρα 440, Οἰδίπους τύραννος 443, Τραχίνια 446, Φιλοκτήτης 449, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ 452, Ἀποσπάσματα 455, Χειρόγραφα 456, Σχόλια 457, Ἐκδόσεις 457, 478.
 Σοφοκλῆς νεώτερος 419 σημ. 2, 452 σημ. 2, 504.
 Σοφωνίας, παραφράστης Ἀριστοτέλους 901.
 Σπάρτη ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ 284 κ. ἑξῆς.
 Σπυδων, ποιητὴς 284 σημ. 1.
 Σπυσιππος, ἀκαδημαϊκὸς 777, 785, 808, 836.
 Στάσιμα ἐν τῷ δράματι 371.
 Στέφανος, κωμικός 569.
 Στέφανος, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 901.
 Στίλπων, φιλόσοφος 774.
 Στησίμβροτος, ἱστορικός 10, 113, 595.
 Στισίχορος 164 σημ. 2, 165, 257, 287.
 Στοβαίου ἀνθολόγιον 13.
 Στρατοκλῆς, ῥήτωρ 754.

- Στράτις, κωμικὸς 566.
 Στράτων, περιπατητικὸς 863.
 Συβαριτικοὶ μῦθοι 252.
 Σύμμαχος εἰς Ἀριστοφάνην 559.
 Συντίπα μῦθοι 255.
 Συράκουσαι 300, 312, 515, 900.
 Συριανὸς ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838, Ἀριστοτέλους 901.
 Σχήματα παρ' Ἰσοκράτει 702, παρὰ Δημοσθένει 739.
 Σωκράτης κωμικὸς 526 σημ. 4.
 Σωκράτης νεώτερος 822 σημ. 4.
 Σωκράτης, φιλόσοφος 255, 631, 769, 779.
 Σωκρατικοὶ λόγοι 773, 779 καὶ σημ. 3. 786.
 Σωκρατικοὶ φιλόσοφοι 773.
 Σωσίβιος, ἱστορικὸς 229 σημ. 1.
 Σωσιγένης, διορθωτὴς Ὀμήρου 116.
 Σωσικράτης, ποιητὴς 180 σημ. 3. κωμικὸς 579.
 Σωσίπατρος, κωμικὸς 579.
 Σωφρόνιος, ποιητὴς 279.
 Σώφρων, μίμων ποιητὴς 117, 778, 787 καὶ σημ. 1.
 Τεισίας ἴδε Τισίας.
 Τελέσιλλα, ποιήτρια 279.
 Τελέστης, διθυραμβικὸς 345.
 Τελχίνων ἱστορία 198.
 Τερέντιος, μιμητὴς Μενάνδρου 574, Διφίλου 578.
 Τερπάνδριος νόμος 324.
 Τέρπανδρος, μουσικὸς καὶ λυρικὸς 214.
 Τετραλογία ἐν τῇ τραγωδίᾳ 363, 426, ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἀντιφῶντος 675, ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Δημοκρίτου 763, τοῦ Πλάτωνος 789.
 Τζέτζης, ἐξήγησις Ἰλιάδος 122 καὶ σημ. 4, Περὶ τραγωδίας 345 σημ. 7, εἰς Ἀριστοφάνη 512 σημ. 1, 560.
 Τηλεγόνεια, ἔπος 144, 151.
 Τηλεκλείδης, κωμικὸς 526.
 Τήλεφος, γραμματικὸς 345 σημ. 7.
 Τιβέριος, ῥήτωρ, 739, εἰς Ἡσίοδον 613.
 Τίμαιος, ἱστορικὸς 658.
 Τίμαιος, λεξικογράφος 837.
 Τίμαιος, πυθαγόρειος φιλόσοφος 759, 818.
 Τιμησίθεος, τραγικὸς 477 σημ. 1.
 Τιμόθεος, μουσικὸς 338, 343, 465.
 Τιμοκλῆς, κωμικὸς 569, 570 σημ. 2, 571.
 Τιμοκρέων, λυρικὸς 305.
 Τιμόκριτος, λυρικὸς 325 σημ. 2.
 Τισίας, ῥήτωρ 670, Διδάσκαλος Λυσίου 681.
 Τιτανομαχία κυκλικὴ 144.
 Τοπικά 856.
 Τόποι 857.
 Τοῦρῆβια μέλη 211 σημ. 2.
 Τραγωδία 350, 375, παραγωγή τοῦ ὀνόματος 350, Ὅρισμὸς 350, Λυρικαὶ τραγωδίαι 375 σημ. 4, Τραγικὴ εἰρωνεία 431, 444.
 Τρικλίνιος, γραμματικὸς 423 σημ. 3, εἰς Πίνδαρον 334, εἰς Αἰσχύλον 411, εἰς Σοφοκλέα 457.
 Τριλογία 363, 789.
 Τριποδηφορικά ἄσματα 267.
 Τρωϊκὸς μυθικὸς κύκλος 45.
 Τύννιχος, ποιητὴς παιάνων 263.
 Τυραννίων, γραμματικὸς 848.

- Τυραννίων ὁ νεώτερος 117.
 Τυρῶνηνοὶ 592.
 Τυρταῖος, ἐλεγειοποιὸς 228.
 Ὑμνοι, ἐτυμολογία τῆς λέξεως 22
 σημ. 1, 35 σημ. 4, 261.
 Ὑμνοι ὁμηρικοὶ 128, Ὀρφικοὶ
 35 σημ. 4, 129, Λυρικοὶ 261.
 Ὑπερείδης ῥήτωρ 673, 749, Βίος
 749 κ. ἐ. Τέχνη 750. Λόγοι
 751, Χειρόγραφα 752, Ἐκδό-
 σεις 752.
 Ὑπόδικος, μουσικὸς 340.
 Ὑποθέσεις, argumenta 13.
 Ὑποκριταὶ 378 σημ. 3, Ἀριθμὸς
 366, 425, Μέρη ὑποκριτῶν 373,
 Ἀγῶνες ὑποκριτῶν.
 Ὑπορχήματα 219, 264.
 Φαινός, γραμματικὸς 559.
 Φαῖδρος, μυθογράφος 251, 255
 Φαίδων, σωκρατικὸς 774.
 Φαλέας, πολιτικὸς 877.
 Φαλλικά 352, 512.
 Φανίας, περιπατητικὸς 11, 150,
 875 σημ. 1.
 Φερεκράτης, κωμικὸς 343 σημ. 6,
 525, 544 σημ. 2, 787 σημ. 2,
 801 σημ. 3.
 Φερεκύδης, φιλόσοφος θεολόγος
 ἐκ Σύρου 587, 756.
 Φερεκύδης, γενεαλόγος ἐξ Ἀθη-
 νῶν 593.
 Φήμιος ἀοιδὸς 43 σημ. 3.
 Φημονόη, πρόμαντις 37.
 Φιλάμμων, ἀοιδὸς 37.
 Φιλέας, λογογράφος 596, 668
 σημ. 3.
 Φιλέταιρος, κωμικὸς 546 σημ. 2
 569.
 Φιλήμων, διορθωτὴς Ὀδυσσεΐας
 116.
 Φιλήμων, κωμικὸς 571 σημ. 1, 576.
 Φιλίππιδης, κωμικὸς 570, 518.
 Φίλιππος, κωμικὸς 533.
 Φίλιππος, πλατωνικὸς 825, 829.
 Φιλιστίων, κωμικὸς 576.
 Φίλιστος, ἱστορικὸς 588 σημ. 1,
 657.
 Φιλόδημος, ἐπικουρείος 889 σημ. 1.
 Φιλοκλῆς, τραγικὸς 415, 446, 544.
 Φιλόλαος, ποιητὴς 706 σημ. 1.
 Φιλόλαος, πυθαγόρειος 759.
 Φιλολογία 821 σημ. 1.
 Φιλόξενος, διορθωτὴς Ὀδυσσεΐας
 117.
 Φιλόξενος, διθυραμβοποιὸς 342,
 343.
 Φιλόπονος Ἰωάννης, ὑπομνημα-
 τιστὴς Ἀριστοτέλους 900.
 Φιλόσοφα ἔπη 199.
 Φιλόσοφοι 755.
 Φιλόφρων, διθυραμβοποιὸς 345.
 Φιλόχορος, ἱστορικὸς 460 σημ. 2
 καὶ 5.
 Φίλων Ἐρρένιος 11.
 Φιλωνίδης, κωμικὸς 526, 533 σημ. 5.
 Φοιβάμμων εἰς Θουκυδίδην 629
 σημ. 5.
 Φοινικῆ ἡ γράμματα 29.
 Φοινικίδης, κωμικὸς 579.
 Φοινικὰ στοιχεῖα 23.
 Φοῖνιξ, ἱαμβογράφος 250.
 Φόρμιγξ 41, 205, 208.
 Φόρμις, κωμικὸς 515.
 Φορμίων, πλατωνικὸς 826.
 Φορωνίς, ἔπος 192.
 Φρύγιοι μῦθοι 252.
 Φρύνις, μουσικὸς 343.
 Φρύνιχος, κωμικὸς 528, 550.

- Φρύνιχος ὁ Μελανθᾶ 379 σημ. 3.
 Φρύνιχος, τραγικός 378, 379, 389.
 Φωκαῖς, ἔπος 154.
 Φωκλίδεια 236.
 Φωκλίδης, ἐλεγειοποιὸς 236.
 Φωτίου μυριόβιβλος 13.
- Χαιρεφῶν, σωκρατικός 804.
 Χαλκίδιος, πλατωνικός 839.
 Χαμαιλέων, περιπατητικός 11, Περὶ
 Πινδάρου 307, Περὶ κωμωδίας
 512 σημ. 1.
 Χαρίσιος, δῆτωρ 754.
 Χασμωδία, παρ' Ἰσοκράτει 702,
 παρὰ Δημοσθένει 729, παρὰ
 Πλάτωνι 793 σημ. 3, παρ' Ἀ-
 ριστοτέλει 854 σημ. 1.
 Χορηγία 366 καὶ σημ. 1.
- Χορικά ἄσματα 218, 255 κ. ἑ.,
 Εἶδη 369.
 Χορικοὶ λυρικοὶ ποιηταὶ 281.
 Χορός, σημασία 218 χοροὶ παρ-
 θένων 285, κύκλιοι χοροὶ 262,
 ἀριθμὸς χορευτῶν 366, 425, πα-
 ράταξις 367, ὁ χορὸς παρὰ Σο-
 φокλει 529.
 Χρῦσιππος, στωϊκὸς 862.
 Χρῦσιππος, Σχολιαστὴς Πινδά-
 ρου 334.
- Ψαρομαχία, παίγνιον 137 σημ. 1.
 Ψελλός, λόγιος 839.
- Ὡλήν, αἰδὸς 37.
 Ὡσχοφορικά ἄσματα 267.

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Ἐν σελ. 14	στήλ.	9	ἀντὶ τοῦ Φουσίου	γραπτέον Φουσίου
» » 24		» 19	» νόμασιν	» ὀνόμασιν
» » 47		» 7	» » Ἡλιάς	» Ἰλιάς
» » 79		» 17	» » ποικίλλαι	» ποικίλαι
» » 83		» 29	» » ἀνήκον	» ἀνῆκον
» » 94	σημ. 4	» 2	» » ἡ ἀριθμός	» ὁ ἀριθμός
» » 96	» 5	» 2	» » πονοεῖ	» ὑπονοεῖ
» » 110	» 2	» 5	» » μυθολογήματα	» μυθολογήματα
» » 121	» 5	» 6	» » Studemundi	» Studemundi
» » 137		» 11	» » κατακηλοῖ	» κατακηλεῖ
» » 138		» 13	» » αὐτόν	» αὐτό
» » 145		» 8	» » κατάλειψιν	» κατάλειψιν
» » 160	» 3	» 3	» » τάφον	» τάφου
» » 168	» 1	» 6	» » παλλαιῶν	» παλαιῶν
» » 226	» 2	» 2	» » ᾧδειν ᾄδειν	» ᾄδειν
» » 235		» 6	» » Μυτιληναῖος	» Μυτιληναῖος
» » 267		» 19	» » δεκαετηρίας	» δεκαετίας
» » 275		» 4	» » μάλλον	» μᾶλλον
» » 313	» 1	» 2	» » Pöckh	» Böckh
» » 316	» 1	» 4	» » Lüblert	» Lübbert
» » 324		» 8	» » ἐν δακτυλικοῖς	» τῶν ἐν δακτυλικοῖς
» » »		» 9	» » τῶν XII	» XII
» » 366		» 4	» » ἐκλουτέντος	» ἐκτελοῦντος
» » 384		» 24	» » αἰωρεῖτο	» ἡωρεῖτο
» » 402		» 7	» » αὐτό	» αὐτόν
» » 411		» 16	» » παρεμορφώθη	» παρεμορφώθησαν
» » 455	» 1	» 1	» » περὶ τοῦ λεγόμενον	» λεγόμενον περὶ τοῦ

» » 481	» 24	» »	τοῦτο	»	τούτω
» » 492	» 16	» »	Ἀνδρομέδας	»	Ἀνδρομέδας
» » 509	» 12	» »	καστάθησαν	»	κατεστάθησαν
» » 533	» 4	» »	τραγωδίας	»	κωμωδίας
» » 539	» 10	» »	προλαδόντως	»	προλαδόντες
» » 544	» 24	» »	περισκώμματα	»	παρασκώμματα
» » 545	» 14	» »	περισκώψη	»	παρασκώψη
» » 568	» 11	» »	Λίνος	»	Λίνος
» » 579	» 17	» »	προτέτερον	»	πρότερον
» » 611	» 8	» »	ἐξαπατατητικῆς	»	ἐξαπατατικῆς
» » 721	» 5	» »	Καὶ αὐτὴ δ' αὕτη	»	Περισσώθη δὲ καὶ αὐτὴ αὕτη
» » 721	» 23	» »	αὐτῶν	»	αὐτῶν
» » »	» 24	» »	αὐτῶν	»	αὐτῶν
» » 754	» 20	» »	ἐγκατέλειπε	»	ἐγκατέλειπε
» » 755	» 2	» »	ἢ ὁ Λεωδάμας	»	ὑπὸ τοῦ Λεωδάμαντος
» » 789	» 2	» 4	» Θρασύλλος	»	Θρασύλλος
» » 792	» 1	» 3	» Ταῦτά δέ, λέγει, ὁ Ἀθήναιος, ὡς	»	Ταῦτά δέ, ὡς λέγει, ὁ Ἀθήναιος,
» » 793	»	» 4	» ἀπόδειξις	»	ἡ ἀπόδειξις
» » 888	» 1	» 6	» ὅτι ἐγράφη	»	ἐγράφη

Ν ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝ. ΚΕΝΤΡ. ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

